BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
RACCOLTA
VILLAROSA
F
164
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

597883

Rac 108.F.164

ANDREÆ TIRAQVELLI

REGII IN CVRIA PARISIENSI SENATORIS,

EX COMMENTARIIS IN PICTONVM CONSVETVDINES

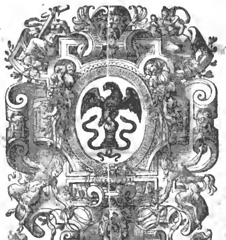
Sectio de Legibus Connubialibus,

& Iure maritali,

POSTREMA HAC EDITIONE FOELICIVS, quàm antea renata, accuratiſſiméque repurgata.

CVM INDICIBVS COPIOSISSIMIS.

IN VIRTVTE, ET FORTVNA.

Biblioteca Nazionale Napoli

LVGDVNI,

Apud Hæredes Gulielmi Rouillij,

SVB SCVTO VENETO.

M. DC. XVI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

IO. VICTORII IN EFFIGIEM ANDREÆ TIRAQVELLI, REGII IN CVRIA PARIſienſi Senatoris, Hexaſtichon.

Iam nihil eſt, venerande ſenex, quòd pulla ſororum
Stamina, vel Stygias quòd verearis aquas.
Subtrahet hac vultus morti pictura: perennem
Ingenio vitam tot tua ſcripta dabunt.
Ergo vbi fatalem Lacheſis tibi neuerit horam,
Magna tamen fugiet pars Acheronta tui.

Extraict du Priuilege du Roy.

P*Ar grace & Priuilege du Roy, eſt permis à Guillaume Rouille, Libraire de Lyon, d'imprimer ou faire imprimer vne fois ou pluſieurs, ce preſent liure intitulé* Andreæ Tiraquelli, Regij Conſiliarij, De legibus Connubialibus, & Iure maritali, *reueu, corrigé & augmenté par ledit Tiraqueau: & eſt fait defenſe de par ledit Seigneur, à tous autres Libraires, Imprimeurs, & perſonnes quelconques, de non imprimer, ne faire imprimer, vendre & diſtribuer, en ſes pays, terres & ſeigneuries, ledit liure ainſi reueu, corrigé & augmenté, ſi ce n'eſt par le conſentement dudit Rouille: & ce iuſques au temps & terme de douze ans, à compter du iour & date que ſera paracheué d'imprimer ledit liure, ſur peine d'amande arbitraire, & de confiſcation des liures qu'ils auroyent imprimez. Et à fin qu'aucun ne puiſſe pretendre ignorance du preſent Priuilege, ledit Seigneur veut & entend, que l'extraict d'iceluy eſtant mis au commencement ou à la fin dudit liure, ſerue pour toute notification, comme ſi la ſignification eſtoit faicte ſur l'original. Car tel eſt ſon plaiſir, comme plus à plein eſt contenu & declaré par leſdites lettres de priuilege, ſur ce données à Moulins le 20. de Feurier, mil cinq cens ſoixante ſix.*

Par le Roy en ſon Conſeil,

Signé, DE VABRES.

Et ſeelé du grand ſeau en cire iaune à ſimple queuë.

IOANNES NICOLAVS VICTORIVS LECTORI SALVTEM D.

VERISSIMVM eſt, Candide Lector, & quouis oraculo certius, quod à Solone iam ſeneſcente vſurpatum accepimus, πολλὰ ἀεὶ διδασκόμενοι γηράσκομεν. Adeò nulla eſt ætas aut tam prouecta, aut tam multiplici rerum cognitione prædita, cui non multa quotidie addiſcendi ſuppetat occaſio. Idque cùm in omni vitæ ratione perpetuum ſit, neſcio tamen quo pacto in optimarum diſciplinarum ſtudiis potiſſimum eluceſcit: quippe quarum tam latus eſt campus, tam vaſtus Oceanus, vt cùm plurimum ſpatij in iis confeceris, multò tamen plus ſuperſit, & antè in ipſo curſu obruaris, quàm expetitum illum τῆς ἐγκυκλοπαιδείας portum contingas. Quod cùm ita ſit, nemini mirum videri debet, ſummis quotidie ingeniis vſu venire, vt quæ olim iuuenili quodam œſtro impulſi, frigidiùs ieiuniúſve tractarunt, eadem prouectiores, confirmato iam multa lectione iudicio, locupletanda ſibi putent, aut accuratiùs elimanda. Quotus enim quiſque tam paratus, rationibúſque omnibus tam probè ſubductis, ad opus aliquod ſcribendum accedit, qui ſi idem denuò argumentum tractandum ſuſcipiat, non multò id & abſolutius præſtare poſſit, & copioſius? tot præſertim quotidie in lucem emergentibus ſcriptoribus, qui ſuperiorum ſæculorum incuria denſiſſimis obruti tenebris iacuerunt. Quare cùm ea ſemper vel præclariſſimis ingeniis data ſit venia, vt quoties viſum eſſet, ſcripta ſub incudem reuocarent, eam certè ſtrenuus Ciuilis Pontificiíque Iuris σπουδαστής, eximiúmque Senatorij ordinis decus, Andreas Tiraquellus, ſuo quodam iure ſibi poteſt vendicare, qui cùm tam multis tum publicis, tum priuatis negotiis diſtringatur, vt mirum ſit, vllum ei non dicam tam multa ſcribendi, ſed omnino liberum ſpiritum ducendi otium ſuppetere: tanta tamen animi contentione, tam indefeſſo ſtudio promouendis commodis tuis incumbit, vt pro iis Diis ſeſe Manibus deuouiſſe videatur: cúmque ea iam ſit hominis ætas, vt veluti veteranus gladiator, quam plurimis iam reportatis palmis, rudem iam olim debuerit meruiſſe: tam ſtrenuè tamen etiam nunc in hac arena deſudat, vt vel ex grege florentium ætate vix quenquam inuenias, quem illi opponas ἀνταγωνιστήν. Sed quorſum attinet hæc à me commemorari, cum eadem vel me tacente loquantur cum aliæ pleræque, nulli non expoſitæ, impigerrimi ſenis lucubrationes, tum verò hæc noua Legum Connubialium fœtura, ſuprema iam manu ita reconcinnata, tam copioſa rerum atque ſententiarum ſupellectile locupletata, tam multis denique, támque inſignibus Græcorum pariter ac Latinorum ſcriptorum floſculis illuſtrata, vt nouum potiùs fœtum edidiſſe, quàm iam olim natum interpolaſſe, videri poſſit. Nouam itaque operis huius editionẽ cum adornaret ſingularis ſolertiæ bibliopola Gulielmus Rouillius, nos quoque (quæ noſtræ hîc erant partes) quantum ingenio eniti, quantum labore perficere potuimus, dedimus operam, vt opus luce digniſſimum tuas in manus quàm emendatiſſimum perueniret. Vale.

IACOBVS SPIFAMVS
IN SENATV PARISIENSI
INQVISITIONVM PRÆSES,
AD LECTOREM.

IAMPRIDEM, ſtudioſe Lector, fama ipſa & facie mihi notus erat Andreas Tiraquellus, ac miro quodam affectu, animique propenſione ad eius amorem ducebar. Hoc enim commodi inter cætera virtus affert, vt quos ſemel complexa eſt, non modò claros & illuſtres reddat, ſed etiam abſentium & ignotorum beneuolentiam eis concilict. Quòd ſi virtuti etiam eruditio accedat, & pulcherrimo nexu inter ſe copulentur, tum demum excellens quiddam & rarum exiſtit, quod ſpecie ipſa & pulchritudine beneuolentiam ſimul & admirationem parit. Vtraque laude cùm celebrem eſſe Tiraquellum intelligerem, hanc noſtram opinionem non confirmauit modò, ſed (quòd rarò accidere ſolet) auxit etiam eius præſentia, & quotidiana cum eo conſuetudo. Nam cùm plus minùs biennium illius claſſis in Senatu Pariſienſi Regis Chriſtianiſſimi beneficio ſim præſes, in qua Conſiliarij dignitatem honoratiſſimè ſuſtinet, multæ & graues controuerſiæ acciderunt, quibus in promptu excutiendis expendendíſque ſapientiam non mediocrem, ingeniíque & doctrinæ, famam vero minorem, nec ſatis eius virtutibus & ornamentis conuenientem depræhendi. Etenim ſiue cenſeat ipſe, ac de propoſita cauſa ſententiam dicat, ſiue ſummam controuerſiæ ſeriémque exponat, renunciatoris partes agens, Dij boni, quanta fide, quanta æquitate ac diligentia hoc facit, vt integritatis, an doctrinæ laude potiùs ſit commendandus, meritò dubitare poſſis. Siue enim vnius, ſiue multorum, ſiue priuata, ſiue publica cauſa ſit, ita hercle in ea ſe gerit, vt nihil, niſi recti ſtudium, & publicam vtilitatem, præ ſe ferre videatur. Qui licet natura lenis & perquam humanus ſit, in iure tamen æquóque & bono retinendo, ita eſt ſeuerus & conſtans, vt nec ſpe allici, nec gratia flecti, nec autoritate frangi, nullius denique cauſa à recto, ne tranſuerſum quidem (quod aiunt) vnguem dimoueri poſſit. Adeò hercle, vt apud omnes abſtinentiæ & iuſtitiæ gloria illuſtre ſit nomen Tiraquelli. Huic autem virtuti & naturæ tam excellenti, quæ ſola ad parandam famam ſatis eſſe poſſit, raram quandam & incomparabilem in omni literarum genere eruditionem adiunxit. Cuius ipſe dat nobis ſpecimen ac teſtimonium locupletiſſimum tum ſermone, tum ſententia dicenda, tum lucubrationibus, & editis monumentis. Eruditionem non parum arguit ſermo ac colloquium, ſed multò apertiùs dictio ſententiæ extemporanea: omnium verò maximè ſtylus & lucubratio. Sermo noſtri Andreæ cùm de omni negotio, tum maximè de rebus ciuilibus, terſus eſt, elegans, & venuſtus: dicenda autem & explicanda ſententia acutus, copioſus, grauis. Tum demum profert ſe ingenij lumen, fœcunditas memoriæ, cognitio antiquitatis, recondita doctrina. Hæc autem cùm magna ſint & præclara, tum multò vberius ſe proferunt in libris, & editis ab eo operibus. Licèt enim multis & magnis negotiis occupatiſſimus ſit, domo, ac familia, quæ illi ampla & numeroſa contigit, regenda, Republica Senatorio munere adminiſtranda: ſi quid tamen vacui temporis ſuperſit, non ludo, non conuiuiis, non voluptatibus, ſed totum id legendo, commentando, lucubrando impendit, præclaras animi meditationes literis committens, quo non de ſuis tantùm ciuibus, ſed etiam de alienis, de exteris, atque etiam poſteris bene mereatur. Tantum illi iuuandi propoſitum, vt non ſolùm ſuis ope, opera, conſilio: ſed etiam abſens, etiam mortuus, ſcriptis, exemplo, & memoria ſui prodeſſe velit. Multa iam & præclara, tot rebus diſtractus, ingenij documenta in lucem dedit, quæ immenſam lectionem, memoriam antiquitatis, diligentiam incredibilem declarant. Vt verò nihil reliqui faceret ad ſummam doctrinam, & meliori fide lucubrandi ac ſcribendi munus impleret, literarum Græcarum ſtudium adiunxit, in quo eam poſuit operam iam natu grandior, tantúmq; breui tempore profecit ac promouit, vt à teneris annis inſtitutum fuiſſe, & in eo omneis animi neruos intendiſſe, credas. Exiſtimauit enim vir acri ingenio præditus, quærendos eſſe fontes, ipſámq; Politices rationem, Philoſophiæ huius noſtræ ciuilis veluti fundamentum, à Græcis, Platone potiſſimum, Xenophonte, Ariſtotele, & Plutarcho traditam, omnino petendam eſſe. Artem etiam humanitatis, ac manſuetiores Muſas, cum grauibus ſtudiis ſimul colere ſolet, quod omnem eruditionem harum elegantiâ deſtitutam, maneam fermè ac parum profuturam putet. His, inquam, dotibus ad ſcribendum acceſſit noſter Tiraquellus. Ex magno autem velut aceruo ea potiſſimum tractanda ſuſcepit, quæ & frequenter inter ciues accidere ſolent, & magnum præſtant vſum in Republica gubernanda: in quibus ne minùs expertem arbitreris Tiraquellum, inde eſſe in legis vxoriæ patronum habes, multo iam tempore editum iuſtum opus in breuiſſimam L. ſi vnquam. C. de reuocan. cuius medullam explicare non cuiuis facile fuerit. Eam tamen inuolutam antea & obſcuram ita eruditè interpretatus eſt, vt doctorum hominum iudicio illam planè euoluerit, & perſpicuam omnibus reddiderit. Cauſas

enim,

Digitized by Google

enim, & fines, & conſequentia acutè inueſtigans, quicquid ſimile diuerſum, pugnans, contrarium, aut excogitari, aut in iure Ciuili vel Pontificio vſquam reperiri poteſt, id totum in eo opere, ordine pulchro digeſtum videbis. Ab imo enim ad ſummum rem ita tractat, vt nihil omnino accidere, nec facti ſpecies aliqua fingi poſſit, cuius explicatio non ſtatim tibi occurrat. Alterum idem eius opus eſt, in mores, & inſtituta, ſeu conſuetudines Pictonum, in quo non doctrinæ tantum, & ingenij, ſed etiam pietatis laudem conſecutus eſt. Nunc ab eodem autore, ſtudioſe Lector, tibi prodit in lucem aliud opus, incredibili eruditione refertum, vtilitate fructuoſum, varietate iucundum, ad vitam beatè traducendam penè dixerim neceſſarium. Huic titulum fecit, De legibus connubialibus. Hîc autem quid primùm mirari conuenit? an ſolertiam hominis, & iudicij acumen, an œconomiæ rationem, an memoriæ vim, an variam & infinitam propè lectionem? An non hæc omnia ſumma in hoc opere & ſingulari laude prædicanda? Nónne arduum & immenſum fuit, tot autores euoluere? tot ſcriptorum genera circumuolitare, ex quorum veluti floſculis in morem apiculæ aliquid decerpas ac delibes, quod ad opus abſoluendum conducat? Tot ſcriptores excutere, veteres, nouos, Græcos, Latinos, Philoſophos, Iuriſconſultos, Poetas, Oratores, Hiſtoricos, nónne ſumma commendatione dignum? Cuius autem memoriæ tam multa, tam varia, tam diuerſis in locis poſita, mente complecti potuiſſet: illa verò tam diſperſa & velut diſſipata membra in vnum corpus compegiſſe, & certa ratione ac pulchro ordine digeſſiſſe, vt omnia inter ſe cohæreant apta rerum ſerie nónne ſummi opus eſt artificis? Inter cætera autem iudicium hominis ſingulare, & prudentiam non poſſum non admirari, qui hoc ſibi argumentum ad ſcribendum delegit, in quo neruos ingenij intenderet, & ſtudium, operámque ſuam collocaret. Nimirum vidit homo ſapientiſſimus, vnum eſſe inter omnia, quod obſeruatum, vel neglectum, tum priuatim, tum publicè, ſalutem, aut perniciem ſummam hominibus afferre ſolet. Non parum refert, quibus quiſque parentibus naſcatur. Nam (vt inquit Horatius)

Fortes creantur fortibus, & bonis:
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Multo autem magis intereſt, quibus præceptis, quibus exemplis domeſticis, à primis annis inſtituantur. Magnas quidem vires habet natura ad honeſtatem vitæ vel turpitudinem, ſed maiores habet educatio recta, quæ prauam naturam corrigit, & vertit in bonam. Quod pulcherrimo exemplo ſuis ciuibus oſtendit Lycurgus, productis in medium duobus catulis. Vtranque autem curam, & gignendi, & educandi, connubium in ſe complectitur. Quinetiam Reipublicæ felicitas, non minùs quàm vitæ priuatæ, ex connubio potiſſimùm pendet. Etenim qui malis & obſcuris prognatus maioribus, qui prauis opinionibus imbutus, qui turpibus exemplis formatus, qui domi inhoneſtè viuere & præeſſe conſueuit, eum in magiſtratu præclarè ſe geſturum, & Rempublicam ſanctè atque integrè adminiſtraturum ſperabimus? Propterea cùm ad benè beatéque viuendum tantum momenti eſſe in connubio Philoſophi illi veteres exiſtimarent, de eo rite ineundo colendóque per multas leges diligenter ſcriptas nobis reliquerunt. Hanc eandem rationem ſecuti conditores vrbium & legiſlatores; quàm plurima ſtatuerunt, quæ ad auſpicandum matrimonium, quæ ad retinendam inter coniuges charitatem, quæ denique ad educandam prolem pertinent. Inde ſcilicet natæ ſunt leges de ſponſalibus, de dotibus, de diuortiis, & repudiis, de adulteriis, de ritu nuptiarum, de pactis dotalibus, de rei vxoriæ actione, de dotium repetitione, ſolutis matrimoniis, & huius generis non pauca. Cui ignotum eſt, apud Athenienſes, Lacedæmonios, Romanos, præcipuam ſemper fuiſſe connubij curam? Nulla enim de parte Reipublicæ tuenda tam ſoliciti fuerunt Lycurgus, Solon, Cenſores Romani. Quemadmodum enim bene cultum coniugium bonos ciues & magiſtratus, ita neglectum & violatum ex florenti ac beata Republica miſeram eandem reddit Rempublicam. Cùm autem ſit veluti fundamentum ciuitatis, quid mirum eſt, à ſapientibus viris tantam eius habitam fuiſſe rationem? Quis ſperet domum pulchram & integram, vitiatis aut malè iactis fundamentis? Quæ res, obſecro, dedit initium ciuitatibus? nónne connubium? Quidnam diſperſos homines in agris vnum in locum congregauit? Quæ res ex feris & immanibus mites reddidit & manſuetos? nonne connubium? Quæ res fidem colere, iuſtitiam retinere, communis commodi cauſa labores periculáque ſubire? an alia res quàm connubium? Nihil eſt hercle tam genuinum & ſecundum naturam, quàm ſexus in ſexum propenſio, & penitus inſitum prolis deſiderium, quo alter in alterius poteſtatem ſe tradit, ſibi ius ſui corporis adimens. Societas autem illa viri, & fœminæ cùm ſit omnium prima & honeſtiſſima & neceſſaria in Republica, quàm diligenter, quàm accuratè cautum fuit legibus, ne reſcinderetur! quàm grauis pœna violati coniugij conſtituta fuit! Quàm religioſam verò & ſacram rem putarint Ethnici, vel hinc manifeſtum eſt, quòd quos Deos connubij præſides exiſtimarent, ſummo cultu venerarentur, ac non niſi illis auſpicibus, & veluti teſtibus, inirent coniugium. Habebant Iouem Gamelium fidei coniugalis vindicem: habebant Iunonem Pronubam: habebant Venerem. Præter pacta ſponſaliorum, præter iuſiurandum, præter datas dextras, oſculum, ſtipulationem, arrham, Iunoni, Veneri, & Gratiis fiebat ſacrificium: vt Iuno caſtum, Venus fœcundum, Gratiæ iucundum & beneuolentiæ plenum connubium redderent. Non immolabant autem victimam cum felle, ſed exectum fel poſt aram abiiciebant, vt contrahentes matrimonium intelligerent, depoſita morum animorúmque acerbitate & amarulentia, quæ exaſperat odia potius, quàm medetur erratis, ſuauiter & iocundè viuendum eſſe. Si tantò ſtudio ac religione colendum connubium Ethnici exiſtimarunt, pudeat nos noſtræ impietatis, qui tam parum honoris ei deferimus, imò verò negligimus atque aſpernamur: cùm ſciamus, à Deo Patre in Paradiſo dicatum, à Chriſto præſentia & miraculis conſecratum: cùm ſciamus, inquàm, à Spiritu Sancto ſacramentum hoc ſuſcipientibus gratiam ſuppeditari, & arcanum mutuæ charitatis affectum aſpirari. Mirum eſt, me hercle, tot connubia, tam luctuoſa, tam infelicia, tam miſera inter Chriſtianos hodie reperiri. Cuius rei cauſam vel præcipuam eſſe crediderim, quòd res tam ſacra nihili ferè ducitur, quódque & delectus & conuictus nulla propemodum ratio habetur. Sed quò delabor imprudens? quid plura diſputo de connubio? cùm Tiraquellus noſter hoc argumentum tam copioſè, tam abſolutè tractarit, vt quicquid apud autores vſquam inueniri, aut ingenio excogitari poſſit, id omne hoc eleganti opere ſit complexus. Eorum enim, quæ vel ad ineundum, vel ad colendum, vel ad peragendum connubium pertinent, nihil quicquam prætermiſſum videbis. Vt autem rectè ineatur, monet delectu opus eſſe, qui poſitus eſt in tribus bonorum generibus. Inter animi bona primum ſpectandum eſſe pietatem: in corpore, bonam valetudinem, ſtaturam, formam, ætatem in fortunis, claritatem generis virtute partam. Vt verò contractum connubium rite cola-

tur, docet quomodo concilianda beneuolentia, deinde fouenda, poſtremò quomodo ſarcienda, ſi reſcindatur. Conciliari autem ac confirmari natura, ſimilitudine morum, æquitate, mutuis obſequiis, officiis, monitis, adhortationibus, & pignoribus: contrariis reſcindi. Tertium eſt, de peragendo coniugio partim ſpectans ad vxorem, vt animo tranquillo, corpore vegeto, matura ætate, tempore non alieno concipiat: partim ad prolem, vt ſuſcepta, pietate & ingenuis artibus inſtituatur. Connubij autem doctrina vt omni ex parte abſoluta eſſet, controuerſias etiam forenſes, quæ deducuntur in iudicium, (quod noſtræ profeſſionis eſt) non prætermiſit. Hoc opus Leges connubiales inſcripſit, quòd iis obtemperare eum oporteat, qui bonum ciuem, & beatam vitam agere velit, ſed tantò ſtudioſiùs, quantò naturæ iura ſcriptis legibus ſunt præſtantiora. Breues ſunt & perſpicuæ (quod legum proprium eſt) vt & facilè intelligi, & memoriæ mandari poſſint. Aggreſſus eſt autem hoc opus, vt Reipublicæ ab hac infelicium coniugiorum peſte grauiter laboranti ſuccurreret, & contracturi matrimonium haberent, veluti Theſeium filum, quod tutò ſequi poſſint. Neque verò ex iis tantùm, quæ apud alios legerit, ſed potiùs ex iis quæ longo vſu obſeruauit, & experiendo didicit, ſuas leges conſcripſiſſe exiſtimes. Quapropter Legiſlatorem connubialem optimo iure vocauerim, quòd primus ſancta connubiorum iura, velut leges Decemuirales, in tabulis ſpectanda publicauerit. Multas leges de matrimonio Lycurgus tulit, multas Solon, multas Numa Pompilius, Cenſores, Decemuiri: nemo tamen (abſit verbo inuidia) tam exactè ab imo ad ſummum, quàm noſter hic Legiſlator connubialis. Eas ipſe cùm lego, videor hercle mihi naturam ipſam audire, apud homines è loco ſuperiori ſua iura promulgantem. Atque vtinam aliquando leges hæ trinundino promulgatæ centuriatis comitiis perferantur, & in æs incidantur, vt qui in animis ſuis inſculptas non cernunt, eas in tabulis ſcriptas legant. Quanquam hæ tabulæ noſtri Legiſlatoris, diutiùs (vt opinor) quàm Decemuirorum duraturæ ſunt, ſi modò vlla ſit Reſpub. quæ honeſti & recti curam gerat. His autem legibus ſcribendis, quis quæſo, noſtro Tiraquello aptior reperiri poterat? qui ad rem connubialem natura factus, doctrina excultus, vſu denique confirmatus ſit. Etenim ne ſia inſcius, in connubio ſuauiſſimè viuens, iam peruenit ad canos, adeò nullas rei vxoriæ moleſtias ſentiens, vt nudiuſtertius vxorem duxiſſe videatur. Ac ſi quando cum optima coniuge colloquentem conſpicias, dicas hercle te audire Auſonium ſua carmina vxori recitantem,

Vxor viuamus, quod viximus, & teneamus
Nomina, quæ primo ſumpſimus in thalamo.
Nec ferat vlla dies, vt commutemur in æuo:
Quin iuuenis tibi ſim, túque puella mihi.

Quanquam hunc amorem non tam efficit corporum voluptas, quàm pietatis in vtroque ſtudium, morum ſimilitudo, æqualitas, mutua obſequia, communia pignora. Tam arcta certè & ſyncera inter eos charitas eſt, vt inter coniugum laudatiſſima paria meritò reponi poſſint. Nec dubito, quin hic noſter Decemuir connubiales leges ſcribens, in conſcientia vitæ ſuauiter actæ in matrimonio libenter acquieſceret, felix vxore, felix ſobole. Soboles enim numeroſa illi contigit, ingenua, probæ indolis, vtriuſque parentis virtutem referens. Vxor verò caſtitatis & amoris erga maritum laude celebranda, adeò hercle vt noſtro Tiraquello feliciorem in hac re Publium Rubrium Celerem fuiſſe non exiſtimem, qui monumento ſuo inſcribi iuſſit, cum Caia Ennia vxore vixiſſe annos quadraginta tres, menſes octo, ſine querela. Quamuis autem ſeuerus ſit hic noſter Legiſlator, æquior eſt tamen, quàm nonnulli, in vxores, & ſexum muliebrem, cuius tot flagitia maritis adſcribenda putat, qui coniuges ſuas ad pudorem modeſtiámque non inſtituunt, nec præceptis & diſciplina domeſtica, vitæque honeſtæ exemplo ad cultum virtutis formant. Habes igitur, ſtudioſe Lector, Leges connubiales, quibus ſi libenter obtemperes, felicem in coniugio vitam exigere poteris. Habes controuerſias omnes de re vxoria, quæ inde naſci poſſunt, & in forum deduci, diligenter explicatas. Legant ergo lucubrationem hanc ducturi vxorem, legant matrimonio iuncti, legant & cœlibes. Nemo erit (ſat ſcio) qui ex huius lectione fructus vberes non reportet, & noſtro connubiali Legiſlatori gratias ingentes non habeat, per quem intelligant ſe non parum profeciſſe. Antea quidem hominem diligebam, verùm virtute eius & doctrina, tum diſceptandis quotidie rebus, tum ſcriptis, & hoc poiſſimum opere propiùs ac certiùs cognita, tanta ad amorem facta eſt acceſſio, vt mihi temperare non potuerim, quin tibi & hoc opus & operis autorem, quo poſſem modo, commendarem. Quanquàm quid mea aut cuiuſquam prædicatione eget opus tam eruditum, tam neceſſarium, votis omnium iam expetitum? autor verò adeò celebris? Gratulor propterea mihi & curiæ ipſi in qua Præſidis autoritatem gerimus, quæ tales habeat conſiliarios de rebus magnis, & controuerſiis non minori æquitate, quàm ſapientia, conferentes nobiſcum & conſultantes. Gratulor ciuibus, & Gallis hominibus, qui per huiuſmodi viros ius ſuum ſumma cum integritate obtineant, & rebus ac fortunis tranquillè ſummóque in otio perfruantur. Maximè verò atque adeò immortales ſapientiſſimo & potentiſſimo Regi noſtro Franciſco gratiæ ſunt habendæ, à quo tales rebus gerendis & reipublicæ adminiſtrandæ perficiuntur, qui non tantùm populo prodeſſe, verumetiam nomen Gallicum non mediocriter illuſtrare poſſint. Lutetiæ Pariſiorum, pridie Calendas Septembr. 1545.

* * *

ROB.

ROBERTI RIBAVDELLI AC D. I. Spiſamum Præſidem meritiſſ. de D. And. Tiraquello, ſocero ſuo.

Qui priùs ingenium ſoceri me iura docentis
Admirabar, opes Helladis & Latij,
Nunc magis admiror magno te autore probatum,
Quòd laus laudati eſt maxima ab ore viri.

MICHAELIS HOSPITALIS, REGII in Curia Pariſienſi Senatoris.

Qui nondum planè terſus, nondúmque politus,
Olim imprudentis domini liber ante clauſtra
Ruperat, effracto veluti qui carcere fugit
Hinnulus, & ſpatiis decurrere gaudet apertis:
Tandem opera magna, ſtudióque retractus herili
Sub clauem, triſtéſque foros, ibi tempore longo
Oppreſſus latuit. Nunc multò, quàm fuit antè,
Ditior, plenis & iam maturior annis,
Redditur in lucem: qui tantum diſtat ab illo,
Quàm grauis & ſapiens annis iuuenilibus ætas.
Utq́; ſcias planè perfectum, autore libenti
Prodit, iudicium, Lector, graue cuius apud te eſt.
Multa quidem monumenta tuæ virtutis habemus
Andrea, multis vénit tibi gloria rebus:
At te non alio tantùm iactaueris vllo,
Iudice me, nullo ingenium tibi ſe mage tollet,
Quàm quo vincla doces animis aptare duorum,
Et quibus ille roget verbis, quibus illa ſequatur.
Quæ ſunt coniugij ſtantis, quæ iura ſolutis,
Uno cuncta ſimul concluſa volumine iuſto.
Scripſeris haud dudum quamuis opus vtile, noſtro
De conſeruandis in nomine rebus auitis,
Quæ vel nequitia, vel dura ſorte propinqui
Mutarunt dominum, atque alieno iure tenentur:
Ipſa tibi fœcunda licet natura, nouarum
Quotidie rerum ſpecies, formáſque miniſtret,
Mox alium iungens, alio defuncta, laborem:
Ingenij ſpecimen nequeas tamen edere maius.
Sic etenim macra & ſterili verſatus es in re,
Tot dotes iſthuc, bona tot peregrina tuliſti,
Ut nihil vberius, meliúſve hac viderit ætas.
En, dici, quod ſæpe ſolet, præſtantia poſſe
Ingenia è paruis elephantos reddere muſcis.
Sic Culicem noſter, ſic Græcus luſit Homerus
Prælia ranarum nunquam pugnata duello.
Tantò eſt humanis maior mens ignea rebus.
Quæ penetrat cœlos, & tartara tendit ad ima,
Dilatat, conſtringit, adauget, diminuit res.

AD LECTOREM N. CLERICI
Conſil. Regij in Curia Pariſienſi.

Ille idem, populum qui annos triginta potentem
Aequis iudiciis rexit, quem ſplendida virtus
Ad ſummum optauit magna cum laude Senatum,
Publica qui quondam illuſtrauit iura, domos nunc
Inſtruit hic noſtras priuatis legibus. Eſt hoc,
Eſt hominis ſapientis opus: nam quî, cedo, poſsit
Eſſe magiſtratus, dominus qui neſciat eſſe?

BARTHOLOMÆI FAII, REGII
in Curia Pariſienſi Senatoris.

Quod iuuenis, iam tum veterano cuilibet aut par,
Aut prior, Andreas opus olim Connubiale
Struxerat, ecce ſenex incudi reddere pergit.
Forſitan huic aberat lectiſsima dictio, ſæcli
Præteriti ipſa loquax infantia prætulit. Atqui
Principiò amuſis ringentibus inſimulatum
Transfugij iacuit, repetito ab origine legum,
Verùm intermiſſo cultu: tantiſper amico
Doctorum latuítque ſinu, experrecta iuuentus,
Dum patrium errorem nouit, pleno hócque theatro
Plauſibile excipiens, in Palladis arce locauit.
Sed malè compactum priùs, ordine oportuit apto
Ponere, idémque modo renouare. Nihil minus: imò
Sic media extremis coniunxerat, vltima primis,
Cingeret vt minimæ mutatio vocis hiulcum.
Collocupletandum ſaltem id fuit: omnia necdum
Attigerat capita argumenti diuitis huius.
Quin inopinata ſterilem farcire ſagina
Viſus agrum potius: nam ſacra paginæ vtriuſque
Huc accerſitis compluribus, atque Sophorum
Præceptis ſcitè veluti tetigiſſet acu rem,
Appoſitíque adeò noſtris ciuilibus, hiſque
Per ſatyram quaſi collectis adtexuit, vt non
Hac aliunde, penu ac propria, prompſiſſe putetur.
Omnibus expletum numeris age porrò quid iſti
Conſilij ſarcire, frequens quem muneris ergô
Cura ſubit, grauiórque, ſinat quàm hunc otio abuti?
Scilicet ille fori quadragenarius actor,
Pube prius ſcripti circum præcordia iuris.
Acriter exacta, ſtudiis paribúſque verendam
Hanc in canitiem protracta, protinus vllo
Iuris vbi ſcrupo lis controuertitur, hæret?
Iudicij formæve anfractibus vſque moratur?
Effætus ſeniòve, impar onerive fatiſcit?
Quem non decurſu iuuenum commilitij huius
Aſſequitur ſolers, neque viribus hauſta, ſenectus?
Nemo vel hoc meliùs canabinos, pyxidis inſtar
Pandora, viru omnigeno plerunque refertos,

Voluere

Uoluere folliculos ſciat, in mediúmque referre
Conceſſum cauſas, queis primum ſtétve cadátve
Arbitrium, cuius reuocatio nomine pendet:
Nemo etiam nodos aperire, ænigmata iuris
Doctiùs, ac vbiuis occurrant, ſoluere: nemo
Sanctiùs, ac maiore animi candore, rogatus
Quid tum propoſita ſtatuendum ſentiat in re,
Dicere: duritiem legis quoque flectere ad æquum.
Denique in officiis hoc nemo eſt promptior. Ut ſe
Ad latus alterius referentis corripit, (eius
Aetati faciſe quod quiſque remiſerit vltro)
Membranas replicans, hinc ſæpius abſque ſpecillo
Has carptim recitans, res quatenus vrget, inanis
Lectio ne tempus pretioſum prodigat. Hîc ſi
Diſsidium varij, quem pro ſe quiſque tuetur,
Exoritur ſenſus, dictis citiúſne prehendat
Ancipitis ſpeciem, rimetur acutiùs eius
An commiſſuras, an nexus extricet harum
Clariùs, haud planè cernas: nihil impigro eidem
Exciderit, ne muſca quidem prætervolet: auris
Tinniat ad tenuem quemuis arrecta ſuſurrum.
Temporis articulos ita verò digerit omnes,
Ut molles aditus ſibi labi perferat ægrè.
Aut atro infuſo expiſcabitur aufugientes
Sepiolas, euerriculo præcurrere doctus
Uerborum: aut factis magis eruet intima, nedum
Nequiter is ſucciſiuas impendere horas.
Qui pluteos omnes iuuenilibus antè cecidit
Ictibus, his demum procliuibus, atque ſciurus
Incancellato gradiens ſe circùm agit orbe.
Non igitur mirum, ſi ſcriptitet, hîcque ſenilem
Adiiciat dextram, quò priſtina dona prolepſis
Confirmet, nunc triceno doctiſsimus vſu,
Tot propè pignoribus ſublatis, pacta libenter
Diuinæ humanæque domus conſortia ſeruans,
Quæ, reor, ethnicus afflatus Rex numine, primis
Fundamenta velut fixit cum mœnibus vrbi
Inde propagandæ. Nam qua ſubſiſtere dudum
Publica res valeat ſine fœdere coniugiorum?
Latiùs ergo patet thema, anguſtis neque iuris
Finibus arctatur, procurrere quò magis illi
Collibuit, ne quod prudens vel omitteret hilum.
Hîc ferme nimius, Doctoribus inque citandis:
Tanti pace viri liceat quod dicere. Uerùm
Idem ſy...erus, nec refractarius autor,
Maluit id, proprio ne quem fraudaret honore.
Iudicio interea viſus non iuris elenchos
Expreſsiſſe meros, ſed queîs inductio legum
Multa ; araphraſis intertextu poſsit iniri.

Quem

Quem ſemel atque iterum verſu celebrauit amico,
Heroum noſter qui non niſi nomine Græco
Ingreditur carmen, ſed non melius inde Poeta:
Stultitia haud illum referens, ſibi qui gruis olim
Optauit collum: ſed qui hæc præſtabilis arte,
Rara animi quoque libertate Philoxenus, vna
Induxit metra quæque Dionyſea litura.
Is, ſed me reprimam, dealbare fidelia eadem
Ne geminos videar ſplendentes vndique muros.

IACOBVS VERIVSIVS TORNVTIVS,
Curiæ Pariſienſis Conſiliarius, in editum ab Andrea
Tiraquello collega ſuo libellum, hoc
carmen ludebat, 1546.

Dum Iuno innumeris ſentit connubia formis
Sacra prophanari, tum Dea conqueritur.
Concilium cogit reliquarum mæſta Dearum.
Quæ tanti eſſe poteſt, dicite, cauſa mali?
Exleges, aiunt, ſunt vxor & ipſe maritus:
Nec benè coniugij ſeruat vterque faces.
Huic morbo quærenda ſalus: tu delige, ſi cui
Diua viro faueas, qui tua iura ferat.
Delige, cui commiſſa tibi myſteria mandes,
Poſſie qui leges, Iuno docere tuas.
Protinus Andreæ meminit Dea, eúmque fauoris
Argumenta ſui plura tuliſſe refert.
Grata vxore frui, fauor eſt non paruus: & illam
Ex vno natos tot peperiſſe, fauor.
Quin, quòd facunda eſt vxor, quòd dedita ſacris,
Quòd non indocta eſt, quódque pudica, fauor.
Acclamant omnes, qui ſcribat digniùs, eſſe
Neminem, & huic mandant munera tanta viro.
Aſſenſit Dea, & Andreæ committit, vt ipſe
Hæc ferat, hæc dictet numine iura ſuo.
Crede igitur, liber hic ex ſacro nomine Diuûm
Prodiit, & ſacer eſt, nec niſi ſacra docet.
Hunc legite vxores, illum ſeruate mariti:
Hoc iure vxores viuite, vóſque viri.

D. ANDREÆ TIRAQVELLO
Pariſienſi Senatori ampliſſimo, Salmonius Macrinus.

Docte permultùm Tiraquelle miror,
Curia cauſis ita te occupatum,
Ex Senatorum numero & verendis
Patribus vnum:
Addo eam denſæ ſobolis parentem.
Floridæque vxoris adhuc maritum,
Cùm tamen matres ea penè partu
Vicerit omnes:

Miror,

Miror, inquam, te potuiſſe tantos
Et tot authores ſtudio helluatum
Improbo, excerptas cumulaſſe tot res
Ordine pulchro.
Quippe tu callens vtriuſque linguæ
Non modò auguſtas, tua penſa, leges,
Ac ſacroſanctos Canonas, piaque
Dogmata vitæ:
Rhetorum at libros, veterúmque vatum,
Quicquid & ſcripſere recentiores,
Prorſus hauſiſti ſitiens, & ora
Impigra mergens.
Nulla geſtarum monumenta rerum
Te latent: noſti medicas & artes:
Abdita & noſti ſophiæ, & Matheſis
Scripta vetuſta.
Omnium, Andrea, potes unus inſtar
Eſſe, vti quondam Antimachus Platoni
Dixit: humani ingenij & probas, quæ
Quantáque ſit vis.
Pictones tali celebres alumno
Hinc tuos æquè tumeant ob ortus,
Ac ſuo tellus Cecropis Solone,
Sparta Lycurgo.

I D E M.

Quæſtio de variis ſi fortè coloribus orta eſt,
Iudicis haud partes cæcus obire poteſt.
Hic de connubiis agitur, de lege marita,
Quid facere vxorem, conueniátque virum:
Edita quo pacto rectè ſit alenda propago,
Et quibus inſtitui debeat illa modis.
Quis melius quàm tu queat id, Tiraquelle, docere?
Cui proba ſit coniux, pignora térque domi:
Quíque in coniugio multos ita vixeris annos,
Læſerit vt caſtum nulla querela torum.
Næ norit quam quiſque, in ea ſe exerceat artem,
Ut meus inſignis carmine Flaccus ait.

Andreæ Tiraquelllo Claudius Coteræus.

Qui binis manibus totidem coniungit, agétne
Is, quæcunque volet, cautiùs & citiùs?
Sic binis oculis binos adiunge, videbis
Certiùs obiectum, pluráque proſpicies.
Hac tibi connubium: cum quo dum, vir bone, regnas,
Uxori & natis ſcribere iura potes.
Non abs re id facias: nam iura adſunt, vbi lites:
Perpetuis morbis aſſiduus medicus.

NICO

NICOLAVS QVÆLIANVS
INQVISITIONVM IN CVRIA PARISIENSI PRÆSES, ANDREÆ TIRAQVELLO,
eiuſdem Curiæ Conſiliario doctiſſimo.

ELEGANTISSIMVM tuum de legibus Connubialibus & Iure maritali librum, quem ſupra annos abhinc xxv. plus minus edideras, Tiraquelle humaniſſime, cùm ſemel atque iterum perlegiſſem, diu apud me anceps cogitaui, quonam iudicio à D. Paulo dictum eſſet, homini commodum eſſe, vxorem non attingere. Adeò magnos & vberes fructus, matrimonium vniuerſo generi humano afferre, ex illo tuo doctiſſimo opere didiceram. Venerátque tum mihi in mentem Metelli Numidici, cui ſi librum tuum videre licuiſſet, nunquam, mea certè ſententia, iuſtis connubiis iniquior in hæc verba prorupiſſet: Si ſine vxore eſſe poſſemus, Quirites, omnes ea moleſtia lubenter careremus: ſed quoniam ita natura tradidit, vt nec cum illis ſatis commodè, nec ſine illis vllo modo viui poſſit, ſaluti perpetuæ potiùs, quàm breui voluptati conſulendum eſt. Quis enim inſpectis tuis legibus, non iudicabit beatiſſimum eſſe & fortunatiſſimum, cum vxore vitam in matrimonio tranſigere, ſi ſecundum eas in deligenda, inſtituendáque vxore, tam diligenter ſibi quiſque proſpiciat, quàm tu ad eam rem appoſitiſſimas vtiliſſimáſque leges omnibus præſcripſiſti? Cui quidem periucundo nec minùs fructuoſo operi, cùm te acceſſionem parare, & eam incudi adornare intelligerem, non potui pro meo erga te amore, & propenſo in Rempublicam ſtudio, non hoc epiſtolio te hortari, vt acceſſionis eius editionem accelerares, ipſi Reipublicæ in primis vtilem, ac etiam neceſſariam. Nam cùm matrimonium præcipuam eſſe radicem, & fontem primarium, vnde bona pars felicitatis humanæ ſcaturiat, nemo eſt qui ignoret, an non ex vſu Reipublicæ fuerit, matrimonij rectè inſtituendi, & inſtituti bene conſeruandi leges præſcribere? Quorum vtrumque tanta fide, diligentia, arte, ſtudióque abs te eo libro doctè & copioſè pertractatum eſt, vt iam nemo ſuperſit eorum, qui tuum in deligendis vxoribus conſilium ſunt experti, qui coniugalem vitam, cæteris omnibus viuendi generibus non anteponat: vt interim de iis taceam, quos in cœlibe vita coniugum fortunam vel admirari cogis. Perge itaque, Tiraquelle doctiſſime, perge, inquam, librum tuum varia, multiplicíque ac recondita quadam & ſingulari editione refertum in lucem emittere, & literatos omnes, quos nouis in dies officiis magis ac magis tibi deuincis, ſcriptorum abs te librorum quos ſupra nonum iam annum preſſiſti, editione demereri ſtude. Vale.

ã ii EIVSDEM

EIVSDEM AD LECTOREM.

Dulcia lector amas? ſunt hîc dulciſſima quæque.
Utilia an quæris? Nihil legis vtilius.
Siue vtrumque voles, Tiraquellus abundat vtroque,
Quo linguam exornes, quóque colas animum.
Si vis connubij fontes, ſi vt Iulia ceſſet
Lex in adulteriis, hac Tiraquellus habet.
Hac lege, quæ pulchra faciant te prole parentem,
Quæque regenda docent qua ratione domus.

ALEXANDRI GOEVROTII IN eadem Curia Conſiliarij, alludentis ad patriam, oppidum, & nomen Autoris.

Præcipiti currit Pictis fons patrius vnda.
Urbs, ciuis, referunt nomina fontis aquæ.
Urbs Apollinea riuis fons vndique manat,
Qua circumflectit docta Diana choros.

EIVSDEM.

Sparge marite nuces, fontem duc pronuba Iuno:
Inſtaurant nuptis fœdera fontis aquæ.

IACOBI PELETARII CENOmani Hexaſtichon.

Hîc tibi Naturæ leges, diuináque iura,
Atque humana vno ſunt reſoluta libro,
Coniugij vt diſcas quænam ſint vincula, ritus,
Deliciæ, imperium, pax, amor, atque fides.
Eſt ergo interpres Naturæ hominúmque, Deúmque,
Qui tibi tam doctum dat Tiraquellus opus.

Digitized by Google

MICHAEL TIRAQVELLVS FONTINIENSIS PRÆFECTVS LECTORI SALVTEM.

ANDREAS Tiraquellus parens meus, paulò pòſt quàm vxorem duxiſſet, Commentarium de legibus connubialibus ediderat. Id opus, etſi multis mendis, peruerſionibúſque, typographi negligentia ſcatens, cùm ſic rectiſsimis ſtudiis atque artibus præditi homines amplecterentur, vt multa exemplaria paucis admodum annis, per omnes ferè terrarum oras circumlata ſint (omnibus enim coactis ſcriptoribus, quod quiſque commodiſsimè ſcripſiſſe videbatur, magno ſtudio excerpſerat, & ex variis ingeniis excellentiſsima quæque libauerat, atque in hoc σύνταγμα coniecerat, adeò vt nullum omnino commentationis genus Bibliotheca rectiùs inſcribatur) cùm mea ſponte, tum amicorum hortatu, eum oraui, vt librum formis denuò exprimi pateretur: Quod etſi mihi abnuiſſet, (otij enim tantum ſibi non eſſe aſſerebat, vt Commentarios opiſtographos quidem illos, & minutiſsimè ſcriptos relegeret) precari tamen atque obteſtari non deſtiti. Ad extremum pietas erga fratrem (quid enim fratrem fœtum eum non appellem, qui mei patris mente, vt Iouis cerebro Pallas, editus, mihi plus quàm conſanguineus eſt?) ita importunum flagitatorem reddidit, vt lucis huius aſpectum ei tandem exorarim. Quod tamen antè conſequi non potui, quàm me ex eius chirographo diligenter omnia deſcripturum reciperem, exemplúmque, quod Typographus ſequeretur, conficerem. Quem laborem hoc lubentiùs ſuſcepi, quòd hac mea opera effectum iri ſperarem, vt opus acri & certo grauiſsimorum hominum iudicio probatum, in publicum exiret. Tu igitur eo, Lector, fruere, & Andreæ Tiraquello parenti meo, cuius ſtudium in publicis commodis promouendis nunquam quieſcit, gratiam habeto.

Vale. Fontini. Anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimoquinto.

ANDREAS

ANDREAS TIRAQVELLVS CANDIDO LECTORI SALVTEM.

MAXIMAM iis deberi ab omnibus gratiam, qui de Republ. literaria bene mereri ſtudent, candide Lector, nemo eſt adeò rerum iniquus æſtimator, qui inficiari audeat, ſi modò verum eſt, quod à Cicerone, Romanæ eloquentiæ parente, accepimus, nullum viuendi genus ſine literis commodè inſtitui poſſe. Equidem cùm ab ineunte ætate me totum literarum ſtudio deuouiſſem, omnes animi ingeniíque neruos eò ſemper contuli, intendíque, vt quoquo modo bonarum diſciplinarum ſtudioſis, ſi non multùm, at certè, quoad liceret, pro viribus prodeſſem. Quod vt conſequi poſſem, neque ſumptibus in comparandis mihi bonis autoribus, neque vigiliis in iis euoluendis vnquam peperci: & tamen parum feliciter mihi ea res hactenus ſucceſsit. Nam cùm ante annos plus minus triginta, Tractatum de legibus connubialibus & iure maritali, in communem ſtudioſorum vtilitatem, non ſine labore maximo edidiſſem, fuerunt qui lucubrationes meas ſibi impudenter adſcribere cupientes, quas ſciebant cum plauſu aliquo à viris doctis excipi, totum eum librum quaſi membratim diſcerptum, cum mendis, quibus librariorum incuria priores editiones ſcatebant, in ſuas commentationes transferre ac tranſcribere non erubuerint. Qua ergo rei indignitate commotus, omnino ab hoc ſcribendi genere mihi abſtinendum duxeram, ne quid tale in poſterum in libros meos committerent. Verùm hoc meum conſilium vicit amicorum quorundam, non infimæ notæ virorum neceſsitudo, quibus aliquando, ea quæ mihi in memoriæ ſubſidium adnotaram, communicaui, nihil tamen minùs cogitans, quàm vt me autore, in publicum prodirent. Quæ cùm illi ſtudioſè perlegiſſent, impensè probare, commendare, admirari etiam (quod citra arrogantiam dictum velim) viſi ſunt, atque vt in lucem emitterem inſtantiſsimè flagitare, adeò vt & minitarentur ſe edituros, quæ ex illis meis commentariis exſcripſerant & adſeruabant, ſi ipſe editionem diutiùs differrem. Sic enim mecum expoſtulabant: Quandiu quos in ſcriniis tuis theſauros habes, ceu Plautinus quidam Euclio, ſupprimes? quandiu eos publicæ ſtudioſorum vtilitati inuidebis? An ignotas bracteata fortunæ bona communione decreſcere ac minui: vera bona, quò latiùs diffuderis, eò meliora reddi & illuſtriora? Quandiu tam doctos commentarios in apertum proferre ac expromere cunctaberis? Tum egomet mihi ſuccenſere cœpi, qui libros meos tanto tempore apud tales viros eſſe permiſiſſem, vt ex eis aliquid exſcribendi otiũ fuiſſet, quod mihi vel inuito, cætera edendi neceſsitatem adferret. Negabant enim ſe diutiùs, quod habebant preſſuros, etiamſi ipſe grauaret reliqua addere; ſed potiùs opus ἀκέφαλον emiſſuros, quàm tanto cõmodo ſtudia amantium bonas diſciplinas frau-

daturos. Ego contrà cauſabar occupationes, ætatem, curam rei familiaris, & alia non pauca, per quæ mihi non licebat ea, quæ olim ſcripſeram, relegere, etiamſi maximè edita cuperem. Verùm illi huiuſcemodi excuſationes minimè admittentes, cùm tamen & iuſtæ eſſent, & veriſſimæ, quò conſtantiùs illis refragabar, hoc impenſiùs vrgebant: neque prius ceſſarunt, quàm me de ſententia deiectum cognouerunt. Eorum itaque cùm precibus, tum minis victus, dedi operam, & paſſus ſum exire nuper Commentarios de Retractibus, vtinam dextris auibus, hoc certè conſilio, vt vel ſatiati deſinerent flagitare maiora, vel ipſi certè deſiſterent ab edendi conſilio, quod præ ſe ferre videbantur. Sed nec ea editione ipſorum deſiderio ſatisfactum eſt: imò viribus nondum bene recollectis ab vniuerſo eo labore, qui in editione eorum Commentariorum mihi neceſſariò ſubeundus fuit, impetrarunt, imò verò extuderunt, ac extorſerunt eius operis recognitionem, cuius antè memini, id eſt, de legibus connubialibus: quod ita à me auctum, & multis iiſque nouis acceſſionibus (quas tibi non minus vtiles, quàm iucundas, fore confido, ſtudioſe Lector) locupletatum eſt, vt iam nouum opus meritò videri poſſit, licet re vera ne apicem quidem editionis ſpe ab initio adiunxiſſem: ſed in eum librum, quicquid egregium & notatu dignum quotidiana lectio, vel ipſe forenſium rerum vſus ſuppeditabat, tanquam in penum aliquem, ne memoria exciderer, tumultuariè, & (vt ita dicam) αὐτοσχεδίως congerebam. Habes itaque, candide Lector, conſilij mei rationem: habes opus, argumento quidem & inſcriptione tibi notum, cæterùm ſtylo, rerũ copia, & ordine nouum, in quo multa ab ipſa antiquitate reperita, non pauca ex Theologis, Medicis, Philoſophis, & cæteris humanitatis, vt vocant, autoribus, cùm Græcis, tum Latinis, quos omnes non ex profeſſo, ſed obiter quandoque aliud agentes interuiſimus, explicata comperies: vt interim infinita Iuris vtriuſque loca, à me hoc libro partim enarrata, partim integritati reſtituta omittam: quæ ſi tibi probari ſenſero, abundè magnum laborum meorum fructum percepiſſe fatebor, neque vnquam me huius editionis pœnitebit. Vale Lector, & fruere.

ANDREAS

ANDREAS TIRAQVELLVS STVDIOSIS.

QVOD votis omnibus patres, atque ataui noſtri optauerint, optandúmque imprimis cenſuerunt, vt ſtatim vel paulò pòſt perfectum abſolutúmque cernerent opus, iamtum eximiè inchoatum; inſtauratæ poſt longa ſæcula linguæ Latinæ: id noſtra demum ætate conſecutos ſe Dei Opt. Max. beneficio plerique omnes exiſtimant. Paſſim enim videmus Latinè non rhetoricari ſolùm, ſed etiam philoſophari, ἀριθμεῖν, γεωμετρεῖν, θεολογεῖν: idque ſic Latinè, vt Barbaris illis ſexagenariis, qui ſibi in diſciplinis quibuſque tanquam in latifundiis prædiiſque ſuis regnabant non impudenter magis, quàm ſupercilioſè, de ponte deiectis, vix fugæ locus vllus tutus ſit. Plaudenda ſanè rerum cataſtrophe. Verùm ea fatorum vis eſt, vt mala, cùm in imum vitiorum deſcenderunt, tum demum exoleſcere incipiant: & vice verſa, bona degenerare, cùm ad ſummum profectus euaſerunt. Mouentur ſcilicet omnia, nec ſtare diu quicquam rerum natura patitur. Sic Roma illa caput orbis, cùm ab exiguis profecta initiis eò creuiſſet, vt, quod Liuius ait, magnitudine ſua laboraret, ſic funditus diruta iacet, vt ſolis extet ruinis. Sic & corporis habitus, cùm ad ſummum bonitatis deuenerit, (quod ſcribit Hippocrates) id eſt, cùm menſuram creſcendi impleuerit, vt interpretatur D. Hieronymus, in deterius labatur oportet, niſi continuò ſoluatur, vt rurſus habeat, in quo poſſit creſcere. Id nunc agunt ſtudioſorum ingenia, vt literæ illæ, quæ vulgato, appoſitóque nomine humanæ vocantur, non ſolum inſtaurentur, &, vt cum noſtris Iuris authoribus loquar, reſtituantur in integrum, in ſuúmque ſtatum illum priſtinum veluti poſtliminio reuertantur: verumetiam altiùs, ſi fieri poſſit, faſtigium attollant, nec iam nobis pœnitendus ſit (id quod plerique cenſent) ſed plaudendus potiùs earum multis ſæculis interitus. In Iuris legúmque ſcientia nitori ſuo reſtituenda, plus aliquantò negotij, quàm in reliquis videbatur, cum propter diſciplinæ eius præſtantiam, tum propter Barbarorum, arcem ipſius ter longiſſima temporis præſcriptione vſque occupantium, peruicaciam. Tanta quippe fuit quondam Iuris amplitudo, tantus legum nitor, tanta Iuriſconſultorum priſcorum & eruditio, & eloquentia, vt ſi illorum induſtriam deſcribere, & laudare κατ᾽ ἀξίαν velim, non proœmium, ſed librum integrum explendum habeam. Vno tantùm verbo eos deſcribam, quo ſe maximè Demoſthenes περὶ τῶν συμμοριῶν priſcos Athenienſes laudare dicebat. ἐγὼ γὰρ ἐκείνων μὲν ἔπαινον τὸν χρόνον ἡγοῦμαι μέγιστον εἶναι, ὃ πολλῶν γεγενημένων, μηδὲν τῶν ὑπ᾽ ἐκείνων πραχθέντων οὐδένες ἄλλοι ὑπερβάλεσθαι δεδύνηνται. Nec eſt, quod magis admirer quàm tot ſæculis neminem extitiſſe, qui illorum ingenium & eloquentiam non dico ſuperare (id enim ſupra votum ſemper fore credo) ſed aſſequi, æmulari, vel etiam imitari potuerit. Certant noſtra ætate multi cum Liuio: non pauci Terentium effingunt: Ciceronis ſimiæ complures ſunt: Ouidium multi è veſtigio imitantur: ad Maronis venam quidam aſpirant: qui hactenus Vlpianum, Paulum, Papinianum, & cæteros Iuriſconſultos poſt annos plùs minùs mille ducentos reddere vel ſtudeat, vel ſperet, vt diatribas omnes obieris, neminem certè reperies. Tanto enim eloquentiæ fulgore legum tenebras illuſtrant, vt admirationis materiam magis, quàm imitationis ſpem, poſteris reliquiſſe videantur. Quid, quæſo, vel Vlpiano eloquentius, vel Paulo neruoſius, vel Calliſtrato doctius, vel Papiniano acutius, vel Scæuola preſſius, vel Caio florulentius, vel Africano ſubtilius, vel Pomponio iucundius, vel Celſo nitidius, vel Tryphonio

phonio candidius? vt cæteros non inferioris notæ taceam. Quanquam ne noſtra quidem tempeſtate effœta ſit natura, quin paria illis ingenia producat, modò ſolertiſſima perſpicaciſſimáque quæque ingenia in eam vnam Philoſophiæ partem (pars enim eſt non infima Philoſophiæ legum iuriſque peritia, ſi Tullio, Vlpiano, Iuſtiniano credimus) incumbant. Certè quo vno promoueri potiſſimum poteramus, id nos maximè deficit. Et ſunt luculentiſſima Iuriſconſultorum illorum monumenta, quæ & Iuſtiniani primùm culpa, deinde & longa temporum iniuria periiſſe creduntur. His accedit, quòd non alij temerè vlli rerum publicarum gubernaculis admouentur, non alij rerum habenas obtinent, non alij Regum vel Imperatorum latus cingunt, quàm qui legum iuriſque ſcientiæ opinione celebrantur. Et erat ſanè hanc in vulgum ſpargi de Iuriſconſultis opinionem iuſtiſſimum: nec Reges nunc, aut reſpublicas falleret, ſi ij eſſent ipſi, quales dicuntur, ac creduntur, qualéſque priſcos illos fuiſſe conſtat, in omni ſcilicet diſciplina exercitatos, antiquitatis non ignaros, hiſtoriarum ſcientes, in Philoſophorum gymnaſiis expoſitos, rerúmque vſu & experientia probatos. Tales enim eſſe decet, & qui ad Reipub. munia capeſſenda deſtinantur, & quibus Principes ſtipati, auguſtiores ſe vulgò haberi volunt. Sunt tamen noſtro quoque ſæculo non parum multi, à quibus vetuſtatem bellè interpolari experimur, quorúmque auſpiciis ſi ſumma rerum gererentur, alius eſſet regnorum rerúmque publicarum ſtatus. Sunt Budæi, ſunt Deloini, ſunt Valeæ, ſunt Minutij, ſunt Beraldi. Longolius anno ſuperiore magna literarum iactura occubuit. Habet Anglia ſuos Tunſtallos, Paceos, Moros: habet Germania Capniones, Zazios, Cantiunculas: Italia Cottas, Alciatos. Et ne ſingulos percenſeam Iuriſconſultos, quibus ætas noſtra beata cenſetur, angulus nullus vſquam eſt, in quo non aliquis ingenium ſuum ad vetuſtatis normam exigat. Quo nomine ſæculo noſtro gratulari frequenter ipſe ſoleo, adeò ingeniorum feraci: cùm Tullius ſanctè deierare auſus ſit, ſingulas ætates vix binos oratores habuiſſe. Nunquam tamen tam bene cum rebus mortalium actum eſt, vt in vllo ordine non maior pars (quod eſt apud Liuium) vincat meliorem. Sunt paſſim rabulæ forenſes, ſunt quos Demoſthenes aduerſus Aeſchinem σπερμολόγους & περιτρίμματα τῆς ἀγορᾶς, Demoſthenes alter Leguleios Latinus vocat, Gothorum reliquiæ, quibus operæpretium eſt in circulis, in conuiuiis (neque enim iam palàm audent) ex longo exilio redeuntibus literis melioribus obſtrepere. Quia ergo, vt iam dixi, homines iſti totius humanitatis expertes, rerum ſummam plerumque ſuo arbitratu moderantur, in eóque ſunt ordine, qui (quod leges duodecim Tabularum præcipiunt) vitio vacare creditur, cæteris ſpecimen eſt: adeò mordicus putria iſta iuris, vt ita dicam, ſimulacra retentant, vt animam potius ex ſedibus ſuis, quàm ea ex manibus extundi patiantur: pro iiſque non ſecus, atque pro aris & focis, certare tota ope conſueuerunt. Turpe enim putant, ſibique noxæ futurum, ſi ſemel vulgus eos intus & in cute dignoſcat. Tum demum enim detracta λεοντῆ iſta magiſtratuum & dignitatum, in piſtrinum dedendos ſe præuident. Ea ſunt, quæ amores iſtos noſtros, dies noctéſque ſolicitos habent, ne quid exeat, ne quid excudatur, ne quid importetur, ne quid editum, excuſum, importatum legatur, quod in Accurſium, aut Bartolum incurrat. Horum enim confirmatam, ac ſacroſanctam multorum ſæculorum opinione authoritatem conuelli, aut labefactari piaculare eſſe putant: veteribus (ſic enim heri, vel nudiuſtertius natam barbariem vocitant) ſtari malunt, nihil ex antiquo motum probant. Hi ſunt, quibus apud Tullium etiam alabaſter plenus vnguenti putreſcere videtur, qui nihil legere ſibi imperarunt, niſi quod D. quod C. quod quod extrà, in authen. quod gloſ. Bart. Bald. Innoc. Hoſtien. Ioann. Andr. identidem literis pollicaribus, tanquam gemmis quibuſdam illuſtratum, primo ſtatim conſpectu viderunt. Cum his mihi, cæteriſque literaturæ humanioris ſtudioſis, non bellum ſolùm, ſed prælium, nec prælium duntaxat, verùm certamen propè quotidianum eſt: exercentúrque vulgò maledictis etiam paruulorum. Nec vllus eſt eorum, qui animi contentionem ad auguſtiores illas diſciplinas appulerunt, qui non ſibi

præ

præ oculis ſtatim, vt in eis profeſſus fuerit, proponat de his vel triumphare, vel ſpolium aliquod referre. Sic etenim tum demum ſe dignos arbitrantur, qui in doctorum ſenatum aſſumantur. Indidem tot iam legum genuina interpretatio, tot titulorum iuris ſyncerus ſenſus illis extortus è manibus, & antiquis poſſeſſoribus aſſertus. Ornantur ſtudioſorum ædes, & bibliothecæ libris eius notæ, tanquam manubiis ſpoliiſque hoſtium. Et inter hos noſtræ atque etiam ſuperioris memoriæ iuris tum peritos, tum ſtudioſos, ad publica decora excitatos, conſilia varia diuerſáque animaduerto. Sunt enim, qui cùm poſſent, nolunt mentis ſuæ ſenſum teſtimoniis illuſtrioribus firmare. Congruum etiam magis, & æquius cenſent, collato pede, paribúſque armis in prælium deſcendere, & inſtar Dauidis illius hoſtis ignauiſſimi ceruicem proprio mucrone ferire. Sunt qui non niſi deauratis, & inſignibus, planéque Romanis armis, ſibi decertandum putant, ſtylúmque non ad præſentem ſcenam, ſed ad tempora paulò mox futura accommodant, Menandrum imitati, qui teſte Quintiliano, iuſtiora poſterorum, quàm ſuæ ætatis, iudicia conſecutus eſt. Cum his manum Barbari conſerentes, ſe potius ocyúſque victos dici audiunt, quàm ſentiunt. Triumphant tamen & victi, apud ſuos atque etiam ἀντιθριαμβεύουσι non minùs, quàm qui verè debellarunt: dubiam ſcilicet eam victoriam eſſe putant, quam non intelligunt, quámque de ſe fieri, quia neſciunt, non exiſtimant. Ego certè, vt de me tandem dicere incipiam, cùm iam inde ab adoleſcentia ita affectus eſſem, vt magnopere cuperem Pictones municipes meos, gentem alioquin nec bardam, nec ſtupidam, ad auguſtiorem hanc Philoſophiæ partem capeſſendam, illuſtrandámque animare, Commentarios inchoaueram, ante annos propè ſeptem in conſuetudines eorum, non ſublimi illo grauíque dicendi ſtylo, quem effingere, ſi velim, nequeam: neque ſi maximè poſſem, in hoc certè argumenti genere vellem. Ea ſemper fuit conſilij mei ratio. Noui enim & ſcio, qui fructus eius exiſtat apud eos, qui iuuandi potiſſimùm erant. Scio item, quàm frigeant iaceántque Commentationes illæ, quæ prorſus nitore carent, nihilque aliud quàm legum capita ſonant. Mediam quandam viam inivi (medio enim tutiſſimè commodiſſiméque itur) ſicque ſtylum contemperaui, vt legentes noſtri ea, quæ tanquam propria agnoſcunt, imprudentes in ea incidant, quæ noſſe maximè debuerant. Ea ſunt Philoſophorum placita, Oratorum decreta, antiquitatis hiſtoriarúmque monumenta, Poëtarum carmina, populorum ritus, mores gentium, quibus D. gloſ. Bart. & alias huiuſmodi notas inferioris notæ & doctrinæ ſcriptorum, tanquam hamum eſca obtexiſſe mihi videor, quo ſenſim vorato velut inuiti aut imprudentes ad lectionem humaniorum ſcriptorum attraherentur: iam inde (vt ille ab vnguibus leonem) intelligentes, alios eſſe libros, quibus maximè niti aſſeríque poſſit, & illuſtrari iuris legúmque peritia. Eius porrò libri ſectionem quæ de legibus Connubialibus erat, vix prima deformatam manu (vt Horatij verbis vtar) nedum extremam expertam, amiculus quidam alteri, qui ſibi legendam à me impetrarat, ſubripuit: ſublatámque, inſcio me, & eo cui legendam dederam, impreſſori excudendam tradidit. Circunfertur interim libellus ille, teritúrque legentium manibus: ego quoque interim reliquum opus meditor, & paro, cùm ecce Almaricus Buchardus Sanctonum Suppræfectus, amicus, hoſpéſque meus, librum aduerſus me nuncupatim edit: libellum illum meum (argumentis quàm adpoſitis, tuum erit, Candide lector, iudicium) concîdit, ſugillat, conterit. Dolui equidem non tam quòd ille nihil à me læſus aduerſus me ſcripſiſſet, neque enim mihi magnopere ab huiuſmodi timendum puto, quàm quòd homo amicus, cuius nomen quàm celeberrimum, clariſſimúmque eſſe cupio, tale ſui ſpecimen dederit. Ego quid hîc diſſimularem? at prouinciatim nomen meum viuo me, quod aiunt, & videnter traducitur. Tacerem? at conuiciis amicorum propè quotidianis impotentíque deſiderio ſatisfaciendum fuit. Opus totum commentariorum noſtrorum ſemel ederem? at tomi, & ingentes, & multi, quos vix datum eſt recognoſcere. Hæc menſes aliquot voluenti, animóque verſanti, tandem mihi viſum eſt, ſectionem eandem, multis, quæ ſubturpia videbantur, deraſis, ſed multò

pluribus

Digitized by Google

pluribus adiectis, amicis efflagitantibus, vt offam Cerbero, obtrudere. In qua & ὑπὲρ ἐμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι, & Almarico, qui eam ipſam inſectatus eſt, obiter reſpondeo, non eum titulo ſtatim à limine perſtringens, non obiecta omnia ſigillatim refutans, non conuicia conuiciis retalians, non ſingula eius argumenta & capita excutiens & examinans (id enim amicitiæ noſtræ veteri condonare mihi perſuaſi) ſed locos tantum illos firmans & amplians, quos ille labefactare & conuellere conatus eſt. Tu, lector optime, quicquid id eſt operis, boni conſules, tomóſque cæteros aliquot, eiuſdem farinæ expectabis, quibus vniuerſas Pictonum leges municipales, quas conſuetudines vocant, enarrare, illuſtrare, enodaréque ſtuduimus. Valeto. Anno milleſimo quinquageſimo vigeſimoquarto.

GVLIELMVS ROVILLIVS LECTORI S.

NON eſt quòd rei nouitate offendaris, candide Lector, ſi hoc in opere excudendo nonnihil videamur deflexiſſe à protritis Typographorum veſtigiis, qui in Iuriſprudentium Commentariis Pandectarum libros non temerè aliter, quàm notæ huius D. compendio, ſolent annotare. Nam cùm eius conſuetudinis initium à craſſa tantùm ſuperiorum ætatum inſcitia profectum, nulláque iuſta ratione ſubnixum conſtaret: nihil cauſæ viſum eſt, cur eam Barbariem, quantumuis inueteratam, tam pertinaciter tueremur: cùm præſertim veteres ea nota vſos non fuiſſe, ſatis conſtaret. Auſpicatius itaque viſi ſumus facturi, ſi geminum illud Digamma Æolicum, D. litera, quæ primùm in Digeſtorum nomine locum obtinet, grauiſſimis præſertim autoribus commutaremus. Vale.

CONSVE

CONSVETVDINVM PICTAVIÆ, TITVLVS DECIMVSQVINTVS.

De la puiſſance & adminiſtration des maris. §. Primus.

DES ce, que homme & femme, ſoyent nobles, ou roturiers, ſont mariez enſemble au païs de Poictou, par la couſtume d'iceluy, la femme eſt en pouuoir de ſon mary, & n'eſt plus en pouuoir de ſon pere, ſi elle l'auoit. Et ne peut valablement contracter, ſans le conſentement expres de ſon mary, durant leur mariage, ne adminiſtrer les biens communs d'entre-eux, ne les ſiens propres, ſans l'authorité & conſentement de ſondict mary.

COntinuò quàm vir & fœmina, ſiue nobiles, ſiue ignobiles, matrimonium ſimul inierunt in Pictauia, ex more illius gentis, vxor eſt in poteſtate mariti, nec amplius eſt in poteſtate patris: nec poteſt vtiliter contrahere ſine conſenſu expreſſo ipſius mariti, nec bona eorum communia, ac nec ſua quidem propria, ſine authoritate & conſenſu eius, adminiſtrare.

GLOSSÆ PRIMÆ XVI. LEGES CONNVABILES COMPLECTENTIS PARS PRIMA.

1 *Vxor non in viri poteſtate eſt, ſed patris. Rom. legibus.*

VIDES igitur, Candidiſſimè Lector, ex Pictauorum conſuetudine, vxorem eſſe in poteſtate viri, non patris: Eáque ferè perpetua eſt & generalis in Gallia. Ex Romanorũ verò legibus, vxor contrà in poteſtate patris eſt non viri: l.1.in fin.& l.ſeq.ff.de liber.exhib.& l.2.§.quòd ſi in patris,& l.quoties.ff.ſol.matr.& l.1.§.1.ff.de liber.agnoſc.& l.1.§.vlt.& ibi gloſ.& Bartol.& l.cum qui.§.ſi nupta.ff.de iniur.& in l.ſed interim.§.idem ait, & ibi Bald.qui eum.§.legit cum l.ſi eum ſeruum.§.inter virum.ff.de donat.inter vir.& vxor.& l.3.& l.nec inter.& l.ſi vt proponis.C.eod.& l.filiæ.la 2.& l.licet in ſacris.C.de collat.& l.ſi vxor.& ibi gloſ.Cyn.Bar.Alber.Bald.& Salyc.C.de condit.inſer.& l.1.& ibi quoque Cyn.Fab.Bald.Pau.Caſtr.& Corn.& iterum l.quod ſcitis: rurſúmque l.non ſine.C.de bon.quæ liber.& l.ſi vt proponis.C.de nupt.& l.dos à patre,& ibi gloſ.1.C.ſol.matrim.& §.1.in fin.& ibi Angel.Aret.Inſtit.d.S.C.Tertull.& §.vlt.verſic.ſin autem ſub poteſtate, in authent.de æqua.doti.Et not.glo.in l.parentes,& ibi Paul.Caſt.& Rom.qui eam legem legunt cum §.vlt.l.rei iudicatæ.ff.ſolu.matrim.& in l.item legato.§.vlt.& ibi Alber.ff.de legat.3.& Ioan.Andr.poſt Roſ.in addit.Spec.tit.qui filij ſunt legit.col.3.in addit.cuius initium eſt,Roſ.in prætoria Signo.Homod.conſi.166.quæſt.diſputanda,col.5.Bald.conſi.137.quidam nobilis,col.1.lib.1.& conſil.226.præmiſſis verbis ſtatuti,verſic.præterea nupta,lib.5.& Per.Anch.conſil.213.pro iſto patre, in princ.Car.Flor.conſil.91.reſpondeo, paulò ante fin.Pan.in c.non eſt,col.1.extr.de deſponſ.& in c.cùm contingat, col.6.verſic.venio ad ſecundam,de foro compet.& in c.mulieres, in 1.not.de ſentent.excom.& in c.literas,col.vlt.de reſtit.ſpol.& in c.ex par.col.3.eod.tit.Ant.Prat.inter

conſil. Alex. conſil. 133. verè crudelis, col. 1. verſic. & ſi forte, lib. 4. & ipſe Alex. conſil. 115. viſo proceſſu, col. 3. verſi. prætereà poſito, lib. 7. Franc. Aret. conſil. 72. præſupponitur, col. 2. & Fran. Cur. ſenior conſi. 9. Ticinenſi ſtatuto, col. antepen. & conſil. 64. antiquiſſima, col. 106. verſic. ad tertium, & Cornel. conſi. 55. pro deciſione, col. antepen. in fin. lib. 1. & conſil. 26. videtur dicendum, col. vlt. lib. 4. & conſi. 177. circa quod ante fin. eod. lib. 4. & Soc. conſil. 224. præſens conſultatio, col. 8. verſic. 4. ad idem, lib. 2. vbi ex hoc colligit, quòd remanet agnata, & ſua, & Ioan. Crotus in repe. l. frater à fratre, in 16. q. ff. de cond. indeb. & doc. vbique. Nam nec filius ipſe familiâs per matrimoniũ liberatur patria poteſtate. l. inter. §. filiusfam. & l. mari. §. cæterùm, & l. filiumfam. de adult.

Niſi in concubitu & operis.

2 Niſi tamen, quantum ad filiam, in duobus, videlicet in concubitu, quem carnis debitum noſtri vocant, & in operis: in quibus de iure ciuili vxor eſt in poteſtate mariti, non etiam patris, vt voluit, gloſ. in d. l. ſi vxorem, & in d. §. 1. & ibi quoque Ang. Aret. Inſtit. de S.C. Tertu. per tex. in l. ficut. ff. de ope. liber. & gl. in cap. quod Deo, 33. q. 5. & Bar. in d. l. 1. §. 1. ff. de iniu. idem Bar. Imo. Paul. Caſt. in d. l. rei iudicatæ, iuncta l. ſeq. ff. ſolut. matr. Bald. in l. aſſiduis, col. 2. in fin. C. qui pot. in pign. hab. & in cap. 1. verſi. quæro vtrùm vxor. tit. an marit. ſucc. vxor. in benefic. Panorm. in d. c. literas, col. pen. de reſtit. ſpol. & in c. literis, in fin. de teſtib. & in c. illud, col. 6. verſi. ad propoſitum, de præſumpt. & in d. c. mulieres, de ſent. excommun. Ioan. Ana. in c. cùm cauſa, col. 2. verſicu. nota quòd contradictio, de rapt. & Anto. à Prat. in d. conſi. 133. vbi luculentiſſimè diſſerit, de quibus operis hoc intelligi debeat. Et Franc. Curt. ſenior d. conſil. 9. vbi ſuprà.

Vxor Gallorum legibus in poteſtate viri.

3 Dicit tamen Ioan. Fab. in d. §. 1. Inſtit. de S. C. Tertul. quòd ex conſuetudine Franciæ vxor tranſit in viri poteſtatem, quamuis etiam remaneat in patris poteſtate. Idem verò Fab. in §. 2. col. 2. verſi quid ſi vir. Inſtit. quod cum eo. dicit ſimpliciter, quòd in partibus Franciæ vxor eſt in poteſtate viri, nulla de patris poteſtate facta mentione. Et idem dicit in l. 1. C. de bon. matr. & in l. non ſine. C. de bon. quæ libe.

De eadem re.

4 Atqui ex noſtra conſuetudine, vt hic ſcribitur, vxor eſt in poteſtate viri duntaxat à patris ſcilicet poteſtate per matrimonium liberata: cuius etiam conſuetudinis, qualis hic eſt, meminit. Maſuer. non omnino malus auctor in titul. de iniur. §. item filia vxorata, & in tit. de dot. & matr. §. item de conſuetudine vxor. & in tit. de præſcript. §. item, & pro iſta parte, & in tit. de poſſeſ. §. item maritos: vbi tamen huiuſmodi conſuetudinem non ita ſimpliciter dicit diſponere, ſed tum demum, cùm maritus eſt ſui iuris: tanquam ſcilicet (vt id illi addas) alium non poſſit habere in ſua poteſtate, qui ipſe ſuæ poteſtatis non eſt. l. ſic eueniet. ff. de adult.

Longobardorum legibus vxor in poteſtate viri.

5 Et eſt ſimilis (vt redeamus) apud Longobardos conſuetudo, vt expreſſum ſcribitur in l. 1. & l. penul. & l. vlt. titu. qualit. mulier. liber. alien. permiſſ. eſt, & refert gloſ. in l. velles. C. de reuoc. don. & ibi quoque Bald. qui dicit, quòd hoc iure vtuntur in multis locis & per ſtatuta locorum: & idem Bal. in l. ſi inuita. C. de nupt. & in d. c. 1. & ibi etiam Card. Alex. tit. an marit. ſucce. vxo. & ipſe Bald. conſi. 139. cuius exordium eſt ſtatuto communis Aſſiſij, in fin. lib. 5. & Alber. in d. l. ſi vxorem. C. de condi. inſer. & Felin. in d. c. illud, in princ. de præſumpt.

Gallorũ vetus mos in ea re.

6 Et ſanè hæc Franciæ conſuetudo, fortaſſis è curriculo, vt alia pleraque, à veteri Gallorum more defluxit, quem huiuſmodi fuiſſe Cæſar, lib. 6. Comm. refert, vt viri in vxores ſicuti in liberos, vitæ neciſque haberent poteſtatẽ. Enimuerò quemadmodum ea vetus parentũ in liberos poteſtas crudelior quidem atque acerbior iure eſt coërcita Romanorum legibus. l. in ſuis, in fin. ff. de libe. & poſth. & l. vlt. C. de patr. poteſt. & gl. vtrobique, & facit l. inauditum. ff. ad l. Corn. de ſicar. & l. diuus. ff. ad l. Pomp. de parricid. illúdque ſolum ſupereſt, vt filius in poteſtate patris ſit, citra vitæ neciſque arbitriũ. C. tit. proximè alleg. per totum. Ita etiam (vt omnia fermè ad vſum clementiorem humanioremque redacta ſunt) virorum in vxores vetus illa poteſtas in ea ipſa re imminuta eſt, vt ſcilicet non liceat viro vxorem impunè interimere, ac ne caſtigare quidem, niſi moderatè, vt infrà dicetur. Sed quod de filiis leges ſanxerunt, id etiam in vxoribus noſtra conſuetudo ex veterum more reliquum fecit, vt eſſent in virorum poteſtate, remoto necis arbitrio. Quem locum & alia pleraque è primis illis noſtris legibus Connubialibus quiſpiam in ſua Topica fermè ad verbum tranſpoſuit, vir ſanè & legum, & artium humanarũ peritiſſimus, ſed hac in re mihi parum æquus, qui nomen meum vbique ſuppreſſerit: id quod libens diſſimulaſſem: ſed veritus ſum, ne qui libellum illum noſtrum primùm anno 1513. ac iterum anno 1516. rurſum 1524. impreſſum non viderunt, exiſtiment hæc loca illi me contrà ſurripuiſſe, cuius Topica non niſi anno 1520. primùm impreſſa ſunt. Sed ad rem ipſam reuertamur.

Quæritur de quodam huius lib. plagiario.

Hebræorum legibus vxor in viri poteſtate.

7 Hic mos quoque apud Hebræos ex lege Moſaica fuiſſe videtur, vt matrimonium filias à parentum poteſtate dirimeret, transferrétque eam in viros, vt facilè colligi poteſt ex eo quod ſcribitur Leui. c. 21. quo vetabatur ſacerdos cõtaminari in mortibus ciuium ſuorum, niſi tantùm in conſanguineis & propinquis: id eſt, ſuper patrem, matrem, filium, filiam, fratrem quoque & ſororem virginem, quę non eſſet nupta viro. Et cap. ſeq. Si filia ſacerdotis cuiuſlibet ex populo nupta fuerit, de his quæ ſanctificata ſunt, & de primitiis non veſcetur. Cuius rei rationem adiicit non omnino contemnendus interpres Nicol. Lyrenſis, quoniam ſcilicet nõ iam eſſet in patris poteſtate, & familia. Quod & ipſum expreſſim ſignatur Num. 30. cap. vbi ſi filia nondum nupta aliquid vouiſſet, tum demum ex voto obligabatur, ſi pater vel conſenſiſſet, vel tacuiſſet: nupta verò, viro aut conſentiente, aut diſſimulante: quod & ad poteſtatem viri in vxorem trahit D. Auguſt. lib. Quæſtionũ ſuper Num. 4. cap. 59. & repetitur in Decretis canonicis in c. manifeſtum & cap. voluit. 33. q. 5.

Natura legibus vxor in poteſtate viri.

8 Quinetiam illud affirmare aſſeueranter audeo, longo ante interuallo, quàm leges Moſaicæ latæ eſſent, veluti lege naturæ idipſum inſtituente, filias poſteaquam deſponſatæ fuerant, non permanſiſſe amplius in parentum poteſtate. Quod eo teſtimonio comprobauerim, quòd cùm de Rebeccę nuptiis tractaretur, illa neutiquam in conſilium admiſſa eſt: ſed veluti inſcia, nõ inuita tamen, verùm parentum votis obſecundans, ab illis nuptui traditur. At poſtea quàm deſponſata fuit, de profectionis die à parentibus conſulitur: veluti iam eorum poteſtatem egreſſa, quod ſcribitur Gen. 24. cap. & à D. Ambroſio annotatur in lib. de Abraham Patriarcha, in cap. vlt. & in c. honorantur. 32. q. 2.

De eadem re.

9 Ab eo autem, quod de lege naturæ diximus, nihil omnino abeſt, quod tradit D. Auguſtinus in cap. caput, in fin. 33. quæſt. 5. Fœminas viris ſuis ſeruire communi lege naturę. Et in lib. 1. de nuptiis, & concupiſcentia, ad Valerium, cap. 9. Nec dubitari, inquit, poteſt, naturali iure viros potiùs fœminis, quàm viris fœminas principari. Et in Epiſtolam Pauli priorem

rem

Digitized by Google

tem ad Corinth.cap.65.Fœmina,inquit,viro ſubiecta eſt lege naturæ. Apud Græcos autem commendatur ille verſus ſenarius Alexidis in ea fabula,cui titulus eſt, γυναικοκρατία, citante Athenæo,lib.3.

Γυναικὶ δ' ἄρχειν οὐ δίδωσιν ἡ φύσις.

Natura non ſinit præeſſe fœminam.

Bruta quoque idipſum ſequi.

Et huic quoque rei teſtimonio ſunt, bruta animalia,quæ veluti idipſum dictante natura , ita viuunt, vt mares imperent fœminis. Nam Plin. lib.8. cap.3. loquens de Hyæois , Mares, inquit, ſingulis fœminarum gregibus imperitant.

Lacedæmoniorum in ea re mos.

10 Sed & illud apud celebratiſſimos Græcorum populos Lacedæmonios obſeruatum fuiſſe coniecto, vt filia tantiſper in poteſtate patris eſſet , dum cœlibem vitam duceret : ſtatim verò quàm matrimonio fuiſſet mancipata , viri ſubiret poteſtatem.

Lacenæ dictum.

Huiuſce autem rei conicctandæ anſam præbuit dictum Lacænæ à Plutarcho in Apophthegmatis Laconicis relatum:quæ cùm interrogaretur , an ſe vitiandam concederet, reſpondit:Equidem cùm puella eſſem, didici parere patri, & hoc egi:mulier autem viro. Huic ergo, ſi iuſta rogas, manifeſtum facias primùm.

De eadem re.

11 Quanquam illud non me latet, fuiſſe pleroſque,qui ſcriptis tradiderunt, Spartanas mulieres viris ſuis dominari ſolitas : quod & ex Ariſtotele licet deprehendere lib.2.Politicorum cap.7.& confirmat Plutarchus in Lycurgo , referens Lacedæmonios vxores heras vocare ſolitos. Sed hoc , vt infrà dicemus , commune omnium Græcorum fuit. Subdit autem poſt pauca Plutarchus , quòd cùm peregrina quæpiam mulier Gorgoni Cleomenis regis filiæ, Leonidæ autem vxori diceret, μόναι τῶν ἀνδρῶν ἄρχετε αἱ Λάκαιναι : id eſt, Solæ viris imperatis , ô Lacænæ:reſpondit, μόναι γὰρ τίκτομεν ἄνδρας : id eſt, Solæ enim viros parimus. Quod etiam recenſet in Apophthegmatis Laconicis non ſemel. Qui & ipſe in comparatione Lycurgi & Numæ Pompilij tradit Lacedæmonias mulieres audaciores, & in ipſos viros in primis viriles. Et hoc quidem,vt reor, mouit Ariſtotelem , vt diceret lib. 1. Rhetoricorum ad Theodecten,cap.5. malas fuiſſe Lacedæmoniorum mulieres , ideóque eos media propè felicitatis parte priuari.

Vxor legibus mariti ſubeſt.

12 Sed quocunque ſe modo res hæc habeat , ab hac noſtra conſuetudine non admodum abludit illud Euripidis in Danaë apud Stobæum. Sermone 71.& iterum 75.

Γυνὴ γὰρ ἐξελθοῦσα πατρῴων δόμων,
Οὐ τῶν τεκόντων ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦ λέχους.

Mulier enim egreſſa paternam domum,
Non amplius parentum eſt, ſed mariti.

Et illud quoque Quintiliani , aut eius , vt plerique exiſtimant,qui de Oratoriis inſtitutionibus elegantiſſimè diſſeruit, declamatione 259. Virgo pertinet ad patrem:tamen nupta pertinet ad maritum. Accedit quoque id,quod Plato : aliàs muliebrium virtutum admirator,viros tamen fœminis, tanquam gregi cuſtodes, præfecit,ſtatim circa initia lib.5.de Republ.Cui accedens diſcipulus ipſius Ariſtoteles,Politic.lib.1.c.8.Vir quidem,inquit,vxori præeſt & filiis,tanquam liberis quidem ambobus,ſed non eodem imperij modo : ſed vxori quidem ciuiliter : filios autẽ regit:maſculus enim , quàm fœmina principalior eſt. Et idem lib.1.Oeconomicón cap.1.Exiſtimare autem , ait, debet mulier verè compoſita, mores viri eſſe legem vitæ ſuæ impoſitam ſibi à Deo. Cui finitimum eſt illud D.Pauli ad Rom.7. ruſúmque prioris ad Corinth. 7. Mulier quanto tempore viuit vir eius,alligata eſt legi ipſius. Quod & repetitur in cap.ſicut alterius. 7.q.1.& in cap.additur.27. quæſt.2. & in ſumma.33. qu. 1. atque aliis compluribus locis:ex quibus conſtat, eſſe in viri arbitrio,legem, quam velit , modò ſit honeſta , vxori imponere:Ad quod & illud pertinet Homeri lib.9. Odyſſ.de Cyclopibus loquentis,

Cyclopes.

— Θεμιστεύει δὲ ἕκαστος
Παίδων ἠδ' ἀλόχων. — Id eſt,

— Ius quiſque miniſtrat
Progenitis ac vxoribus. —

Quem locum citat Ariſtoteles lib.Politi.1.cap.item primo,& lib. Ethicor.10. cap.9. atque etiam Plato lib. 3. de legibus. Inter multas Pittaci mitylenæi, vnius ex ſeptem ſapientibus , aureas ſententias , illa non poſtremo loco, habenda, γυναικὸς ἄρχε , id eſt, vxori dominare. Refert Cornelius Tacit.in lib. de Moribus Germaniæ , apud Sithones fœminas dominari:In quo (vt ille ait) non modò à libertate, ſed etiam à ſeruitute degenerant.

Sithones.

Vir iudex vxoris.

13 Quid,quòd apud priſcos Romanos ,vir de cõiugis capite & fama cum propinquis iudicabat?Cuius rei teſtis eſt locupletiſſimus Corn. Tacit.lib.13. Romanæ hiſtoriæ , cùm inquit : Pomponia Græcina,inſignis fœmina,Plancio,qui ouans ſe de Britannis retulit, nupta, ac ſuperſtitionis externæ rea, mariti iudicio permiſſa:iſque priſco inſtituto , propinquis coram de capite famaque coniugis cognouit, inſontémque pronunciauit. Dionyſius quoque Halicarnaſſ.lib.2. Cognati, inquit, ſimul cum viro de his iudicabant , in quibus erat violata pudicitia. De quo etiam aliquid Liu.4.decad.lib.9.quo in loco de Bacchanaliorum abrogatione loquitur : Cuius hæc verba ſunt,Mulieres damnatas cognatis,aut in quorum manu eſſent , tradebant,vt ipſi in priuato animaduerterent in eas,& Valer.Maxim.lib.9.tit. 3.quo loco loquitur de Spurio Poſthumio Albino , &c. ſeq.Sueton.in Tiberio,cap.35.Id autem ex lege Romuli erat , cuius hæc verba ſunt ; ADVLTERII CONVICTAM VIR, ET COGNATI, VTI VOLENT , NECANTO. Et ad hunc quoque morem antiquum reſpicere videtur Calliſtus in d. cap.ſicut alterius.7.q.1.cùm dicitur , Sicut alterius vxor nec adulterari ab alio, nec iudicari, niſi à proprio viro permittitur.&c.Vbi tamen glo.huius moris inſcia,illud trahit ad correctionem,de qua poſteà dicemus.

Vxores viros dominos vocare debent.

14 Adde, quòd Diuus Ignatius , Ioannis Euangeliſtæ diſcipulus,in ea epiſtola, quam ad Antiochenſes ſcripſit,Mulieres,ait,honorificent viros ſuos ſicut carnem ſuam : & non audeant eos proprio nomine vocare. Hæc ille. Sed quoniam igitur nomine (inquies) illos vocabunt? Id certè nos docet Sara illa, ſancta mulier,de Abraham viro loquens:Dominus, inquit,meus vetulus eſt , vt ſcribitur Geneſ.18.cap. & repetit D. Petrus in ſua prima Epiſt. Canon.aut potius catholica , vt Latinum Græco reſpondeat, cap.3.his verbis:Sic enim aliquando & ſanctæ mulieres,ſperantes in Deo , ornabant ſe,ſubiectæ propriis viris , ſicut Sara obediebat Abrahæ , dominum eum vocans.Hæc Petrus. Ex quo D. Chryſoſtomus in Epiſt.1.ad Corinth. Homilia 26. Priſcæ , ait , illæ mulieres viros ſuos dominos vocabant. Quin & Berſabee Dauid maritum dominum vocat, & ſe ancillam illius,3.Reg.cap.1. Quibus adſtipulatur & illud virgilianum lib.4.Æneid.

— Connubia noſtra
Reppulit ,ac dominum Ænean in regna recepit.

Cuius loci authoritate fretus Marcellus, vir in perſcrutandis nominum proprietatibus admodum diligens,

ligens,ſcribit,dominum pro marito aliquando accipi. In quo etiam ſignificatu poſuiſſe quibuſdam videtur Imperator Diocletianus in l.ſi liqueat, ibi, cõſentiente domino. C.de inoffic. donat. quam ad id nuncupatim not. Salyc. Quanquam nihil huc, vt reor, pertinet. Nam ibi,Dominus,dicit reſpectu rerum donatarum, quarum ſcilicet maritus erat dominus,nõ autem reſpectu vxoris. Sed,quod in confeſſo eſt, Dominus, pro marito ponitur in ſacris literis, Iudicum cap.19. cùm ſcribitur: At mulier, recedentibus tenebris, venit ad oſtium domus, vbi manebat dominus ſuus. Ibi enim haud dubiè de marito loquitur. Huc quoque alludit illud Ouidij, ſi ipſius eſt,in epiſtola Acontij ad Cydipen,

Elige de vacuis, quam non ſibi vendicet alter:
Si neſcis, dominum res habet iſta ſuum.

Plutarchus autem in eo libro,cui titulum noncupauit:In principe requiri doctrinam,ſcribit, Perſarum regẽ cæteros omnes pro ſeruis habere, præter vxorem:cuius tamen cõueniebat maximè eſſe dominũ.

De eadem re ex Iuriſconſultis & aliis

15 Quæ cùm ita ſint, eas proinde prudentiſſimas fuiſſe arbitror fœminas,quarum altera ad maritum ſcripſit in hæc verba:Cum peterem mihi à te,domine chariſſime, &c. vt à Iuriſconſulto noſtro relatum eſt, in l.ea quæ,in princ. vbi Bal.not.ff.de don. inter vir.& vxor. Altera,quæ marito hæres extiterat, ita teſtamento cauit apud Iuriſconſultum in l. Lucius.§.quæ marito.ff.de leg.2.Mæui, & Sempronii,dilectiſſimi filij: præcipitote omne,quicquid ex hæreditate bonisve Titij, domini mei, patris veſtri, ad me peruenit. Et iterũ paulò pòſt:Necnon etiam, ſiquid poſt mortem Titij domini mei ſolui, agnoſcatis,quem text.ad hoc not. Bal, ibi, & Albet.in l. aduerſos.C.de cri.expi.hære. Et admodum fallor, niſi & ita quoque accipitur in l.vxorem.§.teſtamẽto.ff.de legat.3.quamuis aliò trahi poſſit.Nec ſilentio prætereunda eſt Lucretia,quæ apud Ouid. lib.2. Faſt.de marito loquens, ait:

Mittenda eſt domino (nunc properate puellæ)
Quamprimùm noſtra facta lucerna manu.

Neque Matidia D.Clementis mater, quæ Fauſtinianum maritum, dominum quoque vocat apud ipſum Clementem, lib. recognitionum 9.cap. vlt. Neque Diua Natalia, quæ D.item Adrianum maritum,dominum quoque appellabat: ſi tamen in ea re ſatis tuta eſt Iacobi, quem de Voragine vocãt, autoritas.

De eadem re, Megiſtona dictum memorabile.

16 Non immeritò igitur Plutarch.autor grauiſſimus,in eo libello,cui titulus eſt,De claris mulieribus,laudat Megiſtonam Timoleontis vxorem, quæ Ariſtotimo Elienſium tyranno, præcipienti captiuis mulieribus, in quarum numero & ipſa erat, nuntios cum literis ad maritos,qui Elidem obſidebant,mittere, eóſque vt obſidione deſiſterent, rogare: alioquin ſe paruos natos in earum conſpectu priùs,ipſas deinde omnes verberibus cæſas interfecturum minitabatur;talibus verbis reſpondit:Si quid in te virilis prudentiæ aut conſilij reſideret,nõ vtique mulieres iuberes,quæ facto opus eſſent, ſuis viris præſcribere:ſed nos ad ipſos, tanquã dominos noſtros, permiſiſſes proficiſci.

Vxores quæ viris dominantur, vituperantur.

17 Sed ſicut Sara,Berſabee, Lucretia, Megiſtona, quæ ſe vltro maritis ſubiecerunt, eos vt diximus, dominos vocantes,ſunt ob id plurimùm laudandæ: ita ſunt acerrima reprehenſione digniſſimæ, quæ è diuerſo ſibi laudi aſſignant; quòd maritis præſint, quòd illos non habeant dominos,ſed ne pares quidem, quòd illos contemnant atque deſpiciant, nullam omnino eorum habentes rationem. Nam (vt idem Plutarch.in lib.cui titu. fecit γαμικὰ παραγγέλματα, id eſt, connubialea admonitiones, ſcribit) locupletes & principes, cùm honori Philoſophos habent, & ſemetipſos ornant, & illos. At Philoſophi cùm obſeruant opulentos, haud quidem illos clariores,ſed ſe ignobiliores faciunt. Hoc etiam vſu euenit mulieribus,cùm ſe viris ſubiiciunt atque obtemperant, laudem conſequuntur. Cùm verò præeſſe volunt, magis eas dedecet, quàm eos, qui ſubiiciuntur. Scitum eſt & illud Euripidis in Oedipo: Vxor, quæ ſapit, viro inſeruit; quæ non ſapit, eum ſpernit.

Πᾶσα γὰρ δούλη πέφυκεν ἀνδρὸς ἡ σώφρων γυνή.
ἡ δὲ μὴ σώφρων, ἀνοίᾳ τὸν ξυνόνθ' ὑπερφρονεῖ.

Et illud Philemonis apud Stobæum in præceptis connubialibus,

Ἀγαθῆς γυναικός ἐστιν, ὦ Νικοστράτη,
Μὴ κρείττον' εἶναι τἀνδρός, ἀλλ' ὑπήκοον.
Bonæ vxoris eſt, ò Nicoſtrata,
Non imperare viro, ſed obedire.

Nec minùs memorabile eſt, quod tradunt ſacræ literæ, Vaſthi Reginam Aſſueri mariti mandatum vt ad ſe veniret, contempſiſſe, ob idque fuiſſe repudiatam, vt hinc diſcerent cunctæ vxores & maiorum & minorum, maritis ſuis deferre honorem, vt ſcribitur Heſter 1.cap.

18 Qui locus me ſubmonet,vt mulieres commonefaciam, vt ſi ſe ab hominibus honorari cupiant, (cupiunt autem maximè,vt alibi dicemus) maritos in primis honorent,ſibique dominari facilè patiantur,nec moleſtè ferant. Sciant, maxima ex parte omnem ſuum honorem atque dignitatem ex honore dignitatéque virorum pendere. Vix enim vxor honorabitur, niſi & apud homines maritus in honore, pretio,exiſtimatione fuerit. Sunt certè vxores vel honoris, vel dedecoris, & cuiuſcunque conditionis maritalis ferè participes, vt quotidie videmus,& leges noſtræ apertè comprobant.l.fœminæ. ff.de Sena.& l.cum.te,& l.vlt.C.de nupt. & l.vlt.C. de incol.lib.10.& l.1.& l.mulieres. C.de digni.lib. 12.& in auth.de conſul.circa medium, cum multis ſim. Idque ex legibus antiquis,quãdo apud Liuium lib.10.ab vrbe condita,Virginiam Auli filiam Patritiam Volumnio plebeio nuptam, matronæ ſacris pudicitiæ patritiæ arcuerunt, tanquam ſcilicet deſiiſſet eſſe Patritia,quę plebeio nupſerat.Idque adeò procedit,vt filia naturalis efficiatur legitima, ſi legitimo viro nupſerit,ex Angeli ſententia in §.quod verò,in auth. quibus modis natural. effic. ſui. Ideò dicit gloſ.in l.1.C.de in ius vocand.quòd vxor propter maritum honoratur.

De eadem re.

Vxores honoris ac dedecoris maritalis participes.

19 At viri, quibus vxores dominantur (quorum vt id tranſeunter attingam, magnus eſt numerus, vt dicit Cyn.in l.2.C.de teſt. Cui concinens Hoſti. in ſumma,tit.de iureiur.§.quomodo cenſeatur; verſic. ſed cùm metus,tradit multas fœminas eſſe,quæ maritos verberant) hi igitur (vt repetam) omnibus ſunt contemptibiles, pro vilibúſque & abiectis habentur, vt è noſtris quoque annotauit Alex. conſil. 156. viſo proceſſu cauſæ vertentis inter Apolloniam,col.3.verſic.ſecundò reſpondeo,lib.5. Et Petr. à bel.pert.in l.curatorem. C.de inter.matr. miſerrimos eos eſſe dicit, qui vxoribus obedire coguntur. Sed & ibi Cyn. maritos veluti deridet, qui cùm ex D.Hieronym.imò D.Pauli ad Epheſ. 5. cap.ſententia,vxores diligere, non autem timere; ab illis verò diligi,& timeri debeant: ſunt tamen adeò miſeri & gallinacei (ita enim loquitur) vt non audeant inuitis ſibi vxoribus extrahere ſarabulas, vt ipſe ait,& poſt eum Bald.ibi qui hos quoque maritellos vocat. & Ang.in l.1.C.de his qui par.vel libe.occi.Itaque Iſaias maximus Prophetarũ (Dauid ſemper excipio)

De eadem re. Viri qui vxoribus ſubiunt pro vilibus habentur.

veluti

veluti in maximum Iudæorum vituperium de illis ſcribit in 3.c.Mulieres dominatæ ſunt eis. Nam (vt Democrates teſtis eſt, aut Democritus) vti cum citat Stobæus Ser.72.& Maximus Philoſophus,idémque Martyr, locorum comunium c.39. niſi vtrobique mendum ſit) ὑπὸ γυναικὸς ἄρχεσθαι, ὕβρις ἀνδρὶ ἐσχάτη: id eſt,à muliere dominari,ſummum eſt viro dedecus,Id quod etiam Philoni tribuit Ant. Monachus,Meliſſæ tom.2. Ser.54. Quibus conſonat illud Euripidis in Electra:

> Καί τοι τόδ' αἰσχρὸν προστατεῖν τῶ δωμάτων
> Γυναῖκα, μὴ τὸν ἄνδρα. —

Quo ſignificatur, turpe eſſe, vxorem domi præſidere,non virum.Sed & hæc eſt (vt illud addas) ſumma ſeruitus. Quandoquidem mulier ſi primatum habeat, contraria eſt viro, vt ait ſtatut Eccleſiaſticus 25.c.Adde item,& ſumma miſeria. Nam vt ſcribit Aug.in lib.de Catechumenis rudibus, & reaſſumit Beda in 1.ad Corin.2.cùm fœmina dominatur in virum,peruerſa & miſera domus eſt.Scribit Iuſti. lib.32. quòd cùm Daci cum Oloto rege aduerſus Baſtarnas male pugnaſſent, ob vltionem ſegnitiæ, iuſſu regis coacti ſunt miniſteria vxoribus, quæ ipſis antea fieri ſolebant,facere. Neque id ante mutatum fuiſſe,quàm ignominiam bello acceptam virtute delerent. Plutarch.in præceptis connubialibus cap.5.quæ malunt, inquit, ſtolidis viris imperare, quam parêre ſapientibus, ſimiles illis ſont, quæ ducere potiùs volunt cæcos, quàm intelligentia viſúque præditos ſequi.Ex quibus illud confieri neceſſe eſt, vt ſi huiuſcemodi viri vxorum imperio parentes, cæteris ſunt contemptui, & vxores quoque eorum fore contemptibiles.

Vxorum viris obedientium laus.

20 Contra verò,illas eò honoratiores futuras,quò magis viros honorauerint, vel teſtimonio D.Hieronymus aut (vt Eraſmus putat) Paulini Nolini ad Celantiam,de ratione rectè viuendi,vbi ita ſcribit: Præcipue autem in coniugio venerabili atque immaculato,Apoſtolicæ regulæ ordo teneator. Seruetur in primis viro authoritas ſua,totáque à te diſcat domus, quantum illi honoris debeat: tu dominum illum obſequio tuo, tu magnum illum tua humilitate demonſtra:tantò ipſa honoratior futura,quantò illum amplius honoraueris. Caput enim (vt inquit Apoſtolus) mulieris eſt vir. Nec aliunde magis reliquum corpus ornatur, quàm ex capitis dignitate. Quibus etiam adſtipulatur ille Mimus Senecæ, niſi ſit Publij Syri (quod multi aſſerunt) aut alterius.

Caſta ad virum matrona parendo imperat.

Quo planè ſignificatur, eam matronam tum demum imperare,ac veluti in ſublimi loco eſſe, cùm viro paret.

Diuinis legibus vxor viro parêre debet.

21 Quid,quòd verbum Dei O.M.mulierem alloquentis Gene.3. Sub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. Et D.Petri in 1.epiſt.cap.3. Mulieres ſubditæ ſint viris ſuis. Quod & vſurpauit Paulus, qui adusque tertium cælum raptus eſt, ad Epheſ.5. & repetit ad Coloſſ.3. Cuius rei rationem adiiciens in ipſo cap.5. ad Epheſ. Quoniam (inquit) vir caput mulieris eſt. Quod & ipſumpriùs dixerat, priore ad Corinth.11. & reperitur in cap.1.extrà de frigid.& maleficia.& in cap.non mœchaberis. 32.q.5. & fermè per totum.33.q.5.& alibi ſæpe. Et ob id fœminæ,dum maritantur, velari ſolent,vt ſe nouerint ſemper maritis ſuis eſſe ſubditas.cap.fœminæ. 30.q.5.& in cap.mulier.33.q.5. Et alibi, Quæcunque mulier ſibi comam amputauerit,quam Deus ad memoriam ſubiectionis illi dedit,tanquã reſoluens ius ſubiectionis,anathema ſit,dicit tex.in c.quęcunque. 30.diſt.quem facit ſingu. Rom.ſingul.596. eſt nunc Florentiæ. Idque dicit mentitenendum Mat. ab Afflict.in cap.1.§.rurſus,in fin.tit.quæ ſit pri.cau. benefic.amit. Super quo feſtiuiter ſimul & venuſtè dicit Gulielmus à mon. Lau. in cle.cùm ex eo,in verbo, continentes,& ibi poſt eum Cardin.in 1. oppo. de ſent.excom quòd canon vetuit,ne mulieres comam amputarent, vt mariti quicquam in eis inuenirent, vnde poſſent vxores trahere & ligare:quod not. ad id, quod paulò mox ſubiiciemus.Illud tamen obiter dicemus,apud Arimphæos,fœminas æquè ac mares comam tondere,vt tradit Solinus cap.27. Sed,vt redeamus,ea quæ ſuprà diximus,forte mouerunt Bal. vt diceret in cap.1.tit.an mariti, ſuc.vxo. vxorem eſſe in poteſtate viri de iure canonico: quod & idem dicit Albet.in l.ſi vxorem. C.de cond. inſer.& in l. aduerſus.C.de eri.exp.hæred. Porrò D.Auguſt.Humilia 43. de fœminis loquens:Nulla,ait,ſit in vobis proteruitas, nulla ſuperbia, non contumelioſa error,non aliqua inobedientia: prorſus tanquam ancillæ ſeruite. Idem in D. Ioannem tract.2.illud interpretans,qui non ex ſanguinibus,neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, &c. Ponitur (ait) caro pro vxore, quemadmodum & ſpiritus aliquando pro marito: quare? quia ille regit, hæc regitur: ille imperare debet, iſta ſeruite. Nam vbi caro imperat,& ſpiritus ſeruit, peruerſa domus eſt. Quid peius domo,vbi fœmina habet imperium ſuper virum? Recta autem domus, vbi vir imperat, fœmina obtemperat.

Fœmina comam amputare non debet, & quare.

Arimphæorum fœmina.

Vxor de iure canonico in viri poteſtate eſt.

Caro pro vxore. Spiritus pro marito.

Vir poteſt vxorem moderatè caſtigare.

22 Ex hac autem viri in vxorem poteſtate illud proficiſcitur, quòd hanc ille poteſt ex cauſa moderatè caſtigare, vt voluit gloſ.in l.& ſi quemcunque. §.vlt.in fin.ff.ad leg.Aquil. & gloſ. in auth. vt lice. mat.& auiæ.§.quia verò quædam mulieres, in verbo,ſufficere,& gl.vlt.& doct.in c. quemadmodum, extrà de iureiur. & gloſ.in §.criminis, in verbo ſeruum.25.diſt.& in c.cùm beatus.45.diſt.& in c.ſicut alterius,vbi & Archid.col.vlt.7.q.1.& in cap.nullus clericorum.17.q.4.& in §.in hoc,in glo.vlt.& in c. placuit.33.q.2.& in c.hæc imago,in verbo, & penè famulas.33.q.5. & Albet. Gand.in tract. maleficior. tit.de pœnis reorum,col.vlt. & Bald.in l.filius.C.de patr.pot.& in l.nec patronis.C.de oper.lib.& conſ. 176.Cecilia receſſit à Franciſco, in princ.lib.1. Lucas Pen. in l.quicunque, colum.2.& iterum 3.C.de milit. lib.12. Signo. Homo.conſil.63. Titius calce percuſſit,in princ.Anto.in c.cùm contingat, col.2. & ibi etiam Panorm. col.6. de foro compet. Idem Panor.in c.ex tranſmiſſa, poſt princ. de reſtit. ſpol. Rom.in l.3.§. ſi cùm omnes,col.2.ff.de S.C.Syllan. ſing.4.incip.licet vxorem delinquentem.Card.Flor. conſil.9.in facto dominæ, col.2.verſicu. ſimiliter ſi iudex. Cepol. in l.1.§. ſed ſciendum, num.96.ff.de ædil.edict. & l.Marcellus, de verb.ſignific. & Ang. in tract.maleficiorum, in verbo,admenauit, ante fi. & Alex.in l.miles.§.qui iudicati.ff de re iudic. & in addit.ad Bat.in l.iubemus. C.de repud. Paris Put.in tract.Synd.in verbo, captus illicite, verb.officiales, num.3.Philip.Dec.in l.fœminæ,quæ eſt 2.colum.7. verſic.36.ff.de regul.iur. Et è Theologis D.Bonauentura in 4.ſent.diſt.37. vbi etiam Richar. & alij, & Aſteſanus (iſtos enim & ſimiles aliquando, & nonnunquam etiam multò inferiores aduocamus, propter eos qui nullos alios libros legerunt) Aſteſ. igitur lib.8. ſuæ ſummæ, titul.20. artic.4. & Angel. Caluar.in verb.vxor. verſic.3. Et ad hoc bonus eſt text.in cap.duo iſta.23.quæſt.4.

Sed clericus paulò ſeueriùs.

23 Sed & clericus poteſt paulò ſeueriùs vxorem caſtigare,vt dicit gloſ.in d.§.criminis, per text.in d.

c.placuit,per qoem etiam text.aſſerit glo.d.c.quemadmodum, & ibi qooque Panor. quòd clericus poteſt incarcerare vxorem,& in id dicit ipſe Panorm. eum menti tenendum,& declarat,quomodo ſit intelligendum:& idem voluit Zenzel.in extrauag.Io.22.incip. antiquæ concertationi, in verbo, nouerit conuenire, ad fin.Guid.à mont.Laud.& Card.Flor. in d.cle. cum ex eo. & Ioan.Fab. in l.1.C.de priuat. carcere,& Ro.d.ſing.4.vbi facit ſing.tex.& gl.in d. c.placuit.Io.Ana.in c.2.poſt princ.extrà de cler.percuſ.& Felin.in d.c.cùm contingat, in fin. de foro compet.Alexan.in d.l.iubemus.Iaſ.in d.l.miles.§.qui iudicati,& Decij.& Aſteſ.vbi ſup. Hipp. Marſil.in l.1.§.ad quæſtionem,col.5.verſ.limit.4.ff.de quæſtio. Quæ res veteri more legibus permiſſa eſt, quando Alexan.Macedo apud Curtium,lib.7.criminibus ab Hermolao obiectis reſpondens, à maritis vxores verberari, caſtigari, vt à tutoribus pupillos, ius eſſe tradit.

De eadem re. Vxor an iniuriarũ agere poſſit contra maritũ.

24 Nec otioſum eſt verbum, moderatè, à nobis ſuprà poſitum. Neuter enim déque clericus, neque laicus, poteſt vxorem atrociter verberare, vt dicunt ferè omne,quos allegauimus.Quòd ſi fecerit,poteſt vxor agere iniuriarum contra virum,ex quorundam ſententia,quos refert Ioan.And.in add.Spec.in rub. de iniu. verſ.eſt quæſt. de vxore: qui tamen ſubdit, ſibi probabilius videri, vt agat vxor actione in factum,vt fama mariti illæſa præſeruetur, per text.in l.2.C.rerum amo.& in l.non debet.ff de dolo,& l.ſi quis vxori.ff.de fort.quod dictum ſequitur, & dicit ſe nunquam alibi legiſſe,Alex. in l.diuortio.§.ſi fundum,col.4.verſi. item io quantum. ff.ſol.matr.& ita refert ſe Paduæ conſuluiſſe:& Catelli. Cot.in memorali incip.actio iniuriarum, & iterum in memor. vxor atrociter verberat.Quin & ſi vir vxorem atrociùs verberauerit,ob idque vxor aufugiat, & adulterium committat,non poterit eam maritus accuſare, nec dotem ex vxoris adulterio lucrari ex forma ſtatuti,vt not.conſoluit Petr. Anch.conſil.408. probata. Sequitur & commendat Angel. Aret.in tract. maleficiorum,in verbo,*Che m'has adulterato*, col.11. & Ioan.Lup.in repet.rub.de donat.inter vir.& vxo, §.20.col.5.verſic.idem eſt quando maritus. Sed de hac re iam ſatis. An autem honeſtum ſit viro vxorem verberare,dicemus poſtea.

Vxor an & quando aliquid feciſſe videatur metu & reuerentia maritali.

25 Illud quoque ex ea poteſtate procedere videtur, quòd cùm mulier quicquam facit ſibi incommodum, marito verò commodum, id feciſſe præſumitur metu & reuerentia maritali, ideóque ſibi non præiudicat,de quo,quia id recipit quaſdam declarationes,vide gloſ.& doct.in l.1.§. quæ onerandæ.ff.quar.rer. act. non dat.& glo.in c.plerique.1.q.7.& Bar.in l quæ dotis.ff.ſolu. matr.& in diſput.incip.mulier habens magnom patrimonium, colum.2. verſic.ſextò probo, & Bal.in l.ſi ſine voluntate, ad princ.C.ad Velleia.& conſi.293. factum ſic proponitur,col.2. verſic.2. opponitur, lib.5.& Panor.in c. nóſtre,col.pen.de præſump. & in c.cùm contingat, in t.not.de iureiur. Alex.conſi.157. viſo inſtrumento,col.pen.lib.2.& conſi.16.ponderatis narratis,col. pen.lib.3.& conſil.102.ſuper eo, de quo quæritur, col.4.verſ.item poteſt vltra ſupradicta, eod.lib.3.& conſil.144.an mulier,col.pen.lib.5.& conſil.88.viſo proceſſu,col.5.verſi.& prædicta,& iterum verſi.nec etiam ad hoc,lib.6.& Franc.Aret. conſil.54.quatuor dubia,in 2.dubio,& Barb.conſil.38.omnipotentem, col.vlt.lib.4. Angel.Aret.in §.omnes autem, verſic. qoadrupl.& ibi etiam Iaſ.col.7. verſi & proximè dicta,Inſtit.de actio.& per Cano.tam antiquos,quàm recentes,in c.cauſam matrimonij, extrà de offic.de- leg.Philip.Dec.conſi.235.dura admodum, colum.3. verſic.nec obſtat id, ſi dicatur.

Vxor an teneatur viro lauare pedes, & alia id genus facere.

26 Item & hinc prodit,quod dicunt Ioan.And.& Panorm.in d.c.literas,ille col.5. in verbo, incertis, hic colum.penult.verſicu.dicit Ioan. Andr. extrà de reſtit. ſpol. quòd vxor tenetur marito lauare pedes & caput,& parare cibos,& aliàs ſemper vel Phrygio ſeruire marito,vt vtar verbis Virgilij, lib.4. Æneid. Quibus adſtipulatur illud Ennij,

Exin Tarquinium bona fæmina lauit,& vnxit.

aut,vt Seruius citat,lib.6.Æneidos,

Tarquinij corpus bona fæmina lauit,& vnxit.

Vxor vide.

Quod de vxore intelligit Donatus in Hecyra Terentij, qui hinc vxores dictas putat, quòd maritos lauabant & vngebant. Nam & apud Thraces, vxores maritos lauant,& miniſteria obeunt,vt teſtis eſt Heraclides in Politicis. Sed & coquinariam facere, & lectum parare marito tenetur,vt tradit Benedict. Capra,conſi.72.cum viſo,col.4.verſi.circa quod dicendum eſt.Nam & apud priſcos illos populos etiã regi vxor ſua coquebat cibaria,vt ſcribit Herodotus lib.8. non multum ante finem. Illud autem, ſcilicet lectum ſternere, ancillare munus erat, vt videre licet ex illo Homeri verſu lib.Odyſſ.20.

Thracum vxores lauant maritos,aliáque miniſteria obeunt. Vxor vnde.

ἡ μὲν δέμνι᾽ ἄνωγεν ὑποστορέσαι δμῳῇσιν.

Hæc quidem lectos iuſſit ſubſternere ancillas.

27 Sed hæc tamen (ne id omittamos) limitat ipſe Pan.in d.c.literas, niſi mulier eſſet nobilis, cui eſſet dedecori iſta facere, argu.l.interdum.ff.de op. lib.quod & idem dicit Felin.in c.illud,col.4.de præſumpt.& Phil.Dec.conſil.202.vt præſens conſultatio.col.4.verſ.nec obſtat quòd talia,& Aut.& Corſ. in tract.de pot.& excel.regia.q.30.in fin.& Io. Lup. in repet.rub.de don.inter vir.& vxor.§.31.nu.5. & iterum §.30.col.pen.verſ.item præter copulam.Et è Theologis,non illis quidem doctis, Bapt.Saly.in ſua ſumma,in verbo,vxor, verſ.vlt. Quod tamen clanculùm carpere videtur Barb.in addi.Bal.in l.ſi vxorem,col.5.C.de cõd.inſer.ea videlicet ratione,quòd non debet fieri deterior conditio creditoris propter nobilitatem debitoris, niſi aliter eſſet iure cautum: de qua re diximus latiùs in tract.de nobilitate, cap. 20.num.94. ſimiliter licet vxori,& 8.ſeq.

Vxor viri forum & domicilium ſequitur.

28 Illud etiam ex eodem fonte manat,quòd vxor mutat proprium, viríque ſortitur domiciliũ, atque forum,non vir vxoris.l.cùm quædam, & ibi not.ff. de iuriſd.omn.iud.& l.exigere. ff.de iud.vbi Bal.per illum text.dicit, quòd vxor trahitur ad aliud domicilium vi matrimonij,& l.ea quæ,& l.vlt.§.item reſcripſerunt,mulierem, & ibi Bar.ff.ad municip.& l. vlt.C.de incol.lib.10.& l.1. C.de mulier.& in quo locu,cod.lib 10, & l.mulieres. C.de dignit.lib.12.& not.Cyn.& Bald.in l.2.C.de iuriſd.omn. iud.vbi dicunt, quòd ita vir trahit vxorem ad ſuum domicilium,vt ea nullo pacto teneatur reſpondere in domicilio priſtino,& ipſe Bald.conſi.227.ſi quæratur, poſt princ.lib.3. & conſi.418. ſuper primo puncto, lib.4.& conſil.62.punctus talis eſt,Petrus de ciuitate,in 2.dubio, lib.5.Alber.in 2.parte ſtatutorum. q. 10.ſed quid ſi Veronenſ.Raph. Co.conſi.56.ad ſtatutum,in princip.Ro.in l.ſi conuenerit,col.2.verſic. nunc examinemus,& col.ſeq. verſic.ſed dubium eſt. ff.de iuriſd.omn. iudic. Cornel. conſil. 26. videtur dicendum, colum.vltim. lib. 4. & Doctor. vbique. Quod & iuris antiqui fuiſſe probat illud Virgilij lib.3. Æneid.

Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito.

Nam, vt ſcribit Seruius, eum locum ediſſerens, ſecundum ius loquitur: vxor enim domicilium viri ſequitur.

19 Eſt

Vxor eius ciuitatis vt viri.

29 Eſt item vxor eius ciuitatis ciuis, cuius & vir eſt, vt tenet gloſ.in l ciues.& ibi Barr. Ang.in fin. & Io.Plat.col.2.C.de incol. lib.10. & Bat.in d. §. item reſcripſerunt. verſ.quæro vtrum vxor. Bal.conſ.139. ſtatuto communis Aſſiſij. col.2. verſ.2. eſt conſiderandum.lib.5.vbi pulchrè dicit,quòd ea propriè dicitur eſſe ciuis eius ciuitatis,& comprehenditur ſub ſtatuto loquente de ciuibus,ſiue de his qui ſunt alicuius ciuitatis. Ant.conſ.25. viſa forma contractus, circa med. & Imo. conſ. 73. in caſu propoſito. col. vlt.Fulg.conſi.93. ad id de quo Rom. in d.l.ſi conuenerit, col.vlt.verſ.ſed nunquid. Paul.Caſtr. in d.l. cum quædam.poſt princ. Ioan.Pla.in d. l.1. in prin. C.de mulie.& in quo loco.lib.10. Ang.Aret. in §.1. col.vlt.verſ.quæro an vxor.Inſt. de pat. pot. & Maria. Soc. conſil. 36. rectè ac maturè, col. 2. & Cor. conſi.55.pro deciſione.col.antepen. lib.1. & iterum conſi.81.primus conſultationis articulus, col.5.ver. ideò cum vxor.eod. lib.1. & conſil. 202. circa præſentem, col.2.lib.item 2. & d.conſ.26.col.vlt. lib.4. & conſi.41.videtur in hac conſultatione. col. vlt. d. lib. 4. Hinc apud Liuium lib. 1. ab vrbe condita, Romulus proclamat, vxores in ſocietate fortunarum, ciuitatíſque,& liberorum fore.

Vxor eiuſdẽ originis cuius vir.

30 Quinetiam eiuſdẽ eſt originis,vt voluit gl.no. in l. origine. C. de municip. & orig. lib.10. quam ſequitur Bar. qui limitat,in d. §. item reſcripſerunt, verſ.vlteriùs quæro. Sequitur quoque,& commendat Signo. Humo. conſil. 166. quæſtio diſputanda, col. 7. verſ. præterea mulier originaria. Bald. in ſua Margarita,in verbo, mulier. vbi eam facit ſig. & in l.pen.in prin.col.1.verſ.ſed quæro vlteriùs. ff.de iuriſd.om.iud.& in rub.ff.ſolut.matr.poſt prin. vbi illam dicit valde no.& per eam dicit,quod per matrimonium vxor vnitor marito, tãquam principaliori, mutátque forum originis, adeò vt non poſſit in ſua originali terra conueniri:& conſi.351.in bonis feudalibus,col.2.lib.1.vbi per illam dicit, quòd mulier per matrimonium mutat originem, quò ad forum iudiciale,& conſ.411. quidam Mediolanenſis, ante fin.eod.lib.1.vbi eam pro notab.allegat,& conſ.456. Seia origine paterna.col.vlt.verſ.præterea quia iſta. Seia.eo.lib.1.vbi eam quoque dicit ſing.nec eſſe alibi, ad hoc, quòd origo viri dat ius nouæ originis vxori.& conſil.310. ad euidentiam, col.vlt.lib.3.vbi per eam dicit,quòd matrimonium mutat originem. vbi tamen id declarat.& conſ.439.ſuper primo púcto præmittendum eſt,col.2.verſ.quæritur quid iuris,lib.4.vbi dicit,quòd nuptiæ habent vim originis: nam origo viri propter ſacramenti vnionem reputatur vxoris: quia vxor iungitur viro, tanquam digniori:& eadem conditio eſt vnitorum, allegat no. in d.l.origine, & conſ.100. conſiderato quòd dicta domina Agnes.poſt prin.lib.5.vbi per illam gloſ.dicit, quòd matrimonium huius naturæ eſt, vt transfundat originem vxoris in originem viri. Id quod etiam ſubiũgit probari ex virtute vnionis, in qua id quod potentius eſt, trahit ad ſe id, quod minùs dignum eſt,vt plenè legitur,& no.in cap.1.extra ne ſede vacan.ſed nulla maior vnio,quàm coniugalis,per quam vir & vxor efficiuntur vna caro, & vna ſubſtantia in duabus perſonis, de iure diuino, quod conſiſtit in veritate,& non in fictione: & ideo propriè vxor eſt effecta naturalis,& originaria communis ipſius mariti. Hæc Bal.qui & idem ferè ſcriptum reliquit conſ.139.ſtatuto communis Aſſiſij,eod.lib. 5. vbi ex hoc conſuluit, quòd ſtante ſtatuto Aſſiſij, vt nulla mulier ciuitatis Aſſiſij poſſit contrahere ſine præſentia viri: quamuis ſtatutum debeat ſtrictè interpretari,& in caſu vero,nó ficto,per iura vulgatia: tamen iſtud ſtatutum ita debet intelligi,vt mulier Peruſina nupta Aſſiſij, non poſſit contrahere ſine præſentia viri:tanquam ea dicatur eſſe ciuis Aſſiſij verè & propriè,& non fictè.& idem Bal.in conſ. 226.præmiſſis verbis ſtatuti, verſ.in contrarium videtur.eod.lib.5. vbi dicit per illam gl. quòd per matrimonium mutatur ius originis. & idem Bald. in l. voluntas.in prin. C.de fideic.vbi dicit, quòd matrimonium eſt eius naturæ, quòd trahit mulierem ad originem viri, ſed in eo loco erranter allegat l. mulieres.de munic.& orig.cum nulla ſit huiuſmodi lex in illo tit. nec dubium eſt, quin voluerit citare d.l. origine.& idem Bald.in addi. Spe.tit.de deci. §.1. in fin.& in tit.de cenſi.§.nunc dicendum.in fin. quibus locis dicit per illam gl.mulierem ſequi originem viri:non quòd naturalis (inquit) veritas & ſubſtantia tollatur,ſed quoad effectum ciuilium munerum,per quædam iura quæ allegat. & idem quoque Bald. in l.2.in fin.& ibi etiam Ang.C.de iuriſ.om.iu.& Fran. ipſius filius Baldi inter con. eiuſdem,in ſubſcriptione conſ.64.punctus Paulutius.lib.5. vbi dicit, quòd lex rapit vxorem ad originem viri, per no.in d.l.origine.& Pan. conſil. 100. illud in dubium reuocatur. in fin.lib.2.Rom.qui eam gloſ.dicit ſing.in d. leg. ſi conuenerit.col.vlt.& Io. Plat.in d. l. origine. & latè Maria.in rub.extrà de foro comp. col.4. verſ. 66. & Cor.d.conſ.55.col.antep. lib.1.& d.conſ.202. col.2. lib.2.& d.conſ.41.lib.4.& Soc.conſ.227.præſens cõſultatio.col.7.verſ.quibus ſuppoſitis.lib.2.& cõſ.81. non eſt dubium.in prin.lib.3.vbi illa gl. dicit ſing.& Io.Camp.in tract. ſtatutorum excludentium fœminas à ſucceſſionibus.4.lib.quid ſi in loco. in prin. & Iaſ.in l.ſi plurib.col.6.verſi.4 in quantum Barr.ff.de leg.1.vbi ex hoc dicit,quòd mutatio fori,quæ fit per matrimonium, eſt aliis potentior: nam licèt aliàs domicilium originis mutari nõ poſſit. l ſenatores. ff. de ſenat. mutatur tamen per matrimonium, per gloſ. in d.l. origine. Tu tamen hic vide Card. Flor. conſi.91.reſpondeo per ordinem. in 5.dubio.

Vxor de familia viri.

31 Eſt quoque vxor de familia viri, non patris. l. quicumque.C.de re milit .lib.12. vbi & hoc no. Bar. & l.pen.§.Iulianus. vbi hoc quoque no.Alb.ff.quod fal.tut.aut.vbi videtur probari,hoc quoque in ſponſa procedere: ſicut etiam annotauit Bald.ibi.& in l. maximum.col.vlt.verſ.4.quia iſta filia.C.de lib.pręt. & Ang.conſ.283.inaduertentia.col.3.Mari. Suc.Senior.conſi.30.quamuis.col.3.& Corn. conſi.41. videtur in hac.col.vlt.lib.4.Iaſo.conſ.142.venerabilis, col.7.verſ.6.facit lib.2.& Phil.Dec.in l.1.col.3.verſ. illud etiam notãdum.C.vnde vir & vxor. & Matth. Affl.in c.1.§.item ſi fidelis,col.6.verſ.ſcias tamen.tit. qui.mo.feu.amit. Vnde Antiſtius Labeo,Iuris ciuilis peritiſſimus,cuiúſque cum maximo laudis pręconio meminit noſter Pomponius in d.l.2. ff. de orig. iur. Labeo (inquam) lib. 4. ad edictum prætoris, Soror, inquit, appellata eſt, quòd quaſi ſeorſum naſcitur, ſeparatúrque ab ea domo, in qua nata eſt, & in aliã familiam tranſgreditur. quod & repetit Aulus Gellius, aut vt alij malunt appellare, Augellius, lib. Noctium Atticarum 10.cap.13. Itaque eleganter Iuriſconſultus in l.pronuntiatio,in fi.ff.de verb. ſig.Mulier,ait,familiæ ſuæ & caput eſt, & finis. vbi tamen Alb.ſcribit poſt Oldr.nulla lege reperiri,vxorem eſſe de familia viri. quod & repetit in tract. ſtatutorũ parte vlt. q. 110. quid ſi ſtatuto. Et id iuris quoque antiqui eſt. Scribit enim Liuius lib. 6. ſecundi belli Punici,Capua,quæ ad Annibalem deſciuerat,à Fuluio recepta, Campanis in ſingulas familias a ſenatu decreta facta fuiſſe. Aliorum enim bona publicanda,ipſos, liberóſque eorum vendendos, extra filias,

Digitized by Google

quæ nupſiſſent, priuſquam in poteſtatē populi Romani veniſſent: tanquam ſcilicet iam deſiiſſent eſſe in familia patrum, ſed in familiam mariti veniſſent.

Bœotiorum mos.

32 Hoc autem & facit, quòd apud Bœotios currus axis, quo vecta erat in domum mariti noua nupta, comburebatur: vt id ſignum eſſet, eam illic perpetuò remanſuram. vt retulit Plutarchus. Problem. Rom. c. 28. Cui ceremoniæ confinis eſt & alia Romanorum, apud quos ſponſa iam obiecto flammeo capite, cùm extuliſſet pedem è primis ædibus, vertebatur in gyrum, atque ita ducebatur in domū ſponſi, ne ſciret viam redeundi ad ædes parentum. Quæ & ipſa apud Hebræos illos omnium primos obtinuiſſe, non obſcurè oſtendunt ea verba Iudic. 12.c. Abeſſan habuit 30. filios & totidē filias, quas emittens foras maritis dedit, & totidem filiis ſuis accepit vxores, introducens in domum ſuam. Vt tamen interim non prætermiſerim Epicteti ſententiam huc pertinentem, apud Antonium Monachum, in 2. par. Meliſſæ, cap. 9. θυγατὴρ ἀλλότριον κτῆμα ὑπάρχει τῷ πατρί. Filia aliena poſſeſſio eſt patri.

Romanorum ceremonia.

Hebræorum mos.

Vxor etiam defendēdo ſe ſequitur forum mariti, etiamſi agatur ad diſſolutionē matrimonij.

33 Et iſta, quæ diximus, videlicet mulierem ſequi forum, domicilium, & familiam viri, adeò vera ſunt, vt etiamſi vxor litiget cum marito, ſe defendendo, ſequitur tamen forum mariti, vt eſt textus, ſi ſolerter expendatur, in c. conſtitutis in præſentia noſtra procuratore, extra de teſti. & ita ſolerti ſubtilique ingenio illum annotat Bald. ibi in 1. no. quē ſequitur Iaſ. in d. l. cum quædam puella. col. 1. & ibi quoque Phil. Dec. col. 2. ff. de iuriſd. om. iud. Et hæc quidem, etiam ſi agatur ad diſſolutionem matrimonij: nam haud ſecus vxor ſequitur forum viri, per text. in c. ex parte. vbi id no. Anton. extr. de reſt. ſpol. Super quo tamen vide ibi Panorm. in 4. no. tenentem contrarium.

Priuilegium cōceſſum deſcendentibus an competat filiabus maritatis, vide inf. nu. 35.

34 Hinc autem fit, quòd not. dicit Bar. ſi tamen is fuit, de quo ſtatim dicemus, in l. quoties. C. de priui. ſcho. lib. 12. eſſe ſing. notandum text. ibi. quòd priuilegium conceſſum alicui, & omnibus deſcendentibus maſculis & fœminis, ita demùm competit fœminis, ſi nondum in matrimonium tranſierint: quia poſtquā virum aſſumunt, ad alium dicuntur ſe transferre, & ſtatum ſuum & forum mutare. Sequuntur Ang. & Io. Plat. in d. l. quoties. Ro. & Iaſ. in d. l. cùm quædam, & idem Ro. in l. 1. in fi. prin. ff. de S.C. Sylla. vbi ad hoc dicit text. in d. l. quoties. ſing. ſéque ita de facto dixiſſe, & obtinuiſſe, & Brix. in ſuo repertorio, in verbo, poſteri. vbi dicit illud dictum Bar. eſſe multum ſing. & ita fuiſſe obtentum de facto. & Cot. conſ. 230. quanquam in hac conſultatione, col. 3. & iterum col. antep. verſ. concludendum. lib. 3. & Bar. qui hoc quoque dictum dicit ſing. in c. conſenſus. ad fi. de reb. eccl. non alie. dum ſimpliciter illum citat, & in addi. Bald. in l. voluntas. in prin. C. de fideic. & iterum in addi. Panor. in c. præſentia. col. 6. de prob. & in repe. l. cùm acutiſſimi. col. 65. C. de fideic. & Laurus à palatiis Rube. in tractatu ſtatutorum excludentium fœminas, char. antep. col. 2. verſ. & adde quòd ſi concederetur. vbi id etiam dicit ſing. Fel. in c. de monialib. paulò ante fin. de ſent. excom. & Iaſ. in l. 1. ad fin. ff. de conſt. princ. vbi & hoc dictum eſſe ſing. & perpetuò notandum, & Georg. Nat. qui hoc etiam dicit ſing. in repet. cap. quamuis, char. 17. col. 1. verſ. 11. quæro de pact. lib. 6 & nouiſſimè Franc. Curt. iunior, conſ. 5. facti contingentia col. antepen. vbi hoc quoque dictum allegat pro ſing. & Franc. Ripa lib. 2. reſpon. cap. 3. viſis inſtrumentis. col. vlt. & Maria. Socin. iunior, dubitans tamen, conſil. 168. præſentis auſcultationis, col. 12. nu. 57. lib. 2.

35 Sed illud te hic ſcire oportet, Lector, nos cum ſuprà citauimus Bart. in d. l. quoties, de priuil. ſcho. non fruſtra eam clauſulam adiecisse, ſi tamen is fuit. Quoniam multi addubitant, alij conſtanter affirmant, eos commentarios, qui nomine Bar. circumferuntur in illum 12. lib. C. & in maiorem partem lib. 11. non eſſe Bar. ſed cuiuſpiam Contis, aut, vt alij dicunt, Conetis, aut, vt item alij, Contili Peruſini. Ferunt enim Angelum dixiſſe in l. 1. C. de peti. con. qui pro magi. interue. lib. 11. Bar. ipſum ſcripſiſſe tantùm vſque ad illum tit. & reliquum eorum 3. lib. eſſe illius Conetis. Et ita nonnulli illum allegant, licèt in meo Codice nihil de ea re dixerit. & inter cæteros Alex. in l. 1. col. 2. ad fi. ff. qui ſatiſ. cog. & in l. diuortio. §. interdum, col. 2. verſ. non ob. d. l. ff. ſol. mat. & in rub. ff. de acq. hær. poſt prin. & in rub. ff. de no. oper. nunt. col. 8. verſ. allegatur ibi. & aliquid tetigit in l. ſi filiofa. §. ſi vir, col. 3. verſ. adde quòd hoc fuit. ff. ſol. mat. & in l. Gallus. §. ille caſus, col. 3. verſ. addo Bald. ff. de lib. & poſth. Et idem quoque dicit Iaſ. in l. omnes populi. in lect. Ticinenſi, poſt princ. ff. de iuſt. & iur. & in l. ſi fideiuſſor. §. vlt. col. 2. ff. qui ſatiſ. cog. & in l. quidam cùm filium. ff. de ver. obl. Sed & ipſe Alex. conſ. 50. viſis actis, col. vlt. lib. 2. dicit omnes commentarios, qui dicuntur eſſe Bar. in tit. de agri. & cenſ. lib. 11. & alios multos tit. eiuſdem lib. non eſſe illius, ſed d. Contis Peruſini. id enim ſatis arguere ſtylum vtriuſque. Et idem propemodum dicit idem Alexan. conſ. 125. viſo proceſſu. col. 2. lib. 6. vbi expreſſim loquitur de hoc dicto, quod dicitur eſſe Bart. in d. l. quoties. C. de priui. ſcho. li. 12. Quin etiam Corn. conſ. 214. licet in hac, lib. 1. dicit nonnullos aſſerere, eam lect. 3. lib. C. non eſſe ipſius Bart. & nihil præterea dicit.

Bar. an ſit hic trill. 3. C. & quorum.

36 At certè præter illam ſtyli differentiam, ſunt & alia, quæ eam op. confirmant. Nam ipſe Bar. in l. legatorum, in fi. princ. ff. de leg. 2. ſe citat ex l. 1. C. vt nullus vicari. lib. 11. & tamen in illis commentariis nihil ſcriptum eſt in eum tit. Et è diuerſo, is, qui eos commentarios ſcripſit, ſe quoque citat ex auth. ſi quis in aliquo. C. de eden. & ex corpore, vnde ea ſumitur, ſcilicet ex tit. vt ſpon. larg. in quibus nihil omnino de ea re ſcripſit Bart. Idem in l. 1. Cod. de ſtrat. aut, vt alij legunt, ſtator. lib. 12. ſe remittit ad ea quæ ſcripſit in l. 1. ff. ſi quis teſt. liber eſſe iuſſus fuer. in qua etiam de ea re nihil ſcribit. Sunt tamē alia, quæ in contrarium coniectura præbeant. Nam ipſe Bar. in l. 1. C. de infa. lib. 10. & rurſus in l. 1. C. de cond. in pub. hor. eo lib. (de quorum locorum autore ipſo nō dubitatur) ſe citat ex l. 1. C. de digni. lib. 12. Et in ea ipſa l. 1. col. antep. verſ. ſed hic poteſt dubitari, appoſitiſſimè, & vt noſtri loquuntur, pertinenter, & ad propoſitum, citat ex l. Labeo. ff. de ſupel. leg. vt ex vtriuſque loci collocatione apertè videri poteſt. Præterea Bald. qui poſt Bar. ipſum id certiùs nouit in c. olim ex literis. de reſct. citat eundem Bar. ex l. litib. C. de agri & cenſi. lib. 11. vti etiam faciunt Imo. & Ang. in l. Imperatores. col. vlt. ff. de appel. & Pan. in c. 2. de ſeq. poſſ. & fruct. vt non immeritò D. Claudius Seyſel. in l. vt vim. col. vlt. ff. de iuſt. & iu. cuius eſt bona pars eorum, quæ diximus, de ea re dubitauerit: ita tamen vt potiùs in eam opi. inclinet, vt integri illi commentarij ſint Bar. Illud autem certum eſt, multùm intereſſe inter Bart. maximæ autoritatis virum, & illum Contem nullius propemodum, vti ſemper inter artifices longa eſt differentia. l. inter artifices. ff. de ſolu.

De eadem re.

37 Sed cuiuſque illi commentarij ſint, ſatis conſtat contrarium illius dicti, quod nomine Bar. citatur ex d. l. quoties, tenuiſſe Baldum conſ. 139. ſtatuto communis,

munis, ante medium. & nulla eius mentione facta, Alex. in d. l. cum quædam. col. 2. verſ. & faciunt iſta. & etiam in d. cõſ. 125. viſo proceſſu, col. 3. verſ. prædictis etiam non obſtantibus, lib. 7. & Maria. in quodam conſ. incip. reuerendus dominus de Rouerella. & Petr. Philip. Corn. ſibi contrarius, conſ. 187. circa quod eſt primò videndum, col. vlt. lib. 4. & Fel. ſibi contrarius, in c. nouit, col. 1. & ibi etiam Phili. Dec. in fin. 6. no. de iud. & idem Fel. in c. ſuper eo, col. 1. de teſtib. Mouentur plerique omnes per ea, quæ no. Bar. ipſe in d. l. vlt. §. idem reſponderunt, verſ. vlterius quæro. ff. ad munici. cum dicit, quòd mulier nupta non deſinit eſſe ciuis ciuitatis ſuæ originis, quoad priuilegia, fauores, & commoda: modò propter id non diſtrahatur à viri famulatu, quemadmodum etiam tradit Bald. in d. l. cum quædam, & Pau. Caſt. in d. l. voluntas. in prin. C. de fideic. & in l. ſi ei inter extra. §. ſocero. cum l. ſeq. ff. ſol. mat. & conſil. 89. poſſet quis dicere, lib. 2. vbi eleganter limitat, & Cardin. Flor. conſ. 135. Tirius ciuis. Ioan. Plat. in l. origine. C. de muni. & orig. lib. 10. & in l. mulieres. C. de dignit. lib. 12. Pan. in c. poſtulaſti, col. 2. de foro comp. & Bened. Capra. conſi. 21. cum de duobus, col. pen. Alex. conſ. 56. conſideratis verbis, col. pen. verſ. & per hoc apparet. lib. 1. & conſ. 20. viſo proceſſu cauſſæ vertentis, ad fi. lib. 2. & cõſ. 101. ex inſpectione, poſt prin. lib. 3. & d. conſil. 125. viſo proceſſu cauſſæ. lib. 7. & Ang. Aret. in §. 1. col. vlt. verſ. quæro an deſinat. Inſt. de pat. pot. & Soc. conſil. 227. præſens conſultatio, col. 9. & Fran. Cur. ſenior conſil. 27. magnificus vir, col. 14. & Cor. conſ. 202. circa præſentem, col. 2. lib. 2. & conſ. 241. de duobus, col. 2. verſ. 2. pro hac parte. eod. lib. 2. & conſ. 177. circa quod eſt primò videndum, col. vlt. lib. 4. & ipſe Dec. in l. 2. col. 1. & iterum col. 3. in fin. C. vnde vir & vxor. & conſ. 223. in caſu propoſito, col. 2. verſ. 3. non obſtat. & Ioan. Camp. in tract. dotium. in vltim. parte q. 71. quid ſi in loco. & Fran. Cur. Iun. conſi. 5. facti contingentia, col. vlt. & nouiſſimè Io. Amic. conſ. 20. ſtatuto in 1. dubio. Nec obſtat, inquiunt nonnulli ex prædictis, d. l. quoties, quia non loquitur de filia nupta: nec ſi loqueretur, deberet extendi, cùm ſit contra ius commune.

Priuilegium conceſſũ generi & poſteris, non cõpetit eis, qui ex fœminis nati ſunt.

38 Illud autem minime dubium eſt, quod & huc pertinere videtur, quòd priuilegium immunitatis conceſſum generi & poſteris, ad eos non pertinet, qui ex fœminis nati ſunt, cùm id expreſſim cautum ſit in l. 1. §. vlt. ff. de iure immu. Tanquam ſcilicet qui ex fœmina nati ſunt, non ſint ex genere ac familia, vnde exit. Quod tamen intellige in priuilegio, vt iam diximus. Secus in beneficio à principe conceſſo, quod in natos ex fœmina tranſit, vt tradit Imo. in l. ſi ita ſcriptum, ff. de legat. 2. quem ſequitur Ale. in l. quia perſonale. ff. ſol. mat. & conſ. 160. viſo themate, poſt medium lib. 2. Alibi autem idem Imo. videlicet conſi. 160. poſt exhibitum conſilium, aſſerit d. l. in fin. procedere in omni priuilegio contra ius commune. quod & idem tradit Anton. conſ. 9. viſo puncto. Sed tu de hoc vide, quæ plenius diximus in tractatu Retractuum, tit. 1. §. 1. glo. 9. in verbo, *en lignager*, n. 239. cæterùm, & ſeq. vbi videre poteris.

Vxor an teneatur ſequi maritum.

39 Ex hac quoque maritali poteſtate videtur manare, quòd vxor tenetur ſequi maritum qui ex cauſſa aliò proficiſcitur: cùmque etiam vagabundum, quocunque vadat, ſi iam à principio ſciebat eum eſſe eiuſmodi, vt ſcribit gl. in c. vnaquæque. 13. q. 1. & gl. in c. ſi quis in neceſſitate. 34. q. 2. & gloſ. in c. 1. & ibi etiam Hoſt. & alij, extrà qui matrim. accu. poſ. & Guil. Con. & Alb. in l. obſeruare. §. proficiſci. ff. de off. procon. Odofr. in l. 1. C. de vxor. mili. & ibi quoque Cy. dum remittit ad id quod ſcribit in l. libertæ. C. de oper. lib. vbi hoc voluit, & Alb. in d. l. 1. & Bald. in l. qui manumittuntur. C. eod. tit. Idem Bald. Ang. Imo. Ro. Ale. & omnes ferme in l. ſi cum dotẽ. §. ſi maritus. ff. ſol. mat. Imo. in rub. ff. eod. col. 2. verſ. an autem vxor vbi facit. ſin. gloſ. in d. c. vnaquæque. Bar. in l. Mænia. §. vxore. ff. de annu. leg. Inn. Hoſt. Ant. & Pan. vterque Card. in c. de illis. vbi & aliquid per glo. extr. de ſponſal. & in c. 1. de coniug. lepro. vbi & Pan. no. non valere conſuetudinem contrariam. Hoſt. in ſumma, tit. de ſponſ. ſub rub. de matri. §. quis ſit effectus. verſ. ſed numquid vxor. & tit. de coniug. lepro. verſ. debet ergo. & tit. de coniug. ſeruo. §. & an conſenſus domini, verſ. quid ſi dominus vult vendere Raph. Cum. conſil. 5. poſt med. vbi huic tex. dicit nihil obſtare prætextum ſanctitatis. Pan. in c. de vxore, col. vlt. ext. de ſepul. Ang. Aret. in §. 1. paulò ante fi. Inſt. de S. C. Tert. Cæpolla conſ. ciuilium cauſſarum 48. caſus talis eſt, proceſſum eſt, col. 4. ver. 3. vxor tenetur. Ant. Corſ. in ſuis ſingul. in verb. vagabundus. Ant. Bauer. in repet. l. cum filio, col. 3. in fi. ff. de leg. 1. Io. Corſ. & Aufre. in deci. Tholo. 86. item fuit quæſitum ſi mulier. Io. Lupus in rep. c. per veſtras. §. 9. nu. 13. de don. inter vir. & vx. In qua etiam ſententia ſunt è Theologis, quos Summiſtas appellant, vt & qui illos duntaxat legunt, habeant, quos ſequi poſſint. Aſteſſanus, in ſua ſumma, lib. 8. tit. 10. art. 2. verſ. vtrum coniuges poſt carnis copulam, & Ang. Clauaſ. in verbo, vxor. verſ. vlt. & Bapt. Sal. in eod. verbo, ſtatim. poſt prin. Quinetiam, ſi ignorabat vxor, qualis eſſet maritus; tamen ſi facilè atque honeſtè illum ſequi poſſit, id certe facere tenetur, vt vult Bar. in d. §. vxore, & Bald. in d. l. qui manumittuntur, & plerique ex ſupradictis. Atque etiam ſi in contractu matrimoniali pactum ſit, vt vxor non teneretur ſequi maritum: tamen tenebitur, ſi ex cauſſa noua aliò migret, nec tenebitur ad pœnam in eam rem ſtatutam, vt voluerunt Ant. & Pan. in d. c. 1. extrà, qui matr. accu. poſſ. Tradit Ælianus in lib. 5. de Animalibus, Onagros magna vxorum multitudine gaudere, & quò maritus ducit fœminas, omnino eas ſequi.

Vir poteſt vxorem fugientem propria autoritate capere.

40 Ex hac, inquam, poteſtate illud exit, quòd maritus poteſt in vxorem manum inicere, & ab eo fugientem propria autoritate capere, atq; detinere: vt voluit gl. in d. c. 1. de coniug. lepro. Bal. & Pau. Caſt. qui hoc dicit menti tenendũ, in l. 1. C. vbi quis decu. vel coar. & idẽ Bal. in l. 1. ante fi. C. de rapt. virg. Imo. & Alex. in l. miles. §. qui iudicati. ff. de re iud. & Ioan. Plat. in l. generali, col. 2. C. de decur. lib. 10. & Math. Affl. in conſt. Siciliæ, incip. pacis cultum. col. 4. verſ. an autem pater. & Zazius conſ. 19. per premiſſa, col. 3. vbi expreſsè dicit, virum habere in vxorem manus iniectionem. Quod & iuris antiqui fuiſſe ante tempora noſtrorum Iuriſconſultorum, quorum tamen leges ſcriptas habemus, oſtendit illud Hermiones Ouidianæ ad Oreſten. maritum:

Aut, mea cura meiſi te pia tangit, Oreſte,
Inÿce non timidas in tua iura manus.

Id eſt, in me vxorem tuam. Niſi dicas, id quoque fuiſſe ex legibus Græcorum, cùm vterque, vxor & maritus, fuerint Græci. Et bene facit text. in c. cùm cauſſa, ad fin. extrà de rapt. & dicam latiùs infrà in gloſ. 2. *en pouuoir de ſon mary*, in 1. q. num. 25. incip. tum quoque quòd in eo.

Vxor reuerentiam marito exhibere debet.

Vxor virum in ius nõ vocat ſine venia.

41 Illud quoque, quòd vxor tenetur marito reuerentiam, vt noſtri non ineptè vocat, exhibere, l. 1. §. cùm autem. C. de rei vxor. act. & l. alia cauſa. §. vlt. ff. ſol. mat. vbi Rom. & Franc. Aretin. ex hoc inferunt, quòd cùm ex iuris diſpoſitione generaliter ex perſonæ, quibus reuerentia præſtanda eſt, ſine venia

& iuſſu

Digitized by Google

& iuſſu Prætoris in ius vocare non poſſiut. l. generaliter. ff. de in ius voc. ideo non poteſt vxor maritum in ius vocare, non petita venia. & ſequitur Phil. Dec. in l. vlt. paulò ante fin. C. eod. tit. quamuis contrarium teneat Ale. in l. generaliter, in fi. ff. eod. quoque ti. quod maximè notandum moneo. Et huc vergit, quod Plin. ad Geminium lib. epiſt. 8. ita laudat vxorem Macrini: Quam illa (inquit) reuerentiam marito ſuo præſtitit, cùm ipſa ſummam mereretur.

Vxor virum adulterij accuſare non poteſt. 42 Hinc item fit, ſi credamus Iac. Beluiſio in ſua practica cauſſarum criminalium, tit. de lenonibus, col. 9. verſ. ſed quæ eſt ratio. quòd de iure Ciuili maritus vxorem, non etiam vxor maritum de adulterio poteſt accuſare, vt dicit text. eſſe in l. 1. & ibi gl. & Cy. Cod. de adult. Nempe nec ſeruus dominum accuſare poteſt. l. 1. §. quod autem dictum eſt. ff. de offi. præfe. vrb. Quid autem de iure Canonico? vide quod in hac re not. in §. publico. 32. q. 1. & in c. apud nos, & in c. vlt. 32. q. 5. & Pan. in c. tuæ. de procu. & in c. 1. in 2. no. vt lit. non conte. & per Theologos in 4. ſent. diſt. 35. in princ.

Vxor nunquid poteſt virum in adulterio deprehenſum occidere. 43 Nec accuſare tantùm poteſt maritus vxorem adulterij, ſecundum leges Romanorum, ſed & eam in adulterio deprehenſam nonnunquam occidere, ſecundum diſtinctionem l. Gracchus. Cod. de adul. cum ſi. atque etiam ſecundum leges Longobardorum, vt cauetur eod. tit. de adult. l. 2. ſi quis cum vxore ſua. & refert gl. in c. inter hæc. 33. q. 2. de quo tamen poſtea dicemus. Nunquam autem poteſt vxor virum in adulterio deprehenſum interimere: nulla enim lex eſt, aliquid tale dicens, vt dicitur in ſimili in auth. de nõ eligen. ſecun. nub. §. optimum itaque. cum concor. quas alibi dabimus. Quinimo M. Cato in oratione, quæ de dote inſcribitur, apud Gellium lib. 10. c. 23. In adulterio, inquit, vxorem tuam, ſi deprehendiſſes, ſine iudicio impunè necares. Illa te, ſi adulterares, digito non auderet contingere, neque ius eſt. Ideóque apud Plaut. in Mercatore, Syra in ea re conditionem mulierum conqueritur in hæc verba,

Ecaſtor lege dura viuunt mulieres,
Multóque iniquiore miſera, quàm viri.
Nam ſi vir ſcortum duxit clàm vxorem ſuam,
Id ſi reſciuit vxor, impunè eſt viro.
Vxor viro ſi clàm domo egreſſa eſt foras,
Viro fit cauſſa, exigitur matrimonio.
Vtinam lex eſſet eadem, quæ vxori eſt, viro, &c.

Vxori non licet virũ repudiare ob adulterium. Quæ leges à Romulo initium ſumpſerunt, qui, vt tradit Plutarchus in vita ipſius, fecit viro poteſtatem repudiandæ vxoris, ſi in adulterio deprehenſa foret: vxori autem non fecit. Quam legem iterum ſanxit Conſtantinus Imperator, vt patet ex l. eiuſdem, incip. placet. tit. de repudio, in Codice Theodoſiano, vbi ius facit marito repudiandæ vxoris, ſi ea mœcha ſit; non etiam vxori repudiandi mariti, ſi mulierculatius ſit: hoc enim verbo vtitur. Quod & à Græcis profectum videri poteſt, ex eo loco Euripidis in Medea, οὐδ' οἷόν τ' ἀνήνασθαι πόσιν, id eſt, Neque licet repudiare maritum. Sed & legibus Moſaicis viro licebat vxorem repudiare, Deuteron. 24. Matth. 5. & 19. Marci 10. Lucæ 16. Nullibi autem legitur, illis ipſis legibus licuiſſe vxori repudiare maritum.

Vxori mœchi mœchari non licet. 44 Imò verò (vt & id quoque addam) licet maritus ſit impudicus, non licet tamen vxori eſſe impudicam: quin, ſi ea adulterium commiſerit, poſſit à marito, qui & ipſum adulterium quoque commiſit, accuſari, tex. eſt in l. ſi vxor. §. iudex. iuncta gl. ff. de adult. vbi Aug. dicit id menti tenendum: & ita intelligit eum tex. quis multis videretur probare contrarium, cùm maritus autor fuerit impudicitiæ vxoris per lenocinium, ſiue aliter, quam per ſuam ipſius mariti impudicitiam.

45 Quanquam & eius, quod dictum eſt, vxorem non poſſe maritum adulterij accuſare, aliæ per glo. & Doct. in d. l. 1. Cod. de adult. redduntur rationes, quam viri in vxorem poteſtas. Quorum ego rationibus, & huic, de qua loquimur, maritali poteſtati, aliam quoque obiter hîc addam, vt hoc quaſi diuerticulo legentium animos oblectem. Quoniam videlicet impudicitia ſit multò deteſtabilior, fœdiórque atque turpior in muliere, quàm in viro, vt dicit gloſ. in §. ſi qua cum ſeruo. 32. q. 2. hanc eſſe rationem dicens, quare mulier ſeruo ſe proprio commiſcens, capitali ſe ſupplicio addicit, vt eſt ibi text. & in l. 1. C. de mulie. quæ ſer. prop. ſe iunxer. Contrà verò maſculus, qui commiſcetur ancillæ ſuæ, nulli pœnæ obnoxius eſt: vt eſt text. licet non alleget, in l. vlt. C. con. de manu. Id quod etiam comprobat Fabi. Quintil. lib. 5. Oratoriarum inſtitutionum, quo loco de exemplis diſſerit, ſcribens non idem eſſe dominum cum ancilla coiſſe, quod dominam cum ſeruo: neque illud quàm hoc tam turpe eſſe. Plato tamen lib. 11. de legibus æquè punit virum, qui ex ſerua propria liberos ſuſceperit, ac fœminam, quæ etiam ex ſeruo proprio liberos ſuſceperit. Cæterùm Veſpaſianus apud Suetonium c. 11. autor ſenatui fuit decernendi, vt quæ ſe alieno ſeruo iunxiſſet, ancilla haberetur. De viro autem, qui cum aliena ancilla congrederetur, nihil dicit. Idem autem, quod illa gloſ. affirmat Ioan. Fab. in §. maſculi. Inſt. de nup. Et ſimile quippiam dicit Spe. tit. de actore. §. 1. verſi. ſed vtrùm maſculo. & ibi Ioan. And. in addit. quod maius probrum eſt amicis & generi, ſi mulier luxuriatur, quàm ſi vir (nam noſtri paſſim luxuriam pro libidine vſurpant) quod & poſt eum repetiit Panor. in c. paſtoralis, in fin. 3. col. extrà de iud. Et, vt ait Imo. in l. ex facto. §. ſi quis rogatus fuerit, ſi ſine, col. 3. verſi. item ſecundum Angel. ff. ad Treb. magis infamatur domus ex adulterio mulieris, quàm viri. quod & retulit Fran. Aret. conſil. 31. conſiderata diligenter. col. penul. Bar. autem in l. hæredibus. §. Titius. ff. ad Trebel. dicit maius eſſe probrum fœminis, habere filios naturales, quàm maſculis, ſecundum mores noſtros; per l. ſi qua illuſtris. C. ad Orphi. vbi eſt optimus text. & ſequitur Alex. in d. §. ſi quis rogatus, col. 3. verſi. item fallit tertiò. Ad hoc reſpiciens Eccleſiaſticus noſter, illud prudenter monet, cap. 42. Super filiam luxurioſam confirma cuſtodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis. De filiis verò nihil omnino dicit. Et alibi cap. 6. nulla maſculorum quoque facta mentione ſcribit, Filiæ tibi ſunt? ſerua corpus illarum, & rurſum, cap. 26. In filia non auertente ſe, firma cuſtodiam, &c. Quibus & germanum eſt illud Plautinum in Epidico, *Libido in fœmina fœdior, quàm in viro.*

Non minus poteſt
Pudicitiam quiſquam ſeruare ſua filia.

Hoc idem fermè ſenſit gl. in c. debitum. extrà de biga. non ordin. cùm dicit, quòd maior caſtitas exigitur in vxore, quàm in viro. Quod & antè ſcripſerat gloſ. in l. palam. §. quæ in adulterio. ff. de ritu nup. his propè verbis, Maior caſtitas etiam ſecundum mores hominum exigitur à fœminis, quàm à viris. Quod etiam voluêre Guil. Cun. in l. ſi lenones, & iterum in l. raptores. C. de epi. & cler. & Alb. in d. §. quæ in adulterio. & in l. 1. col. 2. verſic. quærit gloſ. & ibi etiam Sal. col. item 2. verſ. quærto. cum

gl. C. de

gloſſ. C. de raptu virg. per l. ſi à furioſo. C. de nupt. Collec. poſt Hug. in c. veſtra. col. 3. verſ. & notabat vnum. extrà, de cohab. cleric. & mulier. & Ioan. Ana. in c. taota, col. 2. de ſimo. & Alex. conſi. 24. animaduerſis his. col. 10. eadémque pen. verſ. & præſertim vbi non eadem ratio. lib. 3. & Phil. Dec. conſil. 425. in caſu propoſito, col. 3. & D. Bene. in repe. c. Raynut. in verbo dotem, quam ei dederat. num. 38. & iterum in verbo, cuidam Petro tradiderunt, n. 53. de teſta. Ex quo fieri dicunt gl. in d. §. quæ in adulterio. & Guil. io d. l. raptores. Alber. & Collect. vbi ſuprà, quòd licet mulier in adulterio depræhenſa ſit infamis ipſo iure, vt eſt text. ibi: ſecus tamen in maſculo: ſcilicet vt ex depræhenſione non ſit infamis. Quod etiam dicit alibi ipſa gloſſ. videlicet in l. & ſi crimine. C. de adult. quam facit ſing. Alex. in ſuis add. ad Bar. in d. §. quæ in adulterio. Huic autem ſententiæ ſubſcribit Pettarca & Poëta & Orator ſui temporis faeundiſſimus, io eo libro, cui eſt tit. de reme. vtri. for. lib. 1. dialogo 76. cum inquit, Haud dubiè ſexus muliebris quam maſculus, maioris eſt debitor caſtitatis. Proptereà quamuis mater meretrix non poſſit filiam ipſam meretricem exhæredare, vt voluerunt Pet. à Bella Pertic. Bald, Fulg. & recent. in l. in arenam. per illum text. C. de inoſ. teſt. & Bald. in l. ſi filiam. eo. quoque tit. & Phil. Dec. in c. cum eccleſiaſticæ. in 3. nota. de excep. Pater tamen, quantumuis meretricarius & libidini adductus, poteſt huiuſmodi filiam exhæredare: quoniam mulieres magis decet eſſe pudicas & caſtas, quàm mares, ſicque ceſſat ratio illius l. in arenam. Super quam etiam hoc poſtremum dici: Fulg. in fin. & poſt eum Iaſon, & ipſe etiam Fulg. in auth. ſed ſi poſt. eo. tit. & ante eum Ioan. Fab. ibi, ad fin. & Pet. à Bel. pert. Guil. Cun. Cy. & Ang. in d. leg. ſi filiam, eo quoque tit. & Bened. in rep. cap. Raynutius, in verbo, dotem quam ei dederat. nu. 37. & ſeq. de teſt. Item licèt ſubſtitutio facta ſub conditione, ſi inſtitutus decedat ſioe liberis, euaneſcat, ſi inſtitutus relinquat oaturales tantùm, vt per gloſſ. & alios in cap. in præſentia. de proba. per text. in d. l. ex facto. §. ſi quis rogatus. ff. ad Treb. vbi & hoc voluerunt Bar. Ang. & alij recent. qui concord. aſſerunt. Hoc tamen oon procedit in filia teſtatoris hærede inſtituta, in qua conditio liberorum non intelligitur de oaturalibus tantum, ſecundum Bar. in d. l. hæredibus. §. 1. ff. ad Treb. Angel. Imo. & Alex. in 3. fal. in d. §. ſi quis rogatus. Pan. in d. c. in præſentia. col. 6. verſic. hæc verba quòd naturalis. & ibi quoque Phil. Dec. col. 15. verſic. quintò fallit. Qui mouentur ea ratione, quòd maior caſtitas exigitur in muliere, quàm in viro, ideóque non videtur teſtator ſenſiſſe de huiuſmodi filiis. Et hac quidem, vt opinor, ratione, quòd impudicitia magis eſt dedecori mulieribus quã viris, ſtatuit Iuriſconſultus, in l. oratione. ff. de ritu nup. quòd nepoti vxorem ducenti pater etiam debet conſentire, nedum auus: neptis verò ſi nubat, aui autoritas ſufficit. Vbi dicit Accurſ. qui ad hanc rationem reſpicit: Oportet enim accelerare nuptias mulieris, vt ſcilicet non differantur propter autoritatem patris, ne quid interim turpe admittatur: quaſi diceret, nihil tale in maſculo timeri. quam gloſſ. ad hoc ponderauit, & dicit not. Ro. in repe. l. ſi verò. §. de viro. in 8. fallen. ff. ſolut. matrim. & etiam Card. Flo. conſi. 59. cum teſtatoris voluntas, col. 2. verſ. inſuper intelligendo & nouiſſimè Alc. lib. 1. de verb. ſig. quem penè integrum ex d. repet. Rom. confecit: ſed elegantius multò totum argumentum tractauit. Eadem quoque ratione fieri exiſtimo, vt ſicut annotauit Rom. in dicto loco. & nouiſſimè Gaſpar Vale. Portugalenſis, doctor non contemnendus in pulchra rep. l. imperium, col. 6. verſ. vltra iſtam doct. Bar. in fin. ff. de iuriſ. om. iu. vt qui in prouincia aliquid adminiſtrant, quanquam filios in ea matrimonio collocare prohibentur. l. qui in prouincia. ff. de ritu nup. non tamen filias. l. ſi quis officium. in fin. ff. eod. quod & reaſſumit Alciat. vbi ſuprà. Item vt tutor vel curator, licèt non poſſit filium ſuæ pupillæ, etiam adultæ in matrimonium collocare. l. ſi tutor. C. de incer. mat. poteſt tamen filiam pupillo dare iam adulto. l. curatorem. C. eod. & l. libertum. la 2. in fin. ff. de ritu nupt. ne videlicet, vt iam dictum eſt, quoquo pacto protrahantur filiarum nuptiæ, in quibus timor eſt infamiæ & turpitudinis in ſe, genuſque ſuum, & amicos, magis quàm in maſculis. Et hanc rationem vtrique caſui aſſignat Cyn. in diuerſis locis, priori quidem, videlicet de eo qui in prouincia adminiſtrat, in l. vnica, col. 2. verſ. tertium quare eſt. C. ſi rector prouin. poſteriori autem de tutore & curatore, in d. l. curatorem, quam nuper citauimus. vbi & ante eum hoc idem adſcripſerat Pet. à Bel. per. Hinc quoque manare dicit Hoſt. in Summa, tit. de bigamis ooo or. §. quare bigamus. verſicul. quintò quæritur, quod mulier corrupta inter ſanctimoniales cooptari non poteſt, per c. iuueneulas. 20. q. 1. licet vir corruptus & ſacris & religioni mancipari poſſit, & etiam in Epiſcopum conſecrari. cap. habuiſſe. 33. diſt. & c. acutiùs. 26. diſt. & cap. fraternitatis. 34. diſt. quoniam videlicet multò eſt turpior impudicitia in muliere, quàm in viro: licèt & alias quoque rationes in illud adferat: ſicuti & gloſſ. in d. c. acutiùs. Et hinc quoque deduci poteſt, quòd corruptam accipiens in vxorem, etiam ſi ea nunquam antea nupſerit, bigamus eſt. c. 1. & c. maritum. 33. diſt. & c. curandum, & c. præcipimus. 24. diſt. Viri autem corruptio citra matrimonium non eum bigamum facit. cap. pen. de biga. & d. c. fraternitatis. 34. diſt. quanquam & hoc aliò referant gloſſ. & Inn. in cap. debitum. de biga. & Hoſt. ipſe in d. §. quare bigamus, verſi. ſed quare exigitur. Sed & hinc fit, quòd licet mulier priuetur dote propter adulterium. l. conſenſu. C. de repu. & c. plerunque, extrà de donat. inter vir. & vxor. vbi etiam gloſſ. Card. Flor. Anton. & alij aſſerunt, quòd perdit donationem propter nuptias, quam debet lucrari ex pacto vel ſtatuto: tamen vir non perdit huiuſmodi donationem, ſecundum Iac. Put. in l. ſi dotali. ff. ſolut. matrimon. quem refert & ſequitur Guid. Pap. ſing. 85. verſi. licèt vxor priuetur. Et hæc quoque natura apertè docuit. Nam ſi quando cadauera defunctorum fluctibus euehuntur, fœminarum prona fluitant; virorum ſupina, veluti natura ipſa pudoris diſciplina inter defuncta corpora diſcernente: vt tradunt Plin. lib. 7. cap. 17. & Solinus cap. 5.

46 Hac quoque ratione, quòd caſtitas magis decet mulieres, quàm viros, maiúſque dedecus atque infamiam inuri domui, familię, generi mulieris impudicitia, quàm viri, plerique Theologi aſſerunt mulieris adulterium, cæteris paribus, eſſe grauiùs, quàm viri, vt latè tradit Martinus cognomento Magiſter, Pariſien. doctor, & is quidem ſuo tempore egregius, in eo. lib. quem de temperantia ſcripſit. quo loco de luxuria diſſerit, in 9. q. qua ſciſcitatur, vtrùm adulterium ſit ſpecies luxuriæ ab aliis diſtincta, in 5. concluſione. & Aſteſſanus in Summa, lib. 8. titul. 11. arg. 3. verſ. quis grauiùs peccat, quamuis alij alias quoque rationes aſſignant, vt per ipſos Theolo

Mulier in adulterio deprahenſa eſt infamis, non vir.

Mater meretrix filiam meretricem non exhæredat.

Pater meretricarius filiam meretricem exhæredare poteſt.

Naturales filij facilè ceſſare conditionem.

Pater debet conſentire nepoti ducenti vxorem, non autem nepti.

Magiſtratus non poſſunt filios in ſua prouincia matrimonio collocare, filias poſſunt.

Tutor poteſt ſuam filiam pupillo dare in matrimonium.

Corrupta inter monales non cooptatur.

Bigamus quis.

Vxor ob adulterium dote priuatur. Non vir donatione ob nuptias.

Adulterium in fœminis grauiùs quàm in viris, vide infrà nu. 85.

Theologos in 4.ſent.diſt.35.& è noſtris Imo.in l.is qui reus,col.14.verſic. ſed tunc reſtat dubium.ff.de publ.iud.& alibi à me dicitur in 9.lege connubiali, num.90.incip.& hac inter alias.Itaque (vt concludamus) cùm ſit adulterium in vxore tam fœdum, tam deteſtabile,tam ignominioſum,non item in viro:habeátque poteſtatem vir in vxorem, non vxor in virum (vt vtramque à nobis dictam rationem coniungamus) non mirum cuiquam videri debet, ſi vir vxorem adulterij accuſare,vel in eo deprehenſam repudiare, & nonnonquam interimere poteſt, non etiam vxor virum. Et hanc nuncupatim rationem huic rei adſignauit Marius Solomonius in l. Gallus,in princ.circa vlt.verſic. hæc eadem cauſa.ff. de lib.& poſthu.ne in hac re ſolus eſſe videar.

47 Sed vt ad id, vnde paululùm digreſſi ſumus, reuertamur, facit ad noſtram conſuetudinem, vltra prædicta,quod dicebat Plato,auctore Laërtio,Principatus quinariam eſſe diſtributionem,alium legitimum,naturalem alium,alium ſecundum conſuetudinem,quartum ſecundum genus,quintum violentum. Per naturam autem (quæ eſt ſecunda ſpecies: aliæ enim nihil ad hunc locum pertinent) mares,vt ille dicit, vbique gentium, non modò inter homines,verùm inter cætera quoque animantia præſunt. Id quod & nos ſuprà ex aliis probauimus,num.9. ab eo autem. Cuius rei duas eſſe potiſſimùm rationes

Dominari debet, qui viribus corporis præſtat.

præcipuas ex D.Auguſtino animaduertimus. Primùm decet naturaliter illum dominari & præeſſe, qui ſit corporis viribus præſtantior:contrà eum ſeruire,atque modis omnibus cedere,qui ſit infirmior. Nam vt elegãter differit Ioſephus apud Egeſippum lib.5.excidij Hieroſolymitani,cap.17.lex naturæ eadem omnibus hominibus, volatilibus, feris, beſtiis infuſa,vt vnuſquiſque cedat potentiori:taurus leoni, ceruus vrſo, leopardo caprea, aquilæ accipiter, accipitria tumba:ipſi tauro iuuenci inferiores,arieti ouium greges,hirco caper, ne diuerſi tantùm generis eſſe videatur aliqua ſententia. Cuius etiam ſententiæ meminit ipſe Ioſephus lib. 6. belli Iudaici, cap.12. Græcè quidem:ſed in hanc ſentétiam:Hanc autem validiſſimam legem, tam feris beſtiis, quàm hominibus eſſe præfinitam, potentioribus cedere. Pindarus Poëta Thebanus exiſtimat iuſtum imperium ac ſecundum naturam eſſe,vt potentiora imbecillioribus dominentur, ſicuti recenſet Plato lib. 3.& iterum 4.de legibus. Secundum quam ſententiam Brennus Rex Senonum,interrogatus à Romanorum legatis, quamobrem Cluſium Hetruriæ vrbem obſideret: Iure, inquit, naturali, is qui minùs fortis eſt, potentiori cedere iubetur. Nam eo etiam pecudes & bruta animalia vti deprehendimus, cum tauros, leones, aquilas, cæteráque animantia, ideo dominari videmus, quòd aliis viribus præcellant: quod & vos Romani ſecuti eſtis,cùm Fidenates,Ardeates, Veios, Volſcos non alia ratione ſubegiſtis, quam quòd illis pręſtantiores viribus eſſetis. Auctor Plutarchus in Furio Camillo. Quod & è noſtris retulit Alc. lib. Paradoxorum 2.cap. vlt. Porrò Plato ipſe lib.3. de Legibus inter ſeptem rationes imperandi,hanc quintam poſuit,vt potentiores imbecillioribus imperent. Idem in Gorgia ſcribit, natura comparatum eſſe, vt præſtantior plus habeat,quàm inferior,& potentior,quàm debilior.

Captus in bello fit ſeruus capientis.

48 Hanc autem rationem conſideraſſe videntur legumlatores, dum victùm captúmque in bello victoris ſeruum fore voluerũt.ff.& C.de capt,& poſtlim.reuer.per totum,& latè per doct.in l.ex hoc iure.ff.de iuſt.& iure. Quam legem non apud Romanos modò,ſed & apud externos fuiſſe ſatis conſtat, vel Cyri Perſarum Regis teſtimonio, qui apud Xenophontem hæc pronunciat, νόμος γὰρ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀΐδιός ἐστιν, ὅταν πολεμούντων πόλις ἁλῷ, τῶν ἑλόντων εἶναι καὶ τὰ σώματα τῶν ἐν τῇ πόλει, καὶ τὰ χρήματα. Id eſt:Lex eſt inter omnes homines perpetua, quando belligerãtium vrbs capta fuerit, cuncta eorum eſſe qui ceperunt,& corpora eorum, qui in vrbe ſunt,& pecunias. Hæc Cyrus. Cuius etiam rei meminit Ariſtot.lib.Politic.4.cap. item 4. Proinde

Victorum bona ſunt vincentium.

cùm Alexãder deuicto Dario exutis armis balneum intrans dixiſſet: Eamus in Darij balneum ſudorem pugnæ loturi:familiaris quidã,Minimè per Iouem, inquit,Darij,ſed Alexandri. Fortunas enim victi & eſſe & dici bona victoris oportere,reſtis Plutarchus in Alexandro. Et apud Dionyſium Halicarnaſſeum lib.originum Romanarum 6.Romani Auruncis ſua repetentibus in bello antè capta, reſponderunt, iuſtum ſe cenſere, quæcunque aliquis per virtutem hoſtibus adimens poſſideat,ea ipſum tanquam propria poſteris ſuis tradere. Et paulò pòſt in oratione Titi Largij Romani:Nos,ait, pulcberrimas, iuſtiſſimáſque poſſeſſiones putamus,quaſcunque bello captas obtinemus.Et rurſum lib.8.Senatus Rom.Volſcis vrbes à Romanis captas repetentibus, ita reſpondit:Nos præclaras ducimus poſſeſſiones, quaſcunque bello vincentes capimus,non primi ipſi inſtituentes hanc legem,neque eam magis hominum, quàm Deorum, putantes eſſe, cùm Græcos omnes Barbaróſque videamus ea vtentes. Et apud Cæſarem lib.1.Commentariorũ, Ariouiſtus ius eſſe belli ait,vt qui viciſſent, iis quos viciſſent, quemadmodum vellent, imperarent. Et apud Tullium in 3.in Verrem act.P.Seruilius quæ ſigna & ornamenta ex vrbe hoſtium & virtute capta, belli lege atque imperatorio iure ſuſtulit. Et apud Liuium 4.Decadis lib.3.Quo, inquit, victo omnia quæ illius fuiſſent, iure belli Seleuci facta ſunt. Et apud Iuſtinum lib. 38.Mithridates id dicit eſſe iuris gentium, vt victores eorum qui victi ſunt, bona occupent. Et huc quoque alludere videtur illud Virgilij circa princip. lib.10.Æneid.

— *Tum res rapuiſſe licebit.*

An autem id procedat de iure diuino.

49 Idque etiam obtinere videtur de iure diuino, & in foro,quod appellant,conſcientiæ, cum bellum iuſtum eſt, per not. in c.ius gentium. 1.diſt.& in c. dicat. 23.q.5. vbi Ambroſius ex lib. Patriarcharum ſcribit prædam vtique fuiſſe in poteſtate victoris Abrahæ:& è recentioribus Theologis firmat Adrianus Florentius, qui noſtra memoria Pontificatum Rom. geſſit, in quæſt.quas fecit,lib.4.ſent.in tract. de reſtitutione, in quæſt. cuius hoc exordium eſt, aggredior caſus ſpeciales: de quo latè per ipſos recentiores ſcholaſticos in ipſum quartum libr.ſent. diſt.15. & è noſtris expreſſim voluit Bald. auctoritate Ray.à Penna forti,in c.1.col.4.verſic.ſed nunquid id quod capitur.tit.de milit.vaſal.qui cont.eſt, & ſequitur Iaſ.in l.1.in 4.notab.ff.de acquir.poſſeſ. in vtraque lect.& etiam ſenſit idem Bald.in l.ſi quis pro redemptione,col.2.verſic.nota quòd iſta ſpolia. C.de donat.poſt Innoc.in c.ſicut,extrà de iureiur.& expreſſiſſimè Petr.Anchar.in cap.peccatum,col.16. verſic.moueor primò,de reg.iur.lib.6. Et id probat illud Num.31.c.ad fin. Vnuſquiſque enim, quod in præda rapuerat,ſuum erat. Et 4.Reg.13.vbi ita ſcribitur:Porrò Ioas filius Ioachaz tulit vrbes de manu Benadab filij Azabel,quas tulerat de manu Ioachaz patris ſui iure prælij. De quo tamen vide ipſum Iaſon, conſil.60. in quæſtione quæ vertitur inter illuſtrem, poſt princip. lib.1. & Alciat. in l.hoſtis. ff. de verbor.ſignificat.

Dominari debet, qui viribus animi præſtat. 50 Secundum, vt qui plus habet rationis, ingenij, prudentiæ, conſilij, dominetur: qui minus, ſeruiat. Nam, vt ait Salomon Prouer. 11. cap. Qui ſtultus eſt, ſeruiet ſapienti. Et 17. c. Seruus ſapiens dominabitur ſtultis filiis. Quam eandem ſententiam aliis verbis expreſſit ſapiens ille concionator Ieſus filius Syrach. Eccleſ. 10. Seruo ſenſato liberi ſeruient. Idque eſt, quod Ariſt. lib. 1. Politic. dicit, eos ſeruos eſſe in Repub. qui inſcitia rerúmque ignoratione tenentur, qui verò ingenio præſtant, naturaliter dominos. Legerat ille apud Platonem præceptorem in eod. lib. 3. de Legibus, à nobis ſupra citato, ſeptem eſſe rationes, quæ ad dignitatem imperandi facere videntur, quæ ſunt paternitas, nobilitas, dominatio, potentia, ſenectus, prudentia, ſors: ſed prudentiam omnibus anteponi, vt intelligantur quæ humanæ ſaluti expediant. Sed & vterque legerat illud Euripideum in Iphigenia:

ὡς ἄρχων ἀνήρ, πᾶς ξυνετὸς ὢν ἔχων τύχῃ.

Id eſt, vt Eraſmus vertit,

Princeps ille, quiſquis præminet prudentia.

Dionyſius quoque Halicarnaſſeus in procemio originum Romanarum ſcribit, Naturæ legem omnibus eſſe communem, quam nullum tempus diſſoluit, deterioribus ſemper imperare meliores. Eſt autem vetus prouerbium: Quicquid dominatur, vim Dei habere, cuius meminit Artemidorus Daldianus lib. de Somniorum interpretatione, 2. cap. 37. & iterum cap. 74. *Prouerbium.* Aſtronomi quoque illud confirmant, teſtantes Solem ac Mercurium præ cæteris planetis propinquos aſſidue in cæleſti circuitu comites inuicem eſſe: vt videlicet, quicunque Solem ſyderum dominum viderint abſque ſapiente Mercurio in cælo nunquam incedere, planè intelligant, & in terris potentiam atque dominationem nunquam abſque ſapientia, vel concedi debere, vel conceſſam diu poſſe regnare. *Aſtronomorum ſententia.*

Animi vires corporis prepollent. 51 Quod & ipſum hac ratione comprobo. Nam ſi qui præſtant viribus corporis, debeant dominari, vt dictum eſt, multò magis qui conſilio viribúſque animi. Quoniam in omni negotio, nedum in re militari, conſtat nimio plus habere momenti & ponderis rationem conſiliúmque, quàm robur corporis, vt apud Homerum poëtam prudentiſſimum lib. 23. Iliad. Neſtor & ipſe prudentiſſimus Antilochum filiũ alloquens, his elegantiſſimis verſibus oſtendit,

Μήτι τοι δρυτόμος μέγ' ἀμείνων ἠὲ βίηφι·
Μήτι δ' αὖτε κυβερνήτης ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ
Νῆα θοὴν ἰθύνει ἐρεχθομένην ἀνέμοισι.
Μήτι δ' ἡνίοχος περιγίγνεται ἡνιόχοιο.

Id eſt, ex Eraſmi traductione:

Conſilio ſanè multò quàm robore, præſtat,
Hirſutam quicunque parat ſuccidere ſyluam.
Conſilio rurſum nauclerus in æquore nigro
Dirigit vndiuagam nauim rapientibus Auſtris.
Conſilio auriga aurigam vincitque praitque.

Et ad verbum, vt faciliùs lectores linguam Græcam diſcant:

Prudentia inciſor lignorũ multò melior, quã viribus,
Prudentia autem rurſus gubernator in nigro Ponto
Nauem velocem dirigit iactatam ventis.
Prudentia autem auriga ſuperat aurigam.

Cui finitimum eſt illud Titinij apud Nonium Marcellum:

Sed in ſapiẽtia gubernator nauim torquet, nõ valẽtia.

Id eſt, fortitudine, vt idem Nonius interpretatur. Idémque pollet illud Ciceronis in Catone: Non enim viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnæ res geruntur, ſed conſilio, & autoritate, & ſentẽtia. Et quod idem ſcribit lib. 1. Offic. Parum ſunt arma foris, niſi ſit conſilium domi. Quod & citat Panor. in cap. ex multa, col. 2. verſic. nota quòd pollens conſilio, extrà de voto. Neque longè hinc diſſidet illud Horatij Odarum lib. 3. Ode 4.

Vis conſilij expers mole ruit ſua:
Vim temperatam dij quoque prouehunt
In maius: ijdem odere vires
Omne nefas animo mouentes.
Teſtis mearum centimanus Gygas
(alij legunt Gyges)
Sententiarum. Notus & integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virginea domitus ſagitta.

Valerius Flaccus lib. 4. Argonauticôn in hanc item ſententiam ſcribit,

Sæpe acris potior prudentia dextra.

Ex quo olim (vt tradit Phornutus in Palæſtris) Mercurius cum Hercule colebatur, cũ ratione fortitudo moderanda ſit. *Mercurius cum Hercule colebantur.* Nam qui ſola vi corporis nituntur, rationémque negligunt, his appoſitè illud quiſpiam dixerit, Δαιμόνιε φθίσει σε τὸ σὸν μένος, id eſt, Miſer perdet te robur tuum. Hæc autem duo poſtrema capita, vt erant in prima editione, integra, ſuppreſſo meo nomine tranſpoſuit Bapt. Chaſſ. in ſuo Catalogo gloriæ mundi, par. 11. in 8. conſideratione, de qua re alibi dicam pleniùs. *Chaſſanei furtum.*

52 Sed vt reuertamur, Solomon in Eccleſiaſte, c. 9. in eandem ſententiam, Dicebam, inquit meliorem eſſe ſapientiam fortitudine. *De eadem re.* Et poſt pauca: Melior eſt ſapientia, quàm arma bellica. Quam ſententiam citat è noſtris Io. Fab. in procemio Inſti. §. 1. ad probandum ſapientes legúmque doctores eſſe præferendos militibus. Conſonat eidem Philo, aut quiſquis is fuit, qui librum edidit Sapient. cap. 7. Melior eſt ſapientia, quàm vires, & vir prudens quàm fortis. Et Phocylides:

Βέλτερος ἀλκήεντος ἔφυ σεσοφισμένος ἀνήρ.
Melior forti eſt ſapiens vir.

Et Euripidis quoque illud, à Polybio lib. 1. hiſtoriarum commendatum,

Σοφὸν ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ.
Prudens vnum conſilium multas manus vincit.

Quod & à Galeno eſt vſurpatum in Exhortatione ad bonas artes. & à Stobæo, ſerm. 51. & Antonio Monacho, Meliſſæ lib. 1. Serm. 10. Cui ſimile eſt illud eiuſdem Euripidis apud eundem Stobæum Sermo. 52.

Βραχὺ τοι σθένος ἀνδρός, ἀλλὰ ποικιλίαι πραπίδων.
Κὰν ἄνδρα σκαιὸν ἰσχυρὸν φύσει
κακὸν δίδωκα τ' ἀδαής τε καὶ σοφοῦ.

Quo ſignificatur, exiguum eſſe viri robur: præualere autem animi induſtriam. Semper enim virum imperitum & robuſtum corpore, minus timendũ, quàm imbecillum & ſapientem. Et illud quoque eiuſdem:

ῥώμη δέ τ' ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βλάβην.

Robur cum imperitia ſæpe damnoſum eſt. Quibus ſubſcribens Agamemnon apud Homerum Iliad. 2. intrepidè aſſerit, facilè ſe Troïa potiturum, ſi decem ſibi adeſſent Neſtori ſimiles: tanquam pluris faceret decem Neſtorum conſilium, quàm magnam militum manum. Eius hæc verba ſunt,

Αἲ γὰρ Ζεῦ τε πάτερ, καὶ Ἀθηναίη, καὶ Ἄπολλον,
Τοιοῦτοι δέκα μοι συμφράδμονες εἶεν Ἀχαιῶν.
Τῷ κε τάχ' ἠμύσειε πόλις Πριάμοιο ἄνακτος
Χερσὶν ὑφ' ἡμετέρῃσιν ἁλοῦσά τε περθομένη τε.

De qua re Tullius in Catone maiore: Dux ille Græciæ nũquam optat, vt Aiacis ſimiles decem habeat, at vt Neſtoris: quod ſi acciderit, non dubitat, quin breui Troïa ſit peritura.

De eadem re.

53 Neque admodum hinc abludit hiſtoria poëtica, quam lepidiſſimè narrat Homerus ipſe Odyſſeæ 8. quemadmodum Vulcanus claudus, cùm ſuſpectam haberet vxorem Venerem, quòd furtim cum Marte congrederetur, nec vires ſuppeterent, quibus adulterum depræhenderet, ad artes ingeniúmque confugit. Lectum ſuum adamantinis, atque inuiſibilibus catenulis circumuinxit: quod vbi feciſſet, foras abire ſe ſimulat. Deinde cùm in arctiſſimis eſſent complexibus Mars & Venus, vinculis illis hoc magis irretiti, quò magis ſe circumagerent: ecce venit repentè Vulcanus, & aduocato Sole, Deos omnes adhibet depræhenſi adulterij teſtes: quo loco dicit Homerus vnum Deorum ita dicentem:

Mars & Venus Vulcani vinculis irretiti.

— Κιχάνει τοι βραδὺς ὠκύν:
ὡς καὶ νῦν Ἥφαιστος ἐὼν βραδὺς εἷλεν Ἄρηα
Ὠκύτατόν περ ἐόντα θεῶν, οἳ Ὄλυμπον ἔχουσι
Χωλὸς ἐὼν τέχνῃσι, τὸ καὶ μοιχάγρι' ὀφείλει.

Id eſt, vt vertit Eraſmus:

Nonnunquàm aſſequitur tardus celerémque citúmque,
Sic vti nunc Vulcanus, vt eſt veſtigia tardus,
Mauortem cepit, qui pernicißimus vnus
Cunctorum, quicunque tenent ſupera aſtra, Deorum,
Et quanquam eſt claudus pede, rem tamē arte peregit.
Proinde etiam debet pœnas deprenſus adulter.

Cui ſententiæ confinis eſt & illa Menedemi Philoſophi ex Satyra Omphale Achæi Poetæ Tragici apud Laërtium,

ἁλίσκετ' ἄρα καὶ πρὸς ἀσθενῶν ταχύς,
Καὶ πρὸς χελώνης αἰετὸς ἐν βραχεῖ χρόνῳ.
Capitur ergo & ab infirmo celer;
Aquilámque breui teſtudo vincit.

Illud quoque Agamemnonis Sophoclei in Aiace flagellifero:

— Οὐ γὰρ οἱ πλατεῖς,
Οὐδ' εὐρύνωτοι φῶτες ἀσφαλέστατοι:
Ἀλλ' οἱ φρονοῦντες εὖ κρατοῦσι πανταχοῦ.
Μέγας δὲ πλευρὰς βοῦς ὑπὸ σμικρᾶς ὅμως
Μάστιγος ὀρθὸς εἰς ὁδὸν πορεύεται.

Quibus ſignificatur, non ſemper grandia illa & vaſta corpora eſſe firmiſſima: ſed qui bene ſapiunt, vbique dominari. Nam & bouem ampliſſimi lateris, ab exiguo tamen flagello in recta viam deduci.

Grãdia corpora non ſemper eſſe firmiſſima.

De eadem re.

54 Eodem pertinet alia & quidem vera hiſtoria, quam recenſet Plutarchus in vita Sertorij, & Valerius Maximus lib. 7. c. 3. Plinius Secundus lib. Epiſt. 7. epiſt. 9. & Sextus Iulius Frontinus lib. Stratagematum 1. cap. 10. atque iterum lib. vlt. cap. item vlt. & è noſtris tetigit Io. And. in cap. 1. in verb. difficile. extrà de treuga & pace. quòd cum Sertorius ipſe, dux ſtrenuus, ſuis copiis ex barbara turba conflatis, rationibus perſuadere non poſſet, in re militari plus habere momēti conſilium, quàm vires temerarias, poſtea quàm illi parum fœliciter pugnaſſent, hoc commento vſus eſt. Aduocata totius exercitus concione, duos equos adduci iubet: alterum macie ſenióque confectum, alterum vegetum, cauda piloſa. Atque macilento illi iuuenem adhibet, prægrandi corpore, & admirandis viribus. Contrà vegeto puſillum & imbecillum admouet homuncionem. Tum vtrique caudam equinam vellere iuſſit, præmiúmque propoſuit ei, qui prior abſoluiſſet. Puſillus, vt illi præceptum erat, ſingulos pilos robuſti equi paulatim vellens, breui ſpatio totam compilauit caudam. Iuuenis ille iam triumphum ante victoriam canens, è diuerſo caudam omnem gracilis equi ſimul manibus vtriſque vi atque impetu conatur euellere. Qui cùm fruſtrà ſudaret, riſui fuit circunſpectantibus.

Sertorij hiſtoria commendabilis.

Sub hæc aſſurgens Sertorius, cuius conſilio iuſſúque hæc acta fuerant, Videtis, inquit, commilitones, quantò plus poſſit ingenium, quàm vires, ad quam hiſtoriam reſpiciens Horatius lib. 2. Epiſtolarum ad Auguſtum ait:

Vtor permiſſo, caudæque pilos vt equinæ
Paulatim vello, & demo vnum, demo etiam vnum,
Dum cadat eluſus ratione ruentis acerui,
Qui redit ad Faſtos, & virtutem æſtimat annis.

55 Satis ergo ſupérque probatum eſt, eos qui viribus corporis & animi præpollent, dominari, alios verò ſeruire naturaliter debere. Sed conſtat mares, quam fœminas, eſſe robuſtiores corpore, animo quoque multò præſtantiores. Primum quidem manifeſtius eſt, quàm vt probatione egeat: ſed ne ſine autoritate aut ratione dixiſſe quicquam videamur, id certè conſtanter affirmat Hippo. lib. 6. Epidemion pat. 2. cap. vlt. & Lactantius lib. 1. cap. 16. Et ex eo ſatis probatur, quòd vir ita nominatus eſt, quòd maior in eo vis eſt, quàm in fœmina: & hinc (vt dicit Lactantius Firmianus in lib. de opificio Dei, cap. 12.) virtus nomen accepit. Mulier verò (vt Varro interpretatur, & repetit ipſe Lactantius, & D. Auguſtinus, ſi is eſt, ſerm. de tempore 243.) à mollitie dicta eſt, immutata & detracta litera. Quod & ſcribit Gratianus noſter in §. ſed illud. 32. q. 7. Nam & ab Homero lib. 8. Iliad. mulieres peculiari epitheto θηλύτεραι vocantur tanquam molles.

Mares fœminis corpore robuſtiores.

Vir à vi, & virtute dicitur.

Mulier à mollitie.

Θηλύτεραι δὲ γυναῖκες ἐνὶ μεγάροισιν ἑκάστη
Πῦρ μέγα καιόντων.

Et idem in hymno Veneris, virgines ἁπαλόχροας, id eſt, molles corpore appellat,

ἥ δέ τε παρθενικὰς ἁπαλόχροας ἐν μεγάροισιν
Ἀγλαὰ ἔργ' ἐδίδαξεν.

Mirum eſt quod ſcribit Plato in Timæo, virorum animas quæ in hac vita molles ſunt & effœminatæ, in mulieres reuiuiſcere.

De eadem re.

56 Hanc autem mollitiem licèt Gratianus ad animum trahat, vti etiam facit gl. in cap. 1. de eland. deſpon. Lactantius tamen ad corpus refert: illi ſubiungens, quod prius dixerat, plus videlicet roboris maribus eſſe attributum. Quod & idem dicit ipſe Lactantius lib. 1. Diuinarum inſtit. cap. 16. & ante eum Galen. in comment. quos ipſe edidit in ſuum ipſius librum de pulſibus, comm. 1. aſſerens ob id maribus maiores pulſus eſſe, quàm fœminis. Et etiam Ouid. propemodum in fin. lib. 9. Metam. dum deſcribit mutationem Iphidis fœminę in marem, vbi hos verſus inter cætores adſcripſit.

Maribus maior pulſus quam fœminis.

— Nec candor in ore
Permanet. & vires augentur: & acrior ipſe eſt
Vultus: & incomptis breuior menſura capillis.
Pluſque vigoris adeſt, habuit quam fœmina.

Et iterum lib. 2. Faſtorum,

Quid faciat? pugnet? vincetur fœmina pugnans.

Et Silius, cùm vocat fœminam imbellem, lib. 2.

Parentibuſque domus imbellis fœmina ſeruet.

Et hinc illud Plinij, loquentis de Helleboro lib. 25. cap. 5. Vetant dari ſenibus & pueris: item mollibus ac fœminei corporis animive exilib. aut teneris: & fœminis minùs, quàm viris. Et his omnibus antiquior Xenophon in Oeconomico, & Ariſtot. lib. de Hiſtoria anima. 4. cap. vlt. & iſtis quoque priores Pauſanias, & Socrates, ille in Sympoſio Platonis, hic lib. 5. de repu. non vno tantùm in loco. Ante omnes Moſes Deut. c. 28. mollitiem & teneritudinem mulieribus priuatim aſſignat: Tenera, inquit mulier, quæ ſuper terram ingredi non valebat, nec pedis veſtigium figere propter mollitiem & teneritudinem in vno tantùm loco.

57 Sed

De eadem re.

57 Sed & ipſe Ariſtoteles lib.9. de Hiſtoria animalium, cap.1. atque etiam Ælianus in lib. eiuſdem tit.& Plin.lib.11.naturalis hiſtoriæ, cap.49.ſcribunt, mares in omni genere animalium fortiores eſſe atque animoſiores, præterquam in pantheris & vrſis. Auicenna verò, aut qui eum traduxit, lib.de animalibus 9. circa initia, leopardos & lupos excipit. Albertus autem ille Magnus, maximus rerum naturalium indagator lib.8.de animalibus, cap.1. vrſos & leopardos. Alibi ſcribit Ariſtoteles lib.4. de Generatione animalium, cap.6. fœminas ſua natura debiliores eſſe, quàm mares. Et orbicularium quæſtionum lib.5. cap.9. ſcribit arma ad pugnam vitéſque exercẽdas nulli fœminæ à natura tribui. Idem quoque lib.4.de Hiſtoria animalium, cap.vlt.& iterum lib.3. de partibus animalium, cap.1. rurſúmque de Generatione animalium, lib.7.cap.10.autor eſt, partes, quas velut arma natura animalibus dedit, vt dentes, cornua, aculeos, calcaria, & cætera generis eiuſdem: aut maribus tantùm naturam ipſam conceſſiſſe, aut certè potiores atque robuſtiores, quam fœminis. Quod & ipſum affirmant Plin.lib.11.cap. 36.& Pauſanias de Alcis loquens lib.5. Galenus lib. 3.de Cauſis pulſuum, poſt princ. & Albertus lib.de Animalibus 12.cap. vlt.ad fin.& lib.18.tract.2.cap. 5.vbi ex hoc dicit muliéres citiùs creſcere, compleri, ac ſeneſcere, quàm viros, vti etiam è noſtris dicit gloſ.in cap.32. quæſt.4.Hoſti.& Ioan.Andr.in cap.literas, de deſponſ. impu.Panor.in cap.vbi, eod. titu.Ioan. Andr.in cap.vlt. col.2.de donat.inter vir. & vxo.& Cardin. Alexand.in cap.ad eius, colum.1. diſtinct.6.

Maribus arma natura tantùm dedit, aut potiora.

Nec aliud ſignificabat lex Ægyptiorum, qua conſtitutum erat, vt fortiſſimus quiſque cantharon, id eſt, ſcarabæum, in annullo ſculptum gereret. Id enim animal eſſe ἄθηλυ ζῶον: id eſt, ſine fœminis: ita legumlatore innuente, mares, minimèque effœminatos eſſe oportere, qui ſtrenuè pro patria eſſent dimicaturi, vt prodit Ælianus lib. de Natura animal.10.cap.15.Herodotus autem in Melpomene ſcribit vnam omnium gentium eſſe, ſcilicet Iſſedones, quos alij Eſſedones vocant, quibus fœminæ peræquè fortes ſunt, ac viri.

Ægyptiorum lex.

Cantharum ſine fœmina.

Iſſedonum fœminæ fortes vt viri.

De eadem re.

Fœmina citiùs occumbere præſumitur quàm mas.

58 Et vt legũ quoque autoritatem in eam rem afferamus, ex hoc effici poteſt (quanquam alij aliò trahunt) vt ſi mas & fœmella eodem caſu mortem obeunt, præſumatur vir, tanquam robuſtior, diutiùs vixiſſe.& fœminæ ſuperſtes fuiſſe, niſi contrarium probetur, per text.in l.ſi quis duos.§.ſi maritus.ff.de reb.dub.& in l.cum hic ſtatus.§.ambo.ff. de donat.inter vir.& vxo.& in l.ſi poſſeſſor.§.ſi eodem: vbi & hoc not.gloſ.& Bal.ff.de relig.& ſumpt. funer.& voluit præterea Spec.tit.de procur.§.1.col. 3.verſicu.25.& Sign. conſil. 155.in proceſſu facto, colum.vlt.& Ægid. Bellame. in cap. dilecti, col.11. verſicu. vndecimus, de arbitr. Rom. qui id aſſignat debilitati ſexus, in l.ſi cùm dotem, in fin.ff.ſol.matr. & Franc. Cre.ſing. 52. ſtatuto cauetur, & Felin.in cap. capitulum ſanctæ Crucis, colum. antepenult. extrà de reſcript.& Hippol.Marſil.in repet. rubr.C. de probat.col.83. De quo tamen vide Sign.conſil.9. quomodo præſupponitur, & Franc.Aret. conſil.50. copioſè, per totum & Cardin. Alexand. in c.vlt. in princ.col.4.verſic.per ſuprà dicta, extrà de donat.inter vir.& vxor.& Guid. Pap.in tract. præſumpt.col. 11.verſic.præſumitur vxorem.

Mas præſumitur prior natus.

59 Sicuti & è diuerſo, cum dubitatur, vter prior natus ſit, mas an fœmina, mas præſumitur prior exiſſe ex vtero, vt voluit gloſ.in l.idem erit: & ibi etiam Bald. ff.de ſtatu hominum, per text. qui tamen non probat, in l.ſi fuerit.§. vlt. ff.de reb. dub. & ibi quoque Paul.Caſtr.qui id tribuit robori.Nam & Ariſtoteles lib. 6. de Natura animalium, cap.4. ſcribit, columbas magna ex parte marem & fœminam vno partu edere: ſed priorem marem, poſteriorem fœminam. Quod & Plinius retulit lib.10.cap. 58.& Ælianus lib.1.de varia hiſtoria. Idémque de canibus tradit ipſe Plin. lib.10.c.68. Quanquam de hominibus contrariũ voluerit Bar.in d.l.idem erit, quam legit cum l. Arethuſa.ff.de ſtatu hom.& in l. ſi extraneus, & ibi recentiores ff.de cond.ob cau.

De eadem re.

60 Nec huic ſententiæ deſunt ſcriptores Theologi, inter quos Alex. Hales, doctor illuſtris, ſi ad illius tempora reſpicias, & ex cuius ſchola, veluti ex equo Troiano, multi Theologi ſcholaſtici prodierunt, in 2.parte ſuæ non minus doctæ, quàm fœcundæ ſummæ, quam appellat, quæſt.88.memb.5.tradit congruiſſe, mulierem fieri corpore infirmiorem, virum autem fortiorem. Idque quatuor rationibus. Primum ex parte actionis, & paſſionis. Deinde ex parte regiminis, & ſubiectionis. Præterea ex parte nutriendæ prolis. Poſtremò ex parte ſpiritualis ſignificationis. Quæ omnia membratim & articulatim proſequitur, ac longè latéque declarat.

Marem robuſtiorem fieri, quàm fœminam congruit.

Mulier non poteſt leuare faidam.

61 Hinc quoque prodiit, quod ex legibus Longobardorum ſcribit gl.in c.1.§.hoc autem, in verbo, legibus, in fin.ti. qui feuda dare poſſunt, mulierem non poſſe leuare ſiue remittere faidam, id eſt, inimicitiam: quam ibi ſequuntur Bald.in §.& quia vidimus.col.pen.verſic.item gl.iſta.Mat.Laud.Iac.Alua. & Card.Ale. & alia gl in c.1. tit.an mut.vel imperfect.Aug.in l.filius qui patri.ad fin.& ibi Fran. Aret. col.pen.ff.de vulg.& pu.& idem Ang.in l.pro hærede.§.vlt.ff.de acqui.hæred.vbi dicit ſing.priorem illam.& in l.4.§. Cato, paulò ante fin. & ibi quoque Imo. Raph. Co.& Pau. Caſt. qui & eam gl.dicunt ſin. Barb. & Alcia. ff.de verb. oblig. & ipſe Angel. conſil.67. municipali. col.1.vbi & illam dicit ſingu.& conſil.289.viſo facto.col.1.vbi eam dicit ſing.& intelligit de inimicitia, quæ vindictam facti exigit. Flor.in l.per fundum. col.2. verſicu.aduerte tamen. ff.de ſer.ruſt.præd.& in l.ſi plures.§.hæc autem, circa medium. ff. de his qui deie.vel effuder. vbi etiam dicit priorem illam gl.allegari pro ſing.& Io. Ana. in cap.cum oporteat. colum 3. verſic. nunquid autem.extrà de accuſ.& conſil.27.viſo caſu, colum.1.& Lud.Bolo.in repet.auth.habita, chat.antepen.verſic, ſed quid de hermaphrodita.C.ne filius pro patre.Ex hócque dicunt Bal.Alua.& Card.Alex in d.cap.1.§. & quia vidimus, titu.qui feud. dare poſſunt.quòd ſi ex ſtatuto pax ſit impetranda ab hæredibus occiſi, non eam poteſt mulier concedere. De quo tu vide & Bar.& alios in d.§.Cato.& ibi inter cæteros Bald. & Bar.in repet.columna, vlt.Bald.in l.ex hoc iure.ff. de iuſt.& iur.& in l.omnes populi, eo.tit. & in l.2. C. de libert.& eorum libe. & in lege cùm inter.ad fi. C.de fideic.libert.Ro.qui huic contradicere videtur in d.§.Cato, & in l.1.§.potuiſſe.ff de S. C Syll.& in d.lege pro hærede.§. vlt. & ibi etiam Alex. & Franc.Aret.de acquirend.hæred.ipſos Alex.& Fran. Aret.in d. lege. filius qui patri, illum, columna pe. hunc in fin.Corn.conſil.55.pro deciſione, columna 4.lib.1.Bene.in repe.cap. Raynutius. in verbo, duas habens vxores, num. 130.Iaſ.in lege cum filiofam. colum.19. verſic. quintò facit.ff.de legat.1. Philipp. Dec.in cap.in præſentia, colum.24. verſic.in primis attenta.& conſil.437.accuratè & diligenter, num. 6.& ſeq.

Bella virorũ propria, non fœminarum.

62 Neque enim mulieris pugnare proprium eſt, vel plurimorum teſtimonio ſuprà citatorũ,& præterea Alex.conſil.10.viſo inſtrumento, col.2 verſic.

ſed præmiſſis, lib. 5. & Matth. ab Afflict. deciſ. Neap. 320. Ioannes, & Homeri, qui lib. Iliad. 6. tradit telá, ac colom, & ancillarum curam, eſſa mulierom propria: bella autem virorum: ita enim facit Hectorem hæc ad vxorem pronunciantem,

ἀλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τὰ σαυτῆς ἔργα κόμιζε,
ἱστόν τ', ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
ἔργον ἐποίχεσθαι, πόλεμος δ' ἄνδρεσσι μελήσει.

Quibos mirè concinit illud Virgilij lib. 7. Æneid.

Cura tibi, diuùm effigies, & templa tueri:
Bella viri, pacémque gerant. —

At propiùs ad Homerum accedit illud Ouidij, lib. 12. Metamorph.

— Columque,
I, cape cum calathis: & ſtamina pollice torque:
Bella relinque viris.

Ex quo profectum eſt & illud Græcorum prouerbium, μὴ μάχαιραν ἄρῃ θῆλυ, id eſt, ne gladium tolle mulier: in eos, qui ſeſe immiſcent rei, cui ſuit minimè idonei. Et ſenarius ille prouerbialis,

Γυνὴ στρατηγεῖ, καὶ γυνὴ στρατεύεται.

Fœmina exercitum ducit, & fœmina militat. In eum videlicet, cui negotium committitur, cui penitus eſt ineptus. Quòd autem ipſe Homerus lib. 5. Iliad. Veneri rebus bellicis interdicit, aliò pertinet: vt alibi in decimaquinta l. connubiali dicemus, num. 17. incip. idem è noſtris. At idem Homerus facit Hectorem Aiaci hæc dicentem:

μή τί μευ ἠΰτε παιδὸς ἀφαυροῦ πειρήτιζε,
ἠὲ γυναικός, ἣ οὐκ οἶδεν πολεμήϊα ἔργα.
Ne me, tanquam puerum debilem, tenta,
Vel mulierem, quæ neſcit bellica opera.

Huc quoque pertinet, quòd Varro Martem ita dictum dicit, quòd maribus in bello præeſſet. Et quòd ante illum Plato in Cratylo, ἄρην dictum, putat, ἀπὸ τοῦ ἄῤῥενος, id eſt, à mare, tanquam ſcilicet bella viris peculiariter conueniant, non fœminis.

Maſculus pro forti & vehemente.
Maſcula bilis.

63 Ex hoc autem, quòd quæ maſcula ſunt, ea quoque ſunt valentiora & firmiora, exiit, vt maſculum pro forti, ac vehementi vſurparit antiquitas, vt teſtatur Nonius Marcellus, in id Varronem citans, in ea Satyra, cui ὄνος λύρας, titulus eſt. In quem etiá ſenſum apud Perſium Satyra 5. illud ſcribitur:

— Maſcula bilis
Intumuit, quam non extinxerit vrna cicutæ.

Maſcula Sappho.

Et apud Horatium lib. Epiſtolarum 1. ad Mecœnatem: & apud Auſonium, Maſcula Sappho dicitur, quamuis id poſtremum alij aliò trahant. Et maſcola proles, pro forti apud eundem Horatium lib. Carminum 3. Ode 6.

Maſcula proles.

Sed ruſticorum maſcula militum
Proles, &c.

Maſcula meretrix.
Plauti locus.

Sed & ſunt, qui apud Plautum in Pœnulo, meretricem maſculam legunt: ſed metri neceſſitas, ſenſúſque concinnitas exigût, vt legatur, meretricem maiuſculam, vt & Pylades admonuit: nam & meretricem poſtea aliam minuſculam vocat. Hæc enim erat ætate minor, illa maior.

Effœminatio carnium pro debilitate.

64 E diuerſo verò Hippocr. lib. Aphoriſm. 5. cap. 36. & iterum libro Epidemiôn 6. cap. 11. σαρκῶν θήλυνσιν, id eſt, carnium effœminationem poſuit pro debilitate, per tranſlationem, vt priore loco annotat Galenus ipſius interpres: quoniam fœmina eſt maſculo debilior. Cornelius autem Celſus lib. 1. c. 9. eum locum Hippocratis interpretans, ſi nimius, inquit, calor eſt, corpus effœminat. Et hinc quoque mulier, ſicuti ſcribit idem Hippocrates Aphoriſm. ſectio. 7. cap. 44. & repetit Plin. lib. 7. cap. 17. ἀμφιδέξιος, ſiue περιδέξιος, id eſt, ambidextra, nunquam fit, id eſt, quę ambabus manibus pro dextera vtatur.

Aioth ambidexter.

Cuiuſmodi Aioth fuiſſe teſtatur liber Iudicum c. 3. & ſeptingentos viros, habitatores Gabea, ita ſiniſtra, vt dextra, præliantes eiuſdem lib. Iudic. cap. 20. & Hectorem Homerus lib. 7. Iliad. & Aſteropæum ipſe Homerus, eiuſdem operis lib. 21. Nempe ob naturæ muliebris imbecillitatem, vt prodit Galenus in eo loco. Nam ſi ambabus, inquit, manibus, ob neruorum robur ac maſculorum, quidam viri vtuntur: conſentaneum eſt, nullam mulierem vti poſſe, quæ ſatis habeat, ſi ſola dextera modicè vtatur.

Aſteropæus ambidexter.

Amazones cur mammá dexteram exurant.

Nam & Amazonas ferunt mammam dexteram exurere, vt plurimo alimento ad manú eiuſdem regionis proueniente, ei maior adſit vigor, vt quæ & ipſa ſit natura debilis: quod & ibi repetit Oribaſius in Commentariis Hippocr. ſed hunc Aphoriſmum poſuit 40. lib. 6. Sed eius rei aliam rationem reddit Quintus Curtius lib. 6. Scio autem Platonem lib. 7. de legibus ſcripſiſſe, mulieres Ambidexteras quoque fieri. Sed is certè (vt ex verbis eius facilè colligitur) intelligit arte & exercitio: Hippocrates & Plinius, natura. Huc quoque quadrat, quod ab iis ſcriptum eſt, qui numerorum rationes ſcrutati ſunt, parem numerum fœminam eſſe: imparem, marem: vt tradit Plinius lib. 2. cap. 49. quoniam ſcilicet, impar numerus ſemper fortior eſt ad omnia: vt abundanter diſſerit Macrobius lib. 1. de ſomnio Scipionis, & è noſtris Lucas Pen. in l. 3. poſt princ. C. qui mor. ſe excuſ. lib. 10. Ex quo illud Virgilij,

Numer. impar mas eſt. par fœmina.

— Numero Deus impare gaudet.

Mas & fœmina in herbis, plantis, arboribus, virgultis.

65 Nec hinc etiam abhorret, quòd licèt Ariſtoteles lib. de Generatione animalium primo, cap. 20. eodémque vbi. non ſemel ſcribat, marem à fœmina non ſeparari in herbis, plantis, arboribus, & virgultis: quod & item adſtruit lib. de Hiſtoria animalium 4. cap. 11. Alij tamen naturæ rerum ſcriptores hiſce rebus, quibus maior vis eſt, maſculi nomen ac titulum aſſignant: quibus minor, fœminæ: vt patet ex eo, quod ſcribit Dioſcorides lib. 4. cap. 5. & ſeq. vbi de polygonio, ſiue ſanguinaria aut ſanguinali fœmina tractat. Tametſi Paulus Ægineta diuerſa tradit in eadem verba, lib. 6. Sed hæc ſententiarum diuerſitas hinc manauit, quòd is, vt & nonnulli alij, teſte Plinio. lib. 27. cap. 12. putauit, polygonon fœminam maſculam eſſe, & è diuerſo. At in vniuerſum illud verum eſt, quod diximus, maiorem eſſe vim ac efficaciam in plantis, arboribus, & herbis maſculis. Nam quòd in his ſit ſexuum differentia, ex eo patet quòd Abies ſexu diſtinguitur, vt ſcilicet altera ſit mas, altera fœmina, vt tradit Theophraſtus lib. 3. Hiſtoriæ plantarum, cap. 10. & Plin. lib. 16. cap. 10.

Mares plantæ, plus virili habēt quàm fœminæ.

Abrotanum, ſiue potius Abrotonum, vt placuit Dioſcoridi lib. 3. cap. 25. Plinio lib. 21. cap. item 21. & Galeno lib. 6. Simplicium. Acer, ipſi Plinio lib. 16. cap. item 16. Agaricus Dioſcoridi lib. 3. cap. 1. & Plinio lib. 25. cap. 9. Anagallis, ſiue Corchorus, Dioſcoridi lib. 2. cap. 198. & Plinio lib. 25. c. 13. Apium, Plinio, ex autoritate Chryſippi, ac Dionyſij lib. 20. cap. 11. Ariſtolochia, Nicandro in Theriacis, Dioſcoridi lib. 3. cap. 4. & ſeq & Plinius lib. 25. cap. 8. & Apuleio, aut (vt alij vocant) Apuleo Celſo, de viribus herbarum, cap. 12. Aron, Plinio lib. 24. cap. 16. Arundo, ſiue Calamos, Dioſcoridi, lib. 1. cap. 115. & Plinio libro 26. cap. 35. non ſemel. Aſphodelus, Plinio, ex Dionyſio, libro 22. capite item 22. Butonicum, Theophraſto libro quarto Hiſtoriar. plant. cap. 10. Calamus, vide ſuprà Arundo. Centum capita herba, quam Eryngion Græci nominant: de qua Plinius libro 22. cap. 8. illud mirum dicit, eam habere duplicem radicem, alterá marem,

alteram

Amabiles quo pacto reddantur mares. Sappho cur Phaonem adamarit.

alteram fœminam: & ſi viris mas contigerit, amabiles fieri: ob idque Sappho Mitylenæam Phaonem Lesbium adamaſſe: quod tamen portentoſum dicit ipſe Plinius. Chamæleon, eidem Plinio lib.22.c.18. Chamæpitys, Dioſcoridi lib.3.cap. vltim. Ciſthos, Dioſcoridi lib.1.cap. 117.& Plinio lib. 24. cap.10. Conyza, quæ & Cunila & Cunilago dicitur, & Pulicaris ipſi Plinio, libro 20.cap.15. & lib.21.cap.10. Corchorus, vide ſuprà Anagallis. Cornus, Theophraſto lib.3.de Hiſtoria plantarum, ca.12.& iterum lib.5.cap.item 5,& Plinio lib.16.cap.25. Cupreſſus, aut, vt alij vocant, Cypreſſus, Theophraſto lib.Hiſtoriæ plantarum 3.cap.item 3.lib.5. cap.5.& lib.de Cauſis plantarum 4.cap.5.& Plinio lib.13.cap.15. & iterum lib.16.cap.33.& Didymo, apud Conſtantinum Cæſarem,(vt præfert titulus operis γεωπονικῶν, hoc eſt, agriculturæ: ſiue is fuit Dionyſius Caſſius Vticenſis, vt aliis placet: ſiue alius quiſpiam: de quo in noſtro Tractatu Nobilitatis, cap. 31. num. 153.) apud inquam, eum autorem lib. 11.cap.16. vbi dicit cupreſſum marem ſterilem eſſe. Cynoſorchis, vide infrà Orchis. Cyperus interpreti Nicandri in Alexipharmacis. Eryngium, vide Centum capita. Faba, Octauio Horatiano, aut, vt alij vocant, Theodoro Priſciano, lib.4.de Phyſica ſcientia ad Euſebium filium, quo loco de calculi luxatione diſſerit. Ferula, Plinio lib.20. cap. 23. Fiſcus. D. Baſilio, Hexaemeri Homilia 5. Filix Dioſcoridi lib.3.capit. 175.& Plinio lib.27. capit.9.& ante hos Theophraſto lib.9.Hiſtoriæ plantarum, cap.20. Glycyſide, quæ & Pæonia dicitur, Plinio lib.27.cap.10. Harundo eidem lib.16.cap.36. Hedera, Plinio lib.16.cap.34.& Theophraſto lib.6.de Hiſtor. plant. cap.2. in princi. vnde Plinius videtur totum eum locum accepiſſe. Verùm Ruellius libro de Natura ſtirpium 1.cap. 87. contendit mendum eſſe in exemplari Theophraſti, cui innixus eſt Plinius, atque etiam Theodorus Gaza, qui eum locum Latinum fecit. Neque enim ibi legendum κίσσον, id eſt, hederam, ſed Ciſthon, de qua diximus: vicinitatémque vocabulorum Plinio impoſuiſſe. Ilex, Plinio lib.16.cap.6. Iuncus, eidem, lib.21.cap.18.& Theophraſto de Plantis lib.4. Larix, eidem lib.16.cap.10.& iterum cap.40. Laurus, eodem lib. cap.29. Libanus Oribaſio lib. ἰατρικῶν 2.cap.57. Linozoſtis, quæ & Parthenion, & Mercurialis, Dioſcuridi lib.4.cap.179. Plinius lib.25.c.5. qui & illud mirum de ea dicunt (vt id obiter dicam) marem facere, vt mares gignantur: fœminam, vt fœminæ, ſi à purgatione aut (vt tranſtulit Plinius) à conceptu bibatur, tritáque folia genitalibus admoueantur. Malua, illi autori γεωπονικῶν, ex autoritate Didymi lib 15.cap.5. Mandragora, Dioſcoridi lib.4.cap.70. & Plinio lib.25. cap.13. Mercurialis, vide ſuprà Linozoſtis. Myrtus, Pauſaniæ in Eliacis, vbi loquitur de ſimulachro quodam Veneris, facto ea myrto fœmella. Orchis, quæ & Cynoſorchis, id eſt, canis teſticulus: de qua dicitur, marem eſſe maiorem & proceriorem: & ſi maiorem edant viri, mares generari: ſi minorem fœminæ, fœminas: vt eſt videre apud Dioſcoridem lib.3.cap.141.& Plinio lib. 27.cap.8. Pæonia, vide ſuprà Glycyſide: & præterea apud Dioſcoridem lib.3.cap.149.& Serapionem, Simplicium, cap.61. Palma, Herodoto lib.1. non adeò longè à fine. Theophraſto, lib. 2. Hiſtor. plant.cap.8.& lib.3. de cauſis plant. cap.23. vbi ſcribit, fructú perdurare in palma fœmina nunquam poſſe, niſi florem maris cum puluere ei inſperſerint, & Plinio lib.13.cap.4. qui & illud memorabile tradit, palmas fœminas ſine maribus non gignere: & Philoſtrato in Iconibus, illo capite, quo tractat de paludibus: & Iulio Polluci lib.2.cap.12. quo loco diſſerit de nominibus oleæ, vitis, ficuum, & palmarum: vbi ex autoritate Herodoti & Xenophontis, tradit palmæ fœminæ fructus propriè Balanos dici, & Leontio & Florentino in illis Georgicis: & ex eorum autoritate Conſtantino illi, aut quiſquis is fuit, lib. 10.cap.4. vbi id dicunt, palmam ipſam amare, & quidem ardenter, alteram palmam. neque priùs deſiderium in ipſa ceſſare, prius quàm ipſam mas conſoletur. Videre enim eſt, inquiunt, arborem ipſam incuruatam, nec ferentem proprium firmamentum, neque fructum producentem. Atque hoc ipſum agricolam non latere: noſſe enim illum quòd amet, quàm verò amet, ignorare. Ideo multas palmas ille contingens, rurſúſque ad amantem regrediens, eámque manu attingens, quaſi oſculum mutuò miniſtrare videtur. Quam verò palmam deſideret, affectuum, ac (ſi ita dicere liceat) manuum notu aliquo modo ſignificat. Ad illam enim reſpicit, & in illam radicibus extenſis, ſe amanter iniicit, eámque quaſi amplectitur. Medela igitur amoris eſt, vt agricola frequenter maſculam contingat, & manus ſuas amanti admoueat, & maximè vt flores de capite maſculæ ademptos, in caput amantis imponat. Hoc enim modo amorem mitigat, & palma ipſa ſplendida reddita, poſtea pulcherrimum, optimúmque fructum feret. Et præter hos D.Baſilio, Hexaemer.Homil.5. vbi etiam tradit, palmam quæ fœmina dicitur, in marem pronam, blandioribus ramis nutare, quaſi geſtientem, atque amplexum maris percupientem. Stirpium verò cultores inter ramos, tunc quaſi ſemina quædam, maris florem lanuginémque immittere, atque ita illam quaſi voluptatem inde percipere, ſéque demùm rurſus erigere, ad formámque propriam ſuas comas reſtituere. Quod & idem propemodum ſcribit D.Ambroſius lib.3. eiuſdem tit.cap.13. Eſt etiam, inquit (quod mireris) ipſis ſexus in pomis, eſt diſcretio ſexus in arboribus. Nam videas palmam, quæ dactylos generat, plerunque inclinantem ramos ſuos, & ſubiacentem, & concupiſcentiæ atque amplexus ſpeciem prætendentem ei arbori, quam palmam marem appellant pueri ruſticorum, &c. De quo & tu videas Cælium Rhodig. lib.20. cap.34. Parthenion, vide ſuprà Linozoſtis. Paſtinaca, Serapioni Simplicium, cap.166. Picea, Plinio lib.16.cap.10. Pinus, Theophraſto lib.3. Hiſtor. planta.cap.10.& iterum lib.2. eiuſdem operis nono, cap.2. Piſtacium, Damegeroni illi autori γεωπονικῶν, lib.10. cap.12. vbi ſcribit, piſtacia ſeri circa Cal. April. marem & fœminam coniunctis naturis, mare ad Fauonium dorſum habente: ita enim connexas fructum vberiorem producere. Poliom Nicandro in Alexipharmacis. Policaria, Theophraſto lib.Hiſtoriæ plantarum 6.c.2. Polygonon, Dioſcoridi lib.4.cap.5.& ſeq. Plinio lib.27.cap.12.& Galeno lib. Simplicium 8. quibus locis Dioſcorides & Galenus nuncupatim dicunt, fœminam non tam efficaces vires habere, quàm marem: vti etiam tradit Serapion Simplic. cap.351. vbi tamen interpres erranter putat hanc eſſe, quæ vulgò Virga paſtoris appellatur. Pſyllion, Plinio lib.27.cap.12. Pulegium, eidem lib.20.c.14.& Apuleio Celſo de viribus herbarum, cap.93.& Serapioni Simplicium, cap.310. Publicaris, vide ſuprà in Conyza. Quercus Plinio lib.16.cap.6. Raps, Theophraſto lib. Hiſtor. plant.c.4.& Plinio lib. 18.c.13. & lib.19.c.6. Ruta, Pythagoræ, & ex eius autoritate Plinio lib.20.cap.13. Satyrion, eidem Plinio lib. 26. cap.10. Scilla, illi ipſi lib.19.c.5.& iterum lib.20 c.9. Sorbus, Theophraſto lib.3.Hiſtor.Plant.c.21. Taxus,

Plinij error. Theodori Gazæ error.

Mares quomodo fiant.

Ad idem.

Palma fœmina ſine mare nihil gignit.

Balani quæ propriè dicantur.

Serapionis locus.

Plinio libro 16.cap.10. Terebinthus, Theophraſto lib.3.cap.15.& Plinio lib.13.c.6. Tilia, eidem autori, eodem lib.13.c.10. Tithymalus, Dioſcoridi lib.4.c. 155.aut vt alij computant 159.& Apuleio Celſo lib. de viribus herbarum, cap.109 Verbaſcum, Dioſcoridi lib.4. cap. 115. Plinio lib.25. cap.10.& Galeno. lib.Simpl.8.cap.de phlomo. Verbenaca, Plinio lib. 25.c.9. Viſcum, eidem lib.16.c.44.eodemque vlt. Vrtica, eidem Plinio, lib.21.cap.15.

Mas & fœmina in omnibus, quæ terra gignuntur.

66 Et generaliter idem Plinius lib.13.c. 4 arboribus, inquit, imò magis omnibus, quæ terra gignit, herbiſque etiam, vtrumque ſexum eſſe, diligentiſſimi naturæ tradunt. Quod & ipſe innuit lib.16.c.13. dum dicit, hederæ eſſe duo genera, ſcilicet marem & fœminam, vt reliquarum herbarum.& D.Baſilius Hexaemeri homil.5.& D.Ambroſ.lib.eiuſdem.tit.5. & ante hos Theophraſtus lib.Hiſtor.plant.1.c.vlt.& iterum lib.3.c.9.& ſeq. vbi dicit, arborum vniuerſarum plures differentias intelligi ſed eam publicam, qua mas,& fœmina diſtinguuntur: quorum alter ſterilis eſt, altera fructifera. Vbi autem ambo ſunt fructiferi, fœmina ferre fructum meliorem: niſi fortè mares eas vocari libeat: eſſe enim nonnullos qui ita vocent. Nam & Diodorus Siculus lib.2.cap.3.tradit Ægyptios arborea ferentes contra Græcorum morem appellare mares: fœminas verò quæ adiuuant maturitatem. Et ante hos omnes, Ariſtoteles non obſcurè lib.1.de Generatio. animal. cap. item 1. & libro quoque Plantarum, vbi eius ſententiæ Empedoclem auctorem laudat. Vt minus mirum videatur, viſcum, quod ex quibuſdam arboribus naſcitur, ſexu quoque diſtingui, vt aliud ſit maſculum, aliud fœmineum, vt patet ex Plinio libro 16. cap. 44.

Arborũ fœminarum fructus melior.

Arbores mares robuſtiores.

67 Quod non aliunde fit, quàm quòd aliis inſunt marium vires, aliis fœminarum, eo quem ſuprà diximus, modo. Nam & Theophraſtus ipſe eiuſdem illius operis lib.5. cap.item 5.& Plinius lib.16.c.41. tradunt, in arboribus mares in totum eſſe robuſtiores firmioréſque fœminis: quod & è recentioribus tradit Cælius, qui nullum antiquiorum citat lib.20. cap.34. Dioſcorides autem lib.1.c.81. ſcribit, inter thura principatum obtinere thus maſculum. Idque tradit Plinius libro 12. cap. 14. tributum religioni, ne ſexus alter vſurparetur. Ex quo illud Virgilij Ecloga 8.

Thus maſculum.

Verbenáſque adole pingues, & maſcula thura.

Et illud Ouidij In carmine de Medicamine faciei:

Cùmque Ammoniaco maſcula thura ſale.

Id autem ex his eſt, ex quibus theriaca conficitur, vt videre licet ex Galeno, (ſi is eſt) in lib.de Theriaca ad Pamphilianum. & ex Paulo Ægineta lib.7. cap.11. Et aliàs ſæpe eo vtuntur Medici, vt videre licet apud Plinium (ſi is eſt) de Re medica lib.2 cap. 16.& cùm apud alios, tum apud Æmylium Macrum, aut quiſquis is fuit, qui librum de herbis conſcripſit, eo in loco, vbi de cinnamo agit.

Lapides & gemmas ſexu diſtingui.

68 Sed vt redeamus, non ob aliam quoque cauſam, niſi quòd marea ſunt efficaciores, lapides quoque & gemmæ ſexo diſtinguuntur. Quod de Magnete tradit Plinius ex autoritate Sotaci lib.36.cap. 17. Et de Ætite idem eo lib.cap.21. in princ.& de Carbunculo & Sandaſtro, quam alij Garamantitem vocant: & de Carchedonio, & Sardaſtro, lib.37. cap. 7.& de Iaſpide & Sapphiro, eod.lib.37.cap.9.& de Diphrite, eiuſdem. lib. cap.10.& de lapide Synaco Galenus Pharmacorum κατὰ τόπους, lib.10.cap.1. Et de Cyaneo lapide, Solinus cap.21. Vti etiam metalla, vt de Stibio tradit Plin.lib.33.c.6. quanquam & id quibuſdam lapis eſſe creditur. Sed & ſolum fabuloſum aliud eſſe maſculum, aliud fœmineum videri poteſt ex eodem Plinio lib.35. cap.14. niſi ibi mendum ſit. At certè mendum non eſt, cùm & ipſe Plinius lib.31. cap.3. tradat ſabulum quoppiam maſculum eſſe, vt Vitruuius lib.2.cap.3. Quid quòd in ſingulis elementis quædam ſunt maſcula, quædam fœminea, ſi Ægyptiis credamus idipſum opinantibus. Nam ventum marem iudicant, qua ventus eſt: fœmineum, qua nebuloſus & iners. Aquam virilem vocant mare, muliebrem omnem aliam. Ignem vocant maſculum, qua ardet flamma, & fœmineum, qua lucet innoxus tactu. Terram fortiorem marem vocant, ſaxa cautéſque: fœminæ nomen aſſignant huic tractabili. Id quod à Seneca traditum eſt Naturalium quæſtionum lib.3. Ex quibus intelligis, ſemper ei quod fortius eſt, ſexum virilem tribui, quod debilius, fœmineum.

Et metalla.
Et ſolum.
Et ſabulum.

Mares animi viribus fœminis præſtant.

Viri appellatione potior animi pars ſignificatur.

69 Secundum quoque, in quo diximus, mulieres eſſe, quàm viros, animi viribus longè inferiores, in confeſſo eſt, vel autoritate ſacrarum literarum, quæ (vt annotarunt plerique docti Theologi in enarratione primi Pſalmi) viri appellationem vſurpant, cùm potiorem animi partem ſignificare volunt, quam Philoſophi, rationem, Paulus ſpiritum appellat. Rurſum mulieris vocabulo infirmiorem mentis noſtræ portionem indicant, quam nos affectum, Theologi ipſi carnem vocant. In idque referunt illud eiuſdem Pſalmi primi: Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorum. Illúdque primi Regum 26. cap. Nunquid vir es tu? Atque illud Iudicum cap.7. Gedeon filius Ioas, vir Iſraël. Et Iſayæ 59.cap. dicit Deus, quia non eſt vir. Nec id quidem iniuria, cùm multis placeat mulieres fermè rationis eſſe experteſ. Nam diuinus ille Plato dubitare videtur, vtro in genere ponat mulierem, rationalium animalium, an Brutorum. Martianus autem ſcribit Mineruam natam eſſe ſine matre: quoniam in fœminis prudentia non eſt: cuius dea eſt ipſa Minerua. Verſus Martiani ſunt huiuſmodi in hymno Palladis,

Mulieris infirmitas.

Minerua cur ſine matre nata dicatur.

Hanc de patre ferunt ſine matris fœdere natam,
Prouida conſilia quod neſcit curia matrum.

Euripidis in Medea ſententia eſt:

Γυναῖκες ἐς μὲν ἐσθλ' ἀμηχανώταται,
Κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται. Id eſt,
Mulieres ſumus ad bona conſilia inertiſſimæ,
Malorum autem omnium artifices ſapientiſſimæ.

Quibus adſtipulatur ille Mimus Publij, aut Senecæ, aut etiam alterius:

Mala in conſilio fœminæ vincunt viros.

Fœminarum conſilium inualidum, fragile, infirmũ.

70 Imperatores Honorius & Theodoſius in l.ſi pater, in fin.C.de ſponſal. ſcriptum reliquerunt, fœminarum conſilium plerunque aduerſus propria commoda laborare. Ariſtot. lib.1. Politic.c.vlt. ſcribit, conſilium mulierum eſſe inualidum. Quem citat, loco tamen ſuppreſſo Bal.in rubr. C.de rer. permut. verſ.item quare donatio: vbi hoc dicit eſſe naturale & immutabile, & in l.1.col 12. verſic.ſuper 4. artic.C.qui accuſ.non poſſ.& in cap.1.in 2.lect.col. pen.verſ.vltimò quæro, extrà de iudic.& Phil. Dec. conſil.188.in caſu propoſito, verſ. non obſtat ratio. Accurſ.autem earum conſilium dicit eſſe fragile, in l.1.C.de confirm.tutor. Et alibi infirmum, videlicet in §.1.Inſtit.de ſatiſd tutor.& vtraque copulat Petr. Anchar.conſil.231.de primo, col.vlt. Et in hanc ſententiã manibus pedibúſque diſcedit Cicero, in oratione pro Lucio Muræna, cuius verba paulò pòſt ſubiiciam. Philo autem apud Antoniũ monachum in 2.tomo Meliſſæ. Sermo.33. ἀσθενέστεραί πως εἰσὶ γνῶμαι τῶν γυναικῶν. Infirmiora quodammodo ſunt mulierum conſilia.

71 Sed

Digitized by Google

Mulieres fragiles.

71 Sed quiſnam miretur mulierum conſilium exiſtimari fragile & infirmum, cùm mulieres ipſæ dicantur fragiles eſſe, infirmæ, imbecilles? Fragiles quidem, vt ſcribitur in l. ſi mulier. Cod. ad Velleianum. & in l. ſi pater. C. de ſponſal. & in l. 1. §. pen. C. de rei vxo. actiõ. & in l. vlt. C. de donat. ante nupt. & in l. ſicut. ibi, ſexus fragilitas. C. de præſcript. 30. vel 40. anno. & in l. aſſiduis. poſt princ. C. qui potio. in pignor. habean. & in l. quiſquis. §. ad filias. Cod. ad leg. Iuliam maieſt. & in §. 1. ad fin. Inſtit. qui ali. licet. & in c. ex parte abbatiſſæ. extrà, de priuilegiis. & in cap. Adam. 24. q. 5. Ideóque Bapt. Mantuanus Ecloga 4. de mulieribus ſic ſcribit:

Quiſquis es, (expertus moneo) tentare recuſa.
Dum licet, hæc fragilis quod habet faſtidia ſexus.

Diuus Hieronymus, aut alius quiſpiam (quod magis puto) in regula monacharum ad Euſtochium, c. 16. Debilis eſt nimium ſexus, quem geritis, ac fragilis, ac mobilis; ſi ſuo relinquatur arbitrio. Et notitis autem Ang. conſil. 191. ſuper puncto videtur, poſt princ. dicit, quòd propter hanc mulierum fragilitatem, mos inoleuit apud omnes ferè Italos, vt ipſis mulieribus ſit poteſtas contrahendi interdicta ſine conſenſu Minualdi, vt Florentiæ: vel proximorum, vt alibi. Et ante eum idem fermè dixerat Bald. ipſius frater. in l. 2. in 9. quæſt. C. de reſcin. ven. & in c. ſicut. col. vlt. de probat. & conſil. 407. præſupponendum, lib. 2. de quo poſteà abundè dicemus.

Mulierib. cur poteſtas contrahendi interdicta.

Græcorũ legibus, mulieribus dabatur tutor, aut curator.

72 Quòd ex veterum Græcorum inſtitutis prodiit, apud quos ex lege tutores & curatores mulieribus dari ſolitos legimus, ſine quorum arbitrio & autoritate nihil eis agere licebat, vt retulit Harpocration, & videre etiam licet ex Demoſthene in Oratione aduerſus Neæram, ὁ νόμος κελεύει, ἐάν τις ἐκπέμπῃ γυναῖκα, ἀποδιδόναι τὴν προῖκα: ἐὰν δὲ μή, ἐπ' ἐννέ' ὀβολοῖς τοκοφορεῖν, καὶ σίτου εἰς ᾠδεῖον δικάσασθαι ὑπὲρ τῆς γυναικὸς τῷ κυρίῳ. Id eſt, lex iubet, ſi quis vxorem ablegauerit, reſtituere dotem: alioqui ſeſquicenteſimam dotis penſitare, licere tutori, qui ſcilicet mulierem in poteſtate habet, & rei vxoriæ aut ex ſtipulatu agere ad dotis repetitionem. Et Tullio in oratione pro L. Flacco, Emptiones falſas, prædiorum proſcriptiones cum mulierculis aperta circumſcriptione feciſti. Tutor his rebus Græcorum legibus adſcribendus fuit. Hæc ille. At priuatim Athenienſium legibus non paſſim concedebatur, ſed illis præſcribebatur commerciorum modus: neque illis licebat mercari vltra ſex modios hordei, quòd has infirmum animum gerere putarent, vt tradit Dion Pruſienſis in libro περὶ ἀπιστίας, id eſt, de non temerè credendo.

Mulierib. nil licere ſine tutore contrahere, aut aliud quippiã agere.

73 Illa autem mulierum tutela ad Romanos, vt alia multa ex Græcis tranſlata eſt. Ex quo illud Plautini Megadori in Aulularia de mulierum luxu,

Quarum animis auidis, atque inſatiabilibus
Neque lex, neque tutor capere eſt qui poſſit modum.

Et quod ſcribit ipſe Tullius in Oratione pro Cecinna non ſemel. Nam illud primùm in eo loco ſcribit: Iudica hoc factum eſſe, aut nunquam factum, vel cogitatum crede huic teſti: has improba tabulas, hoc non poteſt. Cui filius agnatus ſit, eius teſtamentum non eſſe ruptum, iudica: quod mulier ſine tutore autore promiſerit, deberi: non eſt aditus ad huiuſmodi res, &c. Et paulò poſt, Ipſe nunquam auderet iudicare deberi viro dotem, quam mulier nullo autore dixiſſet. Et in Orat. pro L. Muræna: Mulieres omnes propter infirmitatem conſilij maiores in tutorum poteſtate eſſe voluerunt. Cui concluens Boethius libro in Topica Ciceronis 2. Mulieres, ait, antiquo iure tutela perpetua continebat. Recedebant verò à tutoris poteſtate, quæ in manum viri conueniſſent. Quod & repetit lib. 4. enarrans illud Tullij, quod & id aſtruere videtur. Non quemadmodum quod mulieri debeas, rectè ipſi mulieri ſine tutore ſoluas autore: ita quòd aut pupillo, aut pupillæ debeas; rectè poſſis eodem modo ſoluere. Et Cato ille Cenſorius apud Liuium lib. 4. Belli Macedonici: Maiores quidem noſtri ne priuatam quidem rem agere fœminas ſine autore voluerunt. Et iterum lib. 9. loquens de Hiſpala Fecennia: Poſt patroni mortem, quia in nullius manu erat, tutore à Tribunis & Prætore petito, cùm teſtamentum faceret, &c. Et id quoque apertè adſtruit quod à Plutarcho ſumptum eſt in Numa Pompilio, Veſtalibus eum honorem veluti ſpeciali priuilegio redditum, vt omnia gerere ſine curatore, quemadmodum & trium filiorum matribus, tanquam cæteris mulieribus non liceret.

Mulieres infirmas eſſe.

74 Infirmas verò eſſe mulieres (quòd non admodum diſtat à ſuperiori) teſtimonio ſunt leges noſtræ, quæ ob id multa ſtatuerunt. videlicet l. 2. §. verba. in fin. in illis verbis, infirmitas mulierum. ff. ad S. C. Vellei. & l. regula. ſtatim poſt princ. ff. de iur. & fa. igno. & l. cuius bonis. ff. de cu. furio. & l. deferre. in princ. ff. de iure fiſci, & l. 2. §. accuſationem. ibi, propter ſexus infirmitatem. ff. ad S. C. Turpil. & l. 1. ibi, fœmineæ infirmitatis. Cod. quan. mulie. tut. offi. fun. pot. & l. quiſquis, nuper allegata. C. ad le. Iuliam maie. & l. nullus. C. de ſu. ſiſ. lib. 10. & l. nullus ſolius. C. de decur. eod. lib. & §. his conſequens, verſ. vnde volumus, in auth. de æqual. dot. Cui accedit illud Erus Ouidianæ ad Leandrum:

Fortius ingenium ſuſpicor eſſe viris.
Vt corpus teneris, ſic mens infirma puellis.

Illud quoque Hieronymi, aut alterius non indocti, ad Præſidium, de cereo paſchali: Sectemur ſaltem mulierculas: ſexus nos doceat infirmior. D. autem Petrus Epiſtola 1. c. 3. mulieres vocat infirmius vaſculum.

Mulieres imbecilles eſſe.

75 Item eas eſſe imbecilles (quod & idem fermè eſt) comprobant & noſtræ leges: vt eſt text. in d. §. verba, ibi, propter ſexus imbecillitatem, & in l. imperialis, in princ. C. de nup. Et Valerius lib. rerum memorabilium 9. capit. 1. inquiens: Sed quid ego de mulieribus vlteriùs loquor, quas imbecillitas mentis, &c. Plutarc. quoque in Problematis, cap. 116. Cur, ait, mulieres propinquis & cognatis non nubunt? quoniam mulieres propter imbecillitatem multorum ope, & auxilio egentes, propinquis idcirco adiungere noluerunt, vt ſi quæ à viris ſuis iniuria afficerentur, cognati opem ferrent. Quintilianus autem ait, Declamatione 338. Imbecilla res eſt, inquit fœmina. Et Decl. 368. ſcribit matrimonia ab ipſa rerum natura, inuenta, ſicque mares fœminis iungi; vt imbecillior ſexus præſidium ex mutua ſocietate ſumat. Quæ ſententia videtur fuiſſe ſumpta ab Ariſtot. libr. Oeconomicon 1. c. 3. qui tamen de corpore potiùs, quàm de animo, loqui videtur. Sed & idem Ariſtot. lib. Problemat. 29. c. 11. Cur, ait, mulierem interficere iniquius ſit, quàm virum, quanquàm naturæ ratione mas fœmina præſtantior eſt? an quià mulier imbecillior eſt, minúſque proinde iniuriam facere poteſt. Etenim niti aduerſus id, quod longè infirmius eſt, nihil virile, imò ſtolidum atque iniquiſſimum eſt. Hæc ille: quæ tam ad animum, quàm ad corpus referri poſſunt. Tradit Vopiſcus Aurelianum Imperatorem, cùm Zenobia ad pœnam vocaretur à militibus, quòd ſibi imperium vſurpaſſet, illam vita donaſſe,

Mulieres cur propinquis non nubunt.

Matrimonia cur inuenta.

Mulierẽ interficere iniquum.

quod indignum exiſtimaret mulierem interimere. In quam ſententiam Euripides in Hecuba:

ὡς ἀποκτείνειν φθόνος
Γυναῖκας; —

Quam inuidioſum, interficere fœminas? Nam (vt idem ſcribit in Hercule furente) mulieres quodammodo ſunt maſculis miſerabiliores.

Τὸ θῆλυ γάρ πως μᾶλλον οἰκτρὸν ἀρσένων.

Cui concinit, quòd è noſtris tradit Bald. conſil. 96. factum tale eſt, Carolus, lib. 2. quòd mulier miſerabilior eſt viro.

Mulieres decipi faciles.

76 Ex hac ſexus muliebris imbecillitate illud quoque fit, vt mulieres ſint admodum decipi faciles, vt aſſerunt Ariſtoteles & Auicenna, alter Philoſophorum, alter medicorum, vt pleriſque placet, & mihi quoque, Arabum certè maximus, vterque circa initia lib. 9. de animalibus, & Albertus magnus Ariſtotelis ſimia, lib. 8. de animalibus, cap. 1. & inſinuat illud Ouidianum in epiſtola Phyllidis ad Demophoontem:

Fallere credentem non eſt operoſa puellam
Gloria; ſimplicitas digna fauore fuit.
Sum decepta tuis & amans, & fœmina verbis:
Dij faciant laudis ſumma ſit iſta tuæ.

Et alibi in epiſtola Cydippes ad Acontium:

Improbe quid gaudes, aut quæ tibi gloria parta eſt?
Quidue vir eluſa virgine, laudis habes?

Veluti non magnum ſit negotium, non magna gloria, & amantem, & fœminam decipere. In quo videtur fuiſſe imitatus illud Virgilij 4. Æneidos:

Egregiam verò laudem, & ſpolia ampla refertis
Tuque puerque tuus, magnum & memorabile nomen,
Vna dolo diuûm ſi fœmina victa duorum eſt.

Cui etiam concinit illud Ouidij libro 2. Amorum, Eleg. 7.

Quaq; tuos currus comitantum turba ſequetur,
Clamet Io, forti victa puella viro eſt.

At apud Homerum lib. 5. Iliad. Diomedes non ſine bili Veneri exprobrat, quòd mulieres impotentes, ſiue imbecilles deciperet, ita enim loquitur:

— ἦ οὐχ
ἅλις, ὅτι γυναῖκας ἀνάλκιδας ἠπεροπεύεις.

Chryſoſtomus autem (ſi is eſt) in 2. par. Homiliarum in Matth. Homilia 23. in prin. Sexus, ait, mulier incautus & mollis eſt: incautus, quia non omnia quæ videt, aut audit, cum ſapientia & ratione conſiderat: mollis autem, quia facile flectitur, vel de malo ad bonum, vel de bono ad malum. Idem in epiſtolam ad Cori. 2. Homil. 23. dicit mulierum proprium eſſe decipi.

De eadem re.

77 Cuius etiam rei text. eſt apud nos in c. Adam. 33. q. 5. & in §. 1. poſt medium, in auth. vt immobil. ante nup dona. in illis verbis, mulier quippe mariti ſeductionibus facilè decepta, &c. & in §. his conſequens, verſ. vnde voluimus, in auth. de æqual. doti. & annotauit. Lucas Pen. in l. vlt. col. 3. C. de priui. ſcho. lib. 12. At Bald. in c. 2. col. 2. verſ. item hoc ſtatutum, de probat. ſcribit, ea ſtatuta, quæ in contractibus mulierum requirunt conſenſum propinquorum, habere in ſe naturalem rationem, quia mulieres multis deceptionibus patent. Idem in l. 2. in 9. q. C. de reſc. vend. dicit huiuſmodi ſtatuta eſſe æquiſſima, quia mulieres facillimè ſeducuntur. Sed & antè in 4. q. eiuſdem l. dixerat, faciliùs ob id ſuccurri mulieribus, quàm viris remedio illius l. & ſequitur Imo. in c. cùm contingat, de iureiur. & Barb. conſil. 55. præclarè ſcribitur, col. vlt. lib. 2. & Philip. Deci. conſil. 61. viſo themate, col. vlt. Idem quoque Bald. conſi. 215. verba dicunt. domina Antonia. circa medium lib. 1. ait, quòd non debet permitti, quem malè vti ſubſtantia ſua, & maximè mulieres, quæ facilè decipiuntur. Et Iaſ. in l. non tantum, col. 2. ff. de re iud. dicit, quòd ſtatutum Parmæ diſponens, quòd maritus in vltima voluntate non poſſit relinquere vxori ſuæ vltra centum libras, licet ſit exorbitans, imò correctorium iuris communis, extenditur ad vxorem, vt etiam non poſſit viro relinquere: ea ratione motus, quòd maior ratio eſt prohibitionis in vxore, quam in marito, vt quam maritus poteſt ſeducere, atque inducere ad ſibi relinquendum, & ita dicit conſuluiſſe, & ſibi multos doctores ſubſcripſiſſe. Et facit quod ſcribit Petr. Ancharan. d. conſil. 231. de primo dubio. col. vltim. quòd faciliùs ſuccurritur mulieribus in annullandis reſcindendúmque earum contractibus, quam viris.

Mulieres faciliùs reſtituuntur.

Fœmina cur in feudis non ſuccedant.

78 Igitur cùm mulieres ſint huiuſmodi, habeántque conſilium inualidum, fragile, infirmum, non iniuria ſtatutum eſt, vt fœminæ in feudis non ſuccedant, ſicut faciunt maſculi. Nempe propter fragilitatem conſilij, quoniam vaſallus inter cætera iurat præſtiturum ſe domino conſilium, c. 1. ti. de for. fideli. & canulie. tit. de noua for. fidel. Mulier autem non eſt apta nata ſolidis conſilijs, vt dicit expreſſim Bald. hanc inter alias huius rei rationem reddens, in l. quoties, quæ eſt vlt. col. 3. verſ. & dic, quòd mulier regulariter. C. de ſuis & legi. & Nic. Neap. in cap. 1. §. & quia. & ibi quoque Alua. col. vlt. & Card. Ale. char. antep. in 9. fal. tit. qui feu. da. poſ. Soc. conſil. 257. viſis inueſtituris, colum. 2. & Franc. Cur. Iunior, conſil. 1. facti contingentia, col. 4. vbi tamen erranter allegat Bald. in l. quoties. C. de fideic. Alibi verò idem Bald. videlicet in c. ſignificauit, col. 1. extra de reſcr. dicit, quòd ratio naturalis conſentit, vt fœminæ regulariter in feodis non ſuccedant: quia animi conſilium non reperitur apud fœminam.

Statutum requirens conſenſum coniunctorũ non comprehẽdit fœminas.

79 Præterea idem Bald. in l. 1. col. vlt. verſ. verùm autem, ſi ſtatutum loquitur de coniunctis. C. qui admit. dicit not. Quòd ſtatutum requirens conſenſum vel autoritatem coniunctorum, ad contractum vel alium actum conficiendum, non comprehendit fœminas: quia conſilium propriè virorum eſt, non mulierum. arg. l. quidam decedens. §. Papin. ff. de adm. tut. quod & idem voluit ipſe Bald. in l. vlt. C. de verb. ſig. vbi etiam Ang. qui & hanc rationem reddunt, quòd huiuſmodi ſtatutum ponderat prudentiam conſilij, per tex. in l. vlt. ff. de ſi. inſtr. Et rurſum idem Bald. conſil. 201. in prouincia Anconitana, col. vlt. verſ. quoad articulum de matre. lib. 1. vbi in ratione huius rei dicit, quòd mulieres non habent integrum conſilium, & idem ſentit, conſil. 120. ſuper primo puncto, in 1. dubio, lib. 4. vbi etiam dicit, quòd fœminæ lubricum habent conſilium, ideóque nõ videri huiuſmodi ſtatutum de muliere ſenſiſſe, & ita etiam voluit Petr. Anch. in repe. c. 1. extrà de conſti. Paul. Caſtr. in l. ſi dotem. §. ſi patri. ff. ſol. mat. vbi dicit eſſe menti tenendum. Alex. in l. 2. §. voluntate, col. 3. verſ. pro hoc etiam adduco. ff. ſol. mat. & conſil. 24. animaduerſis his, col. 8. §. verſ. & præſertim lib. 2. Idem, ſi tamen is fuit, in addi. ad Bald. in l. quicunque, col. 3. verſ. nota tertiò. C. de ſer. fug. & Barb. in repe. l. cum acutiſſimi, col. 52. verſi. iu pondera. C. de fidei. & in cle. 1. in char. 6. in paruis. de elect. & conſi. 41. immortalem, col. 6. verſ. præterea in iſta donatione, lib. 4. & Per. Phil. Cor. conſi. 74. de duobus, col. vlt. lib. 1. & conſil. 83. videtur in hac conſultatione. in princ. lib. 1. & conſ. 316. quoad primum, col. 5. verſic. & huiuſmodi ſtatutum, eod. lib. 1. & conſil. 94. circa primum dubium, col. 1.

Google

col.1.lib.2.& conſi.238. placet mihi, col.3. verſi. & in materia differenti.eod.lib.2.& conſi.156.de duabus,col.1.eod.lib.2. & conſi.224.nun ſequendo ordinem,col.3.verſ.& propterea concludit.cod. lib.2. & conſi.151.videtur in hac conſultatione, col. vlt. lib.4.& conſil.271.de hac conſultatione, col. vltim. eod.lib.& Fran.Cur.ſenior.conſi.9. Ticinenſi ſtatuto.col.5.verſi.4.pro iſta communi parte, & Iaſ. in l. ſi quis id quod,col.2.verſic.iſtam regulam limita.ff. de iuriſd.om.iud. vbi hoc notabile dicit; & iterum in l.tres fratres,col.2.verſi.octauò notandum. ff. de pact.& Bened.in repe.c Raynut.in verbo, duas habens filias,nu.24. & nouiſſimè Phil. Dec. in l.2.col. 6.verſi.25.& iterum,col.11.verſ. ſit ergo concluſio. ff.de reg.iur.& in l.1 col.3.verſi.ad aliud dictum.C, vnde vir & vxor. & conſil. 188. In caſu propoſito, verſicul. non obſtat ratio. & Alciat. in l.1. in verbo complectitur.ff.de verb.ſign.& Steph. Bertr. conſil. 236.multa ſunt,in fin.lib.1.

De eadem re.

80 Sed & eleganter, & in pulchro caſu conſuluit Bald. conſil.6. hæc eſt copia. lib.2. valere teſtamentum à fœmina conditum præſentibus duobus propinquis maſculis, prætermiſſa muliere, quæ illis erat propinquior, quamuis ex diſpoſitione ſtatuti mulier non poſſet teſtari ſine conſenſu duorum propinquorum conſanguineorum. Nam de maſculo loquitur ſtatutum, non de fœmina. quia lubricum fœminæ conſilium non debet per aliam fœminam ſuppleri. Hæc ibi Bald. qui etiam ſubdit, quòd ſi mulier,quæ dicitur propinquior, ſit ſapiens & diſcreta,non tamen requiritur eius conſenſus, allegat l.vlt.in ratione ſui.ff.de legi.tut. Quaſi diceret Bald.nullam certè fœminam, quantumcunque pro ſexus capacitate prudentem,ſatis tamen habere conſilij,aut prudentiæ,vt ad ea vocari debeat,quæ conſilio & prudentia geri debeant. Cui concinit, quod ſcribit Gal. in exhortatione ad bonas artes, poſt prin. Veteres fortunam depinxiſſe mulieris ſpecie, vt illius imprudentiam amentiamque euidentiùs exprimerent.

Fortuna cur muliebri ſpecie depingatur.

81 Conſitre eſt, quod eleganter ſcriptum eſt ab Ang.eiuſdem Bald. fratre non indigno, conſil.191. cuius id exordium eſt,ſuper puncto videtur,quòd ſi teſtator quiſpiam iuſſerit aliquid fieri conſilio conſortium, certe ſub hoc nomine non comprehenditur fœmina, neque ea ob id vocanda eſt ad huiuſmodi conſilium. Quem in id nuncupatim allegat & ſequitur Fran. Aret.in l.cum hæres,in prin. col. vlt. ff.de acqui.hær. licèt Ang. ipſe non ita clarè voluiſſe videatur, niſi mendum ſit in meo codice.

Maſculinum in officiis non comprehēdit fœmininum.

82 Conſimilem vim habet, quod dicit Bald.vt ad eum redeamus,in c. ad audiētiam,l.1.in fi.de reſcrip. quòd in officiis maſculinum non concipit fœmininum. Ideóque licèt aliàs appellatione fratris veniat ſoror, d.l. tres fratres. ff. de pact. cum ſi. Tamen ſi teſtator dixit, relinquo fratres meos executores mei teſtamenti, non intelligitur de ſororibus, allegat dictum l. cuius bonis. ff. de cur. fur. Et ſubdit rationem, quia fœmina habet conſilium inualidum. Quam deciſionem negat Iaſ. eſſe alibi, in l.ex facto, in prin. col. pen. verſi. circa ſecundam concluſionem. ff. de vulg. pup.& facit not. & ſing. idem Iaſ.in d.l. ſi quis id quod, col.3. verſic. quartò notabiliter limita. ff. de iuriſd. om. iudi.& in d. leg. tres fratres, quo loco nuperrillum citauimus, vbi & hoc dicit ſing. & Phil. Dec. in d.l.2.col.pen. verſic. octauò quid in officiis. ff. de reg. iur. & Catel.Cotta. qui & id dicit ſing. in memor. maſculinum, in vltima editione, neque enim in prima id erat adſcriptum.

Mulieres non interueniunt in condendis legibus.
Mulieres conſuetudinem non introducunt.

83 Paulò diuerſiùs, ſed tamen ad hanc referendum formam, quod no. voluit Bart.in l.1.in fi.ff.de legi. per text. ibi in verbo, virorum quod mulieres non poſſunt eſſe de conſilio: vnde in condendis legibus, vel ſenatuſconſultis vel conſtitutionibus non debent interuenire. Neque earum vſus inducit conſuetudinem. Sequuntur Alb. & Ang. hoc aſſignantes mulierum fragilitati. Fulg. & Iaſ. ibi & Luc. Pen. in l. nominationum. col.3. verſ. quartò quæritur. C. de decu. lib.10. & Imo. in l.2.§.vlt. ff. de verb. obl. Panor. conſil. 53. in prædicta cauſa, poſt princ. lib.2. & Rom.ſing.42.ad hoc vt ſecunda conſuetudo,vbi dicit eſſe tenendum menti. & Ioan. Plat. in l. patrimonium,ante fin.C.de mun. pat. lib. 10. Ang. Aret. in §.ex non ſcripto. col. vlt. verſic. quæro an fœmina. Inſti.de iur. nat. gen.& ciui.Maria. Soc.conſil.7. nunc quæſitorum, col.pen. verſic. circa ſecundum,& Car.Alex. In c.fruſtrà,in fi.8.diſt. Franc. Cur. Senior. in repe. l. ſi quis maior. col. 2. num.8.C.de tranſ.& Lud. Bolo. in repe. auth. habita.col.2. Cod.ne filij pro pat. & Phil. Deci. in d.l. 2. col.6.verſi.18. & Cate. in d. memo. maſculinum, & Cæſar Lamberti in tract. de iure pat. in 2. art. 7. q. primæ partis,lib.1. num.11. & ante hos omnes Cyn. in l.2.col.11.verſi.item dicunt doct.C.quæ ſit long. conſue. per text. in d. l.1. ff.de legi. vbi & hoc dicit idem,licèt,cæteri eum non allegent. & Io. And. qui tamen limitat, quantùm ad conſuetudinem, in c. vlt. col. 5. verſ. quod dixi ſecundò, vbi etiam Ant. col.20. verſ. tertiò eſt videndum, & Panor. col. 7. verſic. & eſt vnum mirabile, & Barb. ante fin. & Roch. Curt. char. 16. verſ. tertiò quæritur. vbi limitat multis modis, extrà de conſue. Nec id videtur ignoraſſe Lucanus qui libro 8. In hoc (inquit) ſcanu non legum iura, nec arma. Nec ex recentioribus Marullus Conſtantinopol. poëta egregius, cùm canit lib.2.Epigram. ad Neæram:

Moris erat ſceptris teneras arcere puellas,
Et mollem curis exonerare animum:
Nec vel conſilio rebuſue admittere agendis,
Sed tantum lanis eſſe putare ſatas.

Quamuis contrarium teneat Barb. ſibi contrarius in rub. extrà de conſuetud.col. 4.verſi.poſſet tamen adduci, & in cle. 1. char. 9. verſi. ſed quid ſi lex. de elec.& Iaſ.etiam ſibi contrarius,in repe.l.admonendi.col.44.verſ. item adde inquantum ff.de iureiu.

De eadem re.
Correcta ratione legis, lex non corrigitur.

84 Huc quoque pertinet, quod à Bald. ſcriptū eſt in tractatu ſubſtitutionum, in materia pupillaris ſubſtitutionis, col.3. verſic. quæro vltra alios,quod mater cui permittitur adoptare, & ſic habere aliquem in poteſtate, non poteſt ei pupillariter ſubſtituere: quia licet corrigatur ratio dicti, non tamen dictum corrigitur. Ratio autem quare non poteſt, ea eſt,quod non habet filium in poteſtate: & ſic licet ex conceſſione principis habeat, non tamen debet dictum corrigi per gl.in l.ſi ſuſpecta §.quoniam fœmina. ff. de inoff. teſt.& alia iura. Præterea non eſt hæc ſola ratio, ſed & alia: nam ſubſtitutio pupillaris prouidet pupillo de hærede, quem ſibi facere pupillus ipſe non poteſt. At conſilium mulieris eſt debile,inconſtans,fragile l.1.§.cum lex. C. de rei vxo.actio. Et ſic licet eſſet vna ratio, tamen habet locum alia,& ideo durat diſpoſitio. l. ſi ventri. §. in bonis.ff.de priuil.cred.Hactenus ille.

Mulieres minùs peccare, quàm viros, in eodem genere peccati.

85 Sed & eodem ſpectat, quod dici ſolet, mulieres in eodem genere delicti minùs peccare, minuſque puniendas eſſe, quàm viros, cæteris tamen per omnia paribus: nempè ob imbecillitatem animi, mentis, & ingenij. l. ſacrilegij pœnam in princ. ff. ad legem Iul.pecul.& l.ſi adulterium. §. ſtuprum, &

§.fratres,

Digitized by Google

§. fratres, & §. inceſtam. ff. ad leg. Iul. de adult. & c. ſicut dignum, in prin. extrà de homici. & cap. Indignantur. 32. q. 6. vbi ſcribitur, tantò grauius viros puniri oportere, quantò magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Et facit text. in l. quiſquis. §. ad filias. C. ad leg. Iul. maieſt. ibi, mitior enim circa eas debet eſſe ſententia, quas pro infirmitate ſexus, &c. Et quod voluit Bald. in l. quicunque, col. 3. verſ. ſed pone ſtatuto. & verſi. & in ſumma. C. de ſer. fug. In quam ſententiam apud Saxonem hiſtoriæ Danicæ lib. 6. Ericus vir quidam multæ prudentiæ contendit, muliebribus erratis ſæpiùs cognoſcendum eſſe, nec pœnam infligendam eſſe, niſi correctio culpam corrigere non potuiſſet. Quibus concinit, quod ſuprà nu. 68. diximus de Aureliano imperatore & Zenobia. Et illud Æneæ apud Virgilium lib. 2. Æneidos,

— Nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna eſt.

Leonem minùs in fœminas ſæuire.

Plinius lib. 8. naturalis hiſtoriæ, rem ſatis miram ſcribit, Leonem, vbi ſæuit, in viros plus, quàm in fœminas fremere, veluti natura eum docuerit, mulieres mitiùs, quàm viros eſſe tractandas.

Adam plus peccaſſe quàm Euam.

86 Theologi quoque ſcholaſtici eius ſunt ſententiæ, quam iam diximus, virum, omnibus per omnia paribus, grauiùs peccare, imbecillitati muliebri id aſſignantes. Hincque D. Thomas, quem omnes omnibus eius notæ facilè anteponunt, in 2. 2. q. 163. art. vlt. autumat Adam plus peccaſſe, quam Euam, conſiderata ſcilicet conditione peccantium: quoniam ille erat iſta perfectior: hæc aliis circumſtantiis, vt ipſe loquitur, minùs peccauerit. Quod & voluit D. Bonauentura lib. 2. Sententiarum, diſt. 22. art. 1. q. 3. & ibi etiam Scotus, & alij: & è noſtris Archi. in c. illud. 40. diſt. Sed & virum fornicatorem aut adulterum, grauiùs quoque peccare, quàm fœminam eo quoque reſpectu, quòd plus rationis vir habeat, quàm fœmina: licet aliis conſiderationibus plus peccet mulier impudica: quod & ipſi annotant in 4. Sent. diſt. 36. vbi ipſe D. Thomas in 4. q. & ipſe quoque D. Bonauent. in expo. text. & Richar. art. 1. q. 4. & Rober. Hol. in Sapientiam Solomonis, lect. 46. & Anton. Flo. in 1. parte 3. part. princ. tit. 1. §. quantùm ad primum certum eſt, verſi. ſecundò debet eſſe in operibus, & è noſtris Archi. in c. 1. col. 1. de pœn. diſt. 1. per text. in d. c. indignantur. de quo & nos alibi dicemus. Sed interim vide quæ diximus ſuprà, num. 46.

Mulier impudica an plus peccet, minúſue, quàm vir.

De eadem re.

87 Et quod huius rei ea ratio ſit, quam ſuprà adſcripſimus, ex eo ſatis conſtat, quod vir ab altero laceſſitus, ſi in defenſione modum exceſſerit, puniendus quidem ille eſt, ſed mitiùs. Ioan. Andr. in addi. Spe. in Rub. de homi. ad fin. Bald. in l. vt vim, col. vlt. & ibi late Iaſ. col. 3. & latiùs Claud. Seyſſel. in repe. l. vt vim. ff. de iuſti. & iur. cum aliis concor. ibi adductis. At ſi Brutum animal, quod omnino rationis eſt expers, alterum prouocans interemerit, nulla domino interempti competit actio. leg. 1. §. cum arietes. ff. ad leg. Aquil. quoniam, vt tradit Fel. in c. dilecti. col. 6. verſi. prouocatus delinquens, de excep. Deus rationem dedit hominibus qua affectus omnes & perturbationes poſſint vincere. In brutis verò nulla eſt, quæ poſſit iram coërcere ad limites moderatæ defenſionis: idcóque ſua illis facta non imputantur. §. ex eo autem. 15. q. 1. Ob idque Felyn. ipſe poſt alios reprehendit Spec. qui in tit. de accuſ. §. 1. quid ſi te vocaui, ſcripſit, eum non puniri, qui iniuriis ab altero laceſſitus, illi viciſſim conuicium dixerit. per d. §. cùm arietes: cùm ſecus ſit, vt dicit ipſe Fely. iudicandum de hominibus, ac de brutis animalibus, de quibus d. §. cùm arietes, loquitur. Sequitur, vt id tandem concludamus, cùm viri plus rationis habeant, qua poſſint viriliùs vitiorum incitamentis, & (vt vocant Theologi) tentationibus, reſiſtere: conſequens eſt, mulieres & minùs peccare, & minùs puniri debere.

Prouocatus quî puniri debeat.

Statuta excludêtia fœminas, an ſint odioſa.

88 Denique non prætermittam, quod ad vtrunque pertinet, & animum & corpus, quod ſcilicet à Raph. illo noſtro ſcriptum eſt. Nam cùm multi magnæ autoritatis & conſtantiſſimè, & optimis rationibus aſſeuerarent, ſtatuta excludentia fœminas à ſucceſſionibus, exiſtentibus maſculis, eſſe odioſa & ſtrictè interpretanda, tanquam naturam accuſantia, per l. maximum vitium. C. de lib. præte. & l. lege 12. tab. C. de legib. hæt. ipſe Raph. inibi contrà ſcribit, eos qui ita ſtatuerunt, non eſſe accuſatores, ſed imitatores naturæ, quæ maribus tribuit maius robur, & ingenium, quàm mulieribus. Et eum videtur ſequi Laur. à Fan. in tract. ſtatutorum fœminas excludentium.

Viri effœminati, muliebri appellatione vocari.

89 Sed & vtrumque horum confirmat, quod imbecilliores viros corpore & animo, tanquam effœminatos appellatione muliebri vocare ſolemus. Nam apud Homerum lib. 7. Iliados, Menelaus Græcos fugientes, veluti parum viros, ſic interpellat:

ὤμοι ἀπειλητῆρες Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. Id eſt,
Heu minaces Achiuæ, non ampliùs Achiui.

Achiuæ, non Achiui.

Et priùs, videlicet lib. 2. eiuſdem operis, induxerat Therſiten hæc arroganter ad Achiuos pronunciantem:

ὦ πέπονες κάκ' ἐλέγχε' Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί.
O imbelles, mala vituperia, Achiuæ, neque ampliùs Achiui.

Ex quibus & Virgil. illud mutuatus eſt lib. 9. Æneid.

O verè Phrygiæ (neque enim Phryges) ite per alta Dindyma, &c.

Phrygiæ, non Phryges.

Sed & priuatim legimus veteres ſolitos fuiſſe, cùm aliquem tanquam mollem & effœminatum carperent, fœmineo eum vocabulo irriſionis cauſa appellare: quod Ariſtophanes in Nebulis oſtendit hoc ſchemate: Soſtratem & Cleonymum mordens & paulò pòſt Amyniam. Ita enim inducit Socratem, & Strephiadem colloquentes,

Socr. Πῶς ἂν καλέσειας ἐντυχὼν Ἀμυνίᾳ;
Stre. Ὅπως ἄν; ὡδί· δεῦρο δεῦρ' Ἀμυνία.
Socr. ὁρᾷς; γυναῖκα τὴν Ἀμυνίαν καλεῖς.
Stre. οὔκουν δικαίως ἥτις οὐ στρατεύεται. Id eſt,
Socr. *Quomodo vocabis obuians Amyniæ?*
Stre. *Quomodo? Sic, Veni huc Amynia.*
Socr. *Vides? mulierem Amyniam vocas.*
Stre. *Igitur iuſtè, quæcunque non militat.*

[illegible]

Qui locus id expenſus fuit à noſtro Alciato lib. 2. παρέργων, cap. 48. vbi & in id quoque trahit, quod ſcriptum eſt in l. ſi ita ſcriptum. ff. de leg. 2. exemplo turpiſſimum eſſe, fœmineo vocabulo etiam maſculos contineri. Et iis conuenit illud Hieremiæ 51. Deuoratum eſt robur eorum, & facti ſunt quaſi mulieres.

De eadem re.

90 Et huc quoque ſpectat, quod ipſe Homerus (vt ad eum redeamus) libro 8. Iliados inducit Hectorem ita inſectatum fuiſſe Diomedem fugientem:

Νῦν δέ σ' ἀτιμήσουσι· γυναικὸς ἄρ' ἀντὶ τέτυξο.
Nunc autem te inhonorabunt: mulieris loco factus es.

Vnde & illud eiuſdem Homeri lib. eiuſdem operis 22.

Κτενεῖ δέ με γυμνὸν ἐόντα,
Αὔτως ὥς τε γυναῖκα ἐπεί κ' ἀπὸ τεύχεα δύω. Id eſt,
Interficiet autem me nudum exiſtentem,
Non ſecus ac fœminam, poſtquam arma exuerim.

Et illud

Et illud quoque (ni fallor) Enniaunm apud Ciceronem lib.1.Officiorum:

Animi muliebres.

Vos etenim iuuenes animos geritis muliebres,
Illaque virgo viri. —

Et illud item Turni Virgiliani lib.12.

Seminiri pro effœminati.

Loricámque manu valida lacerare reuulſam.
Semiuiri Phrygis. —

Et ante lib.4.

Et nunc ille Paris cum ſemiuiro comitatu.

Quem ſecutus Valer.Flacc. lib. Argonauticôn 1.

— Simul armiger ibat
Semiuir.

Et Liuius Belli Macedonici lib. 3. Errare homines, qui atrocem cædem pertinere ad illos ſemiuiros crederent.

Fœminæ viriles, viri appellatione vocantur.

91 Nam & è diuerſo fœminæ maſculæ dicuntur, quæ robur & animum virilem habent. Hinc Sappho maſcula dicta eſt: & maſcula virtus à neſcio quo dicitur, & maſcula bilis, & maſcula proles, vt alibi ſuprà etiam diximus num. 63. Et hinc quoque fœminæ viragines dictæ, quibus ſcilicet eſt virilis animus, & fortitudo. Nam ita Virgi.lib.12. Æneid. Iuturnam appellat,

Viragines quæ dicantur.

Hoc concuſſa metu mentem Iuturna virago.

Vbi id Seruius annotauit. Et Palladem Ouidius lib.2. & iterum lib.6.Metamorph. Statius lib.4. Syluarum, & lib.11. Thebaïdos. Et Dianam Seneca in Hippolyto, Bellonam, quæ & Enyo dicta eſt, Auſonius Epigrammate 1. de Auguſto:

— Bella horrida Martis
Othryſij, Threſſaq́, viraginis arma retractat.

Caſſandram Seneca in Agamemnone:

Dura virago, patiens malique.

Quanquam (vt id obiter dicam) viragines pro virolis, hoc eſt, virorum appetentibus vſurpet Iulius Firmicus libro Aſtronomicôn 6. cap. 31. & lib. 8.cap.17.

Animi viriles.

92 Et hinc quoque animi viriles dicuntur, è diuerſo animorum muliebrium, vt ſuprà ex Ennio diximus: & vt apud Thryphonium noſtrum Iuriſconſultum legitur, l. vlti. ff. qui pet. tut. & Virgilium lib.3.Æneid.

Ecquid in antiquam virtutem animóſque viriles.

Et alibi de Aſcanio,lib.9. eiuſdem operis,

Ante annos,animúmque gerens,curámque virilem,

Et apud Ouid.lib.2.Faſtor.

Fertur in exequias animi matrona virilis.

Et lib.13.Metam.

Arma ego fœmineis animum motura virilem,
Mercibus inſerui. —

Et apud Senecam in Agamemnone:

Animos viriles corde tumefacto geris.

Et apud Terent.in Phorm.

Animo virili, præſentique vt ſis para.

Et Tullius ad Atticum lib.14. Acta enim illa res eſt animo virili, conſilio puerili. Et Valerium Maximum lib.3. cap.2. vbi de P. Craſſo, Militis huius in aduerſo caſu tam egregius támque virilis animus, &c. Et iterum lib.6. cap. 1. Dux Romanæ pudicitiæ Lucretia, cuius virilis animus maligno errore fortunæ muliebre corpus ſortitus eſt. Horatius autem in eadem ſententiam Mares animos vocat in arte poëtica:

Animi mares.

— Poſt hos inſignis Homerus
Tyrtæúſque mares animos in Martia bella
Verſibus exacuit. —

Et Apuleius lib.3. Meta. Heu pueri pluſquam maribus animis & viribus alacriter dormientes aggrediamur. Et maſculos quoque animos, quale idem eſt lib.6. Quin igitur maſculum tandem ſumis animum? Et libro 8. Charite maſculis animis, impetúque diro fremens inuadit. Quod & ipſum Græcorum eſt. Nam Oreſtes apud Euripidem in ea Tragœdia, cui & ipſe nomen dedit, ita alloquitur Electram:

ὦλὲς φρένας μὲν ἄρσενας κεκτημένη.

O quæ animum virilem (ſiue maſculum malis dicere) nacta es. Sed & hinc eſt illud Valerij Maximi lib.4 c.6.de Porcia Catonis filia: Muliebri ſpiritu virilem patris exitum imitatur. Illúdque ipſius Apuleij lib.8.Meta.de illa eadem Charite, Perflauit animam virilem. Hincque item virile ingenium eidem Apuleio, illo eod.lib.6. Ærumnas aſſiduas ingenio maſculo ſuſtinebat.

Rationes cur viri imperare, vxores obedire debent.

93 Proinde cùm mulieres ſint viris longè inferiores & animo, & corpore, à quorum viribus (vt iam dictum eſt.& comprobatum) poteſtas proficiſcitur, & dominatio: illud relinquitur, vt viri vxoribus imperent, præſint, dominentur, veluti domini: contrà, vxores tanquam famulæ ſeruiant ſubſint, obediant. Quas rationes (vt ſuprà diximus) à Diuo Auguſt. aſſumpſimus: cuius verba ſunt huiuſmodi in libro quæſtionum ſuper Geneſim, cap.153. Eſt ordo naturalis in hominibus, vt ſeruiant fœminæ viris: quia & illis hæc iuſtitia eſt, vt infirmior ſeruiat firmiori: & hæc in dominationibus, & ſeruitutibus clara iuſtitia eſt, vt qui excellunt ratione, excellant dominatione. Quæ verba, non tamen omnia, atque ipſa corruptè repetuntur in decretis cano. in c. eſt ordo.33.q.5.

Mares maioris dignitatis.

94 Finem huic rei imponerem: ſed illud ſilenter præterire nec volo, nec poſſum, quod inſtituto negotio ſatis accommodatum eleganter ſcripſit Vlp. in l. 1. ff de Sena. in hæc verba: Conſulari fœminæ Conſularem virum præferendum eſſe nemo ambigit: ſed vir præfectorius an fœminæ Conſulari præferatur, videndum eſt: & puto præferri, quia maior dignitas eſt in ſexu virili. Secundum quam ſententiam Euripides in Iphigenia in Aulide inducit ipſam Iphigeniam hæc proferentem,

εἷς γ᾽ ἀνὴρ κρέσσων γυναικῶν μυρίων ὁρᾶν φάος.

Id eſt, ex Eraſmi traductione:

Præſtat vnicus vir, eſtque lucis huius munere
Dignior, quàm multa ſanè fœminarum millia.

Quibus conuenit quod tradit Ælianus de Natura animal. lib. 11. cap. 26. Sexus, inquit, maſculus etiam inter bruta videtur à natura præferri: ſiquidem draco mas inſignia eſt criſta, & barba hirſutus, gallinaceus & ipſe criſtatus. Paleas inſuper veluti barbam gerit cetuus cornutus, leo iubatus, cicada mas canorus eſt.

Deus an potuiſſet humanam naturā in ſexu fœmineo aſſumere, & an decuiſſet.

95 Ad cuius ſententiæ confirmationem non abs re fuerit, potiſſimùm hoc loco, quædam è peritu Theologorum depromere: qui, vt autor eſt princeps ſententiarum Lombardus lib. 3. diſt. 12. quærunt non incurioſè, An Deus humanam naturam potuiſſet aſſumere ſecundum muliebrem ſexum. In qua re concludit D.Thomas, Richar.& alij, id indubitanter potuiſſe, ſed decentiùs tamen atque conuenientiùs Chriſtum hominem in ſexu virili induiſſe, qui dignior eſt, perfectiórque, atque honorabilior, vt lib. 83. quæſt. Auguſt. tradit, tribus potiſſimum rationibus, vt inibi ſcitiſſimè declarauit nobilis magiſtri interpres Bonau. arg. 3. q. 1. Cuius verba magis ſtylo Theologico, quàm oratorio conſcripta hæc ſunt: Excellit ſexus virilis muliebrem: quantum ad dignitatem in principiando: quia omnes tam viri, quàm mulieres, ex vno viro fuerunt, in quo eſt expreſſa repræſentatio egreſſus rerum ab illo vnico principio, ſummo & primo.

Virilis ſexus muliebrem excellit in mult.

Quam

Quam rationem & tu confirma ex eo, quod dicebat Pythagoras, Marem in omni genere animalium eſſe naturæ & virtutis principium, ſicuti etiam recenſet Albert. Magnus lib. 18. de animalibus cap. 2. ad fin. Ariſtotel. autem lib. 4. de Generat. animal. cap. 1. tradit marem obtinere principium formæ.

Mas principium formæ. Mas agens.

96 Subdit autem Bonau. Quantum ad virtutem in agendo, ſimiliter præcellit: quia viri eſt agere, & mulieris eſt pati: vnde plus habet ſexus virilis de virtute actiua: propter quod robuſtior eſt & re, & nominatione. Et hac ſanè ratione, vt hoc illi addam, probat Bald. in l. vlt. C. de ſer. fug. marem eſſe fœmina nobiliorem, quoniam ſit agens nobilius patiente: ſicuti etiam dicit ipſe Bald. in l. Iulianus, §. ſi quis. id vtraque lect. per illum text. ff. ad exhib. vbi & ex hoc dicit, denominationem deberi fieri à forma, tanquam à digniori, ſecundum Oldr. ibi. & allegat etiam l. ſi conuenerit. ff. de pig. act. Et idem quoque Bald. in c. vlt. circa medium, extrà de vi. & hone. cler. per l. 1. §. ſed ſi filius. ff. de leg. 3. & Bar. in l. 1. ff. de reg. Cato. & Iaſ. in l. 1. in prin. col. 5. verſ. tertiò quia interrogatio. ff. de ver. obl. qui & paulò pòſt illod dictum allegat pro no. Et fortior eſt cauſa in agente, quàm in patiente. l. 2. & vlt. C. ad Tert. & l. 2. §. obiicitur. ff. eod. Ideo & res magis denominatur ab agente, quàm à patiente, l. 1. ff. de ſerui. ruſt. præd. & l. ſi quis hinas. ff. de vſufru. Et vtrumque tradit per ea iura Signo. Homo. conſil. 157. hoc capire in curia Barant, col. verſ. nunc perueniamus, vbi & illud quoque dicit, ſexum maſculum obtinere vicem agentis, per no. in l. 1. C. ad leg. Pomp. de parri. quod & tradit Ariſtoteles lib. 1. de gener. animal. c. 20. eodémque vltim.

Fœmina patiens.

Agens nobilius patiente.

97 Sed ad ipſum Bonauent. redeamus. Quantum ad autoritatem in præſidendo, etiam præcellit vir mulierem. Nam ſecundùm rectum (inquit) ordinem non mulier viro, ſed vir præfertur mulieri, tanquam caput corpori, ſicut dixit Apoſtol. Quoniam ergo in verbo aſſumente naturam humanam, eſt præcipua dignitas in principiando, virtus in agendo, & dominium in præſidendo: conſequens eſt, vt magis decuerit ſexum virilem, quàm muliebrem, aſſumi à verbo increato: quia illi naturæ aſſumptæ debuerunt hæc tria communicari excellenter. Hæc Bonauentura in eo loco: vbi & alij alias quoque rationes, ſexus virilis dignitatem comprobantes, adducunt.

De eadem re.

98 Sed & Alexan. Hales, illius atque cæterorum Theologorum ſcholaſtic. magiſter, in 2. parte Summæ, q. 88. membro 6. eodémque vlt. quinque rationibus oſtendit, non eſſe tantæ dignitatis atque nobilitatis fœmineum corpus, quantæ eſt virile. Idem alibi in 3. parte q. 46. membro 2. art. 3. ſcribit, tribus potiſſimùm rationibus mulieres eſſe viris ſubditas. Nicolaus quoque Lyr. illud enarrans Apoſtoli 1. ad Corinth. epiſt. 11. cap. Caput autem mulieris vir. illius Apoſtolicæ ſententiæ quatuor reddit rationes, quæ omnia, ne ſim longior, omitto, loca deſignaſſe contentus.

De eadem re.

99 Illud autem vice auctarij adiiciemus, quid rerum naturalium indagatores ſolertiſſimi tradunt, naturam, quæ parens eſt & altrix omnium rerum, ſemper ad meliora perfectioráque niti. Idcóque vbi vis illa, qua gignimur, manca eſt, & parum vegeta, ad fœminam recidit: quæ tanquam minùs perfecta iure minor eſt mare, & inferior perfectiore, vt ſcilicet fœmina ſit, tanquam mas læſus, & mutilatus, vt ab Ariſtot. ſcriptum eſt lib. de Hiſtor. animal. 8. cap. 2. & lib. de Gener. animal. 2. cap. 2. & rurſum lib. 4. cap. 1. non ſemel. & iterum cap. 3. rurſúmque cap. 6. & Problemat. ſectione 4. cap. 27. rurſúmque eiuſdem operis ſectione 10. cap. item 10. & Gal. lib. de vtilitate partium 14. cap. 6. & lib. de Semine 2. Ex quo vulgò illud ex Ariſtotele ipſo dici ſolet, Fœminam eſſe marem occaſionatum, vti citat D. Thom. in 1. parte. q. 99. art. 2. & è noſtris Bened. in repe. c. Raynutius in verbo, duas habens filias, num. 124. de teſta. Philo autem apud Antonium Monachum in 2. parte Meliſſæ. c. 35. eam ſententiam ſic exprimit: Λέγεται ὑπὸ φυσικῶν ἀνδρῶν, οὐδὲν ἕτερον εἶναι θῆλυ, ἢ ἀτελὲς ἄῤῥεν. Id eſt, Dicunt Phyſici, mulierem nihil aliud eſſe, quàm imperfectum marem.

Natura marem facit, ſi poteſt: ſin minus fœminam.

Fœmina mas occaſionatus.

100 Nam & legimus aliquando fœminas mutari in mares, è diuerſo autem mares in fœminas rarenter, quod ſciam, aut recorder: veluti natura ex deterioribus ad meliora nitatur, non è conuerſo. Plin. lib. 7. Naturalis hiſtoriæ, cap. 4. Ex fœminis, inquit, mutari in mares, non eſt fabuloſum. Inuenimus in Annalib. Licinio Craſſo, C. Caſſio Longino Coſſ. Caſini puerum factum ex virgine ſub parentibus, iuſſúque haruſpicum, deportatum in inſulam deſertam. Licinius Mutianus prodidit, viſum à ſe Argis Areſcontem, cui nomen Areſcuſæ fuiſſet: nupſiſſe etiam, mox barbam virilitatémque proueniſſe, vxorémque duxiſſe. Eiuſdem ſortis & Smyrnæ puerum à ſe viſum. Subditque: Ipſe in Aphrica vidi mutatum in marem nuptiarum die L. Coſſitium, ciuem Tiſdritanum. Quæ & ipſa ad verbum retulit Aulus Gellius lib. noct. Attic. 9. c. 4. vbi dicit, hæc profectò facere, vt neque reſpuenda, neque ridenda ſit, notiſſima illa de Cænide & Cæneo cantilena, qua ſcilicet ſignificabatur Cænidem fœminam in Cæneum virum fuiſſe conuerſam, vt deſcribit Ouid. lib. 12. Meta. qui & ipſe lib. 9. eiuſdem operis ſcribit Iphidis mutationem in marem, vt alibi ſuprà diximus.

Fœminas in mares mutari, nunquam è diuerſo.

101 Sed & de Cæneo idem dicit Iul. Hyginus Fabul. c. 13. vbi & illud dicit, fuiſſe eum Elati filium, & Magneſium quoque vocatum, vnúmque fuiſſe ex Argonautis. Et de eo quoque Virg. 6. Æneid.

De eadem re.

It comes: & iuuenis quondam nunc fœmina, Cæneus,
Rurſus & in veterem fato reuoluta figuram.

Quo in loco Seruius ſcribit, illum virginem fuiſſe, quæ à Neptuno pro ſtupri pretio meruit ſexus mutationem. Id autem oſtendere Platonicum illud, animas per μετεμψύχωσιν ſexum plerunque mutare. Auſonius quoque de illo loquens:

Cænea conuenit proles Saturnia Conſus.

Et Lucianus in Somnio, ſiue Gallo, & in lib. de Saltatione. Vbi etiam dicit, Myrrham quandam in Phœnice ex muliere virum factum. Sed & Liuius lib. 4. Secund. Bel. Pun. tradit Q. Fabio Maximo, & M. Claudio Marcello Coſſ. virum ex muliere Spoleti factum. Hippo. autem lib. 6. Epidemiôn, particula 8. Aphor. 45. ſcribit, Phaëtuſæ cuipiam Pythei vxori corpus virile, & in vniuerſum hirſutum & piloſum redditum fuiſſe, barbámque eam emiſiſſe, vocémque aſperam effectam fuiſſe: quod (vt dicit Leonhartus Fuchſius in Comment. eius loci) ſatis confirmat, non omnino fabuloſum eſſe, quod dicitur de mutatione fœminæ in marem.

102 Illud autem, quod de Cæneo ſuprà ex Virgilio dictum eſt, illum ex viro fœminam rurſus factum, & rurſus priſtinæ formæ redditum, oſtendit, nonnunquam etiam viros in fœminas mutari: ſed ita vt poſtea in ſuum natiuum ſexum reuertantur. Quod & de Tireſia veteres tradiderunt, nempe

Viri in fœminas mutati in ſuum ſexum tandè redeunt.

ex viro

Digitized by Google

ex viro factum fuiſſe fœminam, ſed octauo pòſt anno iterum in virum rediſſe, vt narrat Ouid. lib. 3. Metam. Sed & idem lib. 4. eiuſdem operis de Scythone hæc ſcribit:

Nec loquar, vt quondam, naturæ iure nouato,
Ambiguus fuerit, modo vir, modo fœmina, Scython;

Quaſi nunc vir fuerit, nunc fœmina, & iterum vir, ita, vt ambigui ſexus fuerit. Auſonius autem ſcribit, Beneuenti puerum quempiam repentè virginem factum: nec aliquid dicit de reditu in ſuum natiuum ſexum:

Nec ſatis antiquum, quòd Campano in Beneuento
Vnus ephœborum virgo repentè fuit.

Illud tamen hic non omiſerim, gallinam aliquando in marem, & è diuerſo, gallum in fœminam ſeſe vertiſſe: idque prodigij loco habitum fuiſſe, vt à Tito Liuio traditum eſt 3. decad. lib. 2. ſtatim poſt princ.

Maſcula in medicamẽtis efficaciora.

103 Denique illud non omiſerim, quod ad ſexus maſculini robur & efficaciam pertinet, quòd in vniuerſum propè maſcula, ad medicamenta, & cætera id genus plurima, ſunt fœmineis efficaciora. Quod ſatis patet ex multis quæ diximus ſuprà num. 65. & 67. & quod ſcribit Plin. lib. 28. cap. 7. Lac mulieris, quæ marem enixa eſt, in omni vſu eſſe efficacius. Eius autem, quæ fœminam enixa eſt, ad vitia tantùm in facie ſanandà præualere. Et paulò pòſt: Eius, quæ marem peperit, lacte guſtato, canes rabioſos minimè fieri. Imò verò non ſolùm lac eius, quæ marem peperit, efficacius eſt ad medicamenta, ſed & eius, quæ marem nutrit: vt prodit Gariopontus lib. 1. Remed. c. 16. Sed, vt redeamus ad Plinium, is eiuſdem lib. 28. c. 18. Maſculi, inquit, fel vituli cum mellis dimidio tritum, ſeruari ad vuluas. Et lib. 30. c. 7. Anatum maſcularum ſanguinem aluum ſiſtere. Et eiuſdem lib. c. 10. poſt principium. Fel canis nigri maſculi amuletum eſſe ex Magorum ſententia. Et Octauius Horatianus lib. 4. Ad hydropem vituli maſculi ſtercore, cum aceto acri permiſto, ſpiſsè venter liniendus eſt: ita tamen, vt antè ipſe hydropicus toto corpore dropaceiur. Serapio Simplicium, cap. 455. Hepar porci maſculi excitatum, & potum, confert morſibus venenoſis. Quid, quòd funiculi piſcatorij (ὀρμιὰς Græci vocant) ex ſetis equorum ſunt meliores quàm equarum. Cuius rationem reddit Plutar. Cauſarum natural. cap. 17. Nec abs re ſuprà vſi ſumus eo temperamento, propè, cùm nonnunquam & fœminea ad aliquid ſint efficaciora: vt iam diximus ex Plin. de lacte mulieris, quæ fœminam peperit. Idque ex eo quoque apparet quod tradit idem Plin. lib. 26. c. 5. Linozoſtin fœminam eſſe mare efficaciorem; & Gale. lib. 4. Pharmacorum localium cap. 8. eodémque vlt. Ad pilos inutiles in palpebris ſupernaſcentes, ricini à cane fœmina adempti ſanguinem prodeſſe. Et paulò pòſt: Fel hyænæ fœminæ mox ab euulſione illinendum. Quinetiam iubent Medici, fœminas viperas, non etiam mares, in theriaca adhibendas: vt videre licet ex Serapione Breuiarij tract. 7. cap. 8. Denique Seruius enarrans illud Virg. lib. 8. Æneid.

Licet aliſando contra.

— Et ipſa iungebat fœdera porca,

ſcribit, in omnibus ſacris plus valere victimas fœminini generis. Et ſi per marem litare non poſſent, ſuccedanea dabatur fœmina. Et ſi per fœminam non litaſſent, ſuccedanea adhiberi non poterat.

Viros ciuitatis legib. vxores virorũ moribus obedire oportet.

104 Et huic quidem legi finem imponam, poſtquam duas ſententias addiderim: alteram ex Socrate, alteram ex Iamblichi epiſtola de vſu coniugis, citatas à Stobæo Serm. 72. Prior hæc eſt: τοὺς μὲν ἄνδρας, τοῖς τῆς πόλεως νόμοις δεῖ πείθεσθαι· τὰς δὲ γυναῖκας, τοῖς τῶν συνοικούντων ἀνδρῶν ἤθεσι. Viros quidem oportet ciuitatis legibus obedire, vxores virorum moribus. Altera, Οὐκοῦν καὶ περὶ τὸ ἄρχειν μὲν τὸ ἄρρενα, ἄρχεσθαι δὲ τὴν θήλειαν, ὁμογνωμονήσουσι τὸ δὲ σχῆμα τῆς ἀρχῆς εἶναι, οὐχ ὡς τὸ δεσποτικὸν, ἐπιτροπεῦον τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον: οὐδ᾽ ὡς τὸ τῶν τεχνῶν, μόνον τοῦ ἥττονος ἐπιμελούμενον: ἀλλ᾽ ὡς τὸ πολιτικὸν κηδόμενον ἐξ ἴσου τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Id eſt, Itaque in hoc etiam conuenient, vt mas imperet, obediat mulier. Erit autem imperij forma, non qualis eſt herilis, vbi ſuperioribus vtilitas curatur: nec qualis artium, vbi inferioris tantùm cura eſt: ſed ſimilis politiæ, in qua communis vtilitas promouetur. Igitur, vt tandem concludamus, hæc prima lex in matrimonio ſanciatur.

Prima lex connubialis.

VIRI VXORIBVS IMPERANTO.

VXORES VIRIS OBEDIVNTO.

IN SECVNDAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSÆ PRIMÆ, PARS SECVNDA.

Formoſa vxor imperiũ ſibi in virum vendicat.

1 ET quanquam res ita habet, illi tamen poteſtatem à natura legibúſque conceſſam veluti repudiare videntur, qui vxores vel formoſas, vel præ ſe opulentas, aut nobiles ſibi deligunt: vtpote cùm huiuſmodi mulieres non ſolùm in libertatem ſe aſſerunt, ſed & forma, & dote imperium ſibi vendicant. Nam quod ad formam pertinet (de cæteris enim dicam poſtea) illud certum eſt, quòd cùm mulieres ſuaptè natura ſint ſuperbi, tumentiſque, atque elati animi, vel teſte è noſtris Alber. in l. aduerſus. C. de crimine expilatæ hæreditatis, & externis ſcriptoribus, Liuio graui autore, qui libro ab vrbe condita vigeſimoquarto, Euocatum, inquit, eum à legatis Demarata vxor filia Hieronis, inflata adhuc regiis animis, ac muliebri ſpiritu admonet, &c. & Seuero Cecinna, qui apud Cornelium Tacitum libro Hiſtoriæ Auguſtæ tertiò, aſſerit muliebrem ſexum, ſi licentia adſit, ſæuum ambitioſúmque, atque poteſtatis auidum eſſe. Ob idque cenſuit, ne quem magiſtratum, cui potentia deueniſſet, vxor in prouinciam comitaretur. De qua re, & aliquid noſtris legibus ſancitum eſt in l. obſeruare. §. proficiſci. ff. de offi. Proconſ. Sed vt teneamur, his concinens Petrarca in libr. de remediis vtriuſque fortunæ, 2. dialog. 42. ſcribit, Fœminæ proprium eſſe ſuperbiam.

Mulieres ſuaptè natura ſuperbæ.

Præſertim formoſæ.

2 Tum verò maximè earum adauget genuinam alioqui ſuperbiam forma ſpeciéſque corporis. Nam vt tradit princeps Comicorum Menander:

Ὑπερήφανον χρῆμ᾽ ἐστὶν ὡραία γυνή,
Superba res eſt, pulchra mulier.

Cui ſententiæ addens calculum Ouidius lib. 1. Faſtorum ſic infit.

Faſtus ineſt pulchris: ſequitúrque ſuperbia formam.

Et alibi lib. 2. Elegiarum.

Dat facies animos: facie violenta Corinna.
Me miſerum, cur eſt tam bene nota ſibi?
Scilicet à ſpeculi ſumuntur imagine faſtus:
Nec, niſi compoſitam, ſe prius illa videt.

Et hinc ille ipſe in epiſtola Cydippes ad Acontium, formam ſuperbam vocat:

Hæc nobis formæ te laudatore ſuperbæ
Contingit merces. —

Sed & Aquitas ille poëta, qui mores mulierum tam probè nouit, & ſcripſit, quàm alius nemo inter cætera, quæ ſuperbiores illas efficiunt, formam primo loco poſuit his verſibus:

Sit formoſa, decens, diues, fœcunda, vetuſtis
Porticibus diſponat auos, &c.

Propertius item, qui cum mulieribus, vt reor, quàm cum viris, frequentiùs eſt verſatus, lib. 3. ad Cynthiam ſuperbientem ſcripſit.

Falſa eſt iſta tua mulier fiducia formæ,
Olim oculis nimium facta ſuperba tuis,
Noſter amor tales tribuit tibi Cynthia laudes, &c.

Et Pontanus, quem & in Carmine, & in oratione paucis antiquioribus concedere ſemper putaui in Parthenopæo, lib. 1.

Et rigidos mores forma ſuperba facit.

Vxorẽ oculis accipere dementia eſt.

Quibus concinit & illud Ezechielis, cap. 28. Eleuatum eſt cor tuum in decore tuo. Olympias illa Alexandri mater, cùm aulicus quidam adoleſcens, formoſam, ſed ſuperbam, & refractariam & intemperantem vxorem duxiſſet, Ille, inquit, demens eſt, qui oculis vxorem acceperit. Autor Plutarchus in Præceptis connubialibus: & meminit Athenæus, lib. 13. cap. 32. qui aulicum illum minimum Pythionis filium fuiſſe dicit, fœminam verò Pantycham Cypriam. Hæcque dicit Olympiadem protuliſſe, ὦ πονηρὲ, τοῖς ὀφθαλμοῖς γαμεῖς, καὶ οὐ τῷ νῷ. Ideſt, O improbe, oculis vxorem ducis, non mente. Diuus Chryſoſtomus in epiſtolam Pauli ad Epheſios, Homilia 20. Externa, ait, corporis pulchritudo, plena eſt multæ ſuperbiæ, & arrogantiæ. Et paulò pòſt, hæc mala ex pulchritudine naſcitrædit, faſtum, arrogantiam, contemptum. Hinc autem Statius poſſet videri appellaſſe formoſos vultus, ſuperbos, quòd ſuperbiam adferant. Ita enim ſcribit, lib. 1. Syluarum:

Superbi vultus formoſarum.

Exerce formam, & fugientibus vtere donis,
Non ideo tibi tale decus, vultuſq; ſuperbos,
Meq; dedit, viduos vt tranſmittare per annos.

Etiam ſi ſit caſta.

3 Nec putet aliquis, iſtud tantùm obtinere in mulieribus alias ſceleratis. Mariámne enim vxor Herodis regis, mulier alioquin ſobria, caſta, & quæ vt tradit Ioſephus lib. Antiquit. 16. cap. 9. ad continentiam & magnitudinem animi optima erat: inſolens tamen fuit formæ conſcientia, vt memoriæ prodidit Egeſippus lib. 10. de Excidio Hieroſolymitano, cap. 38. vtpote quæ pulchritudine corporis, magis quàm quis exiſtimare poſſet omnes mulieres antebat, teſte Ioſepho, quo loco nuperrimè citauimus. In quam etiam ſententiam Artemidorus Daldianus lib. de Somniorum interpretatione 2. cap. 20. tradit Harpen in ſomnis ſignificare mulierem regiam & opulentam, & quæ ob pulchritudinem valde ſuperbit, ſibiq́ placet, alioqui benignam, ac bonis moribus præditam.

Excellentes aliqua in re, cæteris ſunt ſuperbiores.

4 Cuius rei ratio eſt euidens, nam qui cæteros aliqua re excellunt, ſolent eſſe ſuperbiores. Sic videmus nobiles plebeis ſuperbiores, vt plenè diximus in tractatu Nobilitatis, cap. 23. num. 3. ex iis duobus & tribus ſequentibus Sic diuites pauperibus, vt ſcribit Ariſt. lib. Rhetor. ad Theodecten 2. c. 16. & Cicer. ad Trebatium lib. 7. Epiſt. Familiarium. Vnde illud Theognidis:

Τίκτει τοι κόρος ὕβριν ὅταν κακῷ ὄλβος ἕπηται.

quo ſignificatur faſtum copiam gignere, vbi malas opes adeptus eſt. Quem tamen verſum erranter Pindari interpres in Olympiis citat ex Homero. Sic potentes impotentibus, autore eodem Ariſtot. vbi ſuprà, cap. 17. Sic & doctiores indoctis. Scitum eſt enim illud D. Pauli, 1. ad Cor. 8. Scientia inflat: charitas autem ædificat. Apud Q. Curtium lib. 5. Calamitas, inquit, querula eſt, & ſuperba fœlicitas.

Epilogus.

5 Quiſquis ergo (vt hoc primum huiuſce tractationis caput breuius concludamus) vxorem duxeris formoſam, eandem & tu ſuperbam, & indomitam, & refractariam perpetuò, & indeſinenter experieris: vixq; & non niſi cum acerrimo certamine ius tuum aduerſus eam obtinere poteris, vt quæ propter formam, quam ſemper maiorem eſſe credit, putabit ſe Regis matrimonio fuiſſe dignam, nihilque te omnino præ ſe exiſtimabit.

Mulieres formoſa vix caſta.

6 Adde quòd formoſa vix poteſt in caſtimonia viuere: forma etenim cum pudicitia diſſidio quodam diſcordioſo & pertinaci diſſidet; & lis inter vtranque propè perpetua eſt. Et, vt inquit Paris ille Ouidianus,

Lis eſt cum forma magna pudicitia.

Et lib. 3. Amorum, Eleg. 4.

Quid tibi formoſa ſi non, niſi caſta, placebat.
Non poſſunt vllis iſta coire modis.

Et Satyrographus Poëta, Satyr. 10.

—Rara eſt adeò concordia formæ,
Atque pudicitiæ, ſanctos licèt horrida mores
Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinos.

Pamphylus quoque Terentianus in Andria de Chryſide loquens:

Huius (ait) formam atque ætatem vides;
Nec clam te eſt, quàm illi vtraq; res inutiles,
Et ad pudicitiam, & tutandam rem ſient.

Et Propertius ad Cynthiam lib. 2.

Non quia peccaris, ſector te, ſed quia vulgò,
Formoſis leuitas ſemper amica fuit.

Quem ſecutus Pontanus in libr. nuper citato:

Parce Venus, non eſt mea non periura puella.
Non periura quidem, ſi qua puella leuis.
Hoc vitium formæ.

Et è recentioribus poëtis Michaël Verinus Florentinus:

Sit formoſa aliis vxor, tibi ſit bona: neſcis,
Quàm noceat caſta forma pudicitia.

Libanius ad Leontium, Gratulor (inquit Græcè, ſed in hunc ſenſum) tibi, quòd eam vxorem duxeris, quæ licet ſit forma præſtantiſſima, tamen (quod rarò accidit) ſuperat formæ præſtantiam pudicitia. Ideòque Ouidius lib. 2. Faſtorum,

Fœdera ſeruaſſet, ſi non formoſa fuiſſet.

Et lib. 3. Amorum, Eleg. 14. in prin.

Non ego, ne pecces, cùm ſis formoſa, recuſo.
Sed ne ſit miſero ſcire neceſſe mihi.

Biantis dictum de vxore.

7 Et his prior Bias ille Prienæus, vnus è Septem ſapientibus, rogatus à quodam, debeatne vxorem ducere, an vitam viuere cœlibem, reſpondit: ἤτοι καλὴν ἄξεις ἢ αἰσχράν, καὶ εἰ καλὴν, ἕξεις κοινήν, εἰ δὲ αἰσχράν, ποινήν. Id eſt, aut pulchram duces, aut deformem. Si pulchram, habebis communem: ſin turpem, habebis pœnam. In Græcis vocibus παρονομασία, id eſt, agnominatio, quæ fit affinitate ſiue ſimilitudine aliqua vocum, efficit dictum concinnius ποινὴν, & κοινὴν. Huius autem meminit Gellius libr. 5. cap. 11. Sunt & qui ad Bionem Boryſthenitem quique ad Antiſthenen referunt, autore Laërtio: qui item ad Ariſtippum, vt Antonius Monachus Meliſſæ tomo 2. cap. 34. qui item ad Solonem, vt Maximus Philoſophus & Martyr Locor. communium, cap. 39. qui denique ad Anaxandriden. Nequaquam tamen huius eſt ea ſententia, ſed alia huic proximè accedens, à Stobæo memorata. Serm. 66. quæ huiuſmodi eſt.

Ἀλλ' ἔλαβεν αἰσχράν, ὁ βιωτὸν ἔτ' ἔτι,

Οὐδ'

Digitized by Google

Οὐδ᾽ ἥνυσ᾽ τὸ θύραζε εἰς τὴν οἰκίαν.
Κἀλ᾽ ἔλαβεν αἰσχρὰν τις, οὐδὲν γίνετ᾽
Μᾶλλον τι τοῦ γήμαντος, ἢ τῶν γειτόνων. id eſt,
Duxit aliquis turpē? non amplius iucunda eſt ei vita,
Neque omnino domum ingredi licet.
Formoſa ducitur? non eſt illa
Magis mariti ſui, quàm vicinorum.

Illam autem ſententiam Biantis, aut cuiuſcunque ea fuit (quod obiter dicere voluit) ita retulit Pittachus apud ipſum Stobæum, Serm. 65. ex Ariſtonis Commentariis. Nam cùm quempiam interrogaſſet, cur vxorem ducere nollet, qui ita, vt diximus, reſpondiſſet, Quoniam ſi formoſam duxero, habiturus ſum communem: ſi deformem, pœnam: ὤμενον, inquit, ἀλλ᾽ ἐὰν μὲν καλὴν γήμῃς, οὐχ ἕξεις ποινὴν: ἐὰν δ᾽ αἰσχρὰν, οὐχ ἕξεις κοινήν. Hoc eſt, Nequaquam: verùm ſi pulchram duxeris, non habebis pœnam: ſin deformem, non habebis communem.

De eadem re.

8 Nec ab his multùm diſcrepat illud Ezechielis 16. cap. Et habens fiduciam in pulchritudine tua fornicata es. Illúdque Eccleſ. cap. 13. in fin. Veſtigium cordis boni, & faciem bonam, difficilè, & cum labore inuenies. Et quod dicit Diuus Hieronymus in Malach. 2. cap. Cùm ergo fœcundas vxores habeatis, & liberis gaudeatis, cur pulchritudinem vxorum quæritis, quæ meretricibus apta eſt, non vxoribus? Cui conſentaneum eſt, quod Chryſoſtomus in 1. Homilia in Matthæum enarrans illud, Booz ex Ruth genuit Obeth, ſcribit, eos in coniugibus optare, quod in meretricibus ſolet quæri, qui pulchritudinem, & non fidem eligunt. Propterea Quintilianus libr. 5. Oratoriarum inſtitutionum, titul. de argumentis, Ducitur, ait, frequenter in argumentum ſpecies libidinis. Id quod etiam videre licet ex Oratione Tullij pro M. Cælio.

De eadem re. Adulterium an præſumatur ex deprehenſione viri & mulieris formoſæ.

9 Cui reſpondens ſcientiæ legalis armarium Bart. in l. 2. in princip. ff. de furt. Si quis, inquit, deprehenditur in domo, in qua ſit pulchra mulier, hoc certè facit manifeſtum adulterium. De pulchra enim muliere loquitur, non ſimpliciter de muliere: veluti ea pulchritudinis qualitas multùm momenti habeat ad præſumendam vtrinque libidinem. Et ſequitur Pan. in cap. cùm non ab homine. column. 5. verſic. imò plus dicit, extrà de iudi. Ang. Aret. in tract. malef. in verbo, fama publica præcedente. colum. 5. verſic. quæro an vnum iudicium. Quamquam hoc dictum (vt in tranſcorſu dicam) carpit Pan. ſecum diſſidens, in cap. tertio loco. col. penult. extr. de probat. de quo & tu videas Franc. Aret. in cap. præterea. column. 1. de teſti. vbi not. limitat, & interpretatur dictum Bart. nec longè hinc abeſt, quod eleganter dicit Bald. de Bart. quem Nouellum vocant, in tracta. de dotib. in 6. parte, in 16. ſpeciali, colum. 2. in fin. quòd etſi regulariter filius non tenetur dotare matrem, l. 1. §. præterea. verſic. ſed ſi munus. & ibi Nico. Mat. & Bald. ff. de tutel. & rati. diſt. & voluit Gul. Cu. & poſt eum Bald. in l. 1. ad fin. C de inof. dot. Et idem Gul. in l. ſi vineæ. & ibi etiam Bal. C. de præſcri. long. temp. & Bald. in l. qui liberos. in fin. ff. de ritu nupt. Alb. in l. vxorem. §. pater naturalis. ff. de lega. 3. & Ange. in l. 1. colum. 1. verſ. adde quòd filij. & ibi Alex. col. 5. verſic. ex quo habes. ff. ſolut. matrim. & omnes propè, ea potiſſimùm ratione, ne ipſe filius cogatur conferre ad ſuam iointiam. per id quod habetur in §. Gregoriana, in auth. de non elic. ſec. nub & benè facit text. in l. tutor ſecundum dignitatem, §. vlt. ff. de admi. tut. quem ad hoc pro ſing. allegat. Gul. in d. l. 1. C. de inoff. dot. & Bald. in prin. Digeſt. colum.

Filius non tenetur dotare matrem.

vlt. Et hanc deciſionem reputat ſing. Iaſon in §. fuerat. column. 22. verſic. an autem teneatur. Inſt. de actio. Tamen ſi mater eſſet iuuenis, pulchra, & pauper, ideóque ſuſpecta de incontinentia, poſſet dici, quòd filius teneretur eam dotare, ne labatur mater in impudicitiam. Ponderat ergo Bald. Nouellos ad ſuſpicionem libidinis hæc tria, iuuentutem, pulchritudinem, paupertatem. Et hoc quidem maximè in eam rem eſt expendendum, quod Gull. Cu. in d. l. 1. de inoffi. dot. & Bald. in d. §. præterea. loquuntur de matre iuuene: addit Gul. & paupere: quam tamen non tenetur filius dotare, ex eorum & aliorum ſententia, niſi & pulchritudinis qualitas adſit, ex Bald. Nouelli iudicio: tanquam ea qualitas ſit longè cæteris in eam rem efficacior. Quanta autem ſit autoritas huius Bald. ſatis conſtat ex eo, quòd eum excellentiſſimum doct. appellat Cornel. conſ. 322. Ardua. col. 2. lib. 3.

Niſi ea ſit iuuenis pulchra & pauper.

Bal. nouel. excellentiſſimus doct.

10 Huiuſce rei autem ratio, præterquam, quòd natura ipſa formoſis propriam quandam, atque veluti domeſticam: & peculiarem libidinem ingenuiſſe videtur, vt quò quæque formoſior eſt, eò ſit in Venerem vel ſua ſponte procliuior. Altera eſt in promptu omnibus, & veluti in conſpectu. Nihil eſt enim quod homines magis ad cupidinis amplexus prouocet, accendat, incitet, quàm forma corporis, decor oris, ſpecies, & pulchritudo. Nam pulchrum ipſum amicum eſt, vetere prouerbio, cuius meminit Plato in Lyſide. & amor eſt omnium pulcherrimus, atque inter eum & deformitatem pugna eſt perpetua: & inter flores amor ipſe habitat: quoniam in eo quod floribus caret, aut defloruit, ſiue corpus, ſiue animus, ſiue quoduis aliud ſit, amor ipſe non inſidet, vt apud eundem Platonem in Sympoſio teſtatur Agatho. Et apud eundem quoque libr. 3. de Repu. Socrates aſſerit, quod maximè pulchrum eſt, id quoque maximè amabile. Et in Phædro idem ſcribit, pulchritudinem ſolam hanc habuiſſe ſortem, vt maximè omnium ſit amabilis. Et, vt dicā breuiter, amor, ſi Platoni ipſi in ipſo Conuiuio, ex oratione Agathonis, atque Socratis, imò omnibus credimus, nihil aliud eſt, quàm deſiderium pulchritudinis, ex ipſóque deſiderio natus eſt. Et vt Epicurei credunt, amor nixus eſt atomorum, ſeſe ei, à quo ſimulacra pulchritudinis hauſta ſunt, penitus infundendi. Hinc & plerique ſagittatum Cupidinis alteram ideo auratam dicunt, quòd pulchritudo ſæpiſſimè amorem faciat. Nam & ipſius Platonis diſcipulus Ariſtoteles aliquando interrogatus, cur quæ pulchra ſunt, amarentur, τυφλοῦ, εἶπεν, ἡ ἐρώτησις. Cæci, inquit, hæc interrogatio eſt: vt Diogenes Laertius in vita illius, & Stobæus Sermo. 63. retulerunt. Ex quo illud Ouidij in epiſt. Acontij ad Cydippen:

Forma ad libidinem prouocat.
Pulchrum amabile, prouerbium.

Amor quid ſit.

Aut eſſes formoſa minus, peterere modeſtè:
Audaces facie cogimur eſſe tua.
Tu facis hoc, oculique tui, quibus ignea cedunt.
Sydera, qui flammæ cauſa fuere meæ.
Hoc faciunt flaui crines, & eburnea ceruix,
Quæque, precor veniant in mea colla, manus.
Et decor, & vultus ſine ruſticitate pudentes,
Et Thetidis quales vix reor eſſe pedes.

Cui concinit & illud eiuſdem Ouidij,

—Sed te decor iſte, quod optas,
Eſſe vetat, votóque tuo tua forma repugnat.

Proin veteres (vt Ælius ille Donatus, doctus docti Hieronymi præceptor refert) ignem & calorem quendam quaſi feruorem dixerunt formam. Et hinc fornaces, forcipes, formam, & formoſos, ex quibus

Forma unde dicta.

ignis amoris exoritur. Quod & decenter inſinuat Geta Terentianus in Phormione, inquiens,

Ne vis boni in ipſa ineſſet forma, hæ formam extinguerent.

Forma quid ſignificet.

Extinguere enim propriè de igne dicitur. Cui concinens Feſtus Pompeius, Forma, ait, ſignificat modò faciem cuiuſque rei, modò calidam, vt cùm exta, quę dantur, deforma appellantur. Forma autem, vt Seruius tradit in 8. Æneidos in eo loco,

Deforma exta.

—Verſántque tenaci forcipe maſſam.

Dicitur à foruo, quod calidum ſignificat, vt etiam Nonius Marcellus autumat. Quanquam Chriſtophorus Landinus libr. 1. eiuſdem operis aliunde deducit. Idcirco princeps Lyricorum (de Latinis loquor) Horatius libr. 4. Carminum, Ode 13. non ineleganter pulchritudinem facem appellat, quoniam (vt iam diximus) ad amorem accendat, ſitque amoris atque libidinis voluptificum ſuauiſſimúmque incitamentum, illectamentum, irritamentum, vt vocat Valerius Maximus lib. 4. rerum memorabilium, tit. de verecundia: quo loco de Spurina hiſtoriam refert, propoſito accommodatiſſimam, iis quidem verbis: Spurina adoleſcens excellentis pulchritudinis, cum ſua mira ſpecie complurium fœminarum illuſtrium ſolicitaret oculos, ideóque viris earum ac parentibus ſe ſuſpectum eſſe ſentiret, oris decorem vulneribus confudit, deformitatémque ſanctitatis ſuæ fidem, quàm formam irritamentum alienæ libidinis eſſe maluit. Cuius etiam rei Mamertinus ætate longè inferior, neſcio etiam an eloquentia, meminit in Panegyrico ad Iulianum, cuius verba & nos ſubſcripſimus: Nobilem Hetruriæ adoleſcentem ferunt, cùm propter eximiam formæ dignitatem multarum in ſe fœminarum amores excitaret, faciem ſuam ad obliterandam pulchritudinem, ſauciaſſe. Cuius item hiſtoriæ meminit Diuus Ambroſius in ſua ad virgines adhortatione. Ælianus autem libr. 9. Hiſtoriæ animalium, quo loco diſſerit de ſerpente Theſſalo, tradit etiam beſtias non ſolùm ſui generis, ſed etiam alieni, modò ſint formoſa, amare, idque etiam exemplo probat. Denique Tertullianus ſtatim poſt initium libr. de cultu fœminarum, Decorem, inquit, naturaliter inuitatorem libidinis ſcimus. Leucippes apud Antonium Monachum Meliſſæ, tomo 1. cap. 60. κάλλος γὰρ ὀξύτερον τιτρώσκει βέλους, καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν εἰς τὴν ψυχὴν καταῤῥεῖ. Id eſt, Pulchritudo acutiùs, aut, ſi malis, velociùs vulnerat, quàm ſagitta, & per oculos in animum defluit.

Pulchritudo fax dicitur.

Spurinæ hiſtoria.

Beſtiæ quoque formoſitatem amãt.

Formoſa congredi nõ tam graue peccatum, quàm deformi.

12 Sed qui tantum in externis ſcriptoribus immoramur, in re præſertim tam manifeſta, & à noſtris legum ſcriptoribus ſatis comprobata? Bazianus doctor antiquus, aut, quiſquis is fuit, qui gloſſas edidit in cap. vlt. 14. quæſt. 6. ſiue Rufinus, ſiue Syluester, ſiue Ioann. Hiſpanus, ſiue Ioan. Faventinus, aut alius quiſpiam ex Decreti gloſſatoribus, tradit non tam grauiter peccare, qui cum formoſa muliere congreditur, quàm qui cum deformi: cum plura ſint, pulchritudo ſcilicet & libido, quæ cum illa perſuadent commiſceri, quàm cum iſta. Quam gloſſ. ad hoc citant, & ſequuntur Ioan. Andr. in cap. ea quæ fiunt. column. 2. de regul. iur. libr. 6. in Mercu. & Collecta. in cap. 1. extrà de eo qui dux. in matrim. quam pollu. per adult. & Alber. Gan. in tract. malef. titul. de multis quæſtionibus depen. à ſtatut. colum. 10. & Pan. in cap. veniens, extrà de eo qui cogno. conſang. vxor. ſuæ. & in ca, cùm quidam, colum. 2. & ibi etiam Felin. colum. 3. verſic. item not. quòd faciens actum. extrà de iureiur. & Barb. in procem. Clem. col. pen. vbi facit illam gloſſ. ſing. & Chriſto Por. in § gallinarum. Inſt. de rer. diuiſ. & Card. Alexandr. in cap. ſi clericus, ad fin. tit. de pac. tenen. & in cap. ſi duobus. col. 4. verſi. & ideo maius. extr. de appell. & Iaſ. in §. ex maleficiis. colum. 2. & ibi quoque Lud. Gomeſſius, col. 4. Inſt. de act. vbi ipſe Iaſ. dicit illam gloſſ. eſſe ad hoc not. Et Ioan. Crotus in repet. cap. vt animarum. col. vlt. de conſt. libr. 6. Sed & hoc ſub obſcurè ſenſiſſe videtur, ſi ſeriem & ordinem ſcripturæ ſolerter introſpicias, gloſſ. in cap. 1. in verbo, meretriciis, de pœn. diſtinct. 5. quam & ad hoc quoque ponderat Pan. in d. cap. cum quidam, vbi hoc apertè & aſſeueranter affirmat. Et id verum eſt, quicquid teneat Hieronymus Zanetinus in tract. caſuum conſcientiæ, quem poſuit poſt cap. 1. de accu. char. 68. Nam & Diuus Chryſoſtomus in epiſt. poſteriorem Pauli ad Timoth. Homil. 3. ex cap. 1. paulò ante fin. Illum (inquit) magis adulterum dixerim, qui quamlibet ex vulgò, quam qui reginam violarit: Illic enim plurima irritamenta ſunt, putà opes, elegantia formæ, & huiuſmodi cætera, quorum hìc nihil inuenias. Eadem profectò ratione illum magis ebrium dixerim, qui quolibet vino, quam qui optimo inebriatur. Ita & cupidum eum potiſſimum cenſeo, qui ne minima quidem rápere omittit. Nam qui maxima diripit, minima fortaſſe contemnet: qui autem parua non deſpicit, quomodo his maiora deſpiciet? Fur igitur his magis, quam ille eſt. Nam qui non aſpernatur argentum, nunquam profectò aurum aſpernabitur. Cui admodum in hoc poſtremo concinit text. in d. c. vlt. 14. q. 6.

Fur magis eſt, qui modica furatur.

13 Itaque cùm forma tam vehementer viros ſollicitet, alliciat, ſtimulet, ipſi quidem, vt voti compotes fiant, totis accinguntur viribus: preces, fraudulentias, munera, blanditias, obſequia, ſuadelas, omnia denique amatoria veneficia, quibus videlicet conciliatur amor, fœminarúmque præcordia diffinduntur, & obſeratæ fores pudicitiæ reparantur, tam pertinaciter, ſtudiosè, vigilanter adhibent, vt è cunctis formoſarum millibus vnam vix reperias, cuius pudicitia non exuperetur. Nam, vt apud Diuum Hieronymum contra Iouinianum libr. 1. diſſerit Theophraſt. in Aureolo, de hac ipſa re loquens, Aliquo modo, vel aliquando expugnatur, quod vndique inceſſitur: non facilè cuſtoditur, quod plures amant, & in quo totius populi vota ſuſpirant. Ideóque Phocylides Mileſius in ſuis carminibus, quæ ad bene beatéque viuendi inſtitutionem pertinent, ſcribit difficilem eſſe cuſtoditu pulchritudinem filiarum parentibus:

Pulchritudo difficilis cuſtoditu.

Κάλλος δυστήρητον ἔφυ παίδων τοκέεσσι.

14 Sed fac tuam hanc formulam vxorem adeò pudicam, vt nullis cuiuſcunque corruptelis ipſius caſtitas expugnetur: erit tamen ipſius vel inuitæ pulchritudo tibi admodum periculoſa. Abraham cùm in Ægyptum veniret, hæc vxori Saræ dixiſſe legitur, Gen. 12. c. Noui quod pulchra ſis mulier, & quod cùm viderint te Ægyptij, dicturi ſunt, vxor illius eſt, & interficient me, & te reſeruabunt. Sed & idem fecit, cùm ad Abimelech Regem Palæſtinorum fame preſſus veniret, vt ſcribitur eiuſdem libri ca. 26. Et priorem illum locum enarrans Ambroſius in lib. 1. de Abraham Patriarcha, c. 2. Animaduertebat, inquit, Abraham ſibi coniugis pulchritudinem in periculo futuram; monuit vxorem, vt ſororem ſe diceret: quo docetur non magnopere decorem quærendum coniugis, qui viro necem plerúmque gignere ſoleat. Non enim tam pulchritudo mulieris, quam virtus eius, & grauitas, delectat virum.

Pulchritudo vxorum viris periculoſa.

Abraham vxoris formã in periculum ſe adduxit.

In hanc

by Google

Camma forma, viro fuit exitio.

In hanc ſententiam Plutarchus in lib. de Claris mulieribus, tradit Synorigem Galatam, cùm Cammam Sinati eiuſdem gentis vxorem miſerè deperiret, nec eam tamen vllo pacto in ſuum amorem pellicere poſſet, adeò pudicitiæ, & ſui mariti amans erat, Sinatum ipſum intereniſſe: exiſtimantem ſe mortuo marito Camma faciliùs potiturum. Nec tamen ei res ea bene ceſſit. Nam & Camma in vltionem mariti, Synorigem veneno necauit. Sed nónne Berſabeæ pulchritudo exitio fuit Vriæ marito: vt teſtantur ſacræ literæ, 2. Regum 11. capi. Non immeritò igitur Theocritus apud Laërtium in Ariſtotele, formam vocabat ἐλεφαντίνην ζημίαν, id eſt, eburneum detrimentum, quòd grata ſit aſpectui, ſed multorum incommodorum cauſa.

Berſabea itē viro.

Forma eburneum detrimentum.

15 Vt interim omittam formam exitio fuiſſe ipſis mulieribus, vt videre licet in formoſiſſimis illis Romanis Lucretia & Virginia, quarum de hac re hiſtoria ſcripta eſt à Tito Liuio de Lucretia, 1. decad. lib. 10. paulò ante fin. & de Virginia lib. eiuſdem decad. 3. & aliis multis. Et ex hoc Iuuenali ſatyr. 10. multis eorum votum improbat, qui optant habere filias formoſas, ob id ſcilicet perituras,

Formam optat modico pueris, maiore puellis
Murmure, cùm Veneris fanum videt anxia mater
Vſque ad delicias votorum. cur tamen, inquit,
Corripias? pulcra gaudet Latona Diana.
Sed vetat optari faciem Lucretia, qualem
Ipſa habuit. cuperet Rutila Virginia gibbum
Accipere, atque ſuam Rutilæ dare.

Prætereà mulieres formoſæ, etiam ſi pudicæ ſint, non tamen eſſe creduntur: id quod maximè & maritum & liberos infamat. Nam, vt ſcribit D. Chryſoſtomus in epiſt. ad Corinth. 1. Homilia 12. Multi mulieris pulchritudinem admirantur. Et quidnam hoc? nam etſi pudica ſit, vix malam effugiet ſuſpicionem. Sed & idem Chryſoſtomus in 2. parte Homil. in Matthæum, homilia 2. ſi eius ſunt illæ homiliæ, quod Eraſmus negat, de forma mulierum loquens, declarat vxorum formam torquere, ac cruciare viros zelotypia. Quid (inquit) lucri decor huiuſmodi parit? nihil profectò. Verùm certamina magis intendit, maioréſque calumnias atque pericula ſuſpicionéſque complures. Ea denique, quam non huiuſmodi decor illuſtrat, ſuſpicione carebit. Quæ verò formoſa eſt, niſi magno ſtudio, & nimia viatur continentia atque honeſtate, opinioni protinus locum dabit, virque ipſe eiuſmodi zelotypia mordetur. Quo quid dici grauius poſſit? neque enim tantùm ex aſpectu ipſo voluptatis habet, quantum ex ſuſpicione mœroris. Illa enim conſuetudine ſolet extingui. At verò vbi laſciuiæ, libertatis, atque impudentiæ opinio manere cœperit, ipſius quoque animæ intima penetrat, atque penitus inſitis ſordibus ſqualeſcit in dies. & cætera, quæ ſequuntur.

Formoſa licèt ſint pudicæ, non tamen creduntur.

Forma vxorum viros in zelotypiam trahit.

Epilogus.

16 Igitur cùm mulierum pulchritudinem tam fœdæ, tam turpes, tam infames ſequantur comites, ſuperbia videlicet, & libido, vt non iniuria Socrates apud Platonem, libr. 6. de repub. formam inter cætera, quæ animum deprauant, atque impediunt, repoſuerit. Et quiſquis ille eſt apud Antonium Monachum Meliſſæ, tomo 1. Sermo. 60.

Τὸ γὰρ πολὺ κάλλος καὶ ψόγον πολλῶν γέμει.
Eximia enim forma criminibus multis referta eſt.

Quod quidem non longè abeſt ab eo, quod nuper ex D. Chryſoſtomo adduximus. Cúmque vxoris forma maritum ſæpè in vitæ diſcrimen adducat, ex eáque mala vulgi fama, etiam ſi vxor pudica fuerit, oboriatur, zelotypiáque virum ipſum ob id torqueat: inſanus profectò exiſtimandus eſt, qui vxorem formoſam quidem illam, ſed faſtuoſam, & inſolentem, ſed Veneream atque vitioſam, ſibíque demum periculoſam, atque omnibus modis incommodam deſponderit.

17 Quid, ſi oſtenderim, vel ceſſantibus huiuſmodi rationibus, atque etiam paribus per omnia formoſarum atque deformium moribus, multò tamen meliùs eſſe viris iſtas, quàm illas, nanciſci vxores? Quod vt demonſtrem, id ſtatim fatebor, quod voluptatis formæ aſſertores ad ſuas partes tuendas præcipuè adducerent. Id certè eſt, formoſarum conſuetudinem, congreſſum, familiaritatem viris eſſe multò iucundiorem, atque concinniorem, quàm deformium. Sed mox velim iſti reſpondeant, num longè ſatius eſt, nonquam antea fuiſſe felicem, quàm felicitate, in qua aliquando fueris, excidiſſe? Et certè ſatius eſt. Nam vt à D. Seuerino libr. 2. de Conſol. Philoſophiæ, veriſſimè ſcriptum eſt. Infeliciſſimum genus infortunij eſt, fuiſſe felicem. quod citat Ioann. Andr. in cap. ex parte. de conſuet. & ante eum gloſſ. in cap. ſunt qui arbitrantur. ad fin. de pœnit. diſtinct. 1. vbi & in eam ferè ſententiam remigrat text. qui eſt huiuſmodi: Nihil eſt, quod tam ſummi doloris ſit quàm ſi vnuſquiſque poſitus ſub captiuitate peccati recordetur, vnde lapſus ſit, atque ceciderit. Hanc autem ſententiam Boëtius à Seneca mutuatus eſt, cuius hæc verba ſunt: Summum genus infelicitatis miſero eſt, fuiſſe aliquando felicem. Et idem in libro de tranquillitate vitæ: Leuior, ait, dolor, non habere, quàm perdere. Et pòſt pauca: Tolerabilius eſt, faciliúſque, non acquirere, quàm amittere. Ideóque lætiores videbis, quos nunquam fortuna reſpexit, quàm quos deſeruit. Xenophon apud Diuum Maximum Locorum communium Sermo. 61. & Stobæum Sermo. 13. Οὐ γὰρ τὸ μὴ λαβεῖν τ' ἀγαθὰ οὕτω χαλεπὸν, ὡς τὸ λαβόντα στερηθῆναι. Id eſt, Non enim bona non accipere ſic graue eſt, quàm acceptis priuari. Valerius Maximus libr. 2. cap. 8. Vtilius, inquit, aliquantò fuit, ad illa aditum non impetraſſe, quàm iam percepta eorum dulcedine caruiſſe. Athenæus libr. 14. Variæ hiſtoriæ, tradit Ariſtot. ſapientiſſimè putaſſe, non eſſe ſimile dignitatem aliquam ſuſcipere, & cùm acceperis, ea ſpoliari. Non enim graue eſſe, non adipiſci: at cùm adeptus ſis, amittere, moleſtum eſſe. Et Beliſarius apud Procopium de Bello Vandalico libr. 3. Quantò igitur, inquit, non poſſidere leuius, quàm poſſeſſis quandoque priuari: tantò nunc magis, quàm priùs, nobis exiſtimandum, &c. Et quod propiùs ad hanc tractationem accedit, Plutarchus Problematũ Roma. cap. 49. Quid eſt, inquit, quod Flamen Dialis mortua vxore ſacerdotio ſe abdicat, ſicut apud Teium ſcriptum eſt? An quod, qui vxorem duxit, poſtquam ipſam amiſit, eo qui nunquam duxit, multò eſt infelicior? Et alias quoque rationes adducit, ſed nihil huc pertinent. & ante hunc Tullius in Partitionibus oratoriis, Nihil eſt tam miſerabile, quàm ex beato miſer.

Felicem non fuiſſe ſatius eſt, quàm felicitate excidere.

Flamen Dialis vxore mortua ſacerdotio ſe abdicat.

18 Nec huic ſententiæ defuerunt Poëtæ. Nam Euripides in Bellerophonte apud Stobæum, Sermone 95.

ὅστ' οὐδὲν οὐδεὶς, διατελεῖ δ' ἀτυχῶν,
Τοσῷδε νικᾷ. τὸ γὰρ ἐν ὀλβῷ ὢν,
οὐκ οἶδεν ἀεὶ δυστυχῶν κακῶς τ' ἔχων.
οὗτος ἄμεινον (aut, vt alij legunt, ἄριστα) μὴ γευσάμενος
καλῶν.
ἐκεῖνο γὰρ μεμνήμεθ', ὃς ἦν ποτὲ,
Κἀγὼ μετ' ἀνδρῶν ἦν ἐπ' εὐτυχεῖν ποτέ. Id eſt,

Homo nihili & aſſiduè infelix,
In hoc cæteros vincit, quod hactenus bonorum expers,
Neſcit ſe ſemper infelicem fuiſſe, & malè affectum.
Ita ſatius eſt, bona nunquam expertum fuiſſe.
Expertis enim memores apud ſe cogitant: Qualis eram olim,
Cùm etiam ego inter homines aliquando feliciter agerem?

Idémque in Iphigenia in Tauris:
Τὸ γὰρ μετ' εὐτυχίας κακοῦσθαι,
Θνατοῖς βαρὺς αἰών.
Nanque poſt felicitatem miſerè affici,
Mortalibus grauis vita.

Et in Troadibus:
ὁ δ' εὐτυχήσας εἰς τὸ δυστυχὲς πεσὼν,
Ψυχὴν ἀλᾶται τῆς πάροιθ' εὐπραξίας.
Κείνη δ' ὁμοίως, ὥσπερ οὐκ ἰδοῦσα φῶς,
Τέθνηκε, κ' οὐδὲν οἶδε τῶν αὑτῆς κακῶν.
Qui verò felix fuit, in infelicitatem collapſus,
Animo diſcruciatur propter priorem felicitatem.
Illa verò ſimiliter, tanquam non viuens,
Mortua eſt, & nihil nouit ſuorum malorum.

Et in Helena:
——ὅταν δ' ἀνὴρ
Πράξῃ κακῶς ὑψηλὸς, εἰς ἀηθίαν
Πίπτει κακὴν τοῦ πάλαι δυσδαίμονος.
——*Quando enim vir*
Sublimis malè habuerit, in deſuetudinem
Cadit deteriorem, eo qui antè fuit infelix.

Notum eſt autem illud Ouidij, lib. 5. Triſt. Eleg. 7.
Turpiùs eijcitur, quàm non admittitur, hoſpes.

Quod & à Pontifice relatum eſt in c. quemadmodum. de iureiur. Quam & ipſam ſententiam abundè comprobauimus in noſtris Commentariis in Pictonum conſuetudines, tit. 2. §. vlt. vbi videre poteris, ne hîc iterum repetam.

Forma res caduca. 19 Quo ſic conſtituto, illud quoque iſti fateantur oportet, non diutius hac formoſitatis voluptate potituros, qui formoſas duxerint. Nam quæ hodie eſt formoſa, cras eadem deformis erit. Eſt nimirum forma res caduca, euanida, fugax, decidua, velox, fluxa, rapida, eodem penè momento vireſcens, & areſcens: non ſecus ac floſculi, quorum vita dialis, qui matutino tempore pulcherrimi, ante veſperā euaneſcunt, magna (vt ſcribit Plin. lib. 21. c. 1.) hominum admonitione, quæ ſpectatiſſimè floreant, celerrime marceſcere: quaſi intelligeret Plinius, formam eò celeriùs ocyúſque elabi, quò magis conſpicua eſt. Galen. in exhortatione ad bonas artes, eos laudat, qui indicant formam vernis floribus eſſe ſimilem: vt qui breuem voluptatem habent: ſimúlque laudat Lesbię dictum. Nam qui formoſus eſt, tantiſper eſt, dum videtur. Fallax, ait ille omnium ſapientiſſimus, Prouerb. vlt. gratia, & vana eſt pulchritudo. Et quiſquis eſt, qui lib. 1. Epigrammatum hoc inſcripſit,
Τῆς ὥρας ἀπόλαυε, παρακμάζει ταχὺ πάντα.
ἓν θέρος ἐξ ἐρίφου τραχὺν ἔθηκε τράγον.

Id eſt, ad verbum:
Pulchritudine fruere: deflor eſcunt citò omnia:
Vna æſtas ex hædo ſetoſum, ſiue hirſutum facit hircum.

Et rurſum in eodem libro:
Τὸ ῥόδον ἀκμάζει βαιὸν χρόνον· ἢν δὲ παρέλθῃ,
Ζητῶν εὑρήσεις οὐ ῥόδον, ἀλλὰ βάτον.

Quod & ad verbum id ſonat:
Roſa viget breue tempus. Si autem præterierit,
Quærens inuenies non roſam, ſed ſpinam.

Et Theocritus Idyllio 28. cui titulus, ἐραστής:
Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐστι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει.
Καὶ τὸ ἴον καλόν ἐστιν ἐν εἴαρι, καὶ ταχὺ γηρᾷ.
Λευκὸν τὸ κρίνον ἐστὶ, μαραίνεται ἁνίκα πίπτει.
ἁ δὲ χιὼν λευκὰ καὶ τάκεται ἁνίκα παχθῇ.
Et roſa formoſa eſt, ſed tempore marcet & aret.
Formoſa & viola veris ſub ſydere ſolis.
Sed citò conteritur flos, & mox ille ſeneſcit.
Candida ſunt etiam per amœnas lilia valles.
Sed citò marceſcunt, & quæ modò candida nix eſt,
Tabeſcit, moritúrque, breui liquefacta ſub æſtu.

Eſtque etiam in hanc ſententiam Epigramma Platonis apud Laërtium:
Τῷ μήλῳ βάλλω σε· σὺ δ' εἰ μὲν ἑκοῦσα φιλεῖς με,
Δεξαμένη τῆς σῆς παρθενίης μετάδος.
εἰ δ' ἄρ', ὃ μὴ γίνοιτο, νοεῖς, τοῦτ' αὐτὸ λαβοῦσα
Σκέψαι τὴν ὥρην, ὡς ὀλιγοχρονία.

Quod ſic vertit interpres Ambroſius:
Malo ego te ferio: tu me ſi diligis, illud
Suſcipe, me impartis virginitate tua.
Hoc fieri ſi poſſe negas, hoc ſuſcipe malum, &
Quàm pereat paruo tempore forma, vide.

20 Suntque & in id Poëtarum Latinorum ſententiæ, quorum facilè princeps Virgilius, ſi is tamen fuit, qui carmen de Roſa ſcripſit:
Collige virgo roſas, dum flos nouus, & noua pubes:
Et memor eſto, æuum ſic properare tuum.

Et Ouid. lib. 2. de Arte amandi:
Forma bonum fragile eſt, quantúmque accedit ad annos,
Fit minor, & ſpatio carpitur illa ſuo.
Nec ſemper violæ, nec ſemper lilia florent.
Et riget amiſſa ſpina relicta roſa.

& cætera, quæ ſequuntur. Alter Poëta Olympius Nemeſianus in Bucolico Ludicro:
Non hæc ſemper erit: perdunt & gramina flores:
Perdit ſpina roſas, nec ſemper lilia candent.
Nec longum tenet vua comas, nec populus vmbras.
Donum forma breue eſt, nec ſe tibi commodat annis.

Sed & Seneca Tragicus in Hippolyto:
Anceps forma bonum mortalibus,
Exigui donum breue temporis,
Vt velox celeri pede laberis!

Et paulò pòſt,
Vt fulgor, teneris qui radiat genis,
Momento rapitur: nulláque non dies
Formoſi ſpolium corporis abſtulit!
Res eſt forma fugax: quis ſapiens bono
Confidat fragili? dum licet, vtere.

Idem in Hercule Oetæo:
Vt alta ſyluas forma vernantes alit,
Quas nemore nudo primus inueſtit tepor:
At cùm ſolutos expulit Boreas Notos,
Et ſæua totas bruma decuſſit comas;
Deforme ſolis aſpicis truncis nemus,
Sic noſtra longum forma decurrens iter,
Deperdit aliquid ſemper, & fulget minus.

Rurſum in Octauia.
Probitas, fidéſque coniugis, mores, pudor,
Placeant marito: ſola perpetuò manent.
Subiecta nulli mentis atque animi bona:
Florem decoris ſingulis carpunt dies.

In quam ſententiam trahi poteſt, & illud Claudiani:
Pulchris ſtare diu Parcarum lege negatur:
Magna repentè ruunt, ſumma cadunt ſubitò.

Et quod Statius libr. 1. Syluarum appellat formam, dona fugientia:
Exerce formam, & fugientibus vtere donis.

Et (vt etiam vtamur teſtimonio recentiorum Poëtarum) illud Michaëlis Verini Florentini:
Hæc quam cernis anum, quondam formoſa puella
Extitit, an neſcis, quàm breue forma bonum eſt?

21 Nec ſoli ſunt Poëtæ hanc formæ fugitiuæ breuitate *De eadē re.*

nitate ſuis verſibus executi: ſed & alij ſcriptores celeberrimi eleganter expreſſerunt. Philo Iudæus, qui in noſtra & Græcorum Philoſophia facilè cæteros antecellit, in eo libro, quem de prouidentia ſcripſit: Formoſitate (inquit) corporis ſe iactare mẽtis compos nemo poterit, quæ breui adeò extinguitur tempore, vt antequam floreſcat, defloruiſſe videatur. Quod & vſurpauit Euſebius Pam. libr. de Euangel. præpar. 8. ca. 5. Criſpus quoque Salluſtius, Romana ille primus in hiſtoria, vt Martialis ait, in eo lib. quem de bello Iugurthino mira elegantia conſcripſit, in eandem ferè ſententiam hæc prodidit: Igitur præclara facies, magnæ diuitiæ, viſque corporis, & omnia alia huiuſcemodi, breui dilabuntur. Et alibi, Dignitas formæ, aut morbo, aut ætate deflureſcit. Et iterum in Catilinario: Formæ, inquit, gloria fluxa, atque fragilis eſt. Plutarchus in libr. de liberis educandis: Forma præcipuum eſt quoddam bonum, at caducum, paruóque durans tempore. Socrates autem apud Diogenem Laërtium in vita Ariſtotelis, formam appellabat ὀλιγοχρόνιον τυραννίδα, hoc eſt, exigui temporis tyrannidem: quod ſcilicet eius gratia mox defloreſceret. Domitianus apud Suetonium, dicebat, nihil breuius eſſe decore. Apuleius Platonicorum eruditiſſimus, & vt cenſet Auguſtinus, eloquentiſſimus, in Deo Socratis, ſignificare volens, nihil eſſe breuius forma, ſcribit: Formoſus eſt? expecta paulíſper, & non erit. Boëtius libr. 3. de Conſola. Philoſophiæ: Formæ nitor vt rapidus, vt velox, & vernalium florum velocitate fugacior. Lucianus Samoſatenſis in Dialogo Menippi & Mercurij, introducit ipſum Menippum mirantem, quòd Græci, qui pro Helenę forma multos diu tolerarunt labores, non intellexerunt, ſe pro re vſque adeò momentanea, quæque tam facilè emarceſſit, elaborare. Eteocles apud Abbatem Maximum, Philoſophum & Martyrem, Serm. 44. Locor. communium, cuidam ob formam glorianti, οὐκ αἰσχύνῃ, φησίν, ἐπὶ τῇ ὥρᾳ μέγα φρονῶν, ἣν παρακαταθήκην ἐν μικρῷ χρόνῳ ἔχεις; Id eſt, Non pudet te ſuperbire ob pulchram ſpeciem, quam depoſitam habes ad exiguum tempus?

Forma exigui temporis tyrannis.

22 Et vt aliquid mutuemur à ſacris ſcriptorib. D. Chryſoſtomus in epiſtolam ad Epheſios Homilia 20. poſt nonnulla alia pulchritudinis incommoda, quæ ex eo ſuprà adſcripſimus: confeſtim hæc ſubdit, ex quibus illud non mediocre quoque inſurgit: Sed voluptatem habet pulchritudo vſque ad primum ſcilicet aut ſecundum menſem, aut ſi multùm, vſque ad annum, deinceps verò non ita: ſed per conſuetudinem tabeſcit illius admiratio: interea tamen mala, quæ ex pulchritudine nata ſunt, manent. In ea verò, quæ non adeò corpore formoſa eſt, nihil tale metuendum: ſed certè primus amor admodum perdurat: eò quod anima formoſa eſt, non corpus. Alter, D. Gregorius Nazianzenus, in verſibus Elegiacis, quos eleganter ſcripſit, in mulieres ornatas fucataſque:

De eadem re.

> οὗτος σοι νόμος ἐστὶ πατρώϊος ἐξέτι κείνου,
> Μή ποτ᾽ ἐπ᾽ εὐχροίῃ θάρσος ἔχειν, θύγατερ.
> Πᾶν γὰρ κάλλος ἐμοὶ βαιὴ χάρις εἶναι ἔοικε,
> Καὶ χειμὼν κρυερὸν ὤλεσεν ἐξαπίνης.
> ἢ νοῦσος μιν ἐμάρανεν ἄωρον, ἢ χρόνος αὐτὸς
> ὤλεσε τηκεδανῶν κύκλα φέρων ἐτέων.

Id eſt, propè ad verbum: ſic enim ſæpiùs ſoleo facere, vt poſſint Lectores nonnihil in Græcis literis veluti ex tranſcurſu addiſcere,

> *Hæc tibi lex eſt patria, vſque ex illo*
> *Nunquam in bono colore fiduciam habere, ô filia.*
> *Omnem enim pulchritudinem mihi, breuis gratia vertulit,*
> *Et hyems frigida perdidit confeſtim,*
> *Vel morbus ipſam flexit intẽpeſtiuè, aut tẽpus graue*
> *Perdidit tabefacientium orbes ferens annorum.*

23 Quæ cùm ita ſint, rectè Plutarchus in Præceptis connubialibus ſcribit, quòd quemadmodum ignis in paleis leporiniſque pilis accenditur, ocyúſq; reſtinguitur: ita breuem amorem, nouitiúmque coniugum corporis forma inflammatum, nec durare poſſe, nec firmum eſſe exiſtimandum eſt. Quaſi ſcilicet diceret, vt forma citò abit, ita & amor, quam illa conflauit. Nam cùm propter formam ames, idem amoris & formæ finis eſt. Ceſſante enim cauſa (vt paſſim dicunt noſtrates ex Ariſtotelis ſententia) ceſſat & effectus: de qua re priuatim nunc libellum cudimus. Ex quo eſt illud Bacchidis Terentianæ in Heautontim.

Formæ amorum forma abit.

> *Quippe forma impulſi noſtra nos amatores colunt.*
> *Hæc vbi immutata eſt, illi ſuum animũ aliò conferunt.*

Illúdque Iuuenalis Sat. 6.

> *Cur deſiderio Bibula Sertorius ardet?*
> *Si verum excutias, facies, non vxor, amatur.*
> *Tres rugæ ſubeant, & ſe cutis arida laxet,*
> *Fiant obſcuri dentes, oculiq; minores,*
> *Collige ſarcinulas, dicet libertus, & exi,*
> *Iam grauis es nobis.*

Quæ haud dubiè cõfirmant id, quod ſcribit Ariſtot. libr. Ethic. 8. c. 4. Amicitiam, quæ ex forma & pulchritudine proficiſcitur, deſinente ipſa pulchritudine, eam quoque deſinere.

24 Proinde (vt breuibus hunc locum concludamus) cùm abſolutæ voluptatis, quam qui formoſas ſectantur, in earum conſuetudine collocant, longè melius ſit fuiſſe ſemper expertem, quàm ex ea, cuius magnam olim partem hauſeris, decidere, & veluti in ordinem redigi: (Id quod vſui euenire his neceſſe eſt, qui formoſas vxores antea habuerunt, quippe cùm eaſdem mox deformes habituri ſint) cúmque amor ille vxorius, ob pulchritudinem conciliatus, decidente pulchritudine plerunque ſoluatur, in odiúmque ac tædium commutetur: & ſi fortuna illa diutius maneat (id quod rariſſimum eſt) conſuetudine tamen & frequentia, quæ ex ea oritur, languidior fiat: dubitationem non habet, quin præſtet deformẽm ducere vxorem, quàm formoſam.

Epilogus.

25 Adde, quòd cùm aliàs ſemper literarum ſtudia impediantur nuptiis, vxoriiſque interpellationibus, nec poſſimus libris & vxori pariter inſeruire, vt apud Hieronymum in Iouinianum libr. 1. ſcribit Theophraſtus: & teſtatus eſt Cicero, qui, cum ab Hirtio rogaretur poſt repudium vxoris Terentiæ, vt ſororem eius duceret, omnino facere ſuperſedit, dicens, non poſſe vxori & philoſophiæ operam pariter dare, vt retulit ipſe Hieronymus eodem loco, & è noſtris Ioannes Andreas, & Pan. in c. diuerſis. extrà de cleric. coniu. Tum verò maximè vxores formoſæ huiuſmodi literarum impedimenta nobis afferunt, vt quæ ſua pulchritudine animum noſtrum veluti detinent, neque ſinunt aliò diuertere. Maria. Soci. Senen. Bartholomæi pater, vtroque iure conſultiſſimus, & optimo iure excellentiſſimus doctor, vocatus à Ioan. Baptiſta Cacia. in rep. l. admonendi, col. 1. ff. de iureiur. & clariſſimus à Philip. Cor. conſ. 306. circa primum quæſitum, poſt princ. lib. 3. interrogatus aliquando, cur minùs ſolito literis operam daret, vxorem (inquit) duxi. Rurſus interpellatus, cur Socrates vxoratus non itidem Philoſophiæ ſtudia negle xiſſet, Xanthippe, inquit, moroſa fuit, & vt exiſtimo, deformis: mea vxor proba eſt, & forma decenti. Id quod memoriæ prodidit Antonius Pan. in eo libello, quem elegantiſſimè conſcripſit de facetiis

Vxoris interpellationibus ſtudia impediuntur.

Maximè, vbi vxores ſunt formoſa.

Mariani Soci, dictum de vxore.

Digitized by Google

Alphonſi regis, & aliorum.

Vxores formoſa maximā vita partem viris adimant.

26 Poſtremum & hoc quoque adiiciro, Vxores formoſas magnam partem vitæ nobis adimere: vipote quæ ſua forma, ſicuti ſoprà diximus, ad Venerem alliciant immodicam atque ſuperfluam: quæ vires corporis (vt interim taceam de reliquis incommodis intemperatæ libidinis; quæ a me latiùs in iis ipſis legibus connubialibus deſcribentur) omnino atterit, deuorat, abſumit, vitámque ante tempus veluti præripit, & ſenectutem intempeſtiue accelerat, vt & latiùs poſtea narrabimus. Vnde Germani, vt teſtis eſt Bebelius, hanc ſententiam prouerbij vice celebrant, Quatuor ante tempus hominem occidere, vxorem formoſam, triſtem familiam, immoderatom cibum, aerem corruptum. Quàm laudabilis autem, quantíque æſtimanda ſit longa vita, alibi diximus in tractatione Nobilitatis, cap. 31. num. 518. præterea non inficior.

Epilogus.

27 Igitur (vt ſemel finiam) cùm vxoris forma ſupercilium ſecum afferat, & ſuperbiam: enim genitalem torum fœdet libidinibus, cùm ſit eius naturæ, vt non patiatur abſoluta illa voluptate frui diutiùs, ſed & vertat amorem in odium, cum literarum ſtudia maiorem in modum impediat, cùm longæuitari (quæ admodum pretioſa res eſt) miris modis officiat: reliquum eſt, vt concludamus, admodum eſſe cauendum, fugiendúmque, veluti quendam ſcopulum, vxoris formoſæ contubernium. Ideóque Anacharſis ille Scytha, nihil tamen minùs quam Scytha, moribus & ſapientia, vxorem deformem duxiſſe dicitur.

Anacharſis vxorem deformē duxit.

Quod cùm ei in conuiuio à quopiam dictum fuiſſet, reſpondit, & id quoque ſibi videri. Et conuerſus ad puerum, *ἀλλά μοι ἔγχει, ὦ παῖ, ἀκρατέστερον, ὅπως αὐτὴν καλὴν ποιήσω*. Sed mihi, puer, meracius infunde poculú, vt ipſam pulchrá faciam. Tanquam ſcilicet oculorum acies temulentia deciperetur, vt autor eſt Athenæus. Protagoræ autem ſententia eſt apud Antonium Monachum, Meliſſæ tomo 2. cap. 33. *Γυναῖκα σώφρονα ζήτει, καὶ μὴ εὔμορφον. τὸ μὲν γὰρ θησαυρὸς ἀνέκλειπτος, τὸ δὲ ἐπιπολαία γνώμης*. Id eſt, vxorem temperantem quærito, non formoſam. Ille enim eſt theſaurus, qui ſurripi non poteſt: hæc autem, animi opinio, ſiue perſuaſio.

Contra vxores formoſas eſſe ducendas.

28 Sed dicet quiſpiam, Iacob ille vnus ex tribus Patriarchis, vir quidem omnibus virtutum numeris conſummatiſſimus, & dignus, quem omnes ſibi proponant imitandum, Rachel virginem decora facie & venuſto aſpectu efflictim atque ardenter adamauit: quam vt vxorem haberet, haud grauatè Laban eius parenti ſeptem annis ſeruiuit, vt ſcribitur Gen. 26. cap. Ex quo facilè videri poteſt, eam ob id potiſſimùm ſibi delegiſſe, quod formoſa eſſet, & venuſta: vt etiam non obſcurè annotauit princeps ſententiarum, quem vocant, in 4. diſt. 30: vbi & D. Bonauent. in expoſitione ipſius text. & Petr. Palud. aſſerunt, eum ne venialiter quidem peccare, qui vxorem ducit propter pulchritudinem, modò non ſit cauſa principalis, & præcipua ipſius matrimonij, ſed ſecundaria, & vt loquuntur, inductiua, vt illam potiùs ſcilicet aſſumat, quam aliam. & ſequitur Ang. Cla. in ſua ſumma, in verbo, matrimonium, verſ. pen. & Anto. Flor. in 1. part. 3. partis ſuæ ſummæ, tit. 1. cap. 19. §. quarta concluſio eſt: & Aſteſſanus in ſua Summa lib. 8. tit. 9. art. 1. in fin. & è noſtris in hac fuit ſententia Collect. poſt alios in ca. ad diſſoluendum, extrà de deſponſa. impub. & videtur ſentire gloſſ. in ſumma, a 7. qu. 1. & Pan. in ca. tua nos. in 3. not. de ſponſa. Quin Diuus Thomas in d. diſt. 31. etiam ſuper text. ſentit non eſſe mortale peccatum, etiam ſi libido pulchritudinis ſit cauſa principalis, modò non ſit immodica, & vt dicit, effrænata.

Vxorem ob formam ducens an peccet.

Vxorem deformē an liceuerit repudiare.

29 Item lex eſt in Deuter. cap. 21. Si videris in numero captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, voluerisque habere vxorem, introduces eam in domum tuam. E diuerſo autem alia lex eſt in eod. libr. cap. 24. & repetitur in Decretis canonicis, cap. non ſatis. 34. q. 2. qua cauetur, vt ſi vxor non inuenerit gratiam in oculis viri, propter aliquam fœditatem, ſcribet libellum repudij. Quæ lex tametſi non ſatis fuiſſe probabilis pleriſque videtur, vt alibi infra dicemus, multi tamen non contemnendæ autoritatis viri (inter quos eſſe videtur Scotus in 4. ſent. diſtinct. 33. art. 3. quæſt. 1.) non ſolùm probabilem, ſed & pro tempore vtilem, atque etiam neceſſariam fuiſſe contendunt: proinde à peccato eos excuſaſſe, qui repudiabant, vt & ibi tenet Duran. in 3. quæſt. & e noſtris Pan. in cap. gaudeamus. in vlt. not. extra de diuor. Sed vtruncunque fuerit, certè ex Pontificum decretalibus deformitas notabilis ſuperueniens poſt ſponſalia de futuro, præbet iuſtam cauſam ab illis diſcedendi. cap. quemadmodum. verſ. quod ſi poſt. iuncta gloſſ. & ibi Inno. col. 2. & alij, de iureiur.

Deformitas ſuperueniens, an præbeat iuſtam cauſam ſoluēdorum ſponſaliorum.

Quæ quidem res, atque etiam ea lex Deuteronomij apertè nobis indicāt, deformitatem vxorum rem eſſe viris deſpectiſſimam: tantúmque illis diſplicere, quantum aliud quicquam. Et quod maximè cauendum eſt, ob id viros vxores aſpernari, & repudiare, in aliarúmque concubitum exardeſcere. Ideóq; Decius Auſonius & Medicus, & Poëta nunquam ſatis laudatus, non minùs verè, quàm eleganter, ſcribit:

Deformitas vxorum eas contemptui haberi facit.

Deformis vxor cui ſit, ancilla elegans,
Vxorem habere, ſubigere ancillam velit.

De forma quoque expetenda.

30 Cæterùm Salomon omnium ſapientiſſimus, introduxit ſponſum ſponſam ita alloquentē, Cantic. 2. Oſtende mihi faciem tuam. facies enim tua decora. Et parens eius Dauid Pſalm. 44. Concupiſcet rex decorem tuum. Et eccleſiaſticus cap. 36. Species mulieris exhilarat faciem viri ſui, & ſuper omnem concupiſcentiam ſuperducit deſiderium. Et antè, cap. videlicet 26. Sicut Sol oriens mundo in altiſſimis Dei, ſic & mulieris bonæ ſpecies in ornamentum domus eius. Ex quibus facilè perſpici poteſt, & exemplo illius Patriarchæ, & autoritate legum Moſaicarum, Dauid, & Salomonis, & filij Syrach potiùs eligendam eſſe formoſam vxorem, quàm deformem.

Forma Deorum donum.

31 Præterea cur tantopere repudianda eſt, aut faſtidienda in vxore forma, quam Paris apud Homerum illum omnium diſciplinarum tanquam oceanum quendam, in 3. Iliados Rhapſodia, dicit eſſe deorum donum glorioſum. Ita enim Alexandrum inducit reſpondentem Hectori, qui illi formam exprobrarat:

Μή μοι δῶρ' ἐρατὰ πρόφερε χρυσέης Ἀφροδίτης,
Οὔτοι ἀπόβλητ' ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρα,
Ὅσα κεν αὐτοὶ δῶσιν, ἑκὼν δ' οὐκ ἄν τις ἕλοιτο,

Id eſt, ad verbum,

Ne mihi dona amabilia obijcias aurea Veneris,
Non abijcienda ſunt Deorum glorioſa dona.
Quæcunque ipſi dant, voluntariùs autem non aliquis acceperit?

Cuius loci autoritate veluti clypeo ſe defendit Apuleius, qui tanquam formoſus accuſabatur, Apologia prima: vbi & multos Philoſophos refert fuiſſe formoſiſſimos. Idem Homer. lib. 6. eiuſdem operis, ſcribit Deos tribuiſſe pulchritudinem Bellerophonti:

Τῷ δὲ θεοὶ κάλλός τε, καὶ ἠνορέην ἐρατεινὴν
ὤπασαν.—

Ex qui

Ex quibus Homeri locis videtur Ouidius illud fuiſſe mutuatus lib. 3. de Arte amandi:

Forma Dei munus.—

Cui ſententiæ adſtipulantur Theologi. Nam & Chryſoſtomus verus ille Theologus, ſi alius vnus eſt, Homilia 1. in Pſalm. 50. Pulchritudo, ait non eſt in culpa: quia ea Dei eſt. & D. Auguſtinus de Ciuitate Dei lib. 15. cap. 22. ſcribit pulchritudinem corporis Dei donum eſſe.

Helenæ pulchritudo admirabilis. vide in nu. 41.

32 Sed & hanc tanti fecere omnes illi fortes, & heroes, & ſemeidei, vt pro formoſa vna muliere, bella indefatigabili ardore ac pertinacia pugnauerint. Neque eſt, quòd putemus, Græcos pugnaſſe propter vltionem, cùm iurarent ſe reſtituta Helena bellum dimiſſuros: aut Troianos propter retinendam dignitatem, ne ſcilicet timore adacti reſtituiſſe viderentur. Cuius rei teſtis eſt Quintilianus libr. 8. Oratoria. inſtit. vbi de amplificatione diſſerit: cuius hæc verba ſunt: Non putant indignum Troiani principes Graios Troianóſque propter Helenæ ſpeciem tot mala tanto temporis ſpatio ſuſtinere. Quęnam igitur illa forma credenda? Non enim hoc dicit Paris, qui eam rapuit: non iuuenis aliquis, aut vnus è vulgo: ſed ſenes, & prudentiſſimi, & Priamo aſſidentes. Verùm & ipſe rex decennali bello exhauſtus, amiſſis tot liberis, imminente ſummo diſcrimine: cui faciem illam, ex qua tot lacrymarum ongo fluxiſſet, inuiſam ac abominabilem eſſe oportebat, & audit hæc, & eam filiam appellans iuxta ſe locat, & excuſat etiam, atque ſibi eſſe malorum cauſam negat. Hæc Quintilianus, qui totum locum ex illa Iliados tertia Rhapſodia Homeri deprompſit, quo in loco Troiani ſenes ipſi Priamo aſſidentes, cùm vident Helenam aſcendentem, admirati eius formam, hæc inter ſe ſuſurrant,

Οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ ἐϋκνήμιδας Ἀχαιοὺς
Τοιῇδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν
Αἰνῶς, ἀθανάτῃσι θεῇς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Vnde ſumptum videri poteſt illud Propertianum, lib. 2. Eleg. 4.

Digna quidem facies pro qua vel obiret Achilles,
Vel Priamus, belli cauſa probanda fuit.

Sed & de hoc loquens Lucianus, aut quiſquis is fuit (nam de autore dubitatur) in eo dialogo, qui Charidemus inſcribitur, inter opera ipſius Luciani: Europa tunc primum contra Aſiam bello concitata, cum Troiani poſſent Helena reddita, ſine periculo ac metu terram ſuam retinere, Græci autem hanc illis habendam permittentes, moleſtia liberari: neutri conſulere ſibi ipſis voluerunt, rati non aliam pulchriorem belli cauſam, ob quam morerentur, inuenire ſe poſſe. Iam verò & Dij, cùm certò ſcirent liberos ſuos in eodem bello perituros eſſe, nequaquam illos ab eo abſterruerunt, ſed ad id vltrò proficiſci fecerunt, rati non minorem inde gloriam conſecuturos eos eſſe, ſi pro Helena mortem obiiſſent, quàm quod Deorum filij procreati eſſent.

Dij Deæque à forma laudata. Apollo Cæſariatus. intonſus. crinitus.

33 Quin & idem Poëta in ſuis ſparſim ſcriptis Deos Deáſque pulchritudine vt plurimum ornauit. Inter quos Apollinem canit ἀκερσεκόμην, id eſt, intonſum, & cæſariatum, cùm ſcribit 20. Iliados:

Φοῖβος ἀκερσεκόμης.

Cuius rei (ſi id ſcire cupis) ratio traditur à Macrobio libr. 1. Satur. cap. 17. & Heſychio. Ex quo & à Virgilio libr. 9. Æneidos, crinitus Apollo dictus eſt: & ab altero Poëta veteri (quiſquis is eſt) apud Tullium li. 2. aut aliorum computatione, quarto Acade. quæſtio.

Intendit crinitus Apollo
Arcum auratum Luna innixus.

Comoſus.

Et comoſus eidem Virgilio, in obſcœno carmine, ſi ipſius eſt:

Phœbus comoſus, Hercules lacertoſus.

Et Intonſus Horatio, lib. 1. Carm. Ode 21.

Dianam teneræ dicite virgines,
Intonſum pueri dicite Cynthium.

Et in Epod. Ode 15.

Intonſos agitaret Apollinis aura capillos.

Atque etiam Tibullo lib. 1. Eleg. 4.

Solis æterna eſt Phœbo Bacchoq; iuuenta:
Nam decet intonſus crinis vtrunque Deum.

Et iterum lib. 4. ad Phœbum:

Huc ades, intonſa Phœbe ſuperbe coma.

Et Propertio lib. 3.

Dum petit intonſi Pythia templa Dei.

Et Ouidio lib. Triſtium 3. Eleg. 1.

Ducor ad intonſi candida templa Dei.

Iuno Albiulna.

34 Idem Homerus (vt ad eum redeamus) appellat Iunonem λευκώλενον, tanquam dicas, albiulnam, id eſt, vlnas albas ſiue candidos lacertos habentem, lib. 1. Iliad.

Τῷ γὰρ ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη.

Et ſæpè eodem lib. & iterum lib. 15.

Ὣς ἔφατ', οὐδ' ἀπίθησε θεὰ λευκώλενος Ἥρη.

Et paulò pòſt:

Τὴν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα θεὰ λευκώλενος Ἥρη.

Et alibi quoque eodem libro, & alibi item ſæpè.
Atque etiam Heſiodus in Theogonia:

Ἣν θρέψε θεὰ λευκώλενος Ἥρη.

Proſerpina quoque Albiulna.

Qui & ipſe in eodem opere hoc quoque Epitheton Proſerpinæ attribuit:

Ἣ τίκε Περσεφόνην λευκώλενον.

Et illos imitatus Virg. 8. Æneid. eodem pulchritudinis genere Venerem decorauit:

Venus niueis lacertis.

Dixerat, & niueis hinc atque hinc diua lacertis
Cunctantem amplexu molli fouet.

Iuno nigra ſupercilijs. Supercilia nigra ad formã pertinent.

Sed (vt redeamus ad Homerum & Iunonem) is eam libr. 15. Iliad. ὀφρύσι κυανέῃσι dicit, id eſt, ſupercilijs nigris: nam id pertinere ad formam mulierum, ſatis ex eo conſtat, quòd ſcribit Iuuenalis Satyr. 2. mulieres ſua ſupercilia arte denigrare, quò formoſiores videantur:

Illa ſupercilium madida fuligine tinctum
Obliqua producit acu.—

Iuno oculis bouinis.

Quin ipſe Homerus eandem Iunonem βοώπιδα appellat, id eſt, bubulis, ſiue malis dicere, bouinis oculis, cùm ſæpè aliàs, tùm lib. 1. 4. 15. 20. Iliados, in quibus locis hunc verſum appinxit:

Τὴν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα βοῶπις πότνια Ἥρη.

Ciceronis locus. Iuno cur Βοῶπις dicta.

Et hoc quidem epitheto Tullius lib. 2. Epiſt. ad Att. epiſt. 9. deſignauit Clodiam illam, Clodij Pulchri ſororem, qua & ipſe Clodius, vt vxore, abutebatur. Quinetiam Homerus eodem epitheto inſigniuit Euryphaeſſam, Solis matrē, in Hymno ipſius Solis. Heſychius autem ſcribit, ipſam Iunonem primum ab Eupoli ita fuiſſe vocatam, quod pulchros ac magnos oculos haberet. Quod tamen verum non eſt in eo, quod de Eupoli dicit, cùm ante eum longo tempore fuerit ipſe Homerus. At illud verum eſt, huiuſmodi oculos eſſe pulchros & amabiles, vt etiam videre licet ex Luciano de Imaginib. Idróque idem Homerus alibi, videlicet in Hymno hoſpitum, ipſam Iunonem ἑλικώπιδα vocat, id eſt, oculis amabilibus. Et Ælianus lib. 12. Variæ hiſtoriæ, deſcribens excellentem pulchritudinem Aſpaſiæ Phocenſis, dicit, ei fuiſſe oculos maximos. Et quòd eo epitheto magni oculi deſignentur, teſtis quoque eſt Plutarchus Problematon cap. 149.

Oculi magni pulchri.

Pallas cæſijs oculis.

35 Sed & idem Homerus Palladem γλαυκώπιδα, id eſt, glaucos ſiue cæſios oculos habentem, ſiue

(vt vno

(vt vno verbo dicam) glaucoculam: idque locis infinitis, ex quibus is nunc occurrit ex lib. Iliad. 1.

Τὴν δ' αὖτε προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Et lib. 23. eiuſdem operis:

Εὔχετ' Ἀθηναίῃ γλαυκώπιδι ἐν κατὰ θυμόν.

Quod & ſimiliter facit Heſiodus ſtatim poſt principium Theogoniæ:

Prouerbium. *Κούρην τ' αἰγιόχοιο Διὸς γλαυκῶπιν Ἀθήνην.*

Et rurſus in eodem opere,

Ζῶσε δὲ καὶ κόσμησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Et alibi ſæpe. Hincque Virgilius, (ſi is eſt) in Priapeiis:

Minerua flauo lumine eſt, Venus pæto.

Quem ſecutus Ouidius lib. 2. de Arte amandi:

Si pæta eſt, Veneri ſimilis: ſi flaua Mineruæ.

Et in Eleg.

Quid ſi præripiat flaua Venus arma Mineruæ?
Ventilet accenſas flaua Minerua faces?

Cæſius color in oculis, quid ſignificet. Ex quo antiquum illud prouerbium apud Zenodotum & Suidam, *Ἀθηνᾶς τὸν αἴλουρον*, id eſt, Palladis felem, quod etiam feles ſint glaucis oculis. Quanquàm Phyſiologi (vt id obiter dicam) dicunt ſplendorem in oculis, & glaucum colorem in pupillis ſignificare acumen ingenij. Hincque poſſet dici, eum colorem attributum Palladi deæ ingenioſiſſimæ, & optimarum artium inuentrici. Diodorus autem Siculus, libr. 1. Bibliotheces, ideò ita dictam Palladem cenſet, quod aër, quem Pallada vocant, viſum animalibus præbeat, aut (vt alij vertunt) quoniam aër ſit glauci aſpectus. Quod etiam tradit Cornutus aut (vt alij vocant) Phurnutus, *περὶ τῆς τῶν θεῶν φύσεως*, id eſt, de natura Deorum, & Euſebius de Præparatione Euangelica, libr. 3. cap. 2. Verba autem Diodori in eam rem hæc ſunt: *Λέγεσθαι δὲ αὐτὴν καὶ γλαυκῶπιν, οὐχ ὥσπερ ἔνιοι τῶν Ἑλλήνων ὑπέλαβον, ἀπὸ τοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς ἔχειν· τοῦτο γὰρ εὔηθες ὑπάρχει· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τὸν ἀέρα τὴν πρόσοψιν ἔχειν ἔγγλαυκον.* Et id quoque Tullius libr. 1. de Natura Deorum, arti Phyſicæ tribuit, nulla alia eius rei declaratione facta. Pauſanias autem libr. 1. quo Attica deſcribit, hanc Palladis appellationem ad Libycam fabulam trahit, quæ dicit, eam natam eſſe ex Neptuno & Tritonide palude, & glaucos ideo oculos habere, quales Neptuno ſunt. Alij ita vocatam dicunt, quòd horrendo & formidoloſo aſpectu ſit: vnde & glauci & cæſij leones & baſiliſci dicuntur: vt & ipſe Phurnutus ſcribit. Nam & nonnulli dracones eadem ratione *γλαυκώπιας* dicunt. Ipſa autem Minerua ab huiuſmodi horrendo & truculento aſpectu

Pallas γοργῶπις dicta. *γοργῶπις* eſt cognominata, vt Grammatici obſeruarunt, *ἀπὸ τοῦ γοργοῦ ὠπός*. Ex quo eſt & illud Ouidij libr. 2. Metam.

Vertit ad hanc torui Dea bellica luminis orbes.

Cornelius autem Tacitus ſcribit Germanis eſſe oculos truces & cæruleos, vt hinc intelligas, oculos cæruleos ſiue cæſios eoſdem eſſe. Alij autem ſic dictam volunt ab oculis noctuarum, quas illi *γλαῦκας* appellant, Palladique ſacras eſſe volunt. Vnde & Ouidius eodem illo libr. 2. Metamorph. noctuam Palladis autem periphraſi appellat. Alij rurſum ita dictam volunt, *ἀπὸ τοῦ γάλακτος*, id eſt à lacte, quod eſſe *ἄσπρον* conuenit, & proinde album. Nigidius autem apud Gellium libr. Noct. Attic. 2. cap. 26. ita dictam ait de colore cœli, quaſi cœliam. Alij denique aliter, vt videre licèt ex Cælio Rhodigino libr.

Oculi glauci, an pulchri. 14. ca. 18. Et quanquam pleriq; huiuſmodi oculos formoſitati attribuunt: tamen contra deformitati Terentius in Heautontim.

—Ruſámne illam virginem
Cæſiam ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum, pater.

Porrò Empedocles, & poſt eum Ariſtoteles libr. 5. de generatione animal. cap. 1. & iterum Problematon 14. cap. item 14. ſcripſit glaucis oculis, ſiue cæſiis, plurimum ignem ineſſe. At Albertus Magnus lib. de Animalib. 1. ſcribit glaucos oculos ſignificare doloſos, & audaces, ad militiam inuigilantes. Cuiuſmodi autem temperamentum corporis ſignificent, diſces ex Galeno in Comm. in Hippocr. de morbis vulgarib. lib. 3. Et quibus affectibus ſint obnoxij, apud eundem videbis libro de vſu partium 10. & apud Theophilum Proſpatharium lib. 4. de Fabrica humani corporis, cap. 20.

36 Sed vt ab iſtis diuerticulis non iniucundis reuertamur ad Homerum. Idem Venerem *χρυσῆν*, id eſt, auream, ſæpè appellat. Is autem verſus nunc ſe offert ex libro poſtremo Iliados: Venus aurea.

Ἀλλ' ἄρα Κασσάνδρη ἰκέλη χρυσῇ Ἀφροδίτῃ.

Vti etiam Heſiodus in Theogonia:

Ὑπὸ δμηθεῖσα διὰ χρυσέην Ἀφροδίτην.

Et rurſus in eodem opere:

Κάδμῳ δ' Ἁρμονίη θυγάτηρ χρυσῆς Ἀφροδίτης.

Et ſæpè aliàs. Ex quo eſt & illud Virg. 10. Æneid.

Iuppiter hæc paucis: at non Venus aurea contrà
Pauca refert,

Et Ouidius libr. 10. Metamorph.

—Senſit, vt ipſa ſuis aderat Venus aurea feſtis.

Et in epiſtola Paridis ad Helenam,

Te peto, quam pepigit lecto Venus aurea noſtro.

Et rurſus in eadem epiſtola.

—Gaudet Venus aurea furtis.

Et Statius Syluarum lib. 3. in Coma Earini:

Dum petit, & molles agitat Venus aurea cygnos,

Quare autem ita dicebatur (vt & id dicam obiter) Et quare ita dicitur. tradit Diodorus libr. 2. cap. 6. eodémque vlt. & iterum libr. 5. cap. 3. & Nicolaus Themæus, qui inter multas rationes, id adſcribit ſumptibus ac diſpendiis, quæ in re amatoria fieri aſſolent, cuius præſes eſt ipſa Venus. Alij dicunt, ita dictam à Luco Veneris aureæ, quæ in Ægypto eſt, vt tradit Euſebius libr. præparationis euangelicæ 10. cap. 2. Vel quòd apud Lesbum Venus quoque aurea coleretur: vti & apud Lycios Olympiæ nomine, teſtibus Proclo Lycio in Hymnis, Diuo Iuſtino Philoſopho & Martyre in admonitorio Gentium, Diodoro Siculo, & Homeri interprete. Porrò Laërtius in Diogene ſcribit Phrynen nobilem illam meretricem Venerem auream Delphis obtuliſſe, cui Diogenes Cynicus hunc titulum inſcripſit, *τῆς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀκρασίας*, id eſt, ex Græcorum incontinentia. Sed id ad hanc appellationem referri non poteſt, cùm Homerus & Heſiodus, qui ita eam vocarunt, fuerint multis ſeculis ante Phrynen. Crediderim, eos id ad pulchritudinem retuliſſe, quando idem Homerus Dianam in Hymno ipſius *ἄρτεμιν χρυσηλάκατον*, id eſt, auream ſagittam habentem, & Iliad. 9. Diana aurea. *χρυσόθρονον*, id eſt, auream ſedem habentem, appellat. Nam *χρυσὸς* non ſolùm aurum denotat, ſed & plerúmque (vt Athenæus & Heſichius tradunt) pulchrum ſignificat: vnde & Venus *χρυσῆ*, & Apollo Aureum pro pulchro. *χρυσήνιος* dictus eſt, quaſi pulchras habens habenas: à pretio videlicet & pulchritudine ipſius metalli: cuius etiam metalli dæmon *χρυσὸν*, vt dicit idem Heſichius, vocabatur. Ex Latinis autem Virgilius, aureum pro pulchro poſuit, lib. 1. Æneid.

—Aulæis iam ſe regina ſuperbis
Aurea compoſuit ſponda, mediámque locauit.

Vbi id & Seruius annotauit. Et aliàs, quod eximium & pulcherrimum eſt, aureum vocamus. vnde *χρύσεον ὄμμα τῆς Δίκης*, & Aurea verba, Horatio. Pindari Scholiaſtes, *χρυσέα φόρμιγξ, ἀντὶ τοῦ τιμία κιθάρα*, *ὡς χρυσοῦ*

Digitized by Google

ὡς χρυσῆ Ἀφροδίτη, & ſeculum aureum, Heſiodo, Ouidio, & cæteris. Et huic ſententiæ ſubſcribit Diodorus d.lib.5. cap.2. vt ſcilicet Venus aurea vocetur ob egregiam formam.

Themis pulchrigena.

37 Idem quoque Themin καλλιπάρῃον, ac ſi dixeris, pulchrigenam, id eſt, pulchras genas habentem, vocat, Iliad.lib.15.

ἣ δ' ἄλλους μὲν ἔασε, Θέμιστι δὲ καλλιπαρῄῳ
Δέκτο δέπας.—

Auroram roſeis digitis.

Et auroram ῥοδοδάκτυλον, id eſt, roſeos digitos habentem appellat. Ita enim exorditur libr. 2. & 8. & 17. Odyſſeæ:

Ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος ἠώς.

Quem verſum etiam repetit lib.4. eiuſdem operis non ſemel, & lib.5. & lib.9. etiam multis locis, & lib. 1. & vlt. Iliad. & alibi ſæpe. Ex quo Virg. videtur fuiſſe illud mutuatus lib.7. Æneid.

Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis.

Illúdque neſcio cuius, quod ad Homerum propius accedit:

—Et roſeis manibus ſydera depulerat.

Venus roſea ceruice.

Sed & idem Virgil.lib.1.Æneid.de Venere loquens:

Dixit, & auertens roſea ceruice refulſit.

Thetis argenteis pedibus.

Thetidem quoque Homer. vocat ἀργυρόπεζαν, id eſt, argenteos pedes habentem, cùm ſcribit lib.Iliad.9.

Μήτηρ γάρ τέ μέ φησι θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.

Et libr.18.

Ἣ δ' αὖτ' Οὔλυμπόνδε θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.

Et libr. vltimo.

Ὣς ἔφατ' ὦρτο δ' ἔπειτα θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.

Et alibi ſæpe. Vti etiam facit Heſiodus in Theogonia:

Πηλεῖ δ' ἀμηθεῖσα θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.

Hincque illud Ouidij in epiſtola Acontij ad Cydippen:

Et Thetidis quales vix reor eſſe pedes.

Venus item argenteis pedibus.

Et hoc quoque epitheto Pindarus appellauit Venerem, Pythiorum Ode 9. Sed & Heben Homerus

Hebe pulchritala.

ipſe καλλίσφυρον, id eſt, pulchritalam, ſcilicet pulchros talos habentem, tum libr.11. Odiſſeæ, non multum ante finem, tum in Hymno Herculis leonini animi.

Καὶ ἔχει καλλίσφυρον Ἥβην.

Latona quoque.

Similitérque Latonam in Hymno Dianæ:

Υἱμνεῦσι Λητὼ καλλισφύρον—

Et Leda.

Et Ledam in Hymno puerorum Iouis:

—Λήδης καλλισφύρου ἀγλαὰ τέκνα.

Et Ino Leucothea.

Et Ino Leucotheam lib.5.Odyſſeæ:

Τὸν δὲ ἴδε Κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος Ἰνώ.

Quod & ex ipſo Homero annotauit Ælianus libr. 12. de varia Hiſtoria, quo loco deſcribit pulchritudinem Aſpaſiæ. Homerus (inquit) pulcherrimas fœminas ſuo quodam vocabulo καλλισφύρους appellat.

Calypſo pulchris crinibus.

Et Calypſo εὐπλόκαμον, id eſt, pulchris crinibus, quaſi dixeris vno verbo pulchricomam, lib.5.Odyſſeæ, circa principium:

Νύμφη ἐϋπλόκαμος τίπτε ἡμέτερον δῶ.

Et Ceres.

Et ſimiliter Cererem eodem libro:

Ὡς δ' ὁπότ' Ἰασίωνι ἐϋπλόκαμος Δημήτηρ.

Et libr.14. Iliados:

Οὐδ' ὅτε Δήμητρος καλλιπλοκάμοιο ἀνάσσης.

Et Circe.

Et Circen lib.10. Odyſſeæ:

Ἕσταν δ' ἐνὶ προθύροισι θεᾶς καλλιπλοκάμοιο.

Et Latona.

Et Latonam in Hymno Apollinis:

Λητὼ τίξεσθαι καλλιπλόκαμος νύ τ' ἔμελλεν.

Et non multò pòſt:

—Ὡς εὐπλόκαμος τέκε Λητώ.

Et Gratia.

Et Gratias quoque ſtatim pòſt:

Αὐτὰρ ἐϋπλόκαμοι Χάριτες.

Nam εὐπλόκαμος & καλλιπλόκαμος & εὔκομος idem ſignificant, (vt iam diximus) quod pulchricoma.

Latona dulcicoma.

Sed & ſtatim pòſt in eodem Hymno & Latonam ipſam χρυσοπλόκαμον, id eſt auricomam, & alibi eandem vocat καλλιπάρῃον, id eſt, pulchram genis, vt ſuprà Themidem:

Et pulchrit genis.

Οὕνεκ' ἄρα Λητοῦ ἰσάκετο καλλιπαρῄου.

Amathia pulchricoma.

38 Sed, vt ad præcedentia redeamus, idem lib.18. Amathiam vnam Nereidum ſimiliter vocat ἐϋπλόκαμον. Et in Hymno Mercurij non ſemel Maiam ipſius Mercurij matrem. Et illo quoque libro 18. & iterum 20. Thetin καλλιπλόκαμον:

Et Maia.

Et Thetis.

Μητρὸς δ' ἐκ Θέτιδος καλλιπλοκάμοιο λιλαιόμενος.

Muſa nigris oculis.

Et in eo Hymno, quem Iouis filiis dicauit, Muſas ἑλικώπιδας, hoc eſt, nigris, ſiue nigricantibus oculis vocauit, tanquam dicas nigroculas, ſi ita fari liceat:

Nigri oculi ad formam pertinent.

Ἀμφὶ Διὸς κούρους ἑλικώπιδες ἔσπετε Μοῦσαι.

Nam & id ad ſpeciem mulieris pertinere declarat idem Homerus, qui libr. 1. Iliados eodem epitheto inſigniuit Chryſeidem, formoſiſſimam virginem:

Πρίν γ' ἀπὸ πατρὶ φίλῳ δόμεναι ἑλικώπιδα κούρην.

Venus nigris oculis.

Et Pindarus eodem epitheto Venerem Dearum pulcherrimam inſigniuit, Pythiorum Ode 6. quam ſic inchoauit:

Ἀκούσατ'. ἦ γὰρ ἑλικώπιδος Ἀφροδίτας,
Ἄρουραν.— Vbi & id interpretes ad pulchritudinem retulerunt. & Q. Calaber Helenam & Thetidem, quæ & ipſæ formoſiſſimæ fuerunt, ſimiliter ἑλικώπιδας vocauit. Sed & ipſam Venerem Homerus & Heſiodus ἑλικοβλέφαρον, quod idem ſignificat, nigris ſcilicet oculis, vocarunt: ille in 2. Hymno ipſius Veneris:

Et Helena.

Et Thetis.

Et iterum Venus.

Χαῖρ' ἑλικοβλέφαρε γλυκυμείλιχε.

Hic verò in Theogonia:

Καὶ Θέμιν αἰδοίην, ἑλικοβλέφαρόν τ' Ἀφροδίτην.

Quanquam ſcio, nonnullos hanc Veneris appellationem ad ſupercilia referre. Sed quod ad noſtrum oculorum nigredinem, proindéque ad eorum pulchritudinem pertinet, eò ſpectat quod ſcribit Euripides in Bacchis:

Ὄσσοισι οἴνωπας χάριτας Ἀφροδίτης ἔχων.

Nigras oculis gratias Veneris habens:

Ex quo & illud Catulli in amicam Formiani:

Salue nec minimo puella naſo,
Nec bello pede, nec nigris ocellis,
Nec longis digitis, nec ore ſicco,
Nec ſanè nimis elegante lingua,
Decoctoris amica Formiani.
Ten' prouincia narrat eſſe bellam?
Tecum Lesbia noſtra comparatur?
O ſeclum inſipiens & infacetum!

Illúdque Plauti in Pœnulo:

Atque ipſa ea'ſt,
Specie venuſta, ore paruo, atque oculis pernigris.

Et illud quoque Naumachij Poëtæ Græci, apud Stobæum Serm.72.

Μηδὲ μέλαιναν τίθεσο ὑπὸ βλεφάροισιν ὀπωπάς,

Illud deníque Perictyones Pythagoricæ, ex libro περὶ γυναικὸς ἁρμονίας, hoc eſt, de mulieris concinnitate, οὐδὲ χρίεσθαι πρόσωπον λευκαίνουσα ἢ ἐρυθραίνουσα τοῦτο, ἢ μελαίνουσα ὀφρύας τε, καὶ ὀφθαλμούς. Hincque Diuus Cyprianus in libr. de habitu virginum, oculos circumducto nigrore fucatos carpit, vt D. Hieronymus fuliginatos. Nec id tantùm ad fœminarum, ſed & ad virorum formam pertinet (vt id in tranſcurſu dicam) vt conſtat ex loco illo Horatij. lib 1.Carm.Ode 32.

Etiam in viris.

Et Lycum nigris oculis, nigroq; crine decorum.

Vbi Acron, Pulchritudo, ait, puerorum ſæpe nigris

gris decorarunt oculis. Item in Arte Poëtica.

Spectandum nigris oculis, nigróque capillo.

Et Lucianus Dialogo primo Νεκρικῶν, vbi iubet Pollucem renunciare formoſis quibuſdam, quod apud homines neque flaua coma, nec cærulei nigrive oculi, neque rubor faciei ampliùs vllus eſt.

Nymphæ pulchra.

39 Poſtremò idem Homerus (vix enim relinquere eum poſſumus) libr. 6. Odyſſ. deſcribens chorum agreſtem ludentium in monte Nympharum, quæ Dianam ducem ſequebantur, ita infit:

Πασάων δ' ὑπὲρ ἥ γε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα.
Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.
Omnes autem hac caput ſupereminet, & fronte.
Facile autem conſpicua, pulchræ autem omnes.

Qua in re ſubit in mentem illud ipſius Ouidij libr. Faſtorum 6. ad finem:

Nec quòd laudamus formam, tu turpe putaris.
Laudamus magnas hac quoque parte Deas.

Homerus heroas à pulchritudine laudat.

40 Sed ad Homerum redeamus, qui in Agamemnone quoque, & Achille, altero regum, altero bellatorum maximo, atque etiam in Menelao, Polyxeno, Nireo, Patroclo, Deiphobo, Ænea, Vlyſſe Telemacho, Thraſymede, Euryalo, Laodamante, Ganymede, Paride, membrorum formæque dignitatem laudauit: quod non ille feciſſet, niſi magnum illud bonum eſſe intellexiſſet. Quanquam Valla in eo libr. quem de Honeſta voluptate ſcriptum reliquit, opinatur, Homerum non tam laudauiſſe pulchritudinem in illis inuentam, quam affinxiſſe, vt laudaret, doceretque illud magnum bonum eſſe, & in oculis hominum collocandum. Virgilius quoque Homericæ per omnia perfectionis imitator, Apollinem formoſum appellat Eclo. 4.

Virgilius ſimilitur.

Apollo formoſus.

—Lino formoſus Apollo.

Et eiuſdem ætatis Poëta alter, lib. 2. Amor. Eleg. 3.

Pauit & Admeti tauros formoſus Apollo.

Sed & ipſe Virgilius alterum Deum Mercurium à forma quoque laudauit, lib. 4. Æneid.

Omnia Mercurio ſimilis, vocémque, colorémque,
Et crines flauos, & membra decora iuuenta.

Quin idem autor eodem in opere, Euryali, Iuli, Lauſi, Turni, Herculis, Auentini, Pallantis, ipſius Æneæ, Virbij, Aſturis ſpeciem proſequitur honore verborum.

Nam de Euryalo lib. 5.

Euryalus formoſus.

Euryalus forma inſignis.— Et lib. 9.
Et iuxtà comes Euryalus, quo pulchrior alter
Non fuit Æneadum—

Item de Iulo, eiuſdem operis libr. 5.

--Formáque ante omnes pulcher Iulus.

Et iterum libr. 7.

Idē quoque.

Æneas, primíque duces, & pulcher Iulus.

Et libr. 9.

-- Ante omnes pulcher Iulus.

Et Lauſus. Et Turnus.

De Lauſo & Turno ſimul, eodem lib. 7.

Filius huic iuxtà Lauſus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

Et de ipſo quoque Turno alibi in eodem lib.

-- Ante alios pulcherrimus omnes
Turnus.-- Et ruſſus eodem lib.
Hunc decus egregium formæ mouet.

Pallas Euandrius.

De ipſo quoque Lauſo & Pallante ſimul, lib. 10.

--Hinc Pallas inſtat, & vrget,
Hinc contrà Lauſus, nec multùm diſcrepat ætas,
Egregij forma.--

Hercules Auentinus.

De Hercule & Auentino libr. 7.

--Satus Hercule pulchro
Pulcher Auentinus.-- De Ænea lib. 4.

Æneas.

--Hærent infixi pectore vultus.

Et alibi eod. libr.

—Ipſe ante alios pulcherrimus omnes
Infert ſe ſocium Æneas.

De Virbio lib. 7.

Ibat & Hippolyti proles pulcherrima bello
Virbius.-- De Aſture lib. 9.
--Sequitur pulcherrimus Aſtur.

Virbius. Aſtur.

Item de Arcente Siculo, Arcentis filio, eod. lib. 9.

Stabat in egregiis Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera.

In Euryalo quoque ipſo de hac re ſententiam tulit lib. 5. eiuſdem operis,

Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus.

Virtus gratior in pulchro corpore.

Quam quidem ſententiam è noſtris aduocat approbatque Lucas Pen. in l. 1. column. 1. in 2. quæſt. in princ. C. qui ætate, vel profeſſ. ſe excuſ. lib. 10. & Ale. conſi. 209. ponderatis his, colum. 2. verſi. dictus verò iuuenis, libr. 6. Eam tamen Seneca (vt erat Stoicorum penè dixerim Stoiciſſimus) epiſt. ad Lucilium 67. reprehēdit, & id quidem iniuria. Quamuis enim in corpore pulchro melior aut perfectior virtus non ſit, neſcio tamen quo pacto acceptior eſt, & gratior. Nihil, dicebat Domitianus apud Suetonium, gratius decore. Et, vt dicit Iacobus ille illuſtris Purlillarum Comes, de liberorum educatione, Quò quiſq; pulchrior eſt, eò magis virtus in eo refulgeat, neceſſe eſt. Ante vtrunque autem Orpheus hoc maximo præconio extollit Iaſonem, de quo in hunc ferè ſenſum canit:

Decore nil gratius.

Iaſon formoſus.

Clarior in cunctis diuus ſplendebat Iaſon.
Iuno etenim lætos oculis adflarat honores.
Et pulchrum dederat magnúmque & pectore fortem.

Verſus autem Orphei hi ſunt:

Τοῖσι δ' ἄρ' ἐν πάντεσσι μετέπρεπεν Αἴσονος υἱός.
Ἥρη γὰρ οἱ πάμπαν ἔτευξε, καὶ ἐς ὦπα
Κάλλος τε μέγεθός τε, καὶ ἠνορέην ἐπίφορον.

Plinius autem libr. 1. epiſtola ad Iunium Mauricum ſcribens, cuius nepti ex fratre maritum delegerat quempiam, Eſt, inquit, illi facies liberalis, multo ſanguine, multo rubore ſuffuſa: eſt ingenua totius corporis pulchritudo, & quidem ſenatorius decor: quæ ego nequaquam arbitror negligenda. Debet autem hoc caſtitati puellarum, quaſi præmium dari.

Helenæ pulchritudo. vide ſup. n. 32.

41 Sed vt Helenam reſumamus, Iſocrates ille Orator clariſſimus, elegantiſſimam de ipſius laudib. Orationem conſcripſit, in qua & hoc memoriæ prodidit, Græcè quidem, ſed hoc ſenſu: Grauiùs pro Helena dij immortales pugnauerunt, quàm cùm aduerſus gigantes prælium commiſerunt. Nam cum gigantibus concordes, & inter ſe coniuncti ſimul, & vnanimiter pugnas inierunt. Pro Helena verò contrarias inter ſe acies inſtruxerunt, & aduerſis telis alter alterum petierunt. Quæ cùm ita ſint, & illi meritò eo fuerunt animo, & ego eam tantis laudibus cumulare poſſum, & debeo. Maximam enim partem habuit pulchritudinis, quam digniſſimam, pretioſiſſimam, auguſtiſſimam denique omnium rerum exiſtimauerunt. Hæc Iſocrates, qui poſtea & alia quoque in laudem pulchritudinis congeſſit, quæ ideò ſubſcribere ſuperſedi: quia & multa ſunt, & quilibet qui id noſſe velit, illic facillimè poterit inuenire. Eum autem locum, quem ex eo citauimus, propè iiſdem verbis adſcripſit Lucianus (ſi is eſt) in eo libro, cui Charidemus titulus eſt, quem & nos ſuprà retulimus. Et eum quidem ita propemodum concluſit: Quo ſanè argumento quodnam aliud manifeſtius aut clarius eſſe poteſt, quantò etiam ipſis diis indicibus, cæteras mortalium res omnes antecellat pulchritudo: Nam cum pro aliarum quidē rerum

nunquam

nunquam vlla vllo modo inter ſe diſcordes fuerint, pro pulchritudine autem non ſolùm filios ſuos in mortem obtulerint, ſed ipſi inter ſe dimicarint, nonnulli quoque vulnerati fuerint: an non omnibus adeò calculis cenſuerunt pulchritudinem cæteris rebus vniuerſis anteponendam eſſe? Quæ etiam omnino deprompta ſunt ex Homeri Iliade. Et in eodem quoque libro ſunt & alia multa in laudem ipſius pulchritudinis edita, quæ tu, ſi animo ſedeat, videre poteris.

Forma inter natura primogenita bona.

42 Quid, quòd Philoſophi rerum iuſti æſtimatores, inter præcipua naturæ primigenia, in quibus plerique ſummum bonum repoſuere, adnumerant pulchritudinem corporis. Plato Philoſophorum grauiſſimus, libro.1 de Legibus bona bifariam diuidit: alia enim diuina eſſe, alia humana. Horum autem primum dicit eſſe ſanitatem: deinde pulchritudinem: tertium vires ad curſum, & alios corporis motus: quartum diuitias. Quod & ipſum tradit lib.6.de Repu. Sed & idem libr.de Legib.2.& iterum in Gorgia: & Lucianus in eo.lib.cui titulum fecit, ὑπὲρ τοῦ ἐν τῇ προσαγορεύσει πταίσματος, cantilenam hanc in conuiuiis celebrari ſolitam memorant, ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνατῷ· δεύτερον δὲ φυὰν καλὸν γενέσθαι, τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως. Quibus ſignificatur, Optimum, & potiſſimum eſſe bonam valetudinem, proximum formam, tertium diuitias. Quæ quidem Cantilena ex Simonidis Poematis deprompta eſt, ſi verum dicit Theodoretus in libro de Iudicio. Verùm id & alij aſſignant Pythagoræ. Cui (vt id obiter dixerim) quartum addit Athenæus lib.Dipnoſoph.15.cap.21. Scelerius apud Stobæum. Serm. 101. ætate vigere cum amicis, ἡβᾶν μετὰ τῶν φίλων.

De eadem re. Forma valetudini præfertur.

43 Enimuerò multi formam bonæ valetudini præferre non dubitarunt, moti ex hoc. vt arbitratur Valla in eod.lib.quem nuper citauimus, quòd ſecum pariter forma ſanitatem habere exiſtimetur. De quo eſt illud Ciceronis, lib.1. Offi.quo loco de temperantia diſſerit, Venuſtas & pulchritudo corporis ſecerni non poteſt à valetudine. Quem in ea re, vt aliàs ſæpe, in Officiis imitatus D. Ambroſius, & ipſe lib.Officiorum 1. Pulchritudo, inquit, ſupra ſalubritatem ac valetudinem videtur excellere: & tamen ſine his eſſe non poteſt, neque vllo ſeparari modo: quoniam niſi bona valetudo ſit, pulchritudo eſſe ac venuſtas non poteſt. Idem Cicero lib.4.Tuſculanarum quæſtionum, inter præcipua corporis bona pulchritudinem primo loco collocat, inquiens: Sunt enim in corpore præcipua, pulchritudo, vires, valetudo, firmitas, velocitas. T. Lucretius & Philoſophus & Phyſicus & Poëta celebratiſſimus, teſtis eſt, formam hominum ſemper in honore & pretio fuiſſe habitam. Cuius hoc carmen eſt lib.5.de rerum nat.

Condere cœperunt tum vrbes, arcémque locare
Præſidium reges ipſi ſibi, perfugiúmque.
Et pecudes & agros diuiſere, atque dedêre
Pro facie cuiuſque, & viribus, ingeniiſque.
Nam facies multum valuit. —

Chaſſenæi furtum.

Ex his autem multa à nobis furto ſurripuit Barptholemæus Chaſſenæus in ſuo Catalogo Gloriæ mundi, parte 11.conſideratione 30.

Formoſi reges ante alios delecti.

44 Sed, vt redeamus, non mirum ſi principes in diſtribuendis rebus formoſos cæteris anteponebant, cum & priſco illo tempore ipſi principes & reges apud pleroſque deligebantur, qui forma cæteris præſtabant. Oneſicritus autor eſt, & poſt eum Strabo libro 16. Indos, qui Catheam incolunt, adeò pulchritudinem excoluiſſe, vt regem eligerent, qui cæterorum eſſet pulcherrimus. Quod & tradit Diodorus Siculus lib.17. quo Alexandri vitam deſcribit: vbi & illud quoque tradit, apud eam gentem, quæ Sopithæ regi parebat, in matrimoniis contrahendis: neque dotis, neque magni apparatus, ſed formæ duntaxat rationem haberi, corporiſque pulchritudinem præ omnibus in magna fuiſſe æſtimatione, atque in ipſa ſtatim infantia puerorum diſcrimen feciſſe, vt qui membra & robur ad bonum corporis ſtatum idonea habere viderentur, eos educarent, cæteris mortem inferrent. Idem Strabo ſcribit lib. 17. Æthiopes Meroitas regem conſtituere ſolitos, qui forma cæteros excelleret. Quod & recenſuit Ariſtoteles lib. Politi.4.cap.item 4. & Pomponius Mela lib.3. cap.4. id tamen non omnibus Æthiopibus, ſed Automolis tantùm attribuens. Bion in rebus Æthiopicis loquens de Æthiopibus qui ἀθάνατοι, id eſt, immortales vocantur: & ex eo Athenæus lib.13. 7. Nicolaus autem lib. περὶ ἐθῶν apud Stobæum, Serm.42. tradit Æthiopes præcipuè ſuas ſorores honorare: Regéſque maximè relinquere ſucceſſiones, non ſuis, ſed ſororum filiis. Quòd ſi nullus ſucceſſor ſit, pulcherrimum ex omnibus bellicoſiſſimúmque creare regem. Qua in re Indi & Æthiopes naturam imitari videntur, quæ apes etiam docuit reges ſibi deligere inſignis formæ, diſſimiléſque cæteris, tum magnitudine, tum nitore, ſicuti memoriæ prodidit Plato in lib.de regno. Seneca lib. de Clementia ad Neronem 1.cap.9.& Plin. lib.11. cap.16. & ante eos Virgilius lib.4.Georg. & Columella lib.9.cap.10. & omnes ferè, qui ſcripſerunt de naturis animalium. Atque etiam Baſilius Magnus in Hexaemero, Homilia octaua, vbi de apibus loquens: A natura, inquit, principatum omnium obtinet, magnitudine, forma, manſuetudine cæteris omnibus antecellens. Quod & idem propè ſcribit Ambroſius libro eiuſdem tit.5.cap.21. Deum item naturæ autorem imitari videntur, qui primos illos Iudæorum Reges, Saul dico & David, delegerit, qui cæteros pulchritudine anteirent: vt videre licet ex primi Regum, cap.10.& 16.& 17. atque ex ſecundi Regum, cap.1. Sed & ex noſtris legum interpretibus Cæpol. in ſuo opere de Imper.milit. delig.char. pen.in decima concluſione, dicit, in dubio eligendum eſſe pulchriorem in Imperatorem exercitus. Neque immeritò, quoniam plurimis gentibus in corporum maieſtate veneratio eſt, magnorúmque operum non alios capaces putant, quàm quos eximia ſpecie donare natura dignata eſt, vt ſcribit Curtius lib.6.& Virgil. d.lib.4. Georgic. tradit de duobus ducibus apum belligerantibus, ibi,

Apes omnium formoſiſſimos in reges deligunt.

Deus pulchros reges delegit.

— Nam ſæpe duobus.
Regibus inceſſit magno diſcordia motu.

Horum itaque deteriorem neci tradi iubet: meliorem autem ſini in vacua aula regnare. Cæterùm, vt ipſe ſubdit:

— Hic melior inſignis & ore,
Et rutilis clarus ſquamis: ille horridus alter.

Chaſſenæi furtum.

Et hoc quidem caput, & id quod continenter ſequitur, ſibi quoque impudenter aſſeruit Chaſſenæus in eodem opere, parte quinta, conſideratione decimaoctaua. Et tamen fur ille pluſquam manifeſtus, audet in alio loco eiuſdem operis, videlicet in ſecunda parte, conſideratione 22. ſcribere, me multa tranſtuliſſe ex Cælio, libro Antiquarum lectio.13. cap. 7. atque etiam ex Benedicto in cap. Raynutius, in verbo, cuidam Petro tradiderunt,

de teſta. ſed quantum ad Cælium ſatis illi reſpondi in noſtro tractat. Retract. titu. 1. §. 1. gloſ. 9. in verbo, *ou lignagier*, num. 74. incip. verebar. Quantum ad alterum, nihil aliud dicam (ne tam multa in te inutili effundam) quàm quod aliorum, vel inimicorum, iudicio relinquo, qui etiam ſi Challenæo fauebunt. illum calumniæ & mendacij continuò condemnabunt.

45 Verùm, vt ad inſtitutum, & Philoſophos redeamus, Plato in Lyſide ſcribit celebratum fuiſſe vetus prouerbium, *τὸ καλὸν φίλον εἶ*: id eſt, quod pulchrum eſt, amicum eſſe. Nam & Theognis ante ipſum Platonem ſtatim poſt initium ſententiarum Elegiacarum:

ὅτι καλὸν φίλον ἐστί, τὸ δ' οὐ καλὸν, οὐ φίλον ἐστί.

Pulchrum amabile.

Quoniam pulchrum amicum eſt: non pulchrum, non amicum eſt.

Platonicorũ & aliorum Philoſophorũ de pulchritudine ſententia.

Proclus etiam Lycius, Philoſophus Platonicus (alij Proculum vocant, alij item Proculæium) in illis commentariis, quos in Alcibiadem Platonis de animo & Dæmone luculentos conſcripſit, ita pulchritudinem æſtimauit, vt iuſtitiæ anteferret. Sed & paulò pòſt multis probat, omne pulchrum naturaliter eſſe bonum: omne verò turpe, malum, quæ adſcripſiſſe hîc non intempeſtiuum erit. Conſtat (inquit) pulchrum eſſe amabile ſuapte natura: quandoquidem & extrema pulchritudo diuinæ pulchritudinis imaginem ferens, eſt amabilis, primóque aſpectu animos ad ſe mouet. Quod confirmatur in Phædro. Re enim vera *καλὸν*, id eſt pulchrum, ſiue dicitur *παρὰ τὸ καλεῖν*, id eſt, à prouocandis animis, ſiue *παρὰ τὸ κηλεῖν*, id eſt, à permulcendo inmentes, certe ſecundum naturam eſt amabile. Quapropter & amor ad pulchrum dicitur amantem ducere. Quicquid autem eſt amabile, eſt appetibile. Eſt enim amor appetitus aliquis alicuius, robuſtus ac vehemens. Et quicquid amat, appetit aliquid, quo & indiget. Omne verò appetibile eſt bonum, ſiue re vera bonum, ſiue apparens. Pleraque enim non bona expetenda nobis occurrunt, quoniam appetentibus ſe offerunt, tanquam bona. Demonſtratum eſt autem à Socrate in Menône, manifeſtè fieri non poſſe, vt qui malum quale ſit nouerint, ipſum appetant. Appetibile igitur omne bonum eſt: ac ſi quidem appetibile ſit principaliter, & bonum quoque principaliter erit. Sin autem apparens appetibile, tale etiam erit bonum. Omnino autem in quolibet terminorum hoc eſt apponendam. ſcilicet aut apparens, aut re vera. Si enim pulchrum eſt apparens, certè & amabile, & appetibile, bonúmque pulchro eiuſmodi conſors. Sin autem natura pulchrum eſt, & amabile, bonum quoque ſimiliter. Atqui quidnam erit appetibile, nunquid malum? At impoſſibile eſt, vbi notum fuerit alicui, experi. Omnia enim bonum appetunt: ad malum autem appetitio nulla fertur. ſed neque appetitus fertur ad aliquid quod neque ſit bonum, neque malum. Quod enim tale eſt, gratia alterius agitur, nullúſque finis exiſtit. Omne autem appetibile finis. Atque ſi quid ex malis appetitur quoniam apparet bonum, deſideratur vt bonum: & ſi quid non pulchrum: quoniam apparet, amatur vt pulchrum. Si igitur omne pulchrum eſt amabile, omne amabile eſt appetibile, omne appetibile bonum: conſequenter omne pulchrum eſt bonum, atque viciſſim omne bonum appetibile eſt amabile. Siquidem amare eſt vehementer appetere. Vnde in Sympoſio Socrates ait: Bonum amabile eſſe, ſicut pulchrum: Si (inquam) omne bonum eſt appetibile rurſum amabile, amabile verò pulchrum: ſequitur vt bonum omne ſit pulchrum. Hæc ille. Maximus quoque Tyrius, eiuſdem ſectæ Philoſophus, ſermo. 12. Quod, inquit, pulchrum eſt, id neque exitioſum vnquam neque lubricum, neque flagitium aliquod efficit, neque quenquam ad infortunium dicit, aut ad calamitatem deducit, neque in pœnitentiam deſinit. Et paulò pòſt: Pulchrum ſuapte natura pretioſum, vt quod etiam amabile ſit, pulchrum eſſe oporteat. Item inferiùs: Et ſi vnquam pulchrum verſatur in terra, haud alibi magis id, quam in homine pulcherrimo intelligentiſſimóque cunctorum terreſtrium corporum participique animi ipſius pulchri affinis, cernere licet. Sed & in vniuerſum Platonici omnes diffiniunt pulchritudinem eſſe gratiam quandam viuacem & ſpiritualem, Dei radio, illuſtrante angelo, primùm infuſam. Inde & animus hominum, corporúmque figuris & vocibus, quæ per rationem, viſum, auditum amicus noſtros mouet atque delectat, delectando rapit, rapiendo ardenti inflammat honore. De qua re longè latéque diſſerit Marſilius Platonicorum vt poſtremus, ita doctrina nemini ſecundus, in Commentariis, quos eleganter, & grauiter ſcripſit in Platonis Sympoſium, orat. 5.

46 Sed & Apuleius, Philoſophus quoque Platonicus, in Apologia Magiæ prima, ſcribit animum humanum, præſertim puerilem ſimplicémque ſine carminum auocamento, ſine odorum delinimento ſoporari, & ad obliuionem præſentium externari (ita enim loquitur) & pauliſper remota corporis memoria redigi, ac redire ad naturam ſuam, quæ eſt immortalis ſcilicet & diuina: atque ita veluti quodam ſopore futura rerum præſagire. Verùm in id debet eligi puer corpore decorus, atque integer: vt in eo aut diuina poteſtas, quaſi bonis ædibus, diuerſetur, aut ipſe animus experrectus citò ad diuinationem ſuam redigatur, quæ ei promptè inſita, & nulla obliuione ſaucia & hebes, facilè reſumatur. Non enim ex omni ligno, vt Pythagoras dicebat, debet Mercurius exculpi. Idem quoque Apologia ſecunda, ait virginem formoſam, etſi ſit oppido pauper, abundè tamen eſſe dotatam. Afferre enim ad maritum nouam animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Legerat, vt opinor, Apuleius Ouidium ſcribentem: *De eadem re.*

— Dos eſt ſua forma puellis.

Sed, vt ad Philoſophos redeamus, Ariſtoteles Peripateticæ familiæ conditor, Ethicorum libro primo, capite octauo, non ſatis eſſe dicit ad fœlicitatem idoneum, qui deformis eſt, aut ignobilis. Antiſtenes apud Laërtium dicebat bona, pulchra: mala, eſſe turpia.

74 Et ne quis putet ad tutandam pulchritudinem nobis deeſſe authoritatem legum: nónne Iuſtinianus noſter, cum alia pleraque ſuppeterent, à quibus laudare potuiſſet Papinianum illum doctrinæ legalis Theſaurum, & iuris aſylum (ſic enim illum vocat Ælius Spartianus in Seuero) eum tamen prætermiſſo omni alio laudis genere, ex pulchritudine, veluti ſummo laudis præconio, commendauit, pulcherrimum illum vocans in proœmio. ff. §. tertij, verſicul. nobis autem. Quam quidem appellationem etſi Angel. ibi reuocat, & quidem frigidius, vt opinor, ad decorem ſcientiæ, ſicuti etiam facit Cyn. in l. prouidendum. C. de poſtul. non temerè tamen referemus poſt. Albe. in eod. proœmio, ad corporis pulchritudinem, quæ & ipſa multum ponderis habet ad fœlicitatem cõparandam, ex iam dicta Peripateticorum ſententia. Cui ſubſcribens *Pulchritudo à Iuſtiniano laudata. Papinianus pulcherrimus.*

Bald.

Bald. noſter, omnium rerum gnarus, dicit in ſuperſcriptione ipſius procem. ff. in verb. Flauius, in addit. quòd decor corporis confert ad fœlicitatem in hoc mundo. Idem in procem. Decret. colum. 11. verſicu. ſed pone dicit, quod ſi duo ſint electi in rectores paribus ſuffragiis, quorum alter ſit formoſus, ſed indoctus: alter deformis, ſed doctus: hic præferendus eſt. Quod certè nemo inficiaretur. Sed tamen Bald. id dicens, conferénſque doctrinam cum forma, apertè oſtendit, formam ipſam multum in id facere, quod tractabat: nec obſcurè inſinuat, ſi vterque par eſſet doctrina, præferendum formoſum deformi. Quin tanti fecit Alexand. pulchritudinem, vt in conſil. 209. ponderatis his, colum. 2. & ſeq. lib. 6. conſuluerit, nobilem diuitémque mulierem, deformem tamen, quæ pauperem quempiam formoſum ſibi matrimonio deſponderit, non videri nupſiſſe indigno, cùm debeat mulieris nobilitas, & diuitiarum copia cum forma viri compenſari, per not. in ſimili, per Bald. Imol. & alios in cap. ſuper eo. le 2. de teſt. Et è diuerſo Anton. Imol. & Panorm. in eodem cap. loquentes in caſu illius cap. dicunt formam mulieris etiam pauperis compenſari cum diuitiis aut nobilitate viri. Et hunc quidem verſicul. integrum, præter id quod in hac poſtrema editione adiecimus, in ſuum Catalogum tranſpoſuit Barpto. Chaſ. par. 6. conſil. 46.

Pulchritudo fœlicitatis nõ minima pars. Forma cum diuitiis & nobilitate compenſatur. Chaſſenæi ſortium.

Fœmina à forma laudare maximè cupiunt.

48 Illi autem Ariſtotelis & Bald. ſententiæ, quanquam Stoici (vt ſunt plerunque aliàs ſeuiores, ac ferè inhumani) refragantur: alacriter tamen aſſentiunt ipſæ mulieres, quæ forma & pulchritudine fœlicitatem metiuntur, nihilque magis cupiunt, quam eſſe & videri formoſas, & à forma ipſa laudari, nec alia laude magis delectantur, neque illis quicquam gratiùs eo laudis genere præſtari poteſt. Horat. lib. Carminum 1. Ode 16. vt ſe Tyndaridi, quam carminibus læſerat, conciliaret, ab eáque beneuolentiam captaret, nihil habuit ad id conſequendum efficacius, quàm vt formoſam eam vocaret. Sic enim ſuam Palinodiam exorditur:

— O matre pulchra filia pulchrior.

Idem lib. 4. Ode 13. exprimens morem mulierum, fœlicem mulierem pro formoſa dicit, vt inibi annotarunt Acron & Porphyrion, eamdem ſcilicet ratione (vt addit Landinus) qua beatum diuitem dicimus. Nam mulieres in pulchritudine ſummum bonum reponunt. Horatium ſecutus Epigrammaticus Poëta, lib. 6. Glauciam decore fœlicem dictitat. Præceptum eſt Ouidij, ſtrenuiſſimi militis caſtrorum Cupidinis, morúmque muliebrium peritiſſimi, lib. 1. de arte amandi:

Nec faciem, nec te pigeat laudare capillos,
Et teretes digitos, exiguúmque pedem.
Delectant etiam caſtas præconia formæ:
Virginibus curæ gratáque forma ſua.

Ex quibus quidem verſibus tertium citat Ioã. Andr. in cap. 1. de ele. vena. Idem quoque Ouidius in libello de Medicamine faciei:

Virginibus cordi gratáque forma ſua eſt.

Quin etiam lib. 5. Metamorph. introducit Arethuſam ſic loquentem:

Sed quamuis formæ nunquam mihi forma petita eſt,
Quamuis fortis eram, formoſæ nomen habebam.
Nec mea me facies nimium laudata iuuabat:
Quáque aliæ gaudere ſolent, ego ruſtica dote
Corporis erubui, crimenque placere putaui.

Rurſum lib. 9. ipſius Metam. de Byblide loquens:

— Nimiúmque cupit formoſa videri.

Mulierum de pulchritudine certamina.

49 Hinc multa ſcimus de pulchritudine mulierum certamina olim propoſita, ſicuti in Ceteris Eleuſinæ feſto propè Alpheum, vbi victrix Herodice Cypſeli vxor primò apparuit, vt tradit Nicias in rebus Arcadicis, & ex eo Athen. libro. 13. cap. 33. qui ad ſua vſque tempora certamen hoc perduraſſe tradit, in quo certantes mulieres Chryſophori nominatæ fuerunt. Quod & apud Eleus factitatum Theophraſtus ſcribit, peragique iudicium eius certaminis libatione ſolenni conſueuiſſe: arma quoque victorum fuiſſe præmia, quæ Palladi mox dicarentur, à victore tæniis auguſtiore facto, deducentibus eum ad templum amicis pompæ quadam imagine, quod & ipſum tradit Dionyſius Leuctricus. Adiicit Myrſilus in hiſtoricis paradoxis, coronam dari myrteam conſueuiſſe. Quæ & ipſa ex illis repetit Athenæus vbi ſuprà, & nonnihil eod. lib. cap. 7. Sed & apud Lacedæmonios certamen fuiſſe pulchritudinis muliebris, apertè inſinuant illi verſus Muſæi, ſi is eſt, in carmine de Ero & Leandro:

Καὶ σπάρτης ἐπέβην, Λακεδαίμονος ἔδρακον ἄστυ,
Ἧχι μόθον καὶ ἄεθλον ἀκούομεν ἀγλαΐων
Τοίην δ' ὄπω ὄπωπα νύμφην. —

Spartam peragraui, Lacedæmonis vidi vrbem:
Vbi laborem & certamen audiuimus pulchritudinũ:
Talem autem nondum vidi puellam.

Quin apud Lesbios (vt tradit interpres Homeri) τὰ καλλιστεῖα certamen erat de formæ muliebris præſtantia in templo Iunonis. Et καλλιστεύοντα dicebatur, quæ præſtantiſſima forma prædita erat: & καλλιστεῖον præmium formoſiſſimæ. Sed & apud Barbaros quoſdam tradit Athenæus lib. 12. Dipnoſophiſtarum, cap. 32. ex Cercida Megapolitano, in Iambis, & Archelai etiam in Iambis, ἱερὸν τῆς καλλιπύγου Ἀφροδίτης, id eſt, templum Veneris pulchriclunis, id eſt, pulchras nates habentis, ex fœminarum de natium pulchritudine certantium fortuna fuiſſe ædificatum. Cuipiam ruſtico erant duæ filiæ venuſtulæ, quæ inter ſe de natium pulchritudine certabant: ob idque venerunt in publicam viam, ſéque adoleſcentulo cuipiam vrbano oſtenderunt, vt diiudicaret, vtra earum eſſet καλλιπυγοτέρα, id eſt pulchriorum natium: qui vtranque non indiligenter conſpicatus maiorem natu pulchriores nates habere iudicauit: eiúſque amore captus eſt, ac domum reuerſus, rem totam fratri ordine enarrauit: qui cùm ad id ſpectaculum & ipſe veniſſet, minoris venuſtatem adamauit: atque ob eam rem vterque ruſticas illas vxores duxerunt: qui deinde opibus affluentes, Veneris templum condidere, quæ καλλίπυγος cognominata eſt.

Venus καλλίπυγος.

50 Omnium autem huiuſmodi de pulchritudine contentionum decantatiſſima ea eſt, quæ inter Iunonem, Palladem, Venerem fuit, cuius Paris arbiter victoriam Veneri tribuit. Quod ægerrimè tulerunt Iuno & Pallas, non tam iratæ, quòd eſſent victæ à venere, quàm quòd ſua forma ſpreta fuiſſet, vt mirè expreſſit Virgil. ſtatim circa initium Æneid. cùm inquit de Iunone loquens:

Certamen de ea re cantatiſſimum.

Necdum etiam cauſæ irarum, ſæuique dolores
Exciderant animo manet alta mente repoſtum
Iudicium Paridis. —

Et ſubdit:

— Spretæque iniuria formæ.

Quaſi per illud, iudicium Paridis, non ſatis expreſſiſſet, id, quod erat Iunoni moleſtius, niſi ſubiunxiſſet, Spretæque iniuria formæ. Sed & Homerus lib. 24. eodémque vltimo Iliados, narrat, Iunonem ipſam, & Palladem adeò infenſas Ilio & Troianis fuiſſe ob id, quòd Paris Venerem illis in forma prætuliſſet, vt etiam Hectoris & mortui & procul

ab ea iniuria remoti corpus, nequaquam, vt cæteri Dij, miſerarentur. Illud autem in illo certamine animaduertendum eſt, Palladem Deam caſtiſſimam, & eo nomine inter cæteras celebratiſſimam, non contentam ſua naturali forma, ſeſe non indiligenter coluiſſe, quò formoſior & videretur & iudicaretur: quod & Silius Italicus illud iudicium deſcribens lib. 7. Punicorum admonuit.

— Iam bellica virgo
Aegide depoſita, atque aſſuctum caſſide crinem
Inuoluit, tum compta comam, pacémque ferens
Conniuens oculis ibat, &c.

Venus autem eodem in loco, quia de forma certamen erat, nihil vltrà rerum ſupereſſe dicit, veluti res omnes præ forma nihil ducant fœminæ. Ita enim facit loquentem ipſam Venerem:

— De forma atque ore, quid vltrà
Iam ſupereſt rerum? certat Venus, &c.

Chaſſenai furtum.

Et hæc quidem duo capita, vt erant in præcedenti editione tranſtulit Chaſſe, nulla nominis noſtri mentione in ſuum illum Catalogum parte 2. conſil. 23.

Mulieres etiam in morte anxiæ, ne forma illis pereat.

51 Quid, quòd fœminæ vel circa mortem anxiæ ſunt, ne pulchritudinem amittant, optántque priùs mori, quàm deſinant eſſe formoſæ, quemadmodum apertè oſtendit poëta Venuſinus libro. Carminum 3. Ode 27. inducens Europam moribundam hæc dicentem,

— O Deorum
Si quis hæc audis, vtinam inter errem
— Nuda leones,
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneraque ſuccus
Defluat prædæ, ſpecioſa quæro
— Paſcere tigres.

Mulieres illis inuident, quæ ſe pulchriores eſſe dicuntur.

Et hinc quoque videri poteſt prodiiſſe, quòd fœminæ ſuapte natura illis inuident, quæ ſe formoſiores eſſe dicuntur. Quod intelligens Ouidius lib. 9. Meta. ita ſcribit:

Et ſi qua eſt illic formoſior, inuidet illi.

Grauiter igitur & ſcitè pronuntiauit Muſæus in illo opere nuper citato:

Καὶ γὰρ ἐπ' ἀγλαΐῃ ζηλήμονες εἰσὶ γυναῖκες.

Id eſt:

Nam ob pulchritudinem inuidæ ſunt fœminæ.

Ex quo item eſt illud Propertij libro. 2. Eleg. 29. ad Iouem pro amica ægrotante,

Num ſibi collatam doluit Venus? illa peræquè
Præ ſe formoſis inuidioſa dea eſt.

Corpora ſanctorum ſine deformitate reſurrectura. Contrà damnatorũ corpora cum ſuis deformitatibus reſurrectura.

52 Sed vocant me ad ſe iterum ſacri diuiniloquique ſcriptores, qui & ipſi palàm indicarunt, quanti ſit facienda formæ bonitas, quantúmque vituperandum ſit è diuerſo deformitatis vitium. Nam D. Auguſtinus in lib. de Ciuitate Dei 22. eodémque vlt. cap 19. & iterum in eo lib. qui Enchiridion inſcribitur, cap. 92. aſſerit corpora ſanctorum in die iudicij ſine vllo vitio, ſine vlla deformitate reſurrectura. Cuius ſententiæ eſt princeps ſententiarum lib. 4. diſt. 44. Quo in loco illuſtrium interpretum cœtus, non ſolum id quoque affirmat, ſed & ex eis multi volunt, damnatorum corpora è diuerſo cum ſuis deformitatibus reſurrectura, ad maiorem eorum confuſionem. Et id ſatis innuit ipſe Auguſt. in lib. nouiſſimè citato, cap. 93. cùm rationem aſſignat, quare illud indefinitum relinquat, dicens: Non enim nos fatigare debet incerta eorum habitudo, vel pulchritudo, quorum erit certa, & ſempiterna damnatio. Nam ſi ad hoc reſurgant, vt damnentur, ſintque deterioris, non melioris conditionis, manifeſtè apparet, quòd non dabitur eis pulchritudo, quam non habuerunt: nec auferetur deformitas, quam habuerunt, vt rectè colligit D. Bonauent. in ea ipſa diſtinct. 44.

Chriſtus ſpecioſus.

53 Ad hæc Dauid omnipotentis tuba Dei, Ode 44. de Chriſto venturo loquens: Specioſus, ait, præ filiis hominum. In cuius loci enarratione D. Auguſt. declarat, quare dicatur ſpecioſus præ filiis hominum, non angelorum. Et iterum Ode 92. Dominus regnauit, decorem indutus eſt. Et de eodem Iſayas, alter Dei conſiliarius, cap. 63. Iſte formoſus in ſtola ſua. Cui licet refragari videatur alter Iſayæ locus de eodem loquens, cap. 53. Non habebat ſpeciem, neque pulchritudinem. Verùm id quomodo ſit intelligendum, tradit D. Chryſoſtomus in Matt. Homil. 28. vbi videre poteris. Vt iam minùs mirum ſit, quòd Plato in epiſt. ad Dionyſ. Regem, affirmauit Deum eſſe pulchrorum omnium cauſam, quaſi totius pulchritudinis fontem, principium, originem. Sed & aliàs ſæpe diuinæ literæ pulchritudinis titulo atque nomine extollunt claras, & inſignes pudicitia & cæteris virtutibus, fœminas. Quod videre licet in Sara, Rebecca, Rachel (vt iam diximus) Abigail, Suſanna, Iudith, Heſter, filiabus Iob, quas ei Deus dedit in demortuarum locum, & aliis pleriſque. Sed & viros quoque eo tit. inſigniuit. Nam de Ioſeph ſcribitur Geneſ. 39. Ioſeph erat pulchra facie, & decorus aſpectu.

Deus omnium pulchrorum cauſa & fõs.

Pulchritudo exterior, index interioris.

54 Neque immeritò. Nam pulchritudo exterioris hominis oſtendit, refert, exprimit pulchritudinem hominis interioris. Et vt ait D. Ambroſ. in lib. 2. de virginibus. Species corporis ſimulacrum eſt mentis, figuráque probitatis. Cuius ſententiæ teſtimonium citant è noſtris Martin. Fan. in tractat. de modo ſtudendi, cap 30. verſic. item & conſiderandum eſt, & Lucas Pen. in l. 1. colum. 1. verſi. ſecundò quæritur. C. qui ætat. vel profeſ. ſe excom. lib. 10. vbi & ex authoritate Boëtij ſcribit, non eſſe ſatis idoneum ſtudiis liberalibus, qui inuenuſtus fuerit & deformis. Quod & iterum repetiit in l. 1. C. de profeſſ. qui in vrbe Conſtant. lib. 12. Socrates parens Moralis philoſophiæ, in Phædro Platonis, ſubobſcurè quidem, vt ſolet, innuit bonam corporis figuram bonæ mentis argumentum eſſe, aut certè adiumentum: illud pulchri equi, hanc equitis ſub nomine depingens ac denotans. Eiuſdem ſcholæ Plotinus ſcribit eſſe naturaliter intus, bona quæcunque ſunt, extrinſecus verò pulchra. Quippe ex interioris formæ perfectione, atque ſeminariæ rationis victoris, ſuper materiam prouenit externa formoſitas. At quiſquis is eſt, qui elegantiſſimum Conſtantino Panegyricum dixit, cuius initium eſt: Facerem ſacratiſs. Imper. Non fruſtrà (inquit) doctiſſimi viri dicunt, naturam ipſam magnis mentibus domicilia corporum digna metari: & ex vultu hominis ac decore membrorum colligi poſſe, quantus illò cæleſtis ſpiritus intrarit habitator. Hunc locum imitatus Latinus Pacatus iure inter eloquentiæ principes annumerandus, in Panegyrico ad Theodoſium ſcripto, hanc & de hac re ex ſapientum opinione protulit ſententiam: Auguſtiſſima quæque ſpecies plurimum creditur trahere de cælo. Siue enim diuinus ille animus venturus in corpus, dignum priùs metatur hoſpitium: ſiue cùm venerit, fingit habitaculum pro habitu ſuo: ſiue aliud ex alio creſcit, & cùm ſe paria iunxerunt, vtraque maiora ſunt. Et ſtatim pòſt ſubdit: Virtus tua meruit imperium, ſed virtuti addidit forma ſuffragium. Illa præſtitit, vt oporteret te principem fieri hæc vt deceret. Cui planè conſonat carmen Euripidis à Porphyrio illo,

qui

qui inter Platonicos propter excellentiam Philoſophus appellatur, citatum in Iſagogico, id eſt, introductorio dialectico, cap. 3.

— Πριάμου εἶδος ἄξιον τυραννίδος.

Id eſt, ad verbum,

— Priami ſpecies digna imperio.

Priami ſpecies digna imperio. Euripidis locus.

Nam & Priamus ab ea ſpecie ab Homero lib. 24. Iliad. in infinitis propè locis θεοειδὴς, id eſt, ſpecie, forma, facie diuina appellatur. Quanquam & alij in Euripidis Phœniſſis (vnde deſcriptam hanc ſententiam aiunt) & Porphyrio non Πριάμου, ſed πρῶτον μὲν legunt. Hanc enim illius eſſe integram ſententiam apud Stobæum Sermo. 63.

Ἴδοιμι δ' αὐτῶν ἔκγον' ἐκγόνων ἐμῶν,
Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιος τυραννίδος. Id eſt,
Utinam videre contingat mihi ipſorum nepotes nepotum,
Primum quidem forma dignos regno.

Et hunc quoque poſteriorẽ verſum ita citat Athenæus lib. 13. cap. 7. Plinius autem in eo Panegytico, quem Traiano dixit: Iam, inquit, proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris longè latéque principem oſtentant, & Claudianus de Stilicone,

Iam tum conſpicuus, iam tum venerabilis ibas:
Spondebátque ducem celſi nitor igneus oris,
Membrorúmque modus. —

Et huc quoque alludit illud Ouidij lib. 2. Faſtorum de Lucretia,

Et facies animo dignáque párque fuit.

Et lib. 6. eiuſdem operis:

Par animo quoque forma ſuo reſpondet in illa,
Et genus, & facies, ingeniúmque ſimul.

Et lib. 7. Metamorph.

— Sed non ut vultus in illo,
Non ea nobilitas animo eſt, ea gratia formæ,
Ut tenem fraudem, mortiſque obitura noſtri.

Ante illum Virgilius in Cir.

Non equidem ex iſto ſperaui corpore poſſe
Tale malum naſci, forma, vel ſydere fallor.

Ex noſtris Cyn. in l. 1. in 3. q. De iuriſd. om. iud. ſcribit in pulchro corpore pulchram quoque animam reſidere: quem refert & ſequitur Alexan. conſil. 209. ponderatis his, col. 2. verſi. dictus verò iuuenis, lib. 6. Quibus etiam adſtipulatur, quòd Hebræi bonum & pulchrum eadem voce appellant, tanquam ſcilicet bonitas à pulchritudine non ſeiungatur, neque pulchritudo à bonitate. Quod interpretes declararunt in Gene. cap. 6. in eod. loco, Videntes filij Dei filias hominum, quòd eſſent pulchræ. Et in Canticis c. 1. vbi ſcribitur, Meliora ſunt vbera tua vino. aſſerunt verti debuiſſe, Pulchriora ſunt. Quanquam etiam ibi non Vbera, vertendum erat, vt contendit Auguſtinus Eugubinus.

Deformitas corporis animi deformitatem oſtendit.

55 Contrà verò deformitas corporis declarat deformitatem animi. Rarenter enim in corpore deformi nobilis formoſúſque animus inſidet: vt è noſtris aſſerit Pano. in cap. quia diuerſitatem. in 1. not. per illum tex. de conceſſ. præb. Vt quoque Aſpaſius prodidit, fieri non poteſt, vt qui omnino deformis eſt, bonus ſit: Cui ſubſcribens Raſis, vir inter Medicos maximi nominis, lib. ad Almanſorem 2. c. 33. Cuius, ait, facies eſt deformis, vix poteſt habere bonos mores. Et iterum cap. 54. Faciem fœdam malos mores ſignificare aſſerit. Et ante illum Galenus libr. de Temperamentis 2. cap. 6. ſcribit naturam membra componere, prout moribus animæ conuenit. Quod & ipſe affirmat tum lib. 1. tum 21. de vſu partium. Et vt apud Planudem in vita Æſopi ille prodidit, οἵα ἡ μορφή, τοιαύτη καὶ ἡ ψυχή. Id eſt, qualis forma, talis & anima. Ideóque Homerus, quemadmodum eos, quos virtute præſtantes heroas facit, decentiſſima quoque corporis ſpecie fingere conſueuit, θεοειδεῖς (quod iam ſuprà diximus) id eſt, diuina ſpecie, & θεῷ ἰκέλους, id eſt, Deo ſimiles, eos identidem appellans. Ita Therſitæ vt mentem ignauam ac degenerem, ſic & corpus ad portentum vſque à capite ad pedes deforme effinxit, vt in eo poſſis intelligere peſſimum animum in domicilio ſe digno habitaſſe. Ita enim illum deſcribit libro ſecundo Iliados:

Therſitæ deformitas.

— αἴσχιστος δὲ ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε,
Φολκὸς ἔην, χωλὸς δ' ἕτερον πόδα, τὼ δέ οἱ ὤμω
Κυρτὼ ἐπὶ στῆθος συνοχωκότε. αὐτὰρ ὕπερθεν,
Φοξὸς ἔην κεφαλήν. ψεδνὴ δ' ἐπενήνοθε λάχνη.

Simia corpore & anima ridicula.

Id eſt, fœdiſſimus omnium, qui ad Troïam nauigauerant, altero oculo ſtrabo, altero pede claudo, curuis humeris, & in pectus contractis, vertice acuminato, rara lanugine. Ideóque Lycophron huius turpitudinem expreſſurus, eum graphicè πιθηκόμορφον nuncupauit, id eſt, ſimilem ſimiæ, in cuius ſcilicet conſabricatione iuſtam fuiſſe naturam dicere ſolebat Hippocr. quòd ridiculam animam ridiculo circumueſtiuiſſet corpore. Quod & repetit Gal. lib. 1. de vſu part.

Vatinianum odium, prouerbio celebratum.

56 Quibus adſtipulatur, quod & ſcribit Proclus in libro de Magia & dæmone, naturam, quæ animis confingit corpora, inſtrumenta eis congrua ſumminiſtrare, imaginéſque animatum in corporibus indicare. Velleius autem Paterculus libro poſteriore Romanæ hiſtoriæ, de Vatinio illo, cuius odium in prouerbium ceſſit, hoc in eam ſententiam ſcribit: In quo deformitas cum turpitudine certabat ingenij, adeò vt animus eius digniſſimo domicilio inclusus videretur. Et Cornel. Tacitus lib. 12. Iulios, inquit, Pelignus ignaui animi, & de ridiculo corporis iuxta conſpiciendus. Quin & Valerius Martialis lib. 12. Epigrammatôn, Zoilum quendam ex oris deformitate malum eſſe ſuſpicatur:

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læſus:
Rem magnam præſtas Zoile, ſi bonus es.

Eſt & Græcum Epigramma Palladæ in Claudum quempiam lib. 2. Epigrammatôn:

Χωλὸν ἔχεις τὸν νοῦν, ὡς τὸν πόδα, καὶ γὰρ ἀληθῶς,
Εἰκόνα τῶν ἐντὸς σὴ φύσις ἐκτὸς ἔχει.

Quod ita traducit Morus,

Clauda tibi mens eſt, vt pes, natura notáſque
Exterior certas interioris habet.

Ante hos Ariſtophanes ἐν Θεσμοφοριαζούσαις:

Ταῦτ' ἄρ' ὁ Φιλοκλῆς αἰσχρῶς ποιεῖ.
Propterea Philocles turpis exiſtens turpiter facit.

Et Eckorus, alter Poëta Græcus, apud Stobæum, Sermo. 88.

Μορφὰς ἀτερπεῖς ὄψεσι κεκτημένος.
Παρεμφερεῖς ταύταισι τοὺς τρόπους ἔχεις.
Ἐκ τοῦ κακοῦ γὰρ ἡ φύσις τίκτει κακόν,
Ὡς ἐξ ἐχίδνης πάλιν ἔχιδνα γίνεται.
Faciem aſpectu deformem poſſidens,
Mores etiam huiuſmodi habes.
Ex malo enim natura malum producit,
Ut ex vipera rurſum vipera naſcitur.

Quibus concinens Caſſius Iatroſophiſta, Problematôn medicorum, cap. 51. ſic ſcribit: Διὰ τί οἱ πιθηκόμορφοι, καὶ ἄφρονες; ὅτι τοῖς σωματικοῖς τὰ ψυχικὰ συμπάσχει, ὥσπερ τοῖς ψυχικοῖς τὰ σωματικά. Hoc eſt: Cur monſtroſæ formæ homines, etiam inſipientes ſunt? quia corporalibus conſentiunt animalia, ſicut animalibus corporalia.

Corythæo deformior, prouerbium.

57 Zenodotus tradit, Corythæum quempiã fuiſſe inſigniter ſtultum ac vecordem, ſicuti etiam forma

Digitized by Google

etat in fœlicisſima ac fœdisſima, Vnde natum Adagium, κορύθου ἀειδέστερος, id eſt Corytheo deformior. Cuius etiam meminit Eraſmus Adagiorum Chil,3. centur.2. cap.8. Plutarchus Cheronenſis in Lycurgo, refert apud Lacedæmonios ex inſtituto

Lacedæmoniorum inſtitutum.

ipſius Lycurgi, partus nutriendi ius patri non fuiſſe, ſed in quendam locum deportrabatur, quem Leſchen vocabant, vbi ſedentes ij, qui ex tribulibus maximi natu eſſent, ſi quidem infantem deformem animaduerterent, ad apothecas appellatas exponendum demittebant: perinde quaſi eius vita, qui minùs pulcher ſtatim ab initio, & ad bonam corporis compoſitionem natura productus eſſet, neque ſibi vtilis, neque Reipubl. foret. Cui & ſuccinit, quod Auguſtinus ait, & Decreta Canonica clamant. 41. diſt.§.vlt. Incompoſitio corporis inæqualitatem indicat mentis. Antonius Panor. (ſiue is fuit Æneas Syluius, aut alter quiſpiam, qui ad ipſius Panormitæ libellum de Alphonſi regis facetiis, quædam addidit) ſcribit Bartholemæum Capram Mediolanenſ. Antiſtitem dicere ſolitum, idcirco ſe miniſtros forma præſtantes quæſiuiſſe, quoniam turpes animi, turpia corpora incolerent: improbitatem autem in egregia forma perrarò compertam eſſe. Mirum eſt, quod tradit Porphyrius, dæmones, quorum animi iniqui ſunt, corpora habere deformia. Quibus adde, quod ex noſtris ſcribit Bald. in l.obſeruare, col.2. C, quor.ap.non recip. quòd ſicut turpis corporis habitudo declarat quem procliuem ad ſcelera, ita pulchra ad virtutes. Sequitur Hippo. Marſil. in l.1. in princ.col.penult.ff.de quæſt. & Ioan. Neuizanus inter conſil.feudalia Alberti Bruni, conſil.12. patres comederunt, col.4.

Philopœmenus ob deformitatem contemptus.

58 Nec prætermiſerim, quod de Philopœmene illuſtrium Græcorum ducum poſtremò & Plutarchus, & alij tradiderunt. Is forma fuit non admodum liberali: igitur cùm Megaris eius aduentus expectaretur, pararetúrque conuiuium apud hoſpitem ingẽti apparatu, illéque interim ædes omnium ſubiiſſet primus, credidit hoſpitis vxor, tum ex forma, tum ex veſte tenui, ex miniſtris eſſe quempiam, qui ab ipſo duce eſſet præmiſſus, illúmque ligna ſcindere iuſſit: quod cùm ſedulò faceret, inter hæc ſuperuenit hoſpes, qui rei indignitate commotus, quidnam hoc eſt, inquit, Philopœmenes? Cui ille Dorica lingua: Meæ, inquit deformitatis pœnas pẽdo. Quam & ipſam hiſtoriam verſibus cecinit Tzetzes Hiſtoriarum Chiliad.6.cap.84.

Παῖς φιλοποίμην κραύσιδος, ἦν βασιλεὺς ἑλλάδος,
Ἄμορφον δ' εἶχε τὴν μορφήν. πρὸς ἄριστον κληθεὶς δὲ
Ἀπῆλθεν ὡς πρὸς ἄριστον πρὸ χρόνου τοῦ ἀρίστου.
Κτήτορος δὲ τοῦ τοῦτον μὲν τῷ πότε κεκληκότος,
Ἰδοῦσα τοῦτον ἡ γυνὴ τελοῦντα τὸν ἀμόρφον,
Οἰκέτην τε νομίσασα, σχίζειν κελεύει ξύλα.
Ὁ δ' ὢν ἐπιεικέστατος, τὸ κελευσθὲν ἐποίει.
Ὡς δ' ὁ καλέσας ἐπελθὼν ἰδὼν τὸ πεπραγμένον,
Τί τοῦτο; ἀνεβόησεν. ὁ φιλοποίμην λέγει,
Τί δ' ἄλλο, ἢ τιμώρημα τῆς δυσειδοῦς μορφῆς μου.

Hoc eſt:

Filius Philopœmenes Crauſidis, erat Imperator Græciæ.
Deformem autem habuit formam. Ab aliquo vocatus autem,
Abiit ad conuiuium ante tempus prandij.
Abſente autem eo, qui eum quidem tunc vocauerat,
Conſpicata hunc illius vxor exiſtentem deformem,
Famulúmque arbitrata, ſcindere iubet ligna.
Ille autem exiſtens modeſtisſimus, iuſſum faciebat.
Vt autem qui vocauerat, venit, conſpicatus quod fiebat,
Quid hoc? exclamauit. Philopœmenes inquit,
Quid verò aliud, quã pœna deformis formæ meæ?

De eadem re. Sacerdotes nulla deformitate ſint inſignes.

59 Ex his exiit lex Moſayca, qua deformia & maculoſa vetabantur offerri, vel immolari Domino. Leuit.2.cap. & Deuter.15. Item alia lex, ne qui eſſet corpore deformis, vel vitiatus, panes Deo ſuo offerret, neque ad eius miniſterium accederet, vt ſcribitur Leuit.21.cap. & repetitur in cap. hinc etenim. 49.diſtinct. vbi D. Gregor. luculenter probat, corporum vitia & maculas, habere ſymbolum vitiorum animi. Cuius item ſententiæ fuit D. Hieronym. ad Fabiolam de veſte ſacerdotali. Præcipitur (inquit) ſacerdotibus, vt nulla debilitate inſignes (Eraſmus legit ſegnes) ſint, ne truncis auribus, læſo oculo, ſimis naribus, claudo pede, cutis colore mutato: quæ omnia referuntur ad animæ vitia. Hæc ille. Quod & legibus Romanis obſeruatum fuiſſe apparet ex Plinio lib.7.cap.28. vbi de Sergio loquitur. Sed & de iure canonico, ſola corporis deformitas promoueri quenquam impedit, cap.2. & ibi gloſ. in verbo, deformitatem, & Hoſt. & Panorm. de cler. ægrot. & voluit etiam Innoc. in cap. ex parte, de corp. vitia. & facit text. in cap. vlt. & ibi gloſ. & Doctor. eod. titu. Quibus planè conſonat vetuſtus mos Romanorum,

Veſtales itẽ.

apud quos virginem Veſtalem capi fas non erat, quæ aliqua corporis labe inſignita eſſet, vt ex Antiſtij Labeonis autoritate prodidit Gellius libr. Noctium 1.c.12. & Feneſtella de Magiſtratibus Rom. cap.7. Secundum quam ſententiam D. Hieron. parentes arguit, qui deformes filias virginitati conſecrant. Ita enim ſcribit ad Demetriadem virginem: Solent miſeri parentes, & non plenæ fidei Chriſtiani, deformes & aliquo membro debiles filias, quia dignos generos non inueniunt, virginitati tradere. Apud Senecam lib. 4. Declamationum, lex eſt huiuſmodi: Sacerdos integer ſit. Nam (vt paulò pòſt ſubiungitur) ſacerdos non integri corporis, quaſi mali ominis res vitanda eſt. Quanquam & ibi quoque pro altera parte ſcribatur, legem huiuſmodi integrum ad animum referre, non ad corpus. Sed & quòd ad corpus quoque reſpiciat, adſtruit Dionyſ. Halicarn. lib.1. Antiquit. Roman. vbi laudat Romulum Romanarum legumlatorem, quòd ſacerdotia non vænalia, nec ſorte diuidenda fecit: ſed cuiuſquo curiæ binos creauit ſupra annum quinquageſimum natos, excellentes genere, ſimul & virtute præſtantes, neque tamen inopes, aut corpore vlla ex parte trunco. Et Plin. lib. 7. cap.28. de Sergio loquens: Quæ omnia, inquit, ex oratione eius apparent habita, cùm in Prætorio, aut, vt alij legunt, in prætura ſacris arceretur à collegis, vt debilis, id eſt, maucus, & mutilus. Nam primùm dixerat, illum dexteram manum perdidiſſe. Idem autem lib.28. cap.12. tradit ſe inueniſſe apud authores, his, qui lentiginem habeant (ea eſt vultus deformitas) negari Magicorum ſacrificiorum vſum. Cui concinens Apuleius in Apologia 1. ſcribit puerum Magico carmine initiandum, oportere eligi inter cætera decorum, vt ſuprà diximus. Pauſanias autem lib.9. Daphnophorum Apollinis Iſmenij ſacerdotis cognomen fuiſſe, quem & forma & genere inſignem annuum legebant.

Deformitas deteſtabilis.

Deformi occurrere infœlix omen.

60 Quid plura? deformitaté antiqui vſque adeò abhorrebant & deteſtabantur, ex pulchritudine verò tantum ſibi fauoris pollicebantur vt formoſo occurriſſe fœlix omen haberetur, deformi contrà infœlix, atque inauſpicatum. Hinc in deformes, fœdóque aſpectu homines natum adagium:

Σὲ δ' οἰωνίσαιτ' ἄν τις ἰδών.

Id eſt, qui te conſpexit, augurium capere poterit.

Ad quod alludens Iuuenalis Satyra 5. ait:

— Tibi pocula curſor
Getulus dabit, aut nigri manus oſſea Mauri,
Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

Quem locum tanto interpretes diſſimulanter, aut neſcienter tranſierunt. Et rurſus Satyr. 6.

— Eſſes
Æthiopis fortaſſe pater, mox decolor hæres
Impleret tabulas, nunquam tibi mane videndus.

Aethiopis occurſus ut morti portentum. Hinc autē Imperator Septimus Seuerus ex Æthiopis cuiuſdam occurſu ingruere ſibi mortem concepit, authore Ælio Spartiano in vita illius. Bruto quoque & Caſſio in aciem prodituris, obuius Æthiops mortem præſignauit, vt tradit Appianus lib. 4. bellorum ciuilium, non longè à fine, & Plutarchus in vita ipſius Bruti, vbi tamen de eo tantùm loquitur. At Auguſtus Imperator, vt tradit Suetonius in eius vita, pumilos atque diſtortos, & omnes generis eiuſdem, vt ludibria naturæ, malique ominis abhorrebat. *Prouerbium.* Et ex hoc fortè veteri prouerbio olim dicebatur, ἐριννύων ἀπορρὼξ, id eſt, Furiarum ſtirps, de eo, qui terra eſſet fœdáque ſpecie, quíque (vt ſcribit Ariſtophanes) μανικὸν βλέπει, id eſt, furioſè toruéque intuetur. Nam & quod ominoſum eſt, & exitiale, id à Furiis ortum dicunt, ſicuti Aiax in tragœdia,

Ἄγε ἐξ ἐριννύων τοῦτ' ἐχάλκευσε ξίφος.

Phryne ob pulchritudinem abſoluta. 61 Nec contemnendum eſt, quod ſcribunt Athenæus lib. 13. Δειπνοσοφιστῶν c. 21. & Pauſanias lib. 1. quo Attica deſcribit, quòd cùm Phryne, ſiue, vt alij vocant, Phryne meretrix Theſpienſis in iudicio Athenienſi fuiſſet cuiuſpiam delicti accuſata ab Euthia (vt ipſi Athenæo placuit) aut ab Anaximene (vt Diodorus maluit) tandem ob pulchritudinem ſolam fuit abſoluta, cùm tunicam à pectore diduxiſſet: interpoſito mox decreto, ne quis miſericordiæ captandæ gratia epilogis vteretur. Tantum potuit fauor pulchritudinis, vt illam liberare potuerit, quod quidem Hyperidis oratoris clariſſimè actio, quanquam admirabilis (vt ſcribit Quint. lib. 2. cap. 16.) efficere non potuerat. Id quod etiam Plut. tradidit in vita ipſius Hyperidis. Hæc ſanè ea eſt, de qua Propertius ita cecinit:

Nec quæ deletas potuit componere Thebas
Phryne, tam multis facta beata viris.

Hæc autem hiſtoria ſatis comprobat illam Publij Syri ſententiam,

Formoſa ſpecies muta commendatio.

Quoniam ſcilicet formoſis fauetur, etiam ſi nihil dicant. Ex quo & Ariſtoteles, apud Laërtium dicebat, pulchritudinem, παντὸς ἐπιστολίου συστατικώτερον, id eſt, quauis epiſtola eſſe commendabiliorem, ſiue malis, efficaciorem ad commendationem: quod & nonnulli Diogeni adſcribunt. *Pulchritudo fraus tacita.* Theophraſtus (vt ille ſubdit) σιωπῶσαν ἀπάτην, Id eſt, tacitam, ſiue ſilentem fraudem, vocabat, quòd ſine verbis perſuadeat, & Carneades ἀδορυφόρητον βασιλείαν, *Regnum abſque ſatellite.* id eſt, regnum abſque ſatellitio: quòd formoſi ſine verbis impetrent quicquid volunt. Et (vt dicebat Domitianus Imperator Roman. apud Suet.) nihil gratius eſt decore: quod & alibi, ni fallor, retulimus.

Pulchritudinis laudes. 62 Quibus addiderim, quæ Melancomus, quiſquis is fuit, de pulchritudine ſcribit apud Stobæum, Ser. 63. Ἐγὼ ἐν πρώτοις αὐτὸν εὐδαιμονίζω τοῦ κάλλους, ὃ δὴ τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων ἀγαθῶν ἀριπρεπέστατον μὲν, καὶ ἥδιστον θεοῖς, ἥδιστον δὲ ἀνθρώποις, ἀλυπότατον δὲ τῷ ἔχοντι, καὶ δυσγνωσθῆναι ἄπορον. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ἀγαθὰ καὶ λάθοι προσόντα, καὶ ἀνδρεία, καὶ φρόνησις εἰ μὴ τύχοι ἔργου τινὸς ἀποδεικνύμενος. Τὸ δὲ κάλλος οὐχ οἷόν τε λαθεῖν, ἅμα γὰρ τῷ ἔχοντι φαίνεται. ἔπειτα δὲ τὸ πρῶτον, καὶ πρότερον ὄντος ὀξεῖαν αἴσθησιν ἑαυτοῦ παρέχει. ἔτι δὲ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς οἱ πλεῖστοι φθονοῦσι, καὶ δυσμενεῖς γίνονται. Τὸ δὲ κάλλος τοὺς αἰσθανομένους ἑαυτοῦ, φίλους ποιεῖται, καὶ οὐδένα ἐχθρὸν ἐᾷ γίνεσθαι. Quæ ſic traduxit Conrad. Geſnerus: in primis equidem ipſum fœlicem exiſtimo pulchritudine, quæ inter humana bona maximè conſpicua & ſuauiſſima Diis eſt, hominibus gratiſſima, poſſidenti minimè moleſta, cognoſci facilima. Cætera enim bona in homine ſita, vt fortitudo, prudentia latere poſſunt, niſi operæ aliquo demonſtrentur: pulchritudo autem latere nullo modo poteſt: ſtatim enim in principio celerem ſui ſenſum exhibet. Ad hæc, bonis quidem plurimi inuident, & inimici redduntur: pulchritudo autem eos qui ipſam ſentiunt, amicos reddit, & neminem ſibi inimicum fieri permittit. Sed & inibi Diuus quiſpiam Pythagoricus hæc quoque in laudem pulchritudinis prodidit. Τίς ἀγαθὸν, ὦ βέλτιστε ὄντως ναμορβὰς εὐδαίμονα ζωά; καὶ τίνας περὶ χρὴ κρίνειν εὐδαίμονας, ἢ νὴ Δία τὼς σκήνεος καλλονὰν ἔχοντας, δώρημα φύσιος. Τούτως γὰρ, ὡς ἐοί, μακαρτέρως ἐν τιμῶντες ὡς θεὼς, ἢ θεῶν ἱδρύματα, ὑπερέχουσι, καὶ θεραπεύουσι, θρησκεύοντες ὡς κάλλεος θρησκείαν. καὶ ὄντως, ἐμοίγε καλὸν δοκεῖ ἔχειν τι σεμνὸν καὶ θαυμασμοῦ ἄξιον τὼς μὲν γὰρ ἀτίμως τῶν ἀνθρώπων, χάριν ὠφελοῦντας ἐν ὧν ἄρξαντες τοῖς δ' εὐμόρφοις τοὐναντίον. Id eſt, Quænam vera eſt fœlicitas vitæ, & qui alij beati iudicandi, quàm per Iouem, qui corporis pulchritudine præditi ſunt, naturæ dono? Illos enim plurimi, ceu Deos, aut Deorum ſtatuas, maximi faciunt & colunt, inſeruientes, non tamen vt debeant. Et re vera mihi videtur pulchritudo neſcio quid reuerendum & admiratione dignum continere. A cæteris enim hominibus, qui eos beneficio affecerunt, gratiam repoſcunt: à formoſis verò contrà.

Deformes ſæpe impudicas eſſe, & contrà formoſas pudicas. 63 Denique quod de impudicitia formoſarum ſuprà diximus, non eò ſpectat, vt omnes formoſas impudicas, deformes contrà pudicas ſemper exiſtimemus, vt ſcribit Palladas apud Stobæum cap. 5. quod eſt de temperantia.

Οὔτε τὸ δύσμορφον πάντως ἀνύποπτον ὑπάρχει,
  Οὔτ' ἀκολασταίνει πᾶσα τέτυκται καλή.
Καὶ γάρ διὰ τὴν ὥραν τοῖς πολλὰ διδοῦσιν,
  Οὐχ ἕπεται. πολλὰς δ' ἔστι γυναῖκας ἰδεῖν,
Οὐχὶ καλὰς τὴν ὄψιν, ὀπυομένας ἀκορίστως,
  Καὶ τοῖς χρηζομένοις πολλὰ χαριζομένας.

Id eſt, propè ad verbum,

Neque quod deforme eſt (ſiue vno verbo, deformitas) *caret ſuſpicione:*
Neque intemperans eſſe, quæcunque formoſa eſt, ſolet.
Quædam enim eos, qui ob formam multa largiuntur,
Non ſequitur: multas verò eſt mulieres videre,
Non pulchras aſpectu, coëuntes inſatiabiliter,
Et his, qui eis vtuntur, multa gratis offerentes.

Ex quibus intelligis magnum illud incommodum accidere viris, qui deformes vxores, ſed impudicas, nanciſcuntur, quòd hæ cùm gratis ob deformitatem minimè ſolicitentur, pretium libidinis vltro viris offerunt, ſua & maritorum bona in eam tem profundentes. De quibus videbis infrà in 9. lege connubiali, nu. 101. incip. de poſſeſſoribus.

Formoſa vxor quibus potiſſimum rationib. deligenda. 64 Vxor ergo formoſa (vt tandem concludamus) & deligenda eſſe videtur, & omnibus votis expetenda. Tum ob eas, quas ſuprà diximus, rationes, tum & aliis potiſſimùm duabus minimè contemnendis. Primùm quidem, vt formoſa vxor formoſos tibi pariat filios, qui plerunque ſpeciem effigiémque matris referre conſueuerunt, vt atteſtatur Germanorum ex Bebelio adagium, Ex turpi vacca,

Digitized by Google

turpis generatur vitulus. Qua de re paulò pôſt plura ſubiiciemus. Propterea Iuno Virgilianæ in hæc verba Æolum alloquitur:

Formoſa vxor formoſos parit liberos.

Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ,
Quarum quæ forma pulcherrima, Deiopeiam
Connubio iungam ſtabili,propriámque dicabo:
Omnes vt tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.

Quo in loco, cuius rei cauſa formoſas magni facere debemus (niſi ſurdo narratur fabula) facilè perſpici poteſt, vt ſcitè dixit & annotauit Franciſcus Barbarus, lib. de re vxoria, qui meo munere in lucem prodiit. Ex his autem, quæ diximus, liquidò apparet, nos magnopere in eam rem ſatagere debere, vt formoſiſſimos quantum in nobis eſt, liberos gignamus. Cuius etiam rei nos monuit diuinus Plato. lib. 6. de Leg. ita ſcribens: Cogitare omnino ſponſus & ſponſa debent, quo pacto quàm pulcherrimos & optimos ciuitati liberos poterunt procreare.

Altera ratio.

65 Secundum, vxor formoſa ob id etiam ducenda eſt, vt ſpreto aliarum concubitu, cum ea quantum fas eſt, haud ægrè oblecteris, matrimonialémque palæſtram non inſuauiter exerceas. Non enim ad pœnam (cui, qui deformem duxerit, ſeſe addicit) ſtatutum eſt matrimonium, ſed ad ſolatium, vt ſtatim in fronte perhibent ſacræ literæ, atque etiam ad honeſtam inter cætera voluptatem. In quare non mihi conuenit cum Ælio Vero Commodo Cæſare, patre illius Veri, qui cum Marco Philoſopho imperauit, qui (ſi Spartianus verus eſt autor) vxori de externis voluptatibus conquerenti, dixiſſe fertur: Patere me per alias exercere cupiditates meas: vxor enim dignitatis nomen eſt, non voluptatis. Imò verò (ſi verum fateri volumus) vxor voluptatis & oblectamenti nomen eſt, nedum dignitatis. Quod manifeſtario legum Moſaicarum teſtimonio comprobatur, Deut. 42. Cùm acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam neceſſitatis iniungetur publicè: ſed vocabit abſque culpa domui ſuæ, vt vno anno lætetur cum vxore ſua. Atque etiam Solomonis Prouerb. 5. Lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ: quam ſententiam citat è noſtris Io.Fab. in Rubr. inſt. de nup. Subdit autem Solomon poſt pauca: Et in amore eius delectare iugiter. Ideo D. Bonaueni. P. Paluden. & alij plerique in 4. ſent. diſtin. 31. & latiſſimè Martinus, cui eſt cognomentum Magiſter, in lib. de temperantia, quo loco de caſtitate coniugali diſſerit, per totum, tradunt nullo eo modo peccare, qui vxorem voluptuorè cognoſcit, non tamen principaliter cauſa voluptatis, ſed veluti in conſequentiam generandæ prolis.

Vxor non dignitatis tantùm, ſed & voluptatis nomen.

Voluptas in concubitu vxoris non eſt peccatum, ſi nō ea ſit cauſa prin.

Venialiter tantùm peccat qui voluptuoſè vxorem cognoſcit.

66 Sed & illud affirmare audeo, vel reclamante magna Theologorum turba, illum venialiter tantùm peccare, qui voluptatem præueniens, vxorem, tanquam vxorem, explendæ voluptatis cauſa comprimit, in idque etiam calidis vtitur. Et ita voluit gloſ. in c. quicquid 32. q. 2. per illum text. & in cap. adulterij, vbi etiam gloſ. 32. q. 7. & gloſ. in c. origo. 32. q. 4. & in c. liberorum. 32. q. 5. & in ſumma 33. q. 4. & ruſum in c. vir cum propria ead. q. & cauſa, vbi eſt text. optimus, quòd ipſa licita admiſtio coniugis ſine voluptate carnis fieri non poteſt. Et idem voluit Collec. in rub. extrà de ſponſ. & matrim. & Roma. in rubr. ff. ſolut. mat. col. 4. verſ. tandem ſciat. Et è Theologis hoc etiam tenuerunt Pet. Palu. in 4. lib. ſenten. diſt. 32. q. 3. & Ant. Flo. in 1. parte. 3. partis principalis Summæ, tit. 1. c. 20. §. ſextus, & Ang. Cla. in verbo, debitum coniogale. verſ. 23. & ſentit gloſ. ordi. enarrans illud 1. ad Cor. 7. hoc autem ſecundum indulgentiam, cùm dicit, quòd cognoſcens vxorem libidinis voluptate, peccat venialiter & Aſteſſa. in ſua ſumma. lib. 8. tit. 9. art. 2. marti. Mag. vbi ſuprà. Et hanc ſententiam comprobat text. apertiùs in d. c. quicquid. 32. q. 2. & illud Diui Auguſt. in libro de Bono coniugali: Coniugalis concubitus generandi gratia, non habet culpam: concupiſcentiæ verò ſatiandæ, ſed tamen cum coniuge, propter tori fidem, venialem habet culpam. Nam & Sara iam ſenex & ſancta, concubitum voluptatem appellat, Gen. 18. Poſtquam, inquit, conſenui, & dominus meus vetulus eſt, voluptati operam dabo? Nec abs re diximus, qui vxorem tanquam vxorem cognoſcit. Nam ſi tanquam alienam, adulter eſt, etiam Senecæ ethnici ſcriptoris (ſi ethnicus fuit) teſtimonio, cuius hæc verba ſunt in 2. lib. huius ti. quomodo in ſapientem non cadit iniuria: Si quis cum vxore, tanquam cum aliena, concumbat, adulter erit, quamuis illa adultera non ſit. Hæc ille. Si igitur de aliena non cogitat, quamuis voluptatis cauſa eam ineat, è peccato mortali eſt immunis.

Delectabilia ea quæ non licent.

67 Reiicienda ergo & procul abigenda Commodi ſententia eſt, qui ab vxore voluptatem ſeiungebat, ea tantùm ductus opinione, quod vt ſcribit Fabius Quintilianus (ſi is eſt) Decla. 14. diligunt immodici ſola, quæ non licent: vt in furorem charitas aliqua conualeſcat, opus eſt difficultatibus. Breuis de conceſſis, ſed ſtatim ſatietati vicinus, affectus eſt. Non fouet, non nutrit ardorem concupiſcendi, vbi frui licet. Et quæcunque in mentibus circa permiſſa coaleſcunt, non ſunt deſiderij, ſed voluntatis. Hactenus ille. Eſt & in id (vt Hieron. ad Algaſiam, q. 8. memoriæ prodidit) ſecularis apud Græcos ſententia, Quicquid licet, minùs deſideratur. Secundùm quam ſententiam mulier impudica apud Solomonem Prouer. 9. ad alliciendos animos iuuenum ad inconceſſam Venerem, hæc clamat: Aquæ furtiuæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuauior. Et, vt ſcribit Ælius Lampr. in Alexan. Seuero, Homines illicita poſcunt, prohibitáque furore perſequuntur.

Libanij de his rationib. ſententia.

68 Has autem duas poſtremas rationes ducendæ formoſæ vxoris, potiùs quàm deformis, intellexit Libanius Antiochenus Sophiſta, Salonicum literis admonens, vt vxorem, ſi fieri poſſet, formoſam duceret. Malè enim conſuli liberis, cùm deformis vxor ducitur. Rarò enim ex deformi vxore formoſos naſci liberos. Acceditque ad hoc, vt ille ſubdit, quod qui forma præſtanti vxorem domi habet, alieno toro non inſidiatur. Sed & idem ad Clematium, aſſerit optimum eſſe, bona vxore frui, non autem eſſe deterius habere formoſam.

Viri pulchras vxores habētes ſæpè alias deformes amant.

69 Quanquàm ſcio, quantum ad poſteriorem illam rationem attinet, non ſemper eos, qui vxores formoſas duxerunt, aliarum, vel deformium concubitu abſtinere. Nam & Euripidis ſententia eſt in Antiope apud Stobæum, in eo Sermone, cui titulus eſt, *περὶ ἀφροδίτης πανδήμου*, id eſt, de Venere vulgari:

Κόρος δ' πάντων, καὶ γὰρ ἐκ καλλιόνων
Λέκτροις ἐν αἰσχροῖς εἶδον ἐκπεπληγμένους.
Δαιτὸς δ' πληρωθείς τις, ἀσμένως πάλιν
Φαύλῃ δίαιτῃ προσβαλὼν ἥσθη στόμα.

Satietatē eſſe rerum omnium.

Quibus ſignificatur, ſatietatem eſſe rerum omnium: vnde & nonnullos eſſe, qui pulchriores vxores faſtidientes, turpibus amoribus percelluntur: & qui epulis ſplendidis ſatiati, viliore ruſus victu delectantur. Ariſtophanes autem in Pluto, dicit

retum

rerum omnium ſatietatem eſſe, præterquam diuitiarum:

Σὲ τ' ὐδὲ μεςὸς σου γέγον' ὐδεὶς πώποτε.
Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἐςὶ πάντων πλησμονή.

Verba ſunt Carionis Plutum alloquentis.

Modus rerum omnium optimus.

70 Sed vt à diuerticulis repetatur inſtituta narratio, tandémque iudicium in hac re meum profetam, Phocylidis ſententia eſt,

Πάντων μέτρον ἄριςον, ὑπερβασίαι δ' ἀλεγειναί. Id eſt,
Omnium modus eſt optimus, exceſſus verò malus.

Quam ſententiam repetens Horatius lib. Sermo. 1. Satyra item 1.

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines,
Quos vltra citráque nequit conſiſtere rectum.

Citat è noſtris Accurſ. in rub. Inſtit. per quas perſ. nobis acq. & Spec. tit. de aduoc. §. nunc de exordiis, verſ. alia quoque plura. & Alber. in auth. quòd ius, col. vlt. C. de procur. & Bart. in l. ſi ita quis. §. ea leg. in fin. & ibi quoque Iaſ. col. 6. verſ. item dum iſta. ff. de verb. obl. & Bald. in c. cùm ſicut. paulò ante fin. de eo qui mit. in poſſ. vbi hoc dicit probari in d. §. ea lege. vbi etiam gloſ. aſſcripſit initium huius ſententiæ, & rurſus idem Bald. conſil. 298. quæritur vtrum vſurarius, col. 3. lib. 2. & conſil. 476. itarutum prouidet, col. 2. verſi. ſexta. eod. lib. 2. & Lud. Bol. conſil. 12. cnt mundum, &c. viſo igitur puncto. col. 4. Quibus concinens Pindarus Olympiorũ Ode 14.

Ἕπεται δ' ἐν ἑκάςῳ μέτρον: νοῆσαι δὲ
Καιρὸς ἄριςος.

Forma mediocris in vxore amplectenda.
Stata forma.

Itaque cùm inter pulcherrimam fœminam & deformoſiſſimam media quædam forma ſit, quæ nimio pulchritudinis periculo, & ſummo deformitatis odio vacat, qualis à Q. Ennio in Menalippa, perelegati vocabulo, ſtata, dicitur, quia nec ſuperbior, nec iuxta Biatis ſententiam, communis futura ſit, ob nimiam pulchritudinem: neque pœnitenda ob immodica deformitatem: quam formam modicam & modeſtam Phauorinus apud Gellium lib. 5. cap. 2. non inſcitè appellabat vxoria.

Forma vxoria.

Ennius autem in ea, qua proximè diximus, Tragœdia, eas ferè fœminas ait incolumi pudicitia eſſe, quæ ſtata forma forent. Idcirco huiuſmodi mediocrem formam in vxore probo quidem & laudo: elegantem verò nimium, ſingularémque atque excellentem formam, æquè ac ſolidam & abſolutam deformitatem, refugiendam, veluti ſcopulum quendam cenſeo.

De eadem re.

71 In quam ſententiam non tam pedibus, quàm ſtylo, vadit Euripides in Iphigenia in Aulide, cùm inquit non minus verè, quàm venuſtè:

Μάκαρες, οἳ μετρίας θεοῦ
Μετά τε σωφροσύνας μετέσχον
Λέκτρων ἀφροδίτας,
Γαλανείᾳ χρησάμενοι
Μαινομένων οἴστρων, ὅθι δὴ
Δίδυμ' ἔρως χρυσοκόμας
Τόξ' ἐντείνεται Χαρίτων,
Τὸ μὲν, ἐπ' εὐαίωνι πότμῳ,
Τὸ δ' ἐπὶ συγχύσει βιοτᾶς.
Ἀπενέπω νιν ἁμετέρων
Κύπρι καλλίστα θαλάμων.
Εἴη δέ μοι μετρία μὲν
Χάρις, πόθοι δ' ὅσιοι,
Καὶ μετέχοιμι τᾶς ἀφροδίτας,
Πολλὰν τ' ἀποθείμαν.

Quos verſus aliis numeroſioribus traducit Eraſmus in hunc modum:

Felices, quibus obtigit
Sors nec ſumma, nec infima,
Sed ſanè modica, & quibus
Caſtos annuit aurea
Nancisci thalamos Venus,
Tranquilláque perenniter
Conſuetudine perfrui:
Quorum pectora mutuis
Flagrant incita flammulis.
Poſtquam iam geminis trahens
Spicla torquet ab arcubus,
Tincta ſpicula Gratiis,
Coma ſplendidus aurea
Cupido deus aliger,
Quorum hac dulce & amabile
Æuum proſpera conferunt:
Vita hac perniciem ferunt,
Ac turbam, hunc equidem meis
Formoſiſſima deprecor,
Auersórque toris Venus.
Sit modeſta mihi, precor,
Forma gratia: ſint mihi
Amores liciti ac pij,
Contingant mediocria
Blanda munera Cypridis:
Porrò ingentia deprecor.

Si quis autem velit ad verbum traducere, ita poterit facere:

Felices qui moderatè Dea
Et cum temperantia conſortes ſiunt.
Thalamorum Veneris
Tranquillitate fruentes,
Perciti œſtris, quandoquidem
Duas Cupido auricomus
Sagittas intenderit Charitum,
Alteram quidem ad amabilem ſortem,
Alteram ad confuſionem vitæ:
Auerſor hanc à noſtris
O Venus pulcherrima thalamis,
Sit verò mihi moderata quidem
Gratia, amores verò caſti:
Et particeps ſim Veneris, (ſcilicet moderatæ)
Multam verò auerſor.

Cui in eo quod dixit de duobus arcubus, omnino ſimile eſt quod Theophraſtus in libro Amatorio ſcribit Chæremonem antiquum poëtam Tragicum vires Amoris ſeorſim connumerantem, duos arcus ſolere intendere Gratiarum, hunc quidem in felici fortuna, illum autem in vitæ perturbatione (vide Græcum, vt ſcias ſintne verba ipſa Euripidis) ita vt Euripides à Chæremone, aut contrà Chæremon ab Euripide accepiſſe videatur.

72 Ad quam ſententiam, vt opinor, reſpicit Galenus, qui *ἐν τῷ προτρεπτικῷ λόγῳ πρὸς τὰς τέχνας*, id eſt, in Exhortatione ad bonas artes, laudat illam Euripidis ſententiam, *οὐ γὰρ ὀφελός ἐστι, περαιτέρω τὸ κάλλος, ἢ μέσῳ λαβεῖν.* Hoc eſt, Non expedire pulchritudinem vltra capere, quàm in medio. Ad quod etiam referri poteſt illud Euripidis in Medea:

Ἔρωτες ὑπὲρ μὲν ἄγαν
Ἐλθόντες ὐκ εὐδοξίαν,
Οὐδ' ἀρετὰν παρέδωκαν
Ἀνδράσιν. εἰ δ' ἅλις ἔλθοι
Κύπρις, ὐκ ἄλλα θεὸς
Εὔχαρις οὕτω —

Quam nos & infrà 15. lege connubiali. num. 82. incip. multa ſunt. ad aliud non admodùm ab hac re alienum afferemus. Quibus adſtipulatur, quiſquis is fuit, qui hos verſus edidit: nunc enim nomen non ſuccurrit:

Cum media ſemper gaudebam ludere forma:
Maior enim mediis gratia ſemper ineſt.

Quos citat glo. in cap. quæ tenti, in verb. per æquitatis,

tatis, de off. deleg. & in cap. t. in verb. modum, de officio cuſto. & Alber. in l. 1. col. 2. ff. de orig. iuris. Nam & Plato philoſophorum Deus, lib. 5. de Legibus, diſſerit honorem corporis circa medium conſiſtere, ne nimis robuſtum pulchrúmve ſit, néve nimis debile, aut deforme. Alterum enim audaces, inflatóſque animos reddere, alterum deiectum & illiberales.

De eadem re.

73 E noſtris Io. Fab. in rubr. Inſt. de nupt. ſecundùm hanc ſententiam monet, vt vxorem formoſam deſpondeamus magnitudine & pulchritudine: magnitudine quidem, quia pueri vt plurimùm matrizant (vt ipſe loquitur) in corpore pulchritudine autem mediocri, non abſoluta, &, vt ipſe appellat, mira & nitenti: quam quæ habent, vt ſubdit, ventris concutiuntur. Ad quod detorquet illud Salom. Prouerb. 11. Mulier pulchra & fatua. Quod tamen nihil ad rem ipſam facit; eſt enim integra ea ſententia huiuſmodi; Circulus aureus in naribus ſuis, mulier pulchra, & fatua. Id eſt, pulchritudo in muliere impudica, & ideo ſtulta, eſt tanquam circulus aureus in naribus ſuis. Nam ſicut ſus illum pulchrum circulum aureum, quem naribus geſtat, ſtatim luto immergit, ita & mulier illam ſuam pulchritudinem fœdæ libidini proſtituit. Huic autem quod de magnitudine ſcribit Faber (ne id diſſimulanter omittamus) quadrat, quod ex autoritate Theophraſti Plutarch. in vita Ageſilai, ſtatim poſt princ. & rurſum in lib. de educandis liberis, etiam paulò pòſt principium retulit, atque etiam Athen. lib. 13. c. 7. Ephoros olim Lacedæmonios Archidamum regem graui pecunia mulctaſſe, quoniam puſilli corporis vxorem accepiſſet, ſubinde dicentes, quòd regius ſibi liberos, non reges edere cogitaſſet, aut, vt alij interpretantur, non reges, ſed reginas potiùs, id eſt, fœminas, ſiue effœminatos. Ita enim Græcum habet, *ὡς οὐ βασιλέας, ἀλλὰ βασιλίδας ποιῆσαι αὐτοῖς διανοοῖτο.* Quaſi ſcilicet à matre potiſſimùm liberi aut magnitudinem aut exiguitatem corporis accipiant. Quod & poſt Galenum comprobat Albertus Magn. lib. de animalibus 10. cap. 1. & iterum lib. 20. c. 12. & Auicenna in 21. tertij, & ante illos adſtruit Ariſtoteles lib. 2. de generat. animalium, c. 4. & lib. Problemat. 10. c. 12. & Hippocrates, aut, vt alij malunt, Polybius in libro *περὶ γονῆς*, id eſt, de genitura: vbi & adfert exemplum cucumeris aut cucurbitæ, quam ſi quis iam defloreſcentem in paruam heminam condat, cauo vaſis illius ſimilis redditur.

Archidamus rex ab Ephoris mulctatus quòd vxorē puſilli corporis accepiſſet. Pueri matris ſtaturam ſequi ſolent.

74 Sunt tamen, qui autumant (vt & hoc in tranſcurſu attingam) proceritatem corporis nihil pertinere ad formam muliebrem: de qua re extat) lepidiſſimum epigramma Catulli, quem non immeritò doctiſſimum priſci vates appellarunt:

Proceritas corporis muliebris an ad formam pertineat.

Quintia formoſa eſt multis: mihi candida, longa,
Recta eſt: hæc ego ſic ſingula confiteor.
Totum illud formoſa nego: nam nulla venuſtas,
Nulla in tam in magno corpore mica ſalis.

Sed non deſunt formæ muliebris idonei æſtimatores, qui ſententiæ Fabri in ea parte ſubſcribant. In quibus Ariſtoteles lib. 4. Ethicorum, cap. 3. ſcribit pulchritudinem in magno corpore conſiſtere. Et lib. 4. Rhetorices, c. 5. aſſerit fœminarum virtutem corporis eſſe formam, & proceritatem. Et Ouidius arbiter ſpectatórque formarum elegantiſſimus, lib. 3. Elegiarum, amicam laudat à magnitudine corporis:

Longa, decénſque fuit, longa, decénſque manet.

Et apud eundem lib. Meta. 14. Polyphemus in laudem Galateæ, quam deperditè amabat, ait:

— Longa procerior alno.

Et paulò pòſt:

— Platano conſpectior alta.

Sed & Propertius lib. 2.

Fulua coma eſt, longæque manus, & maxima toto
Corpore. —

Vnde eſt & illud Ouidij lib. 3. de Arte amandi.

Si breuis es, ſedeas. —

Item illud,

Parua vehatur equo. —

Virgilius in obſcœno carmine, ſi is eſt:

O non candidior puella Mauro,
O ſed mollior omnibus cinædis,
Pygmæo breuior gruem timenti.

Ante hos autem Homerus à proceritate corporis laudat Dianam (quod iam ſuprà diximus) & Nauſicaam lib. 6. Odiſſeæ, cùm ſcribit primùm,

Diana à proceritate laudata.

Πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα,
Omnes hæc capite ſupereminet, & fronte.

Et ſtatim pòſt de ipſa Nauſicaa:

Et Nauſicaa.

Ἀρτέμιδί σε ἐγώ γε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο
Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα ἐΐσκω.
Diana te ego Iouis filia magni
Speciéque, magnitudinéque, naturáque proximè aſſimilo.

Locum autem illum priorem ſecutus eſt Virgilius. lib. 1. Æneidos, de eadem Diana loquens.

— Gradiénſque deas ſupereminet omnes.

Et Ouidius lib. 3. Meta. de ea ipſa:

— Tamen altior illis
Ipſa dea eſt, collóque tenus ſupereminet omnes.

Et Statius lib. 1. Syluarum de eadem quoque cui ſtatura corporis ſimilem facit Violentillam.

Violentilla.

Latias metire quid vltra
Emineat matres, quantùm Latonia Nymphas
Virgo premit. —

Nam Dianam Latoniam vocat, quòd eſſet Latonæ filia. Sed vt redeamus ad Homerum, is quoque & à magnitudine laudat Penelopen lib. 18. eiuſdem operis non ſemel: & Pandari filias lib. 20.

Penelope.
Pādari filia.

Μῆκος δ' ἔπορ' Ἄρτεμις ἁγνή.

Et lib. 13. rurſum 16. eiuſdem operis, facit Mineruam ſimilem *γυναικὶ καλῇ τε, μεγάλῃ τε.* id eſt, mulieri pulchræ, & magnæ. Et apud eundem lib. 15. mulier Phœniſſa eſt.

Minerua.

Καλή τε, μεγάλη τε, καὶ ἀγλαὰ ἔργ' εἰδυῖα. id eſt,
Pulchráque, magnáque, & ſplendida opera ſciens.

75 Ex qua ſententiarum diuerſitate, clarè liquet, nihil eſſe verius, quàm Virgilianum illud,

Alia, aliis res placent.

— Trahit ſua quenque voluptas.

Citatur à Barb. noſtro, conſil. 38. ſapienter ſcripſit Pſalmiſta, col. 3. lib. 2. Non omnibus ſanè idem eſt ſtomachus. Et vt ipſe ſcripſit Homerus Odiſſeæ 14.

Ἄλλος γάρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ἔργοις. id eſt,
Nanque aliis alia res arridentque, placéntque.

Et Horatius lib. 2. epiſtolarum.

Denique non omnes eadem mirantur, amántque.

Et Litanus ſeruus apud Plautum in Aſinaria:

Non omnia eadem æquè omnibus, here, ſuauia eſſe ſcito,

Quæ etiam ſententia eſt Pindari Olympiorum Ode 8.

Τερπνὸν δ' ἐν ἀνθρώποις ἴσον ἔσσεται οὐδέν.

Et Plinij lib. 22. cap. 24. cùm dicit, Non eadem omnibus amara eſſe, aut dulcia. Sed tamen ſinamus (vt monet Paulus, armarium ſanctarum literarum, ad Romanos 14.) in ſuo quenque ſenſu abundare: & demus (vt dicit Plin. lib. 19. epiſtol.) aliorum oblectationibus veniam, vt noſtris impetremus: hincque pedem maturè referamus: iam enim tempus

Secunda Lex Connubialis. pus eſt, vt lex noſtra ſubtexatur. Hæc igitur erit ſecunda lex connubialis:

FORMOSISSIMAS VNOEQVAQVE VXORES NE DVCVNTO.

SED ET DEFORMISSIMARVM NVPTIAS CONTEMNVNTO.

MEDIOCRITER SPECIOSAS INTREPIDE DELIGVNTO.

IN TERTIAM LEGEM CONNVBIALEM GLOSSÆ PRIMÆ PARS TERTIA.

Mulier an poſſit ſe honeſtè ornare. QVæ lex me ſubmouit, vt antequam ad alia transeamus, hoc illud loco ſciſcitemur, Poſitne mulier honeſtè quidem & citra vituperium vti ornatu cultúque, atque aliis artibus, quò formoſior, venuſtior, elegantior ſit, & videatur. Et primùm quidem videtur non poſſe, autoritate ſacrarum literarum. Nam diuinus poëta in huiuſce rei vituperium ita ſcribit, Ode 142. Filiæ eorum compoſitæ, circumornatæ, vt ſimilitudo templi. *Contra ornamẽta mulierum.* Eſaias etiam de meretrice loquens, cap. 57. Ornaſti, inquit, te regio vnguento, & multiplicaſti pigmenta tua. Et Ezechiel quoque c. 23. Circumliniſti ſtibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri, &c. Et lib. 4. Regum, c. 9. de Ieſabel muliere peſſima. Porrò Ieſabel introitu eius audito, depinxit oculos ſuos *Stibium quid ſit.* ſtibio, & ornauit caput ſuum, &c. Stibium enim id eſt, quod officinæ hodie Antimonium vocant, quo mulieres ad curam formę & decoris præſertim oculorum vtebantur, vt tradit Galen. lib. 6. de ſanita. tuenda. & Plin. lib. 33. cap. 6. Hincque γυναικεῖον Dioſcoridi dictum eſt. Sed vt redeamus, Oſias item de meretrice loquens, c. 2. Ornabatur inaure ſua, & monili ſuo, & ibat poſt amatores ſuos. Et Eccleſiaſt. cap. 9. Auerte faciem tuam à muliere compta. Ex quo etiam Geneſ. 38. Iudas ſuſpicatus eſt Thamar ex ornatu eſſe meretricem.

De eadem re. 2 Sed audiamus alios, tempore quidem inferiores, non tamen eruditione & ſanctimonia, Volo, (ait D. Paulus, prioris ad Timoth. epiſtolæ cap. 2.) mulieres orare in habitu ornato, aut (vt alij vertunt) in amictu modeſto, ſiue honeſto: nam & id quoque ſignificat Græca dictio κοσμίῳ. Et ſubdit Apoſtolus, interpretans verba præcedentia, Cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa. Alterum quoque eccleſiæ fulmen coruſcum Petrus, in priore Catholica epiſt. cap. 3. Mulierum, ait, non ſit extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus. In quo loco glo. quam ordinariam vocant, ex Cæcilio Cypriano, ex libr. de habitu virginum ſic infit: Serico & purpura indutæ, Chriſtum induere non poſſunt: auro & margaritis & monilibus adornatæ, ornamenta corporis & pectoris perdiderunt. Diuus autem Ioannes in Apocalypſi, cap. 17. introducit meretricem quampiam circundatam purpura & coccino, & inauratam auro & lapide pretioſo & margaritis. Vbi ſecundum ſententiam ipſius Cypriani deſcribitur ciuitas meretrix, cõpta pulchriùs & ornata, & cum ornamentis ſuis, ac propter ipſa potiùs peritura. Idem Cyprianus in eo ipſo lib. de habitu virginum, hæc fermè in eam rem ſcribit.

Cæterùm ſi tu te ſumptuoſiùs comas & per publicum notabiliter incedas, oculos in te iuuentutis illicias, ſuſpiria adoleſcentum poſt te trahas, concupiſcendi libidinem nutrias, peccandi fomitem ſuccendas: vt etſi ipſa non pereas, alios tamen perdas, & velut gladium te & venenum videntibus te præbeas: excuſari non potes, quaſi mente caſta ſis & pudica: redarguit te cultus improbus, & impudicus ornatus. Et iterum: Non virgines tantùm aut viduas, ſed & nuptas puto, & omnes fœminas admonendas, quòd opus Dei & facturam eius & plaſma adulterare nullo modo debeant, adhibito flauo colore, vel nigro puluere, vel rubore, aut quolibet denique lineamenta natiua corrumpente medicamine. Et poſtea ſubdit: Manus Deo inferunt, quando illud, quod ille formauit, reformare & transfigurare contendunt: neſcientes quia opus Dei eſt, omne quod naſcitur: diaboli, quodcunque mutatur. Si quis pingendi artifex vultum alicuius & ſpeciem corporis qualitatem æmulo colore ſignaſſet, & ſignato iam, conſummatóque ſimulachro manus alius afferret, vt iam formata, iam picta, quaſi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria, & iuſta indignatio videretur. Tu te exiſtimas impunè laturam tam improbæ temeritatis audaciam, Dei artificis offenſam? Vt enim impudica circa homines & inceſta fucis lenocinantibus non ſis, corruptis violatiſque quæ Dei ſunt, peior adultera detineris. Et rurſum: Non metuis, oro, quæ talis es, ne cùm reſurrectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoſcat? ad ſua præmia & promiſſa venientem remoueat, & excludat? increpans vigore cenſoris & iudicis dicat, Opus hoc meum non eſt, nec hæc imago noſtra eſt: cutem falſo medicamine polluiſti, crinem adultero colore mutaſti: expugnata (aut potiùs expigmata) eſt mendacio facies: figura corrupta eſt: vultus alienus eſt. Deum videre non poteris, quando oculi tui non ſint, quos fecit, ſed quos diabolus infecit: illum tu ſectata es: rutilos atque depictos oculos ſerpentis imitata es, de inimico tuo compta, cum illo pariter arſura. Sed & inibi alia multa in hanc ſententiam diſſerit, quæ ſunt in promptu omnibus. Ex quibus D. Auguſtinus multa ad verbum tranſtulit in lib. 4. de doctrina Chriſtiana, cap. 21. vbi & ipſe multa de hac re ſcribit, quæ & tu videre poteris. Sed vt redeamus ad Cyprianum, is in lib. de diſciplina & bono pudicitiæ, ita de hac re ſcribit: Semper eſt miſera, quæ ſibi non placet qualis eſt. Quid capillorum mutatur color? Quid oculorum extremitates ſuffocantur? Quid facies artibus in diuerſam formam conuertitur? Quid poſtremò ſpeculum conſulitur? niſi, & cætera, quæ ſequuntur. *Cypriani locus.*

3 Tertullianus duos libros aduerſus ornatum mulierum conſcripſit: priorem, cui titulum fecit: de ornatu mulierum, alterum de cultu fœminarum: in quibus multa in eam rem congeſſit. Ex quibus illud ex poſteriori libro excerpſimus: In dominum delinquunt, quæ cutem medicaminibus vngunt, genas rubore maculant, oculos fuligine collinunt: diſplicet illis nimirum plaſtica Dei: in ipſis redarguunt, reprehendunt artificem omnium: reprehendunt enim, cùm emendant, cùm adiiciunt, vtique ab aduerſario artifice ſumentes additamenta iſta, id eſt, diabolo. Gregorius Nazianzenus verſus in eam quoque rem elegantiſſimos conſcripſit, quorum initium eſt huiuſmodi. *De eadem re.*

Μὴ κεφαλὰς πυργοῦτε νόθοις πλοκάμοισι γυναῖκες,
Θρύπτουσαι μαλακὴν αὐχένα ἐκ σκοπέλων,
Μηδὲ θεοῦ μορφὰς ἐπαλείφετε χρώμασιν αἰσχροῖς,

Ὦτα

Ὥστε προσωπεῖα, κ᾽ οὐχὶ πρόσωπα φέρειν.

Id eſt ad verbum,

Nec capita turrificate adulterinis crinibus mulieres,
Mollientes mollia colla ex ſpecula.
Neque Dei formas tingite coloribus turpibus,
Vt perſonas, & non facies feratis.

Quorum quidem poſtremus verſus videtur ſumptus ex Locro Poëta antiquo, apud Iulium Pollucem lib. 5. c. 16.

Οὐ πρόσωπον, ἀλλὰ προσωπεῖον φέρει.
Non faciem, ſed laruam gerit.

Aut ex Lucilio, cuius carmen poſtea adſcribemus. Et in eam ſententiam multa ſubiungit idem Nazianzenus ad 314. verſus, ex quibus illud mihi admodum placuit,

— Τήρει δέμας, ὡς ἐτύχθη.
Μηδ᾽ ἐθέλει δοκεῖν ἀνθ᾽ ἑτέρας ἑτέρα.
— Serua corpus, quale eſt fabricatum,
Neque velis videri pro altera, altera.

Alter Gregorius, vnus è quatuor eccleſiæ doctoribus, in Homilia, quam in Euangelium Dñi Matth. cap. 11. edidit. Nemo exiſtimet in luxu, atque ſtudio pretioſarum veſtium peccatum deeſſe: quia ſi hoc culpa non eſſet, nequaquam Petrus à pretioſarum veſtium appetitu compeſceret, dicens, Non in veſte pretioſa. Penſate ergo, quæ culpa ſit, hoc etiam viros appetere, quo curauit paſtor eccleſiæ & fœminas prohibere. Hæc Gregorius, qui & ipſe in alia Homilia in diuum Lucam c. 16. enarrans illud Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura, & byſſo, hæc quoque ſcripta reliquit: Sunt nonnulli, qui cultum ſubtilium pretioſarumque veſtium non putant eſſe peccatum. Quod ſi videlicet culpa non eſſet, nequaquam ſermo Dei tam vigilanter exprimeret, quòd diues, qui torquetur apud inferos, byſſo & purpura indutus fuiſſet. Et paulò pòſt: Quam culpam poſſumus meliùs etiam ex diuerſo colligere: quia ſi abiectio vilis indumenti virtus non eſſet, Euangeliſta vigilanter non diceret, Erat indutus pilis camelorum.

De eadem re. Decretorum locus emēdatur. 4 His aſſentitur Auguſtinus ſcribens ad Poſidonium: quod & repetitur in c. fucare. de conſecrati. diſt. 5. Fucare pigmentis (ita enim malo legere, quàm figmentis, quod vulgò legitur) quô rubicundior, vel verecundior appareat mulier, adulterina fallacia eſt: qua non dubito ipſos etiam maritos ſe nolle decipi, quibus ſolis permittendæ ſunt fœminæ ornari. Ideo autem legi ſuprà, pigmentis: nam ex his fiunt fuci illi, quibus vtuntur. *Pigmenta. Expigmare. Impigmatus.* Et hinc Expigmare & Impigmatio, pro fucare, & fucatio, apud Cyprianum in d. lib. de habitu virginum: licèt vulgò ibi legatur, Expugnare, & Impugnatio, quæ verba non quadrant ſententiæ. Idem in lib. de ſermone Domini: Quanta, inquit, amentia eſt effigiem mutare, naturæ picturam quærere! Tolerabiliora propemodum in adulterio crimina ſunt: ibi enim pudicitia, hic natura adulteratur. Diuus quoque Hieronymus (niſi me fallit memoria) alicubi, *Hieronymi locus.* locus enim nunc non occurrit, Illæ, ait, oculos Chriſtianos ſcandalizant potiùs, quæ purpuriſſo & quibuſdam fucis ora oculóſque depingunt, quarum facies Ægyptiacæ nimio (aut ſi mauis nimio) candore deformes, idola mentiuntur, quas nec numerus annorum docere poteſt, quòd vetulæ ſint, quæ capillis alienis verticem ſtruunt, & præteritam iuuentutem in rugis anilibus polliunt. Erubeſcat mulier Chriſtiana, ſi naturam cogit in decorem, &c. Et alibi ad Furiam de viduitate ſeruanda: Quid faciat in facie Chriſtianæ purpuriſſus & ceruſſa (quorum alterum ruborem genarum, labiorumque mentitur: alterum candorem oris, & colli) ignis iuuenum, fomenta libidinum, impudicæ mentis indicia. Quomodo flere poteſt pro peccatis ſuis, quæ lacrymas cutem nudat, & ſulcos ducit in faciem? Ornatus iſte non Domini eſt: velamen iſtud Antichriſti eſt. Qua fiducia erigit ad cœlum vultus, quos conditor non agnoſcit? &c. Idem ad Demetriadem de virginitate ſeruanda, puellas redarguit, quæ ornant capita, crines a fronte demittunt, cutem poliunt, vtuntur pigmentis, adſtrictas habent manicas, veſtimenta ſine ruga, ſoccóſque criſpantes, vt ſub nomine virginitatis vendibiliùs pereant.

5 Diuus item Ambroſius libro 1. de virginibus: *De eadem re.* Hinc illa naſcuntur incentiua vitiorum, vt quæſitis coloribus ora depingant, dum viris diſplicere formidant, & de adulterio vultus meditantur adulterium caſtitatis. Quanta hæc amentia, effigiem naturæ mutare, picturam quærere: & dum verentur maritale iudicium, prodere ſuum. Prior enim de ſe pronunciat, quæ cupit mutare quod nata eſt. Ita dum alijs ſtudet placere, priùs ipſa ſibi diſplicet. Quem iudicem, mulier, veriorem requirimus deformitatis tuæ, quam teipſam, quæ videri times? Si pulchra es, quid abſconderis? Si deformis, cur te formoſam eſſe mentiris? nec tuæ conſcientiæ, nec alieni gratiam erroris habitura, & alia quæ mox ſequuntur. Sed & poſtea quoque paulò ante fi. eiuſdem libri: Certus, vt pomparum ferculis ſimilis incedat, quæ ſe componit, vt placeat, omnium in ſe vultus & ora conuertens, eo ipſo, quo ſtudet placere, deformior. Priùs enim populo diſplicet, quàm placeat viro. At in vobis reiecta decoris cura plus placet, & hoc ipſum, quòd vos non ornatis, ornatus eſt. Certe laceræ vulneribus aures & depreſſæ, onera miſeræ ceruicis, non ſunt alleuamenta lenarum, ſed diſcrimina metallorum: hinc collum catena conſtringit, inde pedem compes includit. Nec refert auro corpus oneretur, an ferro. Si ceruix premitur, ſi grauatur inceſſus, nil pretium iuuat: niſi quòd vos mulieres, ne pereat vobis pœna, trepidatis. Quid intereſt, vtrúm aliena ſententia, an veſtra vos damnet? hinc vos etiam miſerabiliores, quàm qui publico iure damnantur: quod illi optant exui, vos ligari, & alia quæ ſequuntur. Idem quoque libro Hexaemer. 6. c. 8. Deles picturam, mulier, ſi vultum tuum materiali candore oblinias, ſi acquiſito rubore perfundas: illa pictura vitij, non decoris eſt: illa pictura fraudis, non ſimplicitatis eſt: illa pictura temporalis eſt, aut pluuia, aut ſudore tergitur: illa pictura fallit, & decipit, vt neque illi placeas, cui placere deſideras, qui intelligit non tuum, ſed alienum eſſe, quòd placeas, & tuo diſpliceas authori, qui videt opus ſuum eſſe deletum. Dic mihi, ſi ſupra artificem aliquem inducas, qui opus illius ſuperioris nouis operibus obducat, nónne indignatur ille, qui opus ſuum adulteratum eſſe cognouerit? Noli tollere picturam Dei, & picturam meretricis aſſumere: quia ſcriptum eſt (videlicet 1. ad Cor. 6.) Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? abſit. Quòd ſi quis adulterat opus Dei, graue crimen admittit. Graue eſt enim crimen, vt putes, quòd meliùs te homo quàm Deus, pingat. Graue eſt, vt dicat de te Deus, non cognoſco colores meos, non agnoſco imaginem meam, non agnoſco vultum, quem ipſe formaui. Reiicio ego quod meum non eſt: illum quære, qui te pinxit: cum illo habeto conſortium: ab illo ſume gratiam, cui mercedem dediſti. Quid reſpondebis?

De eadem re. 6 Sed & D. Chryſoſtomus, Homilia ad populum Antiochenum 21. Vis, inquit, ornare faciem? non margaritis, ſed modeſtia, & honeſtate: ſicque vir gratiorem cernet aſpectum. Ille nempe ornatus & zelotypiæ ſuſpicionem iniicere ſæpe ſolet, & in inimicitias, & contentiones, & pugnas. Et paulò pòſt: Modeſtia autem ornatus omnem quidem improbam ſuſpicionem expellit. omni autem vinculo firmiùs coniungem conciliat. Non enim tam decorum facit formæ natura fieri aſpectum, quàm eam ſpectantis affectus. Affectum verò nihil ſic, vt modeſtia & honeſtas inducere ſolet. Rurſúmque paulò pòſt: Circa margaritarum cultum inſania, eſt pompa Satanica. Aurum enim cepiſti, non vt corpus vincias, ſed vt pauperes ſalues & enutrias. Sed & alia multa in eadem Homilia in cultum muliebrem ſcripſit, quæ inibi legere promptum eſt. Quin & in Matthæum Homilia 8. & in Ioannem Homilia 60. ad finem, & in epiſtolam ad Hebræos Homilia 28. & in Geneſ. Homilia 36. multa quoque in eam ſententiam ſcripſit. Sed & aliam Homiliam priuatim edidit, de mulieribus ſe ſertis & auro ornantibus. Idem in Geneſim Homilia 41. A cultu, ait, externo innumera fiunt mala. Et nondum dico animæ nocumenta, arrogantiam, quæ intrinſecus naſcitur, deſpectum proximi, faſtum ſpiritus, animæ corruptionem, voluptatum illicitarum fomitem. Quid quòd facilè diripitur ille cultus, & famulorum malignitate, & latronum inſidiis, & ſycophantarum calumniis. Et infinita mala inuenire in eo licet, & perpetuas amaritudines. Sed & idem multa ſcripſit contra mulieres ſe fucantes & curioſiùs ornantes, in Geneſim Homilia 37. in Matthæum Homilia 31. & in priorem epiſtolam Diui Pauli ad Timotheum Homilia quinta. Arnobius li. 2. aduerſus gentes: Idcirco Deus animas miſit, vt diuini ponderis & grauitatis oblitæ, gemmas, lapillos, margaritas, caſtitatis diſpendio compararent? conſpiciendos quærerent corporibus fucos? innecterent his colla? laminas pertunderent aurium? imminuerent frontes limbi? fuligine oculos obumbrarent? nec informibus erubeſcerent maſculorum calamiſtris vibrare cæſariem? cutem corporis læuigare? Quanquam ille videatur loqui de maribus, vt verba ſequentia oſtendunt.

De eadem re. 7 Aurelius Prudentius, Poëta Chriſtianus, in Amartigenia hæc item prodit in mulieres ſe ornantes fucantéſque:

— Nec enim contenta decore
Ingenito, externam mentitur fœmina formam.
Ac velut artificis domini manus imperfectum
Os dederit, quod adhuc res exigat, aut hyacinthis
Pingere ſutilibus redimita frontis in arce,
Colla vel ignitis ſyncera incingere ſertis,
Auribus aut grauides virides ſuſpendere baccas:
Nectitur & nodis concharum calculus albens
Crinibus, aureolíſque riget coma texta catenis.
Tædet ſacrilegas matrum percurrere curas,
Muneribus dotata Dei quæ plaſmata fuco
Inficiunt, vt pigmentis cutis illita, perdat
Quod fuerat, falſo non agnoſcenda colore.
Hæc ſexus malè fortis agit, &c.

Auſonius quoque quodam Epigrammate Deliam increpat, quòd molliore cultu vteretur:

Delia nos miramur, & eſt mirabile, quòd tam
Diſſimiles eſtis, túque ſorórque tua.
Hæc habitu caſto, cùm non ſit caſta, videtur:
Tu præter cultum nil meretricis habes.
Cùm caſti mores tibi ſint, huic cultus honeſtus:
Te tamen & cultus damnat, & actus eam.

Poſtremò Clemens Alexandrinus libro Pædagog. 2. cap. 10. & 11. & iterum libro, eiuſdem operis tertio, cap. 2. & 3. vbi multa in hanc ſententiam adducit, & inter alia dicit in d. cap. 2. nimium ſui ornandi ſtudium, maius eſſe vitium, quàm ebrietatem. Et è recentioribus Theologis D. Bernardinus in libro de Euangelio æterno, Sermone 47. & in lib. de Chriſtiana religione, Sermone 44. & iterum 46. & 47. Cuius ſi vera eſt in ea re ſententia, nullam ferè reperias, quæ in ea re quotidie mortaliter (vt Theologi loquuntur) non peccet.

8 Et hæc quidem de Chriſtianis ſcriptoribus. Sed nec externi & Ethnici huic deſunt ſententiæ. Xenophon in Oeconomico, fucum muliebrem grauiter & copioſè taxauit. *De eadem re ex externis ſcriptoribus.* Nam eo in opere Iſchomachus hac iſagoge vxoris vitium caſtigat, quam viderat ceruſſa, ſtibio, cæteriſque huiuſmodi fucis & pigmentis vteorem, quò formoſior videretur. Dic mihi, inquit, vxor, nonne hiſce legibus matrimonium iniuimus, vt quod eſſet vtrique facultatum, inuicem communicaremus? Annuit illa. Iam, ait, ſi, poſtquam tu tuam portionem bona fide contuliſſes, ego pro veris gemmis fictitias, pro auro puro adulterinum darem, pro torquibus aureis vitrum auri bracteis oblitum, pro monilibus ſolidis ligna auro, argento, & incruſtamentis obducta: num boni conſuleres, aut iudicares, me plus tibi contuliſſe, ſi talibus technis tibi imponerem, quàm, ſi quod haberem, vti eſt, in medium conferrem? Quod illa excipiens, caue, inquit, ne mihi talis ſis: neque enim te ex animo amare poſſim. Quo audito, ille ſic perrexit: Atqui nos in hoc potiſſimùm conuenimus, vt alter alteri corporum noſtrorum copiam faceremus. Quod cùm vxor annuiſſet: Sumne, inquit, tibi gratior aut carior futurus, ſi corpus hoc, vti eſt, nullo medicamento vitiatum communicem, an ſi os oculóſque minio infectos tibi exoſculandos præberem? At ego, inquit vxor, minium nunquam attigerim, neque fucatos oculos gratius, quàm tuos aſpexerim. Et mihi, ait ille, puta mentem eandem eſſe: nec tam mentito (quem tu ceruſſa ſtibióque inducis) colore delectari, quàm tuo natiuo. Quo tam commodo ſermone caſtigata mulier, abiecit omnia tectoria, formæque medicamenta.

9 Autor eſt Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis, & in Lyſandro, & in præceptis connubialibus, quòd cùm aliquando Dionyſius tyrannus Siculus Lyſandri filiabus veſtes, muliebrémque mundum miſiſſet, recuſauit ea Lyſander, inquiens, vereri ſe, ne huiuſmodi ornamentum dehoneſtaret potiùs filias, quàm ornaret. *Ornamentum magis dehoneſtat, quàm ornat.* Id quod & idem Plutarchus in ipſis Apophthegmatis aſſignat Archidamo Zeuxidami filio. Aore vtrumque autem Sophocles: Non hic eſt ornatus, ô infelix, verùm dedecus videbitur, tuæque inſania mentis. Ornamentum enim eſt (vt inquit Crates) quod ornat: ornat autem, quod honeſtiorem mulierem facit: talem verò præſtat non aurum, non ſmaragdus, non coccineus color: ſed quæcunque grauitatis, moderationis, & pudoris ſpecimen adhibent. Hæc Plutarchus. In quam etiam ſententiam eſt ſenarius ille,

Γυναικὶ κόσμος ὁ τρόπος, κ' οὐ χρυσία.

Id eſt, ad verbum:

Mulieri ornamentum mores, & non aurum.

Refert Iuſtinus libro 20. Pythagoram Samium

Google

Mulieri ornamentũ mores, non aurũ. *Mulierũ ornamenta pudicitiam eſſe, non veſtes.* *Lacænæ aurũ non geſtabãt.*

Crotonienſem populum in luxuriam lapſum, autoritate ſua ad vſum frugalitatis reuocaſſe: hócque inter cætera aſſiduitate diſputationis fuiſſe conſecutum, vt matronæ auratas veſtes, cæteráque dignitatis ſuæ ornamenta, velut inſtrumenta luxuriæ, deponerent, eáque omnia delata in Iunonis ædem ipſi Deæ conſecrarent: præferentes vera ornamenta matronarum, pudicitiam, non veſtes eſſe. Apud Lacedæmonios fœminis ornatus omnis ac mundus muliebris ereptus eſt. Neque enim eis licuit comam nutrire, neque aurum geſtare, vt tradit Heraclides in Politia Lacedæmoniorum. Ariſtoteles cenſet mulierem minori cultu atque apparatu vti debere, quàm leges moréſque patriæ præſcribant, quippe quam conſiderate oportet, quòd nec veſtimentorum nitor, nec excellentia formæ, nec auri magnitudo tantùm valet ad mulieris laudem, quantum modeſtia in rebus, ac ſtudium honeſtè decoréque viuendi. Ælianus lib. 12. de Varia Hiſtor. inter magnas Aſpaſiæ laudes, quæ primùm Cyro nupſit, & poſtea Artaxerxi Perſarum Regi, non vltimo loco ponit, quòd ab omni curioſitate muliebri, & ornatu eſſet aliena.

Aſpaſia omnis ornatus expers.

De eadem re.

10 Scapha Plautina in Muſtellaria:

Scita es tu quidem:
Noua pictura interpolare vis opus lepidiſſimum.
Non iſthanc ætatẽ oportet pigmentũ vllum attingere,
Neque ceruſſam, neque melinum, neque aliam vllam offuciam.

Bene olere, nil olere.

Et paulò pòſt:

Ecaſtor, mulier rectè olet, vbi nihil olet.
Nam iſtæ veteres, quæ ſe vnguentis vnctitant, interpoles,
Vetulæ, edentulæ, quæ vitia corporis fuco occultant,
Vbi ſeſe ſudor cum vnguentis conſociauit ilico
Itidẽ olent, quaſi cum vna multa iura confundit coquus.
Quid oleat, neſcias, niſi id vnum malè olere intelligas.

Cui ſententiæ reſpondens Tullius lib. Epiſt. ad Atticum 2. Epiſtola 1. Quanquam tua illa horridula mihi atque incompta viſa ſunt, ſed tamen erant ornata hoc ipſo, quòd ornamenta neglexerant: & vt mulieres ideò bene olere, quia nil olebant, videbantur. Ad quod etiam reſpicere videtur Arbitri ſententia apud Hieronymum ad Demetriadem, de virginitate ſeruanda: Non bene olet, qui bene ſemper olet. Quam & ipſam expreſſit Martialis libro 2. ad Poſthumum:

Poſthume, non bene olet, qui bene ſemper olet.

Ad quod etiam alludens idem Martialis libro 6. in Coracinum,

Rides nos Coracine nil olentes,
Malo, quàm bene olêre, nil olêre,

Idem in Gelliam lib. 3.

Quòd quacunque venis, Coſmum migrare putamus,
Et fluere excuſſo cinnama fuſa vitro:
Nolo peregrinis placeas tibi Gellia nugis:
Scis puto poſſe meum ſic bene olere canem.

Nugæ quæ.

Nugas autem appellat Martialis (vt id in tranſcurſu dicam) ornamenta muliebria ita enim peculiariter ea antiqui vocabant, vana prorſus, inutiliaque, atque futilia. Hincque Plautus in Aulularia nugiuendos vocat, qui res huiuſmodi vendunt mulieribus, vt teſtatur Nonius Marcellus. Verba Plauti ſunt hæc,

Nugiuendi.

Nugiuendis res ſoluta eſt omnibus.

De eadem re. *Anus ornata ridetur.*

11 Sed vt redeamus, quia Plautus, vbi ſuprà, locutus eſt de iſtis vetulis, quæ etiamnum ſe ornant: in memoriam venit, quod Protagoras, cùm vidiſſet anum ornatam: Εἰ μὲν, inquit, πρὸς ἄνδρας, ἐξαπατᾶσαι· εἰ δὲ πρὸς τὰς, [illegible]. Si ad viros, falleris: ſi ad ſepulcrorum, ſatis ornata es. Autor Antonius Monachus Meliſſæ tomo 2. cap. 34. At Propertius, vir alioquin mulierarius, in vniuerſum ornatum fucúmque mulierum multis verſibus notat, lib. 1. ad Cynthiam, Eleg. 2.

Quid iuuat ornato procedere vita capillo?
Et tenues Coa veſte mouere ſinus?
Aut quid Orontea crines perfundere myrrha?
Téque peregrinis vendere muneribus?
Naturæque decus mercato perdere cultu?
Nec ſinere in proprijs membra nitere bonis?

Et cætera quæ ſequuntur. Idem quoque lib. 2. eandem Cynthiam ita veluti caſtigat, Eleg. 19.

Nunc etiam infectos demens imitare Britannos:
Ludis & externo tincta colore caput.

Et ſubdit:

Vt natura dedit, ſic omnis recta figura:
Turpis Romano Belgicus ore color.
Illi ſub terris fiant mala multa puellæ.
Quæ mentita ſuas vertit inepta comas.

Glaſtum.

Quos verſus nemo non interpretabitur rectè, qui legerit Cæſarem lib. Commentariorum 5. de bello Gallico, hæc ſcribentem: Omnes ſe Britanni glaſto inficiunt, quod cæruleum efficit colorem. Et Plinius lib. 22. cap. 2. Simile plantagini glaſtum in Gallia vocatur, quo Britannorum coniuges nurúſque toto corpore oblitæ, quibuſdam in ſacris nudæ incedũt. Ex quo eſt etiam illud Martialis lib. 11. Epigr. 54.

Claudia cæruleis cùm ſit Ruſina Britannis
Edita, cur latiæ pectora plebis habet?

Et in Apophoretis:

Barbara de pictis veni baſcauda Britannis.

Gualdum. *Iſatis.*

Increpat igitur Propertius Cynthiam quòd Britannos imitata, glaſto ſe inficeret, cùm turpe ſit Romanæ matronæ Belgico, id eſt, Gallico fuco faciem colorare. Id glaſtum hodie Galli vulgò Gualdum, ſiue Guadum, ſiue Paſtellum appellant, Græci autem Iſatidem: quod obiter dicere voluimus.

De eadem re.

12 Sed & vt ad inſtitutum propoſitum reuertamur, in illam quoque ſententiam eſt Lucilij feſtiuiſſimum illud Epigramma, lib. 2. Epigrammatôn Græcorum:

Τὴν κεφαλὴν βάπτεις, τὸ δὲ γῆρας οὔποτε βάψεις,
Οὐδὲ παρειάων ῥυτίδας ἐκτανύσεις.
Μὴ τοίνυν τὸ πρόσωπον ἅπαν ψιμύθῳ καλλώπιζε
Ὥστε προσωπεῖον, κοὐχὶ πρόσωπον ἔχειν.
Οὐδὲν γὰρ πλέον ἐστί. τί μαίνεαι; οὔποτε φῦκος,
Καὶ ψίμυθος τεύξει τὴν Ἑκάβην Ἑλένην.

Id eſt, ferè ad verbum:

Caput quidem tingis: at ſenium nunquam tinges:
Nec genarum rugas erugabis quandoque.
Non igitur faciem totam pſimythio collinas,
Ne perſonam habere videare, non faciem.
Nil ſiquidem eſt amplius. Quid fureis? nunquã fucus,
Et pſimythium Hecubam reddiderit Helenam.

Pſimythius quid. *Ceruſſa quomodo fiat.* *Phrynes hiſtoria memorabilis.*

Eſt autem pſimythius (vt illud obiter dixerim) ceruſſa, vt ſcribit Plin. lib. 34. cap. vlt. vbi docet quemadmodum fiat, ſicuti etiam facit Vitruuius libro 7. Architecturæ, cap. 12. & Dioſcor. lib. 5. cap. 94. & è recentioribus Cardanus, qui alios non memorat, lib. de Subtilitate 5. Galen. autem in Exhortatione ad bonas artes, hiſtoriam refert de Phryne, de qua alibi locuti ſumus: Hæc, inquit, cùm eſſet in quodam conuiuio, in quo ludus hic agebatur, vt ſinguli per vicem imperarent quæ vellent: vidiſſétque mulieres adeſſe, anchuſa, ceruſſa, & fuco pictas, iuſſit inferri aquam, móxque præcepit, vt omnes aquæ immerſas manus ſemel admouerent ad faciem, deinde vt ilicò linteo extergerentur. Atque hoc ipſa prima omnium fecit, ac cæteris quidem omnibus

oibus fœmiois facies maculis opplebatur. Diceres te videre quaſi dam ad terrorem factas imagines. Ipſa verò pulchrior apparebat, quàm antea. Sola enim carebat artificio formæ: ſed ſpeciem habebat natiuam, nihil opus habens malis artibus ad formæ commendationem. Hæc Galeous. Ex quibus facilè apparet, huiuſmodi fucos ſæpe in contumeliam & opprobrium fœminarum cedere. Quibus adſtipulatur illud Ouid. libro. 2. Faſtorum de Lucretia:

Forma placet, niueuſque color, flauique capilli,
Quique aderat nulla factus ab arte decor.

Et paulò pòſt:

Sic ſedit, ſic culta fuit, ſic ſtamina neuit,
Neglectæ collo ſic iacuere comæ.

Mulieris ornatus ad impudicitiam declarat.

Sed & Iuuenalis multa in eam ipſam rem paſſim conſcripſit, atque etiam Lucianus in eo Dialogo, cui titulus eſt, *ἔρωτες*: quæ, ne ſim longior, prætermitto. Plinius in Panegyrico laudat vxorem Traiani, quòd eſſet modica cultu. Apud Liuium 1. decad. libr. 8. Minutia & ipſa Veſtalis ſuſpecta, primò propter mundiorem iuſto cultum, deinde inceſtus inſimulata, & tandem damnata fuit. Apud Terentium adoleſcentes illi ex ſordibus & negligentia cultus ancillæ, colligunt argumentum pudicitiæ dominæ, & Antonius Monachus tom. 2. Meliſſæ, cap. 33. & Maximus Philoſophus & Martyr, Locor. communium cap. 39. ſcribunt, vxorem Philonis interrogatam, quamobrem ſola in conuentu mulierum non geſtaret ornatum aureum, reſpondit, *ὅτι αὐτάρκης κόσμος μοί ἐστιν ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετή*. Id eſt, quoniam ſufficiens ornamentum mihi eſt mariti virtus. De eadem refert Plutarchus in vita ipſius Photionis, quòd cùm Ionica quæpiam Athenas profecta, aureos illi torques, variiſque gemmis diſtincta monilia, mundum ſui corporis oſtentaſſet: illa tum, Meum verò, inquit, ornamentum eſt Photion.

Mulieris ornamentum, viri virtus.

Mulier foris ornata, aliquid mali quærit.

13 Nec interim prætermittenda eſt grauis ſententia Euripidis, qua pronuntiauit, mulierem, quæ abſente marito extra domum ad pulchritudinem ſe comit, reſecandam eſſe in album improbatum. Nihil enim eam cogere foris ornatam præ ſe ferre faciem, niſi quid mali quærat:

Γυνὴ δ᾽ ἀπόντος ἀνδρὸς, ἥ τις ἐκ δόμων
Εἰς κάλλος ἀσκεῖ, διάγραφ᾽ ὡς οὖσαν κακήν.
Οὐδὲν γὰρ αὐτὴν δεῖ θύρασιν εὐπρεπὲς
Φαίνειν πρόσωπον, ἢν τι μὴ ζητῇ κακόν.

Zeleuci lex de cultu mulierum.

Nec quod à Zeleuco, prudentiſſimo Locrorum legiſlatore ſuis legis ſtatutum eſt, ne liceret mulieri aureis ornamentis ſe componi, neque contextis indumentis, arteque laboratis venuſtari, niſi cum ſcortari atque amatorem ſibi moliri ſtuduerit. Atque ita facillimè eo pœnæ genere, vituperio ſcilicet probri, perniciem omnem deliciarum, atque intemperantiæ labem coërcuit, excluſitque licentiæ procacitatem, maxima impudicitiæ irritamenta. Nemo enim tam perditæ libidinis inueniri poterat, qui domeſtica atteſtatione, & proprio ſuæ turpitudinis teſtimonio, vellet ſe perpetuo inter ciues probro ludibrióve damnare, vt proditum eſt a Diodoro Siculo, lib. Biblioth. 12.

Statuta de fœminarum ornamentis.

14 Et vt de noſtris quoque ſcriptoribus loquamur, his accedit, quod Bald. in proœmio Gregoriano, colum. 5. in verbo, violentos: ſcribit, quòd Epiſcopi poſſunt facere ſtatuta, per quæ ſeruetur honeſtas, putà quòd mulieres ſibi ceruiſam non imponant. Iteriimque poſtea ſubdit, quòd valet ſtatutum Epiſcopi, quo fulminatur excommunicatio contra mulieres portantes veſtes ſupernacuas, vel nimis ſumptuoſas, ſiue prouocantes ad libidinem. Id quod longè latéque ante eum diſputauerat Ioan. Andr. in regula, ea quæ fiunt, de regul. iur. lib. 6. in Mercuri. Cuius diſſertationem ad verbum ferme conſcripſit Alber. in l. factum à iudice. ff. de regulis iuris, & in tractat. ſtatutorum, in ſecunda parte, quæſt. 198. ipſe Ioan. in nouella, & Petr. Anchar. in repet. cap. canonum ſtatuta, in 2. quæſt. principali, verſic. ſuper hoc tertio, extrà de conſtit.

15 Denique illud ignorare non debent mulieres, tantum abeſſe, vt pulchriores euadant immodico cultu, vt contrà ſua innata ac genuina pulchritudo, quodammodo hoc cultu obſcuretur: vt videre omnibus licet, & teſtatur Lucianus in eo libello, cui titulum fecit *περὶ τῶν εἰκόνων*: cuius hæc verba ſunt, Græca quidem illa, ſed in hanc ſententiam: Dico equidem mulieribus formoſis nó modò nihil conferre ornatum illum multum ad augendam pulchritudinem, ſed contrà aduerſari potiùs quandoquidem illorum, qui fortè eas aſpiciunt, vnuſquiſque auro & lapillis pretioſis obſtupefactus, relictis colore, vultu, ceruice, cubito, alioqui laude & admiratione dignis, ad ſardam, vel ſmaragdum, vel monile, vel armillas reſpicit. Sunt tamen qui exiſtiment, mediocrem formam nonnihil illuſtrari huiuſcemodi ornamentis, ſed deformitatem illis augeri. Et inter hos Philoſtratus in Iconibus lib. 2. vbi de Melete loquitur.

Pro ornamẽtis fœminarum.

16 Contra videtur, id ſaltem mulieribus, maximè coniugatis, ſi non viris, eſſe conceſſum, vel autoritate noſtrorum Iuriſconſultorum, qui Romanorum leges prohibentes donationem inter virum & vxorem, ita ſunt interpretati, vt vir vxori dare poſſit impenſas, quas facturus ſit, quò ſe honeſtius ornaret, text. in l. ſed ſi vir ex lana, §. ſi vir vxori munus. ff. de donat. inter vir. & vxor. Poſſit item pecuniam vxori in vnguenta dare, ex l. 5. non videtur, & l. quod autem. §. 1. eod. tit. Sed & ipſe Imperator viris duntaxat vetuit, non item mulieribus, ne auratas veſtes & ſericas deferrent. l. 1. & 2. C. de veſti. holo. & aura, lib. 11. Quod & ſuper vtroque loco annotarunt Gl. & Doct. inter quos Nico. Neapo. & Ioan. Plat. dicunt argum. eſſe, quòd ſtatutum prohibens portare quaſdam veſtes & ornamenta, comprehendit ſolùm viros, non autem fœminas, & dicit id ſingul. Plat. licet contrà pungere videatur Iaſon in l. ſi quis id quod, colum. 2. verſic. 4. prædicta. ff. de iuriſd. omn. iud. Sed priorem ſententiam confirmat, quod traditum eſt à Bened. in repet. cap. Raynutius, in verbo, duas habens filias, onm. 23. ſtatutum prohibens ferri margaritas, non comprehendere mulieres: in idque citat Bat. in l. 1. ff. de fonte, qui tamen id non dicit, ſed aliud quippiam, quod haud multò pòſt dicemus.

Virũ tantum non mulieribus, aurata & ſerica veſtes interdicta.

Locus 11. lib. C. emẽdatus. Obryzum aurum.

17 Eſt ergo in tranſcurſu corrigenda dictio mendoſa, quæ in d. titu. de veſti. holo. & aur. eſt, tam in rubr. quàm in l. temperent. vbi enim paſſim legitur Oloberis, & Holobera, tu vel Holobryzis, & Holobryza legitur: *ὅλον* enim Græci totum appellant, & *ὄβρυζον* aurum, quaſi *ἄβρυζον*, id eſt, ſyncerum, purum, delicatum, quod ſæpe igne excoctum eſt, ita vt ampliùs in coctione non minuatur, vt ex Phocionis ſententia ſcribit Hermolaus, enarrans illud Plinij, lib. 33. cap. 3. Aurique experimento ignis eſt, vt ſimili colore rubeat, quo ignis: atque id ipſum obryzum vocant. Hieronymus autem in Hieremiam, dici putat, quaſi Ophirizum, quoniam ex Ophir inſula aurum laudatiſſimum euehebatur. Et hinc nummi ſiue ſolidi obryzati dicuntur in l. 9. C. de veter. numiſ. pot. lib. 11. & in l. 1. C. de oblat. vot. lib. 12. quanquam in vtroque loco mendum eſt in antiquis

Ophiriſum aurum. Obryzati ſolidi.

Holobryza, Holobaris veſtis.

codicibus. Et ita Holobryza ſit veſtis, quæ ex ſolo obryſo ſit, ſiue quæ tota eſt ex obryzo: quæ lectio Alciato placuit. Vel etiam potes legere, vt & idem dicit, & videtur legiſſe Bal. Holobaris, vt eas veſtes intelligas, quæ ob aurum intextum graues ſunt. βαρὺ enim graue ſignificat. Inde apud Homerum βαρείας χεῖρας. Beroaldus autem legit Holoſericis, & Holoſerica, vt videlicet Holoſerica veſtis ſit, quæ tota ſerica eſt, ſine alia materie, de qua Varro περὶ φθορᾶς κόσμου, apud Nonium Marcellum, vbi de ſtola: Mulierem aliam cernetes cum ſtola Holoſerica.

Holoſerica veſtis.

& Flauius Vopiſcus in Tacito Imperatore, Holoſericam, ait, veſtem viris omnibus interdixit. Et longo antè interuallo, imperante ſcilicet Tiberio, Senatuſconſulto ſancitum eſt, ne veſtis ſerica viros fœdaret: vt ſcriptum reliquit Cornelius Tacitus Hiſtoriæ Auguſtæ, lib. 2. Ex quibus & Senatuſconſulto, & Taciti Imperatoris ſanctione de viris tantùm loquentibus, poſſunt videri ſumpſiſſe originem & aliæ ſequentium Imperatorum leges, quæ in dicto tit. ſunt poſitæ. De hac veſte quoque loquitur Flauius Vopiſcus, apud quem Aurelianus Imperator veſtem holoſericam ne in veſtiario quidem habuit, dicens nolle ſe penſare auro fila. Nam libra auri tunc libra ſerici væmbat. Ælius quoque Lampridius, referens Heliogabalum primum Romanorum holoſerica veſte vſum, cùm iam ſubſerica in vſu eſſet, ſubdit poſtea, veſtem ſericam in raritate fuiſſe, & honore. Idem autor ſcribit, Alexandrum & ipſum Imperatorem, veſtes ſericas raras habuiſſe, holoſericas nunquam induiſſe, ſubſericam nunquam donauiſſe. De veſte ſerica & ſubſerica etiam fit mentio in l. vlt. §. diui. ff. de publ. & vecti.

Subſerica veſtis. Bombycina veſtis. Bombyces ſericarij.

18 Eſt autem ſubſerica (vt illud quoque attingam) cui & alia materies intexta eſt, de qua fit mentio in l. vlt. §. diui. ff. de publ. & vectig. At veſtis ſerica, & holoſerica à peritis quibuſdam bombycina vocatur. Sunt enim, vt tradit Iulius Pollux lib. Onomaſtici ſeptimo, cap. 17. bombyces illi vermiculi ſericarij, qui ſcilicet ſericum (ita dictum, quòd apud Seres naſcatur, vel quia etiam Seras illos vermiculos vocant) conficiunt eo modo, quem ſcribit Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagog. cap. 10. Procopius Cæſarienſis Belli Perſici lib. 1. & Seruius enarrans illud lib. 2. Georg.

Velleráque vt foliis depectant tenuia Seres.

Et diuus Baſilius in lib. Hexaemer. congreſſione octaua, & Diuus Ambroſius lib. eiuſdem tit. 5. cap. 3. & noſtra tempeſtate Franciſcus Grapaldus, vir vtique doctiſſimus, libr. 2. de partibus ædium, quo loco de veſte diſſerit. Et de his quoque vermibus ſericariis loquitur gl. in l. plenum, in prin. in verbo, ſolus. ff. de vſu & hab. Sunt tamen, qui alteram ab altera diſtinguant, ſericam ſcilicet à bombycina: quibus accedo, fretus autoritate Vlpiani & Pauli Iuriſconſultorum, qui illas diſſeparant. Ille quidem in l. veſtis. in prin. ff. de aur. & argen. lega. Hic in lib. 3. Sententiarum receptarum, tit. de vſufruct. §. veſte legata. Eſt igitur Bombycina veſtis, quæ ex bombycis vermiculi capillamento depectitur: de qua Propertius lib. 2. eleg.

Nec ſi qua Arabio lucet bombyce puella.

Et Iuuenalis, Satyr. 6.

Hæ ſunt, quæ tenui ſudant in cyclade, quarum
Delicias & panniculus bombycinus vrit.

Et Martialis lib epig.

Fœmineum lucet ſic per bombycina corpus.

Sericum.

Sericum autem eſt aliud lanæ genus, quod apud Seres Indos ex arboribus depectitur: de quo & Horatius in Epodo:

Inter ſericos iacere puluillos amant.

Et Seneca Tragœdiographus in Hippolyto:

Remouete famulæ purpura atque auro illitas
Veſtes: procul ſit muricis Tyrij rubor,
Quæ fila ramis vltimi Seres legunt.

Et in Hercule Oetæo:

Nec Mæonia diſtinguit acu,
Quæ Phœbeis ſubditus Euris,
Legit Eois hæc arboribus.

Et de his quoque loquitur Ammianus Marcellinus libr. 21. & Plinius libr. 6. cap. 17. Seres, inquit, lanitio ſyluarum nobiles, perfuſam aqua depectentes frondium canitiem: vnde geminus fœminis noſtris labor, redordiendi fila, ruſúmque texendi. Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, vt in publico matrona tranſluceat. Hæc ille. Hoc autem lanicium vnde, & quomodo conficiatur, oſtendit Pauſanias in fin. 6. libri, & Iulius Solinus in Polyhiſtore (ita enim liber inſcribitur) cap. 58. vbi & hoc tandem ſubiungit huic loco ſatis accommodatum: Hoc illud eſt ſericum in vſum publicum damno ſeueritatis admiſſum, & quo oſtendere potiùs corpora, quam veſtire, primò fœminis, nunc etiam viris perſuaſit luxuriæ libido.

Ornamenta non tam fœminas dedecere quàm viros.

19 Ex quo apertè ſignificat Solinus, huiuſmodi veſtes ſericas, non adeò dedecere fœminas, ſicuti & viros. Quod & ſatis inſinuat Plinius de Bombyce loquens, lib. 11. cap. 23. in hæc verba: Nec puduit has veſtes etiam viros leuitate vſurpare, propter onera æſtiua: in tantum à lorica gerenda diſceſſere mores, vt oneri ſint etiã veſtes. Aſſyria tamen bombyce adhuc fœminis cedimus. Et Valerius apud Liuium lib. 4. Belli Macedonici. Purpura, inquit, viri vtemur? fœminis vſum purpuræ interdicemus? & cum tibi viro liceat purpura in veſte ſtragula vti, matremfamiliàs tuam purpureum amiculum habere non ſines? Aurelianus Auguſtus calceos mulleos, & cereos, & albos, & hederaceos viris omnibus abſtulit: mulieribus autem reliquit, vt tradit Vopiſcus Syracuſius. Quintilianus autem lib. 11. cap. 1. poſt princ. tradit monilibus ac margaritis, quæ ſunt ornamenta fœminarum, viros deformari.

Fœminis licet ornamenta ex auro deferre, viris non licet. Statuta prohibentia fœminas deferre margaritas, ſunt irrationabilia.

20 Sed & hoc ipſum nominatim ſanciunt leges noſtræ? permittentes fœminis ex auro & gemmis ſibi ornamenta conficere, & deferre: viris autem expreſſim hoc prohibentes in l. 1. C. nulli lic. infra lib. 11. vbi & hoc Bar. Ang. & Ioan. Pla. annotarunt. Secundum quam ſententiam, Alex. Seuerus, cuius nuper meminimus (is eſt cuius tam frequens eſt in noſtris legibus mentio) gemmas ſibi oblatas vendidit: muliebre eſſe exiſtimans, gemmas poſſidere, quæ neque militi dari poſſint, neque à viro haberi. Ideóque Bald. in l. quod non ratione. ff. de legib. dicit, quòd ſtatuta quæ quotidie fiunt contra dominas, ne margaritas deferant, & ſimilia, ſunt præter rationem, & ideo non debent extendi. Sequitur Cepolla in l. mulieris. ff. de verb. ſig. & in tract. de ſerui. ruſt. præd. tit. de ſeruit. aquæ hauſtus, col. pen. Et idem voluit Maria. nulla Bal. mentione facta, in repe. cap. veniens. col. 13. verſic. præterea contra dictam deciſionem. de accuſ. vbi dicit, huiuſmodi ſtatuta maximam ſapere iniquitatem. Vnde non mirum videri debet, ſi hoc ſtatutum non procedat in his, quæ deferunt margaritas factitias, & adulterinas, & non veras, quod voluit Bar. in l. 1. per illum text. ff. de forte, & Roman. conſil. 405. præſuppoſitis terminis, colum. 5. & Barb. in repet. l. cum acutiſſimi, colum. 122. verſic. decimò facit. C. de fideicom. & Iaſ. in l. Gallus. §. quid ſi is, in vlt. not. ff. de liber. & poſth. in 2. lect. & Catel. Cotta, qui & hoc dicit ſing.

in me

Rom. purpuram & aurũ fœminis conceſſerunt.

in memor.incip.ſtatuta quòd bannitus, Porrò Valerius Maximus lib. 2. tit.1. ſcribit, ſancitum fuiſſe à Ro.vt fœminæ purpurea veſte, & aureis ſegmentis vti poſſent. Idem lib.2.titu.1. autor eſt, Vini vſum olim Romanis fœminis fuiſſe ignotum, ne in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero Patre intemperantiæ gradus ad inconceſſam Venerem eſſe conſueuit. Cæterùm vt non triſtis earum & horrida pudicitia, ſed honeſto comitatis genere temperata eſſet, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura vſæ ſunt:& quò formam ſuam concinniorem efficerent, ſumma cum diligentia capillos cinere rutillarunt.

Mulierũ impotentiſſimus affectus in ornatu.

21 In qua re Romani, vt plerúnque aliàs, prudentiſſimi extiterunt, qui nulla alia re magis, quàm auro, argento, purpura, & cætero ornatu vxores in ſuam ipſorum ſententiam traducere, ſicque abſtemias efficere potuerunt. Probè quidem mulierum cupiditates nouerunt, quarum imperfectiſſimus affectus ſemper in veſtibus, ſemper in auro, ſemper in lapidibus pretioſis, & ornamentis extrinſecis gloriam ponit, vt ſcribit D.Hieronymus (ſi is eſt, quod non crediderim) regula ſanctimonialium, cap.28. Sed haud dubiè Hieronymus ipſe ad Gaudentium de educatione Pacatulæ infantulæ, φιλόκοσμον, inquit, id eſt (vt Græcæ linguæ ignaris interpreter) ſtudioſum amánſque ornatus, genus fœmineum eſt: multáſque inſignis pudicitiæ, quamuis null viſorum, tamen ſibi ſcimus libenter ornari. Idem ad Demetriadem de virginitate ſeruanda ſcribit, ad corporis ornatum cultúmque ardere ac inſanire ſtudia matronarum. Idem, aut Iulianus (vt putat Beda) aut alius quiſpiam (vt mauult Eraſmus) ad ipſam Demetriadem de virginitate; Seculi, inquit, virgines vt ſponſis placeant, eóſque in amorem ſui magis incitent, mira ſe ſolicitudine formare ſtudent, & naturalem corporis pulchritudinem ornandi arte commendant. Hæc eſt illis per dies ſingulos cura præcipua, decentibus fucis colorare faciem, implicare auro crinem, & ardentes concharum lapides capitis honorem facere, ſuſpendere ex auribus patrimonia, brachia ornare monilibus ac latera, & incluſas auro gemmas à collo in pectus demittere. Legerat (vt opinor) illud Senecæ de Beneficiis lib.7. Video vniones non ſingulos ſingulis auribus comparatos. Iam enim exercitatæ aures oneri ferendo ſunt. Iunguntur inter ſe, & inſuper alij binis ſupponuntur. Non ſatis muliebris inſania viros ſubiecerat, niſi bina ac terna patrimonia auribus ſingulis pependiſſent. Quin & Plautus (vt id illi addas) in Epidico ſcribit, mulieres eſſe totis fundis exornatas. Et Ouid.lib.3.de Arte amandi, illud grauiter proclamat,

Feminarum genus philocoſmon.

Quis pudor eſt, cenſus corpore ferre ſuos?

Ornatus muliebris totis cenſibus, & patrimoniis redemptus.

In quam etiam ſententiam Columella in præfatione lib.12. grauiter quoque damnat veſtes muliebres totis cenſibus redemptas.
Et Propertius lib.eleg.

Matrona incedit cenſus induta nepotum.

Id eſt, poſterorum, ad quos erant peruenturi ſine nimia illa ornamentorum profuſione, ob quam ſcilicet, poſteri cenſu ſuorum parentum fraudarut.

22 Sed vt ad Senecam redeamus, ad ea, quæ ex ipſo adduximus, illod ſubdit: Video ſericas veſtes, ſi veſtes vocandæ ſint, in quib.nihil eſt.quo defendi aut membra, aut corpus, aut denique pudor poſſit. Quibus ſumptis mulier parum liquidò nudam ſe non eſſe iurabit. Et D. Ambroſius in lib.de Naburhe Iſraelita, cap.5. Delectantur, ait, compedibus mulieres, dom modò auro ligentur: non putant onera eſſe, ſi pretioſa ſunt: non putant vincula eſſe, ſi in his theſauri coruſcent, delectant & vulnera, vt aurum auribus inſerantur, & margaritæ dependeant: habent & gemmæ pondera ſua: habent veſtimenta frigora ſua. Sudatur in gemmis, algetur in ſericis: tamen pretia iuant: & quæ natura auerſatur, commendat auaritia. Smaragdos, & hyacinthum, beryllum, achaten, topazion, amethyſtum, iaſpin, ſardam ſummo quærunt furore: vel ſi dimidum patrimonij petatur. Non pateunt diſpendio, dum indulgent cupiditati. Ante hos D. Chryſoſtomus in Gen.Homil.41. Multa eſt mulierum mollities, & omne ſtudium in cultu veſtium, in auraris, & collabus, & externo ornatu: animæ verò nulla eſt cura. Quibus reſpondet & illud Cornelij Celſi, cuius hæc verba ſunt ex lib.6.cap.5. Eripi fœminis cura cultus ſui non poteſt: Sed & Valerius ipſe lib.9. tit.1. loquens de abrogatione legis Oppiæ, qua cultus muliebris frænis quibuſdam fuerat coërcitus: Si animi (inquit) muliebris apparatus intueri potuiſſent, quib. quotidie aliquid nouitatis ſumptuoſiùs adiectum eſt, in ipſo introitu ruentis luxuriæ obſtitiſſent. Et mox huius rei rationem reddit: Mulieres (inquit) imbecillitas mentis, & grauiorum operum negata affectatio omne ſtudiũ ad curioſiorem ſui cultum hortatur conuertere. Syneſius Cyrenenſis in oratione de laudibus Caluitij, Fœminis, inquit, ſemper & vbique terrarum fuit decorum ſtudium comendi. Plinius lib.9.cap.35. Elenchos, inquit, digitis ſuſpendere, & binos & ternos auribus, fœminarum gloria eſt.

23 Galenus, quo loco coſmetica commemorat, quæ nigricant, dealbant, rufant, aliaſve venuſtant capillos (quæ fœminarum peculiaris cura eſt) ait vidiſſe ſe compluſculas mulieres immodica affectati capillitij curioſitate defunctas, cùm caput huiuſmodi pharmacis medicamentiſque lethifera frigiditate vexarent. Locus eius rei eſt, lib.1.de Medicamentorum compoſitione ſecundùm locos, c.19. quod & idem ſcribit Ætius Tetrabibl.lib.2.Serm.2.c.58. Ex quo ſatis liquet, mulieres parum ſuæ ſaluti conſulere, dum cultui ornatuique corporis impenſiùs ſtudent. Vt iam non mirum ſit, ſi mulieres omnium primæ hanc tingendorum capillorum artem excogitarunt, vt tradit D. Clemens libr.6.aduerſus gentes, & Euſebius Præparationis Euang. lib.10.cap.2. Minúſque etiam mirum ſit, quod traditur Eriphylen Amphiarai vxorem, monile mariti vitæ prætuliſſe, vt poſtea dicemus in 12.lege connubiali, numer.2. Vt omittam mulieres vſu huiuſmodi medicamentorum coſmeticorum capillos ſæpiſſimè amittere. Vnde illud Ouidij lib.1.Amor.Eleg.14.in puellam cui ob nimiam capillorum curam comæ ipſæ deciderant:

Mulieres ſuæ ſalutis immemores, dum coluntur.

Eriphyle monile mariti vitæ prætulit.

Dicebam, deſiſte tuos medicare capillos:
Tingere quam poſſis, iam tibi nulla coma eſt.

& cætera quæ ſequuntur.

24 Sed vt redeamus, Seneca de Conſolatione ad Albinam, Fœminis, inquit, omnis commendatio ex forma petitur. Germanorum eſt dicterium, vice prouerbij apud eos celebratom, teſte Bebelio, quatuor maximè cupere mulieres: amari à pulchris iuuenibus, pollere plurimis filiis, ornari pretioſis veſtibus, & dominari in domibus. Maria autem in d.c. veniens, quo loco ſuprà citauimus, dicit hac potiſſimum voluptare, videlicet cultus & ornatus, gaudere fœminas. Quod & ipſum confirmat diuinus ille Hieremias in ſua epiſtola, relata à Propheta Baruch, in ſexto capite. Et ſicut virgini (inquit) amanti ornamenta, &c. Quod cùm ex his quæ diximus,

Digitized by Google

Mulieres mortuæ ſui cultus ſtudioſæ.

ſatis probatur, tum verò maximè ex eo, quod mulieres ſua ornamenta ſecum ſepulchro inferri iubent: adeò impotens eſt hic affectus, vt vel mortuæ non abſtineant. Cuius rei exemplum nobis reliquit Scæuola Iuriſconſultus, qui in l.vlt.§.vlt. ff.de auro & arg. retulit, mulierem ſuo teſtamento ſtatuiſſe, ſecum in ſepulchro ſepeliri lineas duas ex margaritis, & viriolas ex ſmaragdis, quas ornatus cauſa comparatat. Artemidorus Daldianus lib.4.cap.5. In ſomniis, inquit, monilia, catenulæ & lapides pretioſi, omniſque ornatus muliebris circuncollaris, mulieribus bonus eſt, &c. Nam & innuptis nuptias portendit: & liberos eis, quæ liberis carent: & his quæ vtraque habent, poſſeſſionum acquiſitionem & opulentiam magnam. Nam ſicut ab illis ornantur mulieres, ſic à viris, & diuitiis. Etenim à natura diuitias amant mulieres, vti etiam ſunt ornatus ſtudioſæ.

Ornamẽta in ſomnis quid portendant.

Mulieres patriam ornamentis poſtponunt.

25 Huius autem vehementiſſimi affectus muliebris habemus exempla memorabilia. Brennus ille rex Gallorum Aſiam diripiens, cùm Epheſum aduentaſſet, plebeiam quampiam puellam adamauit, quæ & concubitum, & Epheſi proditionem pollicita eſt, ſi mundum ſibi muliebrem, & manuum ornamenta traderet. Orans igitur milites, vt in virginis ſinum aurum, quod geſtabant, immitterent, fecit, vt ſub magna vi auri viua obrueretur. Alterum non diſſimile id eſt, Romanis bellum contra Albanos gerentibus, Tarpeia virgo nobilis, Capitolij cuſtos, ſeſe aditum in Tarpeium collem tradituram eſſe promiſit, ſi quæ ornatus gratia ferebant monilia, mercedis loco tradidiſſent. Id vbi ſtatuerunt, viuentem monilibus obruerunt. Prioris autor eſt. Clitophon, Rerum Gallicarum lib.1. Poſterioris, Ariſtides Mileſius, in lib. Rerum Italicarum, & Dionyſius Halicarnaſſeus, lib.2. Antiquitatum Romanarum. ex Fabio pictore, & Lucio Cincio. Et Valerius Maximus lib.9.cap.6.poſt princ.& Seruius lib.8 Æneid. in eum locum,

— Et captiua duces,
Aurea nunc &c.

Et Plinius Secundus, aut quiſquis is eſt, in libro de viris illuſtribus capit. 2. in quo de Romulo. Et vtriuſque Plutarchus Chæroneus Parallelorum c. 30.& ſequen. & iterum poſterioris, ipſe Plutarchus in Romulo. Liuius lib. omnium primo, Ouid.lib.1. Faſtorum,

Vtque leuis cuſtos.

& lib.1.Amor.Eleg.10. Quanquam Simulus Poeta antiquus, vt eum vocat Dionyſius Halicarnaſſeus, lib.2. & Propertius lib.4. Eleg.4. aliter eam hiſtoriam referant: vt & nos dicemus infrà, in ix.leg.connu.num.114.inci. omitto eas: ita tamen, vt & ea videas quæ dicemus infrà in Pſellio.

Mulieres in ſuſpicionem impudicitiæ veniunt ob cultum.

26 Nec mulieres tantum impudicæ, ſed & pudiciſſimæ quoque, eo affectu maximè premuntur, ita vt ob id nonnunquam in ſuſpicionem impudicitiæ veniant. Legimus enim, Claudia Veſtalem, cum ſemper habita eſſet impudica ob nimios corporis cultus cum ex libris Sibyllinis Idæa mater eſſet accita, & in vado Tiberini fluminis nauis, in qua veheretur, hæſiſſet, nec vllo modo, aut vlla vi commoueretur, Deam ſubmiſſis genibus oraſſe, vt ſi ſe caſtam iudicaret, ſuum cingulum ſequeretur: ita nauim, quæ ab omni iuuentute non valuit commoueri, ab vna illa muliere fuiſſe commotam, quod à Lactantio ſcriptum eſt, lib.2. qui eſt de Origine erroris: & nonnihil etiam tradit Liuius lib.9. ſecundi Belli Punici, & Plin.lib.7.c.35. & alter Plin. iunior, in lib. Virorum illuſtrium. Valer. Maximus lib.8.c.1. Solin.cap.7. Syllius lib.vlt.poſt priu.D.Aug.lib.01. de ciuit.Dei,cap.16. Ex quo & illud eſt Ouidij lib.4. Faſtorum de eadem:

Caſta quidem (ſed non eſt credita) rumor iniquus
Læſerat, & falſi criminis acta rea eſt.
Cultus, & ornatos variè prodiſſe capillos,
Obfuit, ad rigidos linguàque prompta ſenes.

Liuius libro ab vrbe condita, 4. memoriæ prodidit, Poſthumam & ipſam virginem Veſtalem de inceſtu cauſam dixiſſe, crimini obnoxiam ob ſuſpicionem propter cultum amœniorem, tandem abſolutam: ſed eam tamen Pontifex Maximus ſanctè potiùs, quàm ſcitè, Deam colere iuſſit. Et haud moltò pòſt de ſanctis quoque fœminis loquar, quæ ſe non indiligenter ornarunt: id quod mariti admodũ conſiderare debent, ne ſi vxores ornatus fortè ſint ſtudioſiores, eas ob id impudicas ſuſpicentur. Ad quod etiam vide quæ dicam infrà num.39. incip. & quod magis, & quæ præterea dixi ex D.Hieronymo ad Gaudentium, ſuprà num.11.incip. in qua re.

Ornamentorum infinita genera.

27 Ex hoc autem vehementiſſimo fœminarum affectu prodierunt tot ornamentorum, tot inſtrumentorum, tot repoſitorium, aliarumque rerum ad eam rem pertinentium genera, & antiquis, & noſtris temporibus à fœminis (vt reor, & veriſimile eſt) excogitata & inuenta, quæ emere mariti coguntur ad extremam interdum inopiam: quæ nos ex ordine Alphabeti, & Græcis & Latinis nominibus, aliqua ex parte (qui enim omnia poſſet?) hic ſubnectemus. Et primùm quidem cætera, mox repoſitoria.

ACARS, ἀκαρής, annulus minimi digiti, Polluci lib.5. ὀνομαστικῷ: ita dictus ob paruitatem.

ACCVBITALE, vide infrà Cubitale.

ACONTIA. ἀκόντια, calcei muliebres. Vide infrà Phœcaria. In aliis autẽ ſignificationibus reperies, apud Plin.lib.2.cap.25.& Ætium Serm.3.cap.27.

ACROSPHYRIA, ἀκροσφύρια, genus calceamentorum muliebrium, Polluci lib.7.cap.22.

ACVS, poſita inter ornamenta muliebria, in l. argumento.§. ornamentorum. ff.de auro & arg.leg. & Iſayæ cap.3. ea eſt, qua, vt inquit Feſtus, aut, vt alij vocant, Sextus Pompeius, ſarcinatrix, vel ornatrix vtitur. Nam ea eſt in duplici vſu mulieribus, tum vt veſtes, & huiuſmodi ornamenta conſarcinentur, (quæ vulgaris eſt ſignificatio) tum vt capilli diſcernantur. Ouid.lib.1.de Arte amandi:

— Minoïda Theſeus
Abſtulit à nulla tempora comptus acu.

Et lib.1. Amor. Eleg.14.

Non acus abrupit, non vallum pectinis illos:
Ornatrix toto corpore ſemper erat:

Et paulò pòſt:

Eruda admotas ipſe capillus acus.

Et Iuuenal.Sat.2.

Ille ſupercilium madida fuligine tinctum
Obliqua producit acu —

Et Martialis lib.14. Epigram.24.

Tenuia ne madidos violent bombycina crines,
Figat acus tortas ſuſtineátque comas.

Ideóque acus crinalis dicitur Apuleio, lib. 8. Metamor. Et diſcriminalis D. Hieronymo aduerſus Rufinum. Id autem videtur eſſe, quod etiam Calamiſtrum, & Diſcerniculum vocamus: de quibus dicemus poſtea ſuis locis. Et de his eſt illud eiuſdem Hieronymi in illud c.3. Eſa. Habent acus mulieres, quibus ornatorum criniom compago retinetur, ne laxius fluant, & in ſparſos diſſipentur capillos.

ÆGLA, αἴγλαι ornamentum pedum muliebrium, apud Pollucem lib.5.cap.16. ex Menandro, & Nicoſtrato,

ſtrato, Poëtis Comicis: fortaſſis à ſplendore dictum: nam ἄιγλη ſplendorem quoque ſignificat.

ÆGIS, αἰγὶς, ornamentum pectorale, Polluci eodem loco Ouid. autem lib. 2. de Arte amandi, Ægidem appellat gemmas, & alia huiuſmodi ornamenta, quibus deformitatem tegunt mulieres:

— Gemmiſque auróque teguntur
Omnia: pars minima eſt ipſa puella ſui.
Sæpe, vbi ſit quod ames, inter tam multa requiras:
Decipit hac oculos ægide diues amor.

Id autem metaphorice. Ægis enim, vt ſcribit Seruius in lib. 8. Æneid. eſt munimentum pectoris æreum habens in medio Gorgonis caput.

ALYSSES, ἀλύσεις, inter ornamenta muliebria ponuntur Nicoſtrato Poëtæ Comico Clementi Alexandrino lib. 2. Pædagog. cap. 12. eodémque vlti. & ipſi Polluci lib. 7. cap. 22. ad finem. Vbi Gualtherus traducit Catenas. Nam & ἄλυσις, catena eſt; & ἁλύσιον catenula, torques. Vide infrà in Crico.

AMARACIDES, ἀμαρακίδες, genus calceamentorum muliebrium Polluci vbi ſuprà nuperrimè.

AMICTORIA, quæ ſindones eſſe ait D. Hieronymus in Eſaiam c. 3. De ſindonibus autem dicemus ſuo loco. Cæterùm eſt amictorij apophoreton apud Martial. lib. 14. Diſticho 149.

Mammoſas metuo: teneræ me trade puellæ,
Vt poſſint niueo pectore lina frui.

Ex quo potes intelligere, quæ in re vſui ſit mulieribus.

AMICVLVM, genus veſtimenti, à circumiectu dictum, apud Solinum c. 22. autoritate Varronis. Ceos, inquit, vt Varro teſtis ſublimiora veſtis amicula arte lanificæ ſcientiæ prima in ornatum fœminarum dedit. Atque etiam apud Liuium quo loco citabimus infrà in Palla, & Feſtum Pompeium. Iſidorus autem Etymologiarum lib. 19. c. 25. ſcribit amiculum eſſe meretricium pallium lineum. Hoc apud veteres matronæ in adulterio deprehenſæ induebantur, vt in tali amiculo potius quàm in ſtola polluerent pudicitiam. Erat enim hoc apud veteres ſignum meretriciæ veſtis, nunc in Hiſpania honeſtatis: ſed eius in his rebus parum tuta eſt autoritas, niſi meliorum autorum teſtimoniis & ſuffragiis ſuffulta fuerit. Legimus, & amiculum viris tribui apud Q. Curtium, loquentem de Dario lib. 3. Apuleius autem lib. 10. Meta. vocat amicula barbaricè, quod & viris tribuitur, teſte Q. Curtio, loquente de Dario, lib. 3.

AMPECHONION, ἀμπεχόνιον, veſtimentum commune virorum & mulierum, vt tradit Pollux lib. 7. cap. 13. vbi Gualtherus traducit, palliolum.

AMPHIDEÆ, ἀμφιδέαι, ornamenta iuncturarum manuum, apud Pollucem lib. 5. c. 16. vbi etiam dicit eas pertinere & ad brachia, & ad pedes, & lib. 7. c. 22. ad fin. vbi Gualtherus vertit, redimicula. De quibus dicemus poſtea.

AMPHISPHYRA, ἀμφίσφυρα, genus calceamenti muliebris, eidem Polluci, loco poſtremò citato.

AMPVLLA, genus ornamenti, Græcis πομφόλυξ dictum. Vnde Ampullaceam vocat Plautus in Menæhm. mulierem ampullis exornatam.

Quando te auratam & bene veſtitam habet ampullaceam.

Sic enim legit Eraſmus, & non Ampulla ſpem, ſiue Ancillas penum, vt vulgò legebatur.

AMPYX, ἄμπυξ, Homero memoratus inter capitis ornamenta, vt dicit Pollux lib. 5. cap. 16. Locus autem Homeri (quem tamen non deſignat) eſt lib. 2 Iliad.

ἄμπυκα κεκρύφαλόν τ', ἠδὲ πλεκτὴν ἀναδέσμην.

Vbi Andreas Diuus interpretatur reticulum: vti etiam vertit Rodulphus Gualtherus apud Pollucem. Alij dicunt eſſe catenam auream à fronte protenſam, qua comæ colliguntur: quod Frontale alij dicunt.

ANABOLE, ἀναβολὴ, amictus, pallium, ἐπίβλημα, de quo dicemus inferius. Huius meminit Athenæus lib. 7. Variæ Hiſtoriæ. Symmachus autem eum locum Eſaiæ 3. vbi Latinus interpres vertit, mutatoria, ſignificantius traduxit ἀναβολὰς, vt ſcribit D. Hieronymus, eum locum interpretans: qui ſubdit, hæc eſſe ornamenta veſtium muliebrium, quibus humeri & pectora proteguntur.

ANADEMA, ſiue Anadeſma, (vtrunque enim reperitur apud bonos autores) de quo fit mentio in l. quamuis. ff. de auro & arg. leg. & apud Lucretium lib. 4.

Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ.

Et apud Suida, qui dicit id eſſe capitis ornamentum. Et dicitur vtrunque ab ἀναδέω verbo, quod corono, ligo, exorno ſignificat. Vnde ἀνάδεσμα quoque apud Homerum lib. paulò antè allegato, pro capitis ornamento: & ἀνάδεσμος, pro mundo muliebri. Rodolphus Agricola apud Pollucem vertit redimiculum. Pollux autem ipſe lib. 5. c. 16. ponit, vt diuerſa ἀνάδεσμον, & ἀνάδημα. De quo & nos poſtea dicemus. Vbi Gualtherus primum vertit coronam, alterum mitram.

ANALECTIDES, ἀναλεκτίδες, quibus ex xylino lino, vel quauis alia materia, tanquam puluillis, mulieres conſtipant ſcapulas prominentes, vt habitiores videantur. Ex quo Ouidius lib. 4. de Arte Amandi:

Conueniunt tenues ſcapulis analectides altis:
Anguſtum circa faſcia pectus eat.

ANAMASCHALISTER, ἀναμασχαλιστὴρ, ornamentum pectoris vel capillorum apud Pollucem lib. 5. c. 16. ex Philippide Comico ἐν Ἀδωνιαζούσαις.

ANAXYRIS, ἀναξυρὶς ſubligaculum, feminale, proprium Perſarum, vt tradit Strabo lib. 11. & 15. quod Euſtathius dicit id ſignificare, quod Romani Bracion vocant, ἐκ τοῦ ἀνασύρεσθαι, mutato σ in ξ. quod aliquãdo vſuuenire probat Grammatici. Idem autem Euſtathius in lib. Iliad. 2. non Bracion, ſed Bracam ſcribit: quod & Suidas tradit, & Heſychius. Et nos vulgò Bracam *Braye* vocamus: qua & noſtræ fœminæ nonnunquam vtuntur. Accipitur etiam Anaxyris pro calceo altioſculo, παρὰ τὸ ἀνασύρεσθαι, quòd ſurſum trahatur, quaſi dicas ἀνασυρίς. Nam & Tertullianus oſtendens id eſſe calceamenti quoque genus, in lib. de Pallio, Cur, inquit, non & anaxyrin calcearit? De anaxyride meminit Plutarch. in vita Alexandri. Vide quoque infrà Antapodia, & Cybarſia. Eſt autem alias ἀναξυρὶς genus lapathi, apud Dioſcoridem lib. 2.

ANCHVSA, ἄγχουσα, à Polluce lib. 7. cap. 15. inter ornamenta muliebria poſita. Verum & eodem nomine herba eſt, de qua Plin. lib. 22. cap. 20. apud nos Orchaneta vulgò dicta, mulieribus non ignota ad genarum pallorem occulendum: ita vt magis inter fucos ſit connumeranda, quàm inter ornamenta.

ANGVICVLA, Græcè ὄφεις dicta, ornamentum iunctarum manuum, apud Pollucem, lib. 5. c. 16. vide infrà Ophis.

ANNVLVS, vulgò notus.

ANTIÆ, nonnullis inter ornamenta mulierum poſitæ. Feſtus Pompeius lib. 1. Antias dicit vocari muliebres capillos, in frontem demiſſos: ab eo quod Græci ἀντὶ dicunt, quod nos contra. Vide infrà Procomion. Apuleius lib. 2. Aſini aurei, hos crines

E 4

Antependulos vocat: & alibi videlicet in Florid. Anteuentulos,& Propendulos.

APHRACTA, ἄφρακτα a Polluce lib.7.cap.22. calcei muliebres dicti. Quamuis ſciam id & genus eſſe nauigij, Ciceroni lib.Epiſt.ad Atticum quinto, non ſemel.

APODESMVS, ἀπόδεσμος, ornatus muliebris Polluci libr. 7. cap.22. ad fin. vbi mitram vertit Gualtherus.

ARLINEVM, ornamentum capitis muliebris Feſto Pompeio lib.1.in quibuſdam autem codicibus legitur Arſineum.

ARMILLÆ, quas Priſcianus Brachialia vocat, alij quoque Brachionia, aut Peribrachionia, quæ cuiuſmodi ſint, ſatis declarat Hiſtoria ſcripta à Liuio, lib.1. ab vrb. condi. Additur (inquit) fabulæ, quòd vulgò Sabini aureas armillas magni ponderis brachio læuo, gemmatóſque magna ſpecie annulos habuerint, pepigiſſe eam, quod in ſiniſtris manibus haberent: eò ſcuta pro aureis donis congeſta,& cætera.
Ex qua Hiſtoria depromptum eſt illud Ouidij lib.1. Faſtor,

Vtq́, leuis cuſtos armillis capta Sabinis.

Et lib.1.Amor.Eleg.10.

Non fuit armillas tanti pepigiſſe Sabinas,
Vt premerent ſacra Virginis arma caput.

De his eſt illud eiuſdem Ouidij lib. 2. Faſtor,

Fregerat armillas, non illa ad brachia factas.

Loquitur de armillis Omphales, quas Herculea brachiis ſuis aptare volens, fregit. Atque illud Gen. 24. Protulit vir inaures aureas, appendentes ſiclos duos, & armillas totidem. Et paulò pòſt: Cùm vidiſſet armillas in manibus ſororis ſuæ. Atque iterum poſtea: Et armillas poſui in manibus eius. Et cap.38. Annulum tuum, & armillam, & baculum, quem manu tenes. Et Exod. 35. Viri cum mulieribus præbuerunt armillas. Et Nume.c.31.Offerimus in donariis Domini armillas.Et Reg lib.2. c.1. Tuli armillam de brachio illius, ſcilicet Saulis. Et Ezechie.16.Dedi armillas in manib. tuis. Et ſecundum ſeptuaginta interpretes: Et circundedi armillis manus tuas. Et Eſaiæ 3.vbi ponuntur inter ornamenta muliebria. Atque illud Plinij lib.28.c.4. Pueri, qui primus ceciderit dens, vt terram non attingat, incluſus in armillam, & aſſiduè in brachio habitus, muliebrium locorum dolores prohibet. Vulgò autem hæc vocamus *Braſſeletz*. Hinc Armillatus dicitur Suetonio in Caligula, c.51. Ex multis autem locis ſuprà citatis ſatis conſtat, armillas virorum quoque eſſe. Nam & Feſtus lib.1.ſcribit eas ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt: ita dictas eſſe, quòd antiqui humeros brachiis armos vocant, vnde arma ab his dependentia ſunt vocata. Vide infià Viriæ.

ARSINAVM, vide ſuprà Arlineum.

ARTSALVM, ἀρτίσαλον, apud Æoles ornamentum eſt muliebre, quos Dores σίτλαν vocant, vt tradit Pollux lib.5. cap.26. Vide infrà Silæ.

AVRISCALPIA, de quibus diximus in tractatu Medicinæ.

AVTAPODIA, αὐταπόδια, calceamenti genus, idem cum iis, quas ἀναξυρίδας alio nomine appellant: vt autor eſt Pollux.lib.7.cap.22. De Anaxyri autem ſuprà diximus. Vide infrà Scelea.

BALTHEVM & BALTHEVS, cingulum muliebre eſt apud Apuleium. Apud alios autem aliud ſignificat, videlicet, cingulum militare ex corio. De quo Iuuenalis ſatyr.6.

Balthem, & manica & criſta.

Et Satyr. 15. eadémque viti.

Aſt illis quos arma tegunt, & baltheus ambit.

Et Perſius Satyra 4.

— Ilia ſubter
Cæcum vulnus habes, ſed lato balthens auro
Prætegit. —

Et D.Hieronymus ad Saluianam, Nihil nocuit militanti paludamentum, & baltheus. Dictum autem putat Varro à bullis quibus diſtinctus erit.

BARATHRVM, βάραθρον, in mundo muliebri connumeratum ab Ariſtophane in Theſmophor. & à Polluce lib.5.cap.16.& lib.7.cap.22.

BAVCIDES, calcei pretioſi & crocei muliebres.Polluci lib.7.c.21.

BEVTOA, βεῦτος Sapphoni, à Polluce ponitur inter veſtimenta communia virorum & mulierum, lib.7.c.13.

BLASTA, βλάστα, à Comicis ponuntur inter ornamenta aurium muliebrium, referente Polluce lib.5.c.16. Gualtherus vertit, germina.

BOTRYS, βότρυς, ſiue Botrydion, βοτρύδιον, genus ornamenti muliebris, apud Pollucem lib.5.c.16. & lib.7.c.22. quod quale ſit, non recordor alicubi declaratum. Gualtherus autem vtrobique reliquit vocem Græcam.

BRACHIALE, ſiue Brachionicon, βραχιόνιον, de quo ſuprà in Armillis. Id enim & à Polluce lib. 5. cap. 16. inter ornamenta muliebria poſitum eſt. Brachialis autem argentei meminit Plinius lib. 28. c. 7. & Brachialis ſimpliciter, Trebellius Pollio in Secundo Claudio, in Epiſtola Valeriani: ex quo intelliges, id virorum quoque fuiſſe.

BVSALIA, βυσάλια, ornamenta mulierum, quæ circa manus feruntur, ex Polluce lib.5. cap.16. inter ornamenta muliebria. Horum etiam meminit Nicoſtratus Comicus, & poſt eum Clemens Alexandrinus, Pædagog.lib.2.vbi Gentianus Heruetus vertit, Armillas.

BVLLÆ, quæ licet propria infantium ingenuorum eſſet, vt tradunt Aſconius in 3. in Verrem actione,& Macrobius lib.1.Saturnaliorum cap.6.& videre licet ex Plin.lib.33.c.1. Ea tamen & mulieres vſas fuiſſe ſatis conſtat. Hanc in cordis figuram ante pectus annectebant, vt tradit Macrobius vbi ſuprà. Ex quo eſt illud Propertij lib.4.Eleg.1.

Mox vbi bulla rudi demiſſa eſt aurea collo.

Dicta autem bulla eſt ornamentum orbiculatum & extuberans, ad effigiem illius bullæ, id eſt, tumoris qui in aqua fit, & repentè euaneſcit. Ex quo eſt illud Varronis prouerbium, Homo bulla.

CALAMIDAS, καλαμίδες, acus erant, quibus mulieres ad componendum capillum vtebantur: ita dictæ, quòd olim ex arundine fieri conſueuerint, quam κάλαμον Græci appellant. Calamiſtrum Latini vocant: de quo paulò pòſt dicemus.

CALAMVS, κάλαμος, præter vulgatam ſignificationem, à quibuſdam etiam accipitur pro monili. Pollux certè Calamides à Calamis ſeparat, lib. 5. c. 16.vbi Gualtherus priùs vertit acum, alterum, Calamiſtrum.

CALAMISTRVM hinc dictum, vt inquit Varro lib.4.de Ling. Lat. quòd eo calfacto in cinere capillus ornatur: aut (vt ſcribit Seruius) acus eſt maior, quæ calefacta, & fronti adhibita, torquet capillos. Hincque Calamiſtratæ comæ, Ciceroni in Oratione pro Sextio: & Calamiſtratus ſaltator, eidem in Oratione qua habuit in Senatu poſt reditum: & Calamiſtratus cinædus, Plauto in Aſinaria: & Calamiſtratus puer, D.Hieronymo ad Demetriadem, de virginitate ſeruanda,& Apuleio lib. 2. Metamor.

Cinerarij qui. tamor. Qui autem huiuſce rei erant opifices, Cinerarij dicti ſunt, eidem Varroni, vbi ſuprà: & Catullo Epigram. 56. Et Ciniflones Plauto in Aulularia, & Horatio lib. 1. Serm. Sat. 2. Vide infrà Xenion. *Ciniflones qui.*

Calantica, tegmen muliebre, quod capiti innectitur: vt tradit Nonius Marcellus, citans illud Tullianum in Clodium: Túne, cum vincirentur pedes faſciis, cùm calanticam capiti accommodares? Eamque inter ornamenta muliebria reponit Iuriſconſ. in l. argumento. §. ornamentum. ff. de auro & arg. leg. Hanc κρήδεμνον Homerus vocauit lib. 5. Odyſ. cùm dicit, Inò, ſiue Leucotheam (eadem enim eſt) Vlyſſi naufrago ad euadendum maris periculum id commodaſſe.

Τῇ δ' τόδε κρήδεμνον ὑπὸ στέρνοιο τανύσσαι.

Quod Auſonius in Periocha Homerica Calanticam vertit, in hæc verba: Inò Calanticam capiti ſuo ademptam natanti accommodat, cuius ille ſuſtentatu adúſque Phæacum litus euadit. In qua etiam opinione fuit Beroaldus in Apuleium lib. 5. Et Andreas Diuos vitam tranſtulit, vti & alio loco paulò pòſt: licet idem alio in loco ſcilicet lib. 18. eiuſdem operis, velum, tranſtulerit, & lib. 14. Iliad. reticulum: vti etiam ibidem Eobanus, & lib. 22. eiuſdem operis, idem Andreas, coronam. Alemanus autem Rhinoccius interpres Philoſtrati de vita Apollonij lib. 7. cum locum Homeri citantis, Vittam quoque tranſtulit. Vide infrà in Mitra.

Calasis, tunicæ genus vt tradit Sex. Pomp. lib. 3. quod Græci καλάσιριν vocant. Alij autem (vt & ille ſubdit) dicunt nodum eſſe tunica muliebris, quo connexa circa ceruicem tunica ſummittitur. Sipontinus Chalaſſim appellat: dicitque dicta à laxitate, & à Græcis vocari χάλασιν. Pollux lib. 7. cap. 15. καλάσιριν dicit eſſe genus veſtis Ægyptiæ & fimbriatæ.

Calcei, & Calceamenta, omnibus nota.

Calendrvm, apud Horatium lib. Ser. 1. Sat. 6.

Altum Saganæ Calendrum.

Id autem Acron interpres dicit eſſe ornamentum capitis muliebris, ſiue ſuppoſitum crinem, quem pro naturalibus accipiunt. Porphyrion autem interpretatur, galericolum, de quo infrà dicemus: & ſubdit Varronem huius vocabuli meminiſſe in lib. qui inſcribitur Virgula diuina.

Callopiston, vide ſuprà in Calaſſi.

Calthvla, genus veſtis muliebris, apud Plautum in Epidico:

Quid iſta, quæ quotannis nomina inueniunt noua?
Tunicam rallam, tunicam ſpiſſam, linteolum, cæſicium,
Induſiatam, patagiatam, caltulam, aut crocotulam?

Dictum autem putat Nonius Marcellus à caltha viola, quæ (vt id illi addas) eſt coloris lutei (vt docet Virgil. Eclog. 2.)

Mollia luteola pingit vaccinia caltha.

Varro autem (vt ſubdit Nonius lib. 1. de vita pop. Ro.) Calthulam palliolum breue eſſe voluit. De caltha quoque eſt illud Ouid. lib. 2. de Ponto Eleg. 4.

Calthaque Paſtanas vincet odore roſas.

Vt inde intelligas, veſtes huiuſmodi, ab odore quoque, non tantum à colore ita dictas. Sunt (ne id omittam) qui putent, Caryophyllon quod vocat, id eſt vulgò *oillet*, aliis, *damas*, veteribus caltham fuiſſe: de quo tu vide Hermolaum Barbarum Corollarij c. 165. vbi agit de Bacchare.

Calycas, κάλυκας, Homerus in Hymno Veneris, eidem attribuit inter cætera eius ornamenta:

Εἶχε δ' ἐπὶ γναμπτὰς ἕλικας, κάλυκάς τε φαεινάς.

Et paulò pòſt:

Πόρπας τε, γναμπτάς θ' ἕλικας, κάλυκάς τε καὶ ὅρμους.

Gualtherus apud Pollucem, qui lib. 5. c. 16. Calycas enumerat in mundo muliebri, ex Anacreonte, & Homero (loco tamen non deſignato) Baccas vertit.

Calvmma, κάλυμμα, inter ornamenta muliebria enumerata Polluci: vbi tegumentum vertit Gualtheros. Aliàs autem eſt genus retis: ex quo potes coniicere, tegmen fuiſſe forma & ſpecie retis: *Coiffe* vulgò dicitur.

Calyptra, καλύπτρα mulíebris capitis tegmen, flammeum ſponſæ, Feſto Pompeio lib. 3. Eius meminit Plato in Alcibiade poſteriore, cum dicit, in Aſia eſſe quaſdam regiones mundo vxoris regiæ deſtinatas, & appellationem à mundo illo muliebri ſortitas, & inter alias Calyptram *τὴν δ' αὖ ἄλλην, ἣν αὖ καλοῦσι καλύπτραν.*

Camisia, quam ſubuculam eſſe dicit Sextus Pompeius, lib. 17. in verbo, Supparus: & vix eam appellationem alibi reperias apud antiquos. Nos vocamus *chemiſe*. Putatur autem à Macedonibus primùm introducta. Vide infrà Interulam, & Tunicam.

Canabia, κανάβια, calceorum muliebrium ſpecies, Polluci lib. 7. c. 22.

Cantharvs, Antiphani in Bœotia memoratus, apud Athenæum lib. 11. cap. 7.

Capsvlvm, genus veſtimenti, quo caput regitur, Sexto Pompeio lib. 3.

Capillare, apud Martialem lib. 3. Epig. 40.

Non erubeſcis murice aureo nobis
Diuidere mœcha pauperis capillare.

Nonnulli accipiunt pro reticulo muliebri, quo capillos inuoluunt. Cælius Rhodig. lib. 18. c. 20. accipi putat pro vnguento ad capillos excogitato.

Capillamentvm, vide infrà in Galero, & Galericulo.

Capital, faſcia, qua capillum in fronte colligunt, Varroni lib. 4. de Ling. Lat. Ex quo eius loco id quoque intelligis, eo ferè in ſacrificiis mulieres vti ſolitas, quod & Sextus Pompeius tradit lib. 3. Alij Capitale dicunt.

Capitivm, tegmen capitis, Nonio Marcello, ab eo fortè denominatum: ſiue vt tradit Varro lib. 4. de Ling. Lat. quòd pectus capiat; id eſt, comprehendat: de quo idem Varro lib. 4. de vita popu. Rom. Tunicas, neque capitia, neque ſtrophia, neque zonas. Et alibi eod. lib. Neque ad orbitam matrum familias inſtituti, quòd ex pectore & lacertis erant apertis, neque capitia habebant. Noſter autem Iuriſconſultus id inter veſtimenta muliebria ponit, in l. veſtis. §. muliebria. ff. de auro & argen. leg. De capitio item fit mentio in lib. Iob, cap. 30. In multitudine eorum conſumitur veſtimentum meum, & quaſi capitio tunicæ ſuccinxerunt me. Quo in loco Interpres id videtur pro collario accipere.

Capreoli, vide infrà Helices.

Carbasvs, quo pallium amicitur. Virgil. lib. 8. Æneid.

— Eum tenuis glauco velabat amictu
Carbaſus. —

Et lib. 11.

— Tum croceã chlamydémq;, ſinúſque crepantes
Carbaſeos fuluo in nodum collegerat auro.

Ex quibus locis, atque etiam ex Qu. Curtio de Indis loquente, intelligi poteſt, hoc quoque virile eſſe veſtimentum. Sed & muliebre eſſe ſatis conſtat ex Valerio Maximo, loquente de Æmylia virgine Veſtali, lib. 1. cap. 1. Quæ adorante, cùm Carbaſum, quam optimam habebat, foculo impoſuiſſet, ſubitò ignis emicuit.

Carvines, vide infrà Helicteræ.

Castvlæ,

Digitized by Google

Castulæ, quas & Perizonium & Præcinctorium vocant, pallium eſt, quo puellæ nudæ infra papillas præcinguntur. Ex Nonio Marcello, qui citat illud Varronis, Caſtulam mulier ſumpſerat pro ſuccula.

Catagogis, καταγωγὶς, poſita inter veſtes muliebres, Polluci lib.7. c.13. vbi Fimbriam vertit Gualtherus. Vide igitur infrà in Fimbria.

Catapetasma, καταπέτασμα, velum, quod arcet aſpectum, quo nunc mulieres noſtrates ſæpe vtuntur. Ponit & hoc inter ornamenta muliebria Pollux lib.7.c.22.

Catastictos, κατάστικτος, tunica figuris animalium aut floribus intexta, cuiuſmodi ſunt tapetia, quæ hinc Belluata dicuntur, apud Plautum in Pſeudulo,

Neque Alexandrina belluata, conchyliata tapetia.

Hincque Baliam certam καταστικτὴν dicimus, id eſt, maculoſam, interſtinctam, pictuſatam. Hanc veſtem, vt propriam fœminarum ponit Pollux lib. 7. cap.13.

Catellæ, vide Catenæ.

Catenæ, & Catenulæ diminutiuum, ſiue etiam Catellæ, & ipſæ præcipuæ inter ornamenta muliebria numerantur. Horatius lib.1.Epiſt.18.

Non a refert meretricis acumina, ſæpe catellam,
Sæpe periſcelidem raptam ſibi flentis.

De Catenis autem eſt illud Plinij lib.33.cap.3. conquerentis de luxu mulierum in vſu auri: Diſcurrant catenæ circa latera, & incerta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendeant, &c. Eſt autem veluti torques aureus vel argenteus, aut etiam è margaritis & lapillis confectus. Vulgò *Chaine* vocamus, proprium mulierum noſtrarum ornamentum: vt ſuprà in voce Alyſies, & infra in dictione Hormi. Catellas autem viris quoque conuenire, ſatis conſtat ex loco Liuij quem tibi citabo infrà in Fibulis.

Cathema, κάθεμα, ornamentum demiſſum ad pectus, quod & καθετὴρ dicitur Polluci lib.5.c.16.ex Antiphane: & ὅρμος, de qua poſtea dicemus. Pro torque autem, vt D. Hieronymus vertit locum Ezechielis c.16. iuxta Aquilæ & Symmachi editionem. Septuaginta interpretes & Theodotion κάθεμα tranſtulerunt, nec ſolùm ibi, ſed & Eſaiæ 3. vt ſcribit ipſe Hieronymus in Commentariis eiuſdem cap. 16. qui ſubdit ſe putare κάθεμα ab eis dictum, monile ex variis gemmis, in pectus mulierum deſcendens, qui & ipſe ornatus pulcherrimus mulierum eſt.

Cathetis, genus catenæ, quo fœminæ vtuntur apud Nicoſtratum Comicum, & Clementem Alexandrinum lib.2.Pædagog.c.2.

Catoptron, κάτοπτρον, inter ornamenta muliebria poſitum Polluci lib.7.c.22.& lib.10.c.28. vbi Gualtherus vertit ſpeculum, de quo infrà dicemus.

Cecryphalus, κεκρύφαλος, reticulum, vitta, flammeum diſcriminale, ὠδὲ τὰ κρήδεμνα, apud Homerum lib.22.Iliad.eo verſu, quem ſuprà citauimus in Ampyce. vbi Andreas Diuus Faſciam interpretatur. Rodolphus Gualtherus apud Pollucem lib.5.c.16.vertit Capitale. At lib.7.c.22. vertit Vittam. Xenophon autem in lib. de Venatione κεκρύφαλον vocat ſinuoſum illum maculatum contextum, in quem ſe inſinuant animalia vrgentibus canib.

Centaurides, κενταυρίδες, genus ornamenti muliebris, apud Pollucem lib.5.cap.16.

Cephalodesmus, κεφαλόδεσμος, ſiue Cephalodeſmion, κεφαλοδέσμιον, idem quod frontale: de quo poſtea dicemus: aut idem quod ampyx, de quo ſuprà.

Cernuus, calceamenti genus, Sexto Pompeio lib.3.

Cerotes, κηρώτης, inter ornamenta muliebria numeratur Polluci lib.7.c.22.

Ceruical, veluti ceruicis ſuſtentaculum, quod nos vulgò *aureiller & couſſinet*, vocamus. Nam & id veſtis nomine continetur: vt tradit Iuriſconſultus in l. argumento. §. ceruicalia. ff. de aur. & arg. leg. Eius meminit & Plinius lib. 20.c.item 20. & lib. 28.cap 4. Alter Plinius Iunior ad Tacitum lib.6. epiſtolarum. Iuuenalis Satyr. 6. & Martialis lib. 14. Epigr.146. & quiſquis is eſt, qui Ezechielem traduxit, cap.13. vbi inquit, His qui faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis, ad capiendas animas. Et iterum non multò pòſt: Diſrumpam ceruicalia veſtra, ſuper quæ vos colligitis animas. Græci id vocant προσκεφάλαιον: qua voce vſus eſt D.Marcus cap. 5. vbi interpres vertit Ceruical. Idem autem eſſe Ceruical & Puluinum, ex eo patet, quod dicemus infrà in Puluillo, & ex dicto cap. 13. Ezechielis. De hoc autem eſt illud Martialis Apophoretôn lib. 14. Epigram.146.

Tinge caput nardi folio, ceruical olebit:
Perdidit vnguentum cùm coma, pluma tenet.

Vide infrà Periſtromata.

Chalassis, vide ſuprà Calaſſis.

Chimastrum, χείμαστρον, veſtis hyemalis, vt ex autoritate Homeri & Æſchyli, tradit Pollux lib.7.13. ad fin.

Chirothecæ, manuum tegumina, quæ & Dactylothecæ à Græcis vocantur. Nos vulgò *Gantz* appellamus.

Chiromactron, χειρόμακτρον, capitis ornamentum, aut (vt alij dicunt) mantile. Vide Bayfium de Re veſtiaria.

Chitonarium, χιτωνάριον, muliebris veſtis ſubtilis, ex Lexico.

Chitonium, χιτώνιον, tunicula: à qua & Dianam Chitonen dictam nonnulli voluerunt. Nam Callimachus in ipſius Deæ Hymno, Diana Chitone dicta.

Πότνια πολυμέλαθρε, πολύπτολι χαῖρε χιτώνη.

Quod & aſſerit Stephanus ex Menippi Byzantij ſententia, Epicharmus, in Sphinge & Athenæus lib.14.

Chitoniscus, χιτωνίσκος, diminutiuè, camiſia, indutium, de quo poſtea dicemus. Hoc autem genus veſtimenti Pollux lib.7.ca.13. dicit communem eſſe virorum & mulierum.

Chlamydem quoque ad fœmineam pertinere oſtendit Cato eo loco, quem citabimus in Encombomate, & Virgilius lib. 4. Æneid. Didus mentionem faciens:

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo.

Chelidones, χελιδόνες, Brachialia, vt exponit Suidas (quibus maximè vtuntur Samij), autorq. Athenæo: & à Polluce ponuntur inter ornamenta manuum, & pedum, lib.5. cap.16.& ſimpliciter inter ornamenta muliebria, lib.7. c.22. Et ea voce vſi ſunt Septuaginta interpretes, Num.31.c. cuius loco interpres Latinus reddidit, Periſcelides: de quibus poſtea dicemus.

Cimbaricon, κιμβαρικὸν, tunica perſpicua, ſiue (vt Pollucis verbo vtar) διαφανὴς: Locus Pollucis eſt lib.7.c.13. vbi etiam dicit eſſe communem viris & fœminis.

Cingulum, vt autor eſt Nonius Marcellus, à cingendo dictum, quod & Incingulum plerumque dicitur Varro in γέροντος διδασκάλῳ: Nouus maritus tacitur

Digitized by Google

tactiuenus, ταξίμυσ⊙, is ſoluebat cingulum. Sextus autem Pompeius lib.3. Cingulo, ait, noua nupta præcingebatur, qood vir in lecto ſoluebat: vt hinc poſſis intelligere, Cingulum eſſe zonam, quam ſpõſus ſoluebat concubitus gratia: vt poſtea dicemos n. 31. nu. inci. Quare autem. Pro eo verò, qnod vulgaris interpres Eſaiæ 3. cap. dicit zonam, D. Cyprianus in lib. de habitu virginom, eum locum citans, & Caſtalio eundem locum vertens, Cingulnm dixerę. Seruius autem in nonum lib. Æne. ſcribit Cingulum eſſe ornamentum hominum, vt phaleræ ſunt equorum. At Varro de Ling. Lat. lib. 1. tradit, Cinctum & Cingulum à cingendo dici, alterum viris, alterom mulieribus attributom. Cincturæ autem vocabulo pro Cingulo vſus eſt Suetonius in Iulio Cæſare, cap. 45. vnde manaſſe videtur, quod noſtrates vulgò vocant *Ceincture*.

Cinctus. Cinctura.

Circvlvs, quem vulgò vocamus *Collier*, hoc eſt Collarium: à ſimilitudine: de quo Virgil. lib. 5. Æneid.

Flexilis obtorti per collum it circulus auri.

Sed & circulos appendi auribus, conſtat ex Ezechiele, c. 16. Dedi circulos auribus tuis. Item in naribus, vt conſtat ex loco Iob, ca. 40. Nunquid pones circulum in naribus eius? vbi D. Hierony. ait inter cætera ornamenta mulierum ſolere aureos annulos in os ex fronte pendere, & imminere naribus. Sunt, qui Rotulas eo loco ex Septuaginta Interpretibus vertant. At de circulis pro ornamentis fit mentio. cap. 11. Prou. Circulus aureus in naribus eius, mulier pulchra & fatua. vide infrà Circus.

Cisseris, κίσσηρις, ponitur à Polluce lib. 7. cap. 22. inter ornamenta mulicbria: vbi Gualtherus vertit Pumicem.

Classis, tunicæ genus, quod Græci καλλάσιδον dicunt. Alij dicunt nodum eſſe tunicæ muliebris, quo connexa circa ceruicem tunica ſummittitur. Hæc Feſtus Pompeius.

Clavi aurei, vel argentei, quos fœminæ noſtræ ſolent veſtibus ſuis aſſuere: de quibus in l. veſtis, in prin. ff. de auro. & arg. leg. & ibidem l. etſi non ſint, etiam in princip. & in l. argomento §. item fibulæ, qui primus eſt, & apud Varronem de analogia lib. 1. cuius hæc verba ſunt: Si quis tunicam in vſu ita conſuat, vt altera plagula ſit anguſtis clauis, altera latis: vtraque pars carebit analogia. Hinc Manilia cocco clauata, apud Ælium Lampridium in Alexandro Seuero. Et clauata veſtis apud Vopiſcum. Sæpe quoque apud antiquos caligas & calceos huiuſmodi clauis aſſutos ex Valerio Maximo lib. 7. cap. 1. vbi de Antiocho. Et Ioſephus lib. 7 belli Iudaici, cap. 3. vbi de cæde Iuliani hecatontarchi. Et Iuuenalis Satyr. 15. & vlt.

— Offendere tot caligatos
Millia clauorum. —

Plutarchus in vita Ale. memorat Titum quendam Agnonem argenteos clauos ſub crepidis ferentem: & ante eum dixerat Plin. lib. 33. cap. 3. Et inde claui caligares dicti Plinio lib. 9. Piſces exiſtunt ſquamis conſpicui præacutis, clauorum caligarum effigie. Ex quo Feſtus Pompeius lib. 3. Clauata (ait) dicuntur aut veſtimenta clauis intexta, aut calceamenta clauis confixa. In alia autem ſignificatione accipitur Clauus in l. qui clauum. ff. de ædili. edict. & Plinium auunculum, lib. 20. cap. item 20. & Pliniom iuniorem, lib. 1. Epiſt. 51. & alter qonque in l. qui naufragium §. ſenatuſconſultum. ff. de incend. ruin. naufra. & alibi ſæpè apud alios autores.

Cochles, ornamentum capitis, à ſimilitudine ſcalarum, vel animalis verbo deriuato: quo quidem ornamento vſam fuiſſe Zenobiam Reginam Palmyrenorum, autor eſt Trebellius Pollio.

Collarivm, vide in Circulo, & Peritrachelio.

Combvmata, à nonnullis quoque inter ornamenta muliebria ponuntur.

Commotrivm, κομμώτριον, &

Commotridivm, κομμωτρίδιον, Inſtrumentum muliebre apud Pollucem lib. 7. c. 22. & iterum lib. 10. c. 18. quo ſcilicet mulieres ſe comunt. Vnde κομμώτης comptor dicitur, & κομμώτρια comptrix, & κομμωτίζω, curioſiùs como. Gualtherus priore loco Pectinem vertit: poſteriore autem Nouaculam.

Conoalivm, de quo Plautus in Trinummo, eſt annuli genus Sexto Pompeio. Nam & eidem Condulus, annulus eſt.

Corianvm, κορίανον, medij digiti annulus, Polluci, qui inter ornamenta muliebria Corianum adſcribit, lib. 5. c. 16.

Coronam, quam στεφάνην vocant Græci, in mundo muliebri ponit Pollux lib. 5. cap. 16. ex illo verſu,

Τῶν δ' αἱ μὲν καλὰς στεφάνας ἔχον, οἱ δὲ μαχαίρας.
Horum hæ flexas coronas, hi verò enſes habebant.

Corymbva, κόρυμβος, vide infrà in Crobyle.

Corymnivm, κορύμνιον, monile. ex Lexico.

Cothvrnvs, genus calceamenti ſubleuatorum ſubere, aut alia re quò grandiores mulieres appareant: vt patet ex illo Iuuenalis Saty. 6.

— Aliam credas, cedo, ſi breue parui
Sortita eſt lateris ſpatium, breuiórque videtur
Virgine Pygmæa nullis adiuta cothurnis.

De hoc Item Virgil. Ecloga 7.

Puniceo ſtabis furas euincta cothurno.

Et lib. 1. Æneid.

Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetras,
Purpureóque altè furas vincire cothurno.

Probus autem in 1. lib. Georg. Virgilij ad princ. ſcribit cothurnos eſſe calceamentorum genera venatori apta, quibus etiam crura muniuntur, cuius calceamenti effigies eſt in ſimulachris Liberi & Dianæ. Et idem propemodum dicit Seruius enarrans illum poſteriorem locum Virgilij. Suidas ſcribit hos viris & mulieribus pariter conuenire. Et vide Plutarchum in Pompeio, vbi de Amazonibus loquitur.

Credemnvm, κρήδεμνον, καὶ κρήδεμνον, vtrumque enim legitur, quod (vt nonnullis placet) idem eſt quod calantica, & vitta, & corona, & velum, & reticulum, vt ſuprà diximos, in Calantica.

Crepidae, κρηπῖδες, & diminutiuè.

Crepidvlae, ſoleæ, ex Aulo Gellio lib. 13. c. 20. Et hinc, vt ille ait, Crepidari eius calceamenti ſutores, apud Semptonium Aſellionem, libr. rer. geſt. 14. Nonnulli eas nominatas putant à crepitu, id eſt, ſono, quem reddunt ambulando.

Crepitalvm, ornamentum capitis, quod ſcilicet capitis motu crepitum faciat, vt tradit Feſtus Pompeius lib. 3.

Cricvs, κρίκος, circulus, annuli ſpecies: vndè κρικῶσαι verbum, quod Latinè infibulare poſſumus dicere. Nam Strabo tradit quaſdam Æthiopum mulieres, κατακρικῶσαι τὸ χεῖλος χαλκῷ κρίκῳ. Et apud Herodorum in Euterpe, ἱστίων κρίκους legimus, pro velorum anſulis. Ariſtoteles quoqne lib. 7. Polit. c. 2. ſcribit καθάπερ ἐν Καρχηδόνι φασὶ τὴν ἐκ τῶν κρίκων κόσμον λαμβάνειν. Ex qno intelligis, pro ornamento eum poſuiſſe. Nam & Theodorus Gaza apud Ariſtotelem vertit, Annulum, Plinius Circum, vnde & Circulus diminutiuum: de quo ſuprà diximos. Suidas autem, ἀγκύλια, att ſunt κρίκοι τῶν ἀκοντίων, id eſt,

annuli

annuli catenarum. Vide ea, quæ ſuprà περὶ τῶν δακτυλίων diximus.

CROBYLI, κρωβύλη, reticulum, ſiue reticolum, quo coma contegitur. Quin & κρωβύλος dicitur aureus, argenteuſve corymbus, ex capillis pendens πλέγμα τριχῶν εἰς ὀξὺ λῆγον. quod in viris κρωβύλος, in mulierib. κόρυμβος, in pueris σκορπίος dicebatur. Sunt qui dicant, id reticulum eſſe ab extremis crines extendens ad verticem: deinde eos deducens in acutum: qui perforata aurea cicada conſtringebantur, ne deorſum defluerent. Huius autem meminit Thucydides in Procemio lib. 4. Bel. Peloponneſiaci, & Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagog. c.10. Seruius in lib. 4. Æneidos, eo loco,

Crines nodantur in aurum.

veluti reticolum quod colligit comas.

CROCOTA, vt vocat M. Tullius in Oratione de Aruſp. reſpon. & Apuleius lib. 8. Aſini aurei. Et diminutiuè.

CROCOTVLÆ, vt appellat Plaut. in Epidico: aut item.

CROCOTIDEA, vt alij quoque vocant aut denique.

CROCOTIA, etiam diminutiuum (nam & hæc Iulius Pollux lib. 7. cap. 13. ponit inter veſtes muliebres) veſtes delicatæ fuerunt, vt indicat vetus prouerbium γαλῇ κροκωτόν, id eſt, feli crocotum, quo vtimur, cùm indignis honor exhibetur. Suidæ autem κροκωτὸς ἔστ' ἀμφίεσμα ἐγκυκλον, id eſt, veſtimentum orbiculatum. Et hinc Crocotularij, aut, vt alij legunt, Crocotarij, infectores huiuſmodi veſtium, dicti Plau. in Aulularia. Nonius Marcel. à croco hæc dicta putat. Alibi autem: ſcilicet infrà num. 59. inci. illud autem cõſtat. dicemus Herculem κροκωτοφόρον, vocatum fuiſſe, quòd Omphalæ ſeruiens habitu muliebri, crocotum geſtaret.

CRONOFVSIA, poſita inter ornamenta muliebria in l. argumento. §. ornamentorum. ff. de auro & arg. leg. niſi illic mendum ſit: de quo tu vide Catellian. Cot. in memoria. vudunes. & crocohyphanta, quaſi dicas, croco intexta.

CROTALIA, apud Plin. lib. 9. c. 35, vbi videbis cuiuſmodi ea ſint, & quare ita dicantur.

CTENIVM, κτένιον, genus pectinis, à κτενίζω, pecto: & κτεὶς, pecten, & κτένιον, pectunculus. Id & Xenion dicitur: de quo infrà dicemus. Et hinc quoque quatuor dentes anteriores, qui in meditullio ſunt, Ctenes dicuntur, quòd cibum concidant.

CVBITALE, ornamentum cubiti, apud Horatium lib. 2. Serm. Sat. 3. Vide infra Parapechy. Accubitale vocatur à Trebellio Pullione, in Claudio, ex Epiſtola Valeriani Imper. Sunt, qui Culcitram vocent: de qua nunc dicemus.

CVCVLLVS & CVCVLLIO, diminutiua Græcorum forma, viris & mulieribus communis quo capita aduerſus pluuias & frigus velabant. De quo Martialis lib. 5. epigram. 14.

Illinc cucullo proſpexit caput tectus.

Et Iuuenalis Satyr. 6.

Sumere nocturnos meretrix auguſta cucullos.

Et Columella lib. 1. cap 8. Cultam veſtitámque familiam magis vtiliter quam delicatè habeat, munitámque diligenter à vento, frigore, pluuiáque: quæ cuncta prohibentur pellibus manicatis, centonibus confectis, vel ſagis cucullis. Id ſi fiat, nulla dies tam intolerabilis eſt, qua non ſub diuo moliri aliquid poſſit. De cuculliõne Cato rei ruſticæ cap. 2. & cap. 135. & Iulius Capitolinus in vita Veri.

CVLCITRÆ, quas inter veſtes poſuit Iuriſconſultus in l. argumento. §. culcitræ. ff. de auro & arg. leg. Et diminutiuè.

CVLCITRVLAE, Plauto in Moſtellaria. Eſt autem linteum illud, quod dormientibus ad quietem ſupponitur, apud Cic. lib. 3. Tuſc. Collocemus in culcitra plumea: pſaltriam adducamus. Et apud Martialem lib. 5. Epig. 63.

Nulla tegit fartos, nec inanes culcitra lectos.

Et alibi:

Blandita tumeat facilis tibi culcitra pluma.

Et Iuuenalis Satyr. 5.

Tertia ne vacuo ceſſaret culcitra lecto,

Vnà ſimus, ait. —

Alibi autem Iuriſconſultus in l. 3. ff. de ſupel. leg. dicit, ſupellectili legata contineri culcitras.

CYBARCIA, κυϐαρσία, à Polluce lib. 5. ca. 16. poſita inter ornamenta mulierum. Hanc nonnulli eandem eſſe volunt cum anaxyride, de qua ſuprà diximus.

CYCLAS, genus veſtis fœmineæ, vt tradit Seruius enarrans illud lib. 1. Æneid.

Geminámque togatam.

Eaque pronubæ (vt ſcribit Sidonius) honorabantur. Lampridius tradit, Alexandrum Imperatorem ſolere dicere, matronas regias contentas eſſe debere cyclade, quæ ſex vnciis auri plus non haberet. Propertius lib. 4. Eleg. 7.

Hac nunc aurata cyclade ſignat humum.

Et Iuuenal. Satyr. 6.

Hæ ſunt, quæ tenui ſudant in cyclade.

Hinc autem Cycladatus Caligula dicitur à Suetonio. Nam & Ioſephus lib. 19. c. 1. carpit ipſum Caligulam, quòd cycladem & alia veſtimenta muliebria indueret. Ita autem dicta eſt, quòd rotunda ſit. Nam & hodie quaſdam veſtes fœmineas rotundas vocamus, quæ in orbem abſolutum deſinunt.

CYNASONES, acus, quibus mulieres caput ſcalpunt, Sext. Pompeio lib. 3.

DACTYLION, δακτύλιον, annulus.

DACTYLIDION, annulus ſine gemma, aut ſigillo. Gualtherus apud Pollucem lib. 5. cap. 6. vertit Cundulum.

DACTYLIOTHECA, vide ſuprà Chirotheca. Id tamen pro annulorum repoſitorio multi intelligunt, vt poſtea dicemus.

DENTIFRICIA, ſuo nomine ſatis cognita: de quibus & nos diximus in tractatu Nobilitatis, c. 31. nu. 27. in nomenclatura medicamentorum.

DERÆA δεραία, ſiue etiam δέῤῥαια Æolicè, ornamenta colli, ex Polluce, Heſychio & Suida. Nam & δέρη, & δειρὴ collum eſt. Vide Peridetæon.

DESMATA, δέσματα, ligamina, quibus mulieres vtuntur in capite: de quibus apud Homerum lib. 22. Iliad. de Andromache loquentem:

Τῆλε δ' ἀπὸ κρατὸς χέε δέσματα σιγαλόεντα.

Vide ſuprà Anadema.

DAXTRALIA, inter ornamenta muliebria poſita. Exodi cap. 35. & nu. 31. & apud Diuum Cyprianum lib. de Habitu virginum, dum citat Eſaiam c. 3. Quæ & ipſe D. Hieronymus, aut quiſquis is fuit, lib Iudic. c. 10. vocat.

DEXTRACIOLA. Alij autem.

DEXTROCHERIA, vt D. Ambroſius, & Iul. Capitolinus de Maximino loquens, Vxoris (inquit) dextrocherio vtebatur pro annulo. Et his quidem dictionibus ſignificatur muliebrium brachiorum, præſertim dextrorum, ornamentum, quod ex auro aut alio metallo, in annuli lati formam gemmis integebatur: Rabbi autem Salomon dicit eſſe האצעדה עגיל id eſt, aurium ornamentum: quod in eodem cap. 31. Num. ſcribitus עגיל. Septuaginta autem

Inter

Interpretes verterunt ἀμφίδεξιον, quod, vltra vulgarem ſignificationem ambidextri, ſignificat etiam dextrale, aut quod circa dexteram inuoluitur: quod alibi Inaures vertit Hieron.

Diabathrarij DIABATRA διαβάθρα, genus ſoleatum Sexto Pompeio, & Polluci li.7.c.22. vbi hæc dicit communia eſſe viris & mulieribus. Et hinc Diabathrarij, huiuſmodi ſoleatum confectores, apud Plautum in Aulularia. Eſt præterea διαβάθρα ſcala nautica.

DIALITHON, διάλιθον, poſitum inter ornamenta muliebria Polluci lib.7.c.22. Vbi Gualtherus Gemmam vertit.

DROPA, δρῶπα, poſita Polloci lib.5.c.16. inter ornamenta muliebria, & iterum lib.7.cap.22. ad fin. vbi Rodulphus Gualtherus vertit inaures.

DSPLOIDION, inter veſtes muliebres poſuit Pollux lib.7.c.13.

DIPLOIS, genus veſtis, quæ ſcilicet doplicata eſt: cuiuſmodi ſunt ἐμπερονάτεις, de qua infrà. & ἐμπερόνημα δίπλυχον apud Theocritum.

DSPODIA, διπόδια, genus calceamenti Critiæ memoratum apud Pollucem, libr.7.c.22. qui ea dicit eſſe, quas ὀπισθοκρηπίδας vocant, de quibus infrà.

DISCERNICVLVM, quo diſcernitur capillus, vt dicit Varr. lib.4. de Ling. Latin. Nonius autem Marcellus dicit diſcerniculum acum eſſe, quæ capillos mulierum ante frontem diuidit. Dictum à diſcernendo. Lucilius lib.10.

Emplocamo digitis diſcerniculúmq, capillo.

DISCRIMINALE, idem eſt. Hac enim dictione vſus eſt Diuus Hieronymus aut quiſquis is fuit, Eſa.3.cap.

DORIS, apud Hærodotum libr.5. veſtis muliebris, quæ fibula partem alioqui hiantem ſubnecteret. Ita autem vocatur, eò quòd Doricum ſit inuentum, vt ille ipſe ait.

EANVS, ἑανός, veſtis ſplendida & ſubtilis apud Homerum lib.14. Iliad.

Ἀμφὶ δ' ἄρ' ἀμβρόσιον ἑανὸν ἕσαθ' ὅν, οἱ ἀθήνη.
Ἔξυσ' ἀσκήσασα, τίθει δ' ἐνὶ δαίδαλα πολλά.

Et in Hymno Veneris, loquens de ornatu ipſius.

Ἀμβρόσιον ἑανὸν τὸ ῥά οἱ τεθυωμένον ἦεν.

Vide infrà in Peplo.

ECHINI, ἐχῖνοι, ornamenta circa carpum manus, ex Polluce lib.5.c.16. quæ & ψέλλια, περικάρπια & βαβάλια dicuntur: de quibus & nos ſuo ordine dicemus: ita vt non admodum diſſimilia intelligas brachialibus & armillis: de quibus etiam ſupr. diximus.

ELENCHI, de Quibus Plinius lib.9. cap.35. Et proceriotibus ſua gratia eſt: Elenchos appellant faſtigiata longitudine, alabaſtrorum figura in pleniorem orbem deſinentes. Hos digitis ſuſpendere, & binos & ternos auribus, fœminarum gloria eſt. Et Iuuenal. Satyr.6.

Auribus extenſis magnos commiſit elenchos.

De his etiam fit mentio in l. pediculis.§. vlt. ff. de aur. & arg. leg.

ELLOBIVM, ἐλλόβιον. Nam & id Pollux lib.5. c.16. ponit inter muliebria ornamenta. Sunt, qui interpretentur ornamentum ab aure dependens, hoc eſt inaures.

ELLABORVM, ἐλλέβορον. Nam & id Pollux eodem loco, & rurſus lib.7.c.22. inter fœminea ornamenta reponit. Quid autem aliàs ſignificet, nemo ignorat, nempe veratrum.

EMBAOES, ſiue

EMBATAE ſumptuoſum calceamentum, vtrique ſexui conueniens, vt nonnulli tradunt. Pollux autem lib.7.c.22. autor eſt, ita vocatos fuiſſe calceos vulgares, & ſimiles eſſe Comicis calceis. Græcè ſcribuntur ἐμβάδες, & ἐμβάται. Ammonius autem, Embades, inquit, Comica ſunt calceamenta: Embatæ, Tragica. Idem aſſerit & Thomas Magiſter: qui & illud ſimpliciter dicit, ἐμβάδια calceamenta ſunt. Ariſtophanes in Pluto:

Τοῖς ἐμβαδίοις τίς χρῆται;

Et in Veſpis:

Μῶν ἀπολώλεκας ἐμβάδας; Hoc eſt,
An perdidit calceamenta?

Et rurſum:

Ἀλλὰ τούτοις γ' οὐκ ἔνι οὐδ' ὀφθαλμοῖσιν αἰδώς.
Τῶν παλαιῶν ἐμβάδων. Hoc eſt:

Sed in his pudor ne antiquorum quidem ineſt calceamentorum.

EMPERONATRES, ἐμπερονάτρεις, diplois, ſiue veſtis duplicata.

EMPERONEMA, apud Theocritum, quod & nonnulli Diploida interpretantur. vide ſuprà Diplois.

ENCOMBOMATA, veſtes puellares ſunt, vt ſcribit Nonius Marcellus ex Catone libro de puellis ornandis: Vt puellæ habeant potius in veſtitu chlamydas, encombomata, ac parnacidas, quàm togas. Pollux autem ἐγκόμβωμα vocat albam tuniculam.

ENCLASTRIDIA, ἐγκλαστρίδια, genus ornamenti muliebris, à Comicis vſurpatum, vt tradit Pollux lib.5.c.16.

ENCYCLON, ἔγκυκλον, veſtis quædam muliebris circularis, apud Ælianum libr.7. de Varia hiſtoria, & apud Pollucem libr.7. cap.22. & ante hos apud Ariſtophanem in Theſmophor. & ab eo apud Clementem Alexandrinum lib. Pædagog.2.c.12.

ENDROMIS, ἐνδρομίς, genus veſtis, apud Martialem libr.4. Epigram.19.(aliàs 19.) & lib.14. Epigr. 126. & Iuuen. Satyr.6. vbi taxat mulieres Romanas, quòd endromide purpurea vterentur:

Endromidas Tyrias & fœmineum ceroma
Quis neſcit?

Et Satyr.3.

Accipit endromidem, & ſi dixerit æſtuo, ſudat.

Pollux autem libr.7. ca.22. dicit Endromidas genus eſſe calceamentorum Dianæ propriorum. Sunt qui dicant, hanc eſſe veſtem hirſutam & villi longioris, qua in balneis & gymnaſiis præcipuè veteres vti ſolebant: indéque ſic dictam eſſe, quòd eſſet apta curſui. Nam δρόμον Græci curſum vocant. Inde Endromidam, Sidonio Apollinari.

ENETE, ἐνέτη, παρὰ τὸ ἐνιέναι, hoc eſt, ab immittendo, fibula eſt, qua Iunonem ſe ornaſſe tradit Homerus lib.14. Iliados:

Χρυσείης δ' ἐνετῇσι κατὰ στῆθος περονᾶτο.

Quid autem ſit fibula, poſtea dicemus.

ENOTIVM, ἐνώτιον, inauris, de qua poſtea dicemus. Hoc quoque in mundo muliebri poſuit Pollux lib.5.c.16.

ENTRICHON, ἔντριχον, coma appoſititia. Vide infrà Galericus.

ENTROPHA, ἔντροφα quaſi dicas innutrita. Nam & hæc muliebribus ornamentis annumerat Pollux lib.5.c.16.

ENTROPSOES, ἐνόπτρίδες, genus calceamentorum, ex Lexico. Enoptron autem ἔνοπτρον, ponit Pollux in mundo muliebri: vbi Gualtherus vertit Velum. Vide infrà.

EPERRHINION, ἐπεῤῥίνιον, vide infrà Inaures.

EPHAPTIDEM, ponit Clemens Alexandrinus libr. Pedagog. 2.c.10. inter veſtes muliebres. Eſt autem (vt nonnullis placet) lana pretioſior.

EPHOOVS, vide infrà Epomis.

EPIBLEMA, ἐπίβλημα, veſtimentum exterius,

amiculum,ſtragulum totale,apud Galenum, περὶ τὸ ἐπιβάλλεσθαι τὸ ἐνδύνομαι, autore Budæo in Commentarijs linguæ Græcæ. Quanquam aliud ſignificare videatur apud D.Matthæum c.9. Hoc autem genus veſtimenti inter mulicbria ponit Pollux lib.7. c. 13. vbi Paludamentum vertit Gualtherus.

Epicrenon, ἐπίκρηνον, vitta, ſtrophium. Ex Lexico.

Epicrocvm, apud Varronem,genus amiculi croco tinctum, tenue & pellucidum, teſte Feſto Pompeio lib.5.

Epitogivm, pallium, quod togæ ſuperponitur.

Epomidion, ἐπωμίδιον, atque etiam

Epomis, ἐπωμίς,tanquam humerale dicas,quo ſcilicet humeri integuntur: quam veſtem inter fœmineas poſuit Pollux libr.7. c.13. Hieronymus, aut quiſquis alius eſt, vertit Superhumerale, Exodi 28. 35. & 39. non ſemel: quibus locis Caſtalio Ephodum tranſtulit. Quanquam & ille vulgatus interpres alibi ſimpliciter Humerale vertat, Eccleſiaſtici 45. vbi ipſe Caſtalio Epomidis verbo Græco vſus eſt. Quibus ex locis intelligi poteſt, id veſtimenti genus etiam viris conuenire. Hinc autem fit illud ἐπωμίδιον parua epomis.Vide infrà Humerale.

Evmaris, εὐμαρίς, calceamenti genus, ab induendi facilitate. Nam εὐμάρεια facilitas, εὐμαρὴς facilis dicitur.Eſt autem inuentum Barbaricum,e cervina pelle confectum, commune viris & mulieribus,vt tradit Pollux.lib.7.c.22.

Fasciæ crinales peduléſque, aut, ſi malis, pedales ſiue item pendules, vt nonnulli legunt in l.argum. ff.de auro& argento leg. Ego malo legere
Pedale. pedules,ex antiqua lectione. Pedale enim (vt ſcribit Cornelius Fronto, in libr.de nominum verborúmque differentiis) eſt menſura pedis: quod & proba-
Pedule. tur ex Plin. libr. 13.cap.12. Pedule verò (vt ſcribit idem Fronto)ſub pedibus præſtat vtilitatem.Priſcos autem vſos fuiſſe faſciis in pedibus, teſtis eſt idem Plin.ſcribens libr.8.cap.57. mures arroſiſſe Carboni Imperatori faſcias, quibus in calceis vtebatur. Ex Tullij quoque verbis ſuprà citatis in Calantica intelliges fœminas etiam his vti ſolitas.Beroaldus autem in Apuleium lib.7. non legit in d.l.argum. crinales, ſed crurales: quæ lectio ſatis etiam conuenit, cùm legamus, crura quoque olim faſciis ligari ſolere: vt probatur,licet non dicat,ex Valerio Maximo libr.6.cap.2.dum ſcribit, de Pompeio candida faſcia crus obligatum habente, Fauonium dixiſſe, Non refert, qua in parte corporis geſtet diadema. Cuius etiam rei meminit Ammianus Marcellus 7. libr. Et ex Quintiliano libr.11.cap.3.vbi ait, Faſcias,quibus crura veſtiuntur. Quæ item lectio placet Alciato libr.3.Prætermiſſorum, & Nebriſſenſi in Lexico, in verbo,Pedules. Tametſi idem alio in loco,in verbo, Crinale, legit Crinales: quod & mihi admodum arridet. Nam & id proprium & peculiare mulierum eſt, vt faſciis crines ligent. Sunt præterea & Faſciæ pectorales, quibus ſolent fœminæ mammas cohibere. Ouid.lib.1.de Arte amandi:

—Omne papilla
Pectus habent tumida,faſcia nulla tegat.

Et Propertius lib.4.Eleg.10.

Mollis & hirſutum ſepit mihi faſcia pectus.

Et Martialis in Apophoretis:

Faſcia creſcentes domina compeſce papillas,
Vt ſit,quod capiat noſtra tegàtque manus.

Et Apuleius vbi ſtatim citabo in Faſciola. Græci στρόφιον vocant: de quo poſtea dicemus. De faſcia quoque pectorali inter ornamenta muliebria fit mentio Eſaiæ cap.3. vbi Aquila Cingulum interpretatur: Caſtalio tenuem iaterulam. & Hieremiæ cap.2.vbi ipſe Caſtalio Lemniſcos vertit.Verbo autem Hebraico dicitur [illegible] Tullius libr.2. Epiſt. ad Atticum, Epiſt.3. loquitur de neſcio quibus faſciis cretatis: quas nonnulli intelligunt pro calceis Sicyoniis:de quibus poſtea loquemur.

Fasciola, diminutiuum à faſciis,apud Varronem li.4.de Ling.Lat.apud Ciceronem de Aruſp. reſponſis,& Horatium libr.2. Serm. Satyr.3. vide & Apuleium libr.2. Meta. vbi, ipſa,inquit,linea tunica mundulè amicta, & ruſſea faſciola prænitente altiuſculè,ſub ipſas papillas ſuccintula.

Feminalia, ſiue

Femoralia, quibus pudenda teguntur.His & mulieres vtútur,vt etiam viri,vt videre eſt Exodi c.28.Leuit.6. & 16. Ezechielis c.44. & Eccleſiaſtici c.45. Caſtalio ſecundo illo loco vertit Subligacula: de quibus infrà.Poſteriore vtitur Suetonius in Auguſto,c.82.& vide infra Periſcelides.

Fibulæ, quas Iuriſconſul. in l.argument. non multò poſt principium, ff. de aur.& argent. leg.dicit ornamentum magis eſſe, quàm veſtem. Plinius quoque libr. 33. cap.1. videtur eas cultui mulierum aſſignare, cùm dicit, Fabricam etiam Deûm, fibulas & alia muliebris cultus, ſicut inaures,&c. Quod & probatur ex illo Virgilij loco de Camilla loquentis lib.7.Æneid.

—Vt fibula crinem
Auro internectat,

Idem autem Virgil.lib.4.Æneid.

Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.

Eaſdem quoque virorum fuiſſe, ſatis conſtat ex Liuio 4. decad. libr.9. cùm ſcribit Quintum Prætorem ſuos equites catellis & fibulis ornaſſe. Et ex Epiſtola Bruti,relata à Plinio,eodem lib.35.c.3. ſtatim poſt principium; & ex epiſtola Valeriani Imperatoris ad Zoſimionem, apud Trebellium Pollionem in Vita Claudij Secundi Imperatoris: & ex Flauio Vopiſco in Vita Aureliani, cùm ſcribit eum conceſſiſſe, vt fibulas aureas gregarij milites haberent:& ex Epigrammate Martialis 80.lib.7.

Menophili penem tam grandis fibula veſtit.

Item in Apophoretis,diſticho 215.

Dic mihi ſimpliciter,Comœdis,& Citharœdis,
Fibula quid præſtat?Carius vt futuant.

De fibulis autem chlamydum fit mentio l.1.C.nulli licere in fræn. libr. 11. Philoſtratus in Imagine Cupidinis,cum effingit eum fibulis aureis.

Fimbriæ, veſtimentorum aut aliorum ornamentorum extremitates.Cicero in Piſonem: Erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ. Apud D.Matthæum cap.9. & Lucæ 8. mulier tetigit fimbriam veſtimenti Chriſti: & alij apud D.Marcum cap.6. ad fi. Ita autem vocare poſſumus, quæ vulgus noſtrum appellat, *bors, bordures, franges*, in quibus mulieres noſtræ inſaniunt.

Flabellvm, quo mulieres,aut etiam viri,per æſtatem ventilationem faciunt ad refrigerandam faciem,aut etiam ad abigendas muſcas, Ouid.libr.3. Amor.Eleg.2.

Vis tamen interea tenues arceſſere ventos,
Quos faciunt noſtra mota flabella manu.

Et lib.1.de Arte amandi.

Profuit & tenues ventos mouiſſe flabello.

Martialis lib.3.Epigr.40.

Et æſtuanti tenue ventilat frigus
Supina praſino concubina flabello.

Ex Propertio autem videmus, olim id fieri ſolitum ex pennis pauonis:

Et modo

Et modo pauonis caudæ flabella ſuperbæ.
Vide infrà Rhipis.

FLAMMEVM, veſtis, vel tegmen, quo matronæ caput tegunt: vt ſcribit Nonius Marcellus, vbi de genere veſtimentorum tractat. Hoc autem amiciebantur nubentes ominis boni cauſa, propterea quod eo aſſiduè vtebatur Flaminica, id eſt, Flaminis vxor, cui non licebat facere diuortium. De hoc Lucanus lib. 2. de Martia nubente Catoni: & Iuuenalis Sat. 2. & Plin. lib. 21. c. 8. Et Martialis libr. 11. Epigr. 79. ad Victorem,

Flammea texuntur ſponſæ: iam virgo parata eſt.

Et iterum lib. 12. Epigram. 42.

Præluxere faces, velarunt flammea vultus.

Et in c. fœmin. 30. q. 5. vbi ſcribitur, fœminas, cùm maritantur, ideo flammeo velari, vt ſe nouerint ſemper maritis ſuis ſubditas eſſe. Sed in noſtris codicibus detracta eſt dictio flammeo. Vulgus autem Italicum etiamnum Fazollum vocat. Vide Eraſmum Tomo 1. pag. 944. in impreſſione Frobeniana. Hinc
Flammearij. autem Flammearij dicti opifices huiuſmodi veſtiū, apud Plautum in Aulularia.

FLAMMEOLVM, diminutiuum, apud Iuuenalem Satyr. 10.

—Sedet illa parato
Flammeolo.—

FOCALE, apud Quintilianum libr. 11. cap. 3. Palliolum (inquit) ſicut faſcias, quibus crura veſtiuntur, & focalia, & ligamina aurium, ſola excuſare poteſt valetudo. Item apud Horatium lib. 2. Serm. Satyr. 3.

Mutatus Polemon ponas inſignia morbi
Faſciolas, cubitale, focalia, &c.

Quo in loco Acron putat eo nomine intelligi torques, vel coronas, quas geſtabant in collo. Eſt & apud Martialem in Apophoretis illud de focali, Epig. 142.

Si recitaturo dedero tibi fortè libellum,
Hoc focale tuas aſſeras auriculas.

Seneca autem libr. 4. Naturalium quæſt. videtur accipere pro genere veſtis, quo ad focum vtebantur. videbis (inquit) quoſdam graciles, & palliolo focaliq; circondatos, pallentes & ægros. Videto Cæl. Rhodig. lib. 18. c. 10.

FORFICES, & Forficulæ, quibus mulieres vngues, aut aliud aliquid amputant, & incidunt, quas nos vulgò *forſettes, & ciſeaux* vocamus: quibus auratis fœminæ ad ornatum vti ſolent. Vide infrà Pſalis.

FRONTALIA, quæ nos vulgò *fronteaux* vocamus, fronti ſcilicet applicati ſolita, gemmis & margaritis cooperta: quæ nos olim magno in vſu vidimus. Et hæc Priſcis temporibus equis & elephantibus imponebantur, vt videre licet ex Liuio li. 7. Bel. Maced. & ex Pli. li. 37. c. 12. Hac appellatione vſus eſt Caſtalio Eſaiæ 3. pro eo quod vulgata editio dicit gemmas in fronte pendentes. Vide ſuprà Ampyx. & infrà Paropis.

FVNDA, eſt circulus ex auro, aut alio metallo, quo gemmæ ita nectuntur, vt aurum non niſi margines amplectatur. Plin. lib. 37. cap. 8. Præſtantiores funda clauduntur, id eſt patentes, nec præterquam margines auro amplectente. Et ea. ſeq. Funda includuntur perſpicuæ: cæteris ſubiicitur orichalcum. Hanc nonnulli, & in his Rodulphus Gualtherus, exiſtimant à Græcis ἐπισφενδόνην dici, de qua nos infrà dicemus.

GALBANVM, genus veſtimenti muliebre, quod à viris geſtari, non ſine bile reprehendit Iuuenalis Sat. 2.

Cærulea indutus ſcutulata, aut galbana raſa,

Martialis autem libr. 3. Epig. 40. de Zoilo loquens, veluti delicato, molli, & effœminato:

Iacet occupato galbanatus in lecto.

Et alibi ſcilicet l. 1. Epigr. 64. Galbanos mores dicit pro mollibus & laſciuis. De tunica autem Galbana Vopiſc. in Aurel. ſiue hæc ſit, ſiue alia.

GALBEVM, quoque ſcribit ſeſtus Pompeius, eſſe genus ornamenti, ſiue fuerit illud Galbanum, ſiue aliud: neque enim aliter declarat, Flauius autem Vopiſcus in Aureliano, tradit Tetricum indutum tunica Galbina, fuiſſe ductum in triumphum. Cæterùm ipſe Sextus Pompeius libr. 3. ſcribit Galbeos armillas eſſe, quibus triumphantes vtebantur. quod an huc pertineat, cæteri viderint.

GALERVS, & diminutiuè

GALERICVLVS, ex alienis capillis conſutus, coma ſcilicet adulterina, quam nos *fauſſe perruque* vulgò dicimus. Hoc etiamnum mulieres noſtræ ſæpe vtuntur, vel vt mentiantur veros crines canóſque aut aliàs deformes capillos occultent, vel vt caluitium velent: vt patet ex hiſce verſibus Ouid. libr. 3. de arte Amandi:

Fœmina procedit denſiſſima crinibus emptis,
Próq; ſuis alios efficit ære ſuos.

Et alibi lib. 1. Amorum, Eleg. 4.

O quàm ſæpe, comas aliquo laudante, rubebis
Et dices: empta nunc ego merce probor.

Et Martialis lib. 12. Epigr. 23. in Læliam:

Dentibus atque comis (nec te pudet) vteris emptis.

Quanquam ſunt qui Galericulum aliter intelligunt, non tamē longè ab hac noſtra ſignificatione. Priore vſus eſt Iuuenalis Sat. 6.

Et nigrum flauo crinem abſcondente galero.

Et Statius lib. 4. Thebaidos.

—Arcadij morem tenet ille galeri.

Et Claudianus lib. 1. de raptu Proſerpinæ:

—Cyllenius adſtitit ales
Somniferam quatiens virgam, tectuſq; galero.

Altero vſus eſt Suetonius in Othone, ca. 12. Galericulo capiti propter raritatem capillorum ita adaptato & annexo, vt nemo dignoſceret. Eſtque de eo Apophoretum Martialis libr. 14. Epigr. 50.

Ne lutet immundum nitidos ceroma capillos,
Hac poteris madida condere pelle comas.

Id etiam Capillamentum dicitur Suetonio in Caligula, c. 11. Græcis autem φενάκη & πηνίκιον, & πηνίκιον, vt placuit Budæo in annotationibus, in hoc citanti Demoſthenem περὶ παραπρεσβείας, id eſt, de falſa ſeu ementita legatione. Cui & tu adde Ariſtophanem in ea fabula, cui Acharnes titulus eſt:

Τὸ πηνίκιον περὶ τὴν κεφαλὴν τὸ Μύσιον.

Quin & προκόμιον dicitur. Horatius Caliendrum vocat, vt ſuprà diximus.

GAVSAPA, veſtes villoſæ, quæ hyemali tempore geſtantur; quorum meminit Plinius lib. 8. c. 48. Martialis libr. 14. non ſemel, & Perſius Sat. 5. Et his quoque vſas fœminas, oſtendit, illud Ouidianum lib. 2. de Arte:

Gauſapa ſi ſumit, gauſapa ſumpta proba.

GAMMÆ, omnibus notæ, quæ an & quomodo differant à margaritis, vide infrà in Margaritis. Ælius Lampridius ſcribit Alexandrum Seuerum gemmas de calceamentis & veſtibus abſtuliſſe. Et poſtea ſubdit eundem gemmas ſibi oblatas vendidiſſe, quòd muliebre eſſe exiſtimaret, gemmas poſſidere, quæ neque militi dari poſſent, neque à viro haberi. Idem alibi refert, eundem Alexandrum dicere ſolere, gemmas, viris vſui non eſſe. Vide infrà Lapillos & Vniones.

GERMINA, vide ſuprà Blaſta.

GRAMIALIA, vide infrà Periſcelides.

GRYPHOMA, γρύφωμα, poſitum à Polluce inter ornamenta muliebria.lib.7.c.22.

GYMNOPODIA, γυμνοπόδια, genus calceorum muliebrium apud Pollucem libr.7. cap.22.vbi Gualtherus Nudipedia vertit, propterea, vt opinor, quòd γυμνὸς nudum ſignificet, & γυμνόπους nudipedem.

HELICTERES, ἑλικτῆρες, apud Pollucem lib. 5.ca.16.In mundo muliebri numerantur:eóſq; circa aures eſſe tradit. Quo in loco Cardines vertit Gualtherus. At lib.7.c.22.vertit Inaures.

HELICES, ἕλικες, crines mulierum implexi, implicamenta capillorum, inaures, apud Homerum in Hymno Veneris, illius cultum deſcribentem:

Εἶχε δ' ἐπὶ γναμπτὰς ἕλικας, κάλυκάς τε φαεινάς.

Quam vocem Andreas Diuus vertit Capreolos:qua ratione neſcio. Nam & poſtea in eodem Hymno non aliter vertit, quàm Helicas. Vertebras autem vertit Gualtherus apud Pollucem.

HEMIDIPLOIDION, ἡμιδιπλοΐδιον, id eſt, ſemidiploidion, etiam adſcribit muliebribus veſtimentis à Polluce lib.7.c.13. Vide Diploidion.

HERMATA, ἕρματα, aurium ornatus apud Homerum lib.14.Iliad.

ἐν δ' ἄρ' ἕρματα ἧκεν ἐϋτρήτοισι λοβοῖσι,
ἕρματα δ' εὐρυδάμαντα δύω τριγλήνεα μορόεντα.

Vbi ipſe Andreas Diuus Inaures quoque tranſtulit. Hæc quoque Iulius Pollux lib.5.c.16.ponit in mundo muliebri.

HIMATION, ἱμάτιον apud Lyſiam, qui τῶν ἱματίων γυναικείων meminit : de quo tu ampliſſimè vide Budæum in Commentariis Linguæ Græcæ, & Bayſium de re veſtiaria. Hima quoque εἷμα, pro amiculo poſuit Homerus, 7.Odyſſ.

—Πολλὰ δ' ἔδωκα
Σῖτον τ' ἠδὲ μέθυ ἡδὺ, καὶ ἄμβροτα εἵματα ἕσσεν.

Et in Hymno Veneris, loquens de veſtib. illius:

Εσσαμένη δ' εὖ πάντα περὶ χροῒ εἵματα καλά.

Et iterum poſtea:

Αὐτὴ δ' ἐς ζώνην, ἰδὲ εἵματα σιγαλόεντα
ἔκδυε.— Et rurſum.
—Αὐτὴ δ' ἐς χροῒ ἕσσατο εἵματα καλά.

HORMOS, ὅρμος, monile, corrigia calceamentorum, vt nonnullis placet: de quo Homerus libr.8. Odyſſeæ.

Ὅρμον δ' Εὐρύμαχῳ πολυδαίδαλον αὐτίκ' ἔνεικε.

Et in Hymno Veneris, vbi id ornamenti genus ipſi Veneri tribuit:

Ὅρμοι δ' ἀμφ' ἁπαλῇ δειρῇ περικαλλέες ἦσαν.
Hormi autem circa molle collum perpulchri erant.

Ex quo potes intelligere, id genus ornamenti eſſe collare:pro qua voce Andreas Diuus tranſtulit Catenas. Poſtea autem in eodem Hymno vertit Monilia, vt etiam fecit apud Ariſtophanem in Veſpis hiſce carminibus:

Φιάλας, χλανίδας, στεφάνους,
Ὅρμους, ἐκπώματα, πλοῦτον.

Hinc autem ὁρμίσκοι, monilia : & ὁρμίσκος diminutiuum, paruum monile : cuius inter ornamenta muliebria meminit & Pollux li.6.c.22. ad fin. vbi Gualtherus vertit Inaures. Vide tamen infrà Iſthmion.

HVMERALE, ornamenti genus, quod circa humeros ponitur. Vide ſuprà Epomis. Scio & eo nomine ſignificari arma, quibus humeri teguntur, Iuriſconſulto noſtro in l. qui commeatus. §. 1. ff. de re milit.

HYDROBAPHES, ὑδροβαφὲς, veſtis aquatilis ſiue colore aquæ, mulieribus peculiaris ; quæ nunc (inquit Pollux) lib.6.c.2. ψυχροβαφὶς appellatur.

HYPOCAMPIA, ὑποκάμπια, à Polluce libr.5. c.17.inter ornamenta muliebria poſita.

HYPODEMA, ὑπόδημα, ſiue

HYPODESIS, ὑπόδεσις, id eſt, calceus, ſeu calceamentum. Homerus, lib.18. Odyſſeæ.

Εἵματά τ' ἀμφιέσαιμι, ποσὶν δ' ὑποδήματα δοίην.

Id autem eſt veluti generale calceamentorum vocabulum apud Pollucem lib.7.c.22.ad fi.

HYPODERIS, ὑποδερὶς, &

HYPODERÆVM, ὑποδέραιον, &

HYPODERÆVM, ὑποδείραιον, monile, torques, colli ornamentum, ex Polluce lib.5.c.16. & li.7.c.7. Varinus interpretatur Murenulam. Vide Deræa.

INAVRAS, vulgò notæ, quas & inter ornamenta muliebria ponit Iuriſconſultus in l. argumento, §. ornamenta. ff. de auro & arg. leg. Et de his quoque fit mentio in l. pediculis. §. vlt. eod. tit. Harum quoque multus fuit vſus apud Iudæos, vt patet ex Gen. ca.24. Exod. cap.32. & 35. Iudic.8. Iudith 10. Iob.42. Prou.25. Eſaiæ 3. Ezechielis 16. vbi Hieron. ita dicit vocari, quòd de auribus pendeant : & Hebræis נזם dici : quod Symmachus ibi interpretatur ἐνώτιον. & Ozeæ 2. cap. Eò autem proceſſit luxus, vt & viri quoque his vtantur, vt videre licet ex Plin. libr.11. c.37. & ex eo Iuuenalis loco Satyr.1.

Natus ad Euphratem, molles quod in aure feneſtra, &c.

Idque etiam apud Iudæos. Nam ſcribitur: Dixitque ad eos Aaron: Tollite inaures aureas de vxorum, filiorúmque & filiarum veſtrarum auribus.

INCINGVLVM, vide ſuprà Cingulum.

INDVSIVM, quaſi intuſiũ, ſuper quo mox ſubucula ſumitur. Nam Varro libr.1. de ling. Lat: Intuſium vocat, ita ſcribens, Vnum, quod foris à palàm palla: alterum quod intùs à quo intuſium. Plautus in Epidico, Induſiatum vocat ſubſtantiuè. Vbi tamen Varro Intuſiatum legit. Nonius Marcellus ſcribit induſium eſſe veſtimentum, quod corpori intra plurimas veſtes adhæret, quaſi infuſium. Inde autem induſiarius dictus Plauto, qui huiuſmodi induſia conficit: & pueri induſiati, Apuleio libr 2. Metam. vbi plerique legunt incluſiati: & iterum lib.8. *Induſiarius, Induſiatum.*

INSTITA, tenuis faſciola, quæ ſtolæ extremitates ambibat. Græci περιχιτώνιον appellant, quòd togæ ſubſuebatur. Hac honeſtæ matronæ vtebantur. Hora. lib.1. Serm: Satyr.2.

—Sunt, qui nolint tetigiſſe, niſi illas,
Quarum ſubſuta talos tegat inſtita veſte.

Et Ouidius lib.1. de Arte amandi:

Eſte procul vittæ tenues, inſigne pudoris,
Quæq; tegis medios inſtita longa pedes.

Et iterum lib.2.

En iterum teſtor, nihil hic, niſi lege remiſſum,
Luditur: in noſtris inſtita nulla iocis.

ISTHMION, ἰσθμιον de quo apud Homerum lib.8. Odyſſeæ,

ἴσθμιον ἤνεικεν θεράπων περικαλλὲς ἄγαλμα.

Quo in loco Didymus interpres dicit id idem, quod περιτραχήλιον, de quo infrà dicemus: & in hoc differre ab hormo, de quo ſuprà diximus, quod iſthmion collum cingat, hormos autem ab eodem demittatur : tanquam videlicet illud ſit, quod vulgò *collier* vocamus, hoc autem *charne*. Iſthmia ponit Pollux lib.5.c.16.inter ornamenta muliebria: vbi Gualtherus vertit Monilia.

INTERVLAM, pleriq; omnes dicunt eam eſſe, quam vulgò Camiſiam, hoc eſt tunicam carni proximam appellamus : de qua ſuprà diximus. Huius meminerunt Horatius : & Martialis & Apuleius lib.8.

libr. 8. Metam. vbi ſatis patet hanc eſſe curi proximam, diſciſſaque interula, decora brachia ſæuientibus palmulis converberat. Et iterum lib. 2. Floridorum, poſt prin. & Valerius in Epiſt. ad Rufinum. Valerianus Imperator in quadam epiſtola apud Trebellium Pollionem in vita Claudij. Et in alia apud Flauium Vopiſcum in vita Probi. & Aurelianus alter Imperator, in alia Epiſt. apud eundem Vopiſcum, io vita Bonoſi, & Martianus Capella lib. 1. vbi ſcribit Tritoniam Pſychæ donaſſe interulam. Cæterùm Varro in libris Analogiæ docet hanc & virilem & muliebrem veſtem fuiſſe.

LACERNÆ, vide Robertum Steph.

LAPILLI, lapides pretioſi. Qui quantum differant à gemmis, tradit Sabinus ad Vitelliom, apud Pomponium noſtrum in l. Et ſi non ſunt. §. peruenimus. ff. de auro, & arg. leg. Gemmas enim eſſe perlucidæ materiæ, veluti ſmaragdos, chryſolithos, amathyſtos. Lapillos antem contrariæ ſuperioribus naturæ, vt Obſidianos, vel Abſtanos: aut, vt alij legunt, Obſionos, & Veientonos, vel Neuentanos. Subditúque ibi, margaritas nec gemmas, nec lapillos contineri. Vide ſuprà, Gemmas, & infrà, Margaritas. Et Laurentium Vallenſem Elegantiarum li. 6. c. vlti. vbi diſſeri à noſtris Iuriſconſultis.

LARVA & Laruula, vide infrà Proſopis.

LASIRIS, λάσιρις, inter ornamenta muliebria numeratur à Polluce lib 7. c. 22.

LEDARIVM, ληδάριον, atque etiam

LADVS, λῆδος, &

LEDIVM, λήδιον, tonica æſtiua, vt multis placet, communis virorum & mulierum, Polluci lib. 7. c. 13.

LEMNISCVS, vide ſuprà in Faſciis ad fin. & præter ea Plin. lib. 21. c. 1. & Feſtum Pompeium.

LERIA, ornamenta tunicarum aurea, Sexto Pompeio. lib. 10.

LIMBVS, veſtis pars extrema, apud Virgil. lib. 2. Æneid.

—Limbo effulgens, & Gorgone ſæua.

Et lib. 4. eiuſdem operis:

Sidoniam picto chlamydem circundata lymbo.

Quo in loco Seruius, Limbus, ait, faſcia eſt, quæ ambit extremitatem veſtium, ſecundum antiquum morem. Et Ouid. 5. Metamorph.

—Quam limbus obibat

Aureus: ornabant aurata monilia collum.

Et lib. 6. eiuſdem operis.

Vltima pars telæ tenuis circundata lymbo.

Et Statius lib. Achilleidos 1.

Et picturato cohibet veſtigia limbo.

Tradit autem Trebellius Pollio, Zenobiam Palmyrenorum reginam, ad conciones galeatam proceſſiſſe cum limbo purpureo. Cæterom Nonius Marcellus ſcribit Limbum eſſe muliebre veſtimentum, quod porpuram in imo habeat. Arnobius autem contra Gentes libr. 1. videtur accepiſſe limbum pro faſcia, qua frons imminuitur, dom ſcribit, Imminuerent frontes limbis. A limbo autem Limbolarij dicti ſont Plauto in Aulularia, qui limbos conficiunt, vel aptant. *Limbolarij.*

LINTEAMINA, ponuntur inter ornamenta muliebria. Eſaiæ 3. c. &

LINTEOLA qooque, à Plauto in Epidico, &

LINTAVM, inter familiaria veſtimenta eoumeratur à Iuriſconſulto in l. veſtis. §. vlt. ff. de auro & arg. leg.

LVNVLA, Plauto in Epidico id eſſe videtur, quod vulgus apud oos auream virgam appellat, quę digito imponitur.

Lunulam atque anellum aureum in digito.

Hancq; ponit D. Eſaias c. 3. inter ornamenta muliebria. Quo in loco D. Hieronym. interpretatur Bullulas dependentes in lunæ ſimilitodinem. Septuaginta interpr. ibidem vertetunt μηνίσκους.

MALACION, μαλάκιον, quod intér colli ornamenta ponit Pullux lib. 5. c. 16. & alibi ſimpliciter inter ornamenta muliebria, ſcilicet lib. 7. ca. 13. Huiúſque meminit Næuius Poëta antiquus apud Nonium Marcellum.

MAMILLARE, velum, aut faſcia, qua mulieres mammas conſtringont: de quo inter Apophoreta Martialis lib. 14. diſticho 66.

Taurino poteras pectus conſtringere tergo:

Nam pellis mammas non capit iſta tuas.

MANOS, ſiue Mannos, ſiue Monos, μάνος, μάννος, καὶ μόνος, genus monilis Doribus maximè proprium, apud Pollucem lib. 5. ca. 16. Hinc μαννοφόρος, qui eo vtitur.

MAMIACAS, μανιάκης, idem cum ſuperiori.

MANICAE, ornamenta veſtium circa manus, vt ſcribit Seruius lib. 2. Æneid. quibus ſcilicet manus teguntur. Virgil. lib. 9. eiuſdem operis:

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Et Plinius iunior lib. 3. Epiſt. 5. quæ eſt ad Marcum: Cuius manus hyeme manicis muniebantur, vt ne cœli quidem aſperitas vllum ſtudiis tempus eriperet. Hinc Manicatus, apud Cicer. in Catilinam, & *Manicatus.* Columellam, lib. 11. ca. 1. qui manicas geſtat. qui & Manuleatus dicitur Plauto in Pſeudolo, & Suetonio *Manuleatus.* in Caligula cap. 52. Quin & Manuleatij dicuntur ab *Manuleary.* eodem Plauto io Aulularia, ipſarum confectores. Scio autem Manicarum alias prætetea eſſe ſignificationes, quæ huc nòn pertinent.

MANTELIA, de quibus Arnobius aduerſus Gentes lib. 2. Ex quo ſatis intelligis, ea eſſe quædam mulierum ornamenta.

MARGARITAE, videntur nonoullis differre à gemmis, de qoibus ſuprà diximus, ob ea verba Ciceronis in 6. in Verrem actione, Neque vllam gemmam aut margaritam fuiſſe. Dicunt enim gemmas diuerſi coloris eſſe, margaritas tantùm albas: vel gemmas integras margaritas pertuſas: vt retulit Seruius, ſubdubius, vt videtur, enarrans illud Virgil. 1. Æneid.

—Colloque monile

Baccatum, & duplicem gemmis auróque coronam.

Et Lactantius, aut quiſquis eſt ille Statij interpres, in locum eiuſdem Poëtæ lib. 6. Thebaidos:

—Teretéſque hic vndique gemmæ

Verùm gemmæ, niſi fallor, ſunt veluti genus omniũ pretioſorum lapidum, vt videre licet apud Plin. lib. 37. per totum eum librum: margaritæ autem ſpecies ſunt, quas ſcilicet vniones, & vùlgò Perlas dicimus: vt etiam videri poteſt ex ipſo Plin. lib. 9. ca. 35. Porrò margaritas inter ornamenta muliebria ponit Iuriſconſultus in l. argumento. §. ornamentorum. ff. de aoro & arg. leg.

MASCHALISTARES, μασχαλιστῆρες; ornamentum pectoris & axillarum apud Philippidem Comicum in ἀδωνιαζούσαις, ex Polluce lib. 5. cap. 16. Nam & μασχάλαι dicuntur ſinus ſub ſummo brachio. Latini vocant axillas & alas.

MASTVRCAE, ſiue Maſtorgæ: vtrumque enim legitor apud Arnobium libr. 2. aduerſus gentes. Et inde Maſturgatus Plaoto. Et fortè legendum eſt Maſtrucæ, & Maſtrucatus, vti legitur apud Ciceroonem, qoi eam veſtem Sardorum eſſe dicit io Oratione pro Scauro, (vt à nonnullis citur: neque enim extat) & in Oratione de Prouinciis Conſulatibus.

Mesopersicæ, μεσοπέρσικαι, genus calceamentorum muliebrium, apud Pollucem libro 7. cap.22.

Mitra, & diminutiuè

Mitella, parua mitra. Nam & mitras inter veſtimenta muliebria poſuit Iuriſconſultus in l. veſtis. §. mulieribus. & in l.quamuis. ff.de auro & argent.leg.& liber Iudith,ca.10. vbi Caſtalio Faſciam vertit.Et Eſaias cap.3.vbi Hieronym.dicit eſſe capitis ornamentum.Et Varro lib.1.de Ling.Lat.& Lucretius lib.4.Et Plin.lib.35.cap.9.cùm dicit, Capita mulierum mitris verſicoloribus operuit. Et Catullus in Argonauticis de Ariadna loquens,

Non flauo retinens ſubtilem vertice mitram.

Eſt enim genus faſciæ, ſiue tæniæ, quo caput obligatur:vt videre licet ex hoc Euripidis loco,

Μίτραις ἀναδήτοις ξυθμίζεθ' πλόκαμον.

Et ex illo Herodoti, *μίτραις καλυπτόμενοι.* quod & ex illis annotauit Cælius Rhodiginus lib.6.cap.10.vbi & ipſe ſubdit,eſſe quoſdam, qui ſic finiant, ex faſcibus, horariiſque concinnatas corollas dici mitras: eámque appellationem inclinari à *μίτος*, quod filum eſt:atque etiam eo nomine dici zonam, de qua poſtea dicemus num.31.incip.quare autem. Apollonius verò Rhodius libr. Argonauticõn tertio,ſcribit Medeam radicem quandam à ſe decerptam impoſuiſſe odoratæ mitræ, quæ illi circa pectora pendebat:

Τὴν ἥ γε ἐξανελοῦσα θυώδεϊ κάτθετο μίτρῃ
Ἥ τε οἱ ἀμβροσίοισι περὶ στήθεσσιν ἔερτο.

Et non multò pòſt tradit eandem pharmacum,quod ex ipſa radice & aliis rebus compoſuerat, è faſcia quoque euoluiſſe:

Προπρὸ δ' ἀφειδήσασα θυώδεος ἔξελε μίτρης,
Φάρμακον.—

Virgilius autem libr.9. Æneid. huiuſmodi ornatum veluti probroſum & muliebrem in viris criminatur:

Et tunicæ manicas & habent redimicula mitræ.

Quo in loco Seruius, Pilea, inquit, ſunt virorum, mitræ fœminarum, quas calanticas dicunt. Idem Virgilius lib.4.eiuſdem operis:

Et nunc ille Paris, cum ſemiuiro comitatu
Mæonia mentum mitra,crinémque madentem
Subnixus, &c.

Et Ouidius in Epiſtola Deianiræ ad Herculem:

Auſus es hirſutos mitra redimire capillos.

De calanticis autem ſuprà diximus. Mitellæ autem nomen vſurpàuit Cicero in Oratione pro C. Rabirio Poſthumo: vbi tamen nonnulli legunt Mitrella. Et Virgilius in Copa & Apuleius lib.7.Metamorph. vbi apertè oſtendit, id eſſe ornamentum muliebre: iterúmque lib.8.

Monila, de quo Feſtus Pompeius libr.11.Monile, inquit, dictum eſt ornamenti muliebris genus, cuiuſmodi habuiſſe Eriphylen fabulæ ferunt. Alij autem dicunt eſſe ornamentum, quod de collo puellarum pendet:ita dictum, quòd virtutis admoneat.Nam primò ob aliquod egregium factum dari ſolebat.Virg.lib.1.Æneid.

—Colloque monile
Baccatum, & duplicem gemmis auróque coronam
Ferre iubet.

Ouid.5.Metamorph. haud multò poſt princ.

—Ornabant aurata monilia collum.

Et libr.10. eiuſdem operis:

Pendebant tereti gemmata monilia collo.

Et rurſum:

Dat digitis gemmas, dat longa monilia collo.

Et in Epiſtola Deianiræ ad Herculem:

Vidit in Herculeo ſuſpenſa monilia collo.

Et Iuuenalis Satyr.1.

Et toto poſuere monilia collo.

Cicero loquens de illa Eriphylæ fabula, 6. in Verrem Act.Eriphylam (inquit)accepimus in fabulis ea fuiſſe cupiditate, vt cùm vidiſſet monile,vt opinor, ex auro & gemmis,pulchritudine eius incenſa,ſalutem viri proderet. Seruius autem interpretans priorem illum Virgilij locum, dicit monile ſegmentum dici : de quo nos poſtea dicemus. Hieron. in 3. cap. Eſaiæ, dicit monile vno verbo omnia ornamenta muliebria ſignificare.

Mortariola, vide infrà Oliſci.

Mortualia, apud Nonium Marcellum in Patagio,ex Næuio in Lycurgo.

Mullei, calcei purpurei coloris,qui primùm (vt tradit Feſtus Pomp. libr. 17.) peculiares fuerunt Regum Albanorum, deinde patritiorum, tandem mulierum. Flauius Aurelianus Imperator apud Flauium Vopiſcum in vita ipſius,ad finem,mulleos viris omnibus abſtulit,& mulieribus reliquit: quod & nos alibi ad aliud retulimus.Dicti autem ſunt à mullando,id eſt,ſuendo,vt ſcribit Feſtus Pomp. eod.lib. 17. Ab eius autem colore mullum piſcem dictum putabat Fenestella,referente Plinio lib.9.cap.17.

Murænula, inter ornamenta muliebria poſita Num. 3. Cant.1. & Eſaiæ 3. quam colli aurum nunc vulgus appellat, vt tradit Hieronymus, quòd ſcilicet metallo in virgulas lenteſcente, quadam ordinis flexuoſi catena contexitur : ex murænæ piſcis imagine vocabulo conformato. Idem Hieronymus in d. cap. 3. Eſaiæ ſcribit murænulas auri atque argenti texi virgulis. Vide Hypoderæon.

Mutatoria, ab Eſaia cap.3.inter ornamenta muliebria poſita : de quibus vide ibi Hieronymum,& quæ diximus ſupra in Anabola.Et fortè hęc ſunt,quæ Homerus lib.8.Odyſſ. *εἵματα ἐξημοιβὰ* vocat, id eſt, veſtimenta mutatoria, permutata, alternata.

Εἵματά τ' ἐξημοιβὰ λοετρά τε θερμὰ καὶ εὐναί.

Caſtalio autem in d.cap.3. pro mutatoriis vertit Ricas:de quibus infrà dicemus.

Myron, *μύρον*, inter ornamenta muliebria poſuit Pullux lib.7.cap.22.

Nitrum, *νίτρον*, mulieribus ornamentis annumeratum ab Ariſtophane in Theſmoph. & à Polluce lib.7. cap.22.

Nossides, *νοσσίδες*, è genere calceorum muliebrium,Polluci lib.7.cap.22.

Novacula, vide infrà Xyros,& ſuprà Commotridium.

Nudipedia, vide ſuprà Gymnopodia.

Nyctipedilces, *νυκτιπέδιλοι*, calceorum muliebrium ſpecies,apud Pollucem eodem loco.

Nymphides, *νυμφίδες*, genus calceamentorum muliebrium,de quibus Cælius lib.28.c.27.

Ochthos, ὄχθος, limbus,veſtis muliebris, Polluci li.7.c.21. Laici concinnator ὄχθοιβον, appellat. Aliud enim illi ſignificat ὄχθος, nempe onus, cumulum, collem, locum inuium.

Ocreæ, vide infrà Sceleæ.

Oodones, de quibus in l.argumento. §. faſciæ. ff. de aur. & arg. legato. vbi dicitur, quòd vſum calceamentorũ præſtant:niſi ibi mendum ſit, & legendum potiùs vodonum, quod putat Catellianus Cotta,in verbo Vdones.Sed non video quo modo vdones vſum calceamentorum præbeant. Quid verò, ſi legamus Othones? Sed nec hi vtique conueniunt calceamentis.Vide infrà Othones.

Oisporeon, *οἰσπόριον*, genus calceamenti muliebris,Polluci li.5.c.16.vbi Gualtherus vertit Monile.

Olfa

Olfactoriola, inter ornatus muliebres ponit Eſaias cap.3. quæ crediderim ea eſſe, quæ noſtræ mulieres olfactus & odoris gratia ſpecie pomi deferunt, auro quidem argentóve contecta ac circundata.

Olysci, ὀλύσκοι, annumerantur mundo muliebri à Polluce libr. 7. cap. 22. Gualtherus vertit Mortariola.

Omphacinon, ὀμφάκινον, à Polluce memoratur pro veſte fœminea lib.7.ca.13. Aliàs autem ſignificat oleum oliuarum immaturarum.

Ophis, ὄφις, ornamentum manuum. Polluci lib.5. cap.16. à ſimilitudine, vt opinor, ſerpentis dictum. Nam & Anguiculam vertit Gualtherus apud Pollucem libr.5. cap. 16. Huius etiam meminit Nicoſtratus Poëta Comicus, & ex eo Clemens Alexandrinus libr.2. Pædagog. cap.12. vbi Gentianus Heruetus vertit ſerpentem. Quo in loco Clemens ipſe hæc etiam dicit memoratu digna, quòd quemadmodum Euam ſerpens decepit, ita etiam alias mulieres mundus muliebris aureus, eſca vtens ſerpentis figura, in probra impellit: nempe murænolas quaſdam aureas, & ſerpentes ad decorem effingens. Vide ſuprà Anguicula, & Murænula.

Opisthocrepides, ὀπισθοκρηπῖδες, genus calceamentorum muliebrium, ex Lexico: de quibus etiam Pollux libr.7. cap.22. non ſemel. Vide ſuprà Dipodia.

Opisthosphendone, ὀπισθοσφενδόνη, ornamentum quoddam muliebre apud Pollucem li.5. c.6. ex Ariſtophane: & iterum lib.7. cap.22. In priori loco Redimiculum vertit Gualtherus, in poſteriori Fundam: de qua ſuprà diximus.

Orea, quibuſdam genus quoddam ornamenti muliebris: de quo vide infrà Stomia. Quanquam ſciam id aliud ſignificare Feſto Pompeio libr.13. ex antiquis autoribus.

Orthostadiae, ὀρθοστάδιαι, tunicæ conſiſtentes, quæ rectæ manent, nec accinguntur, apud Ariſtophanem: quas Pollux libr.7. cap.13. dicit communes eſſe viris & mulieribus.

Othonae, ὀθόναι, apud Homerum lib.3. Iliad. loquentem de Helena,

Αὐτίκα δ' ἀργεννῇσι καλυψαμένη ὀθόνῃσι. Hoc eſt, *Confeſtim autem ſplendidis amicta othonis.*

Andreas autem Diuus vertit Velis: Eobanus Heſſus Amictu. In eo verò loco Didymus interpres dicit, Othonas ex lino contextas eſſe, alij ex lana, quibus aſſentitur Pollux. Ego Didymo magis crediderim, quando D. Ioann. cap.19. ſcribit corpus Chriſti obligatum fuiſſe othoniis cum aromatibus. *καὶ ἔδησαν αὐτὸ ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων*: id eſt, linteis, vt vertunt vulgaris editionis interpretes, Eraſmus, & Caſtalio. Cæteri autem Euangeliſtæ, quod Othonis dixit Ioann. Sindone dicunt, quam inter linea veſtimenta poſuit Pollux. Vide Cælium Rhodiginum libr.16. c.10. & infrà in dictione Sindon.

Palla, à Iuriſconſulto ponitur inter ornamenta muliebria, in l. veſtis. §. muliebria. ff. de aur. & arg. leg. Quod & intelligi poteſt ex eo quod ſcribit Liuius 5. decadis lib.7. non multò poſt princ. Senatum Romanum ad Reginam Cleopatram dono miſiſſe pallam pictam cum amiculo purpureo. Eſt autem, vt ſcribit Nonius Marcellus multorum authoritate, honeſtæ mulieris veſtimentum, hoc eſt, tunicæ pallium: quod & tradit Seruius, enarrans illud Virgilij lib.1. Æneidos,

Ferre iubet pallam ſignis auróque rigentem.

Vbi præterea dicit, pallam dictam ſecundum Varronem à vibratione & mobilitate, quæ eſt circa finem huiuſmodi veſtium, ἀπὸ τοῦ πάλλειν. Ea autem ad Veſtigia vſque demittebatur. Virgilius lib.11.

—Pro longæ tegmine pallæ
Tigridis exuuia per dorſum à vertice pendent.

Quo in loco Seruius, Palla, inquit, propriè eſt muliebris veſtis, deducta vſque ad veſtigia. Tibullus lib.1. Eleg.7.

Fuſa ſed ad teneros lintea palla pedes.

Et lib.4. de laude Sulpitiæ ad Martem:

Vrit, ſeu Tyria voluit procedere palla.

Horatius lib.1. Serm. Satyr.2.

Ad talos ſtola demiſſa, & circundata palla.

Ouidius lib.11. Metamorph.

Ille caput flauum lauro Parnaſſide vinctus,
Verrit humum Tyrio ſaturata murice palla.

Et Iuuenal. Satyr.12.

—Vt primos edere planctus
Caſſandra inciperet, ſciſsáque polyxena palla.

Ea quoque vſas fuiſſe meretrices conſtat ex eo Plauti loco in Menæchmis:

Hanc modò vxori intus pallam ſurripui, ad ſcortum fero.

Item ex aliis multis eiuſdem fabulæ locis. Hanc nonnulli dictam putant, quòd palàm & foris eſſet, ſicuti & virorum pallium: de quo & nos ſtatim dicemus.

Pallvla, diminutiuum, apud Plautum in Truculento:

Aut petit aurum, quòd conſciſſa pallula eſt.

Pallivm, quod Iuriſconſultus in d.l. veſtis. §. communia. ff. de aur. & arg. leg. ponit inter communia virorum & mulierum veſtimenta, quæ promiſcua vocat Tacitus libr. 3. Sub eo autem tunica ſumebatur. Vnde factus eſt locus prouerbio, Tunica pallio propior, apud Plautum in Trinummo. De pallio, vt veſtimento muliebri, fit mentio apud Oui. lib.3. Amor. Eleg.2.

Sed nimium demiſſa iacent tua pallia terra,
Collige: vel digitis, en ego tollo meis.

Et libr.1. de Arte amandi.

Pallia ſi terra nimium demiſſa iacebunt,
Collige, & immunda ſedulus effer humo.

Item Gene.24. c. vbi Rebecca, viſo Iſaac, tollens citò pallium ſuum, operuit ſe. Apud Flauium Vopiſcum vxor Aureliani Imperatoris ab eo petiuit, vt vnico pallio ſerico vteretur. Lampri. in matronas regias contentas eſſe debere vnico pallio auro ſparſo, Plautus in Bacchidibus, & in Milite, Malacum pallium dicit, pro molli & delicato. Eſt autem liber Tertulliani hoc titulo, de pallio: quo ſatis oſtendit, id quoque virile eſſe veſtimentum.

Palliolvm, diminutiuum, apud Iuuenalem Satyr.3.

Vxorem Comœdus agit vel Dorida, nullo
Cultam palliolo.—

Et apud alios pleroſque, præſertim apud Eſaiam cap. 13. vbi inter ornamenta muliebria ponitur. Quanquam Iuriſc. noſter in d. l. veſtis. §. virilia id ponat inter virilia veſtimenta: quod eò magis miror, quòd poſtea pallium inter communia connumeret, vt diximus. Nam & virorum fuiſſe ſatis oſtendit illud, Pallium & barbam video, Philoſophum non video. Id enim proprium Philoſophorum erat. Sed & Palliolum quoque mulierum eſſe, innuit Iuriſconſ. in l. Titia. ff. de auro & arg. leg. vbi mulier mulieri legat palliola. Hiero. autem, Eſaiæ 3. cap. dicit à Græcis θέριστρα vocari, de quo poſtea. Caſtalio eodem loco pro palliolis, quibus eſt vſus vulgatus interpres, vertit Supparos: de quibus poſtea dicemus. Cæterùm Flauius Vopiſcus in Bonoſo,

Tunicas palliolatas dicit. Et Martialis mulierem palliolatam, lib. Epigr.

Hanc volo quæ facilis, quæ palliolata vagatur.

Vide ſupra Ampechonium.

PARALVRGES, παραλουργὴς, veſtimenti genus: vtrinque habens intextam purpurã: Iones πηχυαλὲς vocant, vt ſcribit Iulius Pollux lib. 7. cap. 13.

PARAPECHY, παράπηχυ, tanquam dicas cubitale, apud Pollucem lib. 7. ca. 13. veſtis alba, cubitum (vnde illi nomen eſt) purpureum contextum habens. A Varrone lib. 1. de ling. Lat. inter ornamenta muliebria ponitur.

PARILIA, apud varronem libr. 4. de ling. Lat. hinc dicta, vt ipſe dicit, quòd facta eſſent duo ſimplicia paria.

PARNACIDES, veſtes puellares, ex Catone, apud Nonium Marcellum. Vide ſuprà Encombomata.

PAROPIS, παροπὶς, inter inſtrumenta muliebria annumeratur Polluci lib. 10. c. 28. Rhodulphus Gualtherus Frontale vertit, de quo ſuprà diximus.

PAROTION, παρώτιον, ornamentum aurium, ex Lexico.

PARYPHAS, πάρυφας, tanquam dicas Intertextum, Ariſtophani in Theſmophor. & ex eo Clementi Alexandrino libr. 2. Pædagog. cap. 12. vbi interpres vertit Prætextam, & Polluci libr. 7. cap. 13. Vide Cælium Rhodiginum lib. 16. ca. 7. & Eraſmum Adag. Chil. 4. cent. 4. c. 95. & paulò antè in dictione Paralurges.

PATAGIVM, Nonius Marcellus tradit eſſe auream chlamydem, quæ pretioſis veſtibus immitti ſolet. Sextus autem Pompeius libr. 14. Patagium eſt, inquit, quod ad ſummam tunicam aſſui ſolet, quæ Patagiata dicitur. Et certè patagij mentio eſt apud Tertul. in li. de pallio. & Apuleium. li. 2. Metamorph. Quo in loco Beroaldus dicit patagium id genus ornamenti dici, quod mulieres in ſumma camiſiæ parte circa collum aſſuunt, criſpiſſimum, & vt inquit Apuleius, pinnatum. Patagiatæ meminit Plautus in Epidico. Hincque Patagiarij, vt dicit Pompeius, qui huiuſmodi opera faciunt, apud ipſum Plautum in Aulularia.

Patagiarij.

PECHYALES, πηχυαλὲς, vide ſuprà Paralurges.

PECTEN, omnibus notus: ita autem dictus (vt refert Varro lib. 4. de Ling. Lati.) quòd per eum explicatur capillus. Hunc autem inter inſtrumenta muliebria ponit Pollux lib. 10. c. 28. De hoc eſt apophoretum Martialis lib. 14.

Quid faciet nullos hic inuentura capillos,
Multifido buxus quæ tibi dente datur?

PECTORALE, quod ante pectus ponitur. Nam & hoc legimus inter ornamenta muliebria, vt ſuprà diximus de faſcia pectorali.

PEDILON, πέδιλον, talare calceamentum varium. Homerus lib. 2. Iliad. atque iterum 4. eiuſdem operis, loquens de cultu Iunonis:

Ποσσὶν ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα.

Quam dictionem Eubanus vertit Sandalia. Andreas autem Diuus, Calceamenta.

PELYNTRA, πέλυντρα, calceorum ſpecies ex Polluce libr. 7. cap. 22. ex autoritate Æſchyli in Phœniſſis.

PENTECTENA, apud Antiphanem, Pollux lib. 7. ca. 13. dicit tunicellas eſſe iuxta oram purpura ornatas, radiis quinque intexta.

PENVLA, quam Iuriſconſultus in d. l. veſtis. §. communia. ponit inter veſtimenta communia virorum & mulierum: licet inter muliebria ſimpliciter poſuiſſet in §. muliebria. qui continenter illum præcedit. De hac Ælius Spartianus in vita Adriani Tribunus plebis factus eſt, in quo magiſtratu ad perpetuam tribunitiam poteſtatem omnem ſibi factum aſſerunt, quòd penulas amiſerit, quibus vti Tribuni plebis tempore pluuiæ ſolebant. Et alter Ælius Lampr. in vita Ale. Seueri: Penulis (inquit) vt frigoris cauſa ſenes intra vrbem vterentur, permiſit: cùm id veſtimenti genus ſemper itinerarium aut pluuiæ fuiſſet. Matronas tamen intra vrbem penulis vti vetuit, in itinere permiſit. Et Iuuenalis Satyr. 5.

Scilicet hoc fuerat, propter quod ſæpe relicta
Coniuge, per montem aduerſum gelidaſq; cucurri
Exquilias, fremeret ſæua cùm grandine vernus
Iuppiter, & multo ſtillaret penula nimbo.

Ex quibus intelligis, penulam arcendis pluuiis fuiſſe vſui, & eam dici, quam vulgò *manteau* vocamus: fuiſſéque promiſcuam viris & fœminis. Scitum eſt autem illud Quintiliani, libr. 6. cap. 4. Cùm Galba negaſſet roganti penulam: Non pluit (inquit) non opus eſt tibi: ſi pluet ipſe vtar. Nonius autem Marcellus Varronis authoritate Penulam abuſiuè dici quicquid tegit. Alibi autem, Penula, inquit, eſt veſtis, quam ſupra tunicam accipimus. Et citat Pomponium poëtam in Pannuciatis, & Varronem in Regula diuina. Vide de hac plura apud Bayſium de re veſtiaria.

PEPLVS, ſiue peplum, eſt palla picta fœminea, vt tradit Seruius enarrans eum locum Virgilij lib. 1. Æneid.

Crinibus Iliades paſſis, peplúmq; ferebant.

Lactantius Placidus, aut, vt alij vocant, Luctatius, in Statij Thebaidem libr. 10. haud multò poſt princ. ſcribit peplum eſſe veſtem candidam aureis clauis pictam, ſine manicis. Homerus libr. 5. Iliad. ſcribit Diomedem vulneraſſe manum Veneris, atque lanceam transfixiſſe per peplum, quem ei Gratiæ confecerant. Et lib. 6. eiuſdem operis, refert Hecubam, conſilio Heleni vatis, ex ſuis veſtibus pretioſiſſimum peplum, comitante cœtu matronarum ad templum Palladis iuiſſe. Martianus libr. 1. de Nuptiis Philologiæ, tradit Iunonis peplum eſſe caligoſum, quod tamen ſi appulſu cuiuſdam luminis tangatur, inter obtenebrantes nebulas, ſudæ perſpicuitatis gratia prænitet. Sunt autem, qui peplos, ab eanis, quos ſuprà memorauimus, diſtinguant: vt ſcilicet pepli ſint variegati: & id quidem verum eſt vt patet ex Homero lib. 18. Odyſ.

Ἀντινόῳ μὲν ἔνεικε μέγαν περικαλλέα πέπλον
Ποίκιλον.—

Eani autem nullis diſtinguuntur varietatibus. Quod vtrique falſum eſt, vt patet ex Homero loco priori ſupra citato in Eano. Ideóq; alij vtraque voce idem ſignificari volunt, vt videre licet ex ipſo Homero in Hymno Veneris: quo in loco deſcribit ornatum illius, quando cum Anchiſe concubuit: & quem Eanum priùs vocarat loco poſteriori citato in Eano, mox Peplum vocat:

Πέπλον μὲν γὰρ ἕεστο φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς.

Si autem alia de peplo ſcire cupis, lege Pollucem libr. 7. cap. 13. vbi primùm id ponit inter veſtimenta fœminea: deinde ſubdit, & viris quoque conuenire, ex Xenophontis autoritate de Armenio loquentis, niſi fortè ob id dicit, quòd barbari erant, & veſtitu fœmineo delectabantur. Deinde dicit peplum & eanum idem eſſe: licèt nonnulli tradant, eanos dici veſtes variegationibus carentes, variegatas autem peplos vocari. Lege etiam Cælium Rhodiginum lib. 14. ca. 18. Illud tantùm addam, Homerum ab hoc genere veſtia mulieres interdum vocare ἑλκεσιπέπλους,

πλυς, τανυπέπλυς, & εὐπέπλυς, vt dicemus poſtea nu. 32.incip.quod autem Homerus.

Periaphides, περιϐαρίδες, calceamenta muliebria, præcipuè famularum, ex Polluce libr.7. c.22.ex autoritate Cephiſſodori in Trophonio.

Periblema, περίϐλημα, poſitum Polluci inter veſtimenta communia virorum lib.7. cap.13.vbi Gualtherus Amiculum vertit in duobus locis. Lexicon autem interpretatur Pallium, & Sagulum, quod circumiicitur corpori.

Peribrachionia, περιϐραχιόνια, à Polluce lib.5.c.16. mundo muliebri adſcripta, & à nobis ſuprà memorata in Armillis.

Pericarpium, ornamentum circa exteriorem partem manus, id eſt, iuncturam ipſius, quam Græci καρπὸν vocant.Ex Polluce lib.5.c.16.

Perichitonium, vide ſuprà in Inſtita.

Peridenæon, περιδέραιον, collarium, ſiue colli ornamentum,apud Pollucem,lib.5.c.16.& lib. 7.c. 22. vbi Gualtherus priore loco vertit Ceruical, poſteriore Monile.Vide ſuprà in Ceruicali.

Peridexion, vide ſuprà in Dextralibus.

Perileucon, περίλευκον, Antiphani memoratum & Polluci libr.7.ca.13.declaratum.Erat enim tela ex purpura texta, aut colore alio,in fimbria album colorem intextum habens.

Perineson, περίνησον, atque etiam

Perinessæon, περινήσαιον, Antiphani quoque memoratũ, & Polluci loco vltimò citato etiam declaratum, vt ſit veſtis fimbriata, habens fila dependentia, aut purpuram circumquaque ad oras contextam, inſulæ quadam imagine : ideóque hunc habitum (vt ipſe ait) Anaxilas νῆσον, id eſt, inſulam vocat, cùm ſcribit (καὶ νῦν γυνὴ ὥσπερ θάλαττα, νῆσον ἀμφιέννυ): niſi fortè aliam veſtem intelligat.

Peripazia, περιπέζια, & Peripezides, περιπεζίδες, pedum ornamenta, ex Polluce lib.5.ca.16.vbi hæc tamen diſtinguit.

Periscelides, περισκελίδες, crurum vel brachiorum ornamenta,à περὶ circùm,& σκέλος crus, & brachium. Dictio igitur Græca eſt, ſed à Latinis vſurpata,videlicet Horatio lib.1.Epiſt.18.

—Sæpe catellam,

Sæpe periſcelidem raptam ſibi flentis.

Et ab interprete Bibliorum Num. 31. & Eſaiæ 3. Porphyrio autem interpres Horatij, vbi ſuprà,dicit periſcelidem eſſe ornamentum pedis circa crura. Hieronymus in Epiſtola ad Fabiolam, Quæ Græci (inquit) περισκελῆ vocant, noſtri Feminalia dicunt, vel Braccas,vſque ad genua pertingentes. Illum autem locum Num. 31. Septuaginta Interpretes verterunt χλιδῶνα, vt & ſuprà diximus in dictione Chlidones. Iulius Pollux Onomaſtici lib.2. eo capite,quo tractat de planta,huius ornamenti meminit ex Menandro, qui huiuſmodi periſcelidas dicit puellas geſtare. Et hac quoque voce vſus eſt Paulus Æmilius Hiſtoriæ Fran. libr.11. pro eo quod vulgò *iarretiere* vocamus: idque ponit pro inſigni ordinis Regis Anglorum. Tertullianus in libr. de cultu fœminarum,paulò ante finem, ita de his loquitur, vt planè oſtendat hæc eſſe crurum ornamenta. Neſcio an crus à periſcelide in neruum ſe patiatur arctari. Diuus autem Hieronymus in d cap.3.Eſaiæ,videtur intelligere ea eſſe ornamenta pedum. Cui ſuccinit Pollux lib.5.cap.16. vbi Gualtherus vertit Tibialia. Cælius Rhodiginus libr.4. c.12. ſcribit periſcelides dici,quæ vulgò gremialia vel tranſuerſa dicunt.

Perisphyrion, περισφύριον, pedis ornamentum, aut fimbria, vt vertit Laurentius Valla, in libr.4. Herodoti. Pollux quoque libr. 5. cap.16. id inter pedis ornamenta enumerat: vbi Gualtherus vertit Talare.

Peristethion, περιστήθιον, pectorale ornamentum mulieris circa pectus. Polluci lib.5.cap.16. nam στῆθος pectus eſt.

Peritrachelion, περιτραχήλιον, ornamentum colli ex Polluce lib.5. c.16. τράχηλος enim collum,tanquam dicas collarium. Vide ſuprà Iſthmion.

Perizonia, de quibus ſuprà in Caſtulis.

Perone, περόνη, fibula: vnde περονάω, & περονέω, fibula necto. Vnde apud Homerum legitur, χλαῖναν περονήσατο, id eſt, vt interpretatur Euſtathius, peronis ſiue fibulis colligauit: & apud eundem lib.18.Odyſſeæ:

—ἐν δ' ἄρ' ἔσαν περόναι δυοκαίδεκα, πᾶσαι

χρύσειαι κλήϊσιν ἐϋγνάμπτοις ἀραρυῖαι.

Et lib.19.

—αὐτὰρ οἱ περόνη χρυσοῖο τέτυκτο

αὐλοῖσιν διδύμοισιν.—

Hanc ponit Pollux libr.7. cap. 22. inter ornamenta muliebria: vbi Fibulam vertit Gualtherus. Pero autem Latinis calceamenti genus eſt. Qua voce vſus eſt Cato Originum lib. 7. & Virgilius libr. 7. Æneid.

—Crudus tegit altera pero.

Vbi Seruius dicit eſſe ruſticum calceamentum. Et Iuuenalis Satyr.14.

Nil vetitum feciſſe volet,quam non pudet alto

Per glaciem perone tegi.—

Hinc deducitur adiectiuum Peronatus,quo vſus eſt Perſius Satyr.5. Ex quibus intelligis, quòd aliud ſignificet Perone Græcis,quàm Pero Latinis.

Persicae, περσικαί, ſubligaria Ariſtophani.

Peza, πέζα, fimbria,ora,cyclas,limbus,& quicquid veſtis extremitatem ambit.Ex Lexico.

Pharos, φᾶρος, veſtimentum commune viris & mulieribus,Polluci lib.7.c.13. Gualtherus vertit Pallium,de quo ſuprà diximus.

Phenace, φενάκη, idem quod Galericus, de quo ſuprà diximus, ἀπὸ τοῦ φενακίζειν, quod decipere eſt.

Phittacidas, φιττακίδες, genus calceamentorum muliebrium,apud Pollucem lib.7.c.22.

Phylacides, à quibus Phylaciſtæ Plauto in Aulularia, φύλακες τῶν ἐσθήτων.

Pilidion, vide ſuprà in dictione Galericus.

Plagae, & diminutiuè

Plagulae, Nonio dicuntur linteum,tegmen, quod nunc torale vel lectuariam ſindonem dicimus. Varro de Vita popu. Rom. Chlamydes,plagæ, vela aurea. Et rurſus: Eburneis lectis, & plagis ſigillatis.

Plastra, πλάστρα, commemorata inter ornamenta muliebria Polluci lib.7.c.22.

Ploearia, πλοιάρια, calceorum muliebrium ſpecies, quæ ἀκάτια vocat Ariſtophanes, apud Pollucem lib.7.c.22.

Plocion, πλόκιον, ornamentum, tricha, inauris, genus monilis implexum & obliquum. Pollux lib.5.c.16.dicit id eſſe ex colli ornamentis.

Polymita, veſtis verſicoloribus liciis contexta,apud Plinium lib.8.c.48.Eadem quoque voce vſus eſt interpres Bibliorum, Gen.37. & alibi ſæpe. Nam Græcè πολὺ multum ſignificat, & μίτος filum ſeu licium. Extat Martialis Apophoretum de polymita cubicularia lib.14.diſticho 150.

Hæc tibi Memphitis tellus dat munera: victa eſt

Pectine Niliaco iam Babylonis acus.

Vnde & Polymitarius, huiuſce veſtis textor, 2.Reg. cap.21.

Pompho

Pompholyx, vide ſuprà Ampulla.

Porpe, πόρπη, fibula, bulla, monile. Ex Lexico. Hanc autem inter alia Veneris ornamenta, tribuit ei Homerus in Hymno ipſius:

Πόρπας τε, γναμπτάς θ' ἕλικας τε, καὶ ὅρμους.

Vbi Andreas Diuus tranſtulit Fibulas.

Praecinctoria, vide ſuprà in Caſtulis.

Procomion, προκόμιον, id eſt, vt interpretatur Theodorus, coma appoſititia, quæ quibus aliis nominibus vocetur, videbis ſupra in Galericulo. Hoc autem inter ornamenta muliebria poſuit Pollux lib.7.c.22. vbi Gualtherus vertit Antias.

Proscephalaion, vide ſupra Ceruical.

Prosopis, προσωπὶς, & Proſopeion, προσωπεῖον, apud Ariſtophanem in Danaidibus, idem eſt quod larua & laruula, adſcripta inſtrumentis muliebribus à Polluce lib.10.c.28.

Psalis, ψαλὶς, & Pſalidion, ψαλίδιον, forfex, quam Pollux lib.7.c.22. & iterum lib.10.c.28. ponit inter inſtrumenta muliebria. Vide ſuprà Forfices.

Psellion, ψέλλιον, armilla, ornamentum manuum, apud Xenophontem libr.1. ἀναβάσεως, ſcribentem, Perſas στρεπτοὺς περὶ τῷ τραχήλῳ καὶ ψέλλια ἐπὶ τῶν χειρῶν ἔχειν. Et apud Plutarchum in Cimone, recenſentem ſpolia Perſica. Traditque Athenæus hæc ex margaritis quandoq; fieri ſolita. Vide ſupra Echini. Porrò nota eſt hiſtoria Brenni Gallorum Regis, qui cùm depopulatus Aſiam, Epheſium aduentaſſet, plebeiam puellam adamauit, quæ ei & concubitum & Epheſi proditionem pollicita eſt, ſi mundum ſibi muliebrem & pſellia traderet: quod annuit Brennus, & orauit milites, vt in auariſſimæ puellæ gremium aurum, quod geſtabant, immitterent: quo ea obruta periit: vt ſcribit Clitophon li.1. Rerum Gallicarum, & ex eius autoritate Plutarchus in Parallelis, ca.30.

Pſelliophori. Hinc autem Herodoto lib.1. Pſelliophori, id eſt, armillati. Pſellion autem inter ornamenta carpi, hoc eſt, iuncturarum manuum ponit Pollux lib.5.c.16.

Psychrobaphes, ψυχροβαφὴς, vide ſupra Hydrobaphes.

Pvlvinar, & Puluinus, & diminutiuè Puluillus, à pluma nomen habent, vt quidam tradunt, quaſi Pluminus, Pluminar, & Plumillus. Ex pluma enim molliſſima conficiuntur, vt iis incumbentes moliter quieſcant: neque tam capiti, quàm cubito, ſubiiciebantur. Ex quo illud Ezechielis Prophetæ, cap.13. Væ his qui conſuunt puluillos ſub omni cubito manus. Et paulò infra: Ecce ego ad puluillos veſtros, quibus vos capitis animas volantes: dirumpam eos in manibus veſtris. Sed & de Puluillo Apuleius libr. 10. non ſemel. Vbi puluillos vertit, quæ Lucianus προσκεφάλαια vocatat. Et Horatius Epod. Ode 8.

Quid? quòd libelli Stoici inter ſericos
Iacêre puluillos amant?

De puluinari eſt illud Ouid. lib.1. de Arte amandi:

-- Fuit vtile multis
Puluinar facili compoſuiſſe manu.

His autem puluinis ſericis vſos antiquos fuiſſe, vt & nunc conſtat ex Martiali libr.3. Epigram.40. Sed & de Puluino fit mentio apud Suetonium in Nerone, cap.8. ex quo loco etiam intelligitur, Puluinum & Ceruical idem eſſe. De ceruicali autem diximus ſuprà.

Pvlvisculus, quo mulieres vtuntur ad munditiem dentium. Apule. in Apolog. Magiæ:

Miſi, vt petiſti, munditias dentium
Nitelas oris ex Arabicis frugibus
Tenuem, Candificum, nobilem pulueſculum,
Complanatorem tumidulæ gingiuulæ,
Conuerritorem pridianæ reliquiæ.
Ne qua viſatur tetra labes ſordium,
Reſtrictis fortè ſi labellis riſeris.

Pvmex, vide ſuprà Ciſſeris.

Pyleones, πυλεῶνες, apud Pollucem li.5.c.16. Gualtherus ex Callimacho Corollam vertit.

Ralla, genus veſtis, apud Plautum in Epidico:

Quid iſta, quæ quotannis nomina inueniunt noua,
Tunicam rallam, tunicam ſpiſſam?

Dicta eſt autem à raritate, vt ſcribit Nonius Marcellus.

Recinivm, aut vt alij vocant,

Ricinivm, genus veſtis quadratæ, vt ſcribit Sextus Pompeius lib.18. hinc dictum, vt tradit Varro libr.4. de Ling. Lat. à reiiciendo, quòd dimidiam eius partem retrorſum reiiciebant. Dicitur & Recinus, vt conſtat ex Seruio, qui interpretans illud li.1. Æneid.

Romanos rerum dominos, gentémq; togatam.

Recinus, inquit, dicitur ex eo, quòd poſt terga reiiciatur. vbi etiam oſtendit in vſu fuiſſe mulieribus. Huius quoque mentionem fecit Tullius libr.1. de Legibus. Nonius quoque Marcellus citat Lucilium lib.1. Satyrarum,

Ricinis aurata rica, atque horarta, mitra.

Et Varronem in Prometheo lib.1.

Alia mitram ricinam, aut mitram Meleſenſem.

Martianus Capella libr. 1. ſcribit Tritoniam Pſyche donaſſe ricinium teſſulatum. A ricinio Riciniatus dicitur Arnobio aduerſus gentes. Vide infrà Rica & Ricula.

Redimicvlvm, à redimiendo dictum. apud Virgilium libr. 9. Æneid. illo carmine ſupra ſæpiùs citato:

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Et apud Ciceronem 5. in Verrem Act. apud Plautum in Truculento. Ouid. lib.4. Faſtorum, & libr. 10. Metamorph. & in Epiſtola Deianiræ ad Herculem, qua illum inceſſit, quòd auſus eſſet

Hirſutos mitra redimire capillos.

Vnde poſtea ſubdit:

Detrahat Antæus duro redimicula collo.

Et apud Iuuenalem Sat.2. non ſemel & apud Martianum Capellam libr.9. Eſt autem ornamentum capitis mulierum, & vittarum tæniæ pendentes à poſteriori parte mitræ. Et vt tradit D. Hieronymus 2. Homilia in Cantica Canticorum, interpretans Origenem: redimicula hîc dicit conſtrictiones vel connexiones monilium, quę in ceruicibus ſedere ſolent, ex quibus deducitur & deſcendit per collum reliquus omnis ornatus.

Redvncvlvm, quod Sextus Pompeius dicit vocari Catellá, qua maximè vtuntur ornatus cauſa. Et licet ita ſcribatur in omnibus codicibus, vereor tamen, ne ibi Redimiculum ſit legendum.

Reticvlvm, quod à Iuriſconſulto poſitum eſt inter ornamenta muliebria in l. argumento. §. ornamentorum. ff. de aur. & arg. leg. tegmen capitis muliebre, vt tradit Nonius ex Varrone. De hoc Plin. lib.11. cap.14. Perſona adiicitur capiti, denſiúſve reticulos. Et Iuuen. Sat.2.

Reticulúmque comis auratum ingentibus implet.

Et Tullius 7. in Verrem Act. Ipſe autem coronam habebat vnam in capite, alteram in collo: reticulúmque ad nares ſibi opponebat: tenuiſſimo lino, minutis maculis, plenum roſæ. Ex quo loco intelligis, id dici faſciam laneam vel lineam, ad formam retis factam, quam faciei admouemus, ne agnoſcamur, vel vt naribus ſuaues odores admoueamus. Sed cùm

ad orna

ad ornatum mulierum ſpectat, id certè eſt, quod capillos continet, quod nos vulgò *coiffe* vocamus. Nam vt dicit Varro libr.4. de Ling. Lat. dictum eſt à reti, quod capillos contineret, & Reticulum à raritudine. De hoc reticulo videtur intellexiſſe Ouid. lib.3. de Arte amandi:

Hanc decet ornari teſtudine Cyllenæa.

Vt ſcilicet reticulum ſit curuum inſtar teſtudinis. Quare autem Cyllenæam appellet, diſces ex interpretibus. nihil enim ad hunc locum pertinet.

RETIOLVM quoque à multis dicitur in eadem ſignificatione, vt & dictum eſt ex Seruio ſuprà in Crobyle.

RHIPIS, ῥιπὶς, flabellum: Polluci poſitum inter ornamenta muliebria. vide ſuprà Flabellum.

RICA, & diminutiuè

RICVLA, de quibus Sextus Pompeius lib. 16. Ricæ, & Riculæ, vocantur parua ricinia, & palliola ad vſum capitis facta. Granius autem (vt ille ſubdit) ait eſſe muliebre cingulum capitis, quo præcincta Flaminica redimitur: aut vt in aliis codicibus legitur, quo pro vitta Flaminica redimitur. Nonius autem Marcellus, Rica, inquit, eſt, quod hodie ſudarium dicimus: allegátque Plautum in Epidico, Serenum in Opuſc. libr.1. & Næuium in Pædio. Ex quibus ſatis conſtat, hæc eſſe ex ornamentis muliebrib. Quid autem ſit ſudarium, dicemus poſtea. Confeſtim autem pòſt ipſe Marcellus de Recinio loquitur, & citat illud Turpilij in Veliterna,

Ducit me ſecum: poſtquam ad ædem venimus,
Veneratur Deos. Interim aſpexit virginem,
Geſtantem in capite riculam indutam oſtrinam.

Ex quo intelligis, ipſum Marcellum cenſuiſſe, idem eſſe riculam & ricinium: de quo ſuprà diximus. Vide item ea quæ retulimus in dictione Mutatoria.

ROTVLA, vide ſuprà Circulus.

SAMACIA. σαμάκια, ornamenta quædam muliebria ex Polluce lib.5.c.16.

SANDALIA, σανδάλια, pedum muliebrium ornamenta, de quibus lib. Iudith, cap.10. Menander, Herodotus, Cratinus in Legibus, Cephiſſudorus in Trophonio, Eupolis in Aurea ætate, & omnes ferè Comici, vt ſeribit Pollux libr.7. cap.22. & præterea Clemens Alexandrinus libr.2. Pædagog. ca.11. Sed & eadem voce vtitur è Latinis Terentius in Eunucho:

Vtinam tibi commitigari viderem ſandalio caput.

Vbi Donatus calceamentum eſſe dicit. Iulius Pollux alibi tradit, genus calceamenti fuiſſe Hetruſcis peculiare. D. Hieron. in Eſai. c.10. dicit ſandalia caligas vocari. Vide ſupr. Pedilon. Philoſtratus in imaginib. effingit Cupidinem cum ſandaliis inauratis.

SARDIA, σάρδια inter ornamenta muliebria recenſentur à Polluce lib.7.c.22. ad fin.

SCELEÆ, σκελέαι, inter genera calceamentorum poſitæ à Polluce libr.7. cap.21. vbi ſcribit nonnullos exiſtimare, eaſdem eſſe cum antipodiis, de quib. ſuprà diximus. Has autem Gualtherus Ocreas vertit.

SCIADION, σκιάδιον, vmbraculum: vmbella apud Pollucem lib.10.c.28. vide infrà Vmbraculum.

SCVLPONEAE, calcei ex lana confecti, Næuio, Plauto in Caſina, & Catoni de Re ruſt. cap.59. Hinc Sculponeatus, apud Varronem, qui ſculponeis indutus eſt: Aſpicio ſculponearum bigas ſequi cornutas, vt hinc intelligas, & ad fœminas id genus calceamenti pertinere.

SCYTHICAE, σκυθικαὶ, calceamenti genus, apud Alcæum & Stephanum, autore Cælio Rhodigino lib.18.c.24.

SEGMENTVM, colli ornamentum, quod & Monile dicitur, Seruio in lib.1. Æn. ſic dictum, quòd ex ſegmentis fieri conſueuerit, id eſt, bracteolis aureis, vel argenteis. Valer. Maxim. libr.5. cap.2. vbi de Coriolano loquitur: Matronis (inquit) permiſit, aureis vel ſegmentis. De hoc etiam Iuuen. Saty.2.

Segmenta, & longos habitus, & flammea ſumit.

Quo in loco ſunt qui interpretentur Faſciolas, quæ in veſtis extrema parte aſſutæ, iunctæq; ornamento ſunt indumẽtis muliebribus: vel quibus noua nupta amicitur, vt tradit Probus. Alij accipiunt pro margaritis & mutenulis, id eſt, torquibus. Ouid.3. de Arte amandi,

Quid de veſte loquar? non iam ſegmenta requiro.

Quem in locum Merula, & Mycillus interpretes multa de his dicunt, vt ibi videre poteris.

SELEVCIDES, σελευκίδες, calceamentum muliebre, apud Pollucem lib.7.c.21.

SEMICINCTIA, quæ & ventralia dicuntur, *demy-ceintz* vulgò dicta, de quibus eſt illud Martialis Apophoretum lib.14. diſticho 153.

Det tunicam diues: ego te præcingere poſſum:
Eſſem ſi locuples, munus vtrunque darem.

SEMIMITRA, inter ornamenta muliebria ponitur ab Vlpiano in l. argumento. §. ornamentorum. ff. de auro & arg. leg. Vide Mitra.

SICRICA, à ritu, quòd Romano ritu fœminæ facientes ſacrificium, ea capita velabant, vt tradit Varro lib.4. de Ling. Lat. Quanquam multò veriſimilius eſt, Varronem ibi de rica loqui: locúmque librariorum incuria corruptum eſſe, qui duas dictiones (Sic rica) in vnam contraxerunt.

SICYONIA, genus calceamenti, Sexto Pompeio lib.17. ex Lucilio:

Et pedibus læua Sicyonia demit honeſta.

Cui adde illud Lucretij lib.4.

—Et pulchra in pedibus Sicyonia rident.

Et illud Ciceronis ex libr.1. de Oratore: Si mihi calceos Sicyonios attuliſſes, non vterer, quamuis eſſent habiles & apti ad pedem, quia non eſſent viriles. Et horum quoque mentionem facit Pollux lib.7.c.22. vbi dicit nomen ipſum indicare, quorum inuentum ſint.

SINDON, poſita ab Eſdra ca.3. inter veſtimenta muliebria, de qua Martialis lib.4. Epig.9. aliàs 19.

Ridebis ventos hoc munere tectus, & imbres,
Nec ſic in Tyria ſindone tutus eris.

Et libr. Epigram.

Cultus ſindone non quotidiana.

Eſtque velum tenuiſſimum, vt plerique omnes interpretes aſſerunt. Erátque lineum, vt apertè ex eo apparet quod tradit Laërtius, Cratetem philoſophum ab Athenienſibus fuiſſe reprehenſum, quòd ſindone amiciretur. Quibus ille, Theophraſtum (inquit) oſtendam vobis opertum ſindone. Non credentes eos induxit in tonſtrinam, vbi ille tondebatur, oſtenditque lino coopertum. Pollux lib.7.c.17. Ita de ſindone ſcribit, Σινδὼν αἰγυπτία μὲν ἐπιχώριον, δ᾽ ἂν εἴη τὸ νῦν ... Conſule Cælium libr.16. cap.10. Sindonis autem fit mentio Iudic.14. Prouerb.31. Matthæi 27. Marci 14. & Lucæ 23. Vide ſuprà Amictoria, & Othones.

SISYMBRION, inter ornamenta muliebria poſitum, Polluci libr.5. cap.16. Verùm apud Ariſtophanem Siſymbria vocantur folia & flores, quibus ſponſi coronantur, vt etiam inter cæteros annotauit Cælius lib.28.c.24.

SITLAE, σίτλαι, aurium muliebrium ornamentum, apud Dores, teſte Polluce lib.5.c.16.

SOCCI, vulgò noti, & diminutiuè

SOCCVLI, ſæpe Plinio memorati: ſed vnum tantùm aut alterum locum citare volui ex lib.9.cap. 35. vbi taxans luxum fœminarum, Margaritas, inquit, pedibus, nec crepidarum tantùm aſtragulis, ſed totis ſocculis addunt. Et libr.37.c.2. Qui ſuper omnia muliebria ſocculos induebat e margaritis. Suetonius autem in Vitellio ca.2. Pro maximo (inquit) munere à Meſſalina petiit, vt ſibi pedes præberet excalciandos: detractumque ſocculum dextrum inter togam tunicaſq; geſtauit aſſiduè. Idem in Caligula, ca.52. tradit, Caligulam ſæpe in publicum proceſſiſſe in ſocco muliebri.

SOLEA, volgò cognita, ita dicta, vt ait Feſtus Pompeius, quòd ſolo pedis ſubiiciatur. Cicero de Aruſp. reſponſis: Clodius à crocota, à mitra, à muliebribus ſoleis, &c. Itali Planellas vocant. Hinc Soleatus, ſoleis calceatus. Ciceroni in Verrem Act.7. & in Oratione in Piſonem. Et Solearius, ſolearum confector, Plauto in Aulu.

Soleatus. *Solearius.*

SPATALIVM, muliebre ornamentum, inter delicias mulierum annumeratum à verbo σπαταλάω, quod eſt deliciari. Plinius libr.13.cap.55. eodémque vltimo, tradit hæc ſpatalia à mulieribus confici è frutice plocamo. Id autem fuiſſe manuum ornamentum, oſtendit illud Tertulliani libr.1. de cultu fœminarum: Cæterùm neſcio, an manus ſpatalio circundari ſolita ſit, & duritia catenæ ſtupeſcere ſuſtineat.

SPECVLVM, muliebribus ornamentis annumeratum Exodi 28. & Eſaiæ 3. dictum à ſpeciendo, eò quòd in eo ſe fœminæ aſpectent, vt dicit Varro lib.4. de Ling. Lat. Vide ſuprà Catoptron.

SPHENDONE, σφενδόνη, apud Pollucem lib.5. c.16. vbi Gualtherus interpres Fundam vertit: éſtq; vt nonnullis placet, pala annuli.

SPHRAGIS, σφραγὶς, & Sphragidium, σφραγίδιον anoulus ſigillatorius, ſiue ſigillum: nam & id inter ornamenta muliebria ponit Pollux libro 5. cap.10. & libr.7. cap.12. Vbi Sigillum vertit Gualtherus.

SPINTHER, armillæ genus, quo mulieres vtebantur in brachio ſummo ſiniſtro, vt ſcribit Sextus Pompeius lib.17. At Priſcianus libr.5. dicit id ſignificare aut fibulam in humeris, aut armillam. Ex Plauto autem in Menæchmis, in multis locis intelliges, id eſſe ex ornamentis muliebribus.

SPIRA, & diminutiuè

SPIRVLA, à Plinio libro 19. cap.35. inter ornamenta muliebria refertur, cùm ait, vidiſſe ſe Lolliam Paulinam, Caij principis matronam, ſmaragdis, margaritiſque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, ſpiris, auribus, collo, manibus, digitiſque. De ſpiris quoque loquitur Xenophon Rer. Græcarum libr.4. cùm dicit, Aſcenderant ſpiris induti, perinde ac æſtate, quaſi ſcilicet id ſit veſtimentum æſtiuum. Vide Cæl. libr.16. c.11. poſt prin.

STALAGMIVM, genus inaurium, vt tradit Sext. Pompeius libr.17. ex autoritate Cælij in Cratino, aut (vt alij ſcribunt) in Carine: Ex aure eius ſtalagmium domi habeo. Hac quoque dictione vſus Plautus in Menæchmis:

Amabo, mi Menæchme, inaures da mihi:
Facienda pondo duûm nummûm ſtalagmia.

Sunt igitur ornamenta aurium, ſimilitudinem ſtillarum congelatarum repræſentantia: σταλαγμὸς enim ſtilla eſt. Apud Sextum tamen in quibuſdam codicibus Stalagnium legitur, in aliis Stalagninum, in aliis Stalagmum, vbique, arbitror, corruptè. Apud Plinium lib.34. cap.12. Stalagmias legimus fœmin. gener. pro puriſſimo chalcanthi genere in ſtiriarum formam concreto.

STOLA, quam inter veſtimenta muliebria ponit Vlpianus in l. veſtis, §. muliebria. ff. de auro & argent. leg. & ante eum Tullius in 7. Philipp. Sumpſiſti virilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolam reddidiſti. Et Varro, & Ioſephus lib.19. cap.1. vbi Caligulam carpit, quòd ſtolis muliebribus vteretur. Ea autem ad imos pedes demittebatur, vt ſcribit Nonius Marcellus, & probatur loco eo Tibulli, quem poſtea citabimus, alióque Horatij loco libr.1. Ser. Sat.2.

Magno prognatam depoſco Conſule cunnum,
Velatámque ſtola.—

Et paulò pòſt:

Ad talos ſtola demiſſa, & circundata palla.

Erátque propria honeſtarum matronarum. Ouidius de Arte amandi:

Ecquid ad hæc omnes rigida ſubmouimus arte,
Quas ſtola contingi, ſumptáque vitta vetat?

Et lib.3. de Ponto, Epiſto.3. ad Maximum:

Scripſimus hæc illis, quarum nec vitta pudicos
Attingit crines, nec ſtola longa pedes.

Et Tibullus lib.1. Eleg.6.

Sit modò caſta doce, quamuis non vitta ligatos
Impediat crines, nec ſtola longa pedes.

Hinc ſtolatus pudor, pro honeſto & matronali pudore dictus à Martiale lib.1. Epigr.92.

Quis Floralia veſtit, & ſtolatum
Permittit meretricibus pudorem?

Cæterùm Valerius Maximus libr.6. c.1. quod de pudicitia eſt, in princ. Matronalem ſtolam appellat. Te, inquit, cuſtode, matronalis ſtola cenſetur. Maximè autem erat hæc ſtola locupletum, & primariarum, vt toga plebeiarum, & ſecundæ claſſis, vt Budæus, & alij nonnulli ex Horatio putant, dicta Sat.2. libr. Ser.1. Nos autem poſteà de toga dicemus. Sed & ſtola virorum quoque erat, vt multis probat Lazarus Bayſius lib. de Re veſtiaria, in princ. & vt videre licet ex Gen. ca.41. vbi Pharaon veſtiuit Ioſeph honoris cauſa ſtola byſſina. Et certè etiam apud Græcos confunditur. Nomen autem accepit ἀπὸ τοῦ στέλλεσθαι, quod eſt indui. Alibi autem Marcellus ſcribit, ſtolam apud veteres fuiſſe quicquid corpus tegeret. Vbi multos citat. Vide infrà in Toga.

STOMIA, στόμια, à Polluce poſita, inter ornamenta colli lib.5. c.16. vbi Gualtherus vertit Oreas.

STRAGVLA, & Stragulum, de quo apud Iuriſconſultum in l. cùm Tonicam. ff. de auro & arg. leg. & in l. quæſitum eſt. §. ſed ſi fundus. ff. de fund. inſtrum. & in l. inſtratum. ff. de verb. ſign. vbi tu vide Alciatum. Stragulæ veſtis meminit Cicero in 4. in Verrem actione, vbi Aſconius Pedianus eam dicit eſſe veſtem pictam.

STREPTOS, στρεπτὸς, torquis apud Perſas, à στρέφω, torqueo. Vnde apud Herodotum, στρεπτοφόροι, id eſt, torquati, ſiue torquem ferentes. Polluci autem lib.5. ca.16. στρεπτοὶ ponuntur inter ornamenta muliebria. Gualtherus vertit Fibulas, de quibus ſuprà diximus.

STRIGILES, quibus vtebantur in balneis ad abradendas corporis ſordes, ſudorémque detergendum. Fiebant ex auro, & argento, & nonnunquam ex quibuſcumque lapidibus. Perſius Sat.5.

I puer, & ſtrigiles Criſpini ad balnea defer.

De ſtrigilibus quoque eſt Apophoretum Martialis lib.14. Diſticho 51.

STROBILIA, στροβίλια, poſita inter ornamenta muliebria à Polluce lib.5. c.16. vbi Gualtherus vertit Reculas.

STRO

Strophion, στρόφιον, poſitum vſt à Polluce inter ornamenta muliebria: èſtque faſcia breuis (vt inquit Nonnus) quæ virginalium papillarum tumorem cohibet, teſtibus Plauto in Aulularia, Turpilio in Philopatro, Varrone in Seſquiulyſſe, & Tullio in Clodium. Quibus adde illud Catulli Argonauticis, de Ariadna loquens,

Non tereti ſtrophio lactantes vincta papillas.

Aut, vt alij legunt, Teretes, euincta papillas. Sed & Strophia coronæ dicebantur, ab inſigni quod imprimebatur capiti ſacerdotum, ἀπὸ τοῦ στρέφειν, hoc eſt, vertendo. Hinc Plinius lib. 21. cap. 2. in princip. Tenuioribus vtebantur antiqui, Strophia appellantes vnde Strophiola. Suidas verò ſcribit στρόφιον τὸ στρογγύλον ζωνάριον, id eſt, rotundum cingulum, καὶ στέφανον τῆς κεφαλῆς, id eſt, coronam capitis. Vnde Virgilius in Copa:

Et grauidam roſeo necte caput ſtrophio.

De ſtrophiis vide è noſtris Catellianum Cottam, in memoriali, incipienti vndoues Cilicij. Ab hoc

Strophiarij. autem dicuntur Strophiarij Plauto in Aulularia pro confectoribus ſtrophiorum.

Strophiolum, diminutiuum à ſtrophio, vt iam docuimus ex Plinio.

Subligaculum, & ſubligar, priùs apud Ciceronem lib. 1. Offic. alterum apud Iuuenalem Sat. 6. Martialem lib. 3. Epigr. 45. & Plin. lib. 17. c. 14. Eſt autem vtrumque id, quo pudendæ partes corporis teguntur, vt tradit Nonius Marcellus. Hoc autem vtuntur & fœminæ cùm in balneas ingrediuntur. Caſtalio Leuit. cap. 6. Subligacula vertit, quæ alij fœminalia interpretantur.

Subucula, genus veſtis Nonio Marcello, ex Varronis lib. 1. de Vita pop. Rom. cuius verba hæc ſunt: Poſtea cùm duas tunicas habere cœperunt, inſtituerunt vocare Subuculam & induſium. Sed & idem Varro lib. 4. de Ling. Lat. dicit Subuculam dictam, quòd eſſet ſubtus: vt Supparum, quod ſuprà eſſet. Acron autem explicans illud Horatij libro 1. Epiſt. 1.

— Rides, ſi fortè ſubucula pexa
Trita ſubeſt tunicæ. —

Subucula (inquit) propriè dicitur pannus additius, à ſubiiciendo, vel à ſubſuendo. Diuus quoque Hieronymus, ita de ſubucula loquitur in Iouinianum: Tunc pexa tunica, & nigra ſubucula veſtiebaris, ſordidatus & pallidus, quem in eo reprehendit Beroaldus in Apuleij Aſinum aureum, lib. 2. tanquam perperam intellexerit, quid pexa tunica eſſet, vt ibi videre poteris. Vide item infrà in dictione Supparus.

Succinum, hîc non adſtruxiſſem, niſi Plin. lib. 37. cap. 2. hæc ſcripſiſſet: Proximum locum in deliciis, fœminarum tamen adhuc tantùm obtinent ſuccina. Id autem quid ſit, ex eo loco & capite ſequenti intelliges, & ex Ruellio cap. 39. lib. 1. vbi & ſuccinum decoris cauſa, quadam monilium vice, à mulieribus apud nos geſtari ſcribit, ab aliis effictum in orbiculos, ſeu verticilla, quibus preces ſuas annumerant in collo, brachiiſve, aut certè in cinctu ferri. De ſuccino quoque eſt illud Iuuenalis Satyr. 6.

In cuius manibus ceu pinguia ſuccina tritas
Cernis ephemeridas. Et lib. 9.
En cui tu viridem vmbellam, cui ſuccina mittas
Grandia. —

Suoarium, & diminutiuè.

Suoariolum, linteum, quo ſudor faciei abſtergitur, & nares purgantur, vt ſatis patet ex Suetonio in Nerone, cap. 25. & clariùs cap. 48. duobus in locis: item ex Quintiliano lib. 6. cap. 3. & lib. 11. cap. item 3. & ex Martiale lib. 11. Epigram. 37. Sudarij autem appellatione vtitur Caſtalio Iſayæ, cap. 3. pro eo quod vulgata editio habet Sindonem. Sudarioli appellatione vſus eſt D. Hieronymus ad Nepotianum de Vita clericorum. Vtrumque autem id eſt, quod vulgò noſtrates *mouchoir* vocant. Vide ſuprà Ricula.

Suffibulum eſt, vt ſcribit Feſtus Pompeius lib. 17. veſtimentum album, prætextum quadrangulum, oblongum, quod Veſtales virgines ſacrificantes in capite habebant: ídque fibula comprehendebatur.

Superhumerale, vide ſuprà Epomis, & Humerale.

Supparus, ſiue Supparum, linteum eſt femorale, ad talos vſque pendens, vt tradit Nonius Marcellus: ita dictum, quòd ſubtus appareat. Vtitúrque is teſtimonio Plauti in Epidico, Næuij in Pedio, Afranij in Epiſtol. Varronis in Eumenidibus. Sextus autem Pompeius lib. 17. Supparus, inquit, eſt veſtimentum puellare, lineum, quod & ſubucula, id eſt, camiſia dicitur, ex Afranio, vbi ſuprà. Sed & hac voce vſus eſt Cicero, & Quintilianus, & Seneca & Iuuenalis, & Apuleius. De ſubucula autem ſuprà diximus: vbi & nonnihil de ſupparo attulimus ex Varrone. Eſt autem & Supparium aliud, nempe genus veli mimici, ex Donato in Terent. & videre licet apud Apuleium lib. 1. de Aſino Aureo, Supparium ſcenicum complicato, & alios. Vide ſuprà Palliolum.

Sullisa, vide infrà Thyſanon.

Symmetria, συμμετρία, veſtis talaris, hoc eſt, ad talos vſque demiſſa, apud Pollucem libro 7. cap. 13.

Synthesis, ſignificat genus veſtis, quo ditiores ad ſumptum vti ſolent: & interdum omnem veſtem in veſtiario poſitam, in l. Titia. §. 1. ff. de auro & argen. leg. Extat de ſyntheſi Martialis Apophoretum lib. 14. diſticho 141.

Dum toga per quinas gaudet requieſcere luces,
Hos poteris cultus ſumere iure tuo.

Syrma, cauda ſiue tractus veſtis fœminarum. Martialis lib. 4. Epigram. 155.

Muſa nec inſano ſyrmate noſtra tumet.

Item lib. 12. Epigram. 91.

Aptaſti longum tu quoque ſyrma tibi.

Dictum eſt autem Sytma ἀπὸ τοῦ σύρειν, hoc eſt, ab eo quòd trahatur.

Tæniæ, ταινίαι, ſunt, quas vittas vocant, quibus crines ligantur, vt ait D. Hieronymus in Iſayam ca. 3. Verùm ita de his loquitur Sextus Pompeius lib. 18. Tænias Græcam vocem ſic interpretatur Verrius, vt dicat ornamentum eſſe laneum capitis honorati: ídque ex autoritate Cæcilij in Androgyno, Ennij in Alexandro, & Accij in Neoptolemo, vt ibi videre poteris. Sunt qui dicant, tæniam eſſe vittarum extremitatem: vt Seruius interpretans illud Virgilij 7. Æneid.

— Fit tortile collo
Aurum ingens coluber, fit longæ tænia vittæ.

Donatus autem ibi ſimpliciter interpretatur, tæniam, id eſt vittam. Nam ſunt qui totam vittam eſſe dicant, ex eodem Virgil. lib. 5.

Puniceis ibant cuncti tempora tænis.

Hieronymus autem loco iam citato ſimpliciter vittas eſſe dicit. Vbi & ipſe Seruius dicit Tænias aliàs ſignificare vittas, vt ibi: aliàs extremitates vittarum, vt in illo præcedenti loco. De vitta autem dicemus infrà ſuo loco. Sunt item, qui tæniam dicant zonam eſſe. Vide Cælium Rhodiginum lib. 16.

Digitized by Google

cap. 10. in fin. Sunt & qui faſciam interpretentur, Tænion verò neutro genere, Atticè ταινίδιον, pe-ctorale eſt, ſiue torques, aut monile. Conſule Lexicon.

Talare, vide ſuprà ποδήρης.

Tanthevristi, τανθευριστοὶ, quædam ornamentorum genera, lapillos quoſdam à ſe dependentes habentia: ita dicti à motu gemmarum, vt tradit Pollux lib. 5. cap. 16.

Tarentina, genus ornamenti muliebris, Æliano lib. 7. de Varia hiſtoria.

Theristra, quæ & Theriſtria (vtrumque enim reperitur) inter ornamenta muliebria poſita Eſaiæ 3. cap. quo in loco. D. Hieronymus dicit, ea à nobis Palliola poſſe appellari, quibus obuoluta fuit Rebecca, & hodie quoque Arabiæ & Meſopotamiæ mulieres operiuntur: quæ Hebraicè dicuntur, רדידים Græcè θέριστρα, καὶ θερίστρια dicta, ab eo quòd ἐν θέρει, hoc eſt, in æſtate & caumate corpora protegant fœminarum. Hæc ille. Locus autem ille de Rebecca eſt Geneſ. 24. ad fin. quem interpres Latinus ita vertit: At illa tollens citò pallium ſuum operuit ſe, Caſtalio autem Flammeum vertit: de quo & nos ſuprà diximus. Idem Hieronymus in libr. Hebraicarum traditionum in Geneſim, Theriſtrum, inquit, pallium dicitur, genus etiamnum Arabici veſtimenti, quo mulieres prouinciæ illius velantur. Id autem eſſe æſtiuam veſtem, vt thimaſtion (de quo ſuprà diximus) hyemalem, plerique autumant. Differentiam autem theriſtri & theriſtrij videtur facere Pollux lib. 7. c. 13. vbi vtrunque ponit inter veſtimenta communia viris & mulierb. Horum prius Gualtherus vertit Meſſoriam veſtem: alterum in ſua voce Græca reliquit.

Thrsna, quæ Cypriis dicuntur veſtes floridæ ac variegatæ, ab animalibus eiuſdem nominis, varietate diſtinctis ac maculoſis, id eſt, ἐστιγμένων, apud Theſſalos, vt è recentioribus tradit Cælius Rhodiginus lib. 16. c. 9.

Thysanon, θύσανον, ſiue etiam Thiſſanon, (nam vtrunque reperitur) quod & Syllabam vocari tradit Pollux lib. 7. cap. 14. Eſt autem fimbria, ſiue ala. Huius meminit Homerus in ornamentis Iunonis lib. 14. Iliad.

Ζώσατο δὲ ζώνην ἑκατὸν θυσάνοις ἀραρυῖαν.

Pro qua voce Eobanus Heſſus Bullas vertit, Andreas autem Diuus, Fibras. Ab hac autem voce deducto epitheto, idem Homerus alicubi αἰγίδα θυσανόεσσαν appellat.

Tiara, ornamentum capitis, quo primùm vſæ ſunt mulieres Perſicæ, & poſtea Reges, & Sacerdotes. Hanc quoque inter ornamenta muliebria enumerat Pollux lib. 5. cap. 16. Hanc ita deſcribit D. Hieronymus ad Fabiolam. Quartum genus veſtimenti eſt pileolum rotundum, quaſi ſphæra media ſit diuiſa, & pars altera ponatur in capite. Hoc Græci, & noſtri, tiaram vocant: nonnulli galerum. Non habet acumen in ſummo, nec totum caput vſque ad comas tegit, ſed tertiam partem à fronte inopertam relinquit: atque ita in occipitio vitta conſtrictum eſt, vt non facilè labatur ex capite. Strabo autem lib. 15. tradit eſſe calceamentum altum ac duplum magorum inſulis ſimile. De Tiara autem reperies apud Plautum in Perſa, Virgil. 7. Æneid. Ouid. 11. Metamorph. Iuuenalem Satyr. 6. & iterum Apuleium lib. 10. Metam. Exod. cap. 28. & 29. Ezech. cap. 23.

Tibialia, quibus tibiæ velantur, eóque nomine id etiam armorum genus intelligimus, quo tibiæ muniuntur, vt apud Iuriſconſultum in l. qui commeatus. §. 1. ff. de re milit. & apud Suetonium in Auguſto cap. 82. Græci vocant κνημῖδας. Homerus 3. Iliad. loquens de Paride:

Κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμῃσιν ἔθηκε.

Toga, quam & Iuriſconſultus in l. veſtis. §. virilia. ff. de aur. & argent. leg. ponit inter virilia veſtimenta, non ſolùm viris, verùm etiam fœminis in vſu eſſe ſolet, vt ſcribit Seruius enarrans illud Virgilij lib. 1. Æneidos, *Gentémque togatam.* Bene, inquit, togatam, quia omnis ſexus toga vtebatur: & Nonius Marcellus ex autoritate Afranij in Fratriis, Equidem prandere ſtantem nobiſcum incinctam togam. Et Varronis lib. 1. de Vita pop. Romani: Præterea quòd & in lecto togas habebant. Antè enim olim fuit commune veſtimentum, diurnum & nocturnum, virile & muliebre. Nam & Aſconius Pedianus in 3. in Verrem act. Toga, inquit, communis habitus fuit & maris & fœminarum: ſed prætexta honeſtiorum, toga viliorum: quod etiam circa mulieres ſeruabatur. Hæc ille. Tandem verò obtinuit, vt mulieres adulterij conuictæ in publicum egredi togatæ cogerentur: vt probatur ex Iuuenale Satyra 2.

Damnetur, ſi vis, etiam Calphurnia, talem
Non ſumet damnata togam.—

Et Martialis lib. 2. Epigram. 39.

Coccina famoſæ donas & ianthina mœchæ.
Vis dare, quæ meruit, munera? mitte togam.

Hinc Tibullus lib. 4. ad Sulpitiam, Eleg. 10. Togam pro ſcorto poſuit.

Sit tibi cura togæ potior, preſſúmque quaſillo
Scortum, quàm Serui filia Sulpitia.

Similiter Horatius Togatam pro ſcorto vſurpauit lib. 1. Serm. Satyr. 2.

— quid inter —
Eſt, an matrona, ancilla, peccéſue togata.

Quem in locum Acron, matronæ, inquit, quæ à maritis ob adulterium repudiabantur, togam accipiebant: remota ſtola, propter ignominiam. Toga autem meretrici apta. Ita enim proſtare ſolebant cum togis puellæ, vt diſcernerentur à matronis: & ideo quæ adulterij damnatæ fuerant, hac veſte vtebantur. Eadem ferè ibidem ſcribit Porphyrion.

Torqves, & Torquis, res omnibus nota. Eſt enim circulus aureus, vel argenteus, vel alterius materiæ, flexilis, obtortus, colli & ſummi pectoris ornamentum: ponitúrque inter ornamenta muliebria Eſaiæ 3. c. vbi Hieronymus tradit, eum pendere vſque ad pectus. & Ezechielis 16. ibi, Et dedi torquem circa collum tuum. Id autem eſt, quod volgò *Chaine* vocamus. Hinc quã Torquatæ columbæ dictæ Propertio lib. 4. Eleg. 5.

Sed cape torquatæ, Venus ô Regina columbæ, &c.

Et torquatus palumbus Martiali lib. 13. diſticho 67.

Inguina torquati tardant, hebetántque palumbi.

Torquem autem habent ex pſittacis nonnulli, teſte Plin. lib. 10. c. 42. India (inquit) autem hanc mittit, viridem toto corpore, torque tantum miniato in ceruice diſtinctam. Apuleius quoque libr. 6. columbas Veneris currum trahentes, torquatas facit. Procedunt (inquit) quatuor columbæ candidæ hilares inceſſibus, pictæ colla torquibus, iugúmque gemmeum ſubeunt. Sed & id commune ornamentum fuiſſe viris, ſatis conſtat ex hiſtoria T. Manlij Torquati, relata à Liuio 1. decad. lib. 7.

Tricæ, leuiora mulierum ornamenta, ita dicta, quòd vana ſint & futilia.

Trichapton, τρίχαπτον, inter ornamenta muliebria poſitum à Septuaginta interpretibus, Ezechielis 16. cap. nullo tamen Græcorum vſu, aut exemplo: vt ſcribit D. Hieronymus in commentariis

eius

eius loci. Idque ſubdit fuiſſe tantæ ſubtilitatis veſtimentum, vt pilorum & capillorum tenuitatem habere credatur: vnde & ego (inquit) volens tenuitatem exprimere veſtimenti, pro Trichaptn, ſubtiliùs tranſtuli, Quod tenui ſtamine atque ſubtegmine textum erat. Caſtellio autem Sericum vertit.

Trichypha, apud Pherecratem Poetam, pro puellarum indumentis intelligit Athenæus.

Trigastra, τρίγαστρα, inter ornamenta muliebria recenſetur à Polluce lib. 7. cap. 31.

Triopis, τριωπίς, monilis ſpecies, tres veluti oculos habentis, apud Pollucem lib. 5. cap. 16.

Trophium, ornamenti genus, quod Pſychæ à Tritonia datum ſcribit Martianus Capella lib. 1. niſi illic Strophium legendum ſit, quod magis credo: de quo ſuprà diximus.

Tunica, non virorum ſolùm, ſed & mulierum veſtimentum fuit, vt ſatis ſignificat Iuriſconſultus in l. veſtis. §. muliebria. ff. de auro & arg. Et Ouid. lib. Amorum 3. Eleg. 6.

Sic etiam tunica tanguntur illa ſua:

Et lib. 2. de Arte amandi:

Adſtiterit tunicata? mouet incendia, clama.
Sed timida, caueat frigora, voce roga.

Et Martialis lib. 11. Epigr. 100. ad Leſbiam:

De cathedris quoties ſurgis (iam ſæpe notaui)
Pædicant miſeram, Leſbia, te tunicæ.

Ex quibus intelligis, tunicam eam eſſe, quæ cuti omnino proxima eſt, quam Interulam alij vocant, de qua ſuperiùs attigimus: nos vulgò camiſiam vocamus, de qua etiam ſuprà diximus: quod & videre licet cùm ex aliis multis autorum locis, tum ex illo Plauti in Trinummo, Tunica pallio propior eſt: de quo etiam diximus in pallio. Ex illo quoque Apuleij lib. 9. Metam. Interim Philesitherus cognito ſtrepitu, raptim tunicam iniectus, &c. Nam paulò antè dixerat illum nudum eſſe. Vide ibi Beroaldum: & eſt fol. 97. in paruis. Nonius autem Marcellus, multorum autoritate, ſcribit tunicam eſſe veſtimentum ſine manicis.

Tunica pallio propior, prouerbium.

Velum, atque etiam Velamen, & Velamentum, quo ſcilicet mulier caput velat, & operit, vel frigoris, vel vmbræ cauſa. Vide infrà Vmbella. & in l. quæſitum eſt. §. ſi domus. ff. de fund. inſtruct. & inſtr. leg. Vide etiam ſuprà Entropides.

Ventrale, veſtimentum ventrem contegens, apud Plinium, libr. 8. cap. 48. de quo & ſuprà, ni fallor, diximus in Semicinctiis.

Vertebræ, vide ſuprà Helices.

Viriæ, & diminutiuè

Viriolæ, de quibus in l. argumento. §. ornamenta. ff. de auro & arg. leg. vbi ponuntur inter ornamenta muliebria. & l. vlt. ff. eo. tit. cùm dicitur, Lineas duas ex margaritis, & viriolas è ſmaragdis. & l. ſi tibi. §. 1. de opt. lege. vbi ſcribitur, Si ex quatuor viriolis duæ, quas elegiſſem, mihi legatæ ſint, &c. De viriis autem meminit Plin. lib. 33. cap. 3. haud multò poſt prin. Vt habeant in lacertis iampridem & viri, quod e Dardanis venit: itaque Dardanium vocatur. Viriæ Celticæ dicuntur: viriles Celtibericæ. Habeant fœminæ in armillis, digitiſque totis, collo, auribus, ſpiris, &c. De vtriſque loquens Nebriſſenſis, in Lexico Iuris ciuilis eas dicit eſſe armillas, ex gemmis margaritiſque auro cælatis. Catel. Cotta in memor. incip. viriolæ. dicit eo nomine ſignificari minores annulos, quos vulgus corrupto vocabulo vergettas appellat. Bayſius in libello de re veſtiaria, ait, ſibi videri Iuuenalem viriolas deſignare, cùm ſcribit Saty. 6.

Nil non permittit mulier ſibi, turpè putat nil,
Cùm virides gemmas collo circundedit, & cùm
Auribus extenſis magnos commiſit elenchos.

Tanquam ſcilicet hæ viriolæ fuerint ex gemmis viridibus: nec tamen aliquid ea in re certi diffinit. D. Ambroſius in lib. 1. de Abraham Patriarcha, cap. 9. eodémque vlt. interpretans 24. cap. Geneſeos, vbi cæteri interpretes vertunt Armillas, is Virias tranſtulit.

Vittæ, & ipſæ numerantur inter ornamenta muliebria, in l. argumento. §. ornamentorum. ff. de auro & arg. lega. quibus ſcilicet mulieres capillos colligant: vt ſatis oſtendit illud Ouidij 1. Metamorph.

Vitta coërcebat poſitos ſine lege capillos.

Et lib. 2.

Vitta coërcebat neglectos alba capillos:

Erántque olim propriæ honeſtarum matronarum, virginum, & Veſtalium. Tibullus libr. 1.

Sic modò caſta doce, quamuis non vitta ligatos
Impediat crines, nec ſtola longa pedes.

Virgilius lib. 7. Æn. loquens de Amata Regina:

— Fit tortile collo
Aurum ingens coluber, fit longæ tænia vittæ,
Innectítque comas.

Et rurſum eodem lib. de eadem loquens,

Soluite crinales vittas, capite Orgia mecum.

Quo loco Seruius, Quæ, inquit, ſolarum matronarum erant: nam meretricibus non dabantur. Ouid. lib. 3. Faſtor. de Syluia Veſtali:

Decidit ante ſacros linea vitta focos.

Et lib. 4. eiuſdem operis:

Rite Deam Latiæ colitis matréſque nurúſque,
Et vos, quas vitta, longáque veſtis adeſt.

Et lib. 6. eiuſdem operis:

Nulláque dicetur vittas temeraſſe ſacerdos,
Hoc duce, nec viua defodietur humo.

Et lib. 3. de Ponto, Epiſt. 3. ad Maximum:

Scripſimus hæc illis, quarum nec vitta pudicos
Attingit crines nec ſtola longa pedes.

Et lib. 3. Amor. Eleg. 6. loquens de Ilia Veſtali:

Quo cultus abiere tui? quid ſola vagaris?
Vitta nec euinctas impedit alba comas?

Et lib. 1. de Arte amandi, haud procul à principio:

Eſte procul vittæ tenues inſigne pudoris.

Et rurſum:

Ecquid ab hac omnes rigida ſummouimus arte,
Quas ſtola contingi, ſumptáque vitta vetat?

Hinc Vittata ſacerdos, Lucano lib. 1. Pharſaliæ:

Veſtalémque chorum ducit vittata ſacerdos.

Et Iuuenali Satyr. 4. poſt princip.

— Cum quo nuper vittata iacebat.
Sanguine adhuc viuo terram ſubitura ſacerdos.

Item Ouidio lib. 1. Amor. de Caſſandra vate, & ſacerdote:

Hic, niſi vittatis quòd erat Caſſandra capillis, &c.

Hæ alio nomine Tæniæ appellantur, vt placet D. Hieronymo in Iſayam 3. cap. quemadmodum & ſuprà diximus in dictione Tæniæ. Vittæ fit mentio in c. fœminæ. 30. q. 5. Vittam crinalem memorat Martianus Capella lib. 1. & antè Virgilius lib. 7. Æneid.

Soluite crinales vittas.

Sed & vittas viriles fuiſſe, oſtendit illud Virgilij 3. Æneid.

Rex Anius, rex idem hominum, Phœbique ſacerdos,
Vittis, & ſacra redimitus tempora lauro,
Occurrit. —

Et Deorum quoque probat illud Virgilij libro 2. Æneid.

— Vittaq; Deum quas hoſtia geſſit.

Et ibi Seruius, qui & ad hoc adducit illud eiuſdem, eodem lib.paulò pòſt,

Virgineas auſi diuæ contingere vittas.

VMBELLA, & Vmbraculum,id eſt, velum quo fœminæ arcent Solis ardores.De priori eſt teſtimonium apud Iuuenalem Saty.9.

Et cui tu viridem vmbellam,cui ſuccina mittas
Grandia. —

De altero illud Ouidij lib.2,Faſtor.

Aurea pellebant tepidos vmbracula Soles,

Et illud Martialis lib.14.Epigram.28.

Accipe quæ nimios vincant vmbracula Soles:
Si licet & ventus,te tua vela tegent,

Vide Robertum Stephanum.

VNOVANTA, id eſt, μύξα, ornamentis muliebribus annumerat Pollux lib.7.cap.22.

VNIONES, qui & margaritæ dicuntur,vt ſuprà docuimus,ponuntur & ipſi inter ornamenta muliebria in l.Seia.in prin.ff.de aur.& argen.leg. Et de his quoque fit mentio in l.apud Celſum.§.item quæritur ſi vniones.ff. de doli excep. Scribit Ælius Lampridius Alexandrum Seuerum Imperatorem Rom. cùm quidam Legatus vniones duos vxori eius obtuliſſet,magni ponderis & inuſitatæ menſuræ, vendi eos iuſſiſſe: & cùm pretium non inuenirent, ne exemplum malum à Regina naſceretur, ſi eo vteretur, quod emi non poſſet, Inauribus Veneris eos dicauiſſe.Plinius 37.c.3. tradit vniones aure circumferri,gemmas digitis.

XANION, ξάνιον, inter inſtrumenta muliebria poſitum à Polluce libr.10.cap.28.vbi Gualtherus vertit Calamiſtrum,de quo ſuprà diximus.

XENION, ξένιον, auratum capitis ornamentum,ex eodem Polluce lib.5.cap.26.qui idem etiam κτένιον dici aſſerit.de quo ſuprà.

XERAMPELINÆ veſtes,matronales dictæ,ab ampelino colore, qui medius eſt inter coccum & muricem. Has Merula ſcribit etiam Atrebaticas fuiſſe appellatas apud Iouenalem Satyr.6.

Et xerampelinas veſtes donauerit ipſi.

XYRON, ξυρὸν, inter ornamenta muliebria poſitum Polluci lib.7.c. 22.& lib.10.c.28. Gualtherus vtrobique Nouaculam vertit.

XYSTIS, ξυςὶς, talaris tunica & muliebris Cælio lib.21.cap.18.Hanc autem ponit Pollux inter veſtimenta communia virorum, & mulierum lib. 7. cap.13.Clemens verò Alexandrinus Pædagog.lib.2. cap.10.inter veſtes mulieribus proprias.Nec deſunt, qui dicant eſſe veſtem ſubtilem, à ξύω,quòd puluerem radat:aut vt alij malunt, ἀπὸ τοῦ ξύσαι, quòd ſit veluti raſum propter tenuitatem.

ZINICHION, corrigia calceamenti.

ZOMA, ζῶμα, & Zoſma, ζῶσμα, cingulum, zona, quæ propriè eſt auuum, vt tradit Pollux lib.7. c.13.ex autoritate Menandri, & rurſus lib. 2.c.4.vbi de Thorace loquitur.

ZONA,& diminutiuè

ZONVLA, apud Catullum in Epithalamio Iuliæ.Græcis dicuntur ζώνη, & diminutiuè, ζώνιον.Ammonius autem tradit ζώνην virorum eſſe, ζώνιον mulierum.Sed prius illud promiſcuè de virorum & mulierum cingulo dicitur.Nam inter muliebria ornamenta enumeratur etiam à Iuriſconſulto in l.veſtis,muliebria. ff.de aur.& arg.leg. Cui adſtipulatur Martialis lib.14.diſticho 156.

Longa ſatis nunc ſum:dulci ſed pondere venter
Si tumeat, fiam tum tibi Zona breuis.

Qui locus in memoriam affert hiſtoriam vetuſtiſſimam. Ferunt enim, Admetam Euriſtei filiam, Hippolytæ Amazonum Reginæ zonam celebratiſſimam admodum concupiuiſſe: ideóque Euryſteum Herculi id muneris impoſuiſſe:qui cùm Theſeo,Telamone,aliiſque nonnullis comitatus,Themiſcyram perueniſſet, Amazonum vrbem, cum illis Iunonis monitu concitatis, prælium dicitur conſeruiſſe, & Hippolytam contra ſe ſtantem interemiſſe, eiúſque zonam abſtuliſſe, quam poſtea Admetæ tradidit, Sunt tamen, qui non interfectam ab Hercule Hippolytam velint, neque zonam illam eo modo fuiſſe raptam:ſed cùm ſororem illius Menalippam ex inſidiis Hercules excepiſſet, Hippolytam pro eius redemptione ſponte ſua cingulum Herculi tradidiſſe. Poſtea autem eius cinguli gratia Amazonas cum exercitu Athenas perueniſſe, & vniuerſam Atticam deuaſtaſſe. Iulius Pollux libr.2.cap.4. quo loco de thorace diſſerit,ſcribit ζώνην Græcis dici,quam Romani Faſciam vocant. Dicitur autem zona à Græco verbo ζωννύω, quod eſt cingo. Præter hæc vide, quæ ampliùs dicam de zonis, nume.ab hinc 3.De Cingulo autem ſuprà diximus ſuo ordine,vbi etiam de Cinctura,quæ idem ſignificat.

28 Súntque alia propè infinita ornamentorum & veſtimentorum muliebrium genera, quorum bonam partem videbis apud Ariſtophanem vbique,ſed potiſſimùm ἐν θεσμοφοριαζούσαις, apud Pollucem Onomaſtici lib.5.c. 16. & iterum lib.7.c.13.& aliis multis ſequentibus & iterum cap.22. vbi dicit tot eſſe vt enumerari nequeant. & lib.item 10.c.28.& apud Clementem Alexandrinum Pædag.lib. 2.c.12. eodémque vltimo, & noſtros Iuriſconſultos in tit. ff.de auro & arg.leg.Volaterranum Philolog.lib.27. & Lazarum Bayſium in libro de re veſtiaria:Franciſcum Grapaldum lib.2. de partibus ædium, ſparſim in multis locis, præſertim verò c.5. & 6.& Cælium Rhodiginum in ingenti illo opere Antiquarum lectionum,in multis locis, maximè verò libro.2.editionis vlt.cap.10.& ſeq.& Textorem Rauiſium in Officina. *Autores, à quibus ornamentorum mul. nomina ſint petenda.*

29 Vt interim omittam huiuſmodi ornamentorum & veſtium repoſitoria. *Ornamentorum repoſitoria.*

Aortas, ἀόρτας, apud Pollucem lib.7. cap. 19.ex Menandro in Miſogyne.

Arcas & arculas,apud Iuriſconſultum in l.argento.ff.de leg.3.& apud Ciceronem lib.2. Officiorum, appellantem Arculas muliebres.

Candylanas,apud Menandrum:aut, vt alij appellant, Candylas, hinc dictas, quòd κάνδυς ſit indumentum Perſicum,apud Xenophontem, & Plutarchum in Cimone.

Capſulas apud Trebelliū Pollionem in vita Aureliani,vbi de capſulis Zenobiæ loquitur.

Chelos, χηλοὺς de quibus Homerus lib.7.Iliad.

Δεῦρο γυναὶ φέρε χηλὸν ἀριπρεπέ᾽ ἥτις ἀρίστη.

Et paulò pòſt:

Τόφρα δ᾽ ἄρ᾽ ἀρίτη ζώνη ἀκεαλλέα φελὸν
Ἐξέφερεν θαλάμοιο.—

Ciſtas, vide Robertum Steph.Homero ταλάρους dictas 4.Odyſſ. inter reliqua ornamenta Helenæ:

φυλῷ δ᾽ ἀργύρεον τάλαρον φέρε.

Ciſtellam vertit Andreas diuus: de qua Terentius in Eunucho:

Ciſtellam Pythia domo effer cum monumentis.

Ciſtellulam quoque dicit Plautus in Rudente:Græci κιςίδας appellant.

Dactylothecas, ſiue Dactyliothecas (vtrumque enim reperitur in eadem ſignificatione) de quibus apud Martialem lib.4. Epigr.123.& Plinium lib.37. cap.1. non ſemel, & in l.argento.ff.de leg.3. & iterum in l.librorū.§.charta,verſ. quod in Bibliotheca,

& in

& in l.inficiando.in prin.ff.de ſur.vbi ita legendum, Nec refert,in digito habeat annulum, an in Dactylotheca.Sic enim legendum ex Codice Florentino, non autem, An datus hypothecæ ſit, vt vulgò legitur. Phaſcolos,id eſt, φασκωλιν, apud Pollucem lib. 7.cap.29.

Rhiſcos, ῥίσκον, Græco quidem verbo, ſed quo vtitur ipſe Terentius in Eunucho, Vbi Donatus dicit, eſſe nomen Phrygium, eóque ſignificari ciſtam pelle contectam, aut (vt alij legunt) contextam.

Thecas, de quibus in d.l. librorum.vbi ſuprà.ff. de leg.3.

Thylacos, θυλάκους, apud eundem Pollucem.

Λοφεῖον, priuata ſpeculorum theca, Polluci libro 10.cap.28.

Tholias,quarum ſit operculum θολοειδὲς, id eſt, teſtudinatum.

Thronos, apud Homerum in Hymno Veneris. Veſtiarium,de quo Pli.lib.15.c.8.licet etiam pro ipſis veſtibus aliquando accipiatur.l.annua.in prin.C.de annuis leg.& alibi ſæpe.

Zygaſtria, ζυγάστρια, apud Xenophontem,& Pollucem lib.7.c.19.

Cœlas, ibidem apud Pollucem, vbi Gualtherus vertit Luſtra.

Mulieres circa zonas admodum curioſæ. Mulieres callizonæ.

30 Sed mirum eſt,quantùm fœminæ in primis ac præ cæteris rebus in zonis ſibi placeant, & glorientur,aut potiùs inſaniant. Quod ex Homero intelligere potes, qui ſæpe mulieres καλλιζώνους peculiari epitheto appellat,id eſt,pulchras zonas habentes,ſiue pulchrè cinctas,ſiue in zonis pulchras, li.7.Iliad.

Ἄνδρες νίκησαν, καλλίζωνοί τε γυναῖκες.

Et lib.24.eiuſdem operis:

Ἔγνω προὔδ' ἀνδρῶν, καλλιζώνων τε γυναικῶν.

Et lib.23.Odyſſeæ:

Ἀνδρῶν πεζάντων, καλλιζώνων τε γυναικῶν.

Et in Hymno Apollinis:

Ἄνδρας τ' εἰσορόων, καλλιζώνους τε γυναῖκας.

Et rurſus ibidem:

Κεισαγῶν ἄλοχοι, καλλίζωνοί τε θυγατρές.

Vbi tamen id tribuit filiabus,non vxoribus.Ad verbum enim ita ſonat hic verſus,

Criſſagorum vxores,pulchræque cinctæ filiæ.

Ex quo obiter illud annotabis, huiuſmodi ornatus magis decere filias innuptas, quàm iam maritatas. Idem autem Homerus alibi mulieres εὐζώνους appellat: quod & bene cinctas ſignificat, lib.ſcilicet 6.& iterum 23. eiuſdem operis. Quo etiam titulo Iphin inſigniuit,eiuſdem Iliad.lib.9.

Et euzona.

Et bathyzona,& quare.

31 Quare autem eodem libro.9.fœminas etiam βαθυζώνους, id eſt profundè cinctas vocet, ad aliud omnino reſpicit. Sic enim vocantur mulieres aptæ concipiendæ ſoboli: vt apud Pindarum Olympiorum Ode 3.

Σὺν βαθυζώνοι' ἀδύμοις
Παισὶ Λήδας.—

Zona pro virginitate. Zonam ſoluere, quid.

Zona enim antiquitus pro virginitate ſumebatur. Hinc Zonam ſoluere, apud Horat.lib.1. Ode 30.& apud Catullum epig.1.ad paſſerem Lesbiæ:

Quod zonam ſoluit diu ligatam.

Et epigr.62.ad Ianuam,

Ne quærendum aliunde foret neruoſius illud,
Quod poſſet zonam ſoluere virgineam.

& apud D. Auguſtinum, ex Varrone libr.4.de ciuitate Dei,cap.11.& cæteros. Quod & apud Græcos in eadem dicitur ſignificatione. Muſæus de amore Herûs & Leandri:

ὣς ἡ μὲν ταῦτ' εἶπεν, ὁ δ' αὐτίκα λύσατο μίτρην.
Sic quidem illa locuta eſt,hic verò ſtatim ſoluit zonã.

Id eſt, virginitatem eripuit: quod ipſum confeſtim oſtendit ſubiungens,

Καὶ θεσμῶν ἐπέβησαν ἀεικέα Κυθερείας. Id eſt,
Et leges intulerunt beneuolæ Veneris.

Mitra pro zona. ἄμιτροι quæ dicantur. Zonam ſoluere.

Nam (vt illud obiter intelligas) μίτρα, ſiue μίτρη (qua dictione vſus eſt Muſæus) Græcis zonam inter cætera ſignificat. Et ἄμιτροι dicuntur innuptæ & connubij expertes. Sed, vt redeamus, Homerus zonam ſoluere in eodem ſenſu poſuit lib.11.Odyſſ.

Λῦσε δὲ παρθενίην ζώνην.—

Id eſt, ſoluit virginalem zonam: id quod ſtatim ſignificat, cùm ſubdit,

Αὐτὰρ ἐπεί ῥ' ἐτέλεσσε θεὸς φιλοτήσια ἔργα.
At poſtquam perfecit Deus Veneris opera.

Et in Hymno Veneris deſcribens concubitum Anchiſæ cum ea,

Λῦσε δ' ἐκ ζώνην.—

Et Theocritus in Idylio 20. vbi deſcribit concubitum Iouis cum Europa:

Λῦσε δ' ἐκ μίτρην.—

Cuius rei cauſam reperies apud Sextum Pompeium non ſemel,& in Scholiis Apollonij: *Λύουσι τὰς ζώνας αἱ πρώτως τίκτουσαι, καὶ ἀνατιθέασιν Ἀρτέμιδι· ὅθεν καὶ λυσιζώνης Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἐν Ἀθήναις.* Hoc eſt: Soluunt zonam primò parientes, & Dianæ eam conſecrant: vnde & Dianæ Lyſizonæ templum eſt Athenis. Cuius itẽ rei meminit Heſychius. Et hinc quoque Lucina ſimiliter eſt vocata. Theocrit. Idylio 17.

Ἔνθα γὰρ Εἰλείθυιαν ἐβώσατο λυσίζωνον.

Sed & Pauſanias lib.1. tradit in Zoſtere ad mare fuiſſe aras Palladis, Apollinis, Dianæque, ac Latonæ, quam ibi peperiſſe negat, ſed zonam ſoluiſſe: & inde loco nomen Zoſteri inditum, quæ vox cingulum ſonat. Pindarus autem Olympiorum Ode 6. tradit Euadnem depoſita zona punicea trama intertexta in opaca arborum denſitate loco infantem peperiſſe. Hæc illius verba ſunt:

Ἁ δὲ φοινικόκροκον
Ζώναν καταθηκαμένα,
Κάλπιδα τ' ἀργυρέαν
Λόχμας ὑπὸ κυανέας
Τίκτε θεόφρονα κοῦρον.

Sed de his hactenus.

Mulieres bathycolpæ quare dictæ.

32 Quod autem Homerus (vt ad eum redeamus) 17.Iliados vocat mulieres βαθυκόλπους: id eſt, amplas veſtes, ſiue ſinuoſas, vel profundorum ſinuum, habentes cùm ſcribit,

Καί τινα Τρωϊάδων, καὶ Δαρδανίδων βαθυκόλπων.

Et rurſus,

Ἀμφὶ δέ σε Τρωαί, καὶ Δαρδανίδες βαθύκολποι.

Atque iterum lib.vlt.eiuſdem operis:

Ἀλλὰ πρὸ Τρώων, καὶ Τρωϊάδων βαθυκόλπων.

Mulieres amplis & ſinuoſis veſtibus gaudent.

Satis videmus eo verbo ſignificari veſtes amplas & ſinuoſas, quibus item admodum gaudent mulieres. Nam & idem Homerus libr.6.& 7.iterúmque lib. 22. eiuſdem operis ipſas Troianas mulieres ἑλκεσιπέπλους appellat, id eſt, longas veſtes trahentes. Nam primo & poſtremo loco ita ſcribit:

Αἰδέομαι Τρῶας, καὶ Τρωάδας ἑλκεσιπέπλους.

Secundo autem loco hunc in modum,

Τρῶας ἐϋφραίνω, καὶ Τρωάδας ἑλκεσιπέπλους.

Quin illo eodem lib.18. Ilia. Thetidem non ſemel τανύπεπλον vocat, id eſt longam veſtem habentem:

Τίπτε Θέτι τανύπεπλε ἱκάνεις ἡμέτερον δῶ.

Vti etiam Helenam lib.4.Odyſſeæ:

Πὰρ δ' Ἑλένη τανύπεπλος ἐλέξατο δῖα γυναικῶν.

Et lib.3.Iliad.

Τὸν δ' Ἑλένη τανύπεπλος ἀμείβετο δῖα γυναικῶν.

Quanquam ſcio Ariſtotelem, ſi is eſt, Mirabilium auſcultationum, cap.106. alia reddidiſſe priuatam &

ſpecialem rationem, cur Homerus Troianas mulieres βαθυκόλπους peculiari epitheto vocauerit. Cui an ſit credendum, cæteri videant, cùm Pindarus Pythiorum Ode 5. eodem quoque epitheto Muſas inſigniuerit. Nec interim tamen in hac veſtium mentione omittemus, quòd idem Homerus libro. vlti. Iliad. vocat mulieres αὐτῶπας, tanquam dixeris Veſtipulchras:

Δαίμων, ἢ χαλκὸν, ἢ εὐπλίμων αὐτῶπας.

Mulier nunquam ſibi ſatis ornata.

33 Ex tot autem veſtimentorum & ornamentorum aliorúmque ad eas res pertinentium generibus ſatis intelligis, non temere ſcripſiſſe Plautum illum muliebrium animorum, ac morum ſcientiſſimum, in Pœnulo:

Negotij ſibi qui volet vim comparare, nauem, & mulierem,
Hæc duo ſibi comparato: nam nullæ magis res duæ
Plus negotij habent, eas fortè ſi exornare ceperis:
Neque vnquam hæ duæ res ſatis ornantur, neque eis vlla ſatis
Ornandi ſatietas eſt.

Mulieres in ſe ornando multum temporis impertiunt.

Vt iam mirari non debeas, ſi fœminæ tantum temporis in ſe ornando comendóque impertiant, aut veriùs perdant, ac profundant. Notum eſt illud Terentij in Heaut.

Noſtin, mores mulierum?
Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt.

Cui concinens Propertius lib. 1. ad Cynthiam:

Et potes externos manibus componere crines,
Et longa faciem quærere deſidia.

Hinc Pleuſides amator Plautinus in Milite, conqueritur tarditatem mulieris in ſe ornando, eámque ob id natam ex mora autumat. Ita enim inquit:

Mulier ex mora nata.

Mulier profectò nata eſt ex ipſa mora:
Nam quæuis alia, quæ mora eſt, æquè mora
Minor ea videtur, quam quæ propter mulierem eſt.

Idque natura illis ineſt adeò fortiter, vt etſi præ amore cupiant maximè aliquò properanter ire, id tamen non prætermittant. Virgil. 4. Æn. Didonem Æneam deperditè amantem, inducit multum temporis in thalamo cunctantem, vt ſe coleret: tametſi cuperet ſupra omnia Æneam conuenire, illum vt videret & audiret. nam ſic ſcribit:

Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Pœnorum expectant.

Quo loco Seruius interpres id intelligens, Atqui (ait) amatrix properare debuit. Nam (vt id illi addas) amans quicquid agit, properat omnia, ex Agoraſtoclis Plautini ſententia in Pœnulo. Tamen pathos naturam vicit: citátque illud Terentianum ſuprà à nobis citatum. Eſtque ſimile illud Stephanij mulieris Plautinæ in Sticho:

Morem vobis geram mea deliciæ: nam ita me Venus amœna
Amet, vt ego hinc iamdudum exiſſem vobiſcum foras,
Niſi me vobis exornarē. nā ita eſt ingenium muliebre,
Bene cum lauta, terſa, ornata, ficta eſt, infecta eſt tamen.

Iterū de hoc mulierū affectu. Mundus muliebris quid, Et an differat ab ornamento.

34 Ex hoc quoque imperioſo ac impotenti mulierum affectu, permanat illa earum diurna nocturnáque querela apud Theophraſtum, & Hieronymum in Iouinianum, Illa ornatior procedit in publicum: ego in conuentu fœminarum miſella deſpicior. Eſt & Valerij Trib. pleb. ſententia, noſtro propoſito accommodatiſſima, apud Liuium libro. 34. Munditiæ, ornatus, & cultus, fœminarum inſignia ſunt: his gaudent & gloriantur: hunc modum muliebrem appellauere maiores noſtri. De hoc mundo muliebri loquens Vlpianus in l. argumento. §. mundus. ff. de auro & arg. leg. ita ait: Mundus muliebris eſt, quo mulier mundior fit. Et poſt pauca facit diſcrimen inter mundum muliebrem, & ornamentum. Mulier enim poteſt eſſe munda, non tamen ornata: vt ſolet contingere in his quæ ſe mundarint lotæ in balneo, neque ſe ornauerint. Contrà, eſt aliqua ex ſomno ſtatim ornata, non tamen emundata. Sed Philippus Beroaldus vir multæ lectionis, in Commentarijs Apuleianis lib. 4. Aſini aurei, dicit cum multo honore Vlpiani, hoc argutiùs videri, quàm veriùs. Appellatione enim mundi muliebris, apud Oratores, Hiſtoricos, Poetas non ſolum illa, quibus mundior fit fœmina, ſed ea quoque, quibus ornatior, ſignificantur: quod & nomen indicat. Nam (vt ſcribit Plinius) quem is tamen non citat, lib. 2. cap. 4. quem Κόσμον Græci nomine ornamenti appellauerunt, eum nos à perfecta abſolutáque elegantia Mundum vocamus, quòd nihil ſit eo mundius, pulchrius, ornatius: citátque Beroaldus illud Liuianum in fin. lib. 2. Belli Macedonici: non aurum modò iis, ſed & poſtremò veſtem mundúmque omnem muliebrem ademit. Lucilius neutro genere appellauit his verſibus, apud Gellium lib. 4. c. 1.

Mundū neutro genere.

Legauit quidem vxori mundum omne, penúmque,
Quod mundū atque penum: nam quis dijudicet iſtud?

Et idem prope ſcripſit ipſe Beroaldus in Annotationibus in Columellam. Sed Catellianus Cotta, vir è noſtris doctiſſimus in ſuis Memorialibus, in eo quidem Memoriali, cuius initium eſt, Vodones Cilicij, Vlpiani ſententiam ſecutus, Dabunt (inquit) veniam nobis Philippi manes: quia licet apud Liuium & Lucilium in dictis locis mundus capi poſſet pro quodam genere, non tamen per hoc ſtatim damnandus fuit Vlpianus, qui in hoc meliùs & exquiſitiùs proprietatem verbi declarauit. Oratores enim & Poetæ laxiores ſibi habenas reſeruarunt. Præterea Liuij autoritas etiam nihil obeſt, imò probare videtur opinionem Vlpiani, dum aurum ac veſtem, quibus ornatur mulier, à mundo diſtinguit. Sicut neque carmen Lucilij. Hæc ferè Catellianus, qui etſi piè facit, quòd legum parentem, imò verò Deum tueatur, optiméque reſpondeat ad eam, quam Beroaldus ex Liuio citauit autoritatem: dubito tamen, ne poſſit etiam reſponderi ad illud, quod ex eodem Liuio lib. 34. ſuprà citauimus, vbi apertè Liuius ipſe ſub mundo muliebri, non tantum munditias comprehendit, ſed & ornatum & cultum: vti etiam facit Gal. lib. de Propriorum affectuum agnitione, & remedio, qui poſteaquam de margaritis, ſardoniche, & aliis lapidibus, quibus mulieres ornatum corporis, & decorem ſibi conciliari putant, locutus eſt, ſubdit hæc vocari κόσμον γυναικεῖον, id eſt, mundum muliebrem, huiúſque generis facit aureos veſtium contextus, vel quorum compoſitioni longo tempore ſtudetur, vel quæ materiam ex longinquo allatam deſiderant, vt quæ vocantur ſerica. Et huic quoque opinioni ſuffragatur Feſtus Pompeius, cùm inquit: Mundus etiam dicitur ornatus muliebris. Tamen non ſolus fuit in hac ſententia Vlpianus, cùm & Scæuola & Paulus ſignificationis verborum maximi obſeruatores ei quoque ſententiæ ſubſcribant, vt eſt text. in l. pediculis. §. Titia. ff. eodem titulo, de auro & argent. leg. & iidem Paulus & Scæuola, & præterea Iabolenus ille in l. Plautius, & in l. ſi quis ita legauerit, eodem titulo. alter in l. vxori quis. ff. eodem quoque titulo, hic in l. hæres meus. §. vxori meæ. ff. de leg. 3. in quibus locis ponunt mundum & ornamenta, tanquam diuerſa. Niſi dicas, in illis ipſis locis verba eſſe teſtatorum, non Iuriſconſultorum. Sed Paulus ipſe, haud dubiè, ſi is eſt, lib. 3. Sententiarum, apertam facit inter hæc differentiam, in §. mundo muliebri, & ſeq.

Quin

Quinetiam Romanorum doctiſſimus Varro lib. 4. de Ling. Lat. videtur & eius eſſe ſententiæ, vt inter mundum muliebrem & ornatum lata ſit differentia: dicit enim, Mundus muliebris dictus à munditia: Ornatus, quaſi ab ore natus. Hinc enim maximè ſumitur, quod eam deceat. Itaque ob id paratur ſpeculum. Tertullianus verò in libr. de Habitu muliebri, aliter diſtinxit mundum muliebrem, & ornatum: Cultum (ait) dicimus, quem mundum muliebrem vocant. Ornatum, quem immundum muliebrem conuenit dici. Ille in auro & argento, & gemmis, & veſtibus deputatur. Iſte in cura capitis, & cutis, & earum partium corporis, quæ oculos corporis trahunt. Alteri ambitionis crimen intendimus, alteri proſtitutionis.

De eadem re. Iuliæ facetè reſponſum.

35 Sed iam iſta relinquamus, & ad propoſitum redeamus. Iulia Auguſti filia, faceto reſponſo oſtendit cultum aliàs profuſiorem non dedecere matronam ſeſe viro adornantem. Ea cùm aliquando propter licentiorem veſtitum offendiſſet oculos patris tacentis, poſtera die mutauit cultus ſui morem, & lætum patrem affectata ſeueritate complexa eſt. At ille, qui pridie dolorem ſuum continuerat, gaudium continere non potuit. Et quantò hic (ait) in filia Auguſti probabilior eſt cultus. Non defuit patrocinio ſuo Iulia his verbis, Hodie enim me patris oculis ornaui: heri, viri. Teſtis eſt Aurelius Macrobius lib. 2. Satur. Huc ſpectat, quod dicit Bald. con. ſi. 30. viſo teſtamento excelſi. circa fin. lib. 5. Viduas, quoniam maritis carent, quibus ſint gratæ futuræ, non debere tam bona atque nitida deferre veſtimenta, quàm quæ maritos habent: quaſi hoc omnino liceat maritatis. Allegat quædam iura, quæ mihi (neſcio an aliis) nihil ad hoc facere videntur. Idem Bald. in l. 1. col. vlt. verſic. item quæritur. C. de lega. dicit, quòd ſi pater mandauerit filiis, vt poſt mortem ipſius matrem eorum tam honorificè tractarent, quàm pater ipſe faciebat, non intelligitur mandare, vt illi multùm ſpecioſa veſtimenta ſuppeditent, qualia pater adminiſtrare conſueuerat. Specioſa enim veſtimenta præſtabat maritus gratia ſui, l. ſi vt certo. §. interdum. ff. commodat. Non videtur autem mandare teſtator, ea præſtare, quæ ſui gratia ipſe præſtabat, vt ſcilicet compta incederet, allegat tex. no. in l. Seio. §. vlt. ff. de annu. leg.

Mulebris ornatus præfecti apud Athenienſes.

36 Quid, quòd, vt Iulius Pollux lib. 8. ſcribit, fuere olim Athenis γυναικονόμοι ἀρχὴ ἐπὶ τῷ κόσμῳ τῶν γυναικῶν, τὰς δὲ ἀκοσμούσας ἐζημίουν, καὶ τὰς ζημίας αὐτῶν γράφοντες, ἐξετίθεσαν ἐπὶ τῆς πλατάνου τῆς ἐν Κεραμεικῷ. Id eſt, muliebris ornatus præfecti, qui inornatas mulctabant, & mulctas ipſarum ſcribentes, ponebant apud Platanum, quæ in Ceramico erat. Harpocration autem, ὅτι χιλίας (inquit) ἐζημιοῦντο αἱ κατὰ τὰς ὁδοὺς ἀκοσμοῦσαι γυναῖκες, ὡς Ὑπερείδης ἐν τῷ κατ' Ἀρισταγόρας δευτέρῳ εἴρηκεν. Κρώβυλος δὲ ὁ κωμικός φησι τὸν Φιλιππίδην τὸν νόμον τὸν περὶ τούτου κείμενον, Id eſt, Drachmis mille mulctabantur mulieres in viis inornatæ, vt teſtatur Hyperides oratione ſecunda aduerſus Ariſtagoram. Crobylus autem Comicus dicit legem de his poſitam à Philippide fuiſſe.

Mulebris ornatus ſacris literis nō improbatus.

37 Denique ſacræ literæ teſtimonio ſunt, non improbari ornatum muliebrem. Rebecca, vt ſcribitur Geneſ. 24. à ſeruo Abraham accepit in aures aureas appendentes ſiclos duos, & armillas totidem, pondo ſiclorum decem, quibus ſe ornaret. Noemi ſancta illa mulier, dum Ruth duceret, quoniam pacto ſibi maritum Booz naciſceretur, Lauare, inquit, & vngere, & induere cultioribus veſtimentis, vt ſcribitur Ruth 3. cap. Heſter non ſanctitate inferior, vnguentis, pigmentis, & aromatibus vſa fuiſſe dicitur, cap. illius hiſtoriæ 2. Iudith quoque vnxit ſe myrtino optimo, & diſcriminauit crinem capitis ſui, & alia multa ornamenta ſibi induit, Iudith cap. 10. Sed & ſcribitur Exod. 35. mulieres ad cultum tabernaculi armillas, inaures, annulos, & dextralia contuliſſe. Ezechiel cap. 16. introducit Deum Optimum Maximum mulierem his verbis alloquentem: Vnxi te oleo, veſtiui te diſcoloribus, & calceaui te hyacintho, & cinxi te byſſo, & indui te ſubtilibus, & ornaui te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & cætera quæ ſequuntur. Et Prouerb. cap. vltim. Salomon loquens de muliere forti & pudica, Stragulatam, ait, veſtem fecit ſibi: byſſus & purpura indumentum eius. Et 1. cap. Canticorum hæc ſponſus loquitur ad ſponſam: Murænulas aureas faciamus tibi vermiculatas argento. Apud Eſaiam cap. 3. Dominus minitatur ablaturum ſe filiabus Sion ornamenta calceamentorum, lunulas, torques, monilia, & alia plurima ornamentorum genera illic deſignata, ob id, quòd eleuatæ fuiſſent, & ambulaſſent extento collo, &c. Daniel vir æquè ſanctus ac doctus, ſcriptum reliquit, cap. 13. Suſannam illam inſignem caſtimonia fœminam, præcepiſſe ancillis afferri ſibi oleum & ſmegmata, quibus ſcilicet faciem ablueret, & emacularet.

Smegma quid.

Smegma enim id omne vocatur, quod purgat, abſtergit, emaculat, à σμήχω verbo Græco deriuatum. De hoc Suidas, σμῆγμα καθαρτικόν, τὸ ἀποσμῆχον, id eſt, ſmegma, quod eſt purgatiuum & abſterſiuum. Inde ita ſcribit Plinius lib. 30. cap. 4. Sunt qui Aſtypalæicas efficaciſſimas putant, & in eis ſmegma earum. Et lib. 34. In ærariis officinis & ſmegma fit, iam liquato ære, atque percocto. Idem alibi lib. 37. c. 15. ſmegmata faciunt mulieribus ex iis. Et lib. 22. c. 15. eodemque vltim. de ſatiuis: lupinis loquens. Si verò (ait) cæleſti aqua decoquantur, ſuccus ille ſmegma fit, quo ſolent fouere gangrænas. Et frequens eſt apud eundem hæc dictio, accipitúrque pro vocabulo generali, quo medicamentum omne ſignificatur, quod valet ad emaculandam faciem, & abſtergenda corporum dehoneſtamenta. Sed vt ad rem redeamus, in hanc quoque ſententiam eſt illud Apoc. 21. Ego vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouam de cœlo à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.

Deas ornamentis gaudere.

38 Poëtæ quoque Deas ſuas hiſce ornamentis muliebribus delectari oſtendunt. Nam Homerus in Hymno Apollinis facit Deas quaſdam Iri & ipſi Deæ polliceri monile magnum nouem cubitorum aureis filiis contextum, quo Lucinam accerſeret, vt patienti Latonæ adeſſet:

ὑποσχόμεναι μέγαν ὅρμον,
Χρυσείοισι λίνοισιν ἐερμένον ἐννεάπηχυν.

Et in Hymno Mercurij vocat Maiam ipſius Mercurij matrem καλλιπέδιλον, hoc eſt pulchra calceamenta habentem:

Ἀμφὶ Δία Κρονίδην, καὶ Μαιάδα καλλιπέδιλον.

Sed & in hymno Veneris Venerem ipſam deſcribit ita ornatam, cùm ſe Anchiſæ obtulit:

Πέπλον μὲν γὰρ ἕεστο φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς.
Εἶχε δ' ἐπὶ γναμπτὰς ἕλικας, κάλυκάς τε φαεινάς,
Ὅρμοι δ' ἀμφ' ἁπαλῇ δειρῇ περικαλλέες ἦσαν
Καλοὶ χρύσειοι παμποίκιλοι, ὡς δὲ σελήνη,
Στήθεσιν ἀμφ' ἁπαλοῖσιν ἐλάμπετο θαῦμα ἰδέσθαι.

Iuno ſe ornauit, vt marito placeret.

39 Et quod magis miteris, Iuno Dea caſtiſſima, ſeſe Ioui marito oblatura, vt ei placeret, illúmque ad concubitum alliceret, ſe ſuper ſolitum morem adornauit, apud Home. lib. 14. Iliad.

Ἥδε δέ οἱ κατὰ θυμὸν ἀρίστη φαίνετο βουλή,
Ἐλθεῖν εἰς Ἴδην εὖ ἐντύνασαν ἑαυτήν

Εἴ πως ἱμείραιτο παραδραθέειν φιλότητι
Ἧ χροιῇ.

Et paulò pòſt:

Λύματα πάντα κάθηρεν, ἀλείψατο δὲ λίπ' ἐλαίῳ
Ἀμβροσίῳ ἑδανῷ, τό ῥά οἱ τεθυωμένον ἦεν.

Et non multò quoque pòſt:

Τῷ ῥ' ἥ γε χρόα καλὸν ἀλειψαμένη ἰδὲ χαίτας
Πεξαμένη, χερσὶ πλοκάμους ἔπλεξε φαεινούς.

Crines plicare, non nouũ. Iuno caſta.

Quæ loca expendit Plutarchus Sympoſiacôn Decade 6. capite item 6. vt probaret colendæ comæ ſtudium in fœminis non eſſe damnandum. Sed & ex his facilè potes intelligere non nouum eſſe, quòd mulieres noſtræ ad cultum crines ſuos plicant, cùm id Iuno fecerit. Illam autem caſtam peculiari virtute vocat idem Homerus eodem lib.

Μερμήριξε δ' ἔπειτα βοῶπις πότνια Ἥρη
Ὅππως ἐξαπάφοιτο Διὸς νόον αἰγιόχοιο.

Item lib. 15. eiuſdem operis.

Ἣ μὲν ἄρ' ὣς εἰποῦσα πάλιν κίε πότνια Ἥρη.

Et alibi ſæpe: nam id propè perpetuum epitheton illi tribuit. Quod tu notato ad ea quæ ſuprà diximus num. 26. incip. nec mulieres. Et ſuprà quoque docuimus, illum Thetidem deam vocaſſe *τανύπεπλον*.

Muliebris ornatus an & quomodo permiſſus.

40 Ex quibus tot illuſtrium ſcriptorum ſententiis, nodum huius noſtræ quæſtionis ſoluemus in hunc modum, vt ſcilicet nunquam liceat quibuſuis mulieribus vti fucis natiua lineamenta immutantibus: id enim ſemper peccatum eſt mortale, vel veniale: mortale quidem, quando fit propter laſciuiam, vel Dei contemptum: aliàs veniale. Quòd ſi fucis mulier vtatur, non vt natiua lineamenta corrumpat: ſed vt occultet deformitatem, quam morbus, aut aliud quippiam aduentitium peperit, nulli id obnoxium eſſe crimini comprobatur, præter ea quæ dicta ſunt, & autoritate Apòſtoli prioris. Ad Corint. epiſtolæ, c. 12. Quæ putamus ignobiliora membra corporis eſſe, his honorem abundátiorem circundamus. Et Galeni lib. 1. Pharmacorum κατὰ τόπους, cap. 2. vbi declarat, quomodo ἡ κομμωτικὴ ἀπὸ τῆς κοσμητικῆς, hoc eſt, comptoria ab exornatoria differat: de quo & nos in tractatu Nobilitatis diximus c. 31. nu. 275. vbi pharmacorum genera deſcribo, in verbo, Coſmetica. Poteſt & mulier matrimonio elocata, eo ſe conſilio modeſtè quidem ornare, vt viro placeat, eiúſque amorem ſibi conciliet, ne ipſa deſpecta; ille in adulterium labatur: cœlebs autem, vt virum ſibi faciliùs quærat. Neutri verò illud conceditur, ſi eo animo ducatur, vt externos ad libidinem incendat, in ſuum amorem inconceſſum alliciat, animos iuuenum ſolicitet: id enim ſemper peccatum mortale eſt. Quin ſi ſola leuitate hoc faciat, aut etiam vanitate, vt videlicet aliis conſpectior appareat, nunc mortale eſt, nunc veniale, conſiderata perſonæ, loci, & temporis qualitate. Et

Ex Theologis teſtimonia.

eſt hæc omnium fermè & Theologorum, & noſtrorum ſententia. Ex quibus aliquot hic commemorabo, ne fortè quiſpiam deſideret. Ita voluerunt è Theologis ſcholaſticis D. Thomas 2. 2. q. 169. art. 2. & in ſuis in Eſaiam commentariis c. 3. & eius præceptor Ale. Hales, in 2. parte ſuæ ſummæ, q. 151. membro 3. & iterum in quarta parte, q. 48. membro 9. & eodem vlti. Aſteſſanus in ſuæ ſummæ lib. 2. tit. 54. verſic. vtrùm ornatus mulierum. Angel. Cla. in ſua etiam ſumma in verbo, ornatus. Bapti. Salicius in ſua quoque ſumma, in eo ipſo verbo. Ant. Flo. in 2. parte tit. 4. c. 6. per totum, præſertim verò in §. 7. & nouiſſimè Martinus cognomine Magiſter, famatiſſimus Doctor Pariſienſis in eo libro, quem ſcripſit de Temperantia, quo loco de virginitate diſſerit, in 6. quæſt. per totum: & Dionyſius Carthuſianus in Enarratione Epiſtolarum & Euangeliorum Dominicalium, Dominica 2. Aduentus, Serm. 4. & ex prædicatoribus quos vocant, (vt etiam inferioris notæ ſcriptores afferam) Bernardinus à Buſtis, libr. Roſarij 2. Serm. 20. parte 3. cap. 3. & multis ſequent.

Ex Iuriſconſultis.

41 Ex noſtris quoque, ne & eos neglectim prætermittamus, in ea ſententia fuerunt Ioan. And. & Phil. Franc. in c. ea quæ fiunt. de reg. iur. libr. 6. vbi ipſe Ioan. And. redundanter hanc materiam diſſerit, & poſt eum fermè ad verbum, Alb. Roſa. in l. factum à iudice. ff. eod. titul. & in opere ſtatut. 2 parte, qu. 198. ipſe Ioan. & in ſuo Dictionario, in verbo, ornatus, Petr. Ancha. in reper. ca. canonum. ſtatuta. in 11. quæſt. principali, verſicu. ſuper hoc termino applica. qui eſt char. 29. in paruis. de conſtitutio. Hoſti. & Panorm. in cap. 1. extr. ne cle. vel mo. Ioan. And. in rubri. eiuſdem tit. & Anto. in ſuo tracta. de ornatu vtili. & in cap. vltim. extrà de vita & hone. cleric. & in cap. 6. col. pen. de donat. inter vir. & vxo. Ioan. Plat. in l. vellera. C. de veſti. holoc. & aut. libr. 11. Bap. Seuer. in repet. l. omnes populi. in 3. quæſt. princ. verſic. ſucceſſiuè quæritur. ff. de iuſt. & iure. & Barpto. Cepol. in l. mulieris. in prin. in 12. q. ff. de verbo. ſignif. & Barba. in proœmio cle. col. pen.

Ornatus vxoris extra domum, ad virum non pertinet.

42 Sed tamen quibus addiderim & illam Hyperidis illius Athenienſis, vnius ex decem Oratoribus ſententiam à Stobæo commemoratam in præceptis connubialibus (ea ſunt in Serm. 72.) his verbis: *Τὸν μὲν πρὸς τὸν ἄνδρα τῇ ἑαυτοῦ γυναικὶ καλλωπισμὸν, ὅπως βούλοιτο, καὶ γίνεσθαι. τὸν μὲν τοι περὶ τὰς ἐξόδους, οὐκέτι πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἕτερον.* Quibus ſignificatur, domi coram marito licere vxori, vt libet, ſe ornare. Ornamenta autem, quæ ea ſumit domum egreſſura, non ad maritum, ſed ad alios ſpectare. Quod proximè accedit ad id, quod ex Euripide diximus ſuprà, nu. 13. inci. nec interim prætermittenda.

Ornatus mulieris viro arbitrio relinquendus.

43 Sed illud addam, quòd impiiſſimus, impuriſſimuſque ille Mahometes in ſuis legibus, quas inſeruit in ſuo Alcurano, ſiue Alfurcano (vtroque enim nomine illud infandiſſimum opus vocat, illo quidem à lectione, hoc à diſtinctione, ſiue redemptione) liberum reliquit maritis, qualem ornatum ferant vxores ſuæ. Mulieres (inquit) vobis ſubiectas pro modo veſtro, vtcunque volueritis, ornate. Nec id quidem omnino ſine ratione: quandoquidem vxores viris eſſe ſubditas ſatis docuimus in prima Lege connubiali, proindéque legem, quam vir velit, modò non ſit inhoneſta, vxori imponere poſſe, vt & ibi probauimus teſtimonio D. Pauli, Homeri, Platonis, & Ariſtotelis, & aliorum: præſertim verò nu. 12. incip. ſed quocunque.

Mulieres etiam in defectu honeſti ornatus peccare.

44 Et illam quidem Mahometicam legem nonnihil adiuuat, quòd D. Auguſtinus in epiſtola ad Ediciam, eam increpat, quòd veſtes ſordidas & humiles inuito marito deferret: vbi hæc inter cætera dicit: Quid enim abſurdius eſt quàm mulierem de humili veſte viro ſuperbire? cui potiùs expedit obtemperare, quàm in nigellis veſtibus repugnare. Quæ quidem repeteuntur in c. quod Deo 33. q. 5. In quam etiam ſententiam Martinus Magiſter, quo loco nuper citauimus, conſtanter illud aſſerit, quòd quemadmodum mulieres in hac ornatus ratione poſſunt errare in exceſſu, & exuperatione modi, finiúmque ornatus iuſti, legitimi, & honeſti, ita quoque in defectu ipſius: quoniam interdum (inquit) res expoſtulat, vt alter ex coniugibus alterum

excitet,

Digitized by Google

excitet, & ad honeſtam oblectationem prouocet. Sed, vt verum dicam, nondum vllam vidi, quæ in hac parte peccaret.

De virorum cultu.

45 HÆC DE MVLIERIBVS. Sed quoniam vtrique ſexui leges ſtatuere, cùm res expoſtulat, decreuimus, nonnihil etiam de virorum cultu diſſerendum eſt. Ex prædictis ſatis conſtat cultus ornatúſque & formæ ſtudium in fœminis plerunque eſſe honeſtum: at in viris horum negligentia laudatur, cura vituperatur. Demoſthenes, atque Hortenſius oratores clariſſimi probris iactati ſunt, quòd veſtitu cæteróque corporis cultu nitido, venuſto, nimiſque accurato vterentur: quod cùm à pleriſque relatum eſt, tum ab Aulo Gellio lib.1.c.1. Nec diſſimiliter Lycon Troadenſis, Stratonis in Philoſophia ſucceſſor reprehenſus eſt, quòd cultu eſſet mundiſſimus, adeò vt veſtium incredibili mollitie & nitore vteretur, vt ex autoritate Hermippi ſcribit Laërtius. Idémque Heraclidem Ponticum inceſſit, quòd mollicula veſte vteretur, tumentíque eſſet corpore, adeò vt illum Attici non iam Ponticum, ſed Pompicum, vocarent. Sed & Cornelius Tacitus Mecœnatis calamiſtros ridet, vt Seneca in vniuerſum eius cultum immodicum, in Epiſt. 114. ad Lucilium. Carpit ſacroſancta ſynodus Epiſcopos, & clericos, qui ſe fulgidis & claris veſtibus ornant, vnguentiſque vngunt, c.1.21.q.4. vbi in eam rem non parum multa adducuntur.

Demoſthenes ob nimium cultum vituperatus. Et Hortenſius. Et Lycon.

Et Heraclides.

46 In hanc quoque ſententiam præceptum eſt Ouidij lib.1. de Arte amandi:

Sed tibi nec ferro placeat torquere capillos,
Nec tua mordaci pumice crura teras.
Iſta iube faciant quorum Cybeleia mater
Concinitur, Phrygiis exululata modis.
Forma viros neglecta decet. Minoida Theſeus
Abſtulit, a nulla tempora comptus acu.
Hippolytum Phædra, nec erat bene comptus, amauit:
Cura Deæ ſyluis aptus Adonis erat.
Munditiæ placeant, &c.

Forma neglecta viros decet.

Quanquam paulò ſeueriùs apud Salluſtium in Iugurtha Marius pronuntiauerit, munditias mulieribus, viris laborem conuenire. Sed vt ad Ouidium redeamus, is in eodem opere lib. 3. monet puellas à ſe reiicere viros molliùs ornatos:

Sed vitate viros cultum formámque profeſſos,
Quique ſuas ponunt in ſtatione comas.

Et paulò pòſt,

Nec coma vos fallat liquida nitidiſſima nardo,
Nec breuis in rugas cingula preſſa ſuas.
Nec toga decipiat filo tenuiſſima, nec ſi
Annulus in digitis alter, & alter erit.

Quem Pontanus pulcherrimè imitatus ait, lib.1. de Amore coniugali:

Sed neque te capiat iuuenis, cui picta capillum
Sit coma, cui nimia quæritur arte decor.

D. quoque Hieronymi ad Demetriadem de virginitate ſeruanda, hæc verba ſunt: Cincinnatulos pueros, & calamiſtratos, & peregrini muris olentes pelliculas, de quibus illud Arbitri eſt, Non bene olet, qui bene ſemper olet, quaſi quaſdam peſtes, & venena pudicitiæ virgo deuitet. Huic præcepto aſſentiens Phædra Ouidiana muliebriter ornatos à ſe reiicit, ita ſcribens ad Hippolytum:

Sint procul à nobis iuuenes, vt fœmina, compti,
Fine colo modico forma virilis amat.

Et ſubdit,

Te tuus iſte rigor, poſitique ſine arte capilli,
Et leuis egregio puluis in ore decet.

Aphricanus laudatus ex negligentia cultus.

47 Silius Italicus in Aphricano laudat comam nullis cincinnis annuliſque diſtinctam, nec gradatim formatam, ſed ex omni parte æquabilem, qualis decet virum. Huius carmen eſt huiuſmodi lib.8. Punicorum:

Martia frons, facileſque comæ, nec pone retroque
Cæſaries breuior.

Id quod videtur accepiſſe à Liuio, qui lib.8. Secundi belli Punici, de eodem ita loquitur: Adornabat eum promiſſa cæſaries, habitúſque corporis non cultus munditiis, ſed virilis verè, ac militaris. In quo vt non conueniunt in cæſarie, ita in cæteris minimè diſſentiunt. Ante hos Horatius Curium illo eodem genere laudis extollit, lib. Carminum 1. Ode 12.

Et Curius.

Hunc & incomptis Curium capillis
Vtilem bello tulit. —

Et idem propè eodem ſenſu intonſum Catonem vocat lib.2. Ode 15.

Et Cato.

Præſcriptum & intonſi Catonis.

Quem ſecutus Lucanus lib. 2. de ipſo Catone loquens:

Ille nec horrificam ſancto dimouit ab ore
Cæſariem. —

Et paulò pòſt:

Intonſos rigidam in frontem deſcendere crines
Paſſus erat.

Alexander quoque Macedo laudatur, quòd ſine cura formæ, capillos habuerit diſiectos ac confuſos, vt tradit Ælianus libro octauo Variæ Hiſtoriæ. Quanquam ſcio (ne illud omittam) Artemidorum Daldianum lib. de Somniorum interpretatione 1. c.21. ſcripſiſſe, capillos inornatos, incomptos, neglectos, in ſomnis luctum ac triſtitiam denuntiare. Sed vt redeamus, Plinius Iunior ad Catiliam Seuerum lib.1. epiſtolarum, inter multas laudes Ariſtonis Iuriſconſ. cuius ſæpe fit mentio in noſtris legibus, illud non prætermittit, quòd eſſet modicus in cultu. Sed & Cornelius Tacitus in Vita Iulij Agricolæ: Cultu (inquit) modicus, ſermone facilis, vno aut altero amicorum comitatus.

Et Ariſto Iuriſconſultus.
Et Agricola.

48 Diogenes Sinopæus compoſito cultóque adoleſcenti quippiam roganti, non antè ſe dixit reſponſurum, quàm apertè exploraret, vir ne eſſet, an mulier: velut cultus ille fœminam præ ſe ferret, nec virum deceret, vt prodit Laërtius. Idem conſpecto adoleſceutulo, cultu geſtúque effœminato, Non te pudet (ait) deteriùs, quàm naturam ipſam de te ipſo ſtatuere? illa cùm te virum fecit, tu teipſum refingis in mulierem. Autor eſt idem Laërtius. Verba autem hæc eius ſunt, Οὐκ χείρονα τῆς φύσεως ἀεὶ σεαυτοῦ βουλευόμενος. ἡ μὲν γάρ σε ἄνδρα ἐποίησε, σὺ δὲ σεαυτὸν βιάζῃ γυναῖκα εἶναι. Idémque propemodum dixiſſe Ariſtotelem tradit Antonius Monachus Meliſſæ tomo 1.c.60. Κεστωτίλην θεασάμενος μειράκιον ὡραϊζόμενον, ἔφη, οὐκ αἰσχύνῃ, ὅτι τῆς φύσεως ἄνδρα σε ποιησάσης, σεαυτὸν τεθήλυκας. Sed vt ad Diogenem redeamus, is (vt tradunt idem Laërtius, & Antonius monachus, quo loco nuper citauimus: & præterea Stobæus c. 6.) adoleſcentem intuens accuratiùs ſe ornantem, Si quidem, inquit, ad viros, fruſtrà: ſin autem ad mulieres, nequiter. Sed in Græcis vocibus agnominatio, quæ illis προσωνομασία dicitur, vocum quadam affinitate id dictum multò iucundiùs efficit, ἀτυχεῖν & ἀδικεῖν, illud enim fruſtrà ſignificat, hoc nequiter, ſiue iniuſtè. Id tamen nonnulli Æſopo, non Diogeni tribuunt. Nobiliſſimus Stoicorum Zeno faceto vrbanóque dicto quempiam, qui ſe magno ſtudio componebat, perſtrinxit. Nam cùm ille vehiculum lenè ſegniúſque tranſcenderet, Meritò (inquit Zeno) ſuſpectum habet lutum: neque enim ſe illo, veluti in ſpeculo, intueri poteſt. Idem

Diogenis dicteria in adoleſcentes ornatos.

Effœminatos eſſe cultus ſtudioſos.

Proſonomaſia.

Zenonis in adoleſcentes ornatos.

Idem cuipiam vnguentis delibuto, Quis, ait, mulierem olet? ſignificans, effœminatorum eſſe, cultu huiuſmodi & vnguentis vti. Autor vtriuſque Laertius.

Pherecydis dicterium in comatum iuuenem.

Pherecydes iuuene comato ſibi obuio, oculos tunica opertū, digitu oſtendens ex corpore eius manifeſtum fieri, illum eſſe de pathicorum grege, vt ſcribit Syneſius Cyrenenſis in oratione de Caluitij laudibus. Qui & ipſe paulò antè hæc ſcripſerat: Qui comam curant, effœminati ſunt, & meretricij omnes. Proſtant enim, tantóque maiorem palmam ſe conſequi putant, quantò magis fœminei ordinis imitatores fiunt. Nec multò pòſt aduocat prouerbium, Nemo comatus, qui non ſimul ſit cinædus. Quod ipſe Syneſius noluit exprimere, quia vt ipſe dicit, & nomine & re eſſet obſcœnum. Mnaſeas apud Athenæum arguit Androcoptum Phrygium, quòd adeò eſſet delicioſus, vt floridam veſtem indueret: ſéque muliere decentiùs exornaret. Plutarchus in Apophthegmatis, tradit quempiam capillorum tinctura ſuperbientem à Philippo Macedonum Rege, ex ordine iudicum, in quem nuper lectus erat, ſemotum fuiſſe: neque enim ſperandam integritatem ab eo in rebus gerendis, qui etiam pilis fucum prætenderet.

Prouerbium.

Paridi cultus exprobratur.

49 Apud Homerum lib. 11. Iliad. Diomedes Paridi cultum ornatúmque capitis exprobrat:

— Κέρᾳ ἀγλαὲ παρθενοπῖπα.

Phocylides in virorum ornatum.

Phocylidis quoque in eam rem ſententia eſt:

Μὴ μὲν ἐπ' ἄρσενι παιδὶ τρέφειν πλοκαμῖδας χαίτην,
Μὴ κορυφὴν πλέξῃς, μηδ' ἄμματα λοξὰ κορύμβων.
Ἄρσεσιν οὐκ ἐπέοικε κόμαν, χλιδαῖς δὲ γυναιξί. Id eſt,
Ne in maſculo quidem filio nutri cincinnum gratia capillum:
Ne verticem plices, neque vittas tortuoſas corymborum.
Maſculum non decet coma, delicia verò mulieres.

Quin & apud Virgilium lib. 9. Remulus idem Teucris exprobrat:

Vobis picta croco, & fulgenti murice veſtis,
Deſidia cordi: iuuat indulgere choreis:
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Proindéque confeſtim eos appellat Phrygias, fœminei ſexus nomine, veluti effœminatos:

O vere Phrygiæ, neque enim Phryges. —

Quod nos alibi in 1. Leg. connubiali ad aliud retulimus. Idémque ferè eis exprobrat Iarbas lib. 4. eiuſdem operis:

Et nunc ille Paris cum ſemiuiro comitatu,
Mæonia mentum mitra, crinémque madentem
Subnixus, rapto potitur. —

Maximino nulla mulier ornatior.

50 Iulius Capitolinus proſcindit Maximinum iuniorem, quòd in veſtibus tam accuratus erat, vt nulla mulier nitidior eſſet in mundo. Porcius Latro nobilis declamator, in illa elegantiſſima in Catilinam declamatione, poſt deſcriptionem hominum ſceleſtiſſimorum, Hi ſunt (inquit) quos in foro quotidie in oculis ciuium calamiſtratos, ac veſtibus collucentes paſſim obuolitare cernimus, &c. Ælianus lib. 9. Variæ Hiſtoriæ, Demetrium Poliorceten reprehendit, quòd capillos decorè pectendo diſponebat, ac fuſos faciebat, faciémque ungebat, aliíſque id genus delicijs ſummum inertiæ ſuæ ſtudium impendebat. Quin etiam Plutarch. in vitæ eius probro ei dat, quòd vteretur non tantùm *καυσίαις διμίτροις*, & purpura auro intexta, ſed & ſoleis auro litis, quódque mundi quoque imagine & aſtrorum chlamys ei tum texeretur: cùm Macedoniæ regno excidit: neminémque deinde Regum Macedoniæ, etſi multi poſtea ſuperbiſſimi fuerunt, ea vti auſum eſſe. Iulius autem Firmicus lib. Aſtron. 8. c. 7. oſtendit huic vitio nonnunquam viros aſtrorum vi & potentia eſſe obnoxios. In Tauri (inquit) ſexta parte oriuntur Pleiades, quibus orientibus ſiqui orti ſunt, erunt ſemper nitida & polita fronte, atque accuratis veſtibus compti, quorum inflexi crines torquebantur ſemper in oſtru, nec nō appoſitis alienis crinibus fictam & compoſitam pulchritudinem mentientur, totius corporis formam vario pigmentorum genere molientes. Hi etiam demptis pilis corpus ſuum in fœminei corporis imaginem transferent: totúmque veſtes quoque ad muliebris cultus ſimilitudinem excolentur. Hi & molliter ambulantes, veſtigia ſua cum delicata moderatione ſuſpendent.

Et Demetrius Poliorcetes.

51 Et quòd cultus ornatúſque viros magis, quàm fœminas, dedeceat, vel leges noſtræ manifeſtè oſtendunt, vt ſuprà diximus, num. 19. incipiente, ex quo apertè, & ſeq. Et ſuo id teſtimonio adiuuat Prudentius, qui poſtea quàm ornatum cultúmque muliebrem taxauit illis verſibus, quos ſuprà citauimus, cùm de ea re loqueremur, ſtatim & hos verſus ſubtexuit.

Cultum magis dedecere viros quàm fœminas.

Hæc ſexus malè fortis agit, cui pectore in arcto
Mens fragilis facili vitiorum fluctuat æſtu.
Quid, quod & ipſe caput muliebris corporis, & rex,
Qui regit inualidam propria de carne refectam
Particulam, qui vas tenerum ditione gubernat,
Soluitur in luxum? Cernas molleſcere cultu
Heroas veteles, opifex quibus aſpera membra
Finxerat, & rigidos durauerat oſſibus artus,
Sed pudet eſſe viros: quærunt vaniſſima quæque,
Queis niteant; genuina leues, vt robora ſoluant
Vellere non ouium, ſed eo ex orbe petitis
Ramorum ſpolijs fluitantes ſumere amictus.
Gaudent & durum ſcutulis perfundere corpus.
Additur ars, vt fila herbis ſaturata recoctis
Illudant varias diſtincto ſtamine formas
Vt quæque eſt lanugo fera molliſſima tactu,
Pectitur. Hunc videas laſciuas præpete curſu
Venantem tunicas, auium quoque verſicolorum.
Indumenta nouis texentem plumea telis.
Illum pigmentis redolentibus, & peregrino
Puluere fœmineas ſpargentem turpiter auras.

Ouidius quoque ſatis oſtendit fœminas cultiores eſſe ſolere, quam mares, in epiſtola Paridis ad Helenam, his verſibus:

Cùm videas cultus noſtra de gente virorum,
Quales Dardanias credis habere nurus?

Et in carmine de Medicamine faciei:

Nec tamen indignum, ſi vobis cura placendi,
Cùm comptos habeant ſecula noſtra viros.
Fœminea veſtri potiuntur lege mariti:
Et vix ad cultus nupta quod addat, habet.

Et D. Chryſoſtomus in epiſtolam ad Epheſios, ſermone 13. ſcribit mulieri peculiare ac commodum magis eſſe ornari, quàm viro: quod & ſatis quoque oſtendit Clemens Alexandrinus lib. Pædagog. 3. c. item 3. vbi multa de cultu virorum ſcribit.

52 Tantiſper tamen viris negligendus eſt cultus, dum dignitati eorum conſulatur, & non deſint munditiæ. Compertum eſt enim, cultum mediocrem ſplendorémque veſtium ad dignitatem quandam, autoritatémque comparandam, ac tuendam, non paruum momentum afferre, vel teſte Pontifice in cap. vt apoſtolicæ. de priuil. lib. 6. in illis verbis, vt ex eorum maioritate, ac decore maiori ornatum, maioritas appareat dignitatis. Cui ſubſcribens Fabius Quintilianus in Prologo lib. 8. Oratoriarum inſtitutionum: Et cultus (inquit) conceſſus, atque magnificus addit hominibus (vt Græco verſu teſtatum

Cultus mediocris viros decet.

Autoritas & dignitas ex cultu,

tum eſt) autoritatem. At muliebris & luxurioſus, non corpus exornat, ſed detegit mentem. Verſum autem, quem citat Fabius, opinatur Eraſmus apud Homerum eſſe lib. 6. Odiſſeæ, vbi Minerua de pulchris veſtibus loquens, ita dicit.

Ἐκ γὰρ τοι τούτων φάτις ἀνθρώπους ἀναβαίνει. Id eſt,
Quippe hominis ex iſtis ſurgit bona fama decúſque.

Pauloque inferiùs in eodem libro ſatis indicat ipſe Homerus, quantum momenti cultus veſtium adferat ad conciliandam hominis formám, dignitatémque, cùm Nauſicaam puellam Alcioni filiam ita de Vlyſſe loquentem facit:

Ἠπάρος μὲν γάρ μοι ἀεικέλιος δέατ' εἶναι,
Νῦν δὲ θεοῖσιν ἔοικε τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι.

Id eſt, ex ipſius Eraſmi traductione:

Antè videbatur ſpecie fœdiſſimus eſſe,
Nunc Diuis ſimilis magnis quos paſcit Olympus.

Cultus ſordidus vituperatur.

Nam cùm cautis pannis veſtes nitidas induiſſet Vlyſſes, protinus alius eſſe viſus eſt. Catonis dictum eſt in libro, qui inſcriptus eſt, carmen de moribus, à Gellio lib. 11. citatum: Veſtiri in foro honeſtè, mos erat: domi, quod ſatis erat. Solomon in Eccleſiaſte, cap. 9. monet: vt omni tempore veſtimenta ſint candida. Dominus noſter præcipit Iob, vt ſpecioſis indueretur veſtibus, vt ſcribitur Iob 40. c. Pelagius hæreticus ſcripſerat, gloriam veſtium & ornamentorum eſſe Deo contrariam. Contra quem D. Hieronymus lib. 1. in eundem Pelagium hæc protulit: Quæ ſunt, rogo, inimicitiæ contra Deum, ſi tunicam habuero mundiorem? ſi Epiſcopus, Presbyter, & Diaconus, & reliquus ordo Eccleſiaſticus in adminiſtratione ſacrificiorum candida veſte proceſſerint? Et ſubdit, irridens eundem Pelagium: Cauete clerici, cauete monachi, viduæ, & virgines: periclitamini, niſi ſordidas vos atque pannatas vulgus aſpexerit. Taceo de hominibus ſæculi, quibus apertè bellum indicitur, & inimicitiæ contra Deum, ſi pretioſis atque nitentibus vtantur exuuiis. In quam etiam ſententiam concilium eſt Gangrenſe, eum anathematizans, qui viles veſtes deferens, tanquam ex eo iuſtitiam habiturus, alios reprehendit, qui nitidiores deferunt, vt in Decretis canonicis proditum eſt, in c. ſi quis virorum. 30. diſt.

53 Sed & in eam rem multa adducit. Spec. titu. de aduo. §. ſequitur videre. per totum, quibus probare contendit, ſplendidas veſtes aduocato eſſe decori & dignitati: contra verò ſordidas, dedecori ac contemptui. & Bald. in rub. extra de vita & ho. cle. ſcribit, ad honeſtatem clericorum pertinere, non ſolùm honeſte & parcè viuere, ſed veſtibus ſordidis abſtinere: quia veſtes ſordidæ inducunt pudorem. l. veſtem ſordidam. ff. de iniur. refert Barb. in c. cùm

Iean. Lig. ob veſtem vulgarem contemptus.

M. col. 59. extrà de conſtit. quòd cùm Ioan. de Ligna. ad quaſdam nuptias inuitatus iuiſſet, vulgarem veſtem indutus, nullúſque ob id honor ei fuiſſet exhibitus, vtpote propter veſtem non ſatis cognitus, miſit qui quæreret aliam veſtem ſplendidiorem: quam cùm recepiſſet, in ſuo ipſius loco poſuit, abiitque, illud præfatus, Veſtem coluiſtis, veſtem habetote. Quod & repetit Lud. Bol. in repet. authen. habita. col. 8. verſi. & ideo deciditur. C. ne fil. pro pat. Refert Plutarchus in vita Ageſilai,

Ageſilaus quoque.

cùm is in Ægyptum à rege Ægyptiorum aſcitus fuiſſet, propter veſtis tenuitatem indigenis illum contemptui fuiſſe: maléque de ipſo ſenſiſſent, niſi poſtea declaraſſet magnificentiam, & dignitatem virtute & prudentia parari oportere: Quod & ipſe Plutarchus ſcripſit in Apophthegmatis Laconicis. Nec longius abeſt, quod & de Philopœmene ſuprà diximus in 2. leg. connubiali, num. 58. incip. nec prætermiſerim.

54 In qua re æquè ac in cæteris rebus, mediocritate quadam vtendum eſt. Nam ſicut ornatum corporis infucatum laudamus, ita & diſſolutos & fractos veſtibus non recipimus, ex eodem Gangrenſi concilio in c. parſimoniam. 41. diſt. Et facit text. in cap. 2. in fin. extrà de cuſto. Eucha. cùm dicit: Nimis enim abſurdum, in ſacris ſordes negligere, quæ dedecerent etiam in profanis, & ibi gloſ. dicit arg. quod clerici debent incedere ornati veſtibus. Proinde Iſocrates in Paræneſi ad Demonicum monet, in veſtitu honeſtam munditiem amandam: exquiſitam verò elegantiam & luxum, vt ſuperuacuum, aſpernandum. Et ſimile quippiam præcipit Horatius duobus verbis mediocritatem illam deſignans: *De eadem re.*

Simplex munditiis. —

Et alibi, ſcilicet lib. 2. Serm Saty. item 2.

Mundus erit, qui non offendet ſordibus: atque
In neutram partem cultus miſer.

Cultus, nec ſordidus, nec exquiſitus.

Cicero lib. 1. Offic. adhibendam eſſe munditiam non odioſam, neque exquiſitam nimis, tantùm quæ fugiat agreſtem, & inhumanam negligentiam. Id quod etiam monet alter eloquentiæ Latinæ Antiſtes Fabius lib. 11. cap. 3. quo loco de cultu Oratoris tractat: Cultus, ait, non eſt proprius Oratoris aliquis, ſed magis in Oratore conſpicitur: quare fit, vt in omnibus honeſtus debeat eſſe, ſplendidus, & virilis. Nam toga, & calceus, & capillus, tam nimia cura, quàm negligentia ſunt reprehendenda. Et rurſum lib. 12. de genere dicendi loquẽs: Ne craſſa, ait, toga ſit, non ſerica, non intonſum caput, non in gradus atque annulos comptum. Quam ſententiam eleganter mutuatus. D. Hieron. ſiue is fuit, ſiue alius (quod ſtylus apertè comprobat) in Regula ſanctimonialium, cap. 17. Nec affectatæ (ait) ſordes, nec exquiſitæ deliciæ laudes pariunt. Cuius tamen loci ipſius Hieronymi titulo, autoritate ſubnixus Gratianus noſter, monet ſacerdotem, vt nec fulgidis, nec ſordidis ſe ornet veſtibus, vt ſcribitur 41. diſt. in ſumma. Sed & alibi Hieron. ipſe (quod nemo diffitetur) ad Euſtochium de virginitate ſeruanda: Sit veſtis (inquit) nec ſatis munda, nec ſordida. Et paulò infrà: Nec affectatæ ſordes, nec exquiſitæ munditiæ conueniunt Chriſtiano. Rurſúmque ad Heliodorum laudat Nepotianum, quòd nec munditiis, nec ſordibus notabilis eſſet. Sed & ad Nepotianum ipſum de vita clericorum, Veſtes, inquit, pullas æquè deuita, ac candidas. Ornatus, vt ſordes, pari modo fugiendæ ſunt: quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. Et ad Paulinum de conſtitutione monachi: Soror tua matronarum declinet conſortia, nec inter ſericas veſtes, & gemmas circumferentium fœminarum, ſe ſordidatam, aut doleat, aut miretur: quia alterum propoſiti pœnitentia, alterum iactantiæ ſeminarium. Et ad Marcellam de laudibus Aſellæ, ad ſi. Neglecta munditics, & inculta veſtis: cultus ipſe ſine cultu.

Quibus omnino conuenit Epigramma Martialis in Panni̇cum lib. 2.

Pectere te nolim, ſed nec turbare capillos:
Splendida ſit nolo, ſordida nolo cutis.
Nec tibi mitrarum, nec ſit tibi barba reorum,
Nolo virum nimium, Pannice, nolo parum.

55 Suprà dictorum ſententias confirmat ſanctiſſimus ſcriptor atque eruditiſſimus Seneca, cùm ſcribit ad Lucilium epiſtola quinta, illud rè admoneo, ne eorum more, qui non proficere, ſed conſpici volunt, facias aliqua, quæ in habitu tuo aut genere vitæ notabilia ſint. Aſperum, incultum, & intonſum caput, *De eadem re. Cultus nimius ſuperbia ſpecies.*

caput, & negligentiorem barbam deuita. Et post pauca, Non ſplendeat toga, nec ſordeat quidem. Plutarchus apud Antonium Monachum, lib. 1. Meliſſæ c. 36. Μήτε λίαν πολυτελῶς, μήτε ἄγαν εὐτελῶς τηρῶ τὰ περὶ τὴν ἐσθῆτα, καὶ δίαιταν, καὶ περὶ τὴν ἄλλην διαγωγὴν τὸ σῶμα διοικεῖν. τὸ μὲν φθονερὸν, ἢ γελοῖον. τὸ δὲ μισητὸν, ἢ ἐλεεινὸν ποιεῖ. Quorum hæc ſententia eſt: Neque nimis ſumptuoſum, neque nimis ſordidum in veſtimentis, victu ac reliqua vita ſe exhibendum. Illud enim inuidioſum aut ridiculum, hoc odioſum & miſerabilem reddere.

56 Diogenes ille Cynicus, egregius humani ingenij æſtimator, cùm adoleſcentes Rhodios aliquando conſpexiſſet ſumptuoſè admodum veſtitos, & delicatè, ridens, τῦφος, ait, τοῦτ᾽ ἐστι. Id eſt, ſuperbiæ prorſum indicia hæc ſunt. Mox cùm Lacedemoniis quoque occurriſſet, quib. ſubſtrictior tunica, citráque humeros deſiſtens, nec vilior modò, ſed & ſordidior quoque, ἄλλος (inquit) οὗτος τῦφος. Id eſt, altera ſuperbiæ ſpecies iſta. Quod & inter cæteros tradit Ælianus Variæ hiſt. lib. 9. Cui ſubſcribens Ariſtoteles lib. Ethicorum 4. cap. 7. Qui parua (inquit) & manifeſta diſſimulant, ij delicati ſimul malitioſique dicuntur, & facile ſperni poſſunt: atque idipſum arrogantia interdum videtur. Apollonius quoque apud Philoſtratum lib. 6. aſſerit a veſtimentorum contemptu non abeſſe quandam ſuperbiam. Legimus illum D. Bernardum & doctrina & ſanctimonia clarum, veſte quidem ſatis vili, ſed nimè ſqualenti vſum, ac etiam dicere ſolitum, Tunicam ſordibus obſoletam, teſtem deſidiæ, atque ſocordiæ eſſe: eiúſque immunditiam interdum ad hypocriſim ſpectare: vtpote qua inanis gloria, cùm videatur contemni, quæritur. Id quod etiam Socrates morum cenſor grauiſſimus, perpulchrè indicauit, cùm ei inſolentior viſus Antiſthenes, quoniam ratione inuſitata laceram atque diruptam indumenti portionem viſentibus nunquam non ingerebat, hinc captans opinionem excelſi animi, & ea deſpicantis, quæ mortales ad ſtuporem mirantur. Ideò eum Socrates ſic increpuit: οὐ παύσῃ ἐγκαλλωπιζόμενος ἡμῖν. Non deſines (inquit) ampliùs te nobis, curioſiúſque ornare. Illud quoque inculcans, Aſpicio per ſciſſuram pallij tuam vanitatem, quod & Laertius prodidit, & Ælianus, quo loco nuper citauimus. Sed & Poſſidonius Calamenſis in vita diui Auguſtini, c. 22. ſcribit, eidem Auguſtino veſtimenta fuiſſe, nec nitida nimium, nec abiecta plurimùm: quia his plerumque vel iactare ſe inſolenter homines ſolent, vel abiicere. Quid, quòd Daniel vir ille ſanctiſſimus purpura & torque aureo in collo indutus eſt: vt ſcribitur Dan. Et regina Saba admirata eſt veſtimenta miniſtrorum Salomonis, 3. Reg. cap. 10. & 2. Paralip. c. 9. vt hinc ſcias, veſtes aliáſque ornamenta ſumptuoſa geſtare, per ſe non malum eſſe, vel reclamantibus Catabaptiſtis. Id tantùm in ea re conſiderandum, quo animo id fiat.

Cultus ſordidus, altera ſuperbiæ ſpecies.

Et hypocriſim.

Daniel torque aureo ornatus.

Catabaptiſta.

57 Illud autem poſtremò monuerim in hac cultus ornatúſque ratione morem cuiuſque regionis, eorúmque quibuſcum verſaris, eſſe maxime obſeruandum. Quiſquis enim (vt dicit D. Aug. lib. 3. de doctrina Chriſtiana, & repetitur in cap. 1. 42. diſt.) rebus prætereuntibus reſtrictiùs vtitur, vt metas conſuetudinis bonorum inter quos verſatur, excedat, aut aliquid ſignificat, aut flagitioſus eſt. Et Gratianus eod. diſt. §. vltim. Quiſquis (inquit) contemptis his, cum quibus viuit, lautiora ſibi, vel auſteriora præ cæteris indumenta quærit, intemperans ſui, aut ſuperſtitioſus eſt. Propterea dicit glo. in d. cap. ſi quis virorum. 30. diſt. & in c. 1. 31. q. 4. in veſtibus & ornatu inſpiciendam regionis eſſe conſuetudinem. Quod & voluit gloſ. in c. pen. in verbo, deauratis, & ibi Panor. col. vlt. & Bern. Capra doctor Peruſinus, extrà de vita & hone. cleric. & Specul. d. tit. de aduo. §. ſequitur videre. & Bald. in rub. de conſue. col. vlt. verſ. conſuetudo debet ſeruari. Et D. Thom. 2. 2. q. 169. art. 1. & Alciſanus lib. 2. c. 54. in prin. Idcirco D. Hierony. in ea, quam nuper citauimus, epiſtola ad Heliodorum, Nepotianum laudat, quòd in cultu prouinciæ morem ſequeretur. Sophonias Propheta cap. 1. Deum ita facit loquentem, Viſitabo ſuper omnes, qui induti ſunt veſte peregrina. veluti id ſit admodum reprehendendum, vti veſtibus peregrinis, & non patriis. Quo nomine Alexander ille Magnus vituperatus fuit, quòd relicta veſte Macedonica, Medica vſus ſit, & alia peregrina, vt ſcribit Diodorus Siculus lib. 17. Bibliothecæ, & alij plurimi. Qua in re Galli noſtri admodum arguendi ſunt, quòd cùm primum viderint veſtem aliquam peregrinam, continuò illam induant. Porrò ex Virgilio didicimus, priſcos illos Italos ante aduentum Æneæ capillos componere ac comere ſolitos, vti mulieres. Ita enim ſcribit de Lauſo, eximiæ virtutis iuuene, lib. 10. Æneid.

Culeus ex more regionis.

Alexander Magnus vituperatus, quòd veſte peregrina vteretur.

Itali priſci ante aduentum Æneæ ex more gentis capillos comebant.

— Et terra ſubleuat ipſum
Sanguine turpantem comptos de more capillos.

In quem locum Seruius interpres, id, quod diximus, annotauit: ſubiunxitque, hoc etiam ſtatuas veterum docere, & perſonas quas in Tragœdiis vidit ſimiles in vtroque ſexu, quantùm ad ornatum corporis pertinet.

58 Nec tamen illud interim in hac cultus ornatúſque tractatione prætermittendum duximus, cauendum magnopere viris eſſe, ne cultu, veſte, ornatu muliebri vtantur, nec contrà, fœminæ virili. Id quod primum ſuis legibus olim prohibuit Moyſes, Deut. 22. Non induetur (ait) mulier veſte virili, nec vir veſte fœminea. Abominabilis enim apud Deum eſt, qui facit hæc. Ex quo & Gangrenſi conſilio, cap. 13. illud ſtatutum eſt, Si qua mulier ſuo propoſito vtile iudicans, vt virili veſte vtatur, ad hoc vt in viri habitum mutetur, anathema ſit. Quod & reperitur in Decretis canonicis in c. ſi qua mulier. 31. diſtin. Eſtque textus apud nos in l. veſtis. §. muliebria. & §. communia. ff. de auro & arg. leg. viros non facile vti poſſe veſtimentis muliebribus, nec contra mulieres veſtimentis virilibus, ſine reprehenſione. vbi Ray. ex hoc tradit, eos qui hæc faciunt, infames eſſe, & à teſtimonio repellendos: quod tamen non admittit Alberic. ibi, qui eos §. legit. cum §. 1. eiuſdem l. per l. inter veſtem. eod. tit. vbi traditur, Senatorem quendam vti ſolitum veſtibus muliebribus. Et ego quidem non poſſum accedere ſententiæ Ray. Neque enim ſi reprehenſibile eſt id facere, continuò ſequitur, eum infamem eſſe qui facit, cùm nulla lex id dicat. Nec tamen probo rationem Albe. nam id non minùs reprehenſibile eſt, quòd Senator quiſpiam id facit, quod legibus aut moribus non conuenit.

Viri veſtimentis muliebribus, fœminæ virilibus abſtinento.

59 Illud autem conſtat, Herculem admodum fuiſſe vituperatum, quod amore Omphalea captus, eiq; obſequens, veſtibus eiuſdem aliquando ſeſe induerit, vt ſcribit Lucianus in eo lib. cui titulus eſt, πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν, hoc eſt, quomodo ſcribenda ſit hiſtoria. & Lactantius lib. 1. qui de falſa religione inſcribitur, cap. 9. ad idque nonnihil alludit Propert. lib. 3. Eleg. illis carminibus:

Omphale in tantum formæ proceſſit honorem, &c.

Et

Et rurſum lib. 4. Elegia 10. vbi ita facit ipſum Herculem loquentem:

Idem ego Sidonia feci ſeruilia palla
Officia, & Lydo penſa diurna colo,
Mollis & hirſutum cepit mihi faſcia pectus,
Et manibus duris apta puella fui.

Et Ouidius in epiſt. Deianiræ ad Herculem,

Non pudet Alcide victricem mille laborum
Raſilibus calathis impoſuiſſe manum?
Vidit in Herculeo ſuſpenſa monilia collo,
Illo, cui cælum ſarcina parua fuit.

Hercules crocotophorus.

Et Statius lib. 1. Achilleidos. Hinc & Plutarcho in lib. cui titulus eſt, εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, id eſt, num ſeni gerenda ſit reſpublica, ipſe Hercules Omphaly ſeruiens κροκωτοφόρος dictus eſt, id eſt, crocoton deferens, quod eſt genus veſtis muliebris, vt alibi diximus, & tradit Nonius Marcellus. Item illud Senecæ Tragœdiographi in Hercule furente:

Fortem vocemus, cuius ex humeris leo
Donum puellæ factus, & claua excidit,
Fulſitq́; pictum veſte Sidonia latus?
Fortem vocemus, cuius horrentes coma
Maduere nardo? laude qui notas manus
Ad non virilem tympani mouit ſonum.
Mitra ferocem Barbara frontem premens?

Et in Hippolyto.

Natus Alcmena poſuit pharetras,
Et minax vaſti ſpolium leonis,
Paſſus aptari digitis ſmaragdos,
Et dari legem rudibus capillis.
Crura diſtincto religauit auro,
Luteo plantas cohibente ſucco,
Et manu, clauam modò qua gerebat,
Fila deduxit properante fuſo.

Et in Hercule Oetæo:

Hoſpes Timoli Lydiam fouit nurum,
Et amore captus ad leues ſedit colos,
Vnum feroci ſtamen intorquens manu,
Nempe illa ceruix ſpolia depoſuit fera,
Crinémque mitra preſſit: & famulus ſtetit
Hirtam Sabæa marcidus myrrha comam.

De hoc quoque nonnihil tradit Lucianus in dialogo Iouis, Æſculapij, & Herculis.

Sardanapalus in muliebri habitu deprehenſus.

60 Sardanapalū quoque carpunt Hiſtorici, quòd ab Arbacto Medorum præfecto inter ſcortorum greges habito muliebri inuentus eſt, vt ſcribunt Cteſias lib. Rerum Perſicarum 3. & ex eo Athenæus lib. 12. cap. 3. Iuſtinus lib. 1. Paulus Oroſius lib. item 1. cap. 19. Sed & Publius ille Clodius ab omnibus reprehēditur, quòd inter publicas Bonæ Deæ ceremonias, ad Pompeiam Cæſaris vxorem muliebri veſte penetraſſet, vt videre licet apud Ciceronem in epiſtolis ad Atticum, & in Oratione de Aruſpicum reſponſis, non vno in loco: itémque in oratione pro domo ſua, & ſæpius alibi. Sed & ipſe Tullius libro primo earundem Epiſtol. ad Atticum, Epiſtol. 9. ſcribit Clodium ipſum in domo Cæſaris cum veſte muliebri fuiſſe deprehenſum, ac per manus ſeruulæ ſeruatum, rem (inquit) inſigni infamia. Item apud Suetonium in ipſo Cæſare, capite ſexto: Plutarchum, qui huius hiſtoriæ ordinem atque ſeriem graphicè deſcribit in vita eiuſdem Cæſaris. Ex quo ſtatim id intelligis, hanc veſtium transformationem ſæpe fieri libidinis cauſa. Nam & Pauſanias libro octauo, quo Arcadica ſcribit, auctor eſt, Leucippum Oenomai Piſæ Regis filium, vt Arcades & Elei memorant, Daphnen deperditè deamaſſe: cuius nuptias cùm aſſequi nequiſſet, vtpote virilem ſexum exoſæ, is habitu muliebri, comáque, quam Alpheo fluuio deuotam nutriebat, contexta, ad eam acceſſit, ſéque Oenomai filiam eſſe apud eam mentitus eſt: cúmque generis nobilitate venandique peritia cæteris virginibus antecelleret, Daphnes beneuolentiam ſibi facillimè conciliauit. Mox ea, cæteræq́ue Nymphæ, in Ladone flumine natare concupiſcentes, inuitum Leucippum exuerunt: quem cùm marem eſſe deprehendiſſent, haſtilibus iaculíſque confoderunt.

Clodius in ſacris Bonæ Deæ in habitu muliebri deprehenſus.

Leucippus iaculis obſeſſus.

Maſſilienſes olim vnguento delibuti.

61 Vituperantur quoque à quibuſdam Maſſilienſes, quòd luxu perditi, muliebrem in modum ornarentur, comis vnguento delibutis, capillíque religatis. Ex quo apud Suidam ortum adagium in eos, qui cultu parum viris decoro vterentur, ἐκ Μασσαλίας ἥκεις, id eſt, è Maſſylia veniſti. Et aliud eiuſdem ſenſus apud Athenæum lib. 12. cap. 7. in fin. πλεύσειας εἰς Μασσαλίαν, nauiges Maſſiliā. Quanquam his admodum aduerſantur, quæ ab aliis multis magnę autoritatis ſcriptoribus de Maſſilienſium temperantia, ſeueritate, abſtinentia, ſynceritate, frugalitate, grauitate & omnibus aliis virtutum generibus tradita ſunt, nempe Tullio lib. 2. Offic & in 3. Philip. & in oratione pro L. Flacco, Strab. lib. 4. Valerio Maximo, lib. 2. cap de inſtitutis antiq. non ſemel, Liuio 4. decadis lib. 7. Cornelio Tacito in vita Agricolæ, Iuſtino lib. 43. Lucano lib. 3. & aliis pleriſque: vt non immeritò Plautus in Caſina mores Maſſilienſes pro optimis appellauit. Atque ita facilè crediderim Suidam & Athenæum non de noſtra illa Gallica Maſſilia, ſed de Libyca Maſſylia loqui, cuius meminit Virgilius lib. 4. Æneidos,

Proverbium.
Proverbium aliud.

Maſſilienſium noſtrorū temperantia, ſeueritas, abſtinentia.

Maſſylia Libyæ.

Maſſyliq́; ruunt equites. —

Vbi Seruius, Maſſyli, inquit, gens eſt non longè à Mauritania: & eſt pars Getuliæ & Numidiæ. Et rurſus idem Virgilius lib. eod. 4.

Hic mihi Maſſylæ gentis monſtrata ſacerdos,

Vbi & ipſe Seruius, Maſſylia, ait, Mediterranea eſt ciuitas Beronicex Libyæ: vnde non longè Heſperidum horti ſunt. Et lib. 6.

Tot maria intraui duce te, penitúſque repoſtas
Maſſylûm gentes. —

Quo in loco Seruius quoque Maſſyli (inquit) ſunt Mauri, vnde ſpeciem pro genere poſuit. Nam Æneas ad Africam venit, cuius partem conſtat eſſe Maſſyliam. Sed & Liuius 3. decad. lib. 4. ad fin. ſcribit Maſſylam gentem eſſe Numidiæ, in qua regnabat Gala pater Maſaniſſæ. Quam Maſſilienſium à Maſſylis differentiam veteor, ne Lazarus Bayfius, vir alioqui admirandæ eruditionis, non intellexerit, in libello de re veſtiaria, quo loco de tunica agit.

62 Cliſthenes item Comicorum conuiciis patuit, quòd parum vir haberetur, ſéque cultu indecoro in fœminam transformaret. Vnde & illa Adagia nata apud eundem Suidam ex Ariſtophane & aliis, Κλεισθένην ὁρῶ, Cliſthenem video: & Κλεισθένους ἀκρατέστερος, Cliſthene intemperantior. Eadémque infamia notatus eſt ab antiquis Cleocritus, quòd ad maiorem laſciuiam veſtibus fœminam mentiretur, cuius etiam nonnihil meminit Suidas. Diuus Hieronymus ad Euſtochium de conſeruanda virginitate, in mulieres inuehitur, quæ veſtibus virorum vtuntur. Aliæ (inquit) virili habitu veſte mutata erubeſcunt ſe fœminas natas eſſe. Quintilianus libro 5. cap. 9. inter ſigna illud adſcribit, veſtem muliebrem mollis & parum viri eſſe. Charondas Thuriorum Legiſlator, eos qui in prælijs ſigna ordinéſque deſtituiſſent, quíve arma pro patria capere recuſaſſent, ea pœna mulctauit, vt veſtibus muliebribus induti, in medio foro ſiſterentur ter quotidie ante

Cliſthe. cultu indecoro.
Prouerb. ur Cleocritus fœminam mentitus.

Charondæ lex.

omnium ora in ſuggeſto, quo huiuſmodi hominum animos, ab ea mollitia & fœminea timiditate, ſenſim reuocaret in audaciam, atque vt illis mortem præſtaret oppetere, quam tantam ignominiæ calamitatem diutius in patria experiri: vt tradit Diodorus Siculus lib. 2. Bibliothecæ 12.

Zenon viros & mulieres eadem veſte vti volebat.

63 Zenon Citticus ille Stoicæ ſectæ princeps, cùm in ſua Republica præcepiſſet, viros & mulieres eandem veſtem induere, id nonnulli, & inter cæteros Caſſius Sceptitius reprehenderunt: vt tradit Diogenes Laertius in vita ipſius Zenonis. Dinocrates Meſſenius Romæ temulentus in habitu muliebri ſaltauit: poſtera autem die, cùm ab Achæorum imperio Meſſenen ad defectionem ſolicitaret, peteréque à Tito Flaminio ſubſidium: De his (inquit Titus) viderimus: te verò miror vina tractare, ſaltare, & fœminam mentiri poſſe, cùm res huiuſmodi moliri audeas: vt tradit Plutarchus in Philopœmene. Ioſephus lib. 19. Antiquit. cap. 1. C. Caligulam impudentiſſimum Imperatorem arguit, quòd ſtolas muliebres, cycladem, & alia huiuſmodi veſtimenta muliebria induebat, concinnabátque capillos annulis & cincinnis, aliáque faciebat, quæ ad ornatum, cultúmque muliebrem pertinent. Cùmque talis eſſet, audebat tamen aliis cultus muliebres exprobrare. Quibus admodum ſimilia ſcribit Suetonius in eius vita, cap. 52. & Plin. lib. 37. cap. 2. dum tradit illum, ſupra omnia muliebria, ſoceulos è margaritis induiſſe. Et de eo quoque ſcribit Suidas quòd eò veſaniæ peruenit, vt muliebri habitu non contentus incedere, capillitium quoque in cincinnos contorqueret τὴν κόμην πλοκάμοις, καὶ πλοκῇ τινὶ σφετερίζων, καὶ γυναικιζόμενος.

Caligula muliebribus veſtibus vſus.

Et Nero.

Alter imperator impuriſſimus Nero eò progreſſus eſt, vt neque ſuæ, neque aliorum pudicitiæ parcens, ad extremum amictus virginum ſpecie, palàm conuocato Senatu, dote dicta, cunctis feſta de more frequentantibus, nuberet, vt ſcribit Aurelius Victor in vita illius. Sed & alius Imperator Commodus tantæ impudentiæ fuit (vt tradit Ælius Lampridius in vita eius) vt muliebri veſte indutus, in theatro, vel amphiteatro ſederet.

Et Commodus.

64 Alibi autem ſuprà num. 49. diximus apud Virgil. lib. 9. Æneid. probro datum fuiſſe Phrygibus, quòd mitras atque redimicula, mulierum ornamenta deferrent, ob idque magis Phrygias, quàm Phryges, eſſe appellandos. Diuus Epiphanius Eleutheropolites lib. aduerſus hæreſes 1. ſect. 16. Phariſæos admodum increpat, quòd per amicula, & alios ornatus, ac muliebria pallia, in latis crepidis, & calceamentorum ligulis incederent. Iulius Pollux lib. 7. cap. 13. ſcribit ea authoritate Xenoph. Barbaros veſtitu muliebri delectari. Lydi prouerbio illo Λυδίῳ νόμῳ, Lydio more, reprehenſi, quòd flammeis muliebribus ornarent capita, vt à Diogeniano & Heſych. traditum eſt. Batalus quoque Epheſius tibicen prouerbio βάταλος, locum fecit, in molles & effœminatos, quòd is muliebribus ſandaliis primus omnium in ſcenam prodiiſſet, vt retulerunt Plutarchus, & Libanius Sophiſta, vterque in vita Demoſthenis. Ex quo & Græci βαταλίζεσθαι, dicunt, pro eo quod eſt turpiter & effœminatè viuere. Ab hoc autem Batalo credunt nonnulli ipſum Demoſthenem Batalum cognominatum fuiſſe, quòd in adoleſcentia eſſet ad voluptatem propenſior, & veſte muliebri aliquando vſus fuiſſet: vt etiã ſcribit Suidas. Quanquam hoc eius cognomen aliò transferunt Plutarchus & Libanius, vbi ſuprà, nempe ad mollitiem ſimpliciter. Illud autem in Galliæ hiſtoriis proditum eſt, Anglos Ioannam illam puellam, omnibus ſæculis admirandam, Rhotomagi viuam combuſſiſſe, quòd virili veſte contra fas, vti dicebant, vſa fuiſſet.

Phariſæorum ornament. mul.

Lydi flammeis vſi.

Prouerbium.

Βαταλίζεσθαι.

65 Apollonius Tyanæus apud Philoſtratum lib. 4. citat ſententiam Euripidis, qua dicit eum, qui formam muliebrem imitatur, turpiter ornari. Scio autem apud ipſum Euripidem in quadam tragœdia hos verſus Trimetros eſſe,

Οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολὴν
Ἄῤῥην πεφυκὼς, καὶ γένους ἐξ ἄῤῥενος.

Id eſt,

Effœminata veſte non poſſum tegi,
Cùm ſim vir, & virili natus ſtemmate.

Quos verſus vſurpauit Plato, cùm iuſſiſſet Dionyſius in conuiuio, vt ſinguli in veſte purpurea ſaltarent, vt tradit Laërtius in vita Ariſtippi: vbi & id addidit, Ariſtippum ipſum ſumptam purpuram ſe induiſſe: & cùm ſaltare inciperet, propriè promptéque dixiſſe,

Platonis & Ariſtippi hiſtoria memorabilis.

Καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν
Οὖσ' ἥ γε σώφρων οὐ διαφθαρήσεται.

Neque in ſacris Liberi
Patris, pudica mens vnquam corrumpitur.

66 Nam & legimus in veterum monumentis id, de quo tractamus, aliquando ſine dedecore & reprehenſione factum, cùm vel neceſſitas quæpiam, vel alia quædam iuſta cauſa ingrueret, aut mos regionis permiſerit. Nam primùm apud Romanos, Idib. Ianuar, permittebatur, vt tibicines muliebri habitu vrbem luſtrarent, vt tradit Plutarchus huius rei rationem reddens in Problemat. Rom. cap. 55. Idem quoque in Problemat. Græcis, cap. 171. ſcribit apud Coos ſacerdotem Herculis muliebri veſte indutum, & mitra caput ornatum, apud Antimachiam rem diuinam facere ſolitum: eiúſque item rei reddit rationem, quoniam Hercules ipſe aliquando ad Θρᾶτταν mulierem pugnando defeſſus aufugiſſet, & muliebri veſte opertus apud eã delituiſſet. Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 8. ex authoritate Philochori in Atthide, prodidit Lunæ, quam Venerem credebant, ſacrificium facere viros cum veſte muliebri, mulieres cum virili: quòd eadem & mas exiſtimatur, & fœmina. Plutarch. in Claris mulieribus, cap. 4. tradit apud Argiuos ſacra quædam celebrari, in quibus mulieres chlamydem ac virilem veſtem indutæ, viri autem peplum geſtantes, & muliebribus velamentis capita obuoluti verſabantur. Cuius rei quoque rationem reddidit. Laudatur Hypſicratea Mithridatis regis vxor, aut, vt alij tradunt, pellex, quæ virilem habitum induta, tonſis capillis Mithridatem à Pompeio victum per efferatas gentes fugientem animo pariter & corpore infatigabili ſecuta eſt: vt videre licet ex Valerio Maximo, lib. 4. cap. 6. & Plutarcho in vita ipſius Pompeij. Ob hancque (vt ſubdit ipſe Plutarchus) virilitatem & audentiam ipſe Mithridates eam maſculino genere Hypſicratem appellabat. Hanc imitata Plotina quædam mulier raræ fidei, & ſingularis pudicitiæ, apud Apuleium libro ſeptimo, Aſini aurei, tonſo quoque capillo, & in maſculam faciem reformato habitu pretioſiſſimis monilium, & auro monetali zonis refertis incincta, inter ipſas cuſtodientium militum manus, & gladios nudos, cunctorum periculorum particeps, & pro mariti ſalute peruigilem curam ſuſtinẽs, maritum in exilium ſecuta eſt.

Viros veſtimentis mulierum aliquando vti licere. Et è diuer. o.

Luna mas & fœmina.

Argiuorum mos.

Hypſicratea Mithridatem habitu virili ſequuta.

Plotina quoque mari. ſequuta.

67 Lucianus quoque in libro περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν διαβολῇ: id eſt, de non temerè credenda calumnia, tradit, apud Ptolemæum, cui Dionyſio cognomen fuit, accuſatum fuiſſe Demetrium Platonicum, quòd in Bacchanalibus ſolus omnium muliebribus veſtibus indutus non fuiſſet: actúmque de eo planè

Demetrius Platonicus.

plane eſſet, quòd & regium exemplum imitatus non eſſet, & aſpernaretur Dionyſiorum mollitiem, niſi acceſſitus ad Regem, manè palàm vino libaſſet, & inſtita muliebri amictus, ad numeros Dithyrambicos; cymbalorúmque modos ſaliiſſet. Euclides ille Megaritus, cùm Athenienſes decreto ſuo cauiſſent, vt Megarenſis ciuis, ſi Athenas pedem intuliſſe prehenſus eſſet, ea res homini capitalis eſſet: ſub noctem, priuſquam adueſperaret, tunica longa muliebri indutus, & pallio verſicolore amictus, & caput & ora velatus: e domo ſua Megaris Athenas ad Socratem audiendum commeabat, vt vel noctis aliquo tempore conſiliorum ſermonúmque eius particeps fieret. Rurſuſque ſub lucem millia paſſuum paulò ampliùs viginti eadem veſte illa indutus redibat. Quod cùm à multis, tum ab Aulo Gellio ſcriptum eſt lib.6.cap.10.

Euclides ad audiendū Socratem, habitu muliebri commeabat.

68 Tryphiodorus & Lycophron in Alexandra, & ex eorum authoritate Tzetzes Hiſtoriarum Chiliad.c.16. & rurſum Chiliad.8.c.126. tradunt, quòd cùm Thetis ex oraculis intellexiſſet, filium Achillem breuis vitæ futurum, ſi aduerſus Troianos nauigaret, illum abſcondit in Lycomedis regiatum puellarum conclaui, veſte muliebri veſtitum, ne agnoſceretur. Vnde Horatius lib. Carminum, Ode 8.

Achilles veſtibus muliebribus indutus.

Quid latet, vt marinæ
Filium dicunt Thetidis ſub lacrymoſa Troiæ
Funera? ne virilis
Cultus in cædem, & Lycias proriperet catervas.

Et Ouidius lib.1. de Arte Amandi:

Turpe niſi hoc matris precibus tribuiſſet Achilles,
Veſte virum longa diſſimulatus erat.
Quid facis, Æacide? non ſunt tua munera lanæ.
At titulos alia Palladis arte petes.
Quid tibi cum calathis? clypeo manus apta ferendo.
Penſa quid in dextra, qua cadet Hector, habes?
Reijce ſuccinctos operoſo ſtamine fuſos:
Quaſſanda eſt iſta Pelias haſta manu.

Et Statius lib.1. Achilleidos:

Aſpicit ambiguum genitrix, cogitque valentem,
Innectitque ſinus: tum colla rigentia mollit,
Submittitque graues humeros, & fortia laxat
Brachia, & impexos certo domat ordine crines,
Ac ſua dilecto ceruice monilia transfert,
Et picturato cohibet veſtigia limbo:
Inceſſumque modúmque docet, fandique pudorem.

Hinc autem illa Tiberij Imperatoris anxia curioſitas, quod Achilli nomen inter virgines fuiſſet, vt tradit Suetonius in vita illius, cap.70. Quo in loco interpretes, alioqui doctiſſimi, & multifariæ lectionis, fatentur ſe nullibi id comperiſſe. Miror autem Tiberium id non didiciſſe ab Hygino Auguſti patris ſui adoptiui liberto, qui fabularum cap.96. ſcribit ipſum Achillem, Thetidis matris calliditate, apud Lycomedem Regem, habitu fœmineo inter virgines aſſeruatum, mutatóque nomine Pyrrham fuiſſe vocatum, quòd eſſet capillis flauis (Græci enim πυῤῥὸν rufum dicunt) donec Vlyſſes ignorans quis Achilles eſſet, in veſtibulo regio munera fœminea poſuit, quibus clypeum & haſtam admiſcuit, & ſubitò tubicinem canere, armorúmque crepitum & clamorem edi imperauit. Achilles autem hoſtem arbitratus adeſſe, veſtem muliebrem dilaniauit, & clypeum haſtámque arripuit: quo ex facto eſt agnitus. Cæterùm Plinius lib.35.cap.11. ſcribit Athenionem Maroniten pinxiſſe Achillem virginis habitu occultatum, Vlyſſe deprehendente.

Achilli quod nomen fuerit inter virgines.

69 Idem Hyginus eiuſdem operis Fabularum cap.274. refert hiſtoriam Agnodices puellæ, quæ habitu virili ſe Herophilo cuidam in diſciplinam tradidit, vt artem Medicam addiſceret: quam quidem hiſtoriam & nos adſcripſimus in noſtro Tractatu Nobilitatis, cap.31. quo de arte Medica diſſeruimus num.342. incip. ſcio tamen. Nec abſimiles Laſthenia, & Axiothea Phliaſia, ornatu virili ipſius Platonis auditorium ingrediebantur, vt ab eo erudirentur, vt ſcriptum reliquit Dicæarchus, & poſt eum Laërtius in Platone. Semiramis Aſſyriorum regina, multis alioqui vitiis obnoxia, in hoc tamē laudatur, quòd Nino marito mortuo, cùm intelligeret populo grauiſſimum fore fœminę imperanti obedire, ſexum & habitum mentita virilem, filij Nini perſonam aſſumpſerit, quò ſuos falleret, tantiſper dum ille, qui per teneram adhuc ætatem regere non poterat, adoleſceret, ac regno idoneus foret, vt Iuſtin. lib.1. tradit. Quis poſſet vituperare vxores Minyarum? qui cùm à Lacedæmoniis Spartæ eſſent recepti, interiectóque tempore elati ſuperbia regnum affectaſſent, Lacedæmonij eo nomine eos morte mulctandos cenſuerunt, comprehenſóſque in carcerem coniecerunt. Vxores autem ipſorum Minyarum, quæ & ciues erant, & primorum Spartanorum filiæ, ingrediendi carcerem, & cum ſuo quæque viro colloquendi à Lacedæmoniis, nullum in illis dolum eſſe ſuſpicantibus, facultatem impetrauerunt. Quæ horum permiſſu ingreſſæ carcerem, veſtibus ſuis, quas gerebant, viris traditis, illorum veſtes ſumpſerunt: quo aſtu, viri muliebri veſte amicti, veluti mulieres è carcere prodierunt, ſibique ſalutem quæſiuerunt: quod ab Herodoto traditum eſt in Melpomene, & Valerio Maximo lib.4. cap.6. in fine, & Plutarcho in libr. de Claris mulieribus, & Polyæno lib.7. Strategematôn ad Antoninum & Verum Imperatores. Et id quidem minimè puniendum pronunciauit è noſtris Florianus in l. liber homo, column.21 verſicu. circa tertium dubium. ff. ad leg. Aquil. vbi dicit. ſe id diſputaſſe. & Paris Pute. in tractatu Syndicatus, in verbo, carcer. §. an ſi plures. col. 61.

Laſthenia habitu virili Platonem audit.
Item Axiothea.
Semiramis virum mentita.
Minyarum vxores.

70 Idem autem Polyænus lib.3. eiuſdem operis ſcriptum reliquit, quòd Lachares Athenienſis, cùm hoſtes Seſtum cepiſſent, paucos dies in fouea quadam delituit, victum tam exiguum habens, quo à morte ſe vindicaret. Fortè autem muliere mortuum ſuum efferente, in muliebri ſtola mulieribus lugentibus permiſtus, nigram habens calybram, euaſit extra mœnia. Mneſilochus ſocer Euripidis, vir quidem bonus, apud Ariſtophanem ἐν θεσμοφοριαζούσαις, veſte muliebri indutus, ad feſta Cerealia, viris interdicta acceſſit, quò Euripidem ipſum aduerſus mulieres defenderet. Lycij in funere veſtes induebant, vt à luctu & lachrymis (quas viris non ſatis decoras eſſe exiſtimabant) citò deſiſterent: vt à Valerio Maximo ſcriptum eſt lib.2.cap.1. & à Plutarcho in oratione conſolatoria ad Apollonium. Cois morem fuiſſe tradit Plutarchus, cap.171. Problem. vt cùm ſponſalia inirent, muliebri veſte induerentur. Ælianus lib.7. de Varia hiſtoria, continentiam ac temperantiam vxoris Phocionis in hoc laudat, quòd veſte mariti vteretur. Heraclides in Politicis refert, quòd cùm Promneſus Rex Cephaleniæ, aut potiùs tyrannus, virgines ante connubium ad concubitum ſibi depoſcere ſoleret, Antenor muliebribus veſtibus amictus, & clàm enſe munitus, illum in lecto trucidauit. Quam ob rem populus ſummis honoribus eum ornauit, atque ducem elegit; & puellam, cuius nomine is ingreſſus fuerat, ad magnā gloriam & dignitatem euexerunt. Cui non admodum abſimilis eſt alia hiſtoria relata à Iuſtino li.7. quod cùm Perſarum legati rogaſſent Amyntam Macedonum Regem, vt in conuiuium, quod illis ipſe parauerat,

Lacharis aſtutia.
Lycij in funere veſtes muliebres induebant.
Et Coi in ſponſalibus.
Phocionis vxoris temperantia.
Promneſi tyrannis.
Antenor Tyrannicida.

adhiberet vxores & filias, quæ vt venerunt, petulantiùs eas Perſis contrectantibus, Alexander Amyntæ filius rogat patrem abire è conuiuio, & mulieres quoque euocat, cultiùs, vt ipſe dicebat, exornaturut, gratioréſque reducturus: in quarum locum iuuenes matronali habitu exornatos ſupponit, eóſque petulantiam legatorum ferro, quod ſub veſte gerebant, compeſcere iubet. Atque ita omnes interfecti ſunt. Epaminondas Thebanus in Arcadia die feſto effuſè extra mœnia vagantibus hoſtium fœminis, pleroſque ex militibus ſuis muliebri ornatu immiſcuit: qua ſimulatione illi intra portas ſub noctem recepti ceperunt oppidum, & ſuis aperuerunt. Autor Iulius Frontinus Stratagematum lib. 3. cap. 2. Cæterùm Cornelius Tacitus in libr. de moribus Germanorum, Nec alius, inquit, fœminis, quàm viris, niſi quòd fœminæ ſæpius lineis amictibus velantur, eóſque purpura variant, partémque veſtitus ſuperioris in manicas non extendunt, nudæ brachia & lacertos. Sed & proxima pars pectoris patet, quanquam ſeuera illic ſint matrimonia. Idem in eod. lib. ſcribit, apud Naharualos Germaniæ populos antiquæ religionis lucum oſtendi, ibique præſidere ſacerdotem muliebri ornatu. Origenes lib. 3. contra Celſum, Dionyſium Bacchum Marnalam vocat, & muliebri habitu amictum dicit.

Germanorũ mos in habitu.

71 Et vt de ſacris ſanctíſque mulieribus loquar, Eugenia Philippi Proconſulis Alexandrini filia, & Marina, & Euphroſyne Alexandrina, virgines ſanctimonia illuſtres, habitum virorũ induta, in Cœnobium virorum profectæ ſunt, illícque viri exiſtimati, ſanctiſſimè vixerunt, vt à ſcriptoribus eccleſiaſticis proditum eſt: qui & ipſi tradunt, Pelagiam Antiochenam, relictis voluptatibus, & illecebris, quibus primùm deditiſſima erat, ſumpto virili habitu, in penitiſſimas nemorum latebras receſſiſſe, vbi ad mortem conſtantiſſimè perſeuerauerit. Sed & Diua Natalia, Hadriani martyris vxor, cùm Maximianus mulierum ingreſſum ad viros prohibuiſſet, qui in carcere detenti, & ad ſupplicium iam deſtinati, atque deuoti erant, viriles ſibi veſtes deſumpſit, quò vir exiſtimata in carcere relinqueretur, adminiſtratura ſanctis neceſſaria: vt teſtis eſt Iacobus Vurragineus in Vitis ſanctorum. Illud autem ſcio tractatum ad Alexandro Haleſio, ſcholaſticorum doctorum primario, ac magiſtro, in ſecunda parte ſuæ vberrimæ, & fœcundiſſimæ Summæ. qu. 151. nu. 2. an ſit peccatum, viros induere veſtimenta muliebria, & è diuerſo mulieres virilia: quem tu illic videre poteris. Proinde vt hoc caput ſemel finiam, hæc quoque lex nobis præſcribenda eſt.

Eugenia. Marina. Euphroſyne

Pelagia. Natalia in ſanctos officia.

Peccatúmne ſit, viros muliebribus, aut mulieres virilibus veſtibus vti.

Tertia lex Connubialis.

FOEMINAE MARITIS AVT PRAESENTIBVS, AVT FVTVRIS NON CAETERIS MODESTE SE ORNANTO.

FORMOSAS'QVE, VTCVNQVE POTERVNT, CITRA FVCVM EFFICIVNTO.

VIRI NEGLIGENTIVS, ET QVANTVM SATIS ERIT AD MVNDITIEM, ET DIGNITATEM EX MORE REGIONIS ET TVENDAM CVLTVI CORPORIS STVDENTO.

ATQVE VIRI VESTIMENTIS ORNAMENTIS'QVE MVLIEBRIBVS, ET CONTRA FOEMINAE VIRILIBVS, NISI SIQVA NECESSITAS, ALIA'VE IVSTA CAVSA INGRVERIT, ABSTINENTO.

IN QVARTAM LEGEM CONNVBIALEM GLOSSAE

PRIMAE PARS QVARTA.

ILLVD autem, antequam hinc diſcedamus, diſſimulanter præterire nec poſſum, nec debeo, vt ſi vir quiſpiam, qui ſe matrimonio velit addicere, quicquam latentis vitij, aut deformitatis in corpore habeat, id in primis vxori, quam ducturus eſt, detegat: ne ſi iam conſummato matrimonio reſciſcat, neque enim illam, qua cum dies noctéſque verſatis, diu latere poteſt, vel reclamante Signo, conſil. 53. Titius calce percuſſit. col. 2. verſ. ſed in dubio te contemnat, deteſtetur, abhorreat: proindéque alios petulanter ſectetur. Niſi fortè putes, mulieres omnes eſſe ſimiles Biliæ vxori Cnei Duillij illius, aut, vt alij vocant, Duelli (quod magis placet) à Duello ſcilicet, vt tradit Cicero lib. de Oratore ad Brutum, Duellij, inquam, illius, qui primus Romæ ex nauali victoria triumphauit: aut etiam vxori (huius nomen non legitur) Hieronis Syracuſani Tyranni. Nam cùm viris ipſis fuiſſet in quodam iurgio exprobratum, quòd illis os fœteret, ſuis id vxoribus crimini dederunt, vtpote quæ nihil vnquam hac de re dixiſſent. At illæ reſponderunt, exiſtimaſſe ſe viros omnes ita olere. Teſtis Biliæ Hieronymus lib. 1. in Iouinianum: alterius autem, Lucianus in Hermotimo: qui tamen hunc Gelonem appellat, non Hieronem: & Plutarchus, qui vbique Hieronem appellat: tum in Apophthegmatis, tum in libello, quem inſcripſit: Quomodo quiſpiam ab inimicis emolumentum capere poſſit. Fuerunt autem Gelo & Hiero fratres, Dinomenis filij, vterque Siciliæ Tyrannus: ſed Gelo natu maior fuit, cui ſucceſſit Hiero, vt ſcribit Pauſanias: quanquam & hic habuit filium, cui etiam Geloni nomen fuit, vt conſtat ex Liuio lib. 4. 2. Belli Punici. Hieronem autem Duellius ille Conſul Romanus bello nauali vicit, autore Lucio Floro lib. 2. Belli Punici.

Vir futuræ vxori corporis vitium detegat.

Viri vitium vxorem diu latere non poteſt.

Bilia putabat omnibus viris os malè olere.

Et Hieronis vxor.

2 Sed vt redeamus, ſi illæ fœminæ id ita eſſe putabant, vt dicebant, mirum profectò fuit caſtitatis teſtimonium, ſed quod tam multis ſæculis bis tantùm contigiſſe legatur. Et ſanè futurum adeò neminem inſanum reor, qui noſtris præſertim temporibus ſpem concipiat, vxorem ſe his ſimilem inuenturum, eáque ſpe ductus, ſuum illi vitium non patefaciat. Prudenter quidem mihi feciſſe videtur pater Sergij Galbæ Romani Imperatoris, qui (vt ſcribit Tranquillus) cùm eſſet breui corpore, ac etiam gibber, & tamen à Liuia Ocellina diuite admodum ac pulchra, vltro eſſet in virum appetitus, & aliquantò enixiùs: ille tum ſubinde inſtanti vitium corporis, ſecretò poſita veſte, detexit, ne quaſi ignotam fallere videretur. Simile quippiam feciſſe tradit Apuleius lib. 2. Floridorum, Cratem Thebanum, nobilem Philoſophum, cuius & decreta canonica meminerunt. 12. quæſt. 2. 5. Crates, vbi tamen Socrates perperam legitur. Nam cùm Hipparchia, quæ & ipſa Philoſophiæ deditiſſima fuit, eum maritum optaret, is interſcapilium retexit, quod erat gibberoſum, perámque cum baculo, & pallium humi poſuit, profeſſus puellæ, eam ſibi eſſe ſupellectilem, eámque formam, quam videret. Proinde (inquit) ſedulò conſule, ne pòſt pœnitudo te capiat. Enimuero Hipparchia conditionem accepit,

Galba vxori futuræ vitiũ corporis detexit.

Crates quoque.

Decretorum locus.

accepit, reſpondens, iamdudum ſibi prouiſum ſatis eſſe, & ſatis conſultum, neque ditiorem maritum, neqoe formoſiorem vſpiam gentium poſſe inuenire. Proinde duceret, quò libetet: & ita Crati nupſit Hipparchia.

Venditores rerum, vitiū patefacere debent.

3 Adde, quòd eò Iuriſconſultorum ſententia, qui mancipia atque etiam res inanimatas, ſiue mobiles, ſiue immobiles vendunt, certiores debent facere emptores, quid morbi vitiiue latentis cuique rei ſit. l.1.§.venditor.ff.de action.empt.& l.1.circa princip. & per totum titu.ff.de ædil.edi. Quam ſententiam Plato lib.11.de legib.& Philoſophi comprobant, & eleganter & copioſè diſſeruit Philoſophorum & Oratorum Romanorum princeps Tullius, in 3.Offic.lib. vbi & in eam rem, iuris ciuilis autoritatem in teſtimonium citat: & poſt eum D. Ambroſius & Philoſophus & Theologus præſtantiſſimus, libro quoque Officiorum 3.vbi & inter cætera hæc verba conſcripſit: In contractibus vitia eorum quæ væneunt, prodi iubentur, ac niſi intimauerit venditor, quamuis in ius emptoris tranſierint, doli actione vacuantur. Hæc Ambroſius. Valerius autem Maximus lib.8.c.2.in prin. loquens de iudicio quodam M.Porcij Catonis, Bonæ, inquit, fidei venditorem nec commodorum ſpem augere, nec incommodorum cognitionem obſcurare oportet. Sed & hæc recentiores Theologi latè confirmarunt, D. Thomas, 2.2.quæſt. 77.art.3. & iterum in quolibeto 2. art.10. Ant. Flor.in 4.parte Summæ, tit.1.cap.17. verſic.3.in quali.Ang.Cla.In verbo, emptio & venditio, verſic.8.

Vxorem ob corporis vitium miſſam facere non licet.

4 Quæ ſi in cæteris vel vilium rerum venditionibus obtinent, quid, ſi Deo placet, in huiuſmodi venditione dicendum eſt, quæ eſt maximi omnium ponderis, momenti, atque præiudicij? Seruum enim ſi emas, aut equum, ſi quoquo pacto non placeat, facillimè vel vendes, vel permutabis: aut ſi mercator deſit, pro derelicto habebis. Maritum verò vel vxorem non eſt liberum aut permutare, aut aliàs quouis modo miſſam omnino facere, quocunque deformitatis aut animi aut corporis vitio laboret. Scitum enim illud eſt Chriſti oraculum, Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet.

Matrimoniū ſpecies venditionis.

5 Nec quenquam moueat, quòd matrimonium venditionem appellauerim. Eſt enim matrimonium ex antiquo more Romanorum quædam veluti ſpecies venditionis. Nam (vt poſt Varronem 1.libr.de Vita populi Romani commemorat Nonius Marcellus, vir antiquitatis peritiſſimus, ſub titulo de doctorum indagine) nubentes ex veteri lege Romana, aſſeis treis, ad maritum venientes, ſolebant ferre: atque vnum, quem in manu tenebant, tanquam emendi cauſa marito dare: alium, quem in pede habebant, in foco Larium familiarium ponere: tertium in ſacciperone (alij ſacciperio ex Plauto in Rudente, vt opinor, legunt. Eſt autem maior crumena, & amplum nummorum receptaculum) quem in compito vicinali certo tempore ſolebāt reſignare. Ex quo Virgilius legum Romanarum peritiſſimus primo lib.Georgicon.

Rom lex vetus in matrimoniis.

Sacciperō. Sacciperium.

Téque ſibi generum Thetys emat omnibus vndis.

Quem locum enarrans Seruius Maurus, aut, vt alij vocant, Marius, & ipſe admodum antiquarius: Ad antiquum (inquit) morem retulit, quo ſe maritus & vxor inuicem emebant, vt habetur in Iure. Idem autem alibi in enarratione illius loci Virgiliani lib. 4.Æneid.

— Ac dominum Æneam in regna recepit.

Matrimoniū per coemptionem.

Hæc fermè ſcribit: Eſt autem de Iure, quaſi per coemptionem, quæ certis ſolennitatibus apud priſcos peragebatur in contrahendo matrimonio, & ſeſe coëmendo inuicem vir & vxor interrogabant: vir ita, an mulier ſibi materfamilias eſſe vellet? illa reſpondebat, velle. Item mulier interrogabat virum, vtrum vir ſibi paterfamilias eſſe vellet? ille reſpondebat, velle. Itaque mulier in viri matrimoniū conueniebat: & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem. Hæc ille. Tu autem, vbi dicitur, In matrimonium conueniebat, lege, In manum conueniebat, ex iis, quæ diximus, & quæ mox ſubiiciemus. Et ita quoque legimus apud Apuleium lib.6.Metamor. hic ritè Pſyche conuenit in manum Cupidinis. Et lib.8. At dum herilis puella in Lepolemi manum venerat, &c. Et rurſum: Modò ne in Thraſyli manum ſacrilegam conuenias. Sicuti etiam legendum arbitror in l.vxorem.ff.de ritu nupt.vbi ita legitur, nec in matrimonium conuenire nouercam eius, qui priuignæ maritus fuit, & in l.ex ea parte.§.mulier.ff.de verb.oblig.vbi ſic quoque legitur: Mulier, ab eo, in cuius matrimonium conueniebat, &c. vbi Accurſius id non intelligens, ea verba interpretatur, id eſt, reconciliabatur. Donatus autem enarrans illum locum in Andria,

Seruij locus emendatur. Iuriſcon. loci emendati. Conuenire in manum.

Hanc mihi in manum dat, &c.

ita ſcribit: Confirmatæ ſunt legitimæ nuptiæ per in manum coemptionem.

Vxor tribus modis habebatur, vſu, farre, coemptione.

Materfamilias, quæ dicebatur.

6 Verùm, vt reuertamur, huius etiam rei meminit, & iiſdem fermè verbis Boëtius in 2. lib. Commentariorum in Topica Ciceronis, inquiens: Tribus modis vxor habebatur, vſu, farre, coemptione. Sed confarreatio ſolis Pontificibus conueniebat. Quæ autem in manum per coemptionem conuenerant, hæ matresfamilias vocabantur. Quæ verò vſu, vel farre, minimè. Coemptio verò certis ſolennitatibus peragebatur, & ſeſe coemendo inuicem interrogabant: vir ita, an ſibi mulier materfamilias eſſe vellet? illa reſpondebat, velle. Mulier, an ſibi paterfamilias vir eſſe vellet? Ille velle reſpondebat. Itaque mulier viri conueniebat in manum: & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem: & erat materfamilias viro, loco filiæ. Quam ſolennitatem in ſuis inſtitutis Vlpianus expoſuit. Hæc Seuerinus. Sed illum Vlpiani locum arbitror fuiſſe à Iuſtiniano, vt pleraque alia, detractum. Cui adſtipulatur Arnobius lib. aduerſus gentes 4. Vxores (inquit) Dij habent, atque in coniugalia fœdera veniunt conditionibus antè quæſitis? vſu, farre, coemptione, genialis lectuli ſacramenta conducunt? Sed & ipſemet Seruius interpretans eum Virgilij lib.11.Æneid.

Seruij alius locus emendatur.

Multa illam fruſtrà Tyrrhena per oppida matres
Optauere nurum.

Tradit matresfamilias eas dici, quæ in matrimonium (lege manum, vt ſuprà diximus) conueniebant per coemptionem. Nam per quandam (inquit) ſolennitatem in familia migrant mariti. Hunc quoque morem coemptionis, per quam materfamil. dicebatur, tetigit Cicero in Topicis, cùm ſcribit: Si ita Fabiæ pecunia legata eſt à viro, ſi ea vxor materfamilias eſſet: ſi ea in manum viri non conuenerat, nihil debetur. Genus eſt enim vxor: eius duæ formæ, vna matrumfamilias: hæ ſunt quæ in manum conuenerunt. Altera earum, quæ tantummodo vxores habentur. Quem locum Boëtius interpretans ea ſcribit, quæ ex eo ſuprà diximus. Sed & idem Tull. in oratione pro L. Muræna meminit huiuſmodi coemptionem, quæ in matrimonio fieri ſolebat, abundantiúſque in oratione pro L.Flacco. Quintilianus item primum locum Ciceronis imitatus, libro quinto, Orator. inſtitut. titul. de argumentis: At ſi quis (ait) cùm legatum ſit ei, quæ

viro materfamilias eſſet, neget deberi ei, quæ in manum non conuenerit, ſpeciei, quoniam duæ formæ fuit matrimoniorum.

Materfamil. pro vxor. 7 Et hinc ſæpe materfamilias ſimpliciter pro vxore accipitur. Terentius in Adelphis,

— Pro Diuûm fidem,
Meretrix, & materfamiliâs erit vna in domo.

Liuius lib. 4. Belli Macedonici: Et cùm tibi viro liceat purpura in veſte ſtragula vti, matremfamilias tuam habere amiculum purpureum non ſines? Et lib. 9. eiuſdem Belli: Hunc iuſta matrefamilias, illum pellice ortum. Et ita quoque nonnunquam ponitur in noſtris legibus, vt in l. 1 in prin. ff. de concub. & in l. qui domum. ff. de adul. & in l. enm qui. C. eo. tit. & in l. ea quæ. C. de don. ante nup. Et de vidua quoque dicitur, tanquam ſcilicet nomen poſt viri mortem retineat, in l. mater. ff. de adul. Quanquam ſcio matremfamilias aliter accipi à noſtris Iuriſconſultis, & aliis, vt videre licet ex lege pronuntiatum. §. matremfa. ff. de ver. ſignifi. & lege deinde. ff. de libr. exhib. & ex Gellio, cùm deſcribit differentiam matronæ, & matrisfamil. libro 18. cap. 7. Sed, vt redeamus, Seruius enarrans eum locum Virgilij lib. 7. Æneid.

— Externúſq; in regnum quæritur hæres.

De iure traxit, vt non generum, ſed hæredem diceret. Nam per coemptionem facto matrimonio ſibi inuicem ſuccedebant.

Iterum de coemptio. in matrimon. 8 Ad illum autem morem coemptionis in matrimoniis, alludit, vt opinor, Diuus Gregorius Nazianzenus in carmine virginitatis:

Ὤνια δὲ ἀλόχοιο πόσις, καὶ τοῦ γε χέρειον,
Πολλάκις οὐδ' ἀγαθός, καὶ ὤνιος εὔνις ἀκοίτη,
Πολλάκι καὶ στυγερή, τυκτὸν κακόν, οὐδ' ἀποπεμπτόν.

Id eſt, ad verbum,

Venalis eſt vxori maritus, & (quod hoc eſt deterius)
Sæpenumero neque bonus: & venalis vxor marito,
Sæpe & odioſa, fabricatum malum, neque reiectabile,

Et Euripides Medeam in ſui nominis Tragœdia ita inducit loquentem,

Πάντων δ' ὅσ' ἐστ' ἔμψυχα, καὶ γνώμην ἔχει
Γυναῖκές ἐσμεν ἀθλιώτατον φυτόν,
Ἃς πρῶτα μὲν δεῖ χρημάτων ὑπερβολῇ
Πόσιν πρίασθαι, δεσπότην τε σώματος
Λαβεῖν.

Omnium verò, quæ ſunt animata, & rationẽ habent,
Mulieres ſumus miſerrima planta:
Quas primùm quidem oportet diuitiarum exceſſu
Maritum emere, dominúmque corporis
Accipere.

Et Sophocles apud Stobæum, Sermone 66. inducens mulierem hæc dicentem.

Ὅταν δ' ἐς ἥβην ἐξικώμεθ' εὔφρονες,
Ὠθούμεθ' ἔξω, καὶ διεμπολώμεθα
Θεῶν πατρῴων, τῶν τε φυσάντων ἄπο,
Αἱ μὲν ξένους πρὸς ἄνδρας, αἱ δὲ βαρβάρους.

Vbi verò ad pubertatem hilares peruenimus,
Pellimur foras, atque diuendimur,
Procul a Diis patriis, & parentibus,
Aliæ quidem peregrinis viris, aliæ barbaris.

Quibus concinit, quod ſcribit D. Chryſoſtomus in Matthæum Homil. 74. Quis vxorem ducturus, quomodo puella educata ſit, inueſtigat? Nullus omnino: ſed pecunia ſtatim & poſſeſſionum magnitudo, & ſupellectilium quæritur. Hæc, quaſi quicquam empturus eſſet, vel permutationem quandam facturus, diligentiùs perſcrutatur. At ideo *συνάλλαγμα* Græcè, Latinè permutationem nuptias appellant. *συνάλλαγμα.* Audiui enim multos dicentes: Commutauit ille vel illa, id eſt, coniugio copulati ſunt. Ita dona Dei vituperant, cùm quaſi vendẽtes & ementes vxores viri ducant, & viris nubant vxores. Hæc ille. Quæ (vt id obiter dicam) potes addere iis, quæ noſtri Iuriſconſulti de eo verbo Græco ſcripſerunt in l. iuris gentium. §. & ideò. ff. de pactis. & in l. Labeo. §. 1. ff. de verb. ſign. & quæ in illis locis ſcripta ſunt. ſcilicet in priore à Franciſco Duareno, & in poſteriore ab Alciato, rurſúmque ab eodem in rubr. C. de pactis. & in l. cùm mota. C. de tranſact.

9 Sed & huiuſmodi emptio apud alios in vſu fuit. Aſſyrij (vt tradit Ælianus, lib. 4. de Varia hiſtoria) puellas nubiles in forum ducebant, viriſque in matrimonium vendebant. quod & ſcribit Nicolaus in lib. περὶ ἐθῶν, apud Stobæum, Sermone 42. vbi id eos facere prodit, vt paulò pòſt dicemus de Thracibus. Idem Babylonij, qui ipſi Aſſyrij ſunt, obſeruabant, vt autor eſt parens hiſtoriæ Herod. lib. 1. Thraces etiam (vt idem recenſet in Terpſichore, ſtatim circa initia) vxores magno ære à parentibus coëmebant. Quam rem paulò apertiùs deſcribens Solinus cap. 15. Nupturæ (inquit) non parentum arbitratu tranſeunt ad maritos: ſed quæ præ cæteris ſpecie valent, ſubhaſtari volunt, & licentia taxationis admiſſa non moribus nubunt, ſed præmiis. Quas formæ premit dedecus, dotibus emunt, quibus coniungantur. Sed & de iiſdem loquens Pomponius Mela, lib. 2. Nupturæ (inquit) virgines non à parentibus viris traduntur, ſed publicè aut locantur ducendæ; aut væneunt: vtrum fiat, ex ſpecie & moribus cauſa eſt. Probæ formoſæque in pretio ſunt: cæteras qui habeant, mercede quærũtur. *Aſſyrij vendunt nubiles in matrimo. Babylonij. Thraces.* Indi quoque multas vxores accipiebãt pari boũm emptas, vt prodidit Gnoſſius Strabo lib. Geographiæ 15. Græci quoque priſcis temporibus vxores ſibi inuicem emebant, vt ab Ariſtotele ſcriptum eſt lib. Politicôn 2. cap. 6. Et alij item. Nam Homerus lib. Iliados 11. tradit Iphidamantem Antenoris filium centum bobus datis, vxorem à ſocero ſuo accepiſſe iis verſibus, *Indi pari boum vxores emebant. Græci. Iphidamas vxorem centum bobus emit.*

Οἰκτρὸς ἀπὸ μνηστῆς ἀλόχου, ἀστοῖσιν ἀρήγων,
Κουριδίης, ἧς οὔτι χάριν ἴδε, πολλὰ δ' ἔδωκε:
Πρῶθ' ἑκατὸν βοῦς δῶκεν.

Sauromatæ quoque inter pocula filias ſuas maritis vendebant, vt tradit Zenodotus in prouerbio, Νόμος καὶ χώρα. Hi ſunt quos Latini Sarmatas vocant, vt ſcribit Plin. lib. 4. cap. 12. *Sauromatæ.* Quin hodie fertur Arabibus & Saracenis morem eſſe emendi vxores, æs pro arrhabone tribuentibus, vt à Raphaële Volaterrano relatum eſt lib. 3. cap. 34. *Arabes Saraceni.* Sed & noſtris legibus ſæpe legimus maritum eſſe veluti emptorem, vt latè docuimus in tractatu Retractuum, tit. 2. in fi. nu. 69. incip. item emptor.

10 Finem huic rei faciam: ſed primum mulieres quoque moneo, illud ſibi non abſimili ratione obſeruandum, quod ne viris diximus. Scribit Strabo in eo ipſo lib. 15. ex autoritate Ariſtobuli, apud Taxios Indiæ populos illud obſeruari ſolitum, vt qui filias præ inopia locare non poſſint, in ipſo ætatis flore in forum perducant cum tuba & claſſicis. Tum multitudine conuocata, puella primum poſtica humero detegit tenus: poſtea verò antica. Quæ placita fuerit, & approbata, quibuſcunque videtur, nubit. *Nuptura viros futuros vitium corporis ne celanto. Taxili nupturas conſpiciendas nudant.* Plato lib. 6. de legibus, vt nemo in capeſſendis matrimoniis decipiatur, ſed ſublata ignorantia quiſque agnoſcat, cui collocet, & quam à quibus ducat, huius rei gratia ludos, choróſque puellorum & puellarum ſimul fieri iuſſit, nudatis corporibus, quatenus modeſtus pudor patitur, vt cum ratione in ætate conuenienti conſpiciant alterùtrum, atque conſpiciantur. Quod & ferè repetit in lib. 8.

Moſcho

Moſchouitarum mos in ducendis vxoribus. Et Turcarũ.

Moſchouitæ autem ſolent, cum de vxore ducenda deliberant, omnium toto regno puellarum virginum delectum habere, ac forma virtuteque animi præſtantiores ad ſe perduci iubere: quas demum per idoneos homines, fideléſque matronas inſpiciunt ita diligenter, vt ſecretiora quoque ab eis contrectari explorarique fas ſit. Ex iis verò, magna atque ſolicita parentum expectatione, quæ ad principis animum reſpondeat, regis nuptiis digna pronunciatur. Cæteræ verò, quæ de formæ pudicitiæque & morum dignitate contenderant, ſæpe eadem die in gratiam principum proceribus atque militibus nubunt, ſic vt mediocri loco natæ plerumque, dum principes regiæ ſtirpis clara ſtemmata contemnunt, ad ſummum regalis thori faſtidium pulchritudinis auſpiciis euehantur, vt retulit Paulus Iouius in libello de legatione Moſchouitarum, vbi etiam tradit Turcas Othomannos idem facere ſolitos. Sed & legimus, olim in templum Fortunæ virilis ventitare mulieres ſolitas, quæ nuptui dabantur: & corpore nudato, num quo vitio, aut labe eſſent affectæ, explorari ſolere.

Fortuna virilis in templo fœmina nuptura nudabantur.

Mulier cum tunica verecundiam exuit.

11 Sed id tamen nolim ſuadere mulieribus, vt ſe videlicet viris denudent: quoniam vt apud Herodotum libro 1. Muſarum ait Gyges Daſcilli filius, ἅμα δὲ χιτῶνι ἐκδυομένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή. Id eſt, Mulier cauta tunica, pariter & verecundiam exuit. Quam ſententiam probat D. Hieronymus in Iouinianum lib. 1. & Plutarchus in lib. de auditoris officio, ad prin. tametſi eam arguit, ſed aliò reſpiciens, idem Plutarchus in præceptis connubialibus, cap. 9. At hanc ipſam Gygis & Candaulis hiſtoriam referens Tzetzes Hiſtor. Chiliade 1. cap. 4. ſic facit vxorem Candaulis, quam maritus Gygi nudam oſtenderat, loquentem:

Γυμνὴ δυοῖν ἀνδράσι γὰρ οὐκ ἔχω θεαθῆναι.

Nuda à duobus viris conſpici non ſuſtineo.

Illi autem Herodoti ſententiæ adſtipulatur Clemens Alexandrinus lib. Pædagog. 2. c. 9. & iterum lib. eiuſdem operis 3. cap. 5. Et his concinens D. Cyprianus in lib. de habitu virginum. Simul (inquit) cum amictu veſtis, honor corporis, & pudor ponitur. Iden nec ipſe alibi in eo. libr. ius facit virginibus, ne in balneis quidem ſeſe nudandi. Quo nomine Græci ſcriptores, & in his Theodoretus in lib. de virtute actiua, laudant Lyſidicen, quæ præ inſigni quadam pudicitia, ne tunc quidem, cùm lauaretur, ſubuculam exueret. Philetæram autem, cùm in labrum balneare deſcenderet, quantum corporis aquæ immergeretur, tantùm ab inferiori parte ſenſim detegeret, ſubucula paulatim ad ſuperiora ſubducta: cúmque aquis tota emergeret, eadem ratione ſuperiora corporis amictu obtegeret. Quin & Heſiodus grauis autor, ne nocte quidem ſinit intimas tunicas ponere, quatenus noctes etiam Deorum immortalium ſunt. Hoc enim eſt carmen illius lib. 2. Operum & dierum:

Lyſidice, nec cum lauaretur tunicam ponebat.

Mulieres ne noctu quidẽ tunicas ponendas.

Μηδ' ἀπογυμνωθείς, μακάρων τοι νύκτες ἔασιν.

Ex noſtris Bald. in l. interpoſitas col. 2. verſi. quandoque quis vult reſcindere per officium. Cod. de tranſact. ſcribit metum verecundiæ ſatis eſſe ad reſcindendum contractum, licet non contineat metum mortis, vel corporis cruciatus: vt ſi quis (inquit) denudet mulierem, minetúrque eam ſe extra domum nudam deducturum.

Nuditas fœminarũ, viros in libidinem accendit.

12 Quin & nuditas ipſa mulierum viros, ſi quicquam aliud, ad libidinem miris modis accendit, ſicuti apertè oſtendunt verſus illi Propertiani lib. 2. Eleg. 16. qua ſuas voluptates narrat:

Ipſe Paris nuda fertur periiſſe Lacæna,

Cùm Menelao ſurgeret è thalamo.

Nudus & Endymion Phœbi cepiſſe ſororem

Dicitur, & nuda concubuiſſe Dea.

Et alibi lib. 4.

Cantabant ſurdo, nudabant pectora cæco.

Lanuuij ad portas hei mihi, ſolus eram.

Quibus, vt annotat Cælius lib. 4. cap. 7. poſtremæ editionis, ſignificat Poëta, ſe inter ſublandientes meretriculas ita iacuiſſe, vt venerea obire nunquam valuerit, quamuis illæ quidem cantillarent, quamuis ad prolectandam concubitus appetentiam, & libidinis pruritum, pectora papillaſque denudarent, quamuis & ipſe incenderet, atque etiam mutonem ac teſticulos (qui & ab eruditis Lanuuij quoque dicuntur) fœmineis genitalibus admoueret, quæ poëta feſtiuè Portas appellat nihilominus potuiſſe nihil, & iacuiſſe, perinde ac ſolum. Quem tamen locum Beroaldus interpres aliàqui eruditiſſimus intelligere non potuit. Tu tamen ſuper ea verba Lanuuij vide Ciceronem Epiſt. famil. lib. 9. epiſt. 22. In hanc autem ſententiam Ambroſius lib. 3. de virginibus, loquens de Herodiade: An quicquam eſt (inquit) tam pronum ad libidines, quàm incondiris motibus ea quæ vel natura abſcondit, vel diſciplina velauit, membrorum operta nudare?

Lanuuij qui.

Porta pro muliebri pudendo.

De eadem re.

13 Sed vt ad inſtitutum negotium veniamus, nuditas quidem mulierum adeò libidinem irritat, vt reiectis contemptiſque naturæ iuriſque legibus, nulla generis affinitatiſque ratione habita, ad infandam nonnunquam nefariámque vndequaque Venerem aliquando impulerit, ſi verum eſt, quod Ælius Spartianus grauis hiſtoricus retulit: quod cùm Iulia Antonini Caracallæ Imperatoris Romani nouerca, mulier forma eleganti & egregia, ſe maxima parte corporis coram Antonino ipſo, quaſi per negligentiam nudaſſet, eáque nuda conſpecta, dixiſſet Antoninus libidine eſtuans, Vellem, ſi liceret, reſpondiſſe fertur, Si libet, licet. An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, & non accipere? Quo audito, Antoninus ad obeundum ſcelus audacior factus, nouercam vxorem duxit. Cuius etiam rei nonnihil meminit Bald. noſter in capi. 1. col. vlt. de conſtit. Et id quidem ſatis oſtendit veriſſimum eſſe illum Mimum Publij Syri apud Aulum Gellium lib. 17. c. 14 & Macrobium lib. Satur. 2. c. 7. Cui plus licet, quàm par eſt, plus vult, quàm licet.

Antoninus Caracalla. Vellem, ſi liceret. Imperator leges dat, nõ accipit.

Dauid in Berſabeam nudam exarſit.

14 Sed quoniam fortaſſe id non mirum videbitur in viro ſuapte natura impatientis (vt de illo ſcribit Eutropius) libidinis, quid dicemus de Dauide, viro per omnia integerrimo, & de quo dixiſſe Deus legitur, Inueni virum ſecundum cor meum? Nónne eum Berſabeam nudam ſeſe lauantem fortè fortuna conſpexiſſet, in eam, tam deperditè exarſit, vt adulterium cum ea primùm, deinde & homicidium in eius virum perpetrarit? vt ſacræ docent literæ, 2. Regum 11. De qua re loquens D. Auguſtinus in libro de honeſtate mulierum, Dauid (inquit) ille ſanctiſſimus mille paſſionibus preſſus, vidit mulierem nudam, & adamauit eam, & ſtatim homicidium ſimul fecit, & adulterium. Nota eſt ex Plutarcho in Amatoriis narrationibus, hiſtoria Ariſtocleæ formoſiſſimæ puellæ, quæ Iouis ſacrificium factura, nuda eſt à Stratone viſa, qui in eam, magno vtriuſque malo, exarſit. Nam cùm item illa à Calliſthene amaretur, nuptiarum die amantium manibus, eſt diſcerpta. Strato autem in omnium conſpectu, ſupra ipſam virginem ferro ſe iugulauit. Et in hanc ſanè ſententiam verſus eſt ex Poëta quopiam, ab eodem Plutarcho relatus in libro, cui

Ariſtoclea ab amatoribus diſcerpta.

titulus eſt, Quatenus legendi ſint Poëtæ:

Balnea calda Venus ſequitur, dum veſte renudat.

Libidinoſi nuditate mulierum gaudent.

15 Quamobrem Veneri ipſi atque libidini dediti, nuditate mulierum mirè delectantur: nec illis ſatis nuda mulier videri poteſt. Notum eſt enim illud laſciui Poëtæ lib. 11. Epigram.

At mihi nuda ſatis nulla puella patet.

Propertius, & ipſe vates Cupidineus, meram ſe nuditatem expetere palàm oſtendit, cùm ita Cynthiæ veluti minaretur lib. 2.

Quòd ſi pertendens animo veſtita cubaris,
Sciſſa veſte meas experiere manus.

Et alibi de eadem loquens eod. lib. 2.

Manè erat, & volui, num ſola quieſceret illa,
Viſere: at in lecto Cynthia ſola fuit.
Obſtupui, non illa mihi formoſior vnquam
Viſa, neque oſtrina cùm fuit in tunica.

Et Ouidius lib. 3. de Arte amandi,

Pars humeri tamen ima tui, pars ſumma lacerti
Nuda ſit à læua conſpicienda manu.

Secundum quam ſententiam Plautus Poëta Comicus, idémque laſciuus, ita ſcribit in Moſtellaria:

Pulchra mulier nuda erit quàm purpurata, pulchrior.

Apud Danielem cap. 13. ſenes illi amatores iuſſerunt Suſannam nudari, vt vel ſic eius decore ſatiarentur.

Cupido nudus.

16 Hinc fortè à Poëtis Amor nudus depingitur, quòd videlicet nuditate admodum delectetur, & gaudeat. Marullus Tarchoniata, qui Amorem ipſum graphicè ac luculenter deſcripſit:

Cur ſine veſte Deus? ſimplex puer odit opertum:

Ex quo & illud Propertij lib. 2.

Nudus Amor formæ non amat artificem.

Et primus omnium Moſchus in deſcriptione Amoris fugitiui:

γυμνὸς μὲν τόγε σῶμα, νόος δέ οἱ ἐμπεπύκασται. Id eſt,
Nudum corpus habet: mentem fallacia velat.

Memorat autem Plinius lib. 36. cap. 5. ſimulacrum Cupidinis nudi in Pario Colonia Propuntidis, opus eximium Praxitelis. Sed & eundem nudum depingit Philoſtratus in Imaginibus. Quanquam aliò ea nuditas à pleriſque refertur, vt videre licet apud Alexandrinum Aphrodiſeum, aut quiſquis is fuit, lib. Problem. primo, c. 85.

Venus nuda.

17 Hinc item ipſius mater Cupidinis Venus, ſcortorum præſes & magiſtra, à ſtatuariis & ſculptoribus nuda depingitur, vt videre licet apud Lucianum in eo lib. cui titulus ἔρωτες: & memorat etiam Theodoretus Cyrenenſis lib. 3. eius diuini operis, cui titulum fecit, Θεραπευτικὴ μὲν τῶν ἑλληνικῶν παθημάτων, tanquam ſi dicas, cura ſiue medela Gentilium affectionum. In qua re, vt ipſe dicit, illam proſtantibus in fornice meretricibus impudentiorem faciunt. Quis enim vidit vnquam meretricem in foro ſtantem nudo corpore ſine palla & zona? Et Arnobius aduerſus Gentes, Diſputationum lib. 6. cùm ſcribit, Ad libidinem concitat Venus nuda. Et alibi in eod. lib. Venus nuda & aperta depingitur, tanquam ſi illam dicas publicare, & diuendere meritorij corporis formam. Idque etiam videre licet ex Venere Cnidia Lactantij in Amoribus, & Auſonij. Inter cæteros autem Appelles pinxit Venerem nudam è mari exeuntem, quæ ob id Anadyomene, hoc eſt, emergens è mari dicta eſt: quo opere nihil abſolutius fuit. Id autem ſumpſere pictores Poëtis, qui & illam ſæpiſſimè nudam faciunt. Aut (quod tradit Fulgentius lib. 2. Mythologicõn) quòd nudos ſectatores ſuos dimittat: aut quòd libidinis crimen nunquam ita ſit celatum, quin tandem prodatur: aut quòd nudis maximè conueniat: aut

Libidinis crimen tandem proditur.

(quod iam diximus) nuditas ad libidinem prouocet. Hinc illud Ouidij in epiſt. Didûs ad Æneam:

— Quia mater Amorum
Nuda Cythereïus edita fertur aquis.

Et lib. 1. Amor. Eleg. 14.

Illis contulerim, quas quondam nuda Dione
Pingitur humenti ſuſtinuiſſe manu.

Et lib. 3. de Arte amandi:

Nuda Venus madidas exprimit imbre comas.

Illúdque Martialis lib. 8. Epigram. in prin. ad librum ſuum,

Nuda recede Venus, non eſt tuus iſte libellus.

Et illud quoque Apuleij Aſini aurei lib. 10. Qualis fuit Venus, cùm fuit virgo nudo & intecto corpore.

Priapus nudus.

18 Sed & Priapus quoque, alter libidinis Deus, & quo membri pudendi magnitudo repræſentatur, nudus à Poëtis ipſis effingitur. Tibullus lib. 1. Eleg. 4. ad ipſum Priapum:

Nudus & hyberna producis tempora bruma,
Nudus & æſtiui tempora ſicca Canis.

Item Virgilius, aut quiſquis is fuit, in Priapeiis,

Taliacunque, puer dominus florentis agelli,
Impoſuit menſæ, nude Priape, tuæ.

Nuditas membrorum muliebrium ſacris literis exoſa.

19 At verò quantùm è diuerſo ipſa fœminarum nudatio, vel quantulacunque pudicorum proborúmque virorum animos exaſperet, apertè docet illud Ezech. 16. Vbera tua intumuerunt, & pilus tuus germinauit: nuda eras, & confuſione plena. Et Eſaiæ 20. Nudam & diſcalceatam, diſcoopertis natibus, ad ignominiam Ægypti. & c. 47. Nuda turpitudinem tuam, & diſcooperi humerum, releua crura, &c. Et Threnorum Hierem. 4. Sed & Lamiæ nudauerunt mammam. Rurſúmque: Inebriaberis, atque nudaberis. Et D. ille Hieronymus, caſtorum ſanè caſtiſſimus, ſcribens ad Demetriadem de virginitate ſeruanda: illa, ait, tibi ſit pulchra, illa amabilis, illa habenda inter ſocias, quæ ſe neſcit eſſe pulchram, quæ negligit formæ bonum, & procedens ad publicum, non pectus, non colla denudat, nec pallio reuoluto ceruices aperit: ſed quæ celat faciem, & vix vno oculo, qui viæ eſt neceſſarius, patente ingreditur. Propterea etiam eo nomine laudantur à plurimis virgines Patauinæ, quoniam non niſi operta facie, prodeunt in publicum. Nam & earundem ſeueritas pudicitiáque multis celebrantur. Ex quo illud Martialis lib. 11.

Patauinæ virgines operta facie in publicũ prodeunt.

Tu quoque nequitias noſtri luſuſque libelli
Vda puella leges, ſit Patauina licet.

Illúdque Plinij Cæcilij ad Iunium Mauricum, lib. Epiſt. 1. Habet auiam maternam Serranam Proculam, è municipio Patauino: noſti loci mores: Serrana tamen Patauinis quoque ſeueritatis exemplum eſt. Laudantur & Chalcedoniæ mulieres, quæ ſi in alienos viros & magiſtratus potiſſimum inciderent, dimidium faciei retegerent. Quæ à viduis coorta conſuetudo, in eas prorepſit, quæ & maritos haberent. Quod retulit Plutarchus in Problematis cap. 162. Qui mos multùm placuit Angel. Aret. qui in §. 1. colum. 2. Inſtitu. de pat. pote. ſcribit, mulíeres debere incedere facie ſemioperta: quod temporibus (ait) noſtris non obſeruant mulieres.

Chalcedoniæ dimidiũ faciei retegentes.

20 Perſarum verò legibus ſancitum legimus apud Ioſeph. lib. 11. Antiquitatum, cap. 9. ne mulieres extraneis viris inſpiciendas ſe præberent. Apud Spartanos autem diu obſeruatum legimus, vt aperta facie virgo, nupta verò conuelata in publico viſeretur. Cuius etiam rationem reddebat Charilus, ſiue Carilaus (vtrumque autem legitur) ὅτι τὰς μὲν κόρας:

Perſarũ lex de ea re. Spartanorum in eadem re mos.

κόρας ἄνδρας εὑρεῖν δεῖ, τὰς δὲ γυναῖκας σώζειν τοὺς ἔχοντας. Id eſt, Quoniam virginibus viros ſibi quærere neceſſarium ſit: mulieribus autem, quos compararint, cuſtodire. Autor Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis. Corinthi autem ſuas quoque virgines velabant, vt retulit Tertullianus in lib. de virginibus velandis. Quo etiam loco tradit, Arabiæ fœminas non caput tantùm, ſed faciem quoque ita totam tegere, vt vno oculo libero contentæ, ſint dimidiam (vt ipſe loquitur) frui lucem. Homerus lib. 18. Odyſſeæ ſcribit Penelopen, cum è gynæceo deſcenderet in eum locum, vbi proci degebant, genas ſubtilibus velis texiſſe, ita ſcilicet vt cæteros aſpicere, ab illis autem aſpici non poſſet:

Corinthiorũ quoque.

Arabum item.

Penelope tectis genis è gynæceo deſcendit.

Ἄντα παρειάων σχομένη λιπαρὰ κρήδεμνα.

Quod & hodie fieri videmus à magnarum vxoribus, cùm in viis publicis incedunt.

21 Cornelius Tacitus de Poppea, alioqui impudica, loquens, lib. 13. Rarus (inquit) in publicum egreſſus, idque velata parte oris, ne ſatiaret aſpectum, vel quia ſic decebat. Nam & apud Romanos C. Sulpitius Gallus vxorem dimiſit, quòd eam capite aperto foris verſatam cognouerat. Lex enim (inquit) tibi meos tantùm præfiniuit oculos, quibus formam tuam approbes, & placere deſideres. His decoris inſtrumenta compara, his eſto ſpecioſa, horum te certiori crede notitiæ: vlterior tui conſpectus ſuperuacua irritatione acceſſitus in ſuſpicione & crimine hæreat, neceſſe eſt. Autor Valerius lib. 6. cap. 3. Diuus item Hieronymus (vt ad illum rurſus redeamus) in libello de ſuſpecto contubernio, Palliolum, inquit, interdum cadit, vt candidos nudet humeros, & quaſi videri noluerit, celat feſtina, quod volens detexerat. Idem ad Lætam de inſtitutione filiæ, ita de nuditate virginum loquitur, vt nec ipſæ ſe nudas conſpicere debeant. Mihi (inquit) omnino in adulta virgine lauacra diſplicent, quæ ſeipſam debet erubeſcere, & nudam videre non poſſe. Theano veſtem aliquando induens, brachium fortè nudauit: & cùm quidam dixiſſet, ô pulchrum cubitum, At non publicum, inquit. Autor Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromaton: & ante illum Plutarchus in præceptis connubialibus, cap. 30. vbi hinc ſubdit, puditæ mulieris, ne cubitum quidem nudari oportere.

Poppea velata facie incedebat.

Romanorum mos.

In fœminas, quæ humeros detegunt.

Virgo ne ſe nudam conſpiciat.

Theano.

22 Legimus D. Barnabam, cùm alicubi vidiſſet fœminas nudas cum viris ludere, ita eam rem exhorruiſſe, vt illis diras imprecatus ſit: vnde & ſecuta eſt confeſtim templi ruina, quæ multos oppreſſit. Sed & in ſacris literis, Gene. 24. cap. ad fin. Rebecca cùm vidiſſet Iſaac, in occurſum eius per agros venientem, pallio ſe confeſtim operuit. Ioannes Damaſcenus in lib. Hæreſeôn, Adamianos commemorat ab Adamo neſcio quo dictos, qui nudi tam mares, quàm fœminæ, in vnum locum conueniebant, in eóque lectionum & precum officia, & quæuis alia ſacra perficiebant. Simulatam verò ſolitudinem, & caſtitatem, factáſque nuptias probabant: ſuámque eccleſiam Paradiſum eſſe dicebant. Idem quoque propemodum de iiſdem refert Epiphanius Palæſtinus Eleuteropolites, aduerſus hæreſes lib. 2. tom. 1. cap. 52. D. Ambroſius lib. epiſtol. 8. epiſt. 64. mirum in modum increpat Sinagrium Veronenſem Epiſcopum, qui virginis accuſatæ ſtupri ſecreta genitalia inſpici iuſſerat, ad deprehendenda libidinis veſtigia: quanquam leges Pontificiæ id nulla ratione permittunt. Cæterùm hanc mulierum nuditatem tribus potiſſimùm rationibus damnat Anton. Flor. in 2. part. titu. quinto, c. 1. in quarto gradu, vbi qui volet, poterit legere.

Templi ruina ex nuditate mulierum.

Rebecca occurrẽs Iſaac, pallio ſe operuit.

Adamianorum hæreſis.

Genitalia muliebria nõ inſpicienda ad conuincẽdum ſtuprũ.

23 Non abs te igitur antiquæ leges marem tantùm inſpici nudum iuſſerunt, vt proinde cognoſceretur, pubéſue eſſet, an impubes: fœminas verò nudas obid conſpici non patiebantur, impudicum illud atque indecorum iudicantes, vt ex text. in l. vltim. C. quando. curat. vel tut. eſſe deſin. & in §. 1. Inſtit. qui. mod. tut. fin. Cui non omnino diſſimile eſt, quod & Plato ſanxit lib. de legibus vndecimo, Conuenientiam (ait) ætatis ad nuptias, & contrà, iudex nudos omnino mares, nudas tantùm ad pubem vſque fœminas conſpiciens, iudicet. Sed vt ad noſtras leges reuertamur, ſanè ſi fœminas aliquando nudas conſpici oportet, leges ipſæ & Canones à mulieribus, & ipſis honeſtis & probatæ fidei, inſpici eas voluerunt, non à viris l. 1. in princ. & per totam fermè legem. ff. de ventre inſpi. & in c. propoſuiſti, & cap. cauſam matrimonij, de prob. & in cap. fraternitatis, & in cap. vlt. extrà de frig. & malefic. & facit text. in c. nec alia. ibi, manus obſtetricum, 27. q. 1. Idque natura homines docuit, quæ vel in cadaueribus mortuorum, pudenda mulierum magis, quàm virorum, veluti de induſtria obtegit: virorum enim cadauera ſupina fluitare inſpiciuntur, fœminarum prona, veluti pudori defunctarum parcente natura, quod obſeruauit Plin. lib. 7. c. 17. & Solinus ca. 5. in fin. Quanquam huius rei alia quoque, eáque naturalis, ratio reddi poteſt, quòd ſcilicet mulierum antica ſint poſticis longè ponderoſiora, reſpectu vteri & mammarum: & contrà in maribus.

Fœminas nõ nudandas ad deprehendẽdam pubertatem. Plato. lex de ea re. Fœminas nõ niſi fœminis nudandas, eſſe neceſſe eſt.

Cadauera mulierũ prona, Virorum ſupina fluitare.

24 Denique legimus, Deas caſtitatis præſides, ægerrimè tuliſſe, ſi quando eas nudas à viris, etiam imprudentibus, inſpici contigerit: neque id impunitum reliquiſſe. Nam cùm ſe Pallas aliquando & Chariclo in Heliconia Hippocrene nudæ per æſtũ lauarent, ac tum fortuitò Tireſias venator ad eum fontem ſitiens acceſſiſſet, Palladem imprudens nudam conſpicatus, ſtatim oculis captus eſt, vt pulchrè deſcripſit Callimachus in eo Hymno, cui titulum fecit, εἰς λουτρὰ τῆς Παλλάδος, id eſt, in lauacra Palladis: & Nonnus, & Propertius, quibus locis ſtatim citabimus. Et Apollodorus lib. Bibliotheces, ſiue de Diis, 3. Quanquam alij aliò referunt cæcitatem illam Tireſiæ, vt nos quoque dicemus in nona lege connubiali, num. 115. incip. nec mirum, Actæon quoque, cùm etiam inter venandum fortè fortuna Dianam in fonte nudam conſpexiſſet, eiuſdem indignatione in ceruum commutatus eſt, & à ſuis canibus diſcerptus: vt latè recenſuit Ouidius lib. 3. Metamorph. Et transeunter lib. 2. Triſtium, vbi ita ſcribit:

Deas caſtas nudas ſe conſpici, moleſtè ferre.

Tireſias oculis captus, quod Palladem nudam conſpexiſſet.

Actæon in ceruum mutatus, cùm Dianam nudam vidiſſet.

Inſcius Actæon vidit ſine veſte Dianam:
Præda ſuis canibus non minùs ille fuit.

Silius lib. 12. Pauſanias lib. 9. Claudianus in Rufinum, Arnobius aduerſus gentes lib. 3. & ante hos Callimachus, vbi ſuprà. Et Apollodorus in eod. lib. 3. Bibliotheces. Nonnus autem Poëta Græcus lib. Dionyſiacôn quinto, facit Actæonem hæc exclamantem:

Ὄλβιε Τειρεσία, σὺ μὲν ἔδρακες ἐκτὸς ὀλέθρου
Γυμνὸν ἀναιμονέουσαν ἐλεήμονος εἶδος ἀθήνης
Ζωὸς ἐὼν βλεφάρων ὀλίσας σέλας· ἡμετέρων δὲ
Ὀφθαλμῶν ἀμάρυγμα νόῳ μετέθηκεν ἀθήνη.

Quorum hic ſenſus eſt propè ad verbum,

Felix Tireſia, tu quidem vidiſti citra perniciem
Nudam inuitæ miſericordis formam Palladis,
Viuus tuorum oculorum perdito lumine: noſtrorum autem
Oculorum ſplendorem cum mente commutauit Pallas.

Ex quibus & illud Propertij lib. 4.

Parce oculis hoſpes, luſóque abſcede verendo:
Cede, agendum, & tuta lumina linque fuga.
Interdicta viris metuenda lege piatur,
Quæ ſe ſummota vindicat ara caſa.
Magnam Tireſias aſpexit Pallada vates,
Fortia dum poſita Gorgone membra lauat.

Et cætera quæ ſequuntur. Quanquam aliæ cauſæ calamitatis Actæonis afferantur à Diodoro lib. 5. c. 14. & à Pauſania lib. 9. & à Fulgentio ex Anaximene.

Iuno nudatam ſe vindicauit.

25 Tradit & Lactantius lib. 2. qui de origine erroris inſcribitur, cap. 17. Iunonem nudatam in ſacrilegos ſeſe vindicaſſe. Apud Homerũ lib. 5. Odyſſeæ, Leucothea Dea marina, cum Vlyſſi naufrago vittas immortales dediſſet, quibus ſolo pectore extenſis nataret, iuſſit eum, cum terram attigiſſet, eaſdem iacere in pontum, ſubiunxitque:

Leucothea nudam ſe videri noluit.

Αὐτὸς δ' ἀπὸ νόσφι τραπέσθαι. id eſt,
Ipſe autem ſeorſim te verte.

Ne videlicet ipſe eam nudam à tergo inſpiceret.
Et hinc quoque illud Virgilianum in Pharmaceutria,

Tránſque caput iace, ne reſpexeris.

Numina videri nolunt.

Quem locum enarrans Seruius, Nolunt enim, ait, ſe videri numina. quod & idem ipſum tradit ipſe Seruius lib. 4. Æneid. eum locum enarrans. Vnde & illud Ioannis Secundi de Cnidia Venere,

Nonne Praxiteles nudis Dea magna, nec eſt fas
Cernere conſpicuas, & ſine veſte deas.

Feſtus autem Pompeius lib. 10. vbi de Lymphis loquitur, vulgò memoriæ proditum eſſe, quicunque ſpeciem quandam è fonte, id eſt, effigiem Nymphæ viderint, furendi finem non feciſſe: quos Græci *νυμφολήπτους* vocant. Latini verò Lymphatos.

Huic ſe forma Dea vultu ridentis eadem
Obtulit. —

26 Porrò aliò ſpectat, quòd priſci illi Gratias nudas pingebant, vt Horat. lib. 3. Car. Ode 19.

— Tres prohibet ſuprà
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis iuncta ſororibus.

Et iterum lib. 4. Ode 7.

Gratia nuda.

Gratia cum nymphis geminiſque ſororibus audet
Ducere nuda choros.

Prouerbium.

Ex quo vetus illud adagium, *αἱ Χάριτες γυμναί*, ne ſcilicet quid inter amicos fictum, fucatum, tectum, verùm nuda ſimpliciaque ſint omnia, quemadmodum Gratiæ ſunt ſine dolo, ſine fraude, ſine aliquo velamine, vt tradit Acron in locum illum priorem Horatij. Et ſine fuco, vt ſcribit Seruius lib. 1. Æneidos in eum locum,

At memor ille matris Acidaliæ.

Quanquam id aliò referat Fulgentius lib. 5. Mythologicarum, & Cornutus, aut (vt alij vocant Phornutus in lib. de Natura Deor. Cæterum ne illud omittam, ſcribit Pauſanias in Bœoticis, antiquiſſimos illos ſcalptores atque pictores Gratias non nudas, ſed veſtibus indutas expreſſiſſe: idque probat multis antiquiſſimis earum ſtatuis & picturis. Quo verò primùm autore nudæ ſcalptæ aut depictæ fuerint, fatetur ſe ignorare. Scio autem illum alibi, ſcilicet in Eliacis, tradidiſſe ipſas Gratias Veneri potiſſimùm ex Dijs eſſe familiares: ideóque vnam illarum roſam tenere, alteram myrti ramum, quorum vtrumque Veneri ſacrum eſt: quod fortaſſis artificibus anſam præbuit, vt nudas eas exprimerent.

27 Nec interim in hac tractatione nuditatis Dearum, illud omittendum ducimus, quod Artemidorus Daldianus lib. de Somniorum interpretatione 2. cap. 35. ſcriptum reliquit, ne in ſomnis quidem vlli conducere Dianam, aut eius imaginem nudam conſpicere. Nec quod idem eo. lib. cap. 37. tradit, Venerem in ſomnis viſam bonam iudicari; ſi inferiores partes vſque ad zonam velatam habeat: totam autem nudam ſolis meretricibus bonam eſſe, & quæſtum ſignificare: reliquis autem confuſionem ſignificare. Id quod dicit à ſe obſeruatum fuiſſe.

Dianam nudã videre in ſomnis, quid ſignificet.

28 Proinde non rectè fortaſſis pleriſque videbitur conſuluiſſe, vir alioquin doctiſſimus, autórque grauiſſimus Fran. Are. conſ. 142. ex facto propoſito quod illuſtris, in tertio, & iterum in quarto dubio eiuſdem conſ. cum omnibus neruis contendit probare, Franciſcum Sfortiam ducem Mediolani iure petiiſſe, vt Dorothea filia Ludouici Marchionis Mantuæ, Galeatio ipſius Ducis filio deſponſata, nuda à quibuſdam Medicis à ſe miſſis conſpiceretur, vt hinc detegeretur ſi qua puellæ eſſet deformitas: contrà Lodouicum hoc ipſum iniuria recuſaſſe, ſed tantùm filiam obtuliſſe videndam, cotta (ſic enim appellat) quam ad eam Galeatios ipſe miſerat, coopertam. Cuius tamen conſilium probat Philip. Dec. in d. c. propoſuiſti in 2. no. An tamen bene vterque ſenſerit, aliorum ſit iudicium.

Venerem vid. Franc. Aret. con. ex. cenſum.

29 Ego verò ſcio, Platonem ab Euſebio lib. 3. de præpar. euang. c. 15. & Theodorito lib. de legib. qui nonus eſt eorum, quos de curatione gentilium affectionum elegantiſſimè ſcripſit, aliiſque eccleſiaſticis ſcriptoribus fuiſſe reprehenſum, quòd in libris de repub. atque de legibus inſſerit mulieres non ſolùm iuuenes, ſed etiam anus, in gymnaſijs nudas cum viris luctari, adoleſcentulas nudas curſu & equis certare, & in ſolennitatibus eas quoque nudas cum nudis iuuenibus tripudijs ſalire, ſicuti ſuprà diximus. Quæ omnia hauſiſſe videtur Plato ex legibus, politiciſque conſtitutionibus Lycurgi Lacedæmonij, qui eadem fermè inſtituit, vt tradit Xenophon in Lacedæmoniorum repub. & commemorauit Propertius lib. Eleg. 3. illis verſib.

Plato reprehenſus de mulierum nuditate.

Lycurgus fœminas nudas exercere iuſſit.

Multa tuæ Spartæ miramur, &c.

Et Pelignus vates, quo loco deſcribit raptam à Theſeo Helenam, in Epiſtola Paridis ad eandem Helenam:

More tuæ gentis nitida dum nuda palæſtra
Ludis, & es nudis fœmina mixta viris.

Et Plutarchus in vita ipſius Lycurgi, & in Apophthegmatis Laconicis, vbi & hoc Lycurgi inſtitutum à quibuſdam fuiſſe reprehenſum tradit. Ab hac autem mulierum Laconicarum nuditate, & quia etiam illis primæ virginalis tunicæ non erant conſutæ ab inferiori parte, ſed aperiebantur, ſimúlque totum femur, cùm incederent, nudabatur, eas *φαινομηρίδας* appellabat Ibicus, à patentibus ſcilicet femoribus, vti etiam memorat Pollux lib. 7. Onomaſtici, cap. 13. & *ἀνδρομανεῖς* Euripides, quòd viros ob id in libidinem furere facerent, vt & retulit Plutarchus in Lycurgi, ac Numæ Pompilij comparatione: vbi & citat Sophoclem hunc morem Laconicarum mulierum apertè deſcribentem.

Lacenæ mulieres φαινομηρίδες dictæ, & ἀνδρομανεῖς.

Καὶ τὰν νεοργὸν, ἇς ἔτ' ἄστολος χιτὼν
Θυραῖον ἀμφὶ μηρὸν, πτύσσεται Ἑρμιόναν.

Cui addere potes & illud Euripidis in Andromache,

οὐδ' ἂν εἰ βούλοιτό τις
Σώφρων γένοιτο Σπαρτιατίδων κόρη,
Αἳ ξὺν νέοισιν ἐξερημοῦσαι δόμους,
Γυμνοῖσι μηροῖς, καὶ πέπλοις, ἀνειμένοις
Δρόμους, παλαίστρας τ' οὐκ ἀνασχέτους ἐμοὶ
Κοινὰς ἔχουσι κἆτα θαυμάζειν χρεὼν
Εἰ μὴ γυναῖκας σώφρονας παιδεύετε.

Id eſt, ad verbum:

Neque

Neque ſi velit quæpiam
Caſta eſſe, queat Spartana puellas
Quæ cum iuuenibus relinquentes domos,
Nudis femoribus, & tunicis diſſolutis,
Curſus palæſtráſque non tolerabiles mihi
Communes habent: & tamen admirabile videtur,
Si non caſtas mulieres educatis?

Huc quoque ſpectare videtur illud Martialis lib. 1. Epigram. 135.

— Aut libidinoſa
Ledeas Lacedæmonis palæſtras.

Nudæ fœminæ in ſcenam prodibant apud Romanos.

30 Et in hanc ſententiã D. Chryſoſtomus Homilia in Matthæum 6. multis inuehitur in mimos, alióſque huiuſmodi ludos atque ſpectacula, quibus producuntur mulieres nudæ, veluti maxima libidinis incitamenta: eóſque mille mortibus dignos pronuntiat, qui hæc faciunt. Id quod dicit, quoniam apud Romanos nudæ in ſcenam prodibant: quod vel ex hoc intelliges, quod ſcribit Valerius Maximus lib. 2. c. 5. Catone (inquit) ludos Florales, quos Meſſius Ædilis faciebat, ſpectante, populus, vt mimæ nudarentur, poſtulare erubuit: quod cùm à quibuſdam cognouiſſet, diſceſſit à theatro, ne præſentia ſua ſpectaculi conſuetudinem impediret. Ex quibus & illud quoque intelliges, id fuiſſe viris ſanctis & ſeueris non admodum honeſtum, & cæteria non impudendum, etiamſi mos regionis id permittat. Vt non immeritò malè audiant quòd apud eos, more gentis, fœminæ ſaltatrices nudæ introducerentur, vt ſcribit Athenæus lib. 13. c. 31.

Tib. nudis puellis miniſtrantibus cœnabat. Heliogab. nudus nudis fœminis currũ trahentibus incedebat. Anaxarcho miniſtrabant nuda puella. Tarẽtini fulmine icti, quòd nudas fœminas libidini expoſ.

31 Tiberius Imperator Rom. voluptatis libidiniſque aſſertor impotentiſſimus, ob id à Suetonio taxatur, quod aliquando puellis miniſtrantibus cœnauerit. Sed & Heliogabalus ille quoque Roman. Imperator, omnium (vt verbis Apuleij vtar) bipedum nequiſſimus, ab Hiſtoricis inceſſitur, quod fœminis nudis currum ſuum trahentibus, nudus & ipſe in publicum ſæpe prodierit, vt in eius vita Lampridius retulit. Clearchus quoque lib. vitarum 5. apud Athenæum lib. 12. c. 15. Anaxarchum carpit, quòd ei nuda puella miniſtrabat. Timæus lib. 1. Hiſtoriarum, & Theopompus apud Athenæum lib. 4. cap. 16. tradidère, apud Tyrrhenos in conuiuiis, & epularum apparatibus virgines nudatis corporibus miniſtrare ſolitas conuiuiis diſcumbentibus. Sed & eas pudore depoſito, in gymnaſiis publicis & palæſtris nudas exerceri ſolitas. Neque enim apud eos turpe ducebatur nudas fœminas vulgò conſpici. Plutarchus in vita Antonij tradit illum nudum in Lupercalibus curru per vrbem fuiſſe vectum à matronis & virginibus omnia membra nudatis. Clearchus autem in 4. vitarum commentario, apud eundem Athenæum lib. 12. c. 7. ſcribit, quod cùm Tarentini Carbinam Iapygum vrbem vi expugnaſſent, illorum filias, quæ ad templa τῶ Καρπεάτω confugerant, iiſdem in locis, ſacratiſque Deorum ædibus denudatas omnium libidini obnoxias, per totum diem expoſuerunt: quæ res adeò hominibus Diiſque ingrata fuit, vt eos omnes, qui hoc facinus patrauerant fulguribus ſtatim ac fulminibus obrutos fuiſſe conſtet. Illud quoque ab antiquis non ſine vituperio ſcriptum eſt, virgines in Peloponneſo diſcinctas, & abſque tunicis eſſe conſueuiſſe, tantùm pallio tectas vtrinque feneſtrato: per quod patebant nuda corpora. Ex quo δωριάζειν, vice prouerbij dictum aduerſus eos, qui corpore parùm dedecorè nudato incedebant: de quo per Eraſmum Chiliad. 5. Centu. 2. c. 47.

Peloponnen. virgines diſcincta pallio feneſtrato.

32 Nec intempeſtiuum erit hiſtoriam à Plutarcho in lib. de claris mulieribus, cap. 2. relatam, hoc in loco depingere, ex qua agnoſces naturam hunc pudorem etiam inſanis mulieribus ingenuiſſe, vt nuditatem maximè abhorreant. Nam ignota, vt ait, cauſa, quam alij ad aëris intemperantiam corruptionémque quandam, alij ad terrarum peſtilentem halitum referebant, Mileſiæ virgines ad inſaniam omnes conuerſæ in vehemens mentis deſiderium adeò compulſæ fuiſſe dicuntur, vt per omnes propè domos tota paſſim vrbe laqueo ſe ſuſpenderent: ad id enim maximè, & non aliud ferè mortis genus eas impulſas. Luctuoſum igitur & turpe pendentium virginum ſpectaculum Mileti quotidie cernebatur: cui peſti nullum penitus afferri efficax remedium poterat. Nec enim maiorum monita, nec parentum preces, & lachrymæ quicquam proderant: in diéſque id malum increſcere videbatur, vt non humanis id ampliùs cauſis, ſed Deorum potiùs indignationi omnes conſtanter adſcriberent, donec prudentis cuiuſpiam viri & rerum vſu periti admonito, Mileſiorum Senatus decreuit, vt quæ ſuſpendio poſthac ſe conficerent, virgines omnes nudato corpore per medium forum palàm efferrentur: eóque edicto promulgato confeſtim hanc labem ceſſauiſſe: adeò enim illas eo decreto publicato animis concidiſſe, ſic turpitudinis illius phantaſia perterritas fuiſſe, vt nulla poſtmodum id malum attentarit: tantùm apud ingenuos animos pudoris exiſtimationiſque via valuit, vt quas antea, quò minùs ſibi manus afferrent, terribilium (vt aiunt) extremum non abſterruit mors, iiſdem huius turpitudinis iniecta opinio, à propoſito tam citò dimouere potuerit. Aliter autem hanc hiſtoriam refert Polyenus lib. 8. Stratagematon.

Mileſiarum virginum inſania.

33 Laudatur ab eodem Plutarcho in eo ipſo lib. de claris mulieribus, cap. 15. Micca filia Ariſtodemi Elienſium tyranni, quòd moribunda Megiſtonem rogauit, ne ſe poſt mortem turpiter nudatam iacere pateretur. Et à Iuſtino ad calcem lib. 14 Olympias mater Alexandri, quòd expirans capillis & veſte crura contexit, ne quid poſſet in corpore eius indecorum videri. Idémque de Polyxena ſcribit Euripides in Hecuba:

Micca rogat ne mortua nuda iaceat.

Olympias moriens capillis crura texit. Polyxena.

ἡ δ' θνήσκουσ' ὅμως
Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχημόνως πεσεῖν
Κρύπτειν θ' ἃ κρύπτειν ὄμματ' ἀρσένων χρεών.

At illa iam moriens tamen
Multùm prouidit, vt honeſtè caderet,
Celarétque quæ celare oculos virorum oportet.

Cuius quidem ſententiæ meminit Clemens Alexandrinus lib. Stromaton 2. & Plinius Iunior lib. epiſtolarum 4. ad Minutianum, vbi & eo quoque nomine laudat Corneliam Veſtalium maximam, quòd cùm inceſtus iniuſtè damnata in ſubterraneum cubiculum demitteretur, hæſiſſétque deſcendenti ſtola, vertit ſe ac recollegit. Meminit item eius ſententiæ Lucianus in Encomio Demoſthenis: eámque Ouidius lib. 13. Metam. vbi ipſius Polyxenæ immolationem deſcribit, ita traducit:

Tunc quoque cura fuit partes velare pudendas,
Cùm caderet, caſtique decus ſeruare pudoris.

Sed & idem lib. 2. Faſtorum de Lucretia loquens:

Lucretia.

Tunc quoque iam moriens, ne non procumbat honeſtè,
Reſpicit: hæc etiam cura cadentis erat.

34 Quid quod & id quoque viris laudi datum eſt. Vnde & Suetonius de Cæſare, Nam vt animaduertit (ait) vndique ſe ſtrictis pugionibus peti, toga caput obuoluit, ſimul ſiniſtra manu ſinum ad ima crura deduxit, quò honeſtiùs caderet, etiam inferioris parte corporis velata. Quod & Valerius Maximus tradidit lib. 4. cap. 5. Appianus Alexandrinus

Cæſar moriẽs prouidit, vt honeſtè caderet.

bellorum

Nuditas in viris quoque habet aliquid pudoris. Adã & Eua erubuerunt ſe nudos eſſe.

bellorum ciuilium lib. 2. Nam & in viris quoque nuditas habet aliquid pudoris & verecundiæ, præſertim verò pudendorum, quæ & hinc id nomen accepiſſe videntur. Nam & Adam ille protoplaſtus, ſicut & Eua omnium parens, cùm ante peccatum non erubeſcerent, quòd nudi eſſent, poſt peccatum cùm ſe agnouiſſent eſſe nudos, præ verecundia conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata, id eſt, ſuccinctoria, & vt verbo Varronis vtar, ſuffibula, vt ſcribitur Geneſ. 3. Sic & Vlyſſes apud Homerum lib Odyſſeæ 6. cùm nudus eſſet è mari elapſus, ramo frondenti ſibi pudenda cooperuit, ſicque Nauſicaæ Alcinoi filiæ apparuit:

Vlyſſes nudus ramo pudenda operuit.

> Ἐκ πυκινῆς δ' ὕλης πτόρθον κλάσε χειρὶ παχείῃ
> φύλλων ὡς ῥύσαιτο περὶ χροῒ μήδεα φωτός.

Ex quo Virgilius, aut quiſquis eſt in Priapeiis, illud deprompſit,

> *Huius & Alcinoi mirata eſt filia membrum*
> *Frondenti ramo vix potuiſſe tegi.*

Plutarchus in Catone Cenſorio ſcribit, eum Romanorum quibuſdam vitio dediſſe, quod generi vnà cum ſoceris balneum ingrederentur: propterea quòd membrorum nudationem inſpectantibus illis ſine dedecore fieri poſſe non putabat. Ante Plutarchum Cicero lib. 1. Officiorum: Noſtro quidem more cum parentibus puberes filij, cum ſoceris quidem generi non lauantur. Subdit autem Plutarchus, Romanos, poſtquam à Græcis nudari didiciſſent, ipſos deinde Græcos, vt id cum vxoribus vſurparent, docuiſſe.

Noë ebrij nuditas deriſa.

35 Sed vt redeamus ad ſacras literas cùm Noe imprudens inebriatus eſſet, iacerétque in tabernaculo, Cam cæteris fratribus, veluti ſubſannans, nuntiauit. At verò illi confeſtim pallio verenda patris operuerunt. Pater autem è vino & ſomno expergefactus, poſtquam hæc reſciuit, Cam maledixit: cæteris fratribus contrà benedixit. Herodotus lib. 1. ſcribit apud Lydos, cæteróſque ferè Barbaros magno probro eſſe, etiam virum conſpici nudum. Socrates hiſtoricus eccleſiaſticus in tripertita hiſtoria libro 1. cap. 11. tradit quòd cùm Ammonius Ægyptius, & Theodorus eius diſcipulus, aliquando vellent fluuium tranſire, iuſſiſſe Ammonium, ne alter alterum nudum conſpiceret, Theodorum abire: cúmque ſenior ſe quoque ipſum erubeſceret nudum intueri, repentè diuina virtute tranſlatum eſſe ad vlteriorem ripam.

Lydis probrũ eſt, nudum conſpici.

Ammon erubuit nudum ſe conſpici.

Hacanth. primus aduexit morem nudandi corp. in certaminib.

36 Sed & Dionyſius Halicarnaſſeus lib. Antiquitatum Rom. 7. non admodum probat virorum corpora nudari in Olympiis, aliiſque certaminibus. Primúmque omnium Hacanthum, aut, vt alij legunt, Acanthum, Lacedæmonium hunc nudandi corporis morem aduexiſſe decimaquinta Olympiade, cùm anteà pudori ſibi ducerent Græci omnes nuda in certaminibus apparere corpora: quod probat Homeri autoritate, qui lib. 23. Iliados facit Epeum & Euryalum in funere Patrocli cinctos in certamen deſcendere:

Homeri tempore luctatores ſe accingebant.

> Τῷ δὲ ζωσαμένῳ βήτην ἐς μέσσον ἀγῶνα,

Et paulò pòſt Aiacem & Vlyſſem,

> Ζωσαμένω δ' ἄρα τώ γε βάτην ἐς μέσσον ἀγῶνα.

Et lib. 18. Odyſſeæ, quo loco deſcribit certamen ipſius Vlyſſis & Iri, hæc ſcribit:

> Ὣς ἔφαθ', οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπῄνεον· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
> Ζώσατο μὲν ῥάκεσιν περὶ μήδεα.

Quibus ſignificatur Vlyſſem cinxiſſe ſe pannis circum genitalia. Et lib. 6. Odyſſeæ, Vlyſſem ipſum, cùm ſe lauare vellet in fluuio, ancillis Nauſicaæ iuſſiſſe, vt procul abeſſent. Erubeſcere enim coram illis ſe nudare corpus:

> Ἀμφίπολοι στῆθ' οὕτω ἀπόπροθεν, ὄφρ' ἐγὼ αὐτὸς
> ἅλμην ὤμοιιν ἀπολούσομαι, ἀμφὶ δ' ἐλαίῳ
> χρίσομαι, ἦ γὰρ δηρὸν ἀπὸ χροός ἐστιν ἀλοιφή.
> ἄντην δ' οὐκ ἂν ἐγώ γε λοέσσομαι· αἰδέομαι γὰρ
> γυμνοῦσθαι κούρῃσιν ἐϋπλοκάμοισι μετελθών.

37 Sed quod de certaminibus dictum eſt, illum morem nudandi corpora hinc fluxiſſe tradit Pauſanias lib. 5. quo Meſſenica deſcribit, quòd cùm Olympiæ lata lex eſſet, mulieres ad illud certamen accedere non debere, pœnáque præuaricantibus conſtituta, vt è Typeo monte prærupto deiiceretur, quæ huiuſmodi certamen ingreſſa deprehenderetur, ac Callipatera, nonnullis Pherenice dicta, marito mortuo pugillis habitu in id deſcẽdere auſa fuiſſet, Piſirhodoque filio certaminis victoriam adepto, lætitia geſtiens ſepes clauſtráque, quibus athletæ concludebantur, tranſilire conaretur, nudata corporis parte, qua ſexus diſcernitur, fœminam ſe eſſe detexit. Qua re cognita, illam quidem patri, ac fratribus, filioque Olympionicis condonarunt: at legem nouam ſanxerunt, vt deinceps athletæ nudi ad id certamen accederent. Hanc tamen hiſtoriam recenſens Tzetzes Hiſtor. Chiliad. 1 cap. 23. fœminam hanc Ariſtopatriam vocat, & filium Piſirothion: vti etiam facit Pindari interpres. Nonnulli quoque hanc nuditatem inde manaſſe dicunt, quòd cùm antiquis conſuetum fuiſſet ſubligaria ferre circa pudenda in gymnaſiis, Orſito Lacedæmonio certanti ſoluta fibula dolorem incuſſerit: vnde deinde lex eſt conſtituta, vt nudarentur. Sed his omnibus refragatur quod à Philoſtrato traditum eſt in vita Apollonij lib. 6. ab Hercule fuiſſe inſtitutum vt nudi athletæ certarent in Olympiis.

Nudãdi corpora in certaminibus vnde mos fluxerit.

Callipatera pugillis habitu in certamẽ deſcẽd.

38 Illud autem Æneæ quoque temporibus factitatum fuiſſe, vt nudarentur in certaminibus, ſatis probat illud Virgilij lib. 5. Æneid.

> *Exercent patrias oleo labente palæſtras*
> *Nudati ſocij.*

Sed quis æquis oculis videre nunc ac ferre poſſet Lupercalia illa, quibus mares & fœminæ per templum vrbémque certatim, Lycæum neſcio quod carmen canentes, nudi procedebant. Fœminæque ſe nudas de induſtria verberandas pelliculis offerebant, vt conciperent, vtî videre licèt ex Ouid. lib. 2. Faſtorum, Plutarcho in vita Cæſaris, & Marci Antonij, & aliis pleriſque. Ex quo & illud Virgilij lib. 8. Æneidos:

Lupercalia. Nuda fœmina in Lupercalibus.

> *Hinc exultantes Salios nudóſque Lupercos.*

Vbi & id Seruius declarat.

Item illud Martialis lib. 1. Epigram. 108.

> *Nudam te ſtatuet tuus Lupercus.*

29 Verùm ad fœminas, à quibus initium huius noſtræ legis cœpit, redeamus, finémque huic tandem loco imponamus, illud fœminas ipſas monemus, vt ſi qua in eis ſit occulta deformitas, ei certè, cui nubere velint, non re quidem, id eſt corporis nudatione, ſed verbis adaperiant propter eam maximè rationem, quæ à nobis dicta eſt, cùm de viris in huius capitis initio loqueremur. Ideóque & hanc legem vtrique ſtatuemus:

SVAM QVISQVE DEFORMITATEM FVTVRO MARITO, AVT VXORI DETEGITO.

Quarta lex Connubialis.

NE TAMEN SE PROPTEREA, PRÆSERTIM FOEMINA, NVDATO.

IN QVINTAM LEGEM CONNVBIALEM GLOSSÆ PRIMÆ PARS QVINTA.

HACTENVS de forma, & iis, quæ ad formam attinent, abundanter, affatim, aut veriùs ſuperfluenter diximus. Nunc ad id maturè accedendum eſt, quod ſtatim poſt primam legem diximus: eos videlicet maritalem poteſtatem dote atque etiam nobilitate commutare, qui vxores opibus, genere, aut aliàs ſuperiores ſe ducunt. Nam, vt ſcribit Ariſtoteles Ethic. 8. ca. 10. Dominantur vxores propter amplitudinem patrimonij. Cui finitimum eſt, quod Demenæus ſenex Plautinus in Aſinaria dolenter pronuntiat:

Vxores viris dominantur ob dotem vel nobilitatem.

Argentum accepi, dote imperium vendidi.

Et in eadem fabula Artemona,

Faxo (inquit) vt ſcias,
Quid pericli ſit, dotata mulieri conuicium dicere.

Dotes dapſiles.

Et apud eundem in Aulularia Megadorus ſenex aſſerit dotes dapſiles in ſeruitutem viros redigere. Et alibi in eadem fabula ille idem, cùm multas incommoditates, ſumptúſque intolerabiles, qui ex magnis dotibus proueniunt, enarraſſet, tandem in hæc verba concludit:

Dotatæ mactant & malo & damno viros.

Et in Moſtellaria Simo & ipſe ſenex:

Si quis domi dotatam vxorem habet, malè.

Rurſum & alius ſenex in ea fabula, quæ Menæchmi inſcribitur:

Credo (ait)
Cum viro litigium natum eſſe aliquod: ita iſta ſolent, quæ viros
Subſeruire ſibi poſtulant, freta dote feroces.

Cui concinit illud Ouidian. lib. 2. de Arte amandi,

Dos eſt vxoria lites.

Sed & alius ſenex Periplectomenus in Milite eiuſdem Plauti:

Nam mihi virtute Deûm dicã, propter diuitias datas
Licuit vxorem dotatam genere ſummo ducere:
Sed nolo mihi oblatratricem in ædes introducere.

De eadem re.

2 Quibus & germanum eſt illud alterius cuiuſpiam ſenis in Plotio Menandri, apud Gellium libr. 2. cap. 23.

Ἐπ' ἀμφοτέραν ἴν' ἐπίκληρος ἡ μέλλουσα καθευδήσειν.

Id eſt,

In aurem vtranque quandoquidem dotata eſt, cubet.

Et paulò infrà,

Οἴμοι Κρωβύλην λαβὼν ἐμὴν, καὶ δέκα τάλαντα
Γυναῖκα οὖσαν πηχέως, εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα
πῶς ἀνυπόστατον.

Me miſerum, qui Creobulam duxi, & talenta decem,
Nanam mulierculam, cubitalem, cuius ſuperbia
Adeò intolerabilis eſt.

In aurem vtranque dormire.

Dicit autem, In aurem vtranque dormiet: quoniam vxor pauper, & ob id morigera, viro ſemper faciem aduerſam, non auerſam, in lecto habet. Diues autem, quæ non adeò maritum metuit, & reueretur, modò aduerſam, modò auerſam, prout ei libitum fuerit, faciem habet: & ſic in vtranque autem liberè dormit. Id enim ſignificat in aurem vtranque dormire: vt videre eſt apud Terentium in Heautontimorumeno,

Ademptum tibi iam faxo omnem metum,
In aurem vtranque otioſè vt dormias.

3 Idem autem Menander, vt ad eum reuertamur, apud Stobæum Serm. 67.

Ὅταν πένης ὤν, καὶ γαμῶν τις ἐνδόμῳ,
Τὰ μὲν γυναικὸς ἐπιδέχηται χρήματα,
Αὑτὸν δίδωσιν, οὐκ ἐκείνην λαμβάνει.

Si quis pauper nuptias inſtituerit,
Et allatas ab vxore pecunias acceperit,
Hic dat ſeipſum, non illam ducit.

Sed & idem apud eundem Ser. 68.

Ὅστις γυναῖκ' ἐπίκληρον ἐπιθυμεῖ λαβεῖν
Πλουτοῦσαν, ἤτοι μῆνιν ἐκτίνει θεῶν,
Ἢ βούλετ' ἀτυχῶν μακάριος καλούμενος.

Quiſquis vxorem vnicam heredem cupit adſciſcere
Diuitem, is vel iratis pœnam luit Dijs,
Vel infelix eſſe vult, ſub nomine fortunati.

Alter Poëta Græcus Antiphanes apud ipſum Stobæum in eodem loco:

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν βαρύτερον τῶν φορτίων
Οὕτως γυναικὸς προῖκα πολλὴν φερούσης.

Haud vllum eſt onus grauius
Reuera, quàm vxor dotem ferens copioſam.

Et Euripides in Menalippe apud eundem, eodem quoque Sermone 68.

Ὅσοι γαμοῦσι δ' ἢ γένει κρείσσους γάμους,
Ἢ πολλὰ χρήματ', οὐκ ἐπίστανται γαμεῖν.
Τὰ τῆς γυναικὸς γὰρ κρατοῦντ' ἐν δώμασι
Δουλοῖ τὸν ἄνδρα, κοὐκέτ' ἔστ' ἐλεύθερος.

Quicunque nuptias aut genere praſtantiores contrahunt,
Aut multarum opum gratia: vxorem ducere neſciunt.
Vxor enim imperans domi
Subijcit maritum, ita vt ampliùs non ſit liber.

Et alia multa in hanc ſententiam reperies apud ipſum Stobæum, illo ipſo Ser. 68. ex Muſonio, & alijs, vt ibi videre poteris.

De eadem re, ex Latinis autoribus. Ancillari quid.

4 Sed vt iterum redeamus ad Latinos, huc quoque vergit, quod non ſemel apud Nonium Marcellum Titinnius, aut vt alij appellant, Ticinius, Poëta antiquiſſimus, in Prælio ait: Verùm enim dotibus deliniti, vltro etiam vxoribus ancillantur, id eſt, vt idem Marcellus interpretatur, ſeruiunt. Ad quam item ſententiam referendum eſt illud Epigrammatarij Poëtæ ad Priſcum libr. 8. quod depromptum ex ipſo Menandro nonnulli volunt,

Vxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? vxori nubere nolo meæ.

Nubere fœminarum, Ducere virorum.

Nam dicit nubere virum vxori locupleti, quoniam Nubere, propriè priuatimq; fœminarum eſt, ſicut Ducere virorum, vt ſcribit Caper vetuſtiſſimus Grammaticus in libro de Orthographia & Latinitate verborum, & palàm inſinuat illud Ouidij lib. 9. Metamorphoſ.

Pronuba quid Iuno? quid ad hæc Hymenæe venitis
Sacra? quibus qui ducat, abeſt, vbi nubimus ambæ.

Nubere tamẽ interdum de viris dicitur.

Et probatur etiam apertiſſimè in §. 1. verſicul. vnde quæſitum eſt. Inſti. de nup. & in l. 2. §. 1. ff. de in ius voc. Licet etiam (vt hoc in tranſcurſu dicam) Nubere interdum de viris dicatur, vt videre licet apud ipſum Nonium Marcellum ex Pomponio in Pannuceatis. Et ita quoque vſus eſt Cornelius Tacitus lib. 15. cùm ſcribit de Nerone: Ipſe per licita atque illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quò corruptior ageret, niſi paucos poſt dies vni ex illo contaminatorum grege, cui nomen Pythagoræ fuit, in modum ſolennium coniugiorum denupſiſſet. Et Suetonius de eodem: Cui etiam, ſicut ipſi Sporus, ita denupſit. Et Iuuenalis,

—Quid quæris? nubit amicus.

Et è noſtris quoque voluit Bald. in l. cùm teſtator. C. de teſtam. manu. Sicut è diuerſo nonnunquam de

Digitized by Google

Ducere etiã de fœminis ſciendum. fœminis Ducere dicitur, vt in l.ſi ignorans.C.ſolut. matrim. vbi & id not. Bald. Igitur Martialis (vt ad eum reuertamur) voluit intelligere, eos fungi vice & officio mulierum potiùs, quàm virorum, qui locupletes vxores accipiunt. Itaque ſubdit:

Inferior matrona ſuo ſit, Priſce, marito.
Non aliter fiunt fœmina, virq; pares.

5 Neque diſſimile eſt, quod ſcribit Iuuenalis Satyra 6.

Intolerabilius nihil eſt, quàm fœmina diues.

Quod citat è noſtris Lucas Pen. in l. 1. col. 1. in fin. C. de mulie. & in quo loco, libr. 10. Et turſus idem Iuuenalis in eadem Satyra:

—Veniunt à dote ſagittæ:
Libertas emitur.—

Et huc quoque pertinet illud Silij Baſſi apud Senecam in 6. controuerſia, libr. 2. Omnes vxores diuites ſeruitutem exigunt: crede mihi, volet regnare in ſuis diuitiis. Et paulò inferiùs: Multi duxêre ſine dotibus vxorem: quidam dictas non accepêre dotes: quidam autem emptis contenti fuêre mancipiis: & cùm poſſent accipere diuitias, emere, quibus libertatem darent, maluerunt, quam ſuam vendere. Et in eadem controuerſia, Ælius Fuſcus pater, Inſolens (inquit) malum eſt beata vxor, cùm immenſum pondus auri orba attulerit, cùm pecunia arcas noſtras onerauerit, quid aliud, quàm beatè ſeruiemus? Alter Declamator Quintilianus auus, Declamat. 301. Tu tamen quid circunſcriptione iſta perdidiſti? Vxorem non habes locupletem? nihil enim magis, quàm pecuniam deſideras. At te dignum, qui duceres parem: tunc ſcires, quæ diſcordiæ, quæ contentiones, quàm frequens mentio dotis, quàm erecta ex æquo ceruix. Vtique in his tuis deliciis, in his cupiditatibus liceret amare aliquam ancillam, deperire aliquam miniſtrarum. Nunc habes vxorem non ambitioſam, non exactuſam comitatus, ſed quæ tota ex tuo vultu pendeat. Sed & Seneca ipſe de remediis fortuitorum ad Gallionem: ei qui conquerebatur bonam vxorem ſe amiſiſſe, Inuenies (inquit) ſi nihil quæris, niſi bonam, dummodò ne imagines proauóſque reſpexeris, nec patrimonium, cui iam ipſa nobilitas ceſſit.

De eadem re. 6 Huc quoque reſpicit Plutarchus, qui in eo libello, quem de liberis educandis ſcripſit, monens parentes, vtî liberis ſuis vxores deſpondeant, quæ nec multò nobiliores, nec ditiores ſint. Prudenter enim dici prouerbio τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα. Id eſt, æqualem tibi mulierem inquire. Nam qui ſe ipſis longè ampliores cupiunt vxores, non eorum maritos, verùm dotis mancipia feciſſe ſe neſciunt. Quin Anaxandrides, & ipſe Græcus autor, dicebat apud Stobæum Sermo. 66.

Ἢν γὰρ πένης ὤν, τὴν γυναῖκα χρήματα
Λαβὼν, ἔχει δέσποιναν, οὐ γυναῖκ' ἔτι
Ἧς καὶ δοῦλος καὶ πένης.
Nam ſi quis pauper pecunioſam vxorem
Duxerit, non vxorem, ſed dominam habet,
Cuius eſt famulus & ſeruus.

Phocylides quoque Mileſius,

Λατρεύσεις δ' ἀλόχῳ λυγρῆς χάριν εἵνεκα φερνῆς.

Id eſt, ad verbum:

Seruis autem vxori, mala gratia dotis.

Gallicus item Poëta Auſonius in Monoſyllabis:

Sæpe in coniugibus fit noxia, ſi nimia eſt dos.

Scribit Philoſtratus, quòd cùm Antipater, qui tum Imperatori ab epiſtolis erat, auidiùs affectaret filiam Hermocrati in matrimonium tradere, non cenſuit is accipiendam huiuſmodi felicitatem. At inſtante acriùs nuptiarum conciliatrice, ac potentiam memorante, Doti (inquit) magnæ non ſeruiam: neque ſoceri ſuperbiæ. Socrates dicebat, ſplendida coniugia, vt aliquando illuſtrant, ita nonnunquam funditus domos euertunt: vt retulit Valerius libr. 7. cap. 22.

7 Nicoſtratus in libr. περὶ γάμου, id eſt, de nuptiis, in eandem ſententiam hæc ſcribit, apud Stobæum Serm. 68. ἐκεῖνο δ' οὐδ' ἂν γῆμαι ἐρασθεὶς ἄλλως εἰ μὴ πλουτοῖη καὶ προῖκα ἐπάγοιτο πολλήν, ἀλλὰ ἐνδεῶς δή τι καὶ τὸ λαμπρὸν τοῦ δουλεύειν ἐᾶν, ἰδίᾳ μὲν τῇ γυναικὶ ὑπὸ τοῦ πλούτου διατεθρυμμένῃ, ἰδίᾳ δὲ χρήμασιν ὑποδουλεύοντα αὐτόν τινα. Καὶ ἣν συμβαίνῃ μάλιστα λαμβάνοντα ἀπεῖδον ἀναλίσκειν. *De eadem re.* Quibus ſignificatur, quoſdam vxorem aliter non ducendam exiſtimare, quàm diuitem, & magnam dotem afferentem. Sed hîc apparere egregiam ſeruitutem, ſi quis ſeipſum tum vxori opum luxuria diffluenti, tum pecuniis adulatoriè ſubmittat: etſi maximè liceat pecunias ab ea acceptas inſumere. Subiungitq́; εἰ δὲ κατ' ἐμέ τις εἴη, καὶ σμικρὰν ἥδιστ' ἂν πύθοιτο. Si quis, inquit, meæ ſententiæ fuerit, vel paruam dotem libenter accipiet.

8 At Diuus Ambroſius libro 1. de Abraham Patriarch. capit. 2. Qui ſimplicitatem, inquit, quærit coniugi, non ſuperiorem cenſu ambiat, non monilibus ornatam, ſed moribus. Offendit plerunque virum, ſi ſe vxor nobiliorem nouerit. Hæc proxima ſuperbiæ ſunt. Sara non facultatibus ditior, non genere ſplendidior erat: ideo virum imparem non putabat, ideo quaſi parem gratiam diligebat, ideo non cenſu eſt retenta, non parentibus, non propinquis: ſed virum proprium, quocunque pergeret, ſequebatur. Diuus autem Hieronymus in epitaphio Marcellæ ad Principiam, taxat viduas, quæ ſibi pauperes maritos deligunt, quibus imperent, vt nomen tantùm virorum habere videantur, qui patienter riuales ſuſtineant, ſi muſſitauerint, illico proiiciendi. Et huc quoque reſpicit Horatius libro tertio carminum, Ode 24.

Nec dotata regit virum
Coniunx.—

Et eiuſdem lib. Ode 30.

—Probámque
Pauperiem ſine dote quæro.

Artemidorus Daldianus libr. de Somniorum interpretatione 2. cap. 31. Si quis, ait, argenteis armis pugilatum decernet, vxorem ducet mediocriter opulentam, fidelem, & domum cuſtodientem, & viro obedientem. Si verò quis contra ſequutorem pugnet, formoſam quidem ducet vxorem, & opulentam, verùm faſtuoſam propter opes, & ob id virum contemnentem, & malorum cauſam futuram. Nec prætermittendus Græcus ille verſiculus,

Νύμφη δ' ἄπροικος οὐκ ἔχει παῤῥησίαν.

Id eſt,

Sponſa indotata non habet libertatem, ſiue audaciam loquendi.

Nam (vt ſcribit Bald. noſter in auth. res quæ. col. 1. verſic. quæro, pater viuens. C. com. de leg.) vxor indotata à marito contemnitur: vt etiam diximus in noſtro tractatu, Ceſſante cauſa, ceſſat effectus, in 22. limitat. nu. 9. incip ex hac autem.

9 Et Iaſon Iuriſconſultorum noſtræ ætatis facilè princeps, in l. ſi diuortio. column. 3. verſicul. quærit Barto. de pulchra. ff. de verbor. obligat. poſtea quàm primùm retulit ſententiam Bart. ibi dicentis, valere promiſſionem, vel confeſſionem dotis non receptæ. factam conſtante matrimonio inter coniuges inæquales, videlicet inter virum ignobilem, aut ſenem, & vxorem nobilem aut iuuenẽ, ea *De eadem re ex noſtris.*

potiſſi

Digitized by Google

potiſſimùm ratione, quòd hæc donatio ſit remuneratoria, quæ valet inter coniuges. l. quod autem. §. ſi vir & vxor. ff. de donatio. inter virum & vxorem. Deinde verò retulit aliorum opinionem, qui contrà tenuerunt, & ad rationem Bart. reſponderunt: Ipſe autem ad confirmationem eius ſolutionis, illud & inter cætera adiicit, non poſſe dici hoc caſu donationem remuneratoriam: tantum enim abeſſe, vt vir ignobilis quicquam commodi, aut honoris ab vxore nobili recipiat, aut vir ſenex ab vxore iuuene; vt etiam multum incommodi, & tormenti ab ea patiatur, vtpote quæ volet ſibi maritum ſubiici, & ſeruire. Licet tandem ſequatur Bart. vt ſcilicet dicatur donatio remuneratoria, non ea conſideratione, quòd mariti conditio melior ſit, ſed quòd mulieris efficiatur deterior.

Lycurgus dotes prohibuit.

10 Quæ cùm ita ſint, ideò Lycurgus id prudenter, vt cætera omnia, ſtatuit, virgines ſine dote nubere: ne propter opulentiam colerentur, vt tradit Plutarchus in vita illius, & in Apophthegmatis Laconicis: aut vt ſcribit Iuſtinus libr. 3. (quod tamen in idem recidit) vt ſeueriùs matrimonia ſua viri coërcerent, cùm nullis dotis frænis tenerentur. Quanquam ſcio, Ariſtotelem contrarium de eo ſcripſiſſe libr. 2. Politicôn, cap. 7. cùm arguit leges Lacedæmoniorum, quarum lator Lycurgus ipſe fuit, quòd dotes magnas dari permitterent: cùm meliùs fuiſſet, aut nullam, aut paruam, aut mediocrem eſſe conſtitutam. Ælianus autem libr. 6. Variæ Hiſtor. priori ſententiæ adſtipulatur, ſcribens legem eſſe Spartanis, vt matrimonia nulla dote intercedente contraherentur. Portò Solon, & ipſe legiſlator, & vnus præterea ex ſeptem Græciæ Sapientibus, ex matrimoniis cæteras dotes ſuſtulit, tres tantùm veſtes, & quædam parui empta vaſa, aliud præterea nihil nuptam ſecum importare iubens: vt & tradit ipſe Plutarchus in vita illius. Sed & Chilo, qui & ex ſeptem Sapientibus fuit, monebat vxorem humilem, apparatu modico eſſe ducendam, vt ſcribit Laërtius, ne ſcilicet pro vxore dominam domum acceriſas: de quo & nos paulò pòſt dicemus. Quibus concinens Cato ille Cenſorius, quem vel vnum illis ſeptem opponere poſſum, (ſi tamen is eſt, quod multi exiſtimant; ego nunquàm putaui) ita monet,

Solonis lex de eare.

Chelonis ſententia de eare.

Catonis Cenſorij.

Vxorem fuge ne ducas ſub nomine dotis.

Quem verſum ita vertit Græcè Planudes,

Μὴ τοῦ προικὸς ἕνεκεν ἄλοχον ἄγου διὰ φέρνην.

Vxores à maritis dominæ vocatæ.

11 Itaque qui vxorem ducunt ingenti dote & matrimonio refertam, aut aliàs nobiliorem, ij iam non ſunt domini, non ſuperiores, non mariti, non denique pares: ſed potiùs famuli & inferiores, non vxores, ſed dominas habentes: quales illi fuiſſe videri poſſunt, qui (vt ſcriptum reliquerunt Iuriſconſulti) vxores ſuas dominas vocabant. in l. vxorem. in princ. ff. de leg. 3. Peto (inquiebat Bardus ille) à te domina mea, vbi Albe. id expendit, & in l. Titia. §. qui Marco. ff. de annu. leg. vbi vir quiſpiam fracti (vt reor) atque abiecti animi non dominam ſolùm vxorem vocat, ſed ſanctiſſimam adiicit, & Alb. ibi nót. & illum quoque text. ad id expendit Bald. in l. vlt. col. 2. verſ. quid ſi teſtator. C. de indic. vid. Similiter in l. vlt. §. vxori. vbi hoc ponderat Nicol. Neap. ff. de aur. & argent. legat. & in auth. qui. mo. na. effi. legi. §. illud quoque. vbi annotat Ang. niſi fortaſſis illi gratia honoris id ipſum faciebant, vt dicit Bart. conſ. 244. fuit quidam de Aſſiſio, col. vlt. & Lucas Pen. in l. quicunque. col. 4. C. de re mili. lib. 12. Sicut & Claudius Cæſar, qui, vt erat ſtupidi ingenij, non modò Meſſalinam vxorem dominam vocabat, ſed & alios ciues Ro. dominos appellabat, autore Suet.

Græci vxores dominas vocant.

12 Quanquam ea vxorum appellatio, & à Græcis profecta videri poteſt, qui vxorem *δέσποιναν*, id eſt, dominam dicunt, vel teſte Homero lib. 3. Odyſſeæ, cùm dicit de vxore Neſtoris:

Τῷ δ' ἄλοχος δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν.

Id eſt, ad verbum,

Huic vxor domina lectum parauit & cubile.

Et lib. 7. in fin. de vxore Alcinoi:

Ἀλκίνοος δ' ἄρα λέκτο μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο

Πὰρ δὲ γυνὴ δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν.

Alcinous autem dormiuit in penetrali domus altæ:

Iuxtà autem vxor domina lectum parauit, & cubile.

Menandro quoque in Plotio, apud Gellium libr. 2. cap. 23.

Ἡγ' ἐπίκληρος ἡμῖν δέσποινα. Id eſt,

Tum me cunctis notum, vt faceret vxor hera.

Quod & ipſum tradit Epictetus Philoſophus, & ipſe Græcus, in eo lib. cui titulus eſt, Enchiridion, ca. 55. vbi de officio & cura viri erga vxorem diſſerens, Mulieres, inquit, ſtatim à decimoquarto anno dominæ vocantur. His enim viri ob concubitum blandiuntur. Subdit tamen: Monendæ igitur ſunt, apud nos in honore eſſe nihil ob aliud, niſi vt modeſtæ ſint, & virum reuereantur.

Et Latini quoque.

13 In quem etiam ſenſum exiſtimat Seruius dici poſſe illud Virgilianum lib. 6. Æneid.

Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Quanquàm ſunt, qui aliò referant. Sed ad id referendum puto illud Catulli in Epithalamio Iuliæ & Mallij:

Ad domum dominam voca,

Coniugis cupidam noui.

Illud quoque Papinij libr. 1. Syluarum, in Epithalamio Stellæ & Violantillæ:

Tu modò fronte roſas violis, modò lilia miſta

Excipis, & dominæ niueis à vultibus obſtas.

Et paulò pòſt:

Quamuis Auſoniis multùm gener ille petitus

Matribus, ad omni vtlum dominaq; potentis

Ferre iugum, & longos iuſſi ſperare per annos.

Ruſúmque.

Dulcia cùm dominæ dexter connubia vultus

Annuit, &c.

Et illud Ouidij ad vxorem lib. Triſtium 3. Ele. itē 3.

Nuntiet huc aliquis dominam veniſſe, reſurgam.

Et paulò pòſt:

Nec dominæ lachrymis in noſtra cadentibus ora

Accedent animæ tempora parua meæ.

In quibus locis Ouid. vxorem dominam vocat.

Et illud eiuſdem in epiſtola Laodamiæ ad Proteſilaum:

Cauſſa tua eſt diſpar, tantùm viuere pugna,

Inq; pios dominæ poſſe redire ſinus.

Et rurſum in eadem epiſtola:

Ille ferens dominæ mandata recentia ſecum

Pugnabit cauté, reſpicietque domum.

Item illud Iuuenal. Poſthumium quempiam de vxore alloquentis.

Ferre potes dominam ſaluis tot reſtibus vllam?

Illud quoq; Martialis lib. 11. in Paulam, Epigr. 8.

Herebis dominæ vir comes ipſe ſuæ.

Et libr. 12. in Baſſum. Epigr. 98.

Vxor cùm tibi ſit puella, qualem

Votis vix petat improbus maritus,

Diues, nobilis, erudita, caſta,

Rumpis, Baſſe, latus, ſed in comatis

Vxoris tibi dote quos paraſti.

Et ſic ad dominam reuerſa languet

Multis mentula millibus redempta.

Diuus Adrianus vxorem dominã vocabat.

Sed & D. Adrian. vxorem Nataliam dominam vocare ſolitus eſt, ſicut & illa è diuerſo virum dominum, id in eius vita referente Iaco. à Voragine: nonnunquam enim & hos alioqui contemnendos autores citamus. Et è noſtris Ioann. Andr. Milaciam vxorem dominam appellat, tum in cap. cùm ſecundum. col. 1. de præb. tum in cap. qui prior. col. pen. de reg. iur. lib. 6. in merc.

Ioann. Andr. quoque.

14 A quibus etiam illud, opinor proceſſit, quod Itali, & Hiſpani, & magna pars Gallorum matronas vulgò Damas vocant. Quod tamen tractum poſſet videri ab ipſis quoque Græcis quibus etiam vxor dicitur δάμαρ & δάμαρς. Nam Plinius alioquin grauis autor & antiquus libr. 33. cap. 3. fœminas indiſcriminatim dominas appellat, cùm inquit: Et inſerta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendentia. Et è noſtris Accurſius in l. ſi ignorans. ff. loca. cùm loquitur de domina more meretricio incedente. & in l. ad egregias. ff. de iure, rurſumque in l. medicos, in verbo, deduci, & iterum in verbo, exhiberi. C. de profeſſ. & med. libr. 10. In quibus locis de domina loquitur, id eſt, muliere, quæ vt ait, inuita in iudicium deduci, vel exhiberi non debet, per text. in l. 1. C. de offic. ciuil. iudic. Et alia gloſſ. ſing. in cap. odi. 24. quæſt. 1. dicens inibi eſſe arg. contra ſcholares, qui vadunt ad eccleſias vt videant dominas. Sed & Bald. conſ. 380, tam profundè, column. vlti. libr. 2. Et in iſto (inquit) negotio ad communem opinionem dominarum recurrendum. Et Ang. in l. vſufructuarium venſri, ff. de vſufr. ita ſcribit: Nota pro dominabus, quibus eſt relictus vſusfructus alicuius fundi, in quo eſt pabulum columbarum, vt poſſint capere & occidere eo modo, quo dicitur de feris incluſis. D. item Ioann. Euangeliſta, ſiue vt alij contendunt, Ioannes cognomine præsbyter, qui eodem ferme tempore, & ipſe Chriſti diſcipulus fuit, in 2. Epiſtola catholica. Mulierem quandam nomine Electam, ad quam ſcribit, dominam non ſemel appellat. Et D. Hieron. aut alius (quod ſemper exiſtimaui) in Regula ſanctimonialium ad Euſtochium. cap. 16. in princ. ipſam Euſtochium dominam vocat. Et D. Auguſt. Florentinam, epiſt. 132. Sed & ſtatuta plerumque ea appellatione vtuntur. Piſis eſt ſtatutum, quòd non poſſint ad nuptias conuocari, niſi duodecim dominæ, vt refert. Bart. in l. ſanciando. §. uſuris. in fin. & ibi etiam Ang. ff. de fur. & Ioann. Ans. in cap. vlt. col. 10. verſ. ex prædictis refert. extr. de collu. dete. & Fran. Aret. in l. patris & filij. ff. de vulg. & pupil. & hæc omnia ex illo verſ. itaque qui vxorem ducunt, demptis his, quæ in hac, & alia proxime præcedente editione addita ſunt, Chaſſenæus, vt ſæpe aliâs, ad verbum tranſcripſit in ſuum Catalogum gloriæ mundi, parte 2. conſide. 71. Poſtea que tubatr, non credere ſe indiſtinctè eſſe verum, vt omnes mulieres debeant vocari dominæ, quicquid audacter (inquit) Tiraquellus dicit. At tu Chaſſenæe nimiùm audaculus es, qui me dicis ſcripſiſſe, quæ contrà palàm reprehendo. Nam primùm eos Bardos appello, aſſeróque fuiſſe fracto & abiecto animo, ſtupidóque ingenio, qui id fecerint. Deinde ſubiungo, Græcos id facere ſolitos, indéque apud idoneos ſcriptores dominam pro vxore vſurpari. Et hinc quoque nationes quaſdam, & Plinium, & quoſdam ex noſtris legum interpretibus fœminas ita vocare: id quod & tu ad verbum, vt iam diximus, retuliſti, ac deſumpſiſti. Vnde igitur conficis, me ſenſiſſe fœminas omnes ita vocandas? Certè ſi tu illud vocabulum, Bardus, intellexiſſes, non hæc tam temerè effutiſſes. Sed vt ad te, Lector, ſermonem meum conuertam, cùm ita ſcripſiſſem, Peto (inquiebat Bardus ille) à te domina, Chaſſenæus pro eo vocabulo, Bardus, à ſe non intellecto, putans mendum eſſe, nomen Baldus, eius loco ſubſtituit. Idque ſæpiſſimè facit, cùm incidit in ſententiam, aut verba non intellecta, vt ex ſexcentis locis illius Catalogi videri poteſt.

Domæ.
Fœmina paſſim dominæ vocantur.
Plinius ita eas vocat.

Accurſius.

Glo. decreti.
Baldus.

Angelus.

D. Ioannes,

D. Hieron.

Chaſſenæi furtum.

15. Sed vt ad inſtitutum reuertamur, illud inter legum doctores ſatis conuenit, virum non teneri vxorem vocare dominam, præſertim ſi hunc appellationis titulum à viro ſit conſecuta, vt per Bart. in l. ſi iudex. ff. de minori. & in l. ſi poſt mortem. §. vlti. in pen. q. ff. de bon. poſſeſ. contr. tab. & in l. penult. C. de donatio. inter virum & vxorem. Nicol. Neap. in lect. ipſius Bart. in l. amiciſſimos. §. vltim. in fin. ff. de excu. tut. Pan. & Felyn. in cap. ex parte B. ille in fin. hic column. 1. ff. de foro comp. Barb. in cap. vltim. de ordi. cogni. & conſil. 1. column. 22. & iterum col. 25. libr. 1. & in tract. de præſtan. Cardin. q. 2. col. 2. verſic. tertiò facit. Socin. in l. omnes. ff. de except. Iaſon in l. cùm filiusfa. col. 2. verſic. hinc videmus: & ibi Ant. Bauer. in repet. char. 8. col. 3. ff. de leg. 1. & Felyn. in cap. ſuper eod. l. 2. in prin. extrà de teſtib. Bened. in repet. c. Raynutius, in verbo, in eodem teſtamento relinquens, l. 1. num. 99. de teſta. Philip. Deciſ. in l. 2. col. 2. ff. de reg. iur. Ant. Croſe, in tract. de pote. & excel. regi. in 30. q. Et hoc quoque caput impudenter ſurripuit Chaſſenæus vbi ſuprà in verſ. vltimo.

Vir non tenetur vxorem vocare dominam.

Chaſſenæi furtum.

16 Hæc omnia eò tendunt, ne quis cupiditate, aut ambitione allectus, potentiorem ſe ducat vxorem. Nam eiuſmodi fermè connubia inauſpicata & infelicia ſunt. Quibus adde, quod præcipiebat Cleobulus Lyndius, vnus ex ſeptem Sapientibus, apud Demetrium Phalereum, Diogenem Laërtium, & Stobæum, γάμει ἐκ τῶν ὁμοίων. ἢν γὰρ ἐκ τῶν κρεισσόνων γήμῃς δεσπότας, οὐ συγγενεῖς κτήσῃ. Id eſt, vxorem ducito ex æqualibus. Si enim ex potentioribus ducas, dominas, & non affines habebis. Sed & Solon, vnus quoque & idem primus ex illis Sapientibus hoc idem præcepiſſe fertur. Ita enim illum loquentem inducit Auſonius:

Septem ſapientum ſententia de vxore æquali ducenda.
Cleobuli.

Solonis.

Par pari iugato coniux: quod impar eſt diſſidet.

Chilon Lacedæmonius, qui ex illis Sapientibus eſt, illud quoque præcipiebat apud Laërtium, vxorem ſimilem ducendam, γάμον ἐυτελῆ ποιοῦ, aliter autem refert Stobæus Serm. 68. γάμους ἐυτελεῖς καὶ ἰσοτίμους ποιοῦ. quibus ſignificatur, nuptias humiles, ſiue malis, frugales & æquales eſſe celebrandas. Pittacus item Mitylenæus, & ipſe ex Sapientibus, ab Atarnete adoleſcente interrogatus, vtra ſibi ducenda eſſet vxor: duas enim ſe expetere, alteram quidem opibus & genere parem, alteram vtraque in re excellentem. Monuit ſcipione, quo nitebatur, elato, pergeret ad triuium ciuitatis, quò pueri luſus cauſa conueniunt: eos conſuleret, quid facto opus eſſet, & quod illi dediſſent conſilij, id ſequeretur. Sicque factum eſſe: adoleſcentémque illum puerorum vocibus admonitum, æqualem altera prætermiſſa ſibi duxiſſe. Pueri autem ludentes ex ludi legibus ſubinde clamabant, Tu tibi ſume parem. Quæ ſententia hoc impenſiùs placuit Pittaco, quòd ipſe nobiliorem ſe duxerat, Draconis ſcilicet, Penthili filij ſororem, quæ illi immodicè ſuperba erat. Author Laërtius, qui & ipſe refert, Callimachum, cùm ſuaderet Dioni hoc Pittaci factum non ineleganti Epigrammate celebraſſe. [illegible]

Chilonis.

Pittaci.

Pittaci vxore ſuperba.

Ξεῖνος Ἀταρνείτης τις ἀνείρετο Πιττακὸν οὕτω,
Τὸν Μιτυληναῖον, παῖδα τὸν Ὑρράδιον.
Ἄττα γέρον δοιός με καλεῖ γάμος, ἡ μία μὲν δὴ

Νύμφη,

Νύμφη, καὶ πλούτῳ καὶ γενεῇ κατ' ἐμέ.
Ἡ δ' ἑτέρη προβέβηκε. τί λώϊον; εἰ δ' ἄγε σύμμοι
Βούλευσον ποτέρην εἰς ὑμέναιον ἄγω.
Εἶπεν. ὁ δὲ σκίπωνα γεροντικὸν ὅπλον ἀείρας
Ἠνίδε, κεῖνοί σοι πᾶν ἐρέουσιν ἔπος.
Οἱ δ' ἄρ ὑπὸ πληγῇσι θοὰς βέμβικας ἔχοντες
Ἔστρεφον εὐρείῃ παῖδες ἐνὶ τριόδῳ.
Κείνων ἔρχεο, φησί, μετ' ἴχνια. χ' ὠ μὲν ἐπέστη
Πλησίον, οἱ δ' ἔλεγον, τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα.
Ταῦτ' ἀΐων ὁ ξεῖνος ἐφείσατο μείζονος οἴκου
Δράξασθαι παίδων κληδόνι συνθέμενος.
Τὴν δ' ὀλίγην, ὡς κεῖνος εἰς οἶκον ἤγαγε νύμφην.
Οὕτω καὶ σὺ Δίων τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα.

Quod ex Ambroſio interprete Laërtij paucis quibuſdam immutatis ita vertimus:

Hoſpes Atarneſes rogitauit Pittacon olim
Hyrradij natum, quem Mytilena tulit:
Magne ſenex geminæ cupiunt mihi nubere, quarum
Et genere atque opibus conuenit vna mihi:
Altera præcellit, quid præſtat, conſule, dicq́,
Vtra ex his potius ſit capienda mihi,
Hic baculum tollens altum, ſenis arma profatur:
Conſilium pueri, quod petis, expedient,
Queis celer in gyrum iactatus verbere turbo
Aſſiduo latè vertitur in triuijs,
I, ſequere illorum monitus ſic fatur. at ille
Accedit, referunt, tu tibi ſume parem.
Quæ poſtquam audiuit, monitis puerilibus hærens,
A magnis hoſpes abſtinuit thalamis:
Atque parem paruas vxorem duxit in ædes.
Sicque Dion poſthac tu tibi ſume parem.

Ad ſuperbiã vxoris Pittaci reditu.

Superbiam autem vxoris Pittaci (vt id quoque ſcias) maximè declarat, quod retulit Plutarchus in libro de tranquillitate animi: Cùm ipſe aliquando conuiuas quoſdam hoſpites ſuos accepiſſet, vxor ſuperueniens menſam iracundè euertit. Sed vt è ſemita in viam reuertamur, ſententia quoque eſt Euripidis in Rheſo:

Euripidis ſententia.

Οὐκ ἐξ ἐμαυτοῦ μειζόνων γαμεῖν θέλω.
Nolim ex potentioribus me ducere vxorem.

Verba ſunt Dolonis ad Hectorem, ei vxorem ex genere Priamidarum offerentem.

Noſtrorũ de eadem re ſententia.

17 Ex noſtris autem Barb. in d. l. ſi diuortio. col. pen. ff. de verb. oblig. & Nicol. Peruſinus conſiſtorialis aduocatus, in tracta. ſucceſſionum ab inteſtato, in prima parte principali, in 6. ſpecie filiorum, verſ. ſecundus modus legitimandi, qui eſt in 43. col. & Maria. Soci. conſ. 35. circa prædictam col. 2. huic ſententiæ addunt calculum. & in eam citant finem illius carminis Ouidiani in Epiſtola Deianiræ ad Herculem, autore tamen tacito:

Si qua voles aptè nubere, nube pari.

Et ante illos citauerat Bal. in auth. res quæ. column. penult. verſic. vlt. not. C. commu. de leg. & Ioan. Fab. in rub. inſti. de nup. vbi & ipſe monet, tria potiſſimùm iis eſſe obſeruanda, qui matrimonium capeſſunt. Quorum illud primum eſt, vt parem ducamus conditione, & ætate. Cætera prætermitto. Illum quoque verſum citat Philipp. Cor. conſ. 3. in præſenti conſultatione. column. 2. eod. libr. 5. vbi illud quoque dicit ſcholas Philoſophicas & monere & laudare. Et facit text. in l. ſi donationum. C. de nupt. & in l. ſi maior, in fin. C. de leg. hæred. vbi Bald. alludens ad illum verſum Ouidij, Si quis (inquit) vult aptè nubere, nubat pari. & in cap. non omnis. 32. q. 2. in illis verbis, Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos legitima ſunt, & inter æquales: quaſi diceret, è diuerſo non eſſe legitima inter inæquales. Ita enim lego ex 70. epiſtola Leonis Pontificis ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum. Quod tractum

Decretorum locus emendatus.

fuiſſe videtur à more veterum Romanorum, apud quos Boëtius ſcribit in Commentariis Topicorum Tullij nuptias inter impares iure contractas non fuiſſe Ang. conſi. 396. nunc arbitramur, factum autem illius incipit, doctor inſignis, column. vlt. taxat quempiam iuuenem Medicinæ doctorem, qui viduam ſub nomine dotis vxorem duxerat contra Catonis monitum. Ante hos Iacob. Bel. in auth. de reſti. & ea quæ parit. in princ. in vlt. quæſt. ſcribit, quòd quis parem ſibi debet ducere vxorem. Hæc omnia confirmat, quod Deus Opt. Max. dixit, dum matrimonium inſtitueret, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Nam quod ſimile dicit, non ſolùm ad ſimilitudinem effigiei, ſed & conditionis (vt cùm noſtris loquar) referri poteſt.

Ex ſacris literis de hac re teſtimonia.

18 Quæ quidem & iſta ratione comprobo, Nihil eſt quod matrimonio lætè, & feliciter tranſigendo magis conueniat, quàm viri & vxoris mutua amicitia, beneuolentia, concordia, familiaritas. Ad cuius rei comprobationem, quia per ſe ſatis eſt manifeſta, ſolum Eccleſiaſtici teſtimonium afferrem, à quo cap. 25. numerantur inter eos, qui beatitudinis partes attingunt, vir & vxor ſibi bene conſentientes, niſi & ob oculos verſaretur illud maximi Poëtarum Homeri lib. Odyſſ. 6.

Aequalitas coniugum ratione probatur.

Amicitia cõiugum maximè neceſſaria.

—Οὐ μὲν γὰρ τοῦγε κρεῖσσον καὶ ἄρειον,
Ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε, νοήμασιν οἶκον ἔχητον
Ἀνὴρ ἠδὲ γυνή, πόλλ' ἄλγεα δυσμενέεσσι,
Χάρματα δ' εὐμενέτῃσι.

Id eſt, ad verbum,

Nihil enim hoc potius & melius,
Quàm cum concordes animis domum habitant
Vir & vxor: multi dolores inimicis
Gaudia autem amicis.

Viri & vxoris concordia maxima felicitatis pars.

Quam ſententiam retulit & approbauit maximus philoſophorum Ariſtoteles libr. 2. Oeconomicôn, cap. 3. & Hierocles in lib. de nuptiis apud Stobæum, Serm. 65. Quibus aſſentiens Phocylides Mileſius hæc cecinit,

Στέργε τεὴν ἄλοχον. τί γὰρ ἡδύτερον καὶ ἄρειον,
Ἢ ὅταν ἀνδρὶ γυνὴ φρονέῃ φίλα γήραος ἄχρι,
Καὶ πόσις ᾗ ἀλόχῳ, μηδ' ἐμπέσῃ ἄνδιχα νεῖκος;

Id eſt, ad verbum,

Ama tuam vxorem. Quid enim melius aut iucundius,
Quàm cum viro mulier ſapit chara ſenectam vſque,
Et maritus ſua vxori, neque cadat in medio diſcordia?

Et nutrix illa in Medea Euripidis:

Ὑπερμεγίστη γίγνεται σωτηρία,
Ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῇ.
Quàm maxima exiſtit ſalus,
Cùm vxor cum viro non diſſidet.

Quibus concinit illud Apollonidæ apud Stobæum cap. 6.

Φεῦ φεῦ γυναῖκες, ὡς ἐν ἀνθρώποις ἄρα
Οὐ χρυσός, οὐ τυραννίς, οὐ πλοῦτος χλιδῆ,
Τοσοῦτον εἶχε διαφέρους τὰς ἡδονάς,
Ὡς ἀνδρὸς ἐσθλοῦ, καὶ γυναικὸς εὐσεβοῦς
Γνώμη δικαία, καὶ φρονοῦσα τ' ἔνδικα.

Id eſt, ex verſione Conradi Geſneri,

Papæ ô mulieres, certè inter homines
Non aurum, non regnum, non diuitiarum luxus,
Voluptates tam eximias præbet,
Quàm boni mariti, & vxoris piæ
Voluntas iuſta, & legitimè affecta.

Felicem ergo Macrinum illum fuiſſe arbitror, ſi quis fœlix vnquam fuit, quem cum vxore 39. annis vixiſſe ſine iurgio, ſine offenſa, ſcribit Plinius libr. epiſtolarum 8. ad Geminium: felicem item illum Paternum qui in agro Nemauſenſi id epitaphium poſuit,

D. M.
S. SYLVIVS PATERNVS
VXORI PARISS. EXEMPLI,
CVM QVA VIXIT ANN.
XXXII. SINE VLLA ANIMI
LÆSVRA. E. S.
V. P.

19 Adeò autem concordiam matrimonij probant Iuriſconſulti, vt iuri patriæ poteſtatis, quod naturale quodammodo eſſe videtur, anteponant, l. 1. §. vlt. ff. de libe. exhi. quod & iuri diuino concinit, ita præcipienti ſtatim poſt prin. Bibliorum: Relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. Nam vxori non penitus adhærere videtur, niſi & eum ea conſentiat, & vxor eum marito. Chryſoſtomus autem in Geneſim Homilia 37. Quando (inquit) concordia, & pax vinculum dilectionis cum muliere & viro fuerit, omnia ſimul affluunt bona, & nullis inſidiis expoſiti ſunt, magno, & inexpugnabili quodam muro circundati, ſua iuxta Dei ſententiam concordia: hoc fortiores eos reddet: hoc omnibus diuitiis, & abundantia magis locupletabit; hoc ſupernã gloriam iis conferet: hoc & Dei beneuolentiam iis vbertim conciliabit. Proinde (inquit) oro, ne quid illi præferendum exiſtimemus. Sed omnia faciamos, & agamus, ita, vt tranquillitas, & pax ſit cohabitantibus. Tunc autem, & filij, qui naſcuntur, virtutem ſequentur: quos imitabuntur & ſerui: & vndequaque domus virtute florebit, eritque multiplex rerum proſperitas. Nec omittendum, quod ſomniorum interpretes dicunt, cor eſſe ſymbolum amoris, & beneuolentiæ coniugum: id enim ſignificare vxorem viri, qui ſomnium videt, & maritum mulieris, quæ illud videt, vt tradit Artemidorus Daldianus lib. 1. cap. 46.

Cor ſymbolũ amoris coniugum.

Aequalitas & ſimilitudo, parẽs amicitia. Diſſimilitudo odij. Similia ſimilibus gaudere.

20 Atqui æqualitas & ſimilitudo beneuolentiæ eſt conciliatrix, matérque concordiæ, familiaritatis, & amicitiæ. Contrà inæqualitas, & diſſimilitudo, odij diſſidijque parens eſt: vel teſte Boëtio libr. 1. de muſica, c. item 1. Quóque maior ac verior ſtabiliórque ſimilitudo fuerit, & æqualitas, hoc firmior atque arctior eſt amicitia atque beneuolentia: vnde videmus iuuenes inter ſe libenter conuenire, ſenes cum ſenibus congregari, & doctos doctorum conuentu capi, & improbos congredi cum improbis, diuitibus conſuetudinem eſſe cum diuitibus, pauperibus item cum pauperibus, atque in vniuerſum ſimilia ſimilibus gaudere. In quam ſententiam eſt illud Eccleſiaſtic. 13. Omne animal diligit ſimile ſibi, & omnis homo ſimilem ſibi. Omnis caro ad ſimilem ſibi coniungetur, & omnis homo ſimili ſui ſociabitur. Et Theognis dicit amicitiam cohærere inter vicinos, æquales, & ſenes:

Πάντες μὲν τιμῶσιν ὁμως, ἴσοι, οἵτε κατ' αὐτὸν
Οἰκοῦσι χώρης οἵτε παλαιότεροι.

Quam ſententiam ita vertit Eraſmus,

Omnes hi ſeſe venerantur, amántque viciſſim,
Vicini, æquales viribus, atque ſenes.

Eſt & Æſchyli poëtæ ſenarius, quo ſignificatur ſapientibus ad ſapientes quandam eſſe affinitatem, ita,

Σοφοῖς γὰρ ἐστι πρὸς σοφοὺς ξυγγένεια.

Quem Achillis effigies Apollonium Tyanæum alloquens vſurpauit apud Philoſtratum lib. 4. Quin & Apollonius apud eundem lib. 6. Ego (inquit) hoc de amore cognoſco, quod Dei Deos, & viri mulieres, & beluæ beluas, &, vt breuiter omnia complectar, ſimiles amant ſibi ſimilia.

De eadem re.

21 Apud Homerum Odyſſ. lib. 17. Melanthius caprarum cuſtos conſpicatus Eumæum, ſubulcum Vlyſſis, ipſum Vlyſſem ſecum adducentem, ſed habitu ſpeciéque pannoſi ac mendici, ſcomma iacit in vtrunque, quaſi duo inter ſe ſimiles bene conueniſſent:

Νῦν μὲν δὴ μάλα πάγχυ κακὸς κακὸν ἡγηλάζει
ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον. Id eſt,
Nunc adeo malus ecce malum comitatur, vt vſque,
Ad ſimilem Deus adducit ſimilémque paremque.

Cuius ſententiæ meminit Plato in Lyſide, vbi & hæc quoque ſubiungit, ſimile ſimili neceſſariò ſemper amicum eſſe. Et idem libr. 6. de legi. Singuli (ait) ſemper ad ſibi ſimillimum natura feruntur. Et rurſum libr. eiuſdem operis 8. Amicum quidem vocamus ſimile ſibi quò ad virtutem, & æquale ſibi. & paulò pòſt: Amicitia quæ à diſſimilibus proficiſcitur, dura eſt. & aſpera: & ſæpe viciſſitudinem in nobis non habet. Apud eundem circa initia libri 1. de rep. Cephalus, Sæpe, inquit, plerique conuenimus fermè æquales, antiquum illud ſeruantes prouerbium, ſenes inter nos congregamur, vt item inter ſe iuuenes. In eiuſdem conuiuio, Agathon, Sciтè, ait, veteri prouerbio fertur, ſimile ſimili ſemper hærere. Platonis diſcipulus Ariſtoteles lib. quæſtionum Encyclyearum 10. c. 52. quærit, Cur cognata cognatis ſibique ſimilib. gaudent, eáque cupiunt. & rurſus quæſtio ſeq. quanquam nonnulli vtramque hanc quæſtionem ſimul iungant: Cur, ait, vnumquodque iunctum ſuo cognato, maximè ſuauiſſiméq; coeant. videlicet, vt ibi annotat Pet. Apon. ſi vir & mulier ſint eiuſdem naturæ, ætatis, &c. Idem Ariſtot. libr. 8. Ethi. ca. 1. Quidam, inquit, ſimilitudinem quandam amicitiam eſſe poſuerunt, & ſimiles eſſe amicos. vnde, & ſimilem ad ſimilem inquiunt, & graculum ad graculum, & ſimilia. Hæc ille. Et libr. 1. Ethicorum, cap. 11. quo loco de iucundis agit. Quoniam quod ſecundum naturam eſt, iucundum eſt, omniaq; genere inter ſe coniuncta, ſecundum naturam coniuncta ſunt. Idcirco vt plurimum, quæ ſimilia ſunt, ac genere inter ſe coniuncta, iucunda ſunt, vt homo homini, equus equo, adoleſcens adoleſcenti. Hinc & prouerbia celebrata ſunt, quod æqualis æqualem delectat, quódque ſemper à ſimili ſimile amatur, & quòd beluam belua cognoſcit, & quod ſemper graculus ad graculum, & ſimilia. Quòd autem dicit vtrobique, ſimilia, ea non ſunt parum multa, vt quæ ſunt apud Theocritum Idyl. 9.

Proverbium. Aliud prouerbium.

Prouerbia.

Τέττιξ μὲν τέττιγι φίλος, μύρμακι δὲ μύρμαξ,
ἴρηκες δ' ἴρηξιν. Id eſt,
Formica formicæ placere, cicada cicadæ,
Accipitri ſolet accipiter.

Illa quoque apud Gregorium Nazianzenum in illis documentis, quæ præſcripſit virginibus,

Πῶλοι μὲν πώλοισι φίλοι, ἐλαφοί τ' ἐλάφοισι,
Καὶ ψᾶρες ψάρεσσιν, ἁγνῷ δέ τε τίμιος ἁγνός. Id eſt,
Pulli quidem pullis amici, ceruique ceruis,
Et ſturni ſturnis: puro autem pretioſus eſt purus.

Et illud apud Varronem in libr. 3. de lingua Latina, Caſcus caſcam ducit. Item illud neſcio cuius, Cretenſis cum Ægineta. Item illa apud Hieronymum, Similes habent labra lactucas. Et, Balbus balbum rectiùs intelligit. Et apud Diogenianum, Conuenerunt Attabas & Numenius. Et alia id genus. Citat autem Ariſto. vbi ſuprà, poſt pauca, Empedoclem, qui quidem ſimile appetere ſimile dicebat. Idem Ariſt. libr. magnorum Moralium 2. cap. 11. Nam eſt imprimis amicitia in ſimilibus, vt videtur, ac dici ſolet. Siquidem graculus (inquiunt) graculo, ſempérque Deus ſimile agit ad ſimile. Dicitur quoque

Prouerbia.

canis

canis in eadem ſemper tegula dormitaret interrogatus Empedocles, cur nam ſemper in eadem tegula dormit canis, fertur dixiſſe, quoniam ſimile canis habet tegulæ, & proinde ob ſimilitudinem eò tendere. Hæc Ariſt. qui & ipſe lib. Moralium Eudemiorum 7. Amant, ait, vulgò ſe mutuò, qui ſimilibus ſunt vitiis, præcipuè fures, & lupi latronum inſtar graſſantur. Ex Platonis quoque ſectatoribus Alcinous in lib. de ipſius Platonis doctrina, c. 32. ſcribit amicitiam propriè nihil aliud eſſe, quàm beneuolentiam mutuam; hanc verò tunc exiſtere, quando vterque bonum alteri æquè ac ſibi eſſe deſiderat. Quam quidem æqualitatem haud aliter, quàm per ſimilitudinem, ſeruari dicit. Simile enim ſimili, ac moderato amicum eſſe: intemperata verò neque inuicem, neque moderatis congruere poſſunt. Porphyrius quoque, & ipſe Philoſophus Platonicus libr. quem de reſponſorum Philoſophia conſcripſit, Decet, ait, terreſtribus Diis terreſtria atque quadrupedia animalia eſſe ſacrificanda. Simile namque ſimili gaudere, refert Euſeb. de Præpar. Euang. lib. 4 ca. item 4. Sed & ex eadem ſchola Chalcidius in commentariis, quos in Timæum Platonis ſcripſit ad Oſium, Pythagoricum tradit dogma eſſe, ſimilia non niſi à ſimilibus comprehendi. In quam etiam ſententiam adfert verſus Empedoclis, quos ita vertit:

Terram terrene comprendimus, æthera flammis,
Humorem liquido, noſtro ſpirabile flatu,
Pacem tranquillo, litem quoque litigioſo.

Plutarchus item in eo libello, cui eſt titulus, Quo pacto poſſis adulatorem ab amico diſcernere, refert huiuſmodi Senarios:

Γέρων γέροντι γλῶτταν ἡδίστην ἔχει,
Παῖς παιδί, καὶ γυναικὶ πρόσφορον γυνή,
Νοσῶν τ' ἀνὴρ νοσοῦντι, καὶ δυσπραξίᾳ
Ληφθεὶς ἐπῳδός, ἐστι τῷ πειρωμένῳ.
Seni ſenius lingua iucundiſſima,
Puerόque puer, mulier apta eſt mulieri,
Ægrotus ægro: quem tenet ſors aſpera,
Multis malis exercitato eſt accommodus.

Epicharmus quoque, apud Diogenem Laërtium in Platone.

Θαυμαστὸν ὐδέν, με ταῦθ' ὕτω λέγειν,
Καὶ ἁνδάνειν αὐτοῖσιν αὐτὺς, καὶ δοκεῖν
Καλῶς πεφυκέναι. Καὶ γὰρ ἡ κύων κυνὶ
Κάλλιστον εἶμεν φαίνεται, καὶ βῦς βοΐ,
Ὄνος τ' ὄνῳ κάλλιστον, ὗς δὲ τῷ ὑΐ.

De eadem re Latinis ſcriptoribus.
Prouerbium.

22 Sed è Latinis autoribus Cic. in ea Oratione, quam citat Iuriſconſultus in l. Cicero. ff. de pœnis, ſcilicet pro Aulo Cluentio Habito, Iam, inquit, hoc ferè ſcitis omnes, quantam vim habeat ad coniungendas amicitias ſtudiorum ac naturæ ſimilitudo. Et in Catone maiore, Pares autem, inquit, cum paribus (vt eſt in veteri prouerbio) facillimè congregantur. Quam ſententiam vſurpauit ex ipſius Plat. Phædro. Et eam ſanè ad ſuadendam æqualitatem inter coniuges, veluti in teſtimonium citat Bar. in d. l. ſi diuortio, col. pen. ff. de verb. obl. Et idem Tullius in lib. de Amicitia, ſcribit nihil eſſe, quod rem ad ſe vllam tam alliciat, & attrahat, quàm ad amicitiam ſimilitudo; nihilque appetentius eſſe ſimilium ſui, nec capacius, quàm naturam. Et ſtatim poſt prin. 11. Philippicæ: Itaque quorum ſummum quondam inter ipſos odium, belliimque meminiſtis, eoſdem poſtea ſingulari inter ſe conſenſu, & amore deuinxit impuriſſimæ naturæ, & turpiſſimæ vitæ ſimilitudo. Liuius libr. ab vrbe condita primo, de Arunte Tarquinio, & Tullia maiore loquens: Contrahit (inquit) celeritas, ſimilitudo eos, vt ferè fit, malum malo aptiſſimum. Quintilianus Declamatione 307. Iungit amicitias ſimilitudo morum. Columella libr. 6. Rei Ruſticæ, cap. 36. Similia ſimilibus familiora natura fecit. Plinius libr. 4. epiſt. ad Fundanum: Eſt ad connectendas amicitias, vel tenaciſſimum vinculum ſimilitudo. Symmachus in cœnis Macrobianis lib. 7. Similibus ſimilia gaudent. Is aut alius quiſpiam eiuſdem nominis in epiſtolis: Semper natura gaudet æqualibus, & familiare ſibi eſt omne, quod ſimile eſt. Et D. Ambroſius lib. 1. Offi. Videmus, ait, maximè pares paribus delectari. Et è recentioribus Bap. Mantua. in Falconem:

Maxima cum doctis cur habet commercia Falco?
Quòd paritas homines conciliare ſolet.

Ex iuribus.

Quibus mirè concinit text. in cap. nerui. paulò poſt princ. 13. diſt. Vnuſquiſque, dum hominum amicitias appetit, cuiuſcumque alterius, ſimilem ſibi ducentis vitam, conſortio, vt plurimùm ſe adiungit. Et text. in c. tranſmiſſam. ibi, conſimilium ſibi laicorum manus aſſociant, de electio. Ex quo not. Ioann. And. in cap. fraternitatis. col. 4. de frig. & malefi. quod ſuprà diximus, ſimilibus ſimilia gaudere: hincque ſubinſert, pares cum paribus eſſe matrimonio collocandos: citatque & illud Ouidianum:

Quàm malè inæquales veniunt ad aratra iuuenci,
Tam premitur magno coniuge nupta minor.

De eadem re ex medicis.

23 Sed & Medici, qui rerum omnium naturas ſolerter ſcrutati ſunt, memoriæ prodiderunt, ſimilia ſimilibus conuenire, atque ſalubria eſſe, & amica: diſſimilia autem contrà. Hippocrates maximus Medicorum in lib. περὶ διαίτης, id eſt, de ratione victus, diſſimilia, inquit, in locis ſimilibus conſiſtere non poſſunt, ſed non agnita vagantur: quæ verò ſe agnoſcunt, commiſcentur. Siquidem concordia inter ſe conueniunt discordia pugnant: propterea hominis anima nuſquam, niſi in homine augetur, degitve, Magnorum quoque animalium ſimiliter. Quæ autem aliàs habent, vſque aliqua diſcordant, non Galenus, quem medicorum principem meritò vocauit Aug. con. pen. ſanctiſſima, & illuſtriſſima fœmina, in libr. de Inæquali temperatura, qui vulgò inſcribitur de Dyſcraſia inæquali, Non homo, inquit, hominem morſu perimit, atque vipera, viperam, neque aſpis aſpidem. Simile ſiquidem ſimili conueniens eſt, atque amicum: contrarium verò inimicum, atque moleſtum. Augentur itaque omnia atque nutriuntur conſimilibus. A contrariis verò interimuntur, atque occidunt. Atque ideò ſanitatis cuſtodia fit per ſimilia. Idem in 2. Tech. in tracta. de ventre. c. 5. ſcribit, ventrem, id eſt, ſtomachum bene temperatum ſibi ſimilia expetere. Id quod extendit Haly Rodoam ad alia quoque membra corporis. In eámque rem duas quæſtiones conſcripſit in illum ipſum libr. Iaco. Foroliuienſis videlicet 47. & ſeq. Idem rurſum Galenus in 3. ipſius Tech. c. 2. aut, vt alij diſtinguunt, commentat. 44. Calidiora (ait) corpora calidioribus indigent alimentis, frigidiora frigidioribus, ſicciora ſiccioribus, humidiora humidioribus. Iterumque commenta. 46. monet ſimilia ſimilibus adminiſtrari, cùm ſeruare velimus priſtinum corporis temperamentum, alij craſim dicunt. Idem quoque libr. 3. de Temperamentis, Omne, ait, animal conueniẽte ſibi alimento nutritur. Conueniens autem cuique alimentum eſt, quicquid aſſimilari corpori, quod nutritur, poteſt. Et lib. 6. de ſanitate tuenda (alij de arte ſanatiua vocant: vulgò de regimine ſanitatis inſcribitur) Apta ſunt, inquit, humidis quidem humida, & ſiccis ſicca. Nutritio enim fit, cùm is, qui nutrit, cibus corpori, quod alit, aſſimilatur. Et poſt pauca: Fiunt qualitatibus conuenientiæ, vtique ſi ſeruare temperamentum ſtudes, humidis naturis hume-

Sanitatis cuſtodia per ſimilibus nutriuntur.

ctante cibo maximè quadrante, ſiccis verò eo qui ſiccet. Sed & libr. eiuſdem operis 1. ſcripſerat: Similia ſanis conuenire, & conſuetis: humida videlicet humidis, ſicca ſiccis, & cætera id genus. Seruari enim ſimilibus vnumquodque: alterari verò à contrariis. Propterea ad ægrotos referendum, quod dicitur: contraria contrariorum eſſe remedia. Quæ enim corpora ſecundum naturam ſe habent, iis ſeruari cuſtodiríque ſuum habitum decet. Quæ morbo aliquo premuntur, his contrà alterari, & ad contrarium habitum trahi, expedit. Idque comprobat autoritate ſummi in Medicina viri Hippocratis, ſcribentis libr. Aphoriſm. 1 Humidam omnem victus rationem febricitantibus eſſe vtilem, præcipuè verò pueris, & his, qui tali victu refici ſunt aſſueti. Videtur enim Hippocrates in his tria deinceps pari inter ſe iure poſuiſſe, morbum, ætatem, conſuetudinem. Atque à morbo quidem contrarij adhibendi indicationem accipit: ab ætate, & conſuetudine, ſimilium. Febri namque, ceu morbo calido, & ſicco, humida conueniunt; puellis, quibus ætas non morboſa, ſed ſecundum naturam ſit, id maximè eſt vtile, quod planè eſt ſimillimum. Pari modo conſuetudini, vtpote quæ adſcititiam ac acquiſititiam naturam in corporibus gignit, contraria dediſſe imprimis noxium. Et rurſum libr. eiuſdem operis 5. ſcribit, malè affecto corpori ſemper contraria, optimè ſe habenti ſimilia viribus eſſe adhibenda. Cui prorſus ſimile eſt, quod ſcriptum reliquit alter noſtrorum Medicorum oculus Auicen. 4. primi, cap. 1. Ægritudo ſuo medicatur contrario, & conſeruatur ſanitas ſuo ſimili. Nec longè abeſt, quod tradit Iſaac Medicus famatiſſimus in libr. diætarum vniuerſalium: Temperatis complexionibus cibaria temperata dari neceſſe eſt. Et Albertus Magnus, quem multi inter Medicis annumerant, libr. de animalib. 7. cap. 2. Omnis (inquit) natura deſiderat ſimile ſibi, niſi ſit omnino deſtituta, & deducta ad inæqualitatem & dyſcraſiam. Tunc enim deſiderat contrarium, ſicut febricitans febre calida & ſicca, deſiderat frigidum, & humidum: non quidem, vt illo nutriatur, ſed potiùs, vt contrarij paſſionem facientis reducatur & reprimatur exceſſus. Secundum igitur deſiderium eſt ad ſimile complexioni, & ad connaturalem cibum. Propter quod etiam Empedocles dixit, omne nutriri ſimile ſimili. Hactenus Albertus. Quorum ſententias confirmat Theophraſtus, quem Medicinæ peritiſſimum fuiſſe ſua ipſius ſcripta demonſtrant libr. De cauſis plantar. 1. cap. 25. Res (ait) contraria, neque alere, neque ſeruare apta eſt, ſed ſimilis.

Contraria contrariis curantur.

Diſſimilia ferè non appetit.

24 Mirum eſt, quod ſcribit naturæ interpres Plinius libr. 16. cap. 42. ne inanimata quidem vnquàm cohærere, niſi ſimilia natura: vt ſi quis (inquit) lapidem lignúmque coniungat. Columella libr. Rei Ruſticæ 5. cap. 11. Omnis, inquit, ſurculus omni arbori inſeri poteſt, ſi non eſt ei, cui inſeritur, cortice diſſimilis. Si verò etiam ſimilem fructum, & eodem tempore affert, ſine ſcrupulo egregiè inſeritur. Et rurſum eodem cap. tradit, antiquos velut pro lege ſanxiſſe, eos tantùm ſurculos poſſe coaleſcere, qui ſunt cortice, & libro, & fructu conſimiles iis arboribus, quibus inſeruntur. De cuius rei veritate diſſerit idem, eiuſdem operis libr. 8. cap. item 8. de matrimonio columbarum loquens: Curandum eſt, inquit, ſi fieri poſſit, vt pulli, quemadmodum excluſi ſunt, nunquam ſeparentur. Nam ferè, ſi ſic maritatæ ſunt, plures educant fœtus: ſin aliter, certè nec alieni generis coniungantur, vt Alexandrinæ, & Campanæ. Minùs enim impares ſuas diligunt, & ideò nec multùm ineunt, nec ſæpius fœtant. Æſopi Apologus planè oſtendit diſſimilia non ſecum conuenire, nec eſſe ſociabilia. Nam Carbonarius, inquit ille fabulator, rogauit fullonem, vt ſecum in eadem domo habitaret. Sed fullo reſpondit, non id ſe poſſe facere. Timeo enim (inquit) ne quæ ego dealbo, tu fuligine repleas.

Lapis ligno non cohæret. Arbor arbori diſſimilis non inſeritur.

Pulli, vt excluſi ſunt, coniungendos.

Carbonarius, & fullo ſimul non habitant.

25 Sed vt de noſtris quoque loquamur, Goliel. Cun. in l. vlt. C. de bon. auto. iudic. poſ. aſſereos rationem, quare in caſu illius l. creditor quærit aliis creditoribus habentibus ſimilem cauſam, non autem habentibus diſſimilem. Quoniam (inquit) ſimilia faciliùs coniunguntur, adducítque illud Ariſtotelis libr. 2. De genera. & corrup. cap. 4. In habentibus ſymbolum, facilior eſt tranſitus. Ad quod etiam citat. l. 3. §. vlt. & l. ſeq. & l. ſed cum patrono. in prin. & ibi Alber. ff. de bon. poſſ. & in l. in rem. §. item quæcunque, ff. de rei vend. & l. an inutilis. §. acceptum. & ibi not. ff. de accepti. quod item dictum Ariſtotelis citat, & iiſdem iuribus comprobat Signo. conſil. 2. ſtatuto ciuitatis. colum. 2. verſi. nonò probat. & Alber. in l. ſed & ſi quis. §. quæſitum colum. 2. & ibi quoque Bal. in addi. colum. 1. verſicul. ſecundò quæro. ff. ſi quis cautio. vbi ipſe Alberic. alia iura in id allegat. & idem Alberi. in l. 2. in princ. C. de accep. & in l. precibus. ebar. pen. num. 96. C. de impub. & aliis ſubſtitu. & in rubr. ff. de bonor. poſſeſſ. Bald. in l. 2. in fin. ff. de adopt. vbi hanc affert rationem, cur in arrogatione maior requiritur autoritas, quàm in adoptione. Idem Bald. conſil. 324. quæritur vtrum papa. verſic. & ſi habeo feudum. libr. 1. & conſil. 229. viſo teſtamento. col. 2. lib. 4. & Pet. Anc. conſ. 422. viſo puncto. ad fin & Iaſon in l. qui. Romæ. in princ. colum. 4. verſic. ſecundò reſponde ff. de verb. oblig.

Creditor aliis ſimilem cauſam habentib. quærit, non aliis. In habentibus ſymbolum facilis tranſitus.

26 Cæterùm idem Bal. in repe. l. ſi cùm lex. col. 6. verſic. item quia ſtatuere. C. de eman. lib. poſteaquam illud quoque adſcripſit. In habentibus ſymbolum, &c. ſubiunxit, Similia ſibi inuicem maximè congruere, diſſimilia minimè, & Pet. Anch. conſil. 336. pro maiori. column. 4. verſic. tertiò quòd proles. pulchrè dicit, quòd mater plus cenſetur habere affectionis ad prolem fœmineam, quàm ad maſculam, propter ſexus ſimilitudinem, proptereáque verbum poſteritatis à fœmina prolatum, non tantùm maſculos comprehendit, ſed & fœminas quoque: citátque illud Ariſtotelicum, & d. l. an inutilis. Et id ſequitur, & dicit ſing. Iaſon in l. ſed ſi hac. §. libertos. in 1. not. ff. de in ius voc. vbi & ex hoc dicit, quòd licet, cùm quis accipit emphyteuſim pro ſe & filiis, non comprehendantur filiæ, vt voluit Guid. Suz. in l. veteribus. ff. de pact. & in l. quicunque. C. de ſeruis fugit. cum multis concordant. adductis ab ipſo Iaſo. in l. ſi quis id quod, column. 4. verſic. tertiodecimo. ff. de iurid. omn. iudic. hoc tamen fallit, ſi conceſſio fieret à fœmina; quæ veriſimiliter non minùs diligit fœminam, quàm maſculum, ob ſimilitudinem ſexus. Cui adde alios, id idem tenentes; ſcilicet Socinum in l. Gallus. §. nunc de lege. column. vltim. verſic. pro quo tamen adducas. ff. de lib. & poſth. & in repe. l. cùm auus. column. 46. verſic. tertius caſus. ff. de liber. & poſthu. & ipſum Iaſon. conſil. 117. in cauſa & lite vertente inter reuerendiſſimum. column. 2. verſic. ſecundò. principaliter. libr. 4. & Phil. Deci. in cap. in præſentia. column. 4. verſic. vltimò etiam alius caſus. de probat. vbi & ex hoc adducit aliud ſingulare, quòd licèt aliàs filij naturales non excludunt ſubſtitutum: fallit tamen ſi teſtator ſubſtituens eſſet naturalis, propter ſimilitudinem illius qualitatis. &

De eadem re. Fœmina ad fœminam plus affectionis habet.

Poſteritas à fœmina nominata, fœminas comprehendit. Emphyteuſis fœminas non recipit.

Niſi à fœmina conceſſa fuerit. Filius naturalis, patris item naturalis excludet ſubſtitutum.

Fiau.

Digitized by Google

Franc.Cur. iunior. in tract. feudo. par. 5. colomn. 2. verſ. ſecundo ſing. Fran. Rip. lib. 1 Reſpon. cap. 1. nu. 74. Ant. Rubeus conſil. 12. teſtator. col. 2. verſic. quantos caſus. & Hier. Grat. conſil. 110. thema. col. 4. verſ. circa ſecundum. lib. 5. & diximus etiam in tract. Primige. q. 10. verſic. vlt.

Similitudo nominis affectiõnẽ gignit.

27 Quid, quòd ſimplex nominis ſimilitudo gignit nobis quandam mutuam affectionem, atque amicitiam. Id quod liquide conſtat ex l. cùm filius. §. pater. ibi, Sempronio nepoti meo plus tribuas in honorem mei nominis. ff. de leg. 2. Nam (vt ibi dicit Accurſius) ille eodem nomine vocabatur, quo & teſtator. In quam ſententiam Lycon Aſtyanax Philoſophus Peripateticus, hoc in ſuo teſtamento inter cætera adſeripſit, Quæ in vrbe, & Ægina habeo. Lyconi fratri præcipua do, quòd is nomen ferat noſtrum. Ex quo vides & hanc curam, & affectionem philoſophos quoque tangere. Tradit autem Liuius libr. 4. ab vrbe condita, Spurium Melium Tribunum plebis fauore nominis alterius Spurij Melij Equitis Romani, qui quòd regnum affectauerat à Seruilio Magiſtro Equitum interemptus fuerat, conatum quicquam mouere. Et Suetonius Auguſtum Cæſarem primos hæredes inſtituiſſe Tiberium ex parte dimidia & ſextante, Liuiam ex parte tertia: quos & ferre nomen ſuum iuſſit. Cui concinit, quòd in l. hoc iure. §. vltim. ff. de donat. fit mentio cuiuſpiam, qui centum alteri ſpoponderat, ſi iuraſſet ſe nomen ipſius laturum. Nam & in l. facta. § ſi in danda. ff. ad Treb. non inutilis eſt nominis ferendi conditio. Quibus iuribus innixus Phili. Decis. conſil. 273. in caſu propoſito, colomn. 2. verſic. ſed tamen prædictis, reſpondit, valere conditionem illam, ſi hæres tulerit nomen teſtatoris. Et plurima teſtamenta videmus, in quibus legata relinquebantur, ea lege, vt legatarij ferrent nomina, & arma teſtatorum.

Diſſimilitudo ſtudiorum & artiũ odiũ gignit.

28 Et ſanè illud palàm eſt, vt cùm Eraſmo loquamur, inter eos qui diſſimili ſunt fortuna, diſſimili vitæ inſtituto, diſſimilibus ſtudiis, aut omnino non coire amicitiam: aut ſi coierit, non cohærere, citóque dirimi, atque ob id fieri, vt idiota ſtudioſum literarum oderit, ruſticus aulicum, iuuenis ſenem, diues pauperem, profanus ſacerdotem, vel id atteſtantibus Decretis canonicis, in cap. laicos &c. laici. 2. quæſt. 7. & in cap. clericis. in princ. de immun. eccleſ. libr. 6. Quin & in eodem genere Epicureus Stoicum, Philoſophus Iuriſconſultum, Poëta Theologum, balbus eloquentem.

Laici clericis infeſti.

Amphionis & Zethi fratrum diſſimilitudo.

Hinc geminorum gratiam fratrum Amphionis, & Zethi penè diſſiluiſſe; quòd alter lyræ ſtudioſus eſſet, alter agris colendis gauderet: ac diſſiluerat, niſi Amphioni abiecta lyra fratris ingenio ceſſiſſet. Ob eandem cauſam non ſatis fuit ſyncera Caſtoris, & Pollucis amicitia: neque caruit infamia tentati parricidij, cùm vterque eodem ex ouo eſſent prognati, vt iam magis gemelli eſſe non poſſent, quòd alter pugil eſſet, alter equis delectaretur. Et vt ſcribit Horat. lib. Serm. 2. Satyra 1.

Caſtoris & Pollucis.

Caſtor gaudet equis, ouo prognatus eodem

Pugnis.

Et vt idem ſcribit,

Oderunt hilarem triſtes, triſtemque iocoſi,

Sedatum celeres, celerem grauemq́, remiſſi.

Romuli, & Remi.

Hinc quoque malè conueniſſe Remo cum Romulo, quòd alter triſtioribus ac ſeueris eſſet moribus, alter blandior. Ex quo exiit id, quod ſcribit Lucanus.

Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.

Quod citat gloſſ. Inſti. de rerum diuin. §. ſanctæ quoque res. Peſſimè item conueniſſe Cain cum Abel, quòd diuerſo vitæ genere caperentur. Summum ergo amorem ſummæ ſimilitudinis eſſe comitem: atque adeò fictum à Poëtis, quemadmodum Narciſſus, antè ab omni abhorrens conſortio, ſimulátque ſuam ipſius imaginem in limpidiſſimo fonte conſpexiſſet, protinus amore flagrantiſſimo cœpit ardere. Quid enim noſtri ſimilius, quàm ipſa noſtra imago? Ergo cùm doctus doctum amat, ſobrius ſobrium, probus probum, nihil aliud amat vterque, quàm ſuam ipſius in altero imaginem, hoc eſt, ſeipſum.

Cain & Abel.

Narciſſus ſuã imaginẽ amauit.

Tales eſſe præſumimur, quales quibuſcum conuerſamur.

39 Ex his illud proficiſcitur, vt quis ſimilis illis eſſe præſumatur, quibuſcum illi eſt amicitia, conſuetudo, familiaritas: vt eſt text. in l. eum qui. C. de epiſcop. & cler. vbi not. Bald. quòd ratione malæ ſocietatis, præſumitur aliquis malus, & in cap. inter ſolicitudines. extrà de purgat. can. & cap. clericus. 81. diſt. & cap. peruenit. 2. quæſt. 7. in quibus locis not. gloſſ. præſumi contra aliquem, vel pro aliquo, ex ſocietate. & etiam cap. didici. 1. quæſt. 7. Et facit text. in l. ædiles. §. hoc autem. ibi, imitatione conſeruorum. ff. de ædili. edict. ex quo not. Bald. quod qui habet malam ſocietatem, acquirit malos mores. Accurſius autem ibi adducit illud cuiuſdam, Ambula cum bonis: mores enim à coniuncto formantur. & refert Bald. conſil. 95. regula iuris eſt. col. 1. libr. 1. vbi & ad hoc citat l. ſi cohortalis, C. de cohor. libr. 12. & alia quædam. Et dicit Ang. in Auth. de monac. §. cogitandum. per illum text. quòd ex conuerſatione probatur bonitas, vel malitia. Ideòque valet dictum teſtis deponentis aliquem eſſe bonum, vel malum, quia vidit eum conuerſari cum hominibus bonæ vel malæ famæ. & hoc idem ſentit Bal. in l. data. columu. 10. verſi. item ratione frequentiæ, iunctis præcedentibus. C. qui accuſ. non poſſ. Sed & gloſſ. in cap. cùm oporteat. de accuſ. ſumit. arg ex eo text. contra aliquem ex inhoneſta conuerſatione, & idem dicit gloſſ. cap. diffinimus. 18. quæ. 2. & Cardi. in cle. 1. in 3. not de conceſ. præb. Quibus adſtipulatur, quod elegantiſſimè ſcripſit Oratorum princeps Tullius libr. 2. Offic. Faciliimè autem & in meliorem partem cognoſcuntur adoleſcentes; qui ſe ad claros, & ſapientes, & bene conſulentes viros Reipublicæ contulerunt: quibuſcum ſi frequentes ſunt, opinionem afferunt populo, eorum fore ſe ſimiles, quos ſibi ipſi delegerunt ad imitandum. P. Rutilij adoleſcentiam ad opinionem, & innocentiæ, & iuris ſcientiæ, P. Mutij domus commendauit. Refert Suetonius de Claudio Cæſare, illum quidem ex contubernio ſordidiſſimorum hominum, ſuper veterem ſegnitiæ notam, ebrietatis, & aleæ infamiam ſubiiſſe. Plinius in epiſtol. lib. 4. ad Falconem, de quodam iuuene loquens, Viuit, (inquit) cum Spurina, viuit cum Antonio, quorum alteri affinis, vtrique contubernalis eſt. Poſſis ex hoc facere coniecturam, quàm ſit emendatus adoleſcens, qui à grauiſſimis ſenibus ſic amatur. Eſt enim illud veriſſimum, γίγνεται δὲ τοιοῦτος ἕκαστος, οἷσπερ ἥδεται ξυνών. Id eſt, Similis eſt vnuſquiſque his, quorum delectatur conſuetudine. Et Libanius Antiochenus ad Cleomacham, Tales, inquit, plerunque videri ſolemus, quales ij ſunt, qui nobis amicitia conſuetudinéque coniunguntur. Quam item ſententiam vſurpat idem Libanius ad Neium: & Diuus Hieronymus ad Demetriadem: Semper in comitatu tuo graues fœminas habeas: mores enim & ſtudia dominarum plerunque ex ancillarum, & comitantium moribus iudicantur. Qualis enim quiſque ſit, talium conſortio delectatur. Ideò Bald. in dicto. conſ.

Mores ex conuerſatione probari.

95. ante

Eos quibus cum conuerſati ſunt, inquirendum.

95. ante fin. libr. 1. & in ſuo tract. quæſt. non inſcienter monet iudicem, vt ſciſcitetur, cum quibus verſatus eſt reus criminis, vt proinde ſciat, quibus is ſit moribus. Quod & ante eum ſcripſit Albert. Gand. in tractatu maleſi. in tit. de præſum. & iudicijs dubitatis. col. 1. & iterum in tit. de quæſt. & tor col. 3. & Manſue. in tit. de quæſt. §. item ſeptimò. Et vide quæ dicam infrà in 16. lege connubiali, numer. 10. incip. quiſquis ergo, & multis ſequentibus.

Concluſio præcedentium.

30 Itaque, vt hoc tandem caput concludam (iam enim nimium multa de hac re diximus) cùm ſimilitudo, & æqualitas ſit veluti amoris mutui fomes, contrà diſſimilitudo, & inæqualitas odij, ſitq; amor inter coniuges in primis optandus, maximéque, ſi aliud quippiam, neceſſarius, vt nos ſuprà multorum teſtimonio docuimus, & quidem etiam inteſtatum, id eſt, nullis teſtibus ſuffultum ſatis per ſe perſpicuum eſt: illud confeſtim neceſſariò conſequens reliquitur, vt ſimiles nobis, & æquales vxores, & genere, & opibus, & cæteris omnino rebus, ſi non inferiores, aſſumere, diligeréque, quantum maximè fieri poteſt, debeamus.

Matrimonium inter pares facilè præſumitur.

31 Quibus & tu adde, quòd leges, legúmque conſulti interpretes, facilè inter pares matrimonium præſumunt, non item inter diſſimiles atque inæquales, text. eſt in l. imperialis. §. imò. C. de nupt. per quem dicit gl. not. in cap. aliter. 30. qu. 5. quòd inter impares perſonas non præſumitur matrimonium, niſi interueniant inſtrumenta dotalia, quam facit ſingu. Barb. in d. l. ſi diuortio. ff. de verbor. obligat. & conſ. 6. ſcriptum eſt præclarè, col. 9. libr. 1. & conſil. 45. ſcribitur belliſſimè. col. vltim. eod. libr. 1. & facit text. in l. viduæ. ibi, vt ſi pares ſint genere. & iterum in l. ſi donationum. ibi, inter pares. C. de nupt. & in l. donationes. in princ. ibi, perſonis comparatis. ff. de donat. & quod voluit Bald. in l. in liberæ. in lectu. antiqua, per illum text. ff. de ritu nupt. & in l. filium. in 1. lectu. ante fin. ff. de his qui ſunt ſui iur. & in cap. ex tranſmiſſa. colum. 1. de reſtit. ſpol. & in cap. illud. colum. 2. verſic. nota diligenter. extrà de præſumpt. Quódque in pulchro caſu conſuluit ipſe Bald. conſi. 123. cauſa matrimonialis. libr. 2. & in alio caſu, conſ. 200. in cauſa iſta conſiderandum in vltimo dubio, verſicul. ſed quia iſta interpretatio. libr. 3. & Ang. in §. 2. per illum text. in auth. quibus modis natu. effic. leg. & in §. adhuc. in authen. vt lic. matri & auiæ. & Paul. Caſt. in l. donationes: in fin. ff. de don. & facit cap. non omnis, 33. quæſt. 2. ſuprà à nobis citatum. Et quod tradit Boëtius in Commentariis Topicor. Ciceronis, Nuptias inter impares contractas, iure contractas non eſſe. Et idcirco apud Apuleium lib. Meta. 6. Iupiter Pſychen & Cupidinem copulaturus, Iam faxo, inquit, nuptias non impares, ſed legitimas & iuri ciuili congruas.

Deprehenſis in coitu, dicentibus ſe matrimonium contraxiſſe creditur.

32 Propterea quamuis gloſſ. in l. pen. C. de fideiuſ. dicat, quòd ſi deprehenſi in coitu, prætendant ad excuſationem facinoris, matrimonium à ſe antea contractum, ſtabitne illorum aſſertioni, & præſumetur matrimonium: qua gl. ad hoc not. Cy. Bald. Saly. & Ang. ibi, & Bald. in l. falſas. col. 3. verſic. ſed quid ſi ipſe dominus. C. de furt. dum allegat not. in d. l. pen. & rurſum in cap. vlti. col. 3. verſic. idem dico. extrà de confeſſ. vbi etiam dicit eam eſſe auream. & in c. 1. §. iniuria. in verbo, ſeu furtum, col. 4. verſic. quæro ſi Titius. tit. de pace iura. fir. & conſil. 49. ſi dicta Thomaſia. libr. 4. & Ioann. Ana. in c. ad audientiam. col. 4. in 7. quæ. de homic. & Fran. Are. conſ. 80. ſicut decet. col. 3. & Ang. Are. in tractatu maleſi. in verb. Che me hai adulterato la mia donna. char. pen. verſ. pone quod quidam iuuenis. & Alex. conſ. 14. animaduerſis. col. 5. verſic. pro hoc facit. lib. 2. & iterum conſ. 1. viſo proceſſu inquiſitionis. col. 5. verſic. & pro hoc quod ſtari debeat, lib. 5. & Cepol. cautela 42. vel ſecundum ordinem aliorum, 44. aliquando contingit. vbi illam gl. dicit no. & conſil. cauſarum crimin. 57. ſuper querela. col. 1. & iterum col. 2. vbi illam dicit ſing. & Gard. Alex. in c. is qui 34. diſtin. & Guil. Papæ in ſing. 591. verſi. ſi quis deprehendatur. & Matthæ. Afflict. in conſti. Siciliæ, ſi quis rapere. col. 4. verſic. quintò quæro. & Phil. Deci. in cap. cauſam matrimonij. col. 2. in gloſſ. 1. extrà de offi. deleg. Et facit etiam ſing. eam gloſſ. Bal. in l. quicunque. col. penult. verſi. vlteriùs vides, C. de ſer. fugit. & in l. eam quam. col. 6. verſic. item excipiuntur nati. C. de fidei. & in cap. tertio loco. poſt medium. de præſump. & in ſua Margar. in verbo, matrimonium. & in l. vnic. col. 7. verſi. quæro, fuit quæſtio de facto. C. de confeſ. vbi & eam dicit perpetuò menti tenendam. & Lanfran. in repet. c quoniam contra. in verbo, confeſſiones. col. 3. verſ. quæro Petrus & Berta. extrà de probat. & Barba. in addi. ad Bal. in l. 1. C. de collu. deteg. & Ant. Bauer. in tract. de viribus iuramenti, verſ. 404. nam licet alias. & Hyppo. Marſi. in l. 1. num. 69. de raptu virgi. & id ſing. 22. confeſſio offenſi. & conſi. 61. poſt redditum. col. vlt. lib. 1. Illud tamen debet intelligi, modò inter cætera concurrat perſonarum æqualitas, vt quia vterque nobilis, iuuenis, &c. Ita dicit ſin. Barb. in d. l. ſi diuortio. innixus ſin. vt ipſe dicit, doctrina Bald. in d. l. 1. C. de collu. deteg. ſecundum quam dicit ſe aliàs conſuluiſſe. Et ita ſanè conſuluit dicto conſ. 6. col. 9. libr. 1. & dicto conſi. 45. eo. lib. 1. atque etiam conſil. 49. ſcripſi præclarè. col. vlt. lib. 2. & conſi. vlt. ſapienter magnus, col. 6. eo. lib. 2. & cõſ. 36. clementiſſimum Deum. col. 1. li. 4. & idem etiam voluit Iaſon in d. l. ſi diuortio. col. vlti. vbi etiam facit ſing. illam in ea re Bal. ſententiam. & Ioann. Lup. in repe. rub. de donatione inter virum & vxorem. §. 32. col. 2. nu. 5. Tamen ne fallaris, Bald. in d. l. 1. de collu. deteg. non id expreſſim dicit, ad quod allegatur, niſi mendum ſit in vulgatis codicibus, in quibus non æqualitas perſonarum ſcribitur, ſed qualitas. Quanquam ſub qualitate, æqualitas poteſt intelligi. Et ipſe Bald. in d. §. iniuria. tit. de pace iura. fir. loco ſuprà allegato dicit, quòd in hoc inſpiciendæ ſunt coniecturæ, quia ficti matrimonij prætextus non excuſat. arg. d. l. donationes in concubinam. in princip. ff. de donation. quod in idem propè recidit: quem nuncupatum ſequitur Cepolla cautel. 39. aut, vt alij computant, 41. vidimus complures caſus. Nouiſſimè autem Alciat. in l. aliud eſt promittere. ff. de verb. ſigni. ſcribit tum demum illis credendum eſſe, ſi eorum affirmatio ſit veriſimilis: quod & idem propè eſt.

Si inter eos ſit æqualitas.

33 Adde item, quòd non ſolùm in matrimonio, ſed & in omni ſocietate & amicitia, nobiliores atque ditiores haud inſectari debemus, ſed potiùs æquales. Neque enim ſatis firma (quod iam diximus) neque tuta pauperi cum opulẽtis amicitia eſt. Quod apud Plautum in Aulularia mirè exprimit Euclio, qui Megadoro locupleti ipſius pauperis affinitatem depoſcenti, in hæc verba reſpondet:

Ditiores & nobiliores in omni ſocietate refugiendi.

Venit hoc mihi in mentem, Megadore, te hominem diuitem,
Factioſum, méque item eſſe hominem pauperum pauperrumum.
Nunc ſi filiam locaſſim meam tibi, in mentem venit,
Te bouem eſſe, & me eſſe aſellum: vbi tecum coniunctus ſiem,
Vbi onus nequeam ferre, pariter iaceam ego aſinus in luto,

Tu hæc

Tu bos me haud magis reſpicias, natus quàm ſi nunquam ſiem:
Et te vtar iniquiore, & meus me ordo irrideat:
Neutrobi habeam ſtabile ſtabulum, ſi quid diuortij fuat.
Aſini mordicus ſcindant, boues incurſent cornibus.
Hoc magnum eſt periculum, me ab aſinis ad boues tranſcendere.

Ouidius lib. 3. de Triſtibus, Elegia 4. amicum quempiam monet, vt magnorum virorum conſuetudinem atque amicitiam fugiat, veluti non innoxiam. Idque pluribus verſibus, quos hîc ſubſcribere paulò longius eſſet, ſed duos tantùm annectam:

Viue ſine inuidia, mollé'que inglorius annos
Exige, amicitias & tibi iunge pares.

Et multis antè ſæculis Ieſus filius Sirach. in Eccleſiaſt. cap. 13. idem nos monuit, ſcribens: Pondus ſuper ſe tullit, qui honeſtiori ſe communicat. Et ditioti te, ne ſocius fueris. Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim ſe colliſerint, confringetur. Diues iniuſtè ager, & fremet: pauper autem læſus tacebit. Si largius fueris, aſſumet te: & ſi non habueris, derelinquet te. Si habes, conuiuet tecum, & coacuabit te, & ipſe non dolebit ſuper te. Si neceſſarius illi fueris, ſupplantabit te, & ſubridens ſpem dabit narrans tibi omnia bona: & dicet, & quid opus eſt tibi? & confundet te in cibis ſuis, donec te exinaniat bis & ter: & in nouiſſimo deridebit te, poſteà videns derelinquet te, & caput ſuum mouebit à te, &c. Ambroſius quoque libr. 3. Offic. ſcribit: meliores eſſe amicitias inopum plerunque, quàm diuitum. In quam ſententiam vetus eſt prouerbium *Prouerbium.* ἀλεῦ ἀπὸ μείζονος ἀνδρός, id eſt, fuge procul à viro maiore.

Aeſopi in eā rē apologus. 34 Ad hoc nimirum ſpectat Æſopi fabulatoris Phrygij huiuſmodi apologus: Leo, aſinus & volpes ſocietatem ineunt, vt quod venatu cepiſſent, id in commune partirentur. Vbi quampiam prædam nacti ſunt, leo iubet, vt aſinus partiatur: ille vt erat ſtolidus in treis æquas portiones diſtribuit. Quamobrem mox indignatus Leo, quod cæteris æquaretur, aſinum dilaniat. Reſtabat vulpes: eam deinde ergò partiri iubet. Illa totam ferme prædam leoni attribuit, ſibi vix paucula quædam ſeruans, Leo, comprobata diſtributione, rogat, quiſnam illam partiendi docuiſſet artem. Et Vulpes, ἡ τοῦ ὄνου (inquit) συμφορά, Id eſt, aſini calamitas. Ex quo Leoninam *Leonina ſocietas vnde dicta.* ſocietatem appellauit Caſſius Iuriſconſultus in l. ſi non fuerint, §. Ariſto. ff. pro ſocio. cùm videlicet omne commodum ad vnum aliquem redit, reliquis ex maxima parte fraudatis: Qualis fermè ſolet eſſe ſocietas cum præpotentibus, plebeiæ ſortis hominibus. De hac autem Leonina ſocietate loquẽs Accur. in §. de illa. in verbo, partem. Inſtit. de ſociet. exceptam eam dicit ex Aoieni fabula. At Ioannes Fab. in eodem loco Æſopo adſcribit, ex eóque refert aliam fabulam, non multùm (quod ad rem noſtram pertinet) abſimilem, ſubnectitque verſus, quos nec ego grauabor ſubtexere, vt qui mirè huic loco conueniunt, tametſi rudes admodum, atque inelegãtes:

Ne fortem ſociet fragilis, vult fabula præſens:
Nam fragili fidus neſciet eſſe potens.

Citatq; partem ex iis, quæ ſuprà ex Eccleſiaſti. adduximus, pauculis tamen verbis immutatis.

Vicinitas potẽtiorum fugienda. 35 Quin & vicinitas quoque (quæ aliàs affinitatis vicem obtinet, teſte Terentio in Heaut.) nobilium *Prouerbium.* præpotentiorúmque virorum pauperibus ipſis mala *Cardami natura.* eſt, vt qui non deſinant illos exugere, donec in nihilum redegerint. Propterea que prouerbialiter Cardamo ſimiles dicuntur. Cuius ea vtique natura eſt, vt herbarum in propinquo naſcentium humorem ad ſe vi quadam intima perliciendo cogat areſcere, vt eſt apud Ariſtophanem Poëtam Comicum, in nebulis, eiúſque interpretem. Sed de hac re multa Heſiodus libr. 1. Operum & dierum: multò autem plura Columella libro Rei ruſticæ 1. cap. 3.

36 Nec tamen velim exiſtimes, ex his quæ dicta ſunt de nobilitate vxorum, me omnino reiicere matrimonium vxorum nobilium, quoniam, vt ſcribit Plutarchus in libro ὑπὲρ εὐγενείας, pro nobilitate, citatus à Stobæo Florigel. j cap 86. ἄτοπος ἡ τῶν σοφιστῶν συκοφαντία κατὰ τῆς εὐγενείας, οἱ μηδὲ τὰ ἐν μέσῳ, καὶ πᾶσι γνώριμα σκοποῦσιν. ὅτι πρὸς τὰς ὀχείας τοὺς εὐγενεῖς ἵππους καὶ κύνας ὠνοῦνται, καὶ τῶν ἀμπέλων, καὶ ἐλαιῶν, καὶ τῶν ἄλλων δένδρων. ἀνθρώπου δὲ οὐδὲν ὄφελος νομίζουσιν εὐγένειαν εἰς τὰς μελλούσας διαδοχάς, ἀλλ' αὐτὸ ὡσαύτως, βάρβαρον ἤτοι καὶ ἑλληνικὸν σπέρμα. καὶ οὐκ οἴονται λανθανούσας τινὰς ἀρχὰς καὶ σπέρματα ἀρετῆς συγκαταβάλλεσθαι τοῖς γεννωμένοις: ὥσπερ τῷ Τηλεμάχῳ τοῦ Ὀδυσσέως, ἐφ' οὗ καὶ πάνυ τῷ ὀνόματι ὁ Ποιητὴς εἴρηκεν, ἐνέστακται μένος ἠΰ: ὡς ἂν ἐν τῶν ὀλίγαις σπερμάτων σταγόσι καὶ τῶν ἀρετῆς συρρεόντων ἀγαθῶν. Id eſt, ex Geſneri traductione: Abſurda eſt Sophiſtarum contra nobilitatem calumnia: qui vulgaria etiam & omnibus notiſſima non conſiderant: nempe quòd generandæ ſobolis gratia generoſi equi & canes emantur. Item vitium, olearum, & reliquarum arborum optima quæque ſemina. Homini autem ad futuram ſucceſſionem generis nobilitatem nihil conferre putant: ſed tantundem valere, ſiue barbaram, ſiue Græcam originem. Neque credunt, latentia quædam principia, & ſemina virtutis in generatione liberis communicari: vt Telemacho Vlyſſis, de quo Homerus, clariſſimo vocabulo vtẽs, dixit, Inſtillata tibi patris virtus: tanquam aſſereret, ad paucas ſeminum guttas paternæ virtutis bona conſtare. Locus autem ille Homeri eſt libr. 2. Odyſſeæ, cuius integer hic eſt verſus:

εἰ δή τοι σοῦ πατρὸς ἐνέστακται μένος ἠΰ.
Si iam tui patris inſtillata eſt vis generoſa.

Illi autem ſententiæ Plutarchi ſuccinit alia Theognidis in eod. libro. cui titulus eſt, γνῶμαι ἐλεγειακαί, quam nos adſcripſimus infrà in 7. Leg. connubiali, num. 13. & in opere de nobilitate, cap. 3. num. 6. vbi & alia multa ad hunc locum pertinentia videbis. Non fugiendæ ergo ſunt nobiles vxores, ſed multò nobis nobilitate ſuperiores. Sit igitur hæc quinta Lex connubialis.

VXORAS ÆQVALES, AVT INFERIORES GENARE, AT OPTAVS DVCVNTO. SVPERIORVM CONNVBIA OMNINO FVGIVNTO. NEC TAMEN, PROPTEREA VXORVM NOBILIVM MATRIMONIA DAVITANTO. *Quinta lex connubialis.*

IN SEXTAM LEGEM

CONNVBIALEM GLOSSÆ

PRIMÆ PARS SEXTA.

NON ſolùm autem in genere & opibus, de quib. affatim locuti ſumus, habenda eſt æqualitatis ratio, ſed & in ætate: de qua quoniam ſtrictim tantùm, & velut per tranſennam, & coniunctim diximus, operæpretium viſum eſt, ne rem maximi ponderis *Aequalitas coniugum in ætate ſeruanda.*

deris quodammodo neglexiſſe videamur, de ea paulò latiùs, atque ſeparatim, ſeorſimque ab illo capite ſcribere. Ioann. Fab. in Rubrica Inſti. de nupt. monet eum, qui ſe matrimonio mancipare voluerit, vt tria præcipue attendat: in quibus illud eſt, vt parem ætate aſſumamus, in id referens illud Prouerb. 5. Lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ. Cui concinit & illud Malach. 2. Dominus teſtificatus eſt inter te & vxorem pubertatis tuæ, quam tu deſpexiſti. Et paulò inferiùs: Vxorem adoleſcentiæ tuæ noli deſpicere. Atque illud Theognidis Megatenſis Poëtæ vetuſtiſſimi & celeberrimi,

Ἐν δ' ἥβῃ παρὰ μὲν ξυνομήλικα κάλλιον εὕδειν
Ἱμερτῶν ἔργων ἐξ ἔρον ἱέμενον. Id eſt,
In adoleſcentia verò iuxta quidem æqualem melius eſt dormire,
Deſiderabilium operum amorem ſatiantem.

Virgines ducēda vt gratis moribus imbuantur.

2 Sed vt ad huiuſmodi ætatis æqualitatem commodiùs deſcribendam perueniamus, illud imprimis obſeruandum monemus puellas, nobis & virgines deſpondeamus, vt gratis illas moribus imbuamus. Quod & Cumæus ille Poëta Heſiodus præcepit in eo opere, cui titulum nuncupauit, Opera & dies, libro 2. cuius carmen eſt,

Παρθενικὴν δὲ γαμεῖν ὥς κ' ἤθεα κεδνὰ διδάξῃς,

Et eius autoritate ſubnixus Ariſtoteles lib. Oeconomicôn 2. c. 4. Quam ſententiam fulcit Næuius Poëta antiquus in Gymnaſtico, inquiens, Vtrùm eſt meliùs virginem, an viduam vxorem ducere? Virginem, ſi

Muſta quid ſit.

muſta eſt, id eſt, ſi nouella eſt, inſtar muſti, vt Nonius Marcellus annotauit. Hoc nimirum eſt, quod intelligi voluit Plautus alter Poëta Comicus in Sticho, vbi Pinaciū molier Antiphoni ſciſcitanti, vtram potiùs duceret in vxorem, virginémne, an viduam:

E malis multis, malum quod minimum eſt, id minimum eſt malum.

Longo autem interuallo antè Moyſes ſuis legibus monuit, vxores virgines ducendas, vt videre licet apud Ioſephum libr. Antiquitatum Iudaïcarum 4. cap. 8.

Veneti ſuas puellas admodum virgines maritant.
Iuuenes facilibus formantur.

3 Ideóque Veneti ſolent ſuas admodum puellas virgines matrimonio collocare, vt colligitur ex Cardi. Flor. conſil. 49. cùm teſtatoris voluntas, iuncto caſu præcedenti. Rectè quidem ac ſapienter illi diiudicant. Puellam enim virginem tunc teneram & mollem, ac rudem, atque informem, in quemuis habitum ſequacem, & in vtranque partem flexibilem, facillimè quocunque duxeris, trahes, ad tuamq; vitæ rationem haud ægrè formabis. Natu autem grandiores, & viduas, quibus & ſui iam, & alieni mores pertinaciter inſederunt, ægerrimè reformabis. Præſumptum eſt enim, vt eleganter ſcribit Vlpianus in l. præcipiunt. ff. de ædil. edi. ea mancipia, quæ rudia ſunt, ſimpliciora eſſe, & ad omnia miniſteria aptiora, & dociliora, & ad omne miniſterium habiliora. Trita verò & veterata difficile eſſe reformare, & ad ſuos mores formare. Quo in loco Saly. & Barptol.

Viduæ ſciunt ſua & aliena vitia.

Cæpol. appoſitiſſimè no. viduas ſcire ſua & aliena vitia. Eam autem iuriſconſulti ſententiam eleganti metaphora extulit Ouid. lib. 1. de Remedio amoris:

Quæ præbet latas arbor ſpatiantibus vmbras,
Quo poſita eſt primùm tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus ſumma tellure reuelli,
Nunc ſtat in immenſum viribus aucta ſuis.

Ideirco & Virgilius lib. 3. Georg.

Iam vitulos hortare, viámq; inſiſte domandi.
Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis ætas.

Ex hoc idem Virg. lib. Georg. 3. optimam vocat ætatem primam ac teneram,

Optima quæq; dies miſeris mortalibus æui

Prima fugit.

Quoniam ſcilicet, vt interpretatur Seneca, epiſtola ad Lucilium 108. poſſumus iuuenes diſcere, & facilem animum & adhuc tractabilem ad meliora conuertere: quia hoc tempus eſt idoneum laboribus, agitandiſque per ſtudia ingeniis, & exercendis per opera corporibus.

4 Sed quod ad viduas peculiariter attinet, cui vnquam fuit dubium, quin priorum maritorum mores vel corruptiſſimos, optimos tamen arbitrantes, ob id ſolùm, quòd illis ſunt aſſuetæ, tuos omnino, etiam probatiſſimos, aſpernentur? Hinc aſſiduæ querelæ, domeſtica conuicia, quotidianæ exprobrationes, quicquid egeris, feceriſve, quod ſorte fortuna diſpliceat, confeſtim priorem maritum ob oculos obiicient. Et vt Libanius ſcribit ad Phremilium, non deerunt querelæ, ſe priori viro fuiſſe chariores. Accur. in Authe. de fideiuſ. in ipſo fermè tituli ingreſſu, in verbo apparentem, ſcribit vxorem tum demum de morte boni mariti conqueri, cùm minùs bonum ſortita eſt. Ego verò aſſeueranter affirmo, etiamſi multò melior maritus, nedum ſi peior contigerit nouam ſemper vitæ rationem horrere, atque execrari, inſuetóſque mores faſtidire: vt etiam apud nos innuit text. in §. vlt. 2 3. q. 6. & alibi latè diximus. Proptetea Æſopus ille fabulator egregius, & Philoſophus maximus, dicit, famulos tunc maximè priores dominos deſiderare, cùm ſecundorum ceperint experientiam. Idque indiſcriminatim nullo bonitatis prauitatíſque delectu. Nam & ferè ſemper aliàs id videtur optimum, cui primùm aſſueueris. Ideóq; Theodotus Tragœdiarum actor, nulli vnquam concedere voluit, vt ante ſe ageret: quaſi magis faueant auditores illis, quos primùm audierint: vt refert Ariſtoteles lib. Politicôn 7. c. 17. vbi & hoc ſubiungit, idem contingere in conuerſationibus hominum, & rerum. Omnia enim (inquit) prima nos magis delectant. Cæterùm ita natura comparatum eſt, vt præterita ſemper meliora præſentibus videantur, propterea quod nulla tanta eſt fœlicitas aut voluptas, quæ non multùm habeat amaritudinis, aut fellis admiſtum. Quod cùm adeſt, vrget nos acriter: cùm abiit, non adeò magnum ſui ſenſum relinquit: vnde fit, vt minus videamur tranſactis malis affecti eſſe, quàm afficiamur præſentibus. Porrò legibus Moſaicis Leuit. c. 21. & Ezechiel. c. 44. prohibebatur, ne viduam vxorem ſacerdos duceret, illa ipſa ratione, vt tradit Hieron. ad Fabiolam, de veſtitu ſacerdotum, ne ea priſtinarum meminerit voluptatum. Quanquā id aliò refert Iſychius Hieroſolymitanus, lib. 6. Com. in Leuitic. eum ipſum locum enarrans.

Viduas non eſſe ducendas.

Sacerdos cur viduam ducere prohibeatur.

5 Idcirco non iniuria deriſus fuit Bulgarus, cùm inciperet legere l. rem non nonam. C. de iudic. propterеà quòd nocte præcedente viduam vetulámque deſponſaſſet, vt in ea ipſa l. retulit Accurſ. Plutarchus autem in libro de Euthymia, id eſt, tranquillitate animi, taxat Euphorionem, quòd eum prædiuite vetula concūbere cuperet. Idem id Demetrio refert, quòd cùm Antigonus pater ipſi Demetrio iuueni ſuaderet, vt vxorem duceret Philam Antipatri filiam, & Cratero olim iunctam, cuius erat apud Macedones inſignis beneuolentia, iſque eam, vt vetulam aſpernaretur, inſuſurrauit pater illud Euripideon,

Bulgarus deriſus, quod vetulam deſponſaſſet.

Ὅπου τὸ κέρδος, παρὰ φύσιν γαμητέον.
Vbi affulſerit lucrum, ibi verò præter naturam ducenda vxor.

Olim verò apud quoſdam Germanos virgines tantùm nubebant, & cum ſpe & voto vxores ſemel trāſigebantur. Sic vnum accipiebant maritum, quomodo

Vxor præter naturam ducenda, ſi lucrum affulſerit.

modo vnom corpus vnámque vitam, ne vlla cogitatio vltra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum, ſed matrimonium ament. Cæterùm Camillus ille Dictator legem tulit, qua pœnis deterruit eos qui nuptias deuitarent earum viduarum, quarum viri bello occiderant, vt retulit Plutarchus in vita illius: vbi & rationem eius legis tradit.

Aſtrorum vi vxores, vel puellas vel anus ducimus.

6 Mirum eſt autem, quod ſcribit Ptolomæos Alexandrinus Quadriparti. lib. 4. cap. item 4. ſtatim poſt principium: Quòd ſi in altera duarum quartarum Luna permaneat in natiuitate viri, tunc in iuuentute matrimonium contrahet, vel poſt ſuorum annorum plenitudinem iuuenculam vxorem accipiet. Sin autem in altera duarum occidentalium occiderit, tardè vxorabitur, vel ſibi vetulam ſubarrabit. Sed & Iulius Firmicus Aſtrono. libro 5. capite 1. Si in Piſcibus horoſcopus fuerit inuentus, & in Leone fuerit occaſus, cum anu matrimonium copulabit, aut cum vidua. Et eodem lib. 5. c. 3. Dabit Saturnus in Ariete poſitos viduã, aut ab alio ſtupratam. Et iterum: Si Saturnus ad Virginis ſignum acceſſerit, viduam ſortietur vxorem. Et vide, quæ etiam dicam infrà, num. 29. nec eſt quod ſibi, in fin. & num. 35. nec tamen hinc.

7 Sed & ſicuti viduas & ætate grandiores fœminas non debemus aſſumere in vxores, ita & illud quoque maximè cauendum eſt, vt & è noſtris monet Cepol. in l. præcipimus. nom. 7. ff. de ædili. edict. ne ſeniores & prouectæ ætatis viri matrimonium capeſſant, præſertim cum puellis & iunioribus, niſi velint ſe ludibrio, contemptos, faſtidio eſſe vxoribus: quæ cùm nihil magis cupiant (earum tenera, atque ebulliente & feruida ætate hoc ipſum imprimis deſiderante) quàm matrimoniali operi frequenter incombere, ſuo ſe voto fraudari (repugnante è diuerſo nimirum ætate virorum) impatienter ferunt. Senes enim non ſunt apti paleſtræ venereæ, parúmque diligentes fundum vxorium colere poſſunt: cùm ſenectus frigida ſit, & ſicca, vt ſcripſit Ariſtoteles in eo libro quem de Longitudine & breuitate vitæ compoſuit, & lib. 5. de Generatione animalium, cap. 4. & alibi ſæpe, & Hippocrates Aphor. lib. 1. cap. 14. & Galen. lib. 5. de Sanitate tuenda, non ſemel, & de ſubſtantia virtutum animalium, lib. 10. & lib. item 1. de Accidenti & morbo, & lib. de Temperamentis, & lib. cui titulus eſt, corporis temperaturam ſequi animi mores: vbi prætereà dicit, ſenectutem exanguem eſſe. Ruſúmque in 2. Tech. c. 20. quem locum explanans Haly Rodoan, dicit, quòd omnis complexio conuertitur in fine ætatis ad complexionem frigidam, & ſiccam. Paulus Ægineta lib. 1. cap. 23. & Auicenna lib. 1. fen. 1. doct. 3. cap. item 3. Iohannitius in Iſagog. cap. 10. de qua re longè etiam latéque diſputat Iacobus Foroliuienſis in eundem ſecundum librum Techn. Gal. quæſtionibus. 41. quæſt. & è noſtris huc quoque affirmat Lucas Pen. in l. 2. col. quoque 2. C. de Primi. libro 12. & Domi. in proœmio libro 6. in 6. quem librum: vbi ex autoritate Phyſicorum, ſenectutem comparat Autumno, qui frigidus eſt, & ſiccus. Hincque illud Virgilij libro 5. Æneidos:

Senectus Autumno comparatur.

Seniores ne matrimoniũ capeſſant.

Senectus frigida & ſicca.

— Sed enim gelidus tardante ſenecta
Sanguis hebet, frigéntque effœta in corpore vires.

Et libro 8.

Sed mihi tarda gelu, ſæclíſque effœta ſenectus
Inuidet imperium. —

Nam Parmenides apud Stobæum Serm. 112. dicebat γῆρας γίγνεσθαι ἀπὸ τῆς τοῦ θερμοῦ ἀπολείψεως: Id eſt, Senectutem ob caloris defectum fieri. Siccitatem autem ſatis probat aſperitas & ſqualor cutis. Vnde à

Senectus ex caloris defectu.

Græcis vocantur γέροντες, vt tradit Plutarchus libro Sympoſiacon. 3. c. item 3. non quaſi, εἰς γῆν ῥέοντες, id eſt, in terram fluentes, ſed quaſi γεηροὶ id eſt, terreſtres. Et hanc quoque ſiccitatem planè adſtruunt, qui ſenectutem exanguem ac ſanguine exhauſtam dicunt, vt diximus ex Galeno. Cui concinit Silius libro ſecundo:

Senectus exanguis.

— Exanguéſque merendo
Stant prima inter ſigna ſenes.

Et Lucanus lib. 5.

Vos deſpecta ſenes, exhauſtáque ſanguine turba.

Frigiditatem autem ſenectutis euidenter adſtruunt, qui & eam hyemi comparant, vt Eratoſthenes & Patrocles apud Stobæum Sermon. 113.

Senect. & hyemi comparatur.

8 Porrò autem ſiccitas & frigiditas res ſunt maximè contrariæ & voluntati & potentiæ coeundi, quàm calido & humido (quemadmodum omnes rerum ſcriptores naturæ aſſerunt) conſtare certum eſt. Et vt ſcribunt Gale. lib. 6. de Sanitate tuenda, & Paulus Ægineta lib. 1. cap. 35. Veneri natura calida & humida idonea eſt: de quo & nos latiùs poſtea dicemus in 6. Lege connubiali, nu. 150. incip. at calor. Ideóque Iuuenalis Saty. 10. loquens de ſenectutis incommodis,

Siccitas & frigiditas coitus maximè aduerſantur.

— Coitus iam longa obliuio: vel ſi
Coneris, iacet exiguus cum ramice neruus:
Et quamuis tota palpetur nocte, iacebit.

Ex quo eſt & illud Martialis lib. 11. Epigram. 82.

Cum ſene cõmunem vexat ſpado Dindymus Aeglen:
Et iacet in medio ſicca puella toro.
Viribus hic operi non eſt, hic vtilis annis,
Ergo ſine effectu prurit vterque labor.
Supplex illa rogat pro ſe miſeriſque duobus:
Hunc iuuenem facias, hunc Cytherea virum.

Ouidius autem lib. 1. Elegi.

Quæ bello eſt habilis, Veneri quoque conuenit ætas.
Turpe ſenex miles, turpe ſenilis amor.

Senes in Venerem ignaui.

Et ſubdit:

Quos petiere duces annos in milite forti,
Hos petit in ſocio bella puella viro.

Quam ſimilitudinem ſecutus Flor. noſter in l. inuiti. ff. de teſti. dicit, quòd quemadmodum is, qui quinquageſimumquintum annum natus eſt, bello non eſt idoneus, ideóque vacationem militiæ obtinet, vt dicit voluiſſe gl. in l. 2. C. de his qui non imple. ſtipen. lib. 10. ita nec idoneus eſt rei vxoriæ. Et ad hoc dicit eam gl. eſſe notandam. Quibus conſonat illud Virgilianum lib. 3. Georg.

Frigidus in Venerem ſenior, fruſtráque laborem
Ingratum trahit: & ſi quando ad prælia ventum eſt,
Vt quondam in ſtipulis magnus ſine viribus ignis,
Incaſſum furit. —

9 Agatho in Platonis Sympoſio, recenſet Cupidinem Deorum omnium maximè iuuenem eſſe, eiuſque rei argumentum affert, quòd ſenectutem fugit, eámque natura odit: iuuenibus autẽ ſe miſcet, atque ſit vetus prouerbium: Simile ſimili ſemper hæret. De qua re etiã loquens Tzetzes hiſtor. Chil. 5. c. 150.

Cupido omnium Deorũ maximè iuuenis.

Νέον δὲ τοῦτον γράφουσι συνάμα καὶ ὡραῖον,
ὡς τοὺς ὡραίους, καὶ ἐρᾶν ... φύσει.

Iuuenem autem hunc pingunt, ſimul & formoſum;
Volunt quòd amari & amare deceat iuuenilẽ ætatem.

Scribit idem Plato de Republica lib. 1. circa initia, quòd ſenectute libidines reſtinguuntur, & in ea ætate pax eſt, & libertas à rebus venereis. Quem locum imitatus Cicero de Senectute ita inquit: O præclarum munus ætatis ſiquidem id aufert à nobis, quod eſt etiam in adoleſcentia vitioſiſſimum, de voluptatibus enim venereis potiſſimùm loquitur. Et è noſtris Archid. in c. tanta. 86. diſt. dicit, quid

Senecta libidines reſtinguuntur.

ſenectus à voluptatibus liberat, impudentiſſimis dominis: imponítque modum libidini. Cuius rei text. eſt in c. fraternitati. 34. diſt. vbi ætas ſenilis futuræ incontinentiæ ſuſpicionem aufert, & in c. cum in iuuentute, de præſumpt. vbi ſcribitur, quòd labes huiuſmodi libidinis, quæ nonnunquam in iuuentute contrahitur, in ſenectute frequentiùs expiatur. Hincque illud Baſilij illius Magni, ἡ ἐν γήρᾳ σωφροσύνη, οὐ σωφροσύνη, ἀλλ' ἀκολασίας ἀδυναμία, id eſt, Continentia in ſenectute, non continentia eſt, ſed libidinis impotentia.

De ...

10 Sophocles autem iam vetulus à quopiam interrogatus, poſſétne congredi cum muliere: Bona verba, inquit, ò homo: nam liber iam ſum factus, & ab inclementibus iſtis & furioſis dominis aufugi ætatis beneficio. Autor Plutarchus in libello περὶ φιλοπλουτίας, id eſt, de cupiditate diuitiarum. iterúmque in lib. εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, id eſt, num ſeni gerenda Reſpubl. Huius verba Græca hæc ſunt, ὁ γὰρ Σοφοκλῆς ἄσμενος ἔφη τὰ ἀφροδίσια γεγηρακὼς ἀποπεφευγέναι, καθάπερ ἄγριον καὶ λυττῶντα δεσπότην. Quod & Plato ſtatim in princ. lib. 1. de Rep. & Tullius lib. de Senect. & Valerius Maximus lib. 4. cap. 3. Philoſtratus in vita Apollonij Tyanæi, lib. 1. Clemens Alexandrinus lib. Pædago. 2. cap. 10. & Marcellinus ad eundem propemodū tradiderunt. Quanquam ſcio Athenæum & Hegeſandrum tradidiſſe, Sophoclem ipſum iam ſenem Theoridem & Archippen deperiiſſe.

11 Sed vt redeamus ad principale noſtrum inſtitutum, ſuperioribus concinit illud Flacci Tibulli antiqui Poëtæ Comici, in fabula, cui Helenam nomen poſuit, apud Fulgentium de Vocum antiquarum interpretatione,

Tūne amare audes edentule, & capularis ſenex?

Illius quoque alterius Comici Plauti in Mercatore,

Tun', capite cano amas ſenex nequiſſime?
Si vnquam vidiſtis pictum amatorem, hem illic eſt.

Et paulò pòſt:

Nam meo quidem animo vetulus decrepitus ſenex
Tantundem, quaſi ſit ſignum pictum in pariete.

Vidua dicitur quæ maritum ſenem habet, aut aliàs inutilem.

Proinde apud eundem autorem in Milite Palæſtrio luculenter dicit, adoleſcentulam mulierem eſſe & nuptam & viduam, quæ ſeni nupta eſt.

Priuilegia viduarum huiuſmodi fœminis competunt.

Statuta loquentia de viduis habēt locum in iſtis.

12 Nam licet ea verè nupta ſit, tamen cenſetur eſſe vidua, cùm maritum habeat ſenem, ideóque inutilem ex ſententia Accurſij in l. vlt. C. ad leg. Faui. de plagia. Id quod Bald. ibi trahit ad priuilegia conceſſa viduis, vt videlicet huiuſmodi mulieribus competant, quæ habent maritos inutiles: quod multum notandum eſſe Iaſon dicit in repe. l. ſi is qui pro emptore, col. 53. verſ. adde quod Ioan. de Lig. ff. de vſuc. Illam autem gloſ. dicit valde ſing. Alex. in addit. Bar. in l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pig. act. & conſi. 104. ſtatutum loquens, lib. 1. & Barb. conſil. 46. ſcripſit præclarè, colum. 1. lib. 1. & in tract. de præſtantia Cardinalium, par. 1. q. 12. col. 1. vbi & hoc dicit procedere in ſtatutis loquentibus de viduis: quod & idem dicit Fel. in c. ſignificantibus, col. 3. de offic. & pot. iudic. deleg. Sed & illam glo. ſequitur Iaſ. in l. ſi dari, circa medium. ff. de verb. oblig. & Fran. Pur. in l. 1. col. 7. verſic. ex quo dicto. ff. de iuriſd. omn. iudic. Et hoc certè confirmat text. in c. inter corporalia, extrà de tranſlat. prælat. vbi Eccleſia dicitur viduata ſponſo, id eſt, Epiſcopo, quæ habet Epiſcopum inutilem: quod ibi Bald. etiam trahit ad mulierem, quæ habet maritū inutilem. Húcque ſpectat, quod apud Ouidium Deianira ſe viduam eſſe profitetur, quoniam nullas ex marito Hercule oblectationes referebat, cùm ferè ſemper longiùs abeſſet:

Deianira ſe viduam dicebat.

Vir mihi ſemper abeſt, & coniuge notior hoſpes,
Monſtráque, terribiles perſequitúrque feras.
Ipſa domo vidua votis operoſa pudicis
Torqueor, infeſto ne vir ab hoſte cadat.

Licèt enim ibi vidua, ad domum referatur, tamen non ob aliud domum viduam vocat, quàm quòd ipſa vidua eſſet ob mariti abſentiam. Et Plautus in Sticho Penelopen, quæ diutiùs marito ſuo caruerat, viduam quoque appellat:

Penelope vidua.

Credo ego miſeram fuiſſe Penelopen ſoror ſuo
Ex animo, quæ tandiu vidua viro ſuo caruit.

Et Seneca Tragœdiographus in Agamemnone:

Decem per annos vidua reſpiciam virum?

Ibi enim Clytemneſtra loquitur de Agamemnone marito.

13 Sed vt ad inſtitutum negotium redeamus, Euripidis ſententia eſt, in Danae, apud Stobæum c. 49.

Καὶ νῦν παραινῶ πᾶσι τοῖς νεωτέροις,
Μὴ πρὸς τὸ γῆρας τοὺς γάμους ποιουμένους
Σχολῇ τεκνοῦσθαι παῖδας. οὐ γὰρ ἡδονή,
Γυναικί τ' ἐχθρὸν χρῆμα πρεσβύτης ἀνήρ.

Et nunc iuuenes adhortor omnes,
Ne in ſenectute nuptias celebrantes
Vix liberos procreent. Nec enim voluptas eſt,
Sed res inimica mulieri ſenex vir.

Senex vir, inimica res vxori.

Et poſt pauca:

Πικρὸν νέᾳ γυναικὶ πρεσβύτης ἀνήρ.
Amarus iuueni vxori ſenex maritus.

Homerus autem longo antè tempore ſatis docuerat, nihil oblectationis, nihil voluptatis eſſe mulieri in ſene marito. Nam cùm aliquando incidiſſet in mulieres, quæ Cereri ſacrum faciebant in triuio, vnáque ex iis iuſſit illū faceſſere, ille indignatus hæc in eam cecinit, vt tradit Herodotus in vita illius:

Κλῦθί μοι εὐχομένῳ κουροτρόφε, δὸς δὲ γυναῖκα
Τήνδε νέων μὲν ἀνήνασθαι φιλότητα καὶ εὐνήν,
Ἡ δ' ἐπιτερπέσθω πολιοκροτάφοισι γέρουσιν,
Ὧν ὧραι μὲν ἀπημβλύνθησαν, θυμὸς δ' ἔτι μαίνει.

Quæ quidem ita non infeliciter vertit Conradus Hereſbachius:

Audi flaua Ceres, precor, hoc mihi perfice votum:
Hanc nunquam iuuenis matronam iunge marito:
Sed tremulo ſit nupta ſeni, cui vertice cani
Funduntur crines, gelida ſuperante ſenecta:
Is cupiat tantùm, effœto nil corpore poſſit.

Tanquam ſcilicet maius malum non potuiſſet Homerus ei mulieri imprecari, quàm vt ſeni viro nuberet.

14 Plutarchus autem problematōn cap. 85. quærit, cur menſe Maio Romani vxores non ducant: cuius rei hanc inter cæteras rationem affert, quòd Maius à maioribus natu appellatus eſt. Iunius à iunioribus. Nuptiis verò accommodatior eſt iunior, ſcribente, vt ſubdit, Euripide in Andromache: licèt is locum non adſcribat,

Rom. vxores menſe Maio non ducunt.

Ἀλλ' ἢ τὸ γῆρας τὴν Κύπριν χαίρειν ἐᾷ,
Ἥ τ' Ἀφροδίτη τοῖς γέρουσιν ἄχθεται. Id eſt,

Verùm ſenecta iubet valere Cypridem:
Et ipſa rurſum infenſa ſenibus eſt Venus.

Vel ſic propemodum ad verbum,

Sed aut ſenectus Venerem valere iubet,
Aut Venus ſenibus moleſta eſt.

Proinde, vt ſubdit Plutarchus, abſtinent nuptiis, Iunium expectantes, qui Maium deinceps protinus excipit. Cuius etiam ceremoniæ meminit Ouidius lib. 5. Faſtor. Sed & illius ſententiæ Euripidis meminit & ipſe Plutarchus in lib. Num ſeni gerenda ſit Reſpublica. Cæterùm idem ipſe in Solone ſcribit, Dionyſium Tyrannum iam vetulum, cùm rogaretur à matre, vt quandā ex ciuibus in matrimonium acciperet,

Dionyſij ſenis ad nuptias rogati reſponſum.

Digitized by Google

acciperet, reſpondiſſe: Ciuitatis quidem leges abrogari à tyranno, naturæ autem leges cogi nullo modo poſſe, ſi præter ætatem vxori ſe iunxerit. Hanc autem abſurditatem ac deformitatem ſibi in ciuitatem minimè inducendam videri. Nec permittendum, vt affinitates alieno tempore fierent, quæ neque gratiæ quippiam, nec officij, nec finem nuptiarum eſſent habituræ. Verùm in ſenem, qui ducit puellam, à diligente principe, aut legumlatore id optimo iure queat dici, quod in Philoctetem dictum memoratur: Quàm bene igitur nubere potes miſer, ac habitans in thalamo diuitis vetulæ, vt perdices, ea concubitu te pinguem comperiens, tranſibis ad ſponſam viri indigentem. Ita enim legitur vulgò in noſtris codicibus Latinis, & quidem corruptè, vt & Græci quoque codices quotquot hactenus vidimus, corrupti ſunt: ſed ita tamen, vt facilè ex iis intelligas, non Dionyſium ipſum à matre rogatum vxorem accipere, ſed matrem ipſam virum ducere voluiſſe, eíque Dionyſium illud dixiſſe: Τὺς μὲν τῆς πόλεως νόμους λελυκέναι τυραννῶν, τὺς δὲ τῆς φύσεως, ὐκ ἔτι δυνατὸς βιάζεσθαι, γάμους νυμφαγωγῶν παρ' ἡλικίαν. Cui planè conſonat, quod tradit ipſe Plutarchus in Apophthegmatis, nempe Dionyſium ipſum matri ſuæ præter ætatem nubere cupienti dixiſſe, Ciuilia quidem iura violari poſſe, naturæ autem minimè. Athanaſius (ſiue is eſt Theophylactus) enarrans illam Pauli ad Hebræos poſtremo.c. ſententiam, quâ protulit honorabiles nuptias in omnibus: Nuptiæ (inquit) ætate prouectioribus minùs conueniunt. Et Claudianus in Carm. de nuptiis Honorij & Mariæ, à domicilio Veneris ſubmouet & excludit ſenium:

Hos inter petulans alta ceruice iuuentus
Excludit ſenium.

Ciceroni probro datum, quòd ſenex puellam duxiſſet.

Non iniuria igitur probro datum eſt Ciceroni, quòd ſexagenarius Publiam virginem vxorem duxiſſet: quod excuſare volens Tyro libertus illius, idcirco id factum fuiſſe tradidit, vt æs alienum, quo maximè obruebatur, diſſoluere poſſet: erat enim Publia opulentiſſima. Cuius rei meminit Plutarchus in vita illius. Sed & Pompeius ob id reprehenſus eſt, quòd iam in ætatem vergens, duxiſſet Corneliam Metelli Scipionis filiam, & iuuenem, & multis amoris gratiis dotatam, filióque ipſius magis copulandam, vt & ipſe Plutarchus tradit in vita illius.

Venus & Saturnus repugnantes.

15 Hæc autem haud dubiè palam adſtruit Aſtronomica ratio. Venus enim præſes rei vxoriæ, & Saturnus ſenectutis antiſtes, vt Aſtronomis placuit, omnium maximè ſunt inter ſe inimici, ſibique è diametro repugnantes, & diuerſi. A quo non longè diſſidet, quod prodit Proculus Platonicus Philoſophus, ætatum ordinem ſequi ordinem vniuerſi, planetarúmque rationem. Septimam autem, & eam quidem poſtremam, Saturni conſequi poteſtatem: in qua naturæ conſentaneum eſt, à generatione ſequeſtrari, & à corpore abiungi alteram & incorpoream vitam affectando. Nam decrepitos inuadens Saturnus, implet naturæ ſuæ malis, frigiditate, pigritia, & triſtitia querula. Quod & à Marſilio Ficino inter Platonicos non poſtremo, annotatum eſt: vt non immeritò cecinerit, quiſquis is fuit apud Græcos,

Γέρων ἐραστὴς ἐσχάτη κακὴ τύχη.

Senex amator miſerrimus.

Quo ſignificatur, extremam ſortem malorum eſſe ſenem amatorem. Cui concinens Menander apud Stobæum Serm. 113.

Οὐκ ἂν ποιήσει' ἐρῶντος ἀθλιώτερον
Οὐδὲν γέροντος πλὴν ἕτερος γέρων ἐρῶν.

Ὡς γὰρ ἀπολαύειν βούλεθ' ὧν ἀπολείπεται
Διὰ τὸν χρόνον, πῶς οὗτος οὐκ ἔστ' ἄθλιος;

Nil miſerius eſſe poteſt amante
Sene, niſi alius ſenex amans.
Nam qui frui cupit rebus à quibus arcetur
Propter tempus, quomodo ille non miſer eſt?

Et Ariſtophanes in ἐκκλησιαζούσαις, id eſt, cõcionantibus, vbi inducit Blepyron ſenẽ hæc conquerẽtem:

Οἴμοι κακοδαίμων, ὁ γέρων ὢν ἠγόμην
Γυναῖκα. —

Heu mihi infelici, qui ſenex exiſtens, duxi
Uxorem. —

16 Et Mimnermus, aut vt alij vocant, Mnimermus, Smyrnæus ſiue Aſtypalæus, apud Stobæum Sermo. 61. *De eadem re.*

Κρυπταδίη φιλότης, καὶ μείλιχα δῶρα, καὶ εὐνή,
Ἄνθεα οἱ ἥβης γίγνεται ἁρπαλέα,
Ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξὶ ἐπεὶ δ' ὀδυνηρὸν ἐπέλθῃ
Γῆρας ὅ, τ' αἰσχρὸν ὁμῶς, καὶ καλὸν ἄνδρα τιθεῖ,
Καὶ μὲν φρένας ἀμφὶ κακαὶ τείρουσι μέριμναι,
Οὐδ' αὐγὰς προσορῶν τέρπεται ἠελίου.
Ἀλλ' ἐχθρὸς μὲν παισίν, ἀτίμαστος δὲ γυναιξίν
Οὕτως ἀργαλέον γῆρας ἔθηκε θεός.

Id eſt, ex Geſneri verſione:

Amor occultus, & blanda munera, & lectus,
Rapida carpendi ſunt iuuentutis flores
Viris & mulieribus: vbi verò moleſta ingruerit ſenectus,
Quæ pulchrum etiam virum reddit informem,
Semper tum graues animum rodunt curæ:
Nec ſolis aſpectu delectatur ſenex.
Oderunt illum pueri, contemnunt mulieres,
Adeò miſeram Deus ſenectutem fecit.

Deſpuere aduerſus incantationes, & alia id genus.

17 Hincque illud Tibulli lib. 1. Eleg. 2. ad fin. de ſene amatore loquentis,

Hunc puer, hunc iuuenis turba circumtegit arcta:
Deſpuit in molles & ſibi quiſque ſinus.

Veluti rem hanc monſtroſam, & in vltimas terras aſportandam cenſeat. Sic enim deſpuimus comitiales morbos, id eſt, contagia regerimus, & faſcinationes repercutimus, & alia quæ ſequuntur apud Plinium lib. 28. cap. 4. quibus oſtendit maximas vires ineſſe in huiuſmodi in ſinum exputationibus. Nam & idem Plinius lib. 10. c. 23. in fin. tradit ipſum comitialem morbum deſpui ſuetum. Vnde etiam Plautus in Captiuis,

TYN. Et illi iſthic qui inſputatur morbus, interdum venit:
Proin tu ab iſthoc procul recedas AEGIO. Vltrò iſtum à me. ARI. Ain' verbero?
Me rabioſum, atque inſectatum baſtis meum memoras patrem;
Et eum morbum mihi eſſe, vt qui me opus ſit inſputarier.
AEGIO. Ne verere, multos iſthic morbus homines macerat,
Quibus inſputare ſaluti fuit, atque his profuit.

Sed & ipſe Plinius libro. 25. cap. vlt. ſcribit Senecionem herbam, quæ à Græcis ἠριγέρων dicitur, ſi quis ferro circumſcriptam effodiat, tangátque ea dentem, & alternis ter deſpuat, ac reponat in eundem locum, ita vt viuat herba, dentem eum poſtea non doliturum. Idem libr. 26. cap. 9. Experti, inquit, affirmauêre plurimum referre, ſi virgo imponat nuda, ieiuna ieiuno, & alternis ter deſpuat, & manu ſupina tangens dicat, Negat Apollo peſtem poſſe creſcere, quam nuda virgo reſtinguat: atque ita retrorſa manu ter dicat, totieſque deſpuant ambo. Idẽ lib. 27. cap. 12. ad fin. tradit, circa Ariminum herbam reſedam naſci, quæ collectiones & inflammationes

omnes diſcatiaſtur, modò quædam carmina ibi adſcripta ter pronuncientur, & toties deſpuatur. Et lib.3.c.22. ſcribit huiuſmodi exputationes mederi ſuruncalis. Ex quibus quoque eſt illud Catulli Epigram.47.ad Licinium:

Nunc audax caue ſis, precéſque noſtras
Oramus,caue deſpuas ocelle.

Idem illud Perſij Saty.4.

Eſt prope te ignotus,cubito qui tangat,& acrè
Deſpuat in mores.—

Claudianus quoque Panegyr.7.in eundem ſenſum dixit, Mores deſpuere pro auerſari & abominari.Et ex Græcis ſcriptoribus Theocritus,

Ὡς μὴ βασκανθῶ δὲ, τρὶς εἰς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον.
Ne quis me faſcinaret,ter meum in ſinum deſpui.

Huc item reſpicit illud Plauti in Aſinaria.

Téque obſecro hercle,vt quæ locutus es, deſpuas.

Sed & morbus alios, vt curentur, deſpuendos monet Marcellus Burdigalenſis, videlicet glandulas, cap.15.

Senes loquaculi.

18 At dicet,ſenes quiſpiam loquaculos, vt ſunt fermè omnes, ſi Plutarcho Problematon ſympoſiacorum Decade 1.c.2.& Euſtathio in Cœnis Macrobianis lib.6. credimus, imò ſi Tullio ipſi in Catone maiore:cuius hæc verba ſunt:Senectus eſt natura loquacior,ne ab omnibus eam vitiis videar vindicare. Atque etiam Plauto in Mercatore, qui eos garrulos dicit. & Ariſt.lib.2. Rhetoricorum, cap.13. vbi & huius rationem reddit. Et Iſocrati in Panathen.& Homero lib.2. Iliad.vbi Iris id Priamo ſeni exprobrat,dicet(inquam)ſenex maritus, Quod opere non potero perficere, verbis quidem tenúmque & hiſtorum antiquarum narrationibus compenſabo, quibus aures & animum vxoris demulcebo,a coitúſque cogitatione auocabo.Cui illud tantùm reſpondebo, Non admodum placere mulieribus illud Homericum de ſenibus lib.3.Iliados:

Γήρᾳ δὴ πολέμοιο πεπαυμένοι, ἀλλ᾽ ἀγορηταὶ
Ἐσθλοί.—
Iam ob ſenium bello deſueti,at dicere tantùm
Egregij.—

Illud item eiuſdem libro.4. eiuſdem operis de Tydei filio:

Χείρω μάχῃ, ἀγορῇ δέ τ᾽ ἀμείνω.
Inferiorem pugna,ſed dicendo priorem.

Quæ & ipſa trahit Eraſm.ad ſenes libidinoſos. Aut etiam ſimile illud Virg.lib.11.Æneid.

— Lingua melior,ſed frigida b lo
Dextera.—

Quoniam vt apud ipſum Homerum libr. eiuſdem Iliados 16.dicit Patroclus:

Ἐν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου, ἐπέων δ᾽ ἐνὶ βουλῇ·
Τῷ οὔτι χρὴ μῦθον ὀφέλλειν, ἀλλὰ μάχεσθαι.
Momentum pralij in manibus eſt,conſilij in verbis.
Ea propter non loquacitate nunc opus eſt, ſed pugnacitate

Ex quo & illud Virgilianum lib.10.Æneid.

— Sed non & Troius heros
Dicta parat contra: iaculum nam torquet in hoſtem.

Quem imitatus Silius lib.5.

At contrà non dicta Libys,ſed feruidus haſtam
Perlibrat.—

Ante vtrunque Plautus in Truculento ita facit Stratophanem militem loquentem:

Ne expectetis, ſpectatores, meas pugnas dum prædicem.
Manibus duella prædicare ſoleo, haud in ſermonibus.

Vbi facto eſt opus, verba nō ſufficiunt.

Et vt cum noſtris loquar, vbi facto opus eſt, verba non ſufficiunt. Ad quod allegant tex. in cap.1. vbi etiam eſt bona gl.ext.de eo qui mit.in poſ.& in l. qui decem.§.1.verſic.idem reſponſum.ff.de ſolut.& l.ſeruus ſi hæredi.in fin.ff.de ſtatulib.& in l.1.§.hæc autem verba.ff.quod quiſque iur. vbi no.Iaſ.in 4.no. adducítque concord.quas ibi videre licet.Sed vtrum text.non omiſerim omnium in eam rem elegantiſſimum,in l.1.§.tuliſſe.ff.de S.C.Sylian.vbi ita ſcribitur.Non tamen, qui clamore vſus eſt, auxilium tuliſſe videtur. Quid enim,ſi cùm poſſet manu depellere à domino periculum,ille clamorem inanem elegit?Sed & illud dictum vſurpauit glo.in cap. paſtoralis.in gl.vlt.de offi.ordi.& in cap.vt circa.in verbo, præſtito. de elect.lib.6. Pet. Anch.conſil.235.prima facie dicerétur.in princ.& conſil.330. viſa facti narratione.colum.2. verſic.ad propoſitum. & conſil.331. viſis diligenter actis,poſt princ.& Alex.in l.ſi mora. colum.2.ff.ſol.matr.& conſil.190.in cauſa Strazorotorum.colum.4. verſic.& ſi diceres. in fin.& ſeq.vbi ad hoc multa adducit,& conſil.44.eximie Doct.col. vlti.libro.7.& Hipp.Marſi.qui & in eam rem pleraque affert,quæ de induſtria omitto, in lege,qui falſa,colum.8. verſic. vlt. ff.de falſi, & noſtri D. ſæpe. Et vt ſolent dicere Germani, referente Bebelio, Verba non implent marſupium. Et Plautus in Epidico:

Verba nō implent marſupium.

Nam quid igitur te mihi eſſe retulit
Beneficium oratione,ſi ad rem auxilium emortuū eſt?

Et Terentius in Adelphis:

Neque tu verbis ſolues vnquā,quod mihi malè feceris.

19 Sed & ſi forte fortuna contingat, vt vir ſenior cum vxore congrediatur: neque enim impoſſibile eſt,cùm nemo ſit adeò ſenex, quin aliquando calere poſſit,vel natura,vel arte,vt dicit gl.in c.nuptiarum. in verbo, in quibuſdam. 27.q.1. & ſenes interdum aliquo beneficio mouentur ad coitum, vt dicit gl.in cap.2. extrà de frig.& malefi. Id quod confirmat Pauli Silentiarij Epigr.lib.7.

Senectus non omnino arcet à Venere

Ἡ πρὶν ἀμαλδύνουσα καὶ ὀφρύσιν ἰνδαλλομένη
Οἰστροφόρου Παφίης ζευγμάτων ἀντιπάλου,
Τοξοφόρου βελέεσσιν ἀνίκητος, ἡ πρὶν ἐρώτων
Ἀχθομένη Κύπρης μαρναμένη
Δέξο μεγαυχήεσσα, τεοῖς ὑπὲρ Παλλάδος ὤμοις
Ναὶ πιών, ἢ τὸν πάρος ...
Quæ prius iuuenis ſapienter temnere leges
Quondam prædulces,ô Venus alma,tuas,
Spicula carminorum vitare adoſtus amorum,
En mea colla ſenex ſub iuga mitto tua.
Victa iacet Pallas magis hac cape læta trophæa,
Aurea quàm paſtor cùm tibi mala dedit.

Horatius autem lib. Carm.4. Ode 1.conqueritur Venerem, quam iam diutiùs intermiſerat, in ſenectute ſibi rurſum bella mouere:

Intermiſſa Venus diu
Rurſus bella moues, parce precor, precor,
Non ſum qualis eram,&c.

Quin & Plinius lib.21.cap.item 22. ſcribit Scandicem herbam marceſcentes ſenio iam coitos excitare. Licet igitur (vt repetam) ſenes aliquando moueantur ad Venerem natura,vel arte:tamen aut ſunt ſeminis expertes: aut ſi quod habent, eſt agonon, id eſt, ſterile, non prolificum, non genitale, ſine gignitiuum, vt ita loquar, propter inutilis excrementi permiſtionem, quia eorum natura non ſatis poteſt concoquere. Autores Ariſtotel. libro primo de Generatione animal. cap.18. & Galen. circa initia libro ſecundo de Sanit. tuenda,inquiens in hunc fermè ſenſum: Labor, cibus, potus, ſomnus, omni ætati communia. Venus verò ætate tantùm florentium eſt:quæ autem hanc vel præcedunt ætates, vel ſequuntur,aut planè ſemen non effundunt,aut certè infœcun

Semen ſenum ſterile.

Digitized by Google

inſœcundum, aut malè ſœcundum emittut. Quod & affirmat Albernis Magnus libr. de Animalibus 5. tra. 2. cap 1. & lib. 10. trac. 2. cap. 1. Et hinc ſenectus effœta, id eſt, gignendi vi & poteſtate deſtituta, & exhauſta, à Virgilio dicitur illo verſu ſuprà citato:

Senectus effœta.

Sed mihi tarda gelu ſeclique effœta ſenectus.

Lex Papia Poppea. Sexagenarij vxorem ne ducant.

20 Ideóque lege Papia Poppea (ita enim legendum eſt, non Pompeia) à Tiberio Cæſare edita, cautum eſt, ne ſexagenarij vxorem ducerent, tanquam ad generandum minimè idonei. Autor Tranquillus in Claodio, & meminit Seneca in libris Moralis Philoſophiæ, & Lactantius lib. 1. cap. 16. & Imperator noſter in l. pen. C. de nop. quam & ita intelligit Raph. Fulg. conſil. 212. quædam mulier, col. 2. verſic. in primo videtur, vbi ex hoc in pulchro caſu conſuluit. Ex quo & alibi ſancitum eſt, ne minor ſit 66. annis, qui arrogat, quoniam magis liberorum procreationi ſtudere debet l. ſi paterfam. §. vlt. ff. de adopt. tanquam poſt huiuſmodi ætatem, huius rei vacationem natura ipſa dederit. Et apud Plautum in Mercatore hanc legem præſcribunt adoleſcentes ſenibus:

Annos natus ſexaginta qui erit, ſi quem ſcribimus
Seu maritum, ſiue hercle adeo cœlibem ſcortarier,
Cum eo nos hic lege agemus. —

Natura ſummæ cupida ſimilis noſtri gignendi.

21 Ergo ſi huiuſmodi prouectioris ætatis viri vxores ducant, eáſque minimè impregnant (quod vtique ſæpius vſu eueniet) hoc certè vxores moleſtiſſimè patientur. Nam cùm ſemper aliàs, nihil æquè dictet natura, quã aliud, quale ipſum eſt, producere, vel Ariſtotelis teſtimonio lib. 1. Oeconom. cap. 1. & lib. 2. de anima, & alibi ſæpe. Nititur enim ſummis viribus inſita poteſtas, vt ſe ad effigiẽ quandam & imaginem immortalitatis, & diuinitatis componat: vt quoniã corruptioni obnoxium idem numero animal, nequit perſeuerare, ortu vicario, mortalitati, qua fieri poteſt ratione, admoliculetur, ac velut tibicinis præfultam ab occaſu vindicet. In quam ſententiam Nico. Lyr. detorquet illud 2. Reg. Ita eſt enim lex Adam Domine Deus. Illod quoque Iob 30. Abſtulit quaſi ventus deſiderium meum. Tum verò maximè in huiuſmodi deſiderium molieris veluti feruntur præcipites. Eſt enim vt ſcribit Plato in Timæo, ad fin. & ex eo repetit Galenus lib. 6. locorum affectorum, cap. 5. vulua matrixque in fœminis animal auidum generandi: & quando procul à fœto per ætatis florem, aut vltrà diutiùs detinetur, ægrè fert moram, ac multùm indignatur, paſsímque per corpus oberrans, meatus ſpiritus intercludit, reſpirare non ſinit, extremis vexat anguſtiis, morbis denique omnibus premit, quouſque cupido amórque quaſi ex arboribus fœtum fructúmve producat. Idque eſt, quod noſtræ leges proclamant, naturam ad hoc mulieres genuiſſe, vt partus ederent, maximámque eis eſſe eius rei cupiditatem. l. ambiguitates. C. de indic. vidui. Et vt alibi ſcribitur, maximum ac præcipuum munus earum eſt, concipere, ac tueri conceptum. l. quæritur. §. 1. ff. de ædil. adi. Et pudor eſt fœminis nuptiarum præmia non habere. cap. pudor. 35. q. 2. Hinc illa vox Rachelis virum alloquentis, Geneſ. 30. Da mihi liberos, alioquin moriar. Et illa quoque Annæ admonitio apud Virgilium libro 4. Æneid.

Vulua generandi auida.

Mulieres in hoc genita, vt partus edant.

Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris.

Nam vt ſcribit Euripides in Phœniſſis:

Καὶ φιλότεκνόν πως πᾶν γυναικεῖον γένος.

Quo ſignificatur, vniuerſum mulierũ genus amans liberorum eſſe: quod non tam de liberis iam natis, quàm de deſiderio pariendi liberos intelligi, declarant verba præcedentia.

Maſiniſſa 86. annorum filium genuit. Cato Cenſor. 80. Vladiſlaus 90.

22 Quòd ſi quiſpiam in hac parte nobis obiiciat Maſiniſſam Numidiæ regem & Catonem Cenſorium, & Vladiſlaum Lituanum regem Poloniæ: quorum ille poſt 86. annos Methymatum (alij legunt Methymatoum, alij Mechium, alij Mathumanoum, alij denique Mathimanum) filium genuit: alter 88. ætatis anno, ex filia Salonis clientis ſui alterum Catonem, auum Vticenſis, procreauit. Huic autem nonagenario duo filij nati ſunt Vladiſlaus & Caſimirus. De prioribus meminerunt Plin. 7. Naturalis hiſtoriæ, cap. 14. & Solinus in Polyhiſtore, cap. 4. & præterea de Maſiniſſa Valerius Maximus lib. 8. cap. 14. & Iulius Florus epitome 50. De poſteriore autem, Æneas Pius in Europa, cap. 25. Si hæc (inquam) quis nobis obiiciat, ſciat hæc pro miraculo, réque memorabili, fuiſſe ſcriptis demandata. Nam quæ rarò eueniunt, vice miraculi habentur. §. quantumcunque, in auth. de Conſul. Sicuti non abſimiliter pro miraculo habetur, ſi mulier quinquagenaria liberos genuerit. l. ſi maior. C. de legi. hær. Igitur non temerè dictum eſt ac ſcriptum à Socin. conſil. 65. ſuper propoſita conſultatione, col. 1. & 2. lib. 3. quòd licèt contingere poſſit, vt octogenarius aliquando generet: qui tamen id non eſt ea communiter accidentibus, certè ſi octogenario cuipiam dicatur natus fuiſſe filius, vt ei ſuccedat, id non præſumetur, nec ei ſuccedet. Quod tamen non huc adſcripſit, quòd ita ſentiam de nato in matrimonio, niſi aliter conſtaret de impotentia mariti.

Rara, vice miraculi.

Octogenario natus filius an ſuccedat.

Senibus maritatis poſthumi ferè naſcuntur liberi.

23 Sed fac illud eſſe veluti ordinarium & propè quotidianum, vt ſenes filios generent: ac certe illud quoque hinc neceſſariò ſequetur, vt vel eos poſthumos habituri ſint, cùm mors à ſenibus longiùs abeſſe non poſſit: vel ſi illis adhuc viuentibus naſcantur, non ſatis temporis eis ſupererit, quo eos educare & inſtituere poſſint. Scitum eſt enim illud Megadori ſenis apud Plautum in Aulul.

Poſt mediam ætatem qui ducit vxorem domum,
Si eam ſenex prægnantem fortuito fecerit,
Quid dubitas, quin ſiet paratum nomen puero
Poſthumus?

Senectus amicitiæ inimica.

Senes intractabiles, moroſi, difficiles.

24 Adde, quòd cùm nihil ſit, quod magis matrimonium deceat, quàm viri & vxoris amicitia, vt ſæpe aliàs diximus, eſt ſenectus veluti amicitiæ inimica. Senes enim ob naturæ deficientis imbecillitatem, his vt plurimum carent, quibus amicitia initur, atque conſeruatur: vtpote cùm ſint intractabiles, moroſi, difficiliſque admodum conuerſationis, quæ ad amicitiam conciliandam plurimùm valet: ſicuti Ariſtoteles tradit lib. 8. Ethic. cap. 6. ita ſcribens: In ſeueris atque ſenibus tantò minus fit amicitia, quantò difficiliores ſunt, & minùs congregationibus gaudent. Hæc enim ad amicitiam maximè ſpectare, & ipſam efficere videntur. Et profectò ex conſuetudine, Veneris incentiua, & æſtus efferueſcunt, dicente Lucretio, Conſuetudo concinnat amorem. Cui concinnens tex. apud nos in c. veniens, extrà de eo qui cogno. conſang. vxoris ſuæ, ita ait: Deinde ex conuerſatione diuturna ſorori puellæ, carnaliter ſe coniunxit. Propterea Apuleius lib. 6. ſcitiſſimè conſuetudinem Veneri miniſtram facit Ad quam etiam ſententiam ſpectat illud Ciceronis in Lælio: Auxit beneuolentiam conſuetudo. Porrò autem moroſos & difficiles, querulóſque ſenes eſſe, præter Ariſtotelem fatetur Tollius, in lib. de Senectute, tamen non tam ad ætatem, quam ad mores id referẽs. Et id paſſim experimur Ex quo Horat. lib. 1. Carminum Ode 9. canitiem moroſam vocat:

Conſuetudo Cupidinis mater. Conſuetudo Veneris miniſtra.

Canities moroſa.

Donec virenti canities abeſt
Moroſa. —

Senes tædio, contemptui, odio, ſunt. 25 Sed & alia ſunt ſenectutis incommoda, ob quę ſenes ipſi ab vxoribus amari haud queunt, ſúntque illis tædio, contemptui, odio: præſertim ſi ſint adoleſceotulæ: qooniam, vt ait Terentius in Hecyra, Odioſa eſt hæc ætas adoleſcentulis, quem è noſtris citat Lucas Pen. in l. 2. col. item 2. C. de primit. libro, *Senectutis incommoda.* 12. Hæc autem incommoda probè nouerat Iuuenalis, ea deſcribens Saty. 10,

Sed quàm continuis, & quantis longa ſenectus
Plena malis! deformem & tetrũ ante omnia vultum,
Diſſimiléмque ſui, deformem pro cute pellem,
Pendentéſque genas, & tales aſpice rugas,
Quales vmbriferos vbi pandit Tabraca ſaltus, &c.

Et poſt pauca:

Vna ſenum facies, cum voce trementia membra,
Et iam læue caput, madidique infantia naſi.
Frangendus miſero gingiua panis inermi.
Vſque adeò grauis vxori, natiſque, ſibique,
Vt captatori moueat faſtidia Coſſo.

Cæcilij quoque antiqui Poëtæ in Hephæſtione ſententia eſt, apud Ciceronem in lib. de Senectute, & Nonium Marcellum ſtatim in prin. lib. de Proprietate ſermonis,

Tum etiam in ſenectute hoc deputato miſerrimum,
Sentire ea ætate eſſe odioſum ſe alteri.

Quibus concinens Mnimnermus apud Stobæum cap. 61.

— Ἐπεὶ δ' ὀδυνηρὸν ἐπέλθῃ Γῆρας,

& reliqua, quæ nos adſcripſimus ſupra num. 15. Et rurſus apud eundem Stobæum cap. 113.

Ἀλλ' ὀλιγοχρόνιον γίνεται, ὥσπερ ὄναρ,
Ἥβη τιμήεσσα, τὸ δ' ἀργαλέον καὶ ἄμορφον
Γῆρας ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτίχ' ὑπερκρέμαται.
Ἐχθρὸν ὁμῶς καὶ ἄτιμον, ὅτ' ἄγνωστον τιθεῖ ἄνδρα.

Sed breue tempus durat inſtar ſomnij.
Iuuentus pretioſa: difficilis autem, deformiſque
Senectus ſtatim imminet capiti
Odioſa ſimul & contempta, quæ virum reddit obſcurum.

Eſtque etiam in idem illa Menandri ſententia c. 113.

Πικρὸν ἔτι θρέμμα γέρων ἐν οἰκίᾳ μένων.
Amarulentus eſt alumnus ſenex domi manens.

Senium pro tædio, moleſtia, odio. 26 Ex quo factum eſt, vt apud antiquos ſcriptores ſenium pro tædio, moleſtia, & odio plerunque poneretur, vt eidem Marcello placet, ad hoc referenti illud Actij in Epinauſimache, Mors amici ſubigit, quod mihi eſt ſenium multò acerrimum. Illud quoque Turpilij in Demiurgo, Quia enim odio & ſenio mihi nuptiæ. Et multa aliorum teſtimonia, quæ, ne prolixior ſim, prudens omitto. Illud tamen Plauti addidero in Sticho,

Hæ res vitæ me ſaturant, mihi diuitia & ſenio ſunt.

Et in Truculento,

Male quod mulier incepit, niſi efficere perpetrat,
Id illi morbo id illi ſenio eſt.

Itémque illud Tullij in oratione pro Milone: Luget Senatus: mœret Equeſter ordo: tota ciuitas confecta ſenio eſt. Nec deſunt, qui ad hunc quoque ſenſum trahant illud Claudiani libro tertio, de Raptu Proſerpinæ,

Ignaui ſenium cognoſcimus æui.

Senectus odioſa. Quibus adſtipulator Homerus, qui lib. 19. Iliados ſenectutem odioſam ſiue moleſtam vocat,

Γήραϊ τε στυγερῷ, &c.

Sordida canities. Adde & ſordidam, ſiue ſordentem, & turpem: quòd amori admodum repugnat. Sic Statius lib. 11.

— *Veteri ſtat ſordida tabo*
Vtraque canities. —

Et libro ſeptimo.

Ecce truces oculos ſordentibus obſita canis.

Et Marullus,

Turpem canitiem pati. *Et turpis.*

Valet donatio facta à ſene marito vxori iuueni. 27 Ex iiſque fit, quòd licèt aliàs non valeat donatio inter virum & vxorem. ff. & C. de dona. inter vir. & vxo. per totum: valet tamen, ſi donet ſenex maritus vxori iuueni, veluti magis compenſans, remunerânſque vxoris ipſius ea ſua ſenectute iacturam, & incommoda, quam gratis tribuens, vt plenè oo. per Doct. in l. ſi voluntate. C. de dot. promiſ. & in l. ſi diuortio. ff. de verb. obl. Ro. conſ. 445. conſultatio præſeos, col. 3. & Guid. Pap. conſi. 112. Nobilis Guicharda, in fin. & Bald. Nouellus in tractat. de dote. §. 10. col. 4. verſic. quid autem ſi talis cum aliis ſimilibus à me alibi copioſè adductis.

Fœmina iuuenes ſenum amplexus refugiunt. 28 Quæ cùm ita ſint, ideo verè cecinit Catullus,

Et ſenis amplexus culta puella fugit.

Et apud Apuleium lib. 5. Aſini aurei, Mulier quædā dolenter queritur, inque primo ſuæ miſeriæ loco reponit, quòd nacta eſſet ſeniorem maritum: At ego (inquit) miſera primùm patre meo ſeniorem maritum ſortita ſum. Dein. &c. Bar. autem noſter in l. Mutianæ, col. vlt. in princ. ff. de condit. & demonſtr. ſcribit vxores iuuenes cupere mortem ſenum maritorum ſolere: quod & ipſum tradit idem Bar. & poſt *Fœminæ iuuenes mortē maritorū ſenum cupiūt.* eum Paul. Caſtr. in l. pater Seuerinam. §. Socrus, eod. titu. ita intelligentes gloſ. ibi ſimpliciter loquentem de vxoribus. Et hinc quoque ſæpius vxorum adul- *Vxores ſenū maritorum, concubitum aliorum expetunt.* teria proficiſcuntur, tum quia cùm mariti ſenes ſint admodum in Venerem ſegnes, vxores ipſæ aliorum concubitum haud renuunt: imò verò ſpontè nec rogatæ, petulanter rogant, quò ſuam, quantum poſſunt maximè, libidinem expleant. Tum quia maritos ſenes minimè diligant, iis, quæ iam dictæ ſunt, rationibus. Ideóque Theognidis ſententia eſt, incommodam eſſe vxorem iuuenem viro ſeni. Neque eam gubernando regi poſſe, vt nauem, neque anchoris detineri, ſed abruptis funibus, ſæpius nocte alium portum petere, id eſt, aliorum concubitum ſectari. Carmen ipſius eſt huiuſmodi:

Οὔτοι σύμφορόν ἐστι γυνὴ νέα ἀνδρὶ γέροντι,
Οὐ γὰρ πηδαλίῳ πείθεται, ὡς ἄκατος.
Οὐδ' ἀγκύρας ἔχουσιν. ἀπορρήξασα δὲ δεσμὰ
Πολλάκις ἐκ νυκτῶν ἄλλον ἔχει λιμένα.

Quam quidem ſententiam ex eo affert Clemens Alexandrinus lib. Stromatôn 6. vbi & aliam in eandem rem adducit ex Ariſtophane:

Αἰσχρὸν νέᾳ γυναικὶ πρεσβύτης ἀνήρ.
Turpis res iuueni vxori, ſenex vir.

Vxorum iuuenum in ſenes maritos imperium. 29 Ex quo etiam fonte manat impotentiſſimum, imperioſiſſimúmque illud vxorum iuuenum in huiuſmodi ſenes maritos imperium. Nam vt ſcribit Ariſtophanes, ἐν Θεσμοφοριαζούσαις, id tamen Euripidi attribuens,

Δέσποινα γὰρ γέροντι νυμφίῳ γυνή.

Id eſt, ad verbum,

Domina enim ſeni ſponſo vxor.

Quod & ex Euripide in Phœnice repetit Stobæus Ser. 69. Et Quintilianus, ſi is eſt (quod nondum credimus) in ea declamatione, cui tit. eſt, Cæcus in limine: Genus (inquit) infimæ ſeruitutis eſſe, ſenem maritum. Ideo & paulò pòſt, eandem, quæ ſeni nupſerat, vxorem & dominam appellat.

Aurora ſenē Tithonum adamauit. 30 Nec eſt, quòd ſibi iocare blandiri debeant ſenes, Auroram adamaſſe Tithonum ſenem, dicente Propertio lib. 2. ad Cynthiam:

At non Tithoni ſpernens Aurora ſenectam,
Deſertum Eoa paſſa iacere domo eſt.

Et paulò pòſt:

Cum ſene non puduit talem dormire puellam,
Et canæ toties oſcula ferre comæ.

Id enim

Id enim ſabuloſum, & ex commento fuiſſe à Propertio, vndecunque cauſam ſuam muniente, confictum potiùs dixerim, quàm verum: aut ſi verum fuit, id certè, quod ſemel tantùm vſu euenerit, perinde eſſe, ac ſi nunquam. Nam, vt inquit Aſconius, Semel vicinum eſt ad penè nunquam, vtque dicit Celſus noſter, Ex his quæ fortè vno aliquo caſu accidere poſſunt, iura non conſtituuntur. l. ex his. ff. de leg. Nam quod legitur Venus cum Anchiſe iam ſeneſcente coiuiſſe, vnde Æneam ipſe peperit, non tam ex amore illius fecit, quam quòd ab oraculo accepiſſet, fore, vt deleto Troianorum imperio, Anchiſiadæ imperarent: vt à Michaële Byzantino in Violario eſt ſcriptum. Cæterùm ſunt quædam mulieres, quæ lege & vi aſtrorum libentiùs cum ſenibus coëant, quam cum iuuenibus, ſi credimus Iulio Firmico lib. Matheſeos 7. cap. 18.

Semel, vicinum ad penè nunquam.

Venus cur cum Anchiſe ſeneſcente concubuit.

Senum maritorum zelotypia comes perpetua.

31 Adde, & aliud maximum incommodum, etiãſi ſuperiora deſint, quod ex huiuſmodi matrimoniis virorum ſeniorum cum puellis procedit: nempe perpetuam ipſorum virorum zelotypiam. Quam videmus omnes quotidie, & vidit Lycurgus ille ſapientiſſimus Lacedæmoniorum Legiſlator apud Xenophontem in Laconum republica, vbi hæc de eo ſcribit: εἴγε μὴν τῷ συμβαίη γεραιῷ νέαν ἔχειν, ὁρῶν τοὺς τηλικούτους φυλάττοντας μάλιστα τὰς γυναῖκας, τἀναντία καὶ τούτου ἐνόμισε, τῷ γὰρ πρεσβύτῃ ἐποίησεν ὁποίου ἀνδρὸς καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀγασθείη, τοῦτον ἐπαγαγομένῳ τεκνοποιήσασθαι. Id eſt, Et ſi quidem contigerit, vt ſenex quiſpiam vxorem iuniorem ducat, videns huius ætatis homines maximè aſſeruare vxores, huius quoque rei contrarium conſtituit. Sanxit enim, vt cuius viri corpore animóque ſenior ipſe magis caperetur, eo adducto ad vxorem, prolem ex eo ſuſciperet. Quantum autem zelotypia viros torqueat, ſi quando eis contigerit, alibi fortè dicemus.

Prouerbium reiiciendum.

32 Proinde, vt id caput concludamus, reiiciendum eſt modis omnibus antiquum illud Prouerbium à Diogeniano in collectaneis memoratum, ἀεὶ γέροντι νέαν ἐπίβαλλε κόρην. Id eſt, Semper ſeni iuuencula ſubiice. quo moneri videmur, vt ſeniores viri puellam ducant, magis quàm anum, ne ſi frigus acceſſerit frigori, languente Venere ſteriles exiſtant nuptiæ, niſi malimus huiuſmodi prouerbium ad alium vſum trahere, cum Eraſmo in tertiæ Chiliadis centuria 5. cap. 91.

Anus cum iuuene improbatũ matrimonium. Vt vetuli cũ puella.

33 Superioribus tamen annectendum Græcum Epigramma Leonidis ex 2. lib. Epigrammatum Græcorum, quo æquè improbat matrimonium anus cum iuuene, & vetuli cum puella:

Πρηῒν ἔγημε Φιλῖνος ἔτ' ὢν νέος ἠνίκα πρέσβυς,
Δωδεκέτιν, Παφίη δ' ὤλεσο, οὐδ' ἔπολε.
Καὶ γὰρ ἄτακτ', ὄλιμηνε τότε σπείρων ἐς ἄκαρπα,
Νῦν δ' ἑτέροις γάμοις ἀμφοτέρων σπορά.

Id eſt, vt vertit Alciatus noſter:

Nupſit anus iuueni, vetulo ſibi iuncta puella eſt.
O nimium ex omni tempore inepta Venus.
Aut alius ducis ſterili vel conſeris agro:
Coniuge nec frueris, nec frueris ſobole.

Iuuenes maritentur, antequam ſcortari didicerint.

34 Diuus autem Chryſoſtomus in Epiſtolam Diui Pauli ad Theſſalonicenſes priorem, Homil. 5. monet, vt iuuenes antequam ſcortari didicerint, connubiali iugo ſubiiciantur. Nam ſi ſemel ſe meretricibus addixerint, ſtatim in priſtinam relabi petulantiam. Et longè antè illum D. Ignatius, τοῖς νεωτέροις ἐπίτρεπε γαμεῖν πρὶν διαφθαρῶσιν εἰς ἑταίρας. quibus etiam ſignificatur, iunioribus nuptias eſſe contrahendas, antequam meretriciis amoribus implicentur. Quod & ex eo reperit Antonius ille Monachus Meliſſæ lib. 1. cap. 14.

Aſtrorum vi mulieres maritos ſenes ſortiuntur, & contrà.

35 Nec tamen hinc diſcedendum putauimus, priùs quàm Lectores illud admonuerimus, vt ſicuti mulieres quædam vi & potentia aſtrorum concubitum ſenum appetunt, vt diximus ſuprà num. 29. ita etiam quædam eadem vi huic fato ſunt obnoxiæ, vt vel iuuenes cum maritis ſenibus, vel anus cum iuuenibus matrimonio copulentur. Nam cùm Sol in altera quartarum duarum orientalium extiterit, ſcilicet in figura, in iuuenta viro ſeni deſponſabitur, vel in ſenectute iuuenem maritum accipiet. At ſi in altera duarum occidentalium extiterit, tarde marito coniugabitur, vel in prima iuuentute ſeni deſponſabitur: vt ſcribit Claudius Ptolemæus lib. 4. Quadripertiti, cap. item 4. vbi & alia huiuſmodi multa tradit, quæ ibi, ſi libeat, videbis. Præter hæc, vide etiam ea, quæ dixi ſuprà num. 6. mirum eſt autem.

Qua ætate matrimonium ineundũ ſit.

Legum & Canonum in eam rẽ præſcripta ætas.

Ætas ſeminis genitalis.

36 Sed iam nunc dicendum eſt, qua potiſſimùm ætate vir & mulier matrimonio ſe debent addicere. In qua re, ſicuti inter omnes conuenit, mulierem iuniorem & ætate teneram, virum quoque non ætate defecta eſſe debere: ita & in annorum numero palàm diſſentiunt. Priſci illi Romani virgines duodennes, & iuniores etiam nuptui tradebant. Sic enim maximè & corpus & indolem puram & illibatam viro præſtari poſſe tradit Plutarchus in comparatione Lycurgi & Numæ Pompilij. Sed & Leges noſtræ & Cæſareæ, & Pontificiæ viro annum 14. vt ſit idoneus matrimonio, aſſignarunt. Mulierem verò eſſe nobilem, & viro maturam tradiderunt, quæ 12. annos nata eſt. Quod tempus leges in eam rem præſcripſerunt, quoniam ferre ſemen incipit homo circiter annos bis ſeptem, vt dicit Ariſt. lib. 5. de Natura animal. c. 14. vbi ſubdit, quòd vim genitalem recipit circa annos ter ſeptem. Priùs enim dixerat, quod ſemen non ſimul incipit excerni, & poſſe generare: ſed vis illa prolifica poſtea accedit.

Puella nouẽ annorum peperit.

Puer nouem annorũ nutricem impregnauit.

37 Quanquam legimus ante hos annos mares liberos genuiſſe, fœminas peperiſſe. Refert enim Alber. Roſa. in ſuo Indice, in verbo, matrimonium. l. 2. puellam nouem annorum peperiſſe. D. autem Gregorius in ſuo Dialogo ſcripſit puerum nouem annorum ſuam nutricem grauidam reddidiſſe, vt refert gl. in Summa. 20. q. 1. & ibi etiam Archid. atque Hoſt. & Ioan. And. in cap. vltim. de eo qui cog. con. vxo. ſuæ. Hoſt in ſumma, tit. de pœnit. §. cui confitendum, verſ. qui pueri. Ioan. And. Pan. & alij, in c. 1. de delict. puer. & idem Io. And. in c. puberes, col. 2. & ibi etiam Pan. de deſpon. impub. & Bar. in tract. differ. iuris Canonici, & Ciuilis. Ang. conſil. 253. viſis ſtatutis ante fin. Petr. Anch. in cap. ſi pater. colum. 7. verſ. in matrimoniis. de teſta. lib. 6. Domi. conſ. 24. quia difficilè. col. 3. Alex. & Iaſ. in l. pupillari. vterque col. vlt. ff. de vulg. & pup. ipſe Alex. in l. 2. col. 3. verſ. ſed licèt Doct. ff. de vulg. & pup. & Barb. in procœ. Cle. 5. nulla. col. vlt. Iaſ. in l. moribus, quæ eſt 2. col. 4. illo tit. de vulg. & pup. Quanquam in dialogo Gregorij iſtud omnino non reperitur, vt etiam aſſerunt Card. Flor. & Io. Ana. in d. cap. 1. de delict. puer. Et de alio quoque annorum decem retulit D. Hieronymus ad Vitalem, in hæc verba: Domino, inquit, teſtor, non mentior. Quædam muliercula cùm expoſitum nutriret infantem, & inſtillaret cibos, ac nutricis officio fungeretur, cubarétque cum ea paruulus, qui vſque ad 10. iam peruenerat annum; accidit vt plus quàm pudicitia patitur, ſe mero ingurgitaret, accenſáque libidine obſcœnis motibus ad coitum duceret infantem. Prima ebrietas alterius noctis, & cæterarum deinceps fecit conſuetudinem. Necdum duo menſes fuerant,

Alter puer 10. annorum idem fecit.

& ecce fœminæ vterus intumuit. Sed & in eadem quoque epiſtola planè dilucidéque oſtendit ex annotum computatione Solomonem & Achaz reges, cum eſſent 11. aut etiam 10. annorum, filios genuiſſe, illum ſcilicet Roboam, hunc Ezechiam, & ipſos reges. Cuius etiam rei meminit Ioan. And. in d. cap. vlt. de eo, qui cog. conſ. Quo in loco Hoſti. idem ſcribit contigiſſe puero 10. aut 11. annorum in caſtro ſancti Michaelis, in diœceſi Siſcarien. Legum igitur conditores id in ea re, ſicuti aliàs ſemper, conſiderauerunt, quod frequentiùs & in pluribus vſu euenit. Nam aliàs natura legem facere non poteſt, vt dicit Hieronymus in eo loco, quem citauimus.

Solomon 10. aut 11. annor. genuit Roboam. Achaz eiuſdem æta. Ezechiam genuit.

38 Et ideo quamuis leges præſumant eſſe puberes, & maturos nuptiis, marem ſcilicet in quatuordecim annis, fœminam in duodecim, & ex hac præſumptione legem ſtatuant: tamen ex Pontificum Decretis contrarium probari poteſt, & ſi comperiatur, valebit matrimonium antè contractum, per cap. de illis, & c. vlt. de deſpon. impu. Quare autem fœminæ citiùs exiſtimentur, ſintve citiùs puberes, & nuptiis idoneæ, quàm maſculi, Macrobius rationem noſtris incognitam adfert lib. 1. de Somnio Scipionis, cap. 6. videlicet fœminas propter votorum feſtinationem maturiùs biennio legibus liberati. Ego verò id naturæ prorſus aſſigno, quæ mulieres citiùs admouet generationi, veluti naturæ inferioris: vt exilia poma celeriùs maturescunt, robuſta ſeriùs, vt dicit idem Macrobius lib. 7. Saturnalium, cap. item 7. Et vt ſcribit Theophraſtus de Cauſis plantarum lib. 4. c. 9. & iterum cap. 11. Quæ infirmiora ſunt, ea faciliùs celeriúſque perficiuntur. A quo non longè abhorret, quod ſcribit Plinius lib. 7. cap. 4. & ante illum Ariſtoteles lib. 7. de Hiſtoria animalium, cap. 3. fœminas celeriùs gignere, quàm mares, ſicuti & celeriùs ſeneſcere. Ea quo Zeuxis pictor Agatharcho etiam pictori ſe de pingendi celeritate iactanti cùm ipſe diutiùs immoraretur operi, ita reſpondit: Diu pingo, quia pingo æternitati: citò nata, citò pereunt, diu elaborata ferunt ætatem. Beta citò naſcitur, buxus paulatim. Autores cùm alij plurimi, tum Plutarchus in lib. de Amicitia in multos diffuſa. Et hoc quoque è noſtris optimè intellexit Bar. in l. 2. C. de his qui veni. æta. impe. vbi dicit, quòd mulier, cùm ſit breuioris vitæ, ideò citiùs perficitur, vt contingit in omnibus animalibus. Quod & ipſum ex Ariſto. eſt, lib. 4. de Generatione animalium, cap 6. Sed & id quoque videmus in virgultis & arboribus, vt ipſe ſubdit: quod & aſſerit Columella in lib. de arboribus, cap. 3. non ſemel: & ante eum Theophraſtus de Cauſis plantarum libro 1. cap. 9. Et eandem penè rationem ſcripſerunt Hoſtien. & Ioan. And. in cap. literas. de deſpon. impub. Bald. in l. qua ætate. ff. de teſta. Panorm. & Cardin. Alexand. in cap. vbi non eſt, eodem tit. & Philipp. Fran. in rub. de teſta. lib. 6. col. 1. verſ. & quæritur primò.

Fœminæ cur citiùs pubeſcant.

Citò nata citò pereunt. Mulier vt eſt breuioris vitæ, ita citiùs perficitur.

39 Poſſunt ergo ex noſtris legibus, vt iam ſatis dictum eſt, matrimonium contrahere mares anno 14. fœminæ 12. Sed qua tamen potiſſimum ætate id debeat vterque facere, leges ipſæ non decernunt. Illud tantùm ſcriptum reliquerunt, filiam poſſe ſe inconſulto patre matrimonio collocare, ſi pater eius nuptias diſtulerit, vſque ad vigeſimumquintum annum, veluti ſenſerint, fœminam intra tempus illud eſſe nuptui tradendam. text. eſt in Authen. ſed ſi poſt. C. de inoffi. teſtam. & in §. cauſas. verſ. ſi pater. in Authen. vt cum de appell. cog. & gl. in cap. de raptoribus, in verbo, excuſata, 36. q. 1.

Filiarũ nuptia non differẽda ad 25. annum.

40 Alibi autem eſt tex. in §. generaliter. verſ. nouimus enim, in Authen. de temp. non ſol. pec. ſup. dot. quòd quæ omnium velociſſimè feſtinant matrimonium contrahere, non minùs tamen, quàm quindecim annos expectant: & ibi Accurſ. ſcribit fortè verum eſſe de conſuetudine. Et alibi videlicet in §. 1. in verbo, viripotentes. Inſt. de nup. dicit, quòd ille text. conſuetudinem frequentiorem hominum ponit, tanquam id plerunque homines obſeruent. Et hæc ſunt, quæ reperi in legibus Romanis, quæ extant. Socrates autem apud Caſſiodorum lib. 1. Hiſtoriæ, quam Tripartitam vocant, cap. 9. ſcribit, apud ipſos Romanos olim legem fuiſſe, arcentem a priuilegiis habentium vxores, eos qui annum vigeſimumquintum nacti, vxores nondum duxiſſent: tanquam ſcilicet intra illam ætatem, aut in ea ipſa viri, ſicuti & de fœminis diximus, vxores debeant ducere.

Iterum de ætate contrahendi matrimonium.

41 Aſcræus autem poëta, nunquam ſatis laudatus, viro trigeſimum annum, mulieri decimumquintum ad matrimonium conſtituit. In hanc enim ſententiam ita cecinit lib. 2. eius operis, quod inſcribitur, Opera & dies:

Heſiodus viro 30 annum fœminæ 15. conſtituit.

Ὡραῖος δὲ γυναῖκα τεὸν ποτὶ οἶκον ἄγεσθαι,
Μή τι τριηκόντων ἐτέων μάλα πόλλ' ἀπολείπων,
Μήτ' ἐπιθεὶς μάλα πολλά, γάμος δέ τοι ὥριος οὗτος.
Ἡ δὲ γυνὴ τέτορ' ἡβώοι, πέμπτῳ δὲ γαμοῖτο.

Id eſt,

Ætate matura vxorem domum ducito,
Neque multò maiorem nata triginta annis,
Neque multò minorem.
Iſtæ enim tempeſtiuæ ſunt nuptiæ.
Virgo autem pubeſcens anno decimoquarto, nubat decimoquintò.

Cui quantum ad mulierem, ſubſcripſiſſe videtur Socraticus Xenophon, qui in Oeconomico inducit Iſchomacum, quem in Oeconomia imitandum propoſuit, cum Socrate diſſerentem, vxorem ſe quinque & decem vix annos natam duxiſſe. Quantum ad virum autem, hoc concinit, quod ab Ætio traditum eſt Tetrabib. 4. Sermone 4. cap. 26. Ætatem vel iuniorem vel prouectiorem conceptionem impedire. Ideóque primùm pubeſcentes à Venere prohiberi debere. Ita vt vir 30. annum, mulier decimumoctauum attingat.

Xenophon Socraticus.

Aetius Medicus.

42 Lycurgus, cuius cultis legibus Lacedæmoniorum reſpublica floruit, neglectis, euerſa eſt, non certam in ea re ætatem (quod apud antiquos ſcriptores me legiſſe meminerim) definiuit. Illud tamen ſtatuit, vt nemo pro voluntate vxorem duceret, & non, niſi cùm in adultam ætatem peruentum iam eſſet, nuptias celebraret. Id enim plurimum fœcunditati ac robori conducturum. Autores Xenophon in Repu. Lacedæmoniorum, & Plutarchus in Apophthegmatis, atque etiam in vita ipſius Lycurgi; qui & in comparatione ipſius Lycurgi, & Numæ Pompilij, ſcribit Lycurgum virgines maturas & virorum appetentes ſuis legibus deſponſaſſe, quo tum congreſſus, appetente natura, gratiæ ſit beneuolentiæque principium magis, quàm odij ac metus aduerſus viros, ſi ante tempus violenter comprimantur. Tunc enim corporibus robur ineſt ad conceptus, partúſque dolores perferendos: perinde atque ob aliud nihil illæ nuberent, quàm ad ſobolem procreandam. Romani autem (inquit) duodecim annos natas, & iuniores etiam, illas nuptui tradunt. Sic enim maximè & corpus & indolem puram & illibatam viro præſtari poſſe exiſtimant. Itaque illam quidem Lycurgi ſententiam ad procreationem prolis magis ſequi naturam: hanc autem

Lycurgi de hac re lex.

Romano

Romanorum conſuetudinem ad vitæ contubernium moribus formandis accommodariorem eſſe.

Solonis de eadem re ſententia.

43 Solon alter Legiſlator, ſed Athenienſium; cuius Elegia, quam de decem hominum ætatibus conſcripſit, quintum ſeptenarium (is eſt trigeſimuſquintus annus) nuptiis aſſignauit, apud Philonem Hebræum lib. 2. de Mundi opificio. Eam Elegiam Lilius Gregorius Latinitate ita donauit:

Impubes & adhuc infans, cùm ſepta molaris
Educit primùm, ſeptimus annus erit.
Cùmque alios ſeptem Deus huic perfecerit annos,
Apparent pubis mollia ſigna nouæ,
Tertia mox veſtit tenera lanugine malas,
Heu nimis ætatis flos citò præteriens.
Iam iuuenem vireſque facit tibi ſeptima quarta:
Virtutis profert certáque ſigna viri.
Coniugiis ætas maturum quinta miniſtrat
Natorum, & quibus eſt poſteritatis amor.
Sexta hominum mentem cunctos adducit ad vſus,
Quis queat ingenio rebus adeſſe ſuis.
Septima mente valet, valet & lingua, & ſimul iſti
Octaua, ambæ annis quatuor atque decem.
Nona ætate etiam magè mollia dicere quibit
Virtutem ad magnam lingua etiam & ſophia.
Si quiſquam ad decima menſuram exegerit annos,
Intempeſtiuam non habet ille necem.

Cuius ætatum diuiſionis per hunc ſeptenarium numerum à Solone factæ, meminit etiam Cenſorius in lib. de Die natali: ſed verſus eius non adſcripſit.

Et Platonis.

44 Plato autem ille Philoſophorum facilè princeps, ad finem lib. 6. de legibus, ita de hac re loquitur: Nuptiarum tempus ſit puellæ à ſextodecimo anno in vigeſimum: idque ſit longiſſimum tempus ad hoc inſtitutum: maſculo à trigeſimo ad quintum & trigeſimum. Sed & idem lib. 4. eiuſdem operis, eam legem ſanxit, vt vxorem quiſque à trigeſimo anno ad trigeſimumquintum ducat. Si non duxerit, pecunia mulctetur & infamia. Idem autem lib. 5. de Repub. Mulier à vigeſimo ætatis anno incipiens, vſque ad quadrageſimum pariat: vir autem poſtquam acutiſſimum ſui curſus vigorem tranſierit, ab anno ſcilicet trigeſimo vſque ad quintum & quadrageſimum procreet.

Ariſtotelis de eadem re ſententia.

45 Cæterùm Ariſtoteles, ipſius diſcipulus, non longè ab eo diſcedens, maribus circa trigeſimum ſeptimum annum, puellis circa 18. nuptiarum tempus præſcripſit. Ariſtotelis verba ſubnectere placuit, ex quibus facilè dignoſci poterit ea æqualitatis ratio, quam in ætate viri & vxoris requirimus. Ea ſunt Græcè ſcripta in hãc fermè ſententiam ex lib. Politicôn 7. c. 16. Circa coniugia prouidere debet Legiſlator, qua ætate & cuiuſmodi exiſtentes, ſunt in matrimonium copulandi. Hoc autem inſtituere oportet, inſpiciendo ad ipſos, & ad vitæ tempus, vt ætatibus in idem tempus concurrant, nec diſcrepet generandi potentia. Viro autem generare adhuc valente, ſi mulier ipſa concipere non poſſit, vel muliere quidem ad concipiendum apta, & vir ipſe non poſſit; lites & diſcordiæ inter ipſos oriuntur. Ad filiorum quoque ſuſceptionem eſt inſpiciendum. Oportet enim, ne nimis diſtent ab ætate parentum: quoniam nec ipſi ſenioribus gratiam referre vllam poſſunt; nec parentes filiis alimenta præſtare. Nec etiam nimis proximi accedere debent filij. Habet enim hoc turbationem non paruam: nam minor futura eſt reuerentia huiuſmodi filiorum erga genitores, vtpote qui quaſi ſint æquales: & circa gubernationem domus querelæ ex iſta quaſi paritate ſolent prouenire. Inſuper & vnde cœpimus eò perueniamus, vt corpora natorum ſint ſecundum Legiſlatoris voluntatem, ferè quidem hæc omnia proueniunt per vnam diligentiam. Nam cùm ſit finis gignendi vt plurimum viris ſeptuageſimus annus, mulieribus autem quinquageſimus: ita coniugandi ab initio ſunt, vt ætatibus ad hunc finem concurrant. Eſt autem adoleſcentium coniunctio improba ad filiorum procreationem. In cunctis enim animantibus iuueniles partus imperfecti ſunt: & fœminæ crebriùs, quàm mares, & parua corporis forma gignuntur. Quocirca neceſſe eſt, hoc idem in hominibus prouenire. Huius autem coniectura fuerit, quòd in quibuſcumque ciuitatibus conſuetudo eſt, adoleſcentes mares puellaſque coniugari, in eiſdem inutilia & puſilla hominum corpora exiſtunt. Præterea in partu magis laborant puellæ, & pereunt plures. Ex quo reſponſum oraculi Trœzeniis datum quidam exiſtimant, *ὡς πολλῶν διαφθειρομένων διὰ τὸ γαμίσκεσθαι τὰς νεωτέρας*, veluti ea cauſa multis pereuntibus propter immaturitatem nuptiarum. Ad continentiam quoque vtile eſt, nuptias fieri ſeriores: intemperantiores enim eſſe videntur, cùm puellæ Veneri aſſueſcunt, ac maſculorum corpora impediuntur creſcere, ſi adhuc augente corpore rei Venereæ intendant. Nam eius rei quoddam eſt determinatum tempus, quod multò amplius excedit. Quapropter puellas quidem circa ætatem 18. annorum nuptui tradere congruit: maſculos verò circa ætatem annorum 36. aut paulò citra. In hoc enim tempore & vigentibus corporibus coniungentur, ac procedente tempore ſimul aptè deſinent procreare poſſe: & filiorum ſucceſſio ſtatim erit ab initio eis ætate vigentibus, ſi rectè procedat ſtatim generatio: partim verò dum iam ætas vergit ad annum ſeptuageſimum. Hæc maximus Peripateticæ ſectæ conditor.

Aequalitas coniugum reſpectu finis conſideranda.

46 Ex cuius autoritate æqualitatem in ætate coniugum non ita accipi volumus, vt ſint eiuſdem per omnia ætatis, ſed vt pariter atque eodem tempore deſinant poſſe generare: quod is ita demum fieri autumat, ſi mas fœminam 20. annis, aut paulò plus minúſve præcedat. Nam & iuſtam æqualitatem ætatis in vtroque alij quoque non recipiunt. Euripides enim in Æolo, apud Stobæum Serm. 69. hæc in eam ſententiam ſcribit:

Κακὸν γυναῖκα πρὸς νέαν ζεῦξαι νέον.
Μακρὰ γὰρ ἰσχὺς μᾶλλον ἀρσένων μένει,
Θηλείας δ᾽ ἥβη θᾶσσον ἐκλείπει δέμας.

Id eſt,

Malum eſt, iuuenem vxorem adoleſcenti coniungere.
Diuturnior enim eſt marium vigor,
Fœmineum verò corpus citiùs pubertate deſtituitur.

Fœmina ad 50. annũ, mares ad 70 gignunt.

47 Sed quod dicit Ariſtoteles, quinquageſimum annum gignendi finem eſſe mulieribus, 70. autem maribus, idem aſſerit ipſe Ariſtoteles lib. 5. de Natura animalium, c. 14. vbi tamen ſubiungit rarò contingere, vt ad eam vſque ætatem poſſint generare: ſed magna ex parte quintum, & ſexageſimum annum finem generandi maribus eſſe, fœminis quintum & quadrageſimum. Quinetiam quod de quinquageſimo anno mulierum dictum eſt, hoc & probant leges noſtræ, in l. ſi ſterilis. ff. de act. emp. & ven. & l. ſi maior. C. de legit. her. in quo loco dicunt Fulgo. & recentiores, quòd ad probandum, mulierẽ ea ætate peperiſſe, requiruntur probationes euidentiores, & refert ibi Ang. quòd Henricus Imperator, cuius vxor ea ætate conceperat, voluit vt ea palam pareret, quò omnẽ ſuſpicionis occaſionem tolleret, & de hoc quoque multa Soci. conſil. 26. viſum fuit, col. 2. lib. 3. Idque etiam aſſerit Plin. lib. 7. cap. 14. Dionyſius Halicarnaſſeus lib. Antiquitatum

Roma

Romana, 4. Ad id verò, quod dicit de concubitu & liberis parentum iuniorum, quadrat quod ſcribit ipſe Ariſtoteles eo. lib. 5. de Natura animalium, c. 14. Nouellorum in omnibus animalium generibus primam emiſſionem ſeminis aut infœcundam eſſe, aut ſi fœcunda ſit, imbecilliora tamen generare. Tacitus de moribus Germanorum, Sera, inquit, Venus, eóque inexhauſta pubertas; nec virgines feſtinantur. Eadem iuuenta, ſimilis proceritas, pares validæque miſcentur, ac robora parentū liberi referunt. Et ante illum Cæſar lib. 6. Belli Gallici, Germani, inquit, ante annum vigeſimum fœminæ notitiam habuiſſe, in turpiſſimis habent rebus. Ex quo ſatis conſtat, apud eos non licuiſſe vxorem ducere intra annum vigeſimum.

Germanorum mos.

Ex Alberto Magno, ætas ad gignēdum idonea.

48 Nec erit intempeſtiuum, Stagiritani Philoſophi rationibus adiicere, quæ Albertus ille Magnus, mirandúſque in Phyſicis rebus, de ætate ad generandum idonea ſcribit, & ea quidem ſcite licet minùs eleganter. In lib. enim de animalibus 5. tract. 2. c. 1. In homine (inquit) eſt exitus, & deſcenſus ſpermatis poſt completionem duorum ſeptenariorum: ſed ſperma adhuc eſt modicum, tenue, & aquoſum: Conueniens autem eſt, & bonum in tertij ſeptenarij complemento. Tunc enim vt frequentius ſtat longitudinis diameter, & corpus incipit ſpiſſari ſecundum diametros latitudinis & profunditatis: & ideo etiam tunc ſperma ſpiſſius, & glandulóſius efficitur, eiúſque calor efficitur calidior, ſuperflua in ipſo exſiccata humiditate: propter quod conuenientius eſt ad generandum. Et in eodem capite, multis interiectis; Homo maſculus, circa 30. annos habens ſemen perfectè maturum, poteſt generare ad 70. annos: & rarò in valentioribus extenditur hæc virtus vſque ad 80. Sed poſt hoc eſt labor, & dolor, & non eſt aliqua virtus generationis, licet coëat. Mulier autem concipit, & parit, vſque ad ætatem 50. annorum: & hoc rarò accidit. In paucis enim accidit mulieribus. Inuenta eſt tamen mulier temporibus noſtris in Germania, cuius primogenitus excelſit vltimogenitum, ſpatio 40. annorum. Quod autem frequentius accidit in viris, eſt quòd generant vſque ad 60. vel vſque ad 65. annos. Et mulier valida conſueuit eſſe ad partum, vſque ad 40. vel vſque ad 45. annos, qui ſunt duo arcus minorum coniunctionum Iouis, & Saturni, vel paulò plus. Idem rurſus lib. 9. tract. 1. cap. 2. Sperma (ait) conueniens generationi eſt illud, quod eſt ſufficienter decoctum: & hoc eſt, quod in tertio diſtillat ſeptennio, hoc eſt, in anno 21. à natiuitate generantis. Ante hoc enim tempus vt in pluribus non eſt ſperma completè habens virtutem generandi perfectum aliquid in genere humano: quia quamuis in minori ætate parentum generentur fortè ex ſpermate eorum: tamen id quod generatur, fit debile, & infirmum non complens periodum humanæ vitæ. Et poſt pauca. Vt in pluribus autem, mulieres poſt tria ſeptennia, conuenientes efficiuntur ad partum, eò quòd corpora earum mollia in tantu tempore maturantur, quod tunc eſt quantitas ſpatij coniunctionis Iouis, & Saturni, & vnius anni ſolaris: quia in quantitate temporis coniunctionis duarum ſuperiorum ſtellarum, infunditur perfectio corporibus indiuiduorum perfectorum: & hæc perfecta virtus infuſa per vim Solis, per ſignorum circuitum reducitur ad agendum, & adunatur virtus eius, vt ſit efficacior; quoniam licet fortè aliquis natus non naſcatur in coniunctione Iouis, & Saturni, & ideo annus 20. non terminetur ad iteratam earundem ſtellarum coniunctionem: tamen in tanto tempore quantitatem rurſus vnius coniunctionis perficiunt ſuper generata, & ideo ſunt perfecta. De iſtis tamen in Aſtronomicis eſt reddenda ratio. Sed hæc dixiſſe ad præſens ſufficit, quòd in 21. anno perfecto, matura eſt ad concipiendum mulier, & quæ antè concipit, immaturatè concipit, ante tempus videlicet maturi ſeminis, viri autem indigent maiori tempore, quàm ſit iſtud, quoniam corpora eorum ſunt caluri magis reſiſtentia, & ante tempus illud, quo perfectè matura ſunt corpora virorum, eſt ſperma eorum ſubtile & aquoſum: & tale ſperma non eſt aptum generationi perfecti in genere humano. Sed oportet, quòd ſperma ſit glandulóſum, & grandinoſum, quando tangitur hoc eſt, quod ſit quaſi compoſitum ex glandulis, & partibus grandinis mollibus: quia tunc in ſpiſſitudine eius poteſt contineri fortis, & multus ſpiritus, cum virtute formante perfectum, & vigoroſum partum. Qui ſpiritus cum virtute ſua, neque eſt in ſubtili ſpermate: & ſi eſſet, euaporaret. Tale autem ſperma grandinoſum, non eſt in corpore viri, niſi iam ſit deſiccatum calore iuuentutis, & confortatum, & inſpiſſatum, & exſiccatū iam in ſeipſo ab humore ætatis puerilis. Hactenus ille.

Aliorum de ea re ſententia.

Abraham vxore annis 10. ſenior.

49 Non deſunt tamen qui dicant, éſtque noſtra ætate vulgi opinio, ſatis eſſe, ſi vir mulierem annis decem antecedat. Qua in ſententia fuiſſe videtur Abraham ille, vnus idémque primus ex Patriarchis, quem tradunt ſacræ literæ annis tantum decem fuiſſe Sara vxore antiquiorem, vt apertè colligitur ex Gen. cap. 17. vbi Abraham ipſe ita loquitur; Putáſne centenario naſcetur filius, & Sara nonagenaria pariet? Quod & annotauit Origenes Adamantius in vndecima, quam ſcripſit in Geneſ. Homilia, paulò poſt initium. Qua autē ætate Abraham eſſet, cum Sara vxorem duxit, quáve ætate Sara quoque ipſa tunc eſſet, non legimus. At illorum filius, & nepos ſcilicet Iſaac, & Eſau quadragenarij vxores duxerunt, Gen. c. 25. & ſeq. ſed qua ætate vxores eorum tunc erant, non ſcribitur. Nec tamen omittemus, quod Rabbinus ille, cui nomen fuit Bag. Bag. magni apud Hebræos nominis, inter plurima documenta illud quoque adſcripſit, vt decem & octo annos natus filius vxorem duceret, ad vitandam ſcortationem. Cuius rei nos admonuit ornatiſſimus olim noſtræ decuriæ præſes, nunc ſacratiſſimus Niuernorum Epiſcopus, quem hîc honoris gratia nomino. Nec quod Tarquinius ille Priſcus Romanorum rex, omnium rerum experientiſſimus, vxorem duxit quinquennio tantum ſe iuniorem: vt tradit Halicarnaſ. lib. 4. ſi fortè hac in re exemplis ducamur.

Ariſtoxeni ſententia de tēpore coeūdi.

50 Nec interim omittendum cenſuimus, quod ad confirmationem eorum, quæ ſuprà diximus de iuniorum Venere & prolificatione, ſcripſit Ariſtoxenus Pythagoricus in Florilegio Stobæi c. 99. Græcè quidem, ſed in hunc ſenſum, ex traductione Conradi Geſneri: in vniuerſum quidem cauendam eſſe præcocem Venerem. Nam neque in plantarum, neque in animalium genere, quæ præcocia ſunt, fœcunda fieri, ſed certo tempore ad fructificandi facultatem præparari, quò corpora ipſorum roborata & perfecta, ſemina & fructus proferre valeant. Multas autem res eſſe, quas ſeriùs didiciſſe præſtaret: quale & opus venereum eſt. Quapropter oportet pueros ita corporibus exerceri, & occupari, vt non modò Venerem non quærant, ſed, ſi fieri poſſit, intra vigeſimum annum prorſus ipſam ignorent. Quin & ea ætate rara Venere vtendum eſſe. Hoc enim & ad parentum, & ad generandæ prolis

bonam

bonam habitudinem multum conducere.

Iuno ætate grandior Ioue marito.

51 Ex his autem, quæ ſuprà diximus, facilè intelligis, omnium ſententia, virum ætate vxorem præcedere debere. Quanquam Homerus teſtis eſt libro 4. Iliados, Iunonem fuiſſe Ioue marito natu grandiorem. Ita enim loquentem facit ipſam Iunonem,

Καί με πρεσβυτάτην τέκετο Κρόνος ἀγκυλομήτης
Ἀμφότερον γενεῇ τε,

& quæ ſequuntur. Cui concinens Ouidius lib. 6. Faſtorum, hæc eam dicentem quoque inducit:

Si genus aſpicitur, Saturnum prima parentem
Feci: Saturni ſors ego prima fui.

Vt non ſine magno ac inſigni exemplo nonnulli hodie ducant vxores annis ſe maiores. Legibus autem Cretenſium viri eiuſdem ætatis vxores capiebant, vt ſcribit Strabo lib. 10.

Ariſtotelis autoritas.

52 Ego verò (vt tandem redeam, ac caput hoc concludam) magis accedo Ariſtoteli: cuius autoritas, cùm in omnibus, tum verò maximè in rerum naturalium cognitione, omnium eſt maxima. Ideóque Ang. noſter con. pe. Sanctiſſima, & illuſtriſſima domina, illum principem Philoſophorum non iniuria appellat. Quin & Iuriſconſultus Iulianus haud grauatè illum teſtem citauit, in l. ſi pater. ff. de ſolut. Proinde & cæteris legibus hanc adiungemus,

Sexta lex cõnubialis.

VIRGINAS, EASDEMQVE PVELLAS VXORAS DVCVNTO.
VIDVARVM VERO, ATQVE SENIORVM, NVPTIAS FVGIVNTO.
SENIORES TAMEN VIRI VXORES IVNIORES NE ASPERNANTO.
SED ÆQVALITATEM EA IN RE, VT IN CÆTERIS, SECTANTOR.
VERVM EAM NON ANNIS, SED GIGNENDI FINE, METIVNTOR.
DENIQVE MARES XXVI. PVELLÆ XVIII. ANNORVM, AVT CIRCITER, NVPTIIS ADDICVNTOR.

IN SEPTIMAM LEGEM CONNVBIALEM GLOSSÆ

PRIMÆ PARS SEPTIMA.

Vxores bonis parẽtibus, & natione non infamata eligenda.

SED penè excidit, quod fortè primo loco monere debuimus, vt videlicet vxores nobis deligamus, quæ probis honeſtiſque parentibus natæ ſint, atque etiam ex patria, quæ fœminas humiles, & pudicas ferre ſolet. Nam quod ad parentes pertinet, eius rei nos ſatis monuit noſter Iuris interpres, quem ſummum in Gallia magiſtratum geſſiſſe nonnulli, ſed errantes quidem, ferunt. Is eſt Io. Fab. qui in rub. Inſt. de nup. inter cætera, quæ (ſicuti alibi diximus) ei eſſe præcipuè attendenda monet, qui ſe matrimonio mancipare voluerit, illud non prætermiſit, vt vxorem ducat boni, pacifici (vt ipſe loquitur) & fidelis generis: quia vt plurimùm videmus (quemadmodum & ipſe dicit) non ſolùm labem ſanguinis, ſed & morum quoque, ad poſteros deriuari.

Parentum mores in liberos deriuãtur.

2 Quæ ſententia certè veriſſima eſt. Nam tametſi ſua cuique mens eſt, diuino creata arbitrio, pleræque tamen ſunt animi vires, quæ ſimul cum corpore à parentibus transfunduntur in filios. Sic enim natura comparatum eſt, vt cum Ficino loquamur, vt corpus, & anima proportione quadam harmonica congruant, motuſque corporis in animam, ſicuti & animæ in corpus (quod Medici adſtruunt, & alibi in noſtro tractatu Nobilitatis, quo in loco de Medicina diſſeruimus, latè comprobauimus) faciliimè, & vehementiſſimè penetrent. Ideóque quanquam non educitur anima filij, aut à corpore parentis, aut ab anima, ex orthodoxorum ſententia, vt & nos alibi latiùs diximus: tamen corpus tale, & cum tali quadam procliuitate, à tali quodam corpore parentis educitur. Sic vuas acerbas comederunt patres, & dentes filiorum obſtupuerunt, vt ſcribitur Hiere. 30. cap. Porrò procliuitatis illius corporis anima ob cognationem quandam affectũmque erga corpus proprium, particeps quodam modo redditur, præſertim ſecundum vim eius inferiorem, qua corpori propinquat, multúmque conſentit. Deinde vis ſuperior animæ naturali quodam amore, inferiori ſæpe obſequitur fermè, ſicut illa corpori. Obſequitur (inquam) ferè ſimiliter, ſed non æquè. Motus enim, qui in anima actio eſt, fit in corpore paſſio: qui in corpore paſſio eſt, fit in animo ſenſus, atque compaſſio. Ad hæc filij ipſi parentum præceptis imbuti, ad eorum conſuetudinem moréſque deducuntur. Nam cùm omnia adoleſcentes, quæ oculis excipiunt, ſimiarum inſtar imitentur, fit ſanè, vt quæcunque à parentibus maximè, quorum præſentior eſt, & aſſiduior conuerſatio, fieri viderint, ad vnguem etiam facere nitantur, & ſeſe aſſuefaciant: aſſuefactique demum (tanta eſt vis conſuetudinis) perpetuò ita, vt primò imbuti fuerint, quaſi ſecretiore quadam vi agente, perſeuerant: vt eleganter ſcripſit ille educationis liberorum præceptor eximius.

Filij ſimiles parentibus.

3 Propterea, vt teſtatur verſus noſtris omnibus obuius,

Sæpe ſolet ſimilis filius eſſe patri.

Quem citat gloſſ. in l. quòd ſi nolit. §. qui mancipia. ff. de ædilitio edicto. & in l. quiſquis. in verbo, in quibus. C. ad legem Iuliam maieſta. vbi & in eam rem eſt bonus text. in hæc verba, In filiis paterni criminis exempla metuuntur: & gloſſ. in authentic. de reſe. ſac. pal. ad fin. vbi eſt quoque bonus text. & in capit. venerabilem, ſuper verbo, progenitores, & ibi etiam Pano. col. 4. de elect. & in cap. 1. 56. diſt. quæ dicit hanc vnam cauſam eſſe, quare filij presbyterorum non promouentur, & gl. in cap. item ſi quis cum militibus. 6. q. 1. & ibi etiam text. & in cap. vlt. de conſe. diſt. vlt. & in c. 2. ſuper verbo, defectu. de fil. presbyt. lib. 6. quæ & illud quoque dicit, hac inter alias ratione, ſpurios ſacris non initiari. Et facit quod voluit glo. in l. cùm vnus, in prin. in verbo, domum. ff. de ali. & cib. leg. & Cy. in l. in bonæ fidei. in 7. q. C. de iure iu. & Bald. in l. 1. ad fin. C. de loca. & in l. ſi quos, in fin. & ibi Ang. C. de capti. & idem Bald. conſi. 95. regula iuris eſt colum. 1. lib. 1. & Alberic. loquens in filio calumniatoris, in l. ſi cui. §. 1. num. 2. ff. de accu. & Franc. Aret. in l. iubemus, in fin. C. de adop. diuer. iudi.

Filij presbyterorum cur non promouentur.

Spurij cur ſacris non initientur.

De eadem re.

4 Hinc illud Sapientiæ 3. de impiis, & iis qui ſapientiam abiiciunt. Nequiſſimi filij eorum quaſi nequiſſimorum nequiſſimi ſint etiam filij. Et huc quoque alludens Ezechiel c. 16. Radix tua, & generatio tua de terra Canaam, pater tuus Amorrhæus, & mater tua Hettæa. Loquitur enim ibi de Iudæis Hieruſalem habitantibus, quibus parentes non erãt eiuſmodi, ſed quia mores eorum imitabantur, eos dicit ab eis generatos. Et hoc Eſdras facer ille ſcriptor,

pror, non illepidis ſimilitudinibus inſinuat lib.4.c.9. Qualis ager, talia & ſemina: & quales flores, tales & tincturæ: qualis operator, talis & creatio: & qualis agricola, talis & cultura. Vtrque alibi ſcribitur Matth. atque Luc.6. Non poteſt arbor mala bonos fructus facere, neque arbor bona, malos fructus facere. Cuius ſententiæ principium citat gl. in d. §. qui mancipia. Nec minùs eleganti figura Theognis:

Οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται, οὐδ' ὑάκινθος,
Οὐδέ ποτ' ἐκ δούλης τέκνον ἐλεύθερον.
Non etenim è ſquilla roſa naſcitur, aut hyacinthus.
Sed neque ab ancilla filius ingenuus.

Nec abſimili forma Horatius lib. Carminum 4. Ode item 4.

Fortes creantur fortibus & bonis.
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus: neque imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

De eadem re. Prouerbium.

5 Sed & ſine figura huiuſmodi ſententiam, tanquam prouerbio celebrem, Euripides extulit apud Antonium Monachum, Meliſſæ tom. 2. cap. 79. & apud Stobæum c.88.

Φεῦ φεῦ, παλαιὸς αἶνος ὡς καλῶς ἔχει.
Οὐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρός. Id eſt,
Heu heu, vt illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non poſſe naſci filium,

Et apud eundem Stobæum c.86.

Τοιόνδε παῖδα σωφρονοῦντα δέξαμαι,
Χρηστοῖς θ' ὁμιλοῦντ' εὐσέβειαν ἠσκηκότα.
Πῶς οὖν ἂν ἐκ τοιοῦδε σώματος κακός,
Γένοιτ' ἄν, οὐδεὶς τοῦτο μ' ἂν πείθοι ποτέ.

Id eſt, vt vertit Geſnerus,

Hunc ego puerum tanta modeſtia præditum noui,
Et cum bonis conuerſando pietatem coluiſſe:
Quo pacto igitur ex tali homine malus
Naſceretur? nullus hoc mihi perſuadebit vnquam.

6 Et Ariſtoteles lib. Politicôn 1. cap.4. ex quorundam ſententia ait, Sicut ex hominibus hominem, & ex beſtia beſtiam, ſic ex bonis bonum generari. Et lib.3.c.8. Conſentaneum eſt, (inquit) ex melioribus ortos, eſſe meliores. Et rurſum in Præceptis Rhetorices de cauſis ciuilibus: Nemini eſt obſcurum, qui ex bonis, clariſque parentibus nati ſunt, eos conſentaneè fieri ſuis maioribus non diſſimiles. Et lib.3 Rhetoricorum ad Theodecten: Veriſimile eſt (inquit) probum ex probis, & bene educatum, in probum virum euaſiſſe. Et Cicer. in Oratione pro Roſcio Comœdo: Nemo ex improbo patre probum filium naſci poſſe exiſtimaret. Et Fabius Quintilianus lib.5. de argumentis ſcribit, argumenta ſæpe à perſona, & genere eſſe ducenda, Nam ſimiles parentibus ac maioribus ſuis filij plerunque creduntur, & nonnunquam ad honeſtè turpitérque viuendum inde cauſæ fluunt. Diogenes Cynicorum princeps cùm ebrium in foro vidiſſet, illius (inquit) pater ebrius fuit. Autor Laërtius. In quam ſententiam Martialis miratur, quòd filia ebrioſi biberet aquam, cùm inquit lib.6. Epigram. ad Catulum:

Miror, quòd Baſſi filia potat aquam.

De eadem re. Prouerbium.

7 Súntque & in eam rem multa antiquis celebrata prouerbia: quale illud eſt, Mali corui, malum ouum. Cuius meminit Gellius lib.5. cap.10. Et illud Homericum, E quercu, è ſaxis natus, lib. Odyſſ.19.

Οὐ γὰρ ἀπὸ δρυός ἐσσι παλαιφάτου, οὐδ' ἀπὸ πέτρης.

Et lib.22. Iliados,

Οὐ μέν πως νῦν ἔστιν ἀπὸ δρυὸς, οὐδ' ἀπὸ πέτρης,

Et Heſiodus lib.1. eius operis, cui titulum fecit, ἔργα καὶ ἡμέραι, id eſt, opera & dies, homines natos fingit ἐκ μελιᾶν, id eſt, fraxinis, vt ſignificet duritiem, & feritatem animorum. Vnde & illud Virgilianum lib.8. Æneidos:

Génſque virûm truncis, & duro robore nata.

Et lib.1. Georgi.

Deucalion vacuum lapides iactauit in orbem,
Vnde homines nati, durum genus.

Vbi Seruius ait propter ipſos lapides à quibus nati ſumus, Nam & Græcis populi λάοι dicuntur à lapidibus: vnde etiam Ouid. lib.1. Metamor.

Inde genus durum ſumus, experiénſque laborum:
Et documenta damus, qua ſimus origine nati.

Ex quo & ipſe Ouid. in epiſtola Didûs ad Æneam,

Te lapis, & montes, innatáque rupibus altis
Robora, te ſaeuæ progenuêre feræ.

Et Iuuenalis Saty.6. ſtatim poſt principium:

Viuebant homines, qui duro robore nati, &c.

Et Statius Papinius lib.3. Thebaïdos,

Scopuliſque ſata, vel robore gentis.

Vbi Lactantius, Grammaticus in id citat illud Virgilianum. Et rurſum lib.4. eiuſdem operis,

— O ſaxis nimirum & robore nati,

Vbi Lactantius Grammaticus interpres ſcribit, ad originem conuenire animum. Et idem autor lib.1. Syluarum in Epithalamio Stellæ & Violantillæ:

— Duro nec enim ex adamante creati,
Sed tua turba ſumus. —

Illud item Quintiliani, Generoſioris arboris ſtatim planta cum fructu, & alia id genus infinita. Illud quoque Theocriti Idyllio 18.

Κύρει παῖ καὶ γυγνὲ, κακᾶς ἀνάθρεμμα λεαίνας,
Λαῖνε παῖ. —

Id eſt, ex Eobani, vt reor, traductione:

Dure puer, quem crudeles pepêrere leænæ,
Saxee ſaeue puer. —

Sed & illud Ariſtophanis in ea fabula, cui ὄρνιθες, id eſt, aues, titulus eſt, ſtatim poſt principium,

Τὸν ἔποπ' ὄρνις ἐγέννατ' ἐκ τῶν ὀρνέων.

Hoc eſt,

Vpupam progenuit auis ex ambus.

Varro autem vni ex Menippeis hunc titulum indidit, Patris eſt filios, ea qua Satyra illum citat Nonius Marcellus. Traditque Philoſtratus in Ariſtide, Sophiſtam quempiam eo veluti prouerbio notaſſe Alexandrum, quòd patris ambitionem imitaretur.

8 Ex quibus illud procedit, vt præſumatur filius eſſe eiuſdem voluntatis, & affectus cum patre. l. ſi operarum iudicio. ff. de ope. lib. & ita dicit per illum text. Bald. in l. liberti. col.1. verſic. op.3. C. eod. & ante eum voluerat Bar. in tract. de Guelphis & Gibellinis, col.3. verſ. circa quartam, per no. in d. l. quiſquis. C. ad leg. Iul. Maie. Propterea non inſcienter Albe. Gand. in tract. maleſi. tit. de præſum. & iudiciis dubitatis. col.4. verſic. præſumptio enim naturæ eſt, monet, vt parentum eius, qui accuſatur, mores conſpiciantur, vt proinde etiam ſciamus, quibus ſit ipſe accuſatus moribus. Nam qui bonos habuit parentes, bonus: qui malos, malus præſumitur, per aliquot ex iuribus ſuprà citatis. Et pulchrè dicit Ang. in l. fugitiui. Cod. de ſer. fug. quòd ex eo quis præſumitur tranſiuiſſe ad hoſtes, quod natus eſt ex progenie eo nomine infamata. & ſequitur Barb. conſilio 34. præclarè optimus, colum. 18. verſicul. modò ſacratiſſimus, lib.2. & Ioan. Neuiz. inter conſil. Albert. Brut. conſil.12. patres comederunt. col. 10. Et hos quinque poſtremos verſicul. vti erant ante ſuperiorem editionem, Chaſſenæus, fur ille manifeſtus, in ſuo Catalogo in 11. parte, conſide. 23. repoſuit.

Filius voluntatis & affectus eiuſdem cum patre eſſe præſumitur.

Parentes rei accuſati inſpiciendi.

Chaſſenæus Furtum.

9 Nec

9 Nec tamen illud ſubricebo, fuiſſe nonnullos improborum ſceleratorumque patrum filios probiſſimos, vt è diuerſo probiſſimorum improbiſſimus. Quis enim neſcit illud Virgilij lib. 7. Æneid.

Contemptor Diuûm Mezentius. —

Et tamen is habuit filium Lauſum talem, qualem paulò pôſt deſcribit,

— Dignus qui lætior eſſet.
Imperiis, & cui pater haud Mezentius eſſet.

Sed tamen id adeò rarum eſt, vt non aliud quippiam magis. Etſi ſcio apud Homerum lib. 2. Odyſſeæ, Mineruam illud grauiter dixiſſe:

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται.
Οἱ πλείονες κακίες, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείες.

Quibus ſignificatur, paucos virtutibus parentum reſpondere: plures autem illis peiores, paucos meliores eſſe.

Filia matris mores imitantur.

10 At illud veriſſimum eſt, filias plerunque mores matrum repræſentare ſolere. Neque enim veriſimile eſt vt filia ſtatim ab ineunte ætate turpibus matris moribus imbuta, honeſtatem in grandiori ætate ſectetur: ad quam tantùm abfuit, vt mater cohortaretur, vt etiam ab ea magis, & exemplo dehortaretur, & verbo. Id quod intellexit Iuuenalis ſcribens Saty. 6.

Scilicet expectas, vt tradat mater honeſtos,
Aut alios mores, quàm quos habet? —

Et ſequitur:

— Vtile porrò
Filiolam turpi vetula producere turpem.

Item Saty. 14. ſtatim poſt princ.

— Expectas vt non ſit adultera, Larga
Filia, quæ nunquam maternos dicere mœchos
Tam citò, nec tanto poterit contexere curſu,
Vt non ter decies reſpiret?

Et paulò pôſt ſubdit:

Sic natura iubet: velociùs, & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica, magnis
Cùm ſubeant animos autoribus. —

Et Diuus Ambro. lib. 3. de virginibus, loquens de Herodiade: Quid potuit filia de adultera matre diſcere, niſi damnum pudoris? Ideóque Ezechiel Propheta decantatiſſimus c. 16. Sicut (ait) mater, ita & filia eius. Et in hanc ſententiam glo. in d. cap. ſi quis cum militibus, 6. q. 1. adducit verſum vulgarem,

Inſequitur leuiter filia matris iter,

Vnde & virgilius in Bucolicis Ecloga 1.

Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hœdos
Noram.

Cuius autoritate Columella libro 3. rei ruſticæ, Nihil (inquit) dubium, quin ipſa natura ſobolem matri ſimilem eſſe voluerit. In idque alia quædam ſcribit, trahitque etiam ad vinea.

De eadem re.

11 Et huc quoque reſpicit, quod ſcribit Horatius lib. 2. Carminum, Ode 4.

— Neque ſic fidelem
Sic lucro auerſam potuiſſe naſci
Matre pudenda.

Quaſi diceret, talis non eſſet, ſi matre impudica nata fuiſſet.

Et Terentius in Heautun.

Sed vereor, ne, me abſente, hic mulier corrupta ſit.
Cócurrũt multa opiniones, quæ mihi animũ exaugeant,
Locus, occaſio, ætas, mater, ſub imperio cuius eſt, mala.

Qua in loco Donatus interpres, Nam ſimiles (ait) parentibus filij plerunque creduntur. Paris autem Ouidianus id ad Helenam ſcribens, hæc quoque apertè ſentiens, ita infit:

Vix fieri ſi ſint vires: in ſemine morum,
Et Iouis & Leda filia, caſta potes.

Nam Morum, potiùs, quàm Aliorum, lectio arridet: quanquam vtrunque huic noſtræ ſententiæ cõuenit.

Omiſſi locus.

12 Idcóque Libanius ad Solonicum ſcribens, Vxorem, inquit, cognitam ducas, cuius parentes, & matrem præcipuè bonis moribus præſtantem noueris. Et Peleus Euripideus in Andromache, in eam ſententiam hæc dicit:

Κἀγὼ μὲν ηὔδων τῷ γαμοῦντι μήτε σοὶ
Κῆδος συνάψαι, μήτε δώμασιν λαβεῖν
Κακῆς γυναικὸς πῶλον. ἐκφέρουσι γὰρ
Μητρῷ᾽ ὀνείδη. τοῦτο καὶ σκοπεῖτέ μοι
Μνηστῆρες, ἐσθλῆς θυγατέρ᾽ ἐκ μητρὸς λαβεῖν.

Id eſt, ad verbum,

Et ego quidem loquebar, te ambiente affinitatem, nunquam tecum.
Affinitatem contrahere, neque intra domum accipere
Malæ mulieris pullum. Imitantur enim
Materna opprobria. Hoc & conſiderate mihi
O proci, bonam filiam ex matre vt ducatis.

Et apud eundem Iolaus in Heraclidis.

ἐκ ἔστι τοῦ δὲ παισὶ κάλλιον γέρας,
Ἢ πατρὸς ἐσθλοῦ κἀγαθοῦ πεφυκέναι
Γαμεῖν δ᾽ ἀπ᾽ ἐσθλῶν. ὃ δὲ νικηθεὶς πόθῳ
Κακοῖς ἐκοινώνησεν, ἐκ ἐπαινέσω
Τέκνοις ὄνειδος οὕνεχ᾽ ἡδονῆς λιπεῖν.

Non eſt hoc liberis pulchrior honor,
Quàm patre bono & honeſto natos
Vxores ducere à bonis. Qui verò victus deſiderio
Malis communicat, non laudabo,
Liberis dedecus cauſa voluptatis ſuperari.

13 In quam etiam ſentẽtiam eſt illud Theognidis:

Κύνας μὲν καὶ διζήμεθα Κύρνε καὶ ἵππους
Εὐγενέας, καί τις βούλεται ἐξ ἀγαθῶν
Κτήσασθαι· γῆμαι δὲ κακὴν κακοῦ οὐ μελεδαίνει
Ἐσθλὸς ἀνήρ, ἤν τις χρήματα πολλὰ φέρῃ.
Οὐ δὲ γυνὴ κακοῦ ἀνδρὸς ἀναίνεται εἶναι ἄκοιτις
Πλουσίου, ἀλλ᾽ ἀφνεὸν βούλεται ἀντ᾽ ἀγαθοῦ.
Χρήματα γὰρ τιμῶσι, καὶ ἐκ κακοῦ ἐσθλὸς ἔγημε
Καὶ κακὸς ἐξ ἀγαθοῦ· πλοῦτος ἔμιξε γένος.

Canes quidem, & aſinos quærimus, ò Cyrne, & equos
Generoſos: & hæc quiſque vult ex bona progenie
Sibi parare, vxorem autem ducere malam ex malo genere non curat
Vir bonus, modò ſibi pecunias multas adferat.
Neque mulier mali viri renuit eſſe vxor.
Diuitis: ſed locupletem præfert bono.
Pecuniæ enim coluntur, exque malo genere bonus vxorem ducit,
Et malus bonum ſibi genus adſciſcit.

Quam ſententiam admodum probat Xenophon in lib. de ſcriptis Theognidis. Iure igitur Horatius lib. 4. Carminum, Ode 24. Scythas eo nomine laudat, quòd illic,

— Dos eſt magna parentium Virtus. —

Adeò vt non ab re Moyſes ſuis legibus ſtatuiſſe videatur, ducendas eſſe vxores virgines ingenuas, et honeſtis parentibus prognatas: vt retulit Ioſephus lib. 4. Antiquit. Iudaicarum, cap. 8. eodémque vlti. Et hæc quidem de parentibus.

Ex patria mores aſſumimus.
De eadem re.

14 SED ET QVOD ex patria mores veluti ingenitos accipimus, & ex variis cœli locis aſpectibúſve diuerſæ ingenerentur animum κράσεις, ſiue contemperationes, teſtis eſt doctiſſimus Medicorum Hippocrates Cous, ante fin. eius libri, qui inſcribitur, de aere, loci, & aquis: Plato in Timæo, & iterum in Menexeno, rurſúſque libro de Republica, 8. & libro 5. de Legib. ad finem. & ipſius diſcipulus Ariſtotelis libro 7. Politicón, cap. quoque 7. & rurſum Orbicularium quęſt. li. 14. cùm multis locis, tum verò maximè c. 1. & c. 8. & c. 15. & c. 18. vbi & illius

interpres Petrus Aponenſis hoc latè confirmat: & Polybius & Philoſophos & Hiſtoricus celeberrimus lib.4. Hiſtoriarum: & Co. Manilius Conſul Roma.apud Liuium lib.8.belli Macedonici,in Oratiooe, qua Romanos milites aduerſus Gallos animat.Et quiſquis is fuit, qui pro Rhodiis apud eundem Liuium,5. Decadis,lib.item 5.Orationem habuit ad Senatum:& Cicero in Oratione,quam de lege Agraria elegantes ſcripſit,contra Seruilium Rullum, & l.1.de Diuinatione:iterúmque lib.2. & Plinius Natur. Hiſtoriæ lib.2.cap.78. & Lucanus libro 8.illis verſibus.

Quicquid ad Eoos tractus, &c.

Apollonius Tyanæus apud Philoſtratum lib.7. Plutarchus libro Politicôn ad Traianum, ſtatim poſt princ. Galeous Pergamenus, Medicorum poſt Hippocratem nobiliſſimus, io lib.de Subſtantia virtutum animalium.cap.9.& rurſum lib.2.de Temperamentis,vulgò autem de complexionibus.Et in libro cui tit.eſt,Corporis temperaturam animi mores ſequi.& Apuleius lib.10. Metam.& Flauius Vegetius lib.1.de re militari, cap.2. Et Seruius enarrans illud Virgilij, lib.6.Æneidos.

Principio cœlum ac terras,campóſque liquentes.

Vbi etiam dicit poſt Ptolemæum, tranſlatum ad aliud clima, hominum naturam ex parte mutare. De toto enim non poteſt: quia in principio accipit ſortem corporis ſui.Et omnino fuſiſſimè Alexander ab Alexandro, lib.4. Genialium dierum, cap.13. & Cælius Rhodiginus lib.Lect.antiq.18.cap.item 18. ex vltima editione: quorum verba,ne ſim longior, prætermiſi, eorum ſententiam ſtrictè retuliſſe contentus.

15 Cuius etiam ſententiæ ſunt omnes ſcriptores Aſtronomici,iſtud aſtris adſcribentes,& inter cæteros Claudius Ptolemæus Alexandrinus lib.2. Quadripartiti, cap.item 2. & 3. eiúſque in eum locum interpres Haly,& Albumaſar introductorij,lib.3. & iterum 5. & maximus ipſe ſyderalis ſcientiæ profeſſor Firmicus Maternus ad Mauortium Lollianum lib. Aſtronomicôn 5. cap. etiam 1. cuius verba hæc ſunt: Quædam gentes ita à cælo formatæ ſunt, vt propria ſint morum vnitate conſpicuæ.Scythæ immani feritatis crudelitate graſſantur: Itali ſiunt regali ſemper nobilitate præfulgidi,Galli ſtolidi:leues Græci:acuti Syri:Afri ſubdoli:acuti Siculi:luxurioſi ſemper Aſiatici, & occupati voluptatibus: Hiſpani elata iactantiæ animoſitate præpoſteri. Quanqoam ſcio,eundem autorem eiuſdem libri, cap.4. eodémque vltim. hæc ſcripſiſſe:De moribus verò gentium ſuperuacanea diſputatio eſt. Nam & Aſiaticos plurimos videmus, imò penè omnes, ſobrietatis inſignia præferentes, & Græcorum leuitas ſæpe modeſtæ grauitatis pondus accipit:& effrænata Scytharum rabies quandoque humanitatis clementia mitigatur: & in finibus Galliarum populus ſapientiæ temperamento prudenter conualeſcit: Afrorum quoque ſubdolas manus honeſtæ fidei ornamenta condecorant:& à plurimis Hiſpanis iactantiæ vitia deſeruntur: & Syrorum auaritiam mutauit repentina profuſio.Nec eſt inter illos acutos Sicolos ſtultos inuenire difficile. Ab Italis quoque freqoenter dominationis imperia traoſlata ſunt.

Mores gentiū ſæpe imputa-ri.

16 Secundum hanc ſententiam Herodotus in Calliope, & Plutarchus io Apophthegmatis ſcriptum reliquerunt,quòd cùm montuoſa eſſet Perſarum regio,& aſpera, vellentque propterea ipſi Perſæ regnante Cyro campeſtrem ac mollem capere id quidem oon paſſus eſt Cyrus, inquiens,& planta-

De eadem re.

rum,& hominum mores & ingenia regionum quoque ſimilitudinem trahere,& φιλεῖν ἐκ τῶν μαλακῶν χώρων μαλακοὺς γίνεσθαι, hoc eſt: Naturale eſſe, vt in mollibus locis molles proueniant. Vnde profectum videri poteſt antiquum adagium, io Græcorum collectaneis relatum, βίοι ἀνθρώπων, καὶ φυτῶν σπέρματα, συμφωνοῦντα ταῖς χώραις: Id eſt, Mores hominum,& plantarum ſemina, ad regionis habitum reſpondent.

Prouerbium.

17 In eam quoque ſententiam pedibus vadit Vlpiannus Iuriſconſultus in d. l. quod ſi nolit. §. qui mancipia.ff.de ædilit. edic. vbi in hæc propè verba ſcribit: Qui mancipia vendunt, nationem cuiuſque in venditione pronuntiare debent. Plerunque enim natio ſerui aut prouocat, aut deterret emptorem, Idcirco intereſt noſtra, ſcire nationem. Præſumptum etenim eſt, quoſdam ſeruos bonos eſſe, quia nationis ſunt non infamatæ:quoſdam malos videri: quia ea natione ſunt, quæ magis infamis eſt. Quòd ſi de natione ita proountiatum non erit, iudicium emptori, omnibuſque ad quos ea res pertinebit, dabitur, per quod emptori redhibeat mancipium. Ex quo tex.not.Cepolla ibidem,num.54. & longo antè tempore Accur. noſter in auth.de referen. in verbo,ex patribus.quòd ratiooe patriæ quis præſumitur bonus,aut malus. Coocilium Nauatenſe in cap. quando.24.diſt. iubet ordinandorum patriam inueſtigari, vt proinde ſciatur, quibus ipſi ſiot imbuti moribus. De quo etiam tex.eſt id cap.conſtitutus, extrà de purg.can.Et alibi contra aliquem præſumitur ratione patriæ,vt eſt text.in d.c.Afros.99.diſt. & ibi not.glo.& Archid.qui adducit illam Firmici ſententiam, à nobis ſuprà citatam, tacito tamen autoris nomine, & Bald.in l.data, col.10. verſic. octauo modo,ibi,item ratione patriæ.C.qui accuſ.non poſ. qui & illum text.allegat. Et ſimile eſt, quod dicit Bar.in tractat.de Guelphis & Gibellinis,col.4.quòd de iure quis præſumitur eſſe eius affectionis, qualis eſt eius patria. Eſt enim præceptum iuris gentium, vt patriæ pareamos.l.vt vim.ff.de iuſtit.& iot.quod dictum pro ſiog.reaſſumit Barb.conſil.34. præclarè optimus dicit, col.18. lib.2. & alibi quoque commeodat in repet.eo.Reginaldus,col.4.& iterum 88. de teſta.& conſil.10.ſapienter ſcribitur, col.3. lib.2. & Franc.Curt.ſenior conſil.45.ſtatuto ſeu conſuetudine,col.4. verſic.quia quilibet. Et in hanc quoque partem quædam affert Pet.Iacob.in arbore ſucceſſ.col.9.verſic.itē Rex. & Cepol. in libello,de Imperatore militum deligendo, verſic.propter nationem, & io lib.de ſimulatione contractuum, in 21. præſumptione,& in ſuo libello, de vita & modo viuendi io ſtudio. Vnde ſcitè admodum Alber. Gand. in tract.malefic.in tit.vnde aut quo loco poſſit fama procedere, in princ.ſcribit, quòd fama vel infamia poteſt ex loco potiſſimùm originis procedere, cùm quis à natura, & origine propria præſumatur eſſe bonus vel malus, per d.§.qui mancipia.Et facit etiam quod ſcribit Bald.in cap.vt debitus, col.2.extrà de appellat.ingenia hominum fieri deteriora,vel meliora, ex aëris diſpoſitione. Et hoc qooque ſpectat ille Ezechielis locus ſuprà citatus, quo dicitur, filiorum Hieruſalem radicem,& generatiooem eſſe de terra Chanaan.

De eadem re. Natio ſerui, qui venditur, pronunciãda.

Patria ordinandorum inueſtiganda.

Patria affectio & noſtra eadē eſſe præſumitur.

18 Cuius rei alias quoque rationes, vltra vim aſtrorum,afferre poſſumus: primùm quòd quædam nationes præ cæteris multa vitiorum irritamenta ſubminiſtrant. Nam quid aliud Campanos luxu ac libidine affluentes reddidit, quàm terra ipſa omnium, quæ libido luxúſque expoſtulat, feraciſſima? quæ & inuictum armis Annibalem (vt cum Valerio

Regionis vbertatem irritamentum vitiorum eſſe.

loquar)

Annibal Capuæ deliciis fractus.

loquar) illecebris ſuis complexa, vincendum Romano militi tribuit. Illa enim vigilantiſſimum Ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vſu laſciuiore, ad ſomnum, & delicias euocauit, ac tum demum fracta & contuſa Punica feritas. Et de illis loquens Valerius Coruinus, apud Liuium lib. 7. ab vrbe condita, Campanos inquit haud dubiè, nimio luxu affluentibus rebus, mollitiéque ſua potiùs, quàm vi hoſtium, victos eſſe. Et idem Liuius lib. 3. 2. Belli Punici, non multò poſt prin. de eiſdem loquens: Prona (inquit) ſemper ciuitas in luxuriam, non ingeniorum modò vitio, ſed & affluenti copia voluptatum. Ideóque, vt poſteà ſcribit de Annibale & Carthaginenſibus, Quos nulla mali vicerat vis, perdidere nimia Capuæ bona ac voluptates immodicæ, &c. In quam etiam ſententiam Diodorus Siculus de Tyrrhenis loquẽs, lib. 6. Bibliothecæ, cap. 9. in fin.

Tyrrheni vbertate ſoli corrupti.

Poſtremò priori virtute abiecta, potui ſe atque ignauiæ tradentes, haud iniuria partam à ſuis maioribus gloriam in bellis amiſere. Non parum autem eos ad delicias impulit patriæ fertilitas, quæ fructifera rerum copia, ad inertiam voluptatémque traduxit. Et ſanè nihil eſt, quod magis homines molles reddat, quàm rerum copia.

Arabes molles.

Hinc Arabes à Virgilio lib. 1. Geor. molles appellati:

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi.

Quem ſecutus Claudianus,

Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorant.

Et ante eum Catullus, Epigr. 11.

Siue in Hyrcanos, Arabáſque molles.

Arabes dicti tanquam vitæ nocumentum.

Omnium enim regionum eſt fertiliſſima Arabia. Ex quo fortaſſis & hoc nomen aſſumpſit, tanquam vitæ nocumentum. Græcè enim ἀρὰ nocumentum dicitur, & βίος vita.

Peculiares cuiuſque nationis mores.
Argumenta à natione.
Prouerbium.

19 Deinde ſunt ſui cuique nationi peculiares, propriíque mores. Vnaquæque enim prouincia ſuo ſenſu abundat: & vt Quintilianus ait, hanc eius rei rationem afferens, lib. 5. de argumentis, Gentibus proprij mores ſunt nec idem in Barbaro, Romano, Græco probabile eſt. Et ciuitatum etiam leges, inſtituta, opiniones habent differentiam. Ob ídque ſcribit, argumenta à natione, & patria ſumi. Vtque ſcribitur in Decretis canonicis in cap. omnes, diſt. 1. Aliæ aliis gentibus leges placent. Vnde ortum vetus illud Græcorum Adagium apud Zenodotum, νόμος καὶ χώρα, id eſt, lex & regio: quo admonemur, inſtituta diuerſa pro locorum varietate eſſe veluti legem. Et hæc quoque omnia à verſic. 10. vti etiam erant in prima editione, penè ad verbum, meo nomine tacito, Bar. Chaſſenæus, inſignis eius rei fur, tranſtulit in ſuum Catalogum in vndecima parte, conſid. 24.

Chaſſenæi furtum inſigne.
Diuerſarum nationum in re vxoria mores.

20 Sed vt ad inſtitutum redeamus, quæ diximus, facilè comprobantur ex morum antiquorum differentiis: quorum nonnullos, qui ad rem vxoriam, de qua priuatim agimus, pertinent, commemorabo, ex illuſtribus atque probatis ſcriptoribus, in his maximè, quæ concubitum reſpiciunt. Nam de aliis alibi latiùs diſſeremus.

Indorum.

Indi vxores plures ſinguli ducunt, quæ mortuo marito apud grauiſſimos iudices contendunt, quam ex his maritus maximè dilexerit. Quæ victrix eſt, læta coniugis ſe flammis ſuperiacit, & cum eo tanquam fœliciſſima crematur: aliæ cum triſtitia, & mœrore in vita remanent. Teſtes Bardeſanes Syrus, in libro de Fato: Oneſicritus ille Philoſophus Æginenſis, aut vt alij volunt, Aſtipalæenſis, in vita Alexandri: Cicero libro 5. Tuſcul. quæſt. Strabo libro 15. vbi & huius moris Indorum cauſam affert ex ipſo Oneſicrito: Valerius Maximus de inſtitutis antiquis. Plutarchus in libro cui titulus eſt: Num improbitas ſufficiat ad infœlicitatem. Solinus rerum memorabilium, cap. 65. Ælianus de varia hiſtor. lib. 7 Nicolaus in Collectaneis de moribus gentium, & ex eo Stobæus Florilegij, cap. 122. aut aliorum computatione 122. Euſebius præparationis Euangelicæ, libro ſexto, capite octauo, & Hieronymus in Iouinianum libro primo Seruius in quinto libro Æneidos enarrans illum locum Virgilij,

Incertus, geminúmne locet, famulúmne parentis
Eſſe putet. —

Et hanc quoque rem Propertius libro tertio, ſuis carminibus celebrauit,

Fœlix Eois lex funeris vna maritis,
Quos Aurora ſuis rubra colorat equis.
Namque vbi mortifero iacta eſt fax vltima lecto,
Vxorum fuſis ſtat pia turba comis:
Et certamen habent leti, quæ viua ſequatur
Coniugium: pudor eſt, non licuiſſe mori.
Ardent victrices, & flammæ pectora præbent,
Imponúntque ſuis ora peruſta viris.

Thracum.

21 Sed & Pomponius Mela lib. 2. ſcribit eundem morem eſſe Thracibus. Nam & hi (vt ille tradit) ſinguli plurimas vxores habent: quod & tradit Euripides in Andromache, Heraclides in Politicis, & Solinus lib. 2. cap. 15. vbi ſubdit, hos vxorum numero ſe iactare, & honoris loco multiplex coniugium ducere. At Herodotus ſtatim poſt princ. lib. 5. id tantùm tribuit Thracibus, qui ſupra Creſtonæos incolunt.

Cathæorum.

Cæterùm Strabo lib. 15. ſcribit Cathæorum proprium eſſe, vt vxores cum viris defunctis comburantur, ob hanc cauſam, quòd cùm aliquando adoleſcentulos adamarent, à viris ſecedebant, vel eos veneno interimebant: vt ergo veneficia tollerentur, hanc legem eſſe conditam. Quod & tradit Diodorus Siculus lib. 17. quo Alexandri res geſtas deſcribit, vbi hos Catharos vocat.

Siue Catharorum.
Venedorum.

Sed & eundem morem fuiſſe apud Venedos Germanorum populos, vt ſcilicet marito mortuo vxor ſe in rogum cremandam præcipitaret, tradit Vunnefridus Anglus, qui poſtea Bonifacius vocatus, & Archiepiſcopus Moguntiacus factus eſt, in Epiſtola ad Edoardum principem Anglorum.

Erulorum.

Procopius quoque libro de bello Gothorum, eandem apud Erulos conſuetudinem fuiſſe tradit.

Iudæorum.
Ægyptiorum.
Mauruſiorũ
Naſamonum.
Parthorum.
Cyrenaicorũ.
Perſarum.

22 Nec ſoli Indi, Thraces, & alij ſuprà memorati vxores plurimas ſinguli habent: ſed & Iudæi, Ægyptij, Naſamones, Æthiopum gentes, Garamantes, qui & ipſi ex Æthiopibus ſunt, Parthi, Cyrenaici Africæ populi, Perſæ, Syri, Pæones, Geloni, Numidæ, Mauri, ſiue Mauruſij, Germani. De Iudæis teſtimonio ſunt, Abraham, Iacob, Dauid, Solomon, & alij: & meminerunt Decreta canonica in cap. recurrat. & in § his ita reſpondetur. 32. quæſt. 4. & c. gaudeamus, de diuort. de Ægyptiis Diodorus lib. 1. aut, vt alij computant. 2. cap. 3. Sacerdotes tamen excipiens, quibus vnam tantùm vxorem ducere licet. Quod & noſtra religio approbaſſe nonnullis videtur apud D. Paulum prioris ad Timoth. 3. & ad Titum 1. de Naſamonibus Herodotus lib. 4. de Garamantis Strabo lib. 17. quanquam ſunt qui aliter de eis referant, vt dicam infra num. 51. incip. Et vt ad alia. De Parthis Bardeſanes in lib. de Fato. & D. Clemens libro Recognitionum 9. cap. 7. & Euſebius Cæſarienſis εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, id eſt, Euangelicæ præparationis lib. 6. cap. 8. Iuſtinus lib. 41. vbi ita de his ſcribit: Vxores dulcedine variæ libidinis ſinguli plures habent. De Cyrenaicis Pomponius Mela libro 1. De Perſis Ammianus Marcellinus

lib.23.vbi hinc proficiſci dicit, vt apud eos charitas per diuerſas libidines diſperſa torpeſcat. Et ante eum Herodotus lib.1. cuius hæc verba ſunt: γαμέουσι δ' ἕκαστος αὐτῶν πολλὰς μὲν κουριδίους γυναῖκας, πολλῷ δ' ἔτι πλεῦνας παλλακὰς κτῶνται: Id eſt, Ducunt autem vnuſquiſque ipſorum multas quidem puellas virgines, multò autem plures pellices habent. Hæc ille. Verùm is locus à Laurentio Valla Herodoti interprete, omiſſus eſt, vt & alia pleraque eiuſdem lib.1. ad decem ferè chartas, quòd is, vt opinor, nactus ſit exemplar aliquod mutilum. Sed & huius moris Perſarum teſtis eſt Strabo lib.15. non multùm ante finem; vbi id dicit eos facere propagandæ ſobolis gratia: & Tullius in 4. in Verrem actione, vbi idem de Syris quoque teſtatur, de Regibus ſolùm loquens. De Pæonibus Herodotus in Terpſichore. De Gelonis Flaccus lib. Argonauticôn 7. illo carmine,

Amor per diuerſas libidines diſperſus torpeſcit.

Syrorum. Pæonum. Gelonorum.

Hei mihi, vel ſæuo coniunx non vna Gelono.

Hua Scythas eſſe putat Probus in Virgilium lib.3. Geor. in eum locum *Aterque Colonus.* & Lactantius Cælius, aut quiſquis eſt ille doctiſſimus Statij interpres, enarrans illum locum lib.2. Thebaidos,

Numidarum. Maurorum. Germanorũ. Mauruſiorũ.

Biſtonas, aut refugo pallentes Sole Gelonos.

De Numidis, & Mauris, ſiue Mauruſiis Salluſtius in Iugurtha. Et præterea de ipſis Mauruſiis Procopius lib.4. de bello Vandalico. De Germanis ſatis probat, quod tradit Cæſar ad finem lib.1. Commentariorum belli Gallici, Arioviſtum Germanum duas vno tempore habuiſſe vxores: vnam Sueuam natione, alteram Noricam, Regis Voccionis ſororem. Sed tu tamen vide, quod de eis ſcribam inferiùs num.62. incipien. Germani.

Athenienſiũ.

23 Quin & Athenienſes, ſicut referunt Satyrus, Hieronymus Rhodius, & Laertius, & Athenæus, cùm bellis ac lue exhauſtam ciuibus ciuitatem reparare, ſobolémque propagare vellent, decreuerunt, vti vrbanam quidem vxorem ducerent, liceret autem & ex altera procreare liberos. Quam legem ſecutus Socrates, Xantippen duxit, ſimul & Myrto Ariſtidis neptem. Et Euripides quoque ob eam legem duas vxores habuit, quarum matrimonij adeò pertædebat, vt mulieres omnes admodum exoſus fuiſſe dicatur, ſicuti ab Aulo Gellio relatum eſt lib.15. cap.20. Sed hîc vide, quæ de eo ſcribam numero ab hinc 2. & 3. Cecrops autem primus Athenis vnicam vxorem vni viro iunxit, cùm antea mulieribus promiſcuè vterentur, διὸ καὶ ἔδοξέ τισιν διφυὴς ὀνομασθῆναι: Id eſt, ideóque viſus eſt quibuſdam διφυής, vt tradit Athenæus, hoc eſt duplici natura, ſiue biformis, vt loquitur Iuſtinus lib.2. fuiſſe appellatus. De qua re etiam Tzetzes hiſtor. Chilia. 5. cap.17.

Socrates duas vxores habuit. Et Euripides. Cecropis lex.

Καὶ ἄλλως τοῦτον διφυῆ τὸν Κέκροπα καλοῦσιν.
Αἱ τῶν ἑλλήνων πρότερον γυναῖκες καθ' ἑλλάδα,
Οὐχ ὥσπερ νῦν, ἐζεύγνυντο νομίμως τοῖς ἀνδράσι.
Δίκην κτηνῶν δ' ἐμίγνυντο τοῖς βουλομένοις.
Ἦσαν λοιπὸν μονοφυεῖς ὄντες οἱ παῖδες τότε,
Μόνας ἐπιγινώσκοντες μητέρας, οὐ πατέρας.
Ἐκ δὲ ἀπὸ τῆς Σάεως πόλεως αἰγυπτίας
(Σάϊς δ' ἐστὶν ἡ ἀθηνᾶ τῇ αἰγυπτίων γλώσσῃ)
Μετὰ τὸν καθ' ὠγύγην κατακλυσμὸν ἐκεῖνον,
Ὁ Κέκροψ παραγέγονεν ἀθήναις τῆς ἑλλάδος,
Ταύτας ἀθήνας καλέσας ἐκ Σάεως αἰγύπτου,
Πολλοῖς ὠλυσιτέλησεν καὶ ἄλλοις τῇ ἑλλάδι.
Νομοθετεῖ καὶ γυναιξὶ τοὺς γάμους τοὺς νομίμους,
Ἐξ ὧν παῖδες ἐγνώρισαν τοὺς δύο φυτοσπόρους,
Τὸ πρὶν μόνην γινώσκοντες, ὡς ἔφην, τὴν μητέρα,
Ὅθεν ὁ Κέκροψ διφυής, νόμους ὡς δείξας ταῦτα.

Hoc eſt,

Et aliter hunc duplicis naturæ Cecropem vocant.
Græcorum priùs mulieres per Græciam,
Non quemadmodum nunc, coniungebantur legitimis viris:
Sed inſtar iumentorum miſcebantur omnibus volentibus.
Erant igitur vnius naturæ tunc filij,
Solas agnoſcentes matres, non patres.
Vt autem à Saï vrbe Ægyptiorum.
(Saïs autem eſt Pallas Ægyptiorum lingua)
Poſt illud, quod in Ogygis tempora incidit diluuium,
Cecrops acceſſit ad Athenas Græciæ:
Has Athenas cùm vocaſſet ex Saï Ægypti,
Cùm multis alijs in rebus commodauit Græciæ,
Tum lege conſtituit mulieribus nuptias legitimas,
Ex quibus filij cognouerunt duos parentes
Antè ſolam (vt dixi) cognoſcentes matrem.
Vnde Cecrops duplicis naturæ dictus, vt qui hæc legibus oſtenderit.

Subdit autem Athenæus ipſe (vt ad eum reuertamur) quòd cùm Socrati ipſi à Calliſthene, Demetrio Phalereo, Satyro Peripatetico, & Ariſtoxene obiectum eſſet, quòd duas vxores haberẽt, ſcilicet Xantippen, & Myrto Ariſtidis filiam, ipſe ſe illius Decreti autoritate tuebatur. Siculos quoque eo more vſos fuiſſe teſtimonio eſt Dionyſius, qui vno ſimul tempore Doridem Locrenſem & Ariſtomacham Syracuſanam vxores duxit, vt tradit Cicero Tuſ. quæſt. lib.5. Plutarc. in vita Dionis, haud multò poſt princ. Atque etiam Macedones, hoc præſertim argumento, quòd Philippus Macedo Alexandri Magni pater, eodem tempore duas Macedonum vxores habuit, Olympiadem, ſcilicet, ipſius Alexandri matrem: & Cleopatram, Attali ex ſorore neptem, vt ſcribit idem Plutarchus in vita Alexandri.

Siculorum.

24 Sed & apud Romanos aliquando duas vxores ſimul ducere licuit. Nam Socrates Conſtantinopolitanus apud Caſſiodorum in Tripartita hiſtoria lib.8. cap.11. tradit Imper. Valentinianum, cùm Iuſtinam poſt Seueram ducere vxorẽ vellet, legem ſanxiſſe, vt liceret volentibus duas habere vxores. Id quod etiam Paulus Diaconus in Valente retulit. Sed & longo antè tempore Helius Cinna, Tribunus plebis, pleriſque profeſſus eſt, habuiſſe ſe ſcriptam paratamque legem, quam Iulius Cæſar ferri iuſſiſſet, vt vxores liberorum quærendorum cauſa, quas, & quot ducere vellent, liceret, vt tradit Suetonius in vita illius, cap.52. Sed id poſterioribus legibus fuit abrogatum. l. nemo. la 1. C. de Iudæis, & l. eum qui duas. C. de adult. vbi in id eadem pœna, quæ & ſtupro, ſtatuitur. Et eum text. ad id ponderat, vt pœna ſit capitis, dicitque in id ſingul. Roman. ſing. 531. tu ſcis quæ pœna. Sed quomodo id procedat, videbis apud Alex. conſi. 165. viſis & ponderatis, in prin. lib.7. Sed id quoque antè edictu Prætoris fuerat prohibitum. l.1. §. vlt. ff. de his qui not. infam. Etátque etiam antiquis Romanorum legibus: quod vel ex eo conſtat quod Dionyſius Halic. lib.11. de Appio Claudio Decemuiro, qui captus amore Virginiæ, cùm eam non poſſet ſibi matrimonio coniungere, quia aliam iam vxorem habebat, conatus eſt eam donis corrumpere, &c. Et de hac re multa traduntur in Decretis canonicis. 26. diſt. & per Collect. in rubr. de eo qui dux. in matr. quam pol. per adulter. vbi & id docet eſſe contra ius naturale. Et Pand. in cap. cùm haberet, in 2. not. eod. tit. & per Theologos lib.4. ſent. diſt.23.

Romanorum.

Valentiniani lex.

Cæſaris lex.

Pœna ducentium duas vxores.

25 Nam & Euripides antiquiſſimus Poëta ius non facit vni viro duas vxores ducere, cùm ſcribat in Andromache,

Euripides duplicem connubia damnat.

— Οὐδὲ γὰρ καλὸν
Δυοῖν γυναικοῖν ἄνδρ' ἕν' ἡνίας ἔχειν,
Ἀλλ' εἰς μίαν βλέποντες εὐναίαν Κύπριν
Στέργουσιν, ὅτις μὴ κακῶς οἰκεῖν θέλει.

Id eſt, ad verbum,

Neque enim honeſtum,
Duarum vxorum virum vnum gubernacula habere:
Sed ad vnam reſpicientes legitimam Venerem
Contenti ſunt, quicunque non malè habitare volunt.

Iterúmque in eadem fabula,

Οὐδέ ποτ' ἂν δίδυμα
λέκτρ' ἐπαινέσω βροτῶν.
Οὐδ' ἀμφιμάτορας κόρους,
ἔριν μὲν οἴκων,
Δυσμενεῖς τε λύπας, &c.

Id eſt, ad verbum,

Nunquam duplicia connubia
Collaudauero mortalium,
Neque binas matres habentes liberos:
Rixas quidem domorum,
Triſtéſque offenſas.

Itémque inibi:

Κακόν γ' ἔλεξας, ἕν' ἄνδρα δισσ' ἔχειν λέχη.
Malum certè narras, vnum virum binos habere lectos.

26 Verùm idem apud Stobæum, Serm. 66. fuiſſe videtur in alia ſententia:

Νόμοι γυναικῶν οὐ καλῶς κεῖνται πέρι,
Χρὴ γὰρ τὸν εὐτυχοῦνθ', ὅτι πλείστας ἔχειν
Γυναῖκας, εἴπερ ἡ τροφὴ δόμοις παρῆν,
Ὡς τὴν κακὴν μὲν ἐξέβαλλε δωμάτων,
Τὴν δ' οὖσαν ἐσθλὴν, ἡδέως ἐσώζετο.
Νῦν δ' εἰς μίαν βλέπουσι, κίνδυνον μέγαν
Ῥίπτοντες. —

Leges nuptiales non benè conditæ ſunt:
Oportet enim hominem felicem plurimas habere
Vxores, ſi modo victus domi ſuppetat.
Vt malam expellat foras,
Bonam verò libenter ſibi ſeruet.
Nunc autem ad vnam ſolùm reſpiciunt, vehementer
Periclitantes. —

Nam & ipſe (quod iam diximus) duas ſimul vxores duxit. Quanquam Moſchopulus, aut quiſquis eſt, qui vitam ipſius Euripidis in ſcholiis conſcripſit, vnam poſt alteram & ſeorſum duxiſſe tradit.

Lacedæmoniorum. Anaxandrides cur duas vxores duxit.

27 Solus autem inter Lacædemonios Anaxandrides rex duas vxores ſimul habuit, vt à Pauſania proditum eſt in Laconicis. Cuius etiam rei meminit Herodot. in Terpſichore, qui ſcribit, illum fuiſſe compulſum ab Ephoris ſecundam ducere, ex qua ſucceſſores relinqueret, cùm prior ſterilis crederetur, quòd iam diutiùs liberos non ſuſtuliſſet. Quò fit, vt magis miter, quod ſcribit Clemens Alexandrin. lib. Stromatôn 2. Laconum legiſlatorem non ſolùm pœnam impoſuiſſe, ei qui vxorem non duxiſſet, ſed etiam ei, qui vnam tantùm. Huius autem moris eorum, qui plures ſimul ducunt vxores, fit mentio in cap. gaudemus, de diuort. vbi quæritur, Si quis horum habens plures vxores, religionem Chriſtianam aſſumat, an poſſit omnes, vt antè, tenere, an verò vnam ex omnibus eligere debeat. Sed vt redeamus, apud eoſdem Lacedæmonios licebat contrà, vnam vxorem eſſe duobus collocatam, ita tamen vt perpetuò domi apud vnum degeret, poſſet autem ad alterum diuertere, ſine iniuria ac probro, teſtimonio Xenophontis in Repub. Lacedæmoniorum.

Iterum Lacedæmoniorum.

Quin apud eoſdem ex Lycurgi inſtituto licebat ſeniori viro iunioris vxoris ſi quem ex iunioribus honeſtum ac probum deligeret, probarétque, illum ad vxorem adducere, & vbi eam generoſo illius ſemine compleuiſſet, ſuum quod natum eſſet, efficere. Licebat autem probo viro, qui fœcundam aliquam pudicámque mulierem alteri nuptam admiraretur, marito illius ſuadere, vt cum ea congrederetur, tanquam in ſolo fertili bonos filios ſaturus. Teſtes idem Xenophon, & Plutarchus in Lycurgo, & Theodoritus de curatione gentilium affectionum lib. 9. cui de legibus, titulus eſt.

Tapyrorum.

28 Et ſimili propè modo Tapyri, Parthorum populi, qui Hyrcanis adiacent, ſuſceptis aliquot liberis, proprias vxores aliis viris quærendæ ſobolis gratia nuptui concedunt, vt ſcribit Strabo lib. 11. Vbi & hoc ſubdit, apud Romanos Catonem Vticenſem Hortenſio Martiam vxorem conceſſiſſe, ſecundum antiquam Romanorum conſuetudinem: quod & retulit Appian. libro 2. Bellorum ciuilium, Plutarchus in ipſo Catone, ex Thraſeæ autoritate: & cecinit Lucanus libro 2. multis verſibus: & meminit Tertullianus Apologetici cap. 39. & D. Hieronymus libro 2. in Iouinianum & D. Augu. in libro de Fide, & operibus, & iterum in libro de Bono coniugij, cap. 18. itémque libro 5. contra Iulianum Pelagianum.

Romanorum. Cato vxorem ſuam Hortenſio conceſſit.

Solonis lex.

29 Nec apud Lacedæmonios tantùm, vt ad id redeamus, ſed & apud alios fuere ſingulis vxoribus plures mariti. Nam & Solon ſuis legibus permiſit vxori, ſi eius vir minùs eſſet ad rem Veneream idoneus, mariti propinquos ad concubitum admittere, vt tradit Plutarch. in vita illius: qui & hanc legem abſurdam & ridiculam videri dicit: quoſdam tamen putare, eam ſe rectè habere ad eos, qui coire ipſi nequeunt, pecuniarum autem gratia vxores accipiunt, & contra naturam coire nituntur. Intuentes enim illi vxorem, cum qua libitum fuerit concumbere, aut miſſam facient, aut cum dedecore & ignominia retinebunt, cupiditatiſque pecuniarum, & contumeliæ pœnas dabunt. Illud tamen probari, vt non cum omnibus coiret vxor, ſed ex mariti neceſſariis vnum aliquem deligeret: ne alienum eſſet, quod naſceretur, & generis neceſſitatem attingeret.

Medorum.

Et apud Medos vxores habere viros quamplurimos, pulchrum: pauciores quàm quinque, calamitoſum ducere, ſcribunt Strabo libro 11. & Æneas in Aſiæ deſcriptione, capite 34. vbi tamen & illud quoque tradunt, ipſorum Medorum Reges contra vxores multas habere, pauciores quàm ſeptem, non licere.

Britannorum.

30 Quinetiam apud Britannos (hi ſunt quos Anglos vulgò vocamus) plures viri vnam vxorem habebant, vt referunt Bardeſanes in libro de fato, & D. item Clemens in illo quoque lib. 9. Recognitionum, cap. 7. & Euſebius de præparatione Euangelica, lib. 6. cap. 8. Cæſar autem lib. Commentar. belli Gallici 5. de his loquens: Vxores (sit) ducunt deni duodenique inter ſe communes, & maximè fratres cum fratribus, parentéſque cum liberis: & ſi qui ex eis nati ſunt, eorum habentur liberi, à quibus quæque virgines ductæ ſunt. Quanquam de his ſunt qui aliter referant, vt poſtea dicemus.

Arabum.

Nec abſimiliter in Aromatifera regione (ij ſunt Arabes) vna omnibus conſanguineis vxor eſt. Ingreſſurus ad eam, baculum ante fores deponit. Eo viſo reliqui congreſſu abſtinent. Illa tamen noctes agit cum ſeniore. Cum matre coire non cenſetur impium: cum alterius ſanguinis fœmina congredi adulterium eſt, quod morte plectitur. Ex Strabone libro decimoſexto.

Charondæ lex de permutandis maritis & vxoribus.

31 Quid, quòd Charondæ illius Thuriorum legiſlatoris legibus ius erat vxori, à viro, quotieſcunq;

libitum eſſet, diſcedere, alterique viro, cuicunque collibuiſſet, nubere. Eáque lex permanſit, donec cuiuſpiam ætate proiecti coniunx iunior, eo relicto, alteri iuniori viro ſe coniunxit. vnde & ille ſenior ita percitus poſtulauit, legem illam emendari, illúdque adiici, Relicto priori viro, cuicunque collibuiſſet: modò hic illo iunior non eſſet: pariterque ſi coniugem vir eiecisſet, nullam deinde eiecta iuniorem iungere ſibi licere. Idque obtinuit, laqueique periculo ſe exemit. Neque enim licebat, legum emendationem petere, niſi collo laqueo inducto, vt ſi abrogationem legis confeſtim non obtineret, illi guttur perfringeretur. Autor Diodorus Siculus lib. 12. Bibliothecæ.

Perſarum.

32 Nec ſolùm apud Arabas, de quibus nuper diximus, ſed & apud Perſas quoque matres, filias, ſorores, in iura connubij admittere, impium non ducitur: vt ſcribit idem Strabo ad calcem lib. 15. Antiſthenes in altero Cyrorum, & ex eo Athenæus lib. 5. cap 14. Quintus Curtius lib. 7. & Lucianus in eo libello, cui titulum De ſacrificiis nuncupauit: vbi idem quoque de Aſſyriis tradit, atque etiam Cteſias, & ex eius autoritate Tertullianus in Apologetico, cap. 9. Euſebius lib. Præparationis Euangelicæ 3. & iterum lib. 6. cap. 8. Arnobius libr. 8. eodémque vlt. Diſputationum aduerſus gentes, & Chryſoſtom. in 2. parte Homiliarum in D. Matthæum, Homil. 2. ſi eius ſunt illæ Homiliæ, quod Eraſmus negat: & in Sermone Pentecoſtes, ad fin. quem nemo dubitat illius eſſe: Theodoretus lib. 3. de Medela gentilium affectionum, & iterum lib. 10. Laertius in Pyrrhone, Do. Clemens lib. Recognitionum 9. Bardenaſes in d. libro de Fato, D. Auguſtin. libr. 3. quæſtionum in Leuiticum cap. 61. D. Hieronym. in Iouinianum lib. 2. Seruius in 6. Æn. Harmenopulus lib. 1. προχείρ: dum Ius gentium ita definit, quo ſcilicet gens aliqua vtitur, vtputa apud Perſas matribus commiſceri. Agathias de bello Gothorum lib. 2. qui aſſerit, probatque non fuiſſe hoc apud priſcos illos Perſas obſeruatum: quod minimè tamen crediderim verum eſſe, cùm Magi eorum primi ſacerdotes & Philoſophi iuſtum cenſerent matri ac filiæ miſceri, vt ſcribit Sotion libro 23. & ex eius autoritate Laertius in procœmio. Hincque eſt illud Catullianum in Gellium.

Aſſyriorum.
Iterum Perſarum.

> *Naſcatur Magus ex Gellij matriſque nefando*
> *Coniugio, & diſcat Perſicum aruſpicium.*
> *Nam magus ex matre, & nato gignatur oportet,*
> *Si vera eſt Perſarum impia religio.*

Artaxerxes, filias vxores duxit.

Nam & Darius ille poſtremus Perſarum Rex, ab Alexandro deuictus, ſororem ſuam vxorem duxit, vt tradit Iuſtin. lib. 11. & Plutarch. in vita Alexandri. Et ante eum Artaxerxes ipſe Perſarum rex, legitur Athoſim, aut vt alij vocant, Atoſſem, & Meſtoim, aut (vt alij) Meſtrim, ſiue etiam, vt alij, Ameſtrim, filias duxiſſe. Quamquàm aliud ſentire videntur Plutarchus in Artaxerxe, Heraclidis autoritate, & Herodotus in Thalia, vbi etiam illud refert, quòd cùm Cambyſes Perſarum rex cuperet ſororem, quam deperibat, vxorem ducere, nec antea Perſæ ſororem in matrimonium accipere conſueuiſſent, is acceſſiuit regios iudices, legum patriarum interpretes, ab hiſque percunctatus eſt, nunqua lex eſſet, quæ cum ſorore nuptias contrahere permitteret. Illi reſponderunt, Nullam ſe apud Perſas huiuſmodi legem inuenire, præter eam, qua licet Regi facere, quicquid libet. Ita (inquit) neque legem abrogarunt metu Cambyſis; & ne legem ruentes ipſi perirent, aliam inuenerunt adiutricem eius, qui ſororem in matrimonium ducere vellet. At ipſe Plutarchus

Perſis nō ſem per licuerunt huiuſmodi matrimonia.

in libro de Fortuna Alexandri, ſcribit ipſum Alexandrum docuiſſe Perſas matres vereri, earumque nuptiis abſtinere. Ex quibus patet, non ſemper illis huiuſmodi matrimonia fuiſſe licita, ſed rem ex temporibus fuiſſe variatam. Nam & idem Plutarchus in vita Artaxerxis nō ſemel tradit, eum filias ſuas (quod iam diximus) vxores duxiſſe contra leges Perſarum & Græcorum.

33 Neque ij tantùm qui Perſidem incolunt, ſed quicunque Perſarum ad alia climata ex ea exiuerunt (ex quibus alij in Parthia, alij in Media, Ægypto, Phrygia, aut Galatia habitant) nefenda hæc matrimonia celebrant. Ob id Maguſæi appellati, vt retulerunt Bardeſanes, Clemens, & Euſebius, vbi ſuprà citauimus. Et de Parthis quoque teſtatur Lucanus lib. 4.

Maguſæi qui dicti.
Parthorum.
Medorum.
Æthiopum.

> *Parthorum dominus quoties ſic ſanguine mixto*
> *Naſcitur Arſacides, cui fas implere parentem.*

De Medis quoque & Æthiopibus D. Hieronymus in eo. 2. lib. aduerſus Iouinianum: vbi & idem quoque aſſerit de Indis, & Scot. Sed & de ipſis Ægyptiis, Ptol. Quadripart. lib. 4. cap. 9. Sed & idem de Hybernis, Scotis quidem vicinis, qui hodie Irlandi vulgò vocantur, tradit Strabo, lib. 4. In Naura quoque regione parentibus cum liberis ſtupro coire fas eſſe, prodidit Curtius libro 8. non procul ab initio. Nomades item non vnus tantùm aut alter, ſed tota natio ſuis matribus congrediebantur, vt tradit D. Chryſoſtomus in 2. Pauli ad Corinthios Epiſtolam, Homilia 8.

Hybernorum.
Naurorum
Nomadum.

34 De Ægyptiis quoque ſcribit Diodorus libr. 1. eos, præter communem omnium morem, lege ſanxiſſe, ſororem à fratre ducendam vxorem exemplo Iſidis, quæ fratri Oſiridi nupſiſſet, vnde natus eſt Harpocrates, vt tradit Plutarchus in libro de Iſide. Omnes autem qui res Ægyptiacas ſcripſerunt, & inter hos Iuſtinus libro 24. & Pauſanias in Attici, & Plinius libro 32. cap. 9. & Strabo libro 10. tradiderunt Ptolemæum Philadelphum, Ægypti Regem, etiam Arſinoen ſororem duxiſſe vxorem. Cui cùm ob id dixiſſet Sotades εἰς τρυμαλιὴν οὐχ ὁσίην τὸ κέντρον ὠθεῖς: Id eſt, in forámen minimè ſanctum aculeum trudis, in vincula coniectus eſt, vt ſcribit Plutarchus in libro περὶ παίδων ἀγωγῆς: id eſt, de educatione liberorum. Hegeſander autem apud Athenæum libro 14. cap. 7. dicit eum ob id primùm fuiſſe coniectum in figulinam plumbariam, deinde in mare immerſum. De eo quoque ſcribit Herodianus libro Imperatorum 1. illum eò turpitudinis fuiſſe prolapſum, vt contra Macedonum, adeóque Græcorum leges, etiam ſororiis amoribus implicaretur. Id quod dixit, quoniam erat è Macedonia oriundus, filius Ptolemæi Lagi, vnius è ſucceſſoribus Alexandri, fuitque rex Ægypti, & Macedoniæ, vt videre licet apud eundem Iuſtinum. Pauſanias autem, vt ſuprà, dicit illum id feciſſe, non more Macedonum, ſed Ægyptiorum, quibus imperabat. Aliud item Ptolemæus, niſi vnus ex illis fuerit Berenicen Ptolemæi & Arſinoes filiam, ſororem ſuam, duxit vxorem: vt ſcribit Iulius Hyginus libro 2. Signorum cæleſtium, quo loco de Leone loquitur: & Theocritus Idylio 17. ad fin. vbi & id dicit ſolemne fuiſſe iis, qui ex Rhea prognati ſunt: nam & ea fratri nupſit, vt poſtea dicemus. Tradit & ipſe Iuſtinus libro 30. alium Ptolemæum etiam Ægypti regem (is eſt, qui interfectis patre & matre, ex facinoris crimine ex contrario Philopatri cognomentum accepit) vxorem duxiſſe ſororem Eurydicen, quam & poſtea interfecit. Sed & Valerius Maximus libro 9. c. 1. tradit Ptolemæum Regem, qui ob vitia Phyſcon

Ægyptiorum.

Sotadis in Philadelphū dictum.

cogno

cognominatus eſt, ſororem communi fratri nuptam ſibi nubere coëgiſſe. Et ſorori Cleopatræ nomen fuit, vt tradit c. ſeq. vbi & ipſius Phyſconis vxorem fuiſſe ſcribit. vide quæ ſcribuntur de his infrà num. 36. Nam & Arnobius illo lib. 8. Diſputationum, ſcribit Ægyptiis cum ſororibus legitima fuiſſe matrimonia. Sed & ex lege Carum licitum erat matrimonium fratris & ſororis, vt tradit Ammianus lib. 1. de Geſtis Alexandri. Cæterùm Monobazus Adiebenorum rex, cognomine Bazeus Helenam ſororem duxit. Vide Ioſephum lib. Antiquitatum 20. c. 2. in prin.

Iupiter Iunonem ſororem duxit vxorẽ.

35 Verùm & aliis itèm multis gentibus non illicita fuiſſe fratrum, & ſororum matrimonia, ſed propè ſolemnia fuiſſe, ex iis ſatis conſtat, quæ mox ſubiiciemus. Nam primùm videmus Iouem Deorum maximum, in Iunonis ſororis matrimonium conueniſſe. Ex quo illud Homeri lib. 16. Iliados de Ioue:

Ἥρην δ᾽ προσέειπε κασιγνήτην, ἄλοχόν τε
Iunonem autem allocutus eſt ſororem vxorémque.

Et alibi ſæpe. Et illud quoque Virgilij lib. 1. Æneid.

Aſt ego quæ Diuûm inc edo regina, Iouiſque
Et ſoror, & coniunx.

Et item lib. 10.

Iunonem intereà compellat Iupiter vltrò
O germana mihi, atque eadem gratiſſima coniux.

Et illud quoque Ouidij in Epiſtola Paridis ad Helenam:

Præpoſui regnis ego te, quæ maxima quondam
Pollicita eſt nobis, nupta, ſororque Iouis.

Et in Epiſt. Phædræ ad Hippolytum:

Si mihi concedat Iuno, fratrémque virúmque,
Hippolytum videor præpoſitura Ioui.

Et Horatius lib. Carminum 3. Ode quoque 3. Ex quo eſt & illud Ciceronis in Oratione pro domo ſua ad Pontifices: Sed vide, ne tu te debeas Iouem dicere, quòd iniure eandem ſororem, & vxorem appellare poſſis. Hoc tamen nonnulli referunt ad cæli & aëris coniunctionem, vt videre licet apud Ciceronem ex Ennij & Euripidis autoritate lib. 2. de Natura Deorum, & apud Macrobium lib. 1. de Somnio Scipionis: & apud Seruium in illud Virgilij ſupra citatum ex lib. 1. Æneid. & apud D. Auguſtin. de Ciuitate Dei lib. 4. c. 10. ex Varronis, & aliorum ſententia. Saturnus quoque Iouis pater Phœben ſororem duxit vxorem, vt videre eſt apud Diodorum Siculum lib. 5. Bibliothecęs cap. 15. Sed & idem aliam ſororem Rheam, quam & Opim vocant, vxorem duxit, vt ſcribit Lactantius lib. 1. cap. 13. & ante eum Apollodorus Athenienſis Bibliothecęs lib. 1. & ipſe Diodorus libro 3. Bibliothecęs, aut vt alij computant, 4. Quo etiam libro tradit *Βασίλειαν*, id eſt, Reginam, Cœli filiam, Atlandinum reginam prudentiſſimam, magnam matrem appellatam, vnum ex fratribus Hyperionem virum ſumpſiſſe. Sed *Οὐρανὸς* ipſe (Latini Cælum vocant) Terram ſororem in matrimonium duxit, vt ex Sochoniatone tradidit Euſebius Præparationis Euangelicæ libro 1. cap. 7. Oceanus Tethyn ſororem vxorem duxit. Vnde & illud Ouidij lib. 9. Metamorph.

Saturnus Rheam ſororem duxit vxorem.

Hyperion Reginam.

Dij nempe ſuas habuere ſorores.
Sic Saturnus Opem iunctam ſibi ſanguine duxit,
Oceanus Tethyn, Iunonem rector Olympi.

Draco autem Corcyreus in ſuis de lapidum generibus commentariis, & ex eius autoritate Athenæus, tradunt Ianum illum, cuius iam celebre nomen fuit, vxorem duxiſſe Camiſiam, aut (vt alij vocant) Cameſem, ſororem ſuam. Quod & ipſum tradit Leon Philoſophus. Homerus in Hymno Solis, tradit Hyperionem vxorem duxiſſe Euryphaëſſam, ſororem ſuam legitimam; ex hiſque natus eſſe Lunam & Auroram. Idem ſtatim poſt initium lib. 10. Odyſſeæ, tradit Æolum illum Æoliæ Regem à Diis immortalibus dilectum ſex ſuos filios, totidémque filias, matrimonio inuicem copulaſſe. Ex quo eſt illud ipſius Ouidij lib. 9. Metamorph.

Ianus Camiſiam.

Æolus filios & filias iunxit matrimonio.

At non Æolidæ thalamos timuere ſororum.

Cercaphus item filius Ochimi Solis filij, vxorem duxit Cydippen (Cyrben poſteà vocatam) vt ſcribit Diodorus Siculus lib. 6. cap. 13. Faunus quoque ille antiquus, vt tradit Lactantius libro primo, cap. 22.

36 Et vt de poſterioribus quoque loquar, Iuſtinus ſtatim in initio lib. 28. ſcribit Alexandrum Pyrrhi Epirotarum Regis filium, vxorẽ duxiſſe Olympiadem ſororem. Idem quoque lib. 37. tradit, Mithridatem illum Ponti Regem duxiſſe vxorem Laodicen ſororem. Strabo. lib. 14. & Diodorus Siculus eo ſuo Bibliothecæ libro, quo Philippi Macedonis geſta deſcribit, qui 16. eſt omnium eius librorum, cap. 8. & Vlpianus interpres Demoſthenis tradunt, Mauſolum Carum Regem iuſtiſſimum Artemiſiam ſororem ſimul, & vxorem habuiſſe. Idem Diodorus eodem libro ſcribit Idrieum ipſum quoque Carum regem, Adam ſororem vxorem duxiſſe. Quod & tradit Arrhianus libro Geſtorum Alexandri: vbi & illud adiicit, eum morientem illi regnum reliquiſſe. Dionyſius Siracuſanus poſterior, vxorem duxit Sophroſynam ſororem, conſentiente patre Dionyſio ſuperiore: vt ſcribit Probus Æmylius in vita Dionis, in principio. Et Plutarchus in vita quoque Dionis atque etiam Timoleonis. Et Monobazus cognomento Bazeus Adiabenorum Rex, Helenam ſororem: ex qua genuit Izatem, laudatiſſimum illum apud Ioſephum, lib. 20. Antiquitatum, cap. 2. Item Cleopatra illa Ægypti Regina, Ptolemæo fratri ſuo nupſit. Ex quo eſt illud Lucani lib. 8.

Alexander Pyrrhi Olympiadem. Mithridates Laodicen. Mauſolus Artemiſiam. Dionyſius Sophroſinam.

Ptolemæus Cleopatram.

Degener inceſtæ ſceptris ceſſure ſororis.

Et libro 10.

Miſcuit inceſtam ducibus Ptolemaida noſtris.

Et iterum eodem libro:

— Nupſit ſoror impia fratri:

37 Quid, quòd apud Athenienſes illos, Græcorum ſapientiſſimos, fas fuit, ſororem in matrimonio capere: vt etiam tradit Arnobius illo ipſo lib. 8. Diſputationum aduerſus gentes. Nam & Cimon Athenienſium vir ſummus, huiuſmodi inſtitutum ſecutus, Elpinicen ſororem in vxorem duxit: ſicuti retulit Æmylius Probus, tum in proœmio eius libri, quem elegantiſſimè ſcripſit, de excellentibus Imperatoribus, tum in vita ipſius Cimonis. Quanquam Plutarchus in vita eiuſdem aliter referat, illum videlicet cum ſorore non clàm concubuiſſe. At crebrò ſibi obiectum fuiſſe flagitium in ſororem, veluti nefas eſſet cum ſorore coïre. Quod & in eandem ſententiam memorat idem Plutarchus in libro de Sera numinis vindicta. De etiam nonnihil Athenæus lib. 3. cap. 21. Et id quidem approbare videtur, quod à Valerio Maximo proditum eſt lib. 1. tit. 8. qui eſt de miraculis, Nauſimenis Athenienſis vxorem, cùm filij filiæque ſtupro interueniſſet, inopinati monſtri conſpectu perculſam, & in præſens tempus ad indignandum, & in poſterum ad loquendum obmutuiſſe. Illos nefarium concubitum voluntaria morte penſaſſe. Illud autem certum ex Terentio in Adelphis, atque etiam in Phormione, legem Athenis fuiſſe, vt orbæ iis nuberent, qui eſſent genere proximi. Cuius etiam

Athenienſibus an licuerit ſororem ducere.

Cimon ſororem duxit.

Nauſimenis vxor filij filiæq; ſtupro interuenit.

Athenienſium lex.

legis mentionem fecit Diodorus Bibliothecæ libro 12. vbi eandem legem fuiſſe tradit etiam apud Thurios.

Thuriorum.

Qui tutati ſunt in eſtos concubitum.

38 Ex his autem multarum gentium, & nationum moribus matrimonia cum matribus, & ſororibus admittentibus, ortum eſt illud Ouidij lib. 10. Metamorph.

— Gentes tamen eſſe feruntur,
In quibus & nato genitrix & nata parenti
Iungitur, vt pietas geminato creſcat amore.

Quæ quidem Ouidij ratio, imò verò Myrrhæ patrem nefariè adamantis quam hæc pronuntiantem facit, quò cauſam ſuam defenderet, mouit Chryſippum Solenſem, vt ἐν προτρεπτικῷ diceret, congreſſum cum matre, filia, ſorore parum prudenter vitio verti. Cuius etiam rei nonnihil meminit Epiphanius lib. Hæreſeon 3. c. vlt. vbi leges eius de hac re nefarias appellat: & Laërtius in Chryſippo, dicens illum in lib. de Republica, & iterum in lib. De his quæ per ſeipſa non ſunt appetenda, permiſiſſe congredi matribus, filiabus, & ſororibus. De quo, vt opinor, intelligens Chryſoſtomus in lib. quem in laudem Babylæ martyris compoſuit, tradit Philoſophorum Stoæ præfectum ſtatuiſſe, fas eſſe commiſceri matribus, & ſororibus, Nam Chryſippus ſucceſſit in ſcholæ regimine Cleanthi, qui Zenoni ſucceſſerat, ſcholæ ſectæque Stoicæ autori: vt è Diogene Laërtio videri poteſt. Theophilus autem Antiochenus aduerſus Autolycum lib. 2. tradit Stoicos & ſimul Epicurum ſuadere atque introducere inceſtos concubitus cum matribus & ſororibus.

Qui contrà deteſtati.

39 Sed ne quis tamen putet Ouidium, vt ad eum reuertamur, illi ſententiæ adhæſiſſe (id enim obiter dicere volumus) is eadem ipſa hiſtoria hæc grauiter pronuntiauit:

Accipit obſcœno genitor ſua viſcera lecto,
Virgineóſque metus leuat, hortatúrque timentem.
Plena patris thalamis excedit, & impia diro
Semina fert vtero, conceptáque crimina portat.

Et lib. 7. eiuſdem operis.

Dextera Cillene eſt, in qua cum matre Menephron
Concubiturus erat ſæuarum more ferarum.

Didicerat enim Ouidius ex Virgilij lib. 6. Æneidos, eum acriter puniri apud inferos,

Qui thalamos natæ inuadit, vetitóſque Hymenæos.

Subditque ipſe Virgil. vt oſtendat id ſcelus, aliaque quæ antè commemorauerat, fuiſſe nefandiſſimas.

Auſi omnes immane nefas, auſóque potiti.

Quo in loco dicit Donatus, veritos illus Hymenæos & natura, & legibus: quod non placet Seruio, quòd apud Perſas id permittebatur, vt ſuprà diximus.

Romani quos matrimonij gradus prohibuerint.

40 Sed vtcunque fuerit de cæteris nationibus, illud certum, apud Romanos, qui cæteros omnes, & prudentia, & legum iuſtitia facilè ſuperarunt, huiuſmodi nuptias fuiſſe nefarias inceſtáſque prorſus exiſtimatas. Nam iam ab initio, ſcilicet ſuperioribus illis temporibus, vt ſcribit Plutarchus in Problematis Roma. cap. 6. qui ſe neceſſitudine aliqua attigiſſent, nullo pacto in matrimonium coibant. Poſteà verò plebiſcitum factum eſt, vt in ducendis vxoribus ad neptes vſque deſcendere liceret, ſuperior autem neceſſitudo prohiberetur, tandem verò ſancitum eſt, & poſterioribus noſtris legibus confirmatum, ne inter eas perſonas quæ parentum liberorúmve locum obtinent, nuptiæ contrahi poſſint, veluti inter patrem & filiam, auum, & neptem, matrem & filium, auiam & nepotem, & deinceps in infinitum. l. nuptiæ conſiſtere ff. de ritu nupt. & l. vltim. eodem titul. vbi dicitur, id Iure gentium eſſe prohibitum, & §. ergo non omnes. Inſtitut. de nupt. Ex quo & illud Ouidij in Epiſtola Paridis ad Helenam:

Inter aſcendentes & deſcendentes.

O Ioue digna viro, ni Ioue nata fores.

Inter fratres & ſorores.

41 Sed & eorundem Romanorum legibus vetitum eſt matrimonium inter fratrem & ſororem, vt apertè oſtenditur ex l. ſi ſtipulet, vt id fiat: §. item quod leges. ff. de verb. obl. & §. inter eas. Inſtit. de nup. Nam & horum concubitus morte piari ſolitos apud ipſos Romanos, ſatis conſtat ex memorabili hiſtoria relata à Chryſippo lib. 1. Rerum Italicarum, & poſt eum à Plutarcho in Parallelis, cap. 53. Ex quo magis miror quod à Plutarcho ſcriptum eſt in Marco Antonio eum ſororem habuiſſe vxorem. Sed & apud Thuſcos (à quibus Romani multa veluti mutuò iam ſtatim ab vrbe condita acceperunt) id matrimonium fuiſſe prohibitum ex alia non diſſimili hiſtoria commemorata à Soſtrato libro 2. Rerum Thuſcanicarum: & ex eiuſdem autoritate ab eodem Plutarcho eiuſdem operis c. 52. Moſcouitæ autem hæreticum putant fratres vxores ſorores ducere, vt ſcribit Sigiſmundus liber Baro, in commentariis Rerum Moſcouitarum.

Vti apud Thuſcos.

Quid apud Moſcouitas.

Inter fratres & fratrum filias & è conuerſo.

42 Quin etiam apud eoſdem Romanos (vt ad eos redeamus) interdictum erat matrimonium inter fratrem & fratris ſororiſve filiam neptémve, & è contrario. §. fratres verò. Inſtit. de nupt. & l. vlt. C. de inceſt. nupt. & l. vlt. C. ſi nuptiæ ex reſcrip. pe. vbi id appellatur infandiſſimum ſcelus. Idque etiam de iure. ff. l. vltim. ff. de condi. ſine cau. & l. qui in prouincia. §. diuus. ff. de ritu nupt. & l. miles. in princip. ff. de adult. & l. ſi adulterium. §. 1. eod. tit. Quod primùm ſanxiſſe Neruam Imper. Rom. autor eſt Dion. Nicæus in vita ipſius: vbi tamen Gulielmus Blanchus, qui illum, aut certè Xiphilinum, qui illius Epitomen fecit, in Latinum ſermonem conuertit, neptem, pro fratris ſororiſve filia vertit: vti etiam facit in Vita Claudij, agens de illius & Agrippinæ matrimonio, ſecutus, opinor, communem vſum loquendi Gallorum. Quanquam ante tempora Neruæ Catullus Aufilenam quandam proſcindit, quòd patruo ſe proſtituiſſet, ex eóque liberos ſuſtuliſſet. Huius carmen eſt:

Aufilena, viro contentam viuere ſolo,
Nuptarum laus eſt laudibus eximiis,
Sed cuiuis quamuis potiùs ſuccumbere fas eſt,
Quàm matrem fratres efficere ex patruo.

Claudius Cæſar fratris filiam duxit. S. C. in id factum.

Scribúntque Suetonius in Claudio, cap. 27. & Cornelius Tacitus lib. 12. Claudium ipſum vxorem duxiſſe Agrippinam Germani fratris ſui filiam, in idque Senatuſconſultum poſtulaſſe, quo iuſtæ inter patruos fratrúmque filias nuptiæ in poſterum ſtatuerentur cùm ad id tempus matrimonia huiuſmodi inceſta haberentur. Nec tamen (vt dicit Tacitus) repertus eſt, niſi vnus talis matrimonij cupitor, Talledius Seuerus Eques Rom. quem plerique Agrippinæ gratia impulſum ferebant. Suetonius duos dicit, vnum libertinum, alterum Primipilarem. Cuius etiam rei meminit Seneca in Ludo de morte ipſius Claudij. Ex quibus facilè potes intelligere, antiquis Romanorum legibus non licuiſſe vxorem ducere, fratris filiam: ſed Claudium eam legem abrogaſſe. At Nerua poſtea eam primus reuocauit. Imò ante Neruam Nero, qui Claudio proximo loco ſucceſſit, accuſatorem ſubornauit, qui Syllaoi cum Lepida Caij Caſſij vxore ipſius amica inceſtum confingeret: ob idque exilium illi decretum fuit, vt & ipſe Cornelius Tacitus ſcripſit lib. 16. Suetonius autem tradit, Domitianum Iuliam fratris filiam, adhuc virginem, oblatam in matrimonium

nium ſibi, cùm deuinctus Domitiæ nuptiis pertinaciſſime recuſaſſet, non multò pòſt alij collocatam vltro corrupiſſe: tanquam matrimonium, ſi is amplexus fuiſſet, non illegitimum fuiſſet. Philoſtratus verò in vita Apollonij lib. 7. dicit ipſum Domitianum ipſam Iuliam, fratris filiam, vxorem duxiſſe, interfecto Sabino priore ipſius Iuliæ marito. Qua re audita Apollonius, O nox, inquit, qualis quondam fuit Danaï filiarum, cur ſola fuiſti? Plinius autem Iunior lib. 4. Epiſtolarum, ad Minurianum ſcribit, cum fratris filiam inceſto non polluiſſe ſolùm, verùm etiam occidiſſe: eam enim viduam abortu periiſſe. Ex quo eſt illud Iuuenalis:

Cum tot abortiuis fœcundam Iulia vuluam
Solueret, & patruo ſimiles effunderet offas.

Seruius filias auunculis nuptui dedit.

Porrò Seruius Tullius Ro. Rex duas ipſius filias in matrimonium dedit fratribus matris earum, vt retulit Dionyſius Halicarnaſſeus libro Antiquit. Ro. 4. Nec diſſentiunt Liuius, & alij rerum Rom. ſcriptores.

Alcinous duxit fratris filiam.

43 Et vt hoc obiter addam Homerus lib. 7. Odyſſeæ, tradit Alcinoum ſanctiſſimum Phæacum Regem duxiſſe vxorem Areten filiam Rhexenoris fratris ſui. Diodorus quoque Siculns eod. lib. 16. quo Philip. Macedonici hiſtoriam deſcribit, tradit Philippum ipſum Cleopatram filiam Alexandro Epirotarum Regi, auunculo vxorem dediſſe. Iuſtinus quoque lib. 18. prodidit, Eliſam Tyriorum Regis filiam (ea eſt quæ Virgilio in ſua Æneide Dido appellatur) Sichæo auunculo nupſiſſe. Et Paulus Æmylius in vita Dionis, ſcribit ipſum Dionem, virum omnibus virtutum numeris abſolutiſſimum, duxiſſe vxorem Areten, ſororis Ariſtomaches filiam, Quod & ipſum tradidit Plutarchus in vita eiuſdem. Denique Herodotus lib. 5. tradit, Anaxandridem Spartanorum regem duxiſſe in vxorem ſororis filiam.

Dido auunculo nupſit. Dion ſororis filiam duxit.

Duorum fratrum vel ſororum liberi legitimè copulabantur.

44 Sed vt redeamus ad Romanorum leges duorum fratrum vel ſororum liberi legitimè matrimonio iungi poſſunt l. 3. ff. de rit. nupt. & l. conditioni, quæ eſt 2. C. de inſtit. & ſubſtit. & l. celebrandis, C. de nupt. & §. duorum autem fratrum. Inſtit. eod. tit. Nam & apud Liuium lib. 2. 5. Decadis: Spurius Liguſtinus ait, patrem ſibi vxorem fratris ſui filiam dediſſe. Et Cicero in oratione pro Cluentio Habito, ſcribit Cluentiam ritè nupſiſſe M. Aurio conſobrino ſuo. Brutus vxorem duxit Portiam conſobrinam ſuam, vtpote Catonis Vticenſis filiam: cùm ipſe eſſet filius Seruiliæ ſororis ipſius Catonis: vt videre licet ex Plutarcho in vita ipſius Bruti. Et Marcus Antoninus Philoſophus qui ſanctitate vitæ omnibus Principibus antecelluit, Fauſtinam conſobrinam ſuam vxorem duxit, vt teſtis eſt Iulius Capitolinus. Idque etiam apud priſcos Italiæ populos obſeruabatur. Nam Turnus, quem Rex Latinus, & eius vxor Amata ſibi generum deſponderant: & Lauinia eorum filia, conſobrini erant. Venilia enim mater Turni, & Amata Lauiniæ mater, ſorores erant. Ex quo Virgil. lib. 2. Æneid. hæc facit Latinum loquentem,

Marcus Antoninus conſobrinam ſuã vxorem duxit.

Item & à priſcis Italis obſeruabatur.

Quid conſanguinei Rutuli? —

Quem in locum Seruius id annotat. Nec id quidem ſine aliorum vetuſtiorum exemplo: quandoquidem apud Hebræos id interdictum non erat. Nam Amram vxorem duxit patruelem ſuam, vt eſt in vulgata editione, quæ ei peperit Aaron & Moſen, vt ſcribitur Exodi 6. cap. Nec etiam is gradus eſt inter prohibitos Leui. 18. cap. vti nec apud alias priſcas gentes. Nam Deucalion vxorem duxit Pyrrham patruelem. Iapetus enim duos ſuſtulit filios: Prometheum, qui Deucalionem, & Epimetheum, qui Pyrrham genuit. Ex quo eſt illud Ouidij lib. 1. Metamorphoſ.

Item ab Hebræis.

Deucalion Pyrrham lachrymis affatur obortis:
O ſoror & coniux, & fœmina ſola ſuperſtes,
Quam commune mihi genus, & patruelis origo,
Deinde thorus iunxit, —

Tu tamen vide, quæ de legibus Moſaïcis dicam poſtea nu. 49. Poſterioribus autem temporibus Theodoſius maior id matrimonium primus lege prohibuit, vt retulerunt Aurelius Victor, & Paulus Diaconus. Et iterum quoque Clotherius Rex, vt legitur in Legibus Alemannorum, tit. de illicitis nupt. Et id denique Pontificum decretis, & ſanctionibus confirmatum eſt, & approbatum, qui ad quartum gradum hanc matrimoniorum prohibitionem protenderunt, vt patet ex cap. vltim. extrà de conſan. & affi.

Quod tamen poſtea abrogatum eſt.

Rom. cur coniunctorũ matrimonia prohibuere.

45 Quare autem apud Romanos non neceſſitudine adeò arcta coniunctos non erat legitimum matrimonium, Plutarchus Problematon cap. 108. has rationes attulit. Quoniam nuptiis neceſſitudines augeri volebant, & vltro citróque filias dando, & accipiendo, multos ſibi propinquos adiungere. Cui rationi ſubſcribit Aurelius Auguſtinus Ciuitatis diuinæ libro 15. cap. 16. Nam loquens de liberis Adam, & Euæ, Cùm nulli (inquit) eſſent homines, niſi qui ex illis duobus nati fuiſſent, viri, ſorores ſuas coniuges acceperunt. Quod profectò, quantò eſt antiquius, compellente neceſſitate, tantò poſteà factum eſt damnabilius, religione prohibente. Habita eſt enim ratio rectiſſima charitatis, vt homines, quibus eſſet vtilis atque honeſta concordia, diuerſarum neceſſitudinum vinculis necterentur, nec vnus in vna multas haberet neceſſitudines, ſed ſingulæ ſpargerentur in ſingulos: ac ſic ad ſocialem vitam diligentiùs colendam plurimæ plurimos obtinerent. Pater quippe, & ſocer duarum ſunt neceſſitudinum nomina: vt ergo alium quiſque habeat patrem, alium ſocerum, numeroſiùs ſe charitas porrigit. Quæ Auguſtini ſententia reperitur in Decretis canonicis in cap. 1. 35. q. 1. Et his concinit, quod ſcribit Iſychius Hieroſolymitanus, Gregorij Nazianzeni diſcipulus, lib. 5. Comment. in Leuitic. enarrans caput illud 18. ac rationem reddens, quare prohibebatur inter coniunctos ſanguine matrimonium: Vt non confundantur (inquit) generationes, nec diſpereant hæreditates, neque frater, & pater idem fieret, eiuſdémque eſſet vxor, & mater. Vtraque enim hæc eueniebant, ſi eandem vxorem pater & filius habuiſſent, ex eáque filios procreaſſent: ex filia enim genitus tam patrem genitorem ſuum, quàm fratrem habet: quippe qui ex ea natus eſt, quæ & illum peperit, & vxor eius ſimulátque mater fuit. Hæc autem ex nefaria cognatorum commiſtione, & alia his ſimilia eueniunt. Et Diuus Chryſoſtomus in primam ad Cor. epiſt. Homil. 34. rationem quoque reddens, cur Moyſes nobis in eo 18. Leui. cap. connubio conſanguineorum interdixit, Aliam (inquit) coniunctionis formam commentus eſt, inſuper cognatorum connubio interdicto, ad alienos nos eduxit: illos viciſſim ad nos pellexit, quos naturali neceſſitudine copulari non licet, hos nuptiis conglutinauit, integras ſæpe familias vnius Nymphæ gratia conciliando, genus generi totum permiſcet. Non duces ſororem tuam, inquit, neque ſororem patris, nec aliam eiuſcemodi, ea generis neceſſitudine coniunctam, vt nefas ſit miſceri, ipſis nominibus cognatorum formas recenſens. Satis cauſæ

ſit,

Digitized by Google

ptor, non illepidis ſimilitudinibus inſinuat lib. 4. c. 9. Qualis ager, talia & ſemina: & quales flores, tales & tincturæ: qualis operator, talis & creatio: & qualis agricola, talis & cultura. Vtque alibi ſcribitur Matth. atque Luc. 6. Non poteſt arbor mala bonos fructus facere, neque arbor bona, malos fructus facere. Cuius ſententiæ principium citat gl. in d. §. qui mancipia. Nec minùs eleganti figura Theognis:

Οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται, οὐδ' ὑάκινθος,
Οὐδέ ποτ' ἐκ δούλης τέκνον ἐλευθέριον.
Non etenim è ſquilla roſa naſcitur, aut hyacinthus.
Sed neque ab ancilla filius ingenuus.

Nec abſimili forma Horatius lib. Carminum 4. Ode item 4.

Fortes creantur fortibus & bonis.
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus: neque imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

De eadem re. Prouerbium.

5 Sed & ſine figura huiuſmodi ſententiam, tanquam prouerbio celebrem, Euripides extulit apud Antonium Monachum, Meliſſæ tom. 2. cap. 79. & apud Stobæum c. 88.

Φεῦ φεῦ, τὸ παλαιὸν αἶνος ὡς καλῶς ἔχει.
Οὐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρός. Id eſt,
Heu heu, vt illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non poſſe naſci filium.

Et apud eundem Stobæum c. 86.

Τοιόνδε παῖδα σωφρονοῦντα οἶδ' ἐγώ,
Χρηστοῖς θ' ὁμιλοῦντ' εὐσεβεῖν ἠσκηκότα.
Πῶς οὖν ἂν ἐκ τοιοῦδε σώματος κακός,
Γένοιτ' ἄν, οὐδεὶς τοῦτό μ' ἂν πείσαι ποτέ.

Id eſt, vt vertit Geſnerus,

Hunc ego puerum tanta modeſtia præditum noui,
Et cum bonis conuerſando pietatem coluiſſe:
Quo pacto igitur ex tali homine malus
Naſceretur? nullus hoc mihi perſuadebit vnquam.

6 Et Ariſtoteles lib. Politicôn 1. cap. 4. ex quorundam ſententia ait, Sicut ex hominibus hominem, & ex beſtia beſtiam, ſic ex bonis bonum generari. Et lib. 3. c. 8. Conſentaneum eſt, (inquit) ex melioribus ortos, eſſe meliores. Et rurſum in Præceptis Rhetorices de cauſis ciuilibus: Nemini eſt obſcurum, qui ex bonis, clariſque parentibus nati ſunt, eos conſentaneè fieri ſuis maioribus non diſſimiles. Et lib. 3. Rhetoricorum ad Theodecten; Veriſimile eſt (inquit) probum ex probis, & bene educatum, in probum virum euaſiſſe. Et Cicer. in Oratione pro Roſcio Comœdo; Nemo ex improbo patre probum filium naſci poſſe exiſtimaret. Et Fabius Quintilianus lib. 5. de argumentis ſcribit, argumenta ſæpe à perſona, & genere eſſe ducenda. Nam ſimiles parentibus ac maioribus ſuis filij plerunque creduntur, & nonnunquam ad honeſtè turpitérque viuendum inde cauſæ fluunt. Diogenes Cynicorum princeps cùm ebrium in foro vidiſſet, illius (inquit) pater ebrius fuit. Autor Laërtius. In quam ſententiam Martialis miratur, quòd filia ebrioſi biberet aquam, cùm inquit lib. 6. Epigram. ad Catulum:

Miror, quòd Baſſi filia potat aquam.

De eadem re. Prouerbium.

7 Súntque & in eam rem multa antiquis celebrata prouerbia: quale illud eſt, Mali corui, malum ouum. Cuius meminit Gellius lib. 5. cap. 10. Et illud Homericum, E quercu, è ſaxis natus, lib. Odyſſ. 19.

Οὐ γὰρ ἀπὸ δρυός ἐσσι παλαιφάτου, οὐδ' ἀπὸ πέτρης.

Et lib. 22. Iliados,

Οὐ μέν πως νῦν ἔστιν ἀπὸ δρυὸς, οὐδ' ἀπὸ πέτρης,

Et Heſiodus lib. 1. eius operis, cui titulum fecit, ἔργα καὶ ἡμέραι, id eſt, opera & dies, homines natos fingit ἐκ μελιᾶν, id eſt, fraxinis, vt ſignificet duritiem, & feritatem animorum. Vnde & illud Virgilianum lib. 8. Æneidos:

Gènſque virûm truncis, & duro robore nata.

Et lib. 1. Georgi.

Deucalion vacuum lapides iactauit in orbem,
Vnde homines nati, durum genus.

Vbi Seruius ait propter ipſos lapides à quibus nati ſumus, Nam & Græcis populi λᾶοι dicuntur à lapidibus: vnde etiam Ouid. lib. 1. Metamor.

Inde genus durum ſumus, experiénſque laborum:
Et documenta damus, qua ſimus origine nati.

Ex quo & ipſe Ouid. in epiſtola Didûs ad Æneam,

Te lapis, & montes, innatáque rupibus altis
Robora, te ſanæ progenuère feræ.

Et Iuuenalis Saty. 6. ſtatim poſt principium:

Viuebant homines, qui duro robore nati, &c.

Et Statius Papinius lib. 3. Thebaïdos,

Scopuliſque ſata, vel robore gentis.

Vbi Lactantius, Grammaticus in id citat illud Virgilianum. Et rurſum lib. 4. eiuſdem operis,

— O ſaxis nimirum & robore nati,

Vbi Lactantius Grammaticus interpres ſcribit, ad originem conuenire animum. Et idem autor lib. 1. Syluarum in Epithalamio Stellæ & Violantillæ:

— Duro nec enim ex adamante creati,
Sed tua turba ſumus. —

Illud item Quintiliani, Generoſioris arboris ſtatim planta cum fructu, & alia id genus infinita. Illud quoque Theocriti Idyllio 18.

Ἄγριε παῖ καὶ στυγνὲ, κακᾶς ἀνάθρεμμα λεαίνας.
Λάινε παῖ. —

Id eſt, ex Eobani, vt reor, traductione:

Dure puer, quem crudeles pepêrere leænæ,
Saxee ſæue puer. —

Sed & illud Ariſtophanis in ea fabula, cui ὄρνιθες, id eſt, aues, titulus eſt, ſtatim poſt principium,

Τὸν ἔποπ' ὄρνις ἐγένετ' ἐκ τῶν ὀρνέων.

Hoc eſt,

Vpupam progenuit auis ex auibus.

Varro autem vni ex Menippeis hunc titulum indidit, Patris eſt filius, ea qua Satyra illum citat Nonius Marcellus. Traditque Philoſtratus in Ariſtide, Sophiſtam quempiam eo veluti prouerbio notaſſe Alexandrum, quòd patris ambitionem imitaretur.

8 Ex quibus illud procedit, vt præſumatur filius eſſe eiuſdem voluntatis, & affectus cum patre. l. ſi operarum iudicio. ff. de ope. lib. & ita dicit per illum text. Bald. in l. liberti. col. 1. verſic. op. 3. C. eod. & ante eum voluerat Bat. in tract. de Guelphis & Gibellinis, col. 3. verſ. circa quartam, per no. in d. l. quiſquis. C. ad leg. Iul. Maie. Propterea non inſicienter Albe. Gand. in tract. malefi. rit. de præſum. & iudiciis dubitatis. col. 4. verſic. præſumptio enim naturæ eſt, monet, vt parentum eius, qui accuſatur, mores conſpiciantur, vt proinde etiam ſciamus, quibus ſit ipſe accuſatus moribus. Nam qui bonos habuit parentes, bonus: qui malos, malus præſumitur, per aliquot ex iuribus ſuprà citatis. Et pulchrè dicit Ang. in l. fugitiui. Cod. de ſer. fug. quòd ex eo quis præſumitur tranſiuiſſe ad hoſtes, quod natus eſt ex progenie eo nomine infamata. & ſequitur Barb. conſilio 34. præclarè optimus, colum. 18. verſicul. modò ſacratiſſimus, lib. 2. & Ioan. Neuiz inter conſil. Albert. Brut. conſil. 12. patres comederunt. col. 10. Et hos quinque poſtremos verſicul. vti erant ante ſuperiorem editionem, Chaſſenæus, fur ille manifeſtus, in ſuo Catalogo in 11. parte, conſide. 25. repoſuit.

Filius voluntatis & affectus eiuſdem cum patre eſſe præſumitur.

Parentes rei accuſati inſpiciendi.

Chaſſenæus Fur...

9 Nec

9 Nec tamen illud ſubticebo, fuiſſe nonnullos improborum ſceleratorumque patrum filios probiſſimos, vt è diuerſo probiſſimorum improbiſſimos. Quis enim neſcit illud Virgilij lib. 7. Æneid.

Contemptor Diuûm Mezentius. —

Et tamen is habuit filium Lauſum talem, qualem paulò pòſt deſcribit,

— Dignus qui lætior eſſet.
Imperiis, & cui pater haud Mezentius eſſet.

Sed tamen id adeò rarum eſt, vt non aliud quippiam magis. Etſi ſcio apud Homerum lib. 2. Odyſſeæ, Mineruam illud grauiter dixiſſe:

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται.
Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

Quibus ſignificatur, paucos virtutibus parentum reſpondere: plures autem illis peiores, paucos meliores eſſe.

Filiæ matris mores imitantur.

10 At illud veriſſimum eſt, filias plerunque mores matrum repræſentare ſolere. Neque enim veriſimile eſt vt filia ſtatim ab ineunte ætate turpibus matris moribus imbuta, honeſtatem in grandiori ætate ſectetur: ad quam tantùm abfuit, vt mater cohortaretur, vt etiam ab ea magis, & exemplo dehortaretur, & verbo. Id quod intellexit Iuuenalis ſcribens Saty. 6.

Scilicet expectas, vt tradat mater honeſtos,
Aut alios mores, quàm quos habet? —

Et ſequitur:

— Vtile porrò
Filiolam turpi vetulæ producere turpem.

Item Saty. 14. ſtatim poſt princ.

— Expectas vt non ſit adultera, Larga
Filia, quæ nunquam maternos dicere mœchos
Tam citò, nec tanto poterit contexere curſu,
Vt non ter deciès reſpiret?

Et paulò pòſt ſubdit:

Sic natura iubet: velociùs, & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica, magnis
Cùm ſubeant animos autoribus. —

Et Diuus Ambro. lib. 3. de virginibus, loquens de Herodiade: Quid potuit filia de adultera matre diſcere, niſi damnum pudoris? Ideóque Ezechiel Propheta decantatiſſimus c. 16. Sicut (ait) mater, ita & filia eius. Et in hanc ſententiam glo. in d. cap. ſi quis cum militibus, 6. q. 1. adducit verſum vulgarem,

Inſequitur leuiter filia matris iter,

Vnde & virgilius in Bucolicis Ecloga 1.

Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hœdos
Noram.

Cuius autoritate Columella libro 3. rei ruſticæ, Nihil (inquit) dubium, quin ipſa natura ſobolem matri ſimilem eſſe voluerit. In idque alia quædam ſcribit, trahitque etiam ad vineta.

De eadem re.

11 Et huc quoque reſpicit, quod ſcribit Horatius lib. 3. Carminum, Ode 4.

— Neque ſic fidelem
Sic lucro aduerſam potuiſſe naſci
Matre pudenda.

Quaſi diceret, talis non eſſet, ſi matre impudica nata fuiſſet.

Et Terentius in Heauton.

Sed vereor, ne, me abſente, hic mulier corrupta ſit.
Cõcurrũt multa opiniones, quæ mihi animũ exaugeant,
Locus, occaſio, ætas, mater, ſub imperio cuius eſt, mala.

Quo in loco Donatus interpres, Nam ſimiles (ait) parentibus filij plerunque creduntur. Paris autem Ouidianus id ad Helenam ſcribens, hæc quoque apertè ſentiens, ita infit:

Vix fieri ſi ſint vires in ſemine morum,
Et Iouis & Ledæ filia, caſta potes.

Nam Morum, potiùs, quàm Amorum, lectio arridet: quanquam vtrunque huic noſtræ ſententiæ conuenit.

Omni'y hom.

12 Ideóque Libanius ad Solonicum ſcribens, Vxorem, inquit, cogitam ducas, cuius parentes, & matrem præcipuè bonis moribus præſtantem noueris. Et Peleus Euripideus in Andromache, in eam ſententi amhæc dicit:

Καγὼ μὲν ηὔδων τῷ γαμοῦντι μήτε σοὶ
Κῆδος συνάψαι, μήτε δώμασιν λαβεῖν
Κακῆς γυναικὸς πῶλον. ἐκφέρουσι γὰρ
Μητρῷ ὀνείδη. τοῦτο καὶ σκοπεῖτέ μοι
Μνηστῆρες, ἐσθλῆς θυγατέρ' ἐκ μητρὸς λαβεῖν.

Id eſt, ad verbum,

Et ego quidem loquebar, te ambiente affinitatem, nunquam tecum.
Affinitatem contrahere, neque intra domum accipere
Mala mulieris pullum. Imitantur enim
Materna opprobria. Hoc & conſiderate mihi
O proci, bonam filiam ex matre vt ducatis.

Et apud eundem Iolaus in Heraclidis,

ἐκ ἔστι τοῦ δὲ παισὶ κάλλιον γέρας,
Ἢ πατρὸς ἐσθλοῦ κἀγαθοῦ πεφυκέναι
Γαμεῖν δ' ἀπ' ἐσθλῶν. ὃ δὲ νικηθεὶς πόθῳ
Κακοῖς ἐκοινώνησεν, ἐκ ἐπαινέσω
Τέκνοις ὄνειδος οὕνεχ' ἡδονῆς λιπεῖν.

Non eſt hoc liberis pulchrior honor,
Quàm patre bono & honeſto natos
Vxores ducere à bonis. Qui vero victus deſiderio
Malis communicat, non laudabo,
Liberis dedecus cauſa voluptatis ſuperari.

13 In quam etiam ſentẽtiam eſt illud Theognidis:

Κύνας μὲν καὶ διζήμεθα Κύρνε καὶ ἵππους
Εὐγενέας, καί τις βούλεται ἐξ ἀγαθῶν
Κτήσασθ' γῆμαι δὲ κακὴν κακοῦ οὐ μελεδαίνει
Ἐσθλὸς ἀνήρ, ἤν τις χρήματα πολλὰ φέρῃ.
Οὐ δὲ γυνὴ κακοῦ ἀνδρὸς ἀναίνεται εἶναι ἄκοιτις
Πλουσίου, ἀλλ' ἀφνειὸν βούλεται ἀντ' ἀγαθοῦ.
Χρήματα γὰρ τιμῶσι, καὶ ἐκ κακοῦ ἐσθλὸς ἔγημε
Καὶ κακὸς ἐξ ἀγαθοῦ πλοῦτος ἔμιξε γένος.

Canes quidem, & aſinos quærimus, ô Cyrne, & equos
Generoſos: & hæc quiſque vult ex bona progenie
Sibi parare, vxorem autem ducere malam ex malo genere non curat
Vir bonus, modò ſibi pecunias multas adferat.
Neque mulier mali viri renuit eſſe vxor.
Diuitis: ſed locupletem prafert bono.
Pecunia enim coluntur, exque malo genere bonus vxorem ducit,
Et malus bonum ſibi genus adſciſcit.

Quam ſententiam admodum probat Xenophon in lib. de ſcriptis Theognidis. Iure igitur Horatius lib. 4. Carminum, Ode 24. Scythas eo nomine laudat, quòd illic,

— Dos eſt magna parentium Virtus. —

Adeò vt non ab re Moyſes ſuis legibus ſtatuiſſe videatur, ducendas eſſe vxores virgines ingenuas, ex honeſtis parentibus prognatas: vt retulit Ioſephus lib. 4. Antiquit. Iudaicarum, cap. 8. eodémque vlti. Et hæc quidem de parentibus.

Ex patria mores aſſumimus.
De eadem re.

14 Sed et qvod ex patria mores veluti ingenitos accipimus, & ex varijs cœli locis aſpectibúſve diuerſæ ingenerentur morum κράσεις, ſiue contemperationes, teſtis eſt doctiſſimus Medicorum Hippocrates Cous, ante finem eius libri, qui inſcribitur, de aere, loci, & aquis: Plato in Timæo, & iterum in Menexeno, rurſúſque libro de Republica, 8. & libro 5. de Legib. ad finem. & ipſius diſcipulus Ariſtotelis libro 7. Politicôn, cap. quoque 7. & rurſum Orbiculatium quæſt. li. 14. cùm multis locis, tum verò maximè c. 1. & c. 8. & c. 15. & c. 18. vbi & illius

interpres Petrus Aponenſis hoc latè confirmat: & Polybius & Philoſophus & Hiſtoricus celeberrimus lib.4. Hiſtoriarum: & Cn. Manilius Conſul Roma.apud Liuium lib.8.belli Macedonici,in Oratione, qua Romanos milites aduerſus Gallos animat.Et quiſquis is fuit, qui pro Rhodiis apud eundem Liuium,5. Decadis,lib.item 5.Orationem habuit ad Senatum:& Cicero in Oratione,quam de lege Agraria eleganter ſcripſit,contra Seruilium Rullum, & l.1.de Diuinatione:iterúmque lib.2. & Plinius Natur. Hiſtoriæ lib.2.cap.78. & Lucanus libro 8.illis verſibus.

Quicquid ad Eoos tractus, &c.

Apollonius Tyanæus apud Philoſtratum lib.7. Plutarchus libro Politicôn ad Traianum, ſtatim poſt princ. Galenus Pergamenus, Medicorum poſt Hippocratem nobiliſſimus, in lib.de Subſtantia virtutum animalium.cap.9.& rurſum lib.2.de Temperamentis,vulgò autem de complexionibus.Et in libro cui tit.eſt,Corporis temperaturam animi mores ſequi.& Apuleius lib.10. Metam.& Flauius Vegetius lib.1.de re militari, cap.1. Et Seruius enarrans illud Virgilij, lib.6.Æneidos.

Principio cælum ac terras,campóſque liquentes.

Vbi etiam dicit poſt Ptolemæum, tranſlatum ad aliud clima, hominum naturam ex parte mutare. De toto enim non poteſt: quia in principio accipit ſortem corporis ſui.Et omnino fuſiſſimè Alexander ab Alexandro, lib.4. Genialium dierum, cap.13. & Cælius Rhodiginus lib.Lect.antiq.18.cap.item 18. ex vltima editione: quorum verba,ne ſim longior, prætermiſi, eorum ſententiam ſtrictè retuliſſe contentus.

15 Cuius etiam ſententiæ ſunt omnes ſcriptores Aſtronomici,iſtud aſtris adſcribentes,& inter cæteros Claudius Ptolemæus Alexandrinus lib.2. Quadripartiti, cap.item 2. & 3. eiúſque in eum locum interpres Haly,& Albumaſar introductorij,lib.3. & iterum 5. & maximus ipſe ſyderalis ſcientiæ profeſſor Firmicus Maternus ad Mauortium Lollianum lib. Aſtronomicôn 1. cap. etiam 1. cuius verba hæc ſunt: Quædam gentes ita à cælo formatæ ſunt, vt propria ſint morum vnitate conſpicuæ.Scythæ immani feritatis crudelitate graſſantur: Itali ſunt regali ſemper nobilitate præfulgidi,Galli ſtolidi:leues Græci:auari Syri:Afri ſubdoli:acuti Siculi:luxurioſi ſemper Aſiatici, & occupati voluptatibus: Hiſpani elata iactantiæ animoſitate præpoſteri. Quanquam ſcio,eundem autorem eiuſdem libri, cap.4. eodémque vltim. hæc ſcripſiſſe:De moribus verò gentium ſuperuacanea diſputatio eſt. Nam & Aſiaticos plurimos videmus, imò penè omnes, ſobrietatis inſignia præferentes, & Græcorum leuitas ſæpe modeſtæ grauitatis pondus accipit:& effrænata Scytharum rabies quandoque humanitatis clementia mitigatur: & in finibus Galliarum populus ſapientiæ temperamento prudenter conualeſcit: Afrorum quoque ſubdolas manus honeſtæ fidei ornamenta condecorant:& à plurimis Hiſpanis iactantiæ vitia deſeruntur: & Syrorum auaritiam mutauit repentina profuſio.Nec eſt inter illos acutos Siculos ſtultos inuenire difficile. Ab Italis quoque frequenter dominationis imperia tranſlata ſunt.

Mores gentiū ſæpe imputari.

De eadem re.

16 Secundum hanc ſententiam Herodotus in Calliope, & Plutarchus in Apophthegmatis ſcriptum reliquerunt,quòd cùm montuoſa eſſet Perſarum regio,& aſpera, vellénique propterea ipſi Perſæ regnante Cyro campeſtrem ac mollem capere id quidem non paſſus eſt Cyrus, inquiens,& plantarum,& hominum mores & ingenia regionum quoque ſimilitudinem trahere,& φιλεῖν ἐκ τῶν μαλακῶν χώρων μαλακοὺς γίνεσθαι, hoc eſt: Naturale eſſe,vt in mollibus locis molles proueniant. Vnde profectum videri poteſt antiquum adagium, in Græcorum collectaneis relatum, βίοι ἀνθρώπων, καὶ φυτῶν σπέρματα, συμεξομοιοῦνται ταῖς χώραις: Id eſt, Mores hominum,& plantarum ſemina, ad regionis habitum reſpondent.

Prouerbium.

17 In eam quoque ſententiam pedibus vadit Vlpianus Iuriſconſultus in d. l. quod ſi nolit. §. qui mancipia.ff.de ædilit. edic. vbi in hæc propè verba ſcribit: Qui mancipia vendunt, nationem cuiuſque in venditione pronuntiare debent. Plerunque enim natio ſerui aut prouocat, aut deterret emptorem, Idcirco intereſt noſtra, ſcire nationem. Præſumptum etenim eſt, quoſdam ſeruos bonos eſſe, quia nationis ſunt non infamatæ:quoſdam malos videri: quia ea natione ſunt,quæ magis infamis eſt. Quòd ſi de natione ita pronuntiatum non erit, iudicium emptori, omnibúſque ad quos ea res pertinebit, dabitur, per quod emptori redhibeat mancipium. Ex quo tex.not.Cepolla ibidem,num.14. & longo antè tempore Accur. noſter in auth.de referen. in verbo,ex patribus.quòd ratione patriæ quis præſumitur bonus,aut malus. Concilium Nauarenſe in cap. quando.24.diſt. iubet ordinandorum patriam inueſtigari, vt proinde ſciatur, quibus ipſi ſint imbuti moribus. De quo etiam tex.eſt id cap.conſtitutus, extrà de purg.can.Et alibi contra aliquem præſumitur ratione patriæ,vt eſt text.in d.c.Afros.99.diſt. & ibi not.glo.& Archid.qui adducit illam Firmici ſententiam, à nobis ſuprà citatam, tacito tamen autoris nomine, & Bald.in l.data, col. 10. verſic. octauo modo,ibi,item ratione patriæ.C.qui accuſ.non poſ. qui & illum text.allegat. Et ſimile eſt, quod dicit Bar.in tractat.de Guelphis & Gibellinis,col.4.quòd de iure quis præſumitur eſſe eius affectionis, qualis eſt eius patria. Eſt enim præceptum iuris gentium, vt patriæ pareamus.l.vt vim.ff.de iuſtit.& iur.quod dictum pro ſing.reaſſumit Barb.conſil.34. præclarè optimus dicit, col.18. lib.2. & alibi quoque commendat in repet.eo.Reginaldus,col.4.& iterum 88. de teſta.& conſil.10.ſapienter ſcribitur, col.3. lib.2. & Franc.Curt.ſenior conſil.45.ſtatuto ſeu conſuetudine,col.4. verſic.quia quilibet. Et in hanc quoque partem quædam affert Per.Iacob.in arbore ſucceſſ.col.9.verſic.itē Rex. & Cepol. in libello,de Imperatore militum deligendo, verſic.propter nationem, & in lib.de ſimulatione contractuum, in 21. præſumptione,& in ſuo libello, de vita & modo viuendi in ſtudio. Vnde ſcitè admodum Alber. Gand. in tract.malefic.in tit.vnde aut quo loco poſſit fama procedere, in princ.ſcribit, quòd fama vel infamia poteſt ex loco potiſſimùm originis procedere, cùm quis à natura, & origine propria præſumatur eſſe bonus vel malus, per d.§.qui mancipia.Et facit etiam quod ſcribit Bald.in cap.vt debitus, col.2.extrà de appellat.ingenia hominum fieri deteriora,vel meliora, ex aëris diſpoſitione. Et hoc quoque ſpectat ille Exechielis locus ſuprà citatus, quo dicitur, filiorum Hieruſalem radicem,& generationem eſſe de terra Chanaan.

De eadem re. Natio ſerui, quæ vēditur, pronuncianda.

Patria ordinandorum inueſtiganda.

Patria affectio & noſtra eadē eſſe præſumitur.

18 Cuius rei alias quoque rationes, vltra vim aſtrorum,afferre poſſumus: primùm quòd quædam nationes præ cæteris multa vitiorum irritamenta ſubminiſtrant. Nam quid aliud Campanos luxu ac libidine affluentes reddidit, quàm terra ipſa omnium, quæ libido luxúſque expoſtulat, feraciſſima? quæ & inuictum armis Annibalem (vt cum Valerio loquar)

Regionis vbertatem irritamentum vitiorum eſſe.

Annibal Capuæ deliciis fractus.

loquat) illecebris ſuis complexa, vincendum Romano militi tribuit. Illa enim vigilantiſſimum Ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vſu laſciuiore, ad ſomnum, & delicias euocauit, ac tum demum fracta & contuſa Punica feritas. Et de illis loquens Valerius Coruinus, apud Liuium lib. 7. ab vrbe condita, Campanos inquit haud dubiè, nimio luxu affluentibus rebus, mollitiéque ſua potiùs, quàm vi hoſtium, victos eſſe. Et idem Liuius lib. 3. 2. Belli Punici, non multò poſt prin. de eiſdem loquens: Prona (inquit) ſemper ciuitas in luxuriam, non ingeniorum modò vitio, ſed & affluenti copia voluptatum. Ideóque, vt poſteà ſcribit de Annibale & Carthaginenſibus, Quos nulla mali vicerat vis, perdidere nimia Capuæ bona ac voluptates immodicæ, &c. In quam etiam ſententiam Diodorus Siculus de Tyrrhenis loquẽs, lib. 6. Bibliothecæ, cap. 9. in fin. Poſtremò priori virtute abiecta, potui ſe atque ignauiæ tradentes, haud iniuria partam à ſuis maioribus gloriam in bellis amiſere. Non parum autem eos ad delicias impulit patriæ fertilitas, quæ fructifera rerum copia, ad inertiam voluptatémque traduxit. Et ſanè nihil eſt, quod magis homines molles reddat, quàm rerum copia. Hinc Arabes à Virgilio lib. 1. Geor. molles appellati:

Tyrrheni vbertate ſoli corrupti.

Arabes molles.

India mittit ebur, molles ſua thura Sabei.

Quem ſecutus Claudianus,

Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorant.

Et ante eum Catullus, Epigr. 11.

Siue in Hyrcanos. Arabáſque molles.

Arabes dicti tanquam vitæ nocumentum.

Omnium enim regionum eſt fertiliſſima Arabia. Ex quo fortaſſis & hoc nomen aſſumpſit, tanquam vitæ nocumentum. Græcè enim ἀρὰ nocumentum dicitur, & βίος vita.

Peculiares cuique nationi mores. Argument. à natione. Prouerbium.

19 Deinde ſunt ſui cuique nationi peculiares, propriíque mores. Vnaquæque enim prouincia ſuo ſenſu abundat: & vt Quintilianus ait, hanc eius rei rationem afferens, lib. 5. de argumentis, Gentibus proprij mores ſunt nec idem in Barbaro, Romano, Græco probabile eſt. Et ciuitatum etiam leges, inſtituta, opiniones habent differentiam. Ob idque ſcribit, argumenta à natione, & patria ſumi. Vtque ſcribitur in Decretis canonicis in cap. omnes, diſt. 1. Aliæ aliis gentibus leges placent. Vnde ortum vetus illud Græcorum Adagium apud Zenodotum, νόμος καὶ χώρα, id eſt, lex & regio: quo admonemur, inſtituta diuerſa pro locorum varietate eſſe veluti legem. Et hæc quoque omnia à verſic. 10. vti etiam erant in prima editione, penè ad verbum, meo nomine tacito, Bar. Chaſſenæus, inſignis eius rei fur, tranſtulit in ſuum Catalogum in vndecima parte, conſid. 24.

Chaſſenæi furtum inſigne.

Diuerſarum nationum in re vxoria mores.

20 Sed vt ad inſtitutum redeamus, quæ diximus, facilè comprobantur ex morum antiquorum differentiis: quorum nonnullos, qui ad rem vxoriam, de qua priuatim agimus, pertinent, commemorabo, ex illuſtribus atque probatis ſcriptoribus, in his maximè, quæ concubitum reſpiciunt. Nam de aliis alibi latiùs diſſeremus. Indi vxores plures ſinguli ducunt, quæ mortuo marito apud grauiſſimos iudices contendunt, quam ex his maritus maximè dilexerit. Quæ victrix eſt, læta coniugis ſe flammis ſuperiacit, & cum eo tanquam fœliciſſima crematur: aliæ cum triſtitia, & mœrore in vita remanent. Teſtes Bardeſanes Syrus, in libro de Fato: Oneſicritus ille Philoſophus Æginenſis, aut vt alij volunt, Aſtipalæenſis, in vita Alexandri: Cicero libro 5. Tuſcul. quæſt. Strabo libro 15. vbi & huius moris Indorum cauſam affert ex ipſo Oneſicrito: Valerius Maximus de inſtitutis antiquis. Plutarchus in libro cui titulus eſt: Num improbitas ſufficiat ad infœlicitatem. Solinus rerum memorabilium, cap. 65. Ælianus de varia hiſtor. lib. 7 Nicolaus in Collectaneis de moribus gentium, & ex eo Stobæus Florilegij, cap. 122. aut aliorum computatione 122. Euſebius præparationis Euangelicæ, libro ſexto, capite octauo, & Hieronymus in Iouinianum libro primo Seruius in quinto libro Æneidos enarrans illum locum Virgilij,

Indorum.

Incertus, geniúmne loci, famulúmne parentis
Eſſe putet. —

Et hanc quoque rem Propertius libro tertio, ſuis carminibus celebrauit,

Fœlix Eois lex funeris vna maritis,
Quos Aurora ſuis rubra colorat equis.
Namque vbi mortifero iacta eſt fax vltima lecto,
Vxorum fuſis ſtat pia turba comis:
Et certamen habent leti, quæ viua ſequatur
Coniugium: pudor eſt, non licuiſſe mori.
Ardent victrices, & flammæ pectora præbent,
Imponúntque ſuis ora peruſta viris.

Thracum.

21 Sed & Pomponius Mela lib. 2. ſcribit eundem morem eſſe Thracibus. Nam & hi (vt ille tradit) ſinguli plurimas vxores habent: quod & tradit Euripides in Andromache, Heraclides in Politicis, & Solinus lib. 2. cap. 15. vbi ſubdit, hos vxorum numero ſe iactare, & honoris loco multiplex coniugium ducere. At Herodotus ſtatim poſt princ. lib. 5. id tantùm tribuit Thracibus, qui ſupra Creſtonæos incolunt. Cæterùm Strabo lib. 15. ſcribit Cathæorum proprium eſſe, vt vxores cum viris defunctis comburantur, ob hanc cauſam, quòd cùm aliquando adoleſcentulos adamarent, à viris ſecedebant, vel eos veneno interimebant: vt ergo veneficia tollerentur, hanc legem eſſe conditam. Quod & tradit Diodorus Siculus lib. 17. quo Alexandri res geſtas deſcribit, vbi hos Catharos vocat. Sed & eundem morem fuiſſe apud Venedos Germanorum populos, vt ſcilicet marito mortuo vxor ſe in rogum cremandam præcipitaret, tradit Vunnefridus Anglus, qui poſtea Bonifacius vocatus, & Archiepiſcopus Moguntiacus factus eſt, in Epiſtola ad Edoardum principem Anglorum. Procopius quoque libro de bello Gothorum, eandem apud Erulos conſuetudinem fuiſſe tradit.

Cathæorum.

Siue Catharorum.

Venedorum.

Erulorum.

22 Nec ſoli Indi, Thraces, & alij ſuprà memorati vxores plurimas ſinguli habent: ſed & Iudæi, Ægyptij, Naſamones, Æthiopum gentes, Garamantes, qui & ipſi ex Æthiopibus ſunt, Parthi, Cyrenaici Africæ populi, Perſæ, Syri, Pæones, Geloni, Numidæ, Mauri, ſiue Maurufij, Germani. De Iudæis teſtimonio ſunt, Abraham, Iacob, Dauid, Solomon, & alij: & meminerunt Decreta canonica in cap. recurrat. & in § his ita reſpondetur. 32. quæſt. 4. & c. gaudeamus, de diuort. de Ægyptiis Diodorus lib. 1. aut, vt alij computant. 2. cap. 3. Sacerdotes tamen excipiens, quibus vnam tantùm vxorem ducere licet. Quod & noſtra religio approbaſſe nonnullis videtur apud D. Paulum prioris ad Timoth. 3. & ad Titum 1. de Naſamonibus Herodotus lib. 4. de Garamantis Strabo lib. 17. quanquam ſunt qui aliter de eis referant, vt dicam infra num. 51. incip. Et vt ad alia. De Parthis Bardeſanes in lib. de Fato. & D. Clemens libro Recognitionum 9. cap. 7. & Euſebius Cæſarienſis εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς, id eſt, Euangelicæ præparationis lib. 6. cap. 8. Iuſtinus lib. 41. vbi ita de his ſcribit: Vxores dulcedine variæ libidinis ſinguli plures habent. De Cyrenaicis Pomponius Mela libro 1. De Perſis Ammianus Marcellinus

Iudæorum. Ægyptiorum. Maurufiorū. Naſamonum. Parthorum. Cyrenaicorū. Perſarum.

lib.23.vbi hinc proficiſci dicit, vt apud eos charitas per diuerſas libidines diſperſa torpeſcat. Et ante eum Herodotus lib.1. cuius hæc verba ſunt: γαμέουσι δὲ ἕκαστος αὐτῶν πολλὰς μὲν κουριδίας γυναῖκας, πολλῷ δ' ἔτι πλεῦνας παλλακὰς κτῶνται: Id eſt, Ducunt autem vnuſquiſque ipſorum multas quidem puellas virgines, multò autem plures pellices habent. Hæc ille. Verùm is locus à Laurentio Valla Herodoti interprete, omiſſus eſt, vt & alia pleraque eiuſdem lib.1. ad decem ferè chartas, quòd is, vt opinor, nactus ſit exemplar aliquod mutilum. Sed & huius moris Perſarum teſtis eſt Strabo lib.15. non multùm ante finem; vbi id dicit eos facere propagandæ ſobolis gratia: & Tullius in 4. In Verrem actione, vbi idem de Syris quoque teſtatur, de Regibus ſolùm loquens. De Pæonibus Herodotus in Terpſichore. De Gelonis Flaccus lib. Argonauticôn 7. illo carmine,

Amor per diuerſas libidines diſperſus torpeſcit.

Syrorum. Pæonum. Gelonorum.

Hei mihi, vel ſaeuo coniunx non vna Gelono.

Hos Scythas eſſe putat Probus in Virgilium lib.3. Geor. in eum locum *Atque Celonus.* & Lactantius Cælius, aut quiſquis eſt ille doctiſſimus Statij interpres, enarrans illum locum lib.2. Thebaidos,

Numidarum. Maurorum. Germanorũ. Mauruſiorũ.

Biſtonas, aut refugo pallentes Sole Gelenos.

De Numidis, & Mauris, ſiue Mauruſiis Salluſtius in Iugurtha. Et præterea de ipſis Mauruſiis Procopius lib.4. de bello Vandalico. De Germanis ſatis probat, quod tradit Cæſar ad finem lib.1. Commentariorum belli Gallici, Arioniſtum Germanum duas vno tempore habuiſſe vxores: vnam Sueuam natione, alteram Noricam, Regis Voccionis ſororem. Sed tu tamen vide, quod de eis ſcribam inferiùs num.62. incipien. Germani.

Athenienſiũ.

23 Quin & Athenienſes, ſicut referunt Satyrus, Hieronymus Rhodius, & Laertius, & Athenæus, cùm bellis ac lue exhauſtam ciuibus ciuitatem reparare, ſobolémque propagare vellent, decreuerunt, vti vrbanam quidem vxorem ducerent, liceret autem & ex altera procreare liberos. Quam legem ſecutus Socrates, Xantippen duxit, ſimul & Myrto Ariſtidis neptem. Et Euripides quoque ob eam legem duas vxores habuit, quarum matrimonij adeò pertædebat, vt mulieres omnes admodum exoſus fuiſſe dicatur, ſicuti ab Aulo Gellio relatum eſt lib. 15. cap. 20. Sed hîc vide, quæ de eo ſcribam numero ab hinc 2. & 3. Cecrops autem primus Athenis vnicam vxorem vni viro iunxit, cùm antea mulieribus promiſcuè vterentur, διὸ καὶ ἔδοξε τισὶν διφυὴς ὀνομασθῆναι: Id eſt, ideóque viſus eſt quibuſdam διφυής, vt tradit Athenæus, hoc eſt duplici natura, ſiue biformis, vt loquitur Iuſtinus lib.2. fuiſſe appellatus. De qua re etiam Tzetzes hiſtor. Chilia. 5. cap.17.

Socrates duas vxores habuit. Et Euripides. Cecropis lex.

Καὶ ἄλλως τοῦτον διφυῆ τὸν Κέκροπα καλοῦσιν.
Αἱ τῶν ἑλλήνων πρότερον γυναῖκες καθ' ἑλλάδα,
Οὐχ ὥσπερ νῦν, ἐζεύγνυντο νομίμοις τοῖς ἀνδράσι,
Δίκην κτηνῶν δ' ἐμίγνυντο τοῖς βουλομένοις.
Ἦσαν λοιπὸν μονοφυεῖς οὕτως οἱ παῖδες τότε,
Μόνας ἐπιγινώσκοντες μητέρας, οὐ πατέρας.
Ὡς δ' ἀπὸ τῆς Σάεως πόλεως αἰγυπτίας
(Σαῒς δ' ἐστὶν ἡ ἀθηνᾶ τῇ αἰγυπτίων γλώσσῃ)
Μετὰ τὸν κατ' ὠγύγην κατακλυσμὸν ἐκεῖνον,
Ὁ Κέκροψ παραγέγονεν ἀθήνας τῆς ἑλλάδος,
Ταύτας ἀθήνας καλέσας ἐκ Σάεως αἰγύπτου,
Πολλοῖς ἐλυσιτέλησεν καὶ ἄλλοις τῇ ἑλλάδι.
Νομοθετεῖ καὶ γυναιξὶ τοὺς γάμους τοὺς νομίμους,
Ἐξ ὧν παῖδες ἐγνώκεσαν τοὺς δύο φυτοσπόρους,
Τὸ πρὶν μόνην γινώσκοντες, ὡς ἔφην, τὴν μητέρα,
Ὅθεν ὁ Κέκροψ διφυὴς, νόμοις ὡς δείξας ταῦτα.

Hoc eſt,

Et aliter hunc duplicis naturæ Cecropem vocant.
Græcorum prius mulieres per Græciam,
Non quemadmodum nunc, coniungebantur legitimis viris:
Sed inſtar iumentorum miſcebantur omnibus volentibus.
Erant igitur vnius naturæ tunc filij,
Solas agnoſcentes matres, non patres.
Vt autem à Saï vrbe Ægyptiorum.
(Saïs autem eſt Pallas Ægyptiorum lingua)
Poſt illud, quod in Ogygis tempora incidit diluuium,
Cecrops acceſſit ad Athenas Græciæ:
Has Athenas cùm vocaſſet ex Saï Ægypti,
Cùm multis aliis in rebus commodauit Græciæ,
Tum lege conſtituit mulieribus nuptias legitimas,
Ex quibus filij cognouerunt duos parentes
Antè ſolam (vt dixi) cognoſcentes matrem.
Vnde Cecrops duplicis naturæ dictus, vt qui hæc legibus oſtenderit.

Subdit autem Athenæus ipſe (vt ad eum reuertamur) quòd cùm Socrati ipſi à Calliſthene, Demetrio Phalereo, Satyro Peripatetico, & Ariſtoxene obiectum eſſet, quòd duas vxores haberet, ſcilicet Xantippen, & Myrto Ariſtidis filiam, ipſe ſe illius Decreti autoritate tuebatur. Siculos quoque eo more vſos fuiſſe teſtimonio eſt Dionyſius, qui vno ſimul tempore Doridem Locrenſem & Ariſtomacham Syracuſanam vxores duxit, vt tradit Cicero Tuſ. quæſt. lib.5. Plutarc. in vita Dionis, haud multò poſt prine. Atque etiam Macedones, hoc præſertim argumento, quòd Philippus Macedo Alexandri Magni pater, eodem tempore duas Macedonum vxores habuit, Olympiadem, ſcilicet, ipſius Alexandri matrem: & Cleopatram, Attali ex ſorore neptem, vt ſcribit idem Plutarchus in vita Alexandri. *Siculorum.*

24 Sed & apud Romanos aliquando duas vxores ſimul ducere licuit. Nam Socrates Conſtantinopolitanus apud Caſſiodorum in Tripartita hiſtoria lib. 8. cap.31. tradit Imper. Valentinianum, cùm Iuſtinam poſt Seueram ducere vxorẽ vellet, legem ſanxiſſe, vt liceret volentibus duas habere vxores. Id quod etiam Paulus Diaconus in Valente retulit. Sed & longo antè tempore Helius Cinna, Tribunus plebis, pleriſque profeſſus eſt, habuiſſe ſe ſcriptam paratamque legem, quam Iulius Cæſar ferri iuſſiſſet, vt vxores liberorum quærendorum cauſa, quas, & quot ducere vellent, liceret, vt tradit Suetonius in vita illius, cap.52. Sed id poſterioribus legibus fuit abrogatum. l. nemo. la 1. C. de Iudæis, & l. eum qui duas. C. de adult. vbi in id eadem pœna, quæ & ſtupro, ſtatuitur. Et eum text. ad id ponderat, vt pœna ſit capitis, dicitque in id ſingul. Roman. ſing. 531. to ſcis quæ pœna. Sed quomodo id procedat, videhis apud Alex. conſi. 165. viſis & ponderatis, in prin. lib.7. Sed id quoque antè edicto Prætoris fuerat prohibitum. l.1. §. vlt. ff. de his qui not. infam. Erátque etiam antiquis Romanorum legibus: quod vel ex eo conſtat quod Dionyſius Halic. lib.11. de Appio Claudio Decemuiro, qui captus amore Virginiæ, cùm eam non poſſet ſibi matrimonio coniungere, quia aliam iam vxorem habebat, conatus eſt eam donis corrumpere, &c. Et de hac re multa tradu ntur in Decretis canonicis. 26. diſt. & per Collect. in rubr. de eo qui dux. in matr. quam pol. per adulter. vbi & id docet eſſe contra ius naturale. Et Pand. in cap. cùm haberet, in 2. not. eod. tit. & per Theologos lib.4. ſent. diſt. 23.

Romanorum. Valentiniani lex. Cæſaris lex. Pœna ducentium duas vxores.

25 Nam & Euripides antiquiſſimus Poëta ius non facit vni viro duas vxores ducere, cùm ſcribat in Andromache, *Euripides duplicia connubia damnat.*

Οὐδὲ

— Οὐδὲ γὰρ καλὸν
Δυοῖν γυναικοῖν ἄνδρ' ἕν' ἡνίας ἔχειν,
Ἀλλ' εἰς μίαν βλέποντες εὐναίαν Κύπριν
Στέργουσιν, ὅτις μὴ κακῶς οἰκεῖν θέλει.

Id eſt, ad verbum,

Neque enim honeſtum,
Duarum vxorum virum vnum gubernacula habere:
Sed ad vnam reſpicientes legitimam Venerem
Contenti ſunt, quicunque non malè habitare volunt.

Iterúmque in eadam fabula,

Οὐδέ ποτ' ἂν δίδυμα
Λέκτρ' ἐπαινέσω βροτῶν.
Οὐδ' ἀμφιμάτορας κόρους,
ἔριν μὲν οἴκων,
Δυσμενεῖς τε λύπας, &c.

Id eſt, ad verbum,

Nunquam duplicia connubia
Collaudauero mortalium,
Neque binas matres habentes liberos:
Rixas quidem domorum,
Triſtéſque offenſas.

Itémque inibi:

Κακόν γ' ἔλεξας, ἕν' ἄνδρα δισσ' ἔχειν λέχη.
Malum certè narras, vnum virum binos habere lectos.

26 Verùm idem apud Stobæum, Serm.66. fuiſſe videtur in alia ſententia:

Νόμοι γυναικῶν οὐ καλῶς κεῖνται πέρι,
Χρὴ γὰρ τὸν εὐτυχοῦνθ', ὅτι πλείστας ἔχειν
Γυναῖκας, εἴπερ ἡ τροφὴ δόμοις παρῇ.
Ὡς τὴν κακὴν μὲν ἐξέβαλλε δωμάτων,
Τὴν δ' οὖσαν ἐσθλὴν, ἡδέως ἐσώζετο.
Νῦν δ' εἰς μίαν βλέπουσι, κίνδυνον μέγαν
Ῥίπτοντες. —
Leges nuptiales non benè conditæ ſunt:
Oportet enim hominem fœlicem plurimas habere
Vxores, ſi modo victus domi ſuppetat.
Vt malam expellat foras,
Bonam verò libenter ſibi ſeruet.
Nunc autem ad vnam ſolùm reſpiciunt, vehementer
Periclitantes. —

Nam & ipſe (quod iam diximus) duas ſimul vxores duxit. Quanquam Moſchopulus, aut quiſquis eſt, qui vitam ipſius Euripidis in ſcholiis conſcripſit, vnam poſt alteram & ſeorſum duxiſſe tradit.

Lacedæmoniorum. Anaxandrides cur duas vxores duxit.

27 Solus autem inter Lacædemonios Anaxandrides rex duas vxores ſimul habuit, vt à Pauſania proditum eſt in Laconicis. Cuius etiam rei meminit Herodot. in Terpſichore, qui ſcribit, illum fuiſſe compulſum ab Ephoris ſecundam ducere, ex qua ſucceſſores relinqueret, cùm prior ſterilis crederetur, quòd iam diutiùs liberos non ſuſtuliſſet. Quò fit, vt magis mirer, quod ſcribit Clemens Alexandrin. lib. Stromatôn 2. Laconum legiſlatorem non ſolùm pœnam impoſuiſſe, ei qui vxorem non duxiſſet, ſed etiam ei, qui vnam tantùm. Huius autem moris eorum, qui plures ſimul ducunt vxores, fit mentio in cap. gaudemus. de diuor. vbi quæritur, Si quis horum habens plures vxores, religionem Chriſtianam aſſumat, an poſſit omnes, vt antè, tenere, an verò vnam ex omnibus eligere debeat. Sed vt redeamus, apud eoſdem Lacedæmonios licebat contrà, vnam vxorem eſſe duobus collocatam, ita tamen vt perpetuò domi apud vnum degeret, poſſet autem ad alterum diuertere, ſine iniuria ac probro, teſtimonio Xenophontis in Repub. Lacedæmoniorum.

Iterum Lacedæmoniorum.

Quin apud eoſdem ex Lycurgi inſtituto licebat ſeniori viro iunioris vxoris ſi quem ex iunioribus honeſtum ac probum deligeret, probarétque, illum ad vxorem adducere, & vbi eam generoſo illius ſemine compleuiſſet, ſuum quod natum eſſet, efficere. Licebat autem probo viro, qui fœcundam aliquam pudicámque mulierem alteri nuptam admiraretur, marito illius ſuadere, vt cum ea congrederetur, tanquam in ſolo fertili bonos filios ſaturus. Teſtes idem Xenophon, & Plutarchus in Lycurgo, & Theodoritus de curatione gentilium affectionum lib. 9. cui de legibus, titulus eſt.

Tapyrorum.

28 Et ſimili propè modo Tapyri, Parthorum populi, qui Hyrcanis adiacent, ſuſceptis aliquot liberis, proprias vxores aliis viris quærendæ ſobolis gratia nuptui concedunt, vt ſcribit Strabo lib. 11. Vbi & hoc ſubdit, apud Romanos Catonem Vticenſem Hortenſio Martiam vxorem conceſſiſſe, ſecundum antiquam Romanorum conſuetudinem: quod & retulit Appian. libro 2. Bellorum ciuilium, Plutarchus in ipſo Catone, ex Thraſeæ autoritate: & cecinit Lucanus libro 2. multis verſibus: & meminit Tertullianus Apologetici cap. 39. & D. Hieronymus libro 1. in Iouinianum & D. Augu. in libro de Fide, & operibus, & iterum in libro de Bono coniugij, cap. 18. itémque libro 5. contra Iulianum Pelagianum.

Romanorum. Cato vxorem ſuam Hortenſio conceſſit.

29 Nec apud Lacedæmonios tantùm, vt ad id redeamus, ſed & apud alios fuere ſingulis vxoribus plures mariti. Nam & Solon ſuis legibus permiſit vxori, ſi eius vir minùs eſſet ad rem Veneream idoneus, mariti propinquos ad concubitum admittere, vt tradit Plutarch. in vita illius: qui & hanc legem abſurdam & ridiculam videri dicit: quoſdam tamen putare, eam ſe rectè habere ad eos, qui coire ipſi nequeunt, pecuniarum autem gratia vxores accipiunt, & contra naturam coire nituntur. Intuentes enim illi vxorem, cum qua libitum fuerit concumbere, aut miſſam facient, aut cum dedecore & ignominia retinebunt, cupiditatiſque, pecuniarum, & contumeliæ pœnas dabunt. Illud tamen probari, vt non cum omnibus coiret vxor, ſed ex mariti neceſſariis vnum aliquem deligeret: ne alienum eſſet, quod naſceretur, & generis neceſſitatem attingeret.

Solonis lex.

Et apud Medos vxores habere viros quamplurimos, pulchrum: pauciores quàm quinque, calamitoſum ducere, ſcribunt Strabo libro 11. & Æneas in Aſiæ deſcriptione, capite 34. vbi tamen & illud quoque tradunt, ipſorum Medorum Reges contra vxores multas habere, pauciores quàm ſeptem, non licere.

Medorum.

30 Quinetiam apud Britannos (hi ſunt quos Anglos vulgò vocamus) plures viri vnam vxorem habebant, vt referunt Bardeſanes in libro de fato: & D. item Clemens in illo quoque lib. 9. Recognitionum, cap. 7. & Euſebius de præparatione Euangelica, lib. 6. cap. 8. Cæſar autem lib. Commentar. belli Gallici 5. de his loquens: Vxores (ait) habent deni duodenique inter ſe communes, & maximè fratres cum fratribus, parentéſque cum liberis: & ſi qui ex eis nati ſunt, eorum habentur liberi, à quibus quæque virgines ductæ ſunt. Quanquam de his ſunt qui aliter referant, vt poſteà dicemus.

Britannorum.

Nec abſimiliter in Aromatifera regione (ij ſunt Arabes) vna omnibus conſanguineis vxor eſt. Ingreſſurus ad eam, baculum ante fores deponit. Eo viſo, reliqui congreſſu abſtinent. Illa tamen noctes agit cum ſeniore. Cum matre coire non cenſetur impium: cum alterius ſanguinis fœmina congredi adulterium eſt, quod morte plectitur. Ex Strabone libro decimoſexto.

Arabum.

31 Quid, quòd Charondæ illius Thuriorum Legiſlatoris legibus ius erat vxori, à viro, quotieſcunq;

Charondæ lex de permutandis maritis & vxoribus.

libitum eſſet, diſcedere, alterique viro, cuicunque collibuiſſet, nubere. Eáque lex permanſit, donec cuiuſpiam ætate provecti coniunx iunior, eo relicto, alteri iuniori viro ſe coniunxit. vnde & ille ſenior ita percitus poſtulauit, legem illam emendari, illúdque adiici, Relicto priori viro, cuicunque collibuiſſet: modò hic illo iunior non eſſet; paritérque ſi coniugem vir eiecisſet, nullam deinde eiecta iuniorem iungere ſibi licere. Idque obtinuit, laqueíque periculo ſe exemit. Neque enim licebat, legum emendationem petere, niſi collo laqueo inducto, vt ſi abrogationem legis confeſtim non obtineret, illi guttur perfringeretur. Autor Diodorus Siculus lib. 32. Bibliothecæ.

Perſarum.

32 Nec ſolùm apud Arabas, de quibus nuper diximus, ſed & apud Perſas quoque matres, filias, ſorores, in iura connubij admittere, impium non ducitur: vt ſcribit Idem Strabo ad calcem lib. 15. Antiſthenes in altero Cyrorum, & ex eo Athenæus lib. 5. cap. 14. Quintus Curtius lib. 7. & Lucianus in eo libello, cui titulum De ſacrificiis nuncupauit: vbi idem quoque de Aſſyriis tradit, atque etiam Ctefias, & ea eius autoritate Tertullianus in Apologetico, cap. 9. Euſebius lib. Præparationis Euangelicæ 3. & iterum lib. 6. cap. 8. Arnobius libr. 8. eodémque vlt. Diſputationum aduerſus gentes, & Chryſoſtom. in 2. parte Homiliarum in D. Matthæum, Homil. 2. ſi eius ſunt illæ Homiliæ, quod Eraſmus negat: & in Sermone Pentecoſtes, ad fin. quem nemo dubitat illius eſſe: Theodoretus lib. 3. de Medela gentilium affectionum, & iterum lib. 10. Laertius in Pyrrhone, Do. Clemens lib. Recognitionum 9. Bardeſanes in d. libro de Fato, D. Auguſtin. libr. 3. quæſtionum in Leuiticum cap. 61. D. Hieronym. in Iouinianum lib. 2. Seruius in 6. Æn. Harmenopulus lib. 1. προχείρου: dum Ius gentium ita definit, quo ſcilicet gens aliqua vtitur, vtputa apud Perſas matribus commiſceri. Agathius de bello Gothorum lib. 2. qui aſſerit, probátque non fuiſſe hoc apud priſcos illos Perſas obſeruatum: quod minimè tamen crediderim verum eſſe, cùm Magi eorum primi ſacerdotes & Philoſophi iuſtum cenſerent matri ac filiæ miſceri, vt ſcribit Socion libro 23. & ea eius autoritate Laertius in procemio. Hincque eſt illud Catullianum in Gellium.

Aſſyriorum iterum Perſarum.

> *Naſcatur Magus ex Gelli matriſque nefando*
> *Coniugio, & diſcat Perſicum aruſpicium.*
> *Nam magus ex matre, & nato gignatur oportet,*
> *Si vera eſt Perſarum impia religio.*

Artaxerxes filias vxores duxit.

Nam & Darius ille poſtremus Perſarum Rex, ab Alexandro deuictus, ſororem ſuam vxorem duxit, vt tradit Iuſtin. lib. 11. & Plutarch. in vita Alexandri. Et ante eum Artaxerxes ipſe Perſarum rex, legitur Athoſſam, aut vt alij vocant, Atoſſem, & Meſtoim, aut (vt alij) Meſtrim, ſiue etiam, vt alij, Ameſtrim, filias duxiſſe. Quamquàm aliud ſentire videntur Plutarchus in Artaxerxe, Heraclidis autoritate, & Herodotus in Thalia, vbi etiam illud refert, quòd cùm Cambyſes Perſarum rex cuperet ſororem, quam deperibat, vxorem ducere, nec antea Perſæ ſororem in matrimonium accipere conſueuiſſent, is accerſiuit regios iudices, legum patriarum interpretes, ab hiſque percunctatus eſt, nunqua lex eſſet, quæ cum ſorore nuptias contrahere permitteret. Illi reſponderunt, Nullam ſe apud Perſas huiuſmodi legem inuenire, præter eam, qua licet Regi facere, quicquid libet. Ita (inquit) neque legem abrogarunt metu Cambyſis: & ne legem tuentes ipſi perirent, aliam inuenerunt adiutricem eius, qui ſororem in matrimonium ducere vellet. At ipſe Plutarchus in libro de Fortuna Alexandri, ſcribit ipſum Alexandrum docuiſſe Perſas matres reuereri, earúmque nuptiis abſtinere. Ex quibus patet, non ſemper illis huiuſmodi matrimonia fuiſſe licita, ſed tem ea temporibus fuiſſe variatum. Nam & idem Plutarchus in vita Artaxerxis nõ ſemel tradit, eum filias ſuas (quod iam diximus) vxores duxiſſe contra leges Perſarum & Græcorum.

Perſæ nõ ſemper licuerunt huiuſmodi matrimonia.

33 Neque ij tantùm qui Perſidem incolunt, ſed quicunque Perſarum ad alia climata ex ea euaſerunt (ex quibus alij in Parthia, alij in Media, Ægypto, Phrygia, aut Galatia habitant) nefenda hæc matrimonia celebrant. Ob id Maguſæi appellati, vt retulerunt Bardeſanes, Clemens, & Euſebius, vbi ſuprà citauimus. Et de Parthis quoque teſtatur Lucanus lib. 4.

Maguſæi qui dicti. Parthorum. Medorum. Æthiopum.

> *Parthorum dominus quoties ſic ſanguine mixto*
> *Naſcitur Arſacides, cui fas implere parentem.*

De Medis quoque & Æthiopibus D. Hieronymus in eo. 2. lib. aduerſus Iouinianum: vbi & idem quoque aſſerit de Indis, & Scot. Sed & de ipſis Ægyptiis, Ptol. Quadripar. lib. 4. cap. 9. Sed & idem de Hybernis, Scotis quidem vicinis, qui hodie Irlandi vulgò vocantur, tradit Strabo, lib. 4. In Naura quoque regione parentibus cum liberis ſtupro coire fas eſſe, prodidit Curtius libro 8. non procul ab initio. Nomades item non vnus tantùm aut alter, ſed tota natio ſuis matribus congrediebantur, vt tradit D. Chryſoſtomus in 2. Pauli ad Corinthios Epiſtolam, Homilia 8.

Hybernorum. Naurorum Nomadum.

Ægyptiorum.

34 De Ægyptiis quoque ſcribit Diodorus libr. 1. eos, præter communem omnium morem, lege ſanxiſſe, ſororem à fratre ducendam vxorem exemplo Iſidis, qui fratri Oſiridi nupſiſſet, vnde natus eſt Harpocrates, vt tradit Plutarchus in libro de Iſide. Omnes autem qui res Ægyptiacas ſcripſerunt, & inter hos Iuſtinus libro 24. & Pauſanias in Attici, & Plinius libro 32. cap. 9. & Strabo libro 10. tradiderunt Ptolemæum Philadelphum, Ægypti Regem, etiam Arſinoen ſororem duxiſſe vxorem. Cui cùm ob id dixiſſet Sotades εἰς τρυμαλιὰν οὐχ ὁσίαν τὸ κέντρον ὠθεῖς: Id eſt, in foramen minimè ſanctum aculeum trudis, in vincula coniectus eſt, vt ſcribit Plutarchus in libro περὶ παίδων ἀγωγῆς: id eſt, de educatione liberorum. Hegeſander autem apud Athenæum libro 14. cap. 7. dicit eum ob id primùm fuiſſe coniectum in figulinam plumbariam, deinde in mare immerſum. De eo quoque ſcribit Herodianus libro Imperatorum 1. illum eò turpitudinis fuiſſe prolapſum, vt contra Macedonum, adeóque Græcorum leges, etiam ſororiis amoribus implicaretur. Id quod dixit, quoniam erat è Macedonia oriundus, filius Ptolemæi Lagi, vnius è ſucceſſoribus Alexandri, fuítque rex Ægypti, & Macedoniæ, vt videre licet apud eundem Iuſtinum. Pauſanias autem, vt ſuprà, dicit illum id feciſſe, non more Macedonum, ſed Ægyptiorum, quibus imperabat. Alius item Ptolemæus, niſi vnus ex illis fuerit Berenicen Ptolemæi & Arſinoes filiam, ſororem ſuam, duxit vxorem: vt ſcribit Iulius Hyginus libro 2. Signorum cæleſtium, quo loco de Leone loquitur: & Theocritus Idylio 17. ad fin. vbi & id dicit ſolemne fuiſſe iis, qui ex Rhea prognati ſunt: nam & ea fratri nupſit, vt poſtea dicemus. Tradit & ipſe Iuſtinus libro 30. alium Ptolemæum etiam Ægypti regem (is eſt, qui interfectis patre & matre, ex facinoris crimine ex contrario Philopatri cognomentum accepit) vxorem duxiſſe ſororem Eurydicen, quam & poſtea interfecit. Sed & Valerius Maximus libro 9. c. 1. tradit Ptolemæum Regem, qui ob vitia Phyſcon cogno

Sotadis in Philadelphũ dictum.

cognominatus eſt, ſororem communi fratri nuptam ſibi nubere coëgiſſe. Et ſorori Cleopatræ nomen fuit, vt tradit c. ſeq. vbi & ipſius Phyſconis vxorem fuiſſe ſcribit. vide quæ ſcribuntur de his infrà num. 36. Nam & Arnobius illo lib. 8. Diſputationum, ſcribit Ægyptiis cum ſororibus legitima fuiſſe matrimonia. Sed & ex lege Carum licitum erat matrimonium fratris & ſororis, vt tradit Ammianus lib. 1. de Geſtis Alexandri. Cæterùm Monobazus Adiebenorum rex, cognomine Bazeus Helenam ſororem duxit. Vide Ioſephum lib. Antiquitatum 20. c. 2. in prin.

Iupiter Iunonem ſororem duxit vxorẽ.

35 Verùm & aliis item multis gentibus non illicita fuiſſe fratrum, & ſororum matrimonia, ſed propè ſolennia fuiſſe, ex iis ſatis conſtat, quæ mox ſubiiciemus. Nam primùm videmus Iouem Deorum maximum, in Iunonis ſororis matrimonium conueniſſe. Ex quo illud Homeri lib. 16. Iliados de Ioue:

ἥρην δ᾽ προσέειπε κασιγνήτην, ἄλοχόν τε
Iunonem autem allocutus eſt ſororem vxorémque.

Et alibi ſæpe. Et illud quoque Virgilij lib. 1. Æneid.

Aſt ego quæ Diuûm incedo regina, Iouíſque
Et ſoror, & coniunx.

Et item lib. 10.

Iunonem intereà compellat Iupiter vltrò
O germana mihi, atque eadem gratiſſima coniux.

Et illud quoque Ouidij in Epiſtola Paridis ad Helenam:

Prætulit regnis ego te, quæ maxima quondam
Pollicita eſt nobis, nupta, ſorórque Iouis.

Et in Epiſt. Phædræ ad Hippolytum:

Si mihi concedat Iuno, fratrémque virúmque,
Hippolytum videor præpoſitura Ioui.

Et Horatius lib. Carminum 3. Ode quoque 3. Ex quo eſt & illud Ciceronis in Oratione pro domo ſua ad Pontifices: Sed vide, ne tu te debeas Iouem dicere, quòd tu iure eandem ſororem, & vxorem appellare poſſis. Hoc tamen nonnulli referunt ad cæli & aëris coniunctionem, vt videre licet apud Ciceronem ex Ennij & Euripidis autoritate lib. 2. de Natura Deorum, & apud Macrobium lib. 1. de Somnio Scipionis: & apud Seruium in illud Virgilij ſuprà enarratum ex lib. 1. Æneid. & apud D. Auguſtin. de Ciuitate Dei lib. 4. c. 10. ex Varronis, & aliorum ſententia. Saturnus quoque Iouis pater

Saturnus Rheam ſororem duxit vxorem.

Phœben ſororem duxit vxorem, vt videre eſt apud Diodorum Siculum lib. 5. Bibliothecæs cap. 15. Sed & idem aliam ſororem Rheam, quam & Opim vocant, vxorem duxit, vt ſcribit Lactantius lib. 1. cap. 13. & ante eum Apollodorus Athenienſis Bibliothecæs lib. 1. & ipſe Diodorus libro 3. Bibliothecæs, aut vt alij computant, 4. Quo etiam libro tradit *Βασίλειαν*, id eſt, Reginam, Cœli filiam, Atlandinum reginam prudentiſſimam, magnam matrem appellatam, vnum ex fratribus Hyperionem virum

Hyperion Reginam.

ſumpſiſſe. Sed Οὐρανὸς ipſe (Latini Cælum vocant) Terram ſororem in matrimonium duxit, vt ex Sochoniato tradidit Euſebius Præparationis Euangelicæ libro 1. cap. 7. Oceanus Tethyn ſororem vxorem duxit. Vnde & illud Ouidij lib. 9. Metamorph.

Dij nempe ſuas habuere ſorores.
Sic Saturnus Opim iunctam ſibi ſanguine duxit,
Oceanus Tethyn, Iunonem rector Olympi.

Draco autem Corcyreus in ſuis de lapidum generibus commentariis, & ex eius autoritate Athenæus, tradunt Ianum illum, cuius tam celebre nomen fuit,

Ianus Camiſiam.

vxorem duxiſſe Camiſiam, aut (vt alij vocant) Cameſem, ſororem ſuam. Quod & ipſum tradit Leon Philoſophus. Homerus in Hymno Solis, tradit Hyperionem vxorem duxiſſe Euryphaëſſam, ſororem ſuam legitimam; ex hiſque natos eſſe Lunam & Auroram. Idem ſtatim poſt initium lib. 10. Odyſſeæ, tradit Æolum illum Æoliæ Regem à Diis immortalibus dilectum ſex ſuos filios, totidémque

Æolus filios & filias iunxit matrimonio.

filias, matrimonio inuicem copulaſſe. Ex quo eſt illud ipſius Ouidij lib. 9. Metamorph.

At non Æolidæ thalamos timuere ſororum.

Cercaphus item filius Ochimi Solis filij, vxorem duxit Cydippen (Cyrben poſteà vocatam) vt ſcribit Diodorus Siculus lib. 6. cap. 13. Ianus quoque ille antiquus, vt tradit Lactantius libro primo, cap. 21.

Alexander Pyrrhi Olympiadem. Mithridates Laodicen. Mauſolus Artemiſiam. Dionyſius Sophroſinam.

36 Et vt de poſterioribus quoque loquar, Iuſtinus ſtatim in initio lib. 28. ſcribit Alexandrum Pyrrhi Epirotarum Regis filium, vxorẽ duxiſſe Olympiadem ſororem. Idem quoque lib. 37. tradit, Mithridatem illum Ponti Regem duxiſſe vxorem Laodicen ſororem. Strabo. lib. 14. & Diodorus Siculus eo ſuo Bibliothecæ libro, quo Philippi Macedonis geſta deſcribit, qui 16. eſt omnium eius librorum, cap. 8. & Vlpianus interpres Demoſthenis tradunt, Mauſolum Carum Regem iuſtiſſimum Artemiſiam ſororem ſimul, & vxorem habuiſſe. Idem Diodorus eodem libro ſcribit Idrieum ipſum quoque Carum regem, Adam ſororem vxorem duxiſſe. Quod & tradit Arrhianus libro Geſtorum Alexandri: vbi & illud adiicit, eum morientem illi regnum reliquiſſe. Dionyſius Siracuſanus poſterior, vxorem duxit Sophroſynam ſororem, conſentiente patre Dionyſio ſuperiore: vt ſcribit Probus Æmylius in vita Dionis, in principio. Et Plutarchus in vita quoque Dionis atque etiam Timoleonis. Et Monobazus cognomento Bazeus Adiabenorum Rex, Helenam ſororem: ex qua genuit Izatem, laudatiſſimum illum apud Ioſephum, lib. 20. Antiquitatum, cap. 2. Item Cleopatra illa Ægypti Regina, Ptolemæo fratri ſuo nupſit. Ex quo eſt illud Lucani lib. 8.

Ptolemæus Cleopatram.

Degener inceſtæ ſceptris ceſſure ſororis.

Et libro 10.

Miſcuit inceſtam ducibus Ptolemaida noſtris.

Et iterum eodem libro:

— Nupſit ſoror impia fratri.

Athenienſibus an licuerit ſororem ducere.

37 Quid, quòd apud Athenienſes illos, Græcorum ſapientiſſimos, fas fuit, ſororem in matrimonio capere: vt etiam tradit Arnobius illo ipſo lib. 8. Diſputationum aduerſus gentes. Nam & Cimon Athenienſium vir ſummus, huiuſmodi inſtitutum ſecutus, Elpinicen ſororem in vxorem duxit: ſicuti retulit Æmylius Probus, tum in procemio eius libri, quem elegantiſſimè ſcripſit, de excellentibus Imperatoribus, tum in vita ipſius Cimonis. Quanquam Plutarchus in vita eiuſdem aliter referat, illum videlicet cum ſorore non clàm concubuiſſe.

Cimon ſororem duxit.

At crebrò ſibi obiectum fuiſſe flagitium in ſororem, veluti nefas eſſet cum ſorore coïre. Quod & in eandem ſententiam memorat idem Plutarchus in libro de Sera numinis vindicta. De etiam nonnihil Athenæus lib. 3. cap. 11. Et id quidem approbare videtur, quod à Valerio Maximo proditum eſt lib. 1. tit. 8. qui eſt de miraculis, Nauſimenis Athe-

Nauſimenis vxor filij filiæq́ ſtupro interuenit.

nienſis vxorem, cùm filij filiæque ſtupro interueniſſet, inopinati monſtri conſpectu perculſam, & in præſens tempus ad indignandum, & in poſterum ad loquendum obmutuiſſe. Illos nefarium concubitum voluntaria morte penſaſſe. Illud autem certum ex Terentio in Adelphis, atque etiam in Phormione, legem Athenis fuiſſe, vt orbæ iis

Athenienſium lex.

nuberent, qui eſſent genere proximi. Cuius etiam

nium ſibi, cùm deuinctus Domitiæ nuptiis pertinaciſſime recuſaſſet, non multò pòſt alij collocatam vltro corrupiſſe: tanquam matrimonium, ſi is amplexus fuiſſet, non illegitimum fuiſſet. Philoſtratus verò in vita Apollonij lib. 7. dicit ipſum Domitianum ipſam Iuliam, fratris filiam, vxorem duxiſſe, interfecto Sabino priore ipſius Iuliæ marito. Qua re audita Apollonius, O oox, inquit, qualis quondam fuit Danaï filiarum, cur ſola fuiſti? Plinius autem Iunior lib. 4. Epiſtolarum, ad Minurianum ſcribit, eum fratris filiam iocesto non polluiſſe ſolùm, verùm etiam occidiſſe: eam enim viduam abortu periiſſe. Ex quo eſt illud Iuuenalis:

Cum tot abortiuis fœcundam Iulia vuluam
Solueret, & patruo ſimiles effenderet offas.

Seruius filias auunculis nuptas dedit.

Porrò Seruius Tullius Ro. Rex duas ipſius filias in matrimonium dedit fratribus matris earum, vt retulit Dionyſius Halicarnaſſeus libro Antiquit. Ro. 4. Nec diſſeotiunt Liuius, & alij rerum Rom. ſcriptores.

Alcinous duxit fratris filiam.

43 Et vt hoc obiter addam Homerus lib. 7. Odyſſeæ, tradit Alcinoum ſanctiſſimom Phæacum Regem duxiſſe vxorem Areten filiam Rhexenoris fratris ſui. Diodorus quoque Siculus eod. lib. 16. quo Philip. Macedonici hiſtoriam deſcribit, tradit Philippum ipſum Cleopatram filiam Alexandro Epirotarum Regi, auunculo vxorem dediſſe. Iuſtinus quoque lib. 18. prodidit, Eliſam Tyriorum Regis filiam (ea eſt quæ Virgilio in ſua Æneide Dido appellatur) Sichæo auunculo nupſiſſe. Et Paulus Æmylius in vita Dionis, ſcribit ipſum Dionem, virum omnibus virtutum numeris abſolutiſſimum, duxiſſe vxorem Areten, ſororis Ariſtomaches filiam. Quod & ipſum tradidit Plutarchus in vita eiuſdem. Denique Herodotus lib. 5. tradit, Anaxandridem Spartanorum regem duxiſſe in vxorem ſororis filiam.

Dido auunculo nupſit. Dion ſororis filiam duxit.

Duorum fratrum vel ſororum liberi legitimè copulabantur.

44 Sed vt redeamus ad Romanorum leges duorum fratrum vel ſororum liberi legitimè matrimonio iungi poſſunt l. 3. ff. de rit. nupt. & l. conditioni, quæ eſt 2. C. de inſtit. & ſubſtit. & l. celebrandis, C. de nupt. & §. duorum autem fratrum. inſtit. eod. tit. Nam & apud Liuium lib. 2. 5. Decadis: Spurius Liguſtinus ait, patrem ſibi vxorem fratris ſui filiam dediſſe. Et Cicero in oratione pro Cluentio Habito, ſcribit Cluentiam ritè nupſiſſe M. Aurio conſobrino ſuo. Brutus vxorem duxit Portiam conſobrinam ſuam, vtpote Catonis Vticenſis filiam: cùm ipſe eſſet filius Seruiliæ ſororis ipſius Catonis: vt videre licet ex Plutarcho in vita ipſius Bruti. Et Marcus Antoninus Philoſophus qui ſanctitate vitæ omnibus Principibus antecelluit, Fauſtinam conſobrinam ſuam vxorem duxit, vt teſtis eſt Iulius Capitolinus. Idque etiam apud priſcos Italiæ populos obſeruabatur. Nam Turnus, quem Rex Latinus, & eius vxor Amata ſibi generum deſponderant: & Lauinia eorum filia, conſobrini erant. Venilia enim mater Turni, & Amata Lauiniæ mater, ſorores erant. Ex quo Virgil. lib. 2. Æneid. hæc facit Latinum loquentem,

Marcus Antoninus conſobrinam ſuâ vxorem duxit.

Item & à priſcis Italis obſeruabatur.

Quid conſanguinei Rutuli? —

Quem in locum Seruius id annotat. Nec id quidem ſine aliorum vetuſtiorum exemplo: quandoquidem apud Hebræos id interdictum non erat. Nam Amram vxorem duxit patruelem ſuam, vt eſt in vulgata editione, quæ ei peperit Aaron & Moſen, vt ſcribitur Exodi 6. cap. Nec etiam is gradus eſt inter prohibitos Leui. 18. cap. vti nec apud alias priſcas gentes. Nam Deucalion vxorem duxit Pyrtham patruelem. Iapetus enim duos ſuſtulit filios: Prometheum, qui Deucalionem, & Epimetheum, qui Pyrtham genuit. Ex quo eſt illud Ouidij lib. 1. Metamorphoſ.

Item ab Hebræis.

Deucalion Pyrrham lachrymis affatur obortis:
O ſoror & coniux, & fœmina ſola ſuperſtes,
Quam commune mihi genus, & patruelis origo,
Deinde thorus iunxit, —

Tu tamen vide, quæ de legibus Moſaïcis dicam poſtea nu. 49. Poſterioribus autem temporibus Theodoſius maior id matrimonium primus lege prohibuit, vt retulerunt Aurelius Victor, & Paulus Diaconus. Et iterum quoque Clotherius Rex, vt legitur in Legibus Alemannorum, tit. de illicitis nupt. Et id deoique Pontificum decretis, & ſanctionibus coofirmatum eſt, & approbatum, qui ad quartum gradum hanc matrimoniorum prohibitionem protenderunt, vt patet ex cap. vltim. extrà de conſan. & affi.

Quod tamen poſtea abrogatum eſt.

Rom. cur coniunctorû matrimonia prohibuere.

45 Quare autem apud Romanos non neceſſitudine adeò arcta coniunctos non erat legitimum matrimonium, Plutarchus Problematon cap. 108. bas ratiooes attulit. Quoniam nuptiis neceſſitudines augeri volebant, & vltro citróque filias dando, & accipiendo, multos ſibi propinquos adiungere. Cui rationi ſubſcribit Aurelius Auguſtinus Ciuitatis diuinæ libro 15. cap. 16. Nam loquens de liberis Adam, & Euæ, Cùm nulli (inquit) eſſent homines, niſi qui ex illis duobus nati fuiſſent, viri, ſorores ſuas coniuges acceperunt. Quod profectò, quantò eſt antiquius, compellente neceſſitate, tantò poſteà factum eſt damnabilius, religione prohibente. Habita eſt enim ratio rectiſſima charitatis, vt homines, quibus eſſet vtilis atque honeſta concordia, diuerſarum neceſſitudinum vinculis necterentur, nec vnus in vna multas haberet neceſſitudines, ſed ſingulæ ſpargerentur in ſingulos: ac ſic ad ſocialem vitam diligentiùs colendam plurimæ plurimos obtinerent. Pater quippe, & ſocer duarum ſunt neceſſitudinum nomina: vt ergo alium quiſque habeat patrem, alium ſocerum, numeroſiùs ſe charitas porrigit. Quæ Auguſtini ſententia reperitur in Decretis canonicis in cap. 1. 35. q. 1. Et his concinit, quod ſcribit Iſychius Hieroſolymitanus, Gregorij Nazianzeni diſcipulus, lib. 5. Comment. in Leuitic. enarrans caput illud 18. ac rationem reddens, quare prohibebatur inter coniunctos ſanguine matrimonium: Vt non confundantur (inquit) generationes, nec diſpereant hæreditates, neque frater, & pater idem fieret, eiuſdémque eſſet vxor, & mater. Vtraque enim hæc eueniebant, ſi eandem vxorem pater & filius habuiſſent, ex eáque filios procreaſſent: ex filia enim genitus tam patrem genitorem ſuum, quàm fratrem habet: quippe qui ex ea natus eſt, quæ & illum peperit, & vxor eius ſimulátque mater fuit. Hæc autem ex nefaria cognatorum commiſtione, & alia his ſimilia eueniunt. Et Diuus Chryſoſtomus in primam ad Cor. epiſt. Homil. 34. rationem quoque reddens, cur Moyſes nobis in eo 18. Leui. cap. connubio conſanguineorum interdixit, Aliam (inquit) coniunctionis formam commentus eſt, inſuper cognatorum connubio interdicto, ad alienos nos eduxit: illos viciſſim ad nos pellexit, quos naturali neceſſitudine copulari non licet, his nuptiis conglutinauit, integras ſæpe familias vnius Nymphæ gratia conciliando, genus generi totum permiſcet. Non duces ſororem tuam, inquit, neque ſororem patris, nec aliam eiuſcemodi, ea generis neceſſitudine coniunctam, vt nefas ſit miſceri, ipſis nominibus cognatorum formas recenſens. Satis cauſæ ſit,

ſit, cut illas ames, ex eodem eſſe te vtero prognatum: alter tibi competent aliæ. Cur tu charitatis amplitudinem redigas in anguſtum? aut cur officium charitati non neceſſarium impendis? quò amicitiam coniuge aliunde ducta, & per hanc lungiſſimam affinium ſeriem, parentes, fratres, & illorum neceſſarios omnes cooncilіare tibi potes?

De eadem re.

46 Cæterùm Plutarchus (vt ad eum redeamus) in loco ſupra citato, alios quoque huius prohibitionis rationes affert: Agnatorum, inquit diſſidia inter ſe verebantur, quibus naturalia iura vnà cum propinquitate tollantur. Denique mulieres propter imbecillitatem, ope & auxilio multorum egentes, propinquos idcirco ſe adiungere volebant, vt ſi quæ à ſuis viris iniuria afficeretur, cognati opem ferrent. Sed & Theologi ſcholaſtici huiuſce rationes afferre nituntur. Nam D. Thomas 2.2. q.154. art.9. & poſt eum Ant. in 2. parte ſuæ Summæ, tit.5. cap. item 5. verſ. item quantum ad tertium, quatuor rationes reddunt, & in his eam quam primo loco adſcripſit Plutarchus. Alias item Rabbi Moyſes Ægyptius lib. Perplexorum 3. cap. 50. quas inibi videre poteris.

Theologorum ſcholaſtic. eiuſdem rei rationes.

Bruta coitū parentum deteſtantur. Natura hos concubitus abominatur.

47 Ego autem quantum ad parentes & liberos pertinet, rationem interdicti inter eos matrimonij naturæ acceptam refero, quæ & bruta quoque animalia, quibus præter metam ipſam naturam nulla ratio ſubeſſe poteſt, docuit nefandos iſtos & ominoſos concubitus renuere, aſpernari, refugere, deteſtari. Refert enim Ariſtoteles libro nono Animalium, cap. 47. & Ælianus lib. 5. Hiſtoriæ etiam animalium, Camelos matres ſuas nunquam ſuperuenire. Cùmque aliquando curator pullum matri opertæ admiſiſſet, is delapſo operimento matre cognita, camelarium illum morſu defixo interemit. Quod & ipſum tradit ipſe Ariſtoteles, ſi is eſt (nam eruditi quidam addubitant) in lib. de Mirabilibus auſcultationibus cap.2. & Didymus in ſuis Georgicis apud illum ſcriptorem τῶν γεωπονικῶν lib. 16. cap. 22. vbi prætereà addit, nec ſorori camelum admiſceri. Et Ælianus de animalibus lib. 3. cap. 47. eodémque vltim. Et Auicenna lib. 9. de Animalibus, Regi Scytharum fuiſſe equam egregiam, ex qua mares generoſi omnes naſcerentur, quorum vnum, qui præſtantior haberetur, matri admiſſum, vt ex ea procrearet, omnino recuſaſſe: opertam dein matrem latuiſſe, vt imprudens ſuperueniret. Verùm vbi à concubitu faciem matris detectam agnouit, fugam properaſſe, atque ſe ipſum actum præcipitem interemiſſe. Quod & recenſuit Ælianus lib. 4. c. 7. & Plinius lib. 8. c. 42. Vbi & illud prætereà addit, equam, eadem ex cauſa in Reatino agro, lacerato prius perorigа, ſeſe quoque præcipitaſſe. Namque & cognationum, inquit, intellectus in iis eſt. Quinetiam Varro lib. Rei ruſticæ 2. c. 7. aut, vt alij diuidunt, 14. Cum equus (ait) matrem vt ſaliret, adduci non poſſet, & eum capite obuoluto perorigа adduxiſſet, & coëgiſſet matrem inire, cum deſcendenti velum dempſiſſet ab oculis, ille impetum fecit in eum, ac mordiens interfecit. Idémque de Elephante ſcripſit Nicolaus Lyrenſis, tum in Matthæum cap. 19. tum in priorem Diui Pauli epiſtolam ad Corinthios, c. 5. Ex noſtris quoque Ioannes Lupus in tract. de matrimonio & legitimatione, char. 5. refert in prouincia Vandaliæ id quoque contigiſſe, quod cum equus matrem ad opertam compreſſiſſet, nam haud tectam prius recuſaret, ea confeſtim detecta, & à filio cognita, is capite reclinato, ſibi genitalia amputauit. Ex eóque & ipſe Lupus naturæ aſſignat, quod legibus prohibitum eſt matrimonium inter parentes & liberos. Et huc pertinet quod ſcribitur in Authen. de inceſt. nupt. poſt princ. multa etiam bruta animalia huiuſmodi concubitus auerſari. Καὶ τοιαῦταγε ἐνθυμοῦ ὅτι πολλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἀποστρέφεται ζώων.

48 Nec tamen, quod de equis dictum eſt, id perpetuum eſt, quando & ipſi nonnunquam matres & filias ſuperueniant, autore ipſo Ariſtote. lib. de Natura animalium 7. c. 22. Et Ouid. lib. Meta. 10.

— Coeunt animalia nullo
Cætera delectu: nec habetur turpe iuuencæ,
Ferre patrem tergo: fit equo ſua filia coniunx.

Ex quo etiam intelligis, id brutorum commune eſſe: vti etiam oſtendit idem Ouidius lib. 7. eiuſdem operis!

Dextera Cyllene eſt, in qua cum matre Menephron,
Concubiturus erat ſæuarum more ferarum.

Nam & Columella lib. 7. cap. 6. capros menſium ſeptem eſſe ſatis habiles ad procreandum, quoniam immodicus libidinis, dum adhuc vberibus alitur, matrem ſtupro ſuperuenit. Varro autem apud ſcriptorem illum Geoponicôn, lib. 19. cap. 1. monet cauendum, ne canes ex eadem matre prognati, inuicem coëant.

Capri matres ſuperueniunt.

49 Porrò Euripides in Andromache, hunc morem eſſe Barbarorum dicit, vt pater filiæ, & filius matri miſceatur, & ſoror fratri.

Barbarorum eſſe hos concubitus.

Τοιοῦτον πᾶν τὸ βάρβαρον γένος
Πατήρ τε, θυγατρὶ, παῖς τε μητρὶ μίγνυται,
Κόρη τ' ἀδελφῷ

Et Socrates apud Xenophontem lib. 3. ἀπομνημονευμάτων, quaſi rerum memorabilium dixeris, aſſerit, legem illam à Diis conditam, ac poſitam eſſe, μήτε γονέας παισὶ μίγνυσθαι, μήτε παῖδας γονεῦσιν, id eſt, neque parentes filiis miſceri, neque filios parentibus. Quod cùm multis ſermonibus probaſſet, tandem ſubiungit, ὁκῶν ὄργε παιδοποιούμενοι, ὡς ὁ δεῖ παιδοποιεῖσθαι. Sed & exemplum Loth & filiarum relatum Gene. 19. c. & repertum in cap. inebriauerunt. 15. q. 2. ſatis oſtendit, huiuſmodi parentum & filiorum concubitum fuiſſe nefarium iure naturæ, multum diutiùs ante leges Moſaycas, quæ primæ omnium legum fuerunt. At poſtea ipſis Moſaycis Legibus non licebat cum proxima ſanguinis ſui concumbere, vt ſcribitur d. c. 18. Leuit. quod coniugij limites & ſanguinis gradus prohibitus definit. Sed & eos nuncupatim adſcribit, & verſibus complectitur gl. in c. literas, in verbo diuina lege. extra de reſti. ſpol. Inter quos gradus prohibitos erat amita, id eſt, ſoror patris: quanquam ante eas leges legimus Amram patrem Moſis, vxorem duxiſſe Iochabæd, & ſororem Kehath, qui & ipſe fuit filius Leui, & pater ipſius Amram: vt videre eſt ex c. 26. Numer. iuncto c. 6. Exodi: vbi tamen D. Hieronymus, aut quiſquis is fuit, דודתו vertit patruelem, vt diximus ſuprà num. 43. Quam tamen dictionem Hebræi dicunt ſignificare ſororem patrui. In quibus autem gradibus poſſit Papa diſpenſare, videbis apud Paul. Pari. poſt alios, conſ. 68. dubium, lib. 3. Nec tamen hic omittemus, quod Plato lib. 5. de Repub. ius facit omnes ſibi matrimonio iungere, præterquàm patres, filios, & filiorum filios, atque horum ſuperiores, & inferiores. Quin ipſe lib. 11. de legibus, iubet matrimonium copulari inter eos, qui ſanguine proximi ſunt.

A Diis eos eſſe prohibitos.

Moſis de ea re leges.

Platonis leges de ea re.

50 Sicut autem apud pleraſque nationes licebat ſorores ducere in matrimonium, vt ſuprà diximus, ita & fratrum vxores viduas. Nam & Deiphobum, vnum ex filiis Priami, legimus duxiſſe vxorem Helenam, viduam Paridis ſui fratris. Quod inter cæte-

Vxores fratris an liceat ducere vxore

ros

tos teſtatur Virgilius lib. 6. Æneid. vbi hæc facit ipſius Deiphobi vmbram loquentem:

Sed me fata mea, & ſcelus exitiale Lacenæ,
His merſère malis: illa hæc monumenta reliquit.
Nanque vt ſupremam falſa inter gaudia noctem
Egerimus noſti.

Et paulò pòſt:

Tum me confectum curis, ſomnóque grauatum
Infelix habuit thalamus: preſſitq́; iacentem
Dulcis & alta quies, placidaque ſimillima morti.
Egregia interea coniunx arma omnia tectis
Emouet, &c.

Quem in locum Seruius Hic, inquit, Helenam duxerat mortuo Paride, ad cuius domum priùs ire erat neceſſe. Id quod etiam videre licet ex ipſo Seruio lib. 2. Æneid. ibi,

Tum verò manifeſta fides.

Et ex Hygino Fabularum c. 240. Helenus quoque, Hectoris frater, poſt mortem Pyrrhi, qui Andromacheo ipſius Hectoris viduam duxerat, eandem duxit vxorem, vt tradit Pauſanias lib. 2. Sed & cùm Eumenes Pergami Rex mortuus eſſe putaretur, Attalus eius frater, ſumpto diademate, ac eiuſdem vxore accepta, cœpit regnare. Eum verò Eumenes iocundè amplexus, in aurem illi dixit, Ne properes meam vxorem antè ducere, quàm me mortuum videris. Poſtea autem Eumenes ipſe moriens & vxorem & regnum illi reliquit. Quod à Plutarcho eſt ſcriptum in ipſius Eumen. Apophtheg. De quo etiam Liuius 5. decadis lib. 2. Demetrius quoque Cleopatram vxorem fratris, vxorem duxit, apud Iuſtinum libro 36. Apud Romanos quoque Craſſus fratris defuncti vxorem duxit, exq́ue ea filios genuit. At apud Hebræos nuptiæ huiuſmodi erant interdictæ, ex d. c. 18. Leuitici, vbi ita ſcribitur, vxorem fratris ſui nullus accipiat. Nec hoc dixiſſe contentus Moyſes, illud repetit, Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis: quia turpitudo fratris tui eſt. Hincq́ue illa D. Ioannis acris reprehenſio in Herodem, qui Herodiadem, vxorem Philippi fratris ſui, matrimonio ſibi coniunxerat. Non licet tibi habere vxorem fratris tui: vt ſcribitur Matth. 14. Marci 6. & Luc. 3. Sed hæc ſanè intelligenda ſunt, vt non liceret ducere vxorem fratris ſui viuentis: & ita loquuntur poſteriores loci. Sed nec mortui quoque, vt prior locus oſtendit: niſi tamen frater ex ea vxore nullos reliquiſſet liberos: tunc enim non erat interdictum matrimonium fratris cum ea vidua fratris mortui. Quinetiam erat præceptum, vt ſcilicet ſuſcitaret ſemen fratri ſuo mortuo, ne deleretur nomen eius ex Iſraël: vt videre licet ex Deuteronomij cap. 25. & Matth. 22. & Marci 12. & Luc. 20. Hincq́ue reprehenſus eſt Archelaus, quod Glaphyram olim Alexandri fratris coniugem, & liberorum ex eo ſuſceptorum matrem, vxorem duxiſſet, contra Iudæorum leges: vt ſcribit Ioſephus libro 17. Antiquitatum, c. 15. eodèmque vlt. & Ægeſippus lib. 2. c. item 2. Noſtris autem legibus id matrimonium omnino ſceleſtum eſt, per l. fratris, & l. licet, & l. vlt. C. de inceſt. nupt. An autem Papa poſſit in hoc caſu diſpenſare, videbis latè per Ægidium Bellame. conſi. 28. in facto mihi tradito. Sororem quoque vxoris mortuæ in vxorem accipere, Theſſalorum moribus permiſſum fuiſſe videtur ex eo quod narrat Liuius 4. decadis lib. 10. non multò poſt principium, Philippum Regem Macedonum Herodicum Theſſalorum principem occidiſſe, generóſque illius, in viduitate relictis filiabus ſingulos filios paruos habentibus, quibus Theoxena & Archo nomina erant, Theoxenam multis petentibus aſpernatam fuiſſe nuptias. Alteram Pundi cuidam longè principi Æmanum nupſiſſe, & apud eum plures partus enixam, paruis admodum relictis omnibus, deceſſiſſe. Theoxenam, vt eo ſuis manibus liberi ſororis educarentur, Poridi nupſiſſe, & tanquam omnes ipſa enixa foret, ſuum ſororiſque filios in eadem cura habuiſſe. Quod & apud Romanos licuiſſe videtur, ex eo quòd Cecilius Metellus vxore priore mortua ſororem illius duxerit.

51 Et vt ad alia tranſeamus, ſunt & qui ſequuti ſententiam Zenonis in lib. de Republica, Chryſippi in libro ſuprà citato num. 38. Diogenis Sinopæi, Socratis, Platonis, Nicolai Antiocheni, a quo Nicolaitæ hæretici ſunt vocati: de quo Euſebius lib. Hiſtoriæ Eccleſiaſt. 3. c. 23. & Auguſt. in Catalogo hereſeôn: item Baſilidæ, & Carpocratis in libro de Iuſtitia, de quibus Irenæus lib. 1. aduerſus hæreſes, cap. 32. & præterea Epiphanis Carpocratis quoque filij, in lib. quoque de Iuſtitia, de quo Epiphanius Cyprius lib. contra hæreſes, 1. to. 2. ſect. 32. & Prodici, de quo D. Clemens, lib. 3. Stromaton, & Theodoritus Cyrus in Hæreticarum fabularum compendio, & Cabadis, aut (vt alij vocant) Canadis, Perſarum Regis, qui de ea re legem tulit, apud Procopium lib. 1. de Bello Perſico, & apud Agathium lib. 4. Peregrinatum hiſtoriarum: atque etiam Gnoſticorum, de quibus ipſe Epiphanius illo eodem lib. & tom. ſect. 26. & Theodoritus, vbi ſuprà, & Simoniorum, ita à Simone Mago dictorum, apud D. Auguſtinum in prin. d. lib. Hæreſeôn. Sunt, inquam, qui ex horum ſententia nullas priuatim vxores habent, ſed omnibus, vt communibus, vtuntur. Et in his Æthiopes Garamantici, de quibus Pli. lib. 5. c. 8. Garamantes matrimoniorum exortes, paſſim cum fœminis degunt. & Martia. capella. lib. 6. vbi de interiore Africa: Garamantes, inquit, vulgò fœminis ſuis matrimonio ſociantur. Et Pomponius Mela lib. 1. Nulli, ait, Garamantum certa vxor eſt. Ex illis, qui tam confuſo parentum coitu paſſim incertique naſcuntur, quos pro ſuis colant, formæ ſimilitudine agnoſcunt. Solinus quoque cap. 39. aut vt alij diuidunt, 43. Garamantici Æthiopes priuatim matrimonia neſciunt, ſed omnibus vulgò vti Venere licet. Inde eſt, quòd filios matres tantùm recognoſcunt: nam paterni nominis nulla reuerentia eſt. Quis enim verum patrem nouerit in hac luxuria inceſti, laſciuientis? Ea propter Garamantici Æthiopes inter omnes populos degeneres habentur: nec immeritò, quia afflicta caſtitatis diſciplina, ſucceſſionis notitiam ritu improbo perdiderunt. Hæc ille. Et de his, vt opinor, intelligit Ariſtoteles lib. 2. Politicôn, c. item 2. cùm dicit, quibuſdam ſuperioris Libyæ populis mulieres eſſe communes, filios tamen partiri ſecundum ſimilitudines. Et Claudianus de bellu Gildonico:

— Connubia mille,
Non illis generis nexus, non pignora curæ,
Sed numero languet pietas. —

Vide tamen quod de Garamantis diximus ſuprà nu. 22. inci. Nec ſuli. Et ſimile quippiam de Limyrnis, aut vt alij legunt, Liburnis, tradit Nicolaus ſcriptor Græcus in lib. περὶ ἐθῶν, veluti dicas de moribus gentium, apud Stobæum Sermo. 42. Limyrnij vxores habent communes, & liberos communiter alũt, vſque ad annos quinque. Deinde ſexto anno pueris omnibus congregatis, ſimilitudines ipſorum ad viros coniectant, & vnicuique ſimilem tradunt puerum, ceu parenti, quem ille acceptum pro filio educat. Hæc ille, adeò ſimilia iis, quæ Ariſtoteles de Libybus tradit, vt iidem eſſe videantur.

Qui vxores communes habeant.

Æthiopum Garamanticorum ſimilitudine formæ parentes agnoſcuntur.

Libyorum ſuperiorum conſuetudo.

Limyrniorũ, ſiue Liburnorum.

52 Illud

Filij-aures vultu repræſentare ſolēt.

Vtrius viri filium eſſe conſtetur, qui vtriuſque eſſe poteſt.

Adulterium ex ſimilitudine deprehendi.

52 Illud autem, quod de ſimilitudine dictum eſt (vt id obiter dixerim) quorundam noſtrorum ſententiam confirmat, qui cùm dubitatur, vtrum filius ſit prioris, an poſterioris mariti, quando mulier poſt ſecundum matrimonium ocyùs parit, quam vt diſcerni certò poſſit, vtrius ſit mariti: dicunt illius eſſe, cuius faciem formámque refert. Ita enim voluit Iaco. Bellauis, in ſua diſput. incip. Berta contraxit matrimonium, & Alber. in l. ſi primo menſe, circa medium, ff. de ſtatu homi. & in rub. C. ad Orfi. & Bald. conſil. 390. tam profundè poſt princip. lib. 2. Rapha. Fulg. conſil. 212. quædam mulier. col. 3. verſicu. rurſus manifeſtior: vbi & hinc ſumit argumentum adulterij: & nouiſſimè Alciat. in l. quærer. ff. de verbo. ſignific. De qua re omnes diſſerunt in l. Gallus, in princ. ff. de liber. & poſthu. Inter quos Iaſon, poſt alios multos à ſe citatos, eam opin. refellit. vti etiam facit Carolus Ruinus conſil. 53. ex pluribus, col. 4 nu. 9. lib. 5. & Ludo. Gozad. conſi. 12. in hac cauſa, col. 1. num. 3. & ſequen. Marius autem Salomonius in d. l. Gallus, latè, ac ſcienter defendit, vti apud eum videre poteris. Sed cui illud addere poteris, quod Plutarchus libro 5. de Placitis Philoſophorum, ex antiquorum decretis ſcribit de ſimilitudine parentum, & filiorum: quódque de ea re ſcribit Lucretius libro 4. de Rerum natura, illis verſibus:

Et commiſcendo cùm ſemen, &c.

Quibus oſtendit, fœtus qui plus materni ſeminis participant, fieri ſimiles matribus: qui paterni, patribus. Et quod Macrobius lib. Satur. 2. c. 5. tradit,

Iulie dictum.

Iuliam Auguſti filiam ſuis adulteris admirantibus, quòd ea filios omnes Agrippæ marito ſimiles edidiſſet, reſpondiſſe non niſi plena naue ſe vectorem admiſiſſe. Quod item ſcribit Martialis lib. 6. Epigrammatôn, ad Nepotem:

Eſt tibi quæ patria ſignatur imagine vultus,
Teſtis materna nata pudicitiæ.

Et in eodem libro in Cinnam:

Pater ex Marulla, Cinna, factus es ſeptem,
Non liberorum (namque nec tuus quiſquam,
Nec eſt amici, filiúſue vicini)
Sed in grabatis tegetibúſque concepti.
Materna produnt capitibus ſuis furta,
Hic qui retorto crine Maurus incedit,
Sobolem fatetur eſſe ſe Coci ſantra,
At ille ſima nare, turgidis labris,
Ipſa eſt imago Pannici palæſtritæ.
Piſtoris eſſe tertium quis ignorat,
Quicunque lippum nouit, & videt Damam?
Quartus cinæda fronte, candido vultu
Ex concubino natus eſt tibi Lygdo.
Præcide, ſi vis, filium: nefas non eſt.
Hunc verò acuto capite & auribus longis,
Quæ ſic mouentur, vt ſolent aſellorum,
Quis morionis filium neget Cyrthæ?
Duæ ſorores, illa nigra, & hæc rufa
Crotichoraulæ, villicique ſunt Carpi:

Quibus oſtendit, filios facie atque ſimilitudine referre, repræſentaréque formam, atque faciem adulterorum, qui eos genuerunt. Et hinc Soranus Epheſius Medicus in Iſagoge, cap. 17. Quinto menſe induit fœtos ſimilitudinem ſeu patris, ſiue matris: aut adulterium demonſtrat: Et Solinus c. 4. tradit Pro-

Geminorum alter marito, alter adultero ſimilis.

conneſiam ancillam è duplici adulterio geminos edidiſſe, vtrunque patri ſimilem. Quod accepit à Plinio lib. 7. c. 11. vbi etiam ſcribit, aliam gemino partu, alterum marito ſimilem, alterum adultero edidiſſe. Id quod ex Ariſt. eſt lib. 7. de Hiſtoria animal. c. 4. Sed & illud Phocylidis Poëtæ Græci,

Οὐ γὰρ τίκτει παῖδας ὁμοίους μοιχίδια λέκτρα.
Haud ſimiles pariunt ſtuprata cubilia natos.

Cui concinit & illud Theocriti Idyllio 17.

Ἄστοργοι δὲ γυναικὸς ἐπ' ἀλλοτρίῳ νόος αἰεί,
ῥηίδιοι δὲ γοναί. τέκνα δ' οὔποτ' ἐοικότα πατρί.

Id eſt, ad verbum,

Non amantis autem mulieris in alieno mens ſemper:
Faciles autem fœtus, filij autem nunquam ſimiles patri.

Heſiodus lib. 1. Operum & dierum:

Τίκτουσι δὲ γυναῖκες ἐοικότα τέκνα γονεῦσιν.
Et ſimilem ſobolem genitrices patribus edunt.

Et Euripides in Electra:

Φιλεῖ γὰρ αἷμα ταυτὸν οἷς ἂν ᾖ πατρὸς
Τὰ πόλλ' ὅμοια σώματος προυνέπειν.
Solet enim idem ſanguis paterno
Pleráque ſimilia corporis producere.

Et apud Homerum libro 1. Odyſſeæ, Telemachus cognoſcitur filius Vlyſſis ex vultu & oculorum ſimilitudine:

Ἀλλ' ἄγε μοι τόδε εἰπέ, καὶ ἀτρεκέως κατάλεξον,
Εἰ δὴ ἐξ αὐτοῖο τόσος πάϊς εἰς Ὀδυσῆος.
Αἰνῶς γὰρ κεφαλήν τε καὶ ὄμματα καλὰ ἔοικας
Κείνῳ. —

Et alibi lib. 4. eiuſdem operis:

Κείνου γὰρ τοιοίδε πόδες, τοιαίδε χεῖρες,
Ὀφθαλμῶν τε βολαί, κεφαλή τ' ἐφύπερθέ τε χαῖται.

Virgil. lib. 4. Æneid.

Saltem ſi qua mihi de te ſuſcepta fuiſſet
Ante fugam ſoboles, ſi quis mihi paruulus aula
Luderet Æneas, qui te tantùm ore referret.

Horatius lib. 4. Ode 5.

Nullis polluitur caſta domus ſtupris.
Mos & lex maculoſum edomuit nefas.
Laudantur ſimili prole puerperæ.

Et Catullus in Epithalamio Iuliæ & Mallij:

Sit ſuo ſimilis patri
Mallio, & facilè inſciis
Noſcitetur ab omnibus:
Et pudicitiam ſuæ
Matris indicet ore.

Et Ouidius in Epiſtola Hyſipyles ad Iaſonem:

Felix in numero quoque ſum, prolémque gemellam
Pignora Lucina bina fauente dedi.
Si quæris, cui ſint ſimiles, cognoſceris illis.
Fallere non norunt, cætera patris habent.

Papinius lib. 5. Syluarum in Epicedio filij:

— Animáque auellitur infans
Non de ſtirpe quidem, nec qui mea nomina ferret
Oráque: non fueram genitor.

Nec omiſerim illud Phintyos filiæ Callicratis Pythagoricæ ex lib. *περὶ γυναικὸς σωφροσύνης*, id eſt, de temperantia muliebri, apud Stobæum Serm. 72. *κάλλιστος δὲ κόσμος γυναικὸς ἐλευθέρας πρᾶτον γυτ' εἶδος τὸ διὰ τῶν αὐτᾶς τέκνων ἐκμαρτυρέεσθαι τὰν σωφροσύναν τὰν ποτὶ τὸν ἄνδρα, αἴκα τὸν τύπον τᾶς ὁμοιότατος ὁμοφέροντι τῷ κατ' ἀνέρα σπείραντος αὐτὰ πατρός.* Quibus ſignificatur, imprimis honeſtum eſſe matronæ ſuam pudicitiam erga virum per faciem liberorum ſuorum teſtari. Quod fit (inquit) ſi liberi referant typũ ſimilitudinis ſui genitoris. Nota eſt autem illa hiſtoria cuiuſpiã proconſulis (eius nomen ſubticetur) qui cùm vidiſſet quempiam Siculum, ſibi & vultu, & cæteris rebus prorſus ſimilem, mirari ſe ait, quapropter ſibi tam ſimilis eſſet, cùm pater ſuus in eã prouinciam nunquam acceſſiſſet. At meus, ille, Romam frequenter acceſſit. Ioco namque (vt ſcribit Valerius, eam hiſtoriam recenſens, lib. 9. cap. 15. in fin.) laceſſitam matris ſuæ pudicitiam, inuicem ſuſpicione in matrem eius reiecta, audaciùs, quàm virgis & ſecuribus ſubiecto conueniebat, vltus eſt.

53 Sed

Redit ad mores gentium.

53 Sed vt ad cæteros mores rei vxoriæ redeamus, non Garamautes tantùm eo more viuunt, vt vxoribus communibus vtantur, ſed & alij plures, videlicet Ilophagi & Ichthyophagi, quaſi dicas, piſceduli, qui & ex Æthiopibus ſunt, Meſſagetæ, Troglodytæ, Agathyrſi, Maclyes Pœnorum populi, Auſes, Moſyni, Brachmanes Perſarum ſapientes, Tyrrheni, & ex Arabibus ij, qui in Oceano ſunt verſus meridiem, Scoti, Aſoti, Galactophagi, gens Scythica, & in vniuerſum alij Scythæ, Hyrcani ante Alexandri tempora, Britanni, Perſæ, Nomades.

Ilophagorum Ichthyophagorum.

De Ilophagis, aut, vt alij vocant, Hylophagis & Ichthyophagis, teſtis eſt Diodorus Siculus libro 4. Bibliothecæ, capit. 3. vbi dicit, eoa mulieres, in quacumque inciderint, cognoſcere prolis cauſa.

Maſſagetarũ.

De Maſſagetis, Eudoxus in prima periodo, & Laërtius in Pyrrhone. Sed ij non ita habent communes, vt cæteri. Quandoquidem ſinguli ſingulas ducunt, ſed vtuntur vxoribus aliorum, idque non occultè: nam qui cum aliena congreditur, pharetram è curru ſuſpendens, in propatulo coit, vt ſcribit Herodotus ad calcem libr. 1. & Strabo libr. 11. Ælianus libr. Animalium 6. cap. 60. vbi de camelis loquitur. Sed & eos quoque in viis coire tradit Zenodotus in prouerbio νόμος καὶ χώρας.

Troglodytarum.

De Troglodytis ipſe Strabo libr. 16. & Diodorus illo eodem libro 4. cap. 3. excipientes vterque tyrannos, qui vxores ſibi peculiares, & priuatas habent: quas qui corruperit, oue, inquiunt, mulctatur.

Agathyrſorũ.

De Agathyrſis, Machlybos, & Auſibus, Herodotus lib. 4. Nam de illis ita ſcribit: In commune cum mulieribus coëunt, vt inter ſe germani ſint ac domeſtici omnes. Id quod ex eodem repetit Diuus Maximus Locorum communium, Serm. 60. & idem propemodum tradit Setinus apud Stobæum Serm. 42.

Machlyum. Auſum.

De iſtis quoque ipſe Herodotus vbi ſuprà, Machlyes & Auſea, inquit, promiſcuè cum mulieribus non vnà habitantes, ſed pecudum more concumbunt. Vbi apud mulierem puer robuſtus factus eſt, eius filius viri cenſetur, apud quem habitare ſuſtinet: nam tertio quoque menſe viri in id conueniunt.

Moſynorum Bragmanorũ Tyrrhenorũ.

De Moſynis Pomponius Mela: de Bragmanis Philoſtratus Lemnius, & Arrhianus hiſtoricus, idémque (vt pleriſque placet) Iuriſconſultus. De Tyrrhenis Theopompus, Theophraſtus, Timæus, Heraclides in Politicis, & Athenæus.

Arabum. Scotorum.

De Arabibus Diodorus, dicto libr. 3. De Scotis D. Hieronym. in Iouinianum libro 2. cuius illic ea verba ſunt: Scotorum natio, vxores proprias non habet, & quaſi Platonis Politiam legerit, & Catonis ſectetur exemplum, nulla apud eos coniunx propria eſt, ſed vt cuique libitum fuerit, pecudum more laſciuiunt. Sed & idem ad Oceanum, illud quoque de ipſis Scotis, atque etiam Aſotis, vt legit Eraſmus, ſcribit: illus videlicet vxoribus promiſcuè & communibus vti.

Aſotorum. Galactophagorum.

Vulgò tamen loco Aſotorum Attici legebatur, quod nunquam de illis legitur. De Galactophagis meminit Nicolaus in libr. περὶ ἐθῶν, id eſt, de moribus, & ex eo Stobæus cap. 5.

Scytharum. Hyrcanorũ. Britannorũ.

De cæteris Scythis (nam & illi Scythæ ſunt) meminit Strabo libr. 7. de Hyrcanis Plutarch. in libr. de Fortuna Alexandri. De Britannis, Solinus Rerum memorabilium cap. 35. vbi ita de illis ſcribit: Nulla ibi fœmina datur propria, ſed per viciſſitudines in quamcunque commotus vſuariam ſumit. Et paulò infrà, Vtuntur fœminis vulgò, certum matrimonium nulli. Et Dion in vita Seueri, Vtuntur Britanni vxoribus communibus, liberóſque omnes alunt. Licet de his ſint, qui aliter ſcribant, vt iam ſuprà diximus. De Perſis, Agathius de Bello Gothorum libr. 4. vbi de ea re legem apud eos tuliſſe Canadem Regem tradit. De Nomadibus Strabo libro ſeptimo.

Mulierum communitas reprobata.

54 Sed hanc mulierum communitatem, & vt ita dixerim, promiſcuitatem, præter Lactantium lib. 3. cap. 21. & ſequent. & Chryſoſtomum Homi. 1. in Ioannem, & Epiphanium lib. Hæreſeôn 2. cap. 32. Ioannem quoque Damaſcenum in libro quoque Hæreſeôn, non multò poſt principium, & alterum Ioannem Tzetzem Hiſtoriarum Chiliade 8. cap. 243. Theophilum Antiochenum ad Antolycum libr 2. & Arnobium libr. 1. aduerſus gentes, & alios Chriſti aſſeclas, refellit Caſſius Sceptius, vt retulit Laërtius in Zenone, & latè & abundè Ariſtoteles ipſius Platonis diſcipulus libr. Politicôn 2. cap. 1. & 2. & Dionyſius Halicarnaſſeus libro ſecundo Romanarum antiquitatum, vbi tradit, eos qui ita viuunt, à beluis exemplum capiunt, eſſéque hos concubitus protervos ac ferinos, & ſubobſcurè Lucianus in Fugitiuis. Eámque non obſcurè deridet Ariſtophanes, in ea Comœdia, cui titulus eſt Ἐκκλησιάζουσαι, id eſt, concionantes. Vt interim noſtros, qui & de ea re priuatim locuti ſunt, prætermittam, videlicet Cardi. Alexand. in cap. dilectiſſimis. col. 4. verſic. nota hîc allegari. 12. quæſt. 1. vbi & text. de hac re loquitur, & gloſſ. & alij eius loci interpretes: & text. quoque in cap. nuptiarum. 27. quæſt. 1. iubens filiorum procreationi operam dare, non canino more, per vſum promiſcuum fœminarum, &c. & ibi gloſſ. in verbo, promiſcuum, & Fortunius Gar. in §. ius naturale. col. 19. & ſequent. Inſtit. de iuſti. & iure. Quanquam fuerint & è Chriſtianis ſcriptoribus, qui hanc mulierum communitatem defendere nimio Platonis amore auſi ſint, & in his Beſſario Cardinalis libr. 4. eius operis, quod aduerſos calumniatorem Platonis elegantiſſimè ſcripſit: ſed ita tamen, vt à noſtræ religionis legibus in ea re non deſciſcat.

Naſamonum.

55 Præter Maſſagetas autem (quod iam diximus) in propatulo atque in viis coëunt, Diogenis illius Cynici dogma ſecuti, Naſamones, Indi, Hyberni, Moſynes, aut, vt alij vocant, Moſynœci: & ij, qui Caucaſum habitant. De Naſamonibus autor eſt Herodotus libro 4. vbi & idem ſcribit penè illos factitare, quod Maſſagetas. ſcipione videlicet priùs prætento. De Indis tradit idem Herodotus libro 3.

Indorum. Hybernorũ.

vbi dicit, Indorum coitus in propatulo eſſe, ſicut pecorum. De Hybernis Strabo libro 4. vbi ſcribit eos non minus alienis, quàm ſuis vxoribus in propatulo commiſceri.

Moſynorum.

De Moſynis Artemidorus Daldianus libro de Somniorum interpretatione primo, ca. 9. vbi & id dicit facere canes, eſſéque inhoneſtum & ignominioſum apud alios homines. Et ante eum Apollonius Rhod. libro 2. Argonauticôn, vbi id eos facere, tanquam ſuos, dicit. Pomponius autem Mela. libro 1. ſcribit Moſſynæos promiſcuè concumbere.

Caucaſi incolarum.

De Caucaſi incolis ipſe Strabo libr. 15. Quantùm autem cauere debeamus ab huiuſmodi inhoneſtis concubitibus, dicemus affatim inferiùs in 15. lege connubiali, num. 153. incip. nonum id erit.

Naſamonum iterum.

56 Sed vt vlteriùs progrediamur, Naſamonibus præter ea quæ diximus, mos eſt, vt cum quis primùm vxorem duxit, prima nocte ſponſa ſingulos conuiuas obeat Veneris gratia: & vt quiſque cum ea concubuerit, donum det illi, quod ſecum domo attulit, vt retulit Herodotus in Melpomene.

Angylarum.

Angylarum ſimiliter fœminis ſolenne erat, nocte qua nubunt, omnium ſtupro patere, qui cum munere adueniunt: & tum cum plurimis concubuiſſe, maximum decus eſt, in reliquum pudicitia inſignis,

Digitized by Google

ex Pomponio Mela, libr. 1. & Solino, cap.44. Apud *Gnidarum.* Gnidanes quoque vxores ferunt pelliceas, ſingulæ moltas, ob quod vt à quoque viro venerem paſſa eſt, fimbriam orant: vt quæ plurimos habet, ita præclariſſima cenſetur, tanquam à pluribus viris adamata, teſtis Herodot. libr. 4. *Stymphalorũ.* Stymphali itidem mulierem eam in honore habeut, quæ cum pluribus viris conſuetudinem habet: ex Zenodoto in prouerbio, *νόμος καὶ χώρα*. *Heliopolitarum.* Apud Heliopolitas mos erat, vt fœminæ antequam nuberent, paſſim ſeſe proſtituerent in Veneris templo, poſteà verò abſtinerent. Sed id Conſtantinus Imperator aboleuit, vt à Socrate Conſtantinopolitano traditum eſt apud Caſſiodorum, libr. Hiſtoriarum 1. cap. 9. & *Thracum.* rerum libr.6. cap.12. Nec diſſimiliter Thraces virgines non aſſeruabant, ſed quibus libebat cum viris, concumbere ſin. bant: vxores autem vehementer aſſeruabant. autor Herodotus circa initia libr. 5. *Lydorum.* Lydorum quoque mulieres, vt prodit idem Herodotus libro 5.& Strabo libro 11.ad finem.ante coniuginm paſſim ſubſtratæ amatoribus, hoſpitali eos plerunque benignitate confouent, ac donis afficiunt pluribus longè, quàm ipſæ accipiant. Eum tamen haberi delectum, vt in turpitudinis fœdera condignos tantùm admittant. Poſt coniugium verò ſi delinquant, nulla veniæ ſpes. Id quod etiam recenſuit Ælianus libro 4. de varia hiſtoria. cap. 4. Sed & Xanthus, & ipſe Lydus, qui voluminibus quatuor Lydiaca complexus eſt, illis fuiſſe morem tradit, vt alienas vxores virginéſque in locum producentes, quem à re ipſa *ἀγῶνα* vocarunt, omnes conſtuprarent. Quod & Clearchus libro 4. Commentariorum, quæ de Vitis ſcripſit, prodidit: & ex eo repetit Athenæus libro 12. Dipnoſophiſtarum, ſubdens, quòd cùm id paſſa fuiſſet Omphale, poſtquam imperium conſecuta eſt, vt iniuriam acceptam vlciſceretur, nobilium Lydorum virgines in eo loco cum ſeruis concluſit, quo in loco vitium ſibi illatum fuerat. Vnde rei acerbitatem verbis lenire ſtudentes Lydi, *γυναικῶν γλυκὺν ἀγῶνα*, aut, vt alij legunt, *ἀγκῶνα*, ipſum locum appellarunt. Scribit Herodotus (vt ad eum redeamus) libro primo, Lydas ipſas virgines pudicitia proſtrata, ſibi dotem comparare. Sed is locus ex eorum numero eſt, qui à Laurentio Valla prætermiſſi ſunt. Athenæus quoque tradit, Lydorum mulieres obuio cuique faciles ſe præbere.

Pœnorum. 57 Punicis autem mulieribus, & is mos fuit, vt antequam nuberent, in fanum Veneris, quod Sycæ erat, ſeſe conferrent, atque inde procedentes, quæſtum dotis corporis iniuria contraherent, honeſta nimirum tam inhoneſto vinculo coniugia iuncturæ, vt grauiter pronuntiauit Valerius de Inſtitutis antiquis. Sunt & qui id olim etiam apud Thuſcos celebratum tradant, vt virgines dotem ſibi corporis quæſtu compararent, in id referentes illud Plauti in Ciſtellaria:

Tu iam locare in magnam familiam,
Vnde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis, non vt hic tam Thuſco modo
Tute tibi indignè dotem quæras corpore.

Scytharum. Mos quoque Scythis, Corſiſque fuit, virgines ante *Corſorum.* nuptias nautis proſtitutas in littus ducere. *Cypriorum.* Cypriis item mos erat, virgines ante nuptias ſtatis diebus (ita enim malo legere, quàm ſtatutis) dotalem pecuniam quæſituras, in quæſtum ad littus maris mittere, pro reliqua pudicitia libamenta Veneri ſoluturas, *Iuſtini lectio.* Iuſtino teſte, libr. 18. Sed & de iiſdem Lactantius libr.1. cap.17. vbi eius moris Venem autorem fuiſſe ſcribit, ne ſola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur. Et ante hos Herodotus libro 1. qui & illud tradit, Cyprios id ipſum ex lege obſeruare ſolitos, quod & Babylonij, de quibus poſtea dicemus ex eodem Herodoto. *Illyricorum.* De Illyricis quoque ſcribit Varro libr. Rei ruſticæ 2. ca. 10. Virginibus nonnunquam annorum viginti, morem eorum non denegare, ante nuptias vt ſuccumberent, quibus vellent, & incomitaris vt vagari liceret, & filios haberent, è quibus vellent. *Locrenſium.* Locrenſes, dum Leophronis Rheginorum tyranni bello premerentur, vouerunt, ſi victores forent, vt die feſto Veneris virgines ſuas proſtituerent, vt tradit Iuſtinus libr.21. *Phœnicum.* Phœnices mulieres, cùm ſacra Diis ſuis facerent, ſeſe palàm proſtituebant, huiuſmodi corporum ſuorum fœdo mercimonio Deam ſuam ſe placare arbitrantes, & per hæc ſcelera propitiam facere, vt prodit Athanaſius in libro contra gentiles. De quibus etiam Auguſtinus de Ciuitate Dei, libr. 4.cap.10. Phœnices (inquit) Veneri donum dabant de proſtitutione filiarum, antequam iungerent eas viris. Cuius etiam rei nonnihil meminit Euſebius libr.4. *εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς*, c.8. idem tribuens *Heliopolitarum.* Heliopolitis, qui & ipſi è Phœnicibus ſunt, de quibus ſuprà locuti ſumus.

Indorum. 58 Quid quòd apud Indos, mulieres, alioquin virorum amantiſſimæ, vt quæ cum maritis mortuis (quod ſuprà diximus) ſeſe cremandas offerant, elephanti tamen pretio oblato, amatoribus pudorem ſubſternunt? nullo inde famæ diſpendio, cùm laudi facinus ducatur, quòd tauri earum forma cenſeatur. Virgines autem cum eſſe nubiles cœperint, nulla dote data, vel accepta, in publicum à parentibus producuntur. Accurrente, vt aſſolet, multitudine, libera illis datur optio, è iuuenum turba viros ſibi deligendi, quos virtute aliqua inſigniter præſtantes putauerint. Autor Arrhianus de geſtis Alexandri, lib.8. Et de iiſdem etiam ſcribit Strabo lib.15. licere eis fornicari, niſi eas mariti caſtas eſſe cogant. Quin & hodie Indicæ virgines ante connubium proſtituuntur. Nuptæ verò prima nocte cum ſacerdotibus iacent, cum quibus etiam Regum abſentium vxores cubitant, vt ex Cardinali Vlyſſiponenſi retulit Vulaterranus libri Geographiæ 12.c.poſtremo.

Syracuſanorum. 59 A Syracuſanis lege ſancitum eſt, ne mulieres maiori ſumptu ornarentur, priuſquam ſe conſtupratas, & omni nequitia impudicas docerent, vt è veterum ſcriptorum monumentis tradit Cælius, vir antiquarum rerum peritiſſimus, libr.3. capit.10. *Thebanorũ.* Apud Thebanos à ſacerdotibus Ioui ſacrabatur virgo genere clariſſima, & ſpecie pulcherrima, quæ pellicis more cum quibus libebat commiſcebatur, vſque ad naturalem corporis purgationem: mox viro dabatur, autore eo. Strabone libro vltim. *Getulorum.* Getulorum, ſiue vt alij legunt, Gelonum, lex eſt, qua cautum ſit, mulieres quoſcunque velint, viros conuenire poſſe, nec tamen ob id à maritis accuſari, vel adulteras appellari, cùm tamen paſſim omnibus miſceantur, ac præcipuè aduenis, vt ſcriptum reliquit Clemens libr. Recognitionum 9.cap. 7. Et Bardeſanes in libr. de Fato: & ex ipſius autoritate Euſebius illo libro Præparationis Euangelicæ 6. cap.8. *Suſiorum.* Apud Suſa verò, vrbs eſt Perſarum, indifferens mulieribus cum quibuſcunque voluerint, vſus eſt, & ſeruis, & hoſpitibus, tali licentia à maritis permiſſa, vt tradit Clemens, vbi ſuprà. *Balearium.* Qui inſulas Baleares inhabitant, in epulis, quæ cum domeſticis amiciſque in nuptiis fiunt, primus, ſecundúſque, & deinceps reliqui ſecundum ætatem, nuptam cognoſcunt: vltimus ſponſo locus ad vxorem datur, vt refert Diodor. lib.6.

Hiſpanorum. 60 Apud Hiſpanos, virgines paſſiua Venere vtuntur, ac quibuſcum libuerit, congrediuntur, & è quibus velint, ſibi liberos quærunt: vt è recentioribus ſcribit Cæl. lib. 10. cap. 22. *Medorum. Armeniorũ.* Medi, Armeniique vel nobilitate præſtantes Anaitidi Deæ, quam imprimis colunt, dedicant filias in fano illius vetuſtiſſimo ac ſanctiſſimo: quæ corporis pudicitia in volgus proſtrata velut inde auguſtiores factæ, mox traduntur viris, nemine non coniugia id genus alacriter admittente: vt tradit Strabo libr. 11. ad finem. Illius autem Deæ ſtatua ex ſolido auro conflata erat, quam Marcus Antonius compilauit. De quo etiam *Anaitis.* nonnihil Plin. libr. 33. cap. 4. Ea autem Dea Anaitis Venus erat, ita a Perſis vocata, vt ex autoritate Beroſi Babylonij, & Athenoclis Symmachi, qui Aſſyriorum Medorúmque res antiquiſſimas conſcripſerunt, tradit Agathius Hiſtoriarum peregrinarum libr. 2. Lydi autem, apud Pauſaniam in Laconicis, Minetuæ Anaitidis fanum habent. Apud *Lituanorum.* Lituanos matronæ nobiles, viris permittentibus, publicè concubinos habent, quos matrimonij adiutores vocant: viris turpe eſt ad legitimam coniugem pellicem adducere. Soluuntur tamen facilè matrimonia mutuo conſenſu, & iterum atque iterum nubunt: teſtis Æneas in Europæ deſcriptione, *Dapſolibyũ.* capit. 26. Dapſolibyes congregati omnes vno die, vxores ſimul ducunt poſt Vergiliarum occaſum. Nam poſt epulas, mulieribus ſeorſum diſcumbentibus, extincta lucerna, viri ad ipſas ingrediuntur, & quilibet, quamcunque contigerit ducit, vt ex Nicolao in libro περὶ ἐθῶν tradidit Stobæus in Collectaneis, Serm. 42. Quibus item locis ſcriptum eſt, *Ialebleuenſium.* Ialebleuenſes Libyas, cùm multi vxorem vnà ambiunt, apud curatorem eius cœnare, & ſingulis varia dicteria iactantibus, cuicunque mulier arriſerit, illi cohabitare.

Babyloniorũ. 61 Babylonij coniuges cum hoſpitibus ſtupro coire, modò pretium flagitij detur, permittunt, teſte Curtio libr. 5. De his quoque Strabo libr. 16. ita retulit: Babyloniorum mulieribus mos eſt cum hoſpitibus permiſceri, enm turba, & cultu plurimo. Qui verò ad mulierem admittitur, poſito ſuper eius genibus argento, quantum ſibi videtur, coit, longè ea à fano abducta. Id verò argentum Veneri ſacrum eſt. Sed & hoc pluribus proſequitur Herodotus libr. 1. Vna (inquit) iiſdem Babyloniis lex eſt, omnibus modis execranda. Nempe omnibus mulieribus indigenis commune eſt, ſemel in vita ad Veneris templum deſidentibus, cum externis viris conſuetudinem habere. Cæterùm cum plerunque ſint diuitiis tumentes, quæ ſui copiam facere recuſant, hæ vehiculis camerātis ſubuectæ pro templo conſiſtunt relicta interim à tergo magna famulitij turba. Pleræque etiam hunc in modum faciunt, Ad templum Veneris ſedent nodis corolliſque tempora reuinctæ, è quibus dum aliæ ſeorſum abeunt, aliæ regrediuntur. Nam diuerticula vndecunque ſic funiculis diſtincta aditum præbent externis ad mulierem illam, quam cuique libuerit diligendam. Porrò cùm ſemel illic conſederint, non priùs domum regrediuntur, quàm hoſpitum aliquis pecuniam mulieri in ſinum iniecerit, & cum eadem à fano ſeorſum abducta rem habuerit. At verò pecuniam illam, quantulacunque ſit, non eſt fas reiicere, ſiquidem in ſacrum vſum conuertitur. Neque mulieri etiam permittitur hoſpitem repudiare, ſed quicunque is ſit, qui pecuniam obtulerit primùm, hunc illa ſequitur citra delectum. Poſtremò vbi iam congreſſa fuerit cum externo mulier, Dea expiata, domum reuertitur. Subdítque, eas, quæ forma ſunt elegantiori, citiùs (vt par eſt) expediri: quæ verò deformes, diutiùs cogi deſidere pro templo, antequam legi faciant ſatis, fierique interdum, vt vno atque altero anno, aut etiam triennio atque diutius expectare miſeras oporteat. Et hinc, vt opinor, D. Hieron. in quadam epiſtola, Babylonem meretricem appellat: Cum (ait) apud Babylonem verſarer, eſſémque purpuratæ meretricis colonus, quod verbum eſt ex Apocalypſi D. Ioann. cap. 17. *Babylon purpurata meretrix.* Et hinc fortè idem Hieron. in Catalogo, vbi Marci meminit, ſcribit Romam à D. Petro in ſua epiſtola priore, ca 5. Babylonis nomine figuraliter intellectam, &c. *Roma Babylõ dicta.* Cuius etiam rei meminit, & ipſe in Eſaiam, cap. 14. & iterum cap. 47. & ad Aglaſiam in 11. quæ. & Tertullianus in libr. aduerſus Iudæos, & iterum lib. aduerſus Marcionem 3. quamuis id ipſe aliò referat. & Paula & Euſtochium, quæ id ab ipſo Hieronymo, vt reor, didicerant, in ea epiſtola, quam ad Marcellam ſcripſerunt, inter eiuſdem Hieronymi opera.

Germanorũ. 62 Germani ſoli propè Barbarorum, vt teſtatur Tacitus, ſingulis vxoribus contenti ſunt, præter admodum paucos, qui non libidine, ſed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. Vide tamen quid de illis ſcripſerim ſuprà nu. 22. incip. nec ſoli. *Adyrmachidarum.* Adyrmachidæ, Africæ populi, virgines nupturas Regi exhibebant, qui eam deuirginabat, quæ ſibi formoſior videbatur: vt prodit Herodotus libr. 4. *Canariorum.* Hodie quoque Canarij populi coniuges priùs non accipiunt, quàm à principe deflorentur, idque apud eos decus ducitur, autore Archangelo Madrignano in Itinerario Portugalenſi. *Volſinienſiũ.* Quin apud Volſinienſes, poſtquam ſerui translata in ſe Republica, vrbi dominati ſunt, id lege ſanxerunt, ne qua virgo ingenuo nuberet, cuius caſtitatem non antè ex numero ipſorum ſeruorum aliquis delibaſſet: vt refert Valerius lib. 9. c. 1. *Serum.* Apud Seres fas non erat cum vxore congredi poſt conceptum, vt D. Clemens retulit libr. Recognitionum 8. cap. 11. *Iaxamatarũ.* apud Iaxamatas virgines matrimonio nunquam collocabantur, niſi quæ hoſtem priùs intereniſſent: ex Pomponio Mela lib. 1. *Sauromatarum.* Et idem de Sauromatis tradit Nicolaus in lib. de Moribus gentium, & ex eius autoritate Stobæus Ser. 42. *Saracenorũ.* Saraceni vxores mercenarias conducunt ad tempus ex pacto, & vt ſit ſpecies matrimonij, dotis nomine futura coniunx haſtam & tabernaculum offert marito, poſt ſtatum diem, ſi id elegiſſet, diſceſſura. teſtis Ammianus Marcellinus lib. 14. *Sacarum.* Apud Sacas ſi quis vxorem puellam ducere cuperet, pugnam cum ea ſuſcipiebat: & illa, ſi ſuperior eſſet, captiuum abducebat, atque imperium in eum tenebat; ſin inferior, ab eo regebatur. Author Ælianus de Varia hiſtoria li. 12. c. 38. Mazuſij autem abſtinebant à mulierum congreſſu, niſi ſi quas bello cepiſſet, vt ait Zenodotus in prouerbio, νόμος καὶ χώρα.

Maſſilienſiũ. 63 Maſſilienſibus mos fuit, generum inter pocula eligere. Siquidem recumbentibus, qui eſſent ad nuptias inuitati, prodiens virgo iubebatur à patre aquam porrigere ei, quem virum affectaret. Quo argumento Peranus claſſis Phœnicum Dux, repentè factus ex hoſpite gener Senani Regis Segregiorum, condendæ Maſſiliæ locum à ſocero accepit. Autor Iuſtinus libr. 43. Ante hunc Ariſtoteles in Repub. Maſſilienſium, & ex eo Athenæus lib. 13. ca. item 13. in prin. ſcribit, ipſos Maſſilienſes hoc pacto nuptias facere. Oportebat enim poſt cœnam ingredi, phialam miſcere, & cuicumque ex præſentibus procis mallet porrigere. Cui ea porrexiſſet, is ſponſus erat. *Tibarenorũ.* Tibareni poſt vxoris partũ, ipſi perinde ac ſi peperiſſent, reuincto capite in lectulum recubant, illis curioſè vxoribus miniſtrantibus, Autores

Nymphodorus & Xenodotus in Collectaneis, & ante eos Apollonius Rhodius libr.2. Argonauticôn. Id quod etiam Corſicam inſulam habitantes obſeruate tradit Diodorus libr. 6. & Hiſpanos, Cœlius libr.18. cap. 22. quod tamen alij Cantahris tantum Hiſpaniæ quidem populis tribuunt. Apud Moſchonitas vxores fœminæ non in eo honore ſunt, vtî apud cæteras gentes. Nam propè ancillarum loco habentur. Viri inſignes earum veſtigia mirum in modum obſeruant, & pudicitiæ diligentiſſimè cauent. Non enim adhibentur conuiuiis, neque ſacrorum cauſa remotiora templa petere, aut temerè in publicum egredi permittuntur. Cæterùm vel ab externis hominibus, & exiguo quidem pretio, ad Venerem omne vulgus fœminarum facilè pellicitur, adeò vt parum earum amoribus ſtudere viri nobiles exiſtimentur. Autor Paulus Iouius in libello de Legatione Moſchouitarum. Et aliarum quoque gentium hac in re diximus ſuprà in 4.l. connub.num.9. Sed & huiuſmodi.

Corſicorum. Hiſpanorum. Cantabrorũ. Moſchouitarum.

64 Diéſque me deficeret, ſi omnium nationum mores circa rem vxoriam ſigillatim deſcribere conarer. Sed ſatis conſtat ex iis quæ & ſuprà in hac l. & in d. l. 4. diximus, alios aliis mores in re vxoria fuiſſe priſcis temporibus. Quod autem ad noſtram ætatem pertinet, videmus & hodie peculiares eſſe cuique genti mores, apertámque in omni vitæ ratione differentiam: vt quæ viuendi ratio Pictonibus placet, eandem Santones illis vicini deteſtentur: quod laudi iſti aſſignant, illi contrà vitio adſcribunt. Et vt non minùs verè, quàm eleganter, ſcribit Æmylius Probus, Non eadem omnibus ſunt honeſta, atque turpia, ſed omnia maiorum inſtitutis iudicantur. Nemóque nihil rectum putat, niſi quod patriæ moribus conuenit.

Alia aliis nationibus ſunt honeſta, aut turpia.

65 Id quod etiam efficit charitas patriæ, qua plerique omnes tenemur. Eſt ſua cuique patria chariſſima, atque gratiſſima. Naſo ad Rufinum:

Eſt & amor patriæ ratione valentior omni.

Et paulò pòſt:

Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.

Euripides in Phœniſſis:

Ἡ πατρὶς, ὡς ἔοικε, φίλτατον βροτοῖς·
Οὐδ᾽ ὀνομάσαι δυναίμ᾽ ἂν ὡς ἐςὶ φίλον.
Patria, vt decet, chariſſima mortalibus:
Neque exprimere poſſum, quàm chara.

Et alibi apud Stobæum cap.37.

Πολλῷ γὰρ χρυσῷ καὶ πλούτου κρείσσων πάτρα
Σώφρονι, ναίειν, τὸ δὲ συνήθειον ἀδύνει θνητοῖς ἐν βίῳ χαρίν.

Patriæ amor.

Quibus ſignificatur, multo auro & opibus præſtare patriam ad habitandum, viro prudenti. Nam quod naturæ cognatum eſt, neſcio, quam ſui dulcedinem mortalibus in vita præſtet. Sæpe autem Homerus patriam terram φίλην peculiari epitheto vocat, veluti dilectam, ſeu amicam: vt Iliad.9.

φεύγωμεν σὺν νηυσὶ φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν.

Et rurſus eod.libr.

Εἰ δέ κεν οἴκαδ᾽ ἵκωμαι φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν.

66 Diodorus Siculus lib.4. cum malignitatem quarundam regionum deſcripſiſſet, extemplò ſubdit: Has tamen qui incolunt oras, tanta vitæ incommoda nolunt effugere, ſed vltrò eam potiùs deligunt vitam, quam alio cogantur more viuere. Ita patriæ amor quidam ingens natura ſingulis innatus eſt. Apud Scæuolam Iuriſconſultum in l. qui habebat. ff. de leg.3. Teſtator quiſpiam patriam ſuam dulciſſimam ſiue ſuauiſſimam vocat, his quidem verbis, τῇ γλυκυτάτῃ μου πατρίδι βούλομαι εἰς τὰ μέρη αὐτῆς, & quæ ſequuntur, quæ ſi quis ſcire velit, legat Alciatum lib. Diſpunctionum 4.c.18. Hincque no. Accur. inibi, Suam cuique patriam eſſe dulciſſimam. Atque etiam Maria. Soc. ſenior. conſ.35. circa prædictam. col. 3. verſ. ſecundò magis proxime. & per illum quoque tex. dicit Ro. conſ. 408. in propoſita quæſtione, verſ. quartò ad idem, quod ſua cuique patria cæteris dulcior eſt, & amabilior. Vbi & ad hoc alia iura citat. Itaque natura ita comparatum eſt, vt patriam ſuam, qualiſcumque eſt, quiſque laudet, extollat, prædicet, ſicuti etiam facit Vlpianus Iuriſconſultus in l.1. in princ. ff. de cenſi. vbi ſuam ipſius patriam mirandum in modum commendat, miriſq; laudibus effert. Quæ omnia ad verbum præterea, quæ adiecimus in hac, & præcedenti editione, ſurripuit à noſtra prima editione, noſtro nomine ſuppreſſo, vt pleraq; alia, Barptolemæus Chaſſenæus in ſuo Catalogo gloriæ mundi, in 12. parte, in 17. conſideratione. Si quos igitur mores patria noſtra receperit, illos ante cæteros omnes, ducti amore quodam patriæ, magni facimus, atque pertinaciter ſectamur, cæteros præ noſtris parui ducimus, deteſtamur, exhorremus. Et vt ſcribit Rabbi Moyſea Ægyptius lib. Perplexorum 2.ca.41. Natura hominis trahitur poſt conſuetudinem ciuitatis.

Patria dulciſſima.

Patriam ſuã quiſque laudat.

Chaſſenæi furtum.

67 Et vt nonnibil loquar de dominatione atque poteſtate maritali, quod eſt præcipuum huius loci propoſitum: quid eſt, ſi Diis placet, quòd quis ſperare poſſit vxorem obedientem ſibi futuram, qui eam ſibi aſciuerit ex Sithoniis Thraciæ populis, aut ex Bactris, aut Suſiis, aut Sauromatis? apud quos fœminæ viris dominari ſolent: vt de illis autor eſt Tacitus in libello, quem elegantiſſimè, vt aliàs ſemper, de moribus Germaniæ conſcripſit: ſubdens, illos in ea re non modò à libertate, ſed etiam à ſeruitute degenerare. De Bactris verò teſtis eſt Bardeſanes in ſuo dialogo, quem de fato ſciſcitantibus amicis compoſuiſſe ſe dicit: & reperit Euſebius lib. de Præparatione Euangelica 6.cap.8. Vbi & illud præterea dicunt, mulieres apud illos præſtanti ornatu & vnguentis vti, & ab ancillis, & ſeruis multò magis, quàm earũ maritos, cultas, ſingulari quadam pompa equitantes exire, auro & lapillis phaleris equorum exornatis: nec eas caſtè viuere, ſed eas tam ſeruis quàm aduenis, commiſceri: nec à viris accuſari, cũ eis dominẽtur. De Suſiis quoq; autor eſt D. Clemens libr. Recognitionum 9.c.7. De Sauromatis Stobæus, Serm. 42. ex autoritate Nicolai in libr. περὶ ἐθῶν. Vbi eos dicit vxoribus, ceu dominis, parêre. Quin & in vniuerſa Aſia à Semiramide inſtitutus mos eſt, vt viris dominarentur vxores. Quam conſuetudinem Alexandro res ibi gerente, ſeruatam etiamnum, certum eſt ex Hiſtoricorum monumentis.

Sithoniis vxores dominantur.

Bactris quoque.
Et Suſiis.
Et Sauromatis.

Aſiaticis iiſ.

68 Interdum quoque vſu euenit, vt quæ vitia ſectati ſunt, qui dignitate, autoritatéque inter cæteros pollent, iiſdem complures illorum exemplo, ac veluti contagione quadam ſeſe confeſtim dedunt.

—Componitur orbis
Regis ad exemplum.—

vt ille dicit. Idque longè latéque vagatur, ſerpítque in omnes eiuſdem loci homines, præſertimque adoleſcentes, & fœminas, vt ſunt cæteris faciliores, procliuioréſque in vitia. Propterea, ſiue eo, ſiue alio modo, ſi quæpiam ſe natio vitiis contaminarit, in ea certè rarenter comperies honeſtam, probámque mulierem, quæ non ſit peculiaribus ac propriis ipſius patriæ vitiis inquinata. Abraham ille vir & ſapientia & ſanctimonia celebris, maxima ſolicitudine tenebatur, vt filio ſuo Iſaac, non ex Chananæis, inter quos habitabat, vbi certè ſummi alicuius,

Contagio potẽtiũ in alios.

Abraham ſolicitus, vt de ſancta gente vxor filio duceretur.

ac ditiſ

ac ditiſſimi filiam facilè obtinuiſſet, ſed vt de pia & ſancta gente vxor duceretur: vt patet ex Geneſ. cap. 24. Nam vt grauiter pronuntiauit Iolaus Euripideus in Heraclidis, Nullus eſt liberis honor pulchrior, quam patre forti bonóque natum, vxores ducere à probis & bonis: quod & nos alibi ſuprà ex eo adduximus.

Vxoris futuræ mores in primis ſpectandi.

69 Hæc cùm dicimus, ſatis apertè monere videmur, vt probitatem moréſque futuræ vxoris imprimis ſpectemus. In qua re non diutiùs immorabimur: tum quia per ſe ſatis perſpicua eſt, ideóque nulla commendatione indiget, ſecundum ſententiam Iuriſconſulti in l. ... ff. de reſt. in integ. tum etiam, quia ab omnibus, qui de re vxoria ſcripſerunt, amplè tractata. Vnum duntaxat aut alterum teſtem ex noſtris citabo, qui & hunc locum non prætermiſerunt: quorum prior eſt ipſe Ioann. Fab. in rubrica Inſt. de nup. monens vt ſi poſſis, probes ante omnia mores eius mulieris, qua cum matrimonium velis contrahere. Alter eſt Antipater in lib. de Conuictu vxoris, apud Stobæum Serm. 68. qui omnia fermè ſuperiora capita velut in vnum concludit, Græcè quidem, ſed in hanc ſententiam: Vxor non temere ambienda eſt, ſed omnino circunſpectè, non diuitiarum, non turgidæ nobilitatis, non voluptatis vlnus, non denique formæ gratia. Nam hæc quoque vt plurimùm faſtum ac dominandi libidinem excitare ſolent. Primùm itaque de moribus & ingenio parentum percontabuntur, an ciuilis ſit pater, nemini moleſtus, non ingratus, modeſtus, iuſtus, & qui rebus vanis non oblectetur: & alia huiuſmodi. Deinde matrem quoque conſiderabimus, in cuius conuictu educata eſt nuptura, & moribus eius imbuta. Poſtea de ſponſa, an illam, vti par eſt, inſtituerint, neque officio ſuo defuerint, & amori in ipſam nimis indulgendo, vtilitatem eius neglexerint, omni ſtudio inquirendum eſt per ſeruos æquè ac liberos, tum domeſticos, tum externos: necnon per vicinos, & alios, qui ad eos ingrediuntur, vt amici, ad conuiuia, & coquos, & opifices, & mulieres textrices, & alias.

De eadem re, concluſio.

70 Et vt ego tandem breuibus concludam, illud ſanè in matrimoniis obſeruandum cenſeo, quod in honoribus ſtatuit Iuriſconſultus in l. honor. §. de honoribus ff. de mune. & hono. Imprimis (inquit) conſideranda perſona, ſecundò origo natalium, poſtremò facultates. Et id quidem, ne in illud incidamus, quod grauiter ac ſeuerè reprehendit Iuuenalis, de alia re loquens Satyra 3.

—De moribus vltima fiet
Quæſtio—

Cui concinens Plautus in Perſa:

Quoiuſmodi hic cum mala fama facilè nubitur,
Dum dos ſit, nullum vitium vitio vertitur.

Igitur hanc quoque legem aliis ſubnectemus:

Septima Lex connub.

FVTVRÆ VXORIS PARENTES, PATRIAM, MORES INSPICIVNTO.

IN OCTAVAM LEGEM CONNVBIALEM GLOSSÆ

PRIMÆ PARS OCTAVA.

Epilogus præcedentium.

EX iis igitur, quæ ſuprà tam ſparsè diffuséque ſcripſimus, illud ſtrictim, breuiter, ac ſummatim collegimus, quò faciliùs legentes menti memoriæque demandent. Vt quiſquis voluerat habere vxorem ſui amantiorem, ſibíque obſequentiorem, cui leges, quas velit (vt verbis Tullij vtar) imponat, præſcribat, iubeat, vetet, quod videbitur, quæ nihil imperanti negabit, nihil recuſare audebit: vxorem, moneo, ſibi ſumat æqualem, aut etiam inferiorem & genere, & opibus: atque eam quidem virginem, & tenera ætate, natam parentibus probis, & non elatis moribus, & ex natione, quæ caſtas, humiles & viris obedientes producere ſoleat: non item formoſam nimium, non viduam, non vetulam, nec quam adeò longa ætate præcedat, vt vires cupiditateſque vxoris ætati non reſpondeant.

Fœmina ſua natura dominationis cupida.

2 Neque tamen propterea ſpondeo, neque meam in id fidem obſtringo, eam quam ita legeris, vt nihil eorum deeſſe videatur, futuram ſemper marito obedientem. Sunt enim non parum multæ, quæ tametſi ſunt maritis ipſis, in omnibus longè inferiores, ſiue ad nobilitatem reſpicias, ſiue ad diuitias, ſiue ad formam: nihilque in illis excellat, quo ſuperbire vel tantillum debeant, ſintque aliàs probis moribus: conantur (vt ſunt mulieres ſuaptè natura ſuperbæ & dominationis cupidæ) imperium ſibi in viros vſurpare, eóſque in ſuam ipſarum poteſtatem iníicere, omnem Iuris Diuini, Naturalis & Ciuilis legem & ordinem inuertentes. Apud nos text. eſt in auth. de nupt. §. iocundum, ancillam à domino in vxorem captam, interdum adeò efferri, & ſuperbè in maritum agere, vt vel ab eo diuertat, quem ad hoc annotat Lucas Penna in l. quemadmodum. in 201. præſumptione. C. de agri. & cen. libro vndecimo. Ad idque referri poteſt antiquum prouerbium Palladæ, libro primo Græcorum Epigrammatum memoratum,

Ancilla à domino deſponſata, ab eo diuertit.

Μήποτε δουλεύσασα γυνὴ δέσποινα γένοιτο.

Prouerbium. Ancillam noſtram non eſſe in vxorē ducendam.

Quo ſignificatur ancillam, aut ſi mauis, ſeruam noſtram non eſſe in vxorem ducendam: quaſi & hæ plerunque ſoleant eſſe erga maritos inſolentiores.

Catoni vxor humili loco nata ſuperbior.

3 Marcus ille Cato triumpho & Cenſura inſignis, magis tamen etiamnum claritate literarum (vt interim verba Plinij vſurpem) vxorem habuit Actoriam Paulam, humili loco natam, violentam, mentis impotem, & quod nemo poſſit credere, Catoni ſuperbam: vt D. Hieronym. in Iouinianum libr. 1. elegantiſſimè retulit, ne quis putet (vt ille ſubdit) ſi pauperem duxerit, ſatis ſe concordiæ prouidiſſe. Hic autem ille eſt Cato, qui (vt Plutarchus tum in vita illius, tum in Romanorum Apophthegmatis ad Traianum, commemorat) cùm vxorem effrænatiùs petulantiúſque imperium aliquando reprehenderet (expertus enim id ipſum fuerat) Omnes, inquit, homines vxoribus dominantur, nos verò cunctis hominibus, nobis autem vxores. Verum Themiſtocles Athenienſis longo antè interuallo ſimile quippiam dixerat, filium ſuum qui in matris deliciis eſſet, Græcis præſtare plurimùm. Athenienſes enim Græcis imperare, ſeſe Athenienſibus, vxorem ſibi, vxori autem filium. Quod idem Plutarchus retulit, & in ipſo Catone, & in ipſo item Themiſtocle, atque etiam in Græcorum Apophthegmatis. Idem verò in libro de Educandis liberis, ſtatim poſt principium, tradit filium ipſum Themiſtoclis, nomine Diophantum, dicere ſolitum, Quicquid ipſe peteret ab Athenienſibus, mox approbatum iri. Nam quæ ipſe vellet, velle & matrem: & quæ mater, eadem cupere Themiſtoclem: quæ verò Themiſtocles, eadem & vniuerſum populum Athenienſem.

Catonis dictum de vxorum imperio.

Themiſtoclis idem propè dictum.

Themiſtocles vxorius.

Vxorib. quidam addicti ſunt fato, vel aſtrorum vi.

4 Mirum eſt autem, quod ab Ælio Spartiano traditum eſt in Antonino Caracalla, à doctiſſimis quibuſque memoriæ proditum fuiſſe, vt qui Lunā fœ-

mineo nomine ac ſexu putauerit nuncupandam, is adductis vxoribus ſemper inſeruiat: qui verò marem Deum eſſe crediderit, is dominetur vxori, neque vllas muliebres patiatur inſidias. Vnde quamuis Græci vel Ægyptij eo genere, quo fœminam, etiam Lunam dicant, myſtice tamen Deum dicunt. Scribit Hermes Triſmegiſtus, ſi is eſt, Aphoriſmo 61. quòd ſi pars coniugij viri ceciderit in ſignis obedientibus, mulieris autem in imperantibus, mulier quidem imperabit viro, vir autem obediet mulieri. Firmicus autem Maternus, elegantiſſimus aſtronomiæ profeſſor, lib. 6. Matheſcos, cap. 10. Saturnus (inquit) ſi Veneri quadrata fuerit radiatione coniunctus, & Venus ſuperior effecta, & dextrum poſſidens latus, Saturnum in inferiore loco conſtitutum quadrata radiatione inſpexerit: iſta coniunctio honeſtis ac pudicis moribus largitur vxores, ſed quæ in domo omnem dominandi vendicent poteſtatem, maritos tamen fido & incorrupto diligentes affectu. Et inferiùs, cap. 21. Si Venus Lunam diametra radiatione reſpexerit, ita vt in contrariis conſtituti locis, longa ſe inuicem radiorum ſuorum poteſtate pulſauerint, infelices nuptias ex iſta radiatione decernunt: ſed nec aliquo poterunt ſic poſiti felicitatis ordine ſobleuari. Aut enim nunquam filios habebunt, aut ſuſceptam ſobolem miſera morte proſternent: ſed & ipſi crebra mala, & multas vxorum ſuarum pati coguntur iniurias, quæ maritis ſuis dominari cupientes, ſuperbo & elato ſpiritu in eos ſæpiùs inuehuntur. Guido verò Bonatus doctrina & eruditione, quam eloquentia, præſtantior, in ſuo Aſtronomiæ libro, tractatu ſeptimo, in quo diſſerit de præcipuis iudiciis aſtrorum, capite tertio ſeptimæ domus, dicit: Si quæratur, vtrum vir, an mulier alteri dominabitur, inſpiciendam eſſe domum aſcendentis, & deinde ſeptimæ, quis eorum fuerit ponderoſior, vel fuerit in angulo: quia ille dominabitur, cuius ſignificator huiuſmodi fuerit: id eſt, ſi ſignificator viri fuerit in angulo, vel ponderoſior, & ſignificator mulieris fuerit cadẽs ab angulo & leuior, dominabitur vir mulieri. Si verò ſignificator viri fuerit cadens & leuior, & iungatur ſignificatori mulieris, dominabitur & præerit mulier viro. Si verò non fuerit aliquis eorum in angulo, nec fuerit vnus iunctus alteri: ille dominabitur, cuius ſignificator fuerit ponderoſior: & quicunque eorum fuerit petens coniunctionem alterius, vel fuerit cadens, & alter in angulo, vel in ſuccedenti angulum: ille erit ſubiectus alteri, ſiue ſit ſignificator viri, ſiue mulieris: ille debilior, niſi aliquis Planetarum abſcindat lumen eorum, vel prohibeat eorum coniunctionem. Huc uſque Guido, qui totum hunc locum accepit, licet ſubticeat, ab Haly Abenragel in libro, quem & ipſe de Iudiciis aſtrorum compoſuit, parte ſecunda, cap. 16. Vbi & hæc præterea ſcripſit: Si ſciueris natiuitates viri & vxoris, aſpice in eis, ſi inueneris in duodecima domo vnius eorum Lunam natiuitatis alterius: id eſt, vt ſit Luna in ſigno, in quo fuit in natiuitate vnius in duodecima domo natiuitatis alterius: iudica, quòd ille, cuius eſt Luna, victor erit alterius, altérque non, ſecus ac ſeruus, ei obediet. Verbi gratia, ſi fuerit aſcendens in natiuitate mulieris Aries, duodecima eius erit Piſces. Et ſi fuerit in natiuitate viri Luna in Piſcibus, ſignificat quòd vir erit victor, & mulier obediet. Hæc ibi, quæ ille ipſe alibi breuiùs repetit, videlicet in 7. parte, cap. 54. Quin & in 5. parte, cap. 6. Quando (ait) Venus fuerit Orientalis, ſignificat, quòd mulier habebit poteſtatem ſupra virum, maximè ſi Iupiter aſpexerit eam.

Sapiens do-
5 Ex quibus conſtat, pleroſque fato quodam & aſtrorum lege huic malo eſſe obnoxios, vt ſubſint vxoribus, omni nobilitatis, opum, ætatis, ac denique nullius rei habita ratione. Sed quoniam ſapiens dominabitur aſtris, ſicut à Ptolemæo ſcriptum eſt in libro ſuæ magnæ conſtructionis, quam Almageſtum vocant, & e noſtris affirmant Bal. in cap. 1. extrà vt lite penden. nihil inno. & conſil. 458. quòd dominus Arnaldus, colum. vlt. libro 2. & Ioan. Ana. in cap. 2, columna pen. poſt Io. And. ante fin. extr. de ſortil. & Cæpol. in tract. de Impera. mili. delig. char. antep. Ang. Are. in §. 1. in fin. Inſt. de cap. di. A qua ſententia non longe diſſidet illud eiuſdem Ptolemæi, aut alterius eiuſdem nominis (vt alij contendunt) in octaua propoſitione Centiloquij: Anima ſapiens ita adiuuabit opus aſtrorum, ſicut agricola naturales terræ vires. Et alibi in eodem Centiloquio: Cœleſtia corpora oon imponuot neceſſitatem, ſed inclinationem. Quod & ſenſit rerum omnium peritiſſimus Virgilius, cùm dicit libro 2. Georgicorum.

minabitur aſtris.

Cœleſtia corpora non neceſſitatẽ imponunt, ſed inclinationẽ.

Felix qui potuit rerum cognoſcere cauſas
Atque metus omnes, & inexorabile fatum
Subiecit pedibus. —

Et lib. 3. Æneidos:

Fata viam inuenient, aderitque vocatus Apollo.

Vbi oſtendit, religionem dominari fato. Ruſúmque libro 6. de aureo arboris ramo infernæ Iunoni conſecrato loquens,

Religio fato dominatur.

— *Rite repertum*
Carpe manu: namque ipſe volens, faciliſque ſequetur,
Si te fata vocant: aliter non viribus vllis
Vincere, nec duro poteris conuellere ferro.

Quibus verbis, Carpe manu, vnà quidem cum fato, actionis quoque noſtræ arbitrium coniunxit. Sed id apertiùs oſtendit lib. 7. cum dicit:

Fatum arbitriũ non tollit.

Heu miſerande puer, ſiqua fata aſpera rumpas,
Tu Marcellus eris. —

In quo loco noo obſcurè dicit, poſſe aliqua ratione fata diſrumpi, vt etiam illic ſcitiſſimè annotauit Seruius.

6 Id quod etiam ex Homero deprehendere licet, qui & ipſe non omnia fato tribuit, ſed & voluntati & prudentiæ liberum quendam locum relinquit. Nec tamen illud excludit, quòd Græci *ἀναγκαζόμενον* nos Latinè Coactum dicere poſſumus: cùm ſcilicet quiſpiam agens quæ vult, in ea incidit, quæ non vult: vt cùm libro 1. Iliad. ſtatim poſt prin. ſtragem Heroum iræ Achillis imputat:

Idem ex Homero.

Πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς ἄϊδι προΐαψεν
Ἡρώων. —

Subdit tamen paulò pòſt:

— Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή.

Id eſt:

Iouis autem perficiebatur conſilium ſiue decretum.

Et alibi in Odyſſea, Vlyſſis ſocios ſua ipſorum culpa periſſe tradit. Iterúmque alibi, multa illorum, quæ fato impendent, prudentia euitari prodidit: vt cùm ſcribit lib. 5. eiuſdem Odyſſeæ:

Ἔνθά κ' ἀπὸ ῥινούς τε δρύφθη, σύν τ' ὀστέ' ἀράχθη,
Εἰ μὴ ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη
Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἐπεσσύμενος λάβε πέτρης,
Τῆς ἔχετο στενάχων εἷος μέγα κῦμα παρῆλθε.

Hoc eſt,

Hic & cutis lacerata fuiſſet, ſimúlque oſſa fracta fuiſſent:
Niſi ei in animum induxiſſet caſta Minerua.
Vtraque autem manu incitatus apprehendit ſaxum:
Cui hærebat ſuſpirans, donec magnus fluctus præteriyt.
Ἔνθα κε δὴ δύστηνος ὑπὲρ μόρον ὤλετ' Ὀδυσσεύς,
Εἰ μὴ ἐπιφροσύνην δῶκε γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Hic

Hic verò miſer præter fatum periſſet Vlyſſes,
Niſi ſapientiam dediſſet caſta Minerua.

Viri vxores ſibi æquari non patiantur.

7 Ideo iis, qui huic conſtellationi obuiam ire volunt (poſſunt enim, ſi volunt, vt iam dictum, & comprobatum eſt) illud obſeruandum eſſe cenſeo, ne à principio ſibi æquari vxores patiantur. Alioquin (vt apud Liuium lib. ab vrbe condita, quatto & trigeſimo, in defenſione legis Oppiæ elegantiſſimè diſſerit M. Porcius Cato, de quo ſupra locuti ſumus) eas ſibi intolerabiles futuras ſciant. Extemplò enim ſimul ac pares eſſe cœperint, ſuperiores erunt. Proinde (vt ille paulò ante monuerat) date frænos impotenti naturæ, & indomito animali: deſperate ipſas modum licentiæ facturas, niſi vos faciatis. Omnium enim rerum libertatem, imò licentiam, ſi vera dicere volumus, deſiderant. Quod & è Liuio citat Lucas Penn. in l. 1. col. 1. in fi. C. de mulier. §. 10 quo loco lib. 10. Cui ſententiæ concinens Euripides apud Stobæum c. 72.

Mulier animal indomitum. Fœmina verò omnium libertatem deſiderant.

Οὐ γὰρ ποτ' ἄνδρα τὸν σοφὸν γυναικὶ χρὴ
Δοῦναι χαλινὸς, οὐδ' ἀφέντ' ἐᾶν κρατεῖν.

Quibus ſignificatur, nunquam oportere virum ſapientem vxori frænum remittere, neque ſinere vt liberè imperet.

Mariti maritos ſe præſtent, non dominos.

8 Nec tamen propterea illis aſſentior, qui ſe in vxores non tam maritos agunt, quàm imperioſos dominos: cùm in maritali coniugio iucundiſſima vitæ ſocietas iniri debeat, vt Xenophon in Oeconomico non inutiliter diſſeruit, & à Columella repetitum eſt in Præfatione libro duodecimo, atque ipſi copioſiſſimè alibi deſcripſimus. Nihil enim (vt ſubdit Columella ipſe) in domo coniugali apud priſcos diuiduum conſpiciebatur, nihil quod aut maritus, aut fœmina proprium ſui iuris eſſe diceret, ſed in commune conſpirabatur ab vtroque. Autor eſt Plutarchus in Problematis, capitulo octuageſimoquarto, ex veteri Romanorum inſtituto vxores maritis, nec molere, nec coquinariam facere oportere, quæ miniſteria ancillaria prorſus ſunt & ſeruilia. Rurſum alibi in iiſdem quæſtionibus, capitulo vigeſimooctauo, refert apud priſcos Romanos hunc morem fuiſſe, vt ſponſam introducentes, iuberent dicere, Vbi tu Caius, ego Caia. quaſi cum viro paciſceretur, vt omnia communia eſſent, & pariter imperarent, nec aliud in his verbis oſtendi, niſi, Vti tu dominus ac domus compos, ſic ego domina atque hera. Quod ſumptum videtur ex antiqua lege Romuli, quæ huiuſmodi erat, MVLIER VIRO LEGITIME CONIVNCTA, FORTVNARVM ET SACRORVM SOCIA ILLI ESTO: VTQVE DOMVS ILLE DOMINVS, ITA HÆC DOMINA. Cuius legis meminit Dionyſ. Halicarnaſſeus lib. 2. Romanarum Antiquitatum. Sed & idem Plutarchus (vt ad eum redeamus) in Lyſandro, teſtis eſt, Spartæ pœnam ex legibus malo marito eſſe indictam.

Vxores maritis nec molere, nec coquinariam facere.

Romuli lex.

Virum inter & vxorem Ariſtocratia ſpecies eſt.

9 Ariſtoteles libro Ethicorum octauo, capite decimo, ſcribit viro cum vxore id ius intercedere, quod & in ἀριστοκρατίᾳ, id eſt, optimatum gubernatione eſt. Nam pro dignitate vir in iis rebus imperat, quæ dignæ ſunt viro: quæ autem fœminam decent, eas illi tribuit. Quòd ſi vir in omnibus dominetur in ὀλιγαρχίαν, id eſt, paucorum potentiam fit mutatio: quoniam contra dignitatem facit, non quia ſit præſtantior. Idem Ariſtoteles lib. Politic. 1. c. 1. illud in Barbaris reprehendit, quòd apud eos fœmina & ſeruus eodem gradu habeantur. Et ſanè Numidæ ob id malè ab Hiſtoricis audiunt, quòd vxoribus periode ac ſeruis vtantur. Atque etiam Thraces, qui idem faciunt, vt ſcribit Heraclides in Polititis. Apud Apuleium libro quinto Metam. Sorores Pſyches conqueruntur, quòd eſſent maritis, quaſi ancillæ, deditæ. Propterea L. Valerius in ea oratione, quam apud Liuium quo loco ſuprà citauimus, ſuper ipſius legis Oppiæ abrogatione habuit: Vos (inquit) in manu & tutela, non in ſeruitio debetis vxores habere: & malle patres aut viros, quam dominos dici. Et pòſt paululum: Quò plus poteſtis, eò moderatiùs imperio vti debetis.

Barbaris, vxor famulæ loco. Numidæ vxoribus vt ſeruis vtuntur.

Vxores in tutela virorum, non in ſeruitio.

10 Itaque non admodum æſtimo, qui vxores aut verberibus afficiendas, aut alioquin ſeueriùs tractandas exiſtimant, vbi fortaſſis errauerint, aut quippiam fecerint, vel dixerint, quod ipſis diſpliceat: quoniam vt apud Virgilium libro 2. Æneid. Æneas prudenter dicit:

Vxores nec verberandæ, nec aliàs malè tractandæ.

—Nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna eſt, nec habet victoria laudem.

Quæ ſententia cùm communiter de mulieribus loquatur, tamen ad vxores maximè referenda eſt. M. Cato Cenſorius, quamuis (vt ſuprà diximus) vxorem fuit expertus moleſtam, impotentem, atque ſuperbam, quiſquis tamen vxori manus inferret, eum non aliter, quàm qui Deorum ſimulacra temeraſſet, inſectandum & deteſtandum eſſe, paſſim affirmabat: vt in eius vita teſtis eſt Plutarchus. D. Paul. ad Coloſſ. c. 3. Viri (inquit) diligite vxores veſtras, & nolite eſſe amari ad illas. Qua autoritate innixus Robertus Holkot, eximius inter ſcolaſticos Theologus, in 54. lectione, quam conſcripſit in Sapientiam Solomonis, dicit regendam eſſe vxorem manſuetè, non cum tyrannica auſteritate: verbis, non verberibus: amore, dulcedine, non amaritudine. Ante hunc D. Chryſoſt. in priorem Pauli ad Corinth. epiſt. Homilia 26. Neque verberandam (ait) vxorem dico, abſit: vltima namque ignominia eſt, non eius qui verberatur, ſed qui verberat. Sed ſi caſu aliquo talem nacta eris maritum, noli ægrè ferre: ſed repoſitum tibi ex his præmium intellige, & in præſenti vita laudem. Et vos viros illud admoneo, nullum ſit tam magnum peccatum, quod ad verberandum vxorem vos compellat. Et quid vxorem dico? ne ſeruam quidem verberare, & manus in eam iniicere, viro libero eſt tolerandum. Quòd ſi ſeruam verberare viro maximæ ignominiæ eſt, multò magis, contra liberam; dextram extendere. Et hoc ab Gentium legumlatorib. agnoſcere poſſumus, qui quæ vapulatit, non ampliùs cum marito habitare cogunt, vtpote qui indignus ſit, vt cum ea ampliùs conſuetudinem habeat. Etenim ſumma iniuria eſt, vitæ ſociam, & in rebus neceſſariis antea tibi coniunctam, tanquam mancipium, ignominia afficere. Ideo huiuſmodi virum (ſiquidem vir appellandus eſt potiùs, quàm fera) & parricidæ, & matricidæ ſimilem eſſe dixeris. Nam ſi patrem & matrem vxoris gratia relinquere præcipimur, non vt iniuriam ei faciamus, ſed diuinam legem impleamus, & ipſis parentibus tam gratum hoc eſt, vt relicti gratiam habeant, & id multo ſtudio exequantur: quonam pacto non vltimæ dementiæ eſt, eam contumelia afficere, propter quã parentes Deus dimittendos præcepit? Nónne hoc tantùm inſania? Et paulò infrà: Sed incitat (inquit) mulier. Verùm conſidera mulierem debile vas eſſe. Tu autem vir propterea princeps factus es, & capitis loco datus, vt ſubditæ feras imbecillitatem. Velis igitur tuum illuſtrare principatum: quod facies, ſi ſubditæ non inſultaueris: & quemadmodum Rex tantò clarior apparet, quantò præfectum ſuum clariorem oſtendit: quem ſi inhonoraret, & contumelia illius dignitatis magnitudinem afficeret, non paruam gloriæ ſuæ partem auferret. Itidem & tu, ſi illam, quæ

ſecundum poſt te locum obtinet, contumelia affi-cis, non parum tui principatus honori detrugas. Hæc igitur omnia tecum reputa, & modeſtus ſis, & cum his illius noctis recordare, qua aduocato te ad ſe pater, tanquam depoſitum quoddam, filiam tibi tradidit: & omnibus relictis, matre, domo, & ſeipſo, omnem eius curam tuæ dextræ commiſit. Et ſtatim pòſt: Non vides agricolas: quanta diligentia; quæ ſemel ſemen acceperit, terram colunt, quamuis innumera habet vitia? Vt exempli cauſa, quamuis arida ſit, quamuis malas herbas producat, quamuis humoris abundantia loci natura offendatur, colit tamen. Iterúmque haud multò pòſt: Quotieſcunque aliquid moleſti domi contigerit, ſi quid vxor peccauerit, conſulare, & noli mœrorem augere. Licet enim omnia prouicias, nihil moleſtiùs continget, quàm non habere beneuolam domi vxorem: licet quodcumque dixeris peccatum, nullum magis dolendum, quam cum vxore ſeditionem habere. Quòd ſi inuicem onera ferenda ſunt, multò magis vxoris: & ſi pauper ſit, noli exprobrare: & ſi ſtulta, noli ei inſultare: ſed eſto modeſtior. Etenim tuum membrum eſt, & caro vna facti eſtis. Sed ſtulta eſt, ebria, iracunda. Igitur dolendum eſt, non iraſcendum, & Deo ſupplicandum, & ipſa admonenda, & adiuuanda conſilio: & omni conatu annitendum, vt illis liberetur affectibus. Quòd ſi verberaueris, exaſperabis morbum: aſperitas enim manſuetudine, non alia aſperitate diſſoluitur. Præterea quam à Deo mercedem accepturus ſis, conſidera. Nam cum eam verberare poſſis, neque id Dei metu facias, ſed multa eius vitia æquo animo perferas, leges veritus, quæ prohibent vxorem eiici, quocumque vitio laborauerit, maximam mercedem accipies, & ante mercedem multa lucraberis. Eam namque obſequentiorem reddes, & tu ob eam manſuetior. Et alia multa, quæ in eam ſententiam inibi ſubiiciuntur, quæ tu videre poteris.

Iunonis ſacrificiis fel non adhibebatur. Tyrannus eſt qui vxorem ſeueriùs tractat.

11 Hoc & ethnici illi veteres Theologi ſymbolicè præcipiebant, ex quorum Inſtitutis, qui Iunoni ſacrificabant, fel in ſacris non adhibebant, ſed è victima exemptum iuxta aram infodiebant. Qua re oſtendebatur, bilem prorſus, iràmve, atque odium, & amaritudinem à coniugali iucunditate eſſe ſequeſtrandam. Iuno enim Dea nuptialis erat, viríque ac mulieris coniunctam vitam ſignificabat. Cuius rei autor eſt Plutarchus Chæronenſis in lib. de Præceptis connubialibus, atque iterum in eo, quem de Platæenſi Dædala inſcripſit: & reaſſumpſit Euſebius lib. de Præparatione Euangelica 3. cap. 1. Proin Pontifex Rom. in c. 1. extra de his quæ vi metúſve cauſa fiunt, quempiam tyrannum vocat, qui vxorem ſeueriùs tractaret.

Pueri non verberibus, ſed rationibus docendi.

12 Plutarchus ipſe in eo lib. quem de Liberis educandis ſcripſit, monet pueros ad honeſta exercitia, non plagis, aut verberibus, ſed monitis, & rationibus adducendos: illa enim ſeruos magis decere, quàm liberos, qui durati rigeſcunt: liberalibus autem pueris maiorem commoditatem laudes afferunt, ac vituperia, quàm verbera: illæ enim ad honeſta concitant, vituperia à turpitudine cohibent. Quin M. Varro lib. Rei ruſticæ 1. cap. 20. ita dicit mancipiis imperandum eſſe, vt verbis coërceantur potiùs, quàm verberibus. Quòd ſi de liberis ille, hic de ſeruis illud moneat, quid de vxore dicendum? quæ vna caro, vnum corpus, vna anima cum viro eſt, vt alibi abundè diximus, quæque de coſta viri facta eſt, non ex pede, ne eſſe videretur ad ſeruitutem ſubiicienda, vt dicit Princeps ſententiarum Lombardus, lib. 2. diſtinct. 18. & ibi D. Theologi: &

Seruus verbis magis quàm verberibus coercendi.

Fœmina ex coſta viri, non ex pede facta.

Hugo a S. Victore in li. de Sacramento. & Alexand. Hales in 3. parte Summæ, quæſt. 88. membro 2. & 3. & D. Thomas in 1. part. Summæ. quæſt. 92. articu. 3. & 10. opuſculo de decem præceptis. in ſexto præcepto. Nico. Lyr. ſuper Gene. cap. 2. Anto. Flor. in 1. part. 3. partis principalis Summæ. tit. 1. c. 1. §. quantum ad primum certum eſt, & è noſtris gl. in c. vlti. 33. q. vlt. & Hoſt. in Summa, tit. de matr. §. qualiter contrahatur, col. 7. verſi. circa hanc materiam, & Card. Alex. in c. gaudemus. §. quia verò. col. 1. de diuor. Quibus concinens D. Ambr. lib. Hexaemeron 5. c. 7. Non es (inquit) dominus, ſed maritus: non ancillam ſortitus es, ſed vxorem: gubernatorem te Deus voluit eſſe ſexus inferioris, non præpotentem. Quin leges aſſerunt, virum & vxorem ſocios eſſe diuinæ atque humanæ domus. l. aduerſus. C. de crimi. expil. hære. & Plautus in Sticho, ſcribit vxores virorum eſſe ſocias. Ita enim induxit Pinacium de viris loquentem.

Vir, maritus vxoris, non dominus. Vxor ſocia viri dicitur.

— Pudicitia eſt, pater,
Eos magnificare, qui nos ſocias ſumpſerunt ſibi.

Et ſtatim circa initia Bibliorum nempe Gen. cap. 3. Adam de vxore, Mulier (ait) quam dediſti mihi ſociam, &c. Quanquam in hebræo non ſic legitur, ſed hoc modo, Mulier, quam dediſti mecum. quod ſecuti ſeptuaginta Interpretes ita verterunt, ἣν ἔδωκας μετ᾽ ἐμοῦ.

Vxor iniquè verberata virum repudiat. Vir quomodo punitur, qui vxorem verberat.

13 Imperatores Theodoſ. & Valentinia. ſanxerunt, vxorem, quæ ſe probauerit à viro verberibus affectam, quæ ingenuis aliena ſunt, poſſe virum repudiare in l. conſenſu. C. de repu. per quam legem videtur ſentire glo. in c. ſicut alterius. 7. q. 1. quòd licet maritus poſſit vxorem corrigere, non intelligitur verberando, ſed alio modo. Quam in hoc ſequitur Alc. conſ. 15. viſo themate ſupra ſcripto. poſt princi. lib. 4. Et quamuis illa Theodo. & Valen. ſanctio fuerit à Iuſtiniano correcta in eo, quòd permitteret vxori huiuſmodi verberibus affectæ virum repudiare: eam tamen iniuriam non reliquit impunitam. Voluit enim virum, qui eo modo vxorem verberauerit, ex alia ſua ſubſtantia, conſtante matrimonio, tantum vxori dare, quantum tertia pars faciat ante nuptias largitatis, in authe. ſed nouo iure, eo tit. de repu. & in corpore vnde ſumitur, ſcilicet in authe. vt lice. matr. & auiæ. §. ſi quis autem propriam. Miror autem Bar. (ſi is eſt) in l. cum ſatis, col. 2. verſ. præterea vxor. C. de agri. & cenſi. ſcripſiſſe, vxorem à viro flagellis verberatam, licitè poſſe ab eo diuertere, per §. quia verò plurimas. in auth. vt eùm de appellatione cognoſcitur. quo in loco nihil tale ſcriptum reperitur. Verùm illud dictum ſecutus eſt Paris à Puteo in tractatu Syndicatus, in tit. de exceſſibus Baronum, num. 29.

Sapientes viri, vxores non verberant.

14 Cæterùm nullos ferè ex his, qui probi ſapienteſque habiti ſunt, legimus vxores ſuas, quantumcumque moleſtas, & intolerabiles, verberaſſe, ſed potiùs earum vitia, aut diſſimulaſſe, aut molliter, & blandè correxiſſe. Scribit Iulius Capitolinus, Marcum Antoninum Philoſophum Imperatorem Ro. qui ſanctitate vitæ (vt & ipſe dicit) omnibus principibus antecelluit, Fauſtinæ vxoris adulteria diſſimulaſſe: tantúmque abfuiſſe, vt de ea eiuſque adulteris ſupplicium ex lege ſumeret, vt illos ſibi non ignotos, præ cæteris ad varios honores, & magiſtratus promoueret: & in his Tertullum, quem cum ea prandentem aliquando depræhenderat. Hic autem Marcus Antoninus ille eſt, quem leges noſtræ Conſultiſſimum principem vocant, in l. hæreditas: & in l. vlt. C. de teſt. manu. & alibi, Virum prouidentiſſimum, atque religioſiſſimum. l. vnum ex familia.

M. Antoninus Fauſtinæ vxoris adulteria diſſimulauit.

§. vlti.

§.vltim. ff.de leg.2. Ruráumque alibi, Prouidentiſſimum,& Philuſophiæ plenum l.cum Syllanianum. C.de his qui. vt indig.Fauſtina quoque ea eſt,de qua fit mentio in l. ſi auguſtæ. ff. de legat. 2. Tertullus item, vt opinor, ille eſt, ad quem Iuriſconſultus tradit, ipſum Marcum Antonium ſcripſiſſe in l. Diuus. in princ. ff de offic.præſi & in l.apud hoſtes. ff. de capti. & poſtli. reuer. Paulus item ille ſimplex Antonij ſanctiſſimi diſcipulus ſanctiſſimus, cùm haberet vxorem bona ſpecie, eámque in ipſo facinore adulterij deprehendiſſet, nihil aliud quàm tacitè ſubriſit, iuréque iurando affirmauit, ſe nunquam cum ea concubiturum. Ad adulterum autem, Tibi (inquit) eam habeto, & cum dicto in eremum abiit. Autor Socrates in Tripertita hiſtoria, lib.8.c.2.

Pauli animita ad vxorē adulterā dictum.

15 Sed & Socrates ille, quem Apollo omnium mortalium ſapientiſſimum iudicauiſſe dicitur, vxorum conuicia, iurgia, atque moleſtias modeſtè ſapientérque tulit, qui cùm à Xantippe vxore poſt infinita conuicia, ex ſuperiori loco aqua immunda profuſus fuiſſet, nihil ampliùs egit, quàm vt capite deterſo diceret, Sciebam futurum, vt iſta tonitrua imber ſequeretur. Quod cùm plurimi referunt, tum è noſtris Diuus Hieronymus lib. 1.contra Iouinianum.Et verſibus complexus eſt Bigus neotericus quidem Poëta, ſed haud ſcio an multis etiam veterum melior:

Socratis in vxorum vitia patientia.

—Ferendum eſt.
Socratis exemplo,quodcunque peregerit vxor.
Xantippen ſiquidem conuitia multa mouentem,
Cùm blande argueret, fudatus deſuper vnda
Nil niſi deterſo, poſt tanta tonitrua, dixit
Vertice, ſe pluuiam non ignorante ſecutam.

Seneca autem libr. 2. eius operis, cui titulus eſt, Quomodo in ſapientem non cadit iniuria, ſcribit Socratem ipſum riſiſſe, cùm ab vxore Xantippe immunda aqua perfunderetur. de eadem refert Laërtius, quòd Alcibiadi illum increpanti, quòd modeſtiùs, quàm par eſſet, vxoris moleſtias pateretur, reſpondit. An verò tu non toleras clamore perſtrepentes anſeres? Illo dicente, At mihi oua pullóſque pariunt. Et mihi (ait) Xantippe filios. Aliter autem reſpondiſſe narrat Gellius, libr.1. cap. 14. Xantippe (inquit) Socratis Philoſophi vxor moroſa admodum fuiſſe fertur, & iurgioſa, irarúmque & moleſtiarum muliebrium per diem, pérque noctem ſcatebat. Has eius intemperies in maritum Alcibiades demiratus, interrogauit Socratem, quænam ratio eſſet, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret. Quoniam (inquit Socrates) cùm illam domi talem perpetior, inſueſco, & exerceor, vt cæterorum quoque foris petulantiam, & iniuriam faciliùs feram. Subiungit autem Gel. Varronis in Satyra Menippea, quam de officio mariti inſcripſit,huiuſmodi ſententiam, quæ miriè huic noſtro propoſito conuenit: Vitium vxoris aut tollendum, aut ferendum eſt. Qui tollit vitium, vxorem commodiorem præſtat: qui fert ſeſe meliorem facit. Sed vt redeamus ad Socratem, Plutarch. in libr. de Vtilitate ab inimicis capienda, Socrates (inquit) Xantippen vxorem iracundam, ac moleſtam domi ferebat, ceu faciliùs cum aliis conſuetudinem acturus, ſi illam perpeti conſueuiſſet. Idem in libr. de Cohibenda iracundia, Socrates (ait) cùm è palæſtra redeuntem Euthydemum caſu duxiſſet ad conuiuium, & Xantippe cùm irata ſurrexiſſet,dixiſſétque conuicia,tandem & menſam ſubuertiſſet, Euthydemus autem ſurgens abire cœpiſſet: dolore affectus Socrates, At domi tuæ nuper (inquit) nonne accidit, vt gallina quædam ſubuolans, idem hoc efficeret? nos tamen non indignabamur. Chryſoſt. autem in d. Homil. 26. Epiſt. prioris ad Corinth. poſt ea quæ ſuprà ex eo citauimus, verſic. ab hinc 5. eò Socratis, quem tamen non nominat, exemplo vtitur, vt oſtendat vitia vxorum patienter toleranda, vt gymnaſium & palæſtram quandam Philoſophiæ habeamus.

10 Adde, quòd contumax eſt muliebris natura, in eáque longè procliuior eſt, & magis nititur, quæ vetita ſunt, vel teſte D. Hieronymo (niſi alius ſit, quod magis puto) in regula ad Euſtochium c.27.& Ouidio dicente,cùm de mulieribus loqueretur,libr. Amorum,Eleg.4.

Mulieres contumaces, & in vetita pronores.

Deſine, crede mihi, vitia irritare vetando:
Obſequio vinces aptiùs ipſe tuo.
Vidi ego nuper equum contra ſua frena tenacem
Ore reluctantem fulminis ire modo.
Conſtitit,vt primùm conceſſas ſenſit habenas,
Frenáque in effuſas laxa iacere iubas.

Mox ſequitur,

Nitimur in vetitum ſemper, cupimúſque negata.

Quem poſtremum verſum citat è noſtris Hoſtien. in cap. 1. extrà de matr. contract. contra Interdict. eccleſ.& Ioan.Ana.in cap.tua nos. extr. de homi. Ex eóque videtur ſummus Pontifex mutuatus fuiſſe principium cap.clericis. de immun.eccleſ.lib.6.cùm dicitur. Nituntur in vetitum. Cui conſonat textus elegans in cap. de viduis. l.2. in fin.27. quæſt.1.ibi, Quod pleniùs exponere prætermus, ne ſexus inſtabilis non tam deterreri, quàm admoneri, videatur. Quæ ſententia deprompta quoque fuiſſe videri poteſt ex Cicerone in ea Oratione,quam pro domo ſua habuit. Huícque rei quadrat illud Terentianum in Eunucho:

—Noui ingenium mulierum,
Nolunt, vbi velis: vbi nolis, cupiunt vltro.

Citat è noſtris Lucas Pen.in l.ieol.) in fi. C. de mulie. & in quo loco. lib. 10. Et illud eiuſdem Terentij in Hecyra:

Viris eſſe aduerſas, æquè ſtudium eſt, ſimilis ſit pertinacia.

Et illud item Iouis Homerici lib.6. Illia. de Iunone vxore loquentis:

Ἥρῃ δ' οὔτι τόσον νεμεσίζομαι, οὐδὲ χολοῦμαι.
Αἰεὶ γάρ μοι ἔωθεν ἐνικλᾶν, ὅττι νοήσω.
Iunonem autem non adeò accuſo, neque iraſcor,
Semper enim mihi conſueta eſt impedire, quicquid intelligo.

Vt tamen interim non omittam illud Ouidij lib. 1. de arte amandi:

Quinetiam accendas vitia irritéſque vetando.

Ex quibus intelligis, mulieres cùm aliàs ſemper, in vetitum niti, tum verò maxime aduerſos maritos. Huc quoque ſpectat illud Martialis lib.2.ad Gallam Epigram.25.

Das nunquam, ſemper promittis, Galla roganti.
Si ſemper fallis, iam, rogo, Galla nega.

Eſt enim mulierum mos, vt ſemper contraria petitis agant.

Propterea non verberibus vxori reluctandum eſt, ſed (quod dicit Ouidius) obſequiis, tum iis, quas diximus rationibus, tum etiam quòd ex vxorum verberibus amor coniugalis in odium exitiale vertitur. Ex quibus proficiſcitur tam immanis, atque acerbus vxorum in viros animus, vt plerumque mortem eorum expetant, vt not. gloſ. in l. pater Seuerinam. §. ſocrus, & ibi Bart. & Paul. Caſtr. ff. de condit. & demon.& eam quoque ponderat Bald. l. vlt.col.3.& ibi Paul.Caſtr. Paulò ante fin.C.de inſtit. & ſubſtit.

Vxoribus,obſequiis reluctandum non verberibus.

& ſubſtit. & ex ea dicit Bald. quòd mariti hæreditas non ſemper eſt vxori luctuoſa, & idem Bald. in authen. cum relictum, col. 2. verſic. vlteriùs reuoco. C. de indic. vidui. & in c. accepimus, extrà de pactis, in cap. 3. paulò ante medium. & ibi Cardin. Alex. col. 3. tit. qualit. deb. iur. vaſ. domi. fide. & Lucas Pen. in l. quoties. col. 3. C. de priui. ſcho. libr. 12. & Roma. in l. ſi quia hæres. ad fin. ff. de acquir. hæred. Et eſt gloſſ. ſingulis à nemine (quod meminerim) annotata, in l. vlti. in verbo, triſtitiæ ſuæ. C. de iure dot. vbi Bald. in priori lect. priorem illam gloſſ. hac tacita, in id citat. Et idem quoque dicit Alex. in l. 2. col. 15. verſi. contra intellectum. ff. de vulgar. & pupil. & Bald. Nouel. in tract. dot. in 2. parte, in fin.

Fœminæ appetentes vindictæ.

18 Ad hæc, vxores, vt maritos iſtos imperioſos vlciſcantur: ſunt enim vindictæ natura appetentiores. Nam vt dicit Iuuenalis Satyr. 13.

—Vindicta
Nemo magis gaudet, quàm fœmina—

Mulier paſſa iniuriam inſanit.

Quem citat Lucas Pen. in d. l. 1. C. de muli. & in quo loco. lib. 10. Idcirco mulier illa Apuleiana lib. 5. de Aſino aureo, dicit ſe non eſſe mulierem, niſi vltionem à ſorore, cui erat infenſa, caperet. Nam & Diuus Chryſoſtomus in ea Homilia, quam in decollationem Diui Ioannis habuit, Mulier (inquit) ſi iniuriam patitur, inſanit. Vxores (inquam) quò de maritis ſumant vindictam, verendum eſt ne alienis viris ſe ſubſternant. Callidè quidem plerique rei Venereæ ſcriptores admonent, vt id tempus alienas vxores interpellandi captetur, quo erunt viris ſubiratæ.

Mulieres veneficæ.
Mulieres aconita prima inuenere.

19 Ex verberibus ergo vxorum naſcuntur inimicitiæ, & adulteria, atque etiam cædes, inſidiæ, maleficia, veneficia in maritos patrantur. Nam cùm fœminæ ſint aliàs ſuapte natura ad maleficium, veneficiúmque viris procliuiores, vt ex Fabio Quintiliano deprehendimus, qui libr. 5. Oratoriarum Inſtitutio. tit. de argumentis diſſerit, ſumi etiam argumentum à ſexu. Nam latrocinium (inquit) faciliùs in viro, veneficium in fœmina credam. Quod quam verè dicat, liquidò ex eo apparet, quòd fœminæ quàm mares, priùs aconita inueniſſe dicuntur. Refert enim Diodorus libr. 5. de Antiquorum geſtis, Hecatem fœminam omnium primam aconitum inueniſſe, & ad venena mortifera conficienda ſummum ſtudium, operamque impendiſſe. Quin & apud Romanos fœminæ veneficiis primùm vſæ ſunt, vt teſtes ſunt veraciſſimi Liuius libr. 8. & Valerius libr. 2. tit. de inſtitutis antiquis: & nonnihil D. Auguſt. lib. de Ciuitate Dei. 3. cap. 17. Plinius autem, Naturalis hiſtoriæ lib. 35. ca. 2. ſcribit, ſcientiam fœminarum in veneficiis præualere. Quid enim (vt ſubdit) non repleuere fabulis Colchis Medea, aliæque, imprimiſque Italica Circe, Diis etiam adſcriptæ. Sed & præter iſtas, apud Horatium nunquam non videbis magas, & veneficas mulieres memoratas, Gratidiam, quam & Canidiam appellat, Saganamque, & Veiam Neapolitanas, Foliam Ariminenſem, & alias: viros autem neutiquam. Quin & apud alios ſcriptores & alias multas reperies, Mycalen ſcilicet, Erichtho, Dipſadem, Eriphiam, Guthrunem, Gygen illam Pariſatis matris Cyri famulam, Martinam quandam Cornelio Tacito memoratam libr. 2. Annalium, & Locuſtam apud eundem ad fi. propemodum, lib. 12. & alias propè infinitas.

Mulieres multæ veneficæ.

De eadem re.

20 Ex quo illud Euripidis in Ione:

ὅσας σφαγὰς δὴ φαρμάκων θανασίμων
Γυναῖκες εὗρον, ἀνδράσιν διαφθοράς.
Quot cædes iam veneficiorum letalium
Mulieres inuenerunt, viris perniciem adferentes?

Et illud Hieronymi in Iouinianum libr. 1. cap. 28. Si aliquid tuo arbitrio ſeruaueris, fidem ſibi adhiberi non putabit, ſed in odium vertetur, ac iurgia: & niſi citò conſulueris, parabit venena. Sed & hoc literarum ſacratum probatur autoritate. Nam cùm lege Moſaica Exodi 22. ſtatutum eſſet, ne maleficæ viuerent, fœmina tantum eſt expreſſa. Hieronymus tamen hunc locum traducens, maſculum quoque expreſſit, inquiens, maleficos non patieris viuere: quod & repetitur in §. hinc apparet, 23. quæ. 5. quaſi non ſecus ſint in ea re puniendi mares, ac fœminæ. Sed ſcriptura Hebræa fœminarum tantum mentionem fecit, quoniam fœminæ multò ſint in hoc crimen, quàm maſculi, propenſiores, vt ſcienter annotauit Nicol. Lyrenſis, eum Exodi locum enarrans. Sed & hoc quoque aſſerit Iacobus Sprenger, in eo libr. cui titulum nuncupauit, Mallus maleficarum, parte 1. 6. vbi & multas eius rei adducit rationes. Et hæc quidem comprobat vetus illud prouerbium de mulierum veneficiis Θετταλὴ γυνή, id eſt, Theſſala mulier, Suidæ memoratum, quo ſcilicet vtimur in veneficas mulieres: quoniam ea gens, & præſertim fœminæ, præ cæteris hoc nomine ſunt notatæ, vt ex Apuleio, & aliis ſcriptoribus videre licet. Seneca autem Tragœdiographus in Hercule Oetæo, Venena fœminea proprio ac peculiari epitheto vocat:

Prouerbium

Venena fœminea.

Aditum venenis palla fœmineis dedit.

Mulierum arma inſidiæ.

21 Et hoc quidem habile eſt: Nam cùm fœminæ ſint natura debiles, vt latè ſuprà probauimus atque etiam timidæ, vt poſtea quoque oſtendemus: quod non poſſunt, neque audent aperto Marte aggredi, id inſidiis veneficiíſque conficiunt, pellem videlicet vulpinam induentes, ex Lyſandri Apophthegmate, cùm leonina deeſt: vt eſt natura debilium, atque timidorum. Et vt dicit Philo apud Antonium Monachum, Meliſſæ lib. 2. cap. 86. Quibus vires deſunt, tyrannicæ naturæ homines, rem aſtu & inſidiis moliuntur, οἷς (inquit) ἰσχὺς οὐ πρόσεστι τῆς φύσεως τυραννικῆς, πανουργίαις τὰς ἐπιβουλὰς κατορθοῦσιν. Quam rationem clanculum intellexiſſe videtur Fabius Quintilianus (ſi is eſt) in ea Declamatione, cuius titulus eſt, Cæcus in limine. Sunt & fœminis ad ſcelera vires, cum habet cauſas virorum. Quinimo, ſi interroges, faciliùs hæc pectora metus, odiũ, ira corrumpunt: & quoniam non habent tantum roboris, vnde vitia mentium vincant, plerunque facinus infirmitate fecerunt. Sanè tamen illis tantùm ſceleribus ſufficere non poſſunt, quæ diſcurſum, quæ laborem exigunt. Et propterea etiam Ariſtoteles libr. 9. Animalium fœminas viris eſſe inſidioſiores ſcribit. Quoniam videlicet fœminæ inſidiis, magis quàm robore, inimicos appetunt. Húcque ſpectat illud Euripidis in Creſſis, apud Stobæum cap. 70.

Γαμεῖτε νῦν, ἔ γαμεῖτε, κᾆτα θνήσκετε
Ἢ φαρμάκοισιν ἐκ γυναικὸς, ἢ δόλοις.
Nunc ducite vxores, ducite, inquam, & mortem obite
Mulierum aut veneno, aut fraude.

Ex quo fit, vt Artemidorus Daldianus libr. ὀνειροκριτικῶν, quaſi dixeris, de ſomniorum iudiciis, cap. 12. ſcripſerit, vulpem in ſomnis eadem, quæ lupos ſignificare: verùm in hoc differre, quòd inimicos non palàm adorientes, ſed clandeſtinè inſidiantes portendit: vt plurimùm verò mulieres inſidiantes ſignificat.

Adulterium & veneficiũ proxima.
Mulier impudica, eadẽ & venefica.

22 Cùm ergo (vt repetamus) mulieres ſint ad veneficia viris procliuiores, tum verò maximè adulteræ. Sunt enim adulterium, & veneficium proxima, & quaſi quadam cognatione annexa: vt mulier, quæ impudica eſt, eadẽ quoque ſit venefica. Ideo Cicero,

aut

aut quiſquis is fuit, qui libros Rhetoricorum ad Herennium ſcripſit, libr.4. Ratiocinationis huiuſmodi exemplum ſubtexuit: Maiores noſtri, quam impudicam iudicarant, eam veneficij quoque damnatam exiſtimabant. Quid itaquia neceſſe eſt eam, quæ ſuum corpus addixerit turpiſſimæ cupiditati, timere permultos. Quos? iſtos, virum, parentes, cæteróſque ad quos videt ſui dedecoris infamiam pertinere. Quid poſtea? quos tantopere timeat, eos neceſſe eſt, vt quoquo modo poſſit, veneficio petat. Cur? quia nulla poteſt honeſta ratio eam retinere, quam magnitudo peccati facit timidam, intemperantia audacem, natura mulieris inconſideratam. Quid veneficij damnatam? quid? putabant impudicam quoque neceſſariò. Quare? quia nulla faciliùs ad id maleficium cauſa, quàm turpis amor, & intemperans libido, commouere potuit. Et paulò infrà: Quid in viris? idémne hoc obſeruabant? minimè, &c. Seneca quoque libr. Controuerſiarum 4. hanc inter cæteras coniecturam ponit, vt cùm ex duobus criminibus alterum probamus, vt id alterius fiat probatio: tanquam cùm dicimus adulteram fuiſſe, vt credatur etiam propter hoc venefica. Marcus item Cato dicebat, vt ſcribit Fabius libr.5.tit.de exemplis, nullam adulteram non eandem eſſe veneficam. Cuius etiam promptiſſimum exemplum nobis tradit Auſonius:

Toxica zelotypo dedit vxor mœcha marito.

De eadem re. 23 Nec longè abeſt, quod ſcribit Suidas, *μοιχεία, καὶ φαρμακεία, ταυτὸν ἐστὶν ἀμφότερα. λάθρα γὰρ γίνεται. λέγονται δὲ καὶ ἐπιβουλαὶ, καὶ οὔτε ἡ μοιχευομένη, οὔτε ἡ φαρμακεύουσα φιλεῖ τὸν ἄνδρα.* Id eſt, adulterium, & veneficium idem eſt vtrumque. clam enim fiunt. dicuntur autem & inſidiæ: & neque adultera, neque venefica amat maritum ſuum. Id quod accepiſſe videtur, licèt ſupprimat, ab Artemidoro Daldiano, qui libr.4. eius operis quod paulò antè citauimus, cap.73. *ἔδοξέ τις λέγειν αὐτῷ τὸν Πᾶνα, ἡ γυνή σοι φάρμακον δώσει διά τινος ἀνδρὸς γνωρίμου καὶ συνήθους. τούτου ἡ γυνὴ φάρμακον μὲν οὐκ ἔδωκεν, ἐμοιχεύθη δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου, δι' οὗ ἔλεγε τὸ φάρμακον δώσειν. καὶ γὰρ ἡ φαρμακεία καὶ ἡ μοιχεία λάθρα γίνονται. καὶ ἀμφότεραι ἐπιβουλαὶ λέγονται, καὶ οὔτε ἡ μοιχευομένη, οὔτε ἡ φάρμακον παρέχουσα φιλοῦσι τοὺς ἄνδρας.* Id eſt, Vidit quidam in ſomnis Pana ſibi dicere: Vxor tibi venenum dabit, per quendam tibi notum, & familiarem. Huius vxor venenum quidem non dedit, ſtuprum autem paſſa eſt ab illo ipſo, per quem dicebat venenum eſſe dandum. Etenim veneficium, & adulterium clam fiunt, & vtraque inſidiæ dicuntur. Et neque adultera neque venefica viros diligũt.

De eadem re. 24 Hucque pertinet illud Quintiliani (aut quiſquis is eſt) Declama. 14. Veneficium, iudices, tota vita meretricis eſt. Eſt autem ſententia Diui Chryſoſtomi in Matthæum Homilia 49. mulieres adulteras ad maritorum cædem, quibus iniuriam afferre meditantur, paratas eſſe, & accinctas. Menãdet apud Lucianum, in eo lib. cui titulum, *ἔρωτες*, nuncupauit, cùm à mulierum connubiis viros auertere, ac deterrere vellet, ſcribit, confeſtim quàm quis vxorem duxerit, adulterum toro nuptiali ſubſidere: mox inſidias, venenáq; oboriri. Verba eius hæc ſunt, *καὶ γαμηλίου λέχους μοιχὸς ἐντρυφῶν, εἶτ' ἐπιβουλαὶ καὶ φαρμακεῖαι.* Leges autem noſtræ mulieres adulteras, & veneficas iungunt, veluti quadam affinitate coniunctas, in l. conſenſu. §. vir quoque, ibi, niſi adulteram, vel veneficam. C. de repudi. & in §. minores. in authent. de nupt. Quæ omnia eò tendunt, ne quis vxorem aut verberet, aut aliàs malè tractet, ſi vel ſuæ ſaluti, nedum honeſtati, conſulere voluerit. Ex quibus hanc quoque legem non immeritò ſancimus:

VIRI VXORES SIBI ÆQVARI IAM A PRINCIPIO NE SINVNTO. *Octaua lex connubialis.*
EO DICTO AVDIENTES ESSE IMPRIMIS DOCENTO.
NEC TAMEN EA TYRANNOS, NEC DOMINOS, SED MARITOS PRÆSTANTO.
NEC, SI SVÆ SALVTI CONSVLERE, ET HONESTATEM VNDEQVAQVE SECTARI VELINT, EAS VERBERANTO, ALIASVE MALE TRACTANTO.

IN NONAM LEGEM CONNVBIALEM GLOSSÆ

PRIMÆ PARS NONA.

VERVM qui huic noſtræ legi volet refragari, dicet, Leges & Canones viris in vxores verbera non immoderata permittunt, vt iam ſuprà in prima lege abundè dictum eſt. Id ergo nemo poteſt reprehendere: nam vt ſolent dicere noſtri recentiores Iuriſconſulti, Qui peccat legis autoritate, non peccat. Ad quod citant l. Gracch. C. de adul. vbi quod legitimè factum eſt, pœnam non meretur, &c. qui peccat. 23. quæſt. 4. Et quod licet, maleficium non eſt, vt dicit Bald. in l. decuriones, in fin. C. ex qui. cau. infa. irro. & Petr. Ancha. in repet. cap. Canonum ſtatuta. in 14. quæſt. prin. verſi. in hac eadem materia. extrà de conſti. & Ioann. Ana. in cap. ſi perfodiens. col. 4. extrà de homi. & Rom. conſi. 214. venerabilis domine. col. 1. & Felyn. in cap. quæ in eccleſiarum. col. 6. de conſti. per tex. in l. his qui aggreſſorem, ibi nullam calumniam metuendam. C. de ſica. Idque eſt, quod Seneca ait libr. 6. Declamationum, obiici non poteſt, quod lege factum eſt. Et iterum libr. 9. Non poſſum (inquit) ob id damnari, quod lege factum eſt. Et Cyrus ſententiam magiſtri referens apud Xenophontem libr. 1. Id eſt iuſtum quod ex lege eſt: quod verò eſt contra legem, id violentum. Quæ etiam eſt Ariſtotelis ſententia libr. Ethicor. 5. c. 1. & iterum 2.

Qui peccat legis autoritate non peccat.

Quod licet, maleficium non eſt.

2 Sed iſtis qui eo colore ſuum crimen depingunt, atque tuentur, reſpondendum eſſe cenſeo, multa plerunque à legibus, & Canonibus permitti: quæ licet impunè facias, non tamen carent vitio, & dedecore. Nam vt dicit Chryſoſtomus in ca. hac ratione. 31. quæ. 1. quod permittimus, nolentes præcipimus; quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non poſſumus. Et vt alibi dicit text. in capit. nerui. 13. diſt. non ſine vitio eſt, quod ignoſcitur, & non præcipitur. Et facit text. in l. & ſi quis. §. Diuus autem Marcus. ff. de relig. & ſumpt. fune. vbi ſcribitur, hæredem, qui prohibet funerari ab eo, quem teſtator elegit, non rectè facere: pœnam tamen in eum ſtatutam non eſſe. Quem text. dicit ſingu. Bal. conſil. 15. ad euidentiam præmitto, ante fin. libr. 1. vbi & per eum dicit, non eſſe nouum, vt quædam inhoneſtè fiant, vltionem tamen non habeant: quia non omne illicitum punitur, ſed id tantùm, quod ſtatuit lex eſſe delictum. Facit etiam l. militis. C. eo. tit. de relig. & ſumpt. fune. & l. 3. §. non perpetuæ. verſi. Diuus. ff. de ſepul. viola. vbi idem propè text. eſt, vt in d. §. Diuus autem. & ibi concord. in gl. & l. hæres. ff. de vſufr. leg. vbi & glo. not. non omne illicitum puniri. & l. Imperator. ff. de his qui no. infa. vbi glo. & Bald. idem no. & l. 1. ff. de his qui. vt indig. vbi Bart.

Multa permittuntur, quæ non carent vitio.

Bart. dicit eſſe ſing. not. quòd illud quod pœnam non meretur, dicitur tamen offenſa: nam licèt multa poſſint fieri licitè, non tamen honeſtè. quod & idem fermè voluit Bald. in d. l. decuriones. C. de infa. & in l. 1. col. 4. C. ſi à non comp. iud. & in c. 1. col. 2. extrà de iudi. & Petr. Anch. in d. c. Canonum. quo loco nuper allegauimus. Paul. Caſtr. conſil. 255. viſo ſuprà ſcripto puncto, poſt prin. lib. 1. & è Theologis ſcholaſticis D. Thomas 1. 2. q. 96. art. 2. & iterum 4. cap. artic. 2.

De eadem re.

3 Cui conſimile eſt, quod not. ipſe Bald. in l. 1. & 2. ff. ne quis eum qui in ius voc. per illum text. in verbo non deliqui. & in verbo ſimili delicto. Nam cùm text. videatur ſibi ipſi aduerſari, ita interpretatur Bald. non deliquit iuris interpretatione, quia non punitur: tamen verè deliquit quò ad bonos mores, & ideo dicitur ſimili delicto: Quod quidem inducit ad multas quæſtiones. Et quod alibi ſcribit idem Bald. in procem. Decre. column. 3. in verbo, pudicos. quod licet nubens infra annum luctus, ſit expers infamiæ, & alterius pœnæ iuris poſitiui, perdit tamen gloriam matrimonialis pudoris: vtpote cùm hic actus non ſit laudabilis, nec ſine rubore faciei detegentis maculam cordis. Et quod tradit Pan. in cap. magnæ, in 3. not. de voto, quòd licet filia poſſit licitè inconſulto patre matrimonium contrahere, cap. ſufficiat. 32. quæſt. 2. non tamen honeſtè poteſt, & decenter, per text. in ca. 1. de deſpon. impub. & quod item dicit idem Panor. in cap. quia diuerſitatem. in antepen. no. de conceſſ. præb. quòd licèt Papa poſſit cæteros collatores præuenire, per text. ibi, non tamen honeſtum eſt, vt id faciat, per text. in cap. vltim. 99. diſt. & in cap. peruenit. in fin. 11. quæ. 1. Cui fermè ſimile eſt, quod dicit Bald. in ſuperſcriptione proœ. Gregoriani, col. 3. in verbo, epiſcopus. quòd licet Papa poſſit reuocare beneficium, non tamen eſt honeſtum, & laudabile, per not. in cap. quod dilecto. de conſang. & affini. & in ca. peruenit, de immuni. eccleſ. & per Hoſti. in ca. cùm veniſſet extrà de iudi.

De eadem re.

4 Facit prætereà, quod voluit gloſſ. in cap. cùm venerabilis, de conſuet. & in ca. non ſanè. de tempo. ord. & in cap. denique. 4. diſt. quòd licet mala conſuetudo excuſet à pœna, non tamen à peccato. de quo alibi abundè diſſeruimus, & quod dicit glo. not. in cap. inter hæc. 33. q. 2. quòd licet viro permittatur nonnunquam occidere vxorem in adulterio deprehenſam: ſi tamen faciat, non excuſatur à colpa, vel peccato. quam ſequitur Arch. ibi. & Ioann. Fab. in d. l. Graccbus. paulò ante fin. C. de adult. Imo. & recentiores in l. quid ergo. §. 1. ff. de leg. 1. & Pan. in ca. veniens. leg. 2. extr. de ſponſ. & in repet. ca. cùm eſſes. column. 5. de teſtam. vbi dicit. ſing. illam gloſſ. & in c. ſi verò. le. 2. col. pen. extr. de ſent. excom. & Roma. in l. ſi ab hoſtibus col. 2. ou. 14. ff. ſolut. matr. & Feli. in cap. 1. col. 1. extrà de præſcrip. & in ca. ad noſtram col. 1. in fin. extrà de proba. vbi eam dicit auream. Sed & eam faciunt ſingu. Pan. Io. Ana. col. 2. & Feli. in cap. 2. extrà de homi. & ipſe Fel. in cap. quæ in eccleſiarum. col. 5. extrà de conſtit. Rom. in repe. auth. ſimiliter. in 14. ſpeciali piæ cauſæ inter vltimas voluntates. C. ad leg. Falcid. & Iaſ. in l. vt vim. colum. 5. verſ. redeo ad primam partem. ff. de iuſt. & iur. & in l. ſi plagij. col. 1. ff. de verb. oblig. & copioſiſſime ſimul & elegantiſſimè Fortunius in lib. quem ſcripſit de vltimo fine iurium, char. 10. & 11. illatione. & è Theologis idem voluerunt D. Thomas in 4. ſent. diſt. 37. q. 2. art. 1. vbi etiam Richar. & plerique omnes, & Aſteſſa. lib. 8. ſuæ Summæ, tit. 20. art. 4. & Robertus Holkot in commentariis, quos condidit in

Vir occidens vxorem in adulterio, nō excuſatur à peccato.

Sapientiam Salomonis, lectione 45. & Ang. Clar. in verbo homicidium. verſ. 6. & iterum in verbo, vxor. verſ. 4. & ad hoc optimè facit text. in d. ca. inter hæc. & ante hos. D. Auguſtinus. libr. 1. de adulterinis coniugiis cap. 14 & ſeq. Et ex externis ſcriptoribus eam legem non probat Aphthonius ille Declamator in lib. Præexercitamentorum, ad calcem. Et idem quoque in ſtatuto permittente occidere bannitum, vt videlicet propterea non excuſetur à peccato, qui id fecerit, vt dicunt multi ex iis, quos ſuprà citauimus, & prætereà Bald. in c. 1. col. 1. de iudic. & in cap. vlt. in ſecun. notab. de præſcrip. & Iaſon. in d. l. ſi plagij. colum. 1. ff. de verb. obligat. vbi tamen poſt Alexan. quoſdam allegat tenentes contrarium.

Bannitum occidens, non excuſatur à peccato.

5 Quibus adde, quòd ex legibus Moſaicis, ſi quis duxiſſet vxorem, quæ ſibi deformis videretur, illi permittebatur dare libellum repudij, vt ſuprà diximus, & ſcribitur Deut. 24. id tamen non erat ſine crimine, vt eſt multorum ſententia, ea potiſſimum ratione, quòd alioquin illud in Iudæis Chriſtus non reprehendiſſet, ſicuti fecit Matthæi 5. cap. & iterum 19. & Marci 10. & Lucæ 16. aſſerens cauſam permiſſionis Moyſis fuiſſe, propter duritiam cordis eorum. Ita annotauit magna pars Theologorum in 4. ſentent. diſtin. 33. & Nico. Lyr. in d. c. 24. Deuter. & Alex. Hales in 3. parte Summæ, qu. 46. membro 2. art. 1. & 2. & è noſtris gl. in c. cùm. in lege. 33. q. 4. & Archi. in d. c. qui peccat. 23. q. 4. & Hoſti. in c. gaudemus, col. 3. in verbo, qui autem, extrà de diuor. & Bal. ſiue is fuit Io. à Montegranario, inter ipſius Bal. conſi. 428. inquiſitio prædicta. col. 2. lib. 5.

De eadem re. Libellus repudij à Moſe conceſſus, non erat ſine crimine.

6 Et non abſimiliter, licet ex eiſdem legibus Moſaicis ſuam quiſque iniuriam poſſet ſine iudice vindicare, vel vſque ad mortem, ſi crimen exigeret, vt ex autoritate Leuitici aſſeruit Diuus Gregorius, enarrans Matthæi cap. 22. & in decre. cano. in d. cap. cum in lege. 23. q. 4. & eſt etiam bonus text. in c. ſi quis per vetus, vbi & not. glo. 22. q. 2. & in c. ſi audieris & ibi quoque gl. 23. q. 5. Tamen peccabat, quiſquis id faciebat propria autoritate, licet ex lege non puniretur, vt expreſſè voluit Archi. in d. c. cùm in lege, vbi tamen glo. diſtinguit, an cum odio ſe vindicaret, an ſine odio, Cum aliis collectis per gl. in c. omnis autem lex. 3. diſt.

Vindicta permiſſa, non ſine peccato eſt.

7 Ex quibus palam eſt, non omne quod permittitur, honeſtum eſſe, & ſine vitio: atque vt dicit Iuriſconſultus in l. non omne. ff. de reg. iur. non omne quod licet honeſtum eſt. Proinde alibi Iuriſconſultus in l. ſemper. eod. titul. & iterum in l. ſemper. ff. de ritu nupt. ſcribit ſemper in contractibus, non ſolùm quod liceat conſiderandum eſſe, ſed & quod honeſtum ſit. Vnde ſumpta occaſione Accurſ. in d. l. ſemper, primùm alleg. dicit, quòd etſi liceat contrahentibus ſe inuicem circumſcribere, l. item ſi pretio. §. vltim. ff. loc. & in l. in cauſæ. §. idem Pomponius. ff. de mino. modò deceptio non excedat dimidium iuſti pretij l. 2. C. de reſcin. vendi. & cap. pen. extrà de empt. & vend. Idipſum tamen facere non conuenit bono viro. Quam gloſſ. facit ſing. Bald. in cap. ſi proponente. verſ. & not. quòd interdum. extrà de reſcript. & Barba. in l. 4. §. Cato. column. 27. de verb. obli. & conſil. 56. ſapienter ſcripſit Pſalmiſta, paulò poſt princ. libr. 2. & conſ. 21 clementiſſimum Deum, in princ. libr. 4 vbi & col. 2 eam dicit literis aureis notandam. Sed & ipſe alibi valde ſing. dicit, vt in c. bonæ, le 2. col. 6. verſ. nota ibi honeſtius. de poſtul. præla. & conſ. 22. clementiſſimum Deum oro. col. 4. lib. item 4. & conſ. 67. illud afferam in medium. col. 1. eo. lib. & inter conſ. Laur. Calca. conſ. 27. clementiſſimi Dei patris. col. vltim. &

De eadem.

Bono viro nō licet alterum in contractu circumſcribere.

iterum

Digitized by Google

iterum conſil. ſeq.illud afferam in medium. colum. 2.& eam gl.alibi no.ipſe Bald.in auth.ad hæc.col. pe. verſic. inſuper quæritur. C. de vſur. & in cap. quanto.columna 2. verſic.item decipere,de iureiuran.vbi etiam vocat ſolennem, & conſil.332. conſiderato compromiſſo, poſt prin. libro 2.& iterum conſil.3.caſus talis eſt,quidam, lib.3.& Barb.conſil. 9.præclarè ſcribitur apud Pſalmiſtam.col.antepen.in fin.lib.2. & conſil. 11.illud afferam in medium,col. 11.eod.lib.2.

De eadem re. In foro conſcientia non licet etiã infra dimidiũ decipere.

8 Et per eam gloſ.dicit not.Bal.in cap.cùm cauſa. in fin.de teſ. quòd licet iura permittant deceptionem infra dimidium iuſti pretij,non tamen id licitum eſt in foro conſcientiæ. Et ob id ſubinfert Bal. quò ergo vadit anima mercatoris?Sed & hoc idem voluit Inno.in cap.in ciuitate. poſt prin. vbi etiam Anto.in verſi. venio ad gloſſ.& Panot.& Ioan.Ana. colum.4. verſic. vtrùm autem poſſit.& Felin. extrà de vſur. Archid.in cap. hoc ius.col.4. 10.q.2.& in cap.ſi cupis.16.q.1. Cardin.& Panot.in c.1.de emp. & vend. Ant.in c.cùm dilecti.vbi etiam Henri.col. pe.& in d.c. pen.eod.tit. Idem Ant.in c.quia plerique.colum. antepe. verſic. quintus caſus.vbi etiam Panor.in 9.quæſt.de immuni. eccle.& Fede.Senen. conſi.21.nunquid hæres. Saly.in d.auth.ad hæc.in 21.quæſt. C.de vſur.& Petr. Ferra.in forma libel.in cauſa venditionis,in verbo,pro pretio,col.1. & Cepo.in tract. de ſimulatione contractuum, in ſecunda præſumptione, col.3.vbi ad hoc allegat d.gl.pro not.& Franc. Aretin. conſi.92.viſo legato.col.2.& Barba.in repet.cap.Raynaldus,col.173.de teſtam. & Iaſon.in l.ſi quis in conſcribendo.colum.2.in vltim. not.C.de pact.&.in l.ſi quis cùm aliter,col.pe.ff.de verb. obl.& in §. ſed iſte,col.22. verſicu.& aduerte. Inſti.de actio.& nouiſſimè Phili.Dec.in cap.2.col.7. verſic.ſimiliter ex iſta.de conſti.in 1.lect.& conſil.5. diuino implorato ſuffragio,colum.2.verſic.ſecundò non obſtat.& nouiſſimè Iac. Omphalius de vſurpa. leg.lib.2.cap.9.

9 Quod & è Theologis comprobant D.Thomas 2.2.q.77.artic.1. Scotus in 4.ſent.diſt.15.q.2.artic.2. concluſ.3.& è recentioribus Gabriel Biel.in eadem diſt.15.q.10.art.2. concluſ.2.vbi alleg. Ioan.de Lig. & Ioan. Calde.idem tenentes,vti verè hoc tenent, in cap.nauiganti, extrà de vſur.licet non alleget locum. Anton.Flor.in 2.par.princ.ſuæ ſummæ, tit.1.c. 16.verſic. quantùm ad tertium principale, col.3.& iterum colum.5.vbi reprehendit Durandum, qui in ſua ſumma tenuit contrarium: quod nulli mirum videri debet:nam ob id tantùm animum ad ſcribendum appulit Durandus, vt cæteris contradiceret, præſertim D. Thomæ. Idem quoque tenuit D.Bernardinus in libro de Euangelio æterno, Sermo.35. char.vlt.verſi.circa hoc autem notandum eſt:& iterum Sermo.35. art.1. cap.2. & nouiſſimè Adrianus Florentius in ſuis in 4.ſentent.quæſtionibus, vbi de reſtitutione diſſerit,in quæſt.cuius initium eſt,conſequenter quæro,vtrùm indiſtinctè tenetur,in ſolutione ipſius quæſtionis. Et omnium latiſſimè Conradus,in vbere tracta.de Contractibus,tum in ſummario 57.quæſt.tum in ea ipſa quæſt.57.quibus locis hanc rem eruditè,& copioſè diſputat,aſſeritque, & hoc procedere, quantumcunque modica ſit læſio.

Qui contrarium tenent.

10 Quanquam & è noſtris contrarium ſimpliciter tenuit Ioan. Crotus in repet. cap. vt animarum, in princ. de conſtit. lib.6. hac ratione,quòd ius Canonicum,cuius eſt principalis intentio,conſulat ſaluti animarum,vt ibi eſt text. approbat huiuſmodi contractum,in quo interuenit deceptio infrà dimidiam iuſti pretij.d.c.cùm dilecti, & ca.pen.de empt. & vendit. Ergo contrahentes ſunt tuti in foro conſcientiæ,alias ſequeretur,quòd quis deciperetur legis clypeo, quod fieri non debet.l.1.in fin.C.de his qui ve.æta.impe.& cap.de viduis.27.q.2. Et ita etiã videtur voluiſſe Bald. ſibi contrarius in d.c. ſi proponente,de reſcript.cùm dicit,quòd ex quo lex permittit contrahenti,quòd faciat ſua facta,vt ipſe loquitur,quàm meliùs poteſt, hoc debuit aduerſa pars cogitare:& ſi non cogitauit,ſibi imputet. Alioquin omnia mercimonia mundi deſtruerentur,& omnes mercatores irent ad inferos.Et licèt gloſ.in d.l.ſemper,dicat, quòd nunquam decipere contingit bono viro,tamen propterea non putat ipſe Bald.quòd alicui detur remedium fori etiam conſcientialis. Et ita quoque tenuit Petr.Anchar.in cap.peccatum, in 4. concluſ.principali, de regul.iur. lib.6. vbi hanc rem per 4.concluſiones diſſerit,& Barb. in c.1.de empt. & vend.& Franc.Aret.in d.c.cùm cauſam,de teſt.& rurſum in l.ſi quis cùm aliter,col.penult.ff.de verb. oblig.Quem & tu latiſſimè omnium rem hanc tractantem videas in d.c. cùm cauſa,de teſti. & Socin. conſil.49. viſo inſtrumento,col.2. verſic. his tamen non obſt.lib.4. & Phil.Dec. ſibi contrarium in d.l. ſemper,in fin.ff.de regul.iur.Sed ita,vt non omittas gloſ.in d.c.ſi cupis, in verbo, non multum. 16.q.1. quæ dicit, in contractibus decipere non eſſe peccatum, per c.innocens.22.quæſt.4.

Eccleſia non debet rem plus quàm valeat vendere.

11 Sed tamen ad prioris op.confirmationem,quæ communior eſt,& verior, adde & tu gloſ. not.in §. ius.10.quæſt.2. quæ dicit quòd licet lex dicat,quòd contrahentes poſſunt ſe inuicem decipere, Eccleſia tamen non debet vendere rem pluris, quàm valeat, quam gloſ.ſequitur Archid. ibid. & eam commendat,& dicit ſingul.Rom.ſing.758. Tu ſcis,quòd res Eccleſiæ,& Barb.in repet.d.cap.Raynaldus,col.113. extrà de teſtam. & in l.2.§.vlt. colum.9.ff.de verb. obligat.& d.conſil.77.colum.1.lib.4.& inter conſil. Chalced.d. conſil.28. illud afferam in medium, col. 2.& Iaſon in l.quoties,col.5.verſic. ſecundò principaliter.C.de rei vindicat. & ſequitur è Theologis D. Bernardinus in d.ſermo.35. quo loco ſuprà citauimus, & Conradus locis etiam ſuprà allega.& è noſtris Cæpol. vbi ſuprà, & ante eum Hoſtienſ. Imol.& Panor.in c.1.in princ.extrà de emp.& vend. Bald.in authen. hoc ius porrectum.colum.4.verſic. vlteriùs quæritur. C.de ſacroſanc.eccle.& in d.lege in cauſæ.§.idem Pomponius. ff.de minor. Angel.in §.hoc etiam. colum.4.verſic.ſed tunc quæro.in authent.de ali.& emphyt.& Panormit.in cap.per tuas, colum.2. extrà de donatio. in quibus locis ipſe Panormit.eam gloſ.dicit not.& rurſum idem Panorm. in d.cap. quia plerique, in 9.quæſt.de immunit.eccleſ. vbi & eam dicit not.& in dicto cap.cum cauſa, de teſtibus,& in d.cap.in ciuitate, colum. 2.de vſur. & alibi ſæpe, & Franc. Aret.qui & illam dicit not. in d.l.ſi quis cùm aliter,colum.8.verſic.adde etiam. ff.de verborum obligationibus, & Berta. in tractat. de gabellis, in ſecunda parte princip. in 8.quæſt.in fine, vbi illam gloſſ. dicit ſingul. Et idem quoque voluit Anton. in cap. continebatur, colum.1. extrà de his, quæ fiunt à prælat. & in d.cap.in ciuitate, de vſur.vbi & idem putat de perſonis Eccleſiaſticis, & etiam de laicis, quò ad forum animæ, quod & voluit ipſe Anton.& etiam Imo. in d.c.cùm cauſa.

De eadem re. Hermes Philoſophus Ægyptius.

12 Facit & ad prædicta,id quod dicit Bal.in l.cum ipſe, in princip.de contrahen.empt.quòd ad bonam fidem pertinet, vt ſit iuſtum pretium. Nam & Suidas autor eſt Hermetem Philoſophum Ægyptium, qui ſub Adriano Imperatore floruit, ea iuſtitia

fuiſſe, vt ſi à ſe quippiam emptutu, minus iuſto pretio peteretur, ipſe nihilominus iuſtum promittebat. Quin & Cicero. lib. 3. Offici. conſimile quiddam fecitſe. Qu. Scæuolam Publij filium ſcribit. Cùm enim postulaſſet, vt ſibi fundus, cuius emptor erat, ſemel indicaretur, idque venditor ita feciſſet, dixit ſe pluris æſtimare, quam emerat, & addidit centum millia. Subiungit autem Tul. Nemo eſt, qui viri boni hoc fuiſſe neget. Quæ postrema verba ideò hîc adſcripſimus, quia admodum conueniunt cum gloſſ. in d. lege ſemper. Sed & idem feciſſe quoque Diuum Auguſtinum in emptione cuiuſdam libri refert Diuus Thomas loco ſuprà allegato, verſicul, abhinc 3. & è noſtris Barba. dict. cunſil. 28. inter conſil. Calca.

Q. Scæuola. Auguſtinus.

Quid ſi deceptio non ſit ex propoſito.

13 Illud tamen, quod diximus, videlicet non eſſe licitum in foro conſcientiæ contrahentibus etiam infra mediam partem iuſti pretij ſeſe decipere, intelligit. Caldc. in repet. d. cap. nauiganti. col. 4. verſicul. tertiò oppo. contra duos vlt. caſus de vſur. quando ipſa deceptio proficiſcitur ex dolo contrahentis, quia ſcilicet duobus dedit cauſam contractui, ſiue deceptioni, vel etiam incidit in ipſum contractum, aut deceptionem: quòd ſi deceptio ſponte, &, vt dicit, re ipſa veniat, ſine dolo contrahentis ſecus eſt. Sequitur, & dicit no. Panor. ibi. columna 5. & etiam in d. cap. in ciuitate. colum. 2. & in d. cap. cùm cauſa, colum. vl. & ibi etiam Fely. in fin. extra de teſt. & in cap. poſt prin. extrà ne cler. vel mo. & Saly. in d. auth. ad hæc. & Cor. in reper. l. ſi, paſcenda pecora. col. 1, C. de pact. & Phil. Dec. in d. c. 1. col. 8. verſic. ſed tamen aduertendum. de conſtitu. Et multùm ad hoc facit glo. in d. l. item ſi pretio. §. vlt. Nec ab hac diſtinctione multùm abeſt alia Imo. diſtinctio c. 1. de emp. & vendi. vtrum ſcilicet emptor ſciat verum pretium, & ſpontè emat: an verò ignoret, vt primo caſu nullum ſit animæ periculum, ſecundo ſecùs. Sed ſuper hac re latiſſime omnium diſtinguit Ant. Burg. in c. cùm dilecti. extrà de emptio. & vend. quem tu omnino vide.

Concluſio.

14 Sed vt tandem ad præcipuum ac principale noſtrum propoſitum reuertamur, idque ipſum concludamus, licet iura permittant viris vxores verberare, non proinde ſequitur, id honeſtum eſſe, & minimè vitioſum, per ea quæ dicta ſunt. Ex quibus ſatis reſponſum eſt ad id, quod in noſtram legem obiectum fuit. Sed & reſponderi poteſt illud Auguſtini: Qui peccat legis autoritate, &c. intelligi de lege diuina, non autem humana, vt colligitur ex verbis ſubſequentibus, & etiam annotauit Adria. Flor. in eo ipſo opere, quod nuper citauimus, in materia reſtitutionis.

Mulieres malæ.

15 SED CONFESTIM inſurgit iterum Euripidis imitator quiſpiam *μισογύνης*, id eſt, mulierum oſor, illud quoque in noſtram legem petulanter obiiciens: Cùm omnes homines natura admodum procliues in vitia finxerit (vt affatim alibi ſcripſimus) tum præſertim mulieres, quæ in mala omnia feruntur præcipites, adeò vt vllam vix bonam reperias. Accurſ. noſter. in l. ex his. ff. de legi. ex eo quod inibi ſcribit Iuriſconſult. legem fieri non debere ex his, quæ rarò accidunt, facetè admodum ſubinfert, non eſſe propterea legem de bonis mulieribus faciendam, quoniam raræ ſunt. Alibi idem Accur. in lege 2. C. de his qui ve. æta. imp. dicit fœminas ob id celeriùs veniam ætatis, quàm mares impetrare, quoniam mala herba citò creſcit. Id quod etiam dicit ibi Odof. qui ſubdit, in nulla muliere eſſe animi probitatem, niſi ſanctificetur. & Hoſt. in cap. literas. extrà de deſpon. impu. vbi dicit hanc rationem Plac. eſſe. & Collec. in cap. puberes. eod. tit. & Pano. in cap. vbi non eſt, eo quoque titul. & Bald. in l. qua ætate. ff. de teſta.

16 In quam ſententiam non parum multæ ſunt Heroicorum, Comicorum, Epicorum, Citharisticorum, ſiue Lyricorum (iidem enim ſunt, teſte Iulio Polluce, qui lib. 4. cap. 9. *λυρῳδὸς*, & *κιθαρῳδὸς*, & *κιθαριστὰς* idem ſignificare dicit: & verba inde deduci *λυρίζειν, κιθαρίζειν, & βαρβιτίζειν*) Auleticorum, Dithyrambicorum, Aſmaticorum, ſiue (vt alij vocant) Aſmatographorum, Elegiographorum, Iambicorum, Hymnographorum, Anathematicorum, aliorúmque Epigrammatographorũ, Sillographorum, Mimographorum, Epithalamiographorum, Monodorum, Melicorum, Choriambicorum, Satyricorúmque atque Tragicorum, & cæterorum Poëtarum, aliorum quoque ſcriptorum ſententiæ, ex quibus aliquot ſubſtituemus. Homerus lib. 11. Odyſſeę, facit Agamemnonem hæc pronunciantem:

Ὡς οὐκ αἰνότερον καὶ κύντερον ἄλλο γυναικός. Id eſt:
Nihil fœmina grauius, nihil peius.

Cuius etiam ſententiæ meminit Dion in libello *περὶ ἀπιστίας*, id eſt, de incredulitate. Menandri Trimeter eſt, apud Græcos, vice prouerbij celebratus:

Θησαυρός ἐστι τῶν κακῶν κακὴ γυνή. Id eſt:
Theſaurus eſt malorum mala mulier.

Alter quoque,

Θάλασσα, καὶ πῦρ, καὶ γυνὴ κακὰ τρία.
Ignis, & mare, & fœmina, ſunt mala tria.

Quam ſententiã diſticho expreſſit Ioãnes Secũdus:

Quæ mala ſint hominum rebus tria maxima, ſcire
Quæris? habe paucis; fœmina, flamma, fretum.

Idem quoque Menander (vt ad eum reuertamur)

Ὅπου γυναῖκές εἰσι, πάντ' ἐκεῖ κακά.
Vbicunque mulieres ſunt, ibidem mala ſunt omnia.

Sed eſt & ille eiuſdem Trimeter,

Γυναικὸς ἐσθλῆς ἐπιτυχεῖν οὐ ῥᾴδιον. Id eſt:
Mulierem bonam conſequi non facile.

Cui affinis eſt illa Diphili ſententia apud Stobæum Sermo. 66.

Γυναῖκα ἀγαθὴν ἐπιτυχεῖν οὐ ῥᾴδιον.
In vxorem incidere bonam, non facile.

Euripides quoque in Iphigenia in Aulide ſcribit, rarò virum vxorem bonam nanciſci: malam verò non rarò. Verba ipſius hæc ſunt.

Σπάνιον δ' εὕρημ' ἀνδρὶ, τοιαύτην λαβεῖν
Δάμαρτα, φλαῦρον δ' οὐ σπάνις γυναῖκ' ἔχειν.

Cæterùm ipſe Menander, vt ad eum iterum redeamus, apud Stobæum Sermo. 70. tradit mulierem neceſſariò malam eſſe.

Ἀνάγκη γὰρ γυναῖκ' εἶναι κακόν.

Sed & idem apud Lucianum in eo libro cui *ἔρωτες* nomen indidit, ſcribit, non immerentem Prometheum pendere fixum Caucaſi de rupibus, quòd mulieres effinxerit *φῦλον μιαρὸν*, id eſt, genus ſceleſtum, nocens, impurum, ac velut dignum, quod ab omnibus ſolum relinquatur. Hinc enim dictum *μιαρὸν*, nonnulli dictitant.

17 Ex Latinis verò Poëtis Lucillius:

Heu facul eſt homini inuentu bona fœmina nuſquam.

Vbi, facul, vt annotant Grammatici, pro facile antiquè ponitur. Cui & proximum eſt illud Pacuuij:

Facul.

Haud facul fœmina inuentu bona.

Quod & L. Afranius iiſdem verbis vſurpauit in Ixione, ſi verum dicit Nonius Marcellus. Plautus autem in Aulularia inducit Eunomiam de mulieribus ita loquentem:

Optima nulla poteſt eligi: alia alia peior.

Quod & de Sardis (vt illud obiter dicam) ſcribit Tullius libro 7. Epiſtol. Familiarium ad Fabium

Gallum

Gallum in Epiſtola incip. Amores, alium ſcilicet alio nequiorem. Idem Plautus in Milite.

Quid peius muliere?

Ruſúmque in eadem fabula:

Nam bona uxor, ſi ea quidem deducta eſt vſquam gentium,
Vbi ea poſſit inueniri?

Et in Curculione:

Antiquum poëtam audiui ſcripſiſſe in Tragœdia,
— Mulieres duas peiores eſſe quàm vnam.

Quin & apud eundem in Mercatore, Lyſimachus dicit nullam mulierem bonam eſſe. Et in Truculento Phroneſium mulier ita loquitur:

Nimio mores perhibemur
Malo, quàm ſumus, ingenio. —

Laches quoque ille ſenex Terentianus in Hecyra:

In eodem omnes mihi videntur ludo docto ad malitiã.

Seneca Tragœdiographus in Hippolito:

Dux malorum fœmina, & ſcelerum artifex.

18 Cui ſuccinit Græcus Menandri Senarius, vt rurſus Græcos autores repetamus:

Γυνὴ γυναικὸς πάντοτ' οὐδὲν διαφέρει. Id eſt:
A fœmina nihil fœmina vnquam diſcrepat.

Eiuſdem, vt opinor, eſt ille verſiculus:

Οὐδὲν γυναικὸς χεῖρον, οὐδὲ τὸ καλόν. Id eſt:
Muliere nihil eſt peius, atque etiam bona.

Nam vt ſcribit Plutarchus in libro de Tranquillitate animi: Mulier quantumuis proba, mulier tamẽ eſt. Philemonis Poëtæ Comici ſententia eſt apud Stobæum Sermo. 66.

Ἀθάνατον ἐστὶ κακὸν ἀναγκαῖον γυνή. Id eſt:
Immortale eſt malum neceſſarium vxor.

Cui ſimile eſt illud Menandri apud eundem Stobæum Sermone ſequenti:

Τὸ γαμεῖν, ἐάν τις τὴν ἀλήθειαν σκοπῇ,
Κακὸν μέν ἐστιν, ἀλλ' ἀναγκαῖον κακόν.
Vxorem ducere, ſi quis veritatem conſideret,
Malum quidem eſt, ſed neceſſarium malum.

Quare autem dicatur malum neceſſarium, dicemus poſtea, num. 218. incip. quæ cùm ita ſint. Medea item in Tragœdia ſui nominis:

Ἀλλ' ἔσμεν, ἔσμεν, ἐκ ἐμῶ κακὸν
Γυναῖκες, ἔχειν χρὴ σ' ὁμοίως κακοῖς.
Sed ſumus, vt ſumus, non dicam malum
Mulieres: non oportet te ſimilem fieri malis.
Ἐπίστασαι δὲ πρὸς δὲ καὶ πεφύκαμεν
Γυναῖκες ἐς μὲν ἔσθλ' ἀμηχανώταται,
Κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται.
Scis verò præterea, nos ſumus
Mulieres ad bona conſilia ineptiſſimæ,
Malorum verò omnium artifices ſapientiſſimæ.

Et in Hecuba ſub finem:

Εἴ τις γυναῖκας τῶν πρὶν εἴρηκε κακῶς
Ἢ νῦν λέγων ἐστί τις, ἢ μέλλει λέγειν.
Ἅπαντα ταῦτα συντεμὼν ἐγὼ φράσω.
Γένος γὰρ οὔτε πόντος, οὔτε γῆ τρέφει
Τοιόνδ', ὁ δ' αἰεὶ ξυντυχὼν ἐπίσταται.

Id eſt, vt vertit Eraſmus.

De fœminis ſi dixit antehac quis malè,
Hodiéve dicit, ſiue poſt dicturus eſt,
Cuncta hæc ego compendio dicam ſemel.
Neque terra ſimile, nec fretum gignit genus,
Atque illud ipſa diſcit experientia
Semper, cui cum illis negotium incidit.

Idem facit Andromachen in fabula ſui nominis ita loquentem:

Οὐδ' εἰ γυναῖκές ἐσμεν ἄτηρον κακόν
Ἄνδρας γυναιξὶν ἐξομοιοῦσθαι φύσιν.
Neque, etſi nos mulieres ſumus inſuperabile malum,
Viros mulieribus aſſimilari natura.

Nec ille, vt non immeritò Euripides μισογύνης, id eſt, oſor mulierum fuerit vocatus à Gellio lib. 15. cap. 25. vt alibi diximus: atque etiam à Suida, Tametſi contrà Athenæus (id enim obiter dicere voluimus) eum φιλογύνην vocarit, id eſt, mulieroſum, ſiue mulierum amatorem. Porrò (vt id quoque in tranſcurſu dicam) cùm Sophocli quiſpiam dixiſſet, Euripidem mulierum eſſe oſorem, tradunt illi reſpondiſſe Sophoclem: In Tragœdiis quidem odit: quoniam in lecto vxores noſtræ non tales ſunt mulieres: quaſi diceret, Euripidem in Fabulis videri odiſſe mulieres, ſed in lecto minimè. Idque ab Hieronymo in Hiſtoricis Commentariis proditum eſt. Nonnulli autem tradunt, ipſum Euripidem à mulieribus fuiſſe diſcerptũ, cuius tamen contrariũ alij affirmãt.

19 Nec tamen propterea omnino reliquimus ipſum Euripidem, cuius ſunt & alia quoque in mulieres maledicta. Is namque apud Planudem in vita Æſopi, & iterum in lib. 1. Epigram. Græcorum, inter omnia mala principatum tribuit mulieri: *Iterũ de malitia mulierum.*

Πολλαὶ μὲν ὀργαὶ κυμάτων θαλασσίων,
Πολλαὶ δὲ ποταμῶν, καὶ πυρὸς θερμοῦ πνοαί.
Δεινὸν δὲ πενία, δεινὰ δ' ἄλλα μυρία:
Πλὴν οὐδὲν οὕτω δεινόν, ὡς γυνὴ κακή.
Furore multo ſæuit iratum mare,
Pronique fluuij & ignis acris impetus:
Inopia acerba, acerba alia quàm plurima.
Sed nil ita acerbum & noxium, vt mulier mala.

Et eandem ſententiam paucis immutatis ex Euripide quoque citat Stobæus Sermo. 71. Sed & apud eundem Euripidem in Hippolyto Coronato, eſt hæc mulierum deteſtatio.

Ὦ Ζεῦ, τί δὴ κίβδηλον ἀνθρώποις κακὸν
Γυναῖκας εἰς φῶς ἡλίου κατῴκισας? Id eſt;
O Iupiter, cur obſecro ſic.tuum hominibus malum,
Mulieres, ſub iubar Solis deduxiſti?

20 Sed & Valerius quiſpiam in quadam epiſtola ad Ruſinum, quæ inter D. Hieronymi epiſtolas comperitur: Optima (inquit) fœmina, rarior eſt Phœnice: malarum fœminarum tam copioſa ſunt examina, vt nullus ſit expers malignitatis earum. Lacon quidam apud Plutarchum, mulierem omnem malam lepidè ſignificauit. Nam cùm vxorem duxiſſet puſillam, dicebat è malis quod minimum eſſet, eligendum. Verba ipſius ſunt, τῶν κακῶν ἐκλεγόμενος, τὸ ἐλάχιστον αἱρετιστέον. Sed id Antonius Monachus, Sermo. lib. 2. cap. 34. Democrito tribuit. Cui & ſimile eſt, quod apud Plautũ in Sticho mulier Antiphonti quærenti, vtram potiùs duceret in vxorem, virginémne, an viduam, reſpõdit in hæc verba, *De eadem re.*

Quanta mea ſapientia eſt,
E' malis multis, malum quod minimum eſt, id minimum malum eſt.
Qui poteſt mulieres vitare, vitet, vt quotidie
Pridie caueat, ne faciat, quod pigeat poſtridie.

Ouidius autem Metamorph. lib. 10.

Viderat offenſus vitiis, quæ plurima menti
Fœmineæ natura dedit. —

21 Superiorum ſententias confirmat, & ille Græcorum verſiculus, *De eadem re*

Θηρῶν ἁπάντων ἀγριωτέρα κακὴ γυνή. Id eſt:
Feris omnibus immitior mulier mala. Et ille quoque.
Ἰὸς πέφυκεν ἀσπίδος κακὴ γυνή. Id eſt, ad verbum.
Venenum naturaliter eſt aſpidis mala mulier.

Nam & Diogenes ille Cynicus cõſpicatus duas fœminas clàm inter ſe conferentes ſermonem, protulit illum verſiculum è Comœdia quapiam antiqua depromptum.

Κακὸν παρ' ἐχίδνης φάρμακον δανείζεται.
Sumit venenum à vipera aſpis mutuò.

Cuius rei teſtis eſt Antonius Monachus Meliſſ. lib. 2. cap. 34. & Maximus Philoſophus, & Martyr, Locorum communium cap. 29. At Gregorius Nazianzenus in Sententiis Diſtichis, anteponit mulierum malitiam & venenum, aſpidibus & draconibus.

Δεινὸν δράκοντες, καὶ κακοῦργον ἀσπίδες,
Διπλῆ γυναικὸς ἀνθέτου ἐν θηρίοις.

Id eſt:

Mala res eſt dracones, malefica res & aſpides:
Duplex mulieris malitia inter feras.

Quam ſententiam, & ipſa deprompſiſſe videtur ex Theſauro Eccleſiaſtici, qui c. 25. anteponit malitiam mulieris, colubri, & draconis. Imò breuis (inquit) omnis malitia ſuper malitiam mulieris, id eſt, Leuis eſt quælibet alia malitia, præ malitia mulieris. Sed & inibi multa alia de mulierum ſceleribus, comperies, quæ veluti omnibus expoſita, prætermitto.

22 Salomon autem Eccleſiaſtæ 7. virum vnum de mille bonum reperiſſe ſe dicit, mulierem autem nullam. Quo etiam in loco D. Hieronymus ſcribit, fœminam eſſe omnium malorum caput. Sed & ille doctiſſimus Rabbi Dauid Kimhi in radice אנש & aliis locis ibi relatis, tradit fœminas apud Hebræos ab נשה dici, quod fragiles ſint, & ad omnia vitia procliues. Id quod nos didicimus à doctiſſimo, humaniſſimóque, atque omnibus numeris conſummatiſſimo viro Domino Iacobo Spifamio olim noſtræ Decuriæ Præſide digniſſimo, cùm ſententiam diceret in graui quapiam controuerſia. Cæterùm Diuus Hieronymus eodem in loco ſcribit, mulierem in ſacris literis iuxtà intelligentiam ſpiritalem, aut omne generaliter peccatum, & iniquitatem nominari, quæ ſub ſpecie mulieris ſedet, apud Zachariam 5. cap. ſuper plumbi talentum. Aut (inquit) diabolum προσωπικῶς mulierem accipi oportet propter effœminatas vires, & idololatriam.

23 Sed & (vt ad Græcos redeamus) Philoxenus Poëta Lyricus interrogatus, *Διὰ τί Σοφοκλῆς χρηστὰς ποιεῖ πάντη τὰς γυναῖκας, αὐτὸς δὲ φαύλας*, Id eſt, cur Sophocles introduceret mulieres bonas, & frugi, ipſe autem malas ac peruerſas: reſpondit, *ὅτι Σοφοκλῆς μὲν οἵας δεῖ εἶναι τὰς γυναῖκας λέγει, ἐγὼ δὲ οἷαι εἰσίν.* Id eſt, Sophocles quidem mulieres carmine dicit, quales eas eſſe deceret: ego autem quales verè ſunt, vt autor eſt Antonius ille Monachus, & Maximus Philoſophus, locis paulò antè citatis. Suſarion ille Megarenſis priſcæ Comœdiæ inuentor, cùm praue mulieri coniunctus eſſet, ea abeunte in pompam Dionyſiorum, theatrum ingreſſus hæc carmina iambica cecinit:

Ἀκούετε λεώς, Σουσαρίων λέγει τάδε·
Κακὸν γυναῖκες, ἀλλ' ὅμως ὦ δημόται,
Οὐκ ἔστιν οἰκεῖν οἰκίαν ἄνευ κακοῦ.
Καὶ γὰρ τὸ γῆμαι καὶ τὸ μὴ γῆμαι, κακόν.
Audite populus, Suſarion hæc dicit:
Malum ſunt mulieres. Veruntamen, ô populares,
Non eſt habitare domum ſine malo.
Nam & vxorem ducere, & non ducere, malum eſt.

Quæ & ipſa relata ſunt à Stobæo Sermo. 77. Ariſtophanes in Cerealibus ſcribit, nihil mulieribus eſſe peius ad omnia, præterquàm ipſas mulieres.

Ἀλλ' οὐ γάρ ἐστι τῆς ἀναισχύντου φύσεως γυναικῶν
Οὐδὲν κάκιον εἰς ἅπαντα, πλὴν ἄρ' αἱ γυναῖκες.

Ariſtippus mulierem quandam, ſed formoſam conſpicatus, *μικρὸν μὲν* (inquit) *καλόν, μέγα δὲ κακόν*, id eſt, Paruum quidem pulchrum, ſed magnum malum. Teſtis Antonius Monachus lib. nuper citato, Sermo. 33. Protagoras interrogatus, cur inimico filiam nuptui dediſſet, reſpondit, *οὐκ ἔχον γὰρ αὐτῷ δοῦναι χεῖρον.* id eſt, nihil illi dare poteram deterius. Autor idem Antonius eiuſdem lib. cap. 34. Nec tandem volui prætermittere non inelegans Epigramma hominis Latini, & noſtræ tempeſtatis, quo planè demonſtrat, mulieres ſemper malas eſſe:

Vxor, amice, tibi eſt ſemper mala: cùm malè tractas,
Fit peior: ſed fit peſſima, quando bene.
Sed bona ſi moriatur, erit: melior tamen, id ſi
Si faciat viua: eſt optima, ſi properè.

Vides ergo, quàm malè audiat apud antiquos ſcriptores mulierum genus. Quæ quidem, & hodiernis temporibus (vt Eraſmi verbis vtar) ſtrenue dant operam, ne ſcriptores ipſi vaniloqui fuiſſe videantur. Ex quibus multa tranſcripſit, neſcio quis Carolus Degraſſalius Carcaſſonenſis lib. 1. Regalium Franciæ, chart. 245. *Furtum ex hoc libro.*

24 Et quia forſitan non erit ſatis quibuſdam hæc dixiſſe in genere, niſi & ipſa ſpeciatim comprobemus, propter ea, quæ in ſimilibus habentur in l. ſi quis in principio teſtamenti, in verbo ſpecialiter. ff. de legat. 3. & l. 1. §. defenſionem: & ibi Bart. C. de adminiſtr. tutor. & in l. 1. C. de prædi. curi. lib. 10. in illis verbis, omnes cauſas ſigillatim, quibus ſtrangulatur, exponat. & in §. ſi verò expreſſim, & ibi Ange. in authen. de hære. & Falcid. & in clem. conſtitutionem, de elect. & gloſ. in cap. inquiſitionis, de hæret. & in clem. 1. in verbo, ſpecialiter, de iudic. & Bart. in conſil. 65. Petr. Nicol. vbi dicit, non ſufficere allegare in genere, fraudem, aut ſimulationem in contractu interueniſſe, niſi ſpecies fraudis, aut ſimulationis allegetur, & probetur. Quem ſequitur Pau. Caſt. in l. iuris gentium. §. pactorum. ff. de pact. & idem voluit Bald. in l. ab Anaſtaſio. colum. vltim. C. mand. Et quod voluit Bartol. in l. 1. ff. de vulgar. & pupil. & Bald. in rubric. C. ad legem Falcid. & quod dicimus non ſufficere, opponere contra teſtes, niſi opponatur ſpecialiter, vt eſt text. in cap. præſentium. §. teſtes. de teſti. lib. 6. & ita voluit Bartol. in l. 2. in fin. C. de teſti. & ibi etiam Bald. in 2. quæſt. vbi & omnes fermè ſequuntur, & idem Bald. in l. ſi quis teſtibus, ad fin. C. eod. titu. & Roma. conſil. 209. in caſu propoſitæ conſultationis, colum. 1. & Philip. Deciſ. in cap. denique, in 2. notat. in fin. de except. cum multis ſimilibus latè collectis per Iaſon in l. Titia textores in prin. de legat. 1. *Crimē, fraudulos ſpecialiter ſunt opponenda.*

25 Ideò vt omnibus ſatisfaciam, ad ſpecies vitiorum deſcendamus. Scriptores Eccleſiaſtici tradunt ſeptem eſſe mala capitalia, & vel uti præcipua, quibus & vniuerſa vitiorum congeries ſubiicitur. Quæ ſacræ literæ in veteri Teſtamento ſeptem gentes, in nouo ſeptem dæmonia vt Gregorius, & quidam alij exiſtimant, aliis tamen reclamantibus, vocant, vt de primo ſcribitur Deuteron. 7. cap. in princ. De ſecundo Marci, cap. 18. & Lucæ 8. in quibus locis hoc ipſum annotarunt interpretes, ſeptem autem nequitias vocauit Salomon, niſi fallor, prouerb. 26. Et de his, niſi etiam fallor, intelligit Amos Propheta, cap. 2. Super tribus ſceleribus, & ſuper quatuor non conuertam illum. Ea enim forma dicit, Tria & quatuor, qua Virgilius dicit, O térque quatérque beati: quod de numero ſeptenario intelligitur: vt videre licet ex Macrobio de Somnio Scipionis, lib. 1. cap. 6. Ea autem ſunt Superbia, Auaritia, Luxuria, (ita vocant libidinem veneream, tametſi aliud propriè ſignificat) Ira, Gula, Inuidia, Acedia (ſic enim vocanda eſt, non vt vulgò dicitur, acidia) eſt enim Græcum verbum, *ἀκηδία*, quo deſidia, pigritia, incuria ſignificatur. Quibus ſi mulieres abundè eſſe refertas oſtendero, putabo me omnibus ſatis feciſſe, vel mulierum amatoribus.

Septem mala capitalia.

Septem nequitiæ.

Acedia non acidia, pro deſidia.

26 De

Fæminæ ſuperbæ. Prouerbium.

26 De ſvperbia, quæ primum locum obtinet, multis ſupra probauimus, in ſecunda lege connubiali num. 1. quæ iterum hic repetenda non ducimus, ne plane fiat, quod Græci ex Pindaro in Nemeis hymno 7. & Ariſtophane in Ranis, & in Concionatricibus, & in Platone in Euthydemo vice prouerbij celebrent, ὁ Διὸς Κόρινθος, id eſt, Iouis Corinthus, in eos qui eadem ſæpius repetunt. Quando etiam ex alio Græcorum prouerbio apud Suidam, δὶς κράμβη θάνατος, id eſt, bis crambe mors. Ideò legimus Euripidem apud Ariſtophanem Comicorum facetiſſimum, Æſchylum inſectari, quòd bis idem dixerit, videlicet, ἥκω, & κατέρχομαι, vt etiam meminit Fauorinus apud Gellium libro 13. capit. 18. Battum quoque ineptiorem Poetam indicarũ, quòd dum ſimulachra, & ſtatuas verſibus, & hymnis celebraret, eandem ſæpiùs cantilenam recineret, indéque huiuſmodi iterationis vitium, Battologiam, nuncupatum: & verbum βαττολογεῖν, id eſt, multa, & ea quidem inania, loquor, eadémque ſæpiùs repeto: quod quidem verbum adeò fuit vulgò vſurpatum, vt D. Matthæus eo ſit vſus, capit. 6. vbi Chriſtus ita loquitur, Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε ὥσπερ οἱ ἐθνικοί. Orantes autem, ne Battologizetis, ſicuti ethnici. Et huc alludens Ouid. lib. 2. Metam. Battum quempiam eadẽ facit iterantẽ,

Æſchylus reprehenſus, quòd bis idẽ dixiſſet. Battologia. βαττολογία.

— Sub illis

Montibus, inquit, erant, & erant ſub montibus illis.

Cuius βαττολογισμὸν ridiculè imitatus Mercurius,

Et me mihi perfide prodis,

Me mihi prodis, ait.

Ouidius vitio repetitionis laborans. Repetitionis excuſatio. Prouerbium.

Quin & ipſum Ouidium eodem vitio laboraſſe contendit, probàtque Scaurus apud Senecam controuerſiarum lib. 5. in 28. controuerſ. Quo etiam loco ſcribit Seneca, ipſe, Montanum Votienum declamatorem egregium hoc vitium habuiſſe, vt ſententias ſuas repetendo corrumperet, dum non eſſet contẽtus vnam rem ſemel bene dicere. Quanquam ſcio in his noſtris commentationibus nonnulla bis à me fuiſſe conſcripta, quod non tam ex obliuione, quàm ex animi ſententia factitaui, ſcilicet, vt ſatisfacerem veteri prouerbio: Iterum ac tertiò, quod pulchrum eſt: quod Plato ſæpiùs, vt alibi diximus, vſurpauit, eo volens oſtendere, quæ pulchra, quæque egregia ſunt, bis & ter & ſæpiùs repeti poſſe, & oportere. Quando, (vt idem ſcribit lib. 6. de legibus,) non nocet bis dicere, quod bene dicitur. Et vt cecinit Horat. Quæ per ſe pulchra ſunt, ea, vel decies repetita placebunt. Diuus autem Paulus ad Philip. 3. veluti ſe excuſans, quòd eandem rem iterum ſcriberet: Eadem (inquit) vobis ſcribere me quidem non piget, vobis autem tutum. Et Vlpia. in l. 1. §. ſed, ſciendum, verſic. vitiúmque. ff. de ædil. edic. putat ædiles tollendæ dubitationis gratia, bis κατὰ τὸ αὐτὸ idem dixiſſe, ne qua ſcilicet dubitatio ſupereſſet. Id quod obiter eo hic conſilio dicere volui, vt me ab eiuſdem rei repetitione, ſi quando obtigerit, legentibus excuſarem.

Ingratitudo teterrimum vitium. Hypocriſis quoque.

27 Adde quòd inter ſuperbiæ ſpecies, ſiue, vt alij malunt appellare, filias, ſiue etiam gradus, nullæ ſint tetriores, quàm ingratitudo, & hypocriſis. Nam quod ad primam pertinet, Menandri eſt ſententia ab Auſonio traducta.

Ingrato homine terra peius nihil creat.

Vt non immeritò apud Perſas ingrati ſeueriſſimè plectãtur, vt prodit Xenophon in Pædia Cyri, lib. 1. De ſecunda illud eſt Hieronymi ad Celãtiam: Multo illa deformior eſt ſuperbia, quæ ſub quibuſdam humilitatis ſignis latet. Neſcio enim quomodo turpiora ſunt vitia, cùm virtutum ſpecie celantur. Cui concinens Tullius lib. Offic. 1. Totius (inquit) iniuſtitiæ nulla capitalior, quàm eorum, qui cùm maximè fallunt, id agunt, vt boni viri eſſe videantur. His tamen vitiis adeò fœdis, ac turpibus, fœmina ſexus natura admodum obnoxia eſt.

Fœmina ingrata. Prouerbium.

28 Ingratitudinem enim mulierum apertè oſtendit longiuſculum illud adagium a Diogeniano in prouerbiorum collectaneis cõmemoratum, μὴ ποτ' εὖ ἔρδειν γέροντας, μηδὲ γυναῖκα, μηδὲ παῖδα, μηδὲ κύνα τινὰς, μηδὲ λάλον κωπηλάτην: Id eſt, nequid beneficij colloces, neque in ſenes, neque in mulierem, neque in puerum, neque in canem cuiuſpiam, neque in garrulum remigem: ſcilicet quòd perire omnino videatur, quod in iſtos inſumitur. Quod & hinc ſatis probatur, quòd mulieres maximè impudentes ſunt, vt oſtendemus infrà, num. 178. incip. denique vt redeamus. Ingratitudinis, autem potiſſimùm impudentia comes eſt, Xenophonti lib. 2. Pædiæ Cyri, ἕπεσθαι δὲ δοκεῖ μάλιστα τῇ ἀχαριστίᾳ ἀναισχυντία.

Fœmina hypocrita.

29 Mulieres quoque natura eſſe hypocritas, fucatas, ſuorúmque vitiorum ac malorum diſſimulatrices, contráque virtutum ſimulatrices fraudulentiſſimas, palàm etiam comprobat Mimus ille non Senecæ quidem, vt vulgus exiſtimat, ſed Publij Syri, vt docti viri arbitrantur:

Apertè cùm eſt mala mulier, tum demum eſt bona.

Cui ſuffragatur illud Plauti in Trinummo de muliere loquentis:

— Nota rei mala optuma'ſt.

Ex quo & illud Ouidij lib. 1. de Arte amandi.

Vir malè diſſimulat, tectiùs illa cupit.

Hincque Ariſtophanes in Cerealibus ex Euripide, mulieres vocat, μυχοτρόπους, id eſt, tectorum ſiue abditorum morum. Hucque ſpectat illud ipſius Euripidis in Hippolyto coronato:

Μισῶ γυναῖκας ἐκ πασῶν δὲ σε πλέον,

Ἥτις πονηρὰ τὰ ἔργ' ἔχουσα, εὖ λέγεις.

Odi mulieres, te verò præcipuè,

Quæ cùm malè egeris, blandè loqueris.

Quaſi ſcilicet, aliud loquãtur, aliud faciant: & quod malè egerint, verbis adumbrare, ac veluti obuelare, atque obnubilare conentur. Quibus concinit, quod idem Euripides (vt ſuprà diximus) vocat mulieres κίβδηλον κακὸν, id eſt, fucatum malum. Et quod Socrates dicit apud Antonium Monachũ Meliſſæ lib. 2. cap. 34. ὅταν ποθεῖν σε καὶ στέργειν λέγῃ γυνὴ, φοβοῦ παρ' αὐτῆς πλέον ἢ ὅταν λέγῃ κακά. Cum te appetere atque amare ſe dicit mulier, ab ea magis tibi metuendum eſt quàm cùm maledicit. Et adſtipulatur item text. in l. 2. C. de donat. inter vir. & vxor. vocans mulierum fictas adulationes.

Superſtitio comes hypocriſis. Mulieres ſuperſtitioſæ. Ars hæc magicis dedita.

30 Et quoniam ſuperſtitio etiam proximè accedit ad hypocriſim: (vnde & Socrates apud Stobæum, Serm. 20. eam dicit morigeram eſſe ſuperbiæ, tanquam patenti, ἡ δεισιδαιμονία, καθάπερ πατρὶ, τῷ τύφῳ πείθεται) videmus quoque mulieres, inſigniter eſſe ſuperſtitioſas. Ideóque Plutarc. in lib. de Euthymia, id eſt, trãquillitate animi, inter muliebris animi ægritudines præcipuas ſuperſtitionẽ reponit. Strabo quoque Geographiæ lib. 1. huc reſpiciens: Non turbæ (ait) fœminarum philoſophiæ rationes induci poſſunt, nec ad religionem ſanctitatémque, ac fidem facilè inuitari, verùm numinum timore opus eſt. Id autem non ſine fabularum ac miraculorum figmentis agitur. Præſertim verò anus huic ſuperſtitioni ſunt deditæ: quod vel ex hoc apparet quòd Cicero pro domo ſua anilem ſuperſtitionem vocat. Vtitur etiam facit libro primo de Diuinatione, vbi hęc ſcribit: Eſt enim periculum, ne aut neglectis iis impia fraude, aut anili ſuperſtitione obligemur.

Vnde & illud eiuſdem lib. 2. eius operis, Anile ſanè & plenum ſuperſtitionis fati nomen ipſum. Seruius autem in 8. lib. Æneid. in eum locum,

Vana ſuperſtitio.

Dictam, ait, ſuperſtitionem ab aniculis, quæ multis ſuperſtites per ætatem delirant, & ſtultæ ſunt. Et hinc quoque magicis artibus ſunt ipſæ mulieres deditæ, nam & has familiares fœminarum artes appellat Apuleius lib. 9. Aſini aurei.

Fœminæ ad nouas religiones promptæ. Hieronymi locus.

31 Ex quo fonte videmus fœminas promptiores eſſe, & procliuiores ad recipiendas nouas damnataſque religiones, quæ & ipſæ ſuperſtitionum ſunt veluti germanæ ſorores. Vixque reperias hæreſim quampiam aut introductam, aut protectam, ſine fœminarum ope, & opera. De qua re ſatis erit proferre D. Hieronymi teſtimonium ad Cteſiphontem contra Pelagianos: Simon (inquit) Magus hæreſim condidit Helenæ meretricis (quam tamen D. Auguſtinus Selenen vocat, in Catalog. Hæreſeon in princ.) adiutus auxilio. Nicolaus Antiochenus omnium immunditiarum repertor, aut (vt fortè legendum eſt) reparator, choros duxit fœmineos. Marcion Romam præmiſit mulierem, quæ decipiendos ſibi animos præpararet. Apelles Philomenam ſuarum comitem habuit doctrinarum. Montanus immundi ſpiritus prædicator, multas Eccleſias per Priſcam, & Maximillam nobiles, & opulentas fœminas primùm auro corrupit, deinde hæreſi polluit, Arrhius vt orbem deciperet, ſororem principis antè decepit. Donatus per Africam vt infœlices quoſque fœtentibus pollueret aquis, Lucillæ opibus adiutus eſt. In Hiſpania Agape Elpidium, mulier virum cæcum cæca duxit in foueam, ſucceſſorémque ſui Priſcillianum habuit, Zoroaſtris Magi ſtudioſiſſimum, & ex Mago Epiſcopum, cui iuncta Galla non gente, ſed nomine, germanam huc illúcque currentem, alterius, & vicinæ hæreſeos reliquit hæredem. Hæc ille. Iſychius autem ille Gregorij Nazianzeni diſcipulus lib. 5. Comm. in Leuitic. ſcribit in ſacris literis, quæcunque cultus idolorum impenduntur, figuram mulieris inſinuaſſe. Húcque refert, quod ſcribitur Leuit. 15. de muliere, quæ patitur fluxum ſanguinis, & quod idem traditur Matth. 5. de ea muliere, quæ & ipſa fluxum ſanguinis diutiſſimè paſſa fuit, & in medicos omnem ſuam ſubſtantiam impendit. Quibus & illud addere potes, ſuperbiam matrem omnium hæreticorum dici à D. Auguſtino in eod. lib. quem edidit contra epiſt. Manichæi, quam vocant Fundamentum, cap. 6. vt minùs mirum videri debeat, ſi mulieres natura ſuperbæ facilè labantur in hæreſes.

Superbia, hæreticorũ mater.

Fœminæ ſimulatrices.

32 Sed vt redeamus ad ſimulationem, diſſimulationémque, germanas hypocriſis ſorores, cùm hæ ſpecies ſint proditionis, & inſidiarum: ſunt & mulieres in hæc facinora propenſiſſimæ. De inſidiis ſatis ſuprà diximus ad finem præcedentis legis connubialis. Proditrices autem eas peculiari epitheto *προδότιδας* vocat Ariſtophanes *ἐν Θεσμοφοριαζούσαις*, in ea ſententia, quam citabimus infra, cùm de mulierum bibacitate, & temulentia loquemur, ſcilicet num. 201. incip. quòd autem ſint.

Proditrices.

Fœminæ loquaces.

33 Sunt & inter ſuperbiæ ſpecies, Loquacitas, Curioſitas, Ambitio, Inanis gloria, Iactantia, Pertinacia, Contentio, Libertatis amor, Impatientia, quibus etiamnum mulieres addictas, mancipatáſque nemo non videt, qui vel horulam cum illis verſatus fuerit, vt iam teſtimonium non exigat. Sed ſi quis fortè deſideret de loquacitate, dicemus poſteà abũdantiſſimè in 12. Lege connubiali, num. 9. incip. quamuis ergo, & multis ſeq.

Fœminæ curioſæ.

34 Ex quo & curioſitatem mulierum ſatis probatam putabit, qui intelliget huiuimodi vitia, videlicet loquacitatem, & curioſitatem inter ſe quoque germanas eſſe, ac veluti quadam cognatione coniunctas, ſi credimus Horatio canenti,

Percunctatorem fugito: nam garrulus idem eſt.

Nam & Plutarchus in libro cui titulus eſt, de vitanda curioſitate: Eſt (inquit) curioſitas paralyſis, ac tabes, renudatióque rerum non efferendarum. Itaque id fieri, vt multa cognoſcendi ſtudium, comitetur garrulitatis vitium. Et Paulus 1. ad Timoth. 5. has in mulieribus iungit, cùm dicit verboſæ, ac curioſæ, loquentes quæ non oportet. Quem locum enarrans Chryſoſtomus, aſſerit curioſitatem impudentiæ ſingularis potiſſimum eſſe argumentum. Poſteà autem in luxuria oſtendemus mulieres eſſe admodum, ac præ maribus impudentes. Ex quo etiam illud conſentaneum eſt, eas eſſe non modicum curioſas. Cui etiam adſtipulatur, quod ipſe Plutarchus in eodem libro de curioſitate ſcribit: Adulterium eſſe curioſitatem alienæ voluptatis.

Curioſitas quid ſit.

Eua quoque.

35 Porrò huius muliebris curioſitatis exemplum memorabile nobis reliquit Dyna Iacob ac Lyæ filia, Gen. cap. 34. Sed multò memorabilius, atque perniciosius, Eua illa prima parens, quam curioſitas ipſa, vt multis placet, eò duxit, vt præceptum Dei. O. M. tranſgrederetur, Gen. 3. c. Et vt de ethnicis hiſtoriis aliquid etiam depromamus, Io Inachi Argiuorum Regis filia, cùm nimia curioſitate iuiſſet cum aliis multis fœminis ſpeculatum naues Phœnicum mercimoniis onuſtas, quinto quàm appuliſſent die, ipſa Io rapta illis fuit, & in Ægyptum delata. De quo Herodotus ſtatim circa initia lib. 1. Muſarum. Ad hanc quoque mulierum curioſitatem alludit illud Theocriti in Syracuſiis:

Io item.

Πάντα γυναῖκες ἴσαντι, καὶ ὡς Ζεὺς ἠγάγεθ' Ἥραν.

Id eſt, ad verbum:

Omnia mulieres norunt, & quomodo Iuppiter duxit Iunonem.

Ita autem vertit Eraſmus:

Nouit fœmineum genus omnia, nouit & illud,
Iunonem quo pacto duxit Iuppiter olim.

Nam hæc & ſimilia dici ſolebant in curioſos, omnia inueſtigare ſolitos. Plautus in Trinummo:

Sciunt id, quod in aurem Rex dixerit Reginæ: ſciunt, quod
Iuno fabulata ſit cum Ioue, &c.

Plutarchus autem in Numa Pompilio tradit, eum curioſitatem illam à mulieribus remouiſſe.

Fœminæ ambitioſæ.

36 Adeò autem ambitioſæ ſunt, & dominationis, imperiique cupidæ, vt nec propriis quidem liberis parcant, modò imperent. Cùm Polydectes Lycurgi frater natu grãdior, Spartanorum Rex deceſſiſſet, relicta vxore prægnante, Lycurgus illius frater, qui id ignorabat, regnare cœpit: ſed poſteaquam reſciuit, regnum declarauit eſſe pueri, ſi mas foret. At mulier clanculùm Lycurgum acceſſit, verbáque de puero perdendo, quò illi Spartæ imperanti nuberet, facit: id tamen non admiſit Lycurgus, ſed cautè ac prudenter prouidit, ne id fieret. Autor Plutarchus in Lycurgo. Vt iam quis non miretur, ſi Seuerus Cecinna apud Tacitum libro 3. pronunciauit, ambitioſum eſſe, atque poteſtatis auidum genus mulierum: quod & nos alibi retulimus. Liuius libro quarto, ſecundi belli Punici tradit, quòd cum Hiero Syracuſanus inſpectis moribus Hieron. ſui nepotis, & ſucceſſoris in regno, voluiſſet liberas Syracuſas relinquere, ne ſub dominatu puerili per ludibrium bonis artibus partum formatúmque

Lycurgus.

regnum

Digitized by Google

regnum interiret: huic conſilio ſumma ope obſiſtere filiæ, nomen regium penes puerum futurum ratæ, regimen rerum omnium penes ſe vtróſque ſuos Andromachum, & Zoilum. Plutarchus autem, illo lib. de Tranquillitate animi, ſcribit ambitionem plerunque Gynæceum mulierum irrepere.

Fœmina vana gloria ſtudioſa.

37 Et idem quoque de inani gloria dicit ipſe Plutarchus in eodem loco. Sed & de ea priuatim loquens Diuus Chryſoſtomus, Vanè (ait) glorioſum omne genus hominum eſt, vt ita dicam, maximè autem muliebre. Ibi enim loquitur de vana, & inani gloria, vt ex præcedentibus intelligi facilè poteſt. Sed & idem alibi, videlicet in Epiſt. Pauli ad Epheſi. Homilia 13. Habent (inquit) mulieres in ſe quoddam vanæ gloriæ ſtudium.

Fœmina iactabunda Prouerbium.

38 Iactantiam autem mulierum quis ignorat? cum & iam à multis ſæculis ceſſerit in prouerbium, *σαυτὴν ἐπαινεῖς, ὥσπερ Ἀστυδάμας, γυνή.* Id eſt, Teipſam laudas, perinde ac Aſtydamas, mulier. Eſt enim mulieribus peculiare ac genuinum, ſeſe impendiò atque inceſſanter laudare, iactaréque: ex quo id adagium ortum ſcribit Euſtathius interpres Homeri, cuius etiam meminit Zenodotus in Prouerbiorum collectaneis & Athenæus lib. Dipnoſophiſtarum 1. cap. 30. eodémque vltimo. Quanquam ſunt qui id aliò referant.

Fœmina pertinaces.

39 Nec minùs nota eſt mulierum pertinacia, iis potiſſimum qui vxores experti ſunt, quibus ſunt eius rei domeſtica quotidianáque propè exempla: vt non tam opus ſit Pogij hiſtoriam recenſere, de muliere, quæ cùm virum aliquando pediculoſum vocaſſet, nec quibuſcunque verberibus, vt eam contumeliam retractaret, adduci potuiſſet, quoniam quò magis cædebatur, eò vocaliùs pertinaciúſque pedicoloſum vocaret: vir tandem verberando laſſus vxorem in puteum demiſit, immerſurum ſuffocaturúmque ſe illam minitans, niſi huiuſmodi verbis abſtineret. At illa inſtantiùs perſtabat, etiam ad mentum vſque immerſa. Cuius rei indignitate motus vir, in puteum illam adúſque verticem coniecit. Verum illa cùm loqui non poſſet, aqua præpediente, manibus ſupra caput ſublatis, vnguliſque vtriuſque pollicis inuicem coniunctis, tanquam pediculos interimeret, quod verbis non poterat, ſigno geſtúque pediculos marito obiiciebat. Tanta eſt mulierum pertinacia, vt mori malint, quam ex ſententia decedere. Vt non admodum mirandum ſit, ſi Iuſtinus lib. 20. contumaces fœminarum animos eſſe ſcripſit. Quò etiam ſpectat illud Euripidis in Oedipo, apud Stobæum Ser. 71.

Contumaces animi mulierum.

Ἄλλων δὲ πάντων δυσμαχώτατον γυνή.
Aliarum porrò rerum omnium inexpugnabiliſſima
eſt mulier.

Cui conſentiens Ariſtophanes in Lyſiſtrata:

Οὐδέν ἐστι θηρίον γυναικὸς ἀμαχώτερον.
Nulla eſt fera muliere inexpugnabilior.

Id quod ad robur pertinere non poteſt: quandoquidem mulieri non tantum robur ineſt, vt viro: ſed ad pertinaciam illam mulierum verè inexpugnabilem.

Fœmina contentioſa.

40 De contentione autem mulierum, habemus Homeri teſtimonium, qui in contentionis cuiuſpiam maximæ propriam imaginem ac ſimilitudinem mulieres protulit in medium lib. 2. Iliados:

Ἀλλὰ τίη ἔριδας καὶ νείκεα νῶιν ἀνάγκη
Νεικεῖν ἀλλήλοισιν ἐναντίον, ὥστε γυναῖκας,
Αἵ τε χολωσάμεναι ἔριδος πέρι θυμοβόροιο
Νεικεῦσ' ἀλλήλῃσι μέσην ἐς ἀγυιὰν ἰοῦσαι
Πόλλ' ἐτεά τε, καὶ οὐκί. χόλος δέ τε καὶ τὰ κελεύει.

Id eſt, ad verbum:

Sed cur lites ac contentiones nobis neceſſitas
Contendere nobis contrà, ſicuti mulieres,
Quæ iratæ ira valde animi voratrice
Contendunt inuicem, mediam in viam euntes,
Multa veráque, & non. Ira autem & hæc dicere
iubet.

Nec abſimiliter Quintus Cincinnatus apud Liui. lib. 3. Sedemus (inquit) deſides domi mulierum ritu altercantes inter nos. Sed & huc referri poteſt illud Teren. in Eunuc. à nobis alio in loco citatum,

Noui ingenium mulierum,
Nolunt, vbi velis: vbi non velis, cupiunt vltrò.

41 Porrò nulla penè alia re magis gaudent mulieres, quam libertate, & vt grauiter pronuntiauit Porcius ille Cato Cenſorius apud Liuium lib. 34. Omnium rerum libertatem, imò licentiam (ſi vera dicere volumus) deſiderant. Quod & à noſtris vſurpauit Lucas Pen. in l. 1. col. 1. in fin. C. de mulie. & in quo loco. lib. 10. Sed & D. Chryſoſtomus in 3. lib. de Sacerdotio, aſſerit viduas tum paupertatis, tum ætatis, tum ſexus nomine immodicam ſibi libertatem vſurpare.

Fœmina libertatis cupida.

42 Impatientiſſimas quoque omnium rerum eſſe fœminas vel ſuapte natura, docet Seruius Honoratus, qui interpretans illud Virgilij, lib. 9. Æneid.

Fœmina impatientiſſima.

Euolat infelix, & fœmineo vlulatu
Sciſſa comam muros amens, atque agmina curſu
Prima petit. —

Exponit illud fœmineo, id eſt, impatienti; in id quoque referens illud eiuſdem Virgilij libro 11. Æneid.

Fœmineo prædæ, & ſpoliorum ardebat amore.

43 Quod ad Auaritiam verò, quæ in ſecundum locum adſciſcitur, pertinet, nemo vnquam non exploratiſſimum habuit, huic malo mulieres eſſe, veluti ſexus vitio, deditiſſimas. Mulierum genus, ait Cicero lib. 1. de Inuentione, auarum. Accurſius autem amariſſimum dicit, quaſi non ſatis eſſet dicere auarum, idque non ſemel, ſed ſæpius, videlicet in l. Neſennius, in verbo, ex contrario. ff de neg. geſt. & in l. ſed ſi ego. in glo. vlt. ff. ad S.C. Vellei. & in glo. vlt. C. eod. tit. & in l. quæ dotis, in gl. 1. in princ. & ibi Bar. in e. oppo. ff. ſol. matr. & in l. 2. in verbo, ætatis. C. de his qui ven. æta. imp. & in l. ſi à ſponſo. C. de don. ante nup. vbi Cyn. ſolus omnium reclamat. Bald. verò cum glo. ſentiens, dicit vice miraculi haberi, cum mulier donat. Et ipſum Accurſium ſecutus Bart. conſi. 124. punctus quæſtionis talis eſt, Domina P. & conſ. 127. quidam fratres, ante fin. & in diſput. incip. mulier habens amplum matrimonium, col. 2. verſ. quintò probo. & Bald. aut, quod magis puto, alius inter conſ. illius conſil. 366. ad euidentiam, col. 2. lib. 2. & ipſe Bald. conſil. 263. factum ſic proponitur, Domina Bartholina. col. vlt. lib. 3. Pet. Anch. in c. indemnitatibus, in princ. in 4. no. de elect. lib. 6. & conſil. 339. pro maiori intelligentia. col. 3. verſic. 3. quia ſimile eſt, & conſil. 434. ex narratis, col. 2. Rom. in l. vlt. col. 10. verſi. nec obſtat. l. Titia. C. de pact. & conſ. 102. ſuper eo quod primò quæritur, ad fin. Paul. Caſt. conſi. 385. ſiue dicamus, col. 2. lib. 1. & conſil. 377. ad primum videtur dicendum, colum. vlt. lib. 2. & Fulg. conſil. 79. quidam nomine Britinus, col. vlt. & inter conſ. Franc. Cor. ſenioris, conſ. 34. tenor conſuetudinis, lib. 4. Alex. conſ. 42. ſuper præmiſſa. col. 1. lib. 1. Corn. conſ. 282. circa primum, col. 4. in litera o, lib. 1. & conſ. 139. ad euidentiam, col. penult. lib. 4. Bened. Cap. conſil. 81. punctus domina Bleſia. colum. vlti. Socin. conſ. 214. in cauſa Onofrij. col. vlt. lib. 2. & conſil. 75. difficultatem, col. 3. lib. 3. & conſ. 28. in cauſa vertente, colum. 7.

Fœmina auaritia deditiſſima.

Mulierē donare, vice miraculi eſt.

verſi.ſecunda præſumptione, lib.4. vbi & hoc dicit, monſtroſum eſſe, mulierem velle donare,& Cardin. Alexand. in §. fœmina. titu. per quos fiat inuest. & Doctor.vbique.

De eadem re. 44 Quibus ſuccinit text.in d.l.ſed ſi ego, in fin. & in d.l.ſi a ſponſo. vbi ſcribitur, rarò accidere, vt mulier donet.& in l. ſi ſtipulata. ff. de don. inter vir. & vxo. vbi item traditur, contra ſexus naturam eſſe, vt mulier largiatur, & in §.quoniam, & ibi gloſ. in verbo, maximè, in auth. de nup. Et quod ab Anton. proditum eſt conſi.45. domina Otabilis, colum. 1. liberalitatem repugnare naturæ mulierum, eáſque præſumi ſeductas atque circumuentas, ſi quicquam largiantur, quod & ſequitur Socin. conſil.10. in facto præſupponitur. col.4. verſ. confirmatur, lib.3. Et Fran.Purp. in l.cùm quid. colum.18.verſi.ſecundò limitetis.ff.ſi certum peta. Licèt (ait) multæ ſint coniecturæ donationis, illic à Bar. & aliis deſcriptæ, tamen non procedunt in muliere, quæ ſuapte natura auara eſt, nec facile donat.quæ præſumptio tollit alias coniecturas, per l.diuos. ff. de in integ. reſt. & idem ante eum voluit, Barb. conſil. 16. clementiſſimi, col.vlt.lib.1.& Stepha.Bertr. conſi.141. Chriſti,&c.viſo caſu. in r. dubio.lib.1. Et hac fortaſſis ratione ſancitum eſt noſtris legibus, ſatius eſſe magiſtratus Romanos in ſuas prouincias proficiſci ſine vxoribus. l. obſeruare.§.proficiſci.ff.de offic. proconſ. ne videlicet vxores ipſæ ſua immodica rapacitate,& auaritia prouinciales diſpolient. Cuius tamen rei originem ſi quis ſcire deſideret, legat Cornelium Tacitum lib.3.

Cur Rom. magiſtratus in ſuas prouincias ſine vxorib. proficiſci iubentur.

45 Non hinc abhorret, quod apud Platonem lib. 5.de Republica monet Socrates, ne victores mortuos ſpolient, præter arma. Nam cogitationis (inquit) auaræ, muliebris, ac vilis eſſe videtur, cadauer expoliare. Ex quo & illud Virgilij ſuprà à nobis relatum lib.11.Æneid.

Fœmineo prædæ,& ſpoliorum ardebat amore.

Ariſtoteles quoque Stagiritanus, qui arcana naturæ reſerauit, éxque eius promptuariis rerum cauſas deprompſit, ſcribit, auaritiam in ſenibus, ſexúque fœmineo peculiariter, & domeſticè debacchari, & inualeſcere, eiúſque rei rationem reddit. Sed & Seneca lib.4. Declamationum, Muliebrium (ait) vitiorum fundamentum auaritia eſt. Diuus quoque Baſilius in diuites auaros, ſermone 2. Nullus (inquit) concupiſcentiæ muliebri ſatis theſaurus, non ſi fluminibus fluxerit. Alter Diuus Auguſtinus de Sermone Domini in monte, tradit, fœminas viris pecuniarum eſſe auidiores.

De eadem re. 46 Donatus doctiſſimus Terentij interpres, illud ipſius Terentij in Eunucho, Accede ad ignem hunc, ad auaritiam mulierum, præſertim meretricum, refert, quæ auidæ ſunt, & auaræ, vt ignis alimentorum. Et quanquam ſcio, ignem non ineptè ad auaritiam referri poſſe, cùm & is veluti peculiari epitheto Auarus dicatur à Propertio, lib.2. Elegia 19.

Et quæcunque erat in numero Romana puella
Occidit: has omnes ignis auarus habet.

Et Auidus, Ouidio lib.2.Metamor.

Sancius hirſutis auidum de crinibus ignem
Excutit.—

Iterúmque in epiſtola Phædræ ad Hippolytum:

Adſit,& vt noſtras auido fouet igne medullas,
Figat ſic animos in mea vota tuos.

Tamen non mihi perſuadere poſſum, Terentium ad auaritiam reſpexiſſe, ſed ad libidinem, cùm mox verbis illis, Accede ad ignem hunc, ea ſubiiciat, Iam caleſces plus ſatis. Sed vt redeamus, Artemidorus Daldianus de Somniorum interpretatione, lib.4. cap.5. tradit fœminas, vti ornatus ita & diuitiarum eſſe admodum ſtudioſas: vt & nos alibi diximus. Nec in ea re deſunt recentiorum ſcriptorum teſtimonia. Mantuanus enim Ecloga 4. mores mulierum graphicè deſcribens ita habet:

Improba, auara, rapax.—

Fauſtus quoque Foroliuienſis in lib. Elegiarum,

Fœmina ſi neſcis, ſolos petit improba nummos,
Fœmina per cunctum ſurgit auara nefas.

47 Hinc fit, vt inter cæteras auaritiæ filias D. Gregorius, & qui eum ſequuntur recentiores Theologi, fraudem, fallaciam, perfidiam, periurium reponunt. addit Iſidorus & mendacium. Ideo mulieres, quas huiuſmodi filiarum parenti auaritiæ obnoxias eſſe iam liquet, ipſas quoque filias, ne à matre deſciuiſſe videantur, miro complectuntur amore, ac ne harum quidem vnguem ab eis diſcedũt. Nam, vt de primis priùs loquamur, Quis neſcit fœminas dolos, decipulas, fraudes, fallacias ſuo veluti iure ſibi vendicare? Quas ideò Apuleius lib. 9. Meram, appellat familiares fœminarum artes. Refert Ioſephus in lib. Antiquitatum 5. cap. 17. cùm Sanſonis vxor Philiſthæis reſeraſſet ænigma illud de Leone & apum mellificatione, quod illis Sanſon propoſuerat interpretandum, exclamaſſe Sanſonem, Nihil eſt doloſius fœmina. Propertius libro ſecundo, ad amicam, ita in hanc ſententiam ſcribit:

Mulieres fraudulentæ, fallaces, doloſæ.

Sed vobis facile eſt verba,& componere fraudes,
Hoc vnum didicit fœmina ſemper opus.

Et Ouidius lib.2.de Remedio amoris:

At tu nec voces (quid enim fallacius illis?)
Crede, nec æternos pondus habere Deos.

Plautus in Milite, inter mores mulierum perfidiam reponit, & fraudulentiam. Seneca quoque in Agamemnone:

Tecum ipſa nunc euolue fœmineos dolos.

Et in Octauia:

Mulier, dedit natura cui pronum malo
Animum, ad nocendum pectus inſtruxit dolis.

Et in Hippolyto:

Inſtruitur omnis fraude fœminea dolor.

Quam ſententiam citat è noſtris Barb: in rep. l.cùm acutiſſimi.col.52.verſic, in pondera. C.de fideicom. & conſi. 54. illud afferam in medium, col. 9. verſi. venio nunc ad vxorem. lib. 1, & iterum conſil.8. illud afferam in medium, colum.5.lib.4.& inter conſ. Franc. Cur. ſenioris, conſil.67. ſapienter optimus. colum.4.

48 Alter Poëta, ſed Græcus, Euripides in Danae, apud Stobæum Ser.71. De eadem re.

Ἦν γάρ τις αἶνος, ὡς γυναιξὶ μὲν τέχναι
Μέλουσι, λόγχῃ δ᾽ ἄνδρες εὐστοχώτεροι.
Εἰ γὰρ δόλοισιν ἦν τὸ νικητήριον,
Ἡμεῖς ἂν ἀνδρῶν εἴχομεν τυραννίδα.

Sic enim dici ſolet, mulieribus artes
Curæ eſſe, viros autem iaculandi peritiores.
Nam ſi dolis victoriam nanciſci liceret,
Nos ſanè viris imperaremus.

Et in Andromache,

Πολλὰς ἂν εὕροις μηχανάς, γυνὴ γὰρ εἶ.

Multas inuenire queas fraudes, mulier enim es.

Idem in Hippolyto ita facit loquentem mulierem quampiam:

Ἦ τἄρ᾽ ἂν ὀψέ γ᾽ ἄνδρες ἐξεύροιεν ἄν,
Εἰ μὴ γυναῖκες μηχανὰς εὑρήσομεν.

Profectò vtique viri ſerò inuenirent,
Niſi mulieres fraudes inueniremus.

Et in Iphigenia in Tauris:

Δειναὶ γὰρ αἱ γυναῖκες εὑρίσκειν τέχνας.

Ingenioſæ enim mulieres ad inueniendum fraudes.

Alter

Alter Poëta Græcus Ariſtophanes, in Comœdia, cui titulus eſt, ἐκκλησιάζουσαι, id eſt, Concionantes, de ipſis fœminis loquens;

Αὐταὶ γάρ εἰσιν ἐξαπατᾶν εἰθισμέναι.

Ipſæ enim ſunt decipere conſuetæ.

49 Aeſchines Socraticus, Poëta Satyricus, Ionicas omnes fœminas vocabat ἀλώπεκας, id eſt, vulpinas, ſiue fraudulentas, vt vulpes. Codrus & Orator, & Poëta Latinus inter recentiores feſtiuiſſimus, hoc nobis epigramma reliquit:

Sydera non tot habet cœlum, nec flumina piſces,
Quot ſcelerata gerit fœmina mente dolos.

Et alter eiuſdem temporis Poëta, Fauſtus in diſtichis:

Cuncta ſub aſtrigero regnantia crimina cœlo
Nutrit in æternos fœmina nata dolos.

Ex rerum autem naturæ ſcriptoribus, Auicenna in ipſo ſtatim ingreſſu libri noni de Animalibus, cap. 1. & ex eius autoritate Albertus Magnus, lib. eiuſdem tit. 8. cap. 1. reſcripſerunt fœminas eſſe fraudulentas, fraudiſque capaces magis, quàm maſculos. Salomon autem Prouerb. 5. Ne intenderis (ait) fallaciæ mulieris.

Mulieribus nõ fidendum.

50 Propterea non abs re ſcribit Heſiodus in eo opere, cui eſt titulus, Opera & dies:

Ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ' ὅγε φηλήτῃσιν.

Id eſt,

Qui mulieri confidit, confidit & is deceptoribus.

Ideo & Euripides in Supplicibus:

—Πιστεύειν δὲ χρὴ
Γυναικὶ μηδὲν, ὅστις εὖ φρονεῖ βροτῶν.
—Credere autem debet
Mulieri nunquam, quiſquis bene ſapit mortalium.

Alibi enim ipſe Heſiodus ſcribit, Frondibus hærere, qui confidit mulieri. Tibullus quoque Elegiacorum Poetarum facile princeps:

At crudele genus, nec fidum fœmina nomen.

Hinc Græcus eſt Menandri verſiculus:

Ἐν γὰρ γυναικὶ πίστιν οὐκ ἔστιν ἰδεῖν.

Id eſt,

In fœminis fidem videre non eſt.

Et alter eiuſdem,

Ἔργον γυναικὸς ἐν λόγῳ πίστιν λαβεῖν.
Difficile, mulieris ex ſermone fidem accipere.

Sed & ille:

Γυναικὶ μὴ πίστευε τὸν σαυτοῦ βίον.
Mulieri ne credas tuam ipſius vitam.

Cui accedit illud Eccleſiaſtici 33.

Mulieri ne des poteſtatem ſuper te in vita tua.

Alius quoque ipſius Menandri,

Ὡς ἔστ' ἄπιστον ἡ γυναικείη φύσις. Id eſt,
Quàm eſt infida muliebris natura!

Ille autem apud Diogenianum:

Γυναικὶ μὴ πίστευε, μηδ' ἂν ἀποθάνῃ.
Ne fidem habeas nec emorienti fœminæ.

Et Pylades apud Euripidem in Oreſte:

Σίγα νῦν, ὡς γυναιξὶ πιστὸν οὐ βραχύ.

Id eſt, ad verbum:

Tace modo, nam mulieribus fido parum.

Et idem autor in Iphigenia Tauris:

Ὁρᾶτ', ἄπιστον ὡς γυναικεῖον γένος.
Videte, vt perfidum muliebre genus.

Ioſephus item lib. Antiquitatum 17. cap. vlt. refert, Alexandrum Herodis filium iam defunctum Glaphyræ vxoris ſuæ in ſomnis apparuiſſe, illíque huiuſmodi prouerbium obieciſſe, Fidem mulieribus non habendam. Sed & apud Saxonem cognomento Grammaticum lib. 7. hiſtoriæ Danicæ, Signe fœmina dubitat, an vllus ſit apud fœminam fidei locus. Ait enim:

Prouerbium.

Nullum puto votum futurum certius,
Si quid fœmineæ vox fidei gerit.

Dolus, an in mulieribus præſumatur, & quomodo.

51 Itaque neſcio, an verum dixerit Accurſius in l. vbi. ff. de eden. quòd dolus non præſumitur, ſed ne lata quidem culpa in muliere, quam gloſ. tamen ſequuntur omnes Doct. ibi. & Bal. in l. vlt. in prin. in 3. q. C. de iure delib. & in l. precibus, col. 5. verſ. quid ergo ſi petiit. C. de impub. & aliis ſubſt. vbi per eam dicit, quòd in muliere non præſumitur dolus, ſed potiùs bona fides: quia naturalis ratio, & ſexus imbecillitas hanc opinionem, ſiue coniecturam inducit, & idem Bald. in l. quicunque, col. 4. verſ. & in ſumma. C. de ſer. fugi. vbi per eam dicit, quòd ſi ſtatutum punit dolum præſumptum, mitiùs agitur cum fœmina. Dicit tamen, quòd ſi ſtatutum punit abuſionem, punitur ſicut maſculus: quia in fœmina ſemper eſt abuſio maior. Et rurſus idem Bal. in l. omnia. §. item ſolent. ff. de off. præfecti vrb. in 1. lect. & in cap. cùm contingat. in 9. membro, extrà de iureiur. & Fran. Aret. in l. quòd vxor. circa medium. ff. de acquirend. poſſ. Phil. Decius conſ. 203, vt vera reſolutio. col. 2. Cui concinit & quod dicit idem Bald. in rubr. C. de rerum permu. ſimplicitatem præſumi in muliere: & in l. cùm allegas, col. 2. verſ. ſed hîc dubitatur. C. de vſur. quòd in mulieribus non præſumitur fraudis conſilium, per gloſ. ibi quæ illud dicit de ignorantibus ius. Ex quo potes intelligere, hoc tantùm procedere, cùm quæritur, an quicquam ſit factum in fraudem legum. Nam cùm mulier leges ignoret, non poteſt videri feciſſe in fraudem earum, niſi alia ſuadeant. In cæteris verò crediderim plus fraudis, dolive ineſſe mulieribus, quàm maſculis, vt ex iis conſtat, quæ diximus. Et huic noſtræ ſententiæ ſuccinit Statius, qui dolos fœmineos peculiari epitheto appellat libro primo Achilleidos:

Quò rapis ingentem magni Chironis alumnum
Fœmineis, Nereï, dolis?

Mulieres mendaces.

52 Nec minùs perſpicuum eſt, quod de mendacio, & periurio diximus. Ariſtoteles teſtis eſt, & eius ſimia Auicenna, vterque lib. 9. Animalium, cap. 1. & Albertus lib. 8. de Animalibus, cap. item 1. mulieres ſuapte natura eſſe mendaces, multò magis, quàm viros. Et hoc quoque è noſtris affirmat Barb. in d. conſ. 54. col. 11. verſ. capio nunc non mulierem, lib. 1. dicitque ex hoc, quòd id quod diximus, ſtandum eſſe dicto boni viri, vt voluit glo. in l. Titio fundus. ff. de conditio. & demonſtra. & alia quæ allegat, intelligendum eſt, certè in viris, non etiam in fœminis. Quibus etiam concinit, quod ſcribit Ouidius lib. Eleg. 2. inuitans amicam, vt ad rura ſua veniat:

Verba puellarum foliis leuiora caducis,
Irritáque, vt viſum eſt, ventus & aura ferunt.

Ideo Euripides in Hippolyto:

Θησεῦ, παραινῶ καὶ τὸ λῷστον ὑμνῶ·
Γυναικὶ πείθου μηδὲ τἀληθῆ κλύων.

Id eſt, ex verſione Conradi Geſneri:

Conſilium tibi, Theſeu, optimum do,
Mulieri ne credas, quamuis vera audiens.

Et Menander:

Οὐ πάνυ εἴωθ' ἀληθὲς οὐδὲν λέγειν γυνή.
Non admodum ſolet quicquam veri dicere mulier.

De eadem re.

53 Quam rem quoque comprobat Ægyptiaca fabula. Mulier quæpiam cum filio iuxta Nili ripam ambulabat: ei crocodilus filium abſtulit, redditurum ſe dicens, ſi verùm mulier diceret (ſunt enim fermè mulieres vanidicæ, & mendaciloquæ) tum illa negauit fore, vt verum diceret: atque ob id æquum aiebat reddi, cum vera dixiſſet. Authores

Lucianus

Lucianus in Dialogo, cui titulum fecit, Vitarum venditiones, & Doxapater Aphthonij Græcus enarrator. Idque nonnihil attigit Quintil. lib. 1. c. 15. cùm de crocodilite loquitur. Antonius Codrus Vrſeus, quem nuper citauimus, in eo ſermone, quem de mendaci hominum vita lepidiſſimè, vt cætera conſcripſit, vt mulieres etiam ruſticas mendaces eſſe comprobaret, hiſtoriam narrat ſanè tam ridiculam, vt vel Heraclitum ridere compellat. Eam ſi quis ſcire cupiat, locum habet iam notum.

Mulieres iuriſiurandi contemptrices.

54 De periurio autem ſatis conſtat ex eo, quod Sceledrus Plautinus, cùm Philocomaſium mulier, quod iurauerat, facere recuſaſſet (ait) Muliebri feciſti fide. Et apud eundem Amphitryo:

Mulier es, audacter iuras.

Et quod ſcribit Propertius lib. 2.

Hoc perdit miſeras, hoc perdidit ante puellas
Quicquid iurarunt, ventus & vnda rapit.

In hanc ſententiam Græcorum eſt Senarius,

Τὸν δὲ γυναικὸς ὅρκον εἰς οἶνον γράφω,

Id eſt:

Mulieris iuſiurandum in vino ſcribo.

Quem ita quoque extulit Xenarchus in Pentathlo apud Athenæum lib. 10.

Ὅρκον δ' ἐγὼ γυναικὸς εἰς οἶνον γράφω.

Antiqui enim res prorſus irritas, futiles, euanidas in vino & aqua ſcriptas, ſcribendáſve dicebant: quod planè inſinuat ille Senarius:

Ἀνδρῶν δὲ φαύλων ὅρκον εἰς ὕδωρ γράφε.

Id eſt:

Hominum improborum inſcribe iuramentum aquæ.

Et illud Catulli,

Mulier cupido quod dicit amanti,
In vento & rapida ſcribere oportet aqua.

Huius autem moris, natura inſiti fœminis, planè conſcia lena Ouidiana ita puellam monet, libro primo Amorum, Eleg. 8.

Nec ſi quem falles, tu periurare timeto.

Idem Naſo lib. 3. eiuſdem operis:

Scilicet æterni falſum iurare puellis
Dij quoque concedunt. —

Prouerbium.

Eſt & apud Græcos prouerbialis verſus, quo ſignificatur, nihil eſſe ſtultius mulierum iuramento:

Γυναικὸς ὀμνυούσης, γελᾷ οὐρανός.

Id eſt:

Muliere iurante, ridet cœlum,

Mulieribus iuſiurandum non eſſe exigendum.

55 Nec id muliebre vitium latuit Imperatorem noſtrum, in auth. de nupt. §. quæ verò nunc ſequitur, vbi dicit, quòd in mulieribus omnino periurium ſit promptum. Ideóque illic Iuliam Miſcellam legem abrogat, quæ à mulieribus quoddam iuramentum in eo caſu exigebat. Sed & in eandem rem eſt tex. in authen. vt ſine prohibit. mat. §. quia verò multam. vbi, quoniam compertum habebat Imperator, mulieres penè toties peierare, quoties interiurando quicquam aſſerunt, aut pollicentur, ideò, vt periurij tollatur occaſio, aliam quandam veterem conſtitutionem abrogat, quæ & à mulieribus quoque iuſiurandum exigebat. Idque optimo iure: quia cùm eſt veriſimilis præſumptio, aliquem peieraturum, nunquam eſt ei deferendum iuramentum etiam oneris, vt eſt text. no. in cap. clericos. extrà de cohab. cleri. ſecundùm Pan. in c. quæſtioni, & ibi etiam Phil. Franc. in fi. extrà de appel.

Mulieres in pleriſque caſibus nõ ſunt teſtes idoneæ. Vt in teſtamentis.

56 Itaque cùm mulieres ſint eiuſmodi, nullàque res magis repugnet fidei, quàm mendacium, dolus, periurium, & cætera id genus: ideo noſtri Iuriſconſulti (ſiue iura Cæſarea reſpicias, ſiue Pontificia) non ſatis confiſi de mulierum fide, minùs eis credi voluerunt, quàm maribus. Nam quamuis iſtis ſemper credatur, & quidem plenè, niſi aliud ſit quippiam, quod eorum fidem aut minuat, aut etiam tollat: fœminis tamen plerunque omnino non creditur, ob id duntaxat, quòd ſunt fœminæ. Id quod videre licet ex eo primùm, quòd in teſtamento non admittuntur in teſtes, l. qui teſtamento, §. mulier. ff. de teſta. & Inſt. eod. tit. §. teſtes, vbi Accurſius dicit huiuſce rei rationem depromi ex l. vlt. C. de fideicommiſſ. Nempe propter ſuſpicionem falſitatis, quaſi minus ſit fidei in fœmina, quàm in viro: vt etiam annotat ex ea glo. Card. Alex. in c. 1. §. & quia. col. 11. verſi. & pro hoc facit. titu. de his, qui feud. dare poſſ. Et vt ſcribit Antiphon apud Stobæum Sermon. 15.

Ὁ δεξιὸς τὸν ὅρκον τοῦ πονηροῦ, μαίνεται.
Τἀναντίον γὰρ νῦν ποιοῦσιν οἱ θεοί.
Ἐὰν ἐπιορκήσῃ τις, αὐτὸς ἐκθέως
Ὁ δὲ τὸν ὅρκον, ἐξ ἔτ' ἐμβρόντητος,
Οἴχεται δικαίως, ὅτι πεπίστευκέ τινι.

Qui exegit iuſiurandum à ſcelerato, inſanit.
E diuerſo enim nunc faciunt Dij
Nam ſi peierauit quis, ipſe confeſtim
Qui exegit iuſiurandum, fit attonitus.
Nimirum iuſtè, quoniam credidit peruerſo.

57 Idque etiam obtinet de Iure Canonico, vt latè per Ale. conſ. 70. viſo conſilio, col. 5. verſ. venio ad illud lib. 2. & iterum conſil. 84. viſo themate. col. 2. eod. lib. 2. & quos mox ſubiiciemus. Nam ſunt plurimi, qui dicunt id procedere etiam in legatis ad pias cauſas, & in his Spec. tit. de teſta. §. 1. verſ. item quòd eſt mulier. iuncto verſ. ſeq. & Collec. in cap. cùm eſſes. de teſta. Fed. Senen. conſil. 217. factum eſt tale, quidam nomine P. in fin. & Ro. qui vnum hunc citat, in rep. auth. ſimiliter. in 16. ſpeciali vltimarum voluntatum. C. ad leg. Falc. per text. in cap. relatum. ibi, teſtibus legitimis. extrà de teſta. & alijs quibuſdam rationibus. Benedic. Cap. conſ. 75. punctus, Iacobus. col. 7. verſ. ad idem. lib. 3. Barb. in d. c. relatum. & conſ. 58. clementiſſimi. col. antep. lib. 1. & conſil. 38. difficile eſt. col. 8. lib. 3. & Soc. qui tamen dubitat, conſ. 92. in cauſa domini Antonij, col. 2. verſ. quinimo diſputatur, lib. 3. Quam opin. confirmat, quod tradit Bald. conſ. 264. ad euidentiam. in fin. lib. 5. quòd licet in teſtamentis ſufficiant duo teſtes, debent tamen eſſe omni exceptione maiores, ac ne leui quidem macula aſperſi. At mulieres non eſſe huiuſmodi, tenent nonnulli, quos videbis infrà nu. 73. incip. non temerè.

Etiam de iure Canonico. At non in legatis quodam ad pias cauſas.

58 Sunt tamen & alij, qui contrarium tenuerunt, ſcilicet mulieres eſſe teſtes idoneas in hiſce teſtamentis ad pias cauſas, & ij quidem maiore numero, ne autoritate dicam, videlicet Bal. in l. 1. ante fin. in lect. & iterum in repe. col. 14. verſ. oſtenſo de principalibus perſonis. C. de ſacro. eccle. & conſil. 196. licet regulariter. lib. 5. & conſ. 230. teſtamentum, eod. lib. 5. vbi tamen dicit, id eſſe dubium. Ang. conſi. 233. in cauſa prædicta, col. 1. Pet. Anch. id d. c. cùm eſſes. in 4 no. & ibi etiam Pan. col. 1. & iterum vlt. de teſta. Idem Pan. in d. c. relatum. col. 1. extrà eod. tit. Pet. Belluga. in Speculo principum. rub. 17. verſ. videamus. col. pe. vbi tamen notat. Paul. Caſtr. conſ. 327. dubium facit. lib. 1. & conſil. 456. viſis & examinatis. eod. lib. 1. Alex. conſi. 177. viſo themate. col. 2. verſ. & licet dominus. lib. 2. & conſ. 105. viſo ac diligenter. col. 4. verſic. ſecundò reſpondeo. lib. 4. & conſ. 102. ſuper primo. col. 2. verſ. circa ſecundum. lib. 7. Cor. conſ. 261. in hac conſultatione col. 1. lib. 1. & conſ. 168. in præſenti, col. 3. lib. 3. & conſi. 215. videtur prima facie. col. 3. verſ. nec obſtat, ſi dicatur. eod. lib. 2. & Soc. ſi is eſt, ſibi contrarius. in tract. fallentiarum,

Qui contrarium tenent.

lentiarum, reg.330.in 36.priuilegio. Lanfran.Oria. in rep.c.quoniam cõtra falſam.in verbo, teſtes verſ. & primò quæritur. ibi, inter liberos, & ibi quoque Fel.& Philip. Dec.extrà, de probat. Calca. conſ.13. pro parte negatiua. col.3.verſi.vndecimò quia mulier. Iaſon in l. hac conſultiſſima. in princ.col. vlt. C.de teſta. Fely. in cap. quoniam. quod eſt 3. col.3. verſic. quid autem in teſtamento. & ibi etiam Philippus Dec.col.2. verſi. retenta communi. de teſtib. & idem Phil.Dec.in d.l. fœminæ.char.4. in patuis, verſ.ſimiliter.ff.de reg.iur.

Mulieres teſtes idonea in teſtamentis inter liberos.

59 Illud autem inter omnes conuenit, mulieres ipſas eſſe teſtes idoneas in teſtamentis inter liberos, vt placuiſſe video gl.in §. & quod ſæpe. in auth. de trien. & ſemiſ. & in l.vlt. C. famil. erciſ. & in auth. quod ſine. & ibi Bald. qui eius rei rationem reddit. C.de teſtamen. & Bar. & alij in d.l. hac conſultiſſima.§.ex imperfecto. C.de teſt. Imo.in d.l. qui teſtamento. §. mulier.ff. eod. tit. & in d. cap. cùm eſſes, col. 6. verſ. extra gloſſ. quærit.extrà eod. tit. Franc. Aret. & Felyn. qui alios concordantes affert in dict. quoniam, quod eſt 3.extrà de teſtibus, vt ibi videre poteris, ne fruſtrà tempus teram in re non controuerſa.

Qui contrarium tenent.

60 Sed nec in codicillis, nedum in teſtamentis, mulier eſt teſtis idonea, ſi credere volumus Philipp. Dec. id ipſum audenter atque intrepidè tenenti, contra omnes vbique ſcribentes in d. l. fœminæ. char. 4. verſic. decimoquartò. ff. de reg. iur. atque iterum in d.cap. quoniam. col. 2. verſic. tertiò reſtringitur. de teſtibus. aduerſantibus (quod iam diximus) omnibus ſcribentibus, vt videre licet ex gl. & omnibus in d. l. qui teſtamento. §. mulier. ff. de teſta.& in d.l.vlt. C.de codicil. & Bald. conſ.1. licet mulieres.lib.5.

An in criminalibus, de iure Cano.

61 Neque in criminalibus, de Iure Canonico, per c.forus, & ibi expreſsè gl. & Pan. de ver. ſig. & in c.mulierem.33.q.6.vbi eſt glo. no.quod teſtimonium mulieris, & infamis in criminalibus comparantur. & gl. in c.ex eod.15.q.3.& gl. & doct. in d. c.quoniam, de teſt.gl.in c.tam literis. in verbo, fœmina.eod.tit. Hoſt. in ſumma, de teſti. §.quis teſtis eſſe poſſit. Spec. tit.de procur. §.1. verſ.7. in criminali teſtificatione. Alb. in d.l.qui teſtamento.§.mulier,col.1.ff.de teſta. Flo.in l.ex eod.ff. de teſti.Ioan. Pla. & Ang. Aretin. in §.teſtes autem. Inſt. de teſta. Alex.conſ.64.viſo themate. poſt prin.lib.1.quod errore impreſſorum iterum repetitur in conſ.176. lib. 2.& idem Alex.conſ.24. animaduerſis his colum.1. verſ.4.quia non videtur lib.2.& aliis locis,de quibus cum paulò infrà citabimus. Et hoc quidem ſemper indubitatum fuit, & nemo aduerſatus eſt,ante Philip.Dec.qui in d.l.fœminæ.col.5.verſ. 16. & in d.c. quoniam col. vltim. de teſti. ſentit contrarium, videlicet quòd etiam de Iure Cano. mulier ſit in cauſis criminalibus teſtis idonea. Quibus autem rationibus ad id æſtimandum trahatur, illic omnibus videre licet.

Quid de iure ciuili.

62 Sed neque etiam de Iure Ciuili,ſecundum aliquorum opi. admittitur in cauſa capitali propter magnitudinem præiudicij, vt dicebat Iaco. Aser.in l.qui teſtamento. §. mulier. ff.de teſta. quem refert Io.And.in addi.Spec.tit.de teſt. §.1. verſ. item quòd mulier. & Alb. Gand. qui illum ſequitur in tract. Maleſi.tit.de furib. col.4. verſ. pone quæſtionem de facto.& Oldr.conſil.145. quæritur ſi teſtes,& Ioan. Fab.in d.§,teſtes. de teſta.& Alex.conſ.11.circa primum dubium, col.pen.verſ. reſpondi ſuprà. lib.1.& conſil.99.in cauſa inquiſitionis,col.pen.verſ.ſecundus teſtis. eod. lib.1. & Cæpol. conſ. cauſarum criminalium 32. quidam ruſtici,col.3.& Hippo.Marſi. in rep.c.l.vlt.C.de prob.char.8.& conſ.18.protector. col.8.ver. vnum tamen dico.& conſil.22.gratia domini.col.4. & conſ.59. diuino præſidio. col.2. verſ. ex iſtis ergo. eod. lib.1. & conſ.101. illumina quæſo.col.1.& conſ.130.conditor orbis. col.6.verſ.item etiam vltra præmiſſa. Cui tamen opi. tota Legiſtarum cohors reclamat in d.§.mulier.atque etiam Cano.vt videre licet ex Pan.Franc. Aret. & Fel. in d.c. quoniam. de teſtibus.

63 Quare autem aliud ſit in teſtamentis, & aliud in cauſis criminalibus, ſi quis ſcire deſiderat, videat Ægyd. Bellam.in c.dilecti. col.8.verſ. tertiò quæritur. extrà de arb. Sed ita tamen, vt illud vnum non omittam, quòd fortè non ſine magna ratione ſcribit Matth.Afflict.in c.1.col.vlt. nu.36. tit. qui teſtes ſint neceſſ.quod licèt mulier non poſſit eſſe teſtis in cauſa criminali: tamen honeſtæ matronæ & bonæ famæ teſtimonium in huiuſmodi cauſa præfertur teſtimonio maſculi malæ famæ. Idque dicit voluiſſe Bar. in l.in multis.ff.de ſtatu.homi.vbi tamen nihil tale comperi. Fel. & Phil. Dec. in d.c.quoniam. de teſtib.

An in cauſis matrimonialibus.

64 Ex eo autem quòd mulier haud dubiè in foro Eccleſiaſtico repellitur à teſtimonio in cauſis criminalibus, poſſet videri, eam quoque repelli debere in cauſis matrimonialibus, quæ criminalibus æquiparantur, vt no.in c.mulieri. extrà de iureiu.Et voluit Alex.conſ.143. quoniam abundè. circa med. lib.2.& Maria. Soc. ſenior, conſ.17. ſuprà dicta. ſæpe in eo.conſ.& Phil. Dec. conſ.133. viſo proceſſu. col. 2. verſ. Ita etiam dicendum. Nam & hæ cauſæ matrimoniales grauer & arduæ ſunt,vt no. Spec.tit. de reſcrip.præſen.§.ratione formæ,col.10.verſ.nunc igitur ad inſtructionem. & Bal. conſ. 122. qui vnus teſtis,lib.2.& Pan.poſt alios in c.ſi pro debilitate.in vlt.no.& ibi Phil.Dec.qui concord. adfert, extrà de offi.deleg. & idem Dec.conſ.133.viſo proceſſu.col. 1.in fin. & conſ. 163. in cauſa matrimoniali. col.5. verſ.octauò opponitur.& conſ.310.viſis.col.1.Ideóque non eſt locus delationi iuramenti ad ſupplementum probationis,vt voluerunt gl. Hoſt.Io.And. Imo. & Pan. in d. c. mulieri. de iureiur. Bal. in l. in bonæ fidei. col. 2. verſ. item in cauſis criminalibus. C. de iureiu. Ant. in c.vlt. extrà eod.tit. Pau. Caſtr. & Ale. in l. 3. in prin. ff. eodem quoque tit. idem Alex.d.conſi.143.quoniam abundè, col. 2. verſi. ſecundò non eſt. lib.2.vbi ex hoc infert, eaſdem probationes in huiuſmodi cauſa matrimoniali requiri, quas & in cauſa criminali. Verùm, ne hæſites,tex. eſt in contrarium apertiſſimus,ſcilicet teſtimonium muliebre in hiſce cauſis matrimonialibus admitti, in c.ſuper eo.vbi id no.Hoſt.in verbo,teſtimonium, & Pan.in 3.no.de teſtib.& voluit etiam Henri.Boh. in c.quoniam. col.1.eo.tit.Phil. Dec. d. conſil. 163. col.pen.verſic.decimoſextò obſtare videtur.& conſ. 342.in cauſa partus.col.1.& Maria.Soc.iunior,conſ. 29.circa prædicta. col.2. verſic. ſecundò opponitur, lib.2. vbi eam dicit eſſe communem opinionem, & eam quotidie ſeruari. & conſ.31.themate prædicto. col. 5. verſ. his tamen non obſtantibus. eod. lib. 2. Et vide quæ dicam infrà numero 74. incip. ex quo & illud.

An in cauſis feudalibus.

65 Neque item in cauſa feudali mulier eſt teſtis idonea. Tex. eſt in c. 1. in fin. & ibi Iaco. Bel. And. Iſer. Bal. Alua. Marti. Laud. & Cardin. Alexand. & Matth. Affl. col.1. nu:1. tit. qui teſtes ſunt neceſ. ad probat. inue. & voluit etiam Rom. in rep.c.l.admonendi. col:41.quæ eſt in pen.char.verſ. & ex hoc infero.ff.de iureiur. vbi illum facit ſing. & Io.Baptiſt.

Caccia.

Digitized by Google

Caccia.in rep.c.1.in 2. concordantia, vt ipſe appellat, Iuris Ciuilis & feudalis, tit.de feu.cog.& Iaſ.in d.l. hac conſultiſſima, in prin. col. 2. C. de teſta. & in l. ſi quis agere. ad fin, C. de codicil. Bene. qui illum text.dicit ſing.in rep.c. Raynut. in verbo, duas habens filias,num.30.& Phil. Dec. in d. l. fœminæ, col.6.verſ.17. & in d.c.quoniam. col,vlt,verſ tertiò limitatur. de teſtib. & Hipp. Marſi.ſing.611. adduxi tibi. & Matth.Affl.in c.1.col.2. verſ. quæ tamen regula. titu. de content. inter dominum & vaſallum de inue.feud,

An ad probandum tenorem instrumenti. Teſtes probātes tenorem instrumenti, debent eſſe periti.

66 Sed nec admittitur fœmina ad probandum tenorem inſtrumenti deperditi, ex ſententia. Bar. in l.1.ff.ſi cer. pet. Cui tamen non accedit Fran. Ripa. ibi, col.14.nu.82. Modò (inquit) ea ſit perita, per tex.in l.ex co.ff.de teſtib. atque ex his, quæ ſcribunt Iaſ.in d.l.1. ff. de legib.& Dec. in d.l.fœminæ. Illud autem receptum eſt, nec viros quidem probare tenorem inſtrumenti, niſi periti ſint, & literati, per text. in c.cum olim. leg.1.& ibi Ant. col.1. & Pan. in gl.vltim. de priuil. Cyn.in auth.ſi quis in aliquo. quam legit cum l.procurator.in 4. q. & ibi Bar.col. 2.Alb.col.4. & Ang. col. vlt. C. de edend. cum aliis concor. à me latè congeſtis in noſtris Retractibus, tit.2.§.1.gl.7. in verbo, *ſeront preferez.*, nu.5. nec tamen omiſerim,& ſeq.Ideò ſi qua mulier adeò docta eſſet & perita in hiſce rebus, vt certò poſſet teſtari de tenore, & ſolemnitate inſtrumenti: nihil video quod eam impediret, niſi vt ei minor fides adhibeatur,vt ſtatim dicemus,

An in ſcriptura priuata.

67 Neque etiam admittitur fœmina in ſcriptura priuata, vt no. dicit Bald,in l,ſcripturas, colum.2, verſ,nota optimum, per text. ibi, in verbo, virorum, Cod. qui porio.in pig. hab. quod dictum pro ſing. commendat,& ſequitur Fran. Crem.not.144. quanquam mulier.& Socin.ſi is eſt,in tracta.fal.reg.429. teſtis mulier.in prin.& ſimpliciter allegat Iaſ. in l.ſi quis id quod,col.4.verſi. decimò limito. ff. de iuriſdict.omn.iud.& Franc.Cur.Senior,qui id dicit ſing. in repet.l.ſi quis maior. col.2.nu.9. C.de tranſact.& Philip. Dec.in c.quoniam contra col.5. & in 8. not. extrà de prob. vbi & per hoc dicit no. quòd in caſu illius c. non eſſent mulieres idoneæ. & Fel. in c, ita quorundam.colum.1.extrà de Iudæis.& latè tradit idem Fel. in d. c. quoniam. verſ. fallit tertiò, de teſtib. vbi tamen dicit, poſſe ſuper hoc dubitari, quia nulla eſt huius rei ratio ſpecialis, niſi quòd à communiter accidentibus ſolent potiùs interuenire maſculi quàm fœminæ, & alibi clanculùm reprobat idem Fel, in c. licet vniuerſis. poſt prin. eod, tit.de teſti. & in c, ſcripta. colum. 1, verſic. ſecunda declaratio. ext. de fid.inſtru. & etiam Iaſ. in d.l. hac conſultiſſima. in princ. col. 2. ad fin, C. de teſta. & in d.l.ſi quis agere. in fin. C.de codicil. & in repe.d. l. admonendi. col.44, verſ.item adde inquantum.ff. de iureiu.& in l.1.col.3,verſ.ſecundò fallit. ff. de legib.& Bernar.Land.in addi.Bar. conſ.10.viſo ſtatuto.in fin.& Barb.in clem,1.char.9. in paruis.verſ.ſed quid ſi lex.de elect.& Phil, Dec. in c.s. col.so. verſ, tertiò,quod ſit officium, de iudi. dum primùm allegat Bald.vbi ſuprà,& poſteà reſpondet.Et palàm reprobat Alex.in addi.ad Bar. in d.l.ſcripturas.in prin, & in l.1.ff.de verb.ſig.& Fran. Purpu. in l.1.col.13. ver. tertiò declareris. ff. ſi cer. pet. Tamen Catellianus, vir doctus ſimul & diſertus, in memor. incip. mulier regulariter poteſt eſſe teſtis, dicit,ſubdubins tamen, buins dicti Bal. hanc eſſe rationem, quòd cùm in his ſcripturis priuaris deſint aliæ ſolemnitates,quæ in publicis ſolent facere fidem, ideo in hoc caſu lex magis confidit de maſculis,quàm de fœminis, iuxta text. in d. c. forus. Sed & hoc dictum Bal. pslam atque apertè comprobat Dec.in d.l. fœminæ. col.5.verſ.15. & iterum col.12. verſ. & idem ſi dicatur de viris.ff.de reg.iu.& in d. c. ſcripta. col.2. verſ. & notandum eſt. de fid. inſtr. vbi dicit hanc partem communiter approbari.& in d.c.quoniam,colum.2. verſi. ſecunda concluſio, de teſti. & Hipp. Marſi. d. ſing. 611. Sed hic omnino vide quæ dicam ſtatim nu.ab hinc.2.

An in denūtiationibus, quæ fiunt ſuſpectis de adulterio vxorum.

68 Ego & alium caſum poſſum addere, à nemine tamen, quantum memoria ſuggerit, annotatum ex §. his quoque etiam, in auth.vt liceat matri & auiæ. ibi,conteſtationes ei ex ſcripto tres deſtinauerit,habentes teſtimonia trium virorum fide dignorum. Et ne quis cauſetur hûc locum malè fuiſſe traductum. Verba Conſtitutionis Græcæ hæc ſunt, *ἐχέτας μαρτυρίας ἀνδρῶν ἀξιοπίστων*. nam dictio *ἀνήρ*, cuius genitiuus pluralis *ἀνδρῶν* eſt, quo ea Conſtitutio vtitur,ad ſexum refertur,& marem ſignificat, vt intelligas, ea appellatione fœminam non contineri: idque etiam fit, vt credo, ſi verum eſt, propter maximum in eo caſu præiudicium, cùm de morte alterius agatur. Nam ſenſus illius Conſtitutionis is eſt, Quòd ſi quis ſuſpicetur aliquem velle caſtitati vxoris ſuæ illudere, & tres illi denuntiationes ex ſcripto deſtinauerit, habentes teſtimonia virorum fide digniorum, ipſúmque poſtea deprehendat cum vxore in ſuis ædibus, vel ipſius vxoris, vel adulteri, vel in popinis, vel in ſuburbanis habere commercium, poteſt illum propriis manibus interimere, nullum inde periculum formidaturus. In quo illud animaduertendum eſt, in noſtris vulgatis tranſlationibus nuncupatim mentionem fieri trium virorum fide dignorum, quamuis Græca Conſtitutio ſimpliciter dicat, virorum fide dignorum, tanquam duo in id ſufficerent. Quiſquis autem fuit, qui auth. illas in noſtro Codice ex illis Conſtitutionibus aſſuit, ſcripſit trium teſtium fide dignorum, nulla virorum mentione facta, in auth. ſi quis ei. C. de adul, quod hic obiter admonere Lectores voluimus.

De veritate duorum præcedentium caſuum.

69 Sed hîc parumper attende, Lector: nam videtur in his poſtremis duobus caſibus non ſatis probari fœminam eſſe reiiciendam, ex illis text. loquentibus nuncupatim de virorum teſtimonio, per text. in d.c.licet vniuerſis, extrà de teſtibus, quo cauetur, ne in qualibet cauſa minus quàm duorum vel trium virorum teſtimonium admittatur, iuxta illud Dominicum, In ore duorum vel trium ſtat omne verbum. Vides enim ibi ad probandum id, quod priùs dixerat de teſtimonio duorum vel trium virorum, adductam illam Chriſti autoritatem, In ore, &c. quæ & de fœminis quoque intelligitur. Quod ſentiens Bal. ibi. Et licet (inquit) dicat, quòd debent eſſe viri, vir tamen concipit mulierem: licet videatur vocabulum præciſæ ſignificationis. l. qui teſtamento. §. mulier.ff. de teſtam. & l. tres fratres. ff.de pactis, & l.Lucius. §. quæſitum. ff. de leg. 3. Id quod poſt eum repetit Fel. in eod. c. licet vniuerſis,& Philipp. Dec. in d.c.quoniam,col.vlt.verſ. non obſtat.

Mulieri teſti minus creditur quàm viro.

70 Illud autem minimè dubium eſt, in quib. caſib. admittitur mulier ad teſtimonium, minùs tamen fidei ei adhiberi, quàm viro: huiúſque teſtimonium illius dicto præponderare, vt optimè probat text. ſi ſolerter reſpiciatur, in l. quæſtionibus. ff. ad l. Iul. maie.& expreſsè voluit Specul. tit. de teſte. §. poſtquam.verſ.porrò,& Iac.But.in l.in bonæ fidei. C.de iureiu.Bal.& Salyc.in l. vlt. per illum text. ff. de fid. inſtr.idem Bal.cōſ.455. quis meliùs,in duobus locis

lib.4.

lib.4.Alb.& Fulg.in l.1.ff.de Senat.& Pan.in d.cap. forus, per illum tex.de verb.ſign.& conſi.52.quidã in ægritudine,col.2.verſi. item quòd fœmina, lib.1. Rom.in rub.de arbir.col.8.verſic. item præferuntur duo teſtes maſculi,Alex.conſil.236. perſpectis atteſtationibus, col.1.lib.6.Barb. conſil.64. illud in medium,col.10.verſ.& ſi quiſpiã opponat,lib.3. Franc. Aret.Fel.& Phil.Dec.in d.c.quoniam omnes, ad fin. de teſti. Fel.in c.in noſtra,col.pen. eod.tit. Lanfr. in repet.d.c.quoniam cõtra falſam,in materia teſtium, verſic. & primò quæritur,nunquid mulier. de prob. Franc.Curt. Senior in tractatu teſtium, concluſ.18. Phil.Dec.in d.l.fœminæ,char.5.in 16.caſu,verſic.& generaliter in omnibus:& iterum col.7. verſi 26.ff. de verb.ſign. Hipp.Marſil.d.ſing 611.adduxi tibi,& conſi.2.altiſſimum, col.2.verſic.pro quibus,lib.1.& conſi.65.in nomine matris,col.6.num.45.eod.lib.1. & Ant.Corſe.in ſuis ſing.in verbo,teſtis,ſing.incip. duo teſtes.Ioan.Lupus in repet. c. per veſtras. §.43. circa med.de donat.inter vir.& vxor.& Pet.Geral. à Petra,ſing.11. his caſibus,& Oldendor.lib.2.Variarum lectionũ Iuris,tit.de teſtib & Mar.Mant.conſil. 59.quoniam in proceſſu,col.2.num.7.

71 Sed id tamen intellige (neque enim id prætermittendum ducimus) duobus modis: primo quidem,cæteris per omnia paribus,per ea quæ diximus ſuprà num.63. incip. quare autem aliud: & quæ dicam num.ſeq. Secundò,vt procedat,niſi mulieres & fauorem & innocentiam rei ſine cauſa accuſati, teſtimonium dicerent, viri contrà pro accuſatione. Tunc enim magis ſtandum eſſet mulierum teſtimoniis, quàm virorũ:vt nuncupatim voluerunt Belen. & Sebaſt. Sapia. vterque io addit. Pan.in d.c.forus, de verb.ſigni.& Hippol.Marſil.in l.vnius facinoris. §.in ea cauſa, col.2.verſic. & facit quod voluit.ff.de quæſtio.& omnes per glo.illam ſing.in c.clerici.81, diſt.cũ aliis multis ſimilibus,adductis ab ipſo Hipp.

Viro potiùs quàm fœminæ deferendum eſſe iuſiurandum in ſupplementum.

72 Ex illis autem, quæ ſuprà diximus, illud fit, vt ſi à iudice deferendum ſit iuſiurandum alteri partium,ex l.in bonæ fidei.C.de iureiur.& l.admonendi.ff.eod.tit. cæteris paribus potiùs deferendum ſic maſculo,quàm fœminæ,vt nuncupatim & conſultò ſcripſerunt Franc.Curt.ſen.& Ioan.Baptiſt. Caccialup.ſcriptores laudatiſſimi, vterque in repet.d.l.admonendi.ille quidem non ſemel, videlicet primùm col.3.iterúmque char.pen.verſi.ſexta concluſio.hic autem col.antepen.verſi. quidam dicunt: idque dicunt voluiſſe Iac.But. in d.l.in bonæ fidei. Nec abs re dictum eſt,cæteris paribus,quia ſi mulieri magis comperta eſſet rei controuerſæ veritas, illi potiùs eſſet deferendum, per gloſ.in c.vidua,de regula: & expreſſim voluit ipſe Curtius vbi ſuprà,& nonnihil facit,quod diximus ſuprà num.65.

Mulier an ſit teſtis omni exceptione maior.

73 Non temerè igitur ex pluribus concludit Bartol.Cepolla,conſil.cauſarum criminalium 32.cuius id caput eſt,quidam ruſtici, col.2.verſic. primò fuerunt examinatæ, quòd in quibus caſib.mulier ad teſtimonium admittitur, non tamen eſt teſtis omni exceptione maior. Et ſequitur Phil. Dec.in d.l.fœminæ, vbi ſuprà, verſic.& caſu quo. vbi & in id citat Alex.in duobus conſil.qui tamen id non dicit, ſed alia quædam à nobis ſuprà adducta. Sequitur item Hippol.Marſil.conſil.5.in cauſa Ioannis.col.5. verſi. venio modò,lib.1.& Aymo Crauet.conſil.99.Ioannes filius.col.2. num.5.ſed & id nuncupatim voluit Alex.alio loco, ab illis non citato. conſil.70.viſo conſilio.col.5.verſ.bene facit alia.lib.2. Vide tamen quæ dicam in l.ſeq.verſic.

Mulieris vnius teſtimonio an deferatur iuſiurandum in ſupplementũ.

74 Ex quo & illud confeſtim conſequens videtur, non eſſe in caſu d.l.in bonæ fidei, & d.l.admonendi. deferendũm iuſiurandum ex teſtimonio vnius mulieris. Neque enim id fieri debet, niſi teſtis ſit omni exceptione maior, vt not.ab omnibus propè in illis ipſis: & prætereà Bal.in rub.ti. de contron. inue.poſt prin. Quanquam huius, quod diximus de muliere,contrarium tenet Pan.in c.ex inſinuatione. col.2.verſic.& quòd dictum vnius teſtis.de procu. quem ſequitur Barptol. Caccia. qui id ſing.dicit in repe.d.l.admonendi.colum.62.verſic.hîc inferri poteſt quæſtio, & ibi quoque Fran. Ripa, nullam illorum mentionem faciens, num.176. hoc arg.quòd duæ mulieres plenè probant matrimonium, c.ſuper eo.de teſt. Ergo ſequitur vnam facere ſemiplenam probationem, quam non faceret,niſi eſſet integra teſtis, maximè in cauſa matrimoniali, in qua teſtes debent eſſe omni exceptione maiores, vt eſt tex. expreſſus cap.2.extrà de conſan.& affin. vbi id notat Anto.in 8.no.& Pan.in 3.not.& Alex.d.conſil.143. quoniam abunde. colum.2.verſic. propterea etiam. libro 2.Barb.conſil.45.ſcribitur.col.3.lib.1.& conſi. 54.illud adferam. col.3.verſic. tertiò præmitto. eo. lib.1.Carol.Ruin.conſil.150.gratiſſimum. colum.5. num.11.& ſeq.lib.5.Et Phil.Dec.conſil.163.in cauſa matrimoniali.col.5.verſic.octauò opponitur. Ex quo apertè conficitur mulierem eſſe omni exceptione maiorem,cùm in huiuſmodi cauſis ſit teſtis idonea, vt diximus ſuprà num.64.inci.ex eo autem. Quod & ex eo quoque probatur, quòd ea quoque admittitur teſtis in codicillis,ſecundum communem omnium, præter Dec.vt ſuprà diximus,ſententiam. At in codicillis teſtes debent eſſe omni exceptione maiores,vt tradit Ang.conſil.128.in facto proponitur, per d.l. vlt.C.de codicillis.& ſequitur ipſe Dec.conſil. 342. in cauſa pattus. col.1. verſic. poſtremò conſiderandum eſt. Sed hæc ratio ex eo pendet, an mulier ſit teſtis idonea in codicillis.

De eadem re.

75 Priori tamen opi.quæ dicit mulierem non eſſe omni exceptione maiorem, adſtipulatur quod à Lud. Goza.reſponſum eſt conſil. 74. vt ordinarie. col.2.num.6.poſt Alex.vt ipſe citat,conſil.24.col.3. lib.4.ſtatutum diſponens teſtes domeſticos eſſe idoneos in rebus domeſticis,ita intelligi debere, vt etiã mulieres domeſticæ admittantur;vt id ſtatutum aliquid addat ad ius commune,quod idem diſpoſuit.l. conſenſu. C.de repud. Vides igitur eorum eſſe eãm ſententiam, vt ſi tale ſtatutum non eſſet, mulieres quoque non eſſent teſtes idoneæ in rebus domeſticis,quaſi aliàs imminutum ſicearum teſtimonium Sed illud Alex.conſ.à Ludo Gozad.citatum, reperire non potui.

Legibus Platonis an fœminæ teſtimonium dicerent.
An Moſaicis.

76 Ex legibus autem Platonis,mulieris ferre teſtimonium non licebat, niſi cùm 40.annos exceſſerat, vt ſcriptum eſt eiuſdem lib.de Legibus 11.non longè à fine. At ex legibus Moſaicis, quas maxima ex parte ſecutus eſt ipſe Plato, mulierum teſtimonium nequaquam recipiebant,propter leuitatem & procacitatem,ſiue maris audaciam,ſiue etiam temeritatem generis earum, vt refert Ioſephus lib. Antiquitatum 4.c.6.aut ex aliorum ſectione,8,aut etiam 11. Huius enim in eam rem hæc verba ſunt, *Γυναικῶν δὲ μὴ ἔστω μαρτυρία διὰ κουφότητα καὶ θράσος τοῦ γένους αὐτῶν.* Quamquam (ne hoc tacitus omittam) id non reperitur in libris Moſis,quos habemus.

An Rom. antiquis.

77 Sed nec ex vetuſtis Romanorum legibus ius erat fœminis ferendi teſtimonij, quod ſatis ex eo patet, quod ſcribit Aulus Gellius libro 6.cap.7.lege Horatia, Caiæ Tarratiæ virgini Veſtali id ius dicendi teſtimonij tributum, teſtabiliſque vna omnium fœminarum vt eſſet, datum. Plutarchus autem in Publicola ſcribit Tarquiniam ſacram vir-

ginem vnam ex Veſtalibus maximos honores conſecutam fuiſſe, in quibus is fuit, vt ex omnibus fœminis eius ſolius teſtimonium reciperetur. Sed his nonnihil conſonat ea lex antiqua, vt opinor, à Conſtantino Hermanopulo relata, l. 1. cap. 6. eius operis, cui Πρόχειρον νόμων titulum fecit, id eſt, Promptuarium legum: Καὶ αἱ γυναῖκες, καὶ οἱ ἄνηβοι, ἀπείργονται μαρτυρεῖν. Αἱ δὲ γυναῖκες μαρτυροῦσιν, ἔνθα ἡ τῶν ἀνδρῶν βία ἀπείργεται: Id eſt, mulieres & pupilli arcentur à teſtimonio. Mulieres tamen teſtimonium poſſunt dicere, vbi virorum conuerſatio prohibetur. Ruſúmque eiuſdem libri cap. 3. Γυνὴ ἐν διαθήκῃ οὐ μαρτυρεῖ, ἐν ἄλλαις δὲ μαρτυρίαις νόμιμος, ἐν οἷς ἄνδρες οὐ προσκαλοῦνται: Id eſt, mulier in teſtamento teſtis eſſe non poteſt: in alijs autem poteſt, in quibus viri non vocantur, ſiue adhibentur. De qua re ipſe Hermanopulus in primis Scholijs loci poſterioris ſic inſit, de mulieribus ipſis loquens: οὔτε δὲ μαρτυρήσουσιν, οὔτε ἐπιτροπεύσουσιν: Id eſt, Neque verò teſtimonium dicent, neque tutelam adminiſtrabunt. Quod paulò pòſt declarans ſubdit: Σὺ δὲ γίνωσκε, ὅτι δεῖν ὅτε καὶ μαρτυροῦσι γυναῖκες. πότε δὲ ἄκουσον. ἐὰν ἐν βαλανείῳ λουομένων γυναικῶν, τύχῃ τις γυνὴ, καὶ ἴδῃ ὑβριζομένην γυναῖκα τινα παρ' ἑτέρας, τότε δύναται μαρτυρεῖν διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τινὰ τότε ἐκεῖ παρατυχεῖν, καὶ ἰδεῖν τὰ γινόμενα. Tu autem diſpice, aliquando mulieri ius eſſe dicendi teſtimonij, vt ſi quando mulieres lauant in balneo, vnam viderint ab altera affici iniuria, tum teſtimonium ferẽt, quòd viris non liceat per id tempus illic adeſſe, & quæ fiunt, conſpicere. Hæc ibi.

78 Sed vt ad alia transeamus, quæ ad auaritiam muliebrem pertinent, quis neſcit, furtum auaritiæ comes eſſe? At furta tam propria mulierum ſunt, & peculiaria, vt Heſiodus lib. 1. eius operis, cui titulus eſt, ἔργα καὶ ἡμέραι, tradiderit Mercurium illum Deum furum, furtorúmque Præſidem, iuſſu Iouis, Pandoræ (ſub qua intelligi voluit naturam muliebrem) furaces mores impoſuiſſe. — *Mulieres furaces.*

Ἐν δὲ θέμεν κύνεόν τε νόον, καὶ ἐπίκλοπον ἦθος
Ἑρμείην ἤνωγε.

Nam & alio loco eiuſdem libri, paulò ante finem, illud ſcribit,

Ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ' ὅγε φηλήτῃσι. Id eſt,
Qui autem mulieri confidit, confidit is quidem furibus.

Quanquam & ea vox φηλήτῃσι, pro deceptoribus quoque poteſt accipi, vt alibi etiam diximus.

79 Hactenvs de avaritia, & eius mitibus dictũ eſt: nunc tertia ſe offert LVXVRIA (ita appellant Theologi libidinem Veneream, quod ſuprà diximus) cui non minùs (& neſcio an non etiam magis) ſe mulieres dedũt, quàm auaritiæ. Propertius morum muliebrium cõſcius, lib. 2. ita canit: — *Mulierum libido.*

Tu prius & fluctus poteris ſiccare marinos,
Altáque mortali deligere aſtra manu:
Quàm facere, ut noſtræ nolint peccare puellæ:
Is mos Saturno regna tenente fuit,
Et cùm Deucalionis aquæ fluxère per orbem,
Et poſt antiquas Deucalionis aquas.
Dic mihi, quis potuit lectum ſeruare pudicum?
Quæ Dea cum ſolo viuere ſola Deo? Et lib. 3.
Hic genus infidum nuptarum, hic nulla puella eſt:
Nec fida Euadne, nec pia Penelope.

Et in eodem libro,

Obiicitur toties à te mihi noſtra libido:
Crede mihi, vobis imperat iſta magis.
Vos vbi contempti rupiſtis fræna pudoris,
Neſcitis captæ mentis habere modum.
Flamma per incenſas citiùs ſedetur ariſtas,
Fluminàque ad fontis ſint reditura caput,
Et placidum Syrtes portum & bona littora nautis
Præbeat hoſpitio ſæua Malea ſuo:
Quàm poſſit veſtros quiſquam deprendere curſus,
Et rapidæ ſtimulos frangere nequitiæ.

Cui rei multa mox multis verſibus exempla adducit. Ouid. quoque alter animorum morúmque muliebrium conſiliarius, lib. 1. Elegiar.

— Caſta eſt, quam nemo rogauit.

Quam ſententiam citat è noſtris Hoſt. in c. veniens. le a. ext. de eo qui cogn. conſan. vxo. ſuæ. & Pan. in cap. 2. col. vlt. extrà de biga. Sed & idem Ouid. lib. 1. de Arte amandi,

Prima tuæ menti veniat fiducia, cunctas
Poſſe capi: capies tu modò tende plagas.
Verè prius volucres taceant, æſtate cicadæ,
Mænalius lepori det ſua terga canis:
Fœmina quàm iuueni blandè tentata repugnet.
Hac quoque, quam poteris credere nolle, volet.

Et paulò pòſt,

Mollibus in pratis admugit fœmina tauro:
Fœmina cornipedi ſemper adhinnit equo.
Parcior in nobis, nec tam furioſa libido eſt:
Legitimum finem flamma virilis habet.

Cuius item rei plurima etiam exempla Propertium ſecutus, adfert: poſt quæ & illud ſubdit:

Omnia fœminea ſunt iſta libidine mota:
Acrior eſt noſtra, plúſque furoris habet.

Et mox ita concludit:

Ergo age, ne dubita cunctas ſuperare puellas:
Vix erit è multis, quæ neget vna tibi.

Apud eundem, Helena ad Paridem fatetur impudicum eſſe genus fœminarum, inquiens.

— Matronáque rara pudica eſt.

In quam etiam ſententia fuit Iunius Iuuenalis Sat. 6,

— Auratam Iunoni cæde iuuencam,
Si tibi contigerit capitis matrona pudici.
Pauca adeò Cereris vittas contingere digna.

Neque enim id fieri licebat, niſi à pudicis, teſte Ouid. lib. 4. Faſtorum:

Et ſi thura aberunt, vnctas accendite tedas.
Parua bona Cereri, ſint modò caſta, placent.

Valerius quoque Martialis lib. 4. ad Sophronium;

Quæro diu totam Sophrone Ruſe per vrbem,
Si qua puella neget, nulla puella negat.
Tanquam fas non ſit, tanquam ſit turpe negare,
Tanquam non liceat, nulla puella negat.
Caſta igitur nulla eſt? caſtæ ſunt mille: quid ergo
Caſta facit? non dat, non tamen illa negat.

Quod epigramma cùm legiſſet Fabulla Poëtæ infenſa, illi coitum negauit: vnde ille aliud ſcripſit Epigramma,

Epigramma noſtrum cùm Fabulla legiſſet,
Negare nullam quo queror puellarum, &c.

80 Idem lib. 10. huiuſmodi Epitaphium matronæ cuipiam inſcripſit: — *De eadem*

Contigit & Thalami mihi gloria rara: fuítque
Vna pudicitiæ mentula nota meæ.

In quam ſententiam refert Diodorus lib. 2. & ante illum Herodotus lib. item 2. quòd cùm Pheron Seſoſtris filius, Rex Ægyptiorum oculis captus fuiſſet, ideóque ad Deorum auxilium confugiens, peractis multis variiſque ſacris, ei reſponſum fuiſſet, vt placato Deo, qui in Heliopoli coleretur, faciem mulieris inſpiceret, quæ nullum, niſi proprium virum, nouiſſet: ab vxore propria incipiens, multas expertus eſt, nullam tamen reperit incorruptam, præter hortulani cuiuſdam, quam reſtituto viſu vxorem cepit: reliquas omnes viuas combuſſit. Ioſephus libro Belli Iudaici 2. cap. 7. ſcribit Eſenos, Eſſeos alij vocant, alij Eſſenos, Iudæorum Philoſophos vxores non ducere: non quia matrimonia contemnant, — *Pheron vni tantùm mulierẽ [illegible] cognitam inuenit.* — *Eſſæi quare vxores non ducant.*

ſed

Digitized by Google

ſed quoniam cauendum eſſe putant fœminarum intemperantiam, nullam earum vni viro fidem ſeruare credentes. Quanquam & ipſe aliam eius rei rationem reddit libro Antiq. Iudaicarum 18.cap.2.

Hippocrates de mulierum impudicitia.

Hippocratan quadam ad Dionyſium epiſtola, ſcribit fœminam ſemper egere alterios, ſeſe in continentia & pudicitia continentis. Suapte namque natura libidines venereas inſitas habere, quas niſi quis in dies comprimat, tanquam arbores, in materiæ multæ effuſionem exuberant. Cæterum Æſchioes Socraticus, Poëta Satyricus, omnes fœminas Ionicas *μοιχάδας*, id eſt, adulteras, appellare auſus eſt.

Fœmina unde dicta.

81 Fœminas plerique dictas a femore, aut feminæ exiſtimant, quoniam in Venerem ſint magis pronæ, cuius ſedes in femoribus ponitur. Hinc illud Iuuenalis Satyr.6.

Callidus & criſta digitos impreſſit aliptes,
Ac ſummum dominæ femur exclamare coëgit.

Femur ſedes libidinis.

Eſt enim vuluæ cum femoribus, coxis, & inguinibus quædam cognatio, ſcribente Celſo lib. Medicinæ 5.cap.26. Cùm vulua percuſſa eſt, dolor inguinibus, coxis, & femoribus eſt. Ante eum autem Hippocrat. lib.6. Epidimiôn, parte 1. Aphoriſ.1. ſatis oſtendit, connexum quendam habere vterum cum coxa, cum ſcribit, vteri mala ob idipſum in coxendicem finiri. Et Galenus quoque lib.6.de Locis affect.cap.5. tradit dolorem vteri quibuſdam mulieribus in coxam tranſire, ac crus ipſum, quod è regione eſt, per inceſſum claudicare. Eſt autem coxa, quæ Græcis *ἰσχίον* dicitur, hoc eſt, id os, quod continet ſinus, in quos femorum capita inſeruntur, vt ſcribit ipſe Galen.lib.de oſſibus, cap.20. vt hinc quoque planiùs intelligas illam, quam diximus, cognationem femorum, coxarum, & inguinum.

Femur pro opere nuptiarum.

82 Sed & in ſacris literis femur pro opere nuptiarum poni, aſſerit & probat D.Hieron.in explanatione Pſalmi 44. quam ad Principiam virginem ſcripſit. Iſychius autem, qui & eodem ferè tempore floruit, libro primo in Leuiticum, tradit per Femora in ſacris literis deriuationem, ſiue deſceſſionem ſeminis ſignificari. Hincque illud Geneſ.49. Non deerit ſceptrum de Iuda, nec dux de femoribus eius. Et Exod.1. Erant igitur omnes animæ eorum, qui egreſſi erant de femore Iacob, ſeptuaginta quinque. Quæ ita à Septuaginta interpretibus traducta ſunt: *ἦσαν πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἐξ Ἰακὼβ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα.* Erant autem omnes animæ, quæ ex Iacob natæ ſunt, ſeptuaginta quinque. Caſtallio autem ita vertit: Fuitque omnium, Iacobi ſanguine procreatorum, numerus capitum ſeptuaginta quinque. Ex quo Diodotus in Geneſ.cap.24.enarrans illud: Pone manum tuam ſuper femur, ſcribit quoſdam tradidiſſe, ſcripturam Syram & Hebræam non habere ſuper femur, ſed ſuper ipſum genitale membrum, eò quòd per ipſum fiat procreatio. Itémque illud Iudic. 8. Habuitque ſeptuaginta filios, qui egreſſi ſunt de femore eius. Ideóque & per feminalia, quibus præcipiuntur verenda ſacerdotum operiri, Leuit.16. caſtitatem ſignificari tradit idem Iſychius lib.5.in Leuiticum, eum locum enarrans. Ex quo Apuleius interfemineum non inelegant vocabulo vocat muliebre genitale.

Fœminalia caſtitatem ſignificare.

Interfemineum.

83 At huic etymologiæ fœminarum à femine, ſiue femore (ne id ſubticeamus) reclamat, quòd fœmina, cum diphthongo ſcribitur, ideóque prima eius producitur: at femora, & femina, ſine diphthongo debent ſcribi, cùm vtriuſque prima corripiatur: vt de femore probat ille verſus Iuuenalis loco ſuprà citato. Et ille quoque Virgilij, libro decimo Æneidos.

— Magnique femur perſtrinxit Achatæ.

Et rurſus eodem libro:

— Attollit in agrum
Se femur, & quanquam, &c.

Item illud Catulli in Rufum:

Noli admirari, quare tibi fœmina nulla,
Rufe, velit tenerum ſuppoſuiſſe femur.

Item illud Tibulli lib.1.Eleg.8.

Sed corpus tetigiſſe nocet, ſed longa dediſſe
Oſcula, ſed femori conſeruiſſe femur.

Itémque illud Ouidij lib.3.Amor.

Nec femori impoſitum ſuſtinuiſſe femur.

Et rurſum lib.10.Metamorph.

Et conata femur mœrenti plangere dextra.

De femine autem eſt illud Virg.lib.10.Æneid.

Eripit à femine, & trepidanti feruidus inſtat.

Ita enim legunt ibi Seruius, Soſipater, & Pierius, qui ita dicit legi in codice Mediceo, & antiquis aliis exemplaribus. Quanquam ſunt, qui ibi legant femore. Item illud Lucretij lib.4.

— Ideo faſtigia (aut, vt alij legunt, veſtigia) *poſſe*
Surarum ac feminum pedibus fundata plicari.

Femora & femina quid ſint.

Illud autem inter femora & femina intereſſe conſtat, vt id in tranſcurſu dicam, quòd femora exteriorem, ſiue poſteriorem coxarum partem ſignificant, femina interiorem, ſiue anteriorem, ſi Vallæ credimus, lib. Elegantiar.4.cap.57. Quod & probare videtur illud Tibulli (quiſquis is fuit) à Iulio Romano, Soſipatro, & Pierio Valeriano in Virgilium, loco paulò antè adducto citatum.

Implicuitque femur femini.—

Nam in concubitu exterior pars femoris viri interiori mulieris implicatur, & iungitur. Vtrumque autem confudit Ouidius lib.1.Amor.Eleg.4.

Nec femori committe femur.—

Et alibi:

— Et femori conſeruiſſe femur.

Et libro etiam Amor.3.Eleg.7.

Laſciuum femori ſuppoſuitque femur.

Priori autem ſententiæ adſtipulatur Plin.lib.28. Femina atteri adurique equitatu notum eſt.

De eadem re. Prouerbium.

84 De mulierum quoque impudicitia (vt ad principale noſtrum inſtitutum redeamus) vetus eſt prouerbium memoratū à Plutarcho in præceptis connubialibus, & Apoſtolio Byzantio in Adagiorum collectaneis, à muliere quadam, quæ à Philippo inuita trahebatur, primùm vt dicitur prolatum, *λύχνου ἀρθέντος γυνὴ πᾶσα ἡ αὐτή*: Id eſt, Lucerna ſublata, mulier omnis eadem; quo ſignificatur omnes mulieres indiſcriminatim eſſe impudicas, modò detur facultas peccandi ſine arbitris. Et hac fortaſſis ratione amor à pleriſque fœmineus appellatur, quoniam videlicet fœminis ſit veluti peculiaris, illúmque magis ſectentur fœminæ, quàm viri; tametſi ad aliud quoque referri poteſt. Ouid.lib.Eleg.3.

Amor fœmineus.

Captáque fœmineus viſcera torret amor.

Et Silius Italicus lib.15.

Fœmineo ſocium violauit fœdus amore.

Fœmina & equa ſola animantium poſt conceptum venerem appetunt.

85 Quid, quòd inter omnia ánimantia ſola mulier & equa poſt conceptum Venerem appetunt, & patiuntur, vt ſcribit Ariſtoteles, lib.de Hiſtoria animalium 7.cap.4.& iterum de Generatione animalium 4.cap.5. Et de equa etiam tradit Ælianus lib. Animalium 4. vbi dicit, inde mulieres libidinoſas equas vocari ſolere, ab iis qui grauius illis vitium facere ſtudent. Vnde & ipſum equire ab hoc vno animali trahitur, dici ſolitum in libidinoſas mulieres, quod & depromptum eſt ex Ariſtotele, lib.de Hiſtor.animal.6.c.8. Addit Plin.& ſuem lib.10.c.63.

Equa dicuntur fœminæ libidinoſæ.

Equire.

nonnulli etiam lyncem & leporem. Et ideo idem Plin.lib.7.cap.11. Præter mulierem (inquit) pauca animalia coitum nouêre grauida. De quo & aliquid memorat Plutarchus in libello, quo docet bruta animalia ratione vti: Et Lactantius in lib. de Vero cultu, cap.23. vbi & duos ſeu duas rationes reddit, has ſcilicet, primùm ne fœminis repugnantibus libido cogeret viros aliud appetere, eóque facto caſtitatis gloriam non tenerent. Ad quam rationem adde, quæ dicam inferiùs in 15. Leg. connub. nu. 163. incip. illud etiam affirmare. Deinde (vt ad Lactantium reuertamur) quòd mulier virtutem pudicitiæ non caperet, ſi peccare non poſſet. Nam quis mutum animal pudicum eſſe dixerit, quod ſuſcepto fœtu mari repugnat? Et paulò pòſt: Nulla laus eſt non facere, quod non poſſis facere. Ideo autem pudicitia in homine laudatur, quia non naturalis eſt, ſed voluntaria.

86 Sed & è noſtris, idem quod ſuprà diximus, ex Ariſtotele, & aliis, voluit Fortu. Garcia in l.1. §. ius naturale, colum.7. verſic. quare autem mulier. ff. de iuſt. & iur. & probat etiam text. Hieron. in c. origo. 32. q.4. Cuius hæc verba ſunt: Qui dicunt ſe cauſa Reipubl. & generis humani vxoribus coniungi, & filios procreare, imitentur ſaltem pecudes, & poſtquam venter vxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores ſe vxoribus præbeant, ſed maritos. Et iterum in cap. non ſolùm. 32. q.7. Pecora cùm conceperint, vltrà non indulgent maribus copiam ſui.

Populia dictum facetè. Ex quo illud, quòd Populia miranti, quid eſſet, quapropter mulieres ſemper marem deſiderarent, aliæ autem beſtiæ nunquam niſi cùm prægnantes fieri vellent, reſpondit: Beſtiæ enim ſunt. Authore Macrobio Satur lib.2. cap.5.

87 Et de hac quoque re loquens Nemeſius Philoſophus de natur. homi. cap.24. In vnoquoque (inquit) genere animalis tum fœmina marem admittit, cùm ad fœtum faciendum idonea eſt. Ideo quæ fœtificare ſemper poſſunt, coitum ſemper admittunt. Mulieres verò, ſicuti in cæteris habent liberum arbitrium, ita & in coitu, poſteaquam conceperint. Nam rationis expertia, non à ſe, ſed naturæ regula gubernantur, & modum & opportunitatem præſcriptam atque definitam ſuſcipiunt. Hæc ille.

Zenobia laus. 88 Porrò vna omnium propè fœminarum Zenobia Palmyrenorum Regina, vt Iulio Capitolino placuit, ſpecioſiſſima, eius caſtitatis fuiſſe dicitur, vt ne virum quidem ſuum admitteret, niſi tentatis conceptionibus; nam cùm ſemel concubuiſſet, expectatis menſtruis continebat ſe, ſi prægnans eſſet: ſin minùs, poteſtatem quærendis liberis dabat. Teſtis Trebellius Pollio. Tradit Ariſtot. lib. Hiſtoriæ animalium 5. cap. 14. ad fin. iterúmque lib.9. cap.46.

Elephantus grauidam nõ tangit. elephantos tantùm valere ſenſu, & reliqua ingenij ſagacitate, vt quam grauidam coitu reddiderint, eandem rurſus non tangant. Quod & repetit Ælianus de animalibus lib.8. cap.17.

Mulieris propria paſſio luxuria. 89 Hanc etiam mulierum libidinem notunt ſcriptores Eccleſiaſtici, inter quos D. Chryſoſtomus: Propria (inquit) paſſio mulieris eſt luxuria. Quem etiam locum ex eodem citat Henri. Bohan e. quemadmodum, col.2. de iureiur. & alibi quoque Chryſoſtomus, videlicet in ſecunda parte Homiliarum in Matth. Homil.40. in enarratione illius loci eiuſdem D. Matthæi, cap.21. Amen dico vobis, quia publicani & meretrices præcedent vos in regno. Hæc ferme ſcribit: Ex perſona omnium mulierum peccantium meretrices ponuntur: quoniam quamuis ſint multa peccata in mulieribus, tamen in illis præcipuè fornicatio abundat. Cuius rei rationem poſt

Libido propria & peculiaris fœminarum.

pauca tradit, quia videlicet hoc vitium facilè ex otio naſcitur. Nam qui ſolicitudinibus animum habet occupatum, non facilè fornicationi operam dat.

Eius rei rationes. Nam definitio amoris hæc eſt, animi cura vacantis paſſio. Aliam verò rationem adducit famigerabilis noſtra tempeſtate Prædicator, ita enim vulgò concionatorem vocant, Bonifacius à Cæua, in eo libro, quem de vitiis edidit, ita ſcribens: Ardentius eſt in fœminis, quàm in viris deſiderium. Perficitur enim quodam modo fœmina maris coniunctione: vir autem ex ſe abſque additamento fœminæ eſt perfectus, eò quòd nihil habeat vniuerſo in corpore, quod repleri appetat, ſicuti fœmina, quæ partem vacuam cupit adimpleri, abhorrente natura vacuum. Hinc eſt, quòd faciliùs ſe proſtituunt fœminæ, quàm decidant viri. Hæc ille.

Luxuria in fœminis ſit an in viris ſit grauior. 90 Et hac inter alias ratione multi Theologorum fuerunt in ea opinione, vt dicerent fornicationem eſſe ſemper in muliere leuiorem, quàm in viro: & adulterium quoque in viro eſſe grauius: hoc videlicet reſpectu, vt ita loquar, quoniam mulieres ſuaptè natura in libidinem ſint procliuiores. Quamuis aliis conſiderationibus ſit leuius, vt ſcribit Aſteſanus in octauo libro ſuæ Summæ, tit.11. artic.4. verſic. quis grauiùs peccat: & ſentit D. Thomas in libello de decem præceptis, in ſexto præcepto, vbi & de hac re loquens: hanc ſententiam (Chryſoſtomum, vt reor, imitatus) extulit: Propria paſſio mulieris eſt concupiſcentia. De qua re affatim diſſeritur per Theologos, lib.4. Sententiarum 31. & à me alibi latiùs ſcribitur. Ex quo illud poſſet videri factum, quòd

Adultera minùs punitur adultero. quiuis vir adulter, morte puniatur. l. quamuis adulterij. C. de adulter. non tamen mulier adultera, ſed tantùm verberibus cæſa in monaſterium detruditur, authentic. hodie, eodem titul. & dicemus poſtea latiùs.

Viro luxurioſo non datur curator vt fœmina. 91 Sed & noſtri interpretes hanc indomitam muliebrium intemperantiam non ignorant. Specul. enim tit. de actore, verſic. ſed vtrùm maſculo. & poſt eum Panorm. in cap. Paſtoralis, colum.2. extrà de iudic. aſſerunt ſtimulum carnis magis ardere in fœminis, quàm in viris. Quamobrem licet mulieri luxurioſæ ſit dandus curator. l. & mulieri. ff. de cur. furio. non tamen viro luxurioſo, de quo latè per Felyn. in d. cap. paſtoralis, colum.3. & Barba. in l. is cui bonis, colum.2. & 3. ff. de verbor. obligation. & Ioan. Lop. Hiſpan. in repet. cap. per veſtras. §.21. colum. penult. verſic. adde etiam quòd iſtæ leges; extrà de donat. inter virum & vxor. & Ferdin. Loaz. in repet. tit. de iuſtit. & iure. colum.7. & ante eos Saly. in l.1. col.2. verſicu. quærit gloſ. quid de luxurioſo. C. de curat. furioſ. Quanquam ille text. in d. l. & mulieri forte de hac noſtra luxuria non intelligitur.

De eadem re. Mulier appetit virum vt materia formam. 92 Quin & Ioan. Fab. & poſt eum Ioan. Plat. in §. maſculi. Inſtit. de nupt. aſſerunt mulierem citiùs faciliúſque labi in Venerem quàm maſculum. Cui conſonat, quod dicit Bald. in rubr. extrà de cohab. cleric. & muliet. quòd mulier appetit virum, ſicut materia formam, & magnes ferrum. Cuius dicti primam partem plerique omnes creber citant ex Ariſtotele, libro primo Phyſicorum, ad finem: decepti, vt opinor, antiqua huius libri tranſlatione. Neque enim eo loco id intellexit Philoſophus, ad quod eum adducant: verùm eius ſententia eſt eiuſmodi, ſi rectè traducatur: Materia appetit rerum formas, vt fœmina eſſe virum: turpe, honeſtum. Albertus autem in l. ſed ſi ego. ff. ad S. C. Vellelanum affirmat, præſumi mulieres eſſe luxurioſas, per leg. vlt. circa medium. C. de repudiend. & §. optimum, in authent. de non eligend. ſecun. nuben.

De eadem re. Ex Medicis. 93 Cæterum ex Medicis Cælius Aurelianus ſcriptor antiquus, vt qui Plinium & Galenum præceſſerit, libro Chronion 4.cap.9. quo de mollibus, ſiue ſubactis, aut effœminatis diſſerit, quos Græci *μαλθακὸς* vocant, tradit fœminas validiùs Venerem poſcere, cauſámque eius rei tradit. Omnia (inquit) vexantia, validos effectus dabunt, firmitate oppoſita ſubiacentium materiarum: quæ cùm in ſenibus deficit, paſſio quoque minuitur, vt fortitudo. Sola autem ſuprà dicta, quæ ſubactos ſeu molles efficit viros, ſeneſcente corpore grauiùs inualeſcit, & infanda magis libidine mouet, non quidem ſine ratione. In aliis enim ætatibus adhuc valido corpore, & naturalia ventris officia celebrante, gemina luxuriæ libido diuiditur, animo nunc faciendo, nunc patiendo iactato. In iis verò qui ſenectute defecti, virili Veneris officio caruerint, omnis animi libido in contrariam ducitur appetentiam, & propterea fœmina validiùs Venerem poſcit. Hinc denique coniiciunt plurimi, etiam pueros hac paſſione iactari, qui ſimiliter ſenibus, virili indigent officio, quod in ipſis nondum emerſit, & illos deſeruit. Hæc ille.

De eadem re. Mulieres in coitu inſatiabiles. 94 Omnium autem maximè hoc mulierum vitium adſtruunt tres ſummæ autoritatis ſcriptores. Salomon, Ieſus filius Syrach, & Ariſtoteles. Ille enim Prouer. cap.30. inter inſaturabilia, os vuluæ annumerat. Alter in ſuo Oeconomico, cap. 36. Omnem (inquit) maſculum excipiet mulier. Hic libro Problematon encyclicon 4.cap 27. ſcribit mulieres eſſe inſatiabiles. Cuius rei infinita ſunt propè exempla, & tot penè dixerim, quot ſunt fœminæ. Sed

Meſſalina portentoſa libido. quod omnium eſt memorabiliſſimum, Meſſalina Claudij Cæſaris vxor, Lyciſcæ proſtitutæ mulieris nomen atque titulum mentita, ſæpe lupanar ſub noctem adiit, ſuam portentoſam libidinem ad ſatietatem expletura: & quod omnium fœdiſſimè fecit, cùm famoſiſſimis meretricij quæſtus ſcortis coitu certauit, ex re fœdiſſima palmam ſibi quærens: quam cùm pluries reportaſſet, tamen ſemel ex prouocatione nobiliſſimam è proſtitoris ancillam die ac nocte quinto ac viceſimo concubitu egregiè ſuperauit, vt teſtis eſt locupletiſſimus Plinius lib. 10. cap.63. & Sext. Aurelius in Claudio Cæſare. De eadem re eſt illud Satyrographi celebratum præconium, Satyr. 6.

Intrauit calidum veteri centone lupanar,
Et cellam vacuam, atque ſuam: tunc nuda papillis
Conſtitit auratis, titulum mentita Lyciſcæ,
Oſtendítque tuum, generoſe Britannice, ventrem,
Excepit blanda intrantes, atque æra popoſcit,
Mox lenone ſuas iam dimittente puellas
Triſtis abit: ſed, quod potuit, tamen vltima cellam
Clauſit, adhuc ardens rigidæ tentigine vuluæ:
Et laſſata viris, nondum ſatiata receſſit.

De eadem re. 95 Quid ſi & eæ, quę ab ethnicis ſcriptoribus præ cæteris mulieribus caſtæ fuiſſe dicuntur, atque in exemplum miræ raræque pudicitiæ vbique proferuntur, nō ſatis pudicæ fuerunt? vt id magis ad gratiam mulierum, quàm ad rei ipſius veritatem di-

Penelope impudica. ctum ſcriptúmque fuiſſe videatur. Nónne omnium maximè Penelope, ac Lucretia caſtitatis nomine vulgò paſsímque ad cælum vſque laudibus euehuntur? Duris tamen Samius in libro de Agathocle, & Lyſander Hiſtoricus ſcribunt, Penelopen per Vlyſſis abſentiam procis omnibus ſui corporis copiam feciſſe, quorum promiſcuo concubitu Pan natus ſit,

Pan Penelopes filius ex procorum concubitu. cui & inde manſit nomen. Nam *πᾶν* Græcis totum, ſiue omne dicitur. Idémque propemodū ſcribit Lycophron Poëta Græcus in Alexandro, vbi eam appellabat, *βασσάραν κασωρεύουσαν*, id eſt, (vt interpretatur Iſaacius Tzetzes, Ioannis illius Grammatici frater doctiſſimus, Lycophronis ipſius interpres) *πορνεύουσαν* quaſi dicas ſcortantem. Verſus Lycophronis hi ſunt:

Ὀψέται δὲ πᾶν
Μέλαθρον ἄρδην ἐκ βάθρων ἀνάστατον
Μύκλοις γυναικόκλωψιν. ἡ δὲ Βασσάρα
Σεμνῶς κασωρεύουσα κοιλανεῖ δόμους
Θοίναισιν ὄλβον ἐγχέουσα τλήμονος.

Addit autem Lycophron, Vlyſſem, cùm id poſt ſuū reditum reſciuiſſet, ſtatim abiiſſe in inſulam Gortynam, ibique obiiſſe. Interpres autem ipſius, ex authoritate Theopompi ſcribit, Vlyſſem offenſum domeſtica turpitudine, rediiſſe ad Circen, & à Telemacho filio fuiſſe necatum. A quibus non admodum diſſidet, quod tradit Pauſanias lib.8. quo Arcadia deſcribit, Græcè quidem, ſed in hunc ſenſum: Aiunt Vlyſſem à Troia reuerſum, ob procos admiſſos, cum Penelope diuortium feciſſe, ipſámque ſtatim ſe Lacedæmona recepiſſe, deinde Mantineam migraſſe, ibique vitam finiſſe. Húcque reſpexiſſe videtur D. Gregorius Nazianzenus, dum ſcribit in prima Oratione aduerſum Iulianum Imperatorem, Pana ex omnibus procis vnum Deum nomen ſortitum ex iniuria, vt dignum erat. Probus autem, ſiue is eſt Cornutus Grammaticus, vt nonnullis placet, enarrans illud Virgilianum Ecloga 4. Pan etiam Arcadia, ſcribit ipſum Pana fuiſſe filium Mercurij & Penelopes. Et ante illum Tullius libro tertio, de natura Deorum, & Iulius Hyginus Fabularum, cap. 224. & ante hos omnes Herodotus, libro ſecundo, vt hinc quoque intelligas, Penelopen non vni Vlyſſi copiam ſui præbuiſſe. Sed quod multò fœdius eſt, ferunt ipſum Mercurium in hircum mutatum, adamatum fuiſſe à Penelope: cui & Pana peperit, qui inde hircipes fuit, id eſt, hircinis pedibus: vti apud Lucianum videre licet in Deorum Dialogis, & nonnihil apud Dionem Pruſenſem. Húcque trahi poſſet, quod in antiquis codicibus ſcribitur, in l. antiqui. ff. ſi pars hæredi. per non leues authores tradidiſſe, quinquies quaternos enixam Penelopen, ſi vera eſt lectio, quam probat Accurſius, qui eam Penelopen fuiſſe dicit. Sed eo in loco legendum eſſe exiſtimo, vt viri quidam docti emendarunt, non quidem Penelopen, ſed Peloponneſiam, ſiue in Peloponneſo, ex Plinio libro ſeptimo, capite tertio. Ceterùm Acron in ſecundam Horatij epiſtolam, illud interpretans, Sponſi Penelopes, tradit Penelopen ipſam Vlyſſis vxorem meretricem fuiſſe, quæ amatores ſuos ſua pulchritudine luxurioſos reddebat. Ad ídque alludens Plinius lib. 35. cap. 9. Fecit (inquit) Penelopen, in qua amores pinxiſſe videtur. Quanquam ſunt, qui ibi Mores, pro Amores, ſubſtituerunt: fortè putantes, id caſtitati Penelopes minimè conuenire. Sed & Virgilius, ſiue is fuit Ouidius, vt nonnulli putant, ſiue alius, in obſcœno carmine hæc de Penelope ſcribit, iis, quæ dicta ſunt de ea, admodum conuenientia: *Iuriſconſulti locus.*

Qua ſi caſta manes, vt iam conuiuia viſas,
Vtque fututorum ſit tua plena domus:
Et quibus vt ſcires, quicunque valentior eſſet,
Hæc es ad arrectos verba locuta procos:
Nemo meo meliùs neruum tendebat Vlyſſe,
Siue illi laterum, ſeu fuit artis opus.
Qui quoniam periit, modo vos intendite, qualem
Eſſe virum ſciero, vir ſit vt ille meus.

Hæc ille de ea, cui tanta paratur ſcena pudicitiæ, vt ſcribit Claudianus in laude Serenæ. Quæ author ille Priapeiorum ex Homer. lib. Odyſſeæ 22. vt alia

pleraque, miro artificio in rem ſuam detorſit. Et huc quoque allufiſſe videtur Ouid. lib. 1. Amorum Eleg. 8.

Penelope vires iuuenum tentabat in arcu,
Qui latus argueret. —

Nam quod de lateribus vterque loquitur, ad concubitum pertinet, quo latera ipſa maximè exercentur, vt latiùs dicemus infrà in 15. lege connubiali, num. 42. incip. eadem quoque ratione. Sed eodem reſpexiſſe videri poteſt idem Ouid. libro 1. de arte amandi:

Penelopen ipſam, perſtes modò, tempore vinces.

Et Aulus Sabinus, eiuſdem temporis Poeta, in epiſtola reſponſoria Vlyſſis ad Penelopen, qua Vlyſſes non obſcurè oſtendit, ſe de Penelopes pudicitia diffidere:

Certè ego, cùm Antinoum, Polybúmque, Medontáque legi,
Heu toto ſanguis corpore nullus erat.
Tot iuuenes inter tot vina liquentia ſemper,
Hei mei quid credam? pignore caſta manes.
Cùrne placent vlli, ſi ſint in fletibus, ora?
Deperit & lachrymis non decor iſte tibi.

Et Horat. lib. 2. Ser. Sat. 5. introducens Tireſiam & Vlyſſem ſic inter ſe colloquentes:

— TI. Scortator erit: caue te roget vltrò.
Penelopen facilis potiori trade. VLY. Putáſne,
Perduci poterit, tam frugi, támque pudica,
Quam nequiere proci recto deducere curſu?
TIR. Venit enim magnum donandi parca iuuentus,
Nec tantùm Veneris, quantùm ſtudioſa culinæ.
Sic tibi Penelope frugi eſt: quæ ſi ſemel vno
De ſene guſtarit, tecum partita lucellum,
Vt canis, à corio nunquam abſterrebitur vncto.

Et huc nonnihil reſpexiſſe videtur Plinius Secundus, aut quiſquis is eſt, de viris illuſtribus cap. 9. vbi de Tarquinio Collatino, In cubiculum, inquit, Lucretiæ irrupit, pudicitiam expugnans. Hoc quoque argumento doceri poteſt, eam non ſatis pudicam fuiſſe, quòd munera à procis acceperit, vel teſte ipſo Homero lib. 18. Odyſſeæ. Doleo autem nobis excidiſſe librum illum, quem Laertius tradit Antiſthenem Athenienſem de Penelope, & alterum de Vlyſſe & Penelope ſcripſiſſe, in quibus non dubito huiuſce rei veritatem fuiſſe detectam. Cæterùm Iulius Hyginus Fabularum cap. 117. tradit Penelopen, Vlyſſe interfecto à Telegono, vt ſuprà diximus, ipſimet Telegono, & priuigno, & viri interfectori nupſiſſe: vnde natus eſt Italus, qui de nomine ſuo Italiam denominauit.

Lucretia non ſatis caſta.

96 Sed nec Lucretiam ipſam, alterum illud caſtitatis exemplum, prorſus ab impudicitia vindicat D. Auguſt. lib. de Ciuitate Dei, 1. cap. 19. tanquam ſcilicet iuueni, quamuis violenter irruenti, etiam ſua libidine illecta conſenſerit: idque in ſe puniens, ita doluerit, vt morte putaret expiandum. Quem tamen locum perperam intellexit Panor. noſter, poſt gl. neſcio quam, conſil. 4. facti contingentia. lib. 1. Ouidius verò de hac ipſa re loquens, lib. Faſtorum 2. illud ſcripſit:

Succubuit famæ victa puella metu.

Tanquam ſcilicet Lucretia ipſa famam & opinionem vulgi, pudicitiæ antepoſuerit. Quod ex Liuio quoque ad fin. 1. lib. videre licet. Nam & Ouidius paulò pòſt illud addit ex eodem:

Eloquar infelix dedecus ipſa meum.

Veluti ſcilicet non omnino expers eſſet cuiuſpiam culpæ. Nam ſi non omnino caſta eſt, quæ metu caſtitatem ſeruat, dicente Tibullo lib. 1. Eleg. 6.

Nec ſaeuo ſis caſta metu, ſed mente fideli.

Multò minus, quæ ipſo metu caſtitatem labefactat. Plinius autem, ſiue is fuit Suetonius, ſiue Cornelius Tacitus, in illo libro de Viris illuſtribus, ita de ea re loquitur, de Tarquinio ſcilicet Collatino loquens, In cubiculum Lucretiæ irrumpit, pudicitiam expugnat. Sed nec Valerio Martiali ſatis caſta fuiſſe viſa eſt ipſa Lucretia, hæc de ea ſcribenti lib. 11. ad Lectores:

Erubuit, poſuitque meum Lucretia librum:
Sed coram Bruto: Brute recede: leget.

Quaſi ſcilicet, non caſtitatem coleret ipſius caſtitatis amore, ſed potiùs timore ac reuerentia Bruti. Nam nec ab adulterij nota eam vindicat glo. in §. Lucretiam. in verbo, adulteras, & ſeq. 32. & 25. Tametſi illam Romanæ pudicitiæ ducem appellat Valerius Maximus lib. 6. c. 1. ſtatim poſt princip.

Cyrene figurarum in concubitu inuentrix.

97 Quid ergo referam Cyrenem illam? (cui, vt refert Suidas) factum cognomentum eſt *δωδεκαμηχάνη*, tanquam dicas machinamentorum duodecim: quoniam in Venereo vſu duodecim ea cogitaſſet figuras, quò in ſcenſori iucundus redderetur libidinis proluuium, vt ſcriptis prodidit ipſius Ariſtophanis interpres, atque etiam Suidas. Quid Elephantidem? quæ & ipſa verſibus deſcripſit modos, figuras, ſpecies, formas, id eſt, vt vno verbo Græco hæc omnia complectar, ſchemata concubituum: nam eius libri titulus eſt *περὶ τῶν σχημάτων συνουσιασμῶν*, quorum meminit Virgilius, ſi is eſt, in Obſcœno carmine Lalagen:

Elephantis modos & figuras concubituum ſcripſit.

Obſcœnas rigido Deo tabellas
Ducens ex Elephantidos libellis.

Et Martialis lib. 12. in Sabellum.

Facundos mihi de libidinoſis
Legiſti nimiùm, Sabelle, verſus:
Quales nec Didymi ſciunt puellæ,
Nec molles Elephantidos libelli.
Sunt illic Veneris nouæ figuræ, &c.

Tiberius. Philænis. Aſtyanaſſa.

Quin & Suetonius tradit Tiberium cubicula plurifariam diſpoſita tabellis ac ſigillis laſciuiſſimarum picturarum & figurarum adornauiſſe, libríſque Elephantidis inſtruxiſſe. Idem quoque Philænis & Aſtyanaſſa ex Helenæ famulis, & hæc omnium prima, vt tradit Suidas, feciſſe dicuntur. Quanquam ſunt qui vtranque confundunt. Porrò Athenæus lib. 8. tradit Aeſchrionem dixiſſe, eum librum, qui Philænidis eſſe dicitur, compoſitum fuiſſe à Polycrate, aut vt alij vocant, Philocrate Sophiſta, titulo ipſius Philænidis, vt eam honeſtæ vitæ mulierem calumniaretur. Addítque Epitaphium eiuſdem Philænidis, quo idem confirmat. Et rurſus ex Chryſippo hos Philænidis libros & Archeſtrati Gaſtronomiam, vulgò ediſci teſtatur. Sed quicquid id ſit, de iis videri poteſt intellexiſſe Ouidius, cùm ſcribit lib. Triſtium. 1.

Et quæ concubitus non tacuere ſuos.

Et lib. eiuſdem operis 2.

Sic quæ concubitus varios variáſque figuras,
Exprimit, eſt aliquo parua tabella loco.

Quibus poſtremis verbis videtur ad id reſpexiſſe, quod ſuprà ex Suetonio diximus de Tiberio: quanquàm Ouidius in illo loco non de illis libris loqui quibuſdam videatur. Sed eò, ni fallor, reſpicit idem Ouidius, cum ſcribit lib. 1. de arte amandi:

Utque velis, Venerem iungunt per mille figuras.
Inuenit plures nulla tabella modos.

Quartilla nunquam ſe virginem fuiſſe meminit.

Quid etiam Quartillam illam? quæ apud Petronium Arbitrum ita loquitur: Iunonem meam iratam habeam, ſi me vnquam meminerim virginem fuiſſe, nam infans cum paribus inquinata ſum, & ſubinde prodeuntibus annis maioribus me pueris applicui,

Digitized by Google

applicui, donec ad hanc ætatem perueni. Quid præterea duas Iulias matrem & filiam? hanc Auguſto genitam, alteram Marco Agrippa, ex illa priori, ambas tam notæ impudicitiæ, vt nihil æque parentum felicitati obfuiſſe credatur. De quibus ſcribit Suetonius, ipſum Auguſtum, eas omnibus probris contaminatas relegaſſe; vetuiſſéque ſi quid his accidiſſet, ſuo ſepulchro inferiori, ad omnémque earum mentionem ingemiſcens, illud Hectoris Homerici ad Paridem lib. 3. Iliad. proclamare ſolebat:

Iulia dua libid noſiſſima.

Αἴθʼ ὄφελες τʼ ἄγονός τʼ ἔμεναι ἄγαμός τʼ ἀπολέσθαι.

Quo ſignificabat cupere ſe ſine prole, & cœlibem mortuum fuiſſe. Quid duas Fauſtinas, matrem item & filiam? hanc Antonini Pij, alteram Marci Antonini vxorem, pari & ipſas infamia notatas, ex Iulio Capitolino & aliis.

Fauſtina item dua.

99 Quid denique duas Ioannas Neapolitanorum Reginas, quarum poſterior patrum memoria tam effrænatæ libidinis erat vt cùm ſciebat, aut videbat viros bene naſatos, neceſſe erat vt eos haberet in complexibus. Experta enim fuerat, id verum eſſe, quod vulgò dici ſolet, naſi magnitudine mutonis quoque quantitatem concipi. Ex quo verſus, non admodum elegans quidem ille, ſed quem tamen Codrus id referens, adſcribit: Ad formam naſi, & quæ ſequuntur. Cui ſubſcribit & illud Philelphi nonæ Decados Hecatoſticha tertia, ad Iuriſconſultum illum celebratiſſimum Catonem Saccum:

Ioanna dua quoque.

Naſati bellè mutoniati.

Nam menſura Cato pendentis plurima naſi
Creditur ingentem vulgò promittere caudam.

Et huc quoque reſpicit illud Martialis lib. 2. illo diſticho,

Mentula tam magna eſt, tantus tibi, Papile, naſus,
Vt poſſis, quoties arrigis, olfacere.

Et propterea olim naſati (vt ex Lampridio in Heliogabalo, aut vt nonnulli legunt, Aliogabalo deprehendimus) dicebantur viriliores ac bellè mutoniati. Scribit enim illum emiſſarios habuiſſe, qui ei hos bene naſatos perquirerent, eóſque ad aulam perducerent, vt eorum conditionibus frueretur. Nam, vt paulò antè dixerat, is per cuncta caua corporis libidinem recipiebat. Ex quo etiam, eo in loco (vt illud obiter dicam) Taſatos, legi poſſet, quæ lectio placet Alciato noſtro, in id Virgilij, aut quiſquis is fuit, in Priapeiis,

Lampridij locus.

Grandia Dulichij vaſa tuliſſe viri.

100 Nec tamen prætermittendas cenſuimus, quæ infandiſſimo amore patres, filios, fratres, priuignos, generos proſequutæ ſunt. Et vt ordine rem exequar, & à patribus incipiam, Myrrha, aut (vt alij vocant) Smyrna, Cyniram, aut (vt alij appellant) Cinaram patrem turpiter amauit, vt ſcripſit Ouidius. lib. 10. Metamor. & lib. 1. de arte amandi:

Qua patres ſuos fœdè amarunt.

Myrrha.

Myrrha patrem, ſed non, vt filia debet, amauit.

Theodorus in lib. Metamorph. & ex eius autoritate Plutarchus in Parallelis, cap. 44. & Stobæus Serm. 62. & Hyginus Fabularum cap. 242. vbi ſcribit ipſum Cyniram ob id ſibi mortem intuliſſe. Et idem c. 128. vbi tradit illam patrem ſuum inebriaſſe, & ſic cum eo concubuiſſe: vt poſſit videri imitata filias Loth. quæ idem fecerunt, vt ſcribitur Gen. 19. c. & in Decretis Canonicis in c. inebriarunt. 15. q. 1. Pelopea Thyſten, Harpalyce Clymenum Regem Arcadiæ, Hippodamia Oenomaum, Procris Ericbtheum, vnde natus eſt Aglaurus: Nyctimene Epopeum, aut, vt alij appellant, Nyctæum, Regem Lesbiorum, filiæ patres fœdè amarunt, & cum eis concubuerunt: vt horum teſtis eſt ipſe Hyginus Fabularum cap. 253. qui & ipſe eiuſdem operis cap. 243. tradit ipſum Clymenum ſeſe ob id interfeciſſe. Et præterea de ipſa Myrrha, Pelopea, & Nyctimene meminit Ouidius in Ibin his verſibus:

Filia Loth
Pelopeia.
Harpalyce.
Hippodamia.
Procris.
Nyctimene.

Filia ſi fuerit, ſi quod Pelopea Thyeſta,
Myrrha ſuo patri, Nyctimeneque ſuo.

Et de eadem Nyctimene traditum eſt ab eodem Ouid. lib. Metamorph. 2. quod Diis tantùm flagitium auerſantibus, in noctuam fuerit conuerſa. Nyctea patrem Nyctæum Regem Æthiopum, vt tradit Lactantius Grammaticus interpres Statij, enarrans illud eiuſdem lib. 3. Thebaidos, *auis vnca Minerua.* Valeriam item Tuſculanariam, tradit Plutarchus in Parallelis cap. 45. ex autoritate Ariſtidis Mileſij lib. Rerum Italic. 3. tradit Valerio patri, quem deperibat, fraude ancillæ concubuiſſe: quod vbi pater reſciuit, ſibi mortem conſciuit. Vt minùs mireris de his quæ & cum ſoceris concubuerunt: de quibus Iuuenalis ſatyr. 1.

Valeria Tuſculanaria.

Quem patitur dormire nurus corruptor auaræ?

Tametſi ſocer parentis locum, vt ſcribit Iuriſ. noſter in l. quia parentis. ff. ſolut. matri.

101 Quæ item filios adamarint, fuerunt plurimæ Semiramis illa Aſſyriorum Regina, alioqui multis nominibus commendabilis, filij Nini concubitum impudentiſſimè expetiuit, & poſtulauit ob idque ab eo rei indignitate moto, interempta eſt: vt ſcribit Iuſtinus lib. 1. & D. Auguſtinus de Ciuitate Dei, lib. 18. c. 2. & Agathius de Bello Gothorum lib. 2. Vbi & idem contigiſſe tradit Pariſatidi erga Darium ſuum & Artaxerxis filium. Paulus autem Oroſius lib. Hiſtor. 1. c. 4. in fin. id aliter retulit, nempe illam inceſtum cum filio perpetraſſe, & vt priuatam ignominiam publico ſcelere obtegeret, præcepiſſe, vt inter parentes & filios, & filias, nulla naturæ reuerentia de coniugiis appetendis, quod cuique libitum eſſet, licitum fieret. Nereis quoque cum Magnete, ſuo & Gelonis filio, rem habere voluit: quod cùm ab eo impetrare non poſſet, cantharidum veneno eum ſuſtulit: vt vetuſtiſſimus interpres ſcripſit, & poſt eum Zarettus, in id trahens illud Ouidij in Ibin,

Qua filios adamarint
Semiramis.

Pariſatis.

Nereis.

Utque nepos dicti noſtro modò carmine Regis,
Cantharidum ſuccos dante parente bibas.

Sed & Agrippinam quoque plerumque ad inceſtum comptam paratámque filio ſuo Neroni ſe obtuliſſe, prodidit Cornelius Tacitus circa initium lib. 1. Hiſtor. Auguſtæ. Crateam quoque filium ſuum Periandrum, ex ſeptem Græciæ Sapientibus vnum deperiſſe, ſcripſit Parthenius Nicænſis Eroticorum c. 17. Ariſtippus lib. 1. de antiquis delitiis: & poſt eum Laërtius in vita eiuſdẽ Periandri. Ammiani quoque mater apud Martialem lib. 2. Epigram. 4.

Agrippina.

Cratea.

Ammiani mater.

O quàm blandus es Ammiane matri!
Quàm blanda eſt tibi mater Ammiane!

& cætera quæ ſequuntur.

102 Quæ fratres item adamarunt, plurimæ extiterunt. Byblis Caunum fratrem miſerè deperijt, vt tradit Parthenius poëta Græcus Eroticorum c. 11. & graphicè deſcripſit Ouidius lib. 9. Metamorph. & meminit, veluti tranſeunter, lib. 1. de arte amandi:

Qua fratres adamarunt.

Byblida quid referam? vetito quæ fratris amore
Arſit. —

Biblis.

Hyginus item Fabularum c. 243. Stephanus in lib. de Vrbibus, vbi de Cauno Cariæ vrbe loquitur: & præter hos Heſychius, & Suidas. Vnde & Καύνιος ἔρως, id eſt, Caunius amor, prouerbio celebratus, pro infami & improbo amore, apud Ariſtot. lib. 2. Rhetor. ad Theodecten, & Stephanum vbi ſuprà, Diogenianum in Collectaneis, & Euſtathium in Commentariis in Diooyſium. Canulia Papyrium Romanum fratrem ſuum: vt ex Chryſippo lib. 1.

Prouerbium.

Canulia.

Rer. Italicarum tradit Plutarchus in Parallelis cap. 52. Canace Machareum fratrem: vt videre licet ex epiſtola ipſius Canaces ad ipſum Machareum, apud Ouidium: atque ea illo carmine eiuſdem Ouid. lib. 3. Triſt. ad Auguſtum: *Canace.*

Nobilis eſt Canace fratris amore ſui.

Cydonis ſoror. Cydonis item ſoror (nomen eius non reperi) fratrem ipſum Cydonem, ex alio lib. 9. Thebaidos:

Et malè dilectum miſera Cydona ſoror.

Quæ priuignos ſuos adamauerunt. 103 Quæ item priuignos deperierunt, non paucæ fuerunt. Arſinoe Lyſimachi vxor Agathoclem priuignum de ſtupro appellauit, vt ex aliorum autoritate tradit Pauſanias lib. 1. qui de Atticis eſt. Demeneta Gnemonem Ariſtippi viri ſui filium impudicè adamauit, apud Heliodorum lib. 1. Hiſtor. Æthiop.

Phædra. Phædræ amores inſani in Hippolytum priuignum, ab omnibus celebrantur, & inter cæteros ab Hygino lib. Fabularum c. 47. Ouid. lib. 1. de Arte amandi, Plutarch. in Parallelis cap. 64. Seruio in lib. 6. Æneid. in enarratione illius loci,

Hic Phædrã, Procrinque locis, mœſtámque Eriphylen.

Extátque epiſtola ipſius Phædræ ad Hippolytum, apud ipſum Ouidium, qua excuſare nititur hunc nefandiſſimum amorem. Eſtque etiam Tragœdia Euripidis Hippolyti nomine ea de re conſcripta. Eſt & ille ipſius Ouidij verus lib. 2. Triſt.

Nam quid in Hippolyto eſt ſanè niſi flãma nouercæ?

Gidica. Gidica ſimiliter Communium priuignum deperditè adamauit, ab eóque reiecta, ſibi ſpiritum intercepit, vt ex Doſitheo lib. 3. Rer. Italicarum tradit Plutarchus in Parallelis cap. 65. *Philonome.* Philonome Cicni vxor, quæ & Tenuem priuignum de ſtupro ſolicitauit, vt tradit Pauſanias in Phocicis, qui eſt lib. 10. Et ea, quæ Timaſionem priuignum, qui ſibi commiſceri denegarat, apud matrem accuſauit, quòd amatoribus magis, quàm mulieribus, gauderet: vt ſeribit Philoſtratus in Vita Apollonij lib. 6. *Timaſionis nouerca.* Et Caſperia Rhæti Marrubior. Regis vxor cum priuigno ſuo concubuit, vt Abieni autoritate tradit Seruius in 10. Æneid. in eum locum,

Et Rhæti de gente vetuſta.

Alia. Alia quoque, quæ apud Apuleium lib. 10. Aſini aurei priuignum item ſuum adamauit, cúmque quòd ſibi concubitum denegaſſet, veneno appetiuit, & tandem inceſtus & parricidij accuſauit.

Quæ generos adamauerint. 104 Quæ generos ſuos adamarint, non paucæ quoque fuerunt. Nam Cicero in oratione pro Aulo Cluentio Habito ſcribit Saſſiam matrem ipſius Habiti amore captam fuiſſe Melini adoleſcentis generi ſui, animúmque illius iis omnibus rebus, quibus illa ætas capi deliniríque poſſet, pellexiſſe, eíque tandem nupſiſſe. Subiungitque idem, O mulieris ſcelus incredibile, & præter hanc vnam in omni vita inauditum! Quod intelligere debes quantum ad nuptias. Nam quantum ad concubitum ſæpius antè id contigerat, vt paulò pòſt dicemus. Suetonius in Tiberio, cap. 35. tradit ipſum Tiberium cuidam Equiti Rom. iuriſiurandi gratiam feciſſe, vt vxorem in ſtupro generi compertam dimitteret, quam ſe nunquam repudiaturum antè iurauerat. Et Ammianus Marcellinus circa initia lib. 14. prodidit mulierem neſcio quam (neque enim eam nominat) Clematium Alexandrinum generum ſuum, cui commiſceri cupiebat, eius amore non impetrato, mortem illi machinatam fuiſſe. Iuſtinus, lib. 7. tradit Eurydicem vxorem Amyntæ poſterioris Macedonum Regis, cum genero ſuo, quem non nominat, adulterium commiſiſſe, & ei nuptias pactam occiſo marito: idque effeciſſet, niſi res prodita fuiſſet. Idem quoque ad fin. lib. 28. ſcribit Arſinoen (ſiue illa fuit, de qua locuti ſumus in præcedenti verſ. ſiue alia) conſuetudinem habuiſſe cum Demetrio genero ſuo.

105 Vt interim eas prætermittam, quæ & in fratres maritorum ſuorum turpiter exarſerunt. Nam Hypermeſtra Locrenſis, cùm fratris viri ſui concubitum appeteret, clàm nocturno tempore voti compos effecta. Manè verò pudore affecta, vt ſcelus ſuum diſſimularet, ancillam necauit, quaſi eam in concubitu deprehendiſſet. Ea quo eſt illud Ouidij in Ibin: *Quæ fratres maritorum.*

Quaque ſui Venerem iunxit cum fratre mariti
Locris, in ancilla diſſimulata necem.

106 At ſunt (inquiet quiſpiam) excuſandæ mulieres, quando vi atque potentia aſtrorum his obſcœniſſimis & infandiſſimis concubitibus patrum, filiorum, fratrum, priuignorum, generorum, & aliorum huiuſcemodi ſunt obnoxiæ: vt videre licet ex Iulio Firmico lib. Aſtronomi. 3. cap. 7. in duodecimo loco. & lib. 4. c. 1. in applicat. Lunæ ad Venerem. & lib. 6. cap. 26. in coniunctione Iouis & Veneris, & iterum cap. 31. non ſemel. Sed qui hæc ita excuſabunt, poterunt & alia ſcelera ſimiliter excuſare: quod quàm rediculum ſit nemo non videt. Præſertim cùm aſtra neceſſitatem non imponant, vt ſatis diximus ſuprà in 7. Lege connubiali. num. 5. ex quibus conſtat. & ſequ. Imò veriùs nec habeant quicquam roboris, vt & nos diximus in tract. Nobilitatis, cap. 11. nu. 3. & dicemus alibi latiùs. *Aſtrorum in iis vis.*

107 Illud autem præterire non poſſumus, mulieres adeò eſſe prærabida præferináq; libidine, ac efferato prurítu, adeóque natura in coitum præcipitea, & tam prurigine concitatas, & (vt ille dicit in Priapeiis) ſine fine prurientes, vt ſint quæ & maſculam libidinem exerceant, id eſt, quæ, vt viri cum fœminis concumbant: quod & de Megilla quadã Leſbia tradit Lucianus in Dialogis meretriciis, Dialo. 5. in quo colloquuntur Clonarium & Leæna: & de Baſſa Martialis lib. 1. Epigram. 58. *Quæ maſculam libidinem exercuerunt.* *Megilla.* *Baſſa.*

Quòd nunquam maribus iunctam te, Baſſa, videbam,
Quódque tibi mœchum fabula nulla dabat:
Omne & officium circa te ſemper obibat
Turba tui ſexus, non adeunte viro:
Eſſe videbaris, fateor Lucretia nobis,
At tu, prô facinus, Baſſa, fututor eras.
Inter ſe geminos audet committere cunnos,
Mentitúrque virum prodigioſa Venus.
Commenta es dignum Thebano ænigmate monſtrum,
Hic, vbi vir non eſt, vt ſit adulterium.

Philænis. Et Philænis, non ea quidem de qua loquuti ſumus ſuprà nu. 97. ſed alia multò poſterior apud eundem Martialem lib. 7. Epig. 66.

Pedicat pueros tribas Philænis,
Et tentigine ſæuior mariti
Vndenas vorat in die puellas.

Tribades quæ dictæ. Ex quo, atque etiam ex titulo ſuperioris Epigrammatis, qui talis eſt, Ad Baſſam tribadem, vides huiuſcemodi fœminas tribades dici. Quod & apertiùs oſtendit idem ille autor, eod. lib. 7. in eam ipſam Philænin, Epigr. 69.

Ipſarum tribadum tribas Philæni,
Rectè, quam futuis, vocas amicam.

Sappho tribas. Et de hac quoque Philæni tribade, & aliis huiuſcemodi fœminis loquitur Lucianus in libro cui titulus eſt, ἔρωτες, Fertúrque etiam Sappho ancillas habuiſſe, Amythonem, Teleſippam, Megaram, Atthin, & Cydno, Girinnam, Anactoriam, Andromedam, Polianactidam, quibus ad libidinem abutebatur. Eas enim ſubagitare ſolebat, & viciſſim ab eis pati. In idque referunt illud ipſius Sapphûs in ſua

Epiſtola

Digitized by Google

Epiſtola ad Phaonem apud Ouidium:

Viles Amythone, vileſque mihi candida Cydno,
Non oculis grata eſt Atthis, vt antè meis.

Et de cæteris quoque nonnihil videbis apud Maximum Tyrium Platonicum. Serm. 8. In has autem Tribadas inuehitur Iuuenalis ſatyra ſexta his verſibus:

Lenonum ancillas poſita Lauſella corona
Prouocat, & tollit pendentis præmia coxæ.
Ipſa Medullina frictum criſſantis adorat.

Mulieres brutorum animalium amores ſectatæ.
Paſiphae.

108 Sunt & quæ cum beluis, & iumentis cõcumbere deſideranter velint, & cupiant. Veteres perhibent, Paſiphaen Minois Regis vxorem, tauro ſe ſuppoſuiſſe, & Minotaurum genuiſſe, Veneris (vt cum Virgil. lib.6, Æneid. loquar) monumenta nefandæ. Vnde eſt & illud eiuſdem Virg. Ecloga.6.

Et fortunatam, ſi nunquam armenta fuiſſent,
Paſiphaen niuei ſolatur amore iuuenci.
Ah virgo infœlix, quæ te dementia cepit?
Prœtides implerunt falſis mugitibus agros:
At non tam turpes pecudum tamen vlla ſecuta
Concubitus. —

Et illud Propertij lib.2.ad Cynthiam:

Vxorem quondam magni Minois, vt aiunt,
Corrupit torui candida forma bouis.

Et libro tertio:

Teſtis Cretæi faſtus quæ paſſa iuuenci
Induit abiegna cornua falſa bouis.

Idem quoque relatum eſt ab Ouidio lib. 1. de Arte amandi, illis verſibus:

Forte ſub vmbroſis nemoroſæ vallibus Idæ
Candidus, armenti gloria, taurus erat.

Et qui ſequuntur. Et rurſus in Epiſt. Phædræ ad Hippolytum,

Paſiphae mater decepto ſubdita tauro, &c.

Quamuis ſint (ne id omittam) qui dicunt Iouem Paſiphaes amore captum, tauri formam ſumpſiſſe, vt tradit Porphyrius lib. 3. de abſtinentia carnium. Lucianus autem in libro de Aſtrologia, id quoque aliò trahit. Nempe quòd audiens a Dædalo de tauro cœleſti, in amorem Aſtrologiæ deuoluta eſt.

Semiramis.

Semiramis, de qua ſuprà locuti ſumus, equum vſque ad coitum adamauit, vt autor eſt certiſſimus, qui poſteris prodendum putauit, Iuba, ſtudiorum claritudine, quàm regno memorabilior, & ex eius autoritate Plinius lib.8.c.42. & prætereà Hyginus Fabular.c.243. in fin. Sed & puella quædam in Hetruria, ſub Pio Tertio, canem impudicè adamauit: ex eóque facta grauida, ſemicanem peperit, hoc eſt, manibus, pedibus, & auriculis caninis, cætera hominis, vt ſcribit Volaterranus in Philologia, lib.32. cap. 5. ad finem.

Puella ex cane peperit.

Quin multò antè tempore Glauca cithariſtria fertur canem quoque adamaſſe, vt retulit Ælianus lib. 10. Variæ hiſto. Plinius autem lib.7. cap. 3. tradit Alcippen elephantum peperiſſe. Et idem de Glaucippe tradit Tatianus in Oratione contra gentes niſi eadem fuerit: vt hinc intelligas, eas cum elephanto concubuiſſe.

Alia. Mulier elephantum peperit.

Cæterùm in Ægypto inſula eſt Mendes vocata, in qua mulieres paſſim cum hircis coeunt, ſicuti tradit Herodotus lib. 2. & Strabo libro 17. ex autoritate Pindari. & Lucianus in Dialogo περὶ τῶν τὰ ἐναγώνια ἀθλῶν.

Mulieres cũ hircis coeuntes.

De cadmro.

109 Nimirum ob hanc infandam inſanamque libidinem mulierum, ſcribitur in Leuitico, cap. 18. Mulier non ſuccumbet iumento, nec miſcebitur ei. Et infrà cap. 20. Mulier quæ ſuccubuerit iomento, ſimul interficietur cum eo. Cuius rei etiam fit mentio in Decretis Canonicis, in cap. mulier. 15. qu.1. Ex quo facilè colligi poteſt, illis quoque ſanctis temporibus fuiſſe fœminas obſcœna illa impudicitia pollutas, ferinique coitus præ nimia libidinis vredine appetentes. Vt verum videri poſſit, matronam ſummatem ſitienter appetiuiſſe concubitum cum Luciano Syro in Aſinũ deformato, ſicuti ipſe ad finem ſui Aſini feſtiuiter deſcribit, poſtque eum Apuleius, qui hoc totum ad ſeipſum tranſtulit lib. 10. Metam. Hinc illud Satyrici non abs re ſcriptum videtur in Monſtrificam fœminarum Venerem:

— Mora nulla per ipſam,
Quò minus impoſito clunem ſubmittat aſello.

Mulieres quæ dã viros petunt potiùs quam petantur.
Sempronia.

110 Quid igitur opus eſt, poſt has tantas, tam fœdas, tam ſpurcas, infandas libidines memorare fœminas, quæ ea impudicitia, ea impudentia ſunt, vt potiùs viros petant, quàm ab eis petantur: quæque mercedem libidinis potiùs offerant, tradántque viris, quàm ab eis accipiant? Priorum extat memorabile exemplum apud Salluſtium, de Sempronia illa literis & Græcis & Latinis docta, forma & genere ſatis fortunata. Hæc tamen, vt ille ait, pecuniæ, an famæ, minùs parceret, haud facilè diſcerneres libidine ſic accenſa, vt ſæpiùs peteret viros, quàm peteretur. Eſt & aliud exemplum recentius Thermonillæ apud Iouinianum Pontanum libro 2. Tumulorum.

Hanc multi petiere, & multos ipſa petiuit,
Auſa dare & cunctis, auſa rogare prior.

Et ſanè huiuſmodi eſſent cæteræ mulieres, niſi ruſticitas vetaret, aut ſi inter mares conueniret, ne ipſi fœminas peterent, ſi credimus Ouidio, cui probè animi muliebres erant cogniti, vt alibi diximus. Is enim lib.1. Eleg.

Aut ſi ruſticitas non vetet, ipſa rogat.

Et lib.1. de Arte amandi,

Conueniat maribus, ne quam nos antè rogemus,
Fœmina iam partes victa rogantis aget.

Quæ viris libidinis mercedem offerunt.

111 De poſterioribus illa eſt quærimonia Ezechielis, c. 16. Omnibus meretricibus dantur mercedes, tu autem dediſti cunctis amatoribus tuis: & dona donabas eis, vt intrarent ad te vndique ad fornicandum tecum, & alibi ſæpe in eod. cap. Et Oſeæ 4. Ephraim munera dederunt amatoribus ſuis. Harúmque ſunt alia multa exempla apud Martialem. nam lib.1. in Chloen,

Donaſti tenero, Chloë, Luperco
Hiſpanas, Tyriáſque, coccináſque,
Indos ſardonychas, Scythas Smaragdos,
Et lotam tepido togam Galeſo,
Et centum dominos noua moneta:
Et quicquid petit, vſque & vſque donas:
Væ glabraria, væ tibi, miſella,
Nudam te ſtatuet tuus Lupercus.

Et lib.2. in Gallam:

Cum placeat Phileros, tota tibi dote redemptus,
Tres pateris natos, Galla, perire fame; &c.

Et lib.9. in eadem:

Promittis ſexcenta tamen, ſed mentula ſurda eſt:
Et ſit luſca licèt, te tamen illa videt.

Et lib.11. de Lesbia:

Lesbia ſe iurat gratis nunquam eſſe fututam.
Verum eſt, cum futui vult, numerare ſolet.

Idque potiſſimùm faciunt deformes & anus, vel teſtimonio Ariſtophanis in Theſmophor.

Ἤ δῶρά τις δίδωσι μοιχῷ γραῦς γυνή.

Quæ viros rapuerunt.

112 Sed iſtis facilè parcere debemus, videntes alias multas, ſuis precibus & muneribus non contẽtas, vim quoque adhibuiſſe in eos quos miſerè amabant, cùm nullis precibus aut muneribus concubitum ab illis impetrare potuiſſent. Et inter alias plurimas vxorem Phutifaris Ægyptij: Phædram, de qua ſuprà locuti ſumus: Anthiam, ſiue Atheiam,

ſiue

Digitized by Google

ſiue etiam Sthenobœam, Iobatis filiam, & Prœtin Argiuorum Regis vxorem: Gideam, de qua etiam ſuprà locuti ſumus: Auroram, Cephalom, de qua Pauſanias libro 1. Heſiodi teſtimonio in carmine quod de mulieribus compoſuit. Et idem Pauſanias libro 3. & Ouidius libro 7. Metamorph. & de Arte amandi,

Nec Cephalus roſeæ præda pudenda Deæ.

Et Athenæus libro 13. cap. 7. vbi eandem dicit rapuiſſe Clitum & Titonem. & Homer. libro 15. Odyſſ. vbi eam dicit rapuiſſe Clitum pulchritudinis gratia,

Ἀλλ' ἤτοι Κλεῖτον χρυσόθρονος ἥρπασεν Ἠώς
— κάλλεος εἵνεκα οἷο.

Et aliam, de qua Ange. noſter in l. 1. Cod. de rapto. virg. De quibus & nos quoque locuti ſumus in tractatu Retractuum tit. 1. §. 10. gloſſ. 1. nu. 5. incip. ſecundum quam ſententiam.

Quæ nec liberis, nec parentibus, nec patriæ pepercerunt.

113 Omitto eas, quæ vt ſuæ libidini indulgerent, nec liberis, nec parentibus, nec patriæ pepercerunt, rebus ſacratiſſimis. Nam inſidiis Eurydices illius, vxoris Amynthæ Regis Macedoniæ, aui Alex. Magni, Alexander & Perdiccas eiuſdem filij ob ipſum appetiti occubuerunt. Quam rem deſcribens Iuſtinus libro 7. ita in eam exclamat: Indignum prorſus, libidinis cauſa liberos à matre vita priuatos. Scitum autem eſt in eandem ſententiam illud Martialis lib. 2. Epigr. in Gallam: cuius initium iam à nobis ſuprà eſt relatum:

Cùm placeat Phileros tota tibi dote redemptus,
Tres pateris natos, Galla, perire fame.
Præſtatur cano tantùm reuerentia cunno,
Quem nec caſta poteſt iam decuiſſe Venus?
Perpetuam Dij te faciant Philerotis amicam,
O mater, qua nec Pontia deterior.

Nam & Pontiæ Iuuenalis mentionem facit Satyr. 6. quæ duos ſuos filios veneno ſuſtulit, vt adultero nuberet:

— Sed clamat Pontia, feci,
Confiteor, puerisque meis aconita paraui,
Quæ deprenſa patent: facinus tamen ipſa peregi,
Tune duos vna, ſæuiſſima vipera, cœna?
Tune duos? &c.

Callirrhoe.

114 Callirrhoe filia Lyci Regis Lyciæ capta amore Diomedis Troia redeuntis, patrem prodidit vti Iubas rerum Africarum lib. 3. tradidit, & ex eius autoritate Plutarch. in Parallelis, cap. 46. Similitérque

Byſaltia.

Byſaltia filia Regis Maſſylorum, Calpurnium Craſſum iuuenem adamatum, patris à ſe proditi victorem fecit, vti Heſianax. lib. 3. Rerum Libycarum ſcripſit, eiúſque autoritate Plutarchus in eo opere

Scylla.

ſuprà citato, cap. 47. Scylla Niſi Megarenſium Regis filia, Minois amore capta, crines patris purpureos & fatales abſcidit, atque ita & patrem & patriam perdidit. Hinc enim Niſus à Minoe victus & interemptus eſt, vt tradit Pauſanias lib. 1. quo Attica deſcribit. Et Seruius in Virgilium lib. 6. Æneid, in eum locum,

Quid loquar aut Scyllam.

Et in Eclog. 6. eiuſdem, & alij plurimi.
Ex quo illud Propertij lib. 3.

Tuque ò Minoa venundata Scylla figura,
Tondens purpurea regna paterna coma.
Hanc igitur dotem virgo deſponderat hoſti.
Niſe, tuas portas fraude reclusit amor.

Et Ouidius de Arte amandi, lib. 1.

Filia purpureos Niſo furata capillos, &c.

Et lib. 2. Triſtium, ad Auguſtum:

Impia nec tragicos tetigiſſet Scylla cothurnos,
Ni patrium crinem deſecuiſſet amor.

Et fuſiùs libro octauo, Metamorphoſ. in principio, vbi integram rei eius hiſtoriam recenſet. Sed & Simus Poëta tradit Tarpeiam Gallis Capitolium prodidiſſe, cùm illorum Regis amore capta eſſet. Quod & ex eo retulit Plutarchus in Romulo, vbi & illius carmen de ea re adſcribit. Et Seruius enarrans illud Virgilij lib. 8. Æneidos:

Tarpeia.

Hinc ad Tarpeiam ſedem & capitolia ducit,
Aurea nunc, olim ſyluestribus horrida dumis.

Licèt eam hiſtoriam aliter habere tradat, vt inibi videre poteris, & nos alibi quoque retulimus, ſcilicet ſuprà in 3. leg. connub. num. 25. incip. huius autem. & 27. in Pſellio. ſed & Propertius quoque aliter libro 4. in Fabula Tarpeiæ. Nec abſimiliter Piſidice filia Regis Methymnæ, Achilli, qui vrbem Methymnam obſederat, amore illius capta, vrbem ipſam prodidit: vt teſtis eſt Parthenius Nicænſis Eroticorum cap. 23. Vti & Nauide Creuſi filia, Cyro Perſarum Regi, illius quoque amore capta, Sardiorum arcem prodidit, apud Licinium Chyum Lyricum Poëtam, & Hermeſianactem, & ex his ipſum Parthenium eiuſdem operis c. 22.

Fœminis maior voluptas in concubitu quàm viris.

115 Nec mirum videri debet, ſi ſe mulieres libidinum Veneris fœditatibus magis, quàm mares, adobruant: cùm, vt ſcribit Auicenna lib. 9. de Anima lib. & iterum in 21. tertij cap. 2. & Haly. Abbas in 6. Theoricæ, extenſiuè duplicata eſt in fœmina concubitus voluptas: quia præter ſeminis motum, & orificij vuluæ (vt tranſlatis verbis vtamur) in ſugendo quoque naſcitur oblectatio, vulua ipſa diuerſimodè mota. Quod & Galenus inſinuat. lib. 4. de Morbis & ſymptomatis, & vt vulgò dicitur, de Accidenti, & morbo, cùm ſcribit, partes genitales proprio quodam, & eximio ſenſu voluptatis affici, in ſdque validiſſima eſſe præditas facultate, expultrice quidem genitalis ſeminis in maſculis tantùm, in fœminis verò & hac ipſa in teſticulis, & ſeminariis vaſis, & præterea attractrice per totum vterum. Tireſias, qui vtrumque ſexum expertus erat, arbiter electus à Ioue ac Iunone de voluptatis in concubitu quantitate contendentibus, tres voluptatis vncias in viro, nouem in fœmina pronuntiauit: vt ſcribit Fulgentius lib. 2. Mythologicarum. Et eam rem graphicè deſcripſit Ouidius lib. 3. Metamorph. & nonnihil etiam eius rei meminit Lucianus, in Dialogo Menippi, & Tireſiæ, & in alio, cui titulus eſt, ἔρωτες, vbi tradit Tireſiam iudicaſſe mulieris delectationem toto gradu virilem præcedere. Et Apollodorus aliorum authoritate, de Deorum origine libro 3. vbi dicit, illum de nouem ac decem, quæ inter coëundum voluptatis partes capiuntur, nouem mares, ac mulieres decem ſentire iudicauiſſe. Eſſéque, vt ille ſubdit, qui illum Ioui ac Iunoni ita verſibus reſpondiſſe ferant,

Tiresia iudicium.

Οἴην μὲν μοίραν δέκα μοιρῶν τέρπεται ἀνήρ,
Τὰς δὲ δέκ' ἐμπίμπλησι γυνὴ τέρπουσα νόημα.
Parte vna è denis mas partibus oblectatur:
At mulier ſolidum coitus capit ipſa decuncem.

Meminit item Iulius Hyginus Fab. cap. 75. Inter Iouem, inquit, & Iunonem fuit iocoſa altercatio, vter maiorem ex re venerea voluptatem caperet, maſculus, an fœmina. De qua re iudicem Tireſiam ſumpſerunt, qui vtrumque erat expertus. Is cùm ſecundum Iouem iudicaſſet, Iuno irata manu auerſa eum excæcauit. At Iouis (ita enim loquitur) ob id fecit vt ſeptem ætates viueret, vatéſque præter cæteros mortales eſſet. Hæc ille. Cui concinens Ouidius in Ibin:

Qualis erat, poſtquam eſt iudex de lite iocoſa
Sumptus, Apollinea clarus in arte ſenex.

Ex

Ex quibus & Iuuenalis Satyr. 6. illud cooſtanter affirmauit:

Vir nollet fieri:nam quantula noſtra voluptas?

Et rurſum ſatyr. 11.

— Maior tamen iſta voluptas
Alterius ſexus.

Et id quoque, quod diximus, è Medicis,præter eos, quos citauimos in princ. huius verſ. aſſerit Petr. Aponenſis in Conciliatore, differt. 34.& in Comment. Problematôn Ariſto.lib.4.c.15.

Qui contrà ſentiunt.

116 Quanquam Hippocrates,aut, vt placet Galeno, Polybius in libr. περὶ γονῆς, id eſt, de genitura, contrà aſſerit, virum ſcilicet in coitu maiore voluptate affici. Semen enim viro, concuſſu vehementiore, quàm fœminæ, ab humore repentè ſeceroi, ob cámque cauſam virum impenſiùs delectari. At Gorræus.Pariſi. Medicus impenſè doctus, qui eum librum eleganter, & fideliter in Latinum traduxit in aunotationibus eiuſdem. Tametſi, inquit, maribus ſemen calidius, acrius, copioſiúſque ineſt, motúque ipſi maiore, quàm fœminæ, in coitu concutiuntur,plúſque multò caloris, & ſpiritus obtioent, qoamobtem ex his maior eſſe maris quàm fœminæ voluptas videri poſſit:tamen in fœmina alia priuatim conſiderare oportet, quæ inter præcipuas, & potiſſimas voluptatis venereæ cauſas eſſe poſſunt. Siquidem eios vterus magno virilis ſeminis deſiderio tenetur,ipſúmque mirum in modum appetit, & attrahendo, ſugendo, concipiendóque impendiſſimè delectatur. Eſt enim ea in re vterus ventriculo ſimilis. Sicut enim iſte ſoauibus cibis, potibúſque gaudet, cóſque auidiſſimè amplectitur, ita ille ſemen amat, habétque gratiſſimum.

Virgines maximè in venerem pronæ, dum dulcius eſſe putant, quod neſciūt.

117 Maximè autem virgines feruntur pronæ eſſe in Venerem, vtpote quæ magis expetant eam voluptatem experiri, coius hactenus fuerunt expertes, vt ſcribit D.Thom.in 4.ſent.& Anto.Flo.in 2. parte Sommæ.tit.5.prout retulit è noſtris Matthę.Afflict. io conſtitutione Siciliæ, cuius initium eſt,ſi quis rapere. col. 2. verſic. ſed quæro quæ eſt ratio. Et ante hos Hieronymus in libello de Vitando ſuſpecto contubernio, Libido, inquit, in virginibus maiorem famem patitur,dum dulcius eſſe putant, quod neſciunt. Quem loco non deſignato citat, & ſequitur gl.in c.viduas. l. 1. in verbo, vſæ ſunt. 27. quæſt. 1. vbi & text.hoc clanculum innuit. Et in eam ſententiam Hiero. ipſe ad Gaudentium, de pacatulæ infantulæ educatione, ſcribit eos faciliùs libidine carere, qui aliquando experti ſunt corporis voluptatem,quàm eos qui à pueritia libidinem neſciunt.Ab aliis enim nota calcari, ab aliis ignota, appeti. Illos vitare pœnitendæ ſuauitatis inſidias: hos carnis illecebras, dulci titillatione corporis blandientes, dum mella putant, venena noxia reperire. Et huc pertinere poteſt, qood ſcribit Matthæus Afflict. in cap.1. §. item ſi fidelis, col.2. verſic. ſcias tamen tit. quibus modis feod.amit.magis peccare viduam ſtuprando, quàm virginem, veluti minus ſolicitetur vidua, quàm virgo: ideóque magis peccat, iuxta ea quæ diximos ſuprà in Leg. Connub. 2. numer. 28. incip. ſed quid tantùm, licet ipſe Matthæus aliis rationibus moueatur.

Alij è diuerſo corruptas memores priſtino voluptatis.

118 Verùm idem Hieronymos ipſe, non ſemel contrarium non obſcurè ſcripſit. Nam ad Gerontiam de Monogamia, Certè,inquit, multò laborioſius eſt,eo non frui, quod habeas, quàm deſiderare quod amiſeris: vnde & virginitas in eo facilior eſt, quod carnis incentiua non norit, & viduitas in eo ſolicitior (aut, vt alij legunt, felicior) quòd præteritas animo recolit voluptates. Et iterum lib.1. contra Iouinianum, loquens etiam de viduis: Quantóque eſt maior difficultas expertæ quondam voluptatis illecebris abſtinere, tantò maius eſt præmium. Rurſúmque ad Celantiam de inſtitutione matrisfamiliâs, loquens de vidua quadam pudica, Magni, inquit, hoc animi ſignum, & perfectæ virtutis indicium eſt, renuntiare expertæ voluptati, fugere notas carnis illecebras. & calentis adhuc ætatis flammas, fidei amore reſtringuere. Et ante Hieronymum Tertullianus lib.1. eorum, quos ad vxorem ſcripſit: Quanti (inquit) eſt vidua ipſa, cuius aſſertor Dominus diſputauit: Non tantùm virginibus datum opinor, licet in illis integritas ſolida,& tota ſanctitas de proximo viſura ſit faciem Dei. Tamen vidua habet aliquid operoſius, quia facilè eſt non appetere, qood neſcias, & auerſari, quod deſideraueris nunquam. Glorioſior continentia, quæ ius ſuum ſenſit,quæ quid viderit nouit. Poterit virgo felicior haberi, at vidua laborioſior: illa, quòd bonum ſemper habuit: iſta, quòd bonum ſibi inuenit. In illa gratia, in iſta virtus coronatur.Et huius quoque ſententiæ fuiſſe videtur Diuus Ambroſius ſtatim in initio libri de viduis, ſcribens viduas, cum viro caſtum cubile cuſtodiunt, documento virginibus eſſe integritatem Deo eſſe ſeruandam. Et propemodum (inquit) non inferioris virtutis eſt, ab eo abſtinere cooiugio, qood aliquando delectauerit, quàm coniugij oblectamenta neſcire. Et Timotheus Epiſcopus, lib.1. eorum, quos ad Eccleſiam catholicam ſcripſit, loquens de coniugibus continentiam profeſſis: Quomodo (inquit) ad ſe pertinentia aliis addicant,qui ſeipſos ſibi denegant? Tam noua enim virtute præditi, conceſſáſque, & quod maius eſt,expertas corporum voluptates admirabilis continentiæ autoritate calcantes,&c. Et è noſtris gl.in cap.2. in verbo,faciliùs de pœni. diſt.3. cùm dicit, eſſe faciliùs ſeruare virginitatem, quàm paſt corruptionem,carnis ſeruare continentiam. Et hoc quoque multis probat & confirmat Ioan. Gerſon non omnino malus autor, in lib. de Cœlibatu virginum,c.3.Et hanc item partem fulcit Ariſt.lib.7. de Hiſtoria animalium, cap.1. Voluptatis (ait) qua olim geſtirent, memores, deſiderio mouentur præteritæ contrectationis.Et Andr.Alcia. in l.malum.§. viduam.in fin.ff.de verb.ſigni. Nam difficilius (inquit) his eſt quæ illicium Veneris expertæ ſunt. Et huc quoque reſpicit illud Virg.lib.3. Georg.

Atque vbi concubitus primos iam nota voluptas
Sollicitat.

Puellas recenter ſtupratas coitus appetentiores.

119 Sed vtrumcunque ſit illud certè minimè dubium eſt, puellas recenter ſtupratas, coitus eſſe appetentiores, quia nondum per ætatem in iis eſt multum humoris ſpermatici.Ideóque nihil aut certè minimum,ex eo emittunt in concubitu. Hinc fit, vt quantò magis coëant,tantò quoque magis appetant: nempe quia per Venerem his humor attrahitur,ſed non emittitur. Cùm autem attrahitur calor ſimul, & ventoſitas generatur:quæ res maximè coitum ſtimulant. Item cùm earum meatus ſint adhuc anguſti, is humor quantuluſcunque in eis eſt, non facilè labitur. Ideóque titillatione illa venerea admodum oblectantur, quò poſſint huiuſmodi humorem expellere, vt ſcienter diſſerit Petrus Aponenſis maximus ſua tempeſtate Philoſophus, in commentariis io Ariſtotelis problemata lib.4. c.26. monens propterea parentes,vt filias eo tempore diligenter cuſtodiant: & alias quoque eius rei adfert rationes, quas illic videre omnibus promptum eſt. At ipſe Ariſtoteles lib.7. de Hiſtoria animalium,c.1. ſuadet etiam puellas tum maximè cuſtodiendas eſſe,

cùm

Digitized by Google

Puellæ tum cuſtodiendæ, cùm menſes incipiunt.
Libidinoſiores euadere quæ puellæ concumbunt.

cùm menſes habere incipiunt: tunc enim præcipuè ad vſum rei venereæ incitari. Sed & illud ibi ſubiungit, eas, quæ admodum puellæ concumbunt, libidinoſiores per totam ætaté euadere: meatus enim laxari: reddique eo corpus lubricũ. Quod & ipſum tradit Galenus ad fin. lib. 6. de Locis affectis, Et idem propè diierat idem Ariſtoteles lib. Politicôn 7. c. 16. dum ſcribit ad continentiam vtile eſſe, nuptias fieri ſeriores; intemperantiores enim eſſe videntur, cùm puellæ Veneri aſſueſcunt: quod & nos alibi retulimus. Huic autem, quod de cuſtodia huiuſmodi puellarum illi ſcribunt, concinit illud Eccleſ. 42. c. Filia patris abſcondita eſt vigilia, & ſolicitudo eius aufert ſomnũ, ne fortè in adoleſcentia ſua adultera efficiatur. Et paulò pòſt: Super filiã luxurioſam confirma cuſtodiam, ne quando faciat te in opprobriũ venire inimicis. Ex quo eſt & illud Alciati noſtri Emble.

Vera hæc effigies innupta eſt Palladis: eius
Hic draco, qui dominæ conſtitit ante pedes.
Cur diuæ comes hoc animal? cuſtodia rerum
Huic data, ſic lucos templáque ſacra colit.
Innuptas opus eſt cura aſſeruare puellas
Peruigili, laqueos vndique tendit amor.

Fœminas grauidas concubitum maximè appetere.
An tamen illud verũ ſit.

120 At potiſſimùm mulieres grauidæ, cuiuſcunque ætatis ſint, concubitum appetunt magis, & magis quidem, quàm quæ ventrem non ferunt. Tũc enim conceptum ſemen neruos mouet, & inde confricationis ardor innaſcitur, vt Alberto Magno, lib. de Animalibus, & aliis pleriſque placere video. Sed his apertè repugnat Ariſtoteles maximus rerum naturæ profeſſor, libro Problematôn 10. cap. 47. quo in loco, Quæ inquit, grauidæ eſſe cœperunt, minùs auidæ Veneris euadunt, menſtruæ purgationes nullæ præterea veniunt. Vbi & ipſe Aponenſis illi ſubſcribit, dicitque id potiſſimùm obtinere, ſi mulier marem vtero gerat. Idem quoque tradit Ætius Tetrabibl. 4. Serm. 4. cap. 8. Cæterùm Matthæus à Gradibus, Medicus & Philoſophus non pœnitendus, con. rei medicæ 80. cuius caput eſt, Clariſſime Doctor, refert quandam nobilem mulierem, cùm prægnans non erat, in furias magna coëundi cupiditate rapi ſolitam: poſtquam verò concepiſſet, ab ea paſſione liberari. Húcque accedit, quod ſcribit Plutarchus in libro de tuenda bona valetudine, mulieres grauidas veneficiis vti, quibus abortum faciant, fœtúmque perdant, vt rurſum impleantur, ampliúſque voluptuentur. Ego verò, vt hos in concordiam reducam, puto vtraſque & prægnantes, & vacuas, huius rei eſſe auidiſſimas, vt vix dignoſci queat, vtræ auidiores ſint.

Fœminas ſteriles maximè libidinoſas eſſe.

121 Conſtat autem mulieres ſteriles, præ cæteris eſſe libidinoſiſſimas: quia cùm non ſatis expurgentur, plurimo illas ſpermate abundare neceſſe eſt. Hoc enim, vti in maribus non excretum vehemens coëundi deſiderium excitat, ita in fœminis idipſum efficere natum eſt. Nec id quidem abs re fieri. Menſtruas enim fluxiones excrementorum ſpermatis cuiuſdam eſſe egreſſionem, cùm aliud nihil, quàm non bene coctum ſemen, ſint hæ menſtruæ ſuperfluitates. Ideò quæ multipara animalia ſunt, cùm crebro fœtu excernant id ſuperfluum, atque eo modo abundè copioſéque expurgentur, continentiora non immeritò exiſtimantur. Quod à Nicolao Leonico Thomæo, rerum naturalium doctiſſimo interprete, quæſtionum quoque naturalium cap. 60. proditum eſt. Sed quod accepiſſe videtur ex Ariſtotele, lib. 4. de generatione animalium, cap. 5. licet ſubticeat.

Militum vxores.

122 Sed quod ad ordinem ſiue ſtatum pertinet, ſatis conſtat, vxores eorum qui militiam ac bella ſequuntur, maximè impudicas eſſe, quod & noſtris legibus proditum eſt, l. ſi quondam, & l. quamuis. C. de adulte. Nam & legimus, Clytemneſtram Agamemnonis vxorem, Ægialem, aut, vt alij vocant, Ægialiam, Diomedis illius Ætoliæ Regis vxorem. Et aliam Cimonis illius Miltiadis filij vxorem, Metellam Syllæ, Pompeiam Tertiam Cæſaris, Muciam pompeij, Clodiam & Seruiliam vxores Luculli, alteram Clodiam Metelli, Apuleiam, ni fallor, Lepidi, Iuliam adulteriis famoſam Septimij Seueri Imperatoris Romani, ſummorum bellatorum, aliorum ſe libidinibus fœdè polluiſſe. Agamẽnonis vxori teſtimonium omnes perhibent, ſuntque in eam rem multæ Tragœdiæ & Latinæ & Græcæ Diomedis Lycophronem, & eius autoritate interpretem Homeri lib. 5. Iliados, vbi & idipſum ſatis declarat idem Homerus. Seruium in libro 8. Æneid. ſtatim poſt principium, & iterum in libro 11. Æneid. eo loco,

Inuidiſſe Deos.

Syllæ, Cæſaris, Pompeij, Luculli, Diuus Hieronymus in Iouinianum lib. 1. cap. 39. & præterea Syllæ & Pompeij Plutarchus in Vita eorum, itémq; ipſius Cæſaris. Aſconius Pedianus, & Suetonius in vita illius cap. 6. & ante hos Cicero lib. 1. Epiſtol. 9. Rurſúmque ipſius Pompeij Suetonius in Vita Cæſaris, c. 50. & Aſconius Pedianus in Argumento orationis Ciceronis pro M. Scauro. Et Luculli ipſe Cicero lib. 1. Epiſtol. 15. & Plutarchus in Vita illius. Et iterum in Vita Catonis Vticenſis. Tum ipſius Pompeij ipſe Pedianus, & Suetonius in vita Cæſaris, & nonnihil Tullius, vbi ſuprà. Qu. Metelli ipſe Tullius in oratione pro Cælio, in qua illam Clodiam, P. Clodij ſororem miris impudicitiæ contumeliis aſperſit. Ea autem eiuſdem Metelli vxor fuit, vt patet ex eodem Tullio Epiſto. Fami. lib. 5. Epiſt. 2. & Quadrantaria dicta fuit ex hiſtoria, quæ illam maximè impudicam fuiſſe oſtendit: quam eleganter narrauit Plutarchus in Vita Ciceronis. Et denique Lepidi Plutarchus in Vita Pompeij: vbi & illud ſcribit, quòd poſtquam ipſe Lepidus Italiam ſubegit, & Sardiniam occupauit: morbo interiit, mœſtior quòd in literulam quandam incidit, ex qua adulteram vxorem cognouit. Septimij Seueri, Ælius Spartianus in vita illius.

Abſentia maritorum vxores impudicas facit.

123 Siue id facit longa maritorum, tantiſper dum in bellis peregre occupantur, abſentia: ſiue etiam ipſorum virorum in alienas mulieres, per vxorum abſentiam impudicitia. Nam de primo illud eſt Propertij lib. 3. Eleg. 21.

Quantum oculis, animo tam procul ibit amor.

Ex quo Ouid. lib. 2. de Arte amandi illud monet:

Sit mora non longa, breui, leneſcunt tempore curæ,
Vaneſcitq; abſens, & nouus intrat amor.

Quod confeſtim exemplo probat:

Dum Menelaus abeſt, Helene, ne ſola iaceret,
Hoſpitis eſt tepido nocte recepta ſinu.

Amicitias abſentia ſolui, aut minui.
Prouerbium.

Ariſtoteles enim lib. 8. Ethic. ad Nicomachum, c. 5. tradit obliuionem amicitiæ ex diuturniore abſentia induci. Nam ita propemodum ſcribit ἐὰν δὲ χρόνιος ἡ ἀπουσία γίνηται, καὶ τῆς φιλίας δοκεῖ ἡ ἀπουσία λήθην ποιεῖν, ὅθεν εἴρηται, πολλὰς δὴ φιλίας ἀπροσηγορία διέλυσεν. Id eſt, Quòd ſi diuturna fuerit abſentia videtur & amicitiæ obliuionẽ afferre: vnde dictum eſt illud, Multas amicitias ſilentium diremit. Cæterùm omnibus nota eſt Scytharum hiſtor. ab Herod. relata lib. 4. in princ. qui cùm bello Cimmerios perſecuti fuiſſent, eóque bello octo & viginti annos peregre abfuiſſent, eorum interim vxores eorum ſeruis ſeſe commiſcuerunt: ex quorum concubitu progeniti

niti liberi Scythas reuertentes abigere conati ſunt. Hucque etiam ſpectat illud poëtæ cuiuſpiam innominati relatum ab Athenæo lib.5.c.1.

Οὐ χρὴ συμποσίοισι φίλειν ἀπὶ χθὸς ἑταίρους
Ἀνδρῶν, ἀνάμνησις δὲ φίλη χαρίεσσα αὐτή.
Non diu,&c.

Vide Eraſmi Chil.2.Cent.1.c.26.

Milites venerei. 124 Quod autem ad ſecundum pertinet, idem Ariſtoteles libr. Polit.2. cap.7. tradit eos, qui primi fabulati ſunt, non irrationabiliter Venerem Marti coniunxiſſe. Nam omnes huiuſmodi homines proni ſunt ad mulierum, vel etiam marium concubitus. Eius enim hæc verba ſunt: Ἔοικε γὰρ ὁ μυθολογήσας πρῶτος οὐκ ἀλόγως συζεῦξαι τὸν Ἄρη πρὸς τὴν Ἀφροδίτην. ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀρρένων ὁμιλίαν, ἢ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατακώχιμοι οἱ τοιοῦτοι. Hincque eſt etiam illud Arnobij libr.3.aduerſus gentes: Etiámne militaris Venus caſtrenſibus flagitiis præſidet? Eorum igitur vxores ob id inſenſæ (quod de ipſa Clytemneſtra Agamemnonis dicemus poſteà in 13. Lege connubiali,nu.35.incip.caueant) aliorum quoque virorum concubitus ſectantur. Nihil enim eſt omnium rerum, quod eas magis impudicas faciat, quàm ipſorum maritorum impudicitia, vt & inibi, & num.ſeq. oſtendemus.

Fœminas æſtate, viros hyeme coitus appetitiores. 125 Verùm (quod apud omnes in rem iudicatam tranſiit) omnes fœminas cuiuſcunque ætatis, ſiue virgines ſint, ſiue mulieres, ſiue vtero gerant, ſiue non gerant, æſtate potiſſimùm, Veneris auidiores eſſe conſtat, viros contra hyeme, ſicuti ab Heſiodo lib.2.eius operis, cui eſt titulus, ἔργα καὶ ἡμέραι, ſcriptum eſt illis verſibus:

— Θέρεος καματώδεος ὥρῃ
Μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαυρότατοι δέ τοι ἄνδρες
Εἰσίν, ἐπεὶ κεφαλὴν καὶ γούνατα Σείριος ἄζει.
— Flagrantis temporis æſtu
Fœmineo Venus eſt vſu magis efferа ſexu,
Mutor illa viris, & ſæpe accita relanguet.

Quod & repetiit Ariſtoteles lib. Problematôn 4. ca. 26. & iterum cap.29. rurſúmque. libr. de Hiſtor. animalium 5. cap.8. Et Plin. libr.10.ca.63. Huiuſque rei rationem reddit Ariſt. illo priore loco, quoniam naturæ calidæ præ nimio calore æſtiui temporis æſtuant, collabuntúrque: frigidæ verò refouentur, & vigent. Eſt autem vir calidus, & ſiccus, mulier frigida humidáque: ergo virorum tunc vires infirmantur, mulierum verò corroborantur: & vigent per compenſationem qualitatis contrariæ. Poſteriori quoque loco idem fermè ſcribit, quia videlicet viris calidior natura eſt, & ſiccior: mulieribus contrà frigidior, & humidior. Ideóque illis humor, & calor ſatis cupiditatem Veneris hyberno tempore accendere queunt, quib. ex rebus ſemen oriri certum eſt. Mulieribus autem, & calor minor, & humor concretus propter caloris inopiam tunc eſt. At per æſtatem, mulieribus ipſis calor modicus, viris largior, quàm ſatis eſt. Nimius autem vires frangit atque diſſoluit. Quod hinc videre licet, quòd pueri per æſtatem tenuiores redduntur, nimirum quia ignis igni additur. Sed & eandem rationem affert Ioann. Grammaticus in enarratione illius loci Heſiodi, niſi quòd eam dilucidiùs adſcribit, Græcè quidem, ſed in hunc ſenſum: Nam mulieres æſtate, cùm ſint humecta natura, & multò frigidiores, quàm viri, Solis vi & æſtus ad temperiem rediguntur, eliquato ſcilicet ac digeſto, quod ex humectatione profluebat. Viris autem innata ſiccitas æſtate plurimùm augeſcit. At hyeme contraria omnia fiunt. Nam viri humectatione ad temperiem rediguntur, mulieribus in diuerſam affectionem abeuntibus.

Fœminas florente ſcolymo, Veneris auidiſſimas, viros contrà. 126 At illud certè mirum eſt, modo verum ſit, quod Plin. lib.22.c. item 22. Heſiodi, & Alcei, & veterum Poëtarum teſtimonio ſcribit, florente ſcolymo herba (alij Limonium appellant, éſtque ſpecies cardui) mulieres libidinis auidiſſimas eſſe, viros autem contrà in coitum pigerrimos, veluti prouidentia naturæ hoc adiumento tunc valentiſſimo, vt ille tradit. Ego verò naturam accuſare, nec auſim nec velim: ſed fortè conſultiùs prouidiſſet, ſi & æquales ignis ſtimulos, viréſque in Venerem vtrique ſexui eodem tempore tribuiſſet, vt alter alterius ope commodius ſubleuaretur.

Feles fœminæ ſalaces. 127 Cæterùm vt hoc caput de mulierum libidine finiam, illud poſſum dicere de omnibus fœminis, quod Ariſtoteles libr.5. de Natura animal. cap.2. de felibus tradit, ſcilicet fœminas eius generis natura libidinoſas eſſe, & ſalaces: maréſque ad coitum ipſas frequenter allicere, inuitare, cogere: punire etiam, niſi lubenter pareant. Quod item de muribus nonnulli tradunt, & in his Ælianus in Hiſtoria Animalium, lib.12. c.10. murem fœminam ait maiore Veneris rabie flagrare, ideóque Epicratem Ambraciotem, mediæ Comœdiæ Poëtam, in Poëmate, quod Chorus inſcribitur, ita cecíniſſe: *Mus fœmina libidinoſiſſimus.*

Poſtremò ſubiit deteſtabilis lena,
Peierans per Dianam eſſe vitulam,
Eſſe virginem, eſſe puellam nondum domitam.
At illa murina erat.

Qua hyperbole ſalaciſſimam fuiſſe ſignificat. Et de vacca idem Ælianus eiuſdem operis libr.10.cap.27. quo tradit Ægyptios vaccam ideò venerari, quòd affinitatem cum Venere habere exiſtimetur. Nam id animal tanto impetu in Venerem incitatur, vt cùm maris vocem audit, ad coitum vehementiſſimè inflammetur. *Et vacca.*

Mulieres præcipites. 128 Satis ergo probatum eſt, mulieres eſſe admodum luxurioſas. Ex quo & illud proficiſcitur, quod cùm præcipitatio, inconſtantia, amor ſui, & deſperatio ſint ex numero filiarum luxuriæ, ſicuti à Gregorio quoque, & Neotericis Theologis ſcriptum eſt, idcirco & mulieres his maximè vitiis vltrò ſunt quodammodo obligatæ. Eas enim eſſe maiorem in modum præcipites, teſtimonio eſt Seneca in Hippolyto inquiens:

Quid ſinat inauſum fœmina præceps furor?

Et apertiùs Valerius ad Rufinum inter epiſtolas D. Hieronym. Inſani capitis, & præcipitis eſt fœmina, indeliberata ſemper voluntate, præcipuum arbitratur, quod vult, & quod non expedit. Et Iuuenalis Satyr.6.

— & rabie iecur incendente feruntur
Præcipites.

Mulieres inconſtantes, variæ, leues. 129 Item inconſtantes, varias, leues, vagas, mobiles, inſtabiles, mutabiles eſſe mulieres (quod non admodum diſtat à præcedenti) probat illud Virgilianum lib.4. Æneid.

— Varium & mutabile ſemper
Fœmina! quod vſurpauit Summus Pontifex in cap. forus. ad fin. extrà de verb. ſignific. vbi gloſſ. verſus quoſdam vulgares in eam ipſam adducit ſententiam. Et ad id optimè facit text. in l. filia in orbitate. C. de inoffic. teſt. ibi, nec ex momentariis voluntatibus matris, & ibi Doc. qui eum text. ad id not. ſicuti & Ioann. Fab. in l. vlt. C. de inf. & fac. ign. Ea autem lex loquitur de matre quapiam, quæ filiam nuptui tradiderat genero à ſe delecto, móxque eius matrimonij nulla iuſta cauſa pœnituerat, ſolicitabátque filiam de faciendo diuortio, ita vt filia ex momentariis voluntatibus matris cogeretur eſſe nupta ſimul & vidua. Cuius rei ſimile exemplum habes

apud Terentium in Hecyra, vbi Laches alloquitur Soſtratam vxorem:

Tuos eſſe illi mores, morbum magis, quàm vllam aliam
rem arbitror.
Et meritò adeò: nam veſtrarum nulla eſt, quin gnatum
velit
Ducere vxorē, & quæ vobis placita eſt, conditio datur.
Vbi duxere impulſu veſtro, veſtro impulſu eaſdem
exigunt.

Ex quibus etiam intelligis, id perpetuum eſſe omnibus mulieribus. Sed & huc ſpectat alius text. in ca. de viduis. le. s. q. 1. in illis verbis, ſexus fragilis atque inſtabilis.

De eadem re. 130 Propterea Elegorum facilè princeps Tibullus lib. 3. ſic ſcribit, cùm de muliere loqueretur,

Sed flecti poterit, mens eſt mutabilis illis.

Et Terentius in Phormione, Mulieres, inquit, ſunt fermè, vt pueri, leui ſententia. T. Liuius quoque ſcribit, animum mulierum eſſe paruis rebus mobilem: cuius hæc verba ſunt ex lib. ab Vrbe condita 6. Cæterùm is rurſus ſtimulos paruis mobili rebus animo muliebri ſubdidit. Et alibi, videlicet libr. 4. Belli Macedonici: Virorum (inquit) hoc animos vulnerare poſſet, quid muliercularum cenſeris? quas etiam parua mouent. Propertius item lib. 1. ad Gallum:

Non eſt illa vagis ſimilis collata puellis.

Et libr. 2. ad Mecœnatem:

Si memini, ſolet illa leues culpare puellas.

Et alibi animos fœminarum antepoait mobilitati Syrtium ventis agitatarum, & leuitati foliorum:

Non ſic incerto mutantur flamine Syrtes,
Nec folia hyberno tam tremefacta Noto:
Quam citò fœminea non conſtat fœdus in ira:
Siue ea cauſa grauis, ſiue ea cauſa leuis.

Sed & Horatius lib. Car. 1. Ode. 5. Mulierum inſtabilitatem, auram vocauit.

Neſcius auræ
Fallacis, & cætera.

Nec defuit huic ſententiæ Ouidius, qui libro 1. de Arte amandi, Parua (ait) leues capiunt animos, ſcilicet mulierum, de quibus loquitur. Et alibi libr. 2. Elegiarum:

Verba puellarum foliis leuiora caducis,
Irritáque vt viſum eſt, ventus & aura ferunt.

Et Iulius Titus Calphurnius Siculus in Bucolico carmine Eclog. 3.

Mobilior ventis ô fœmina.

Modeſtiùs verò Salomon, qui non mobiliorem ventis fœminam dicit, ſed eam illis omnino ſimilem facit, ſcribens Prouerb. 27. Qui tenet eam, quaſi qui ventum teneat. Seneca grauiſſimus autor, ad Gallionem de Remediis fortuitorum: Nihil (inquit) tam mobile, quàm fœminarum voluntas, nihil tam vagum. Apuleius quoque libro. 1. Meta. ſcribit leuitatem eſſe genuinam mulieribus. De qua re quoque Æſopus feſtiuiſſimus Apologorum ſcriptor, apud Planudem κοῦφον (inquit) τὸ τῶν γυναικῶν ἐστὶ φῦλον, id eſt, Leue fœminarum eſt genus. Quin & D. Hieronymus, ſi is eſt (vt ſcriptores eccleſiaſticos non prætermittamus) in epiſtola ad Demetriadem: Quantò magis in fœminis, quarum mutabilis fluctuanſque ſententia, ſi ſuo arbitrio relinquatur, citò ad deteriora delabitur. Hinc exiit vetus illud

Prouerbium. apud Feſtum prouerbium, Nec mulieri, nec gremio credi oportere: quòd & illa incerti, & leuis animi eſt: & plerunque in gremio poſita, cùm in obliuionem venerunt, exurgentibus procidunt.

Muliebris leuitatis exemplum memorabile. 131 Sed vis interim audire exemplum memorabile leuitatis, ſimúlque impudicitiæ muliebris? Id certè nobis ſuppeditabit Petronius Arbiter: Matrona (inquit) Epheſi tam notæ erat pudicitiæ, vt vicinarum quoque gentium fœminas ad ſpectaculum ſui euocaret. Hæc cùm virum extuliſſet, non contenta vulgari more funus ſparſis proſequi crinibus, aut nudatum pectus in conſpectu frequentiæ plangere, in conditorium etiam proſecuta eſt defunctum, poſitúmque in hypogæo, Græco more, corpus cuſtodire, ac flere totis noctibus diebúſque cœpit. Sic affligentem ſe, ac mortem inedia perſequentem, non parentes potuerunt abducere, non propinqui: magiſtratus vltimò repulſi abierunt: complorat áque ſingularis exempli fœmina ab omni quintum iam diem ſe alimento ſubtrahebat. Aſſidebat ægræ ancilla, lachrymas commendabat lugenti, & poſitum in monumento lumen reuocabat. Vna igitur in tota ciuitate fabula erat, ſolùm videlicet affulſiſſe verum pudicitiæ amoríſque exemplum, vt omnes omnis ordinis confitebantur: cùm interim Imperator prouinciæ latrones iuſſit crucibus affigi, ſecundum illam caſulam, in qua recens cadauer matrona deflebat. Proxima ergo nocte, cùm miles, qui crucem ſeruabat, ne quis ad ſepulturam corpus detraheret, notaſſet ibi & lumen inter monumenta clariùs fulgens, & gemitum lugentis audiſſet, vitio gentis humanæ concupiit ſcire, quis aut quid faceret. Deſcendit igitur in conditorium, viſáque pulcherrima muliere, primo quaſi quodam monſtro, infernſque imaginibus turbatus, ſubſtitit: deinde vt corpus iacentis conſpexit, & lacrymas conſiderauit, faciémque vnguibus ſectam, ratus ſcilicet id quod erat, deſiderium extincti non poſſe fœminam pati, attulit in monumentum cœnulam ſuam: cœpit hortari lugentem, ne perſeueraret in dolore ſuperuacuo, ac nihil pro futuro gemitu pectus diduceret. Omnium eundem eſſe exitum, ſed & idem domicilium, & cætera, quibus exulceratæ mentes ad ſanitatem reuocantur. At illa ignota conſolatione percluſa, lacerauit vehementiùs pectus, ruptóſque crines ſuper pectus iacentis impoſuit. Non receſſit tamen miles, ſed eadem exhortatione tentauit dare mulierculæ cibum: donec ancilla vini certè ab eo odore corrupta, primum porrexit ad humanitatem inuitántis victam manum, deinde refecta potione & cibo, expugnare cœpit dominæ pertinaciam. Et quid proderit (inquit) hoc tibi, ſi ſoluta inedia fueris? ſi te viuam ſepelieris? ſi antequam fata poſcant, indemnatum ſpiritum effuderis? id cineres, aut manes ſepultos credis ſentire? Vis tu reuiuiſcere? vis tu diſcuſſo muliebri errore, quàm diu licuerit, lucis commodis frui? ipſum te iacentis corpus commouere debet, vt viuas. Nemo inuitus audit, cùm cogitur, aut cibum ſumere, aut viuere. Itaque mulier, aliquot dierum abſtinentia ſicca, paſſa eſt frangi pertinaciam ſuam, nec minùs auidè ſe repleuit cibo, quàm ancilla quæ prior victa eſt. Cæterùm ſcitis, quòd plerunque ſoleat tentare humanam mentem ſatietas: quibus blanditiis impetrauit miles, vt matrona vellet viuere, iiſdem etiam pudicitiam eius eſt aggreſſus. Nec deformis aut infacundus iuuenis caſtæ videbatur, conciliante gratiam ancilla, ac ſubinde dicente:

Placitóne etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem, quorum conſederis aruis?

Quid diutiùs moror? ne hanc quidem partem corporis mulier contiouit, victórque miles vtrunque perſuaſit. Iacuerunt ergo vnà, non tantùm illa nocte, qua nuptias fecerunt, ſed poſtero etiam ac tertio die, præcluſis videlicet conditorij foribus, vt ſi quis ex agnatis cognatíſque ad monumentum veniſſet, putaſſet expiraſſe ſuper corpus viri pudiciſſi-

mam

Digitized by Google

mam vxorem. Cæterum delectatus miles & forma & ſecreto, quicquid boni per facultates poterat, coemebat, & prima ſtatim nocte in monumentum ferebat. Itaque cruciati vnius parentes, vt viderunt laxatam cuſtodiam, detraxêre nocte pendentem, ſupremóque mandauerunt officio. At miles circumſcriptus, dum reſidet, vt poſtero die vidit vnam ſine cadauere crucem, veritus ſupplicium, mulieri, quod accidiſſet exponit: nec ſe expectaturum iudicis ſententiam, ſed gladio ius dicturum ignauiæ ſuæ. Commonet ergo, vt illa perituro, locum & fatale conditorium familiari ac viro faceret. Mulier non minus miſericors, quam pudica, Nec iſtud Dij (inquit) ſinant, vt eodem tempore duorum mihi chariſſimorum hominum duo funera ſpectem: malo mortuum impendere, quàm viuum occidere. Secundum hanc orationem iubet ex arca corpus mariti ſui tolli, & illi cruci, quæ vacabat, affigi. Vſus eſt miles ingenio prudentiſſimæ fœminæ, poſteróque die populus miratus eſt, qua ratione mortuus iſſet ad crucem. Hactenus Petron.

Iterū de fœminarū mobilitate.
Mulier à feudo repellitur ob inconſtantiam.

132 Quin (vt ad noſtros redeamus) Accurſius in l. 1. C. de confir. tut. dicit mutabile eſſe mulierum conſilium. Bald. autem in l. vlum. column. 3. verſic. & dic quod mulier. C. de ſuis & legi. inter cæteras cauſas, propter quas mulier repellitur à ſucceſſione feudi, ponit & lubricitatem voti. quia (inquit) ter mutatur in hora. & ſequitur Iac. à S. Georgio. in tract. feudorum, column. 6. verſic. item quæro, Marchio. Et hanc quoque rationem adfert Nicol. Neap. & poſt eum Iac. Aluar. in §. & quia. column. vltim. titul. de his qui feu. dar. poſ. Nam Vaſallus (inquiunt) debet eſſe conſtans, per cap. 1. titul. de no. for. fid. Id quod mulier præſtare non poteſt. Gl. quoque in cap. indemnitatibus. §. ſi autem nulla, in verb. diuertant, de elect. libro 6. rationem reddens, cur moniales eligentes publicato ſcrutinio, ſi diuerterint ad actus extraneos, non iam poſſunt ad illam accedere, quæ maiorem partem conuentus numero habet, vt ibi cauetur, licèt ſecus ſit in electione Papæ. Quoniam maior (inquit) conſtantia eſt in viro, quàm in muliere, quod poſtremum etiam affirmat Alb. in l. in multis. D. de ſtat. hominum.

Voluntas non præſumitur repentè mutata.
Niſi in fœmina.

133 In quam etiam ſententiam Phil. Dec. conſil. 163. in cauſa matrimoniali, colum. pen. verſ. 19. non obſtat, pulchrè dicit, quod licèt aliquis non præſumatur repentè voluntatem mutare. l. non ad ea. ff. de cond. & dem. & cap. maiores. extrà de baptiſm. ideóque ſuſpectus eſt teſtis, qui deponit de ſubita voluntatis mutatione: quoniam in teſtibus reſpicitur, quod veriſimile eſt. cap. quia veriſimile. vbi Pan. de præſump. cum ſi iſtud tamen ceſſaret, ſi deponeret de repentina voluntatis mulieris mutatione, per text. in d. cap. forus, quod no. quia fortè alibi non legiſti. Quanquam Caro. Ruinus in eadem facti ſpecie conſultus, & reſpondens conſ. Decij, vt planum eſt ex vtroque, licet eum non nominet, conſil. 151. grauiſſimum. col. 3. verſic. tertiò fuit dictum lib. 5. ex diametro tenet contrarium. Nam licèt (inquit) mulier ſit viro mutabilior, non tamen ſequitur, quin in ea habeant locum leges dicentes, non præſumi mutationem repentinam voluntatis. Ego verò id arbitrio boni viri relinquo, inſpecta qualitate negotij, perſonarum, & aliis veriſimilibus.

Fœmina prius torquenda, quàm mares.

134 Dy. quoque in tract. de quæſtionibus, verſic. quo ordine ſit habenda, ſcribit, quod cùm ij primum ſint quæſtioni ſubiiciendi, à quibus veritas faciliùs eruitur. l. 1. iuncta l. vnius. in princ. ff. de quæſt. ideo priùs ſunt fœminæ, quam mares, torquendæ: vt quæ celeriùs fatebuntur, cum habeant cor momentaneum, & inſtabile. Allegat d. l. filia. C. de inoffi. teſt. & idem eadem ratione ſcribit Guido Suza. in tract. de quæſtio. col. 4. verſ. quo ordine. & ibi Lud. Bolo. in addi. & Alb. Gan. in tract. de malefic. in rubrica de quæſtio. & tormentis. column. 1. verſic nunc videndum eſt. Ang. etiam in tract. malef. in verbo, fama publica; col. 34. verſic. nunc videamus de tortura, in paruis, & Paris de Pute. in tract. de Syndicatu, in verbo, fortuna. §. viſo de indiciis. circa medium. & Phil. Dec. in l. fœminæ. col. 6. verſ. 23. ff. de regul. iur. Franc. Brunus in tractu de indiciis & tormentis, chat. 12. col. 3. & Hipp. Marſil. in l. 1. in prin. col. pen. ff. de quæſtionibus.

Mulierum in tormentis cōſtantia.
Leæna meretricis conſtātia.

135 Quorum tamen ſententia fortaſſis quibuſdam poterit videri non vera, ob iam ſæpius perſpectam compertámque mulierum in tormentis conſtantiam. Commendatur enim historicorum monumentis Leæna meretrix, quæ vſque ad mortem cruciata à tyrannis, non prodidit conſilia Harmodij, & Ariſtogitonis de tyrannicidio. Quamobrem Athenienſes eam honorare volentes, ne tamen ſcortum celebraſſe viderentur, animal eius nominis fecêre: atque vt intelligeretur cauſa honoris, in opere linguam addi ab Iphicrate artifice vetuerunt. Refert Plin. libr. 7. cap. 23. & libr. 34. cap. 8. & meminit Pauſanias libr. 1. in quo res Atticas tractat: & Athenæus libr. 13. c. 14. ad fin. & Polyænus Strategematón libr. 8. Et de hac re haud dubiè intelligit Tertullianus in Apologetico, ca. 49. eodémque illi. ſcribens: Attica meretrix, carnifice iam fatigato, poſtremò linguam ſuam comeſtam in faciem tyranni ſæuientis expuit, vt expueret & vocem, ne coniurationes confiteri poſſet, ſi etiam victa voluiſſet. Et in libello ad martyres: Ceſſit (inquit) carnifici meretrix Athenienſis, quæ conſcia coniurationis, cum propterea torqueretur à tyranno, & non prodidit coniuratos, & nouiſſimè linguam ſuam comeſtam in faciem tyranni expuit. Ex quibus planè intelligitur, non ob eam cauſam, quam Plinius affert, linguam Leænæ additam non fuiſſe, quod videlicet, vt ipſe autumat, non prodidiſſet cōſilium coniurationis, tanquam linguam non habuiſſet: ſed quia ipſa ſibi linguam amputauit. Et ne dubites hanc eandem fuiſſe, de qua Tertullianus loquitur, audi Chronographum Euſebium ita dicentem, Harmodius, & Ariſtogitôn Hipparchum tyrannum interfecerunt. Leæna meretrix amica eorum, cùm tormentis cogeretur, vt ſocios proderet, linguam ſuam amputauit. De hac quoque Lactantius loquitur lib. 1. c. 20. his verbis: Leæna cùm tyrannum occidiſſet, quia nefas erat ſimulachrum conſtitui meretricis in templo, animalis effigiem poſuerunt, cuius nomen gerebat. Sed & virgo quædã Pythagorea idem feciſſe legitur. Nam cùm à tyranno cogeretur ſecretum prodere, ne quid in ſe ad extorquendam confeſſionem, vel tormentis liceret, morſu linguam abſcidiſſe fertur, atq; in tyranni faciem deſpuiſſe: vt qui interrogandi finem non faciebat, non haberet quam interrogaret, vt retulit D. Ambroſius li. de virginib. 1. Epicharis quoq; libertina in coniuratione aductus Neronem nominata, nullis cruciatibus, nulliſque tormentis peruinci potuit, vt coniuratos proderet: tantaque fuit fœminæ conſtantia, vt illam, non verbera, non ignes, non ira eò acriùs torquentium, ne à fœmina ſpernerentur, peruicerit, quin obiecta denegaret, priuſque ſpiritum expreſſit, quam vocem ad detegendam coniurationem. At (quod dolendum eſt) quotquot viri eius coniurationis conſcij, ſunt tormentis adiudicati, confeſtim, vel non expe-

Plinius lapſus.

Virginis cuiuſdam Pythagoreæ.

Epicharis cōſtantior in tormentis, quàm viri.

Digitized by Google

ctatis tormentis coniurationem detexerunt, multóſque, & conſanguineos, & amicos prodiderunt: inter quos & Lucanus Poëta chariſſimus hoc ipſum factitauit. Auctor Cornelius Tacitus lib. Hiſtoriæ Auguſtæ 18. & è hoſtis incminit Bernard. Land. in additio. ad Alb. Gand. & Ang. vbi ſupra, & nonnihil quoque retulit Polyenus in eod. lib. 8. Stratagematon. Idem Tacitus lib. 18. prodit, quòd cum Othonis milites in municipium Albintemelium graſſarentur, & mulier quædam Liguſtica filium abdidiſſet, credentéſque milites ſimul pecuniam occultari, ob idque per cruciatus eam interrogarent, vbi filium occuleret, vterum oſtendens, latere reſpondit: nec vllis deinde tortoribus, niſi malis legere terroribus, aut morte conſtantiam vocis egregiæ mutauit. Quintilia quoque fœmina ob pulchritudinem amabilis, amicáque multarum, iuſſu Caij Caligulæ torta cruciatáque, vt vi tormentorum coacta confiteretur conſcios coniurationis eius, quæ dicebatur in ipſum Caligulam parata fuiſſe, cùm ad tormenta duceretur, vnius ex conſciis pedem calce premens, ſignificauit eos confidere debere, & nihil de tormentis eius penitus timere: & quod ſignificauerat, euentu comprobauit: vt quæ tormentis tam deformata, vt etiam ab amatoribus ſine voluptate conſpicerentur, nihil omnino manifeſtauit. Ideóque eam Caius liberatam abſolutamque dimiſit, pecuniarúmque dono munerauit: vt teſtis eſt Ioſephus lib. Antiquitatum 19. cap. 1. Neſcio verò, an de hac, an verò de altera loquatur Suetonius, cum ſcribit, Caligulam mulieri libertinæ octoginta (alij octingenta legunt) donaſſe, quod excruciata grauiſſimis tormentis de ſcelere patroni reticuiſſet. Quam potiùs alteram crediderim, quoniam Suetonius id in principio imperij Caligulæ refert contigiſſe: illud verò in fine accidiſſe ſcribit Ioſephus. Diuus Hieronymus ad Innocentium, de muliere ſepties icta, refert, iuuenem quendam imparem tormentis, mentitum fuiſſe adulterium ſe commiſiſſe, & ita morte mulctatum: mulierem verò conſtanter tormenta grauiſſima tuliſſe, & ea quoque ita omnino viciſſe, vt nihil confeſſa fuerit. Et totum hoc caput, exceptis iis, quæ in hac poſtrema & præcedenti editione adiecimus, ſibi impudenter vſurpauit Chaſſeneus in ſuo Catalogo, parte 2. conſide. 17.

Tacitus locus.

Liguſtica mulier.

Quintilia conſtătia.

Chaſſenæus fur tum.

Reſponſio ad ea quæ dicta ſunt in præcedenti verſicul.

136 Sed profectò hæc exempla conſtantiæ fœminarum in tormentis, non tanti ſunt apud me, vt propterea diſcedam ab opinione tam clarorum doctorúmque virorum. Nemo enim vnquam mihi perſuadebit, tantam eſſe mulierum in tormentis conſtantiam, atque patientiam, quàm virorum: vtpote cùm eas natura finxit præcipites, imbecilles, infirmas, debiles, varias, & mutabiles, vt late comprobatum eſt. Item linguaces, longiloquas, & arcanorũ, vel citra tormenta, minimè tenaces, vt poſtea quoque differemus. Fuiſſe tamen nonnullas, quæ ſupra ſexus naturam, vt & in aliis interdum, in hoc quoque conſtantes ſeſe præſtitère, quæ à ſcriptoribus ob id celebratæ ſunt. Sed hæc eſt:

Rara auis in terris, nigróque ſimillima cygno.

Niſi quis dicat, mulieres hæc tormenta, pro & vulnera, facilius pati: nec tam ex illis lædi, quàm viros, per l. Incertè, & ibi gloſ. ff. de adulteriis, & dicemus plenius in hac eadem lege, num. 225. incip. ſed video. Vel etiam dicat, mulieres ex ſexus natura faciles ad loquendum detegendúmque ſponte, quæ non licet loqui, aut prodere. At ſi vim adhibas, ab iiſque extorquere nitaris, fruſtrà quidem contentioſas enim contrà omnibus neruis, & viribus contendere, ne quid cupias, detegant. Nam ea eſt mulierum natura vt velint, cùm nolis: & nolint cùm velis, teſte Terentio, nitantúrque ſemper in vetitum: vt alibi pleniùs dicemus.

137 Et ex hac quidem mulierum inconſtantia, & leuitate, illud fit, vt & eæ quoque ſint nimiùm credulæ, vt etiam dicit Alb. in l. filia in orbitate. C. de inofficio. teſta. per text. in l. nimia. C. de act. & oblig. vbi ita ſcribitur ad fœminam quampiam: Nimia credulitate circumuenta es, quia, &c. Et huc alludit illud Propertij ad Cynthiam libro 2.

Mulieres credulæ.

—Tu nimium credula ſola tuos.

Et paulò inferiùs,

At nimiùm faciles aurem præbere, puellæ.

Et apertiùs Fauſtus, non omnino contemnendus Poëta, in Liuia:

Scilicet iſta fuit veterum natura virorum.
Fallere fœmineum, credula corda, genus.

Et Cornelius Tacitus lib. 14. de Agrippina loquens, Acciperet (ait) Agrippinam facili fœminarum credulitate ad gaudia venientem, & Caius pro Lucilla, apud Stobæum Sermon. 71. εὐάγωγον γὰρ ἐστὶν τὸ γύναιον, καὶ μάλιστα ὅταν τὸ ἀτυχοῦν πεσῇ, quibus ſignificatur, mulierem ad credendum facilem eſſe, præſertim in calamitatibus. Ex quo fit, quod ſcripſimus in prima lege Connubiali, fœminas facilè decipi. Nam vt ſcribit Fulgoſius, Credulitas deceptionum mater eſt.

Credulitas deceptionis mater.

138 Sed in his certè diutius immoramur, quàm opus ſit. Omnibus enim ſunt manifeſta. Ideo ad cæteras, quas diximus, luxuriæ filias (amorem ſui dico, & deſperationem) pergamus. Mulieres igitur eſſe ſui amantiores, teſtis eſt Philo grauis autor, qui apud Euſebium Cæſarienſem libro Euangelicæ præparationis 8. capite 4. & Antonium Monachum Ægyptium, Melyſſæ parte 2. Sem. 34. Mulier (ait) ſeipſam amat. Et ante hunc Plautus in Pœnulo ſcribit, ex multis mulierum vitiis hoc eſſe maximum, quòd ſibi nimis placent.

Mulieres ſui amantiores. Et nimiùm ſibi placent.

139 Et cùm zelotypia hinc prodeat, quod noſmetipſos nimiùm amamus, nimiúmque nobis placemus (id vitium Græcis φιλαυτία dicitur) conſequens illud eſt, vt mulieres maximè zelotypia vexentur. Nam & Philo ipſe in eo loco, quem nuper citauimus, ad illud, quod ex eo diximus, Mulier nimiùm ſeipſam amat continuò & id ſubiungit: Et zelotypiâ maximè mordetur. Et Plutarchus in lib. de tranquillitate animi, inter mulierum proprias & peculiares animi perturbationes, zelotypiam reponit. In quam ſententiam eſt & Græcus ille verſiculus:

Mulieres zelotypæ.

ζηλότυπον γυναικὸς πάντα πυρκαϊὰν δόμων. Id eſt.
Incendit omnem fœmina zelus domum.

Galenus autem, ſi is eſt, in Definitionibus medicis, ſcribit zelotypiam in prægnantibus maximè debacchari.

Maximè prægnantes.

140 Deſperantes quoque & ipſas mulieres magis eſſe, quàm viros, tradidit Ariſtoteles Stagirita, & Albertus Magnus, ambo fideliſſimi naturæ conſiliarij, ille quidem in fronte propemodum libri noni de Hiſtoria animalium, hic quoque ſtatim in ingreſſu libri octaui de Animalibus, quem magna ex parte ex illo nono libro Ariſtotelis deprompſit.

Mulieres deſperantes.

141 Quod ſi refractarius, & pertinax quiſpiam nobis argutè occurrat: & dicat: Odio ſanè mulierũ plus quàm potes, eas criminaris. Quomodo enim mulieres & auaræ eſſe poſſunt (veiam ſuprà dixiſti) & luxurioſæ, vt nunc quoque contendis? Eſt enim luxuriæ, præſertim mulierbris, prodigalitas comes perpetua: vt quæ luxurioſa eſt, eadem quoque ſit neceſſariò prodiga: vſque adeò etiam, vt non admiratur probatio in contrarium, vt voluit Felyn. 10 cap.

Contra ea, quæ dicta ſũt de impudicitia mulierũ.

Luxuria comes perpetua prodigalitas.

in cap.paſtoralis, columm. 3. de iudic.per text.in l.& mulieri. ff. de cura. fur. quæ ſuper hoc ſtatuit præſumptionem. & ibi etiam not. gloſſ. & Doct. Quæ autem prodiga eſt, eadem auara eſſe non poteſt: Malum enim, vt Ariſtoteli placuit, ſe ipſum corrumpit: quod ſi integrum vndequaque ſit, intolerabile eſt. Nec vnquam in eodem prodigalitas & auaritia, aut audacia & timiditas conueniunt: eodémque modò, nec alia vlla vitiorum extrema, cùm penitus oppoſita ſint, inuicem connectuntur.

Contraria ſe non patiuntur. Luxuria & auaritia contraria.

Et vt noſtri dicunt poſt Dialecticos, contraria ſeſe inuicem non patiuntur in eodem ſubiecto, ad poſitionémque vnius, ſequitur remotio alterius. Ad quod allegant l.ſed & ſi. §.item ſi plures.& ibi gl.& & doct. ff. de inſtito. & l. Pumponius. §. ſed & ſi is, in fin. ff. de procurat. & l.hæc verba.ille aut ille. ff. de verb. ſign. & l. ſi inter me & te. ff. de except. rei iud. & l.ſi ancillam. ff. pro ſuo. & l.non codicillum. C. de teſtam. & l.1. C. de furt. & §. neque autem.in auth.de mand.princip.& no. Cyn. in prooemio. ff. col.3. verſic. nono ſic, & Doctores vbique. Vnde & illud eſt Horatij,

Stulti dum vitant vitia, in contraria currunt.

Ex quo perſpicuum eſt, vt tandem concludam, quòd ſi mulieres ſunt auaræ, non item luxurioſæ poſſunt eſſe: nec è contrario. Nam & Saluſtius in Catilinario, luxuriam, & auaritiam tanquam ſibi oppoſitas poſuit cùm ſcribit: Incitabant præterea corrupti ciuitatis mores, quos peſſima, ac diuerſa inter ſe mala, luxuria, atque auaritia vexabant. Et Cato Cenſorius apud Liuium 4. decadis lib.3. 4. in oratione quam habuit pro tuenda lege Oppia, Sæpe me (inquit) querentem audiſtis, diuerſis duobus vitiis auaritia & luxuria ciuitates labare.

Mulieres viris frigidiores.

142 Præterea non rectè ſentiunt, qui mulieres luxurioſas præ maribus opinantur. Primùm ſanè, quia ſunt viris frigidiores, vt ſcribit Hippocrates περὶ διαίτης, id eſt, de Diæta, libro 1. affirmans mares omnium generum eſſe calidiores, fœminas frigidiores: & Ariſtoteles libro 4. de Generatione animalium, cap. 6. & in libr. de breuitate & longitudine vitæ, & libro Orbicularium quæſtionum 4. cap. 25. & iterum cap. 28. & rurſus libr. 10. cap. 8. & alibi ſæpe: & eius diſcipulus Theophraſtus de Cauſis plantarum libr. 1. cap. 17. Galenus cùm multis locis, tum in libr. 3. de Cauſis pulſuum, ſtatim poſt princi. vbi probat non ſolùm mares eſſe fœminis ſimpliciter calidiores, ſed multò calidiores: hincque fieri, vt viri fœminis pulſum habeant & maiorem, & vehementiorem. Et in Commentariis Aphoriſmo. Hippoc. libr. 5. cap. 42. & 62. & iterum cap. 69. vbi hinc dicit rigores citiùs fieri mulieribus. Et libro de Vſu partium 7. & iterum 14. & aliàs ſæpè, quod iam diximus. & latè Symmachus in Cœnis Macrobianis libr. 7. cap. item 7. & Auicenna lib. 1. Fen. 2. doctrina 3. cap. item 3. & Canticorum parte 1. commento 36. Albertus libr. 15. de Animalibus, tractatu 2. cap. 6. & Philaretus in libro pulſuum, illud quoque ſcribens, ob id virorum pulſum eſſe velociorem, quàm fœminarum. & Ioannitius in Iſagogis, cap. 16. Iſaac, Diætarum Vniuerſalium, ca. 14. & rurſus in particularibus. Arnaldus à Villa noua, in lib. de Regimine ſanitatis, cap. 5. & redundanter Petrus Aponenſis, cui cognomentum ex re Conciliatori factum, differentia 28. & è noſtris Petr. à Bel.pert. & Ioan. Fab. in §. maſculi. Inſtit. de nupt. vbi dicunt frigidiorem virum totius orbis, eſſe calidiorem calidiſſima muliere. Hoſtien. & Ioann. Andr. in cap. literas. extrà, de deſpon. impub. & Collect. in cap. puberes. eodem titul. Cardin. Alexand. in capit. ad eius. column a prima. diſtinct. 6.

Viris eſt pulſus vehementior, quàm fœminis.

Mulieribus citiùs fi rigores.

Viris pulſus velocior.

Vir omnium frigidiſſimus calidior calidiſſima omnium fœminarum.

Mulierũ inferna craſſiora, virorum ſuperna.

143 Hinc fit (vt arbitrantur rerum naturalium indagatores ſolertiſſimi) vt inferna mulierum magna ex parte ſint craſſiora, in viris autem ſuperna. Id enim & Ariſtoteles perſpexit libr. de Generatio. animalium 4. cap. 1. ad fin. Nam frigidiore muliebri natura alimenti, vnde augeſcit corpus, minima portio ſurrigitur, quod efficere calor poteſt: reſidens verò in imo, id corpulentius efficit, & anctius. In maribus autem contrarium euenit. Siquidem caloris copia delata ſurſum, nutrimenti magna pars ibi effectum oſtendit ampliorem. Quod & expendit Rabbi Sulomon & illius autoritate Nicolaus Lytenſis in 2. ca. Gen. & Ludoui. Cælius Rodig. lib. 4. Lect. antiq. c. 12.

Mulieres citiùs caneſcũt.

144 Sed & hinc quoque fit, vt mulieres celeriùs quàm viri, caneſcant, vt quæ propter frigiditatem cogunt complures ſuperfluitates, vt tradit Alexander ille Aphrodiſeus, quem plerique ob multifariam eruditionem Polyhiſtorem vocant, libr. Problematôn 1. cap. 4. Quanquam alij alterius eſſe eum librum malunt: ſed cuiuſcunque ſit: eſt certè liber doctiſſimus, & digniſſimus, qui à doctiſſimis viris legatur.

Muliebre corpus nõ vt virile pilis obſidetur.

145 Ex hac item caloris fœminei inopia, & illud fit, vt muliebre corpus, ſicuti & virile, pilis non obſideatur. Nam mulieres, vtpote frigidæ, denſa habent corporis ſpiramenta: frigus enim compeſcit, & adſtringit, vt ſcitiſſimè tradit ille ipſe Aphrodiſeus eodem libr. 1. cap. 5. & ante eum Hippocrates in libr. περὶ φύσιος παιδίου, id eſt, de natura puerr. Item calor eſt, qui pilos creat, ideo & Eunuchis deſunt, quòd eorum natura frigidior eſt. Sed in corpore humano illæ potiſſimùm partes exteriores pilis veſtiuntur, quibus maior innata eſt caliditas. Læue quoque eſt mulierum corpus veluti innato conſtipatum algore, quando algorem comitatur denſitas, læuitas denſitatem, vt à Macrobio ſcienter ſcriptum eſt lib. 7. Saturnalium, cap. item 7. vbi & hanc mulierum frigiditatem aliis quoque rationibus, & argumentis adſtruit.

Mares corpore maiores, quàm fœminæ.

146 Ex eo quoque proficiſcitur, vt mares corpore maiori ex toto penè ſint, quam fœminæ: quoniam videlicet mares ſint fœminis calidiores: quæ res vim agendi obtinet, vt ſcribit Ariſtoteles lib. problematôn 10. ca. item 10. & Theophilus Protoſpatharius, de Fabrica humani corporis. libr. 5. cap. 25. Quod an verùm ſit in aliis animalibus, quàm in hominibus, & in quibus, videbis apud eundem Ariſtotelem lib. de Hiſtoria animalium 4. cap. 11. eóque vlt. & lib. ſeq. c. 5. & lib. de Genera. animalium 1. c. 16. Illud conſtat in omnibus inſectis mares eſſe fœminis minores, vt ſcribit Plin. lib 11. Natu. hiſtor. c. 29. in fin Sed & in arboribus (ne illud omittamus) omnis mas breuior, contortior atque difficilior operi: fœmina proceſior, facilior, mollior, vt prodidit Theophraſtus libr. de Hiſtoria Plantarum 7. c. 10.

Mares in dextris, fœminas in ſiniſtris fieri. Mares ex dextris teſticulis, fœminas ex ſiniſtris.

147 Hinc item illud manat, quod voluerunt Anaxagoras, & Parmenides, vt retulit Plutarch. libr. 5. de Placitis Philoſophorum, Fœtus mares in dextris, fœminas verò in ſiniſtris magis fieri, quod & adſtruit Ariſtoteles 4. de Generatione animalium, cap. 1. & libr. 7. Hiſtor. animalium, cap. 3. Anaxagoras apud Laërtium in vita ipſius: & Varro lib. de Re ruſtic. 2. cap. 13. Columella libr. 6. cap. 24. & Plin. libr. 7. capit. 4. Serapio Breuiarij tract. 5. capit. 34. Rabbi Moyſes, Aphoriſmum parte 16. Theophilus Protoſpatharius eo. illo 5. lib. c. 29. & ante hos Hippocrates, aut vt nonnullis placet, Theſſalus illius filius, lib. Epidemiorum 2. & quod minimè dubium eſt, idem

Hippocr.lib.Aphoriſm.5.cap.48.Quo loco Galenus interpres rationem addit,quoniam propter temperaturam,quæ ſtatim ab initio calidior exiſtit, fœtus maſculus generatur. Calidior verò temperatura fœtibus aduenit propter locum,qui eſt dextera vteri pars,quæ quidem calidior exiſtit,propter hepatis vicinitatem,Quod etiam ſcribit idem Gale. dict.lib. 14.de vſu partium, & lib.2.de Semi.vbi tamen dicit, aliquando aliter fieri,ſed rarenter, & in Comment.Hippoc.lib.2.Epidemiôn,& in Aphoriſ.ipſius Hippocra.lib.5.cap.38.Ea quo & ipſe Hippocra.lib. 6.Epidemiôn particulæ 2.cap.30. tradit eos fœtus, qui in dextris ſunt, ideo nigros eſſe, & bilioſiores, illorúmque venas extrà magis apparere. Id quod ex caliditate fit. Nemo enim neſcit, nigredinem à calore, vti albedinem à frigiditate procreari, Bilem quoque caliditatem oſtendere, vt pituitam frigiditatem,teſtis eſt Gal. lib 2.de Temp.Sed & venarum inflationem & latitudinem, caloris eſſe indicium, teſtis eſt idem Gal.eod.libro. Addit autem Hippocr. paulò pòſt, videlicet cap.32. eodémque vlt,propterea marem eſſe robuſtiorem atque ſanguinolentiorem, quia locus ille animalium, in quo concipitur, calidior eſt. Sed & mares ex dextris virorum teſticulis,fœminas ea ſiniſtris profluere, diſſerit Democritus, & illius autoritate Columella, libro Rei ruſticæ 6.cap.28.qui ideo monet, vt cùm progenerari pullum marem velimus, ſiniſtrum teſticulum admiſſarij lineo funiculo,aliôve quolibet, obligemos: cùm fœminam,dextrum. Idémqoe aſſerit Galen.in Definitionibus medicis. Sed de vtroque vide ſententiam Ariſtot.lib.4.de generat.animal.cap.1. Porrò Africanus, apud autorem Geoponicôn libro 17. cap.6.& Didymus apud eundem libro 18.cap.3.& Galen. qoo loco nuper citauimos, referunt ex aliorum ſententia, mares aut fœminas gigni, vel propter caliditatem, aut frigiditatem. Calidius enim ſemen marem progignere: frigidius autem fœminam, quod & adſtruit fœminarum præ maribus frigiditatem.

Mas ex ſemine calidiore, fœmina ex frigidiore.

Mulieres viris pinguiores.

148 Hinc denique & illud eſt, quòd mulieres viris ſunt vt plurimùm pinguiores, ob maiorem videlicet frigiditatem, cuius id proprium eſt, vt impinguet: vti è diuerſo caliditatis, vt emaciet: vti inter cæteros multos voluit ipſe Gale. qui nihil rerum naturalium ignorauit, lib.2. de Temperamentis, & lib.2.de Simplic.medic. facultat.cap.20. Súntque & alia multa, quæ hanc mulierum frigiditatem, marium contra caliditatem adſtruunt, quæ Lectoribus vbique obuia ſunt.

Viri ab igne dicti apud Hebræos.

149 Igitor cùm viri ſint molieribus calidiores, ob id certe apud Hebræos,qui in nominum apta impoſitione facilè omnes ſuperarunt, vir, איש, id eſt, iſſ vocatur: quod quidem vocabulum ab אש,id eſt, eſſe,quod ignem ſignificat, deducitur: vt natura virilis,ignea, & calida vno verbo exprimatur. Nec eo quidem nomine fœmina apud eos appellatur,tanquam non ſit adeò calida, ſed אשה dicitur, quoniam à viro ſumpta,ſicuti commemorauit Euſebius in illo diuino opere,quod de Præparatione Euangelica compoſuit,lib.11.cap.4.

Calor libidinoſos efficit.

150 At calor eſt, qui libidinoſos maximè efficit, hoc præſertim argumento, quòd cholerici, vti ſunt cæteris calidiores,ita etiam coitus appetentiores, vt autumant omnes rerum naturæ ſcriptores,& experientia propè quotidiana comprobatur. Et hac quidem ratione Vulcanus à Poetis rerum naturalium peritiſſimis fingitur maritus Veneris, quòd videlicet venereum officium non niſi calore conſtat: ſúntque frigidi in Venerem ſegniores, vt annotat D.Auguſtinus io libro 20. aduerſus Fauſtum Manichæum, cap. 9.atque etiam Maurus, in id referens illud Virgilij de Vulcano loquentis,lib.8. Æneidos,

Vulcanus cur Veneris maritus.

Accepit ſolitam flammam, notúſque medullas
Intrauit calor, & labefacta per oſſa cucurrit,

Vbi & ipſe Seruius eiuſdem Virgilij lib.1.γεωργικῶν citat,

Frigidus in Venerem ſenior,—

Et his conſentiens Phornutus,io lib.de Natu.Deor. ſcribit, Vulcano Venerem iunctam fuiſſe dici, ad ſignificandum, magnam caloris vim adeſſe in ipſo coitus impetu. Et huc quoque ſpectat illud Terentij in Eunucho, Sine Cerere, & Libero friget Venus.Nam vt ibi annotat Donatus interpres, omnis eiuſmodi voluptas in calore ſanguinis conſtituta eſt,qui his rebus alitur:& diximus etiam ſuprà in 6. Lege connob.num.5.porrò autem.

De eadem re.

151 Et hinc libido ignis dicitur, & flamma. Et Cupido libidinis Deus feruidus, flagrans,vt abundè dicemus poſtea,decimaquinta Lege Connubiali. num.58. incip. quadrat huic rei. Et hanc quoque rationem adiuuat,quòd calida omnia Venerem prouocant, ſtimulant,& ſemen excitant. Contrà verò frigida coercent,atque inhibent,vt videre licet apud omnes Medicos,& rerum naturalium ſcriptores,& ſi noſtris intellexit gloſſ.in cap. quicquid.32. quæſt.2. Ex qoo perſpicuum eſt, fœminas, quò ſunt viris frigidiores,eò quoque in Venerem minùs eſſe procliues.

Mulieres viris verecundiores.
Vide tamen infrà nu.176.

152 Item mulieres ipſæ viris ſunt verecundiores, vel teſtimonio viri omnium eruditiſſimi Do. Hieronymi, cuius hæc verba ſunt ea epiſtola ad virgines Deo dicatas, cuius hoc caput eſt, Quanquam in cœleſtibus: Nam ſi iuxta Apoſtoli doctrinam ſeruum Dei litigare non decet, quantò magis ancillam Dei non expedit? cuius quò verecundior eſt ſexus,eò animus debet eſſe modeſtior. Et Thomas Aquinas lib.de Regimine principum 4.cap.6.ſcribit, quòd natura fœminis multa fræna impoſuit, inter quæ verecundiam annumerat. Cuius etiam ſententiæ eſt Ægidius Roman.io lib.eiuſdem tit.2. parte prima,& eius autoritate Lucas Pen.in lege 1.colum. 1. C.de mulie. & in quo locu,lib.10. Quibus concinit tex.in lege optimam.C.de contrah.& commit. ſtip. qui naturalem pudorem aſſignat mulieribus. Et lege in coniunctione, in illis verbis,& ſi puella cultu verecundiæ, &c. C.de nupt.vbi oo. Bal.quòd naturale eſt mulieri,propter verecundiam tacere. Et ea quidem l.loquitur de puella, qoæ præ verecundia de nuptiis ſuis interrogata ſubticet. Quam & puellarum naturam mirè expreſſit Homer. libro Odyſſ.ς. loquens de Nauſicaa Alcinoi Phæacum Regis filia:

Verecundia puellarum, cùm tractatur de nuptiis earũ.

—αἴδετο γὰρ θαλερὸν γάμον ἐξονομῆναι. Id eſt,
Verecundata eſt nonas nuptias nominare.

Et Euripides in Iphigenia in Aulide loquens de puellis.

Πᾶσι τόδ' ἐμπέφυκεν αἰδὼς φίλους
Καινοὺς ὁρῶσι, καὶ γάμων μεμνημένοις.
Omnibus hoc inſitum eſt,vt pudore capiantur, amicos
Nouos videntes,& nuptiarum recordantes.

153 Quos ſecutos Virgilius, paulò poſt principium lib.12. Æneid. Latinum,& Amatam vxorem cum Turno colloquentes facit de coniugio ipſius cum Lauinia eorum filia: at Lauiniam ipſam interim loquentem non facit, ſed tantùm dat ei lachrymas, & pudorem:

Accepit vocem lachrymis Lauinia matris
Flagrantes perfuſa genas, cui plurimus ignem
Subiecit rubor, &c.

Quo

Quo in loco Chriſtophorus Landinus interpres, id nuo inſcirè annotauit. Auguſtinus autem de Verbis Domini,ſermone 46. Vxorem (inquit) refrænat infirmitatis ſexus ipſa verecundia. In quam etiam ſententiam eſt text.in cap.honorantur. ibi, non eſt virginalis pudoris quærere maritum.32.q.2.vbi citatur ipſius Euripidis in Andromache ſententia, huic rei admodum concinens, de Hermione,quæ ab Oreſte ad nuptias petebatur:

Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς
Μέριμναν ἕξει, κοὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε.
Sponſalium quidem meorum pater meus
Curam ſubibit:meum non eſt hæc diſquirere.

Decretorum locus.

Sed Græci illi verſus detracti ſunt à Gratiano, aut librariis. Fuit autem inter picturas Echionis noua nupta verecundia notabilis: apud Plinium libro 35. cap.10.

Verecundia pudicitiæ comes, & cuſtos.

154 Pudor autem & verecundia comes eſt ſemper, & cuſtos pudicitiæ: quorum primum affirmat Diuus Ambroſius lib.1. Officiorum: ſecundum Accurſ.in l.ita nobis.in princip.C.de adult. Ideóque Ouidius in Epiſtola Sapphûs ad Phaonem:

Non veniunt in idem pudor, atque amor—

Et libr.1.Metaph.

Quid faciat? credule,ſuos addicere amores:
Non dare,ſuſpectum:pudor eſt,qui ſuadeat illud,
Hinc diſſuadet amor.—

Et libro primo Elegiarum,de Triumpho Cupidinis loquens:

Mens bona ducetur manibus poſt terga retortis,
Et pudor,& caſtris quicquid Amoris obeſt.

Pudori non parcere.

Hinc mulier, quæ io corpus peccat, dicitur ſuo pudori non parcere, vt eſt text.io l.palam. io prio.ff.de ritu nup.Cui ſuccinit illud Virg.de Didone loquentis,libr.4.Æneid.

Pudorem ſoluere.

Spémque dedit menti dubiæ.ſoluitque pudorem.

Ex quo loco facilè intelligis, quid ſit ſoluere pudorem,nempe clauſtra pudicitiæ effringere, diſrumpere, ſoluere. In qua etiam ſignificatione ponitur à D.Ambroſio in libr.de Patriarchis. & in cap.nemo. 32. q.4. in illis verbis, coniugij iura temerantur, & vxoris pudor ſoluitur. Et illud quoque eiuſdem Virgilij,illo eodem lib.

—Te propter eundem
Extinctus pudor.—

Et Parmeno Terentianus in Hecyra,amorem,& pudorem, veluti aduerſos, & pugnantes facit, cùm dicit:

Fecit animus vt incertus foret,pudorine an amori, obſequeretur magis.

Et Dauus eiuſdem in Andria,veluti ironicè:

Mirum verò impudenter mulier ſi facit meretrix.

Pudor caſtus.

Ex quo & Ouidius pudorem caſtum vocat, lib.1.de Arte amandi:

Ille locus caſti damna pudoris habet.

155 Hinc quoque illud Hieremiæ 3.ca.frons mulieris meretricis facta eſt tibi: noluiſti erubeſcere. Quaſi ſit potiſſimum impudicitiæ ſignum inuerecundia. Palàm eſt enim, non erubeſcere, indicium eſſe manifeſtarium impudicitiæ,ſicut è diuerſo erubeſcere,pudoris & verecundiæ, vel teſtimonio Ariſtotelis lib.Ethic.4.cap.vlt. Hinc purpureus pudor, Ouidio dictus in Elegiis:

Pudor purpureus.

Nudáque ſimplicitas,purpureúſque pudor.

Et libr.4. Triſtium,

Purpureus molli fiat in ore pudor.

Rubor verecundus.

Et è diuerſo rubor verecundus, eidem, in epiſtola Phædræ ad Hippolytum:

Flaua verecundus temperat ora rubor.

Heliogabali oratio ad meretrices.

Et vt vtrunque tandem complectar, Heliogabalus ille Imperator omnium impudiciſſimus io ea oratione quam ferunt habuiſſe ad meretrices, de his loquens, Sed cùm multa ſint, inquit, quæ meretriciam frugalitatem impedire queant, & laudi ac nomini veſtro officere,duo tamen velut capita, & fundamenta malorum omnium à vobis diligentiſſimè fugienda eſſe cenſeo: & omni ratione prouidendum, vt frigiditatem ex cordibus, & pudorem ex mentibus veſtris penitus extirpetis. Hæc enim duo, cùm ipſi,cuius ductu auſpicióque militaris, maximè omnium inimica ſunt, tum per ſeipſa valde inepta, &c. Ex noſtris autem Abbas Anton.& Ioann. Andr. in cap.ex parte.de conſuetud.pudorem pro caſtitate, & impudentiam pro libidine poni aſſerunt. Ex quibus illud rectè concluditur, mulieres, quò ſunt viris frigidiores atque verecundiores,eò quoque eſſe pudiciores.

Reſponſio ad ſuperiora. Luxuria & auaritia non ſibi aduerſantur.

156 Sed quod huic muliebris honoris propugnatori reſpondeamus,eſt in promptu.Et primum ad id quod de auaritia,& luxuria, ſiue prodigalitate diſſeruit, quas hic coire non poſſe putat. Illud in primis fateor,quòd hæ vitia,ſi contraria ſint, quod tamen non prorſus recipio, propter id quod Tullius ſcribit in oratione pro Roſcio Amerino. Ex luxuria exiſtat auaritia neceſſe eſt. & in 4.in Verrem act. vbi luxuriam & auaritiam in eodem Verre notat.& libro 1. veteris Rheto. Genus eſt omnium nimirum libidinum cupiditas. Cui concinens Apoſt. 1. ad Timot. vlt.cap.omnium malorum radicem cupiditatem eſſe dicit. Diogenes verò Sinopæus cupiditatem ipſam eſſe arcem omnium malorum aſſerebat,vt à Laertio ſcriptum eſt. Et Marcus Cato apud Gellium lib.11. cap.11. Auaritiam omnia vitia habere exiſtimat. Et Ariſtoteles libr.Politicôn 2.cap.7.tradit omnia peccata voluntaria ab auaritia,& ambitione procedere. Quæ quidem ſententiæ facilè indicant, auaritiam, & libidinem, cæteraq; in vniuerſum vitia coire in eodem homine poſſe.

Auaritia omnium malorum arx & radix.

Diuerſa & contraria diuerſis reſpectibus coeūt.

157 Verùm ſi concedamus, inquam, huiuſmodi vitia eſſe prorſus contraria, nec ideo inuicem congregari poſſe in eodem, vt ſic loquar, ſubiecto: id vtique obtinebit, ſi ad eundem ſcopum reſpicias. Quòd ſi illa diuerſo fine metiaris, poſſunt certè in eodem animo inſidere,& adeſſe, per id quod voluit Pan.in cap.cùm io tua.in duobus locis,extrà de dec. quòd vna eadémque res poteſt ex diuerſis rationibus,& vt vulgò dicimus, reſpectibus, diuerſo contrarióque iure cenſeri,licèt aliàs ſecus,vt ibi eſt text. & in l.1.ff.de rerum permut.cum concor.alibi à me traditis,ſcilicet in Tract. Nobilitatis, cap.28. nu.12. incip.illi mox reſpondebo,cum 4.ſeq. & quæ dicam infrà num.162.& aliàs ſæpe. Ideóque mulieres,licèt aliàs ſemper ſint auaræ,ſunt tamen in turpibus deſideriis ſumptuoſiſſimæ, in cultu corporis profuſiſſimæ: dum pigmenta veſtéſque, & mundum muliebrem coëmunt: dum nulli rei parcunt, vt adultero placeant,poſſintque ſuis voluptatibus inſeruire.Imò plerunque pruritu libidinis ſtimulatæ, tota patrimonia in delicias congerunt.Et tunc

Meretrices ſunt & prodigæ,& auaræ.

Prodiga non ſentit pereuntem fœmina cenſum.

Vt inquit Iuuenalis Satyr.7. Ideóque Lucius Apuleius Madaurenſis libr.9. Meta. vtrunque vitium in eadem complectens, Io rapinis (ait) turpibus auara, io ſumptibus fœdis profuſa. Et ante hunc Salluſtius de Catilina loquens, Alieni, inquit, appetens, ſui profuſus.

Fœmina viris timidiores.

158 Quemadmodum etiam non abſimiliter dicimus,quòd licèt aliàs fœminæ ſint viris meticuloſiores,minúſque quàm illi audētes,vt tradit Plato li.7. de Legibus,& eius contemptoraneus Xenophon in

Digitized by Google

Oeconomico, Ariſtoteles lib. eiuſdem tit. 1. cap. 3. & lib. 9. de Natura animalium, ca. 1. Columella in Præfatione libri vltimi de Re ruſtica, Velleius Paterculus, qui li. poſteriore Romanæ hiſtoriæ ſcribit, Cleopatram expertem muliebris metus morſu aſpidis ſpiritum reddidiſſe. Et Iuſtinus lib. 1. de Sardanapalo loquens. Quo ille (inquit) audito, non vt vir regnum defenſurus, ſed vt metu mortis mulieres ſolent, primò latebras circumſpicit. & lib. 2. de Xerxe & Artemiſia loquens, In viro (inquit) muliebrem timorem, in muliere virilem audaciam cerneres. Et Liuius, qui primo libro ab Vrbe condita, vocat Muliebrem pauorem. Auicenna libr. 9. de Animalibus, cap. 1. Raſis ad Almanſorem, tract. 2. cap. 56. Albertus Magnus lib. 8. de Animalibus, tract. 1. c. item 1. & iterum c. 3. Et apud nos text. eſt in l. quiſquis. & ibi gl. & doct. C. ad leg. Iul. Maie. & voluit Ioann. Andr. in addi. Spec. titul. de procu. § 1. verſ. ſeptimus in bonorum condemnati, & Bald. in l. quicunque, col. 3. verſic. ſed pone, ſtatuto cauetur, quòd filij bannitorum. C. de ſer. fug. Vbi ex hoc pulchrè dicit, quòd ſi ſtatuto cautum ſit expellendos bannitorum filios, non propterea ſunt expellendæ filiæ, quibus non eſt tanta audacia, ſicut maſculis: ideo ceſſante ratione, maſculinum hoc caſu non concipit fœmininum, Panorm. in cap. ex literis de deſpon. impub. & Franciſc. Cur. ſenior conſil. 9. incip. Ticinenſi ſtatuto, col. 5. verſic. ſecundò me monet. Et Phil. Dec. in l. fœminæ. char. 16. verſic. tertiò etiam dici poteſt. ff. de reg. iur. Et è Theologis D. Thomas in libr. de Regimine principum 4. cap. vlt. Id quod etiam videre licet in brutis. Nam ſcribit Plin. lib. 8. cap. 8. Elephantum fœminas eſſe multò pauidiores maribus. Et in vniuerſum conſentiunt omnes ſcriptores, mares eſſe fœminis animoſiores, præterquam in pantheris, & vrſis, vt ſuprà diximus, in 1. lege Connub.

Pauor muliebris.

Etiam in brutis.

159 Et his alludens Virgil. lib. 2. Æneid.

—Pueri, & pauida longo ordine matres
Stant circum.—

Nam illic vides, Matres, pro fœminis in vniuerſum accipi, & ſexum ipſum fœmineum ſignificare. Vti etiam in eo loco libro 6. eiuſdem operis:

Tum pauida tectis matres ingentibus errant.

Et lib. 8. eiuſdem quoque operis:

Stant pauidæ in muris matres.

Et Liuius lib. 10. 3. decadis: Carthaginenſibus mœnia patriæ, Dij penates, ſepulchra maiorum, liberi cum parentibus, coniugeſque pauidæ. Et ipſe Virgilius alibi, ſcilicet libr. 7. trepidas matres, eodem ſignificatu appellat: ſicuti etiam Ouidius in Epiſt. Penelopes ad Vlyſſem. puellas quoq; trepidas vocat,

Fœmina pauida.

Trepida.

Mirantur iuſtiq; ſenes, trepidæq; puellæ.

Et libr. 1. de Remedio amoris, timidas quoque eas vocat:

Fac coëant furtim iuuenes, timidæque puellæ.

Et lib. 1. Amorum, Elegia 7.

Nonne ſatis fuerat, timida inclamaſſe puellæ?

Et iterum lib. 2. Eleg. 6.

Quid referam timida pro ſe pia vota puellæ?

Rurſumque lib. 3. Eleg. 13.

Quà ventura Dea eſt, iuuenes, timidæque puellæ,
Præbuerant latas veſte iacente vias.

Sed his poſtremis locis non tantùm ſexus, ſed & ætas expenditur. Sed quod ad ſexum tantùm pertinet, eſt illud Varronis Conſulis apud Silium Italicum libr. 9.

Ille ardens animo, ferte hæc, ait, omina Paulo.
Namque illum, cui fœmineo ſtant corde timores,
Mouerit iſta manus.—

Seneca autem Tragœdiographus in Octauia, rationem reddens, cur ſexum hunc timidiorem natura finxerit, poſtquam hoc de iis ſcripſit, quod alibi retulimus,

Mulier, dedit natura cui pronum malo
Animum, ad nocendum pectus inſtruxit dolis.

Mox ſubdit,

Sed vim negauit, vt ne inexpugnabilis
Eſſet, ſed ægras frangeret vires timor.

160 Propterea dixit gloſſ. in cap. cùm locum, extrà de ſponſa. & matrimo. quòd minor metus excuſat fœminam, quàm maſculum. quam ſequuntur Anto. & Pan. qui eam multùm notandam dicit: & Card. Alex. ibi. & eam facit ſing. idem Panor. in cap. cùm delictis. col. 3. in gloſſ. pen. extrà quod met. cau. & Rom. ſingu. 228. tu ſcis quòd contractus. & Fran. Aret. conſ. 24. quatuor dubia. col. 2. & Soc. conſ. 263. capio primùm. col. 4. verſic. ad prædicta etiam, lib. 2. Et eam quoque ſequitur Hoſt. in cap. veniens. ante fin. extrà de ſponſ. & in Summa tit. de mat. § qualiter. verſic. ſi verò. & Calder. conſ. 1. verſ. 3. quod maior metus, tit. quod metus cau. & Panor. in cap. conſultationi. in 3. no. extrà de ſponſa. vbi eam facit notabilem. & ibi etiam Card. Alex. in vlt. no. & idem Panor. in cap. cauſam matrimonij. in 2. no. extrà de offi. deleg. vbi & monet eſſe menti tenendam. & ibi poſt eum Phil. Dec. in 2. quoque no. qui & eam dicit no. & idem Pan. conſ 4. quædam mulier, poſt medium, libr. 1. vbi & eam dicit no. Nico. Mil. in ſuo reper. in verbo, metus minor, & Barb. conſ. 30. bene etenim cuncta, col. 1. libr. 3. vbi etiam ſolennem vocat. & conſ. 41. immortalem, col. 5. verſ & ſi mihi dicatur, libr. 4. Iaſon in l. interpoſitas. col. 1. C. de tranſac. & Steph. Bert. conſ. 64. explorato, col. 2. nu. 10. lib. 1. & conſ. 356. quemadmodum num. 13. eod. lib. 1. & Philipp. Dec. qui eam quoq; pro not. allegat. in cap. vlt. poſt princ. extrà de appell. & in cap. quia quæſitum. in 2. not. verſic. & notandum eſt, extrà de offic. deleg. & l. in omnibus cauſis. col. 1. D. de regul. iur. & Carolus Ruin. conſ. 98. viſa renunciatione, col. antep. nu. 24. lib. 2. & conſil. 170. de tribus, col. 5. num. 16. eod. libr. 1. vbi eam quoque glo. dicit eſſe ſing. & conſ. 60. de re quidem, col 6. num 18. libr. 3. vbi eam dicit notabilẽ. & Albert. Brunus, conſ. 712. ſuper difficultate, col. 2.

Mulieres minor metus excuſat.

161 Licèt ergo ſemper aliàs (vt repetamus) minùs audeant fœminæ, quàm mares: tamen in turpibus, obſcœniſque, atque venereis actibus ſunt audaciuſculæ, vt tradunt Cy. Alb. & Saly. in d. l. quiſquis. & è recentioribus Matth. Afflict. in conſtitutione Siciliæ incip. ſi quis rapere, col. 2. Quod & adſtruit Iuuenalis, quem Cyn. ipſe & Alb. citant, inquiens Saty. 6.

Mulieres in obſcœnis & venereis audaciuſculæ.

Fortem animum præſtant rebus, quas turpiter audent.

Et rurſum,

—Nihil eſt audacius illis
Deprenſis: iram atque animos à crimine ſumunt.

Quod etiam citat Luc. Pen. in d. l. 1. col. 1. C. de mulieri. & in quo loco, lib. 10. Et huc reſpicit Plautus in Milite, mulierum mores mirè exprimens:

Os habet, linguam, perfidiam, malitiam, atque audaciam,
Confidentiam, &c.

Et alibi in eadem Fabula:

Quid ego nunc faciam? cuſtodem me illi miles tradidit:
Nunc ſi indicium facio, interij: ſi taceo, ſic tamen
Hoc palàm fuerit, quid peius muliere, atque audacius?

Rurſum quoque inibi:

Neque eques, neque pedes profectus quiſquam tanta audacia eſt,
Quæ æquè faciat confidenter, quàm mulieres faciunt.

Huc

Huc quoque referri poteſt illud Senecæ a nobis ſupra citatum,

Quid ſinat inauſum fœmina præceps furor?

Loquitur enim de furore Venereo, atque Cupidineo.

Audacia meretricũ propria.

162 Porrò audaciam meretricum, & impudicarum mulierum eſſe propriam ac peculiarem, non obſcurè oſtendit illud Terentij in Eunucho,

Audaciam meretricum.—

Quod in id expendit Donatus in Andriam eiuſdem, enarrans eum locum,

Audireque eorum eſt opera pretium audaciam.

Et ad hæc quoque vide, quæ de his dicam ex Ariſtophane infra, num. 174. quæ rationes, & ex Chryſoſtomo etiam infra num. 180. & quæ dixi ſuprà de impudentia huiuſmodi meretricum, num. 154. hinc quoque illud, nam audacia & impudentia ſunt quodam modo inuicem coniunctæ ac connexæ.

Contraria vitia diuerſis reſpectibus concurrentia.

163 Et aliàs ſæpe legimus, diuerſa contrariáque vitia in iiſdem hominibus inſediſſe, diuerſis reſpectibus. Nam Porcius Latro de Catilina loquens, ad finem Declamationis ſuæ, Vigent (ait) in illa clade res diuerſiſſimæ pariter, continentia, & libido. Nihil illo perſæpe affixius ad tollenda bonorum conſortia, nihil ſolertius ad illis inſidiandum: nihil illius munificentia inſignius, nihil auidius rapacitate: nihil acutius conſilio, nihil temeritate contemptibilius. Et alibi in eadem Declamatione, de eodem loquens: Summum pecuniæ deſiderium, ſummam ſimul prodigalitatẽ, quæ ſunt duo illa vitia de quibus priuatim loquimur. Et his concinens Tullius in Oratione pro M. Cælio, de illo ipſo Catilina loquẽs: Quis in rapacitate auarior? Quis in largitione effuſior? Nam & antè dixerat: Neque ego vnquam fuiſſe tale monſtrum in terris vllum puto, tam ex contrariis diuerſiſque inter ſe repugnantibus naturæ ſtudiis cupiditatibúſque conflatum. Salluſtius autem in vniuerſum de Romanis loquens: Incitabant, ait præterea corrupti ciuitatis mores, quos peſſima ac diuerſa inter ſe mala, luxuria atque auaritia, vexabant.

164. Illud verò, quod dictum eſt de frigiditate mulierum, & caliditate virorum, non difficulter dilui poteſt; non enim neceſſariò ex eo infertur, viros eſſe libidinoſiores, quod ſint libidinis appetentiores: quoniam non ſunt beluis per omnia ſimiles, vt ſuos paſſim ſequántur appetitus. Eſt nimirum in eis ratio, iſtis beluinis affectibus facilè ſuperior. Fœminæ verò (quod ſuprà diximus) brutis propiùs accedunt, vt pote rationis fermè expertes: ideóque ſuis appetitibus, quantumcunque leuibus, plerunque obediunt, indulgent, obſequuntur. Eſt (inquit Eleazarus) apud Ariſteam mulierum genus ſuorum affectuum ſequax, atque in lapſum procliue, propter imprudentiam, & eius naturam imbecillem. Et vt ait Ægydius, quo loco ſuprà citauimus, Mulieres ſunt plurimùm intemperatæ, & paſſionum inſecutrices; ita enim loquitur. Cuius ſententiam affert, in eamque pedibus vadit Lucas Pen. quo etiam loco nuper adnotauimus.

Mulieres ſuorum affectuũ ſequaces.

Mulieres libidinis appetentiores ob motum humidi.

165 Sed illud reſponderi poteſt, quod dicebat Empedocles rerum naturæ indagator ſolertiſſimus, quòd licet mulieres ſint viris frigidiores, ſunt tamen petulantiores, id eſt, libidinis appetentiores, propter motum humidi, quod in ipſis eſt, quo facilè ad omnem formantur petulantiæ cauſam. Id quod etiam ſecutus videtur ille, quem ſæpe citauimus, Albertus non minùs nomine, quàm doctrina Magnus, lib. 12. de Animalib. c. 3. Quam ſententiam adiuuat, quòd omnium conſenſu ex humecta natura (qualis in fœminis eſt magis, quàm in maribus, vel teſte Hippocr. lib. 1. de Victus ratione, & lib. de Natura pueri, & Plutarcho lib. Sympoſiacôn 3. c. quoque 3. & Macrobio lib. 7. Saturnalium) conſurgit coeundi auiditas. Vnde & Græci ὑγρὲς, id eſt, humidos pro laſciuis nonnunquam intelligunt, quod probat illud Epigramma apud Delphos poſitum:

Mulieres viris humectiores.

Coeundi auiditas ex humecta natura conſurgit.

Ὑγρᾶς κ̣ τρυφερᾶς βασιλεὺς ἆγίς μ' ἀνέθηκεν. Id eſt,

Laſciua & delicata Rex Agis me dedicauit.

Nam Agidis Lacedæmoniorum Regis Timæã vxorem vitiaſſe ferebatur Alcibiades, vt à Plutarcho ſcriptum eſt in ipſo Alcibiade, & in Lyſandro, & in Ageſilao, & in li. de Euthymia, id eſt, trãquillitate & ſecuritate animi, vbi & huius epigrãmatis meminit.

Venus cur ex mari cõcepta dicatur.

166 Et hinc quoque occaſio data Venerem confingendi ex mari conceptam, vt interpres Heſiodi ſcribit. Vnde & Seneca Tragœdiographus in Hippolyto:

Diua non miti generata Ponto,

Quam vocat matrem geminus Cupido.

Et Auſonius in deſcriptione illius ex Lucretio:

Orta ſalo, ſuſcepta ſolo, patre edita Cœlo,

Æneadum genitrix, hic habito alma Venus.

Et Ouidius in Epiſtola Paridis ad Helenam, de eadem Venere loquens:

In mare nil verum, iure habet orta mari.

Et in Epiſtola Didûs ad Æneam:

—Quia mater amorum

Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.

Et in Epiſtola Erûs ad Leandrum:

Quod timeas non eſt: auſo Venus ipſa fauebit:

Sternet & æquoreas æquore nata vias.

Et in Epiſtola Sapphûs ad Phaonem:

Solue ratem, Venus orta mari mare præſtet eunti.

Et lib. 4. Metamorpho. ipſam Venerem ita loquentem facit:

—Aliqua & mihi gratia Ponto eſt,

Si tamen in medio quondam concreta profundo

Spuma fui, Graiúmque manet mihi nomen ab illa.

Et ante eum Virgil. lib. 5. Æneid. hæc faciens Neptunum loquentem ad Venerem:

Fas omne eſt Cytherea meis te fidere regnis,

Vnde genus ducis.

Et his prior Muſæus in Leandro:

Κυπρογενὴς, ὅτι Κύπρις ἀπ' ὠκεανοῖο θαλάσσης,

Καὶ κρατέει πόντοιο—

Ignoras, quòd Venus nata eſt ex mari,

Et dominatur Ponto?

Venus marina.

167 Ex quo Horatius marinam quoque eam vocat, lib. 3. Carminum, Ode 26.

Læuum marina qui Veneris latus

Cuſtodit.—

Et lib. 4. Ode 11.

Qui dies menſem Veneris marinæ

Findit Aprilem.

Quod epitheton ab Euripide accepit, qui in Hippolyto ita facit Phædram loquentem:

Αἰτῶ σ' ἄ δέσποινα ποντία Κύπρι.

Venus Aphrodite cur dicta.

168 Nam & hinc Græci Venerem ipſam ἀφροδίτην appellant, quam ſic dictam διὰ τ' ἐξ ἀφρῦ γένεσιν tradit his verſibus Heſiodus in Theogonia:

Τὴν δ' ἀφροδίτην

Ἀφρογενέα τε θεὰν, κ̣ ἐϋστέφανον Κυθέρειαν,

Κικλήσκουσι θεοί τε, κ̣ ἀνέρες, οὕνεκ' ἐν ἀφρῷ

Θρέφθη—

Cuius etiam ſententiæ fuit Plato in Cratylo, Ouidius vbi ſuprà proximo loco, Macrob. lib. 1. Satur. & Seruius in illum locum lib. 5. Æneid. Virgilij ſuprà citatum, & Acron in illum priorem locum Horatij. quoniam ſcilicet ex maris ſpuma, quam ἀφρὸν vocant,

cant, ſit edita. Nam & ipſe Virgil. lib. 6. vndam maris ſpumoſam vocat:

Inter ſaxa virum ſpumoſa immerſerat vnda.

Ex quo eſt & illud eiuſdem lib. 2. eiuſdem quoque operis:

Fit ſonitus ſpumante ſalo. —

Et lib. 4.

Obiectæ ſalſa ſpumant aſpergine cautes.

Et rurſum:

Tendunt vela Noti: fugimus ſpumantibus vndis.

Et lib. 8.

Vnà omnes ruere, ac totum ſpumare reductis
Conuulſum remis roſtris ſtridentibus æquor.

Et lib. 9.

— *Secant ſpumantem pectore pontum.*

Et lib. 10.

— *Spumant vada marmore verſo.*

Et paulò poſt:

Spumantéſque rates aruis inferre Latinis.

Et libr. 11.

Qualis vbi alterno procurrens gurgite pontus,
Nunc ruit ad terras, ſcopulóſque ſuperiacit vndam
Spumeus.

Illud quoq; Tragœdiographi Senecæ in Octauia:

— *Talis emerſam freto*
Spumante Peleus coniugem accepit Thetim.

Vnde eſt & illud Ouidij libro 4. Faſtorum, loquentis de Aprili menſe Veneri dicato:

Sed Veneris menſem Graio ſermone notatum
Auguror: à ſpumis eſt Dea dicta maris.

Spermatis natura ſpumoſa.

169 Quamuis Cornutus, ſiue Phornutum appellare mauis in libr. περὶ τῆς τῶν θεῶν φύσεως, id eſt de Natura Deorum: & ante eum Ariſtoteles lib. de Generatione animalium 2. c. item 3. ad fi. huiuſce rei rationem eſſe dicat, quòd ſpermatis natura ſit ἀφρώδης, id eſt, ſpumoſa: quod ex eo repetit Galen. lib. de Semine 1. vbi tamen id probare non videtur: Sed ei concinere videtur Hippoc. aut vt ipſe Galenus maluit, Polybus, li. περὶ γονῆς, id eſt, de genitura, ſtatim poſt prin. cùm ſcribit, genituram ἀφρεῖν, id eſt ſpumare. At Diogenes Apolloniates; qui & ipſe à ſpuma Venerem ita vocatam credidit, non ſpumam maris intellexit, ſed ſemen, ex quo animantes gignuntur: quod id ſit ſpuma ſanguinis, vt ſcribit Clemens Alexandrinus lib. 1. παιδαγωγοῦ, c. 6. Nam & Pythagoras apud Plutarchum lib 5. cap. 3. de Placitis Philoſophorum, ſcribit, σπέρμα εἶναι ἀφρὸν τοῦ χρησιμωτάτου αἵματος, id eſt, ſemen optimi ſanguinis eſſe ſpumam. Porrò Euſebius præparationis Euangelicæ libr. 3. c. item 3. Nata (inquit) Venus è mari perhibetur, quod elementum calidum & humid[illegible] eſt, & motu crebro ſpumas eiicit: quæ res eſt ſpermatis ſymbolum.

Sperma ſpuma ſanguinis.

Venus inſipientiæ princeps.

170 Euripides autem, loquente Hecuba, Venerem ita vocari dicit, quòd ἀφροσύνης ἀρχὴ θεά, id eſt, inſipientiæ, ſiue mauis, amentiæ, princeps Dea ſit.

Τὰ μῶρα γὰρ πάντ᾽ ἐστὶν Ἀφροδίτη βροτοῖς,
Καὶ τοὔνομ᾽ ὀρθῶς ἀφροσύνης ἄρχει θεᾶς.

Nam & ἀφραίνειν deſipere eſt. Id quod etiam tradit Heraclides Ponticus in Allegoriis Homericis, non ſemel & ex ipſo Euripide repetiit Ariſtot. lib. 2. Rhetoric. ad Theodecten, c. 23.

Sperma ſalſū.

171 Phyſici verò, & Seruius, vbi ſuprà citauimus, id ideo dicunt fuiſſe fictum, vt Venus è mari nata, & Aphrodite diceretur, quoniam is humor, quem coitus elicit, ſit ſalſus, vti & de ſudoribus & vrinis tradit Ariſtoteles in Problematis lib. 2. c. 3. & iterum lib. 4. c. 13. rurſúmque libr. 32. cap. 4. Et de ſudoribus Galenus libro 10. Simpl. medicam. cap. 23. quo de ſudore tractat. Ex quo eſt & illud Virgilij libro ſecundo. Æneid.

Et ſudores.
Et vrina.

—*Salſúſque per artus*
It ſudor. —

Et lacbryma.

Et de lacbrymis etiam ipſe Ariſtoteles eiuſdem illius operis libro 5. capit. 35. & Lucretius libr. 2. de Rer. nat.

Et lachrymis ſalſis humectant ora, genáſque.

Et ante hos Homerus lib. 2. Iliad.

Ὅς δ᾽ ἄρα αὐτίκ᾽ ἔπειτα μεταφρένον, ἠδὲ καὶ ὤμω
Πλῆξεν. ὁ δ᾽ ἰδνώθη. θαλερὸν δέ οἱ ἔκπεσε δάκρυ.

Et iterum lib. 12. Odyſſeæ, ſtatim poſt principium:

Θάπτομεν ἀχνύμενοι, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντες.

Alia huius appellationis cauſa.

172 Suntque & aliæ appellationis huius cauſæ, vt aliis placuit. Didymus enim ita putat eam dictam ἀπὸ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης, id eſt, à vitæ mollitie. β enim litera cognata eſſe videtur literæ φ. Nam quidam Philippum vocant βίλιππον, ſicuti Phrygas Brygas, Fulgentius Placiades libr. 2. Mithologicarum, ita eam dicit vocari, quòd ſicut ſpuma, ita & libido, momentaliter (vt ipſe loquitur) ſurgat, & in nihilum veniat. Sunt & qui à Poetis ideo fictum putent, Venerem è mari eſſe natam, & ἁλιγενῆ, id eſt, Saligenam fuiſſe cognominatam quòd ſal ad genituram & fœcunditatem non parum conducere putatur. Quod & Plutarchus tradit Problematôn Sympoſiacorum Decade 5. cap. 10. vbi & ob eam cauſam dicit Ægyptios ſacerdotes à ſalis vſo abſtinere, vt caſtitatem inoffenſam ſeruent. Denique aliam huius appellationis Veneris cauſam alij tradunt, vt videbis infra in 15. Lege Cônubiali, n. 23. incip. ex his fortè.

Venus Saligena.
Sal genituræ, & libidinem prouocat.

De eadem re.

173 Ex his fortè deſcribitur in Apocalypſi, c. 17. magna meretrix, ſedens ſuper aquas multas, vt ſcilicet illius intelligeretur æſtuans libido. Nam non calido tantùm concubitus conſtat, ſed & humido ſimul, vt ex his patet, quæ diximus ſuprà num. 164. atque etiam autor eſt Ariſtoteles, libro Problematôn 4. cap. 5. & lib. 5. c. 31. vbi ſcribit, omnino incontinentes eſſe, qui natura calida, & humida conſtant: ſemen enim tale natura eſſe: & lib. 10. cap. 26. Nam vt ibi dicit, calor excernit, humor excernitur, & alibi plenius dicemus. Porrò Dantes Florentinus in tract. inferni, cap. 19. cuius initium eſt, Diuina, tradit in fœmina magis inualeſcere ardorem libidinis, quàm in maſculo. & ea eo repetit, & ſequitur è noſtris Alb. in lege quæritur, circa medium. ff. de ſtatu hom.

Fœminas in Venerem facilius labi, quia ocioſæ ſunt.
Ocium parēs lib dinis.

174 Et huius quoque rei alia poteſt eſſe ratio, vt ſcilicet, quamuis maſculi ſint fœminis calidiores, vt eo reſpectu, vt ita loquar, ſint proniores in libinem: tamen quia mulierum vita eſt ſedentaria, & omnibus modis otioſa, vt dicemus infrà in hac eadem lege, num. 215. incip. deſidioſas verò, ideo & hæ in Venerem ocyùs faciliúſque labuntur, nempe cuius otium parens eſt. Ezechiel. c. 16. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium ipſius, & filiarum eius. Ouidius lib. 1. de Remedio amoris:

Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemptaq; iacent, & ſine luce faces.
Quàm Platanus vino gaudet, quàm populus vnda,
Et quàm limoſa canna paluſtris humo,
Tam Venus otia amat, &c.

Et rurſum in eodem libro:

Quæritur, Ægiſthus quare ſit factus adulter.
In promptu cauſa eſt, deſidioſus erat.

Quos poſteriores verſus citat gl. in ca. nunquam, in verbo, omnis otioſus, de conſe. diſt. 5. hinc occaſione ſumpta, quod text. ibi dicit, quod in deſiderijs eſt omnis otioſus. Et inſtar ipſius Ægiſthi, Dauid cum miſiſſet Ioab ſuum principem militiæ, omnémque exercitum Iſraël cum eo debellatum filios Ammon,

manſi

manſiſſetq́; otioſus in Hieruſalem lapſus eſt in concupiſcentiam Betſabee, cúmq́; ea adulterium perpetrauit, cum antea nūquam aliquid tale commiſiſſet, vt ſcribitur 2. Reg. 11. cap. Nam Diogenes ille Sinopæus, apud alterum Diogenem Laertium, dicebat amorem, vacantium, id eſt, otioſorum eſſe occupationem.

Amor otioſorum occupatio.

Et Menedemus Terentianus in Heauton. filio ſuo amorem ex nimio otio natū eſſe exprobrat. Et hinc Canachus Sicyonius ſtatuarius Venerem effinxit ſedentem, vt tradit Pauſanias li. 2. qui de Corinthiacis eſt, non ob aliam, vt opinor, cauſam, niſi quòd vita illa ſedentaria, & nimium otium, velut alat luxum atque libidinem. Vt non abs te Menandro apud Stobæum Ser. 62. ἔρως, id eſt, Amor, ἀργὸς dictus ſit, id eſt, otioſus. Nā & (vt ibi ſcribitur) Theophraſtus interrogatus, quid eſſet amor, reſpondit, πάθος ψυχῆς σχολαζούσης, id eſt, affectus animæ otioſæ.

Amor otioſus dictus. *Amor affectus animæ otioſæ.*

175 Quas rationes cum non animaduerterent Parmenides, Hippocrates, ſecum in ea re pugnans, ſi is eſt, Raſis, Accurſius, & Ioann. Plat. viderent tamen mulieres rei venereæ magis obnoxias, plúſque ſanguinis habere, quàm viros: illas quidem illis calidiores, contra omnium fermè ſententiam eſſe voluerunt: vt de Parmenide ſcribit Ariſt. lib. 2. de Partibus animalium, c. 2. & ſcriptum reliquit ipſe Hippocrat. lib. 1. de Morbis muliebribus: & Raſis ad Almanſorem, tract. 2. ca. 56. Accurſ. & Io. Plat. in d. §. maſculi. Inſt. de nup. & alij, quorum meminit Plutarchus lib. Sympoſiacōn 3. c. 4. vbi & huius ſententiæ multa argumenta congerit, quæ ſuppreſſo ipſius nomine, repetit Macrobius lib. Satur. 7. c. quoque 7. Quibus concinens Ariſtophanes in Cerealibus, mulieres calidiſſimas appellat,

Quæ fœminas eſſe calidiores viris dixerunt.

ὦ θερμόταται γυναῖκες.

Niſi malis id ad audaciam referre. Nam θερμὸν, præter vulgatam calidi ſignificationem, audacem quoque ſignificat: vt cum dicimus, θερμὸν ἔργον, hoc eſt, calidum facinus, pro audaci. In qua etiam ſignificatione Plautus in Moſtellaria, Calidum mendacium appellauit, pro audaci vel impudenti. Quanquam nonnulli ibi legunt, Callidum. Suprà autem oſtendimus, mulieres meretrices eſſe audaciſſimas ſimul & impudentiſſimas: & diximus quoque verſic. abhinc tertio, & ſeq.

De eadem re. Mulieres viris callidiores.

176 Niſi, vt redeamus potiùs apud Raſim (de cæteris enim nihil eſt quod dubitemus) callidiores ſcribendum ſit, non calidiores: quod magis puto. Sunt enim verè omnium indicio (vt id in tranſcurſu dicam) mulieres viris callidiores, verſutiores, vafriores, ſagaciores, teſtimonio ipſius Accurſij in l. omnes. C. de his, qui ven. æta. impe. & in l. ſi à ſponſo, in gl. vlt. in fin. C. de donat. ante nup. Pet. à Bella pertica, in d. §. maſculi. Inſt. de nupt. vbi aſſerit viros eſſe calidiores, fœminas autem callidiores, vt hinc diſcrimen facilè agnoſcas. Hoſt. & Ioann. Andr. in d. cap. literas. extrà de deſponſ. impuber. Hoſt. in Summa, eod. tit. §. 1. circa medium. Collect. in d. cap. puberes. eodem quoque titul. Panor. in cap. vbi non eſt eod. item tit. & Ioann. Fab. in l. vlt. C. de iuris & facti igno. & ſatis in id facit tex. in l. ſi ſine. C. ad Senatuſconſult. Velleianum. & ex externis quoque ſcriptoribus voluit Plato, li. 6. de legibus. & Ariſtoteles li. 9. animalium, cap. 1. & Lucianus, qui in Prometheo, ſiue Caucaſo, inducit Mercurium hæc de Prometheo querentem, quòd homines effinxerit animantum genus calidiſſimum, καὶ μάλιστά γε τὰς γυναῖκας, & quidem maximè omnium mulieres. Et Auſonius, qui priuatim ac peculiariter fœminam callidam vocat:

Callida ſed mediæ Veneris mihi vindicet artem
Fœmina. —

Apud Ariſtophanem Lyſiſtrata fœmina, quæ illi fabulæ nomen dedit, ſtatim circa initium illius, hæc dicit:

Καὶ πόλλ' ὑπὲρ ὑμῶν τῶν γυναικῶν ἄχθομαι,
Ὅτι ὡς παρὰ μὲν ἀνδράσιν νενομίσμεθα
εἶναι πανοῦργοι. —

Id eſt, ad verbum,

Et multùm pro nobis mulieribus diſcrucior,
Quòd apud quidem viros cenſemur
Eſſe panurgæ. —

Id eſt, vafræ, verſutæ, callidæ. Id enim ea vox Græca ſignificat. Cui Calonice, altera mulier, illud mox reſpondet:

Καὶ γάρ ἐσμεν νὴ Δία.
Etenim ſumus per Iouem.

Cæterùm Actius Ægiſto, Meliùs, ait, quàm viri callent mulieres, vti illum refert Nonius Marcellus in verbo, callet.

177 Quanquam D. Cyrillus Theologus & ſanctiſſimus, & doctiſſimus, in Euangelium D. Ioannis, lib. 2. c. 87. interpretans illud, Dixit ei Ieſus, Vade, & voca virum tuum: Probè (ait) atque veraciter dici poteſt, fœmineam eſſe fœminarum omnium mentem. Mollis enim ac tardus eſt earum intellectus. Docilior autem virorum natura eſt, atque callidior. Et hac de cauſa, vt arbitror, virum vocare ſuum mulier iubetur. Ita & quaſi rudis mulier increpatur. Et huic opinioni adſtipulantur noſtræ leges, quæ non tam grauiter mulieres puniunt, quàm viros, illíſque faciliùs parcunt, condonántque ſcelera, tanquam ſcilicet ſimplicitate magis ducantur, quàm calliditate: vti & Bal. placuit in rub. C. de rer. permut. verſ. item quare donatio, & alijs multis à me cōgeſtis ſuprà in eadem l. nu. 51. itaque neſcio. & in tractatu Retractuum, tit 5. in præfatione, nu. 35. Idq́ue ſatis.

Contrà viri callidiores.

178 Denique (vt redeamus) non verum eſt, quod hic noſter aduerſarius obiecit de verecundia mulierum. Sunt enim fœminæ viris multò inuerecundiores, atque impudentiores, id atteſtantibus periſſimis rerum naturæ ſcriptorib. Ariſtotele ſcilicet, ad cuius autoritatem veluti ad anchoram, aut aſylum, in hiſce rebus confugiunt eruditi, quo loco nuper citauimus, & Galeno libr. 11. de vtilitate partium, & Auicenna, qui recentiorum quorundam opinione, nemini Phyſicorum medicorúmq́; cedit, circa initia li. 9. de Animalib. Raſi quoque, eo quem ſuprà ſæpius citauimus, tractatu 2. cap. 56. Alberto item Magno lib. Animalium 8. c. 1. Quorum ſententiam confirmat Iuriſconſultus in l. 1. §. ſexum. in verbo, inuerecundè poſtulans. ff. de poſtul. Quo in loco interpretes afferunt hiſtoriam muliebris impudentiæ, quam nullus vnquam vir attentaſſe legitur. Sed & hanc mulierum impudentiam fatetur mulier quæpiam apud Alexidem:

Mulieres viris impudentiores.

Οὐκ ἔστ' ἀναισχυντότερον θηρίον
Γυναικός, ἀπ' ἐμαυτῆς ἐγὼ τεκμαίρομαι.
Non eſt impudentius vllum animal
Muliere: ex me ipſa ego coniecturam facio.

Quæ etiā ſententia fuit Ariſtophanis in Lyſiſtrata:

Οὐδὲν γὰρ οὐδὲ θρέμμ' ἀναιδές ἐστιν ὡς γυναῖκες.
Nullum enim ita pecus (ſiue malis, iumentum)
impudens eſt, vt mulieres,

Sed & idem in Cerealibus ſcribit, impudentes eſſe natura mulieres:

Ἀλλ' οὐ γὰρ ἔστι τῶν ἀναισχύντων φύσει γυναικῶν,
Οὐδὲν κάκιον εἰς ἅπαντα.

179 Quibus ſanè in ea re potiùs ego crediderim, nō dicam, quàm Hieronymo, nec enim opus eſt: cùm illam epiſtolam, quā ſuprà citauimus, eius non eſſe, teſtimonio eſt & ſtylus, & Romana editio, in qua erat

De eadem re.

erat adſeriptum, Dicitur, ſed noo eſt Beati Hieronymi: & aſſerit Eraſmus vir in biſce rebus emunctiſſimæ naris. Illis igitur (vt reperam) magis ego crediderim, quàm Thomæ & Ægydio, quibus etiam refragatur experieutia. Quanquam, ne in re tam aperta videaurur erraſſe tanti viri, poſſumus dicere eos, eum ſcripſerunt, mulierem eſſe verecundiorem, non tam intellexiſſe, vt re ipſa ſit verecundior, quàm vt eſſe debeat. Quemadmodum etiam intelligitur text. in l. r. §. conſequens. ff. de ſuſpect. tur. in illis verbis, oon ſexus verecundiam egredieotis, & in l. maritus. C. de procu. & in l. 2. C. de his qui. ve. æta. impe. cùm dicitor propter pudorem & verecundiam mulierum. & in §. conſequens. Inſt. de ſoſpect. tur. ibi, ooo ſexus verecundiam egredientis. & in cap. indemnitatibus. §. ſed cùm eas. de electio. li. 6. & in cap. 1. in prin. de ſtat. reg. cō. libr. 6. & in ca. nec illud. 30. q. 5.

De eadem ve. Mulieres in primis decet verecundia.

r80 Siquidem verecundia quàm maximè decet, ornátq; mulieres. Quod vt probem, ſatis eſſet vnius teſtimonium, qui mihi ſemper fuit inſtar omnium. Is eſt Virg. quem eruditi omnes tanti ſemper æſtimarunt, quanti alium neminem. Nam cùm Didonem, ante Æneæ aduentum, veluti omnibus fœmineis virtutibus claram depinxiſſet, tum verò verecundia adornauit, hoc verſu:

Tum breuiter Dido vultum demiſſa locuta eſt.

Cui quidem & alios teſtes, & eos quidem integerrimos adiunxerim, ne tritum illud obiiciatur, Vox vnius, vox nullius. Nam Ieſus Syrach filius Eccleſiaſt. 7. Noli diſcedere à muliere ſenſata, & bona, quam ſortitus es in timore Domini. Gratia autem verecundiæ illius ſuper aurum. Et iterum c. 5 a. Gratia ſuper gratiam, mulier ſancta & pudorata. Et D. Paulus 1. ad Timoth. c. 2. iubet mulierum cum verecundia ornari. Homerus autem ſemper & vbique, cùm mulieres aut etiam Deas ipſas vult laudare, eo præconio maximè celebrat, quòd verecundas eas appellat: vt lib. 3. Odyſſeæ:

Θυγατέρες τε, υἱοί τε, καὶ αἰδοίη παράκοιτις.

Et lib. 4. eiuſdem operis:

Σῖτον δ' αἰδοίη ταμίη παρέθηκε φέρουσα.

Qui verſus & lib. 17. eiuſdem operis non ſemel inculcantur. Itémque lib. 10.

—Νύκτας δ' αὖτε παρ' αἰδοίῃς ἀλόχοισι.

Et libr. 18.

Ἔρχεσθε πρὸς δῶμαθ' ἵν' αἰδοίη γασίλεια.

Et libr. 6. bis térque:

ὦ γυναὶ αἰδοίη Λαερτιάδεω Ὀδυσῆος.

Et libr. 6. Iliados:

—Ἔνθα δὲ γαμβροὶ
Κοιμῶντο Πριάμοιο παρ' αἰδοίῃς ἀλόχοισιν.

Et libr. 21.

—Οὐ δὲ μεθ' ἡμῖν
Πειρᾷ, ὥσπερ πρῶτα ὑπερφίαλοι ἀπόλοντο.
Πρόχνυ κακῶς σὺν παισὶ καὶ αἰδοίῃς ἀλόχοισιν.

Et rurſus in eodem lib. de Iunone loquens:

Ἀλλὰ χολωσαμένη Διὸς αἰδοίη παράκοιτις.

Et in Hymoo Apollinis:

Αὐτοῖς σὺν παίδεσσι καὶ αἰδοίῃς ἀλόχοισι.

Et in Hymoo Veneris:

Οὐδὲ μὲν αἰδοίῃ κούρῃ ἅδεν ἔργ' Ἀφροδίτης
Ἱστίῃ. —

Et paulò pòſt:

Κεδνὴν ἄλοχον ποιήσασθαι πάντ' εἰδυῖαν.

Et in ſecundo Hymno Veſtæ:

Ἵλαος ὢν ἐπάρηγε σὺν αἰδοίῳ τε φίλῳ τε
Ζηνί. —

Et in 2. Mercurij Hymno, de Maia eius matre:

Ἄτλαντος θυγάτηρ, Διὸς ἐν φιλότητι μιγεῖσα,
Αἰδοίη. —

Et Ouidius in Ibin, Dianam, quam caſtiſſimam fuiſſe perhibent, & in quam Homerus ipſe in Hymno quopiam negat Cupidini tus vllum fuiſſe, verecundam quoque vocat:

Quiq; verecundæ ſpeculantem membra Dianæ, &c.

Nam & Demades apud Strobæum Ser. 72. dicere ſolebat, *τὴν αἰδῶ τοῦ κάλλους ἀκρόπολιν εἶναι*. Id eſt, Pudorem in muliere pulchritudinis arcem eſſe.

Pudorem in muliere pulchritudinis arcem eſſe.

181 Sed & d. l. in coniunctione. C. de nupt. & aliæ loquentes de pudore, & verecundia muliebri, non aſſerunt mulieres viris eſſe verecundiores, ſed tantum probant illas eſſe interdum verecundas: quod nec ego infitior, præſertim virgines puellas adoleſcentes, quæ nondum frontem perfricuerunt: de quibus nuncupatim loquitur d. l. in coniunctione. Eſt enim illarum (vt verum fatear) propè peculiaris pudor: ſicuti & apud Lucianum Samoſatenſem in Deorum iudicio, teſtis eſt Iupiter, dicens Palladi, proprium eſſe virginibus erubeſcere. Ideóque Tullius in Oratione pro P. Quinto, Plin. Iun. lib. epiſt. 5. ad Marcellinum, Apuleius lib. Aſini aurei 1. & non multum ante finem: & Hieron. ad Euſtoch. de acceptis ab ea munuſculis, eleganti epitheto verecūdiam virginalem vocant. Et Diuus Ambroſius in c. honorantur. 32. q. 2. pudorem quoque virginalem appellat. Et Tibullus non diſſimiliter pudorem virgineum vocat, lib. Eleg. 4.

Puellaris peculiaris pudor.

Virginalis verecundia. Virginalis ſiue virgineus pudor.

Virgineus teneras ſtat pudor ante genas.

Vti & Statius libr. 12.

Olim hic virginei cuſtos monitórque pudoris.

Et Valerius Flaccus lib. Argonauticôn quinto;

Audit virginei cuſtos grandæua pudoris.

Et Apollonius Rhodius libr. 3. Argonauticôn, *αἰδοῖ παρθενίῃ*. Virgilius autem libr. 1. Georgicôn, virgineum ruborem dicit:

Virgineus rubor.

At ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem, &c.

Hincque Homero libro 2. Iliados Aſtyoche *παρθένος αἰδοίη* dicitur, id eſt, virgo verecunda: vti & Diana, de qua nuper locuti ſumus, in 2. eiuſdem Hymno: & Pallas in 5. quoque ipſius hymno. Et Ouid. libr. 1. Elegia. puellam verecundam peculiari quoque epitheto vocat:

Puella verecunda.

Forma verecunda nocuit mihi viſa puellæ.

Veluti id epitheton maximè virginibus & puellis conueniat. Nam (vt ſcribit Ambroſius) de inſtitutione virginis, c. 1. Virginitatis dos quædam eſt verecundia, quæ commendatur ſilentio. Chryſoſto. autem ad populum Antiochenum, Homil. 30. pronuntiat meretrices impudentes eſſe, virgines verò verecundas, huiúſque rationem reddit.

Virginitatis dos verecundia.

18s Porrò id quod de meretricibus dicit, apertà probāt quæ latiùs ſuprà diximus n. 153. incip. pudor autem & ſeq. Et inter cætera illud Hier. 3. Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere. Et illud præterea Oſeæ 2. vbi introducit meretricem hæc dicentem, Vadam poſt amatores meos. Id quod. D. Hierony. ibi tradit ad impudentiam meretricum, quæ vt ille dicit, gloriantur in ſuo ſcelere. Nec interim aſſentior Bald. notanti ex d. l. in coniunctione. naturale eſſe mulieri propter verecundiam tacere ſi intelligat fœminas eſſe huiuſmodi naturæ, vt ſint taciturnæ ex verecundia, cùm ſint mulieres & inuerecundæ, vt iam diximus, & admodum loquaces, quod poſtea dicemus. Ideo Alberic. in l. generalis. ff. de adopt. aliud notat. ex d. l. in coniunctione. videlicet mulieres ex verecundia loqui non debere: quod & nos facilè recipimus.

Mulieres canibus comparata. Impudentes canes vocantur.

183 Sed & hanc mulierum impudentiam adſtruit, quod infrà dicemus, cùm de inuidia fœminarum diſſeremus, mulieres canibus à multis comparatas,

quia

quia eo animali nihil eſt impudentius, vt quod in propatulo & vbique coëat, vt & nos alibi dicemus, ſcilicet infra l.15. num. 157. incip. Plutarch. Nam & hinc (vt opinor) impudens & inuerecundus Græcis κύων vocatur, κυνικὸς, & κυνώπης. Et κυνάμυια pro magno conuitio Mars bile percitus Mineruam nihil tale merentem vocat, lib.21. Iliad. Et apud Latinos quoque canis appellatione impudentibus conuitium fieri ſolet, vt ſcribit Donatus in Eunuchum Terentij, interpretans illud, Ain' verò canis. Nam & 2.Reg. cap.16. Abiſai, qui tam impudenter Dauidi maledicebat, canem appellauit. Quare maledicit (inquit) canis hic domino meo regi? Et apud Homerum quoque lib.17. Odyſſeæ Vlyſſ. ſed à Melantho κύων, id eſt, canis vocatur; vti & lib.18. & ſequent. Melanthius ab Vlyſſe. Et lib.22. Vlyſſes hoc quoque titulo procos conuixit. Et apertiſſimè id ad impudentiam refert idem Homerus lib.1. Iliad. Nam cùm primùm Achilles Agamemnonem impudentem vocaſſet,

ὤ μοι ἀναιδείην ἐπιειμένε,

Paulò pòſt eundem vocat virum canino aſpectu.

Τιμὴν ἀρνύμενοι Μενελάῳ, σοί τε κυνῶπα.

Et apertiùs quoque lib.9. Iliados:

Αἰὲν ἀναιδείην ἐπιειμένος· οὐδ' ἂν ἔμοιγε
Τέτλαιη κύνεός περ ἐὼν, εἰς ὦπα ἰδέσθαι.
Semper impudentiam indutus, neque mihi
Tolerabit, caninus quamuis exiſtens, vultum aſpicere.

Et apud eundem libro Odyſſeæ 4. Helena ſeſe κυνώπιδα, id eſt, impudentem vt canem vocat, quòd Paridem ſecuta fuiſſet:

Ὡς δ' Ὀδυσσῆος μεγαλήτορος υἷι ἔοικε
Τηλεμάχῳ, τὸν κεῖνος ἔλειπε νέον γεγαῶτ' ἐνὶ οἴκῳ
Κεῖνος ἀνήρ, ὅτ' ἐμεῖο κυνώπιδος εἵνεκ' Ἀχαιοὶ
Ἤλθεθ' ὑπὸ Τροίην, πόλεμον θρασὺν ὁρμαίνοντες.

Et hanc Homeri appellationem ad impudentiam refert ex dictis locis quædam citans Pollux Onomaſt. lib.5. cap.11. & alia quoque multa de canum impudentia, videbis apud Conradum Geſnerum hiſtor. animal. lib.1. vbi de cane agit, in litera H. Nam & Eſayas ſcriptor ſanctiſſimus, cap.56. canes impudentiſſimos appellat, & Oppian. quoque de venatione lib.5. canum impudentiam notauit. Moſes autem Geneſ.23. meretricem & canem copulauit. Non offeres (inquit) mercedem meretricis, neque pretium canis in domu Dei tui. De qua re loquens D. Hierony. in Eſayas, cap.66. Pulchrè (ait) canis & meretrix copulantur, quia vtrunque animal pronum eſt ad libidinem.

Mulieres iracundæ.

184 Hactenvs, quæ de impudicitia mulierum dicenda videbantur. Nunc res ipſa monet, vt deinceps ad iram, cui quartus locus aſſignatur, tranſeamus. Et ſanè mulieres ſunt iracundæ, ad iram procliues, iræ impatientes. Iracundia enim præcipites feruntur in ferrum, in necem tam ſuam, quàm ſuorum. Iuuenalis in calce Satyræ 5. de mulieribus loquens:

— Quoties facit ira nocentem
Hunc ſexum, & rabie iecur incendente feruntur
Præcipites, vt ſaxa iugis abrupta, quibus mons
Subtrahitur, cliuóque latus pendente recedit.

Propertius lib.3. ad Cynthiam:

— Neſcit veſtris nuam ira referre pedem.

Seneca lib.1. de Clementia, muliebre dicit, in ira furere. Cui ſimile eſt, quod dicit Chryſoſtomus in Homilia de decollatione D. Ioannis: Mulier ſi iniuriam patitur, inſanit. Idem autem Seneca lib.1. de Ira, ſcribit iram eſſe vitium muliebre. Io quo ſecutus fuiſſe videtur Platonem, qui lib.5. de Legibus, iracundiam muliebrem vocat, tanquam videlicet ſit

Iracundia vitium muliebre.

proprium peculiaréque mulierum vitiũ. Terentius autem in Hecyra docet fœminas leuiſſima quaque occaſione in iram prorumpere, cùm dicit: Fortaſſe vnum aliquod verbum inter eas iram hanc conciuerit. Sed & ipſe Chryſoſtom. in epiſtol. ad Epheſ. Homil.13. tradit mulieres plerunque iracũdas eſſe. Et Raſis vbi ſupra, dicit mulieres celeriùs iraſci, quã mares. Et Rabbi Moyſes Ægyptius, in lib. Perplexorum 3. cap.49. idem dicit idque tribuit debilitati ſenſus muliebris. Idémque propemodũ tradit Plutarch. in lib. περὶ ἀοργησίας, id eſt, de cohibenda ira. Sicuti (ait) tumor accidit ex magna plaga in carne, ita in molliſſimis animis, ſi quis ſe præbeat dolori, hoc ipſo quòd maior eſt imbecillitas, maiorem elicit iracũdiam: hácque de cauſa mulieres iracundiores ſunt viris, ægroti ſanis, ſenes iuuenibus, infœlices fœlicibus. Abdicatus item ille Medicus, apud Lucianum in Dialogo, cui & ipſe titulum fecilſet, aſſerit faciliùs fœminas quam viros, in Inſaniã prolabi, difficiliuſque huius morbi curationem recipere, ea potiſſimum ratione, quòd multum habeant iracundiæ, ac leuitatis, faciléque commoueantur, ſintque illis vires corporis exiguæ. Eccleſ. cap.25. ſcribit non eſſe iram ſuper iram mulieris. Quod & e noſtris vſurpauit Bal. in l. ſi apud. C. de reuoc. donat. in id trahens tex. ibi. Et huc quoque reſpicit, quod Chilo ille Lacedæmonius apud Laërtium dicebat, Minari alteri, eſſe muliebre. Nam id ex ira procedit.

185 Nemo autem exactiùs hoc mulierum vitium expreſſit, quam Palladas, aut vt alij malunt, Telemachus, qui lib.2. Epigrammatõn, ſcribit mulierem eſſe iram ipſam. Huius in eam rem hoc diſtichon eſt:

De eadem re.

Mulier ira ipſa eſt.

Πᾶσα γυνὴ χόλος ἐστίν· ἔχει δ' ἀγαθὰς δύο ὥρας,
Τὴν μίαν ἐν θαλάμῳ, τὴν μίαν ἐν θανάτῳ.

Et huc alludit illud Virgilianum lib.7. Æneidos:

Quam ſuper aduentu Teucrûm, Turnique hymenæis
Fœmineæ ardentem, curæque coquebant.

Nam, Fœmineæ, nõ otioſè dixit, quoniam (vt etiam annotat inibi interpres) fœmineus ſexus propter imbecillitatem impatientior eſt iræ. Hinc paulò pòſt, vt rabiem vehementiorem oſtendat, canes fœmineo genere ponit, cùm dicit,

Hunc procul errantem rabidæ venantis Iuli
Commouère canes. —

Quo etiam in loco interpres ipſe dicit, ob id Virgilium dixiſſe, Rabidæ canes, quia fœminæ faciliùs in furorem concitantur. Et Virgilium ſecutus Columella lib.6. cap.13. Eodem, inquit, remedio curatur rabioſæ canis, vel lupi morſus. Et Apuleius lib.9. Aſini aurei, Annuntiat (inquit) canem rabidam paulò ante per poſticum impetu miro ſeſe direxiſſe, ardentíque prorſus furore venaticos canes inuaſiſſe. Quo tamen in loco interpres alioqui oculatiſſimus, id minimè vidit. Æſopus autem apud Planudem dicit magnam rem eſſe placare fœminam, μέγα τι χρῆμα πραΰνειν γυναῖκα. Quorſum igitur Eccleſiaſtic. cap.10. hæc ſcribit? Non eſt creata hominibus ſuperbia, neque iracundia nationi mulierum, &c.

186 Tum verò maximè (ne id omittam) mulieres in hoc iracundiæ vitium procliuiores ſunt, cùm ferunt vterum, præſertim ex fœmellis, vt magna autoritate affirmat Petrus ille Aponenſis & Philoſophus & Medicus celeberrimus, in Commentariis, quos doctiùs quidem, quam elegantiùs edidit in Problemat. Ariſtotelis libro 10. capit.35. vbi & huius rei rationem reddit, quam qui volet in eo loco videre poterit: neque enim conſtitui omnia omnium ſcriptorum loca huc transferre, ne in immenſum hic liber abeat.

Mulieres prægnantes præ cæteris iracundæ.

Et anus. Prouerbium.

187 Et quod veriſſimilim eſt, id vitium anus præ cæteris vexat, præcipitéſque agit, vel teſtimonio veteris illius prouerbij, quod ex Menandro refertur;

Πολὺ χεῖρον ἐστὶν ἐρεθίσαι γραῦν, ἢ κύνα.

Plus eſt periculi anum laceſſere, quàm canem.

Quod ipſum enarrans Eraſmus Chiliadis 4. Centur. 8. cap. 28. Hebræorum (inquit) ſententiæ negant vllam iram atrociorem eſſe ira muliebri. Irritabile enim & vindex mulierum genus, partim ob rationis inopiam, partim ob animi humilitatem. Nam veræ magnitudinis eſt, quaſdam iniurias negligere, nec quoſuis homines dignari ira ſua. Quod Lucan. (vt id addas) ſatis adſtruit:

Non eſt dignus tuæ furiis ira.

Eſt autem (vt ad Eraſmum redeamus) formidabile animal mulier, cùm ad ſexus vitium accedit ſenectus. Canis irritatus tantùm oblatrat, interdum & mordet. At aniculæ præter linguæ venenum, interdum inſtructæ ſunt malis artibus, veneficiis, & incantamentis. Itaque nonnulli ingenti ſuo malo experti ſunt eſſe veriſſimum, quod dixit Menander. Hæc ille.

188 Et quoniam CLAMOR, RIXA, CONTVMELIA, ſunt iræ filiæ ſiue comites, vt eſt recentium Theologorum, & D. Gregorij ſententia, & de rixa probatur: Prouerb. 29. Vir iracundus prouocat rixas. Sed & CRVDELITAS quoque, etiam ſi Theologi prætermittant, hinc produiſſe videtur, atque etiam VINDICTA, cùm ira ſit quædam libido vindictæ, vt ex Platonis autoritate ſcribit Plutarch. in lib. de Virtute morum. Proinde ſunt mulieres clamoſæ, & rixoſæ, & contumelioſæ, & crudeles, & vindictæ appetentiſſimæ. Clamoſas eſſe videmus quotidie, viditque Plato, qui lib. 6. de Legibus, ſcribit eam eſſe naturam mulierum, vt orationem rectè dicentis ſine ingenti clamore audire non poſſint. Et apud Plautum in Pœnulo cum Pœnus dixiſſet Agorathocli:

Ira libido vindictæ.

Mulieres clamoſæ.

Tace, atque parce muliebri ſupellectili:

Interrogaſſétque Agorathocles, quæ ea eſſet ſupellex? Reſpondit Pœnus:

Clarus clamor ſine modo,

Et alius Comicus Terentius in prologo Hecyræ:

Comitum conuentus, ſtrepitus, clamor mulierum.

Hincque Ouid. lib. 12. Metamorph. Fœmineum clamorem proprio epitheto vocat:

Fœmineo clamore ſonat domus. —

Et Silius Italicus lib. 15.

Fœmineo clamore Dracenoxtrema vocantem, &c.

Et ante hos Virgilius lib. 11. Æneidos,

Fœmineus clamor.

Fœmineum clamorem ad cœli ſydera tollunt.

Quod & huc trahit Seruius in eum locum.

Fœminei vlulatus.

189 Valerius autem Flaccus lib. 4. Argonauticôn, peculiari quoque epitheto, fœmineos vlulatus appellat, veluti fœminarum proprios. Similiter Silius Italicus lib. 13.

Fœmineum tenues vlulatum fundere in auras.

Quod & ante eos fecerat Virgilius lib. 4. Æneid.

Lamentis gemitúque, & fœmineo vlulatu

Tecta fremunt.

Quo loco Seruius id dicit eſſe proprium fœminarum. Et lib. 9. eiuſdem operis:

Euolat infœlix & fœmineo vlulatu.

Ex quo & idem lib. 2. eiuſdem operis:

— Penitúſque caua clamoribus ædes

Fœmineis vlulant. —

Et lib. 7. eiuſdem quoque operis:

Aſt aliæ tremulis vlulatibus æthera complent.

Et Ouidius lib. 4. Faſtorum,

Vt clamata ſilet, montes vlulatibus implent.

Et in Epiſtola Oenones ad Paridem:

Impleuique ſacram querulis vlulatibus Idam.

Et in Epiſtola Didus ad Æneam;

Audierant voces, Nymphas vlulaſſe putant.

Et in Epiſtola Hermiones ad Oreſtem;

Mox vbi me abgiamus vlulantem, & acerba gementem

Condidit. —

Et lib. 4. Metamorph.

Sicut erant, viſo nuda ſua pectora nympha

Percuſſêre viro, ſubitiſque vlulatibus omne

Impleuêre nemus. —

Et Plinius Iunior lib. 6. Epiſtolarum ad Tacitum: Audires (inquit) vlulatus fœminarum, infantium quiritatus. Et ipſe Tacitus Hiſtoriæ Auguſtæ, libro 20. Vt vlulatus fœminarum, & vagitus infantium. Et ante hos, Homerus lib. 6. Iliados:

Αἱ δ' ὀλολυγῇ πᾶσαι Ἀθήνῃ χεῖρας ἀνέσχον.

Illa autē vlulatu omnes Mineruæ manus eleuauerūt.

Et in Hymno Apollonis;

— Θεαὶ δ' ὀλόλυξαν ἅπασαι.

Deæ autem vlularunt omnes.

Et rurſus non in eodem Hymno;

— Αἱ δ' ὀλόλυξαν

Κρισσαγῶν ἄλοχοι. —

— Vlularunt autem

Criſſagorum mulieres,

Muliebris eiulatus. Fœminei plangores.

190 At lib. 15. Tacitus muliebrem eiulatum appellat: quòd non longè ab illo differt. Hincque eſt illud Virg. 2. Æneid. à nobis nuper ex parte citatum:

At domus interior gemitu miſeróque tumultu

Miſcetur, penitúſque caua plangoribus ædes

Fœmineis vlulant: ferit aurea ſydera clamor.

Mulieres querulæ.

Claudianus quoque de victoria Stiliconis contra Alaricum, Querulas mulieres vocat:

— Durate parumper,

Inquit, & excuſſis muliebribus ore querelis,

Fatorum toleremus onus. —

Iterum de clamore mulierum.

Aiax apud Philoſtratum in Heroicis, muliebre eſſe dicit clamare. Iuuenalis autem, de veluti tinnientibus mulierum clamoribus loquens Saty. 6.

Tot pariter pelues, tot tintinnabula credas

Pulſari. —

Nam & paulò antè dixerat tantum eſſe mulierum clamorem, vt vinceret omnium clamoſiſſimos: ſcilicet, Grammaticos, Rhetores, Cauſidicos & Præcones, dicens,

Cedunt Grammatici, vincuntur Rhetores, omnis

Turba tacet, nec cauſidicus, nec Præco loquitur.

E' noſtris Accurſius in l. aſſiduis, in princ. C. qui potio. in pign. hab. ſcribit mulieres ſemper clamare: & allegat text. optimum in l. 1. §. ſexum. ff. de poſtul. Et huc alludens Hebræus ille παροιμιόγραφος, cap. 9. Mulier (ait) ſtolta & clamoſa, plenáque illecebris & nihil omnino ſciens, ſedet in foribus ſuis.

Mulieres rixoſæ, & litigioſæ.

191 Sunt item rixoſæ, litigioſæ, iurgioſæ, vt aſſerit Albertus Magnus in libro iam ſuprà ſæpius citato. Quod vel ſatis ex illo Homeri teſtimonio comprobatur ſuprà citato, cùm de contentione, ſpecie ſuperbiæ diſſereremus. Cui ſubſcribens Menander Poëta Græcus:

Χειμὼν κατ' οἴκους ἐστὶν ἀνδράσι γυνή.

Tempeſtas in domibus eſt viris mulier.

Et Ouidius de Arte amandi lib. 2.

— Dos eſt (inquit) *vxoria lites.*

Iuuenalis quoque Satyr. 6.

Nulla ferè cauſa eſt, in qua non fœmina litem

Mouerit. —

Et poſt pauca:

Semper habet lites, alternáque iurgia lectus,

In quo nupta iacet, minimum dormitur in illo.

Et alibi

Et alibi eadem Satyr. ad hoc alludens:

Puſio qui noctu non litigat. —

Diuus Hieronymus In Iouinianum lib. 1. citat illud ex Varrio Gemino, nobili declamatore: Qui non litigat, cœlebs eſt. Quibus conuenit illud Xyſti Pythagorici in Enchiridio: Nubere & filios procreare poſſum: ſcias vtrunque. Sin autem tanquam prælium ſciens, tamen pugnare vis, & vxorem duc, & filios procrea. Is tem eſt, quem citat Hieronymus ex eodem lib. in cap. origo. 32. q. 4. Huc quoque accedit

Prouerbium Salomonis. illud Salomonis Prouerb. 21. Melius eſt ſedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigioſa, & in domo communi. Quod & repetitur iiſdem ferè verbis in cap. 25. Sequitur autem paulò pòſt, in d. cap. 21. Melius eſt habitare in terra deſerta, quàm cum muliere rixoſa, & iracunda. Et cap. 19. Tecta iugiter perſtillantia, litigioſa mulier. Cui conſimile eſt, quod eiuſdem operis cap. 27. ſcribitur, Tecta peſtilentia, in die furoris, aut (vt alij melius, meo quidem iudicio legunt) frigoris, & litigioſa mulier comparantur.

De eadem re. 192 Quibus concinit vetus illa monumenti inſcriptio, quæ Romæ in via Tiburtina hodie conſpicitur, tribus his quadratis catalectis:

Heus viator, miraculum, hîc vir & vxor non litigant.
Qui ſimus nō dico. At ipſa dicam: Hic Bebius ebrius
Ebriam me nūcupat. Heu vxor, etiam mortua litigas?

Refert Iouinianus Pontanus in libro, quem de obedientia ſcripſit, & Raphael Volaterranus in Philologia, & è noſtris Catellianus, paulò ante finem ſuorum Memorabilium, & And. Alc. lib. παρέργων 2. cap. 13. Nec minùs eſt lepidum Auſonij Epigramma, quod dicunt, perperam, meo iudicio, ex Græco traductum, huic loco accommodatiſſimum, de Grammatici cuiuſdam infauſto matrimonio:

Arma virūque docens, atque arma virumq́, peritus,
Non duxi vxorem, ſed magis arma, domum.
Namque dies totos, totáſque ex ordine noctes
Litibus oppugnat méque meúmque larem,
Atque vt perpetuis dotata à Marte duellis,
Arma in me tollit, nec datur vlla quies.
Iámque repugnanti dedam me, vt denique victum
Iurget ob hoc ſolùm, iurgia quod fugiam.

Aut vt alij legunt:

— *Vt denique victum*
Iurgia ob hoc ſolum.

Aliúdque Palladæ de Grāmatico quoque feſtiuum Epigramma:

Μῆνιν τ' οὐλομένην γαμετὴν ὁ τάλας γεγάμηκα,
Καὶ παρὰ τ' τέχνης μήνιδος ἀρξάμενος.
Ὤμοι ἐγὼ πολύμηνιν ἔχων διχόλωτον ἀνάγκην,
Τέχνης γραμματικῆς, καὶ γαμετῆς μαχίμης.

Id eſt, ex Othomari Luſcinij verſione:

Grammatico ducta eſt vxor mihi peſtifer ira:
Artis & infelix ira mihi auſpicium.
Heu miſer, en gemina fatis modo comprimor ira,
Artis Grammatices, fœmineáque domi.

Aliud item eiuſdem & de alio Grammatico:

Οὐ δύναμαι γαμετῆς, καὶ γραμματικῆς ἀνέχεσθαι,
Γραμματικῆς ἀπόρου, καὶ γαμετῆς μαχίμου.
Ἀμφοτέρων τὰ πάθη, θάνατος καὶ μοῖρα τέτυκται,
Τὴν οὖν γραμματικὴν καὶ μόλις ἐξέφυγον.
Οὐ δύναμαι δ' ἀλόχου τ' ἀνδρομάχης ἀναχωρεῖν,
Εἴργει χάρτη γὰρ, καὶ νόμος αὐσόνιος.

Id eſt, ferè ad verbum:

Non poſſum vxorem, & Grammaticen ſuſtinere,
Grammaticam indigam, & vxorem pugnacem.
Ex vtriſque paſſiones, mors, & infortunium parantur.
Ipſam Grammaticen vix datur euadere.
Non poſſum autem ab vxore Andromache diuertere,
Prohibet enim charta, & lex Auſonia.

Et hinc quoque ſpectat, quod ſuprà, in ſuperbia, de contentione mulierum ſcripſimus.

193 Quod cùm aliàs ſemper ac in omnibus omnium nationum mulieribus verum ſit, præſertim *Mulieres Gall[illegible] maximè iurgioſæ.* verò in noſtris Gallicis, ſi verum dicit Ammianus Marcellinus lib. Rerum geſtarum 15. quo loco mores Gallorum deſcribit, vbi aſſerit, Gallos ipſos auidos iurgiorum & ſublatiùs inſoleſcentes, ſubditque hæc verba: Nec enim eorum quempiam, adhibita vxore, multò fortior & grauior peregrinorum ferre poterit globus. Quorum verborum obſcurorum quidem, vt ſunt cætera eiuſdem autoris, hic propemodum ſenſus eſt: Si Gallo viro rixanti acceſſerit vxor, eos quidem rixando ſuperaturos multò plures ac fortiores alterius nationis homines.

194 Fœminas quoque eſſe contumelioſas, iniu- *Mulieres contumelioſæ, & iniuriarum abundantes.* riiſque abunde refertas, nemo id inficiat propter autoritatem Chryſoſtomi, qui in acta Apoſtolica c. 5. ſcribit, muliebre eſſe contumelia afficere: & Platonis qui lib. 11. de Legibus muliebres haberi dicit, qui ſibi inuicem verbis turpibus maledicunt. Cui ſubſcribens eius diſcipulus Ariſtoteles, in eo loco, quem ſuprà toties ciutauimus, ſcilicet lib. 9. Hiſtor. animal. in ptinc. eas ſcribit viris eſſe maledicentiores atque mordaciores: fœmineæ enim naturæ proprium eſſe τὸ φιλολοίδορον, καὶ μεμψίμοιρον, id eſt, conuiciandi cupiditatem, & querulam naturam. Id quod etiam quotidie experiuntur, quibus eſt cum mulieribus certamen linguarum. Æſopus teſte Planude, altercabat mulierem minima quaque recula offenſam conuiciari: γυνὴ (inquit) ἐπ' ἐλαχίστῳ ἀλγήματι, λοιδορεῖται. Ex noſtris Ioan. Andr. & Domi. in cap. indemnitatibus. §. vt autem, de elect. lib. 6. tradunt ob id inter cæteras cauſas illic ſtatui, ne in electionibus monialium fiat collatio zeli ad zelum, & meriti ad meritum vt fit in electionibus virorū: quoniam ſi ita fieret, infinita ſibi conuicia inuicem ingererent. Inſigne autem exemplum muliebris maledicentiæ fuit Iambe, à qua ἰαμβίζειν, priſci dixerunt pro cōuiciari & maledicere, vt ſcribunt Sui- *Iambe. ἰαμβίζειν.* das, & Heſychius, & Hephæſtion. Atqui Euripides in Phœnicis ſcribit mulierum genus eſſe φιλόψογον, tanquam dicas obtrectatorium, obiurgatorium, cauillatorium, vituperatorium, ſi ita loqui nobis permittitur; illic enim dicit,

φιλόψογον γὰρ χρῆμα θηλειῶν ἔφυ.

Et hinc fortaſſe ortum eſt, quod mulieres canibus quandoque legimus comparatas, vt diximus ſuprà num. 182. ſed & hanc. Nam & maledicos canes appellare ſolemus, propter perpetuum illum & naturalem latratum canum. Hinc Horatius in Epod. Caſſium Seuerum, quod eſſet Poeta maledicus, ignauum canem appellat, vt & ibidem tradidit Acron.

195 Crudeles autem fœminas eſſe, ſcribit Alber. *Mulieres crudeles.* in l. filia in orbitate. C. de inof. teſta. niſi mendum ſit, in quibuſdam Codicibus. Albert. vt ſuprà alibi docuimus. Sed id ſatis probat Græcus ille Menandri verſiculus,

Ἴσον λεαίνης, καὶ γυναικὸς ὠμότης.
Aequalis leane, & mulieris crudelitas.

Et ille, quem in alio loco adduximus:

Θηρῶν ἁπάντων ἀγριωτέρα γυνή.
Ferarum omnium immitior fœmina.

Cui ſuccinens Tibullus ita cecinit:

Ah crudele genus ne fidum fœmina nomen.

Propterea & Virgilius 4. Aeneidos, inducit Didonem hæc crudeliſſimè dicentem:

Non potui abreptum diuellere corpus, & vndis

Spargere, non ſocios, non ipſum abſumere ferro.
Aſcanium: patriſque epulandum ponere menſis?

Et Horatius Europam lib. 3. Carminum, Ode 27.

Si quis infamem mihi nunc iuuencum
Dedat iratæ, lacerare ferro, &
Frangere enitar modo multum amati
Cornua tauri.

Et Terentius Pythiam, in Eunucho:

— Qui nunc ſi detur mihi,
Vt ego vnguibus facilè illi in oculos inuolem veneficò!

Et Thaidem in eadem fabula:

— Sine, vt
Veniat: atqui ſi illam digito attigerit vno, oculi illico
Effodientur —

At Seuerus Cecinna apud Tacitum lib. 3. affirmat muliebrem ſexum, ſi licentia adſit, ſæuum eſſe, quod nos alibi retulimus.

Præſertim nouercæ in priuignos crudeles.

196 Præ cæteris autem nouercæ ſunt in priuignos crudeles, diræ, immanes, ſæuæ, immites, truces, funeſtæ, terribiles, & magis quidem, quàm vitrici, vt non abs re huiuſmodi epitheta illis ſint peculiariter attributa. Ceſtius Pius apud Senecam libro 4. Controuerſiarum, Sed adhuc (inquit) crudelis & pertinax nouerca, poſt omnia deuicta nihilominus ſæuit. Ouid. in Epiſtol. Medeæ ad Iaſonem.

Sæuiet in partus dira nouerca meos?

Et Claudianus de Raptu Proſerpinæ, lib. 3.

Dira.

In diram ſubitò mores tranſiſſe nouercam.

Et Virgilius lib. 2. Georgicôn,

Sæua.

Pocula ſiquando ſæuæ infecêre nouercæ.

Et Ouid. lib. 1. Triſtium:

Nam quid in Hippolyto eſt, niſi ſæua flamma nouercæ?

Et Seneca Tragœdiographus in Octauia:

Tulimus ſæuæ iuſſa nouercæ
Hoſtilem animum vultúſque truces.

Rurſúmque,

Sæua cui lacrymas dedit
Etiam nouerca —

Iterúmque in Hippolyto.

Vincet ſæuas cura nouercas,

Et Statius lib. 2. Syluarum, in Epicedio in Glauciam Melioris:

— Cui ſibila ſerpens
Poneret, & ſæuæ vellent ſeruire nouercæ.

Et Valerius Flaccus lib. Argonauticôn 1.

— Heu ſæuæ nequicquam erepta nouercæ.

Et iterum lib. 5.

— Heu ſæua formido nota nouercæ.

Nam & è noſtris gl. in cap. paſtoralis, ſuper verbo, principia, de re iudic. Solent (ait) nouercæ in priuignos ſæuire. Sed, vt ad alia epitheta tranſeamus, Ouid. lib. 1. Meta.

Terribiles.

Lurida terribiles miſcent aconita nouercæ.

Menander,

Δεινότερον οὐδὲν ἄλλο μητρυιᾶς κακόν.
Terribilius non aliud nouerca malum.

Euripides in Alceſtide;

ἐχθρὰ γὰρ ἥκουσα μητρυιὰ τέκνοις.
Τοῖς πρόσθ᾽ ἐχίδνης οὐδὲν ἠπιωτέρα.
Hoſtis enim conſequens nouerca liberis
Prius genitis, vipera nihilo mitior,

Et Seneca in Hippolyto:

Funeſta.

Audite Athenæ, tuque funeſta pater
Peior nouerca. —

Quis autem neſcit, Arſinoen Lyſimachi Macedoniæ Regis vxorem, Agathoclem vitricum in regni ſucceſſionem deſtinatum, veneno necaſſe? id atteſtante Iuſtino circa prin. lib. 17. Sed nos de hac nouercarum crudelitate, & ſæuitia abundantiùs dicemus in aliis noſtris commentariis Conſuetudinum Picta. tit. 28. Vt interim tamen non prætermittam tex. in l. 1. C. in quib. cauſ. ceſſ. long. temp. præſcri. & in l. non eſt, quæ eſt quarta. ff. de inoff. teſt. Et quod ſcribit Hyginus fabularum c. 19. Phineum Agenoris filium, filios, quos ex Cleopatra ſuſceperat, nouercæ crimine excæcaſſe.

Fœmina viris miſericordiores.

197 Quanquàm aduerſus hæc facere videtur, quod ſcribunt Ariſtoteles & Auicenna, vterque lib. 9. Animaliũ, c. 1. mulieres viris eſſe miſericordiores, ac magis pias: quod & placuit noſtro Io. Fabr. in l. vlti. poſt princip. C. de iuris & fact. igno. Hincque illud Hypermneſtiæ Ouidianæ ad Linum:

Fœmina ſum, & virgo, natura mitis & annis.

Quaſi dicat fœmina viris ſuapté natura eſſe mitiores, & iuniores ſenioribus. Et huc quoque alludit illud Plautinum in Rudente:

Miſericordior nulla eſt me fœminarum.

Quinetiam D. Cyrillus, Muliebre, ait, genus quodammodo lacrymarum amans eſt, & animo ad miſericordiam facili præditum. Græcè ſic legitur: *φιλόδακρύ πως ἀεὶ τὸ θῆλυ γένος, καὶ τὸν νοῦν εἰς ἔλεον εὐδιάστρεπτον ἔχον.* Id quod ex eo repetit Anto. Monachus lib. Meliſſæ 2. Serm. 33.

Nouerca interdum priuignos, vt filios diligunt.

198 Sed nec id quod de nouercis dictum eſt, perpetuò verum eſt (id enim obiter dicere voluimus) quando legamus & nouercas quaſdam priuignos filiorum loco dilexiſſe. Ex quibus prima occurrit Theano Antenoris vxor, quæ Pedæum priuignum non aliter educauit, quàm ſi vnus ex illius liberis fuiſſet: vt ſcribit Homer. lib. Iliad. 5. Deinde Eribœa, Martis nouerca, cuius precibus Mercurius furtim ipſum Martem priuignum, à vinculis, quibus eum Otus & Ephialtes filij Aloei alligarant, liberauit: vt ſcribit idem Homerus eod. lib. Iliad. 5. Et longo pòſt tempore nouerca Cornelij Syllæ, eum perinde ac filium diligebat: ab eáque, cùm è vita excederet, proximis omnibus neglectis, hæres relictus eſt, vt eſt teſtis Plutarchus in vita illius. Et haud multò pòſt Octauia illa Auguſti ſoror, & M. Antonij vxor, quanquam reſciuiſſet Antonium maritum miſerrimè Cleopatram deperire: tamen ipſius domum neque deſeruit, neque filiorum eius curam remiſit: ſed eos diligenter excoluit, nec ſolùm communes, ſed etiam priuignos, ex Fuluia priore vxore ſuſceptos. Atque etiam poſt mortem Antonij filium eiuſdem ex eadem Fuluia genitum, ita magnum Auguſtum fratrem fecit, vt poſt Agrippam & Liuiæ filios primas obtineret: vt & idem Plutarchus in vita ipſius Antonij memoriæ prodidit.

De eadem re.

199 Et vt aliquid ex noſtris afferamus, Vlpian. in l. ſi mulier. ff. de caſtren. pecu. ſcribit ea caſtrenſi peculio annumerari, quæ miles ex ea pecunia comparat, quam illi nouerca ad id ipſum reliquerit: quod nunquam dixiſſet, niſi aut ſcilicet aliquãdo factum, aut aliquando futurum exiſtimaſſet. Et id quidem factum fuiſſe teſtatur Scæuola, apud quem in l. filio. §. Seia. ff. de adi. leg. nouerca legauit priuigno ſuo auri pondo quinque. Nam & quod plus eſt, in l. etſi ſine. C. ad Senatuſc. Trebel. mulier quæpiam priuignum ſuum hæredem inſtituit. Et in l. Mulierem. C. de adopt. alia mulier impetrauit à principe, vt ſibi liceret priuignum adoptare. Ex noſtris interpretibus Benedic. Capr. conſil. 132. punctus quidam Ser. Pater ianus, tradit fœminam quampiam priuignum ſuum non ſecus ac filium, dilexiſſe: ex hócque in pulchro caſu conſuluit, vt ibi videre licet.

Fœmina vindicta appetentiores.

200 Poſtremò mulieres eſſe appetentiores vindictæ, apertiſſimè probat illud Iuuenalis Satyr. 13.

— Vindicta
Nemo magis gaudet, quàm fœmina. —

Quam

Quam ſententiam citat approbátque è noſtris Luc. Pen.in l.1.C.de mulie.& in quo loco,lib.10.Ex quo mulier quæpiã Apuleiana lib.5.de Aſino aureo, indignanter illud pronunciat, ſe non mulierem eſſe, niſi vltionem caperet à ſorore, cui ea infenſa erat. Nec ſim. inquit, mulier, niſi eam peſſum de tantis opibus deiecero: quod & nos alibi, ni fallor. adſcripſimus. Et huc quoque pertinet, quod ſcribit Horus Apollo, in libro cui titulus eſt ἱερογλυφικὰ, veluti dicas, ſacræ Ægyptiorum notæ, apud ipſos Ægyptios maſculi animantis cornu depictum opus ſignificare: fœminæ autem, vltionem. Et hæc quidem de ira & eius comitibus.

Fœmina gulæ intemperantioris.

201 Quod autem ſint gulæ intemperantioris fœminæ (vt iam ad quintum vitium tranſeamus) ex hoc vno facilè poſſumus intelligere, quod antiquus ille dæmon Euam viro prætermiſſo, inter cætera hoc teli genere impetiuit, & facilè ſuperauit. Sciebat enim ſexum muliebrem in hoc vitium eſſe propenſiorem, celeriúſque & minore negotio obtemperaturam ſibi fœminam, quàm virum. Itaque Mantuanus in ea Ecloga 4.in qua mulieres infinitis propè epithetis, confinxit, eas inter alia bibaces, voraces, ganeæ ſtudioſas, palatum doctas, vocat. At multis antè ſeculis Ariſtophan. ἐν Θεσμοφορ. (ſi tamen is eſt: nam ſunt qui dubitant) de fœminis hæc ex Eurip. & aliis ſuperioribus Poëtis adſcripſit:

Vinoſa.

Τὰς οἰνοπότιδας, τὰς προδότιδας, τὰς λάλας,
Τὰς οὐδὲν ὑγιὲς, τὰς μέγ' ἀνδράσιν κακόν.
Vini bibaces, proditrices, garrulas,
Nihilque ſanum, magnum viris malum.

Et alibi in eadem fabula, de illis quoque loquens,

— Ὦ ποτίσταται
Καὶ πάντως ὑμεῖς μηχανώμεναι πιεῖν.
Ὦ μέγα καπήλοις ἀγαθὸν, ἡμῖν δ' αὖ κακόν.
— O bibaciſſimæ,
Et omni arte machinantes bibere.
O magnum cauponibus bonum, nobis autem contrà malum.

202 Xenarchus in Pentathlo, apud Athenæum lib.10.cap.13. in princip. ad indicandam mulierum vini appetentiam, inducit fœminam non inuenuſtè ita filiæ loquentem: ἐμοὶ γένοιτο σοῦ ζώσης, τέκνον, ἐλεύθερον πινούσαν οἶνον ἀποθανεῖν. Sit mihi te viuente, ô filia, liberum, vt bibens vinum interеam. Sed & inibi addit, ὅρκον δ' ἐγὼ γυναικὸς εἰς οἶνον γράφω. Quaſi innuere velit, tum maximum eſſe mulierum iuſiurandum, cùm per vinum iurant. Alexis autem, de Græcis mulieribus ſic ſcribit:

Γυναιξὶν ἀρκεῖ πάντ', ἐὰν οἶνος παρῇ.
Mulieribus omnia ſuppetunt, ſi vinum adſit.

Quæ & ipſe recenſuit Athenæus d. c. 13. Ælianus autem lib.2.de varia hiſtoria tradit Cleto fœminam multipotam non ſolùm cum fœminis, ſed etiam cum viris potando certare auſam, omnes ſuperaſſe. Verùm, ait, hanc victoriam adipiſci, turpiſſimum ei fuit.

203 Sed audi etiam huius rei teſtimonium ex noſtris Comicis. Apud Plautum in Curculione, mulier quæpiam profuſi vini odorem ſentiens, hæc verba profert, quibus apertè oſtendit omnem ſe fœlicitatem in vino collocare:

Flos veteris vini meis naribus obiectus eſt,
Eius amor cupidam huc me per tenebras prolicit.
Vbi vbi eſt: prope me eſt, euax habeo: ſalue animi mi,
Liberi lepos, vt veteris vetuſti cupida ſum.
Nam omnium odor vnguentorũ, præ tuo nauſea eſt.
Tu ſtacte, tu cinnamum, tu roſa, tu crocũ, & caſſia es,
Tu petalium: nam vbi tu profuſus, ibi ego me
Peruelim ſepultam. —

Hactenus Plautus. Sed quis audiuit virum hæc aut ſimilia pronunciantem ſiue apud Comicum, ſiue apud alium ſcriptorem? Sed & audi aliud exemplum de Cleone quadam muliere adeò bibace, vt nullus eam vincere aut tentauerit, aut potuerit, vt indicat illud epigramma Phalæci apud Athenæum lib.10.cap.12.in fin.

Χρυσωτὸν κροκόεντα περιζώσαντα χιτῶνα
Τόνδε Διονύσῳ δῶρον ἔδωκε Κλεώ,
Οὕνεκα συμποσίοισι μετέπρεπεν, ἶσα δὲ πίνειν,
Οὔτις οἱ ἀνθρώπων ἤριζεν, ὁ δ' ἀμάτω.

Quod ita vertit Natalis de Comitibus, ipſius Athenæi interpres,

Auratam veſtem & croceam ſuccincta Lyæo,
Iſta dedit patri munera magna Cleo.
Sympoſiis quoniam præſtabat: quam bibere aquè,
Nullus tentauit vincere, vel potuit.

Vt non ſine cauſa D.Paul. 1.ad Timot.12. mulieres ſobrias eſſe præceperit, & ad Titum, cap.2. ne anus multo vino ſeruiant. Quem locum interpretans D. Chryſoſt. Idem (ait) mulierum & ſenectutis vitium eſt: nam quod ætate frigeſcant, magno potationis inſeruiunt ſtudio. Quocirca eas hinc maximè admonet, vt omnibus ex partibus ebrietatis vitium amputet, eas ab hoc morbo remotiſſimas eſſe cupiens, atque irriſionem, quæ hinc exurgit, effugere: ſciens ſcilicet eas huic vitio eſſe addictiſſimas. Huc ſpectat quod in feſto Bacchi fœmina potiùs quàm vir populo liba ſuppeditabat, quoniam fœminarum greges, quas Mænadas vocabant, Bacchum ipſum ſequebantur, veluti vinoſiores, quàm viri, & anus præſertim. Ex quo Ouidius lib.3. Faſtorum ait:

Fœmina cur præſtet, non eſt rationis opertæ
Fœmineos tyrſo concitat ille choros.
Cur anus hæc faciat, quæris? vinoſior ætas
Hæc erat, & grauidæ munera vitis amans.

204 Iuuenalis autem Sat.6.de muliebri vini bibacitate ita ſcribit,

— Tanquam alta in dolia longus
Deciderit ſerpens, bibit & vomit.

Serpentes vini appetentes.

Nam & Plinius lib.10.cap.72.& iterum lib.22.c.23. tradit ſerpentes præcipuè vinum appetere. Tanquam ſcilicet illud inuideant ſerpentes mulieribus, earum hoſtes perpetui, à Deo Opt.Max. Gen.c.3.deſtinati, ne ſcilicet in ea re ab illis vincantur. Nam & in ſimili tradit ipſe Plinius lib.14.cap.22.M.Ciceronem Tullij Oratoris filium, binos vini congios haurire ſolitum, nimirum cupientem hanc gloriam auferre interfectori patris ſui, M.Antonio, viro omnium vinoſiſſimo. Niſi potiùs dicas, non id tam ex ſimilitudine eſſe, quàm ex identitate, ſi ita fari liceat: quoniam eadem dictio, ſcilicet Eua, ſine aſpiratione apud Hebræos mulierem ſignificat, cum aſpiratione ſerpentem: vt ſcribit D. Epiphanius lib.3.contra hæreſes. Cæterùm Eccleſiaſticus, cap.25. comparat mulierem colubro. Non eſt (inquit) caput nequius ſuper caput colubri: & non eſt ira ſuper iram mulieris. Quod & nos alibi ad aliud retulimus. Legimus autem mulieres aliquando ſerpentes peperiſſe, apud Plinium lib.7.cap.3. Faciuntque & alia aliorum ſcriptorum loca ſuprà citata, num.21.incip. ſuperiorum ſententias.

Eua Hebraïs mulierem ſignificat, Heua ſerpentem

Ebrietas in fœmina an ſit leue peccatum.

205 Et hinc, vt opinor, quòd videlicet mulieres ſint huic bibacitatis vitio ex more, & ſexus natura admodum obnoxiæ, Accurſius noſter leuem exiſtimauit quotidianam ebrietatem in muliere, in l.1.§. taceat, in verbo, mores. C.de rei vxor.actio.& iterum in l.vlt.in gloſſ.item vlt. C.de repud. Nec is quidem ſolus, quoniam Græcis omnium peccatorum minimũ id eſſe videbatur, vt teſtis eſt Dionyſi.

Halicarnaſſeus,lib.2. Nam ſi tollas hunc excuſationis prætextum, nihil video, quod ſit magis abhorrendum, deteſtandúmque in fœmina. Nam & D. Chryſoſtomus, tum in Matthæum, Homil.16. tum earum,quæ ſunt ad populum Antiochenum de rebus diuerſis, Homilia 71. grauiter pronunciauit, nihil eſſe turpius ebrioſa muliere. Et in Acta Apoſtol. Homil.28. Nihil (ait) fœdius muliere ebria: obſcuratur ei viſus, turbatur ſerenitas & puritas oculorum,quaſi nube quadam radiis ſolaribus ſuccedente. Opus illiberale & ſeruile, & omni ignobilitate plenum. Quàm inſuauis eſt mulier vinum ſpirans,quod olet & corruptum eſt. Et paulò pòſt: Da formoſam puellam,turbulentam, loquacem,conuiciatricem,ebriam, & ſumptuoſam, nónne quauis re fœda ac turpi deformior eſt? Et Hieronymus, aut quiſquis eſt in Regula ſanctimonialium ad Euſtochium, cap. 36. aſſerit ſacrilegium eſſe ebrietatem in fœmina. Et Ouidius lib.3.de Arte amandi:

Turpe iacens mulier multo madefacta Lyæo.

Et ſcribitur Eccleſiaſtic.cap.26. Mulier ebrioſa, ira magna,& contumelia, & turpitudo eius non tegetur. Quem locũ Clemens Alexandrinus Pædagog. lib.2. cap.item 2.affert, vt oſtendat ebrietatem in muliere admodum eſſe turpem.

Vini vſum apud multos fœminis interdictum.

206 Ex hoc bibacitatis vitio fortè prodit,vt olim apud multos populos vſus vini eſſet interdictus fœminis, vt quas viderent illius quidem vſu eſſe intemperantiores: ideóque ſatius eſſe,vt omnino abſtinerent, ſicuti obſeruatũ fuiſſe comperimus apud Romanos,cæteróſque vniuerſim Latinos, & Italos Mileſios,Maſſilienſes:vt de Romanis tradit Dionyſi. Halicarnaſſeus, lib.2.Polybius lib.6.& ex eo Athenæus lib.10. cap.13. poſt princ.M.Cato.in Oratione de dote, Tullius lib. 3. de natura Deorum, & lib.3. de Republica,vt citatur a Nonio Marcello,in verbo,Temetum,Valerius Maximus de Inſtitut. antiquis. Seruius in lib.1.Æneid.enarrans eum locum,

Primáque libato ſummo tenus attigit ore.

Plinius lib.14.cap.13.in princip. vbi de hac re multa: Inuenimus (inquit) inter exempla,Egnatij Mecennij vxorem, quòd vinum bibiſſet e dolio, interfectam fuſte à marito, eúmque cædis a Romulo abſolutum. Fabius Pictor in Annalibus ſuis ſcripſit, matronam, quòd loculos, in quibus erant claues vinariæ cellæ,reſignaſſet, à ſuis inedia mori coactá. Cato ideo propinquos fœminis oſculum dare voluit, vt ſcirent, an temetum olerent. Hoc tum nomen vino erat: vnde temulentia appellata. Cneus Domitius pronunciauit mulierem plus vini bibiſſe, quàm valetudinis cauſa,viro inſciente,& dote mulctauit. Hæc Plinius. Sed non omiſerim Valerium Maximum lib.6.cap.3.cum quem Plinius Egnatium Mecennium vocat, Egnatium Metellum appellare: ídque factum eius non accuſatione tantùm, ſed & reprehenſione caruiſſe. Sed & de his etiam Plutarchus in problematis Romanorum, cap.6. Arnobius lib.2. aduerſus gentes, Tertullianus in Apologetico,cap.6. D.Ambroſ.in Epiſtolam Pauli ad Coloſſ. cap.3.& Aulus Gellius lib.10.cap.23.vbi & in Latio

Latinos.

ad obſeruatum fuiſſe tradit. Et Seruius enarrans illud Virgilij lib.1.Æneidos,

Primáque libato, &c.

Et verecũdiam,inquit, Reginæ & morem Romanorum tangit. Nam apud antiquos fœminæ non vtebantur vino,niſi ſacrorum cauſa certis diebus. Quibus aſſentitur Sextus Clodius,in lib.6.de Diis,quem Græce ſcripſit. Nam illic prodit Fatuam à Fauno marito Rege Latij virgis myrteis vſque ad mortem fuiſſe cæſam, quia contra morem clam vini ollam, aut vt alij interpretantur,ſeriam (eſt enim id vas vinarium) meri plenam ebiberat, vt etiam retulit ipſe Ambroſius lib.5.aduerſus gentes. Vbi dicit, hanc dictam fuiſſe bonam Deam. Et eius diſcipulus Lactantius lib.1. cap.22. Blondus autem lib. triumphantis Romæ quinto, ſcribit ſe inſtrumentum dotale legiſſe, ante annos plus minus 300.confectum,quo patri puellæ ſponſus promittebat, quoties illa peperiſſet, vinum illi octo primis diebus, quantum deceret, bibendum dare: & partea de conſilio Medici, quamdiu ægrotaſſet. Inſuper omni feſto ſolenni die, potu illam vnico oblectaret. Ex quo vides Romanos id diutiſſimè obſeruaſſe, eiúſque rei lex poſita fuit ab ipſo Romulo in hæc verba: SI VINUM BIBERIT DOMI, UTI ADULTERAM PUNIUNTO. Quibus verbis oſtenditur, mulierem vinoſam,& adulteram,eiuſdem criminis reas eſſe, veluti alterum ex altero prodeat. Et hæc quidem de Romanis,& aliis Latinis.

Mileſios. Maſſilienſes. Et alios plurimos.

207 De Italis quoque teſtis eſt Alcimus Siculus in Italica hiſtoria apud Athenæum d.lib.10.cap.13. vbi & huius rei cauſam deſcribit.Sed & de Mileſiis, atque etiam de Maſſilienſibus (de quibus & nos ſupra locuti ſumus) autor eſt Theophraſtus, qui & id tempeſtate ſua Mileti obſeruatum fuiſſe tradit, & eius autoritate Athenæus lib. 10. cap. 9. Ælianus de varia hiſtor. lib. 2. vbi & idem dicit de Maſſalioticis fœminis: & Cælius è recentioribus, vir antiquitatis peritiſſimus,lib. Antiquarum lectionum 15. cap. 6. qui tamen vt alias ſemper, tacet nomen authorum, à quibus id habuit. Quin id propè perpetuum eſt apud omnes gentes,vt mulieres, aut omnino vini expertes ſint, aut eo aquatiſſimo vti velint,vt ſcribit Xenophon ſtatim circa initia Reipublicæ Lacedæmoniorum. Miror autem Balduinum virum doctum & amicum meum, hæc omnia quæ dixi in hoc & præcedenti verſicul. in ſuum librum tranſcripſiſſe, cui titulum fecit ad leges Romuli. cap.16. in ſecunda editione, veluti ſua ipſius propria,nec niſi accepta retuliſſe. Vide priorem editionem, an hæc ipſe poſuerit.

Vinum Veneris incitamentum.

208 Quanquam & hoc fuiſſe inſtitutum videri poteſt, propter naturalem illam,de qua ſuprà diximus, mulierum libidinem: ne videlicet mulieres ipſæ vinum bibentes, libidinem libidini adderent. Quandoquidem, vt à Valerio huiuſmodi inſtitutum recenſente ſcriptum eſt, proximus eſt locus à Libero Baccho ad inconceſſam Venerem. Ideóque D.Paulus ad Epheſios,cap.5. Nolite,inquit,inebriari vino, in quo eſt luxuria. Quod & citat noſter Accurſius in l.quæ adulterium, in verbo,intemperantiæ.C.de adulter, in id referens eum text.& Salomon Prouerb. 20. Luxurioſa res eſt vinum. De qua re affatim in Decretis canonicis, diſt.25 & in cap.à crapula. de vita & honeſt.cler. Ariſtoteles autem libro Problematôn 30.cap.1. ſcribit vinum cupiditatem Veneris imprimis accendere poſſe. Ideóque non ineptè Venerem Baccho iunctam pleroſque exiſtimare. Orpheus autẽ in Hymno ipſius Veneris,eam vocat Bacchi ſociã,& dapibus gaudẽtem:

— Χαιρεῖ Βάκχοιο πάρεδρε

Τερπομένη θαλίαισι. —

Ex quo eſt & illud Terentij in Eunucho:

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Priapus Bacchi & Veneris filius.

Nam & Priapum fabulantur antiqui, Dionyſij, qui & ipſe Bacchus eſt, ac Veneris filium fuiſſe, quòd qui vino indulgent, ſint ad Venerem proniores, vt tradit Diodorus Siculus, lib.5. Bibliotheces. Cui accedens Pauſanias lib.9. quo Bœotica deſcribit, autor eſt, Lampſacenos dicere, Priapũ ipſum Dionyſij

ac Vene

Digitized by Google

ac Veneris eſſe filium quod & Stephanus, & Apollonij interpretes in lib. 1. Argonauticôn tradiderunt.

Priapus Bacchi comes.

Euſtathius autem tradit Priapum & Silenos Bacchi comites ideò dici, quòd ebrij ſalaces ſunt. At Silius lib. 5. Punicorum, ſcribit ebrietatem Veneris eſſe comitem. Nam Venerem alloquens:

Ebrietas (ait) *tibi fida comes.* —

Et vt ſcribit Ouidius lib. 1. de Arte Amandi:

Vina parant animos, faciúntque caloribus aptos:
Cura fugit, multo diluitúrque mero.

Et paulò pòſt:

Et Venus in vinis, ignis in igne fuit.

Atque iterum lib. 2. de Remedio amoris:

Vina parant animos Veneri. —

Et lib. 1. de Arte amandi:

Ecce ſuum vatem Liber vocat: hic quoque amantes
Adiuuat, & flammæ, qua caret ipſe, fauet.

Et rurſum lib. 3.

Cum Veneris puero non malè, Bacche, facis.

Et Euripides in Bacchis:

Οἴνου δ' μηκέτ' ὄντος, οὐκ ἔστιν Κύπρις.
Vino autem ſublato, non eſt Venus.

Vinum lac Veneris.

Athenæus lib. 10. Dipnoſophiſtôn, cap. 15. ſcribit Ariſtophanem vocaſſe vinum Ἀφροδίτης γάλα. Id eſt, Lac Veneris, quòd ipſius vſus ſit Veneris incitamentum. Super quo vide Plutarchum proble. c. 19. & Macrobium lib. 1. Satur. c. 12. Apuleius lib. 2. Aſini aurei tradit, Liberum eſſe hortatorem & Armigerum Veneris. Horat. autem lib. 3. Carminum, Ode 18. craterem vini, ſodalem Veneris appellat. Denique D. Chryſoſtomus, aut quiſquis eſt, enarrans illud Matth. 1. c. Cùm eſſet deſponſata mater eius Maria, &c. Omnis (inquit) mulier, quæ vinolenta & comeſſatrix eſt, eadem quoque meretrix eſt. Et hæc quidem veriſſima ſunt: licet Euripides ſecum pugnans, in Pentheo, apud Stobæum cap. 3. & iterum capit. 81. ſcribat, non eſſe Bacchum, qui ad intemperantiam adigat mulieres circa Venerem, ſed in ipſa natura temperantiæ vim ſemper ineſſe:

Fœmina vinolenta, eadē meretrix.

Οὐχ ὁ Διόνυσος μὴ σωφρονεῖν ἀναγκάσει
Γυναῖκας εἰς τὴν Κύπριν, ἀλλ' ἐν τῇ φύσει
Τὸ σωφρονεῖν ἔνεστιν εἰς τὰ πάντ' ἀεί.

Et vide hîc quæ dicam infrà in l. 16. num. 46. incip. Octauum vt ſobriè, & ſeq.

Iterum de mulierum vinolentia.

209 Hoc autem vinolentiæ & voracitatis muliebris vitium, maximum Medicorum Hippocratem mendacem fieri coëgit. Is enim lib. 6. Aphoriſm. cap. 29. ſcribit mulieres nunquam podagra laborare, niſi menſtrua deficiant: & ratione quidem optima, quoniam, vt inibi, & in Aphoriſmo præcedenti tradit Galenus, niſi humores admodum ſuperabundauerint, ex ſola partium imbecillitate podagra fieri non poteſt. Ideo vacuationis ratione mulieres podagræ ſunt immunes. Et id quidem tempore Hippocratis verum fuit. Sed poſtea tamen mulieres ſua ingluuie, voracitate, bibacitate, victus intemperantia, huiuſmodi naturæ beneficium perdiderunt, cùm multas videamus podagræ obnoxias antequam menſtrua deficiant, vtpote humorum exuperantia, quos id vitium producit. Quod & ſcitiſſimè annotauit Seneca ad Lucilium, Epiſtola 95. cuius hæc verba ſunt: Maximus ille Medicorum, & huiuſmodi ſcientiæ conditor, fœminis, nec capillum defluere dixit, nec pedes laborare. Atqui etiam capillis deſtituuntur, & pedibus ægræ ſunt. Non mutata fœminarum natura, ſed victa eſt. Et paulò infrà: Non minùs potant, & oleo & mero viros prouocant, atque inuitis ingeſta viſceribus per os reddunt, & vinum omne vomitu remittunt. Et paucis interiectis: Quid ergo mirandum eſt, maximum Medicorum ac naturæ peritiſſimum in mendacio prehendi? cùm tot fœminæ podagricæ, caluæque ſint, quæ beneficium ſexus ſuis vitiis perdiderunt. Quam etiam ſententiam approbat Petrus Aponenſis, & Philoſophus, & Medicus celeberrimus in Conciliatore, differentia 9. & iterum in Commentariis Problematum Ariſtotelis lib. 10. c. 37. Exemplum autem voracitatis muliebris celeberrimum nobis reliquit Charybdis fœmina voraciſſima, quæ cùm rapuiſſet ac voraſſet boues Herculis, à Ioue fulmine tacta, & in mare præcipitata dicitur: vbi naturam priſtinam ſeruans, vorat, ſorbétque vniuerſa. Hinc enim cauſam fabulæ traxerunt Poëtæ. De qua re Seruius enarrans illud Virgilij libro 3. Æneidos,

Mulieres tēpore Hippocratis podagra non laborabant.

At ſua ingluuie naturæ beneficium perdiderunt.

Charybdis vorax causā dedit fabulæ.

Dextrum Scylla latus, læuum implacata Charybdis
Obſidet. —

Fœmina rarò inebriantur. Et quare.

210 Quod ſi quiſpiam obiiciat, non rectè mulieres veluti peculiariter & domeſticè bibaces appellatas, quoniam viros crebrò, fœminas rarò inebriari conſpicimus, vt etiam autor eſt Ariſtoteles in libr. quem de ebrietate compoſuit, & quiſquis is fuit, qui libros illos Geoponicôn edidit, lib. eiuſdem operis 7. c. 34. Sciatis, id non propterea vſu euenire ſolitum, quòd magis ſobriæ minúſque vini hauriant fœminæ, ſed quoniam ſint humectiſſimo corpore: id quod docet læuitas cutis, & ſplendor, & aſſiduæ purgationes ſuperfluo exonerantes corpus humore. Cùm ergo purum vinum, in tam largum ceciderit humorem, vim ſuam perdit, & fit dilutius; nec facilè cerebri ſedem ferit, fortitudine eius extincta. Sed hæc ratio innuit ſententiæ veritatem quòd muliebre corpus crebris purgationibus eſt deputatum: pluribus præſertim foraminibus, vt pateat in meatus, & vias præbeat humori in egeſtionis exitum confluenti. Per hæc foramina vapor vini celeriter euaneſcit. Præterea nimio frigore, quod in earum eſt corpore, frigeſcit hauſtum vinum, & ita debilitatur, vt vis eius, quæ elanguit, nullum calorem poſſit, de quo naſcitur ebrietas, excitare. Quarum rationum autor eſt reconditiſſimæ ſcientiæ Plutarchus lib. Sympoſiacôn 3. c. item 3. & poſt eum Aurelius Theodoſius lib. Saturn. 7. c. 6. qui tamen Plutarchi non meminit, licèt totum illum locum ex eo ſumpſerit. Nec illud denique prætermitteremus, Heſiodum lib. 2. ἔργων καὶ ἡμερῶν, vituperare mulierem δειπνολόχην, id eſt, comeſſatricem, & quæ paſſim conuiuia frequentat.

Mulier δειπνολόχη vituperatur.

211 Cæterùm quiſquis mulierem vinoſam habebit, humorem illum tenuem, qui de ſarmentis poſt cæſuram defluit, colligito, & ignoranti inter pocula exhibeto: & vini deſiderium in ea ceſſabit & extinguetur: vt & ille autor Geoponicôn tradit lib. illo 7. c. 32. autoritate Democriti. Plinius autem lib. 30. c. 5. v. Ebrioſis, inquit, oua noctuæ per triduum data in vino, eius tædium adducere. Quod & ipſum, aliter, tamen tradit Philoſtratus ex Iarcha Bragmanatum principe, in Vita Apollonij, lib. 3. vt ibi quoque quiſque videre poterit. idem Plinius lib. 32. cap. 10. ſcribit mulum in vino necatum, vel piſcem rubellionem vel anguillas duas, itémque vuam marinam in vino putrefactam, is qui inde biberit, tædium vini afferre. Albertus Magnus lib. 22. de Animalibus, teſtis eſt, eos vinum abhorrere, qui ſtercus leonis in vino potarint. At iam illud eſt, quod à plurimis proditum eſt, eos qui ex aqua fontis Clitorij Arcadiæ biberint, abſtemios fieri. Nam huius rei teſtes ſunt Vitruuius lib. 8. cap. 4. Ouid. lib. 15. Metamorph. illis verſibus,

Mulieres vt vinum odio habeant.

Hinc quòd, vt indigenæ memorant, &c.

Et totſus eod. lib. illis verſibus,

Clitorio quicunque ſitim, &c.

Plinius ipſe lib: 31. c. 2. & Vibius Sequeſter. Sed & Eudoxus apud Stephanum ſcribit, in Azania Arcadiæ fontem eſſe, cuius aquam guſtantibus adeò vini tædium veniat, vt eius quidem odorem non ferant. Porrò Anacharſis Scytha interrogatus, quo pacto quis abſtemius ſiue inuinius fieret. Si ebrioſorum (inquit) motus ſibi ob oculos ponat. Id quod ei ſimile eſt, quod de iratorum vultu conſiderando iracundis ſuadet Cicero.

Mulieres inuidæ.

212 Sed et invidas (quod eſt ſextum vitium) eas appellat Mantuanus in eadem illa Ecloga, ſecutus Ariſtotelem & Auicennam, & Albertum, qui in locis iam ſuprà toties citatis, ſcribunt mulieres inuidas magis eſſe quàm viros: & adſtruit Plinius Cæcilius in Panegyrico ad Traianum, cuius hæc verba ſunt: Nihil eſt tam pronum ad ſimultates, quàm æmulatio, in fœminis præſertim. Ea porrò maximè naſcitur ex coniunctione, alitur æqualitate, exardeſcit inuidia, cuius finis eſt odium. Et hoc quoque confirmat Græcus ille verſiculus à nobis alibi in aliam rem citatus.

Ζῆλος γυναικὸς πάντα πυρπολεῖ δόμον.

Id eſt, ad verbum:

Liuor fœminæ omnem incendit domum.

At Menander apud Lucianum in lib. cui titulus eſt, ἔρωτες, tradit inuidiam rem omnium moleſtiſſimam, perpetuam eſſe mulierum comitem: hæc enim ſunt illius verba:

Χαλεπώτατος φθόνος, μεθ' ὃς ζῆ πάντα τὸν βίον γυνή.

Sed & Euripides in Andromache ita ſcribit:

Ἐπίφθονόν τι χρῆμα θηλείων ἔφυ.

De eadem re.

Καὶ συγγάμοισι δυσμενὲς μάλιστ' ἀεί. Id eſt,

Muliebris mens inuidioſa res eſt,

Et maximè infenſa maritis ſemper.

Canis animal inuidum.

213 Et hinc fortaſſis Simonides, quem & ipſum ſupra citauimus, dicit vxorem eſſe canem ornatam. Eſt enim canis animal inuidum, qui etſi ipſe non veſcitur hordeo, aut fœno, tamen non ſinit equum famelicum, qui poſſet edere, id facere. Vnde apud Lucianum in eo lib. quem aduerſus indoctum ſcripſit, & iterum in Timone μισανθρώπῳ. id eſt, oſore hominum, rurſúmque in eo Dialogo, cui titulus, Virtus dea, adagium eſt, Canis in præſepi, in eos qui nec ipſi fruuntur re quapiam, nec alios vti ſinunt. Natum, vt opinor, ex eiuſmodi apologo Æſopico: Canis præſepe fœni plenum incendit: venit bos vt comedat: prohibet canis: cui ille, Dij te cum tua iſthac inuidentia perdant, inquit, qui nec fœno veſceris, nec eo me veſci ſinis. Ideóque lex Fuſia, quæ quodammodo inuida erat, vt dicit text. in §. 1. Inſti. de leg. Fuſi. cani. tol. ob id, vt plerique autumant Canina dicebatur, vt & inibi annotauit Accurſius, qui locu hordei, & fœni de palea loquitur. quam nec ſibi poteſt habere canis, nec aliis permittit accipere. Sed & hinc canum inuidentia perſpici poteſt, quòd canariam herbam ab his inuentam, qua faſtidium deducunt, in noſtro conſpectu mandunt, ſed ita, vt nunquam intelligatur quæ ſit: quodque percuſſi à ſerpente, alia herba mederi ſibi dicuntur: ſed illam homine inſpectante non decerpunt, vt prodidit Plin. lib. 25. c. 8. qui hinc dicit malignitatem huius animalis eſſe notatam.

Prouerbium.

Æſopi apologus.

214 Et huc quoque referri poteſt illud Homeri lib. 11. Odyſſeæ, alibi à nobis citatum,

Ὡς οὐκ αἰνότερον καὶ κύντερον ἄλλο γυναικός.

Id eſt, ad verbum,

Vt non grauius ſine peius, & caninius aliud muliere!

Nam & illud propter Clytæmneſtram dicit, quam paulò antè κυνῶπιν vocauerat, id eſt, caninos oculos habentem, ſiue caninè intuentem. Heſiodus autem lib. 2. eius operis, cui titulus eſt, opera & dies, deſcribens Pandoram, quam repræſentare vult naturam fœmineam, ſcribit Mercurium iuſſu Iouis illi caninam mentem impoſuiſſe:

Pandora mente canina.

Ἐν δὲ θέμεν κύνεόν τε νόον, καὶ ἐπίκλοπον ἦθος

Ἑρμείην ἤνωγε. —

Licet ſint, qui ad impudentiam hæc referant, vt etiam ſuprà diximus. Sed & huc referri poteſt, quod ſuprà de Zelotypia diximus, cùm de libidine locuti ſumus. Nam plerique Zelotypiam inuidentiæ partem eſſe contendunt.

Mulieres deſidioſæ.

215 Desidiosas verò (vt de vltimo vitio diſſeramus) ſegnéſque, atque pigras eſſe fœminas, aſſerunt Ariſtoteles, Auicenna, Albertus, adiiciens naturalem rationem, & Mantuanus, vbi ſuprà. Et idem Ariſtoteles lib. de Generatione animalium 4. cap. 6. vbi ſcribit mulieres vitam quandam otioſam, & ſellulariam degere. Quod & ſignificat vetus Græcorum prouerbium γυναικὸς πυγή, id eſt, mulieris nates, quod in deſidioſos, & ignauos, vt ſcribit Suidas, dicebatur. Ignauum enim, vt cum Eraſmo loquamur, eſt animal mulier; & quò minùs mentis habet, hoc inhoneſtis voluptatibus eſt addictius. Amat otium, & quemadmodum inquit Heſiodus, virorum laboribus quæſita ſibi inſumit. Alexander Aphrodiſeus, & Philoſophus, & Medicus præſtantiſſimus: ſi tamen is Alex. eſt, Problematôn lib. 1. c. 4. Cur mulieres, inquit, celeriter caneſcunt? Quoniam natura frigidæ, etiam ab otio complures cogunt ſuperfluitates, menſtruis præſertim deficientibus. Sed & idem lib. 2. cap. 103. Cur, inquit, mulierum menſtrua colliguntur? Quoniam per vitam, quam otioſiorem degunt, ampliùs materia ſuperuacua redundat Plutarchus in lib. de Euthymia, id eſt, tranquillitate animi, non moltò poſt prin. ſcribit mulieres domi plerunque excubare ſeſſitantes ſolere, ſellulariis in officiis occupatas. Adamantius ſtatim in veſtibulo ſuorum in Numeros Commentariorum, poſteaquàm non omnes diuinis numeris dignos eſſe tradidit, cùm ex præcepto Dei neque mulieres, neque pueri ad numerum deducantur, illud tamen ſpiritualiter interpretans, ait, Donec autem ineſt alicui noſtrum vel puerilis, & lubricus ſenſus, vel fœminea & reſoluta ſegnities, haberi apud Deum in ſancto, & conſecrato numero non meremur. Ex quibus conſtat mulierem ſymbolum eſſe & typum ſegnitiei, & ignauiæ.

Prouerbium.

Mulieres typus ſegnitiei, & ignauiæ.

De eadem re.

216 Hinc apud Perſas inſignis eſt admodum contumelia, audire; ſe eſſe muliere ignauiorem, vt retulit Herodotus lib. 9. Muſarum. Quibus concinens Hippo. in lib. περὶ παρθενίων, id eſt, de natura, ſiue morbis virginum, ſcribit muliebrem naturam eſſe ignauiorem: ob idque plures fœminas, quàm viros, incidere in terrores illos imaginoſos, qui tam vehementer territant homines, vt deſpiciant, ſibique ſpectare laruas quaſdam infenſas, dæmonáſque videntur, quo mulier ſe ſuſpendunt. Quamuis id nonnulli interpretes, & fortè melius ad animum mulierum deiectum atque imminutum referant. Idémque lib. 1. περὶ διαίτης, id eſt, de ratione victus, ſcribit mulieres deſidioſo vitæ genere vti, ob idque eſſe humidiores. Et rurſum eodem lib. ſcribit eas ſectari vitam vmbratilem. Idem in libr. de Glandulis, tradit pectora, & mammas, reliquumque corpus fœminis, rariora, frigidiora, molliora, minúſque valida eſſe, quàm viris, propter deſidiam. Hinc quoque Galenus lib. 2. Temperamentorum, aut vt vulgo di

Digitized by Google

gò dicunt, Complexionum, non ſemel ſcribit mulieres viris pinguiores, quia ſunt vitæ magis deſidioſæ.

Fœminæ tardæ & cunctatrices.

217 Et cùm tarditas cunctatióque ſit comes acediæ, hinc fœminas admodum tardas & cunctatrices eſſe videmus, & teſtatur Pleuſides Plautinus in Milite:

Mulier profectò nata eſt ex ipſa mora
Nam quæuis alia, quæ mora eſt, æquè mora:
Minor ea videtur, quam quæ propter mulierem eſt.

Et alia plurima, quæ nos in eandem ſententiam ſcripſimus in 3. Lege Connubiali. num. 33. cuius initium eſt, ex tot autem, vbi videre poteris. Et per hoc ſatis abundè, aut potiùs ſuperfluenter probauimus euidentiſſimis rationibus, exemplis, & autoritatibus, mulieres omni vitiorum generi eſſe addictiſſimas.

Fœminarum mala plurima à multis in vnum congeſta.

218 QVÆ cum ita ſint, ideò viri ſanctitate & doctrina inſignes, fœminas multis probris, & conuiciis inſectati ſunt. Tertullianus in libr. de habitu mulicbri, poſt prin. de muliere loquens: Tu es, ait, Diaboli ianua, tu es arboris illius reſignatrix, tu es diuinæ legis deſertrix, tu es, quæ ei perſuaſiſti, quem Diabolus aggredi non valuit. Origenes in ea Homi. quam in Euangelium Cananææ conſcripſit: Mulier (inquit) caput peccati, arma Diaboli, expulſio Paradiſi, delicti mater, corruptio legis. Item in 2. tractatu ſuorum Commentariorum in Iob, dum enarrat Illud, Plurimo autem tempore interpoſito, dixit ad eum vxor eius, &c. Et iterum in ingreſſu ſtatim tertij tractatus, non inuenuſte quidem, multa mulierum vitia deſcribit, ſicuti etiam facit D. Cyprianus in lib. de Singularitate fœminarum. D. quoque Chryſoſtomus in Matth. c. 19. Hom. 32. in enarratione illius loci, Non expedit nubere. Quid, ait, aliud eſt mulier quàm amicitiæ inimica, ineffugabilis pœna, neceſſarium malum, naturalis tentatio, deſiderabilis calamitas, domeſticum periculum, delectabile detrimentum, aut vt alij legunt, deteſtabile, mali natura, boni colore depicta? Quod & idem propemodum repetit ex variis in ipſum Matthæum locis. Homil. 26. eadémque vltim. Secundus item Philoſophus interrogatus quid eſſet mulier, reſpondit, *Ἀνδρὸς ναυάγιον, οἴκου ζάλη, ἀμεριμνίας ἐμπόδιον, βίου ἅλωσις, καθημερινὴ ζημία, αὐθαίρετος μάχη, πολυτελὴς πόλεμος, συνεστιώμενον θηρίον, συγκαθευδομένη μέριμνα, συμπεπλεγμένη λέαινα, κεκοσμημένη σκύλλα, ζῶον πονηρὸν, ἀναγκαῖον κακόν.* Id eſt, Viri naufragium, domus tempeſtas, quietis impedimentum, vitæ captiuitas, quotidianum damnum, voluntaria pugna, ſumptuoſum bellum, conuiua fera, ſolicitudo conſidens, leæna complectens, exornata ſcylla, animal malitioſum, neceſſarium malum. Quæ & ipſa ex eo repetit Maximus Philoſophus & Martyr, Locor. commu. c. 39. Sunt tamen, qui id ad Simonidem referant.

Neceſſarium malum cur mulier dicatur.
Prouerbium.

219 Quod autem & Chryſoſtomus, & Secundus fœminam dicunt eſſe malum neceſſarium, vti etiam Philemo Poëta Comicus, & Menander, vt diximus ſuprà ea. l. nu. 16. & 18. (ne id prætermittam) ex veteri Græcorum prouerbio eſt, *ἀναγκαῖον κακόν*, quod de bis dicitur, quæ & ipſa verè mala ſunt, ſed quæ tamen reiicere non poſſis. Nam quod ad vxores pertinet, ſcitum eſt illud Metelli Numidici in Oratione, quam Cenſor dixit ad populum de ducendis vxoribus: apud Gellium lib. 1. cap. 6. Si ſine vxore poſſemus, Quirites, eſſe, omnes ea moleſtia careremus. Sed quoniam ita natura tradidit, vt nec cum illis ſatis commodè, nec ſine illis viui poſſit: ſaluti perpetuæ potiùs, quam breui voluptati, conſulendum. Hæc ille. Quibus & ſimile eſt, quod de vxoribus quoque tradit Ariſtophanes in Lyſiſtrata, apud Suidam.

Κἄστ' ἐκεῖνο τοὔπος ὀρθῶς κοὐ κακῶς εἰρημένον,
Οὔτε σὺν πανωλέθροισιν, οὔτ' ἄνευ πανωλέθρων.
Illud haud malè, imò rectè, proditum eſt prouerbium:
Nec ſimul cum peſtibus, nec rurſum abſque peſtibus.

Prouerbium.

Quod & alicubi ex eo repetit Suidas. Quibus item concinunt & hi verſus Suſarionis Megarenſis, ab eodem Suida citati:

Κακὸν γυναῖκες, ἀλλ' ὅμως ὦ δημόται,
Οὐκ ἔστιν εὑρεῖν οἰκίαν ἄνευ κακοῦ.
Malum quidem vxores, attamen, ciues, ſine hoc
Nulli licet parare familiam malo.

Alexander autem Seuerus Imper. Romanus, vt ſcribit Ælius Lampridius, malum neceſſarium vocabat, rationales, id eſt, procuratores ſuos, vt idem autor paulò antè declarauerat, & apertè quoque oſtendit l. 2. C. de modo multa. tanquam ſcilicet id muneris malum eſſet, & odioſum, ſed tamen neceſſarium. Denique Strabo lib. 14. refert Hybicam in quadam concione appellaſſe Euthydamum malum neceſſarium. Nam nec tecum (inquit) viuere poſſumus, nec ſine te.

220 Vt autem redeamus, idem Chryſoſtomus in ea Homilia, quam in Decollationem Ioannis edidit, ſexcenta maledicta in mulieres aggregauit. D. item Epipha. illius contemporaneus ſermonem habuit ad populum, omnium fœminarum vituperatione plenum, vt tradit Socrat. in Hiſtoria tripartita lib. 10. c. 63. Idem contra Collyridianos, lib. aduerſus hæreſes 3. tom. 2. hæreſi 79. multa quoque mulierum vitia deſcribit D. item Hieron. in quadam ad Cteſiphontem epiſtola contra Pelagianos, ita de mulieribus loquitur, vt omnes ferè contra noſtram religionem hæreſes, aut à mulieribus ortas, aut ſaltem alitas videri velit: vt alibi quoque diximus. Et quiſquis eſt qui titulo ipſius Hieronymi ſcripſit ad Oceanum, de Vita clericorum: Ianua (inquit) Diaboli via iniquitatis, ſcorpionis percuſſio, nociuúmque genus eſt fœmina. Lucianus, aut quiſquis is fuit, in Palinuro: Quantas (inquit) ſecum vxores in maritos fraudes gerunt! quot ſimulationes! quot proditiones! quantam hypocriſim! quot aliorum obſcœnos amores! quot pollutiones! quot ſuppoſitos partus! quot mentitas nutritiones! quot alieni ſeminis ſuſceptas meſſes!

221 Multa item in mulieres ſcripſit D. Antioch. Pandectes, Homi. 17. & ſeqq. Ioan. Haresbarienſis non omnino malus autor, lib. 8. de Nugis curialium, c. 11. Sed & Ant. Flo. in 1. parte tertiæ partis principalis ſuæ Summæ, tit. 1. cap. 25. per literatum ordinem mulierum vitia deſcribit. Et Petrarca in eod. lib. quem de Remediis proſperæ fortunæ ſcribit, in Dialogo, qui illis reſpondet, qui gratam eſſe ſibi vxorem gloriantur, & rurſus in li. de Vita ſolitaria, & eius autoritate diſcipulus eiuſdem Bocatius lib. de Genealogia Deorum 4. c. 44. Aluarus Pelagius lib. 2. de Planctu eccleſiæ, art. 45. vbi tria & centum muliebria vitia commemorat Rober Holkot in Sapientiam Solo. lectione 108. & Bernar. quem de Buſtis vocant, lib. Roſarij 2. Serm. 28. in 3. parte, in prin. & Iac. Sprenger in lib. cui eſt titulus, Malleus maleficarum, parte 1. qu. 6. plurima item fœminarum mala prodiderunt: & nouiſſimè Cælius Antiq. Lect. lib. 14. c. item 14. poſterioris editionis & Bonifacius ſodalis Franciſcanus in viaticis diſcurſionibus, quo loco de falſitatibus hominum differit.

122 Sed

222 Sed & è noſtris quoque infinita propè in vnum veluti corpus congeſſit Albe. in ſuo fertili Dictionario, in dictione, Mulier, & in l. filia in orbitate. C. de inoffic. teſtam. vbi poſt congeſta multa mulierum vitia, ſubdit & alia eſſe multa, quæ numerare eſſet difficile, & rurſum in l. 4. C. de ſponſalib. & in l. ſed ſi ego. ff. ad S. C. Velleian. & Cepolla & in l. quæritur. num. 6. & 7. ff. de ædil. edict. Quæ loca maxima ex parte ex nobis congeſſit Carolus Degraſſalius Carcaſſonenſis, in lib. 1. Regalium Franciæ, char. 245. Et certè neſcio quo fato hic, & nonnulli non abſimiles ſcriptores, librum hunc noſtrum iam impudenter compilarunt. Illud autem indignum eſt, quod huc afferatur, Seuerianos, Archonticóſque hæreſiarchas adeò mulieres exhorruiſſe, vt eas opus Satanæ eſſe dicerent, vt tradit D. ipſe Epiphanius Eleuteropolites, lib. Hæreſeôn 1, tomo 3. ſect. 45.

Fur quiſpiā huius operis.

Fœminas opus Satanæ ab Hæreſiarchis dictas.

223 Dies iam me deficiet, ſi quæcumque in earum à ſanctis viris, aliiſque, vbique ſcripta ſunt, coner exprimere. Ideo finem facio. Illud autem concludo: Quam fœminæ ſuapte natura ſint iam ſceleratæ, & vitiis deditæ, vt totæ ex illis compactæ videri poſſint, atque conglutinatæ: omniáque proſſus flagitia in earum animum, vt in quandam cœnoſam fæculentámque, ac teterrimam ſentinam confluxiſſe videantur: vt (inquam) immenſa aliqua vorago, aut gurges vitiorum turpitudinúmque omnium fœmina dici queat (vt tandem vſurpem verba Tullij in 5. in Verrem Actione) vtque ex his vitia omnia, aut ipſæ ex vitiis ortæ videantur (vt etiam vtar illa Lucurgi formula apud Pet. Rutilium Lupum ex Gorgia libro priore de figuris ſententiarum, in ea figura quæ μειωσμὸς, dicitur) quem tandem modum, aut finem perpetrandis tot tantíſque facinoribus facient, ſi in illis veluti impunè relinquantur? Quæ, inquam, ſpes iam ſupereſt, eas emendatiores futuras? Quod item ſupereſt pharmacum? ſi quo ſolo morbus depelli poteſt, id abſit: id eſt correctio, cuius acceſſione, & præſentia aufertur peccandi autoritas: diſceſſione autem, & abſentia affertur, vt omnibus perſpicuum eſt, & latè probatur 23. quæſt. 4. & etiam 5. fermè per totum.

Epilogus vitiorum muliebrium.

Correctione peccata emendantur.

224 Propterea cùm Plato in Gorgia, & Auguſt. in Ciuitatis Dei, lib. 19. cap. 16. puniendis peccatis duas cauſas eſſe ſcripſerint, Taurus Philoſophus in principio Commen. quos in eum librum Platonis compoſuit, & Seneca lib. 5. de Clementia, & alij plerique tres aſſignauerint: omnes tamen hanc primo loco poſuerunt, vt ſcilicet is, qui deliquit, attentior fiat, & correctior, vt eleganter quoque diſſerit Gellius libr. Noctium Atticarum 6. c. 14. Quam etiam rationem ſenſit Paulus Iuriſconſultus, cùm ſcribit in l. ſi Pœna. ff. de pœnis. Pœna conſtituitur in emendationem, &c. Et facit optimè c. de his. 33. q. 2. cùm dicitur, Vt hac ſaltem diſtrictione correcti, ipſi in ſe ſua errata caſtigent. Et quod ſcribitur in c. qui ea. 38. diſt. Qui ſtultus fuit in culpa, ſapiens ſit in pœna. Cui omnino ſimile eſt vetus prouerbium Platonis in Sympoſio, Stulti poſt malum acceptum, erratum cognoſcunt. Sumptum fortaſſe ab illa Heſiodi ſententia in libr. qui inſcribitur Opera & dies:

Puniendorū peccatorum tres cauſæ.

Prouerbium.

— Δίκη δ' ὑπὲρ ὕβριος ἴσχει
Ἐς τέλος ἐξελθοῦσα, παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω.

Id eſt, vt tradùxit Eraſmus,

— Tandem ſua pœna nocentem
Conſequitur, paſſuſque ſapit tum denique ſtultus.

Noſter autem Bald. conſi. 176. incip. Cæcilia receſſit à Franciſco, lib. 1. ſcribit, quòd vir ſapiens poteſt, imò verò debet, vt dicit, dietim malos vxoris mores corrigere, ne tranſeant in conſuetudinem delinquendi. Vix enim tollitur vitium, quod conſuetudine radicatur. Vnde ſcribitur apud Ouidium,

Vxoris mali mores corrigendi.

Conſuetudine confirmata peccata, incorrigibilia.

Principiis obſta: ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuère moras.

Et paulò antè dixerat Bal. id quidem raró corrigi, quod venit in conſuetudinem: ad quod allegat l. non omnes. §. à barbaris. ff. de re mili.

225 Sed video quid ſibi velit iſte γυναικοκρατή-μενος, id eſt, vxoris imperio addictus, & vt Latini vocant, vxorius. Veretur fortè, ne dum verberat vxorem, illam interimat. Sunt enim mulieres, vt putat, tam imbecillo, & debili corpore, vt vel leui ictu intereant. Quod & indulgentiores parentes in filiis timent. Ex quo Salomon Prouerb. c. 23. Noli ſubtrahere à puero diſciplinam: ſi enim virga percuſſeris, non morietur. At neſcit is fœminas multò grauiores ictus, quàm viros citra vitæ periculum ſuſtinere, teſte Iureconſulto, Accurſióque noſtro, hoc ipſum annotante in l. nihil intereſt. ff. de adul. & Sign. conſil. 63. Titius calce percuſſit, col. 2. verſ. item intentio mariti: & Ludo. Bolo. in addi. ad Guid. Suz. in tract. de tormentis, colum. 3. & Hipp. Marſi. in re. rub. C. de prob. col. 83. verſ. ſed ego incidenter, vbi illam gl. dicit no. & menti tenendam, & in l. à vobis, in materia incertitudinis, circa fin. ff. de annu. lega. & in l. 1. in prin. col. vlt. ff. de quæſt. vbi & illam gl. dicit notab. Non ergo mariti timento: verùm intrepidè percutiunto, verberanto, pulſanto, feriunto, manuum, pugnorum, baculorum, funium, fuſtium ictibus: & tot immania earum flagitia depellunto. Nam & D. Chryſoſt. ex variis in D. Matthæum locis, Homil. 26. eadémque vlt. docet tribus modis vxorem malè moratam caſtigare. Primùm docendo ſecundum Deum. Si autem timorem Dei non ſentit, improperando, vel vt homines erubeſcat. Si nec pudorem ſentit frequenter confuſa, faciat quod præcipit Salomon, Durum baculo percute. Ergo primùm admone, quia multùm proficit doctrina iuſtitiæ. Deinde confunde, quia frequenter pudor frænum eſt vitiorum. Tertium iuſtum eſt, vt caſtigetur, quaſi ancilla quæ erubeſcere neſcit, vt libera. Hæc ille. Superiùs autem in prima lege connub. num. 22. ex hac autem, multorum autoritate docuimus, licere nobis vxores verberare.

Fœmina grauiores ictus, quàm viri ſuſtinent.

Cōcluſio oſoris fœminarū de iis verberandis.

Vxor tribus modis caſtiganda.

226 Hactenvs hic noſter mulierum oſor, qui totam ſuam orationem coloribus vitiorum muliebrium depinxit. Quem & ſuo ipſius (quemadmodum dicitur) gladio primùm, ac deinde noſtro conficiam. Primùm enim, ſi pœna ob id fuit introducta, vt qui deliquerunt, correctiores fiant, & emendatiores, quemadmodum noſter hic aduerſatius aſſerit: ex hoc effici neceſſe eſt: ſi modò ceſſante cauſa ceſſet effectus ſicuti proculdubio ceſſat, quòd ſi nulla ſpes eſt emendari eum poſſe, qui deliquit, nulla certè pœna imponenda eſt, quantum ad eam cauſam pertinet: vt etiam tradit Gellius in eo ipſo loco, quem citauit aduerſarius, & approbant Decreta Canonica in cap. prodeſt ad fin. 23. q. 5. vbi eccleſia abſtinet à cenſura, quando videt ſe nullatenus proficere, & c. allegant. 26. q. 7. vbi non imponitur pœnitentia ei, qui futurus eſt deterior. Et ideò dicunt Io. And. Domi. & Phil. Franc. in c. 1. de ſen. excom. lib. 6. quòd ſi excommunicatus ex diuturno tempore efficitur deterior, debet iudex excommunicationem ex officio relaxare. Et idem voluit Paul. Liaz. in commento cap. vlt. col. 4. de poſtul. præla. & Imo. in cle. 1. circa princ. de pœni. & remiſ.

Autoris reſponſio.

Pœna non irroganda, ſi deſit ſpes emendationis.

remiſ. Aut. & Panorm. in c. ab excommunicato. ille col. 13. verſi. numquid autem poſſit: hic col. pen. ſed nota vltimò, & ibi quoque alij, de reſcrip. & idem Panorm. in c. ad reprimendam, col. 2. extrà de offi. ord. & in cap. nouit. col. 13. verſ. Archi. qui hanc quæſtionem, extrà de iudi. vbi idem de monitione ſiue correctione fraterna: vt nos ſtatim dicemus & in c. clericos, col. vlt. de cohab. cleri. & mulie. & in c. quoniam frequenter. §. vlt. col. 31. verſ. item facit, vt lite non conte. & in c. ſignificaſti. in fin. de eo qui duxit in matr. & in cap. ſacro. in 4. no. de ſen. exc. & Ioan. An. in c. 1. col. 16. de maled. & è Theologis, D. Thomas, quem multi ex Doctoribus ſuprà dictis nuncupatim citant, in 4. ſent. diſt. 18. in vlt. q. art. vlt. in reſpon. 2. art. primi dubij. Proinde Ioan. And. in cap. Romana. §. ſed nec de ſen. excom. lib. 6. & idem Io. And & Pet. Anch. in c. conſtitutionem, in fin. eod. tit. & lib. & vtrobique Domi. & ante eos Hoſt. in cap. 1. in verbo, cognoueris, & ibi quoque Aut. col. pen. & Imo. in fin. de offic. deleg. monent prælatos, vt diligenter aduertant, ne ferant ſententiam excommunicationis, vbi eam futuram præuident inutilem, contemptibilem. Et bene facit, quod ſcribit Archi. in c. ſi peccauerit, col. 3. 2. q. 1. quòd licèt prima correctio fraterna, ſit præcepti, tamen fallit, vbi timor eſt, ne monitus fiat deterior, quia tunc meritoriè, vt ipſe loquitur, omittitur. Et in eam rem multa collegit Fel. in cap. ſcribam. in prin. extrà de præſumpt. & Iaſon in l. quod iuſſit, col. 10. verſ. vltra Bar. ff. de re iud.

Excommunicatio relaxanda, ſi excommunicatus fit deterior.

Mulier verberata fit deterior.

227 Sed iam ſuprà latè probauimus fœminas non modò non emendatiores, ſi verberentur, ſed & multò deteriores futuras: vnde ortum eſt illud, vel pueris decantatiſſimum, & vice prouerbij celebratum, licèt inelegans, & rude,

Ille lauat laterem, qui caſtigat mulierem.

Quod è noſtris adnotat Card. Flor. poſt Lau. in clem. ex eo, in 1. oppo. de ſent. excom. Propterea & Bernardus, ſiue is fuit D. ille Clareuallenſis abbas, ſiue alias eiuſdem nominis, vt alij exiſtimant, monet maritum, ne ſi vxoris adulterium reſciuerit, eam corrigat, ne deterior efficiatur. Refert. & ſequitur è noſtris Felin. in cap. 2. col. 3. in v. fal. extrà de calum. Ex quo & illud Ouidij libro 2. de Arte amandi, loquentis de adulterio Martis, & Veneris:

Hoc tibi profectu, Vulcane, quod antè tegebant,
Liberius faciunt, & pudor omnis abeſt.

Quaſi videlicet ſatius ſit vxoris adulterium diſſimulare, ſicuti Antoninum Philoſophum feciſſe ſuprà diximus; quàm eam non dicam verberare tantùm, ſed & reprehendere, cùm hinc deterior efficiatur: & ita argumentum aduerſarij, tanquam puluis in eum ipſum refunditur, qui excitauit.

228 Prætereà non omnino aſſentior huic muliebris honoris oppugnatori, dum hunc ſexum vſque adeo depreſſit, tótque ac tantis vitiis onerauit, vt mulier non homo eſſe videatur. Quin ſi huius cauſæ defenſionem ſuſceperim, illud auſim profiteri, facturum me, vt Palinodiam canens laudem vel inuitus, quod ille priùs vituperauit. Idque fecerim euidentiſſimis rationibus, ex imis naturæ viſceribus depromptis, non autem teſtimonio & autoritate virorum vſus, ſicuti ille virorum autoritate magis, quàm ratione, omnibus neruis contendit fœminas vituperare, & quod indignius eſt, paucarum crimina in omnes transferre; quod olim Euripides mulierum alioqui oſor, in Menalippe conqueſtus eſt apud Stobæum Serm. 67.

Paucarũ mulierum crimina in omnes transferre indignum.

Ἄλγιστον ἐστι θῆλυ μισηθὲν γένος.
Αἱ γὰρ σφαλεῖσαι ταῖσιν οὐκ ἐσφαλμέναις
Αἶσχος γυναιξὶ, καὶ κεκοίνωνται ψόγον
Ταῖς οὐ κακαῖσιν αἱ κακαί.

Miſerrimum eſt muliebre genus ſemel inuiſum:
Nam quæ peccarunt, etiam immeritas
Dedecori ſunt mulieribus; & communicant vituperium
Malæ non malis.

At idem in Ione Creuſam facit hæc loquentem.

Τὰ γὰρ γυναικῶν, δυσχερῆ πρὸς ἄρσενας,
Κἀν ταῖς κακαῖσιν αἱ γαθαὶ μεμιγμέναι
Μισούμεθ᾽, οὕτω δυστυχεῖς πεφύκαμεν.

Conditio enim mulierum difficilis eſt erga maritos:
Et inter malas nos bonæ mixtæ
Odio habemur: adeò miſeræ ſumus.

Sed & apud Terentium in Hecyra Soſtrata hæc loquitur:

Ædepol ne nos mulieres ſumus iniquè omnes inuiſæ viris,
Propter paucas, quæ omnes faciunt digna vt videantur malo.

Et apud eundem Thais in Eunucho;

Me miſeram, forſitan hic mihi paruam habet fidem,
Atque ex aliarum ingenio nunc me iudicet.

Et apud Senecam Tragœdiographum in Hippolyto, cùm ipſe Hippolytus hæc dixiſſet,

Sileantur alia: ſola coniux Ægei
Medea reddit fœminas dirum genus.

Mox ſubdit nutrix Phædræ,

Cur omnium fit culpa paucarum ſcelus?

Ex quibus & illud eſt Ouidij libro tertio, de Arte amandi, haud multò poſt princ.

Parcite paucarum diffundere crimen in omnes.
Spectetur meritis quæque puella ſuis.

229 Sed quia res, de qua agimus, non exigit, veteórque ne mihi viri ſuccenſeant, idque aliqui dant vitio, ſi fecerim, tanquam meo patrocinio mulierum gratiam & amorem aucupari contendam, idcirco nunc ego tacere malo. Quanquam non defuerunt, qui de laudibus fœminarum affatim ſcripſerunt, in quibus Plutarchus autor excellentiſſimus, qui librum huic rei nuncupatim dedicauit cui titulus eſt γυναικῶν ἀρεταὶ, id eſt, mulierum virtutes: & longo antè tempore Heſiodus, qui librum eiuſdem argumenti ſcripſit, in quo mulieres Heroides, vt Dion Chryſoſtomus ex Alexandri ſententia, & Lucianus tradunt. Alter quoque Chryſoſtom. in illa ipſa Homilia Decollationis D. Ioannis, & Do. Hieronymus in enarratione Pſalm. 44. ad Principiam: & iterum in Proœmio in Sophoniam, & in lib. 1. in Iouinianum, multa in earum laudem congeſſerunt. Multa item Gregorius Giraldus, aut quiſquis is fuit, qui ad illius Syntagma de Muſis, parergon ſiue corollarium addidit. Plura verò Hiſpanus quiſpiam non indoctus, qui vulgari Hiſpanorum linguæ in eam rem librum conſcripſit, titulúmque illi nuncupauit, Honor Dominarum, quem poſteà Gallus quidam in noſtram linguam traduxit: ſed omnium plurima Chriſtiana quædam Piſana mulier egregiè docta, quæ & de ea re librum iuſtæ magnitudinis elegantiſſimè compoſuit, quo ea omnibus aduerſariorum rationibus, & argumentis ſcitiſſimè reſpondit, atque omnia crimina, quæ paſſim mulieribus aſſignantur, & rationibus, & exemplis optimè diluit, & Cælius li. Lectionum Antiquarum 13. c. 33. poſterioris editionis, & lib. 14. cap. 1. eiuſdem editionis, & Albertus Eyb. in eo lib. quem Margaritam Poëticam inſcripſit, 2. parte, tract. 2. oratione 17. quam peculiariter de ea re conſcripſit: & Gulfridus Chancerus Anglus duobus libris, quorum

Qui de laudibus mulierum ſcripſerunt.

rum vnius titulus eſt, Laudes bonarum mulierum, alterius, Fœminarum encomion. Et ea recentioribus Prædicatoribus, quos vocant, vt & Prædicatores habeant à quibus hoc accipere poſſint, ſi fortè nullos alios libros legerint, Robertus Carazolus, in eo ſermonum lib. quem de laudibus ſanctorum conſcripſit, ſermone 7. cap. 1. & Bernardinus, quem de Buſtis vocant, in 2. parte ſui Roſarij, ſermo. 28. in 3. parte. Et Ioannes Grieſch (vt infimæ notæ viros appellem) in ſuo quadrageſimali, ſermone 37. Et nouiſſimè Ioannes Textor, qui & librum de Claris mulieribus edidit, omnium copioſiſſimum. Quorum dicta, ne ſim longior, hoc aſcribere ſuperſedi, cùm etiam ſine illis reſponſum eſſe puto huic noſtro aduerſario. Et certe aliquando, niſi quid aliud intercipiat, proprium peculiarémque librum de Laudibus mulierum conſcribam.

Mulieres exẽplo potiùs quàm verberibus corrigendæ.

230 Denique vt ad inſtitutum redeam, illud tantùm admonui, ne verberentur vxores, non etiam ne omnino corrigantur: ſunt enim præter verbora, alia quoque correctionis genera, vt not. 45. diſt. fermè per totum, quibus poſſunt vitia, ſi qua ſunt in mulieribus, emendari: & certè multò ſatiùs quàm verberibus, ſi tamen comparatione vti liceat, cùm verberibus, quod iam diximus, id fieri non debeat. Quando & Pacata ad Theodoſium veriſſima ſit ſententia, Imperatam correctionem exaſperate, blandiſſimè autem iuberi exemplo. Vxores ergo, vt tandem concludamus, non verberibus ſed potiùs exemplis corrigamus: & à vitiis, ſi qua ſint, ad virtutum ſtudia prouocemus, ſecundum text. in §. neceſſe eſt. 47. diſt. & facit c. indignantur, in fin. 32. q. 6. pudicéque viuentes vxoribus bonos mores colendi autores ſimus, iuxta Iuriſconſulti ſententiam in l. ſi vxor. §. iudex. ff. de adol. Virorum enim dicta factáque, ſunt vxoribus veluti ſpeculum, ad cuius intuitum ſuos ipſæ mores formant, atque componunt. Nam cùm ſemper aliàs exempla ſint magni momenti ad corrigenda, vel deprauanda hominum ingenia, vt alibi abundè diſſeruimus: tum ea maximè, quæ à domeſticis proficiſcuntur, vt probat text. in l. 1. C. de emend. prop. & illud Satyrographi Poëtæ, Satyr. 14.

— Velocius & citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica, magnis
Cùm ſubeant animos autoribus.

Vir vxori dux laſciuiæ.

231 Hinc perſæpe vxori dux atque exemplum laſciuiæ vir fuit, vt ait Petrarcha, de Remediis aduerſæ fortunæ, Dialo. 21. Nam, vt vir ille in omni genere doctrinæ conſummatiſſimus Plutarchus in Præceptis connubialibus inquit. c. 17. Ἀνὴρ φιλοσώματος καλλωπιστρίαν γυναῖκα ποιεῖ: φιλήδονος ἑταιρικὴν καὶ ἀκόλαστον: φιλάγαθος, καὶ φιλόκαλος σώφρονα καὶ κοσμίαν.

Vir ab vxore exigere non debet, quod ipſe non præſtat.

Vir corporis ſtudioſus vxorem reddit laſciuiori cultui deditam: voluptuoſus amatoriam, & libidinoſam: boni honeſtique amator, modeſtam & honeſtam. Et rurſum ferè in vmbilico eiuſdem operis. Ne putes (ait) à ſuperfluis profuſiſque ſumptibus vxorem temperaturam, ſi te hæc minimè contemnentem conſpiciat: quin potiùs auratis poculis, pictíſque cubiculis, mularum & equorum phaleris gaudentem videat. Non enim fieri poteſt, vt à mulieribus luxus remoueatur, quo viri circumfluunt. Propterea & D. Auguſt. in c. ſi dictum. 32. q. 6. nos mouet, vt quales volumus vxores noſtras inuenire, tales & ipſæ nos inueniant: & ſi intactam quærimus, intacti ſimus: ſi puram, puri. Non enim illa poſſet, quod nos non poſſumus. Et idem alibi in libro de decẽ chordis: Si caput (inquit) eſt vir, meliùs debet viuere, & præcedere in omnib. factis ſuis vxorem, vt illa imitetur virum. Quod & repetitur, vltimis verbis prætermiſſis, in c. non mœchaberis, in fi. eadem quæſtio. & cauſa. Quibus ſuccinit & Seneca, ſcribens ad Lucillum, epiſt. 94. Improbus eſt qui ab vxore pudicitiam exigit, ipſe alienarum corruptor vxorum. Sed & Lactantius de Vero cultu, c. 23. Exemplo, inquit, continentiæ docẽda vxor, vt ſe caſtè gerat: iniquum eſt enim, vt id exigas, quod ipſe præſtare non poſſis. Quæ iniquitas id efficit profectò vt eſſent adulteria, fœminis ægrè ferentibus præſtare ſe fidem, non exhibentibus mutuã charitatem. Denique nulla eſt tam perditi pudoris adultera, quæ non hanc cauſam vitiis ſuis prætendat, iniuriam ſe peccando non facere, ſed referre. Quod & optime Quintilianus expreſſit, Homo, inquit, nec alieni matrimonij abſtinens, neque ſui cuſtos, quæ inter ſe natura connexa ſunt. Nam neque maritus circa corrumpendas aliorum coniuges occupatus, poteſt vacare domeſticæ ſanctitati. Et vxor cùm in tale incidit matrimonium, exemplo ipſo incitata, aut imitari ſe putat, aut vindicari. De quo & nos quoque dicemus infrà in 13. lege connubiali, num. 35. incip. caueant igitur, & ſeq.

Viri ex vxorum adulterio in quibuſdam partibus puniuntur.

232 Cùm ergo plerumque mariti vxoribus præbeant exemplum, & occaſionem libidinis, ex hoc ortum videri poteſt, quod Guil. de Monte Laud. in cle. cum ex eo, & ibi poſt eum Cardin. Flor. in 1. oppo, de ſenten. excom. aſſerit, quòd in quibuſdam partibus viri ex adulterio vxorum puniuntur, veluti ipſius criminis autores. In Catalonia enim, & aliis multis partibus, vir per vxorem cucuruitatus (ita enim illum vocant, cuius vxor eſt impudica) licet inuitus & ignorans hoc ipſum paſſus fuerit, ſoluit tamen 40. ſolidos domino vxoris. Et Pariſiis ducitur vir per totam vrbem aſino inſidens, facie verſa ad caudam, vxore aſinum trahente, & præcone ante eus proclamante, Qui ſic faciet, ſic accipiet. Hæc illi: quę & poſt eos quoque recenſet Benedi. in cap. Raynaldus, in verbo, eandam Petro tradiderunt, num. 62. de teſta. Et illorum fortè temporibus iſtud obſeruabatur. Sed quod de Pariſiis dicunt, iampridem in deſuetudinem abiit. Ambroſius autem in priorem Epiſto. Pauli ad Corinth. cap. 65. tradit fœminas inuerecundiores, eſſe viris opprobrium, in mulierum enim inſolentia viros notari: tanquam diceret, vxores imitari vitia virorum, ideóque ex vitiis vxorum, virorum quoque vitia deprehendi.

Mulieres ità blanditiis corrigenda, & riſu potiùs, quàm baculo.

233 Item corrigendæ ſunt vxores, non inquam verberibus (quod ſæpe dictum eſt, dicendum eſt tamen ſæpiùs) ſed blanditiis, mollibuſque verbis, atque maritali ſermone, vt vtar verbis Iuriſconſulti in l. vltim. ff. ſi quis aliq. teſta. prohi. Nam vt dicit Bernard. Syluester, quem pleriq; D. Bernardum autumant, in ea Epiſtola, quam de re familiari ad Raymundum quendam conſcripſit: Malam vxorem potius riſu, quàm baculo, caſtigabis. Et Plutarchus in illis, quæ ſæpiùs citauimus, Præceptis connubialibus, ſtatim poſt principium: Veteres, inquit, Mercurium iuxta Venerem collocabant: quòd voluptas nuptialis ratione, aptóque ſermone maximè indigere videatur. Et alibi in eodem opere, c. 34. Præeſſe maritum vxori par eſt, non vt dominum pecoribus, ſed vt animam corpori, conſpiratione quadam naturali per beneuolentiam cum ipſo coniunctam. Quemadmodum igitur procurare corpus conuenit, non ipſius ſeruiendo voluptatibus, atque cupiditatibus: ita vxori præeſſe demulcendo, gratificandóque oportet. Quibus nimirum adſtipulatur, quod dicit Greg. Nazianz. in Admonitorio, quod Heroico carmine conſcripſit.

Mercurius, cur iuxta Venerem collocetur.

Maritus vxori præeſt, nõ vt pecoribus, ſed vt anima corpori.

Οὐδ᾽

Οὐδὲ λεοντοκόμος θηρὸς μέγας ὤλεσεν ἀλκὴν
Ἅμμασι βρυχαλέοισι χολούμενον, ἀλλὰ δαμάζει
Χερσὶ κατὰ ψυχήν, καὶ αἱμυλίοισι λόγοισιν.

Id eſt,

Neque leonis alter fera vim domuit robore,
Anhelitibus rugientibus iratam, ſed domat
Manibus demulcens, & blandis ſermonibus.

Quanquàm non me latet, Cleobulum Lyodium vnum quidem ex ſeptem illis ſapientibus, illud inter cætera ipſius præcepta monniſſe, vt cum vxore nihil blanditiis agamus: vtque præſentibus extraneis, eam nunquam obiurgemus: illud enim vecordiæ eſſe, alterum veſaniæ, ſicuti à Demetrio Phaleteo & Diogene Laërtio, & Ioanne Stobæo, relatum eſt. Cui, quantùm ad ſecundum pertinet, ſatis conuenit cum Solone, cuius ea eſt apud Auſonium ſententia:

Vxor nunquã præſentibus extraneis obiurganda.

Clàm coarguas propinquum, ſed palàm laudaueris.

Cui omnino ſimilis eſt ille Mimus, ſiue Senecæ, ſiue alterius:

Secretò admone amicos, palàm lauda.

Amici clàm monendi, palàm laudandi.

Quibus omnino addes quod à Plutarcho ſcriptum eſt in libro quo docet quo pacto poſſis adulatorem ab amico dignoſcere. Inſuper, inquit, cauendum eſt & illud, ne coram pluribus obiurgemus amicum: ac Platonis illud habere conuenit in animo. Nam cum Socrates acriùs obiurgaret familiarem quempiam, in conuiuio cum eo diſceptans. Nónne ſatius fuerat, inquit Plato, hæc illi ſeorſim dixiſſe? Et Socrates: At tu ſanè nónne ſatius feciſſes, ſi ſeorſim iſta mihi dixiſſes? Porrò cùm Pythagoras in familiarem quempiam aſperiùs coram pluribus fuiſſet inuectus, adoleſcentem gladio præfocaſſe guttur aiunt: Ex eo tempore nunquã Pythagoram quenquam alio præſente reprehendiſſe. Siquidẽ vt morbi parum honeſti, ſic & peccati reprehenſionem ac retectionem ſecretam eſſe conuenit: non vt cen ludi ſolemnes vniuerſo populo exhibeatur, nec vt oſtentetur, & ſpectatores ac teſtes accerſat. Neque enim amicum eſt, ſed ſophiſticum, ex aliis erratis ſibi parare gloriam, & apud eos qui adſunt ſeſe iactare, quemadmodum ſolent medici, quos Chirurgos vocant: in theatris oſtentantes quos morbos curandos ſuſceperint. Iam verò præter contumeliam, quam ab omni prorſus curatione abeſſe cauendum erit & illud; ne quod eſt vitioſum, in admonendo contentioſi ſimus & contumaces. Neque enim ſimpliciter amor obiurgatus magis premit, iuxta ſententiam Euripidis: verùm ita ſi quis obiurget coram multis, nihil parcens amico, is omne malum & omnem morbum vertit ad impudentiam. Sicut igitur Plato cenſet, vt ſenes qui ſtudent verecundiam inſerere adoleſcentibus, ipſi primùm reuereantur adoleſcentes: ita cùm verecundè reprehendit amicos, id potiſſimùm gignit in eo verecundiam: cúmque pudenter ac paulatim aggreditur ac caſtigat peccantem, ſuperat & conficit amici vitium, quem totum occupanit pudor pudeſcentis, & reuerẽtia reuerentis. Vt interim prætermittam quid de ea re monuerit Christus D. Opt. Max. quidve Paulus.

134 Verùm quantum ad id, quod de blanditiis monnit Cleobulus, illud obſeruãdum cenſeo, quod apud Philoſtratum lib. 7. Apollonius Tyanæus ex Phraaëtis ſententia dicit, leones, quos manſueſcere volunt homines, verberibus non cædendos. Nam recrudeſcere illos verberibus: nec rurſus blanditiis nimiùm leniendos, quaſi ſic nimiùm ſuperbi euaderent. Itaque blanditias minis permixtas faciliùs ad mores illos optatos poſſe deducere. Quæ etſi de leonibus, & feris animalibus dicta ſunt, non incommodè tamen ad fœminas referemus, quas (vt ſuprà diximus) Cato Cenſorius animalia indomita appellat. Id autem eſt, quod, etſi aliis verbis, eodem tamen ſenſu eleganter diſſerit D. Gregorius libro Moralium 20. par. 4. cap. 11. & tranſumptiuè in Decretis Canonicis in cap. diſciplina. 45. diſt. Miſcendam eſſe lenitatem cum ſeueritate, faciendúmque quoddam ex vtroque temperamentum: vt neque multa aſperitate exulcerentur, quos corripimus: neque nimia benignitate ſoluantur. Quod nimitum illa arca tabernaculi ſignificat, in qua cum tabulis virga ſimul, & manna eſt. Id, inquam, eſt quod apud Liuium lib. 8. ab vrbe condita, ſenſit, fecitque Papirius, ſcilicet ſeueritatem iungendam comitati. Porrò Homerus ille parens omnis virtutis (ſic enim libet eum ſæpiùs poſt Iuſtinianum appellare) id nos apertiùs, & in ſpecie de qua loquimur, docuit. Nam apud eum lib. 1. Iliados, Iupiter Iunonem vxorem leniter primùm monuit, ne ex ſe tentaret reſcire, quæ veluti vltra crepidas (vt interim ad vetus prouerbium alludam) vxorias eſſent. Deinde verò cùm ea nihilò ſeciùs paulò contumaciùs perſtaret, minas adiecit: nempe iratas ſe in eam manus iniecturum, niſi cõtinuò obmuteſceret. Verſus Homeri hi ſunt:

Leones nec verberibus cædendos, nec blanditiis leniendos.

Lenitas cum ſeueritate miſcenda.

Arca tabernaculi.

Ἀλλ' ἀκέουσα κάθησο, ἐμῷ δ' ἐπιπείθεο μύθῳ,
Μή νύ τοι οὐ χραίσμωσιν ὅσοι θεοί εἰσ' ἐν Ὀλύμπῳ,
Ἆσσον ἰόνθ', ὅτε κέν τοι ἀάπτους χεῖρας ἐφείω.

Blanditias igitur non omnes viris amplectendas cenſeo: ſed tantùm ſeueras (vt ſic appellem) & cum maieſtate quadam coniunctas: non etiam molliculas, humiles, demiſſas, quibus viri erga vxorem autoritas, imperiúmque emolliatur, minuatúrve: ſed & ita vt blanditiis precibúſque minas regaliter addat, vt interim vſurpem verba Ouidij, lib. 2. Metamorphoſeos. Idcirco hanc quoque legem præcedenti ſubiiciemus:

Blanditiis mina regaliter addenda.

SVIS VIRI EXEMPLIS, ATQVE BLANDITIIS CVM SEVERITATE CONIVNCTIS, VXORES CORRIGVNTO.
SEU ET MINAS INTERDVM, SI RES EXEGERIT, ADMISCENTO.
VERVM NON PALAM, AVT PRÆSENTIBVS EXTRANEIS, EAS OBIVRGANTO.

Nona lex connubialis.

IN DECIMAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSÆ PRIMÆ PARS DECIMA.

ILLVD autem hoc loco non prætermittendum, quòd licèt vir ſit caput mulieris, illique præſit, & dominetur, vxori tamen debemus vltro relinquere domus principatum, ita videlicet, vt maritus foris, ſub dio, in agro, in foro, in Repub. omnia ſuo arbitrio conficiat, diuitiáſque comparet, quæ tectis recondantur: vxor verò domi rebus domeſticis conſeruandis, & præparandis præſit, & tectis illatas diuitias cuſtodiat, vt tradit Antiphon Rhamnuſius, qui ab orationis dulcedine Neſtor dictus eſt, atque etiam Xenophon in Oeconom. Ariſtotelea quoque lib. 2. Politicôn, cap. 3. & iterum lib. 3. c. item 3. & Oeconomic. lib. 1. cap. 3. Et Columella in Præfatione libri duodecimi Rei ruſticæ. Ipſius autem

Vir rebus forenſibus præſit, vxor domeſticis.

Digitized by Google

Xenophontis locum Græcè quidem ſcriptum, ſed in noſtrum ſermonem conuerſum ſubiiciemus, ne fraudem legeores iudicio maximi autoris: Mihi (ait) profectò Dij videntur omnia quidem ſapientiſſimè feciſſe, ſed hoc præſertim coniugium, quod mas & fœmina vocatur: primùm quidem, ne animantium genera deficerent: deinde vt haberemus à quibus noſtra ſenectus aleretur. Cúmque mortalium vita, non vt cæterorum animalium, ſub dio, ſed ſub tecto ducatur: oportet ſub dio procurare, quorum adminiculo futurorum hominum vſui ſub tecto conſulatur. Huiuſmodi ſunt noualia, arbores, ſementes, paſcua. Ex his neceſſaria victui proueniunt, quibus in domum illatis, cuſtodem adhibere opus eſt, qui maxime is fuerit, quem ſub tecto res agere decet, Tecto indigent, infantium nutritio, fructuum ſegetes, veſtiúmque è lana contextus. Quoniam verò vtráque hæc, & extrà & intra domum diligentiam expetunt: mihi videtur Deus naturam mulieris ad curam intus ſuſcipiendam in lucem protuliſſe, mollioréque corpore, vt intra parietes officium obiret. At viri corpus animúmque frigora, æſtus, itinera, militiam facile tolerare conſtituiſſe. Quapropter illi foris res agendas delegaſſe. Rurſos illas ob infantium curam maiore erga liberos charitate, tum ad cuſtodienda quæ à viris parta eſſent, metu vehementiore, qui rebus aſſeruandis vtilis foret, præditas eſſe voluit. Viro inſuper, cui tueri extranea facta incumbit, ac oppugnanti reſiſtere, maiorem addidit audaciam. Memoriam verò ac diligentiam parem, atque in medio poſuit, qua pro ſuo vterque officio tum dando, tum accipiendo, vſurus eſſet: Et poſt pauca: Deus item vxorem pulchriorem condidit, vt formam cum pudicitia ſe domi continendo tueretur. Virum toroſiorem, vt extrà magis ageret, edidit. Si quis autem huius ordines aduerſus ierit, aut viri partes vxor, ſeu vir vxoris peregerit, vltorem ſe ſentiet habiturum Deum.

De eadem re.

2 Quibus & accedit, quod ſcribit Demoſthenes aduerſus Neæram, aut quiſquis eſt, qui eam Orationem ſcripſit: nam id dubitatur: τὰς μὲν γὰρ ἑταίρας ἡδονῆς ἕνεκ' ἔχομεν, τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος, τὰς δὲ γυναῖκας, τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως, καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν: Id eſt, Meretrices enim voluptatis cauſa habemus: cõcubinas autem famulitij cauſa, & curæ quotidianæ corporis: vxores verò, vt legitimos filios tollamus, & habeamus rei domeſticæ fidam cuſtodem. Quam tamen orationem aliqui Democratis eſſe cenſent. Plato in Memnone, dicit eſſe vxoriam virtutem, domum rectè gubernare, dum cuſtodit domeſtica, viróque obedit. Quod & idem ſenſerunt è noſtris Io. And. & Panor. in cap. literas extrà de reſtit. ſpoliat. ſcribentes vxoris eſſe proprium cuſtodire res mariti. In qua etiam fuit ſententia Gabriel Biel, præſtantiſſimus inter ſcholaſticos Theologus in 4. ſentent. diſtinct. 15. quæſt. 3. artic. item 3. dubio 2. Neque aliud ſibi vult, quod Ariſtoteles lib. Oeconomic. 1. cap. 1. Probam, ait, mulierem omnibus quæ ſunt intus, dominari oportet. Et ſi quid intus accidat, ipſi notum ſit ſoli. Et rurſum inferiùs: Viro quidem indecens videtur ea ſcire, quæ intra ædes fiunt: in cæteris verò omnibus parêre mulier viro contendat. Atque iterum: Turpe eſt viro quicquam eorum quæ domi ſunt, facere.

Mulieres rerum domeſticarum cuſtodes.

Vir ignoret quæ intra ædes fiunt.

De eadem re.

3 Cuius item ſententiæ aſſertor eſt, ſed primus omnium, Homerus ille, qui introducit Hectorem, vxorem ita alloquentem in 6. Iliad. Rhapſodia, vti nos & alibi citauimus:

Ἀλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα, τὰ σαυτῆς ἔργα κόμιζε,
Ἱστόν τ' ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
Ἔργον ἐποίχεσθαι: πόλεμος δ' ἄνδρεσσι μελήσει.

Id eſt, ad verbum:

Sed domum iens, tuipſius opera cura,
Telámque, colúmque, & ancillis iube
Opus adire: bellum autem viris cura erit.

Quos eoſdem verſus repetiit cùm in primo Odyſſeæ, tum in 21. eiuſdem operis, niſi quòd in vltim. verſu pro πόλεμος, id eſt, bellum, ſcribitur μῦθος, id eſt, ſermo, oratio: vtrobique eos pronunciantem Telemachum faciens, monentem Penelopen matrem ſui officij. Clytemneſtra apud Euripidem, ita Agamemnonem maritum alloquitur:

Ἐλθὼν δὲ τἄξω πρᾶσσε, κἀν δόμοις δ' ἐγώ.

Id eſt, ſicuti transfert Eraſmus:

Quum tu, foris quæ ſunt, agas negotia:
Curas ego tractabo domeſticas.

Naumachius quoque Poëta Chriſtianus, ita mulierem monet apud Stobæum, cap. 71.

Αὐτὰρ δ' ἐκτὰ θύρηφι, τὰ καὶ δυνάται πονέεσθαι,
Σοὶ δ' οἰκωφελίη μελέτω, μέγαρόν τε φυλάσσειν,
Externa negotia, quæ conficere poteſt, ipſi relinquas:
Tibi verò cura rei familiaris ſit, & cuſtodia domus.

Porrò apud Plutarchum in Romulo Romanorum vxores profitentur adminiſtrationem domus ſibi à viris permiſſam.

4 Ex ſanctis quoque ſcriptoribus Clemens Alexandrinus lib. 3. Pædagogi, cap. 11. grauiter pronunciauit, item pulcherrimam eſſe mulierem domus cuſtodem. Et eius diſcipulus Origenes Adamantius in Commentariis, quos propè diuinitus in Epiſtolam Pauli ad Roman. conſcripſit, illud vltimi capitis enarrans, Saluta Mariam, quæ multùm laborauit in nobis: inter officia mulierum illud repoſuit, domum bene regere. Huius autem ſub hoc propemodum intellectu verba ſunt: Docet & in hoc debere etiam fœminas laborare pro Eccleſiis Dei. Nam & laborant, cùm docent adoleſcentes ſobrias eſſe, diligere viros, filios enutrire, pudicas eſſe & caſtas, domum bene regentes, benignas, ſubditas viris ſuis, hoſpitio recipere, ſanctorum pedes lauare, & cætera omnia, quæ de officiis mulierum ſcripta referuntur in omni genere caſtitatis. Legerat Origenes Raguelem virum illum ſanctum, eiúſque vxorem, dum à ſe Saram filiam ad Thobiam maritum dimitterent, inter cætera præcepta, quæ illi dederunt, hoc illam admonuiſſe, regeret familiam, ac domum mariti gubernaret, vt ſcribitur Thobiæ 10. cap. tanquam domus gubernatio ad mulierem peculiariter ſpectaret. Id quod etiam inſinuat D. Paulus ad Tit. cap. 2. monens fœminas, vt domus curam habeant. Secundum quam ſententiam, Lacæna quædam captiua facta, cùm interrogaretur, quid facere ſciret, domum, inquit, benè gubernare, vt eſt autor Plutarchus ad finem Apophthegmatum Laconicorum: veluti id officium præcipuè deceat mulieres. Sed & Chryſoſtomus in ſermone, Quòd regulares fœminæ viris cohabitent, Ciuilibus, ait, negotiis à viro ſuſceptis, mulier ſortita eſt domeſticam adminiſtrationem, & curam. Idem in Epiſt. Pauli ad Cor. Homilia 13. Deus viro vniuerſa non commiſit, nec mulieri: ſed pulchrè officia digeſſit, huic domum, illi forum tradens: & huic nutrire, agricolatur enim: huic amicire (tela enim & colus mulieris eſt) & texendi ſapientiam commiſit.

De eadem re.

5 Apud Calæcos Hiſpaniæ populos fœminæ res domeſticas adminiſtrant, vt teſtis eſt Trogus, & deinde Iuſtinus libro 44. eodémque vltimo. Hi autem ſunt (ſi quis id fortè deſideret) quos olim

Calæci, qui Portugalenſes, & Luſitani.

Luſitanos

Luſitanos vocabant, autore Strabone lib. 3. quos item Portugalenſes vocamus. Quamuis ſint, qui Luſitanos, & Calæcos diuerſos faciant. Sed vt ad rem redeamus, ſimiliter apud Germanos vxor domus officia exequitur, vt ſcribit Tacitus. Et in hanc ſententiam lex apud Ægyptios ab Iſide lata dicitur, autore Diodoro lib. 1. vt viri pollicerentur ſe omnia intra penetralia vxorum arbitrio relicturos. Quanquam ab Herodoto ſcriptum eſt in Euterpe (quod an legi Iſidis repugnet, alij videant) Ægyptios, quemadmodum & cælo, & flumine diuerſa ſunt ab aliis natura: ita pleraque omnia à cæteris omnibus diuerſa conſtituiſſe inſtituta, & iura. Apud eos enim fœminæ negotiantur, cauponantúrque, & inſtitoriis operis vacant. Viri autem domi ſe continent texentes, aliáque munera muliebria tractátes. Onera item capitibus geſtant, fœminæ humeris: viri ſedentes mingunt, fœminæ ſtantes. Quod & de iiſdem tradit Mela lib. 1. in hæc verba: Forum ac negotia fœminæ, viri penſa ac domos curant: onera illæ humeris, hi capitibus accipiunt. Ea Herodoti autem ſententia apud ſolos Ægyptios illud obſeruatum videri poſſet. Legimus tamen & apud Gelos, ſiue mauis Gelonos, eum quoque morem fuiſſe, vt agri à fœminis colerentur, domus ædificarentur, cæteráque virilia officia exercerentur: à viris autem muliebria: quo nomine malè audierunt ab hiſtoricis ſcriptoribus. Et hoc inter cæteros retulit Clemens lib. Recognitionum 9. Sed & apud Gorgones ſolæ mulieres publica munera obeunt: viri autem rei domeſticæ curam gerunt, tum obtemperantes fœminis, tum militiæ principatúſque ac omnis Reipubl. expertes, vt ſcribit Diodorus lib. Bibliotheces 4. Quinetiam apud Seras viri crines implicant, domi deſident vnguentis deliburi, & prorſus effœminati. Mulieres contrà, capillum capitis tondent, virili cingulo ſe cingunt, & in agro omnia opera perficiunt: quod ab Epiphanio Cyprio admodum vituperatur, libro Hereſeôn 3. cap. 6.

Lex Ægyptiorum.

Ægyptiorum viri domeſtica negotia, fœminæ extranea exercent.

Gelonorum quoque.

Gorgonum item.

Serum.

6 Cæterùm apud Græcos, & mox apud Romanos, tandémque apud Gallos, cæteróſque omnes ferè populos lege naturæ viuentes, domeſticus labor matronalis fuit, & domeſtica negotia mulieri tradita ſunt. Quemadmodum enim à natura, comparata eſt viri opera ad exercitationem forenſem, ita & muliebris ad domeſticam diligentiam. Ea quo profectum videri poteſt, quod ſcribit Bar. in l. Titia cum teſtamento. § vlt. col. 2. verſi. quæro quid ſi diceret teſtator, iuncto verſi. ſeq. ff. de le. 2. quòd vxores noſtras, dominas domus vocare ſolemus, propter præeminentiam, quam illis domi relinquimus, quod & idem dicit ipſe Bart. conſil. 56. Bar. fecit teſtamentum, in 2. dubio, & Ang. conſil. 144. ad primum dico, factum autem incip. reuocatur in dubiũ, poſt princ. Lapus alleg. 110. in ciuitate Florentiæ, colum. 16. in patuis, & Petr. Anch. conſil. 257. qui in primo quæſito, col. 2. & Roman. conſil. 118. quò ad primum, poſt princ. Ad quam ſententiam illud reuocant, quod ſuprà diximus de viris, qui ſuas ipſorum vxores dominas appellant.

Vxores dominæ domus vocantur.

7 Ex quo fieri dicunt, vt ſi teſtator quiſpiam habens liberos, vxorem ſuam dominam ſuorum bonorum relinquat, non propterea videtur illi relinquere dominium, ſed alimenta tantùm, cum ea præeminentia in domo, quam & ante mortem teſtatoris habuerat. De quo etiam per ipſum Bar. Bald. & alios in auth. hoc locum. C. ſi ſecun. nupt. mulie. & Bar. conſi. 9. ſuper eo quod quæritur, vbi eadem ferme dicit: & conſi. 170. Petrus Maioli. & inter conſil. Bald. in conſil. 120. Nicolaus, & ibi Bald. in ſubſcriptione, lib. 3. & per Bald. Im. Paul. Caſtrenſ. & alios Doctor. & præcipuè Paul. Pic. in repet. in 1. q. in d. l. Titia cum teſtamento. § vlt. & Specu. tit. qui fil. ſint legi. verſic. quid ſi quis ita. & ibi Ioan. And. & Bal. in addit. & eundem Bald. in vlt. col. 2. verſic. quid ſi teſtator. C. de indi. vidui. vbi & illud dicit, quòd illa verba: Relinquo vxorem meam dominam, exponuntur iuxta vulgare Italicum, id eſt, donna, quaſi caput regiminis in domo, ſicut erat viuente marito: Et hoc (inquit paulò pòſt) colligitur ex communi vſu loquendi, quia vxores noſtras dominas appellamus: & in cap. vlt. col. 4. verſi. conſuetudo interpretatur, extrà de conſuet. & conſil. 25. dominus Bar. lib. 3. & conſil. 50. viſo teſtamento, in fin. lib. 5. Ang. conſil. 97. Viuianus de monte, col. vlt. verſic. reſtat igitur videre, & conſi. 109. in dicto teſtamento, col. 1. verſic. reſtat igitur nunc videre, & conſil. 301. factum tale legitur, in verſ. quartum dubium, & Rom. conſil. 153. hæc domina Franciſca. & conſil. 516. in caſu propoſitæ conſultationis, & Paul. Caſt. conſil. 160. conſiderandum eſt, col. vlt. verſic. ſed dubium eſt, lib. 1. & conſil. 413. ad primum quæſitum, lib. 2. & Raph. Co. conſi. 38. maritus quatuor filiis, col. 1. & Bened. Cap. conſ. 4. cùm de duobus, col. 1. & conſ. 72. cùm viſo, & conſiderato, in 3. dubio, col. pen. & conſi. 154. cùm prout in facto, & conſi. 158. ſubſcripſi me. Philip. Corn. conſil. 5. in hac conſultatione, in princ. lib. 1. & conſil. 257. circa primum conſultationis articulum, col. 2. eod. lib. 1. & conſi. 3. ſuper dicto themate, col. pen. verſi. quantum autem ad relictum, lib. 2. & conſi. 112. quanquam videntur, col. 2. & 3. eod. lib. & conſi. 186. circa hanc conſultationẽ, col. 1. eod. quoque lib. 2. & conſil. 173. etiam circa primum, col. 3 in princ. lib. 3. & conſil. 180. multitudo quæſitorum, col. 10. in 11. q lib. 4. & conſil. 308. quòd dicta domina, col. 3. in litera F. eod. lib. 4. Alex. poſt Bar. in l. etſi contra tabulas, col. pen. verſ. & iſta inducit ff. de vulg. & pup. ſubſtit. & conſil. 56. perlectis verbis, ferè per totum, lib. 3. & conſil. 29. viſo themate, & dubitatione, etiã propè per totum, lib. 4. & conſi. 214. ponderatis verbis, col. vlt. verſ. non obſtat, ſi contra, lib. 6. & Ang. Aret. in tract. de teſta. in gloſ. in verſic. item reliquit dominam. Et Fran. Curt. ſenior, conſil. 11. ſtatuto Parmenſi, col. 2. verſi. tertiò facit, & conſi. 14. nobilis teſtator, per totũ, & conſi. ſeq. ſæpe conſului, etiam per totum, & Socin. conſil. 210. ſatis anceps fui, etiam per totum, lib. 2. & conſi. 279. viſa donatione, in ſecundo dubio, eod. lib. 2. & conſi. 1. Franc. col. 2. in ſecunda quoque quæſt. lib. 4. Ioan. Corſer. & Anfr. in deciſ. Thol. q. 462. item fuit quæſitum quid operentur. Iaſ. in l. cùm hi. §. ſi in ſingulos annos, poſt mediũ, de tranſact. Phil. Dec. conſ. 278. non leuis, col. 2. verſi. vnde poſtremò, & conſil. 454. iuridicas, in 1. dubio, & conſil. 476. concluſionem, propè per totum, & Mari. Socin. iunior, conſi. 99. propoſita quæſtio. col. 2. num. 12. lib. 1.

Vxor relicta domina, alimenta tantùm habet, cum præeminentia domus.

8 Vxorum igitur (vt tandem hoc concludam) peculiare genuinúmque officium eſt, domeſtica negotia curare: & quas maritus ſub dio & magnis ſæpe laboribus comparauit, domíque locauit diuitias, ſedula ac fideli cura cuſtodire. Alioquin continuò diſperire, quod multò tempore, & negotio vir ipſe quæſiuit, palàm oſtendit Polygnoti, aut vt Plinio placuit, lib. 35. cap. 11. Socratis pictura, in qua Ocnus funiculum contexit, adſtante aſella, quæ quod contextum fuerit, aſſiduè abrodat: Hunc Ocnum, vt ſcribit Pauſanias libro 10. quo de Phocicis tractat, hominem dicunt fuiſſe induſtrium, ac laborioſum, ſed vxorem habuiſſe negligentem rerum domeſticarum, ſumptuoſam, ac prodigam: & quæ

Polygnoti pictura.

Ocnus funiculum torquens.

quicquid is ſuo labore coëgiſſet, prorſus abſumeret. Hincque ab Ionibus dici ſolitum, ſi quem conſpexiſſent in re quapiam elaborantem, quæ nihil afferret emolumenti: Hic homo funiculum Ocni contorquet. Sed & de huiuſmodi Ocno ita ſcribit Propertius lib. 4. Eleg. in Epiſtola Arethuſæ ad Lycotam,

Dignior obliquum funem qui torqueat Ocno,
Æternumque tuam paſcat aſelle famem.

Hanc Ocni effigiem Andreas Alciatus in ſuis Emblematis poſuit cum his verſibus:

Impiger haud ceſſat funem contexere ſparto,
Humidáque artifici iungere fila manu.
Sed quantum multis vix torquet ſtrenuus horis,
Protinus ignaui ventris aſella vorat.
Fœmina iners animal facilis congeſta marito
Lucra rapit, mundum prodiga inque ſuum.

Plutarchus autem in libro περὶ τῆς εὐθυμίας, id eſt, de tranquillitate animi, tradit eam effigiem fuiſſe depictam in æde Platonis.

Ancilla domeſtica negotia deputanda, ſi vxor deſit. 9 Cæterùm illud prætermittendum non duximus, Homerum illum ingeniorum fontem, ita enim eum vocat Plin. lib. 17. cap. 5. adeò mulieribus domeſtica negotia, rerúmque domeſticarum curam, atque cuſtodiam deputaſſe, vt etiam prouinciam hanc ancillis demandauerit, ſi vxor deſit. Nam lib. Odyſſeæ 15. circa initia inducit Mineruam ita Telemachum alloquentem:

Ἀλλὰ σύ γ' ἐλθὼν αὐτὸς ἐπιτρέψειας ἕκαστα,
Δμῳάων, ἥτις τοι ἀρίστη φαίνεται εἶναι,
Εἰσόκε τοι φήνωσι θεοὶ κυδρὴν παράκοιτιν.

Vt ſcilicet domum cùm is peruenisset, omnia ancillæ, quę ei optima videretur, committeret, quoad Dij ei pudicam vxorem dediſſent.

Fœmina optima, de cuius nomine ſermo non habetur. 10 Ideò cùm fœminæ domi tantùm & rebus domeſticis præſint, non improbanda videtur Thucydidis ſententia, qui optimam eſſe fœminam cenſet, de cuius laude, aut vituperatione quàm minimus apud exteros foríſque ſermo habeatur: exiſtimans probæ mulieris nomen, itidem atque corpus, domeſticis parietibus cótineri oportere. Quanquam huic ſententiæ refragatur Plutarchus in ipſo ſtatim ingreſſu illius libri, quem ſcripſit de Claris mulieribus, dicens ſibi probabiliùs dixiſſe videri Leontinum Gorgiam, qui putat mulieris non formam ſolum, ſed & egregium nomen, atque famam debere

Mulieres tantùm à vicinis cognoſcendæ. apud quamplurimos eſſe vulgatam. Sed Thucydidiæ ſententiæ accedit, quòd Dominus noſter, Exodi c. 3. & iterum cap. 11. monet viros Hebræos, vt ab amicis, mulieres autem, à vicinis & hoſpitibus iiſdémque mulieribus poſtulent vaſa aurea & argentea: quaſi videlicet mulieres à vicinis & hoſpitibus, iiſdémque mulieribus duntaxat ſint cognoſcēdæ, nulliſque illis amici, præter vicinos, ſint comparandi: nec earum fama longiùs, quã ad eos deferri debeat. Quod & inibi ſubobſcurè annotauit Nicolaus Lyr. & palàm affirmauit Gregorius Nazianzenus in documentis virginibus conſcriptis, & rurſum in Monitorio, inquiens:

Αἰνῶ θηλυτεράων τὰς ἄρσενες οὐδ' ἴσασι.
Laudo ex fœminis, quas mares minimè norunt.

Arigeus. 11 Ideóque Arigeus Lacedæmonius quibuſdam laudantibus non ſuas, ſed quaſdam ex vxoribus alienis: Per Deos (inquit) de vxoribus aliorum nihil temerè dicendum eſt, ipſas enim prorſus ignorari decet, quales ſint, præterquam ab iis, quibuſcum viuunt: vt tradit Plutarchus in Apophthegmatis

Euboidas. Laconicis. Sed & Euboidas, vir quidam Lacedæmonius quoſdam audiens vxorem alienam laudantes, non approbabat, quòd diceret, nullum omnino verbum de muliebri ingenio ab externis eſſe faciendum: vt teſtis eſt idem Plutarchus: tanquam ſcilicet fœminam ab aliis agnoſci, quàm à maritis, & parentibus, gradum aliquem faceret ad impudicitiam: aut parum pudica videretur, de qua viri vel cum laude loquerentur: ſed ea demum ſumma matronalis pudicitiæ laus haberetur, ſi mulier adeò domi concluſa viueret, vt nullus eſſet, qui de ea vel bene loqui poſſet. Nam & qui laudat alienam vxorem, videtur habere cognitam, cuius ipſe laudes prædicat: quod quidem detrahit pudori fœmineo. Parthi, *Parthi fœminis cõſpectum interdicunt. Itali quoque. Auguſtus filias & neptes cœtu extraneorum prohibuit.*
vt ſcribit Iuſtinus lib. 41. fœminis non conuiuia tantum, verùm etiam conſpectum virorum interdicunt. Quod & noſtra tempeſtate Itali maxima ex parte obſeruant. Auguſtus Cæſar filias, & neptes extraneorum cœtu adeò prohibuit, vt Lucio Vicinio claro iuueni ſcripſerit, parum modeſtè feciſſe eum, quòd filiam ſuam Baias ſalutatum veniſſet. Autor Tranquillus.

12 Sed vtcunque ſit de fama & nomine (nec enim *Fœmina domi ſe continere debent.* hoc loco meam interpono ſententiam) de corpore tamen inter omnes conuenit: vt domi contineri, non etiam foris euagari debeat. Vnde diuinus ille poeta, Ode 127. Vxor, inquit, tua in lateribus domus tuæ. Et Diuus Paul. 1. ad Timoth. 5. non facit ius mulieribus, præſertim viduis, circumeundi domos. Et Nazianzenus in illis ipſis documentis virginum:

Μηδὲ δόμοις ξείνοισι παρίζεο, μηδὲ τραπέζαις.
Neque domibus externis aſſideas, neque menſis.

Et alibi in eo carmine, quod Elegis verſibus contra mulieres ornatas Græcè compoſuit, in eam quoque ſententiam:

Ὁ τρόπος ἐστὶ γυναιξὶ, τὸ τίμιον, ἔνδοθι μίμνειν
Πλεῖστα, καὶ θείοις προσλαλέειν λογίοις,
Ἱστῷ τ' ἠλακάτῃ τε, τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ γυναικῶν,
Δμωαῖς ἔργα νέμειν δμῶας ἀλευομένας.
Χείλεσι δεσμὰ φέρειν, καὶ ὄμμασιν, ἠδὲ παρειαῖς,
Μηδὲ πόδα προθύρων πολλάκις ἐκτὸς ἔχειν.

Id eſt, ad verbum,

Mos eſt mulieribus (res pretioſa) domi manere
Plurimùm, & diuinis alloqui ſermonibus.
Teláque fuſóque (hoc enim munus eſt mulierum)
Ancillis opera diſtribuere, ſeruos vitare,
Labiis vincula ferre, & oculis atque genis,
Neque pedem extra veſtibula ſæpe habere.

Et rurſus in ſuo illo Monitorio mulierē alloquens:

Μὴ πολλὸν ἐκ προθύρων πέμπειν πόδα, μηδ' ἐπὶ τέρψιν,
Πάνδημον καὶ ἄκοσμον ὁμήγυριν, ἣ γὰρ ἔρευθος
Αἱρεῖ καὶ σώφροσι, τὰ δ' ὄμματα ὄμμασι μίσγει,
Αἰδὼς δ' ἐκχυμένη, πάντων γενέτειρα κακίστων.

Id eſt,

Non multùm extra veſtibula mitte pedem, neque ad delectationem
Popularem, & immodeſtam turbã: hæc enim pudorem
Aufert & prudentibus, oculos verò oculis miſcet.
Pudor enim abiens, omnium genitor malorum eſt.

Et poſt pauca:

Οἶκός σοι πόλις ἐστὶ, καὶ ἄλσεα, μὴ δ' ὁράασθαι
Ἄλλοις, ἢ γνωτοῖσι σαόφροσιν, ἠδ' ἱερεῦσι. Id eſt,
Domus tibi vrbs eſt, & nemora, non videaris
Ab aliis, quàm affinibus temperantibus, atque ſacerdote.

13 Alius Poëta, ſed ethnicus, Menander apud Stobæum in Præceptis nuptialibus:

Τοὺς τῆς γαμετῆς ὅρους ὑπερβαίνεις, γύναι
Διὰ τὴν αὐλήν. πέρας γὰρ αὔλειος θύρα
Ἐλευθέρα γυναικὶ νενόμιστ' οἰκίας.
Τὸ δ' ἐπιδιώκειν, εἰς τε τὴν ὁδὸν τρέχειν
Ἔτι λοιδορουμένην, κυνός ἐστ' ἔργον, Ῥόδη.

Id eſt, ex traductione Conradi Geſneri:

Excedis, ô mulier, limites vxoris

Per

Per atrium. Nam veſtibuli fores, vltra
Domum eſſe ab ingenua matrona exiſtimantur.
Vlterius autem perſequi, & in viam currere,
Canis eſt opus, idque conuitiis affectis, ô Rhode.

Sed & idem in eodem loco:

Ἔνδον μένειν τὴν γυναῖκ' εἶναι χρεὼν
Ἐσθλὴν, θυράζε δ' ἀξίαν τοῦ μηδενός.
Intus manere mulierem oportet
Bonam: egredientes autem foràs, nullius pretij ſunt.

Aute hos Homerus in Hymno Veneris, tradit Palladem docuiſſe pulchra opera in domibus:

Ἥ δέ τε παρθενικὰς ἁπαλόχροας ἐν μεγάροισιν
Ἀγλαὰ ἔργ' ἐδίδαξεν. —

Et Achilles Euripideus in Iphigenia in Aulide, de fœmina loquens:

Maneat (inquit) *domi: pudicam enim decet pudor.*

Ita enim ſcribit:

Μενέτω κατ' οἴκους, σεμνὲ γὰρ σεμνύνεται.

Et Macaria apud eundem in Heraclidis, poſteaquam illud dixit:

Γυναικὶ γὰρ σιγή τε, καὶ τὸ σωφρονεῖν
Κάλλιστον. —

(quod nos alibi ad aliud citauimus) continuò illud ſubiungit:

— Εἴσω θ' ἥσυχον μένειν δόμων.
Mulieri enim ſilentium eſt modeſtia
Pulcherrimum: intus verò tacitam manere domi.

Et eſt Senarius Græcus in eam ſententiam:

Γυναικὸς ἐσθλῆς ἐστι σώζειν οἰκίαν.
Ædes ſuas ſeruaſſe, vxoris eſt bona.

Fœmina in facie pilos nō deſiderant.
Mulieris eſt domi philoſophari.

14 Galenus lib. 11. de Vſu partium, ſcribit fœmininum genus non poſtulaſſe pilos in facie ſibi aduerſus frigora auxiliaturos, quòd ſub tecto maximā vitæ partem exigere debeat. Et Chryſoſtomus in Epiſtol. Pauli ad Timoth. Homil. 10. monet matres, vt curent ſolicitè, vt filiæ domi ſint iugiter. Et in 60. in Ioannem Homilia ſcribit mulieris eſſe, domi philoſophari, aut, vt alij vertūt, domi tanquam in quodam philoſophiæ gymnaſio ſedere. Et libro de Sacerdotio 3. Virginem (inquit) oportet vndecunque tanquam muro circumſeptam eſſe, ac toto anno perrarò domo egredi: idque demùm cùm inexcuſabiles ac neceſſariæ cauſæ vrgebunt. Et paulò antè: Virginem non conuenit, neque frequentes, neque ſuperuacuas inambulationes agere. Ac rurſus: Neque ei licet frequenter in forum deſcendere: neque ſi quando eò deſcenderit, occurrentium oculis conſpicua eſſe cogitur. Diuus quoque Ambroſius in Lucam lib. 2. Diſcite (ait) virgines non circumcurſare per alienas ædes, non demorari in plateis, nō aliquos in publico miſcere ſermones. Quam ſententiam citat è noſtris Matth. Afflict. in conſtitutione Siciliæ incip. mulieres. Idem Ambroſius libro ſecundo de Virginibus, loquens de virgine Maria: Prodire (inquit) domo neſcia, niſi cùm ad Eccleſiam conueniret: & hoc ipſum cum parentibus aut propinquis. Sed & idem lib. epiſt. 8. epiſt. 64. expendit ex ſacris literis, Mariam ipſam fuiſſe domi repertam, cùm ad eam Gabriel venit. Et hoc quoque idem annotat in alio loco, quem poſtea citabimus, cùm de Gynæceo loquemur. Quin & ipſe quoque, in libro de Arca Noë, cap. 13. ſcribit, diem ad virum referri, noctem ad mulierem. Quoniam ille (inquit) actu publico ſit clarior, iſta obſcurior, tanquam domeſticis clauſa parietibus. Diuus item Hieronymus ad Euſtochium, de cuſtodia virginitatis, eam monet, ne domum exeat, in idque torquet illud Canticorum, Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus.

Dies ad virum, nox ad fœminam refertur.

15 Ad quod etiam referendum eſt, quod ſacræ literæ perhibent Eſau à patre, Iacob verò à matre dilectum: per hanc dilectionis amborum, ac fratrum differentiam, vnius videlicet à patre, alterius à matre, actiuam ac contemplatiuam vitam inſinuari. Nam etſi vir muliere præſtantior eſt, vt latè ſuprà diximus, & comprobauimus, actiua tamen vita per viri, contemplatiua verò per mulieris proprietatem quodam modo intelligitur. Eſt quippe viri officium extera quædam negotiatio, ſimilis practico & actiuo intellectui, qualis fuit ipſius Eſau, qui, vt eadem ſcriptura recenſet, venator erat, & agricola, id eſt, vt interpretatur gloſſa, quam interlinearem vocant, exercēs exteras actiones. Mulieris autem proprium eſt ad inſtar memoriæ, vt intus immota ſedeat, ſicut Iacob, qui fuit vir ſimplex, habitans in tabernaculis, & ob id Iſraël, id eſt, videns Deum dictus: qualis certè contemplatiui hominis mens, atque intellectus eſt, vt etiam annotauit Euſebius lib. Præparationis Euangelicæ 11. cap. 4. Dilectio igitur Eſau à patre, vitam actiuam: dilectio verò Iacob à matre, cōtemplatiuam refert, quod & ſcitiſſimè quidem, & elegantiſſimè, vt cætera omnia ſcribit Carolus Bouillus in quæſtionibus Theologicis, lib. 6. Sed & Diuus Thomas Aquinas in opuſculo de Sacramento altaris, ca. 7. poſteaquam traxit ad figuram, ſacramenti altaris, illud quod ſcribitur Gen. 27. cap. de benedictione Iacob, in qua decepti ſunt ſenſus Iſaac, putantis ſentire Eſau, dum ſentit ſimilitudinem eius, qui velatus erat Iacob, hæc fermè ſubdit: Sciendum quòd in illa figura Dominici corporis quatuor erant perſonæ, Iſaac, & Rebecca, & Iacob, & Eſau: quaſi maſculus, & fœmina ſignificent duas naturas in nobis, ſcilicet corpus, & animam: maſculus qui magis ſolet eſſe manifeſtus, & exterioribus plus intendit, ſignificat hominem exteriorem, id eſt, corpus cum ſuis ſenſibus: fœmina quę domi reſidet, & familiam regit, hominem interiorem, id eſt, animam, quæ ſalutis ſuæ, & aliorum gerit curam, & cætera quæ ſequuntur.

Eſau cur à patre, Iacob à matre dilectus.
Vir actiuam vitā, mulier contemplatiuam repræſentat.

16 Et vt iſtud rurſum autoritate externorum, ethnicorúmque hominum comprobemus. Non aliud exprimere voluit Phidias illuſtris ille pictor, qui Elienſibus Venerem, teſtudinem calcantem pinxit eo ſymbolo, veluti tacita ambage, indicans mulierum eſſe munus, *οἰκουρίαν, καὶ σιωπήν*, id eſt, ædium cuſtodiam, & ſilentium. Autor Plutarchus in Præceptis connubialibus, cap. 33. & in lib. de Iſide & Oſiride, & meminit Stobæus, Serm. 72. & Pauſanias lib. 6. Et id quoque attigiſſe videtur Tibullus lib. 3. Elegia item 3. illo verſu,

Venus teſtudinem calcās. Tibulli locus animaduerſus.

Et faueas concha Cypria vecta tua.

Id quod tamen prætermiſit interpres. Et Papinius libro Syluarum primo, in Epithalamio ſtellæ & Violentillæ:

Statij locus animaduerſus.

Hæc & cæruleis mecum conſurgere digna
Fluctibus, & noſtra potuit conſidere concha.

Quo in loco Domitius id aliò transfert. Et iterum lib. 3. eiuſdem operis in Coma Earini:

Ite, dabit curſus mitis Cytherea ſecundos,
Placabitque Notos: fors & de pube tuenda
Transferet, inque ſua ducet ſuper æquora concha.

Et hinc Martialis lib. 2. in Gallum vocat conchas Cytheriacas, id eſt, Venereas:

Martialis locus animaduerſus.

Lauor è conchis Galle Cytheriacis.

Vbi & hoc ſilenter prætereunt interpretes, aliàs oculatiſſimi. Sed & Propertius concham Erycinam appellat:

Et venit è rubro concha Erycina mari.

Et ante hos omnes Plautus in Rudente, de ipſa Venere loquutus:

Plauti locus animaduerſus.

Te ex concha natam eſſe autumant.

Pliny locus.

Vbi & quatuor interpretes huius rei non meminerunt. Et aliquid à Plinio, veluti tranſeunter, lib. 9. cap. 25. traditur, qui tamen locus mendoſus eſt. De ea autem Phidiæ pictura Alciatus noſter in Emblematis hoc quoque repoſuit:

Alma Venus, quanam hæc facies? quid denotat illa
Teſtudo, molli quam pede Diua premis?
Me ſic effinxit Phidias, ſexúmque referri
Fœmineum noſtra iuſſit ab effigie.
Quódque manere domi, & tacitas decet eſſe puellas,
Suppoſuit pedibus talia ſigna meis.

Quanquam ſcio, Placiadem aliam eius rei rationem afferre lib. Mythologiarum 2. ex autoritate Iubæ in phyſiolog. nempe quòd teſtudo toto corpore ſimul operto in coitu miſceatur.

Ægyptia mulieres calceamentis non vtuntur.

17 Sed & Plutarchus ipſe (vt ad eum reuertamur) paulò antè ſcripſerat Ægyptiis mulieribus non vti calceamentis, patriũ morem fuiſſe, vt ſe domi continerent. Subditq; mox: Ac pleræque fœminæ, ſi auratos calceos, & armillas, & femoralia adimas, purpuráſque, & margaritas, domi manerent. Macrob. lib. Satur. 7. cap. 1. tradit, Parthos ſolere cum concubinis, non cum coniugibus inire conuiuia, tanquam has & in vulgus prodire & laſciuire quoque, illas non niſi domi abditas tueri deceat tectũ pudorem. Cui concinit & Iuſtinus, quo loco ſuprà citauimus, num. 11. ne id repetamus. Sed vt iterum Plutarchũ reſumamus, is ſanè Problematôn Rom. cap. 100. teſtis eſt, Romanos maribus nono die, fœminis octauo nomina imponere conſueuiſſe. Cuius rei cùm multas cauſas ſubiiciat, hanc quoque inter alias eſſe dicit, quòd in numeris nouenarius primus eſt tetragonus ab impari & perfecto ternario. Octonarius autem primus cubus à binario numero, quẽ parem eſſe conſtat. Oportet autem quadrangulum eſſe & imparem & perfectũ: Vxorem autem, ſicut cubum, ſtabilem, & domum ſeruantem, & immobilem. Hæc ibi. Seneca autem in laudem ſuæ materteræ, ſcribit eam per 16. annos, quibus maritus ipſius Ægyptum obtinuit, nunquam in publico fuiſſe conſpectam, neminem prouincialium in domum ſuam admiſiſſe. Itaque loquax (inquit) & ingenioſa in contumelias Præfectorum prouincia, in qua etiam vitauerunt quidam culpam, non effugerunt infamiam, veluti vnicum ſanctitatis exemplum ſuſpexit.

Parthi cum concubinis, nõ cũ vxoribus conuiuia ineunt.

Maribus 9. die, fœminis octo nomina imponebãtur.

18 Theognidis quoque ſententia eſt in eam rem,

Ἐχθαίρω δὲ γυναῖκα περίδρομον, ἄνδρα τε μάργον.

Id eſt,

Odi verò mulierem circũcurſantem, & virum ignauũ.

Et Epicharmi apud Stobæum, Serm. 67.

Εἰ δὲ καὶ φιλέξοδόν τι καὶ λάλον, καὶ δαψιλῆ,
Οὐ γυναῖχ' ἕξεις, διὰ δ' ἀτυχίαν κοσμουμένην.

Quibus ſignificatur, quòd ſi vxorem duxeris frequenter domo exeuntem, loquacem, & ſumptuoſam; non vxorem te habiturum, ſed inſtructum per vitam infortunium. Et Sceledrus Plautinus in Milite:

— Te alloquor (ait) *vitii probrique plena,*
Quæ circum vicinos vages. —

Virum in fœminam mutari in ſomnis quid ſignificet.

Artemidorus autem Daldianus lib. de Interpretatione ſomniorum 1. cap. 52. Si quis) inquit) ſe in mulierem tranſmutari ſomniet, diuiti malum eſt, & maximè Rempubl. adminiſtranti. Nam vt plurimùm mulieres ſunt domus cuſtodes, & intra tectum ſeruantes, ideòque id ſomnium, omni magiſtratu eum exuit, qui id videt. Et lib. 1. cap. 35. Mineruа, ait, in ſomnis viſa bona eſt vxorem ducere volentibus: pudicam enim, & domus cuſtodientem, vxorem futuram eſſe præſagit. Pauſanias lib. 5. tradit Olympiæ olim latam legem fuiſſe; ne mulieres ad Olympica certamina, ſpectandi gratia accederent. Hanc autem pœnam, præuaricantibus eam, conſtitutam fuiſſe, vt è Typeo monte prærupto præcipitarentur. Et huc alludens Papinius lib. 1. Thebaid. ita cecinit:

Minerua in ſomnis viſa.

— Excluſæq; expectant præmia matres.

Quo in loco Lactantius Firmianus, ſiue alius (quod magis credo) interpres quidem doctiſſimus, hoc quoque ipſum annotauit. Sed & eius moris meminerunt Menander Rhetor, & Valerius Maximus lib. 8. cap. 16. eodémque vlt. in fin. & nos alibi mentionem quoque huius rei fecimus, videlicet in leg. 4. connub. nu. 37. incip. ſed quod de certaminibus.

19 Et ſanè illud certum eſt, Romanas quondam mulieres velut patrio inſtituto ſeſe domi continere ſolitas. Quod vel hinc facilè coniectari eſt, quòd C. Sulpitius Gallus vxorem dimiſerit, quoniam eam capite aperto foris verſatam cognouerat. Et Qu. Antiſtius idcirco repudiaſſe vxorem dicitur, quòd illam in publico, cum quadam libertinã vulgari loquentem viderat. Publius quoque Sempronius Sophus, cõiugem repudij nota affecit, quoniam ſe ignorante ludos ſpectaſſet. Quorum teſtis eſt Valerius lib. 6. Rerum memorabilium, cap. 3. Et præterea Sulpitij ac Sempronij, Plutarchus in problematis. cap. 13. Sed & hoc apertè oſtendit Cornelius Tacitus & Hiſtoricus, & Orator clariſſimus, in eo libro, quem de Claris Oratoribus ſcriptum reliquit, cùm de priſcis Romanis loquens, Iampridem, ait, ſuus cuique filius ex caſta parente natus, non in cella emptæ nutricis, ſed gremio ac ſinu matris educabatur: cuius præcipua laus erat tueri domum, & inſeruire liberis. Hæc Tacitus.

Mulieres Rom. domi ſe continere ſolita.

20 Ex quibus & illud factum videri poteſt, quod apud Tullium lib. 3. de Oratore, L. Craſſus Orator ita dicit: Equidem cùm audio ſocrum meam Læliam (faciliùs enim mulieres incorruptam antiquitatem conſeruant, quòd multorum ſermonis expertes eà tenent ſemper, quæ prima didicerũt) ſed eam ſic audio, vt Plautum mihi & Næuium videar audire. A quo non admodum diſtat, quod ſcribit Plinius Iunior lib. Epiſt. 1. ad Euritum, de epiſtolis vxoris Pompeij Saturnini; Legit (inquit) mihi nuper epiſtolas, quas vxoris eſſe dicebat, Plautum vel Terentium metro ſolutum legi credidi. Hanc autem mulierum Romanarum cõſuetudinem Conſtantinum Auguſtum vna cum colonia ex vrbe Roma Conſtantinopolim tranſtuliſſe putat Philelphus, in ea epiſtola, quam eleganter ſcripſit ad Laurentium Medicem, de differentia ſermonis Latini, & literalis: Quoniam nobiles illæ Conſtantinopolitanæ mulieres, vt ille ipſe refert, pro vetere quodam more ſemper ſe domi continerent, neque interdiu vnquam egrederentur.

Mulieres incorruptã ſermonis antiquitatem retinent.

21 Quanquam dici poteſt, Conſtantinopolitanos non à Romanis hunc morem mutuaſſe: ſed à ſuis maioribus illis videlicet veteribus Græcis (ſita enim eſt in Græcia Conſtantinopolis, olim Byzantium dicta) veluti iure hæreditario per manus accepiſſe. Apud illos enim negat Cicero in tertia in Verrem actione, moris fuiſſe, vt in conuiuio virorum mulieres accumberent. Et vt tradit Æmylius Probus in proœmio ſui operis, apud eoſdem fœmina neque in conuiuium adhibebatur, niſi propinquorum: neque ſedebat, niſi in interiore parte ædium, quæ γυναικωνῖτις appellabatur: quò nemo accedebat, niſi propinqua cognatione coniunctus. Eſt igitur Gynæconitis (vt obiter illud dixerim) atque etiam Gynæcium, ſiue Gynæceum, locus ædium ſecretior, in quo ſolæ mulieres habitabant: dictus & ab

Græcorũ mulieres in conuiuiis virorũ non accumbunt.

Gynæcium.

ipſis

Digitized by Google

Panthœda dictū de muro munitiſſimo. ipſis mulieribus, quas Græci γυναῖκας appellant. Vnde Panthœdas Spartanus, cùm in Aſia obiret legationem, oſtentantibus quibuſdam murum valde munitum, latum ac ſublimem, fertur dixiſſe, Νὴ τοὺς θεούς, ὦ ξένοι, καλὴ γυναικωνῖτις. Id eſt, Per Deos, ô hoſpites, pulchra Gynæconitis, id eſt, domus mulierum. Autor Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis. Qui & ipſe idem propè dixiſſe Agidem Archidami filium refert, item Ageſilaum illum magnum Lacedæmoniorum Regem. De gynæceo autem Plautus in Moſtellaria:

Dare vult vxorem filio, quantùm poteſt:
Ad eam rem facere volt nouum Gynæceum.

Sed & Terentius in Phormione:

Vbi in Gynæceum ire occipio, &c.

Iterum de Gynæceis. 22 De huiuſmodi autem Gynæceis, atque Gynæciariis fit mentio in l. vnuſquiſque, in princ. Cod. ad leg. Iul. repe. & in Rub. & iterū, in l. 2. 3. 5. & l. ſi quis ex corpore. C. de mulie. & Gynæ. lib. 11. & l. 1. tit. ſeq. de veſti. holo. & in l. vlt. C. de mili. veſt. lib. 12. In quibus locis Gynæcium etiam capitur pro loco ſecretiore, in quo opera textoria, & iſta muliebria conficiuntur: *Gynæciarij.* & Gynæciarij pro iis, qui ea muliebria opera conficiunt. Sed & Gynæconitidis mentionem fecit Procopius in Bello Vandalico, lib. 3. vbi ſatis declarat locum eſſe ſecretiorem. Vitruuius autem lib. Architecturæ 6. c. 10. deſcribit Gynæconitidem, *Andronitis.* atque etiam Andronitidem, quæ eſt ea domus pars, in qua viri ſine interpellationibus mulierum verſantur. Vnde & ea faceta reſponſio Diogenis Cynici apud Laërtium, qui cum ex Lacedæmone Athenas reuerteretur, interrogatus, vnde & quò veniret, ἐκ τῆς ἀνδρωνίτιδος (inquit) εἰς τὴν γυναικωνῖτιν. Id eſt, ex domo, ſiue habitatione virorum, in domum mulierum. Aut vt per μετωνυμίαν Ambroſius vertit à viris ad fœminas.

Ambroſij locus emendatus. 23 Hîc autem obiter corrige mendum, quod obrepſit in Diuum Ambroſium, in loco huic rei de qua tractamus, accommodatiſſimo. Is eſt in Adhortatione ad virgines: Nullus, ait, ſit tunc ſine matre progreſſus, quæ ſit anxia cuſtos pudoris. Ipſa quoque ad Eccleſiam progreſſio rarior ſit adoleſcentulis. Conſidera, quanta fuerit Maria, & tamen nuſquam alibi, niſi in cubiculo reperitur, cùm quæritur, illa te doceat, quid ſequaris. Angelum vidit, & pauebat in corde, peregrinabatur in aſpectu: vnde dicit ad eam Angelus, Ne timeas Maria. Decet ſolitudo verecundiam, & gymnaſium pudoris ſecretum eſt. Expunge verbum illud, gymnaſium, & repone, Gynæcium: neque enim aliter ſententia conſtat. Sed imperitus quiſpiam non intelligens quid eſſet Gynæcium, corrupit textum Ambroſij. Illud *Conclaue.* autem ſciendum eſt, Latinos id vocare Conclaue, quod Græcis Gynæcium dicitur, Terentius in Eunucho:

Virgo in conclaui ſedet.

Nam & antè illud dixerat;

In interiore parte vt maneam ſolus cum ſola.

Vt hinc facilè intelligas, ipſum Gynæcium, quod in interiore parte domus erat, conclaue quoque dici. Sed & idem in Heautontimorumeno:

Eſt mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam in interioribus tectis.

Donati locus. Quibus in locis Donatus, & Calphurnius interpretes, ille in priore loco, ille in poſteriore, Eſt, inquiunt, conclaue locus in interioribus tectis ſeparatior, aut, vt alij legunt, ſuperior. quod magis placet.

Gynæcia in loco domus editiſſimo apud Græcos. 24 Id quod conuenit multis Homericis locis, quibus oſtenditur Gynæcia fuiſſe in loco domus editiſſimo, & acceſſu difficillimo. Nam lib. Odyſſeæ primo de Penelope:

Ἐς δ' ὑπερῷ' ἀναβᾶσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξὶν
Κλαῖεν. —

Id eſt, ad verbum,

In tabulatum (aut ſi mauis, in ſuperiorem partem domus) *aſcendens cum ancillis fœminis*
Flebat. —

Quod & ad verbum propè bis repetitur in lib. 4. eiuſdem operis, vbi & ipſe Poeta de Penelope quoque loquitur.

Sed & rurſum paulò poſt:

Ἡ δ' ὑπερωΐῳ αὖθι περίφρων Πηνελόπεια
Κεῖτ' ἄρ' ἄσιτος. —
Hæc autem in loco edito illic prudens Penelope
Iacebat abſtinens.

Et libro 15.

— Ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὑπερωΐῳ ἱστὸν ὑφαίνει.
Sed ab his in loco edito telam texit.

Et libro 16.

Ἡ μὲν ἄρ' εἰσαναβᾶσ' ὑπερώϊα σιγαλόεντα
Κλαῖεν.
Hæc autem aſcendens in ſuperiora ſplendida
Flebat. —

Et lib. ſeq. & iterum lib. 19.

Ἤτοι ἐγὼν ὑπερώϊον εἰσαναβᾶσα
Λέξομαι εἰς εὐνήν. — Id eſt,
Certè ego in ſuperiora aſcendens
Dormiam in lectum.

Verba ſunt eiuſdem Penelopes. Et lib. quoque 18. eandem fecit deſcendentem ex ſuperioribus, poſteáque in eadem aſcendentem. Nam primùm.

Ὣς φαμένη κατέβαιν' ὑπερώϊα σιγαλόεντα.

Et paulò pòſt:

Ἡ μὲν ἔπειτ' ἀνέβαιν' ὑπερώϊα δῖα γυναικῶν.

Et lib. 19.

Ὣς εἰποῦσ', ἀνέβαιν' ὑπερώϊα σιγαλόεντα,
Οὐκ οἴη, ἅμα τῇ γε καὶ ἀμφίπολοι κίον ἄλλαι,
Ἐς δ' ὑπερῷ' ἀναβᾶσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν.

Id eſt, ad verbum,

Sic dicens, aſcendit ſuperiora ſplendida
Non ſola, cum ea & famulæ ibant aliæ.
In autem ſuperiora aſcendēs cum ancillis mulieribus.

Quem poſtremum verſum repetit lib. quoque 23.

Et lib. Iliad. 2. in Catalogo:

Παρθένος αἰδοίη ὑπερώϊον εἰσαναβᾶσα.
Virgo verecunda, ſuperiora aſcendens.

Et lib. 22. de Andromache loquens;

Ἀλλ' ἥγ' ἱστὸν ὕφαινε μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο.
Sed telam texebat in conclaui domus altæ.

Idque obſeruatum fuiſſe video apud Hebræos, ex c. 3. Thobiæ, de Sara filia Raguelis: ad hanc vocem *Et apud Hebræos.* perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ, & Iudith 8. Et in ſuperioribus domus ſuæ fecit ſibi ſecretum cubiculum, in quo cum puellis ſuis clauſa morabatur.

25 Sed vt ad rem redeamus, quod dictum eſt de *De eadem re. Dioſcuri.* Lacedæmoniis, ex eo quoque probatur, quod à Pauſania lib. 3. quo Laconica deſcribit, traditum eſt, Dioſcuros, quos Caſtores Latini vocant, ad Phormionem quendam Lacedæmonium hoſpitum effigie acceſſiſſe, qui ſe ex Cyrenaica regione venire dicerent: cúmque oraſſe, vt in conclaui quodam, ædium parte remota, & abdita ſibi locum quo diuerterent, dare vellet: Nam eam domus partem ſibi gratam fuiſſe, etiam dum inter homines degerent affirmabant. Quibus Phormio ſe quidem libenter reliquam domum illis conceſſurum eſſe reſpondit, conclaue autem illud nequaquam illis exhibere poſſe, in quo filia virgo, quam vnicam ſummo affectabat ſtudio, habitaret. Sub hæc deceſſiſſe Dioſcuros:

verùm poſtridie eius diei virginem illam, & omnem ipſius cultum, atque vniuerſum famulitiũ euanuiſſe: in medio autem cõclaui Dioſcurorum imagines repertas fuiſſe. Quibus etiam concinit quod ſcribit Antigonus autor Græcus apud Euripidem, Virgines in ædium receſſu verſari ſolitas in Parthenone, qui locus ab earum ſtatione ſic dictus eſt: nec inde matris aut cuſtodis iniuſſu pedem virgini efferre licebat. In quem ſenſum Ianus Parrhaſius interpres doctiſſimus, refert illud Claudiani de Proſerpina loquentis,

Parthenon.

Florebat tranquilla domus, nec limina virgo
Linquere, nec virides audebat viſere ſaltus,
Præceptis obſtricta tuis, telæ labor illi.

Bona Dea nunquã extra Gynæ. egreſſa.

26 Et huc quoque pertinet, quod apud Græcos Bona Dea Θεὰ γυναικεία dicebatur, quam Varro Fauni Aboriginum Regis filiam tradidit, adeò pudicam, vt extra γυναικωνῖτιν nunquam ſit egreſſa, nemóque illam dum viuit, præter virum ſuum, mas viderit, nec nomen eius audierit, nec marem ipſa vnquam etiam viderit, præter ipſum maritum: ob idque illi in operto ſacrificabant, vt etiam refert Lactantius lib. 1. c. 22. & nonnihil meminit Macrobius in Satur. lib. 1. c. 12. vbi & hinc prodiiſſe dicit, quòd non liceat viris, eius templum intrare. Ex quo & illud Tibulli lib. 1. Eleg. 6.

Maritis non licet templũ Bonæ Deæ intrare.

Sacra Bonæ maribus non adeunda Deæ.

Et Ouidij lib. 5. Faſtorum:

Templa patres illic oculos exoſa viriles,
Leniter acclini conſtituere loco.

Et lib. 3. de Arte amandi,

Cùm fugat à templis oculos Bona Diua virorum.

Item illud Propertij lib. 4. de Hercule:

Fœminea loca clauſa Deæ, fontéſque perennes
Impunè & nullis ſacra retecta viris.

Vnde & Seneca 16. Epiſt. lib. ad Lucilium, ſcribit, viros omnes à conſpectu religionis Bonæ Deæ ſic arceri, vt picturæ quoque maſculorum animalium contegantur. Ex quo & illud Iuuenalis Satyr. 6.

— Vbi velari pictura iubetur,
Quæcunque alterius ſexus imitata figuram eſt.

De qua re etiam & Tullius in Oratione de Aruſpicum reſponſis.

De eadem re. Epitaphium antiquũ memorabile.

27 His autem, quæ de Romanis diximus, adſtipulatur elegantiſſimum cuiuſdam Claudiæ Epitaphiũ, Romæ inter cætera vetera monumenta repertũ, in regione Tranſtiberina, in capite pontis Diui Bartholomæi, in quo quidem inter alia pleráque quæ ad laudem ipſius Claudiæ dicuntur, illud adiectum eſt, quòd domum ſeruauerit, veluti cætera parui momenti & ponderis eſſent, niſi & hoc fuiſſet. Epitaphium ipſum antiquitatis ergô hîc adſcripſimus:

Hoſpes, quod deico paulũlum eſt, adſta & pellege.
Heic eſt ſepulchrũ haud pulchrum pulchrai fœminaï:
Nomen parentes nominarunt Claudiam.
Suum maritum corde dilexit ſuo.
Gnatos duos creauit horum alterum
In terra linquit, alium ſub terra locat.
Sermone lepido, tum autem inceſſu commodo.
Domum ſeruauit, lanam fecit, dixi, abei.

28 Sed & huc vergit illud Propertij lib. 2. Elegiarum, Elegia 6.

Felix Admeti coniunx, & lectus Vlyſſis,
Et quæcunque viri fœmina limen amat.

Inibi enim limen pro domo accipitur, vt alibi apud eundem, ad Gallum:

Ah mea contemptus quoties ad limina curres!

Et in eo loco, quem ex Claudiano nuper adduximus. Et alibi ſæpe apud bonos autores. Liuius ſecundi belli Punici lib. 2. Matronas è publico arceant, contineántque intra ſuum limen quanque cogant. Et ſtatim in princ. lib. 4. Belli Macedonici: Matronæ nulla nec autoritate, nec verecundia, nec imperio virorum contineri limine poterant. Ouid. libro 4. Faſtorum:

Limen vt intrarunt, luctus videt omnia plena.

Iuriſconſulti locus ab interprete perperam acceptus.

Et Plinius iunior ad Quadratum libro 9. Epiſtolarum: Rogo vt veniat, quia me recens adhuc luctus limine continet. Et Vlp. noſter in l. illicitas. §. illicitã. ff. de offi. præſid. ibi, limine vnico. vbi tamen Accurſius non intelligens, quid illic limen eſſet, legit lumine pro lucerna vel oculo.

De eadem re.

29 Cæterùm, vt à ſemita in viam redeamus, Cato ille Cenſorius, omnium bonarum artium magiſter, in eo lib. quem de Re ruſtica & doctiſſimè & elegantiſſimè, ſi ad illud ſeculum reſpiciamus, conſcripſit, inter cætera multa villicæ officia, quæ tanquam leges quaſdam ei præſcripſit, capite eius operis 143. Vicinis (ait) aliiſque mulieribus quam minimum vtatur, néve ad eas domum eat, néve ad ſeſe recipiat: ad cœnam ne quò eat, neque ambulatrix ſiet. Tantum abeſt, vt illi ius faciat viros alienos conueniendi, vt etiam conſuetudinem aliarum fœminarum eis interdicat. Quod & ante illum Euripides fecerat in Andromache, de omnibus tamen mulieribus nedum de villicis loquens:

Villicæ officia.

Ἀλλ' οὔποτ', οὔποτ' (οὐ γὰρ εἰσάπαξ ἐρῶ)
Χρὴ τούς γε νῦν ἔχοντας οἷς ἔστιν γυνὴ,
Πρὸς τὴν ἐν οἴκοις ἄλοχον εἰσφοιτᾶν ἐᾶν
Γυναῖκας: αὗται γὰρ διδάσκαλοι κακῶν.

Sed nunquam, nunquam (neque enim ſemel dicam)
Oportet prudentes, quibus eſt vxor,
Ad vxorem in domibus accedere ſinere
Mulieres: ipſæ enim præceptores ſunt malorum.

Prouerbium. Legum teſtimonia.

30 Neque in eam rem deeſt nobis legum teſtimonium, videlicet l. 1. C. de offi. diuer. iudic. in illis verbis, quæ intra domum conſiderato ſeu ſemet contineat. & in Auth. vt liceat matri & auiæ. §. quia verò plurimas, vbi inter paucas cauſas repudiandi vxorem hæc vna eſt, quando vxor nolente viro, extra domum manſerit. Quod & cauetur in Nouellis, eod. tit. §. anteriores quidem conſtitutiones, verſic. item ſi nolente marito, & in Authen. de nup. §. minores, vbi etiam addit. ſi inuito marito in circenſibus, & ſpectaculis, theatriſque adfuerit. Idque eſt, quod Plautus, quem ſuprà poſt principium alicubi citauimus, longo antè tempore dixerat:

Vxor viro ſi clam domo egreſſa eſt foras,
Viro fit cauſa, exigitur matrimonio.

Cui legi fortè initium dederunt, & originem, Sulpitius, Antiſtius, & Sempronius, quorum nuper meminimus.

31 Igitur non temerè ſcribit Spe. tit. qui filij ſint legi. §. 1. verſ. quid ſi viro abſente, quòd vir poteſt cogere vxorem, vt ſe domi contineat, per text. in l. 2. ff. de lib. exhib. qui tamen mihi videtur nihil ad hoc facere, ſed eius ſententiam comprobat text. ſuprà allegatus: & quod l. 3. Cod. de condi. in. vxorem focariam appellat, nulla alia ratione, vt opinor, quàm quòd ea priuatim focum viri ſeruare debeat. Et facit non minimùm l. 2. Cod. de his qui ve. æta. impe. vbi ait, fœminas cætui publico ſeſe demonſtrare non debere. Quod & repetitur in cap. indemnitatibus. §. porrò, verſic. ſed cùm eas, de elect. libro 6. Ex quo eſt illud Senecæ in Agamemnone,

Focaria vxor dicta.

Quo more cœtus publicos virgo petis?

Et eſt ferè ſimile, quod ſcribitur in c. mulieres, quod eſt 2. in prin. de iud. lib. 6. Mulieres vagari non conuenit, nec virorum cœtibus immiſceri, in cuius loci

commen

Furtum ex hoc libro.

commentariis nouiſſimè editis à D. Ludouico Gomes, plurima ex his quæ in hoc capite ſcripſeramus in priore noſtra editione, illic tranſcripta ſunt. Illud autem, quod adſcriptum eſt in illo cap.2. ſumptum eſt, vt etiam diceramus, & reperit ibi Gomes ex l. maritus. C. de procur. cuius verba ſunt: Nec fœminæ perſequendæ litis obtentu conuenit, virorum cœtibus immiſceri. Quod ſumptum videtur ex l. maritus. C. de proc. cùm ſcribitur, ne fœminæ perſequendæ litis obtentu, in contumeliam matronalis pudoris irreuerenter irruant, nec conuentibus virorum, vel iudiciis intereſſe cogantur. Vnde Tullius in oratione pro M. Cælio, taxat Clodiam, quæ mente neſcio qua effrænata atque præcipiti in forum deferri, iudiciúmque voluiſſet.

Locus Iuriſconſulti correctus.

32 Vt non abs re noſtris legibus prohibitum ſit fœminis poſtulare, ne contra pudicitiam ſexui congruentem alienis cauſis ſe immiſceant, vt ſcribitur in l. 1. §. ſexum. ff. de poſtul. vbi & illud ſubiungitur, originem huius introductam eſſe à Calphurnia improbiſſima fœmina: ſed niſi me coniectura fallit, legendum eſt C. Afrania, ex Valerio lib. 8. c. 3. Hæc enim (vt is ibi ſcribit) inuſitatis fori latratibus aſſiduè tribunalia exercendo, ad muliebris calumniæ notiſſimum exemplum euaſit: adeò vt pro criminе improbis fœminarum moribus, C. Afraniæ nomen obiiceretur. Nam, vt opinor, ex C. Afrania quiſpiam Calphurniam fecit. Plutarchus in comparatione Lycurgi & Numæ Pompil. tradit, quòd cùm mulier aliquando propriam cauſam in foro dixiſſet, miſiſſe Senatum Deos conſultum, quidnam ciuitati ea res portenderet. Hincque (vt redeamus) eſt illud Iuuenalis Saty. 6,

Sed cantet potiùs, quàm totam peruolet vrbem
Audax, & cœtus poſſit quam ferre virorum.

Quam ſententiam quoque exprimit Helena Euripidea in Oreſte, cùm dicit,

Εἰς ὄχλον ἕρπειν παρθένοισιν οὐ καλόν.
In turbam progredi virgines, haud honeſtum.

Et facit etiam text. in l. optimam. C. de contrah. & commit. ſtip. vbi naturalis pudor non permittit mulieres ſeſe omnibus paſſim manifeſtare: & text. notabilis in cap. mulier. 23. di. in hæc verba, Mulier quamuis docta & ſancta, viros in conuentu docere non præſumat. Quod quidem eſt ex Concilio Carthaginenſi 4. cap. 110. in quibus potiſſimùm notandum illud verbum (ſancta) ad id videlicet, vt ne ſanctimonia quidem vllum huic ſententiæ afferat præiudicium, quin obſeruanda ſit.

Mulierib. non opus eſt adire pontificem ad abſolutionẽ. Mulieres ferendi teſtimonij cauſa non tenentur in iudicium venire.

33 Facit item cap. mulieres, & c. de monialibus, & c. quamuis, extrà de ſent. ex com. vbi ſi mulieres inciderint in Canonem, ſi quis ſuadente, poſſunt ab Epiſcopo abſolui: nec opus eſt vt adeant Summum pontificem, ſicuti viri: quoniam, vt dicunt Hoſt. Ioan. Andr. Panorm. & cæteri in d. c. mulieres, periculoſum eſt mulieres peregrè proficiſci, & ſe virorum cœtibus immiſcere. Et ex hoc ſtatutum eſt ne mulieres vel ferendi teſtimonij vel alterius rei cauſa cogantur perſonaliter, vt loquimur in iudicium venire, d. cap. mulieres, de iudi. Propterea etiam ad illas, cùm iurare debent, domum mitti oportet: vt voluit gl. in l. ad egregias, & ibi Do. ff. de iureiu. Quod tamen recens inſtitutum videri poteſt ex eo quod ſcribit Cornelius Tacitus, lib. 2. Hiſtoriarum: Vrgulaniæ potentia adeò nimia ciuitati erat, vt teſtis in cauſa quadam, quæ apud Senatum tractabatur, venire dedignaretur: miſſus eſt Prætor, qui domi interrogaret: cùm Virgines Veſtales in foro, & iudicio audiri, quoties teſtimonium dicerent, vetus mos fuerit. Cicero autem in 3. in Verrem Act. Cur

Veſtales in iudicium veniebant ferendi teſtimonij cauſa.

ſodalis (ait) vxorem, ſodalis ſocrum, domum denique totam ſodalis mortui, contra te teſtimonium dicere cogis? Cur prudentiſſimas lectiſſimaſque fœminas in tantum virorum conuentum inſolitas inuitaſque prodire cogis? Atqui in corpore legum à Theodoſio Imp. congeſtarum, niſi commentitius ſit libri titulus, lex eſt in tit. de off. iu. om. qua cautum eſt ne vidua pro vllius rei debito, ad aliam prouinciam ire cogatur.

34 Sed vt redeamus, à ſuperioribus non longè abeſt, quod verè dicit Ange. in l. ſi qua illuſtris. C. ad S. C. Orph. quòd ea meretrix præſumitur, quæ alienas domos, nunc hanc, nunc aliam intrare conſueuit. Cuius dictum confirmat, quod Salomon de impudica muliere ait Prou. 5. Vagi ſunt greſſus eius. Et iterum c. 7. Garrula (inquit) & vaga quietis impatiens: nec valens in domo conſiſtere pedibus ſuis: nunc foris, nunc in plateis. Et quod Epigrammaticus Poëta de Leuina ſcribit, quæ cùm antea caſtiſſima eſſet, domo tamen non contenta, ſed nunc Lucrinum, nunc Auernum profecta nunc Baias, meretrix facta eſt: relictóque viro adoleſcentem ſecuta eſt. Valerij carmen huiuſmodi eſt, lib. 1.

Meretrix eſſe præſumitur quæ huc & illuc vagatur.

Mulier caſta vagando meretrix facta eſt.

Caſta nec antiquis cedens Leuina Sabinis,
Et quamuis tetrico triſtior ipſa viro,
Dum modò Lucrino, modò ſe permittit Auerno,
Et dum Baianis ſæpe fouetur aquis:
Incidit in flammas, iuuenémque ſecuta, relicto
Coniuge, Penelope venit, abiit Helena.

35 Ex hoc fit, vt plerunque malè audiant velut parum pudicæ, mulieres peregrinæ, quæ videlicet domum relinquentes & patriam, peregrè proficiſcuntur: vſque adeò vt meretrices, Peregrinæ à Poëtis vocentur. Terentius in Andria: Pamphilum pro vxore habere hanc peregrinam? vbi & hoc annotat Donatus. Et alibi in eadem fabula, Adeón' eſt demens ex peregrina? in quo etiam loco interpretatur Donatus, ex meretrice, ſubdens: Mulieres enim peregrinæ, inhoneſtæ & meretrices habebantur. Et in Eunucho Parmeno, cùm Thais dixiſſet matrem ſuam Samiam fuiſſe, & habitaſſe Rhodi, tacere ſe poſſe reſpondit, quoniam videlicet veriſimile eſſet, poſſe meretricem naſci ex peregrina & ipſa meretrice. Dixerat enim prius Parmeno, taciturum ſe, quæ vera à Thaide dicerentur. Vbi item Ælius ipſe eum locum in hunc ſenſum detorquet. Qui & ipſe enarrans illud eiuſdem Terentij in Phormione, An vt ne quid ciuis turpe in ſe admitteret, Idoneum (inquit) teſtimonium eſt bonorum eſſe natalium, ciuem dixiſſe. Nam apud veteres peregrinæ mulieres in meretricum numero habebantur: citátque duo poſteriora loca. Quibus concinens Horat. lib. 3. Carminum, Ode item 3.

Peregrinæ malè audiunt de pudicitia.

Peregrina pro meretricibus.

— Ilion, Ilion
Fatalis, inceſtúſque iudex,
Et mulier peregrina vertit
In puluerem. —

Vbi & hoc Laudinus annotauit.

36 Hinc & apud Euripidem Medea, in ea Tragœdia, cui ipſa nomen dedit, ſeſe Corinthiis fœminis excuſat, quòd abeſſet à patria, vt ſuſpicionem impudicitiæ veluti à ſe amoliretur:

Κορίνθιαι γυναῖκες, ἐξῆλθον δόμων,
Μή μοί τι μέμφησθ', οἶδα γὰρ πολλοὺς βροτῶν
Σεμνοὺς γεγῶτας, τοὺς μὲν ὀμμάτων ἄπο,
Τοὺς δ' ἐν θυραίοις. οἱ δ' ἀφ' ἡσύχου ποδὸς,
Δύσκλειαν ἐκτήσαντο καὶ ῥαθυμίαν.

Id eſt propè ad verbum:

Corinthiæ fœminæ, egreſſa ſum domo,
Ne mihi quippiam crimini vertatis, noui enim mul-

tos

cos mortalium

Honeſtos, ſanctos illos quidem procul ab oculis,

Hos verò in externis: alios verò ab otioſo pede

Infamiam ſibi contraxerunt, & ignauiam.

Quem locum imitatus fuiſſe videtur Ennius in eiuſdem tit. Tragœdia: ex quo putat Politianus Tullium in Epiſt. ad Trebatium lib. 7. Epi. Fam. hoc depromſiſſe: hoc tibi tam ignoſcemus nos amici quam ignouerunt Medeæ, quæ Corinthum arcem altam habebat, matronæ, opulentæ, optimates, quibus illa manibus gypſatiſſimis perſuaſit, ne ſibi vitio illæ verterent, quòd abeſſet a patria.

Nam multi ſuam rem bene geſſêre, & publicam, patria procul.

Multi qui domi ætatē agerēt, propterea ſunt improbati.

Hæc Cicero. Iuuenalis autem Satyra 6. eas fœminas vituperat, quæ nouerunt,

— Quid toto fiat in orbe,

Quid Seres; quid Thraces agant, &c.

37 Mulieres igitur moneo, ne alienas domos circumeant, ne foris temerè euagentur, néve peregrè proficiſcantur: ſed domi maneant, domeſtica negotia adminiſtrent: & in his domum eiúſque ſupellectilem curent, ac hortum eiuſdem non indiligenter colant: cuius non eſt modicus ad rem familiarem prouentus. Nam & hanc curam matribusfamiliâs demandauit antiquitas, vt locupletiſſimus reſtis eſt Plin. lib. 19. Natur. Hiſtor. c. 4. vbi de hortis loquens ſic ait. Hinc primùm agricolæ æſtimabantur priſci, & ſic ſtatim faciebant iudicium, nequam eſſe matremfamiliâs (etenim hæc cura fœminæ dicebatur, aut, vt ego lego, dicabatur) vbi indiligens eſſet hortus.

Mulieres lanam, linum, telam, fuſum, domi exercent.

38 Sed & præterea mulieres domi colum, lanam, linum, telam, fuſum, vt Hector Homer. & Gregor. Nazianz. quibus locis ſuprà citauimus, præcipiunt, exerceant: quæ matronis pudicis conueniunt, eáſque, ſi quid aliud, quàm maxime decent. Salomon in Prou. c. 31. eodémque vlt. de muliere forti, & pudica loquens, Quæſiuit, inquit, lanam & linum, & operata eſt conſilio manuum ſuarum. Et haud multò pòſt, Manum ſuam miſit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fuſum. Et iterum: Stragulatam veſtem fecit ſibi. Laudatur Anna vxor Thobiæ, quòd ibat quotidie ad opus textorium, Thob. 2. c. Hieronymus inſtituens virginem Demetriadem, Habeto, ait, lanam ſemper in manibus, vel ſtaminis pollice fila deducito, vel ad torquenda ſubtegmina in alueolis fuſi vertantur. Et alibi ad Lætam de inſtitutione filiæ: Diſcat & lanam facere, tenere colum, ponere in gremio calathum, rotare fuſum, ſtamina pollice ducere. Ex veteri Romanorum more Talaſij nomen in nuptiis crebrò iactabatur: vt videlicet hac nuptiali voce prouocarentur nouæ nuptæ, exhortarentúrque ad opus & lanificium, quod Græci ταλασίαν dicunt, vt Varro, Iuba, & Plutarchus tū in Romulo, tum in Quæſtionibus, c. 29. & Feſtus Pompeius tradiderunt. Sed & ſponſæ (quod ſcribit Varro ipſe, & Plutarch. poſtremo à me citato loco, & Plinius lib. 8. c. 48.) colum ſecum inferebant & fuſum, virorúmque ianuam lana coronabant, ac cingebant: hac quoque ceremonia nuptiali indicantes lanificium a nuptiis in domo maritali exercendum eſſe. Item apud eoſdem Romanos in pelle lanata, noua nupta conſiderc ſolebat, quòd teſtaretur lanificij officium ſe præſtaturam viro, vt refert ipſe Pompeius. Quin ipſi Romani apud Caiæ Cæciliæ ſtatuam æream, in templo M. Anci ſitam, colum, lanam, & fuſum conſecrarunt pudicitiæ & induſtriæ eius certa monumenta. Autores M. Varro, & Plin. vbi ſuprà, & Plutarch. in Problem. d. c. 29. Ea eſt autem, vt ſcribit idem Pompe. quæ ante quàm Romam veniſſet, Tanaquil vocabatur, vxor Tarquinij Priſci Romanorum Regis, quæ tantæ probitatis fuit, vt id Caiæ nomen boni ominis cauſa frequentarent nubentes, quam ſummam aſſeuerant fuiſſe lanificam. Cuius etiam rei meminit Caius Titus Probus in Epitome 10. lib. Valerij Maximi, ſi non titulus eius libri fallax ſit: vbi & illud præterea dicit, ideo inſtitutum fuiſſe, vt noua nupta ante ianuam mariti interrogata quænam vocaretur, Caiam eſſe ſe diceret.

Talaſij nomē in nuptijs iactatum.

Sponſa virorum ianuam lana coronabant.

Noua nupta in pelle lanata conſideat. Caiæ Cæciliæ ſtatua.

Tanaquil.

39 Non multò pòſt tempore Lucretiam nocte ſera lanæ deditam, inter lucubrantes ancillas in medio ædium ſedentem Collatinus maritus, iuuenéſque Tarquinij inuenerunt: quod pro ſigno probıtatis accipi voluit Liuius paulò ante finem lib. 1. ab vrbe condita: & Plinius aut quiſquis is eſt, in lib. de Viris illuſt. quo loco de Tarquinio Collatino loquitur. Et Seruius in eum locum, Virg. lib. 8. Æneid.

Lucretia inuenta nocte ſera lanæ dedita.

Nec non Tarquinium eiectum.

Sed & eandem hiſtoriam recenſens Naſo lib. Faſtorum ſecundo, ait:

Inde cita paſſu petitur Lucretia, cuius

Ante torum calathi, lanáque mollis erat.

Lumen ad exiguū famulæ data penſa trahebant, &c.

Huius etiam Tanaquilis, de qua nuper locuti ſumus, & Lucretiæ & aliarum exemplo, monet vxorem Pontanus, lib. 1. de Amore coniugali, vt filias in ea re inſtruat:

Tum colère antiquas artes, maternáque iuſſa,

Atque agili diſcant carpere penſa manu.

In digitis acus, ante pedes intexta quaſilla

Viminâque, & fuſo ſtamina torta leui.

Hoc Tanaquil opus, hos mores Lucretia monſtrat,

Phylacida hos coniux, Telemachique parens.

Nam & alias laudantur priſcæ illæ Romanæ, quòd lanificio exercerentur. Iuuenalis Satyr. 6.

Præſtabat caſtas humilis fortuna Latinas

Quondam, nec vitiis contingi parua ſinebant.

Tecta labor, ſomnique breues, & vellere Thuſco

Vexatæ duræque manus. —

Et ante illum Ouidius in Libello de Medicamine faciei:

Cum matrona premens altum rubicunda ſedile,

Aſſiduum duro pollice nebat opus.

40 Theano Pythagorica Brotini Crotoniatæ (vt Plotino placuit) aut ipſius Pythagoræ (vt Theocritus maluit) vxor, interrogata quam potiſſimè vxorem commendaret, reſpondit illud Homericum lib. 1. Iliad.

Theano quā potiſſimùm vxorem commendarit.

ἱστὸν ἐποιχομένην, καὶ ἐμὸν λέχος ἀντιόωσαν. Id eſt, Telam texentem, & meum (id eſt, viri: nam Agamemnon eſt, qui loquitur) lectum inſtruentem. Id quod ſcribit Athenæus Naucratita, & Stobæus Serm. 72. Apud eundem Homerum, lib. 4. tum Odiſſeæ, tum Iliados. Helena lanificium exercet. Et libro 5. eiuſdem Odyſſeæ Mercurius Calypſo nympham Atlantis filiam texentem reperit:

Helena lanificium exercens.

ἱστὸν ἐποιχομένη χρυσείῃ κερκίδ' ὕφαινεν.

Calypſo nympha texens reperta.

Et lib. 6. Areten Alcinoi Regis vxorem, in foro ſedentem cum ancillis & penſa purpurea torquentem inuenit Nauſicaa ipſius filia:

Arete vxor Alcinoi Regis.

Ἡ μὲν ἐπ' ἐσχάρῃ ἧστο σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξὶν.

Ἠλάκατα στρωφῶσ' ἁλιπόρφυρα.

Eadem Arete lib. ſeq. videt Vlyſſem indutum pallium atque tunicā, quæ ipſa cum ancillis ſuis confecerat, quibus Vlyſſes donatus fuerat à Nauſicaa filia.

Ἔγνω γὰρ φᾶρός τε χιτῶνά τε εἵματ' ἰδοῦσα,

Καλὰ τά ῥ' αὐτὴ τεῦξε σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν.

Et lib. eiuſdem operis 10. Vlyſſes Circen competit

Circe texens inuenta.

ἱστὸν

ἱστὸν ἐποιχομένην μέγαν. Ex quo eſt & illud Virgilij de eadem, lib. 7. Æneidos, ſtatim in initio:

Arguto tenues percurrens pectine telas.

Helena iterum. Et apud eundem Homerum, lib. 15. ipſius Odyſſeæ Helena, de qua nuper ex eodem locuti ſumus, veſtes in arcis habebat, quas κάμεν αὐτή, id eſt, confecerat, & fabricarat ipſa. Et paulò poſt eadem peplum obtulit Telemacho, μνῆμ' Ἑλένης χειρῶν, id eſt, memoriam Helenes manuum. Et in eodẽ lib. idem ſcribit Penelopen non frequenter procis in domo *Penelope.* apparere, ſed in ædium ὑπερώῳ, id eſt, conclaui telam texere. Sed & eadem lib. 17. eius operis inducitur λέπτ' ἠλάκατα στρωφῶσα, id eſt, tenues lanas vertens: & lib. 18. telam magnã interdiu texens, quam noctu retexebat, vt procos falleret. Ex quo illud Ouidij in Epiſtola ipſius Penelopes ad Vlyſſem:

Nec mihi quærenti ſpatioſam fallere noctem,
Laſſaret viduas pendula tela manus.

Et deinde:

Forſitan & narras, quàm ſit tibi ruſtica coniux,
Quæ tantùm lanas non ſinit eſſe rudes.

Hincque illud Iuuenalis Satyr. 2.

Vos tenue prægnantem ſtamine fuſum
Penelope melius, melius torquetis Arachne.

Penelope à lanificio dicta. Súntque qui Penelopen à lanificio nomen traxiſſe putent. Nam πηνίον fuſus eſt, quo ſubtegmen inuoluitur. Sed vt ad Homerum redeamus, idem lib. 5. *Minerua.* ruſſúmque 8. Iliados, ſcribit Mineruam ſuper pauimentum Iouis depoſuiſſe peplum, quo velata erat, quódque ſuis ipſa manibus fecerat:

Πέπλον μὲν κατέχευεν ἑανὸν πατρὸς ἐπ' οὔδει,
Ποικίλον, ὅν ῥ' αὐτὴ ποιήσατο, καὶ κάμε χερσίν.

Et lib. 14. ſcribit eandem Mineruam Iunoni veſtem *Andromache.* elaboraſſe. Et lib. 6. facit Hectorem Andromachæ vxori hæc dicentem:

Καί κεν ἐν Ἄργει οὖσα πρὸς ἄλλης ἱστὸν ὑφαίνοις.
Et in agro exiſtens ante alias telam texes.

Eadem quoque Andromache lib. 22. eiuſdem Iliados, telam ordiṫur, dum lamenta eiulatúſque è turri ob mortem mariti audit:

Ἀλλ' ἥγ' ἱστὸν ὕφαινε μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο.

Iterũ de Andromache. Rurſum de mulierum lanificio. 41 Quin eadem apud Virgilium, qui per omnia Homeri veſtigia incedit, lib. 3. Æneidos donat Aſcanio Phrygiam chlamydem,

Manuum monimenta ſuarum.

Sed & apud eundem Virgilium, lib. 8. eiuſdem operis, proba caſtáque fœmina.

Cui tolerare colo vitam tenuique Minerua
Impoſitum cinerem, & ſopitos ſuſcitat ignes,
Noctem addens operi famuláſque ad lumina longo
Exercet penſo, caſtum vt ſeruare cubile
Coniugis, & poſſit paruos educere natos.

Quæ & ipſa imitatio eſt Homeri, cuius paulò ante calcem, lib. 12. Iliados verſus ſunt,

Ἀλλ' ἔχ' ὥστε τάλαντα γυνή, & quæ ſeq.

Idem Virg. lib. 9. inducit Euryali matrem hæc loquentem:

Veſte tegens, tibi quam noctes feſtina dieſque
Vrgebam, & tela curas ſolabar inanes.

Et lib. 10. de matre Lauſi,

Tranſiit & parmam mucro, leuia arma minacis
Et tunicam, molli mater quam neuerat auro.

Et lib. 1. Georgicôn:

Interea longum cantu ſolata laborem,
Arguto coniunx percurrit pectine telas.

Quem poſtremum & ipſe repetit lib. 7. Æneid. vt ſuprà diximus. Et rurſum eo lib. 1. Georgicôn.

Nec nocturna quidem carpentes penſa puellæ
Neſciuere Hyemem. —

Et lib. 5. Æneidos,

Olli ſerua datur, operum haud ignara Mineruæ,
Creſſa genus Pholoë.

Quibus oſtendit quanti faciat lanificium in muliere. Et Seneca in Hercule Oetæo de Deianira vxore Herculis:

Cape hos amictus, noſtra quos neuit manus.

42 Herodotus autem in Calliope, tradit Xerxem Regem Regum, ab Ameſtri vxore donatum amiculo, quod ipſa texuerat. Curtius quoque libro 5. memoriæ prodidit, Alexandrum veſtes Macedonicas ad ſe ex Macedonia miſſas, cum his qui eas confecerant, tradi Siſigambi matri Darij iuſſiſſe, eámque admoneri præcepiſſe, vt ſi cordi quoque veſtes eſſent, eis neptes aſſuefacerent. Ad quam vocem cùm lachrymæ obortæ prodidiſſent animum aſpernantis id munus (quippe cùm non aliam contumeliam magis Perſarum fœminæ accipiant, quàm admouere lanæ manus) Alexander ea re cognita, ad eam peruenit, & Mater, inquit, hanc veſtem, qua indutos ſum, ſororum non ſolùm donum, ſed etiam, opus vides, noſtri decepere me mores. Caue obſecro, ne in contumeliam accipias ignorãtiam meam. *Ameſtris vxor Xerxis lanificio dedita.* apud Terentium in Andria, Simoni, ſenis ad Soſiam libertum hæc verba ſunt.

Primùm hæc pudicè vitam, parcè ac duriter
Agebat, lana ac tela victum quæritans.

Ruſúmque in Heautontimorumeno:

Quo ſtudio vitam ſuam te abſente exegerit,
Vbi de improuiſo eſt interuentum mulieri,
(Nam ea res dedit tum exiſtimandi copiam
Quotidianæ vitæ conſuetudinem,
Quæ cuiuſque ingenium vt ſit, declarat maximè)
Texentem telam ſtudioſè ipſam offendimus.

Ero Ouidiana ad Leandrum hanc artem peculiari epitheto fœmineam vocat, illique ſe operam dare, veluti propriæ, teſtatur:

Tortáque verſato ducentes ſtamina fuſo,
Fœminea tardas fallimus arte moras.

Græcus eſt verſiculus,

Ἱστοὶ γυναικῶν ἔργα, κ' οὐκ ἐκκλησίαι.

Id eſt, ad verbum,

Telæ fœminarum officia, & non conciones, ſiue *Telæ fœminarũ officia.* mauis, cœtus aut concilia.

43 Ex quibus facilè perſpici poteſt apud alios *Principes fœminæ lanificij exercitio laudantur.* quoque, nedum apud Romanos, lanificium matronis, & ipſis principibus, & illuſtriori loco natis, decorum fuiſſe, & honeſtum. Vnde etiam Valerius *Leda mater Caſtoris & Pollucis.* Flaccus, lib. Argonauticôn 1. de Leda matre Caſtoris & Pollucis loquens:

Illis Tænario pariter tremit ignea fuco
Purpura: quod gemina mater ſpectabile tela
Duxit opus: his Taygeton, ſyluáſque comantes
Struxerat: Eurotam molli bis fuderat auro.

Virgilius quoque de Didone, quæ Æneæ veſtem *Dido.* donauerat, libro Æneidos quarto,

— Tyrióque ardebat murice læna
Demiſſa ex humeris, diues quæ munera Dido
Fecerat, & tenui telas diſcreuerat auro.

Et rurſum lib. 11.

Tum geminas veſtes, oſtróque auróque rigentes,
Extulit Æneas, quas illi læta laborum
Ipſa ſuis manibus quondam Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas diſcreuerat auro.

Sed & apud Ouidium libro 11. Metamor. Sol reperit Leucothoen filiam Orchani Perſarum Regis in- *Leucothoe.* ter duodecim famulas,

Leuia verſato ducentem ſtamina fuſo.

Et Seneca Tragœdiographus in Hippolyto, inducit Phædram Theſei Athenienſium Regis vxorem, hæc de ſe dicentem:

Palladi.

Digitized by Google

— Palladis tele vacantı:
Et inter ipſas penſa labuntur manus.

Et Claudianus in eo Epigrammate, quod de equo Honorij Imperatoris edidit, loquens de Serena Regina, vxore Stiliconis:

Serena Regina.

Et medium te zona liget variata colorum
Floribus, & caſta manibus ſudata Serena.

Vxor filia, nepotes Augusti. Caroli magni filia.

44 Tranquillus memorat, Augustum Cæſarem ita filiam & nepotes instituiſſe, vt lanificio ſe aſſuefacerent. Idémque feciſſe Carolum illum Magnum, ſcribit Eginhartus illius Cancellarius, in vita ipſius. Alibi item teſtatur ipſe Plutarchus, Augustum ipſum non temere alia veſte, quàm domeſtica, vſum eſſe, ab vxore & ſorore & filia & neptibus confecta. Plutarchus teſtimonio Bibuli aſſeuerat Brutum ad bellum exiturum, Porciam vxorem interpellantem, ad colum & telam remiſiſſe, vſum verſibus, quos Homerus Hectori Andromachen alloquenti aſſignat: quos ipſi ſuprà adſcripſimus. Claudianus Alexandrinus in eo opere, quod de Raptu Proſerpinæ ſcriptum reliquit, ita de Proſerpina ſcribit, libro primo.

Proſerpina.

Ipſa domum mulcens tenero Proſerpina cantu,
Irrita texebat reditura munera matri.

Et alibi in epigram. de Thetide matre Achillis:

Thetis.

Ipſa manu chlamydes oſtro texebat, & auro.

Silius Italicus, lib. 7. poſt princip. inducit matronas Romanas in hæc verba Iunonem precantes:

Huc ades, ô Regina Deûm gens caſta precamur:
En ferimus digna quæcunque eſt nomine turba
Auſonidûm, pulchrúmque & acu ſubtegmine fuluo,
Quod noſtra neuêre manus, venerabile donum.

Mulierũ proprium ſuere & texere.

Accurſius in l. ſi paterno. in verbo, magiſtrie. C. de nego. geſt. ſcribit proprium eſſe mulierum ſuere, vel texere. Alibi quoque in l. cùm quæritur. §. lana, in verbo, in lana. ff. de lega. 3. dicit mulieres lanam & linum apperere, natura ad id eas prouocante, quòd maximè deceat. Sed vereor, ne hæc nauſeoſa & moleſta ſint legentibus. Ideóque remis in portum, quod ad hanc rem attinet, feſtinanter accurro: hancque legem cæteris adiicio,

Decima Lex Connubialis.

VIRI FORENSIA ET EXTRANEA CVRANTO.

VXORES DOMESTICA ADMINISTRANTO, DOMIQVE SE OBIO CONTINENTO.

ET HORTOS, ATQVE LANIFICIVM NON IMPIGRE EXCOLVNTO.

NEC PERERRERE PASSIM, AC TEMERE PROFICISCVNTOR.

IN VNDECIMAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSÆ

PRIMÆ PARS VNDECIMA.

Ab vxoribus ſumendum conſilium. Menon. Numa vxoris conſilio vſus. Et Numa. Et Cyrus. Et Auguſtus.

ENIMVERO in his etiam, quæ ad curam virorum ſpectant, ſumendum eſſe & ab vxoribus conſilium. Menon ſuo Nino, Syriæ præfectus, Numa Pompilius, ſecundus ille Romanorum Rex, Cyrus Darij Perſarum Regis & Paraſatidis filius, Auguſtus & Iuſtinianus Imperatores ſuo nos exemplo docuerunt. De illo enim tradit Diodorus d lib. 3. c. 2. nihil eum ſine Semiramidis vxoris conſilio agere ſolitum, quam poſteà Ninus ipſe vxorem duxit. De Numa eſt illud Ouid. lib. 3. Faſt.

Illa Numæ coniux, conſiliúmque fuit.

Cyrus autem Aſpaſiam vxorem de rebus incumbentibus in conſilium adhibuit, & quoties eius ſententiam ſecutus eſt, nunquam pœnituit: vt tradit Ælianus de Varia hiſtoria lib. 12. Auguſtus autem, vt à Seneca traditum eſt, in 1. lib. quem ad Neronem de Clementia ſcripſit, c. 9. vt à nonnullis diuiditur, Liuiæ vxoris conſilio vſus eſt, vel in magnis rebus, atque eius opera innatam quandam ſeueritatem exutus, clementiam induit. Id quod etiam à Dione Nicæo in ipſo Auguſto graphicè deſcriptum eſt: vbi etiam inſerta eſt eiuſdem Liuiæ in eam rem Oratio elegantiſſima.

Iuſtinianus.

2 Iuſtinianus quoque in arduis etiam negotiis, & ad ſummam rerum pertinentibus, vxorem conſilij participem faciebat, vt ille ipſe ingenue profeſſus eſt in authen. vt iudi. ſine quoque ſuffra. in princ. verſi. neque ſufficiemus. Quem locum enarrans Accurſius in verbo, reuerendiſſimam, annotat ſumendum eſſe ab vxore conſilium: & illum text. ad hoc etiam ponderauit Hoſtien. in Summa. tit. de matrim. §. 1. colum. 2. verſic. ſed in eo habet. Oldra. conſil. 95. ex forma iſtius col. pen. & ipſius diſcipulus Ioan. And. in cap. qui prior. col. pen. de reg. iuris lib. 6. in Merc. Alber. in l. aduerſus. C. de Crimin. expil. hæred. Fulgo. & Iaſ. in l. 1. ff. de legib. & Franc. Curt. ſenior in repet. l. ſi quis maior. col. 3. n. 10. C. de tranſact. & Paris Pute. in tract. Syndic. in rub. de offi. Syndi. §. dicitur autem, nu. 5. vbi dicit eum tex. ſing. ad limitationem eorum quæ dicit Bar. in l. 1. ff. de legi. Sed eſt & alius text. in l. bene. à Zenone. ſub finem. C. de quadr. præſcri. vbi Iuſtinianus ipſe loquens de ſua ipſius vxore, quî enim (ait) ſuis conſiliis ſuiſque laboribus pro toto orbe terrarum die noctúque laborant, quare non habeant dignam ſua prærogatiua fortunam? Quem tex. ad hoc annotat Barb. in rub. de conſuetu. col. 5. verſ. tu limita. hoc. & in c. 1. char. 6. in paruis, de elect.

3 Cui & ego ſententiæ ea potiſſimùm ratione aſſentior, quòd etſi, vt ſuprà diximus, inualidum ſit plerumque mulieris conſilium, fragiléque & infirmum, ſintque mulieres ipſæ fragiles, imbecilles, infirmæ, & fermè rationis (vt eſt multorum ſententia) & ingenij expertes: tamen quemadmodum nemo eſt adeò malus atque improbus, quin interdum boni quippiam faciat! vt eſt text. expreſſus in c. quid ergo tuibamus, de pœnitentia, diſt. 3. & teſtis eſt Martialis, lib. 7. Epigr. ad Seuerum.

Nemo tã malus, quin aliquid boni faciat.

Quo poſſis fieri modo, Seuere,
Ut vir peſſimus omnium Charinus.
Vnam rem bene feceris, requiris.
Dicam, ſed citò. Quid Nerone peius?
Quid thermis melius Neronianis?

Et vt ait Plinius in Panegyrico ad Traianum, laudabilia multa etiam mali faciunt. Sic etiam nemo tam infirmi conſilij, tam obeuſi abiectique & hebetati ingenij, tam infimæ ſortis & notæ, quin interdum dicat quippiam ad rem vehementer accommodatum, & neutiquam aſpernandum, etiam ſummis viris, Nemo enim quiſquam (vt vtar verbis Gellij, lib. 2. c. 6. & Macro. lib. Saturnalium 6. cap. 7.) quiſquam tam effeſtis, aut vt alij legunt, effetis moribus, quin faciat, aut dicat nonnunquam aliquid, quod laudari queat. In quam ſententiam citant Græcum verſiculum, quem dicunt vice prouerbij fuiſſe olim celebratum:

Nemo tam ſtultus, quin aliquid laudandum dicat.

Prouerbium.

Πολλάκι καὶ μωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν. Id eſt,
Sæpe etiam eſt olitor valde opportuna locutus.

Quem & è noſtris citat Rochus Curtius in cap. vlt. col. 18. verſ. ſextò nota, extrà de cõſue. In quo tamen Eraſmus Roterodamus ſubeſſe mendum cenſuit,

atque

atque pro dictione *κηπουρὸς*, id eſt, olitor, aliam ſcilicet *μωρὸς*, id eſt, ſtultus, reponendam. Se enim alicubi ita legiſſe verſum hunc ex Æſchyli Tragœdia, cui titulus Phryges, citatum:

Πολλάκι τοι ϗ μωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν. id eſt,
Sæpe etiam ſtultus fuit opportuna locutus.

Sed vtcunque rei veritas ſe habeat, vtrunque huic noſtro propoſito mirè congruit. Neque longè hinc diſſidet illud Cæcilianum apud Cicer. libr. 3. Tuſculanarum quæſtionum, Sæpe eſt etiam ſub pallio ſordido ſapientia. Eſtque ſimilimum illud Plautinum in ea fabula, quæ inſcribitur, Captiui:

Vt ſæpe ſumma ingenia in occulto latent.

Illud quoque Senecæ, Epiſtola ad Lucilium 67. Poteſt ingenium fortiſſimum ac beatiſſimum ſub qualibet cute latere. Idque probat exemplo cuiuſdam Clarani.

Minimi interdum ſententiam optimam dicunt.

4 Sed propiùs accedit text. elegans in l. 1. §. ſed neque. C. de vete. iure enucleand. cùm poſſit vnius forſitan & deterioris ſententia, & multos & maiores in aliqua parte ſuperare. quem text. dicit aureum Fran. Cur. Senior conſil. 57. ſuper eo quod ab ordine, col. 4. Et ante eum dixerat illum text. aureis literis ſcribendum Barb. conſil. 1. col. 19. libr. 4. & facit ſing. Panor. in ca. 1. col. vlt. extrà de conſtitu. & ipſe Barb. in l. ſi dari ſtipuler. col. 11. ff. de verb. oblig. & conſil. 15. Deum innocent, col. 7. libr. 3. & conſil. 40. a Ioue principium, col. 5. eod. lib. 3. & conſil. 63. illud referam in medium, col. 5. lib. item 3. & in repet. rub. C. qui admit. ad bon. poſſ. col. 8. & in clem. ne Romani. col. 2. de elect. & alibi dicit eſſe valde not. Panor. in c. capellanus. col. 2. extrà de feriis. & ponderat idem Panor. conſil. 1. in fin. libr. 1. vbi etiam dicit not. & iterum conſil. 85. in præſenti quæſtione, ſtatim in princ. libr. 1. & alibi ſæpe, & Ro. in repet. ſi verò. §. de viro. in l. 51. ſal. ff. ſolut. mat. & Barb. conſi. 9. præclarè ſcribitur, col. vlt. libr. 2. & conſil. 34. præclarè optimus Pſalmiſta, column. 13. eod. lib. 2. Ex ex Theologis ſcholaſticis, Conradus in tract. de contractibus, c. 4. in prima concluſione. Quam ſententiam apertè comprobat illud Dei Optimi Maximi, Matthæi 11. & iterum Lucæ 10. Abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti paruulis. Sed vt hæc quoque Medicorum autoritate confirmemus, Petrus Aponenſis in additione ad librum Meſuæ, cap. de indigeſtione ſtomachi, vidiſſe ſe teſtatur graues magnáſq; ægritudines, quibus ſanandis multi periti fruſtrà elaborauerant, tandem nullo negotio curatas fuiſſe ab imperitis quibuſdam, atque etiam a mulieribus, idq; Deo tribuit, à quo monet Medicos non recedere, ſine cuius influentia deficit omnis ars, omniſq; motus naturæ.

Inſipientium quoque conſilium petendum.

5 Non temerè igitur dicit gloſſ. in c. ad noſtram, extrà de conſuet. non eſſe inconueniens ab inſipientibus conſilium petere: quia interdum reuelatur minori, quod maior neſcit. l. priores. C. de offi. rect. prouinc. & cap. eſto ſubiectus, ante fin. 93. diſt. & cap. ſi habes. 24. q. 3. Quam gl. ad hoc not. ibi omnes ſcribentes, referuntque fermè omnes poſt Ioann. Andr. hiſtoriam huic ſententiæ optimè conuenientem, de fatuo quodam Pariſienſi, qui miro modo compoſuit controuerſiam egeni cuiuſdam, & tabernarij. Nam cùm tabernarius pecuniam peteret ab egeno, qui ſuum panem veluti ſuauiùs comederat ad culinæ ſuæ fumum & nidorem, iudicauit fatuus tabernario ſoluendum ex ſono denarij.

Fatui Pariſienſis prudens iudicium.

Quam quidem quæſtionem non potuiſſet Cato, aut Gratianus, vt dicunt Ioan. Andr. & Panor. iuſtiùs decidere. Hanc quoque hiſtoriam poſt illos recenſet Barb. in l. 1. col. 7. verſic. pone quod furioſus. ff. de verbor. obligat. & conſil. 58. clementiſſimi, col. 2. libr. 1. & conſil. 59. illud in medium afferam, col. 4. libr. 2. & Iaſon conſil. 178. in cauſa matrimoniali, col. 2. verſicul. confirmatur per illud, libr. 2. & Rochus Cur. in cap. vltim. loco ſuprà citato, extra de conſuetu. Subiungit autem Panorm. in d. capit. ad noſtram, audiuiſſe ſe a ſuo ipſius præceptore (is Cardin. Flor. fuit) cùm illum locum legeret, Bart. ſæpiùs in quibus cauſis ab eo petebatur conſilium, cum mercatoribus conferre ſolitum. Et per not. in d. cap. eſto ſubiectus. monet Specul. in titul. de aduoc. §. nunc tractemus. verſicul. facto autem intellecto, ante fin. vt etiam minùs peritos conſulamus, cum quibus conferre aliquando profuit.

Bartolus ſæpe cum mercatoribus conſilia ſua communicauit.

Nam & Q. Scæuola ille Augur, homo iuris peritiſſimus, cùm de iure prædiatorio conſuleretur, ſuos conſultores nonnunquam ad Furium & Caſellium prædiatores reiiciebat, vt tradit Tullius in oratione pro Cornelio Balbo, vbi & ipſe ſubdit, ſe de aqua ſua Tuſculana, M. Tugionem potiùs quàm C. Aquilium, conſulere ſolitum.

Scæuola de re prædiatoria conſultus, ad prædiatores reiiciebat.

6 Cuius item ſententiæ extat exemplum memorabile apud Aulum Gellium, libro 18. capit. 3. ex Æſchine, in oratione, qua Timarchum accuſauit: vbi cùm populus Lacedæmonius, de ſumma Reipublic. quidnam eſſet vtile & honeſtum deliberaret: & vir quiſpiam improbatiſſimus, & turpitudine priſtinæ vitæ diffamatiſſimus, conſilium dediſſet probatiſſimum: turpi autore mutato, conſilium tamen ſecutus eſt. Quam rem etiam retulit Plutarchus, tum in Apophthegmatis Laconicis, tum quoque in libro de Ciuili inſtitutione, vbi hunc diffamatiſſimum Demoſthenem dicit fuiſſe vocatum.

Improbatiſſimi viri probatiſſima ſententia.

7 Quin & Tuditanus ciuis Romanus, notæ vir inſaniæ, vtpote qui populo nummos de roſtris ſparſerit, vt tradit Tullius Phil. 3. togámque velut tragicam veſtem in foro trahens, cùm maximo omnium riſu conſpectus fuerit, multáque alia furoris teſtimonia dederit: fecit tamen teſtamentum legibus tam conſentaneum, vt à Centumuiris comprobatum ſit. Tametſi T. Longus ei ſanguine proximus illud ſubuertere conatus eſt: quoniam ex Romanorum legibus furioſo & inſano teſtari non liceret. Magis enim (vt ſcribit Valerius) Centumuiri, quod ſcriptum eſſet in tabulis, quàm quis eas ſcripſiſſet, conſiderandum exiſtimauerunt. Quod & poſt Valerium narrant è noſtris Ioann. Andr. in cap. vltim. in fin. de ſucceſſ. ab inteſt. & Bald. in cap. 1. column. 2. in verbo, ſed iuſta, titul. per quos fiat inueſtitu. Roma. Alexand. Corn. & Iaſ. in l. furioſum. C. qui teſtam. facere poſſ. Barb. in d. l. 1. column. 7. ff. de verbor. obligat. & in l. is cui bonis. column. 2. eod. tit. & conſ. 58. column. 2. libr. 1. Corn. conſil 69. viſis nonnullis actis, column. antepen. verſicul. & quod ex qualitate, libr. 1. & iterum conſil. 73. viſis & diligenter inſpectis, column. 1. verſic. inſuper dicit, eod. libr. 1. & conſil. 216. in cauſa vertenti, column. vltim. libr. 3. Angel. Aret. in §. præterea teſtium. Inſti. quib. non eſt permiſ. facere teſtam. & Socin. conſil. 98. aliâs conſului, col. 4. libr. 3. & Phil. Dec. in l. in negotiis. in prin. ff. de reg. iur. & Iaſ. conſ. 178. col. 2. verſ. 3. quòd magis. lib. 2.

Tuditanus notæ inſaniæ fecit teſtamentum legibus conſentaneum.

8 Et vt ſpecialiter de fœminis quoque loquar, quæ huic noſtræ diſſertationi cauſam præbuerunt, non deſunt etiam fœminarum exempla, quarum conſiliis & monitionibus vſi mariti, meliùs res ſuas adminiſtrarunt, melioréſque effecti ſunt, atque prudentiores. Imprimis Abraham ille, pater multarum gentium, quo cum tanta fuit Deo familiaritas,

Abraham iuſſus ſequi ſententiam.

Digitized by Google

cùm durè excepiſſet conſilium Saræ vxoris, monentis, vt Agar ancillam & filium eius eiiceret, ſtatim audiuit à Domino, Omnia quæ tibi dixit Sara, audi vocem eius. Geneſ. 21. cap.

Seſoſtris vxoris conſilio vſus.

9 Seſoſtris Ægyptiorum Rex, qui cæteros omnes gloria & rerum magnitudine exceſſit, vxoris conſilio vſus, ſe vxorémque ſuam & liberos maxima ex parte grauiſſimo inopinatiſſimóque periculo exemit. Nam cùm illum frater, à quo nihil tale metuebat, inuitatum excepiſſet, domúmque ſicca exterius materia circumſtipaſſet: re intellecta, extemplò cum vxore deliberauit (nam & vxorem ſecum duxerat) eáque ſuadente, vt duos ex ſex liberis, ſuper ardentem pyram extendens pontem faceret, ſuper quem ipſi tranſeuntes euaderent: ita fecit, & duabus modò filiis ita incenſis, cæteri cum patre matréque fuere ſeruati. Teſtis Herodotus in Euterpe, & meminit etiam hiſtoriæ Diodorus lib. 2. nihil tamen de vxoris conſilio locutus.

Pythei hiſtoria luculẽta.

10 Plutarchus in eo libello, cui titulum fecit γυναικῶν ἀρεταὶ, id eſt, mulierum virtutes, narrat hiſtoriam luculentam de vxore Pythei, vt ipſe appellat, ſiue Pythij, vt Plin. lib. 33. cap. 10. vocat, qui Xerxis temporibus claruit. Ea viro omnium id temporis ditiſſimo, auro ſemper inhianti, & auri fodinas iugiter exercenti, cùm ex peregrinatione domum eſſet reuerſus, & cœnam parari poſtulaſſet, auream menſam apponi iuſſit, in qua omnia erant ex auro fabrefacta obſonia: ac primo quidem aſpectu gauiſus eſt Pytheus, miraque arte ſingula elaborata conſpiciens.

Pythei vxoris prudentia admirabilis.

Inde aſpectu iam abunde ſatiatus, præcepit cibum afferri. Verùm mulier cuncta quæ poſtulaſſet, ex auro concinnata afferri iuſſit. Cúmque ille iracundia percitus (fames nanque & bilis naſum concitant) eſurire ſe vociferaretur, neque ſe aurum id temporis expoſcere: ſapienter, inquit vxor, Tu nullius rei præter hanc vnam, habendæ, facultatem præbes. Omnis enim virorum cura, omniſque ars, tuo iuſſu in auro fodiendo occupata eſt: vt nemo iam agros colat, nemo fruges ſerat, nemo arbores plantet. Qua vxoria caſtigatione permotus Pytheus, negotium haudquaquam penitus omittens, quintam duntaxat ciuium partem in opere continuit: reliquos tum agriculturæ, tùm cæteris artibus operam dare præcepit.

Fœminarum præcepta maritos iuuare.

11 Aurelius Victor, quo loco Iuliani Imperatoris vitam deſcribit, Fœminarum (inquit) præcepta ſæpe maritos iuuant. Námque (vt cæteras omittam)

Pompeia Plotina Traianũ maritũ prudenter corripuit.

Pompeia Plotina, incredibile dictu, quantùm auxerit gloriam Traiani: cuius procuratores, cùm prouincias calumniis agitarent, adeò vt vnus ex his diceretur, locupletiſſimum quenque ita conuenire, Quæ habes? Vnde habes? tertium, pone quod habes. Illa coniugem corripuit, atque increpans, quòd laudis ſuæ eſſet incurioſus, talem reddidit, vt poſtea

Fiſcus lien.

exactiones improbas deteſtans, fiſcum lienem vocaret, quod eo creſcente artus reliqui tabeſcunt. Ex quo & illud Eutropij de eod. libr. 8. Geſtorum Ro. Nihil iniuſtum ad augendum fiſcum egeos. Ex eo

Vnde habes, reticendum.

autem, quod dictum eſt, Vnde habes? forte exiit decretum Seueri Imperatoris, nullo modo exigendum quempiam probare, vnde habeat circa delationes fiſcales, ſed delatorem probare debere ea, quæ intendit, l. extat. ff. de iure fiſci. nam vt etiam ſcribit Iuuenalis.

Vnde habeas quærit nemo.—

Ataulphus Gotthorum Rex

12 Ataulphus Gotthorum Rex in animo habuit Romam à ſe receptam funditus euertere, diuerſóque vrbem loco ſtatuere; Gotthiámque pro Roma nominare, ac Cæſarum Auguſtorúmque memoria prorſus abolita, Ataulphi appellationem in poſteros tranſmittere: verùm Placidæ, aut, vt alij vocant, Placidiæ coniugis ſuaſu adeò eſt mutatus, vt breui non

Placida illius vxoris prudens monitio.

hoſtis, ſed amicus vrbis, non euerſor, ſed reſtaurator ſit vocatus. Cuius rei etiam meminerunt Paul. Diac. de Geſtis Roma. libr. 13. & Paulus Oroſius. libr. Hiſtoriarum ad D. Auguſtinum 7. capit. 29. eodémque vltim.

Theodoſij vxoris ſancta ad virũ monitio.

13 Theodoritus quoque apud Caſſiodorum in Tripertita hiſtoria, li. 9. c. 31. autor eſt, ad Theodoſij Imperatoris ſanctitatem multum contuliſſe vxorem, quæ virum ſæpiùs diuinarum legum admonebat, eiq; frequenter dicebat. Oportet te ſemper mariste, cogitare quid dudum fuiſti, quid modò ſis: hæc ſi ſemper cogitaueris, ingratus benefactori non eris, ſed imperium quod ſuſcepiſti, legaliter gubernabis, & harum rerum placabis autorem.

Regneri vxoris prudens conſilium.

14 Saxo cognomine Grammaticus, elegantior quidem hiſtoricus quàm ætas illius pateretur, in Hiſtoriæ Danicæ. libr. 9. tradit Regnerum Danorum Regem ſexageſimum ſecundum, Vimhſerici filij mortem adeò moleſtè tuliſſe, vt obſtinato ad moriendum luctu corpus lectulo per ſummam animi ægritudinem affixerit. Quem vxor virilem ſupergreſſa fiduciam, imbecillitatis increpatum, virili adhortatione firmauit, reuocatúmque à mœrore animum, arma impenſiùs tractare perdocuit, affirmans fortiſſimum patrem cruentos filij cineres iuſtiùs armis, quàm lachrymis expiaturum. Ad cuius monitum, Regnerus diſcuſſo mœſtitiæ habitu depoſitiſq; doloris inſignibus, iacentem reuocauit audaciam, breuíque hoſtem, qui filium interemerat, comprehendit. Adeò, inquit Saxo, interdum ab inualidis fortia roborantur ingenia.

Theodelinda virũque maritum ad religionem cõuertit.

15 Ad hæc Theodelinda Longobardorum regina, ad quam D. Gregorius dialogum de moribus edidit, ſua opera & pia ſuaſione, Eutharin priorem maritum multò mitiorem feciſſe ſcribitur, & ad veram pietatem amplexandam longè proniorem. Sed & Agilalphum maritum poſteriorem, præferocem alioquin virum, dexterè monendo, veritatiſq; lucem oculis admouendo eò traxit, vt omnibus ſuæ gentis autor fuerit, à malorum dæmonum cultu, deteſtandáque hæreſi ſeſe vindicandi.

Brunechildis.

16 Quo etiam tempore Brunechildis pari ſtudio Childebertum Francorum Regem ipſius virum eò quoque impulit, vt Taſſilonem Bauariæ Regem ea lege conſtitueret, vt à Sclauorum gente bello inſectanda non priùs deſiſteret, quàm ad Chriſti fidem amplectendam ſubegiſſet.

Glaphyra viri errores repreſſit.

17 Sed longis antè temporibus, apud Ægeſippum, libr. 1. Herodes de Alexandro filio Glaphyráque eius vxore dicit, quòd non mediocri ex parte vxor viri ſui reprimeret errores: quæ ſi ab eo diuelleretur, nullum remedium viro futurum, quin præceps in omne rueret nefas. Vt interim omittam, pleroſque viros ab vxoribus ad fidem & religionem Chriſtianam fuiſſe conuerſos, vt à Domitia Flauium Clementem è propinquis Domitiani Imperatoris: à Clothilde Clodoueum Francorum Regem: à Ingulde Hermogillum Gotthorum Regem. Vtque etiam prætermittam & alias, quæ viros ad veritatis humanitatiſque viam, vtilia ſuadentes reduxerunt: cuiuſmodi fuit vxor Maximiani, de qua Ammianus Marcellinus, lib. 13.

Maximiani vxor eum ad humanitatẽ reduxit. Tulliæ ; nuptiæ Dolabellæ profuit.

18 Quid plura? Cælius ad Ciceronem ſcribens lib. Epiſto. 8. Epiſtol. 3. in princ. de Dolabellæ & Tulliæ filiæ ſuæ nuptiis loquens, Gratulor, inquit, tibi affinitate viri, mediusfidius optimi. Nam ego hoc de illo exiſtimo. Cætera porrò, quibus adhuc ille ſibi

Google

ſibi parum vtilis fuit, & ætate iam ſunt decurſa, & conſuetudine & autoritate tua, & pudore filiæ, ſi qua reſtabunt, confido celeriter ſublatum iri. Cui reſpondens Tullius, lib.2. Epiſt.15. cuius initium eſt, non potuit accuratiùs agi, ſic ait: Dolabellam à te gaudeo primùm laudari, deinde etiam amari. Nam ea quæ ſperas Tulliæ meæ prudentia temperari poſſe, ſcio cui epiſtolæ meæ reſpondeant.

19 Ex quibus facilè colligi poteſt, vxorum prudentiam multum adiicere roboris, & momenti, ad maritorum virtutes, eorúmque vitiis maiorem in modum mederi. Idcirco Paulus, vas electionis, tuba Euangelij, & ſanctarum ſcripturarum armarium, prioris ad Corinth.7.cap. Sanctificatus eſt (ait) vir infidelis per mulierem fidelem. Quod repetitur 28. q.1. in ſumma, & in §. ex bis omnibus, verſic. item Apoſtolus. & in c. iam nunc illud. Cui planè conſonat text. in l. eum qui. in fi. C. de epiſc. & cle. vbi vxores interdum viros meliores efficiunt. Inibíque no. Bald. quòd bona mulier facit bonum virum. Proinde & Chryſoſt. in Ioannem, Homil.60. Nihil, ait, potentius muliere bona ad inſtruendum, & informandum virum, quodcunque voluerit: neque tam leuiter amicos, neque magiſtros, neque principes patietur, vt coniugem admonentem, atque conſulentem. Habet enim voluptatem quandam admonitio vxoria, cùm plurimùm amet, cui conſuluit. Multos poſſum afferre viros aſperos & immites, per vxorem mites redditos & manſuetos: ipſa enim menſa, lectio, filiorum communicatione, dicendis, tacendis, ingreſſu, auditu, exitu, & aliis pluribus cum marito communicans, & vt corpus capiti, coniuncta, ſi prudens erit & diligens, omnes vincet. Hæc ille. Quibus concinit Euripides apud Stobæum, Serm.65.

Vir ſanctificatus per mulierem.

Bona mulier facit bonum virum.

Οἰκοφθόρον γὰρ ἄνδρα κωλύει γυνὴ
Ἐσθλὴ παραζευχθεῖσα, καὶ σώζει δόμους.
Domum perdam enim virum prohibet vxor
Bona, ei coniuncta, & ſeruat domum.

20 Quæ cùm ita ſint rectè Lacedæmonij illi, qui Græcorum prudentiſſimi, & in omni vitæ officio conſultiſſimi, ab omnibus ſemper habiti ſunt, non minùs publica, quàm priuata conſilia cum mulieribus communicabant, vt apud Plutarchum legimus, tum in comparatione Numæ & Lycurgi, tum in vita Agidis. & vt ſcribit Ariſtoteles, lib. Politicôn 2.ca.7. Multa in Lacedæmoniorum principatu à mulieribus adminiſtrabantur.

Lacedæmonij priuata & publica conſilia vxoribus communicabant.

21 Apud priſcos quinque Athenienſes, non minùs famigerabilem Græcorum gentem, mulieres publicis conſultationibus intereſſe, ſuffragiaque ferre ſolitas, teſtis eſt Varro, quo loco deſcribit contentionem Mineruæ & Neptuni inter ſe certantium, vter eorum Athenis imponendi nominis autor eſſet: & repetit Aurelius Auguſtinus, lib. de Ciuitate Dei 18. cap.9. Et de eo quoque certamine (vt id obiter dicam) nonnihil attingit Plinius. lib.16. ca.48. eodémque vlrim.

Athenienſes mulieres publicis conſultationibus intererant.

22 Germani item ineſſe ſanctum aliquid & prouidum fœminis putant: nec aut conſilia earum aſpernantur, aut reſponſa negligunt: vt à Cornelio Tacito eleganter ſcriptum eſt in libro de Moribus Germaniæ. Vbi ſubdit, vidiſſe ſe ſub Veſpaſiano, Velledam Bructeram diu apud pleroſque numinis loco habitam. Cuius etiam meminit libro vigeſimo. Hiſtoriæ Auguſtæ. Et ex hoc idem Tacitus ad finem libri vigeſimi primi, recenſet Batauos; qui Romanorum partes ſequi malebant, proclamaſſe honeſtius principes Romanorum, quam Germanorum fœminas, tolerari. Et (ne quis putet id ex molliтie animi, aut corporis Germanorum proficiſci) hi ſunt qui Carbonem, Caſſium, Scaurum, Aurelium Seruilium, Cepiones, M. Manlium, fuſis ſimul quinque Conſularibus exercitibus Populi Romani, attriuerunt.

Germani fœminarum conſilia non negligunt.

23 Quin & apud Gallos (ne gentem noſtram per incuriam prætereamus) olim conſuetudo fuit, vt quoties de bello eſſet eis, aut pace conſultandum, mulieres quoque eiuſmodi conſultationibus adhiberentur. Præterea ſi qua aduerſus ſocios incideret controuerſia, eam ex mulierum ſententia componere conſueuerant. Itaque inter conditiones, quas cum Annibale pepigerunt, hoc etiam ſcriptum, atque iiſdem ferè verſibus fuit: Si quis Gallorum, iniuria ſe a Carthaginenſium aliquo affectum quereretur, eius rei Carthaginenſium magiſtratus, aut Imperatores, qui in Hiſpania fuerint, iudices ſunto. Sin Carthaginenſium aliquis, ab vllo Gallorum iniuſti quippiam paſſus fuerit, Gallorum mulieres de ea re iudicium faciunto. Ita refert Plutarchus in eo libro, quem de virtutibus mulierum poſteris ſcriptum reliquit, c.6. Nonnihil etiam meminit Polyenus. lib.7. Strateg. in fin.

Gallicæ mulieres conſultationibus belli & pacis adhibebãtur.

24 Quid quòd Socrates Deus Philoſophorum, ſæpe in libro de Republica Platonis, maximè autem libro quinto, & idem ipſe Plato ſapientiæ antiſtes, in ſuis legibus, non omnino arcet mulierum genus ab adminiſtranda Republica, ſiqua modò reperiatur idonea. Quin præcepit, non magiſtratus tantùm, ſed omnia priuata & publica tum pacis, tum belli ſtudia, mulieribus cum viris communia fieri. Quanquam in ea re illum Lactantius reprehendit libr. Diuinarum Inſtitutionum 3. capit. vigeſimo ſecundo.

Mulieres non arcenda ab adminiſtranda Republ.

25 Adde, quòd mulieres nonnihil interdum iudicij habent & diſcretionis, vt ſatis inſinuat text. in l. cùm prætor. ff. de iudic. & in §. tria. 4. quæſt.7. Atque etiam ſapientiæ & prudentiæ, vt probat illud Salomonis, alioqui muliebrium vitiorum cenſoris acerrimi, Prouerb.14. Sapiens mulier ædificauit domum ſuam. Et prouerb.19. Domus & diuitiæ dantur à parentibus, à Domino autem propriè; vxor prudens. Quod vltimum adnotarè noſtris Ioan. Fab. in rubr. Inſtit. de nuptiis. & Luc. pen. in l.11. column. pen. C. quando & qui. quar. pars. lib.10. Alibi quoque, videlicet 2. Reg.14. fit mentio cuiuſdam Thecuitæ, ſapientis mulieris. Et facit text. loquens de mulieribus, in c. viduas. ibi, maturioris ſapientiæ, & conſilij exiſtunt. 27. q.1. & in cap. ſi aliquid. 22. q.4. vbi prudentis quoque fœminæ fit mentio.

Mulieres iudicium habẽt & diſcretionem & prudentiam.

25 Ex quibus perſpicuum videri poteſt, fœminas non omnino expertes eſſe ſapientiæ, conſilij, prudentiæ. Propterea poſſunt ſalubre nonnunquam dare conſilium, vel teſtimonio Iuriſconſulti, in l. quidam decedens. §. Papiniani. ff. de admi. tut. Ideóque non inſcitè dicit Petrus Philip. Corn. conſ.316. cuius eſt initium, quo ad primum conſultationis articulum, col.7. verſi. & conſtat quòd illud ſtatutum, libr. 3. quòd non ſemper ſpernitur mulieris conſilium. Nam & (vt hoc illi addas) ſententia eſt Theſei apud Euripidem in ſupplicibus:

Mulieres ſalubre dare conſilium.

Ὡς πολλά γ' ἐστὶ καὶ διὰ θηλειῶν σοφά.
Quoniam multa ſunt etiam à fœminis dicta ſapienter.

Tametſi apud eundem in Helena de hoc dubitarit, ipſa Helena Menelaum alloquens:

Ἄκουσον, ἤν τι καὶ γυνὴ λέξῃ σοφόν.
Audi, ſiquid & mulier dicere queat ſapiens.

27 Nec prætereundum viſum eſt, quod dicit Ioan. An. in c. cùm ſecundum Apoſtolum. col.1. de præb. ab vxore Milancia ſe didiciſſe, quòd ſi nomina, vt

Io. And. multa ab vxore didicit.

Digitized by Google

pleraque alia, in foro venditarentur, pulchra quidem parentibus eſſe magno pretio emenda, vt filiis imponeretur. Eandémque vt doctam, ſe aliquando conſuluiſſe aſſerit in c.qui prior. col.pen.de reg.iur. libr.6.in Merc. Et quod refert Io.Cald.in c.vltim.de renun.& poſt eum Ægid.Bellamer.in c.quidam.col. 3.verſ.3.quæro.eo.tit.& Pan. in c cùm inter vniuerſas:in fin.de elec. ipſum Cald.conſuluiſſe ſuam vxorem, an conuiuator teneatur hora prandij mittere ad conuiuas, vt veniant: quæ ſatis æque reſpondit, ad fœminas & extraneos eſſe mittendum, qui ſe facilè non ingerunt: non etiam ad alios, niſi eſſent graues perſonæ, de quo etiam per Collect.in cap. à crapula.extrà de vita & hone.cler.& Bald in proœm. Greg.col.5 verſic.quæro quidam ſcholaris.

Io. Calderi quoque.

28 Et aliud recentis viri, & quidem doctiſſimi, recens dictum, Philipp.Deci.intelligo, qui dicit in l. fœminæ.column.2. verſic.3. poſtulare.ff.de reg.iur. quòd licèt mulier prohibeatur poſtulare, vt ibi cauetur, & in l.1.§.ſexum.ff.de poſtul. poteſt tamen in camera conſulere, per id quod in ſimili de Doctore dicunt Bald. & Angel.in d.l.1.§.poſtulare, per illum text. de poſtul. Exiſtimauit ergo Decius, fœminas non eſſe à conſilio, & eruditione. Et hæc quidem omnia ab initio huius legis, vt erant in præcedenti editione, ad verbum tranſpoſuit Chaſſeneus in ſuo Catalogo Gloriæ mundi, part.2. conſiderat. 10. vt alia pleraque, quæ de laudibus mulierum congeſſit: quanquam me eo in loco nominat, ſed ita vt neſcias, an omnia mea ſint, vt ſæpe aliàs facit. Et ſi id planè aſſereret: quid tamen rationis eſt, vt totas paginas, imò & planè librum hunc integrum in ſuum traducat, niſi vt libros de libris faciat?

Mulier non prohibetur in camera conſulere.

Chaſſenæi furtum elucidatum.

29 Sed vt inſtitutum noſtrum ſequamur, Socrates in Platonis Sympoſio, multa ſe à Diotima muliere didiciſſe aſſerit. Cuius quoque meminit ipſe Plato in Sympoſio, & Lucianus in Eunucho, & in Imaginibus. Sed & is Aſpaſiam Mileſiam Axiochi filiam perdiu frequentauit, non indignum Philoſopho ducens, & à mulieribus doceri, ſicuti & à Theodorito Cyrenenſi ſcriptum eſt circa initia li.1. de Curatione Gentilium affectionum: & meminit ipſe Plato in Menexemo: vbi & illud præterea dicit, eandem Aſpaſiam fuiſſe magiſtram Periclis illius maximi & Oratoris & Imperatoris. Meminit item illius Plutarchus in Pericle, Lucianus in locis ſuprà citatis, & Clemens Alexandrinus libr.4. Stromatôn. Meminit præterea Aſpaſiæ Ariſtophanes in ea fabula, quæ inſcribitur ἀχαρνῆς, ipſe Lucianus in libr. de Saltatione, & in Amoribus, Athenæus, Herodicus Cratetius. Harpocration, ex Lyſiæ Oratione, quæ in Æſchinem Socraticum eſt edita, & Suidas.

Socrates à mulieribus edoctus. Diotima.

30 Nec has tantùm nuncupatim adduximus, quòd eas ſolas eruditas fuiſſe nouerimus. Quis enim eas omnes ſigillatim recenſere poſſet, quæ viros ipſos doctrina, vel vicerunt, vel æquarunt? Quis finis, modúſve huic rei futurus ſit, ſi proſequamur veluti per ordinem Alphabeti?

Aſpaſia Periclis magiſtra.

ACCA, à Macrobio lib.1.Saturnaliorum c.18. citata ex lib.de Supplicatione.

ACCVRSII, nobilis illius legum interpretis, filia, cuius nomen ignoramus, quam Albe. in l. qui filium.in fi.ff.vbi pupil.edu. deb.tradit leges publicè docuiſſe Bononiæ.

ÆDESIA, Alexandrina, Cyriaci philoſophi propinqua.

ÆGLE, Æſculapij filia, de qua ſatis diximus in noſtro Tractatu Nobilitatis, quo loco de Medicina tractauimus, videlicet cap.31.num.316. vbi videre poteris.

AFRANIA, Licinij Bructionis vxor, Valerio Maximo lib.8.c.3.memorata.

AFRICANA, de qua diximus in illo Tractatu Medicinæ, num.336.

AGACLE, inter Poëtrias adſcripta à Gregorio Gyraldo in Hiſtoria Poëtarum.

AGALLIS, Corcyræa, illuſtris arte Grammatica, apud Athenæum Dipnoſophiſtarum lib.1.c.8.

AGAMEDA, de qua in dicto Tractatu Medicinæ, nu.324.

AGANICE, Hegoteris Theſſali filia, Aſtronomiæ peritiſſima, apud Plutarchum in Præceptis connubialibus, cap.49.

ALCONORA, Anglorum Regina, Ioannis Regis mater, quæ Epiſtolas eruditas ſcripſit ad Cœleſtinum Papam tertium, & ad ipſum Ioannem filium, circa annum 196. vt tradit Balæus Sudouolca, in ſcriptoribus Britanniæ.

ALEXANORA, Priami filia, vide infrà in Caſſandra Priami filia.

ALEXANDRA Scala, quam miris laudibus extollit Politianus, multis Græcis Epigrammatis, quibus & ipſa Græcè reſpondit.

ALPAIDES, virgo ſacra, cuius libri etiamnum extant.

AMALASVINTA, aut, vt alij vocant, Amalaſuentha, Regina, vxor Eutharici, Athalarici mater, quam Caſſiodorus lib.Variarum 12.epiſtol 2.tradit Græcis Latiniſque literis egregiè imbutam fuiſſe, de eadem, ni fallor, loquens.

AMALTHEA, Politiano inter vates celebrata in Nutrit. Hanc multi inter Sibyllas reponunt. De hac Tibullus lib.2.Eleg.6.

Quicquid Amalthea, quicquid Marſepia dixit.

AMESIA, cuius meminit Valerius Max.li.8.c.3.

AMPHICLEA, Ariſtonis filia, & vxor filij Iamblichi, Plotini diſcipula, cuius meminit Porphyrius in vita ipſius Plotini.

ANASTASIA, Chryſogoni Martyris diſcipula, vxor Publij Romani, de quo illa in epiſtolis ad ipſū Chryſogonum præceptorem conqueritur, quòd ſuas facultates abſumeret.

ANAGORA, aut, vt alij appellant, Apagora, Mileſia, Sapphûs poëtrîs diſcipula, Suidæ memorata.

ANAXANDRA, Nealcis filia, artis pictoriæ peritiſſima, ex Didymo in Sympoſiacis, & Clemente Alexandrino libr.4.Stromatôn.

ANGELA Nugarola, Veronenſis Antonij Nugarolæ filia, quæ nonnullas Eclogas miro artificio ſcripſit.

ANGVITIA illa Medeæ ſoror, de qua in d. Tractatu Medicinæ, c.314.

ANNA Aſtreuue, Aogla, cuius eſt liber Examinationum priorum, & alter de vltimo ſuo conflictu, à Ioanne Balæo poſtea Scholiis illuſtrati.

ANTIOCHIS, de qua & nos diximus in d.Tractatu, nu.325.

ANYTA, Epidaurea, cuius & hodie extant Poëmata in aues quaſdam & Themiſtoclem mirificè ſcripta: extántque etiam 17. Epigrammata in libris Epigrammat. Græcorum. Euiſdem meminit & Tatianus lib.aduerſus gentes.

APAGORA, vide ſuprà Anagora.

ARETAPHILA, Cyrenæa, Pedimi primùm, deinde Nicoſtrati Cyrenarum tyranni vxor, cum magnis virtutibus, & rerum geſtarum gloria, tum ciuili facundia atque eloquentia admodum dotata, à Plutarcho in Claris mulieribus, c.19.celebrata.

ARETE,

Digitized by Google

Arete, & ipſa Cyrenaica, filia ac diſcipula Ariſtippi ſenioris, mater ac magiſtra Ariſtippi iunioris, cui ob id cognomentum fuit μητροδίδακτος, id eſt, à matre eductus, vt ſcribit Strabo libro Geographiæ poſtremo, & Laërtius in Ariſtippo, & Clemens Alexandrinus libr. 4. Stromatôn.

Argentaria Polla, Lucani primùm, deinde Statij vxòr, quæ maritorum ſtudia non mediocriter iuuiſſe dicitur. De ea eſt illud Sidonij Apollinaris:

Quid quòd duplicibus iugata tædis
Argentaria Polla dat Poetas.

Huius etiam meminit ipſe Statius tum libr. 2. Sylu. 7. tum in epiſtola ad meliorem, tum in Genethliaco Lucani, & Martialis alicubi, ni fallor, & Fulgoſius libr. 8. Rerum memorabilium cap. 3.

Arginate, quæ ſcripſit res geſtas Dionyſij, apud Clementem Alexandr. libr. 4. Stromatôn.

Arrhia, cuius meminit Galenus in libr. de Theriaca.

Artemisia, Cariæ Regina, de qua diximus in d. Tractatu Medicinæ, nu. 309. quamuis ſint.

Artamisia altera, Diodori, cui cognomen Saturnus fuit, filia, Dialectica, apud Philonem Dialecticum in Menexeno commemorata, & ab eo apud Clementem Alexand. lib. 4. Stromatôn.

Aspasia Mileſia: de qua diximus num. præcedenti.

Aspasia, altera, vt puto, de qua in dicto noſtro Tractatu Medicinæ, nu. 322. Aſpaſiam quoque.

Astyanassa, quæ à multis Elephantis dicta eſt (niſi duæ fuerint: ſed poſterior, id eſt, Elephántis, vt ſcribit Suidas, alteram ſecuta eſt) quæ libros conſcripſit περὶ τ̃ χημάτων συνουσιαστικῶν: à Virgilio quoque (ſi is eſt) in Priapeis commemorata, & à Martiale libr. 12. vt ſuprà diximus in 9. lege connub. nu. 97. incip. quid ergo referam, & præterea à Suida, & Tatiano Aſſyrio in lib. aduerſus gentes.

Atossa, quæ Perſis imperauit, epiſtolarum conſcriptionem docuit: vt ex Helanico tradit idem Tatianus in ea Oratione, quam eleganter πρὸς ἕλληνας ſcripſit, ſtatim poſt initium. & Clemens Alexandrinus libro Stromatôn 1. Ea autem fuit Cyri filia, & Darij vxor, vt ſcribit Herodotus, niſi hæc altera fuerit.

Athyrtia, filia Seſoſtris Ægyptiorum Regis, diuinationis peritiſſima, futura, cæleſtibus ſignis nouiſſe fertur, & quæ futuram patri monarchiam prædixit, apud Diodorum Siculum lib. 2.

Avge, Tegeatis, ex Tegea ſcilicet Meliorum, Poëtria, Stephano memorata.

Avreliani Imperatoris mater, cuius nomen ignoratur, diuinationis perita fuit, vt tradit Callicrates Tyrius & ex eius autoritate Flauius Vopiſcus in vita ipſius Aureliani.

Avrinia, vates, apud Cornelium Tacitum de Moribus Germanorum.

Avtonoe Grynea, Phœbas, apud Silium Italicum lib. 3. Punicorum.

Axiothea, Phliaſia, Platonis diſcipula, vt à Dicæarcho, Plutarcho, & Athenæo ſcriptum eſt, & præterea Laërtio in Platone & Speuſippo, & ab Apuleio in libr. de Dogmate Platonis, vbi ſcribit, multos auditorum Platonis, vtriuſque ſexus in Philoſophia floruiſſe, & inter cæteras hanc noſtram Axiotheam, de qua & nos aliquid diximus in 3. lege connubia. nu. 69. inci. idem Hyginus.

Bacis, cuius meminit Ioan. Tzetzes Hiſtor. chiliad. 9. c. 288.

Bagoe nympha, quæ Thuſas ſcripſit de arte Fulguritarum, vt tradit Seruius enarrans illud Virgilij lib. 6. Æneid.

Hic ego namque tuas ſortes.

Baptista, Alexandri Sphortiæ, & Conſtantiæ vxoris eius filia.

Baptista altera, prima Galeatij Malateſtæ Piſaurienſis principis filia, & Guidonis Monteſeltrenſis Vrbinatium Comitis vxor, libros de humana fragilitate, & de vera religione conſcripſit, & cum doctiſſimis viris magna ſui admiratione diſputauit.

Barsine, aut, vt alij vocant, Barſene, aut vt Iuſtinus libr. 11. appellat, Marſine Alexandri magni vxor, & ab eo ob eruditionem ducta, vt tradit Plutarchus in vita ipſius Alexandri. Huius eſt Hymnus in Neptunum.

Begoe, Nympha, quæ artem Fulguritarum apud Thuſcos ſcripſit: vt retulit Seruius in libro 6. Æneid. enarrans eum locum,

Hic ego namque tuas ſortes, &c.

Blasilia, Hieronymo ſæpiùs eruditionis nomine commendata.

Boso, Delphorum indigena, quæ oracula & Hymnos apud eos compoſuit, vt ſcribit Pauſanias lib. 10. vbi quædam eius carmina retulit.

Botrys, de qua vide infra in Salpe altera.

Brela Croa, cuius meminimus in d. noſtro Tractatu artis Medicinæ. nu. 338.

Brigida, quæ & Brigitta, dicta eſt, Lagenenſis, natione Scota, cuius libri Reuelationum etiam nunc extant. Ea Diuorum numero adſcripta eſt.

Brvctera, vates, Cornelio Tacito in Moribus Germanorum memorata.

Bvnotvica, bellatrix Britannica, quæ ad vrbium & prouinciarum principes pro excutiendo Romanorum iugo ſcripſit plurimas doctiſſimas epiſtolas, circa annum Domini. 70.

Cæcilia, aut (vt alij vocant) Cæcila Mantuana, Marchionis Mantuæ filia, literarum periſſima.

Caia Afrania, vide ſuprà Afranis.

Callistrate Lesbia, apud Xenophontem ἀπομνημονευμάτων, id eſt, memorabilium, & ab eo Athenæus lib. 5. c. 14.

Calphvrnia, vxor Plinij Iunioris, ad quam eſt Epiſtola eiuſdem Plinij libr. 6. Epiſtol. 7. Nec deſunt, qui illam ſtudiorum mariti miniſtram fuiſſe, teſtantur.

Cambra formoſa, Belinij Britannorum Regis filia, quæ librum legum Sicambricarum compoſuit circa annum 373. ante Chriſtum natum.

Carmenta, ſiue Carmentis, vide infrà Nicoſtrata.

Cassandra, Priami filia, quæ & Alexandra dicta eſt, de qua extat nobile Lycophronis poëma: quam & inter Augures poſuit Iulius Hyginus Fabularum cap. 122. & de ea Cic. libr. 1. & 2. De Diuinatione, non ſemel, vt de vaticinatrice loquitur: & Virgil. lib. 2. Æneid.

Tunc etiam fatis aperit Caſſandra futuris
Ora.—

Et rurſus lib. 3. eiuſdem operis:

Sola mihi tales Caſus Caſſandra canebat.

Et libro 5.

Nam mihi Caſſandræ per ſomnum vatis imago
Ardentes dare viſa faces.—

Et Propertius lib. 3. & alij.

Cassandra altera cognomento Fidelis, Veneta, Politiano non vulgariter laudata.

Catharina Alexandrina inter Diuos relata, cuius illuſtris doctrina & eruditio in diſputatione,

Digitized by Google

quam habuit aduerſus Doctores ethnicos apparuit.

CATHARINA altera, Senſiens & ea quoque Diuis adſcripta, cuius extant plurimæ epiſtolæ ad Gregorium vndecimum, doctæ quidem & religioſæ, & non indocti in Theologia Commentarij.

CATHARINA item alia, Anglorum Regina, Henrici ſcilicet Octaui vxor, cuius eſt lib. Meditationum in Pſalmos, & alter de Lamentatione peccatoris.

CATTHA, vaticinatrix apud Suetonium in Vitellio, c. 14.

CELÆNO, Harpyarum vna inter vates ponitur à Virgilio 3. Æneid.

Vna in præcelſa conſedit rupe Celæno,
Infœlix vates.—

CESANNIA, Gætulici vxor.

CHRIGLEA, à Maximo Abbate Aphoriſmorum c. 3. citata.

CHARIXENA, Crinnaris, Poëtria, Ariſtophani Comico, & Euſtathio libr. 2. Iliad. celebrata. Quam tamen Suidas fatuam & meretricem eſſe ſcribit.

CHRISTINA Piſana, quæ de laudibus fœminarum iuſtum & elegans volumen ſcripſit: de qua nos etiam alibi diximus.

CIRCE illa celebratiſſima, de cuius arte & doctrina multa diximus in noſtro tractatu de Nobilitate, c. 31. nu. 313.

CLAVDIA, Statij Papinij vxor, quæ mariti ſtudia iuuiſſe creditur.

CLAVDIA Ruſina, vtraque lingua erudita, Martiali celebrata libro 11. Epigram. 54. ſcripſit autem Epigrammata, & Elegiam in mariti obitum.

CLAVDIA illa, cuius, vt Doctæ, meminit Plutarchus ad finem præceptorum connubialium, eámque antiquam appellat: vt hinc intelligas eas non fuiſſe ex præcedentibus duabus, quæ non multò antè præceſſerunt Plutarchum.

CLEOBVLINA Lyndia, ex Rhodo, Cleobuli vnius ex ſeptem Sapientibus filia, alio nomine Eumetis dicta, de patris autem nomine Cleobule & Cleobulina appellata. Huius opera multa celebrantur, vt ſcribunt Suidas & Athenæus, qui lib. 10. c. 17. eam citat ex libro Ænigmatum. Eiúſque etiam meminit Cratinus in eiuſdem nominis poëmate: & ex eius autoritate Laërtius in Cleobulo, & D. Hieron. ad fi. lib. 1. aduerſus Iouinianum; & Plutarchus etiam ad fi. Præceptorum connubialium, itémq; in conuiuio ſeptem Sapientum.

CLEOPATRA, de qua diximus in d. Tractatu Nobilitatis c. 31. nu. 329. & ſequent.

CLITAGORA Lacedæmonia, aut, vt alij dicunt, Athenienſis, aut item, vt alij, Theſſalica, poëtria, cuius Ariſtophanes meminit in Veſpis, & Cratinus in quadam Comœdia κλειταγόρας ᾄδειν.

CLITO, Poëtria, memorata Tatiano in lib. aduerſus gentes.

CONGYLA Cleophonia, Suidæ memorata.

CONSTANTIA, Alexandri Sphortiæ vxor, de qua iam diximus in Bapriſta.

CORINNA Thebana. aut, vt alij contendunt: Tanagræa, aut, vt alij putant, Teia, Achelodori & Procratiæ filia, Mirtûs, de qua poſteà dicemus, diſcipula, quæ Pindarum illum omnium Lyricorum Principem quinquies ſuperaſſe dicitur, ob idque picta fuiſſe in Tanagræorum gymnaſio, vincta caput tænia victoriæ cauſa, vt à Pauſania proditum eſt in Bœoticis. Superaſſe autem Pindarum putat linguæ proprietate, quoniam non lingua Dorica vſa eſt, vt Pindarus, ſed Æolica, & quòd inter mulieres tunc forma fuit præſtantiſſima, ſi qua ex ſtatua facienda eſt coniectura. De qua re etiam Ælianus de Varia Hiſtor. lib. 13. & Plutarc. in lib. cui titulus eſt, Vtrum bello, an ſapientia Athenienſes præſtiterint. & in lib. de Muſica: & eius quædam Poëmata citat Athenæus lib. 4. cap. 24. & lib. 7. ca. 6. vbi tamen dubitat an eius ſint ea poemata. Vide in ſeq. verſic.

CORINNA altera, Theſpia, Pauſaniæ quoque celebrata, quam alij Corinthiam credere malunt. De altera iſtarum Propertius lib. 2.

Et ſua cum antiquæ committit ſcripta Corinnæ.

Et Statius lib. 5. Syluarum:

Sophronáque implicitum, tenuiſque arcana Corinnæ.

Et de alterutra meminerunt Hephæſtion in Enchiridio, Euſtathius & Suidas.

CORINNA denique tertia, quæ Ouidij tempore floruit, de qua eſt illud Marti. libr. 5. Epigr. 10. ad Regulum:

Norat Naſonem ſola Corinna ſuum.

Niſi tamen Ouidius amicam eo nomine falſo nuncuparit, quod Sidonius & alij multi opinantur.

CORNELIA, Gracchorum mater, quam & filiorum eloquētiæ multùm contuliſſe, ſcribit Fabius libr. 1. ca. nem 1. & D. Hieronymus ad Lætam de inſtitutione filiæ. Eiuſque epiſtolas dicit Tullius in Bruto, ſe legiſſe, in quibus apparebat filios, non tam in gremio, quàm in ſermone matris educatos.

CORNELIA altera, Metelli Scipionis filia, & Pompeij vxor, Philoſophiæ & aliarum bonarum literarum peritiſſima, cuius meminit Plutarchus in ipſo Pompeio.

CORNELIA item alia, Veronenſis quidem illa, ſed multò inferior tempore.

CORNIFICIA, Cornificij Poëtæ ſoror, cuius inſignia poëmata fuiſſe ſuo tempore, ſcribit Hieronymus.

CORONA Peruſina.

CRAĆO Bohema, filia Libyſſæ, rerum futurarum perita apud Volaterranum in Geographia.

CRISTINA PISANA, cuius librum vidimus elegantiſſimum de laudibus mulierum, vt & alibi diximus.

CYBELE, de qua in d. noſtro Tract. Medicinæ, num. 319.

DAMA, aut, vt alij vocant, DAMO, Pythagoræ filia, cui pater ipſe ſuos ipſius Commentarios legauit, vt retulit Lyſis in Epiſt. ad Hipparchum, & ex eo Laërtius in Pythagora.

DAMISELLA Triuultia Mediolanenſis, filia Ioannis viri Senatorij, & Angelæ literarum non expertis, de qua multa videbis apud Textorem in Officina.

DAMOCHARIS, cuius adhuc extant aliquot Epigrammata.

DAMOPHILA Pamphili vxor, Sapphûs filia, quam Philoſtratus lib. 1. De vita Apollonij dicit æquales ſibi virgines congregaſſe, & poëmata compoſuiſſe partim amatoria, partim Dianæ laudes continentia.

DAPHNE, Tireſiæ filia, quæ plurima ſcripſit varij generis reſponſa: ex eiúſque verſibus ferunt Homerum multa ad ſui poëmatis ornatum transtuliſſe, vt tradit etiam Diod. Siculus libr. 5. Bibliothecæ ca. 16. Meminitq; eiuſdem Pauſanias lib. 1.

DEBBORA, ſiue Debora, aut, vt etiam nonnulli vocant Delbora, ſacris literis celebrata, libro Iudic. 4. & 5.

DEIPHOBE, Glauci filia, de qua Politianus in Nutrit.

DEMO, celebrata Politiano in Nutrit. & ante

eum

Digitized by Google

eum Pauſaniæ libr.10.qui de rebus Phocenſium eſt Vide Damo.

Damocharis, vide Damocharis.

Deoevlina memorata Euſebio in Chronicis Olymp.82.

Diana, de qua diximus in tractatu Medicinæ, qui eſt noſtræ Nobilitatis c.31.nu.308.

Diotima, Socratis magiſtra, de qua diximus in præcedenti verſic.

Ecyrrhina, quam Iſaacus Lycophronis interpret inter Lyricos Poëtas ponit: niſi forte in illius Græco codice perperá pro Corinna Ecyrthina legatur, vt ſcribit Lilius Gregorius Gyraldus in Hiſtoria Poëtarum libr.2. iterúmque libr.9. Nam & Hephæſtion Corrinnam duplici, renuntiare videtor.

Eianica, aut, vt alij vocant, Euneea, aut item, vt alij, Eunoea Salaminia, Suidæ memorata.

Elizabatha, Scomaugiæ Abbas, cuius libros & ouoc quoque habemus, ſcilicet Orationes ad ſorores ſui conuentus, & Opus de viis, quibus itur ad Deum.

Elephantis, de qua ſuprà in Aſtyanaſſa, & præterea in noſtro Tract.artis Medicinæ, nu.333.

Elpis, à quibuſdam Helpe dicta, vxor Boëtij.

Erinna Teia, aut, vt alij malunt, Lesbia, aut etiam Telia, aut idem Rhodia, quæ licet ætate nouem tantùm & decem annorum mortua fuerit: tamen tantum valuit carmine, vt Homericam maieſtatem conſecuta fuiſſe dicatur. Huius carmina citat Plin.lib.34.c.8. & Stobæus ca.7. Eamque Hexametrorum ænigmatum vatem appellat Laërtius in Cleobulo. De ea quoque Propertius lib.2.Eleg.3.

Carminàque Erinnes non putat æqua ſuis.

Huius etiam meminit Euſebius Chronographus, qui eam dicit fuiſſe temporibus Alexandri Magni: & Tatianus in lib. aduerſus gentes: & Suidas, & Leonides, qui Græco Epigrammate eam *νέαν ᾠδὸν*, id eſt, iuniorem vatem appellat, quòd adeò iuuenis deceſſiſſet. Huius, aut alterius eiuſdem nominis, extat Epigramma libro 4. Epigram. Græcorum, ſectione 5.& alterum lib.ſeq. Eſtque in eius ſtatuam Epigramma Chriſtodori, & aliud Myrûs, lib.6.eiuſdem operis cap.2.

Erophila, Troiana, Marmenſi filia, vna ex duabus Sibyllis, apud Martianum Capellam lib.2.

Evdochia, Theodoſij iunioris filia quo heroico carmine multa poemata ſcripſit, vt tradit Socrates Hiſtoriæ tripartitæ lib.11.ca.17. Huiúſque eſſe dicuntur Homerocentones, qui circunferuntur. Ad eam ex Ægypto ſcripſit Oriom Thebanus Collectanea ſententiarum, ſiue Florilegium. Huiúſque etiam meminit Nicephorus Hiſtoricus. Alij eam Eudociam vocant, alij item Eudoxiam. Tzetzes autem eam (niſi hæc altera ſit) Hiſtoriarum Chiliade 10.cap.306. vocat magni Leonis omniſciam filiam.

Evgenia, Philippi Romani filia, omnibus liberalibus artibus erudita.

Evmetis Lyndia, vide ſuprà Cleobulina.

Evmonia, Nazarij Rhetoris filia, patri eloquentia ſimilis, apud D.Hieronymum in adiectione ad Chronic.Euſebij non longè à princi.

Evnaea, vide ſuprà Eianica.

Evnoea, vide etiam ibid.

Evridice Hieropolitana, de qua Plutarchus ad fin.libri de pueris educandis.

Evrydice altera, ab eodem quoque celebrata, ad fin.Præcep.connub.

Evstochivm, quam mitis modis vbique extollit Hieronymus. Eſtque eius, & Paulæ matris ipſius elegans & docta epiſtola ad Marcellum: quæ eſt inter eiuſdem D.Hieronymi epiſtolas.

Fabiola quoque eidem Hieronymo multis nominibus, præcipuè verò ſanctitatis & doctrinæ celebrata.

Geminæ duæ, mater & filia, Plotini diſcipulæ, memoratæ Porphyrio in vita ipſius Plotini.

Ganzeria Veronenſis Brunori Gambaræ Brixiani vxor, quæ doctas epiſtolas ſcripſit.

Gilbarta Anglica, quam nonnulli exiſtimant eam fuiſſe, quæ ſexum mentita virilem, adeò in literis, præſertim diuinis, profecit, tantámque opinionem de ſe omnibus præbuit, vt Leone quarto Pontifice mortuo, digna viſa ſit, quæ omnibus poſt habitis in eius locum ſufficeretur, Ioannis Octaui, vt ſcribunt Platina & Bocatius, aut Ioannis Septimi, vt mauult Sabellicus, nomine aſſumpto. Quod niſi à bonis autoribus, & illius quidem temporis traditum fuiſſet, vix credibile foret. Nonnulli autem tradunt, hanc fuiſſe ex Moguntia, non ex Anglia. Hæc librum de Necromantia ſcripſiſſe dicitur.

Gorgon, Leonidæ vxor, cuius, vt doctæ, meminit Plutarchus haud multò ante finem Præceptorum connubialium. Huius inter doctas meminit D. Hieronymus ad fin. lib.1. in Iouinianum: vbi tamen eam Gorguntem vocat. Quo in loco Eraſmus in ſuis Scholiis de ea nihil adhuc compertum ſe legiſſe dicit.

Hedibia, ad quam ſcribit Hieronymus: ex cuius epiſtolis ſatis intelliges, eam non indoctam fuiſſe.

Hedyle, mater Hedylogi Poetæ Samij, aut vt alij dicunt Athenienſis, quæ librum ſcripſit, cui eſt Titulus Scylla, in quo Glaucum inducit Scyllæ amore captum, in illius antrum deſcendiſſe: vt ex Græcia quibuſdam Grammaticis tradit Athenæus, lib.7.capite decimoſexto ad finem: & meminit etiam Pauſanias lib.9.quo de Bœoticis ſcribit.

Helenam illam Menelai vxorem, augurandi peritam fuiſſe, palàm indicat Homerus libro.15. Iliad.

Helena Flauia Auguſta, Cælij Britannorum Regis filia, cuius eſt liber de Prouidentia, alter de Immortalitate animæ, alius de rectè viuendi norma: alius item, cui titulum fecit, Monita pietatis. Súntque eius carmina Græca & epiſtolæ. Obiit Romæ anno Domini 337.

Helpe, vide ſuprà Elpis.

Hepione, de qua diximus in d.Tract. Nobilitatis, cap.31.num.320.

Hastiaea, Alexandrina, quæ in Iliadem Homeri ſcripſit, apud Strab.lib.13.ex Demetrio.

Hiloa Heretica Angla, quæ ſcripſit aduerſus Agilbertum Pariſienſem 6. Saxonum Epiſcopum lib.1. & Meditationes pias. Vixit anno Domini 684.

Hildegardis virgo Moguntinenſis, cuius libros plurimos habemus, & ad quam, vt doctam, ſæpe ſcripſit D. Bernardus: & nos quoque de ea diximus in d.noſtro Tractatu Medicinæ, num.359. Sed præter libros illic memoratos ſcripſit in Regulam quintam Benedicti, lib.1. Triginta quæſtionum libro 1. Vitam S.Diſibodi, libro 1. Homilias 58. in Euangelia lib.1. de Sacramento altaris, lib.1. Scinias lib.1. Vitas maritorum lib.3. Diuinorum operum lib.1. Ad Colonienſes lib.1. Ad Treuirenſes libro 1. Exhortationum ſecularium libro 1. Ad ſorores ſuas lib.1. ad monachos Griſeos lib.1. Carminum diuerſorum lib.1.

Hildegardis altera de Pingua, cuius ſunt

Phyſicorum libr.4. de elementorum, fluminum aliquot Germaniæ, metallorum, leguminum, fruticum, herbarum, arborum, arbuſtorum, piſcium, volatilium & animantium terræ, naturis, & operationibus.

Hipparchia, quam Crates Philoſophus Thebanus vaorem duxit, de qua multa Laërtius, & Clemens Alexandrinus libr.4. Stromatôn, vbi ſcribit, propter eam celebrata fuiſſe in Pœcile Cynogamia: & nos aliquid diximus ſtatim poſt prin. l. 4. connub.

Hippias, Lycurgi Lacedæmoniorum Legiſlatoris hoſpita, de qua Plutarchus in vita ipſius Lycurgi.

Hippo, Centauri Chironis filia, quæ Æolum docuit naturæ contemplationem, apud Clementem Alexandrinum libr.1. Stromatôn. Et de ea eſt illud Euripidis,

Ἡ πρῶτα μὲν τὰ θεῖα προμαντεύσατο
Χρησμοῖσιν, ἢ δι' ἀστέρων ἐπαντολάς.
Diuina quæ primum quidem præſagiit
Oraculis, atque per ortus ſiderum.

Homalosa, vates, Eunexi filia, cuius meminit Ariſtophanes Thebaicorum 2. & Suidas.

Hortensia illa, digna patre Hortenſio filia, cuius eloquentia à Valerio Maximo libr.8.c.3.& Fabio Quintiliano libr.1.c.item 1.& Appiano libr. Bellorum ciuilium 4.celebratur.

Hydra, fœmina doctiſſima fuiſſe perhibetur, aduerſus quam Hercules certare non valuit, vt cui propter ſapientiam, vt Plato refert, pro vno capite ſermone amputato, multa repullulabant.

Hygia, ſiue Hygiæa, ſiue Hygæa, Æſculapij filia, de qua multa diximus in Tract. Nobilitatis, ca. 31.num.316.

Hypathia, aut, vt alij vocant, Hyptachia, Alexandrina, Iſidori Philoſophi vxor, cuius ſunt Commentaria Aſtronomica.

Hiptachia, aut, vt alij vocant Hypatia, altera (niſi tamen eadem fuerit) & ipſa Alexandrina, Theonis Philoſophi & Geometriæ filia: quæ ſuper omnes Philoſophos eminens, Plotino in Schola Platonica ſucceſſit: vt tradit Socrates in Hiſto. tripartita lib.11.c.18. Scripſit in Aſtronomiam, & profeſſa eſt Alexandriæ varia diſciplinarum genera, magno & frequenti auditorio, imperante Arcadio, vt tradit Suidas.

Iambe, Echûs & Panos filia, eadémque ancilla Metaneæ vxoris Hippothoontis, quæ prima verſus Iambicos excogitauit, quibus Cererem mœrentem ob raptam Proſerpinam filiam exhilarauit. Vnde nomen inditum huiuſmodi verſibus, quidam voluerunt: vt eſt videre apud Scholiaſten Græcum Nicandri in Alexipharmacis. Quanquàm ſunt qui aliunde hos verſus dictos eſſe putent, de quo vide Gyraldum in Poëtica Hiſtoria lib.1.

Iaso, filia Æſculapij de qua, & nos diximus in Tract. Nobilitatis, c.31.num.16.

Ioanna Papa, vide ſupra Gilberta Anglica.

Irene Cratini filia, artis pictoriæ doctiſſima, ex Didymo in Sympoſiacis, & Clemente Alexandrino lib.4. Stromatôn.

Isabella Malateſta.

Isis, Ægypti Regina, de qua diximus in Tract. Nobilitatis, c.31.num.311.

Isota Nouarella Veronenſis, cuius Epiſtolæ ſunt ad Nicolaum Quintum, & Pium Secundum, Romanos Pontifices, & ad Guarinum Veronenſem, & alios doctos viros: & Dialogus quo diſputat, vter grauius peccarit, Adam, an Eua.

Istrina, Scytharum Regina, Aporithis Regis vxor, quæ Sylem filium Græcis literis inſtituit, De hac Herodotus in Melpomene.

Labyssa, vide Libyſſa.

Lælia, C. Graechi filia, Tullio in Bruto de Claris Oratoribus celebrata.

Lælia altera, Lælij filia, quæ vt ſcribit Quintilianus libr.1. reddidiſſe in loquendo paternam eloquentiam elegantiorem dicitur.

Lais, Plinio citata, libr.28.c.7.& lib.12.ca.6.& alibi ſæpe. De qua etiam nonnihil diximus in Tract. Nobilitatis, c.31.nu.334.incip. Sotira.

Lastenea, Mantinea, Arcadica, Platonis diſcipula, memorata Dicæarcho, Plutarcho, Athenæo, & Apuleio in libr. de Dogmate Platonis, & Laërtio tum in Platone, tum in Speuſippo: de qua etiam diximus in 3. leg. connub. num.69. incipiente, Idem Hyginus.

Latona, de qua in noſtro Tract. Nobilitatis, c.31.nu.324.incip. Ex illo.

Lavinia, Selonij Regis Deliorum filia fatidica, apud Dionyſium Halicarnaſſeum lib.1.

Lavra, Nicolai Throni vxor, ſoror Genebriæ Veronenſis, de qua ſuprà locuti ſumus.

Lavra altera, Brixiana, quæ elegantes epiſtolas ſcripſit ad Hieronymum Sauonarolam Ferrarienſem.

Learchis Poetria, Tatiano memorata in lib. aduerſus gentes.

Leontivm, Amica Epicuri, quæ in Theophraſtum ſcripſit, vt tradit Tullius lib.1. de Natura Deorum. Ex quo prouerbium natum, Suſpendio arborem eligendam, ſcribit Plinius in Procœmio Naturalis Hiſtoriæ. Eius quoque meminit Athenæus li.13. cap.20. in princ. dicítque eam, ne tum quidem quæſtum reliquiſſe meritorium, cùm cœpit Philoſophari.

Laoparda, cuius meminimus in noſtro Tractatu Nobilitatis, c.31.nu.347.incip. Leoperda.

Lebyssa Bohema, Croci Regis Bohemiæ filia fatidica, apud Volaterranum in Geographia. Hanc nonnulli Labyſſam vocant.

Liciniæ duæ neptes Læliæ, de qua ſuprà, Tullio in illo lib. de Claris Oratorib. memorat.

Manto, Tireſiæ filia, Rachij inſulæ Clari Regis vxor, quam Iulius Hyginus Fabularum cap.128. inter Augures annumerauit: Huiuſque meminit Virg. li.10. eam Fatidicam appellans: & Ouid. lib.6. Meta. Venturi præſciam: & Seneca Tragœdiographus in Agamemnone, illam quoque Futurorum præſciam: & Statius lib.10. Prouidam reſpõſis.

Marcella, D. Hieronymo ſæpe memorata, & commendata multis epiſtolis ad eam conſcriptis, & operibus illi dicatis.

Margarita, Ioannis Feruſini Iuriſperiti vxor, Mediolanenſis, Græcè & Latinè eruditiſſima.

Margarita altera, cuius meminimus in noſtro Tract. Medicinæ, nu.340.

Margarita alia, Franciſci nuper Francorum Regis ſoror, & Nauarræ Regis vxor, omnibus bonis literis inſtructiſſima, præſertim verò ſacris, in quibus ſuperiores omnes fœminas facile ſuperauit: vt apertè oſtendunt eius opera, tam ſancta, tam pia, tam denique docta, vt vix credas à muliere facta.

Maria, quæ cum fratre ſuo Moyſe prima omnium carmen hexametrum, quod heroicum dicitur, modulata fuiſſe fertur.

Marsepia, à Politiano inter doctas & vates fœminas poſita in Nutrit. Et de hac eſt illud Tibulli libr. 2.

Quicquid Amalthea, quicquid Marſepia dixit.

MARSINE, vide ſupra Batſine.

MARTHA, Syra fatidica, apud Plutarchum in Mario.

MARTIA, Hortenſij vxor, quæ & mariti ſtudia iuuiſſe dicitur.

MARTIA Proba. Britannorum Regina, omnibus propemodum artibus liberalibus doctiſſima, quæ cōdidit & ſcripſit leges patrias, quas Martianas vocarunt, eaſque Alphredus in Saxonicam linguam tranſtulit. Vixit ante Chriſtum natum, ann. 348.

MEDEA, de qua in noſtro Tractat. Medicinæ, num. 312.

MEGALOSTRATA, quam Poetriam fuiſſe, planè oſtendit Archytas Harmoniacus, & Chamæleon, quam Alcman & ipſe Poëta Lyricus, impatienter adamauit, vt videre licet ex ipſius verſibus ab Athenæo memoratis.

MENEXENE, Diodori, cui cognomen Saturnus fuit, filia, Dialectica, vt tradit Philo & ipſe Dialecticus in Menexeno, & ab eo Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromatôn.

MNESARCHIS, Epheſia Poetria, Traiano memorata in lib. aduerſus gentes.

MOERO Byzantia, quæ hymnum eloquentiſſimum in Neptunum edidit. Et huius meminit Athenæus lib. 11. Dipnoſoph. c. 13. eámque citat ex Mnemoſyne: vbi eam dicit Poëmatum Homeri rectè ſententiam percepiſſe.

MOSCHINA Attica, Iamborum Poetria, mater Hedyles, de qua ſuprà diximus. Huius meminit Athenæus lib. 7. c. 16. ad fin.

MVSCÆ duæ, id eſt Græcè μῦαι (id enim earum nomen fuit) vtraque Poetria Lyrica, quarum vna Theſpiaca fuit, cuius meminit Lucianus in Muſca: altera Spartiatis, quæ hymnus in Apollinem & Dianam conſcripſit.

MVSÆ tres, vt Ephoro placuit, aut quatuor: vt Mnaſeæ, aut ſeptem, vt Myrtilo, aut octo, vt Cratetri, aut nouem, vt Heſiodo: quas omnes memorat Arnobius aduerſus gentes lib. 3. atque etiam Diodoro Siculo, qui ipſe lib. 1. iterúmque quinto Bibliothecæ, cap. 2. puellas fuiſſe prodidit, quæ modulandi artem cæteraſque diſciplinas probe callerent, eáſque Apollinem duxiſſent. Hæ ſunt, Clio, ita dicta propter gloriam quæ ex Poëtarum eruditione percipitur, κλείω enim laudo ſignificat, & celebro. Euterpe, propter voluptatem, quæ ab audientibus ex honeſti eruditione percipitur, ab εὖ, id eſt, bene, & τέρπω, delecto. Thalia, quòd in longum tempus Poëtarum laus parta vireſcat, θάλλω enim floreo, & vireſco eſt: quamuis Proclus aliunde deducat. Melpomene, a melodia, qua audientes demulcentur: à μελπομένη, quod modulor & cano ſignificat, & μέλος cantus: vnde & μελῳδία, dulcis, ſiue melleus cantus, & μελῳδῶ dulce cano. Terpſicore, eò quod audientes oblectet, propter bona quæ ex doctrina proueniunt, ἀπὸ τοῦ τέρπειν τοὺς χόρους, id eſt, à delectandis choris, aut vt ſcribit Phornutus, διὰ τὸ τέρπεσθαι, καὶ χαίρειν αὐτοὺς τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου, id eſt, quòd maxima vitæ pars ea delectetur, & gaudeat. Eratò, quòd docti homines ob omnibus amentur: ἔρως enim amor eſt, & ἐρῶ amo, vnde illud Ouidij ſtatim poſt principium lib. 1. de Arte amandi:

Nunc Erato: nam tu nomen amoris habes.

Polymnia, aut, vt alij malunt, Polyhymnia, quoniam cantus ſuauitate Poëtas reddit gloria immortales: πολὺ enim multum ſignificat, & ὑμνέω, cano, laudo, & propriè ad Deos refertur: vnde & ὕμνος, laus Deorum. Vrania, quòd viros eruditos ad cœlum tollat, οὐρανὸς enim cœlum dicitur, quaſi ὁρανὸς, vt dicit Diuus Ambroſius in Hexaemero, ab ὁράω, video, quòd ſit viſu peruium, & minime denſum. Gloria enim (vt redeamus) ac ſapientia, eleuat animos ad cœleſtium contemplationem. Calliope, quòd cantus ſuauitate cæteras antecedens, magni ab auditoribus æſtimetur: veluti dicas, pulchræ vocis: κάλλος enim pulchritudo dicitur, & ὄψ ὀπὸς vox. Cæterùm Herodotus ſuis nouem libris totidem Muſarum nomina impoſuit. Eſt & Epigramma, quod dicitur Virgilij, quo & ſingularum officia deſcribit. Eſt & in id Epigramma Græcum, in Anthologio, quod Latinum reddidit Lilius Gregorius Gyraldus, libr. de Diis Gentium 7. vbi & alia multa videbis de Muſis, atque etiam in eo opere, quod priuatim Muſarum ſyntagma vocauit.

MVTIÆ duæ filiæ Læliæ illius C. Gracchi filiæ, de qua ſuprà, Tullio in Bruto de Claris Oratoribus celebratæ.

MYCALE, Centaura, quæ Theſſalas mulieres amoris remedium docuit, autore Seneca.

MYIA, Theanûs filia, Philoſophia Pythagorea, memorata Clementi Alexand. lib. 4. Stromatôn.

MYRINA, cuius adhuc ſunt quædam Epigrammata, in Anthologio Planudis.

MYRO Byzantia, à Politiano in Nutric. inter Poetrias connumerata. Huius adhuc eſt tetraſticon lib. 3. Antologij Planudis, ſectione ſexta, & exaſtichôn lib. 6. Eámque Antipater Theſſalus lib. 1. eiuſdem operis inter nouem Lyricos reponit. Eiúſque cum honore meminit Athenæus lib. 2. vbi eam dicit ſcripſiſſe Mnemoſynem, niſi hæc altera ſit. Tráditque Tatianus in lib. aduerſus gentes, ſtatuam ipſius fuiſſe factam à Cephiſſodoro, egregio eius artis opifice. Ea carmine Elegiaco ſcripſit, vt tradit Pauſanias lib. 9. qui eſt de Bœoticis. Hancque nonnulli tradunt fuiſſe matrem Homeri Byzantini: & ob Hymnum Neptuni ab ea editum fuiſſe in magna gloria. De ea quoque meminit Chriſtodorus lib. 5. Florilegij.

MYRTIS Anthedonia, aliis Myrto dicta Poetria Lyrica, Pindari (vt ſcribit Suidas) magiſtra, & vt nonnulli dicunt, mater. Eámque ex Lyricis cantibus citat Plutarchus Problematôn Græcorum cap. 153. Huiúſque item meminit Tatianus lib. ſæpiùs citato, & Antipater lib. 1. illius Florilegij.

NICARETE, meretrix Megarenſis, Stilponis Philoſophi diſcipula, apud Athenæum lib. 13. c. 24. qui eam dicit dignam vt amaretur & ex genere, & ex diſciplina.

NICAVLA, Æthiopiſſa, Saba quoque vocata, Regina Auſtri, de qua & 3. lib. Regum, c. 10. & lib. 2. Paralipomenon, c. 9. & Diui Matthæi c. 12. & Diui Lucæ, c. 11. fit mentio: & apud Pauſaniam lib. 10. quo res Phocenſium deſcribit: vbi illam dicit fuiſſe Beroſi & Eryonothes filiam.

NICO, SAMIA memorata Xenophonti lib. 3. ἀπομνημονευμάτων, id eſt, memorabilium, & ex eo, Athenæo lib. 5. c. 14.

NICOBVLE citata Athenæo lib. 10. & lib. 12.

NICOSTRATA Arcadia, Ionij Arcadum Regis filia, Euandri ex Mercurio mater, quæ & Carmenta, ſiue Carmentis appellata eſt, ab effuſo per vaticinia carmine, vt ſcribit Martianus Capella lib. 2. aut (quod idem eſt) quòd carmine reſponſa ederet, vt tradit Plutarchus in Vita Romuli. Et Seruius in 8 lib. Æneid. non multo poſt princ. De hac Virg. lib. 8. Æneid.

— Matriſque egêre tremenda
Carmentis Nymphæ monita. —

Et Li

Et Liuius lib. 1. ab vrbe condi. & Dionyſius Halicarnaſſeus li.1. Eámque doctam vocat Ouidius li.1. Faſtor.

Iámq; ratem doctæ monitu Carmentis ad amnem
Egerat.—

Et ante hos Heſiodus in Theogonia: vbi eam vocat αἰδοίην, id eſt, pudibundam. Et eam eſſe eandem cum Themide (de qua poſtea dicemus) contendit Plutarchus Problematum Romanorum c.56.

Nossis Lyrica, inter Poëtrias quoque repoſita à Politiano in Nutrit. huiuſque ſunt quædam Epigrammata in florilegio.

Nysis, memorata Lilio Gyraldo inter Poëtrias.

Ocyroe, Chironis & Cariclæ filia, de qua multa diximus in Tract. Nobilitatis, ca.31. nu. 315. ex quibus intelliges, eam fuiſſe artis Medicæ & Medicinæ peritam.

Oenone, Nympha, de qua etiam diximus in d. Tract. c.31. nu.317.

Olda, ſiue Holda, vates ſacris literis celebrata, 4. Reg.22.c.& 2. Paral.c.34.

Olympias Thebana, de qua diximus in illo Tract. Nobilitatis. Huius, aut alterius eiuſdem nominis, verſus citantur à Stobæo Serm.9. Citatur & epiſtola à Polluce lib.4.ca.9.& libellus de condemnatorum auferendis muneribus, lib.10.c.1.

Olympia Morata, Peregrini Morati Mantuani filia, & Gruntheri vxor, Græcis & Latinis literis apprimè erudita, vt ſcribit Gregorius Gyraldus lib.2. de Poëtis noſtri temporis.

Pallas, De qua diximus in d. Tract. Medicinæ, num. 121.

Pamphila, Laertio in Socrate, & Platone, & Periandro, & Theophraſto, & Gellio cùm alibi ſæpe, tum lib.15.ca.17.& 23.& aliis ex libris Commentariorum. Eam Epidauriam, & Soteridæ filiam fuiſſe tradit Suidas, qui eius libros recenſet.

Panacea, Æſculapij filia, de qua etiam diximus in noſtro illo Tractatu Nobilitatis, c.31.n.316.

Pantaclea, Diodori Saturni filia, Dialectica, Philoni Dialectico in Menexeno, & Clementi Alexandrino lib.4. Stromatôn.

Parthenium, quæcunque ea fuit, memorata Martiali lib.7. Epigr.68.

Non tua Parthenium nimium ſe præferat illi,
Quamuis Pierio ſit bene nota choro.

Alibi autem idem Martialis, lib. ſcilicet 5. Epigr.6. meminit Parthenij viri Muſarum ſtudioſi:

Muſæ, Parthenium rogate veſtrum

Niſi fortè ibi veſtram legendum ſit. At lib.11, Epigr.1. de mare haud dubiè locutus eſt:

Nunquid Parthenium videre tentas?
Vadas, & redeas ineuolutus.
Libros non legit ille, ſed libellos.

Et libr.12. Epigr.11.

Parthenio dic Muſa tuo, noſtróque ſalutem.

Et alterius, vt puto, Parthenij item poëtæ, Plutarchus in Parallelis c.42.

Pavla, mater Euſtochij, de qua ſuprà diximus, ſæpe D. Hieronymo memorata.

Pavlina, vide infrà Pompeia.

Perictyone Pythagorica, quam Stobæus cap.1. citat ex libr. de Sapientia, & cap.83. ex libr. περὶ γυναικὸς ἁρμονίας, id eſt, de mulieris contemperatae ſiue compoſitione.

Perialla vates, apud Herodotum lib.6.

Perilla, Ouidij tertia, poſtremáque vxor, vt Crinitus putat, aut, vt alij malunt, filia, aut, vt Conſtantius Fanenſis putat, priuigna ex vxore tertia admodum docta, atque Poëtria in primis excellens, vt facilè oſtendit Elegia ipſius Ouidij 7. li.3. Triſtium, quam ad illam ſcripſit.

Phænnis, Epirotis, filia Regis Chaonum, Tzetzæ Hiſtoriarum Chiliade 9.c.228.& Politiano in Nutrit. inter vates commemorata, & ante hos Pauſaniæ lib.10. quo deſcribit: hocenſia.

Phanothea, Icari vxor, quam ferunt inueniſſe heroicum hexametrum, vt tradit Clemens Alexandrinus lib.4. Stromatôn.

Phemonoe, aut (vt alij appellant) Phemenoe, Neſſi, vt dicit Iſaacius, filia, Apollinis Promantis, quam primam heroicum carmen cecinisse, hymnúmque Delphis compoſuiſſe, tradit Pauſanias dicto libr.10. Huius, tanquam peritæ interpretamentorum ſomniorum, meminit Syneſius Platonicus, in lib. de Somniis. Sed & illius eſſe illud γνῶθι σεαυτὸν, id eſt, Noſce teipſum, tradit Antiſthenes in Succeſſionibus, idq; ſibi Chilonem vſurpaſſe, vt ſcribit Laertius in Thalete. Hanc q; citat Plinius, ſcribitq; Apollinis dictam filiam libr. Naturalis hiſtoriæ 10. cap.2. Strabo autem libr. Geographiæ 9. tradit eam fuiſſe primam diuinantem Pythiam. Huius quoque meminerunt Euſebius Chronographus, qui eam quinque & viginti annis ante Linum & Orpheum Acriſio oracula cecinisse ſcribit: & Tatianus contra gentes. De hac & Lucan. lib.5.

Phemonoen errore vagam, curiſque vacantem
Corripuit, cogitque fores irrumpere templi.

Et iterum:

—Sic plena laborat
Phemonoe Phœbo—

Et Statius lib.2. Syluarum, in Surrentino Poll.

—Referéque arcana pudicos
Phemonoe fontes—

Huius præterea meminerunt & Suidas, & Porphyrion in Artem Poëticam Horatij, enarrans illud,

—Et dictæ per carmina ſortes.

Et Donatianus in Poëtica.

Philænis, Leucadia laſciuiſſimorum carminum Poëtria, vt diximus ſuprà in 9. leg. connub. nu. 97. quid ergo referam, vbi omninò vide. Ea autem Xenophonti libr. 2. Apomnemoneumatôn, id eſt, memorabilium, Luciano in Pſeudologia, & iterum in Amoribus, Athenæo item libr.5. ca.14.& Suidæ commemorata fuit.

Phintys, Callicratis filia, dogmatum Pythagoræ ſtudioſa, quam ex libr. περὶ γυναικὸς σωφροσύνης, id eſt, de temperantia mulieris, citat Stobæus cap.72.

Phygo, à Sachoniato Berytio celebrata apud Euſebium Præparationis Euangelicæ libr.1.c.7. vbi dicit, eam fuiſſe Ponti filiam, hymnorúmque inuentricem. Sunt tamen qui eo in loco non, Phygo, legendum putent, ſed Sidon: de qua & nos infrà dicemus. Phygonem autem poſuit inter vates Politianus in Nutrit.

Plotiana illa, quæcunque fuerit, cuius mentio fit in l. Plotiana, ff. de iure dot. ex qua potes intelligere, eam non fuiſſe iuris ciuilis imperitam: ideóque nec Celſum grauiſſimum in Iure autorem eam reſponſione dignatum fuiſſe.

Polla, vide ſuprà in Argentaria.

Polydamia, de qua in dicto Tractatu Nobilitatis c.31. nu.318.

Polyxo, vates, apud Valerium Flaccum lib.1. Argonauticôn:

Tunc etiam vates Phœbo dilecta Polyxo.

Pompeia Paolina, Senecæ vxor, quæ non mediocrem opem viri ſtudiis attuliſſe fertur.

Pompeii Saturnini vxor, quæcunque ea fuerit,

rit, de cuius doctis epiſtolis Plautum aut Terentium repræſentantibus, loquitur Plinius Secundus libr. Epiſt. 1. ad Euricium, Epiſtol. 16. cuius initium eſt, amabam.

Praxilla Sicyonia, cuius Polemon apud Zenodotum, aut (vt alij vocant) Zenobium in Collectaneis meminit, quo loco enarrat illud Adagium ἠλιθιώτερος τῆς Πραξίλλης Ἀδώνιδος, Stolidior Praxillæ Adonide. Pauſanias in Laconicis, Tatianus in libro aduerſus gẽtes, Euſebius Chronographus, in Olympiade 81. Hephæſtion, qui ab illa metrum Praxilleum deductum fuiſſe dicit. Antipater Theſſalonicenſis, qui eam primam inter nouem Lyricos ponit, Epigrammate in eam tem compoſito libr. 1. Epigrammatõn Græcorum, & præter hos Heſychius & Suidas meminerunt. Atqui etiam Athenæus libr. 13. c. 17. & iterum libr. 15. c. 21. vbi dicit illam fuiſſe admirabilem in poeſi conuiuialium carminum. Sed & cuius etiamnum extat carmen ad Calaim puerum de amoris mutatione.

Proba Falconia, Adelphi Romani, viri Proconſularis vxor, cuius Centones; opus ſane mirandum, è Virgilio habemus. Suntque qui idem ex Homero eam feciſſe exiſtiment, cùm tamen Eudochia id fecerit, vt ſuprà in Eudochia diximus. Hos autem D. Hieronymus ad Paulinam ſe legiſſe affirmat.

Ptolemais Cyrenenſis.

Pudentilla, Apuleij vxor.

Rhosvita, aut, vt alij vocát, Rhoſolta, monialis è Saxonia cuius plurimos libros etiam nunc habemus, carmine & proſa oratione conſcriptos.

Rufina, vide ſuprà Claudia Rufina.

Rusticiana, Symmachi vxor, quæ non modicum virtutibus præbuit adiumentum.

Ruth, ſacrarum literarum commendatione nobilis, lib. ipſius nominis titulo nuncupatim inſignito.

Saba, vide ſuprà in Nicaula.

Sabina Atelina, Atti Ile lemi nris vxor, quæ Martiali, veluti docta, commemoratur.

Sabina altera, eadémque poſterior, tot Epigrammatis Auſonio laudata.

Salpe, Medica, à nobis memorata in Tractatu Nobilitatis c. 31. no. 329.

Salpa, altera (niſi eadem ſit, quod minimè reor) Leſbia, quæ παίγνια monumentis tradidit, teſte Nymphodoro Syracuſano, apud Athenæum, & Alcimo, qui & hanc Botryn cognominatam fuiſſe dicit, inuentricem τῶν παιγνίων.

Sappho, Leſbia, ex Ereſſo oppido, cuius diſcipulæ fuerunt Anagora, Congyla, & Eunica, de quibus ſigillatim ſuprà diximus.

Sappho altera, & ea quidem Leſbia, ſed ex Mitylene oppido, cuius cum maxima laude meminit Herodotus, & Ariſtot. libr. 2. Rhetor. ad Theodecten, & Strabo libr. 13. Geographiæ, vbi ei ſimilem aliam, ne in minima quidem Poëtices parte, fuiſſe negat: & Euſtathius in Comment. in Dionyſium, item Hephæſtion, Terentianus, Attilius, Statius lib 5. Syluarum, Plinius, Plutarchus in Muſica, & in vita Demetrij, Diomedes, Demetrius Phalereus, Hermogenes, & Didymus Chalcenterus. Eſtq; in laudem illius Epigramma Platonis libro 1. Florilegij:

Ἐννέα τὰς Μούσας φασίν τινες, ὡς ὀλιγώρως·
Ἠνίδε καὶ Σαπφὼ Λεσβόθεν ἡ δεκάτη.
Muſas eſſe nouem referunt, ſed prorſus aberrant,
Leſbia nam Sappho Pieris eſt decima.

Item aliud Antipatri Sidonij:

Dulcia Mnemoſyne demirans carmina Sapphûs,
Quæſiuit, decima Pieris vnde foret.

Et illud Auſonij:

Leſbia Pierijs Sapphô ſoror addita Muſis.
Εἴμ' αὐτὴ Λυρικῶν Λεσβὶς ἀοιδοτάτη.

Hanc autem, aut aliam eiuſdem nominis pulchram vocat Plato in Phædro. Eique tale elogium dedit Gale. in libr. cui titulus eſt, Quod animi mores corporis temperaturam ſequuntur; quod cum Poëtam ſimpliciter dicimus, Sapphô intelligimus, vt cum Poëtam, Homerum. Suidas ſcribit Sapphô Leſbiam edidiſſe libros Lyricos nouem, Epigrammata præterea, Nænia, Monodias, Elegias, Iambos, & Epithalamium Æolica lingua. Hancque primam pectida inſtrumentum muſicum inueniſſe, tradit Menæchmus Sicyonius, apud Athenæum. Ab ea quoque carmen Sapphicum nomen accepiſſe, dicunt Hephæſtion, Terentianus, Atilius, & Diomedes. Extatque etiam nunc eius Diſtichon libr. Florilegij Epigrammatum Græcorum 3. ſect. 4. & Tetraſtichon eiuſdem libri, ſect. 12. Ælianus autem Variæ Hiſtoriæ libr. 12. cap. 19. ſcribit Sapphô Poëtriam filiam Scamandronymi, in doctis & ſapientibus annumeraſſe Platonem Ariſtonis filium. Aliam autem in Leſbo fuiſſe meretricem, non Poëtriam. Cæterùm Pauſanias libr. 9. tradit Sapphô Leſbiam multa de Cupidine ceciniſſe. Conſtat autem Poëtriam ipſam Phaonem ardentiſſime deperiiſſe: quod vel ex epiſtola Sapphûs ad Phaonem conſtat apud Ouid. & ex Plinio qui huius amoris cauſam reddit libro 20. cap 8. quamuis ibi non declaret, quænam Sapphô ea fuerit. Denique quare Horat. libr. Epiſtol. 1. Sapphô maſculam vocet (quod & alibi ex eo annotauimus) diſcens ex Porphyrione, eius interprete, & Lilio Gregorio Gyraldo Hiſtor. Poët. Dialogo 9.

Sempronia, apud Salluſt. in Catil. Græcis atque Latinis literis docta quidem ſed parum caſta.

Sentia, Elea, de qua diximus in noſtro Tractatu artis Medicæ, nu. 335.

Sera, filia Azer, Prophetiſſa, apud D. Hieronymum, in 1. lib. Paralipomenon.

Sibyllæ, à multis deſcriptæ, & nominatæ: ex quibus nonnulli duas tantùm fuiſſe ſcribunt, vt Martianus Capella libr. 2. Alij tres tantùm, vt Solinus cap. 8. Alij quatuor, vt Ælianus in Varia Hiſtoria, lib. 12. Alij decem, vt Varro in libr. Rerum diuinarum, quos ad C. Cæſarem Pontificem Maximum ſcripſit, & Lactantius lib. 1. cap. 6. & D. Hieronymus in Iouinianum libro 1. & fere cæteri, quos alitèr ſigillatim recenſendos non duximus, ad illos lectorem remittere contenti, & præterea ad D. Auguſtin. de Ciuit. Dei, libr. 18. cap. 23. & ad illius eodem in loco interpretem Ludouicum Viuem; item ad Hyginum Fabularum cap. 128. ad Pauſaniam lib. 10. qui de rebus Phocicis eſt: & poſtremò ad Lilium Gregorium Gyraldum Hiſtor. Poët. Dialog. 2. & Mantuanum, Poëtam noſtri temporis non contemnendum in D. Maria.

Sido, Ponti filia, cuius ab ore ſonora & ſuauiſſima vox profluebat, quæque prima hymnos carminibus compoſuiſſe dicitur, vt ex autoritate Philonis, Biblij Sachoniati interpretis, tradit Euſebius libr. Præparationis Euangelicæ 1. cap. 7. Vide ſuprà Phygo.

Sosipatra, Lyda, vxor Ædeſij Sophiſtæ, multis diſciplinis cumulatiſſima, & futurorum præſaga, ideóq; credita à numinibus quibuſdam fuiſſe educata, vt tradit Eunapius.

Sotira, de qua diximus in Tractatu Medicinæ, qui eſt Nobilitatis noſtræ, c. 31. nu. 329.

Steſichori, Poëtæ Lyrici filiæ, quarum nomina mihi ignota ſunt, quæ in modulandis numeris, & carminibus pangendis ſuo patre non indignæ exiſtimatæ ſunt, nullique, præterquam patri ipſi, cedere dicebantur. Ad has extat epiſto. Phalaridis, qua eas conſolatur de morte patris.

Svlpitia Romana, Martiali celebrata lib. 10. Epigr. 35. Ea virum habuit Calenum, cum quo annos 15. ſuauiſſimè vixit, vt conſtat ex eodem Epigram. 38. eiuſdem lib. & amborum meminit Sidonius Apollinaris:

Non quod Sulpitia ioces Thalia,
Scripſit blandiloquus ſuo Caleno,

Extat etiamnum carmen ipſius elegãtiſſimum, quo queritur de ſtatu Reipublicæ, & temporibus Domitiani, quod poſitum eſt inter opera Auſonij.

Svsanna, virgo, Rufini Alexandriæ Præfecti ſoror.

Symmachia, Hipponenſis filia, vna ex Sibyllis, quæ Erythris progenita, etiam Cumis eſt vaticinata, apud Martianum Capellam libr. 2. de Nuptiis Philologiæ.

Talarchis Argiua, inter Poëtrias relata à Tatiano in lib. contra gentes.

Tanaqvil, illa Romanorum Regina, cœleſtium prodigiorum perita, vt ſatis conſtat ex Liuio libr. 1. ab vrb. cond. & Claudiano in laude Serenæ vxoris Stiliconis, & Dionyſio Halicarnaſſeo, qui lib. 3. Originum Ro. eam tradit fuiſſe ſapientem, & quæ in diuinatione nulli Hetruſcorum cederet.

Targelia, aut, vt alij malunt, Thargelia, Mileſia, à Politiano in Nutriis inter Poëtrias relata, Sed & eius, tanquam Philoſophiæ, meminit Plutarchus in Pericle, & Lucianus in Eunucho, ſiue Pamphilo. Hippias Sophiſta, & ex eius autoritate Athenæus libr. 13. cap. 32. tradunt eam fortiſſimam & ſapientiſſimam fuiſſe, viriſque quatuordecim nupſiſſe.

Terba, Croci Regis Bohemiæ filia, & Libyſſæ, de qua ſuprà locuti ſumus, ſoror, auguriorum ſortiúmque peritiſſima, apud Æneam Syluium de Bello Bohemico.

Terentia, primùm Tullij vxor, deinde Salluſtij, & poſtremò Meſſalæ Coruini, eſt quaſi per quoſdam gradus eloquentiæ deuoluta, vt refert D. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum. Hæc vixit annos 117. vt retulit Plinius libr. 7. cap. 48. Vbi tamen alij legunt 103. quam & Valerius Maximus lib. 8. cap. 14. dicit 103. Eam doctam fuiſſe ferunt. Quod vel ex eo probabile eſt, quòd tribus viris eloquentiſſimis & doctiſſimis nupſiſſet.

Thargelia, vide ſuprà Targelia.

Theano Metapontina, Brontini Crotoniatæ filia, Pythagoræ vxor, vt Theodorito Cyrenenſi, & Luciano in imaginibus, & Laërtio in Pythagora, & Polluci li. 10. c. 3. in fin. placuit; aut verò ipſius Brontini vxor, & Pythagoræ diſcipula, quod Plotinus maluit. Ea ſcripſit Commentarios Philoſophicos de Virtute, Poëmata & Apophthegmata Pythagoræ, vt tradit ipſe Laërtius. Et defuncto ipſo Pythagora, ſcholas vnà cum Telauge & Neſarcho filiis regendas ſuſcepit, vt prodit ipſe Theodoritus. Hanc Didymus in libr. de Philoſophia, Pythagorica tradit, primam ex mulieribus eſſe philoſopharam, & ſcripſiſſe Poëmata: quod & ex eo recenſet Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatôn. Eámq; citat Pollux, vbi ſuprà, ex Epiſtola ad Timaretam.

Theano altera, Locrenſis, & ipſa Poëtria, quæ Hymnos & Cantica Lyrica, & μέλη ſcripſiſſe fertur.

Theano item alia, Thuria, Lycophronis filia, Pythagorica, Nam & has diuerſas facit Suidas, quãuis alij vnam eandémque eſſe exiſtiment. Laërtius nihil certi affert. Extat autem etiam nunc alterius ex his epiſtola de liberorum educatione ad Eubulam, & altera ad Nicoſtratam Zelotypam conſolatoria: & alia quoque admonitoria ad Calliſto, quomodo maritus præeſſe debeat: quarum bonam partem videbis apud Stobæum, Porrò aliam memorat Homerus Mineruæ ſacerdotem.

Thelesilla Argiua, Pauſaniæ in Corinthiacis, atque etiam in Argolicis, Suidæ, Hephæſtioni, Luciano in Amoribus, Apollodoro de Deorum origine lib. 3. Athenæo lib. 12. c. 5. & Antipatro Theſſalonicenſi libr. 1. Florilegij Græcorum Epigrammatôn, Clementi Alexandrino lib. 4. Stromatôn, & Euſebio Chronographo in Olympiade 82. & præter hos Plutarcho in Claris mulieribus, vbi dicit quòd ſuprà cæteras fœminas in Poëtica facultate excelluit, cùm domi illuſtris eſſet: & alia multa inibi de ea ſcribit, vt videre poteris.

Themides duæ, prior quidem, quam Orpheus in Hymnis tradit poſt hominum memoriã, primam mortalibus oraculum demonſtraſſe, atque ex oraculo Delphico vaticinari ſolitam, ex eáque Apollinem didiciſſe vaticinationem. A quo non longè abeſt, quod ſcribit Diodorus libr. 6. Bibliothecæ, c. 15. eam tradidiſſe artem diuinandi, ſacráq; ac Deorum cultus inueniſſe, eáque quæ ad bene viuendum & pacem pertinent, oſtendiſſe. Altera Euandri mater, Carmentis dicta, de qua & nos quædam diximus in Nicoſtrata. Quibus addes, Plutarchum in Politicis dixiſſe, hanc conſultiſſimam fuiſſe, quæq; actionem agere, cœtúſque dimittere noſſet. Eius etiam meminit Pauſanias lib. 10.

Themis, fortè altera vna ex Titanidibus, quam nonnulli dicunt inueniſſe Heroicorum hexametrum, vt ſcribit Clemens Alexandrinus libr. 1. Stromatôn.

Themista, memorata Lactantio lib. 3. c. 25. & Clementi Alexãdrino lib. 4. Stromatôn: vbi hanc dicit fuiſſe filiam Zoili: & D. Hieronymo in Prologo in Sophoniam, & Diogeni Laërtio in Epicuro, vbi hanc dicit fuiſſe vxorem Leontei Lampſaceni Philoſophi.

Themistoclea, aut (vt alij appellant) Theoclea, Pythagoræ ſoror, & magiſtra, vt tradit ipſe Laërtius in vita ipſius Pythagoræ: qui & ipſe ex autoritate Hieronymi & Ariſtoxeni ſcribit dogmata, quæ Pythagoras Delphis adſcripſit, ab ea accepiſſe.

Theoclea, vide in præcedenti verſi.

Theognis, filia Diodori, cui agnomentum fuit Saturnus, Dialecticæ perita, ex Philone Dialectico in Menexeno, & ex eo Clementi Alexandrino lib. 4. Stromatôn.

Theonoe, Protei Ægyptiorum Regis filia, quæ (vt ſcribit Euripides ſtatim in initio tragœdiæ, cui Helenæ titulus eſt) diuina omnia, & præſentia, & futura callebat,

—Τὰ θεῖα γὰρ
Τά τ' ὄντα, καὶ μέλλοντα πάντα ἠπίστατο.

Theophila, Canio Poëtæ Gaditano, adamata, & Martiali celebrata, lib. 7. Epigr. 68.

Theoris vatidica, quam Demoſthenes accuſauit, apud Plutarchum in vita illius.

Theosebia, cuius etiamnum extat Tetraſtichon li. 3. Anthologij, i. Florilegij Planudis, Sect. 15.

Timaris, Regina quæcunque ea fuit, cuius carmen non inelegans de Gemma, quæ Paneros dicitur, Veneri dicata adſcripſit Metrodorus, apud Plinium lib. 37. c. 10.

Timo

Timoclea, Thebana, Theagenis ſoror, cuius, vt doctæ meminit Plutarchus ad finem Præcep. connub. & D. Hieronymus ad fin. libri primi in Iouinianum.

Trivvltia Mediolanenſis, vide ſuprà in Damiſella.

Trota, quam alij Trotulam vocant, cuius etiamnum extant libri de curandis ægritudinibus mulierum ante, in, & poſt partum, impreſſi Argentinæ: de qua etiam diximus in Tractat. Medicinæ, num. 337.

Trotvla, vide in præcedenti verſi.

Varc, aut, vt alij vocant, Varij vxor (nomen illius aliter non dicitur) quam vt doctiſſimã, adamaſſe Virgilium ferunt, illíque tragœdiam à ſe compoſitam dono dediſſe: illam verò, tanquam à ſe ſcriptam, viro obtuliſſe, & virum pro ſua edidiſſe. Quam rem nonnulli tradunt Virgilium allegoricè intellexiſſe 3. Eclog. illo carmine,

Quem mea carminibus meruiſſet fiſtula caprum:

Caper enim tragœdiæ præmium eſt. Sed id Seruius eo in loco non admittit.

Velleda, ſiue Veleda, vaticinatrix, Cornelio Tacito in lib. de Moribus Germanorum memorata, & Papinio lib. 1. Syluarum, pro Rutilio Gallico;

Captiuæque preces Veledæ.

Veronica Gambara, Corrigienſis princeps, & Poëtria admodum laudata Gregorio Gyraldo de Poëtis noſtri temporis lib. 2.

Victoria Columna, & ipſa quoque Piſcariæ princeps & Poëtria ipſi Gyraldo eodem loco memorata, atque etiam Pierio Valeriano in epiſt. liminari lib. 22. Hieroglyphicorum.

Vrsvla Cynoſura, Britanna, Dionæthi Cornubienſium principis filia, quæ ſcripſit de Arcanis viſionibus lib. 1. & alterum, cui, Documenta fidei, titulus eſt, & epiſtolas plurimas.

Xenoclea, vates Delphica, apud Pauſaniam lib. 10. qui de rebus Phocenſium eſt.

Zenobia, Palmyrenorum Regina, de qua ſæpius locuti ſumus in hoc opere. Ea fuit Græci & Ægyptij ſermonis peritiſſima, & Latini non ignara, ſcripſitque Epitomen in Orientalem Alexandrinámque hiſtoriam: atque Herennianum & Timolaum filios literis erudiit. Elegantiſſimas orationes ad ſuos milites ſæpiſſimè habuit. Hæc ex Trebellio, aut, vt alij vocant, Treuellio Pollione in vita illius. Flauius autem Vopiſcus in vita Aureliani, hanc vſam fuiſſe Longino Philoſopho ad Græcas literas tradit.

Et aliæ propè infinitæ, quarum nomina incognita ſunt. Neque enim fœminæ à liberalibus artibus alienæ ſunt, vt videre eſt ex l. qui filium, in princ. ff. vbi pup. educ. deb. quod & videre licet ex diuinis literis, Exod. 35. quæ mulierum doctarum, aliter non nominatarum, meminerunt. Agathias, qui poſt Procopium ſcripſit de bello Gotthorum & Perſarum, lib. 1. memorat Alemannicas quaſdam vates. Nam & Paul. prioris ad Corinth. Epiſtolæ, cap. 11. oſtendit mulieres quoque prophetandi munus interdum conſequi. Omnis (inquit) mulier orans aut prophetans, &c. Quo in loco Athanaſios, aut (vt quidam malunt) Theophylactus, dicit hoc donum habuiſſe Philippi filias. Arthianos ſcribit, apud Telmeſſum vaticinia mulierum olim fuiſſe præſtantiſſima. Sed & idem tradit, Dardanum ex Samo profectum, Teucrorum filias vxores duxiſſe Νησὼ & Βατίειαν, & ex priore natam illi filiam fatidicam, nomine Sibyllam, ex qua in vaticinatrices omnes ſit nomen propagatum ob τῆς θεοφορίας quandam cognationem. Dryadas quoque fuiſſe & Medicinæ, & diuinationis peritas, vt videre licet ex Trebellio Pollione, tum in Aureliano, tum in Numeriano. Vt interim omittam mulieres, quæ arte pictoria excellentes fuerunt, Timareten Myconis filiam & diſcipulam, & Calypſo, & Alcithenen, & Ariſtareten Nearchi filiam, Lalam Cyzicenam perpetuam virginem, & Olympiadem Autobuli magiſtram, omnes Plinio memoratas lib. 35, cap. 11. Igitur & hanc quoque legem Connubialem ita concludimus: *Mulieres pictura peritæ.*

In his etiam, quæ ad virorum curam pertinent, ab vxoribus ipsi consilium sumunto. *Pudicissima lex connubial.*

In dvodecimam legem connvbialem, glossæ primæ pars dvodecima.

Sed quid opus eſt hanc legem maritis præſcribere, qui & ipſi ſua ſponte quicquid facturi, dicturive ſunt, quicquid ſciunt, cogitat, quicquid denique ſomniant, vxoribus enarrant, & produnt: nihil illas celatum volunt, nihil illis inconſultis moliri aggredive audent, aut nolunt, ſi auſint? Qui quidem maritorum mos auſam præbuit Accurſio, vt ſingu. diceret in l. aut qui aliter. §. ſed & Seruius. ff. quod vi aut clam. vxorem præſumi ſcire, quicquid vir ſciat. quem ſequitur Albe. ibi. & in l. aduerſus. C. de cri. expi. hæred. reclamante tamen And. Iſer. in cad. 1. colum. 7. verſicul. ſuperfluò ergo, titu. de nat. ſuc. feud. per text. in l. ſi legibus. ibi probatum fuerit. C. de epiſcop. aud. Et illum ſequitur Georg. Nat. in repet. cap. quamuis, col. 34. verſicul. decimotertiò quartò, de pact. lib. 6. At idem quod illa gloſ. ea tamen non citata, dicit Petr. Anchar. conſil. 92. tria in fauorem, col. 1. Ex epiſtola autem Tullij ad Sextilium Lentulum Proconſulem lib. 5. Epiſtolarum familiarium, epiſt. 6. facilè intelliges, Lentulum ipſum virum grauiſſimũ, ſua ipſius intima conſilia Corneliæ vxori communicaſſe. Quò etiam ſpectat illud Virgilij lib. 4. Æneid. *Viri vxoribus omnia reuelant.* *Vxor ſcire præſumitur, quicquid vir ſciat.* *Lentulus intima conſilia vxori communicabat.*

Tu coniunx, tibi fas animum tentare precando:
Perge, ſequar.

Quo in loco Donatus illius doctiſſimus interpres, quicquid (ait) ſecretum retinent viri, facile confitentur vxoribus. Tametſi Iupiter, cùm probè ſciret, expertúſque eſſet fœminarũ mores, Iunonem vxorem ita alloquitur apud Homerum, omnium doctrinarum ſeminarium, prima Iliados Rapſodia. *Iupiter Iunoni non omnia ſua conſilia prodit. Mulieribus non amplius fidendum.*

Ἥρη, μὴ δὴ πάντας ἐμοὺς ἐπιέλπεο μύθους
Εἰδήσειν· χαλεποί τοι ἔσοντ' ἀλόχῳ περ ἐούσῃ.
Ἀλλ' ὃν μέν κ' ἐπιεικὲς ἀκουέμεν, οὔτις ἔπειτα
Οὔ τε θεῶν πρότερος τόν γ' εἴσεται, οὔτ' ἀνθρώπων,

Id eſt,

Noli, Iuno, putare ſciturum te omnes ſermones meos. Id enim difficile tibi erit, quamuis vxor mea ſis. Sed quæ decebit te audire, ea certè nemo Deorum, aut hominum prior te ſciet. Et apud eundem lib. 11. Odyſſ. monet Agamemnonis vmbra Vlyſſem, ne ſe vnquam vxori crederet, neu omnia ſua conſilia ei aperiret. Ita enim loquitur: *Vlyſſes vxori ſe nouiſſimè patefecit.*

Τῷ νῦν μήποτε καὶ σὺ γυναικί περ ἤπιος εἶν,
Μή οἱ μῦθον ἅπαντα πιφαυσκέμεν, ὅν κ' εὖ εἰδῇς.

Sed & paulò poſt monet, ne palàm in patriam deſcendat, quoniam non amplius fidendum erat mulieribus. ἐπεὶ οὐκέτι πιστὰ γυναιξίν. Quod Agamemnonis conſilium Vlyſſes, vt erat omnium homo callidiſſimus, etiam executus eſt: vxori enim ſuæ, quamuis eam exiſtimaret eſſe pudicam, ſidamque, & vitæ amantiſſimam, ſeſe nouiſſime patefecit, aliiſque prius, quam illi ſua conſilia prodidit.

Sanſon imprudenter Dalilæ ſui roboris detexit.

2 Sed ſicut Vlyſſes caute prudentérque id effecit: ita Sanſon hominum ille fortiſſimus, imprudentiſſime quidem Dalilæ, quam vice vxoris adamauit, crinem fatalem, in quo robur omne continebat, detexit. Idéoque confeſtim ſuæ temeritatis pœnas pependit; quippe qui ſere dicto citius in manus hoſtium, ob id ipſum duntaxat peruenit, vt dolenter ſcribitur Iud. 16. cap. Nec minùs temerè, atque infeliciter Amphiaraus Eriphylæ vxori latebras, quas petiturus erat, ne cum Argiuis contra Thebanos iret, manifeſtauit. Illa enim, vt Statio credimus, aliiſque veteribus ſcriptoribus, aureo monili ab Hermione Cadmi vxore, aut, vt Iulius Hyginus Fabu. cap. 71. tradit, ab Adraſto fratre ſuo accepto corrupta, Amphiaraum prodidit: qui in publicum protractus, & inuitus, quia præſentiret quod futurum erat, in eam expeditionem profectus occubuit. Hanc ſcribit lib. Odyſſ. 11. aurum prætuliſſe viro.

Amphiaraus vxori temerè latebras ſuas detexit.

[illegible] Ἐριφύλην τ' Ἐριφύλην,
Ἣ χρυσὸν φίλου ἀνδρὸς ἐδέξατο τιμήεντα.

Quod & idem ſcripſit Sophocles in Electra:
Οἶδα γὰρ ἄνδρα [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Id quod etiam ſcribit Diodorus lib. 5. c. 6. Lucianus in Cynico, & Propertius lib. 2. Eleg. 17.

Aſtruc quod domo Eriphyle inuenit auaris.

Et huc reſpiciens Ouid. lib. 1. Amor. Eleg. 10.

Ex quo [illegible] traiecit corpora ferro.
Et [illegible] pœne cauſa monile fuit.

Et in Elegia de Nuce:

Præda mala Polydore fuit tibi præda nefanda,
Coniugis Amphion [illegible] arma virum.

Et Horatius Flaccus lib. 3. Carm.

[illegible] Concidit Auguris
Argiui domus, ob lucrum
Demerſa exitio.

Et Statius lib. 4. Thebaid.

— Sed perfida coniunx
Dona viro mutare velit.

Et Arnobius libro 8. Diſputationum aduerſus Gentes & Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagogi, cap. 10. Et Hieronymus in lib. 1. contra Iouinianum, & Tzetzes Hiſtor. Chiliade 3. cap. 77. Huéque reſpiciens Homerus, ipſe lib. 15. Odyſſ. ſcribit Amphiaraum Ioui & Apollini admodum dilectum, non conſenuiſſe, ſed muliebrium donorum cauſa periiſſe:

Ἀλλ' ὄλετ' ἐν Θήβῃσι γυναίων εἵνεκα δώρων.

Eriphyle monile maritæ vitæ prætulit.

Cuius etiam rei meminit Plato libro de Repub. vbi dicit, Eriphylen contra mariti ſui vitam monile accepiſſe. Tullius in 6. in Verrem actione, & lib. 1. de Inuentione, ita ſcribit: Mulierum genus auarum eſt. Nam Eriphyle auro viri vitam vendidit. & Seruius in lib. 6. Æneid. enarrans illud Virgilii.

— Mæſtamque Eriphylen
Crudelis nati monſtrantem vulnera cernit.

Et nonnihil Pauſanias in Bœoticis, Hiſtoricus Statius eod. illo lib. 4. Thebaidos contra Neſpondam vocat.

— Si pamandum nefanda [illegible]
Huc adeò coniunx.

Et Impiam libr. [illegible]

— Vatis mox impia coniunx,
Heu nimium poſitura rogus,

Vxoribus non manifeſtanda conſilia.

3 Propterea Micheas ille diuiniloquus, cap. 7. eodémque viri, prudenter quidam, vt cætera omnia, illud monent, vt cuſtodiamus oris claustra ab iis, quæ dormiunt in noſtro ſinu, id eſt, ab vxoribus, vt rectè exponit Nicolaus à Lyra, & quiſquis is fuit, qui Ioannem Chryſoſtomum traduxit, in ea Homilia quam ita Ioannis decollatione ſcriptam reliquit: in qua, hunc Micheæ locum in Latinum ſermonem vertit: A coniuge tua cuſtodi te, ne manifeſtes ei cor tuum. Nam & mos Hebræorum eſt, vt de vxoribus loquentes hanc plerunque adiectionem faciant, Quæ dormiunt, ſiue ſunt, ſiue cubant in ſinu tuo, vt patet Deuteronomii 13. ibi, ſiue vxor, quæ eſt in ſinu tuo, & iterum cap. 28. Et vxori, quæ cubat in ſinu tuo. Nec longè abeſt illud Plauti in Trinummo:

Vxorem quoque ipſam hanc rem vt celes face.
Nam pol tacere nunquam quicquam eſt, quod queat.

Et hinc etiam eſt illud Cleobuli, Cum vxore ne contende, néve ei nimium confide.

Vxoribus quæ conſilia ſunt communicanda, quæ minimè.

4 Itaque illud in hac re obſeruandum eſſe cenſeo, vt in his duntaxat negotiis, quæ ſi in publicum efferantur, nullum ſunt periculum, aut incommodum illatura, conſilium ab vxoribus ſumamus, ſequamúrque, vt & Ninum, & Numam, & Cyrum, Reges, & Auguſtum, & Iuſtinianum, Imperatores, ita lege tamen, vt earum conſiliis non ſemper adhæreamus, ſed eum demum, ſi conducere videbuntur. Quod apud Homerum lib. Iliados 24. eodémque vltimo, Priamus ille ſenex, & prudens, etiam prudenter factitauit, qui tametſi ab Hecuba vxore ſententiam rogauerit, an ad Achillem redempturus Hectorem proficiſceretur, non tamen eius conſilium ſecutus eſt. Nam & conſilium mulieris non ſemper eſſe ſequendum, exemplo ſuo nos docuit Adam ille parens hominum, Gen. c. 3. quo in loco D. Chryſoſtomus multa in eam rem ſcripſit, quæ ibi videre poteris.

Mulieres maximè decet ſilentium & taciturnitas.

5 Cætera verò (vt redeamus) quæ prodita prolatáque, damnum ſunt, aut diſcrimen allatura, apud vxorem, quantumuis taciturnam, non temere deponamus. Nam etſi taciturnitas, ſilentium, breuiloquentia in mulieribus præcipuè commendatur, loquacitas verò vituperatur, vel teſtimonio Philonis (ſi tamen is eſt) laudantis in Eccl. cap. 26. mulierem ſenſatam, & tacitam: cui ſubſcribens Apoſt. prioris ad Corinth. c. 14. non ius facit mulieribus, vt vel in Eccleſia loquantur: ſed domi, ſi quid ignorant, viros ſuos interrogent. Et alibi, prioris ad Timot. 2. cap. Mulier, ait, in ſilentio diſcat cum omni ſubiectione. Et ſubdit: Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, ſed eſſe in ſilentio.

De eadem re, ex Græcis.

6 Quod & approbans Ariſtoteles lib. 1. Politicon, cap. 8. eodémque verò, ſententiam hanc adducit ex Poëta, quem non nominat: Mulierem ornat taciturnitas. Is autem Poëta Menander eſt, vt plerique autumant. Sed quamuis hanc eandem ſententiam protulerit Menander, ex eo tamen non accepit Ariſtoteles, qui illum tempore præceſſit. Verùm is fuit Sophocles Athenienſis Tragicus, qui & hanc ſententiam expreſſit in Aiace flagellifero:

Γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.

Id eſt, ad verbum,

Mulieribus ornatum ſilentium affert.

Aut ſi velis verſus reddere,

Decus addit vſque fœminis ſilentium.

Siue etiam,

Mulieris eſt primum decus ſilentium.

Quam

Digitized by Google

Quam ſententiam Seruius in fin. lib. 1. Æneid. citat ex ipſo Sophocle. Cui & ſimilis ea eſt Democratis, Κόσμος ὀλιγομυθία γυναικί, id eſt, Ornamentũ breuiloquentia mulieri. Et illa Euripidis in Heraclidis,

Γυναικὶ γὰρ σιγή τε καὶ τὸ σωφρονεῖν
Κάλλιστον. — Id eſt,
Fœmina enim ſilentiúmque & modeſtia
Pulcherrimum. —

Eiuſdem in Acriſio, apud Stobæum lib. 72.

Ἄλλως τε καὶ κόρη τε, κ᾽ Ἀργεία γένος,
Κῇ κόσμος ἡ σιγή τε, καὶ τὰ παῦρ᾽ ἔπη.
Præſertim cùm virgo ſis, & Argiua genere,
Quibus ornamentum eſt ſilentium, & pauca verba.

De eadem re, ex Latinis.

7 Et huc facit, quod Pinacium, mulier pudica apud Plautum in Sticho, Antiphoni patri quærenti, quales eſſe mulieres oporteat, reſpondit,

— Vt per vrbem cùm ambulant,
Omnibus os obturent. —

Id eſt, occludant, ne verbum vllum loquantur. Apud eundem quoque in Rudente, Trachalio inquit,

Tacita bona eſt mulier ſemper, quàm loquens.

Virgilius item omnium diſciplinarum peritus, vt dicit Macrobius lib. 1. Saturnalium, in laudem Didonis ita de ea ſcribit, lib. 1. Æneid.

Tum breuiter Dido vultum demiſſa locuta eſt.

Et Pontanus lib. 1. de Amore coniugali, ita vxorem monet,

Pauca loqui ſtudeat. —

Vt non abs re Poetæ Iunoni veluti honeſtatum ac pudicarum mulierum præſidi, atque antiſtiti ſilentium & taciturnitatem, vt propriam ac peculiarem, huiuſcemodi fœminarum, tribuiſſe videantur. Virgil. lib. 10. Æneid.

— Quid me alta ſilentia cogis
Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem?

Et Statius Papinianus lib. 10. Thebaidos:

Iunonem tacitam furibunda ſilentia torquent.

Veluti non niſi neceſſitate cogente loquatur. Quod & Seruius Virgilij, & Lactantius Placidus Statij interpretes, in illis locis annotarunt. Nam, & quod huc ſpectat, Iuno Argiua fuiſſe dicitur Homero libro Iliad. 4.

Ἥρη τ᾽ Ἀργεία.

Et Straboni illius Homerici loci autoritate lib. 9. Geographiæ, & Palæphato ἐν ἀπίστοις. Nuper autem didicimus ex Euripide, Argiuas maximè ſilentium coluiſſe. Sed & eadem Iuno inter cæteras eius appellationes & poteſtates Matrona dicitur apud Seruium enarrantẽ eum Virgilij locũ lib. 8. Æneid.

Quam Pius Æneas, tibi enim tibi maxima Iuno
Mactat ſacra ferens. —

Vt non ſine cauſa illam matronarum præſidem & antiſtitem ſuprà vocarim. Plutarchus autem in comparatione Lycurgi & Numæ Pompilij tradit illum fœminis ſilentium docuiſſe, ac nec de neceſſariis quoque rebus, abſentibus viris, quicquam loqui. Ita vt cùm mulier aliquando propriam cauſam dixiſſet, miſiſſe Senatũ deos conſultũ, quidnã ciuitati ea res portẽderet: quod & nos alibi ſuprà diximus in 10. l.

Natura ſilentium mulieres docet. Cicadæ mares tantùm canunt.

8 Cæterùm è noſtris Alber. in l. generalis. ff. de adopt. ſcribit mulieres decere taciturnitatẽ. Id quod etiam natura ipſa rerum omniũ parens apertiſſimè docuit, qua duce maſculæ ſolum cicadæ canunt, mutum verò eſt fœminarum genus, vt Ariſtoteli placuit, lib. de Natura animal. 5. cap. 30. & Plin. lib. 11. cap. 26. Sed & in aliis quibuſdam generibus cantus maribus tantùm datus eſt, vt gallinaceis, & coturnicibus, vt idem Ariſtoteles tradit lib. 4. eiuſdem operis, cap. 9. Quin & Luſciniç item fœmellæ cantu priuantur, cum incubant, & pullos edocant, vt idem in

Et alia quoque aues.

eo ipſo loco tradit, magno fœminarum documẽto, ſilentium illas, ſi quid aliud, ad modum ornare: vt etiam monuit è recentioribus vir multiiugæ eruditionis Cœlius lib. Lectionum Antiquã. 17. c. 6. poſtremæ editionis. Et ego non ſemel expertus ſum è pſittacis fœminas nunquam, aut rarenter voces humanas reddere, atque ſermocinari. Quamuis Plin. lib. 10. c. 42. ſcripſerit pſittacos nullo ſexus diſcrimine facto, ſuper omnia id efficere. Et hoc quidem caput integrũ, vt erat in prima editione, nomine noſtro tacito, penè ad verbum ſurripuit plus quàm famoſus fur Chaſſenæus in ſuo Catalogo Gloriæ mundi, parte ſecunda conſideratione 33.

Chaſſenæi furtum. Mulieres loquaculæ.

9 Quamuis ergo (vt repetamus) mulieres ſilentio maximè, & breuiloquentia cohoneſtentur: ſunt tamen (quod dolendum eſt) loquaculæ, argutulæ, verboſæ, dicaculæ, linguaces, garrulæ, locutulæ, largiloquæ, lingulacę, vt interim vſurpem Plautina vocabula, & arcanorum minimè tenaces. Nam, vt ait Eunomia ipſa Plautina in Aulular.

Multùm loquaces meritò omnes habemur:
Nec mutam profectò repertam
Hodie dicunt mulierem vllo in ſeculo.

In quam ſententiam, Germanorum eſt prouerbium ex Bebelio, Tres mulieres nundinas faciunt, ex loquacitate mulierum ortum, quarum garrulitas nundinis comparatur, vbi maximus eſt mercãtium ſtrepitus, ſonitúſque. Iuuenalis Saty. 6. Mulierum odioſam loquacitatem, his verſibus taxauit: *Prouerbium.*

Illa tamen grauior, quæ cùm diſcumbere cœpit,
Laudat Virgilium, peritura ignoſcit Eliſæ:
Committit vates, & comparat inde Maronem,
Atque alia parte in trutina ſuſpendit Homerum.
Cedunt Grammatici: vincuntur Rhetores: omnis
Turba tacet: nec cauſidicus, nec præco loquetur,
Altera nec mulier: verborum tanta cadit vis:
Tot pariter pelues, & tinnabula dicas
Pulſari: iam nemo tubas atque æra fatiget,
Vna laboranti poterit ſuccurrere Lunæ.

De eadem re.

10 Et D. Chryſoſt. ſuper priorem epiſt. Pauli ad Timoth. c. 2. Homil. 5. Docere (ait) mulieri non permittitur in Eccleſia. Eſt quippe ferme loquax muliebris ſexus: ideo omni ex parte fluentem reſtringit ac comprimit. Diuus item Hieronymus (imò alius, ſi ſtylo credimus) in Regula ſanctimonialium ad Euſtochium, cap. 9. Verùm, inquit, ſi quæpiam iuxta fœminarum morem, quæ nihil retinere norunt abſconditum, imò antè garrulando manifeſtant, quàm ſciant, aliquid de his extra cœnobij limites prodiderit, ſubeat grauiſſimam pœnam, vt doctrina tacendi doceatur in pœna. Sed & idem in Commentar. in Epiſt. Pauli ad Tit. 1. cap. 2. aſſerit muliercularum genus eſſe garrulum. Quin ipſe D. Paulus, quem in id citat Hieronymus ad Timoth. primæ epiſt. cap. 5. dicit fœminas verboſas eſſe. Auguſt. autem de ciuit. Dei, lib. 4. cap. 19. muliebrem loquacitatem, veluti proprio ac peculiari epitheto appellauit.

11 Theocritus autem Idyllio 15. muliebrem garrulitatem turturibus comparat, cùm ita inſit,

Παύσασθ᾽ ὦ δύστανοι ἀνάνυτα κωτίλλοισαι
Τρυγόνες· ἐκκναισεῦντι πλατειάσδοισαι ἅπαντα.

Id eſt,

Deſinite ô miſeræ, garritibus omnia vanis
Turturibus mos eſt implere loquacibus olim.

Nam & turturum loquacitas in prouerbium abiit, cuius meminit Zenodorus ex Plotio Menandri, & Ælianus lib 12. Sed & Euripides in Phœniſſis, hanc mulierum loquacitatem apertè deſcribit: *Turturum garrulitas. Prouerbium.*

Σμικρὰς δ᾽ ἀφορμὰς ἢν λάβωσι τῶν λόγων,
Πλείους ἐπεισφέρουσιν ἡδονὴ δέ τις

Γυναιξὶ, μηδὲν ὑγιὲς ἀλλήλαις λέγειν.

Id eſt, ad verbum,

Paruas enim occaſiones ſi nactæ fuerint ſermonum,
Plures ſuperingerunt, voluptas quædam eſt
Mulieribus, nihil ſani ſibi inuicem obloqui.

Et Antiphanes mediæ Comœdiæ Poeta, apud Stobæum Serm. 72.

Τί φῄς; λαθεῖν ζητοῦν τι, πρὸς γυναῖκα
Ἐρεῖς τὸ πρᾶγμα; καὶ τί τοῦτο διαφέρει,
Ἢ πᾶσι τοῖς κήρυξιν ἐν ἀγορᾷ φράσαι.
Quid autem latere velis aliquod negotium, mulieri
Ipſum aperies? At quid intereſt, ſiue mulieri,
Siue omnibus in foro præconibus narrare?

De ead. mat.

12 Porcius Latro, nobilis Declamator, apud Senecam, in 13. controuerſia, ſcribit muliebrem garrulitatem id ſolùm tacere poſſe, quod neſcit. Quin & eiuſdem numinis fœmina, Porcia, videlicet Catonis Vticenſis filia, apud Plutarchum in Bruto, ingenuè confeſſa eſt, dum ipſum Brutum maritum alloqueretur, muliebrem naturam fragilem eſſe ad arcana ſeruanda. Ideóque Ariſtot. lib. Politicôn 5. cap. 11. inter multa, quibus conſeruatur diutiùs tyrannis, hoc quoque ponit, vt ſit facultas mulieribus per domos euagandi, quo reuelent ſecreta virorum.

Mulier quare à feudis repellitur.

13 Ex noſtris verò Bald. in l. vlt. col. 3. verſic. & dic quòd mulier regulariter a feudo repellitur, C. de ſuis & legi. cùm multas rationes adduxiſſet, quare mulier a feudis repellatur, hanc poſtremò adiecit, quoniam mulier neſcit retinere arcana, quod eſt omnino diſcrepans a natura feudi: cum vaſallus inter cætera & hoc iurare debeat, arcanum, quod ei manifeſtauerit dominus, nulli ſe proditurum, vt ſcribitur in cap. 1. tit. de no. for. fideli: & ſequitur Martin. Lau. in cap. 1. §. & quia vidimus. col. 4. & ibi quoque Card. Alex. col. 3. & iterum 11. tui ſumque 17. in 9. fal. tit. qui feud. dare poſſ. & Iaco. à S. Georg. in tract. feud. in verbo, Marchio in Italia, verſic. item quæro Marchio, & iterum in verbo, & fœminæ, col. 2. in 7. fal. Iaſ. conſil. 87. conſultos, col. 2. lib. 1. & iterum in themate, conſil. 89. magnificus, col. 3. eodem lib. 1. & conſil. 68. viſo themate, col. pen. lib. 3. Bened. in repet. cap. Raynutius, in verbo, duas habens filias, num. 31.

In electionibus monialium quare nō fiat collatio meritorum.

14 Sed & noſtrates quoque ipſi alibi, videlicet Ioan. Andr. & Domin. in cap. indemnitatibus. §. vt autem, de elect. lib. 6. multa veluti de induſtria congerunt de garrulitate mulierum, aſſerúntque conſtanter in eodem loco, ob eam ipſam muliebrem garrulitatem fuiſſe ſtatutum, vt in electione monialium non fiat collatio meriti ad meritum, & zeli ad zelum, ſicut fit in electionibus virorum, quia ſi ita fieret, mulieres præ nimia garrulitate, proculdubio omnia ſecreta reuelarent. Et aliquid quoque de ea re ſcribit Benedictus in repet. d. cap. Raynutius, vbi nuperrimè citauimus, num. 30.

Cato Cenſor. primum maximè ſe pœnituiſſe dicebat.

15 Proinde alter ille Cato (Cenſorium intelligo) vt in eius vita commemorat idem Plutarchus, dicebat ſe in tribus rebus per omnes vitæ ſuæ partes pœnitentiam egiſſe. Inter quæ primum illud erat, ſi mulieri quicquam arcanum aliquando credidiſſet, vt & è noſtris quoque retulit Iaſon in l. 1. col. 2. ff. ſi quis cautio. Prudenter ergo, atque ſalubriter Æſopos ille egregius fabulator. monuit arcana mulieri nullatenus eſſe credenda. Ita enim apud Planudem monet Ennum, *τῇ γυναικὶ μηδέποτε πιστεύσῃς ἀπόρρητον.* In quem ſenſum trahi poteſt & illud Pompeij adagium, cuius ſuprà in alio loco meminimus: Nec mulieri, nec gremio quicquam credi oportere. Hiſque concinunt multa, quæ de mulierum perfidia dicta ſunt ſuprà, quo loco de auaritia ipſarum diſſeritur. Illud tamen dixerim cum Eraſmo, hoc eſſe veluti perpetuum, vt vbicunque minus eſt cordis & roboris, ibi plus ſit linguæ. Auibus natura garritum, & vocum alienarum imitationem dedit, tauris & leonibus non item. Et in pueris, ſenibus, & mulieribus, quoniam eſt imbecillior animi, & corporis vigor (vt ſuprà latè de mulieribus probauimus) lingua eſt intemperantior.

Ibi plus linguæ, vbi minus cordis.

16 Quæ cùm ſemper aliàs vera ſint, tum verò maximè, cùm fœminæ ſunt impudicæ, ſéque alienis viris proſtituunt. Nihil enim eſt tam arcanum, quod mulier non prodat, deregátque in complexu amatoris cubans. Ob idque ipſum Auguſtus Imperator Rom. adulteria exercuit, non tam libidine ductus, quam vt faciliùs conſilia aduerſariorum ſuorum per cuiuſque mulieres exquireret, vt ſcriptum reperimus apud Suetonium Tranquillum. Hinc mulier illa Commani Regis Segoregiorum cognata, paratas in Maſſilienſes à Commano inſidias adoleſcenti Maſſilienſi in complexu ipſius aperuit, ſi verus eſt autor Iuſtinus lib. 43. Cæterùm Plautus in Ciſtellaria id vnum meretricibus peculiariter tribuit, dum Lenam ita loquentem facit:

Mulier in complexu omnia reuelat.
Auguſt. Imperator cur adulteria exercuit.

Id mihi, magna quod parti eſt vitium mulierum,
Quæ nunc quæſtu facimus, quæ vbi ſaburratæ ſumus,
Largiloquæ extemplò ſumus, plus loquimur, quam ſat eſt.

Meretrices præ cæteris loquaciores.

Hinc & illud Virgilij in illo Epigrammate de Venere, & Vino:

Multos cæcus amor cogit ſecreta fateri.

Illud quoque Salomonis Prouerb. 7. Et ecce occurrit illi mulier ornato meretricio, præparata ad decipiendos animos, garrula, &c.

Anus garrulas eſſe.

17 Sed & anus præcipuè garrulas eſſe, ſatis oſtendit D. Hieronymus, qui in elegantiſſimo illo & doctiſſimo Bibliorum Prologo, cap. 6. anum garrulam, veluti proprio ac peculiari epitheto appellat. Illúdque Apuleij lib 6. Aſini aurei, Hactenus adhuc anicula garriente ſuſcepit mulier. Et prouerbium quoque illud, γραῶν ὕθλος, anicularum nugacitas, apud Platonem in Theætheto. Quanquam ſunt, qui id ad deliramentum & deſipientiam referăt, nam vtrumque ſignificat dictio Græca. Nec longè abeſt, quòd aniles fabulas vocat D. Paulus ad Timoth. cap. 4. & Apuleius libro 4. Meta. At quod diximus de garrulitate anicularum, id certè non tantùm ſexus, ſed & ætatis quoque vitium eſt, vt docuimus ſuprà in 6. leg. connub. num. 17. incip. dicet ſenex.

Aniles fabulæ.

18 Quid plura? ſi mulier quæpiam tantæ ſit taciturnitatis, & modeſtiæ, vt nunquam ſponte ſua cuiquam arcana pandat, tamen ſi dormientis ipſius mammæ ſiniſtræ cor bubonis admoueris, confeſtim omnia ſecreta pronunciabit, ex Magorum ſententia, quam Plinius retulit, non approbans tamen, libr. Hiſtoriæ naturalis 29. cap. 4. Quinetiam tradit Democritus: Si quis extrahat ranæ viuenti linguam, nulla alia corporis parte adhærente, ipſáque rana in aqua dimiſſa, imponatos ſupra cordis palpitationem mulieri dormienti, eam quæcunque interrogaueris, vera reſponſuram. Sicuti recenſuit etiam idem Plin. libro 32. cap. 5. Propterea legi proximæ, & hanc ſubtexemus:

Mulieres vel inuitæ nonnunquam ſecreta produt.

EA SOLVM, QVÆ DETECTA NVLLVM SVNT DISPENDIVM ALLATVRA, VXORIBVS COMMVNICANTO.
EARVMQVE CONSILIVM, SI CONDVCERE VIDEBITVR, SEQVVNTOR: CÆTERA NVNQVAM OBTEGVNTO.

Duodecima lex connubialis.

IN DECIMAMTERTIAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSÆ PRIMÆ PARS DECIMATERTIA.

Mariti ne alienarum mulierum amoribus implicentur. HOc autem in loco operæpretium eſſe duxi, monendos viros, vt ſi matrimonium cum vxoribus concorditer, lætè, fœliciter tranſigere velint, nihilque infenſi animi ab illis pati: illud imprimis præceptum ſenioris Thobiæ filium admonentis obſeruent, Præter vxorem tuam ne patiaris etiam ſcire. Id quod Ethnici quoque ſcriptores præceperunt, quorum qui autoritate facilè cæteros antecellit, Ariſtoteles lib.7. Politicôn.cap.16. Concubitus (inquit) omnis, præterquam vxoris, penitus ſit interdictus. Quin & ſi huiuſmodi præceptum à Philoſophis non haberemus, natura ſatis eſſet documento, quæ & animalia bruta eam ipſam rem docuit. *Bruta quædam adulteria neſciunt.* Elephantes enim nulla nouerunt adulteria, vt retulit Plinius lib.8.cap.5.& Solinus cap.38. Quin & ipſi hominum adulteria deteſtantur, & morte aut aliàs puniunt, vt videre licet ex Æliano lib.11. Hiſtoriæ animalium, cap.15. ſcribit elephãtem adulterum vxoris ſui domini & ipſam vxorem adulterantes occidiſſe. Et alium Romæ, imperante Tito, ipſos quoque occidiſſe, & ſtragula veſte eos retexiſſe, dominóque redeunti oſtendiſſe. Sed & idem lib. 8. eiuſdem operis cap.2. tradit Ciconiam vxorem domini adulteram impetu in eam facto, oculos ei eruiſſe.

2 Similiter columbæ fidem coniugij non violant, neutríque nota adulteria, vt à Plinio ſcriptum eſt, lib.10.cap.33.& Æliano lib.3. Animal. cap.5.& iterum lib.15. Propterea Propertius lib.2.

Exemplo iunctæ tibi ſunt in amore columbæ:
Maſculus & totum fœmina coniugium,

Columba vice numinis culta. Ante hos Ariſtoteles lib.9.de Hiſtoria animalium, cap.7. tradit columbas coniugium iam inde à primo ortu initium nunquam deſerere, niſi cœlibes, & viduas. Tertullianus quoque in lib. de Monogamia nos ad exemplum illius reuocat, quòd ea auis innocua non tantùm ſit, verùm etiã pudica, quam vnam vnus maſculus nouit. Et hac fortè ratione Aſſyrij columbam, vt Deum, colunt, vt ſcribit Lucianus in Ioue Tragœdo, iterúmque in lib. de Syria Dea. Ex quo eſt & illud Tibulli,

Alba Palæſtino ſancta columba Syro.

Syri enim & Aſſyrij iidem ſunt populi, ſicuti Syria & Aſſyria eadem regio. Syros enim Græci, quos Barbari Aſſyrios, aut veriùs Attyrios, vocant, vt tradit Dion. Et huc quoque ſpectat illud Ouid. lib.2. Metamorph.

— Vt æquaret totas ſine labe columbas.

Iuuencus autem Poëta Chriſtianus, proprio ac peculiari epitheto columbas puras appellat.

Simplicitate tamen puras ſuperate columbas.

Palumba, 3 Sed & palumbæ & turtures caſtitatis nomine admodum laudantur. Porphyrius enim lib.3. de abſtinentia eſus carnium: Quis enim, inquit, palumbarum caſtitatem non miretur, quę ſi fortè ab adultero compreſſæ fuerũt, eum ſi deprehenderint, confodiunt, ac necant. Et alia quædam de earum & aliarum caſtitate tradit Ælianus lib.3. Animalium, c.44. quæ tu ibi videre poteris. Quo fit, vt mirũ ſit, quod ſcriptum eſt ab Artemidoro Daldiano libro 2. de Somniorum interpretat. cap. 20. Palumbes & columbas in ſomnijs ſignificare mulieres ſcortatrices. Sed & quod de columbis ſuprà diximus, turturi tribuit Ælianus. Et multo ante tempore Ariſtoteles *Turtures.* d.lib.9.cap.7. ſcribit turturem, & palumbem mare vno eſſe contentam. Ex quo paſſim turturis pudicitia commendatur, ad quam D.Hieronymus lib 1. contra Iouinianum retulit illud Cant.2. Vox turturis audita eſt in terra noſtra. Hincque, vt opinor, præcipitur Leuit.12. a muliere poſt partum offerri pro peccato pullum columbæ, vel turturis, veluti piaculum amiſſæ virginitatis. Cuius etiam fit mentio Luc.2.cap. Et hinc Ouid. aut quiſquis is fuit in Carmine de Philomela, turturem peculiari epitheto caſtum appellat.

Et caſtus turtur, atque columba gemunt.

Sed & de turture Caſſiodorus libro Variarum 5. epiſt. incip. Grauis eſt: Reſpicite, inquit, impudicæ, gementium turturum caſtiſſimum genus quod ſi à copula ſua fuerit caſu intercedente diuiſum, perpetua ſe abſtinentiæ lege conſtringit, gratiam coniunctionis non repetit, quam reliquit.

4 Et huc quoque referri poteſt illud Virgilij lib.4. Æneidos:

Non licuit thalami expertem ſine crimine vitam.
Degere more feræ. —

Quo in loco Seruius tradit ex autoritate Plinij, Lynces poſt amiſſos coniuges, aliis non coniungi: *Lynces.* quod tamen apud Plinium non reperi, quamuis diligenter conquiſierim, vt neceſſe ſit, vel Seruium memoria lapſum; vel Plinium noſtrum admodum eſſe corruptum. At mirum eſt quod refert Polemon lib.5. Commen. quę ad Antigonum Regem ſcripſit, & ex eius autoritate Athenæus lib.9.c.13. & Ælianus de Animalibus lib.3. cap.42. auem Porphyrionem habere ſenſum adulterij, ac ſignificare id patrifamiliàs, in cuius domo alitur, non voce quidem, *Porphyriones.* aut aliter omnino, quàm ſuſpendio. Et hinc Thalamonem quoque vocatum, tanquam thalami, & pudicitiæ cuſtodem. Et de hoc quoque nonnihil ipſe Ælianus lib.7.cap.25. vbi & ipſe refert caniculam in Sicilia detexiſſe domino adulterium vxoris. Huc quoque nonnihil ſpectat, quod aliorum autoritate ſcribit Tzetzes Hiſt. Chiliade 9.c.356.

Ὁ πορφυρίων ὄρνεον ἄγαν ὑπάρχει σώφρον.
Ὡς εἰ μόνην ὄψοιτο πόρνην, εὐθέως θνήσκει.
Ἀριστοτέλης, σὺν αὐτῷ Αἰλιανὸς, καὶ ἄλλοι
Τὰ περὶ πορφυρίωνος γράφουσι ὄρνιν.
Porphyrion auis valde eſt temperans,
Adeò vt ſi ſolam videat meretricem, ſtatim moriatur.
Ariſtoteles, cum eo Ælianus, & alij
Hæc de porphyrione ſcribunt aue.

5 Ipſe autem Ælianus lib.1. de Animal. c.13. tradit Ætnæum piſcem, poſteaquam cum pari ſuo tanquam cum vxore, coniunctus, eam ſortitus eſt, aliam *Ætnæus.* non attingere. Plinius lib.8.cap.16. tradit leonem, ſi pardi coitum in leæna adultera ſenſerit, tota vi conſurgere in pœnam, ac leænam ipſam, culpam hanc aquis abluere, aut metu ſupplicij fugientem procul *Leones.* adulterum comitari. Idem Plinius lib.10.cap.3. tradit Haliæetum (is eſt ex aquilarum genere) tantùm implumes etiamnum pullos ſuos percutientem, ſubinde cogere aduerſos intueri Solis radios, & ſi cõniuentem humectantémque animaduerterit, pręcipitare è nido, veluti adulterinum: illum autem cuius acies firma contrà ſteterit, educare. Et ſimile quiddam prodit Tzetzes operis nuper citati Chiliade 4.c.135. de ceraſtis, quod genus eſt ſerpentis:

Ἐκ τῆς Λιβύης Λίβυες γὰρ, ὥσπερ κεράστας ψύλλοι
Ἄν περ ἀπίστους ἔχουσι περὶ τὴν τεκνουργίαν.

Ἐν κιβωτίῳ κλείουσι κεράςας, καὶ τὸ βρέφος.
Ἂν μὲν ἀπ' ἐσπερμάτων καθαρῶν, ἀνέπαφον τηρεῖται
Ἂν δὲ μοιχαδὸς ᾖ τῆς εὐνῆς, καὶ λεχέων ἀκολάςου,
Κόλασιν βασανιςήριον ὁρῶν, ὀδόντας τούτων,
Ex Libycis Libyes, qui vocantur Pſylli,
Cum ſuſpicionem habent circa filiorum procreationem,
In arcula claudunt ceraſtas, atque infantem.
Si igitur ſeminibus eſt puris, intactus ſeruatur.
Si verò adulteri lecti, atque concubitus libidinoſi,
Vltionem examinatricem experitur, dentes ipſorum.

Cornices. Plutarchus autem in Dialogo, qui inſcribitur, Quòd bruta animalia ratione vtantur, tradit cornices marito mortuo nouem hominũ ætatibus viduas perſeuerare, De quibus etiam Ælianus lib. 3. cap. 11. de Animalibus ſcribit, altera extincta comparem viduã degere: veteréſque in nuptiis poſt Hymenæum cornicem inuocare ſolitos. De qua re etiam Orus *Ciconia.* Apollo in interpretationibus Hieroglyphicarum notarum, & Gregorius Nazianzenus. Scribit & Guliclm. Pariſienſis, ſuo tempore ciconiam quandam adulterio coniunctam per olfactum maſculi cognitam, congregata ab ipſo maſculo multitudine ciconiarum, ac detecto ipſo crimine fœmellæ, ipſam à tota illa multitudine, tanquam omniũ iudicio conuictam, deplumatam, ac laceratam fuiſſe.

Adulterij pœna. 6 Ex generibus autem pœnarum, aduerſus adulteros, atque adulteras ſtatutarum, facilè dignoſci poterit, quam graue ſcelus id fuerit exiſtimatum, iuxta cap. non afferamus, in fin. 24. q. 1. Et vt ab antiquioribus incipiam, *Ex lege Moſayca.* ex lege Moſayca vterque, & adulter & adultera morti adiudicabantur vt ſcribitur Leuit. 20. & Deuter. 22. & Daniel. 13. Genus autem mortis erat lapidatio, vt declaratur d. c. 22. Deuter. & Ezechiel. 16. & diui Ioan. 8. ca. & in Decretis canonicis, §. hinc apparet, 23. q. 5. & cap. hæc imago. 33. qu. 5. *Ante eam legem.* Quanquam & ante legem Moſaycam, veluti more gentis, comburebantur adulteri, vt licet colligere *Palæſtinorum legibus.* ex Geneſ. cap. 38. Similiter & apud Palæſtinos illorum vicinos, adulterium morte puniebatur, vt licet videre ex 26. cap. Geneſ. Atque etiam apud Arabes *Arabum. Aromatifera regione.* & in Aromatifera regione. Autor vtriuſque Strabo lib. 16. non multo ante fin. & prioris quoque Bardeſanes in lib. de Fato, & eius autoritate Euſebius de præparatione Euangelica lib. 6. cap. 8. quibus locis *Tenedi regis.* tradunt, & ſuſpicionem eius rei puniri. Tenedius quidam Rex legem tulit in adulteros, vt vtriuſque corpus ſecuri cõcideretur, eiúſque legis exemplum in filium edidit, proinde in numiſmate iuſſit inſculpi altera in parte ſecurim, altera duos vultus ex eadem ceruice prominentes. Cuius rei meminit Heraclides in lib. de Politiis, qui eum Regem Tennem *Longobardorum.* vocat, & Stephanus de vrbibus. Hos ſecuti Longobardi adulterium morte ſuis legibus puniunt, vt vi- *Lydorum.* dere licet in tit. de adult. in Lomb. Apud Lydos, ſi mulieres poſt cõiugium deliquiſſent, nulla ſpes veniæ erat, vt tradit Herodotus lib. 5. & Ælianus de varia hiſtoria lib. 4. qui etſi aliud non dicat potes tameo ex illorum verbis intelligere, mortis pœnam apud eos fuiſſe inflictam. Placentini quoque ex ſta- *Placentinorum. Nixus quid ſit.* tuto non adulterium modo, ſed & nixum quoque adulterij capite plectunt, teſte Bald. conſil. 356. ſtatuto Placentiæ, libro primo, vbi interpretatur, quid nixus ſit.

Ægyptiorum. Adulterorum caſtratio. 7 Apud Ægyptios in adulterio deprehenſus, virgis cædebatur ad mille plagas, mulier naſo mutilabatur: quo dedecore vultus incontinentia maculatus ea mulctaretur parte, qua maximè facies exornatur. Teſtis Diodorus Siculus lib. Bibliothecæ 2, cap. 3. vbi & illud quoque ſcribit, ei qui mulierem liberam violaſſet, virilia apud eoſdem amputari, quoniam vno crimine tria non parua ſcelera complexus eſſet, iniuriam, corruptelam, & liberorum confuſionem. Ad hanc pœnam alluſiſſe videtur Terentiana Pythias in Eunucho, cùm dicit:

Nunc minatur porrò ſeſe id, quod mœchis ſolet;
Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim.

Et Martialis lib. 2. Epigram. 60.

Vxorem armati futuis, puer Hyle, Tribuni,
Supplicium tantùm dum puerile times.
Væ, tibi, dum ludis, caſtrabere. Iam mihi dices,
Non licet hoc: quid? tu quod facis, Hyle, licet?

Ægyptiorum legem. quantùm ad fœminas attinet, *Siculorum.* imitata eſt & Siciliæ conſtitutio, quæ incipit, legum aſperitate, qua mulier adultera naſi truncatione punitur. Quantùm autem ad viros, eam legem ſecuti ſunt apud Romanos Bibienus & Pub. Cernius, quorum ille Carbonem Actienum, hic Pontium, in adulterio deprehenſos caſtraſſe ſcribuntur à Valerio Maximo, lib 6. cap. 1. Ex quo & illud Horatij lib. 1. Sermonum, Satyr. 2.

— Quin etiam illud
Accidit, vt quidam teſtes caudámque ſalacem
Demeteret ferro iure omnes: Galba negabat.

Hic enim Galba (vt tradunt Acron & Porphyrion illius interpretes) erat Iuriſconſultus, qui & ipſe adulter erat: ideóque negabat id iure factum fuiſſe, cùm primùm adulterij pœna pecuniaria fuiſſet.

8 Parthi, vt ſcribit Iuſtinus lib. 41. nulla delicta adulterio grauiùs vindicabant: pœnam tamen, qua in ea re vtebantur, non iudicat ipſe Iuſtinus. Zaleu- *Parthorum. Zaleucus.* cus, aut, vt alij corrupte ſcribunt, Seleucus, Locrenſium legiſlator, legem tulit vt adulteris vterque oculus erueretur. Cúmque eius filius fuiſſet in adulterio deprehenſus, & tota ciuitas in honorem patris neceſſitatem pœnæ remitteret, aliquandiu repugnauit: ad vltimum victus precibus populi, ſuo priùs, deinde filij oculo eruto, debitum ſupplicij modum legi reddidit, admirabili æquitatis temperamento ſeſe inter miſericordem patrem, & iuſtum legiſlatorem partitus, vt eleganter ſcriptum eſt à Valerio Maximo lib. 6. cap. 5. & Æliano lib. 13. Variæ Hiſtoriæ. Quanquam id aliter refert Heraclides in deſcriptione rerum publicarum, non de adulterio, ſed de furto loquens: Lepræi populi deprehenſos in *Lepreorum.* adulterio per triduum vinctos circa ciuitatem ducebant, mox toto vitæ tempore contemptibiles & infames habebant. Adulteræ verò diebus vndecim in foro ſtare diſcinctæ cogebantur, tunica perlucida circumueſtitæ, deinde infames dimittebãtur, vt tradit Heraclides in illo ipſo libro.

9 Apud Athenienſes adulteræ ingreſſu publico- *Athenienſiũ.* rum templorum interdicebatur. Quòd ſi ingreſſa fuiſſet in eam obuio cuique licebat, quicquid libitum erat, præter mortem inferre: mortem autem ob id non licebat, quò diutiùs in ignominia viueret, vt ſcribit Demoſthenes (ſi is eſt: ſunt enim qui addubitent) in oratione aduerſus Neæram. Adulterum autem in concubitu vxoris deprehenſum, licebat marito impunè occidere, vt videri poteſt ex defenſione, quàm elegantiſſimè conſcripſit Lyſias ille ex decem Oratoribus, de nece Eratoſthenis adulteri, & huius rei Pauſanias in Bœoticis citat Draconis legem, & ſcribit, vnde id originem habuit. Et id quoque palàm aſſerit Plutarchus in vita Solonis, qui ſubdit & eum qui liberæ mulieri vim attuliſſet, decem drachmis eſſe obnoxium ex legibus Solonis: ſin perſuaſione in ſententiam ſuam traxiſſet, viginti drachmarum teneri præterquam eas, quæ publicè quæſtum facerent. Sed & Polybius Megalopolitan.

libr.

libr. Hiſtoriatum a.eum inſontem pronuntiat, qui adulterum interfecerit. Hæc enim ſunt verba illius, κ) τοῖς στρατηγοῖς ὁ μὲν τὸν κλέπτην ἢ μοιχὸν ἀποκτείνας, ἀθῷος ἔστω. Quod ex legibus Græcorum, vt qui Græcus erat, accepiſſe videtur. Quanquam eam legem improbat Aphthonius Declamator, in lib. Præexercitamentorum, quo loco de legis accuſatione diſſerit: quod & ſupra alibi diximus. Ante ea, vt opinor, tempora Hippomenes Athenarum Princeps, cùm filiam ex Atalanta Limunem in adulterio deprehendiſſet, eam ob ſcelus cum equo iunxit, qui cùm clauſus alimentis careret, dentes in puellam iniecit: adulterum verò per regionem Atticam ab equis tractum fuiſſe, & diſcerptum, autore Suida. Ex quo eſt & illud Ouidij in Ibin:

Vtque nouum paſſa eſt genus Hippomeneia pœna,
Tractus & Actaa fertur adulter humo.

Et rurſum:

Soláque Limone pœnam ne ſenſerit illam,
Et tua dente fero viſcera carpat equus.

Et hanc quoque Hiſtoriam deſcribit Heraclides in Polyticis, ſtatim in princ.

Laciadarum, ſiue Placiadarum. 10 Apud Laciadas, ſiue Placiadas, Atticæ regionis populos, qui in adulterio deprehendebantur, ignominioſas pœnas dabant, impactis in pudendam corporis partem raphanis, qui apud illos miræ magnitudinis eſſe dicebantur. Quod ſi raphani defuiſſent, ſteleo vtebantur, id eſt ligonis ligno. Autor Suidas, qui illos Laciadas vocat: & ante eum Plutarchus, is eſt, in adagiorum collectaneis, qui Placiadas appellat, vocabulo, ni fallor, corrupto: dicítque hinc natum illud adagium, *Prouerbium.* μακίαν τε κ) τι-λσίν. Huc autem, ni fallor, reſpicit Ariſtophanes in ea Comœdia, cui titulus eſt, νεφέλαι, id eſt nebulæ, in qua Δίκαιος λόγος ita loquitur:

Τί δ' ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πειθόμενός σοι, τέφρᾳ τε τιλθῇ
ἕξει τινὰ γνώμην λέγειν, τὸ μὴ εὐρύπρωκτος εἶναι;

Cui ita reſpondet ἄδικος λόγος:

Πῶς δ' εὐρύπρωκτος ὤν, τί πείσεται κακόν;

Catulli locus declaratus. Et Catullus ad Aurelium ſcribens aduerſus mœchos:

Ah tum te miſerum, malique fati,
Quem attractis pedibus patente porta
Percurrent raphanique, mugiléſque.

Et Iuuenalis Satyr. 10.

— necat hic ferro ſecat ille cruentis
Verberibus quoſdam mœchos, & mugilis intrat.

Armeniorũ. Et id quoque in Armenia fuiſſe obſeruatum, videtur voluiſſe Lucianus in vita Peregrini Philoſophi.

Germanorũ. 11 Apud Germanos, vt Tacitus retulit adulterorum pœna præſens & maritis permiſſa erat. Acciſis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. Publicatæ enim pudicitiæ nulla eſt venia. Et hic mos hodie quoque in quibuſdam locis obſeruatur, vt adulteris capilli, atque etiam veſtes, antè & retrò in ignominiam incidantur, vt tradit gl. in c. de benedicto, in verbo, caluatos, 32. quæſt. 1. quæ & tradit text. ibi ad hunc morem reſpicere. *Cortynẽſium ſiue Gortinenſium.* Cortynenſes, aut vt alij vocant, Gortinenſes, vt tradit Ælianus lib. 12. Variæ Hiſtoriæ, adulteros molli lana coronabant, ita molliorem illis naturam exprobraotes: atque ita per ciuitatem, ad magiſtratus traducebant. In reliquum autem vitæ tempus habebantur ignominioſi, indigniſque, qui vllum dignitatis gradum in adminiſtratione Reipub. conſequerentur. Cumq; ſi qua in adulterio mulier deprehenſa fuiſſet, hanc in forum deductam, & ſaxo impoſitam, ſpectandam omnibus proponebant: inde ſuper aſino collocatam, & ita per totam ciuitatem circunductam, in eundem locum reſtitui oportebat. Ex illo infamia notatam ὀνοβάτιν appellaut, quòd aſinum equitaſſet: lapidémque illum, tanquam impurum ac deteſtabilem vitabant. Ex Plutarcho in Problematis, cap. 115. Sunt & qui ſaxum ipſum ὄνον, id eſt, aſinum appellatum credunt. Sic enim Xenophon primo ἀναβάτην lapidem moralem vocat. Quod & è noſtris tradit Alciatus libri παρέργων 2. cap. 47. & Catellianus Cotta in Memor. incip. conſuetudo, col. 2. verſic. nihilominus alibi. *Piſidarum.* Apud Piſidas, adulterij conuictus per vrbem vnà cum muliere circunducitur ſuper aſino ad aliquot dies, vt tradit Nicolaus. in lib. de Moribus Gentium, teſte Stobæo, Serm. 42.

Platonis. 12 Plato legiſlator & Philoſophus ſummæ prudentiæ, & autoritatis, vel teſte Calliſtrato, in l. 2. ff. de nundi. Ne aliam (ait lib. 8. de Legibus) quam ſuam, quiſquam vxorem attingat, nec genitale ſemen irreligioſè demandet pellicibus: quiſquis contrà fecerit, niſi viros ſimul, & mulieres omnes lateat, infamis lege omnibúſque ciuitatis honoribus priuatus ſit. *Diogenis.* Qua autem pœna cenſeret Diogenes Cynicus id ſcelus puniendum eſſe, ex eo conſtat, quòd cùm audiſſet Didymonem quempiam mœchum fuiſſe comprehenſum, Dignus eſt, inquit, ex ipſo nomine ſuſpendi. *Didymi.* Atqui Græcè Didymi teſticuli vocantur. Ab his igitur, vnde nomen is habebat, & quibus peccauerat, cenſebat eum eſſe ſuſpendendum. *Lycurgi.* Lycurgus autem Lacedæmonius nullam pœnam ſuis legibus in adulterum ſtatuens, multò tetrius fœdiúſque id ſcelus eſſe oſtẽdit, quàm ſi pœnam aliquam quantumuis grauem ſanxiſſet: Sicut & Solon de parricidio cenſuit. Nam is interrogatus, cur nullum ſupplicium ſtatuiſſet in eum, qui parentem necaſſet, reſpondit, id ſe neminem facturum putaſſe, vt tradit Tullius in Oratione pro Sexto Roſcio. Idémque ſcribit Plutarchus de Romulo, illum videlicet nullam aduerſus parricidium pœnam induxiſſe, quod illud impoſſibile eſſe duceret. Non diſſimili (vt reor) conſilio Lycurgus (vt ad eum redeamus) nullam in adulteros pœnam præſcripſit, quoniam Spartæ nullum futurum adulterum putabat quemadmodum Geratam Spartiaten, *Gerata.* hoſpiti huius rei cauſam roganti reſpondiſſe tradit Plutarchus: tum in vita Lycurgi, tum in Apophthegmatis Laconicis. Exiſtimabant Solon & Romulus parricidium, & Lycurgus adulterium deteſtabilius abominabiliúſque, quam vt alterutrius perpetrandi cuiquam libido inceſſeret.

Salæthi Crotonẽſis principis lex in adulteros. 13 Salæthus Crotonienſis princeps legem tulit, vt mœchi viui cremarentur, nihil maius hoc crimine exiſtimans. At cùm ipſe fratris vxorem polluiſſet, deprehenſus orationem tam luculentam habuit, vt ciues remittere pœnam vellent, ac exilio tantùm eum damnare. Verùm ille magnitudinem culpæ intelligens, in ignem ſpontè inſiluit, quod à Luciano refertur in Apologia pro iis qui mercede conducti ſeruiunt. *Mahometis lex in eoſd.* Legibus autem Mahometis alias impuriſſimi Legiſlatoris, in adulterio deprehenſi centum ictibus flagellantur, vt ſcribitur in Theologia ipſius. *Gothorum lex.* At Gothorum legibus licebat adulterum occidere, etiamſi legati munere fungeretur, vt videre licet apud Procopium lib. 1. de bello Gotthorum. *Totila pœna in ſtuprum.* Torilas autem Rex eius populi, armigerum quempiam, qui virginem ſtuprarat, morte mulctauit, vt idem refert lib. 3. eiuſdem operis.

Romanorum. 14 Romulus (vt de Romanis tandem dicamus) iam ab initio vrbis legem tulit contra adulteros, vt ſcribit Dionyſius Halicarnaſ. lib. 2. ſed quam non

declarat. Ferunt tamen hanc fuiſſe: Adulterij conuictam vt & cognati vti volent necanto, quam & ſuprà retulimus in l. 1. num. 13. Quid quod apud Numa autem Pompilius illius ſucceſſor, legem mulieribus, alienis viris ſuccumbentibus in hæc verba conſtituit, a Feſto Pompeio lib. 14. & Aulo Gellio libro 4. cap. 3. relata: Pellex aram Iunonis ne tangito: ſi tangit, Iunoni crinibus demiſſis, aut, vt alij legunt, dimiſſis, agnum fœminam cædito. Ex qua lege mos ille, de quo ſuprà diximus, abſcindendorum crinium adulteris, videri poteſt manaſſe. Cæterum ante legem Iuliam, fœminæ adulterij conuictæ vltra ducenteſimum lapidem relegabantur, adulteri verò longiùs: id quod facilè eſt deprehendere ex Cornelio Tacito, qui lib. 2. Hiſtoriæ Auguſtæ ſcribit Apuleiam Variliam fuiſſe maieſtatis, & adulterij accuſatam. Et de adulterio, inquit, ſatis caueri, lege Iulia viſum eſt: ſed Tiberius Cæſar adulterij grauiorem pœnam deprecatus, vt exemplo maiorum adultera à propinquis ſuis vltra ducenteſimum lapidem remoueretur, ſuaſit: adultero Italia atque Africa interdictum eſt. Sed & aliquando legimus apud Liuium lib. 10. ab Vrbe condita, Qu. Fabium Gurgitem aliquot matronas ſtupri damnatas pecunia mulctaſſe, ex qua Veneris ædem faciendam curauit. Idem non multò poſt initium lib. 5. ſecundi Belli Punici, ſcribit L. Villium Tappulium & M. Fundanium ædiles, aliquot matronas apud populum probri accuſaſſe, & quaſdam ex eis damnatas in exilium egiſſe. Nam & D. Auguſtinus de Ciuitate Dei lib. 3. c. 5. ſcribit antiquos Romanos, quamuis aliqua damnatione, nulla tamen morte fœminas adulteras puniuiſſe. Suprà autem nu. 7. retuliſſe nonnullos in adulterio deprehenſus caſtratos fuiſſe, teſtimonio Valerij Max. libro 6. cap. 1. vbi & ipſe tradit (neque enim omittendum eſt) Sempronium Muſicam, & Carum Menium in vindicando adulterio publica lege vſos. Illum quidem C. Gallium deprehenſum in adulterio flagellis cæcidiſſe: hunc quoque L. Octauium ſimiliter deprehenſum neruis contudiſſe. Idem autor Valer. Max. lib. 8. cap. 2. tradit C. Marium Fanniam vxorem Caij Titinij Minturnenſis ſeſtertio nummo impudicitiæ damnauiſſe. Iulius autem Cæſar libertum quempiam ſuum morte affecit ob adulterium commiſſum cum vxore cuiuſdam equitis (vide Suetonium & alios) & Auguſtus Proculum ſuum libertum ob idem facinus pœna eadem puniuit.

Numa Pompilij lex in adulteros.

Apuleia.

15 Aliquando autem ex l. licuit maritis vxores in adulterio deprehenſas ſine iudicio impunè necare, vt ex oratione Catonis de dote videre licet. Cuius verba in eam rem adſcripſit Gellius lib. 10. c. 23. Poſterioribus tamen legibus huiuſmodi ius occidendi, marito ademptum fuit & patribus conceſſum, vt ſcribitur in l. patri, & duabus ſeq. ff. de adult. vbi huius rei ratio redditur. Nam plerúmque pietas paterni nominis conſilium pro liberis capit. Cæterùm mariti & calor, & impetus facilè ſæuientis, fuit retrænandus. Marito tamen permiſſum, adulterum ſuæ vxoris occidere, ſed non quemlibet. l. marito. eo tit. Verùm ſi occiderit vxorem in adulterio deprehenſam, & adulterum, quem non licebat occidere, mitiùs ſanè punitur, vt de vxore eſt text. in l. ſi adulterium. §. imperatores. eod. tit. & in l. 1. §. vlt. ff. ad leg. Corn. de ſica. & in l. 3. §. ſi maritus, iuncta gloſ. ff. S. C. Sylla. De adultero quoque eſt text. in l. Gracchus. C. de adult. & in c. ſi verò, l. 1. de ſent. excom. Ex quibus intelligi poteſt text. in c. inter hæc. 33. q. 2. qui dicit ſecundum mundanam legem permitti marito occidere adulteram, ad antiquiores leges reſpicere, quibus id permiſſum erat.

Marito an permittatur vxorem adulteram necare.

16 Auguſtus autem Cæſar Legem Iuliam tulit, qua pœnæ in adulteros conſtituuntur, vt meminit Vlpianus in l. 1. ff. ad leg. Iul. de adult. Suetonius in ipſo Auguſto, cap. 34. & Plutarchus in Apophtheg. Græcè quidem, ſed hoc ſenſu: Cùm de adulteris legem tuliſſet, qua ſanxerat, quo pacto rei iudicandi ac puniendi forent: deinde ita lapſus, adoleſcentem, qui de Iulia ipſius filia eſſet inſimulatus, percuteret manibus, ille proclamauit, νόμον ἔθηκας ὦ Καῖσαρ, id eſt, legem tuliſti, ó Cæſar. Quo verbo tanta pœnitentia, ac triſtitia affectus eſt Auguſtus, vt illo die cœnare recuſauerit. Ob hanc autem legem Horatius lib. 4. Carminum, Ode 5. Auguſtum celebrat:

Lex Iulia de adulteriis.

Nullis polluitur caſta domus ſtupris,
Mox & lex maculoſum edomuit nefas.
Laudantur ſimili prole puerperæ,
Culpam pœna premit comes.

De hac quoque lege Iuuenalis Saty. 2.

— Vbi nunc lex Iulia? dormis?

Hanc autem legem poſtea vſu abolitam reuocaſſe videtur Domitianus Imperator alioqui peſſimus, ex eo quod de eo ſcribit Martialis lib. 6.

Luſus erat ſacræ connubia fallere tedæ,
Luſus & immeritos execuiſſe mares.
Vtraque tu prohibes Cæſar, populiſque futuris
Succurris, naſci quos ſine fraude iubes.
Nec ſpado iam, nec mœchus erit te præſide quiſquam.
At priùs (ó mores) & ſpado mœchus erat.

Et alibi in eodem libro:

Cenſor maximè, principúmque princeps,
Cùm tot iam tibi debeat triumphos,
Tot naſcentia templa, tot renata,
Tot ſpectacula, tot Deos, tot vrbes,
Plus debet tibi Roma quòd pudica eſt.

Sed & eodem quoque libro:

Iulia lex populis ex quo, Fauſtine, renata eſt,
Atque intrare domos iuſſa pudicitia.
Aut minus, &c.

Iuuenalis quoque Saty. 2. de eodem, vt opinor, loquens, vel reclamante Georgio Valla:

Qualis erat nuper tragico pollutus adulter
Concubitu, qui tunc leges reuocarat amaras,
Omnibus, atque ipſis Veneri Martique timendas.

17 Cuiuſmodi autem ea pœna fuerit ſtatuta in adulteros ea lege Iulia, paulò pòſt dicemus. Cæterùm Iulius Cæſar libertum gratiſſimum ob adulteratam equitis Romani vxorem quamuis nullo querente capitali pœna affecit, vt ſcribit Suetonius in vita illius, cap. 48. Opilius autem Macrinus & ipſe Romanus Imperator, adulterij reos, ſemper viuos ſimul incendit iunctis corporibus. Sed & cùm aliquando quidam milites ancillæ hoſpitis pudorem violaſſe crederentur, Idque Macrinus per frumentarium quendam didiciſſet, adduci eos iuſſit, interrogauitque vtrùm id factum eſſet: quod cùm cõſtitiſſet, duos boues miræ magnitudinis viuos ſubitò aperiri iuſſit, atque his ſingulos milites inſeri, capitibus, vt ſecum colloqui poſſent, exertis, vt Iulius Capitolinus ſcriptum reliquit. Aurelianus quoque Imperator, militem qui adulterium cum hoſpitis vxore commiſerat, ita puniuit, vt duarum arborum capita inflecteret, quas ad pedes militis deligarat, eaſdemque ſubitò, dimitteret, vt ſciſſus ille vtrinque penderet. Idem ancillam ſuam, quæ adulterium cum ſeruo ſuo fecerat, capite puniuit: quæ à Vopiſco Syracuſio prodita ſunt.

Adulteri viui incenſi iunctis corporibus.

Opilius Macrinus.

Aurelianus.

18 Et aliquantò pòſt Conſtantinus legem ſanciuit, ſacrilegos nuptiarum gladio puniri. Ea enim ſunt

Conſtantinus.

ſunt verba. l. ipſius adſcripta in l. quamuis adulterij, in fin. C. ad leg. Iul. de adult. Et ex noſtris not. Bald. ibi adulterum eſſe decapitandum. Et ad id quoque eam citat ipſe Albe. in l. tranſigere, colum. 1. Et ibi quoque Romanus, col. 2. verſic. item nota quòd in crimine. C. de tranſact. & ipſe Bald. in l. ſi quidem. in fin. C. de contrahend. & commit. ſtip. & in l. data, col. 4. verſic. qui adulterium. Cod. qui accuſare non poſſunt, & conſil. 246. viſis actis, lib. 4. Salyc. in l. ſi ſerui veſtri, col. vltim. Cod. de noxi. Roman. in l. ſi ſeruus eius ad fin. ff. de acquir. hæred. & Bonifa. Vitel. in tract. malefic. tit. de adulterio, col. 2. Alexand. conſil. 13. attentis, col. 1. lib. 7. Et Franc. Curt. ſenior, conſil. 37. in nomine domini, amen, conſiderato themate, col. 4. verſicu, pro hac facit in ſimili. & ante hos gloſſ. in l. quid ait. §. ignominiæ. in verbo, infamis ff. de his qui not. infam. Quanquam in Codice Theodoſiano, in quo ea lex adſcribitur, non inſcripta ſunt ea verba, ideo arbitror à Triboniano, & cæteris fuiſſe addita. Satis autem conſtat, tempore Diui Hieronymi, qui Conſtantino imperante natus eſt, adulterium morte puniri ſolitum, vt patet ex ipſius epiſtola ad Innocentium de muliere ſepties icta.

Adulterium an pœna mortis de iure ff. puniatur.

19 Verùm ante eam l. Conſtantini, poſſet videri nulla lege Rom. pœnam mortis fuiſſe in adulteros ſtatutam, coniicere licet ex l. Clodius. ff. de his qui vt indig. vbi & glo. id aſſerit. & ex l. qui cum vno. §. adulterij, & ibi quoque gloſſ. ff. de re milit. vbi ſtatutum eſt, adulterij damnatos non eſſe inter milites recipiendos, & in l. 2. §. miles & ibi etiam gloſ. & Alber. ff. de his qui not. infam. vbi miles, qui lege Iulia de adulteriis damnatus fuerit, ita infamis eſt, vt etiam ipſa ſententia eum ſacramento ignominiæ cauſa ſoluat. Secundum quam ſententiam Traianus Centurionem adulterij conuictum exautorauit, & relegauit, teſte Plinio Iuniore lib. 6. epiſt. ad Cornelianum. Et ex l. palàm. §. quæ in adulterio. ff. de ri. nup. vbi deprehenſa in adulterio etiam nondum damnata, infamis eſt æquè ac ſi damnata fuiſſet. Sed & in eam rem text. eſt omnium apertiſſimus in l. ſi quis viduam ff. de qu. vbi ſi quis alij nuptam etiam cognatam, & cum qua nuptias contrahere non poteſt, corruperit, in inſulam deportandus eſt: quia duplex crimen, & inceſtum, & adulterium committit. Cuius text. autoritate Flor. à ſancto Petro, in l. 1. C. de hæred. inſtitu. ſcribit, quòd de iure. ff. pœna deportationis ſtatuebatur in adulterum. Quod & aſſerit Alcia. lib. Paradoxorum 5. cap. 8. Imò verò per eam l. Roma. in d. l. ſi ſeruus eius, ad fin. ff. de acqui. hæred. dicit probari, quòd nec deportationis pœna ei fuiſſet inflicta, niſi & inceſtus coniunctus ei fuiſſet, argu. l. vim paſſam. §. proſcriptione. ff. de adult. vbi maior proſcriptio requiritur, quando duplex illud crimen ſimul eſt iunctum. Verùm Accurſi. in d. l. ſi quis vidoam, parum ſibi conſentiens, ſentit, & eo iure, ſicuti & iure. C. pœnam capitis obtinere: ſed fortè (inquit) ob dignitatem, & nobilitatem delinquentis mitiùs illic punitur. & ibi Bart. planè intelligit Accurſij vacillationem, nec tamen quicquam ſobleuat. At ipſe Bartolus in l. inter liberas, in princip. ff. de adulte. illud tantùm dicit, pœnam capitis eſſe de iure Digeſt. per text. in d. l. ſi quis viduam, & idem quoque voluit ipſe Accurſ. vltra loca ſuperiùs citata, in l. ſcio. ff. de teſtibus, & Io. Faber, in §. item lex Iulia. Inſtitu. de publ. Iud. & Bald. in ſua Marga. in verbo, adulterium, verſi. 2. vbi dicit, quòd adulterij pœna de iure antiquo non erat capitis, in quam ſententiam ſcribit Cornelius Tacitus ad calcem lib. 2. Hiſt. imperante Tiberio, grauibus Senatus decretis libidinem fœminarum fuiſſe coërcitam, profértque exemplum Veſtaliæ vxoris Titidij Labeonis, quæ adulterij conuicta, in inſulam Seriphon abdita fuit. Ex quo plane apparet, eam tum fuiſſe grauiſſimam pœnam in adulteras.

Traianus.

De eadem re.

20 Contrà autem videtur, & ante eam l. quamuis pœnam capitis fuiſſe ſtatutam in adulteros, ex d. l. tranſigere. C. de tranſact. Cuius hæc verba ſunt, Tranſigere de crimine capitali, excepto adulterio, prohibitum non eſt. In aliis autem publicis criminibus, per ſanguinis pœnam non ingerunt, tranſigere non licet. Vides igitur adulterium eſſe crimen capitale, Et ne quis calumnietur, ex eo quòd pœna capitis intelligitur etiam alio modo, quàm mortis & ſanguinis, per l. 2. §. capitalia. ff. de publ. iud. & §. 1. Inſt. eo. tit. ſubdit in oratione aduerſatiua, quæ priorem interpretatur: In aliis autem, quæ ſanguinis pœnam non ingerunt, ex quibus intelligis facilè, in id crimen eſſe conſtitutam pœnam capitalem, & eam quidem ſanguinis. Ideò Salyc. ibi dicit, quòd nuſquam alibi meliùs probatur pœnam adulterij de iure. C. mortem eſſe. Ea autem l. eſt Diocletiani, & Maximiani, qui præceſſerunt Conſtantinum. Sed & videtur longè ante iura C. & ex Lege Iulia, pœnam capitis in adulteros ſtatutam fuiſſe, per text. apertiſſimum in d. §. item lex Iulia. Inſtit. de publ. iud. vbi hæc verba adſcribuntur, Lex Iulia de adulteris coërcendis, temeratores aliarum nuptiarum gladio punit, quem text. Ioan. Fab. intelligit de iure C. & quidem malè cùm nuncupatim loquatur de Lege Iulia, quæ fuit lata longè ante tempora C. imò & omnium Iuriſconſultorum, quorum in ff. leges habemus. Et ideo eum §. intelligit nominatim de pœna Legis Iuliæ. Hoſt. in Summa de adult. §. quæ pœna. col. 1. verſic. pœna autem. Et hanc partem fulcit, quod ſcribitur in l. 1. ff. de extraord. crim. ſolicitatores alienarum nuptiarum, itémque matrimoniorum interpellatores, etſi effectu ſceleris potiri non poſſunt, propter voluntatem perniciofæ libidinis, extra ordinem puniri. Quid autem reſtat, ſi effectu potiantur, quàm vt gladio feriantur? Nec modicum vrget, quod tradit Sueton. Auguſtum, qui eam legem Iuliam tulit, vt ſuprà diximus, mori coëgiſſe Proculum vnum ex acceptiſſimis libertis compertum adulterare matronas. Et quod ſuprà diximus, Iuuenalem ſcribere, legem hanc amatam omnibus, atque ipſis Veneri Martique timendam: quæ non niſi ſummo ſupplicio conuenire poſſunt. Et quod Virgil. legum Romanarum peritiſſimus ſcribit lib. 6. Æneid.

Legis Iuliæ in adulteros pœna an mortis, eſſet.

Quique ob adulterium cæſi. —

Nam & perſpicuum videtur, fœminas quoque ex Lege Iulia ob adulterium pœnam capitalem ſubiiſſe, ex l. caſtitatis. C. de adult. quam ita intelligit gloſſ. in c. tuæ. de procu. Ea autem lex eſt Alexandri Seueri, vt hinc facilè appareat ipſius tempore eam l. fuiſſe obſeruatam. Poſteà verò tempore Theodoſij Imperatoris, mulier, quæ in adulterio fuiſſet deprehenſa, in anguſto proſtibulo includebatur, mittebantúrque, qui cum ea palæſtram Veneream exercerent, atque interim tintinnabula percutiebant, vt eorum ſono res ea omnibus innoteſceret. Quod tamen ipſum correxit Theodoſius, aliíſque pœnis adulteras puniri ſtatuit, vt autor eſt Socrates Conſtantinopolitanus apud Caſſiodorum in Tripertita Hiſtoria, libro 9. cap. 24. Diuus autem Auguſtinus lib. de Ciuitate Dei 3. cap. 5. ſcribit antiquos Romanos fœminas adulteras morte non puniuiſſe.

Alexand. Seuerus. Theodoſius.

21 Ex

De eadem pœ. 21 Ex quibus conſtat, rem hanc eſſe admodum dubiam, vt non mirum ſit, ſi Accurſius, qui optimè omnium legum capita tenuit, in ea re vacillarit, nec Bart. in d.l.ſi viduam, quicquam aſſeuerantet tradiderit, ſicuti nec Cy. in d.l.quamuis, nec Bald, conſil.329. ſuper eo quod à me quæritis, lib.5. nec Io.Ana.in cap.ſignificaſti, col. pen.de adult. quibus locis hanc legum, & gloſſ. diſcordiam optimè perceperunt, nec ſedauerunt tamen. At Saly. in d.l, quamuis, col.pen. verſ.extrà gloſſ. poſt multa hinc inde adducta, tandem in hoc reſidet, vt per d. l. quamuis, imponatur pœna gladij materialis. Sed Rapha.Fulg.poſt Pet.ibi, dicit, ex ea lege Iulia pœnam fuiſſe gladij, ſed aliquando ex qualitate perſonæ fuiſſe reſtrictam ad deportationem. Alter Raphaël Comenſis, conſil.154.viſis in inquiſitione, aſſerit pœnam capitis primùm tempore Cod. fuiſſe in adulteros ſtatutam, per d. l. tranſigere. Ante verò deportationem tantùm fuiſſe illatam, per multa ex iuribus, quæ ſuprà aduocauimus. At quod ſcriptum eſt in d.§.item lex Iulia, intelligendum de lege Iulia ſuppleta per duas illas conſtitutiones Cod. Nam ſi nouo ſtatuto mutetur pœna antiqua, tunc dicitur quis accuſari ex l. antiqua, non ex noua, ex ſententia Bart. qui & in hoc caſu loquitur, in l.1. col. pen, verſi. vlteriùs quæro. ff. de publi.iudic. Nec abſurdum eſt, inquit, Commen. ita exponere, ne iura iuribus contradicant. Sed Bart. non id dicit, ad quod illum allegat Raph. nec opus eſt etiam ita hîc dicere, vt patet ex iis quæ diximus.

Adulterarũ pœna remiſſa. 22 Illud minimè dubium eſt, poſtremis Authen. conſtitutionibus pœnam mortis mulieribus adulteris fuiſſe remiſſam, alia ſubſtituta, vt videlicet verberibus cæſæ in monaſterium mittantur, auth, ſed hodie. C. de adul.& in corpore vnde ſumitur. Id quod, quantùm ad monaſterium, complexa ſunt Decreta Papalia in c. gaudemus, de conuer.coniug. Adeò mores deciderunt, & in deterius lapſi ſunt. Nam nihil rerum omnium impudicas mulieres magis à libidine deterruiſſet, quàm pœna, quam maximè mulieres verentur, abhorrent, deteſtantur, vel teſte Euripide in Troadibus, cuius hi verſus ſunt loquente Menelao:

Ἐλθοῦσα δ' ἄργος, ὥσπερ ἀξία, κακῶς
Κακὴ θανεῖται, καὶ γυναιξὶ σωφρονεῖν
Πάσαισι θήσει. ῥᾴδιον μὲν οὐ τόδε.
Ὅμως δ' ὁ τῆσδ' ὄλεθρος εἰς φόβον βαλεῖ
Τὸ μῶρον αὐτῶν, κἂν ἔτ' ὦσ' ἐχθίονες,

Vbi verò venerit Argos, vt digna eſt, malè
Mala morietur, & mulieribus, vt caſtæ ſint,
Omnibus exemplum erit. Facilè quidem hoc non fit.
Sed tamen huius cædes in metum conijciet
Fatuitatem illarum, etſi fuerint peſſimæ.

Peruſinorum pœna in adulteros. 23 Sed & poſterioribus temporibus pœna quoque adulterorum, hominum ſtatutis minuta eſt, pro adulterio imponens pœnam ducentarum librarum, vel trecentarum, ſi mulierem quis cognitam domi per horam detinuerit, vt refert Corn. conſil. 114. licet primo aſpectu, col.1. verſi. pœna autem. *Bononienſium.* Similiter & Bononiæ, qui adulterium commiſit, 200. libris mulctatur, referente Barb. conſi.63. licet in medium, in prin. lib.4. *Florentinorum.* ſtatuto Florentino pœna mille adulteris ſtatuitur, vt prodit idem Barb. conſ. 87. illud referam, col.5. lib.3. poſt Cyn.& Bald. in l. etſi poſt tres. ff. ſi quis cautio. *Treuiſanorũ.* Ex ſtatuto Treuiſij, bona mulieris adulteræ tantùm confiſcantur, autore Pet.Ancha.in repe.c.1.in 12.q.prin. verſi. ego vidi ſimilem quæſtionem, de conſti. *Nouarienſiũ.* At ſtatuto ciuitatis Nouariæ, ſi quis per vim adulterium commiſerit condemnatur in lib. 100. imperiales: ſi autem ſine vi, in libro 50. imper. Verùm mulier, ſi viro placuerit, comburitur: quòd ſi vir voluerit, dotem tantùm amittit: teſtis Signo. conſil.58. ſtatuto ciuitatis Nouariæ, in prin. Bald. autem conſil.221. Antonius commiſit, mentionem facit cuiuſpiam ſtatuti punientis adulterium centum lib. nec locum ſtatuti declarat. dicit quòd communiter ex ſtatutis, adulterium punitur pœna pecuniaria. Ideò Ange. in l.vulgaris, in princ.ff.de fur. aſſerit in multis ciuitatibus pœnam pecuniariam ſtatutam eſſe in adulteros. Et Ioan.Ana. in cap.vltim. colum.7.verſicul. quærit etiam do.extrà de collu.dete. dicit id ita obſeruari communiter ex ſtatutis Italiæ. Idem autem *Et in vniuerſum Italorum.* Angel. in l, mater. §. mulier. ff. de adulte. ſcribit, quòd per formam ſtatutorum Italiæ, adulter nullo modo punitur, ſi mulier nupta more meretricio viuat, etiam ſciente adultero eam eſſe nuptam, quod & repetit in lege ſi vxor.§.ſed & in ea, eodem titulo,

24 In regno autem Franciæ (quod magis dolendum eſt) adulteri ex conſuetudine non puniuntur, *Francorum.* vt dicit Ioan.Fab.in l.conſuetudinis, col. vlt. C.quæ ſit long. conſuet. Et idem alibi dicit, in §. ex non ſcripto. col.pen. verſi. ſed quæritur an conſuetudo. Inſti. de iure nato. quòd nunquam fuit auditum in regno Franciæ, quòd adulter puniretur pœna iuris. Idem in d.§. item lex Iulia. Inſtit. de pub. iud. dicit, quòd hodie de facto adulterium reputatur induſtria, ob idque deplorat noſtrorum temporum calamitatem: Non eſt inquit, ſanitas à vertice vſque ad plãtam cedri, lilium conformatur hyſſopo. Quid enim nobiles ſcribunt in hoſpitiorum parietibus iuxta armorum inſignia, quod id non ſapiat? Hactenus ille dicit tamen Guido.Pap.Dec.Delph. 206. cuius hoc caput eſt, in hac ciuitate, poſt prin. quòd ex ſtatutis Gratianopolis in crimine adulterij ſtatuitur pœna centum ſolidorum: & D.Guliel.Bened. *Gratianopolitanorum.* io repet. cap.Raynutius, in verbo, cuidam Petro tradiderunt, num.63. quòd ex ſtatutis vrbis Cadurci, *Cadurcorũ.* adulter pœna 60. ſolidorum tantùm punitur: aut nudus, ſola ſcilicet camiſia coopertus, per vrbem ſine verberibus ducitur. Ego autem ſcio, in noſtro Senatu Pariſienſi, non omnino abire impunitos adulteros, ſed pro qualitate delicti & perſonarum virgis cædi, aut aliter puniri. Ex legibus Boiariorum *Boiariorum.* à Theodorico Rege Francorum editis, tit. de vxoribus & adulter. ſi quis cum vxore alterius concubuerit, componat maritum eius cum ſuo Vuetegildo, id eſt, 140. ſolidis. Ex legibus autem Riboariorum *Riboariorum.* ab ipſo Theodorico latis, ſi quis vxorem alienam tulerit viuo marito, 200. ſolidis mulctatur. Vt non immeritò conqueratur Alciatus in l. probrum. ff.de verbor.ſignific. fures hodie ſtrangulari, adulteros pecunia mulctari, vt ſit maior pecuniæ, quàm morum ratio. Pontificum autem ſanctionibus, *Pontificum.* Clerici ob adulterium deponuntur, in monaſteriúmque toto vitæ ſuæ tempore detruduntur, Laici excommunicantur, capit.ſi quis clericus, & capit. Romanus, 81.diſt.& cap. intelleximus, de adult. & not.Hoſti.in ſumma, titu. de adult §. quæ pœna ſit imponenda, in prin. At ex conſilio Ancyrano, cap. *Conciliorum.* 20.ſi quis adulterium commiſerit, non niſi ſeptem annis in pœnitentia completis, ad priſtinos gradus recipitur, & concinit 77. c. capitulum Græcarum ſynodorum à Martino Bracarenſi Epiſcopo collectorum. Nec denique omiſerim, quòd olim apud Troglodytas, ſi quis vxorem Regis vitiaſſet, certo *Troglodytarum.* numero ouium mulctabatur, vt tradit Diodorus, libro 4.cap.3.& Strabo lib. 16. & alibi quoque nos diximus.

25 Cæ

Viliſſimus qui non per ſe, ſed per iudicem adulterium vindicat.

25 Cæterùm Pao.Caſt.conſi.277.cuius exordium eſt, in cauſa incarceratorum, col.3.verſ. item quod fecerunt, libro 2. dicit vulgò eum reputari viliſſimum, & deridiculum, & infamem virum, qui non ſe propria manibus de adultero vxoris vindicarit, & in id adit iudicem. Quod ſing. reputauit. Marianus.Soci.Iun.conſi.34.incip.in cauſa nobilis, col.2. nu.9. lib.2. Sed an tamen id verum ſit in foro quod conſcientiæ appellant, diſces ex gl. in c.inter hæc. 33. q. 2. & aliis multis, quas tibi adduxi ſuprà in octaua l.connubium.4.incip. facit prærerea. Sed & an valeat ſtatutum ſiue conſuetudo, vt adulter morte non puniatur, vide Aymo. Cranet. conſil. 137. magiſter Robertus.

Adulterium graue ſcelus.

26 Ex his autem quæ ſuprà diximus, ſatis liquet, eſſe admodum graue hoc ſcelus: id quod & atteſtantur Decreta Canonica, in c.1.81.diſt. & in cap. quid in omnibus, 32. q.7. vbi ad verbum ita ſcribitur: Quid in omnibus peccatis adulterio grauius? Quæ fuit ſententia D. Petri, vt retulit D. Clemens in Epiſtola ad Iacobum fratrem Domini. In qua etiam paulò pòſt, idem Petrus grauiter pronuntiat, Venenum adulterij eſſe cunctis malis perniciuſius. Et hanc quoque huius ſceletis grauitatem annotauerint omnes Doct.in c.at ſi clerici. §. de adulteriis, ext.de iudi. Inter quos Bald.colum.penult. Adulterium (inquit) reuera eſt crimen infeſtum laicis & bonis viris, & turbat honorem matrimonij, & etiam famam liberorum, qua conſiſtit decus gentium, vt no.10 auth. de nupt. in princ. Angel. autem in §. 2. in auth. de mona. no. ea text. ibi, peſſimum vitium eſſe vxorem alterius adulterare, & Bald. conſil.246. viſis actis, lib.4.& Bart.in rub.ff.de adul. vbi dicit, id crimen, præter læſæ maieſtatis, eſſe maximum. Thales Mileſius cenſebat adulterium eſſe peius periurio. Percontanti enim adultero, an iuraret non commiſiſſe ſe adulterium, Non eſt (inquit) periurium adulterio deterius, οὐ χεῖρον μοιχείας ἐπιορκία. Author Diogenes Laërtius in vita ipſius Thaletis. Hinc & eiuſmodi crimen, iniquitas maxima vocatur, Iob 31. capit. Et Sybilla Erythræa, quam præter cæteras præcipuam & nobilem fuiſſe commemorant, inter facinora, quibus maximè Deus iraſcitur, atque irritatur, adulterium reponit, vt conſtat ex his verſibus, quos ex ea retulit Lactantius, in libro, quem de Ira Dei elegantiſſimè conſcripſit, ca. 22. Et in hanc ſententiam eſt & illud Euphronis, apud Stobæum cap.6.

Adulterium peius periurio.

Οὐκ ἔστι μοιχοῦ μεῖζον οὐδὲν ἐν κακόν.
Non eſt adultero maius vllum malum.

In coniugato autem eſt id crimen grauiſſimum, cap. vt clericorum, & ibi not. Bald. & alij, extrà de vi. & hon. cler. Porrò facilè intelligi poteſt, quantum id crimen adulterij eſſe Chriſtus cenſuerit, qui cùm in Euangelio ſuo retinendas omnino vxores iuſſiſſet, nec vllam permiſiſſet diuortij cauſam, contra Moſis legem, vnicum adulterium excepit. Ferenda eſt igitur vxor temulenta, iracunda, guloſa, vaga, iurgatrix, deformis: ſolam licet adulteram repudiare. Aſpera quidem & reliqua ſunt vitia, ſed toleranda, at fidem toro violaſſe, intolerabile eſt. Cæterùm Chryſoſtomus in Euangelium D. Ioann. Homil.62. docet adulterium grauius eſſe idololatria.

Redit ad principium huius legis.

27 Igitur (vt redeamus) alienarum fœminarum adulterio non ſe turpiter viri contaminent: quin faciant vt id poſſint dicere, quod apud Iureconſultum in l.Titiæ.ff.de aur.& arg.leg.teſtator quiſpiam profitetur ſe feciſſe, videlicet ſe ſemper cum vxore ſine mendacio vixiſſe. Quod tum demum aſſequentur, ſi fidei, quam iam ſtatim in ingreſſu matrimonij vxoribus promiſerint, non deerunt. Alioquin ſciant futurum ſibi infœlix infauſtúmque, atque infortunatum matrimonium, vxoribúſque ſe moleſtiſſimis vſuros, & infeſtiſſimis. Nam ſi viri vxorum adulteria tam egrè ferant: vt ea moleſtiùs patiantur, quàm neces ipſarum (maritus enim vt ſcribit Hieron. in Amos, c.7. ante fin. libentiùs audit vxorem interfici, quàm pollui) ſi (inquam) id moleſtiùs patiantur, quàm ſeſe proprio corpore vulnerari, vt dicit Fab.in §.ſciendum. Inſtit. de dona. imò, quàm neces filiorum, vt clanculum & ſubobſcurè innuit text.in l.codicillis.§.matre.ff.de leg. 2. quem ita intelligunt Ray.Ia.Are.Bald.Alb.& alij Doc. ibi Bald.in l.Athletas.§. calumniator. ff. de his qui no. infam.& in l.vlt. col. pen verſ. venio ad ſecundam, & ibi quoque Alex.col. vlt. dum allegat text. no. in d.§.matre.ff.de ſeri.& ipſe Bald.in c.ex parte noſtra. & ibi etiam Barb.col.pen.de conſue. & idem Bald. conſil.176.Cæcilia receſſit à Franciſco, col.2. lib.1. & conſil.277. in cauſa Gulielmi de Corradis, lib.5. Albe.Ro.& Paul.Caſt.in l.vlt.§.1.ff. de publica. vbi & ipſi Rom.& Paul. hoc intelligunt, niſi vilitas perſonæ ſpernentis adulterium vxoris, aliud inducetet, par text.ibi.& Luc.Pen. in l.1. col.22. verſic.24. quæritur. C. pub.læti. lib.12. Rom. in l. transſigere, col. 2.verſi.item nota quòd in crimine. C. de adult. & Alexand.conſil.24. animaduerſis iis quæ ram per teſtes, colum. 10. verſic.cùm ſtuprum, lib.2. Et Cor. conſil.44.deueniendo, col.3. verſ. circa ſecundum, lib.4.& Barb. in d.c.at ſi clerici. §. de adulteris, col. 2.& ibi quoque Phil. Dec. colum.1. de iod. & idem Barb.in cap.1. col.1. & iterum in c.accedens, col.2. extr.vt lit.non conte. & conſil.vlt. ſapienter, col.8, verſi.modò in caſu lib.2.& Bap. Cacia. in repe. l. ſi qua illuſtria, col.13.C.ad S.C.Orphi.Iaſ. in l.tranſigere, col.2.in 2.not.de tranſ.Card. Alex. in c.a. col. 2.verſi.no ibi, ne forte deterius, ext.de ſpóſal. Catel. Cot.in memo. ſtatora quòd bannitus, col.2. verſic. præterea in muliere. Io.Lup.qui illum text.dicit ſin. in rep.rub.de dona.inter vir.& vxo.§.78.col.2.Fran. Rip.l.vlt.in 2.q.C.de reuoc.don.Ferd.Loaz.in repe. l.filiusfa.§.diui.nu.293.ff.de leg.1.Barte.in §. eſt autem.Inſti.de hær.inſt.Lud.Gomes in §.fuerat. char. pen.col.vlt. Inſt.de acti.Ben.in c. Raynutius in verbo, cuidam Petro tradiderunt, num.109.extrà de teſta.Cæſa. Lamb. in tract. de iure patr. in 19. arg.10. qu.prin. 1.partis lib.2. Si (inquam) viri id tam moleſtè ferant, quo tandem animo fœminæ accipiant virorum adulteria, quas natura finxit præcipites, vt ſuprà dictum eſt. Nihil profectò vxores, præſertim caſtas, æquè exaſperat, quàm virorum congreſſus cum externis impudiciſque mulieribus, hoc ipſum atteſtante Imperatore, in l conſenſu, poſt prin. vbi Bald.& Ang.id annotant.C.de repud.& in § mitiores, in auth. de nupt. quem & ad hoc expendit Ange.vbi ſuprà, & in l.ſi vxor.§. iodea. ff. de adulte. & Iaſon in l.ex ea parte, §.mulier.in 1.not.ff.de verbor. obligat.

Viri moleſtiùs ferunt vxoris mortẽ, quàm adult.

Et vulnera proprij corporis.

Et neces filiorum.

Mulieres in primis exaſperat virorum adulterium.

28 Impatientes ſanè ſunt huiuſce rei præ cæteris omnibus rebus mulieres: & quiduis aliud in marito, quàm pellicem, æquioribus oculis aſpiciunt. Verùm ea pellicatu excandeſcunt, iraſcuntur, ac vindictam parant, furoréque væſanienti inſtinctæ, atrocia diráque facinora conficiunt, nec aliis, nec viris ipſis, nec filiis, nec ſibi denique, ſuóque pudori parcentes. Scribit Pauſanias lib. 3. quo Laconica tractat, quòd cùm Helena poſt mortem Menelai à Megapenthe & Nicoſtrato filiis Oreſtis fugata, in Rhodum perueniſſet, eam Polyxo, quæ Polixena aliis dicta

Mulieres ex virorum adulteriis in inſaniam vertuntur.

Helena arbore ſuſpenſa ob zelotypia.

dicta eſt, vxor Tlepolemi ad quam iure veteris amicitiæ diuerterat arbori iuſſit ſuſpendi, ob viri zelotypiam. Et hinc eſt (ait Pauſanias) Rhodi Helenes δενδρίτιδος, id eſt arboreæ, ſacellum. Theſſalicæ quædam mulieres Laidem formoſam meretriculam in templo Veneris ligneis teſtudinibus ob zelotypiam trucidarunt, quòd à Pauſania Theſſalo amaretur, cuius rei cauſa peſtis Theſſaliam tantiſper vexauit, donec templum ἀνοσίας ἀφροδίτης, id eſt, impiæ Veneris conditum, quòd mulieres impiam in phano Veneris cædem commiſiſſent; vt retulit Timæus lib. 13. Hiſtoriarum, & ex eo Athenæus lib. 13. cap. 20. atque etiam interpres Ariſtophanis. Laodice vxor Antiochi Regis Syriæ (is eſt, cui Deus cognomentum fuit) Berenicen Ptolomæi ſororem, quam maritus deperibat illiúſque ex Antiocho filium, primùm interimi iuſſit, deinde & ſe veneno necauit; vt teſtis eſt locupletiſſimus Hieronymus in Dani. cap. 11. & tangit Appianus in lib. qui Syrius inſcribitur. Quamuis non deſint, qui aliter referant. Tradunt & Decreta canonica in cap. ſi qua fœmina. 50. diſt. mulierem quandam furore zeli accenſam, tam atrociter ancillam ſuam verberaſſe, vt aliquantò pòſt cruciabiliter animam emiſerit. Eſt autem illic mendum (vt id obiter dixerim) cùm ſcribitur in codicibus qui circumferuntur, inter certum diem, vbi ſcribendum eſt, intra tertium diem, vt videre licet ex concilio Elibertino, à quo illud c. depromptum eſt, c. 5. & ita etiam eum text. intelligunt Ro. & Barb. in l. in illa ſtipulatione. ff. de verb. oblig.

Lais ob zelotypiam trucidata.

Veneris impiæ templum.

Laodice pellicem & ſe quoque interemit.

Ancilla à domina ob zelotypiam interempta.

29 Legimus & apud Tullium lib. 2. Officiorum & Valerium Maximum lib. 9. c. 14. Alexandrum Phæreum à Thebe vxore interfectum propter pellicatus ſuſpicionem: quanquam Plutarchus in Pelopida, & Diodorus Siculus, lib. 16. quo Philippi Macedonis geſta deſcribit, id aliter referunt. De illo autem eſt illud Ouidij in Ibin.

Alexander Pheræus ab vxore necatus ob zelotypiam.

Inque tuo thalamo iugularis more Pheræi,
Qui datus eſt læto coniugis enſe ſuæ.

Nec diſſimili ratione tradit Iuſtinus lib. 26. Demetrium Antigoni Regis filium iuſſo Arſinoes vxoris interemptum, quòd cum Berenice ſocru ſtupri conſuetudinem haberet. Alter Demetrius cognomento Nicanor à Cleopatra vxore occiſus eſt, ob zelum Rhodoginæ Phraatis Regis ſororis, vt tradit Appianus in illo ipſo libro, qui Syrius inſcribitur. Clytæmneſtra, cùm didiciſſet Agamemnonem maritum deperire Chryſeidem, & ſe adulterio cum Ægiſtho polluit, & maritum ipſum morte mulctauit, vt poſtea dicemus. Sunt & qui exiſtiment Antoninum Verum Imperatorem Romanum, è Lucilla vxore veneno ſublatum ob venereum cum Fabia commercium, ſicuti à Capitolino ſcriptum eſt.

Demetrius quoque.

Demetrius alter.

Agamemnō.

Antoninus Verus.

30 Apuleius quoque autor eſt, libro 8. Metamor. vxorem cuiuſpiam villici dolore pellicatus inſtigatam cunctas mariti rationes, & quicquid horreo conditum tenebatur, admoto igne combuſſiſſe. Sed tali damno tori ſui contumeliam vindicaſſe non contenta, iam circa viſcera ſua ſæuiens, laqueum ſibi innectit, infantulúmque, quem de eodem marito iamdudum ſuſceperat, eodem funiculo nectit, ſéque in prælatiſſimum puteum, appendicem paruulum trahens præcipitat. Idem lib. 10. eiuſdem operis, tradit & aliam mulierem ſuſpicatam maritum ſororis concubitu vti, puellam primùm acerbiſſima crudeliſſimáque morte interemiſſe, deinde maritum & filiam, quam & ex eo ſuſceperat, veneno necaſſe. Scribit Palæphatus, & eius autoritate Euſebius Chronographus, Sphinga vxorem Cadmi, propter zelum Hermiones, à viro receſſiſſe, ac contra eum bellum iniiſſe. Quod & ab Euripide deſcriptum eſt in Andromache, recenſente illius querelam, malarum ſcilicet fœminarum congreſſu ſe perditam, quod illis obtrectatricibus aures fidemque adhibuiſſet.

Mulier ob zelotypiam cuncta mariti bona combuſſit.

Sphinx à viro ob zelotypiam receſſit, & bellū contra eum mouit.

Κακῶν γυναικῶν εἴσοδοί μ' ἀπώλεσαν,
Αἵ μοι λέγουσαι τούσδ' ἐχαύνωσαν λόγους.

31 Dirce autem cum ſuſpicaretur Lycum maritum Thebarum Regem eſſe captum amore Antiopes Nyctei, aut, vt Homerus lib. 11. Odyſſ. & Apollonius Rhodius lib. 1. Argonauticôn tradunt, Aſopi filiæ, puellam in montem raptam tauri ceruicibus alligauit, tædáſque ardentes à cornibus ſuſpendit, vt bos furioſior Antiopen per abrupta & ſcopulos tractam diſcerperet. Et hinc natum adagium, ἀντιόπης θρῆνος, Antiopes luctus. Quamquam Propertius lib. 3. ita hiſtoriā deſcribit, vt non Antiopen bouis cornibus voluerit alligatam, ſed Dircen ipſam à Zetho & Amphione, ipſius Antiopes ex Ioue filiis, matri ſubuenientibus, ita enim ſcribit,

Dirce ob ſuſpicionē pellicatus Antiopem interemit.

Prouerbium.

Teſtis erit Dirce tam vero crimine ſæua
Nycteos Antiopen ſuccubuiſſe Lyco.

& cætera quæ ſequuntur.

Et cum eo conuenit Iulio Hygino Fabularum c. 6. Et id quoque tranſeunter tetigit Plautus in Pſeudolo, & Pauſanias in Bœoticis. Ino quoque ſuſpicata virum rem habere cum Antipheta ſerua, proprium filium, quò ſe vlciſceretur, deperiiſſe dicitur, referente Plutarcho Problematôn c. 15. Scribit & Apollonius Rhodius eod. illo lib. 1. Argonauticôn, Lemnias mulieres zelotypia incenſas, quòd mariti captiuas quaſdam mulieres adamarent, maritos ſuos omnes dormientes, & præterea vniuerſum genus maſculinum obtruncaſſe. Ex quo eſt illud quoque Ouidij in Ibin.

Ino ob eandē cauſam filiū deperiit.

Lemniæ mulieres ob zelotypiam maritos omnes necarunt.

Quóſque ferè morti Lemnia turba dedit.

De quo etiam Statius lib. 5. Thebaidos, haud multò poſt princip.

32 Hæc eadem affectio Medeam impulit, vt filios proprios ex pellicatus incentiuo crudeliſſimè interimeret: vnde exiit illud Virgilianum in Pharmaceutria:

Medea proprios filios eadē de cauſa interemit.

Sæuus amor docuit natorum ſanguine matrem
Commaculare manus. —

Illud quoque Ouidianum lib. 1. de Arte amandi;

Et nece natorum ſanguinolenta parens.

Et alibi, eodem quoque lib.

Nec dolor armaſſet contra ſua viſcera matrem,
Quæ ſocij damno ſanguinis vlta virum eſt.

Et lib. Amorum 2. Eleg. 14.

Vtraque ſæua parens ſed triſtibus vtraque cauſis,
Iactura ſocij ſanguinis vlta virum eſt.

Hic quoque dolor Prognen armauit aduerſus propria viſcera: vt quæ propter ſtupratam à Tereo marito Philomelam, ſuis manibus Ityn communem filium interemit, Tereóque epulandum præbuit, vt graphicè deſcripſit Ouid. lib. 6. Metam. Eadem de cauſa Althæa, Ariadne, Heriſtilla crudelem filiorum cædem perpetrarunt, vt videre licet paſſim apud Poëtas.

Progne quoque Althæa.

Ariadne, Heriſtilla.

33 Propterea Euripides Athenienſis, tantæ autoritatis Poëta, vt ſingula eius verba ſingulas ſententias exiſtimaret eſſe Cicero, in ea fabula, cui titulus Medea inſcribitur, hanc quoque ſententiam reliquit;

Γυνὴ γὰρ τ' ἄλλα μὲν φόβου πλέα,
Κακή δ' ἐς ἀλκὴν, καὶ σίδηρον εἰσορᾶν·
Ὅταν δ' ἐς εὐνὴν, ἠδικημένη κυρῇ,
Οὐκ ἔστιν ἄλλη φρὴν μιαιφονωτέρα.
Mulier enim aliàs quidem timoris plena,

Timida

Timida autem in pugnam & ferrum inſpicere,
Cùm autem in lectum iniuria affecta fuerit domina,
Non eſt alia mens truculentior.

Quem ſecutus Seneca & ipſe Tragicus, in eiuſdem nominis Comœdia, non minùs verè, quàm venuſtè ſcripſit:

Nulla vis flammæ, tumidíque venti,
Tanta, nec teli metuenda torti:
Quanta cùm coniunx viduata tedis
— Ardet, & odit.

Et rurſus in Hercule Oetæo ita facit Deianiram loquentem:

O quàm cruentus fœminas ſtimulat dolor,
Cùm patuit vna pellici & nuptæ domus!
Scylla & Charybdis Sicula contorquens freta
Minùs timenda eſt: nulla non melior fera eſt.

Nec multò pòſt,

Non ibo multa, geſſeris cœlum licet,
Totuſque pacem debeat mundus tibi.
Eſt aliquid hydra peius, irata dolor
Nuptæ. —

Et Ouidius lib. 2. de Arte amandi:

Sed neque fuluus aper media tam ſæuus in ira eſt,
Fulmineo rabidos dum rotat ore canes:
Nec Lea, cùm catulis lactentibus vbera præbet,
Nec breuis ignaro vipera læſa pede:
Fœmina quàm ſocij deprenſa pellice lecti:
Ardet, & in vultu pignora mentis habet.
In ferrum flammáſque ruit, poſitóque decore
Fertur, vt Aonij cornibus icta Dei.
Coniugis admiſſum violatáque iura mariti
Barbara per natos Phaſias vlta ſuos.
Altera dira parens hæc eſt, quam cernis hirundo,
Aſpice, ſignatum ſanguine pectus habet.
Hoc bene compoſitos & firmos rumpit amores.
Crimina ſunt cautis iſta timenda viris.

34 Huc quoque quadrare poſt Græcus ille verſiculus ſuprà alibi adductus:

Ζῆλος γυναικὸς πάντα πυρπολεῖ δόμον.
Incendit omnem fœminæ zelus domum,

Et quod ſcribitur Eccle. 26. Dolor cordis & luctus, mulier zelotypa: in muliere zelotypa, flagellum linguæ omnibus communicans. Sed nos fortè inferius in 36. eadémque vlt. leg. connub. latiùs diſſeremus (niſi nos quotidianæ noſtræ occupationes impediant) de zelotypia viri & vxoris, & quantùm ab ea alienos eos eſſe oporteat. Sed illud interim hîc dicemus, non ſolùm vxores viros ob zelotypiam interimere, ſed & interdum quoque è diuerſo viros vxores. Nam Iuſtina nobiliſſima puella Romana, puellas ætatis ſuæ forma ſupergreſſa, cùm iuueni locupleti quidem, ſed ſtolido & propè furioſo nuptui eſſet à parentibus tradita, ex ſua ſola pulchritudine in ſuſpicionem marito venit, qui candidiſſimæ vxoris ceruicem conſpicatus, inclinantis ſe ad exuendum calceum, furore ex zelotypia accenſus, teneram puellam nouámque coniugem iugulauit. Cuius eſt illud Epitaphium:

Viri quoque vxores interimunt.

Immitis ferro fecuit mea colla maritus,
Dum propero niues ſoluere vincla pedis,
Durus & ante torum, quo nuper nupta coiui,
Quo cecidit noſtra virginitatis honos.
Nec culpa meruiſſe necem, bona numina teſtor:
Sed iaceo fati ſorte perempta mei.
Diſcite ab exemplo Iuſtinæ, diſcite patres,
Ne nubat fatuo filia veſtra viro.

Vt iam non mirum ſit fœminas zelotypiæ præ viris impotentiſſimas in huiuſmodi virorum necem coniurare cùm mulier ipſa zelotypum maximè ſit animal, vt alibi diximus autoritate Plutarchi in lib. de Tranquillitate animi.

35 Et ſanè paucas admodum fœminas reperies, quantum libet modeſtas, & viris indulgentes, quæ æquo animo pellicem ferant: imò verè neſcio, an & alias præter Tertiam Aemiliam prioris Africani, Stratonicam Deiotari Regis, Saram Abrahæ, & Rachel Iacob vxorem. Illa enim cùm ſciret viro ſuo ancillulam ex ſuis gratam eſſe diſſimulauit: ac poſt mortem Scipionis (ne quis putet id, dum viueret, tantùm feciſſe, manumiſſam ancillam in matrimonium liberto ſuo cum liberali dote dedit, vt ſcriptum reliquit Valer. lib. 6. cap. 6. Stratonica autem cùm ſe liberis, qui in regni ſucceſſionem vocarentur, carere videret, marito perſuaſit, vt ex quacunque poſſet, genitos ſibi ſupponeret: quòd cùm is negligeret, ex ancillarum numero virginem forma præſtantem nomine Electram, Deiotaro conciliauit, ex eáque genitos tanquam proprios educauit: vt à Plutarcho proditum eſt in lib. de claris mulieribus. Non abſimiliter Sara vxor Abraham, Agar ancillam ſuam Aegyptiam marito offerens, Ingredere (inquit) ad ancillam meam, ſi fortè ſaltem ex illa ſuſcipiam filios, vt ſcribitur Geneſis 16. Rachel quoque cùm ſe ſterilem animaduerteret, Balam ancillam ſuam marito comprimendam dedit, Vt pariat, inquiens, ſuper genua mea, & habeam ex illa filios, vt ſcribitur Geneſ. 30. Quanquam & Homerus lib. 4. Iliados tradit Theano Antenoris vxorem Megem nothum viri filium æquè ac ſuos ipſius filios, in gratiam mariti dilexiſſe.

Æmylia pellicem viri Scipionis liberaliter dotauit.

Stratonica viro ancillā formoſam, ex qua liberos ſuſciperet, conciliauit.

Sara Abrahæ viro eidem fecit.

36 Caueant igitur omnino, qui in ordine ſunt maritorum, ne externarum ſectentur concubitum, tum ob eas, quas iam diximus, rationes, ne videlicet Deum Optimum Maximum grauiter offendant: néve amor vxorius vertatur in odium capitale, & internecinum, quod iam diximus. Sed & etiam, ne vxores impudicas faciant & adulteras. Vicariam enim ſuæ voluptariæ palæſtræ venereæ, ſuíque melliſſimi pabuli, ferre fœmina nec poteſt, nec vult: & ſi eo ſe fruſtratam vel tantillum ſentiat, aliunde ſibi de compenſatione prouidet: ſum ne quid ſibi de iuſto & legitimo concubitu depereat, ſed acceptam ex viri adulterio iacturam ſarciat: tum item vt ſe vlciſcatur, & par pari referat. Quam rem animaduertens Naſo lib. 2. de Arte amandi ſic inquit:

Virorū adulterium vxores impudicas facit.

Tum quoque tentanda eſt, cùm pellice læſa dolebit:
Tunc facies opera ne ſit inulta tua.

Cuius rei exemplum affert libro eiuſdem operis 2. Agamemnonis & Clytemneſtræ:

Dum fuit Atrides vna contentus, & illa
Caſta fuit: vitio eſt improba facta viri.

Et paulò pòſt:

Et malè peccantem Tyndaris vlta virum eſt.

Nam Homerus lib. 1. Iliados ſcribit ipſum Agamemnonem præpoſuiſſe Chryſeidem Clytemneſtræ:

— Καὶ γάρ ῥα Κλυταιμνήστρης προβέβουλα
Κουριδίης ἀλόχου.

Ideóque & hanc adulterij ſui excuſationem prætendit Clytemneſtra apud Euripidem in Electra, de Agamemnone loquens:

Ἀλλ' ἦλθ' ἔχων μοι μαινάδ' ἔνθεον κόρην,
Λέκτροις τ' ἐπεισέφρηκε: καὶ νύμφα δύο
Ἐν τοῖς αὐτοῖσι δώμασι κατεῖχ' ὁμοῦ.
Μῶρον μὲν οὖν γυναῖκες, οὐκ ἄλλως λέγω.
Ὅταν δ' ὑπόντος τοῦδ' ἁμαρτάνῃ πόσις
Τἄνδον παρώσας λέκτρα, μιμεῖσθαι θέλει
Γυνὴ τὸν ἄνδρα, χ' ἄτερον κτᾶσθαι φίλον.

Id eſt, propè ad verbum:

Sed venit habens mihi inſanam fanaticam virginem,

V

Lectóque intulit . & ſponſa bona
In iiſdem domibus detinebamur.
Stulta quidem ſumus mulieres, non nego.
Cum autem iſtro hoc animis peccat maritus
Faſtidiens connubia, imitari vult
Mulier virum. & alium parare amaſium.

Ex quo eſt & illa eiuſdem Clytæmneſtræ in virum expoſtulatio, apud alium Poetam Tragœdiographum, ſed Latinum, Senecam dico in Agamémnone:

Sic auſpicatus bella non melius gerit
Amore capta captus. Et paulò pòſt,
Ablatam Achillis diligit Cryſeida.
Et poſt trophæa Troica, ac verſum Ilium,
Capta maritus remeat, & Priami gener.

Nam vt id poſtremum intelligas, ipſe Agamemnon poſt Troiæ excidium Caſſandram, Priami filiam adamauit, vt tangit Ouid. lib. 2. Triſt. illo verſu,

Téque Mycenæo Phœbas amata duci.

Eámque ſecum domum duxit, ob quod eandem interfecit Clytæmneſtra, vt videre licet apud Homerum lib. 11. Odyſſeæ. Ex quibus eſt & illud Horatij lib. Carm. 3. Ode. 10.

O quamuis nec te munera, nec preces,
Nec tinctus viola pallor amantium,
Nec vir Pieria pellice ſaucius
Curuat, ſupplicibus tuis
Parcas, &c.

De eadem re. 37 Itaque Ariſtoteles lib. 1. Oecon. cap. 4. Primum, inquit, leges ſunt viro ad vxorem, vt iniuria ceſſet: ſic nec ipſe iniuriam patietur. Eſt autem (vt ille paucis interiectis ſcribit) viri iniuria, externarum mulierum congreſſus. Et vt ſcribit Seneca ad Lucil. Epiſtol. 95. Grauiſſimum eſt in vxorem iniuriæ genus, habere pellicem. Ideo Ariſtoteles ipſe libro 2. Oeconomicón, cap. item ſecundo. Prudentem ait, ignorare non decet, qui parentibus, quive vxori & filijs honores conueniant: vt tribuens vnicuique quæ ſua ſunt, iuſtus & ſanctus habeatur. Pergrauiter enim vnuſquiſque ſeſe honore ſuo priuari: nec, ſi aliena quis permulta tribuat, contentus erit, ſi ſua ſibi auferantur. Nihil verò magis ſuum eſt vxori, nec magis illi à viro præſtandum, quàm ſancta & intemerata ſocietas. Et antè dixerat: Maximus honor eſt ſobriæ mulieri, ſi cernat virum ſuum obſeruantem ſibi caſtitatem, nec de vlla muliere magis cogitantem, ſed præ cæteris omnibus hanc & ſuam & fidelem ſibi exiſtimantem. Tantò enim magis ſtudebit mulier ſe talem præſtare, quantò magis ſe cognouerit fideliter atque iuſtè à viro diligi.

De eadem re. 38 Hincque Vlpianus Iuriſconſultus in l. ſi vxor §. iudex. ff. de adulter. eleganter, vt alias ſemper, præcipit in crimine adulterij inquirendum, an maritus pudicè viuens, mulieri quoque bonos mores colendi autor fuerit. Periniquum enim (inquit) eſſe videtur, vt pudicitiam vir ab vxore exigat, quam ipſe non exhibeat. Quæ verba aſſumpta ſunt ex l. quapiam Antonini Imper. quam citauit D. Auguſtinus, in lib. 2. de Adult. coniu. Et eadem propè in eadem ſententia adſcripſit Lactantius lib. 6. qui eſt de vero cultu: Exemplo (inquit) continentiæ docenda vxor, vt ſe caſtè gerat. Iniquum eſt enim, vt id exigas quod ipſe præſtare nõ poſſis. Et paulò pòſt ſcribit, vxorem eius, qui circa corrumpendas alienas vxores occupatur, exemplo incitatam aut imitari ſe putare, aut vindicare. Idque eſt, quod ipſe Auguſtinus ſimiliter in cap. ſi dictum. 32. q. 6. monebat, vt quales volumus vxores noſtras inuenire, & ipſæ nos inueniant: & ſi intactam quærimus, intacti ſimus: vt alibi ſuprà diximus, videlicet in 9. leg. connubiali, numero 229. incip. denique & duobus ſequentib.

vbi & alia multa in eam ſententiam adduximus, quæ illic videre promptum eſt. Sed & huc alludens Iob ille vir rectus, & timens Deum, cap. 31. Si deceptum eſt (ait) cor meum ſuper muliere, & ſi ad oſtium amici mei inſidiatus ſum, ſcortum alterius ſit vxor mea, & ſuper illam incuruentur alij.

39 Sed & Æſopus apud Planudem ita Eunium filium monet: ἀεὶ τῇ γυναικὶ σε χρεὼν ἐμμένειν, ἵνα ἑτέρου ἀνδρὸς πεῖραν μὴ ζητήσῃ λαβεῖν. Id eſt, Semper vxori ſuæ adhærere, ne alterius viri periculum velit facere. Et huc quoque pertinet illud Oſeæ quarto: Non viſitabo ſuper ſponſas veſtras, cùm fuerint fornicatæ, quoniam ipſi cum meretricibus conuerſabantur. Tanquam ſcilicet quodammodo excuſentur mulieres adulteræ ob virorum ſuorum adulteria. Quibus accedit, quòd (ſi credimus Aſtronomiæ profeſſoribus) ſæpe is horoſcopus, qui mœchos viros facit, vxores quoque mœchas naniſci facit. Nam vt ſcribit Iulius Firmicus Aſtron. lib. 8. c. 27. decima pars Capricorni ſi fuerit inuenta Marte præſente, mœchos facit, qui & vxores adulterio corruptas ſortientur. Et alibi ſæpe talia complura apud eundem, & alios huius artis ſcriptores, videbitis. Verùm (quod ſæpe diximus) id neceſſitatem non facit.

40 Igitur ſi ab vxoribus mariti honorari quaſi mariti cupiant, ipſas quoque tanquam vxores honorent: nam & honorare vxores viri debent, vt diui Pauli teſtimonio tradit D. Hieronym. in Michæam, cap. 7. & aſſentitur D. Petrus Epiſt. 1. cap. 3. dum ſcribit: Viri ſimiliter cohabitantes ſecundum ſcientiam quaſi infirmiori vaſculo muliebri impertientes honorem, &c. Quanquam ſcio D. Hieronymum eum honorem ita interpretari, non vt flectantur eis genua, & gemmis auróque onerentur, vt ve prius locus eis cedatur, ſed intelligere abſtinentiam à coitu. Sic enim honorem haberi vaſculo muliebri, ſi non inquinetur libidine. Idque indicare, quod ſtatim ſequitur, vt non impediantur orationes veſtræ. Sed & illud ſcio, hunc honorem ita intellectum minimè vxoribus gratum fore. At iis quæ ſuprà diximus (vt ad ea redeamus) adſtipulatur D. Ambroſius, qui in Epiſt. 82. Vir (inquit) vxorem tanquam gubernator dirigat, tanquã conſortem vitæ honoret, participet vt cohæredi gratiæ. Hæc ille: & è noſtris quoque voluit Bald. in l. vnum ex familia. §. vlt. per illum textum. ff. de leg. 2. imò verò & venerari quoque vxorem vir debet, ſi credimus Cyno, in l. ſi a ſponſo. C. de donat. ante nupt.

Viri vxores honorent, ſi ab his honorari volunt.

41 Mariti igitur ſi ab vxoribus honorati tanquam mariti velint, ipſas etiam tanquã vxores honorent: id eſt, caſtos intemeratóſque ſe præbeant, neceſſe eſt. Nam vt in re ſimili dicit D. Hieronymus ad Nepotianum de Vita clericorum, & reperitur in ea. eſto ſubiectus. 95. D. Epiſcopi honorent clericos, quaſi clericos, vt ipſis Epiſcopis à clericis, quaſi Epiſcopis, honor deferatur, ſubiungitque: Scitum eſt illud Oratoris Domitij, cur ego (inquit) te habeam vt principem, cùm tu me non habeas vt ſenatorem? Cui & omnino ſimile eſt (& neſcio an idem ſit, quòd Hieronym. fortè memoria lapſus, nominibus erranter mutatis ſcripſerit) illud Lucij Craſſi ſenatoris ad L. Philippum Conſulem, Non es mihi Philippe Conſul, quia nec tibi Senator ſum. Quod à Valerio Maximo traditum eſt libro 6. cap. 2. & Fab. libro octauo Oratoriarum Inſtitutionum, titulo de ornatu, ad finem: & iterum lib. 11. titul. 1. & ante eos ſcriptum reliquerat M. Tull. ſtatim circa initia libri tertij de Oratore. Et ad hoc alludit eiuſdem Philippica 2. Non tractabo vt conſulem, ne ille quidem

Vir vxorem venerari debet.

Epiſcopi clericos, vt clerici eos honorare debent.

Non es mihi conſul, quia tibi Senator non ſum.

quidem me vt conſulatem. Quibus & ſimile eſt illud Platonis ad Diony. Syracuſanum: Si noſtra tibi placent, nos quoque maxime honorare debes. Nunc autem tanquam ab initio tu ducas, ego ſequar: honoratus enim à te, & te honorabo: non honoratus autem conquieſcam.

De eadem re.

42 Ad quod optimè facit textus in cap. cùm beatus. 45. diſt. ibi, ne dum incautè ſubdita membra percutiunt, ipſa quoque debitam ſibi ſubditorum reuerentiam ſubtrahant. Ex quo not. glo. quòd ex quo Prælatus non ſeruat reuerentiam ſubdito, nec ſubditus tenetur ei ſeruare. & etiam tex. in c. ſignificaſti. in fin. de elec. & in cap. ad decorem. de inſtit. & quod no. glo. in d. cap. eſto. per tex. ibi, fruſtrà petere debitum, qui quod debet, non impendit. Ad quod & alia multa iura allegat, quæ tu ipſe videas. & idem dicit glo. in cap. ſi diceretur, & in cap. ſignificaſti. nuper allegatis. Et adde text. in l. ſi non. ff. de iureiur. per quem not. gloſſ. & Doct. ibi, quòd ſi non facio, quod debeo, ſi tamen tu non facis, quod debes, non obtines. Et per illum etiam dicit Bal. in cap. 1. in verbo, vel non, titu. quali. domi prop. feud. pri. quòd qui non facit, quod debet, non recipit quod oportet. Quod & idem dicit ipſe Bal. in l. poſt legatum. ff. de his qui vt indig. Et vt voluerunt Inno. Ioan. And. Card. Panorm. in cap. tuam. de pœnis, quòd cùm aliquis tenetur aliquid dare, aut facere, vt aliquid conſequatur, non poteſt illud petere, niſi priùs totum dederit, aut fecerit. Allegat Pan. text. in l. Mævius. & in l. cui fundus. ff. de condi. & demon. Facit etiam text. in authentic. dos data. C. de donat. ante nup. vbi not. Bald. quòd qui differt facere, quod debet, non poteſt petere, quod ei debetur. Et in l. in teſtamento ita erat ſcriptum. ff. de cond. & demon. quam ad hoc propoſitum facit ſing. Bald. in d. cap. 1. titul. quali. do. propr. feud. pri. Et text. in l. quæro. §. inter. & ibi Barto. ff. loca. per quem dicit Bald. in cap. 1. §. vltim. in fi. ti. de for. fideh. quòd qui fidem non præſtat, eam ſperare non debet. Sed & idem in cap. 1. §. porrò, colum. 2. titu. quæ fuit pri. cau. bene. amit. dicit per tex. ibi, & in d. §. inter. quòd qui non obſeruat fidem conuentionis, priuandus eſt eius emolumento. Et alius tex. in cap. peruenit le 2. & ibi Panorm. de iureiur. vbi patet id procedere, etiam ſi quis eum iureiurando promiſerit. & in c. fruſtrà. de reg. iur. libro 6. & ibi allegata. per gl. & Doct. & per Panorm. conſil. 61. videtur primò quòd dictus Peruſinus. colum. 3. lib. item 2. & Rom. conſil. 204. pro diſcutienda veritate. col. 2. verſ. a. idem probatur. & conſ. 517. incip. in caſo propoſitæ quæſtionis, col. 1. & multa quæ latè cumulat Barb. conſ. 36. ſapienter ſcripſit propheta, colum. 11. verſic. præterea ponderò aliud, & iterum col. 15. verſ. capio vltimo loco, lib. 2. & latius conſ. 74. omnia quæ facitis, col. 11. & ſeq. fermè vſque ad finem conſ. lib. 3. & latiſſimè Corn. conſ. 343. in cauſa vertente, col. 2. verſil. his tamen non obſtantibus, cum multis ſeq. lib. 1. & Phil. Dec. conſil. 380. concluſio, & Iaſon conſil. 41. omiſſis, col. 1. lib. 1. Anto. Corſe. in repe. cap. grandi. char. 7. col. 4. verſ. nota ibi fidelitatem, extrà de ſupl. negle. prælat. Nec in hoc loco prætermittendum, quòd Plato, vt refert Plutar. in præc. nup. ſenes hortabatur, vt iouenes venerarentur, vt & illi erga ipſos verecundiam conſeruarent. Vbi enim in iuuenes pudorem ſenes abiiciunt, nulla in eos verecundia iuuenibus reſidet. Et hæc quoque duo capita integra tranſplantauit Chaſſenæus in ſuum librum Gloriæ mundi, parte 5. in 21. conſideratione, ſed ita tamen, vt videri velit magnam partem eſſe ipſius.

Fruſtrà petit debitum, qui quod debet nō impendit.

Qui non facit quod debet non recipit quod oportet.

Qui fidē non præſtat, eam ſperare non debet.

Senes honorēt iuuenes, ſi ab iis honorari velint.

Chaſſenæi furtum clancularium.

43 Qui ergo ab vxoribus amari volunt (quæ maxima eſt in matrimonio, & præcipua voluptas) eas quoque ipſi viciſſim ament, imitantes Vlyſſem, qui rogantibus Calypſo & Circe, vt ſecum maneret, ac immortalitatem nulli ſenio obnoxiam pollicentibus, tanti tamen Penelopes vxoris amorem fecit, vt maluerit ad eam cum maximo quidem periculo, mortalis manens, reuerti: vt graphicè ſcribit Homerus lib. 5. iterúmque 7. & 23. Odyſſeæ, & alibi ſæpe: & eum ſecutus Sabinus in Epiſtola Vlyſſis ad Penelopen:

Vlyſſes vxoris amorem prætulit immortalitati.

Quæque mihi Circe, quæ ſit mihi cauſa Calypſo,
Iandudum ignoto ſollicitare metu.
Vtraque ſe nobis mortalia demere filia
Spondebat, Stygias vtraque poſſe vias.
Te tamen hac etiam ſpreta mercede petiui,
Paſſurus terra tot mala, tóque mari.

Et Tzetzes Hiſtoriar. Chiliade 6. cap. 77.

Τὸν Ὀδυσσέα Ὅμηρός φησιν ἐν Ὀδυσσείᾳ
Τῆς Καλυψοῦς ἀθανατοῦν ὑπισχνουμένης τοῦτον,
Εἰ συνδιάγειν μετ' αὐτῆς καὶ συμβιοῦν θελήσει,
Μηδ' ὅλως βεβουλῆσθαι μὲν, ἀλλὰ θανεῖν θελῆσαι
Ἰδόντα μόνον κἂν καπνὸν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος.

Vlyſſem dicit Homerus in Odyſſea,
Calypſo immortalem cùm polliceretur illum facere,
Si vnà degere cum ipſa atque conuiuere vellet:
Nullo pacto voluiſſe quidem, ſed mori maluiſſe
Videntem ſolum etiam fumum ſuæ patriæ.

Pro quibus (vt Ariſtoteles hanc quoque rememorans, tradit lib. Oeconom. 2. cap. 3.) meritò ab vxore eadem reportabat.

44 Nam, vt apud Senecam Ethnicorum ſcriptorum (ſi tamen Ethnicus fuit) ſanctiſſimum, ad Lucil. P. epiſt. Hecaton luculenter ait, Ego tibi monſtrabo amatorium ſine medicamento, ſine herba, ſine vllius veneficæ carmine: Si vis amari, ama. Quem ſecutus, Epigrammatarius Poëta, ita ait lib. 6. ad Marcum:

Si vis amari, ama.

Vt præſtem Pyladen, aliquis mihi præſtet Oreſtem.
Hoc non fit verbis, Marce, vt ameris ama.

Quæ vltima verba vſurpauit Auſonius in Epigrammate ad virum eiuſdem nominis. In quam ſententiam Quintilianus (ſi is eſt) in gladiatore, Amantem, ait, odiſſe nō potui. Quem citat Luc. Pen. in l. 1. col. 2. C. de caſtr. pecul. lib. 12. Et Cæcilius in panegyric. ſcribit nihil interfuiſſe inter priuatum, & principem Traianum, niſi quòd princeps à pluribus amabatur, quia & plures amaret. Et iterum: poteſt fortaſſe princeps odio eſſe nonnullis, etiam ſi ipſe non oderit amari, niſi amet, non poteſt. Dion quoque Pruſenſis inter ſaluberrima illa ſanctiſſimáque documenta, quæ Regibus præſcripſit, in libris quos de regno edidit, hoc primum & in fronte ſtatim appoſuit, vt Deos colant, atque venerentur: deinde homines curent, & ament, ſi & ipſi redamari cupiunt. Nam veriſimile non eſt, nec natura patitur, diligentem non diligi. Ex quo eſt illud quod à Valerio Maximo traditum eſt lib. 4. c. 1. Platonem, cùm audiſſet Xenocratem ipſius diſcipulum multa de ſe impiè locutum, ſine vlla cunctatione criminationem reſpuiſſe: cúmque inſtaret certo vultu, quærerétque cauſam cur ſibi fides non haberetur, reſpondiſſe non eſſe credibile, vt quem tantopere amaret, ab eo inuicem non diligeretur. Quin & Gregorius Nazianzenus in heroicis verſibus, quos ſcripſit Nicoli ad filium, ita habet:

Dion.

— φύσει φιλεῖν τοὺς οὐ φιλοῦντας εἴργει.

Natura amare non amantes prohibuit.

Et Libanius ad Clematium ſcribit: Fas eſſe amantem redamari: quod prouerbio vetere dicit celebratum. Et diuus Ambroſius libro 1. Officiorum: ad

Prouerbium.

Innocentium, inquit: Charitas communis plurimùm proficit, ſi quis vicem amantibus reddat, nec minùs ſe redamare ſe probet, quàm ipſe amatur. Quid enim (vt paulò pòſt ſubnectit) tam inſitum naturæ, quàm vt diligentem diligas? quid tam inolitum atque impreſſum affectibus humanis, quàm vt eum amare inducas in animum, à quo te amari velis? Et diuus alter Auguſtinus: Nulla eſt maior ad amorē inuitatio, quàm præuenire amando. Et Gloſ. quam Ordinariam vocant, enarrans illud Matth. 7. Omnia ergo, quæcunque vultis vt faciant vobis homines, &c. Amare, aut, amantem, naturæ non eſt abſonum. Tullius in 1. ad M. Brutum epiſtola, Clodius, ait, Tribunus pleb. deſignatus valde me diligit, vel (vt ἐμφατικώτερον dicam) valde me amat: quod cùm ita mihi perſuaſum ſit, non dubito (bene enim me noſti) quin illum quoque iudices à me amari. Nihil enim mihi minùs hominis videtur, quàm non reſpondere in amore iis, à quibus prouocēre. Ante hos omnes Aſcræus Poëta, paulò ante finem lib. 1. Operum & dierum, Perſeo fratrem monet, vt amantem ſe redamet:

Τὸν φιλέοντα φιλεῖν.

Et Moſchus Siculus in Bucolicis apud Stobæum, Sermon. 61.

Στέργετε τὺς φιλέοντας, ἵν' ἢν φιλέητε φιλῆσθε.

Id eſt,

Diligite amantes, vt ſi ametis, redamemini.

Et Bion in Bucolicis apud eundem in eodem loco;

Ἀλλ' ἐρέω: καλὸν δέ τ' ἐρωμένῳ ἀντεράασθαι.

Sed amo: decet enim amantem ſimul ab alio amari.

Cupido Anteros. Ex quo & Cupidini cognomen Anteros, veluti amorem reciprocans, apud Ciceronem lib. 3. de natura Deorum, Pauſaniam in Atticis, Suidam, & Porphyrium.

Amantes cur redamamus. Amor nō alio pretio quàm ſeipſo emitur. 45 Cuius rei rationem ſi ab amore ipſo ſciſcitabimur, forſitan reſpondebit, vt à Marſilio Ficino in ſuis commentariis in conuiuium Platonis de amore, cap. 8. & rurſum lib. 1. Epiſt. eleganter ſimul & ingenioſè ſcriptum eſt: Se vſque adeò liberum pretioſúmque eſſe, vt neque velit, neque valeat alio vllo emi vendíve pretio, quàm ſeipſo. Quod intelligens Plinius in eo ipſo Panegyrico, quem nuper citauimus: Habes, ait, amicos, quia amicus ipſe es. Neque vt alia ſubiectis, ita amori imperatur, neque eſt vllus affectus tam erectus, & liber: nullóque ſubiici iugo patiens, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat.

Amans in alieno corpore viuit. 46 Si verò virum quempiam tenera amantem interrogemus de huius rei ratione, ita reſpondebit, vt arbitror: Quiſquis vehementer amat, ſeipſe ſibi aufert quodammodo, dedítque amato. Hinc Plato definit amorem eſſe ardorem animi in proprio corpore mortui, in alio viuentis. Quam & ſententiā vſurpauit Plutarchus in Antonio ex autore non aliter nominato, quàm quod quidam, vt ait, dicit. Et eodem ſecutus Cato ille ſenior, de quo ſuprà tam multa diximus, aſſerebat, vt ipſe Plutarchus ſcribit, animum eius qui amoribus tenetur, in alieno corpore viuere. Sed & Pythagoricorum ſententia eſt, amici animum eſſe in amico. Quod in ſe perſpiciens Alceſimarchus amator in Plauti Ciſtellaria, dicebat:

Vbi ſum, ibi non ſum: vbi non ſum, ibi eſt animus.

Cui concinit, quod apud eundem Poëtam in Aſinaria dicit Cleereta lena Argyrippo filiam ſuam efflictim depereunti,

Fixus hîc nos apud eſt animus tuus clauo Cupidinis.

Et Catullus, non ille quidem Valerius Catullus Veronenſis, cuius Epigrammata, & alia Poëmata habemus, ſed alter anterior, Qu. ſcilicet Catullus Orator & Epigrammatarius vetuſtiſſimus, in eo Epigrammate, quod ſcripſit ad Theotimum puerum apud Aul. Gell. lib. 19. cap. 9.

Aufugit mi animus: credo, vt ſolet ad Theotimum
Deuenit: ſic eſt, perfugium illud habet.
Quid, ſi non interdixerim, ne illum fugitiuum
Mitteret ad ſe intrò, ſed magis eiiceret?
Ibimus quæſitum. verùm ne ipſi teneamur,
Formido: quid agam? da Venus conſilium.

Huc quoque reſpicit illud Pauli ad Roman. 12. Nolite conformari huic ſeculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus, &c. In cuius loci enarratione Nicolaus à Lyra ſic infit: Eſt ſciendum, quòd amor transformat amantem in amatum. Vnde dicit Auguſtinus, ſi terram amas, terra es: ſi aurum diligis, aurum es, & ſi Deum diligis, Deus es. *Id ſumus, quod amamus.* Proinde vt concludamus, cùm amans ſit veluti ipſius amati, hic, modò ſit ſanæ mentis, illum tanquam rem ſuam curat, diligit, amat. Sua enim cuique chariſſima eſſe ſolent. Et vt Socrates ait apud Platonem lib. 3. de Republic. Curat quiſque maximè id, quod maximè diligit. Scit enim amatus, vt par pari referatur, hominem deberi pro homine, pro voluntate ſcilicet voluntatem.

Amans amati faciem animo ſuo inſculpit. 47 Et huc quoque, quod à Marſilio ſcriptum eſt, accedit, quòd qui amat, figuram, imaginem, & faciem eius, quem amat, ſuo imprimit atque inſculpit animo. Fit itaque amantis animus, tanquam ſpeculum quoddam, in quo amati relucet imago. Idcirco cùm in amante ſe amatus cognoſcat, amare illum compellitur, ſummóque deſiderio, & vt dicitur, velis remiſque illi omnino deditus inhærere, in quo quaſi ſe habitare intelligit: quemadmodum infantes ſuas imagines in ſpeculis deoſculantur.

Similitudo amoris cauſa. 48 Quòd ſi à natura quæramus huiuſce rei veritatem, ſic nos fortè docebit. Similitudo, amoris quidem tum parens eſt, tum altrix, vt à me ſuprà pluribus probatum eſt. Similitudo autem natura quædam eſt in pluribus eadem. Nam ſi hic illi ſimilis eſt, ille quoque huic eſt neceſſariò ſimilis. Ergo eadem ſimilitudo quæ hunc, vt illum amet compellit, illum quoque ad hunc amandum adducit. Similis enim aut in geminis fidibus, aut duabus cytharis temperatio efficit, quemadmodum nos quotidie experimur, vt quoties altera pulſatur, toties moueatur & altera.

De eadem re ex Aſtrologis. 49 Aliam quoque cauſam mutui huius affectus afferunt Ptolemæus in Centiloquio, cap. 32. & ſeq. Omar. lib. 3. de Naturalibus, cap. 16. & Almanſor in Aphoriſmis, cap. 21. & alij aſtrologi, qui mutuam inter illos beneuolentiam eſſe arbitrantur, in quorum geneſi, luminum, id eſt, Solis & Lunæ commutatio fuerit: videlicet, ſi me naſcente Sol in Ariete, Luna in Sagittario: te naſcente Sol in Sagittario, Luna in Ariete fuerit: aut quibus ſignum, idem vel ſaltem ſimile, idémque planeta ſimiliſve aſcenderit aut benigni planetæ ſimiliter angulum orientis, aſpexerint: aut Venus in eadem natiuitatis domo, eodémque grado fuerit conſtituta. Addunt Platonici, quorum vitam dæmon idem, aut certè ſimilis ducat.

De eadem re, è Phyſicis. 50 Phyſici verò, moraléſque, complexionis (vt vulgò dicunt: temperamenti rectiùs dicemus) nutritionis, eruditionis, familiaritatis, ſiue conſuetudinis, conſilij, ſtudiorum ſimilitudinem, ſimilis affectus, & amicitiæ cauſam eſſe volunt. Quorum ſententiam vltra ea quæ ſuprà abundè diſſeruimus in quinta lege connubiali, comprobant, & noſtræ leges, in l. latæ. §. amicitiæ. in fin. ff. de verb. ſig. & in l.

pen. in

pen.in prin.ff.de caſtr.pec.& in l.tùm allegas. C.eo. tit.lib.12. Et Plutachus in libro,cui titulus eſt, Quo pacto poſſis adulatorem ab amico diſcernere.

Sed & iſtis addendum eſt, quod idem Ficinus lib.12. Epiſtolarum ad Iulianum ſcribit in hæc ferè verba: Apollinem & Cupidinem ſagittarios antiqui fingebant hunc quidem flammas,illum verò lumina iaculantem. Quemadmodum igitur Apollo lumen ſimul in geminos iaculatur, vt quo ego te lumine viſo,eodem & ipſe me reuiſas:ita Cupido flammas, vt qua iam ardet vnus, eadem mox ardeat alter. Omnino verò. Amorem eſſe Deum & Plato probat, & omnis teſtatur antiquitas, & Theologi noſtri. Sanctum quidem Spiritum amorem primum Seraphicis, id eſt, amatoriis angelis anteponunt, & Seraphicos angelos veris amoribus vbique præficiunt. Amatorium ergo numen mutuæ charitatis & vnionis amicum, vbi aliquem accendit, amore ſtatim ardentes ex hoc amore, velut ſpeculo, radios in amatum occulta quadam & mirifica virtute reflectit, vt abſens, vel inſcius ille mirabiliter accenſus,viciſſim amet amantem. Iuſtum namque nomen non patitur amatorem ſuperno videlicet inſtinctu concitum non redamari. Hæc ille. Quod igitur numen,quæ conſtellatio,aut alia ex præcedentibus ratio,vt te amem impellit,eadem quoque vt me viciſſim ames, ſtimulat. Itaque paucos admodum reperies,qui ſi ament,non etiam ameotur. Sit ergo hæc decimatertia lex connubialis:

Decimatertia lex connubial.

QVICVNQVE AB VXORIBVS AMARI CVPIVNT, EAS QVOQVE IPSI VICISSIM AMANTO.

OMNINO'QVE EXTERNARVM CONGRESSV ABSTINENTO.

IN DECIMAMQVARTAM LEGEM CONNVBIALEM,

GLOSSÆ PRIMÆ PARS decimaquarta.

Amor an carminibus & poculis conciliari poſſit.

SED quoniam nuper amatorij poculi, veneficiique carminis ex Hecatone mentionem fecimus,non putaui prætereundum, pleroſque in ea eſſe opinione, vt exiſtiment amorem carminibus,poculis, aliiſque id genus conciliari poſſe:neque quempiam tam continentem,tamque ab amore auerſum eſſe,quin huiuſmodi artibus magicis amare compellatur, quod & ipſum affirmare videtur Anneus Lucanus lib.6. Pharſaliæ,ſcribens:

Carmine Theſſalidum dura in præcordia fluxit,
Non fatis adductus amor, flammiſque ſeueri
Illicitis arſere ignes. Nec noxia tantum
Pocula proficiunt,aut cùm turgentia ſucco
Frontis amatura ſubducunt pignora fœtæ.

Hippomanes vide in nu.6.

Hæc ille, qui poſtremis verſibus, id amoris veneficium intelligit, quod Plinius lib.8.cap.42. & Columella lib.6.cap.27. Hippomanes appellatum eſſe dicunt. Eſt autem caruncula quædam, quæ in pulli equini fronte naſcitur: hanc in puluerem verſam veneficæ miſcent poculis, iiſque propinant, quos volunt in amorem inijcere. Cuius etiam rei meminit Ariſtoteles lib. de Natura animalium 6.cap.18. & iterum 22.& Virgil.lib,4.Aneidos:

Quæritur & naſcentis equi de fronte reuulſus,
Et matri præreptus amor. —

Et Tibullus lib. 2.Eleg.4.

Et quod,vbi indomitis gregibus Venus afflat amores,
Hippomanes cupidæ ſtillat ab inguine equæ.

Et Propertius lib.4.in lenam quampiam:

Conſuluit ſtriges noſtro de ſanguine,& in me
Hippomanes fœta ſemina legit equæ.

Et Ouidius libro 1.Elegiarum, Elegia 8. aduerſus aliam lenam.

Scit bene,quid gramen, quid torto concita rhombo
Licia,quid valeat virus amantis equæ.

Alia pleraque amatoria.
Stergethrum quid.

2 Idem verò Plin. lib.20. cap.5. refert Orpheum dixiſſe amatorium ineſſe Staphylino, quoniam Venerem ſtimulari hoc cibo certum eſt. Et lib. 24.cap. 17. Anacampſerotis herbæ contactu redire amores, ſcribit, vel eum odio depoſitos. Et lib. 25. cap. poſtremo: Aizoon maius (id eſt,quod Latini Sempervivum magnum vocant) amatoriis conuenire. Ideóque & ſtergethrum appellatū videlicet, ἀπὸ τοῦ στέργειν, quod amare ſignificat. Quo etiam nomine ſcribit Dioſcorides lib.4. cap.93. vmbilicum Veneris fuiſſe appellatum: qua herba inquit, vtuntur & ad amatoria. Sed vt redeamus ad Plinium, is lib.28.c.2. ſcribit Theocritum apud Græcos, Catullum quoque, & Virgilium apud nos, amatorium de incantamentis carmen edidiſſe. Idem rurſus eod.lib. cap.8. teſtis eſt, pilos roſtri hyænæ, admotos mulierum labris, amatorium eſſe. Et paulò pòſt: Eiuſdem (inquit) cauerna ſiniſtro lacerto religata, ſi quis mulierem reſpiciat,amatorium eſſe tam præſens,vt ilico ſequatur. Orpheus & Archelaus ſcribunt ſagittas corpore eductas, ſi terram non attigerint, ſubiectas cubantibus, amatorium eſſe, vt refert Plinius ipſe eod.lib.28.cap.24. Idem quoque lib.27.cap.8. tradit Catanances herbæ Theſſalæ vſum eſſe ad amatoria: quod & ante eum ſcripſerat Dioſcorides,cuius non meminit,lib.4.cap.125. Sed & idem Plin.lib.22.c.8. tradit herbam, quem Centumcapita vocant, duplicem habere radicem, alterā maſculam, alteram fœminam,dúmque ea auellitur, ſi maſcula viro contigerit, eum à fœmina vel inuita adamari. Ob hoc Phaonem à Sappho dilectum, quod nos alibi in 1. leg.connub. ad aliud retulimus. Idem lib.13.cap.vlt. prodit arborem charitoblepharon appellatam eſſe efficacem in amatoriis:ex quo & hoc illi nomen inditum fuiſſe videtur. Et lib.8.cap. 22. Caudæ, inquit, lupi creditur vulgo ineſſe amatorium virus exiguo in villo. Et lib.25.cap.9. prodit Magos circa verbenacam herbam inſanire: hac enim perunctos impetrare quæ velint,febres abigere, amicitias conciliare. Hincque fortaſſis nonnulli herbam hanc philtrodotem appellant, autore Dioſcoride lib.4. cap.57. Idem Plin. lib.27. c.12. ſcribit & phyteuma ad amatoria conuenire. Quod & ſcripſerat aliorum autoritate Dioſcor.lib.4.c.131. Cyclamini item radicem contuſam, & in paſtillos diuiſam, ad amatoria aſſumi,tradit Dioſco.lib.2.cap.81. Dorycnij quoque ſemen in amatoria experti,idem Dioſco.li.4.c.69.aut ex aliorum ſupputatione 78.& Mandragoram quoque, idem in c.ſeq. qui & ob id Circæam vocatam tradit,quòd Circe in ſuis amatoriis veneficiis radice ipſius vſa fuiſſet,de quo etiam Theophraſtus lib.9.c. 10.haud multò poſt prin. Et Leontopodum corpori alligatum, idem valere tradit idem Dioſco.lib.4. capit.122. Et radicem tuberis terræ ad amores prodeſſe, tradit ipſe Theophraſtus, quo loco nuper citauimus. Pauſanias autem ſcribit,Pompilum piſcem ſacrum ab antiquis cognominatum, ad amoris

etiam philtra efficacem exiſtimatum, quód cœleſti ſanguine ſimul cum Venere genitos ſit. Sacrum autem vocatum, oſtendit Pancratis Poetæ Arcadici verſus, ab Athenæo citatus.

De eadem re.

3 Virgilius quoque, quem Macrobius lib. 1. de Somnio Scipionis, nullius expertem diſciplinæ fuiſſe ſcribit, huic ſententiæ videtur ſuffragari, vt videlicet inuitus qui & renitens ad amorem magicis artibus trahatur, cùm inquit lib. 4. Æneidos:

Hæc ſe carminibus promittit ſoluere mentes,
Quas velit aſt alijs duras immittere curas.

Et Horatius inter Lyricos ſublimi vertice vates: Canidia (inquit) cogit veneficiis Varum, vt ſe amet. Aurelius item Propertius lib. 1.

At vos deducta quibus eſt fallacia Lunæ,
Et labor in magicis ſacra piare focis,
En agedum dominæ mentem conuertite noſtræ,
Et facite illa meo palleat ore magis.

Et alibi in eodem libro, dicit ſe timere, ne quis Cynthiam artibus magicis inuitam & reluctantem amare cogat:

Nève quis inuitam cogeret eſſe ſuam.

Iuuenalis etiam Satyra 6.

Hic magicos affert cantus, hic Theſſala vendit
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti.

Et huc quoque pertinet illud Euripidis in Hippolyto:

Εἰσὶν δ' ἐπῳδαὶ, καὶ λόγοι θελκτήριοι.
Sunt enim incantationes & ſermones amatorij.

De eadem re.

4 Apud Samoſatenum Lucianum in eo Dialogo, qui Philopſeudes inſcribitur, Cleodemus Philoſophus Peripateticus refert Chryſidem quandam mulierem, vi magica in amorem fuiſſe verſam. Apud Apuleium quoque lib. Aſini aurei 2. & 2. Pamphile artis magicæ ſcientiſſima, vbi ſcitulæ ac ſpecioſæ formæ iuuenem conſpexerat, illum incantamentorum violentia ad ſe rapiebat, amoriſque profundi pedicis æternis alligabat. Idem Apuleius in Apologia 1. adfert verſus Lælij, multa amatoria annumerantes, qui huiuſmodi ſunt:

Philtra omnia vndique eruunt.
Antiphates illud quæritur,
Trochiſculi, vngues, tæniæ,
Radiculæ, herbæ, ſurculi,
Auræ illices, bichordila,
Hinnientum dulcedines,

Sed & Poetarum monumentis traditum eſt, quòd cùm Iynx Echûs, aut, vt quidem malunt, Pythûs filia ſuis pharmacis Iouem ad Inûs amorem accenderet, in auem ſui nominis mutata eſt, qua veneficæ vtuntur, vt tradit Theocritus in Pharmaceutria:

Ἴυγξ ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.

Hincque Pindarus Nemæorum Ode 4.

Ἴυγγι δ' ἕλκομαι ἦτορ, Νεομηνίᾳ θιγέμεν.

Magnes viri & vxoris concordiam conciliat.

Trahor (inquit) veluti Iynge quadam in corde meo, vt Numeniam apprehendam. Arnaldus Villanouanus in lib. de regi. ſanitatis, parte 1. cap. 11. ſcribit lapidem Magnetem delatum, conciliare augeréque concordiam inter virum & vxorem. Quod & repetit in libello, in quo adſcribit remedia contra maleficia: vbi & alia quædam inſinuat.

5 Cuius quoque ſententiæ, artem videlicet magicam conciliare amorem, fuerunt multi noſtræ religionis viri, & ipſi quidem eruditiſſimi. Conſtantinus Imperator, qui primus Imperatorum fidem ſucceſſoribus hæreditariam reliquit, hoc ſenſiſſe videtur, in l. ab eo edita. C. de maleſi. l. eorum. in illis verbis, aut pudicos amicos magicis artibus ad libidinem deflexiſſe deteguntur. Et Accurſ. in authen. quo. opor. epi. & cleri. §. hoc autem. in verbo, propter quædam. & Alb. in rub. de hæret. col. 3. & Matth. Afflict. in conſtitutione Siciliæ, incip. mala noxia. & in alia conſtitutione, cuius eſt initium, poculum amatorum: & in alia quoque incip. pocula amatoria, vbi & hanc ſententiam exemplo comprobat. & Hippol. Marſil. in l. eiuſdem. §. adiectio. ff. de ſicar. vbi eſt & text. loquens de amatorio veneno, ſicuti & de Amatorio poculo, in l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de pœnis.

Ad alios redit.

6 Et hoc pluribus rationibus, & exemplis confirmat Iacobus Sprenger, vir huiuſce rei peritiſſimus, in eo libro, quem Malleum maleficarum appellant, in prima parte quæſt. 7. Carolus Bouillus, vir certè multis nominibus commendabilis, in quadam epiſtola, quam ſcribit ad Germanum Ganaium, refert Tritemium Abbatem ſibi legendum præbuiſſe librum à ſe factitatum, quem Steganographiam appellabat, in eóque ſe affirmat repetiſſe complures locos, in quibus multimodi mulierum raptus edocerentur, quo item modo in virorum amorem allicerentur, inducantúrve puellæ. Quanquam Tritemius ipſe in Præfatione librorum Polygraphiæ, ad Maximilianum Cæſarem, nihil huiuſmodi rerum, in libris Steganographiæ ſcripſiſſe tradit, Bouillum ob id impium & mendacem appellans, qui ea ſibi in ea epiſtola imputarit. Cæterùm D. Hieronymus, cui D. Auguſtini (ſi is eſt) tale perhibetur teſtimonium, vt nemo ſciuerit, quod ille ignorauit, in vita D. Hilarionis, huiuſmodi rei exemplum retulit. Cùm iuuenis quiſpiam virginem Deo dicatam tactu, iocis, nutibus, muneribus, & cæteris huius generis, quæ ſolent morituræ virginitatis eſſe principia, in amorem ſui pellicere non potuiſſet, tandem ad magicam artem conuerſus, quam Memphi didicerat, eò amoris puellam traduxit, vt abiecto amictu capitis rotaret illa crinem, ſtrideret dentibus, inclamaret nomen adoleſcentis, vſqueadeò, vt magnitudo amoris in furorem verteretur.

Contra ea quæ dicta ſunt. Magicas artis ad amorem conciliandum prodeſſe.

7 Non deſunt tamen, qui huic opinioni refragantur, inter quos eſt Ouidius, qui in libro de Medicamine faciei hæc ſcribit:

Sic potiùs nos tanget amor, quàm fortibus herbis,
Quas maga terribili ſubſecat arte manus.
Nec vos graminibus, nec miſto credite ſucco:
Nec tentate nocens virus amantis equæ.
Nec mediæ Marſis finduntur cantibus angues:
Nec redit in fontes vnda ſupina ſuos.

Hippomanes de quo ſuprà.

Sed & idem libro 2. de Arte amandi, negat & eam carunculam, de qua locuti ſumus, aut quamuis artem magicam conferre ad amorem conciliandum, cùm inquit:

Fallitur, Æmonias ſi quis decurrit ad artes,
Dátque, quod à teneri fronte reuellit equi.
Non facient, vt viuat amor, Medeïdes herbæ,
Miſtáque cum magicis Marſa venena ſonis.

Quod poſteà exemplis Medeæ & Circes comprobat, cùm ſubiungit:

Phaſias Aeſoniden, Circe tenuiſſet Vlyſſem,
Si modò ſeruari carmine poſſet amor.
Nec data profuerint pallentia philtra puellis:
Philtra nocent animis, vímque furoris habent.

Idcirco monet fugiendum hoc genus artis magicæ, cùm ſubdit:

Sit procul omne nefas: vt ameris, amabilis eſto.

Quod etiam probat idem Poeta, lib. 1. de Remedio amoris, illis verſibus:

Viderit, Æmoniæ ſi quis mala pabula terræ:
Et magicas artes poſſe iuuare putat.

Proper

Propertius quoque lib. 2. Eleg. 1. huius ſententiæ eſt, cùm inquit:

Seu mihi ſint tangenda nouercæ pocula Phædræ,
Pocula priuigno non nocitura ſuo.

Nam loquitur de poculis amatoriis, quibus Phædra Hippolytum priuignum tentauit in amorem pellicere: ſed nihil id in eam rem profuit. Sed & quod de Hippomane dictum eſt, aſſerit Ariſtoteles lib. 8. de Natura animalium, cap. 24. figmenta eſſe muliercularum, & profeſſorum carminis incantatorij. Virgil. quoque ad finem Pharmaceutriæ, ſatis oſtendit carmina magica nihil ad eam rem valere, cùm ſcribit,

— His ego Daphnim
Aggrediar: nihil ille Deos, nil carmina curat.

Vbi & id annotat Seruius. Sed & D. Epiphanius Palæſtinus Eleutheropolites, libro aduerſus hæreſes 1. tom. 2. in 30. ſect. tradit vaniſſimas eſſe huiuſmodi amatorias incantationes, quibus ſcilicet fœminarum caſtitas impetitur, vbi nomen Chriſti, & ſignaculum crucis contrà opponitur. Quòd confirmat hiſtoria non contemnenda, vt ibi videre poteris. Quin & illa Siciliæ conſtitutio, cuius initium eſt, pocula amatoria, friuolum reputat, & fabuloſum, poſſe huiuſmodi poculi ad amorem inducere.

Forma, venuſtas, & alia id genus, philtra ſunt.

8 Quo in loco in mentem venit hiſtoriæ celebris, & ad hunc ipſum locum pertinentis, cuius meminit Plutarchus in Præceptis connubialibus, cap. 24. Amabat Philippus Macedonum Rex puellá quampiam è plebe, faciléque vtriuſque fortuna longè diſſimilis, obſequentem eam Regi fecerat. Quod cùm reſciiſſet Olympias eius vxor, id admodum ægrè tulit: præſertim quòd ferebatur ea puella amatoriis philtris ſibi Philippum conciliaſſe. Ideóque irata iuſſit clam domo extractam ad ſe puellam duci, eo quidem animo, vt carcere aliquo clauſam, aut in longinquas regiones trans mare relegatam malè haberet. Productamque ante ſe, cùm ſpecioſam, venuſtam, ingenioſam, elegantem, & omnibus modis ac numeris amabilem vidiſſet, Χαιρέτωσαν, εἶπεν ἡ ὀλυμπιὰς, αἱ διαβολαί. σὺ γὰρ ἐν σεαυτῇ φάρμακα ἔχεις. Valeant, inquit Olympias, calumniæ. Tu enim in re ipſa veneficiorum vim habes, nec iam puellæ amplius, aut marito ſuo irata fuit. In quam ſententiam eſt & illud Menandri apud Stobæum Florilegij cap. 65.

Ἔστ' ἀληθὲς φίλτρον εὐγνώμων τρόπος,
Τούτῳ κατακρατεῖν ἀνδρὸς εἴωθεν γυνή.

Ineſt verum philtrum benigni mores,
Quo vincere virum ſolet mulier.

Et certè hæc ſunt vera amoris veneficia.

9 Quod autem ſuperiùs ſcribit Naſo,

Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Amatoria in furorem vertunt.
Lucretius amatorio in furorem verſus.

Ex eo comprobatur quod ſcribit Euſeb. Cæſarienſis, Lucretium Poëtam amatorio poculo in tantum furorem verſum, vt ſe tandem propria manu interemerit. Sunt qui putent vxorem illius huiuſmodi poculum adminiſtraſſe: & eam Lucillam vocatam, vtentes teſtimonio Hieron. in Rufinum, cuius verba hæc ſunt: Liuia virum ſuum interfecit, quem nimis odit: Lucilla ſuum, quem nimis amauit: illa ſponte miſcuit aconitum: Lucilla decepta, furorem propinauit pro amoris poculo. De illo autem eſt & illud Politiani in Nutric.

Nec qui philtra bibit, nimióque inſanus amore,
Mox ferro occubuit, ſic mentem amiſerat omnem.

Lucullus amatorio interemptus.

Quódque memoriæ prodiderunt Cornelius Nepos, & Plutarchus, Lucium Lucullum illum Imperatorem clariſſimum amatorio iteos poculo à Calliſthene propinato, primùm aduerſa mentis valetudine captum, deinde interemptum. Cuius item rei meminit Plinius libro 25. cap. ad fin. Et quod tradunt Ioſephus libro Antiquitatum 19. cap. 3. & Suetonius Tranquillus, in vita Caligulæ, Caium Caligulam ipſum à Cæſonia vxore potionatum, amatorio quidem medicamento, ſed quod in furorem verterit. Quam rem etiam commemorans Satyricus Poëta, huiuſmodi poculum confectum fuiſſe dicit ex ea pulli caruncula, de qua meminimus, cùm inquit,

Caligula amatorio in furorem verſus.

— Si non
Et furere incipias, vt auunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cæſonia pulli
Infudit. —

Et idem alibi hanc quoque item confirmans, cùm de alia re ſcriberet, vt ſuprà diximus:

Philtra, quibus valeat mentem vexare mariti.

Sed & è noſtris Hippol. Marſil. in d. l. eiuſdem. §. adiectio. ff. de ſica. ſcribit homines ſæpe mortem ex huiuſmodi amatoriis oppetere, cuius rei exemplum quoque habemus ex Ariſtotele, qui lib. 2. Magnorum Moralium, ſcribit mulierem quandam viro cuipiam poculum amatorium porrexiſſe, ex quo is ſubiode decidit mortuus.

Concluſio. Magicæ artis præſtigiæ, execrabiles, & puniendæ.

10 Itaque (vt hoc caput tandem finiamus) cùm ex iis rebus & furor & mors plerumque contingat, cùm & omnes Chriſtiani, & Ethnici ſcriptores improbent, & quantum ad amorem pertinet, vanas & nihili eſſe ducant, vt ex Ouidio docuimus: cùm item leges noſtræ ſeueriſſimè vindicandas ſanciant, vt habetur in d. l. eorum. & in d. l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de pœnis: cùm Decreta quoque canonica omnes artis magicæ præſtigias, veluti execrabiles, arguant, & deteſtentur, atque anathemate feriant, 26. quæſt. 5. per totum. Adde & nos quoque vxores, quæ huiuſmodi philtris & veneficiis in viros vtuntur abominari, ac faſtidire, vt & aſſerit Plutarchus in eo libello, quem de tuenda bona valetudine ſcripſit: vt non diſſimili ratione conſequens ſit, vxores contra viros, qui hiſce rebus vtuntur, deteſtari. Et ſicut idem Plutarchus ſcribit in admonitionibus connubialibus, quemadmodum piſcatio, quæ fit medicamentis, citò quidem & facilè piſcem capit: ſed eum labefactat, & menſæ minimè idoneum reddit: ſic qui amatoriis artibus carminibúſque coniuges voluptatis cauſa ſubigere conantur, cùm attonitis dementibúſque & labefactis ætatem agunt. Neque enim Circen (vt ſubdit) ab ea potionati quicquam iuuerunt: nec ipſa vlla in re illis abutebatur: cùm ſuum, aſinorúmque formam accepiſſent: Vlyſſem verò mente præditum, & prudenter cum ipſa verſantem incredibili amore dilexit. Hæc ille. Ideo explodamus, atque valere ſinamus huiuſmodi magicas vanitates: quas (vt alibi diximus) familiares fœminarum artes appellat Apuleius, lib. 9. amorémque vxorum noſtro in eas ipſas amore, in alias verò caſtimonia, quod iam abundè admonuimus, atque aliis honeſtis rationibus comparare ſtudeamus. Ideo & hanc legem cæteris ſubiiciemus.

Decimaquarta lex connubialis.

CARMINIBVS, POCVLIS, ALIIS'QVE ID GENVS PHILTRIS MAGICIS, QVIBVS CREDITVR AMOR CONCILIARI, VIR ET VXOR PENITVS ABSTINENTO.

SED MVTVO INTER SE AFFECTV, ALIIS'QVE HONESTIS RATIONIBVS, AMOREM PROVOCANTO, CONSERVANTO, AVGENTO.

IN DECIMAMQVINTAM LEGEM CONNVBIALEM,

GLOSSÆ PRIMÆ PARS decimaquinta.

Amatorium efficaciſſimũ vxorem frequenter comprimere.

INTER cæteras autem rationes, quibus vxor maximè ad amorem maritalem inuitatur, ſunt qui exiſtiment, nihil omnium rerum efficacius, nihilque in id plus habere roboris, quam ſi fundũ vxorium diligenter, impigrè, frequẽter colas. Id enim faciens, tametſi fueris horridus, deformis, ſqualidus, ab vxore tamen non vulgariter amaberis, quin & illa te colet, perinde ac Deum in terris alterum, & obſeruabit. Alioquin ſi hoc videlicet deſit, odio te & deſpectui habebit, quantumcunque eam amaueris, caſtúmque atque aliarum coitum abhorrentem præſtiteris. Apud Plautum in Truculento, cùm Stratophanes miles miraretur, Phroneſium mulierem ruſticum quendam ardenter deperire, mox eam audit, vt admirari deſineret, hæc dicentem,

Quanquam hic ſqualidus eſt, quanquam hic horridus, ſcitus bellum eſt.

Contrà apud Apuleium libro 5. de Aſino aureo, fœmina quædam virum exitiali odio proſequitur, quia rarenter palæſtram veneream exerceret, ſuámque in ea re fortunam dolenter ac miſerè deplorat. Ego verò (inquit) maritum rariſſimè venerem meam recolentem ſuſtineo. Vt rariſſimum ſit, ac miraculo proximum quod de Beronice illa legimus apud Ioſephum Iudaicarum Antiquitatum lib. 20. cap. 5. aut, vt alij ſecant, 9. eam Polemonem Ciliciæ Regem maritum ſuum repudiaſſe ob immodicum ipſius coitum: quódque in ſacris literis legitur Iudic. 19. mulierem quampiam ex nimio virorum cõcubitu obiiſſe. Quod item ſcribit Iacobus Ciio Epiſcopus Ilerdenſis, in cap. fraternitatis de frigid. & malefic. fuiſſe ſuo tempore quempiam Catalanum, adeò potentem ad rem veneream, vt qualibet die cum vxore trigeſies concumberet. Quæ de ea re conqueſta eſt apud Regem Aragoniæ, qui maritum accerſiuit, eúmque an id verum eſſet interrogauit: qui id ipſum confeſſus eſt. Ideo ei prohibitum eſt ſub pœna capitis, ne plus quàm ſexies qualibet die vxorem cognoſceret, ne ea in diſcrimen mortis incurreret. Quod & ipſum retulit Hieronymus Paulus Barchinius in Practica Cancellariæ Apoſtolicæ. Herodotus autem libro 8. tradit, Phocenſium mulieres aliquot nimio ſtuprantium concubitu expiraſſe.

Beronice virum repudiauit, ob immodicũ ipſius coitum.

Venerem exoptantia.

2 At illis equidem credo, vel ſine teſtibus. Quis enim non credat mulieres eam rem ſitienter appetere, nulláque re magis ad amandum allici. Sciúque eſſe multa, quæ fortè iſti noſſe deſiderant, quibus ſi vtantur, cum vxoribus certè & viriliùs, & frequentiùs congredientur, vel teſtimonio gloſ. in cap. quicquid 32. q. 1. & Inno. in cap. fraternitatis, colum. 2. ſuper verbo, commiſcetur, extrà de frig. & malefic. & Bald. in c. à crapula, extrà de vit. & hone. cler. Horum quàm plurima paſſim prodidit Plinius in ſuo omnium vberrimo opere de Naturali Hiſtoria, maximè verò lib. 26. c. 10. vbi & illud inter cætera ſcribit, Theophraſtum autorem alioquin grauem, tradidiſſe, ſeptuageno coitu durare libidinem contactu cuiuſdam herbæ. Locus autem Theophraſti, in quo hoc ipſum ſcribit, ſi quis fortè ſcire cupit, eſt in lib. de Hiſtoria plantarum 9. capit. 20. vbi hanc herbam Indum quendam attuliſſe tradit, & hoc quoque repetit Athenæus lib. 1. cap. 12. Et de ea re loquens Hieronymus Cardanus, reconditæ vir eruditionis, lib. 8. de Subtilitate, dicit nolle ſe affirmare, an id verum ſit, néne: poſtea verò nititur rationem reddere, qua id fieri poſſit.

Herba cuiuſpiam cõtactu ſeptuagenum coitum fieri.

3 Multa item ipſe Plinius ad eam rem commemorauit lib. 26. c. 10. & lib. 28. c. 8. in multis locis, & iterum cap. 10. ad fin. & lib. 31. c. 5. & Galenus lib. de Simplicibus 5. diſt. 6. cap. 2. & Paulus Ægineta lib. 1. c. 55. & ſeq. & iterum lib. 3. c. 58. Ætius Antiochenus Tetrabili 1. Sermon. 2. c. 237. & iterum Tetrabili 3. ſermone 3. c. 35. & Oribaſius Compendij cap. 6. & Alexander Trallianus lib. 9. cap. item 9. Marcellus Burdegalenſis in libro de Medicamentis, c. 33. in diuerſis locis. Haly Abbas lib. practicæ 8. c. 5. & Auicenna 23. tractatu 1. cap. 17. 18. 19. 20. 21. & 22. & Raſis ad Almanſorem, tractatu 5. c. 62. & lib. Diuiſionum cap. 79. & in Antidotario ipſius lib. Diuiſionum, cap. 43. & rurſum in lib. 2. Aphoriſmorum, paulò ante fin. vbi ad eam rem mirabilem (vt ipſe dicit) medicinam tradit. & lib. Continentis 11. cap. 5. Conſtantinus Africanus, in libr cui titulum fecit, de Coitu. & alter Conſtantinus Caſſianus in ſuo Viatico lib. 6. c. 1. Arnaldus à Villa noua lib. Breuiarij 1. c. 25. & in lib. de ſterilitate, tract. 2. c. 3. & iterum cap. 7. & copioſiſſimè in libello, cui de Coitu titulus eſt. & Bartholomæus Montagna in ſuis conſilijs (eò enim vſque proceſſit Medicorum mos, vt conſilia, ſicuti & noſtri legum interpretes ediderint) conſil. 15. incip. labilis humanæ naturæ compago, parte 3. cap. 6. & iterum conſ. 202. cuius initium eſt, rationabiliter contemplanti, per totum, & copioſiſſimè omnium Michael Sauonarola tract. 6. cap. 20. titulo de ſpermate, & eius diſpoſitionibus, poſt principium: & iterum tit. de diminutione coitus, & Antonius Guarnerius, quem vulgò Guaynerium vocant, in lib. de Ægritudinibus matricis, cap. 25. & Manardus libro 11. Epiſtol. Medicinalium, c. 2. Sed ita vt non prætercam, quod à Plinio relatum eſt lib. 21. cap. quoque 21. in fine, Ramo abrotoni ſi ſubijciatur puluillo, Venerem ſtimulari, efficaciſſimámque eam herbam eſſe contra omnia veneficia, quibus coitus inhibetur. Sed & omnes ferè Medici propria de ea re capita ſuis operibus inſeruerunt.

4 Sed & Poëtæ in eam quoque rem multa paſſim ſcripſerunt, ſed aliqua in vnum veluti corpus congeſſit Ouidius lib. 2. de Arte amandi, illis decem verſibus.

Sunt qui præcipiant herbas ſatureia nocentes.

& quæ ſequuntur. Et Valer. Martialis in eo carmine,

Sed nihil erucæ faciunt, bulbique ſalaces,
Improba nec proſunt iam ſatureia tibi.

Et cætera quæ ſequuntur.

5 Cæterum hac in re non prætermittendum ducimus vnum illud, quod admodum mihi mirandum viſum eſt, nonnullos eſſe eius naturæ, vt ad coitum plagis & verberibus ſcruentiores reddantur. Cuius tamẽ rei fides ſit penes Cœlium Rhodiginum, qui lib. 11. Lectionum antiquarum, cap. 15. poſtremæ editionis hæc ſcripſit: Non multis ab hinc annis vixiſſe quendam, in veneris non gallinaceæ ſalacitatis, verùm ingenij ſtupendi maximè, qui quò pluribus plagis affectus fuiſſet, eò impetuoſiùs, ardentiúſque in concubitum præceps ferebatur. Fuit omnino mira res: neſcires, vtrum affectaret auditis verbera, an coitum, niſi quòd illorum menſu libidinis voluptas conſtabat. Proinde extentis precibus

diſtia

diſflagellari ſe expoſcebat, pridie, quàm id pateretur, flagello aceti aſperitate obdurato. Quòd ſi conuerberator leuiùs agere foret viſus, veluti extimulante rabie, conuiciis eum inceſſebat: nec factum ſibi ſatis arbitrabatur, niſi inter cædendum ſanguis ſeſe oſtendiſſet. Quinetiam Otho Brunefelſius in Onomaſtico Medicinæ, in verbo, Coitus, tradit apud Monachum Bauariæ quendam adhuc ſuperſtitem viuere, qui cum vxore ſua rem habere non poteſt, niſi acriter antea cæſus.

Medium tenendum.
Mediocritas aurea.
Mediocritas omnibus in rebus optima.
Coitus vires corporis labefactat.

6 Verùm cùm medium ferè ſemper aliàs ſit tenendum, vt vbique conclamant leges noſtræ, in ea re ſecutæ Peripateticorum ſententiam, qui mediocritatem auream (ſic enim eam vocat Horatius lib. Carminum 2. Ode 10.) in omnibus ferè rebus optimam exiſtimant, vt ſcribit Tullius lib. 4. Tuſculanarum quæſtionum: tum verò in hac coitus ratione ſeruandum eſſe tradit Ariſtotel. lib. 4. de Generat. animalium, cap. 2. & magis quidem arbitror in ea re, quàm fortaſſe aliis in rebus. Nihil enim magis vires corporis atque animi debilitat, ſubneruat, frangit, labefactat, quàm ſuperflua immoderatáque libido. Nam quod ad corpus pertinet, compertum eſt, atque experientia propè quotidiana comprobatum, animalia quæque eò eſſe breuioris vitæ citiúſque ſeneſcere, quò plus crebriúſque coëunt. Et hoc quoque aſſerit ſummus in omni ſcientia vir Ariſtoteles lib. 7. de Hiſtoria animalium cap. 1. & in lib. quem de Breuitate, & longitudine vitæ compoſuit. Columella lib. 7. cap. 6. de hirco loquens. Eſt autem (inquit) menſium ſeptem ſatis habilis ad procreandum, quoniam immodicus libidinis, dum adhuc vberibus alitur, matrem ſtupro ſuperuenit: & ideo celeriter, & ante ſex annos conſeneſcit, quod immatura Veneris cupidine primis pueritiæ temporibus exhauſtus eſt. Sed & id in vniuerſum aſſerunt, Raſis ad Almanſorem lib. 4. c. 17. & Auerrois in Canticis, commento 156. & Haly. Rodoan nobilis Galeni interpres in 3. Technes, commento 36. & Albertus Magnus lib. 5. de Animalibus, tractatu 2. c. 6. & iterum autoritate Auicennæ, & Conſtantini lib. 21. cap. 4. & Arnaldus Villanouanus in Speculo, & Valeſcus à Tarento in ſua Practica, quam Philonium vulgò nuncupant, lib. 6. c. 3. in 7. articulo. Quod & Cicero adſtruit, in lib. de Senectute dicens, Libidinoſa intemperánſque adoleſcentia, effœtum corpus tradit ſenectuti. Et huc quoque vergit Græcus ille Menandri ſenarius:

Coitus vitā abbreuiat.
Coitus ſenectutem accelerat.

Βίου σπάνις πέφυκεν ἀνδράσι γυνή. Id eſt,
Vitæ raritas naturaliter eſt viris mulier.

Quaſi videlicet virorum vita ex fœminarum congreſſu minuatur. Nam id malo ad vitæ raritatem, quàm ad victus penuriam (quod plerique faciunt) referre, cum verba magis conueniunt, & ſit aptior ſententia.

De eadem re.

7 Eſt & Heſiodi ſententia in Theogonia, minimè ducendum vxorem ei, qui ſeneſcere cupit. Nam & idem lib. 2. Operum & dierum, ſcribit vxorem abſque titione virum quantumlibet fortem vrere, crudæque tradere ſenectuti:

Ἥ τ᾽ ἄνδρα καὶ ἴφθιμόν περ ἐόντα
Εὕει ἄτερ δαλοῦ, καὶ ὠμῷ γήραϊ δῶκεν.

Nam quod dicit, ſine titione, ſiue torre, potes intelligere, occulta, ſiue tacita quadam vi, & non intellecta: vt non abſimiliter Iuuenali dicitur Satyra 9.

Seu ſtus non intellecta.

— Obrepit non intellecta ſenectus.

Et Auſonio ad Gallam iam ſeneſcentem:

— Obrepſit non intellecta ſenectus.

Nam & Ouidius eodem ſenſu lib. 9. Faſtorum illud ſcribit:

Tempora labuntur, tacitiſque ſeneſcimus annis.

Et lib. 2. de Arte amandi:

Iam veniet tacito curua ſenecta pede.

Et Columella,

— Tacito nam tempora greſſu
Diffugiunt. —

Eámque ſententiam Heſiodi (vt ad eum reuertamur) ex eo repetit Plutarchus in libr. de Cupiditate diuitiarum. Iiſque concinit illud Cornelij Galli de Lycicode (ſi is eſt) ſunt enim plurimi qui id negant, quibus facilè crediderim:

Iámque alios iuuenes, alióſque requirit amores;
Me vocat imbellem, decrepitúmque ſenem:
Nec meminiſſe volet tranſacta dulcia vita,
Nec quòd me potiùs reddidit illa ſenem.

Illúdque Ouidij lib. 1. Faſtorum:

Te quoque inextincta Silene libidinis vrunt:
Nequitia eſt, quæ te non ſinit eſſe ſenem.

Nequitiam enim antiquiores pro libidine propriè dicebant. Propertius lib. 2.

Nequitia pro libidine.

Quòd ſi tam facilis ſpiraret Cynthia nobis,
Non ego nequitia dicerer eſſe caput.

Et Ouidius Amorum, lib. 2. Elegia prima:

Ille ego nequitia Naſo poëta mea.

Redit ad inſtitutum.

Sed & hanc noſtram principalem ſententiam reſpicit illud Theocriti in Aitai:

Οἱ δὲ ποθεῦντες ἐν ἤματι γηράσκουσι.

Id eſt ex traductione Eraſmi:

Verum quos amor angit, in vna luce ſeneſcunt.

De eadem re.

8 Sed & D. Chryſoſtomos in ea Homilia, cui titulus eſt, Quòd nemo læditur niſi à ſeipſo, Qui (inquit) in libidine vitam ducunt, reſoluta quidem corpora, & omni cera molliora circumferunt, atque agmine quodam infirmitatum repleta: quibúſque ad cumulum malorum podagræ tremor, & immatura ſenectus ſuccedit; & eſt eis vita ſemper cum medicis, & medicamentis. Antonius quoque Florentinus Archiepiſcopus, doctrina, quàm dignitate, clarior in ſecunda parte Summæ tit. 5. c. 1. verſic. 3. conſumit, arbitratur hanc vnam eſſe ex rationibus, quare homines priſci ſæculi erant viuaciores, diuturnioréſque, & longæuiores, atque etiam robuſtiores, quàm viri ſequentis ætatis: quoniam videlicet illi non tam rei venereæ indulgebant, quàm iſti, tardiúſque matrimonia capeſſebant. Propterea Salomon quamuis vnius ſolùm, & quinquaginta annorum eſſet, cum è vita deceſſit: tamen eum ſenem, vel longè ante mortem, vocitant ſacræ literæ, 3. Regum, c. 11. Puſt princi, vtpote cui ſenectutem frequens coitus cum tot vxoribus, & concubinis ante tempus accelerauerat.

Salomon ætatu 51. anno. ſenex dictus ob immodicam venerē.

9 Et hæc quidem communia ſunt omnibus animantibus. Hinc enim fit, vt Ariſt. tradit in eodem libro de Breuitate vitæ vt mulus longæuior ſit, quàm equus, & aſinus, ex quibus procreatus eſt, quia nullus eſt ei Veneris vſus. Paſſeres quoque breuiuſculæ ſunt vitæ, quoniam ſalaces ſunt, & in libidinem proni. Et hinc quoque autumant plerique, palumbes diutiùs viuere, quàm columbas, illas ſcilicet ad triceſimum & quadrageſimum annū, has ad octauum, vt ſcribit Ariſt. libro 6. de Natura animalium, c. 4. & Plin. lib. 10. c. 35. nēpe quòd illæ iſtis ſunt multò ſalaciores. Id quod non obſcurè ſenſit ipſe Plinius ſequendum veluti addens ad id, quod de vita columbarum ſcripſerat, in c. præcedenti, ita ſcribit: Contrà paſſeri minimum vitæ, cui ſalacitas par. Cuius rei ratio eſt, vt tradit Albertus lib. de Animal. 9. tractatu primo, cap. 2. quoniam ſubtile, & calidum humidum exit per coitum, remanétque viſcoſum, frigidum, humectans, & non augens.

Mulus longæuior quàm equus.
Paſſeres vita breuis.
Palūbes diutiùs viuere quàm columbas.

Illud

Illud autem cauſa eſt caniti ei,& ſenectutis. Quod & ſenſit Ariſt. in loco nouiſſimè allegato, cùm dicit calidum, & humidum eſſe cauſſas longæ vitæ. Quanquam & alia quoque ratio reddi poteſt. Eſt enim genitale ſemen, ſuperfluitas quartæ digeſtionis, vt paulò poſt dicemus. Nam calidum concoquens plus ſæpe digerit, quàm ſit neceſſariũ ad corporis nutrimentum. Et illud quidem ſuperfluum fit ſemen: quo prorſus egeſto, id tandem emittitur humidum, quod alimento fuerat à natura deſtinatum: vnde exſiccatio conſequitur,& tandem mors.

Homo plus cæteris animalibus ex coitu langueſcit.

Semen an ex omni parte corporis.

10 Homo autem omnium maximè animalium ex frequenti coitu diſſoluitur, langueſcit, exhauritur, vt eſt teſtis Ariſtoteles in Orbicularibus, quæſtionibus, ſect.4.c.6. ea videlicet ratione, quoniam ſemen proportione corporis plurimum emittit, vt & ipſe ſcribit lib.3.de Generatione animalium, c.vlt. & de Natura animal.lib.7. c.2. Et idem in eadem ipſa ſectione 4.c.21. Cur (ait) qui concumbunt, magna ex parte reſolui atque languere ſolent? An quod ſemen omni ex parte corporis ſecretio eſt? &c. An tamen id verum ſit, vt ſemen ex omni parte corporis ſecernatur, latè diſſerit ipſe Ariſtoteles lib. de Generatione animalium 1.c.17.& ſeq. Hippocrates, ſiue, vt placet Galeno, Polybus in lib. περὶ γονῆς, id eſt, de genitura, in prin. vbi aſſerit huius rei argumentum eſſe, quòd cùm re venerea vſi ſumus, tam parua re dimiſſa adeò delaſſamur, vt dici nequeat. Sed & illud de ſecretione ſpermatis ex toto corpore, latè confirmat Cenſorinus, qui multas antiquorum in eam rem ſententias adfert, in lib. de Die natali,& Auicenna 20. tertij tract. 1. cap.3. de cauſis ſpermatis & ibi Gentilis Fulgineus,& Albertus Magnus lib.15.de Animalibus, tract.2. c.1.2.& 3.& Petrus Apon in conciliatore dif.34. Et ante hos Sphærus Boſphoranus apud Laërtium in Zenone Cittico.

Spermatis minimum emiſſum maximã debilitatem facit.

11 Sed vt redeamus ad negotium propoſitum, ipſe Ariſtoteles de Generatione animaliũ lib.1.c.18. tradit manifeſtam diſſolutionem, & imbecillitatem conſequi, vbi vel minimum ſpermatis ſeceſſerit, quaſi corpus eo fine priuetur, qui demũ ab alimento afferatur. Et paulò poſt, Plurimis, & magna ex parte ita accidit, vt Venere exoluantur debilitentúrque. Auicenna autem lib.3.de Animalib.c.vlt. aſſerit hominem ex coitu vſqueadeò debilitari ac diſcolorari, vt ſi quadragies tantum ſanguinis emitteret, non tantum palleſceret, atque tabeſceret.

Semen ex optimo ſanguine.

12 Hoc ideo plerique fieri autumant (vt hanc rationem prioribus adijciam) quoniã ſperma ex ſanguine optimè decocto digeſtóque quarta ac nouiſſima digeſtione gignitur, vt voluit idem Auicenna d.cap.3.de Cauſis ſpermatis, & Albertus,d.lib.15. tract. 2. c.5. & 6.& alibi ſæpe: & Pythagoras apud Plutarchum, de Placitis philoſophorum, lib.5. Sperma (ait) probiſſimi ſanguinis eſſe ſpumam, alimenti excrementum, vt ſanguinem quoque, & medullam. Et Ariſt. lib.1.de Gener. anim.c.18.& ſeq. tradũ ipſum ſemen eſſe excrementum vltimi alimenti ſanguinei.

Sperma, ſpuma probiſſimi ſanguinis.

Sperma ſanguis.

13 Quin Soranus Epheſius in Iſagoge, c.16. ſcribit ſemen virile ſanguinem eſſe: in idque Galenus lib.2. de Semine, ſcribit ſemen nihil aliud eſſe, quàm ſanguinem à venis, quæ ipſum continent, exquiſitè confectum. Quod & ipſum propemodum voluerunt Eraſiſtratus & Herophilus, apud Octauium Horatianum lib.4. Rerum medicarum. Hincque Iuuenalis Satyra prima ſperma ſanguinem vocat:

Partes quiſque ſuas ad menſuram inguinis hæres,
Accipiat, ſanè mercedem ſanguinis. —

Húcque referri poteſt illud Oſeæ 4. Adulterium inundauit, & ſanguis ſanguinem tetigit. Nam & alibi ſæpe in ſacris literis ſanguis pro libidine accipitur. Pſalm. 51. Libera me de ſanguinibus Deus, Deus ſalutis meæ,& Ioan.cap.1 Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.

De eadem re.

14 Hincque etiam nati ex nobis & noſtris, dicuntur noſter ſanguis, vel teſte Virg. lib.6. Æneid.

Proiice tela manu ſanguis meus. —

Et Horatio in Arte Poëtica:

Vos ô Pompilius ſanguis. —

Et Perſio Sat.1.

Vos ô patritius ſanguis. —

Et hinc quoque fratres eodem patre geniti dicuntur Conſanguinei, tum noſtris legibus, vt probatur ex l.1. §. conſanguineos. ff. de ſuis, & legit. cum ſim. tum alijs ſcriptoribus, vt probauimus in noſtro Tractatu Retract.tit.1.§.1.glo.9.in verbo, *au lignagier*, nu.4.incip. his igitur. Ex quo etiam Sophocles huiuſmodi fratres ſæpe vocat ὁμαίμους veluti eiuſdem ſanguinis, αἷμα enim ſanguis eſt.

Sanguis maxima vitalitatis portio.

15 In ſanguine autem magna eſt vitalitatis portio, emiſſúſque ſpiritum trahit ſecum, quemadmodum ſcribit Plin.lib.11.cap.37. Ideo Galenus lib. de ſanguiſugis, c.poſtremo ſcribit, non ſalubre eſſe venam ſæpius incidere. Nam cum ſanguine ſimul diſcedit & vitalis ſpiritus. Quod & intelligens Virgilius ille nullius rei ignarus, lib.1. Æneid.

— Tuáque animam hanc effundere dextra.

Quo in loco Donatus, Hic (inquit) Poëta definit animam eſſe ſanguinem, aut in ſanguine eſſe animam. Et Seruius alter interpres, Secundum, inquit, eos, qui animam ſanguinem dicunt eſſe. Et rurſus lib.2. Æneid. de Polite animam efflante:

Concidit, ac multo vitam cum ſanguine fudit.

Quo in loco Seruius interpres, Ex opinione (inquit) eorum, qui ſanguinem vitæ ſedem volunt. In idque referri poteſt illud eiuſdem Virgilij lib.10. Æneid. de Pallante:

Sanguis vitæ ſedes.

Vna eadémque via ſanguiſque animúſque ſequuntur.

Quo etiam in loco interpretes dicunt, illic animum pro anima poſitum. Et clarius illud eiuſdem libro 10.

Vndantique animam diffundit in arma cruore.

Vbi & ipſe Seruius idem dicit, quod ſuprà ex eo diximus, ſanguinem eſſe ſedem animæ, citátque proximum illum verſum. Cicero in Oratione pro Sext.Roſcio, vtrumque copulat, ſcilicet ſanguinem & vitam: Sanguinem & vitam ne petat. Nam & D. Auguſtinus tradit in lib. Quæſtionum Veteris, & noui teſtamenti, & repetunt Decreta canonica in cap. Moyſes. 32. quæſtio.2. animam in ſanguine habitare. Quod & antè dixerat Diuus Epiphanius lib.Hæreſeon 1.tom.1.ſecta.9. & iterum lib.2.tom. 1.ſecta 56.in id priore illo loco referens illud Gen.4. Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Sed id clarius declarat, quod ſcribitur Leuit. 17. capit. non vno in loco, animam omnis carnis in ſanguine eſſe. Id quod etiam affirmat Seruius libro ſexto Æneidos in eum locum,

Purpureáſque veſtes.

In id afferens illud Virgilij lib.9. Æneid.

Purpuream vomit ille animam.

Sanguis pro anima.

16 Proinde in ſacris quoque literis ſanguis pro anima plerumque ponitur, tametſi anima ipſa non eſt, vt Deuteron.12.c. & alibi ſæpe. Quod & annotat Diuus ipſe Auguſtinus lib.3. Quæſtionum in Leuiticum, cap.57. Ex quo D.Hieronymus (ſi eius ſit vulgata editio) Geneſis c.9.id quod in Hebræo ſer-

mone

Digitized by Google

mone legitur, אך־בשר בנפשו דמו לא תאכלו. Id eſt, excepto, quòd carnem in anima ſua, in ſanguine ſuo, non comedetis, ita vertit. Excepto quòd carnem cum ſanguine non comedetis. Quod idem eſt cum eo quod ſuprà diximus ex litera Hebraica. Eſt enim idē anima & ſanguis in ea lingua. Omiſit autem ille interpres alterum, ratus, quod & verum eſt, (vt etiam annotauit Auguſtinus Eugubinus) vtroque nomine tam animæ, quam ſanguinis, idem ſignificari. Ex quo & Aben Eſdra, eum locum interpretans, Hebraicè quidem, ſed in hanc ſententiam ſcribit: Carnem cum anima ſua ne comedatis. Horatius lib. Carm. 1. Ode 14.

Non vanæ redeat ſanguis imagini.

Sanguis anima ex quorundam opin.

Vbi Acron interpres id quoque expendit, adducens & illud Virgilianum lib. 9. Æneidos, à nobis ſuprà ex Seruio citatum,

Purpuream vomit ille animam. —

17 Quo etiam in loco Seruius interpres; Secundum eos (ait) qui dicunt animam eſſe ſanguinem. Nam & Lactantius lib. de Opificio Dei, cap. 17. & Nemeſius Philoſophus in lib. de Natura hominis, ſcribunt, ex Philoſophis nonnullos ſanguinem animam dixiſſe. Hi autem ſunt Diogenes, & Critias, vt tradit Gregorius Nicenus, lib. de anima, cap. 1. Empedocles autem dicebat animæ principatum eſſe in ſanguinis concretione, vt tradit Plutarchus in Placitis Philoſophorum. At Cleantes Chryſippus, & Zenon, ex ſanguine eſſe dicebant, ſubſtantiam autem eius eſſe ſpiritum, vt prodit Galenus lib. 2. de Hippocratis & Platonis placitis.

Exanguis mortuus.

18. Hincque exangues mortuos vocamus, hoc eſt, ſine ſanguine, vt & exanimes, id eſt ſine anima, Virg. lib. 2. Æneid.

— Corpuſque exangue ſepulchro
Reddidit Hectoreum. —

Et libro 9.

Nec minor in caſtris luctus, Rhamnete reperto
Exangui. —

Et libro 11.

Labitur exanguis. —

Nam vt ſcribit Lactantius, aut (vt alij vocant) Luctatius, Statij interpres, in lib. 6. Thebaidos: Sanguis propria videtur eſſe animæ poſſeſſio: vnde exangues mortuos dicimus. Ideo, vt redeam, Iuuenalis huic quod ſuprà nu. 13. ex eo diximus, ſubiūgit.

— Et ſic
Palleat, vt nudis preſſit qui calcibus anguem.

Nam vt immodicè concumbentes palleant, & attenuentur, vtique neceſſe eſt, propter exhauſtum ſanguinem: qui & vitam nobis, vt iam dictum eſt, & colorem ſuppeditat, vt palam eſt omnibus, & ſcribit Ariſtoteles lib. Ambiguitatum orbicularium vlt. c. 9. Nam & homines pallidos fieri ex coitu tradit item Aetius 1. Tetrabib. Sermo. 3. c. 8.

Coitus alias euacuationes ſuperat.

19 Quæ cùm ita ſint, ideò Auicenna d. tract. 1. iam ſuprà ſæpiùs citatu, c. 11. & iterum in Canticis ſcribit, nullam euacuationem huic eſſe ſimilem: Cui ſubſcribens Haly Abbas in 5. Theoricæ, cap. 36. Non eſt (ait) ſperma, quemadmodum aliæ ſuperfluitates, quibus omnino natura non indiget: quales ſunt emunctiones, ſputa, ſudor, vrina, & ſimilia: ſed ex meliori fit, quæ in corpore eſt, ſubſtantia, ac laudabiliori. Quòd ſumpſit ex Galeno, qui lib. 3. de Spermate, cap. 5. ſcribit vtilē ſuperfluitatem eſſe ſperma. Et ſcribit Haly paulò pòſt: Generatur ſperma ex claro puróque ſanguine, quo principalia, & prima membra veſcuntur. Et iterum poſt pauca concludens: Cum igitur coitus menſuram exceſſerit, licet non tanta eo quantitas, vt phlebotomia, vel aliter, euacuetur: vehemens tamen accidit inde virtutis diſſolutio.

Concumbendum ei, qui infirmior eſſe vult.

20 Nec hoc viſum prætereundum, quod in hanc ſententiam Pythagoras dicebat, omni tempore venerea eſſe grauia, & ad ſanitatem minimè idonea. Et aliquando interrogatus, quando eſſet concumbendum. Tunc (ait) cùm teipſo infirmior eſſe vis, atque debilior. Autor vtriuſque Laërtius. Idem admonere ſolebat, μὴ ποιεῖν τὸν ἄνθρωπον τῷ ἀνθρώπῳ· μὴ δεῖν συνεχῶς ἀφροδισιάζειν αὐτὸν ἑαυτῷ. Id eſt, ex Geſneri traductione apud Stob. c. 17. Ne ſæpe homo ab homine: hoc ænigmate frequentē venereorū vſu interdicens. Clinìam quoque ſectæ Pythagoricę Philoſophum dicere ſolitum accepimus, tum adeūdam eſſe mulierem concubitus cauſa, vbi nocumentis exponere te deſtinatis. Cornelius autem Celſus, omnium Medicorum Latinorum elegantiſſimus, ſtatim in initio libri primi: Concubitus (inquit) frequens, corpus ſoluit. Paulus Ægineta lib. 1. cap. 35. ſcribit frequentem concubitum, corpus reddere ἀραιότερον, ψυχρότερον, ξηρότερον, καὶ ἀσθενέστερον. Id eſt, rarius, frigidius, aridius, & imbecillius: quod & antè ſcripſerat Oribaſius Sardianus lib. Euporiſton. c. 21. & ante vtrumque Galenus lib. de Sanitate tuenda 3. Hippocrat. autem libro 2. περὶ διαίτης, tradit Venerem emaciare, humectare, calefacere: primum ſcilicet propter euacuationem: alterum propter humidum liquefactum, quod in corpore remanſit: tertium, propter laborem & ſpiritus excretionem. Aëtius Tetrab. 3. cap. 8. ſcribit omne hominis robur vſu coitus reddi debilius.

De eadem re.

21 Epicurus voluptatis alioquin aſſertor, & Democritus Abderites, damnarunt Venerem, vt in qua homo alius, vt hic dicebat, exiliret ab homine: quod conuenit ei, quod diximus ex Pythagora. De Epicuro teſtis eſt Galenus lib. 3. eius Commentarij, qui inſcribitur ἰατρικὴ τέχνη, cap. 35. inquiens, Venereorum verò ſecundum Epicurum nullus eſt vſus ſalubris. Quod & ex eodem tradit Sabinus, & ipſemet Galenus in Comment. in lib. 3. Morborum vulgarium Hippocratis, quo loco de Prtione diſſeritur. Et id fortaſſe opinabatur ipſe Epicurus, quoniam & ipſe putabat ſperma eſſe animæ & corporis ablationem violentam, vt prodit Plutarchus libro vltimo de Naturalibus Philoſophorum decretis, cap. 3. De Democrito autem autor eſt Plin. lib. 28. cap. 6. vbi & hoc ſubiungit: Eſt hercule rari tas Veneris vtilior. Scribit Plutarchus in Sympoſiacis, Zopyrum Gordienſem medicum tradidiſſe in hac concubitus ratione vtendum feſtiua Thaletis eluſione, quem cum mater importuniùs ad nuptias ſolicitaret, ita eam eluſiſſe ferunt, οὔπω καιρός, ὦ μῆτερ, id eſt, nondum opportunum, ſiue tempeſtiuum eſt, ô mater. Simili modo, & ad venerea (inquit) affici debemus, vt cubituri illud ſuccinamus, Necdum accommodum eſt: itidem & a ſumno excitati, οὐκ ἔτι καιρός, id eſt, iam effugit occaſio. admoneos ita Zopyrus, nunquam eſſe coitum accommodum. Illud autem Thaletis ſcriptum eſt à Stobæo, cap. 66. & Diogene Laërtio in vita illius. Qui & in Diogene Cynico (vt illud obiter dicam) ſimile quippiam dixiſſe eum tradit. Rogatus enim ille à quopiam, quo tempore ducenda ſit vxor. Iuuenibus (inquit) nondum, ſenibus verò nunquam.

Concubitus nunquam tempeſtiuus.

Coitus incommoda.

22 Sed vt redeamus ad Plutarchum, is in eo libello, quem περὶ ὑγιεινῶν, quaſi dicas, de tuenda bona valetudine, ſcripſit, commendat illud neſcio cuius, τροφῆς ἀκορίη, καὶ πόνων ἀοκνίη, καὶ σπέρματος φειδὼ συντάξαντες ὑγιεινότατα ἐστιν. Id eſt, Veſci citra ſaturitatem,

tatem, impigrum eſſe ad laborem, vitale ſemen conſeruare, res eſſe ſaluberrimas. Nam (vt ſubdit) coitus immodicus, propterea quòd maximè vim eam extrahit, qua cibus concoquitur, plurimum ſuperfluitatis, & redundantiæ gignit. Et in alio loco eiuſdem libri: Si Venus in corpore malè, & præter naturam affecto miſceatur, his etiam qui nondum certum vitium, aut corruptionem acceperunt, phlegma, bilémque mouet, exagitat, magiſque ac magis excitat. Idem rurſum in lib. cui titulus eſt, An brutis inſit ratio: Citra Veneris (inquit) cupiditates quis ſe bene habere poteſt. Ideo licet naturales ſint, non tamen neceſſariæ. Porphyrius quoque lib. 1. de Abſtinentia ab eſu carnium, negat omnino venerea ad ſanitatem conferre. Rabbi Moyſes in lib. de Regimine vitæ, ex autoritate Auenzoar: Quicunque (ait) cupit ſanitatis continuationem, non aſſumat coitum in menta ſua, nec recordetur ipſius, quantum poterit.

Coitus vſus in conſeruatione ſanitatis prohibetur.

23 Ex his fortè Epicuri, Democriti, & aſſeclarum placitis, Auerroes, & Philoſophus, & Medicus non contemnendus Collig. 6. cap. 7. ſcribit plurimos ſapientum prohibuiſſe vſum coitus in conſeruatione ſanitatis: quoniam propter minimum quemque errorem euacuationis ipſius, maximum fit nocumentum. Et in eodem cap. Coitus, inquit, deſiccat corpora, virtutes debilitat, & corpus euacuat. Raſis quoque in lib. ſuprà citato ad Almanſorem 4. c. 17. Coitus multus, & frequens, corporis vires deſtruit, corpúſque corrumpit, & debilitat. Cui conſentaneum eſt illud Lucretij, & Phyſici, & vatis egregij, lib. 5. de Rerum natura:

Et Venus imminuit vires. —

Illud quoque Maronis lib. 3. Georg. quem omnium diſciplinarum peritum vocat Macrob. libro primo, Saturnalium:

Sed non vlla magis vires induſtria firmat,
Quàm Venerem, & cæci ſtimulos auertere amoris,

Et alibi,

Vt Venus eneruat vires: ſic copia vini,
Et tentat greſſus, debilitátque pedes.

Quibus concinens Cælius Aurelianus lib. Chronion 5. cap. poſtremo, Venereus, inquit, vſus effœminat membra, atque fortitudinem tollit. Et ante, ſcilicet lib. 3. cap. 5. dixerat Venerem eſſe neruoſitatis vexabilem, quippe cùm fortitudinem corporis tollat. Et Seruius in lib. 5. Æneid. interpretans locum illum eiuſdem libri,

Fas omne eſt, Cytherea, meis te fidere regnis,
Vnde genus ducis. —

Venus Aphrodite cur dicta.

Scribit Venerem ἀφροδίτην dictam à maris ſpuma, quæ ἀφρὸς dicitur, ex qua ea nata eſt: quòd ſcilicet omnes vires vſu venereo debilitantur, qui ſine corporis damno non geritur. Ergo, inquit, de damno orta eſt Venus. Quanquam ſunt, qui aliò hanc Veneris appellationem referunt, vt diximus in 9. lege connub. nu. 167. incip. nam & hinc. Et Columella de canibus loquens lib. 7. cap. 12. negat huiuſcemodi animalibus ante annum permittendam Venerem, vt quæ carpit & corpus, & vires, animóſque degenerat.

Caſtra vnde dicta.

Mulieribus caſtra intrare non licere.

24 Idem è noſtris comprobat Lucas Pen. in l. ſicut. col. 1. C. de eroga. mili. anno. lib. 12. dum dicit, caſtra à caſtrando dicta, quoniam milites caſtè debent viuere. Luxuria enim eneruat vires. Ideo Quintilianus (vt ille ſubdit) in Milite Mariano: Meretrices ab exercitu ſummouentur: intrare caſtra fœminis non licet. Cui conſentiens Seruius lib. 3. Æneid enarrans eum locum,

Nos caſtra mouemus. —

tradit caſtra dicta quaſi caſta, vel quòd illic caſtraretur libido, nam nunquam iis intererat mulier. Quod & ipſum repetit Iſidorus lib. Etymologiarum. Ex quo etiam eſt illud Propertij lib. 4. in Epiſtola Arethuſæ ad Lycotam:

Romanis vtinam pátuiſſent caſtra puellis,
Eſſem militiæ ſarcina fida tuæ.

Illúdque Lucani lib. 2. vbi introducit Martiam Catonis Vticenſis vxorem ita maritum alloquit:

Da mihi caſtra ſequi: cur tuta in pace relinquar?
Et ſit ciuilis propior Cornelia bello?
Hæ flexere virum voces, & tempora quanquam
Sint aliena toris: iam fato in bella vocante.

Puerorũ concubitus vnde apud Italos ortus.

Et hinc quoque Athenæus & Suidas Veneris maſculæ inuentum in Italos retulerunt: qui belli tempore per leges in caſtris fœminas habere prohibebantur: tanquam ſcilicet pueris eo tempore abuti liceret. Quod tamen non admittit Gregorius Gyraldus, Hiſtoriæ Poët. Dialog. 1. Polyenus autem lib. 8. Stratagematôn ad Antoninum, & Verum Imperatores, ſcribit Scipionem omnes meretrices è caſtris eieciſſe, iuſſiſſeque eas in vrbem conuiuiis deditam recedere. Húcque etiam pertinet illud Virgilij loquentis de Antonio, qui Cleopatram ſecum ad bellum duxerat,

Sequitúrque (nefas) Ægyptia coniunx.

Quo loco Seruius interpres, Non in eo inquit, tantùm quòd Ægyptiam Romanus duxerat, ſed etiam quòd mulier caſtra ſequebatur: quod ingenti turpitudine apud maiores fuit. Vnde bellaturus Pompeius in Leſbo reliquit vxorem.

Milites cæteris caſtiores eſſe debere. Venus rebus bellicis interdicta.

25 Cæterùm Card. Alex. in c. ſi gens. 56. diſt. notat ex eo textu, vacantes libidini eſſe aliis in bello deteriores, & Angel. in l. miles ita hæredem. §. mulier. ff. de milit. teſtam. notat etiam ex eo text. qui prohibet militem relinquere mulieri, in qua ſiniſtra ſuſpicio cadere poteſt: quòd maior caſtitas in militibus requiritur, quàm in paganis, vt ſint fortiores, & audaciores. Et in ideo eſt text. in l. 2. C. de dona. inter vir. & vxo. qui prohibet milites donare ſuæ focariæ. Nam milites meos (inquit Imperator in eo loco) à focariis ſuis fictis adulationibus ſpoliari nolo. Et huc quoque reſpicere potuit Homerus apud quem libro 5. Iliad. Iupiter Veneri rebus bellicis interdicit, tanquam his maximè aduerſanti: quòd Veneri dediti non ſint bello idonei. Huius carmen eſt huiuſmodi:

Οὔ τοι τέκνον ἐμὸν δέδοται πολεμήϊα ἔργα:
Ἀλλὰ σύγ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα γάμοιο.

Quod & ex eo expendit Plutarchus in libro περὶ τῆς εὐθυμίας, id eſt, de tranquillitate animi. Nam quòd apud Lacedæmonios Venus armata coleretur, aliò ſpectabat, vt videre licet apud ipſum Plutarchum in Apophthegmatis Laconicis, tum in Charillo, tum alibi, & in lib. de Fortuna Roman. & Lactantius lib. 1. c. 20.

Athletas venere abſtinere.

26 Sed (vt redeamus) D. Auguſtinus libr. 20. aduerſus Fauſtum Manichæum, tradit Poëtas ſcribere Venerem non quidem Martis eſſe vxorem, ſed adulteram: quia ea belligerantibus incongrua eſt. Plato autem in ſuis Legibus lib. 8. ſcribit Iccum Tarentinum, Aſtylum, Chryſonem, Diopompum, & alios athletas, tametſi robore, & bona habitudine corporis proniores in libidinem eſſent, tamen victoriæ cupiditate, quam conſequi ex Olympiacis, aliíſque certaminibus cupiebant, nullam vnquam in toto exercitationis ſuæ tempore Venerem cognouiſſe. Quod & omnes athletas facere ſolitos tradit Galen. lib. 6. de Locis affectis, haud multò ante fin. Et de Icco teſtimonium quoque perhibuit

Ælianus

Ælianus de Natura animalium lib. 6. c. 1. & de Varia hiſtoria li. 3. cap. 3. vbi & illud tradit, tauros cum aliis certantes à Venere abſtinere. Ex quo Simplicius in Commentariis, quos edidit in Enchiridion Epicteti, cap. 43. Athletæ (inquit) à Venere abſtinent amore oleaginæ coronæ, quæ in Olympiis dabatur. Et Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædag. cap. 10. Robur (inquit) corrumpit coitus: quod in animantibus rationis expertibus, & in iis, qui in exercitatione verſantur corporum clarè apparet: quorum hi quidem qui abſtinent, ſuperant aduerſarios. Et lib. Stromatôn 3. Aiunt, inquit, Athletas non paucos abſtinere à Venere, propter exercitationem corporis continentes: quemadmodum Crotoniaten Aſtylon, & Chryſonem, & Himeræum. Vide tamen quæ dicam ex Plinio infrà num. 75. incip. rarus. Doſitheus autem lib. 3. Rerum Lydicarum, & ex eius autoritate Plutarchus in Parallelis, cap. 56. tradunt, quòd cùm Sardiani, qui cum Smyrnæis belligerabant, legatos miſiſſent, ſe non antè ab obſidione diſceſſuros, quàm vxores ad coitum conceſſiſſent: ancilla quædam honeſta facie ad herum Philarchum accurrens, Mittite, inquit, ancillas ornatu liberali, quod cùm factum eſſet, Sardiani earum coitu defatigati, ac viribus exhauſti continuò capti ſunt. Et idem ipſe Plutarchus cap. ſeq. ex autoritate Ariſtidis Mileſij lib. 1. Rerum Italicarum ſcribit hoc idem contigiſſe Atepomaro Gallorum Regulo, qui Romanos obſederat. De qua re etiam nonnihil apud Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 11. Ex quibus planè intelligis, nihil magis obeſſe rebus bellicis, quàm Venerem. De qua re & in quædam videbis apud Io. Lup. in rep. rub. de dona. inter vir. & vxor. §. 37. colum. 3. verſi. hæc tamen limita. Veruntamen videmus (quod maximè dolendum eſt) viros Martios, & militiæ deditos mulierum conſuetudine magis, quàm cæteros gaudere. Hincque poëtas non temerè nec præter rationem Martem cum Venere coniunxiſſe, vt alibi ex Ariſtotele diximus ſuprà in 9. leg. connub. n. 123. quod autem ad ſecundum.

De eadem re.

27 Sed vt alia incõmoda Veneris proſequamur, Galenus lib. 1. de Spermate, ſcribit animales particulas non ſolùm ſeminaria humiditate deſtitui ex ſuperfluo coitu, ſed etiam vitali ſpiritu, qui ex arteriis euacuatur cum ſpermatica humiditate. Quocirca non mirandum, ſi imbecilliores efficiantur multum coeuntes, vtpote re puriſſima ab vniuerſo corpore exeunte, & accedente inſuper delectatione, quæ per ſe poteſt vitale robur exoluere. Ex quo factum, vt quidam immoderatè delectati, mortui ſint. Hæc ferè Galenus. Et profectò plerique, aut quia nimium delectati ſunt in opere venereo (vt ille dicit) ſiue etiam, quia immoderatè coierunt, in ipſo concubitu occubuiſſe leguntur. Nam vt refert Plin. lib. 7. cap. 53. Cornelius Balbus Prætorius, & Q. Heterius Eques Romanus, in Venere obiêre. Cuius etiam rei meminit Valerius lib. 9. cap. 12. Tradit etiam Petr. Damianus quendam principem Tarentinum, dum cum meretrice congrederetur, animam emiſiſſe. Iouianus quoque Pontanus in libro de obedientia ſcribit ſe compertum habere, Beltrandum quendam, cognomento Ferrerium, in Venere expiraſſe. Obſeruatum quoque eſt in Græcorum monumentis, idem Pindaro illi nouem Lyricorum (vt Fabio placuit) principi accidiſſe: licet aliter ſentiat Valerius Maxim. lib. 9. cap. 12. Et id contigiſſe Speuſippo Platonico, prodit Tertullianus in Apologet. Eſt & Epitaphium Menelai cuiuſdam, in media Venere mortui, ab Ioanne Secundo editum:

Multi in ipſo coitu mortui.

Pindarus in coitu occubuit.

Speuſippus Platonicus.

Inter opus medium laſciua morte ſolutus,
Hic ſitus eſt, & tenet iam Menelaus humum,
Qui blandæ Veneri vita ſacrauerat annos,
Haud aliter vitam ponere iuſſus erat.

28 Idque nonnullis accidit aſtrorum vi & potentia, ſi credimus Iulio Firmico, lib. Aſtronomi. 8. cap. 6. Si Pleiades, inquit, hoc eſt, ſexta pars Tauri in occaſu fuerit inuenta, & beneuolæ ſtellæ ſimul cum maleuolis hunc eiuſdem locum æquata radiatione reſpexerint, mors illis amœna proueniet. Nec mireris, quòd hic huiuſmodi mortem amœnam vocet, cùm ſint nonnulli adeò hac voluptate dementati, vt in ea mori maximè cupiant. Propertius enim huc reſpiciens, ſic ſcribit lib. 2. Eleg. 1.

Aſtrorum vi nonnulli in ipſo concubitu moriūtur.

—Laus in amore mori.

Et Ouid. lib. 2. Amorum Eleg. 10.

Fœlix, quem Veneris certamina mutua perdunt.
Dij faciant, leti cauſa ſit iſta mei.

Ea mors nōnullis amœna.

Et paulo pòſt:

At mihi contingat Veneris langueſcere motu,
Cùm moriar, medium ſoluar & inter opus.
Atque aliquis noſtro lacrymans in funere dicat,
Conueniens vitæ mors fuit iſta tuæ.

26 Ob id autem, quòd nonnunquam mors in ipſo concubitu, aut etiam ob eius frequentiorem vſum euenit, fortaſſe veteres Venerem non ſolùm natalium, ſed & mortis quoque præſidem coluerunt. Siquidem in æde Libitinæ, quæ ad ſepulturam pertinent, vendere conſueuerunt, Libitinam nihil aliud exiſtimantes eſſe, quàm Venerem, ſicuti, & Plutarchus prodidit in Numa Pompilio: hoc fortè argumento admonentes, eandem, quæ cauſa vitæ eſt, mortis quoque cauſam eſſe plurimis. Eſt enim Libitina, exequiarum Dea. Vnde Libitinarij dicuntur, qui exequias funeráque curant, de quibus in l. cuicunque. §. idem ait. ff. de inſtit. actio. vbi Accur. rectè id verbum interpretatur, quod rarenter in eiuſmodi rebus facit: verùm ex tex. id poteſt planè colligi. Quanquam eum morem alij aliò referunt, vt videre licet ex eodem Plutarcho problem. c. 22. Verùm eò haud dubiè ſpectat Epigramma olim inſcriptum Athenis in Gymnaſio Adriani, ad Venerem cœleſtem, quo ipſam Parcarum eſſe vetuſtiſſimam iudicatur, vt tradit Pauſanias lib. 1. qui eſt de rebus Atticis. De Venere quoque Libitina meminit & Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 4. Varro lib. 2. Linguæ Latinæ: qui tamen aliò eam appellationem trahit. Sed & ad id referri poteſt illud Veneris epitheton ἀνδροφόνος, id eſt, homicida, quoniam ſcilicet nimius concubitus homines interimat. Nam & Plutarchus in ἐρωτικῷ memorat templum ἀνδροφόνου Ἀφροδίτης, aliò tamen id trahens.

Venus mortis, vt natalium, præſes. Venus libitina.

Libitina Dea exequiarum. Libitinarij.

Venus Parcarum vetuſtiſſima.

Venus homicida.

30 Et huc item reſpicit quod Plautus in Mercatore, Deam Aſtarten (quæ & ipſa Venus eſt, vt tradit Suidas) & Theophylactus in Oſeam & ante eos Tullius lib. 3. de Natura Deorum, vitam hominum Deorúmque, & eandem mortem & interitum vocat. Huius verba hæc ſunt:

Aſtarte Venus dicta.

Diua Aſtarte hominum Deorúmque vis, vita, ſalus.
Rurſus eadem quæ eſt
Pernicies, mors, interitus.

De huiuſmodi Aſtarte Dea, vt id obiter dicam, fit mentio in ſacris literis, lib. 3. Reg. c. 13. vbi ſcribitur Solomonem coluiſſe Aſtarten, Deam Sidoniorum. Et apud Ioſephum lib. 6. Antiq. Iudaic. cap. 15. eodémque vlti. & Lucianum in lib. de Syria Dea, ſtatim poſt principiũ: & apud Euſebium lib. 1. Euangelicæ præparationis, c. 7. vbi Aſcarte corruptè legitur.

Euſebij locus.

Et Arnobium libr. Diſputationum aduerſus gentes octauo, vbi hanc Syros colere ſcribit, & Artemidorum Daldianum de Somniorum interpretatione, & Epiphanium aduerſus gentes, vbi de Sabellio loquitur: item Ælianum, qui & eam Syriam vocat: & Tatianum Aſſyrium, in Oratione πρὸς ἕλληνας: vbi dicit Inthobaluio Tyriorum Regem fuiſſe ſacerdotem Aſtartes. Quod & ipſum tradit Theophil. Antiochenus lib. :. Inſtitutionum ad Autolycum. Et huc quoque referri poteſt, quæ ab Ægyptijs Venus Nephthe vocatur, quam & finem, ſiue mortē nuncupant, apud Plutarchum in lib. de Iſide & Oſiride.

De eadem re.

31 Auicenna quoque alter Medicorum recentiorum oculus, libr. 1. Canticorum, ca. 170. Multus (ait) coitus debilitat corpus, facitq; ipſum hæreditate varias ſpecies nocumentorum, & dolorum, & in illo cap. 11. ex quo illum ſuprà citauimus, multa ipſius coitus nocumenta deſcribit, quæ illinc omnibus licet ſumere. Ioannitius etiam in Iſagogis: Coitus ſiccat corpus, & minuit naturalem virtutem, ideóque infrigidat. Et Arnaldus Villanouanus in Speculo, multa item coitus intemperati nocumenta enumerat: multa Petr. Apoſt. differe. 124. cuius eſt initium, quòd coitus non competat: & Michael Sauonarola tract. 2. c. 1. in materia quartæ rei non naturalis, quæ ſunt in promptu omnibus. Et Conſtantinus Africanus in libr. quem priuatim inſcripſit de Coitu.

Venus nocet ſtomacho.

32 Inter cætera autem membra, præcipuè nocet coitus ſtomacho, parti illi corporis pretioſiſſimæ, quam medici recentiores cocum humani corporis vocant, Macrobius patremfam. ipſius corporis appellat libr. Saturnaliorum 7. cap. 4. Et ideò eo malè affecto, omnia cætera afficiantur, & tabeſcant neceſſe eſt, val teſtimonio illius apologi Æſopici, de cæteris membris, quæ aduerſus ventrem, id eſt, ſtomachum (nam & hunc ventrem, & ventriculum appellant) coniurarant: quo quidem vſus Menenius Agrippa, plebem Patricus conciliauit, apud Liuium libro 2. ab Vrbe condita. & Plutarchum in Martio Coriolano. Nocet, inquam, primùm coitus ſtomacho magis, quàm aliud quicquam, vt dicit Galenus in libro 3. Epidemiôn Hippocratis, Commentario 1. quo loco de Pythione quodam diſſerit, & Ætius ex Philagrio Tetrabib. 3. Sermon. item 3. capit. 34. vbi & eos qui ſtomacho laborant, iubet abſtinere à ſpectaculis, & lectionibus, quæ venereæ rei vſum in memoriam reuocare poſſunt, & Auicenna in libro 3. Fen. 13. tracta. 1. cap. 37. eodémque vltim. & tract. 1. cap. 15. & in 13. eiuſdem 3. cap. vlti. primi tractatus.

Æſopici apologus.

Venus nocet cerebro.

33 Nocet etiam cerebro, vt ſcribit Galenus in Commentariis libr. 3. Epidemiôn Hippocratis ad fin. & Arnaldus, qui etiam loquitur de membris illi vicinis, in Speculo introductionum medicinalium, cap. 83. & in libr. de Regimine ſanitatis, parte 2. cap. 6. & Albertus lib. 22. animalium. cap. 4. Ex quo forſè coniecit Alcmæon, aut vt alij appellant, Alcman, apud Plutarchum libr. 5. de placitis philoſophorum, cap. 3. & Galenus in libr. de Philoſophi. hiſtoria, ſemen eſſe cerebri partem: & Pythagoras apud Laërtium, ſemen eſſe cerebri ſtillam, quæ in ſe calidum continet vaporem: & Plato atque Diocles, ſemen à cerebro excerni, apud Galenum in Definitionibus medicis: & D. Auguſtinus lib. de Vera religione, cap. 40. dum ſcribit, ſemen per genitales vias ab ipſo vertice defluere in infima voluptate. Quod & ante eos aſſeruit Hippocrates in libr. de aëre, & aqua & regionibus, parte vlti. cap. 4. adiiciens aliud huiuſce rei ſignum, quia videlicet ij, quibus venæ poſt aures inciduntur, deinceps non ſpermatizant: & ſi in coitu aliquid tale emittunt, id non eſt genitale, & prolificum. Quod & ipſum affirmat D. Gregorius Nyſſenus in lib. de viribus animæ, cap. 17. & Nemeſius Philoſophus de Natura hominis, cap. 24. & Conſtantinus Africanus in libr. de Coitu, poſt princ. & Albertus, quo loco nuper citauimus, & Auicen. in 20. 3. tract. 1. cap. 3. & Arnal. Breuiarij li. 2. cap. 251. & in princ. libelli, quem de Coitu nuncupatim inſcripſit. Quanquam ipſe Hippolit. aut (vt Galc. maluit.) Polybius, quod ſuprà diximus, in libr. περὶ γονῆς, id eſt, de genitura, tradit ſperma ex omni parte corporis profluere, ſed maiori ex parte, ex capite per aures in ſpinæ medullam. Hincque illud proficiſci, quod diximus, eos quidem qui ſecundum aures ſecantur, dum coeunt, paululum aliquid emittere, ſed infœcundum.

Semen pars cerebri.
Stilla cerebri.
Ex cerebro excernitur.

Venæ ſi poſt aures incidā-
tur, ſemen nō amplius eſt genitale.

Spadones calui non fiunt.

34 Et hinc quoque ſpadones calui effici nequeūt, ſicut ipſe Hippo. tradit lib. 6. Aphor. & iterum lib. περὶ φύσιος παιδίου, id eſt, de natura pueri: & confirmat Ariſtoteles lib. 3. de Hiſtoria animalium, ca. 11. & libr. Problematôn. 10. cap. 56. & Plinius libro 11. cap. 37. Spadones, inquit, calui effici nequeunt. Pueri quoque, vt tradit ipſe Ariſtoteles priore illo loco, & iterum libr. 5. de Generatione animalium cap. 3. caluitium neſciunt, quod videlicet multùm cerebri obtinent: quam rem eis contingere hinc manifeſtiſſimum eſt, quia rem veneream non agūt: quando & in nullo ante vſum Veneris huiuſmodi capillorum defluuium eueniat, vt in illo quoque loco ſcribit Plinius. Quod & ante eum dixerat Ariſtoteles eodem illo libro de Generatione animalium 5. cap. 3. vbi & illud addit, à venereo coitu caluitium euenire, ſcilicet iis, qui ſui natura ſint eò propenſiores. Et ex hoc fortè Venus calua à Romanis celebrata eſt, vt tradunt Lactantius libr. 1. cap. 21. & Iulius Capitolinus in vita Maximinorum, ad finem, Cyprianus de Idolorum natiuitate. & D. Auguſtinus epiſt. 44. quòd ſcilicet caluitiem efficiat: quamuis ſciam, id ab omnibus aliò referri. Scio autem Apuleiū libr. 2. Aſini aurei ſcribere, Venerem, licet omni Gratiarum choro ſtipatam, & toto Cupidinum populo comitatam, & Baltheo ſuo cinctam, cinnama flagrantem, & balſama rorantem, ſi calua proceſſerit, ne Vulcano quidem ſuo placere poſſe. Sed vt redeamus ad ea quæ ſuprà diximus, Medici eos, qui huiuſmodi capillorum fluxu laborant, Venerem vitare iubent, cane peius, & angue, vt videre licet apud Alexandrum Trallia. lib. 1. c. 2.

Venus calua.

Venus nocet capillorum fluxus.

Cerebri modicum habēt ſalaces.

35 Et ſicuti multùm cerebri obtinent, qui non coeunt, vt diximus, ita è diuerſo minimùm ij certè habent, qui intemperanter libidinem exercent, vt confirmat Galenus, tradens, cuidam ſalaciſſimo ab obitu capite diſſecto, eius partis diminutionem manifeſtam apparuiſſe. Ex quo & ipſe quoque colligit, quod ſuprà ex aliis diximus, ſpermatis partem maximam ex cerebro ſecerni. Nam & eadem ratione boues execti, cornua gerere maiora viſuntur, vt etiam tradit Columella libr. rei ruſticæ 6. cap. 20. & ante illum Ariſtot. eodem libr. Problematôn 10. ca. 56. vbi & hac eadem ratione aſſerit, id fieri, quod de ſpadonibus ſuprà diximus. Nam hi, inquit, rem veneream non agunt. Semen enim labi per ſpinam è cerebro videtur. Verùm idem Ariſtoteles. lib. de Natura animalium 9. c. vlt. tradit ceruos, ſi cùm per ætatem nondum cornua gerunt, caſtrentur, non edere cornua, quod aduerſari ſuperioribus videtur.

Boues execti cornua maiora habent.

Cerui caſtrati non edunt cornua.

Spina medulla à cerebro.

36 Et quoniam à cerebro ſpinæ medulla deſcendit, eandémque ei eſſe naturam quam cerebro plerique autumant, vt ſcribit Plin. lib. 11. cap. 37. conſequens quoq; eſt, vt ſi coitus obſit cerebro, ea quam

ſuprà

Coitus ſpinæ nocet.

ſuprà diximus ratione, eâdem quoque ſpinæ noceat neceſſe eſt. Nam & Hipp. in lib. de paſſionibus interioribus, tradit medullam ſpinæ maximè ſicceſcere, cùm venulæ medullam petentes ſepiuntur, atque obturantur, & cerebri meatus corporis malignitate id patitur: ſed præ cunctis nimio coitu areſcere. Hæc ille. Et ſanè ſunt multi in ea ſententia, vt ſperma è cerebro (quod iam diximus) per ſpinam ipſam in membra genitalia defluat. Id enim ſcribit Ariſtotel. vbi nuper citauimus, libr. Problemat. 10. cap. 56. & Plato, vt prodit Plutarchus in lib. de Placitis Philoſophorum 5. cap. 3. dicebat ſemen eſſe vertebralis, ſiue ſpinalis medullæ defluuium.

Nerui à cerebro.

37 Et quia etiam nerui aut à cerebro in omnia animalium membra continenter proueniunt, aut per mediam ipſius ſpinæ medullam, quæ & ipſa ex cerebro, vt diximus, profluit, in alia ipſa membra trāſmittitur, vt videre licet ex Gal. de Decretis Hip. & Platonis, libr. 1. 2. & 7. non ſemel, iterúmque 8. poſt princ. & in libr. de Neruorum diſſectione, in princ. & libr. 1. itémque. 7. de Vſu partium, & libr. de Semine 1. cap 5. rurſúmque 8. & lib. 1. de Motu muſculorum, poſt princ. & libr. Aphoriſm. 4. cap. 17. & iterum lib. 7. c. 3. Dicitque idem in eo. lib. 7. de Hipp. & Platonis decretis, neruos eandem cum cerebro habere ſubſtantiam, niſi quòd compactiore materia conſtituti ſunt, ne facilè a quolibet patiantur: idcóq; eos aſſiduo cerebri auxilio indigere. Eadem igitur ratione, qua cerebrum Venere maximè læditur, eâdem & nerui ipſi, vt teſtis eſt idem Gale. in Comment. Aphoriſ. Hipp. lib. 3. ad fi. Oribaſius lib. 1. Euporiſtôn, ca. 22. in princ. & iterum libr. Curationum, c. 144. Aetius 1. Tetrabib. Sermo. 3. c. 8. Auicenna 3. 3. tract. 1. c. 5. & in 10. eiuſdem 3. tract. 11. Raſis vbi ſuprà & libr. Continentis 11. c. 4. Valeſcus Tarentinus in ſua Practica, cui titulum Philonium nuncupant, lib. 6. c. 2. in declaratione. & ante eos Cornelius Celſus libr. 1. Medicinæ, ca. 9. iterúmque lib. 1. ca. 27. eodémque vltimo.

Nerui eiuſdē ſubſtantiæ cū cerebro.

Coitus neruis nocet.

Coitus nocet oculis.

38 Sed & quia oculi cerebro ſunt proximi, ab iiſque venam ad cerebrum ipſum pertingere peritiſſimi autores tradiderunt, vt etiam retulit Plin. libr. 11. cap. 37. atque ab ipſo cerebro multa ſpiritualis ſubſtantia ad oculorum ſedes deuehitur, vt ſcribit Gale. lib. de Hipp & Plat. decretis 7. & Aetius Tetrab. 2. Serm. . cap. 1. ideò & oculis quoque multùm obeſt coitus, ſicuti ſcriptum reliquit idem Ariſt. libr. de Generat. animalium 2. c. 5. & libr. Problematôn 4. cap. 2. & 3. vbi & Petr. Apoſt. & iterum ca. 32. eodémque vltim. quibus locis & alias huius rei rationes reddit. Atque etiam Galenus li. 4. κτ̄ τόπους, c. 8. in princ. vbi dicit ex Archigene, in fluxionibus circa oculos in principio conuenire cibi & potus parcitatem, & maximè omnium rei veneriæ abſtinentiam. Et Aetius Tetrabib. 2. Serm. 3. c. 48. & Auicenna in d. 3. 3. tract. 1. c. 5. & in 20. eiuſdem 3. trac. 1. c. 11. & Raſis in loco nuper allegato. & Arnaldus in ſpeculo, vbi ſuprà, & è recentioribus Cælius, qui etiam rationem reddit libr. Antiquarum lectionum lib. 14. c. 19. & Manardus Epiſtolarum medicinalium lib. 6. Epiſt. 4.

De eadem re. Cupido cæcus.

39 Ex quo fortè Poëtæ, qui omnium rerum naturas ſub fabularum inuolucro aptiſſimè comprehenderunt, Cupidinem libidinis Deum, ducémque cæcum finxerunt ab effectu: quoniam videlicet immodica libido oculis admodum obſit. Id quod graphicè, & luculenter deſcripſit Marullus Conſtantinopolitanus in Cupidinis deſcriptione. libr. 1. Epigrammatôn:

Quæ ſors eripuit lucem? immoderata libido.

Theotimi hiſtoria.

Quò etiam ſpectat hiſtoria, quam refert D. Ambroſius Comment. in Lucam libr. 4. cap. 17. enarrans illud Lucæ 4. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: Theotimus (inquit) cùm graui oculorum morbo laboraret, Medici coitu interdixerunt: verùm is vxoris amantiſſimus, ac libidinis impatiens: non potuit ſibi temperare, quin vxorem amplecteretur. Iſque cùm eſſet in ipſo æſtu furoris libidinis, & conſuetudinis apparatu, venniſſetque in mentem interdictum Medicorum, Χαῖρε, (ait) φίλον φῶς: id eſt, Vale amicum lumen: ſimul cum intelligens ſeſe voluptatem cam percipere, oculorum diſpendio emiſſe. Aetius 1. Quaternionis, Sermon. 3. ca 8. ſcribit eos non exactè videre, qui vſum Veneris ſectantur. Adcò autem concubitus eſt contrarius oculorum caligini, albugini, pruritui, cæcitati, & cæteris morbis, vt quædam medicamenta, quæ his potiſſimùm morbis proſunt, non niſi ex virginibus, nec niſi à caſtis & puris ſumpta proſint, vt videre licet ex Marcello Burdigalenſi. Medicam. capit. 8. deſcribit collyrium, quod inter cætera confici debet ex lotio pueri virginis, eóque vtendum eſſe caſto & puro. Præcipue autem nocet Venus defluxionibus in oculos decumbentibus teſte Galeno ex autoritate Archigenis in libro de Facilè parabilibus, & libr. Pharmacorum κτ̄ τόπους 4. capit. 8. in princ. Et hinc quoque, vt opinor, palpebras defluere, abundantibus Venere, tradit Plinius lib. 11. cap. 37.

Vale carum lumen.

Coitus obeſt renibus.

40 Ex his quoque, quæ diximus de cerebro & ſpina, conſtat & coitum renibus, eorúmque vitiis obeſſe. Quod & Ariſtot. dicit libr. 4. Problematôn, cap. 2. & Gale. libr. 6. Morborum vulgarium Hippocratis, Comment. 6. & Aetius 1. Quaternionis, Ser. 3. cap. 8. & iterum Quater. 3. Sermo. 3. cap. 2. Rufi autoritate: rurſúmque eiuſdem Serm. 1. cap. 30. Archigenis autoritate. & Auicen. d. c. 11. Hipp. autem libr. de Morbis internis, ſcribit vnum ex quatuor renum morbis, maximè fieri ex nimio coitu: & omnes vbique conſentiunt. Idque ſatis ſine teſtibus ex eo comprobatur, quòd renes Varro ita dictos ait, ἀπὸ τ̄ ῥεῖν, quod eſt fluere, quia riui ab his obſcœni illius humoris oriantur: ſicuti etiam refert Lactantius lib. de Opificio Dei, c. 14. Quanquam nonnulli ex Philoſophis hoc ipſum carpunt. Sed adſtipulatur, quod tradit Hippocr. ſiue is ſit Polybius, in libr. περὶ γονῆς, Semen cùm in medullam ſpinæ peruenit, renes confeſtim petere, ex ipſiſque per medios teſtes in pudenda penetrare. & Ariſtot. illo eodem cap. 2. vbi ſcribit, ſeminis tranſitum per ea loca fieri: eáque procul dubio extenuare. Ex quo eſt illud Reg. 8. Filius tuus, qui egredietur de renibus tuis. Et hinc Tertull. in libr. de Reſur. carnis vocat renes conſcios ſeminum. Et Iſychius in Leuit. libr. 1. Renes, inquit, coitalium ſeminum ſunt miniſteria. Et alibi eod. libr. in renibus dicit coitalis operationis eſſe ſemina. Et Nemeſius Philoſophus libr. de Natur. hominis, cap. 27. Renes (inquit) ſanguinis purgamina, & ad coitum cauſa fiunt appetitus. Nam venæ, quæ in geminos delabuntur, per renes tranſmeant, & illinc acorem quendam exhauriunt, appetitum irritantem, eo modo, quo ſub cute genitus acor pruritum facit: & quò geminorum pulpa cute eſt mollior, cò magis iidem ab acore lancinati, furioſam ad egerendum ſemen irritant cupidinem. Hæc ille. Democritus autem in Phyſiologumenis, & Fulgentius Mythologiarum libr. 3. quo loco de Peleo & Thetide loquitur, ſcribit ex Ethnicorū ſententia ſingulas partes in homine ſingulos Deos obtinere, & inter cæteros Venerē renes & inguina.

Renes vnde dicti.

Et hinc quoque Theologi interpretantur, ideò Exod.12.fuiſſe præceptum, eos, qui agnum paſchalem comedebant, renes accingere, vt hinc libidinis refrænatio intelligeretur. Nam & D. Auguſtin. in Pſal.7.enarrans illud, Scrutans corda & renes Deus, ſcribit delectationes nomine renum intelligi. Et D. Hieronymus in Comment. Naum Prophetæ, c.2. enarrans illud eiuſdem cap. Et defectio in cunctis renibus, ſcribit omnia opera, quæ ad coitum, ſiue commiſtionem pertinēt, renum appellatione monſtrari: quod & idem propemodum dicit in Ezechielem c.16. Hincque renibus vti, pro libidini indulgere, Auſonius ad Gallam poſuit:

Renibus vti.

Vtere rene tuo.—

At è diuerſo huc reſpiciens Pſalmographus cap.25. Vre renes meos, & cor meum. Ex quo loco deprompta eſt quotidiana illa oratio eccleſiaſtica, Vre igne Sancti Spiritus renes noſtros, & cor noſtrum, domine, vt tibi caſto corpore ſeruiamus, & mundo corde placeamus.

Coitus obeſt lumbis.

41 Et hinc item lumbis non minimùm obeſt Venus, vt tradunt ipſi Aetius, & Arnaldus, vbi ſuprà. Sunt enim lumbi, ea pars corporis quæ complectitur inferiores vertebras ſpinæ, qua libido in ſacris literis deſignatur, quia ſunt circa renes. Vnde illud Geneſ. 35. Reges de lumbis tuis egredientur. Et Pſalm.131. De fructu lumbi tui ponam ſuper thronum tuum. Ita enim eum locum traducit D. Hieronymus in illud cap.2. Naum. enarrans illud eiuſdem c. in prin. Contemplare viam, tene lumbum. Et illud quoque D. Pauli ad Hebræos 7. Et ipſi exierunt de lumbis Abrahę. Et iterum eo c. In lumbis patris erat. Proinde cùm volunt prohibere libidinem, iubent accingi, vel ſuccingi, vel præcingi lumbos: vt Iob 38.& iterum 40. Eccleſiaſtici 31. eodémque vltim. Eſaiæ 32. Hieremiæ cap.1.& Prouerb.cap.vlt. vbi de muliere forti & pudica, Accinxit fortitudine lumbos ſuos. Et lucæ 12. Et ad Epheſ.6.c.& 1.Petri 1.& alibi ſæpe. Ex quo & illud Pſalm.37. Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus. Et illud quoque Matt.3. de Ioan. Baptiſta, Habebat zonam pelliceam circa lumbos ſuos. Nam & huc eum locum trahit Hieronymus, vbi ſuprà. Qui & poſtea in eodem cap. dicit in lumbis coitum ſignificari. D. autem Gregorius, Lumbos, ait, pręcingimus, cùm carnis luxuriam & continentiam coarctamus. Cæterùm ſunt, qui lumbos à lubidinę, hoc eſt, libidine dictos putent. Nam veteres lubet, & libet, lubidinem & libidinem, promiſcuè dixerunt. Vide tamen circa id, quod diximus in principio huius verſiculi, & quæ ex Plinio dicemus infrà nu.75. incip. rarus. poſt prin.

Lumbos accingere.

Coitus nocet lateribus.

42 Eadem quoque ratione lateribus nocet plurimùm, nempe in quibus renes ſunt. Vnde apud Poëtas, parcere lateri, eſt abſtinere à coitu. Iuuenalis Satyr.6.

—Nec queritur, quod
Et lateri parcas.—

Lateri parcere.

Et Ouidius præcipiens Venerem exerceri libr.2. de Arte amandi,

Sed lateri nec parce tuo.—

Et alibi ſcilicet Amorum lib.3. Elegia 10.

Vidi ego cùm foribus laſſus prodiret amator,
Inualidum referens, emeritúmque latus.

Et Catullus eleganti, ſed obſcœno epitheto, latera per concubitum exhauſta appellat exfututa, ad Flauium:

Cur non tam latera exfututa pandas?

Et Martialis lib.11. ad vxorem, Epiſt.105.

Et iuuat admiſſa rumpere luce latus.

Latus rumpere.

Et lib.12. ad Baſſum. Epiſt.98.

Rumpis Baſſe latus.—

Sed & Virgilius in obſcœno carmine, ſi is eſt:

Ipſi cernunt, effututus vt ſim:
Latus deficit—

Rurſúmque:

Neque mutare poſſis, vſque dum mihi
Venus iocoſa molle ruperit latus.

Apud Suetonium, Valerius Catullus conſulari familia iuuenis, ſtupratum à ſe Caium Caligulam, ac latera ſibi contubernio eius defeſſa, vociferatus eſt. Et huc quoque ſpectat illud Apuleij libr. Metam.8. Sed diu viuas, & dominis placeas, & meis defectis lateribus conſulas.

Et iliis.

43 Nocet item admodum ilijs, vel teſtimonio Catulli Epigr.11.

Nullam amans verè, ſed identidem omnium
Ilia rumpens.

Coitus nocet dentibus.

Quæ autem ilia ſint, diſces ex Cornelio Celſo libr. 4.cap.1.& Plinio libro 11.cap.37. & dentium doloribus, ſi verum dicit Cælius Aurelianus libr. Chronión 2. cap.4. & Aetius 1. Tetrab. Sermo.3. cap. 8. Tametſi vulgus aliter exiſtimat, nempe coitum huic malo prodeſſe. Illud ſcio, in ipſo actu libidinis vix ſentiri hunc dolorem, quanquàm acerrimum, acerbiſſimum, aſperrimum, & qui maximis tormentis annumerari poteſt, vt dicit Cornelius Celſus libr.6. c.9. Adeò hic præſens ſenſus libidinis cæteros quoſcunque vel acutiſſimos obtundit, & hebetat. Verùm opere patrato, apertè ſenties, cum dolorem non modò non ſedatum, ſed multò, quàm antè, rabidiorem eſſe. Et vt ſequamur, in vniuerſum Venus nocet capiti, vt tradit Oribaſius libr. Euporiſtôn 1. cap.22. in prin. nempe in quo cerebri (cui, vt diximus, maximè noxia eſt Venus) ſedes eſt. Nocet & cordi, & hepati, ex Arnaldo, vbi ſuprà. Et ventri, ex Ariſtot. libro Problematôn 4.ca.17. & pulmoni, ex Oribaſio, vbi nuper citauimus. Item pectori, coxendicibus, veſicę, pedibus, & gurgulionibus, ex Aetio, vbi item nuper citauimus: & quantum ad pectus attinet, ex eodem Oribaſio vbi ſuprà.

Capiti. Cordi. Hepati. Ventri. Pulmoni.

Venere omnia membra diſſolui.

44 Longior eſſem, ſi omnia membra, quæ ex coitu, præſertim immoderato maximè languent, recenſere ſigillatim velim, præſertim cùm in vniuerſum omnia membra diſſoluat, labefactet, corrumpat. Ex quo plurimis, & Venus & Amor veluti proprio ac peculiari epitheto λυσιμελὴς dicitur, id eſt, membra ſoluens. De Venere eſt illud epigramma incerti autoris lib.2. Epigram. Græcorum:

Venus λυσιμελὴς.

Λυσιμελοῦς Βάκχου καὶ λυσιμελοῦς Ἀφροδίτης,
Γεννᾶται θυγάτηρ λυσιμελὴς ποδάγρα.

Cuius ſenſus eſt, Bacchi & Veneris, vtriuſque λυσιμελοῦς, id eſt, membra ſoluentis, filiam eſſe podagram, & ipſam λυσιμελῆ. De amore quoque eſt illud Heſiodi in Theogonia, non multò ante ſi.

Τῶν καὶ ἀπὸ βλεφάρων ἔρος εἴβετο δερκομενάων
Λυσιμελής.—

Id autem nihil aliud eſt, quàm ſi dicas, Venere & Cupidine membra, (quod iam diximus) diſſolui, ac veluti diſſipari. Sic enim eſt apud Virgilium libr.1. Æneid.

Extemplò Æneæ ſoluuntur frigore membra.

Et rurſum libr.12. eiuſdem operis:

Illi membra nouus ſoluit formidinis torpor.

Sic quoque eodem lib.

—Illi ſoluuntur frigore membra.

Membra ſolui quid ſit.

Sic item apud Ouid. libr. 11. Meta. ſoluta membra languere dicuntur. Sed magis propriè idem Ouidius lib.9. eiuſdem operis, de ſeminis per ſomnum effuſione loquens,

—Et iacuit totis reſoluta medullis.

Euripi

Euripides autem in Supplicibus, hoc quoque epitheton morti tribuit, θανάτῳ κοιμηθῆι: vt proinde intelligas, & mortem, & Venerem eandem vim habere ad reſoluendam totius corporis compagem. quod admodum facit ad ea quæ ſuprà diximus numero 27. 28. & 29. Et hinc quoque facile intelligis, quod ſuprà ex Celſo diximus, frequentem concubitum corpus ſoluere.

Coitus quibus morbis noceat. Omnibus iũcturarũ morbis.

45 Illud autem non eſt tacendum, multa morborum genera hinc quoque exoriri, & orta augeri, exacerbari, irritari. Podagram enim atque Chiragram, omnéſque iuncturarum ægritudines gignit, atque producit, productáſque non mediocriter exaſperat, & offendit, vt teſtatur Cornelius Celſus li. 1. cap. 9. & iterum libr. 4. cap. 24. eodémque poſtremo. Vbi etiam ſcribit, quoſdam, cùm toto anno à vino multo, & Venere ſibi temperaſſent, in perpetuum hoc malum euaſiſſe. Galen. libr. 6. Morborum vulgarium Hippocrat. Comment. item 6. & in libro 6. Aphoriſmorum eiuſdem Hippocratis, cap. 28 atque iterum capit. 30. in id referens, quod ibi ſcribit Hippocrates, eunuchos atque pueros, ante coitum non pati podagram. Et Cælius Aurelianus libro 5. Chroniôn, cap. 2. Et Plinius Valerianus libr. 2. de Re medica. 3. cap. 14. vbi vetat ante omnia, ne podagricus mulierem contingat: & Ætius, Quaternionis 3. Serm. 4. cap. 7. & iterum cap. 22. vbi aſſerit Venerem podagricos extremè lædere, præſertim ſi aſſiduè, aut intempeſtiuè ea quis vtatur. Nam voluptas per ſe neruoſorum corporum robur ac firmitatem diſſoluit: multò autem magis, ſi cùm vehementi motu perficiatur: & ob id membra affecta longè imbecilliora fiunt, & promptè & expeditè confluentia tetrimenta ſuſcipiunt. Et Paulus Ægineta libr. 3. cap. 78. & iterum libr. 7. cap. 11. Et Octauius Horatianus, Rerum medicarum libr. 2. cap. 21. eodémque vlti. & Raſis in libr. Diuiſionum, cap. 2. & ad Almanſorem libr. 9. cap. 90. Et Auicenna 22. tertij, tract. 2. cap. 24. Tangitq; ante omnes Ariſtoteles libr. Quæſtionum 10. cap. 37. & ibi expreſſiùs Petrus Apo. ipſius interpres, & Arnald. vbi ſuprà. Et è ſacris autoribus, D. Chryſoſtomus in ea Homilia, cui titulus eſt, Quòd nemo læditur, niſi à ſeipſo. Et apertè declarat illud Epigramma, num. præcedenti adſcriptum, quo dictum eſt, podagram eſſe filiam Veneris. In quo tamen animaduertendum eſt, quod ab Oribaſio in libr. Curationum, cap. 144. ſcriptum eſt, In podagricis natiuitatibus mediocriter conuenire libidinis vſum: in antiquo autem tempore, paucos omnino à podagra tactos abſtinentes ab ea, fuiſſe curatos. De quo videas & Serapionem libro 4. cap. 30. & Hieronymum Cardanum libr. 1. Contradicentium medicorum, Tracta. 4. cap. 4. Et quod huc quoque pertinet, eaſdem Iſchiadicos, & Phocalicos (qui morbi ſunt iuncturarum) efficit, vt tradit Aurelianus libr. Chroniôn 5. cap. 1. in princ. & Ætius Quaternionis 3. Sermo. 4. cap. 1. Vide tamen de Iſchiadicis, quæ dicam infrà num. 74. incip. confert & Venus.

Iſchiadicis. Phocalicis.

Hectica.

46 Item Hecticam, vt aſſeuerat Raſis libr. 4. ad Almanſorem, capit. 17. & Auicen. vbi ſuprà. Atque Epilepſiam (Latini Comitialem morbum, vt ſuprà diximus, vocant.) vt tradit Cornelius Celſus libr. 3. cap. 23. Galen. in d. libr. 6. Morborum popularium Hippocr. vbi ſuprà. Paul. Ægineta libr. 3. cap. 13. Alexander Trallianus libr. 1. cap. 21. non ſemel: Ioannes Meſue in eo lib. qui Grabadin, Id eſt, Antidotarium, inſcribitur. cap. de epilepſia: & Auicenna eo. cap. 11. ſæpiùs ſuprà citato, & iterum, l. 4. tract. 5. cap. 8. & Raſis libr. 1. Continentis, cap. 5. Quanquam Celſus, quo loco nuper citauimus, tradit ſæpe in pueris initium Veneris eum morbum tollere. Et Colicam, ex Aureliano libro Chroniôn 4 cap. 7. in fi. & Auicenn. d. cap. 11. Et Febres adurentes: vt & ipſe Auicenna ibi tradit. Etiamſi febres ſint ex phlegmate, vt eiuſdem autoritate ſcribit Petrus Apoſtol. in Commẽt. Problematôn Ariſtot. parte 4. cap. 50. Scabiem quoque, præcipiente. Auicenn. in 7. qu. tract. 5. ca. 7. ſcabioſos omnino coitum dimittere. Eum enim mouere materiam ad exteriora, & excitare vaporem calidum putridum, venientem ad ſuperficiem cutis, illícque putreſcere.

Epilepſia.

Colica.

Febribus.

Scabiei.

47 Ad hæc peſtem, quam Epidimiam vocant, Cornelius Celſus libr. 1. cap. vltim. Raſis in lib. de Peſtilentia cap. 4. Auicenna 1. tract. 4. cap. 1. Ioann. Iacob. in ſuo opuſculo de Epidemia, Valeſcus Tarentinus in eiuſdem titul. libello, cap. 8. Et Tuſſim, Celſus, vbi ſuprà proximè, & Lucianus in Saturnalibus, & Virgilius Medicinæ peritiſſimus, in Priapeiis, aut quiſquis is fuit.

Peſti.

Tuſſi.

Latus deficit, & periculoſam
Cum tuſſi miſer expuit ſaliuam.

Præterea Phthiſim, ſiue Tabem, ſiue etiã phthoen: nam idem morbus iis nominibus ſignificatur. Nam quam Tabem Latini dicunt, hanc propriè Græci & præſertim Athenienſes φθόην nominant. Hippocr. autem φθίσιν vocat, vt ſcribit Galen. in Comment. Aphoriſm. ipſius libr. 7. cap. 16. Sunt tamen, qui φθόην & φθίσιν inter ſe differre cenſent, vt videbis apud Leonhartum Fuſchſium, cap. 33. ſui Compendij. Hunc igitur morbum, Venus admodum offendit, & irritat, vt tradit ipſe Hippocrates, libr. περὶ νόσων, id eſt, de morbis 2. non ſemel, Celſus libro 3. cap. 22. in fin. Lucianus in Saturnalibus. Præterea Hydropem, quem nos morbum inter cutem vocamus, ex eodem Celſo, eodem libr. 3. cap. 21. in fin. vbi & illud addit, ſi quis ex eo morbo diu conualuerit, tamen alienum ei eſſe Veneris vſum: & ex Luciano in illo libro Saturn. Diſtillationem quoque & Grauedinem, eod. Cornelio. libr. 4. ca. 2. Apoploxiam atque Paralyſim, vt idem prodit libr. 3. cap. poſtremo, dum admonet in his morbis rariſſima Venere vtendum eſſe: vti etiam facit Cælius Aurelianus lib. 1. Chroniôn, c. 6.

Phthiſi.

Hydropi.

Diſtillationi. Grauedini. Apoplexia. Paralyſi.

48 Et Lepram, teſtimonio Auicennæ in 4. 3. & iterum in 7. cap. 4. & Per. Apon. differen. 186. & rurſum in Commentariis Problematôn Ariſtotelis, quo loco nuper citauimus. Quod & non obſcurè probat text. apud nos in cap. ex parte M. extrà, de corpo. viti. loquens de quopiam, qui ſibi virilia amputauit, quòd lepræ eſſet obnoxius. Ex quo & Panorm. noſter not. lepram procedere ex libidine. Nam & Archigenes ſcriptum reliquit, vix vllum quempiam caſtratum elephantiaſi laborare. Quod & tradit Aetius Tetrab. 4. Sermo. 1. cap. 122. vbi & hinc quoque dicit nouiſſe ſe quoſdam audaciores, qui ſibiipſis teſtes ferro reſecarunt: caſtratis enim non in peius, malum hoc procedere. Et ruſus c. 125. tradit coitum huic morbo eſſe infeſtiſſimum, atque etiam Paulus Ægineta libr. 4. cap. 1. Sed illud hic te ſcire volo, Lector amantiſſime, Auicennam & cæteros Arabes, atque etiam Latinos, qui poſt eum ſcripſere, ante Leonicenum, Lepram vocaſſe hanc, quàm etiam vulgus Lepram vocat, & quam Græci & Latini antiquiores Elephantiaſim dixerunt, morbum quidem inſanabilem, cùm Lepra ipſa multis modis ſanari poſſit, vt videre eſt apud ipſum Aetiũ, illo eodem Serm. cap. 134. & apud Dioſcoridem. & Plinium paſſim ſcribentes multas herbas Lepræ mederi, & Paul. Æginetam lib. 4. cap. 2. Quanquam

Lepra vulgò dicta.

Lepra vulgò dicitur, quæ Elephantiaſis eſt.

Sebaſtianus Montuos, vir certè doctiſſimus libro Dialexeon Medicinalium 2. Dialexi 3. multis oſtendit, apud Hebræos, Græcos, ac veteres Latinos, Lepræ appellatione elephantiaſim ſignificari. Sed illius rationes alacriter refellit Leonhartus Fuchſius Paradoxôn. libr. 1. cap. 16. De quo & nos diximus in tractatione medicinæ, num. 439. ſed tamen. & num. 442. quòd ſi quis. Et in vniuerſum Atram bilem exacerbat Venus, vt ſcribit Galenus. in libr. 6. Morborum vulgarium. Hippocr. Comment. quoque 6. & Raſis lib. 1. Continentis, c. 2. Nam & Elephantiaſim ex atra bile eſſe omnes conſentiunt.

Atra bili.

Alopecia. *Veſica paſſionibus.*

49 Alopeciam quoque, id eſt, depilationem ſiue capillorum defluuium, quod iam ſuprà diximus. Veſicæ paſſiones ex Aetio, Archigenis autoritate, Tetrabi. 3. cap. 30. & Cælio Aureliano libr. 5. Chroniôn, iam ſæpiùs citato, cap. 4. vbi rationem reddit, quoniam Venus trahit ſecum totius corporis vexationem. & Alexand. Tralliano lib. 3. cap. 2. Sanguinis ſputationem ex Pau. Æginet. li. 3. c. 31. in fin. Et ſanguinis in vniuerſum fluxum ſiue fluorem, eodem Paulo libr. item 3. c. 78. & Aureliano libr. Chroniôn 2. cap. 51. & iterum 13. Alexandro Tralliano, qui eo morbo laborantes Hæmoptoicos vocat lib. 7. c. 1. ad fi. & ante hos Cornelio Celſo lib. 4. c. item 4. & Gonorrhœam Paulo Æginetæ lib. 3. c. 57. Et ex eo ſatis patet, quare Galenus, & eius autoritate Aetius Tetrabib. 3. Serm. 5. c. 34. iubeat eos, qui eo morbo laborant, omnem de rebus venereis cogitationem excludere: vti etiam facit Alexander Trallianus lib. 8. c. 9. Et Satyriaſin quoque ipſi Aureliano libro 3. Morbor. acutor. c. 18. & Paulo Æginetę d. lib. 3. c. 53. Tametſi is morbus ſæpe oritur ex abſtinentia rei venereæ præter conſuetudinem, vt tradit Galenus alicubi, & Aetius Tetrabib. 3. Sermon. 3. cap. 32. Et Priapiſmum, Paulo Æginetæ, vbi ſuprà proximè. Quanquam ſint, qui vtrunque morbum confundãt, vt videri poteſt apud Aetium, vbi ſuprà & Octauium Horatianum, ſiue (vt alij putant) Theodorum Priſcianum Rerum Medicarum libr. 2. c. 11. Obeſt quoque vulneribus, vt tradit ipſe Horatianus Euporiſtôn libr. 1. c. 19.

Sãguinis ſputationi. *Sãguinis fluxui.* *Gonorrhœa.* *Satyriaſi.* *Priapiſmo.* *Omnibus propè morbis. Et vulnerib.*

50 Aliáque infinita morborum genera producit, vt paſſim apud Medicos legimus: vix enim omnia recenſere poſſumus. Ideóque Ariſtoteles, aut quiſquis is fuit, qui eum librum arcanorum ad Alexandrum ſcripſit, illud prodidit. Coitum eſſe deſtructorem virtutum, legis tranſgreſſorem, morborúmque ſæuiſſimorum generatiuum, ſic enim loquitur, qui eum librum traduxit, aut etiam vti eſt, compoſuit. Adeò autem coitus morbis periculoſus eſt, vt etiam iis, quibus conuenire videtur, non ſatis tutus ſit. Quandoquidem Cælius Aurelianus in Chroniôn lib. 1. c. 5. ſcribit incertum ſibi eſſe in eo morbo, quem Eroticón dicunt, id eſt, furorem, qui ex veſano, vehementi atque immodico amore fit, vtrúmne prohibendus ſit vſus Veneris, an admittendus. Nam prohibitus, ait, indignari cogit ægrotantes, cùm deſiderata producuntur. Permiſſus autem vexat, & cum corpore euirato animæ quoque ſubſtantia turbatur. Licet Ouidius lib. de Remedio amoris 2. poſt princ. conſulat, eos qui ita quampiam mulierem ardenter amant, aliarum mulierum concubitum amplecti. Huius carmen eſt,

An ei conueniat qui amoris morbo laborat.

Gaudia ne dominæ, pleno ſi corpore ſumas,
Te capiant, ineas quamlibet ante, velim.
Quamlibet inuenias, in qua tua prima voluptas
Deſinat.

Et cæt. quæ ſequuntur. Et iterum paulò pòſt:
Hortor & vt pariter binas habeatis amicas.

Et huic ſententiæ aſſentitur Oribaſius Sardianus libr. Euporiſtôn 1. c. 22. cùm ſcribit Erotem minuere meretrices. Secundum quam ſententiam amantiſſimus ille filij, cùm eum inconceſſis facibus accenſum inhibere vellet, ſalubri conſilio petiit, vt priùs quàm ad eam quam amabat, iret, permiſſa Venere vteretur: cuius precibus obſecutus adoleſcens infœlicis animi impetum ſatietate licentis concubitus reſolutum ad id quod non licebat tardiorem pigriorémque afferens, paulatim depoſuit. quod à Valerio Max. relatum eſt lib. 7. c. 3.

51 Adde poſtremò, concubitum ipſum præſertim nimium, & immoderatum, non tantùm ſenſum viſus, de quo ſatis ſuprà diximus, cùm de oculis tractauimus, ſed & alios omnino ſenſus hebetare, & obtúdere. Nam, vt ex Rufo ſcribit Aetius 1. Tetrab. Serm. 3. c. 8. Qui concubitui ſæpiùs indulgent, neque exactè vident, neque, vt oportet audiunt, neque alios ſenſus integros poſſident. Chryſoſtomus autem in ea Homilia, cui titulus eſt, Quòd nemo læditur niſi à ſeipſo, ſcribit iis, qui in libidine vitam agunt, ſenſus omnes eſſe tardos, graues, obtuſos, & quodammodo iam ſepultos.

Coitus omnes ſenſus hebetat.

52 Sed nec interim tamen omiſerim, inanimata quoque veluti lactucas, caules, plantas, arbores citò aut nimium ſeminis producentes, citò quoque deficere, mori, areſcere: vt quiſque, qui id noſſe volet, & videre & experimento comprobare poterit: & ſua autoritate confirmat Ariſtoteles cùm in cæteris rebus magnus, tum in his maximus, lib. 3. de Generatione animalium, ca. 1. Theopht. in Hiſt. plantarum, lib. 4. c. 13. & expreſſiùs atque diffuſiùs lib. de Cauſis plantarum 2. c. 15. & Plin. libr. 6. c. 24. & iterum c. 27. & 29. Et de vitibus priuatim tradit Iunius Columella, lib. Rei ruſticæ. 4. c. 3.

Arbores plãtæ citò aut nimiũ ſeminis producentes, citò deficiunt.

53 Hactenvs ſatis, & fortè nimiùm diximus, quantùm corpori noceat immodicus exuperánſque coitus: deinceps & nos de animo quoque diſſeremus, cuius incommoda tantò maiora grauioráque putanda ſunt, quantò animus ipſe corpori præſtare dignoſcitur. Et vt à noſtris incipiam, Guli. à monte Laud. in cle. 1. de magi. ſtudioſus ſtudioſè monet, vt præ cæteris rebus à Venere caueant: quoniam per eam ratio & intellectus, qui tanquàm partes ſuperiores mentis, aſcenſum appetunt, ſenſualitate, quæ inferior pars eſt, ad inferiora quoque trahuntur, atque confunduntur. Adducítque, quod de caule diximus, cuius ſpica per quam emittit ſemen, ſi luxuriari permittitur, citò areſcit. Quod & itidem dicit vſu euenire in hominibus, vt ſi riuulum, id eſt, ingenium permittant defluere, virtus ſupernæ rationis, & intellectus impeditur. Quin & frequenter (vt ait) ex Venere morbus oritur, & corporis infirmitas. Gulielm. autem referunt, & ſequuntur Cardin. Flor. & Goffre. Caietanus in d. cler. 1. vbi & ipſe Cardi. addit, habuiſſe ſe auditorem, qui ob id notoriè, vt ipſe loquitur, mortuus eſt. Sequitur quoque, Ioann. Bapt. S. Seuerinas, in eo tractatu, quem edidit, de Modo ſtudendi & vita doctorum ſtatim poſt princ. qui & ad hoc ſaluberrimum præceptum, multa addidit.

Coitus quantùm animo noceat.

54 Hippocrates maximus Medicorum, cuius id proprium eſt, teſte Macrobio libr. 1. de ſomnio Scipionis, vt tam fallere, quàm falli neſciat, de coitu venereo ita exiſtimabat, partem eſſe morbi illius teterrimi, quem ἐπιληψίαν Græci, Latini comitialem appellant, vt nuper diximus. Huius enim verba, vt retulit ipſe Macrobius in fin. libr. 2. Saturn. & ante eum Gellius lib. 19. c. 2. ſunt huiuſmodi: τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν. Id eſt, Coitum eſſe paruam, ſiue

Coitus pars comitialis morbi.

mauis

Digitized by Google

mauis breoem epilepſiàm. Quamuis eam ſententiam non Hippocrati, ſed Democrito, attribuant Sabinus, Stobæus c.6. & Galenus in ſuis Commentariis in lib.3. Epidem. Hippocratis, Commentatio 1. quo loco de Pythione quodam diſſerunt. Stobæus verò illo eod. cap.6. idem Eriximacho quoque attribuit. Et eam quidem ſententiam Fauſtus hoc diſticho concluſit, non admodum fœliciter:

Turpis & eſt morbi ſpecies horrenda caduci,
Cùm iacet exanimus, poſt ſua furta Venus.

Comitialis morbus ſacer dictus.

Quod non alia cauſa ab Hippocrate, ſiue malis Democrito, aut etiam Eriximacho, dictum videri poteſt, quàm vt oſtenderet, Venere quidem, ſicuti & morbo comitiali, mentem, quæ ſacra eſt, percuti, lædique non mediocriter. Nam & Medici ipſi hunc morbum ἱερὰν νόσον appellant, id eſt, ſacrum morbum, quòd animi rationalem partem, quæ longè ſanctiſſima eſt, violet, ſicuti annotauit Apul. Apologia prima. Quanquàm id aliò trahit Ariſtoteles libr. Problemat. 13. cap. 1. Ab ea autem Hippocratis, ſiue Democriti, ſiue Eriximachi, aut eorum omnium ſententia, non admodum diſtat, quod ſcribit Galen. de vtilitate partium libr. 14. cap. 10. Coitum eſſe ſpaſmum quendam: quod licet (inquit) diſcere ex magnis epilepſiis, & ex ea paſſione, quæ Gonorrhœa dicitur, in quibus ſperma, ſicuti & ex coitu, ſecernitur. At Cælius Aurelianus libr. 1. ca. 4. Concubitus (ait) ſiue coitus ab aliquibus parua epilepſia nuncupata eſt. Siquidem ſimilem faciat membrorum motum diuerſo contractu, anhelatione, & ſudore atteſtante, & oculorum conuerſione, cum rubore voltus: ac deinde poſt effectum, diſplicere ſibimet faciat corpus, cum pallore, & quadam debilitate, & mœſtitudine.

Coitus eſt quidam ſpaſmus.

A coitu animo ſuccumbimus.

55 Quibus ſuccinere videtur, quod ſcribit Ariſtoteles libr. Problematôn 3. cap. 9. poſt coitum venereum, animo pleroſque omnes ſuccumbere. Et illud Oſeæ Prophetæ 4. capit. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. Quem locum enarrans Diuus Hieronymus, Sicut (ait) vinum, & ebrietas mentem faciunt impotentem, ita fornicatio & voluptas peruertit ſenſum animúmque debilitat, & tandem de homine rationali brutum animal efficit. Idem Hieronymus vtrunque incommodum corporis & animi coniungens in cap. legimus. de conſe. diſtinct. 5. Puellæ, inquit, corpus frangunt, & animum. Quin Virgilius in illis verſibus, quos graphicè & luculenter, de vino & Venere conſcripſit, ita hæc duo viribus paria efficit, vt etiam vtrunque dementare homines, eorúmque mentem furiare dicat. Huic quoque ſententiæ adhæſit D. Greg. libr. 31. Moralium, cùm cæcitatem mentis ex Venere exoriri dicit: & D. Auguſtin. lib. 1. Soliloquiorum, cap. 10. Nihil (ait) eſſe ſentio, quod magis ex arce deiiciat animum virilem, quàm blandimenta fœminea, corporúmque ille contactus.

De eadem re.

56 Ex poſterioribus verò D. Thomas 2.2. quæ. 15. art. 3. ſcribit intentionem hominis per Venerem maximè applicari ad corporalia. Ideóque debilitatur operatio hominis circa intelligibilia. Perfectio enim intellectualis operationis in homine conſiſtit in quadam abſtractione à ſenſibilium phantaſmatibus. Propterea, quantò intellectus hominis magis fuerit liber ab huiuſmodi phantaſmatibus, tantò meliùs conſiderare intelligibilia poterit, & ordinare omnia ſenſibilia: ſicut & Anaxagoras dicit, oportere animum intellectúmque nulla re eſſe miſtum, vt imperet. Delectatio autem applicat intentionem ad ea, in quibus quis delectatur. Vnde Ariſtoteles libr. 10. Ethicorum, dicit, quòd vnuſquiſque ea, in quibus delectatur, optimè operatur, contraria verò nequaquam. Igitur, vt ille ſubdit, non abs re dicit Gregorius, ex luxuria mentis proficiſci cæcitatem, quæ ferme omnino ſpiritualium bonorum cognitionem excludit: ſicut è contrario, caſtitas & abſtinentia maximè diſponunt hominem ad perfectionem intellectualis operationis. Vnde dicitur Daniel. 1. Pueris his, ſcilicet abſtinentibus & continentibus dedit Deus ſcientiam, & diſciplinam in omni libro & ſapientia. Hæc ferè Thomas, qui & ſtatim poſt in fine articuli, dicit, quòd vitia carnalia, quò magis ſunt remota à mente, eo magis eius intentionem ad remotiora diſtrahunt: vnde magis impediunt mentis contemplationem.

De eadem re.

57 Idem quoque in eo. libr. quæſt. 153. art. 5. póſtque eum Ant. Flor. in 2. parte ſuæ Summæ tit. 5. cap. 10. poſt princ. & è noſtris Alber. in ſuo Lexico, in verbo, Luxuria in cogitatione dicunt, quòd cùm inferiores potentiæ vehementer afficiuntur ad ſua obiecta, ſuperiores etiam vires impediuntur, deordinantúrque (vt ipſi loquuntur) in ſuis actibus. Per Venerem autem maximè appetitus inferior, ſcilicet concupiſcibilis vehementer intendit ſuo obiecto, ſcilicet delectabili propter vehementiam paſſionis, & delectationis. Ideò conſequens eſt, vt per Venerem maximè ſuperiores vires deordinentur, ſcilicet ratio, & voluntas. Subdúntque eſſe quatuor rationis actus, in agendis, videlicet, Simplicem intelligentiam, quæ apprehendit aliquem finem, vt bonũ: Conſilium de his quæ ſunt agenda, propter finem: Iudicium de agendis: & poſtremò Præceptum rationis de agendis. Quæ omnia probat multum impediri per libidinem.

De eadem re. Ignis pro libidine vel amore.

58 Quadrat huic rei illud Pſalmographi Poëtæ, Ode 67. Supercecidit ignis, & non viderunt Solem. In cuius loci enarratione D. Aug. intelligit de igne venereo. In eo enim ſenſu alias ſæpe ponitur in ſacris literis, vt eſt illud Deuter. 32. Ignis exarſit ab ira mea, & ardebit vſque ad inferos. Et illud Iob. 31. Ignis vſque ad perditionem deuorans & omnia eradicans germina. Et apertiùs apud Eccleſiaſticum ca. 9. Propter ſpeciem mulieris perierunt, & ex hoc concupiſcentia, quaſi ignis, exardeſcit. Poëtæ quoque in hoc ſignificatu ignem plerunque vſurparũt. Virgil. lib. 1. Æneidos:

Occultum inſpires ignem.

Rurſúmque ſtatim in ingreſſu 4. lib. Æneidos:

Et cæco carpitur igni.

Et alibi in Bucolico ludicro:

At mihi ſeſe offert vltro meus ignis Amyntas.

Et Horatius lib. 1. Carminum, Ode 27.

Quæ te cunque domat Venus,
Non erubeſcendis adurit
Ignibus.

Vbi & hoc annotat Acron interpres. Et Ouid. in Epiſt. Paridis ad Helenam:

—Quis enim celauerit ignem,
Lumine qui ſemper proditur ipſe ſuo?

Quem locum ad eam rem annotauit Rodolph. Agricola, libr. de Inuentione Dialectica 1. quo loco de nomine rei diſſerit. & idem Ouid. libr. Triſtium 4. Eleg. 9.

Cùm tamen hoc eſſem, minimóque accenderer igne,
Nomine ſub noſtro fabula nulla fuit.

Et ante hos Lucretius lib. 1.

Ignis Alexandri Phrygio ſub pectore gliſcens.

Et Valerius Æditμus ad puerum Philerota:

At certè hunc ignem Veneris, niſi ſit Venus ipſa,
Nulla eſt quæ poſſit vis alia opprimere.

Et Terentius in Eunucho, Accede ad ignem hunc.

Cui ſimile eſt illud Porcij Licinij, apud Gellium lib. Noctium Atticarum 19.c.9.

Quærimus ignem? ite huc. Quæritis? ignis homo eſt.

Quod & de honeſto caſtóque ac coniugali amore dicitur. Nam Valerius Maximus libr.4.cap.6. quod de amore coniugali eſt, Tuos quoque caſtiſſimos ignes Porcia, M. Catonis filia, cuncta ſæcula debita admiratione proſequentur. Nam & Horat. quoque, quo loco nuper citauimus, flammam etiam amorem appellat:

Amor flāma.

Digne puer meliore flamma.

Et Ouidius lib.1.Meta.

Sic Deus in flammas abiit. —

Et Martialis lib.1.

Incidit in flammas. —

Amor feruidus.

Hinc ipſe amor Feruidus pleriſque dicitur, Horatio libr.1.Carmi.Ode 30.

Feruidus tecum puer & ſolutis
Gratia zonis.

Amor flagrans.

Et flagrans Virgilio libr.1.Æneidos:

Flagrantiſque Dei vultus. —

Nam & amantes flagrare dicuntur, Iuuenalis alicubi:

Qui nunquam viſa flagrabat amore puellæ.

59 Hincque etiam amor libidóque vrere dicuntur. Virgilius lib.3.Georgicôn:

Amor vrit.

— Vritque videndo
Fœmina. —

Et Horatius lib.1.Carminum, Ode 19.

Vrit me Glyceræ nitor.

Et Catullus de honeſto coniugum amore loquens, in Epithalmio Iuliæ, & Mallij:

Ille non minus, ac tu
Pectore vritur intimo.

Et Ouidius lib.1.Faſtor.

Te quoque inextincta, Silene, libidinis vrunt.

Et libr.3.eiuſdem operis:

Armiger armigeræ correptus amore Mineruæ
Vror. —

In quam etiam ſententiam eſt illud D. Pauli 1. ad Corinthios, c.7. Melius eſt nubere, quàm vri. Et torrere quoque dicitur amor, quod idem eſt. Hor.lib.3. Car.Ode 19.

Et torret.

Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

Ardent amātes.

60 Propterea & è diuerſo amantes ardere dicuntur. Virgilius lib.4. Æneidos:

Ardet amans Dido. —

Quem ſecutus Ouidius, de eadem re loquens lib.3. Faſtor.

Arſerat Æneæ Dido miſerabilis igne.

Terentius in Eunucho, Amore (inquit) ardeo. Catullus de Acme & Septimio:

Vt multò mihi maior, acriórque
Ignis mollibus ardet in medullis.

Tibullus libr.2.Eleg.4.

Vror, Io remoue ſæua puella faces.

Ardere pro vehementer amare.

Ex quo & ardere pro vehementer amare vſurpatur Virgilio in Eclog.2.

Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexim.

Et Horatio libr. Carminum 3. Ode 9.

Donec non aliam magis
Arſiſti. —

Cupido facē habet.

Vbi & Acron interpres hoc expendit. Hinc Cupido ille Deus libidinis, facem dicitur habere, qua hominum animos inflammat. Nam apud Ouidium lib.5. Metamor. Phœbus ita Cupidinem alloquitur:

Tu face neſcio quos eſto contentus amores
Irritare tua. —

Varro ille vndequaque doctiſſimus in quadam Satyra, faces amoris ardefactas vocauit, quaſi ardore prægnantes. Et huc adde, quæ ſuprà diximus in 9.leg. connu. quo loco tractauimus de luxuria mulierum: vbi docuimus, Venerem igne, & calore confici.

61 Sed vt ad rem redeamus, Ariſtoteles libr.7.c.9. Ethicorum, prodit voluptates eſſe impedimento prudentiæ: atque quò magis hiſce quiſpiam gaudet, eò quoque magis impediri prudentiam, vt in venerea fit voluptate. Nemo enim, dum eſt in illa, mente quicquam percipere poteſt. Súntque, qui huc referunt illud Senecæ in præfatione lib.7. Declamationum: Nihil eſt tam mortiferum ingeniis quàm luxuria. Quanquam de venerea luxuria non mihi loqui videtur. Hoc quoque reſpicit id, quod plerique exiſtimant, an tamen rectè, alij viderint, Venerem à Latinis appellatam à Ve, priuatiua & derogatiua particula, & νῦς, id eſt, mens, vt etiam interpretatur Plato lib. de Legi. vltimo, quòd videlicet laſciuia, quæ per Venerem ſignificatur, mentem infringat, & ſupplantet robur ingenij. Oribaſius autem lib. Euporiſtôn 1.c.22. Animoſitatem (inquit) minuunt vtique meretrices.

Rursus prudentia [illegible] obſit animus.

Venus vnde dicatur.

62 Quare non inioria antiqui Vates & Philoſophi, Mineruam prudentiæ, & literarum Deam, atque Muſas diſciplinarum præſides inuentricéſque, virgines eſſe voluerunt. Nam & Camœnæ, teſte Pompeio, Muſæ dictæ ſunt, quòd ſint caſtæ mentis præſides: per hoc inſinuantes, caſtos eſſe debere, & à Venere alienos, literarum animíque cultores. Proinde cùm apud Platonem Venus Muſis minitaretur, niſi ſacra Venerea colerent, ſe contra illas filium ſuum Cupidinem armaturam: reſponderunt Muſæ, Marti, ô Venus, Marti talia minitare. Tuus enim inter nos Cupido non volat. Platonis in eam rem Epigramma adſcribit Laertius in vita illius. Stobæus Sermo.61. id dicit eſſe Muſicij:

De eadem re. Minerua cur virgo.

Muſæ cur virgines.

Ἁ Κύπρις Μούσαισι κοράσια τὰν Ἀφροδίταν
Τιμᾶτ', ἢ τὸν Ἔρων ὔμμιν ἐφοπλίσομαι.
Χ' αἱ Μοῦσαι ποτὶ Κύπριν, Ἄρει τὰ στωμύλα ταῦτα.
Ἡμῖν δ' οὐ πέταται τοῦτο τὸ παιδάριον.

Eſt autem apud Lucianum Dialogus Veneris & Cupidinis, in quo Venus Cupidinem interrogat, quidnam cauſæ ſit, quòd Mineruam & Muſas ſuis iaculis non feriret. Quibus malo credere, quàm Myrtilo & Arnobio lib.4. aduerſus gentes, dicentibus, Muſas fuiſſe Macarei filias Megalconis ancillulas: & ita de his loquuntur, vt eas videri velint fuiſſe meretriculas. Et vt id non facilè admitterem, ſic nec omnino reciperem, eas virgines fuiſſe, quando Cliûs fuiſſe dicuntur filij Ialemus & Hymenæus: Euterpes, aut, vt alij dicunt, Terpſichores, Rheſus: Thaliæ Palæphatus: Vraniæ Linus: Melpomenes, ſiue (vt aliis placuit) ipſius Terpſichores, Sirenes & Melius: Eratûs Thamyris Polyhymniæ Triptolemus: Calliopes Orpheus, vt videre eſt apud Tzetzen in Comment. in Heſiodum. Id enim tibi obiter dicere voluimus. At huic, quod de Pallade diximus, adſtipulatur, quod ea apud Apollonium lib.3. Argonauticôn profitetur, ſe expertem eſſe ictuum Cupidinis. Ita enim Iunonem alloquitur:

Muſas quidam fuiſſe meretriculas volunt.

Muſarum liberi.

Pallas expers ictuum Cupidinis.

Ηρη νήϊδα μέ με πατὴρ τέκε τοῖο βελάων.

Nec abſimili ratione Poetæ ipſum Cupidinem cæcum finxerunt: quoniam videlicet cæcos efficiat atque hallucinantes, libidini deditos. Quanquam & id ad oculos corporeos referri poteſt, vt ſuprà alibi diſimus, numero 39. ex quo fortè.

Cupido cæcus.

63 Quid plura; nullum ſenſum natura longiùs, quàm tactũ, ab intelligentia ſegregauit. Cùm itaque quinque ſint hominis ſenſus, quos Græci αἰσθήσεις vocant, per quos voluptas animo aut corpori quæri videtur,

De eadem re

videtur, tactus, guſtus, odoratus, viſus, auditus: ex his omnibus voluptas, quæ immodicè capitur, ea turpis atque improba exiſtimatur. Sed enim quæ nimia ex guſtu atque tactu eſt, illa voluptas, ſicuti ſapientes viri cenſuerunt, omnium rerum fœdiſſima eſt, eóſque maximè, qui duabus iſtis beluinis voluptatibus ſeſe dediderunt, grauiſſimi vitij vocabulis Græci appellant ἀκολάστους vel ἀκρατεῖς.

ἀκόλαστοι qui dicãtur, ἀκρατεῖς etiam.

Coitus nos brutis ſimiles facit.

Nos eos libidinoſos, & intemperantes vel incontinentes dicimus. Iſtæ autem voluptates guſtus atque tactus, id eſt, libidines in cibos atque Venerem prodigæ, ſolæ ſunt hominibus communes cum beſtiis, Et idcirco is pecudum ferarúmque animalium numero habetur, quiſquis eſt his ferinis voluptatibus occupatus, vt etiam annotauit Ariſtoteles lib. Quæſtionum 28. cap. 2. & latiùs c. 7. & iterum Moralium Nicomachicorum 3. cap. 10. & retulit Gellius libro Atticarum Lucubrationum 19. cap. 2. & Aurelius Theodoſius, qui totum hunc locum Aulo ſurripuit, ad fin. lib. 2. Saturnalium: vbi & hæc verba poſt Gellium ſubdit: Quis igitur habens aliquid humani pudoris, voluptatibus iſtis duabus coëundi atque comedendi, quæ homini cum ſue & aſino communes ſunt, gratuletur? Nam & hac potiſſimùm ratione Ariſtoteles ipſe (ſi tamen Ariſtoteles eſt) monet Alexandrum, vt coitu abſtineat, quoniam ludus ſit porcorum aliorúmque brutorum animalium. Quæ enim tibi, inquit, gloria erit, ſi cum porcis communicaris? Ipſe autem Alexander, cùm Deus à multis diceretur, duabus potiſſimùm rebus ſeſe mortalem eſſe deprehendere dicebat, ſomno, & coitu, veluti hæc duo præcipuè ab illa diuinitate eſſent aliena, vt tradit Plutarchus in vita ipſius Alexandri, & in libr. de Diſcrimine adulatoris & amici, & Sympoſiacôn Problematôn Decade 8. c. 1.

Alexãder ex coitu ſe non eſſe Deũ cognouit.

De eadem re.

64 At Ariſtotelis præceptor Plato, Homerus Philoſophorum à Panætio plerunque vocatus, in libr. 9. de Republ. Libidines rei venereæ & gulæ iniquas eſſe dicit immanéſque & efferas: eóſque qui illis inuoluuntur, pecudibus comparat. In Phædro quoque hominem Veneri deditum pecudi ſimilem dicit: & flagitioſum & impudentem, & voluptatis non naturalis auidum vocat. Idem verò vitam cœlibem caſtámque ſemper vixit: propter quod vſque adeò timuit peruerſam temporum ſuorum opinionem, vt ſacrificaſſe naturæ perhibeatur: quaſi peccatum expiare vellet, quod liberos non procreaſſet: vt retulit Diuus Auguſtin. in libr. de Vera religione. In quo & illud quoque prodidit, Platonem ipſum diſcipulos edocere ſolitum, vt à venereis voluptatibus abſtinerent, perſuaſiſſimúmque haberent, veritatem non corporis oculis aut ſenſu aliquo, ſed ſola mentis puritate videri: ad quam percipiendam nihil magis impedimento eſſe, quàm vitam libidinibus deditam. Sed & apud eundem Platonem circa initia libri primi de Republica, Sophocles ille Athenienſis (quem Tullius libro 1. de Diuinatione, appellat diuinum poëtam) coitum ipſum agreſtem furioſúmque dominum vocat. Quod & commemorauit Tullius ipſe in libro de Senectute, & Valerius libr. 4. cap. 5. De quo & nos diximus ſuprà in 6. leg. connub. numero 10. incip. Sophocles. Cæterùm Simplicius in Comment. Enchiridij Epicteti, cap. 43. quo de re venerea agit, Omnis, inquit, corporalis voluptatis continentia rationalem animum corroborat. Denique Marſilius Ficinus naturæ rerum peritiſſimus, in eo libro quem ſcitè non minùs, quàm venuſtè, de Triplici vita compoſuit, coitum inter præcipuos ſtudioſorum hoſtes annumerauit.

65 Horum autem efficaciſſima ratio depromitur ex iis, quæ ſcribit Hippocr. diuini vir ingenij ad calcem prope libr. 1. περὶ νόσων, id eſt, de morbis. Sanguinem qui in homine eſt, plurimam prudentiæ partem conferre, quinimo & totam, ex multorum ſententia. Ideóque mentis vacillationem ſiue phrenitin hinc prodire, quòd bilis mota venas ſanguinémque intrat, eúmque agitat. Suprà autem ſatis docuimus, ſperma ex ſanguine probiſſimo gigni, eiúſque medullam eſſe: ideóque & ſanguinem à multis vocitari. Ex quo fit conſequens, vt quò frequentiùs quis coit, eò magis prudentiæ officit.

Ratio præcedentium.

66 Et cùm inter animi partes, ſiue malis, vires potiſſima ſit memoria, neceſſarium illud maximè, vitæ bonum, vt dicit Plinius libr. 2. cap. 24. Nihil certè eſt, quod huic parti magis officiat, quàm immodicus concubitus, vt non abs re Ætius Tetrabibli, id eſt quaternionis 2. Serm. item 2. cap. 23. quod de memoria amiſſa eſt, præcipiat, vt Veneris vſus ſit rariſſimus: neque enim eum ad totam ſanitatem conducere, neque ad animæ ratiocinationem, imò & triſtitiam inducere, & lancinationem illam in coitu contingentem, conuulſioni quodammodo eſſe cognatam: & perfrigerationem, quæ ſuccedit, congelare quodammodo ac ſtupefacere intelligentiam. Nam & idem eiuſdem ſermonis ca. 8. tradiderat homines ex concubitu fieri obliuioſos. Miror autem, quid in mentem venerit Philippo Probo, qui hæc Veneris incommoda à me primùm collecta ex optimis quibúſque autoribus in noſtra illa prima editione anni 1524. propè ad verbum tranſtulit in ſuas ad Ioann. Mo. addi. in rubr. de vita & honeſt. cleric. libr. 6. hinc tantùm occaſione ſumpta, quòd ea rubr. vtitur eo verbo, vita, quam nimio concubitu abbreuiari dicit: & ad id probandum confeſtim duas paginas his, quæ diximus, implet, cum mendis librariorum.

Coitus memoria nocet.

Furtũ huius libri.

67 Verùm vt redeamus, his adde, ſi diuis placet, aliud incommodum, & quidem non contemnendum, intemperati immodicique concubitus: quòd ſicuti loquendi intemperantiam orationem inanem reddit ac ſtolidam, ita illorum ſemen, qui ſe ad coitum intemperantes, præſtant, infœcundum plerunque & ſine fructu eſt, vt ſcribit Plutarchus in vita Lycurgi, & atteſtantur Philoſophiæ Medicinæque ſcriptores, & comprobat ratio omnibus cognita, quoniam immodicus Veneris vſus ſemen exhauriat, vt ſcribit Galen. in 1. libro de ſemine aut certè ſi quod reliquum ſit, id non ſatis coctum ſit, nec ideo generationi idoneum. Et hac fortaſſis ratione aliquod duobus antè menſibus arietes à coitu reuocant. Id enim præcipit Didymus apud autorem Geoponicôn lib. 18. c. 3. Qui & ipſe eiuſdem operis lib. 17. c. 3. tauros à communibus paſcuis cum vaccis arcet duobus quoque ante admiſſuram menſibus. Quod & Varro ſe facere ſolitum teſtatur lib. 2. Rei ruſt. c. 5. Quamuis Palladius Rei ruſticæ lib. 8. cap. 4. aliam reddit rationem, quæ & huc quoque pertinet vt ſcilicet facem libidinis augeat dilatio voluptatis.

Coitus frequens facit ſemen infœcundum.

68 Id quod etiam in fœminis obtinet, quæ quò frequentiùs coëunt, eò velociùs ſterileſcunt. Quod & de aſinis aſſerit Ariſtotel. libr. 6. de Hiſtoria animalium, cap. 23. Plutarchus autem libr. 5. de Placitis Philoſophorum, cap. 9. Cur (inquit) mulier frequentiùs libidini indulgens non concipit? An quòd (vt Diocles Medicus tradit) ſemen non emittat? an quòd minùs, quàm conueniat? an quòd tale, in quo vis prolifica non ſit? aut quòd plus caloris, frigoris, humiditatis, ſiccitatíſve, quàm par ſit, habeat? aut deniq; quòd reſolutus vterus ſemen non contineat?

Fœminæ frequenter coëũtes, citò ſterileſcunt.

Et rarò concipiunt.

Is autem

Is autem liber inter opera Galeni quoque reperitur hoc titulo, De Philoſophorum hiſtoria, quèm nomine Galeni, in Latinam linguam traduxit Iulius Martianus Rota, cùm multò antè tempore tranſtuliſſet Budæus noſter nomine & titulo Plutarchi. Fuerunt autem vterque & Plutarchus & Galenus eodem penè tempore, ſed Plutarchus paolò antiquior. Nam eum Galenus ipſe citat ex Homericis meditationibus, in lib 3. de Hippocratis & Platonis decretis. Eſt autem is liber dignus vtriuſque titulo, vt qui doctiſſimus eſt: cúmque putat Leonhartus Fuchſius in Annotationibus Galeni de Sanitate tuenda, quempiam ex Plutarcho & aliis contexuiſſe. Nec conceptum tantùm impedit freqoens coitus, ſed & ipſum iam factum corrumpit, vt poſtea dicemus, numero 141. incipi. quintum ne vxorem.

Coeuntes frequenter minùs in coitu delectantur. Rara maximè delectant.

69 Nec hoc incommodum prætereundum cenſuimus, quòd qui frequenter coeunt, minùs coitu delectantur: quóque coitus rarior eſt vſus, eò quoque ſuauior eſt, & magis voluptuarius, ex ſententia Ariſtotelis, qui eius rei rationem reddit, libro de Generatione animalium primo, capit. 18. & Auicenna libr. 9. de Animalibus, cap. 6. vbi tamen dicit aliud eſſe in fœminis, quæ in menſtruis ſunt: & Pet. Apo. in Commentariis Ariſtotelis, Quæſtionum encyclicarum 4. cap. 15. iterúmque in eo docto opere, cui Conciliator titulus eſt, differentia 34. Idque eſt, quod Democritus dicit apud Stobæum, Sermone 15. *τῶν ἡδέων τὰ σπανιώτατα γινόμενα, μάλιστα τέρπει.* Id eſt, Delectabilium quæ rariſſima ſunt, maximè delectant. Rurſúmque, *εἴ τις ὑπερβάλλοι τὸ μέτριον, τὰ ἐπιτερπέστατα ἀτερπέστατα ἂν γίνοιτο.* Id eſt, Si quis modum exceſſerit, iucundiſſima quæque iniucundiſſima fient. Priorem autem ſententiam etiam adſcripſit Antonius Monachus ex incerto quopiam autore, 1. tomo Meliſſæ, ca. 37. Alij id Epicteti eſſe dicunt. Cui concinit illud D. Hieronymi ad Euagrium: Omne, quod rarum eſt, plus appetitur. Quod & reperitur in cap. legitimus. 93. diſt. Et idem Hieronymus in Vigilantium: Ardentiùs appetitur, quicqoid eſt rarius. Et facit etiam text. in §. quantacunque. in fin. & ibid. glo. in verbo, miraculum, in Authent. de Conſul. & in ca. ſi officia. in fin. 59. diſt. & in ca. in ſancta. 2. qu. 7. & in ca. quamuis. in prin. de pœnis, diſt. 3. & illud Martialis libr. 4. ad Pudentem:

Rara iuuant: venit primis ſic gloria pomis:
Hyberna pretium ſic meruere roſa.

Illúdque alterius Poëtæ noſtri temporis, quem multis antiquis non inferiorem meritò dixerimus. Is eſt Ioannes Secundus Hagienſis:

Eſt modus & dulci: nimis immoderata voluptas
Tædia finitimo limite ſemper habet.
Cerne nouas tabulas, rident florente colore,
Picta velut primo vere coruſcat humus.
Cerne diu tamen has, hebetatáque lumina flectas:
Et tibi conſpectus nauſea mollis erit.
Súbque tuos oculos aliquid reuocare libebit,
Priſca quod inculta ſæcla tulere manu.

Et Iuuenalis Saty. 11. in fin.

Voluptates commendat rarior vſus.

Aliud Veneris incommodum.

Et id quidem omnes quotidie in concubitu experiuntur. Tametſi Hippo. aliud voluiſſe videtur in maribus *περὶ φύσιος παιδίου*, id eſt, de natura pueri. Nam ſi vir (inquit) crebrò coeat, venæ hinc laxiores redditæ, Venerem magis incitant. Quod ſi verum eſt, & id quoque inter Veneris incommoda ponendum eſt. Nam quò crebriùs coeas, eò huius rei appetentior eris.

70 Sed & illud denique incommodum adſcribemus, hunc immodicum & frequentem coitum, vocis ſuauitati, ſi quid aliud, obeſſe plurimum. Hincque ſcribit Ariſtoteles lib. Hiſtoriæ animalium 7. ca. 1. cantores à coitu abſtinere ſolitos, vt ita diutiùs vox ſine mutatione ſeruetur ſuauis, & canora: quæ in virilem ſonum tranſit in his, qui rem veneream agere incipiunt. Fortunatianus ſcribit *ἀναφώνησιν*, id eſt, exclamationem claram vocem efficere: firmam autem & ſuauem cibi, potus & veneris obſeruantiam, & Veneris continentiam. Democritus (vt refert Plinius libr. 20. cap 4.) Venerem raphano ſimilem eſſe putat: & ob id fortaſſis, vt ſubdit ipſe Plinius, voci nocere aliqui tradiderunt. Quod & ipſum autoritate Florentini tradit autor Geoponicôn 12. capit. 22. Ex quo intelligis, ea quæ libidinem incitant, vocem quoque lædere: vti è diuerſo quæ Venerem inhibent, vocem iuuant. Nam Plinius lib. 26. ca. 10. autor eſt, radicem nymphææ inhibere Venerem, & effluentiam genituræ: ob ídque corpus alere, vocémque.

Venus vocis ſuauitati nocet.

71 Et huc (niſi fallor) alludit Martialis libr. 7. Epigram. 81.

Menophili penem tam grandis fibula veſtit,
Vt ſit comœdis omnibus vna ſatis.
Hunc ego crediderãm (nam ſæpe lauamur in vno)
Sollicitum voci parcere, Flacce, ſua.
Dum ludit media, populo ſpectante, palæſtra,
Delapſa eſt miſero fibula, verpus erat.

Et Horatius in arte Poëtica:

Abſtinuit Venere & vino, qui Pythia cantat
Tibicen.—

Vbi & id annotauit Ianus Parrhaſius, vnus ex eius interpretibus, ſi is eſt. Gale. autem lib. 6. de Locis affectis, ad fin. ſcribit cantores & athletas per omnem vitæ partem à venere abſtinere ſolitos. Vide tamen ea, quæ non multò pòſt dicam nu. 75. incip. raros.

72 Ex his autem maximis incommoditatibus, quibus ex Venere affligitur & corpus & animus, ſatis potes intelligere, non abs re Horatium Damnoſam Venerem appellaſſe, libro 1. Epiſtol. 19.

Venus damnoſa.

Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat
Gloria.—

Et alibi Libidinem damnoſam, eiuſdem operis libr. 2. Epiſt. 1.

Et libido.

—Per quæ
Creſcere res poſſet, nimium damnoſa libido.

Nam & Ouidius lib. 1. de Ponto, eleg. 11. eadémque vltim. ad Flaccum voluptatem Veneris damnoſam quoque vocat, quòd ea ſcilicet vires adimat & animi & corporis:

Et voluptas Veneris.

Nec vires adimit Veneris damnoſa voluptas:
Non ſolet in mœſtos illa venire toros.

73 Neque tamen maritos propterea à coitu moderato, ſed tantùm immodico & intemperato deterrere volumus: tum quia matrimonium ſuadet, vt interdum procreationi liberorum & honeſtæ voluptati (quod iam ſatis dictum eſt in ſecunda lege connubiali, numer. 65. incip. ſecundum, vxor & ſequent.) operam demus: tum quia coitus tempeſtiuus, & non exuperans, vel reclamante Epicuro, ſaluberrimus eſt, nec pauca affert commoda hominibus. Venus ſiquidem prodeſt morbis, qui contrahuntur à pituita, ſi verum dicit Hippocrat. libro 6. Epidemiôn, & Aphoriſm. libro 5. capit. 23. & Ariſto. libro Problemat. 1. cap. 51. & iterum libro 4. cap. 17. vbi & huius rationem reddit, quam tu, ſi lubet, videre poteris. & Auicenna in 20. 4. tracta. cap. 10. & longè latéque Petrus Aponen. diffe. 186. Ideóque Epilepſiæ, quæ ex pituita eſt, vt latè probat

Venus morbis pituitoſis prodeſt.

Epilepſia.

Hippo

Hippocrates in libro, quem de eo morbo nuncupatum edidit, Venerem Aſclepiades & alij plerique imperabant, vt tradit Cælius Aurelianus libro Chroniôn 1. ca. 4. Quo in loco ipſius in ea re ſententiam reperies. Nam ſunt, qui huic opinioni aduerſantur, vt ſuprà diximus.

Et melancholicis.

74 Confert & Venus melancholicis per viam aduſtionis, vt teſtis eſt ipſe Ariſtoteles, lib. Quæſtionum 4. c. 31. & ibi Aponenſis ipſius interpres, & Auicenna, d. c. 10. vbi & alia multa coitus iuuamenta adducit. Et id quod de melancholicis diximus, intellexit Hom. vt oſtendimus in noſtro tract. Nobilitatis, quo loco de Medicina Homeri diſſeruimus, nu. 184. incip. ſciuit autem concubitum. Idem autem Ariſtoteles eodem lib. c. 30. Cur (inquit) quibus calida natura eſt, ſi modò robuſti pleníque ſunt, niſi concumbant, iis ſæpe bilis proſilit, & aluus amara ſuccedit, & pituita ſalſa conficitur, & color corporis immutatur? Cuius rei rationem ibi videre poteſtis.

Et qui calida natura ſunt.

Oculorum acumini.

Confert etiam oculorum acumini. Nam qui re venerea minimè vtuntur, in acumine oculorum offenduntur, vt tradit Ariſtoteles d. libr. Quæſtionum 4. cap. 3. De quo tamen vide, quæ dixi ſuprà num. 39. incip. ex quo ſortè. Prodeſt etiam morbo regio, ſiue arquato, vt placuit Tito illi Aſclepiadis ſectatori, & Themiſoni apud Cælium Aurelianum: qui id tamen negat libr. Chroniôn 3. ca. 5. Et Iſchiadicis, qui non ex vſu venereo facti ſunt, vt idem ſcribit libr. 5. c. 1. Et interdum podagricis, propter conſuetudinem vitioſam, ſemine plurimùm irritante, cùm videlicet & multi & noxij humoris fuerit: cuiuſmodi generatur in naturis propriè multiſeminiis appellatis. Quod adde ad ea, quæ diximus ſuprà, nu. 45. incip. illud autem. Cæterùm Hippocrates, vt ad eum redeamus, in libro περὶ παρθενίων, id eſt, de natura, ſiue morbis virginum ad calcem, monet virgines, quæ furore & inſania vexantur, quamprimum cum viris commiſceri, ſi ſanitatem conſequi velint. Idem Hippocrates lib. 5. περὶ ἐπιδημιῶν, tradit Timochareti cuipiam per hyemem multam diſtillationem per nares defluxiſſe: at cùm Venere vſus fuiſſet, cuncta ſiccata fuiſſe, atque tertia die omnino conualuiſſe: quod & ipſum lib. 7. repetit.

Morbo regio.

Et quibuſdã Iſchiadicis.

Et interdum podagricis.

Virginibus furioſis.

Narium diſtillationibus.

Quibus aliis prodeſt Venus.

75 Rarus coitus, vt ſcribit Cornelius Celſus, corpus excitat: & vt memoriæ prodidit Plin. libr. Naturalis Hiſtoriæ 28. ca. 6. athletæ torpentes Venere reſtituuntur. Venere vox reuocatur, cùm è candida declinat in fuſcam. Medetur & lumborum dolori, oculorum hebetationi, mente captis, ac melancholicis. Idem libr. 28. c. 4. tradit à ſerpente & ſcorpione percuſſos coitu leuari, verùm fœminas ea Venere lædi. Et vt ſcriptum reliquit clariſſimus Medicinæ conditor Galenus libr. 6. de Locis affectis, ſiue vt vulgò loquuntur, de interioribus, cap. 5. Sunt nonnulli, qui niſi aſſiduè coeant, capitis grauitate moleſtantur, cibos faſtidiunt, ac febribus obnoxij ſunt: atque vt deterior eſt ipſis appetentia, ita & concoctio minor. Hos Plato arboribus immodicè fructiferis comparat. Equidem noui quoſdam, quibus huiuſmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis vſu abſtinentes torpidi pigríque facti ſunt: nonnulli etiam melancholicorum exemplo, præter modum mœſti ac timidi, cibi etiam tum cupiditate, tum concoctione vitiata. Quidam vxoris mortem lugens, & à concubitu, quo anteà creberrimè vſus fuerat, abſtinens, cibi cupiditatem amiſit, atque ne exiguum quidem cibum concoquere potuit: vbi verò ſeipſum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur: mœſtus etiam apparebat, non ſolùm ob has cauſas, ſed etiam (vt melancholici ſolent) citra manifeſtam occaſionem. Hæc ergo conſideranti mihi apud me ipſum viſum eſt longè maiorem ex retento ſemine, quàm menſtruis, corpori noxam euenire poſſe: præſertim in his, qui ſuapte natura vitioſis abundant humoribus, & plani ſunt, atque in otio educati: quique cùm antea nihil ad libidinem reliqui feciſſent, affatim continere cœperunt. Equidem perpendi in his naturalem excernendi ipſum cupiditatem, huius rei cauſam eſſe. Cùm enim & tale & tantùm fuerit, neminem non ad ſui excretionem vi quadam ſtimulat. Ita Diogenem Cynicum narrãt alioquin omnium mortalium (quod ad continentiam pertinet) conſtantiſſimum, libidini tamen indulſiſſe, non à copulata illi voluptate, veluti bono aliquo illectum: ſed vt noxam, quæ à retento ſemine prouenire ſolet, euitaret. Enim meretrix adire pollicita, cùm diutiùs ceſſaret, ipſe manu pudendis admota, ſemen proiecit, ac venientem deinde mulierculam remiſit, inquiens, Manus Hymenæum celebrando te præuenit. Quam Diogenis hiſtoriam etiam tangit Agathius Scholaſticus libr. 7. Epigrammatum Græcorum, eo Epigrammate, cuius initium eſt,

Semen retentum maiorẽ noxam affert quam menſtrua.

Diogenis obſcœna hiſtoria.

Πολλυ τὶς πρὸς ἔρωτας ἴοι τρίζον, &c.

Vbi eam meretricem Laïdem fuiſſe dicit. Sed vt ad Galenum reuertamur, ſubdit quæ ſequuntur. At planè conſtat, modeſtos viros non ob voluptatem, ſed vt ab impedimento præſeruentur libidini indulgere, perinde ac ſi nulla eſſet ei voluptas coniugata. Sic etiam reliqua animalia ad coitum excitari arbitror, non quod exiſtiment voluptatem boni cuiuſpiam ſpeciem præ ſe ferre, ſed vt ſemen quod ob retentionem ipſis moleſtum eſt, excernant, haud ſecus quàm eiiciendi ſtercoris, excernendæque vrinæ deſiderio ſuapte natura moueri conſueuerunt. Subdit & exemplum de muliere quadam, quæ ex longo iam tempore vidua, cùm præter cætera mala neruorum quoque moleſtiis vexabatur, ac dicente obſtetrice vterum eſſe retractum, remediis ad huiuſmodi affectus conſuetis vti decreuit: quibus adhibitis partim ob ipſorum calorem, partim etiam quòd inter curandum manibus tractarentur partes muliebres, oborta titillatione, cum labore & voluptate, veluti per coitum vſuuenire ſolet, excreuit craſſum plurimúmque ſemen: atque ita à moleſtia ſua liberata eſt mulier. Proinde manifeſta coniectura aſſecutus ſum, vitiato ſemini maiorem quàm menſtruis, eſſe vim, ad noxam vniuerſo corpori inferendam. Itaque licèt hæc quidem aliquando profluant è viduis: ſuppreſſum nihilominus ſemen moleſtiam noxámq; ipſis inferre poteſt.

76 Paulus quoque Ægineta, qui vniuerſam Medicinam à Galeno ipſo, & Oribaſio per innumeros ferè libros traditam, in ſeptem libros compendioſè redegit, in illorum 1. c. 35. At ne Venus quidem (ait) vtilitate caret, vtpote quæ plenitudinem vacuat, corpus auctum, leue, virile reddit. Et quod ad animum pertinet, rationis vim impeditam ſoluit, ingẽtes iras remittit. Idcirco melancholico aptiſſimum remedium, ſi quicquam aliud. Reducit autem ad modeſtiam, vel alio quouis modo inſanientes; atque morbis quos pituita conflauit, magnopere conducit: faſtidientibus cibi appetentiam reſtituit: nonnullos à crebris quoq; ſomniis liberat. Et poſt pauca: Vt labor (inquit) ſic & concubitus, ſi modus ſeruetur, vtilis eſt. Nam & ad opus excitat, & facilitatem quandam ei, qui ſic conſueuerit, præbet. Et c. 98. ſcribit coitum moderatum non tatò ſomnum conciliare. Oribaſius libr. 1. Euporiſtôn c. 22. de Venere loquens: Mutat (inquit) cognitio ad mãſuetudinem,

De eadem re.

vt etiam

vt etiam melancholiam amantis & maniam componat & eroticon. Rurſus, eiúſque autoritate Aetius Tetrab. 1. Ser. 3. cap. 8. Reſtat vt vtilitates Veneris recenſeamus: neque enim penitus inutiles, & omnibus nociuæ res venereæ exiſtunt, ſi & vſum, & tempus & modum, & ſanam vtentis conſtitutionem inſpicere velis. Vtilitates ea coitu hæ ſunt, repletionem euacuare, & leuius reddere vniuerſum corpus, idémque ad augmentum promouere & virilius afficere. Duris habitudinibus ea longioribus interualliis vſus eius commodat: Mollit enim organa, & meatus dilatat, & pituitam expurgat, & impeditam rationis vim explicat, & maximas iras remittit. Quapropter & atra bile percitis ſubtriſtibúſque & hominum conſortia fugientibus, velut magna quædam medela, commodiſſimus exiſtit. Sed & iuata alium modum furioſos ad ſaniorem mentem reducit; & quoſdam comitiali morbo prehenſos ſanat, & capitis grauitatem ac dolorem ad integritatem permutat. Et paulò pòſt: Multi quoque ex morbis alimentum non ſentientes, ex vſu ipſius refecti ſunt: alij bene ſpirantes ex ægrè ſpirantibus euaſerunt: alij cibos auerſantes appetentiam edendi aſſecuti ſunt: quidam à frequentibus ſeminis per ſomnum effuſionibus liberati ſunt. Hæc ille, quæ Paulus Ægineta propè ad verbum, vt vides, in ſuum librum tranſtulit. Fuit enim Aetius illo prior, eúmque citat lib. 4. in prin. quanquam ſunt, qui alium eum eſſe putant, quem citat Paulus, eſſéque mendum in verbo Aetius, nam Aretæus eſſe ſcribendum ea Græco codice Aldi, vbi ſcribitur, Καππαδόκην ἀρεταῖον. Nec Aetius Cappadox fuit, vti illum appellat Paulus, ſed Abydenus. Conſtantinus in viatico, li. 1. c. 20. ex eodem Ruſo: Coitus (inquit) iis confert, quibus nigra cholera & melancholia dominantur.

Aetius prior Paulo Ægineta.
Pauli Æginetæ locus.

De eadem re.

77 Raſis ad Almanſorem lib. 4. c. 27. Coitus corpus repletum alleuiat, & animam hilarem & lætam efficit, eiúſque auget lenitatem, iram quoque ſedat, ac cogitationem remouet: caput alleuiat, atque ſenſus. Denique, ſi quis multo vſus fuerit coitu, repletionis malum euacuando euadet. Haly Abbas in 5. Theoricæ cap 36. Si huius ſuperfluitas (de ſpermate loquitur) ſuis aucta in vaſis, coitu non purgatur, neç poterit eam expellere natura, in inguinibus fit, & illis ſimul, extenſio, omniſque in corpore grauitas: ſæpéque ſuis ſperma calefit in vaſis, fitque febris; quoniam membra hæc quidem poſt illa calefiunt, donec cordi calor ille continuetur: nonnunquam eius vapores aſcendunt ad cerebrum, vbi & peſſimos generant morbos. Et ſtatim inferius: Dimiſſio coitus hebetudinem ſenſuum & intellectus parit, & capiti accidit grauitas, & viſui tenebræ, & frangitur corpus, & appetitus imminuitur ciborum, & nonunquam complexio declinat à ſtatu ſuo: aliquoties etiam patitur maniam ex vaporibus ſpermatis ad cerebrum aſcendentibus: ſæpe quoque fit corpori frigus, & nonnunquam tremor præcordiorum, pectoris attractio, ſæpe etiam ſcotomia & vertigo. Item ſi vſus fueris (inquit) coitu vt oportet, cogitationes cedunt. ira mitigatur & mania, melancholicæ prodeſt paſſioni: prodeſt etiam phlehmaticis morbis, ſomniorúmque medetur multitudini, & appetitum confortat. Oribaſius autem ipſe in Compendio Medicinæ, 6. cap. ex ipſo Ruſo multa tradit commoda Veneris, multáque incommoda, in hæc verba: Venerei actus iouamina ſunt iſta, vt qui multùm repleti ſunt humoribus, euacuentur, & leuiores præſtentur corpore, & augmententur, vt viriles appareant in corpore. Si verò frequens ſit, intellectum animi diſſoluit. Nam iracundos temperat, & mites facit, propter quod melancholicis magis, quàm aliis, ſanitas vtiliſſima eſt, & expediens Veneris commixtio. Componuntur autem ex his ad integrum ſenſum, etſi ex alio modo inſaniunt. Et his, qui ex phlegmate ægrotant, optima eſt Venus, & his qui craſſi ſunt corpore, ſi non repleti cibo miſceantur. Hi autem per ſomnum frequentius euacuati liberantur. Et alia quæ ſequuntur, propè ſimilia iis, quæ ea Ætio deſcripſimus. Nam & vterque vt diximus, ſumpſit ex Ruſo.

78 Auicenna in prima tertij, tractatu 5. c. 8. Quandoque, ait, accidit huiuſmodi, vt in vaſis ſeminalibus aggregetur ſperma plurimum, & corrumpatur, & infrigidetur, & conuertatur ad qualitatem venenoſam: & accidit ei, ſicut epilepſia. Et in vigeſima tertij, tractatu 1. cap. 10. ſic ait: Coitus alleuiat corpus, & ipſum præparat ad augmentum. Et aliquantò pòſt: Et quandoque ſequitur ipſum coitum expulſio cogitationis dominantis, & acquiſitio audaciæ, & edomatio iræ ſuperfluæ. Et iterum poſt pauca: Plurimum, quorum complexio requirit coitum, cùm ipſum dimittunt, infrigidatur corpus, & cadit appetitus cibi, ita vt etiam non recipiant. Et rurſum non multò pòſt: Quandoque accidit viro ex dimiſſione coitus, & abundantia ſpermatis, & frigore, & conuerſione ipſius ad ventoſitatem (& forſitan vult dicere venenoſitatem) vt mutat ſperma ad cor & cerebrum, vaporem malum, ventoſum (vel quod magis credo, venenoſum) ſicut accidit mulieribus ex coarctatione matricis. Sed & in 21. tertij. cap. 2. Retentio ſpermatis eſt mala valde. Et in Canticis lib. 1. c. 55. Coitus commendatur iuuenibus, quatenus per eum à nocumentis perniciofis liberentur. Quem locum enarrans Auerrois, Si coitu (inquit) vſi non fuerint, contingent eis morbi magni, & illaudabiles. Item Auerrois ipſe lib. 6. Collig. Coitus moderato vſu conueniens exiſtit. Quod non concedimus, niſi quia ſperma eſt vna ſuperfluitas præparata à natura, vt expellatur, ſicut & aliæ ſuperfluitates, excepto quòd in ſe bona eſt.

79 Haly Rodoan in 3. Techn. commento 35. Si ſuperfluitas in corpore aggregata, ex ſpermate non egreditur per coitum, coarctatur in corpore, & ex ea generantur ægritudines malæ. Nam coarctatione ſeminis, generantur ex eo vapores mali, qui aſcendunt ad cor, & cerebrum, & ſtomachum: & corrumpunt ſanitatem illorum membrorum, & generant ægritudinem. Et fortaſſis ea eo eſt aliquid ſimile veneno viperino. ſicut accidit ei, qui aſſueuit coitui, & dimittit eum longo tempore, ex debilitate appetitus cibi, & pigritia à motibus, & generatione humoris melancholici: & fortaſſe corrumpitur, & excitatur ex eo, quod eſt ſimili virtute veneni, ſicut illud quod accidit viduis ea ſuffocatione matricis, & multis viris, qui ex eo moriuntur ſubitò. Albertus Magnus lib. de Animali. 15. tractatu 2. c. 5. Aliquando (inquit) propter nimiam retentionem ſpermatis in infirmis corporibus accidit congregari multas malas ſuperfluitates, quibus primùm impeditur corpus. Et poſt pauca ſubdit, quòd hinc quandoque mors accidit. Et Arnaldus Villanouanus in Speculo: Si coitus, inquit, fuerit remiſſus, vel ea toto etiam fuerit prætermiſſus, coarctato ſpermate in vaſis generationis propter pollutiones, euenit grauedo, triſtitia: perturbatio intellectus aduenit corpori propter vapores corruptos, ad cor & cerebrum venientes & interdum vaſorum apoſtemata.

De eadem re.

80 Ex recentioribus quoque Petrus Aponenſis naturæ rerum & Medicinæ conſultiſſimus, in Ariſtot. lib. 3. Quæſtionum orbicularium, cap. 1. Per coitum (inquit

De eadem re.

(inquit) cùm neceſſarium fuerit, homo alleuiatur, & alacris efficitur anima, malum capeſſendo conſilium. Idem multa in eandem ſententiam ſcribit in lib. earundem Quæſtionum 4. cap. 29. ſed multò plura in ſuo nobili opere, quod Conciliatorem vocauit, vbi veterum præcepta Medicorum ſimul cõnectit, atque conciliat, differentia 124. & iterum differ. 286. Multa quoque Michaël Sauonarola tract. 2. cap. 1. in quarta re non naturali: & Valeſcus Tarentinus in ſuo Philonio lib. 6. cap. 3. in 9. Articulo, & Conſtantinus Africanus in lib. de Coitu: & ex aliorum authoritate Antonius Gazius in ſuo libro quem Coronam floridam nominat, cap. 33. & poſtremò Symphorianus in ſua Roſa florida, quam ſatis impudenter ab ipſo Gazio magna ex parte furatus eſt, vir alioquin non indoctus, cap. 8. ipſius operis.

Venus ἀμβολογήρα.

81 Horum ſententias fulcit vetus illud Veneris ἀμβολογήρας cognomine ſimulachrum, Spartanis ex oraculo erectum, vt teſtatur Pauſanias li. 3. Eſt enim ἀμβολογήρα, tanquam ſenectam differens. Quaſi Venus non importuna, minimèque intempeſtiua ſenectutem arceat. Sed illud non prætermittendum duximus non conuenire Aſtrologis cùm Medicis aſſerentibus coitum prodeſſe melancholicis. Aſtrologi enim Venerem & Saturnum inimicos inuicem eſſe dicunt.

Venus an melancholicis proſit.

Nam ſi quem Saturnina paſſione occupatum leuare velimus per venereos actus, fruſtrà, inquiunt, atque etiam cum iactura conemur: vtpote cum ſint remedia longè diſtantia. Ideóque optimum temperamentum eſſe per quædam Phœbi Iouiſque, qui inter Saturnum & Venerem ſunt medij, remedia, homines ad medium reuocare, vt ſcitiſſimè à Marſilio Ficino annotatum eſt, lib. de Vita longa, cap. 16.

Mercurius iuxta Venerem collocatus.

Modus & tempus exercendæ Veneris.

82 MVLTA SVNT ergo (vt redeamus) Veneris modicæ rarioriſque commoda, multa item frequentioris immoderatǽque incommoda: vt non abs re veteres (quod Plutarchus tradit in Præceptis connubialibus, & alibi nos retulimus) Mercurium rationis præſidem, iuxta Venerem collocarint: tanquam voluptas venerea ratione maximè indigeat, quæ ad modeſtiam, ſiue modum nos ducat, vt nec minùs, nec plus quàm oporteat, illam exerceamus. Nam vt ſcribit Euripides in Medea, de ea re loquens,

Ἔρωτες ὑπὲρ μὲν ἄγαν
Ἐλθόντες, οὐκ εὐδοξίαν,
Οὐδ' ἀρετὰν παρέδωκαν
Ἀνδράσιν· εἰ δ' ἅλις ἔλθοι
Κύπρις, οὐκ ἄλλα θεὸς
Εὔχαρις οὕτω.

Et paulò pòſt:

Στέργοι δέ με σωφροσύνα
Δώρημα κάλλιστον θεῶν,

Id eſt, ad verbum, quantum fieri poteſt,

Amores ſupra quidem nimium
Venientes, non laudem
Neque vires tradiderunt
Viris. Si autem, quod ſatis eſt, veniret
Venus, non alia Dea
Gratioſa vſqueadeo.
Placet enim mihi modeſtia,
Donum pulcherrimum Deorum.

Quam ſententiam & nos attulimus ſuprà in 2. l. connub. num. 72. incip. ad quam ſententiã, ad aliam rem huic proximam. Cui concinit & alia eiuſdem ſententia, quã tu videbis infrà nu. 91. ex illis autem.

83 Cuius rei non ſatis fortaſſe pleriſque videbitur maritos admonuiſſe, niſi & illud declarauerimus, quis rarus, temperatúſque atque moderatus coitus dicatur, quiſve frequens, atque immodicus. Apud Soſomenum lib. 9. Hiſtoriæ quam tripertitam appellant, cap. vlt. Aëas Philoſophus ex Palæſtinæ Gaza, cùm pulcherrimam vxorem duxiſſet, ter cum ea tantùm concubuiſſe, totidémque filios genuiſſe fertur. Quem ſi viri imitandum ſibi proponerent, neſcio an fœminæ quantumlibet pudicæ, ſibi ſatis eſſe ducerent. Et profectò ſatius eſſet omnino eius voluptatis expertes eas manere, quàm eam ipſam delibare, & veluti primoribus labris tantum attingere.

Aëas eſt vxore ter tãtùm per totã vitam concubuit.

Solon qui & ſapiens vnus fuit ex ſeptem, & νομοθέτης, id eſt, legum conditor, ſolus ex ſeptem, legibus ſanxit, vt Plutarchus in eius vita tradit, vt ter ſingulis quibúſque menſibus omnino vir vxori congrederetur: tanquam is peccare videatur, vel in exuperantia, vel in defectu, qui frequentiùs rariúſve coierit.

Solonis de concubitu lex.

Sed certè verũ eſt, quod ſcribit Cornelius, quo loco nuper citauimus, frequentem coitum non tam numero eſſe æſtimandum, quàm natura, ratione ætatis, & corporis. Adde ſi placet, & temporis, propter ea quæ aliquantò pòſt dicentur. Subdit autem Celſus: Scire licet, eum nõ inutilem eſſe, quem corporis neque lãguor, neque dolor ſequitur. Idem interdiu peior eſt, noctu tutior ita tamen, ſi neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor ſtatim ſequitur. Et alibi, videlicet cap. 1. lib. 1. Venerem ſcribit hyeme non æquè pernicioſam eſſe, verè tutiſſimam, æſtate verò & autumno minimè vtilem: tolerabiliorem tamen per autumnum: æſtate in totum, ſi fieri poteſt, abſtinendum.

De eadem re.

84 Hippocrates Deus Medicorum, ſcribens lib. de Popularibus morbis, ſiue Epidemiõn ſexto, Πόνοι, σιτία, ποτά, ὕπνοι, ἀφροδίσια, πάντα μέτρια: id eſt, Labores, cibi, potus, ſomni, venerea, omnia mediocria: modum ipſum ſingulorum definiuit, addito ad finem dictionis epitheto, mediocria. Et tempus æquè ſignauit ipſo ſermonis ordine. Quippe ſanitatis tutelam à labore auſpicandam eſſe, quem excipere debent cibus, potio, deinde ſomnus, mox Venus: in his videlicet (vt ſcribit Galenus hunc locum Hippocr. enarrans circa initia lib. 2. de Sanitate tuenda) quibus Venere vtendum eſt. Nam reliqua certè omnia cuiuſque ætatis ſunt communia: Venus ætate tantùm florentium eſt. Idem Hippocrates lib. 3. περὶ διαίτης, id eſt, de Ratione victus, præcipit vt Venere rariùs veris tempore vtantur, æſtate nullo pacto. Cui concinens Pythagoras dicebat venerea hyeme, non æſtate facienda, autumno ac vere leuiùs, teſtis Laertius. At ipſe Hippocrates eodem illo opere, lib. 1. monet eos, in quibus poteſtas aquæ plurimùm ab igne ſeparatur, vt Venere rariore vtãtur. Cui ſubſcribens ipſe Galenus libro ſexto, eiuſdem operis de ſanitate tuenda. Venus (inquit) ſiccis temperamentis eſt inimiciſſima. Et poſt pauca: De Veneris vſu dictum ſuprà eſt, eam omnibus, qui ſicco temperamẽto ſunt, inimicam eſſe. Nunc verò etiam ex hoc numero potiſſimùm aduerſa eſt iis, qui ſupra ſiccitatem, frigidi quoque ſunt. Nam innoxia Venus his tantùm eſt, qui calidi humidíque ſunt, tum verò, qui genitura naturaliter abundant. Sed & haud multò pòſt: Quibus inculpata corporis conſtitutio eſt, non debent ij (veluti ſiccis ſuprà præceptum eſt) à Venere omnino abſtinere.

85 Porrò idem Galenus lib. 3. eiuſdem operis, docet abundè, quæ poſt Venerem exercitatio conueniat, vt ibi videre poteris: Idem quoque lib. 3. Artis paruæ (is eſt, cui titulum fecit, ἰατρικὴ τέχνη) hæc ſcribit: Κατὰ δὲ τὸ ἀληθὲς, ἐκ διαλειμμάτων πλείστων, &c. Hoc eſt, Re vera, inquit, ſanus eſt coitus ex tanto tẽporis interuallo, vt corpus ex ipſius vſu neque

ſentiat exolutionem, ac leuius perſpiratiúſque reddatur. Porrò concumbendi tempus, quando corpus diligenter medium fuerit omnium exteriorum intemperierum, neque nimiùm repletum, neque ieiunum, neque nimiùm refrigeratum, neque nimium calefactum, neque ſiccatum, aut humefactum immoderatè. Quòd ſi interdum peccare contigerit, exiguum ſit peccatum: ſed præſtat vt repletum, calefactum, ac humefactum potius, quàm ieiunum, aut refrigeratum, exiccatúm ve corpus, vtatur concubitu. Idem in eo ipſo opere, quo loco diſſerit de temperatura teſticulorum, Temperamentum, inquit, calidum & ſiccum petulcum eſt, & ad libidinem pronum: ſtatim verò ſatiatur: & ſi vim inferas, offenditur. Si autem caliditas humiditati coniungatur, plus ſemine abundant: non tamen plus cæteris appetunt, ſed minori detrimento præter modum venereis indulgent. Quòd ſi ambo ſimul excreuerint, caliditas ſcilicet & humiditas, non ſine detrimento venereis abſtinent. Idem enarrans illud Hippocratis à nobis ſuprà citatum ex lib. 6. Epidemiôn, Venerem morbis à pituita ortis remedio eſſe: Non cunctis, inquit, ex pituita laborantibus, ſed quibus vires firmæ ſunt, Veneris vſus prodeſt. Imbecilli enim ab ipſa ad extremam debilitatem redacti, magnopere læduntur. At qui viribus excellunt, non diſſoluuntur, ſed contrà iuuantur, Veneris vſu pituitæ copiam deſiccante. Concubitum enim conſtat, vt vigiliam, exiccare, quoniam ſcilicet humores abunde digerant. Quin etiam coitus robuſtorum corpus calefacit: infirmorum autem continuò quidem calefacit, ſed poſteà vehementer refrigerat. Idem in eodem libro tradit: Omne corpus Venere exiccatur, non tamen alui ſemper excrementa, ſed eorum, quorum vires labefactatæ, & membra à quibus alimentum conficitur, & in ventre contenta diſtribuuntur, refrigerata fuerunt.

86 Oribaſius lib. Euporiſtôn 1. c. 22. Qui autem, inquit, vtuntur Venere, cauere oportet nimiam repletionem cibi, & magis vini, & inanitatem poſt vomitum & poſt ventris purgationem factam, & quibus voluntariè ſolutus eſt venter. Caueant autem & indigeſtionem poſt laborem factam: & ſi qua accedit ægritudo, aut certè ſuſpecta eſt, vt accedat. Nam & in autumno, Veneri commiſceri non oportet, nec in aliis temporibus, in quibus peſtilentia dominatur. Tempus autem vtiliſſimum conceptioni, eſt poſt cibum ante ſomnum. Per ſomnum enim mox componitur corpus, id eſt, ciborum operatio in ſanguinem. Hoc etiam tempus & ad generandum eſt vtile, propterea quòd mulier mox addormiſcens, continet ſemen.

De eadem re. 87 Aetius Tetrabibli 1. Sermo. 3, cap. 8. Naturæ (ait) ad Venerem appoſitæ ſunt calidiores, & humidiores, eiúſque vſum, plus quàm aliæ, ferre poſſunt, minimè autem ſiccæ & frigidæ. Eſt & vigentium natura ad eam accommoda, ſemen verò nequaquam. Ex temporibus ver aptum eſt, ineptus autumnus & æſtas; ſed neque hyems commoda eſt propter frigiditatem. Eſt ſanè diæta quoque calidior & humidior ad coitum idonea: contrà ſiccans & frigefaciens inutilis. Humidæ enim diætæ etiam impotenti ad coeundum commodant. Oportet igitur humidum & calidum eſſe victum, cui accedere debet labor moderatus, & cibus boni ſucci. Vinum itaque ſit colore fuluum, ſubſtantia tenue, panes puri furnacei recentes, carnes hœdorum, agnorum, & porcorum. Ex volucribus, gallinæ, attagenæ, perdices, anſeres, anates: ex piſcibus, polypi, & molli carne præditi: olerum, horminum, irio, eruca, rapum bis coctum, & flaccidum factum, hæc enim medicamenti loco exhibentur: leguminum, fabæ, cicer, ochri, phaſeli, piſa, dolichi. Nã & flatu corpus implent, & luculenter alunt. Magnopere etiam optimam vuam laudo, quòd ad hanc victus rationem attinet: humectat enim, & ſanguine ac ſpiritu corpus recentes repletiones vitabit, cruditates item, ac ebrietates, ſimilitérque famem. Malum eſt enim repleto corpore coire. Item à gymnaſiis & balneis vitandæ laſſitudines, & prægreſſi vomitus, & alui profluuia recentia: nam inueterata aliquando per Venerem reſiccantur. Commodiſſimum coeundi tempus eſt à cibo non nimium ingeſto: nam & ad robur conducit, & frigiditates euenire ſolitæ minùs fiunt. Etſi quidem à prandio quis ad Venerem incitetur, quieſcere oportet, donec cibus deſideat. Si verò à cœna, neceſſe eſt paululùm dormire. Porrò vehemẽtes impetus ac cupiditates ad Venerem non probo, ſed eis reſiſtere ſuadeo, præſertim ſi cui morbus ſit, qui ex Venere facilè offenſionem perceptet. Hæc ille ex Rufo. Sed & capit. eiuſdem Sermonis 93. Calidum & ſiccum temperamentum concitatum quidem eſt ad Venerem, verùm ſeitiſſimè ſatiatur: & ſi cogatur, læditur. Si verò humiditas ad caliditatem accedat, hi plus ſeminis habent, non tamen magis aliis appetunt, ſed multæ Veneri minore detrimento ſufficiunt. Si verò humiditas & caliditas multum fuerint ſimul auctæ, ex Veneris abſtinentia magis læduntur.

88 Paulus quoque Ægineta lib. 1. cap. 35. in eandem propè ſententiam: Concubitum non admittunt victus refrigerans, arefaciénſque, ætas ſenectutis, tempus autumni. Et aliquantò pòſt: Igitur qui in Venerem congreſſurus eſt, obſeruare debet, ne tum vel ſatietas, vel cruditas, vel fatigatio, vel vomitus infeſtet. Item neque purgatio, neque repentinus alui fluor: quáuis nonnunquam diuturno fluori eò quòd arefacit, ſit medicamentum. Vehementem verò concupiſcentiam tantùm abeſt vt laudem, vt ei magis renitendum cenſeam, maximè quibus ex morbo prouenire putatur. Commodiſſimum itaque fuerit poſt exercitationes, & balnea, atque cibum modicum, coire. Sic enim & robuſtiores erunt vires, & frigoris vitabimus nocumentum. Hora verò ad concubitum aptior eſt poſt cibum, vt diximus, & ante ſomnum: quippe ſubſequens ſomnus laborem remittit. Adde quòd hoc tempus ad ſobolem procreandam aptiſſimum, cùm ob alias cauſas, tum quòd fœmina dormiens genituram meliùs retinet. Quem locum propè ad verbum ſumpſit ex Oribaſio, vbi ſuprà citauimus. Sed in hoc aduerſari vterque videtur Galenus in lib. 2. de Sanitate tuenda, quem ſuprà citauimus num. 84. dum ibi vult Venerem ſequi ſomnum, hi autem præcedere. Sed tradit Andernacus illum locum Pauli interpretans, intelligendum eſſe illud, ſecundum cibum, non ſtatim, ſed concoctione obita. Nihil enim referre, ſi ſomnus aliquis breuior præceſſerit, ſequatur autem prolixior, ex quo vires recolligantur. Sed (vt redeamus) idem Paulus illius lib. 1. c. 71. ſcribit Venerem aridioribus ſimul vniuerſis officere, præſertim ſi cum ſiccitate frigiditatem copulant. Eandémque ſolis calidis, & humidis innocuam eſſe. Et Sotanus in Iſagoge, cap. 5. Hyeme (inquit) Veneri non parcas. Et paulò pòſt: Æſtate cum Venere coitum non facere ex toto oportet. Et iterum mox. In autumno à Venere & frigida abſtinere oportet.

89 His fermè ſimilia ſcribit Auicenna (vt ad Arabes veniamus) in 20. tertij, tractatu 1. c. 22. inquiens, *De eadem re.*

Oportet

Oportet ne coitus fiat ſupér repletionem: prohibet enim digeſtionem, & facit cadere in ægritudines, quas efficit motus ſuper repletionem, & debilitat. Et oportet quantùm poſſibile eſt, ne coeat aliquis, cùm adeſt vacuitas. Iterum: Hoc enim eſt nocibilius, & oneroſius naturæ, & magis pernecans calorem innatum, & magis attrahens liquefactionem, & hecticam, & areſactionem. Imò oportet vt fiat, cùm cibus deſcendit à ſtomacho, & completur digeſtio prima, & ſecunda, & mediatur diſpoſitio in digeſtione tertia, & hoc diuerſificatur in hominibus: non ergo eſt audiendus ſermo eius, qui dicit, oportet, vt fiat illud poſt complementum digeſtionis tertiæ ex omni modo. Illa enim hora, eſt hora vacuitatis, cùm corpus incipit eſſe in ſparſione, & in omnibus membris ſunt reliquiæ cibi in via digeſtionis. Nam & poſt pauca: Oportet ne coitus fiat niſi à deſiderio ſano, quod non excitat aſpectus, aut intuitos, aut pruritus, aut ardor, ſed commouet ipſum multitudo ſpermatis. Et oportet, vt vitetur coitus poſt faculragem nauſeatiuam, & poſt euacuationes fortes ex vomitu, & fluxu ventris, & colica paſſione, & diaria facta ſubitò, & poſt motus corporeos, & animales, & poſt motum vrinæ, & ſtercoris, & phlebotomiam.

90 Raſis item lib. 4. cap. 17. A coitu etiam corpora habentes ſicca, vt ab inimico interficiente, ſibi cauere debent. Conualeſcentes quoque & debiles atque macri, necnon quorum ilia & ima ventris debilia ſunt & macra, & quorum nerui ſunt debiles, coitum omnino vitare debent. Et paucis interiectis: Coitu itidem nemo vti debet, dum eſt famelicus, neque cùm multo cibo ac vino eſt repletus, neque cùm balneo egreditur, neque poſtquam vomuerit, neque poſt ventris ſolutionem, neque poſt phlebotomiam, vel laborem. Hæc Raſis. Cui concinens Rabbi Moyſes autoritate Auenzoaris in lib. de Regimine vitæ ad Soldanum, cap. 4. Sunt nonnulli (inquit) quibus multùm nocet coitus, quibus item parum. At eius nocumentum in iuuenibus, qui ſunt humidi, modicum eſt. Offendit autem ſenes, & conualeſcentes ab ægritudine, & omnes, quibus natura ſicca eſt. Vidimus enim aliquando conualeſcentem, eodem die, quo coierat, mortuum fuiſſe. Alium item cui ſyncope accidit, & recidiuauit in febrem, & poſt paucos dies expirauit. Igitur vt in vniuerſum dicam, coitus mortiferus eſt ægris, & conualeſcentibus, & ſiccis temperatura. Nec quiſquam eum exercere debet ante cibi digeſtionem, nec cum fame, nec cum ſiti, nec in ebrietate: nec poſt coitum ire in balneum, nec ante ſanguinis minutionem, nec poſt eam intra vnum diem. Et Haly Abbas libro Theoricæ 5. c. 31. Tempus, ait, æſtiuum, grauiſque æſtus, inæqualis aeris autumnus, hæc duo tempora coitus frequentationi minimè opportuna ſunt. Sed & alij tam antiqui quàm recentiores Medicinæ ſcriptores multa de ea re ipſa diſſeruerunt, omnium verò copioſiſſimè Conciliator, differentia 124. ſuprà non ſemel aduocata. Michael Sauonarola, quo loco etiam nos ſuprà citauimus.

De eadem re. 91 Ex illis autem antiquioribus, Diocles Caryſtius in Epiſtola, quam ad Antigonum Regem de ſanitate tuenda ſcripſit, apud Paulum Æginetam lib. 1. c. vlt. Veneri indulgere mouet hyemali ſolſtitio, & in æquinoctio verno. At in Vergiliarum exortu eam parciſſimè exercendam. In ſolſtitio autem æſtiuo, & æquinoctio autumnali pernicioſam eam eſſe. Achæus in Athone Satyrico apud Athenæum lib. 6. cap. 17. In repletione Venus, in fameſcentibus nequaquam. Strato autem Lampſacenus librum priuatum & peculiarem de concubitu ſcripſit, vt tradit Diogenes Laertius, in quo (vt opinor) hunc locum non prætermiſit, dolemúſque hunc nobis fuiſſe temporum iniuria ereptum. Minùs, enim nobis negotij & laboris in his colligendis & deſcribendis fuiſſet. Sed vt tandem in eo finiamus, in quo hac in tractatione incepimus, ſi alijs in rebus mediocritas obſeruanda eſt, tum maximè in concubitu. Quod Euripides optimè, vt cæteros, intelligens, hæc ad Venerem locutus, *εἴης μοι, μέτριος δ' ἔλθ' εἴης, μήδ' ἀπολείποις.* Id eſt, Adſis quidem mihi, ſed moderata, nec mihi deſis. Quam & ipſam ſententiam citat & approbat Plutarchus, in libro de Sanitate tuenda.

62 Sed quid proderit iſta maritis præſcripſiſſe, cum illis plerunque non ſit liberum, neque tempus opportunum in eam rem, neque cætera obſeruare? Sunt enim pleræque mulieres, neſcio & an nonnunnes, præ coitus inſatiabili quadam appetentia tam improbæ, tam importunæ, tam acerbæ exactrices, vt per illas non liceat maritis modum vllum tenere. Quid faciant igitur? non poſſunt ſine magno ſanitatis & animi & corporis diſcrimine illis ſatisfacere, etiamſi Proculi illius Cæſaris, & Catalani neſcio cuius, & Herculis robur ad coitum obtineant: quorum ille in ſua quadam epiſtola teſtatus eſt, ſe centum virgines Sarmaticas bello captas, quindecim dierum ſpatio vitiaſſe, atque ex his decem nocte vna, vt ſcribit Flauius Vopiſcus. Alter quotidie trigeſies vxorem cognoſcebat, vt diximus ſuprà in princi. huius l. num. 1. Poſtremus (quod magis mirandum eſt) vna nocte cum quinquaginta virginibus Theſpij Erithæi Athenienſis filiabus concubuiſſe, omneſque grauidas maribus reddidiſſe, & duas ſcilicet natu maximam, & minimam, geminis fertur, præter vnam, quam intactam reliquit, & per totam vitam virginitatem ſeruare, ſibique ſacram eſſe voluit: quod tradit Pauſanias lib. 9. quo Bœotica deſcribit. & Theodoritus Cyrenenſis, de curatione Græcarum affectionum. Diodorus autem Siculus lib. Bibliotheces 5. cap. 2. tradit Herculem omnes compreſſiſſe, ex hiſque tot mares, numero quinquaginta, ſuſcepiſſe, communi nomine Theſpiadas dictos. De quo etiam nonnihil meminerunt Tatianus in elegantiſſima illa oratione, quam fecit *πρὸς ἕλληνας*, Clemens Alexandrinus in oratione adhortatoria ad gentes, & Arnobius lib. 4. Diſputa. aduerſus gentes: vbi tamen Theſpius pro Theſpio errore (vt credo) librariorum ſcribitur. Nec admodum diſſimilis error eſt apud Athenæum lib. 13. c. 2. vbi Theſtij filias nominat: eáſque non vna nocte, vt alij, ſed ſeptem diebus vitiaſſe ſcribit, autoritate Herodoti. Ex hoc autem eſt illud nutricis Deianiræ apud Senecam in Hercule Oetæo:

Proculi Cæſaris robur ad concubitum.

Hercules vna nocte 50. virgines impregnauit.

Arnobij locus.

Athenæi locus.

Referam quid alias? nónne Theſpiades vocant?

Illúdque ipſius Deianiræ ad eundem Herculem, apud Ouidium:

Nec tibi crimen erunt Teuthrantia turba ſororis,
Quarum de populo nulla relicta tibi eſt.

Ille enim Teuthrantiam turbam vocat eas ſorores Theſpij filias, quòd Theſpius ipſe filius fuit Teuthrantis, vt ſcribit Stephanus & Euſtathius Homeri interpretes libro Iliad. 2. in Catalogo. Æſchylus autem in Agamemnone Tragœdia, Theſpiam vrbem Teuthrantis vocauit. Ouid. libro 2. Triſtium, Eleg. 1. non multò poſt principium, Teuthrantia regna memorat:

Forſitan, vt quondam Teuthrantia regna tenenti,
Sic mihi res eadem vulnus opémque feret.

Idémque Caicum flumen eius regionis Teuthrantēum appellat lib.2. Metamor. Porrò autem (vt redeamus) ſunt qui tradunt Herculem illas virgines ſeptem diebus compreſſiſſe: quod mihi veriſimilius eſt. Sed vt ad id, quod dixeramus, reuertamur, nullus adeò potens eſt ad concubitum, etiamſi is ſit aut Proculus ille, aut etiam ille Catalanus, aut Hercules, quin aliquando deſtituatur viribus cupidineis, etiam maxima in cupiditate: ita vt nulla arte id opus exercere poſſit. Quod ſibi aliquando contigiſſe queritur Ouid. lib.3. Amor. Eleg.7. Niſi igitur, vt id caput finiam, viri vxorum ardori perpetuò ſatisfaciant, quod tamen ſemper difficillimum eſt, vel ſi ſe rumpant, vt eſt in veteri prouerbio, ab ipſis multas moleſtias patiantur neceſſe eſt. Sed & timendum quoque eſt ne aliorum congreſſum inſectentur: adeò ſunt φίλανδροι, atque μοιχεύτριαι: ita enim Plato in Sympoſio vocat has mulieres vitioſas, & impudicas.

Venerem nunquam facultate coeundi deſtitui.

93 Quiſquis ergo huiuſmodi vxorem adeò coitus appetentem, & vitioſam nactus fuerit (neque enim omnes tales ſunt) illud moneo, vt è boue ſyluestri nigro ſanguine ricini lumbi perungantur ipſi vxori, vt illi tædium Veneris fiat, iuxta Oſthanis Medici ſententiam à Plinio relatam lib.28.c.19. aut vt alij ſecant, 10. Vbi & ipſe Plinius ſubdit ex eiuſdem Oſthanis ſententia, amoris quoque tædium fieri pota hirci vrina, adiecto propter faſtidium nardo. Idem ruſus eodem lib. cap.8. ad fin. ſed in diuerſis locis, autor eſt, Scinci decoctum cum melle ſumptum, atque etiam Hippopotami pellem è ſiniſtra parte frontis in inguina alligatam, Venerem inhibere. Aſperſu quoque cineris, qui ex lyncum corio & vnguibus exuſtis fit, fœminarum libidines inhiberi. Idem lib. 30. cap.5. in diuerſis locis ſcribit galli pugnatoris teſticulos, anſerino adipe illitos, adalligatoſque pelle arietina, ſed & cuiuſcunque galli gallinacei teſticulos, ſi cum ſanguine gallinacei lecto ſubiiciantur, Venerem cohibere. & qui in vrinam canis ſuam ingeſſerit, ad Venerem fieri pigriorem. Quin & eodem cap. ſtellionis cinerem, in linamento inuolutum, in dextra manu Venerem inhibere, in ſiniſtra ſtimulare. Idem autem antè, ſcilicet lib.27. cap.8. ſcripſerat, in Theſſalia duriorem cynoſorchis radicem ad inhibendos coitus valere, molliorem vero, ad ſtimulandos. Idem illo lib.30. cap.6. ſcribit puluerem, in quo ſe mula volutauerit, corpori inſperſum, mitigare ardorem amoris. Idem lib. 32. cap.5. tradit Magos dicere, quòd arundine transfixa ranæ natura per os, ſi ſurculus in menſtruis defigatur à marito, adulterorum tædium fieri. Quæ ſi vera eſſent, vt ille ipſe dicit veluti id deridens, multò vtiliores vitæ exiſtimarentur ranæ, quàm leges. Idem quoque eod. lib. 32. cap.4. Squamæ teſtudinum è ſumma parte deraſæ, & in potu datæ, Venerem cohibent. Dioſcor. lib. Medicinalis materiæ 2. c.28. tradit ſcincum decoctum cum lente & melle, aut ſemine lactucæ cum aqua potum, Veneris cupiditates inhibere.

Venerem à feminis arcenda.

94 Galenus lib. 6. de Simplicium medicament. facultatib. tradit viticis ſemen, floreſque ac folia, cohibere ſtimulos & impetus Veneris. Nec tantum eſam potamque ad caſtitatem conferre, ſed etiam ſubſtratam. Quod & ipſum tradit Aetius Tetra.1. Serm.4. & iterum Tetra.3. Serm. item 3. cap.34. & Paul. Ægineta lib.7. cap.3. & Serapio ſimp. cap.309. Addit autem Galenus, ob eam cauſam Athenis in Theſmophoriis, id eſt, Cerealibus, ſiue ſacris Cereris, mulieres totum ſibi fruticem ſubſternere ſolere. Hincque illi nomen inditum agni, id eſt, caſti. Quod & ipſum ante eos, tradunt Dioſcorid. lib.1. cap.16. & Plin. lib.24. c.9. & Ælianus hiſtoriæ animalium lib. 9. cap.26. Ea autem, quæ Latinis vitex dicitur, Græcis (quod iam diximus) ἄγνος: ab inſita illa vt appellatur. Vulgus autem noſtrum Græcæ nomenclaturæ Latina adiecta interpretatione, Agnum caſtum appellat. De ea autem eſt illud Tydei, templa Palladi pollicentis, apud Statium Thebaidos li.2. ad fi.

Viticis vis in hanc rem.

Centum ibi virginei votis Calydonides aris
Ædeas vbi ritus fales, & ab arbore caſta
Nectent purpureas niueo diſcrimine vittas.

95 Idem Galenus (vt ad eum redeamus) in lib. de Medicinis facilè parabilibus, ſcribit rutam eſui potuique datam, Veneris appetentiam extinguere: quod & prodit Oribaſius Compendij medicinæ c. 6. Ad quod etiam vide, quæ dicam infrà num.24. incip. ſed & legimus. Porphyrius, citante Stobæo Ser.98. tradit, Salicis fructum cum vino propinatum, libidinis impetum marcore afficere. Sed ante eum Plin. lib. 24. c.9. ſcribit folia ſalicis contrita & pota, intemperantiam libidinis coercere, atque in totum eius vſum auferre ſæpius ſumpta. Quin & eodem loco prodit, ſi cinis myricæ arbuſculæ bouis caſtrati vrinæ immiſceatur vel in potu, vel in cibo, Venerem finiri. Idem libro 26. capit.10. tradit nymphæam Heracleam Venerem in totum adimere. Et radicem quoque eius genitalibus illitam inhibere Venerem. Florentinus apud autorem Geoponicon lib.12. cap.13. tradit lactucam coitum auertere: ex eoque Pythagoricos ipſam Eunuchion appellare: mulieres verò ἀστυτίδα, quòd ſcilicet ineptos faciat πρὸς τὰ ἀφροδίσια, id eſt, ad venerea. Quod & Athenæus ſcribit. Sed tu interim vide, quæ de ſalice ex Homero, & aliis in Tractatu Medicinæ tradidimus, nume.197. incip. ſed & naturam.

Rutæ vis.

Salicis.

96 Idem quoque autor Geoponicon, eod. libro 12. cap.24. prodit mentham rebus venereis ineptam eſſe, & incommodam, quod & tradit Marcellus Medicamen. cap.33. Vbi ponit mentham inter herbas Veneri contrarias. Quibus adſtipulatur antiquus ille prouerbialis verſus, ab Ariſtotele relatus, Problematôn ſect.20. cap.2.

Menthæ vis.

Μίνθην ἐν πολέμῳ μήτ' ἔσθιε, μήτε φύτευε.
Mentham in bello neque edito neque ſerito.

Prouerbium.

Cuius rei rationem reddit ipſe Ariſtoteles, quòd ea herba membra refrigeret, eo argumento, quòd ſemen genitale corrumpat. Frigus autem fortitudini & audaciæ, quæ bello neceſſaria ſint, maximè aduerſari. Et ei adſtipulatur, quod ſcribit Galen. lib. 6. Simplic. Medic. c.284. quòd conceptum vetare dicatur. Quod & ipſum tradit Plin. lib.20. cap.14. Nam & ipſe alibi, videlicet lib.22. c.25. hanc herbam refrigerantem dicit. Sed his non obſcurè aduerſatur Dioſc. lib.3. cap.37. aut aliorum computatione 39. ſcribens eam herbam calefaciendi vim habere, atque Venerem ſtimulare. Cui conſentiens Paulus Ægineta lib.7. tradit, eam in tertio ordine eſſe calidam, & eius rei cauſa Venerem quoque incitare. Æmilius autem Macer, aut quiſquis is eſt, cum primum ſcripſiſſet,

Vim calidam ſiccámque gradu ferè mentha ſecundo.

Poſtea tamen ſubdit:

Matrici ſuccus ſi ſubditur illius, ante
Quàm fiat coitus, mulier non concipit inde.

At Hermolaus Barbarus hanc veluti controuerſiam componens, Corollarij cap. 363. Fieri poteſt (inquit) vt per ſe calefaciat, & per accidens refrigeret: quod in aliis quoque plerisque conſpicitur. Porrò (vt id obiter dicam) ego aliquando à viro rei medicæ periti ſſimo audiui, ſe expertum ſæpe fuiſſe,

vt qua

vt qua die quis eam herbam manducatit, ſi vulneretur, tantum inde fieri ſanguinis profluuium, vt vix vlla arte ſiſti poſſit. Quod ſi verum ſit, facilè crediderim, eam eſſe illius prouerbij rationem.

De eadem re. 97 Ariſtoteles tradit in Phaſi flumine arbuſculam naſci, cuius ramus excerptus à viro, & in vxoris thalamum immiſſus, efficit ne vxor alium virum appetat. Marcellus in lib. de Medicamentis. cap. 33. Mulierem (inquit) quam tu habueris, vt nunquam aliuſnire poſſit, hoc facies: Lacertæ viridis viuæ ſiniſtra manu caudam curtabis, eámque viuam dimittes: caudámque donec immoriatur, eâdem palma clauſam tenebis, & mulierem verendáque eius, dum cum ea cois, tanges. Albertus Magnus lib. de Animalib. 22. teſtis eſt, quòd ſi quis teſticulum dexdextrum lupi oleo miſtum, mulieris vuluæ cum lana imponat, remouet ab ea coeundi deſiderium, etiáſi fornicaria fuerit. Idem paulò antè dixerat (quod an ſit verum, viderint alij) quòd ſi virga lupi in nomine alicuius ſiue viri, ſiue mulieris ligetur, non poterit coire, donec nodus fuerit ſolutus. Sed & alia multa, aliorum autoritate tradit Nicolaus Nicolus in eo tract. quem priuatim ſcripſit de coitu, quem poſuit poſt Ser. 6. cap. 7. quibus ſi vſus fueris in concubitu vxoris, ea nunquam concubitum alterius deſiderabit, vt ille dicit.

Selenni aqua amore liberans. 98 Mirum eſt quod veterum monumentis ſcriptum reperitur, fuiſſe in Acaia ciuitatem Ægiram nomine, ac fontem quoque, & in propinquo fluuium Selennum ab adoleſcente dictum, qui Ægiræ nymphæ illaqueatus amore, ac deſiderio extabeſcens, ſit à Venere in eum deformatus. Vnde Selenni aquam id laudis adepta ferunt, vt ea ablutos amore liberet & viros, & fœminas. Quod ſi verum eſt (inquit Pauſanias qui id refert in Achaicis) τιμιώτερον χρημάτων πολλῶν ἐστὶν ἀνθρώποις τὸ ὕδωρ τῆ Σελίννα. Id eſt, Multis pecuniis pretioſior eſt hominibus aqua Selenni. Sed quod id credibilius facit, eſt alius fons Salmacis nomine in Caria, qui è diuerſo eos, qui ex eo biberint, venereo morbo implicare traditur, vt videre licet ex Pomp. Feſt. De qua re tamen vide quæ ſcripſit. Oui. lib. 4. & 15. Met. & Strab. lib. 14. & Vitr. lib. 2. c. 8.

Venus Verticordia. 99 Nec interim prætermittendum quòd cùm aliquando incredibilis ardor libidinis fœminas Romanas inuaſiſſet, adeò vt ferè omnes ſine vllo pudore in Venerem ruerent, Senatus inſpectis libris Sibyllinis, per Quindecimuiros cenſuit vt Veneris Verticordiæ ſimulacrum conſecraretur, vt fœminarum corda à libidine ad pudicitiam verterentur: quod poſteaquam factum eſt, omnium ſedatus eſt ardor. Cujus rei meminit Valer. lib. 8. cap. vlt. Et Ouid. 4. Faſt. his verſib.

Roma pudicitia proauorum tempore lapſa eſt,
Cumeam veteres conſuluiſtis anum:
Templa iubet fieri Veneri, quibus ordine factis,
Indè Venus verſo nomine corda tenet.

De quo etiam nonnihil per Lactantium Cælium Grammaticum interpretem Statij in lib. 5. Thebaid. ſuper eum locum,

— Et Idalias procul ablegaſſe volucres
Fertur.

Vbi & in id refert illud Virg. 4. Æneid.

Quæ mihi reddat eum, vel eo me ſoluat amantem.

Veluti Venus non tantùm amores iniiciat, verùm etiam eoſdem auferat. Hanc autem Venerem Verticordiam etiam dici putat Lilius Gyraldus, Syntagmatu 14. Hiſtoriæ Deorum quam Pauſanias lib. 1. ἀποστροφίαν vocat. Id enim tibi obiter dicere volui.

100 Memoratur & ſaltus Leucadius, qui ad ſedandos amoris æſtus valere credebatur. Huius meminit Strabo. lib. 10. vbi ex Menandro (cuius verſus adducit) tradit Sappho Cupidinis œſtro perculſam, ſeſe in eum locum præcipitem dediſſe. Verſus Menandri hi ſunt:

Τὸν ὑπέρκομπον θηρῶσα Φάων'
Οἰστρῶντι πόθῳ ῥῖψαι πέτρας ἀπὸ τηλεφανοῦς
Ἀλλὰ κατ' εὐχὴν σὴν δέσποτ' ἄναξ.

Subdit tamen Strabo, antiquiores ſcriptores crediſſe, non Sapphò, ſed Cephalum, primum omnium hic ſaltaſſe, captum amore Ptaolæ, aut (vt alij vocant) Pterelæ Deionei filiæ. Verùm Ouid. in Epiſt. ipſius Sapphûs ad Phaonem, tradit Deucallonem primum id feciſſe, amore Pyrrhæ percitum, illis verſibus:

Hinc ſe Deucalion Pyrrhæ ſuccenſus amore,

&c. quæ ſequuntur.

Sed Charon Lampſacenus in Hiſtoriis, & ex eo Plutarchus in lib. cui titulus eſt, γυναικῶν ἀρεταί, id eſt, mulierum virtutes, ſcribunt Pholom Phocenſem, ex Codri progenie, à petra Leucadia ſe primum omnium præcipitare auſum, & ex eo ſaltu nônullos occubuiſſe, & inter cæteros Sappho, quòd (vt plurimi arbitrari ſunt) viriles, non muliebres ſaltus, ingredi auſa fuiſſet: vti etiam Calyco, vt tradit ipſe Strabo, vbi ſupra. De qua etiam nonnihil Ariſtoxenus Muſicus.

101 Nec poſteriores Medici hanc partem prætermiſerunt, ſed multa paſſim ad inhibendam Venerem conſcripſerunt: Marcellus d. cap. 33. d. lib. Medicamentorum. Aëtius Tetrabib. 3. Serm. item 3. c. 34. Alexander Trallianus lib. 9. cap. item 9. Paul. Ægineta lib. 1. cap. 38. Haly Abbas lib. Practicæ 8. cap. 6. Auicenna 2. tertij, tractat. 1. cap. 25. cum multis ſequentibus. Raſis libro continentis 18. cap. 4. Trotula in lib. de Paſſionibus mulierum, cap. 36. Arnaldus à Villanoua lib. Breuiarij 2. cap. 26. Guarnerius in lib. de Ægritudinibus matricis, cap. 11. & omnes ad vnum, quotquot diſſeruerunt de curatione ſatyriaſis & priapiſmi & gonorrhϾ, id eſt, vt ipſo nomine oſtenditur, genituræ fluxus, ſiue profluuij (ita enim is morbus vocatur, non, vt vulgò dicitur, Gonorrhœa:) ex quibus illinc, quæ voles, aſſumere poteris: nam ſi ſingula minutatim percenſere vellem, dies me deficeret. Sed iis præcipuè vtendum eſt (ne id prætermittam, quod noſſe inprimis neceſſarium eſt) cùm floret ſcolymus, id eſt, carduus: tunc enim fœminas libidinis auidiſſimas eſſe, viros contrà in coitum pigerrimos, tradunt: vt & nos diximus ſuprà in 9. lege connub. num. 125. at illud certè. *De eadem re.*

102 Sunt & alia, quæ, ſi modicè coieris, ſunt non modicum opitulatura. Sed inter cætera fœdicis peculiaris laus eſt, quòd fatigato Venere corpori ſuccurrit, vt tradit Plin. lib. 22. cap. item 22. Idémque lib. 10. cap. 5. tradit Heraclidem dediſſe aduerſus Venerem ſubinde offenſantem cicer erraticum. Aëtius quoque Tetrabib. 3. Sermo. 3. cap. 35. iubet his qui frequenter, & ſuprà quàm conuenit, coëunt, vrinam capræ bibendam. Hippocr. in lib. de Regimine morborum, dicit lac ei bibendum, ac laborem, balneum, & ebrietatem vitanda. Quod & ex eo repetit Raſis lib. 1. Continentis, cap. 4. in fin. At illud non omiſerim, eos qui capite dolent ex immodica Venere, non eſſe medicamento purgandos, ex Hippocratis ſententia lib. 4. περὶ διαίτης ὀξέων, id eſt, de ratione victus morborum acutorum, ſed eos potiùs monet Paulus Ægineta lib. 1. cap. 37. veſtimentis calidis opertos conquieſcere, ſomnóque indulgere, donec corporis contentio ſubſidat, & illi ab imbecillitate ſeſe recollegerit. Et in vniuerſum his prodeſſe *Venerei immodicæ opitulantia.*

tradit, quæ denſant, calefaciunt, humefactant & confirmant. Aetius quoque Tetrabibli 1. Ser.4.c.40. adhibenda cenſet conſtringentia, ſpiſſantiáque, & corroborantia cutem. De quorum numero eſt & moderatum exercitium, & feruentius calidæ aquæ ſolium, quies item, ac multus ſomnus. Edulia verò ſint multitudine pauciora, qualitate autem humidiora, & moderatè calida; quo & concoctio bona fiat, & ſiccitas ex laſſitudine corrigatur. Sed & alia multa in eam rem tradit Auicenna libro 3.Fen. 20.c.36. & Manardus lib.Epiſt.medicin.15.Epiſt.2.

103 SED QVOD ad hanc coitus tractationem pertinet, receptui canam, modò vltra ea quæ iam diximus, pertinentia ad valetudinem, nonnulla alia priùs coniuges admonuerimus. Illud autem primum erit, non tempeſtiuiùs eos voluptati venereæ operam daturos, quam cùm aliquid iurgij, aut diſcordiæ inter eos interceſſerit. Nihil enim omnino rerum eſt, quod eos ocyùs faciliúſque, aut gratiùs ad amicitiam reuocet. Quod apertè inſinuat Homerus, apud quem lib.14. Iliad. Iuno de Oceano & Tethy eius vxore loquens, illorum iurgia ſe ſoluturam, atque in coitum reducturam profitetur. Illius hæc verba ſunt:

Venus diſcordia coniugum ſedatrix.

Τοὺς εἶμ' ὀψομένη, καί σφ' ἄκριτα νείκεα λύσω·
Ἤδη γὰρ δηρὸν χρόνον ἀλλήλων ἀπέχονται
Εὐνῆς καὶ φιλότητος, ἐπεὶ χόλος ἔμπεσε θυμῷ.
Εἰ κείνω γ' ἐπέεσσι παραιπεπιθοῦσα φίλον κῆρ
Εἰς εὐνὴν ἀνέσαιμι ὁμωθῆναι φιλότητι.

Cuius loci autoritate Plutarchus in eo lib. cui titulum fecit, γαμικὰ παραγγέλματα, id eſt, Præcepta connubialia, c.40. Dum ira (inquit) diſſidióque vir & vxor vexantur, tum maximè Venerem optimum huiuſmodi malorum remedium, accerſere oportet. Hæc ille. Ad quod etiam referri poteſt illud Andromaches Euripideæ in Troadibus:

Καίτοι λέγουσιν ὡς μί' εὐφρόνη χαλᾷ
Τὸ δυσμενὲς γυναικὸς εἰς ἀνδρὸς λέχος.
Atque dicunt, quod vna nox remittit
Odium vxoris in maritum.

Et illud quoque Ouidij lib.2. de Arte amandi:

Blanda truces animos fertur molliſſe voluptas:
Conſtiterunt vno fœmina virque toro.

Et clariùs paulò ante eo lib.

Oſcula da flenti, Veneris da gaudia flenti:
Pax erit: hoc vno ſoluitur ira modo.
Cùm bene ſæuierit, cùm certa videbitur hoſtis,
Tunc pete concubitus fœdera, mitis erit.

Et rurſus lib.4. Faſtor.

Prima feros habitus homini detraxit: ab illa
Venerunt cultus, mundáque cura ſibi.

Dea Viriplaca.

104 Et ego quidem id efficacius in eam rem fore exiſtimo, quam fuerit olim Romæ ſacellum illud Deæ Viriplacæ, in Palatio ſitum, vt tradit Victor, in quod cùm vir & vxor diſcordes conueniſſent, inuicem locuti quæ voluiſſent, contentione animorum depoſita, concordes reuertebantur, vt à Valerio Maximo relatum eſt in Inſtitutis antiquis. De hacque Dea ſunt qui putent Ouidium intellexiſſe, cùm ſcribit lib.3. de Arte amandi:

Hac Venus è templo multo radiantibus auro
Lenta vidce: lites, Appiadéſque Dea.

Et lib.1. de Remedio amoris:

Turpe, vir & mulier iuncti modò, protinus hoſtes.
Non illas lites Appias ipſa probat.

De quo tamen vide Cælium Rhodiginum lib. Lect. antiq. 12. poſtremæ editionis.

Venerem in templis an exercere liceat.

105 Quanquam, vt redeam, illud mihi veriſimilius eſt, virum & vxorem in eo ſacello congredi inuicem ſolitos, & hinc pacatos omni ira reuerti. Neque id abſurdum omnino videri debet, cùm teſte Herodoto in Euterpe (non dicendum, Hieronymo ad Euſto. vt fecit Chaſſenæus, qui totum hunc locum in ſuum Catalogum tranſplantauit, & cùm in anteriore editione ſcriptum eſſet conciſe Hero. in Euter. is non intelligens nomen autoris, nec libri, ita vt dixi, adſcripſit) Herodotus igitur tradit cæteros mortales, præter Ægyptios & Græcos, in templis coire ſolitos, putantes hominem eſſe, vt cæteras animantes. Etenim videre licet & pecudes omnes, & volucrum greges in Deorum templis atque in phanis coire: quod ſi non eſſet Dijs gratum, non facturas fuiſſe allegant. Quod ſi in cæteris templis non ſatis honeſtum videri poteſt, nec etiam probat Herodotus, in hoc tamen, quod Deæ Viriplacæ dedicabatur, non adeò vituperandū fuit. Nam & apud Corinth. (vt Athenæus tradit antiquorum ſcriptorum autoritate) meretrices in templo Veneris præſtabant, illidque in ſolennibus precibus addere ſolebant, vt Dij meretricum numerum augerent. Vnde & κασαλβιάζοντας veteribus vulgato ioco dicebantur, qui ſcortationibus indulgerent, apud Stephanum de Vrbibus, autoritate Ariſtophanis.

Chaſſenæi furtum.

κασαλβιάζοντας.

106 Religio autem noſtra (quæ ſola religio vera & ſancta eſt) admodum deteſtatur huiuſmodi concubitus, qui in templis D.Opt.Max. Diuiſque dicatis exercentur, adeò vt ea polluta cuiuſcunque ſeminis effuſione arbitretur; vt videre licet ex cap. Eccleſiis.68.diſt. quod repetitur in cap. Eccleſiis, de conſecrat.diſt.1. & cap.1. in princ. de conſecr.eccleſ. vel altar.lib.6. cap.15. qui de ſent. excom.eod. lib.6. Ideóque nec teneri, nec debere virum ab vxore in templo de coitu appellatum, ei morem gerere, ex ſententia gloſ. in c. quoniam, in verbo, opportunè, diſt.41. & in d.c. Eccleſiis, in verbo, ſeminis, diſt.68. & in cap. Apoſtolicis. 33.q.4. vel reclamante Hugo. Gadulpho, & aliis neſcio quibus, relatis ab eadem gloſ. in prædictis locis, atque etiam in d.c. Eccleſiis, de conſecr.diſt.1. vbi id ſequi videtur, & Alb. in rub. C. de ſacroſ.eccleſ. qui videtur notare: vt etiam facit Hoſtienſis in cap.vlt.de conſecr. eccleſ. vel altar. & Ioan.And. in d.c.1.eod.tit.lib.6. Adeò vt non abs re Arnobius lib.8. eodémque vlt. Diſputationum aduerſus gentes, hæc conqueſtus ſit. Vbi autem magis à ſacerdotibus, quàm inter aras & delubra conducuntur ſtupra tractantur, lenocinia, adulteria meditantur? frequentiùs denique in æditorum cellulis, quàm in ipſis lupanaribus, flagrās libido defungitur.

De eadem re.

107 Sed & quod ad externos pertinet; præter id, quod ex Herodoto diximus, ſatis conſtat, id admodum fuiſſe & ab illis quoque vituperatum. Vnde illud Iuuenalis Satyr.9. non multò poſt princ. in immodicam mulierum libidinem.

De eadem re.

Nuper enim (vt repeto) phanū Iſidis, & Ganymedem,
Pacis, & aduectæ ſecreta palatia Matris,
Et Cererem (nam quo non proſtat fœmina templo?)
Notior Aufidio Mœchus celebrare ſolebat.

Et illud Ouid.lib.1. de Arte amandi, de templis Veneris & Iſidis quæ Romæ erant:

Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis,
Cultáque Iudæo ſeptima ſacra viro.
Nec fuge Niliacæ Memphitica ſacra iuuencæ:
Multas illa facit quod fuit ipſa Ioui.

Nam & Ioſephus lib. Antiq.18.c.4. aut vt alij diuidunt, 7. & Hegeſippus lib.2. Hiſtoriarum Iudaic.c.4. tradunt Paulinam Romanam matronam, Saturnini vxorem, in templo ipſius Iſidis à iuuene quopiam equeſtris ordinis, nomine Decio Mundo, qui illam deperibat, miro commento conſtupratā fuiſſe, fraude ſacerdotū Iſidis, qui pecunia corrupti, ſub ſpecie Anubidis,

Paulina religionis ſpecie in templo ſtuprata.

Anubidis, amatorem Paulinæ complexibus copulauerunt. Quod vbi Tiberius Imp. reſciuit, ſacerdotes ipſos cum liberta Mundi, quæ mali autor fuerat, in cruces adegit, templum Iſidis euertit, ſtatuam ipſius in Tiberim iactari iuſſit. Mundum autem exilio damnauit, dignum eum maiore pœna non iudicans, quod amoris vehementia, formæque ſuperatus gratia, deliquiſſet. Ad quod etiam referri poteſt illud ipſius Iuuen. Satyr. 7.

Iſiaca ſacraria lenæ.

Hippomenes & Atalanta, verſi in leones, quòd in tẽplo Cybeles concubuiſſent.

108 Sed & traditum eſt veterum monumentis, quod cum Hippomenes Megareus, amoris impatiens, cum Atalanta vxore in templo Cybeles rem habuiſſet, & verito temeraſſet ſacraria probro, vt interim vtar verbis Ouidij, hanc rem graphicè deſcribentis, haud multò ante fin. lib. 10. Metam. ira Deæ verſi ſunt, maritus in leonem, vxor in leænam. Id quod etiam traditum eſt à Seruio libro 3. Æneid. in eum locum,

Et iuncti currum dominæ ſubiere leones.

Ex quo eſt & illud eiuſdem Ouidij in Ibin:

Inque pecus magnæ ſubitò vertare parentis,
Victor vt eſt celeri victáque verſa pede.

Vir à canibus diſcerptus quod mulierẽ in templo vitiaſſet.

Atalanta enim curſu victa eſt ab Hippomene, ob quod eius matrimonium meruit. Ideo autem vocat leones pecus magnæ parentis, id eſt, Cybeles, quòd eius Deæ currum à leonibus trahi fingunt Poëtæ. Plutarchus quoque in problematis Roman. cap. 3. tradit quendam cùm in templo Dianæ, quæ in angiportu erat, mulierem vitiaſſet, à canibus diſcerptum fuiſſe, ob idque poſtea id templum viros ingredi nefas fuiſſe.

Hominũ immolatio ob concubitum in templo Dianæ.

109 Cælius item Rhodiginus lib. Lect. antiq. 13. cap. 34. poſtremæ editionis, ſcribit, ipſi Dianæ Triclariæ templum fuiſſe in Achaia, cuius feſtum & παννυχίς, id eſt, peruigilium quotannis celebrabatur, cum immolatione hominum ex numinis indignatione, ob id quòd in eo delubro Menalippus & Comete turpiter amore victi coiiſſent. Id quod ipſe Cælius accepit, licet ſubticeat, (quod illi ſolenne eſt) à Pauſania lib. 7. qui de Achaicis eſt, & Iuliano Aurelio in libro de cognominibus Deorum. Ouid. lib. 4. Metam. tradit, quòd cum Neptunus Meduſam in Mineruæ templo vitiaſſet, ob id auertit ſe Minerua, & vultum ægide texit.

Hanc pelagi rector templo vitiaſſe Mineruæ
Dicitur auerſa eſt, & caſtos ægide vultus
Nata Iouis texit. —

Idem autem Ouid. lib. Amor. 1. Eleg. 7. poſt alios tradit, Caſſandram in templo Palladis ab Aiace Oilei filio vitiatam fuiſſe.

Procubuit templo caſta Minerua tuo.

Ob quod infandum ſcelus ipſe Aiax domum redi̇ens, à Pallade fulmine ictus, naufragio periit. Fuere autem qui ſcripſerunt, quòd cùm Caſſandra, vt dictum eſt, violaretur, ſeſe auertiſſe Palladium, oculóſque & ora aperuiſſe: quòd tamen non admittit Strabo lib. 6. Illud quoque non prætermiſerim,

Mahometis lex.

Mahometem alioqui infandiſſimum legislatorem, in ſuo Alchorano hanc legem tuliſſe: In templis nullus ſit cum fœminis coitus.

Templa Veneris cauſa frequentari. Eadémque ſæpe pollui.

110 Scio tamen plerumque templa religionis ſpecie à viris & mulieribus adiri, frequentarique ſolere: ea tantùm gratia, vt libidinis cauſa ſeſe conſpiciant, atque ſi opportunitas adſit, alloquantur, déque loco ac tempore coëundi conueniant. Imò verò (quod longè fœdius eſt) ſi detur facultas, illic contempta omni religione ſimul concumbant. Ex quo illud Propertij lib. 2. Eleg. 20.

Hiis te mollis portus non corrumpere ludis,
Fanáque peccatis plurima cauſa tuis.

Et illud quoque Ouid. lib. 2. Triſt. Eleg. 1. eadémque vnica,

Quis locus eſt templis auguſtior? hæc quoque vitet,
In culpam ſi qua eſt ingenioſa ſuam.

Et illud Iouiani Pontani, lib. 1. de Amore coniugali:

Templa pudicitiam maculant, ne tute per aſtus
Rebus abi, templi noxia ſæpe mora eſt.

Item illud Ioannis Secundi in duos amantes ſe mutuò in æde ſacra baſiantes:

State cum pulchris iuuenes puellis,
Iungite & dextras: neque templa, nec vos
Ara diuellat veneranda Diuûm.
Quum maturata temerentur ara
Aureo pro baſiolo puella:
Lædit & magno hic pudor eſt pudori.

Cæterùm Acron & Porphyrion Horatij interpretes, Sermonum eiuſdem libro 1. tradunt Cateam quampiam adeò vilem fuiſſe, vt in æde Veneris Theatri Pompeiani adulterium obducto velo admiſerit. Ex noſtris gl. in c. odi. 24. q. 1. inuehitur aduerſus ſcholaſticos, qui vadunt ad templa videndarum fœminarum cauſa: quam annotauit Barb. in procemio cle. in verbo ſalutem, colo. 4.

Venere abſtinendum religionis cauſa.

111 SECVNDVM, quod ad ſuperiora proximè accedit, illud erit, vt recordentur coniuges, Moſen iuſſiſſe per triduum vxoribus abſtinere, qui ad montem Sinai acceſſuri, Deúmque loquentem audituri erant, Exod. 19. Et Abimelech ſacerdotem, Dauidi, & cæteris qui cum eo erant, eſurientibus non priùs panes ſanctificatos dediſſe quàm profeſſi eſſent, à mulieribus ab heri & nudiuſtertius ſe continuiſſe, vt ſcribitur 1. Reg. 21. & repetitur in §. item ſi panes. 33. q. 4. qua quidem in quæſt. multa in hanc ſententiam reperies: ea enim ob id primatim facta eſt. Et inter cætera in c. Chriſtiano, citatur illud prioris ad Corint. 7. Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini ad idipſum. Cuius loci autoritate ſubnixus Syricius Pontifex Roman. ſcribens ad Epiſcopos Africæ: Quod dignum & honeſtum eſſe putat, ſuadet, vt ſacerdotes cum vxoribus ſuis non coëant. Cui & illud addes ex Eccleſiaſte cap. 3. Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus. Cui ſimile eſt illud Timonis, citante Athenæo lib. 7.

Ὥρη ἐρᾶν, ὥρη δὲ γαμεῖν, ὥρη δὲ πεπαῦσθαι.

Tempus amandi, tempus habendæ vxoris, tempus ab his deſiſtendi. At ex iis, quæ ſcripta ſunt in d. 33. q. 4. id ſummatim colliges, exactum de Venere, teneri quibuſvis diebus, vel Deo ſacris, id debitum exigenti reddere: honeſtius autem eſſe non exigere: exigentem tamen cauſa liberorum procreandorum, aut vitandæ incontinentiæ, minimè peccare: cauſa autem ſaturandæ libidinis, peccare mortaliter, vt nonnullis placet: venialiter, vt aliis. Ita enim concludit gloſ. quam cæteri ſequuntur in ſumma eius cauſæ.

De eadem re.

112 Ex illis autem ſacrorum Bibliorum locis, vt opinor, Hieronym. in Apologia pro libris aduerſus Iouinianum, ad Pammachium ſcribit, veteri lege non licuiſſe ſacerdotibus hoſtias offerre, dum operi coniugali ſeruiebant. Sed quibus addes, huc pertinere, quod præcipitur Exod. 12. renes accinctos debere eos habere, qui agnum illum paſcalem comederent. Quid enim eſt accingere renes, niſi libidine abſtinere, quæ renibus perficitur? vt nos alibi diximus ſuprà huiuſce legis nu. 40. incip. ex his quoque. Et præcipitur quoque eiuſdem lib. Exod. c. 28. & iterum Leuit. 16. cap. ſacerdotes ſanctuarium in-

greſſuros, feminalibus lineis verēda tegere. Id enim ad caſtitatem pertinet, vt ſcribit Iſychius Hieroſolymitanus, eum locum Leuit. enarrans lib. 5. Comment. in Leuit. Et quod ſcribitur 2. Reg. 6. & iterum 1. Paral. c. 13. Ozam, quia poſt vxoris concubitum manus admouit arcæ Domini (vt nonnulli coniectant, neque enim eorum locorum contextus id dicit) repentina morte occubuiſſe. Quod & repetitur in c. plerunque 2. q. 7. Cæterum ex ſexta Synodo oportet eos, qui altari miniſtrant, in tempore oblationis ſanctorum continentes eſſe in omnibus, vt à Deo poſſint conſequi, quæ ſimpliciter poſtulant. Quod & repetitur c. quoniam. 31. diſt. D. Auguſt. in ſerm. dominicæ 2. aduentus Domini, ſi is eſt, dicit abſtinendum eſſe a concubitu vxoris die natali Domini & aliis feſtiuitatibus. De quo & per eundem multa, in ſermone 3. dominicæ 22. vbi & illud dicit, filios qui ex concubitu horum dierum naſcuntur, leproſos fore & epilepticos, atque etiam dæmoniacos.

De eadem re. 113 Ex concilio Elibertano in tribus quadrageſimis, & in quarta feria, & in ſexta coniugales (ita enim appellat coniuges) continere ſe debeot, vt continetur in decretis Buchardi lib. 19. cap. 155. Ex eodem quoque concilio, c. 3. Omnis homo ante ſacram communionem a propria vxore abſtinere debet, tres, aut quinque, aut ſeptem dies, vt & continetur in illis ipſis decretis lib. 5. c. 22. In quo illud obiter expende, numerum imparem ſemper illic præſtitutum, vt facilè intelligas id verum eſſe, quod à Virgilio dictum eſt Eclog. 8.

— Numero Deus impare gaudet.

Sed vt redeamus, eodem illo lib. 19. c. 5. Concubuiſti (ait) cum vxore die dominica? quatuor dies in pane & aqua pœnitere debes. Et continuò poſteà: Coinquinatus es cum vxore tua in quadrageſima? quadraginta dies in pane & aqua pœnitere debes, aut 26. ſolidos in eleemoſynam dare. Si per ebrietatem euēnit, viginti dies in pane & aqua pœniteas. Viginti dies ante Natalem Domini, & omnes dies Dominicos, & in omnibus legitimis vigiliis, & in Natalitiis Apoſtolorum, & in præcipuis feſtis, & in publicis caſtitatem debes cuſtodire. Si autem non cuſtodiſti, quadraginta dies in pane & aqua pœniteas.

De eadem re ex ethnicis. 114 Nec tamen prætermittam, hanc fuiſſe legem ex pontificum libris deprompta, AD DIVOS ADEVNTO CASTE. Quam, interpretatur Tullius lib. 2. de Legibus, trahitque ad caſtimoniam & corporis & animi. Ad quod referri poteſt illud Silij Italici lib. 7. dum loquitur de matronis Romanis, Iunonem precationum cauſa adeuntibus:

Huc ades, ô Regina Deum, gens caſta precamur.

Sed & Aſſyrij Solem ſub Iouis nomine colebant, quem Dia Heliopoliten cognominabant, cuius ſimulachrum vehebant, ſubibántque prouinciæ proceres raſo capite, longi temporis caſtimonia puri, vt ſcribit Macrob. lib. 1. Satur. cap. 23. Chæremon quoque Stoicus, & ex eius autoritate Porphyrius lib. 4. de Abſtinentia ab eſo carnium, & D. Hieronymus in Iouinianum lib. 2. tradit Ægyptios, cum aliquid in ſacro cultu erant operaturi, a congreſſu venereo abſtinere ſolitos per aliquot dies, videlicet quandoque duos & quadraginta, quandoque plures, aut pauciores, ita tamen, vt non minus, quàm ſeptem. Idem Porphyrius lib. 2. eiuſdem operis, atque etiam Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromateũ, ſcribunt in Epidauro hãc templi fuiſſe præſcriptionem,

Ἁγνὸν χρὴ ναοῖο θυώδεος ἐντὸς ἰόντα
Ἔμμεναι. Id eſt, ad verbum,

Caſtum oportet templum ſacrum intra euntem
Eſſe. —

Nam & idem Porphyrius prodit Deos exaudire nolle hominem, qui multis diebus ſe ab operatione venerea non abſtinuiſſet. Hincque legimus Numam Pompilium, Regem illum ſanctiſſimum, cum orationibus vacaret, mulieribus abſtinuiſſe: quod & Ouidius ſignificauit lib. 4. Faſtor.

Vſus abeſt Veneris: nec fas animalia menſis
Ponere: nec digitis annulus vllus ineſt.

Heſiodus autem lib. 1. eius operis, cui titulum fecit, ἔργα καὶ ἡμέραι, monet Perſen fratrem, vt ſacra Diis immortalibus caſte ac purè pro virili faciat:

Κὰδ δύναμιν δ' ἔρδειν ἱέρ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν
Ἁγνῶς καὶ καθαρῶς.

Idem lib. 2. eiuſdem operis monet eundem, ne ab vxoris congreſſu Veſtæ ſacris interſit.

Μηδ' αἰδοῖα γονῇ πεπαλαγμένος ἔνδοθεν οἴκου
Ἑστίῃ ἐμπελαδὸν παραφαινέμεν, ἀλλ' ἀλέασθαι.

Bacchi ſacra caſtis manibus fiebant. Quinetiam legimus, viros & vxores ſecubuiſſe, cùm manè Baccho eſſent ſacrificaturi, quoniam id per caſtas manus fieri ſolebat. Orpheum enim Orgia, id eſt, ſacrificia Bacchi inſtituiſſe, atque à menſtruoſis ſolem mulieribus celebrari, à quarum commiſtione viri abhorrent, vt ſcilicet, caſtè fierent. Ex quo eſt illud Ouid. lib. 2. Faſt.

Sic epulis functi, ſic dant ſua corpora ſomno,
Et poſitis iuxtà ſecubuere toris,
Cauſa, repertori vitis quia ſacra parabant,
Quæ facerent purè, cum foret orta dies.

De eadem re. 115 Illud quoque ex antiquorum monumentis didicimus, mulieres, dum Iſidis ſacra hrerent, per nouem dies à viris abſtinere ſolitas. Ex quo illud Propertij lib. 2. Eleg. 33.

Triſtia iam redeunt iterum ſolennia nobis:
Cynthia iam noctes eſt operata nouem.
Atque vtinam Nilo pereat, quæ ſacra repentè
Miſit matronis Inachis Auſoniis.
Quæ Dea tam cupidos toties diuiſit amantes,
Quæcunque illa fuit, ſemper amara fuit.

Et illud quoque Ouidij lib. 1. Amor. Eleg. 8.

Sæpe nega noctem: capitis modò finge dolorem:
Et modò, quæ cauſas præbeat, Iſis erit.

Atque etiam ipſius Propertij lib. 4. Eleg. 5.

Denique vbi amplexu Venerem promiſeris empto,
Fac ſimiles puros Iſidis eſſe dies.

Eodem pertinet & illud Iuuenalis Saty. 6.

Ille petit veniam, quoties non abſtinet vxor
Concubitu, ſacris, obſeruandiſque diebus:
Magnáque debetur violato pœna caduceo.

Iuuenalis locus. Nam tum violari (vt nonnulli dicunt, nullo tamen autore antiquo) caduceum creditur, cum vetito tempore coniuges coëunt. Sunt tamen, qui dicant, in eo vlt. carm. Iuuenalis non legendum, caduceo, ſed caducō. Aliàs enim carmen claudicaret, cum prima caducei longa ſit, vt patet ex compoſito illius Caducifer, apud Ouidium lib. 4. Faſt.

Tartara iuſſus adit ſumptis caducifer alis.

Caduceum violare quid. Caduceum autem intelligunt pro lecto, vt videre licet apud interpretes Iuuenalis, qui id declarant. Sunt & qui in illo 2. carm. Propertij, non nouem, legunt, ſed decem, quia is dierum numerus caſtimoniis id genus aliàs fuerit præſcriptus. Nam Liuius lib. Belli Macedonici 9. loquens de matre filium initiatura Bacchanalibus, ita ſcribit, Decem dierum caſtimonia opus eſſe, decimo die cœnatum, deinde purè lautum in ſacrarium deductum. Idem quoque paulò poſt docet eum, qui initiari volebat, per aliquot noctes ſecubuiſſe ſolitum à fœminæ complexu, religionis cauſa. Sed & paucis interiectis,

Hiſpalæ

Digitized by Google

Hiſpalæ concubitu carere cum decem noctes non poſſe.

De eadem re.

116 Ouidius lib. Amorum 3. Eleg. 10. tradit in ſacris Cerealibus ſecubitus uſurpari ſolitos, vt ſcilicet fœminæ ſolæ in vacuo toro per aliquot noctes ſecubarent:

Annua venerunt Cerealis tempora ſacri:
Secubat in vacuo ſola puella toro.
Flaua Ceres tenues ſpicis redimita capillos,
Cur inhibes ſacris commoda noſtra tuis?

Et paulò pòſt,

Hanc quiſquam lacrymis lætari credat amantum?
Et bene tormentis ſecubituque coli?

Idémque poſtea:

Qui tibi ſecubitus triſtes, Dea flaua fuiſſent,
Hos cogor ſacris nunc ego ferre tuis.

Et lib. 10. Metamorph.

Feſta piæ Cereris celebrabant annua matres
Illa, quibus niuea velatæ corpora veſte.
Primitias frugum dant ſpicea ſerta ſuarum:
Pérque nouem noctes Venerem, tactúſque viriles
In vetitis numerant.—

Ex quo eſt & illud eiuſdem lib. 4. Faſtor.

Parca bonæ Cereri, ſunt modò caſta placent.

Et ob eam cauſam matronæ Athenienſes in ſacris Cereris caſtitatem cuſtodientes, foliis viticis cubitus ſibi ſternebant, vt diximus ſuprà num. 94. inci. Galenus. Sed & in ſacris Bonæ Deæ à rebus venereis abſtinebant mulieres, nec ſolùm viros excludebant, ſed cùm ſolenne ſacrificium facerent, quicquid maſculum erat, domo exigebant, vt tradit Plutarchus in Prob. Rom. cap. 19. de quo & nos aliquid diximus in 10. lege conoub. num. 26. incip. & huc quoque.

Bonæ Deæ ſacris mulieres Venere abſtinebant.

De eadem re.

117 Suprà dictis concinit, quod ſcribit Tibullus lib. 2. Elegia 1.

Vos quoque abiſſe procul iubeo, diſcedite ab aris,
Cui tulit heſterna gaudia nocte Venus.
Caſta placent ſuperis: pura cum veſte venite,
Et manibus puris ſumite fontis aquam.

Huócque reſpicit illud Virgilij, aut cuiuſuis alterius, in Priap.

Huc, huc quiſquis es, in Dei ſalacis
Deuerti graue ne puta ſacellum,
Et ſi nocte fuit puella tecum,
Hac re, quod metuas adire, non eſt,
Iſtuc cœlitibus datur ſeueris.

Et illud eiuſdem Virgilij lib. 3. Æneid.

Hunc ſocij morem ſacrorum, hunc ipſe teneto:
Hac caſti maneant in religione nepotes.

Et lib. 7. eiuſdem operis,

Præterea caſtis adolet dum altaria tædis.

Et quod Pythagoras (vt tradit Laërtius) ſemper caſto corpore honores Diis adhibendos dicebat.

Sacerdotes caſtos & cœlibes eſſe oportere.

118 Hæc pudicitiæ in rebus ſacris obſeruatio in cauſa, ni fallor, fuit vt tandem poſt multorum ſæculorum contentiones, ſtatutum fuerit, ne liceret ſacerdotes vxores habere, vt videre licet ex c. diaconus & c. presbyteris 27. diſtin. & diſt. ſeq. per totum. & 31. diſt. etiã per totũ. Porrò Epiphanius contra Hæreſes lib. 3. c. 78. illud ex diuinis literis obſeruauit, Moſen poſtquam prophetauit, non ampliùs vxori ſuæ coniunctum fuiſſe. Sed & Euſebius Cæſarienſis, ſi is eſt, lib. Euangelicæ demonſtrationis 1. c. 9. tradit ipſum Moſen, atque eius fratrem Aaron, antequam ipſis Deus appareret, filios genuiſſe: poſtquam autem diuina oracula acceperint, non ampliùs genitos ab illis filios inuenias. At Hebræi ſcriptores enarrantes cap. 12. Numer. tradunt ipſum Moſen ſe à Zephora vxore ſeparaſſe, vt fideliùs in domo Domini miniſtraret. Cæterum Epiſcopum caſtum eſſe oportere, ſatis conſtat ex D. Paulo in epiſtola ad Titum c. 1. Oportet (inquit) Epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem, non proterum, non iracundum, non vinolentum, non percuſſorem, non turpis lucri cupidum, ſed hoſpitalem, benignum, caſtum, & cætera quæ ſequuntur, quanquam Latinus interpres, cuius interpretatione vtimur, pro σώφρονα, id eſt, caſtum, prudentem tranſtulit, verbi ambiguitate deceptus, vt annotat D. Hieronymus in enarratione eius loci: & iterum in Iouinianum lib. 1. Et caſtum, quoque legit Iſychius Hieroſolymitanus libro 2. Comment. in Leuiticum.

Epiſcopus caſtus ſit.

Ebbliorum locus.

De eadem re.

119 Quinetiam vel apud Ethnicos pudicitiam in ſacerdotibus præ cæteris fuiſſe ſemper commendatiſſimam, vel ex illo Virgilij loco liquet lib. Ænei. 6.

Quique ſacerdotes caſti, dum vita manebat.

Illúdque Ouidij libro 3. Faſtor. paulò poſt principium:

Nomen idem ramo, qui caſus ab arbore pura
Caſta ſacerdotum tempora fronde tegit.

Ex quo Iuncus ἐν τῷ περὶ γήρως, apud Stobæum cap. 112. Minùs (ait) edens, aut bibens vit ſenex, & abſtinens Venere tanquam ſacerdos quidam, nullius rei gratia dolens, aut indigus, vitam agit. Verba eius Græca hæc ſunt: καὶ γὰρ ἧττον ἐσθίων, ἢ πίνων, ὁ πρεσβύτης, ἀφροδισίων τ' ἀπεχόμενος, ὥσπερ τις ἱεροφάντης, ἀλύπως διάγεται, καὶ ἀνενδεὴς ὤν.

Veſtales perpetuam virginitatem ſeruabant.

120 Nam & apud Romanos Veſtæ ſacerdotes, quas & ipſas Veſtales vocabant, perpetuam virginitatem ſeruabant, vt tradit Plinius, aut quiſquis is eſt, qui illum librum de viris illuſtribus edidit, in Proca Rege Albanorum, & Polyenus lib. 8. Stratagematôn ad Antoninum & Verum Imperatores, vbi de Amulio loquitur. Ex quo idem Ouid. lib. 4. Faſtorum, de his loquens:

Quæque colunt ſanctos virginitate focos.

Et iterum lib. 6. eiuſdem operis:

Cur ſit virginibus, quæris, Dea culta miniſtris?
Inueniam cauſas hac quoque parte ſuas.
Ex Ope Iunonem memorant, Cereremque creatas
Semine Saturni: tertia Veſta fuit.
Vtraque nupſerunt, ambæ peperiſſe feruntur:
De tribus impatiens reſtitit vna viri.
Quid mirum, virgo ſi virgine læta miniſtra,
Admittit caſtas in ſua ſacra manus.

Quam quidem virginitatem ſi concubitu polluiſſent, viuæ ſub terra defodiebantur, ex legibus Numæ illius Pompilij, vt videre licet ex lib. 2. Dionyſij Halicarnaſſei, lib. 2. Roman. antiquit. & Plutarchum in vita illius, & iterum in vita Fabij Maximi. & ex plurimis Liuij locis. Et hinc illud ipſius Ouidij libro quoque ſexto Faſtorum,

Nulláque dicetur vittas temerare ſacerdos,
Hoc duce, nec viua defodietur humo.

Et illud quoque Iuuenalis Satyr. 4. non multò poſt principium:

Cum quo nuper vittata iacebat
Sanguine adhuc viuo terram ſubitura ſacerdos.

Quare autem eo genere mortis magis, quam alio, plectebantur, diſces ex Plut. Probl. Rom. c. 96. Nec tantùm Veſtæ, ſed & Cereris ſacerdotes fœminæ, viuentibus etiam viris ſuis, atque conſentientibus, amica ſeparatione viduabantur, vt ſcribit Tertullianus in lib. de Monogamia, haud multò ante fin. Vbi & idem dicit de ſacerdotibus Iunonis Achaicæ, & Dianæ Scythicæ, & Apollinis Pythij. Quod & ipſum tradidit Hieronymus in lib. cui tit. ad Geruntiam, vbi & idem quoque tradit de ſacerdotibus Mineruæ.

Cereris ſacerdotes etiã propriis viris abſtinebant.

Iunonis item Achaicæ.
Et Dianæ.
Et Apollinis Pythij.

Veneris ſacerdotes nuptiarum expertes.

Mineruæ. Veneris Deæ illius impudiciſſimæ ſacerdotes, & ipſæ quidem mulieres erant nuptiarum expertes, vel teſtimonio Muſæi Poëtæ antiquiſſimi, cuius hoc carmen eſt de Ero,

Κύπριδος ἦν ἱέρεια, γάμων δ' ἀδίδακτος ἐοῦσα.

Cui concinit, quod tradit Pauſanias lib.2. qui eſt de Corinthiacis, apud Sicyonios Veneris templum fuiſſe, in quo ſolæ ingrediebantur duæ mulieres, quarum altera Deæ antiſtes erat, altera virgo, quæ & annuo fungitur ſacerdotio. Sed & ſacerdotes item fœminæ Dianæ in Ecbatanis, quam Anatim, aut vt alij, Anetim vocant, caſtam vitam perpetuò ducunt, vt tradit Plutarc. in Artaxerxe. Apud Senecam autem Declama. lib. 1. declama.2. lex eſt antiqua, Sacerdos caſta caſtis puris pura ſit.

Sacerdotes Matris Deûm.

121 Quid quod legimus, ſacerdotes Matris Deûm, teſta ſibi virilia amputaſſe, quod inter cæteros teſtatur Plin. lib. 11. c.49. & lib.35. c.12. Ex quo illud Iuuenalis Satyr.6.

Semiuir obſcœno facies reuerenda minori,
Mollia qui rupta ſecuit genitalia teſta.

Et illud quoque Martialis ad id alludentis,

Abſciſſa eſt quare Samia tibi mentula teſta,
Si tibi tam gratus, Berice, cunnus erat?

Et eos qui maxima ſacra obibant, vt in caſta religione manerent, & procul à contagio mulierum agerent, herbis quibuſdam ſolitos euitari, & virilitatem amittere. Nonnullos quoque garo ex piſciculis, qui ſquammam non haberent, in ſacris vſos fuiſſe, quòd incendia libidinum reprimere ferantur, & irritos conatus venereos facere. Quoniam Ageſilaus putabat, Deos non minùs religioſis operibus, quàm ſacrificiis caſtis delectari. Legimus item Hierophantas Athenienſium poſtquam in ſacerdotium cooptati erant, ſeſe cicutæ ſorbitione caſtraſſe, vti refert D.Hieron. in 1. Iouinianum epiſtola, in fin. & in lib. de Monogamia ad Geruntiam, vbi ſcribit eos ſeſe ſponte euitaſſe, & æterna debilitate caſtos ſe feciſſe. Et Seruius lib.6. enarrans eum locum,

Hierophanta Athenienſium.

Quique ſacerdotes caſti dum vita manebat.

Vbi dicit ſacerdotes herbis quibuſdam ſeſe emaſculare ſolitos.

122 Plutarchus Sympoſiacôn Decade 5. c.10. & in lib. de Iſide & Oſiride ſcribit Ægyptios ſacerdotes, caſtitatem inoffenſam ſeruare, ideóque illos à ſalis vſu abſtinere, vt qui caloris vi libidinem concitet, vt & videre licet ex eodem Plutarcho Cauſſar. nat. c.3. & nos quoque alibi diximus. Et de eorum quoque caſtimonia multa Porphyrius libro 4. de Abſtinentia ab eſu carnium, quæ videre poteris. Quinetiam in eod. lib. expendit ex Euripide, ſacerdotes Iouis Idæi in Creta, caſtam vitam duxiſſe. Nam ita introducit chorum hæc Minoi dicentem, Græcè quidem, ſed in hanc ſententiam:

Ægyptiorum ſacerdotes inoffenſa caſtitatis.
Sal libidinē concitat.
Sacerdotes quoque Iouis Idæi.

Idæi ab illo ex quo ſacerdos ſum Iouis,
Traduco caſtam vitam. —

Ouidius autem lib. 2. Faſtorum, Iouis ſacerdotem caſtum vocat,

Idibus in magni caſtus Iouis æde ſacerdos
Seminaris flammis viſcera libat ouis.

123 Quin & ipſe Plutarch. (vt ad eum redeamus) Problematôn Rom. cap.111. prodidit Romanos ſacerdotes capra ideo abſtinere voluiſſe, vt non modò non attingere, ſed ne nominare quidem liceret, quòd id animal, tanquam libidinoſum, abhorrerent. Et fortè etiam Flamini Diali Romæ vſus fabæ erat interdictus, quòd ad libidinem excitet. Qua etiam de cauſa Pythagoras eius eſu hominibus interdicebat, vt dicit idem Plutarchus eiuſdem operis cap.95. Quanquam & ipſemet alibi, & alij aliò

Romani ſacerdotes capra abſtinebant.
Et fabis.

id trahant, vt videre eſt apud Plin. lib. 18. c.12. Sed quod huic noſtræ ſententiæ adſtipulatur, Feſtus Pompeius tradit Flamini Diali Romæ nefas fuiſſe hederam tangere, ac ne nominare quidem fas fuiſſe. Quo ænigmate antiquitas declarabat, quanta puritas, quanta caſtitas ſacerdotem deceret. Hederam enim herbam eſſe laſciuam, & quæ amplexu ſuo omnia vinciat. Ex quo illud Hora. lib. Epod. Ode 15.

Hedera

Arctius, atque hedera procera aſtringitur ilex,
Lentis adhærens brachiis.

Ruſſúmque Carminum lib.1. Ode 36.

Nec Damalis nouo
Diuelletur adultero,
Laſciuis hederis ambitioſior.

Et illud quoque Catulli in Epithalamio Iuliæ & Malbij:

Ac domum dominam voca
Coniugis cupidam noui,
Mentem amore reuinciens,
Vt tenax hedera huc & huc
Arborem implicat errans.

Notum eſt autem illud Galeni Imperatoris Epithalamium, apud Trebellium Pollionem:

Ite, ait ô pueri, pariter ſudate medullis
Omnibus inter vos: non murmura veſtra columbæ,
Brachia non hederæ, non vincant oſcula conchæ.

Et huc quoque pertinet, quod ſcribit ipſe Plutarch. in lib. de Auditoris officio: At quid enim (inquit, Græcè quidem, ſed in hunc ſenſum) non impellit amor? nimirum ſua ſponte, non aliter atque hedera, inuenit, quo ſe alliget.

124 Sed & legimus apud Græcos autores, ſacris initiatos ſeruandæ caſtitatis gratia rutam aſſiduè inter edulia ſolere aſſumere, quòd ea Veneris appetentiam extinguat, vt multorum autoritate diximus ſuprà nu.95. incip. Idem Galc. Nam & ea herba ſperma extinguit, vel in cibo, vel in potu ſumpta, vt tradiderunt Dioſcor. lib.3. cap.50. & Plin. lib 20. cap.13. Quo etiam argumento Græcè πήγανον dici, quibuſdam placuit, ὡς ἃ τὸ πηγνύειν τὴν γονήν. De quo etiam Plutarch. lib.3. Sympoſiacôn, φασὶ δὲ, καὶ τὸ πήγανον ἀπὸ τῆς δυνάμεως ὠνομάσθαι. πήγνυσι γὰρ ὑπὸ ξηρότητα, καὶ θερμότητα, τὸ σπέρμα. Id eſt, Ferunt præterea peganon, id eſt rutam, à potentia ſic appellatã. Congelat enim ob caliditatem ſuam & ſiccitatem hominis ſperma. Ex his autem eſt illud Ouidij ad fin. lib. 2. de Remedio amoris:

Sacerdotes ruta in edulijs vtebantur.

Vtilius ſumas acuentes lumina rutas,
Et quicquid Veneri corpora noſtra negat.

125 Mirum eſt autem, & in primis adnotandum, quod tradit Columella libro Rei ruſticæ 9. cap.14. (quod hic obiter dicere voluimus, quia & nonnihil ad hunc locum pertinet) illud ſcilicet maximè cuſtodiendum eſſe curatori, qui apes nutrit, cùm alucos tractare debebit, vti pridie caſtus ſit ab rebus venereis. Id quod mirè conuenit cum eo, quod ſcribit Plutarchus in libro de Cauſis naturalibus, c.36. Cur, inquit, apes citiùs eos pungunt, qui dudum ſtuprum fecerunt? An quòd id animal eſt munditiæ perquam ſtudioſum? Prætereà olfactus ſenſu valet plurimùm? Cùm itaque impuri congreſſus propter impudicitiam, & immoderatam libidinem ſolent eſſe immundiores, & citiùs ab apibus deprehenduntur, & odium vehementiùs aduerſus illos concipiunt. Vnde apud Theocritum iocosè Venus ad Anchiſen à paſtore ablegatur, vt apum aculeis propter admiſſum adulterium pungatur:

Apes non niſi à caſtis tractandas.

— *Te confer ad Idam,*
Confer ad Anchiſen, vbi quercus atque cypirum
Creſcit, apum ſtrepit atque domus melliflua bombis.

Et

Digitized by Google

Et Pindarus : Paruula fauorum fabricatrix, quæ Rhœcum pupugiſti aculeo, domans illius perfidiam. Idem Plutarchus in præceptis connobialibus cap.46. tradit apes indignari atque pugnare cum his qui cum muliere concubuere. Quibus concinens Florentinus Agriculturæ ſcriptor, apud autorem Geoponicôn lib.15. de apibus loquens, γυναιξὶ δ᾽ ἀπέργονται, μάλιστα ταῖς ἀφροδισιαζομέναις. Id eſt, Mulieres adoriuntur, præſertim quæ rei Venereæ operam dederunt.

126 Idem Columella (vt ad eum redeamus) lib. 12.c.4.ſcribit, Magonem Carthaginenſem Amilcarem, Paxanum, Mnaſeam, M.Ambiuium, & Caium Matium, præcepiſſe eos, qui pecoribus præficiuntur, oportere abſtinentiſſimos eſſe rebus venereis: quibus ſi fuerit operatus, vel vir vel fœmina, debere eos flumine aut perenni aqua, priuſquam pecora contingant, ablui : quod & ipſum mirum eſt. Nec tamen minùs mirum eſt, quod tradit Apuleius Platonicus (neſcio num is ſit, qui Apuleius Celſus dictos eſt Scribonio ipſius diſcipulo, cap.171. & alibi ſæpe) in libro de viribus herbarum, de oſtriagine, ſiue parletaria ſcribens, Hanc (inquit) herbam ſi volueris euellere, mundus & ante ſolis ortum leges. Et quod Florentinus illo Geoponicôn libro 9. tradit, in anazarbo Ciliciæ, pueros caſtos oleam colere, ac propterea apud eos oleam fertiliſſimam ac fructuoſiſſimam eſſe. Paulò verò antè dixerat oleā, cùm pura ſit, putos etiam velle ſuos collectores eſſe, & iurare debere quòd à ſola vxore veniant, & non ab alieno cubili. Sic enim & in ſequenti tempore plurimum fructum eam exhibere. Quibus ſubſcribens Palladius libro Rei ruſticæ 1. capit. 6. Græci (inquit) iubent oliuam, cùm plantatur & legitur, à mundis pueris atque virginibus operandam, credo, recordati, huic arbori præſidem eſſe caſtitatem. Plin. lib.1. cap.14. tradit, apud Arabes eos qui arbores thuriferas. ex quibus, ſcilicet, thus proſilit, incidunt, aut metunt, ſacros vocari, nec vllo congreſſu fœminarum pollui debere. Et fortè id perpetuum eſt in omnibus herbis, & arboribus, vt & puris, caſtiſque manibus coli, tractari, & in vſum verti velint. Ad quod fortè reſpexit Ouid. cùm ſcribit lib. 1, Amo. Eleg.11.

Pecorū præfectos caſtos eſſe debere.

Herbas & arbores à caſtis tractandas.

Illum etiam, qui vos ex arbore vertit in vſum,
Conuincam, puras non habuiſſe manus.

127 Sed & videmus, res medicamentis deſtinatas caſtitate maximè gaudere, magiſque prodeſſe, ſi à caſtis tractentur. Quod & ex eo videre licet, quod ſcribit Plinius libro 12. cap. 14. Arabes, qui thuris (huius enim in medicina maximus vſus) arbores incidunt aut metunt, nullo fœminarum congreſſu pollui. Idem lib.25. cap.7. præcipit iridem illam, vngoentis & medicinæ naſcentem, ante omnia caſtos legere. Et lib.20.c.6. de Verbaſco loquens, Experti (inquit) affirmauere, plurimùm referre, ſi virgo imponat, &c. Marcellus cap.26. tradit rorem à ſobis prima luce à puero virgine excutiendum eſſe, ad curanda veſicæ vitia.

128 Tertium illud, Moſco ſuis legibus interdixiſſe concobitu mulieris menſtruatæ, Leuit. 15.& 18.& 20.vbi & huic rei pœna mortis irrogatur : & nonnihil meminit Ezechiel, cap. 18. ſtatim poſt princ. & iterum cap. 22. & Ioſephus lib. Antiquitatum 5.c.11 aut, vt alij diuidunt, 14. Cuius prohibitionis tam frequentis cauſam declarat Auguſtinus lib. 3. Quæſtionum ſuper Geneſim. Ex hoc autem D.Clemens, in ea epiſtola, quam ad Iulium, & Iulianum, alióſque diſcipulos ſcripſit : Obſeruet, inquit, vnuſquiſque ne menſtruatæ mulieri miſceatur : hoc enim & execrabile dicit lex Domini. Quod ſi lex de his non admonuiſſet, nos vt canthari, libenter volutaremur in ſtercore. Et hanc legem, vt alias plurimas, Mahometes in ſuum Alcoranum tranſtulit : Menſtruoſas, ait, nemo tangat, niſi mundatæ ſint. Ex Decreto autem D.Burchardi, lib. 19.cuius tit. eſt, de Pœnitentia capite 5. Iunxiſti, inquit, te vxori tuæ menſtruo tempore : ſi feciſti, decem dies in pane & aqua pœniteas.

Menſtruatæ mulieris coitu abſtinendum.

129 Et de hac re quoque nonnihil habetur in noſtris Decretis Cano. cap. ad eius.5.diſt. quo in loco gloſ. Arcbid. & alij rationem quoque reddunt, quoniam ex huiuſmodi concubitu prodeunt liberi epileptici, & leproſi (elephantiaci voluerunt dicere) & aliàs morboſi. Quod & tradit D.Hieron. in Comment. d. cap.18. Ezechielis, & iterum in lib.1. Lamentationum Hieremiæ, c.item 1. & Auguſt. (ſi is eſt) in ſermone tertiæ dominicæ 21. vbi & addit, hos liberos futuros demoniacos : & D. Thomas in 4.ſent.diſt.32.art.5.& è noſtris Alberi. in l. quæ bis. ff.de ædil.edict. Id quod etiam, quantùm ad leproſos ac alios morboſos, adſtruunt Medici, aliíque rerum naturalium ſcriptores. *De eadem re.*

130 Qui locus in mentem reducit, quod & à D. Clemente ſcriptum eſt lib.9. Recognitionum, illud interdum accidere, vt ſi qui incontinenter egerint, eis generetur intemperata & vitioſa progenies. Dū enim in totum libidini indulgent, obſeruatióque nulla coëundi eſt, illorum ſine dubio Dæmonum, quibus hæc perurgentibus fiunt, vitia & fragilitates ſuſcipit importuna generatio. Et ideo pro huiuſmodi vitiis natorum, obnoxij erunt parentes, qui legem ſeruare concobitus noluerunt. Et licet ſint & aliæ cauſæ ſecretiores, quibus his malis obnoxiæ efficiuntur animæ: tamen oportet vnumquemque agnoſcere legem Dei, vt ex ea generandi obſeruantiam ſumat, & immunditiæ cauſas declinet, vt poſſit mundum eſſe, quod gignitur. Neque enim fas eſt, vt in plantandis quidem virgultis, vel in ſeminandis frugibus, opportunum tempus quæratur, terra purgetur, atque omnia quæ conuenit, præparentur, ne fortè ſemen iactum lædatur & pereat: & in homine ſolo, qui eſt ſuper omnia, ſerendi obſeruatio nulla habeatur cautela? Hæc ibi. *De eadem re.*

131 Sed vt redeamus, illud certè ſcio, mulieres, quæ in hoc fluxu ſunt, rarò concipere : vel teſte Ariſtotele lib. de Generatione animalium 1.cap.19. At idem lib. de Hiſtoria animalium 7. cap. 2. tradit nonnullas mulieres, dum profluunt menſes, concipere ſolere, poſteà autem non poſſe, vt quibus vulua ſtatim à purgatione comprimitur. Porrò Plinius lib. 28. c. 7. tradit huiuſmodi fœminarum coitus in ſilente Luna maribus exitiales eſſe, atque peſtiferos. *De eadem re.*

132 Et aliàs multum fœditatis ac maleficij huiuſmodi menſtrua obtinere, videri poteſt ex Columella lib. Rei ruſticæ 11. cap.3. eodémque vltim. & Plinio lib. 7. cap. 15. vbi & inter cætera illud dicit nihil facile reperiri mulierum huiuſmodi profluuio magis monſtrificum : quod multis documentis comprobat: & rurſus lib.19.cap.10. & lib.28. cap.7. & Solino in Polyhiſtore, cap.4. & Æliano libro Hiſtoriæ animal. 8: quo loco de campe vermiculo loquitur, & autor ille Geoponicôn lib.10. c.77. autoritate Democriti, & iterum lib.12.cap.10. autoritate Florentini : & Auicenna, c.2. Fen 2. canonis 3. quæ hic ſigillatim referre non duxi, loca deſignaſſe contentus, ſi quis fortè noſſe cupiat. *Menſtruorū fœditates & maleficia.*

133 Illud tamen dixerim, quòd ex legibus Zabiorum, mulier cui menſes fluerent, præcipiebatur ſola domi manere, cremabantúrque loca in quibus

pedem

pedem ſuum poſuerat. Nec is tantùm pollutus erat, qui cum ea loquebatur: ſed & ſi ventus ex ea ſuper mundum quempiam tranſiſſet, is quoque polluebatur: vt recenſet Rabbi Moſes Ægyptius in eo opere, quod dubitantium inſcribitur, lib. 3. cap. 48. Sed his multò maiora comperies ex legibus Moſis, illo cap. 15. Leuitic. Et alibi quoque ex multis locis Bibliorum intelliges, huiuſmodi menſtrua eſſe admodum abominabilia, ac deteſtabilia Heſter c. 14. Et deteſtor illud, quaſi pannum menſtruatæ. Et Eſaiæ 30. Diſperges ea, ſicut immunditiam menſtruatæ, & iterum capit. 64. Et facti ſumus, vt immundi, omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ. Et Hieremiæ 2. cap. Omnes qui quærunt eam, non deficient: in menſtruis eius inuenient eam. Et Threnorum eiuſdem cap. 1. Facta eſt Hieruſalem quaſi polluta menſtruis inter eos. Et Baruch 6. ex Epiſt. eiuſdem Hieremiæ: De ſacrificiis eorum fœtæ & menſtruatæ contingunt. Et Ezechielis 22. Immunditiam menſtruatæ humiliauerunt in te. Et rurſus c. 36. Iuxta immunditiam menſtruatæ facta eſt via eorum coram me. Et Zachariæ 13. In ablutionem peccatoris, & menſtruatæ.

134 Illud autem denique non omittemus, quod apud nonnullos ſcriptum reperimus, quòd cùm Orpheus Bacchi ſacra comperiſſe, prohibuiſſétque, ne mulieres, cùm menſtrua illis fluerent, eis adeſſent, Threſſas mulieres ad id earum ignominiam inuentum exiſtimantes, illum vnguibus interfecerunt, & in Hebrum fluuium deiecerunt: quanquam alij aliam ob cauſam à fœminis interemptum tradunt, vt videre licet apud Pauſaniam lib. 9. quo Bœotica deſcribit, & Phanoclem apud Stobæum Florilegij, cap. 62.

Menſtruorũ multæ cõmoditates & medicamina.

135 Nec tamen interim prætermittam, ne mulieres nobis ſuccenſeant, huiuſmodi menſes non in paucis maiorem in modum prodeſſe. Nam Democritus (vt ab antiquioribus incipiam) in eo libro qui inſcribitur περὶ ἀντιπαθῶν, & poſt eum Columella cap. 3. lib. 11. affirmant beſtiolas illas maleficas, & quæ multùm hortis officiunt, quæ à Latinis erucæ, vel bruci, à Græcis κάμπαι vocantur, enecari, ſi mulier quæ in menſtruis eſt, ſolutis crinibus, & nudo pede vnamquámque aream ter circumeat. De quo & idem Columella libro 10. illis verſibus:

At ſi nulla valet medicina repellere peſtem,
Dardaniæ veniant artes: nudatáque plantas
Fœmina quæ iuſtis tum demum operata iuuentæ
Legibus, obſcœno manat pudibunda cruore,
Sed reſoluta ſinus, reſoluto mœſta capillo,
Ter circum areolas, & ſepem ducitur horti.
Quæ cùm luſtrauit gradiens (mirabile viſu)
Non aliter, quàm decuſſa pluit arbore nimbus,
Vel teretis mali, vel teſta cortice glandis,
Voluitur ad terram diſtorto corpore campe.

Et à Plinio quoque repetitum lib. 17. cap. 28. eodémque vlt. & lib. 28. cap. 7. vbi & idem valere aduerſus vermiculos, ſcarabæos, ac noxia alia dicit: & à Palladio lib. 1. cap. 35. & ab autore Geoponicôn lib. 12. cap. 8. Sed illud minimè prætermittendum ducimus, quod de Orobanche herba, (quæ & Leo, & Oſproteon dicitur, quæque admodum noxia eſt, vt quæ alias, circumligando ſe, enecat, vt tradit Plinius lib. 18. c. 17.) ſcribit Democritus, non diſſimile illi, quod de erucis ex eodem ſuprà diximus, nempe herbam hanc è regione diſcedere, ſi mulier quæ in menſtruis eſt, nuda citra omnem penitus amictum, ſolutis crinibus, gallum in manibus habens, regionem circumeat. Quod & ex eodem repetit ille idem autor Geoponicôn lib. 2. cap. 40. Quem tamen locum Ianus Cornarius, vir vtique huiuſmodi rerum naturalium peritiſſimus, ita in Latinum conuertit, vt via ſcias, quid velit dicere: Virgo (inquit) mobilis ſanguinem nuptiarum habens, nuda, & cætera, vt ſuprà. Neque enim intelligo quid illa verba ſignificent. At ea planiùs tranſtulit Ruellius libro ſecundo de Natura ſtirpium capite tricesimo vbi tamen illius autoris nullam mentionem facit.

136 Sed & alia multa commoda huius rei refert, Plinius eodem c. 7. lib. 28. Nempe ea podagras illini: ſtrumas, & parotidas, panos, ſacros ignes, furunculos, epiphoras, tractatu earum mulierum quæ in fluxu ſunt, leniri. Lais & Salpe canum rabioſorũ morſus, & tertianas, quartanáſque febres, menſtruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluſo. Diotimus Thebanus veſtis omnino ita infectæ portiuncula acu, vel pelliceo, aut, vt alij legunt, vel licio brachiali inſerta. Sotira obſtetrix tertianis quartaniſq; efficaciſſimum dixit, plantas ægri ſubterlini: multóque efficaciùs ab ipſa muliere, etiam ignoranti. Sic & comitiales excitari. Icetidas medicus quartanas coitu finiri, incipientibus duntaxat menſtruis, ſpopondit. Inter omnes verò conuenit, ſi aqua, potúſque formidetur à morſu canis, ſuppoſita tantùm calici lacinia tali, ſtatim metum eum diſcuti, videlicet præualente ſympathia illa Græcorum, cùm rabiem canum eius ſanguinis guſtatu incipere dixerimus. Cinere eo iumentorum omnium vlcera ſanari certum eſt, addita caminorum farina, & cera. Maculas autem è veſte eas non niſi eiuſdem vrina ablui. Cinerem per ſe roſaceo miſtum, fœminarum præcipuè, capitis ſedare dolores illitum fronti. Et poſt pauca: Id quoque conuenit, quo nihil equidem libentiùs crediderim, tactis omnino menſtruo poſtibus, irritas fieri Magorum artes. Quin illo cap. 15. lib. 7. Bituminum (inquit) ſequax alioquin, & lenta natura in lacu Iudææ, qui vocatur Aſphaltites, certo tempore anni ſupernatans, nequit ſibi auelli ad omnem contactum adhærens, præterquam filo, quod tale virus infecerit. Quod & repetit d. c. 7. lib. 28. & Solinus d. c. 4. vbi & illud dicit, ſalutare eum cruorem habere, quòd auertit ſydus Helenæ, pernicioſum nauigantibus. Sed ſuper illo, quod dictum eſt de illo lacu Iudææ, vide Cornel. Taci. lib. 21. vbi videtur aduerſari Plinio, & Solino. Eorum tamen ſententiam fulcit Ioſephus lib. Belli Iudaici 5. c. item 5. Sed & ipſe Plin. eodem c. 7. lib. 28. tradit ea re abigi grandines turbinéſque, & cœli violentiam. Marcellus quoque ille Burdigalenſis Medicus, lib. Medicamen. c. 32. ſcribit inguina dolentia vel tumentia ſi menſtruis muliebribus contingantur, ſtatim ſanari. Et cap. 35. Pannum, inquit, muliebrem, id eſt, vt ille ipſe exponit, menſtrualem, oleo madefactum, eaeoque, & ceram illi oleo ſufficientem, adde, vt cerotum facias, quo arthriticum vel paraliticum vtiliter perunges. Octauius Horatianus lib. Experiment. 4. poſt prin. tradit autoritate Democriti, menſtrua mulierum prodeſſe quartanis: quod & nos ſuprà ex aliis diximus. Sed & idem eodem libr. ſcribit Epilepticis conuenire coitum menſtruatarum mulierum. Raſis lib. de Proprietatibus membrorum, ſiue de Animal. c. 56. eóque vlti. Menſtruum, ait, mulieris virginis, miſtum cum ſpermate viri, impoſitum oculo, eius albuginem ſanat. Pannus menſtruatæ ſuſpenſus in carina nauis, pellit ab ea parte vertiginem venti. Pannus menſtruatæ combuſtus, & totidem ſeminis, aqua calida temperatum, & impoſitum patienti dolorem ex partu, ſuper os vuluæ, eum dolorem aufert.

De eadem re.

Plinij locus.

Digitized by Google

De radice re.

137 Ioſephus lib.7. Belli Iudaici,c.25.tradit iuxta Macheruntem Iudææ oppidum naſci radicem Baaras nomine, quæ eſt colore flammeo, noctibúſque ſplendorem emittere, ſed eam accedentibus captu difficilem admodum eſſe: capeantis namque fruſtrati manum,& refugere: neque priùs conſiſtere, quam muliebri lotio, aut menſtruis conſperſa fuerit. Huius vis ea eſt, vt eos liberet, qui à ſpiritibus immundis vexantur, quos dæmonia vocant. Antiqui autem hæc menſtrua tanti æſtimarunt, vt iis Menam Deam Iouis priuignam præſidere exiſtimarent, vt tradir D.Auguſtinus lib.de Ciuitate Dei 4.cap.11. Et iterum libro eiuſdem operis 7.cap.11. Quin ipſa inter alia ſua cognomina Fluonia vocata eſt, quòd fluoribus menſtruis præeſſet, proindéque ei mulieres ſacra faciebant. De quo Feſtus Pompeius,& alij. Cæterùm Andreas Veſalius libro 5.de Humani corporis fabrica,cap.15.non probat, quæ Plinius, Albertus, & alij tradiderunt de huius menſtrui ſanguinis prauitate,& graueolentia, vir quidem multis nominibus commendabilis, ſed qui Galeno viro per omnia admirabili parum æquus fuit.

Menā Deam menſtruis præſſe. Iuno Fluonia.

138 Horrendum autem eſt, quod ſcribit Epiphanius ille ſanctus Epiſcopus Cyprius, lib.contra hæreſes 1.tomo 2.ſecta 26.fœminas Goosticorum cùm in fluxu ſunt, ſanguinem menſtruum collectum in commune bibere, dicentes vnum aliquid, quod nec auſim proferre, nec velim, adeò mihi deteſtandum exectandúmque viſum eſt, cùm D.Paulus ad Coloſſ. 5.illud ſcripſerit, Quæ in occulto fiunt ab ipſis, turpe eſt etiam dicere. Quamuis idem Epiphanius id dicere non erubuit, quod ipſi, vt dicit, facere non erubeſcunt, vt omnibus modis horrorem incutiat, huiuſmodi facinora audientibus.

Venere abſtinendum fœminis pueros lactantibus.

139 QVARTVM, quod in hac concubitus ratione obſeruandum quoque monemus, Ne ſcilicet viri cum vxoribus infantes lactãtibus, quantùm maximè fieri poteſt citra pudicitiæ periculum, congrediantur. Nam & hoc prohibetur in c.ad eius verò concubitum,in princ.5.diſt. Nihil enim omnium rerum eſt, quod magis infantibus ipſis lactentibus obſit, vt tradit Domi.ibi,in 1.not.& è Medicis Oribaſius lib.Euporiſtôn 1.c.1.in fin.& Paulus Ægineta, qui ex eo ſumpſiſſe videtur, vt alia multa, lib.1. c.2. Et Alexander Trallianus,lib.1.c.15. Et ante hos Galenus lib.1.de Sanitat.tuenda: A Venere (inquit) omnino abſtinẽdum eſſe, quæcunque lac præbebit, moneo. Nam & menſes viri conſuetudine prouocantur,& lac odoris gratiã in deterius mutat. Quin etiam aliquæ in vtero concipiunt, quo alienius à puello adhuc lactente nihil eſt. Ita enim quicquid ſanguinis eſt, in fœtum abſumitur. Quippe is cùm proprium in ſe vitæ principium contineat,& huius moderamine agitur,& aſſiduè conueniens ſibi alimentum trahit, vtero ipſi, veluti radici, adhærens, nec vſquam ab eo nocte diéve diſcedens. Interim verò non minor modò, verumetiam deterior ratiunabiliter redditur ipſius grauidæ ſanguis, quo fit, vt lac ipſum tum peius, tum verò exiguum, in mamillis colligatur. Quare ſi, quæ infantem lactat, vterum gerit, ego magnopere ſuaſerim inueniendam nutricem. Hæc ibi. Et Plin.lib.28.c.9.ad princ. Concipere nutrices exitioſum eſt. Hi ſunt enim infantes, qui coloſtrati appellãtur, denſato lacte in caſei ſpeciem. Eſt autem coloſtra, prima à partu ſpongioſa illa denſitas lactis.

140 Quibus & tu addes, non tantùm infanti lactenti, ſed & fœtui, qui in vtero eſt, frequenter lætale eſſe, vt experientia propè quotidiana didicimos, & traditum eſt ab omnibus propemodum, qui de ea re ſcripſerunt,& inter hos Aëtius Quaternionis 1. Serm.4.cap.6. vbi & ob eam rem iubet nutrices his maxime rebus abſtinere, quæ Venerem ſtimulant. Sed & Ioan.Serapio lib.Simplicium cap.290. autoritate Conſtantini in lib.de Agricultura, interdicit nutricibus apio, ob id quòd incitat libidinem. Id quod etiam monet Raſis lib.Continentis 11.cap.5. autoritate cuiuſdam Filahæ.

Vxor quæ recens cócepit, non ineunda.

141 QVINTVM, ne vxorem, quæ recèns concepit, attingas: nam ſi id feceris, periculum eſt, ne conceptum ipſum corrumpas, vt eſt Hippocratis ſententia in lib. περὶ ἐπικυήσιος, id eſt, de ſuperfœtatione, & è recentioribus Matthæi à Gradibus, Medici quidem celeberrimi, conſil.71. quia accidens, colum.1.& conſil.ſeq. ad conſeruandam. Et huc reſpicit illud D.Hieronymi in cap.origo.32.q.4. poſtquam venter vxoris intumuerit, non perdant filios. Nam, vt ibi dicit gloſ. perit partus ex frequenti concuſſioue. Et hinc quoque videmus publicas has meretrices rarenter concipere: aut ſi conceperint, fœtum ſeruare: vt quæ paſſim, indiſcriminatim, ſine delectu, nullo ordine, nullo non tempore,& concubitu ſuper concubitum, omnibus pateant. Nec tamen adeò ſum religioſus, vt concubitu vxoris prægnantis omnino interdicam, modò modus & temperantia adhibeatur. Quis enim probet Sctum legem, qua non licebat cum vxore cõgredi poſt conceptum: Quis Zenobiam imitandam iuſſerit, quæ marito poſt concubitum, eam repetendi poteſtatem non faciebat, niſi prius tentatis conceptibus, vt à nobis ſcriptum eſt ſuprà, ſcilicet de Seribus in 7.lege connobiali, nom.62.incip. Germani. Et de Zenobia in 9.lege num.86.inci.ſed & è noſtris. Et certè nemo, vt opinor.

142 Quanquam etiam ſcio, Iſaacium Commenum, Imperatorem Conſtantinopolitanum, tanta fuiſſe continentia, vt nec vxorem cognoſcere vellet poſt prolem ſemel ex ea ſuſceptam, cùm tamen id ad morbi remedium Medici imprimis conſulerent, vt coitu frequentiore vterer, vt ſcribit Baptiſta Egnatius. Scio quoque concilio Elibertano cautum eſſe, vt coniugales, id eſt, coniuges (vti nos iam diximus) concubitu abſtineant, quamdiu vxor grauida fuerit, id eſt, vt illic ſubditur, à quo die filius in vtero motum fecerit, vſque ad partũm, vt ſcribitur in Decretis D.Buchardi, lib.19.c.155. Sed & antè eod. lib.2.c.5. Concubuiſti, ait, cum vxore tua, poſtquam infans motum in vtero fecerit? Si fęciſti, 20.dies in pane & aqua pœniteas. Et confeſtim pòſt: Concubuiſti cum vxore poſt manifeſtatam conceptionem? 10.dies in pane & aqua pœniteas.

431 Sed & Origenes de hac re loquens, in 5.in Geneſim Homilia, hæc ferè ſcribit de Loth, & filiabus eius. Singulis (ait, Græcè quidem, ſed in hunc ſenſum) ingreſſæ noctibus, ſingulæ concipiunt ab ignorante conceptum: vltrà non repetunt, nec requirunt. Vbi hîc libidinis culpa? vbi inceſti crimen arguitur? Quomodo dabitur vitio, quod non iteratur in facto? Vereor proloqui, quod ſentio: vereor, inquam, ne caſtior fuerit harum inceſtus, quàm pudicitia multarum. Diſcutiant ſe, & requirant fœminæ coniugatæ, ſi ob hoc ſolùm adeunt viros, vt ſuſcipiant liberos: ſi poſt conceptum deſiſtant. Iſtæ enim, quæ argui videntur inceſti, poſtquam ſemel conceperunt, vltrà non accedunt ad concubitum viri. Nonnullæ verò mulieres (neque enim vniuerſas pariter notamus) ſed ſunt quædam, quæ, ſicut animalia, nullo delectu indeſinenter libidini ſeruiunt: quas ego nec mutis pecoribus comparauerim. Pecora enim & ipſa ſciunt, cùm conceperint, vltrà

non præbere maribus copiam ſui. Notat tales & ſcriptura diuina, cùm dicit: Nolite fieri ſicut equus, & mulus, quibus non eſt intellectus. Et iterum: Equi admiſſarij facti ſunt. Sed vos ô populus Dei, qui Chriſtum amans in corruptione, intelligite Apoſtoli ſermonem, qui ait: Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. Quod enim poſt manducare & bibere dicit, ſiue aliud quid facitis, inuerecunda coniugij opera, verecundo ſermone ſignauit, oſtendens etiam ea ad gloriam Dei fieri, ſi ſolius poſteritatis contemplatione fiant. Hæc ille.

144 Ante illum autem Clemens Alexandrinus, illius præceptor, lib. Stromatôn 3. Græce item, ſed in hanc ſententiam ſcripſit: Nullum ex veteribus ex ſcriptura oſtenderis, qui cum prægnante rem habuerit, ſed poſtquam geſtauit vterum, & poſtquam editum fœtum à lacte depulit, rurſum à viro cognitam vxorem. Iam hunc ſcopum atque inſtitutum inuenias ſeruantem patrem Moſis, cùm triennium poſt Aaron editum intermiſiſſet, genuiſſe Moſen. Et rurſus Leuitica tribus ſeruans hanc naturæ legem à Deo traditam, aliis numero minor ingreſſa eſt in terram promiſſam. Non enim facile multiplicatur genus hominum, cùm viri quidem ſeminant, qui legitimum ineunt matrimonium. Expectant enim non ſolùm vteri geſtationem, verùm etiam à lacte depulſionem. De qua re quoque idem diſſerit Pædagog. lib. 2. cap. 10.

145 Ioſephus autem lib. Belli Iudaici 2. c. 1. Tradit inter Philoſophos Iudæorum, ex iis, qui Eſſeni, ſiue Eſſei vocabantur, cùm vxores accipiebant (neque enim id omnes faciebant, vt alibi diximus in l. nona, num. 80. incip. idem lib. 10.) nemo tamen eorũ cum prægnante concumbebat, oſtendentes ſe nuptias, non voluptatis, ſed liberorum quærendorum cauſa contrahere. Alibi autem diximus, ſcilicet in d. l. 9. num. 85. incip. quid quod inter, & ſequentibus, bruta animantia, præter vnum aut alterũ, poſt conceptum minimè pati concubitum.

Venere in ebriis abſtinendum.

146 SEXTVM, vt ne temulenti cum vxoribus concumbamus, quod admonuit Hippocrat. in lib. de ſuperfœtatione, & Ariſtoxenus Pythagoricus apud Stobæum, cap. 99. & Plutarchus in libro de Educandis liberis, non ita multò poſt princip. Quoniam, vt ſubdit ipſe Ariſtoxenus, ex praua, turbulenta, & inconcinna miſtione, non modò non egregia & concinna ſoboles, ſed ne à principio quidem vllo pacto bona fieret. Addit Plutarchus, vbi ſuprà, quia liberi hinc procreati, vini ſolent eſſe plus æquo auidi. Ex quo Diogenes ille Cynicus, vt idem refert: cùm adoleſcentem quempiam ex temulentia deſipere cerneret: Adoleſcentule (inquit) ebrius te ſeminauit pater. Cui non abſimile eſt quod Dio. Laërtius tradit in Zenone Citico, illum Ariſtone diſcipulo non ſatis ingenioſè multa, quædam etiam temerè procacitérque dicente, dixiſſe, poſſibile non eſſe ita dicere, niſi ebrius te genuiſſet pater. Hucque referri poteſt illud Martialis ad Catullum lib. 6.

Ebriorum liberi ebrioſi.

Non miror, quòd potat aquam tua Baſſa, Catulle,
Miror, quòd Baſſi filia potat aquam.

Quod & nos, aliud agentes, alibi retulimus.

Platonis de ea re ſententia.

147 Plato autem lib. 2. de Legibus, ad fin. non ius facit vlli aut mulieri nocte liberis operam daturis vinum bibendi. Quod & ex eo reperit, & approbat Galenus in eo lib. cui titulus eſt, corporis temperaturam animi motus ſequi. Sed & idem Plato eiuſdem operis lib. 6. de hac re hæc ſcribit, Græcè quidem, ſed in hanc ſententiã: Maximè verò connubio iuncti ſponſos & ſponſa tunc mentis compotes eſſe debent, quando non paruam ineunt vitæ mutationem, præſertim vt ex quam maxime moderatis ſemper generatio fiat: fermè enim incertũ eſt, quæ nox aut dies eum Deo ipſam peragat. Quare vt ſolidus, ſtabilis, & quietus cõceptus fiat, non oportet ebrietate diffuſis dare operam liberis. Qui autem vino refectus eſt, tam animæ quam corporis rabie concitatus, quouis & trahit, & trahitur. Idcirca ebrius, tanquam mente captus, ad ſerendum eſt inutilis. Veriſimile eſt enim fœtus inæquales inſtabiles, obliquos tam membris, quam moribus, procreari. Quamobrem per totam quidem vitam, ſed maximè quàm diu generationi vacat, abſtinebit quiſque, cauebitque ne faciat, vel quæ ſuapte natura & ſponte morbos adſciſcunt, vel quæ ad petulantiam iniuriámque declinant. Hæc enim in animos & corpora naſcẽtium neceſſariò tranſlata, illic imprimuntur, peioréſque inde naſcuntur. Sed præcipuè die illo ac nocte à talibus abſtinendum. Principium namque, & numen hominibus inſitũ, ſi conuenienti ſibi, à ſingulis mnocte ipſius vtẽtibus, honore afficiatur, omnia ſeruat.

Ebrioſorum ſemen infœcundum.

148 Cæterùm illud ſcio (vt id obiter dixerim) ſemen genitale ebrioſorum, magna ex parte eſſe infœcundum: quoniam habitus corporis eorum præhumidus eſt. Semen autem, nõ quod humidum eſt, ſed quod conſtat, craſſúmque eſt, hoc vim obtinet procreandi, vt autor eſt Ariſt. Probl. ſect. 3. c. 4. & reperit Raſis lib. Continentis 9. c. 4. & vt idem Ariſt. ſcribit illa eadem ſectio. c. 11. Vinolenti concumbere nequeunt, quoniam pars quędam corporis magis calcat, quàm reliquum corpus, oportet, quod in his fieri non poteſt, ob nimium totius corporis feruorem. Extinguitur autem calor motionis internæ, obtentu caloris occupantis, quoniam multum in his ineſt, quod humidum crudúmque efficiat. Præterea ſemen à cibo proficiſci neceſſe eſt: cibus autem omnis concoquitur, quo ſatiati ad Venerem planè incitamur. Vnde hac de re plerique prandere largè, cœnare parcè pręcipiunt, vt cruda inſint, quàm concocta, pauciora. Hactenus ille in eo loco, qui & in eadem quoque ſectione, cap. 32. idem affirmat: additque, quòd in his partes corporis imas recaleſcere opus eſt. Vinum autem in ſublime efferri aptum eſt. Itaque calorem, quemadmodũ illic excitat, ita hinc auocat, atque abducit. Sed & Macrobius lib. 7. cap. 6. Hauſto (inquit) mero plurimo fiunt viri ad coitum pigriores. Sed nec idoneum conceptioni ferunt, quia vini nimietas, vt frigidi, facit ſemen exile vel debile. Porrò Athenæus lib. 10. c. 11. ad finem tradit autoritate Theophraſti & Hieronymi in Epiſto. Alexandrum Magnum ob eam cauſſam in venerem parum fuiſſe ſtrenuum, quòd eſſet vinoſus. Quod & ipſum tradit Plutarchus lib. Problematôn Sympoſiacôn Decade 2. c. 6. Quin & idem eiuſdem operis Decade 3. c. 5. tradit eos, qui copioſum merum ingurgitant, ad coitum reddi tardiores, ſeménque eorum minimè generationi eſſe idoneum, vt pote debile & inualidum: irritóſque atque inutiles eſſe eorum congreſſus cum fœminis, vitiato nimirum refrigeratóque ſemine prolifico.

Ebriis coitus inſalubris.

149 Ego quoque illud conſtantiſſimè affirmare auſim, id vnum, ſi quod aliud, obeſſe mulieribus ad gignendum, maximè fortes & bellicoſos liberos, vel teſtimonio ſacratum literarum. Nam Iudicum cap. 13. Angelus Domini hæc dicit ad vxorem Manuæ ſterilem: Sterilis es, & abſque liberis: ſed concipies, & paries filium. Caue ergo, ne bibas vinum, nec immundum quicquam comedas. Quod cùm ea feciſſet, concepit, & peperit Sampſonem, omnium hominum fortiſſimum. Quis autem neſcit, Romanas

mulieres

mulieres fuiſſe abſtemias, atque inuinias (quod nos late diximus, & probauimus ſuprà in nona lege cõnubiali, num. 200. incip. ex hoc bibacitatis vitio. Et eæ tamen fœcundiſſimæ fuerunt, & liberos fortiſſimos, & omnium gentium victores pepererunt.

150 Omnes autem rerum naturalium ſcriptores, & Philoſophi, & medici, tradunt eos, qui Venere vtuntur, cùm ab omnium rerum repletione, vt ſupra diximus, tum verò maxime vini cauere oportere, ſi ſuæ ſanitati conſulere volunt: vt videre licet ex Oribaſio Sardiano lib. Eupotiſtôn 1. cap. 22. & iterum compendij medicinæ, cap 6. & Aëtio Quaternionis 1. ſerm. 3. cap. 8. & Raſi lib. 4. cap. 17. & lib. continentis 11. cap. 5. ex Rufi autoritate: & iterum lib. 12. c. 1. & Rabbi Moyſe de Regimine vitæ, cap. 4.

Ebrij nõnunquam generant.

151 Verùm ne decipiaris, Lector, non id perpetuum eſt, quod ſuprà diximus, ſemen ebriorum infœcundum eſſe: quandoquidem, & ebrios nonnunquam gignere ſatis patet ex his, quæ iam diximus ſuprà, num. 146. incip. ſextum, vt ne, & teſtimonio ſunt ſacræ literæ, Geneſ. 19. cap. vbi Loth ebrius filias proprias impræ gnauit: & adeò quidem ebrius, vt ille non ſenſerit, nec quando concubuerit cum illis, nec quando illæ ſurrexerunt. De quo etiam aliquid in Decretis Canonicis c. inebriauerunt 15. q. 1.

Venere mœſtu aut aliter affectu abſtinẽdum.

152 SEPTIMVM. Cui nonnihil conuenit cum præcedenti, ne quis ad vxorem mœſtus, aut vt aliis huiuſmodi perturbationibus malè affectus, accedat: niſi & ipſe liberos iiſdem affectibus ac paſſionibus obnoxios gignere velit. Quod & nos non obſcurè monuit Heſiodus, paolò ante fin lib. 2. Operum & dierum, fratrem ſuum Perſeo alloquens.

Μὴ δ' ἀπὸ δυσφήμοιο τάφου ἀπονοστήσαντα
Σπερμαίνειν γενεήν, ἀλλ' ἀθανάτων ἀπὸ δαιτός.
Non ſerito triſti rediens de funere mæſtus
Progeniem, lauta ſed cæna Perſa Deorum.

Tanquam ſcilicet genitura non ſolùm prauitatem, & virtutem, ſed & triſtitiam, & gaudium, & his ſimilia referat, ac ſuſcipiat. Ideóque hilares, lætos, ac gaudio perfuſos Heſiodum mittere ad filiorũ procreationem. Quod & ex eo expendit Plutarchus vir in omni genere doctrinæ excellentiſſimus, in lib. De ſera numinis vindicta.

Veneris tempore animus ne ſit alio vehemẽter intẽtus. Anima non ex traduce.

153 OCTAVVM illud conſequenter admonuerim maritos, ne in ipſo actu cõcubitus animum aliò impenſe intendant, occupatúmve aliis cuiuſlibet ſenſus negotiis habeant. Sic enim fit, vt ſemen hac vehementi acríque cogitatione, ſiue occupatione abſtractum ab animo, nil niſi quod animale eſt, terreſtréque, ac corporeum gignat, mentis, animi, & ingenij prorſus expers, vacuum, & inane. Non quod anima ex traduce ſit, vt Hippocrat. in lib. περὶ διαίτης, Apollinaris, & Tertullianus, & Stoici apud Laërtium in Zenone Citiico, & bona pars Orientalium exiſtimabãt. Nam his orthodoxi omnes aduerſantur, nempe Gregorius Nyſſenus lib. Philoſophiæ 2. cui tit. eſt, de anima, cap. 6. D. Hiero. ad Pammachum, aduerſus errores Ioannis Hieroſolymitani, & in 2. aduerſus Rufinum Apol. & in epiſt. 27. earum quæ D. Auguſt. ſunt, & ipſe Auguſt. epiſt. ſeq. iterúmque in epiſt. 7. quæ ad Marcellinum eſt, rurſumque epiſt. 157. quæ eſt ad Optatum, & è noſtris gloſ. & Archid. in cap. quod verò 32. q. 2. Sed negari non poteſt animum ex animo aliquid accipere, ad poſteróſque deriuare, vt è noſtris tradit Ioan. Faber in Ru. Inſtit. de nuptiis: de quo & nos latiùs diximus in 7. leg. connub. poſt princip.

Animus ex animo aliquid capit.

De eadem re.

154 Præſertim ſi animus in ipſo generandi actu nimium ſit vehementi quapiam cogitatione aut affectione occupatus (quod plerunque accidit viris prudentiſſimis, qui & ob id ſæpe filios ſtolidos, ſtupidos, & brutorum quàm ſimiliores gignunt, & è diuerſo. Quod & Alex. Aphrodiſeo placuit (ſi is eſt, quod Theodorus Gaza negat) viro certe apprimè docto, & quem Theodorus ipſe dignum putauit, quem in linguam Latinam verteret. Is enim lib. 1. Problematôn, cap. 26. aut ex computatione aliorum, qui ex primo tria faciunt, 29. Cur, ait, plerique ſtulti liberos prudentiſſimos procrearunt? Quòd homines ſtultiores in coitu, ei voluptati magnopere ſuccumbentes, ſéque totos dedentes, animum habẽt corpori omnino demerſum, adſtrictumque rei tantùm venereæ. Ex quo fit, vt eorum ſemen quamplurimæ virtutis tum rationalis, tum naturalis particeps, prudentiores eos, qui hinc naſcuntur, efficiat. At homines prudentes, & præſertim docti, ſemper aliquid vel honeſti, vel vtilis animo cõplectuntur, vt ne in ipſo quidem venereo actu, omninò à rerum ſtudio deſiſtant. Itaque animo remiſſiori profluens ſemen, expers longè facultatis illius animalis, incumbit. Hincque etiam (vt ſubiungit) deduci ratio poteſt, cur homines ſtulti, & indocti filios robuſtos maximè procreant: prudentes & docti, imbecillos. Porrò Ariſtot. lib. Problematôn 10. cap. 12. non obſcurè ſentit, animum concumbentis multum præſtare ad liberorum ſimilitudinem, vel diſſimilitudinem: quod & nonnulli è noſtris adſtruunt in l. Gallus, in prin. ff. de liber. & poſthum.

Venere clam vtendum.

155 NONVM id erit, vt meminerint eius præcepti, quod inter cætera coniugibus præſtituit Plutarchus in præceptis cõnubialibus: Oportet (ait) congreſſus oblectationéſque cum vxore ſecretò fieri. Nam & Lycurgus (vt idem in vita illius ſcribit) ſuis legibus ſtatuit, vt ad ſponſam ſponſus quadam cum religione clàm pergeret, & verecundus & timidus, ne quis ex intimis ſe intueretur. Simul enim & ipſa moliebatur agebátque, quò tempeſtiuè & clam inuicem conuenirent. Et hoc non parùm temporis gerebant, ita vt etiam aliquibus filij naſcerentur, priuſquam interdiu ſuas vxores aſpicerent. Huiuſmodi autem congreſſio (vt ſubdit Plutarchus in eodem illo loco) non temperantiæ modò atque pudicitiæ exercitatio quædam erat, verùm & verecundis corporibus, & perpetuo quodam amore nouos recentéſque ad concubitum ducebat: neque ſatietate eos capi, neque inuerecundis cõgreſſibus à mutuo affectu refrigeſcere: quin potiùs reliquias ſemper aliquas, & fomentum cupidinis, & gratiæ inuicem relinquere ſinebat.

156 Hoc Lycurgi quoque inſtitutum è noſtris memorat, & probat Cardinalis Alexandri. in rub. extrà de ſponſ. & matr. col. 4. verſ. & hæc ratio conſonat. & antè Xenophon in Laconum Republica, vbi ita ſcribit, *ἐπεὶ γε μὴν γυνὴ πρὸς ἄνδρα ἔλθοι, ὁρῶν τοὺς ἄλλους τὸν πρῶτον τοῦ χρόνου ἀμέτρως ταῖς γυναιξὶ συνόντας, καὶ τούτου τἀναντία ἔγνω. ἔθηκε γὰρ αἰδεῖσθαι μὲν εἰσιόντα ὀφθῆναι, αἰδεῖσθαι δ' ἐξιόντα: οὕτω δὲ συνόντων ποθεινοτέρους μὲν ἀνάγκη σφῶν αὐτῶν εἶναι, ἐρρωμενέστερα δὲ γίγνεσθαι, εἴ τι βλαστάνοι*, (alij dicunt, *ἐκβλαστάνοι*) *οὕτω μᾶλλον, ἢ εἰ διάκοροι ἀλλήλων εἶεν.* Id eſt: Cùm verò mulier ad virum venit, intuens ille alios primò tempore immoderatiùs vxoribus commiſceri, ſanxit, & huiuſce rei contraria. Conſtituit namque & ingredientem ad vxorem virũ, & exeuntem, ne ab aliis videretur, pudore affici. Sic enim coeuntes neceſſe eſt, tum ſuauiùs auidiùſque ſeſe appetere, tum prolem, ſi quam generant, validiorem hoc modo reddi, potiùs quàm ſi ad ſatietatem vſque coniungantur.

157 Sed vt redeamus ad Plutarchum, is in eodem

Manilius ſenatu motus, quòd vxorē filia præſente oſculatus fuiſſet.

opere, cap. 52. & in vita Catonis Cenſorij, illum refert è ſenatu Manilium virum clariſſimum moniſſe, quòd vxorem præſente filia deoſculatus fuiſſet: tanquam turpe eſſet, præſentibus aliis ſe inuicem ſuauiari. Nam & Clemens Alexandrinus Pædagogi lib. 3. cap. 10. in princ. ius non facit maritis vxores ſuas coram famulis oſculari. At multò turpius eſt, cenſoriaque nota dignius, in propatulo inuicem cōmiſceri. Auguſtinus autem de ciuit. Dei, lib. cap. 18. Deuitat publicum etiam permiſſa atque impunita libido conſpectum: & verecundia naturali habent prouiſum lupanaria ipſa ſecretum. Et paulò infrà: Quid concubitus coniugalis, qui ſecundum matrimonialium præſcripta tabularum, procreandorum fit cauſa liberorum? Nónne & ipſe, quanquam ſit licitus, & honeſtus, remotum ab arbitris cubile conquirit? Nónne omnes famulos, atque ipſos etiam paranymphos, & quoſcunque ingredi quælibet neceſſitudo permiſerat, ante mittit foras, quàm vel blandiri coniunx coniugi incipiat? Et rurſum: Quis enim neſcit, vt filij procreentur, quid inter ſe coniuges agant? quandoquidem vt id agatur, tanta celebritate ducuntur vxores: & tamen cùm agitur, vnde filij naſcantur, nec ipſi filij, ſi qui inde iam nati ſunt, teſtes fieri permittuntur.

De eadem re.

158 Apud Homerum lib. Iliad. 14. Iuno, cùm ei concubitum offerret Iupiter in Idæ montis cacumine, tametſi eius rei eſſet in primis auida, vt quæ ſe ex compoſito ornauerat, quò illum in id alliceret: in eo tamen loco recuſauit, quoniam nimium pateret cæteris Dijs, qui eos concumbentes poſſent videre: quòd (vt ibi dicitur) νεμεσητὸν eſſet id eſt, vituperabile, ſiue quòd illis vitio verti poſſet. Verba Iunonis in eam rem, hæc ſunt:

Εἰ νῦν ἐν φιλότητι λιλαίεαι εὐνηθῆναι
Ἴδης ἐν κορυφῇσι, τὰ δὲ προπέφανται ἅπαντα
Πῶς κ' ἔοι, εἴ τις νῶϊ θεῶν αἰειγενετάων
Εὕδοντ' ἀθρήσειε, θεοῖσι δὲ πᾶσι μετελθὼν
Πεφράδοι, οὐκ ἂν ἔγωγε τεὸν πρὸς δῶμα νεοίμην
Ἐξ εὐνῆς ἀνστᾶσα, νεμεσητὸν δέ κεν εἴη.

Epicurus autem ille Neoclis filius, admodum vituperatur, quòd non erubeſceret publicè cùm petulantibus mulieribus coire, vt retulit Epiphanius, ille Cyprius Epiſcopus lib. 3. aduerſus hæreſes, tom. 2. hæreſi 80. eadémque vlt.

159 Plutarchus (vt & ad eum rurſum reuertamur) in Problematis Rom. cap. 65. tradit apud Romanos maritum ſponſæ primùm, non in luce, ſed in tenebris, iungi ſolitum. Cuius rei plurimas rationes & hanc omnium poſtremam poſuit: hanc ſcilicet fuiſſe quandam accuſationem illicitæ Veneris, quòd legitimis, & iuſtis nuptiis pudor quidam & verecundia adhibebatur. Idem in eodem opere, cap. 111. ſcribit canem in Athenienſium arcem admitti fas non eſſe, nec Delum inſulam attingere, eam ob cauſam (vt nonnulli dicunt) quod in propatulo & paſſim coeat. Qua in re, inquit, aliorum animalium diſſimilis eſt. Nam boues, equi, ſiues non in propatulo ineunt. Cui adde, quantum ad canem pertinet, quod à D. Aug. ſcriptum eſt in c. nuptiarum. 27. q. 1. filiorum procreationi operam dandam, non canino more, ſed honeſto ordine coniugali. Et quod Diogenes ille Cynicus ita dictus eſt, quòd more canum paſſim, publicè, & nonnunquam in foro Venerem perageret. In quo non modicum ab omnibus vituperatur quod videre licet apud alterum Diogenem Laërtium, in vita illius, & Lactantium lib. 3. c. 15. & D. Chryſoſtomum Homilia in Matth. 34. & in priorem ad Corinthios Homil. 35. & D. Auguſtinum de ciuitate Dei, lib. 14. cap. 20. Et ex hoc quoque poſſet

Canis in Athenienſium arcem non admittebatur.
Canis in propatulo coit.
Diogenes Cynicus quare dictus.
Canes obſceni.
Et impudentiſſimi.

videri obſcœnos canes à Virgilio nuncupatos lib. Georg. 1. quanquam & aliò referri poteſt. Et immūdos Horatio lib. 1. Epiſtolarum, ad Lolium. Et impudentiſſimos à ſanctiſſimo ſcriptore Eſaya, cap. 56. quod alibi diximus. Húcque reſpicere videtur illud Eccleſiaſtici: Quæ communicatio ſancto homini cum cane? Quò fit, vt non immeritò ab Acropoli, in qua erat ſtatua Pallados ὑγιείας à Pericle poſita, arcebantur canes ob coëundi impudentem animalis naturam, vt tradit Pauſanias lib. 1. Et nos quoque alibi de canum impudentia diximus, videlicet ſuprà in 9. leg. num. 183. incip. ſed & hanc.

Animalia quadam ſeceſſum in coitu petunt. Cameli. Elephantes. Ranæ.

160 Quod autem de cæteris animantibus tradit Plutarchus, ex eo confirmatur, quòd qui de natura animalium ſcripſerunt, illud idem tradiderunt de camelis, & elephantis, vt ſcilicet, ſeceſſuum ſolitudines petant, dum coire libet. Nam id de vtriſque prodidit Ariſtoteles de Hiſtoria animalium lib. 5. cap. 2. De elephantis quoque Plinius lib. 8. c. 5. & Ælianus lib. Hiſtoriæ animalium 8. cap. 17. Et de camelis item ipſe Plinius lib. 10. c. 63. & idem Ælianus lib. Hiſtoriæ quoque animalium 6. c. 60. Quin & ipſe lib. 13. tradit ranas, animal alioquin fœdiſſimum, interdiu horrere venereo complexu ſe implicare, noctémque, vt Veneri dent operam, expectare. Ex quo illud quoque eſt, quod ſcribit D. Clemens in fin. eius epiſtolæ, quam ſcripſit ad Iolium & Iulianum. Sed & illa ſpecies caſtimoniæ obſeruanda eſt, vt ne paſſim cum fœminis coeat quis: quæ obſeruantia cùm etiā in nonnullis pecudibus inueniatur, pudoris eſt, ſi non ab hominibus rationabilibus, & Deum colentibus obſeruetur. Minimè itaque in vniuerſum verum eſt, quod ſcribit Ouidius de Arte amandi lib. 2.

In medio paſſimque coit pecus. —

Nec quod Herodotus lib. 3. tradit, Indorum coitus in propatulo eſſe, ſicut pecorum: quod & nos alibi ex eodem tradidimus, cùm eos adſcripſimus, qui & ipſi more generis palàm coëunt, vt videre poteris in 7. leg. connub. num. 54. incip. præter Maſſageras.

Meretrices ſuos concubitus tegi nolunt.

161 Nec, quod ad id caput pertinet, omittam Valerium Martialem acriter atque aſperè obiurgare Lesbiam, quòd adulteros admitteret, nec clauſis, nec cuſtoditis liminibus, omni pudore reiecto. Carmen illius eſt huiuſmodi, lib. Epigram. 1. Epigr. 91.

Incuſtoditis, & apertis Lesbia ſemper.
Liminibus peccas: nec tua furta tegis.
Et plus ſpectator, quàm te delectat adulter:
Nec ſunt grata tibi gaudia, ſi qua latent.
At meretrix abigit teſtem veloque ſeráque,
Raráque Summœni fornice rima patet.
A Chione ſaltem, vel Laide diſce pudorem.
Abſcondunt ſpurcas hæc monumenta lupas.
Num quid dura tibi nimium cenſura videtur?
Deprendi veto te, Lesbia, non futui.

Noſtrates id dicunt vulgò, & vice Prouerbij, *Beſongner à porte ouuerte.* Cicero in Oratione pro M. Cælio: Huc (ait) vnius mulieris (de Clodia propudioſiſſima fæmina loquitur) libidinem eſſe prolapſam, vt ea non modò ſolitudinem & tenebras, atque hæc flagitiorum integumenta non quærat, ſed in turpiſſimis rebus frequentiſſima celebritate, & clariſſima luce lætetur.

De eadem re.

162 Nec ab his longè abſunt, qui ſuos concubitus palàm profitentur: in quas eſt illud Ouidij libro Amor. 3. Eleg. 13.

Non ego, ut pecces, cùm ſis formoſa, recuſo;
Sed ne ſit miſero ſcire neceſſe mihi.
Nec te noſtra iubet fieri cenſura pudicam,
Sed tamen, vt tentes diſſimulare rogat:
Non peccat, quæcunque poteſt peccaſſe negare:

Solâque

Solâque famoſam culpa profeſſa facit.
Quis furor eſt, quæ nocte latent in luce fateri?
Et quæ clam facias, facta referre palam?
Ignoto meretrix corpus iunctura Quiriti,
Oppoſita populum ſummouet antè ſera:
Tu tua proſtitues famæ peccata ſiniſtræ?
Commiſſi perages indiciúmque tui?

Et reliqua, quæ ſequuntur. Alibi autem docuimus, meretrices eſſe admodum impudentes, ſcilicet in 9. leg. connub. 153. incip. pudor autem & ſeq. & iterum num. 180. incip. ſed & dicta lex. in fin. & ſeq.

Venus Melanis & Melania.

163 Et huc quoque ſpectat cognomentum illud, quod inter alia plurima Veneri datum eſt, vt ſcilicet Melanis, & Melænis diceretur, ob eam cauſam, vt ſcribit Pauſanias lib. 8. qui de Arcadicis eſt, quòd hominibus non omnino diurni & patentes concubitus, vt belluis, ſed nocturni, & abditi magis conueniant. Huius autem Veneris Melanidis templum fuit apud Corinthum, vt tradit idem Pauſanias lib. 2. qui de Corinthiacis eſt: & item apud Theſpios, vt idem prodit lib. 9. qui eſt de Boeoticis. Græci autem μέλαν nigrum vocant. Et eadem ratione ea ipſa

Venus Scotia.

Venus Scotia dicitur, cuius templum apud Ægyptios fuit, teſte Heſychio, à tenebris ſcilicet, quoniam Venus in tenebris & abſcondito ſit peragenda.

Viri in opere venereo lucem deſiderant.

164 Scio autem, viros in opere Venereo lucem, aut in nocte lucernam deſiderare, tanquam ſcilicet plenior maiórque ſit voluptas, quam luce, aut lucerna ardente, oculis quoque vſurpant & accipiunt: quamuis fœminæ maxima ex parte, quantùm poſſunt, occultare ſatagunt. Hinc illud Propertij. lib. 2.

Quàm multa appoſita narramus verba lucerna:

Et paulò pòſt;

Non iuuat in cæco Venerem corrumpere motu.
Si neſcis, oculi ſunt in amore duces.

Et illud Martialis lib. Epiſt. 10. Epigr. 38. ad Calenũ:

O quæ prælia, quas vtrinque pugnas
Felix lectulus, & lucerna vidit.

Et lib. 11. Epigr. ad vxorem Epigram. 105.

Tu tenebris gaudes: me ludere teſte lucerna,
Et iuuat admiſſa rumpere luce latus.

Quem poſteriorem verſum ad aliud ſuprà citauimus. Et in Apophoretis, Dict. 39.

Dulcis conſcia lectuli lucerna
Quicquid vis, facias licet, tacebo.

Nam & Apuleius l. 5. dicit lucernã ab amatore quopiam eſſe priùs inuentã, vt diutius cupitis etiã nocte potirerur. Et huc quoq. pertinent, quę alibi ſuprà diximus, nuditatẽ mulierũ mirè gratã eſſe laſciuis atque libidinoſis, ſcilicet le. 4. n. 15. quamobrẽ Veneri,

Viri vxores inuitas ne comprimant.

165 DECIMVM illud fuerit: Vt liceat maritis ius ſit vxores inuitas & reluctantes comprimere, ex ſententia Cyn. Alb. Bald. Ioan. Fab. & Saly. in l. 1. C. de raptu virg. cum aliis multis concord. à me adductis infra in gloſ. 2. in verbo: *En pouuoir de ſon mary*, nu. 23. incip. tum quoque quòd eo, tamen eos admonitos velim, ne id omnino faciant, ſi modò id citra periculum ſuæ pudicitiæ fieri poſſit. Vetus eſt adagium ab interprete Theocriti relatum, Τὸν θέλοντα βοῦν ἐλαύνω, id eſt, volentem bouem agito: quod videtur ſumptum ex illa Theognidis ſententia,

Μή μ' ἀέκοντα βίῃ κεντῶν ὑφ' ἅμαξαν ἔλαυνε. Id eſt,
Ne me inuitum vi pungens ſub plauſtrum adige.

Et vt ſcribit Plautus in Sticho: Stultitia eſt, venatum ducere inuitos canes. Quam ſententiam inibi protulit Panegyris, patrem alloquens, qui eam inuitam nuptui dare volebat: ſubiungitque & hac ſententiam, Hoſtis eſt vxor, inuita quæ ad virũ nuptum datur. Quanquam ſcio eas ſententias aliò pertinere, verùm & huc quoque referri poſſe. Nam ſi vt tradit Artemidorus Daldianus, lib. de Somniorum interpretatio. 1. cap. 80. vxori ſuæ in ſomnis miſceri volenti, & appetenti, nec repugnãti, omnibus ex æquo bonum ſit, ſignificétque id ſomnium vtilitatem: ſi verò vxor repugnet, aut ſe non exhibeat, contraria ſignificet: quid futurum credis, ſi nõ in ſomnis eandem, reſiſtentem fortè ob cauſam minimè irrationabilem, licet tibi incognitam, ineas? Et ego aliquando audiui à quodam familiari meo, cum ſemel vxorem renitentem, prætérque morem à coitu refugientem cõpreſſiſſet, non eam poſteà ſibi tam morigeram, atque obſequentem expertum fuiſſe.

Vxor libere virum ad coitum recipiat.

166 Illud autem affirmare auſim, eandem mox pœnitentiam huiuſmodi recuſationis, præſertim ſi ea iniuſta fuerit, acturam, téque ſponte, & alacriter ad pugnam prouocaturam, atque ſic eam congreſſionem multò ſuauiorem experieris. Caueat tamen vxor, ne temerè virum concubitum offerentem repellat. Periculum enim eſt, vt alienum coitum ſequatur. Quod & aliquando monuit Catullus in Epithalamio Iuliæ & Mallij:

Nupta tu quoque, quæ tuus
Vir petet, caue ne neges,
Ne petitum aliunde eat.

Super quo vide & tu, quæ ſcripſi ſuprà, in 9. leg. connubial. num. 85. in cap. quid quod inter.

167 Sed & aliud quoque hac in re periculum eſt, ne ob id amorem viri in odiũ conuertat. Cui enim ignotum eſt, quod ſcribitur 2. Reg. 13. Ammon Dauid filium, Thamar ſororem deperditiſſimè primum adamaſſe: poſteaquam verò eam inuitam, & reluctantem compreſſit, odio maximo habuiſſe, ita vt confeſtim eam domo exegerit? Ideò Plutarchus in præceptis connubialibus cap. 18. admonet vxorem, vt neque deuitet mariti concubitum, neque ipſa prior exigat. Vt enim hoc meretricis eſt, ſic & illud faſtuoſæ, nec virum amantis,

Vir item lubens vxori id appetenti miſceatur.

168 Sed cui adde, quòd ſi vxor id exigat, aut verbo, aut etiam nutu (quod non adeò impudens eſſe exiſtimo) ſponte, & alacriter, ſi vires ſuppetant, eius deſiderio ſatisfaciat, ne & ipſa à viro ſpreta, aliunde etiam petitum eat, vti & de viro ex Catullo ſuprà diximus. Nam & in hoc vir, & vxor pares iudicantur. Quis enim neſcit illud D. Pauli 1. ad Cor. 7. Vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem, & vxor viro. Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Nolite fraudare inuicem. Quæ & ipſa repetuntur in c. noſſe. 30. q. 1. & in §. his ita reſpondetur. 32. q. 2. Et alibi ſcribitur in cap. apud nos. 32. q. 5. Quod non licet fœminis, æquè non licet viris, & eadem ſeruitus pari conditione cenſetur. Tradit Laertius autoritate Hieronymi, Pythagoram deſcendiſſe ad inferos, vidiſſéque eos cruciari, qui ſuis vxoribus congredi nollent, eiúſque rei gratia à Crotoniatis honoratum.

Viros apud inferos cruciari, qui vxorum concubitum refugiunt.

Mulier inuita cognita vix concipit.

169 Cæterùm (vt redeam) mulier, quæ inuita & renitens comprimitur, vix concipit, vt tradit Aetius Quaternionis 4. ſermo. item 4. c. 26. Vix, autem non abs re dixi, quia interdum concipit. Legimus enim nonnullas vi compreſſas concepiſſe. Nam & Soſtratus lib. 2. Rerum Tuſcanicarum, & eius autoritate Plutarchus in Parallelis, 55. tradunt Macareum filium Æoli Regis Tuſcorũ, ſororem vi compreſſiſſe, ex eóque illam imprægnaſſe. Et apud Terentium in Hecyra, Philumena à Pamphilo in tenebris vi compreſſa concepit, & peperit filium. Nam de ea re hæc verba ſunt in eadem fabula:

Homo ſe fatetur vi in via virginem neſcio quam compreſſiſſe.

Hincque Bald.in l.ſi qua illuſtris, poſt princ. C. ad S.C.Orphi.quærit, an filius,qui natus eſt è muliere illuſtri per vim ſtuprata ſuccedat.Nam & Ariſtoteles lib.1.de Generatione animalium,cap.15. tradit fœminas ſæpe concipere , ſine ea, quæ per coitum fit, voluptate.

170 NASCIO AVTEM, an & illud denique dicere debeam, quod ad concubitum pertinere videtur,eſſe nonnulla, quibus ſi vtantur concubituri, pulchros & bonos liberos gigni plerique autumãt, quibus tamen vix crediderim. Dicam tamen,vt intelligas,quò inſaniæ antiquorum ſuperſtitio proceſſerit. Hermeſias à Democrito illo Magorum vaniſſimo vocatur,non herba,ſed compoſitio ad gignendos huiuſmodi liberos bonos & pulchros vtilis , è nucleis pineæ nucis,tritis cum melle,myrrha,croco, vino palmeo, poſtea admiſto rheombrocio & lacte: quam bibere generaturos iubet,& à cõceptu puerperas partum nutrientes. Ita fieri excellentes animi & forma,atque bonos. Quod poſt eum retulit Plin. lib.24.cap 17. Et rurſum,hanc quoque rem memorans,& tamen deridens,lib.26.cap.4. Nam quæ (inquit) apud Democritum inuentor compoſitio medicaměti,quo boni pulchríque,& fortunati gignantur liberi,cur nunquam Perſarum Regi tales dedit? Mirum eſſet profectò, huc vſque prouectam credulitatem antiquorum, & cætera,quæ ſequuntur. Qui igitur huiuſmodi liberos gignere voluerit , ad Dei opem precibus confugiat : & ad vxorem ſobrius & temperans accedat. Et cum his hanc legem cæteris ſubiicio:

Decimaquinta Lex connubialis.

CONCVBITVM NEQVE NIMIS PERTIMESCVNTO, NEQVE ITEM NIMIS CONCVPISCVNTO.

FREQVENTEM ET IMMODICVM PRORSVS FVGIVNTO.

RARVM ATQVE TEMPERATVM INTREPIDE EXERCENTO.

FREQVENTEM AVTEM, AVT RARVM, NON TAM NVMERO, QVAM NATVRA, RATIONE ÆTATIS, CORPORIS TEMPERATVRÆ, TEMPORIS, ÆSTIMANTO.

TVM VERO MAXIME, CVM DISSIDIVM ALIQVOD IN MATRIMONIO INTERCESSERIT, EXERCENTO.

LOCORVM, TEMPORVMQVE D. OP. MAX. SACRORVM, RATIONEM HABENTO.

MENSTRVATAM OMNINO, NVTRICEM, ET QVÆ RECENS CONCEPIT, QVANTVM MAXIME FIERI POTEST, CITRA PERICVLVM PVDICITIÆ, NE ATTINGVNTO.

NE EBRII, MOESTIVE, AVT ALIIS PERTVRBATIONIBVS AFFECTI: NE DENIQVE ALIIS REBVS INTENTI AD LIBERORVM PROCREATIONEM ACCEDVNTO.

SECRETO AVTEM VXORES INEVNTO, NE INVITIS VXORIBVS VIRI CONGREDIVNTOR.

NEC TAMEN VXORES VIRIS, COITVM OPPETENTIBVS RENITVNTOR.

VIRI DENIQVE VXORIBVS, AVT NVTV AVT ALIA'S PETENTIBVS, PRO VIRIBVS SATISFACIVNTO.

IN DECIMAMSEXTAM LEGEM CONNVBIALEM,

GLOSSÆ PRIMÆ PARS decimaſexta.

RESTAT nunc , vt aliquid dicamus de zelotypia , déque ea legem quandam ſanciamus, quòd ea res maximè ad matrimonium pertineat,ita vt Moſes ſuis legibus ad rem vxoriam pertinentibus, eam non prætermiſerit, quæ de zelotypia eſt,vt patet ex Numerorum cap.5. Nemo autem eſt, qui non intelligat,quid zelotypia ſit,vt quæ à Tullio ita ſit definita,lib.4.Tuſculan.quæſt.ægritudo ex eo,quòd alter quoque potiatur eo quod ipſe concupiuerit. Quæ quidem definitio latiſſimè patet , vt quæ de omnibus rebus amatis intelligatur. Quanquam propriè & peculiariter de formę æmulatione intelligi debeat ex ipſius verbi etymologia. Nam ζῆλο͂ æmulatio eſt , τύπο͂ forma. Igitur qui ita amat formam mulieris , vt ſolicitus ſit , ne quis ea fruatur,zelotypus eſt. Iuuenalis Satyra 5. *Zelotypia quid ſit.*

Nam Virgo,vt multi,gemmas ad pocula transfert
A digitis,quas in vagina fronte ſolebat
Ponere Zelotypo iuuenis prælatus Iarba.

Chryſippus autem apud Laertium in Zenone Cittieo,ita diſtinguit zelum à zelotypia,vt zelus,id eſt, æmulatio , ſit dolor ex eo , quòd alius eo potitur, quod quiſque cupit zelotypia,dolor ex eo quod adſit alteri , quod ipſe quiſque habeat. Diuus autem Auguſtinus aduerſus Adimantium cap. 13. ſcribit prouerbij loco dici ſolitum : Qui non zelat , non amat : veluti zelotypiam non eſſe ſine amore dicat. In ſacris verò literis Deus zelotes dicitur. Exodi ca. & Deuter.cap.5.quia ſolus amari vult,nec patiatur quicquam præter ipſum amari,niſi & propter ipſum quoque ametur. *Zelus quid à Zelotypia differat.*

2 Homo autem imprimis eſt animal zelotypum, vel Homero teſte , haud multò ante finem libro 7. Odyſſeæ: *Homo animal zelotypum.*

Δύσζηλοι γὰρ τ' εἰμὲν ἐπὶ χθονὶ φῦλ' ἀνθρώπων.
Valde zelotypi enim ſumus in terra genus hominum.

Inter cæteros autem homines , Perſæ huic affectui in primis ſunt dediti:vtpote de mulierum pudicitia maximè ſuſpicioſi, vt non modò qui coniugem,vel pellicem Regis attrectarit , ſed etiam qui ex itinere appropinquarit ,curruſque quibus vehitur impulerit,capite puniatur,vt tradit Plutarchus in Artaxerxe. Verùm mulieres vbique huic vitio ſunt admodum obnoxiæ , ſi credimus Philoni , & Plutarcho, quos tibi in hoc citauimus ſuprà in 9.leg.connub. num.139.incip. & cùm zelotypia. Vbi & illud diximus ex Galeno , eam ægritudinem in mulieribus prægnantibus debacchari. *Præſertim fœmina.*

3 Súntque qui in id vitium aſtrorum vi & potentia ſunt propenſi. Nam Firmicus Maternus lib. 5. Aſtronomicõn ad Lollianum : In finibus (inquit) Veneris ſi inuentus fuerit horoſcopus , & nocturna fuerit genitura , & Mars in ipſis partibus fuerit inuentus , potentiſſimæ & nobiliſſimæ mulieris nuptias dabit, vt per ipſam illi magnificarum diuitiarum affluentia conferatur : ſed iis ex nimio zelo ſolicitudinis dolore cruciabitur. Et paulò pòſt : Si autem Luna in ipſis partibus fuerit inuenta , & nocturna fuerit genitura , reddit zelotypos , ſed bonitate mentis ornatos , & qui omnia cum moderatione complexi. Et libro octauo, capite 30. Secunda pars Piſcium ſi in horoſcopo fuerit inuenta, *Aſtrorum vi zelotypia dediti.*

homines facit ſtridentis animi ſuſpicioſos, atque zelotypos.

Mulierum zelotypia ipſis ſæpe exitioſa.

4 Sed adeò feruntur mulieres ipſæ in id vitium præcipites, vt plerunque vt ſæuiant in maritos liberos, atque adeò in ſe ipſas, vt late docuimus ſuprà in 13 l. cunnubiali, num. 28. incip. impatientes, & ſeq. vſque ad 33. Sed quibus addes, hanc mulierum zelotypiam ipſiſmet nihil tale cogitantibus, plerunq; necem afferre, vt hinc diſcant, etiam ſi nihil aliud eſſet, id vitij deuitare. Ferunt enim Cyanippũ Theſſalum cùm vxorem duxiſſet Leuconoam, propter venandi ſtudium in ſylуis plerũque degere ſolitum. Noua autem nupta ſuſpicans ipſum cum alia muliere conuerſari, ſecuta eſt ipſius veſtigia, & occulata ſub quodam fruticeto euentum expectabat. Ramis verò motis repentè canes indagatores accurrerunt, ipſamque morſibus inſtar beluæ dilaniarunt. Cyanippus autem, id tam inſperatum intuens, ſeipſum quoque trucidauit. Cuius rei teſtes ſunt Parthenius Nicænſis antiquus Poëta Græcus, in Eroticis c. 10. Soſtratus lib 4. de venatione, & eorum autoritate Plutarchus Parallelorum c. 41. & Stobæus Collectaneorum c. 62. ſimilémque hiſtoriam refert Plutarchus, vbi ſuprà, c. 43. ex Clitonymo. lib. 2. Rerum Sybariticarum de Æmilio quoque Sybarita, & eius vxore. Quinetiam ex Ouidio lib. 7. Metamorphoſeos, & lib. quoque 3. de arte amandi, didicimus, Procrin ſuſpicantem Cephalum maritum cum Aura nympha congredi ſolitum, clàm eum in ſyluas ſecutam, ab inſcio marito, putante feram eſſe, interfectam fuiſſe. Quod & retulit Seruius, enarrans, eum locum Virgilij lib. 6. Æneid.

Cyanippus vxorem zelotypam inſcientem incautum necauit.

Et Æmylius.

Et Cephalus. Procris.

His Phædram, procrinque locus, mœſtàque Eriphylen.

Cæterùm Plinius lib. 25. cap. 7. tradit Nympham zelotypia erga Herculem fuiſſe mortuam: ſed quonam pacto, minimè declarat.

Vxores ex zelotypia virorum immerentes necatæ.

5 Quin & viri nonnunquam hoc zelotypiæ furore perciti, leguntur immerentes ſuas vxores interemiſſe. Ex quibus vnum ex multis hoc attuliſſe ſatis nobis viſum eſt. Iuſtina nobiliſſima puella Romana, puellas ætatis ſuæ forma longe ſuperegreſſa, cùm iuueni cuipiam nuptui eſſet à parentibus tradita, ob ſolam eius pulchritudinem in ſuſpicionem marito venit, qui candidiſſimæ vxoris ceruicem conſpicatus inclinantis ſe ad exuendum calceum, furore ex zelotypia accenſus, teneram puellam, nouámque coniugem, iugulauit. Cuius etiamnum extat illud epitaphium:

Immitis ferro ſecuit mihi colla maritus,
Dum propero niuei ſoluere vincla pedis.
Durus, & ante torum, quo nuper nupta coiui,
Quo cecidit noſtræ virginitatis honos.
Nec culpa meruiſſe necem, bona numina teſtor,
Sed taceo fati ſorte perempta mei.
Diſcite ab exemplo Iuſtinæ, diſcite patres,
Ne nubat fatuo filia veſtra viro.

Cotys quoque Rex Thraciæ cùm ſuæ vxoris aliquando zelotypus eſſet, ſuis ipſius manibus eam, à pudendis incipiens, diſſecuit, vt ex Theopompo rerum Philippicarum 1. recenſet Athæneus lib. 12. cap. 14.

Zelotypia nullam ex animi perturbationibus vehementiorem.

Zelotypia animũ & corpus labefactat.

6 Hanc igitur tam furioſam ægritudinem imprimis fugiendam eſſe & viris, & mulieribus cenſeo: quia certè nulla ex animi perturbationib. vehementior eſt, vt quæ mentem ſi quid aliud perturbet, & veluti eripiat, & in furorem adigat, & in neces mutuas & aliorum, armet, & impellat. Quod Salomon proſpiciens, Prouerbiorum 6. c. Zelus (ait) & furor non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec recipiet pro redemptione bona plurima. Ex quibus etiam verbis intelligis furorem & zelum, veluti quadam cognatione eſſe coniunctos, vti etiam apud Eccleſiaſticum cap. 40. Sed & præterea ea affectio corpus ipſum corrumpit, labefactat, conuellit & ad ſenectutem accelerat, teſte eodem autore, cap. 30. Zelus (inquit) minuit dies, & ante tempus ſenectutem adducit.

Romani aduentus ſui nuntios præmittebant.

7 Et his fortaſſe rationibus apud priſcos illos Romanos, cùm ij ex agro, ſiue peregrè domum redirent, qui vxores domi reliquerant, aduentus ſui nuntios præmittebant, vt tradit Plutarchus problematum Romanorum cap. 9. Ad quem morem alludens Plautus in Amphitryone introducit Soſiam hæc loquentem:

Méque porta præmiſit domũ vt hæc nuntiẽ vxori ſuæ.

vt ſcilicet mariti ex eo oſtendant, ſe zelotypos non eſſe. Nam qui eo morbo vexantur, vxores in facinore deprehendere omnibus modis ſtudent: ideóque nullo præmiſſo nuntio, inſperati domum ingrediuntur. Atque etiam vt omnem huius teterrimi affectus occaſionem effugiant, nolentes ſcilicet, ſi quid fortè vxores turpe admittant, id reſcire. Quanquam Plutarchus, vbi ſuprà, aliàs eius rei rationes afferat.

Hippocratis ſententia de aſſeruanda vxore.

8 Quid ergo facient, quibus contingunt mulieres ſuſpectæ libidinis? illáſne aſſeruabunt, aut aliis aſſeruandas dabunt, ſiue cuſtodes adhibebunt, ſi quãdo eos peregrè proficiſci neceſſe eſt? Et certè Hippocrates, ad Abderitas iturus, Democriti curandi gratia, Dionyſio, epiſtola ad eum miſſa, quę & nunc extat inter opera ipſius Hippocratis, ſcribit vxorem interim, dum peregrinaretur, apud parentes manſuram: precatur tamen illum, vt eius mores obſeruet, quò pudicè degat, nec ob viri abſentiam alios cogitet. Mulieres enim ſemper opus habere moderatore. Habere enim à natura laſciuiam innatam, quæ niſi quotidie amputetur, inſtar arborum, in materiæ multæ effuſionem exuberare. Ego verò, inquit, amicum parentibus diligentiorem puto cuſtodiendæ vxori. Neque enim, velut illis, ineſt etiam huic beneuolentiæ affectio, per quam ſæpe vmbra admonitioni obtenditur. In omnibus enim rebus prudentius eſt, quod alienum eſt ab affectione, vt quod minimè à beneuolentia infringatur.

Vxores nõ aſſeruandæ.

9 Verùm id fruſtrà faciunt, qui ita vxores aſſeruari faciũt, tum quia impoſſibile eſt illas, niſi velint, ita cuſtodiri, quin peccent, illudátque & fallant maritos, & cuſtodes, ſtrophis ac dolis muliebribus: tum quia natura comparatum eſt, vt in ea magis nitantur, quæ vetita ſunt, vt ſatis diximus ſuprà in 8. lege connubiali, n. 16. incip. adde quod contumax, tum denique, quod id adulteros magis inuitat, prouocat, ac veluti impellit ad expugnandam mulierum cuſtoditarum pudicitiam, in idque omnes artes ac machinas adhibent, vt poſtea quoque dicemus. Non immeritò igitur Aureolus Theophraſtus apud D. Hieronymum in Iouianum, dicebat vxorem impudicam ſeruari non poſſe, pudicam non debere. Subdítque ipſe Hieronymus: Illa verè pudica dicenda eſt, cui licet peccare, ſi velit.

De eadem re.

10 Et hinc quoque illud Ouidij lib. Epi. 3. Eleg. 4.

Dure vir, impoſito teneræ cuſtode puellæ,
Nil agis: ingenio quæque tuenda ſuo eſt:
Si qua metu dempto caſta eſt, ea denique caſta eſt,
Quæ quia non liceat, non facit, illa facit,
Vt iam ſeruaris bene corpus, adultera mens eſt,
Nec cuſtodiri, ni velit, vlla poteſt.
Nec mentem ſeruare potes, licèt omnia claudas;
Omnibus excluſis intus adulter erit.
Cui peccare licet, peccat minùs: ipſa poteſtas

Semina nequitiæ languidiora facit.

Et Subdit.

Deſine, crede mihi, vitia irritare vetando.

Et cætera, quæ nos adduximus ſuprà in d. 8. lege connubiali, quo loco nuper citauimus, vbi & alia in eam ſententiam retulimus Sed & paulò pòſt ſubiungit idem Ouidius:

Centum fronte oculos, centum ceruice gerebat
Argus: & hos omnes ſæpe fefellit amor,
In thalamo Danae ſaxo ferróque perenni,
Quæ fuerat virgo credita, mater erat.
Penelope manſit, quamuis cuſtode careret,
Inter tam multos intemerata procos.
Quicquid ſeruatur, cupimus magis, ipſáque furem,
Cura vocat: pauci, quod ſinit alter, amant.
Nec facie placet illa ſua, ſed amore mariti:
Neſcio quid, quod te cœperit, eſſe putant.
Non proba ſit, quam vir ſeruat, ſed adultera cura eſt:
Ipſe timor pretium corpore maius habet.
Indignere licet, placet inconceſſa voluptas;
Sola placet, timeo dicere ſi qua poteſt.

Et cætera quæ ſequuntur.

De eodem re. 11 Cui adſtipolatur Propertius lib. 2. Elegia 6.

Quos igitur tibi cuſtodes, quæ limina ponam,
Quæ nunquam ſupra pes inimicus eat?
Nam nihil inuitæ triſtis cuſtodia prodeſt:
Quam peccare pudet, Cynthia, tuta ſat eſt.

Et Iuuenalis Satyra 6.

Audio, quid veteres olim moneatis amici;
Pone ſeram, cohibe. Sed quis cuſtodiet ipſos
Cuſtodes? cauta eſt, & ab illis incipit vxor.

Et Martialis lib. 1. ad Cæcilianum. Epigramm. 41.

Nullus in vrbe fuit tota, qui tangere vellet
Vxorem gratis Cæciliane ſuam,
Dum licuit: ſed nunc poſitis cuſtodibus, ingens
Turba fututorum eſt. Ingenioſus homo es.

Et Auſonius, qui in Eidyllio 14. quod de vita humana eſt, inter humanas miſerias hanc poſuit:

Et grauior cautis cuſtodia vana maritis.

Húncque anus illa Apuleiana, lib. 9. Metamorphoſeos, maritorum inefficaces diligentias appellat. Et apud eundem autorem, illo quoque libro, Phileſitærus hac ipſa potiſſimùm caſtitate, & inſignis tutelæ nimietate inſtinctos atque inflammatus, quiduis facere, quiduis pati paratus, ad expugnandam tenacem domus diſciplinam, totis accingitur viribus.

De eodem re. 12 Nec nobis deeſt in eam rem Græcorum ſcriptorum autoritas. Nam Euripides apud Stobæum Florilegij cap. 72.

Μοχθοῦμεν ἄλλως θῆλυ φρουροῦντες γένος.
Ἥτις γὰρ αὐτὴ μὴ πέφυκεν ἔνδικος,
Τί δεῖ φυλάσσειν, κἀξαμαρτάνειν πλέον;
Fruſtrà laboramus muliebre cuſtodientes genus.
Nam quæ non vltro iuſta fuerit
Quid opus eſt cuſtodire, ac ampliùs delinquere?

Et Menander:

Τὸ μὲν μέγιστον, ὅπερ ἄνδρας χρὴ σοφὸν
Λίαν φυλάσσειν ἄλοχον ἐν μυχοῖς δόμων.
Ἐρᾷ γὰρ ὄψις τῆς θύραθεν ἡδονῆς,
Ἐν δ' ἀφθόνοισι τοῖς δ' ἀναστρεφομένη,
Βλέπουσά τ' εἰς πᾶν, καὶ παροῦσα πανταχοῦ,
Τὴν ὄψιν ἐμπλήσασά τ', ἀπήλλακται κακῶν.
Τό τ' ἄρσεν ἀεὶ τοῦ κεκρυμμένου λίχνον,
Ὅστις δὲ μοχλοῖς καὶ διὰ σφραγισμάτων
Σώζει δάματα (κἂν ἀνὴρ δοκῇ σοφὸς)
Μάταιός ἐστι, καὶ φρονῶν οὐδὲν φρονεῖ.
Ἥτις γὰρ ἡμῶν καρδίαν θύραζ' ἔχει,
Θᾶσσον μὲν οἰστοῦ καὶ πτεροῦ χωρίζεται,
Λάθοι δ' ἂν Ἄργου τοὺς πυκνοφθάλμους κόρας.
Καὶ πρὸς κακοῖσι τοῦτο δὴ μέγας γέλως,
ἀνήρ τ' ἀχρεῖος, ἡ γυνὴ διοίχεται.
Hoc quidē maximum: nūquam oportet virū ſapientē.
Nimis cuſtodire vxorem in penetralibus domus.
Deſiderat enim aſpectus rerū externarum voluptatem
In quibus ſi abundè verſetur
Aſpiciens omnia, & præſens vbique,
Aſpectúmque ſatians, liberatur malis.
Nam & mas ſemper eius, quod latet, eſt appetens.
Quiſquis autem repagulis, & per ſigilla
Cuſtodit vxorem, etſi vir videatur ſapiens,
Vanus eſt, & ſapiens nihil ſapit.
Si qua enim mulier animo foras ſpectat,
Velociùs quidem ſagitta & penna ſeparatur,
Ita vt lateat Argi multoculas pupillas
Vnde præter malum, ingens quoque ludibrium:
Virque ſimul & vxor inutiliter pereunt.

13 Nec tamen interim omittendam ducimus hiſtoriam huic loco accommodatiſſimam, quæ ſatis oſtendit fruſtrà vxores ſeruari, de Phano quopiam, cui cùm vxor eſſet parum ſpectatæ pudicitiæ, eamque haberet adulterij admodum ſuſpectam, atrij fores ſic occluſit, vt non niſi cum ſtridore ac ſonitu poſſent aperiri, vt adulter admiſſus cuſtodes non falleret. Verùm cùm illa per regulas, minimè ſcilicet apertis foribus, adulterum admitteret, vicini id reſcientes per iocum dicebant, ἡ φάνου θύρα, Phani oſtium. Verum Euſtathius lib. vlti. Odyſſeæ aliò refert huic non abſimile prouerbium φανὸς θύρα. Phani hiſtoria.

Prouerbium. Mulieres à congreſſu earum impudicarum abſtineant.

14 QVISQVIS ergo vxorem pudicam continere volueris, multa tibi moneo facienda, tanquam aliud agas, id eſt, ne videaris id agere metu & diffidentia impudicitiæ vxoris, propter eas, quas iam diximus, rationes. Primum illud erit, vt eam ita viuere aſſuefacias, vt à conſuetudine, congreſſu, & familiaritate mulierum impudicarum eam prohibeas. Nam hæ non ſolùm ſuo exemplo nocent, ſed & plerunque alias mulieres ad impudicitiam ſuis ſermonibus alliciunt, ac ſibi ſimiles omnes mulieres efficere ſtudent: vt verum ſit, quod Hermione, aliò tamen reſpiciens dicit, apud Euripidem in Andromache:

Κακῶν γυναικῶν εἴσοδοι μ' ἀπώλεσαν,
Αἵ μοι λέγουσαι τούσδ' ἐχαύνωσαν λόγους.
Malarum fœminarum introitus me perdiderunt,
Quæ mihi loquentes, hos blandè perſuaſerūt ſermones.

Quod & retulit D. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum, & Plutarchus, aliò quoque detorquens, in Præceptis connubialibus, cap. 41. Addit autem Hermione non multò pòſt:

Ἀλλ' οὔποτ' οὔποτ' (οὐ γὰρ εἰσάπαξ ἐρῶ)
Χρὴ τούς γε νοῦν ἔχοντας, οἷς ἔστιν γυνή,
Πρὸς τὴν ἐν οἴκοις ἄλοχον ἐσφοιτᾶν ἐᾶν
Γυναῖκας. αὗται γὰρ διδάσκαλοι κακῶν.
Ἡ μέν τι κερδαίνουσα συμφθείρει λέχος:
Ἡ δ' ἀμπλακοῦσα συννοσεῖν αὐτῇ θέλει.
Πολλαὶ δὲ μαργότητι. κἀντεῦθεν δόμοι
Νοσοῦσιν ἀνδρῶν. πρὸς τάδ' εὖ φυλάσσετε
Κλείθροισι, καὶ μοχλοῖσι δωμάτων πύλας.
Ὑγιὲς γὰρ οὐδὲν αἱ θύραθεν εἴσοδοι
Δρῶσιν γυναικῶν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ κακά.
Sed nunquam, nunquam, (non enim ſemel dicam)
Oportet ſapientes, quibus eſt vxor,
Ad vxorem in domibus accedere ſinere
Mulieres. ipſæ enim præceptores ſunt malorum.
Illa quidem aliquid lucrifaciens, corrūpit matrimoniū,
Alia peccans, vt peccet cum ea, cupit,
Multæ autem ex ſtultitiā. Hincque domus
Virorū malè habēt. Aduerſus hæc igitur bene munite
Seris & peſſulis adium fores
Sani enim nihil introitus externi

Mulierum

Mulierum efficiunt, ſed multa & mala.

Ex quibus & nos aliquid ad aliud attulimus ſuprà in 10.l.connub.nu.25.incip.cæterùm.

Conſuetudo ac familiaritas multum vim habent ad deprauandos mores, & contrà. Contagia morum.

15 Cæterùm nemo neſcit, quantum virium ad corrumpendos mores habeat ſceleratorum & improborum cõſuetudo,& familiaritas, vt proborum, ad corrigendos,vel teſtimonio noſtrorum Iuriſconſultorum,l.ædiles.l.1.§.Pedius,ibi,imitatione ſeruorum factus eſt alcator fortè,vel vinarius,vel erro. ff. de ædil.edic.vbi Accurſius citat illud,quod Catonis eſſe dicitur, Cum bonis ambula. At illius text.autoritate glo.in §.cogitandum. in authen. de monach. vbi & ad id eſt etiam bonus text.dicit mores à coniuncto formari.Et vt ſcribitur in c.ſed illud 45. diſt. ex vno peccatore polluitur populus, ſicut ex oue morbida vniuerſus grex inficitur. Et in c. ſæpe 28. q.1. ſæpe malorum conſortia bonos corrumpunt. Et facit l. Iulianus. §. quod autem diximus. ff. de actio. empt. & l.plures, §. aſſidua. ff. de adminiſtr. tutor.& ca.vlti. de ſta.monach. & quæ nos latiùs in eam ſententiam ſcripſimus ſuprà,in 5.l. connubiali, num.19.incip.ex his illud.

De eadem re, ex diuinis ſcriptoribus.

16 Sed tu præterea audi in eam rem diuinorum ſcriptorum ſententias. Nam ſcribitur Pſal.17.& iterum 2.Reg.22. Cum ſancto ſanctus eris,& cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerſo peruertêris. Et Prouerb. 13. Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit, amicus ſtultorum, ſimilis efficietur. Et cap.21. Paruulus ſi ſectetur ſapientem, ſumet ſapientiam. Et cap. 22. Noli eſſe amicus homini iracundo, neque ambula cum viro furioſo, ne fortè diſcas ſemitas eius. Et eccleſiaſt.cap.13.Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit ſuperbo, induet ſuperbiam. Et c.19. qui ſe iungit fornicariis, nequam erit. Propterea D. Paulus 1. ad Corinth. 5. Si quis (inquit) inter vos eſt fornicator,aut auarus,aut idolis ſeruiens,aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum huiuſmodi cibum non ſumite.

Ex aliorum ſcriptorum autoritate.

17 Nec deſunt aliorum quoque ſcriptorum in eam rem ſententiæ. Quærit enim Ariſtoteles, (ſi is eſt: ſunt enim qui addubitant) Problematôn parte 19. cap. 10. Cur qui iuſto temperantique ac bono viro ſe iunxerit, melior in his bonis animi euadit. Qui verò cum ſano moram traxerit, nihilo ſanior, neque qui cum robuſtiori aut pulchriori verſatur, quicquam in huiuſmodi habitus proficit? Quoniam (inquit) bona corporis animo imitari non poſſumus. Quanquam quod ad ſanitatem pertinet (vt id obiter dicam) ſcio nonnullos in ea fuiſſe opinione, quòd etiam ſanorum congreſſu & familiaritate ſanitatem, vt morboſorum morbos contrahamus.

Moſaica lex cur à quorundam animalium eſu prohibuit.

18 Eleazarus ille doctiſſimus Iudæorum Pontifex, ab Ariſtea, altero ex legatis Ptolemæi Regis interrogatus, quamobrem, ſi à Deo vniuerſa creata ſunt, nonnulla impura vocet ſcriptura, à quibus abſtinendum eſſe iubeat, multas cauſas reddidit, quarum hæ ſunt præcipuæ, quæ ad hunc locum pertinent: Videte (inquit) quantam vim habet conſuetudo. Malos enim homines, ſi cũ improbis:probos,ſi cum probis conuerſantur, facilè facit. Itaque Deus præcepit à nonnullis immundis animalibus, quæ omnia ſunt rapacia,feráque, & carnibus aliorũ veſcuntur, abſtinendum, vt hoc quoque ſymbolo hominum rapacium malorúmque conſuetudine deterreret. Nam ſi animalia huiuſmodi tangenda non ſunt propter immunditiem, quales erunt homines, qui prauitate morum illis ſe ſimiles reddunt? Item quia cæteri ferè homines, præter Iudæos, Deorum multitudinem colentes & omnibus cibis, nullo animantium delectu, paſſim veſcuntur. Ne igitur illorum conuerſatione atque conſuetudine corrupti, ad impietatem eorum deferamur, cibi purificatione legali nos a cæteris ſeparauit. Et hæc quidem ipſe Ariſteas in longiora verba retulit, in eo libro, quem de ea legatione fecit, & ex eo Euſebius Cæſarienſis,lib.de Præparat. Euangel.8. c.3. Et ſimilia propè ſcribit Clemens Alexandr. Pædagog. libro 3. cap. 10. & Lactantius priuatim loquens de prohibitione eſus carnis ſuillæ, lib. 4. Diuinarum inſtitutionum,cap.17.

De eadem re.

19 Philo,quem & idem Euſebius eo. illo lib. c.4. refert,de Eſſeis loquens: In ciuitatibus (inquit) non habitant, exiſtimantes, vt contagionem aeris corporibus, ſic conuerſationem animis nocere. Sed & idem Philo in lib.quem de prouidentia ſcripſit: Non facilè (inquit) poteſt euadere, qui degit in regione peſtifera; ac veluti cùm magna vis pluuiæ deſcendit,niſi ſub tecto ſis,neceſſe eſt, etiamſi ſapiens ſis, imbrem perferre,cúmque frigidiſſimus Boreas perflat,frigore premi,& æſtatis ardore calefieri eodem modo, ſi cum iniuſtis vitam agis, neceſſe eſt multa inde mala perpeti. Ipſe quoque Euſebius lib. 6. illius operis, cap.5. Illi (ait) quibuſcum viuimus, voluntatem plerunque noſtram rationibus, aut quouis alio modo, ad ſuam conuertunt. Et aliàs meliorem, aliàs peiorem efficiunt. Solet enim conuerſatio praua nocere, ſicut à contrario bona prodeſſe, Bonos quippe mores mala conuerſatio corrumpit, veluti etiam praui mores proba conuerſatione corriguntur.

Prouerbium.

20 Plutarchus in libro,de Liberis educandis,hanc affert veterem ſententiam. ἂν χωλῷ παροικήσῃς ὑποσκάζειν μαθήσῃ. Si iuxta claudum habitaueris, diſces & tu ſubclaudicare. Quam & ipſam Pindari interpres ex Ariſtarcho ita extulit:

Χωλῷ παροικῶν κἂν ἐγὼ, σκάζειν μάθοις.

Id eſt,ex Eraſmi verſione:

Claudo vel vni ſi propinquus fueris,
Diſces & ipſe claudicare protinus.

Pythagoræ ſymbolum.

Alibi idem Plutarchus in illo eodem lib. Generaliter (inquit) liberos noſtros flagitioſorum hominum conſortio ſegregare decebit: eorum enim malignitatem reportant. Quod & Pythagoras obſcuris quibuſdam præcepit ſermonibus, quos hoc in loco poſitos explanabo, quoniam ad conquirendam virtutem non minimum videntur afferre momentum: quale eſt illud, μὴ γεύεσθαι τῶν μελανούρων. Ne guſtes ex his, quibus nigra cauda eſt, hoc eſt, cum omnibus conſuetudinem non eſſe habendam quos morum deprauatio ipſa denigrat. Idem quoque Plutarchus in lib. de ratione dignoſcendi verum amicum ab adulatore, tradit tãtam habere vim aſſiduam conſuetudinem, vt imprudentes etiam imitemur eorum vitia, quibuſcum viuimus. Sic enim ferunt Platonis familiares expreſſiſſe contractos illius humeros: & Ariſtotelis amicos eiuſdem balbutiem imitatos fuiſſe: rurſúſque Alexandri Regis familiares eius ceruicem inflexam, & in dicendo vocis aſperitatem repræſentaſſe.

Platonis familiares eius cõtractos humeros imitabantur.

21 Seneca lib.3,de Ira: Sumuntur à conuerſantibus mores,& vt quædam in contactos corpore, vitia tranſiliunt, ita animus mala ſua proximis tradit. Ebrioſus conuictores in amorem vini traxit. Impudicorum cœtus fortem etiam virum emollit. Auaritia in proximos virus ſuum tranſtulit. Eadem è diuerſo ratio virtutum eſt, vt omne quod ſecum habent, mitigent, nec tam valetudini profuit vtilis regio, & ſalubrius cœlum, quàm animis parum firmis in turba meliorum verſari. Quæ res quantum poſſit,

poſſit, intelliges, ſi videris feras quoque conuictu noſtro manſueſcere, nulliqueimmani beſtiæ vim ſuam permanere, ſi hominis contubernium diu paſſa eſt. Idem in lib. de Tranquillitate vitæ, monet, vt amicos vacuos (quantum fieri poteſt) à cupiditatibus eligamus. Serpunt enim vitia, & in proximum quenque tranſiliunt, & contactu nocent. Itaque vt quod in peſtilentia curandum eſt ne corruptis iam corporibus, & morbo flagrantibus aſſideamus, quia pericula trahemus, afflatuque ipſo in proximo laborabimus: ita in amicorum legendis ingeniis dabimus operam, vt quàm minimè inquinatos aſſumamus. Idem autor ad Lucilium: Nulla res magis animos inducit (niſi malis legere, induit) honeſtos, & in prauum declinabiles erigit ad rectum, quàm bonorum virorum conuerſatio. Paulatim enim deſcendit in pectora, & vim præceptorum obtinet, frequenter aſpici, frequenter audiri. Sed & alia multa in eam ſententiam videbis apud eundem, eiuſdem operis Epiſtol. 7. & apud Clementem Alexandrinum lib. Pædagog. 3. cap. 4. ex quo decerpere poteris, quæ tibi vſui videbis.

De eadem re ex Platone. 22 Ante hos Plato lib. 2. de Legibus, eleganter admodum oſtendit, quomodo tacitè & nihil tale cogitantes nos fallat contagium improborum hominum. *πότερον εἰκὸς, ἢ καὶ ἀναγκαῖον ἐστι, ὅπερ ἂν τις τοῖς πονηροῖς ἤθεσι συνὼν κακῶν ἀνθρώπων, μὴ μισῇ, χαίρῃ δὲ ἀποδεχόμενος, ψέγῃ δὲ ὡς ἐν παιδιᾶς μοῖρᾳ ὑποψώμενος ἂν τὴν αὑτοῦ μοχθηρίαν, τότε ὁμοιοῦσθαι δήπου ἀνάγκη τὸν χαίροντα ὁποτέροις ἂν χαίρῃ.* Id eſt, Verum probabile, an potiùs neceſſarium hoc ipſum eſſe, ſicuti cùm quis cum prauis improborum hominum moribus conuerſatur, nec eorum mores odit, ſed potiùs delectatur, & indulget: & tamen veluti per iocum reprehendit, quaſi per ſomnium in ſeipſo percipiens eorum malitiam: tunc profectò neceſſe eſt, vt ſimilis euadat illis, quibus gaudet, etiamſi laudare vereatur. Sed non omittendum quod in eam rem lege ſanxit Charondas Thuriorum legiſlator. Nam conſiderata, &c. Vide omnino Diodorum Siculum lib. 2. pa. 277. ad finem.

De eadem re, ex Poëtis Græcis. 23 Súntque in eam ſententiam Poëtarum carmina. Menandri enim verſus eſt:

Σοφοῖς ὁμιλῶν καὐτὸς ἐκβήσῃ σοφός.

Cum ſapientibus conuerſans & ipſe euades ſapiens.

Item ille:

Κακοῖς ὁμιλῶν καὐτὸς ἐκβήσῃ κακός.

Cum malis conuerſans, & ipſe euades malus.

Sophocles in Tragœdia, quæ Aiax Locrenſis inſcribitur:

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

Sapientes tyranni ſapientum congreſſu.

Ex illo enim eum verſum citant Zenodotus in Prouerbiis, & Aulus Gellius lib. 13. Noctium Atticarum, cap. 18. vbi miratur Platonem in Theæteto ex Euripide citaſſe, cùm Sophocles vetuſtior fuerit Euripide. Verùm Platonis locus, vbi eum verſum citat, non eſt in Theæteto, ſed in octauo libr. de Republic. ad finem, in Theage.

Et ex Latinis. 24 Ex Latinis Poëtis huc reſpicit Iuuen. Satyr. 2.

— Dedit hanc contagio labem,

Et dabit in plures: ſicut grex totus in agris

Vnius ſcabie cadit, & porrigine porci,

Vuáque conſpecta liuorem ducit ab vua.

Quæ vltima ſententia alludit ad illud vetus Suidæ adagium, *βότρυς πρὸς βότρυν πεπαίνεται*, Botrus iuxta botrum maturescit. Tranſlatum ab vuis, quæ mutuo oppoſitu maturitatem aut liuorem, inter ſeſe viciſſim & dant, & accipiunt: quod & recenſuit Eraſmus Chiliad. 3. cent. 2. Prouerb. 49. Et huc quoque ſpectat Ouid. lib. 2. de Remedio amoris:

Si quis amas, nec vis, facito contagia vites:

Hæc etenim pecori ſæpe nocere ſolent.

Dum ſpectant læſos oculi, læduntur & ipſi:

Multáque corporibus tranſitione nocent.

Et in Epiſtola Canaces ad Macareum:

Scilicet eſt aliquid cum ſæuis viuere ventis.

Mulieres impudicæ impudicas alias eſſe cupiunt. 25 Nec præteremittam id, quod ſuprà diximus, mulieres impudicas id maximè cupere, vt cæteræ omnes ſint ſui ſimiles. Id certè adſtruit Philto ſenex Plautinus in Trinummo, vbi ſic Lyſitelem ita monet:

— Per pietatem nolo ego cum improbis,

Gnate mi, neque in via, neque in foro, vllum ſermonem exequi,

Noui ego hoc ſæculum moribus quibus ſit: malus bonum malum

Eſſe vult, vt ſui ſit ſimilis.

Proindeq; alter alterum, quicum eſt familiaritas & conſuetudo, ſollicitat, vt & idipſum faciant, quod ipſi facere ſolent. Quod & affirmat noſter Iuriſconſultus in d. l. Iulianus. §. quod autem diximus, ibi, alios ſecum ſollicitauit, vt fugerent. ff. de act. empt.

Phyſica horum ratio. 26 Porrò, eorum, quæ diximus, eſt phyſica ratio, quam ſcripſit Marſilius Ficinus lib. de Triplici vita tertio, cap. 23. Memento (inquit) familiaritatem eorum inire, quibus gratiæ cæleſtes affluant: quod ex bonis animi, fortunæ, corporis perpendes. Sicut enim odor ex moſcho, ſic ex bono boni nonnihil exhalat in proximum, ac ſæpe perſeuerat infuſum. Mirificus autem foret cœtus trium fœlicium, vel duorum inter ſe mirabiliter redundantium. Memento denique effrænatos, & impudentes, & malignos, ac infœlices procul fugere. Hi namque malorum pleni dæmonum, vel radiorum, malefici ſunt. & tanquam leproſi peſtilentéſque non ſolùm tactu nocent, ſed propinquitate etiam & aſpectu. Sanè propinquitas ipſa corporum animatorum putatur eſſe contactus propter efficacem vaporum exhalationem, foris à calore, ſpiritu, affectu manantem. Maximè autem peſtilens erit, flagitioſorum familiaritas, atque crudelium, ſi verum fuerit, poſt vegetalem vitam menſe Iouis, id eſt, ſecundo, nobis infuſam: deinceps menſe Martis, id eſt, tertio, ſenſualem animam infundi, perturbationibus mancipatam. Sic enim, qui perturbatione feruntur, Martis pleni, Martiali contagione propinquos inficiunt. Contraria verò ratione conſuetudo frequens, continuúmque commercium cum fœlicibus, excellentibúſque, vt diximus, prodeſſe mirificè conſueuit. Apollonium Tyaneum ferunt, Epheſi deprehendiſſe ſenem, ſub cuius figura lateret dæmon, qui ſola præſentia totam ciuitatem peſte contaminabat. Quantùm verò multis præſentia ſola profecerit, Xenophon & Plato teſtantur.

Mulieres à congreſſu virorum impudicorum caueant. 27 SECVNDVM primo proximum, vt viri etiam vxores à virorum impudicorum, & matronalis pudicitiæ inſidiatorum congreſſu, & conſuetudine prohibeant. Nam præterquam quòd hi, cùm tales ſint, nihil intentatum relinquunt, omnibúſque artibus ſtudent, & ſatagunt caſtitatem domus euertere, vt ſuis voluptatibus potiantur, ſola ipſa conſuetudo, neſcio quo pacto, amorem & libidinem conciliat, & vt ſcribit Lucretius:

Conſuetudo concinnat amorem.

Conſuetudo Veneris famula. Vnde Cicero in Lælio: Auxit conſuetudo beneuolentiam. Id quod monuit Apuleius, vt ſcitiſſimè lib. 6. Aſini aurei, Conſuetudinem Veneris famulam fecerit, in hæc verba: Iamque fores ei iis dominæ proximanti occurrit vna de famulatione Veneris, nomine Conſuetudo. Hincque etiam Seleucium Plautinam,

Plautina, in Ciſtellaria dicit, Alceſimarcum in amicitiam ſuam inſinuaſſe ſe blanditiis, muneribus, donis, & conſuetudine. Et hoc quoque alludit text. in c. veniens, de eo qui cogno. conſangui. vxor. ſuæ, in illis verbis, deinde ex conuerſatione diurina ſorori puellæ ſe coniunxit.

Amicis non fidendum in ea re.

28 Nec eſt, quòd ea in te amico fidere debeas, quoniam vt voluptati noſtræ indulgeamus, nullam plerunque habemus amicitiæ, fidei, & honeſtatis rationem. Quod conqueritur Ouid. libro 1. de Arte amandi:

Conquerar? an moneam, mixtum fas eſſe nefáſque,
Nomen amicitiæ, nomen inane fides.
Hei mihi non tutum eſt, quod amas, laudare ſodali:
Cùm tibi laudanti credidit, ille ſubit.

Deindéque perpaucos amicos in ea re extitiſſe, ſed nullos hodie tales reperiri ampliùs poſſe affirmat:

At non Actorides lectum temerauit Achillis:
Quantum ad Pirithoum Phædra pudica fuit,
Hermionem Pylades, vt Pallada Phœbus amauit,
Quódque tibi geminus Tyndari Caſtor, erat.
Si quis idem ſperat, laturas poma myricas
Speret, & è medio flumine mella petat:
Nil niſi turpe iuuat: cura eſt ſua cuique voluptas:
Hæc quoque ab alterius grata dolore venit.
Heu facinus, non eſt hoſtis metuendus amanti.
Quos credis fidos, effuge, tutus eris.
Cognatum, fratrémque caue, fidúmque ſodalem:
Præbebit veros hæc tibi turba metus.

Ex quo & illud eiuſdem lib. 1. de Arte amandi:

Sint etiam tua vota, viro placuiſſe puellæ,
Vtilior votis factus amicus erit.

Et paulò pòſt:

Tuta frequénſque via eſt, per amici fallere nomen:
Tuta frequénſque licet ſit via, crimen habet.

Et in eam ſententiam eſt illud Propertij lib. 2. ad Lynceum Poëtam, Eleg. poſtrema:

Cur quiſquam faciem dominæ iam credat amico?
Sic erepta mihi pene puella fuit.
Expertus dico nemo eſt in amore fidelis,
Formoſam rarò non ſibi quiſque petit.
Polluit ille Deus cognatos, ſoluit amicos:
Et bene concordes triſtia ad arma vocat.
Hoſpes in hoſpitium Menelao venit adulter:
Colchis & ignotum nonne ſecuta virum eſt?

Et Mneſilochus amatur Plautinus in Bacchide:

Satin', vt quem fidelem habeas, aut cui credas, neſcias?

Quis autem neſcit illud Hieremiæ cap. 29. Et mœchati ſunt in vxores amicorum ſuorum.

Mulieres laſciuis ſermonibus abſtineant.

29 TERTIVM, vt ab inhoneſtis, laſciuis, obſcœnis confabulationibus vxorem arceas, quæ ad libidinem prouocant. Scitus eſt enim ille Menandri Senarius à D. Paulo 1. ad Cor. c. 15. vſurpatus:

Φθείρουσιν ἤθη χρηϛ᾽ ὁμιλίαι κακαί.
Corrumpunt mores bonos colloquia mala.

Cuius ſententiæ meminit Tertullianus libro 1. ad vxorem, paulò ante fin, inquiens, Conuictum atque commercia Deo digna ſectare, memor illius verſiculi ſanctificati,

Bonos corrumpunt mores congreſſus mali.

Cui non abſimile eſt illud Naumachij, alterius Poëtæ, apud Arſenium:

Καὶ τὰ κακοὶ φθείρουσι γυναικῶν ἤθεα μῦθοι.
Verba bonos vitiant mulierum turpia mores.

De eadem re.

30 Quos ſecuti alij duo Poëtæ noſtri ſæculi, ſcilicet Ioãnes Pontanus lib. 1. de Amore coniugali ad vxorem, de liberis educandis:

Corrumpunt mala dicta animũ, moréſque verendos,
In veros ſenſus ſæpe abiere ioci.
Laſciuos igitur ſenſus, laſciuáque verba
Pignoribus noſtris rite cauenda vide.

Alter, Baptiſta Mantuanus contra impudicè ſcribentes:

Verba mouent animos, oris laſciuia pectus
Pulſat, & in venas ſemina mortis agit.

Obſcœnitas verborum à ciuitate pellenda.

31 Ariſtoteles autem lib. Politicôn 7. c. 17. Omnino (inquit) obſcœnitas verborum, ſi quicquam aliud, per legiſlatorem exterminanda eſt de ciuitate. Ex turpiter enim loquendi licẽtia ſequitur & turpe facere. Epictetus alter Philoſophus, apud Antonium Monachũ Meliſſæ, id eſt apiculæ, tomo primo, c. 14. ὑπέκκαυμα ἐπιθυμίας λόγος ἐρωτικός. Id eſt, Fomẽtum libidinis, ſermo amatorius ſiue laſciuus eſt. Quam & ipſam ſentẽtiam ex Chariclea repetit Abbas Maximus, Aphoriſmorum ſerm. 3. in fin. D. Hieronymus ad Demetriadem, in ea epiſtola cuius initiũ eſt, Inter omnes: Nunquam (ait) verbum inhoneſtum audias, aut ſi audieris, iraſcaris. Perditæ mentis homines vno frequenter leuiq; ſermone tentant clauſtra pudicitiæ. In hanc quoque ſententiã Clemens Alexand. lib. 2. Pædagog. c. 10. Impudicorũ (inquit) verborum, & turpium figurarum, meretriciorúmq; oſculorum, & huiuſmodi laſciuiarum nomina ne ſunt quidem memoria tenenda, beatum ſequentibus Apoſtolum, qui apertè dicit, ſcilicet ad Epheſ. c. 5. Fornicatio autem, & omnis obſcœnitas ne nominetur quidem apud vos, ſicut decet ſanctos.

Libidinis fomentum ſermo laſciuus.

Epicharmus mulctatus ob laſciuum verbum

32 Igitur non iniuria Lacedæmonij libros Archilochi è ciuitate ſua exportari iuſſerunt, quòd eorum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrabantur: vt tradit Valerius Maximus lib. 6. cap. 3. Nec abſimiliter Hiero ille poſt Gelonem Syracuſanorum Tyrannus, Epicharmum Poëtam Comicum mulcta affecit, quòd vxore eius præſente laſciuiæ quippiam protuliſſet, vt teſtis eſt Plutarchus in Apophthegmatis Imperatorum. Nam & antè Romuli legibus (vt idem tradit in vita illius) qui coram fœminis obſcœni quippiam dixiſſet, non ſecus ac homicida puniebatur. Noſtris autem legibus, qui turpibus verbis coram fœminis vtitur, licet aliàs earum pudicitiam non tentet, id eſt, licet non id faciat cauſa tentandæ pudicitiæ, iniuriarum tenetur. l. item apud Labeonem. §. qui turpibus, in ſectis præcedentibus. D. de iniur.

Romuli lex in eos, qui laſciuè coram fœminis loquerentur.

Mulieres ab obſcœnis picturis caueant.

33 QVARTVM, vt à picturis quoque impudicis, & obſcœnis caueant, quæ & ipſæ non minùs impudicitiam incitant, vt videre licet ex Eunucho Terentij, vbi Chærea adoleſcens ſuſpectans tabulam in qua depingebatur Iouis & Danaës concubitus, in libidinem exarſit.

Virgo in conclaui ſedet
Suſpectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hæc, Iouem
Quo pacto Danaë miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id ſpectare cœpi: & quia conſimilem luſerat
Iam olim ille ludum, impendiò magis animus gaudebat mihi,
Deum ſeſe in hominem conuertiſſe, atque per alienas tegulas
Veniſſe clanculùm per impluuiũ, fucum factũ mulieri.
At quem Deum: qui tẽpla cœli ſumma ſonitu cõcutit:
Ego homuncio hoc non facerem? ego illud verò ita feci lubens.

Quo in loco Donatus, Philoſophicè (inquit) nunc Terentius demonſtrauit, quam cladem moribus hominum & ciuitatibus afferant figmenta Poëtarum, cùm exempla ſcelerum afferant peccatoris. Et cum quoque Terentij locum ad eam rem expendit D.

Aug. de Ciuit.Dei. lib.2. c.7.

De eadem re.

34 Quid quòd Propertius lib.2.Eleg.4.impudicitiæ veluti originem tribuit picturis obſcœnis, quibus ſpectantes ad libidinem incenduntur: Ita enim inquit:

Quæ manus obſcœnas depinxit prima tabellas,
Et poſuit caſta turpia viſa domo.
Ille puellarum ingenuos corrumpit ocellos:
Nequitiæ que ſuæ noluit eſſe rudes.

Picturæ laſciuæ languētes libidines excitant.

Tradit autem Suetonius, Tiberium cubicula plurifariam adornaſſe tabellis laſciuiſſimarum picturarum, vt aſpectu deficientes libidines excitaret. Ideo Ariſtoteles lib. Politicôn 7.cap.17.prohibet aſpicere aut picturas, aut actus deformes, monétque, vt ſit curæ magiſtratibus, nullam neque picturam neque ſtatuam eſſe talium rerum imitatricem. Niſi(vt ſubdit ironicè) apud Deos tales, quibus etiam laſciuiam lex tribuit.

Mulieres à ludis publicis arcentur. Præſertim impudicis.

35 QVINTVM, vt & à ludis, ſcenis, & ſpectaculis publicis, præſertim verò impudicis, prohibeantur, tum propter eorum laſciuiam, quæ & ad libidinem incitat: tum quia illuc multi iuuenes, cupidinei,& ſpectatores otioſi conueniunt, qui nihil aliud quàm tendunt retia, & inſidias pudicitiæ matronarum & puellarum, vt docet Ouid. lib. 1. de Arte amandi:

Sed tu præcipuè curuis venare theatris:
Hæc loca ſunt voto fertiliora tuo.

Et pauca poſt:

Spectatum veniunt, veniunt ſpectentur vt ipſæ,
Ille locus caſti damna pudoris habet.

Et rurſum non multò pòſt:

Nec te nobilium fugiat certamen equorum:
Multa capax populi commoda circus habet.

Et lib. 2. Triſtium ad Auguſtum:

Ludi quoque ſemina præbent
Nequitiæ. —

Et paulò pòſt,

Tollatur circus: nam tuta licentia non eſt:
Hic ſedet ignoto iuncta puella viro.

Et lib.2.de Remedio amoris:

At tanti tibi ſit non indulgere theatris,
Dum bene de vacuo pectore cedat amor.
Eneruant animos cythara cantúſque, lyra'que,
Et vox, & numeris brachia mota ſuis:
Illic aſſiduè ficti cantantur amantes:
Quid caueas actor, quid iuuet, arte docet.

De eadem re.

36 Quibus & adſtipulatur Propert.lib.2.Eleg.

Illic te multi poterunt corrumpere ludi.

Et Iuuenalis Satyr.6.

Chironomon Ledam, molli ſaltante Batyllo,
Tuccia veſicæ non imperat, Appula gannit,
Sicut in amplexu. —

Et Plutarchus in illo libro de liberis educandis:

Penelope nunquam, nunquam Lucretia vidit,
Hiſtrio dum molli ſcenica voce canit.

Nam & viri ipſi maximè in libidinem accenduntur cùm vident mulieres laſciuè ſaltantes, vel teſtimonio ipſius Iuuenalis Satyr. 11. vbi ait,

Forſitan expectes, vt Gaditana canoro
Incipiat prurire choro plauſúque probatæ
Ad terram tremulo deſcendant clune puellæ,
Irritamentum Veneris languentis.

Mulieres; Olympicis certaminibus olim arcebantur.

37 Et ob hæc, ni fallor, Græcorum legibus prohibitum fuit, ne Olympicis certaminibus mulieres ſpectandi gratia ſeſe insererent, vt tradit Statij ille doctus interpres, huc referens illud ipſius Statij lib. 1. Thebaidos,

Excluſæque expectant præmia matres.

Quod & probat illud Valerij Maxim. lib.8. cap.16. eodémque vlt. Berenices, inquit, non vulgaris honos, cui ſoli omnium fœminarum gymnico ſpectaculo intereſſe permiſſum eſt, cùm ad Olympia filium Euclea certamen ingreſſum adduxiſſet, Olympionico patre genita, fratribus eandem palmam aſſecutis latera eius cingentibus. Ex quo & illud Menandri Rhetoris: in quibuſdam Panegyricis (inquit) conuentibus non ferè viſuntur mulieres. Et ad id nonnihil ſpectat, quod ſuprà diximus in quarta lege connubiali, nu.37. incip. ſed quod de certaminibus. Plutarchus in problematis Romanorum, c.15. ſcribit. Sempronium vxorem repudiaſſe, quòd ea ludos funebres ſpectaſſet. Quod & idem retulit Valerius Maximus lib.6.cap.3. Qui & ipſe lib.2. cap.1. tradit Maſſilienſes nullum aditum in ſcenam fabulis, quæ Mimi dicuntur, dediſſe, quòd eorum argumenta, magna ex parte, ſtuprorum actus continent: ne talia ſpectandi conſuetudo etiam imitandi licentiam ſumeret. Suetonius autem in Auguſto cap.44. fœminis ne gladiatores quidem, quos promiſcuè ſpectari ſolenne olim erat, niſi ex ſuperiore loco ſpectare conceſſit. Athletarum verò ſpectaculo muliebrem ſexũ ſummouit. Noſtris autem Iuſtiniani Imper. legibus, licet viro vxorem repudiare, ἐὰν ἱππικοῖς, ἢ θεατρικοῖς, ἢ κυνηγίαις παραγένηται ἐπὶ τῷ θεωρῆσαι, ἀγνοοῦντος, ἢ καὶ κωλύοντος τοῦ ἀνδρός. Id eſt, Si ad circenſes, aut theatrales ludos, aut arenarias venationes ſpectatum prodeat, ignorante, aut etiam prohibente viro, vt ſcribitur in §. quia verò plurimas, in authenti. vt liceat matri,& auiæ, quod & repetitum eſt in l. conſenſu. §. vir quoque. C. de repud.

38 Sed audi, benigne Lector, quid de his ludis, præſertim Floralib. ſcribant Seneca, & Lactantius, ille ad Lucilium Epiſtola 7. Nihil (inquiens) tam damnoſum bonis moribus, quàm in aliquo ſpectaculo deſidere. Tunc enim per voluptatem faciliùs vitia ſurrepunt. Quid me exiſtimas dicere? Auarior redeo, ambitioſior, luxurioſior, & cætera quæ ſequuntur. Lactantius autem lib. 1. c. 20. Celebrantur illi ludi cum omni laſciuia, conuenientes memoriæ meretricis. Nam prætet verborum laſciuiam, quibus obſcœnitas omnis effunditur, exuuntur etiam veſtibus populo flagitante meretrices, quæ tunc mimorum funguntur officio: & in conſpectu populi vſque ad ſatietatem impudicorum hominum cum pudendis motibus detinentur. Et rurſum lib. 6. cap. 20. Nam & Comicæ fabulæ de ſtupris virginum loquuntur, aut amatoribus meretricum: & quò magis ſunt eloquentes, qui flagitia illa finxerunt, eò magis ſententiarum elegantia perſuadent, & faciliùs inhærent animis audientium verſus numeroſi & ornati. Item tragicæ hiſtoriæ ſubiiciunt oculis parricidia, & inceſta Regum malorum, & cothurnata ſcelera demonſtrant. Hiſtrionum quoque impudiciſſimi motus quid aliud, niſi libidines, docent, & inſtigant? quorum eneruata corpora & in muliebrem inceſſum habitúmque mollita, impudicas fœminas inhoneſtis geſtibus mẽtiuntur? Quid de mimis loquar corruptelarum præferentibus diſciplinam? qui docent adulteria, dum fingunt, & ſimulatis erudiunt vera? Quid iuuenes, aut virgines faciant, cùm & fieri ſine pudore, & ſpectari libenter ab omnibus cernant? Admonentur vtique, quid facere poſſint, & inflammantur libidine, quæ aſpectu maximè concitatur: ac ſe quiſque pro ſexu in illis imaginibus præfigurat: probántque illa dum rident, & adhærentibus vitiis corruptiores ad cubicula reuertuntur: nec pueri modò, quos præ maturis vitiis imbui non oportet, ſed etiam ſenes, quos peccare iam non decet, in tabem vitiorum delabuntur. Et paulò pòſt: *De eadem re.*

Viranda

Digitized by Google

Vitanda ergo ſpectacula omnia, non ſolùm quòd vitiorum pectoribus inſident, quæ ſedata & pacifica eſſe debent, ſed ne cuius nos voluptatis conſuetudo deliniat, & à Deo atque à bonis operibus auertat. Sed & audi quæ Cæcilius ille Cyprianus in eam ſententiam ſcripſit, libr. 2. Epiſt. ad Donatum eiuſdem lib. 2. Epiſt. 2. Conuerte (ait) hinc vultus ad diuerſi ſpectaculi non minus pœnitenda contagia. In theatris quoq; conſpicies, quod tibi & dolori ſit & pudori. Cothurnus eſt Tragicus, priſca facinora carmine recenſere: de parricidis, & inceſtis horror antiquus, expreſſa ad imaginem veritatis actione, replicatur: ne ſæculis tranſeuntibus exoleſcat, quod aliquando commiſſum eſt. Admonetur omnis ætas auditu fieri poſſe, quod aliquando factum eſt. Nunquam æui ſenio delicta moriuntur, nunquã crimen temporibus obruitur: nunquam ſcelus obliuione ſepelitur. Exempla fiunt, quæ iam eſſe facinora deſtiterunt. Tunc delectat in mimis turpitudinem magiſterio, vel quid domi geſſerit recognoſcere, vel quid gerere poſſit, audire. Adulterium diſcitur, dum videtur: & lenocinante ad vitia publicæ autoritatis malo, quæ pudica fortaſſe matrona ad ſpectaculum acceſſerit, de ſpectaculo reuertitur impudica. Ad hæc deinde morum quanta labes! quæ probrorum fomenta! quæ alimenta vitiorum hiſtrionicis geſtibus inquinari! videre contra fœdus iúſque naſcendi patientiam inceſtæ turpitudinis elaboratam! Euirantur mares: omnis honor & vigor ſexus eneruati corporis dedecore emollitur: plúſque illic placet, quiſquis virum in fœminam magis fregerit. In laudem creſcit ex crimine, & eò peritior, quò turpior iudicatur. Spectantur hic, proh nefas, & libenter. Quid non poteſt ſuadere, qui talis eſt? Mouet ſenſus, mulcet affectus, expugnat boni pectoris conſcientiam fortiorem. Nec deeſt probri blandientis autoritas, vt auditu molliore hominibus pernicies obrepat. Exprimunt impudicam Venerem, adulterum Martem, Iouem illum ſuum, non magis regno, quàm vitiis principem, in terrenos amores cum ipſis ſuis fulminibus ardentem, & alia plurima, quæ ſequuntur.

Stomacho laborantes à ſpectaculis & lectionibus venereis abſtineant.

39 Scienter itaque ac prudenter (vt hoc caput ſemel finiam) Aetius Tetrabi. 3. Serm. item 3. capit. 34. monet eos, qui ſtomacho laborant, abſtinere à ſpectaculis & lectionibus, quæ venereæ rei vſum in memoriam reuocare ſolent, vt & nos ad aliud memorauimus in 15. leg. connubiali, nu. 32. incip. inter cætera, ne videlicet ad Venerem prouocentur, quæ illis, ſi quid aliud, obeſt. Sed illud non omiſerim, quod ad hæc proximè accedit, vt non ſolùm ludos hos publicos mulieres vitent, ſed & loca quoque publica, quibus frequenter conueniunt viri & fœminæ, veluti ſpectandi confabulandíque cauſa, vti Romæ erat porticus Liuia, porticus Pompeia. De quibus Ouidius, de hac ipſa re loquens. li. 1. de Arte amandi ait:

Tu modò Pompeia lentus ſpatiare ſub vmbra,
Cum ſol Herculei terga leonis adit.
Nec tibi vitetur, quæ priſcis ſparſa tabellis
Porticus, autoris Liuia nomen habet.

Ex quo & illud Iuuenalis Satyr. 6. quod & ad ea quæ iam diximus ſpectat:

Porticibúſne tibi monſtratur fœmina voto
Digna tuo? cuneis an habent ſpectacula totis
Quod ſecurus ames, quódque inde excerpere poſſis?
Chironomon Ledam molli ſaltante Bathyllo
Tuccia veſicæ non imperat, Appula gannit
Sicut in amplexu, ſubitum, &c.

Ex quibus intelliges hæc, ſi quid aliud incitare mulieres etiam caſtas in libidinem.

Mulieres à lectionibus impudicis caueant.

40 SEXTVM, quod & ex ipſius Aetij eo in loco ſententia oſtenditur, vt ſcilicet abſtineant mulieres à lectionibus librorum impudicorum. Hæc enim ſupra modum libidinem accendunt, & irritant: Quod & ex Mantuano illo videre eſt, in illis carminibus, quibus impudicè ſcribentes arguit:

Si proba vita tibi, laſciuáque pagina, multos
Efficit inceſtos, in Venerémque trahit.

Ante illum autem Ouid. lib. 2. de Arte amandi,

Eloquar inuitus, teneros ne tange Poëtas:
Summoueo dotes impius ipſe meas.
Callimachum fugito, non eſt inimicus amori:
Et cum Callimacho tu quoque Coe noces.
Me certè Sappho meliorem fecit amica,
Nec rigidos mores Teïa muſa dedit:
Carmina quis potuit tutò legiſſe Tibulli?
Vel tua, cuius opus Cynthia ſola fuit?
Quis potuit lecto durus diſcedere Gallo?
Et mea neſcio quid carmina tale ſonant.

Lacedæmonij libros Archilochi Poëtæ laſciui exegerunt.

41 Prudenter igitur Lacedæmonij, quorum reſpublica optimè inſtituta eſt, Archilochi Poëtæ omnium petulantiſſimi (ita enim appellat Oenomaus apud Euſebium) libros è ciuitate ſua exportari iuſſerunt, quod eorum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrarentur. Noluiſſe enim, ea liberorum ſuorum animos imbui, ne plus moribus noceret, quàm ingeniis prodeſſet, vt ſcribit Valerius libro ſexto, capite tertio, quod eſt de Seueritate. Et ea cauſa plurimi cenſuerunt, Poëtarum libros, qui adulteria Deorum impudènter deſcribunt, reiiciendos eſſe, & inter cæteros D. Baſilius in libro de legendis libr. Gentiliũ: Cæterùm Priapus in obſcœno illo carmine Virgi. aut cuiuſdam alterius, matronas caſtas abigit à lectione illius carminis,

Poëta adulteria Deorũ deſcribentes reiiciendi.

Mulieres hinc procul abite caſtæ,
Turpe eſt vos legere impudica verba.

Mulieribus nocturni cœtus vitandi.

42 SEPTIMVM, ne vxores ſecretos ac nocturnos illos cœtus & conuentus adeant. Hi enim admodum ſuſpecti ſunt, vel exemplo Pompeiæ vxoris Cæſaris, & Clodij, qui in ſacris Bonæ Deæ ſeſe inuicem ſtupro polluerunt: vt nos alibi diximus. Nam & Euripides in Bacchis, loquens de Orgiis Bacchi, introducit Pentheum, & Dionyſium ita colloquentes:

Τὰ δ' ἱερὰ νύκτωρ, ἢ μεθ' ἡμέραν τελεῖς; Pen.
Νύκτωρ τὰ πολλά· σεμνότητ' ἔχει σκότος. Dio.
Τοῦτ' εἰς γυναῖκας δόλιόν ἐστι, καὶ σαθρόν. Pen.

Id eſt ad verbum, quantũ ſermonis ratio permittit.

Hac verò ſacra noctu, an interdiu celebras?
Noctu plerunque, reuerentiam habent tenebræ:
Iſtud erga mulieres doloſum eſt, & vitioſum.

Romuli lex de ea re.

43 Romulus inter ſuas leges & hanc quoque ſanxit, vt ne eſſent nocturnæ in templo vigiliæ virorum cum mulieribus, vt ſcribit Dionyſius Halicarnaſ. libr. 2. Originum Rom. Huius verba ſunt hæc, *Διαπαννυχισμοὺς ἐν ἱεροῖς ἀνδρῶν σὺν γυναιξὶν, καὶ τὰς Βακχείας, καὶ τελετὰς ἀποῤῥήτους.* Ex quo etiam poſtea Legibus duodecim Tabularum ita cautum fuiſſe ſcribit Cicero libr. 2. de Legib. NOCTVRNA SACRIFICIA NE SVNTO. Quo in loco multa adfert ipſe Tullius, quibus oſtendit huiuſmodi Sacrificia ſuſpectiſſima eſſe, vt ibi videre poteris. Inter cætera autem tradit, Ariſtophanem facetiſſimum Poëtam Veteris Comœdiæ, nouos Deos, & in his colendis nocturnas peruigilationes, ſic vexaſſe, vt apud eum Sabaſius, & quidam alij Dii de peregrinis iudicati, è ciuitate eiiciantur. Sabazius autem ille Deus (vt id obiter dicam) Bacchus erat, vt videre licet ex Amphitheo in ſecundo Heracleæ,

Lex xij. Tabularum.

Sabazius. Bacchus dictus.

Strab.lib. 10, Diodoro Siculo lib.4.aut vt alij computant, 5. Euſtachio, Heſychio,& alijs multis. Tradit item Cicero vbi ſuprà, Diagondam Thebanum tota media Græcia omnia hæc nocturna ſacrificia, lege perpetua ſuſtuliſſe. Atque etiam inibi loquitur de Bacchanalib. quæ apud Roma. noctu celebrabantur. Ideo & Nyctelia appellabantur, vt ſcribit Seruius lib.4. Æneid. in eum locum,

Diagõdas lex. Bacchanaliaq; ſublata.

Vbi audito ſtimulant Trieterica Baccho
Orgia, &c.

Subdit que ea populum Romanum excluſiſſe, cauſa turpitudinis. Nam in his (vt graphicè deſcribit Titus Liuius libr.9. Belli Macedonici) viri per noctem fœminis, & teneræ ætati turpiter miſcebantur. Qua re comperta, fuere Senatuſcõſulto ſublata: & in multos animaduerſum fuit. Vnde illud Iuuenalis Saty.2.

Qui Curios ſimulant, & Bacchanalia viuunt.

Has leges ſecutus Conſtantinus Imp. hanc quoque legem tulit: Aboleantur ſacrificia nocturna, Magnentio autore permiſſa: & nepharia deinceps licentia repellatur. Quæ lex eſt in Theodoſiano C. lib.16.tit.8.qui eſt de paganis ſacrificiis,& templis. Et huius quoque meminit Euſebius in vita ipſius Conſtantini lib.4. Sed & Elibertinum In Hiſpania Concilium vetat nocturnas mulierum peruigilationes in cœmeteriis, quòd eo, inquit, prætextu multa impudicè & turpiter clam committerentur.

Conſtantini lex.

44 Eupolis Athenienſis, priſcæ Comœdiæ ſcriptor, in ea fabula, cui Baptas nomen fecit, nocturna Athenienſium ſacra, quæ Cotyttia vocabantur, damnauit. Demonax illuſtris Philoſophus, Adriani Imperatoris tempore nunquàm ſibi permiſit, vt ad ſacrificia Eleuſina accederet. Cuius rei nomine à populo admodum exagitatus, atque accuſatus, tanquam patriæ religionis contemptor, oratione in eam rem habita, id excuſauit, dicens ea ſacra meritò ſibi videri ſuſpecta, quòd clam fierent. Ea autem palam fieri debere, vt ſi bona eſſent, alios ad amplectendam colendamq; religionem: ſi mala ad vitandam inducerent. Cuius rei teſtis eſt Lucianus in vita ipſius Demonactis.

Athenienſiũ ſacra nocturna damnata. Demonactis in eam rem ſententia.

45 Quid, quòd denique Octauius ille Auguſtus inter pulcherrimas ipſius conſtitutiones eam quoque edidit: ne ſecularibus ludis iuuenes vtriuſque ſexus vllum nocturnum ſpectaculum frequentarent, niſi cum aliquo maiore natu propinquorum. Cuius rei teſtis eſt locupletiſſimus Suetonius Tranquillus in vita ipſius, cap.31. Nempe quòd id tempus nocturnum ſuſpectiſſimum eſſet, & periculoſiſſimum, his præſertim, qui ob ætatis vel ſexus fragilitatem faciliimè corrumpuntur. Vide Beroaldum ibi. Denique apud Xenophontem libr.3. ἀπομνημ. Socrates hoc ipſo nomine templa atque aras in loco eminentiſſimo & apertiſſimo extrui debere cenſet. Apud Plaut. in Aulularia, Lyconides adoleſcens Phædram virginem, Euclionis filiam in Cereris vigiliis ſtuprauit.

46 O C T A V V M, vt ſobriè, quantùm maximè fieri poteſt, mulieres viuere diſcant. Vini enim & cibi ſatietas ſunt vera libidinis irritamenta. De vino ſatis diximus ſuprà in 9.l. connub. num. 208. incip. quanquam & hoc. Quantum ad cibum pertinet, ſcribitur in §.1. 44. diſt. ventris ingluuies ad luxuriam facilè prouocat. Vnde ait Hieronym. Venter & genitalia ſibimetipſis vicina ſunt, vt ex vicinitate membrorum confœderatio intelligatur vitiorum. Et Ezech.c.16. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & cætera. Ibi enim loquitur de libidine venerea.

Mulieres ſobrias eſſe debere.

Ventris ingluuies ad libidinem prouocat.

47 Vnde & apud Apuleium lib.5. Aſini aurei, Venus dicit ſobrietatem eſſe ſuam inimicam. Petámne (inquit) auxilium ab inimica mea ſobrietate? D. Hieronym. ad Furiam, de virginitate ſeruanda, Adoleſcentia (inquit) feruente cibis corpore, de caſtitate ſecura eſt? Neque verò hæc dicẽs condemno cibos, quos Deus creauit, ad vtendum cum gratiarum actione: ſed iuuenibus, & puellis incentiua aſſero voluptatum. Non Ætnei ignes, non Vulcania tellus, non Veſuuius, & Olympus tantis ardoribus æſtuãt, vt iuueniles medullæ vino plenæ, & dapibus inflammatæ.

Sobrietas Veneri inimica.

48 Crates Thebanus apud Laërtium in vita ipſius dicebat amorem ſedari fame: ſin minùs, tempore: cis verò ſi vti non vales, laqueo. Quam ſententiam incertus quiſpiam autor in hoc epigramma non illepidè concluſit:

Amorem ſedat fames.

Ἔρωτα παύει λιμὸς· εἰ δὲ μὴ, χρόνος.
Ἐὰν μὴ δὲ ταῦτα τὴν φλόγα σβέσῃ
Θεραπεία, σοὶ τὸ λοιπὸν ἡ βρόχος.
Fames amorem ſedat: id ſi minùs,
Tempus medetur: ſi nec iſta extinguere
Flammam queant, tum reſtat vt funem pares.

49 Notum eſt autem illud Terentij in Eunucho, Sine Cerere & Baccho friget Venus. Quam ſententiam declarans D. Hieronymus alicubi: Diſtento (inquit) ventre, diſtenduntur ea, quæ veneri adhærent, per id ſignificans (vt dicit Eraſmus) libidinem eſſe gaſtrimargiæ comitem. In Græcorum autem collectaneis ita hæc ſententia legitur:

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Libido gaſtrimargiæ comes.

Νεκρὸν ἀφροδίτη Διονύσου δίχα, καὶ Δήμητρος.
Mortua res Venus ſine Baccho & Cerere.

Quam & Cynicus apud Athenæum libr.6. Dipnoſophiſtarum, refert his verbis.

Ἐν τῇ κενῇ γὰρ γαστρὶ τῶν καλῶν ἔρως
Οὐκ ἔστι. πεινῶσιν γὰρ ἡ Κύπρις πικρά.

Id eſt, ex ipſius Eraſmi verſione:

Nam ventri inani non ineſt formarum amor.
Amara his Venus eſt, dura quos premit fames.

50 Móxque ſubiungit idem Athenæus Carmen Euripid. quod mutuatus ſit ab Achæo Satyrico:

De eadem re.

Ἐν πλησμονῇ τοι Κύπρις, ἐν πεινῶσι δ' οὔ.
Saturo Venus adeſt: famelico nunquam adeſt.

Sed & idem Athenæus lib. 1. eiuſdem operis diſtichon affert eiuſdem ſententiæ:

Ἐν πλησμονῇ γὰρ Κύπρις, ἐν δὲ τοῖς κακῶς
Πράσσουσιν οὐκ ἔνεστιν ἀφροδίτη βροτοῖς.
Saturis Venus eſt, cæterùm infœlicibus
Miſeriſque nulla adeſt Venus mortalibus.

51 Præſertim verò cauere debent mulieres ab eſu rerum & ciborum Venerem prouocantium, cuiuſmodi multa deſcripta ſunt ab Ouidio, Martiali, Plinio, Galeno, & fuſiſſimè Michaële Sauonarola, & alijs multis, quos tibi ſpeciatim citauimus ſuprà in 15. leg. connub. nu. 2. incip. At illis equidem credo, & duob. ſeq. vbi videre poteris, ne hîc iterum repetamus.

Mulieres caueant à cibis Venerem prouocantibus.

52 N O N V M, vt otium, ſi quid aliud, mulieres deuitent, perpetuum pudicitiæ aduerſarium: vt latè docuimus ſuprà in 9. lege connubiali, nu. 174. incip. & huius quoque rei. Nam cùm otium & quies omnibus vitiis ac ſceleribus viam veluti ſternant, ac feneſtram aperiant, vel teſtimonio illius vulgati autoris, quiſquis is fuerit, ſiue Cato, ſiue alius:

Mulieres ab otio caueant.

Nam diuturna quies vitiis alimenta miniſtrat.

Tum verò libidini Venereæ, quæ cùm inuenit ingenium atque animum alijs occupationibus vacuũ & deſidem, ſtatim ſeſe infert & inſtillat, & voluptatibus continuò immergit: vt non immeritò cecinerit Sophocles, nihil boni parere otium inane,

Τιατ

Τῆς γὰρ ἰδεῖν ἐσθλὸν εἰκαῖα χολή.

Mulieres ne vagentur.

53 DECIMVM, ne mulieres paſſim hinc atque illuc vagentur. Vix enim aliud eſt, quod magis ſtet pudicitiæ mulierum, vt iam ſatis docuimus ſuprà in 9. lege connubiali ferè per totam eam legem, præſertim num. 34. incip. ſed vt redeamus, & ſeq. vbi videre poteris, ne hic iterum repetamus. Et ibi quoque intelliges, id meretricum proprium eſſe & peculiare.

Mulieribus amantibus prodeſt loci mutatio.

54 VNDECIMVM, vt ſi fortè tibi ſuboleat, vxorem in cuiuſpiam amorem propendere, eam ſpecie alterius honeſtæ occaſionis, ne id ſentiat aliò transferas: compertum eſt enim mutatione loci & abſentia amati, ardoris æſtus aut tolli, aut certè minui: vt etiam affirmat Cicero libr. 4. Tuſculanarum quæſtionum, & diximus etiam ſuprà in 9. lege connubiali, nu. 123. incip. ſiue id facit. Vnde etiam Propertius lib. 3. ad Cynthiam. Eleg. 21.

Magnum iter ad doctas proficiſci cogor Athenas,
Vt me longa graui ſoluat amore via.
Creſcit enim aſſiduè ſpectando cura puellæ,
Ipſe alimenta ſibi maxima præbet amor.

Et paulò poſt:

Vnum erit auxilium mutatis Cynthia terris:
Quantum oculis, animo tam procul ibit amor.

Ad idem.

55 Scribitur in ca. valet 81. diſtinctio. valet interdum conuerſis pro ſalute animæ ſuæ mutatio loci. Plerunque enim dum mutatur locus, mutatur mentis affectus. Congruum eſt ergo, inde etiam corporaliter auelli, vbi quis illecebris deſeruiuit. Nam locus vbi quis prauè vixerit, in aſpectu mentis apponit, quod ſæpe quiſque ibi cogitauit, vel geſſit. Hæc ibi, quæ eadem ferè ſunt quæ Ouidius cecinit lib. 2. de Remedio amoris:

Et loca ſæpe nocent: fugito loca conſcia veſtri
Concubitus: cauſas illa doloris habent.
Hic fuit, hic cubuit, thalamo dormiuimus illo:
Hic mihi laſciua gaudia nocte dedit.

Locorũ mutatio etiam morbis prodeſt.

56 Sed & illud ſcio (neque enim id prætermittendum duximus) quòd locorum mutatio ad corporis etiam, nedum animi morbos confert. Eſt enim, vt ſcribit Plin. ille togatorum doctiſſimus quod alij Varroni tribuerunt) lib. 28. c. 4. longis morbis locorum mutatio vtiliſſima. Quod & è recentioribus Medicis tradidit Michael Sauonarola, in eo libro quem de ægritudinibus edidit, tracta. 1. c. 3.

Ea tamen inutilis nonnũquam eſt.

57 Verùm quod ad animum pertinet (vt eò redeamus) ſtatim eſt illud Horat. lib. 1. epiſt. ad Bullatum:

Cœlum, non animum, mutant qui trans mare currũt.

Ex quo & illud à Seneca ſcriptore ſanctiſſimo ſcriptum eſt libr. Epiſt. 3. epiſt. omnium 28. Animum debes mutare, non cœlum. Licèt vaſtum traieceris mare, licèt (vt ait Virgilius) terræque vrbéſque recedant, ſequentur te quocunque perueneris vitia. Hoc idem cuidam querenti Socrates ait, quid miraris, nihil tibi peregrinationes prodeſſe, cùm tua tecum vitia circumferas. Premit te eadem cauſa, quæ expulit. Hæc ille. Legitur autem in cap. fratrem. 86. diſtin. Dic illi, vt cum loco & mentem mutet.

Mulieres ne ſola ſint cum viris.

58 DVODECIMVM, ne ſola ſit fœmina cum viris, ſed ſemper comitata ancillis, aut alijs honeſtis mulieribus exemplo Penelopes (quam plerique omnes fuiſſe ferunt caſtiſſimam, & ſi nonnulli reclamarunt) quæ cùm cogeretur vrgente quapiam neceſſitate in cœtum procorum deſcẽdere, ea enim in ὑπερῴῳ, id eſt, editiſſimo domus loco habitabat (vt videre licet ex iis, quæ ſcripſimus ſuprà in 10. l. connubia. nu. 24. incip. id quod conuenit) nunquam ſola, ſed ſemper alijs mulieribus eam comitantibus incedebat, vel Homero teſte, lib. 18. Odyſſeæ:

Ἀλλά μοι αὐτονόην τε καὶ ἱπποδάμειαν ἄνωχθι
Ἐλθέμεν ὄφρα κέ μοι παρστήετον ἐν μεγάροισι
Οἴη δ' οὐ κεῖσ' εἶμι μετ' ἀνέρας, αἰδέομαι γάρ.

Et haud multò poſt:

Ὣς φαμένη κατέβαιν' ὑπερώϊα σιγαλόεντα
Οὐκ οἴη, ἅμα τῇγε καὶ ἀμφίπολοι δύ' ἕποντο.
Ἡ δ' ὅτε δὴ μνηστῆρας ἀφίκετο δῖα γυναικῶν, &c.

Et iterum libr. 19. ad fin.

Ὣς εἰποῦσ' ἀνέβαιν' ὑπερώϊα σιγαλόεντα,
Οὐκ οἴη, ἅμα τῇγε καὶ ἀμφίπολοι κίον ἄλλαι.

Virorum caſtitas vxores caſtas facit.

59 TERTIVMDECIMVM, quod ad maritos ipſos priuatim & peculiariter pertinet, vt ſeſe caſtos erga externas mulieres exhibeãt, ſi vxores ipſas caſtas eſſe velint. De qua re quia affatim diximus ſuprà in 13. lege connubiali, nu. 55. incip. caueant igitur, & tribus num. ſeq. hic repetẽdum id non duximus, locum in quo tractauimus, deſignaſſe contenti.

Vxorum impudicarum infortunium patienter ferendum.

60 HÆC OMNIA ſi pro virili præſtiteris, & tamen vxorem impudicam nactus fueris, tametſi id inter maledictiones, & Diras facinoroſorum hominum ponitur, vel teſtimonio ſacrorum Bibliorum, Deuterono. 28. tamen reiecta omni zelotypia patienter ferre memento (vt interim vſurpem verba vulgaris illius autoris) nec te aliter excruties, cogitãs nihil id ad tuam culpam pertinere, multóſque & maximos & laudatiſſimos viros in id infortunij genus decidiſſe. Nam & ſuprà in 9. lege connubiali, n. 122. incip. ſed quod ad ordinem oſtendimus Agamemnonem illum ποιμένα λαῶν, id eſt paſtorem populorum, ſæpe ab Homero vocatum, Syllam, Cæſarem, Pompeium, Lucullum, Q. Metellum Lepidum (Dij boni, quos viros) vxores impudicas habuiſſe, atque Antoninum Philoſophum Imperatorem ſanctiſſimum, qui & ipſe vxoris adulteria probè illi cognita prudẽter diſſimulauit. Et D. Paulum Eremitam, qui nihil aliud, quàm riſit, cùm vxorem in adulterio comperiſſet, vt etiam diximus in 8. lege connubiali, nu. 14. incip. cæterùm multos.

Virorum magnorum vxores impudica.

61 Sed & alios præterea multos, & propè infinitos huius notæ tibi recenſere poſſemus: ſed id non admodum neceſſarium mihi viſum fuit: Sed vnum tamen ſilentio non prætererim, Agidem illum celebratiſſimum Lacedæmoniorum Regem, cuius vxor Timæa adeò impudica fuiſſe dicitur, & impudens, vt & coram ancillis filium, quem ex Alcibiade pepererat, nomine adulteri appellaret, vt teſtis eſt Iuſtinus libro 5. & Plutarchus tum in vita ipſius Alcibiadis atque etiam in vita Ageſilai, tum in libr. de tranquillitate animi: vbi & id ſcripſit Agidi non obſtitiſſe, quò minùs vir clariſſimus & maximus haberetur.

Agidis Lacedæmoniorum Regis vxor impudica.

62 Ex iis autem, quæ diximus, ſatis mulieres doceantur, quid facere debeant, vt viri erga ipſas zelotypia non vexentur, ſi ſcilicet vitam ſuam ita inſtituant, vt ſigillatim deſcripſimus. Quibus illud addiderimus, ne nimium ſint circa cultum veſtium, & ornamentorum curioſæ. Nam vt ſcribit D. Chryſoſtomus ad populum Antiochenum Homil. 21. Vis ornare faciem; non margaritis, ſed modeſtia & honeſtate: ſicque vir gratiorem cernet aſpectum. Ille nempe ornatus & zelotypiæ ſuſpicionem iniicere ſæpe ſolet, & cætera, quæ & nos ex eo retulimus ſuprà, l. 3. connubiali, nu. 6. nam vt in eadem l. diximus. nu. 26. incip. nec mulieres huiuſmodi ornatus ac cultus ſtudioſiores creduntur, licet tamen plerunque falsò eſſe impudicæ.

Vxorum ornatus nimius viros zelotypos facit.

63 Sed quod ad mulierum zelotypiam priuatim pertinet, iam ſatis docuimus eam maximè pernicioſam eſſe. Quid verò illis agendum eſt, vt maritos ab alienarum mulierum amore auertant? diſcant ex

Vxoribus zelotypis quid agendum.

Theanûs (ſi ea ſit) Epiſtola conſolatoria ad Nicoſtratam zelotypam, quam integram, vti Latina facta eſt à Ioanne Brechæo, huc tranſcripſiſſe non grauauabor.

Theanûs epiſtola.

THEANO NICOSTRATÆ SALVTEM.

Intellexi viri tui inſaniam, quòd ſcilicet amaſiam habet: illius verò tu zelotypia capta es. Cognoui ſanè non paucos eo morbo laborantes, quippe qui id genus mulierculis irretiti, ac (vt videre licet) occupati, mente omnino careant. Tu verò è contrario exanimaris, noctéſq; atque dies mœroribus exigis, ac neſcio quid in eum moliris. Meliora quæſo, ô Nicoſtrata. Vxoris etenim virtus, mariti non eſt obſeruatio, ſed opportuna atque apta quædam ſimulatio. Quod quidem fiet ſi idipſum ignorare ſe diſſimulauerit. Quod reliquum eſt, voluptatis ergo ſui tantùm copiam facit amaſia: vxor autem vtilitatis gratia. Atqui vtile eſt, mala non permiſcere malis, nec amentiam amentia prouocare. Adde etiam quædam delicta eſſe, quæ irritantur acriùs, ſi criminentur arguantúrque: ea tamen ſilentio diſſimulata deſinunt ac ceſſant protinus, non ſecus atque ignis, qui non excitatus extinguitur. Quòd ſi illum deprehendas, qui ignorare te vehementer deſiderat, iam tu latebram, qua vitium deliteſcebat, aperies: tum deinde palàm peccabit. Nunquid autem exiſtimas, viri tui amicitiá non in probitate eſſe? id verò eſt ipſa ſocietatis gratia. Tu itaque perſuaſum habeas, quandoque futurum, vt maritus ille tuus, illa tandem abſtineat, tibiq; adſit, vnà tecum vitam traducturus, & legitimo te amore proſecuturus, illam verò odio. Eius nanque velox & præceps eſt occaſio, vt pote quæ interim faſtidium ſatietatémq; ſecum habeat. Citò quidem adeſt, abéſtque perinde. Viro nanque minimè malo breuiſſima erit ad pellicem occaſio. Quid enim, quæſo, magis inſanum eſt illa cupidine, quæ rei nefariæ illicitæq; incumbit? Qua ratione perſentiet aliquando, ſe & rem ſuam exigere, & honeſtum prodere. Neminem enim videas, quem ſanæ mentis credideris, qui ſponte propriis ſtudeat incommodis. Quò fiet vt tuorum erga ſe meritorum pietate permotus, reiq; familiaris ac domeſticæ detrimentum vbi perpenderit, ſeipſum tandem erga te reſtituat & reſipiſcat. Ac tum demum ſuas ipſius in te contumelias, quibus grauiter criminandum ſe indicabat, ægrè ferens, ſtatim ille in pœnitentiam adducetur. Tu verò, ô Nicoſtrata, dum à meretricibus alienam te præbes, cura, vt modeſtia apud virum, ſtudio erga rem familiarem, beneuolentia in neceſſarios, pietate erga liberos excellas. Quapropter ô Nicoſtrata, zelotypia aduerſus illum nulla ratione contendes. Illas enim, in quibus virtus ineſt, longè pulchrius fuerit æmulari. In reuocãda autem viri tui gratia imprimis opportunam te præſtes oportet. Nam motum quoque integritas aduerſarium quemuis in beneuolentiam adducit: ſoliúſq; probitatis meritum eſt honos. His demum rebus vxor tum mariti poteſtatem nanciſcetur. cúmq; veluti in manu nullo negotio habebit: tum verò plus honoris conſequi poterit, quàm ſi ſuccenſum illa ſibi colat. Tua igitur victus patiẽtia, idémq; non mediocri verecundia ſuffuſus gratiam tuam confeſtim inire amicitiamq; reconciliare percupiet: tecúmq; beneuolentia maiore & ſtudio contendet. Nam erga te quàm iniquè antea ſe geſſerit, ſibi conſcius, tum verò apud ſe cogitans quanta vitę conſtantis interim egens, facto tandem eius rei periculo, quanto amore illum complecteris, planè intelliget. Et quemadmodum ab aduerſa valetudine dignoſcimus iucundam graſſantis morbi liberationem, ſic & amantium iræ familiarem quandam amoris reconciliationem propiùs admittunt. Tu itaque aduerſus illam paſſionem affectúmque conſilio vtere. Etenim ſi aliquando male habere contingat, ille quoque, animo vt doleas inuitabit. Præterea ſi in his, quæ ad ornatus dignitatem pertinẽt, oberret, tu etiam idem in muliebri ornamento pecces. Quòd ſi rei familiari aliquod detrimentum adferat, idem quoque facias oportet. Sic ad ipſius mores tuos quoque ſi compoſueris, dum illum caſtigas & cohibes, ipſam te caſtigare etiam videbere. Quòd ſi ab illo relicto diſceſſeris, ſcias oportet, de altero te viro periculum eſſe facturam. Qui ſi in eodem verſetur malo, alium rurſus experieris. At qui iuuenculæ tori expertes, niſi ægrè, eſſe non poſſunt: neque ſatis gratus eſt illis cœlibatus. Tu ſola alioqui, viri exors, perindéq; vt innupta permanebis. At verò ſi rei familiaris fueris negligentior, tu & virum perdes, & vitæ tuæ doloris mœſtitiæq; plena communem moleſtiam adferes. At de pellice vindictam ſumes. illa dum ſe bene cautam tuebitur, ipſam te decipiet. Egregiam verò laudem referas, cũ viro quotidie iurgiis agere & rixari. Quid plura? vt rixis & conuitiis cohiberi nequit petulantia, ſic diſcordia ſupra modum creſcit irritatúrque. Quid deinceps? Anne fraudis aliquid illi moliri cognas? Caue ô Nicoſtrata. Tragœdia etenim dramatum inſtructa artificio, vbi iura omnia diuina humanáq; Medea violat, viocendam eſſe zelotypiam edocuit. Quin potiùs, vt oculorum morbum manibus quidem tractari non licet, ita ab eo zelotypiæ affectu vltionem longè ſummoueas oportet. Hunc nanque morbum commodiùs extinxeris, dum perſeres.

Nicolaus hæreſiarcha zelotypus.

64 Denique in hac tractatione zelotypiæ illud in mentem venit, quod minimè prætermittẽdum mihi viſum eſt, Nicolaum illum ex ſeptem, quos Apoſtoli Diaconos ordinauerunt, cùm de zelotypia ſuæ vxoris pulcherrimæ culparetur, velut purgãdi ſui cauſa permiſiſſe, vt ea qui vellet vteretur. Quod eius factum in ſectam turpiſſimam verſum eſt, qua placet indifferens & promiſcuus fœminarum vſus. Cuius rei teſtes ſunt Clemens Alexandrinus lib. 3. ſtromatôn, Euſebius libr. 3. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ, cap. 53. Theodoritus Cyrenenſis Hæreticarum fabularum libr. 3. & D. Auguſtinus in Catalogo hæreſeôn, & nos quoque alibi diximus.

65 Subiit quoque & illud ad hanc zelotypiam nonnihil pertinens, nonnullas eſſe fœminas impudicas, quæ vt maritos decipiant, ſuámque impudentiam adumbrent, ſimulare ſe eſſe eorum zelotypas, cùm nihil minùs ſint quàm tales. Imò verò potiùs gaudeant, cupiántq; eos aliarum fœminarum concubitus ſolicitare, atque etiam aſſequi, quò ij minùs de ipſis vxoribus ſint ſoliciti, liceátque illis liberiùs & alios viros appetere. De quibus eſt illud ſatyrographi poëtæ de mœcha zelotypa loquentis, vt ſuprà. Et cum illis poſtremam hanc legem ſanciamus:

CONIVGES ZELOTYPIAM, TANQVAM PESTEM OMNIVM TETERRIMAM, PERNICIOSISSIMAM, EXITIOSISSIMAM FVGIVNTO.

NEC VIRI VXORES CVSTODIA ASSERVANTO.

EASDEM AVTEM AB IMPVDICARVM MVLIERVM, ATQVE ETIAM LIBIDINOSORVM VIRORVM CONGRESSV PROHIBENTO.

A LASCIVIS SERMONIBVS, OBSCOENIS

A

NIS PICTVRIS, LVDIS PVBLICIS PRÆSERTIM IMPVDICIS, OBSCOENIS ITEM LECTIONIBVS, NOCTVRNIS CONVENTIONIBVS ARCENTO.

SOBRIAS EAS ESSE DOCENTO.

OTIVM AB ILLIS PROPELLVNTO.

PEREGRINATIONES TOLLVNTO.

LOCA SVSPECTA MVTANTO.

SOLAS CVM VIRIS NON PERMITTVNTO.

CASTOS SE EXHIBENTO.

HÆC OMNIA SI PRÆSTITERIS, ET TAMEN VXOR IMPVDICA FVERIT, PATIENTER FERRE MEMENTO.

VXORES VIROS AB EXTERNARVM MVLIERVM AMORE ET CONCVBITV, MODESTIA, OBSEQVIO, PVDICITIA, ET DISSIMVLATIONE REVOCANTO.

GLOSSA SECVNDA, IN EAM PARTICVLAM TEXTVS.

En pouuoir de ſon mary.

Sponſa an ſit in poteſtate ſponſi, vt vxor viri.

SED MATVRE his relictis, ad noſtram conſuetudinem propiùs accedamus, quæ dicit vxorem eſſe in poteſtate mariti. Quæro an id etiam intelligatur in ſponſa, vt videlicet nondum conſummato matrimonio ſit in poteſtate ſpõſi. Et certè primùm videri poteſt id in ſponſa procedere: quoniam appellatione vxoris venit ſponſa, quemadmodum & ſponſus mariti: itáq; in vna loquentia, habent locum & in altero. l. ſi ſponſa. ff. de iure dot. & l. lex Iulia. ff. de fund. dota. & l. item apud. §. ſponſum. ff. de iniu. & l. ſi vxor. § diuus. & §. ſi minor. ff. de adulter. & l. non ſine. C. de bon. quæ libe. & l. aſſiduis. §. 1. C. qui potiun. in pignor. hab. & l. 2. §. ſi ſponſa. C. de priuil. cred. Et quod diſponitur de nuptiis, habet locum & in ſponſalibus, vt eſt textus in l. tutor. §. 1. & l oratio. ff. de ſponſali, per quos ita dicit Panorm. conſ. 65. cuius factum ita incipit, Caſus, quidam Raynerius, in 4. dubio libr. 2. Et facit text. in l. in ſponſalibus. §. 1. ff. eod. vbi in ſponſalibus eorum conſenſus exigitur, quorum in nuptiis deſideratur, & in l. cui fuerit. ff. de condit. & demonſtr. & quod voluit gloſ. in l. ea quæ. la 2. ff ad municip. & l. eum qui duas. C. de adult. & in §. patiinr. in verbo, per vxorem. Inſtitut. de inior. & in §. iidem reſcripſerũt. in verbo, maritum. Inſtitut. de excu. tuto. Ex qua not. Angel. Aret. ibi, quòd ſtatutum in vxore, habet locum in ſponſa, & contrà. & in cap. 2. in verbo, electo, de transla. præla. & in cap. diſcretionem. de eo qui cogno. conſang. vxor. ſuæ. & in cap canonica. in glo. 3. de ſentent. excomm. & iterum in cap. ſi verò. in verbo, vxore. eod. tit. & Bartol. in l. cùm pater. vbi eſt bonus text. ff. de parricid. & in l. nihil intereſt. per illum text. ff. rer. amor. & Bald. in l. Deo nobis. col. 2. verſic. ſed iuxta hoc pone. per illum text. C. de epiſc. & cleric. & in l. vlti. C. de dot. promiſ. & in l. 1. in 2. qu. C. vnde vir. & vxo. & in l. 1. col. 5. verſic. 5. quæro. C. vnde vi, vbi dicit, quòd ſicut maritus poteſt defendere vxorem, ita ſponſus ſponſam: quia vtriuſque eſt idem iudicium, per quædam ex iuribus ſuprà allegatis, & quod latè conſuluit Panormit. conſil. 79. Chriſti, eiuſque matris, verſic. videtur primò, libr. 2. Hincque etiam generi, & nurus appellatione ſponſus quoque, & ſponſa continentur. Sicuti & ſoceri, & ſocrus ſponſorum parentes. l. Labeo. §. & generi. ff. de gradi. affin. Et vt ſcribitur in l. Seruius. eod. tit. Soceri, & ſocrus, & generi, & nurus appellatio etiam ex ſponſalibus acquiritur.

Sponſa an veniat appellatione vxoris.

Statutum in vxore, habet locum in ſpõſa, & contrà.

2 Facit præterea & hæc ratio, quod de proximo futurum eſt, id vtique pro iam facto habetur, text. eſt in l. penult. & ibi Barto. & alij. ff. de mili. teſta. vbi pro cincto habetur, qui proximè cingendus eſt, ſicut etiam ibi not. gloſſ. Et ideo Bald. ita ſummat illum text. propinqua potentia actui habetur pro actu. id quod etiam ex eo text. dicit idem Bal. in l. ſi impuberi, in fi. princ. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. ſed & ipſe Bald. in ea ipſa l. penult. ex ea not. quòd qui proximè debet conſecrari, habetur pro conſecrato. Sed & idem in l. 1. col. pen. verſi. quid ſi filius. ff. ſol. matr. dicit per illum text. quòd Licentiatus in fauorabilibus habetur pro Doctore: quia, qui eſt in potentia propinqua actui, videtur eſſe in actu: quod & ipſum voluit idem Bald. in l. qui indignus. ff. de Senato. & Soc. conſi. 70. vtrùm primò licentiatus, col. 2. verſic. quinto principaliter, li. 4. vbi & ex hoc dicit, priorem Licentiatum eſſe præferendum poſteriori, qui poſtea doctor factus eſt, quod & idem voluit Angel. Aret. in §. quædam actiones. col. 10. verſic. quæro de quæſtione contingenti, Inſtit. de actio. per text. in l. 5. C. de conſuli. lib. 12. & Ioann. Lupus in repet. Rubricæ de dona. inter vir. & vxo. §. 38. propè per totum illum §. De eo tamen quod diximus, Licentiatum haberi pro Doctore. Vide Roman. qui contrarium tenet, conſ. 333. quo ad primum articulum, in 2. dubio. & Alex. in addit. Bart. in l. vltim. ff. de obſeq. patro. præſtan. Sed & de illo text. in d. l. pe. quantum ad id de quo tractamus pertinet, vide Vigliũ Phryſium in §. ſed & ſi quis. in gloſſ. 1. Inſtit. de mili. teſta. qui aliter videtur eum intelligere.

Pro facto habetur, quod proximè futurum eſt.

Propinqua potẽtia actui pro actu habetur.

Licentiatus pro Doctore an habetur.

3 Tamen per illum ipſum text. in d. l. pen. ipſe Bal. conſil. 21. proceſſus libr. 5. dicit, quòd pro cancellato habendus eſt, qui de proximo eſt cancellandus. Et in ſimili Bart. in l. emptor. §. 1. in fin. & ibi quoque Bald. & Ang. ff. de pact. quòd qui verbaliter, vt ipſe dicit, tantùm eſt liberatus à banno, non dicitur ampliùs bannitus, licèt nondum actualis cancellatio ſit ſecuta. & idem voluit Angel. & Imo. in l. 1. ff. de his quæ in teſtam. delen. & latè conſuluit idem Angel. conſil. 288. viſo themate, in 2. dubio. Et ſimile quippiam voluerunt Bald. & Pau. Caſt. in l. ſi non ſortem. §. adeò. ff. de condict. indeb. quòd qui ſtatim rebanniendus eſt, id eſt, à bano reuocandus, pro iam rebannito habetur. Quod & idem voluit ipſe Bald. in l. 1. §. ſerui. & ibi etiam Ang. ff. de S. C. Syllan. vbi dicunt per text. inibi, quem dicit Bald. ad hoc meliorem, quàm quemuis alium, quòd huiuſmodi rebanniendus non poteſt offendi. Quod propemodum voluit ipſe Bald. in l. fideicommiſſa. §. ſi quis illicit. ff. de legat. 3. & in l. ſi creditoris. & ibi quoque Paul. Caſtr. C. de fideicomm. & idem Paul. Caſtr. in l. mulier. §. non eſt dubitandum, per illum text. nec non ibi quoque Alexand. ff. ad Trebel. & Cepol. qui hoc multùm commendat, conſil. cauſarum criminal. 62. veritas primi dubij, column. 3. verſic. item pro hoc facit, quod iterum repetitur ferè ad verbum. conſil. 39 incip. Baptiſta. Franc. Aret. in l. qui à latronibus. §. ſi quis in cap. column. 7. verſic. & idem eſt dicendum ff. de teſtam. Super quo tamen vide Bald. poſt Iaco. Bel. & Iaco. Butr. conſil. 140. hæc quæſtio fuit, libr. 4. & eundem Bald. Imol. & Alexand. in l. huiuſmodi. §. ſi ita. ff. de legat. 1. ipſum Bald. in l. Labeo. §. ſed etiam. ad fin. ff. de pactis. & Felin. in cap. cum te, col. 16. verſi. erat iſte extrà de reſcript. & Philip. Dec. conſ. 327. viſo caſu, col. 1.

Pro cancellato eſt ſtatim cancellandus.

Bannitus nõ eſt, qui verbo tantùm à bãno eſt liberatus.

Bannitus an offendi debeat qui ſtatim reuocandus eſt.

4 Eſt & ad idem text. quem Bald. in d. l. pen. alle-

De iiſdem rebus.

gauit,in l.qui ſe dicit.ff.de iudi.vbi pro liberto habetur,qui ſtatim à ſetuitute liberádus eſt, & in l.Fulcinius.ff.qui ad libe.pro.nõ licet.quá Bart.ita ſummat. paria ſunt, aliquid in eſſe conſiſtere, vel in eo ſtatu, qui de proximo rem producit in eſſe, & in l.non tâtùm.in princip.ff.de excu.tut.cui Alber. hanc epitomen adſcripſit, Aliquid eſſe factum,vel de proximo faciendum,paria ſunt,& in l.item legato. ff.de leg.3. vbi pro dato habetur,quod dati paratum eſt.& in l. ſi quis cùm ſciret.ff.de vſucap.pro empti. vbi perditum cenſetur, quod ſtatim perdendum eſt. & in l.ſi qui penè. §. diuus. ff. de manum. Ex quo not.Benedict. Plumb. quòd licèt detentus ex cauſa capitali non ſit fideiuſſoribus relaxandus,vt nota.Bart.in l.1. de cuſto.reor.Tamen ſi conſtat de innocentia. & ſit concluſum in cauſa,ita quòd proximè ſit abſoluendus,debet relaxari,quod dictum pro ſingul.citat Iaſ. in l.naturaliter.§.nihil commune, col.19.verſic.ego vltra ſcribentes.ff.de acquir.poſſeſ. Sed & hoc quoque voluit Iac. Butr. & poſt eum Bald. in l. ſed & ſi is. ff.de in ius vocand. per textum, quem Bald. dicit ſingu.in l.nullus.ibi,donec reperierit.C.de exhib.re. & tetigit idem Bald.in l.a. C.de cuſto.re.& ſequitur Ftan.Aret.in l.3.§.ſi ſeruus.col.2.ff.acq.poſſeſ. Quibus adſtipulatur,quod ſcribit Bart. in l.ſi pecuniam. §.ſed etſi acceperit,in fi. & ibi Ang. qui eum §.legit cum §.ſi ſeruum etiam,in fi.ff.de cond.cauſ.data.non tam diligenter cuſtodiendum eſſe, qui proximè abſoluendus eſt.

Pro condēnato an habeatur qui ſtatim eſt condemnandus.

5 Sed & per text.in d.§ diuus.dicit Pau.Elea.in cle. paſtoralis. de re iud. quòd pro condemnato eſt, qui ſtatim condemnandus eſt, ad quod etiam eſt text.in d.l.qui penè.§.1.ff.de manu.& alius not. in l. quamuis indubitati. C.de adul.per quem decidit not.Bal. ibi,& in l.ſi pro ea,in 6.qu.C.manda.quòd quemadmodom agit fideiuſſor condemnatus contra reum principalem,vt eum eximat,& liberet.l.Lucius.in fi. ff. eo. ita & qui de proximo condemnandus eſt. ad quod etiam allegat text.in autb. vt cùm de app.cog. in prin. ſequitur Alex. in d.l.3. §.ſi ſeruus quem. col. vlt.ff.de acq.poſ.Et Iaſon in l.admonendi in lectu.2. col.12.verſi.confirmatur ex eo,qui eſt in num.54.& ibi quoque Pran.Purp.col.6.verſ.5.infertur.ff.de iureiur.Idem Iaſon in autb.ſi qua mulier.col.7.verſ.ad idem facit,quod vult. C.de ſactoſanct eccleſ.& in l. diuortio.§.interdum.col.vlt.ff.ſolu.matri.& in l.naturaliter.§.nihil cõmune. col.13.verſi.ad idem bene facit.Et ob id dicit etiam Pau. Caſt. in dicto §.ſi ſeruus.quòd proximè banniendus, ita pro bannito habetur,vt impunè offendi poſſit,ex forma ſtatuti permittẽtis offendere bannitos.quod tamen latè reprobaut Alex. & Franc. Aret. ibi, quibus accedo fretus autoritate,præter eos, Bal.in d.l.fideicommiſſa. §. ſi quis, ff.de leg.3. licèt eum ſequi videatur Iaſ. conſil, 233.i caſu ad me tranſmiſſo,col.vlt.lib.1.Sed vtcunque ſit de ea re,ſuperiora non modicùm fulcit,quod pulchrè dicit ipſe Bal.in d.l.nullus. fermè ad fi. C.de exhi.re.quòd quando quis eſt plenè conuictus & cõfeſſus,non ſolùm in carcere detinendus eſt, ſed & in compedibus,veluti ad pœnam proximam deſtinatus & deuotus. Pro quo text.eſt comparans iudicatom & conuictum,in l.3.§.lege Iulia.ff.de teſtib.

Sententiam iam latā eſſe, & eſſe cõcluſum in cauſa, paria ſunt.

6 Et aliàs ſemper paria ſunt,iam latam eſſe ſententiam,& futurum vt proximè feratur,quia cõcluſum eſt in cauſa,vt voluit Cyn. in l.alia. C.de his qui.ve indig.Io.And.in c.s.de in inte.reſt.libr.6. Bart.in l.ſi mater. §.eandem.in fi.ff.de excep.rei iud. per text.& gl.in l.ſi rem.§.vlt.ff.de euict.Idem Bar.& Bal.in d.l. quamuis indubitati.in fi.C.de adol.& idem Bal.in l. error.in 2 & 4.q.C.de iur.& fact.ign. & in l.incerti. col.6.verſic.7. quæritur. C.de interd.& in l.1.col.2. verſi.ſed hîc dubitatur. C.ne ex delict. defun. & Panorm.in c.paſtoralis.de excep.Ro.in repe.d.l.admonendi. col.4. verſic. eſt addendum. & ibi Pau. Caſt. col.5.verſi.ex his Bart.colligit.& Iaſ.col.9.verſi.ſum in ſecunda ſolutione.ff.de iureiur. Idem Rom.in l.ſi Titius. ff.de verb. oblig. Alex.in l.ſi mulier. ff.ſolut. matr.Feli.in c.cùm dilectus.in prin.extr.de fide inſtr. & Philip.Dec.in l.edita.col.6.verſic. & licèt Bart.C. de eden.& Stephan.Bertr.conſ.168.cum iam & diu, nu.2.libr.a.Iaſ.conſ.82.viſis & diligenter,col.vltim. libr.1.

De eadem re.

7 Ad idem etiam text.no. in l.veſtimentum. ff.de auro & argento legato,quem dicit ſingu. & vnicum Barb. in tractatu de præſtantia Cardinalium, in 5. q.1.partis,col.3.verſic. & ſi dicatur ad hoc, quòd ea quæ ſunt in fieri (vt ipſe loquitur more Græcorom) cenſentur eſſe in facto.& illum text.dicit item valde ſingu.idem Barb.conſil.57. præclarè ſcribitur, col.5. verſic.item facit,quòd d.priuilegium.lib.1.& iterum conſi.14.clementiſſimi, col.1. libr.item 2. & in cle. cauſam. char. 13. in paruis verſic. ſed dubium eſſet, de elect. Et alibi dicit,literis aureis ſcribendum ipſe Barb. conſ.81. præclarè, & luculenter, col.2. libr.4. Verba autem illius l. quia vulgò in antiquioribus codicibus ſunt corruptiſſima, libuit hîc inſerere emendata: Veſtimentum,id eſt,quod detextum eſt, etſi deſectum non eſt. Id eſt, ſi ſit conſummatum, quod in tela eſt, nondum tamen pertextum vel detextum,veſtimentum appellatur. Super qua l.Nicol. Neapo.referens Iaco. Are. dicit eam eſſe notandam ad ſtatutum loquens de veſtimento, vt habeat locum in eo,quod in tela eſt.

Præcedentia procedūt,etiā in materia ſtricta.

Ex quo dicto & illud notandum eſt,eam legem procedere in materia ſtricta. Statutum enim eſt ſtrictè interpretandum, & propriè,iuribus vulgatis. Et ita ad hoc notauit illud dictum Barb.conſ.21.præclarè dicit dominica veritas, col.s,lib.2.

De eiſdem rebus.

8 Facit etiam text. in l. & ſi non ſint. §. infecti.ff. eod.titul.de auro & argento legato. Per quem dicit Bart.in l.quò minùs,in 5.q.in priu.ff.de flumin.quòd cœptum habetur pro completo. Quod & idem dicit ex eo.tex.ipſe Bart.in l.cætera. §. ſed ſi ſeparauit. ff. de leg.1.Sed & in eam quoque rem text. eſt in l.1.§. ſed in eo quem. ff. de Senatuſconſulto Syllaniano. Ex quo no.Bar.in princ.quòd illud, quod fieri debet de proximo,habetur perinde,ac ſi factum eſſet,& in l.ſi fundum.§.vltim.ff.de fundo dot. vbi præſcriptio infra proximos dies perficienda, pro completa habetur.

Præſcriptio ſtatim complenda, pro cõpleta habetur.

& in l.non tantùm.in prin.ff.de excuſat.tutor. vbi pupillus proximus pubertati, pro pubere habetur, quantum ad id, vt non præſtet excuſationem ſuo tutori: veluti tutela eius habeatur pro finita, quæ ſtatim finitur. Et per illum etiam textum dicit Bart.in l.ſi quis.§.vlt.ff.quod met.cau.paria eſſe, aliquid eſſe proximè futurum, & iam eſſe productum in eſſe.

De eadem re.

9 Et etiam tex.in ca.eccleſiæ. de immunit. eccleſi. per quem not.Panor.ibi in 3.no.& iterum colum.2. quòd baſilica nondum conſecrata, proximè tamen conſecranda, gaudet priuilegiis eccleſiarum, ac ſi iam eſſet conſecrata.& in c.vlt.ext. de Iudæ. vbi baptizatus,& mox baptizandus,eodem vtuntur priuilegio. Ex quo not.ibi Panor. & Fel. quòd idem priuilegium debetur rei factæ, & rei quæ eſt in fieri. & in ca.Piſanis.extr de reſtit ſpol.ex quo not.Panorm. ibi col.4.verſic.not.ſingul. & etiam conſ.85.in præſenti quæſtione,col.2.verſic.igitur hanc ſpem,lib.1. quòd potentia de facili reducibilis ad actum, habetur pro actu,& tex.in c.religioſo.de ſent.excom.li.6.

quòd

quòd qui religionem ingreditur, licèt nondum ſit religioſus, donec tacitè aut expreſſè fuerit profeſſus, ſi quis tamen in eum violentas manus iniecerit, excommunicationem non euadit, perinde ac ſi religioſum percuſſiſſet, nimirum qui proximè religioſus eſt futurus, & ad id iam deſtinatus De quo vide, quæ nos ampliùs diximus in noſtro tractatu Retractuum, tit. 1. §. 1. in gl. 8. in verbo, *Le parent*, nu. 30. ſed & hac ratione.

De eadem re.

10 Et quod dicit gloſſ. not. cum qua tranſeunt omnes, in l. 1. in prin. in glo. 2. ad medium, verſ. ſed quid ſi non eſt in conſpectu. ff. de acqu. poſſ. quæ voluit nihil intereſſe, an res ſit in cõſpectu, an verò proxima, vt ſtatim conſpici poſſit. Cui adſtipulatur, quod dicit Bal. in d. l. non tantùm. in princ. ff. de excuſat. tutor. id quod propè eſt, nihil diſtare videri. Quod ſumptum eſt ab Ariſtotele, li. 2. Phyſicorum, & tex. in l. præſens. ff. de procu. vbi præſens habetur, & qui in hortis eſt, & qui in foro, & qui in vrbe, & qui in continentibus ædificiis. Et quod Homerus ſcribit Odyſſeæ 1. de Vlyſſe, qui terræ natalis fumum videre ſurgentem mirè cupiebat.

Fumus patriæ.

Ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι
Ἧς γαίης.—

Ex quo illud Ouidij libr. 1. de Ponto, Eleg. 4. ad Rufinum:

Non dubia eſt Ithaci prudentia: ſed tamen optat
Fumum de patriis poſſe videre focis.

Prouerbium.

Ex hócque, Fumus patriæ, in prouerbium abiit, de re admodum optata. Nam Philoſtratus in Ariadne, ὁ Θησεὺς δὲ ἐρᾷ μὲν, ἀλλὰ τοῦ τῶν Ἀθηνῶν καπνοῦ. Id eſt, Theſeus verò amat quidem, ſed Athenarum fumum. Lucianus in Encomio patriæ, Καὶ ὁ τῆς πατρίδος αὐτῷ καπνὸς λαμπρότερος ὀφθήσεται τοῦ παρ' ἄλλοις πυρός. id eſt, Ac patriæ fumus luculentior homini videtur, quàm ignis alibi. Igitur qui fumum patriæ in conſpectu habet, is iam patriam ipſam attigiſſe videtur.

De eadem re. Fructus ſtatim colligendi pro collectis habētur.

11 Quódque dicit Bald. in d. l. diuortio. § interdum. per gl. ibi. ff. ſolu. matr. quòd fructus proximè colligendi habentur pro collectis, & ſequitur Iaſon ibi, col. vlt. hoc tamen limitans. & in d. l. admonẽdi. col. 11. verſic. decimò facit, quod fructus in 1. lect. & in d. l. cætera. §. ſed ſi ſeparauit. col. 3. verſi. quartò in quantum. ff. de lega. 1. & Ioan. Lup. in dicta reper. rubr. de dona. inter vir. & vxor. §. 38. col. 1. Cui conſimile eſt, quod à Paul. Caſt. reſponſum eſt, conſil. 132. videtur dicendum quòd dictum frumentum, col. 2. verſi. breuiter ego puto, lib. 1. ſi teſtator mandat diſtribui pro anima omnia bona ſua mobilia, in id legatum venire fructus pendentes proximè colligendos: tanquam ij pro collectis, atque ita pro mobilibus habeantur, argu. d. l. pen. ff. de mili. teſta. iam toties allegatæ, & l. fundi. in fi. ff. de actio. empt. vbi deſtinatio (inquit) ad vſum in quo fiat. habetur pro facto: & eius, quod voluit (vt ipſe dicit) Bart. in l. vlt. ff. de requir. reis, quòd in fructibus pendentibus, æquè ac in ſeparatis, cadit ſequeſtratio, vt qui ſtatim ſperantur ſeparari. Et illud dictum Pau. Caſt. ſequitur Philip. Dec. cõſ. 472. teſtator legauit, col. 1. Et idem quoque voluit Iaſ. in l. ſi fideiuſſor. §. ſi ſatiſdatum. col. 1. verſi. 2. not. ff. qui ſatiſd. cog. vbi erranter citat l. 1. § vlt. & ibi Barto. ff. de requi. reis, cùm vellet, ni fallor, allegare dictam l. vlt. eodem tit. nec enim d. §. vlt. nec Bart. ibi quicquam dicunt, quod huc ſpectet. Dicta autem l. vlt. nonnihil facit, vt diximus, & declarauimus in noſtro tractatu Retractuum, tit. 1. in gl. 7. in verbo, *ou autres choſes*, nu. 44. at ſi per ſe.

De eadem re. Veſtium appellatione venit pannus apud ſartorem ſectus ad cõficiendam veſtem.

12 Dicit quoque idem Bart. in l. ex facto. §. rerum ff. de hæred. inſti. quòd ſi teſtator legauit vxori veſtes, quas in domo habebat, venit in huiuſmodi legatum pannus apud ſartorem inſectus, vt ex eo veſtes conficeret, tametſi nondum ſint factæ, nondúmque domum delatæ. Quod dictum commẽdat, & ſequitur Franc. Cremen. ſing. 63. teſtator legauit. Sed & Ang. in l. ex eodem. ff. de mili. reſt. dicit, quòd ſtatutum puniens offendentem ſcholarem immatriculatum, habet locum in offendente ſcholarem ſtatim immatriculandum, quem ſcilicet iuſſit Rector immatriculari, licèt nondum ſit immatriculatus: quia de proximo immatriculandus, habetur pro immatriculato. Id quod dicit voluiſſe Iacob. Butr. in l. ſi quis id quod. §. cùm proponitur. vbi & hoc ſequitur Alex. in princ. eius l. col. 1. ff. de iuriſdict. om. iud. & ſequitur etiam Iaſ. in d. l. admonendi. col. 10. verſi. ad idem text. ſub num. 55. & in d. §. interdum. & Fel. in d. ca. eam te. vbi ſuprà, de reſcr. & Io. Lupus vbi etiam ſuprà. Ad idem facit, quod no. Ang. in l. item veniunt. §. præter hæc. per text. ibi. & gl. in verbo, conſules. ff. de petit. hære. quòd qui deſtinatus eſt ad magiſtratum, vt illum proximè ineat, iam & iniuiſſe videtur, ipſiúſq; nomine appellatur. Ex quo dicit manaſſe conſuetudinem in partibus Tuſciæ, quod gubernatores ciuitatum in fine eorum magiſtratus, cùm res graues occurrunt, faciunt conuocari ad conſilium electos eorum ſucceſſores, quamuis nondum ſint de collegio, vt communi examine, & tractatu habito, deliberent quid faciendum ſit: nec propterea impugnari poteſt illa deliberatio, tanquam incapaces interuenerint, per illum tex. & glo. quod dictum commendat Cacia. in repet. d. l. admonendi. col. 21. verſ. in eadem ibi diſtinct. ff. de iureiu. vbi & ad hoc multa adducit. & tex. in cle. ne Romani. de elect.

Immatriculatus cēſetur, ſtatim immatriculandus. Magiſtratus ſtatim ineundus, pro inito habetur.

De eadem re. Mulier copulata cenſetur qua ſtatim eſt copulanda.

13 Et quod dicit Sal. huic noſtræ quæſtioni multò propiùs accedens, in l. cum te. in fin. C. de do. ante nupt. quòd mulier pro coniuncta & carnaliter copulata à viro habetur, quæ de proximo eſt copulanda. Quod dictum ſequitur Alexand. conſ. 129. ſuper primo, col. 3. verſic. iſtis ſic præmiſſis, libr. 7. & pro ſingu. refert Felin. in c. 3. loco, col. 4. verſ. & retenta, de præſumpt. & Hip. Marſi. in l. 1. col. 2. ff. de ſica. & ſingu. 106. qui de proximo. Idque quod not. voluerunt Anto. Dom. Imo. & Felin. in d. cap. eam te. ille col. 3. verſ. no. quòd mandatum, & iterum col. pen. Domi. in 12. not. & rurſum ad fin. Imo. col. 6. verſ. & idem dicit, & Fel. quo loco ſuprà citauimus, extrà de reſcrip. quòd quemadmodum vicarius, ſiue vices gerens, non poteſt adimplere mandatum, ſubrogato principali qui mandauerat, ita & eo ſubrogari cœpto, tametſi non eſt perfectè promotus, propter ſpem proximæ promotionis.

De eadem re.

14 Quorum ſententias adſtruit Dom. in c. penderet, in fi. 50. diſt. quòd is qui dicit in ſupplicatione, quòd ſcribebat in regiſtro Papæ, non dicitur mentitus, licèt nondum cœpiſſet ſcribere, ex quo erat ad id deputatus, & de proximo debebat incipere. Et idem fermè in alio caſu dicit ipſe Domi. in cap. cùm in illis. §. 1. in princ. per tex. in verbo, ſcribimus, de præben. libr. 6. de Papa, qui conceſſerat gratiam cuipiam, dicendo, Tibi qui ſcribis, & cætera, & ille nondum ſcripſerat, quia ſcribendi occaſio nondum occurrerat, ſed erat in id deputatus ab eo, qui eius rei poteſtatem habebat. & ſequitur Maria. in repe. c. de multa. colum. 52. extrà de præbend. & Iaſ. in d. auth. ſi qua mulier. vbi & hoc commendat, & Fel. in d. ca. eam te. vbi ſuprà, & Ioan. Lupus, vbi ſuprà.

De eadem re.

15 Nec hinc admodum diſſidet, quod Nicol. Lyr. enarrans illud Matthæi 1. cap. Ioſias autem Hieconiam, & fratres eius in tranſmigratione Babylonis,

ita eum locum exponit, Non quòd tunc eſſet tranſmigratio, ſed quia proximè imminebat. Et alibi, Ioannis 3. cap. in illis verbis, Qui non credit, iam iudicatus eſt, id eſt (vt ille ipſe exponit) habet in ſe maniſeſtam cauſam condemnationis: ſicut ille dicitur mortuus, qui iam habet in ſe manifeſtam cauſam proximæ mortis: quaſi diceret, nihil referre, an aliquid iam euenerit, ſiue factum fuerit, an verò proximè ſit futurum. Cui & ſimile eſt omnino, quod Bal. in d.c. 1. in princ. titu. qui. mod. feud. ami. ex illo tex. qui ad hoc eſt optimus, quòd mortuus, & ad mortem vulneratus, æquiparantur. Quod & idem voluit ipſe Bal. in l. 1. C. de nundi. & in l. bello. in fin. ff. de excu. tut. & in l. damni. la 1. § Sabi. per text. ibi. ff. de dam. infect. De quo etiam eſt text. in l. huic ſcripturæ. ff. ad legem Aquil. quem ad hoc ponderat Pet. Anchar. conſ. 430. ſuiſſet expediens, & alius tex. in l. ita vulneratus, eodem titu. quem Barto. ibi. & hinc occaſione ſumpta quærit, an poſſit ſtatim homicidij accuſari, qui alium letaliter vulnerauit. & etiam tex. in l. in hac. ff. de condi. trit. per quem dicit Bald. in l. ſos data. C. de dona. ante nupt. quòd qui eſt in articulo mortis, mortuo æquiparatur, & bene etiam facit, quod dicit gloſſ. in l. qui Stichum. ff. de cnufeſſ. & in § 1. in verbo, morientibus, Inſtitu. de lege Fuſ. Ca. toll.

Mortuus an cēſeatur, qui eſt letaliter vulneratus, vide infrà 30.

16 Hanc quoque rationem, non minimùm adiuuat & hæc ratio: Id ſcilicet, quod euenire poteſt, potius inſpici, quàm quod præſens eſt, ſi ad illud ipſum præſens ſtatus tendit. l. ſi idem §. vl. & ibi Pau. Caſtr. ff. de iuriſd. omn. iud. & l. qui bona §. qui inter. ff. de damn. infect. & l. ſi quis domum ff. loca. & l. adeò. §. illud. ff. de acquir. rer. dom. cum ſim. Sed ſponſa proximè eſt vxor futura, quod ad primam rationem attinet, ob idque dumtaxat deſponſata, vt vxor fiat quod poſtremæ rationis eſt. Ex quo & illud conſequens fit, vt ea pro vxore ſit habenda.

An inſpiciatur quod euenire poteſt.

17 Et hanc partem in ſpecie, & in terminis noſtræ conſuetudinis, videlicet quòd ſtante ſtatuto vel conſuetudine vt vxor ſit in poteſtate viri, ſponſa quoque dicatur eſſe in ſponſi poteſtate, nuncupatim tenet Mantuer. vir apud noſtros non contemnendæ autoritatis, in titu. de dote & matri. §. item de conſuetudine. In quo tamen illud dicit intereſſe inter vxorem, & ſponſam, quòd hæc mortuo ſponſo iterum reuertitur in paternam, ex qua exierat, poteſtatem: illa minimè, mortuo marito. De quo tamen poſteà dicemus in glo. ſequen. num. 1. & 5. ſequen.

Qui dicunt ſponſam eſſe in poteſtate ſponſi.

18 Contra tamen videtur ſponſam non eſſe in poteſtate ſponſi, ex ſtatuto vel conſuetudine diſponente vxorem eſſe in poteſtate viri. Aliud enim matrimonium eſt, aliud ſponſalia. neque conſtituto loquens in matrimonio habet locum in ſponſalibus. l. in eo iure. §. hoc caput. ff. de ri. nup. cum ſim. Propterea contrahens ſponſalia, non cadit in pœnam appoſitam cótrahenti matrimonium, vt voluit glo. not. in clem. 1. in verbo, contrahere, de conſang. & affin. quam ſequitur & dicit ſingu. Panorm. in cap. 1. colum. pen. de poſtul. præla. & Iaſ. in l. cum quidam. colum. 3. verſic. 4 ad idem ff. de libe. & poſthum. vbi pro eo dicit eſſe text. in l. ſolet. ff de his qui not. infa. vbi pœna infamiæ, quam ſubit fœmina nubens infra annum luctus, non habet locum in contrahente ſponſalia. Et idem Iaſ. in l. a. colum. pen. in fin. ff. de iuriſd. om. iud. vbi illam dicit no. & in l. vlti. in fin. ff. de in ius voc. vbi & illam quoque dicit not. & in l. ſi ſtipuler, vt id fiat. in 4. not. ff. de verborum oblig. & in rep. le. quo minus, col. 2. veſ. 9. ff. de flumi. vbi eam dicit ſing. & Philip. Deci. in c. quantò. in 3. not de iud. & in cap. cum in cunctis. §. vlt. in 3 not. de elect. & conſ. 256. in cauſa inquiſitionis, colum. pen. verſicul. & primò quia verba Clau. Aquen. in repet. l. vt vim. colu. 18. ff. de iuſti. & iur. & Hippol. Marſil. in l. is qui. cum telo. nume. 39. C. de ſic. Et idem quod illa gloſſ. licet illius non meminerit, voluit Bald. in l. penul. §. docere. in vlt. quæſt. ff. ne quis eum, cùm dicit, quòd ſtatutum Florentinæ, diſponens, quòd nullus Guelphus poſſit contrahere matrimonium cum aliqua ex Comitibus Albertinis ſub certa pœna, non habet locum in contrahente ſponſalia. Et Pet. Anch. in cap. 1. colum. vlt. de ſponſ. lib. 6. & conſ. 21. pro ſolutione dubiorum colum. pen. verſic. tertiò ponderandum. Nam & quamuis vxor vidua infra annum luctus non poſſit contrahere matrimonium, alioquin punitur. l. 2. C. de ſecun. nup. tamen poteſt impunè ſponſalia contrahere. l. ſi quis tutor. §. quamuis. ff. de rit. nup. & l. ſolet. §. qui vxorem ff. de his qui not. infa. Et ſi clericus in minoribus contrahat matrimonium, perdit beneficium: non etiam ſi ſola ſponſalia contrahat. c. 1. & ibi Ioan. Andr. Panorm. & alij, de cleri. coniu. Panorm. conſil. 62. in controuerſia, in 4. dub. in fin. lib. 2. cum ſimil.

Aliud ſponſalia, aliud matrimoniū. Sponſalia cōtrahens an incidat in pœnam contrahētis matrimonium.

Beneficium non perdit contrahens ſponſalia.

19 Aliud item maritus eſt, aliud ſponſus. l. 1. §. & primùm. ff. pro dote. Aliud quoque vxor, aliud ſponſa, l. ſancimus. C. de nud. nec venit altera appellatione alterius. c. tertio loco. extrà de præſump. Et in ſponſa non eſt matrimonium. l. quòd Seruius. ff. de cond. ob cauſ. Nam & ſponſus, eſt maritus futurus, & ſponſa vxor futura. l. 1. cum ſeq. ff. de ſponſ. At quod eſt futurum, nondum eſt. l. & quæ nondum. ff. de pigno. Ideóque conſuluit Signo. Homod. conſ. 144. in quæſtione quæ vertitur inter dominū, quòd ſtatutum diſponens, quòd maritus ſuccedat vxori, non habet locum in ſponſo & ſponſa. Sed & Bald. in l. vlt. colum. 3. verſic. ſequitur videre. C. vnde legi. dicit, quòd bonorum poſſeſſio, vnde vir & vxor, non habet locum in ſponſo & ſponſa, allegat d. l. ſancimus. & le. pen. §. Iulianus. ff quod fal. tut. per quam idem quoque voluit ipſe Bal. in l. 1. in 2. quæ. C. vnde vir & vxor, vbi etiam Saly. Rapha. Ro. Paul. Caſtr. Alexand. Corn. & alij recenti. & idem Bald. conſi. 90. maritus illius puellæ, in fin. lib. 2. & Anto. Roſel. in tract. ſucceſſionum ab inteſtato, colum. 88. & alibi dicit idem Bald. poſt Pet. Cyn. & Guli. Cun. in l. non ſine. in princip. C. de bon. quæ lib. quòd ſtante ſtatuto vel cóſuetudine, quòd maritus ſuperſtes lucretur certam partem dotis, ſpóſus de præſenti, nihil ex dote lucrabitur mortua ſponſa. Quod & idem voluit Bald. ipſe in l. ſi donaturus. § ſi quis indebitam, in lec. antiq. ff. de condi. ob caus. & in l. vxores. ff de his qui no. infa. & in l. Deo nobis. colum. 1. verſic. modò iuxta hoc quæro. C. de epi. & cleric. & conſ. 184. ſi qua, inquit, mulier, lib. 3. & conſ. 199. in cauſa iſta conſiderandum eſt, eod. lib. 3. & conſ. 477. factum dignoſcitur eſſe tale, lib. 4. Pet. Ancha. in repet. cap. 1. in 16. quæſt. principali, quæ eſt 47. chart. verſic. quæro de quæſtione quæ mihi occurrit de facto, extra de conſtit. Vbi & hoc generaliter dicit, quòd ſtatutum loquens de nupta, non intelligitur de deſponſata tantùm. Et ibi dicit, ſe cum Anto. conſuluiſſe, quòd ſtante ſtatuto, vt filia nupta ſiue maritata non veniat ad ſucceſſionem, non tamen excluderetur ſponſa. Ad quod etiam allegat Bald. in d. l. non ſine. Sed & idem (vt redeamus) tenet Pan. in d. cap. tertio loco. colum. 4. & ſequen. extra de præſump. vbi ita dicit ſe cóſuluiſſe, ſicuti verè conſuluit, conſ. 1. facti contingentia, lib. 1, & conſ. 79. videtur primò. lib. 2. & conſil. 107.

Aliud ſponſus, aliud maritus.

Sponſus non ſuccedit ſponſæ, vt vir vxori.

Vnde vir & vxor, nō habet locum in ſponſo & ſponſa.

Sponſus non lucratur dotem, vt vir ex ſtatuto.

quatuor

quatuor ſunt,in fi.eod.lib.2. & Idèm Pan.in c.ſi inter.de ſpónſa.& in c.2.de ſponſ.duo. & in ca.ex publico. extr. de conuer. coniug. vbi etiam eſt bonus tex.& Rapha.Com. conſ.30. ſtatuto cauetur,in effectu quòd maritus,col.pen.vbi loquitur de ſtatuto permittente marito relinquere vxori pro eius arbitrio, & voluntate: & Saly.io quodam ſuo conſil. cuius princ.eſt, Iacobus promiſit Stephano.& in l. cùm in re.col.2.C.de don.ante nupt.vbi longè latéque,& ſubtiliter eam rem tractat & diſſerit,& inter alia mouetur, quòd verba ſtatuti debent ſumi in proprio & potiori ſignificato. l. 1. §. quæ in perpetuum. ff. ſi ager vectigal. vel emphyt. & c.ſi quem. de ſent.excommu.

Matrimoniū ſine concubitu.

20 Et ex illis plurimi loquuntur etiam in ſponſis de præſenti. Nam & huiuſmodi matrimonium etiā de præſenti ſine concubitu, non dicitur matrimonium,quò ad plenum ſignificatum:vt eſt glo.quam tamen non allegat,in d.c.ex publico,& bonus text. in c.debitum. de biga. Et dicit Theologos tenere, quòd in beata virgine deſponſata Ioſeph, fuit perfectum matrimonium,quò ad ſanctificationem,ſed non quantum ad ſignificationem. Cuius rei locus eſt,ſi quis fortè ſcire cupiat,in 4.Sententiarum,diſt. 30. de quo tamen in Decretis canonicis diſtin. 27. q.2.§.ecce impoſſibilitas.verſic.item ſi coniuges,& d.§.iuxta hanc verſic.ſed obiicitur,& cap.genuit.& c.priuſquam.cum duobus ſequen.

De eadem re.

21 In hanc quoque partem multa adducunt Ang. Aret. in §.fuerat, in pe.char. verſic. quæro de quæſtione quotidiana, Inſt.de act. Barb.conſ.2.clementiſſimum,column.7.libr.4.Petr.Philip.Corne.conſ. 248.in præſenti conſultatione, libr.2. Felin. & alij recentiores in d.cap.tertio loco, extr.de præſumpt. Idem Felin.in rub. extr. de ſponſa, & Hippo.Marſi. ſingu.106.qui de proximo, Geor.Nat.in repet.cap. quamuis. column.28.verſic.quintò quæro,de pact. libr.6. Philipp. Dec.conſil.540. quæritur in effectu, per totum,quos tu ipſe videas. Non tamen prætermittendus eſt tex in d.l.in eo iure.in princip.iuncto ver.hoc caput. ff.de rit.nupt. vbi, licet liberta vxor patroni non poſſit eo inuito alij nubere, poteſt tamen ſponſa. Ex qua re duo probantur ad hanc ſententiam multùm accommodata: primùm, quòd ſponſa non venit appellatione vxoris: ſecundum, quòd ſponſus non tantum poteſtatis habet in ſponſam, quantum vir in vxorem. Et prædicta proculdubio procedunt in ſponſa, de futuro, in qua nullum ius contrahitur. Ideóque etiam in fauorabilibus,ſtatutum in vxore non trahitur ad ſponſam de futuro,ſi verum dicit Bald.in d.l.ſolet.§.quæ virum. ff.de his qui no.infam.

De eadem re.

22 Quin ſpecialiter & in terminis noſtræ conſuetudinis Ioann.Fab. in d.l.non ſine. C.de bo.quæ liber. tenet expreſsè, quòd ſponſa non ſit in poteſtate ſponſi per text.in l.4. ff.de condi.& demonſtr. & in l. ea quæ. ff. ad municip. Quæ ſententia (vt meum tandem iudicium interponam) mihi probabilior eſſe videtur: tum per ea, quæ dicta ſunt, & quæ Docto. in prædictis locis allegant: tum etiam quia iſta conſuetudo eſt contra ius commune, vt dictum eſt ſuprà in princ. Ergo eſt ſtrictè interpretanda, & intelligenda, vt minùs lædat ius commune,quàm fieri poteſt. l.2. C.de noxa.& cap.cùm dilectus,de conſuet.cum concor.alibi per me traditis.

Statutum nō extēdendum ex ſimili ratione.

Neque debet extendi etiam, ex ſimili ratione.vt eſt gl.à paucis annotata,in c.in fidei.de hæret,lib.6. At

At nec ex maiori.

ne ex maiori quidem, vt voluit gl.reputata ſing.licèt ſit omnibus nota, in auth. quas actiones, & ibi latè Doct. C. de ſacr. eccle. Debétque omnino intelligi in caſu vero,& non trahi ad fictum, vt voluit Ioan.Andr. in c.vlt.de conſuet.lib.6.& Bart.in l.omnes populi.& ibi recentiores. ff.de iuſt.& iure. & in l. hæres quandoque. ff. de acquir. hæredit. & Franc. Aret.conſ.164. diligenter & maturè, col. 3. cum ſi. Sed quòd ſponſa pro vxore habeatur, id ex fictione eſt,& non verè,per iura ſupra alleg.& dicemus verſic.ab hinc 3.

Sponſa ſponſi concubitum pati non tenetur.

Sponſus morte punitur qui ſponſam inuitam cōprimit.

23 Tum quoque, quòd in eo maximè, in quod de iure communi vxor eſt in poteſtate viri, videlicet in coitu, ſicuti diximus ſuprà in princ. non eſt ſponſa in poteſtate ſponſi. Neque enim tenetur ſponſa ſponſi pati concubitum: ſponsúſque morte punitur, qui ſponſam reluctantem rapit. l.1. C. de rapt.virgi.Ex quo not.Bald.ibi in 7.no. quòd ſponſus in ſponſam non habet manus iniectionem: cùm tamen ſecus ſit in viro, qui vxorem inuitam poteſt comprimere,vt voluerunt Guil. Cu.& Bald.in l.raptores.in fin.C.de epiſc.& cler.Et Cyn.Alberi. Bal. Ioan.Fab.& Salyc.in d.l.1.de rap.virg.Bald.in l.1.in addit. ff. de sci vend. vbi & hoc intelligit etiam in nondum cognita,& idem Bald. in l.1.in 2.lect. ff.de rei vend.& in cap. iurauit. col.2. ad fin.verſic. item no.hîc, extr. de prob. vbi & hoc mirabiliter limitat procedere, cùm vxor eſt traducta in domum viri:& ſecus, ſi adhuc ſit in domo patris:imò, vt ſubdit, etiam ſi ſit in itinere. argu. l. cùm in re. C. de don. ante nupt.Imo.Alc.Iaſ.& Fran.Rip.in l.miles. §.qui iudicati. ff.de re iud. Inibi reprehendentes, imò verius interpretantes Bart. qui videtur velle contrarium.Pan.in cap diſcretionem. in 2.not.per tex.ibi, ext.de eo qui cog. conſan. vxo. ſuæ. Io.Plat. in l.generali.col.2.C.de decuri. libr.10. & in §.1. & in §.ſi autem per vim.Inſt.de pub.iud.& Cor.conſ.80.placet mihi,poſt medium, verſic.conſtat enim,lib.2.& Cepo.conſ.cauſarum criminaliū 57. ſuper querela, col.1.verſ.& maximè:& Ioann.Lup.in repet.rub.de dona.inter vir. & vxor. §.58. in princ.Et bene facit tex.in c.cùm cauſa.ad fin.extr. de rapto. & quod ibi no.Io.Ana.col.2.verſ.nota aliam rationem.

Sponſa domicilium non mutat, vt vxor.

24 Sed nec ſponſa mutat domicilium,ſicut vxor, quæ vt ſuprà diximus, ſequitur viri domicilium, vt eſt tex.in d.l.ea quæ.la 2 & ibi glo.& Albe.ff.ad municip.& no.Bart. in l.vlt. §. item reſcripſerunt mulierem.poſt princ. ff. ad municip. & ipſe Alberi.in l. filij. in princ. ff. eod. titul. Rom. in l.ſi conuenerit. column.2.verſic.quid de ſponſa. ff.de iudiciis.Ang. Are.in §.1.colum.vltim. verſic.quid de ſponſa.Inſt. de pat.pote. Et ideo ſing. decidit Bald. in auth.omnes peregrini. column.1. verſic.nota quòd quando princeps, C. Commu. de ſucceſ. quòd ſi ſtatutum diſponeret de lucris inter ſponſum & ſponſam, ſi alter eorum moreretur, nondum celebrato matrimonio, non inſpiceretur domicilium ſponſi. Quod

Sponſi domicilium non inſpicitur vt viri.

dictum pro ſing.allegat Felin.in cap.1. column.antepenult.verſic.limita primò, extr. de ſponſa.& Iaſ. in l.1. column. 6. verſ. limita communem concluſionem. C. de ſum. Trinit. & fid. catho. in lect.Paduana,quæ prior eſt,& in lect.Ticinenſi,colum.14. verſic. pone cùm ſtatutum dicit. & ſequitur etiam Philipp. Dec. conſ.283. cuius ſuperſcriptio incipit, de ſtatuto,de lucro dotis.col. 5.verſ.ſed his & ſimilibus. Nec etiam ſponſa, ſicuti vxor, vt ſuprà diximus, tenetur ſequi ſponſum, vt not. gloſſ. Hoſti. & Panorm. in cap. de illis. extrà de ſponſa.per text.ibi & in l.2.C.de repud.

Sponſa ſponſū ſequi non tenetur.

Reſpondet ad contraria.

25 NEQVE HVIC, quod primo loco dictum eſt, appellatione viri & vxoris contineri ſponſum, & ſponſam, longioribus nunc verbis reſpondēdum eſſe duxi. Nam prætérquā quòd breuiter dici poteſt, illud

Digitized by Google

illud procedere in fauorem ſponſæ, vt not. in d. l. non ſine. non item in præiudicium ipſius, vt eſt text. in l. ſolet. §. vlt ff. de his qui not. infam. vbi propter hoc not. gloſſ. odia reſtringi debere. & iuſ hunc nodum ſoluit Bald. d. conſil. 184. libr. 3. & Alberi. in 2. parte ſtatutorum quæſt. 109. ſed retento. & Petr. Anch. in rep. d. cap. 1. de conſti. quo loco ſuprà citauimus. Et illud quoque, quòd appellatione vxoris non continetur propriè ſponſa, ſed ea quadam interpretatione, vt probat text. in l. oratio. ibi, vt ſuppleatur quod orationi deeſt. & ibi Bald. ff. de ſponſa. Ideóque non habet locum in conſuetudinibus & ſtatutis, quæ propriè intelligenda ſunt. l. 3. §. hæc autem verba. ff. de negot. geſt. Certè aliter ſatis ſuperque reſponſum eſt ex his, quæ ſuprà dicta ſunt; & quæ abundè ſcribit Salicet. in d. l. cùm in te. C. de dona. ante nupt. & Feli. in quibus locis nuper illum citauimus.

Spes infallibilis pro re certa.

26 Huic autem quod diximus, pro confecto habendum, quod proximè futurum eſt, fingendum ſcilicet pro cincto, dandum pro dato, & alia id genus: Reſpódeo, id quidem procedere, cùm quod futurum ſperatur, certum eſt, & euidens, ac infallibile: vt not. dicit Fel. in d. cap. eam te. col. 17. verſic. alia eſt, dummodo, extrà de reſcri. dicens ita ſentire Bal. in dict. l. ſi pro ea. C. mand. & Panorm. in d. cap. eccleſiæ. extra de immunit. eccle. & apertè voluit Ang. quem non citat, in l. mulier. §. 1. ff. ad S. C. Treb. vbi dicit ex eo text. paria eſſe, aliquid eſſe in proximo infallibili, vel eſſe in re & ibi quoque Pau. Caſt. loquens de bannito, qui ſperat infallibiliter cancellari de banno. & poſt eum Cep. conſ. cauſarum criminalium 6. veritas, col. 4. verſ. 4. verſic. item pro hoc. Quod repetitur conſil. 39. Et in eadem propè ſententia fuerunt domini à Rota deciſ. 231. ſuppoſito, col. 2. verſic quintum motiuum.

Spes incertiſſima res.

27 At nihil ferè tam certum ſperari, neque quicquam tam vicinum, quod non repentinus aliquis caſus queat inuertere. Adeóque non eſſe tutum venturis fidere, vt vix etiam illa ſint certa, quæ manibus veluti tenemus. Idcirco Iuriſconſultorum ſententia eſt, beſtiam vſque adeò letaliter volneratam, vt proximè capi poſſit, nondum tamen eſſe vulnerantis, niſi & eam ceperit. Multa enim (inquiunt) accidere ſolent, vt eam non capias: vt ſcribitur in l. naturalem. §. 1. ff. de acquir. rer. do. & in § illud quæſitum eſt. Inſt. eo. Cuius rei at. dicit no. Bart. poſt Gul. in l. ſciendum. in pe. q. ff. qui ſatiſd. cog. quòd bona patris non relenant filium à ſatiſdatione, quia multa accidere poſſunt, ne ſucceſſio patris ad filiom perueniat: & ſequuntur recentiores ibi & Alexand. in l. in ſuis, col. 3. verſi. pro hoc facit. ff. de lib. & poſth.

Filius ob bona patris non relenatur à ſatiſdatione.

Mortuus non cenſetur letaliter vulneratus.

28 Et bene facit ille text. ad id quod voluit not. Bald. in cap. bonæ, le 2. circa medium extr. de elect. quòd iudex non poteſt inquirere de morte ante mortem, licèt vulnus ſit mortiferum: veluti non ſit pro mortuo habendus, qui mortiferè vulneratus eſt. De quo & tu vide Alberic. in 2. parte ſtatutorum. q. 53. item quæro ſi aliqois. Cui ſimile eſt, quod dicit idem Bald. in cap. 1. §. iniuria. col. pen. verſ. quærò nunquid poſſit quis, tit. de pac. iur. fit. quòd non poteſt de homicidio puniri, qui letaliter vulnerauit, donec vulneratus ipſe ſit mortuus. De quo etiam per Bart. & recen. in l. damni. §. Sabini. ff. de damn. infect. & per ipſum Bal. in c. 1. in princ. & ibi etiam Alua. & Car. Alex. tit. qui. mod. feud. ami. & eundem Bal. in l. 1. ante ſi. C. de nund. & Flor. in l. ait lex. ff. ad leg. Aquil. & Franc. Aret. in l. ea ex parte. §. inſulam. col. vlt. ff. de verbor. obliga. & Felin. in c. ſignificaſti. le 2. col. 2. de homil. Eſt quoque ſimile, quod Alber. poſt Dyn. ſcribit in 2. parte ſtatutorum. q. 37. item ſi quis aliquem, quòd ſi ex forma ſtatuti pro vulnere impoſita ſit pœna pecuniaria, & aliquis alium mortiferè volnerauit, poteſt ſe defendere per procuratorem, licet mors ſequi ſperetur, per multa iura, quę illic allegat.

Mortiferè vulneratus non ſemper moritur.

29 Nec enim omnis, qui mortiferè vulneratus eſt, moritur. l. huic ſcripturæ. §. 1. & l. ait lex. ff. ad leg. Aquil. & l. in ratione. §. ſi ſeruus. ff. ad l. Falc. & text. omnium optimus in l. 1. §. vltim. ff. de S. C. Syl. Sicut nec omnis, cui letalis eſt morbus, moritur, vt videre licet apud Gale. in lib. 6. Aphori. Hippocratis, ca. 18. Et vt ſcribit Tullius ad Atticum, libr. 9. Epiſt. 12. Ægroto dum anima eſt, ſpes eſt. Quod ſumptum videri poteſt ex Theocriti Idyllio 4.

Ægroto dum anima eſt, ſpes eſt.

Θαρσεῖν χρή, φίλε Βάττε, τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον.
Ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες.

Id eſt, ad verbum:

Confidere oportet, amice Batte: forſan cras erit melius.
Spes in viuis, deſperati autem mortui.

Spes ſemper viuis.

Philelphus autem in quadam oratione ita vertit carmine, non infeliciter:

Fidere, Batte, decet: melius cras forſan habebis.
Sperandum eſt viuis: non eſt ſpes vlla ſepultis.

Eobanus autem in hunc modum:

Omnibus in rebus viuis ſperare relictum eſt:
Lumine nam vita functis ſpes nulla medetur.

Aut etiam depromptum eſt ex illa Hecubæ ad Andromachen ſententia, apud Euripidem in Tragœdia, cui Troiades nomen eſt:

Οὐ ταυτόν, ὦ παῖ, τῷ βλέπειν τὸ κατθανεῖν.
Τὸ μὲν γὰρ οὐδέν· τῷ δ' ἔνεισιν ἐλπίδες.
Non idem, ô filia, viuere, & mori:
Hoc enim nihil eſt: vita verò inſunt ſpes.

Et hoc haud dubiè alludit Virgilius ſi is eſt, in Obſcœno carmine, cùm inquit ad finem eius operis:

Dum viuis, ſperare decet.—

Et Alciatus noſter in ſuis Emblematis, in ſimulacrum Spei:

Quid manibus mortis tela refracta geris:
Quod viuos ſperare decet, praecido ſepultis.

Et illud quoq; Cliniphonis Terentiani in Heauton.

Liceat modò viuere eſt ſpes.

Et faciunt, quæ ſcripſit Ioan. Andr. in ea. ſine culpa. col. 3. verſ. quintò multum hoc adiuuat, de reg. iur. libr. 6. dum hanc inter alias rationes reddit, quare matrimonium contrahi poteſt in extremis. Id quod certè eſt contra id, quod ſuprà num. 15. diximus ex Nicol. Lyr. & Bald.

Ædium non eſt, cauſa earum paratũ. Deſtinatio pro re perfecta non habetur.

30 Alibi quoque dicit Iuriſconſultus, non videri ædium eſſe, quod domus cauſa paratum eſt, ſi nondum perfectum eſt, quamuis ſit in ædificio poſitum: ita dicit text. in l. fundum. §. item inſulæ. ff. de act. emp. per quem dicit Bald. in l. ſed Diui fratres. ff. de rerum diui. non haberi, neque dici perfectum, quod diſpoſitum eſt ad proximè perficiendum. Sed & alibi habemus text. in l. ſi nondum. C. de fur. quòd res deſtinata ad templi dedicationẽ, non propterea templi eſt. ex quo not. Bal. quod aliquid non recipit denominationem ab eo quod erit, ſed ab eo quod iam eſt. Ideo (inquit) licèt teſtator mandet in domibus ſuis templum conſtrui, nondum tamen templum eſt. Item ſi ciuitas interficit electum, non tamen dicitur interfeciſſe Epiſcopum. Porrò Bald. conſil. 195. laudare. colum. 2. verſic. ſed quicquid, libr. 2. dicit, quòd ſicut poſthumus ante natiuitatem non rumpit teſtamentum, licèt ſit in potentia naſcendi. Ita damnum, quod eſt in potentia nocendi: antequam noceat, non rumpit pacem. Nam potentia, antequam deducatur in actum, æquiparatur

condi

conditioni: vnde interim non naſcitur obligatio. l. 1. in fin. ff. de condit. & demonſtr. & l. interdum. ff. de verbor. oblig. & l. Arethuſa. ff. de ſtat. homi. Sic non abſimiliter, licèt ſponſalia non ob aliud fiant, quàm vt matrimoniũ perficiatur: dicuntur enim ſponſalia ſpes matrimonij. l. ſi vxor. ff. de adult. licèt item ſpõſa ad id ſit deſtinata deuotaque, vt vxor ſtatim fiat, nondum tamen vxor eſt: multa enim accidere poſſunt, ne etiam vxor fiat. Nempe matrimonium cum alio interim contractum, mors aut ſponſi aut ſponſæ, ingreſſus religionis, impedimentum recenter compertum, & alia propè infinita.

Prouerbium. Inter os & offam. 31 In quam rem vetus eſt à Catone relatum prouerbium, in oratione de Ædilibus vitio creatis, Inter os & offam multa interuenire poſſe: quod adnotat è noſtris Ioan. And. in cap. commiſſum. extrà de decim. & Cardinalis Alexan. in cap. commiſſum. ext. de ſponſa. & Iaſon in d. l. ſciendum. in princ. col. pen. verſi. tertiò quærit Bar. ad confirmationẽ deciſionis ipſius Bar. ibi. cuius nuper meminimus. Verba autem ipſius Catonis non grauabor adſcribere: ſunt enim huic loco maximè accommodata: Nunc (inquit) ita aiunt, in ſegetibus, & in herbis bona frumenta eſſe: nolite ibi nimiam ſpem ponere. Sæpe audiui, inter os & offam multa interuenire poſſe. Verùm inter offam atque herbam, ibi verò longum interuallum. Refert Gellius lib. 13. cap. 17. vbi & in eandem ſententiam affert aliud adagium, ſed Græcum, quod eſt Palladæ, ex lib. 1. Epigrammatõn:

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. Id eſt,

Multa cadunt inter calicem ſupremáque labra.

Quod & ad Homerum refert Stobæus Ser. 109. Et eius quoq; meminit Heraclides in Politiis, & Lycophron in Iambis. Cuius ſi quis originem ſcire velit, legat Eraſmum Chiliadis 1. centur. 5. pron. 1. Et ſi-*Prouerbium.* mile eſt illud prouerbium apud Feſtum Põpeium, inter manum & mentum.

Spes rerum omnium fallaciſſima. 32 Quibus quidem monemur, ne ſpem in rebus quantumuis proximis ac vicinis reponamus. Eſt enim ſpes omnium rerum fallaciſſima, minimáque pars earum rerum, quas ſperamus, ex ſententia ſuccedit. Lepidiſſimum eſt Græcum illud diſtichon incerti autoris, lib. 1 Epigramm.

Ἐλπίδα καὶ Νέμεσιν ξυνὸν παρὰ βωμὸν ἔτευξα,
Τὴν μὲν ἵν' ἐλπίζῃς, τὴν δ' ἵνα μηδὲν ἔχῃς. Id eſt,

Spem volucrē & Nemeſim noſtri as prope termitis aras:
Hac ſperare diu nil eu habere iubet.

A quo non admodum diſtat illud Tibulli. lib. 2.

Spes facilem Nemeſim ſpondet mihi: ſed negat illa.

Ampeliſca mulier Plautina in Rudente,

At ego etiã, qui ſperauerint, ſpem decepiſſe multos ſcio.

Altera mulier Scapha apud eundem in Moſtellar.

Inſperata accidunt magis ſæpe, quàm quæ ſperes.

Cicero poſt initium lib. de oratore 3. O fallacem hominum ſpem, fragilémque fortunam, & inanes noſtras contentiones, quæ in medio ſpatio ſæpe franguntur, & corruunt, aut antè in ipſo curſu obruuntur, quàm portum conſpicere potuerunt. Helena quoque Ouidiana ad Paridem,

Fallitur augurio ſpes bona ſæpe ſuo.

Et ab eodem Poëta lib. 1. de Arte amandi, ſpes Dea fallax dicitur. Et à Seneca Tragœdiographo, Improba vocatur, cùm dicit in Thyeſte,

Credula eſt ſpes improba.

Heſiodus autem lib. 2. Operum & dierum, ἐλπίδα, id eſt ſpem κενὴν vocat, id eſt, inanem, vanam, futilem. Dionyſ. item lib. 7. Antiquitatum Romanarum: Spes (ait) omnes decipit. Illa quoque Cilini militis Romani exclamatio apud Silium Italicum, circa initia lib. 7.

Spes heu fallaces.—

Item illa Annij Milonis apud Tullium in Oratione pro eodem: O ſpes fallaces, ô cogitationes inanes meæ. Atque etiam illa Heracliæ apud Liuium 4. decadis lib. 4. Quantùm ſpes hominem fallit. Vt non omittamus, quod apud eundem M. Valerius Coruinus Dictator grauiter pronuntiauit, Itam & ſpem fallaces autores eſſe.

33 Lucianus in Sympoſio, cui titulus eſt, Lapithæ, ſcribit illud in fine Tragœdiarum frequens fuiſſe,

Πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων:
Πολλὰ δ' ἀέλπτως κραίνουσι θεοί:
Καὶ τὰ δοκηθέντ' οὐκ ἐτελέσθη.
Τῶν δ' ἀδοκήτων πόρον εὗρε θεός.

Et certè Euripides his verſibus claudit Medeam, Alceſtim, Andromachen, Bacchas, & Helenam, quos ita vertit Eraſmus:

Sunt fortunæ varij caſus,
Plurima quæ haud ſperaueris vnquam,
Ea conficiunt numina Diuûm:
Rurſum quæ certò ſperaris,
Ea fruſtrato non contingunt.

Tu verò ad verbum ita potes vertere:

Multæ formæ dæmoniorum.
Multa enim inſperatò perficiunt Dij:
Et ſperata, non perfecta ſunt:
Inſperatorum verò exitum inuenit Deus.

Quam etiam ſentẽtiam Dion Nicæus in Antonino Caracalla, dicit ipſum Antoninũ, paulò antè quàm interemptus fuit, ſibi ipſi Dioni dixiſſe, veriſſimam eſſe. Idque inter mortis eiuſdem præſagia reponit. Illi autem primo capiti eius ſententiæ concinit & illa Ariſtophanis in Lyſiſtrata:

ὦ πόλλ' ἄελπτ' ἔνεστιν ἐν τῷ μακρῷ βίῳ.

34 Ariſtoteles (vt tradit Diogenes Laërtius, aliquando interrogatus τί ἐστιν ἐλπὶς, id eſt, quid eſt ſpes, ἐγρηγορότος (ait) ἐνύπνιον, id eſt, vigilantis ſomnium: quod alij ad Platonem referunt: Stobæus autem Serm. 109. ad Pindarum. Ad hoc autem alluſiſſe videtur Virg. Eclog. 8. *Spes vigilantis ſomnium.*

—An qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt?

Vnde & illud depromptum eſt ab Alciato, in illo Spei ſimulacro:

Quis comites? bonus euentus: præcépſque Cupido.
Quis præeunt? vigilum ſomnia vana vocant.

At ipſius Pindari ſententia eſt, Olympiorum Ode 12. qua ſignificatur hominum ſpes multa ſurſum, contraq; multa deorſum volutare, mendacia vana ſecantes. Neminem in terra viuentium certum de futuris ſignum nobis reperiſſe. Futurorum enim iudicia cæca eſſe: ac pleraq; hominibus præter ſententiam voluptati contraria euenire. Alios verò, poſtquam in triſtes procellas incurrerunt ingenti bono malum repentè permutare.

Αἵγε μὲν ἀνδρῶν
Πόλλ' ἄνω, τὰ δ' αὖ κάτω
Ψεύδη μεταμώνια τάμνοισαι, κυλίνδοντ' ἐλπίδες.
Σύμβολον δ' οὔπω τις ἐπιχθονίων
Πιστὸν, ἀμφὶ πράξιος ἐσσομένας, εὗρεν θεόθεν.
Τῶν δὲ μελλόντων τετύφλωνται φραδαί.
Πολλὰ δ' ἀνθρώποις παρὰ γνώμαν ἔπεσεν,
ἔμπαλιν μὲν τέρψιος, οἱ δ' ἀνιαραῖς
Ἀντικύρσαντες ζάλαις
Ἐσλὸν βαθὺ πήματος ἐν μικρῷ πεδάμειψαν χρόνῳ.

In hanc ſententiam eſt Dialogus Dardani in Spem lepidiſſimus:

Tu quæ ſuſtentas tereti veſtigia ligno,

Eine

Eſne Dea? an noſtro ſanguine creta? Dea.
Unde ſata? Ex cæca rerum caligine. Et oeque
Admouit nutrix vbera? Crudelitas.
Et quinam à tergo plaudunt tibi? Gaudia. Dic quis
Pallidulo ſemper te preit ore? Timor.
Suſpicis intento cur cælum lumine? Tandem
Hinc dabitur votis meta ſuprema meis.
Paro age, quæ vultus deturpet cauſa ſerenos?
Excrucior quoties irrita vota cadunt.
Cur baculo innixa es? Dum paſcit opinio mentem
Cæca meam, irrepſit curua ſenecta mihi.
Cur titubas pedibus? Rerum eſt ſpes lubrica. Sæpe
Quod puto complecti, labitur è manibus.

Spes ſæpe ſapientiſſimos fallit.

Quin è noſtris Bal. in l. eleganti tractatu ſchiſmatis, quem poſuit in rub. C. ſi quis aliquem teſta. prohi. col. 13. verſic. præterea ſicut qui habet, in hanc ſcribit ſententiam: Spes ſæpe ſapientiſſimos fallit, ita vt patiantur lethargum, illuſarum mentium morbum. Quę ſunt verba Boëthij lib. 1. de Conſolatione Philoſophiæ. Ad quod allegat Bal. l. 3. §. ſi quis Statuliber. ver. quanquam conſtet. ff. de cond. ob cauſ.

Damnum nõ patitur, qui ſpem perdit lucri.

35 Quod cùm ita ſit, ideo ex Iuriſconſultorum legibus, non dicitur pati damnum, qui perdit ſpem lucri futuri. l. Proculus. ff. de dam. infec. per quam ita dicit Alex. in l. 3. §. in fideiuſſorem. & l. ſequ. ff. qui ſatiſ. cog. ſed & ante eum Bal. conſil. 182. locata fuit quædam poſſeſſio, col. 2. lib. 1. dicit, quod qui perdit lucrum nondum factū, ſed quod eſt tantùm in fieri (vt & ipſe loquitur) non dicitur pati damnum, licèt eſſet apparatum ad lucrum. De quo dicit eſſe text. expreſſum, & not. in l. ſi pecuniam. in princip. ff. de condi. ob cauſ. Propterea cùm multa (ait) accidere poſſint: quæ impediunt fructus prouenire ad maturitatem & effectum, puta niues, grandines, incurſus hoſtium, & ſimilia. l. fiſtulas §. frumenta. ff. de contrah. empt. propter quod de futuris fructibus certū non poteſt indicari. l. ſi ea lege. C. de vſur. & facit l. ſi iactū retis. ff. de actio. empt. & vend. & pleniſſimè no. per Bar. in l. eorem. §. qui maximos. col. 4. verſic. quartò quæro. ff. de publ. Ideo frumentum in herbis non pluris æſtimatur, quàm in herbis valeat, conſiderata qualitate præſenti, non autem futura, quæ nondum apparet. ar. l. in lege. ff. de contrah. empt. Hæc ferme Bal. qui & idem de frumento, quod in herbà eſt. voluit etiā, conſi. 132. & quod dictus, col. vlt. lib. 3. & conſ. 292. quia ex facto, col. 4. lib. 5. & in rub. C. de vſur. col. vlti. verſ. tertiò quæro, cum aliis concord. à me cōgeſtis ſuprà tit. omnium noſtrarum conſuetudinum 6. §. 2. in gloſ. 2. A qua quidem ſententia non longè abeſt, quod ex Catonis oratione ſup. adnotauimus. nu. 31. incip. in quam rem.

Spei quando ratio habenda ſit.
Remiſſio iuris ſperati quid comprehendat.

36 Et in eam ſententiam remigrat, quod ſcribit Bar. in l. ſi poſt emancipationem. §. 1. per illum text. ff. de lib. leg. quod nō habetur ratio ſpei, niſi habeat ius de præſenti. Ideóq; ſi in contractu apponuntur huiuſmodi verba, Remittit omne ius, quod habet, & habere ſperat in tali re: tunc videtur remittere omne ius, quod habet de præſenti, vel ſperat habere in futurum, ex cauſa ſubſiſtente de præſenti, aliàs non. Sicut etiam dicimus de ſtatulibero, qui ſi habet ſpem in libertate ex iure fundato de præſenti, quia hæreditas eſt adita, dicitur ſtatulíber, & non aliâs. l. 2. ff. de ſtatulib. & idem fermè dicit idem Bart. in l. quod Seruius. ante fin. per illum text. & ibi etiam Pau. Ca. & Alex. ff. de cond. ob cauſ. & idem Bart. in l. qui cum tutoribus. in princ. & ibi etiam Ang. Pau. Ca. & recentiores. & iterum in §. vlt. illius l. ff. de tranſact. & in l. qui Romæ. §. duo fratres. in 3. oppo. iterúmque in 6. qu. vbi etiam Ang & Fran. Aret. col. antep. Al. & alij recentiores, de verb. obl. & idē Bart. in l. ſi vxor. §. diuus. & ibi Ang. ff. de adult. & Bal. in l. ſpem. C. de donat. & in l. pactum. col. 3. & in 6. q. C. de colla. & in cap. ſane. col. viii. in fin. de renunt. & conſ. 38. ſuper primo puncto, in 6. rationе, li. 2. & in l. vlt. col. 1. verſ. & hoc facit ad quæſtionem. & ibi etiam Fran. Are. in 2. no. C. de pact. & in d. l. ſpem. C. de donat. Pet. Anc. in c. 2. in 1. no. & ibi quoq; Anc. in 3. no. & iterum col. vlt. verſi. infertur ſecundò, & Pan col. vltim. verſi. faciunt autem prædicta, extr. de renun. & Pet. Anc. in cle. literas. & ibi etiam Barb. col. 2. de reſcri. & idem Pet. conſi. 204. viſis ponderatis. col. 3. verſi. ſextò & vltimò. & conſi. 291. ſuper pluribus, verſ. nec obſtat ſtipulatio. & Franc. Aret. conſi. 6. viſo inſtrumento diuiſionis, col. 3. verſi. ego autem pondero. & conſi. ſeq. procedendum eſt breuiter, col. 2. & conſ. 72. viſo legato facto, col. pe. verſ. præterea licèt. & Ale. conſi. pen. perſpectis, col. 3. in fi. li. 5. Corn. cōſi. 11. & in præſenti, col. 15. verſ. quia reſpondetur. li. 3. & conſi. 80. placet mihi, col. 2. verſ. ergo nec dicta, libr. 4. Geor. Nat. in repe. c. quamuis, col. 4. verſ. imò fortiùs, de pactis, lib. 6. & Soci. conſi. 50. viſo inſtrumento, col. vlt. lib. 1. & conſi. 147. viſa facti contingentia, col. 3. in princ. Alciat. in l. conditionales. in verbo, iniquum, poſt princ. C. de pactis. & Steph. Bertr. conſi. omnium 1. col. 23. nu. 128. li. 1. & conſi. 342. num. 9. lib. 2. & conſi. 226. Chriſti, &c. viſo caſu, nu. 6. eod. lib. 2. & Hippol. Marſil. conſ. 76. largire, col. vlt. libr. 1. Matth. Afflic. Dec. Neap. 350. fuit dubitatum, col. 2. D. Benedic. in rep. cap. Raynutius, in verbo, ſi abſq. liberis. le 2. nu. 112. de teſta.

Rei nomen latè patet.
Rei appellatione ſpes non continetur.
Furtū huius libri.

3 Superiora quoque illud haud debiliter fulcit, quòd licèt nomen rei multùm generale ſit, vt ſcribitur in l. 1. §. rei. ff. ſi cert. petat. vtpote quod latiùs pateat, quàm verbum pecuniæ. l. rei appellatio. ff. de verbor. ſignificat. quamuis appellatione pecuniæ omnes res ſignificari, ſcriptum ſit in l. vltim. C. de conſtit. pecun. Tamen ſpes non comprehenditur appellatione rei, vt voluit Ro. in l. is poteſt. col. 1. ff. de acquiren. hær. per l. ſpem. iuncta l. conſtante. C. de don. & facit (inquit) l. nec emptio. ff. de contrah. empt. Miror autem hîc Philippum Probum, qui mihi verè Probus à multis dictus eſt, hæc propè omnia, quæ in his poſtremis verſi. diximus, & propè ad verbum, vt in præcedenti editione ſcripſeramus, exceptis his quæ nunc addidimus, tranſtuliſſe in ſuas Addi. ad Io. Mo. in c. ſi poſtquam. de præb. lib. 6. quæ nos libenter ſubticuiſſemus, nomini illius parcentes, ni veriti fuiſſemus, ne quis nos contrà hæc ab eo ſurripuiſſe exiſtimaret, ignarus fortè præcedentis illius noſtræ editionis, quæ facta fuit anno 1524. quod & nos de alio alibi diximus.

Spes vēdi, & aliàs in contractum deduci poteſt.
Spes facit locum l. 2. C. de reſcin. vendi.

38 Quanquam ne illud omittamus, quod ad ſpei mentionem pertinet, videmus quòd ſpes & vendi, & aliàs in contractum deduci poteſt. l. nec emptio. ff. de contrahen. emptio. & d. l. ſpem. C. de donat. & ibi concord. in gloſſ. & per. Azo. in ſumma. C. de contrahen. empt. colum. 2. verſic. item ſpem. Et id quidem vſqueadeo, vt in ſpe vendita habeat locum remedium. l. 2. C. de reſcind. vendit. habita videlicet ratione pretij, quod communiter datum fuiſſet pro ea ſpe, vt no. voluerunt Petr. Anch. Imol. in fin. & Anto. Burg. column. 9. in 8. extenſione, in cap. cùm cauſa, extr. de empt. & vend. quod dicit ipſe Burg. not. pro l. ſi iactum retis. ff. de actio. emptio. Quanquam ſcio Sannionem Terentianum illud dixiſſe in Adelphis:

—Ego ſpem pretio non emo.

Sed vt redeamus, propter ſolā ſpem quis mittitur in poſſeſſionē bonorū abſentis. l. ſi filiof. ff. quæ ex cauſ. in poſ. eat. & ibi no. Ang. & Zazius. Sed & propter eandem,

randem, & quidem ſolam, datur in integrum reſtitutio.l.3.§.ſi quid minori.ff.de minorib.

Spe nemo priuari poteſt ſi. n. eius conſenſu.

39 Nec poteſt aliquis priuari eo iure qood in ſpe tantùm habet, ſine ipſius conſenſu.l.in diem.§.non autem.ff.de aqua pluuia arcen. quam ad hoc allegat & dicit no. Bal.conſil.431.ad euidentiam præmittendum eſt,col.2.lib.2.cum aliis concor. à me adductis in tract.Retractuum,titu.a.§.1.in verbo, *Serent preferex.*, quæ eſt gloſ.7.num.20.incip.neque id quidem.Idque inuàinni verum eſt, vt ius mihi ſpe tantùm per ie quæſitum ex iuris diſpoſitione,non poſſit per te mihi auferri, per text.in l.ſi conſtante, in verbo,exceptis. C.de don.ante nupt. quem Bald. ibi ponderat,& adducit concord.& Fran.Arei.de conſi.7.procedendum eſt, col.2.& iterum conſil.74.diligenter & maturè ponderatis his, col.5.verſi.pro iſta concluſione, vbi illum text.dicit ad hoc ſolennem & Alex.in ea re tamen diſtinguens, in l.qui Romæ, §.Flauius, col.8.ff.de verb.oblig.cum aliis quoque concord. à me congeſtis in gloſ. Retractuum à me nuper citata,num.2a.incip. atque vt vtrumque. Licèt tamen in contrarium videatur eſſe tex.in l.3.& quod ibi no.Bart.ff.de ſer.expor.& in l.1.& ibi Bal, C.ſi man.ita fue.ali quos tex.ad hoc ponderat Imo. io cap.potuit,in vlt.char.de locat.

Spei ratione agi poteſt.

40 Et quod magis mirandum eſt, licèt regulariter quis non poſſit experiri ſine actione.l. quoties.§.ſi temporali.ff.de admi.tut.cum ſim.ſi tamen ſperatur actio in conteſtatione litis, poteſt quis agere ratione illius ſolius ſpei, tametſi actionem non habet in principio, text.eſt in l.Titius.ff.de verb.oblig.quem ad hoc ibi not.Bar.& alij,inter quos Imo.facit ſing. Et in actione legis Aquiliæ venit damnum ſpei cohærens corpori.l.proinde.§.1.& l.inde Neratius, & l.in lege Aquilia.ff.ad leg.Aquil.& voluit per ea iura Bald.d.conſi.182.col.1.lib.1. Et propter ſolam ſpem cauetur,ſicuti propter rem,vt eſt tex.in l.ſi vſusfructus mihi.ff.vſusfruct.qoemadm.caue.quem ad hoc ponderat Lucas Pen.in l.1.col.3.verſic.8. C.de priuileg.eorum,qui in ſac.pal.mili.

Spei cauere facit.

Spei non præiudicatur per reſtitutionē principis.
Lex noua nō trahitur ad ius quæſitum ſpe.

41 Et facit optimè text.in c.quamuis, de reſcript. lib.6.ex qoo probatur,quòd reſtitutio facta à principe,intelligitur ſine præiudicio iuris alteri ſpe tantum quæſiti. Loquitur enim ille text.de eo, qui habebat literas expectatiuas ad beneficia vacatura,quę ſine dubio, priuſquam beneficium vacet, non conferunt, niſi ius conditionale, quod non poteſt dici quæſitum,niſi ſpe,vt voluit Bart.in d.l.is poteſt,poſſet enim expectans præmori,& ſic expiratet gratia, & ideo dicitur ius quæſitum ſpe,vt tradit Ioan.And. in c.ignorantia,de regul.iur.lib.6.in Merc. Et facit etiam,quod not.voluit Iac.But in ſua diſputatione: quam refert & ſequitur Pet.Anch. in cap.1.in 13.q. principali, de conſtit. quòd ſicut noua conſtitutio ſiue lex non trahitur ad ius quæſitum de præterito te ipſa ita nec ad ius conditionale, quod,vt iam diximus, non poteſt dici quæſitum, niſi ſpe. Adde & quod not.conſuluit Domi. conſil.107. ſuper primo dubio,ad fin.quòd ius alterius, quod in ſpe eſt tantùm, debet exprimi in impetratione beneficij per not.in cap.in noſtra,de reſcript. & in c.literis, eod. tit. Et quod dicit Bald.in l.cum & filijfamil. C.qui bon.ced.poſſ.poſt Pla.& gloſ.ibi, quòd nihil habēs, poteſt cedere bonis,ratione ſpei:non quòd videatur cedere bonis futuris, per not in l.vlt.C.quæ res pig. obl.poſſ.ſed ne poſtea conueniatur, niſi inquantum facere poteſt. Et quod tradit idem Bald. conſil.339. caſus talis eſt,quædam indulgentia,col.2.lib.1.quòd iis quæ non ſunt,ſed ſpes eſt ea fore, poteſt concedi priuilegium, per l.ſi ſeruitus.§. futuro. ff.de ſeruit. vrb.præd.licèt aliàs ſecus,vt probat aliis iuribus.

Spei ratio qua ius non habet de præſenti.

42 Et quia fortaſſis quiſpiam diceret, iſta intelligi ſecundum dictum Bar.in illis locis nuper allegatis, quia videlicet ſpea in his caſibus erat ex cauſa de præſenti. Certè caſus eſt, in quo habetur ratio ſpei,quæ non habet ius de præſenti, in l.3.§.ſi quid minori.ff.de minor.vt etiam annotat Bar.in d.l.poſt emancipationem. §.1.in fin.ff.de liber.leg. Et alibi dicit idem Bar.in l.Gallus.§.videndum.ff.de lib.& poſth.quòd ſpes pro veritate habetur.Quod tantùm diſtat à veritate, quantùm cum ea è diuerſo illud conuenit,ſolam ſpem facere vſurarium & ſimoniacum:vt de primo eſt tex.in c.1.in verbo,expectes,& ibi glo.14.q.3.& voluit Ioan.Fab.in l.ſi ea lege.C.de vſur.Secundum autem voluerunt glo.vlt.& Doct.io c.tua nos,ext.eo.tit.Sed & aliàs ſpei habendā rationē,tradit tex.in l.ſtatulib.ff.de q.& in l.ſtatuliberi à cæteris in princ.ff.de ſtatulib.Sed de his hactenus.

Spes pro veritate
Spes vſurarium facit & ſimoniacum.

Deſtinatio an pro re facta habeatur.

43 Cæterùm autem an,& quando aliàs actus deſtinatus habeatur pro completo, vide Bart.Alex. & alios recentiores in l.cætera. §.ſed & ſi parauerit.ff. de leg.1.Albet. in 2.par. ſtaturor.q.205.incip. item quæro duas pulchras quæſtiones.Bal.& alios in l.ſi nondum.C.de fur.Alex. in l.à diuo Pio. §. ſic quoque,col.3.verſic.tertiò not.ff.de re iudic.Barb.conſ.57.præclarè ſcribitur,col.5.lib.1.& conſi.81.præclarè & luculenter, lib.4.& conſil.vlt.col.3.& ſeq.eod. lib.4.& Felin.in c.cùm adeò,col.2.verſic.de deſtinato ad clerum,& col.ſeq.extra de reſcript.& nouiſſimè Catellianum in Memoriali, cuius principiu eſt, veſtibus legatis, quæ in domo ſunt.

Inſpicitúrne quod euenire poteſt.

44 Vtrùm verò, & quando inſpicitur, quod euenire poteſt,vide abundè per gloſ.Bartol.& alios recentiores in l.inter ſtipulantem.§.ſacram.ff.de verb. oblig.& Doct.in l.ſi diem.§.vlt.ff.de iuriſd.om.iud. & Cyn.in l.vlt.§.ſin autem.C.commu.de leg.Bal.in ead.l.vlt.§.ſed quia,& in l.ead.col.4. C.loca.Io. Fab. & alios in d.§.illud quæſitum eſt. Inſtit.de rer.diuiſ.

Statutū viri non vxoris ſequendum.

45 Item qværo secvndo, Quidam Pictauienſis duxit vxorem alterius prouinciæ, quæ iore communi vtitur,vt ſcilicet vxor non ſit in poteſtate viri,vel è diuerſo: an conſideranda erit viri patria, an verò vxoris. Et ſanè nemo vnquam, vt puto,dubitabit,quin viri ſtatutum ſit ſequendū per text.in l.exigere.& ibi Bart.Bald.Alber.Angel.Paul. & alij.ff.de iudic.& quod voluerunt Bartol. Saly.& omnes in l.cunctos populos.C.de Sum.Trinit & ſide cathol.Bald.in auth.omnes peregrini.C.commu. de ſucceſſ.& in c.1.§.vlt.tit.de inue.de re ali.fac.vbi ita dicit communiter teneri, & in rubr.de conſuet. col.a.verſi.de conſuetudine dotis.Archid.& Domin. in c.illud.12.diſt.& omnes fere,in c.vlt.de ſoc.comp.& in c.1.de ſponſ.& Pet.Anchar.conſi.21 a.pro iſta parte, poſt princ.& Imol.conſi.73. in caſu propoſito,col.vlt.Raph.Co.conſil.26.cùm ſtatutum, & conſil.72. viſis pactis,& conſi.109. domina Ioanna. Alex.conſt.129.ſuper primo,lib.7.vbi & ita dicit cōmuniter teneri,& Philip. Deci.conſil.403. in cauſa illuſtriſſimi,in prin.Maria.Socin.Iunior, conſi.14.in præſenti conſultatione,col.1.lib.1.& alibi ſæpe Doc.

Niſi vxor virum ad ſuam domū trahat.

46 Quod tamen intellige, & limita ſingulariter, quando vir duxit vxorem ad ſuam ipſius domum, vt fieri ſolet,Homeri teſtimonio,lib.6.Odyſſeæ:

ὅς κέ σ' ἐέδνοισι βρίσας, οἶκον δ' ἀγάγηται.

Vt patet ex l.cùm in te.C.de don.ante nup.cùm ſimil.& voluit Bal.in c.intaun,col.3.in fi.ext.de prob. Secus, ſi vxor virum ad ſuam duceret, vt nonnunquam fit.l.ſi ignorans.C.ſolu.matrim.ita enim eam intelligit Fran.Rip.in rub.ff.eo.tit.col.antep.nu.69. quamuis caſualiter intelligo,vt alibi etiā ſuprà dixi

Eſſet, enim hoc caſu vxoris patria conſideranda non viri, vt belliſſimè voluit Bald. in l. vlti. col. 1. C. ſi non à comp. iudic. dicens ita debere intelligi not. per Ioan. And. in nouella, & Inno. in d. c. 1. de ſponſa. Quod dictum pro ſolenni allegat Felin. in eo ipſo, cap. 1. colum. pen. verſic. tertiò limit. & pro ſingulari Franc. Crem. oor. 66. incip. ſtatuto Florentino, & Iaſon. in d. l. cunctos populos. col. 6. verſi. ſecundò limita, in prioribus ſcriptis: & rurſum in poſterioribus, colum. 14. pari verſic. & Bened. in repet. cap. Raynutius, in verbo, & vxorem nomine Adelaſiam, nume. 785. de teſta. & ſequitur Barb. in tub. de conſuet. col. 15. verſicu. poſſet etiam & ſecundò vbi & ad hoc allegat reat. in d. l. exigere dotem. ibi, in cuius domicilium & ipſa mulier per conditionem mariti erat reditura: vt ſcilicet à contrario ſenſu, ſi maritus eſt iturus ad domicilium vxoris, contrà dicendum ſit. Et tamen nonnihil mutat. Et idem Barb. conſil. 4. probè inquit Pſalmiſta, colum. 1. libro 1. & Hippolyt. Marſil. ſingu. 247. dubia probatio, paulò ante fin. & in repetit. l. vltim, num. 66. ff. de iuriſd. omn. iudi. & ſequitur Iaſon in l. cùm quædam puella. in 1. not. & in prima ampliatione. ff. de iuriſd. omn. iud. & Franc. Purpu. in d. l. cunctos populos, col. 19. verſi. ex ſecundo præmiſſo, & latè Philip. Deci, qui optimam huius rei rationem reddit, conſil. 283, cuius ſuperſcriptio incipit, de ſtatuto de lucro dotis, col. 5. verſi. ſed his, & ſimilibus. Et facit, quod voluit Ioan. Plat. in le. mulieres, colum. 4. verſic. item quid ſi vir. C. de dignit. lib. 12.

Vxor ſuperbior, cum vir in eius domo habitat.

47 Quæ ſententia ex eo fulciri poteſt, quòd ad ſuperbiam dominationémque vxoris in virum multum videtur habere ponderis, & momenti habitatio viri in domo vxoris: vt apertè inſinuat D. Hieronymus in Iouinianum lib. 1. exponens illud Prouerb. 21. & iterum 25. Melius eſt habitare in angulo tecti, quam cum vxore litigioſa in domo communi, Inquit enim, Si domus communis mariti & vxoris erigit vxorem in ſuperbiam, & contumeliam viro facit, quantò magis, ſi in domo eius vir manſerit? incipit enim non vxor, ſed domina eſſe: & viro, ſi offenderit, migrandum eſt. Secundum quam ſententiam legimus nonnunquam vxores à ſuis ipſarum domib. viros expellere: vt traditur ab Ang. in l. Marcellus, in princ. per illum tex. ff. rer. amo. vbi ſubdit, ſic Reginam Ioannam incarcerari feciſſe virum, quia regnum erat ipſius Reginæ. Et facit tex. in l. ſi patria. D. de incol. lib. 10. & in lege domicilium. ff. ad municip. vbi ſi vir transferat domicilium ad patriam vxoris, illic debet ſubire onera eius loci, & ita etiam voluit Franc. Rip. lib. 2. reſpon. ſi ſupremus, num. 5.

De eadem re.

48 Quanquam Bald. ſibi contrarius dicit in d. le. cùm quædam, poſt prin. ff. de iuriſd. om. iudi. quod vxor ſortitur forum viri, etiam ſi virum traduceret ad ſuam domum. Pro quo facit, quod voluit gloſſ. in l. ea quæ deſponſata. ff. ad municip. vxorem nondum traductam ad domum viri, mutare domicilium proprium, & viri domicilium nanciſci. Tanquam traductio vxoris non ſit cauſa mutationis domicilij, ſed ſolum matrimonium, vt etiam ex ea annotauit Alex. in d. l. cùm quædam vbi eam glo. facit not. Et hanc quoque poſteriorem partem tenet Caciaſup. poſt Bern. Cas. Spoletanum in repub. dictæ le. cunctos populos. col. 6. verſi. quartus caſus.

49 Sed tenendo priorem ſententiam Bald. quæ eſt communior, intelligit procedere Felin. in d. cap. 1. quando conſtat, quòd maritus intendit ibi perpetuò habitare, aliàs ſecus, per not. per Doct. in l. lex Cornelia. §. 1. ff. de iniur. & idem voluit Phil. Dec. in d. l. cùm quædam, col. 2. verſic. in gloſ. 1. Ad quod atque etiam ad prædictam Bald. limitationem bene facit text. in d. l. ſi in patria. C. de incol. lib. 10. & quæ in ſimili ſcribuntur in l. fundi. §. Labeo. ff. de act. empt. & in l. cætera. §. item hoc prohibetur. ibi, vt ſi qua ibi fuerint perpetuò, & quæ ibi notantur à Iac. Aret. Bald. & Alex. & Iaſ. in §. hoc Senatuſconſultum. ff. de legat. 1. & quæ nos quoque diximus in noſtro Tractato Primigeniorum, in 48. quæſt. num. 6. incip. quæ autem ita ſunt.

De eadem re, generaliter.

50 Alias autem quando vir & vxor ſunt diuerſorum locorum, vtrius ſtatuta vel conſuetudines inter eos ſeruari debeant, vide omnino per Doct. in d. l. 1. C. de Sum. Trin. & fid. cathol. & in d. l. exigere. ff. de iudic. & in d. c. vlt. cat. de for. comp. & in d. c. 1. extrà de ſponſ. vbi Felin. inter cæteros per multa col. proſequitur. Archi. & Domi. in d. c. illud. 12. diſt. Alex. conſi. 101. ex inſpectione dictorum ſtatutorum, fermè per totum, lib. 3. Barb. d. conſi 4. per totum, lib. 2. & nouiſſimè Phil. Deci. conſi. 19. cuius ſuperſcriptio incipit, in lucro dotis, in 1. quæſt. vbi inter alia fretus pulchris rationibus, & autoritate Raph. Co. d. conſi. 36. & d. conſil. 72. notabiliter & ſubtili, vt ſemper aliàs, ingenio reprobat dictum Bal. in d. c. 1. §. fin. tit. de inueſt. de ali. re fac. limitãtis id, quod dictum eſt, inſpiciendum eſſe ſtatutum loci viri, non vxoris, vt non procedat, quando error interuenit: quia ſcilicet veriſimiliter mulier ignoraret ſtatutum mariti, qui fortè foreſis erat, & iuris communis fiducia ſimpliciter contraxit matrimonium. Quod tamen dictum Bald. ſimpliciter ſequitur Alex. d. conſi. 101. & Feli. in d. cap. 1. col. pen. verſic. ſextò limita, de ſponſ. & Iaſ. in d. l. 1. col. 6. verſic. 5. ſing. C. de Sum. Trinit. vbi hoc dicit ſingul. & bene ſignandum in lect. Paduana, & iterum in lect. Ticinenſi, col. 15. verſi. quartò limitat. vbi & hoc facit ſing. & Hippo. Marſil. in repet. d. l. vlti. num. 68. De iuriſd. omn. iudi. Subdit tamen Decius, quòd fortè dictum Bald. haberet locum, & poſſet ſeruari, quando probaretur, quòd ipſa mulier ignorabat maritum, cum quo contraxit, eſſe forenſem, quod & tradit d. conſi. 283. vbi ſup.

Quid ſi vxor ignoret ſtatutum viri.

Quid ſi ignorabat maritum eſſe extraneum.

51 Sed id non firmat Marianus Socinus iunior in d. conſil. 14. colum. 2. verſi. ſed defendendo, lib. 1. vbi ſimpliciter ſequitur id, quod ſuprà verſ. præcedenti dicit ipſe Deci. & Raph. Co. imò verò ſubdit ipſe Marianus, ne ipſum quidem Bal. id firmare, cùm nouiſſimo loco referat, quoſdam ſimpliciter, & indifferenter tenere, attendi ſtatuta ciuitatis viri, non conſiderata ignorantia: quaſi videatur Bal. huic vltimæ opinioni per eum ſimpliciter relatæ adhærere, ex ſententia glo. in l. cum quidam. §. Sabinus ff. ad S. C. Trebel. Et illud quoq. dictum Bald. reprehendit ante hos Barb. in d. rub. de conſuet. col. 15. verſic. limita etiam. Nam aliàs (inquit) euerteretur communis omnium doctrina, quæ dicit inſpiciendum domicilium viri: quia ſemper mulier præſumeretur ignorare ſtatuta & conſuetudines domicilij ipſius viri, per id quod not. gloſ. in cap. cognoſcentes, de conſtit.

De eadem re.

52 Quid autem, ſi agatur de re immobili, vel fortè reſpectu doarij (quod vulgò vocamus: alij vocant dotalitium) vel etiam alterius cuiuſpiam rei, vtrum ſeruandum ſit ſtatutum loci, in quo res ipſa immobilis ſita eſt, an domicilij viri? vide de hoc Bartol. Cep. in repet. d. l. 1. in 9. char. verſic. ſecundus caſus. C. de ſacroſan. eccleſ. & Barb. in d. rubr. de conſuet. colum. 15. verſic. limita tamen, niſi dos, & expreſſius Carol. Ruin. conſil. 38. cuius exordium eſt, viſis & diligenter conſideratis, col. 5. num. 12. lib. 3.

Quid ſi agatur de re immobili.

53 Et qvoniam dictum eſt, vxorem ſequi forum atque conditionem mariti, in quæſtione, & quidem

Digitized by Google

Statutum puniens iniuriã factam magiſtratus, an habeat locũ in vxore magiſtratus,

quidem tertiò, verſatur, vtrum etiam & priuilegium, ita ſcilicet, vt gaudeat priuilegio mariti. Verbi gratia, Statutum ponit dicentem vel inferentem iniuriam viris certæ ſortis, vt putà magiſtratibus quibuſdam: vtrum id ſtatutum habeat locum in dicente vel inferente iniuriam vxoribus huiuſmodi magiſtratuum. Et ſanè videtur locum habere. Qualitas enim magiſtratus, propter quam priuilegium conceditur, & augetur pœna contra delinquentem, eſt honorabilis, & ſonans in dignitatem. Sed vt dictum eſt, vir vxori dignitatem communicat, atque etiam priuilegiũ ratione dignitatis conceſſum. Primum de dignitate ſatis ſuprà fuit probatum in prima lege connub. num. 18. qui locus, & fuſiùs oſtendimus in noſtro tract. Nobilitatis. Secundum de priuilegio ratione dignitatis conceſſo, probatur ex text. claro in l. 2. & ibi per Albe. colum. vlt. num. 8. & Bald. C. de epiſ. & cle. vbi. patet quòd priuilegium conceſſum clericis, competit etiam vxoribus clericorum, & in l. vlt. & ibi Cy. C. de iniur. & l. medicos, & iterum le. vlt. C. de profeſ. & Med libro 10. & l. eos qui. & ibi Lucas Pen. & Io. Pla. C. de fab. lib. 11. & le. 2. C. de comi. conſiſto. lib. 12. & l. in ſacris noſtris, & iterum in l. ſacris ſcriniis, tum in princip. tum alibi ſæpè in verſicul. hoc ſi prolata. C. de proxim. ſacr. ſcrin. eod. lib. & in l. vlti. etiam non ſemel. C. de princ. agen. in rebus eor. lib. 12. & in l. vl. etiam non ſemel. C. de priu. ſcho. eod. lib.

Priuilegium clericorũ an cõpetat vxoribus eorum.

54 Et hoc quidem in priuilegio fori tenuit expreſſè gloſ. in cap. eos qui. 32. diſt. & in c. 3. 11. quæſt. 1. & ſequitur Imo. in cap. 2. & ibi etiam Pan. col. 2. & ſeq. de for. comp. item Imo. & Domi. in cap. 1. §. vltim. colum. penult. verſi. quid de vxore. de cle. coniug. lib. 6. & diſcipulus Imo. Pet. Belluga in Speculo principium, titu. de propoſitione grauaminum. §. videndum. colum. 2. & ita quoque voluit Spec. titul. de cleri. coniug. §. 1. col. 2. Quod & procedit non ſolùm quò ad forum, quod eſt mariti de iure communi, ſed etiam quod ex ſpeciali priuilegio competit, ratione artis, vel alterius priuilegij perſonalis, vt eſt tex. in eam rem admodũ notandus in d. l. eos qui. C. de fabri. libro 11. quem tex. dicit ad hoc ſing. Maria. Soci. in rub. extrà de for. compe. col. 5. verſ. 66. in fi. & iterum conſil. 55. quoniam impræſentiarum, col. antep. verſi. & non ſolùm clericus, & eſt ſimilis tex. in l. ne ad diuerſa. C. de Silenti. lib. 12.

Quid de priuilegio fori.

Quid ſi competat ex ſpeciali iure.

55 Et bene etiam facit tex. in l. 2. C. de in ius voc. vbi diſpoſitio etiam pœnalis, concedens priuilegium marito, ad vxorem quoq. porrigitur: ſicuti & Bal. Saly. Alex. & alij recentiores ibi not. quibus Philip. Deci. in 5. not. addit, rationem æquitatis hoc ſuggerere, per l. non tantum. ff. de re iud. in fin. vbi & Raph. Com. ex hoc infert, quòd ſi marito concedatur priuilegium, vt gabellam non ſoluat, certè & vxor ex huiuſmodi priuilegio non tenebitur ſoluere. Quamuis Alex. & Iaſon ibi non ei aſſentiantur. Quinetiam Bald. conſil. 409. conceſſus fuit ſaluus conductus lib. 1. dicit generaliter, quòd vxor gaudet priuilegio mariti, per tex. in d. l. 2. C. de epiſc. & cler. & l. 1. & 2. vbi & hoc not. Odof. C. de vxo. milit. Et per hoc reſpondit ipſe Bal. vbi ſupra quòd ſi alicui fuerit conceſſus ſaluus conductus, vt poſſet venire ad certum locum, poterit quoque vxor illuc venire, licet in ea conceſſione nulla fuerit vxoris facta mentio. quod conſil. iterum repetitũ eſt lib. 5. conſil. 414. & ſequitur Iaſ. in l. ſi ſtipulatus fuero; ante medium. ff. de verb. oblig. & in d. l. non tantum, col. 1. in fin. ff. de re iud. vbi hoc egregiũ reputat. Et in ſimili dicit Albe. in 1. par. ſtatutorum, q. 114. ſed pone quòd conceſſa, quòd immunitas à ſtatuto conceſſa viro, vxori illius competit, per multa, quæ illic in eam rem adducit. Et idem etiam voluit Alciat. in l. 1. in verbo, vxori C. de in ius vocand. Et faciunt not. per Lap. Pet. Anc. Phil. Frã. in c. ne aliqui. de priu. li. 6.

Quid ſi priuilegiũ competat ex diſpoſitione pœnali.

De iiſdem rebus.

56 Adminatque quod voluit Io. Pla. in l. mulieres. C. de dig. lib. 12. quòd ſicuti vir propter priuilegium dignitati conceſſum, non poteſt torqueri, nec aliàs ſeueriter debet contra eum procedi, per l. ſeueram, eod. tit. ita nec etiam contra vxorem ipſius. Quod & voluit Alciat. vbi ſup. Et quod tradit Mat. Afflict. in in conſtit. Siciliæ, huius initij proſequentes, col. 5. verſi. ſecundò quæro, quòd illa conſtit. qua cautum eſt, ne contra Comites, Barones & milites, recipiantur teſtes ignobiles, cum agitur de cauſa capitis, aut ſtatus, aut maioris partis bonorum, habet etiam locum in vxoribus huiuſmodi perſonarum.

De iiſdem rebus.

57 Deinde iniuria illata vxori, videtur illata viro, & ei pro illa competit actio ſuo nomine. l. 5. §. item autem per ſemetipſum, & l. eum qui. §. & ſi nupta, & §. ſi iniuria, & ibi Bart. ff. de iniur. Ideóque not. dicit Luc. Pen. in l. 1. in 20. q. C. pub. lætt. lib. 12. quòd qui pacem fecit cum altero, promiſitque eum non offendere, videtur pacem violaſſe, ſi vxorem offenderit, idque multis rationibus cõprobat. Et facit, quod in ſimili not. Bal. in auth. habita. C. ne filius pro pat. quòd ſicut per illam auth. inferens iniuriam ſcholari, punitur pœna quadrupli, ita inferẽs iniuriam ſorori, vel fratri, vel matri eunti ad viſitandum eum. Quod magis & fortiori ratione videtur procedere in vxore, per d. rationes. Vt interim, non prætermittam ex legibus Moſaicis: Quicquid à populo ſacerdotum ordini contribuebatur, ex eo quoque vxores participes fuiſſe: vt annotatum eſt à Ioſepho libro Antiq. Iudaic. 4. cap. etiam 4.

Contra ſuprà dicta.

58 CONTRARIVM tamen, cùm ex facto incidiſſet ſpecies talis, conſuluit Fran. Aret. conſil. 130. cõſultiſſime domine Collateralis, in cauſa iſtius inquiſiti, & ſequũtur Thomas Dotius, Lance. & Phil. Deci. & And. Alciat. in d. l. 1. C. de in ius voc. & idem Deci. in l. more, col. 2. in 6. not. ff. de iuriſd. omn. iudi. & conſil. 501. in ciuitate Alexandriæ, col. 2. verſi. ſecundò præmittendum. Mouetur Aret. his rationib. Sicut vxor participat dignitatem viri, ita & liberi, patris, vt eſt text. in l. Senatoris filius. ff. de Senato. Quinimo priuilegium conceſſum patri ratione dignitatis, trahitur ad filios, vt eſt caſus in l. moris. §. iſtæ ferè, iuxta fi. ff. de pœ in l. D. Marco. C. de quæſt. Et bene facit tex. & gloſ. in l. 1. C. qua æta. lib. 10. Et tamen Bald. pulchrè decidit in l. 1. col. 1. in fin. C. ſi rector prouin. per illum tex. quòd ſi ex forma ſtatuti offendens Poteſtatẽ puniri debet aliqua magna pœna, certè offendens filiũ Poteſtatis, non punietur ea pœna, quanquam, vt dictum eſt, participet dignitatem patris filius, quod dictum Bald. reputat ſingul. Aret. vbi ſuprà, de qua re etiã latè per eundem Aret. in l. maritum in fin. ff. ſolu. matrimo.

De eadem re.

59 Præterea dignitas, quæ vxori cõmunicatur ex perſona viri, non eſt dignitas principalis, ſed competens in conſequentiam, ſecundum Bart. in l. ſi Auguſtæ, quam legit ſimul cum l. quòd princ. ff. de leg. 2. quin longè minor eſt dignitate, quæ viro competit, vt eſt tex. in l. 1. ff. de Senato. Statuta autem & maximè pœnalia & exorbitantia, debent ſtricte & propriè intelligi in caſu non ficto. l. quòd verò. ff. de leg. & l. conſtitutionibus. ff. ad munici. & pleuè per Bar. in l. omnes populi. ff. de iuſtit. & iure. Cùm ergo ſtatutum imponit pœnam offendenti magiſtratum, nõ poteſt habere locum in vxore, quæ per conſequentiam impropriè & fictè cenſetur eſſe in ea dignitate. l. 3. §. hæc verba. ff. de negot. geſt.

Dignitatis appellatio.

60. Ad hæc, materia pœnali, appellatione dignitatis, venit dignitas, prout eſt principaliter in aliquo, non prout eſt in conſequentiam & participatiuè text. eſt, quem ad hoc dicit ſingul. Aret. vbi ſupra, in d. l. moris. §. poteſt. ff. de pœn. vbi prohibitus poſtulare apud Præſidem, non prohibetur poſtulare apud Legatum Præſidis. Et tamen clarum eſt, quòd Legato communicatur dignitas Præſidis in conſequentiam, & eum repræſentat, vt clarè dicit Bart. in d. l. quòd principi. ff. de leg. 2. dum allegat l. 1. & 2. ff. de offic. Præſid. quæ in Legato Præſidis loquitur: & vicarius repræſentat Poteſtatem, & facit idem tribunal cum ea, vt eſt text. in cap. de conſuet. lib. 6. & plene per Bart. in l. 1. ff. quis & à quo appel.

Vxor clerici an gaudeat priuilegio c. ſi quis ſuadente.

61 Denique hoc deciditur per id, quod not. voluerunt Ioan. And. Imo. & Do. in c. 1. de cle. coniug. lib. 6. & Imo. in d. c. 1. ext. de for. comp. quòd diſpoſitio cap. ſi quis ſuadente, 17. q. 4. quæ vult percutientem clericum eſſe excommunicatum ipſo iure, non habet locum in percutiente vxorem clerici, etiamſi ſit legitima, prout poteſt contingere in clerico in minoribus conſtituto. Et ad hoc adducit Dom. rationem, deciſioni huius noſtræ quæſtionis bene cõuenientem. Quia cùm iſtud priuilegium ſit conceſſum toti ordini Eccleſiaſtico, non debet extendi ad perſonam non Eccleſiaſticam, in materia pœnali, licet vxor ſequatur forum clerici, & ſit exempta à iudice ſeculari, ſecundum quoſdam, vt ſuprà diximus. Non eſt enim eadem ratio in materia exorbitanti & pœnali offendere vxorem poſiti in dignitate, & offendere in dignitate poſitum, & ideo non debet fieri extenſio. l. Iulia. §. hoc caput. ff. de rit. nup & cap. quod Dei. de ſtat. monac. & c. canonica, de ſentent. excom. Et hanc iſtorum ſententiam ſequitur Iacobus à Canibus in tract. de immiſſis & damno dato in 1. par. in 13. quæſt. vbi ex hoc dicit, quòd vxores clericorum non gaudent eo priuilegio, vt ſint immunes à repræſaliis.

Franc. Aret. laudes.

62 Et ita reſidet Franc. Aret. vir equidem à nemine non laudatus. Iaſ. enim in l. admonendi, col. 20. verſic. adde quòd iſtud, qui eſt ſub num. 98. ff. de iureiur. in 2. lect. illum vocat Iuriſconſultorum ſuæ ætatis facilè principem, & Georg. Natha. in repet. cle. ſæpe, in princ. col. 78. verſic. quinta fuit opinio, de verbor. ſignific. celebratiſſimum iuris verticem: & iterum in §. quæ omnia, col. 13. verſi. clariſſimus, clariſſimum Iuriſconſultorum ſuæ ætatis ſplendorem, & Cornel. conſil. 90. ſcrupuloſa videtur, col. 5. verſic. ad euitandas itaque, lib. 3. eum appellat clariſſimum doctorem, & Ludo. Bolon. in repet. §. Cato. in l. 4. col. 10. ff. de verb. obligat. illuſtrem principem legum: nec eum fermè citat ſine titulo honoris, modò illuſtrem, modò celebrem doctorem vocans: quæ hic obiter dicere volui, vt quiſque noſcat, quanta ſit huius viri autoritas.

Vxorem offendens, an teneatur ad pœnam promiſſam pro viri offenſa, vide num. 65.

63 His tamen Aret. rationibus hoc quoque adiicito, quod pulchrè voluit Ioan. And. in c. fruſtrà, de reg. iur. lib. 6. in Mercur. quòd ſi promitto te non offendere ſub certa pœna, & poſteà vxorem tuam offendo: licèt poſſis agere iniuriarum ex iure communi, non tamen potes agere ex ea promiſſione ſiue ſtipulatione, vt qui te fictè videar offendiſſe, non verè. l. eum qui. §. vlt. ff. de iniur. Quem ita refert & ſequitur ipſe Aret. in l. 2. §. 1. col. pen. ff. ſolut. matrim. vbi hoc quoque dicit voluiſſe Bar. in d. l. 2. §. Cato. in vlt. char. ff. de verb. oblig. vbi tamen de hoc re nihil omnino loquitur: ſed aliud non omnino diſſimile ibi adſcribit in col. pen. verſic. certè iſtud non eſt: quòd ſi promiſerim aliquem non offendere, & illius defuncti heredem offenderim, non poterit agi ex ea promiſſione. Sed ipſe Franc. Aret. ibi, col. antepenul. idem quoque dictum Ioan. Andr. pro eleganti refert & ſequitur: & ruſſus idem Franc. in l. ſi ſtipulatus fuero, col. 1. eo quoque tit. id ſing. dicit. Adde & tu denique text. in cap. ne aliqui, de priuil. lib. 6. ex quo Domi. ibi, in 4. not. tradit priuilegium datum Regi, non competere Reginæ, nec filiis: niſi id exprimatur, & ſequitur Phil. Deci. in l. quoties idem, ad fin. ff. de reg. iur. Et quod etiam ſcribit Bal. in l. ſpadonem. §. iam autem. ff. de excuſ. tuto. priuilegium cõceſſum marito, non videri conceſſum vxori, per eum tex.

64 Non obſtant autẽ illi deciſioni Fran. Aret. quæ ſuprà adducta ſunt pro parte contraria: neque enim id omittendum eſt, quò omnibus ſatisfaciam. Quod enim ad primum pertinet, licet vxor interdum gaudeat priuilegio mariti, hoc tamẽ nunquam procedit in diſpoſitione pœnali, vt ex multis ſuprà probatum eſt, atque etiam per regulam poſitam in c. in pœnis, & in c. odia, de reg. iur. lib. 6. & in l. cùm quidam. ff. de lib. & poſth. cum infinitis ſimil. *Reſponſiones ad contraria.*

65 Quod ad ſecundum pertinet, clara eſt etiam reſponſio. Nam iniuria illata vxori, non eſt, neque dicitur illata in perſonã mariti, ſed ad eum pertinet per quandam conſequentiam, vt eſt tex. expreſſus in d. l. eum qui. §. vlt. ff. de iniur. Statutum autem hic loquitur de inferente iniuriam magiſtratui: quod intelligendum eſt, quando verè & nõ fictè, ſiue in conſequentiam, id eſt, per mediam alterius perſonam offenditur. l. aut qui aliter. §. vlt. & ibi Bart. ff. quod vi aut clàm, & l. hæc verba. ff. de adult. & plenè per eundem Bar. in l. ſi vnus. §. ſeruus meus. ff. de iniur. *De eadem re.*

66 At illud dictum Bald. in d. authent. habita, dici poteſt, quòd non loquitur in materia ſtatuti, in quo debet fieri ſtrictior interpretatio, quàm in diſpoſitione iuris communis. Vel quòd illud ideo eſt, quia ſi conſanguinei ſcholaris impedirentur accedere ad ipſum, multa ipſi ſcholari incommoda afferrentur: vnde quia eadem videtur eſſe cauſa & ratio, quæ in ſcholari, fortè locum habebit pœna ipſius auth. Hic verò ſolùm quæritur, vtrùm habeat locum pœna ſtatuti in offendente vxorem, ob id tantùm, quòd mulieri communicatur dignitas viri non etiam ob id, quòd ex iniuria illata vxori accedat viro in perſona vel patrimonio ipſius aliquod incommodum. Pro qua diſtinctione facit optimè text. in l. ſed & ſi pater famil. §. non ſolùm. ff. ad S.C. Maced. vbi exceptio Senatuſconſulti, quæ eſt odioſa, & regulariter non egreditur perſonam, competit fideiuſſori, quando fideiuſſor eſſet habiturus regreſſum contra filium, non alias. *De eadem re.*

67 Verùm antequam aliò tranſeamus, illud ſtudioſos monere volumus, quòd contrariũ eius, quod tenuit Io. And. in d. c. fruſtrà, ſenſiſſe videntur Bart. Paul. Caſt. & Alex. in l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus, ad fin. ff. de verb. oblig. diuiſi approbãtes dictum Dy. ibi aſſerentis non cadere in pœnam promiſſam, ſi Titium offenderet, qui fratrem Titij offendit: quia certæ ſunt (inquiunt Bar. Paul. Alex.) perſonæ, per quas iniuriam patimur inter quas non eſt frater. l. 1. §. vlt. cum l. ſeq. ff. de iniu. vbi nuncupatim text. loquitur de vxore & filio. Igitur non obſcurè videntur voluiſſe aliud in vxóre, & filio, quam in fratre. Et ex hac Bar. doctrina ſcribit Bald. qui eam reputat not. in cap. ſimiliter, col. 2. tit. quib. mod. feud. amit. quòd illa dicitur propriè offenſa, ex qua alicui competit actio iniuriarum proprio nomine: quod dicit menti tenendum. Sed & expreſſe Franc. Aret. ſibi cõtrarius in d. §. Chryſogonus, in fin. tenet illum incidere in pœnã ſtipulationis, qui eius vxorem offendit, quem promiſerit nõ offendere. Quod & aperte *De eadem re.*

tenens

Digitized by Google

tenuit And. Alci. vir admirabilis doctrinæ & ingenij in d.l.4.§.Cato.char.vlt.in 7.q.Bar.ff.de verb.oblig. vbi nuncupatim reprehendit quod ſuprà diximus ex Ioan.And.vti etiam facit in d.l.1.in verbo, vxor. C. de in ius voc: Nam offendens (inquit) vxorem, dicitur etiam verè maritum offendere: qui & ob id poteſt proprio nomine agere iniuriarum, per §.patitur.Inſtit.de iniur.& iuribus, ſuprà alleg. Ex quo illud continuò ſequitur, quòd ego offendor, ſi ea offendatur: committitúrque ſtipulatio, quæ mihi facta eſt, ne offendar, ex ſententia Bar.in d.§.Chryſogonus,& Bald.in d.c.ſimiliter. Nam ſi id in ſtipulatione obtineat, quę eſt ſtricti iuris, ſtrictéque & in dubio pro promiſſore interpretanda. l.quicquid.ff. de verb. obligat. cùm ſi idem quoque, & in ſtatuto, quod recipit interpretationem à iure communi, per not.in l.vlt. §.in computatione. C.de iure deliber. Ideò cogita. Nam ſi id verum eſt, corruit & Franc. Aret.ſententia. Dicit tamen Alcia.in illis locis, quòd ea Ioan. And. ſententia poſſet obtinere in promiſſione de non offendendo in perſona. Id quod meo iudicio minimè dubium eſt, & id quoque aſſerit ipſe Ioan. And.in d.c.fruſtrà, & Franc. Aret.& ſing.reputat in d.§.Chryſogonus. Quanquam & huic aduerſari videtur text.in l.iniuriarum, quæ eſt 2.C.de iniur. vbi maritus in vxoris iniuria propriè iniuriam pati intelligitur. Nam verbum intelligitur, proprietatem rei declarat, vt multis placere video, quamuis Bart.in l.ſi is qui pro emptore, col.8. verſic. ſed illa opin.ff.de vſucap. dicat id verbum denotare fictionem. Super quo tamen vide tex.in l.ſi tibi homo.§. cùm ſeruus.ff.de leg.1.cùm dicitur, ex die aditæ hæreditatis nius intelligitur, iuncta gloſ.ibi, in verbo aditæ,& quod poſt eam voluerunt Bart.& Bald.ibi, & quæ dicam infrà in gloſ.5.in verbo, *expres*, num. 174.incip. ſexto modo.

Intelligitur verbum, an ſit veritatis an fictionis.

GLOSSA TERTIA, IBI,

Et n'eſt plus en pouuoir de ſon pere.

Vxor per matrimonium à patria poteſtate liberata, an in eam recidat viro mortuo.

AGITVR ex hac noſtra conſuetudine fœmina per matrimonium liberatur à patris poteſtate, inciditque in mariti poteſtatem. Sed quæritur, vtrum marito mortuo recidat ſub poteſtatem patris? Et ego quidem aliàs in ea fui ſententia, vt non reuerteretur, ea ratione motus, quòd qui ſemel liberatus eſt à patria poſtate, is poſtea in poteſtatem reuerti non poteſt, niſi adoptione. l.qui liberatus, & l.ſi pater filium, & ibi glo.ff.de ado. Et inuiti filij non rediguntur in patriam poteſtatem.l.inuiti.ff.de his qui ſui vel alie.iur.ſunt. Et propterea dicit gloſ. in authen, conſtitutio quæ de dignit.§.1.verſic.generaliter, in verbo, præter, quod Patricij, aliique, qui per dignitatem liberantur à patria poteſtate, in eam non reuertuntur dignitate finita. Quam ſequitur Albe.in authen.ſed epiſcopalis. C.de epiſc.& cleric. & Ioan.Pla.in l.vlti.D.de conſul.lib.12.Et facit tex. in l.in inſulam.C.de ſentent.paſſ. vbi in inſulam deportato filio, ſicque vinculo paternæ poteſtatis exempto, ſi poſtea reditus in patrium ſolum, præcedenſque dignitas reſtituta ſit, poteſtas tamen patria repetita non videtur. Quin & apud nos eſt generalis regula, rem mutatam in priſtinum ſtatum redire non poſſe.l.homo liber. & ibi gloſſ.quæ hoc not.ff.de ſtat.homin.& l.inter ſtipulantem.§.ſactam. in fin.in illis verbis, ſed ſi vſque ad aream.ff.de verb. oblig.& l.qui res.§.aream.ff.de ſolut, vbi quod ſemel eſt ſublatum, reſtitui quidem non poteſt,& ibi multæ concor.in gloſ.& in cap.quæris, de conſec.diſt.4.

2 Et ita in hac ſpecie noſtra, vt ſcilicet vxor non recidat in patriam poteſtatem, expreſſim tenuit Maſuer.in tit.de dot.& ma.§. item de conſuetudine: ea ratione motus, quòd ſeruus, qui quòd condemnatus eſt in metallum, liberatur à poteſtate domini, ſi à principe gratiam pœnæ obtinuit, non reuertitur in domini poteſtatem, per d.l.in inſulam, & l.fruſtrà. C.de ſentent.paſ.& l.aut damnum. §. vlt.ff.de pœn. Et hanc quoque opinionem nouiſſimè ſecutus eſt Boëtius Præſes laudatiſſimus, Deci.Burdegal.197.& pro deciſione: qui liber nuper poſt mortem illius editus eſt: méque citat ex hoc loco, dicitque hanc opin. vbique ſeruari. Eſtque eius rei expreſſa conſuetudo apud Borbonios, cap.166.& Marchios, cap. 298. Et facit, quod tradit Spec.in tit.de ſtat.monac. §.1.verſic.13.per d.§.1.verſic. generaliter, quòd ingreſſus monaſterium, & qui ob id perdidit patriam filiorum poteſtatem, ſi poſtea redeat ad ſæculum Pontificis indulgentia, non recuperat patriam illam poteſtatem. Id quod tamen declarat, vt ibi videre poteris.

De eadem re.

3 Poſteà verò cùm legiſſem Commentarios, quos in conſuetudines Burgundiæ edidit vir vtique doctiſſimus Bart. Chaſſe. (ita enim illum vocabamus in priore noſtra editione) illum comperi hanc quoque quæſtionem adſcripſiſſe in titulo, *Des droictz appartenans à gens mariez*. §.1.in verbo, *En puiſſance de ſon mary*, ad fin.vbi contrarium tenuerat duabus rationibus. Prima per text.quem allegat, in d.§. generaliter, in authent.conſtit.quæ de dignit.vbi dicit caueri, filium qui propter dignitatem exierat patris poteſtate, in eandem recidere, ea dignitate finita. Deinde per text.in auth.ſed quamuis.C.de rei vxo. actio.vbi dicit caueri, patrem teneri filiam viduam iterum nubentem dotare: ponderátque ad hoc ſingulariter.vt dicit text. ibi, in verbo, poteſtatis iure, quaſi dicat text. vt vult, quod mortuo viro, pater reaſſumit, aut ſaltem retinet poteſtatem.

De eadem re.

4 Sed certè hæc minimè obſtant primæ ſententiæ. Primum enim omnino falſum eſt: quia text.in d.§. generaliter, non id dicit, ad quod eum allegat Chaſſen.qui nihil omnino de ea re loquitur, ſed gloſ.tantùm ſuprà alleg: quæ id voluit, ad quod ſuprà illam citauimus. Secundum quoque nihil affert præiudicij, neque tex.ibi dicit, ſimpliciter patrem teneri iterum dotare filiam, &c.ſed tantùm, quòd pater dotem ad ſe reuerſam iure poteſtatis, vel aliàs non poteſt minuere, filia ipſa denuo nubente. Et ſi id diceret, ad quod allegauit Chaſ.nihil prorſus facit ad quæſt. At nec illud obſtat, quod ponderauit iam ſingula illa verba, iure poteſtatis. Nam d.auth.loquitur ſecundum ius commune, ex quo filia nupta remanet in patris poteſtate, vt diximus ſuprà in prin. huius operis: hic verò filia iam liberata eſt. Allegat præterea Chaſſe. deciſionem Bart.de Bel.in addi.ad Pan.in cap.cùm omnis. de teſta, quòd ſi clericus fecit teſtamentum cum duobus teſtibus, & poſtea contraxit matrimonium, ob idque omnia perdidit priuilegia clericorum, præter duo, de quibus in cap. 1.de cleric.coniu.libro 6. Certè ſi huiuſmodi clericus mortua vxore viuat clericaliter, & moritur, teſtamentum illius, quod primùm vt clericus fecerat, non valet, per tex.in lege quod dicitur.§.miles teſtamentum.ff. de teſta.milit. Sed tantùm abeſt, vt hæc deciſio ſi vera eſt, confirmet opinionem Chaſſ. vt magis illam funditus euertat, oſtendátque, quod ſemel periit, iterum non reuiuiſcere, nec in priorem ſtatum reuerti. Nec tamen fuit ſolus Chaſſen. in ea opin.cum & eandem tenuerit Neapolitanus in quadam conſuetudine regni Neapoli. incip. ſed

De eadem re.

& mulier : ſed eum reprehendit Matth. Afflict. priorem ſententiam ſecutus, in conſtit. Siciliæ, incip. proſequentes, col. 5. in 2. q. verſi. pridie fui interrogatus.

Chaſſenei iracundia inſania.

5 Sed hic ſatis mirari nequeo, quòd ex hac reprehenſione & altera ſeq. eò Chaſſeneus iracundiæ, ne furoris aut inſaniæ dicam, proceſſerit, vt inimicitias mihi capitales denuntiarit, noménque meum vbique proſciderit : tanquam ſcilicet is ipſe eſſet, cui nefas ſit contradicere. Quanquam nonnulli, qui hominem aliquando hac de re conuenerunt, illud mihi renuntiarint, eum non tam offenſum reprehenſione, quàm quòd immodeſtè & inſolenter (vt putat) primam illius rationem omnino falſam eſſe dixerim. Tanquam illum ſcilicet de crimine falſi appellarem : quibus illud continuò reſpondi, id non adeò eſſe inſolens, aut immodeſtum, vt arbitratur, quando & Iuriſconſulti omnium ſcriptorum reprehenſores modeſtiſſimi, & minimè inſolentes, his verbis ſæpiſſimè, cùm res exigit, ſibi inuicem aduerſantur, vt in l. definitio. ff. de pecul. & l. ſi rem. ff. de euict. & l. ſi debitor, de iur. dot. & l. filium. ff. de acq. hær. & aliis ſexcentis locis.

Pro Chaſſenei opinione. Romuli lex.

6 Illi autem ſententiæ Chaſſenei (ne id omittam) adſtipulatur vetus lex Romuli Romanorum Regis, qua filius à patre venditus, & ita extra ipſius poteſtatem poſitus, ſi liber fieret, in poteſtatem patris iterum redibat: idque ſi ſecundò fieret, manumiſſúſque eſſet, ſeruus tamen erat patris, vt priùs: poſt tertiam autem actionem, non ampliùs redibat in poteſtatem patris. Teſtis Dionyſius Halicarnaſſeus, lib. 2. Antiq. Romanarum. Et altera Moſis, Leuit. 22. ſi filia (inquit) ſacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quæ ſanctificata ſunt & de primitiis non veſcetur. Vidua autem, vel repudiata, & ad domum patris reuerſa, ſicut puella conſueuerat, aletur huiuſmodi cibis. Ex qua vides, filiam ſoluto matrimonio in ea lege, in ius & familiam patris redire. Nam & illud principium ad poteſtatem patris refert Lyra, vt alibi diximus.

Moſis lex.

Alienari prohibita extra familiam, an in fœminam nuptam, poſſint alienari.

7 Illvd item ſecundo loco adſcribemus: quoniam ſuprà in 1. leg. connub. in multis locis dictum eſt, filiam quæ matrimonio collocatur, nó iam eſſe in familia patris, ſed mariti, & illius forum & domicilium ſequi. Quid ergo, ſi teſtator prohibuerit quicquam alienari extra familiã, an poterit alienari in fœminam nuptam? Certè videtur non poſſe, cùm non ſit ampliùs in familia. Contrà tamen decidit Bald. in l. voluntas, per illum text. C. de fideicommiſſ. & ſequitur Paul. de Caſt. Phil. Corn. & recentiores, ibi adiicientes & hanc rationem, ex qua contrarium diſſoluitur: quòd filia nupta eſt in mariti familia, non patris, in his duntaxat, quæ ad obſequia marito præſtanda pertinent : in aliis autem ſecus, vt notatur per Bar. in l. vlt. §. idem reſpondit. ff. ad municip. cum concord. ſuprà à me adductis in 1. leg. connub. num. 37. ſed cuiuſcunque. Et hanc etiam deciſionem ſequitur Soc. inter conſil. Franc. Curt. ſenioris, conſil. 40. cuius initium eſt, cùm ipſi præſentiarum, col. 2. verſic. 3. & hoc non tangunt, & ipſe Curt. conſil. 64. incip. antiquiſſima, col. 16. verſi. ad tertium.

GLOSSA QVARTA, IN TEXT.

Ne peut.

Verbum poteſt, non eſt neceſſitatis. Niſi illi iungatur dictio negatiua.

Licet verbum poteſt, non ſit neceſſitatis. l. ſæpe, & ibi gloſ. & l. ſeq. ff. de offic. Præſid. & l. non quicquid. ff. de iudi. & l. 1. C. quom. & quan. iud. & no. in c. 2. ad fin. de iudic. cum ſim. Tamen ſi illi iungatur dictio negatiua, præciſam neceſſitatem inducit, negátque potentiam, vt voluit gloſ. notabilis, & omnibus nota in c. 1. in verbo, non poteſt, de regul. iuris, lib. 6. Sequitur Bart. in l. vlt. col. 2. verſi. ſed quæro quid ſi iudex. ff. de feri. vbi etiam dicit, quòd priuat potentiam, & ibi Fulgoſius Rom. Pau. Caſt. Alex. & Iaſ. poſt eum & idem Bar. in l. Gallus, in prin. col. 2. verſic. extra gloſſ. & ibi Bald. & alij. ff. de libe. & poſthu. & in l. de his, col. 1. verſic. hoc præmiſſo, & iterum verſic. præterea iſta lex. ff. de tranſact. vbi dicit, quòd per hæc verba reſiſtitur actui : ideóque, quod contra factum eſt, ipſo iure nó valet, & in repet. §. duobus. l. Mæuius, col. pen. ff. de leg. 2. & conſi. 97. in quæſtione prædicta colum. 2. Bald. in l. 1. ff. de iniuſt. teſta. & in l. vlt. col. vlt. C. de fideicomm. & in l. 1. col. antepenul. verſic. & confirmantur prædicta. C. qui admit. vbi per hoc dicit, quòd actus aliter geri non poteſt. & in cap. ſciſcitatus, col. 2. verſic. ſub. concedo, extra de reſcript. & in cap. cùm contingat, col. 1. ad fin. de iureiur. Collect. in c. at ſi clerici, col. 2. de iudic. Panor. in c. ſi quis contra, col. 5. nu. 15. extra de for. compet. vbi dicit illam gloſ. ſing. in c. 1. in vlt. not. extra de cauſ. & propr. vbi per hoc dicit, quòd ſi Papa vel Imperator ferat ſententiam contra non citatum, non valebit propter tex. ibi, his verbis vtentem, nec nos contra partem inauditam aliquid poſſumus definire: & idem Panor. in c. 1. in 2. notab. extr. de fide inſtrum. vbi etiam dicit per text. ibi, in verbis, ad exemplaria nihil facere poſſumus, & gloſ. ſuprà allegata, quam dicit not. quòd Papa vel Imperator non poteſt dare fidem ſcripturæ non authenticæ: & idem quoque Panor. in c. quanto: & ibi quoque Felin. vterque in princ. extra de præſumpt. vbi tamen hoc not. limitan. & Alexan. in l. quia poterat, col. 4. verſic. limita tamen. ff. ad Senat. Tertul. vbi dicit, hæc verba, non poteſt, denotare præciſam neceſſitatem, ita vt actus aliter geri non poſſit & conſil. 77. viſis dubitationibus, col. 1. lib. 3. Barb. conſil. 9. præclarè ſcribitur, colum. 6. verſic. item facit, lib. 1. & conſil. 43. eiuſdem initij, col. 11. verſic. & ad hoc faciunt, eod. lib. 1. & conſil. 38. præclarè ſcripſit, col. 1. lib. 2. & conſil. 55. ſcripſit luculenter, col. 5. verſic. & ſic pondero, eod. lib. 2. & in trac. de præſt. Car. in 2. par. q. 3. col. 7. vbi dicit, quòd importat ſolénitatem, & Phil. Corn. conſi. 216. multùm diffuſè, col. 2. verſi. quia negatio, lib. 1. vbi per hoc dicit, quòd negatio præpoſita verbo poteſt, reddit nullũ actum factum in contrarium. Soc. conſil. 283. eleganter, col. x. in princ. lib. 2. vbi præterea dicit ex his induci formam, cuius tranſgreſſio reddit actum inutilem, per l. cùm hi. §. ſi Prætor. ff. de tranſact. Iaſ. in l. 1. in princ. in 1. not. ff. de verbor. obligat. Hippo. Marſil. conſil. 39. munda cor meum, colum. 4. verſic. cum ergo fuerit, lib. 1. & conſil. 39. Domine labia, colum. 6. verſicul. præterea magis ſpecialiter, eod. lib. 1. & conſil. 43. Spiritus ſanctus, colum. 3. eod. lib. 1. & conſil. 50. gratia Domini, colum. 2. eod. lib. 1. & conſil. 57. ſpiritus, colum. 2. eod. lib. 1. & conſil. 65. in nomine matris, colum. 2. eod. lib. 1. & conſil. 76. largire, col. 3. eod. lib. 1. nec id quidem mirum, quia vbi deeſt potentia, ibi actus eſt irritus, vt dicit Bald. loquens in caſu ſimilis ſtatuti, diſponentis, quòd adultus non poſſit legare extraneis, ſine conſenſu proximorum, in l. vltim. colum. vlt. verſic. extrà quæro. C. de fideicommiſſ. per dictam gloſ. in dicto cap. 1. de regulis iuris, lib. 6. Et dicit alibi idem Bald. videlicet in cap. 1. §. vltim. colum. 5. verſicul. conſiderandum eſt, titulo de pact. iur. firm. quòd vbi lex remouet potentiam à contractu, ibi contractus eſt ipſo iure nullus.

Non poteſt. priuat potentiam.

Et reſiſtit actui.

Et reddit actũ nullum ipſo iure.

Importat ſolennitatem. Inducit formam.

Contractus ab vxore factus ſine autoritate viri, nullus.

2 Ex quo illud aſſumitur in caſu noſtræ conſuetudinis, quòd contractus factus ab vxore ſine conſenſu viri, eſt nullus ipſo iure, nec opus eſt, vt aliter annulletur: ſicuti etiam voluit in ſtatuto diſponente per ſimilia verba, quòd quis non poſſit donare. Soci.conſil.93.circa primum, col.pen.lib.1. cùm dicit, quòd per hæc verba, non poſſit, cenſetur ſtatutum reſiſtere actui ab initio, redditúrque actus nullus, adeò quòd non oritur neque ciuilis, neque naturalis obligatio, per doctrinam Bart. in l. cum lex, colum.2. verſ.his præmiſſis, & col.ſeq.verſ.ſed iuxta prædicta.ff.de fideiuſ. vbi loquitur in ſtatuto diſponente, quod mulier non poſſit contrahere ſine conſenſu conſanguineorum: ad quod etiam multa iura, ieci.poſt. Bart.allegat. Et idem Soci. conſ.132. lib. repetito in lib.2.conſ.172. multum abundè, col.6. et.quarta difficultas eſt, conſuluit expreſſim in caſu noſtræ conſuetudinis, videlicet, quòd ſtante ſtatuto, quòd mulier non poſſit contrahere ſine conſenſu viri vel mundualdi, reſiſtit huiuſmodi ſtatutum obligationi: & conſequenter inducit hoc pro ſolennitate, qua non obſeruata redditur actus nullus: vt decidit Bald. in d.l.1. in fin, C.qui admit. & traditur. in l.1.& 2.ff.de lib.& poſtb.& in l.cùm hi, §.ſi Prætor.ff.de tranſa. Et idem quoque Soci. conſ. 230. viſo teſtimonio, col. 1. verſ. & quantumcunque, lib. 2.& Laur. Calca conſil.13. pro parte negatiua col.1.

De eadem re.

3 Et ſanè Bald.in d.l.1.col.antep. verſ.extrà quæritur, C.qui admi. noſtrum caſum decidit, dum ſcribit, quòd conſenſus, ex ſtatuto diſponente, quod mulier non poſſit adire hæreditatem ſine conſenſu duorum proximorum, eſt de forma. Nec aliter (vt ſubdit paulò pòſt) actus geri poteſt l.certa. Cod. de iur.fiſci, lib.10. cum aliis iuribus per eum allegatis. Quem refert & ſequitur Fran.Aret.conſ.22.diligenter & mature conſideratis, col. vlt. verſ.venio nunc ad ſecundum, & iterum conſ 73.cuius eſt ſimile initium, col.4. verſ. his ergo præmiſſis, & Soc. dicto conſ.112.& Iaſ.in l.vniuerſa, colum. pen. verſ.adde quòd ex ea infertur. C.de precib.Imp.off.vbi dicunt expreſsè: quòd talis contractus eſt nullus, & Barb. conſ.11.ſcribitur apud Prophetam, col.3: verſ.& ſi quiſpiam opponat, lib.1. vbi etiam dicit, hoc caſu actum eſſe nullum ipſo iure, veluti carentem forma, quæ quidem dat eſſe rei, vt dicunt Philoſophi. & eſt text.ſecundum eum, in l.ſi is qui. §. quædam. ff.ad leg.Falci.& in cap.cùm dilecta, extra de reſcri. Cui adde tex.ad hoc ab omnibus paſſim allegatum, in l.Iulianus.§.ſi quis tem. ff. ad exhib. Et quod per text.in dicto.§.quædam. dicit Bald.in c.vltim.col.4. verſ. quæro vtrum ſit differentia. ext. de conſuet. quòd forma dat perfectionem eſſe. Et ibi quoque dicit, quòd forma cuilibet rei nomen imponit. l. iuris gentium, in princ.ff.de pact.

De eadem re.

4 Et in hanc partem, videlicet quòd talis contractus ſit nullus ipſo iure, tenet ipſe Bald. in l.ſi quis mihi bona. §. ſi cotam. in fin. & ibi quoque Rom, qui eam l.legit.cum §. quid ſi mandauit. & Alex. ff. de acquir. hær.& idem Bald.in l.duobus. ff. de vulg. & pupilla. ſubſtit. & in rub. C. de reſcin.vend. ver. quandoque requiruntur quædam ſolennitates, in quibus locis dicit, quòd ſi ex conſuetudine vel lege municipali requiritur conſenſus propinquorum in cõtractu mulieris vel minoris, certè contractus eſt nullus, ſi deſit conſenſus propinquorum: ſecus (inquit in vltimo loco) ſi aliquid requireretur poſt contractum in ſuo eſſe fundatum (ita enim loquitur) quia tunc contractus non eſt nullus: ſed non deberet executioni demandari per not.in d.l. vniuerſa.C.de precib.Imp.offe.& hoc dictum ſequitur Iaſ. in ea ipſa l.vniuerſa.col.3. verſ. pro confirmatione, & idem voluit Flor.in l.1.col.3. ff.ſi menſ. ſal. mod. dix.& Franc.Aret.in c.2. in 6. not.de teſtib. & Soci. d. conſil.112.

Quid, ſi id ſtatutum pœnam imponat.

5 Et benefacit, quod dicit Ange, conſi.170. reuocatur, quòd ſi in contractu mulieris deſit conſenſus proximorum requiſitus à ſtatuto, is certè eſt nullus: licèt ſtatutum expreſsè non annullet, licet item pœnam imponat contrahentibus. Facit quoque, quod ſcribit Petr.Ferra.in ti. forma libelli in actio.rea.co. in paruit, ver.venio ad primum in illis verbis, ſi ſtatuto cauetur, quòd ſi ſtatutum diſponat, quòd mulier, vel filiusfam. non poſſit contrahere, ſi contrahat, erit contractus inutilis, qui contra legem celebratus, l.non dubium. C.de legibus. Eſt enim (ait) tantæ poteſtatis ſtatutum in ſua ciuitate, quanta eſt ipſa lex communis in ſuo vniuerſo, per no. in l.omnes populi.ff.de inſtit.& iure.& in l.1.C.de ſum. tri. Et certè quòd actus factus contra legem, ſit ipſo iure nullus, tenet Imol.in l.1.col.4.& ibi Fran.Aret. col.4.ff.de teſtam.cum ſi.

De eadem re.

6 Ex quibus patet rectène, an perperam, dixerit Barptol, Chaſſen. qui in commentariis in conſuetudines Burgundiæ tenuit, in hoc caſu contractum non eſſe nullum ipſo iure motus, quòd ſtatutum noſtrum (vt ipſe dicit) non loquitur prohibitiuè, ſed ſolùm non permiſſiuè: & ideò actus (inquit) non eſt nullus, niſi expreſsè dicatur, per no, per Salyc.in l.vltima, per text, vbi iuncta l.præcedenti C. de ſen.ex breui recit.& Iaſon in l.1.C.de Sum.Trin. Quod etiam tenuit ipſe Chaſſ. conſil. 39. pro deciſione, in 5.dubio. Cui reſponderi poteſt, Saly.in dicta l. vltima, illud quidem voluiſſe, quòd cùm lex prohibitiuè loquitur, actus eſt nullus qui contra illam conficitur, etiam ſi lex non adiciat pœnam nullitatis, per l.non dubium, ſuprà allegat.& ibi not. per Docto. Quòd ſi lex non loquatur prohibitiuè, ſed tantùm non permiſſiuè, actus quidem contra illam geſtus non eſt præterea nullus. Ideò (inquit) quia d.l.pen.C.de ſent.ex breui recit.non vſa fuerat verbis prohibitiuis, ſed tantùm verbis non permiſſiuis, propterea addita eſt dicta l.vlt.quæ vltrà adiecit actus annullationem. Quod dictum pro ſingulari limitatione ad d.l. non dubium, refert & ſequitur Alex. conſ.24. inſpecto proceſſu, col.2. lib.4. & Iaſ.in eadem l.non dubium, col.4.verſi. limita iſtam regulam, & in d.l.1. in ſecunda lect.col.18. verſ. ad iſtud ergo reſpondeo. C.de Sum.Trin. Sed (niſi admodum fallor) multùm fallitur Chaſſe. tum quia ea doctrina Saly. paſſim reprobatur, vt videre licet apud Alex. in l.1.ff.de liber.& poſth.tum quia conſuetudo, de qua loquitur Chaſſe. & noſtra illi ſimilis, loquens vtraque per huiuſmodi verbum, non poteſt, vtitur verbo prohibitiuo, vt voluit expreſſim Bar.in l.de his, circa medium. ff. de tranſact. & præterea ipſe Iaſon, vbi ſuprà, cùm dicit, quòd huiuſmodi verba, minùs valet, & ſimilia, ſunt prohibitiua, & rurſum idem Iaſ.in l. ſed & ſi quis. §. quoniam, col.6.verſ.ſecundò dicit.ff.ſi quis cautio.quod & ex ſuprà dictis iam ſatis liquet.

De eadem re.

7 Illud tamen non prætermittendum, quòd Pan. cuius non meminit Chaſſe. quamuis eius ſententiæ admodum ſuffragaretur, in c. ad apoſtolicam, col.3.verſi.& per hoc poſſet, extrà, de regular. ſcribit, quòd ſi ſtatuto prohibeatur mulier contrahere ſine conſenſu duorum agnatorum, valet tamen contractus aliter factus, cùm ſtatutum ſpecificè non annullet actum. Quem refert & ſequitur Angel.Cla.in verbo, lex, verſi.27. Quod tamen non eſſe

verum apertiſſimè conſtat ex his quæ diximus. Idcóque & ipſe Chaſſeneus in poſtrema editione prædictorum commentariorum, quam longe poſt hoc noſtrum opus ipſe fecit, errorem agnoſcens, palinodiam cecinit, ſed tacitus & cum quodam artificio, vt videtur fuiſſe in hac mea ſententia in illis prioribus Commentariis, nullam, interim mei mentionem faciens, quòd malignè à me reprehenſus videretur: quod & nos alibi oſtendimus.

Chaſſeneus art contra autorem.

8 Sed nec illud quoque prætereundum eſt, quod ſcribit Bart. in d. l. cùm lex. col. pen. verſ. ſed iuxta prædicta, multùm intereſſe, an ſtatutum loquatur per verba futuri temporis. Verbi gratia, ſi dicat, non poſſit, quo caſu dicit procedere, quod ſuprà diximus, nullam oriri obligationem, ne naturalem quidem, quia ſic loquendo lex reſiſtit obligationi, & aufert poteſtatem in futurum. An verò loquatur per verbum præſentis temporis, videlicet ſi dicat, non poteſt; & ſic (inquit) declarat quòd ius non aſſiſtit illi obligationi, non autem prohibet in futurum, nec aliquam facultatem aufert, & ideò non impeditur obligatio naturalis, per text. in l. ſtipulatio iſta. §. alteri, & ibi gloſſ. idem Bart. & alij. ff. de verb. obl. & ſequitur Socin. in d. l. 1. col. 2. ff. de libe. & poſth. & Iaſ. in l. frater à fratre, col. 14. verſ. tertia difficultas. ff. de condic. indeb. in 1. lect.

Non poteſt, & non poſſit, an differant.

De eadem re.

9 Sed hæc diſtinctio Bat. eſt omnino contra id quod ſuprà diximus in princ. negatiuam iunctam verbo, poteſt, importare neceſſitatem, & priuationem potentiæ, ex doctrina gloſſ. ordi. & ipſiuſmet Bar. & omnium. Et expreſſè dicit ipſe Bar. in l. de his. ff. de tranſact. quòd verbum, non poſſunt reſiſtit actui: ob idque nullam obligationem nec ciuilem nec naturalem producit, quod contra factum eſt. Ideóque Iaſon ſibi contrarius, in d. l. Gallus, in prin. col. 7. primæ lectu. verſ. huic difficultati, & in 2. lect. col. 4. verſ. contra iſtam regulam, de liber. & poſth. hanc Bar. diſtinctionem nuncupatim reprobat, de quo ibi illum vide. Et rurſum idem Iaſo. in l. pacta, col. vlt. C. de pactis, dicit, quod hæc Bar. diſtinctio nimiùm ſubtilis eſt. Sed & idem in d. l. ſtipulatio iſta. §. alteri, col. 6. verſ. contra iſtam doctrinam, ſub num. 17. ff. de verb. oblig. dicit, quòd Bart. in hoc multùm recedit ab excellentia ſua. At Lancelotus Gall. in d. l. 1. §. ſi quis ita, col. 4. verſic. octauò nota. ff. eod. tit. poſteaquàm allegauit quædam iura contra iſtam doctrinam Bar. diſtinguit, vt ibi videre poteris. Sed & ante hos Bald. in d. l. non dubium, col. vlt. verſic. ſecundò quæro. Cod. de legi. videtur huic Bar. diſtinctioni non aſſentire.

De eadem re.

10 Si quis autem pleniùs ſcire velit de natura huius verbi poteſt, ſiue affirmatiuè, ſiue negatiuè prolati, an videlicet neceſſitatem importet, néc ne, legat text. in l. nepos. Proculo & ibi Bart. & omnino Alciat. ff. de verb. ſignif. gloſ. Bart. & alios in l. 3. C. de pigno. Bart. & alios, in dict. l. 1. ff. de iniuſt. reſtam. & in l. qui Romæ. §. duo fratres, in 6. q. ff. de verb. oblig. & in l. quod Seruius, & ibi quoque alios. ff. de cond. cauſa dat. & in d. l. Gallus, in princ. & ibi etiam, Bald. Imol. Pran. Aret. & recentiores, & inter hos Fortu. Gar. & eundem Bartol. in l. ſtatuliberos, quæ eſt 3. §. ſi quis ſic acceperit. ff. de ſtatulib. Bald. in l. 2. col. 2. in 9. & iterum 12. oppo. C. quibus res iudi. non noc. & in l. eam quam, col. pen. verſi. & ex hoc infertur. C. de fideicom. & in c. ſciſcitatus, col. 2. extra de reſcrip. & conſil. 334. creditor. poſt medium, lib. 1. & conſi. 343. examinanda, col. 1. verſ. ſed notandum eſt, eod. lib. 1. & conſil. 69. factum tale eſt, quidam condidit, circa medium, libr. 2. & conſ. 381. quæſtio ſubtilis eſt, col. 5. lib. 5. Paul. Leaz. in Commento, vt appellant, c. potuit, in princ. extr. de locat. Ang. Raph. Alex. Iaſ. Philip. deci. & alios recentiores in l. 2. ff. de iuriſd. omn. iudi. Salyc. inter conſi. Petr. Anch. conſil. 45. in quæſtione, col. 1. Imol. conſ. 146. in cauſa Nannis, col. 1. Rap. Co. conſil. 145. venerabilis vir, col. 2. verſi. hoc præmiſſo. Rom. in d. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. col. 3. ff. de verb. oblig. Corn. conſi. 175. licet, col. 2. lib. 3. Fran. Patri. in tract. de officio & poteſt. ca. ſede vac. in 4. parte præludij, col. 1. Lud. Bol. conſil. 28. ſtatuimus, quod ſi per viam, lib. 1.

11 De cæteris verò hoc verbum tangentibus, vide gloſ. Bart. & Bald. in l. ſi ita quis. ff. de legat. 2. Io. And. in c. felicis, de pœnis, lib. 6. in nouella, Bar. in l. ſuus quoque. §. ſed ſi filio. ff. de hæred. inſtit. & in l. ſi ita eſſet, non vno in loco. ff. de auro & argent. lega. & in l. ſi quis ſeruum. §. ſi inter duos, in fin. ff. de lega. 2. Bald. in l. 1. §. huius ſtudij, col. 2. verſi. item ſi ſtatutum. ff. de iuſti. & iure. & in l. generaliter, colum. 2. verſi. item facit. ff. de his qui not. infa. & in l. cum in ſecundo. in 5. oppo. ff. de iniuſt. teſta. & Pan. conſil. 67. in cauſa, quæ vertitur, col. 2. lib. 2. Barb. conſi. 22. Deum inuocent, col. 6. verſi. ſecundò hoc colligitur, lib. 3. & nouiſſimè And. Alciat. virum nunquam ſatis laudatum libr. 3. Paradoxorum, c. 4. vbi elegantiſſimè oſtendit contra omnium ſententiam, negatiuam huic verbo antepoſitam non excludere omnem poteſtatem, & in d. l. 1. in pri. poſt Soc. & Iaſo. ibi. ff. de verb. oblig. Sed non omiſerim verbum, Nequeo, quod eſt eiuſdem ſignificationis, cuius, Non poſſum, eam quoque vim habere, vt tollat omnem potentiam ſiue poteſtatem, & iuris & facti, vt tradit Io. And. in c. cùm plures, & ibi etiam Domi. col. 2. verſi. vlt. col. 2. verſ. in §. porrò. de offic. dele. lib. 6. & idem Domi. in c. qui generaliter, verſ. vltim. col. 2. de procura. eod. lib. 6.

De natura verbi poteſt, in vniuerſum.

Nequeo.

12 Ex his avtem, quæ dicta ſunt liquidò conſtat, quòd mulier hoc caſu contrahens ſine conſenſu mariti, ne naturaliter quidem obligatur, vt etiam voluit Bar. loquens in ſimili ſtatuto diſponente, ne poſſit mulier contrahere ſine conſenſu conſanguineorum, in d. l. cùm lex, col. 3. verſicul. ſed iuxta prædicta. ff. de fideiuſ. Nam, vt ibi dicit, diſponere, quòd non poſſit contrahere, nihil aliud eſt, quàm auferre facultatem contrahendi. Sed quando aufertur facultas contrahendi, impeditur naturalis obligatio, l. iubemus. C. de ſacroſ. eccle. iuncta l. non dubium. C. de legi. loquitur tamen in terminis futuri temporis, videlicet quando ſtatutum dicit, non poſſit. & idem Bar. in l. 1. col. pen. in fin. verb. & ideo dico quòd ſi ex ſtatuto. ff. de noua. & in l. ſi non ſortem. in pri. verſi. vnde dicebam, & ibi omnino Alex. ff. de cond. indeb. & in l. de his. ff. de tranſact. vbi loquitur de verbo præſentis temporis, non poteſt. & Ang. conſi. 160. pro deciſione, col. 1. ver. contrarium dico. Paul. Caſt. conſi. 124. in cauſa quæ vertitur, col. 1. lib. 1. & Franc. Aret. de conſi. 21. col. vlt. verſi. venio nunc: & Soc. d. conſi. 93. col. pen. Laur. Cal. d. conſi. 13. col. 1. & Guido. Papæ conſi. 238. ſpectabiles domini. Et facit, quod dicit Bald. in l. cùm quis, col. 4. verſic. 10. & vlt. C. de iuris, & fac. igno. quòd ſi ſtatutum dat certam formam teſtandi mulieribus, vel minoribus, omiſſa illa forma, non oritur obligatio naturalis.

An mulier quæ cõtrahit ſine autoritate viri obligetur naturaliter.

13 Quanquam contrarium tenet Ang. conſi. 353. præmitto pro deciſione, poſt pri. loquens de ſtatuto diſponente, quòd non valeat contractus factus à muliere, ſine conſenſu duorum conſanguineorum. Et idem videtur voluiſſe Bald. in l. ad exactionem, ante fin. C. de dot. promiſ. vbi dicit, quod præſentia

De eadem re.

contan

conſanguineorum ex ſtatuto requiſita, tum demum eſt de ſubſtantia, nullamque parit obligationem, cùm ſtatutum expreſſe annullat vtramque obligationem: quaſi ſentiat aliud eſſe, ſi non expreſſè annullaret. Verùm hoc dictum Bald. poſſet procedere, vbi ſtatutum non vetetur huiuſmodi verbis, non poſſit, aut ſimilibus, quæ tollunt omnimodam potentiam, vt ſu. ſat. diximus.

An tali contractui poſſit accedere fideiuſſor.

14 Hinc dici potest, quod huiuſmodi contractui, facto per mulierem ſine conſenſu mariti, non poteſt accedere fideiuſſor: cùm mulier ipſa ne naturaliter quidem obligetur, per text. in l. fideiuſſor. obligari. §. fideiuſſor. ff. de fideiu. Contrarium tamen in ſtatuto diſponente, quod filiusfam. non poſſit obligari per contractum, tradit Alber. poſt Iac. Are. in prima parte ſtatutorum, q. 182. demum quæro, vbi dicit, quòd nullum habebit hoc caſu regreſſum ipſe fideiuſſor. & Alex. in addit. Bart. in l. Marcellus, in prin. eo. tit. Sed vtcunque ſit, illud certè videtur eſſe ſine dubio, quod ſi fideiuſſor ſuſcepit in ſe periculum, & affirmant non fieri contra ſtatutum, valebit & obligabitur, vt in ſimili voluit Bald. in l. ſi verò. §. hoc ampliùs, ff. mand.

An is contractus valeat in foro conſcientiæ.

15 Hinc qvoqve ſolui poteſt huiuſmodi quæſtio, An talis contractus factus inſcio, aut renitente marito, teneat in foro conſcientiæ. Nam forum conſcientiæ maxima ex parte reſpicit obligationem naturalem, vt quod debitum eſt naturaliter, licèt non ciuiliter, obliget in foro conſcientiæ, quod autem nec ciuiliter nec naturaliter debetur, id quoque in foro conſcientiæ non debeatur, vt latiſſimè patet ex not. per Doct. in c. nouit. de iudi. & Inno. Io. And. Ant. Pa. & alios in c. quia plerique, extrà de immu. eccl. & Bart. in l. ſi pœnæ cauſa. in prin. ff. de cond. inde. & in extraua. ad reprimendum, in verbo, denunciatio, col. 2. & per Bald. in authent. ad hæc, col. 2. in fin. verſ. quæro quid de eo, & col. ſeq. verſ. ſed ponamus, & col. 5. verſ. procedo vlterius. C. de vſur. & in l. ſi poſt diuiſionem, paulò ante finem, & ibi Fulg. & recentiores. C. de iur. & fac. ign. & idem Bald. l. cùm quis, col. 4. verſ. decimò & vltimo probatur. C. eod. tit. & in l. id quod pauperibus, in 9. q. C. de epiſc. & cleric. & Angel. in l. quidam, C. de ſer. nec. hæred. inſt. & Floria. in l. cùm de in rem verſo. col. 2. ff. de vſur. & Corn. conſil. 298. ante omnia. col. vlt. lib. 1. & conſ. 137. placet mihi col. 2. verſicu. facit pro hoc dicto, lib. 2. & conſ. 251. In hac conſultatione, col. 2. lib. 3.

De eadem re.

16 Sed aduertendum, quòd hæc quæſtio habet duo capita: Primum, an mulier, quæ contraxit ſine conſenſu mariti, obligetur in foro conſcientiæ ad obſeruationem ipſius contractus. Secundum, an is qui cum muliere taliter contraxit, & ex huiuſmodi contractu rem fortè illi à muliere venditam detinet, ſit tutus in foro conſcientiæ. Quantùm ad primum, videtur mulierem non teneri in foro conſcientiæ, per ea quæ iam diximus in duobus præcedentibus verſi. quoniam videlicet nulla hîc ſit obligatio, neque naturalis, neque ciuilis. Et in ſimili dicimus, quòd mulier tuta exceptione Velleia. non obligatur in foro conſcientiæ, ſecundum Bar. in d. extrauag. ad reprimendum, in verbo, denunciationem, col. 2. verſ. quid de muliere, & Pan. in d. c. quia plerique, col. 10. verſ. ex quo infero, quòd mulier, extrà de immuni. eccleſia.

17 Contrarium tamen tenet Iaſon, loquens in muliere contrahente ſine conſenſu duorum proximorum, qui requirebatur ex ſtatuto in auth. præterea, col. 9. verſic. item aduerte. C. vnde vir. Pro quo optimè facit, quod voluit Pan. in cap. porrectum, paulò ante fin. de regula. quòd profeſſio religionis facta, non ſeruata forma, quæ traditur à regula, tamen ligat quo ad Deum in foro conſcientiæ, & ſequitur ipſe Iaſon in l. etſi mulier, col. 2. verſi, ad idem & tertiò. C. de fidei. & in l. nemo poteſt. in 1. lect. col. 14. verſ. facit quod no. & iterum in 2. lect. col. 16. verſ. 4. ad idem ff. de leg. 1. & in l. ſi non ſortem, in prin. in 4. not. ff. de cond. indeb. Sed & in hanc partem bene faciunt, quæ dicam paulò pòſt in ſecundo capite huius dubij, nu. 23. & ſeq. vbi tamen videbis quid ſuper hoc dicam.

An peccet vxor contrahens ſine conſenſu mariti.

18 Sed antequam hoc ſecundum caput aggrediamur, illud quærendum duximus, an mulier ipſa peccet, quæ ſine conſenſu mariti contrahit. In qua quæſtione Bart. videtur fuiſſe huius ſententiæ, vt vt peccet mortaliter, in d. l. cùm lex. colum. 2. verſic. pro hoc facit. ff. de fideiuſ. & in l. ſi quis pro eod. col. 3. verſ. aduerte tamen, eod. tit. & in d. l. 1. colum. vlt. ff. de noua. & in authent. ſacramenta puberum. col. 2. verſic. ego dico. C. ſi aduer. vend. in quibus locis ſcribit, quòd ſi quis lege, ſtatuto, aut conſuetudine prohibitus ſit alienare, ſi alienet, peccat mortaliter, veluti faciens contra præceptum legis factæ ab habente autoritatem: quoniam ſcriptum eſt, Qui non obedierit principi, morte moriatur, cap. 2. extr. de maio. & obed. Et alibi (inquit) dicit Paulus: Omnis anima ſubdita ſit principi. Et alibi quoque ſcribitur: Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. vt eſt text. licèt non alleget, in cap. qui reſiſtit. 11. quæſt. 3. Et idem in effectu voluit ipſe Bar. in authen. decernit ius. C. de arbi. Et ſequitur Ang. d. conſil. 160. & Pet. Anch. in repe. cap. 1. in fin. 11. q. principalis, verſ. prædictis applico, extrà de conſtitut. & Paul. dicto conſil. 400. viſo puncto, lib. 2. & Alexand. conſ. 29. clariſſime Doctor. colum. 5. verſico. plus dico. quòd etiam lib. 7. & Felin. in cap. nam concupiſcentiam. in princip. extrà de conſtit. vbi adducit multos concord.

De eadem re.

19 Verùm Paul. Caſt. in l. legis virtus, in fin. ff. de legibus, dicit quòd ſi lex, vel ſtatutum præcepit, minori, vel mulieri, ne contrahat ſine certa ſolennitate, ſi contrà faciat, non peccat mortaliter: eſt enim, inquit, huiuſmodi ſtatutum potiùs conſilij, quàm præcepti, cùm ipſius minoris, aut mulieris tantùm vtilitatem concernit: ideo non ligat. vt not. gloſ. in cap. 1. de conſt. Et idem voluit ipſe Pan. in d. l. ſi quis pro eo. & in l. is cui bonis col. 1. ff. de verb. oblig. & in d. auth. ſacramenta puberum, colum. vlt. vbi dicit & hoc Raph. voluiſſe. Et hoc quidem ſequitur Iaſon ibi, col. 12. verſicul. & per hoc clarè colligitur, & idem quoque Paul. conſil. 190. cum tempore, col. 2. lib. 1. & latè Philip. Cor. conſi. 36. videtur prima facie, col. 3. & 4. lib. 1. vbi ad hoc multa adducit & conſ. 35. ſemper mihi fuit, colum. 4. verſ. item contra dictum, lib. 3. vbi citat pleróſque Doct. qui etiam contrarium tenuerunt, & Alexand. qui & alios citat, conſil. 53. viſis, & conſideratis, col. pen. verſi. non obſtat tertium, lib. 3. & Phil. Dec. in d. c. nam concupiſcentiam, in 1. lect. non quidem ratione ipſius Paul. quam reprehendit, ſed alijs rationibus, & argumentis ductus: de quibus latè ibi videbis. Ideo in hac re cogitabis.

An peccat mortaliter, qui rem tenet ex huiuſmodi contractu.

20 Nvnc verò ad ſecundum venio, quum quæſitum eſt, An ſit tutus in foro conſcientiæ, qui ex contractu inito cum muliere ſine conſenſu viri, rem detinet. Et quidem videtur primùm, quod non ſit tutus, quoniam ſtatuta ſunt ſeruanda in foro conſcientiæ, ſecundum gloſſ. in cap. quæ in eccleſiarum, in prin. & ibi quoque Bald. in prin. dicens eam gloſ. non eſſe alibi, extrà de conſti. ſed eſt & alia gloſ.

Digitized by Google

gloſ.in cap.2.in verbo, ſententiis, eod. tit. lib.6. vbi eſt & bonus text. cùm dicit, vt animarum periculi, &c. & Ioan. And. in c.2. de verb. ſign. lib.6. & Bald. in c. in omni negotio. col.1. extr. de teſtib. cum concor. à Fel. relatis in c.1. col.14. verſ. extra prædictos tres caſos, extrà de conſtit. & à nobis, in tract. Retractuum in præfatione, nu.73. incip. verum Cor. Et in hanc partem facit, quod nuper diximus, in verſ. ab hinc.2. & quod dicit Inn. in d.c. quia plerique, col.2. extrà, de immuni. eccle. quòd ſi aliquis ex contractu, qui non tenet ipſo iure, habet aliquid: vt ſi in alienatione minoris abſit autoritas tutoris, vel decretum Præſidis, tenetur in foro conſcientiæ reſtituere. Ad hoc enim, vt reſtituere non cogatur, oportet adeſſe bonam fidem, & iuſtum titulum, qui hîc non eſt, cùm talis titulus pro non titolo habeatur.

De eadem re. Electus tutus in foro conſcientiæ, non obſeruata forma electionis.

21 Contrà videtur, quod ſit tutus in foro conſcientiæ, qui cum muliere bona fide contraxerit, omni videlicet fraude remota, per id quod no. voluit ipſe Inno. in c. quod ſicut, circa med. extrà de elect. quòd in foro conſcientiæ valet electio, in qua interuenit purus conſenſus eligentium, quamuis non fuerit obſeruata forma à Canonibus tradita: & tutus eſt electus in foro conſcientiæ, quia illa forma eſt introducta propter ſcandala, & euitandas deceptiones. Vnde ex quo iſta ceſſarunt, ſatis eſt. Quod dictum ſequitur, & dicit ſing. Pan. in d.c. quia plerique. in fin. 9.q. & etiam in c.1. ante fin. extr. de in inge. reſt. vbi prætereà dicit ſemper menti tenendum, extendique ad omnem actum, in quo eſt prætermiſſa ſolennitas iuris poſitiui, vt in foro animæ non teneatur quis de hoc ſibi facere conſcientiam, ex quo non interuenit ibi aliqua deceptio, & affuit conſenſus habentium actum explicare. Et ob id tenet, quod quamuis in alienatione rei eccleſiaſticæ non fuerit ſeruata forma iuris poſitiui: tamen ſi fuerit facta in caſu licito, & interuenerit conſenſus illorum, qui conſentire debent, tutus eſt in foro conſcientiæ, qui huiuſmodi alienatione rem detinet. Ideóque ipſe Pan. in dictis locis reprehendit illud dictum Inn. in d.c. quia plerique, in præcedenti verſ. citatum, quod & reprehenderat Ant. & ipſe Pan. in eo ipſo c. quia plerique. Et hoc quoque dictum Inn. in d.c. quod ſicut, ſequuntur Petr. Anch. in c. beneficium, col.34. verſi. ſeptimò principaliter quæro, de reg. iur. lib.6. & in c. poſſeſſor. col.9. verſ. ſed contra hoc fortiter facit, eod. tit. & lib. Fel. & Philippus Decius, in c.1. ille col.11. ver. fallit, ſeu potiùs declaratur: hic, col.8. verſ. ex iſta concluſione, in 1. lect. extrà de conſtit. & Iaſ. in d. l. ſi non ſortem. in prin. in 4. not. ff. de condi. indeb. & l. etſi inutiliter, col. 2. verſic. facit quarto. C. de fideicom. vbi hoc commendat. & in l. poſt diuiſionem, col.2. verſicu.2. & fortiùs. C. de iuris & facti igno. & in rub. ff. de acqui. hære. col.3. verſ. confirmatur, quia quantum, & in l. nemo. in 1. lect. num.78. ff. de leg. 1. & in §. ſed iſte, col. pen. verſ. item in materia. Inſt. de act. & conſil. 67. de iſto ſecundo, col.4. verſic. reſtat circa prædicta, lib. 3. Aduerte tamen, quòd plerique erranter allegant Inn. in c. quia propter, de elect. vice. d. c. quòd ſicut.

Hæres inſtitutus in teſtamento non ſolenni, an ſit tutus in foro conſcientiæ.

22 Simile eſt, quod dicit Bald. in l.1. col.2. verſ. intestatum eſt nuncupatiuum. C. de teſtam. quòd hæres licitè, & ſine læſione conſcientiæ, tenet bona ex teſtamento carente ſolennitatibus iuris poſitiui, habente tamen purum teſtatoris conſenſum, modò nulla ſit fraus. Quod & idem voluit Petr. Anch. in d.c. poſſeſſor. in 8. col. in 1.q. de reg. iur. lib.6. & Imo. in d.l. nemo poteſt. & ibi Alexand. col.6. verſ. item in quantum, & Iaſ. col. 16. verſi. ſubiiciunt, & col. ſeq. verſi. non obſtant ergo, in poſteriore lectur. in priore autem col.12. verſi. circa hæc dicta & Ioan. Mont. Ferr. in repe. char.8. col. vlt. verſi. nunc verò proſequor. ff. de leg. primo, & Pau. Caſtr. in l. ad teſtamentum. §. conditionem, col.2. verſ. extra iſtos caſus. ff. de teſta. Et Cor. qui idem dicit de legato relicto in teſtamento minùs ſolenni, conſ. 119. circa primum, col.9. verſ. nam relictum, & ſeq. lib.2. & latè Feli. loco nuper alleg. & Iaſ. in d. l. poſt diuiſionem, in fin. 3. col. vbi allegat Pan. egregiè, vt ipſe dicit voluiſſe, in rep. c. relatum, leg. 1. col.6. extr. de teſta. quòd ſtante ſtatuto, quòd contractus mulierum non valeant ſine conſenſu propinquorum, certè contractus factus cum muliere non obſeruata dicta forma, valet in foro conſcientiæ, modò ſit ſine fraude. Et ita illum quoque allegat Iaſ. ipſe in d.l. & ſi inutiliter, col.2. verſic. adde etiam. C. de fideic. & Fel. in d.c.1. col.11. de conſt. & ipſum Fel. duntaxat, nulla Pan. mentione facta, ad hoc citat. & ſequitur Iaſ. in d. §. ſed iſte, quem ſuprà adduximus. Et hoc veriſſimum eſſe puto, vt videlicet non peccet, qui rem aliquam detinet ex huiuſmodi contractu facto à muliere ſine conſenſu viri, modò abſit fraus omnis atque læſio.

An peccet vxor, quæ huic contractui nō vult ſtare.

23 Sed etiam è diuerſo (vt redeamus ad prius illud caput huius quæſtionis) non videtur peccare mulier, quæ huic contractui ſtare non vult, propter omiſſam huiuſmodi ſolennitatem: cùm id faciat legis, ſiue ſtatuti, aut conſuetudinis autoritate, per c. qui peccat. 23.q.4. Et ideo in ſimili hæres ab inteſtato licitè, & ſine læſione conſcientiæ poteſt conſequi, & retinere hæreditatem illius, qui in teſtamento non ſolenni alium hæredem inſtituerat, atque legata in eo teſtamento facta reliquerat, vt voluit Io. Cald. in ſua diſput. incip. Bononienſi ſtatuto cauetur. & Bald. in d.l. ſi poſt diuiſionem, paulò ante fin. & in l. cum quis, col.4. verſ. decimò, & vltimò probatur. C. de iuris & facti ign. & conſ. 285. ſi quis iure ciuili, lib.3. & Ant. in d.c. quia plerique; & in c. nouit, col.9. verſ. ex hoc patet, quid de hærede, de iudi. Petr. Anch. in d.c. poſſeſſor. col.8. verſ. & primò quæro de quæſtione, de reg. iur. lib.6. Alex. & Iaſ. in d.l. nemo poteſt. ff. de leg. 1. Idem Alex. conſ. 210. ſtatutis, col.3. verſi. & ſubdit, lib.2. Barba. in repet. c. Raynaldus, col.46. verſi. decimò facit de teſtam. & Iaſ. conſ. 67. de iſto ſecundo, col. pen. verſ. vltra iſta. lib.3. Licet contrarium teneat Bald. ſibi contrarius conſ. 308. iſta ſcriptura, lib.3. quod repetitur conſil. 266. lib. 4. & Flor. in l. cùm de in rem verſo. col.2. ff. de vſuris.

De eadem re.

24 Sed pro priori ſententia facit, quod in ſimili tradit ipſe Bald. in auth. ingreſſi. col.6. verſ. dubitat tamen. C. de ſacroſanct. eccleſ. illud. ſcilicet, non peccare hæredes ab inteſtato qui retinent hæreditatem relictam fratribus minoribus. Nam cùm in foro iudiciali ſit illis interdictum hæreditates relinquere, conſequens eſt, vt & in foro pœnitentiali obtinere debeat, vt dicit tenere Diuum Thomam. Et id quoque generale eſt, vt etiam in foro conſcientiæ attendi debeant leges & ſtatuta, vt diximus ſuprà num.20. nunc verò ad ſecundum.

De eadem re.

25 Nec obſtant, quæ diximus in præcedentibus verſ. quia ea procedunt, quantùm ad retinendum: vt videlicet non peccet, qui retinet rem ſibi ceſſam in contractu etiam minus ſolenni, vti nec is peccat, qui retinet hæreditatem, in qua fuit hæres inſtitutus teſtamento etiam non ſolenni, vt ſuprà diximus: cum vterque habeat voluntatem & purum conſenſum, ille mulieris, hic teſtatoris. Hinc nec electus, qui habet conſenſum eligentium, vti etiam diximus.

Sed

Sed nec è diuerſo peccat mulier aut hæres, qui rem ipſam detinent, non obſtante eo contractu, & teſtamento, autoritate ſcilicet legis vel conſuetudinis innixi, vt pulchrè declarat Alc. in d.l. nemo poteſt, & clariùs Iaſ. ibi in poſteriori lectu. vt ſuprà citauimus, & ipſe Iaſ. d.conſil. 67. col. vltim. lib. 3. vbi & alios citat.

An huiuſmodi contractus confirmetur iuramento.
Contractus prohibetur fieri ſine conſenſu proximorum an firmetur iuramento.

26 Ex his qvoqve, quæ diximus, ea contractu facto a muliere ſine conſenſu mariti, nullam oriri obligationem, alia quoque ſului poteſt quæſtio, Vtrùm huiuſmodi contractus iuramento firmetur. Nam ſi nulla oritur obligatio, quomodo poterit iuramentum confirmationem inducere? cùm nihil reperiat confirmabile. Et certè non poterit, vt expreſſim conſuluit in ſtatuto diſponente, ne quis poſſit contrahere ſine conſenſu propinquorum, Ang. conſil. 160. cuius eſt initium, pro deciſione, col. 2. verſic. contrarium dico. Et in ſimili conſuluit Rom. conſi. 11. incip. viſo teſtamento propoſito, col. 2. Quòd ſi ex forma ſtatuti requiritur inſinuatio in contractibus minorum & non interponatur, nulla hinc oritur obligatio, nec naturalis quidem, per text. quem dicit ſingu. in l. ſancimus in illis verbis, pro non ſcripto vel intellectu. C. de donat. Ideóque non poteſt hoc caſu iuramentum confirmare contractum minorum ſine inſinuatione factum, cùm nihil, vt diximus, reperiat confirmabile.

27 Et ſimile quippiam voluit Bar. in l. ſi quis pro eo, in 3. membro. ad fin. & rurſum in 5. etiam. ante fin. ff. de fideiuſſ. quod ſi ſtatutum eſt, vt minor, vel mulier non poſſit aliquem contractum facere ſine quapiam ſolennitate, tunc non confirmabitur contractus iuramento, propter peccatum mortale, quod ea tali iuramento contrahitur. Quod dicit eſſe menti tenendum propter multa regionum ſtatuta. Et idem voluit ipſe Bar. loquens in ſtatuto exigente conſenſum propinquorum in contractibus mulierum, & minorum, in l. 2. in fin. Cod. ne fideiuſſ. dot. dent. & conſ. 88. in quæſtione inter Franciſcum col. 2. & Bald. in l. 2. in 9. quæſt. C. de reſcin. vend. & in rub. ff. de iureiur. col. 2. verſ. & ideo ſi dicit ſtatutum, & in c. cum contingat. col. 3. verſ. ſi autem diceret ſtatutum, extrà de iureiu. & conſil. 450. in pupillo, lib. 2. & conſil. 178. ad euidentiam, lib. 3. & cóſ. 94. viſo ſtatuto, lib. 5. Ang. conſil. 160. domina Catharina, col. 2. verſ. contrarium dico. Petr. Anch. in repet. cap. 1. ad fin. 11. q. extra de conſti. & conſ. 180. viſa diligenter narratione, col. 2. verſ. item libertatio. Paul. Caſtr. conſ. 465. viſo compromiſſo. col. vltim. libro 1. Pet. Ferra. in titul. forma libel. ſuper peti. reſti. in inte. in verbo tunc iurauit, col. 4. verſ. dixi ſecundò. Barb. conſ. 16. illud in medium lib. 2. Corne. loquens de ſtatuto, quòd ſubditus non poſſit contrahere cum extraneo, ſine certa ſolennitate, conſ. 77. quanquam videatur, col. 2. verſ. preterea iuramentum, lib. 1. nam huiuſmodi (inquit) ſtatutum reddit quem inhabilem, & tollit potentiam: quo caſu iuramentum non dat robur actui, ſecundum Angel. in d. auth. ſacramenta puberum, & nouiſſimè Lud. Gozad. conſil. 16. in hac cauſa. colom. 5. num. 13.

De eadem re.

28 Non deſunt tamen, qui contrarium tenuerunt, vt Iuan. And. in addit. Spec. tit. de ſenten. pro la. §. vt autem. verſ. hoc autem. Bald. ſibi contrarius, conſil. 408. ſuper eo quod quæritur, lib. 4. Io. Lign. Anto. Imo. qui hanc dicit eſſe communem opin. & Pan. in d. c. cùm contingat. extr. de iureiur. & ipſe Panorm. in c. ad apoſtolicam in 1. not. de regu. Imo. conſ. 67. in caſu præmiſſo. Fulg. conſ. 219. viſis binis proceſſibus, col. pen. verſ. rurſum poſito, & verſi. ſecunda quoque ratione. vbi ita dicit fuiſſe diſputando publicè eo anno determinatum in ſtudio Senenſi. Paul. Caſtr. ſibi item contrarius conſil. 90. cum tempore, col. 2. verſ. item & tertiò, lib. 1. Alex. conſil. 16. clariſſime Doct. col. 6. verſ. quinimo. lib. 7. & Soc. conſ. 77. in præſenti conſultatione, col. pe. lib. 1. & conſ. 147. viſa facti contingentia, colum. 4. verſ. ſecundò reſpondetur, eod. lib. 1. & conſ. 53. præſentis conſultationis, col. 2. & conſil. 279. viſa donatione, col. 4. verſ. quibus præſuppoſitis, lib. lib. 2. & latè Corn. conſil. 35. videtur prima facie, fere per totum, lib. 1. & conſi. 127. licet in hac conſultatione, col. 1. verſ. licet ſtatutum, eod. lib. 1. & conſ. 35. ſemper mihi fuit viſa, col. vltim. lib. 3. & conſ. 214. licet claram, lib. 5. & Fran. Are. conſil. 54. in cauſa magiſtri, in primo dubio. latè Fel. in cap. ſi quis, colum. 2. verſ. inquantum dicit, extra de maio. & obed. & alij plurimi, quos longum eſſet ſigillatim referre.

De eadem re. In vniuerſum.

29 Ideóque, & quia res hæc latiùs patet, quàm vt breuibus poſſim illam concludere: ſatis erit, ſi legentes veluti manibus duxerim ad ea loca, in quibus eam rem abundè tractatam comperient. Legant igitur vltra loca ſuperiùs alleg. Bald. Paul. Caſtr. & alios poſt Bar. in d. l. ſi quis pro eo. & ibi omnino Catonem Saccum in repe. in 20. char. ff. de fideiuſſ. Bart. Bald. Ang. Sal. & latè recentiores, in auth. ſacramenta puberum. Cod. ſi aduer. vend. Bar. Bald. Ang. & recentiores in l. is cui bonis. ff. de verb. obl. Fed. Sen. conſ. 172. in nomine Domini. amen. factum tale eſt. Bald. in l. non dubium, in 17. oppo. C. de legib. & latiſſime in reper. leg. 2. char. 11. verſ. ſub quinta quæſt. ff. de iureiur. vbi eam rem per 5. aut. 6. col. tract. & conſil. 487. conſiderandum eſt, lib. 3. Ang. d. conſ. 160. domina Catharina. in 3. membro. Petr. Anch. in rep. c. 1. in 11. q. verſ. quid dices, extr. de conſti. Pan. conſ. 71. in hac cauſa, lib. 1. & latiſſimè omnium in ſua diſputatione, cuius eſt prin. ſtante ſtatuto, per totum. Cano. præſertim Ant. in d. c. cùm contingat. & ibi quoque Imo. in 3. membro princ. de iureiur. Domi. conſil. 51. ſuper præmiſſo. per totum. Rom. conſil. 437. in caſu propoſito, per totum. Ioan. Bapt. Seuer. latè in repe. l. omnes populi. char. 18. in paruis verſ. tertiò infert Bar. cum multis ſeq. ff. de iuſt. & iure. Alex. abundè, conſ. 125. viſis & conſideratis, lib. 1. & conſ. 39. viſo ſtatuto, lib. 4. & iterum conſ. 102. cùm ſtatutum, eod. lib. 4. Fran. Are. conſ. 1. intellecta diligenter, & conſ. 22. diligenter & maturè, col. vlt. verſic. hoc præmiſſo. & Phil. Corn. latè, conſ. 70. quæſtio eſt pulchra. in 2. dubio. lib. 2. & conſ. 167. in hac conſultatione, col. 2. & 3. eod. lib. 2. vbi loquitur in ſtatuto requirente conſenſum conſanguineorum in contractu mulierum. & conſ. 188. de duobus, col. 6. verſic. reſtat modò ad ſecundam cum multis ſeq. vſque ad fin. conſi. eodem quoque libro 2. & conſil. 121. videtur prima facie dicendum, lib. 4. & conſil. 252. quòd contractus, per totum, eod. lib. 4. Soc. conſ. 77. in præſenti, in 2. dubio, lib. 1. & Bald. à Bart. inter conſ. illius conſ. ſeq. incip. in eandem ſententiam, in 2. quoque dubio, eod. lib. 1. Franc. Cur. ſenior in repe. auth. ſacramenta puberum, num. 36. & ſeq. & iterum 55. C. ſi aduer. vendi. & Iaſ. poſt alios in l. qui iurato. col. pen. & vlt. ff. qui ſatiſd. cog. & Hippol. Marſi. in l. pen. col. 2. verſ. quæro vltimò, per 4. col. ff. de quæſt.

TILOS

GLOSSA QVINTA, IN TEXT.

Contracter.

An hæc conſuetudo habeat locum in diſtractu.
Diſtractus an veniat appellatione contractus.

HÆc ergo noſtra conſuetudo de contractu loquitur, nulla diſtractus mentione facta. Ideo videtur non procedere in diſtractu, ea potiſſimùm ratione, quòd diſtractus non venit appellatione contractus, vt not. Bald. in l.vlt.C.ſi tuto.vel cur. interue.per text.ibi, in princ.vbi contractus,& diſtractus ſeparatim nominantur. Nam & propriè contractus dicitur, cùm eſt vltrò citróque obligatorius, l.Labeo.§. contractum. ff.de verb. ſignif. Idque maximè procedit in hoc ſtatuto, quod eſt contra ius commune, vt dicemus infrà in gl.8. in verb. *de ſon mari*, num. 5. incip. at ius noſtrum. Ideóque propriè, ſtrictéque, & in caſu expreſſo ſine extenſione intelligi debet, vt minùs lædat ius commune, quàm fieri poteſt. l. 2. C. de noxali. & c. cùm dilectus, extrà de conſuet. cum concord. à me alibi adductis. Et hoc ſanè in ſimili caſu tenuit Bald. in l. ſiue apud acta. col. 1. verſi. vlteriùs nota, quòd contractus. C. de tranſact. vbi dicit, quòd ſtatuta diſponentia non valere contractus mulierum ſine inſinuatione, non habent locum in ſimplici liberatione, & ſequitur Alex. ibi, & in l. more. col. 2. ff. de acq. hære. & Iaſon conſ. 53. in quæſtione, circa fin. lib. 1.

De eadem re. Statutum vt de contractu ſoluatur gabella, non habet locum in diſtractu.

2 Et hoc quidem confirmat, quod voluerunt Bar. Bald. & recentiores in l. ab emptione. ff. de pact. quòd ſtatutum, quòd de quolibet contractu ſoluatur gabella, non habet locum in diſtractu. quod & idem voluit. Bald. in l. 1. colum. 2. verſi. quid eſt ergo, & ibi Saly. & Paul. Caſt. col. vlt. C. quando lice. ab empt. diſce. & Bald. in l. ſi donationis, in fin. C. quod met. cauſ. & in l. tres fratres, in 3. not. ff. de pact. vbi loquitur de refutatione, quam negat comprehendi ſub huiuſmodi ſtatuto. Idem Bald. poſt Cy. in l. 3. §. contrarium, in fin. ff. de cõtra. iudic. tute. & Ang. conſ. 94. pro parte affirmatiua, col. 5. verſic. videndum igitur reſtat. Idem Angel. & Imo. in l. ſi hominem. ff. de vſucap. Alexand. in l. Pomponius. §. præterea. col. 2. & ibi etiam Franc. Aret. qui eum §. legit cum §. cùm quis. in 3. notabili. & iterum in fi. ff. de acquir. poſ. & rurſum ipſe Aret. in ea ipſa l. §. in dote. poſt prin. & idem Alex. in d. l. ſiue apud acta. col. 1. C. de tranſact. & Bart. in l. ſi ita ſtipulatio, col. 1. ff. de verb. obl. Fel. in cap. querelam, col. 1. verſi. item ea hoc not. extrà de ſimo. Franc. Curtius ſenior in auth. ſacramenta puberum. char. pen. num. 42. & ſeq. C. ſi aduer. vendi.

De eadem re.

3 Húcque ſpectat, quod pulchrè conſuluit Paul. Caſt. conſil. 74. in cauſa mota per dominam Dorotheam, col. vlt. verſi. videndum eſt, lib. 2. quòd ſtatutum vicinos, aut conſanguineos admittens ad retractum contractus, non habet locum in diſtractu. De quo diximus in noſtro tract. Retractuum, tit. 1. §. 1. in gl. 1. in verbo, *a vendu*, nu. 38. & aliis locis ibi citatis. Sed & generale eſt, vt ſtatutum loquens de contractu, non habeat locum in renuntiatione, ſiue in refutatione. Bal. in l. 1. ad fin. C. ſi aduerſus donat. & Salyc. in l. 1. in 5. oppo. C. de pact. & Panor. conſil. 108. hoc exordio, illud in effectu de iure quæritur, lib. 2. vbi conſuluit, quod ſtatutum diſponens minorem non poſſe ſine decreto iudicis contrahere, non habet locum in pace facta per minorem, cùm propriè non ſit contractus, ſed potiùs quædam remiſſio iniuriæ per multa iura illic allegata.

De eadem re.

4 Sed quid diutiùs in huiuſmodi ſimilibus, & generalibus immoramur? cùm Angel. & Alexand. receptiſſimæ autoritatis viri, in l. ſi vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. hunc noſtrum caſum nominatim ſpecialémque definierint, imitantes dictum Bart. ibi. volentis in 6. col. verſic. ex hoc apparet, quòd ſtante ſtatuto, quòd mulier non poteſt ſe obligare ſine conſenſu duorum conſanguineorum, non poterit mulier liberare, ſiue facere pactum de non petendo. Quod & ibi ſequuntur Bald. ipſe, Angel. Paul. Caſtr. Fulg. Alexand. & alij, & idem voluit ipſe Bar. & alij poſt eum, in l. Mæuia. §. 1. ff. ſoluto matrim. & Fulg. conſ. 39. ad id de quo quæritur, col. vltim. Rom. conſ. 280. repetito in conſ. 594. præſuppoſito quòd viua voce, poſt princ. & Franc. Aret. conſ. 54. in cauſa magiſtri, verſic. vnde dicit, & Iaſon in d. conſ. 53. in quæſtione vertente, col. vlt. lib. 1. & Alciat. in l. Labeo. in verbo, obligationem. ff. de verb. ſign. Vt videlicet huiuſmodi dictum Bart. & ſequacium procedat, cùm ſtatutum loquitur per verbum obligare, quo & ipſe vtitur. Nam faciens huiuſmodi pactum de non petendo, obligatur naturaliter non petere, per not. per ipſum Bartol. & alios in l. vbi pactum. C. de tranſact. cum ſi. Secus (inquit) ſi vteretur verbo, contrahere, putà quia diſponeret quòd mulier non poſſit contrahere ſine conſenſu propinquorum; tunc enim poſſet facere pactum de non petendo, quia cùm iſtud pactum ſit ſtricti iuris, & exorbitans ex iure communi, debet ſtrictè intelligi. Quod & idem voluit ipſe Alex. in l. more. col. 1. ff. de acq. hæred.

De eadem re, contra ſuprà dicta.

5 Contrà tamen verius videtur, vt ſtante huiuſmodi ſtatuto non poſſit mulier renuntiare, aut liberare, aut diſtrahere, vt voluerunt Bald. in d. l. ſi vnus. §. pactus ne peteret. col. 4. verſ. ſed quid ſi ſtatutum, & ibi. Mart. Laud. & Iaſ. ff. de pact. idem Bald. in eadem l. §. quod in ſpecie, col. vlt. & in rub. C. de pact. & in l. pactum, in 21. q. & ibi etiam Rom. col. vlt. C. de collatio. & idem Rom. in l. de tutela, in 2. nota. C. de in integ. reſt. min. & in l. mutuum. §. 1. ff. de acqu. hære. & d. conſil. 280. repetito conſ. 194. col. 1. Fulg. in l. contra. §. ſi filius. ff. de pact. Bald. t. Bartol. quem Bald. Nouellum vocant, Aduocatus conſiſtorialis, Doct. egregius, in repet. rub. ff. de verbo. oblig. colum. pen. Barb. in l. 2. in princ. col. 9. verſi. item dico quòd doctrina. ff. eod. tit. & in cle. andtor. in fin. de reſcri. & conſ. 16. illud in medium afferam, col. 4. lib. 3. Fran. Aret. in l. 5. in princ. colum. 4. verſic. in quæſtione. ff. de verb. oblig. quæ ex qua. cont. & Socin. conſ. 230. viſo teſtamento. colum. 3. verſic. poſtremò non omitto. Iaſ. in d. l. ſiue apud acta. col. 2. verſ. ego teneo. Cod. de tranſact. & in l. Barbarius, col. 3. verſic. tertiò facit. ff. de offi. Præt. & in authen. ſacramenta puberum, colum. 17. verſi. confirmo per illum. C. ſi aduer. vendi. & in l. Pomponius. §. præterea quæritur. ff. de acq. poſſ. in 2. lect. & in d. l. more. col. 6. verſi. confirmatur per illud. ff. de acq. hære. & in l. ſi ego, colum. 1. in fin. ff. ſi cert. peta. dum allegat multos ex ſuprà dictis, vt probet ſtatutum loquens de contractu, habere locum & in diſtractu: & in §. omnium, col. 7. nu. 39. Inſt. de actio. vbi hoc repetat notab. & Ioan. Lup. in repet. rub. de don. inter. vir. & vxor. §. 68. col. 3. verſi. hoc etiam videtur, & iterum verſi. & iſtud teneo. Alcia. in d. l. Labeo, in verbo, actum. ff. de verb. ſign. & in lib. 2. eiuſdem tit. char. 11. & Franc. Rip. in rub. ff. de acquir. poſſ. col. 2. num. 10. & Arnol. Ferro. in conſuetud. Burdig. tit. 1. §. 3.

De eadem re.

6 Et hanc certè partem mirum in modum fulcit, quod nonnunquam leges noſtræ contractum pro

diſtractu

diſtractu accipiunt, vt in l.omni.& ibi no. C. de omni ag.deſer.lib.11.Nam & vt dicit gl.not.in lib.1. in prin.in glo.magna,in fin.ff.de act & oblig. omne pactum dicitur contractus. Quam gl.ſequitur Bald. & poſt eum Iac.à S.Georg.in d.rubr. C. de pact.vbi dicit per illam, quòd omne pactum eſt contractus, etiamſi ad diſtractum tendat, & idem Bal.in l.contractus, colum.2. C.de fid.inſtr.& in d.§.pactus ne peteret, & in l.iuris gentium.in princ. colum.2.ff. de pactis, & in c.quinta vallis, col. 2.verſic.ſed videtur,quòd ex nudo pacto.extra de iureiur.& conſ. 102.omnis poteſtas,in fin.lib.1. Barba.faciens illam gl.ſing.& Bart.vbi ſuprà.& Iaſ.in omnibus ferè locis ſuprà citatis & præterea in l.ſi vnus.§. pactus ne peteret. col.7. verſic.moneor primò.ff.de pactis, vbi eam glo.dicit ſing.& in d.l.iuriſgentium. §.ſed cùm nulla.col.4.verſic.ſecundò principaliter. Quo fit,vt minùs mirum videri debeat, quod ſcribit Fran. Aret.in l.ſi quis cùm aliter. col.6.verſi. item & iuramentum.ff.de verb.obli.quòd diſpoſitio, quantumcunque exorbitans, atquè etiam correctoria, loquens in contractu,habet locum & in diſtractu,per d.l.de tutela. C.de in integ.reſt.& in l.ſi maior.C.de dolo.

De eadem re. 7 Propterea dicit alia glo.quam & ipſe Franc.Are. vbi ſuprà, citat, in d.l.3.§. contrarium. ff.de contr. iud.tutel.quòd dicta auth.ſacramenta puberum,quæ ipſa eſt exorbitans à iure communi,quamuis loquatur de contractibus ſolum, habet tamen locum in liberationibus, renunciationibus, & diſtractibus, quam gl. ſequuntur Dy. Bar. Bal.& alij ibi.& illam quoque dicit vnicam in iure Bal.in rub.extr.de iureiu.& ibi Ant.Corſe.in 18.priuilegio iuramenti.Et hoc idem voluerunt Bar. col.vlt.Bald. Angel.Sal.& omnes præter Cyn.in d.auth.ſacramenta puberum: & ibi quoque Franc.Curt.Senior in repet.char.pen. num.42.& ſeq.vbi ad hoc dicit ſing.glo.in d.§.contrarium,& ibi quoque Corn. etiam in repet. col.8. num.25.ipſe Bald.& Iac.à S.Georg.qui & eam glo. dicit ſing.in d.rub.C.de pact.& idem Bald.in l pactum quod dotali,in 21.quæſt. C. de collat.& in d. §.item ſacramenta,col.3.verſic.quæro nunquid iſta authen.titu.de pac.iura.firm. & conſil.408.ſuper eo quod quæritur,lib.4.vbi & ad hoc allegat not.in d. l.3.Ang.& Imo.qui & illam gloſ.in d.§.contrarium, dicit ſingu.in l.Pomponius.§.ſi quis precariò,in fin. per illum text. & ibi quoque Vincent. Hercul. col. pen.ff.de acquir.poſſeſ.& idem Angel.conſi.50. teſtator quidam, circa medium. Anton.in c.vlt. char. antepen.in 1.fall.extra de conſuet.Rom.conſil.190. elatum eſt,circa medium. Barb.in l.ſciendū,col.80. ff.de verb.oblig. Alex.in d.l.Pomponius.§. præterea. col.2. verſic.item ex iſto.ff.de acqui.poſſ. vbi & illam gl.dicit ſing.& hanc eſſe communem opin.& in l.minimè. C.de legib. & conſil.185. viſo titulo, col.antepen.verſ. bene facit, lib.2.& conſil.53.viſis & conſideratis, poſt prin.lib.3.& conſil.51.videretur pro deciſione,col.2.verſic.ad idem facit,lib.5.& Fran.Aret.in c.in præſentia,per illum tex,& ibi quoque Phil. Dec.in vlt.no.extr.de prob. Franciſ. Curt. Senior.& Lancelo.Deci.inter conſ.ipſius Cur.conſ. 44.contingentia,col.5.Petr.Ferta.in tit.forma libel. ſuper petit.reſtit.in integ.in verbo,tunc iurauit,col. 2.verſi.l. item procedit d.reg.Firmia.in tract.gabel. in 5.parte princ.q.5.verſic.& adde Phil. Dec.conſil. 639.viſa conſultatione, col.1. Carol. Ruin.conſil. 137.viſo inſtrumento,col.2.verſic.ſed præmiſſis,lib. 4.Sed eſt & alia gl.hoc idem volens,in d.§. item ſacramenta puberum, in verbo, ſuper contractibus, col.2. verſic. item quæro an l.iſta, & ibi Iac. Aluar. qui hanc quoque dicit eſſe communem op.& Card. Alex.qui idem dicit,tit.de pac.iuren.& idem nouiſſime voluit And. Alci.lib.2.de verb.ſign.in materia extenſionis conſtitutionum correctoriarum, licèt contrarium viſus ſit voluiſſe Cy.in d. auth. ſacramenta puberum,in 14.q.

De eadem re. Diſtractus forum ſequemur, vt contractus. 8 Et aliàs quoque diſtractus eiuſdem naturæ eſt, vt contractus, vt quod in contractu habet locum, obtineat & in diſtractu, ſicuti dicit Bar.in l.& ideo. ff.de condi.fur. Sicuti enim per contractum quis ſortitur forum in loco,quo contrahit, vt eſt tex.in l. hæres abſens.§. ſi quis tutelam. & §.proinde. ff.de iudi.& in c.Romana.§.contrahentes,de for.cōp.lib. 6.Ita quoque per diſtractum.l.exigere dotem.& ibi Bart.& alij.ff.de iudic. & l.qui loco.& ibi item Bartol.poſt Gul. Cu.ff.de cond.indeb. & hoc quoque voluerunt Ang.Ale.Iaſ.& Hercu.in d.l.Pomponius. §.præterea.ff. de acq.poſſ. & Lapus alleg. 11. incip. diſputat hinc,quem refert Anton.in c.poſtulaſti. de for. compe. dicens ibi eſſe caſum.& Alex.in addi. Bat.in d.§.ſi quis tutelam, vbi dicit de hoc eſſe caſum vnicum in iure,in l.in contractibus.§. in omni. & ibi Bar. C.de non num. pec.& Iord.in repe.d.§. contrahentes,col.2.verſic.ſed quid de diſtractu? vbi reſpondet ad quædam contraria. Et ſicut, cùm de contractu agitur, actor ſequitur forum rei: ita & cùm de diſtractu.l.2.& ibi Bar.C.vbi & apud quem.

De eadem re. 9 Et quemadmodum contractus præbet iuſtum titulum, inſtámque ad vſucapiendum cauſam, ita etiam diſtractus,& liberatio,per dict.§.ſi is qui precariò,& ibi Ang.Imo.& recentiores:& d.l. Pomponius.§. præterea. & ibid. Iaſ.ff.de acqui. poſſ.& l.ſi hominem,ff.de vſucap.& l.ſi duo.ff.de diuer.& temporum præſcri. Bald.in l.2. C.de vſuca.transfer. Et ſicut dolus dans cauſam contractui bonæ fidei, illum reddit nullum ipſo iure, ex communi op.per l. eleganter.in prin.ff.de dolo:ita & ſi dederit cauſam diſtractui bonæ fidei, vt probatur in d.l. de tutela. C.de in integ.reſtit.min.& no.doc.in l.ſub prætextu.C.de tranſact.Bart. & Paul.Caſt. in l.pen. C.de dol.mal.Bar.in l.actione,col.1.verſi.opponitur contra hoc.C.de tranſact.& in d.l.eleganter,in princip. col.4.verſ.eodem modo poſſemus dicere.ff.de dolo mal.& in l.& ideo,in princ. verſ.quid ergo dicemus. ff.de cond.fur.& Bal.in l.aduerſus, poſt pr.C.de excep.& in l.1.poſt princ.& ibi Sal.col.2.verſi.quæro ab extra.C.quan.lic.ab empt.diſce.& idem Bald. in c.audita,col.2.verſic.ſed contrà videtur,extrà de reſtit.ſpol.Franc.Aret.in l.ſi ſeruū,in princ.col.2.verſi. potes dicere.ff.de verb.obli.Iaſ.in l.ſi ego,col.1.verſ. ſecundò aduerte.ff.ſi cert.pet.Nam & vbi cōtractus eſt bonæ fidei,ſimiliter & diſtractus, ſiue diſſolutio illius,& è diuerſo.l.ab emptione,& ibi Bar.Bal.Baly. Angel.& alij.ff.de pac.& d.l.1.C.quan.lic. ab empt. diſce.& ibi etiam Bald.& Paul.Caſt. Quanquam ei quod diximus,dolum dātem cauſam diſtractui, eum ipſo iure nullum efficere,contradicit. Ioan.à Monte Sperel.& Soc.in l.cùm poſteaquam. C.de pactis. At Iaſon & Philip.Dec.ita id intelligere videntur, vt ſi pactum liberatorium interpoſitum ſit ſuper actione iudicati, quæ ſtricti iuris eſt, id certè & ſtricti iuris ſit,ideóque dolus ei dans cauſam, non annullet ipſo iure.Sentiunt ergo:quòd ſi interponatur ſuper contractu bonæ fidei,ſecus ſit.

De eadem re. 10 Et ſicuti in contractibus ſub conditione factis inſpicitur tempus contractus, ita vt conditio retrò trahatur.l.ſi filiusfam.in prin.& ibi Doct.ff.de verb. obl.&l.potior, & l.qui balneum.ff. qui poti.in pig. hab.ita etiā in diſtractibus,ſecundum glo.in l.ſi ſub cōditione.ff.de ſolut.Ang.Imo.Raph.Co.Pet.Beſur.

& Iaſ.in d.l.ſi filiusfamil. Et qui habet autoritatem legitimam in contractu, eandem quoque habet in diſtractu.l.vlt.& ibi Bal.in epitome.C.pro ſocio. Et vt regulariter ex contractu non transfertur dominium ſine traditione. l. traditionibus. C. de pactis, cum ſi. ſic nec ex diſtractu,ex ſententia Bar.in d.l.& ideo poſt princ.ff.de cond.fut. & Alex. in l.1.col.3. verſic.pro deciſione iſta.ff.ſol.matri.& Philip.Deci. in d.l.traditionibus,col.pen.verſic.2.concluſio. Et ſi quo caſu non requiratur traditio ad transferendum dominium in contractu,vt in Eccleſia, & ciuitate, per l.vlt.C.de ſacroſanct.eccleſ. ſic nec in diſtractu. Iaſ.in d.l.ab emptione,col.penul.verſ.in vltima parte.ff.de pact.& Catel.Cotta,qui id dicit ſing.in memor.incip. venditio facta ciuitati: licèt contrarium teneat Bald.in l.ſi tibi.§.de pignore,col.vlt.ff.de pactis, quem ſequitur Iaſ.ibi contrarius.in d.l.vlt.in 4.not.verſ.pulchrum. C.de ſacroſan.eccleſ.vbi illud dictum Bald.ſing.dicit.

De eadem re. 11 Et ſolennitas quæ requiritur in contractu, eadem & in diſtractu requiritur.l.ſi ad reſoluendam. C.de prædi.mino.vbi lex prohibens minorem contrahere ſuper re immobili, ſine autoritate,& decreto iudicis,habet locum & in diſtractu, quem text.ad hoc expendit,& dicit not.Bal.in l.Præſes,col.2.verſ. idem apparet. C.de transact.& in l.1.poſt princ. C. ſi aduer.transact.& conſil.220.proponitur quòd A, lib.1. vbi ex hoc dicit, quòd ſi contractus requirit ſcripturam,ita & diſtractus, & conſi.415.illa ſolennitas,in princ.lib.2.quod repetitur conſi.481. lib.4. & Rom.d.conſil 480.vbi & per illum text.dicit parem rationem habere locum in contractibus, atque in diſtractibus. Ideóque dicit Bart.in auth. econtra ſi filij,in 2.not.per illum text. C.de repud.quòd cuius conſenſus requiritur in contrahendo, eiuſdem quoque requiritur in diſtrahendo.

De eadem re. 12 Sed per illum tex.dicit Alex.in l.centeſimis.§. vlt.in fin.ff.de verb.oblig.quòd eadem requiruntur in reuocatione actus, quæ in confectione ipſius. Quod & voluit ante illum,illo tamen tex.non citato, Bar.in l.quod iuſſit,col.pen.verſi. quæro an partibus.ff.de re iud.& in l.actor,col.penult.ff.rem rat. hab.& Bald.in l.ſi ita.§.regula.ff.de lib.& poſthu.& in l.ſi vt proponis.C.de nup.& in l.omnium,ad fin. verſic.item not. quòd licèt princeps.C.de teſt.& in l.vlt.col.vlt.C.de fideicom.& in cap.1.in verbo,nos Rom.tit.de pace Conſtan. & in cap.cum conſuetudinis,poſt princ.poſt text.ibi,extrà de conſue.Card. Flor.& Imol.in cap.relatum, de teſta. Rom.conſil. 65.viſo themate, colum.2.vbi & ad hoc præterea allegat l.hæredes palàm.§.ſi qui poſt.ff.de teſt. & l.ſi puellæ.ff. de ſponſal.& l.nuptiæ. ff.de rit.nupti. Alexand. conſil.134.ſuper præmiſſo dubio, in fin. libro 7. & Felin. in cap. edoceri, colum.5. verſicul. non obſtat prædictis,de reſcript.& ante omnes glo. in l.tria prædia, & ibi Paul. Caſtr.ff.de ſeruit.ruſtic. prædi.

De eadem re. 13 Ex quo id conſequens eſt, vt quot teſtes requiruntur ad probationem teſtamenti, tot quoque requirantur ad probationem reuocationis illius, vt ſatis probare videtur text.in l.hæredes palàm.§.1.& ibi not.ff.de teſt.& ad hoc vulgò citatur glo.quæ tamen loquitur de probatione erroris teſtamenti,in l. cùm proponebatur.ff.de leg.2. Et idem in cæteris, vt eo modo, quo debent probari,eodem reuocatio eorum probari debeat.Bal.in l.teſtium.in 5.not.per eum text. C.de teſtib. Et illud quoque hinc prodit, quod ſicut Prælatus non poteſt cõtrahere ſine conſenſu capituli,ita nec diſtrahere,cap.querelam, extr. de ſimo.vbi id ex eo not.Ioan.Ana.Et quod tempus requiritur ad inducendã conſuetudinem, idem quoque ad eam abolendam,vt tradit Ant.in c.accedentibus,col.2.verſic. quæro quanto tempore, de priuil. & Pan.in c.pro illorum,de præb.& Alex.conſil.5.ſi vera ſunt,col.4.verſic.ſicut ergo dicta,lib.5. Et quæ ſolennitas requiritur in condendo ſtatuto,eadem & in reuocando. Bal.in l.omnes populi,char.3.verſic. iuxta prædicta quæro,an in reuocando.ff.de iuſt.& iure.Franc. Aret.conſi.75.diligenter & maturè,col. 4.verſ.pro iſta concluſione. Et eodem modo debet probari ſolutio debiti, quo debitum ipſum probari debet: vt pulchrè reſpondit Pet. Anch.conſil.350.in quæſt.prædicta.Et ſequitur Phil. Dec.in l.nihil.ff.de reg.iur. Et ſicut cùm Epiſcopus ſolenniter excommunicat,debent eum 12.ſacerdotes circunſtare,cap. debent.11.q.3. Ita & cùm abſoluit,cap.cùm aliquis, ead.quæſt.& cau.

De eadem re, Donatio fit nudo pacto. 14 Nam & è diuerſo ea tantùm in reuocatione actus requiruntur,quæ in confectione illius. Quod ex eo videmus, quòd vti donatio poteſt fieri nudo pacto.l.ſi quis argentum.C.de dona.ſic & nudo pacto reſolui poteſt,ſecundum gloſ. Bart.& alios in d. l.ab emptione.ff. de pact. Et ſicut pignus ſolo conſenſu contrahitur,ſine traditione.l.1.ff.de pign.act. ita quoque reſoluitur.l.pen.C.de pign & gloſ.in d.l. ſi tibi.§.de pignore.ff.de pact.Et ſicut quis ſimplici verbo excommunicatur, cap.1. extrà de eo qui fur. ordin.recep.ita quoque abſoluitur, gloſ.in d.c.cùm aliquis.11.q.3.& in c.comperimus.24.q.3.Et ſi grauamen eſt verbale,ſufficit reuocatio verbalis:ſi reale,& realis requiritur, gloſ.in c.ſi à iudice,in verbo, cum effectu,in ſin.& ibi Arch.& Io. Andr.de appel. lib.6. Et ea peccata,quæ ſola voluntate contrahuntur, ſola quoque voluntate dimittuntur, vt dicebat Bart.antiquus Doctor.argum.d.l. ab emptione, vt eum refert gl.in c. ſi cui,in verbo,volũtas, de pœn. diſt.1.quæ declarat,quomodo id ſit intelligendum.

De eadem re. 15 Et ſi iudex parte non vocata,& non legitimo tempore & veluti quodã impetu facilis fuit ad concedendam tenutam,quam vocant, ſiue bonorũ poſſeſſionem, aut ad deiiciendum aliquem ſua poſſeſſione de facto,& nullo iuris ordine ſeruato,ita facilis eſſe debet ad id reuocãdum de facto,& ſine partis citatione. Textus eſt intimis memoriæ theſauris recondendus, in l.1.§.hoc edictum.ff.ſi mulier ven. nomi.& gloſ.etiam no.& omnibus nota,in l.minor. in princ.in verbo,ſecus.ff.de euic. Innoc.in c.querelam,col.3.verſi.alij dicunt,& ibi Bald. col.vlt. extrà de elect.O.dr.conſi.12.q.1.ad fin.primi dubij.Bal.in l.ſi pacto quo pœnam,colum.1.in quinto not.& ibi quoque Salyc.Pau.Caſt.Alex.& Iaſ.C.de pact.Idem Bal.in l.ſi deſerta,in fi.C.ſi propt.public.penſi. & in l.2.col.7.verſ.quartò quæro,ſi iudex. C. de ſeruit.& aqua & in l.vlt.col.2.verſi.ſecundo caſu. C.de edic. Di.Ad.tol.& in repeti.l.tale pactum.§.qui prouocauit,in 10.q.ff.de pac. & in l.de pupillo.§. vlti. & ibi quoque Imo.ff.de non.ope.nunti.& ipſe Bald.in l.2. ff.de ſerui.& in l.vlt.& ibi quoque Salyc. C.eod.vbi ipſe Bald. dicit eam gloſ.ſing.& idem in l.1.ad fin. C.de prohi.ſequeſtra. pec. & in l.poſt ſententiam, in fi.& ibi etiam Saly.verſ.quartò quæro. C.de ſent. vbi & Bald. ipſe dicit eam gloſ.ſing. & in l.1. circa med. C.de excep.rei iudic.& in Rub. C. de ſucceſſ. edic.col.2.& in l.ab executore.C.quo appel.non recip.& in cap.2.ad fin.de reſcrip.& in cap.ab excommunicato,col.2.eod.tit.& in c.inter quatuor,in fin. extrà de maio.& obed.vbi dicit eum textum ad hoc eſſe ſingul.& in addit.Specul.titu.de pri.& ſecund. decret.§.iam de effectu verſic. ſed quid ſi iudex, & conſil.149.proponitur,quod quædam tutela,in fin. lib.3.

lib. 3. & conſil. 366. quanquàm ſuper prædicto, col. penult. eodem lib. & conſil. 318. iſta captura, colum. 1. libro 4. Ioan. Fab. in l. 2. C. ſi per vim, vel alio modo. vbi hoc tradit ad dominos temporales, qui ſaiſiunt (vt ipſe loquitur) parte non vocata. Angel. Imol. & Alexand. in l. de vnoquoque. ff. de re iudic. Anton. Pan. & Philip. Deciſ. in cap. cùm ceſſante, ille, colum. 2. alij col. vlt. extra de appel. Pet. Anch. conſil. 6. viſo themate, colum. penult. verſic. contrarium, & ruſus ante fin. & conſil. 20. viſo prædicto, etiam in fin. & conſil. 188. viſis conſiliis, col. 2. vbi & ex hoc dicit, quòd ſententia à iudice laico lata in clericum, ab eodem reuocari poteſt. Imo. & Alex. in l. 1. §. nonciatio. ff. de oper. nou. nunt. Rom. ſing. 769. poſſeſſio etiam iniuſta, & conſil. 158. circa articulum, col. 1. & latiùs conſil. 220. circa princip. col. etiam 1. in duobus locis: vbi & ad hoc dicit eſſe text. multùm not. in l. in fraudem. §. ſicut. ff. de milit. teſt. & rapb. Co. conſil. 246. Simon Helias, Maria. Socin. conſil. 32. ex his quæ ſuperiùs, in fin. Alexand. in l. quod iuſſit, colum. 10. verſic. prædicta tamen intelligas, & ruſum verſic. quærit etiam Bart. ff. de re iudic. & latè conſil. 5. in cauſa & lite, colum. penul. verſic. item ſi probatum eſt, lib. 2. & Barb. conſil. 51. ſcripſit ſapienter fons, colum. 22. verſic. tertiò accedit, lib. 1. & Felin. latè in cap. qualiter & quando, le 2. col. 8. verſic. tertiò limita, extrà de accuſat. vbi etiam facit text. in d. §. & hoc edictum, & hoc poſtea not. limitat.

De eodem re. 16 Ad idque facit, quod ſcribit gloſ. in c. primates. 2. q. 1. quòd depoſitus de facto, etiam de facto reſtituitur: quam in id expendit Bald. in cap. accedens, le 2. in fin. extrà, vt lit. non conteſt. Et alia gloſ. in c. excommunicatos. 11. q. 3. quòd ſi iudex motu proprio, & nullo petente, quempiam excommunicare poteſt, & eodem quoque modo eum abſoluere. Et quod item voluit Specul. in d. titu. de pri. & ſecund. decreto: quo loco ſuprà ciuitauimus, & Ioan. Andr. in addit. ipſius Spec. tit. de ſentent. & quæ ipſam ſequuntur. §. ſpecies, verſicu. eſt quoque & tertia ſpecies, in addit. quæ incipit, habeo de præcepto. Bart. in d. l. 1. §. nuntiatio, col. 3. verſic. quæro an ille. ff. de oper. nou. nunt. Bald. in l. 1. C. quand. lice. ab empt. diſce. & in cap. 1. §. vlt. tit. per quos fiat inue. dum quærit, qualiter fiat diueſtitura, & in cap. 1. in 1. lect. col. pen. verſic. ſecundò quæro, de iudici. vbi allegat l. ſi quis vxori. §. ſi fugitiuum. ff. de furtis.

De eodem re. 17 Et his item fit, vt quæ teſtibus nulla interueniente ſcriptura probari poſſunt, ita quoque eorum diſſolutio, reuocatio, renunciatio. Nam vt collatio ſic probari poteſt, ita & illius renunciatio. Bald. in cap. 2. in fin. per eum text. de reſtit. ſpol. Phil. Deci. in d. l. cùm poſteaquam, in fin. C. de pact. Et ſicut teſtamentum ad pias cauſas duos tantùm teſtes requirit, cap. cùm eſſes, & cap. relatum. le 2. extrà de teſta. ſic & ipſius reuocatio. Paul. Caſtr. conſil. 327. dubium facit, lib. 1. Alex. in l. conſultiſſima. §. ſi quis autem, col. vlt. C. de teſta. & conſil. 146. viſo themate, col. vlt. lib. 2. & conſil. 206. viſo & diligenter conſiderato, col. 2. verſicul. quintò adduco, lib. 4. Et ſi aliàs ex forma ſtatuti legatum poteſt probari duobus teſtibus, ita illius ademptio. Bald. in vlt. C. de fideicom. & conſil. 28. ſuper eo quod quæritur, lib. 3. Cardin. Flor. Pet. Anch. & Imol. in d. c. relatum, detesta. Alex. Iaſ. & Franc. Rip. in rubr. ff. de acquir. poſſeſ. & ipſe Alex. in l. quemadmodum, poſt princ. eod. tit. & in l. inter ſtipulantem. §. ſacram, col. 1. verſic. ex hoc infertur, & ibi Iaſo. col. 8. verſic. tu confirma, quia circa. ff. de verb. oblig. idem Iaſ. in l. ſi ex toto, in princ. in 1. not. ff. de leg. 1. & conſi. 141. circa primum, poſt princip. lib. 4. & Philip. Deciſ. in d. l. poſteaquam, in fin. C. de pact. & in cap. cognoſcentes, in 3. not. extrà de conſtit.

De eodem re. 18 Et id quidem perpetuum eſt, & generale in omnibus, vt diſſolutio, ſiue reſolutio, aut reuocatio cuiuſlibet actus vel rei, eaſdem vires, naturam, qualitatem ſortiantur, iiſdem regulis ſubiciantur, quibus ipſius actus vel rei confectio, ſiue productio, aut generatio. Quod & dicebat Anaxagoras apud Ariſtot. lib. 1. de Generatiu. & corr. cap. 1. inquiens generationem, & interitum eſſe eiuſdem naturæ. *Anaxagoras.* Nam & videmus, quòd ſicut miſſio in poſſeſſionem eſt miſti imperij. l. iubere. ff. de iuriſd. omn. iud. & no. in l. 1. in verbo, delegandũ. ff. de dam. infec. ſic quoque illius reuocatio. l. 4. §. ſi fortè, & ibi gloſ. in verbo, ex cauſa. ff. eod. tit. & Paul. Caſt. & recentiores in d. l. iubere: nam & miſſio, & reuocatio illius, à pari procedunt, vt dicit Bald. in l. iudex, per illum text.

De eodem re. 19 His omnibus ſuffragatur text. in l. prout quiſque. ff. de ſolo. cuius hæc verba ſunt: Prout quiſque contractus eſt, ita & ſolui debet, veluti cùm re contraximus, re ſolui debet, & cætera quæ ſequuntur, & l. ferè quibuſcunque. ff. de regul. iur. vbi ita ſcribitur: Ferè quibuſcunque modis obligamur, iiſdem in contrarium actis liberamur: cum quibus modis acquirimus, iiſdem in contrarium actis amittimus. Et in l. nihil tam naturale, eod. tit. Nihil, inquit, tam naturale eſt, quàm eodem genere quódque diſſoluere, quo colligatum eſt. Et in cap. 1. extrà eodem titulo, vbi dicitur, omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur. Quod ſomptum eſt ex capit. omnis res, 27. quæſt. 2. Quæ fuit ipſius Ariſtotelis ſententia, in eodem libro primo de Generatione, & corruptione, quem citat è noſtris Barba. conſil. 47. præclarè, colum. 6. verſic. capio modò, libro ſecundo.

20 Nam & qui de rerum principiis diſſeruerunt, illud conſtanter affirmauerunt, res omnes in ea reſolui, quæ principia earum fuerunt. Qui ſcilicet terram rerum omnium principium dixerunt, in terram quoque omnia reſolui voluerunt, vt Heſiodus, & Pherecydes. Qui aquam, in aquam, vt Thales Mileſius. Qui vtraſque, terram ſcilicet & aquam, in eaſdem reuerti putauerunt, vt Xenophanes. Qui aerem ſimpliciter, in aerem quoque ſimpliciter, vt Anaximenes Euriſtatæ filius, & ipſe Mileſius, & Diogenes Apolloniates, ipſius Anaximenis diſcipulus. Qui ipſum aerem infinitum & quæ circum eum ſunt, denſitatem & raritatem: in eadem quoque mutari aſſeruerunt, vt Archelaus Apollodori, aut, vt alij malunt, Miltonis filius Athenienſis. Qui ignem in ignem, vt Heraclitus Epheſius, & Hippaſus Metapontinus. Qui naturæ infinitatem, in eandem, vt Anaximander Mileſius Thaletis ſodalis. Qui vnum, in vnum, vt Muſæus Eumelpi filius. Qui particulas inter ſe ſimiles, quas ſimilares vocare poſſumus, in eaſdem, vt Anaxagoras Clazomenius. Qui cælum, & terram, in eadem, vt Strato. Qui aerem, & ætherem, in eoſdem, vt Zenon. Qui quatuor elementa, in eadem, vt Empedocles. Et ſic quoque de cæteris vt videre licet apud Plutarchum de placitis Philoſophorum, lib. 1. c. 3. Iuſtinum Philoſophum & Martyrem, in Admonitorio gentium, Clementem Alexandrinum in Oratione ad gentes, Euſebium Præparationis Euangelicæ lib. 1. cap. 9. & iterum lib. 14. c. 5. Vitruuium li. 2. c. item 2. Epiphanium contra hæreſes, Tertullianum lib. I. aduerſus Marcionem, Diogenem Laertium in proœmio, Seruium enarrantem illud Virgilij lib. 11. Aeneidos,

More tulêre patrum.

Et alios plurimos.

21 Ea qoibus eſt & illud hemiſtichiuſo, ab Heſychio quaſi prouerbium iactatum:

Ὕδωρ, καὶ γαῖα γένοισθε.
— Aqua & terra reddamini.

Quod ſumptum eſt ab Homero lib. Iliad. 7.

Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.
Sed vos quidem omnes aqua & terra ſiatis.

Quo ex loco Heraclides Pŏticus in Allegoriis Homerici, & Plotárchus in vita ipſius Homeri, eorum depromptam eſſe ſententiam ſcribunt qui terram & aquam io rerum principiis poſuerunt. Et Alexander quoque Aphrodiſeus, ſi is eſt, lib. 1. Problematôn, cap. 77. reddens cauſam Phyſicam, cur Homerus ſic locutus ſit, ea terra (inquit) & aqua gignûtur omnia, & in hæc eadem reſoluuntur. Quod & ipſum ea eodem Homero expendit Galenus, ſiue is fuit Plutarchus, ſiue Herodotus Medicus, in illo libro cui titulus eſt: Introductio, ſiue medicus. Sed & hinc eſt illud Xenophontis, à Theodorito Cyri vrbis præfecto celebratum:

Ἐκ γῆς γὰρ τάδε πάντα, καὶ εἰς γῆν πάντα τελευτᾷ.
Ex terra cuncta, atque in terram cuncta recumbunt.

Nam & alibi Homerus ipſe, ſcilicet lib. 24. Iliad. vocat corpus hominis κωφὴν γῆν, id eſt, inſenſibilem terram.

22 Et eò qooque pertinet, quod ex Epicharmo citat ipſe Plutarchus io Oratiooe conſolatoria ad Apollonium, Συνεκρίθη, καὶ διεκρίθη, καὶ ἀπῆλθεν, ὅθεν ἦλθε, πάλιν, γᾶ μὲν εἰς γᾶν, πνεῦμα δ' ἄνω.

Τί τῶνδ' ἐστὶ χαλεπόν, οὐδὲ ἕν.

Id eſt: Concreta ſunt, & diſcreta ſunt, & rurſus abierunt, vnde venerant, terra quidem in terram, ſpiritus verò ſurſum. Cui omnino ſimile eſt illud Euripidis, ab ipſo Heraclide Pontico relatum:

Χωρεῖ δ' ὀπίσω, τὰ μὲν ἐκ γαίας φύντα, εἰς γαῖαν,
Τὰ δ' ἀπ' αἰθερίου βλαστόντα γονῆς, εἰς αἰθέρα.
Retrorſum eunt, tellure nata in tellurem:
Ex ætherea ſemine genita, ſum æthera.

Et illud item eiuſdem Euripidis in Supplicibus:

Ἐάσατ' ἤδη γῇ καλυφθῆναι νεκρούς,
Ὅθεν δ' ἕκαστον εἰς τὸ σῶμ' ἀφίκετο,
Ἐνταῦθ' ἀπῆλθε, πνεῦμα μὲν πρὸς αἰθέρα,
Τὸ σῶμα δ' εἰς γῆν.
Sinite iam terra occultari cadauera.
Nam vnde vnaquæque pars ad corpus venit,
Illuc redit, ſpiritus quidem in æthera,
Corpus verò in terram. —

Nec ab his diſſentit, quod Tullius libro 3. Tuſcul. quæſtioo. citat ex ipſo Euripide,

Reddenda terra terra. —

23 Quibus concinit quod ſtatim poſt princip. ſacrorum Bibliorum, nempe Geneſ. 3. cap. legitur, In ſudore vultus toi veſcêris pane, donec reuertaris in terrã, de qua ſumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuertêris. Et hoc potiſſimùm argumento Lucretius probare nititur, ex nihilo nihil poſſe vel diuinitus fieri. Quia ſi ex nihilo aliqoid fieret, id quoque in nihil diſſolueretur: ſed nulla res ad nihilum reducitur, imò res omnes in aliquid diſſoluuntur: ex quo cõſequens illud fit, vt omnis res ex aliquo fiat. Eius in id verſus ſuot lib. 2.

Diſſoluat natura, neque ad nihilum interimat res:
Nam ſi quid mortale è cunctis partibus eſſet,
Ex oculis res quæque repentè erepta periret.

Et cætera quæ ſequuntur. Et hæc quidem fuit ſententia omoium Ethnicorum Philoſophorom, vt videre licet ea Ariſtotele, libro Phyſicor. 1. Hi eoim meram naturæ vim conſiderabant. At ſacroſancti Theologi aliter ſentiunt, nempe Deum omnia creare poſſe ex nihilo. Et huius rei certiſſimum teſtimonium habemus ea ipſo Geneſ. princip.

24 Et hæc quidem (vt redeamus) etiam ad noſtros affectus pertinent. Natura enim comparatum eſt, vt qui faciles & prompti ſunt aſſumendis quibuſlibet affectionibus, ſint & deponendis. Et qui contrà ſuot tardi recipiẽdis, ſint & reiicieodis. Adoleſcentes, vt ſcribit Ariſtoteles, & quotidie videmus, citò fiunt amici, atque etiam citò deſiſtunt. Id quod etiam videre licet in mulieribus & omoibus quoque, qui facile amicitiam induũt: nam & facilè eandem exuunt. E diuerſo verò videmus tardos ad recipiendas amicitias, tardos quoque eſſe ad deponẽdas: quod & de Auguſto tradunt Suetonius, Aurelius Victor, & Eutropius. Ex quo eſt illud Propertij ad Cynthiam lib. 2.

Affectus eodem modo deponuntur, vt aſſumuntur.

Hoc mihi perpetuò ius, quòd ſolus amator,
Nec citò deſiſto nec temerè incipio.

Nam & Annibal apud Plutarchum in vita illius, de Gallis prudenter illud perſpexit, quòd vt facile in ſuam fidem atque amicitiam conceſſerant, ita etiam leui momento eam relinquerent. Quod & ipſum non multò pôſt contigit, vt ſcribit Liuius 3. decad. lib. 2. in princip. Videmus item eos, qoi ad iram capeſſendam ſunt faciles, eam quoque facillimè deponere, & è contrario. Horatius de ſe loquens lib. 2. Epiſtolarum, ad librum ſuum ſic dicit:

Iraſci celerem, tamen vt placabilis eſſet.

Theodoſius Imperator (vt refert Paulus Diaconus) iraſcebatur rebus iodignis, ſed ſubitò flectebatur, & modica dilatione emolliebatur. Contrà Cato Vticenſis (vt retulit Plutarchus in vita illius) ad iram non facilè labebatur, ſed cùm in eam ſemel deuenerat, implacabilis erat. In addiſcendo quoque tardus erat, ſed quæ ſemel didicerat, memoriter retinebat. Quod in cæteris quoque vt ille ſubdit, natura fit, vt qui celeri ſint ingenio, non multùm memoria valeant: qui verò cum labore percipiunt, hi ſunt perceptorum tenaciores.

25 Horum omnium in promptu cauſa eſt. Nam corpus huminis quatuor qualitatibus compoſitum eſt, his ſcilicet, calido, ſicco, humido, frigido: quæ & ipſa ſunt ex quatuor elementis, igne, aere, aqua, terra. Qui plus ignis habent & calidi, hoc eſt, cholerici ij ſunt ad quemuis affectum facilioris motus, vt ignis quoque cæteris elementis eſt mobilior. Ideóque quemadmodum velociter aliquem affectum ſuſcipiunt, ita & velociter quoque relinquunt. Contrà qui terræ plus habent, vt ſunt qui atra bile, quæ frigida eſt & ſicca, vexantur, ij hauddubiè ſunt cæteris tardiores, atque leniores, difficilioriſque multò impreſſionis. Terra enim cæteris elementis immobilior eſt, & durior. At ſi quippiam ſemel ſuo animo impreſſerint, id quoque lentè, tardè, & non niſi multo labore & negotio deletur.

Ratio eius quod dictum eſt.

26 Igitur, vt tandem ad noſtram ſpeciem redeamus, diſtractus eiuſdem naturæ eſt, vt contractus ideóque ſtatuta & diſpoſita in hoc, in illo quoque locum habent. Quod & maximè debet procedere in hoc caſu noſtro, qui multùm eſt fauorabilis, & cuius nulla ratio reddi poteſt, quàm fragilitas ſexus & imbecillitas, vt dicit Bal. in l. 2. per illum text. C. de adop. & in lib. 2. in 9. quæſt. C. de reſcin. vend. cum aliis concor. adductis iofrà in gl. ſeq. in fin. Ideóque ab ea poteſt ſumi argumentum ex identitate rationis, peræquè ac ſi expreſſa eſſet, per text. no. omnibus tamen ootum, in l. milites agrum. ff. de re mil. & glo. Bal. & Pau. Ca. in le. quamuis. C. de fideicomm. cum concor. à me quoque adductis, in noſtro tractatu, cui titulus eſt, Ceſſante cauſa, ceſſat & effectus.

De eadem re.

Digitized by Google

effectus, in 21. limitatione, num. 7. inci. intelligendum eſt tertiò, & 2. ſeq. Maximéque cùm ſit ex ſtricta ſignificatione ad latam, ex identitate rationis, gloſſ. no. in §. 1. in verbo, ad curationem, & ibi Ang. in Auth. vt hi qui obli. pet. hi. & gl. in cle. 1. in verbo, eligatur, & ibi Pan. Eliaz. Aut. Lap. & Imo. de elec. cum multis concurd. à me collectis in eadem rep. l. ſi vnquam. in verbo, donatione largitus, num. 178. incip. ſimilitérque renuntiatio. Negari autem non poteſt ea ſuprà dictis; quin ſaltem ex lata, & impropria, ſi non ex vera & propria ſignificatione, appellatione contractus comprehendatur diſtractus, & quin eadem ſit omnino ratio imbecillitatis, & ſtagitans in diſtractu, quæ in contractu: ideóque idem eſſe ſtatuendum. Neque ſic facientes dicemur extendere conſuetudinem hanc, ſed potiùs interpretari, & declarare, vt latè etiam diximus in eadem repet. in verbo, libertis, num. 45. incip. quorum ſententia.

Reſponſio ad contraria

27 Et hæc quidem ſatis ſunt pro ſolutione eorum, quæ adducta ſunt pro contraria parte. Quanquàm & hoc quoque dici poteſt, quòd licèt aliàs ſtatuta ſunt ſtrictè & propriè intelligenda, hoc tamen non procedit, vbi veriſimiliter ſtatuentes, ſi fuiſſent interrogati, de caſu improprio, idem ſtatuiſſent quod de proprio. Nam tunc idem iudicandum de improprio omiſſo à ſtatuto, quod de proprio, ex doctrina glo. quam omnes dicunt ſing. in l. tale pactum. §. vlti. ff. de pactis, omnéſque in id vbique expendunt, & extollunt, vt latè diximus in rep. d. l. ſi vnquam in præfatione, num. 56. incip. inter tam multa. Quis autem non intelligat eos, qui banc noſtram conſuetudinem, imò verò ſtatutum hoc noſtrum (ita enim malim appellare, quàm conſuetudinem, cùm expreſſo conſenſu populi ſancitum ſit) conſtituerant, idem intellexiſſe, idémque voluiſſe ſtatuere de huiuſmodi renunciationibus, liberationibus, & id genus diſtractibus, cùm eadem per omnia ſit ratio? Certè nemo. Quando & aliàs videmus (id quod multò fortius eſt) ſolennitatem in vno contractu requiſitam, trahi ad alium & diuerſum contractum, in quo eſt eadem ratio. l. e. cùm hi. §. ſi vni. ff. de tranſactionibus, quam ad hoc dicit notabilem Franciſcus Aretinus qui & alia quædam ſimilia ponit in cap. qualiter & quando. §. debet, colum. ſexta, verſiculo: nec obſtat quòd in accuſatione, ca. tra de accuſa.

Alia reſponſio.

28 Illud præterea dici poteſt text. in d. le. vlt. C. ſi tutor vel curat. non interuen. pro contraria parte primo loco adductum, non id velle, ad quod illum Bald. notauit: neque enim text. ibi loquitur de diſtractu, prout diſtractus eſt contractus diſſolutio. Quin dictio, diſtrahentibus, ibi poſita, accipitur pro vendentibus, ſicuti etiam intelligit glos. ibi, & ita communiter, vt ſic loquar diſtrahere in iure noſtro pro vendere ponitur. Quòd ſi illic accipiatur, vt Bald. intelligit, & nos hîc intelligimus, certè tex. ille multùm faciet ad hanc partem: cùm ibi ponantur huiuſmodi verba, diſtrahentibus, vel aliàs contrahentibus, tanquam diſtractus ſpecies ſit contractus. Dictio enim, aliàs, & ſimiles, ſunt implicatiuæ (vt noſtri loquuntur) ſimilitudinis: vt voluit gloſ. in l. ſi fugitiui, & ibi doc. C. de ſeruis fugiti. & in l. quidam relegatus, in verbo, amicis. ff. de rebus dubiis, & in cap. ſedes, de reſcript. cùm ſimil. Et hoc planè expreſſit D. Hieronymus in Apologetico aduerſus Ruffinum, inquiens: Miror te hominem prudentiſſimū non intellexiſſe artem expoſitionis meæ. Quando enim dico, ita tamen vt non iuxta aliam hæreſim, omnes in vna ætate poſiti ſint, id eſt, omnes in Angelos reformentur: oſtendo, & ea de quibus diſputo: eſſe hæretica, & ab alia hæreſi diſcrepare.

Contrahere pro vendere.

Aliàs particula natiua.

Ad ſtatutum de ſoluenda gabella.

Huiuſmodi ſtatutum eſt odioſum.

29 Nec mirum, ſi in ſtatuto diſponente, quòd ex quolibet contractu ſoluatur gabella, non comprehendatur diſtractus, cùm illud ſtatutum ſit odioſum, & ſtrictè interpretandum, vt dicit Bald. in l. contractus, col. 1. verſic. quid enim ſi ſtatutum. Pan. conſil. 83. diſponente ſtatuto, paulò poſt medium, lib. 2. vbi id dicit not. in l. vectigalis. ff. de vectig. & in c. ſuper quibuſdam de verb. ſignific. Alex. in rubr. ff. ſol. matr. col. 6. verſic. & ideo ſtatutum, ff. ſol. matrimo. vbi & alia ad hoc allegat, & Carolus Ruin. conſi. 112. circa primum dubium, col. pen. num. 14. lib. 5. Et bene facit quod tradit Bart. in l. ſi pupillus, in fin. princ. ff. ad leg. Falcid. in dubio inſpici, quod tollit, aut minuit gabellam. Iſtud autem fauorabile, vt alibi dicemus, & declarat not. Bald. à Bar. in d. rub. de verbor. oblig. Præterea hîc alia eſt ratio, quare ex diſtractu non debet ſolui gabella, quia iam videlicet ſoluta eſt pro contractu. Ideo non debet iterum ſolui, ſi contractus ipſe reſoluatur: vt etiam planè diximus in noſtris conſuetud. Pictonum tit. 2. §. 1. in gloſ. 2. Nec tamen perpetuum eſt, quòd de diſtractu vel liberatione non ſoluatur gabella: quando multi teneant contrarium, cùm contractus ab initio valuit, & conſummatus eſt rei traditione, & poſtea ex interuallo ſit diſtractus re tradita: vt per Guliel. Cu. Angel. & Paul. Caſtr. in d. l. ab emptione. ff. de pact. & Bal. in l. 3. §. contrarium, in fin. ff. de cont. acti. tut. Angel. conſil. 94. cum lis & quæſtio, col. pen, verſic. videndum igitur reſtat, cum concord. addu. per Firmi. in tract. Gabel. in 5. par. princ. q. 5. & in 3. par. 8. partis quoque princ. in 14. quæſt.

Gabella cur ex diſtractu non ſit ſoluenda.

De eadem re.

30 Et idem quoque dici poteſt de aliis locis, in quibus comperies appellatione contractus non venire diſtractum: vt ea intelligas procedere in odioſis, & in quibus non eadem eſt ratio vtriuſque. Ex quo planè conſtat, non eſſe verum, quod dicit Bal. in d. l. ſiue apud acta. C. de tranſactio. de ſtatuto requirente inſinuationem, in contractibus mulierum. Et illud etiam carpis nominatim. Iaſ. ibi, & Bal. à Bartolinis in d. rub. de verb. obl. Et hîc vide, quæ dicemus poſtea in q. proximè ſeq. & rurſus in 11. qu. in qua tractabimus de quaſi contractibus.

Quid in repudiatione rerum nondum quæſitarum.

31 Illvd igitvr pro conſtanti, & perpetuo apud nos eſt, vt ſtante huiuſmodi conſuetudine, vel ſtatuto, non poſſit mulier renuntiare ſiue repudiare, aut aliàs diſtrahere. Sed hoc primùm intellige, vt procedat in renuntiatione, ſiue repudiatione rerum iam quæſitarum. Secus in rebus quærendis, quas poterit repudiare ſine conſenſu mariti, ex ſententia Pau. Caſt. qui conſil. 171. in caſu præſenti viſis omnibus. lib. 2. eleganter conſuluit, quòd mulier donationem ſibi abſenti factam, & nondum acceptatam poteſt repudiare, non obſeruata ſolennitate ſtatuti diſponentis, quòd in alienationibus mulierum interſint conſanguinei: quia tale ſtatutum debet intelligi, vbi eſt ius quæſitum, quod non hîc eſt, per tex. glo. & no. in l. ſi ego. ff. de negoi. geſt. & in c. ſi tibi abſenti, in verbo, vt tunm, de præb. lib. 6. Nec obſtat, inquit, tex. in l. magis puto. §. fundum. ff. de reb. co. quia loquitur in legato, in quo ius ignoranti quæritur, licet non irreuocabiliter. l. e. à'àm patet. §. ſurdo. ff. de legat. 2. quod dictum ſimpliciter fert, ita vt ſequi videatur Cor. conſil. 11. in præſenti conſultatione, colum. 1. lib. 2. & Socin. conſil. 5. viſo inſtrumento, colum. 6. verſi. vnde conſului, lib. 4. & Fel. in cap. quæ in Eccleſiarum, col. 19. verſ. ſimiliter cóſeluit, extra de conſtit. & Iaſ. ita quidem et neſcias an ſequatur, nec ne, in le. vlt. col. 8. verſic. ſucceſſiuè

Quid in donatione nondum acceptata.

quærunt.ff.de couſt. prin. ſed alibi apertè ſequitur idem Iaſ.in le.non ſolùm.§.morte.colum. 14.verſic. tertiò aduerte.ff.de ope.no. nunti. & in l. legarum, in fin.ff.de leg.1.vbi hoc reputat no.& conſil.236. viſo tit.colum.pen.verſic.pro eadem parte, lib.2.Iô. Lup.in repet.rubr.de dona.inter vir.& vxo.§.47.col. 2.verſi.ex prædictis infertur, & iterum §.68.col.3. verſic.& iſtud teneo. Sed & idem conſuluit Bald.in quodam conſil.incip. quidam habuit vxorem dom, Ioannam.prout illum refert, & ſequitor. Fel.in cap. prælatorum, col.pen. de accuſa. ſed quod inter eius conſil.reperire non potuit. Idem quoque reſpondit Imo.cuius Cor.Soci.Felin.non meminerunt, conſil. 74.in caſu præmiſſo,& ſequitur Philip. Deci.conſil. 624.copioſe,col.vlt. Et in hanc ſententiam faciunt multa, quæ latè collegi in noſtris Conſuetudinibus Pictonum, tit.2.in §.vlt.in gl.4.vbi multis probaui, poſſe pleroſque ius quærendum repudiare, qui ius quæſitum non poſſunt: cum his etiam, quæ dixi in repet.l.ſi vnquam.in verbo,donatione largitus,num. 180.incip.ſed hoc tamen, & multis ſeq. C.de reuoc. donat.

De eadem re.

32 Sed tamen aduerte, quia Bal. vti illum Felin. retulit,& Pau. Ca.& Imo.in d. conſil. loquuntur in ſtatuto prohibente nominatim alienationem bonorum mulierum: quo caſo clarum eſt id obtinere, quod dictum eſt: tum quia repudiatio donationis nondum acquiſitæ,non eſt alienatio,vt probat Paul. Caſt.tum quia verba ſtatuti loquentia de bonis mulierum,adaptari non poſſunt,niſi iis quæ ſunt in dominio ipſius mulieris. Nam genitiuus caſus ſignificat dominium.l.ſeruum Titij.ff.man.& le.ſi hæredis ſeruus.ff.de leg.1.cùm ſi.& no.per Bart.ſuper rub.ff. de ope.no. nunt.colum.1. ſed donata ante acceptationem,non ſunt in dominio donatarij, per no.in d. l.ſi ego.&c.d.cap ſi tibi abſenti. Sed ego dubitarem, an id procederet ſtante noſtra conſuetudine, ex qua vxor non habet adminiſtrationem ſuorum bonorum, ſed maritus, in cuius eſt poteſtate: ideóque æquiparatur pupillo,aut minori curatorem habenti,qui etiam non habet legitimam bonorum adminiſtrationem.l.ſi curatorem habens. C.de in integr. reſt. Et propterea non ſolùm actus continentes alienationem facere non poteſt, ſed nec alios quoque præiudiciales.l. iuſiurandum & ad pecunias.ff. de iureiur, ideóque nec repudiare donationem poteſt.vt dicit ipſemet Pau.Caſt.d.conſi.171.verſ.item ideo dixi.

Genitiuus caſus quid ſignificat.

Quid ſi mulier patri renunciat.

33 SECVNDÒ intellige vt procedat,niſi mulier patri renuntiaret: nam tunc non eſſet neceſſarius mariti conſenſus,per id quod no. voluit Bal.in l.pactum,in 21.qu.C.de colla. quòd ſi ſtatutum prohibeat mulieres contrahere ſine conſenſu duorum propinquorum, certè non requiritur huiuſmodi conſenſus. ſi filia patri renuntiat. Nam propter naturalem patris affectum,ipſi plurimùm videtur conceſſum,argumen.l.Aurelius.§. Titius teſtamento. ff. de liber.leg.& l.quidam cùm filium.ff.de hære.inſtit. & l.ſi furioſo puberi.ff.de cura. furio. & l. nec in ea. §.vlt.ff.de adul. Quod dictum Bal.ſequuntur alij plerique, quos tibi congeſſimus in repeti.l.ſi vnquam, in præfatione, numero 26. ex hoc quoque affectu. C. de reuo. donat.ne hîc iterum repetam. Sed quibus addes Phil. Deci. conſil. 89. viſo puncto,col.vlt.dum ſimpliciter allegat Bald. vbi ſuprà.& iterum conſil.105.copioſe,colum.2.& Catel. Cotta memor,ſtatutum requirens,in vl.editione,& Pau. Pariſi.conſil.106. circa principale, colum.pen. num.50.lib.1.

34 Fuerunt tamen plurimi, & ex illiſmet,qui Bal. ſequuti ſunt,qui tamen alibi contrarium ex diametro tenuerunt, videlicet Ru.in d.lege pactum,& ibi quoque Corn.in fin.& Barb.in addi. Bal.ibi. & alij multi,quos & nos quoque collegimus in d.rep.le.ſi vnquam,vbi ſupra,num.27.fuerunt tamen & ex illis.Quibus præterea addes Barb.in cle.Romani,col. 30.verſic. nota ibi reuerentiam, de iureiur. Et illi quidem ſubnixi magnis multiſque rationibus.Quarum prima depromitur ex ratione.l.data.C.de don. vbi rex. ipſe extendit. l.requirentem inſinuationem in donationibus excedentibus fines legitimos, vt procedat etiam in donationibus factis parentibus à liberis. Si quidem clandeſtinis (loquit) ac domeſticis fraudibus facilè quiduis pro negotij opportunitate confingi poteſt. Sed huic rationi reſponderi poteſt,vt dicit Dec.in d.l.pactum,quòd d.l.data,agitur de fraude in præiudicium alterius. Hîc verò de præiudicio tantùm filiæ:in qua re lex cõfidit de patre.

Reſponſiones ad hariũ rationes.

De eadem re.

35 Secunda horum ratio ea eſt, quia ratio d.ſtatuti eſt, quoniam mulieres facilè ſeducuntur minis atque blanditiis: & propterea æquiſſimum eſt huiuſmodi ſtatutum,vt dicit Bal.in l.2.ad fin.C.de collat. Sed nonnunquam filiæ à parentibus decipiuntur. l.ſi ſuperſtite. C.de dolo malo.& faciliùs ab eis poſſunt decipi,quàm ab aliis. Ideo ibi magis neceſſaria eſt prouiſio ſtatuti, quàm aliàs: nam vbi maius eſt periculum, ibi cautiùs eſt agendum.l.3.§.duæ cauſæ.ff.de Carb.edic.& c.vbi de elec.lib.6.Sed & hinc dici poteſt. quòd verum eſt, poſſe patrem faciliùs decipere filiam ſi velit, ſed velle non præſumitur, per iura à Bal.alleg.

Metus reuerentialis, an & quantum ſit conſiderandus.

36 Tertia quia præſumitur metus reuerentialis in liberis erga parentes, ſicuti & in vxore in maritum, per not.per gloſ.Bart.& alios in l.1.§.quæ onerandæ.ff.quar.rer.acti.non dar. Ex quo Bal.ipſe in l.interpoſitas,col.2.verſic. adde quod id.C.de tranſact. dicit,quòd ſi filia renunciat patri, non valet renunciatio, tanquam facta per metum præſumptum ob reuerentiam patris. Quinetiam præſumitur metus reuerentialis in fratribus atque ſororibus, iunioribus erga fratrem ſeniorem, vt not.conſuluit Franc. Aret.conſi.24.quatuor dubia,in fin.& Clau. Seiſſel. in repet.l.vt vim, col.15,verſic.& illud quod dicitur in paruis.ff.de iure nat.gent.& ciuil. Carol. Ruinus conſil.98.viſa renunciatione, col.antep.nu.24.lib.1. & conſil.70.de tribus, col.5.nu.16.eod.lib.1.vbi ita dicit fuiſſe conſultum à Ioan.Baptiſt.Cacia.& idem Ruinus conſil.60 de re quidem,col.6.num.18.lib.3. vbi & ita quoque dicit fuiſſe conſultum à Socino, & Doctoribus Senen.& Peruſinis.

37 Et huiuſmodi quidem reuerentialis metus filiorum eſt tanti momenti (& hoc pro diſtincta ratione afferunt) vt etiam non tollatur ex præſentia amicorum & conſanguineorum,vt fit alias, per tex. & doc.in d.l.tranſactionem. C.de tranſact.quia hic metus reuerentialis cæteris omnibus præponderat, per l.veluti.ff.de iuſtit.& iur.Ita expreſſè voluit Salyc.in d.l. tranſactionem,quem tamen Alex. ibi impugnat leuibus (vt dicit Iaſon in d.l.pactum) rationibus,licet ipſemet Iaſ.in d.l.tranſactionem, poſt Alexand.hoc quoque Saly.dictum impugnet, adeò ſibi parum in hac re conſtat. At hoc Saly. dictum ſingulare dicit, & ſequitur Catel. Cotta in memoriali incip,contractus mulierum,in princip.

38 Adde & huic quoque rationi, hunc reuerentialem metum tantùm habere virium, & ponderis, vt ſemper impediat conſenſum aliàs præſumptum, ex præſentia & taciturnitate,ſiue patientia vt magna autoritate affirmat Bartol. cui primas omnes vno conſenſu concedunt, in l.quæ dotis, col.vlt. verſic. & iſtud

& iſtud

& iſtud quod fallit.ff.ſol.matrim.& Bald.in l.ſi ſine. C.ad Vellei.& in l.1.C.de bon.matet.& Anto.in c. nonne.extrà de præſumpt. De quo tamen vide Pan. ibi.& Alex. in d. l. quæ doris, col.9. verſic. item inquant um Bart.

39 Sed his dici poteſt, quòd huiuſmodi reuerentia non facit rettactari contractum, niſi aliud probetur, per d.l.interpoſita.C.de tranſact.& in c. cauſam matrimonij, de offi.deleg.& cap. cùm contingat. de iureiu.& c.quamuis, & ibi Philip. Franc.in 3.not.& Geor.Na.lu 2.no.de pact.lib.6. & voluit Bar. in d.l. 1.§.quæ onerandæ.ff.quar.rer. acti. non dat. & in l. ad inuidiam.C.quod. met. cauſ. Bald. conſil.62. ſuper primo, in princ. lib.1.quod repetitur conſi.316. lib.4.& rurſus idem Bald.conſil.144. ſtatuto ciuitatis, aote fin.ibi, & prædicta ſunt vera, iunctis præcedentibus, lib.1.cum ſi.

De eadem re. 40 Quarta ratio, quia lex magis confidit de tutore, quàm de patre, vt patet ex eo, quòd pupillus obligatur efficaciter cum autoritate tutoris, non etiam cum autoritate patris: vt eſt text. de vtroque in §. pupill. Inſt. de inut. ſtip. Nemo autem dixerit illud dictum Bald. procedere, ſi pupillus renuntiaret tutori; ergo nec in patre dicendum eſt. Sed reſponderi poteſt, quod id quod dicitur in d. §. non ideò eſt, quòd lex magis confidat de tutore, quàm de patre: ſed quia patria poteſtas non eſt ad hoc deſtinata, per text.in l.vlt.§.pupillus.ff. de verb.obl. Et quòd lex magis confidat de patre, quàm de tutore, ſatis ex eo conſtat, quòd tutor tenetur reddere rationem adminiſtratæ tutelæ, non etiam pater ſuæ adminiſtrationis, per l. cùm oportet. §. cùm autem. C. de bon. quæ libe. Et quod licet tutor non poſſit alienare bona immobilia minoris, ſine decreto iudicis. C.de præd.mino.per totum: poteſt tamen pater legitimus adminiſtrator, vt voluit Azo in Summ.C. de bo.quæ libe.circa med.verſ.habet autem. Quem ſequitur Bal.qui hoc dicit, ſin.in l.præſes, & ibi etiá. Fulg. Paul. Caſtr. qui etiam dicit ſing. & menti tenendum, & Alex. C. de tranſact. cum concord. ibi congeſtis, per ipſum Alex.& Iaſ.& Phil.Deciſ. conſ. 209.in caſu propoſito, col.1. & dixi plenißimè in d. repe. l. ſi vnquam, in præfa. num. 29. quorum omnium conſenſus.C.de reuo.dona.

Pater non tenetur reddere rationem adminiſtrationis.

De eadem re. 41 Sed & eſt illud in hac parte conſiderandum, quod confirmat Bald. ſententiam, non ea quidem ratione affectionis naturalis, cui omnes innituntur, ſed alia quam nondum quiſpiam in hoc loco conſiderauit. Conſtat enim filiam per matrimonium non liberari à patris poteſtate, de iure communi, vt latè diximus ſuprà hoc §. in prin. gloſſ.1. Conſtat item donationem inter patrem & filium ſ.de iure non valere, morte tamen confirmari, ſi non fuerit reuocata.l. donationes C.de dona.inter vir, & vxo. cum ſi. At huiuſmodi conſuetudo ſiue ſtatutum, ne ſit ſuperfluũ, contra l.1.§.vlt.cum gl. ff.ad municip. cum concor.quas alibi ſuperfluenter adferam, debet intelligi de contractibus aliàs de iure validis: alioquin eſſet hoc ſtatutum ſuperuacaneum: quia quod nullum eſt, ampliùs annullari (vt verbis noſtrorum vtar) non poteſt. l.nam etſi ſub conditione. ff.de iniuſt.rup.& irrit.teſta.

De eadem re. 42 Et ſi dicatur, quòd hoc ſaltem operabitur ſtatutum in hoc caſu, vt impediat confirmationem per mortem, niſi interueniat conſenſus & autoritas mariti: huic confeſtim reſponderi poteſt, quòd iſta confirmatio ſortitur effectum vltimæ voluntatis, per ea quæ not. in auth. ex teſtamento. C. de colla. in illa q.quam faciunt ibi Doc. an donatio facta per patrem filio, veniat conferenda fratribus: & decidunt, quòd ſi erat nulla à principio, ſed eſt morte confirmata, vt ſit in ſimplici donatione, quæ fit à patre filio in ſua poteſtate conſtituto, non confertur, quia habet vim prælegati. Sed iſtud ſtatutum loquitur in contractibus, nec procedit in vltimis voluntatibus, vt dicemus infrà eod. in 5. q. & per hanc rationem conſuluit Pau.Caſtr.conſil.82.in iſta donatione, lib.2.quòd ſtatutum requirens conſenſum propinquorum in contractibus mulierum, non habet locum in donatione, quam facit vxor marito: vt quæ ſit aliàs nulla & inutilis, morte tamen confirmatur. Sed hæc ratio ſolùm procederet in filia, quæ eſt in poteſtate patris. Tu autem cogita. Et hoc de prima quæſt.

Secunda quæſtio. 43 EX QVONIAM renuntiatio atque liberatio, ſiue remiſſio, de quibus iam ſatis loquuti ſumus, vim donationis obtinent, per l.1.ff.de tranſact.& l. Modeſtinus, & ibi Doc. ff.de don.& l.ſi quis delegauerit. ff. de nouat.& latè per Alex. conſi.21. viſo inſtrumento, col.pen.& vlt.lib.1.& per Soci.conſi.91. viſa & diligenter ponderata, col.3. verſi. ex quibus, lib.1.& Philip.Dec.in d. l. ſi quis obligatione. ff. de regu.iur. cum aliis multis concor. à me latè congeſtis in repet.l.ſi vnquam, in verbo, donatione largitus, n.175. inci. tamen ego contrarium. Ideò & de donatione ſecundo loco dicendum eſt, an videlicet mulier prohibita per noſtram conſuetudinem contrahere ſine conſenſu mariti poſſit donare. Et ſanè videtur, quòd poſſit. Nam vt dicit gloſ.in l.contractus, in princ.C.de fid.inſtru.per text. in l. Labeo. §. contractum. ff. de verb. ſigni. contractus prout refertur ad donationem, impropriè ponitur. Ex quo not. Bald.ibi, col.5. verſi. quid enim ſi ſtatutum dicit, quòd de quolibet contractu ſoluatur gabella, non debet ſolui ex donatione. Nam verba ſtatutorum debent propriè accipi, & intelligi: quia ſiunt ſtatuta ad inſtar ſtipulationis per interrogationem & reſponſionem. l.1. ff.de legib. & ideo ſunt ſtricti iuris, quia verba ſe habent determinato modo. leg. quicquid adſtringendæ. ff.de verb.oblig. Item ſcriptura eſt de eſſe ſtatuti, quæ non ſuſcipit plus, vel minus, vt eſt text. in d.l. contractus, & arg. l. item quæritur.§.qui impleto.in fin.ff.locat.& l.ſi verò.§. de viro.ff.ſolu.mat.& l.1.§.ſi is qui nauem, & ibi gl. ff.de exercit.

Vtrùm vxor donare poſſit ſine conſenſu mariti.

Scriptura eſt de eſſe ſtatuti.

De eadem re. 44 Hæc ferè Bald. in d. l. contractus, vbi & idem voluit Saly. & rurſus idem Bald.in l. vlt. col. vltim. verſic.in aliis. C.de litigio. & Angel. conſil.94. pro parte negatiua, colum. 5.in fin. verſi.videndum igitur reſtat. Raph. Co. in l. quod ſeruus. ff. de ſtipul. ſer. Alex.in l.ſi donationis. C.de his quæ vi metuſue cauſ.ſi.& conſil.76. viſis dubitationibus, colum.3. verſi.præterea imò talis, lib. 5. Firmia.in tracta. Gabel.in 3.parte 8. parua princi.in 12.qu. Barb. conſil. 13.clementiſſimi, col.5.verſ.& ſi fortè quiſpiam, lib. 1.Laur. Calca.conſil.1. viſo conſilio, col. 14. verſi. ideò dicit Bald. & iterum conſil. 74. quod dictis filiabus, col.8.verſi.ad hoc facit ſub num.41.& Anto. Cana.in tracta.inſinuationum, quæſt.53.

De eadem re. 45 Sed & quòd alias appellatione contractus in ſtatutis non veniat donatio, non obſcurè ſenſiſſe videtur Iino. in l.5.in prin.ff.de verb. oblig. & voluit expreſsè Raph.Co.conſ.173. Gualuanus, col.3.verſ. & dato etiam. vbi allegat.Bart.in d.l. Labeo. §. contractum, vbi ipſe Bart. dicit, illum text. eſſe notandum pro ſtatutis. Et facit etiam, quod ſcribit Bald. conſi.139. factum tale eſt D. A. poſt mortem, ante fin.lib.2. vbi loquitur in ſtatuto requirente conſenſum patris, vel coniunctorum in contractibus minorum. Facit quoque textus in l. interdictum. ff. de

Digitized by Google

precar.cùm dicitur, Magis ad donationem & beneficij cauſam,quàm ad negotij contracti ſpectat precarij conditio.

De eadem re.

46 Præterea ratio huius ſtatuti, aut conſuetudinis,eſt fragilitas mulierum, ſecundum Bar. & alios in l.tranſactionem. C. de tranſact. cum concord. à me alibi adductis: quæ quidem ratio non videtur procedere in donatione, vt probatur in l.ſed ſi ego. ff.ad Velleia. vbi Senatuſc. Velleia. introductum ob fragilitatem mulierum non habet locum in donatione, quoniam mulier non facile donet,id eſt,quoniam mulier non ſit fragilis, facilíſque ad donationes,vt eſt ad cæteras res. Proinde quod ob fragilitatem mulierum ſtatutum eſt, non procedit in donationibus. Ideóque per d.l. ſed ſi ego conſuluit Franc. Arer. conſil.54. iam ſæpiùs allegato, col.1. verſic.ſecunda ratio fundatur, quòd mulier prohibita per ſtatutum obligari ſine conſenſu mariti,non videtur prohibita donare, ſi donatio incipiat à traditione; quia vt dicitur in d. l. ſed ſi ego: Senatus obligatæ mulieri ſuccurrere voluit, non donanti; quia mulier faciliùs ſe obligat, quàm donet. Et idem in effectu voluit ante eum Bald. conſil. 456. quæritur an filiafa.lib.2.

De eadem re.

47 Quin ſpecialiter & expreſſim in ſtatuto diſponente,quòd filia non poſſit contrahere ſine conſenſu patris & duorum conſanguineorum, (quod quidem proximè accedit ad caſum noſtræ conſuetudinis, poſſe filiam donare non obſeruata huius ſtatuti ſolennitate) reſpondit ex facto interrogatus Cornel.vir vtique magna autoritate & iudicio,conſilio 124.cuius eſt exordium, licèt elatam, colum.2. verſic.& poteſt etiam addi, iuncto verſ. tamen his non obſtantibus, lib. 3. Vt iam id minùs dubium videri debeat, poſt tot tantorúmque Doct. ſententias & rationes.

Contra ſuprà dicta.

48 Contrà tamen videtur, non poſſe mulierem donare ſine conſenſu mariti. Nam donatio eſt contractus, vt eſt text.in d.l.ſi donationis. C,quod met. cauſ. vbi gloſ. dicit illic innui, donationem vocari contractum, & ibi Albert. & omnes propè Docto. Ad idem text. in l. bene à Zenone. poſt princ. C. de quadr.præſcripe.& in d l.contractus,vbi text.in hæc verba,contractus venditionum, donationum, & in l.pen.C. de donat. inter vir. & vxo. vbi de donationibus loquens, contractus eas appellat, paulò ante fin.Et in l.a. ibi,donationibus,vel emptionibus, vel quibuslibet aliis contractibus.C. de litigioſ. & rurſus in l.vltim. poſt princip. ibi, ad donationes, ſeu ad alios contractus, iterúmque verſic. tali videlicet pœna, ibi, non ſolùm in aliis contractibus, verùm etiam in donationibus. C. eodem tit. ex quo etiam Bald. not. quòd donatio eſt contractus. Et in l. vlt. in princip.C.de prædi.decur.lib.10. ibi,donationes, vel permutationes, vel quoſlibet alios contractus, & in l. vlt. verſi. vlt. cùm dicit, neque donationes, neque alium contractum. C.de pactis. Ex quo Philipp. Deciſ. id quoque not. in 9. not. Nam dictio, alius, denotat ſimilitudinem, vt not in l.2. Cod.de ſeruis fug.& in cap.ſedes,extr. de reſcr. Et text. deníque in cap.præterea, ibi, donationis titulo, aliiſque contractibus,& iterum ibi, contractus quoque huiuſmodi, iuncta gloſ.& ibi etiam Doct. extrà de iure patronatus.

Alius.

Authent ſacramenta puberũ, an procedat in donatione.

49 Adde tamen illum text.in l. ſi quis emptionis, in prin.C.de præſcrip.30.vel 40.ann. vbi not. gloſſ. Bald. Ang. & Salyc.donationem eſſe contractum, ideóque eam comprehendi ſub Authe. ſacramenta puberum. C.ſi aduer. vend. loquente de contractibus. Quod & voluerunt gloſ. Bartol. Bald. Angel. Raph.& Paul.Caſtr.in ea ipſa auth.& gloſ. in auth vnde illa ſumitur, & Doctor. in d. l. ſi donationis, quod met.cauſ.Bald,conſil.331.quædam puella,col. 1.lib.3.Imo.conſil.123.in cauſa quæ vertitur, col.2. ad fi,Cor.conſil 11. in præſenti,colum.2.lib.4.Alex. in l.Pomponius, §.præterea,col.2. verſi.ad arg.ff.de acquir. poſſ. & conſil. 53. viſis, poſt princ. lib.3.& conſi.50.videtur,col.2.lib.5. Fran. Are. in c. in præſentia, per illum text. & ibi Fel. col.4. verſi. in text. ibi,iuramento,& Philip.Dec.in vlt.no.extrà de proba.Per. Ferra. in forma libel. ſuper pet. teſt. in titre. in verb.tunc iurauit,col.2.verſi.item procedit. d.regula.Soci.conſil.278. viſa donatione, col.1. libro 2. & Philip. Deciſ. conſilio 639. viſa conſultatione, in prin.

De eadem re.

50 Súntque alij Docto. qui in hac ſententia fuerunt,vt in ſtatutis, & aliàs appellatione contractus veniat donatio. & in his Alb. in d. l. Labeo. ſtatuta poſt prin. ff.de verb. ſign. Bald. conſil.108. domina Ioanna,in 5.dubio,lib.3. Paul. Caſtr. in d. l.ſi donationis,per eum text.C.quod met.cau.& conſil.164. in præſenti cauſa,col.7. verſ. item non obſtat quòd gratia,lib.2.Soci.conſ.130.viſa contingentia,col.1. verſi.6.& vlt.lib 1. quod repetitur conſil.215. lib.2. Fab.à monte S.Sabini, in tract. de empt. & vend. in 4.parte prin.col.20. verſic. circa decimumquintum: vbi ex hoc dicit, quòd prohibito contractu, prohibetur donatio.Ant.Canat.in d.tract.inſinuationum. vbi ſuprà, dum dicit, quòd ſub ſtatuto diſponente omnes contractus minorum debere inſinuari, comprehenditur & donatio.

An in ſtatutis pœnalibus.

51 Nec omittendum, quod ſcribit Bald. conſil. 199.factum tale eſt, col.vlt.lib.2.vbi loquens in caſu ſtatuti punientis contrahentes, facientes ſimulatam ceſſionem, Conſiderandum eſt (inquit) quòd ſtatutum loquitur de pœna contrahentium,ſed nomine contractus propriè non intelligitur donatio, licet largo vocabulo contineatur, tamen fortè in ſtatutis pœnalibus non continetur: allegat d. l. Labeo.§.contractum.ff. de verb.ſig.& d.l.vltim. C. de prædi.decur.libr.10.& no.in d.auth.ſacramenta puberum. Subiungit tamen, quòd iſta ratio poſſet ex communi vſu loquendi impugnari.Ex quibus videri poteſt, Bald. illic ſenſiſſe donationem comprehendi ſub ſtatuto loquente de contractu, niſi ſit pœnale.

An in odioſis.

52 Quin & in ſtatutis odioſis loquentibus de contractibus. Nam in his comprehendi donationes ſatis ex eo conſtat, quod plerique fuerunt in ea ſententia, vt ſi ex ſtatuto debeatur gabella ex contractu,debeatur & ex donatione. Ita enim ſatis apertè voluit Bart.in l.1.poſt princ.& ibi quoque Rom. & Soci.ff.ſi ex noxa. cau. aga. & idem Bart. in l. quod ſeruus paulò ante fin.ff de ſtip.ſer. Bald.in d.l. ſi donationis,per eum text. C. quod met. cauſ. & in d. l. vlt.etiam per eum text. Cod. de litiſ. Cor.conſil.78. quanquam,col.vlt.verſi.& ex quo,lib.1.licet in hoc contrarium voluerit, vt ſupra in princi. huius quæſtionis diximus. Bald.ſibi contrarius in d. l. contractus,col.2.C.de fid.inſtru.vbi id quòd, vt ipſe dicit, huiuſmodi ſtatuta ſunt contra ius gentium: quem ſequitur ipſe Corn.ſibi contrarius,conſi.42.videtur, col.vlt.eod.lib.1.

53 Sed vt propiùs accedamus ad caſum noſtrum, ſunt multi non contemnendæ autoritatis, qui,ſi ex ſtatuto requiratur quæpiam ſolennitas in contractibus,dicunt,& in donationibus neceſſariò eſſe adhibendam. Hi ſunt inter alios Bald. in l.1.verſ. propterea dico. C.ſi aduer.dona. Alter Bald.quem Nouellum vocant,in rep.rub.ff.de verb.obli.col.ante p.

verſi.

verſi. vlteriùs pro complemento : vbi ita dicit, ſe conſuluiſſe Florentiæ, reſpondétque acutè & luculenter iis quæ ſuprà adduximus in contrarium: quibus etiam reſponderi poteſt ex his quæ latè diximus in præcedenti quæſt. Eius quoque ſententiæ fuit Corn.d.conſ.41.col.1.verſi. tamen ſecus, vbi additur, lib.1.& iterum conſil.126.licèt in hac, paulò ante fin.eod. lib.1. vbi loquitur de ſtatuto prohibente mulieres contrahere ſine conſenſu propinquorum. Barb.conſil.41. Deum innocent, col.7.verſi.& ſi aliter diceremus, lib.3. Anto.Can.in tract. inſinuationum, in 2.parte q. 53. loquens in ſtatuto requirente inſinuationem in contractibus minorum. Soc. in l. 2.col.3.verſic.ex quibus etiam deciditur, & ibi quoque Franc.Rip.col.5.verſi.non recedas. ff.de lega.1. Alcia.in l.Labeo, la 2. in gloſ.1.ff.de verb. ſigni. vbi etiam loquitur in ſtatuto vetante mulieres contrahere ſine conſenſu propinquorum. Nam cùm (inquit) hoc ſtatutum factum ſit, vt mulieris imbecillitati ſuccurratur, tunc ei maximè ſuccurrendum eſt, cùm donare cupit. & Arno. Fert. in conſuetud. Burg.tit.1.§.2.

Quid ſi vxor ei donet, à quo priùs acceperat.

54 Sed hoc ſingulariter limita niſi ipſa mulier ei donaret, à quo priùs illud ipſum ex donatione acceperat : tunc enim non requiritur conſenſus conſanguineorum, quem ſtatutum requirit in contractibus mulierum: quaſi huiuſmodi donatio plus habeat fauoris & priuilegij, quàm ſi facta eſſet alteri, quàm donatori, vel de aliis bonis, quàm donatis, arg.l. ſi verò non remunerandi. §. idem Papinianus, in fi.ff.manda.& quod not. in l.ſi fundum per fideicommiſſum, in prin. ff.de lega. 1. Ita enim ſing. voluit Paul.Caſtr.ſubdubius tamen, nolénſque id aſſeueranter affirmare, conſ.171. in caſu præſenti, col. 1. lib.2. Et illum quidem nuncupatim reprobat Iaſon in l.cùm filioſa.col.antep.ff.de leg.1. per text. no.in l.2. C. ſi aduer. don. vbi minor non poteſt ſine decreto conſentire patri alienanti rem immobilem ipſius filij minoris, quam antè à patre ipſo dono habuerit. Pro quo etiam facit text. in l.litis.§.vlt.ff.de nego. geſt.& in l.ſi ad reſoluendam. Cod. de præd. mino.

Donatio rei donatæ an reuocetur per ingratitudinem.

55 Sed op. Pao.confirmat, quòd pulchrè ſcriptum eſt ab And. Piſa.in l. ſi tibi pecuniam. ff. ſi cert. pet. quòd ſi mihi dones eam rem, quam tibi antè donaueram, huiuſmodi poſterior donatio non reuocabitur ob ingratitudinem, ſicut cæteræ ſimplices donationes, per text.in d.§.idem Papinianus, & l.ſed & ſi lege. §.conſuluit.ff.de peti. hæred.& hoc nûcupatim ſequitur. Iaſon in d.l.ſi tibi pecuniam, in fin. tametſi. Gul. Alberi. & Bald. ibi teneant contrarium.

Lucrum quæſitum perdēs an & quando damnum pati dicatur.

Et quòd licèt aliàs, qui perdit lucrum iam quæſitum & radicatum, vt noſtri dicunt non ineptè, dicatur pati damnum, & pœnam, l.2.§.meritò.ff.ne quid in loco publi. & l. non amplius. §. vltim. & ibi gloſſa & omnes. ff.de lega.1. cum multis à me alibi adductis : hoc tamen non obtinet, cùm id lucrum ad eum reuertitur, à quo priùs proceſſerat. Tunc enim, qui id lucrum ita perdit, non dicitur pati damnum, aut pœnam : vt voluit gl. in l. ſi ita ſtipulatio facta fuerit, & ibi Bat.& alij. præſertim Iaſon in fin. qui id admodum commendat. ff.de verb. obl. Quæ & nos alibi adduximus, videlicet in rep.l. ſi vnquam, in verbo donatione largitus, num.192. intellige tertiò, & 2.ſeq.

Antidotalis obligatio an & quando impediat repetitionem indebiti.

56 Sed quibus illud addes: quod à Plinio Iuniore iuris legúmque peritiſſimo, vt ex eius epiſtolis videri poteſt, ſcriptum eſt li. eius operis octauo ad Ruffinum, epiſt. cuius initium eſt, falſum eſt, in hæc verba : Adducit etiam, non fuiſſe ei liberum alio teſtamento mori : neque enim reliquiſſe opes filiæ, ſed reddidiſſe, quibus auctus per filiam fuerat. Et quod etiam dicimus, quòd licet obligatio antidotalis non impediat repetitionem indebiti ſoluti. l.ſi non ſortem. §.libertus.& ibi Batt. col.2.ff.de cond. indeb.gl.in l.ex hoc iure. ad fi. ff. de iuſti. & iure. id tamen intelligitur, cùm aliud ſoluitur : ſecus ſi illud idem, quod priùs datum fuerat, & ex quo nata erat obligatio, per text. no.in l.ſi teſtamento. §.1. verſi, propterea quòd creditor. & ibi Dy. & Ba. qui id declarat, & dicit eum text.ſing.ff.de fideiuſ.Ang.in dicta l.ex hoc iure. ad fin.& Iaſ.in l.ſi procuratori falſo.col.3.verſ.aduerte tamen.ff. de cond. cau.dat. Tu tamen cogita, quid dicendum in caſu noſtræ conſuetudinis : neque enim video quid reſponderi poſſit ad dictam l.2. C. ſi aduerſus dona. & alias ſuprà allegatas.

Tertia quæſtio.

57 AT ILLVD TERTIÒ quærimus, an hoc quoque procedat in donatione tacita vel præſumpta, ſicut in vera & expreſſa, vt videlicet non valeat ex huiuſmodi conſuetudine ſine conſenſu mariti. Et primùm videtur non procedere in huiuſmodi donatione, etiamſi hæc noſtra conſuetudo nominatim donationem prohiberet : quoniã talis conſuetudo eſſet, vt hæc quoque eſt, exorbitans à iure communi, quod permittit mulieribus, inſciis atque etiam inuitis maritis donare.l.velles.C.de reuoc. Ideóque reſtringenda.l.ius ſingulare. & l. quod verò contrà. ff.de legi.& c.quæ à iure communi. de reg.iur.lib.6. proindeque intelligenda in vera & propria donatione, non etiam in præſumpta, ſiue ficta, aut aliàs impropria, per dicta iura, & l.3. §. hæc verba. ff. de nego.geſt.cum ſi.

An id ſtatutum procedat in donatione tacita & præſumpta.

L. ſi quis argentum, an procedat in donatione tacita.

58 Proptereáque cùm l. ſi quis argentum. C. donat. ſit noua, & exorbitans, nempe quæ contra iuris regulam diſponit ex nudo pacto oriri actionem certè ea non habet locum in donatione tacita & præſumpta, ex ſententia Rayn. Forli. Bald. Angel. Paul.Caſtr.Alex.& Iaſ.in l.iuriſgentium. §. ſed cùm nulla.ff.de pact.Bar.poſt Guliel.Cu.in ea. l. §. quinimò, col.vlt.& ibi etiam Alex.col.pen.& abundè Iaſ. col. 8. verſic. tertiò videndum eſt, cum aliis multis concor.à me latè collectis in repeti. l. ſi vnquam, in verbo, donatione largitur, nu.152. incip. ſicut etiam videmus. Sed quibus addere poteris Franc. in l.licet in fin.C.de pact.& in l.ſi creditori.eod.tit.vbi id dicit ſingu. Alex.conſi.129.ſuper primo dubio, in fin. lib.7.Corn.conſi.23.viſo puncto.col.3.verſic.& per hanc rationem, lib.1. & conſi.329. oſtenſo, col. vlt. eod.lib.1.& conſ.135.de pluribus, col.5.in litera O, lib.3. & conſil.129. viſis verbis, col.2. eod. lib.3. & conſ.238.viſo puncto, col.2.eod.lib.3.

L. vlt. C. de ſacroſan. eccl. an procedat in huiuſmodi donatio.

59 Vti nec l.vlt. C.de ſacroſan. eccle. transferens dominium ex donatione, aut alio titulo, ſine traditione, contra l.traditionibus. C.de pactis, habet locum in donatione tacita, vel præſumpta, ſi credimus Spec.tit.de loca.§.nunc aliqua. verſic.52. & Bald.in addi. illius verſic. ſeq. & iterum ipſi Bald. etiam in addi.ipſius Spec.in tit.de confeſ.§. nunc videndum, col.2. verſic. confeſſio facta in iudicio. Bart. in l. ſi aliquã rem. col. 2.verſic. habui in hac ciuitate. ff. de acquir.poſſeſ. Anto. in cap.ex parte, col.7.de confeſ. vti eos allegat, præter Bald in poſteriori loco, & ſequitor Iaſ.in d.l.vlt.in 3.not.C.de ſacroſanct. eccle. Nec ſimiliter ſtatutum, quod diſponit donationem inter virum & vxorem, non confirmari morte, contra l.1.& l.donationes.la 1. C.de donat. inter vir.& vxor. procedere in donatione præſumpta. & tacita, ſi verum dicit Soci.conſi.122. circa primum, col.5. verſicul. nec obſtat ſtatutum, lib.3. per not. in d. §. quinimò,

quinimò, & in d.l.ſi aliquam rem. & dicit de hoc eſſe caſum in l.ſeruum filij.in fi.ff.de leg.1.vt eum tex. intelligit Bat in l.1.eo.tit. Quibus adde, quod dicit Bald.in l.ait Prætor.§.vlti. per eum text ff.de neg.geſt. quòd licet donatio expreſſa non poſſit fieri abſenti, ſine nuntio, vel epiſtola. l. abſenti. & ibi not.ff.de donat. cum ſi. tacita tamen & præſumpta poteſt. Ex quo intelligis non bene concludi ab vna ad alteram.

Donatio tacita abſenti fieri poteſt.

De eadem re. contra ſuprà dicta.

60 Contrarium tamen in caſo non admodum huic abſimili, videlicet in ſtatuto prohibente donationem ſine conſenſu iudicis, conſuluit. Corn.conſ. 185. tria principaliter, col.4. verſi. his tamen non obſtantibus lib 2.motus his quidem rationibus. Primùm non poteſt reddi ratio, quare debeat magis valere donatio tacita & præſumpta, quàm vera, & expreſſa, & ibi eadem eſt ratio, ibi ſolet eſſe eadem juris diſpoſitio. l.à Titio. ff. de verbo. oblig. & l. illud.ff.ad l.Aquil. & l.3.§.1.de iniuſt.teſt.ibi, nec ratio diuerſitatis reddi poteſt, cum ſi. Igitur ſicut hæc conſuetudo obtinet in donatione vera & expreſſa, ita & in tacita & præſumpta obtinere debet. Item non ſolent plus operari tacita, quàm expreſſa: ſed interdum idem operantur, per not. in l. cùm quid. ff.ſi cert.pet.& in l.3. ff. de leg.1. cum ſimi. Et plerunque quoque plus operantur expreſſa. d. l. nonnunquam.ff.de condi.& demonſt. & l.expreſſa.ff.de reg. iur. & latè probabimus infrà in gloſ. ſeq. Ideò non debet eſſe efficacior donatio tacita, & præſumpta, quàm expreſſa. Præterea non debet plus operari præſumptio, quàm veritas, quemadmodum nec fictio, vt not.in l.ſi is qui pro emptore. ff. de vſucap. & in leg. filio quem pater.ff.de iniuſt.teſta. Ad hæc, qui non poteſt expreſsè contrahere, nec tacitè quoque poteſt: vt eſt text.in l. qui ad certum. ff. de loca. Denique ſi poſſet mulier præſumptam donationem facere, non obſtante huiuſmodi ſtatuto aut conſuetudine prohibente donationem, eſſet parata via ad fraudandum eludendúmque dictum ſtatutum: fraudibus autem eſt obuiandum.l.in fundo.ff. de rei vendi. & l.1.§.exceptiones. ff. quarum rerum actio non dat.& l.vlt.§.vlt. C.de vſur. rei iudi. & c. quantò, extrà de diuort. Hæc ferè Corne.

De eadem re.

61 Faciúntque in hanc partem pleraque alia à me collecta in d.rep.l.ſi vnquam. C.de reuocat.don. in verbo, donatione largitus, in 7. q. qua latè diſputaui, an ea l. loquens ſimpliciter in donatione habeat locum in donatione præſumpta, & tacita, quæ nos de induſtria prætermittimus ne rem iam actam, quod dicitur, agamus, quando & crambe bis poſita mors eſt, vt alio prouerbio dicitur. Sed quibus tamen addes, in eo quod ibi dixi ad fin.illius quæſt. ſtatutum ex quo maritus lucratur certam partem dotis, habere etiam locum in dote præſumpta, Alex. ad ipſum quoque volentem, conſil.122.viſo proceſſu, col.1.lib.7.& Iaſon. conſil.50.pro nobilibus, col. 2.lib.1. Tu tamen illum vide in §.fuerat. num.127. Inſtit.de actio.

Reſponſio ad contraria.

62 Nec obſtat id quod dictum eſt, ſtatuta exorbitantia, eſſe ſtrictè, & in caſu vero & proprio intelligenda: quia illud verum eſt, niſi in caſu improprio ſit eadem ratio. Nam iura exorbitantia à paritate rationis ſolent extendi. Bart. quem alij ſequuntur, in l.ſi conſtante, in princ. ff. ſol.matr.cum omnibus concord. collectis ab Iaſ. in auth. quas actiones. C. de ſacroſanct. eccleſ. præſertim ad eum caſum, qui poteſt comprehendi ſub lata & impropria ſignificatione.l. filium.ff. ad Senatuſ.Macedo.& l. iuſta. ff.de verbo.ſignific.cum multis à me collectis in d. repet. l.ſi vnquàm, in d.gloſ.donatione largitus, num.178.

ſimilitérque renuntiatio, & alibi ſuprà diximus. Ratio autem huius ſtatuti eſt, vt ſæpiùs diximus, vt conſulatur mulierum fragilitati, aut etiam ne mulier marito inconſulto illum priuet iure ſuo quod habet in bonis ipſius. De quo dicemus poſtea in gloſſa ſequente numero 37. incip. reſtat igitur, & ſeq. quæ quidem pariter habent locum in donatione præſumpta & tacita, vt in vera & expreſſa.

63 Neque item obſtat d. l. 3. §. hæc verba. ff. de neg.geſt.cum ſimil. quia loquitur in caſu ficto, non autem in caſu præſumpto. Et longè inter vtrumque intereſt. Fictio enim eſt contraria veritati, vt patet ex diffinitione illius, quam ponit Bart. in d. l. ſi is, qui pro emptore.ff. de vſucap. Ideóque non recipit probationem in contrarium, etiam per confeſſionem partis, ſecundum not. per gloſ. & Doct. in l.ſi duo.ff.de acqui.hæred.& in l. conficiuntur. in princ.ff.de iure codic.& in l.vlti.ff.quod met. cauſa. & in l. ſiue poſſidetis. C. de probatio. Præſumptio autem non aduerſatur veritati, imò illi, quantùm poteſt, innititur, & ſemper cedit, vbi ſe vndecumque exhibet: vt eſt textus in d.l. vltim.ff.quod met. cau. & not.in authen. ſed iam neceſſe. C.de donatio.ante nupt.aliis autem in contrarium adductis ſatis nos fecimus, ſi non fallimur, in d. repetit. ſi vnquam. in verbo, donatione largitus, in d.7.qu. vbi qui volet, videre poterit: ideò finem huic quæſtioni facimus. *De eadem re.*

64 Sed qvarto quærendum ducimus, an & hoc quoque procedat in donatione cauſa mortis. Et ſanè ſi noſtra conſuetudo, quæ verbo contrahendi vtitur, vſa fuiſſet verbo obligandi, ita ſcilicet, vt vxor non poſſet ſe obligare ſine conſenſu mariti, haud dubiè non poſſet mulier donare cauſa mortis, vt conſuluit Soci. conſil.112. lib.1. repetito conſil. 172.lib.2.multùm abundè, col.6. verſic.4. difficultas. Nam ex huiuſmodi donatione oritur obligatio: quod hinc ſatis conſtat, quòd olim debebat in ea interuenire ſtipulatio. l. mortis cauſa donatio. & l. Senatus.§.vltim. ff. de donat. cauſ. mor. & no. Cy. in l.1.& vlt.C.eo. Hodie verò ſecundum communem opin. ſufficit nudum pactum, ſicut in donatione inter viuos, vt dicemus poſtea. Et ideo oritur obligatio, quæ inducitur ex conſenſu partium. l.Stichum. §.naturalis.ff. de ſolu. & l. cùm ampliùs. §. is natura. ff. de reg. iur. Et ita nominatim loquens in donatione cauſa mortis, voluit Panorm. conſil.40. fuctum in effectu, ſic proponitur, col.2. libro 2.

Quarta quæſtio, an id ſtatutum procedat in donatione cauſa mortis.

65 Verùm quia noſtra conſuetudo vtitur verbo contrahendi, videtur ex hoc non eſſe prohibitum mulierem donare cauſa mortis, idque multis rationibus. Primùm enim donatio cauſa mortis non eſt propriè donatio.l.1. ff. de donat. & d. l. Senatus. §. Sed mortis.ff.de donat.cauſ.mort. Ideóque permiſſa ſimpliciter donatione, non intelligitur permiſſa donatio cauſa mortis, l.filiusfam.verſicul.ſed enim, vbi Ang. id no. ff. de donat. Ex quo Bart. ibi, poſt Iac. Aretin.negat huiuſmodi donationem comprehendi in ſtatuto loquente de donatione. Quod & ipſum voluit idem Bart. in d. l. 1. in fin. eod. tit. & Bald. in authentic. eò decurſum, ad fi. Cod. de donat. ante nupt.cùm dicit ſtatutum loquens de inſinuatione donationum, intelligi de donationibus ſimplicibus, non aliis. Quod & idem conſuluit, nulla Baldi mentione facta, Cornel. conſil.107. videtur hac, prope per totum, lib.4. vbi expreſſim dicit, tale ſtatutum non comprehendere donationem cauſa mortis, & Iaſon & Philipp.Deci.in l.ſi tibi pecuniam, vtérque in 2.not.ff.ſi cert.petat.

Et quid, ſi noſtra conſuetudo vſa fuiſſet verbo obligandi. Redit ad principalem quæſtionem.

66 Alibi

De eadem re.

66 Alibi autem ipſe Bald.ſcilicet in cap.quia V.ad fi.ext.de iudi. dicit prohibita donatione inter viuos à ciue in extraneum, non prohiberi huiuſmodi donationem cauſa mortis: quod dicit bene notandum, quia ſæpe ex facto contingit. Quod dictum negat Iaſ.ſe alibi legiſſe, licèt dubitet in l.a.col.pen. verſi.nono.ff.de l.2.& in l. non dubium circa princ. C.de teſta. & Catel. Cotta, qui & id dicit ſingu. in memo. Incip. donatione inter viuos. Et idem quoque Bald.conſil.68.iſta conſtitutio,lib.4.dicit,quòd generalis conſtitutio Roma. eccleſiæ dans formam circa donationes,contractos,& alienationes rerum minorum, non comprehendit donationem cauſ. mort. Quod & idem conſuluerat Io. Milotius apud eundem Bald.in præcedenti conſi.

Duæ impropretates refugiendæ.

67 Et ſi hæc procedunt in ſtatutis, vel aliis diſpoſitionibus nominatim loquentibus de donatione, vt ſcilicet non comprehendatur donatio cauſa mortis: multò magis in diſpoſitionibus loquentibus de contractibus ſine mentione donationis, cùm vt dictum eſt in præced. quæſt. donatio non ſit propriè contractus: & donatio cauſa mortis, non ſit etiam propriè donatio.Ideò ſi hic intelligeremus eam donationem cauſa mortis, concurrerent duæ improprietates: ſcilicet quòd ſub contractu intelligeretur donatio, & ea quidem cauſa mortis, quod longe magis debemus refugere, quàm vnicam improprietatem, per ea quæ in ſimili not.gloſ.& Doct. in l.1. C.de dotis promiſſ. & in l. cùm poſt diuortium. §.gener. ff. de iure dot. Bart. plenè in l. ſi is qui pro emptore, colum.pen.ff.de vſuca. & ibi latiſſimè recentiores.

Donatio cauſa mortis an & in quibus acc. dat vltimæ voluntati, vide in nu.69.

68 Præterea donatio cauſa mortis magis videtur accedere vltimæ voluntati, quàm contractui. Regulariter enim vltimæ voluntati æquiparatur. l. illud.ff.de don.cau. mor. Idque procedit, ſiue reſpiciamus modum ineundi. l.quæ ſub conditione.§.in mortis.ff.de condit. inſtit.& l.vlt.C.de donat. cauſa mort.inita.l.vlt. C. de codic. Siue etiam reſpiciamus perſonam donantis.l.1.§.1. ff.de tut. & rat.diſtra. Siue denique perſonam donatarij. l. in omnibus.& l.Senatus,in princ. ff.de donat. cauſ. mor. At licet quò ad modum ineundi reſpectu præſentiæ donatarij æquiparetur contractui. l.inter mortis. ff. eo.& propterea ſimpliciter dixerit Bald.in dicta l. 2. ff.de lega. 1. quòd comparatur contractui quò ad modum ineundi. Tamen videtur, quòd in cæteris etiam quò ad modum ineundi comparetur vltimæ voluntati, vt diximus. Et id quoque ſatis patet ex eo, quòd non poſſunt concipi ſub impoſſibili conditione.l.impoſſibili.ff.de verb. obl. tamen donatio cauſa mortis ita concipi poteſt, ſicuti & vltima voluntas. l.4. ff.de cond. & demon. & l.1. ff. de cond. inſti. & voluit Petr. Anch. in d. l. impoſſibilis. Sed mulier etiam ſtante huiuſmodi ſtatuto poteſt facere vltimam voluntatem, vt poſtea dicemus: ergo & donationem cauſa mortis. Nam & qui teſtari poteſt, & donare cauſa mortis poteſt. l. Marcellus, in prin. ff.de don. inter vir. & vxor.ſicut è diuerſo qui teſtari non poteſt, nec donare quoque cauſa mortis poteſt.l.1.in prin.ff.de tutel.& rati.diſtra.

Mixta tertiam ſpeciem faciunt.

69 Ad hæc, ſi concedamus donationem cauſa mortis non magis accedere vltimæ voluntati, quàm contractui: at ſaltem negari non poteſt, quin vtrique accedat, & ſic mixta ſit ex vtroque. Sed mixta ex ſimplicibus contrariam aut diuerſam naturam habentibus videntur conſtituere tertiam ac ſeparatam ſpeciem, vt probat text.in l. ſi ſtatulibera. §. vlt. ff. de ſtatulib. & in l. munerum, quæ eſt vlt. §. mixta.ff.de muneri.& hon.& in leg.1. in prin. ff. de vent. inſp. & in l.1. §. æſtatem. ff. de aqu. quoti. & æſti. & l. Titiæ textores, in 3. caſu. ff. de leg. 1. & l. vlt.poſt prin.& ibi Fran. Are.in 1.no.Cod. de inoff. teſt.& in c.1.& ibi Doct. in 1. not. de poſtul. præla. lib.6. Signo. conſil.48. quæritur ſi pretij, colum.2. verſi.quartò quæro, & conſil.95. quæſtio talis eſt, in portu,col.5. verſi. præterea ad idem. Et id patet in materia ſtipulationum, vbi occurrit iſta miſtura, ea certè conſtituit nouam ſpeciem, & quæ ſtipulationes communes appellari ſolent.l. ſtipulationum aliæ.ff.de verb. oblig. Et nuncupatim, quòd donatio cauſa mortis ſit tertia ſpecies diſtincta contractibus,& vltimis voluntatibus, dicit Bald. in l. vlt. C. de don.cau.mor. & in ſua marg. in verbo donatio, col. 3. verſi. donatio cauſa mortis non eſt: vbi ad hoc dicit eſſe text. ſing.in d.l.vlt. de dona. cauſa mortis.

Mixta ſub ſimplicibus non continentur in ſtatutis.

70 Et hæc maximè procedunt in ſtatutis, in quibus ſub ſimplicibus miſtum non continetur,vt probatur in l.quid ergo.§.1. verſic. ex ſententia. de his qui no.infa.inhæ.l.1.§.ſi is qui. ff. de exer. & voluit Bar.poſt Iac.But.in l.certi. condictio.§. quoniam.ff. ſi cer.pet. & Bald. in l. omnes populi, col.7. verſic. item ſi ſtatutum dicat. ff. de iuſt. & iur. vbi tenet, ſtatutum diſponens in contractu mulierum requiri conſenſum propinquorum, non habere locum in miſta perſona, videlicet in hermaphrodita, per tex. in l.hoc legatum.ff. de leg.3.& idem Bald.in §. omnium,poſt princ.Inſt.de actio.& conſil.237.quidam magnificus,paulò ante fin.lib.3. vbi dicit, quòd ſtatuta ſiue conſuetudines feudorum, deferentes feudum ad deſcendentes maſculos, non includunt hermaphroditum, per d. l. hoc legatum, & alia quæ allegat. & Angel. conſil.256. quia conſultatio, col. 2. Cornel. conſil.137. viſo inſtrumento, colum.3. num.10. lib.1. & recentiores in l. 2. in princ. ff. de verb.oblig.

Mixtum nunquam ſub ſimplicibus continetur in odioſis.

71 Sed & hæc potiſſimùm obtinent in exorbitantibus,& odioſis: cuiuſmodi eſt hæc noſtra conſuetudo ex multorum op. vt diximus, & dicemus poſtea. In quibus nunquam miſtum continetur ſub ſimplicibus,l.vim paſſam. §. præſcriptione & l. mariti.§.hoc quinquennium. ff.de adult. & l. ſi ita ſcriptum,in prin.& ibi Ang.& alij. ff. de liber. & poſthum.& d.l.hoc legatum.ff. de lega.3. Io.And.in addit.Spec.in rubr.qui filij ſint legi.Bart.Angel. & alij plerique in d.l.2.in prin.ff.de verb.oblig. idem Bart. in d. l. Titiæ textores. ff. de locat.1. Bald.in d.l.certi condictio.§.quoniam circa fin.verſic.2.quæro. ff. ſi cert.peta.Anto.in procœ.Decre.Pet.Anch.in rep.c.1. in 4.prin.q.verſi.inter conſilia,de conſti.& conſ.37. contra Ioannam,col.2. Rom. conſ.259. in caſu propoſito,& conſil.294. hæc confeſſio, ad fin.Io.Ana. conſil. 63. præſuppoſito. Alex. conſil. 82. viſo proceſſu,colum.antepe.verſic. præterea dicti, libr. 3. & conſil.76.viſis dubitationibus,col.3.lib.5. & conſil. 140. circa primum, eod.lib.5.Cor.conſil.63.licèt ex pluribus,col.3.verſi.& ſub ſimplicibus,lib. 1. Socin. conſil.81.non eſt dubium, col.3. verſic.3. libr.3. & conſi.28.fuit quidam, col.6.verſic.9.lib.4. & Lodo. Bol.conſil.31.inter S.& B.col.6.verſic. ex quo ergo. Feli.in cap. vlt. col.2. verſic.3. concluſio, de ſimonia. Et hæc eſt communis opi.licèt nonnulli tenuerint contrarium, vt videre licet apud Veſpuſium inter conſi.Cor.conſi.66. dominus, col. pen. vlt. & quoſdam recentiores in d.l.2. de verbo. obliga. Alij item multis & non contemnendis modis id limitant & declarant, vt pleniſſimè videbis apud Soci. conſil.116. in præſenti, colum.2. verſic. ſed vt omnibus,lib.4.

Digitized by Google

Adultus habens curatorem, liberè poteſt donare cauſa mortis, vide infr. 77. Adultus liberè teſtari poteſt inuito curatore, & de rebus immobilibus.

72 Denique adultus habens curatorem, non poteſt ſine illius autoritate contrahere, l.ſi curatorem. C.de in integ.reſt.min.cum ſim. Et tamen non prohibetur liberè donare cauſa mortis, vel ſine ea autoritate, Bald.& Alex.ibi.idem Bald.in l.1. in prin.ff. de tute.& ration.diſtrah. & ſubobſcurè conſil.108. domina Ioanna, in vlti.dubio, lib. 3. Io. Ana.in c.quia ea omnibus, col.15.in 4.q. de vſuris, Iaſ.in d.l.2. col, 3. verſ.licèt omnes.ff.de leg.2. Alciat.in d.l.s.in prin. n.32. de verb, obliga.& lib.3.de verb.ſignif.in quinto principali axiomate.& Anto.Rub.conſil.27.difficultas caſus.in fin. Nam & idem quoque liberè teſtari poteſt, ſine curatoris autoritate, imò & eo inuito, & reluctāte, idque etiam in rebus immobilibus, vt multorum textuum, & Doctorum autoritate probauimus in repetit. l. ſi vnquam, in verbo, donatione largitus, in 13. q. verſ. ratio autem & ſequent. Quibus tamen addes Alberi.in l.cùm pater.§. curatoris.ff.de legat.2. Bart.in l. Aurelio.§. Caius, in prin.ff.de libe.leg.Bald.in l.1.tam in lect.col.4. verſ, deinde quæro quid de prodigo, quàm in repet. col, 6. verſ. duodecimò quæro. C.de ſacroſanct. eccle. & in l.2.C.quando decret. opus non eſt, vbi ea hoc dicit, quòd adultus in teſtamentis habet iura maioris, poteſtque permittere alienationem immobilium pro executione teſtamenti ſine decreto. & in cap.1.col.2.tit. per quos fiat inueſtit.& conſil,83, an prohibita, ad fin.lib.2.& conſil.37.decreto, colum. 2, verſic. item alia ratione, lib.3. & dicto conſil.108, domina Ioanna, col. 3. verſic. ſextò eſt videndum, lib.3. & conſil.310.ad euidentiam, in princi. eodem lib.3. Barb.conſi.23.clementiſſimum, col.3.lib.4.vbi in id facit ſingu.text.in d.§.Caius. Iaſu. in d.l.2.col, 3. ff. de lega.1. & in l.quæ dè legato. col.vlt.ff.eod. tit.& Philip. Deci.in cap.in præſentia, col.11. in 14. not. de proba.

De eadem re.

73 Et quo & illud ſequitur, quod diximus, eundem quoque poſſe donare cauſa mortis. Nam cui illud licet, & hoc quoque licere leges permittunt, vt ſuprà diximus. Nam & vtriuſque eadem eſt ratio, quantùm ad adultum pertinet, qui ob id teſtari poteſt ſine curatoris autoritate, quia nulla hinc læſio oriri poteſt, cùm poſſit quandocunque libuerit, reuocare, vt dicunt Angel.Imol.Raph. Cot. & Alex. in l.2.§ fuit quæſitum. ff. ad Senatuſconſul. Trebel. Ideóque vt illi quoque dicunt, ei non competit in integrum reſtitutio aduerſus id teſtamentum. Quod & repetit Philippus Deci. conſil. 279. placet mihi, col.1.& 2.& ante eos voluit etiam Bart. in l. verbo contraxerunt. ff. de verbor.ſignifica. Quæ quidem ratio in donatione cauſa mortis, eo magis obtinet, quòd ea faciliùs liberiúſque reuocatur, quàm teſtamentum. Nempe quæ ex ſola pœnitentia reuocatur.l.non omnis in princ. ff.ſi cert. pet. & l. mortis cauſa donatio etiam & l.qui mortis.ff.de dona.cauſ. mort.& d.l.ſenatus.§.mortis cauſa.eod.tit.,& l. Seia, ff.de dot. præle. Teſtamentum autem non ſola voluntate aut pœnitentia reuocatur, ſed in id requiritur aliud teſtamentum, & ipſum quidem æquè ſolenne, ac primum. §. ex eo ſolo, Inſtitu. ea quibus cau.teſtamen.infir.& Fed. Senen.ſi is eſt, inter conſil.ipſius, conſil.165. referunt in dubium. Bart. in l. de iure.ff.de legat.3.& Doctor. vbique. Igitur ſimiliter mulier, quæ ſine autoritate viri contrahere non poteſt, non tamen per hoc prohibetur donare cauſa mortis, vti nec teſtari.

Minor nō reſtituitur aduerſus teſtamentum.

Statutū prohibēs contrahere, an prohibeat donare cauſa mortis.

74 Et hac ratione motus Iaſon in d.l.2.col.5.verſ. prædicta communis concluſio. ff. de legat. 2. tenet etiam mulierem per ſtatutum prohibitam contrahere, ſine conſenſu propinquorum aut viri, non prohiberi donare cauſa mortis. Quod & ipſum voluit Roma.omnium primus, ibi, & poſt eum Socin. col.1.in quarta concluſione, & Andr.Alciat. neque enim vnquam dubitaui, quin ea lect. ſit ipſius, vt pleniùs alibi diximus, & idem Socin.conſil.121. viſa contingentia, col.2. verſic. facit quia iura, lib. 1. & conſil. 150. dominus labia, &c, & nos introducere, &c.col.13.verſic.a, principaliter, lib.1.& Anton. Rub.dicto conſil.27.in fin. & Alciat.d.lib.3.de verbor. ſignifi. in 3. axiomate, vbi & id dicit voluiſſe Rom.& Soc. locum tamen non deſignat. Addit autem Iaſon in d.l.2.totum mundum, vt ipſe loquitur, tenere contrarium.

Contra ſuprà dicta.

Donatio cauſa mortis, cōtractui magis, an vltimæ voluntati magis accedat.

75 Contrarium enim, vt ſcilicet prohibita contrahere, non poſſit donare cauſa mortis, cum ex facto contigiſſet, conſuluit Pet.Anch.conſ.384.dubium in iſta quæſtione facit miſtura, ea ratione motus, quia donatio cauſa mortis plus ſumit ex natura contractus, quàm vltimæ voluntatis, vt notat gl. & Bar.in l.2.in princ.ff. de dot. præle, Quod & voluerunt, vt hoc illi addas, Dy. & Bar.in l.tam is, qui §.1.ff.de don.cauſa mortis. Idem Dyn. & Cyn. in l. ſi enim. C.qui teſta. face. poſſ. & Bald. qui illam gl. reputat ſingu.in l. cùm hi. ff. de tranſact. & in l. Labeo.in princ.ff.de pac.& conſ.148. ſi cæcus, lib.5, Bar.Bal.& recentiores in l.2.ff.de l.1. Ideóque vt dicit gl.Bar.& alij in d.l.3.ff.de dot.prælег. non magis valet donatio cauſa mortis durante matrimonio, quàm ſimplex donatio, vt eſt tex.in l.mortis, in prin, ff.de don.inter vir.& vxor. de quo tamen alibi dicemus pleniùs: quanquam valeat legatum, vt eſt tex. in d.l.2. Et videmus, quòd licèt vltima voluntas non poſſit pendēre ex alieno arbitrio, l.illa inſtitutio. & l.captatorias. ff. de hæred. inſtitu. poteſt tamen donatio cauſa mortis, vt patet in filiofamiliâs, qui poteſt donare cauſa mortis, modò conſenſus patris accedat, licèt teſtari non poſſit, ne patre quidem conſentiente, vt eſt tex.in d.l. tam is qui. §. 1. Magis ergo accedit donatio cauſa mortis contractui, quam vltimæ voluntati. At natura miſti, vt ſubiungit Pet. Anch.eſt accedere ad naturam eius, cui magis accedit, l.quæritur ff.de ſtatu homi. & l.legatis ſeruis. §. ſi viuus. ff.de leg.3.per quos text. voluerunt Ang. & poſt eum cæteri recentiores in d.l.2.in prin. de verbo. oblig. quòd diſpoſitio facta de aliquo ſimplici, comprehendit miſtum, quod magis adhæret illi ſimplici, de quo eſt facta prouiſio.

Miſtum accedat ad eius naturam, cui magis accedit.

Miſtum ſemper continetur in ſimplicibus ſi eadem eſt ratio.

76 Cui adde, quòd in quacunque materia, ſiue fauorabili, ſiue odioſa, ſub ſimplicibus miſtum continetur, non quidem ex verbis, ſed ex mente diſpoſitionis, vbicunque eſt eadem vel maior ratio. Caſus eſt notabiliſſimus in l. interdum.§.quod ait.ff.de his qui notantur infa. iuncta l. 1. in fin. eod. tit. ſecundum Franc.Aret.in d.l.ſi ita ſcriptum, in princ. ff.de libe.& poſthum. qui & ad hoc dicit facere text.in l, patre furioſo, in fin. ff. de his qui ſui vel alieni iuris ſunt, & in l.ſed & ſi per Prætorem.§.ait Prætor.ff.ex quib.cau.maior.& in l.ſi quis in putemp. §. illud.ff, quod vi aut clam.& in l.vlt.§. hac actione ff.nautæ, caup.ſtab. Cui potes addere & tex.in l.ſi ita facta ſit. Vbi & hæc notat Iac. Aret.Bald. & Imo.ff.de iniuſt. teſtam. quem & ad hoc expendit, dicitque notandum Alex. conſ.161. viſo ſtatuto ciuitatis, colum.4. verſ.quinimo plus videtur, lib.7. At eadem omnino eſt ratio in donatione cauſa mortis, quæ & in alia, vt patet ex his quæ diximus ſuprà, in prima quæſt. Item hæc ſolennitas conſenſus viri vel conſanguineorum, requiſita à ſtatuto, eſt ſimilis ſolennitati, de qua in d.l.tam is §. 1. Nam in vtraque hoc accidit, quòd voluntas donationis pendet à conſenſu &

arbitrio

arbitrio alterius. Sicut ergo ibi donatio, quò ad huiuſmodi ſolennitatem, accedit ad contractum, & non ad vltimam voluntatem, ita & hic ſimiliter.

Donare cauſa mortis non prohibetur, qui teſtari prohibetur.

77 Poſtremò (vt id quoque addas Petro Ancharano) donatio cauſa mortis adeò quidem magis accedit donationi inter viuos, quam vltimæ voluntati, vt ſi è diuerſo prohibeatur quis ſtatuto teſtari ſine præſentia propinquorum, poterit tamen ſine illa ſolennitate donare cauſa mortis, vt & donare inter viuos, vt no. conſuluit Bal. conſil. 298. quæritur verum vſurarius, lib. 2. Vbi etiam dicit, diſpoſitionem cap. quanquam, de vſuris lib. 6. prohibentem vſurarios teſtari ſolennitatibus illic declaratis, non procedere in donatione cauſa mortis, per multa, quæ illic allegat. Id quod etiam tenuit ipſe Bald. in l. executorem. colum. 3. verſicul. modò vidi. C. de exec. rei iudic. vbi hoc latè diſputat. & eius frater Angel. in ſua diſputatione incip. Aſtenſis miles, colum. 8. verſic. ſed de quo quarto dubitatur, de quo etiam tu vide Imo. in d. l. tam is. ff. de donat. cauſa mort. Anton. in diſputatione incip. Bononienſis quidam vſurarius, Petr. Anchar. in diſputatione incip. vſurarius manifeſtus, Laurentium Rodulphum in tractatu vſur. quæſt. 125. Sed & inter conſil. ipſius Baldi, Aluiſius Peruſinus ipſius diſcipulos, conſ. 248. an cæcus poſſit, lib. 5. latè probat donationem cauſa mortis magis accedere cõtractui, quàm vltimæ voluntati, ſiue ipſius ordinationem reſpicias, ſiue eiuſdem confirmationẽ, ſiue item efficaciam & effectũ.

78 Illam autem Pet. Anc. ſententiam, vt ad eam redeamus, nuncupatim ſequuntur Alex. Fran. Are. & Barb. in d. l. 2. ff. de verbo. oblig. ille quidem ante finem, alter colum. 4. verſicu. & inter multas, hic col. 9. verſic. item dico. & idem Alexand. in d. l. 2. colum. vlt. & ibi Soc. colum. 3. verſic. ex quibus etiam. ff. de leg. 1. & ipſe Socin. conſil. 112. & multum abundè, colum. 6. verſic. 4. difficultas, lib. 1. quod repetitur conſil. 172. lib. 2. & Benedictus in repetitione cap. Raynutius, in verbo, teſtamentum, le 4. num. 35. de teſta. & Iaſon ſibi contrarius, in §. omnium, qui eſt ſecundus, colum. 5. verſic. ſed circa iſta, ibi, nec iſtis obſtat, Inſti. de action. vbi ex hoc limitat Bald. Deci. in dict. l. omnes populi. dum loquitur de hermaphrodita, vt procedat cùm æquè valeret in vtroque ſexu: quòd ſi in ſexu muliebri præualeret, comprehenderetur in d. ſtatuto requirente certam ſolennitatem in contractibus mulierum.

79 Sed & idem, quod ipſe Pet. Anch. illo tamen non commemorato, conſuluit Panor. cuius etiam illi, quos ſuprà citauimus, non meminerunt, in dict. conſi. 40. ſuprà in prin. huius quæſt. allegato, in primo dubio, lib. 2. & Phil. Corn. nullam quoque ſuperiorum mentionem faciẽs, conſi. 41. cuius exordium eſt, videtur in hac conſultatione, per totum illud conſiliũ, lib. 1. vbi hanc rem luculenter in vtranque partẽ diſputat, iterúmque conſ. 126. licet in hac conſultatione, col. 5. verſ. item eſſet probabile, eo. li. 1. Et hanc dicit eſſe cõmunem opi. Iaſ. in d. l. 2. ff. de leg. 1.

Donatio cauſa mortis cenſetur prohibita, donat. ſimpliciter prohibita.

80 Et hoc mirum in modum confirmat, quod poſt Iac. Are. tradidit Bal. in cap. 1. in prin. col. 4. verſ. quæro ſi vaſallo, tit. de prohib. feud. al. per Fed. quòd ſi ſtatutum prohibeat mulieres donare, ita intelligitur, vt nec eæ quidem donare cauſa mortis poſſint. Idque generale eſſe dicit, vbi nomen donationis prohibitiuè ponitur, vt etiam cenſeatur prohibita donatio cauſa mortis. Nam à quo remouetur genus, & quælibet eius ſpecies remota eſſe cenſetur, per dictam l. filiusfamilias. §. pari autem ratione. ff. de donat. Quod dicit eſſe notandum, & ſequitur Cardin. Alexand. ibi colum. 1. & Franc. Aret. in l. qui in poteſtate, poſt princip. ff. de teſta. & Marià. Socin. conſil. 19. pro deciſione, colum. 5. verſic. ſed aduertendum, in 1. lib. conſil. Bartol. Socin. eius filij, & Barb. d. conſil. 23. clementiſſimum, colum. 1. lib. 4. vbi id dicit ſing. & Firmian. qui id quoque ſingul. dicit, in tractatu gabellarum, in tertia parte octauæ partis princip. in 12. quæſt. & Franc. Rip. in d. l. 2. col. 4. num. 10. in fin. ff. de legat. 1.

L. ſi quis argentum, habet locum in donatione cauſa mortis.

81 Pro quo optimè facit, licet non allegent, quòd l. ſi quis argentum. C. de donat. loquens ſimpliciter de donationibus, licet ſit exorbitans, vt ſuprà diximus in præcedenti quæſtio. habet tamen locum in donatione cauſa mortis, ex ſententia gloſ. quæ paſſim ſingu. ab omnibus dicitur, in l. cum pater. §. Mæuio, in verbo, donabat, & iterum in verbo, reuocaretur, & ibi Bart. Bald. & alij. ff. de legat. 2. cum aliis multis concord. & gloſ. & Doctor. a me abundè & propè ſuperfluenter collectis in d. repe. l. ſi vnquam, in verbo, donatione largitus, in 13. quæſt. verſicul. confirmatur item ex eo: neque enim hîc illos repetendos ducimus. Sed illis tamen addes Bald. in l. dedi. la 2. quæ eſt vltim. in lect. antiquæ, ante fin. ff. de cond. ob cauſ. & in repet. l. 2. colum. 7. verſic. tertio modo. ff. de iureiur. & in l. ſi donationis. C. de contrah. empt. & conſil. 172. in cauſa egregiæ, colum. 2. verſic. quintò probatur, lib. 5. Salyc. in l. 1. §. ſin autem aliquid ſub conditione, in fin. C. de caduc. toll. & in l. licet inter priuatos, & ibi quoque Fran. Aret. C. de pact. Ioan. Fab. in d. l. ſi quis argentum. Petr. Anchar. conſil. 76. per modum, colum. 2. verſic. ſed ad hoc dubium. Fulgoſ. conſil. 217. viſo exemplo, colum. vlt. Imo. in d. l. 1. & ibi Iaſ. col. 2. ff. de leg. 1. & Angel. Aret. in §. 1. in 2. locis, Inſtit. de donat. & in §. in perſonam, col. 4. verſic. & prædicta procedunt, & ibi Iaſ. col. 10. verſic. an autem, Inſtit. de acti. Petr. Cornel. conſil. 41. videtur in hac, col. 2. lib. 1. Ferr. in tit. for. libel. quo agit. pro donat. in glo. 1. col. 3. verſi. ampliùs quæritur. Barb. qui hoc latè diſputat, in rub. extrà de donat. col. 2. verſic. ſecundò conſidero. Phil. Dec. in l. ſemper qui prohibet. col. 1. ff. de reg. iur. & Steph. Bertran. conſi. 156. ex themate, num. 11. & 12. lib. 4. & Viglius Phryſius in §. ſed cum paulatim, in verbo, vno contexto, Inſtit. de teſtam. ordin. Et hæc haud dubiè eſt communis opin. vt etiam teſtatur Iaſ. in d. l. 2. ff. de legat. 1. licet Signo. & alij nonnulli tenuerunt contrarium, vt in d. repet. l. ſi vnquàm, loco ſuprà allegato, in fin. diximus.

Donatio impropria continetur ſub donati. ſi eadem eſt ratio.

82 Faciunt quoque in hanc partem omnia ferè, quæ ſuprà adduximus in præcedentibus quæſtionibus, iunctis his quæ voluerunt Imo. & Alex. in addi. Bar. in d. l. 1. in fin. ff. de don. & iterum in l. filiusfamiliàs, eod. tit. quòd ſtatutum loquens de donatione, procedit & in donatione impropria, vbi eſt eadem ratio. Nam & videmus, quod quemadmodum pupillus contrahere non poteſt ſine autoritate tutoris propter imbecillitatem intellectus, ita nec donare poteſt cauſa mortis, per text. qui ad hoc reputatur ſing. in d. l. in princ. ff. de tutel. & ratio. diſ. & facit l. diſtractis, vbi & hoc not. Alex. in 3. not. C. qui teſtam. fac. poſſ. Ergo non abſimili ratione mulier, quæ ſtatuto prohibetur cõtrahere ob conſilij infirmitatẽ, vt iam ſatis ſuprà diximus, & dicemus poſteà latiùs, cenſeri debet prohibita etiam donare cauſa mortis. Quanquam hæc poſtrema ratio non admodum ſolida eſt, cùm poſſet dici maiorem eſſe imbecillitatem in pupillo, quàm in muliere. Ille enim teſtari non poteſt. l. qua ætate. ff. de teſta. illa autẽ poteſt, etiam prohibita contrahere, vt dicemus in 7. q.

Adultus an poſſit donare cauſa mor tu

83 Ex his autem quæ diximus facilè reſponderi poteſt omnibus, quæ pro priori parte adducta ſunt:

Digitized by Google

niſi quod poſtremò loco dictum eſt, num.72.de adulto habente curatorem: qui licèt contrahere non poſſit ſine autoritate curatoris, poteſt tamen donare cauſa mortis, ſicuti & teſtari inſcio & inconſulto curatore. Cui difficillimum eſt reſpondere, niſi neges illud verum eſſe, [illegible] ad dubitanter, & per verbum, forte, ſcriptum [illegible] à Bald. in d.l.ſi curatorem habens, C. de in integ.reſt.mino, & contrarium tenuit ipſemet Bald. in cap.1.§. item ſacramenta puberum. colum.pen. verſic. quæro nunquid in vltima voluntate, tit. de pac.iur. fir. quem ſequitur Alex. ſibi etiam contrarius in dict.l.2.in fin. & ibi quoque Franciſ.Ripa. vbi ſuprà citauimus. ff. de lege 1. & Franc. Areti. in d.l.ſi curatorem habens, & Fran. Cre.ſtog.117.hæres minoris, vbi hoc dicit menti eſſe tenendum.

Donatio cauſa mortis facta ſtipulanti, contractus eſt.

84 Sed & aliud eſt, quod multùm obſtat illi poſteriori ſententiæ, videlicet text. in l.vlti. C. de dona. cauſ.mor. vbi expreſsè declaratur, donationem cauſa mortis, in his quæ concernunt ſolennitatem extrinſecam, habere naturam contractus, non vltimæ voluntatis. Ex quo (vt ibi dicitur) in ea non requiritur ſolennitas inſinuationis, quæ in aliis donationibus exigitur: nec ſufficiunt duo teſtes, vt in cæteris, ſed quinque deſiderantur. Et ad hoc illum text. expendit, & dicit ſing. Rom. in d.l.2.in princ.col.2. verſic.primò ad illam.ff.de verb. obliga. vbi poſteaquam retulit illud Petr. Anchar. conſil. numero tamen non deſignato, dicit ſe in illius ſententiam abiturum fuiſſe, niſi ille text. impediret.

An hæc donatio requirat mortem vtriuſque, vt confirmetur.

85 Hæc autem, quæ diximus, maximè procedunt, ſi donatio cauſa mortis fuerit facta præſenti & ſtipulanti. Tunc enim cenſetur eſſe contractus: ita vt ſtatutum loquens in contractu habeat locum in ea, vt tradit Petr. Anchar. d.conſil. 384. Nam & talis donatio non requirit aditionem hæreditatis, quæ in legatis exigitur: vt notat Bald. in l.& ſi mortis, in princip. C. ad leg.Falcid. Nec pro tali donatione competit hypothecaria, quæ datur pro legatis, vt concludit Alexan. in d.l.2.col.3.ff.de legat.1. Ex quibus apertè intelligi poteſt, quòd de huiuſmodi donationibus idem iudicatur, quod de contractu: vt etiam concludit Imol. in l.vt hæredibus, verſic. item attende.ff.de leg.2, & Philip.Dec.conſil.197. in caſu propoſito, colum.2.

De eadem re.

86 SED QVAERO QVINTO, Si teneamus eam partem, quæ requirit conſenſum viri in donatione cauſa mortis, vtrum ſi vxor donauerit cauſa mortis marito cõſentiente, requiratur mors vtriuſque & viri & vxoris, vt huiuſmodi donatio confirmetur, an verò vxoris ſufficiat. Videtur vtriuſque mortem exigi, argum. l.cùm hic ſtatus.§.oratio non ſolùm, & §.in hac: & quod ibi dicit gloſ. & l.ſi cum qui.§.ex quibus, rurſúſque l.mortis ſuæ cauſa.ff.de donat.inter vir.& vxor.& l.donatio.& ibi gloſ.& l.ſi vt proponis.C.eod. vbi donatio facta inter virum & vxorem ex conſenſu patris donantis, in cuius erat poteſtate, non confirmatur, niſi morte vtriuſque, & donantis, & patris ipſius.

87 Dic tamen contrarium in hoc caſu, videlicet ſufficere mortem mulieris: quemadmodum & cum filiusfamiliâs donat cauſa mortis conſentiente patre, ſufficit mors filij ad confirmationem eius donationis, vt voluit gloſ. in l.nec fratris, & ibi Cyn. & Bal. C. de don.cauſa mor. gloſ. in l.qui pretio, in fi.ff. eod.tit. & ibi Bar. Imol. & Paul. Caſt. ex quibus Bar. ad hoc dicit bene facere text. in l.ſi alienam.§. Marcellus.ff.eod. Reſpondétque ad iura in priore parte allegata, quòd loquuntur de donatione inter virum & vxorem, quæ ab initio eſt inualida. Hæc autem donatio cauſa mortis, valet iam ab initio: vt notatur per gloſ. & Doctor. in l.vlt.§. Lucius.ff.de donat. & idem voluerunt Rapha. & Corn. in l.ſenium. C. qui teſta. facere poſ. & Guido Pap. deci. Delphi. 223. item in cauſa, verſic. ſed poteſt.

De eadem re.

88 Et hanc partem confirmat, quod in non longè diſſimili caſu ſcribit Bar. in l.ſi per epiſtolam, & ibi Imo. Rom. Paul. Caſtr. Franc. Aret. & omnes penè, qui de ea re loquuti ſunt, præter Rap.ff.de acqu.r. hæred. quòd ſi pupillus conſtituerit procuratorem cum autoritate tutoris, non finitur mandatum per mortem ipſius tutoris, ſed tantùm per mortem pupilli: quoniam, vt inquiunt, actus principaliter accepit ſubſtantiam ex perſona pupilli: vnde ipſe mandaſſe videtur, non tutor. Nam vt idem Bar. alibi dicit, ſcilicet in l.& quia, quam legit cum l.more maiorum, in 1.opp.ff.de iuriſd.omn.iud. confirmans, ſiue præſtans autoritatem actui, non dicitur actum ipſum facere, ſed eum imperfectum perficere. Et vt dicit Bal. in l.ſi vt proponis. C. de ſeru.pign.dat.manu. qui conſentit, non facit, ſed non impedit. l.ſi pater.§.vlt.ff.de manum. vindi. Aliud enim eſt agere, aliud agenti conſentire. l.aliud. ff.de regulis iuris: de quo & nos latè dicemus in 12.quæſt. huius gloſ. & aliquid quæſt. ſequen.

Quid ſi vxor donat rem mariti.

89 Sed & hoc tamen intellige in caſu noſtræ conſuetudinis, cùm vxor donauit rem ſuam: ſecus autem, ſi donaret rem viri ex cõſenſu ipſius: tunc enim ad confirmationem huiuſmodi donationis non ſufficeret mors vxoris, ſed & viri quoque exigeretur, ſi nondum res ipſa fuerit tradita, vt voluit Cyn. in d.l. nec patris. C. de don.cauſa mortis, vbi eius rei rationem reddit ex l.Papinianus, ff.de dona. inter virum & vxorem. Et vide etiam ſuper hoc, quæ dicemus in ſeq.quæſt.

An ad reuocandam hic donationem vtriuſque pœnitentia requiratur.

90 ILLVD ITEM SEXTO quæri poteſt, quia huiuſmodi donatio cauſa mortis, vt ſuprà diximus, ſola pœnitentia reuocari poteſt, vtrum hoc caſu, cùm ſcilicet vxor donauit cauſa mortis ex conſẽſu mariti, requiratur vtriuſque pœnitẽtia, an alterius tantùm ſufficiat. Dic breuiter ex ſententia multorum ex his, quos in ſecundo ſeq. verſic. citabimus, quòd ſi vxor donat rem ſuam: ea poterit ſola reuocare, vt etiam non obſcurè probat, licèt illi non alleg. text. loquens de donatione inter vir.& vxor. in donatio. C. de donat. inter vir. & vxor. quæ ſola donare videatur, non etiam maritus, qui conſentit, vt diximus in præcedenti quæſt. & vt ſcribitur in l.aliud.ff.de regulis iuris: aliud eſt agere, aliud agenti conſentire, & dicemus infrà latiſſimè in d.12. quæſt. Et in hac quoque opinione videtur fuiſſe Guido Pap. loquens in donatione cauſa mortis facta à filiufamil. conſentiente patre. Dec. Delph. 223. item in cauſa, paulò ante fin. Quibus concinit, quod eleganter conſuluit Bald. conſil. 209. licèt conſulentes, libro quarto, quòd ſi ſit ſtatutum, prohibens mulierem teſtari ſine conſenſu vel conſilio conſanguineorum, idque ita fecerit, poterit ſola ſine eorum conſenſu, vel conſilio id teſtamentum reuocare.

De eadem re.

91 Solus autem maritus reuocare non poteſt: vt de filiofamiliâs, qui cauſa mortis donauit rem ſuam, voluit Bart. in l.a.§.1.in 4.q.ff.de donat. & Raph. & Cornel. in l.ſeruum. C. qui teſt.fac.poſſ. Et etiam in filiofamiliâs, qui fecit teſtamentum ad pias cauſas ex voluntate patris, vt ſcilicet pater ſolus reuocare non poſſit, nec quò ad inſtitutionem hæredis, nec quò ad legata, tenuit Bald. in reper.l.1.col.9.verſic. ſed iuxta hoc quæritur incidenter, filius. C. de ſacroſ. eccl. & Alex. conſ.246. placet admodũ, lib.6. vbi & ex

hoc

hoc conſuluit in alio pulchrò caſu. & Phil. Fran.in rub.de teſta.lib.6.char.7.verſic.decimò quæritur. Et quod item à Bar.diſſeritur in l.neque. C.de procur. & in l.actor.ff.rem rat.hab. an procurator conſtitotus à pupillo cum autoritate totoris, vel à capitulo, cum autoritate prælati.poſſit à ſolo tutore,aut prælato reuocari.Et concludit, quòd ſi tutor aut prælatus potuiſſet ſolus procuratorem conſtituere, poterit ſolus reuocare: aliàs non poteſt.& ſequuntur Alex. Franc. Aret. & alij recentiores, qui adferunt concord. in d.l. ſi per epiſtolam. ff. de acquirend. hæred.

De eadem re.

92 At ſi vxor donauit rem mariti, ex conſenſu ipſius mariti, quia tunc maritus donaſſe videtur, per l.in ædibus.§.quòd filiusfa.ff.de dona.& l.ſi quis hac lege.§. ſi filiusfa.ff. qui & à quib.certè poteſt idem maritus ſolus reuocare. Ita voluerunt Dy.Cy. & Sal.loquentes in illo caſu filiifa. qui ex conſenſu patris donauit rem patris.in dict.l.nec fratris. C.de donat.inter vir.& vxor.Ioan.Andr.in addit.Spec.tit. de inſtr.edi.§.porrò,circa prin.in addit. incip.incidit quæſtio. Bar.in d.l.2.§.1.vbi ſuprà.ff.de dona. Bal. & Fulg.in d.l.ſenium. C. qui teſtam.fac. poſſ. Per. Anch.conſ.76.per modum conſilij, in 1.dubio. Soc. conſil.114.viſo teſtamento dominæ,colum.2.& iterum vlt.lib.1.

An hæc conſuetudo habeat locũ in teſtamentis.

93 Septimo ex his quæ dicta ſunt in 4.q.& ſeq.ſatis ſupérque vel cæcis apparet,hanc conſuetudinem non procedere in vltimis voluntatibus, vt ſcilicet per huiuſmodi conſuetudinem , quæ prohibet contrahere vxorem ſine conſenſu mariti , non ea cenſeatur prohibita teſtari ſine illius conſenſu. Nam omnes tenentes prohibitum contrahere, prohiberi & donare cauſa mortis , hac potiſſimùm ratione innituntur,quòd donatio cauſa mortis magis accedit contractui , quàm vltimæ voluntati : tanquam aliud eſſet, ſi vltimæ voluntati magis accederet.Quin Pan.d.conſil.40.col.2.verſic.item quando donatio,lib.2.expreſſim dicit,quòd ſi donatio cauſa mortis fieret in teſtamento aut codicillis, tunc ſaperet omnino naturam vltimæ voluntatis : ideóque eſſemus extra verba ſtatuti prohibentis contrahere:pro quo text.eſt , licèt non alleget , in l.verba contraxerunt.ff.de verb.ſign.vbi ita ſcribitur, verba contraxerunt , non pertinent ad ius teſtandi. Per quem text.dicit gl.in l.teſtamentum, in verbo, contractus.C.de teſta. quòd teſtamentum non eſt contractus.Ex quo dicit Bald.ibi,in fin.no.quód ſtatuta loquentia de contractibus,non habent locum in teſtamentis. Quem ſequuntur Raph.& Cornel.ibi,& Alex.in addit. & Bar. in d.l.verba contraxerunt, & Philip.Deci.in l.vlti.col.3.verſic. ſecundò not.C.de edic.Diui Adria.tol.& alibi Bald.conſil.349.ſtatuto Placentiæ, lib.1. conſuluit per illum text. quòd ſtatutum prohibens contrahere, non comprehendit vltimam voluntatem : ad quod etiam allegat text. in l.pater filium,in princ.ff.de leg.3.Et idem voluit ipſe Bald.conſil.253. caſus talis eſt, quidam de ciuitate,colum.2.verſic.ſolutio , verba ſtatuti , lib.3.per d.l.verba , de verb. ſign. & Imol.in l.ſi ita quis.§.ea lege,col.pen.ff.de verb.obl.& Alexan.conſil.90.ſuper eo quod quæritur, col.2.lib.4. Calc. conſil.74. quòd dictis filiabus,col.6. num.19.& ſeq. & Iaſ.loquens de ſtatuto prohibente mulierem contrahere ſine conſenſo conſanguineorum , vt nihilo minùs poſſit teſtari ſine conſenſu illorũ,in l.2.col.4.verſic. ſecundò pro opinione mea.ff.de leg.1. Et hinc ſubdit Bald.in fin.illius prioris conſil. quòd prohibitos acquirere per contractum , vel alio modo , poterit tamen acquirere per viam inſtitutionis hæredis, per multa quæ ibidem ab eo ſunt allegata.Quibus adde & text.in l. milites, in princip.iuncto.§.vlti.ff.de re milit.& in l.Decurio.ff.de Decur.

Statuta an poſſint prohibere teſtari ſine conſenſu alterius.

94 Imò verò ſunt,qui negant, poſſe ſtatutum expreſsè interdicere, ne poſſit mulier teſtari ſine conſenſu viri au conſanguineorũ.Nam ita voluit Paul. Caſtr.qui ita dicit ſe cõſuluiſſe,in l.ex facto,in prin. col.2. per rationem illius text. & ibi quoque Franc. Aret.col.4.in 8.not. & Alex.col.2.ff.de vulg.& pupil.ſub.& idem Alexand. conſil.55. conſideratis dicti ſtatuti verbis, in fin.lib.1.& conſil.155. viſis & accuratè conſideratis, col.2.verſic. ad idem, & ſeq. lib.2. & latè Iaſon in l. ſtipulatio hoc modo concepta.in 1.not.ff.de verbor.obliga.& in l.non idcirco. C.de codicil.vbi hoc dicit ſingu.& conſil.127. pro parte negatiua,col.5.verſic.moueor in primis, lib.1. & Ioan.Lup.in repet. rub. extra de donat. inter.vir. & vxorem. §. 81.le s.ſunt enim duo eius numeri, colum.penult.verſic.vel ſaltem deberet.

De eadem re.

95 Mouentur hi primò per text. in d.l. ex facto: ibi,cæterùm iniquum incipit fieri beneficium principis, ſi adhuc id valere dicamus : auferret enim teſtamenti factionem homini ſanæ mentis.Ex quibus verbis no. plerique omnes , non valere ſtatutum, tanquam iniquum,quod homini ſanæ mentis liberam aufert teſtamenti factionem. Secundò,non valet pactum,tanquam contra bonos mores,quod aufert liberam teſtandi facultatem.d.l. ſtipulatio hoc modo concepta,ergo nec ſtatutum : quia quod per pactum fieri non poteſt , eò quòd ſit contra bonos mores,nec etiam per ſtatutum, vt voluit Bart. in l. omnes populi,in 3.quæſt.3. concluſionis principalis.ff.de iuſtit.& iur.& Doct.in cap.vlt. de conſuet. lib.6. Debet enim ſtatutum eſſe ſanctum , cap. erit autem lex. 4.diſtinct. Tertiò , quia lex ciuilis & canonica improbant , quòd vltima voluntas pendeat ab alieno arbitrio. l. captatorias, & l.illa inſtitutio. ff.de hæred.inſtit. Et ideo etiam filiusfamil. cum conſenſu patris teſtari non poteſt , ne teſtamentum filij pendeat à conſenſo patris.l.qui in poteſtate: & ibi not.ff.de teſta. & dicemus latè alibi. Sed ſi iſtud ſtatutum valeret , penderet teſtamentum vxoris à mera voluntate mariti:ergo non valet.

De eadem re.

96 Quibus & tu adde hanc rationem,illam ſuperiorem confirmantem, nam quòd teſtator diſponat de rebus ſuis ex voluntate propria, eſt de ſubſtantia diſpoſitionis,vt patet ex definitione teſtamenti,quæ ſcribitur in l.1.ff.de teſt.quæ quidem definitio oſtẽdit qualitatem rei.l.1.§.dolum.ff.de dolo. Sed conſuetudo contra ſubſtantiam diſpoſitionis cenſetur irrationabilis,& non valet, vt not.gloſſ. in cap.2. & ibi bonus text.de conſuet.lib.6. Hoſt.& Io. And.in cap.Romana.§.1.de appel.lib.6. Qua ratione Franc. Aret.in l.2.col.2.in 2.not.& ibi etiam Iaſ.in 2.quoque not.vbi & aliam rationem adducit.ff.de vulg.& pup.tenent non valere ſtatutum , vel conſuetudinem , vt valeat diſpoſitio captatoria : licèt contrarium voluerunt Angel.Imol.& Alexand.ibi & idem Ang.& Imo.in d.l. captatorias.ff.de hæred. inſt. & Alex.in l.captatorias.C.de teſt.mili.& Carol. Ruin. conſil.21.de validitate,num.5.lib.2.

Contra ſuprà dicta.

97 Contrarium tamen,videlicet quòd valeat huiuſmodi conſuetudo vel ſtatutum,ne vxor poſſit teſtari ſine conſenſu viri , præſupponere videtur Bar. in d.l.non idciro. C.de codic. & in l.ſi cùm dotem. §.eodem autem tempore. & ibi quoque alij.ff.ſol. matrim.& conſil.10.in nomine.& c.viſo ſtatuto. in prin.& Bal.in rub. C.de contrahen.emp.in 24. q.& in d.l.omnes populi.colum.7.verſi.item ſi ſtatutum dicat.ff.de iuſti. & iur. Vbi tamen dicit huiuſmodi

ſtatutom eſſe iniquum, idem Bald. & Saly.in l.1.C. vnde vit & vaur.dum quærunt,an ſtante huiuſmodi ſtatuto,poſſit vir vxori ſibi aliquid in teſtamento relinquenti conſenſum accommudare, & alij, quos in eam rem citabimus infra,in gloſſ.8.in 3.quæſt. & ipſe Bald.in l.ex duobus.§.vltim.paulò ante fin.ff.de vulga.& pupil.& conſil.208.licet conſulentes, iuncta caſus poſitione,lib.3.& conſil.139.ſtatuto communis Aſſiſij,lib.5.dum conſulit,quòd ſtante ſtatuto Aſſiſij, quòd mulier non poſſit teſtari ſine præſentia viri,non valebit teſtamentum, omiſſa ea ſolennitate,& Corne.conſil.541.de duobus quæritur, col.2.lib.2.& Bert.in tract. Gabel.in 6.parte princ. in 5.quæſt.

De eodem re.

98 Et id expreſſè voluit Ang.loquens in ſtatuto requirente conſenſum duorum conſanguineorum, in §.pronunciatum, in authent. vt fac.not.conſtit. morus,quia poteſtas teſtandi introducta eſt de iure ciuili,vt not.Dyn.in c.indultum, de regul.iur.lib.6. quod quidem ius tolli poteſt,& mutari per leges & conſuetudinem.l.de quibus.ff.de legib. Nec obſtat, inquit,quòd vltima voluntas non poteſt conferri in voluntatem alterius: quia hoc vetum eſt, per teſtatorem. Nam per legem id fieri poteſt: vt apparet in donatione cauſa mortis, quæ eſt ſpecies vltimæ voluntatis.l.vltim. C.de donat, cauſa mort.& tamen poteſt pendere ex alieno arbitrio.l. filiusfa. & l.tam is.ff.de dona.cauſa mortis. Et ita dicit ſe conſuluiſſe,ſicuti vere conſuluit, conſil.88.præmitto primò, quòd ſolennitas: & iterum conſil.126.teſtamenti factio. Sed & hoc quoque idem conſuluit Bened. Bap. conſil.21.cum de duobus, colum.2, verſic.ſed his non obſtat,& colum.3.verſicul.quod & primò, & ita etiam expreſſe tenuit Socin in l.pactum quod dotali,ad fin. C.de pactis. Nam poteſt (inquit) lex facere, quòd voluntas teſtatoris ab alio dependeat, per l.captatorias.§.Senatus prohibuit.ff.de hæredit. inſtit.

De eodem re.

99 Et idem quoque tenuit Iaſon, ſibi contrarius, in d.l.ex facto.col.2.in 3.not.& iterum col.4.verſic. facit iſta lex:& ibi quoque Claud.Seyſſ.col.quoque 2.ff.de vulg.& pupil.ſubſtit.& Phil.Dec.conſil.612. concluſionem, poſt princip.& Matth.Afflict.in Deci.Neapol.260.nunquid mulier. Et his potiſſimum rationibus innititur Iaſ. in d.l.ex facto. Nam quando ſtatutum aufert liberam teſtandi facultatem homini ſanæ mentis,verè iniquum eſt, iuxta dictam l. ex facto. At in noſtro caſu ſtatutum non aufert homini ſanæ & integræ mentis, cùm diſponat de muliere,quæ propter fragilitatẽ ſexus facilè decipitur: quæ quidem fragilitas huic ſtatuto occaſionem dedit ſecundum not. per Doct. in l.tranſactionem.C. de tranſact.cum concord. alibi à me adductis infrà in gloſ.6.in verbo, *conſentement*, nu.37. teſtat igitur. Et licèt Doct.ibi loquantur de contractibus mulierum,eadem tamen ratio ſtatuendi fuit in vltima voluntate. De quo tamen vide, quæ ſcripſi in mea repet.l.ſi vnquàm,in verbo,donatione largitus, num. 253.ratio autem,& quod dicam in ſeq.verſic. Item (vt redeam ad Iaſo.) iſtud ſtatutum non ſimpliciter aufert mulieri liberam teſtandi facultatem: neque enim ſimpliciter diſponit, ne mulier poſſit teſtari: id enim eſſet iniquum, per text.in d.l.ex facto, ſed propter huiuſmodi fragilitatem requirit maiorem ſolennitatem, vt facere poſſit: vt in ſtatuto diſponente, quòd in teſtamento interueniant decem teſtes,voluit Bar.in l.cunctos, in 3.q.prin.C.de Summa Trinit. Et hoc maximè debet procedere in hoc caſu,in quo eſt maius periculum,ideò & maior cautela eſt adhibenda. Quòd ſi quis occurrat, dicâtque tolli omnino liberam teſtandi facultatem mulieri, ſi maritus vel conſanguineus nolit conſentire, cùm ſine conſenſu illius ex huiuſmodi ſtatuto non poſſit teſtari,illi conſeſtim reſpondebitur,quòd ſi maritus non habeat iuſtam cauſam contradicendi, iudex illum poterit cogere, vt conſentiat:aut etiam concedere mulieri facultatem teſtãdi,ſine conſenſu illius, vt per Bar.& alios in d.l.ſi cum dotem.§.eo autem tempore.ff ſolu.matrim. cum multis concord. à me infra adductis in d. gloſ.8. in 15.q. Denique ſtatutum quod habet motiuum rationis, valet, & eſt æquum & rationabile,vt dicit Bald.in l.vlt,C.de lib. præter. & alibi ſæpe. Sed hoc ſtatutum eſt huiuſmodi:igitur & cætera. Alias multas rationes afferũt Seyſſ.& Afflict. quas tu ipſe videre poteris. Sed interim non prætermittam, Platonis legibus libro ſecundo,non licere vxori cuiuſcunque ætatis ſit, teſtari ſine autoritate mariti. Súntque in id quædam expreſſæ conſuetudines, videlicet Niuernenſis,titu. *Des droicts & appartenances a gens mariez*, cap.1.& Burgundienſis, titu. *des fiefs*, cap.9.

Vxori non licere teſtari ſine autor. viri, Platonis legibus.

100 Nec tamen hinc priùs diſcedam, quàm admonuerimus legentes,illud quod diximus prohibitum contrahere, non eſſe prohibitum teſtari, procedere, quando quis prohibetur à contractu: quod ſi ab alienatione prohibeatur,res multis diſtinctionibus indiget, vt ſciamus, an, & quando videatur prohibitus à teſtamento, atque teſtamentaria alienatione, Super quo vide Alb. Bar. Bal. Ang. Raph. Cu.Fran.Aret.& alios recentiores in l.ſi ita quis.§. ea lege. ff.de verb.oblig. Bald.& Sal.in l.ea lege, illum,col.4.verſic.ſecundò quæro:hunc, col.7.verſic. quæro ſecundò,cum multis ſequenti.col. C.de condict.ob cauſam,& inter cætera dicit Bald.ibi, vnum quod huic loco maximè conuenit,quòd ſi alienatio eſt prohibita, ob alienantis imbecillitatem, non per hoc prohibetur teſtamenti factio,& inſtitutio,Nam minor,inquit, prohibitus alienare, poteſt tamen teſtari.l. ab Aurelio.§.vlt.ff.de lib. leg. quod & idem voluit Saly.ibi, col.pen.verſi.quæro quidam donauit, & alij multi, quos tibi collegi in noſtris Retractibus.tit.1.§.26.gloſ.1.num.3.ſed quod diximus, & ſeq.& alij item, quos addidimus ſuprà eadem gloſ. num.72.denique adultus.

Alienare prohibitus an teſtamento alienare poſſit.

101 Intellige ſecundò, vt licèt mulier,quæ prohibetur contrahere, poſſit teſtari: tamen non poterit in ipſo teſtamento contrahere. Nam, vt id intelligas,ſcire debes,contractus inter viuus poſſe fieri in teſtamentis, glo.Bar.Bal.Ang.Imo.Paul.Caſtr.Fran. Aret.& alij, in l.hæredes palam.§. vlti.ff. de teſtib. Dyn.in cap.quod ſemel,ad fin.de reg.iur.lib.6.Oldr. conſil.214.factum eſt tale,quædam mulier,col.1.vbi id dicit probari ex duabus legibus ſimul iunctis,ſcilicet l.1.§.ſi aſſignare,& l.aſſignare.ff.de aſſign.lib. Ioan.Andr.in cap.quanquam, de vſur.lib.6.Bar.in l. vnum ex familia. §. ſi de Falcid.ff.de leg.2. & in l. cùm quis decedens. §. codicillis.ff.de leg.3. Bald. in l.ſancimus in fin.C.de teſta.& in l.ſi mulier.quæ eſt 3.ff.de legat.3.& in l.ſi tibi.§.1.in fin.ff.de pactis,& conſil.14.Antonius,colum.1.lib.2.& conſil.24.præſuppoſito ſtatuto, lib.5,Ioan.Fab.in §.1.Inſtitut. de legat.Lap allegat.91.imprimis videndum, colum.2. Albet.Bald.Angel. Paul. Caſtr. Alexand.& Iaſ.in l. cùm antiquitas.C.de teſtamen. idem Albet.in l.hac conſultiſſima,in princip.C.eod.tito.vbi loquitur de venditione, & in rubr.C.de donat. vbi loquitur de donatione inter viuos. Anton. conſil.21. viſo puncto, in princip. Imol. in l.vt hæredibus, verſiculo: item attende.ff.de leg.1. Cardin.Flor. conſilio 215. reſpondeo ad primum, in princip.Panor. conſil.95. quædam

Contractus inter viuos fiunt in vltima voluntate.

Digitized by Google

quædam domina, colum. 1.lib.2. Ro.qui hanc dicit communem oppo. conſil.171.pro deciſione, col.vltim.Pau. Caſt.conſil.330.ſuper primo quæſito, poſt princ.lib.1.& conſ.379.primò videndum eſt vtrùm, cod.lib.1.& conſil.381.primò videndum eſt qualis, colum.1.eod.lib.1.vbi etiam dicit,eum contractum valere,etiam ſi teſtamentum non valeret.

An talis contractus poſſit reuocari, vide num.ſeq.

102 Et is quidem contractus ita factus in teſtamento, aut etiam confeſſio debiti inibi facta, retinet naturam confeſſionis, aut contractus inter viuos,nec ſortitur vim teſtamenti,nec poteſt reuocari vt teſtamentum, vt dicunt Dy.in dict.cap.quod ſemel.in fin.Oldra.d.conſilio 114.Cyn.in l.1.in vltim. q.C.de ſacroſan.eccleſ.Albe.in l.ſi quis in principio teſtamenti. in fin.ff.de leg.3. Bar. in d.§. codicillis. Bald.in l.vltim.ff.de reb. eorum. vbi dicit per eum text.irrito teſtamento non irritari contractum in eo factum. & in dicta l.ſancimus, ad fin. C.de teſt.vbi tamen notat. & in l.ex teſtamento. C.de fideic.& in l.ſi auia.in prin.C.de iure delib. Ro.d.conſil.171. in vlt.dubio.Barb.conſil.23.clementiſſimum, col.2. lib.4. Guido Pap.conſil.233.in cauſa appellationis, in fin.per tex.in d.l.vlt.ff.de reb. eorum Steph. Bertran. conſil.58.ſufficienter, col.3. iunctis ſeq.lib.2.

An probari duobus teſtibus.

Potéſtque is contractus,vel confeſſio, duobus teſtibus probari,vt cæteri & contractus & confeſſiones, licèt teſtamentum ipſum ſeptem teſtes requirat. Imol.Alexand.& Iaſon in l.nemo poteſt.ff.de leg.1. Philip. Deci. conſil. 292.viſo teſtamento, colum.2. verſic. verùm ſuprà dictis. Alc.in l.verba contraxerunt, de verborum ſignific. Nec valet donatio ita facta, excedens quingentos aureos, ſine inſinuatione, vt nec cæteræ donationes. Paul. Caſtr.d. conſil.330.

De eadem re.

103 Quanquam in eo, quod diximus, contractus & confeſſiones factas in teſtamento eſſe irreuocabiles,multi tenent contrarium,quos ingenti aceruo congeſtos videbis ab Iaſ.conſ.122.in præſenti cauſa,col.pen.verſ.non obſtat aliud fundamentum. lib. 4.Sed quibus addes Cato.Ruin.conſil.129.donatio, col.vlt.verſ nec obſtat ratio,lib.1.Alb.Bru.conſi.43. circa caſum,col.3.verſ.præterea licèt.Quam ſententiam nonnihil confirmat, quod à Valerio Maximo relatum eſt lib.8.c.2.Caius (inquit) Viſellius Varro graui morbo correptus trecenta millia numûm ab Octacilia cum qua commercium libidinis habuerat,expenſa ferri ſibi paſſus eſt:eo conſilio,vt ſi deceſſiſſet, ab hæredibus eam ſummam peteret, quam legati genus eſſe voluit, libidinoſam liberalitatem debiti nomine colorando. Euaſit deinde ea tempeſtate,aduerſus vota Octacilæ quæ offenſa quod ſpē prædæ ſuæ morte non maturaſſet, ex amica obſequenti ſubitò diſtracta fœneratricem agere cœpit nummos petendo,quos vt fronte inuerecunda,ita inani ſtipulatione captauerat. De qua re Caius Aquilius vir magnæ autoritatis, & ſcientia Iuris Ciuilis excellens,iudex aditus, adhibitis in conſilium principibus ciuitatis, prudentia, & religione ſua, mulierem repulit.

Caij Aquilij ſanctiſſimum iudicium.

An vxor poſſit fideiubere.

104 Octavo qværo, an per huiuſmodi conſuetudinem prohibentem mulierem contrahere ſine conſenſu mariti, prohibeatur & ipſa fideiubere.Neque enim hæc quæſtio inutilis eſt:nam quamuis aliàs regulariter mulier non poſſit pro alio intercedere.ff.& C.ad S.C.Velle.per totum,ſunt tamē quidam caſus, in quibus poteſt, annotari per gl.& Doc.in l.vlt.C.eo.tit.In qua re poſſem & multa adducere in vtranque partem, vt in præcedentibus. Sed ne repetitionibus vtamur, dic quòd non poterit, rationibus per me ſuprà adductis in 1.q.huius, glo.Quibus hoc peculiare addiderim, quòd Bal. in Auth. ſacramenta puberum, col.pen.verſic.vlterius quæritur. C.ſi aduer.vend.dicit illam Auth.loquentem de contractu,comprehendere fideiuſſionem,licèt,vt diximus,ſit exorbitans. Et id quidem,quia fauorabilis, tum quia eadem ratio militat in fideiuſſione,quæ in aliis contractibus: quæ quidem rationes & in hoc quoque caſu procedunt.

Gabella an debeatur ex fideiuſſione.

105 Quin plus dicit & ſing.Bal.in l.1.col.penult. verſi.extra quæro.ff.ſi cert.petat.quòd ſtatuto,vt de omni contractu, ſoluatur gabella, certè debet ſolui ex fideiuſſione. nam licèt fideiuſſio non ſit propriè contractus,tamen ratio ſtatuti ponderanda eſt, maximè vbi verbum poteſt habere ſtrictam & largam ſignificationem:quia ratio eſt mens & medulla ſtatuti:& eſſentialiter (vt ipſe loquitur) idem eſt mens ſtatuti,quod ipſum ſtatutum.l.nominis & rei.§.verbum ex legibus.ff.de verb.ſignificat.& not.in l.cùm tale.§.pen.ff.de cond.& demonſtr. Cùm ergo ratio ſit generalis,ergo & ipſum ſtatutum,argu.l.in fraudem.§.vlt.ff.de mil,teſt. Hæc Bal.quod tamen Fran. Ripa ibi,col.10.num.59.non admittit,licèt ſit in ea opin.vt aliàs ſtatuta loquentia de contractibus habeant locum in fideiuſſione,vbi eſt eadem ratio.Ad id autem,quod dicit Bal.de mente ſtatuti, adde quæ latè diximus in repet.l.ſi vnquam,in verbo, libertis, num.45.quorum ſcientia,& ſeq.

Fideiuſſio eſt contractus.

106 Quid,quòd idem Bal.conſi.428.ſi fideiuſſor vnius, lib.1.& iterum conſil.100. Petrus fideiuſſit, lib.4. tradit, quòd ſi ſit ſtatutum, vt ex contractu vnius ex ſociis,quilibet eorum teneatur in ſolidum, ſi quis ſociorum fideiuſſerit, alij in ſolidum teneantur ex huiuſmodi ſtatuto. Nam vt dicit primo loco, fideiuſſio contractus eſt largo modo,vt not. Docto. in l.1.ff.ſi cert.pet. Secundo autem loco dicit ſimpliciter,quòd fideiuſſio contractus eſt.Nam contractus dicitur omnis conuentio,vt not.in l.1.ff.de act. & oblig.Item ſi non eſſet contractus, fideiuſſor nō obligaretur:quia obligatio non niſi ex quatuor proficiſcitur,contractu,vel quaſi,delicto,vel quaſi.§.ſequens.Inſtit.de oblig. Nihil autem horum hîc conuenire poteſt, niſi contractus. Denique fideiuſſor obligatur ex ſtipulatione, quæ quidem eſt contractus ſtricti iuris.l.5.§.ſatiſacceptio.ff.de verb. oblig. & l.blanditus. C.de fideiuſſor. & l.1.§. conuentionis.ff de pactis, hæc ille:quamuis in caſu, de quo in poſteriori conſil.loquitur, reſpondeat ſocios nō teneri,ob alias quaſdam ſpeciales rationes.

Alienare prohibetus non poteſt fideiubere pro alienante.

107 Sed & adde quòd qui non poteſt rem alienare, non poteſt etiam in contractu fideiubere pro alienante: vt voluit gl.in l.exceptiones, vbi Bal.id not.C.de euictio.quam dicit nota.Ieſ.in l.ſi ita quis. §.ea leg.eo.vlt.ff.de verb.oblig.Adde (inquam) hanc rationem,quòd ſi mulier poſſet fideiubere ſine conſenſu mariti,facilè fieret fraus huic conſuetudini: vt quæ non poſſet contrahere,contrahentē ſubiiceret, pro eóque intercederet. Idcóque in ſimili glo.in Auth.ſi qua mulier.C.ad Senatuſc.Vellean.dicit ob id prohibitum eſſe vxorem intercedere pro marito, quia eſt prohibita inter eos donatio tāquam ſcilicet de facili fieret fraus prohibitioni donationis, per viam fideiuſſionis, vt ibi dicunt Doct. Quæ ratio hanc ſententiam admodum iuuat: licèt de veritate illius ibi diſputetur: & eam optimè expendit Soc. conſil.23.circa prædictum,in fin.lib.4. Et vide, quæ in ſimili de hac fraude pleniùs dicemus infrà in 10. quæſt.Et in hanc ſententiam, vt ſcilicet in caſu huius noſtri ſtatuti vel conſuetudinis, non poſſit vxor fideiubere ſine conſenſu mariti, eſt expreſſa lex Hiſpaniæ foro legum l.3.tit.vlt.l.14.vti etiam refert.Io.

Digitized by Google

Lup.in rep.rub.de don.inter vir.& vxo.§.33.in prin,

An uxor poſſit pignerare. 108 NONO QVÆRO, an poſſit mulier pignerare. Quod videtur per tex.in l.in quorum.ff.de pig. vbi qui prohibitus eſt emere, non propterea cenſetur eſſe prohibitus in pignus accipere: & ex eo dicit gloſ. ibi, quòd officialis, qui prohibetur contrahere cum ſubditis durante officio, nō prohibetur pignus accipere. Sed & Bart. ibi dicit, id generale, cum res non prohibentur alienari, ſed tantum perſona contrahere: trahitque ad ſtatuta prohibentia extraneos emere, vt per id non prohibeantur pignus accipere. Et propterea etiam dicit Bald. in l.vlt.col.2. verſic. ſecundò quæritur, & ibi etiam Saly. C.de rebus alie. non alien. quòd per pactum de non acquirendo, nō prohibetur pignus accipi, quia non eſt propriè acquiſitio. l. ſi cùm venditor. in princ.ff. de euic. niſi non eſſet ſpes luitionis.l.qui habeat, & ibi Dyn. & Cyn.ff.de leg.3.cum aliis multis concord.in hoc vltimo dicto, à me collatis in tractatu Retractuum, in præfatione 1.tit.num. 36. & vt gloſ. relinquamus. Igitur ſi prohibitus emere, non prohibetur pignus accipere: conſequens eſt, vt prohibitus vendere, non prohibeatur pignus dare, arg.illo à correlatiuis, ſiue reciprocis.l.vlt.& ibi Bar.Ang.& alij.C.de ind.vidu. cum multis concor.à me cumulatis in dicto tractatu Retract.in tit.1.§.1.gloſ.9.num.169.verùm ego, & ſequenti. Præterea habemus in l.ſi pupillorum.§. ſi Prætor.ff.de rebus eorum, quòd ſi Prætor tutoribus permiſerit vendere, non poterunt illi pignerare, nec è diuerſo, tanquam ſcilicet vnius permiſſio non extendatur ad alterum: ergo nec vnius quoque prohibitio, argum.illo à contrariis, quod in iure validiſſimum eſt. Et alium text. expreſſiorem in l.codicillis.§.inſtituto.ff.de legat.2. vbi prohibitus ſimpliciter vendere, non cēſetur prohibitus pignerare, quem ad hoc expendit Barb.in rub. de rebus eccleſ. non alien.col.15.verſic.ſextodecimò non habet locum, ibi, ego de hoc adduco. Et ideo Bart.Chaſſen. ſuper ſimili conſuetudine, in Comment. conſuet. Burgundiæ titu. *Des droicts & appartenances à gens mariez*.§.1.in verbo, *contraux entre vifz*, tenuerat in prima ſua editione, mulierem poſſe liberè, id eſt, ſine conſenſu mariti pignus dare, & accipere.

De eadem re. 109 Sed ego contrarium etiam in prima mea editione tenueram, vt & nunc quoque teneo, ob id potiſſimum, quòd vt ſuprà ſæpius diximus, & plenius infrà dicemus, ſtatutum hoc eſt fauorabile. Et in fauorabilibus prohibita alienatione, & pignus quoque prohibitum debet cenſeri, per text.& gloſ.in d. l.vlt.de reb.alie.non alien.vbi & hoc tenet expreſſim Bald.& idem Bald.in l.manumiſſiones.ff. de iuſtit.& iur.& in l.voluntas. C.de fideicom.& conſil. 318.præſuppoſito ſtatuto, in 1.dubio, lib.2 cum cōcord.adductis per Fel.in c.vlt.col. antepen. extra de accuſ.& Iaſ.in l.vlt.co.25. verſ.& quid econtra cum multis ſeq.C.de iure emphyt. Et bene facit tex.in l. 1.§.eam rem.ff.quæ res pign.obl.poſ.cuius hæc verba ſunt: eam rem cum quis emere non poteſt, iure pignori accipere nō poteſt. Præterea, quoniam pignus, & fideiuſſio, in qua (vt diximus & probauimus) hæc conſuetudo procedit, æquo iure procedunt.l.fideiuſſor.§.vlt.vbi hoc not.Angel.ff.de conſtit. pecu.

De eadem re. 110 Deinde, quia pignus accedit obligationi, & contractui, ratione cuius conſtitutū eſt: ideò quemadmodum prohibita eſt obligatio & contractus, ita & pignus eius acceſſorium, videri debet prohibitū. l.non dubium. C.de legib.cum ſimil. Nam & hinc videmus, quòd ſi contractus principalis non valet, nec acceſſoria quoque illius, glo.in l.ſi patronus.§. patronum.ff.ſi quid in frau.patron.& diximus latiſſimè in noſtro tract.iure Conſtit. in 3.par.in 7.limi, prope per totam eam limitationem. Item quia ratio huius conſuetudinis, quā vnicam eſſe iam diximus, militat in pignore, vt in cōtractibus: ideóque & hæc conſuetudo debet procedere in pignoribus. per id, quod late probauimus ſuprà in 1.q. Et ad hoc benè facit, quod ab Iaſ.latè ſcriptū eſt, in l.principalibus, col.3.verſic.vltra alios.ff.ſi cert.per.vbi in eo dubio, de quo ſuprà aliquid diximus, an officialis, qui prohibetur acquirere, prohibeatur & pignus accipere, poſt multa hinc inde allegata, tandem in hoc manet, vt non poſſit pignus accipere eius contractus, quem & ipſe durante officio fecit, cùm ſit eadem vtriuſque ratio. De quo & tu vide Aug.Beroi.in c. nulli, col.10.verſ.quæro vlterius, de reb.eccl.nō alie.

De eadem re. 111 Denique, quia veriſimile eſt ſtatuentes, ſi interrogati fuiſſent, idem de pignoribus fuiſſe ſtatuturos, quod de contractibus; ideo idem cenſeri debet, ac ſi id expreſſim ſtatutum fuiſſet, per not.in l. tale pactum.§.vlt.ff.de pactis, cum multis ſimi.à me adductis, in repet.l.ſi vnquam, in prin.nu.56.incip. inter tam multa.C.de renocat.donat. Et ita quoque tenuit Chaſ.vbi ſuprà, nu.19.in fin.in aliis poſt meā editionibus, & ſimiliter Arnob. Ferro conſiliarius Burd.in commentatiis conſuetudinum eius loci, tit. 2.§.2. Quem librum (vt id obiter dicam) & lego & cito, ſi quando locus ſe offert: quod & antea ſemper fecimus, quàm potuimus honorificētiſſime, aliquot locis tamen à Ferrono diſſentientes, ſed mitiſſime pro noſtra modeſtia, neque tā ſeuerè fortaſſè, quam oportuit, aut res ipſa expoſtulauit. Interim autē cum hanc noſtram poſtremam editionem ad prælum adornaremus, allatus eſt nobis libellulus cuiuſdam Claudij Digni nomine inſcriptus, cui titulus eſt: Collatio locorum, quibus Ferronus & Tiraquellus diſſentiunt: quem quidem cùm raptim deuoraſſemus, perſuaſimus ſtatim nobis bona fide, ab audaculo quopiam homine emiſſum, eo ſtudio, vt hinc ſuo nomini alioqui ignoto & obſcuro, aliquid lucis & gloriæ adduceret: indignus tamen, qui de nobis & loqueretur & ſententiam ferret, moltò indignior ex digno poſteà factus. Ego verò cum in ea opinione me obfirmaſſem, nihil faciens, & iam propè oblitus nugas leuiſſimi hominis: ecce audio à fide digniſſimis eum librum à Ferrono contextum, & falſo aut certè mutuato nomine editum, ea ſola occaſione, quòd ab eo diſſenſiſſem, quòd ille in animum induxiſſet, meam illam contradictionem eius exiſtimationi detrahere, aut certe ei velut tenebras offundere poſſe. Vix credidi fieri potuiſſe, Ferronum, quem ex auditu & candidum & probum ſciebamus, in eam verſutiam, aut veriùs πανουργίαν potuiſſe incidere, cum de his prima quaque occaſione, aut librorum eius (ſi quos parturit) editione quæri commodiùs & apertiùs potuiſſet. Sed & id tandem mihi ſanctioribus teſtimoniis cōfirmatum eſt, & multò magis fidem fecit phraſis libelli, quæ Ferronum planè redolet, vt diligens Lector facile deprehendere poterit. Quam rem infenſè (vt par erat) præſertim ab amico viro & graui, tulimus. Et certè nunquam in animo habueram, de Ferrono aut malè aut frigide ſentire, & loqui, quod etiam illæ noſtræ citationes, & frequens libri eius commendatio, demonſtrant: ex quibus etiam (niſi blandiuntur non poſtremæ eruditionis viri eius collegæ, quod certe faciunt) plus dignitatis & ornamenti quam ex ipſo opere, Ferrono acceſſit. Quod arroganter dictum nolim. Id enim ego neque mihi tribuo, neque omnino agnoſco. Sed audies præterea Lector, in

hac

hac re aliquid, quod tibi videbitur indigniſſimum. Nam cùm dubitaret Ferronus, ne is liber ad nos perferretur, atque in manus noſtras perueniret, vt pote qui nondum è Burdigala (vbi excuſus fuit, non Lemouicis, vt audio) huc fuiſſet allatus, ſcilicet tam vendibilis liber, cum auit ille, imò mandauit, vt mihi offerretur: quod factum eſt, forte redeunti è Senatu: ſic occupato, & aliis negotiis diſtricto, vt neque hominem alioqui incognitum qui mihi librum obtulit, tunc videre, neque quo nomine offerretur, reſcire potuerim. Sic enim velociter ſe homo è meo conſpectu ſurripuit (quod non ferè ſolet, qui aucupandæ gratiæ aut commendationis ſtudio aliquid offerunt) cum librum in manibus accepiſſem, vt facile coniecerim, id ex compoſito factum à Ferrono, vt, me per belli illius libri commonefaceret. Sed fui in iſtis longior, quam par fuit, pergo ad cætera, plura nominatim de omnibus dicturus, cum dabitur.

An poſſit vxor confiteri.

112 DECIMO QVÆRO, an poterit mulier ſine conſenſu mariti confiteri, & an valeat eius confeſſio, Bar. in l. apud Iulianum. §. ſi pupillus. ff. ex quib. cau. in poſ. eat. tenet, quòd ſic, quoniam per hoc propriè non contrahit, & in eadem opinione ſubobſcurè fuit Ang. in l. 1. C. de præſcr. 30. ann. cum dicit quod ſi mulier ſine mundualdo, aut conſenſu propinquorum, vendat, non ſeruata forma ſtatuti, licèt contractus ſit nullus, tamen confeſſio de receptione pretij facta in inſtrumento probat receptionem: quod dicit eſſe bene notandum, vt illum refert, licèt in meo codice non reperi, & ſequi videtur Alexand. in l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus, col. 8. verſ. item inquantum. ff. de verb. oblig. & Iaſon, qui & hoc reputat nota. in l. certi condictio. §. ſi nummos, col. 6. verſ. adde quòd pro confirmatione. ff. ſi cert. pet. vbi tamen de hoc dubitanter loquitur.

113 Sed & ego quoque ſuper hoc multùm dubitarem, tum propter rationes, quas adduximus in 1. q. quæ & in confeſſione procedunt, ſicuti & in diſtractu de quo ibi loquimur: tum quoque, quoniam etiam hæc conſuetudo procedit in quaſi contractu, vt dicemus paulò pòſt. Tum item, quoniam per cõfeſſiones, quas quotidie facerent mulieres, fieret facilè fraus huic noſtræ conſuetudini, per quam, vt diximus, donare non poſſunt: ideò nec confiteri, niſi ſaltem de cauſa confeſſionis conſtaret, per not. in l. qui teſtamentum. ff. de proba. & l. cùm quis decedens. §. Titia honeſtiſſima. ff. de leg. 3. & per Bar. in l. fortè. ff. de caſtr. pecu. cum concord. quas tibi latè congeſſimus in rep. d. l. ſi vnquam, in verbo donatione largitus, num. 87. incip. tertia declaratio, cum multis ſeq. vbi confeſſio eius qui donare non poteſt, videtur facta in fraudem, nec probat, etiam ſi iurata fuerit.

Confeſſionem vim donationis habere.

114 Nam & confeſſio vim donationis obtinet l. Campanus. ff. de oper. libr. & l. quidam in iure. ff. de donat. & l. voluit. ff. de interrog. act. & l. ſi quis delegauerit. ff. de noua. & voluit Bald. qui & alia allegat, in confeſſionibus, col. 2. verſ. ſi autem confitetur. ff. de interrogat. act. Quanquam ſcio plurimos in ea eſſe ſententia, vt confeſſio nõ exigat inſinuationem, vt alia donatio: quos, ſi libet, videre poteris in noſtra repe. l. ſi vnquam. in verbo, donatione largitus in 23. q. & præter illos Bald. in d. l. quidam. ff. de donat. & Petr. Feria. in tit. forma libelli quo agitur pro donat. in verbo, ſolenniter, col. 3. verſ. rurſum quæritur. Sed illud vix reciperẽ, propter ea quæ diximus.

An in ea inſinuatione indigeat.

De eadem re.

115 Nam & in hoc noſtro caſu, ſi aliter diceremus, de facili eluderetur hæc noſtra cõſuetudo: cùm tamen illa debeat interpretari, ne ſit ludibrio. l. vlt. §. vbi autem pueriliſ. C. de bonis quæ libe. & l. vlt. §. vlt. C. de vſur. rei iudic. & c. commiſſa de elect. lib. 6. Quo genere argumenti vtitur Bal. conſi. 254. in quæſtione prædicta, verſ. præterea cauendu, lib. 4. Quod etiam procedit in conſtitutione pœnali, vt ſcilicet extendatur, ne aliàs ſit illuſoria, & inutilis, ea ſententia gl. in c. quanquam in verbo, aliter facta, quæ eſt vlt. gloſ. de vſur. lib. 6. quæ dicit eam conſtitutionem reprobantem teſtamenta vſurariorum aliter facta, quam ibi ſtatuitur, trahi ad codicillos: licèt ea ſit pœnalis, & codicilli propriè non veniant appellatione teſtamentorum, l. ſi idem. Cod. de codicil. Quoniam (inquit) aliter eſſet facilè eam conſtitutionem eludere. Et ibi eam ſequuntur Guliel. Gat. Io. Mona. Archi. Io. And. & Domi. & illam quoque ad hoc expendit Iaſ. in l. 1. in prin. col. 3. verſ. ſecundò quia in iſto. ff. de verb. oblig. & Philip. Dec. qui illam dicit no. in l. non videtur, §. in pœnalibus, col. 3. verſ. tertiò regula fallit. ff. de reg. iur. & conſ. 196. in caſu propoſito, col. 1. vbi etiam ea hoc dicit, quòd in materia odioſa ſit lata interpretatio, ne fiat fraus legi, aut ſtatuto, & Anton. Burg. qui illam dicit ſingul. in cap. ad noſtram, col. 3. verſ. ſecunda ratio, extrà de empt. vendit. Sed eſt ei ſimilis in cle. 1. in verbo, ſepelire, de ſepul. trahens eum text. punientem ſepelientes corpora fœneratorum, ad eos qui funebri pompæ interſunt, ne ea, vt dicit, conſtitutio ſit ludibrio. Et facit tex. not. in l. 1. §. pecuniam. ff. de calum. quem ad id pro not. citat. Ant. in ſua diſput. incip. Bononienſis. Socin. in l. Gallus. §. videndum, col. 2. in fi. ff. de liberis & poſthu. & alius tex. in c. ſi ciuitas, de ſenten. excom. lib. 6. quem ad hoc not. Panor. in cap. vlt. ad fin. de præben. & Ludo. Gozal. conſi. 5. an in quæſtione, col. 2. n. 6. ad fin.

Confiteri non poteſt qui obligari non poteſt.

116 Hincque omnes vbique tenent, quòd prohibitus alienare, vel ſe obligare, non poteſt alienationem aut obligationem confiteri, ſiue confitendo ei alienationi vel obligationi cauſam præbere. Bald. in c. vltim. column. 2. verſic. in contrarium, extrà de confeſ. per l. cùm hi. §. ſed cum his. ff. de tranſact. idem Bald. conſi. 496. tenore literarum, col. vlt. lib. 1. per l. cùm quis decedens. §. codicillis. ff. de leg. 3. Et quia confeſſio (vt ſubdit) tendit ad eundem finem: vnde ſicut filiusfa. non poteſt ſe obligare in mutuo, ita nec confiteri. Et idem (inquit) de cæteris, & Io. Fab. in clatum, col. vltim. C. de autorit. præſtan. & Card. & Flo. loquens de prælato, conſ. 71. ſeriatim, colum. pen. verſ. dico tamen. Et id quidem admodum rationabile eſt, ne (vt dicit Bald. in d. c. vltim.) quòd vna via prohibetur, alia via, quæ ad eundem finem tendit, permittatur. Nam & eadem ratione fieri videmus, vt creditores poſſint reuocare confeſſionem debitorum, æquè ac alienationem. l. nam poſteaquam. §. ſed & ſi quis. ff. de iureiu. & l. ſi cui. C. de non nu. pec. & voluit Bal. in l. qua ætate, col. pen. verſ. quid de creditoribus. ff. de interro. acti. vbi & idem dicit de quocunque, qui poteſt adeſſe, ne colludatur, vt dicit no. in l. ſi ſuſpect. ff. de inof. teſtam.

Confeſſio appellatione contractus continetur.

117 Sed quid plura? cùm appellatione contractus, de quo loquitur noſtra conſuetudo, poſſit & confeſſio comprehendi, vt ſatis probatur ex text. in c. 2. in prin. de reb. eccleſ. non aliquem in id not. Dom. & Phili. Franc. vterque in prin. qui & id trahunt ad ſtatuta, quæ diſponũt, quod de quolibet contractu ſoluatur gabella: vt videantur includere confeſſionem: quod eò magis mirũ eſt, quod huiuſmodi ſtatuta ſũt admodũ odioſa, vt iam ſæpius diximus, & ideò quãtum maximè fieri poteſt, reſtringenda. At conſuetudo noſtra è contrario multùm fauorabilis eſt, vt & ſæpius quoque diximus, & dicemus poſteà latiùs.

Reſpondet ad contraria.

118 Quod autem Bart.& alij ſuprà in priori parte huius quæſtionis,dicunt mulierem prohibitam contrahere ſine conſenſu proximorum , poſſe tamen ſine eorum conſenſu confiteri,non mihi placet. propter rationes ſuprà adductas ; vti nec placuit Franc. Purp.in d,l.certi condictio. §. nummus,col.11.verſ. limitetis concluſionem. ff. ſi cert. per. Quanquam etſi illud verum eſſet , tamen non poſſet habere locum in caſu noſtræ conſuetudinis , quæ vxori adimit ſuorum bonorum adminiſtrationem , eámque omnino marito tribuit : & ita tribuit, vt ſuos faciat fructus eorum bonorum , poſſitque liberè de illis, quod libuerit , facere , vti de mobilibus. Ideóque confeſſio vxoris magis eſſet in præiudicium mariti, quàm ipſius vxoris, Propterea ſumus extra caſum ipſius Bar. & aſſeclarum : & ita quoque in noſtro caſu, vt ſcilicet vxor non poſſit confiteri ſine autoritate mariti,tenuit Ferro.in Comment.Conſuetud. Burdig.tit.1.§.2.

An vxor poterit adire hæreditatem.

119 VNODECIMO quæro,an mulier poterit adire hæreditatem,aut aliàs quaſi contrahere.Nam qui adit hæreditatem , quaſi contrahit.l.apud Iulianum. ff. ex quib. cauſ. io poſſ. eat. Et certè Bart. ibi dicit, quod ſtante ſtatuto vt mulier non poſſit contrahere ſine conſenſu conſanguineorum,poterit ſine illis hæreditatem adire : cùm non ſit propriè contrahere, & ſtatuta debeant accipi in propria ſignificatione.Quod & idem voluit Bal,in l.1.in prin.ff.de contra.iudi,tut.& in l.mutum,& ibi quoque Ang.Imo. Raph,Co.Alex.& Franc.Aretin.ff.de acquir. hæred. idem Ang.Imo.Raph.Co.Chriſto.Catel. & Alex.in l.more,eod.tit.ipſe Ange.conſil.317. ſtatutum quod mulier.Pan.in c.qua fronte,col.1.de appel.vbi id dicit notandum & in cap.cùm eccleſia,col.2.verſi. ex quo not.de immu.eccl.& conſil.71. quinque dubia, col.1.verſi.ſed his non ob lib.1.Fulgoſ.conſi.98. viſis petitionibus, col,2, verſicul. & cùm eis Matheſa, not.168.nota quòd hæc differentia.Ang.Aret. in §. neque, col.2. Inſtit. de autori,tut. & §. in omnium, col.4. verſi.& ſic etiam facit & ibi etiam Ludo. Gomes,col.8.verſi.ſed maior eſt.Inſtit. de actio. Alex. in l.ſi quis mihi bona,§.vlt.ff.de acq.hære,& cõſ.76. viſis dubitationibus,col,3. verſi.præterea, imò talis contractus,lib.5.& conſ.207. ponderatis,col,2. lib. 6.Philip.Corn.conſ.337.dictos actores, col.3.verſi. videndum eſt.Lanr.Calc.conſi.omnium.2.viſo conſilio,col.14.verſi.facit etiam ad hoc,& iterum conſ. 74.quòd dictis filiabus,col.10. verſi. & ita eſt in caſu noſtro. Iaſ. qui hanc dicit eſſe communem opin, in l.poſſideri,in prin.col.1.verſi.tertiò ad idem.ff.de acquir.poſſ.Anto.Nico.in concord.contrarietatum. Bart. concor.3. Franc. Rip. in rub.de cauſ.poſſeſ. & proprier.col.7.verſi.ſecundò infertur.& Alcia. in d. l.Labeo.in verbo,actum.ff.de verb.ſignific.

De eadem re.

120 Et generaliter,quòd ſtatuta loquentia in contractibus non habeant locum in quaſi cõtractibus, tenet Alberi. poſt Dy.in 1.parte ſtatutorum, quæſt. 100.incip. item quæro an ſtatuta, vbi ſpecialiter loquitur , & generaliter de quaſi contractibus:& Angel.conſi.302.viſis & diligenter inſpectis,colum.1.. & Alex. conſil.8. viſis ſubtiliſſimis diſputationibus, in fi.lib.3.vbi dicit, quòd ſtatutum loquens de debito ex contractu , non procedit in debito ex quaſi contractu.Quod & voluit Philip.Corn.conſi.20.licet in præſenti, col.1. & iterum , col.vlt. lib.1.dum dicit , quòd ſtatutum inducens præſcriptionem debiti ex contracto , non procedit in debito ex quaſi contractu,&. Franc.Aret.in l. ſi tibi pecuniam, in 3. no.ff.ſi cer. pet. vbi per hoc dicit, quod ſtatutum de ſoluenda gabella ex quolibet contractu , non habet locum in quaſi contractu , quod & idem dicit Firmia.in tract.gabellarum,in 3.q.8.q.prin,

De eadem re.

121 Et pro hac quidem parte facit, quod etiam de iure communi , loquentes leges de contractu, non procedunt in quaſi contractu. Quod planè conſtat ex tex,in l.2.§.omnes.ff,de iu.iuncta l. de co.m.nam in primo loco legati domum reuocant , niſi contraxerint,vbi conueniunt, in ſecundo verò non prohibentur reuocare , licèt hæreditatem adierint. Et eſt tex.qui noſtro caſui propiùs accedit,in l.1. §. tutores.vel.& ſi iure.ff.de falſis.vbi ſi interdicitur à lege contractus, non propterea prohibetur hæreditatis aditio. Nam appellatione contractus non venit quaſi contractus,niſi largiſſimè vt dicit gl.in c.vl.in verbo,ſeu contractus,& ibi Pan.extrà de ſo.compe. Et ſi hoc procedit in legibus , quæ ſi loquantur de contractu,non procedunt in quaſi contractu : multò magis id obtinet in ſtatutis , quæ ſtrictè & propriè ſunt intelligenda, l.1.§.is qui nauem.ff.de exercito.cum ſi,

De eadem re.

122 Ad hæc,quaſi contractus,dicitur eſſe quædam miſta ſpecies : vt colligitur ex gl.in d.§.omnium.Inſtit.de actio.& tenent recentiores, in l.2. ff.de verb. obli.& in l.2.ff.de legat.1.per ea,quæ not, in l. 1. ff. de actio.& ob. Sed in ſtatutis ſub ſimplicibus miſta non comprehenduntur , ex ſententia Bar.in l. certi condictio.ff.ſi cert.pet.& Bald.in l.omnes popu.col. 7.verſ.item ſi ſtatutum dicit.ff.de iuſti. & iure. cum aliis multis concor. à me adductis ſuprà in hac eadem glo.in 4.quæſt. num.70. & hæc maximè. Vnde conſequens eſt , vt quaſi contractus , veluti ſpecies miſta,non comprehendatur ſub hoc noſtro ſtatuto, ſeu conſuetudine loquente de contractibus.

De eadem re. Quaſi poſſ.nõ eſt poſſ. vide infrà n.131.

123 Nam & videmus in re nõ abſimili,quòd quaſi poſſeſſio , cuiuſmodi eſt in iuribus ſiue rebus incorporalibus , cùm non ſit propriè poſſeſſio,ſed veluti res quæpiam diſtincta & ſeparata, non comprehenditur in ſtatuto loquente ſimpliciter de poſſeſſione.Hoc enim magna autoritate affirmat, Ant. in rep.c.vlt,col.2.verſ. venio ad primum, extrà de cau. poſ.& propri.& Alex.in l.poſſideri,in pri. in 1. not. ff.de acq.poſ.& ibi quoque Iaſ.ille recentiorum coryphæus , col.2. & 3. hac ratione motus quam iam diximus , quod ſtatuta debent propriè intelligi. & Caro.Rui.in rub.eiuſdem tit.col.vlt.

De eadem re.

124 Præterea ſi ſtatutum hoc intelligimus,vt mulier ſine conſenſu viri non teneatur ex quaſi contractu : id futurum eſt , vt ſi indebitum receperit: ex quo & quaſi contractus oritur. §.item is cui.Inſtit. de oblig,quæ ex quaſi contract.naſc.aut ſi quiſpiam mulieris negotia adminiſtrauerit , & in eam rem pecunias impenderit , vnde mulier fuerit facta locupletior : ex quo etiam oritur obligatio ex quaſi contractu,cod.tit.§.igitur cùm quis, non tamen tenebitur mulier reddere : quod abſurdiſſimum eſt,& propterea omnino reiiciendum,l.obſeruare.§.vlt.ff, de offic. Proc. & l.nam abſurdum, de bon. lib. & c. quemadmodum, extrà de iureiur. cum ſim. Ex quo etiam Bald.in l.1.in prin.ff.de contrar. iud. tut. tradit,quod ſtante ſtatuto, vt filiusfam. non obligetur ſine autoritate patris , ſi tamen quis geſſit negotia filijfa.ſine autoritate patris illius,poteſt agere negotiorum geſtorum ; quia illa autoritas (inquit) non deſideratur in quaſi contractibus , per illum text. quod dicitur bene not.

Abſurda fugienda.

Contra ſuprà dicta.

125 Contrarium tamen,videlicet quod mulier ex ſtatuto prohibita contrahere ſine conſenſu proximorum.nõ poſſit hæreditatem adire,aut aliàs quaſi cõtrahere ſine ea ſolennitate ſtatuti,tenet Bar.in d.l. more.ff.de acquir.hæred.& expreſſiùs in d.l.mutum,

eod.

cod.tit.& ibi Paul.Caſtr. col.1. qui dicit hanc opin. vidiſſe ſe ſeruari de facto. & ibi quoque Rom. qui adducit rationem, quam ſuprà adduximus de vnica ratione huius ſtatuti.& idem Rom.conſ.12.viſo facto propoſito,ad fi. & conſ.280.repetito conſ.394. præſuppoſito quod viua voce,colum.1.verſ.accedit quod not.vbi & eam quoq; rationem adducit Rap. Co. in ſuo eleganti conſ.176. ſtatuto Papien. alter Raph.Fulg.conſ.75.ex facto proponitur, col.2. iunctis ſeq.vſque ad fi.Stepha.Fede.vir maximi optimique iudicij in lib.de legum interpretatione, char.2. verſi.vnde infertunt Doct. Alex. in addi. Bar. in d.l. apud Iulianum.§.ſi pupillus.ff.qui ex cau.in poſ.eat. Ang.Aret.in §.hæres quoque,col.2. Inſtit. de oblig. quæ ex qua. contract.naſc. vbi addunt alias, & quidem optimas rationes.Barb.in c.2.col.16. ſub n.82. de conſue. dum allegat Bar. in d.l. more, & rurſum in d.c.vlt.de for.compe.& in cle.auditor,ante fin.de reſcrip.Bal.quem Nouellum appellant,in repe. rub. ff.de verb.obli.col.pen.vbi id dicit veriſſimũ. Laur. Calc.ſibi contrarius, conſ.18. pro parte hoſpitalis, col.4.verſ.vndecimò hoc probatur, & iterum conſ. 25.Titius nobilis,ad fi.Ant.Roſel.in ſuperſcriptione illius conſ.etiam paulò ante fin. Iaſ. latè in l. Barbarius,col.3.ff de offi.Preto.& in l.ſi vnus.§.pactus ne peteret,col.9.verſ.ſextò facit. ff.de pact. & in l.ſiue apud acta.col.2.verſ.ſecundò moueor.C.de tráſact. vbi dicit quòd plures hanc opin.defendũt,& in d.l. more.col.3.verſ.nota ex iſto text. ff.de acq. hær. vbi dicit hanc opi. ſemper ſibi viſam fuiſſe veriorem in puncto iuris,licèt alia ſit communior,ſitque durum ab ea recedere in iudicando & conſulendo,& in d.§. ominium,col.8. verſ.& per hoc infert. Inſti.de acti. & Io. Campe in tract.dotium,in 5.par.q.107. & Io. Lup.in rep.rub.de don. inter vir.& vxo.§.68.col.3. verſi.& hinc eſt,quòd ſtante ſtatuto.& Ferro.in cõmentariis Conſuet.Burdig.tit.1. §.2. Ex quibus vides hanc opin eſſe communiorem, quicquid dixerit Iaſ.in d.l.poſſideri.ff.de acquir. poſ. Videſque etiam ipſos Bart.vtroſque Rapha. Alex. Angel. Aret.Laur. Calca. & Iaſ. ipſum, & omnes quidem non vno in loco ſibi in ea re contrarios fuiſſe.

Quaſi contr. vocatur contractus. 126 Et in hanc partem adduci poſſunt multi tex. qui quaſi contractum appellant ſimpliciter contractum,vt l.interdum.§. vlt. ff. de iud.& l. ſed & cùm aliquis.ff.de neg.geſt.qui loquuntur de geſtione negotiorum,quæ haud dubiè quaſi contractus eſt,& l. vlt.ff.in quib.cauſ.pig. vel hypo. taci. contr. & l. ex contractibus.ff.de actio.& oblig.quæ loquuntur de tutela,quæ & ipſa quaſi contractus eſt. & d. l. apud Iulianum.§.vltim.cum l.ſequenti & l. eandem tem. ff.de duob.reis, quæ loquuntur de aditione hæreditatis, in quo Doct. ſuprà pro vtraque parte citati, maxima ex parte loquuntur.

De eadem re. 127 Et videmus quoque illam gl.in c.vlt.c.de foro comp.quæ dicit,vt ſuprà diximus,& Pan. poſt eã, quaſi contractum, largiſſimè cõtractum dici:trahere tamen conſtitutionem illius c.loquentem de foro ratione contractus ad quaſi contractum. Et Bar. in auth.ſacramenta puberum, C.ſi adu.vendit trahere eandem auth. (qui alias eſt, vt etiam ſuprà diximus, iuris communis correctoria) loquentem de contractu,ad quaſi contractum, ſcilicet ad iudicium: cum aliis,quos tibi adferam infrà hac eadem gl. nu.208. inci.ſed & videmus.Et Pet.Anch.in c.Ro.§. contrahentes,de for.comp.dicẽtem eum tex. qui etiam loquitur in cõtractu,habere locum & in quaſi contractu.In quo ei cõuenit cum gol. & Pan. in d.c.vlt. de for.cõpe.Et id regulare eſſe in omnibus caſibus tradit Franc.Aret.in lib.impoſſibilis,col.ff.de verb.obl.

Reſpondet ad contraria. 128 Quòd ſi quiſpiam dicat, id verum eſſe,vt videlicet appellatione contractus veniat quaſi contractus,ſed tamen large & impropriè,vt omnes fatentur,& ego quoque recipio: tamen id ſatis mihi eſt, vt ſtatutum noſtrum intelligatur de quaſi contractu, per rationem ſuprà a me adductam in prima quæſt.quam & in hanc rem adducit Ro.in d.l. mutum.& in d.conſ.280.& in omnibus ferè locis ſuprà citatis: quoniam videlicet vnica ratio huius ſtatuti adduci poteſt, ſcilicet vt conſulatur fragilitati mulierum, ideò pro expreſſa habetur,poteſtque ea trahi ſaltem ad cauſam, quæ impropriè & largè continetur ſub caſu expreſſo, vt latè deduximus in d. 1. q,Cui quidem rationi nititur Ale.in d.l. mutum reſpondere, & probare non eandem eſſe rationem in aditione hæreditatis, quæ in contractu: ſed illius conatus alacriter refellit, hánceque poſtremam opi. luculenter confirmat & defendit Iaſ. quem omnino videbis (neque enim huc omnia transferre voluimus) in d.l.Barbarius.

De eadem re. 129 Fateor tamen, quòd aliàs vbi non eſſet eadem ratio in contractu, & in quaſi contractu, certò diſpoſitio loquens in vno,non procederet in altero: & ob id certè diſpoſitio d.l.2.§.omnes.ff.de iudi.loquẽs in contractu, non procedit in aditione hæreditatis,vt eſt tex.in d.l. de eod.ff. de iud. quia, vt ibi dicit Bartol.poſt antiquiores, diuerſa eſt in vtroque ratio, Quòd ſi eadem eſſet ratio, ſecus eſſet, vt liquidò patet ex text.in d.l.interdum. §.vlt.ff.cod.vbi diſpoſitio dicti. §. omnes, procedit in negotiorum geſtione, quæ & quaſi contractus eſt: quoniam eadem eſt ratio in ea, vt in cæteris contractibus, vt dicunt Doctores in d.l.de eo. Et ſimiliter in d.l.1.§. tutores, verſic. ſed & ſi iure. ff. de falſis,prohibitus contrahere, non prohibetur hæreditatem adire: quoniam in illo caſu diuerſa eſt vtriuſque ratio: vt oſtendit Raph.Co.d.conſil,176.in fi. & ita non obſtant prima contraria.

130 Quod autem ſuprà dictum eſt ex multorum ſententia,ſtatutum loquens de poſſeſſione non procedere in quaſi poſſeſſione: ſunt & plurimi, nec lenioris quidem autoritatis, qui contrarium tenent, & in his gloſ.quam omnes ſequuntur in l. ſi quis in tantam,in verbo, rerum, C. vnde vi, trahens illam conſtitutionem pœnalem, loquentem de poſſeſſione,ad quaſi poſſeſſionem iurium, & Bald. in c. licèt cauſam, in fin. de probat, vbi dicit, quòd ſtatutum loquens de turbante poſſeſſionem, trahitur ad turbantem quaſi poſſeſſionem,per tex. quem dicit not. in l. nam & poſteà.§,item ſi iurauero. ff. de iureiur. quo in loco Iaſ.col.vlt.in §.no.id dicit multùm not, cùm id ſtatutum ſit pœnale,& Fran.Are.in rub.ff de acq poſſ.col.vlt.verſic.illud autem,& conſ.30. viſo themate,col.antepe.

De eadem re. 131 Súntque qui has contrarias opi. ita concord. Nam ſi in quaſi poſſeſſione obtinet eadẽ ratio. quæ in poſſeſſione, tunc ſtatutum,loquens de poſſeſſione,habet locum & in quaſi poſſeſſione, aliàs ſecus, Ita enim voluit Soci,vir acerrimi iudicij, in d.l.poſſideri,in princ.ff.de acquir.poſſ.& idem propè Fran. Rip.in rub.extrà de cau.poſ.& propri.col.7. vbi ſuprà citauimus, & Alciat. in lib.2. de verbor. ſignifi. char.9.quo loco tractat de limitatoria diſpoſitione. Hic autem conſtat eandem eſſe rationem in vtroque,& contractu,& quaſi contractu:nempe,vt ſuccurratur mulierum imbecillitati, vt diximus: ergo idem ius ſtatuendum eſt.

De eadem re. 132 Ad abſurdum verò nouiſſimè inductũ, illud reſpondendum eſt, huiuſmodi ſtatutum eſſe intelligendum in quaſi contractu, in quo propoſitum

mulieris

mulieris principaliter, aut ſaltem conſequenter ad obligationem tendit: vbi verò mulier nec principaliter, nec etiam conſequenter ſe intendit obligare, ſed ſola naturali ratione obligatur, tunc ne cum alterius iactura locupletetur. hoc caſu ceſſat ſtatutum.

Pupillus, & cæteri qui obligari non poſſunt, obligantur, quatenus locupletiores facti ſunt.

Nam iuris eſt regula, vt qui obligari non poteſt, teneatur tamen, ſiue is ſit pupill. ſiue alius, quatenus locupletior factus eſt l.naturaliter. §. vlt.cum l.ſeq. ff de condi.ind.& l.3.§.pupillus,& l.ſi pupilli. in pri. ff.de nego.geſt.& l.eatenus.ff.de inſt.actio. & l.1.§. an in pupillum.ff.dep.& l.furioſus. ff. de act. & obl. & l.pupillus.in pri.& iterum §.1. ff.de auto. tuto. & l.3.in prin.ff.commo.& l.ſi pupilli.ff.de ſol.& l.quaſi ois.§.vlt.ff.ad Senatuſ.Velleia.& l.vlt.C.de vſuc.pro emp.Quod & in eccleſia quoque voluit gl.& Bar.in auth.qui res.C.de ſacroſ.eccl.Bald. in l. iubemus. §. ſanè,in pri.C.eo.tit.& in l.prædiū.in pri.C.de præd. min.Pan.in c.ſi quis presbyterorum,in fi.de reb.eccleſ.non alie.Alex.conſi.4.viſo proceſſu,col.1.lib.3. Et ita ſoluit Raph.Co.in d.conſil.176.in fin.vbi per hoc limitat hanc noſtram concluſionem, quòd imprimis notandum eſſe legentes moneo. Et hoc videtur intellexiſſe Bald. in d.l.1. in princ. ff. de cont. iud.tutel.per text.ibi & Raph. in d.l.more.ff.de acq. hær.& ibi Alex.tam in lect. quam in add.Bar.& rurſum idem Alex.in d.l.mutum.in fin. ff. eod.tit. & in add.Bar.in d.l.apud Iulianum.§.vlt.ff. qui ex cau.in poſ.eat.in ver.item ſi fieret locupletior,& Ro. conſ. 453.viſa princip.conſtitutio.

Vxor an poſſit aſſumere tutelam.

133 Et per hoc quidem dici poteſt, quod ſi aliquo ſtatu.aut conſuetudine mulier poſſet gerere tutelam filiorum,poſt contractas à ſe ſecundas nuptias,certè non poſſet eam aſſumere ſine conſenſu mariti. Vt etiam expreſſim voluit in ſtatuto requirente conſenſum propinquorum, in contractibus mulierum, Bal.ipſe Nouellus in d. tu. de verb. obl.col. pen. & ibi quoque Lancel. Gal. col.29. verſi. item per hoc videtur, quod proximè accedit ad caſum noſtræ prin. quæſt.

An mulier prohibita obligari, poſſit adire hæreditatem.

134 Illud poſtremò non prætermiſerim, quod cōſuluit Sig.Homod.in caſu magis dubio,in conſ.164. ſtatuto ciuitatis, quod mulier prohibita ſe obligare ſine conſenſu mariti,poteſt tamen hæreditatem adire: in qua ſunt creditores, quibus ex aditione obligatur, iuxta d.l.more,& l.pupillum, & l.neceſſariis. ff.de acq.hær. & l.non enim. ff. ad Senatuſ. Trebel. Quibus autem rationibus moueatur, fruſtrà huc adſcriberemus: tum quia illic omnibus videre promptum eſt, tum quia huc parum pertinent, vbi non de obligatione, ſed contractu loquimur: tum poſtremò, quia ab omnibus fermè ea ſententia non admittitur, vt plenè no.ab omnibus in d.l. more. & in d.l. mutum,& Raph.Co.d. conſ.176. Angel.Aret. in §. hæres quoque, in prin. Inſtit. de oblig. quæ ex quaſi contract.naſ.& in d.§.omnium, & ibi Iaſ. Inſtit. de actio.Alex.conſ.a34.puto,col.1.verſic.hoc ergo,lib. 6.& Socin.conſ.112. multùm abundè,col 6.in 4.dubio,lib.1.quod reperitur conſi.172.lib.2.& Matheſ. d.no.168.& Io.Roger.Mora. in rep. l. hæres abſens. §.ſi quis tutelam,nu.12.ff.de iudi.

De eadem re.

135 Sed illud tantùm dixerim, omnes ipſius Sign. rationes in id recurrere, vt oſtendat obligationem quæ ex aditione contrahitur non eſſe actum principalem, ſed tantùm conſecutiuum, vt noſtri loquuntur, quia ſcilicet venit in conſequentiam ipſius aditionis: proindéque non eſſe conſiderandum, per l.1.ff.de auto.tut.cum aliis multis ſi. ab eo adductis. Et in eadem ſententia, ob eandem rationem, fuit in eodem quoque caſu Barb.qui nullam illius mentionem facit conſil.5. bene etenim,col.5.verſi.ad aliud dubium, lib.3. & ante illum Ang. cuius etiam Barb. non meminit, vti nec ipſe Ang. Sign.d. conſil.317. ſup.erato,& in d.l.mutum, vbi dicit ita ſe obtinuiſſe in ea cauſa, in qua conſuluerat. Quæ ratio, ſi quid habet vitium, poſſet dici & hîc quoque obtinere, quaſi aditio ſit actus principalis, ex quo oritur quaſi contractus, ſicut & obligatio. Quid autem ſi hæreditas eſt opulenta, nulliſque legatis, aut debitis onerata, an tunc ad additionem illius requiritur conſenſus mariti, aut alterius qui ex ſtatuto interuenire debet, videbis ex his, quæ dicam inf. in gl.8. in verbo, *De ſon mary*, in 8. q. præſertim, num.59. incip.nec diſſimile eſt,& iterum num.77. incip. nec longe abeſt, & ſeq.

An poſſit vxor alteri cōſentire contrahenti. Aliud facere aliud facienti conſentire.

136 Dvodecimo qværo, quid ſi mulier non contrahat, ſed contrahenti conſentiat, an id poſſit facere, non conſentiente marito. Et nos quidem multa de hac re diximus in noſtra repet. leg. ſi vnquam, in verbo donatione largitus, in 22. q. qua illud diſſero, an ea lex habeat locum in conſentiente alienationi rei ſuæ: quæ nunc neceſſe eſt magna ex parte repetere, quoniam multa addituri, quæ commodè cæteris detractis dici nō poſſent. Videtur igitur vxor non prohiberi conſentire contrahenti de re ſua, licèt ipſa contrahere non poſſit. Aliud enim eſt facere, aliud facienti conſentire, l.ſi pater.§.vlt.ff. de man.vend.& l.ſi minor.la 1.eo.tit. Ex qua no. gl. quòd poteſt quis alij conſentire, in eo quod quis per ſe facere non poterat, & ita illum text. ſummat. vt cum noſtris loquar, Bened.Plumb.qui non poteſt manomittere, poteſt manumittenti conſentire, & l. aliud.ff.de reg.iur.& l.vlt.C.de pact.& l.iubemus.§. œconomus, C.de ſacroſ.eccl.& quidam decedens.§. Papinianus.ff.de admi.tutel.vti enim text.citat Petr. Anch.conſi.204.viſis & ponderatis,col.1.

De eadem re.

137 Et hinc Doct.multa deſumunt, ex quibus nōnulla huc adferemus, hanc partem adiuuantia. Et primo quidem loco, quæ ad caſum noſtrum propiùs accedunt. Nam Signo. Homod. conſil.145. in quæſtione vertente, col.2. reſpondit mulierem quæ ex ſtatuto non poteſt vendere, niſi adhibita quadam ſolennitate, poſſe tamen liberè vendenti conſentire, valeréque huiuſmodi venditionem & dominium ex ea transferri, per d.l.ſi pater.§.vlt. Et idem propemodum dicit Bald.in rubr.C.de pactis, in fi. ſcilicet quòd ſtatuto diſponente, ne mulier contrahat, ſine præſentia propinquorum, non videtur ſimplex conſenſus prohibitus, per d.§.vlt.& eum ſequitur Pau. Pic.ibi.& Laur.Calca.conſil.omnium 1. viſo conſilio, col.14. & conſ.74. quòd dictis ſillabus, col.9. in princip. & Philip. Deci. conſil.475. in cauſa quæ Mantuæ, col,2.verſic. ſed ad hoc reſpondeo. Sed & idem Deci.alio præcedenti conſi.videlicet 124.placet mihi, verſi. quintò ſtatutum generaliter, tradit ſtatutum prohibens vendere, non habere locum in conſentiente alienationi.

Conſentiens ſimpliciter nō tenetur de euictione.

138 Hincque gl.in d.l.aliud, dicit quòd licèt venditor teneatur de euictione, etiamſi dictum nō fuerit, l.non dubitatur.C.de euicti.non tamen qui conſentit ſimpliciter vēditioni, niſi id promiſerit. Quod & voluit Inno.in c.ſi quis, col.2.verſi.item not. ext. de reb.eccl.non alie.Bald.in l. quidam ex parte.ff.de euictio.& in ſua marg.in verbo, electio, verſi. tertiò,& Petr.Anchar.conſil.76.per modum, in 4. dubio,& non obſcurè probat text. in l. exceptione.C. de euict.& in l. inter ſtipulantem, in princip. ff. de verbor. obliga. vti eum citat Iaſon in l. quoties ab omnibus, in 2.not C.de fideicommiſ. Sed & alia gl. & poſt eam Bar.& Bald. qui eam dicit notandam, in l.cùm pater.§.libertis, ff. de lega.2. dicunt, quòd in

caſu

caſu illius §. ſi quis non alienauit, ſed alienanti conſenſit, admittitur ad reuocationem eorum, qui poſtea alienarunt, quia non venit contra voluntatem defuncti, ſed ſuo fauori renuntiauit: licèt ſecus eſſet, ſi ipſe alienaſſet, allegátque Bald. d. l. ſi pater. §. vltim.

Vir an poſſit vxori dotem alienanti cõſentire.

139 Cyn. quoque poſt Iac. Ra. in l. ſi prædium in princ. C. de iur. dot. tradit, quòd licèt maritus non poſſit fundum dotalem alienare, poteſt tamen vxori alienanti conſentire, per d. §. vlt. Sed tu tamen, quia id non eſt ſine dubio, vide Bald. Saly. ibi. & Bar. in l. ſi æſtimatis. ff. ſolu. matr. & Iaſ. conſil. 44. ad dubia, col. 3. verſi. tertiò pro eod. lib. 1. Sed & And. Iſer. in c. 1. in prin. tit. de prohi. feud. ali. per Fed. ſeribit Legatum, aut, vt noſtri appellant, Locum tenentem principis, ab ipſo principe prohibitum alienatione, non prohiberi conſenſu alienationis, per. d. §. vlt. & ſequitur eum Marti. Laud. ibi. col. 3. verſ. ſed quid ſi dedit, & Card. Ale. col. 20. verſi. qui eſt eodem initio, & Iacob. à S. Geor. in tract. feud. in verbo, vicariúſque perpetuus, col. 2. verſi. ſed pone Dux vel Rex.

De iiſdem rebus.

140 At Bald. in l. vlt. paulò ante ſi. C. de ſuis & legit. dicit quòd conſenſus præſtitus alienationi, non dicitur alienatio, ſiue alienatiua diſpoſitio, ſed quædam confirmatio, ſi quid confirmabile inuenit. per d. l. ſi pater. in fi. & d. l. aliud. Et idem Bald. in l. 2. col. antep. verſi. 19. quæro. C. de reſci. vend. dicit, quòd non propriè dicitur venditor, qui conſenſit venditioni: nec ei competit remedium illius l. 2. per d. §. vl. & ſequitur Ant. But. in c. pen. verſ. decimonono dico, extr. de emp. & vend. vbi dicit no. tex. in d. §. vlt. & Philip. Deci. d. conſi. 475. vbi ſup. citauimus. Et dicit idem Bal. in l. cùm alienam, col. 2. verſi. ſed pone, teſtator. C. de lega. quòd ſi leganti rem meã conſenſi, non poſſum conueniri actione ex teſtamento, vt preſtẽ: quia, qui ita conſenſit alteri, non cõtrahit, ſed potiùs dicitur pati, per d. l. ſi pater. ff. de manu. vind.

De iiſdem rebus.

141 Eiuſdem Bald. frater Ang. in l. 1. ad fin. C. com. de lega. tradit, quòd licèt dominium rei legatæ ipſo iure tranſeat in legatarium ſine alia traditione, vt in ea l. dicitur, hoc tamen procedit, cùm teſtator legat rem ſuam: ſecus ſi alienam, etiam conſentiente domino. Neque enim qui conſentit, legare videtur, per. d. l. aliud. & hoc ſequitur Iaſ. in l. 1. col. antepen. verſi. tertiò requiritur. ff. de lega. 1. vbi id dicit ſing. & in l. ſi fundum per fideicommiſſum, col. vlt. verſi. aduerte etiam. ff. eod. tit. vbi dicit not. Quod & procedit, vt id addas ad Angel. etiam ſi legauerit rem hæredis de ipſius conſenſu, vt tradit Bald. in d. l. 1. col. 5. verſi. quæro teſtator legauit. C. com. de legat. & in l. hæredum. C. de fideicom. Iaſ. in l. 2. ff. de legat. 1. & in l. huiuſmodi. §. qui ſeruum, col. 2. verſi. tertius caſus, eod. tit. & in l. ſi hæredes, col. 2. verſic, amplia iſtam regulam, eo. quoque titu.

De iiſdem rebus.

142 Hucque pertinent alia multa à noſtris Doctoribus alibi paſſim ſcripta: vt videre licet apud Pet. Anch. conſ. 271. de titulis criminum, col. 5. verſ. tertiò dictum ſtatutum, & Franc. Aret. in l. Gallus. §. videndum, col. vlt. de libe. & poſth. Vt interim omittam alios tex. probantes, quod ſuprà diximus, actum attribui facienti, non conſentienti, videlicet cap. paſtoralis, & ibi collect. col. 1. verſi. & iſta decretalis, ext. de don. & in c. 1. in prin. ne ſed. vac. lib. 6. cap. ſi annum, de iudi. eo. lib. 6. & not. in c. cùm eccleſia Volterana, extrà de elect. quæ loca in id citat idem collect. in d. c. paſtoralis. Vt tamen interim non relinquamus vnum aliquid non contemnẽdum, quòd ſi quis alienauit, aut pignori dedit rem alienam, quæ poſtea ad eum peruenit, confirmatur emptio, aut pignoris datio, ita vt is contradicere non poſſit. l. rem alienam. ff. de pigno. actio. & l. ſi quis alienam. ff. de actio. empti. cum ſi. vtrobique adductis à gloſ. At ſecus eſt, ſi quis ſimpliciter conſenſit emptioni aut pignori: neque enim tunc ſibi præiudicat in iure poſtea quæſito, vt not. reſpondit Paul. Caſt. conſ. 375. ne ſub æquiuoco, col. vlt. verſi. quò ad materiam, lib. 1. per text. in l. 1. §. quod ait Prætor, voluntate. ff. quor. lega. & not. in l. 1. C. de pactis.

Contra ſuprà dicta.

143 Contrarium tamen mihi verius videtur, vt ſcilicet mulier non poſſit alteri rem ipſius mulieris vendenti conſentire: vt nec, qui donare non poteſt, donanti conſentire poteſt. l. 3. §. non tantùm. ff. de don. inter vir. & vxo. & l. creditor. & ibi Bal. C. eo. ti. & l. cum quis, & ibi gl. ff. de reg. iur. & l. filium, ff. ad S. C. Macedo. ex qua not. Bal. quòd inhabilis ad contrahendum, eſt inhabilis ad conſentiendum alteri, & l. 2. C. ſi aduer. don. vbi Franc. Are. no. nihil intereſſe, alienes, an alienanti conſentias. Et ibi Bald. ſibi contrarius tenet, quòd mulier vel minor à ſtatuto prohibitus vendere ſine conſenſu proximorum, nec vendenti conſentire poteſt. Et ſequitur Saly. ibi, & Fran. Are. in d. l. vir. col. 1. & ſeq. & ibi quoque Phil. Dec. col. 4. verſi. in gl. in verbo, accommodauerit. C. de pact. Et Firmi. in tract. de epiſcopo, in 4. parte, lib. 4. col. 35. verſ. ſed nunquid prohibitus: & Barb. in c. decernimus, col. 2. verſ. & plus etiam dico, de iudici. & in c. ſi quis presbyterorum, per eum tex. iuncto c. præcedenti, de reb. eccl. non alie. & in cap. peruenit, circa ſi. de empt. & vend. & conſ. 51. ſcribit ſapientiæ fons, col. 15. verſi. & facit quod voluit, lib. 1. conſ. 41. Deum inuocent, col. antep. verſi. ſecundò oſtendo, lib. 3. Soci. in l. Gallus. §. videndum, col. 2. in fin. ff. de lib. & poſthu. vbi loquitur de alio ſimili ſtatuto. & conſil. 130. viſo teſtamento, col. 3. ver. poſtremò non omitto, libr. 2. vbi plus dicit, hunc ſic prohibitum alienare, nec alienationi iuris futuri poſſe conſentire. Phil. Dec. in l. aliud, de reg. iur. Fabia à monte. S. Sa. in tract. empt. & vend. in 25. q. 3. quæſt. princip. Alciat. in d. rub. C. de pact. Arnol. Ferro, loquens in caſu noſtræ conſuetudinis, in Comment. Conſuet. Burdig. tit. 1. §. 2.

De eadem re.

144 Ob idque Bald. in d. l. 2. C. ſi aduer. don. & alij plerique ex illis ſuprà citatis nuncupatim reprehendunt Iacob. But. qui in ea ipſa l. 2. contrarium tenuetar, ea ratione motus, quòd licèt ius commune prohibens venditionem poſſit trahi ad ſimiles caſus, per l. non poſſunt. ff. de legib. non tamen ius municipale, quod aduerſatur iuri communi. Sed interim non videt, facilè fieri fraudem ſtatuto, ſi id concedamus, vt dicit Bald. in d. l. 2. Non videt (inquam) prohibitionem ſtatuti (vt dicit Barb. vbi ſuprà) non fieri propter ipſam venditionem, quæ in facto tantùm conſiſtit, ſed propter iuris effectum, qui inde oritur, nempe ob alienationem, quæ ex ea procedit, Quæ quidem ratio habet locum & in conſentiente alienationi rei ſuæ. Non videt denique, in ſtatutis (quod & ipſe Barb. dicit) mentem ſtatuti potiùs eſſe inſpiciendã, quã verba. l. cum mulier. ff. ſol. mat. & l. ſcire oportet. §. aliud, verſi. ſed & ſi maximè. ff. de excuſat. & c. cum voluntate, extr. de ſent. excomm. quæ mens potiùs dicitur interpellatiua, quàm extenſiua: vt no. in l. Cæſar. ff. de publica. De qua poſtrema Barb. ratione multa diximus in repet. d. l. ſi vnquam in verbo, libertis, nu. 54. incip. & quoniam.

Conſentiens iura ſua perdit.

145 Sed quantum ad primam illius rationem pertinet, quæ multùm huc facit, qua ſcilicet dicit iuris effectum, id eſt, alienationem ipſam conſiderari, quæ ex conſenſo robur accepit: illud addes, hunc eſſe huiuſmodi conſenſus effectum, vt qui alij conſentit, iura ſua perdat, atque ſi ipſe actum ipſum,

cui

cui conſeotit, feceret. l. cum quædam. C. de adm. tut. Cui & ſatis concinit text. in l. nihil. §. proponitor. & ibi Alberi. ff. de legat. 2. & io cap. 1. §. præterea, & ibi gl in verbo, regreſſum, tit. quib. mod. feu. amit. & ibi quoque Bald. qui in id alia iura citat, & inter alia l. ſicut. §. venditionis. ff. quib. mo. pign. vel hypo. ſol. quam dicit in ea re eſſe ſing. vt qui conſentit alium de re ſua teſtari, ſibi præiudicet, quam & ad id quoque dicit ſing. ipſe Bald. in l. venditioni. poſt prin. C. de vſucap. pro emp. & in l. quoties ab omnib. col. 2. verſ. quæro, quid ſi quis conſenſerit. C. de fideicom. & in l. ſi tibi. §. de pignore, col. 2, verſ. qold ſi teſtetur. ff. de pactis, & in c. 1. §. donare, col. 3. verſic. ſed hoc dictum eu, quali olim feud. alie. pot. & conſ. 89. dominus Thomas, col. 2. verſ. ad euidentiam, lib. 1. & Iaſon in l. cùm proponas, lib. 1. col. 2. verſ. nota etiam diligenter. C. de pactis, & conſil. 13. caſus talis eſt, ſpectabilis, col. 1. lib. 2, & conſil. 57. in cauſſa mota, col. 3. verſi. quartò, eod. lib. 1. & conſil. 89. aggredior nunc ſextum, eo. lib. 1. qui omnes, vt iam diximus, eum text. dicunt ſing.

De eadem re. 146 Et eum quidem, præter eos, ad id quoque expendit Bar. in l. cùm quis decedens, in princ. ff. de l. 3. & ipſe Bal. in l. vlt. col. pen. verſ. quintus caſus. C. vnde legi & in l. 1. col. 4. verſ. ſed hic quæro nunquid. C. de ſacroſ. eccl. & in l. cùm alienam, col. 2. verſi. ſed pone, teſtator: vt ibi quoque Sal. col. 2. verſ. primum dubium, & Iaſ. col. 2. verſi. quartò vltra. C. de leg. & idem Bal. in l. ſeruum, col. 1, C. qui teſta. fac. poſ. Iaſ. in l. ſi quando. §. & generaliter, col. 2. verſi. quartò & vltimò. C. de inof. teſt. & Steph. Bertr. conſ. 319. ponitur, nu. 4. lib. 1. & conſi. 173. quia difficultas, col. 6. n. 15. lib. 4. Et eſt ſimilis text. licet ille ſing. ab omnibus propè dicatur, in d. c. 1. in princ. tit. de prohib. feud. ali. per Fed. vbi & Bald. ipſe col. pen. in id quoque annotat. Et idem quoque voluit, licet eos text. non alleget, Rom. in l. quæ dotis, col. 9. verſ. ſecundò adde membrum, ff. ſol. mat. de quo & tu multa videbis per Iaſ. poſt alios multos antiquiores, in d. leg. ſi fundū per fideicommiſſum, col. pe. & vlt. ff. de leg. 1.

De eadem re. 147 Suntque alia infinita propè loca, probātia, quod diximus, eum ſibi præiudicare, qui conſentit actui, nec poſſe illū reuocare, aut aliter impugnare, non magis quàm ſi ipſe eundem feciſſet: vt videre licet ex l. non videtur. ff. ſi quid in frau. pat. & d. leg. cùm pater. § libertis. ff. de lega. 2. Ex quo Bart. no. à pari procedere, actum celebrare, & ei conſentire, & l. codicillis. §. 1. ff. eo. tit. & l. apud Celſum. §. quæſitū eſt, ſi cum fundi. ff. de dol. excep. & d. l. ſi fundum per fideicommiſſum, & d. l. quidam ea parte. ff. de euict. & l. fideiuſſor impetrauit. §. pater. ff. de pignor. & l. ſi debitor. §. 1. & l. ſi conſenſit. in princ. & l. Titius. §. 1. & l. Lucius, & l. Paulus. ff. quib. mod. pig. vel hyp. ſol. & l. ſi ſeruus communis. ff. de don. inter vir. & va. & l. mater. C. de rei vendit. & l. ſi probaueris, & l. cùm te. & ibi Bald. Salyc. & alij, & iterum l. vlt. & ibi quoque iidem Bal. & Saly. C. de remiſ. pig. & l. ſi debitor. C. de diſtract. pign. & l. ſi conſentiente. C. de donat. ante nupt. & dicta l. quoties ab omnibus, de fideicom. & ibi concord. in gl. & dicto c. paſtoralis, de donat. & c. Titius filius, & ibi glo. Bal. & alij, tit. ſi de feud. defunc. cōtr. ſit inter dom. & agn. c. 1. in prin. & ibi gl. in verbo, conſentientibus, tit. de ali. feud. pat. & c. præterea, ibi Bal. & alij, tit. quib. mod. feud. amit.

De eadem re. 148 Et quod voluerunt gl. Iac. Ra. Cy. & cæteri in l. 2. C. ſi quid in frau. pat. Iac. Bal. in c. §. vlt. ad fi. & ibi Iac. Alua. in 30. concl. & Card. Alexand. col. 5. verſ. & ſciendum, tit. quæ fuit pri. cau. bene. amit. Iac. Aret. Cy. & Bald. io l. dotalem fundum. ff. ſolut. mar. Bald. conſ. 16. facti euidentia, in fi. lib. 1. & conſi. 102. punctus ſuper quo, lib. 2. & conſ. 319. matrimonium, in 8. eodémque vlt. dubio. lib. 4. Raph. Co. conſ. 33. quidam ponamus B. & alter Raph. Fulgo. conſ. 213. domina, col. vlt. Ro. conſ. 87. circa id, de quo quæritur, col. 1. & conſ. 457. circa propoſitum, col. 2. verſi. tertiò non eſt dubium. Pau. Caſt. conſ. 84. quæſtio iſta vertitur, lib. 2. & conſ. 190. viſa, col. 2. verſi. reſtat, eo. lib. 2 & conſ. 319. viſis & examinatis, col. vlt. eo. lib. 2. Ale. conſ. 184. viſo themate dicti Syluestri, poſt prin. lib. 2. & conſ. 140. viſo themate & his, in fi. lib. 7. Fran. Aret. conſi. 3. conſultatio præmiſſa. Cor. cōſ. 3. in præſenti, col. 1. & iterū pe. lib. 3. conſi. 41. videtur in hoc, col. pe. eo. lib. 5. & conſ. 144. licet in hac, col. 2. verſ. his tamen non ob. eo. li. 3. & Soc. cōſ. 44. viſo teſtamento, col. 1. & iterum pe. lib. 4. Iaſ. in l. ſi filiusfa. §. diui. col. 10. verſ. octauò limi. ff. de leg. 1. in 2. lect. Phil. Dec. conſ. 389. viſa longa ſerie, col. 4. & conſi. 543. in caſu propoſito, col. 1. & Matthæ. Afl. Dec. Neap. 112. inter dominam, ad fin. Alber. Bru. conſ. 80. circa primum, col. 5. ver. & quia conſiderata, & Doct. paſſim & vbique.

149 Nam & videmus, quòd qui conſentit alij donanti, rem ipſam donare videtur. l. ſi liqueat. & ibi quoque Bald. in 2. no. C. de inoffi. donat. & voluit etiam Bart. per alia multa iura, in d. l. quæ dotis, col. 3. verſi. 3. pone, & ibi omnes poſt eum. ff. ſol. matr. & in d. l. ſi fundum, & ibi quoque Raph. Co. & cæteri, de legat. 1. Paul. Caſt. conſil. 319. viſis & examinatis, col. vlt. lib. 2. per l. in ædibus. §. quòd filiusfa. ff. de don. vbi eſt text. optimus, & Matth. Afl. in tract. proto. col. 18, verſic. decimò not. & alij vbique. Ex quoque Bald. in d. l. ſi liqueat. dicit inſinuationem huiuſmodi donationis factæ, conſentiente domino, fieri debere, tanquam factam ab ipſo conſentiente, non à donante. Quod & ſequitur Franc. Are. conſi. 127. eximiè, col. 3. verſ. ſecundò hoc patet. & Alber. Bru. in repertorio ſtatutorum, in verbo, inſinuatio, col. 2, verſic. ſtatutum dicit, quòd inſinuatio.
Conſentiens donationi rei ſuæ, donare videtur.

150 Et ſemper aliàs, qui alienāti conſenſit, & ipſe alienare cenſetur, vt dicit Bal. in d. c. 1. §. illud, verſi. quæro ergo. tit. de prohib. feud. ali. per Fede. Alber. in l. iubemus, in fi. C. ad S. C. Velleia. per text. in l. ſi ſic. ff. ſol. mat. & d. l. in ædibus. §. quod ſi filiosf. ff. de donatio. & Ang. in lect. Flo. Fulg. Corne. & Ia. in d. l. quoties ab omnibus. C. de fideicom. Et ita quidē, vt ipſe id facere propriè cenſeatur, atque ſi ipſe feciſſet, cùm conſentiens eſt dominus rei, ex ſententia Bal. in l. ſi vt proponis. C. de ſer. pig. datis mano. per l. ſi fundus. §. ſi neſciente. ff. de pig. Secus ſi non eſſet dominus, vt ipſe ſubiungit, per d. l. ſi pater. §. 1. ff. de manu. vindic. Quam quidem differentiam, non obſcurè intellexit, ante eum Bart. in d. l. vlt. col. 1. C. de pactis. cum dicit, quòd qui actum per ſe facere non poteſt, nec facienti conſentire poteſt, cùm habet plenum ius in re: aliàs ſecus, per illa eadem iura ſuprà citata. Et hoc quoque voluit ipſe Bart. conſi. 70. reuerendiſſime, vbi id dicit eſſe infallibile.
Conſentiens alienationi rei ſuæ, alienare videtur.
An autem propriè.

151 Et ita poſſunt dilui, quæ adducta ſunt pro parte contraria, vt ſcilicet procedant, quando conſentiens non eſt dominus rei, cuius alienationi conſenſum præſtitit, Aut etiam dici poteſt, eadem procedere, cùm eſt diuerſa ratio facientis & conſentientis. Quòd ſi eadem ſit, eodem quoque iure procedunt, ita vt qui facere prohibetur; facienti quoque conſentire prohibeatur: vt expreſſè voluerunt Bar. & Bald. in d. l. vlt. C. de pactis, idem Bald. qui & id trahit ad ſtatuta, in l. filiusfam. in prin. col. 1. ff. de procura. Salyc. in d. l. 2. C. ſi aduer. donat. Petr. Anch. conſil. 204. viſis & ponderatis, col. pen. verſi. non ob. ſecunda ratio, Soci. in d. l. Gallus. §. videndum, col. 2. verſ.
Reſpondet ad contraria.

Digitized by Google

verſic. circa primam. ff.de lib.& poſthu.& Philip. Dec.in d.l.aliud.ff.de reg.iur.& d.conſil.543.& Doctores vbique.

De eadem re.

152 Sed & illud quoque dici poteſt, quod diximus, pro hac poſteriori parte, vt ſcilicet, qui prohibetur alienare, prohibeatur & conſentire, haud dubiè id procedere, cum quis prohibetur ratione inhabilitatis, aut etiam imbecillitatis conſilij & intellectus, vt minor, & mulier: vt tenet Bart. poſt gl.in d.l.ſi fundus.§.1.ff.de pig. Bened. Plumb.in d.l.ſi minor, cap.1.colum.1.ff.de manu.vindic. Bald.conſil. 331. quædam puella.col.5. verſic. tertiò præmitto, lib.3. Alber.in d.l.filium.ff.ad S.C.Macedon.Franc.Aret. conſil.67.diligenter & maturè,col.3.verſic. nec obſtat prædictis.

De eadem re.

153 At hîc in ſpecie propoſita noſtræ conſuetudinis omnia hæc concurrunt:nam ipſa mulier quæ conſentit, eſt domina rei, cuius alienationi conſenſum præſtat, éſtque eadē ratio vtriuſque:idem párque præiudicium,quantū ad iuris,& dominij amiſſionem:vtpote cùm ea conſentiendo, æquè amittat dominium,& quoduis aliud ius, quod in ea re habet,ac alienando, vt ſuprà latè probauimus. Et hic quidem eſt iuris effectus, quem vt dicit Batb. dicto conſil.41.conſideraſſe videtur hæc noſtra conſuetudo, interdicens mulieri rerum ſuarum alienatione ſine conſenſu mariti,ídque ob eiuſdem imbecillitatem,ex multorum ſententia, vt ſæpe diximus,& dicemus poſteà latiùs. Ex quo illud conſequens eſt,vt nec conſentire poſſit alienationi, non magis quidē, quàm alienare. Quanquam ſunt & aliæ ſolutiones, quæ dari poſſunt ad cōtraria ex not.per Bat.& Fran. Aret.in d.l.vlt.C.de pactis.Bat.in d.l.ſi fundus.§.1. de pign.& d.conſi.70. poſt princ.& Bened.Plum.in d.l.ſi minor. la 1.ff.de man.vind. & Bal.in d.l.ſi vt proponis.C.de ſer.pigno.da.manu. & in d.l.2.col.2. verſi.ſecundò conſiderandum.C.qui accuſa.poſſ. & d.conſ.133.lib.1.& Phil.Deci.d.conſ.124.col.3.verſ. quintò ſtatutum, & ex his quæ dicam infrà in gloſ. 8.in 5.quæſt.

An vxor poſſit ſe ex delicto obligare ſine conſenſu viri.

Statuta de obligationibus intelliguntur de his quæ ſunt ex delicto.

154 Decimotertio quæro, An mulier poterit ex delicto ſe obligare,ſine conſenſu mariti,id eſt an,ſi deliquerit,delictum pro nullo cenſebitur tanquam factum ſine conſenſu mariti, vt ex eo puniri non debeat ipſa mulier, ſaltem quantum ad bona ipſius vxoris. Hæc certè quæſtio, nullo pacto dubia eſt in terminis noſtræ conſuetudinis, quæ de contractu loquitur. Nam aliud omnino eſt contractus,aliud delictum. Sed ſi noſtra conſuetudo loqueretùr de obligatione,vt quia,prohiberet,ne mulier obligaretur ſine conſenſu mariti,poſſet ſatis appoſitè in quæſtionē deduci,an ſi delinqueret, obligaretur. Nam ex delicto oritur obligatio.Hinc titu. Inſtit.de obligat.quæ ex delic.naſc. Sed tamen adhuc talis conſuetudo intelligeretur in obligationibus ex contractu,vel quaſi,non etiam ex delicto,vel quaſi;ne delicta manerēt impunita.Ita voluit Raph. in l.more:& ibi Alexan.tam in lectu.col.5.quàm in addi.Bart.ff.de acquit.hæred.& idem Alex.etiam in addi.Bar.in d.l.apud Iulianum.§.vlt.ff.quib.ex cauſ. in poſſ.eat.Matheſ. qui id dicit perpetuò menti tenendum,not.148.nota quòd eſt differentia,in fin.& Iaſ.in d.l.ſi vnus.§. pactus ne peteret, col.9. verſic. ſextò limita,& in d.§.omnium, col.8.verſicu. addo, quòd ad hoc.Inſtit. de actio.

Minor & prodigus an obligentur ex delicto.

155 Adducunt omnes, quod in ſimili videmus, prohibitiones legis vetantis minorem & prodigum ſe obligare, non trahi ad obligationem ex delicto, vel quaſi,quin ipſi puniantur, ſi deliquerint, vt voluit gl.in l.ſi quis in tantam,in 3.q.& ibi Bart.col.3. verſ.quæro an dominus,& omnes ferè Doctores.C. vnde vi.idem Bartol.in l.is cui bonis,col.vlt.verſic. quarto nunquid prodigus delinquendo: & ibi quoque Paul.Caſt.ad fin.Alex.col.4.verſi. quærit etiam Iaſ.col.8. verſ.ſecundò quærit.ff.de verb.oblig.idem Bart.in l.1.ad fin.& ibi Bal.col.2.verſi.vltimò quæro.ff.de curato.furioſ. & Ang.in l.Fulcinius.§.quid, in fin.ff.ex quib.cau.in poſſ.eat.Paul.Caſt.conſ.183. in cauſa quę vertitur,col.vlt.verſ.nec obſtat ſtatutū, lib.1.Alex.conſ. 24.opportunè,col.2.lib.1. quod repetitur conſi.89.lib.3.Phil.Deci. in l.ſurioſi, col.2. verſ.& ſuprà dicta.ff.de reg.iur.& Steph.Bertr.conſ. 248.donatio,nu..8.verſ.etiā vt ibi dicit,lib.1.& bene facit tex.citatus ab Alex.in d.l.apud Iulianum,& Iaſ. in d.§.omniū,qui illum dicit ad hoc optimū,vt certè eſt,in l.ſed & ſi ex parte.§.quanquā.ff.quod cū eo.

Prohibita alien. in fauorem alterius, delinquens ei non præiudicat.

156 Illud autem certum eſt, quòd cùm alienatio prohibita eſt fauore alterius, tunc etiam quiſpiam delinquendo non alienat in præiudicium illius l.ſi finita. §.ſi de vectigalib.& ibi Bat.col.vlt.ff.de dam. infect.& l.Statius.§.vlt.ff.de iur.fiſci,& in l.quęcunque.ff.de bon.dam.& idem Bart.in d.l.ſi quis in tantam,vbi ſuprà.C.vnde vi.vbi dicit ſe ita conſuluiſſe, & Bal.conſi.215.proponitur, in fin.lib.2.Fran.Aret. conſi.14.viſo & diligenter,col.4.verſ.ſicut enim vaſallus.Et id quidē optimis rationibus.Primùm,quia nemo iure ſuo priuatur ſine ſuo facto,aut culpa.l.id quod noſtrum.ff.de reg.iur. & cap. quæ in Eccleſiarum,de conſti.cum ſim.Deinde,quia pœna ſuos autores tenet, nec ad alios progreditur.l.ſancimus. C. de pœnis,& ibi concord.in gloſ. Negari autem non poteſt, quin mulier contrahere non poſſit ſine conſenſu mariti, partim fauore mariti, ſi non omnino: quia ſcilicet maritus conſtante matrimonio, facit fructus ſuos bonorum patrimonialium vxoris, poteſtque de eiſdem,atque etiā de conqueſtibus communibus,& mobilibus ad libitum diſponere.Quanquam etiam negari non poſſit,id partim introductū fuiſſe, vt imbecillitati mulierum ſuccurreretur, de quo dicemus latiùs infrà in glo.ſeq.nu.37.reſtat igitur,& ſeq.vſque ad fin.eius gloſ.Et facit ad id,quod ſuprà dictum eſt, id quod ſcribitur, in l.res vxoris. C.de donat.inter virum & vxorem virū delinquendo non præiudicare vxori,in rebus ei primùm ab eo donatis,quamuis contrahendo potuiſſet.

An vxoris bona delinquētis inſcio marito publicentur.

157 Et hinc poteſt dubitari, an mulier ſine conſenſu viri committens delictum,quod pœnam conſiſcationis bonorum irrogat, conſiſcationi locum faciat. Nam præter ea quæ dicta ſunt, qui alienare non poteſt,nec conſiſcare quoque poteſt,arg.illo de rebus ad perſonas, quod eſt validum.l.miles ita hæredem.in prin.ff.de teſta.milit.cum ſimi.Bona enim, quæ alienari non poſſunt,nec eadem conſiſcari poſſunt.Barto.in d.l.ſi.finita.§.ſi de vectigalibus, col.2. verſicu.quærit gloſſ.an idem, & ibi latiùs Alex.qui alios citat,col.9.verſ.& iuxta prædicta.ff.de dam.infect.& probatur in l.Imperator, in prin.ff.de fideic. lib.vbi Bar.eam ad hoc expendit,& plenè ipſe Alex. conſ.23.opportunè conſideratis,col.1.verſi.ſed præmiſſis non obſtantibus, l.1.& Carol.Ruyn.conſ.24. quia copioſè,colu.4.num.10.lib.1. Ego autem puto conſiſcationi locum eſſe,per ea quæ diximus de minore,& prodigo:ſed fortè eam non auferre ius marito, quod in ipſis bonis habet conſtante matrimonio,per ea quæ diximus in præcedenti verſic.

Alienationis permiſſio non trahitur ad delictum.

158 Nec illud interim omittam,quòd ſi coi facta ſit poteſtas alienandi, intelligitur vt alienatio fiat contrahendo,non delinquendo,vt not.voluit Bal.in c.1.§.ſeudum,qui eſt pen. in 1.oppo.tit. ſi de ſeudo fuerit controu.inter domi.& agna.per eū tex.in quo

Digitized by Google

feudum ita datum fuerat, vt ipſe & hæredes, & quibus dederit habeant, ex quo liberè poterat illud in quencunque alienare: tamen iiſdem culpis id amittitur, quibus & aliud feudum: quoniam vt dicit Bald. delictum non eſt propriè alienatio ſiue datio. Et illum ſequitur Matthæus Afflic. ibi col. vlt. verſic. 9. & vlt. Id quod facit ad multas conſuetudines Franciæ, quæ ius faciunt maritis alienandi conquæſtus, & mobilia communia inter virum & vxo. Nam ſi maritus delictum commiſerit, ob quod bona ſua publicet, non putarem vxoris partem publicari. Nam & ex ſuprà dictis conſtat, aliud eſſe ſimpliciter alienare, aliud delinquere, ex quo alienatio ſequatur.

159 Et quod hanc opinionem confirmat, illud videmus, quòd ſi vir vxori quippiam donauerit, licet huiuſmodi donatio non valet, nec priùs vires accipiat, quàm maritus prior mortuus ſit, nulla illius reuocatione facta: tamen ſi ipſe maritus ex delicto bona ſua confiſcet, ea, quæ vxori antè donauerat, manent vxori incolumia; vt eſt textus expreſſus in l. ſed ſi mors. ff. de dona. inter vir. & vxo. quem dicit ſingu. Bal. in l. executorem. col. 8. verſic. quæro quidam timens. C. de exec. rei iudi. & Roma. in l. poſt contractum. col. 3. verſ. quòd hoc fallit. ff. de donatio. tamen eſt illius ſimilis in l. res vxoris. C. eod. tit. Idémque dicit ipſe Bald. in d. l. executorem, de donatione filiofamiliàs facta à patre: nam & aliàs videmus has donationes æquiparari. l. pen. C. eod. tit.

An poſſit transferre poſſeſ. rei ſuæ.

160 DECIMOQVARTO QVÆRO, An ſtante huiuſmodi conſuetudine poſſit mulier ſine autoritate viri transferre poſſeſſionem rei ſuæ? Quod minimè videtur, ex eo, quod in ſimili dicitur, in l. is cui bonis. ff. de verb. obli. quòd quemadmodum prodigus, cui bonis interdictum eſt, alienare non poteſt, ita nec tradere. Ex quo no. Ang. quòd prohibitus contrahere, vel ſe obligare, non poteſt rem ſuam tradendo, poſſeſſionem transferre. Quod dicit eſſe notandum propter minores & mulieres, quæ prohibentur contrahere, aut obligari ex forma ſtatuti. Et eum ſequitur Alex. in l. 1. §. ſi vir vxori. col. vlt. ff. de acquiren. poſſeſſ.

De eadem re.

161 Sed Imol. Paul. Caſt. Rom. Alex. Fran. Aret. & plerique omnes in d. l. is cui bonis: atque etiam Fran. Aret. in d. §. ſi vir vxori, col. 2. & Car. Ruin. conſ. 137. viſo inſtrumento, col. vlt. lib. 1. illud dictum Angel. reprehendunt, moti, quòd ex contractu prohibito & inutili poteſt transferri poſſeſſio, per dictum §. ſi vir vxori. Et quia pupillus poteſt perdere naturalem poſſeſſioné, quæ eſt facti, ſicut & alius quiuis. l. poſſeſſionem pupillus, & ibi Bart. ff. eod. licèt non ciuilem. l. pupillus. ff. de acquir. rer. domi. Et probatur, in d. l. poſſeſſionem, à contrario ſenſu, quòd licet pupillus non poſſit alienare rem immobilem cum autoritate tutoris, ſine decreto iudicis, per totum titu. C. de prædi. mino. poteſt tamen cum ſola autoritate tutoris, ſine decreto transferre poſſeſſionem. Quod & voluit glo. in l. 2. §. ſi à pupillo, & ibi Imo. qui tam reputat valde not. ff. de vſucap. pro empt. Nam non alienat, qui poſſeſſionem tantùm amittit. l. item ſi res. §. ſunt & alia. ff. de alien. iud. mot. cauſ. fact. & l. non alienat. ff. de regul. iur.

De eadem re.

162 Et ideo dicit etiam Bal. in l. 2. ad fin. ff. de iuriſd. om. iud. quòd ſi ex forma ſtatuti res prohibetur alienari in forenſem: non prohibetur tamen ipſius poſſeſſio transferri, per dictum §. ſi vir vxori. In quo quidem §. illum refert, & ſequitur Iaſ. col. 3. verſic. item adde, in 2. lect. Et idem tenent ante illos Archi. in c. 2. vt lit. pend. lib. 6. & Ioan. Andr. in c. vlt. in verbo, præſumitur, de teſtu. ſpo. eod. lib. 6. Et hoc vſqueadeò procedit, vt etiam ſi ſtatutum procederet vlteriùs, diceretque, quòd traditio non valeret, non proptere impediretur poſſeſſionis translatio, per tex. not. in l. 3. §. ſciendum. le 2. ff. de donat. inter vir. & vxor. iuncto d. §. ſi vir vxori. Quod dicit Franc. Aret. in d. l. is cui bonis: ſemper tenendum menti ad ſtatutum, quod prohibet fieri traditionem, dicitque quòd ſi fiat, non valeat.

De eadem re.

163 Nec obſtat, inquiunt, quod ſuprà citauimus, d. l. is cui bonis: quia vt dicit Paul. Caſt. ipſe Aret. & Iaſ. loquitur de prodigo, cui non ſolùm interdicitur contractus, vel obligatio, ſed & bonorum adminiſtratio, per l. 1. in princ. ff. de curat. furio. Quod longè plus eſt, quàm prohibitio obligationis, vel contractus: quia qui prohibetur adminiſtrare bona ſua, nil poteſt de ipſis attingere. Et vt dicit text. in l. Iulian. ff. de cura. furioſ. nihil poteſt ad alium transferre. Et lex reſiſtit illius actibus, ita vt nec ex iis oriatur naturalis obligatio. l. 1. ff. de nouatio. Aut vt alij dicunt poſt Dyn. verbum, Tradere, quo d. l. is cui bonis, vtitur, intelligitur de tranſlatione dominij.

De eadem re.

164 Ego autem ſequutus opin. Paul. & ſequacium, in hoc caſu noſtro, puto mulierem non poſſe transferre poſſeſſionem. cùm & illi expreſſè interdicatur bonorum adminiſtratio, ſine conſenſu mariti, vt hic etiam dicitur. Quin licet conſuetudo id expreſſè non diceret, tamen ſatis videtur prohibere & tollere adminiſtrationem bonorum, cùm interdicit contractibus ſine conſenſu, & autoritate mariti: vt expreſſè voluit in contractu diſponente, quòd mulier non poſſit contrahere ſine præſentia propinquorum, Bald. in cap. 1. col. 2. tit. de conſue. recti feu. Et facit, quod conſuluit Corne. conſil. 128. viſo copioſſimo, col. 2. verſic. & ad veritatem, lib. 1. quòd prohibitus à ſtatuto alienare rem immobilem, non poteſt transferre etiam poſſeſſionem eius rei, quam ſolam habet in ea re. Et facit etiam l. non ſolùm, in princip. ff. de alie. iud. mut. cau. fac. & l. ſi mulier. §. qui poſſeſſionem. ff. quod met. cauſ. & quod voluit Inno. in cap. Epiſcopi, de rebus eccleſi. non alie. cum ſimil. adductis per Felin, in rub. extrà de reſcrip.

Quid ſi rem prius vendiderat cũ autoritate viri. Cõſenſus trahitur ad conſequentia.

165 Sed hoc intellige, niſi daret poſſeſſionem rei priùs à ſe venditæ, cum conſenſu viri: quia in iſta traditione non requiritur ampliùs viri conſenſus, per id quod in ſimili dicitur, quòd ſi pater conſenſerit filio agenti, aut defendenti in iudicio, non eſt neceſſe in executione ſententiæ nouũ præſtari conſenſum. Ita voluit gloſ. not. in l. 3. §. ſed virum, in verbo, inuito patre, per illum text. ff. de mino. quam ibi ſequitur, & dicit not. Bal. qui per eam dicit, quòd ſi pater conſenſerit filio contrahenti in inſtrumento guarentigiato, quod habet executionem paratã, poterit huiuſmodi inſtrumentum mitti executioni pro filio, aut contra ipſum, ſine alio conſenſu patris: & ſequitur etiam ipſe Bal. in c. paſtoralis. §. quia verò, col. penul. verſ. & not. quòd in iſta executione, de offic. deleg. & Barb. qui & illud dictum Bal. ſequitur, conſil. 86. illud referam in medium, col. 3. verſi. cùm ergo iſti, lib. 3. vbi & illam gl. dicit not. & Alex. conſ. 61. viſo proceſſu, col. 2. verſ. allegatur etiã contra, lib. 5. & Cato. Ruin. conſ. 63. videndum eſt, ad fin. lib. 5.

De eadem re.

166 Eſt & omnino ſimilis glo. in l. vlt. §. neceſſitate, in glo. magna, poſt medium. C. de bon. quæ liber. etiam per tex. in d. §. ſed verùm: & ibi illam ſequitur Bal. col. pen. verſ. quæro ſi pater cõſenſit, Ang. Raph. qui hoc pulcherrimũ dictum reputat, Corneus qui ſingulare, & fermè omnes. Et vtramque gloſ. allegat, & ſequitur ipſe Bal. in l. inuitus. Paulò ante fin. C. de procur. & Ang. conſi. 180. præmitto ad euidentiam, col. vlt. vbi per illas eleganter conſuluit, quòd ſi pater conſenſit matrimonio filiæ, non eſt ampliùs

ſuus

eius conſenſus requirendus, cùm vxor ducitur ad domum mariti, & ſequitur Alex.in addit.Bar.in d. §.ſed vtrum. Sed & illas gloſ.ſeqnitur Socin.conſil. 80. præſens conſultatio. col.4.verſic. ſed ad hoc reſpondetur,lib.4.vbi & pro hoc dicit eſſe caſum in l. ſi pupillornm.§.ſi pupillus.ff.de rebus eorum, vbi ſi pupillus eum decreto iudicis rem aliquam pignori dederit, poterit eam poſteà creditor alienare ſine decreto.

Decret ũ trahitur ad conſequẽtia contractus.

167 Ex quo dicit Bald. ibi, quòd decretum interpoſitum ſuper vno cõtractu,trahitur ad conſequentia illius. Sicuti etiam ex eodem dicit Rom.in l.ſi conſtante,in princ.in addit.ad 4.q.3.quæſt.prin. Bar. ff.ſolu.matr. Sed & idem Bald.vbi ſuprà, hoc trahit ad Eccleſiam,vt ſi cum decreto Epiſcopi obligauerit prædinm creditori,poterit ipſe creditor poſteà id alienare,non obſeruata ſolennitate Anthen.hoc ioa porrectum. C.de ſacroſan.eccleſ.vbi etiam hoc voluit Bart.in col.vlt.verſic.quæro,pone quædam Eccleſia. Et idem de minore:dicit idem Bartol.in l.Papinianus. §. ſed nec impuberis.ff.de inoffic. teſta. & Alex.conſil.189.viſo ſtatuto,col.3.nu.14. & ſeq.lib. 6.Philip.Dec. in l.mandata, in 3.not.ff.de offic. eius cui mand.eſt iuriſd.vbi hoc limitat. A quo non longè abeſt,quod ſcribit ipſe Bal.in d.l.vlt.§.ſin autem in ſecunda,in fin.C.de bonis quæ liber. quòd ſi pater conſenſit in officio tutoris filij, non eſt neceſſarius alius conſenſus pro exercitio illius, & allegat gloſ.quam dicit ſingul.in l.Lucius Titius Caium,in gloſ.2.ff.de admit.tutor.quam dicit ſing.& ſequitur Matth.Afflict.in conſtit.Sicil.incip.conſtitutionem, col.12.verſic.decimò quæro:& ex hoc dicit,quòd ſi in promiſſione vendendi fendum interuenit conſenſus principis, non neceſſe eſt poſteà, vt interueniat in venditione.

Tutor qui à patre pupilli emit, poteſt ſibi tradere.

168 Sed & ad hoc optimè facit præter illos, quòd licèt tutor non poſſit autoritatem præſtare pupillo ad ſuum commodum, nec aliàs res pupilli ad ſuum commodum tractare, per text.in l.1.ff.de autor.tut. & in l.ſi in emptione.§.vlt.ff.de contrah. empt.cum ſimil.tamen ſi is,qui nunc tutor,aliàs à patre pupilli emit fundum, poteſt tutor ipſe, ipſam venditionem exequendo, fundum ſibiipſi tradere, per tex.no.in l. ſi fiſtulas.§.fundum.ff.de contrah.emp.quem ita intelligit Bart.in l.2.ad fin.& ibi etiam Imol.& Raph. Co.ff.de ſtip.ſer.Bal.in l.ſingularia:& ibi etiam Saly. Rom.& Alex.col.3.verſic.præterea etiam.ff.ſi cert. per.Bald.in l.bonorum,col.vlt.C.qui admit.& in l. cùm ipſe,in fin. C.de contrah.empt. & conſil.289. quæſtio ita, col.1.lib.3.Ang. Aret.in §.actionum, in 17.quæſt.in materia tutelarum, inſtit.de act.de quo etiam multa per Bartol.Imol.Raph.Co. Rom.Alex. & Iaſ.in l.1.§.fuit quæſitum.ff.ad Trebel.& aliquid dicemus poſtea.

De eadem re.

169 Et nonnihil etiam facit tex.in l.tutor rerum. ff.de adminiſt.tut.quem dicit Bar.ſing.& no.ad hoc quòd tutor ſe autore poteſt veluti in conſequentiam,&,vt ita loquar, ſequelam venditionis rei minoris alteri factæ ſibi rem ipſam retinere.ſi emptor pretium non ſoluit, & tutor de ſuo in vtilitatem pupilli conuertit.Quem etiam tex.ad hoc ponderat, & reputat ſing. Rom.in d.l.ſingularia. col.5. verſic. quib.adde.ff.ſi cer.pet. Iaſ.in l.1.§.item acquirimus, col.2.ff. de acquir.poſſe. in vtraque lectu. Facit & quod tradit Bal.in l.iubemus.C.de eman.lib.quòd ſi pater conſenſerit filio impetranti reſcriptum, non ampliùs requiritur ipſius conſenſus in proceſſu cauſæ,& ſequitur Alex.conſ.59.viſo proceſſu,col.2. verſ.vnde dicit,lib.2.Et facit etiam tex.in l.ſi ita ſcripſero.ff.de condi.& demonſt.& in l.quem hæredi.ff. de reb.dub.vbi diſpoſitio ſequẽs,ſumit robur à præcedenti, quæ dirigitur in ipſam. Et faciunt quæ dicam infrà eodem, in 8.gloſ.in 23.quæſt.

An autem vxor poſſit tradere nudam poſſeſ.

170 Secundò intellige,vt procedat in tranſlatione rei ſuæ. Neque enim eam transferre poſſet ſine autoritate mariti:ſecus ſi nudam poſſeſſionem in re quapiam haberet:poteſt enim eam liberè tradere ſine aliqua ſolennitate ſtatuti exemplo minoris, qui & ſine decreto & idipſum facere poteſt, non ſe aliter obligando,ſi credimus Bal.idipſum affirmanti in Auth.ſacramenta,col.2.verſ.tertiò in dubium.C.ſi aduer.vendi.per l.magis puto.§.1.ff.de reb.cor. Qui tamen text. hoc non dicit, ſed potiùs videtur velle contrarium. Eius enim hæc verba ſunt : Si pupillus alienum fundum bona fide emptum poſſideat, dicendum puto, nec hunc alienare tutores poſſe : & ſubdit Accur.ibi,ſine decreto,cùm ſit pupillus quaſi dominus:habet enim publicianam. l.1.ff.de Public. Quin & in gloſ.ſeq.ad fin. dicit, quòd ſi etiam ſine titulo rem alienam bona fide poſſideat, non poterit ea res alienari ſine decreto. Cæterùm Iacob. Aret. quem ſequitur Bar.& ipſe Bald.ibi tradunt aliud eſſe,ſi pupillus nudam poſſeſſionem habeat:tum quia de poſſeſſione nihil dicitur in oratione,tum quia ſine tutore pupillus eam transferre non poteſt. l.poſſeſſionem.ff.de acqui.poſſ. Ergo cum tutore poteſt. Ex quibus & ego in hoc noſtro caſu cõcludo,quòd non poteſt mulier etiam nudam poſſeſſionem ſine autoritate mariti tradere.

An vxor poſsit offic. proc. ſuſcipere, & exercere ſine conſenſu viri. Caſus,in quibus mulier poteſt eſſe procuratrix.

171 Decimoqvinto qværo, An poterit mulier officium procurationis ſuſcipere & exercere. Quæ quidem quæſtio pleriſque ſtatim videbitur ridicula, quia fœmina non poſſit eſſe procuratrix. l.neque fœmina.ff.de procur.& l.2.ff.de regul. iur. Sed hoc certè intellexit Bar. in d.l.2. procedere in iudicio,ſecus extra iudiciũ,& ad negotia:& idem voluit Alber.& alij,in l.alienam.C.de procur.& ipſe Alber.in l.ſi procuratorem.§.1.ff.mand. Bal.in l.1.§. ſecundo loco.ff.de poſtu.Pan.& Dec.in c.cum dilecta,de confir.vtili,vel inutil.Et eſt etiam bonus tex. in l.idémque. §. ſi cui mandauero.ff.manda. & facit tex.in l.1.§.parui autem refert.ff.de exerc.& in l.ſed & ſi quis. §. parui autem refert. ff.de inſtit. Quin etiam poteſt eſſe procuratrix in iudicio voluntariæ iuriſdictionis, per text.in l.1.§.illud quoque, vbi & hoc not.Bal.C.com.de manu.quamuis ille text. (ne hoc ſilentio prætermittam) loquatur in caſu ſpeciali,vt no.gl.ibi, per l.nec mulierem.ff.de mann.vind. Sed & in iudicio quoque in cauſa ad ſalutem animarum pertinente, vt in repetitione vſurarũ, decimarum, & aliorum id genus,vt voluit Archid.in c. ſcriptum.6.q.1.per cap.duæ ſunt.19.q.2. vbi ſcribitur non eſſe diſputãdum de apicibus iuris, cùm tractatur de ſalute animarum. Illud autem, non poſſe quempiam eſſe procuratorem vel arbitrum,eſt & ex iuris apicibus,l.ſi fideiuſſor.§.quædam,& ibi gloſ.ff. mand.Et hoc dictum Archid.ſequitur,& dicit ſing. & Canoniſtis incognitum.Roma.ſingu.687.tu audiniſti.Sequitur etiam Anto.ab Alex.in d.l.alienam. C de procur. & Phil.Dec.in d.cap. cùm dilecta, de confir.vti.vel inuti.& in d.l.2.de reg.iur. In quibus locis & alios caſus ponit,in quibus mulier poteſt eſſe procuratrix, & alios quoque Specul. in titul. de procur.§.1. colum.1.verſic.item in caſibus, & multis ſeq.

Deciſio quæſtionis.

172 Verùm vt ad quæſtionem propoſitam redeamus, Ang.poſt Iac. Aret.loquens in illo primo caſu in l.quamuis, in prin.ff.de acq.poſ.eleganter decidit per illum text. quòd licèt mulier ex forma ſtatuti non poſſit obligari ſine conſenſu mariti:poteſt

tamen officium procuratoris extra iudicium ſuſcipere,& tenebunt geſta per eam.& hoc modo dicit ſe obtinuiſſe Florentiæ,vbi eſt huiuſmodi ſtatutum, & ſequuntur Ro. Alex.& Fran. Aret.ibi & pro ſing. citat Philip.Dec.in d.c.cùm dilecta.colum.pen.verſ. & hoc procedit,extrà dé confi.vti.& in d.l.2.col.4. de regul.iur.& conſil.268.concluſio,col.1.& Catel. Cotta.qui & id dicit ſing.& memoria dignum, memo.incip. mulier regulariter, in fin. Sed idem voluit ipſe Ang.in l.mutuum.vti & Alexand.in fi. ff. de acqui.hæred.Franc.Aret.& Iaſon in l.more.eod.tit.

De eadem re.

173 Simile eſt,quod voluit idem Iac.Are.in l.moris.ff.de pœnis, quòd ſi ex forma ſtatuti bannitus agere non poſſit,poterit tamen procuratorio nomine alterius agere:& valebit quod per eum eo nomine factum fuerit.Quod dictum ſequitur,& dicit ita ſe de facto obtinuiſſe Alb.in vltima parte ſtatutorum,q.63.cuius eſt initium,item quæro ſi bannitus, vbi ad hoc multa allegat, quæ ibi in promptu ſunt omnibus,ſi quis noſſe deſiderat.

Filius familiàs poteſt eſſe in iudicio alieno nomine.

174 At ſimilius eſt, quòd licèt filiusfa. non poſſit eſſe in iudicio ſine conſenſu patris.l.vlt.§.neceſſitate.C.de bonis quæ liber.admittitur tamen procuratorio nomine:vt eſt text.in c.non iniuſtè,& ibi glo. Hoſt.Bal.& alij,extrà de procur.& tex.in l.filiusfam. §.ipſe quoque,& ibi Gulicl.Cu.Bar.& Bald.ff eo.& omnium optimus in c.qui generaliter.§.1.eod.titu. lib.6.& voluerunt gloſ.& Bart.in l.ſi longus.§.ſi filius.ff.de iudic.& glo.in c.vlt.in verbo, regulariter, in princ.de iudic.lib.6.Spec.tit.de actore.verſic. ſed an egeat,& ibi Ioan.And.in addit.ipſius, & Bart. & alij in d.§.neceſſitate.

Prohibitio contrahendi intelligitur nomine proprio.

175 Sed & propiùs quoque accedit, quod voluerunt Rom.Alex.Socin.& Iaſ.in l.quæſitum, per illum text.ff.de in ius voc.quòd ſi ſtatutum diſponat, quòd non poſſit mulier,vel minor contrahere ſine conſenſu propinquorum,tale ſtatutum non procedit,quando cõtrahunt nomine alieno. Quod etiam voluit Fulgoſ.conſil.75.ex facto proponitur, col.2. verſ.conſequens eſt : & item col.3.verſ.deinde & ſi ad filiam.Paul.Caſt.in l.cuicunque.§.ſi ab alio.in fi. ff.de inſtito.& Alex.in addit.Bar.in l.apud Iulianũ. §.vlt.ff.ex quib.cau. in poſſ.eat. & Iaſ.in l.ſi vnus ex argentariis.§.pactus ne peteret,col.9.verſi. ſecundo intellige.ff.de pact.& in l.exigendi,col.penult.C.de procur.& in d.l.more,colum.vlt.ff.de acquir.hæred. Ioan.Bapt. Cacia.in repet.l.cunctos populos , char. 16.col.4.verſic.hîc inſeramus. C.de Sum. Trinit.& Cato.Ruin.conſ.53.de duobus,col.5.nu.16.lib.2.& Hieron.Grans,conſi.46.caſus ſatis clarus,in fi.lib.3.

Mulier prohibita contrahere,an vt tutrix poſſit contrahere.

176 Ex quibus planè videri poſſet pleriſque, decidi poſſe illud dubium:An ſtante illo ſtatuto,quod prohibet mulieres contrahere ſine conſenſu vel autoritate Mundualdi, vel propinquorum, poſſit mulier tutrix ſuorum filiorum contrahere eo nomine, ſine ea ſtatuti ſolennitate. Quod poſſe videtur ex ſuprà dictis. Verum contrarium tenuit Raph. Co, qui & ita dicit,ſe aliquando,cum ex facto contigiſſet,reſpondiſſe:& poſt eum Iac.à Puteo,in d.l.apud Iulianum.§.1.Quos nuncupatim ſequitur Alci.ſi is eſt,in tract.præſumptionum,reg.1.præſum.52.nu.6.

Pater poteſt agere contra filiumfamiliàs alieno nomine.

177 Facit etiam ad ſuperiora,quod voluit Accur. in l.lis nulla.ff.de iudic.limitans illum text. quo cauetur non poſſe quempiam agere contra eum,quem habet in poteſtate : vt videlicet procedat, cum ageret ſuo ipſius nomine:non etiam, ſi alieno,videlicet tanquam procurator alterius,aut aliàs, per d.l.quæſitum,& illam glo.ſequitur Alex.in addit.Bar.in d.l. apud Iulianum. §. vlt.ff.ex quib.cauſ. in poſſ.eat. & Iaſ.in d.l.quæſitum.ff.de in ius vocan.

Laicus alieno nomine tractat negoeccleſ. & ſpiritualia.

178 Nec longè abeſt,quòd licèt laicus non poſſit tractare negotia eccleſiaſtica,vel ſpiritualia,per cap, decernimus , de iud.cum ſi.hoc tamen intelligitur, quando proprio nomine id faceret : ſecus ſi alieno, per tex. expreſſum in cap.1.de procur.lib.6.Et ideò poteſt laicus nomine clerici abſentis acceptare beneficium,vt no.Ioan.Andr.Pan.poſt alios in c.accedens,de præb.& Cald.conſ.1.eo.tit.de præb. & Pau. Elea.in cle.1.eod.quoque tit.& ibi quoque Card.in 3.q.de renun.Poteſt & nomine clerici permutare,& reſignare beneficium, ſecundum Collect.in d.c.decernimus , quem refert & ſequitur Rota , deci.504. nota quòd vbi aliquis,In antiq.& deci.418.nota verum permutatio etiam in antiq.& de hoc eſt gl.ord. in d.cle.1.in verbo , procuratorem , & ibi pau.Elea. & Card.in 3.q.de renun. Poteſt & ex mandato Abbatis recipere monachum ad profeſſionem , vt voluit Io. Ligna.in c.ad apoſtolicam, de regula. Poteſt & conſtitui procurator clerici ad eligendum certam perſonam : vt expreſsè voluit Dec.in repe.d.c.decernimus.col.6.verſ.ſubſequenter Abb.hîc dicit arg c, ſi.Epiſcopus nullis , de præb.lib.6.& c.is cui.de offi. deleg.eod.lib.Secus ſi conſtitueretur procurator ad eligendum ſimpliciter , & ita relicto illi arbitrio, quem vellet,eligendi, quia id fieri non poſſet:vt per Io.Andr,in cap.quod alicui,colum. vlt.de regul.iur. lib.6.cùm concord.per Dec.adductis in d.cap.decernimus.

Pupillus an reſtituatur contra id, quod alterius mãdato geſſit.

179 Poſtremò licèt pupillus non poſſit obligari, ſine tutoris autoritate , d.l.quamuis.ff.de acqu. poſſ, & l.more.ff.acq.hær.cum ſi.tamen ſi alienum negotium eius mandato geſſerit,qui mandare potuit,valebit quod ab eo geſtum eſt alieno nomine, nec reſtituetur.l.cum mandato.ff.de mino, quam ita allegat Fulg. dicto conſil.75. loco ſuprà allegato. Sed aduerte , quòd ea l.ſimpliciter loquitur de minore, nec de pupillo quicquam dicit , nec fortè intelligi poteſt,vt qui non poteſt eſſe procurator ad negotia; nam ea res exigit ætatem 17.annorum , per text.in l.ſi.collectaneus.ff.de manu.& in §.eadem lege.Inſt, qui & quib.ex cau.manu. non poſſ.& in d.cap.qui generaliter.§ vlt.de proc.lib.6.de qua re tamen vide latè per Barto.Bald.& alios in l.exigendi. C.de procur.Bald.in l.minor autem.ff.eo. Quicquid ſit, tex, habemus, quòd pupillus nomine alterius , videlicet tanquam inſtitor,poteſt contrahere,& obligare dominum,in l.ſed & ſi quis,verſicul.pupillus. ff. de inſtitor.quem ipſe Fulg.allegat.

Limitatio præcedentium.

180 Hæc limita primùm procedere , vt videlicet minor & mulier non obſtante prohibitione legis vel ſtatuti poſſint nomine alterius contrahere , & obligari , quantùm ad hoc vt valeat , quod fecerunt in præiudicium domini, cui imputandum eſt omnino,quòd talem elegit , per d.l.cum mandato , & ibi concord.non etiam quantùm ad id , vt ipſe minor, aut mulier priuatim obligetur , niſi interueniat,ſolennitas requiſita à lege , vel ſtatuto , vt expreſſim dicit Pau.Caſt.in d.l.cuicunque.§.ſi ab alio.ff.de inſtito,& Socin.in d.l.quæſitum.ff.de in ius voc. Super quo vide Corn.conſil. 16.in præſenti conſultatione lib.4.

Altera.

181 Limita ſecundò , vt non procedat in mandato legis,quod exercere nõ poteſt is, qui propria negotia non poteſt adminiſtrare , per tex.in l.vltim.C. de legit , tutel.& in l.non ſolùm.§. ſi libertus.ff.de excuſ.tuto. quibus iuribus cauetur , quòd ſicut minor non poteſt adminiſtrare propria bona , ita nec poteſt eſſe tutor legitimus.Et ita nominatim limitat Franciſc.Aret.in dict.l.quamuis, in princip.ff.de acquir.poſſeſ.

Tertia.

182 Limita tertiò, vt non procedat etiam in mandato hominis, quod reſpicit publicam vtilitatem, vt etiam ſpecialiter limitat Fran. Aret. vbi ſuprà, per id quod voluit Ioan. Andr. in regula, quod alicui. de reg. iut. lib. 6. in Meren. quòd non poteſt conſtitui procurator ad eligendum Prælatum is, cui per indiſcretionem ætatis, vel ex alia inhabilitate, quæ non poteſt remitti per eligentes, eſſet inhabilis ad eligendum nomine proprio: quod reputat ſing. ipſe Are.

An vxor liberè poſſit conſtituere procurat. ad contrahendum.

183 Decimosexto quæro, quid è diuerſo: An mulier poſſit ſine conſenſu mariti conſtituere procuratorem ad contrahendum? Bal. in l. 1. col. 7. verſ. dicet aliquis. C. qui admit. dicit, quòd ſi mulier ſecundum conſuetudinem loci, non poſſit adire hæreditatem ſine autoritate coniunctorum, ea tamen poterit ad hoc procuratorem conſtituere, & ita dicit voluiſſe Bar. in l. gerit. in pen. q. ff. de acq. hære. vbi tamen nihil de hoc dicit, nec puto ſimpliciter eſſe verum: per id quod in ſimili dicitur, quòd ſicuti minor nō poteſt regulariter ſtare in iudicio ſine autoritate tutoris, aut curatoris, l. 2. & 3. C. qui leg. perſon. ita nec etiam procuratorem ad iudicia conſtituere, per l. neque tutores, & l. non eò minùs, & ibi Franc. Are. C. de procu. quod quidem non alia ratione fit, quàm quòd is per ſe ſine ea ſolennitate agere aut defendere non poteſt, vt diximus. Quod hinc liquidò patet, quòd in caſibus, in quibus minor ſine tutore, aut curatore habet legitimam perſonam, poteſt & ipſe ſolus in id conſtituere procuratorem, per l. 3. in prin. & ibi gl. Bar. & Ang. ff. rem rat. hab. & l. ſi vnus. §. idem ait. ff. de iniur. & l. etiam. §. abſens, & ibi Bart. ff. de manu. viod. & in c. ex parte. & ibi Doc. de teſti. ſpo. & Spec. tit. de acto. §. 1. verſi. licet filiusfa. Bart. Bal. & alios in d. l. neque tutores, & Bar. in l. Diuus. quam legit cum l. 2. §. curatores. qui eſt vlt. ff. qui peta. tut. & in l. nullus. §. ia qui. ff. de procu. & in l. ſi ex legati cauſa. ff. de verb. obl. & in l. mutur. §. is qui. ff. de procur. & Bal. in cap. vlt. de iura. cal. & Ang. conſil. 143. tria videntur, in prin. & Soci. conſ. 239. præſentis conſultationis difficultas, col. 4. verſic. probatur ratione, lib. 2. quod conſil. reperitur 131. lib. 4. & Iaſ. conſil. 48. in caſu conſultationis, col. 2. verſic. tertiò idem confirmatur, lib. 1. Et idem dicemus de filiofa. vt poſſit ſine autoritate patris procuratorem conſtituere: quibus & ipſe caſibus ſpreta patris autoritate poteſt agere per tex. in l. filiusfam. in prin. ff. de procu.

Minor qui per ſe poteſt agere, in id poteſt procuratorem conſtituere.

Et filiusfa.

Qui per ſe facere non poteſt, nec procur. in id conſtituere poteſt ſine ſolennitate.

184 Et propterea conſuluit Soc. d. conſ. 239. lib. 2. repetito, vt ſupra diximus, col. 2. verſic. ſed difficultas oritur: atque iterum conſil. 254. viſa & conſiderata, col. 1. eod. lib. 2. quòd ſi ſtatutum exigat aliquam ſolennitatem in factis minorum, ſi minor ad ea conficienda procuratorem conſtituat, debet interponere ſolennitatem ſtatuti: aliàs non valet. Et idem ante eum voluit Fran. Are. in l. mutum, col. vlt. ff. de acq. hæt. & ſentit Bar. conſil. 39. bene etenim cuncta geruntur, in 3. dubio, in prin. lib. 3. Et idem quoque voluit in ſtatuto requirente conſenſum propinquorum, ſiue mundualdi, Cæſar Lambert. in tract. de Iure patron. in 9. art. 4. q. princ. partis, lib. 2.

De eadem re.

184 Quibus adde, quod & in re non admodum diſſimili ex facto reſpondit Feder. Senen. conſil. 100. Abbas ſubiectus monaſterio maiori, quòd Abbas non poteſt conſtituere œconomum ſiue procuratorem ad alienationem cuiuſpiam rei eccleſiaſticæ, niſi in id interuenerint eæ ſolennitates, quæ requiruntur ad eiuſdem rei alienationem. Id quod nuncupatim refert & ſequitur Lauren. Rodol. in rep. c. ſine exceptione, in 56. q. 12. q. 2. & ipſe Socin. conſil. 42. viſo inſtrumento Syndicatus, in 1. dubio, lib. 4. Et faciunt etiam ſcripta per Bald. conſil. 417. primum dubium, per totum, lib. 2.

Rationes præcedentiū.

186 Nec id certe mirum eſt: quia prohibito aliquo, prohibetur & id, per quod ad illud peruenitur, per tex. no. in l. oratio. ff. de ſponſ. & in §. quia tamen. Inſt. vi bono. rapt. & in cap. cum concupiſcentiam, ext. de conſtit. Igitur prohibita alienatione, id quidem prohibetur ex quo alienatio ſequi poteſt. l. codicillis. §. mater. & ibi Bar. ff. de leg. 2. & l. ſi ad reſoluendam, & ibi Bar. & Saly. C. de præd. minor. cum ſi. à me adductis in tracta. Retractuum, tit. 1. §. 1. in gl. 2. num. 50. & hac eâdem, & iterum in gloſſ. 14. num. item 14. ex quo & titul. 2. in fin. num. 30. & hæc quidem. Ex quo etiam illud fit, vt cùm in alienatione requiritur aliqua ſolennitas, eadem quoque requiratur in actu, ex quo alienatio ſequi poteſt, iuxta not. per Bald. in l. Præſes. C. de tranſ. & in l. 2. C. ſi aduer. tranſact. & per Pan. & alios in c. cum tempore. de arbit. Item quia qua facilitate induceretur mulier ad contrahendum, eâdem quoque induceretur ad conſtituendum procuratorem. Ideò æquè nihil valere debet. l. doli mali. verſicu. diuerſum. ff. de nova, Et vidè quid dicam in ſeq. q.

An ſi vxor contrahat per procuratorem, requiratur conſenſus viri.

187 Decimoseptimò ſucceſſiuè quæro, an ſi mulier contrahat per procuratorem, requiratur conſenſus mariti. Bar. in l. apud Iulianum. §. vlt. in fi. ff. quib. ex cauſ. in poſſ. eat. dicit primum videri quòd ſic, per §. præcedentem. vbi cum pupillo videtur contractum, ſi cum tutore illius contrahatur. Poſteà dicit in contrarium facere, quòd non propriè contrahit: & ſubdit, & cogitabis. In quo ita ſe dubium oſtendit, vt tamen in eam partem magis inclinare videatur, quæ poſterior eſt, iuxta tex. in l. ſi idem. §. vlt. & ibi Bal. Ang. & recent. qui afferunt contra. ff. de iuriſd. omn. iud. Et hanc etiam poſteriorem partem apertè tenuit Ang. Aret. in §. hæres quoque, col. 2. verſic. quærit Bar. Inſt. de oblig. quæ ex quaſi contract. Et hoc confirmat tex. in l. licet. §. 1. ff. de peculio. vbi ſi ſeruus impuberis contraxerit, dominus impubis obligatur de peculio. Non enim cum ipſis impuberibus contrahitur, vt tutoris autoritas requiratur.

De eadem re.

188 Angel. autem in d. l. apud Iulianum. §. vlt. poſteaquam retulit Bar. dicit, quod contractus initus à procuratore mulieris, eſt nullus: quia mulier conſtituendo procuratorem, verè contraxit: vnde mandatum eſt nullum; quia continetur ſub prohibitione ſtatuti. Et ſi aliud diceretur, eſſet aperta via fraudandi legem. Sed contractus initus à tutore, vel curatore mulieris valet, quia non includitur ſub verbis ſtatuti: quoniam pupilla vel adulta tunc non contrahit, licet contrahere videatur, per d. §. præc. ibi, quaſi cum eo contractum ſit. verba enim ſtatuti ſunt propriè accipienda, non impropriè. l. 1. §. is qui nauem. ff. de exerc. & l. 3. §. hæc verba. ff. de neg. geſt. & l. cum qui vectiga. ff. de verb. ſignific. Et quia etiam vbi tutor contrahit, vel curator, ceſſat ratio ſtatuti, quæ fuit, vt conſuleretur fragilitati ſexus. Cui ſatis prouiſum eſt per interuentum tutoris, vel curatoris, qui tenetur ad rationem adminiſtrationis. Vnde ceſſante ratione legis, ceſſat eius diſpoſitio. l. quod dictum. ff. de pact. hæc Angel..

Si vxor conſtituat procura. conſentiente viro, an in contrahenti adhibere debeat conſen. ipſius viri.

189 Poſt quem, Raph. Co. dicit, quòd ſi mulier conſtituerit procuratorem cum ſolennitate ſtatuti, quod quidem neceſſarium eſt, non opus eſt poſteà in contracto celebrato à procuratore, ipſam ſolennitatem adhibere, illius duabus Ang. rationib. quia tunc mulier propriè non contrahit: & ceſſat ratio ſtatuti, ſcilicet fragilitas ſexus. Et idē conſuluit Soc.

Digitized by Google

conſil.254.viſa & conſiderata, col.1.lib.1.vbi & ad primum caput addit rationem, quòd qui non poteſt per ſe actum gerere, non poteſt per alium eius nomine gerentem, ſecundum Bar.in l.Ariſto, in fin.ff. quæ res pign.oblig.poſſ. Sed idem conſil.112 lib.1. repetitum in lib.2.conſil.172.multùm abunde.col.vlt. dicit in d.ſecundo caſu non ſatis eſſe: conſtitutum fuiſſe procuratorem cum conſenſu conſanguineorum, ſed eandem ſolennitatem eſſe adhibendam in contractu celebrando per ipſum procuratorem: & ita conſuluiſſe Mar.Soc. patrem ipſius, & alios plures celeberrimos Docto. id quod etiam tenuit Ioan. Bapt.Caçia.in repet.l.cunctos populos, in 13.charta.col.4.verſic.& prædictis accedunt.C.de Summa Trinit.& in repet.Auth.ſacramenta puberum. C.ſi aduer. vendi. vbi & hoc dicit conſuluiſſe plures illuſtres Doctor.& Hippol.Marſil.ſing.255.ſubrogatus,vbi & hoc reputat ſingul.

Reſolutio præcedentium. Primum cum conſenſus nec in mandato interuenit, nec in contractu.

190 Ex quibus patet, hanc rem eſſe ſatis ambiguam:tamen vt eam faciliùs intelligas, in tria membra totam hanc tractationem diuidemus. Primum, quando mulier contrahit ſine ſolennitate ſtatuti, per procuratorem conſtitutum, etiam ſine ſolennitate ſtatuti: & tunc haud dubiè non valet, per ea quæ diximus in præcedenti quæſtione. Quibus adde, quòd in quolibet mandato ſubintelligitur, quòd ſolennitates iuris & ſtatutorum ſeruari debent, arg. l.miſſi opinatores. C.de exact. tribut.lib.10.& quod voluit Bar.in l.1. C.ſi propter pub.pen.& expreſſè tradit Socin.d.conſi.239.præſentis,col.3.lib.2.Propterea niſi procurator eas ſeruauerit, nihil egit. Et quòd ſubrogatus tenetur ſeruare eandem ſolennitatem, quam ſeruare tenebatur ille, cui fuit ſubrogatus,vt tradit Bal.in l.vlt.C.ſi mancip. ita fuer. alien. vbi dicit,quòd Epiſcopus, qui in locum executoris per negligentiam illius fuit ſubrogatus,iuxta l.nulli.C.de Epiſcop.& cler. tenetur bona diſtribuere,ſecundum conſilium Gardiani:quemadmodum executor; cui hoc teſtator mandauerat. Sequitur Alex. in addit.Bar.in l. 1.§.hæc actio.ff.ſi quis teſt.lib. eſſe iuſſ.fuer.& Bart. in c.cùm dilecta,col.18.ſub num. 112.& ibi Feli.col.16.verſic.amplia.7.de aſcript.& idem Fel.in c.cùm acceſſiſſent,col.8.verſi.& ex hoc dicto, de conſtit. Et ſimile eſt, quod etiam voluit Ioan.And. in regula, contra eum, in mercuri.quòd Epiſcopus,cui deuoluta eſt electio competens certis monachis,& ita in eorum locum ſubrogatus, tenetur,ſicut illi tenebantur,eligere vnum ex gremio illorum. Pro quo facit bonus text. quem tamen ille non allegat,in cle.1.de ſuppl.neglig.prælat.

191 Nam & ſemper alias, nedum in illis caſibus, ſubrogatus eadem omnino habet onera, & incommoda, eademque cõmoda, atque is, in cuius locum ſubrogatus eſt: vt patet ex l.decernimus 1 & ibi ex Bar.& aliis,C.de aquæduct.lib.11.& l.1.in fin.C.de Colleg. eod.lib.11.& l.vnicuique. C.de prox.ſacro. ſcrin.lib.12.& l.a.& ibi not.ab And.Barul.C.de Comitat.et miſſ.eo.lib.& voluit Steph.Bert.qui ex hoc in pulchro caſu conſuluit, vt per eum videre licet, conſil.73.legatus ſanctiſſimi,col.2.nu.3.lib.4. Quibus etiam adde, quæ & nos ſcripſimus in Tractatu, *Le mort ſaiſit le vif,* part. declar. 9. num.18. incip. præterea ſubſtitutus.

De eadem re.

192 Et ſi aliter diceretur,in hoc caſu noſtro,facilè fieret fraus ſtatuto, cui omnibus modis obuiandum eſt,iuxta l.in fundo.ff.de rei vendi. Et ne id fiat, debet iſte caſus intelligi in ſtatuto, arg.l.pupillus,§.1.ff.de autor.tut.& l.fraus.ff.de leg.cum ſim. Etiamſi pœnale eſſet, aut exorbitans, vt diximus, & multis probauimus ſuprà num.115.incip.nam & in hoc, & ſeq. his quo non obſtat, quod dictum eſt, mulierem contrahentem per procuratorem, non propriè, ſed fictè contrahere, & ſtatuta debere intelligi propriè. Et quod præterea dici poſſet conſtitutionem exorbitantem, loquentem de contractu, non habere locum,in contractu ficto, per text.not.in l.ſi quis in legatione: vbi id not.Bald.ff.de iudic.quia id debet intelligi, niſi aliàs facilè fraus fieret ſtatuto, vt diximus.

Qui per alium facit,an propriè facere dicatur, vide in gloſ. ſequ. num.27.

193 Quanquam & his obiectionibus aliis quoque multis modis reſponderi poſſet. Primò quidem, quòd illud non ſemper verum eſt, vt qui facit per alium, fictè & impropriè facere dicatur, vt videre licet ex Bart.latè in l.ſed ſi vnus.§.ferons.ff.de iniur. & in l.3.§.ſi procurator.& ibi quoque Angel.Paul. Caſtr.& Alexan.ff.quod quiſque iuris. Bart.in l.ſi is qui pro emptore. in materia fictionis tranſlatiuè de vna perſona in aliã. & ibi quoque Imo.in vlt.char. Rom.& Iaſ.char.antepen.verſic.circa fictionem, & multis ſeq.ff.de vſucap.& Bal.in c.cauſam quæ.col. 2.verſic.item qui facit, & ſeq.de elect.& in c.qualiter, in fin.& in c.ſeq.ad fin.eo.tit.& conſil.30.præſuppoſito ſtatuto,col.1.lib.1. & conſil.384.ſtatuto ciuitatis,col.1.lib.5.& Petr.Anchar.conſi.171.col.2. verſic.3.dictum ſtatutum. Philip.Deci.in l.is damnum dat.ff.de regul.iur. Et ex text. optimo in l.certè.§.1.ff.de prec.& l.vlt.ff.ſi men.fal.mod.dixe.& c. mulieres.§.vlt.extrà de ſenten.vbi ita ſcribitur,cùm is committat verè, cuius mandato delictum committitur:quem ad hoc expendit Domin.conſil.129. circa iſtud dubium,col.1.in fin.

De eadem re.

194 Secundò ſi etiam concedamus, non verè & propriè id ab eo fieri,cuius mandato factum eſt; vt ſatis apertè innuit alius text.in l.aut qui aliter.§.& cum interdictum.ff.quod vi aut clàm:tamen cum in hac noſtra ſpecie non valeat (vt iam ſatis diximus) conſtitutio procuratoris, ſiue mandatum à muliere datum ſine conſenſu mariti, quod quidem mandatum eſt fundamentum contractus à procuratore initi:conſequens eſt,nec ipſum contractum factum vi illius mandati non valere,arg.c.cum Paulus.1.q.1. cum ſi nam & deſtructo antecedenti, deſtruitur & conſequens.l.ſi homo mortuus, & ibi Bald.ff.de verb.oblig.& not.gloſ.in d.l.cum qui, in princip.ff.de publ.in rem actio.

Conſequens ſequitur antecedens.

De eadem re.

195 Denique ſi hic actus fictus eſt (vt nonnulli contendunt) tamen ſubrogatur loco veri quia procurator verè contrahens repræſentat perſonam mulieris;cuius nomine contrahit.l.ita autem.§ geſſiſſe. ff.de admin. tuto. & l.qui per alium.ff. de reg.iur. Vnde ſicut diſpoſitio facta a ſtatuto de perſona vera trahitur ad fictam, quæ veram perſonam repræſentat.l.poſtulante,in princip.& ibi Bar.ff.ad Trebel.& in l.2.ff.de leg.præſt. & benè facit l.libertum.§.Senatus.ff.de ritu nupt. Ita diſpoſitio facta de vero contractu, trahitur ad fictum, qui ſubrogatur loco veri;& eo quidem faciliùs, quò faciliùs fit extenſio de caſu ad caſum, quàm de perſona ad perſonam, vt voluit Raph.Co. in l.commodiſſimè.ff.de lib.& poſth. Franc. Aret. & Iaſ.in l. Gallus.§. & quid ſi tantùm, vterque colum.5.ff.de lib.& poſth.& Iaſ.in l.cum res.ff.de legat.1. cum aliis multis concord. à me traditis in repet.l.ſi vnquam, in verbo libertis, num.27.incip. ſi igitur. Propterea Bar.in l.3.§.libertis,qui 1.eſt.ff.de leg.præſt.dicit, quòd ſtatutum prohibens ſub pœna contrahi cum bannito, habet locum in contrahente per procuratorem. Et ita expreſſiùs in noſtro caſu voluerunt Ang.& Raph.Co. in d.l.apud Iulianum.§.vlt. & Franc.Aret.in d.l. mutum,colum.vlt.ff.de acquir.hæred.Soc. quoque, & Iaſ.

& Iaſ.in l.1.§.item acquitimus, ille col.3. verſic.ſed aduerte qui. iſte: hic col. 2. & 3. ff. de acq. poſſ. in vlt.lect.

Quid ſi procul ſit ſpecialiter conſtitutus viro conſentiente.

196 Secundum membrum eſt, quando mulier contrahit per procuratorem, cum ſolennitate ſtatuti conſtitutum, & quidem ſpecialiter ad certum & ſpecialem contractum faciendum: & tunc non amplius neceſſe eſt adhibere eam ſolennitatem, cùm contractus ipſe ab eo procuratore conficitur: vt in ſpecie conſuluit Fed. Sen. conſil. 110. Abbas ſubiectus, & latius Laur.Rod.in repe. c.ſine excep. in 10. q.& iterum in 19.q.12.q.2. & Raph.C.in d.l. apud Iulia.§.vlt.& Alc.conſil.189.viſo ſtatuto,col.4.verſ. eſt verum,lib.7. Soc. in l.ſi quis nec cauſam,in prin. col.2.verſic.extra materiam.ff.ſi cert.pet.& d. conſi. 254.& Iaſ.in d.§.item acquitimus, & Ioan. Camp. in tract. de dote, part. 5. q. 108. Et ad hoc faciunt, quæ collegimus ſuprà num. 165. incip. ſed hoc intellige, & ſeq. ad probandum, quòd in executione contractus facti cum ſolennitate ſtatuti, non ampliùs requiritur eadem ſolennitas. Et vide multa ad hoc quoque facientia, infrà in gloſ.8. in quæſt.23.

Quid ſi generaliter.

197 Tertium membrum eſt, quando mulier contrahit per procuratorem cum ea ſolennitate conſtitutum, non quidem ſpecialiter, ſed generaliter tantùm: & hic caſus eſt magis dubius. Et primò quidem videtur, quòd ſufficiat procuratorem fuiſſe generaliter conſtitutum cum ſolennitate ſtatuti, vt poſſit poſteà contrahere ſine huiuſmodi ſolennitate, per text.in d.l.1.§.item acquiramus, vbi conſenſus generaliter adhibitus, in conceſſione peculij, cenſetur etiam adhiberi in acquiſitione poſſeſſionis, poſteà per ſeruum facienda ex cauſa peculiari, & conſequenter in actibus peculiaribus, qui fiunt poſteà. Et propterea in ſimili dicimus, quòd licèt lex requirat conſenſum patris, quando filiusfam. agit in iudicio.l.vlt.§.neceſſitati.C.de bo.quæ liber. tamen ſufficit à principio generalis conſenſus patris præſtitus pro omnibus cauſis futuris: vt volunt Cyn.in d.§.neceſſitate,in 3.q.& ibi Bald. & alij. Et idem in conſenſu, quem debet pater præſtare filio donanti cauſa mortis, dicit Bart. in l.tam is.§.1. in pen.q.ff. de donat. cauſ. mort. Et idem quoque in conſenſu, quem conſanguinei debent interponere in contractu mulieris, dicit And Alciat.in lib.2.de verb.obliga.chart.10. Et ſi aliter diceremus ſolennitas interpoſita in ipſa conſtitutione procuratoris generalis, nihil operaretur.

De eadem re.

198 Contrà videtur non ſufficere conſenſum mariti fuiſſe adhibitum in conſtitutione generali procuratoris, niſi adhibeatur, cùm procurator poſteà contrahit. Primò, quia non ſufficit hoc caſu conſenſus generalis, ſed debet eſſe ſpecialis, & ad certum, ſpecialem, & expreſſum caſum, vt latè poſteà dicemus infrà in 7.gl. Secundò, quia maritus debet in ſpecie intelligere actum, cui debet præſtare conſenſum, vt latè etiam dicemus infrà, in gloſ.8.in 22. q. Et hanc partem expreſsè tenent Fed.Senen.dicto conſ.100.Laur.Rod.in repet.d.c.ſine exceptione:& Iaſon, qui ad hoc alia pleraque allegat, in d. §. item acquirimus, in vtraque lect.vbi & reſpondet illi tex. quòd loquitur in acquiſitione poſſeſſionis, & ſic in acto vtili, in quo non requiritur huiuſmodi ſolennitas: ſicut & latè dicemus infrà in eadem 8.glo. in 8. q. Item loquitur in perſona habili, quæ ſola ſibi poteſt in omnibus præiudicare, ideò non mirum, ſi ab initio ſufficiat conſenſus generalis. Hic autem loquimur in perſona inhabili, quæ non poteſt liberè diſponere: vt & in ſimili dicit Bart. in l.prima.§. ſi vir vxori. ff. de acquirend. poſſeſſ. reſpondendo ad d.l.iubemus nulli, in tit.C. de ſacroſanct. eccleſ. Et ita etiam (inquit) reſponderi poteſt ad aliud fundamentum ea doctrina Cyn. & aliorum in d. §. neceſſitate. Sed & hanc quoque partem nouiſſimè ſecutus eſt Alci. in l. tranſactionem. C. de tranſact.

De eadem re.

199 Et hoc quidem non extende ea eo, quod multis rationibus ſuffultus voluit Soc. in d. §. item acquirimus, col.4. verſic. octaua, & vltima concluſio. referens Maria. patrem conſuluiſſe (& id quidem eſt, de quo etiam loquitur, licèt non adeò clare, in d.conſ.112) in quæſtione facti, in qua videlicet minor conſtituit procuratorem cum ſolennitate ſtatuti, ad renouandum ſocietates finitas per patrem, quòd nihilominùs tenetur huiuſmodi procurator adhibere ſolennitatem, dum renouat: aliàs quod agit, non valet: dicitque huic conſilio ſubſcripſiſſe plures Docto. Et ſecundum hanc ſententiam intelligi debet Pau. Pari.conſ.98. circa præſentem, n.46. lib.1.vbi. & alios allegat. In qua re animaduertendum eſt, quòd is procurator erat conſtitutus ad certos actus renouandos, licèt non in ſpecie ad certum actum, & hoc ſimpliciter refert & ponderat Iaſ.in dict.§.item acquirimus, col.4.in 2. lect. Quæ res euidenter oſtendit, non ſatis eſſe procuratorem fuiſſe conſtitutum cum ſolennitate ſtatuti ad aliquos actus, ſine ſpeciali declaratione actuum.

An vxor poſſit ludere iniuſſu viri.

200 Decimooctavò quæro, an poſſit vxor ludere iniuſſu viri. De ludo autem permiſſo loquor: nam alium ne conſenſus quidem mariti licitum vxori poteſt facere. Atqui ſuapte natura licitus eſt, vxori tamen interdicitur, ſi fiat ob pecuniam: & ſi ludat & perdat, poteſt maritus repetere, ad quem bonorum vxoris adminiſtratio pertinet, ex noſtra conſuetudine, quemadmodum & de cæteris, qui non habent bonorum ſuorum adminiſtrationem, volunt Can. c. clerici. de vi. & hone. cleri. cum aliis concor.adductis per Pau.Pute.in tract.de ludo, char. 7.verſ.an perditum in ludo.

201 Quibus adde, quod ſcribit Bald.in rub. C. de cund. ob. turp. cau. per l.ſeruus. C. de cond. inde. quod qui in ludo ſcienter lucratur pecuniam ſerui, aut alterius qui non ſit ſui iuris, furtum committit, furtique tenetur. Et ſequitur Iaſ.in d. l. ſeruus, Quódque tradit ipſe Bald.in l.1. ad fin. C. ſi quid in frau.pat.quod ſi pater ludendo (ludis quidem illicitis) omnia bona ſua diſſipauerit, filij poſt eius mortem poterunt reuocare vſque ad legitimam, & ſequitur Ang. Aret. in tract. malef. in verb. Metidore de mali dati.col.3.verſ.quæro an vincens. Bart. cõſ. 65. illud, col.1. lib.3. & Pau. Pict. qui id dicit ſing. in l.poſt contractum.col.1.ff.de dona. Iaſ. in l.ſi arrogator, col.9.verſi.ſecundò principaliter.ff. de ado. & in §.item ſi quis, le 1. nu.28. Inſti.de acti. & Fab. Gioch.in rep.Ant.nouiſſima. in 23.q.prin.colum.2. verſ.ſed nunquid perditum. C. de inoff. teſt. Franc. Rip.in c.ſæpè, col.16.verſic.nonò dubitatur de reſt. ſpol. Hinc itaque potes intelligere, minùs licere etiam his qui liberam bonorum ſuorum adminiſtrationem habent, ludere, quàm vendere, neque enim vendita reuocantur per filios, nec ad legitimam quidem, ſi fraus abfuit, vt patet ex toto tit.C. de inoff.donat.

An compromittere.

202 Decimonono quæro, an mulier poterit compromittere ſine conſenſu mariti? Et non poſſe ex eo ſatis probatur, quod compromiſſum eſt quidem contractus tranſactitius: in idque fit, vt alter alteri obligetur ad ea, quæ ab arbitris iudicata fuerunt: vt no.in §.1.in auth.vt diffe.iud. & tradit Bar. in l.ſi ſocietatem. §. arbitrorum. ff. pro ſoc. Bald. in l.1.in 2.oppo.C.ſi aduerſus trãſact.Can.in c. quinta

alijs,de iureiur. Ex quo Paul.Caſtr. conſil.465. viſo compromiſſo,col.1. lib.1. reſpondit, filium a ſtatuto prohibitum contrahere ſine conſenſu patris, non poſſe ſine eius conſenſu compromittere : nec ſi fecerit, teneri ſtare arbitri ſententiæ. Et quod propiùs accedit ad noſtrum caſum, videlicet in ſtatuto prohibente mulierem contrahere ſine conſenſu propinquorum,voluit Lanfr.in tract.de arb. in 5.q. 5.partis princ. qui & ad hoc alios allegat, vt ibi videre poteris.

De eadem re. 203 Illud autem procul dubio verum eſt,alienari prohibitum, nec compromittere quoque poſſe, vt ſatis probatur in c.peruenit, iuncta gl.& Pan.col.a. verſ.& ex hac gl.de arbitr. & in c. eum tempore, & ibi Hoſtien. & Ioan. Andr. in verbo,licentia, Petr. Anch.Imo.& Ant.col.vlt. & Pan. col.2. eod. tit. & voluit etiam Hoſti.in Summa eiuſdem tit. §.de qua re, verſicul. nunquid vaſallus. Bar. conſ. 159. viſa quadam conſtitutione, col.3. verſ. præterea iſta eſt regula. Bald.loquens in tutore & curatore, in d.l.1. C.ſi aduer.tranſact.Ang. ſimiliter de his loquens in l.Imperatores.ff.de pact.Paul.Caſtr. Alex. & alij recentiores, qui & de illis ipſis loquuntur in l. iuriſgentium.§ vlt.ff.eo.tit.Lapus alleg.102. non poteſt clericus.Card.Flo.conſ.95.ad primum,col.vlt.verſ. ad aliud.Rom.conſ.175. dictum vltimum, colum.2. verſ.ſecundò principaliter, & conſil.369.circa primum,col.4.verſ.tria autem. Alex.conſ.22.opportunè,col.1.verſ.quod autem compromiſſio, lib.2. Carn.Rui.conſ.11.viſo compromiſſo,col.1. nu.2. & 3. lib.4.& conſ.129.quod eſt eiuſdem initij,col.1.in fi. lib.5. & Phil.Dec.conſ.39. intidicam,col.1.verſ.tertiò nullitas, & conſ.44.cuius ſuperſcriptiò incipit, ſtatutum,col.2.verſic.prædictis.& conſil.445.in caſu ad me tranſmiſſo,col.5.verſ.& ideo ille, & conſi. 475. in cauſa quæ Mantoæ, ad fin. & conſ.479. in controuerſia,col.1.& conſ.502. ex duobus,col.1.& Maria.Soc.iunior,conſ.77. licet in præſenti, col.17. no.76.lib.1.

Vaſallus non poteſt de feudo compromittere. 204 Ex quo Hoſt.& alij ſuprà allegati in d.c.cum tempore,de arbit.tenent,quod cum vaſallus nō poſſit feudum alienare, niſi conſentiente domino, nec poſſit quoque ſine illius conſenſu de eo compromittere. Quod & ſimiliter voluit And.Iſer.in c.1.§. ſin autem inter, col.2. verſi. hodie putamus, tit. de leg.Cor.Bald. conſ.121. à capite inchoantes, col.4. verſ. ſecundò alia principali ratione, lib. 3. Marti. Laud.in tractatu de Principibus, conel.261.dux vel comes.Alex. conſil.1. ponderatis his, col.pen. verſ. nec ad hoc obſtat, lib.5.Iaſ.in l.vlt.col.34. verſi. nonò quæro.C. de iur.emphyt. Deci.d. conſ. 445. vbi ſuprà,Maria.Soc.iunior,d.conſ.77.nu.77.lib.1.Et id quidem veriſſimum eſt, licet dubitet Fran. Cur.Iunior in Tractatu feudor.char.42. verſ. octauò principaliter quæro, & quamuis contrarium teneat Spec.tit.de arbit.§.reſtat.verſ. ſed nunquid vaſallus. Bald.in l.vlt.ad fin.C con.de leg.Rom.in l.iuſiurandum,quod ex conuentione.§.1.ff. de iureior. & l. 1. §.& poſt operis,in fin.ff.de ope.no.nunt.& alij nonnulli,quos retulit Iac. Aluar.in d.c.1.§.ſi inter duos, tit.de leg.Corn.

An vxor poſſit tranſigere. 205 VIGESIMÒ quæro, (& hæc quidem quæſtio eſt admodum affinis præcedenti) an vxor poterit tranſigere ſine conſenſu, vel autoritate mariti, exiſtente hac noſtra conſuetudine. Et certè non poſſe ſatis videtur ex his quæ diximus in præcedenti quæſtione. Nam & in ſimili videmus, quod minor, qui non poteſt rem immobilem ſine decreto alienare,aut de illa aliter contrahere, nec de illa quoque tranſigere poteſt.l. non ſolum. C. de prædi. minor, gloſſ. Bald. Sal.& Ang.in d.l.1.C.ſi aduerſ. tranſact. Tranſactio enim ſpecies eſt alienationis, l.1. verſ.at ſi tranſegerit.ff.ſi quid in frau.patro. Bald. in d. l.1. ſtatim poſt principium.C.ſi aduer.tranſact. Et contractus dicitur.Bar.in l.ſiue apud acta,col.4.verſ.his præmiſſis.C.de tranſactio. & probat tex.in l. ſi donationis,in fin,& ibi Bald.C. quod metus cau. cum alijs multis concor. text. & Doct. à me adductis in tractatu Retractuum, tit.1.§.14. gloſ.1.num.65. & quicquid ſuprà.

206 VIGESIMOPRIMÒ quæro, an vxor poterit litigare, aut rem in iudicio deducere ſine marito? Et poſſe videtur : quia conſuetudo noſtra in his verbis, quæ commentamur, vtitur verbo, contrahendi. At in iudiciis non contrahimus, ſed quaſi contrahimus l.3.idem ſcribit.ff.de pecul.quæ dictio improprietatem ſignificat ex propria vi ipſius, l. 2. & ibi Bart.ff.de inoff.teſt.& l.diuortio.§.ſi fundum. in prin.ff.ſolu.mar. cum ſim. Statuta autem propriè intelligenda ſunt, vt iam toties diximus. Ideóque multi ſunt in ea opin. vt ſtatutum id noſtrum aliàs locum non habeat in quaſi contractibus, nec impediunt, quò minùs vxor ſit in iudicio : vt Bar. in l. apud Iulianum. ff. ex quib. cauſ. in poſſ. eat. & in l. Labeo.§.contractum. de verb.ſignifi.cum alijs multis concord.à me latè congeſtis ſuprà hac eadem gl. in 9. q.in princip. *An litigare.*

207 Ego verò in ea ſum ſententia, vt vxor non poſſit actiones exercere, ſine conſenſu & autoritate mariti. Nam cùm ea alienare prohibeatur ſine huiuſmodi conſenſu, actiones quoque exercere prohibetur. l. ait Prætor. §.1. ff. de iure deli. cuius hæc verba ſunt : Quid ſit, diminui vetabo, videamus. His autem verbis Prætor non tantùm alienationem impedit, verumetiam actiones exerceri non patitur. Eſt enim abſurdum, ei, cui alienatio interdicitur, permitti exercere. Ex quo no. Bar.quod qui non poteſt alienare, nec actiones quoque exercere poteſt : vt etiam And.Iſer.in c.ſi vaſallus de feudo. tit. ſi de feud.fuer.contr. inter do. & agn. & Bald. conſ. 250.viſo iſto proceſſu,poſt prin.lib.4.& Paul.Caſtr. conſi.119. videtur dicendum,in 2.dub.lib.2.Philip. Deci.qui & alia ad id citat,conſil.445.in caſu,col.5. nu.24 & multis ſeq.& Doct.alibi ſæpe. *De eadem re.*

208 Sed & videmus quod aliàs valet argumentum à contractibus ad iudicia, cùm vtrorumque eadem eſt ratio. Nam hinc authen. ſacramenta puberum.C.ſi aduer.vend.quæ loquitur in contractibus, habet locum in iudiciis gloſ. quæ tamen nonnihil mutat.in d.auth.in verbo contractibus, in fin. & ibi aſſeuerantiùs.Iac.Ra.Bar.Angel.Sal. & cæteri propè omnes.Spec.tit.de actore.§.1. verſ. ſed quid ſi iurauit.Mart.Laud.in l.1.& ibi Iaſo.col.2. verſi.ſecundò limita.ff.ſi quis in ius vocatus,& omnes penè,vt diximus.Pauci enim tenent contrarium,vt Iac.Bal. & poſt eum Cyn.in d.auth. ſacramenta, & Angel. ſibi contrarius in d.l.1.ff.ſi quis in ius vocat. *Authen. ſacramēta, habet locum in iudiciis.*

209 Poſſemúſque hîc alios propè infinitos caſus adducere, in quibus iudicia & contractus æquiparantur. Sed nos ſup.in 11.q.multis docuimus, leges & ſtatuta loquentia de contractibus, trahi ad quaſi contractus,cuiuſmodi iudicia ſunt. Et Pictones noſtri in eam rem, de qua tractamus, habent conſuetudines expreſſas, quibus ſcilicet vxores prohibentur litigare in iudicio ſine conſenſu virorum,niſi in certis caſibus, vt patet ex tribus.§.hunc noſtrum ſequentibus, qui ſunt 194. 195. & 196. Huiuſmodi ſunt & aliæ plurimæ conſuetudines, vt Pariſienſis, c.106.Trecenſis,c.80 Calomontenſis.c.66. Carnutenſis,c.63.Santonenſis,ca.74.Borbonienſis, c.169. *Conſuetudines.*

Bleſenſis,

Bleſenſia,cap.3.Rochellenſis,c.23. Niuernenſis, tit. *des droitz appartenans à gens mariez*. cap.1. Claromontenſis, cap.183. Bituricenſia, tit.1. cap.1 Burgundienſis,ii. *des fiefs*, cap.9. Burdigalenſis,cap.3. Et ita, vt ſcilicet vxor non poſſit intereſſe iudicio ſine conſenſu mariti,voluit Ioan.Lup.in repet.rubr. de donat.inter vir.& vxor. §. 78. col.3. verſic.& ex iſtis, vbi tamen poſtea diſtinguit. Licet indiſtinctè contrarium tenuerit Nicol. Eurrald. in Locis lega. col.1. Quid autem ſi litigauerit, & obtinuerit, an valebit iudicium, vide in gloſ.8.num.61.68.69.70. 71.72.

Sed an vxor ſimpliciter prohibita litigare, cenſeatur prohibita contrahere.

210 Sed in hac re poſſet quæri, quid ſi conſuetudo quæpiam ſimpliciter dicat, quòd vxor non poſſit in iudicio litigare, ſine conſenſu vel autoritate mariti, nec expreſsè dicat, quòd non poſſit contrahere, nec quòd vxor ſit in poteſtate mariti: vti eſt in Conſuetudine Syluanectenſi, c.270. & Burdegalenſi, c.3. vtrùm tunc vxor poterit contrahere ſine conſenſu mariti,vt ita trahamus conſuetudinem loquentem de iudicio, & ſic de quaſi contractu, ad contractum. Quod videtur. Nam ſicut valet argumentum de contractu ad quaſi contractum,vt diximus, ita è diuerſo de quaſi contractu ad contractum: vt patet ex l. de qua re. §. cùm abſentem. ff. de iudic.& l.Paulus. ff. de ſent.ſine appel.reſc.vt per eos text. voluit Bald.conſ.200. verba Cyn.in lectura,col.2.verſi.item arguendo,lib.2.

Argumentum de quaſi contractu ad contractum.

211 Verùm id non ſine dubio eſt. Neque enim tanta ratio eſt,vt quaſi contractus trahat ad ſe contractum, id eſt, res impropria propriam, quanta, vt contractus quaſi contractum, id eſt, res propria impropriam: cùm non tantùm virium habeat improprietas,& imago, quantùm proprietas & veritas arg.l.filio quem pater.ff.de libe.& poſthu. & l.liber homo. ff.de ſtip. ſeruo. & l.electio. §. ſi is qui. ff. de noxa.cum ſimil.

Non eadem eſſe in hoc caſu iudiciorũ rationem, & contractuũ.

212 Et præſertim in hoc caſu,vbi maior eſt ratio, vt mulieres non interſint iudiciis ſine maritis,quam vt non contrahant ſine illis. Ipſa enim natura & pudor, ac verecundia ſexus, fœminis non permittit fora ac iudicia frequentare, nec ferendi quoque teſtimonij cauſa. c.mulieres, de iudi. lib. 6. ne ſcilicet vagentur, & cœtibus virorum immiſceantur,vt ibi ſcribitur. Quod depromptum eſt ex l. maritus. C. de procu. vbi ita ſcribitur:Maritus circa mandatum vxoris intercedendi liberam habeat facultatem, ne fœminæ perſequendæ litis obtentu, in contumeliam matronalis pudoris irreuerenter irruant, nec conuentibus virorum, vel iudiciis intereſſe cogantur. De qua re & nos multa diximus ſuprà in ro. leg.connub. num. 31.incip. igitur non temere, & ij. ſeq. Sed quibus addes, Platonis legibus lib. 2. non licuiſſe vxori, cuiuſcunque ætatis eſſet, iudicio intereſſe ſine autoritate mariti: cùm tamen idem ipſe alibi ſæpe ius faciat mulieribus cætera omnia,vt viris faciendi.

Platonis lex.

De eadem re.

213 Ideò cùm ſit ſpecialis quædam ratio interdictionis iudiciorum, quæ non obtinet in contractibus, cúmque iure communi non interdicantur mulieres contractibus,vel inſciis maritis.l.velles. C. de don.& alibi latè diximus. Cùm item interdictus iudiciis ſine alicuius conſenſu non interdicatur contractibus,vt patet in filiofam. qui non poteſt eſſe in iudicio ſine autoritate patris, l. ſi longiùs. §.1. ff. de iudic.& l.cùm non ſolùm.C.de bonis quæ liber.poteſt tamen liberè contrahere, præterquam in mutuo,vt patet ex tit.ff.& C. ad S. C. Macedon. Id tamen (ne erres) non perpetuum eſt, nec generaliter concludit.

Ratio diuerſa facit ceſſare argumentũ à contractibus ad iudicia, & è diuerſo.

214 Sed illud indubitatum eſt, quòd cùm non eſt eadem ratio contractuum,& iudiciorum, ſiue quaſi contractuum, vnum ad alterum eſt trahendum, præſertim cùm quærimus, an quaſi contractus ad contractum trahi debeat, vt patet ex gl. in c.decet. in verbo,proceſſus,& ibi Do. de immun. eccleſ.lib. 6. Nam etſi nonnulli eorum innituntur ea ratione, quòd ea conſtitutio ſit pœnalis: multi tamen hanc quoque rationem afferunt, quòd iudicia exerceri in templis prohibentur ob illorum ſtrepitum: quæ in contractibus locum non habent. Propterea ea conſtitutio prohibens exerceri iudicia, non procedit in contractibus.

Et cætera argumenta.

215 Et generale eſt,vt cùm valet argumentum de vno ad alterum, intelligatur, cùm vtriuſque eadem eſt ratio, vt videre licet in argu. de toto ad partem, in l.ſed ſi lege.§.adeò. & ibi gl.in verbo, dimidiam. ff.de peti. hæred.& l.cùm de indebito. verſ. ſed hoc ita,& ibi Sal.in 4.no.ff.de prob.cum ſimi. à me collectis in Tractatu Retractuum, tit.1.§.1. gloſ. 7. in verbo, *ou autres choſes*, nu.46. incip. tum poſtremò, & in arg.ab æquiparatis,gloſ.1. in c.præſenti, & ibi Domi.col.2.verſi. nota bene iſtam gloſ. de ſent.excom.lib.6.cum aliis quoque concord.à me adductis in eo.Tractatu Retractuũ,tit.1.§.15.gl.1.n.12.incip. verùm huius contrarium. Et argumentum à correlatiuis.l.curatorem. C.de interdi. mat. & l. vlt. cum gl.vlt.C.de reſcind.vend.Bar.Bald.Ang. in l. vlti.C. de indi.viduit. cum concord. ibi aggregatis ab Iaſone,& à me in d.Tract.Retractuum,tit.1.§.9. in gl.1, num.4. incip. ſed hæc poſtrema. Et argumentum à contractibus ad delicta,& è conuerſo.Saly.poſt Cy. l.1.C.de poſſ. agat. Et argu. de milite armatæ militiæ,ad militem militiæ cœleſtis. Doct. in l.1. C. de iur.& fac.igno.Panor.in c.1.de cle. ægro. Alex.in l. miles. ff. de re iudic. Et argumentum ab alimentis ad piam cauſam. Roma. in repet. authent. ſimiliter, in 6. ſpeciali piæ cauſæ circa iudicia. Et cætera omnia: nam ſi ea ſigillatim perſequi vellem, dies me potiùs deficeret.

An vxor poſſit diuidere rem communem.

216 VIGESIMOSECVNDO quæro, an vxor poterit, ſine conſenſu mariti res ſuas communes cum ſociis diuidere. Et breuiter dicas,eam non poſſe. Nam prohibitus vendere aut permutare cenſetur prohibitus diuidere. Vnde minor non poteſt ſine decreto diuidere eas res, quas ſine decreto non poteſt vendere, aut permutare.l.non ſolùm.Cod.de præd.mino.& l.1.& ibi Bald. col.2. verſi. deinde opponitur. C. ſi aduerſ. tranſact. Diuiſio enim vicem emptionis, aut permutationis obtinet: vt de primo eſt text.in l.1.& ibi Doct. C.comm. vtriuſque iudi. De ſecundo, in l.cùm pater. §. hæreditatem poſt mortem,& ibi Bart.& Bald. ff. de leg.2. & latè diximus in noſtro tractatu Retractuum,tit.1.§.31. gl.1. nu.88. incip. quid verò in hac ſpecie. Dubium autem non eſt, quin contrahat, qui vendit & permutat: ergo & qui diuidit.

An commodare.

217 VIGESIMOTERTIO quæro, an & vxor poſſit commodare inſcio, ſiue non conſentiente marito. In qua re diutiùs hîc immorandum eſſe, operæpretium non ducimus, quando habemus text. id non obſcurè definientem in l. ſi conſtituto. §. ſi vxor.& ibi Docto.ff.ſolu. matrim. & Flor. in l. pen. ff. ad leg. Aqui. ex quibus facilè intelliges, quid hîc dicendum ſit in caſu noſtræ conſuetudinis.

218 VIGESIMO QVARTO quæro,an & vxor poſſit, inſcio marito,eleemoſynam largiri? Gloſ. in c.quod Deo,in verbo,hunc,& ibi Arch. 32. q.5. dicunt,quòd de rebus dotalibus non poteſt, quoniam earum dominium penes maritum eſt. l. doce. C. de

rei vindic. Ac ne de rebus quidem paraphernalibus, vt dicit ea gl. Nam cui vxor corpus committit, honeſtum eſt, vt res quoque committat. l. hac lege. C. de pact. conuent. & c. vlt. de dona. inter vir. & vxo. Et ſequitur Alber. in rub. ff. rer. amo. Hoſt. autem in ſumm. de pœnit. & remi. 8. quibus & qualiter. verſ. quid de facientibus eleemoſynam, ibi, quid de vxore, hanc rem latiùs tractat: quem tu omnino vide, atque Io. And. & Pan. in c. ſi quis, de furtis. Bart. in l. 1. in vlt. q. ff. rer. amo. & Bald. generaliter loquentem de prohibito alienare, in l. ſi ſponſus. §. conceſſa, l. 2. ff. de dona. inter vir. & vxo. Floria. in l. pen. ff. ad leg. Aquil. Card. Florentinum in Clem. 2. verſi. ſed tales, in 6. q. de vit. & honeſta. cleri. Panot. in diſput. incip. Sempronius clericus, col. 5. verſic. item vxor de bonis. Barba. in c. quod quibuſdam, col. 2. de fideiuſ. & in c. cæterùm col. vlt. de dec. Io. Lup. in repet. rub. de donat. inter vir. & vxo. §. 48. colum. 2. verſic. ex iſtis etiam infertur. Et è Theologis D. Thomam 2. 2. q. 32. arg. 8. & in 4. Scot. diſt. 15. art. 1. 4. 7. per totum: & in opuſculo 83. c. 17. & Anto. Florent. in 3. parte ſuæ Sommæ, tit. 1. c. 24. verſic. 17. Ita vt non prætermiſerim quod de muliere forti ſcribitur Prouerb. 31. eodémque vlt. cap. Manum ſuam aperuit inopi, & palmas ſuas extendit ad pauperem.

Quid de monacho.

219 Si autem vis ſcire de monacho, an ſcilicet inuito aut inſcio Abbate poſſit, id facere (nam & hoc proximè accedit ad noſtram quæſtionem) vide gl. in cap. non dicatis, in verbo, poſſidere: & ibid. Arch. col. 2. verſ. ita nec obſtat. 12. quæſt. 1. & gl. in Clem. 2 §. ſed & tales, in verbo, conuertendum: & ibid. Zenzel. Matth. Cardin. Flor. in 3. & iterum 4. & 5. quæſt. & Imo. col. vlt. illius Cle. in duobus locis, de vit. & honeſt. cle. Hoſti. in Summa, de pœni. & remiſ. d. §. quibus & qualiter, verſ. quid de facientibus, poſt princip. ibi, ſed nunquid monachus. Guli. Laud. in Cle. ad noſtram, de cenſib. Alberi. in auth. ingreſſi, col. vlt. C. de ſacroſanct. eccl. Henric. Buh. in cap. ad aures, per totum in cap. & ibi Ægid. Bellame. col. 2. verſ. quærit & tractat, de temp. ord. Card. Flor. in Clem. etſi principalis, in 19. quæſt. de reſcript. & D. Thomam, vbi ſuprà, in 1. loco.

An promittere facere contractum.

210 VIGESIMOQVINTO quæro, vtrum vxor, quæ contrahere non poteſt ſine marito ex noſtra conſuetudine, ſaltem poſſit promittere id ipſum facere. Cuius quidem quæſtionis deciſio ex his pendet, quæ longè latéque tractauimus in noſtro Tractatu Retractuum, tit. 2. in fin. in 5. quæſt. præſertim verò num. 30. incip. & hæc quidem & num. 45. incip. nunc ad Bal. veniamus, & num. 52. incip. dies me deficeret. Quibus addes, hanc noſtram quæſtionem in ſpecie fuiſſe deciſam à Carolo Ruino conſ. 145. circa primum, col. 2. verſ. ſed his non obſtat, lib. 1. vbi loquitor de ſtatuto Florentino, quod interdicit mulieribus rerum ſuarum alienationem ſine cōſenſu mariti: dicitque & promiſſionem alienandi cenſeri eſſe interdictam, cùm per eam ad ipſam perueniatur, per l. oratio. ff. de ſponſ. Ad quam rationem adde, quæ & nos diximus ſuprà nu. 186. nec id certè. Et idem quoque in eadem ſpecie reſpondit Philip. Dec. conſi. 502. ex duobus, col. 1.

An præſentare ad beneficium.

221 VIGESIMOSEXTO quæro, an mulier patrona eccleſiæ poſſit præſentare, vel ad id faciendum procuratorem conſtituere ſine cōſenſu mariti, ſtante hac noſtra conſuetudine. Et hanc certè quæſtionem poſuit Cæſar Lamber. in Tract. de Iure patro. in 9. art. 4. q. princ. 1. partis lib. 2. Et poſtquam in principio concluſit, prohibitum contrahere, non poſſe conſtituere procuratorem ad id faciendum: de quo & nos diximus ſuprà in 16. q. tamen poſtea decidit, eam poſſe per ſe ſine marito præſentare, aut ad id faciendum procuratorem conſtituere, per ea, quæ vt dicit, latè dicunt moderni, & maximè Fel. in c. eccl. S. Mariæ, colum. 28. verſ. quartus caſus, & ſeq. verſ. benè facit, quòd no. de conſti.

222 Nam & alias videmus in fortiori, vt videtur, caſu, patronum impuberem poſſe præſentare ſine autoritate tutoris, & puberem ſine autoritate curatoris, vt voluit Barth. Brixi. in ſua diſp. Domi. incip. tutor cuiuſdam, per multa, quæ illic allegat. Et Paul. Eleaz. in ſua 4. diſputat. incip. patronis eccleſiæ, col. 2. Arcbi. in cap. decernimus, in prin. 16. q. 7. Ioan. And. in cap. ex eo, in verbo, ſuffragium, col. 1. & ibi quoque Domi. col. quoque 2. de elect. & alij plurimi, quos tibi latè cumulauimus, ad aliud tamen propoſitum, infrà in gloſ. vlt. num. 6. vbi videre poteris. *Patronus impubes præſentare poteſt.*

223 POSTREMO illud quæremus, Quid, ſi vxor verè non contrahat ſed fingatur à lege contraxiſſe? Verbi gratia, mulier primo marito dotem conſtituit, & illo mortuo alteri nubit, nulla dote conſtituta: tamen fingit lex eandem dotem, quæ primo conſtituta fuerat, huic quoque conſtitui, per l. dotem, & l. Diuus. ff. de iure dot. & l. cùm marius. §. Titius. ff. de pact. dot. & l. pen. §. vxor. ff. ſol. mat. Cyn. in auth. ſed quamuis in 3. q. C. de rei vxor. acti. Bart. in diſput. incip. mulier, in princip. ſoluti. cum ſimi. Aut fac eſſe ſtatutum vt mulier nupta, quæ nullam certam dotem conſtituit, cenſeatur omnia bona ſua in dotem dediſſe, cuiuſmodi ſunt quædam ſtatuta Italiæ. Vtrùm igitur mulier, quæ à ſtatuto prohibita eſt contrahere, vel alienare ſine conſenſu propinquorum, aut alterius, cenſebitur dotem præcedentis matrimonij ex lege, vel omnia bona ſua ex illo ſtatuto in dotem conſtituiſſe? *Quid ſi uxor verè non contrahat, ſed à lege fingatur contrahere.*

224 Quæ quidem ſpecies adaptari non poteſt huic noſtræ conſuetudini, requirenti conſenſum mariti, vt pote cùm hæc mulier ſecundò nubens, tunc cùm nubit, nondum maritum habeat, cuius conſenſus adhiberi poſſit, ſed tantùm ad aliorum conſenſum pertinet, tamen ſi ſit caſus, in quo id euenire poſſit, reſpectu conſenſus mariti (quem nos lectoribus cogitandum relinquimus) id non erit omnino inutile, imò verò ſemper vtile erit in illis ſtatutis Italiæ noſtro ſimilibus. Igitur Carol. Ruin. de hac re interrogatus, conſi. 61. ex themate, col. 11. verſic. tertiò principaliter, lib. 3. reſpondit valere iſtam tacitam ex lege vel ſtatuto conſtitutionem, non obſtante ſtatuto prohibente mulierem contrahere: nempe quod intelligi debet, cum mulier verè contrahit, non cùm ficte, per l. 3. §. hæc verba, & ibi nota. ff. de negot. geſt. & l. vlt. Cod. de his, qui veniam ætatis, impet. & latè per Imo. & recentiores in l. 1. §. lex Falcid. ff. ad leg. Falci. & in l. Gallus. §. quid ſi is ff. de libe. & poſthum. Cui adde, quod ſuprà diximus, num. 192. incip. etſi aliter. *De eadem re.*

225 Et licèt (inquit Carolus Ruin.) contra id facere videatur, quod ſcribit Paul. Caſtr. in l. ſi mulier. ff. ſol. matr. quod ſi ex ſtatuto mulier quæ nupſit, cenſeatur omnia bona ſua dediſſe in dotem, ſi quæpiam mulier primo dotata nubat, dote aliter non conſtituta: id ſtatutum intelligitur, nulla dote conſtituta, tacitè vel expreſsè, verè vel fictè. Et ſic vult Paul. quòd ſtatutum loquens de dote conſtituta, intelligatur etiam de hac tacita & ficta conſtitutione. Tamen (vt Ruin. dicit) in illo Pauli caſu non derogatur iuri communi, intelligendo caſum fictum, vt hîc fieret, ſi hoc pacto ſtatutum huiuſmodi intelligeremus. *De eadem re.*

226 Ego verò (vt dicam quod ſentio) non admodum *De eadem re.*

Digitized by Google

dum moneor illa Caro. Rui. ratione, qua nititur probare ſtatutum huiuſmodi intelligẽdum de contractu vero & proprio, cùm ſuprà in prima quæſt. huius gl.& alijs multis apertè oſtenderimus, id noſtrum ſtatutum procedere etiam in contractu improprio, ficto, & præſumpto, cùm eadem eſt ratio. Tamen cùm hic contractus,de quo loquitur Rui.ſit ex conſequentia, & veluti quadam neceſſitate legis, vel ſtatuti idem omnino cenſeo cum Ruin. per multa,quæ dicemus in gl.8. nu.23. quæſt.præſertim verò nu.197.incip.nec hinc longiùs.

GLOSSA SEXTA, IN VERBO,

Conſentement.

SI HOC ſolùm verbo, conſenſus, vſa fuiſſet noſtra conſuetudo, nec adiecisſet verbum, autoritatis, cùm dicit, *& autorité*, fortaſſis dici potuiſſet,maritum huiuſmodi conſenſum potuiſſe non ſolùm in ipſo actu,ſed & antè & poſt adhibere. Hoc enim dicũt noſtri legum interpretes inter ſimplicem conſenſum, & autoritatem intereſſe, quod conſenſus ſemper, ſcilicet ante, & poſt actum, nedum in ipſo actu præſtari poteſt:autoritas autem ſolùm in ipſo actu,aut confeſtim pòſt accommodari debet. Vt de primo eſt tex.in l.vlt. ff. ad S. C. Maced,& in l.1 § prodeſt.in 2.reſponſ.ff. quorum lega. & in c.cùm nos,de his quæ fiunt à præla.& in c. cura. ibi, aut Epiſcopi poſtea habuerit conſenſum, & iterum in cap.iugg.illum,& vtrobique Panor.in vlt. not.de iur.patr & voluerunt omnes, præter Raph. Co.in l.ſi quis mihi bona.§. iuſſum.ff.de acquit.hære.& Ang.conſ.88. ſpurius naturalis,col.2. & pleri-que ex his,quos ſeq.verſi.citauimus.

Conſenſus ſemper præſtari poteſt.

2 De ſecundo eſt etiam text.in l. obligari.§.tutor. ff.de autor.tuto.& in §.tutor.Inſtu.eod. tit. & ſentit gl.ordi.in cap.edocert. & ibi Collect. & Bald.col.3. verſic.dico,quòd ea. & Panor. in 6. quæſt. & Felin. col.9.verſi. ſequi poteſt conſenſus, & alij, extrà de reſcrip. Inno. Bald. qui de hac re adducit tres rationes, Anton. & alij, in c. cùm conſuetudinis extrà de conſue.Inno. Ioan.And. & Domi. in c.de reb.eccle. non alie.libr.6.Archi.in c.quidam, col.2. verſicu. & nota quòd differentia eſt, 18. q. 2. Cyn. Bart. Bald. Paul.Caſtr.& alij in l. cùm non ſolùm, quæ eſt vlt. §.neceſſitate.C.de bon.quæ liber. Bart. in d. l. obligari.§.tutor.ff.de autor.tuto. & in l. tam is qui. §. 1. ante fin.ff.de donat.cauſa mort.& in d.l.ſi quis mihi bona. §. iuſſum, vbi & alij Docto. ff.de acquir. hæred.& in l.ſi autem.ff.de aqua pluu.arcen.Bald.in d. l.vlti. §. ſin autem. C. de bonis quæ lib. & in l. cùm ipſe,col.2. verſic. extrà quæritur. Cod. de contrah. emp.& in l.1.col.2. verſic.tertiò opponitur. Cod. ſi ſeru.exter.& in l.quid ergo.in ſecunda lectu.in prin. ff.de his qui no.infam.& in l.1. col.antep. verſic.extrà quæritur. C. qui admir. & in l. ſi vxorem, ante fin.C.de cond.inſer.in l.2.C.de ſer. reip. ma. & in c. quia propter, col. 2. verſic. & not. quòd ad capitulum,extrà de elect.& in c.quæ in eccleſiarum,col.2. verſic.in aſſenſu. ext.de conſti. & in cap.2. extrà de pactis,& in cap.1.col.1.tit.de alie.feu.pater.& conſ. 455. quidam l. Abbas, col.1. lib.1. Angel. in l.1.§. quæſitum fuit, & ibi Alex. col.4. & iterum col.5. ff. ad Trebel.Petr.Anch. conſ.337. de efficacia, col.1. Card.Flor.in Cle.1. in prin. de ſupplen. negli. prælat.& in Cle.1.§.verùm,ad fin.& ibi Imo.col.4.verſ. ſed quærit hic, de hæret. & conſil.61. in eccl. col.2. verſ. in eo autem. Collegium Paduanum inter conſil. eiuſdem Cardi. qui illud dictauit, conſil.29. index,col.pen.verſ.ſic diximus,quod item ponitur inter conſ.Petr.Anch.conſ.208.& Anto.Innl. & Pan. in d. c. cùm nos, de his quæ fiunt à prælat. Anton. conſ.32.pro examinatione,col.3.verſicul in contrarium videtur Pan.in ſua diſp. incip. Augerio, col.3. verſi.tertiò probatur,& iterum col.7.verſic. ex quibus verbis clarè innuitur, & multis ſeq. & iterum, col.12.verſic.tertiò probatur, & col.ſeq.verſic. circa hoc diſtinguebat,& alibi ſæpe in ea diſput. Iaco.Alnat.in cap.1.col.antep.verſi.quæro an conſenſus,tit. de prohib.feud.alie.per Fed. Paul.Caſtr. conſil.406. ſatisfaciẽdo,in 6.dubio,lib.1.& conſ.253.ſuper primo dubio,lib.2.Ro.conſ.356.circa primũ in 2. dubio.Alex.conſ.116.quoad præſens,col.2.verſ.& differentia,lib.1.Barb.conſ.61.a Ioue principium,lib.3. & conſ.60. præclarè ſcriptum eſt,col.4. verſi. quinimo plus dico lib.4. & Firmia.in tract. de Epiſcopo, in quarta parte,lib.4.in 35.q. Calc.conſ.56.in cauſa dominæ,col.2. verſi.tertiò pro iſta ſententia, & nouiſſimè Philip.Dec.in c.cùm acceſſiſſent, colum.7. verſi.vlt.in hoc primò,de conſti.& conſ.172.in cauſa venerabilis,poſt princ.& iterum, col.vltim. Et in multis ex dictis locis inuenies, quid etiam in conſilio,præſcotia, decreto, conſcientia, mandato, iuſſu, licentia,vt noſtri appellant.

Autoritas tantùm in ipſo actu.

3 Sed hoc non ſemper perpetuum eſt. quin fallit, quando conſenſus requiritur pro ſolennitate, aut forma actus: tunc enim poſtcà interuenire non poteſt, ſed debet in actu ipſo adhiberi, per text. in c. auditis,iuncto c.quia propter de elect. & voluerunt Inno & apertiùs Ant. Imo.& alij in d.c.cùm conſuetudinis,de conſue.Cy.& Bald.in d. l. vlt. C. ad Maced.Io,And.in d.c.1.de reb.eccl. non alie.Bald.d.l.1. qui admit.& in d.l.quæcunque, & in d.l. vlt. §. neceſſitate.C.de bo.quæ li.& in repet.l.1. col.5. verſi. iuxta hoc quæro incidenter.C.de ſacroſ.eccleſ. & in d.l.1.in 3.oppoſ.C.ſi ſer.exte.& in c.2.tit.de feud.ſine cul.non amit. Ang.in l.Titius, in fin.prin.ff.quib. mod.pig.vel hyp.ſol.Ant.Imo.& Pan.in d.c.cũ nos, de his quæ fiunt à Præla. Imo.Paol.Caſt. Alex.Fran. Aret. in d. l. ſi quis mihi bona. §.iuſſum. ff. de acq. hær.Rom.conſ.54. viſis circa id, col.1. verſi. & primò,per gl.vlt.in c.quàm ſit.de elect. lib. 6. Alex. do conſ.116. lib.1. Soc. conſ.87. in præſenti conſultatione, col.2. verſic. præterrà differentia magna eſt, lib.1. Et facit quod voluit gl.in l.2. C. de iure fiſci, lib.10.& & in l.licèt.ff.de iudic.& Inno.in c.prudentiam,de offi.de lega.& Spec.in tit.de ſen.§.ſequitur, verſic.quid ſi ſunt duo, & verſic. ſeq. & Bart. in l.ſi vni.in fin.ff.de re iudi.

Conſenſus formæ & ſolennitatis in ipſo actu interponi debet.

4 Et eſt ratio, quia, vt pulchrè dicit Bald. in d. c. 1. col.1. tit. de alie. feu. pater indiuiduum eſt quicquid ad ſolennitatem exigitur,id eſt, ab actu diuidi, & ſeparari non poteſt: vt eſt text.licet non alleget, in l. cùm autoritas. C. de teſta. & in l. hæredes palàm,in fin. ff. eod. Et actus formalis eſt indiuiduus, quia forma eſt indiuidua.l.furioſum, vbi Bart.& alij not. C.qui teſta.fac.poſſ. cum aliis multis concord.à me collectis in Tract.Retract. tit.1. §.1. gloſ. 21. in verbo, *en telle quantité*, nu.12.incip. ſed & ea res. Et vt præterea dicũt Card.& Imo.in Cle. cauſam.§.pe. de ele.quæ ſunt de forma,vel ſubſtantia,debent eſſe contemporanea,& ſimul explicari.l.cùm hi.§.ſi Prætor.ff.de tranſact.Et propterea cùm actus ex defectu ſolennitatis corruit, non poteſt poſteà confirmari ex interuentu ipſius ſolennitatis, vt.no.Ioan. Andr. in c.2.de vſur.lib.6. & Bar.in l. filio præterito. ff. de iniuſt. teſta.& in l.1. §. ſed ſi filius.de leg. 3. Et hoc quidem

Indiuiduum eſt quod ſolennitatis eſt. Forma indiuidua.

Digitized by Google

quidem verum eſt, quicquid conatus fuerit latè contrarium probare Maria. conſ. 15. viſis prædictis publicis inſtrumentis, col. 14. & ſeq. Sed videbis tamen poſteà, quomodo id ſit intelligendum num. ab hinc 5. & duobus ſeq.

Conſenſus quãdo ad ſolemnitatem requiratur, & quando non, vide nu. 7.

5 Eſt autem omnium fermè ſententia, tum demum conſenſum non videri ad ſolennitatem requiſitum, quando actus priuatim tangit commodum vel incommodum eius, qui debet conſentire, nec propter aliud conſenſus illius requiritur. Ideóque poſt actum poteſt interponi, ſecundum Bar. in d. §. ſed ſi filius, per text. in d. l. filio præterito, & l. ſi impubes, in fin. ff. de Carbo. edict. Et idem quoque voluerunt Imo. & Dom. in d. cap. cùm conſuetudinis. Paul. Caſtr. in l. ſi cùm dotem. §. eo autem tempore, col. 2. ff. ſol. mat. & Rom. d. conſil. 54. & Felin. in d. ca. educeri, loco ſuprà citato, de reſcript.

Conſenſus & autoritatis appellatio ex ſubiecta materia intelligitur.

6 Nec refert, quantum ad hoc, an diſpoſitio vtatur verbo, conſenſus, an verò autoritatis: quia ſicuti conſenſus pro autoritate plerunque accipitur, ſecundum ſubiectam materiam, vt apparet ex his quæ tunc diximus, & ex not. per Pan. in c. quoties, de pactis, ita & autoritas etiam pro ſimplici conſenſu, qui poteſt interuenire poſt actum, ſecundum ſubiectam materiam ſæpius accipitur, per textum in d. c. cura. de iure patro. quem textum ad hoc ponderat Antonius in d. c. cùm conſuetudinis, colum. vlt. & Franc. Aret. in d. §. iuſſum, col. antep. Sic etenim videmus quòd verbum, iuſſus, quod eſt eius naturæ, vt procedere debeat, per not. latè in d. §. iuſſum, tamen propter ſubiectam materiam impropriatur, & capitur pro ſimplici conſenſu, qui ſequi poteſt: vt in c. ſi quis miles, & ibi Bald. qui hoc not. tit. de feud. ſine culpa non amit.

Conſenſus eius cuius priuatim non intereſt, ſolennitatis eſt.

7 At ſi requiratur conſenſus eius, cuius priuatim nihil intereſt actum geri, videtur requiri ad integrandam (vt noſtri loquuntur) & legitimandam perſonam illius, qui actum ipſum facit: & propterea videtur eſſe de forma & ſolennitate, & habet vim autoritatis, nec poteſt poſt actum interponi: vt voluerunt vltra dictos Do. Bart. in l. ſi quis mihi bona. §. iuſſum, & ibi omnes recentiores. ff. de acqui. hære. per l. quid ergo. in prin. ff. de his qui not. infa. & Bald. in d. l. 1. C. qui adm. & in d. l. ſi vxorem, col. 2. verſ. ex quibus videtur concludi. C. de cond. inſer. Ant. in d. c. cum conſuetudinis, de conſuetud. Paul. Caſt. in d. §. eo autem tempore, & in l. liberorum. §. notatur. ff. de his qui not. infa. Pan. in d. ſua diſputatione, incip. Augerio, non ſemel & conſi. 40. factum in effectu ſic proponitur, in 2. dubio, lib. 2. & Alex. in d. l. 1. §. fuit quæſitum, col. 4 & iterùm 6. ff. ad Trebel. & Franc. Aret. in l. 2. §. voluntatem, colum. 1. ff. ſolut. matr.

Conſenſus propinquorum requiſitus in contractu debet in ipſo contractu interponi.

8 Ex quo plerique inferunt ad caſum fermè ſimilem noſtræ conſuetudini, quòd ſi ſtatutum requirat conſenſum duorum conſanguineorum, in contractibus mulierum, vel minorum, cùm talis conſenſus videatur exigi ad integrandam perſonam, vt ibi voluni, debet interponi in ipſo contractu, nec ſatis eſſet quòd poſtea interueniret. Ita voluit Bald. in d. l. 1. col. antep. C. qui admit. & in rubr. C. de reſcin. vend. poſt medium. Anto. & Imo. in d. c. cùm conſuetudinis Imol. in d. c. cùm vos, de his quæ fiunt à Prælat. Cat. in c. vlt. de maio. & obe. Rom. in d. l. ſi quis mihi bona. §. iuſſum, & ibi etiam Alex. col. 3. ff. de acquir. hære. & ipſe Ro. in d. conſi. 54. Pan. in d. diſputatione, Augerio, col. 8. Pau. Caſt. in d. l. liberorum. §. notatur. ff. de his qui not. infa. & in d. l. ſi cùm dotem. §. eo autem tempore, col. 2. verſi. ſecundò not. & ibi Alex. col. 1. ff. ſol. mat. Idem Pau. etiam loquens in ſtatuto, hoc noſtræ conſuetudini ſimili, in d. l. vlt. §. neceſſitate. col. pen. C. de bon. quæ lib. Barb. in cap. cauſam matrimonij, in vlt. char. extra de offi. dele. & in cap. cùm in iure, col. 27. eod. tit. & in repe. rub. de fide inſtru. in 13. char. Alex. in d. l. 1. §. fuit quæſitum, col. 5. ff. ad Trebel. & conſil. 189. viſo ſtatuto, col. 3. lib. 7. Cal. qui id dicat not. conſil. 56. in cauſa dominæ, col. 1. verſi. tertiò pro iſta. Franc. Cur. ſenior, in repet. Auth. ſacramenta puberum, col. 1. C. ſi aduerſ. vend. vbi ad hoc multa citat. Io. Campenſ. in tractat. dotium, in quarta parte, Iaſo. in l. vniuerſa, col. 3. in fi. & iterum, col. ſeq. adde quòd ex ea. C. de precibus Imper. offer. & in l. 1. §. qui præſens, col. 2. verſ. hinc eſt, quòd ſi ex forma. ff. de verb. oblig. Hippolyt. Marſi. in ſua Practica cauſarum criminalium. §. diligenter, nu. 185. Sed hoc, vt videmus, ex eo dependet, an huiuſmodi conſenſus requiratur ad legitimationem perſonæ, néc ne. De quo dicemus poſteà ante finem huius glo. Et hæc erunt vice primæ ſal. ad ea quæ in principio huius glo. diximus, conſenſum interponi poſſe & ante, & poſt actum, autoritatem, non niſi in ipſo actu.

Autoritas habens vim confirmationis, poſt actum interponi poteſt.

9 Fallit ſecundò quando autoritas, ſiue conſenſus autoritatis interponitur vice cuiuſdam confirmationis ſiue approbationis, quia tunc poteſt ſequi actum, ſicuti & confirmatio, vt dicit Bald. in d. l. 1. C. qui admit. quod & idem voluit in effectu idem Bal. in d. l. 2. C. de ſer. reipu. ma. cùm dicit, quòd quando autoritas requiritur ad executionem, id eſt approbationem, poteſt interponi ex interuallo, per l. vlt. C. arbit. tut. & ſequitur Rom. conſi. 5. idem in præfata. & rurſum idem Bald. in l. quæcunque. C. de bo. quæ libe. Et propterea ſcribunt. Dy. Cyn. Bald. Imo. Ro. Alex. Fran. Aret. & omnes, ſolo. Ang. reclamante, in d. l. ſi quis mihi bona. §. iuſſum. ff. de acqui. hæred. quòd ſtante ſtatuto, quòd ſyndicus non poſſit creari ſine autoritate Poteſtatis, poteſt ſequi hæc autoritas, quia eſt vice confirmationis. Sequitur Fel. in d. c. edoceri.

Autoritas poſt actũ interpoſita, præſentibus partibus facit eum valere vt ex præſenti.

10 Imò plus dicit Bald. d. conſ. 475. quidam I. Abbas, col. 2. verſi. quarto igitur, ſi celebrato, lib. 1. quod ſi celebrato contractu ſuper re eccleſiæ, ſine autoritate Epiſcopi, quæ interuenire debuit in ipſo contractu, ambæ partes poſtea coram Epiſcopo petant contractum confirmari, & Epiſcopus cauſa cognita confirmet, valebit huiuſmodi confirmatio, per l. 1. §. ſolent. ff. quan. appel. ſit. & l. ſi quis. C. de Decu. lib. 10. & d. c. cura. de iure patr. Nam tunc partes videntur denuò contrahere in præſentia Epiſcopi. Quia cùm aliquid ſubſtantiale adiicitur contractui, videtur contractus denuò renouari. l. pacta conuenta. §. Pau. de contrah. emp. & l. iuris gentium. §. adeò. ff. de pac. Sicuti in ſimili dicimus, de donatione, quæ vltra ſummam legitimam non valet, niſi inſinuata fuerit coram iudice præſente, & autoritatem interponente, vt not. Gul. Cun. in l. illud. C. de ſacroſanct. eccleſ. Et tamen ſi præcedat donatio, & vtraque pars eam præſentat iudici, ea reconualeſcit, vt ex nunc. quia retro factum trahitur ad præſens. l. obſeruare. §. vlt. ff. de offi. Procon. & hoc tenet Barto. in l. Modeſtinus. ff. de dona. Secùs ſi vna pars tantùm peteret confirmationem, altera abſente: quia quod nulliter factum eſt, non conualeſcit. Hæc ille. Qui & idem propemodum voluit conſi. 221. primò quæritur, in tertio dubio, lib. 1. & in c. 1. col. verſi. verùm decretum, extrà de confirm. vti. vel inuti. & Ludou. Bolo. conſi. 59. Titius col. 4. verſi. & ſi diceretur, vbi reſpondet rationibus Imol. contrarium tenentis in d. c. cùm vos, extrà de his quæ fiunt à Præla.

Donatio ex interuallo inſinuata, valet à tempore inſinuationis non donationis.

11 Sed hæc velim intelligas, vt etiã ſatis diximus

ex Bal.

Digitized by Google

ex Bal.vbi ſuprà,vt ſcilicet huiuſmodi autoritas poſteà interpoſita actum validet:non quidem vt retro trahatur ad tempus ipſius actus,ſed vt valeat ex hoc tantum tempore autoritatis præſtitæ. Quod & nuncupatim voluit idem Bal.in d.c.edoceri,col.4.verſic. videtur quòd ſi durat.C.in d.c.1.vbi ſuprà,de conſi. vti.vel inuti,& vtrobique per d.l. obſeruare.§.vlt.ff. de offi.Proconſ.& Saly.in l.vlt.col.quoque vlt.verſ. ſed qui non ſimul.C.ad S.C. Mace.vbi id intelligit, modò is qui priorem actum fecit, in conſenſu permaneat tempore autoritatis:aliàs nullo modo valeret,& Anto.in d.c.cùm conſuetudinis,col.2.verſic. aduerte tamen,extrà de conſuetudine.Lu.Pen.in l.2. col.1.verſ.ſciendum eſt etiam. C.de iure fiſci.lib.10. vbi & alia quædam allegat.Pan.in d.cap.cura.de iure patro.Fran.Aret.conſ.127.eximie domine,colum.2. Phil.Dec.in l.ſemper qui non prohibet,col.3.verſic. quartò regula.ff.de reg.iur.& conſ.367.viſo puncto, col.2.verſ.quia reſpondetur, & ante hos omnes Inno.in c.1.circa medium, de eo qui dux.in mat.quam pol.per adult.Et hæc erunt vice tertiæ fal.eius quod dictum eſt,autoritatem non niſi in ipſo actu interponi poſſe:vt ſcilicet is actus valeat, non à tempore ipſius,ſed à tempore autoritatis interpoſitæ : ita vt tanquam nouus actus valeat.

Autoritas poſt actū interponi poteſt ſi ei vtilis ſit, cui præſtari debet.

12 Fallit igitur quartò, vbi actus eſt vtilis ei, cui debet autoritas accommodari:quia tunc poteſt præſtari poſt actum,vt dicit Panor.in d.c.edoceri.quem ſequuntur Barb.& Feli.ibi & Soc.d.conſi.15.col.14. verſ.& pro prædicta ſententia. De qua re omnino nihil dubitandum eſt,quia etiam ſine autoritate valet contractus hoc caſu,vt dicam poſtea latiſſimè, in glo.8.in verbo,*de ſon mary*,in 8.q.Et vide etiam quę dixi ſuprà nun.5.incip.eſt autem omnium.

Autoritas de æquitate Ca. ſequi poteſt.

13 Fallit quintò de æquitate Canonica, quæ non conſiderat rigorem Iuris ciuilis,exigentis huiuſmodi autoritatem in ipſo actu,per c.dilecti.de iudic. Et ita expreſſè voluit Soci.d.conſ.15.col.14.verſ.vel poteſt ſecundò reſponderi.Sed an hoc ſit verum,videāt cæteri, quia mihi hoc videtur eſſe contra mentem omnium text.Iuris Can.ſupra allegatorum & id ſolus Socin.quod nunc meminerim,tenuit.

Autoritas interpoſita in ratificatione actus geſti à procurat. ſine autoritate, facit eum valere.

14 Fallit ſextò, vbi aliquis tanquam procurator eius,cui autoritas præſtari debet,actum ipſum fecerit : quia tunc licet in ipſo actu confecto ab eo, qui ſe dicit procuratorem,non interuenit autoritas, poteſt tamen is de cuius negotio actum eſt, poſtea ratificare cum autoritate,quæ ab initio interuenire debuit.Verbi gratia in caſu noſtræ conſuetudinis, aliquis nomine procuratorio mulieris contraxit cum alio, nec in hoc contractu interuenit autoritas viri, poſtea tamen mulier ipſa cum autoritate viri illum contractum ratificat:ſatis eſt , ex eóque comprobatur contractus factus à procuratore. Ita notabiliter conſuluit in ſimili fermè caſu Dom.non is quidem cui Gemi. cognomentum eſt: ſed alius inter conſil, Bal. conſil.499.circa primum dubium videtur dicendum, in 2.dubio, lib..2.multa ad hoc allegans, quæ quiſque videre poteſt. Cui in ſeq. conſ.ſubſcripſit ipſe Bald. Et idem quoque expreſſè voluit Bar. in l.ſi procurator. col.2.verſic.quæritur, & iſta eſt pulchra quæſtio. ff.de cond.indeb. ad hoc quoque allegans l.3.§.1.ff.rem rat.hab.quod dicit tenendum menti. Et ſequitur Alexan.in l.de pupillo in prin. quam legit cum §.vlt.l. præcedenti.ff.de noui ope. nunt.ad hoc etiam allegans text.in l.ſi pupillus, in princip.ff.de noua.

Quid ſi interponatur in ratific. facta ab eo ipſo qui actum fecit.

15 Fallit ſeptimò, vbi is,qui ſine autoritate actum fecit, in quo requirebatur autoritas, illum poſtea iterum facit, aut ratificat, cum autoritate requiſita: certè ex hoc confirmatur primus actus, vt ad cuius tempus retrò trahitur ſecundus actus cum autoritate factus. Ita voluit Bar.in d.l.pupillo,in princ.& poſt eum Ang.& Imol.ff.de noui oper.nun.arg.§.ſi quis ipſi Prætori.qui eſt in eadem l. Quod dictum licèt.Ro.ibi reprehendat, motus quia autoritas debet interuenire in actu,nec retrò trahitur, per text. in d.l.obligari.§.tutor.ff.de autor.tuto.cum concor. ſuprà adductis.tamē Alex.& Iaſ.ſequuti partes Bart. huic ſtatim occurrunt,dicúntque verum eſſe, autoritatem per ſe non trahi retrò,ſed cum ſecūdo actu retrò trahi,vt videlicet per illam primus actus effectum habeat, per d.§.ſi quis ipſi Prætori. Sed & reſpondet Iaſ.alteri rationi Hieron.Torr.qui conatur tueri ſententiam Rom.vt ibi videbis, per eum. Ego verò multùm de hac re dubito, per ea quæ ſuprà diximus num.10.& ſeq.Nam quod hi dicunt, hic autoritatem non retrò trahi ad priorem actum, ſed ipſum priorem ad ſecundum trahi:nihil video, prǽterquam verborum differentiam:nam quantùm ad rei effectum,nihil hæc inter ſe differunt.Verùm arbitror hunc ſecundum actum factum cum autoritate neceſſaria valere,vt actum quidem per ſe,nulla ſcilicet prioris ratione habita, qui omnino nullus erat, nec impediebat, quin de integro res ipſa legitimè conficeretur.

An vxor quæ ſine viri conſenſu contraxit, poſſit reuocare, vt poſtea vir cōſentire non poſſit.

16 SED QVID SECVNDO, pone quòd huiuſmodi conſenſus ſine autoritate poſſit præſtari,poſt contractum factum ab vxore, vxor autem quæ ſine conſenſu mariti contraxit, poſtea reuocat, antequam maritus conſenſerit:an poterit nihilominus ipſe maritus conſentire,ad hoc,vt valeat huiuſmodi contractus? Dic quòd non, per id quod in ſimili dicit Bart.in l.tam is.§.1.in fin.& ibi poſt eum Imol.ff.de donat.cauſ.mort.quòd ad hoc,vt donatio, quam fecit filius ſine conſenſu patris, accipiat robur ex ſequenti conſenſu patris, debet filius perſeuerare in eadem voluntate, per not. per eundem in l.in mortis.ff.eod.tit.& ſequitur Paul.Caſt.conſil. 438.quantùm ad primum quæſitum,in 1.dubio,lib. 2.& Angel.Aret. in §.1.col.2. Inſtit. quibus non eſt permiſ.facere teſta.

De eadem re.

17 Niſi diceres,quòd Bar.vbi ſuprà, loquitur in donatione cauſa mortis,quæ aliàs ſemper poteſt reuocari vſque ad mortem:quod nō procedit in contractibus, per l.ſicut.ff.de act.& obl. Nihilominus tamen ego idem ſentio, etiam in contractibus,quia cùm in caſu ſiant contra hoc noſtrum ſtatutum, vel conſuetudinem , poteſt ipſa mulier nondum cōſenſu viri interpoſito,liberè ab eo recedere, per l.iubemus.§.ſanè, & l.1.& ibi Doct.C.de ſacroſan.eccleſ. & l.quemadmodum.C.de agri.& conſil.lib.11.cum concord. alibi à me adductis.Et ita expreſſe in ſtatuto diſponente, quòd filius non poſſit ſe obligare ſine conſenſu vel licentia patris, tenuit Salyc. in l. vltim.colum. etiam vltim. C.ad Maced. vbi tamen nihil allegat.

An vir poſt mortem vxoris poſſit conſentire contractui illius.

18 QVID AVTEM ET TERTIO, retenta eadem opinione, ſi vxor quæ ſine conſenſu mariti contraxit,decedat antequā maritus cōſenſerit, nunquid poteſt poſt mortem illius maritus cōſentire ad hoc,vt valeat? Dic quòd non,vt in ſimili conſuluit. Paul.Caſt.in d.conſ.438.in 1.dubio,lib.2.hac ratione motus,quia vxoris voluntas eſt iam extincta.l.4. ff.loca.ergo in ea nō poteſt dici perſeueraſſe.Et quia actus ſine conſenſu,qui interuenire debuit,non fuit à principio validus, ſed poterat validari ex futuro conſenſu,& ita erat interim in pendenti. Sine ergo ſequuto conſenſu actus ipſe primus confirmetur,vt ex tunc,& ſic actus trahatur ad conſenſum:

ſiue vt ea tunc, & ſic actus trahatur ad primum a-
ctum, vtrunque fit per quandam fictionem, quæ di-
citur translatiua: quia vnum tempus transfertur, ſiue
trahitur ad aliud, iuxta plenè not. per Bar. in l.ſi is
qui pro emptore.ff.de vſuca. In qua fictione requi-
ritur habilitas extremorum, id eſt, quòd omnia ſint
in eodem ſtatu, ita quod actus poſſit de nouo, &
tunc fieri, cùm conſenſus interuenit, ſecu.Bar.ibid.&
probatur in l.qui balneum.§. Titia prædium. ff. qui
pot.in pig.habe. Ideò requiritur, quòd is qui fecit
primum actum, viuat eo tempore, quo actus ex
ſecuto conſenſu approbatur: quia tunc poſſet a-
ctus de nouo fieri: non etiam cùm is, qui fecit, mor-
tuus eſt.

De eadem re.

19 Adde quod ad hanc noſtram conſuetudinem
priuatim pertinet, quòd mortua vxore, maritus quò-
dam illius deſinit eſſe maritus illius, cùm matrimo-
nium morte alterius diſſoluatur, vel teſtimonio D.
Pau.1.ad Cor.7.& legum noſtrarum in §.deinceps,
in auth. de nupt.cum ſi. Et ita quidem diſſoluatur,
vt etiam ſi reſurgat, qui mortuus eſt, non recuperet
coniugem, vt voluit gl.in c.licitè.32.q.5.Guli.Bar.
Bal.& alij in l.nam ad ea, ff.de legi.cum concor.ibi
adductis per Alex. At hæc noſtra conſuetudo exigit
conſenſum mariti, & per conſenſum ſequentem non
confirmatur primus actus, niſi conſenſus ſequens eo
tempore adhibeatur, quo actus primus poſſet expli-
cari.l.bonorum, & ibi Bar.ff.rem rat.hab. & voluit
Bal.in auth.hodie.col.2.verſic.quæro nunquid aliud
C.de app.& Alex.conſ.78.viſo & diligenter ponde-
rato.col.5.verſic.tertiò reſpondeo, lib.5.vbi ad hoc
facit illum tex.ſing.& iterum conſi.81.reuocatur in
dubium, colum.2.eo.lib.5.& Fran.Are.conſil.122.in
cauſa quæ vertitur.col.1.& Doc.ſæpe.

Mortuus reſurgens, vxorem non recuperat.

An hic viri cõſenſus poſſit præſtari per procuratorem.

20 SED QVÆRO QVARTO, an conſenſus
mariti poſſit præſtari per procuratorem, nuntium,
vel epiſtolam. Et fortè multis videbitur ſuper hoc
nequaquam dubitandum, quin fieri poſſit. Nam re-
gulam habemus, vt quod poſſum per me expedire,
poſſum & per procuratorem.l.1.§.vlt.ff.de procu.&
l.licèt.C.eo.& eſt gl.no.quam ibi no. Barto.& Ang.
& alij in l.3.in prin.ff.rem rat.hab. quæ dicit, quòd
illum actum, quem poteſt minor per ſe expedire,
poteſt & per procuratorem, cum concor.ſuprà ad-
ductis in gloſ. præcedenti, num.183. decimoſextò.
Et dicit etiam Spec. in tit.de procur.§.1.colum.vlt.
verſic. item generaliter, quòd omnia poſſumus ex-
pedire per procuratorem, quæ non reperiuntur
prohibita.

Cõſenſus ſimplex poteſt præſtari per procuratorē.

21 Verùm hoc non adeò expeditum, quin ſit du-
bitandi materia. Igitur vt hãc rem omnibus obuiam
præbeamus, breuiter dicendum eſt, quòd ſimplex
conſenſus, qui videlicet non adhibetur pro ſolenni-
tate, aut etiam autoritas, quæ ſumitur pro ſimplici
conſenſu, prout ſuprà in prima quæſt. declarauimus,
poteſt interponi per procuratorem, nuntium, vel
epiſtolam. At autoritas propriè ſumpta, aut etiam
conſenſus, qui habet vim autoritatis, vt qui inter-
ponitur ad ſolennitatem, & integrandam perſonam,
debet adhiberi perſonaliter, vt ita dixerim, nec ſatis
eſt interuenire procuratorem, nuntiũ, vel epiſtolam.

Iuſſus quoque.

22 Quantùm ad primum, videlicet ſimplicem
conſenſum, ita voluit Bar.in l.3.ante fi.ff.de contrah.
emp.& omnes in hoc vbique conueniunt ad hoc,
allegantes, quod in ſimili dicitur de iuſſu, qui poteſt
interponi per nuntium vel epiſtolam, per tex.in l.ſi
quis mihi bona.§.iuſſum, & ibi Bar.& alij.ff.de acqu.
hær.& quod ſcribitur in l.honore.§.vlt ff.de Decuri.
quem ad hoc ponderant. Ang.& Alex.poſt.Iac. Bel.
in l.ſi cùm dotem.§ ſi patri.ff. ſolu.matr. Ille tamen
text. loquitur de diſſenſu ſiue contradictione, ſed
text. eſt omnium optimus in l.2.ff.de pact. & in
Clem.1.§.verùm, vbi & hoc nut. Card. Flor.de hæ-
ret. Sed & quòd alias contrahi poſſit per nuntium
vel epiſtolam, textum habemus in d.l.1.in fio.ff.de
contrah.empt. & in l.conſenſum.ff.de act.& oblig.
vbi & illud optimè probatur, ſimplicem conſenſum
poſſe per nuntium vel epiſtolam interponi.

Autoritas propriè ſum- pta, n...

23 De autoritate quoque tex.eſt in l.obligari.§.
tutor.ff.de autor.tut.& in §. tutor. Inſtit.eod.tit. &
voluerunt, glo.Paul.Caſt.Alex.Fran.Aret.ac fermè
omnes in d.§.iuſſum. Ex quibus ipſe Aret.dicit etiã
eſſe tex.not.in l.minorum, ſecundum vnam lex.quã
Bal.ibi dicit ſing.C.de præd.min.vbi tutor non po-
teſt petere per procuratorem, vt interponatur de-
cretum. Cuius rei (vt dicit Aret.) nulla alia eſt ra-
tio, quàm quia petendo interponi decretum à iudi-
ce, ipſe autoritatem præſtat venditioni. Et illum etiã
tex.in id dicit ſing.idem Aret.in l.ſingulos, ante fin.
ff.de teſt.& illum quoque ad hoc ponderat. Ang.in
l.poſt mortem.§.1.de adop.& Rom.in l.2.ff.de offi.
eius, cui man.eſt iuriſd.& ita eod.tex.non citato vo-
luit.Spec.poſt antiquiores in tit.de acto.§.1. verſic.
ſed nunquid poterit.& rurſum in tit.de procur.§.1.
verſic.quid ergo ſi conſtituerint.

Ratio ... rei.

24 Ratio autem, quare autoritas debeat per ſe ac-
commodari, eſt, quia debet interponi in ipſo cõtra-
ctu, vt diximus ſuprà in 1.q. At qui autoritatẽ præ-
ſtat per procuratorem, nuntium, vel epiſtulam, non
videtur interponere in ipſo contractu, ſed antè. Niſi
diceres, poſt Paul. Caſtr.in d.§.iuſſum, col.2.quòd
confertur in tempus ipſius actus. Sed vt dicit Aret.
ibi ante fin. hoc eſſet fingere de tempore ad tempus,
quod non eſt in poteſtate hominis.l. ſi fortè.ff. de
Caſtr. pec.& not.Bart.in l.ſi is qui pro emptore.ff.
de vſucap. Tamen ſi quis mitteret nuntium vel pro-
curatorem ad conſentiendum, cùm actus fieret, vel
epiſtolam præſentandam tempore actus: tunc quia
ille qui agit per procuratorem, nuntium: vel epiſto-
lam, per ſe agere videtur.l.qui autẽ.§.vlt.ff.de conſt.
pecu.hoc fortè poſſet tolerari, vt dicit Aret.vbi ſup.

Cõſenſus ſolennitatis per procuratorē præſtari n... poteſt.

25 Sed & quòd conſenſus, qui præſtatur per ſo-
lennitatem, non poſſit adhiberi, per procuratorem,
nuntium vel epiſtolam, tenet Paul.Caſtr.& Aret.in
d.§.iuſſum. Mouetur Paul.ea ratione quam ſuprà di-
ximus de autoritate. Allegat Aret. text.quem dicit
not.in l.poſt mortem.§.vlt.ibi, nec per alium huiuſ-
modi ſolennitatem peragere poteſt.ff.de adop. Sed
& tu potes addere tex.in l.ſicut tribus, & ibi gloſ. 1.
ff.de arbit.vbi non ſufficit, quòd vnus iudicum, ſiue
arbitrorum, conſentiat aliis iudicãtibus in abſentia,
& per procuratorem, & text.in l.2.in prin.C.de his
qui veni.æta.impet.vbi quando aliquis debet quic-
quam facere ad ſolennitatem actus, debet ipſe per
ſe facere, non per procuratorem: quem ita ponderat
Angel.in l.3.ff.rem rat.hab. Et hoc etiam voluerunt
Innoc.Hoſt. Ioan. And. Anto.& Panor.in cap.cùm
deſideres, extrà de ſentent.excommuo.

Solſnitas per æquipoll... impletur. Nec for...

16 Cuius ratio eſt, quia vbicunque aliquid debet
fieri ad ſolennitatem actus, id fieri non poteſt per
ſimile per text. in d.l. ſingulos, quem ad hoc not.
Aretin. ibi, colum.2.verſic. ſecundò, not.ff.de teſta.
Et quod pro forma requiritur, non poteſt impleri
per æquipollens, per not. per Bald. Angel. Imol.
& recent.in l.1.ff.de liber.& poſthu.cum concord.
ibi adductis per Alexand.& Iaſ. per Feli.in cap.cum
dilecta, colum.17. verſic.amplia vndecimo, de re-
ſcriptione, vbi videre poteris. In caſu autem ſtatuti
requirentis conſenſum proximorum, non poſſe
huiuſmodi conſenſum præſtari per procuratorem
tenuit

præſumitur dominus conſenſum præſtitiſſe, per tex. in d.l. qui in aliena.& in d.l.filiusfam. Quod dictum ſequitur Iaſ. in l.ſi certis annis, col. 3. in prin. Cod. de pact.& in l.1.col.6.verſi.5.limit.in fin. C.qui admit. vbi hoc dicit nota.& conſ.175. ſuper caſtro, col. 2. verſi.ad idem facit, lib. 4.& Phil.Dec. conſ.222.viſo puncto, col.4.verſi.quarto.

Contra ſuprà dicta. 42 Tamen quod diximus conſenſum eſt ſtatuto requiſitum, in contractu minoris & mulieris præſumi interueniſſe ex ſcientia, & patientia decennali, non omnino eſt expeditum: nam contrarium tenuit Bald. ſibi contrarius, in l.2. verſic. item ſi ſtatutum. C.de legi.hær.& conſ.22. præſuppoſito ſtatuto, lib. 4.& Sal.in d.l.ſi filiusfam. de peti. hære.& Ro. in d. l.ſciendum, de verbor.obligat.Raph.Co. & Ale. ſibi quoque contrarius in d. l. qui in aliena. in princ. de acq.hæred.& idem Alex.conſi.17. viſo inſtrumento locationis, col.2. verſi. quia reſpondeo quantùm ad propoſitum, lib. 4. & latè conſil. 218. ponderatis narratis, col.1. & 2. & ſeq. lib.6. & Iaſon ſibi quoque contrarius, in d.l.ſi certis annis. col.3.verſi.nonò facit.

De eadem re. 43 Nec obſtant (inquiunt) d.l.ſi filiusfam. & d.l. qui in aliena. quibus maxime innituntur aduerſarij: tum quia loquitur in patre, & filio, qui iuris fictione reputantur vna eadémque perſona. l.vlt.Cod.de impu. & aliis ſubſt. cum ſim. Ideò inter eos faciliùs præſumitur conſenſus interueniſſe. Tum quia ibi agebatur de commodo patris, propter vſumfructum: proptereà facilè præſumitur conſenſus illius. Secus, vbi nullum eſſet illius commodum, qui conſentire debuit. Sed & aliis multis modis reſpondet Alc. d. conſ.218. lib. 6. vt ibi videre poteris. Et huc facit, quod conſuluit Ang. conſ. 318. dictus punctus eſt dubius, col. 1.

De eadem re. 44 Quicquid dicant iſti, prima opin. videtur eſſe verior, & etiam eſt communior, vt dicit Alex. & illam multis ſimilibus fulciam infrà, titu. de præſcriptio.§.1.vbi videre poteris. Vnum tamen eſt, quod in terminis noſtræ conſuetudinis requirentis expreſſum conſenſum, me ancipitem reddit: quia propter huiuſmodi qualitatem expreſſionis, videtur non ſufficere longum tempus, vt huiuſmodi expreſſum conſenſum præſumamus, quemadmodum ſufficeret in tacito, per notata per Ant.Imol. Pan.in d.c.ea noſcitur, col.vlt.extrà de his quæ fiunt à Prælat. Et Alex.conſ.9.viſo themate, col.pen. verſi. non obſtat ſi diceretur, lib.5.

De eadem re. 45 Niſi diceres, eos Doct. qui tenent priorem partem, etiam id intelligere, cùm expreſſus conſenſus requiritur, vtpote qui loquantur in caſu, in quo requiritur conſenſus expreſſus, licet ſtatutum non exprimat, cùm talis conſenſus (vt multis placuit) ſit ad integrandam (vt noſtri loquuntur) perſonam, ideóque habet vim autoritatis, vt latè dictum eſt ſuprà, in ea.gl. in prin. & in glo. præcedenti ad fin. Et hoc tenet expreſsè Ale. ſibi contrarius, in l.2. §. voluntatem, in princ. verſic. hoc tamen limita.ff.ſol. mat. cùm dicit quod ſcientia, & patientia diuturna idem operantur, quod expreſſus conſenſus, & expreſſim Carolus Ruin.conſ.11. quamuis, colum.2. num.6. lib.4. Philip. Dec. conſil.409. viſo conſilio, col.1. vbi & ſuprà adductis rationibus hoc confirmat: nec id negare aſſerit Panorm. in d.cap. ea noſcitur, quia non loquitur in caſu diuturnitatis temporis, dicitque de hoc eſſe dubitandum. Et huc quoque pertinet, quod ſcribit Bart. in l. gerit. ad fin. ff. de acquit. hæred. Nam cùm primùm dixiſſet, autoritatem verbis expreſſis eſſe interponendam, per not. in l.3. ff. de autor. tut. & alibi diximus tandem ſubdit, eum præſumi, ſi tutor vel pupillus diu tenuerit rem hæreditariam.

Statutum de exp. ſſ. conſen. intelligitur de vero. 46 Sed & aliud quoque eſt quod contra priorem ſententiam dici poteſt. Nam cùm ſtatutum requirat expreſſum conſenſum, videtur eſſe intelligendum de conſenſu expreſſo vero tantùm, non etiam de ficto, & præſumpto, qualis is eſt, qui ex diuturnitate temporis proficiſcitur, vt probat text. in d.l. qui in aliena, dum vtitur verbo credendum, quod fictionem ſignificat. l.conficiuntur, in prin. iuncta gl. in verbo, quoniam creditur, ff.de iure codic. & l. recto creditur.ff.de captiuis, & poſtliminio reuerſ. qui ideo non ſufficit, vbi verus requiritur, vt in ſimili voluerunt Bald.Imo.Raph.Co.Paul.Caſtr. & Ro.in d.l.2.§.voluntatem.ff.ſol.mat.& Pan.in d.c.ea noſcitur.in fin.de his quæ fiunt à Præla. & Roma. in leg. ſciendum, & ibi etiam Franc.Aret. col.10.verſi.tangit etiam.ff.de verb.obl. Nam verba ſtatuti debent verè & propriè intelligi, non fictè, ſiue præſumptiuè.l.3.§.hæc verba, cum ibi not.ff.de nego.geſt.cum ſi. Ideo cogita, quid huic obiectioni reſpondeas.

Præſumpta probatio temporis ſufficit, vbi etiam pro forma requiritur certa. 47 Nam quod hìc autoritas, ſiue conſenſus, pro forma ſiue ſolennitate requiratur, ſi verum ſit, nihil nos mouere debet, quin & præſumpta ſufficiat, per id quod in ſimili tenet Fran.Aret.conſ.51. videtur dicendum prima facie, col.1. ſcilicet, quod vbi pro forma requiritur determinata probatio certi temporis, ſufficit tamen præſumpta probatio, per text.ſin.vt dicit, in c.propoſuit, & ibi Inn.& Anton. extrà de cleri.excom. min. Et ſeq. Iaſ. in l. non hoc, col.4.verſ.confirmo per hoc.C.vnde, legi. & Franc. Rip.in cap. cùm eccleſia Suttina. Col.8. verſ. tertiò ampliari poteſt, extrà de cauſa poſ. & propri.

48 Sed & illud quoque dici poteſt, quòd vbi caſus fictus ſiue præſumptus à lege æquiparatur vero & proprio caſui, tunc diſpoſitio loquens in caſu vero, trahitur ad caſum fictum vel præſumptum, vt voluit glo. not. in c. ſuſceptum, de reſcrip. lib.6. & Domi.in c.vlt.in princ. col. penult. verſi. ſi verò eſt contra ius, de conſuet.lib.6. Igitur cùm hic conſenſus a lege præſumatur ex patientia & diuturnitate temporis, & idem operetur ex ipſius legis diſpoſitione, ac ſi expreſsè interueniſſet, vt diximus: conſequens eſt, vt pro expreſſo habendus ſit.

Expreſſus conſenſus potentior, quàm tacitus. 49 NVNC RESTAT, vt ad alia pergamus. Hæc noſtra conſuetudo requirit expreſſum conſenſum: is enim eſt potentior, quàm tacitus, vt patet ex multis, quæ ſuprà diximus, & prætereà ex l. ſi ex pluribus.ff.de ſuis & legi.& l. penul. ff. de iniu. teſt. Ex quibus probatur, voluntatem expreſſam magis eſſe priuilegiatam, præferríque tacitæ, præſumptæque voluntati, vt ex illis not. Soc.conſ.51. viſa facti narratione, col.7.verſ.non obſtat ratio. lib. 4. Et ex l.1. §.vlt.ff.de bo.poſſ.ſecun.tab. Ex qua, & d.l.ſi ex pluribus, dicit Fran.Aret.in l.ſi ita quis.§.ea lege, col.4. verſi.dicit etiam notandum hic.ff.de verb.oblig. expreſſam teſtatoris voluntatem eſſe fortiorem, quàm tacitam. Et l.aſſiduis.C. qui poti.in pig. hab. & l. 3. C.ſi pen.appella.mors inter.& l.vlt. C. de pact.conuen.& l.maritus.C.de procur. Ex quibus Bald.in l.ſi arrogator, col.4.ff.de adop. ſcribit potentius eſſe expreſſum, quàm tacitum. Quod & in conſenſu voluit in vniuerſum Ioan.And.in cap.ſcienti, de reg.iur.lib. 6.in Merco. & Pan. in c. ſi diligenti, col. 13. verſic. quæro com gloſ.de fo.compet.& in c. dilecti. col. 1. cod.tit.& in cap.ex ore, col.2. de his quæ fi. à maio. par.c.& in c.cleri.col.pen. verſi.tertiò not. de indic.

Tacitum non extenditur vt expreſſum. 50 Quod & ex eo ſatis patet, quod voluit gl. not. in Clc.ſæpe, in verbo, partibus, ad fi. de verbor. ſign. quæ dicit, tacitum conſenſum nunquam extendi

vlita

Digitized by Google

vltra actum, in quo interuenit: expreſſum autem extendi. Quam gl.ſequitur Pan.ibi,& in cap.ſi quis contra clericum,col.13.verſi.ſed circa prædicta, de fo.compe.& in c.quoniam contra falſam.col.vlt. de proba.& in c.præſentium,col.4.verſ.ſed eſt dubium, de teſti.Pau.Caſt.in l.ſi conuenerit,ante fin.ff.de iuriſ.om.iudic.vbi illam dicit ſing.& conſ.35. viſa appellatione.col.3. verſ.interdum verò infertur, lib.1. Rom.conſil.133. in propoſito caſu: vbi & illam gl. dicit ſingu.& Iaſ.in l.quæ dotis,in fi.ff.ſolu.mat. vbi eam gl.dicit ſolennem & auream. Feli.in c. cùm accesſiſſent,col.14.verſ.ſecundò limita, extrà de conſti.Philip.Deci.in l.1.in 4.not.in x. lucis. C. qui admit.& rub.extrà de conſti.col.1.in fin. vbi eam dicit no.& in cap.clerici,col.pen. verſi. tertiò nota. extrà de iudi.& in c.cùm ſuper, col.2. verſ. notandum tamen eſt,extrà de offic.deleg.& in c.dilecti.l.1.col.1. in 3. not. extrà de appel. quibus locis dicit not. & conſil. 416. in teſtamento, col.4. verſic. tertiò dato quòd eſſet verum.

Tacita iudicis repulſio nō extēditur vt expreſſa.

51 Allegat autem ea gl.in d.Clem.ſæpe,quod voluit Spec. tit. de appe. parte 2.§. reſtat. verſi. & no. ſecundum,& iterum ti.de citatione.§.1.verſ. quid ſi secus, quibus locis dicit, quòd tacita iudicis repulſio,vel declaratio, quæ fit per iudicem, procedendo ad vlteriora, ſecundum c. ex parte, M. de appel. & not.per Bar.in l.à procedente.C.de dilat.non cenſetur facta, niſi reſpectu illius petitionis, quæ tunc fuit facta, non alterius, quæ poſteà fieret. Expreſſa autem declaratio cenſetur generalis eſſe, & præiudicat omnibus etiam futuris & ſequentibus. Quod bellè declarat.Paul.Caſt.d.conſ.334.

Profeſſio expreſſa, fortior tacita.

52 Facit etiam,quod voluerunt Inno. Anto. Imo. & Pan.in c.5.quod met.cauſ.quod fortior eſt, difficiliúſque retractatur profeſſio facta per verba expreſſa,quàm tacita,per delationē, & aſſumptionem habitus,quod & ſeq.Soc.conſ.270.conſideratis,col. 3.lib.2. Et huius eſt ratio,quam & ipſi afferūt.Nam verbalis (vt cum noſtris loquar) & expreſſa profeſſio, patenter, certo, apertè, profeſſionem demonſtrat, quia verba naturaliter mentis conceptum exprimunt. l. Labeo. ff. de ſuppel. leg.& ca. is autem. 22.q.2. At receptio & delatio habitus non neceſſariò infert certam mentem profeſſionis, licèt in dubio iura ex hoc præſumant profeſſionem:præſumptio autem facilè tollitur,nempe per aliam præſumptionem.l. Diuus. ff. de in integ. reſti. & c.ex tranſmiſſa.extrà qui filij ſunt legi. Igitur fortius eſt,quod fit per veram probationem. Quibus & tu adde, quod in ſimili diximus in repe. l.ſi vnquam, in verbo,donatione largitus,n.132.nec ſolùm eadem.

Expreſſa conditio impedit tranſmiſſionē, non tacita.

53 Ad hæc, expreſſa conditio in vltimis voluntatibus impedit tranſlationem,ſiue tranſmiſſionem l. 1.§.ſin autem aliquid ſub conditione.C.de cadu.tol. Non autem tacita. l. conditiones extrinſecus. ff. de condi.& demon.& voluit glo. in l.item quia in verbo,male peritur.ff.de pact.Etiamſi huiuſmodi tacita conditio ſit à lege ſubrogata in locum conditionis expreſſæ appoſitæ à teſtatore.l.quæ ſub conditione. §.vlt.& ibi gl.& Bart.ff.de condi.inſtitut.quem tex. ad hoc multùm commendat Franc.Aretin. in l.5. ff. de lega.1. Sed hîc vide Iaſonem in l. nemo poteſt, ſcilicet in priori lect.col.pen.nu.91. & in poſteriore in vlt.col.nu.124.ff de leg.1.

Expreſſum legatū ipſo iure tranſit in legatarium, nō tacitum.

54 Præterea quando res expreſsè legatur, dominium ipſo iure tranſit in legatarium.l.à Titio,in fin. ff.de fur.& l.ſi ibi homo.§.cùm ſecus. ff. de leg.1. Non ſic autem, quando tacitè legatur. l. emptor.§. ancillam,cum glo.& ibi quoque Bar.ff.de rei vend. & l.ſeruum filij.§.vlt.& ibi etiam Bart.& Raph. Co. Franc.Aretin. & Iaſ. de leg.1. Et voluit quoque ipſe Bar.in l.1.col.vlt.ff.eod.tit.& in l. vxore. §. agri plagam.ff.de leg.3.& Fran.Aretin.in l.ex duobus, in 1. col.1.ff.de duobus reis,& in l.ex duobus, in 2.col.2. eod.tit.& in l.ſi rem,col.5.ver.vnde quantum. ff. de acq poſ.vbi dicit ſing.eſſe text.in d. l. ſeruum filij.§. vlt.& Soc.conſi.41.in præſenti, col.7. verſi. confirmatur,lib.4.& Iaſon in l. ſi fundum ſub conditione. §.qui fundum,col.2.verſic.2.not.ff.de lega.1.

Expreſſa ademptio legati, ipſo iure adimit,non tacita.

55 Et è diuerſo expreſſa ademptio legati, ipſum adimit ipſo iure.l.ſi ita ſit adſcriptum.ff.de leg.1.non etiam tacita ademptio, vt magna autoritate adfirmat gloſ.ibi,in verbo,ipſo iure, in fin. per text. in l. 3.§.vlt.& l.ex parte.ff.de adi.legat. Et idem quidem magna ratione, vt hoc addam. Nam ſi legatum expreſſum ipſo iure tranſit, & tacitum non item, vt diximus: conſequens eſt, vt expreſſa legati ademptio ipſo iure adimat,non item tacita,argumento illo à contrariis in noſtro iure validiſſimo, l.1. verſic. huius rei.ff.de offic.eius,cui mand. eſt iuriſd.

Pactum nudum expreſſum, pignus ipſo iure tollit, non tacitum.

56 Et vt redeamus ad principale noſtrum inſtitutum, confine eſt ſuperioribus, quòd pactum nudum expreſſum ipſo iure pignus tollit. l. maior. & ibi gloſ. magna, Bart. Bald. col.2. Ang. Paul. Caſtr. Alex.Iaſ.& alij.ff.de pact.& l.2. ibi, exceptione eam ſubmouebis.C.de remiſ.pign.

Expreſſa prohibitio alienandi, reddit alienationem ipſo iure nullam,& repellit alienantem, non tacita.

57 Sed & hoc ex eo optimè probatur, quòd expreſſa hominis vel teſtatoris prohibitio alienandi, reddit alienationem ipſo iure nullā:& præterea alienantē tanquā indignum repellit, à reuocatione rei alienatæ: vtrúque tamen ceſſat in tacita,gl.not.in l. cùm pater.§.libertis,in gl. 1.& ibi Bar.& alij.ff.de lega.2.iunctis no.in l.ſeruo legato.in princ.ff.de lega. 1.& voluit Bar.in l.filiusfa.§.diui. col.2. & ibi etiam alij, & inter cæteros Iaſ.in 1.lect.col.9.verſic. ſed tu pones,& iterum in 2.lect.col.10.verſ.amplia primò, & iterum,col.14.verſ.iſta ſunt quæ reperio, & Ferd. Loaz.in rep.col.56. verſi. item aduertendum eſt. ff. de legat.1.& Alex. in l. Marcellus. §. res quæ. col.2. verſic.quartò limitat. ff.ad S.C. Trebell.& conſ.23. prima conſideratione, col. pen.verſ.non obſtant allegata,lib.1.& Iaſ.in d.l.ſeruum filij.§.ſi idem ſeruus, col.vlt.ff.de lega. 1. & in d. l. cùm quid, col. 1. in 2. lect.ff.ſi certum peta. & in Authent. res quæ, col. 5. verſ.5.not.C.com.de lega. & conſil.23. octo dubia, in fin.lib.3.Caro.Ruin.conſ.76.viſo,col.1.lib.1.

Tacita alienationis prohibitio nō afficit ignorantem: expreſſa afficit.

58 Et vt intelligas aliam huiuſmodi prohibitionum differentiam,& maiorem vim eſſe alio quoque modo in expreſſa,quàm in tacita,illud non ignoras, tacitam hanc alienandi prohibitionem non afficere ignorantes, quando huius rei habes text. expreſſum in d.l.vlt.§.vlt.ff.de legat.2. quem ad hoc dicit ſing. Iaſon in d.l.filiusfa.§. Diui.in 2.lect. in priore loco ſupra à nobis deſignato. Verùm expreſſa afficit, vt dicit Paul. Caſtr. ſubdubius tamen, & loquens per verbum fortè, in d.§.vltim. Sed hoc conſtanter adfirmat idem Pau. conſil.257. in cauſa quæ vertitur Saonæ,col.6.verſ.ſed & alia reſponſio. lib 1.

Tacitus error iuris non reddit ſententiā nullam. Etiam ſi ex expreſſo veniat.

59 Eodem ſpectat,quod dicimus,ſententiam,quæ continet expreſſum errorem iuris, eſſe nullam ipſo iure,iuribus vulgatis:non quæ tacitum.l.ex diuerſo. §.ſi in iudicio,& ibi gloſ.Imol. & Alex. ff. ſol. matr. cum ſi. Idéque etiam,ſi is tacitus proficiſcatur ex eo, quod expreſſum eſt,id eſt,vt melius intelligas,intellectualiter,& ex mente verborum, ſecūdum Innoc. in c.P.& G.ante fin.gl.magnæ,de offic. deleg. quem ibi omnes ſequuntur,& præſertim Pan.col.1.verſic. & nullum,vbi dicit eſſe not.& Io.Andr. in c.pen.ad finem eodem tit.Bald.quid id dicit valde not.in cap. quò ad tranſlationem, columna vltima, de offic. deleg.

deleg. Anto. & Imol. in cap. 1. & ibi Panorm. qui id commendat. column. 1. verſ. item vt ſententia, de re iudic. Idem Anto. in cap. ſicut. ad finem eodem tit. & in cap. 1. & ibi etiam Imol. col. 1. de reſcript. & in cap. ab excommunicato. & ibi quoque Pan. col. 3. eod. tit. & in cap. 2. de teſtib. cog. & conſil. 2. viſis literis legitimationis, column. 2. Panor. in Procœmio Decre. num. 15. & in cap. cum ſpeciali in princ. col. 2. de appel. Domi. in cap. ſolet, quod eſt 2. in princip. per illum text. de ſent. excomm. libr. 6. & in cap. ve- notabilibus, §. vlt. etiam per eum text. eodem tit. & libr. Alexand. in l. cum prolatis, col. 3. verſic. ex prædictis. & ibi Iaſon. col. quoque 3. verſiculo in eadem gloſſ. ibi, & idem. ff. de re iudicat. ipſe Alexand. qui id dicit ſing. in l. qui Romæ. §. duo fratres. col. 28. verſic. nec ob. quòd tacita. & ibi latè Iaſ. col. 21. verſ. ſecundò principaliter. ff. de verb. obligat. & conſil. 79. perſpectis verbis, ad finem libr. 2. idem Iaſ. in l. licèt Imperator. ff. de legat. 1. dum allegat text. & Domi. in d. cap. 2. de ſent. excom. & Iac. à S. Georg. in l. 1. col. 2. num. 12. C. de ærro. cal. quicquid dixerit Panorm. in c. ex parte, in 2. not. per illum text. de canona. vbi tamen tandem videtur ſe remiſiſſe ad Innoc. in d. cap. P. & G.

Expreſſa ſubſtitutio excludit tacitã.

60 Ex his fit, vt expreſſa ſubſtitutio plus virium in multis habeat, quàm tacita. Primum enim expreſſa excludit tacitam, vt expreſſum facit ceſſare tacitum. l. cùm ex filio. §. primo. & ibi Bartolus, & alij, & l. qui plures liberos. §. itaque. & l. ex facto. §. idem quæro ff. d. vulgar. & pupil. Et voluit Bartolus in l. 1. ff. eodem tit. & Bald. in l. in teſtamento. in ſecunda oppo. C. de impub. & ali. ſubſtitut. & in l. cùm proponas. col. 3. verſi. confirmatur. C. de hære. inſtit. Et Rapha. Comen. conſil. 118. teſtator inſtituit, col. 2. & Doct. vbique.

Expreſſa ſubſtitutio pupil. excludit matrem, non tacita.

61 Secundùm, expreſſa ſubſtitutio pupillaris excludit matrem a ſucceſſione filij, tacita minimè. De primo eſt text. in l. Papinianus. §. ſed nec impuberis, ff. de inoffic. teſta. & in c. ſi pater. de teſta. libr. 6. De ſecundo eſt etiam textus ſecundum communem intellectum, in l. precibus. C. de vulgar. & pupil. & in l. vlt. C. de inſtitut. & ſubſtitut. & not. gloſſ. Bartolus, & alij in l. Lucius. ff. de vulg. & pupil. ſubſtitut. Bartolus in l. Centurio. columna 1. verſic. iſta gloſſ. præſupponit. & ibi quoque Bald. qui diſtinguit, col. vltim. eod. tit. idem Bald. in l. Titius. ff. de hære. inſtit.

Expreſſa ſubſtitutio vulg. tollit ſuitatẽ, & impedit tranſmiſſionem, non tacita.

62 Tertiùm, expreſſa ſubſtitutio vulgaris, tollit ſuitatem quam vocant, atque ita impedit tranſmiſſionem, non autem tacita contenta ſub expreſſa pupillari. Primum probatur ex text. in l. ſi filius hæres. & ibi Bar. & alij. ff. de libe. & poſthu. Et voluit prætetea idem Bar. in l. filius qui patri. ff. de vulg. & pup. ſub. cum ſi. Secundum ex l. filius qui ſe paterna. & l. Iulianus. ff. de acquiren. hæred. & notat etiam Bart. in l. Gallus. §. & quid ſi tantùm. ff. de liber. & poſth. Bal. in d. l. cùm proponas. col. 3. verſi. tertia eſt tranſmiſſio. C. de hæred. inſtit.

Subſtit. præfertur coniuncto venienti iure accreſcendi.

63 Quartùm, cùm ſubſtitutus veniat ex expreſſa diſpoſitione teſtatoris, coniunctus autem ex tacita tantùm. l. ſi Titio. §. Iulianus. ff. de legat. 3. Ideo ſubſtitutus præfertur coniuncto volenti venire per ius accreſcendi. l. 2. §. duo. ff. de bonor poſſ. ſecun. tabul. & l. vnica. §. pro ſecundo. C. de caduc. tol. Ex quo Baldus in l. quidam elogio. columna 2. verſic. tertiò præmitto. Cod. de iure delib. dicit potentiorem eſſe ſubſtitutionem, quàm ius accreſcendi; quod nil aliud eſt, quàm ſi dicas, potentiorem eſſe expreſſam voluntatem, ſiue diſpoſitionem teſtatoris, quàm tacitam.

Seruitus expreſſè legata, ipſo iure conſtituitur, non ſi tacitè.

64 Et vt ſubſtitutiones relinquamus, ſi ſeruitus in teſtamento expreſsè legata fuerit, ea ipſo iure conſtituta cenſetur. l. 1. ff. de ſeruit. legata. & l. ſi partem §. 1. ff. quemad. ſeruit. amit. Aliud autem, ſi tacitè legata fuerit. l. ſeruum filij. §. ſi ſtatuliberum. qui eſt vlt. & ibi Iac. Aretin. & Bartolus. ff. de legat. 1. & l. emptor. §. ancillam. coniuncta. gloſſ. & ibi quoque idem Bartolus ff. de rei vend. Et voluit item ipſe Bartolus in l. 1. col. vlt. & ibi etiam Paul. Caſtr. ff. de lega. 1. & idem Bartolus, in l. binas. ff. de ſeruit. vrb. præd. Tu tamen ſuper hoc vide Imol. Raph. Co. Alexandr. & Franciſcum Aretium in d. l. 1. ff. de legat. 1. Raph. Co. Franc. Aret. & Iaſon in d. §. ſi ſtatuliberum.

Expreſſum in vno capite, in alio repetitũ cenſetur.

65 His concinit, quòd expreſſum in vno capite ſtatuti, aut alterius diſpoſitionis, cenſetur repetitum in alio. l. quemadmodum. §. vltimo. & ibi gloſſ. ff. ad legem Aquil. gloſſ. in §. item lapilli. in verbo, inuentoris, Inſtit. de ret. diuiſ. Bartolus in l. 4. §. eritque hæc differentia. ff. vi bono. rapt. Quod autem tacitè in vno intelligitur, non videtur in alio repetitum: vt voluit Bald. in l. 1. in princip. per gloſſ. ibi in verbo, ſi quis. ff. quod quiſque iur. in lect. antiqua, quam ſequitur Alexander ibi. & Philipp. Deci. conſilio 352. in caſu propoſito. & conſ. 416. in teſtam. col. 3.

Non autem tacitè intellectum Clauſula deroga. expreſſa præcedens, tollit voluntatem ſequentẽ expreſſam. Non tamen tacita.

66 Eodem ſpectat, quòd licet clauſula derogatoria expreſſa præcedens, tollat voluntatem ſequentem, etiam expreſſam. l. ſi quis in princip. teſtamenti. de lega. 3. non id tamen facit clauſula tacita præcedens, quæ ſcilicet reſultat ex mente, non ex verbis teſtatoris. l. vlt. in princip. & ibi Bart. ff. de leg. 2. Bald. qui eum text. dicit not. in l. humanum. col. 2. verſ. ſecundo caſu. C. de legib. Fran. Aret. in l. 1. col. 7. verſi. circa primum. ff. de teſta. vbi illum dicit ſing. & in l. 3. col. 2. verſi. vnde infert, eod. tit. vbi etiam dicit no. & Soci. qui no. quoque dicit, conſil. 198. primo aſpectu. col. 3. verſi. licèt in caſu, & Iaſ. in l. ſeruum filij. §. ſi idem ſeruus. col. vlt. ff. de lega. 1. & in l. ſi filio quem pater. ff. de liber. & poſthu. quibus locis dicit ſing. & in l. cùm quid. col. 2. verſi. quartò, in 1. lect. ff ſi cert. petat. vbi dicit not. Ex quo vides, quod iam ſuprà ſæpius diximus, potentiorem eſſe voluntatem expreſſam, quàm tacitam.

Alienatio voluntaria inutilis adimet legat tacitum, non expreſſum.

67 Mentio autem d. l. ſeruum filij. §. ſi idem ſeruus, vnum aliud in memoriam reuocat, quod ad hanc tractationem pertinet, nempe quod dicit glo. ibi in verbo, vænierit, in 2. oppoſi. ſcilicet, quòd voluntaria alienatio inutilis rei legatæ adimit legatum tantùm, per l. 3. §. vlt. ff. de fide inſtrum. non etiam expreſſum, per text. in d. §. ſi idem ſeruus. & eam nuncupatim ſequitur Angel. & Pau. Caſtr. ibi, quanquam Imol. Alexander & Franc. Aretin. ibi reclamant. Sed priorem tuetur Iaſon in eodem loco.

Principis prohibitio expreſſa, actum irritat, non tacita.

68 Sed ad id, quod antè diximus de clauſula derogatoria, proximè accedit, quod traditum eſt ab Imol. in cap. dilectus. leg. 2. (ſunt enim tria eius initij capita in illo titulo) columna quarta, verſicul. in ea gloſſ. ibi, prohibuit. & ibi quoque Panor. licèt non ita expreſsè, columna vltima, extrà de præb. quòd licèt actus factus contra prohibitionem expreſſam principis non valeat, c. propoſuit, de cõceſ. præbend. cum ſim. adductis à gloſſ. in d. ca. dilectus: ſecus tamen in tacita, quæ ſcilicet venit per quandam ſequentiam, per text. in eo ipſo cap. dilectus. & adducit ex Imo. quæ in ſimilis no. in d. l. ſeruum filij. §. vltim. ff. de lega. 1. & id quoque ſequitur Socin. d. conſi. 198. vbi ſuprà, lib. 2.

Expreſſus cõſenſus in multis caſibus requiritur.

69 Huc quoque pertinet, quòd in multis caſibus requiritur expreſſus conſenſus, nec ſufficit tacitus,

quaſi ſcilicet plus ponderis & momenti ſit in expreſſo, quàm in tacito: vt in caſu c. ſtatutum. §. in nullo. & ibi gl. in verbo, expreſſus. & alij de reſc. li. 6. Et in alio caſu Hoſti. in ca. nuper. & ibi Panor. col. 1. verſ. gl. 1. eſt facilis, extrà de teſti. Nam & videmus, quòd in alienationib. temporalibus rei eccleſiaſticæ ſufficit tacitus conſenſus capituli. c. 2. de his quæ fiunt à Prælat. In perpetuis, expreſſus requiritur, glo. Inno. Hoſti. & Panor. ibi. & gl. in c. 1. in verbo, perpetuis, de non ali. reb. eccleſ. lib. 6. Et cùm clericus tranſit ad aliam eccleſiam eiuſdem diœceſis, ſufficit tacitus conſenſus Epiſcopi: ſi alterius, requiritur expreſſus, gl. in c. placuit. 7. q. 1. & in c. 1. 21. quæſt. & Ant. poſt Vincent. & Tancre. in c. admonet. de renunt.

Procurator non poteſt tacitè reuocare ſubſtitutum.

70 Et quod ſcribit Oldr. conſ. 130. omiſſa, col. 1. quod procurator, qui habet poteſtatem reuocandi ſubſtitutum ab eo, poteſt expreſsè reuocare, non tacitè: quem refert & ſequitur Nellus in tractatu bannitorum, in ſecunda parte præteriti temporis, qu. 9. de quo nonnihil per Domi. in cap. ſi quem. §. ſecus. de procu. lib. 6. Et quod tradit Bald. in c. 1. §. iudices. in fin. tit. de pac. iura. fir. quòd expreſsè renuntians appellationi, videtur fateri, ſe malam cauſam habere, per l. 3. C. de fid. inſtr. ſecus ſi tacitè, per l. properandum. C. de iudic.

Expreſſus conſenſus tacito potentior.

71 Et generale eſt, ac propè perpetuum, vt potentior ſit expreſſus conſenſus, quàm tacitus: vt videre licet ex Ioann. Andr. in cap. ſcienti. de reg. iur. lib. 6. in Merc. Pan. in cap. clerici. col. pen. verſ. tertiò not. de iudic. & in cap. ſi diligenti. colum. 10. verſ. quæro cum glo. pen. extrà de foro compet. & in ca. dilecti. col. 3. not. in fin. eod. tit. & in c. ex ore. col. 2. de his quæ fiunt à maio. par. cap. & doct. vbique. Nam is conſenſus, ea voluntas propriè dicitur, quæ expreſſa eſt, vt dicit Bal. in d. l. 2. §. voluntatem & ibi quoque Alex. & alij. ff. ſoluto matrimonio & Philipp. Deci. conſil. 308. in caſu ad nos tranſmiſſu, col. pen. Et ideò conditio, ſi conſenſerit, ſi voluerit, expreſſam voluntatem requirit. Bar. in l. ſi ita legatum. §. ſi ille volet. ff. de leg. 1.

Conditio, ſi voluerit. Conlectura ſæpe nos fallunt.

72 Et ſanè voluntas ſiue conſenſus expreſſus eſt clarior, apertior, manifeſtior, vt qui verbis concipitur. Tacitus eſt quodammodo occultus, tectus, præſumptus tantùm, vt probat l. qui ad certum. ff. locat. Et plerunque fallax, vt qui à mente & coniecturis proficiſcitur, in quibus ſæpiſſimè decipimur, vt dicit Bal. aliud tamen agens, in l. precibus. col. 7. verſ. dixi ergo de duabus. C. de impu. & aliis ſubſti. & Franc. Cur. conſ. 64. antiquiſſima, col. 1. verſ. quia in vltimis voluntatibus. & Iaſ. in l. licet Imperator. col. 3. in 4. not. in fin. ſub num. 18. ff. de lega. 1. Et alibi dicit ipſe Bald. videlicet in l. 1. col. 7. verſi. modò ſequitur alia. C. de confeſ. de mente hominis nullum eſt directum teſtimonium, per not. in l. iuriſgentium. §. pactorum. ff. de pactis. cum aliis multis à me collectis in reper. l. ſi vnquam. in verbo, libertis, num. 12. incip. vnum tantùm, & præced. C. de reuo. donati.

Tacitum eſt legis adminiculo, quandoque fortius eſt expreſſo.

73 Ex quibus planiſſimè conſtat, illud veriſſimum eſſe, quod iam ſæpiùs diximus conſenſum expreſſum plus habere momenti, virium, & ponderis, quàm tacitum. Id quòd omninò & ſine exceptione obtinet, vbi conſideratur conſenſus ſimpliciter ſine adminiculo, ſiue fomento. At ſi cum eo occurrat legis aliquod adminiculum, tunc certè conſenſus tacitus quandoque eſt potentior expreſſo, vt pulchrè & ſcienter declarat Pan. in d. ca. dilect. col. in 3. not. extra de foro compet.

74 Et id quidem patet in renuntiatione expreſſa hæreditatis paternæ, quæ intra triennium reuocari poteſt. l. vlt. C. de rep. hær. & l. ſi quis ſuus. ff. de iur. delib. non autem ea, quæ tacitè inducitur à lege per lapſum temporis. l. 3. vbi id expreſsè not. Bart. Bald. Paul. Caſt. & recentiores. C. de iur. & fact. igno. & no. etiam iidem Bar. Bal. & Pau. in d. l. ſi quis ſuus. ff. de iur. delib. & Bar. in l. ſeruus. §. vlt. ff. de bo. poſ. & Bal. in l. 1. in 27. oppo. & ibi latè Alc. & Philipp. Dec. in 4. no. C. qui admi. Paul. de Caſtr. & Ale. in d. l. vlt. C. de repud. hæret. & his prior Ac. in l. 2. in 3. ſolut. & ibi quoque recentiores. C. de iur. & fact. igno.

Expreſſa filij renuntiatio hæreditatis, patri non nocet: tacita nocet. Renuntiatio expreſſa eſt perſonalis, tacita realis.

75 Similiter expreſſa filiifa. renuntiatio hæred. ſibi delatæ, non præiudicat patri, quin poſſit ex ſua perſona adire. l. vlt. in princ. & iterù in §. pen. C. de bon. quæ libe. Verùm illi nocet tacita repudiatio, lapſu temporis à lege inducta per l. vltimam. ff. quis ord. in bonorum poſſeſſion. ſeruet. & l. prima, & ibi Bartolus ad finem. ff. de ac. hære. & l. is qui hæres. §. neq. filius, & ibi etiam Bart. & alij, eo. tit. & d. l. ſeruus. §. vlt. ff. de bo. poſſ. & d. l. 1. & ibi gl. Bar. in fine Bald. in 27. oppo. & recentiores. C. qui admit. Ex quibus ipſe Bal. dicit generaliter, quod renuntiatio expreſſa excludit perſonā à iure ſine præiudicio tertij: ſed præſcriptio, & negligentia, excludit ius ab omnib. perſonis, & ſic eſt in rem. Bar. Ro. Alex. & Iaſ. in l. is qui. §. neq. filius. ff. de acq. hær. Iaſ. in l. ſi conſtante. col. 2. verſ. hinc videmus, & iterum col. 27. verſ. 3. in quantum. ff. ſolut. matr. Et propterea dicit idem Bald. in l. Claudius. quæ eſt antepen. ff. de acq. hær. & in l. eam quā, col. 4. verſ. ex prædictis collige. C. de fideicom. poſt. tac. Aret. in l. facta. §. ſi quis bonorum. ff. ad S. C. Trebel. quod fortiùs excludit tempus propter legis autoritatem, quàm expreſſa renuntiatio, vbi agitur de præiudicio tertij. l. natura. §. vlt. ff. ad S. C. Trebel. ſed nulla lex eſt eius ioitij in eod. tit.

Prælatus tacitè præiudicat eccleſiæ.

76 At Bald. in l. Centurio. col. 2. & ibi expreſſiùs Imo. col. 4. verſ. nec obſtat, ſi dicatur. ff. de vulga. & pup. l. dicit id quod dici ſolet, Expreſſum plus operari, quàm tacitum, non procedere, quando agitur de excludendo aliquo ab hæreditate. Verùm id non tantùm non procedit in excluſione hæreditatis. Nam & videmus, quòd prælatus non poteſt expreſsè renuntiare iuribus eccleſiæ, quia id eſſet donare, quod prohibitum eſt, c. 2. de donatio. Et tamen tacita repudiatione ex lapſu temporis, à iure introducti, illi præiudicat. cap. de quarta. & cap. veniens, extra de præſcript. de quo per Feli. in c. cùm acceſſiſſet, col. pen. verſi. tertia concluſio, extrà de conſtit.

Et præſes ciuitatis.

77 Id quod etiā in aliis multis videmus. Nam Præſes ciuitatis ei non poteſt expreſsè præiudicare. l. Præſes. C. de tranſact. Poteſt tamen tacitè ex lapſu temporis. l. aduerſus. cum glo. C. de vſur. Et in cauſa criminali, vel in cauſa ſtatus, non poteſt renuntiari expreſsè appellationi, vt not. in l. pactum inter. & l. ius publicum. ff. de pact. & l. 2. & 3. ff. de liber. cau. Sed tacitè poteſt patiendo labi tempus appellandi, vt dicit Bal. in l. vlt. col. 1. verſi. oppo. quòd non poſſit. C. de temp. appe. Nam tacitum (inquit) pactum curſu temporis roboratum, plus operatur, quàm expreſſum, per d. l. facta. §. ſi quis bonorum. ff ad Trebel. Et hoc (vt ille ſubdit) propter autoritatem præſcriptionis, quàm à lege aſſumit. Et idem de procuratore, vt non poſſit expreſsè renuntiare appellationi in præiudicium domini, poſſit tamen tacitè per lapſum temporis Angel. & Imol. in l. ab executore. §. ſi procurator. qui eſt vltim. ff. de appel.

Et procurator domino.

Procurator omittēdo nocet domino. Et cura. & tutor.

78 Et alias ſæpe plus præiudicamus aliis omittendo, quàm renuntiando. Nam vt dicit idem Bald. & ante eum Innoc. in ca. cùm olim Abbas vterque ad fin. extra de offic. deleg. poteſt procurator omittendo præiudicare domino: & ſic (vt ſubdit Bald.) plus poteſt omiſſio, quàm renuntiatio: & pro ſimili

allegat

allegat d. §. ſi quis bonorum. Et curator, qui non poteſt renuntiare exceptioni peremptoriæ, nocet tamen adoleſcenti non opponendo. Bald. & recentiores in l. pactum curatoris. C. de pactis, cum infinitis aliis ſimilibus, quæ ſi hoc congerere vellem, tempus me citiùs deficeret.

Filius tempore excluſus à primo capite, non excluſus eſt à cæteris.

79 Nec fruſtra dixi ſuprà, quandoque hoc caſu eſſe potentiorem conſenſum tacitum, quam expreſſum: neque enim hoc ſemper procedit. Nam filius excluſus de Iure Prætorio per lapſum anni, vel de Iure Ciuili per lapſum 30. annorum, intelligitur ſolùm excludi à primo capite, non à ſequentibus. l. 1. §. ſed videndum. ff. de ſucceſ. edic. gloſ. in d. l. 3. ad fi. C. de iur. & fac. ign. vbi Iaſ. illam reputat ſing. cũ aliis multis à me collectis in Tractatu Retractuum, tit. 2. §. item 2. gl. 1. nu. 19. hinc fit vt & duodecimò, & ſeq. Tamen ſi expreſsè repudiauerit ſimpliciter, excluditur ab omnibus capitibus, vt voluit glo. in d. §. ſed videndũ, in verbo, ſuccedat, quam ad hoc dicit ſing. Paul. Caſt. in l. 1. col. 3. verſi. ſed quærit ibi gl. C. qui admit. vbi ex hoc not. quòd plus operatur expreſſa renuntiatio, quam tacita ex lapſu anni ex lege inducta. Sed illam quoque dicit ſing. & not. idem Paul. & Iaſ. in d. l. 3. C. de iur. & fac. igno. & rurſum not. idem Iaſ. in d. l. cùm quid. in 2. lect. col. 2. verſic. & econtra. ff. ſi cert. petatur. Sed tu circa hoc omnino vide Philip. Dec. in d. l. 1. C. qui admit. in 4. not.

Iuramentum calumn. expreſsè remitti non poteſt: tacitè poteſt.

80 Item ſecundò illud procedit, vt ſcilicet in dubio ſit potentior expreſſus conſenſus, quàm tacitus; ſecus autem, ſi lex vlteriùs procedat diſponendo contrarium: verbi gratia in iuramento calumniæ, quod expreſsè remitti non poteſt. l. 2. §. ſed quia. C. de iura. calum. tacitè tamen poteſt ſecundum glo. & Doct. ibi. & eſt tex. in c. 1. §. item 1. eo. tit. lib. 6. & in aliis quoque adductis per gloſſ. in d. §. ſed quia. & gloſſ. in l. longè. ff. de diuer. & tempo. præſcr. & iterum in l. ſed ſi inter. ff. de ſeru. ruſt. præd. & gloſſ. in cap. inolita. 1. q. 1 5. & in cap. ſi fortè. in verbo, euidentem, ad fi. de elec. lib. 6. & Doctor. in c. cùm tempore, de arbit. quæ in hunc modum intelligit Dec. in d. c. dilecti. de for. compe.

Expreſſum quid ſit, quidve tacitum.
Expreſſum verbis.
Tacitum mẽte & ex factis.

81 Sed et illud conſequens eſt, vt declaremus, quid expreſſum dicatur, quidve tacitum. In quam rem multa poſſumus decerpere ex his, quæ ſuprà diximus. Sed nunc latiùs paulò id tractandum ducimus. Sunt qui vno tantùm diſcrimine vnum ab altero diſtinguant, vt videlicet Expreſſum dicatur id, quod verbis exprimitur: Tacitum, quod magis intellectu concipitur, quàm verbis: ſiue quod ex factis inſurgit, non ex verbis. Ita videtur voluiſſe glo. in Clem. ſæpe. in verbo, partibus, ante fin. de verborum ſignificat. & Bald. in vltim. col. 2. verſic. ad primum dico. C. de inſtit. & ſubſtit. Et id quidem ſatis probat tex. in l. ſi ſeruus. ff. de aſſig. liber. cùm dicitur, ſiue expreſſum eſt, ſiue certè intellexit, & cæte. & expreſſiùs in l. ratum. ff. de ſolut. ibi, quod magis intellectu percipi, quàm locutione exprimi poſſit.

Expreſſum quod per ſcripturam apparet.
Tacitũ quod per rationem intellectus colligitur.

82 Baldus autem in c. vlt. col. 4. verſ. quæro nunquid conſuetudo, extr. de conſue. hoc vnum tradit, expreſſum etiam dici, quod per ſcripturam apparet: quod & idem quoque dicit in l. ſed ſi quis. § quæſitum. col. 4. venio ad quæſtionem. ff. ſi quis cautio. cùm ſcribit, Expreſſum dici, quod voce profertur, vel quod per ſcripturam apparet ad oculum. Quod autem (inquit) per rationem intellectus ſolùm colligitur, dicitur Tacitum. l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pupil. ſubſtit. & l. non rectè, C. de fideiuſſ. & l. 1. ff. de his quæ in teſta. delen. Cui concinit, quod ſcribit Io. Fab. in §. qua ratione. col. 1. Inſtit. de pupil. ſubſti. id dici Expreſſum, quod ex certa ſignificatione & vi verborum deprehenditur prolatum: Tacitum autem quod vis verbi ex ſua recta ſignificatione non importat, ſed ex coniecturata mente & voluntate verbis patentibus deprehenditur, quod non longè abeſt ab eo, quòd diximus in præcedenti verſic.

Tacitum aliter.
Tacitũ aliis modis.

83 At ipſe Bald. vt ad eum redeamus, in l. ſi is qui. col. 2. verſi. ſed quæro quid vocas. C. ſi pẽd. appella. ſcribit id Tacitum dici, quod ſine verborum prolatione habetur pro expreſſo, ſiue quod lex ſupplet; Idem conſi. 52. caſus talis eſt, ſtatuto, lib. 1. quod repetitur conſi. 384. libr. 5. tradit, id omne quod ex interpretatione venit, eſſe tacitum, non expreſſum: vt diximus (inquit) in vulgari & tacita pupillari ſubſtitutione, d. l. iam hoc iure. ff. de vulgari ſubſti. Idẽ autẽ Expreſſum eſſe, quod venit ex ſignificatione vocis. Rurſus idem in tractatu de pactis, col. 16. verſic. illud eſt not. dicit id pactum eſſe Expreſſum, quod habet conſenſum expreſſum: Tacitum, quod habet conſenſum præſumptum: nec intereſſe, vtrùm ſit expreſſum verbis, an facto. Nam pactum, quod nutu contrahitur, expreſſum eſt, non tacitum, arg. l. certum. ff. ſi cer. pe. & no. in l. item quia. ff. de pact. quo in loco gloſ. in verbo, & nutus, & ibi Bald. in 2. lect. col. 2. dicit id expreſſum eſſe, quod fit nutu, & aliis ſignis euidentibus, per l. ſtipoler. §. vltim. ff. de verb. obligat. De quo nos dicemus pleniùs infrà, nume. 260. incip. quintum genus expreſſi.

Expreſſum & tacitum aliàs aliter intelliguntur.

84 Porrò Ang. conſi. 17. pro deciſione quæſiti, col. vlt. ita hoc videtur intelligere, vt id dicat eſſe expreſsè dici, quod tacitè ineſt ex natura verbi hoc importantis. per d. l. Præto. §. interdictum hoc, & ibi gl. in verbo, expreſſum. ff. de ope. nou. nun. Hincque dici in ſubſtitutione breuiloqua, quatuor ſubſtitutiones contineri: duas ſcilicet vulgares, & duas pupillares, & eas quidẽ expreſſas, licet non verbis ſpecificis, vt voluit gl. in l. Lucius in verbo, non ad matrem. & quod ibi dicit Bar. col. 3. verſi. quæro vtrùm hæc ſubſtitutio. ff. de vulg. & pup. coniuncta gl. in l. precibus. C. de impub. & ali. ſub. Et facit (inquit) tex. in l. 3. §. vlt. ff. de verb. obli. Et ante eũ Bar. in l. ſi fideiuſſ §. meminiſſe. circa medium. ff. de leg. 3. vbi dicit, quod id quod natura verborũ importat, non dicitur tacitè legatum, ſed expreſsè. Quod & idem ſcribit in l. vxorem. §. agri plagam. poſt medium. ff. de legat. 3. & Iaſ. in l. 3. col. 17. verſi. confirmo per doctrinam. ff. de leg. 3. & Carol. Ruin. conſi. 64. ſuper primo, col. 4. nu. 10. lib. 1. & conſil. 76. viſo. col. 4. num. 14. lib. 2. & conſi. 132. viſis, col. 2. nu. 4. eodem lib. 2.

De eadem re

85 A quibus non longè abeſt, quod ſcriptum eſt à Philip. Deci. conſi. 68. pro reſolutione. col. 4. verſi. poſtremò, ſcilicet id expreſſum dici, quod ex verbis ipſis infertur, & colligitur, licet id verba apertè non exprimant. Nam & id (inquit) dicitur eſſe in ſcriptis, quod ex ſcriptis infertur, & colligitur. l. 1. §. ſin autem. & quod ibi not. Bart. ff. de hæred. inſtit. & quod ſcribit Angel. in l. quoties. in princ. per illum tex. ff. eod. tit. Hæc Decius.

Expreſſũ tribus modis dicitur.
Expreſſum generaliter.
Expreſſum ſpecialiter.
Expreſſum ſingulariter.

86 Hæc autem rem latiùs atque diſtinctiùs tractat Bar. in l. 1. col. 3. verſi. videamus ergo de prima. & ibi per eum recentiores. ff. de vulg. & pup. ſubſt. ſcilicet expreſſum dici tribus modis. Primò, quod in genere dicitur. l. vlt. in fin. & quod ibi not. ſecundum vnam opi. C. quod cum eo. Secundò, quod ſpecialiter exprimitur. l. 1. §. inter filium. ff. ad leg. Corn. de falſis. & d. l. vlt. ſecundum aliam opi. Tertiò, quod ſingulariter, & proprio nomine exprimitur. l. quod in reſum. §. vlt. & ibi parua gl. ff. de leg. 1. Et idem fermè tradit idem Bar. in l. ſi quis in prin. col. 4. verſ. quæro, quid ſi teſtator. ff. de leg. 3. & in l. 1. in fi. ff. ſi quis in ius voc. non ier. Bald. in repet. ca. ſi pater. in materia

vulgaris ſubſtit.de teſta.lib.6.& in tract.de ſubſtit. col.2.Petr.Anch.In c.duobus. quod eſt pen.col.4.in 3.q.de reſcrip.lib.6.Paul.Caſt.conſi.178.paſſus iſte, col.1.& iterum 2.lib.1.& conſi.441.pro declaratione,col.4.verſi.cùm igitur.eo.lib.1. Fran.Cur.Senior conſi.49.memoriæ,col.15. verſic.ad ſecundum:vbi & alia multa ad primum illud genus allegat, & iterum conſi. ſeq.col.50. verſ.ad quartum fundamentum.Barb.in repet.c.Raynald.char.92.verſic.ſed iudicio meo,extra de teſt.& conſi.25.ſcribit ut ſapientiæ,col.9 verſi.præterea ad prædicta, lib.1.& conſi. 89.clementiſſimi,col.6.& 7.lib.4.& Guid.Pap.cõſi. 66.viſo themate.col.13. verſi. item expreſſum dicitur Bened.in Rep.ca.Raynutius, in verbo,ſi abſque liberis moreretur,nu.14.& multis ſeq.de teſt.

Verũ de primo genere.

87 Quintùm ad primum pertinet,quod dictũ eſt, id expreſsũ dici, quod in genere dicitur, adde,quod idem dicit ipſe Bart.& Bal.in d.l.Prætor. ff.de noui ope.nuntia. & idem Bart. in l.Centurio.col.1. ff.de vulg.& pupil Signo.conſ.176.quæſtio proponitur, col.3.verſ.præterea licet:vbi ad hæc allegat l.ſed ao vltro.in prin.ff.de neg.geſt. & l.negotium. & quod ibi not. C.eo. vbi etiam eſt bona glo.Et idem quoque voluerunt Bald.Imol. & Fran.Aret. in l.illud.ff. de acquir.hæred.Bald.conſil.319.quidam Nicolaus col.3.libr.5.Petr.Anc.conſi.393.viſa diligenter gratia,col.1.Paul.Caſtr.conſil.91. præſuppoſito,col.3. verſi.aut ſi hoc abſurdum.libr.2.Alex.conſil.76.videtur in præſenti,col.4. verſic.& ſi dicatur,libr.5.& conſi.201.perſpectis verbis co.2. verſi.confirmãtor prædicta,lib.6.Fran.Aret.in l.qui liberis.§.hæc verba. ff. de vulg. & pupil.vbi id dicit probari ex l.Lucius.co.tit.Et idem Aret.in d.l.ſi fideiuſſor.§.meminiſſe.col.2.verſi.ſuper ſecundo articulo. ff.de legat. 1.Barba.in c.ad aures,col.4.ſub num.18.de reſcript. Petr.Beſu.& Iaſon in l.Stichum, qui meus erit.ff.de legat.2.ipſo Iaſ.in l.1. col.16. verſ.confirmo per doctrinam.ff.eod.tit.Philipp.Dec.conſ.389.viſa longa ſerie, col.vlti. & Caro.Ruin.conſ.159. quamuis loquendo,col.4.nu.9.libr.3. & Paul.Pariſ.conſi.97.ve præſentis conſultationis,col.14.nu.106.lib.1.

De eodem re.

88 Et hoc quidem confirmatur vltra ſuprà dicta, per text.in l.qui vſumfructum ff.de ver.oblig.in illis verbis,ſpecialiter expreſſerit , quibus ſatis oſtenditur, etiam generaliter aliquid exprimi:fruſtrà enim aliàs ea dictio,ſpecialiter, adiiceretur. Et eſt ſimilis text. in l. 2. §. 1. ff. de doli mali exceptio. & in l. in fundo. ff.de ſupel. lega. & in l.ſi is qui.§.vlt.in fi. ff. de reb.dub. & in l.quærebatur. ff.de mili.teſtam. & in l.ſed ſi hoc.in prin. ff.de condit.& demon.& in l. balliſta. in fi. ff.ad Senatuſc.Treb. & in l.vlt. §.Camelelaſia. ff. de muner. & hono.& l.1. §.quòd ſi ab initio.ff.de exerci.act.& in l.diem.§.ſi quis.ff.de arbit. & in l.circa. C.de loca. & in l. cùm multæ. §. ſi igitur dote. C.de don.ante nup. & in l.neque. C.de iure dot.& in l.vlt. §.omnem. C.de admi.tuto.& in l.ſi quis argentum.in princ.ibi generaliter, vel ſpecialiter.expreſſum.C.de donat.& in l.2.C.in quibus cauſ.pign.vel hypoth.taci.contrà. & in l.illud.C.de collat.& in c.2.in fi.extrà de depoſi.

Generalis diſpoſitio tantùm operatur quò ad comprehenſa ſub genere,quantum ſpecialis ſub ſpecie.

89 Et hac quoque ratione , quòd tantum operatur diſpoſitio generalis,quò ad omnia comprehenſa ſub genere , quantum ſpecialis ad comprehenſa ſub ſpecie. l ſi duo.in fi.& ibi Bart.ff.de admi.tut.& l.ſi chorus. ff. de legat.3. & l. omnes.vbi & ad hoc nnt.Bald.& Angel.C.de præſcrip. 30.vel 40.ann.gl. in l.ſi quis mihi bona.§.iuſſum. verſ.ſed vtrùm.ff.de acquir.hæred.& poſt eam Bart. in l.ſed & ſi quis. §. quæſitum: poſt prin. ff. ſi quis cau.Alex.Fran.Aret. & Soci. in d. l. 1. ff. de vulga. & pupil. ſubſti.Fran. Cur.Senior,d conſi.49.col.15. verſic.In propoſito. Philip.Deci.conſ.259.viſis his,col.2.cum aliis multis concord. a me latiùs collectis in repet. l. ſi vnquam.in præfatione,nu.118. incip. & hæc quidem. C.de reuoc.donat.

Poteſtas legitimandi. Frater an & quando in feudo ſuccedat.

90 Ex quo illud fit, quod ex facto reſpondit Soc. conſi.4.in cauſa,domini,col.3. verſi.tertiò quòd dicta,libr.3. quòd licet poteſtas legitimandi non trahatur ad feuda,ea ſententia Sign.conſi.218.quidam dictus Iuãnellus, cum concor.a me traditis in tract. Retractuum,lib.1.§.1.gl.3. in verbo, *ou autres biens*, nu 6.nec in generali.& in Tract. *Le mort ſaiſit le vif*, in quarta parte declar.5.nu.8.præterea,vt inquit,& ſeq.tamẽ ſi ea generalitate verborum colligi poſſit, principem voluiſſe hanc facultatem ad feuda quoq; trahi,id ſatis eſt. Et quod etiam voluit Franc. Cur. Senior,in d.conſi.49.col.15.verſic.ad ſecundam. & latiùs conſ.ſeq col.50.verſi.ad quartum fundamentum,& multis ſeq.quod cùm, vt frater poſſit ſuccedere, requiratur id in inueſtitura noui feudi expreſsè dici,per c.1.tit.de ſuc.feu.& c.1. §.cùm verò Cõtardus, tit. qui feud. dat. poſſ. certè ſatis erit , vt ex verbis generalib id colligi poſſit.Et vtrunque ſequitur Fran.Rip.in d.l.1.n.52 & ſeq.ff.de vulg.& pupi.

Expreſſum generale etiã in materia ſtricta.

91 Et hæc quidem procedunt etiam in materia,in qua ſit ſtricta interpretatio,vt non obſcurè patet ex d.l.vl.C.quod cum eo.quæ quidem loquitur de cõtractu,qui haud dubiè ſtrictè interpretatur,vt ex ea ipſa l.Iaſ.expendit,in d.l.1.col.5.verſ.item adde ff.de vulg.& pupil.Et id cõfirmat, quòd generalis diſpoſitio in odioſis, & pœnalibus, quæ ſtrictè interpretanda ſunt,generaliter intelligitur,vt voluit Ang.in l.vlt. col.vlt. verſ.tertiò quæritur. ff.de conſtitutio. Princip. cum cõcord. à me adductis in repet.l.ſi vnquam.in præfatio.nu.119.& hæc quoque.& iterum in noſtro Tractatu retractuum, tit.1. §.1.gloſſ.14.in verbo, *ou equipolent à vente*, numer.102. ſed & hæc. Quamuis contrarium eius , quod primùm diximus ex Iaſ.teneat Franc.Rip.in d.c.ad aures.col.6.verſic. tertiò adducitur,extrà de reſcrip.per text.cùm gloſſ. in c.inquiſitores de hæreti.lib.6.Sed priorem opin. adiuuant multa à nobis congeſta in d.repet. l.ſi vnquam.in princ. vbi ſuprà citauimus. Quomodo autem ille text. & gl.in dicto cap.inquiſitores,intelligantur,dicemus,in ſeq.verſ.

Limitatio primi generalis expreſſi,dũ reſpectu certæ perſonæ debet fieri expreſſa mentio.

92 Nam illud primum genus expreſſi,multis modis limitatur.Primò,vt non procedat quando reſpectu & fauore certæ perſonæ debet fieri mentio expreſſa. neque enim tunc ſufficerent verba quãtumcunque generalia,verbi gratia , ſi diceretur, Contra quaſcunque perſonas cuiuſcunque qualitatis , aut conditionis exiſtant: ſed requiritur ſpecialis expreſſio perſonæ,vt voluit gl.not.in dicto c.inquiſitores, in verbo,expreſsè,per illum.tex & ibi etiam Domi. qui id dicit bene notandum,de hæret.libr.6. Ant.& Imo.in Cle. conſtitutionem, per illum tex.de elect. Rom. in repet. auth. ſimiliter, in fi C. ad leg.Falc. Alex.qui illá gl.dicit ad hoc multùm ſing.conſ.122. viſo puncto, col.3.verſic.ſecundò adducitur,libr.4. Barh.qui ad hoc alia citat,conſi.24 illud adferã.col. 3.verſi.faciat etiam, quia vbicunque.lib.1.Iaſ.in d.l. 1.col.3. verſ.limita iſtam regulam. & ibi Fran.Ripa. col.8.num.56.ff.de vulg.& pupil.ibi & ipſe Iaſon illam facit ſingul.& idem Iaſ.in l.1.col.5.verſi.quintò adde.ff.ſi quis in ius voc.non ier. vbi & illam gloſſ. dicit valde ſing. & in d. l. Prætor, in princ. col.2.& ſeq.ff.de ope noui nuntia.vbi illam quoque dicit ſolennem,& ſingul & conſ.97.in præſenti teſtamẽto. col.3.verſi.item vbi requiritur,lib.4.vbi etiam dicit not.& Bened.in d.ca.Raynutius. in verbo,ſi abſque

liberis

liberis moreretur,lib.2.num.15.de teſtam.

Diſpoſi.generalis includit perſonas, & cauſas priuilegiatas.

93 Et id quidem non modicum fulcit,quòd aliàs diximus, diſpoſitionem generalem non includere perſonas & cauſas priuilegiatas,& fauorabiles.l.de-cutionibus.& ibi gl.Bar.& Io.Pla.C.de ſilen.lib.12. Bal.in l.ante medium. C.de no. C.confir.cum multis concord. collectis ab Alex. sut quod magis credo, Barb.inter conſil. ipſius Alex. conſ.123.ſcripſit eccleſiaſticus,col.5.verſ.faciat quod voluit, & ſequ. lib.4.& Feli.in cap.1.col.8.verſi.ſecunda diſpoſitio, extrà de præſcript. & Fran.Rip.in d.l.1.col.8.nu.56. & ſeq.ff.de vulga. & pupil.& a me in tracta. Retractuum,tit.1.§.1.d.glo.14.num.104 & id quidem.& Carol.Ruin.conſi.126.præmiſſa.col.4.nu.8.lib.1.

Limitatio 2. quando lex noua inducit nouam formam, cuius expreſſam mentionem requirit. Tutor debet promittere expreſſam defenſionem, vide nu.ſeq.

94 Secundò limita,vt procedat,quando lex noua induceret nouã formam in aliquo actu celebrando, & valet de ea expreſſam mentionem fieri:tunc enim non ſufficit expreſſio per verba generalia, vt voluit Fran.Aret.in d.l.1.col.6.ver. ſecundò videtur, & ibi quoque Soc.col.8.verſi.ſecundò limita,de vulga. & pupil. ad id allegantes Bar.in d.l.Prætor. in princip. ff. de noui operis nuntia. vbi voluit, quod ſi tutor iuret vtilia facere,& inutilia prætermittere,iſta verba non ſufficerent, neque ſatisfacerent formæ, per quam tutor tenetur promittere expreſſam defenſionem pupilli,per l.vlt.§.defẽſionem.verſ.omnem autem dubitationem. C.de admini.tut. vbi & Bart. illum text. multùm commendat,& dicit nouum,& ſing.& etiam Cy.Ang.& Saly. & ipſe quoq; Bart.in l.legitimos.ante fin.prin.& ibi quoque Raph.Co.in prin.ff.de legit.tut.quibus poſtremis locis dicit Bar. ſe vidiſſe multas tutelas ob id caſſari, & Bald,in addit.Spec.tit.de tuto.col.vlt.verſ.tutor tenetur.Ang. in §.vltim.in auth. vt hi qui oblig. Raph. Co.Paul. Caſt.& Rom.in d. l. Prætor.in prin. de operis noui nuntia.Matheſ. notab.108. incip.nota.text.ſing.vbi ad hoc dicit text. in d. §. defenſionem,ſing.& Alex, conſ.129.ponderatis his, col.2. verſic.& ideò dicit, libr.1.& Barba.conſil.19.ſcripſit Prophetia, col.vlti. lib.1.& conſi.25.ſcribitur ſapientiæ. col.pe.eo.lib.1. vbi illum quoq; tex.dicit ſing.conſ.47.pręclatè ſcribit,col.pen.eo.libr.2.vbi & illum dicit ſing.& conſ. 64.illud in medium teferam,col.1.lib.3.& conſ.91. illud referam,col 4. verſi.circa tertiam,libr.3. Ang. Aret.in §.actionum. col.19. verſ.8. quæro,quid incumbat,inſtit.de acti.Maria.Socin.conſ.24.viſis.co. 7. verſic. nec obſt. quod Imo. Et Iaſon. in l.1.col.5. verſi.quintò not.facit.ff.de liber.& poſthu. & dicto conſi.97.col.pen.verſi.quintò facit,libr.4. Et huius rei rationem reddunt Franc.Aret.& Soci.vbi ſuprà, quia ſi verba generalia ſufficerent in hoc caſu, ius nouum nihil adderet io effectu ad id, quod erat diſpoſitum de iure veteri : quoniam de natura adminiſtrationis tutelæ eſt, vt tutor non relinquat pupillum indefenſum. l. tutoris officium. ff. de admin. tut.

De eadem re.

95 Super hoc tamen aduertendum eſt,quod Bal. in d.l.legitimos. & in d.§.omnem.dubitationem.& prætereà in c.ex parte M.col.pen.verſi.adhuc reſtat in intellectu. & ſeq. extrà de appel. negat neceſſarium,vt nuncupatim apponantur verba poſita in d. verſi. omnino, ſed ſufficiant æquipollentia, quibus in effectu promittatur ſpecialis defenſio : quia iura magis conſiderant effectum, quam formam verbi. l.quoniam indignum. C. de teſta. & formulæ verborum ſunt ſublatæ.l.1.& 2.C.de formul.& ſequitur Alex. ſibi contrarius in d.prætor, & Feli.in cap. translato,col.3. verſi. ſecundus caſus ſit de conſt.& Franc.Cur ſenior.de conſi.94.col.15. num.60.dum ibi allegat Bald. in dictis locis. & conſil. ſequ. columu. 1. & in tractatu de arbi. in 19. quæſt. in fin. vbi id dicit ſemper tenuiſſe.

Limitatio 3. cùm requiritur expreſſũ verbis.

96 Sed & illud aduerte,quod Bal.in d.l Prætor.in prin.dicit quod in d §.defenſionem.non ſufficit generalitas, quia textus nominatim requirit expreſsũ verbis,cum dicit, ſolennibus verbis. Quod dictum ad hoc ponderat Alex.dicto conſ.129 col.2.verſ.ſecundò limita. ff. de vul. & pupil. per hoc limitans, quod dictum eſt, illud dici expreſſum, quod comprehenditur verbis generalibus, vt non procedat, quando lex requirit expreſſum verbis. Tandem tamen ſubiungit hæc verba,Quod an ſit verum, non dico nunc,quaſi de hoc dubitare videatur.Idem tamẽ in d.l.Prætor.in prin.col.2.verſi.iſta regula,hoc aſſeueranter affirmat,ad hoc allegans Ant.& Domi. in c.trãſlato,de conſt.vbi tenent,quod ſtatuto,quod poſitioni reſpondeatur verbis expreſſis : certè ſi in reſponſione ponatur aliquod verbum, per quod aliud in conſequentiã ſequatur,non videtur expreſsè verbis,ſed intellectualiter reſponſum. Quod & ſequitur Feli. ibi & illud quoque de expreſſo verbis voluit Ben.in d.c. Rayn. in verbo, ſi abſque liberis, lib.2.nu.15.verſ.ſecundò limitabitis,de teſta.

De eadem re.

97 Et ita hoc erit vice tertiæ limitationis, vt videlicet non procedat illud primum genus expreſſi cum requiritur,vt aliquid verbis exprimatur,ſiue vt quid fiat verbis expreſſis. tunc enim non ſufficeret, vt verbis generalibus id fieret. Sed huic ſententiæ non accedit Fran. Ripa. in d.l.1.col.9.verſ.tertiò limitatur. ff. de vulg. & pup. Quia ita(inquit(dicitur verbis expreſſum, quod exprimitur verbis generalibus,ſicuti verbis ſpecialibus,per tex,in §.prætereà, Inſt.de inutil.ſtip.& l.doli clauſula,ff.de verb.oblig. Nec obſt. vt ſubdit d. §. defenſionem,quo innituntur alij:quia ibi tex.vnum aliquid requirit prætereà, vt ſcilicet ſpecialiter exprimatur:quo caſu haud dubiè non ſufficit generalis expreſſio, vt & nos quoque dicemus num.150.illud tandem dixerim.

Limitatio 4. cum aliquod expreſſum pro forma requiritur.

98 Limita igitur quartò, vt non procedat, vbi lex in aliquo actu pro forma requirit aliqoid expreſſum,quia hoc non ſufficit adimplere verbis generalibus, quamuis videantur æquipollere. Its nominatim voluit Iaſ.io d.l.Prætor.in prin.col.4.verſ. ex qua diligenter, ex no.ibi, per Bar.Confirmátquo per illud quod vult.glo.in c.vt circa,de elect.libr.6. & in Cle.1.in verbo,tacta,de hæret.quæ voluit non ſatisfieri ſtatuto exigenti iuramentum, tactis ſcripturis, ſi præſtatur iuramentum præſentibus ſcripturis, non tamen tactis. Et hac quoque ratione, quod verba ſpecialia magis mouent, & plus operantur,quam generalia.l.item apud Labeonem.§.& hoc edictum. ff.de iniur. quia non egent aliqua declaratione,ſicuti generalia. l.emptor. §.Lucius.ff.de pa.& l.cùm Aquil.ff.de tranſact.

De eadem re.

99 Cui adde quod voluit Fe.poſt alios antiquiores, quos allegat in d.c.ad aures.col.2.verſ.nihilominus ſequenda eſt,de reſcrip.quod ſi lex requirat expreſſionem pro forma, non ſufficit expreſſio, ſub quodam verborum inuolucro.l.ſed & ſi quis.§.quæſitũ. ff.ſi quis cautio.& ca.qui ad agendum.& cap.vlt.de proc. libr.6. Et quod item voluerunt Imo. Alex. & Fran. Aret. in l.qui Romæ. §.duo fratres.ff.de verb. obli.quod vbi pro forma requiritur ſpecifica ſcientia non ſufficit eam haberi in genere. De quo tamen vide Iaſ.ibi,colum.28. verſ. defendendo Bart. Et quod etiam tradiderunt Bald. & Ang. in l.1. ff. de liber.& poſthum. quòd licèt aliàs ſufficiat exprimere nomẽ proprium alicuius,ſine expreſſione cognominis,aut alterius demõſtrationis: fallit tamen, cùm id requiritur pro forma:tũc enim nõ ſufficeret

exprimere nomen proprium, quantoncunque ſingularc, cuiuſmodi fuit nomen cuiuſpiam Galloprelli, qui fon B.dellus Azo. Et idem voluerunt ipſe Ang.Ro.Alex.qui alios citat, & recentiores in l.hac conſultiſſima. C.qui teſta. fac.poſſ. ipſe Ang. & Imo.in l.quoties §.ſi quis tamen.ff de hær.inſti. Pet.Anc.in repet.c.1.in 6.q.princ.verſ.quæro etiam ſi ſtatuto caueretur, de conſtit. Maria. Soc. conſ.14. viſis ac diligenter.col.7.verſ.nec obſtat quod Imo. Et Hip.Marſi.conſ.29. ſolameo omnium, colum.2. verſ.& faciunt, libr.1. Et hæc faciunt ad eam inſinuationem nominis, & cognominis, quæ debet fieri in nominationibus beneficiorum ex concord. ſummi Pontificis & Regis. Et vide quæ dicam inferiùs num.141.incip.& ex hoc.& nom.158. incip. intellige ſecundò,& 2.ſeq & num.178.incip.ſed id tamen,& n.188.incip. & ideo eum formam,& ſeq.

Limitatio 5. quando lex noua correctoria requirit expreſſè.

100 Limita quintò, vt non procedat, quando lex noua correctoria iuris antiqui requirit aliquid expreſsè fieri: quia tunc non ſufficiunt verba generalia, ſed debet nominatim fieri, & ſpecialiter, vt voluit Ang. in §. ſi verò expreſſim per illum text. in auth. de trien. & ſemiſ.nam cùm lex noua (inquit) permittat teſtatori, expreſsè prohibere Falcid.in l.ſi vt allegat. C.ad leg. Falc. quæ quidem corrigit ius antiquum, in l.quod de bonis. §.1.& §.vlt.ff.ad leg. Falc. Ideò debet illud exprimi à teſtatore ſpecialiter, & nominatim; nec ſufficit generaliter ad fieri, iubendo integram aut totam hæreditatem reſtitui, aut aliis verbis ſimilibus, per text.in d.§.ſi verò expreſſim. Idem quoque voluit ipſe An. in §. illud quoque. per eum tex.in auth. de trie.& ſemiſ. & in auth.ſed cùm teſtator.poſt princ.C.ad leg.Falcid.

De eadem re.

101 Sed idem tenuit Ro.nulla Ang.mentione facta, in rep.d.auth.ſimiliter, col.vlt.C.ad leg.Falc.ad id quoque allegans tex.in l.ſi quis. in prin. verſ.ſed hoc ita demum.ff.de leg.3.& tex. vt ipſe dicit, meliorem totius iuris, in l.vlt. C.de indi.vidui. Et rurſus idem Rom.conſ. 75. neſcio qua ex re, vbi & multa alia alligat. iteſúmque conſ. 79. per totum. fondamentum, Alex.d.conſ.122.col.2.verſ.quia reſpondeo, lib.4.Barb.conſ.19. ſcripſit Propheta, col. vlt.libr.1.& conſi. 24. illud afferam, col.2.& 3.eod. lib.1.& conſi.25.ſcribitur, col.pen.eo.lib.1.& conſ. 37.illud adducam, col.8.eo.lib.1.& inter conſ.Alex. conſ.123.ſcripſit Eccleſiaſticus, col.1.libr.4.Maria. Soc. inter conſi. Bar. eius filij, conſil.13. ſequendo ordinem, col.vlti. libr.1. & ipſe filius in d.l.1.col.8. verſic. hanc tamen regulam. ff. de vulg. & pup. & conſi.209.quoniam præſens conſultatio, col.2.libr. item 2. & ante hos omnes Oldr. (cuius nullam illi mentionem fecerunt) conſi.248.præſuppoſita conſuetudine, in 4. dubio. & Bar.in l.Centurio. col.7. verſ.quid dicemus dubito. & ibi quoque ipſe Ang. & Imo.ff.de vul.& pup.

Contra ſuprà dicta.

102 Verùm ſunt alij, qui tenent contrarium & inter cæteros Paul. de Caſt. ſibi contrarius latè in conſi.17.in cauſa quæ vertitur, per totum lib.2.vbi dicit ſatis eſſe, ſi verbis generalibus id concipiatur, vt ſi legauit omnia bona, ſiue pleno iure, vel integrè, aut ſine diminutione, per multa quæ ibi allegat Et Alex.ſibi contrarius, Franc.Aret.& Iaſ.etiam ſibi contrarius in d. l. 1. ff. de vulg. & pup. neque enim iura (inquiunt) allegata ab Ang.dicunt id nominatim, aut ſpecificè debere fieri, ſed tãtùm expreſſè: quod etiam intelligitur verbis generalibus, vt diximus. Et idem Alex.conſi.5.circa primum, col.vlt. lib. 3. vbi & alios multos antiquiores allegat, quos de induſtria prætermittimus. Et Fran.Aret.conſ.12. in cauſa Nicolai, col.2.per tex.quem dicit no.in § ſi quando.in ſi.in auth. vt ſponſa.larg Fran. Curt.Senior, d.conſi.49.col.15.num.59. & multis ſequ. & iterum conſi.ſeq.eo.10.in reſponſione ad quartum arg.& Bened. in rep. d. cap. Raynutius. in verbo, ſi abſque liberis, le 2.num. 15. verſi.tertiò limitabitur, de teſtamen.

De eadem re.

103 Et in hac quoque opin. fuit Socin. ſibi item contrarius, conſi.127. quoniam in præſenti conſultatione, col.antep.ver.ſed hîc inſurgit, libr. 3.vbi ex hoc dicit in caſo auth.de teſt.C.de collatio.exigentis expreſſam collatio. prohibitionem ſatis eſſe, id eſt verbis generalibus, & mente donantis colligi, licèt non ſit aliàs ſpecialis, aut ſingularis expreſſio, quamuis ea auth. ſit iuris antiqui correctoria. Id quod etiam aſtruit text.in l.ex parte. §.inteſtato, & quod ibi dicit gl.ff.famil.herciſ. Et quod voluerunt vul.& Roma.in l. ſi emancipati, & ibi Alex.ad fin. C.de colla. Et facit bonus tex. in l.decem.iuncta gl. vlt.ff.de fideicom.libe. Et illam glo. ponderauit, & dicit ſing Barb.in repet.c.Raynaldus.col.244.verſi. quoad intellectum, de teſta. Ex quibus radicitus euelli videtur illa Angeli ſententia.

Collatio an cēſeatur prohibita verbis generalibus.

De eadem re contra An. ſententiam.

104 At Iaſo.ſibi ex diametro contrarius, tum in d.l.prætor.col.2. verſi.4. & vlt.ff.de noui ope.nun. tum in l.Marcellus.col.12.verſi.licèt iſtam ampliationem. & verſic. tu aduerte. ff. ad S.C. Treb. eam Ang.ſententiam & ſequitur, & tuetur, non iis iuribus, quibus Ang. ipſe innititur, ſed hac ratione, quod in correctoriis non eſt procedendum per coniecturas, aut tacitos intellectus, vt dicit illa gl. not.in c.cupientes.§.quod ſi per 20.de elect.libr.6. Sed hæc ratio mihi admodum debilis & frigida eſſe videtur: quia quod fit verbis generalibus, id expreſſum dicitur, non tacitum, vt iam dictum eſt ſuprà ſæpius. Ideo cogita, & vide etiam, quæ dicam infrà nu.172.quarto modo.

Limita 6. in eo quod venit in conſequentiam.

105 Limita ſextò, vt non procedat in eo, quod venit in conſequentiam, etiam neceſſariá ad actum expreſſum: quia illud non dicitur expreſſum, ſed tacitum, cùm nudis verbis comprehendi non poſſit tex.habes, & exemplum, in l. ſicut certi. C.de teſta. mil.vbi ſi miles ſciens ſe habere filium inſtituat extraneum hæredem, intelligitur exhæredare filium, ſed tacitè. Et illum text. nouiter ad hoc ponderat, & dicit perpetuò menti tenendum, & notandum Franc.Aretin.ibi, & Iaſon etiam ibi, col. 3. verſ.notandum etiam ex hoc text. & in d.l.1. col.5. verſic. quartò vltra ſcribentes, de vulg. & pup. & in d. l. Prætor. col.2. verſ. ſeptimò. & Ben.in d.c. Raynutius, in verbis, ſi abſque liberis. libr.2.num.15.verſ. quartò, de teſta.

De eadem re.

106 Et in id quoque, facit quod ſuprà adduximus in tertia limitatione, num.96. incip.ſed & illud, ex Ant.& Dom. in d.c.tranſlato. de conſt.& quod dicam infrà in ſeptimo genere expreſſi. Et quod dicit gl.in c.1.in verbo, prohibetur. 1.diſti.nunquam, inquit inuenimus expreſſè prohibitum in l. niſi per quandam conſequentiam. Ex qua not. Dom. ibi, col.5.non id dici expreſſum, quod ex quadam verborum conſequentia proficiſcitur. Et ideo (inquit) vbicunque requiritur expreſſa mentio, non ſufficit mentio deſcendens ex conſequentia verborum, vtpotè ſurda, & tacita. nam & illum vidi à nonnullis allegari, licet non ſit in meo Codice.

De eadem re contrà ſuprà dicta.

107 Sed aduerte, quia contra hanc limitationem facit multa, quæ dicam infrà, in 8.genere expreſſi. Et etiam contrarium tenuit Fran. Rip.in d.l.1.col. 8.num.61. ff.de vulg & pupil. ſubſtit. per l. ſi quis locuples. ff.de manumi. teſtam. ex qua not.Bart.id quod colligitur ex argumento à contrario ſenſu,

proce

procedere ex expreſſa verborum ſignificatione. Nec obſtat (inquiunt) d.l. ſicut certi. quia (vt dicunt nonnulli) exhæredatio, de qua loquitur l. illa non veniebat ex conſequentia verborum, ſed ex interpretatione legis. Sed, vt ſubdit Rip. ea ſolutio illi non placet, quia vnius incluſio, cenſetur expreſſa excluſio alterius. l. ex co. ff. de teſtib. cum ſimil. Ideò aliter reſpondet, quod ibi exhæredatio dicitur tacita verbis ſingularibus, & ſic reſpectu formæ, quia nominatim fieri debuit. l. 1. ff. de lib. poſth. Non autem dicitur tacita, quod expreſsè non colligatur. Subiungitque poſſe dici, quod vbi conſequentia eſt infallibilis hæc poſterior, opi. poſſet procedere: ſecus ſi conſequentia poſſet eſſe non vera, vti declarat Feli. in c. noſtra. in a. correl. de reſcri. Et idem peopemodum voluit Franc. Curt. Iunior conſ. 159. ſacratiſſimæ, col. vlt. verſ. ſed quia negari lib. 2.

Limitatio 7. in genere ſi[illegible]mo.

108 Limita ſeptimò, vt non procedat, quando verba eſſent generalia in genere (vt ita loquar) generaliſſimo, aut (& alij vocant) ſummo: ſed opus eſt, vt ſaltem ſint in genere ſubalterno, id eſt, vt deſcendant ad quandam ſpeciem: nec tamen neceſſe eſt, vt ad indiuiduum veniant: verbi gratia, quis non tenetur de caſibus fortuitis, niſi eis expreſsè renuntiauerit. l. ſed & ſi quis. §. quæſitum. ff. ſi quis cautio. & l. opus quod aduerſione. ff. loc. Certè ſi quia ſuſcipiat in ſe omne periculum, non videtur renuntiaſſe omnibus caſibus fortuitis: ſed opus eſt, vt ſaltem in genere ſuſcipiat caſus fortuitos: quod ſatis erit, etiamſi non dicat incendij, naufragij, & cæterorum, per tex. in l. ſi quis fundum, in princ. ff. loc. & voluit glo. & Doct. in d. §. quæſitum. vbi latè per tcentioxes, qui adducunt concord. & per Alex. multas etiam concord. afferentem in l. Titius. in princ. ff. de liber. & poſthum.

Caſibus fortuitis non renuntiat, qui ſuſcepit omne periculum.

Mãdata ſpecialia in genere demandare, non ſatis eſt.

109 Similiter ſunt multi caſus, in quibus requiritur ſpeciale mandatum, qui numerantur per gl. in l. Pomponius. in princ. de proc. & in cap. qui ad agendum. eod. tit. libr. 6. inter quoa eſt reſtiutio in integrum. Propterea ſi quis conſtituat procuratorem in omnibus caſibus, in quibua requiritur ſpeciale, & expreſſum mandatum, non ſatis eſt ad hoc vt poſſit petere reſtitutionem in integrum, aut aliud quicquam facere, quod requirit ſpeciale mandatum per tex. in d. cap. qui ad agendum: ſed ſi conſtituerit ad petendum in integrum reſtitutionem, cùm opua fuerit, ſatis eſt, etiamſi non dicat in tali cauſa: vt per Bart. & alios, in d. l. Titius, & in d. l. filiusfa. ff. de dona. & Bal. Ang. & Saly. qui hanc dicit eſſe communem opi. in l. 1. C. etiam per proc. cau. in integ. reſt. agi. poſ. Bald. d. §. quæſitum. colum. 4. verſi. & ex hoc infert & in l. illud. §. 1. ff. de minori. vbi ita dicit communiter teneri. Petr. Anch. in c. procurator. de elect. lib. 6. vbi hoc limitat certis modis, cum multis cõcord. adductia per Alex. in d. l. Titius. & conſ. 189. viſo ſtatuto. col. 2. verſi. quartò probatur, libr. 7. quibus adde. & Philipp. Deci. conſ. 20. in cauſa iſtorum fratrum, col. pen. verſ. ſecundò reſpondetur.

Generalis legum derogatio.
Generalis renuntiatio exceptionum.

110 Et multa alia exempla videre poteris per Bar. in d. l. ſi quis in principio teſtamenti. col. 4. verſic. quæro quid ſi teſtator. ff. de leg. 3. & in l. vlt. in fi. C. ſi contra ius, vel vtil. pub. vbi dicit, ſatis eſſe ſi dicatur, non obſtante quacunque lege contraria: nec eſſe neceſſe, vt dicatur, tali lege. in l. t. in fi. ff. ſi quis in ius voc. non ier. vbi dicit, quod in illo caſu, in quo requiritur ſpecialis renuntiatio, ſimiliter non ſatis eſt renuntiare omni exceptioni, ſiue priuilegio, ſed ſufficit renuntiare omni priuilegio fori, licèt non deſcendat ad aliam ſpeciem, ſiue indiuiduum priuilegij fori, cum multis concor. ibi per Iaſ. adductis, quem ibi vide. & in d. l. ſed ſi quis. §. quæſitum. ff. ſi quis cautio.

Vbi verſatur graue periculum, ibi ad indiuiduum deſcendendũ.

111 Sed hoc fallit, vbi verſaretur graue aliquod & magnum præiudicium. nam tunc nulla generalitas, quantumcunque expreſſa, ſatis eſſet, niſi re ipſa eſſet omnino ſpecialiter & nominatim expreſſa, vt voluit Bart. in d. l. filiusfa. col. pen. & vlt. ff. de donat. adferens duos caſus, videlicet in aditione hæreditatia, per tex. in l. ſi quis mihi bona. §. iuſſum. verſic. ſed vtrum. & ibi Docto. ff. de acquir. hæt. & Alex. & Iaſ. in d. l. Titius ponderãtea grauitatem præiudicij. Similiter in matrimonio non ſufficeret mandatum ad contrahendum matrimonium: ſed requiritur, vt nominatim exprimatur, cum tali, propter grauitatem præiudicij, per l. generali. ff. de rit. nupt. & cap. vlt. & ibi glo. & Doct. de proc. lib. 6. & not. Bar. in d. l. filiusfa. in 3. q. de donat. Saly. in l. 1. de ſponſa. Alex. conſil. 146. in cauſa & lite vertente, circa prin. lib. 5. Alex. & Iaſ. in d. l. Titius. Et hîc erit generalis fallentia, ad hoc primum genus expreſſi, vt videlicet expreſſum non dicatur, quod in genere dictum eſt, vbi vertitur ingens periculum. Id quod erit vice 8. limitationis.

Limitatio 8.

Limitatio 9. vbi agitur de fauore aduerſarij.

112 Fallit & ſecundò, vbi requiritur mandatum ſpeciale, principaliter in fauorem aduerſarij, qui dubitat, ne dominus poſtea reuerſus dicat, ſe de hoc non intellexiſſe, & ſic aduerſarius ipſe damnificetur: quia tunc requiritur, vt exprimatur ſpecialiter in indiuiduo, vt voluit Bart. in d. l. filiusf. §. vlt. per text. in l. qui ita. ff. ad Treb. & in ca. procurator de elect. libr. 6. & in Cle. non poteſt, de proc. Ideo enim ibi exigitur ita expreſſum mandatum, ne dominus poſtea dicat, ſe non intellexiſſe, vt euitet pœnas, cap. 1. de ele. libr. 6. Et id quoque erit 9. limitatio ad primum illud genus expreſſi.

An ſufficiat virum præſtare generalem conſensũ omnibus cõtractibus.

113 Ex quibus hoc potes colligere, an ſufficiat maritum generalem conſenſum præbuiſſe vxori, vt ipſa poſſit quoſcunque contractus facere. Super quo & tu præterea vide, quid in ſimilibus caſibus voluerunt gloſſ. & Bart. in l. ſi longius. §. 1. ff. de ind. Iac. Aret. Cy. in 3. q. Rayn. Bal. col. pen. verſic. quæro vtrum ſufficiat, & Fulg. in l. vlt. §. neceſſitate, C. de bo. quæ lib. Spec. & Ioan. Andr. in tit. de actore. §. 1. verſic. ſed quid ſi pater filio. Bart. & Ang. in l. ſi quis mihi bo. §. ſed vtrum. quem legunt cum §. iuſſum. & ibi quoque Raph. Co. Ro, Paul. de Caſtr. Alex. qui adfert concor. & Franc. Aret. ff. de acq. hæt. Bar. in l. tam is. §. 1. col. 2. verſi. quæro an requiratur ff. de do. cauſ. mot. And. Iſer. in c. imperialem, tit. de prohib. feud. alie. per Fed. vbi loquitur de generali conſenſu domini in alienatione feudi. Bald. in repc. l. C. de ſacroſ. eccleſi. cùm loquitur de teſtam. filijfam. ad pias cauſas, & cõſi. 285. caſus coram R. D. Epiſcopo, col. 2. verſi. ſed ad hoc reſpondetur, lib. 2. Alex. conſ. 59. viſo proceſſu, col. 2. verſi. vnde dicit, libr. 2. & d. conſt. 189. col. 2. verſ. quintò probatur, lib. 7. & Soc. conſi. 112. libr. 1. repetito libr. 2. conſi. 172. multùm, col. 4. verſi. ſuccedit nunc tertia, & ſeq. & Phil. Frãc. in reb. de teſta. libr. 6. char. 7. verſic. 11. quæritur. & Caro. Ruin. conſil. 7. prima facie, col. 5. nu. 14. libr. 2. Eſt autem expreſſa conſuetudo Rochellenſium, c. 23. ſufficere generalem conſenſum.

Limitatio 10. in reſcriptis ad beneficia.

114 Limita decimò, vt non procedat in reſcriptis ad beneficia, in quibus vel expreſſa, vel ſpecialis mentio requiritur. Nam verba generalia non ſufficerent: verbi gratia in caſu Cle. 2. de offi. ord. vbi in collatione beneficij facta à Legato ſedis Apoſtolicæ, requiritur ſpecialis mentio beneficij, quod impetrans obtinet, nec ſufficeret generalia, de qua in c. non poteſt. de conceſ. præb. libr. 6. videlicet quod

aliud beneficium obtinet: vt voluit gl. in dicta Cle. 2. & ibi Car. in 13. quæſt. Io. Andr. in cap. in noſtra. ad fi. & ibi Ant. col. 5. verſic. ſecundò principaliter. Calder. & Imol. in fi. & Panor. in vlt. not. extrà de reſcr. Domi. in d. cap. non poteſt. Panu. in c. autes, in princ. per illum tex. & ibi Feli. qui adducit concord. col. 2. de reſcript.

De eadem re. 115 Et etiam in caſu Cle. 2. de præb. vbi per literas ſuper prouiſione clericorum ad beneficia, non includuntur hoſpitalia, niſi expreſſa de illis fieret mentio. Et ibi dicit gl. vlt. quod non ſufficerent verba generalia, vt quod de quibuſcunque beneficiis, dignitatibus, perſonalibus, officiis, & cætera, & ibi Card. in 7. not. dicit ibi eſſe caſum, vbi non idem operatur genus, quod ſpecies: dicit tamen poſt Gen. quod ſatis erit, fieri mentionem de hoſpitalibus in genere quod in idem recidit cum ſeptima limitatione. ſed & quod in caſu dictæ Cle. 2. requiratur ſpecialis mentio hoſpitalium, tenet Barb. conſ. 64. illud in medium referam, col. 1. lib. 1.

De eadem re. 116 Et ad hanc limitationem referri poteſt, quod voluit Dom. in c. humanum genus. col. 5. & ibi poſt eum Fel. col. 2. diſt. 1. quod vbi in reſcriptis beneficialibus, ex iuris diſpoſitione requiritur expreſſa mentio alicuius qualitatis, non ſufficit ſi fiat mentio per quandam conſequentiam. Et huius rationem reddit Iaſo. in d. l. Prætor. colum. 2. verſ. 3. fallit. ff. de oper. noui. nuntia. quia huiuſmodi reſcripta ad beneficia, propter nimiam ambitionem clericorum ſunt odioſa. Et per hoc dicit, hoc quoque procedere ſemper in materia odioſa, ad hoc referens, quod ſuprà diximus in quinta limitatione. iuncta l. cùm quidam. ff. de liber. & poſth. Ad quod etiam facit, quod voluit Pan. in cap. in Laretanenſi. col. vlt. extrà de præbend. Et id erit pro 11. limitatione huiuſmodi expreſſi generalis, vt ſcilicet nõ procedat in odioſis.

Limitatio 11. in odioſis.

Limitatio 12. cum expreſſio per verba geminata requiritur. 117 Limita duodecimò, vt non procedat, cùm aliàs conſtitutio requirit poſſeſſionem per verba geminata: verbi gratia, ſi dicat, exprimit omnia, & ſingula: tunc enim non ſufficeret expreſſio in genere, ita expreſsè voluit glo. in cap. circa. in verbo, omnia & ſingula, & ibi quoque Io. Mo. Ioan. Andr. & expreſſius Philip. Fran. de elect. lib. 6 & Fran. Rip. in l. 1. col. 10. verſic. ex hoc infertur. ff. de vulga. & pup. & ead gl reprobatur per tex. in Clem. conſtitutionem. verſi. cæterarum. vbi & hoc not. glo. in verbo, circunſtantiis, eod. tit. Et bene facit quod dicam infrà eod. num 147. limita tamen non procedere, & iterum nu. 150. illud tandem, rurſúmq; nu. 198. intelliges ſecundò, & quæ latiſſimè ſcribam in noſtro opere, cui titulus eſt, Nihil fruſtrà.

Limitatio 13. quando certitudo requiritur reſpectu ſpeciei. 118 Limita decimotertiò, vt procedat quando requiritur expreſſum ſimpliciter: ac ſi certitudo requiratur reſpectu ſpeciei, non ſufficeret huiuſmodi certitudinem fieri per verba generalia, ſed requiritur, vt fiat per verba denotantia ſpeciem: ita nuncupatim voluit Dom. qui hoc dicit bene notandum. & poſt eum Phil. Fran in c. ſi Epiſc. ante fi. per glo. ibi, in verbo, certas. de præb. lib. 6.

Limitatio 14. cùm aliquid debet fieri ſpecialiter. 119 Quin generale eſt vt cùm aliquid debet fieri ſpecialiter, non ſufficiat verbis generalibus fieri, vt voluit gl. in l. 1. in verbo, ſpecialiter. & ibi, Bar. Bald. Saly. Ful. & recentiores. ff. ſi quis in ius vocat. & gl. in Clem. 1. in verbo, ſpecialiter. & ibi Card. Flo. in 7. no. de iud. Io. Andr. in c. 1. de excep. libr. 6. Bar. in l. legitimos. ad fi. princ. ff. de leg. tor. Ant. & Imo. in Cle. conſtitutionem. col. 2. de elect. Iaſ. in l. 1. col. 1. verſic. quartò adde gloſſ. ff. ſi quis in ius vocat. Bert. conſ. 28. ad maiorem, col. 2. nu. 7. libr. 1. & Fran. Rip. in l. 1. col. 6. verſic. iſta limitatio, & iterum verſic. ex his infertur. ff. de vulg. & pup. Et faciunt no. per Guil. Cu. Bal. & Saly. in l. ſi quando. §. generaliter. C. de inoffic. teſtam. Bart. in l. ſi duo. ff. de admin. tut. Albert. Bal. & Ang. in l. de his. ff. de tranſact. & pleniſſime Bal. in l. 4. §. quæſitum. ff. ſi quis cautio. Fran. Aretinus in l. quod in rerum. §. ſi nauem. ff. de leg. 1. Barb. qui in id multa allegat, conſi. 19. ſcripſit Propheta, col. 7. verſic. facit etiam ad prædicta, libr. 1. & conſil. 17. illud adducam, col. 8. verſic. & ſi dicatur quod in caſibus, eod. lib. 1. & conſil. 15. præclarè ſcribitur. col. 7. num. 12. libr. 2. Franc. Rip. in d. l. 1. col. 6. num. 68. ff. de vulg. & pup. in libr. 2. reſponſ. cap. 19. Titio, col. 1. Et quæ diximus ſupra ex Bart. & aliis, tribus modis expreſſum dici, primum generaliter, alterum ſpecialiter, tertium ſingulariter. Si ergo expreſſum ſpecialiter requiritur, non ſufficit generaliter: aliàs enim fruſtrà huiuſmodi expreſſa diſtinguerentur. Vide tamen, quid dicam poſtea, nu. 148. & per hæc Lector, habes, & ſeq. Et id quidem erit vice decimæquartæ limitationis.

Limitatio 15. cùm aliquid nominatim fieri debet. 120 Limita decimoquintò, vt non procedat quod dictum eſt, id expreſſum dici, quod in genere dicitur, vbi lex vel ſtatutum requireret nominatim expreſſum, vt in caſu l. lecta. verſi. pactum autem. ff. de reb. cred. Tunc enim non ſufficerent verba generalia, vt expreſſim reſpondit Barb. conſi. 48. illud afferam, col. 4. verſi. ego pondero, libr. 1. Et videre licet ex eo quod voluit Paul. Eleaz. in ſuo Tractatu Appellationum in 10. quæſt. quod cùm in appellatione à grauamine debeat exprimi cauſa grauaminis, c. 1. de appel. lib. 6. idque nominatim, Clem. appellanti, eo. tit. Certè non ſufficit id exprimere per verba generalia. Quod & idem tradit Bal. in l. eos. §. ſin autem in iudicio. col. 1. C. de app. & in l. vlt. col. 1. verſ. item not. vald. text. C. de his qui prop met. iud. non appel. & Soc. conſi. 45. viſa appellatione, col. 4. verſi. 4. & vlt. Super quo tamen vide quæ dicam infrà nu. 162. ſeptimum item, & ſeq. & nu. 190. atque etiam & ſeq. & Panor. in d. c. in Laretanenſi, in vlt. qu. extr. de præben. vbi ſuper hoc caſu diſtinguit. & Bar. in l. filius fa. col. vlt. ff. de donatio. vbi expreſsè dicit fieri nominatim, quod fit verbis generalibus, per l. Titius, in pri. ff. de lib. & poſth.

Cauſam grauaminis verbis ſpecialibus exprimendam.

Limitatio 16. in iuramẽto. Iuramentum debet præſtari verbis ſpecificis. Nec ſufficit dicere, per iuramentum aliàs præſtitum. Nec eſt omnibus ſuis clauſulis. 121 Limita decimoſextò, non procedere in iuramento, quod in genere præſtitiſſe non ſufficit vt interueniſſe dicatur, ſed nuncupatim & verbis ſpecificis exprimi debet, per cap. peruenit. extrà de iureiur. quem text. ad hoc not. Doc. è quibus Pan. ibi dicit no. ſing. autem dicit Ant. in ca. ab excommunicato, col. 5. verſic. ille error ergo actorum de reſcript. Ex quoque dicunt Ab antiq. Io. Andr. Ant. Imol. & Pan. ſuper eodem cap. quod prouinciales, qui aliquid falſum domino affirmant per iuramentum, quod antea fecerunt, non incurrunt periurium. Et dicit præterea Ant. in d. cap. ab excommunicato, vbi ſuprà, quod ſi per iuramentum aliàs à me præſtitum promitto dare centum, non ex hoc obligor ad iuramentum, & periurium. Et ſequitur Soc. conſil. 99. ſereniſſimus Rex, col. 2. verſi. tamen clauſula, libr. 3. vbi ex hoc conſuluit, quod ſi inter aliquos factum ſit compromiſſum iuratum, deinde & inter eoſdem fuerit huiuſmodi compromiſſum prorogatum cum omnibus ſuis clauſulis. non tamen cenſetur iuramentum interueniſſe: ſed opus eſt vt expreſsè & ſpecificè interponatur: adeò vt non ſufficiat generalis conſenſus, ſiue expreſſio, ac nec per relationem ad aliud certum, quod not. ad id dicemus infrà in 11. genere expreſſi, præſertim num. 189. nam cùm iurament.

122 Ex his autem dicit Pan. in d. cap. peo, quod ſi

partes

Iuramentum adiici nō poteſt ex clauſula, quòd cōtractus extēdi poſſit, &c.

partes conſenſerunt, quod inſtrumentom poſſit extendi ad ſenſum & euoſilium ſapientis, aut vt ootario videbitur, non tamen poterit adiici iuramentum, cùm requirat ſpecificam expreſſionem. & ſequitur Soc. in l. Gallus. §. idem credendum, col. 2. ff. liber. & poſth. & Philip. Dec. in l. ſemper io ſtupulationibus. col vlt. ff. de reg. iur. Sed tu his adde text. optimum in l. qui per ſalutem. ff. de iureiurando, vbi licèt qui per ſalutem ſuam iurat, videatur iurare per Deum, cùm reſpectu numinis ita iurat, tamen non videtur ſatisfeciſſe delationi iuramenti, niſi ita fuerit ſpecialiter delarum. Et ita noo ſufficit in genere per Deum iurare, ſed in ſpecie id debet fieri, vt per Deum iuraſſe dicatur.

Limitatio 17. vt id generaliter expreſſum dicatur, tacitum verbis ſpecia.

123 Limita decimoſeptimò, vt licèt huiuſmodi expreſſum generaliter, ſit verè expreſſum verbis generalibus: eſt tamen tacitum verbis ſpecialibus, vt nuncupatim voluit Petr. Beſutius, non modicæ autoritatis doctor, in l. Stichum qui meus erit. & ibi poſt eum Iaſ. col. vlt. verſi. mihi plus placet illud. ff. de leg. 1. Et hoc quidē ſatis conuenit cum eo quod ſuprà diximus, nu. 119. incip. quio generale. Et vide etiam, quod io ſimili dicemus infrà nu. 173. quioto item modo. & nu. 195. verùm Franc.

Limitatio 18. vt plus roboris habeat, quod ſpecialiter eſt expreſſū, quàm quod generaliter.

124 Limita decimooctauò, vt procedat in illis ipſis terminis (vt ita cum noſtris loquamur) de quibus tractamus, videlicet vt pro expreſſo habeatur, quod generaliter dictum eſt. Verùm in hoc plus habet energiæ, & ponderis, qood ſpeciale eſt, vt ſcilicet magis timeatur, magíſque aoimos ſubeat, quod in ſpecie dicitur, quàm quod in genere, per textom in cap. quanquam. 23. diſt. vbi. gl. multa in hanc ſententiam colligit, quæ to videre poteris. ne ſim lougior io re, quæ paulò longiùs à propoſito diſtat, Sed tu tamen adde text. io cap. ſi aduerſus, extrà de hæret. & in Clem. 1. ad fin. de exceſ. Prælar. & glo. in cap. 1. tit. qua. iura. deb. vaſ. Et Iac. Alua. & Card. Alex. in c. 1. vtrunque in quarto no. tit. de noua fidel. for. & text. in l. apud Labeonem. § hoc edictum. ff. de ioiu. vbi quæ notabiliter fiunt, niſi ſpecialiter notentur, videntur quaſi neglecta. & ibi multæ concord. io glo.

De eadem re.

125 Adde (inquam) quod alibi dicitor in generali ſermone, non includi quod veriſimile eſt, loquentem oon comprebendiſſe. l. obligatione. ff. de pig. cum infin. ſi. Et id quod vulgò dicimoa ſpeciem derogare generi. l. aliment. §. baſilicæ. & l. Stichus nutricis. ff. de alim. & cib. leg. & l. in toto iure. ff. de reg. iur. vbi ita ſcribitur, in toto iure generi per ſpeciem derogatur: & illud potiſſimum habetur, quod ad ſpeciem directum eſt. & in ca. generi. eo. tit. li. 6. & ibi concor. Non autem è diuerſo derogat genus ſpeciei. cap. dubium. circa medium, de præb. libr. 6. Et quod magis impedit quod ſpeciale eſt, quàm quod generale. l. 1. cum glo. in verbo, pignori, & ibi Bal. C. de nece. ſer. hære. inſtit. Ex quo multa valent ſpecialiter facta, quæ non generaliter. l. 2. C. de ſer. pig. dat. man. quem ita ſummat Bald. Quod ſpecialiter declaratur, validiùs operatur, quàm quod in genere prædicatur: & in l. ſeq. vbi ſeruus pig. oblig. manum. poteſt: ſecus, ſi ſpecialiter. & aliis prope infinitis iuribus.

Limitatio 19. nouum ſit, quod ſpecialiter ſit.

126 Limita decimononò, vt non ita procedat, quin nouom id ſit, & dicatur, qood cùm antea verbis tantùm generalibus eſſet comprehenſum, nunc verò ſingulatim, & ſpecificè eſt expreſſum, vt expreſſim tradidit Bald. in cap. 1. poſt princip. tit. de noua for. fidel. in id allegans glo. io l. 1. ff. de legat. 1. Quamuis tamen aliàs declaratio oihil addere, nihilque noui inducere dicatur. l. aſſe toto. ff. de hære. inſtit. & l. hæredes palàm. §. 1. ff. de teſtam, & ibi concor.

Limitatio 20. cum quis incideret in pœnam.

127 Limita vigeſimò, & vltimò, vt non procedat, quando requiritur quæpiam expreſſio ad eum finem, ſiue effectum faciendi (vt noſtri loquuntur) aliquem incidere in pœnam; tunc enim non ſufficeret expreſſio in genere, per gl. in Cle. 1. in verbo, nominatim, de vi. & hon. cleri. quam ſic intelligit & declarat Pano. io cap. in Lateranenſi ad fin. extrà de conceſ. præb. Et ita voluit Fran. Rip. in l. 1. col. 9. verſic. vltimò limitatur. ff. de vulg. & pupil. Sed tu aduerte, quod ea gl. & Pan. loquuntur de eo, quod debet fieri nominatim: quod aliud videtur eſſe, quàm expreſſim, vt conſtat ex his quæ diximus ſuprà, nu. 120. incip. limita decimoquintò. Et ad hanc limita. facere videntur, quæ diximus ſuprà, nu. 91. iocip. & hæc quidem procedunt. Et vide quæ dicam infrà nu. 138. & quod ſimiliter.

Diſpoſitio generalis, quæ non niſi in vna ſpecie verificari poteſt, cenſetur ſpecialis.

128 SED ET ILLVD ſciendum eſt in hoc genere expreſſi, quod ſi verba generalia non poſſint verificari, niſi io vna ſpecie, cenſetur diſpoſitio eſſe ſpecialis, & ſpecialiter exprimere id, qood diſponit, & ita tranſit in ſecundum genus expreſſi, per text. in l. 2. & ibi Do. ff. de lib. & poſth. quem tex. ad hoc dicit not. Iaſ. conſi. 56. in cauſa & lite, col. pen. verſi. tertiò, libr. 1. & l. ſi domino, & ibi Bart. & alij. ff. de legat. 1. & l. patroous. §. 1. ff de lega. 3. & l. ſi tibi. §. 1. & ibi Bart. & rurſum. l. ſi hæres. & l. ſi optio. ff. de opti. leg. & l. fundus qui locatus. in fin. ff. de fund. inſtrum. & §. nominatim. Inſtit. de exhæred. liber. & cap. ex parte. le. 1. & ibi glo. vlt. Pan. & Felio. in fin. qui cum text. dicit ſing. de offic. deleg. Bald. qui ex hoc in pulchro caſu reſpondit, conſil. 46. quidam Iuannellus. lib. 1. & Panot. in cap. Paſtoralis. §. quoniam. col. 2. verſ. vpta qoòd io materia, de reſcript. & Doct. vbique.

De eadem re.

129 Et facit, qnod voluit gloſſa, qoam ſimpliciter ſequuntur Ioann. Andr. & alij, io e conſtitutiooem, in verbo, nominatim, de ſent. excomm. libr. 6. quòd monitio dicitur nominatim facta, ad hoc vt poſſit excommunicari, qui participat cum excommunicato, ſi dicatur, moneo filium Petri, cùm ipſe Petrus vnicum filium haberet, per text. in d. l. 2. Et illam gloſſ. reputat ſing. Fran. Aret. in l. 2. col. 2. ff. de lib. & poſth. ad hoc in actibos, qui etiam ipſo iure irritantur, niſi quicquā nominatim fiat, vt eſt in illo caſu, ſatis ſit exprimi per alias demonſtrationes idem ſignificantes.

Teſtamētum, derogatoriū præcedentiū, cùm vnum tantùm præcederet, pro ſpeciali derogatione habetur.

130 Et quod voluit Bart. in d. l. 2. per illum text. de lib. & poſth. quod ſi vnicum teſtamentum præceſſiſſet, io quo teſtator appoſuit clauſulam derogatoriam ad ſequentia teſtamenta, videlicet quod non valeat aliud teſtamentom poſtea factum, niſi certa verba in eo apponantur: poſteà facit ſecundum teſtamētom, in quo regulariter reuocat omne teſtamentum præcedens: per iſtud ſecundum teſtamentum cenſetur primum reuocatum, tanquàm fuerit facta mentio expreſſa, & ſpecialis præcedentis teſtamenti, & clauſulæ derogatoriæ in eo appoſitæ, cum ſit vnicum, de quo illa generalis reuocatio appoſita in ſecu. poſſit intelligi. & idem tenet ipſe Bart. in l. ſi quis in principio teſtamenti. col. 4. verſ. ſed quæro ſi eſſet ponere caſum. & ibi etiam Ang. verſi. 3. quæro. ff. de lega. 3. & idem Bart. conſi. 21. vt dicit & aſſeruit, ad fin. Bal. io l. humanū. col. vltim. C. de leg. & Ang. conſ. 365. quædam domina Ioanna, col. vlt. Ro. cooſ. 385. in caſu præmiſſo, quo quæritur Ioann. Ana. conſ. 56. in nomine, & cap. his quæ in facto. & ibi Lud. Bononieo. in add. & Alex. cooſ. 134. præuiſo themate, colom. 4. ver. & nedum.

ſpecialiter,

ſpecialiter,& ſeq lib.5.Bened. Capr. conſ. 30. punctus fuit,quædam domina Cōſtantia,col.3.& conſ. ſeq.punctus,quædam domina Magdalena,col.pe.& Barb.in c.cùm eſſes,col. 24. verſi. dicit etiam ibi.de teſta. Guido Pap. conſi. 65. viſo themate,col. 10. verſicul.item dicta dubia.Soci.conſ.2.in cauſa teſtamentaria,col.3.verſic.poſtremò,lib. 3. & Iaſon, qui id reputat ſingu. conſil. 36. circa primum ſcilicet priuilegium,colum.pe.verſic. & ad hoc confirmandum,lib.1.

De eadem re.

131 Contrariom tamen tenuerunt Ang.ſibi contrarius,Im.Raph.Co.Pau.Ca.Alc.ſibi contrarius,& Fran.Are.in d.l.2.Bal.ſibi item contrarius in Authē. hoc inter liberos.paulò poſt princ.C. de teſt.Raph. Co.in d.l.ſi quis in principio teſtamenti. Pau.Caſt. conſ.284.in facto præſenti. col. 3. verſ. ſecundo ad idem op.lib.1.& Alex.conſ.25.viſo teſtamento,col. 2.& 3.li.3.vbi dicit hanc eſſe communem opi.quam ſemper ſecutus eſt legēdo & conſulendo,& iterum conſ. 7. videretur prima fronte,col.vlt.lib.4. quod errore impreſſorum repetitum eſt, conſ. 44. eiuſdem lib.4.& idem conſ.136.viſo teſtamento,col.1. verſic.nec obſtat,ſi diceretur.li. 7. & conſ.172.viſis narratis,col.3.verſ.non obſtat prædictis,co. li. 7. & conſ. 172. viſis teſtamentis, col. 1. eo.lib.7. quibus etiam locis hanc dicit eſſe communem opi. Soc. in l.cùm filiofam.§.vlt.col.pen.verſi. tertiò infertur.ff. de lega.1.Lud.Bono.in addi.Io.Ana. conſil. 56. & ſi diligenter & accuratè.in l. ſancimus. col. 3. verſi. vltra Bal. adde quintam. C.de teſt. Steph. Bertran. conſ. 61. quamuis donatio, nu. 3. lib.3.Anto.Rub. conſi.23.præſupponitur in facto,colum. 4. verſicu. & ſuppoſito. Sed eorum rationibus & argumentis alacriter, eruditè & ſubtiliter reſpondit idem Iaſon ſibi etiam contrarius, nempe ſequutus Bart.in d.l. 2. quem videre poteris,ne ſi omnia retulerim, ſim longior.

Accuſatio de crimine facto in palatio ſine aliis declarat. confinium,valet.

132 Facit item,quod voluit idem Bar.in ea ipſa l. 2.& poſt eum Ale.ibi,quòd ſi aliquis accuſat alium de maleficio commiſſo in palatio Poteſtatis Bononiæ,& non appoſuit confinia,iuxta l. libellorum.ff. de accuſatio.& l.forma.in prin. ff. de cenſib. procedit tamen talis accuſatio, cùm ſit vnicum & notum Poteſtatis palatium. Et idem voluit ipſe Bart. in d. l. demonſtratio falſa; in 7.q. de cond.& demon. & in d. l. liberorum, in princip. col. 2. verſicul. circa hoc quæro,& in l.cùm ſeruo. per illum tex. de contrah.emp.Iac. Aret. Cyn. & Imol. in l. cùm pater. §. vlt.per illum tex.ff.de leg. 2.Bald.& Ro. in l.certum ff.ſi cert.per.

De eadem re, contra ſuprà dicta.

133 At contrarium tenet Ang.in l.hac conſultiſſima. C. qui teſt.fac.poſſ. vbi refert ita fuiſſe determinatum Bononiæ, in perſona Gandini, tempore ſui ſyndicatus, ſicuti ipſe Gandin. refert in ſuo tractatu maleficiorum. dicitque Ang.hanc op. ſeruare conſuetudinem. Iaſ. autem in d.l.2.dicit,quòd licèt dictum Bart. ſit verum, quoad confinia ipſius palatij, per d. l. 2. ex aliò tamen capite non procederet illa accuſatio, niſi in ea apponeretur, in quo loco palatij crimen fuerit commiſſum: quia cùm delictum non ſit vniformiter punibile, in quocunque loco palatij fuerit perpetratum, quia grauiùs punitur commiſſum in aula ſuperiori, quàm in inferiori. Ideò locus loci debet poni, vt declarat ipſe Bar.in d.l.libellorum.in prin.col.2. ad fin. & in l. de pupillo.§.qui nuntiar.& ibi recentiores. ff. de oper. noui nuntia. Sed huic reſponderi poſſet,non ex hoc vitiari accuſationem, cùm ſemper puniatur delictum commiſſum in palatij quocūque loco:ſed niſi probatum fuerit de aula ſuperiori, mitiùs punietur, tanquam ſcilicet in aula inferiori deliquerit.

Renuntiatio vel remiſſio gen ralis que de vno tantum poteſt intelligi pro ſpecifica habetur.

134 Facit præterea quod tradit ipſe Bart. in l.qui Romæ. §. duo fratres. in 6. q. ad ſi. de verb. oblig. Quòd ſi fratres tempore diuiſionis ſibi mutuò remittunt omne ius,quod habent aut habere ſperant in rebus alteri relictis, ſi non erat alia cauſa ſperandi, niſi ſolum ius fideicommiſſi per talia verba videtur nominatim & ſpecialiter remiſſum illud ius, per tex.in d.l.2.de lib & poſth.Et idem in ſimilibus caſibus conſuluerunt Pau.Ca.conſ. 193. ſuper iſto puncto occurrunt,ad fi.li.2. & Soc. conſ. 150. dominus labia,& cæt.& nos introducere,col. 6. verſi. pondero etiam ſecundo lib.1 & Phil.Dec.conſ.386. hoc capite,in ciuitate Placentiæ,col.vlt. Ex quibus intelligere poteris renuntiationem, ſiue remiſſionem generalem haberi pro expreſſa ac ſpecifica, ſi de vno tantùm poſſit intelligi.

Generalis ſubſcriptio teſtamen. habet vim ſpecialis, cùm teſta. vnicum caſum continet.

135 Sed & huc ſpectat,quod voluit quoque idem Bar. in l. 1. §. inter filium.ff. ad leg.Cornel.de falſ. quòd generalis ſubſcriptio facta in teſtamento habet vim ſpecialis ſubſcriptionis, ad hoc vt faciat ſubſcribentem cadere in pœnam falſi, perinde ac ſi ſpecialiter ſubſcripſiſſet,quādo teſtamentum ipſum vnum ſolum caſum continet,per d.l.2.ff.de liber.& poſth. quod tibi maximè annotandum eſt, vt intelligas, id quoque procedere in pœnalibus, quod ex aliis quoque poſtea cognoſcemus. Et vide,quæ diximus ſuprà,nu.127.incip. limita viceſimò, & quæ dicemus num.ab hinc 2.

Generale legatum comprehendit res venales, ſi nulla alia ſunt.

136 Quódque voluerunt Bald.& Ang.in l.1.ff.de ſta.ho. Quòd licèt in generali legato,vel donatione facta hoc modo,dono, vel lego quicquid habeo in tali domo, non videantur venire res venales illic exiſtentes, niſi expreſſim dictum eſt. l. generalis. §. vxori.ff.de vſufru.leg. Tamen ſi nihil aliud in domo reperiatur,præter res ipſas venales,perinde eſt, ac ſi ſpecialiter fuiſſent legatæ,arg.l. fundus qui locatus. ff.de fun.inſtr.& l.pediculis.§.item.ff. de aur. & arg. leg.& ſequitur Ferdi.Loaz. in l. filiusfam. §. diui.in repet.col. 26.verſ.hinc dicit,ſub nu.143. ff. de leg.2, vbi alia & quædam ſimilia aggregat.

Cōceſſio feudi pro filiis procreatis, cōprehendit filium naturalem qui ſolus erat.

137 Et id quoque notanter voluit ipſe Bal. in l. cam quam.col 8.verſi.demum quæro.C. de fideicō. quòd ſi Princeps conceſſit in feudum cuipiam pro ſe & hæredibus ſuis,procreatis & procreandis,cum non niſi vnum filium naturalem haberet procreatū, vti Princeps ſciebat, perræquè id habetur, ac ſi Princeps ipſe conceſſiſſet feudum pro eo & filio naturali,cùm illa verba, procreatis & procreandis, non niſi in hoc filio verificari poſſent: quamuis aliàs filij naturales non ſuccedant in feudum, niſi dictum fuerit. c. naturalis. tit. ſi de feod. fuer. contro. inter domin. & agna. & de hoc dicit eſſe caſum ſing.in l. hæredibus.§.vlt.ff.ad Senatuſc.Treb.

Procurator, quando facit cadere dominum in pœnam.

138 Et quod ſimiliter conſuluit idem Bal. conſ. 13.magnifico,lib.5. Quòd procurator cenſetur habere mandatum ſpeciale ad actum, ex quo dominus poteſt incidere in pœnam,ſi is actus generaliter expreſſus in mādato, ſit vnicus,quamuis ſpecialiter non fuerit declaratus, per d. l. 2.ff.de lib. & poſth. Licèt procurator non poſſit facere dominum cadere in pœnam, niſi expreſſum ſit mandatum. l. ſi pater.ff.quæ in frau.cred. & not. per Guliel.Cu. & alios in l. ſed & ſi quis. §. quæſitum. ff. de quæſtion. Hæc Bal. vbi ſuprà, qui & idem repetit conſil.181. factum,ſuper quo petitur conſilium, eod. lib.5. Et vide quod dixi ſuprà,nu.127.incip.limita viceſimò, & nu.ab hinc 2.

Clauſula derogatoria cēſetur ſpecia-

139 Et quod no.cōſuluit Ang.conſ.274.cuius hoc caput eſt,Bonifacius Epiſcopus, quòd ſi Papa facit gratiam

lis, cum vna tantum gratia præcedit.

gratiam electo in Epiſcopum, retinendorum beneficiorum, quæ antè obtinebat, cum clauſula derogatoria: poſteà autem eadem beneficia alteri conferat declarando gratiam illam ſiue (vt vocamus diſpenſationem ita à ſe conceſſam, vt ad tempus conſecrationis eiuſdem electi tantum is ea beneficia poſſit retinere, ſatis illi gratiæ per hoc videtur derogatum, licèt in hac poſteriori prouiſione, non omnino exprimantur verba prioris, ſed tantùm illius in genere fiat mentio, cùm vna tantùm gratia præceſſerit, & propterea ad aliam referri non poſſit hæc poſterior.

De mentione notary.

140 Et Paul. Caſtr. in l.errore. ad fin. C.de teſta. vbi dicit ſe conſuluiſſe in ciuitate Florentiæ, vbi ſtatutum diſponit, quòd qui agit nomine alieno, debet ſtatim, & in primo actu cauſæ producere mandatum & facere mentionem notarij, qui de illo fuit rogatus, aliàs non valet proceſſus: quidam autem produxerat inſtrumentum mandati, dixerátque de illo fuiſſe rogatum notarium de Alexandriois, omiſſo proprio nomine, vnde dicebatur non valere proceſſum. Contrarium determinauit Paul. ex eo, quòd in domo Alexandrinorum Florentiæ vnicus erat notarius, qui propterea videtur expreſsè, & in ſpecie nominatus. Sequitur Fran. Curt. Senior. conſ.50. memoriæ, col.21. num.126. & iterum col.5. num.333.

Præcedentia an procedat, cum expreſſe requiritur pro forma.

141 Et ex hoc pores hanc noſtram regulam ampliare, vt procedat etiam, quando aliquid expraſſe requiritur pro forma, vt etiam ponderat ipſe Curt. d.col.21. Et quidem benè: nam illa verba, aliàs non valeat proceſſus, denotant hoc requiri pro forma, vt no. Bar. in l.de his. circa medium. ff.de tranſa. & alibi latè nos diximus. Sed & hoc quoque voluit Iaſon, qui nullam Cur. mentionem facit, in l.Gallus. §.quidam recte. col.2. verſi. nota ex iſto tex. in 2.lect. ff.de lib. & poſth. vbi & ad hoc allegat text. in d.l.5. ff.eo. tit. Sed hoc non admittit Lancel. Polirus, in Tract. Subſtitutionum, in materia vulgaris ſubſtitutionis, in 2.q. hac ratione motus, quòd quæ pro forma requiruntur, non ſufficit impleri per æquipollens. Vide quæ dixi ſupra, nu.98. limita igitur quartò, & quæ dicam infrà nu.158. incip. intellige ſecundò, & 2.ſeq. & nu.188. & ideo cum forma, & ſeq.

Pater quando dicatur ſpecialiter cōſentire donationi cauſa mortis.

142 Huc etiam ſpectat, quod Alex. in l. ſenium. colum. penult. verſic. & circa hic notata. C. qui teſtamen. fac. poſſ. dicit poſt multos antiquiores à ſe relatos, quòd ſi filiusfa. qui non poteſt teſtari etiam cum conſenſu patris, poteſt tamen donare cauſa mortis, ſi id pater ſpecialiter conſentiat, per l.filiusfam. ff.de donat. Si, inquam, filiusfamil. facit teſtamentum de conſenſu patris, adiecta clauſula, quòd ſi non valeat iure teſtamenti, valeat iure codicillorum, aut iure cuiuſlibet alterius vltimæ volontatis; cùm vltra teſtamentum & codicillos nulla ſit alia ſpecies vltimæ volūtatis, quàm donatio cauſa mortis, perinde eſt, ac ſi ſingulariter ac nominatim, de ipſa donatione cauſa mortis fuiſſet facta mentio, per d. l 2. de vulga. & pupil. Et ita videtur ſatisfactum eſſe dicta l. filiosfamil. requirenti ſpecialem mentionem. Et idem voluit Corneus in d.l.ſeruum: col.2. verſic. in ea in fin. & Signo. quem neuter eorum allegat, conſil.30. factum tale eſt, quidam nomine Arnoldus.

Subſtit. comprehenſa ſub breuiloqua ſubſt. dicitur ſpecialiter facta, ſi non niſi in vna verificatur.

143 Nec hinc longè diſtat, quod ſcribit Fran. Are. in l.1. col.6. verſic. ſecundò videtur limitanda, & ibi poſt eum Soc. & Iaſon, qui hoc reputat ſin. col. 5. verſi adde ad doctrinam. & etiam Franc. Rip. col. 10. verſicul. quam limita primùm. ff. de vul. & pupil. ſubſt. quòd licèt ſubſtitutiones comprehenſæ ſub breuiloqua, ſeu reciproca ſubſtitutione, dicantur expreſsè comprehenſæ in genere, & tacitè in ſpecie, vt declarat Bart. in d. l. 1. col. 2. tamen ſi huiuſmodi ſubſtitutio non verificatur, niſi in vnica tantùm, vt in caſu l.2. C.de imper. & ali. ſubſt. & l.iam hoc iure. §. 1. ff. de vulg. & pupil. hoc caſu dicetur ſpecialiter facta, & non in genere. Quod & ſequitur & dicit ſin. Ferdin. Loaz. in repet. d. §. Diui. quò loco nuper citauimus.

Renuntiatio generalis cōprehendit legitimam, cùm tantùm ratione illius poteſt operari.

144 Et quod item de facto reſpondit Maria. Soc. Iun. conſ.136. habita animaduerſione, col.4. nu.18. & ſequ. libr.2. quòd generalis renuntiatio, quæ non poteſt verificari, niſi reſpectu legitimæ, habet vim ſpecialis renontiationis ipſius legitimæ: licèt aliàs huiuſmodi generalis renuntiatio nihil operetur, quin debeatur legitima, per l.ſi quando. §. & generaliter. C.de inof. teſt. Idque innixus autoritate d.l. 2. & ibi no. à doc. ff.de lib. & poſth. Ad quod etiam facit, quod diximus, de alia renuntiatione generali, ſuprà nu.134. inci. facit præterea.

Ratio vnica tacita pro expreſſa habetur.

145 Adde & tu ſuperioribus, quòd cùm vna tantùm ratio, vel cauſa legis, aut alterius diſpoſitionis reddi poteſt, ea habetur pro expreſſa, & æquè ex ea ſumitur argumentum à ſimilitudine illius, vel ab illa ceſſante, ac ſi verè fuiſſet expreſſa: vt voluit gloſſ. not. in l.quamuis: & ibi Bald. Paul. Caſt. Raph. Fulg. Phil. Corn. & alij recentiores. C.de fideic. & gloſſ. in Clem.1. in verbo, eligatur. & ibi Paul. Eleaz. & alij, de electio. cum aliis multis concor. adductis à recentioribus in d.l.quamuis. & à me latiùs in noſtro Tractatu, cui tit. eſt, Ceſſante cauſa ceſſat effectus, in 21. limitatio. num. eiuſdem 7. incip. intelligendum eſt tertiò, cum tribus ſeq. Adde inquam, alia multa ſimilia, ſparſim à noſtris tractata, vt per Iaſ. d.conſil.56. vbi ſuprà, lib.1. & conſ.75. magnificus. col. vlt. verſi.4. lib.1.

Ampliationes præcedentium.

Quid ſi diſpoſitio vtatur verbis pluralis numeri.

146 Ex eo autem, quod diximus ſuprà num.141, ſatis patet ex quorundam ſententia (aliis tamen reclamātibus) hanc noſtram regulam ampliari etiam, cùm aliquid expreſsè requiritur pro forma, Tu verò nunc aliter & ſecundo modo amplia, vt procedat, etiamſi diſpoſitio loquens generaliter, & quæ in vna tantùm ſpecie verificatur, vtatur verbis pluralis numeri, quia nihilominùs cenſebitur eſſe ſpecialis. text. habes & exemplum in d.l.Titius. in princ. ſecundum vnam lect. ff.de lib. & poſth. vbi ſi teſtator, qui vnum tantùm habet filium, dicat, Exhæredo filios meos, talis exhæredatio cenſetur eſſe ſpecialis, quò ad illum vnicum filium: & ita illum text. intelligunt Sal. Imol. Franc. Aret. qui hoc dicit no. & Ale. ibi. & Paul. Caſtr. in d.l.2. in fin. & ibi etiam Iaſ. col.2. verſi. iſtum tex. ſic corroboratum. ff. de lib. & poſth.

Limita, quādo diſpoſitio requirat certum ſimul & expreſſum.

147 Limita tamen non procedere, quando lex vel ſtatutum requireret aliquid eſſe certum & expreſſum. Quia quod fit in genere, non dicitur certum & expreſſum, etiam ſi genus non poſſit verificari, niſi in vna ſpecie. Ita voluit Do. cap. ne captandæ. col.1. & ibi quoque Phil. Franc. per text. ibi, de conceſ. præb. libr. 6. quòd dicit not. Dom. pro priuilegiis, quæ requirunt certam & expreſſam mentionem. quod & pro ſing. & valde no. allegat Iaſ. in d.l.2. col.2. verſ. limita ſingu. iſtum tex. dicitque neminem Legiſtarum huius rei meminiſſe, nec ibi, nec alibi. Confirmátque ea ratione, quia verba illa geminata certum & expreſſum, debent aliquid operari, per l.Balliſta. ff. ad Treb. cum ſim. debéntq; ſemper ampliare effectum, ſecundum Bal. in l. fructus. C.de act. empt. & in c.cum te. col 2. de reſcript. Et idem præterea voluit ante Domi. gl. in ca. ſi Epiſcopus,

Digitized by Google

ſcopus, in verbo, certis, vbi & hoc notat ipſe Dom. & Phil. Francos de præben. & Franc. Ripa. in l. 1. col. 9. verſ. ſeptimò limi. ff. de vulg. & pup. Et vide, quæ dixi ſupra, nu. 117. incip. limita duodecimò. Et quid dicam ſtatim ver. ab hinc tertio. illud tandem, & iterum nu. 191. intelliges ſecundò.

Expreſſi ſecundum genus quod ſit in ſpecie.

148 Et per hæc, Lector, habes ſatis illuſtratum primum illud genus expreſſi, à Bart. traditum in d. l. 1 ff. de vulg. & pup. videlicet quod in genere dictum eſt.

Specialiter, & expreſſim, eadem ſunt.

Secundum autem, quod ſcilicet in ſpecie fit, non adeò longis ambagibus indiget, tū quia non pauca de eo cum primo genere diximus, tum etiam quòd nihil inter ſe differunt ſpecialiter & expreſſim, ſi vera eſt glo. ſententia, quæ ſæpiùs ſpecialiter, exponit pro expreſsè, vt in l. 1. in prin. ff. de off. eius cui man. eſt iuriſd. & in l. ſed an vltro. in prin. ff. de neg. geſt. & in l. negotium. & in l. vlt. C. eo. tit. & in l. 3. §. 1. ff. pro ſoc. & in l. 1. C. qui pro ſua iuriſd. Pet. Cy. & Ray. in l. 2. ff. ſi quis in ius voc. non ier. Arch. in ca. 2. de reb. eccle. non alie. libr. 6 Aug. in §. ſoluto. per illum tex. in auth. de nup. Raph. Co. cōſil. 188. ſpectabilis miles, poſt medium. Barb. conſ. 19. ſcripſit Propheta, col. vlt. libr. 1, & conſi. 22. eiuſdem incip. col. ant. pen. verſ. præterea eſt ponderandum, eod. lib. 1. Et eſt optimus tex. in l. ſi expreſſum. ff. de appella. vbi id quod antè Expreſſim dictum eſt, mox Specialiter dicitur. Et alibi probatur idem eſſe Specialiter, & nominatim, quod idem eſt, atque Expreſſim l. in fundo, de ſupel. leg.

De eadem re.

149 Quanquam ne id omittam, aliquando ſpecialiter dictum aliquid dicitur, licèt non ſit expreſſum, ſi credimus Oldr. idipſum affirmanti, conſ. 179. quæſtio proponitur, col. 3. verſ. item eſt ſpecialiter dictum, per l. nominatim. ff. de man. teſt. & l. aſſe. ff. de hære. inſt. & l. 2. ff. de lib. & poſth. Quæ iura, quantum ad id faciant, cæteri diiudicent. Sed hîc tandem vide, quæ diximus ſuprà, num. 119. incip. quin generale. Ex quibus & aliis multis ſuprà dictis facilè intelliges, non omnino idem eſſe ſpecialiter & expreſſim, vt etiam no. Dom. in cap. 2. in vlt. not. per eum tex. de præb. lib. 6. Alioquin enim fruſtrà poneremus differentiam expreſſi in genere, & expreſſi in ſpecie.

Specialiter & expreſſim cū quid fieri debet, ſingulariter exprimi debet.

150 Illud tandem dixerim, in hoc ſecundo genere expreſſi, quod vbi aliquid debet fieri ſpecialiter, non ſufficit fieri verbis generalibus, vt ſatis diximus ſup. d. nu. 119. Et cum aliquid requiritur fieri ſpecialiter & expreſſim, vti requiritur (verbi gratia, in d. cap. 2. ibi ſpecialis & expreſſa, deprehendi. libr. 6. tunc non ſatis eſſet id ſpecialiter fieri, ſed ſingulariter exprimi neceſſe eſſet, propter verborum geminationem, vt nuncupatim voluit Barb. conſ. 25. ſcribitur ſapientiæ, col. antep. verſ. & ſi dicatur quòd idem, libr. 1. & Franc. Rip. in d. l. 1. col. 9. verſ. ſeptimò limita. ff. de vulg. & pu. Et facit ad hoc, quod ſuprà diximus nu. 117. inci. limita duodecimò. & dicemus infrà n. 191. intelliges ſecundò, & abundè in noſtro tractatu, cui titulus, niſi fruſtrà.

3. Expreſſi genus.

151 Porrò tertium genus expreſſi, à Bar. & ſequētibus poſitū, adeò ſeſe exhibet obuium, atque expoſitum omnibus, vt nulla omnino interpretatione, aut declaratione indigeat. Quis enim vnquam dubitauit ea expreſſa cenſeri, & eſſe, quæ ſingulariter ac proprio peculiariq́ue nomine, atque ſine vlla verborum ambage, aut inuolucro dicuntur, & manſa (vt aiunt nutrices) infantibus pueris, in os inſeruntur: vt interim vtar verbo, Tulliano, li. de Oratore. 2. Ideò ſuper eo diutiùs immorari nec volo, nec opus eſt.

4. Expreſſi genus.

Iuramentum vim habet expreſſi.

152 Quartum autem genus expreſſi dici poteſt, cùm iuramentum in aliquo actu interponitur. Nam & iuramentum habet vim expreſſi, ita vt vbi requiritur quicquam ſpeciale, nec ſufficit generale, ſi interueniat generale cum iuramento, ſufficit, ac ſi eſſet ſpeciale, ſecundum Bald. qui dicit id eſſe menti tenendum in l. 1. in 2. q. & ibi Sal. col. vlt. C. cōmo. per l. cùm pater. §. filius matrem. ff. de leg. 2. Ange. in l. ſenium. C. qui teſta. fac. poſſ. Ro. in l. 1. §. ſi quis ita. col. 6. verſ. ſecundò allegatur. & ibi Ale. col. 3. verſic. ſecundò in quantum Bar. ff. de verbor. oblig. Franc. Are. conſ. 33. conſultatio, col. pen. verſ. 2. & Fran. Cur. ſen. conſ. 1. circa primum. col. 2. verſi. ex quo enim iurauit, & col. ſeq. verſic. & in primis moueor. & conſi. 44. ſuper contingentia facti, col. 5. verſi. & bene facit, ſub nu. 17. Soc. conſ. 147. viſa facti contingentia. ad fi. lib. 1. Iaſon in l. ſi conuenerit, col. 4. verſi. vltimò facit. ff. de iuriſd. omn. iud. & in l. certum eſt. col. 1. ff. ſi cert. pet. & in l. ſub prætextu. la 2. col. 2. verſi. adde quòd idem. C. de tranſact. vbi hoc dicit ſing. Phil. Dec. conſi. 345. viſis his, circa mediū. & conſ. 404. viſu eleganti, col. 2. & conſil. 432. cùm ſit quod Almaricus, col. vlt. Mari. Soc. iunior conſil. 136. habita diligenti animaduerſione, col. vlt. n. 26. lib. 1. & Doct. quos ſtatim in verſ. ab hinc 2. & ſeq. allegabimus, inter quos Barb. vbique dicit eius rei eſſe textum, in c. ex reſcripto. de iureiur. vbi mulier, quæ fideiuſſit, obligatur propter iuramentum, licèt expreſsè non renuntiauerit beneficio Velleiani, quamuis requiratur in eam expreſſa renuntiatio, per l. vlt. §. pen. ff. ad Velleia.

Mulier fideiubens cum iuramento, obligatur.

Iuramentum in 2. teſta. appoſitum, habet vim clauſula derogatoria.

153 Ex quo fit, vt iuramentum in ſecundo teſtamento appoſitum, habeat vim ſpecialis clauſulæ derogatoriæ ad teſtamentum præcedens, vt dicit no. idem Bald. in l. ſancimus. col. vlt. verſic. quærunt hîc Doct. & ibi Fulg. Pau. qui hoc dicit ſing. Ale. & recentiores. C. de teſt. & ſequitur etiam Guido Pap. qui ita dicit fuiſſe deciſum, q. 128. & pro iſta parte. & Iaſ. qui id quoque reputat ſing. in l. ſi mihi & tibi. §. in legatis. col. 2. ad fin. & ſeq. ff. de leg. 1. in prima lect. & Dec. d. conſi. 345. & ante hos Io. Andr. in cap. quod ſemel. ad fi. de reg. iur. libr. 6. & Bar. in l. ſi quis in principio teſtamenti. in princ. ad fin. ff. de leg. 3. quos ad id allegat Pau. Caſt. conſi. 284. in facto præſenti ponam, col. 1. lib. 1.

Iuramentum nō habet vim expreſſi, vbi eſt præſumptio defectus conſenſus.

154 Quod tamen intellige, vt iuramentum habeat vim expreſſi, niſi cùm quod generale eſt, non valet ex præſumptione defectus conſenſus: quo caſu non valet, etiamſi iuramentum interueniat, & ita non habet vim expreſſi, vt declarant Bald. & Sal. in d. l. 1. C. commo. Aret. & Alex. vbi ſuprà. Ratio eſt, quia iuramentum non ſupplet conſenſum, per l. vlt. Cod. de non nu. pec. & voluit Bart. in l. ſi quis pro eo. in prin. colum. vlti. in octauo membro. ff. de fideiuſſ. & Bald. conſ. 349. ſuper eo quod quæritur. in fin. libr. 3. & Imo. in cap. per tuas. de arb. & in cap. 1. de iudi. & Fran. Aret. qui hoc dicit ſing. conſi. 24. quatuor dubia, col. 2. verſi. nec obſtat iuramentum. & d. conſil. 33. Et propterea Cy. in d. l. 1. C. commo. dicit, non valere renuntiationem generalem iuratam in non cogitatis. Bald. autem conſ. 250. conſiderandum eſt, ante fin, libr. 5. dicit quòd annullato conſenſu, iuramentum non habet fundamentum de iure naturali, per l. iuriſgentium. §. & generaliter. ff. de pac. & l. ſi quis inquilinos. q. vlt. ff. de leg. 1. & l. quemadmodū. C. de agri. & cenſi. lib. 2.

Iuramentum ad id tantum refertur, quod comprehenditur in renuntiatione.

155 Et ſecundum hoc debet intelligi, quod voluit Bar. loquens in eodem caſu, in l. ſed & ſi quis. §. quæſitum. in fi. & ibi quoque Bal. Alb. Aug. Fulg. & recentiores. ff. ſi quis cautio. dum dicunt, iuramentum

ad eos

ad eos tamùm caſus referri,ad quos refertur renunciatio,in qua interponitur,& Ioan.And.Ant.Pet.Io. And.Card.Flor.& Imo.in cap.1.ext.de commo.Bal. in cap.1.col.2.tit.de cont.feud.ap.pat.ter.Imo.in c. cum contingat,in 28.char.de iureiu.& Alex.conſi. 3.viſo inſtrumento,col.3.verſi. fortiùs voluit, lib.1. & item conſil.28.viſis accuratè, col.vlt. verſic. non obſt.quòd interuenerit iuramentum, lib.1. quod & repetitum eſt conſil.51.lib.2.vbi hoc optimè declarat,& conſil.61.etſi puto,ad fin.lib.3.Soc.conſi.70. inſtrumentum identitatis,col.vlt.lib.3.& conſi.103. in caſu conuentionis,col.1.verſic.nec præmiſſis ob. end.lib.3.Phil.Dec.374.in caſu propoſito,in fin.

De eadem re.

156 Ideóque etiam Rom.conſil.517.in caſu propoſitæ conſultationis,circa celeberrimorum Doct. conſilia,col.penult.verſic.ſed certè reſpondeo, dicit quòd tex.in d.l.cùm pater.§.filius patrem, non procedit in actu,in quo eſt defectus conſenſus: & idem dicit Franc.Aret.in l.qui ſuperſtitis,col.5.ff.de acq. hær.& in d.l.1.ſi quis ita,col.5.verſic. adde dictis.ff. de verb.oblig.Barb.conſi.55. præclarè ſcribitur,col. pen.lib.2.& Iaſ.in d.l.ſi mihi & tibi.§.in legatis,col. 3.verſi. contra iſtam limitationem, in 1.lectu.ff.de leg.1.vbi circa hoc diſtinguit,& in d.l.ſed & ſi quis. §.quæſitum,ad fin.ff.ſi quis caut. & in l.eam quam, col.8.verſic.limita tamen.C.de fideicom.& in l.ſancimus,col.2.verſi.ſecundò confirma.C.de teſtam.

Declaratio præcedentiũ.

157 In quo quidem poſtremo loco, paulò pòſt, idipſum declarat ipſe Iaſon, vt ſcilicet quando non adeſt conſenſus iurátis nec in ſpecie,nec in genere, tunc nihil omnino operetur iuramentum,quantum ad conſenſum, per d.l.vlt.C.de non num.pecu. & alia ſimilia iura. Ac ſi adeſt conſenſus,ſaltem in genere,tunc iuramentum operetur expreſſionem,arg. l.qui iure militari.ff.de teſt. milit. Et id quoque ipſum voluit Imo.tum in d.cap.cùm contingat,de iureiur.tum in d.c.1.de commo.& alij item, quos Iaſon ipſe,vt ſuprà,allegat. Quibus adde Bened.in repet.cap.Raynutius,in verbo, duas habens filias, nu. 269. extrà de teſt.

Iuramentum non ſufficit, vbi expreſſum pro forma requiritur.

158 Intellige ſecundò procedere, niſi expreſſum aliquid pro forma requiratur: tunc enim iuramentum non haberet vim expreſſi, vt voluit Barb. dict. conſi.55.col.pen.lib.2.& poſt eum Steph.Bertrand. conſi.18.ad maiorem,col.3.lib. qui primus inſcribitur,licèt poſtremò impreſſus ſit, per id quod voluit Nic.Neap. poſt Cyn.Rich.Mal.Iac.Bu.& Ray.Forl. in l.legitimos.ff.de leg.tut. Nam cùm glo.ibi quatuor annumeraſſet,quæ debet facere tutor, antequã adminiſtret, & inter cætera quòd iuret vtilia ſe facturum,& inutilia prætermiſſurum,per tex.in §.vlt. in auth. vt hi qui oblig. addunt & iſti, & cum his etiam Bet.quintum neceſſarium,vt videlicet expreſſè promittat defenſionem ſe pro pupillo ſuſcepturum, per text. in l.vlt.§.omnem. C.de adminiſt.tut. Quaſi non ſatis ſit, iuraſſe in genere, niſi & illud ſpeciatim interueniat,quod veluti pro forma ille §. omnem,exigit. De quo tamen Bar. dicto vide quod ſcripſimus ſuprà nu.94.incip.ſecũdo limita,& 2.ſeq.

Iuramentum non operatur ſpecialem renũciationem legitimæ.

159 Ex hócque putat Barb. conſ.55.lib.2.quòd in caſu l.ſi quando.§.& generaliter. C.de inof.teſta.in quo videlicet requiritur ſpecialis,& expreſſa renunciatio legitimæ,non ſufficit iuramentum, cum pro forma huiuſmodi renunciatio exigatur.Id quod etiã in eo caſu voluit Rom.cuius Barb.non meminit, in d.l.qui ſuperſtitis, in 3.limit.ff.de acq.hær.& Franc. Aret.in d.l.1.§.ſi quis ita,col.5.de verb.oblig.& ante hos Bal.in rub.ff.de iureiur.col.pen.verſic.ſed ius Canonicum.Licèt tamẽ in hoc poſtremo caſu contrarium conſuluerit idem Barb.ſibi contrarius,conſ. 25.ſcribitur ſapienter, col.8.verſic. & adduco,quod ſing.ſub num.21.lib.1.poſt Rom.ſibi contrarium,in d.l.1.§.ſi quis ita:& ibi quoque poſt eum ipſe Barb. colum.13.& Iaſ.in l.ſi quis maior.C.de tranſact. De quo & nos diximus in repetitione legis,ſi vnquam, in præfat.num.144. ſed quoniam,& iterum nu.160. ſicuti & eius.C.de reuoc.don. Ad illud autem,quod de forma dictum eſt,vide ſuprà,nu.98. limita igitur quartò,& ſeq.& iterum num.141.& ex hoc,& quæ dicam infrà num. ſequ. & iterum num.188. & ideo cùm formam, & ſeq.

Quintum expreſſi genus, quod fit nutu & ſignis euidentibus.

160 Q V I N T V M genus expreſſi,quod fit nutu, aut aliis ſignis euidentibus, vt voluit gloſ.not.in l. item quia,in princ.in verbo,& mutus.ff.de pact.per text. in l.ſi ſtipulet. §. vlt.ff.de verb.oblig.& ad hoc expendit eam glo.Bald.ibi,& in tractatu de pactis, col.16.verſic.illud eſt not.& Socin.conſil.112. multum abundè,col.5.verſi.aliquando & ſecundo,lib.1. repetito conſil.172.lib.2.vbi illam gloſ.dicit not.& Franc. Cur. ſenior conſil.50. memoriæ recolendæ, col.48.in fin.8.reſpon.ad 3.argum.vbi & illam dicit not.& Iaſ.in l.licèt Imperator,col.2.verſi. ſextò adde.ff.de leg.1. Sed id non procederet, vbi expreſſio eſſet de forma,quia tunc non ſatis eſſet,vt fieret per ſigna etiam indubitabilia, vt non obſcurè voluit Ang. in l.quoties. §. ſi quis nomen.ff.de hære. inſt. neque enim forma impleri poteſt per æquipollens, vt no.ab omnibus in l.1.ff.de lib.& poſth.cum ſim. Et id confirmatur ex iis, quæ diximus ſuprà d.num. 98.& in verſ.præced.& aliis locis ibi deſignatis.Sed ſuper eo quod dictum eſt de nutu & ſignis, vide ſuprà num.17.facitque,& num.19.nec abſimiliter, & num.83. at ipſe.

Sextum expreſſi genus, quod ex natura excep. præſupponitur.

161 S E X T V M & illud expreſſum addere potes, quod ex natura exceptionis præſupponitur, regulam eſſe expreſſam,auth.ex teſtamento, & ibi Alex. col.1.C.de collatio.& Fran.Rip.in d.l.1.col.8. num. 55.ff.de vulg.& pupil.Ex quo fit,vt ille ſubdit,quod à Roma traditum eſt conſil.271.vis tota, & Philip. Dec.conſil.197.in cauſa inquiſitionis, col.2.verſic. tertiò ad prædictam, quòd exceptis quibuſdam regalibus,cætera conceſſa intelliguntur, quamuis ipſa regalia nunquam intelligantur conceſſa,niſi expreſſò de iis caueatur, cap.1.tit.de capit. qui curi.vendi.

Septimũ expreſſi genus, quod ex mẽte & coniectura neceſſariò colligitur.

162 S E P T I M V M item genus expreſſi hoc adiicies,quod videlicet ex mente, & coniecturis neceſſariò colligitur, tex.eſt in d.l. Prætor.iam toties ſuprà allegata,in prin.verſic.interdictum eſt hoc, iuncta gl.in verbo, expreſſum.ff.de no. op.nun. vbi id no.Bar.Bald. Ang. Imo. Ro.Ale.Iaſ.& omnes, inter quos Ang.& poſt eum Ro.& Ale.dicit hoc eſſe vtile ad appellantem ab interlocutoria, vt ſi in appellatione allegat cauſam grauaminis mentaliter quidem,ſiue virtualiter(ita noſtri loquuntur)neceſſariò comprehenſam ex verbis,dicitur illam cauſam ſigillatim expreſſiſſe: & ſic ſatisfactum erit Cle.appellanti,de appel.requirenti cauſam grauaminis nominatim exprimi.id quod etiam repetit Ale.conſ.126. repetitus, col.vlt. lib.6. & Soc.d. conſil.112. col.5. verſ.aliquando,& tertiò,lib.1.& Fel.in cap.tranſlato, extrà de conſtit.

De eadem re.

163 Sed tamen de hoc priuatim vide per Inno.& alios,in c.pe.extr.de op.no.nun.& Doct.in cap.1.de appel.lib.6.Bal.in l.minoribus. C.de his qui.vt indi. & in l.terminato, col. vlt.in prin. C.de fruct.& lit. expen.& in l.eos.§.ſiue autem.col.1.C.de appel.An. in l.1.ff.de lib.& poſth. & in l.vbi autem.§. qui illud.ff.de verb.obl.Ant.in cap.vt debitus,col.3.& ibi Phil.Fran.in 17.col.verſic.17.quæritur, extrà de appel.& Card.in d.Cle.appellanti,in 3.q. Ale.conſ.80.

viſo & opportunè animaduerſo, col.5.verſ.vnde dicimus,lib.1.& Soc.conſ.127. quoniam in præſenti. col.antepe.lib.3.& Phil. Dec.conſil.389. viſa longa ſerie,col.vlt.& quod ſuprà diximus,nu.120.incip.limita decimoquintò,& quod dicemus infrà nu.190. atque etiam in caſu,& ſeq.

De iiſdem rebus.

164 Adde & ad hoc quintum genus expreſſi, quod idem voluit Roma.conſ.271.vis tota præſentis dubitationis, ante fin.per d.l. Prætor.iuncta glo. & hoc ſubdit, quòd ſicuti euidens dicitur, id quod ex coniecturis declaratur, d.l.licèt Imperator.ff.de le.1.& l.ſi quis locuples.ff.de manu.teſt.& no.in l.ſi verò.§.qui pro rei.ff.qui ſatiſd. cog.ita & expreſſum dicere poſſumus, quod ex multiplicatis coniecturis colligitur.Id quod etiam voluit,& multis confirmat Barb.in repe.c.Raynaldus,col,144.verſi.item quoad intellectum,de teſta.& conſil.25.ſcribitur, col.pen. lib.1.& conſil.89.clementiſſimum,colum.4.lib.4.& Guid. Pap.ſing.699.verſic.illud videtur. & ante hos Bald.ſi is eſt,conſil.3.factum tale eſt,quidam nomine Paolutius,lib.5. Expreſſum (inquit) dicitur non tantùm,quod verbis expreſſis,ſed & quod ex coniecturis deprehenditur, per d.l.licèt Imperator. Sed & de hoc eſt optimus tex.in l.triticum.ff.de verb. oblig.

De iiſdem rebus.
Nominatim factum, quod ex præſumptionibus colligitur.

165 Imò plus ſentit ipſe Bar.in l.1.ff.vt bo.rap.id nominatim cenſeri factum, quod ex præſumptionibus colligitur.Quod & ipſum approbat, & multis concor.& ſimilib.comprobat Barb. conſil.89. Clementiſſimi Dei,col.3.& duabus ſeq.lib.4.quæ tu videre poteris:neque enim hîc repetere volumus,quæ alibi collecta videmus. Verum id mihi admodum dubium eſſe videtur, propter ea quæ ſtatim dicam, verſi.abhinc 2.& ſeq.neque enim quicquam differre videtur,an dicas nominatim,euidenter, patenter, aut expreſſim.Sed non interim prætermittam,quod à Sign. Homod.traditum eſt illi Bar. ſententiæ admodum adfine.conſ.176.quomodo proponitur,col. 3.verſ.Item eſt ſpecialiter,id ſcilicet ſpecialiter cenſeri dictum,cùm de mente apparet per coniecturas, per l.ſi quis mihi bona.§.iuſſum.cum §.ſeq.ff.de acq. hær.& l.cùm proponebatur.ff.de le.2.ſed & id quoque verum eſſe non videtur,vt dicemus infra num. 173.incip.quinto item modo.

Contra ſuprà dicta.

166 Scio quoque multa adduci poſſe aduerſus huiuſmodi ſeptimum genus expreſſi, vt ſcilicet expreſſum non ſit,quod ex coniecturis aut mente colligitur,quæ tu videre poteris apud Fel. in c.tranſlato,colum.1.& 2.de conſtit.& in c.humanum, col.2. verſic.illud dicitur eſſe à lege prohibitum,& verſic. ad primum,& col.ſeq.verſic.ad illud etiam,& verſi. in quantum etiam dicebat.1.diſt.& Iaſ.in d.l.Prætor.col.2.quos videbis,ne ſi omnia repetam,improbus videri poſſim,qui iam ab aliis congeſta latè,iterum fruſtra colligam, præſertim quia bona pars eorum diluetur ex iis ſex declarationibus,quas tibi continenter adſcribemus.

167 Nam hoc quidem ſeptimum genus expreſſi multis modis intelliges. Primò, vbi licèt euidens probatio ea ſit, quæ fit ex coniecturis, vt diximus ſuprà verſic. ab hinc 3.incip. adde & ad hoc, & latiùs in repet.l.ſi vnquam,in verbo,donatione largitus,num.158. ad hæc ſi verum,& ſeq.C.de reuocat. donat. Licèt (inquam) probatio coniecturalis, dicatur manifeſta probatio,ex ſententia Bar.in l.ſi quis ex argentariis.§.vlt.ff.de edendo: illud tamen non dicitur euidenter expreſſum, quod ex coniecturis tantum elicitur, ex verbis teſtatoris: nam hoc probat text.not.in l.qui plures, in illis verbis, niſi euidens,& cætera, prout declaratur in gloſ.vltim.ff.de

Euidenter expreſſum nõ eſt, quod ex coniecturis eſt.

vulg.& pupil.& ibi Franc.Aretin. qui id dicit menti tenendum,colum.2.verſic. vltimò not.& Iaſon poſt eum in fin.& idem dicit ipſe Aret. in l.quidam teſtamento,in 3.no.in d.l.licèt Imperator,col. 3. verſ. ſecundò not.limita.

168 Idémque dicas,vt ſcilicet non dicatur patenter expreſſum,quod ita expreſſum eſt : verbi gratia, in caſu cap. 2. poſt princip. ibi, errorem fuiſſe in ſententia patenter expreſſum, de ſent.excom. lib.6. & iterum in cap. venerabilibus.§.vlt.in iiſdem verbis, eod.tit.in quibus locis Do.no.quòd ad hoc, vt ſententia dicatur nulla, ob expreſſum iuris errorem, non ſatis eſt, errorem percipi ex mente, & intellectu, vel cõiecturis:ſed requiritur, vt oculo corporali ex verbis deprehendatur. Id quod etiam affirmarunt Innoc. Hoſt.& Panorm.in cap.P.& G.de offic.deleg,Ioan.Andr.in cap.pen.in fin.eod.tit. Bal. in cap.quod tranſlationem, de offic.deleg.cum aliis multis concord. à me collectis ſuprà in ea. gloſ.nu. 59.incip. eodem ſpectat. De quo tamen vide Panor. in cap.ex parte,in 2.not.extrà de cap.mo.& quæ dicam infrà,num.184.quibus adde. *Nec patenter.*

169 Secundo modo intellige,vt licèt id,quod ita ex mente & coniecturis, atque ex natura contractus,& tacita conuentione, & aliis id genus percipitur, dicatur expreſſum, non tamen verbis expreſſum dicatur,ſed lege,vt ſcribit Franc. Aret.in l.cùm quid.ff.ſi cert.pet.per l.3.in princip.& ibi Bar.ff.de legi.tutel.& d.l.Prætor.ff.de op.noui nunt. Ex quo illud fit,vt licèt Angel.in l.illud.ff.de acquir. hæred. tradiderit præſumptam renunciationem legitimæ hæreditatis,ſcilicet ex cauſa inteſtati,quæ oritur ex renunciatione expreſſa teſtamentariæ hæreditatis, de qua is text. loquitur,dici etiam expreſſam, cùm ea colligatur ex mente illius expreſſæ renunciationis. Et Bald. & Imol. ibi contrà omnino dixerunt: ſcilicet,quòd cùm iſta renunciatio ex teſtamento nõ comprehendatur ſub ſignificatione verborum illius renunciationis ab inteſtato, impoſſibile ſit eam dici expreſſam;nam expreſſum (inquiunt) dicitur, quod fit verbis generalibus,vel ſpecialibus, per no. per Bart.in d.l.1.ff.de vulgar.& pupil. Tamen Fran. Aret.in ea ipſa l.illud,colum.2.dicit poſſe ad id reſponderi, quia ex quo ex natura rei expreſſæ in diſpoſitione ſtatim apparet de mente diſponentis ſuper eo, quod non eſt expreſſum in verbis, ſatis dicitur expreſsè factum, per d.l.Prætor.cum gloſ.vnde illud (inquit) quod eſt ex mente legis, licèt non ſit ex verbis legis,dicitur tamen expreſſum in lege, per d.l.3.in princ.& ibi Bartol.ff.de legi.tutor. *Nec verbis, ſed lege.*

170 Igitur defendendo Angel. poſt Aretin. dici poteſt, quòd cùm ita planè conſtet de mente renunciantis propter naturam actus expreſſi, etiam diſpoſitio hominis dicatur expreſſa, non quidem expreſſa verbis, quod ſatis ſenſiſſe videtur gloſſ. in d.l. Prætor, cùm dicit expreſſum tacitè, quaſi dicat id tacitum eſſe, quia verbis non comprehenditur, ſed expreſſum tamen, quia patet manifeſtè de mente legis, ex verbis in ea poſitis. Vnde (vt ipſe Aretin. ſubdit) Bald. ſingul. dicit in l.obſeruare, §. proficiſci, colum.2.ff.de offic. Proconſ. quòd licèt aliàs argument. à contrario ſenſu dicatur eſſe ex tacita mente legis, ideóque non habeat locum in ſtatutis correctoriis, vel exorbitantibus : hoc certè verum eſt, niſi natura actus expreſſi, ex diſpoſitione ſit excluſa : ſicut eſt reſcriptum, quod apponitur in ſtatuto limitationis cauſa : tunc enim dicetur expreſſum in ſtatuto. Alibi tamen (vt idem ſubiungit) ipſe Bald. ſcilicet in l. 1.col.penul.C.ſi ſecſt.prouinc.ſcribit tantum illud, *De eadem re.*

vt dicatur

Digitized by Google

vt dicator expreſſum antecedens, expreſſo conſequenti, vt nec dicatur expreſſum ex mente legis, ſed tantum ex extenſione, per l. oratio. in verbo, ſuppleatur. ff. de ſponſa. ſed illud (inquit ipſe Aret.) poteſt obtinere in antecedenti, ſiue præambulo, ſine quo ſequens actus eſſe poteſt: ſicut matrimonium poteſt eſſe nullis præcedentibus ſponſalibus. Sed quando actus ſequens non poteſt eſſe ſine antecedenti, vt in illa renunciatione, de qua agitur in d. l. illud: tunc verius eſſe videtur, vt id ſit ex manifeſta mente legis, ideóque dici poſſet expreſſum. Subdit tamen, quòd fortè poſſet dici, in diſpoſitione hominis veriorem eſſe Bald. & Imo. opin. quia quod non continetur in verbis, ſed elicitur de mente diſponentis ex verbis expreſſis in teſtamento, dicitur contineri in diſpoſitione per ſubauditionem. l. 1. in fin. ff. de hæred. inſtit. Subauditio autem videtur dicere tacitum intellectum, ſecundum gloſ. in c. cupientes. §. quòd ſi per 20. de elect. lib. 6. Tandem dicit articulũ bone eſſe dubium, ſed ex mente Bart. in l. 2. ff. de vulga. & pupil. iſtam poſteriorem partem eſſe veriorem, dum dicit, quòd ea eſt tacita pupillaris, quæ elicitur ex verbis teſtamenti, & matrem excludit. Sed tu vltra Franc. Arc. potes ad hoc reſpondere, ex eo quod ſuprà dictum eſt, ex glo. in d. l. Prætor. quòd videlicet id dicitur tacitum aliquo reſpectu, quia ſcilicet non comprehenditur in verbis, ſed eſt tamen expreſſum eo reſpectu, quod ex verbis ipſius de mente apparet.

Expreſſum ex mente & coniecturis dicitur, cum ex eo coniicitur quod expreſſum eſt.

127 Tertio modo intelliges, vt ſcilicet expreſſum dicatur, quod ex mente & coniecturis deprehenditur, cùm videlicet id colligitur ex eo, quod expreſſum reperitur, vt ſatis apparet ex his, quæ iam ſuprà diximus, & facilè colligitur ex his quæ ſcribit Bald. in l. 1. col. vlt. verſic. ſed reſponde. C. de his qui ante apert. tabul. quem refert, & ſequitur Philipp. Deciſ. conſil. 279. iuridicas eſſe arbitror, poſt princ. & iterum conſil. 397. viſo puncto, colum. 1. Et id quidem veriſſimum eſſe arbitror. Alioquin enim nihil omnino video, quid intereſſet inter tacitum, & expreſſum, niſi aliquid ſit expreſſum, ex quo aliud colligimus. Et vide quæ dicam infrà num. 177. à quibus.

Quid ſi in caſu ſpeciali requiritur expreſſio.

172 Quarto modo intellige non procedere, vbi in caſu quodam ſingulari, ſiue vt vocamus, ſpeciali, requireretur alicuius rei expreſſio: verbi gratia, Falcidia atque etiam Trebellianica regulariter detrahitur: verùm ab ea regula hic ſpecialis caſus excipitur, cùm teſtator expreſſim detrahi prohibuit, per auth. ſed cùm teſtator. C. ad leg. Fal. Igitur ſi teſtator omnia ſua bona, vel integram rem quampiam reliquerit: ex mente teſtatoris cenſetur prohibita Falcidia, vt not. in c. Raynald. in fin. de teſta. tamen per hoc non cenſetur expreſſim prohibita. Ideò in eo caſu debetur, per l. nam quod. §. vlt. cum duabus l. ſeq. ff. ad Trebel. Aliàs enim occurreret duplex ſpecialitas, videlicet quòd Falcidia non detraheretur, contra regolas iuris: & quòd expreſſum cenſeretur, quod ex mente tantùm colligitur. Ita nominatim & in hac ſpecie voluit Maria. Soc. Senior conſil. 14. cuius hoc caput eſt, ſequendo ordinem, col. vltim. Quanquam nondum excidit memoria, dixiſſe me ex aliorũ ſententia ſuprà num. 100. incip. limita quintò, & 4. ſeq. alia ratione in hoc caſu, de quo loquimur, non cenſeri per huiuſmodi verba generalia expreſſim prohibitum: quamuis & alij contrarium tenuerunt, vt ibi videre poteris: nolui tamen ſubticere, quod à Maria. dictum reperimus, huic loco accommodatiſſimum.

173 Quinto item modo intellige, vt quod ex mẽte, & coniecturis collectis ex verbis diſpoſitionis (ſicuti iam declarauimus) deprehenditur, dicatur expreſſum, non quidem ſpecialiter, ſed generaliter tantùm, per id quod voluit Bart. in d. l. Lucius, col. 3. verſic. ſecundò quæro, vtrùm hæc ſubſtitutio. ff. de vulgar. & pupill. limitando quod ſupra diximus, ſubſtitutiones contentas in breuiloqua, cenſeri expreſſas, ſed generaliter nõ ſpecialiter. Quod & idem voluit ipſe Bartol. in l. 1. in princip. in 2. quæſt. princ. eod. tit. & in l. precibus. C. de impub. & aliis ſubſtit. Bald. & Angel. in d. l. iam hoc iure. ff. de vulgar. & pupilla. Angel. & Salycet. in l. in teſtamento. C. de teſtam. milit. idem Angel. conſil. 151. quidam Nicolaus. Et vide quid dicam in ſimili infrà num. 195. verùm Franc. & quæ diximus ſuprà num. 123. limita decimoſeptimò.

Expreſſum generaliter dicitur, non ſpecialiter, quod ex mẽte & coniecturis colligitur.

174 Sexto modo intellige, vt id quod ex mente & coniecturis eſt, dicatur expreſſum, non quidem propriè, ſed impropriè, vt probat text. in l. triticum. ff. de verbor. obligat. ibi, id habebitur pro expreſſo. & in d. l. cùm quid. ff. ſi cert. pet. in illis verbis, pro cauto habendum eſt: & rurſum ibi, agi intelligitur: nam & verba, habetur, & intelligitur, improprietatem denotant, vt de primo voluit Bar. in l. mercis. ff. de verbor. ſignificat. & alibi ſæpe, & de ſecundo eſt text. in l. 1. in princip. C. de rei vxo. actio. & in l. quoniam, & ibi Bald. in 6. not. ff. de his qui not. in fam. & in l. hæres quandoque. ff. de acquir. hæred. quem ad hoc allegat Rom. conſil. 405. præſuppoſitis, col. 1. & Panorm. conſil. 20. caſus in effectu, colum. 1. lib. 2. vbi & ad hoc allegat cap. ex literis, iuncta glo. de præſumptio. & Carol. Ruin. in tract. tit. ſola. matrim. numero 16. & ſequ. Et hoc nuncupatim annotauit Philipp. Deci. in d. l. cùm quid, column. 1. in tertio nota. vbi per hoc dicit, quòd huiuſmodi expreſſum non comprehenderetur in ſtatuto loquente de expreſſo.

Expreſſum ex mente & coniecturis, dicitur expreſſum impropriè.

175 Septimò intellige, vt licet argum. quod ſumitur à contrario ſenſu, ſit ex coniectura quadam, vt probat text. in l. apud antiquos. ibi, quam interpretationem priſca quidem iura per coniecturam introducebant. C. de fur. id tamen non dicitur expreſſum, etiam generaliter, vt probat text. in cap. cùm Apoſtolica, ibi, per quod indirecte datur intelligi, de his quæ fiunt à Prælat. & ibi notat Panor. col. 2. verſic. nota ibi indirecte, & Bald. in l. 2. poſt princip. verſic. item nota hic. C. de condi. inſert. per gloſ. ibi, in verbo, edicti, & Carol. Ruin. conſi. 44. quia ſuper, colum. 3. num. 4. lib. 3. Ex quo ſatis intelligis, non leues coniecturas eſſe debere, vt ex illis expreſſum eſſe dicamus, cùm ad id argum. à contrario ſenſu non ſufficiat, cùm tamen id in iure ſit fortiſſimum, lege 1. §. huius rei. ff. de offic. eius cui mand. eſt iuriſdict.

176 Octavvm genus expreſſi, quod proximè accedit ad præcedens, eſt quod tacitè ineſt ex natura verbi illud importantis, vt tradit Ang. in l. Prætor. per tex. & gl. ibi, vbi etiam Alex. & Iaſ. ff. de operis noui nuntia. idem Angel. conſil. 17. Comes Brunduſius, col. pen. & iterum conſil. 331. pro conſultatione, col. vlti. Fran. Cur. ſenior. qui id commendat, dicto conſil. 50. memoriæ, col. 48. in fin. 8. reſpon. ad 3. argum. Hincque dicit Ang. vtrobique, in ſubſtitutione reciproca omnes ſubſtitutionum ſpecies in ea contentas, eſſe expreſſas, licèt non verbis ſpecificis, per l. Lucius, iuncta gloſſ. & ibi Barto. ff. de vulga. & pupil.

Octauum expreſſi genus, quod tacitè ineſt ex natura verbi.

177 A quibus non longè abeſt, quod ex Car. & eius ſequacibus diximus ſuprà nu. 84. incip. porrò, & quod ex facto reſpondit Petrus Anchara. conſi. 393. viſa diligenter gratia, col. 1. id expreſſum dici, quod

Expreſſum cenſetur, id tacitũ quod ex expreſſo ſequitur.

tacitè ex natura diſpoſitionis comprehenditur, quódque includitur ſub natura verbi expreſſi ex iuris communis interpretatione declaratiua, vel extenſiua, per multa iura quæ illic allegat. Ideóque nepotes videri expreſſe contentos in diſpoſitione loquente de filiis, in re ad nepotes transmiſſibili. & ſequitur Iaſ.in d.l.Prætor.col.1.& Fran.Cur.iunior, conſil.159.ſacratiſſimæ, col.2.verſic.ſed dato, lib.2. quódque tradiderunt Anto.& Pano.in c.cùm olim, per tex.ibid.in verbis, patebat expreſſe,de cenſibus, quòd inſtrumentum dicitur expreſſe probare, non id ſolùm, quod directè, ſed & quod indirectè ex eo colligitur. Quod & ſequitur Curtius, vbi ſuprà. Et id quidem genus expreſſi iiſdem propè modis intelliges, vt illud præcedens.

178 Sed tamen interim potes ampliare, vbi etiam expreſſio requiritur pro forma, vt patet ex iis quæ tradit Franc. Aret.in l. Gallus.in princ. col 3. verſic. ſecundò eſt conſiderandum.ff.de libe.& poſth. quòd exhæredatio etiam tacita, quæ reſultat ex verbis expreſſis in teſtamento, ſatisfacit formæ per tex.in l. Papinianus.§.meminiſſe.ff. de inoffic.teſta. Et idem (inquit) in tacita inſtitutione, quæ ex verbis reſultat.& allegat etiã l.is qui hæres.§.vlt.cum ibi notatis per Bal.ff.de acquir.hæred.& not.per glo.& Bart. in l.2.ff.de autor.tut.vbi probatur, iuſſum & autoritatem, quæ pro forma requiritur, ſufficere, ſi reſultat ex verbis expreſſis. Et eum ſequitur Catul. Ruin. conſil.56.quamuis teſtator,col.4.nu.10.lib.2.vbi ex hoc pulchre conſuluit in caſu l.ſi quando.§.& generaliter. C.de inoffic.teſtam.& idem Rui.conſ.122. de duobus, col.vlt.num.11.eod.lib.2. Sed tu tamen hic vide, quæ dixi ſuprà, num.98.incip.limita igitur quartò,& ſequent.& interim num.141.& ex hoc potes, & num.158.incip.intellige ſecundò procedere, & duobus ſeq.& dicam infrà num.188.incip.& ideo cùm formam,& ſequent.

Nonum expreſſi genus.

179 N o n v m genus expreſſi, quod & non longè diſtat à præcedenti, cùm ſcilicet ex expreſſo ſequitur tacitum. Id enim expreſſum quoque cenſetur, vt à Bald.proditum eſt in l.vlt.col.5.nu.10.oppo.C.de hære.inſtit.per l.ſi ita.§.qui filio.ff.de bon. poſ.ſecund.tab.& quod idem Bal.dicit in l.1.col.vlt. C.de his qui ante apert.tabul.quòd omiſſum, quod ſequitur expreſſum, habetur pro expreſſo, per l.iam hoc iure.ff.de vulg.& pup.ſubſtit.& ſequitur Card. Alex.in c.per venerabilem.§.quod autem col.8.in nono modo,extrà qui filij ſunt legiti.vbi; & ad hoc refert, quod dicitur, ſubſtitutiones correntes ſub breuiloquâ, ex natura ipſius cenſeri expreſſas, & ideo eas matrem excludere, ſecundum glo.in d.l.Lucius, & ibi Doctor. Et quod idem reſpondit idem Bald. conſi.109.caſus talis eſt, Titius,circa med.lib.1.nihil intereſſe inter expreſſum & tacitum, quod includitur ex natura expreſſi, per d.l.cùm quid.ff.ſi cert. petat.& l.non rectè. C.de fideiuſſ.& l.hæc verba.ff. de legat.1. Aliud in tacito, quod non includitur ex natura expreſſi,id enim facit cenſeri literas ſubreptitias, per c.cùm in illis.§.in illis verò,& §.ſeq.de præb. lib.6.Hæc ille.

Decimũ expreſſi genus, quod ex verbis apparet fuiſſe omiſſum.

180 D e c i m v m genus expreſſi, quod nec multùm differt à præcedentibus, quod ſcilicet ex præcedentibus & ſequentibus verbis ſcripturæ apparet errore ſcribentis fuiſſe omiſſum, id enim peræquè habendum eſt, ac ſi fuiſſet expreſſum in ſcriptura, per l.1.& quod ibi notat Bart.ff.de hære.inſtit. & l. cùm pater.§.cùm imperfecta. ff.de legat.2. & quod not.Bar.in l.Gallus.§.idem credendum. ff.de libe.& poſthum. Et ita per hæc voluit Paulus Caſt.conſil. 6.hoc capite, pro euidentia eius quod quæritur, in duobus locis, libro primo.

Vndecimum expreſſi genus, quod diſponentes interrogati veriſimiliter ſtatuiſſent.

181 V n d e c i m v m genus id quoque dicere poſſumus in quacunque diſpoſitione, quod diſponentes veriſimiliter expreſſiſſent, ſi de eo cogitaſſent, aut interrogati fuiſſent. Id enim pro expreſſo habendum eſt, vt nuncupatim voluit Alex.conſ.46. ponderatis verbis antè dicti cap.col.1.lib.2.quod repetitur conſil.19.lib.6.innixus autoritate l.Titius.§. 1.& ibi not.per Doct.ff.de liber.& poſthum.& gloſ. in l.tale pactum.§.vlt.ff.de pact. De qua re, quia iam latiſſime diximus in repet. l. ſi vnquam, in princip. verſicu.56. inter tam multa.C.de reuoc.donat. ideò legentes illuc relegamus.

Expreſſi genus quod per relationẽ ad aliud.

182 D v o d e c i m v m genus expreſſi, cùm quid refertur ad aliud quippiam alias expreſſum: id enim & expreſſum quoque dicitur.l. ait Prætor.§.1. ibi, accipiendum ſic eſt, quaſi quantitatem nominauerint,& ibi Bartol.& recentiores & maximè Franc. Rip.qui id trahit ad multas qu.ff.de re iudic.& l.in ſumma.in prin.eod.tit.& l.inſtitutio talis.ff.de condic.inſtit.& l.ſi ita ſcripſero.& ibi Bart. Bald.& alij; ff.de cond.& demon.& l.aſſeuero.& ibi Imol.ff.de hæred.inſti.& l.ſi filio,§. pater.ff.de ali.& ciba.lega. & l.ſi prior.ff.ſolut.matri.ex quo not. Bald.& Ang. quòd talis,& tanta eſt obligatio in termino referente, qualis & quanta in termino ad quem fit relatio. & l.certum,ff.ſi cer.pet.& l.vbi autem.§.illud verſic. ſed qui verum,& ibi Bar.& recentiores,ff.de verbor. obligat.& l.qui ſic ſtipulatur, & ibi Iaſ.col.2.verſic. ex hoc tex.eod.tit.& l.hæc venditio.§.huiuſmodi.ff. de contrah. empt,& vendi.& l.quem hæredi. & ibi Bart.& Soc.ff.de reb.dub.& l.ſi defenſor.§. qui interrogatur, verſic.niſi fortè.ff.de interrog.action. Ex quo not.Bald.quòd ea, quæ ſunt in termino, ad quẽ fit relatio, intelliguntur ſpecificata in termino referente,& l.pen.C.de ſent.quæ ſine certa quant.& ca. inter dilectos de fide inſtrum. & cap.cùm venerabilis, verſic.quia verò, de exceptio.& cap.veniens, de præſcript.& cap.cùm venerabilis, in fin.de relig.domi.& cap.præterea, & ibi domi.in 3.not.23.diſt.& cap.ſi quis homicidium.50.diſt.

De relatione multa.

Relatum in referẽte cum ſuis qualitatibus.

183 Et id plerunque aſſumunt noſtri Doct.inter quos Bart.citatur à nonnullis ſæpiſſimè dixiſſe: Relatum eſſe in referente cum ſuis qualitatibus, ſcilicet in l.1.ff.de recept.& in l.1.§.1.ff.ſi fam.fur.feciſ. dic.& in l.ſi quis ſeruum.§.vlt.verſi.ſed quæro quid ſi teſtator.ff.de legat.2. & in l.ſanctio legum, poſt princ.ff.de pœn.tametſi Bar.in illis locis nõ ita mihi dixiſſe videatur. Bald.conſil.99.quidam Ioannellus, lib.1.Dominica Rota loquentes de inuentario, quod ſe refert ad aliud, deciſio.vlt.vtrùm inuentarium in antiquis, quæ reperitur inter deciſio.Bernar.Biſque. tit.de procur.deciſ.14.quæ eſt eiuſdem initij.Anton, conſ.2.repetito conſi.49.viſis literis legitimationis. Panor.conſi.28.omiſſis allegationibus, verſi.4.lib.1. & conſil.4.in quæſt.quæ vertitur, in 1.dubio, lib.1. Domi.conſi.47.ſupplicatur Papæ, col.2.verſic. item quando,& verſ.quid plura,& iterum col.vlt.& conſ. 82. circa thema, col.3.& conſil.120.quia in facto, col.2.verſic.ad idem facit Alex.in l.hac conſultiſſima, col.3.verſic.mihi ſatis ſuſtentabilis. C.de teſt.& conſi.75.in cauſa & lite, col.2.verſi.ſecundò reſpondeo, lib.7.Soc.conſ.788.viſa bulla Pauli, col.3.verſi. ex quibus videtur inferri, lib.2.& conſi.227.præſens conſultatio, col.12.verſicu.ſed pro certo, eod.lib.2. conſi.251.quoniam in præſenti, col.3.verſic. relatio autem, eod.lib.2.& Feli.in cap.1.col.3.diſtin.1.Dec. conſi.532.pro vera, col.1.Hiero.Gradus conſil.105. caſus hic, nu.4.lib.2.cum aliis multis concord.adductis à Iaſ.in d.l.ait Prætor, col.1.ff.de re iudic.

184 Qui

Digitized by Google

Error per relationem ad aliud facit ſententiam nullam.

184 Quibus adde quod dicit Bart.in l.1.& ibi quoque Iac.a S.Georg.C.de error.calc.quod quemadmodum nulla eſt ſententia, in qua error eſt expreſſus.l.2.C.quando appella.non eſt neceſ.ita & ſententia, quæ fertur per relationem ad acta, vel quæ nulla ſunt, vel in quibus eſt error expreſſus: quia tunc etiam videtur eſſe error expreſſus in ipſa ſententia per quædam iura, & ex iis quæ ſuprà citauimus. Et idem voluerunt Innoc. Ant.col.6. verſic.quintus caſus. Imol.& Panor.in cap.cùm Bertoldus, de re iudic.Inno. Anto. Imo.& Pan.in c.quoniam contra falſam.de proba. Imol.in l.Diuus. Char.vlt.ff.de re iudi.& in l.qui Romæ §.duo fratres.ff.de verb.obli. & in l.ex diuerſo.§.vlt.& ibi Alex.colum.pen.ff.ſol. matr.Pan.in c.inter cæteras, de re iud. Domi.conſil. 48.pro examinatione, col.5.verſi.quia approbat pro iuſto. Alex.conſil.123.diſcuſſis, col.4.verſic.tamen quoad propoſitum, lib.1.vbi dicit, quòd eſt vera & communior ſententia.Franc.Aret.conſil.75.diligenter & maturè, col.2.vbi dicit hanc eſſe communem modernorum opi.Barb.conſ.44.ſcribitur,col.penul. verſ.& eſt alius,lib.1. Guid. Pap.in l.Præſes.ff. de re iudic. Socin.hanc quoque dicit communem opin. conſil.99.ſereniſſimus Rex,col.8.verſic. ſeptimò dicitur,lib.3.

185 Tu tamen in hoc, quia nonnulli huic opi. (quod iam ſubodorari ex præcedentibus potes) refragantur, aut ſaltem eam limitant, vide Bal.& Pau. Caſt.in d.l.1.& ibi quoque Phil. Dec. col 3.verſic. 2.Bar.concluſio. C.de erro.calcu. Anton.conſil.27. viſis præſentibus, col.1. Alex.& late Iaſ.in d.l. Præſes.ff.de re iudic. Et Franc. Aret.in l.ſi is ad quem, col.pen.verſic.ſed quæritur ſuper iſto. ff.de acquir. hæred.& in d.cap.quoniam contra falſam,& conſi. 157.viſis diligenter. Stephan. Bertr.conſil.181. duo inducunt, lib.1.& quæ diximus ſuprà numero 59. incip.eodem ſpectat quod diximus, & iterum num. 168.incip. idémque dicas,& quæ dicam infrà num. 191. illud autem.

Mandatũ relatum ad aliquid ſpeciale, cenſetur eſſe, ſpeciale. Omnia hæc procedũt etiã in pœnalib.

186 Et hæc quidem omnia amplia, vt procedant etiam in pœnalibus, per id quod not. volunt Bald. conſi.13.magnifico,lib.5.repetito conſi.181.factum ſuper quo,eod.lib.5. idem eſſe, concedere mãdatum ſpeciale, vel aliud quod refertur ad rem ſpecialem, & certam, ad hoc vt concedens cadat in pœnam. Nam & ſimili (vt id illi addas) videmus quod prorogatio termini, quæ cenſetur eſſe idem terminus (vt alibi latè diximus) intelligitur facta cum omnibus qualitatibus, etiã quò ad pœnam, vt dicit Bart. in l.1.§.& poſt operis.col.2.verſic.quandoque continet:& ibi quoque Alex.col.3.verſi.& inquantum, & Iaſ.col.1.in fin.ff.de oper.nou.nunt.Bal.in l.acceptaio,in 7.q.C.de vſur.& in l.1.in 10.q.C.de his qui pœn.nomi.Paul.Caſt.in l.lecta.per tex.ibi,in verſic. dicebam: & ibi clariùs Alex.in 5.not.ff.ſi cert. pet. idem Paul.in l.inſulam.§.1.per eum text.ff.locat. & in l.cùm in plures.§.lege.ff.eod.titu. & in l.cùm ſtipulatus ſim mihi à Proculo etiam per illum text.ff. de verb.oblig.cum aliis ſimilibus & concor.text.& Doct.adductis ab Iaſ.in d.§.poſt operis.

An hæc expreſſio per relationem ſit propria an impropria.

187 At hoc genus expreſſionis intelliges primò procedere, vt dicatur ficta & impropria expreſſio, non vera & propria, per l.Titia,§.vlt.in verbo, perinde eſt, vbi not.Franc.Aret.in 1.not.ff.de verb.obl. nam ea dictio periode fictionem denotat. l. ſed & ſi lege.§.perinde.ff.de petit.hære.& l.qui à patre,& ibi Bart.ff.de confirmatione tutelæ gloſ.& Bart.in l.ſacrilegij.§.1.ff.ad leg.Iuliam pec.Bart.in d.l.1.in prin. ff.de recept.& in l.ſi is qui pro emptore, col.5.in 3. oppo.1. partis, & ibi Iaſon non ſemel.ff.de vſucap. Rom.& Alex.in l.ſi quis vi. in princ.per illum text. & gloſ.ff.de acquir.poſſ.& eſt cõmunis opin.quamuis contrarium teneat Iaſ.in d.l.ſed & ſi lege.§. perinde.Et in idem quoque eſt alius text.in d.l.ait Prætor.§.1.ff.de re iudi.cùm dicitur, quaſi quantitatem nominauerint. Nam ea dictio quaſi, ex propria, & genuina natura fictionem quoque ſignificat, & improprietatem.l.item ait Prætor.§.item,& ibi gl.ff.ex quib.cau.maio.& l.in factum, & ibi etiam glo.de cond.& demonſt.cùm ſi.Et ita quoque illum poſteriorem tex.ſcilicet in d.l.ait Prætor.§.1. expendit Franc. Aret.in d.l.ſi quis ad quem, colum.pen.ff.de acqui. hær. Iaſ.& Franc. Rip.in eo ipſo §.1. & idem Iaſ.in d.l.vbi autem.§.illud.colum.1.ff.de verb. obl. & Steph.Bertr.d.conſil.181.duo inducunt, nume.4. libro 1.

Forma non impletur per æquipollens. Ideò nec per relationem.

188 Et ideò cùm forma impleri debeat verè & propriè, & non per actum fictum, & improprium etiam æquipollentem, gl.in Cle.1.in verbo, quinetiam, de conceſ. præb. Bal. Ang. Imol.& alij recentiores in l.1.ff.de libe.& poſthu.cùm concor. adductis per Alex.ibi & Felin.in cap.cùm dilect. col.17. verſic.amplia vndecimò,ext.de reſcrip. Certè etiam vbi expreſſio rei cuiuſpiam eſt de forma, non ſufficit eam fieri per relationem ad aliud, vti voluit Fran. Aret.in d.l.ſi is ad quem,col.vlt.ff.de acq.hære & in d.l.1.col.1.ff.de libe.& poſth. Et Maria. Soci.conſil. 24.viſo.colum.7.verſic.ad quod accedit, vbi id dicit ſing.& Iaſ.in l.Gallus.§.idem credendum, colum.4. verſic.confirmo, nam cum &c.ff.de libe.& poſth. & in l.hac conſultiſſima.§.per nuncupationem. col.2. verſic.2. contra. C.de teſt.& in d.l.ait Prætor.§.1. col.2. verſic.ſuprà ſcriptum.ff.de re iudic.& Franc. Rip.in d.l.1.col.9.num.64.ff.de vulga.& pupil. ſubſti.& Bertr.d.conſil. 181.colum.2.lib.1. & patet ex his quæ mox dicemus. Et Hieronym. Gratus conſil. 28.euidentia,col.1.verſ.nec obſtat, ſi dicatur,lib.1.

Iuramentum in forma ſpecifica impleri debet.

189 Nam cùm iuramentum in forma ſpecifica impleri debeat, vt ex eo patet, quòd ſi quis ſoluere iurauerit, non ſatisfacit compenſando, per textum c.ad noſtram,& ibi gl.Inno.Hoſti.Ioan.An.Collect. Anto.Imo.& Felin. qui hanc dicit eſſe communem opin.cum aliis multis concord.à me traditis in Tractatu Retractuum,tit.1.§.5.gloſ.3.in verbo, *à payer*, num.6. aduerte tamen: nam compenſatio eſt ficta & impropria ſolutio. l. Iulianus.ff.de conditio. & demonſtr.& ibi quoque Franc.Aret.colum.2.Ideóque etiam iuramentum ipſum non poteſt interponi per relationem ad aliud, vt bene probat tex.in c.pen. & ibi Anto.Imol.& Panorm.de iureiur.vbi Panor. ipſe hanc rationem tradit nuncupatim, quia forma iuramenti explicitè eſt de ſubſtantia,& Iaſ.in l.ſcire debemus,col.3.verſic.confirmo vltra eum.ff.de verb. oblig. vbi illum textum dicit ſingul. & in l.ex ea parte, colum.vltim. verſic.ſimiliter non poſſet, eod. titulo, & in d.§.per nuncupationem, colum.1. Et vide quæ dicam infrà, numero 199. intelliges tertiò.

Ideò nec per relationem interponitur.

Expreſſio grauaminum an fiat per relationem.

190 Atque etiam in caſu d. Clem.appellanti, de appel.in quo pro forma requiritur expreſſio grauaminum, non ſufficit ea exprimere per relationem ad acta, aut aliud quippiam, vt expreſſim voluit Angel.in l.1.& ibi quoque Franc.Aret.col.vlt.ff.de liber.& poſthu.& idem Ang.vti citatur.licèt non ſit in meo codice, in d.l.vbi autem.§.illud,& ibi Alex. qui alios citat,colum.1.ff.de verbor.obligat.Anton. in c.vt debitus,col.2.verſic. nunquid autem, extrà de appellationibus ipſe Alexander in l.Prætor, in princip.ff.de operis noui nuntiatione. Thomas Falſto, in deciſionibus Rotæ, cauſa 22. dubio 43. die

Lunæ.Feli.in c.cùm dilecta,col.18. in ſecunda limitatione,extrà de reſcrip. vbi per hoc generaliter dicit, quòd vbi data eſt certa forma, non ſufficit eam adimplere per relationem ad aliud. Iaſon in d.§.idem credendum,vbi ſup.2.& in d.§.per nuncupationem.col.1.verſic.confirmatur,& in d.l.ait Prætor,§.1.col.2.vbi ſupra.ff.de re iudic.

De eadem re.

191 Contrarium tamen in caſu d.Cle.appellanti, voluit Alex.poſt alios à ſe citatos,conſil.80.viſo,& opportune,col.4.verſic.vnde dicemus,lib.2.& hoc præſertim nonnullis placet ſi fiat ſpecialis relatio ad certam partem actorum. Nam id voluit Bald.in l.minoribus,col.1.verſic.ſed in appellatione,C.de his quibus vt indig. arg.l.ne cauſas. C.de appel. Ang. Aret.qui id valde commendat in §.ſi minùs,col.59.verſic.aduertas tamen ad vnum. Inſtit.de actio.dum allegat Bald.vbi ſupra Philipp. Franc.in c.conſuluit. le 2.de appellat.Pro quibus faciunt, quæ mox diximus ex Carolo Ruino, numero abhinc tertio. Sed his tamen non aſſentitur Philip.Deci.in d.cap.conſuluit,col.3.& in d.l.2.col.9.verſic.2.concluſio C.de erro. calcu.& in l.certum,col.1.ff.ſi cert.petat.tum quia in d. Clem.grauamina debent nominatim exprimi,& ita non ſola, & implex expreſſio requiritur, & licet relatio ſpecialiter ſit facta ad quædam acta, tamen nominatim non eſt facta. Et ideò licet cauſa grauaminis ſit notoria,ea tamen exprimi debet,vt not.Cardin.Flor.ibi in 15.quæſtio.& Panor.in cap.accedens.le 1.extrà vt lit.non conteſtat.

Relatio neceſſaria æquè vitiat ac ſi eſſet expreſſa.

192 Illud autem minimè dubium eſt,quòd relatio neceſſaria æquè vitiat ſententiam , ac ſi in ea eſſet expreſſa : verbi gratia, ſententia neceſſariò refertur ad libellum.l.cum fundus,ff.commu.diui. Item ſententia appellationis,confirmatoria prioris, neceſſariò quoque refertur ad eam priorem. Igitur ſi prior ſententia continebat iuris errorem, & hæc quoque eundem continere dicitur Bart.in d.l.1.& ibi quoque Philip.Deci.col.4.verſic.3.concluſio.C.de erro. calcu. Ang. in l.1.§ item ſi,calculi.ff. quæ ſent.ſine appel.reſcin.cum aliis concord.adductis ab Alexan. conſil.79.perſpectis,col.1. verſic.bene faueo,lib.ſecundo & conſil.121.viſo themate,col.prima verſi.facit quod no.lib.1.

Hæredis nomen an ſatis ſit exprimi per relationem.

193 Porrò in alio caſu,Bal. Ang.& Imo.in d.l.aſſe toto.ff.de hæ.inſtit.ſcribunt ſatis eſſe,ſi exprimatur nomen hæredis per relationem ad aliud, quamuis expreſſio requiratur pro forma,l.iubemus. C.de teſta.& l.hæredes palam.in princ.ff.eo tit.Et idem voluerunt. Bal.in l.captatorias in 1.5.q. C. de teſt.mil.& Nicol.Neap.in l.his verb.in prin.ff.de leg.3.& Salyc. in l.vlt..Cod.de fideic. Imol.in l.illa inſtitutio.ff. de hæred.inſti.& in cap.cùm tibi extr.de teſt.Pau.Caſt. in d.l.hæredes palàm in prin.& in l.hac conſultiſſima.§.per nuncupationem.C.de teſta.& in d.l.vbi autem.§.illud,verſi.ſed qui vnum,& ibi etiam.Alex. ff.de verb.obl.& ipſe Alex.conſil.176.viſo proceſſu, col.2.lib.5. Sunt tamen qui id negant procedere in hæredis inſtitutione,ſed tantùm in legatis,vt videre poteris apud Fran.Are.in d.l.hæredes palàm.in prin. & Iaſ.in d.l.hæredes palàm in princ.& Iaſ.in d.§.per nuncupationem,col.1.C.de teſt.& in d.l.ait Prætor. §.1.col.1.ff.de re iudi.

Expreſſio relatiua generalis impropria.

194 Ex quibus apertiſſimè vides, id admodum controuerſum eſſe,an hæc expreſſio relatiua ſit propria,necne vt formæ ſatisfaciat,aut minimè. Quam controuerſiam cupiens componere Carol.Ruin.vir certè & doctrina & iudicio celebris,in rep.d.l.Gallus.§.& quid ſi tantùm.ff.de libe.& poſth. dicit triplicem eſſe hanc expreſſionem relatiuam. Vnam generalem, videlicet quæ refertur ad generale: quippiam: & iſta non ſatisfacit formæ, cùm ſit generalis & impropria: & ita procedunt quæ primo loco dicta ſunt.Cui in hoc adde quæ ſupra diximus nu.98. limita igitur quartò & ſeq. Alteram relationem (vt ad Rui.redeamus) eſſe ſpecialem. Tertiam ſingularem, quæ videlicet referuntur ad aliquid ſpeciale, aut ſingulare.& vtraque iſtarum dicitur vera & propria expreſſio,per l.2.& l.Titia,in princ.& ibi Bar.ff. de libe.& poſth.& l.turpia.§.vlt.ff.de leg.& l.pen.ff. de duo.rei.& voluit Ang.in l.pluribus,in princ.per illum text.ff.de verb.oblig.qui & hoc trahit ad ſtatutum,quòd ſcriptura facta manu propria, habeat executionem paratam, vt procedat & in ſcriptura aliena manu facta, ſubſcripta tamen manu debitoris. Nam cùm ſubſcriptio ſe referat ad ſcripturam præcedentem,non ſecus habendum eſt, ac ſi totam propria manu ſcripſiſſet. Quod & idem voluit ipſe Angel.& poſt eum Iaſo.Alex.& Fran.Aret.in l.ſi ita ſtipulatus.§.Chryſog.ff.de verb.oblig.& Fran.Aret. in l.ſi per epiſtolam,in princ.ff.de acq.hæred. quod hunc locum admodum confirmat,quoniam in ſtatutis verba propriè & verè,non fictè,debent intelligi.l.3.§.hæc verba.ff.de neg.geſt.cum ſimil. Facit & quod not.Franc.Aret.in l.1.in princ.circa ſecundam quæſt,Bar.ff.de vulg.& pupil. ſub. quòd ſubſtitutio reciproca dicitur expreſſa ſpecialiter : tamen vulgarem tantùm continet , per d.l.2.ff.de liber.& poſth. Aliàs dicitur etiam expreſſa generaliter,vt per Bar. ibi,& hæc ferè Ruinus,quibuſdam à me adiectis.

Specialis, & ſingularis propria.

Statutũ dans executionem ſcripturæ factæ manu propria , habet locum in ſcriptura ſubſcripta.

Subſtit. reciproca expreſſa dicitur ſpecialiter.

195 Verùm Franc.Aret.cui ego malo accedere,in d.l.pluribus,in princ.ff.de verbor.obliga.ita breuiùs hanc controuerſiam componit , vt ſcilicet expreſſa per relationem, dicantur propriè expreſſa generaliter:impropriè verò & fictè,ſpecialiter. Multis enim modis,vt ſubdit,dicitur expreſſum,ſcilicet generaliter, ſpecialiter, ſingulariter, vt & latè ſuprà docuimus ex Bar.& aliis num.86.incip.hoc autem,& ſeq. Et ad hoc optimè facit, licet Aret.non dicat, quod dicit Angel.in l.1.§.inter filium.ff.ad leg.Cornel.de falſ.prout illum retulit & ſecutus eſt Alex.in addi. Bar.in d.l.Prætoris.in princ. ff.de ope.nou.nunt.quòd dicitur ſpecifice expreſſum,quod fit per relationem ad aliud. Et vide quod diximus ſuprà in ſimili num. 125.incip.limita 17.& num.173.incip.quinto item modo.

Alia opinio.

196 At Bald. (quem illi non memorant) conſil. 221.ea quæ veniunt,lib.5.ſimpliciter dicit, quòd illud quod intelligitur per relationem ad aliud, dicitur verè & propriè intelligi , per l. Theopompus.ff. de dot.prælег. ex eóque infert,quòd fideiuſſor verè & propriè promittit eandem ſummam , quam reus principalis promiſit,licèt non ſpecificè promittat in inſtrumento fideiuſſionis,ſed relatiuè ad inſtrumentum rei principalis. Nam natura (inquit) relationis eſt natura veritatis ex connectione ſcripturarum patentis : & omne quod ex natura dicitur , propriè dicitur.l.legati.ff.de libe. lega.& l.qui ſic ſtipulatur quod te mihi.ff.de verb.obl.Item quicquid continetur in termino ad quem fit relatio , continetur in termino referente ſaltem implicitè. Qui verò explicat,nihil noui facit,ſed detegit.l.adeò §.cùm quis.ff. de acqui.rer.domin.Et verè & propriè dicitur,etiam illud quod implicitè & generaliter dicitur. Hac Bal. qui ſubdit de hoc non eſſe dubitandum , & id quoque in ſtatutis procedere.Et hoc pro ſing. & egregio refert Iaſ.in d.l.vbi autem §.illud,colum.1.ff.de verb.oblig.& Catel.Cotta, in memor.incip.relationis natura : & refert etiam ipſe Iaſ. qui tamen non probat in d.l.ait prætor. §.1.col.2.verſicu. ſecundo principaliter.ff.de re iudic.

Alia item.

197 Cæte

De eadem re.

197 Cæterùm Fran.Rip. arbitrum ſe veluti honorarium præſtans, in d.l. ait prætor. §.1. ſtatim poſt prin. tradit aliud eſſe cùm quæritur, an contenta in relato, dicantur propriè ineſſe in referente: & procuLdubio (inquit) inſunt propriè, vt dicit Bal. & benè probatur in d.l.aſſe toto.ff.de hære.inſt. aliud eſſe ſi quæritur an contenta in relato, dicantur nominata à referente: & tunc dicendum eſt, quod referens, ea propriè non nominauit relationis tempore: & ita procedat ille text. vtens nota impropriètatis. Ex quibus nihil aliud voluit dicere, quàm quod intereſt inter nominatum, & expreſſum, ſitque plus in nominato, quàm in expreſſo. De quo alteri iudicandum relinquo. Sed ita tamen, vt videas quæ diximus ſuprà num.120.inci.limita. decimoquintò, & iterum nu.165. incip.imò plus, & quæ dicam infrà nu.abhinc 3.in fi.

Expreſſio relatiua non ſufficit, cùm quid certum & expreſſum requiritur.

198 Intelliges ſecundò, id genus expreſſionis relatiuæ, vt procedat, niſi aliquid requireretur eſſe ſimul certum, & ſimul expreſſum, tunc enim non ſatis eſſet id fieri per relationem ad aliud, vt voluit gl. in c. ſi epiſcop. in verb. certas, de prob. lib.6. quam ſequuntur Io.And.Dom.& Philip.Franc. ibi, & Iaſ. qui eam dicit notabilem, in l.certum, in princ.& ibi quoque. Philip. Decius circa med. ff. ſi cert. pet. Et facit, quod ſuprà diximus nu.117.inci.limita duodecimò, & iterum n.147.incip. limita tamen non procedere, & rurſum num. 150. inci. illud tandem, & in noſtro tractatu, cui titulum nuncupauimus, nihil fruſtrà.

Expreſſio relatiua nō ſufficit in his quæ verba requirunt.

199 Intelliges tertiò, vt procedat in his, quæ ſolo conſenſu fiunt, ſecus in his, quæ verba requirunt. Nam tunc non ſufficeret relatio ad aliud, vt interpoſita fuiſſe viderentur verba, quia ſtipulatio verba requirit. l.1.ff.de verb.oblig. igitur ſi aliquis promittat alteri eo modo, quo antè aliquid aliud promiſerat, certe in hac vlt. promiſſione non cenſetur ſtipulatio interpoſita, ſicuti in prima, in qua vere fuerat interpoſita: quemadmodum etiam nec iuramentum, quod verba requirit, de quo nos ſuprà diximus nu.121.inci.limita 16. & iterum n.189.incip. nam cùm iuramentum. Ita voluerunt omnes ferè Do.in d.c.pen. de iureiu.& Soc.d.conſi.99.ſereniſſimus Rex, col.2.lib.3. vbi dicit expreſsè his caſibus, & ſimilibus, non ſufficere expreſſionem per relationem ad aliud. Et facit quod ſcribit Bar.in l.item quæritur. §.qui impleto, col.vlt. verſi. quæro, dicitur hîc. ff.loca.& Bald. in addi. Spec. tit. de inſtru. edi.§.inſtrumentum ergo, verſic. quid ſi à contrahentibus, vbi tenet contrarium eius, quod Pan. in cap.pen. de iureiu.dicit, de ſtipulatione, quæ extendit à notatio.

Expreſſio relatiua nō ſufficit, cū quid patenter fieri debet.

200 Intelliges quartò, vt hæc expreſſio relatiua non ſatis ſit, quando quid patenter exprimi debet: vt in caſu, c.per tuas, extrà de ſen.exco.& in c.a. eo. tit.lib.6. Ita enim nuncupatim voluit Fran.Aret.l. ſi is ad quem.ff.de acqu.hæred.per priorem illum tex. & in ca.quoniam contra falſam, de proba. & Steph. Bert.conſil.281.duo iudicant, col.2.num.5. lib.1. & faciunt quæ diximus ſuprà, nu.168.inci. idémque dicas, & numero præced. ex quo intelliges, idem eſſe ſi quid euidenter exprimi debet: & idem, ſi quid nominatim exprimi debet. Neque enim tunc ſufficit exprimi per relationem, vt videre licet ex Philip. Dec. in d. c. conſuluit, le 2. col.2. verſi. ſed tamen non videtur de appell. ſuper quo etiam vido, quæ dixi ſuprà nu. 197. incip. cæterùm, & in aliis locis ibi citatis.

Idem cùm euidenter.
Et cùm nominatim.

201 Intelliges quintò, vt licet huiuſmodi expreſſio relatiua dicatur ſpecialis, non tamē ſit ſingularis, vt voluit Car.Ruin.conſ.165.cuius initium eſt, circa caſum, col.4.nu.8.lib.2. vbi id dicit voluiſſe Bar. in d.l.Titius, in prin.ff.de libe.& poſth. & in d.l.turpia.§.vltim.ff.de lega.1. & in l. penul. ff. de duobus reis, & in l. ſi quis in principio teſtamenti. ff. de leg. 3.& in l.1.in princip.ff.de volgar. & pupil. ſubſtitu. Et ex hoc latè tractat ipſe Ruin. an & quando quis per relationem ad inſtitutionem dicatur nominatim ſubſtitutus, vt ibi videre poteris.

13. Expreſſi genus ex clauſula haberi pro expreſſo.

202 DECIMUMTERTIUM genus expreſſi eſt, ſi in aliqua diſpoſitione fuerit appoſita ea clauſula, vt habeatur pro expreſſo, ac ſi ſpecialiter & nominatim eſſet expreſſum, aut ſimilis: tūc enim ſatiſfactum eſt conſtitutioni requirenti aliquid expreſſum, per tex.in l.omnes, quem ad hæc expendunt & dicunt meliorem totius iuris Bald. & Ang. Cod. de præſcr. 30.vel 40.an.& voluit etiam Oldr.conſi.157. bonæ memoriæ Boniſa.& Fed.Senen. conſil.47.habita ſuper caſu, vbi dicit ita cōmuniter teneri. Alb. in l.1.ad fio.C.quan.Imp.inter pup. & vid. vbi dicit ita fuiſſe ſe patrono Romæ iudicatum. Collè. in c. cùm dilecta, col.1. verſi. quid ſi Papa, & ſeq. & ibi etiam Bald.col.vlt.extrà de reſcri. idem Bal. & Ang. in l.Diui.§.licèt.ff.de iure cod. & ipſe Bald. in tit. de pact.Conſtat, in verbo, libellariæ, & conſil.119.quidam vxoratus, in fin. lib.5. Do. à Roto. deci. 214. ſi cauſa committatur in eo ſtatu, in nouis Ang. Paul. Caſtr. & recen. in l. ſi mihi. §. in legatis. ff.de leg.1. idem Ang.in l.3.§.hæc verba.ff.de nego.geſt. Vbi tamen id limitat, non procedere in ſtatutis, & in l. ſed & ſi quis.§.quæſitum, in fin.ff.ſi quis cautio.& conſ. 274.non eſt dubium, col.pen.Pau.Eleaz.& Imol. in Cle.1.ad fin.de ſepult.Ant.& Dom. in c. quæ in eccleſiarum, de conſt. Idem Ant. in 1. de reſer. & in c. cùm inſtantia, & ibi Pan.col.2. de cenſib. idem Ant. conſ.2. iterum repetito conſil.49. viſis literis legitimationis, vbi id dicit eſſe de ſtilo curiæ. Petr. Anch. in c.cùm præſentia, de deci.Imo. in l. licitatio. §. earum.ff.de publica.& in Cle.1.de ſepult.Dom.conſil. 15. reuerende pater, col. 2. & conſil.65. diſcutiam, col.6.verſ.quid plura, & conſ.120.quia in facto, col. 2.verſ.præterea & hic, Paol. Caſtr.conſ.284.in facto præſenti, col.1.& iterum 3.verſi. tertiò adhuc opponitur, lib.1.Io.Ana.conſi.56. his quæ in facto, vbi & hanc dicit eſſe communem opin. Alex.conſ.30.quoniam omne datum, col.3.verſi. & ita etiam colligitur, & conſil.217.nec augendi, col.6.verſic.8.fortificantur, lib.2.& conſil.155. videtur in conſultatione, col.pen.verſ.plus dicit, lib. 6. Bene. Capr. conſ.30. punctus, fuit quædam domina, col.3.& conſil. ſeq. col.pen.Soc.conſ.169. circa primum, col. antepen. verſi. reſpondeo aliter, lib.6. & conſil.266. in cauſa quæ vertitur, col.vlt.eod.lib.2. & conſ.172. nō proſequendo, col.pen. verſi.2. quòd illis, eod. lib. 2. & conſ.63.viſo teſtamento, col.3.& ſeq.lib.3. & conſi. 115.fundata, col.prima, eod.lib.3. & conſ.127. quoniam in præſenti, col.vlt.eod.lib.3. & conſ.110. circa primum, col.5.verſic. confirmo hoc, lib.4. Guid. Pap.conſil.65. viſo themate, col. 16. verſicul. item quòd rectè. Franc.Cur.ſenior, d.conſil.50. col.65.in fin.reſpon.ad ſextum arg Felin, in c.in noſtra, col.9. in 9.corollario, de reſcrip.& in cap. 1. col.5. & ſequ. diſt.1.& Carol.Ruin.conſil.31. quia dubium, col.4. verſic.præterea & ſecundò, lib.1.& conſil.128. circa caſum, col.3.nu.7.eod.lib.1.

An autem in ſtatutis.

De eadem re.

203 Sed contra hæc videtur eſſe text. in c. qui ad agendum, de procur.lib. 6. & quod voluerunt Bar. Ang.Fulg.& recentiores in d.l.ſed & ſi quis.§. quæſitum.ff.ſi quis cautio. Cyn.in d.l.1.quan. Impe.inter pupil.Archi.in Summa, 25.q.2.col.vlt. Fede. Senen. ſibi contrarius, conſ.233.caſus talis eſt, monaſterii,

Bald, ſibi etiam contrarius in c. ſuper literis, col.3. verſic. quid ſi Papa, de reſcript. Lapus & Rodolph. in quodam conſi. quod retulit, & ſequutus eſt Paul. Caſtr. ſibi etiam contrarius, conſi. 3. & quoniam adiectione, col.3. lib.1. & ipſe Paul. conſil. 278. paſſus iſte, eod. lib. 1. Cald. conſil. 15. habet ordo, itu. de priui. Card. Flor. in d. clem. 1. in 3. oppo. de ſepul. & conſi. 51. in præmiſſo, & conſil. 136. præmitto, col.6. Petr. Anch. in d. c. cùm inſtantia, de cenſib. vbi dicit ita ſe conſuluiſſe. Roma. conſil. 317. iſtæ ſunt rationes, col.3. verſic. ſecundo reſponden. & conſ. 436. quod indultum, col. 1. verſic. quintò principalis ratio, & conſil. 498. in caſu quo quæritur, col. vlt. verſ. tertia ratio. Barb. conſ. 17. incipit Propheta, col. vlt. lib. 2. Felin. in c. accedentes, col. 4. de præſcrip. vbi hanc dicit eſſe communem opin. & in c. nonnulli in princip. col. 9. verſ. amplia ſecundò, de reſcri. Iaſon conſ. 121. viſu themate, lib. 4. qui & ipſe dicit hanc eſſe opin. communem, Philip. Dec. in l. certum, col. 3. ff. ſi cert. pet. & conſil. 65. viſo tenore, vbi hanc quoque dicit eſſe communem opin. & conſil. 373. viſo conſilio, in fin. vbi & idem dicit, & conſil. 398. quæritur an filia, col. vlt. vbi & hanc dicit eſſe opin. communem.

De eadem re. 204 Verùm hanc diſcordiam ita ſedare poteris, ex ſententia Ang. & Fulgo. in d. §. quæſitum, ad fin. & Ang. in d. l. diui. §. licèt. ff. de iure codi. & conſ. 349. Philippus, col. vltim. & ante eos Bald. in d. c. cùm dilecta, de reſcri. quòd d. l. omnes, procedat quando talis clauſula apponitur in lege, aut etiam in reſcripto principis, qui eſt lex animata in terris. §. vltim. in Auth. de Conſul. & gloſ. in l. & quia, ff. de iuriſdictio. om. iudi. Ideoque poteſt fingere expreſſum, quod expreſſum non eſt, per c. illa, de elect. & c. 1. tranſact. At d. c. qui ad agendum, procedit, ſicuti etiam loquitur, quando talis clauſula apponitur à priuato, vt tunc nihil importet in caſibus, in quibus requiritur ſpecialis expreſſio. Et ita nominatim voluit Alex. & Iaſ. in d. §. quæſitum, & idem Iaſ. in d. l. Prætor, colum. 3. verſic. quid autem de clauſula. ff. de oper. no. nun. & in l. 1. ad fin. ff. ſi quis in ius voc. & ita (inquit) concordatum eſt, de cap. qui ad agendum, cum d. l. omnes. C. de præſcript. 30. an. Alios tamen huius controuerſiæ componendæ modos attulit Phili. Dec. poſt alios in d. l. certum, colum. 2. ff. ſi cert. pet. & conſil. 142. cuius ſubſcriptio incipit, an & quando alienatio, col. vlt. Ioan. Salua. qui hanc rem latiùs omnibus diſputauit, in tract. de benefic. in 14. q. tertiæ partis princ. vbi quilibet videre poterit, & Franc. Ripa in d. l. 1. col. 10. verſic. ſecundò limitatur, & multis ſequi. ff. de vulga. & pupil. Sed & tu omnino vide Soc. conſil. tertio, in cauſa domini Guid. col. 3. & 4. Felin. qui & hanc rem latiſſimè tractat in d. c. nonnulli. col. 7. verſi. fallit ſecundò, cum 3. & ſeq. col. de reſcript.

Expreſſum cùm requiritur, an ſatis ſit in foro conſcientiæ id mente concipere. 205 Illud quoque in quæſtionem cadit, an vbi expreſſum aliquid requiritur, ſatis ſit in foro conſcientiæ, illud mente ſolùm concipere verbi gratia, poſſunt clerici conqueri de ſuis malefactoribus, coram iudice temporali, etiam de criminibus, ex quibus debet pœna ſanguinis irrogari, modo expreſsè proteſtentur, quòd ad vindictam, ſiue pœnam ſanguinis non intendunt, c. prælatis de homicid. lib. 6. Quid igitur, ſi clericus eam proteſtationem expreſsè non fecerit, ſed eam animo retinuit, nunquid in foro conſcientiæ excuſabitur ab irregularitate? Io. Cald. ibi dicit not. quòd non, per illum text. & quod ibi dicit gloſ. & Archi. & ſequitur, dicitque ſing. Philip. Fran. ibi. Nec obſtat (inquiunt) cap. tua, de ſponſa. quia ibi non requirebatur expreſſio. Ego tamen non poſſum huic ſententiæ aſſentiri, vt pote cùm Deus ſolum cor reſpiciat, cuius eſt ſpectator ſcrutatórque egregius, & minimè fallitur, hæc verba deſiderat, cùm dixerit. Non omnis qui dixerit, Domine, Domine, &c.

GLOSSA OCTAVA, IBI,

De ſon mary.

Fœminis non licere quicquam agere ſine autoritate virorum. NON NOVA res eſt hæc, ſed ab vſque priſcis illis temporibus reperita. Nam vt apud Liuium lib. 4. Belli Macedonici teſtis eſt M. Cato Cenſorius, Maiores quidem noſtri, ne priuatam quidem rem agere fœminas ſine autore voluerunt, eáſque in poteſtate eſſe parentum, fratrum, virorum. Cui adſtipulatur, quod ſcribit D. Auguſt. ad Edıciam: Nihil de tua veſte, nihil de tuo auro vel argento, vel quacunque pecunia, aut de rebus illis terrenis tuis ſine arbitrio eius facere debuiſti. Quod reperitur in c. quod Deo, 33. q. 5. Et idem rurſus paulò pòſt, in ea ipſa epiſtola: Mulierem (inquit) coniugatam non licet dicere, Facio quod volo de meo, cùm & ipſa non ſit ſua, ſed capitis ſui hoc eſt, viri ſui. Et rurſus Homil. 49. Aurum tuum vendidit maritus pro neceſſitate ſua: ferto fœmina, ferto ancilla: noli litigare, noli contradicere. Ex quo eſt & illud Philippi Terentiani in Hecyra: Vxor quid faciat in manu non eſt, mea. Quem locum enarrans Donatus, Vxor (ait) mea quid faciat, non eſt in manu, deeſt, eius, vt ſit, in manu eius non eſt, ſed in poteſtate mea poſitum eſt. Sed & Theodoſius, & Valentinianus Imperatores in l. hac lege. C. de pactis conuent. Bonum eſt (inquiunt) mulierem quæ ſeipſam marito committit, res etiam eiuſdem pati arbitrio gubernari. Pro qua etiam ratione vide tex. in l. 5. §. vltim. & quod ibi notat. Bald. ff. de adops. & quod voluit gloſ. in cap. quod Deo, in verbo, hunc, 33. q. 5. Et illud quidem ius ad Romanos ab Athenienſibus tranſlatum fuiſſe, probat Budæus in commentariis linguæ Græcæ. De quo & nos alia diximus ſuprà in prima lege connubiali, nom. 75. incip. quod ex veterum.

Repudij verba ſolennia. 2 Hincque prodierunt verba illa ſolennia, quibus antiqui in repudiis vtebantur, Tuas res tibi habeto, Tuas res tibi agito. Quorum mentio fit in l. 2. ff. de diuor. Horum enim alterum (vt clariſſimè patet) dotem reddi, alterum munus tutoris, ſiue adminiſtratoris in rebus vxoris abdicari ſignificat. Et ex hac diuortij formula eſt illud Alcmenæ Plautinæ matrisfamiliàs in Amphitryone.

Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas.

Et illud in Trinummo, Lyſitelis adoleſcentis amorem eiicere meditantis:

Apageſis amor: tuas res tibi habe: amor mihi amicus ne ſuas vnquam.

Et Cupidinis Apuleiani ad Pſychen, lib. 5. Aſini aurei: Confeſtim toro meo diuerte, tibique res tuas habeto. Et Martialis lib. 10. Epigram. 41.

Menſe noua Iani veterem Proculeia maritum
Deſeris, atque iubes res ſibi habere ſuas.

Es illud quoque Ciceronis, Philip. 2. Mimam illam ſuam, ſuas res ſibi habere iuſſit. Quod paulò pòſt declarat, Cum Mima fecit diuorum. Et illud item Quintiliani aui, Declamat. 262. Tunc repudiatam credis vxorem, cùm res ſuas ſibi habere iuſſa eſt. Et huc quoque alludit illud Ouidianum, lib. 2. de Remedio amoris:

Munera, quæ dederat habeat ſine lite iubeto.

vt etiam ibi obſeruauit Mycillus interpres.

3 Denique

R.d.t ad principium,

3 Denique Hometus ille apertè declarat, non eſſe quicquam mulieribus, inſciis matiis, & ſine eorum autoritate conandum, cùm Iunonem inducit Iouem ita alloquentem, lib. 14. Iliad.

> Νῦν δ' ζεῦ εἵνεκα δεῦρο κατ' οὐλύμπου τόδ' ἱκάνω.
> Μήπως μοι μετέπειτα χολώσεαι αἴκε σιωπῇ
> Οἴχωμαι πρὸς δῶμα βαθυῤῥόου ὠκεανοῖο,

Nam cùm primùm à Ioue interrogata quò pergeret, reſpondiſſet, ſe velle ad terrarum fines conſerre viſuram Oceanum, & Tethyn, vt eos ex diſcordia in gratiam reduceret, ſubiunxit quod ſuprà adſcripſimus quo ſignificatur, ſe priùs ad Iouem ipſius gratia ab Olympo veniſſe, ne is poſtea ſuccenſeret, ſi tacitè (id eſt, non impetrata ab eo venia) ad Oceanum ſe contuliſſet. Quod & ex Homero ingenioſè, vt cætera omnia, annotauit Plutarchus in vita ipſius, Et platonis legibus (libro 11. de Legibus) mulieri maritatæ, cuiuſcunque ætatis eſſet, non licebat teſtari, nec iudicio intereſſe ad agendum, ſine autoritate mariti; quod & nos alibi diximus.

De eadem re, ſtatuta. Florentiæ. Papiæ.

4 Eſt autem huius noſtræ conſuetudinis ſimile ſtatutum Florentiæ, vt dicit Bald. in l. velles, ante fin. C. de reuo. dona. & Ang. in l. quamuis, in prin. ff. de acq. poſ. & conſ. 191. ſuper puncto, col. 1. & Philip. Deci. conſ. 502. ex duobus, in prin. & conſ. ſeq. etiam in princ. & Carol. Ruin. conſ. 145. circa primum, col. 2. verſ. nec hinc, lib. 1. Atque Papiæ, vt refert ipſe Bald. conſi. 488. ſequens quæſtio, in prin. lib. 1. & cõſ. 394. ſtatuto communis Papiæ, lib. 5. & Raph. Co. conſi. 176. ſtatuto Papienſi, in princ. Simile quoque eſt Mediolani, vt retulit Signo. Hom. conſ. 164. ſtatuto ciuitatis Mediolani, in prin. Et Cortonæ, ſicuti memorat Fran. Aret. conſ. 54. in caſu magiſtri Blaſij, in princ. & Corne. conſ. 147. quia cauſa eſt, col. 1. lib. 2. Atque Aſſiſij, vt clarè patet ex caſu qui ponitur ante conſ. Bald. 208. licèt conſulantes, lib. 4. & conſ. eiuſdem 139. ſtatuto communi Aſſiſij lib. 5. Et in terra Caſtri, teſte Bene. Cap. conſ. 144. pro præfati dubij declaratione, in princ. Et Spoleti ſtatutum eſt, ne mulier poſſit contrahere ſine præſentia viri, vt refert ipſe Bald. conſ. 23. præſuppoſito ſtatuto, lib. 5. Et ſimiliter in Marchia, id atteſtante Angel, conſil. 88. item ſtatuimus, in princip. iunctis iis, quæ dicit col. 2. verſ. pro eo etiam.

Mediolani. Cortonæ. Aſſiſij. In terra Caſtri. Spoleti. In Marchia.

Quid de Iure Ciuili.

5 At Ius noſtrum Ciuile aliud conſtituit, vt videlicet liceat mulieri inſcio inuitóque marito contrahere, ſuáque ipſius bona alienare: vt eſt text. expreſſus in d. l. velles, & ibi Doct. & voluit Bal. conſ. 130. vetus maritus, lib. 4. vbi & ſimilis ſtatuti meminit, & Ang. conſi. 353. præmitto pro deciſione, in princ, & præſupponit Petr. Anch. conſ. 364. dubium in iſta quæſtione, & omnes quos antè citauimus. Et bene facit etiam tex. in l. ſi vxor tua. C. de pign. Quin & non ſolùm mulier ipſa ſed & curator poſt ipſius bona, abſente, atque etiam retinente marito alienare, in caſu permiſſo curatori, per text. in l. ſiue generalis, in fi. ff. de iu. dotium. Ideóque hæc conſuetudo prohibens ne mulier poſſit alienare, aut contrahere ſine conſenſu mariti, eſt ſtrictè, veluti correctoria Iuris communis, interpretanda, vt in ſpecie conſuluit Imol. conſ. 74. in caſu præmiſſo, & ante eum idẽ voluit Bald. (quem tamen non allegat) in l. omnes populi. ff. de iuſtit. & iure, prout illum nuncupatim refert, & ſequitur Corn. conſ. 241. de duobus quæritur, in fin. 1. dubij, lib. 5. De quo tamen vide, quæ dixi ſuprà in gloſ. 5. & quæ dicam infrà, in eadem gloſ. in 25. quæſt.

Hac conſuetudo ſtrictè interpretãda.

Si maritus abeſt, an eius conſenſus requiratur.

6 S E D H I C de multis quærendum ducimus, vltra ea, quæ ſunt in præcedentibus glo. expedita. Primò, vtrùm ſi maritus abſit à patria, poterit vxor contrahere ſine eius conſenſu, Bald. loquens in caſu noſtræ conſuetudinis, d. conſ. 488. lib. 1. & d. conſ. 394. lib. 5. dicit, quòd ſi abeſt, & quidem in longinquis partibus, & neſcitur vbi nam terrarum degit, poteſt vxor ſine conſenſu illius cõtrahere, per multa quæ allegat. At ſi eſſet in loco quopiam propinquo, debet, eius præſentia expectari per c. ſciendum, quod eſt 1. in fin. tit. de conſuet. rec. feud. vbi & ipſe Bald. id quoque tractat, ſed non omnino idem dicit.

Idem in conſenſu propinquorum

7 Et hæc deciſio multis poteſt comprobari, Primo per id, quod voluit idem Bald. in l. tranſactionem, in fi. & ibi quoque Alcia. C. de trãſact. vbi in caſu ſtatuti requirentis conſenſum propinquorum, in contractibus mulierum, & minorum, dicit, quod ſi ipſi conſanguinei ſint abſentes in remotis partibus, poterunt ſine eis cõtrahere, arg. l. multa, in prin. ff. de cond. & demonſt. & idem voluit ipſe Bald. in l. coniunctione, verſi. aduerte tamen C. de nup. & Per. Anch. in rep. c. 1. in 14. q. prin. verſ. tranſeo ad ſtatuta, quæ quandoque prohibent, qui eſt in charta 61. in pactuis, & verſicu. ſequ. extrà de conſtit. & Paul. Caſtr. diſtinguens etiam, an diu conſanguineus ſit abſuturus, in l. cùm antiquitas, in tertio not. C. de teſtam. & in l. ſi cùm dotem. §. ſi pater, poſt prin. ff. ſolut. mat. & Rom. in repe. l. ſi verò. §. de viro. in 28. fal. verſi. 8. ff. ſol. matr. & in l. ſi quis mihi bona. §. vlt. & ibi Alex. ff. de acqui. hæred. & idem Rom. conſil. 36. viſa diſceptatione & Ang. Aret. in §. conſequens, in fin. Inſtit. de ſuſpect. tut. Franciſ. Aretin. loquens etiam de marito, qui non ſperatur proximè rediturus, in l. cùm hæres, in prin. ff de acquir. hær. & Cor, conſ. 241. de duobus, col. 3. verſ. & huiuſmodi ſtatuta, lib. 2. & conſ. 151. videtur in hac conſultatione, col. vltim. verſi. tamen quòd valeat, lib. 4. & Hippo. Marſi. in l. 1. §. prætereà, col. antepen. ff. de quæſt.

8 Secundò item, per id quod & ex facto interrogatus reſpondit idem Bald. conſil. 201. in prouincia Anconitana, col. 2. verſ. in contrarium videtur, lib. 1. quod ſtãte ſtatuto, vt minori octodecim annis non liceret rem immobilem alienare ſine conſenſu duorum proximorũ cõſanguineorum, ſi ij, qui ſunt proximiores, abſunt à prouincia, poterit huiuſmodi minor alienare, ſine conſenſu illorum adhibitis aliis, qui proximiores ſunt per multa quæ illic allegat.

Pater debet conſentire filio agenti, etiam in cauſa ſummaria ſi præſens ſit.

9 Tertiò per text. qui in id ſolet ſæpiùs allegari, in l. ſi longiùs. §. vlt. ff. de iud. vbi propter abſentiam patris, qui aliàs debet conſentire filio agenti, l. vlt. §. neceſſitate. C. de bonis quæ liber. etiamſi ſummariè, & de plano procedi debet, Bald. in l. nequicquam. §. de plano, col. vlt. verſ. ſed nunquid vbi poteſt. ff. de offic. Proconſ. & Alex. conſ. 59. viſo proceſſu, col. 1. verſ. nam in primis, lib. 2. poteſt filius ſine conſenſu illius agere, vt dicitur in d. §. vlt. & concordat l. filiusfa. §. non ſolùm, & §. hoc amplius, & iterum. §. ſed & filiafam. ff. de procurat. & in l. ſed ſi vnius. §. ait Prætor. & §. filio. ff. de iniuri. & not. in l. cùm filiusfa. §. ſi cert. pet. & voluerunt Bar. & Bald. in d. §. neceſſitate. Bar. Ang. & Raph. in d. l. ſi longiùs, Bart. in l. 1. C. de Decurio. lib. 10. per honores. ff. eod. Bald. conſ. 285. caſus, coram R. D. Epiſcopo, col. 2. verſi. ſed ad hoc reſpondetur, lib. 2. Paul. Caſtr. conſ. 276. quia probabiliter, col. 2. lib. 1. vbi idem dicit in ſtatuto requirente conſenſum viri in vxore agẽte. Quod intelligendum eſt ſecundum ea quæ diximus verſi. hinc ſecundo, videlicet ſi pater longè abſit, nec ſtatim ſit reuenturus, ita enim declarat text. in d. l. §. ſed ſi vnius. §. quod autem ait, ff. de iniuriis.

10 Quartò, huc pertinet tex. in auth. vt clẽr. apud

propri.

Monachus Abbate abſente agit.

propri.Epiſ.comme. in prin. vbi Abbate abſente potuit monachus adeſſe in iudicio, & actiones intentare, præſertim, cùm eſt periculum in mora, de quo & per Can.in c.cùm dilecta,de reſcript.

Socius ſocio nouum opus nunciat, in-acce abſente.

11 Quintò ſocius alias prohibitus ſocio nunciare nouum opus,per tex.in l.& in prouinciali. §.1. ff.de oper.nou. nunc.poteſt tamen, ſi ſocius alius abſit, cum iudicis, vt voluit Bar.in l.3.§.ſi ego ſuperficiarius, per tex. ibi.ff.eod.& §.ſi quotiens ibi Paul.Caſtr.& Iaſo.qui hoc reputat ſing. col.penult. verſ. & moueor, & iterum idem Iaſ.in l.de pupillo.in princ.col.pen.eod.tit.

12 Sextò,licet filiusfam.non poſſit de iure Ciuili matrimonium contrahere ſine conſenſu patris, l. 2. ff.de rit.nup.cum ſim.poteſt tamen ſi pater abſit,& ignoretur vbinam terrarum ſit. l.ſi ita.pater, & l. ſeq.ff.eod.tit.quod intellige, prout ibi ſcribitur.

13 Septimò,tex.notabilis in c.1.§.vlt. ne ſed. vac. lib.6. vbi ſi collatio beneficij ad aliquem pertineat, conſulto tamen priùs Epiſcopo, ſi Epiſcopus beneficio vacante agat in remotis, ita quod ipſius præſentia breui non poteſt haberi, poteſt eo inconſulto beneficium conferri. Et ibi gloſ. quærit, quid ſi conſenſus requiratur: quam vide, & Io.Andr.Petr. Anch.& Domi.ibi.

Idem de elec. quæ fieri debet requiſito cõſenſu principis.

14 Octauò,quod voluit. Ang.in l.adoptio, col.3. ff.de adopt.quod ſi ex conſuetudine, vel ex priuilegio debeat ad electionem Prælati requiri conſenſus Regis, ſi Rex abſens ſit in remotis partibus, poteſt eo conſulto procedi ad electionem,& idem voluit, Angelo tamen non citato, Rom. ſing. 696. ex longæua,per d.c.1.§ vlt.ne ſed.vaca.lib.6.ſed vide quid de hoc diximus ſuprà,tit 9. Conſuetudinum Pictauicarum.§.4.in gloſ.2.

Filiafam poteſt dotẽ exigere ſine conſen.patris abſentis.

15 Nonò licèt non poſſit filiafam. dotem exigere ſine conſenſu patris, per Auth.quod locum.Cod.de colla. poteſt tamen ſi pater eſt abſens vt voluerunt Pe. Cy.Bald.Ro.Corn. & Philip. Dec. & alij ibi. & Bart.in l.ſi conſtante,in pri.in 3.q.2.q.principalis.ff. ſol. mat. de quo etiam text. eſt ad literam quem tamen ſolus Alex. allegat,in d.l.filiusfam.verſ.ſed puto ſi fortè, ff.de procur.

Conſiliũ abſentis non requiritur.

16 Decimò,quod voluit Bar.in l.1.§.ſi plures,col. 4.verſ.quæro ſecundò,quid ſi ille.ff.de exerc.in.quod ſi ille, cuius conſilium debet requiri ad aliquem actum, ſit abſens, & fortè mora eſt periculum allatura: poteſt ille huiuſmodi actus expediri, ſine eius conſilio, per d.l. ſi longius.ff.de iudic. & alia ſimilia,quæ allegat.

Patres abſentes an ſunt citandi.

17 Vndecimò, quod pulchrè voluit Alua. & poſt eum Card.Alex. in c.1.col.vlt. titulo, quid ſit inueſtitu.limitantes id quod dicit Bald. ibi, citandos eſſe patres abſentes, in caſu illius text. vt videlicet procedat, niſi eſſent abſentes in loco multùm remoto, & longinquo adeò quod non poſſint actui adeſſe ſine magna difficultate,argu.l.Prætor,§.vlt.& quod ibi no.per Do.ff.de vaca.mu.

Epiſc. abſente, an liceat ſine eius conſen. alienare res eccleſiæ.

18 Duodecimò,quod ſing.conſuluit Barb.conſ.61. à Ioue principium, col.5.verſ. præterea poſito, non tamen conceſſo, lib.3. quòd licet in alienatione rerum eccleſiæ requiratur conſenſus Epiſcopi, c.Abbatibus,& alijs multis, 12. q. 2. cum ſimi. ſi tamen Epiſcopus ſit in remotis partibus, poteſt ſine conſenſu illius in caſu alias permiſſo fieri alienatio per multa ſimilia,quæ ibi allegat.

19 Ex his autem quæ diximus, præſertim nu.6.7. in 5. locis, 9. ad fin. 12.13.17.18. ſatis conſtat, tum demum abſente marito vxorem poſſe contrahere ſine illius conſenſu, ſi hæc interueniant, vt ſcilicet ipſe maritus abſit & id quidem in longinquis & remotis partibus,& diutius ſit abſuturus, aut ignoratur vbinam terrarum degat,& fortè imminet neceſſitas contrahendi. Neque enim qualibet abſentia, quæ ſit huiuſmodi,quam diximus, ſatis eſſet vt mulier licitè poſſet contrahere, vt clariſſimè patet ex his quæ in dictis locis dicta ſunt. Nec enim abeſſe videtur, qui prope eſt, aut ſtatim rediturus eſt, vt conſtat ex multis quæ nos ſcripſimus in repetit. l. vnquam, in verbo, ſuſceperit liberos, num. 186. quibus adde. Alias enim facilè fieret fraus huic conſuetudini, ſi pro qualibet abſentia liceret mulieri arripere occaſionem contrahendi ſine conſenſu viri.

20 Sed & tunc cùm vir abeſt in remotis partibus, nec ſpectatur proximè rediturus, ſi quis tutò rem ſuam agere velit,conſulo,vt loco mariti abſentis adhiberi faciat autoritatem iudicis, ſicuti etiam in ſtatuto requirente conſenſum conſanguineorum, dicit Bald.in dicta. l.tranſactionem in fine, & ibi poſt eũ Paul.Caſtr.& Alciat. ar.l. bonorum. C. qui admitt. ad bonor.poſſeſ.& §.ſi verò abſunt.in Auth.de hær. & Falcid.ſequitur Petr.Anch. in repet. cap.1. in 14. quæſt.quo loco ſuprà citauimus,de conſtit.& Rom. d.conſil.36,viſa diſceptatione, & Paul. Caſtr. conſ. 119.videtur dicendum ſuper primo,in 2.dubio, lib. 2,& Alcia.in lib.1,de verbo,ſigni.chat.11.

Abbas nõ habens ca. debet adhibere auto. ſuperioris.

21 Et hoc confirmatur per id, quod in ſimili dicimus, quòd cùm Abbas, aut alius quiuis Prælatus, non poſſit rem eccleſiaſticam alienare ſine conſenſu conuentus,ſine capituli, per totum, extrà de his quæ fiunt à Prælat.ſine conſenſu cap.certè ſi aliquis Prælatus conuentum non habeat aut capitulum, debet adhibere Prælati ſuperioris conſenſum: vt eſt text.ad literam in Clemen.1.de reb. eccle. non alie. Ex quo videtur non benè dixiſſe glo. in cap. potuit, in gloſſa magna, poſt medium, extrà de loca. quæ concedit poteſtatem ſoli rectori, non habenti capitulum, quam tam habet Prælatus cum capitulo, quò ad alienationem rerum eccleſiæ. Quam tamen ſequuntur Anto. Imol.& Pan. in cap. eduecti, extrà de reſcript. ſed ibi videas omnino Feli. col.9. verſ. etiam in aliis.

Epiſc.abſẽte, adhiberi debet autor.ſuperioris.

22 Et quod voluit gl.notab. in c. ſi qua de rebus, 12. q. 2. quod cùm in alienatione rerum eccleſiaſticarum debet accedere conſenſus Epiſcopi, vt ſuprà diximus, ſi Epiſcopus abeſt, & imminet neceſſitas, requirenda eſt autoritas ſuperioris,ar.d.l.bonorum. C.qui admit. quam gloſſam ſequitur, & commendat Rom.d.conſ.36.in repe.d.l. ſi verò.§.de viro, in 28.limit.verſ.decimo.ff.ſol.mat.& Barb.conſil.61. à Ioue principium,col.2.lib.3.& eſt ſimilis gloſ.quam illi non allegant,in d. cap.1.in verbo, ſede vacante, poſt princ.extrà,ne ſede vacante,& ibi doct.

Iudex ſupplet contradictionem eius qui debet conſentire.

23 Facit item, quod voluit Antiſtes ille noſtrorum interpretum Bart. & alij poſt eum in l. ſi cum dotem.§.eo autem tempore. ff. ſol. mat. quod iudex ſupplet, quando is qui debet conſentire, ſine iuſta cauſa contradicit: de quo poſtea latè dicemus infrà, in 15.q huius gl.vbi omnino videas.

Conſanguineorũ inhabilium, aut non ex ſtantium conſenſum ſupplet iudex.

24 Et quod etiam dicit Ro. in l. ſi quis mihi bon. §.pater filio.§.de acq.hær.quod in ſtatuto requirente conſenſum propinquorum, ſi non ſunt conſanguinei, aut ſunt inhabiles, tutius eſt, iudicis interponere autoritatem,& latè Cor.conſ.243. circa primum,col.3. verſic. dicit autem, lib.4. vbi & ad hoc allegat text.in l.profectitia. ff. de iure dot. & in l. ſi infant.in fin.C.de iure delib. de qua re etiam latè dicemus infrà in 7.quæſtio.

25 Nota tamen, quod nullus illorum, quos ſuprà citauimus, neceſſariò dicit exigi autoritatem iudicis loco abſentis mariti, vt conſanguinei: qui ſentiunt contrarium, dum conſulunt (vt diximus) veluti ad

tollen

tollendum omnem ſcrupulum, vt id fiat. Et bene facit, quod infra dicemus in 3. q. vbi de furioſo ſciſcitabimur, & quod item dicemus in d. 7. q. de vxore, quæ non habet maritum, quia qui abeſt, perinde eſt, ac ſi non eſſet, per text. in l. 1. §. & quidem. ff. quod cuiuſque vniuerſ. & ita ſtatutum debet intelligi, ar. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect. & ita expreſsè voluit Paul. Caſtr. in d. l. ſi cum decem. §. ſi poteſt. poſt princ. ff. ſol. matr.

Iudex interponit autoritatem loco tutoris.

26 Quanquam videretur neceſſariò exigi autoritas iudicis, loco mariti abſentis, ſicuti in ſimili dicimus, quod iudex interponit autoritatem loco tutoris, vel curatoris, l. bonorum. C. qui admi. & l. ſi infant. in fi. C. de iure delib. Ex quo etiam dicit gl. in d. c. ſi qua de rebus, 12. q. 2. quod iudex ſupplet defectum Prælati eccleſiæ, quam ſequitur Angel. in d. l. bonorum, & Rom. qui eam ſolennem dicit, in l. 1. col. pen. verſ. vlteriùs circa materiam. C. vnde vir & vxor, vbi & ex hoc dicit in caſu ſtatuti requirentis conſenſum propinquorum in contractibus minorum, iudicem debere autoritatem interponere, nullis exiſtentibus propinquis. Et ad hoc quoque allegat gl. vltimam in l. ſi furioſi. C. de nup. & in l. profectitia, circa princ. ff. de iure dot. & in Clem. 1. de reb. eccleſ. non alien.

De iiſdem rebus.

27 Sed & idem in caſu eiuſdem ſtatuti, dicit Paul. Caſtr. conſ. 124. in cauſa quæ vertitur, in 2. dubio, lib. 1. per no. in l. ſi curatorem. C. de in integ. reſt. & alia iura, quæ allegat. Id quod etiam voluit conſil. 119. videtur dicendum ſuper primo, in 2. dubio, lib. 2. Idem autem in d. l. 1. circa medium. C. vnde vir & vxor, dicit, quòd iudex loco conſanguineorum alios bonos viros ſubrogabit: & vtrobique id dicit voluiſſe Bald. in d. l. tranſactionem, qui tamen nihil aliud voluit, quàm quod ſuprà ex eo diximus. Sed & poſteriori loco adducit Bald. in l. cum ſententiam, ad fin. C. de ſent. vbi dicit, quòd ſi ex ſtatuto debeant ſententiis criminalibus adeſſe duo priores: ſi abſint, vel nolint intereſſe, debēt eorum loco ſubrogari duo alij viri publica autoritate fungētes, arg. l. hac conſultiſſima. §. at cum humana. C. qui teſt. fac. poſ. & d. §. ſi verò abſint, in Auth. de hære. & Falcid. Sed & quòd in hoc caſu neceſſario requiratur iudicis autoritas, videtur voluiſſe Ro. in d. l. 1. C. vnde vir & vxo. & Cep. cautel. 237. & vxor. poſſit. & ante hos non obſcurè Bal. in c. 1. col. vlt. de cōſuet. recſtid.

De iiſdem rebus.

28 Sed tamen attende, quia id quod primo loco adduximus, iudicem ſupplere abſentiam tutorum, nihil hic videtur obeſſe, quoniam tutor. & curator. conſtitutio ad iudicem pertinet. Ideò illorum defectum & abſentiam iudex faciliùs poteſt ſupplere, quàm mariti, vt in ſimili caſu voluit Alex. conſ. 206. ponderatis verbis teſtamenti, in fi. lib. 6. & probatur per id, quod habetur in l. 1. §. idem Pomponius, cum ibi no. per doct. ff. quod falſ. tut. & per no. per Cy. in l. licet. C. de proc. & ibi Bar. col. vlt. dum allegat d. §. idem Pomponius. Sed vide in hac q. quid dicam infra in 3. q. nu. 32. & iterum in 4. q. in fin.

Si dubium ſit, an vir fuerit præſēs an abſens, quid præſumendum ſit.

29 SED HIC ſecundò quæro, quid ſi vxor repertitur contraxiſſe ſine autoritate mariti, dubiúmque eſt an maritus tempore contractus fuerit abſens, necne, dicente eo, qui cum muliere contraxit, eum abſentem fuiſſe, vt proinde valeat contractus; contrarium dicente marito: an in dubio præſumetur abſentia, vel præſentia ipſius. Spec. in titulo de actore, §. 1. verſ. ſed quid ſi iſte eſt alienigena, tenet in caſu l. vlt. §. neceſſitate. C. de bon. quæ lib. vbi filius non poteſt agere ſine conſenſu patris, quòd ſi dubitatur vtrùm pater fuerit in ciuitate præſens, quando filius egit ſine conſenſu illius, an abſens, in dubio præſumi fuiſſe abſentem, vt iudicium valeat. Et idem ex autoritate Mariti. Fran. tacitò nomine Spec. voluit Alb. in vlt. parte ſtatutorum, quæſt. 84. ſed quid ſi minor, paulò ante fi. per text. in l. optimam. C. de contra. commit. ſtip. & arg. l. ſi ideo. C. de his qui, vt indig. & Alex. qui nuncupatim citat Spec. conſ. 80. viſis, col. vlt. lib. 5. vbi id trahit ad ſtatutum requirens conſenſum duorum propinquorum in contractu minorum, & conſ. 92. viſo & opportunè, in fi. co. lib. 5. & Fel. in c. quoniam, in prin. col. vlt. ext. vt lit. pēd.

De eadem re.

30 Sed tu tamen dic contrarium per id quod dicit Bar. in l. is poteſt. ff. de acq. hær. quod in dubio quis præſumitur eſſe præſens in loco, vbi habitat, vel habet domicilium, niſi probetur abſentia. c. cùm in tua extra qui mat. acc. poſſ. quod dictum ſequitur Imol. ibi, & Alex. ſibi contrarius, col. 5. verſi. ponderanda ſunt, qui ad hoc allegat bonum, tex. vt ipſe dicit in l. cùm quidam, la grande, in fi. ff. de leg. 2. & ibi quoque Franc. Aret. col. 8. verſ. quartò adde, vbi & rationem adducit ex argumento à communiter accidentibus, quod valet de iure l. certi cōdictio. §. quoniam ff. ſi cer. pet. Contingit enim communiter, quod qui habet domicilium in loco, frequentiùs ibi habitat, & eſt præſens, quàm alibi. Et idem Franciſ. Aretin. conſi. 102. in cauſa & quæſtione, col. 6. nū. 7. in princ. Sed & idem quoque voluit Alex. ipſe, reputans notab. conſi. 130. ponderatis his quæ in ſuperiore, col. 2. lib. 6. & Soc. conſi. 121. viſa contingentia facti, in prin. vbi & de hoc dicit eſſe bonum text. in d. l. cùm quidam, & Corn. conſi. 5n. in cauſa vertente, col. vlt. lib. 2. & conſ. 151. videtur in hac conſultatione, col. 2. verſi. præterea eius, & iterum, col. vlt. verſ. tamen quod valeat, lib. 4. vbi loquens in ſtatuto diſponente, quod adultus non poſſit contrahere ſine conſenſu duorum propinquorum, dicit, quod propinquus ciuis loci contractus præſumitur fuiſſe in loco, dum contractus celebraretur, niſi contrarium probetur, per id quod dicit Bart. in d. l. is poteſt, quod dici not.

De eadem re.

31 Baldus autem in d. l. vlt. §. neceſſitate, in fi. poſtquam adduxit Spec. in d. tit. de actore, ſubdit, ego dico quod ibi debet fieri ſtatuto, aliàs imputet ſibi actor: tanquam ſcilicet nec in præſentia, nec abſentia præſumatur, ſed ſemper incumbat actori onus probandi. Id quod facilè crediderim, ſi non conſtet de domicilio, aut habitatione eius qui debuit conſenſum adhibere, per id quod voluerunt Iac. But. in l. vlt. C. de lon. temp. præſcri. Bald. & Ang. in l. præſcriptione. C. qui non ob lon. temp. præſcri. quod qui allegat præſcriptionem longi temporis 10. annorum, debet probare præſentiam eius, contra quem præſcripſit, aliàs non obtineret, niſi probaret poſſeſſionem 20. annorum. Tamen, vt dicit Corn. d. conſ. 50. ſatis eſt quod probet illum eſſe eiuſdem ciuitatis, vt præſentia illius hic præſumatur, ex ſententia Bald. & Ang. in l. emptor. C. de long. temp. præſcri. An autem & quando aliàs præſentia & abſentia præſumatur, vide per Bald. & Ang. in l. 1. & iterum in l. optimam. C. de cont. & com. ſtip. Paul. Caſt. in l. illud, verſi. vltimò allegatur. C. de ſacr. eccleſ. & in l. Titia. §. idem reſpondit, le 2. ad fin. ff. de verb. obl. & omnino Fel. in c. reoor. col. 2. verſi. ad illud de iuſtitura, extrà de re iud. & quos ibi allegat. & Franc. Balb. in tract. præſcrip. in 1. 4. parte princ. in 3. quæſt.

Quid ſi vir ſit furioſus.

32 TERTIO QVÆRO, Quid ſi maritus ſit furioſus, an vxor poterit contrahere liberè? In qua quæſtione non adeò neceſſarium videtur longius immorari, cùm idem videatur dicendum, quod in prima quæſtione, cùm furioſus ſit loco abſentis, l. 2. §. furioſus. ff. de iure codi. cum congeo. alibi à me adductis. Quia tamen & noſtri legum interpretes,

nuncupatim

Digitized by Google

nuncupatim hanc rem tractauerunt, pauca ex illis dicenda putauimus, Bald. in l. ſi furioſi, poſt princi. C. de nup. dicit per illum text. quod ſtante ſtatuto, quod filius non poſſit contrahere ſine conſenſu patris, ſi pater eſt furioſus, eſt adhibenda autoritas iudicis, quæ conſenſum patris ſuppleat. Et illum nuncupatim ſequitur Ro. in l. cùm hæres. col. 2. verſi. & adducitur. ff. de acq. hære. Idem quoque Bald. in l. ſi filiusfa. ff. de ſolut. dicit per text. ibi, quòd ſtante ſtatuto, ne mulier contrahat ſine conſenſu conſanguinei proximioris, ſi is proximior ſit furioſus, requiritur conſenſus curatoris illius.

De eadem re.

33 Sed idem Bald. in l. cùm hæres. ff. de acq. hære. dicit per illum text. quod tunc filius poterit contrahere liberè, & ibi Ang. Imo. & Fran. Areti. etiam loquentes in ſtatuto requirente conſenſum mariti, vt facit hæc noſtra conſuetudo: aut propinquorum, idque per illum text. qui ad hoc eſt optimus. Et Rom. ſibi contrarius, in l. ſi quis mihi bon. §. patet filio. ff. de acq. hær. & Alex. in l. a. §. voluntatem, col. a. verſ. vnde infertur, & ibi etiam Franc. Rip. col. a. verſ. iuſtum tex. ff. ſol. matri. vbi reſpondet ad d. l. ſi furioſi. & Cato. Ruin. conſ. 145 circa primum, col. 2. verſ. & alia ratione, lib. 1. Et bene facit, quòd cùm de Iure Ciuili requiratur conſenſus patris in matrimonio, per l. a. ff. de ritu nup. non tamen requiritur, ſi pater ſit furioſus, per l. ſi nepos, eod. tit. & l. tam dementis. C. de Epiſco. audi. & d. l. ſi furioſi. & Inſtitut. de nupt. in princ.

De eadem re.
Filius patris furioſi poteſt per ſe iniur. agere.
Et hæreditatem adire.
An & mutuò accipere.

34 Et ſimiliter filiusfa. iniuriam paſſus, patre furioſo, ipſe per ſe poterit iniuriarum agere. l. ſed ſi vnius. §. filiofam. ff. de iniur. quæ reddit illam, quam diximus, rationem, quia hic pater eius loco abſentis eſt. Et ex aliis quoque videmus habentem patrem furioſum, perinde haberi, ac ſi ipſe paterfam. eſſet. Ideóque poſſe eum hæreditatem in qua inſtitutus eſt, adire ſine patris iuſſu, d. l. cùm hæres. ff. de acq. hær. vbi Bar. dicit illum tex. eſſe ſing. & ex hoc colligit Bald. ibi arg. quòd filius, cui pater eſt furioſus, poteſt accipere mutuò pecunias, nec habet locum S. Cod. Macedon. Sed id reprehendunt Raph. Co. & Fran. Aret. ibi multis rationib. quas apud eos videre poteris. At to in hac noſtra quæſt. vide, quæ dicam in ſequi. q. in fin. & quæ diximus in 1. q. Ex quibus intelliges, an loco huius mariti furioſi autoritas iudicis interponi, aut alij ſubrogari debeant, de quo & aliquid diximus, ver. 1. huius q.

Quid ſi maritus ſit bannitus.

35 QVARTO, Quid ſi maritus ſit bannitus? certè idem dicendum eſt, quod & in abſente diximus. Is enim verè abeſt. Et propterea poteſt filius ſine conſenſu patris banniti dotem exigere, vt eſt tex. in d. l. ſi cum dotem. §. ſi patri. & rurſum in l. In inſul. in prin. ff. ſol. mat. per quos text. dicit Al. in vlt. parte Tract. Statutorum, q. 84. ſed quid ſi minor, col. vlt. quod filiusfam. poteſt eſſe in iudicio ſine conſenſu patris banniti. Et eſt bonus text. in l. vlt. C. de ſen. paſ. vbi valet, quod facit filius patre deportato, ſine conſenſu illius, qui alias requireretur, nec retract. patre poſtea reuocato.

De eadem re.

36 Et in ſimili conſuluit Bald. conſi. 201. in prouincia Anconitana, lib. 1. quod ſi ex ſtatuto minor non poteſt contrahere ſine præſentia, aut conſenſu duorum ex proximioribus, non requiritur præſentia aut conſenſus banniti proximioris, quia qui non poteſt intereſſe intra territorium ius dicentis, citari non debet, per gl. ord. in l. hæc autem. §. 1. & l. a. ff. ex qui. cau. in poſ. ea. & probatur, vt dicit expreſsè in l. obſeruare. C. decuri. lib. 10. & facit l. ſi longiùs. §. vlt. ff. de iud. & auth. quod locum. C. de colla. & no. in l. vlt. §. neceſſitate. C. de bon. quæ lib. Item iudex ſupplet locum abſentis. l. ſi infanti. §. vlt. C. de iure delib. Nam illius abſentia Dei præſentia ſuppletur. l. properandum. §. ſin autem. C. de iud. & bonorum. C. qui admit. ad bon. poſ. & l. tam dementis. Cod. de Epiſ. aud. & l. profectitia. in prin. ff. de iure doti.

De eadem re.

37 Hæc Bald. qui & ipſe in non diſſimili caſu ſcribit conſ. 399. ſtatuto ciuitatis Aſſiſij, lib. 3. quòd ſi ſtatuto caueatur, quòd nulla mulier poſſit condere teſtamentum ſine præſentia filij, ſi quem habeat, & mulier habeat filium bannitum, poteſt abſente illo teſtamentum condere. Nam perinde eſt, quo ad hoc, ac ſi non eſſet in rerum natura. l. 1. in fin. ff. de bon. poſſ. contra tab. & l. ſi necem. §. ſi deportatus. ff. de bon. libert. & l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de libet. & poſthu. & facit etiam ad prædicta text. in l. ſed & ſi filiusfa. ff. ad Maced.

De eadem re.

38 Ex quibus videtur, malè alibi conſuluiſſe eundem Bald. videlicet conſ. 54. ſtatuto terræ Nurſiæ, lib. 5. quod ſi ſtatuto caueatur, vt nullus contrahat matrimonium cum muliere non habente patrem, vel matrem, ſine conſenſu fratris: & mulier habet fratrem bannitum, eius conſenſus requiritur, quem poterit præſtare per literas, nuntium, vel procuratorem, per multa quæ illic allegat, vt probet bannitum retinere ea, quæ ſunt naturalia, videlicet affectionem, quam conſideraſſe videtur ſtatutum. In quo Bald. (pace tanti viri dixerim) non mediocriter aberrauit, vt qui dixerit contra tot iura, non requirentis conſenſum abſentium, nulla affectionis naturalis habita ratione.

Cõſenſus domini banniti requiritur in alienatione feudi.

39 Sed contra ſuprà dicta facere videtur, quod voluit gl. no. in c. 1. in gl. 1. tit. hic finit text. quòd vaſallus in alienatione feudi tenetur requirere conſenſum domini banniti. Quam gl. ſequuntur Andr. Iſer. Iac. Bald. Alua. Mart. Laud. & Card. Alex. ibi & Franc. Cor. Iunior in tractatu feudo. 4. parte princ. char. totius operis 45. verſi. vigeſimoſeptimò quæro, nam & apud bannitum ſtat autoritas & facultas conſentiendi. l. ex facto. §. ex facto. ff. ad S. C. Trebe. & poteſt adhibere conſenſum ſuum per procuratorem. l. Papinianus. ff. de minor. quos text. ad hoc expendit, & allegat Bald. dicto conſ. 201. col. 1. lib. 1.

De eadem re.

40 Verùm quod de domino bannito dictum eſt, nihil hic obeſſe videtur, quia hic domini conſenſus in re ſua, quem & vaſallo ea lege cõceſſiſſe videtur, interponendus eſt, nec propter bannum dominus ſua iura amittit, vt etiam dicit ipſe Bald. in d. c. 1. & eſt bonus tex. in §. quin verò, in auth. vt nulli iud. hic verò loquimur de conſenſu ſuperioris in re non ſua, nec propter ſuum præiudicium requiſito. Ex quo videtur quod cùm ex noſtra conſuetudine, maritus debeat conſentire, non ſolum propter fragilitatem mulieris, ſed & quia ipſius intereſt, quippe qui ſuos faciat fructus rerum omnium vxoris, vt ſuprà latè diximus in gl. 6. n. 37. reſtat igitur, & ſeq. vſque ad fin. non poſſit vxor mariti banniti, aut abſentis, aut furioſi liberè de ſuis rebus diſponere, in præiudicium mariti, qui ius in illis habet. Ideò cogita. Sed quid dictum eſt, hunc conſenſum poſſe præſtari per procuratorẽ, an id ſit verum, latè tractauimus ſupr. in d. gloſ. 6. in 4. q. quæ eſt in num. 20. & multis ſeq. Quod autem diximus ex eod. Ba. iudicem ſupplere locum abſentis, vide etiam, quæ diximus ſup. in hac eadem gl. in 1. q.

Quid ſi maritus ſit minor.

41 QVINTO QVÆRO, Quid ſi maritus eſt minor? Bald. in l. in coniunctione, in fi. C. de nup. dicit, quod ſtante ſtatuto, quòd non poſſit contrahere mulier ſine conſenſu duorum conſanguineorum, & mulier non habeat conſanguineos maiores, ſed tantũ minores, prudentes tamen, & capaces conſilij:

poterit

poterit contrahere cum conſenſu illorum, & erit ſatisfactum ſtatuto, cùm non diſtinguat circa ætatem, arg. l. ſi pater. in fin. ff. de man. vind. & ſequitur Per. Anch. in repeti. cap. 1. in 14. quæſt. princ. verſic. poſtremò circa hoc quærit, qui eſt in char. 61. in paruis, extrà de conſt. & Alciat. in l. tranſactionem. C. de tranſact.

De eadem re.

42 Et facit, quod alibi voluit idem Bald. in l. ſi vt proponis. C. de ſer. pig. dat. man. quòd in caſu illius l. qua cauetur ſeruum pignori ſpecialiter obligatum, poſſe manumitti conſentiente creditore, poteſt ipſe creditor, etiam minor 20. annis conſentire, & valebit manumiſſio ea ratione, quòd qui conſentit, non facit, ſed tantùm non impedit, per d. l. ſi pater, §. vltim. vbi eſt tex. formalis. Multùm enim refert, an conſentiens ſit dominus: & tunc conſentiens propriè facit. l. ſi fundus. §. ſi neſciente. ff. de pig. an non ſit dominus: & tunc non facit, ſed non impedit, id eſt vt ipſe Bald. dicit, quandam obſtantiam tollit.

De eadem re.

43 Verùm Ben. Plum. in l. 2. col. 1. ff. de man. vind. hanc rem paulò latiùs tractat. Nam hinc occaſione ſumpta, quòd per illum text. poteſt minor an. 20. libertati ſerui, cuius fructuarius eſt, conſentire, licèt tamen ipſe manumittere non poſſet, quærit in caſu ſtatuti requirentis conſenſum conſanguineorum propinquorum in contractu mulieris, an poſſit proximior conſanguineus minor cōſentire. Et primùm dicit videri, quòd ſic, per illum tex. & alia, quæ ipſe allegat. Et ita dicit conſuluiſſe Fran. Piſ. & alium quendam Doctores. Poſtea dicit in contrarium videri, quia ideò conſenſus propinquorum requiritur, vt illorum conſilium ſuppleat contrahentis defectum. Idem quia paria ſunt, non eſſe, & inhabilem eſſe. l. quoties. ff. qui ſatiſdat. cog. & propterea huiuſmodi ſtatutum debet intelligi de habilibus, & idoneis ad ſupplendum ſuo ipſorum conſil. contrahentis defectum: vt etiam in ſimili voluit Bart. in l. ſi tertius. ad fin. ff. de aqua pluui. arc. Tandem diſtinguit Bene. Plum. Nam aut ſtatutum requirit conſilium: & tunc non includitur minor, quia debet tale ſtatutum reſtringi ad idoneos. l. vt gradatim. §. & ſi lege. ff. de mu. & hono. & no. in l. 1. C. de ſacro. eccl. & proinde ad habentes conſilium & animo, & ætate, per l. vlt. ad fin. ff. qui per. tut. & ideò minor carens conſilio, non includitur. l. 1. ff. de minor. & l. ſi minor. ff. de ſer. expor. & l. vlt. ff. de manu. vindic. Aut ſtatutum requirit conſenſum: & tunc quoque diſtinguendum eſt. Nam aut ex tenore ſtatuti apparet requiri conſenſum, propter defectum iurium contrahentis, in præiudicium conſentientis: puta in ſtatuta, quod conſors non poteſt alienare partem ſuam ſine conſenſu conſortis, aliàs poſſit eam reuocare: & tunc perſona minoris includitur, per text. vt ipſe dicit no. in c. conſtitutus, extrà de in integ. reſtitu. Aut propter defectum perſonæ contrahentis, requiritur conſenſus alterius ad eam habilitandam: vt in caſu per eum propoſito, videlicet in ſtatuto requirente conſenſum propinquorum: & tunc non includitur minor: quia ſtatutum de conſenſu minoris non videtur cogitaſſe: quia debet intelligi de pleno conſenſu, non defectiuo, vt ipſe loquitur. l. cùm filio. ff. de l. 3. & l. quanquam. ff. de rit. nupt. non poteſt autem minor supplere defectum alterius. l. vlt. C. de legi. tut. Nam qui in ſe deficit, non poteſt alienum ſupplere defectum. l. filiom habeo. ff. ad Macedo. Alioquin ſi cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadunt. c. quæ ipſis. 38. diſt. Et de hoc videtur caſus expreſſus in l. ſpurij. §. 1. ff. de Decur. iuncta l. pupillus. §. decuriones. ff. de verb. oblig. Hæc ferme Bened. Plum.

De eadem re.

44 Sed Paul. Caſtr. in d. l. ſi cùm dotem. §. ſi patri, col. 1. ff. ſol. matr. ita de hoc loquitur, vt velle videatur non requiri conſenſum minoris: poſſeque mulierem, ſi nullos habeat conſanguineos maiores, liberè & ſine ſolennitate ſtatuti contrahere, & ad hoc allegat Bald. in l. 1. col. vltim. C. qui admit. vbi hoc non dicit, ſed illud, videlicet primùm videri huiuſmodi ſtatutum etiam intelligi de pupillo conſanguineo: quia ſuffragio tutorum poterit intereſſe. l. diem proferre. §. coram. ff. de arbi. Poſteà dicit contrarium videri, quòd debeant conſanguinei eſſe legitimæ ætatis, argum. d. l. vlt. C. de legi. tut. vel quòd ſaltem ſint adulti. Nam cùm eorum præſentia requiritur, redacti ſint inſtar teſtium: ergo impuberes repelluntur propter lubricum conſilium. l. 3. §. lege Iulia. ff. de teſtib.

De eadem re.

45 Et hoc videtur ſequi Roma. in l. ſi quis mihi bona. §. pater filio. ff. de acquir. hæred. cùm dicit huiuſmodi ſtatutum requirens conſenſum conſanguineorum, intelligi, ſi ſunt conſanguinei habiles, per not. per Bald. in d. l. 1. in fin. C. qui admit. & poſt Ro. ipſum Cornel. conſil. 241. de duobus quæritur, col. 3. verſic. & huiuſmodi ſtatuts, lib. x. & conſi. 4x. circa quæſitum, col. 2. verſic. ſed ſi non habuiſſet, lib. 4. & Ioann. Bapt. in repet. l. omnes populi. char. 60. in paruis, verſ. 29. ff. de iuſtit. & iure. Et idem ſanè videtur voluiſſe Angel. conſ. 333. ſtatuto Tudertino, vt videlicet ſi conſanguineus ſit minor 14. annis, non poſſit huiuſmodi conſenſum præſtare.

De eadem re.

46 Sed & Bald. ipſe in l. de pupillo, in princ. quem ſequitur Iaſon ibi, col. 1. ff. de oper. nou. nunt. dicit & hoc caſu pupillum conſanguineum non poſſe interuenire cum autoritate tutoris, tum per illũ textum, tum etiam quia autoritas præſtaretur ad id, quod non eſt in patrimonio, & adminiſtratione perſonæ, nec bonorum pupilli, videlicet ad conſenſum alteri præſtandum. ergo nihil autoritas facere poteſt, per l. vlt. ff. de cura. furi. & l. ſeruus furioſi. ff. de ma. & not. Bar. in d. l. de pupillo, quod Bal. ibi reputat bene notandum. Et ſequitur etiam Franc. Aret. in l. cùm hæres, col. 1. ff. de acquir. hæred. Et idem videtur voluiſſe Angel. in l. 1. §. & quidem. ff. quod cuiuſque vniuerſ. dum dicit per illum text. quòd in caſu huius ſtatuti, ſi mulier non habeat conſanguineum niſi vnum pupillum, poterit liberè contrahere, eo non requiſito, aut conſentiente.

De eadem re.

47 At idem Bald. in d. l. in coniunctione, in fine omnino. C. de nupt. ſentit & hoc caſu poſſe pupillum conſentire cum tutoris autoritate. Nam loquẽs de huiuſmodi ſtatuto, poſt ea, quæ ſuprà in princ. huius quæſt. ex eo retulimus: Quid (inquit) ſi conſanguinei ſunt pupilli? videtur quòd eorum conſenſus non valeat ſine autoritate tutoris, quia nec dicuntur præſentes per d. l. diem proferre. §. ſed coram, & argum. l. 1. in fin. C. de fal. mo. Hæc ille, quem ſequitur etiam Petr. Anch. in repet. d. cap. 1. de conſtitut. quo loco ſuprà in princip. citauimus, vbi & ad hoc allegat, not. in ſimili, in c. ex eo. de elect. lib. 6. Verùm Franc. Aret. in l. quamuis, in princ. ff. de aeq. poſſ. ita Bald. vbi ſuprà, allegat, tanquàm ſi dixiſſet ſimpliciter, conſanguineos pupillos non comprehendi in ſtatuto requirente conſenſum conſanguineorum in contractibus mulierum.

De eadem re.

48 Adde his, quæ ex aliis diximus, & id quoque poſſe dici, quòd autoritas mariti aut requiritur ad integrandam (vt loquimur) perſonam vxoris: aut ob id, quòd in eo vertitur commodum, vel incommodum mariti adminiſtratoris bonorum vxoris, & quorum fructus facit ſuos, ex conſuetudine propè generali Franciæ, de quo nos diſputauimus ſuprà

iu glo.6.in verbo,*conſentement*,in vlt.quæſt.Si igitur primum,quomodo poterit autoritatem alteri præſtare, qui ipſe autoritate indiget? d.l,vlt.C.de legi, tutel.& facit l.filium.ff.ad S.C.Maced vbi filij conſenſus in mutuo facto nepoti,non tollit. S. C. cùm & ipſe in ea cauſa ſit,vt mutuam pecuniam inuito patre accipere non poſſit, & ibi concord.in gloſ. Si ſecundum,certum etiam eſt,maritum minorem nõ poſſe ſine decreto in rebus immobilibus contrahere, per totum titu.C.de præd.mi.& ff.de reb.cor.Ex quibus,iunctis iis,quæ diximus in præced.quæſt. & quæ item dicemus in ſeq.q. facile poteris colligere quid in hac quæſt.ſit dicendum.

Si vxor ſit minor,an ſufficiat autoritas viri maioris.

49 Sexto quæro,quid è diuerſo ſi mulier ſit minor 25. annorum nunquid venditio, quam facit de re immobili, cum conſenſu mariti maioris 25. anuis ſine decreto iudicis valeat? Breuiter dic, quòd non. Neque enim ſolennitatem ſtatuti interueniſſe,niſi & ea,quæ à iure communi ſtatuta eſt, intercedat, à quo quidem iure communi debet ſtatutum suppleri, argum, l.4.§.ſi quis condemnatus, verſic.ſed ſi quidem.ff.de re iudicat. nam hoc ſtatutum non eſt conditum ad tollendam iuris communis ſolennitatem, ſed ad ipſam augendam, cùm aliquid præter illud requirat. Ideò non debet operari contrarium effectum.l.cùm tale.§.falſam.ff.de condit.& demonſtr.Et ita in ſimili caſu,videlicet in ſtatuto requirente conſenſum duorum propinquorum in contractibus minorum,conſuluit Paul.Caſtrenſ, conſil.206.incipiendo à ſecundo,colum.1.lib.2.

An mulier cælebs poſſit liberè contrahere.

50 Septimo quæro, ſi ſtatutum dicat ſimpliciter,quòd mulier non poſſit contrahere ſine conſenſu mariti,nulla diſtinctione facta, an ſit maritata,néne, quid dicendum de muliere non maritata? Nam ſi de nupta, ſiue maritata nuncupatim loquitur (vt facit noſtra conſuetudo) haud dubiè non obtinebit in nõ nupta, vt expreſsè voluit Ang. conſil.318.dictus punctus eſt dubius,in princ.Igitur cùm de muliere ſimpliciter loquitur, videtur quòd nullo modo poſſit contrahere, vt quæ non habet maritum,qui conſentiat: nec ſtatutũ diſtinguit,ſed generaliter loquitur:ergo generaliter eſt intelligendum, per l.in fraudem.§.vlt.ff.de milit.teſt. & l.1.§. generaliter.ff.de leg præſt.& ibi concord.in gloſ.Et hanc ſententiam fulcit, quòd olim legibus & Græcorum & Romanorum mulieres omnes ſub tutela erant,vel parentum,vel fratrum, vel virorum, vel aliorum,vt patet ex his quæ diximus ſuprà in prima lege connub. num.72. incip. quod ex veterum, & iterum in princ.huius gloſ,

De eadem re.

51 Tu tamen dic contrarium. Nam cùm maritum non habeat,nec proinde poſſit ſeruari ſtatutum,ſeruari debet ius commune,ſicut in ſtatuto requirente conſilium proximorum, in contractibus mulierum vel minorum,vt ſcilicet ſi non habeant proximos, poſſint liberè contrahere,vt voluerunt Bald.Angel, Raph.& Alex.in l.turpia.§.ſi Titiæ.ff.de leg.1.Bald. in l.1.poſt princ.& ibi Salyc.Rom.col.pen.verſi.vlteriùs circa.Corn.& alij recentiores, C. vnde vir & vxor, Idem Bald.in l.cùm hæres, per illum tex.ff.de acquir.her.Raph.Co.in l.4.§.toties,per illum tex.ff. de dam.infect.Rom.in d.l.ſi quis mihi bona.§.pater filio.ff.de acquir.hære.& conſi.36.viſa diſceptatione.Paul.Caſt.conſi.124.in cauſa quæ vertitur in 2. dubio,lib.1. vbi plus dicit,quòd qui impugnat contractum factum à minore ſine conſenſu duorũ conſanguineorum,qui ex ſtatuto requirebatur,non ſolùm debet probare illũ fuiſſe minorem,ſed & tempore contractus habuiſſe conſanguineos,& Cornel. conſil.241.de duobus,col.3.verſi.& huiuſmodi ſtatuto,lib.2.& conſil.151.in hac conſultatione,col.2. verſic. ſolum autem vertitur, lib.4. & d.conſil.242. col.2.eod.lib.4.Barba,conſil.20.bene etenim.col 4. verſic.præterea eſt etiam,lib.3.& conſil.61 a Ioue, col.antepenul.eod.lib,3. & conſil.72.magnanimus, col.2.lib.4.& in tract.de præſt.Card.in 1.q.1.partis, col.7.verſic.ſtatuto cauetur,ſub num. 5.& in Clem. vlt.verſic.penul.in glo.in verbo,ſtatuimus, de reſcr. Alexan.conſi.206.ponderatis verbis teſtamenti,col. vlt.lib.6.Alcia.in l.tranſactionem,C.tranſact.

52 Et propterea etiam ſubdit ipſe Bald.in l.1.C. vnde vir & vxor, ad ea quæ ſupra ex eo diximus, quòd ſi vnus ſolùm minoris conſanguineus eſt,ſatis eſt illius conſenſus,licet ſtatutum plurium requirat. Quod & ſequuntur Paul.Caſtr.Alex.& recentiores ibi:& idem Paul.Caſtr.in l.ſi cùm dotem.§.ſi patri, ff.ſolut.matrim. & in l.ſi tertius.§.1.ff.de aqua plu. arc.& Felin.in cap.propoſuiſti,in 3.limitat.concluſionis,extra de probat.& in c.quoties, in 3.not. de teſt.Iaſ.in l.Stichum qui meus erit,col,vlt.verſi.tertiò adde.ff.de legat.1. *De eadem re.*

53 Et ſimile voluit idem Bal.in d.l.in coniunctione.C.de nup.quòd ſi ſtatutum requirat conſenſum matris, & duorum propinquorum, matre mortua ſufficit conſenſus duorum propinquorum. Debet enim intelligi ſtatutum requirens conſenſum matris,ſi mater viuat. Et ſi ſtatutum requirat conſenſum duorum conſanguineorum ex parte patris, ſi quos habeat, alioquin ex parte matris, & ſit vnus tantùm ex parte patris, & vnus etiam tantùm ex parte matris, ſufficit illorum conſenſum adhibere. Et vtrumque ſequitur Petr.Anch.in repet.d.c,1. in 14.q.verſic. circa hoc in ſimili quærit, & verſic.ſeq. de conſtit. Et priùs etiam ſequitur Ioan.Bapt.in repet.l.omnes populi, char.60.in paruis.verſi.28.ff.de iuſtit.& iure. Et poſterius etiam voluit Bart.conſil. 10.viſo ſtatuto communis,& ibi Ber.Land.in addit. & Idem Bart. in d.l. Stichum qui meus erit, col.vlt. verſicu.ſecundò facit.ff.de leg.1. Quem ſequuntur Bald,ipſe Ang.Franc.Aret.Alex.Iaſ.& omnes ibi, & Panor.in d.c.quoties,in 4.not.& ibi Franc.Aret.etiã 4.not.& Felin. in 3.not.de teſti.& Alex.conſil.109. ſuper prima conſultatione, col.3.lib.7. *De eadem re.*

54 Priori autem,quod de matre mortua dicit Bal. ſimile eſt quod poſt Vber.Bob. ſcribit Albert.Roſa, in 2. parte ſtatutorum, quæſt.119. quid ſi ſtatuto, quòd ſtante ſtatuto,quòd filij non ludant ſine licentia patris, poterunt patre mortuo ludere, allegat l. 4.ff.loca.& cap.ſi gratioſè,de reſcript.lib.6. & vtrobique notata. *De eadem re.*

55 Accedit & ſuprà dictis,quod voluit gloſ.nota. in l.de pupillo, in princ.in verbo, rata habebitur.ff. de oper.non.nuntia.quòd pupillus carens tutore & iudice, poteſt ſolus nuntiare nouum opus,argum.l. bonorum.C.qui admit. Ex qua gloſ.dicit Rom. ibi ampliari d.l.bonorum,& l.ſi infanti,in fin.C.de iure delib.quibus cauetur poſſe pupillum non habentem tutorẽ cum iudice,ſine autoritate tutoris agnoſcere bonorum poſſeſſionem,& adire hæreditatem: vt videlicet ſi pupillus careat tutore & etiã iudice, poſſit ſolus ſine tutore & iudice id facere:& ad hoc dicit illam gloſſam eſſe ſing.& à ſe ſolo põderatam, Verùm Bart.& omnes ibi illam gloſ.reprehendũt,& inter cæteros Alex.& Iaſ.illud etiã Rom.dictum reprehendunt:& rurſum idem Alex.in d.l.bonorum, col.2.in verſ.3.limit. Faciunt & ad hanc quæſtionẽ, quæ diximus ſuprà,in præced.quæſt. Nam ſi hoc caſu poteſt mulier contrahere non obſeruata ſolennitate ſtatuti:ſi maritus ſit abſens, furioſus, & bannitus,multò magis quando non habet maritum. *Pupillus carens tutore & iudice an poſſit nuntiare nouum opus.* *Et an hæreditatem adire.*

56 Octa

Quid ſi vxor fecerit cõtractum vtilem ſine conſenſu viri.

Eccleſ. vel minoris alienatio ſibi vtilis, an valeat ſine ſolennitate.

56 OCTAVO QVÆRO, ſi vxor ſine conſenſu mariti fecerit contractum ſibi vtilem, & commodum, an valeat huiuſmodi contractus, nécne? Primùm videtur non valere, per id, quod in ſimili voluerunt Iac.But. Albet. Batt. Angel. Folg. Paul. Caſtr. Iaſ. & penè omnes in l.cùm hi.§. eam tranſactionem. ff. de tranſact. quòd ſi Eccleſia, vel minor fecerit alienationem ſibi vtilem, non ſeruata iuris ſolennitate, non valebit huiuſmodi alienatio. Quod & voluit Bald. in cap. 1. extrà, eod. tit. & in l. pupillorum, in fi. princ. ff. de reb. cor. & in l. vlt. §. neceſſitate, colum. 5. verſic. & ideò dicit. C. de bon. quæ lib. & conſi. 475. quidam I. Abbas, col. 2. lib. 1. & Soc. id tamen dicens procedere in contractu rerum immobilium, conſil. 80. præſens conſultatio, col. 2. verſic. ad hanc obiectionem, lib. 4. & Alcia. lib. 1. de verb. ſignific. char. 4. & Franc. Rip. in l. is cui bonis, col. 11. num. 47. ff. de verbor. obligat.

De eadem re.

57 Pro quibus apertè faciunt 3. aut 4. text. quos tamen ibi non allegant, videlicet in c. ſine 12. q. 2. & in c. tua nuper. extrà de his, quæ fiunt à præla. in illis verbis vtrobique poſitis, niſi fortè aliquid faciat, vt meliora proſpiciat, & totius cleri tractatu atque conſenſu, &c. Ex quibus verbis clarè colligitur, non ſatis eſſe alienationem eſſe vtilem eccleſiæ, niſi & ſolennitas interueniat. Et ita illum text. in d. cap. tua. ponderat Panor. ibi & Barb. in d. l. is cui bonis, col. 7. in prin. ff. de verbor. obligat. & conſil. 41. immortalem, col. 2. lib. 4. Et præterea tex. in c. 1. ibi, præſertim cùm euidens, &c. de reb. eccleſ. non alien. vbi decernitur non valere quandam alienationem rei eccleſiæ factam ſine ſolennitate, præſertim cùm euidens neceſſitas, vel vtilitas non ſubeſſet. Ex quo clarè intelligitur, etiam non valere, ſi adſit vtilitas, quia dictio, præſertim, eſt implicatiua. l. ſi ſine. §. vlti. in tex. & glo. ff. rem rat. haber. Et ita etiam illum tex. ponderat Fran. Aret. in l. mutum. ff. de acqui. hære. Et text. in Cle. 1. eod. tit. de reb. eccle. non alie. vbi expreſsè dicitur, quòd ad hoc, vt res eccleſiaſtica poſſit alienari, debet hoc neceſſitas, aut vtilitas eccleſiæ expoſcere, & nihilominus aſſenſus conuentus, aut ſi non ſit conuentus, Prælati accedere, & ibi gloſſ. in verbo, nihilominus.

De eadem re.

58 Et ita quoque huius ſententiæ fuit glo. in ſumma, 12. q. 2. Ioan. Regius inter conſil. Feder. Senen. conſil. 142. domino Ioan. Panor. & alij in cap. 2. de in integr. reſtit. idem Panor. in c. cum cauſa. col. vlti. de re iudi. & in c. nulli. col. 2. verſi. & concludo, extrà de reb. eccle. non alie. & Barb. conſi. 12. difficilè, col. penult. verſic. prætereà eſt etiam, lib. 3. vbi & alios multos citat, vt ibi videbis. De quo etiam per recentiores, in c. quæ in eccleſiarum, de conſtit. Domi. & alios, in cap. 2. de reb. eccle. non alien. lib. 6. Fab. à Monte S. Sabin. in tract. empti. & vend. in 5. quæſt. princ. col. pen. verſic. & quod requiritur. & Felin. in c. cauſam. l. 1. col. pen. de iud. & Phil. Dec. conſi. 142. cuius ſuperſcriptio incipit, an & quando, col. 2. verſ. eſt ergo videndum, & conſi. 282. viſo puncto, col. 3. verſi. nam ſecundũ communem, vbi & alios adfert.

Pupillus an ſolum poſſit adire hæreditatem locupletem, aut etiam opulentam.

59 Nec diſſimile eſt, quod pupillus ſine autoritate tutoris non poteſt adire hæreditatem, etiam locupletem, & ſibi magno commodo futuram, vt voluerunt Cy. Bal. & Salyc. in l. quod fauore. C. de legi. Bald. in l. potuit & ibi Iaſ. col. pen. & alij. C. de iure delib. Bald. Ang. Saly. & Roma. in l. mutum ff. de acquit. hære. & Doct. in §. neque. Inſtit. de autor. tutor. vbi etiam eſt bonus text. vti quoque eſt in l. obligari. §. pupillus ff. eo. tit. Imò verò nec opulentam adire poteſt, vt tenuit Iaſon, in l. ſi quis mihi bona. §. ſi ſeruus, col. 2. ff. de acqui. hære. & in l. more, colum. 3. verſic. quintò not. ff. eod. tit. & in l. pupillus, in prin. per text. ibi, eodem quoque tit. & in d. l. potuit. Quid autem interſit inter hæreditatem locupletem, & opulentam declarant gloſ. Bald. Ang. Inno. Raph. Co. Paul. Caſt. & alij in d. §. ſi ſeruus. & Angel. conſi. 317. ſtatutum quod mulier, circa medium, vbi eam gloſ. dicit ſing. Super quo vide, quæ dicemus infrà, num. 77. nec longè abeſt, & ſeq.

De iiſdem reb. e. bonum & vtile fieri nõ debet, niſi eo modo, quo debet.

60 Quibus etiam accedit tex. in c. monachi. 16. q. 1. vbi prohibetur, ne monachus ſit forenſis cuiuſpiam negotij ſuſceptor, vel executor, niſi id monaſterij expoſcat vtilitas, Abbate ſibi nihilominùs imperante. Ex quibus verbis ſatis conſtat, non ſatis eſſe illic verſari vtilitatem monaſterij, niſi Abbas conſentiat. Ideò & ex eo not. gloſ. ibi, in verbo, vtilitas, quòd licèt aliquid ſit bonum & vtile, non eſt tamen agendum, niſi ex modo, quo fieri debet, & adfert concord. quæ illic omnib. ſunt obuiæ. Et in gl. ſeq. dicit, quòd ſi monachus iniuſſu Prælati egerit pro Eccleſia, & obtinuerit, non valet quod actum eſt; quam gl. pro notabili citat, & ſequitur Fran. Are. in ca. cauſam quæ, col. 4. de iud.

De iiſdem rebus.

61 Quin in ſtatuto, quòd mulier non poſſit agere, petere, requirere etiam, niſi de conſilio duorum propinquorum, dicit Bald. conſil. 417. primum dubium eſt, in fi. lib. 2. quòd mulier ſi egerit ſine conſilio propinquorum, & obtinuit, non valet quod geſtum eſt, quia videtur deficere forma, quæ dat eſſe rei: & quia inhabilis & nullus æquiparantur. l. 1. §. penult. ff. quod cuiuſque vniuerſ. Et ad hoc quoque dicit facere tex. in l. cùm hi. §. ſi Prætor. ff. de tranſac. cum ſimil. Id tamen non omnino aſſerit Bald. ſed veluti in medio relinquit.

De iiſdem rebus.

62 Nec id quidem abs re: nam contrarium videtur ex tex. in d. l. cùm hi. §. eam tranſactionem. ff. de tranſact. vbi licèt non poſſit alimentarius tranſigere ſuper alimentis ſine autoritate Prætoris: valet tamẽ tranſactio, ex qua facta eſt eius conditio melior ſine autoritate ipſius Prætoris. Ex quo not. glo. ibi, quòd ſi Eccleſia, vel minor alienat in cauſam non conceſſam, tenet alienatio, ſi id fecerit vtiliter, & ex re ſua. Quam gloſ. licèt plerique omnes ibi reprehendant, vt ſupra diximus, non tamen ſola fuit in ea opinione. Quandoquidem idem voluit Iacob. Aret. in l. magis puto. §. ſi æs. ff. de reb. cor. Dyn. in d. l. ſi fundus ſit ſterilis: prout eum refert & ſequitur Bald. ibi, eod. tit. Idem Bal. in d. §. eam tranſactionem, in vtraque lect. & in l. contra iuris, in princ. per illum text. de pactis, & in l. ita conſtante. ff. de iure dot. & in l. quæcunque, poſt princ. C. de bonis, quæ libe. Albet. in auth. hoc ius, col. vlt. C. de ſacroſ. eccleſ. Io. Fab. in §. & ne huius. Inſtit. de eo cui liber. cauſ. Cardi. Flor. in Clem. 1. in prin. de reb. eccl. non alien. Cepol. in l. vlt. col. 13. verſic. extrà gloſ. quæro. C. de vſucap. pro empt. & conſi. cauſarum ciuilium 14. caſus talis eſt, quidam dominus, col. 2. verſi. ſecundò etiam probatur. Barb. ſibi contrarius (vt aliàs ſæpe) in rubr. de reb. eccle. non alien, col. 4. verſ. tertiò limita. & conſil. 35. ſapienter, col. pen. verſ. modò in propoſito, lib. 2. & conſi. 5. bene etenim, col. 5. verſic. ſecundò facit, quia in iſta, lib. 3. & conſi. 39. cui ſimile eſt initium, col. 8. verſi. prætereà tollitur, eod. lib. 3. & conſil. 61. à Ioue principium, col. 3. eod. quoque lib. 3. & conſ. 86. illud referam, col. 4. verſi. prætereà facit, eo. lib. 3. & conſi. 91. cuius idem eſt caput, col. 4. verſ. circa tertiam dubitationem, eod. li. 3. Iaſon ſibi contrarius, conſ. 219. egregius vir, colum. 3. verſic. nec obſt. illud, lib. 2. vbi dicit illam gloſſ. not. Philip. Dec. ſibi quoque contrarius, in d. c. quæ in eccleſiarum, col. 3. verſi. addaris tamen, extrà de conſtit. & conſil. 124. placet mihi,

Digitized by Google

col.2.verſic. quartò etiam dici poteſt Maria. Socin. iunior, conſil.28.quia difficultas, col.pen.verſ.ſecundò facit, ſub num.10.lib.2.

De eadem re.

63 Et optimè probatur hæc ſententia per text.in d.§.eam tranſactionem, cui ſoli omnium Ang. & Paul. Caſtr.nixi ſunt reſpondere, ſed Angel. adeò malè, vt & Fulg. qui eſt eiuſdem factionis, dixerit, quòd loquitur inter dentes. Pau.autem nihil aliud pro reſponſione tradidit, quàm quòd illud ideò obtinet in eo caſu, quia text.ibi vlteriùs procedit, hoc exprimendo. Quæ quidem reſponſio, ſatis leuis eſt, quia is tex.non vlteriùs procedit per viam extenſionis, ſed vt videre licet, per viam declarationis, à ceſſante ratione. Propterea Iaſon, qui etiam illorum partes ſequutus eſt, reliquit cogitandum de ſolutione, quam ipſe reperire non potuit, nec etiam commodè reperire poſſem, quia text.eſt apertus, niſi dicas eum procedere in forma, ſiue ſolennitate, priuato tantùm fauore introducta: ſecus ſi publica, vt in alienationibus rerum eccleſiæ, & minorum, quæ ſententia fuit Alcia.lib.1.de verb.ſignifi.&ante eum Ioan.Fab.in d.§.& ne huius.Inſtit.de eo cui lib.cau.

De iiſdem rebus. Solennitas ſi est præsume actū vtilem contrahenti.

64 Et quòd id procedat etiam generaliter, comprobatur non leui ratione, quam adducit Decius, vbi ſuprà, quia ſolennitas requiſita in alienationibus rerum eccleſiæ, & minoris, eorum fauore requiritur: & vbi adhibetur, præſumitur quòd ſit in vtilitatem eorum, vt no dicit Bal.in cap.1.col.2. verſic. quæritur Iacobus, tit. qui feud.dar.poſ.& in cap.ſicu. in fin.de re iudic.& Alexand.conſ.79.circa primum, de quo quæritur col.5.verſic.fortificatur, quia ibi interuenit, lib.1.& ipſe Deci.conſil.532.pro vera reſolutione, col.2.verſic.& in dubio. Si ergo conſtat de vtilitate eccleſiæ, ſumus in caſu claro, nec eſt opus coniecturis.l.continuus.§.cùm ita.ff.de verbor.obligat.Et ideò in foro conſcientiæ, vbi veritat attenditur, valet contractus, licèt ſolennitas non interuenerit, vt not. Panor.in c.1.in gloſſ. vltima, extrà de in integr.reſtitut. cum concordan.à me adductis ſuprà eod.§.in gloſſ.4.in verbo, *ne peni*, ou.21.incip.contrà videtur, & multis ſeq.

Minor poteſt cōtrahere ad ſuum commodum.

65 Et quicquid ſit in eccleſia, certè in minore perſpicuum eſt, quòd poteſt contrahere ad ſuum commodum & vtilitatem, per text.in l.neque.C.de contra.& commit.ſtip.& voluit Bal. allegans not.in d.§.eam tranſactionem. conſ.72. ſuper quo petitur, lib.4.& Rom. conſil.infrà allegandis, num.76.nam & huc ſpectat Panor.conſil.22.quanquam, colum.2. verſic.non ob vltimum, lib.1, & Alex.conſil.59.viſo proceſſu, col.2.verſ.ſecundò poteſt reſponderi, lib.2. & Barb.omnibus fermè locis, etiam infrà ſeq.nume. citandis.quod procedit non ſolùm in adulto, ſed & in pupillo, per text.in d.l.contra iuris in princ.ff.de pact.& in l.1. C.de autor.præſtan.& in §.1. Inſtitut. de autor.tuto.

Quid de pupillo. Pupillus obligare ſe poteſt ad ſuū commodum.

66 Et id quidem vſqueadeò, vt pupillus etiam ſe obligare poſſit, ſi ipſi commodum ſit, & vtile, per text.in l.ſi pupilli.in prin.ff.de nego.geſt. & in l.pupillus.§.1.ff. de autor.tuto. & in l.1.ff. de vſoca. pro empt.vt iam mirari deſinamus gloſ.in l.2..ff.de accu. hoc poſtremum voluiſſe, quam Angel.& Imo.ibi annotant, & omnes vbique allegant, extollunt, commendant, imò & pleriqne ſingularem faciunt, præſertim Barb.in l.2.colom.12.ff. de verb. oblig. & in Procem. Cle.col.3.in 2.lectu.& conſil.34. præclarè oprimus, col.13.verſ.nec obſtat, cùm dicitur, lib.2.& dicto conſ.35.col.pen.eod.l,2.& conſ.5.bene etenim cuncta geruntur, col.5.lib.3.& conſi.39.col.8.eo.li. 3.& d.conſi.86.col.4.eo.lib.3.& d.conſ.91.col.4.eo. quoque lib.3.& conſil.41.immortalem, col.2.lib.4. Quin in multis locis non ſolùm ſing. dicit, ſed valde ſingu. Qua in re ſubit recordatio Catonis Sacci, viri inter Iuris interpretes celeberrimi.qui in Præfatione cuiuſdam ſui opuſculi ſcribit eum, qui dicit gloſſ.aliquam aut text.ſingul.exuperare debere memoriam Mithridatis, aut Themiſtoclis, ſicuti etiam refert Iaſ.in §.actionum, col.11.Inſtit.de actio.

Et quibus eſt interdicta bonorum adminiſt.

67 Sed vt reuertamur ad inſtitutum, id quidem generale eſt perpetuum & in omnibus, quibus interdicta eſt bonorum ſuorum adminiſtratio, vt poſſint liberè, & ſine ſolennitate ſuam conditionem meliorem efficere per tex.in l.is cui bonis.& ibi latè Rom.Barb.& Iaſ.ff.de verbo.oblig.& in l.cui bonis. ff.de nouatio.& quod voluit Bal.in repe.l.1. col.9.in 12.q.C.de ſacroſ.eccleſ.

Minor poteſt obtinere ſententiam ſine autor.tutor. Et pupillus.

68 Et quoniam etiam in iudiciis contrahimus. l. 3.§.idem ſcribit. ff.de pec.propterea ſimiliter quamuis aliàs illegitimum, irritúmque ſit iudicium à minore aſſumptum ſine tutoris aut curatoris autoritate: tamen ſi ceſſerit ad commodum ipſius minoris, valet per text.in l.non eo minùs, & ibi omnes Doct. C.de procur.Collect.& Ægid.Bellamer. in c. accedens, de procur.& Archid.in c.ſi anum, de iudic.lib. 6. Nec id ſolùm in minore adulto, ſed etiam pupillo, vt voluit gloſ.in l.neque tutores.C.eo.tit.quam ponderant Bald. qui eam dicit notandam, Salyc. & nouiſſimè Iaſ.in d.l.non eò minùs, & Angel.Aret.in l.furioſo.ff.de re iudic.& in §.neque col.pen. Inſtit. de autor.tutor.In quibus locis etiam dicit ipſe Ang. quòd habet locum in infante, quicquid dixerit Raphaël in d.l.furioſo. De quo tamen dubito propter ea quæ dicam infrà, num.83. eiuſdem notæ.Nec ſolùm quoque procedit, quando minor ipſe litigauit per procuratorem, quem conſtituit ſine tutoris aut curatoris autoritate, in quo caſu loquitur d.l.non eo minus: ſed etiam ſi ipſemet ſine tutoris aut curatoris autoritate litigauit, vt voluit gloſ.in l.1. C. qui legi.perſon.quam ponderat, & ſequitur Panorm.in cap.cauſam quæ vertitur, ad fin.extrà de iudic. vt & Alexand. conſil.59. viſo proceſſu, colum.2. verſicu. ſecundò poteſt reſponderi, lib.2.

Et infans.

Tutor qui nōdum ſatiſdedit, poteſt obtinere ſententiam pro minore.

69 Quibus germanum eſt, quòd licèt tutor, antequam ſatiſdederit rem pupilli ſaluam fore, non poſſit adminiſtrare, nec gerere tutelam, neque in iudicio, neque extra iudicium. l.neque.ff.de reb.eor.& in l.in dubium, & .vlt. C.de tutor. vel curator. qui nond.ſatiſd. tamen ſi iudicio expertus, ſententiam pro pupillo reportarit, valet quod ab eo geſtum eſt, vt voluit gloſſa in l.tutor.in verbo, non potuit, & in gloſſa ſequente. C.in quib.cauſ.in integr. reſtit.non eſt neceſſ.quam ſequuntur, & commendant Bartol. Bal.& alij ibi, & Panorm.in d.c.cauſam, col.penult. verſic.vltimò quæro, extrà de iudic.vbi illam gloſſ. dicit not.

Eccleſ.ſi litigauerit & obtinuerit, ſine autor.Prælati, valet ſententia.

70 Et ſimile eſt, quòd licèt conuentus, vel collegium Eccleſiaſticum (nam & Eccleſia & minor à pari iudicantur, cap.1.de in integ.reſtit.) non poſſit etiam litigare ſine autoritate Prælati, per textum expreſſum in d.c.cauſam, de iudic.ſi tamen commodum, & vtilitatem ex lite reportet, quia ſententia pro eo lata eſt, valet, vt per d.l.non eo minùs, voluerunt poſt antiquiores Ioan.Andr. Collect. Imol. Card.Flor.Panor.qui hoc multis iuribus & rationibus comprobat, & Feli. & nouiſſimè Philip.Deciſ. in d.c.cauſam, de iudic.Lap.& Domi.in cap.1. poſt principium, de pact.lib.6.Imol.in l.quæſitū, in gloſ. 1.ff.de re iudic.& Iaſon in d.l.non eo minùs, quicquid dixerint Anton.Franc.Aret.& Barb.in d.c.cauſam: quorum rationes abundè refellunt Panorm. & Dec.ad quos ſtudioſos relego.

71 Sed

Sententia lata pro ſiſco, abſente aduocato ſiſci, valet.

71 Sed & finitimum eſt, quòd licèt cauſa fiſcalis debeat agitari præſente aduocato fiſci, alias ſententia lata, videlicet abſente aduocato fiſci, nulla eſt per text. in l. non intelligitur. §. diuus, & l. ſi fiſcus. ff. de iure fiſci: tamen ſi res bene ſucceſſerit. & ad vtilitatem fiſci, quia ſententia fuit lata pro eo, valet, non obſtante abſentia aduocati: vt voluit gloſ. in d. §. diuus, argum. d. l. non eo minùs, & Ioan. And. in cap. 1. & ibi Panorm. col. 3. extrà vt lit. non conteſt.

Filius ſi agit vtiliter ſine autor. patris, valet.

72 Quibus & hoc accedit, quod latè conſuluit Barb. d. conſil. 86. illud referam, col. 4. verſic. prætereà faciat, lib. 3. quòd licèt filius non poſſit agere in iudicio ſine conſenſu patris, per not. plene, in l. vlt. §. neceſſitate. C. de bon. quę lib. ſi tamen egit, & quidem vtiliter, valet per multa ſimilia, quæ illic adducit. Et idem quoque reſpondet Alexand. conſil. 59. viſo proceſſu, col. 2. verſic. ſecundò poteſt reſponderi, lib. 2.

Dos vtiliter alienari poteſt.

73 Confirmantur ſuprà dicta per text. not. in l. vlt. ff. de iure dotium: vbi licèt alias non poſſit vxor etiam cõſentiente marito dotem alienare, nec contrà maritus conſentiente vxore: poteſt tamen, vbi res cedit ad vtilitatem mulieris, & illum text. generaliter intelligunt gloſ. & Bart. ibi. Et eum quidem reputat ſing. Bald. in l. ſi æſtimatis. ff. ſolut. matrim. Et idem quoque voluit Bald. Nouellus, in tractatu dotium, in 7. par. princ. priuileg. 1. in 2. & 3. fallent. retentionis lib. 1. ff. ſolu. matrim. Maria. Socin. iunior conſil. 28. quia difficultas, colum. pen. verſic. & hoc fundamentum, ſub num. 9. lib. 2. vbi & ad hoc allegat l. ita conſtante. ff. de iure dot. & l. mutus. §. manente, eod. tit. & l. quamuis. ff. ſolut. matrim.

Pater poteſt bona aduentitia filij pro eius vtilitate alienare.

74 Hac etiam vergit, quod pulchrè voluit gloſ. in d. l. quæcunque, in princ. in parua gloſſa in verbo interdicto. C. de bon. quæ liber. quòd licèt pater non poſſit alienare aduentitia delata filio, vt ibi cauetur: poteſt tamen pro filij vtilitate. Sequitur Bald. ibi, qui illam dicit mirabilem, & perpetuò menti tenendam, & Franc. Aret. in l. mutum, ad fin. ff. de acquir. hæred. vbi illam dicit notabilem, & Barb. in l. is cui bonis, col. 6 ff. de verb. oblig. vbi & illam dicit ſing. & ibi etiam Iaſ. col. 2. qui dicit notabilem, & bene notandam: & idem Barb. in dicto proœmio Clem. vbi dicit ſolennem, & d. conſil. 35. col. pen. lib. 2. vbi illam quoque dicit ſingu. & d. conſi. 5. col. 6. lib. 3. & dicto conſil. 39. col. 8. eod. lib. 3. quibus locis illam dicit valde notabilem, & d. conſil. 86. col. 4. eod. lib. 3. & Iaſ. in l. Barbarios, col. 4. verſi. limita tamen concluſionem. ff. de offic. Prætor. in d. l. non eò minùs: vbi illam dicit not. & in d. l. contra. ff de pact. vbi & illam dicit not. & in l. is cui bonis, col. 1. ff. de verb. obligat. vbi etiam id dicit not. & d. conſi. 229. col. 3. lib. 2. vbi id item dicit not.

Mulier ſtatuto prohibita agere, ſi agit & obtineat, valet ſententia.

75 His quoque adſtipulatur, quod pulchrè conſuluit Paul. Caſt. conſil. 119. videtur dicendum, in ſecundo dubio, lib. 2. Quòd ſi ſtatutum diſponat, ne poſſit mulier alienare ſine conſenſu duorum proximorum: & ideò non poſſit etiam in iudicio rem deducere, per text. in l. ait Prætor. §. quid ſit autem. ff. de iure delib. vbi abſurdum eſt ei, cui alienatio interdicitur, permitti actiones exerceri: & plenè diximus ſuprà glo. 5. in verbo, *contraher*, in 21. q. Tamen ſi egerit vxor ſine huiuſmodi ſolennitate ſtatuti, & ſententiam ad ſuum commodum reportauerit, valet ſentẽtia per tex. in d. l. nõ eò minus. Qui quidẽ caſus ad noſtrũ proximè accedit, vt & proximis ſeq. verſi.

Idem ſi prohibita ſit contrahere, & contrahat ad ſuam vtilitatem.

76 Nam & huc ſpectat, quod voluit Bald. in d. l. neque per illum text. C. de contrab. & commit. ſtip. quòd ſtatutum, ne poſſit minor, aut mulier contrahere ſine conſenſu duorum proximorum, intelligitur de contractibus damnoſis, non de vtilibus, & fauorabilibus: quod dicit eſſe menti tenendum, & idem etiam voluit idem Bal. in l. 1. in princ. ff. de cont. iudi. tut. & Ang. qui & loquitur in ſtatuto requirente conſenſum Mundualdi, in d. l. 2. & ibi poſt eum Imo. ff. de accept. quod dicit ipſe Angel. etiam eſſe menti tenendum, & ſe ita conſuluiſſe Florentiæ, & Pau. Caſtr. conſil. 160. ad primum quæſitum, col. 1. verſic. nec etiam in caſu noſtro, libro 1. & Roma. conſil. 316. circa propoſitam conſultationem. & iterum conſil. 453. viſa principali conſtitutione. & in l. ſi quis mihi bona §. vlt. & ibi Alexan. ff. de acquir. hæred. Idem Rom. in l. mutum. & ibi etiam Alex. col. vlt. ff. eod. & idem Alex. in addi. Bart. in l. cùm lex, in fin. ff. de fideiuſſ. Cepolla. d. conſil. cauſarum ciuilium 14. caſus talis eſt, quædam domina, col. 2. verſic. tamen hoc non obſtante, & in d. l. vlt. vbi ſuprà. C. de vſucap. pro empt. Barba. in omnibus fermè locis ſuprà allegatis, & prætereà in l. 1. col. 9. ff. de verbor. oblig. & in cap. edoceri, extrà de reſcript. & conſi. 58. ſapienter, in fin. lib. 2. & Cornel. conſi. 254. videtur in hac conſultatione, col. 2. verſic. tertiò reſpondetur, lib. 1. Socin. conſil. 160. in præſenti conſultatione, col. antepen. verſic. item & tertiò reſpondetur, lib. 2. & conſil. 80. præſens conſultatio, col. 2. verſi. ſed ad iſta reſpondet, lib. 4. Felin. in c. dilectus. le 2. col. vlt. verſic. ſimiliter, extrà de reſcript. & in d. cap. cauſam. le 1. col. 3. de iudic. & in c. tuis quæſtionibus, col. 1. de teſti. Iaſ. in d. l. Barbatius, col. 4. de offic. Prætor. & in d. l. is cui bonis, col. 1. & ibi Franc. Ripa, col. 11. num. 45. de verb. oblig. vbi Iaſ. ipſe reputat not. & idem Iaſ. in d. l. ſi vnus ex argentariis. §. pactus ne peteret, col. 9. verſi. 5. dictum ſtatutum intelligitur. ff. de pact. & in d. l. contra iuris, cod. tit. & in d. l. non eò minùs. C. de procur. & in l. more, col. 6. verſi. tenendo iſtam partem. ff. de acquir. hæred. & in l. qui iuraſſe, col. 1. ff. de iureiur. & d. conſil. 229. col. 3. lib. 2. & in §. omnium, col. 8. verſic. aduerte tamen, Inſtit. de actio. vbi id dicit not. Philip. Deci. conſil. 331. pro reſolutione, colum. 3. verſic. ſecundò principaliter. & Franc. Ripa. in l. furioſo, poſt prin. ff. de re iudi.

Pupillus an poſſit adire hæred. opulentam.

77 Nec longè abeſt, quod contra id, quod ſuprà diximus, numer. 59. incipiente, nec diſſimile eſt, non poſſe pupillum ſolum, & ſine tutore adire opulentam hæreditatem, tenuerunt, videlicet quòd adire poſſit. Dyn. in c. quod ad gratiam, de regul. iur. lib. 6. Ang. Paul. Caſtr. & Alex. in d. l. ſi quis mihi bona. §. ſi ſeruus. ff. de acquir. hæred. Raph. Co. in l. pupillus ſi fari. in princ. ff. eod. tit. & in l. more, per gloſ. ibi, eo quoque tit. Paul. Caſt. in d. l. potuit. C. de iure delib. vbi & Iaſon, qui aliam partem tenet, hanc tamen fatetur procedere in pupillo proximo pubertati, & qui intelligit quod ipſe facit, argum. d. l. pupillus ſi fari: vbi & hoc expreſsè tenuit Bartol. & idem Paul. in mutum, poſt medium. ff. de acquir. hæred. Cepol. conſil. cauſarum ciuilium 14. col. 2. verſic. tertiò hoc idem. Sed tu hîc vide Socin. conſil. 8. poſt redditum, col. 2. verſi. ſecundò principaliter, lib. 4. vbi ſimiliter dicit intereſſe, inter hæreditatem locopletem, & opulentam, quæ ſine vexatione adfert opes: vt illam non poſſit pupillus ſine tutore adire, hanc poſſit. Vide item Philippum Decium, qui alios citat, dicto conſil. 331. vbi ſuprà. Illud autem certum eſt pupillum acquirere poſſe ſine tutoris autoritate. §. 1. Inſtitut. de autor. & §. pupillus, Inſtitut. de inutil. ſtipul.

Mulier prohibita cõtrahere, an poſſit adire hæred. opulentam.

78 Cui adfine eſt, quod conſuluit ipſe Angel. conſi. 317. ſtatutum quòd mulier, quod eſt vltimum veterum conſilium, quòd ſtante dicto ſtatuto, quòd

mulier non poſſit contrahere, vel ſe obligare ſine conſenſu propinquorum poterit tamen non obſeruata tali ſolennitate, adire hæreditatem opulentam, nullis debitis obnoxiam, & ita dicit ſe ſcripſiſſe. in l. more. ff. de acq. hæred. vbi tamen nihil dicit, ſed hoc vtique tradit in d. l. mutum. eod. tit. vbi illum ſequuntur Imo. Raph. Co. & Pau. Caſtr. qui ita ſe dicit conſuluiſſe Florentiæ, Rō. Alex. & Franc. Aret. qui tamen dubitant: & Raph. Co. in d. l. more, & ita certè conſuluit ipſe Paul. Caſtr. conſil. 91. in cauſa appellationis, col. 3. verſ. ſecundò dicitur non fuiſſe facta, l. 1. Et idem quoque tenuit Barba. in multis, ex locis ſuprà allegatis: & Iaſon in d. l. is cui bonis, & in d. l. contra iuris. ff. de pact. & in d. §. omnium. Inſtitu. de actio. & d. conſ. 229. col. 3. lib. 2. & quæ diximus ſuprà num. 67. incip. ſed vt reuertamur.

Quid de filiofamilias.

79 Et idem quoque de filioſam. prohibito contrahere, vel ſe obligare, ſine conſenſu patris, vt poſſit tamen adire hæreditatem opulentam ſine patre, reſpondit ex facto Rapha. Fulgo. conſ. 75. cuius caput eſt, ex facto proponitur, co. vlt. & Alex. (qui Ful. non meminit) conſil. 434. hoc initio puto circa dubium, col. vlti. lib. 6. per ea quæ ſuprà diximus ex aliis. Nec obſtat (vt ſubdit poſt Ange. d. conſ. 317.) quod filiusfamilias poſſit de facto vexari: id enim non eſt conſiderabile, per id quod in ſimili dicitur in l. eo tempore. in principio. ff. de peculio.

Procurator Cæſaris poteſt eo inconſulto facere cōtra ctum ei vtilem.

80 Adde & quod voluit gloſ. not. in l. nulli. C. de tranſact. quòd licèt procurator Cæſaris non poſſit vendere, vel tranſigere inconſulto Principe, per tex. ibi, & in l. 1. §. ſi rem. ff. de offic. procur. Cæſar. poteſt tamen, ſi ex hoc efficiat conditionem Cæſaris meliorem. Quam gloſſam ſequuntur, & commendant omnes Doct. ibi, illámque trahunt ad adminiſtratores rerum alienarum, videlicet Prælatum, tutorem, curatorem, & cæteros, vt videlicet ſine conſenſu alterius, aut alia ſolēnitate id facere poſſint, ſicuti etiam illam ad hoc ponderat Pet. Anch. & Panorm. qui illam dicit not. & Barb. in c. contingit, extrà de tranſact. & idem Panorm. conſil. 62. illud de iure quæritur, verſic. item procurator, lib. 1.

Et procurator ſine ſpeciali mandato.

81 Nec in procuratore tantùm Cæſaris, & aliis adminiſtratoribus locum obtinet, ſed in alio quocunque, qui licet tranſigere ſine ſpeciali mandato non poſſit, per text. in l. tranſactionis. C. de tranſact. tamen ſi trāſactio facta à procuratore ſpeciali mandatum non habente, ſit vtilis domino, valet, vt voluit Petr. Anch. in cap. qui ad agendum, de procur. lib. 6. quem ſequitur Franc. Curt. in addit. ad Alexan. in d. l. tranſactionis, in princ. magnæ addit.

82 Quibus non abſimile eſt, quod ſcribit Anton. in c. cùm olim. le 2. col. antepen. verſi. idem dicit de priuilegiis, quòd licet non poſſit monachus contrahere ſine licentia (vt noſtri loquuntur) Abbatis, ſi tamen id fecerit, & quidem vtiliter, valet, licèt non interuenerit licentia Abbatis. Et idem in rectore Eccleſiæ voluit Ioan. And. Lap. & Dominic. in cap. 1. de pact. lib. 6. vt videlicet quamuis non poſſit tranſigere, aut paciſci de rebus Eccleſiæ ſine autoritate ordinarij, cap. ſtatuimus, extrà de tranſact. ſi tamen id fecerit ad commodum Eccleſiæ, valet, per text. in d. c. & in d. l. non eo minùs. C. de procu. & vtrumque ſequitur Feli. in d. c. cauſam quæ. le 1. col. 3. extrà de iudic. vbi & alia multa ſimilia adfert, quæ videre poteris.

Et monac. ſine licentia Abbatis Et rect. eccleſiæ, ſine autor. ordinarij.

83 Eiuſdem notæ eſt, quod ſingul. Barb. voluit in l. 1. col. 6. ff. de verb. oblig. quòd licèt ebrius contrahere non poſſit per tex. in c. vnuſquiſque, & ibi glo. 22. q. 4. ſi tamen reperitur contractus ipſi vtilis, & commodus, tenet, per d. glo. ff. de accep. & alia quædam ſimilia. Sed non ego confeſtim huic ſententiæ ſubſcriberē. Nam cùm ebrius nullius omnino mentis ſit, vt à furioſo nihil differat, cap. venter. 31. diſt. videtur nec ſibi poſſe acquirere, argum. eorum quæ de furioſo & infante, qui nullum adhuc intellectum capit, ſcribuntur in l. 1. §. 1. ff. de acquir. poſſ. & in d. l. 1. de verb. obligat. & in §. furioſus, Inſtit. de inutil. ſtipul. cum ſimil. niſi diceres Barba. intellige de eo, qui non adeò ebrius eſt, vt non omnino non intelligat quid agit, ſed eſt veluti medius inter ebrium & non ebrium: ſed hoc caſu mero iure valeret contractus ab eo factus, etiam in ſui præiudicium, per not. in l. dolum. C. de dolo. Ideò cogita.

Ebrius an poſſit contrahere ad ſuam vtilitatem.

84 His concinit, quod ſcribitur in l. is qui bonis. ff. de verb. oblig. quòd prodigus tametſi alienare, aut obligari non poteſt, poteſt tamen ſibi ſtipulando acquirere. Imò verò ſentiunt Docto. ibi in ſummario, poſſe etiam obligari ad ſuum commodum, dum dicunt prodigum poſſe conditionem ſuam facere meliorem, & prætereà Paul. Caſtr. dicit prodigum fingi carere iudicio, tunc tantùm quando diſſipat. & ita voluit expreſſim Fran. Ripa. ibi colum. 11. num. 46. quamuis text. eo in loco ſimpliciter & indiſtincte dicat promittendo non obligari, idcóque nec fideiuſſorem pro eo interuenire poſſe, ſicut nec pro furioſo. Mox autem ſubdit ipſe Ripa. an ex contractu obligatorio facto à prodigo ad ſuum commodum, ſequatur alienatio bonorum ipſius. Tu ibi eum vide, & quæ diximus ſuprà num. 67. incip. ſed vt reuertamur.

Prodigus ad ſuū commodum contrahit.

85 Sed & in huiuſmodi ſimilibus tantùm laboramus? Quando Baldus noſter, qui omnium copiam longè ſuperauit, in caſu noſtri huius ſtatuti, prohibentis ſcilicet mulierem contrahere ſine autoritate vel conſenſu mariti, non obſcurè ſentiat, poſſe tamen eam ſine ea ſolēnitate contrahere ad ſuum ipſius commodum, & vtilitatem. ita enim, ſi ſolerter inſpicias, voluit conſil. 488. ſequens quæſtio, poſt princ. lib. 1. motus ea ratione, quam ſecundo loco adſcribemus verſic. ſequenti.

Quæſtionis prin. deciſ.

86 Nam horum omnium duæ ſunt potiſſimæ rationes. Prior, quia inducta ad vnum effectum non debent eius oppoſitum operari. l. 3. § ſi emancipatus. ff. de bonor. poſſ. contra tabul. & l. 3. ff. de adi. leg. & l. legata inutiliter. ff. de legat. 1. & l. ſi à milite. §. 1. ff. de teſt. milit. & l. ſi. Rufinus. C. eodem. & l. 3. §. Diu. Seuerus, ff. de Carbo. edicto. vbi eſt optimus textus in illis verbis, non debet aduerſus pupillus obſeruari, quod pro illis excogitatum eſt. Secunda, quæ ad primam proxime accedit. Nam ſolennitates introductæ in fauorem mulierum, minorum, eccleſiarum, & aliorum, de quibus ſuprà loquuti ſumus, non debent illis damnum adferre. l. quod fauore. C. de legibus. & l. nulla. ff. eodem. & optimus textus in l. plures apochis. in fin. C. de fide inſtrum.

Rationes præcedentium.

87 Proptereáque ſunt, qui id generale & perpetuum dicunt, vt cùm actus quiſpiam prohibetur fieri ſine ſolennitate, vel aliàs fauore cuiuſpiam ſi is actus fiat: & interſit potiùs eius, ob cuius fauorem prohibetur, vt fiat, valebit. Ea enim eſt ſententia Imo. in l. cùm lex. ad fin. ff. de fideiuſſ. declarando tex. & gl. in Clem. 1. de iure patro. quem ſequitur Maria. Soc. iunior. d. conſ. 28. qua difficultas, col. 6. nu. 11. l. 1. & ante hos Io. Fab. in d. §. & ne eius. Inſt. de eo cui libe. cau. vbi dicit, aliud eſſe, ſi id introductum eſſet in fauorem publicum.

88 Ad hæc omnia intellige procedere, vbi is, cum quo actus fit, aut conſentit, aut ſimpliciter patitur fieri: vt quia contrahit cum muliere, qui eſt caſus

Declaratio præcedentiū.

noſter;

noſter : aut quia litigat, nec tamen quicquã obiicit, quo etiam caſu nõ valet iudicium, vt dicemus infrà eodem tit. §. ſequen. in glo. prima. Quòd ſi pars aduerſa opponat, non poſſe mulierem litigare ſine conſenſu viri, certè huiuſmodi oppoſitio facit, vt non proſit mulieri ſententia lata, ea oppoſitione neglecta, quin ab ea appellari poſſit, per id quod pulchrè voluit Bald. in cap. 1. col. 3. verſi. capio primam gl. extrà de præſcrip. vbi ita intelligit dictam l. non eò minus, ſuprà citatam. Sequitur & commendat Io. Lup. nuncupatim loquens in caſu ſtatuti prohibentis vxorem intereſſe iudicio ſine conſenſu mariti, in reper. rub. de dona. inter vir. & vxo. §. 68. col. 1. verſi. ex iſtis infertur.

An in dubio præſumatur vtiliter an inutiliter factum.

89 Intellige ſecundò procedere, cùm euidenter conſtat, huiuſmodi contractum factum ſine ſolennitate huius ſtatuti eſſe illi commodum & vtilem. Nam in dubio, deficiente ſolennitate, præſumeretur non vtiliter factus, vt nuncupatim voluit Bald. in l. quæcunque, verſi. ſcias tamen. C. de bo. quæ libè. & Phil. Deciſ. conſil. 532. pro vera reſolutione, col. 2. verſi. & in dubio, & non obſcurè ſentiunt ij omnes, quos ſuprà citauimus. Sicuti è contrario, cùm ſolennitas legitima interuenit, præſumitur contractus factus ad vtilitatem minoris, eccleſiæ, & ſimilium, in quorum contractibus debet quædam ſolennitas interuenire, vt ſatis diximus & probauimus ſuprà nu. 64. incip. & quòd id procedat. Ex quibus planè conſtat, ad quos pertinet onus probandi, contractum, qui petitur reſcindi, fuiſſe commodum, vel incommodum contrahenti. Nam ſi interueniat ſolennitas, præſumitur vtilitas; ideò minor, & eccleſia debent probare contrarium. At ſi non interuenerit ſolennitas, ij qui cum illis contraxerunt, debent è diuerſo probare vtilitatem.

An mulier, quæ emit poſſit dare facultatem redimendi ſine autoritate mariti.

90 NONO QVÆRO, ſequendo caſum proximæ quæſtionis, Mulier quæ vtiliter ſibi contraxit, emendo fundum quempiam ſine conſenſu mariti, an in contractu ipſo, aut etiam pòſt, poſſit dare facultatem venditori redimendi eum fundum, reſtituendo pretium venditionis intra quodpiam tempus, vel etiam ſimpliciter. Et nos quidem hanc quæſtionem in poſtrema editione huius operis tractaueramus: ſed multò latiùs eandem poſteà tractauimus in noſtro tractatu retractuũ tit. 2. in fi. in princ. finis eiuſdem. & multis ſeq. verſi. vſque ad num. 16. incluſiuè. Ex quibus poteris intelligere, licere vxori in ipſo contractu, non poſteà ex interuallo, eam facultatem concedere ſine conſenſu mariti. Sed & duobus numeris ſequentibus videbis, an poſſit poſteà ex interuallo prorogare tempus datum in ipſo contractu. Ideò ea hîc repetenda non ducimus.

Vxor poſt mortem viri poteſt ratificare contractum à ſe factum ſine cõſenſu eius.

91 DECIMO QVÆRO (& hæc quæſtio multùm conuenit cum octaua) Vxor viuente marito contraxit ſine illius conſenſu & autoritate: mortuo marito ipſa tum ſui iuris effecta, & propterea non ligata huic noſtræ conſuetudini, vt latè dixi ſuprà in 7. q. vult illum contractum omnino ſeruare: at is, qui cum ea contraxit, non vult ſeruare, dicitque nullum fuiſſe ex defectu conſenſus, qui in eo adhibere debuit. Quid iuris? Et ſanè nemini dubium eſt, quòd licet à principio contractus non tenuit: tamen vxor cùm ſui iuris effecta eſt, nec ampliùs requiritur viri autoritas, poteſt ad ſuum præiudicium habere ratum, id eſt, ad hoc, vt is qui cum ea priùs contraxit, illam poſt ratificationem cogat obſeruare, per not. in tit. C. ſi maior factus, per totum, & in l. ſi pupillus, in princ. ff. de noua. cùm ſi. Sed hic aliud quærimus, An videlicet poſſit ea cogere eum, qui cum ea contraxit, obſeruare contractum. Et videtur quòd

Sed an poterit cogere aduerſarium, vt ſibi obſeruet.

ſic, per id quod in ſimili dicitur in l. cùm interdictæ. C. arbit. tut. vbi minor poteſt approbare contractum venditionis aliàs nullum, & factum ſine ſolennitate requiſita: & ita cogere emptorem, vt pretium reſtituat. Et propterea ex ea not. Bald. quòd contractum nullum ob fauorem alicuius, poteſt ille approbare & allegat opt. text. pro concord. in l. Iulianus. §. ſi quis colludente, & §. ſeq. ff. de actio. emp. vbi & illud idem de minore & pupillo dicitur. Et illud præterea, quòd ſi quis à meo procuratore colludente emerit licèt ſtare non teneatur huic venditioni: ſi tamen velim, poſſum cogere emptorem, vt ſtet. Et illum tex. dicit ſing. Bald. in l. dolum, in fi. C. de peri. & commo. rei vend. & not. Petr. Anch. in c. quàm ſit, col. 1. de elect. lib. 6. Et ita quod de minore diximus, expreſsè voluerunt Fulg. & Alex. in l. cùm hi. §. eam tranſactionem. ff. de tranſact. Alex. in addi. Bart. in l. cùm lex, in vlti. addi. ff. de fideiuſſ. & Matheſi. in notab. 156. nota quòd ſi minor: vbi tamen iura ſuperiora non allegat, ſed alia quædam, in ar. & Socin. conſil. 80. præſens conſultatio lib. 4.

Epiſcopus poteſt ſtare contractui facto ab eccleſia ſine autoritate illius.

92 Et idem quoque in eccleſia, vt videlicet ſi alienauerit ſine conſenſu Epiſcopi, poſſit tamen Epiſcopus, ſi velit poſtea cogere eum, qui cum eccleſia contraxit, vt obſeruet contractum adhibendo legitimas ſolennitates, per text. no. in l. ſi qua de rebus, 12. q. 2. quem ita intelligit gl. poſt. Hugo. in c. 1. in verbo, ſede vacante, paulò ante fi. extrà, ne ſede vac. & ibi ſequuntur. Hoſt. Ant. & Pan. ante fin. qui dicit illum text. eſſe ad id menti tenendum, & illam gloſ. eſſe no. Atque etiam Inno. Hoſt. Io. And. Card. Flo. Pan. qui & id dicit notandum, & communiter omnes in c. 1. de his quæ fiunt à Præla. ſine conſenſu c. Ant. in c. ſi quis presbyterorum, col. 1. in fi. de rebus eccleſ. non alie. & conſi. 22. viſis punctis, col. 1. ad fi. Rapha. Fulg. & Iaſ. in d. eam tranſactionem. Math. in d. not. 156. Alex. in d. l. cùm lex, vbi ſuprà ff. de fideiuſſo. Guid. Pap. dec. Delph. 259. duodecima concluſio, poſt prin. Phili. Deci. in c. quæ in eccleſiarum, col. 3. verſi. addaris tamen, quòd ſi alienatio, de conſtit. & Carol. Ruin. conſi. 11. viſo compromiſſo, col. 3. num. 6. lib. 4.

Contract. dolo initus valet, ſi paſſus velit.

93 His confine eſt, quòd licèt contractus bonæ fidei, initus dolo aduerſarij, ſit ipſo iure nullus, eſt tamen in arbitrio eius qui dolum paſſus eſt, approbare contractum, & cogere aduerſarium, vt eum obſeruet. Ita voluit gl. in l. eleganter, in princip. in verbo, nullam, & iterum in verbo, ipſo, verſ. item ad quid, & ibi Bart. Bald. col. 3. in priore lectu. ff. de dolo malo, & gl. in l. iuriſgentium. §. Prætor ait, in verbo, dolo malo, & ibi etiam Bald. Angel. Alex. & Iaſ. ff. de pactis, & gl. in l. à Diuo Pio. ff. de ritu nupt. & in l. in cauſæ. la 2. in princip. & ibi quoque Bald. in tertia lect. ff. de minori, & gl. in l. tranſactionem, & ibi Iaſon. C. de tranſact. Feder. Senen. conſil. 89. puto Bald. in l. quod fauore, col. 2. per eum textum. C. de legib. & in l. 1. col. 2. C. plus valere quod agit, & in dicta l. dolum. C. de pericul. & commo. rei vend. & in l. ſi res. §. ſi mulier, per eum text. ff. de iure dot. Anto. dicto conſi. 22. Pan. in c. cùm dilecti, colum. 2. verſ. item cape aliam, extrà de emptio. vendit. Paul. Caſtr. conſ. 295. ſi dicta pignora, col. 1. lib. 2. vbi & ex hoc conſuluit in alto pulchro caſu Iaſon in d. §. eam tranſactionem Felin. in cap. dilectus, le 2. col. 5. verſi. tertiò facit, extrà de reſcriptis. & in cap. cum quæſtionibus, col. 1. de teſt. Carol. Ruin. conſ. 198. viſo & perlecto, conſil. 6. num. 12. lib. 1. D. Igneus in l. contractus, col. 34. verſicol. nunc reſtat articulus, & multis ſeq. ff. de reg. iur. Ludouicus Gomez, in §. actionũ, col. 10. verſ. ad text. Inſtit. de actionib.

Simulans cogitur ſtare contractus ſimulat: ſi non ſimulans velit.

94 Hoiúſque rei argumento & exemplo, quod de dolo diximus, Bald. in d.l.1.col.2. verſic. ſed hic quæro,& ibi quoque Salic. Col.2.verſi. quæro vnus ex contrahentibus. C. plus val. quod agit, dicunt, quod ſi ex duobos cootraheotibus, alter taotum ſimulabat, is qui non ſimulabat, ſed verè contrahebar, poteſt cogere ſimulantem, velit, nolit, ſtare contractui, niſi alias lex ei reſiſteret. Nam & id generale eſt, vbicunque contractus annullatur fauore alicuius, ſi is velit, ſtabitur contractui, nec contra eum poterit ea nullitas allegari, vt per quædam ex ſuperioribus voluit Bart. conſil. 159. viſa quadam conſtitutione col. 3. & faciunt not. per eundem in d.§. ſi quis à colludente, & io l. ſi quis. Cod. de decurio. lib. 10.

Decretum nō irritat niſi velit is cuius fauore poſitum eſt.

95 Hinc clauſula decreti irritans, tum demū nullitatem operatur, ſi is, ad cuius commodum poſita eſt, velit,non aliàs,vt no.Io.Mo.Io.And.Dom.io c. ſtatutom,quod eſt 3.& ibi quoqoe Philip.Franc.col. vlt. qui id declarat poſt Lapum ibi, de præh. lib. 9. Imo. in c.ſtatutum. §. cùm verò, & ibi etiam Domi. col.5.verſi.not.tamen ex gl.de reſcr.lib.6. Bened. in repe. c. Raynutius, in verbo, in eodem teſtameoto relinquens,le 1. num.91. vbi & in aliis præcedentibus huc refert quod in ſimili dicitur emphyteutam alienantem,vel ooo ſoloentem, non cadere emphyteuſi, niſi dominus velit,& alia quædam ſimilia.Sed nos multò plura eius monetæ collegimus in repet.l. ſi vnquam, in verbo, reoertatur, num. 10. fuerunt tamen, & ſeq. vſque ad numerum 16. incluſiuè. Sed tu tamen, quantum ad decretum priuatim ſpectat, vide Felin. in c.cùm dilecta, col.14. verſic. ſed quicquid dicatur, extrà de reſcript. & quæ ſcripſimus in d.l.ſi voquam, vbi ſupra,num.33.illud autem omnino.

Emphyteuta non ſoluēns, vel alienans, cadit, ſi dominus velit.

Contrauenions contractus, cogitur ſtare contractus, ſi alter velit.

96 Eiuſdem farinæ eſt, quod pulchrè conſuluit Petrus Ancharanus, conſil.141, ſuper prædicto dubio, quòd ſi in contractu fuerit conuentum,quòd ſi vnus contrahentium contrauenerit,contractus ipſe erit nullus, & poſtea vnus contrauenerit, poterit nihilominus alter, ſi velit ſtare contractui, & cogere aduerſarium, vt adimpleat: & idem dicit conſuluiſſe Dyn. in conſil.incip. in quæſtione quæ vertitur. Et ſequitur Felin. in d.c.dilectus, le 2. & in d. cap. tuis quæſtionibus, in quibus locis & alia quædam ſimilia allegat,quæ videre poteris, ne,ſi omnia referre tentauerim,omnia cogat relinquere.

Caſus noſtræ quæſtionis ſimilis.

97 Quid plura? cùm Paul. Caſtr. conſ.91. in cauſa appellationis, col. 3. verſic. ſecondò dicitur non fuiſſe facta, lib.1. coofuluit in ſimili fermè ſtatuto, videlicet, quòd mulier non poſſit ſe obligare ſine præſentia proximorum cooſanguineorum: ſi mulier tameo ſe obligauerit ſine huiuſmodi ſolennitate, ea poteſt ſtatutum allegare contra alios,vt obligationem impugnet: at alij contra eam in cuius fauorem factum eſt, minimè poſſunt, per not.per gl. in l. bis conſequenter. ff. famil. ercilc. & alia, quæ ibi allegat. & idem prope voluit ipſe Paul.conſ.119. videtur dicendum ſuper primò,in 2.dubio,lib.2.

Duplex declaratio præcedentium.

98 Sed hæc omnia velim intelligas, ne fallaris Lector,vt ſcilicet is in cuius fauorem contractus eſt nullus, poſſit ſi velit ei ſtare, & cogere etiam aduerſarium eum ſequi, niſi tamen lex reſiſteret ipſi contractui, vt quæ prohiberet fieri. Tunc enim nec is quidem, cuius fauore interdicitur, poſſet eum approbare. Cuius rei text. habes & exemplum in d. l. à diuo Pio,iuncta gl. ff.de ritu nup. quam gl.ad id expendit, & dicit ſing Bald. in d.l.1.vbi ſuprà citauimus. Cod. plus vale, quod agi. & in l. non dubium,col.7.in 9.oppo. C.de legib.& in l.ea quæ. C. de don.ante nupt. & Pan.in d.c. cùm dilecti. vbi ſuprà,de empt.& vend. & Alex. in d.l. iuriſgentium. §. Prætor ait. ff. de pact. vbi idem dicit, cùm talis contractus continet cauſam impoſſibilem per text. in d.l.ea quæ,vbi & ipſe Bald.id not.

An ſoluto matrimonio teneatur mulier, quæ contraxit ſine conſenſu viri, ſtare contractui.

99 Vndecimo qværo, Quid è diuerſo,an ſaltem ſoluto matrimonio teneatur, & poſſit cogi mulier, aut eius hæredes obſeruare contractum ab ea factum cooſtante matrimonio,ſine conſenſu mariti: In antiquo libro noſtrarum cooſuetudinum id erat expreſsè cautum, videlicet vt teneret huiuſmodi contractus ſoluto matrimonio, in præiudicium vxoris, & hæredum ipſius, & ita obſeruabamus: ſed id fuit reſectum ideo relictum diſpoſitioni iuris communis. Videtur autem primum tenere contractom, & ita mulierem ſoluto matrimonio,ad ipſum obſeruandum teneri. Quia quando aliquid fit à non domino, aut aliàs inhabili, ſi is poſtea efficiatur dominus, aut aliàs habilis, diſpoſitio ſortitur effectum. l. rem alienam. ff. de pignor. actio. & l. qui balneum. §. Titia. ff. qui pot.io pig. hab. & l.ſiquis alienam. ff.de act. empt. & l. 1.in princ. & l. 2. ff. de except. rei iudic. & l. ſi à Tirio. ff. de rei veod. & l. apud Celſum. §. ſi à Titio. ff.de dol.mal.exceptio.& l. filiam fratribus. ff. ad S. C. Treb. & l. quod in rerum.§.1. ff. de lega. 1. Præterea cùm quid venit ad eum caſum, à quo incipere potuit, illud reconualeſcit.l.ſi rem.ff.de verb. oblig. & l. minorem. ff. de ritu.nupt.& l.interuenit.ff.de leg. præſt.& l.cognatis. ff.de reb.dub.& l. 1. §.1. & §.ſi quis. ff. de leg. 3. Item quis non poteſt veoire coutra factum ſuum, ex eo quòd de iure non teneat. l.poſt mortem. ff. de adopt.& l.per fundum.ff.de ſeru.ruſt.præd.& l.vendicantem. ff. de euict. quæ loquitur in venditione. Nec tunc habet locum argumentum de tanquam (vt noſtri appellant) quando contra factum ſuum quis venit l. ſiue poſſeſ.C.de euict.& quod not. in l. eos,in prin.C.de appel.Et facit text. io l. ſi noo ſortem.§.ſi filius, & ibi not.ff.de condi.indeb.

Dotis alie. facta conſt. matr. tenet eo ſoluto.

100 Propterea in ſimili dicimus, quòd licèt vxor non poſſit conſtante matrimonio dotem alienare, quatenus viro præiudicat. l. ſi prædium. C. de iure dot.& l.conſtante. C.de donat.cum ſimili,quoniam videlicet maritus conſtante matrimonio eſt dominus dotis, vt ibi dicitur & in l.dote. C.de rei. vend. cum ſimi. valet tamen ea alienatio ſoluto matrimonio, in præiudicium ipſius mulieris, vt voluit gloſſa ſing.in d. l. conſtante, quam ſequuntur Ioan. Fab. & Bald. ibi, & Iac. Raph. Cyn. Bald. & Raph. Co. in d. l. ſi prædium, & Spec. in tit. de empt. & vend. §. tertio loco. verſ. ſed nunquid, & voluit etiam Bald.conſil.422.res dotalis, in princ. lib.2. & conſil.53.quædam domina Ruſabella,ad finem,verſic.modò ſequitur videre, lib. 5. vide tamen infrà, num. 104.

Filia ſola poteſt remittere reſtitut. dotis ad ſui præiudicium.

101 Et facit etiam,quod in ſimili ſcribitur in l. & hæredi. §. filiafam.ff.de pactis, vbi licèt filiafam.ſola & ſine patre, non poſſit remittere marito reſtitutionem dotis profectitiæ, quin poſſit pater cum ipſa dotem repetere, poſtquam tamen ſui iuris fuerit facta filia, nocebit illi huiuſmodi liberatio. De quo etiam eſt text. & quidem expreſſior in l. 2. §. quod ſi patris, verſic. item ſi voluntate.ff.ſolu.mat. Id quod dicit Nicol. Neap. ad id facere, vt ſi filius patre viuente liberauerit debitores patris, huiuſmodi liberatio ſibi præiudicabit hæredi ipſius effecto. Quod & idem voluit Alberic. in rubr. ff.de pecul.lega.col.2.& item in l.dominus.§.vlt. poſt Dyn. ibi, eod.tit. & in l.filiusfam.etiam poſt Dyn. ibi, ff. de ſolutio.

Filij liberatio debitorũ patris ei nocet, poſtea hæredis effecto.

102 Et idem, ſi filius vendiderit rem patris, viuente ipſo patre, vt ei hæredi patris poſtea defuncti noceat, tenet gloſ. in l. nec nos, in verbo tranſigi, & ibi quoque Albet Bald. Ang. & Saly. C. de poſtl. reuer. Guid. Sux. & poſt eum idem Alberic. in l. cùm vir. ff. de vſucap. & in l. filius paciſcendo. C. de pactis, vbi dicit hanc opin. communiter approbari, & in l. 1. §. quod ait prætor. l. 2. ff. quorum legat. Cui ſententiæ maximum arg. præbet text. in l. ſed Iulianus. §. ſed etſi filiusfam. ff. ad S. C. Maced. vbi ſi filiusfam. rem patris, viuente ipſo patre pignori dederit, & is poſteà patri hæres fuerit, & pignus perſequatur, doli exceptione ſummouebitur.

Dotis alienatio à viro facta, ei nocet, ſi eam lucretur.

103 Et hæc admodum confirmat text. ab omnibus propriè ſuprà dictis allegatus in d. l. cùm vir. ff. de vſuca. vbi licèt vir conſtante matrimonio non poſſit dotem alienare, ſi tamen alienauerit & ſoluto matrimonio dos ipſius lucro ceſſerit tenebit alienatio, & eſt ſimilis text. in l. pen. ff. de fund. dota. Et id quoque etiam voluit glo. in d. l. conſtante. C. de dona. & Albe. in l. 1. C. de feu. dota. Ex illóque text. in d. l. cùm vir. dicit Bar. ibi, col. pen. verſic. ſed pone ſtatutum, quod ſtante ſtatuto, vt debitor bannitus pro debito, non poſſit contrahere, niſi id debitum ſoluerit, ſi quis ita bannitus contraxerit, poſteáque illud debitum ſoluerit confirmatur contractus ab eo bannito factus ante ſolutionem, nempe remoto obſtaculo impediente, quod refert & ſequitur Pan. qui ad alia quoque trahit, in c. cum ex officij, col. pen. verſi. ad hoc adduco, extrà de præſcri. Et alius quoque text. in l. ſi dubitetur. §. filiusfam. ff. de fideiuſ. vbi licet filiusfam. qui pro patre fideiuſſit, non teneatur tantiſper, dum eſt in poteſtate patris: tamen cùm primùm iuris ſui poſtea effectus eſt, tenebitur.

Contra ſuprà dicta.

104 Contrarium quoque videtur, vt ſcilicet mulier ſoluto matrimonio non teneatur ſtare huic cõtractui facto conſtante matrimonio, ſine conſenſu, & autoritate mariti. Nam fauore mulieris ſtatutum eſt ne poſſit contrahere ſine huiuſmodi conſenſu, & autoritate, vt ſuprà dictum eſt alibi. Ergo poteſt ipſa hoc caſu venire cõtra factum proprium, per l. ſi is. C. de præd. min. & Auth. qui res, & ibi no. C. de ſacroſanct. eccleſ. & in l. cùm lex, & ibi no. ff. de fideiuſ. Ideo quando fauore decepti contractus eſt nullus, poteſt ipſe deceptus contrauenire, vt no. in d. l. l. eleganter, in princ. ff. de dol. & l. ſi res. §. 1. ff. de iure dot. & not. in l. eum ab eod. ff. de contrah. empt.

Initium contractus inſpiciendum.

105 Nec videtur obſtare, quòd hodie mulier iſta eſt ſui iuris, quia initium contractus debet attend. l. ſi. filius. ff. de verb. oblig. & l. 1. §. ſi ſeruus. ff. depo. & l. Pomponius. §. a. ff. de neg. geſt. & l. ſi procurator. in princ. ff. mand. Et licèt ſit nunc ſui iuris, tamen niſi de nouo conſentiat, quòd primùm inutiliter fuit geſtum, nunc confirmatur, l. ſi verò non remunerandi. §. ſi filio, & quod ibi no. ff. mand. & l. ſi filiusfam. ff. de teſtam. vbi ſi filiusfam. aut pupillus, aut ſeruus teſtamentum fecerit, non poteſt ex eo peti bonorum poſſeſſio, licèt filiusfam. ſui iuris aut pupillus pubes, aut ſeruus liber factus deceſſerit, & ſimilis text. in l. 1. §. exigit Prætor. & §. ſequ. & l. pen. § teſtaméto. ff. de bonorum poſſeſ. ſecundũ tabulas.

Iterum de vxore, quæ dotem alienauit.

106 Ideo quantum ad primum illum caſum pertinet, videlicet de alien. dotis facta per vxorem, ſunt qui tenent contrarium, videlicet non valere eã alienationem, etiam ſoluto matrimonio, ſcilicet gl. ſibi contraria in §. 1. in verbo, interdicta, & ibi Angel. Aret. qui dicit hanc eſſe communem opin. Inſti. quibus alie. licet, & alia gloſ. in l. 1. §. & cùm lex, & ibi Cyn. C. de rei vxor. actio. Spec. ſibi etiam contrarius in eod. tit. ſcilicet de empt. & vend. eodémque. §. tertio loco. verſi. quid ergo ſi vir. ad fin. ibi conſueuit autem notari, & ibi Ioan. Andr. in addit. & Salic. in dictam l. ſi prædium, in 3. q. in fi. Cod. de iure dot. Alberi. dum hanc opinionem prout poſteriorem in d. l. 1. C. de fun. dota. per l. quemadmodum. Cod. de agri. & cenſi. lib. 11. Imo in d. l. cùm vir. ff. de vſuc. & in c. cùm contingat, col. 11. verſic. circa primum, & expreſſiùs, col. 14. verſi. nunc reſtat videre, extrà de iureiur. & Ioan. Lup. in rep. rub. de don. inter vir. & vxor. §. 17. col. a. verſic. quæ quidem alienatio. De cuius rei veritate latè comperies per Vital. de Cãb. in tractatu clauſularum, char. 96. col. 3. & aliquid per Stephanum Bertr. conſi. 95. honeſta, col. 1. lib. 1.

Iterum de filio, qui liberauit debitores patris.

107 Sed & in illo caſu de filio, qui viuente patre liberauit debitores ipſius patris, contrarium quoque eius quod ſuprà diximus, tenuerunt Paul. Caſt. Alex. Fran. Aret. & Iaſ. in d. l. 2. §. quòd ſi patris, verſi. item ſi voluntate, ff. ſol. mat. moti. quia in illa actione de dote, de qua loquitur d. l. & hæredi. §. filiafam. ff. de pactis & ſimiles, filia habebat ius de præſenti, quod potuit remittere in ſui præiudicium. At filios viuo patre nullum ius habet contra debitores paternos, ſed ſperat habere ius per ſucceſſionem: vnde non valuit à principio, ideo nec ex pòſt-facto videtur poſſe reconualeſcere. De quo etiam videtur eſſe text. expreſſus in l. & ſeruum hæredem, verſicul. idem probat. ff. de pact. & ibi Paul. Caſtr. Sed & tu de hoc vide Dyn. Bar. & Alex. in addit. ipſius, in l. cùm dominus. §. filius. ff. de pecul. leg. Dyn. & Bar. in l. filiusfam la 1. ff. de ſolu. Spec. tit. de pact. §. inſtrumentum, verſi. vlt. Lap. Petr. Anchar. & Dom. in c. quamuis, col. 3. verſicul. quid ſi filius, & ibi Georg. Nat. in repe. col. 18. verſi. quid autem ſi filius, ff. de pact. lib. 6. & Paul. Caſtr. Alexan. & Iaſ. in l. iuriſgentium. §. ſi ante. ff. de pact. Fulg. & Paul. Caſtr. in l. vlt. C. eod. tit. Paul. Caſtr. Iaſ. & Phil. Dec. in l. filius paciſcendo. C. eod. titul. Hercula. & Tho. Parp. in d. l. 2. §. quòd ſi patris, verſic. item ſi voluntate. ff. ſolut. matri. Philip. Deci. in l. quod in initio, col. 1. verſi. ſimiliter liberatio. ff. de reg. iu. & Io. Montefre. in repe. l. frater à fratre, in 22. q. ff. de cond. inde. Et hanc partem defendit quod Veſpaſianus autor fuit Senatui decernendi, ne filiorumfamiliàs exigendi crediti ius vnquam eſſet, ac ne poſt mortem quidem patrum, vt ſcribit Suetonius in vita illius, c. 11.

Reſolutio principalis quæſtionis.

108 Sed quicquid ſit in illis ſpeciebus, ſtatim ac prima facie videri poſſet in noſtro caſu, mulierem ſoluto matrimonio, non teneri ſtare contractui, quem fecit conſtante matrimonio, non obſeruata ſolennitate noſtræ conſuetudinis, cùm ab initio non tenuerit ex defectu ſolennitatis, non magis quàm minor contractui, quem fecit dum eſſet maior ſine autoritate ſui curatoris, niſi ratum de nouo habuerit. Nam & in ſimili dicit Bald. in repet. l. 1. col. 7. verſi. ſextò incidenter quæro. C. de ſacroſanct. eccl. quòd ſi filiusfam. fecerit teſtamentum ad pias cauſas, ſine conſenſu patris, qui tamen requiritur, per c. licet, & ibi Docto. de ſepul. lib. 6. ſi pater moriatur, non propterea conualeſcit teſtamentum, niſi denuò teſtamentum confecerit, per text. in l. 1. §. ſi filius. ff. de legat. 3. & l. 1. ff. de reg. Cato. Quinetiam Signo. conſil. 136. filiusfam. no. conſuluit, quòd ſi filiusfam. rem adoentitij peculij inſcio patre vendiderit, patre mortuo poterit ipſe filius rem ipſam ab emptore reuocare, & ad hoc multa allegat, ex quibus ſuprà multa adſcripſi.

De eadem re.

109 Eſt tamen in hoc caſu noſtro in primis videndum, an huiuſmodi conſenſus mariti hic requiratur

ratur

Digitized by Google

tatur ad ſolennitatem, & in fauorem mulieris, nempe propter ſexus fragilitatem, an verò propter mariti præiudicium, de quo ſuprà latè diximus in gl.6. nu.37. reſtat igitur, & ſeq. vſque ad finem eius gloſ. Nam ſi illud reſpicit, planum eſt etiam ſoluto matrimonio non tenere contractum, ea quam diximus, ratione: ſi hoc contra tenebit. Et ita ſcilicet tenere, iudicatum eſt, vt audio, in Senatu Pariſ.27. de Martij, anno 1520. ante Paſca, inter Ioan. Cochot, dit. de Bidam, & Carolum Gueſdon. & iterum die 7. Septembr. anni ſeq. inter eaſdem partes. Sunt autem quædam conſuetudines expreſſæ in contrarium, vt ſcilicet non valeat huiuſmodi contractus ſoluto matrimonio, ſcilicet Borboniorum c.171. & Biturigum, tit.1.c.17.

An hac conſuetudo habeat locum in donat. facta ab vxore liberis.

110 Dvodecimò qværo, quid ſi mulier velit donare filiis ſuis, an requiratur conſenſus mariti, requiſitus ex hac noſtra conſuetudine? Bald. conſ. 407. præſupponendum eſt quòd in terris, lib. 2. mirabiliter ſimul & ſingulariter conſuluit, ſtatutum, quod requirit conſenſum proximorum in contractibus mulierum, non habere locum, cum mulier donat liberis. Mouetur, quia hæc donatio collata in liberos pietatis ratione, non intelligitur eſſe prohibita. l.1.C.de impo.lucra.deſcript. lib.10. & l. voluntas. C.de fideic. Et quia etiam huiuſmodi ſtatutum emanauit propter fragilitatem mulierũ, quæ ratio non poteſt hoc caſu procedere, cùm mulier non id ex fragilitate facere videatur, ſed potiùs ex pietate, per l.liber captus. C.de capti. & poſtlim. reue. Quæ quidem deciſio eadem ratione procedit in caſu noſtræ conſuetudinis, ſi ea fuit inducta ob fragilitatem mulierum, de quo alibi diximus.

Vir & vxor poſſunt inuicem mutuo dare.

111 Decimotertiò qværo, Certum eſt in iure, quòd vir & vxor poſſunt inuicem contrahere: vt de mutuo eſt text. in l.pen. in princ. & in l. vltim. ff.de in rem verſo. & in l. Aurelius. §. vlt. ff.de lib.lega. De vẽditione in l.ſi vir. ff.de præſcrip.verb. & in l. cùm in fundo. §. vxor. ff. de iure dot. & l. ſi ſponſus. §. circa venditionem. ff. de donat. inter vir. & vxo. & l. quod autem. §. ſi vxor à marito. eod. tit. & rurſum in l. ſed ſi vir ex lana. §. ſi duo. & §. ſi vir. eod. quoque tit. & l. ſi non verùm. & ibi gl. & doct. eo. tit. & l. ſi Gaudentius. C.de contrah.emp. & vendi.

Emere & vendere. Societatem contrahere.

De ſocietate, in l. ex diuerſo. §.1. & ibi Bald. Imo. & recen. qui cum. §. legunt. cum §. ſocero: l. præcedentis, quæ eſt l. rei iudicatę. ff. ſolu.matr. & l. alimẽta. §. qui ſocietatem. ff. de ali. & cib. lega. & l. cùm hic ſtatus. ff. ſi inter virum. ff. de dona. inter vir. & vxo. & voluit Bald. in l. ſi vxor tua, col.2. verſ. denuo quæro. C.de condi. inſer.

Permutare.

De permutatione, in l. ſi prædia. in prin. & ibi Bald. de donat. inter vir. & vxo.

Deponere.

De depoſito, in l. vlt. verſi. idem quærit. ff. vt leg. nomi. caueat. & Bald. in d. l. ſi vxor tua, col.3. verſ. extrà quæritur,

Pignorare.

de pignore, in d. §. ſi vxor à marito.

112 Idque ad omnes contractus præterquam ad donationem, vbique trahunt. Doct. vt Bald. in d. l. ſi prædia, & conſi.29. caſus, vir donauit, col. vlt. verſi. ſecunda concluſio, lib. 1. & conſ.66. inter virum & vxorem, eod. lib.1. Fulg. in l. ſi mater. C.de contrah. emp. latè Alex. conſ.86. ſuper dictis duobus quæſitis, in prin. lib.5. vbi Carol. Molend. in addit. alios citat, quos videbis, & præter eos Georg. Nat. in repet. cap. quamuis, colum.11. verſi.2. not. de pact. lib.6. Fab. à Monte S. Sabin. in tractatu de empt. & vend. in 2. qu.3. qu. princip. & Philip. Deciſ. conſ.58. cuius ſuperſcripto incipit, ſi maritus.

An vir poſſit autoritatem præſtare vxori ſecum contrahenti.

113 Quid ergo, ſi vxor donet viro, in caſu permiſſo, aut ei vendat, aut cum eo permutet, aut aliàs contrahat? poteritne maritus autoritatem, aut conſenſum, qui ex noſtra conſuetudine, in contractibus vxoris requiritur, ad ſuum commodum & vtilitatem interponere? Et videtur primùm, quòd non poſſit, per text. in l.1. in princ. ff. de autor. tutor. & in l.1. §. fuit quæſitum. ff. ad S.C. Trebel. quibus iuribus cauetur, non poſſe quempiam autoritatem accommodare ei actui, ex quo ſibi principaliter aliquid quæritur: idque etiam ſi fiat iuſſu teſtatoris: nam & in eo caſu nuncupatim loquitur d. §. fuit quæſitum.

An proximi, quorum conſenſus ex ſtatuto requiritur, poſſint in ſuum commodum conſentire.

114 Et ex hoc expreſſè not. Bar. Imo. Alex. in d.l. 1. de auto. tuto. quòd cùm per Italiam ſint ſtatuta, ne mulieres, & minores contrahant ſine conſenſu proximorum, non poſſunt ipſi proximiores illis conſenſum præſtare in eo, quod ſibi directè eſt quærendum, & idem voluit Bald. conſ.139. ſecundum tale eſt, D.A. poſt mortem, in fin. lib.2. & conſi.407. præſupponendum eſt, col.2. verſ. prætereà conſiderandum, eod. lib.2. & conſ.193. punctus, prohibetur per ſtatutum, lib.5. & Angel. loquens etiam in ſtatuto requirente conſenſum matris, in §. œconomus, per illum text. in authentic. de ali. & emphyt. Imol. Rapha. Co. Alexan. & Iaſ. in d. l.1. §. fuit quæſitum. ff. ad Trebel. Pano. qui hoc dicit notandum, in cap. ſicut in noſtris, col. vlt. extrà de iureiu. Paul. Caſtr. in l. ſenium. C. qui teſtam. fac. poſſ. & conſil. 319. viſis & conſideratis, col.3. verſi. itaque quia ſecundum, lib.1. & conſilio 319. viſo puncto, col.1. lib.2. Rom. in l. 1. C. vnde vir & vxo. & in l. pactum, col. pen. verſic. præterea contra hoc. C. de collat. Alex. conſil.106. quo ad præſens, col. vltim. lib.1. & Barb. conſil.41. immortalem, col.3. lib.4. Philip. Corn. conſil.254. videtur in hac conſultatione, col.4. verſ. præterea conſenſus, cum ſeq. lib.1. & conſil. 294. eleganter, col.1. verſic. & dum Piſis legebam, eod. lib.1. vbi dicit in hanc partem conſuluiſſe Bald. à Bart. Bapt. Soci. Saluit. Bened. Barto. Othonem. Nico. & alios plures præclaros Docto. Et idem quoque tenet Cepol. caut.137. vt vxor poſſit inſtituere, & Benedict. Capra. conſil.144. pro præfati dubij declaratione, col.3. & Ioan. Lup. in repetitione, rubric. de donat. inter vir. & vxor. §.68. column.5. verſi. ex quo dicebat. Et idem in ſtatuto, quòd nullus poſſit contrahere ſine conſenſu patris, tenuit Paul. Caſtr. conſil. 405 viſo compromiſſo, poſt princip. lib.1. & Iaſon conſ.69. vt præſens deciſio, in 2. dubio, lib.1.

Filiusfam. an poſſit donare cauſa mortis patre conſentienti.

115 Et in ſimili dicit gloſ. in d. l.1. ff. de auto. tuto. quòd cùm filiusfa. non poſſit donare cauſa mortis ſine patris conſenſu. l. filiusfam. ff. de dona. & l. tam is. §.1. ff. de donat. cauſa mort. non poteſt pater conſenſum accommodare filio ſibi donanti cauſa mortis. Et illam glo. ſequuntur Dyn. & Bar. ibi. & idem Bart. in d. l. tam is. §.1. col. vltim. & in l. frater à fratre, col. vlt. in 6. q. ff. de condict. indeb. Io. Andr. in addit. Specu. tit. de inſtru. edi. §. porrò col.1. verſic. quòd ſi filiusfam. Ioan. Fab. in l. ſenium. C.de teſta. & in §.1. col.2. verſi. ſed an ipſi patri, Inſtitu. quibus non eſt permiſſ. face. teſta. Bald. in l. ſi furioſi. ad fin. Cod. de nup. & in l. Bonorum, col. vlt. verſic. & ex prædictis determinatur quæſtio. & ibi Bart. in addit. illius, qui facit ſingul. illam gloſ. C. qui admit. & idem Bald. in in d. l. ſi vxorem, col.1. C.de condit. inſer. & in l. quoties. in fin. ff. ſolut. matrimo. vbi & eam gloſſ. dicit ſing. & in cap. cùm conſuetudinis, circa medium, verſicul. & ideò ſi filiusfam. extrà de conſuet. & conſi.213. occurrit dubium, in princip. lib.2. & conſil.290. hæ quæſtiones, lib.3. & conſil.331. quædam puella, eod. lib.3. & conſil.60. ſoluto matrimonio, lib.4. vbi hanc dicit eſſe communem opin. & conſil. 80. permittendum eſt, col.1. lib.4. & conſil.199. refutatio,

futatio, lib.5. Aog. conſil.303. factum tale eſt, filia refutauir. Imol.in d.l.1.§.quæſitum,& ibi. Soci. qui dicit, quòd etiam eſt communis opinio. colum. 4. verſic. poſtremò. ff.ad Trebel. & idem Imo. in l. in ędibus.§.quòd ſi filius.ff.de donat.Ro.in l.2.in prin. col.1.verſic. tertiò in quantum. ff. eod. Paul. Caſtr. conſil.459.ſequendo ordinem, in prin.lib.1.& conſilio 465. viſo compromiſſo, col.1. eodem lib.1.& Petr.Ferra.ritu.forma libel.quo agi.pro donat.in gl. 1.col.pen. verſic. vlterius quæritur, Nicol. Mil. in ſuo reper.verſic. filiusfam. Barb. d.conſil.41. col.3. lib.4.Cornel.d. conſ.194. lib.1. Guid.Pap. qui dicit ita fuiſſe determinatum, Dec. Delp.219. item in cauſa Soci. conſil.112. repetito conſil.172. multùm abundè,col.2.verſic.ſuccedit nunc ſecunda difficultas, lib.1. & conſil.13. circa prædictam, col.3. verſ. quantum autem ad ſecundam,lib.4.vbi ita quoque dicit Saluſt. Peruſinum conſuluiſſe.Card.Alex. in c. vlt.in princ.col.4.verſi. quid econtra.de donat.inter vir.& vxo.Philip.Dec.conſil.279.placet mihi,col.1. Ludo.Bol.conſil.44.cor mundum &c. pro tanto viſis ſtatuto, &c. in princip. Anto. Rubeus,conſil.27. difficultas caſus, col.3. verſi. præmiſſis tamen non obſtantibus,& conſi.127.circa dub.col.2. Et ab hac opin. negat recedendum in iudicando Steph. Bert. conſi.86.Chriſti,&c.viſis tribus,col.1.lib.1. & Pau. Pariſ. qui dicit, ab hac opinione in iudicando non eſſe recedendum,conſi.97. ſtatuunt, col. vlti. lib.3. Et in hanc etiam partem benè facit text. in Cle. ſi vna & ibi gl.in verbo,menſæ ſuæ,& Docto. de reb. eccleſ.non alie. quod voluit Pan.in cap. per noſtras, extrà de iure patro.

De eadem re. 116 Sed in hoc vltimo, de filiofamil.donante patri (nam de alio poſteà dicemus) contrarium tenuerunt,Iac.Raph.Pet.Cy.& Alex.in add. Bar. in d. l.1. ff.de auto.tut.Cyn.Ray. Marti.Saly. Alberi. vterque Raph.Flor.& Paul.Caſtr. in d.l.ſcutum. C.qui teſta. face. poſſ. inter quos Paul. aſſerit, ita ſe conſuluiſſe cum pluribus doct.Peruſinis.Bald.ſibi contrarius,in d.l.ſi quando. §.1.C.de inoffic. teſtam.& ſubobſcurè ita conſuluit conſi. 144. ſtatuto ciuitatis Papiæ, lib.2. & latè & apertè dicto conſ.60. ſoluto matrimonio, lib.4. dum dicit hanc partem eſſe de iuris ſubtilitate veriorem.Ang.etiam ſibi contrarius, qui ita dicit ſe conſuluiſſe. Raph. Co. Paul. Caſtr. & latè Alex. col.3. & 4. & Iaſ. col. 1. vbi ita dicit magis communiter teneri, in d.l.1.§. fuit quæſitum. ff. ad Treb.& ita à pleriſque conſuluiſſe dicitur ipſe Ang. conſ. incip. factum tale eſt, domina Legia, quod tamen conſi. inuenire non potui inter ipſius conſil. licet diligenter conquiſierim. Nic. Neap. & Paul. Caſtr. in l. qui in poteſtate. ff. de teſta. idem Paulus in l.ſi quis mihi bona.§.ſi quis mandauerit.ff.de acq. hære. Roma. ſibi etiam contrarius conſilio 515. in quæſtione qua quæritur. Fulg. conſil. 38. viſis ſuperiùs allegatis, colum.2.verſi. verùm hæc ſecunda. Alc. latè d. conſ. 106. & iterum conſ.19. ſubtiliter, col. pen. verſic. & pro hoc etiam facit, cum multis ſeq.libro 3. Barb.ſibi contrarius in addit. Bald. in d. l.ſi vxorem.C.de condi. inſer. & in c. poſſeſſionem, col. vlt.extrà de reb.eccleſ.non alie.& Soc.ſibi item contrarius,conſil.87. in præſenti conſultatione,col. 2.verſi.ſed ad prædicta, lib.1. & Steph. Bertrau. ſibi contrarius, conſil.7.etiam ſi cauerent, numero 3. lib.2.& conſ.32. optaſſem, colum.2. verſ.ad ſecundum,lib.3.& conſil.156.ex themate, col.3. in 3. dubio,lib.4.& Bened.in repe. c. Raynotius, in verbo, mortem inſuper Cleram, nu.46. & nouiſſimè Ioan. Montefer.in repe.d.l.frater à fratre, colum.15. verſ. vndecimò quæritur.

117 Mouentur, qui hanc partem ſequuntur, primò per text.in l.circa princip. C. de impo. lucra.deſcrip.lib.10.vbi filiusfam. poteſt conferre in patrem ſuas facultates in poſtrema voluntate, quod de donatione cauſa mortis intelligendum eſt, cùm teſtari non poſſit etiam conſentiente patre, per d. l. ſcutum,& l.pen. C. qui teſta. fac. poſſ. At certum eſt, quòd filiusfam.non poteſt donare cauſa mortis, ſine patris conſenſu, vt diximus. Ex quo neceſſariò fit, vt in caſu illius l. pater conſenſum præſtiterit, alioquin non valuiſſet donatio. Item per text. in d. l. 1. §. ſin autem. ff. ad Tre. vbi poteſt reſtitui hæreditas ei qui præeſt collegio, cum decreto, & conſenſu ipſius collegij. Item per text. in cap. cùm in iure,de offic. deleg. vbi poteſt quis ſibi, & ad ſuam vtilitatem conſentire,& ibi concord.in gloſ. Prætereà pater poteſt conſentire filio adeunti hæreditatem, d.l. ſi quis mihi bona.§. iuſſum, cum ſeq. ff. de acq.hær. & tamen hæreditas pleno iure patri quæritur,l.placet. ff. eod. cum ſim. Ad hæc, ſi negaretur, poſſe filium donare patri, cum conſenſu ipſius patris, ſequeretur quòd patria poteſtas, quæ eſt ad acquirendum patri deſtinata, & ita in fauorem patris introducta, retorqueretur in ipſius odium, contra l. quod fauore. C. de legib.cum.ſi. Deinde adde text. in l.ſi pro patre.§.1.ibi,niſi donans.ff.de in rem verſo.& in l.ſi quis pro eod. §.1.ff. de fideiuſ. & in cap. cum in veteri, extrà de elect. & quod voluit Ioan. Andr.in c.qui tacet,de reg.iur.lib.6.& in addit.Spec. tit.de his, quæ fiunt à præla. col.pen. & vlt. & Anto. in c. nouit. extrà eod. tit. cum aliis, quæ videbis ſuprà in gloſ. præce. num.27.quibus concinit quod pulchrè voluit. *Rationes poſterioris opin.*

118 Reſpondent quoque iuribus, quibus innituntur, qui primam partem ſequuntur. Nam d. l.1. ff. de auto.tu.& d.l.1.§. fuit quæſitum. ff. ad Treb. loquuntur in autoritate, quæ ex cauſa officij interponitur: hic verò quæritur de ſimplici conſenſu, qui priuatim adhibetur: qui quidem poteſt adhiberi ad propriam vtilitatem, per iura allegata pro ſecunda parte: ſicuti præter illos, quos ſuprà citauimus, tenuit etiam Soc.conſ.160.in præſenti conſultatione, col.antep.in prin. lib.2. Item dictæ leges loquuntur in autoritate, quæ requiritur ad integrandam perſonam pupilli, ſupplendámque eius imbecillitatem: hîc vero ſecus, quoniam non minùs eſt integri conſilij, atque iudicij filiusfam. quàm qui ſui iuris eſt: & nulla ratione ætatis, aut diſcretionis habita, ſemper requiritur conſenſus patris: ideóque talis conſenſus poteſt interuenire poſt actum, vt no.gl.& Doct.in l. vlt. §. neceſſitate. C. de bo.quæ lib. Quod non poteſt fieri, ſi per modum autoritatis, & ad integrandam perſonam requiritur, quin in ipſo actu deberet interponi, vt latè diximus ſuprà in gl.6. in prin. Item patria poteſtas ordinatur ad ipſius patris vtilitatem,& proptereà non mirum, ſi interponatur ad ipſius patris vtilitatem, ad quam ordinatur. At autoritas tutoris,de qua dictæ leges loquuntur,ad hoc non ordinatur, per text. elegantem & aureum, in l.qui ſine vſuris.ff.de neg. geſt. Sed & d.Cle.ſi vna, de reb. eccl. non alien. cum aliis allegatis per Doct. loquitur in conſenſo ſuperioris præſtando in actu inferioris, per modum autoritatis, vt no. Io.Andr. poſt alios,in c.1.de reb.eccleſ.non alie. lib.6. & Doctor. in cap. cùm vos, de his quæ fiunt à præla. Hîc verò ſecus,vt dictum eſt.Item autoritas Prælati non ordinatur ad ſuum commodum, ſicuti nec tutoris: tutor enim & Prælatus æquiparantur, vt alibi latè diximus. *Reſponſiones ad rationes alterius partis.*

119 Sed redeundo ad primum caſum,qui ad hunc

locum

Redit ad conſenſum mariti, & conſanguineorum,

locum propiùs accedit, videlicet ad ſtatutum, quod exigit conſenſum mariti, aut proximorum in contractibus mulierum: fuere etiam, qui tenuere contrarium eius, quod ſuprà in princip. diximus, videlicet, quòd maritus, aut conſanguinei poſſunt huiuſmodi conſenſum, ad ſuum commodum interponere. Ita enim videtur voluiſſe Oldradus conſil. 282. licèt victoria, & Bald. ſibi contrarius in dicta l. ſi quando. §. C. de inoffic. teſtam. & conſil. 6. hæc eſt copia, ante fin. lib. 2. & iterum conſilio 407. præſupponendum eſt, verſic. præterea conſiderandum eſt, lib. 2. & iterum conſil. 80. præmittendum eſt ad euidentiam, lib. 4. & Ang. ſibi etiam contrarius in d. l. §. 5. fuit quæſitum. ff. ad Trebel. vbi ita dicit ſe conſuluiſſe Tuderti, in quæſtione facti: & ita ſanè, cùm ex facto incidiſſet, conſuluit ipſe conſi. 143. tria videntur impugnare, & vtrobique iiſdem fermè rationibus, quas ſuprà in altero caſu adduximus. Et Panorm. ſibi contrarius, in d. cap. cùm in veteri, colum. 4. verſic. nota tamen primùm, de elect. Alex. ſibi quoque contrarius, dict. conſil. 29. col. pen. in fin. verſicul. confirmari poteſt. cum ſequen. lib. 3. & latè Corne. ſibi item contrarius, conſ. 242. circa primum quæſitum, in tribus primis, col. lib. 4. & Ioan. Monteſe. in repet. dict. l. frater à fratre, quo loco ſuprà citauimus.

De eadem re.

120 Et in eadem quoque ſententia videtur fuiſſe Bald. ipſe in dict. l. 1. poſt princip. C. vnde vir & vxor. dum conſuluit, quod ſi ſtante ſtatuto quòd vxor non poſſit teſtari ſine conſenſu viri, vxor valit virum inſtituere, vir ipſe renuntiet iuri conſentiendi, quod facere poteſt, cùm ſit introductum in fauorem ipſius, argum. not. in l. 2. C. de teſtam. & tandem ad cautelam conſentiat. l. ſi pater. in fin. ff. de manumiſſ. vind. vt ſaltem de facto obſeruetur tenor ſtatuti. l. quidam cùm filium. ff. de verbo. obliga. Nec obſtat (inquit) dicta l. 1. ff. de auto. tuto. quia loquitur in autoritate, quæ exigitur fauore tertij, ſcilicet minoris: ideò tutor non poteſt ei renuntiare. Hîc autem videtur factum ſtatutum in fauorem viri. l. cum pater. §. libertis. ff. de legat. 2. Hæc Bald. quem ſequitur Sal. ibi, & Barb. in cap. poſſeſſiones, ad fin. extrà de rebus eccleſ. non alien. Et in hanc quoque partem videtur inclinare idem Bald. in l. pactum quod dotali, in 21. quæſt. C. de pact. de cuius inibi dicto latè diximus ſuprà in gloſſa 5. in verbo, *contracter*, nu. 33. ſecundò intellige, & multis ſequen. & Rum. in l. tranſactionem, in fin. C. de tranſact. Et Socin. qui loquitur de conſenſu viri, conſ. 80. præſens conſultatio. columna tertia. verſi. ſed contra hanc, libro quarto, vbi tamen nonnihil nutat.

De eadem re.

121 Mirum eſt, quòd nihil fermè in iure noſtro ſine controuerſia eſt, ſiue id iuris obſcuritas efficit, ſiue ingeniorum ſubtilitas, ſiue contra imbecillitas, ſiue etiam ſtudium contradicendi, ſiue aliud quicquam. Alexand. autem in d. l. 5. ff. de auto. tuto. & rurſum in d. l. 1. §. fuit quæſitum ad Trebel. & cæteri recentiores dicunt, quòd deciſio huius articuli ex eo pendet, an hoc ſtatutum fuerit introductum in fauorem viri, ſiue propinquorum, an verò in fauorem mulieris ad integrandam illius perſonam. Nam ſi in fauorem viri, expeditum eſſe ad ſuum commodum poſſe conſentire: ſin ad integrandam perſonam, ſecus. Tandem concludit, videri factum ad integrandam perſonam, & ſupplendam imbecillitatem mulieris, per not. per Bartol. in dict. l. tranſactionem. C. de tranſact. Ideóque non poſſe maritum, aut conſanguineos mulieris conſentire ad ſuum commodum, niſi id palam fieret, & bona fide, per l. cùm ipſe. C. de contrahend. empt. & quod plene no. Bar. in l. pupillus. §. vlt. ff. de autor. tut. Et hoc (vt dicit) videtur ſentire Cy. in d. l. ſenium, cùm allegat d. l. cùm ipſe, cum concord. traditis per ipſum Alex. in d. §. fuit quæſitum, in princip. & Soci. dicto conſil. 87. col. 2. ad fi. cum princ. ſeq. lib. 1.

De eadem re.

122 Videant igitur ſtudioſi, vtram huiuſmodi ſententiarum veriorem ſuſtinere malint. Non noſtrum enim inter tot legum vertices, tantas componere lites. Tamen in caſu noſtræ conſuetudinis ſemper exiſtimaui, eam magis conſideraſſe viri commodum, quàm fragilitatem mulierum, vt ego dixi ſuprà eo. §. in gloſſa 6. in fin. Ideò etiam paſſim vtimur, & conſuetudine obſeruamus, vt maritus ipſe in caſu, de quo loquimur vxori ſibi donanti, aut vendenti autoritatem accommodet. Tamen ſi quis rem ipſam omnino claram, atque apertam facere velit, vt ab omni dubitationis ſcrupulo ſit prorſus aliena, id facilè obtinebit, ſi loco conſenſus, aut autoritatis ipſius viri, decretum ſiue autoritatem iudicis adhibeat, vt eſt Bald. ſententia in d. l. ſi furioſi. in fin. per gloſ. ibi. C. de nup. quam ſequitur, & dicit ſingu. Alexan. in dict. l. 1. ff. de auto. tuto. & illam quoque dicit ſingu. & perpetuò notan. idem Alex. in dict. §. fuit quæſitum, colum. 4. vltimo pro hoc allegat. ff. ad Trebell. vbi etiam Iaſ. colum. 1. ſequitur: vti etiam facit d. conſil. 69. in 2. dubio, lib. 1. & etiam Barb. conſil. 10. illud referam, colum. 10. verſicu. prætereà etiam ex alio, lib. 4. Et idem videtur voluiſſe Rom. in dict. l. 1. C. vnde vir & vxor, dum dicit virum non poſſe huic ſuo conſenſui renuntiare, per l. ſcire debetis. C. vt in poſſ. leg. Sed dat huiuſmodi cautionem, vt vir abeat, & iudex ſuppleat, argum. l. bonorum. C. qui admit. & l. ſi infanti. C. de iure deliber. & dict. l. furioſi. C. de nupt. & illum ſequitur Cæpol. cautela 237. vt vxor poſſit.

Cautela ad hanc rem.

De eadem re.

123 Illud autem non prætermiſerim, in ea Doctorum controuerſia fuiſſe, qui diſtinguerét, vtrùm videlicet pater, vel maritus generaliter conſenſerit filio, aut vxori, vt videlicet poſſint cum quibuslibet contrahere: aut ſpecialiter, & videlicet ſecum nuncupatim contrahant: & primo quidem caſu valeat conſenſus, etiam quantùm ad contractus, qui ſecum poſtea fiunt: ſecundo non valeat. Ita poſt Pet. à Bel. pertica, in dict. l. 1. ff. de autor. tut. dicitur voluiſſe Bald. conſil. quodam à me nuſquam reperto, incip. quatuor puncta, prout illum referunt, & ſequuntur Soci. dict. conſil. 112. colum. 3. lib. 4. vbi dicit, hanc. diſtinct. eſſe æquiſſimam, & dicto conſilio 23. colum. 5. verſi. ad idem adduco, lib. 4. & Corne. d. conſ. 242. colum. 2. lib. 4. vbi etiam dicit huic conſil. ſubſcripſiſſe Honofrium à Bartolinis, & Eugenium Peruſinum. Sequitur item nouiſſimè Iaſon, qui id reputat ſingu. d. conſil. 69. in 2. dubio, libro 1. vbi & hoc dicit voluiſſe Cy. in d. l. 1. ff. de autor. tuto. vti & ipſe voluit poſt Iacob. Aretin. quos etiam refert & ſequitur Alex. in dict. l. 1. §. fuit quæſitum, colum. pen. verſic. non omitto tamen. ff. ad Senatuſc. Trebel. ſequitur item Philip. Deci. conſil. 246. in cauſa quæ iam diu, colum. 2. in fin. & dicto conſil. 279. colum. penult. in quibus tamen locis hoc notabiliter intelligit, modò generalis ille conſenſus ita non videatur factus, vt ex compoſito, & de induſtria cenſeatur adhibitus fuiſſe, eo fine, vt contractus (de quo quæritur) fieret cum eo, qui conſenſum præſtat, vt quia fuit præſtitus paulò ante eum contractum, & cætera quæ ibi ſubtiliter declarat.

124 Aliter

De eadem re.

124 Aliter autem diſtinguit Bal.d.conſil.60.lib.4. vtrùm videlicet pater palam & bona fide conſenſerit,& valeat:an in fraudem liberorum,& non valeat. Cuius etiam ſententiæ ſatis videtur fuiſſe Pan. in d. c.ſicut noſtris.in fin.de iureiur.& Alex.in d.l.1.ff.de auto.tuto.& in d.l.1.§.fuit quæſitum.ff. ad Treb. vbi ſuprà illum citauimus,& Soc.d.conſil.23.col.5.verſ. hanc etiam partem,lib 4 & d.conſi.80.col.3.verſi.& licèt iſta reſponſio, lib.4. Pro quibus eſt text.in d.l. cùm ipſe.& quod ibi no.gl.Bal.& Sal.C.de contrah. emp. & uo.in l.non exiſtimo. & in l. quatenus.§.ſicut. & in l.tutor rerum.ff. de admi. tut. & per Bart. in d.l.pupillus.§.vlt.ff.de auto.tut.

An vir qui conſenſit contractui vxoris, poterit cõſenſum reuocare.

125 Decimoqvarto quæro, Maritus ſemel præſtitit conſenſum contractui vxoris, an poſtea poterit huiuſmodi conſenſum reuocare? Dic quòd non, quia per illius conſenſum legitimatus eſt (vt ita loquar) contractus,& ius ei quæſitum, qui contraxit: ideo non licet in eius præiudicium variare, vt in ſimili voluit Pau. Caſt.in l.ſi cùm dotem.§. eo autem tempore. verſ.1.ito. per gl.1.ff.ſol. mat.& ante illum Bal.in l.vlt.§. neceſſitate, co.3.verſ. quæro an pater poſſit reuocare.C.de bon.quæ lib.Et hoc perpetuum eſt, vt cùm alicui fuit data facultas, aut conſenſus præſtitus, cui concedens obligari poteſt, non poſſit poſtea reuocare, per tex.no.in l.1.§.prodeſt.ff. quorum legat. Et conſuluit, illo tamen tex.non citato. Ang.conſil.290.thema eſt tale, colum.4.verſic. præterea hîc, & ſeq.& voluit Fran. Aret.qui illum tex.dicit ad hoc no.in l.ſi quis mihi bona.§.iuſſum, colum. antep.ff.de acq.hær. Secus autem, vbi non obligatur concedens ei, cui conceſſit, per gl.no.in Clem.1.in verbo, obtenta.de teſta.quam ſequuntur ibi Paul.Eleaz.& Card.Flo.in 5.q.& Fran.Aret.in d. §.iuſſum.vbi etiam dicit illam gl.ad hoc eſſe not.

De eadem re.

126 Quibus adde quod ſcribit Bal.in repe.l.1.col. 6.verſi.ſed iuxta hoc quæritur incidenter. C.de ſacr. eccle. quòd ſi filiusfa de conſenſu patris, fecerit teſtamentum ad pias caoſas, vti poteſt facere, non poteſt pater ſolus huiuſmodi teſtamentum reuocare, nec quo ad inſtitutionem hæredum, nec etiam quò ad legata, per iura, quæ ibi allegat. De quo & ipſe Bald.in l.ſenium. C.qui teſt.fac. poſſ. vide etiam in ſimili, quæ ſcribit.Bar.in l.2.§.1.in 4.q. & ibi Rom. in fin.prin.ff. de dona.& idem Bar. in l.qui preci.ff. de donat.cauſa mor.& Cy.& alij in l.nec fratris, C. eod.tit.& Bal.in l.vlt.§.neceſſitate.col.3.verſic.quæro an pater.C.de bon.quæ lib.& quæ diximus ſuprà in gl.5.in verbo, *contraxer*, num.90.incip. illud item 6.& 2.ſeq.

Si vir nolit conſentire vxori volenti contrahere, quid agendum.

127 Decimoqvinto quæro, quid ſi nolit vir ab initio conſentire vxori contrahenti fortè vtiliter.Bar.in l.ſi cum dotem. §. eo autem tempore.ff. ſol.matrim. dicit, quòd ſtante ſtatuto, quòd mulier non poſſit cõtrahere, vel teſtari ſine conſenſu conſanguineorum, ſi cõſanguinei requiſiti nolunt conſentire, iudex examinabit cauſam contradictionis:& ſi eſt iuſta cauſa, bene quidem: ſin minùs, iudex permittet mulieri contrahere, aut teſtari, per illum textum,& illum ſequuntur Bald.Ang.Imol.Rom.Paul. Caſtr.Alex.& omnes ibi,& Bald. qui hoc dicit not. in rub.C.de contrah. empt. in 24.q. & in l.1. paulò ante fin.per illum text.C.de nupt.& in l.in coniunctione, col.vlt.verſic. quid ſi iſti duo.C.eod.tit.& in l.1.col.vlt.verſic.ſed quid ſi ſtatutum, & ibi Iaſ. col. antepen.verſ confirmo per optimum ſimile. C. qui admit.& in l.ſi quis. §.ſi quis creabitor.ff.de excuſ. tut. & in cap.1. col.vlt. verſic. & tunc eſt argumentum,& ibi Card.Alex.in verſ. quid autem, in princ. & Math.Afflict.colum.2.num.25.titu. de conſuet. recep.feud.Salyc.in l.dudum.in vlt.q.C.de contrah. empt. Anto.in cap.cùm conſuetudinis, de conſuet. Petr.Anchar.in reper.cap.1.in 14.q.princ.verſic.ſed pone quòd ſtatutum, de conſtit. & Rom.& Iaſon in l.iuſiurandum & ad pecunias.§. qui iuſiurandum.ff. de iureiur. idem Rom. conſil.30. viſa diſputatione, poſt princip. Panorm.in cap.2.tuæ fraternitatis, in vlt.char.de cleric. non reſiden.& in c.quod Dei, ad fin.de ſtat.mona.& in cap.nullus, in 3.not.per illum text.de iure patr. vbi dicit, ita ſe conſuluiſſe, ſicuti verè conſuluit conſil.65. ad deciſionem prædictorum, col. vlt.lib.2.in quibus duobus vltim.locis dicit hoc eſſe generale, vbicunque requiritur conſenſus alienus in facto, aut ad fauorem alterius. Paul.Caſt. conſil.91.in cauſa appellationis, col.3.verſic.2.dicitur non fuiſſe, lib.1.Angel.Aret.in §.conſequens, ad fin.Inſtit.de ſuſpect.tut. Barb.in c.ex parte, in addit. extrà de accuſa.& conſil.12. ſcribitur apud Prophetam, col.11.verſic. cùm ergo huiuſmodi hæreditas, ſub num.18.lib.1.Cornel.conſi.167.in hac conſultatione, col.1.verſic.& aliàs habemus, lib.2.Feli.in c. cùm acceſſiſſent, col.9.verſic. confirmari poteſt. de conſtit.& in c.ſuper quæſtionum.§.1.col.vlt. verſic. vlt.de offic.deleg.Iaſ.in l.bonorum, col.3.verſi. hinc ſe offert.C.eod.Philip.Dec.in cap.auaritiæ, in fin.de præb.Corſe.in ſuis ſing.in verbo, conſenſus, ſtatuto cauetur.Matth.Afflict.in Conſt. Siciliæ, incip.conſtitutionem diuæ memoriæ, in 5.notabili, in 12.qu. Hippo.Marſil.in l.1.§.præterea, col.antepenult.ff.de quæſt. Ioan. Lup.in reper.rubr. de donat. inter vir. & vxor.§.22.

De eadem re.

128 Et ad hoc faciunt not.in aliis ſimilibus, per gloſ.in cap.ſi religioſus, in verbo, obtenta.& ibi per Doct.de elec.lib.6.& in c. 1.in verbo, contradicant. 65.diſt.Iac.Aret. Cyn. Bar.Bal.& alios, in l.vlt.§.neceſſitate. C.de bo.quæ lib. & Arch.in c.priuatus.in fio.72.diſt. Spec.& Io. And.in addit.illius, in tit.de actore.§.1.verſi.ſed quid ſi pater Io. And.in d.c.nullus.& in c.nobis, col.2.in verbo, diœceſani. de iure patr.& in c.cùm ex eo.ſuper verbo, poſſit, de elec. lib.6.Fran.Tigr.Bal.Sal.Fulg. Pau. Caſt. Ro. Alex.& recentiores in auth.quod locum. C.de colla. Bar.in l.1.§.ſi plures.in repe. col.4. verſic.quæro ſecundò, quid ſi ille.ff.de exer. & in l. vlt.col.vlt. C.de appel. rec.Rot.Deci.307.permutatio facta, ad fin.in nouis. Alb.in l.vbi adhuc.in fin. C.de iure dot.& in l.1.in princ.verſi.ex prædictis.ff.de admi.tut. vbi loquitur de tutore, qui negat præſtare autoritatem pupillo. Nic.Neap.in l.quid ergo.§. vſuras.ff.de contra.iudi. tutel.Bal.in l.viduæ.per eum text. C.de nup.& in c. 1.col.vlt.verſic.ſed quid ſi requiſiti, & ibi poſt eum Alua.& Card.Alex.etiam col.vlt.tit.quid ſit inueſtit. Fulg.conſ.75.ex facto proponitur, in fin. Pan.in c.2. & in c.ex parte Aſtenſis de conceſ.præb.& in c.auaritiæ.ad fin.de præb.& in c.1.de rerum permut.& in c.relatum, col.2.verſic.nunquid autem, de cleri.non reſid.& conſil.58. quidam D. Iaco.colum pen.lib.2. & quod ſing.dicit idem Pan.in cap.cum acceſſiſſent. & ibi poſt eum Fel.colum.9.verſic.3.reſtringitur, de conſtit.Car.Flo.conſ.82.ad primum dico, verſi.& ſi diœceſanus.Ale.in locum non ſolùm, col.pen.ff.ſol. mat.& conſ.57.proſpectis teſtamento codicillis, col. 3.verſ.nec videtur, quòd ex dicta diſpoſitione, & Fran.Aret.conſ.73.præſupponitur in facto, col.pen. & Franc.Rip.in l.2.§.voluntatem, col.2.ff. ſolu.mat. & quæ diximus ſuprà in 1.quæſt.

Sed an ſatis ſit, non ſubeſſe cauſam contradicendi, vt vxor poſſit contrahere.

129 Sed hoc multis modis declarandum eſt. Primo, vt ſcilicet non ſufficiat conſanguineum contradicere ſine iuſta cauſa, ad hoc vt poſſit mulier liberè contrahere: quin ſi faciat, erit contractus nullus,

niſi adhibeat iudicem qui cognoſcat, an habeat iuſtam cauſam contradictionis, vt illi dicunt: & ſi iniuſtam compererit, decernet mulierem poſſe contrahere. Ita expreſsè voluerunt Bal. & Card. Alex. in d. c. 1. locis ſupra allegatis, tit. de conſuet. rect. feud. & idem Bald. in d. rubrica, de contrah. empt. in 14. q. & Cornel. d. conſil. 167. col. 1. ad fin. lib. 2.

130 Et ita voluiſſe videntur omnes, quotquot ſuprà, in princ. citauimus, præter Rom. in d. conſil. 16. vbi videtur voluiſſe, non eſſe neceſſe, licet tutius ſit, iudicem adhiberi. Pro quo facit, quod plerique volunt, contradictionem iniuſtam, & non legitimam haberi pro conſenſu, per l. dotem, & ibi glo. Bald. & alios. ff. ſol. matrim. & cap. 1. extrà de his quæ fiunt à maio. parte cap. & voluit Archid. in cap. 1. de conſtit. lib. 6. & Panor. in cap. quoniam, in fin. extrà de vita & honeſt. cler. Bald. Nouel. in tractatu dotis in 1. ſpecie 6. partis, & Ioan. Lup. in d. rubr. de donat. inter vir. & vxo. §. 22. in fin. Et idem etiam voluit in caſu d. le. vltim. §. neceſſitate. Accurſ. ibi, in princ. gloſ. magnæ, & Vber. Bonacur. quem refert, & ſequi videtur Ioan. And. in d. §. quid ſi pater, per text. in l. 1. §. non exigitur. ff. vt in poſ. leg. Et quia, vt dicit Ioan. And. præſens & conſentire nolens, pro abſente habetur: igitur non debet expectari eius conſenſus. l. ſi longiùs. ff. de iud. & aliis iuribus per eum allegatis.

Quid ſi periculum ſit in mora.

131 Tu tamen tene priorem partem, quæ verior eſt & communior. Quam tamen limitabis procedere, niſi eſſet periculum in mora, ſi expectaretur iudicis decretum, quia tunc, eo non expectato, conſanguineis iniuſtè contradicentibus, poterit mulier liberè contrahere ſine ſolennitate, ſicuti ſing. etiam in hac ſpecie voluit Panorm. in c. cùm in veteri, col. pen. verſi. ſed dubium eſt, extrà de electio. Pro quo facit, quod in ſimili habetur in l. tutor qui repertorium. ff. de admin. tut. quòd imminente neceſſitate, poteſt tutor ſine cõfectione inuentarij tutelam adminiſtrare, quod aliàs non poſſet. Per quem tex. dicit idem Panor. in c. vlt. col. 2. verſi. omnia prædicta, de eccleſ. æd. ſic. quòd ſi imminet neceſſitas alienandi bona Eccleſiæ cathedralis, quæ exigat tantam celeritatem, quòd non permittat conſuli ſuperiorem, poteſt Epiſcopus liberè alienare illo inconſulto, nõ obſtante iuramento ab eo præſtito, de non alienando eo inconſulto. Et quod voluit Anto. in cap. inter quatuor, de cler. non reſid. quòd licet clericus non poſſet ſine conſenſu Prælati abeſſe à ſuo beneficio, per c. relatum, de clericis non reſiden. Si tamen ſuperueniat talis neceſſitas, quæ ſine periculo nõ permittat adire Prælatum, poteſt abire eo inconſulto. Et quod etiam voluit D. Thom. 2. 2. q. 88. arg. 2. ad fin. & iterum quæſt. 147. argum. 4. ante medium, de obligato ad ieiunium, conſtituto in periculo adeò imminenti, vt non poſſit adiri ſuperior ad habendam diſpenſationem. Quæ omnia retulit Fel. in d. cap. cum acceſſiſſent, col. 9. de conſtit. Cui adde quæ diximus in noſtro tractatu Retract. tit. 1. §. 26. in glo. 1. vbi multa de neceſſitate congeſſimus, & quæ in ſimili diximus ſuprà, in gl. 6. no. 34. inci. limita tertiò.

An loco viri alius ſit ſubſtituendus.

132 Secundò declara, vt videlicet ita procedat, vt cùm ſtatutũ requirit proximiorem conſanguineum, ſi proximior contradicit, & quidem ſine iuſta cauſa, iudex in eius locum ſufficiat alium remotiorem, qui conſentiat, ſi habeat alium. Ita voluit Bald. in d. l. viduæ, per illum text. ibi, ſed fortè. Cod. de nupt. & ſequitur Paul. Caſt. in d. l. ſi cùm dotem. § eo autem tempore, in fin. & ibi etiam Alex. qui hoc dicit ſing. col. pen. ff. ſol. matri. pro quo dicit ipſe Alex. eſſe bonum text. in l. cum antiquitas. & quod ibi no. Paul. Ca. C. de teſta. & in § . ſi verò abſint, in auth. de hære. & Falc. Et facit quod in ſimili voluit Bald. in l. cùm ſententiam. ad fin. C. de ſent. & Pau. Caſt. in l. 1. C. vnde vir & vxor. & multa, quæ congeſſimus ſuprà in 1. q. nu. 20. ſed & tunc, & multis ſeq.

Quid ſi conſuetudo vltra cõſenſum viri requireret decretum iudicis.

133 Tertiò declara, vt etiam procedat, niſi ſtatutum requireret conſenſum conſanguineorum, & prætereà decretum iudicis: quia tunc ſi conſanguinei recuſarent ſine iuſta cauſa, ſolus iudex ſupplere non poſſet, arg. not. in l. ſi curatorem habens. C. de in integ. reſt. Ita voluit Bald. in d. rubrica, de contr. empt. in 24. q. & Sal. in d. l. dudum, ante fin. C. eod. titu. vbi ad hoc prætereà allegat in argu. d. l. vlt. C. ſi propter pub. penſi. & not. per gloſ. in l. 2. C. de fide inſtrum. Et ſubdit hoc caſu eſſe cautelam, vt duo iudices adhibeantur: vnus quidem, qui interponat decretum, ſeu conſenſum, & alter qui ſuppleat vicem conſanguineorum recuſantium ſine iuſta cauſa, per id quod in ſimili habetur in l. vlt. §. ſin autẽ dubius. C. de iure delib. vbi cum aliis tabulariis, ſpecialis tabularius, adhibetur loco teſtatoris, qui neſcit ſcribere. Et facit etiam (inquit) l. hac conſultiſſima, verſic. ſed quia tabulariorum. C. qui teſta. face. poſſ. Quod dictum ſequitur, & dicit not. & menti tenendum Alex. in d. §. eo autem tempore, col. pen. vbi & illud dictum Bald. pro eleganti citat. Sequitur etiam Car. d. conſ. 167. verſ. dictum autem. Bar. lib. 2. & Iaſ. qui id reputat ſin. in l. iuſiurandum & ad pecunias. §. qui iuſiurandum. ff. de iureiur.

Deciſio principalis quæſtionis.

134 Ex quibus planè conſtat, quid dicendum ſit in caſu noſtræ conſuetudinis requirentis conſenſum mariti, in contractibus vxoris. Eſt enim eàdem ratione idem dicendum, quod in ſtatuto requirente conſenſum propinquorum ſi tamen hæc noſtra conſuetudo exigit conſenſum mariti ad commodum vxoris, & ad integrandam ipſius perſonam, vt ſit in dicto ſtatuto, vt alibi planè diximus. Sed quia arbitror, vt ſæpe ſuprà ſcripſimus, hanc noſtram conſuetudinem conſenſum mariti exigere in contractibus vxoris propter præiudicium ipſius mariti, cum res ipſa priuatim tangat commodum, vel incommodum viri, qui, vt alibi cauetur, ſuos facit fructus omnium bonorum vxoris, poteſtque de illis & bonis mobilibus ipſius, vt libuerit, diſponere: ideò non putarem poſſe virum cogi, vt conſentiat, aut eo contradicente iudicem vxori permittere, vt contrahat, & ita conditionem mariti, eo inuito deteriorem faciat, niſi fortè vxor vellet facere contractum ſibi valde vtilem & commodum: & nihil, aut etiam, ſi poſſum dicere, modicum præiudicij marito adferentem: tunc enim ceſſante præiudicio mariti, non video quin poſſit iudex vices ſuas interponere, vt in ſtatuto requirente conſenſum conſanguineorum. Cogita.

Quid ſi vxor contrahat cũ extraneo cui iureiurando ſe aſſerat innuptam.

135 Decimosexto quæro, quid, ſi mulier maritata ſine conſenſu mariti contrahat cum externo quopiam, cui ſe dolosè iureiurando interpoſito aſſerat innuptam, & ita liberam ad contrahendum? Videtur valere contractus, per id quod in ſimili dicitur in l. 2. & 3. C. ſi minor ſe maior. dixer. vbi valet contractus factus à minore, qui ſe maiorem aſſerit, nec iuuatur is beneficio reſtitutionis in integrum: & ſimiliter quod habetur in l. ſi decipiendi, in principio, & ibi not. ff. ad Velleian. & l. fœminis. C. eod. vbi ſi mulier pro alio intercedens voluit decipere creditorem: vt quia induit veſtem virilem, quò vir, non fœmina crederetur, vt dicit gloſſ. in d. l. ſi decipiendi: valet huiuſmodi interceſſio, nec poteſt ſe tueri mulier ex Senatuſconſulto Velleian. Quódque ſcribitur in l. ſi ſine. C. eod. quòd ſi mulier in alienatione rei dotalis,

eam rem non eſſe dotalem aſſerat, non auditur, ſi velit huiuſmodi alienationem impugnare: vt declarat no. Imo. in l. cùm vir. circa 16. col. ff. de vſucap. & in c. cùm contingat. circa nonam chartam, extrà de iureiur. Quod item traditur in l. 3. C. ad S.C. Maced. filiumfam. non iuuari Senatuſcon. Maced. cum ſe ſui iuris eſſe aſſereret ei, à quo pecuniam mutuam accepit. De quo etiam eſt text. in l. eum qui. ff. ad S.C. Macedo. & in l. qui cùm ſe. ff. de re iud. Et in ſimili traditur in l. ſed ſi ex parte. §. ff. quod cum eod. de eo qui ſe patremfa. mentitus eſt, cùm contraheretur cum eo.

De eadem re.

136 Et facit, quod ſcribit Bal. in l. vlt. §. neceſſitate, col. 3. verſic. & ideò præcepta. C. de bo. quæ libe. quod ſi filiusfam. mentitus de morte patris, præceptum guarentitiæ paſſus ſit, valet huiuſmodi præceptum, quod aliàs non valeret, vt potè cùm habeat vim iudicij, in quo non poteſt filiusfam. agere, nec conueniri ſine conſenſu patris. Sed & Fulgo. conſil. 219. viſis binis proceſſibus, colum. 4. verſic. rurſum poſito ſine præiudicio, ait, quòd ſi ſtante ſtatuto, quòd mulier non poſſit contrahere ſine conſenſu duorum proximorum conſanguineorum, mulier contrahat cum conſenſu duorum non proximorum, quos tamen proximiores aſſerit mulier, valet contractus, quia deceptæ, non decipienti, ſuccurrendum eſt. l. 4. §. hæc verba. verſic. ſed ita demum, & ſequenti. ff. ad Velleianum. & l. ſi ſine C. eodem. cum ſim. & idem expreſſim voluit Stephan. Fede. in ſuo aureo lib. de legum interpret. parte 2. chart. 5. verſic. itero debet intelligi, per multa circa, quæ etiam allegat.

Deceptis non decipientibus ſuccurrendũ.

Contra ſuprà dicta.

137 Contrarium quoque videtur per id, quod voluit Iac. Bel. in ſua diſputatione, incip. lege Peruſina, vbi dicit, quòd ll. ſuprà in prin. alleg. procedũt, quando minor, qui ſe doloſè aſſerit maiorem, vellet nihilominus petere reſciſſionem contractus, beneficio reſtitutionis in integrum. Tunc enim ſuo mendacio punitur, vt non audiatur. Secus vbi diceretur contractus nullus, ratione ſolemnitatis municipalis in minorum contractu requiſitæ non obſeruatæ, per l. quid enim. iuncta l. præce. in fin. ff. de dolo. vbi contra pupillum, qui mentitus eſt, datur actio de dolo. Ex quo fit manifeſtum, contractum non tenuiſſe. Nam ſi tenuiſſet, daretur actio ex contractu, non de dolo, quæ eſt ſubſidiaria, l. 1. §. ait Prætor. ff. eo. Et idem dicit in ſtatuto requirente conſenſum patris in contractu filiifam. cùm filiusfa. dicit ſe eſſe ſui iuris, vt propterea non valeat contractus.

De eadem re.

138 Quæ omnia refert & ſequitur Ioan. Andr. in addit. Specul. titu. de ſent. prol. §. vt autem quæ præmiſimus, col. 2. in addit. quæ incip. ad hæc, & ea quæ præmiſſa ſunt, & Petr. Anch. loquens etiam in contractu requirente conſenſum proximiorum, in contractu mulieris, in cap. 1. in 14. q. princ. verſic. iuxta prædicta etiam quæro, extrà de conſtit. & Rom. qui hoc dicit ſingul. nec eſſe alibi, conſil. 12. viſo facto præſuppoſito, col. 2. & Paul. Caſtr. conſi. 175. ad primum quęſitum, in 3. dubio, lib. 2. Franc. Cremen. qui hoc reputat aureum, & menti tenendum, not. 162. ſtatuto cauetur, & Socio. conſil. 23. circa prædictam conſultationem, col. 3. num. 14. lib. 4. vbi & hanc rationem addit, quia ſi aliter diceretur, facilè fieret fraus ſtatuto, ſi videlicet ex ſola aſſertione filij aſſerentis ſe eſſe emancipatum, contractus robur acciperet, contra regulam, cùm quid vna via, cum ſua materia, de regulis iuris, lib. 6. Qua enim facilitate filius induceretur ad contrahendum, eadem & ad ita aſſerendum. l. doli, clauſula. §. diuerſum. ff. de nouatio.

De eadem re.

139 Et hanc partem fulcit, quod alibi conſuluit Paul. Caſtr. videlicet conſil. 342. conſiderandum eſt primò, col. 1. verſ. item ex alio, lib. 1. quòd ſi minor habens curatorem contraxerit cum alio, cui ſe aſſeruit non habere curatorem, non per hoc robur accipit contractus, quin irritus maneat, ex l. ſi curatorem habens. C. de in integ. reſtit. mino. Nam ex huiuſmodi (inquit) aſſertione non immutatur veritas. l. aſſumptio. in princip. ff. ad municip. & l. filio quem pater. ff. de liber. & poſthu. & l. Caius. ff. de iure patron. & l. 1. C. ſi vt ſe ab hære. abſtit.

De eadem re.

140 Ex quibus fateor hác rem diutiùs fuiſſe apud me ancipitem. Tandem verò comperi Alex. conſil. 222. quoniam abundè, lib. 6. vtramque hanc ſententiam aduocaſſe, inque priore (ſi non fallor) reſediſſe, dum reſpondet ad d. l. quid enim, de dolo, cui potiſſimum innititur Iacob. Bela. Nam aut (inquit) ibi pupillus proximus pubertati, non erat factus locupletior, aut factus erat. Si primum, non poterat agi contra eum ex eo contractu, cùm non eſſet ex eo obligatus, nec ciuiliter, nec naturaliter. l. 1. & ibi no. ff. de donat. ideò non impeditur ſubſidiaria actio de dolo. Si ſecundum, valet contractus, vt ex eo agi poſſit, quatenus pupillus eſt factus locupletior. l. ſed mihi. ff. commo. & not. in d. l. 1. cum ſimilis. Nec ſi quicquam impedimento eſt, quin agi poſſet de dolo, quatenus non eſt factus locupletior, per not. per gloſ. Bar. & alios, in l. 2. C. de dolo. Et ita non concluditur ex illo textu, quod Iacob. Bel. intendebat.

Sed an valeat in præiudiciũ mariti.

141 Ideò ſi priorem illam partem teneas, eam limitabis procedere, vt ſcilicet valeat contractus ita factus in præiudicium mulieris, quæ ea fraudem aut dolum fecit. Ita enim loquuntur iura, quæ ſuprà in princ. huius quæſtio. adduximus. neque id quidem immeritò, cùm nemini ſua fraus aut dolus patrocinari aut prodeſſe debeat. l. ita demum. ff. de arbit. & l. verum. §. tempus. ff. pro ſocio. & cap. ad noſtram, de empt. & vend. cum alijs multis concord. à me collectis in tract. Retract. tit. 1. §. 1. gloſ. 9. in verbo, *ou lignagier*, num. 67. incip. denique ſi diceremus. Quòd ſi id redundaret in præiudicium viri, qui forte ex conſuetudine vel ſtatuto facit ſuos fructus bonorum vxoris, vt eſt in multis conſuetudinibus Galliç, nihil video, vt dolus, aut fraus vxoris, quæ ſe dicit innuptam, ei præiudicet. Nemo enim alterius dolo aut fraude prægrauari debet, cap. nemo debet, de regulis iuris, libro ſexto, cum concord. ibi adductis, nemóque ſine ſuo facto, aut culpa, ſuo iure priuari debet. l. ius noſtrum. ff. de regulis iuris, cùm ſimil.

Quid ſi is ſciebat eam nuptam eſſe.

142 Limitabis etiam ſecundò, vt id quod diximus procedat, niſi is, cum quo contrahit mulier, quæ ſe dicit innuptam, veriſimiliter ſciat eam nuptam eſſe: vt quia vicinus eſt, aut conſanguineus vxoris, per text. in l. de tutela. C. de in integr. reſtitut. vbi ſi minor ſe dicens maiorem, liberauerit auunculum ipſius tutorem ab ipſius tutelæ redditione, non valet huiuſmodi liberatio ipſo iure, cum auunculus ignorare veriſimiliter non poterat ætatem minoris. Ex quo notat Bald. ibi, quòd ſtante ſtatuto, quòd non poſſit minor 20. annis contrahere ſine curatore, ſi ſoror contraxerit cum fratre, cui ſe iureiurando aſſeruit eſſe maiorem, non valet eiuſmodi contractus: quia frater præſumitur ſcire ſororis ætatem: ideò non videtur decipi, ſed potiùs decipere, & inducere ſororem ad contrahendum.

De eadem re.

143 Et quòd voluit Dyn. conſil. quodam, incip. iure municipali cauetur, quòd ſi ſtante ſtatuto, quòd filiusfam. non poſſit ſe obligare ſine cõſenſu patris

quiſpiam filiosfamil. dicat ſe emancipatum creditori, qui id falſum eſſe ſciat, non valet obligatio, quia dolus non infertur ſcienti. l. cum donationis. C. de tranſact. l. 1. in fin. ff. de actio. empt. & ſequitur Alex. d. conſil. 122. col. 2. lib. 6. Et idem in ſtatuto requirente conſenſum proximorum in contractum minoris, tenuit Angel. conſil. 140. domina Catharina, col. vlt. Et bene facit text. in d. l. 1. ibi, eiúſque affirmationi credidiſſe iuſta ratione edocere potes. C. ad S.C. Maced. & quæ ibi not. per Bald. & Salyc. & vide quæ dicam in ſeq. quæſtione, præſertim num. 159. tamen ſi teneas.

Quid ſi uxor communi hominum opin. creditur, maritum non habere.

144 Decimoseptimo quæro, quid, ſi communi hominum opinione mulier quæpiam exiſtimetur maritum non habere, cum tamen habeat, an valeat contractus factus ab ea inſcio marito? videtur quòd non, per ea quæ iam diximus in præced. q. per id quoque quod voluit Iac. Aret. in ſua diſputat. incip. quæro, ego produco contra te inſtrumentum, quòd non valent geſta ab eo, qui communi opin. reputatur tutor, cùm non ſit. l. 2. ff. de eo, qui, pro tut. & l. qui neque. ff. de reb. co. Et quod etiam voluit Bal. in l. 2. in fin. C. de ſenten. quòd non valet teſtamentum filijfamil. vel ſerui, qui cõmuni hominum opinione reputatur eſſe ſui iuris: & ſequitur, & dicit ſing. Alex. in l. 1. col. 2. verſic. & ex hoc deciditur, & ibi Iaſ. col. 2. verſic. iſtam legem ſic extenſam. C. de teſta. & idem Alex. conſi. 147. viſo themate, col. pen. verſ. non obſtat etiam, lib. 7. & Philip. Dec. qui hoc reputat ſing. in l. ſi emancipati, col. 1. verſ. & ad prædicta notandum eſt. C. de collat. & Catel. Cotta, qui etiam dicit ſing. in memor. incip. opinio communis,

An valeat inſtrumẽtum à non notario cõfectum, qui communi opinione exiſtimatur notarius, vide infrà num. 153.

145 Et quòd maior pars Doct. tenet, non valere Inſtrumentum confectum à non notario, qui videlicet nunquam creatus fuit notarius, licèt communi opin. reputetur notarius. Ita enim voluit Azo in Summa, tit. in Auth. de fide inſtrum. And. Piſa. Guli. Cu. Guid. Ray. Oldr. Bal. in repet. & Iaſ. in l. Barbarius. ff. de offi. Prætor. Spec. & Io. And. in tit. de inſtr. edic. §. reſtat, verſi. quid ſi is: & ibi quoque ipſe Ioan. And. in verſic. & ſcias, in addit. incip. ad intellectum illius: & iterum vterque in tit. de probat. §. probatur, verſic. illud autem, & ſeq. Idem Spec. tit. de procur. §. ratione autem formæ, verſic. 2. Cyn. in l. comparationes. C. de fide inſtru. Iac. Aret. in d. diſputat. incip. quæro, ego produco contra te. Bar. in l. Herennius, per illum text. ff. de decur. & in l. actuarios, & ibi Ioan. Plat. C. de numero, & actu, lib. 12. Bal. in d. l. 1. in 6. q. & ibi quoque Salyc. Ang. in via lect. & Alex. qui ita dicit ſe conſuluiſſe, & Corneł. col. pen. C. de teſta. Idem Bald. in d. l. 2. col. 2. C. de ſent. & in l. ad teſtium. §. 1. & ibi quoque Angel. Imo. Paul. Caſtr. & recentiores. ff. de teſta. Idem Bald. in l. 2. col. 1. C. de ſerui. & aqua. & in l. nihil. C. de manu. vindic. Can. communiter in cap. 1. de fide inſtru. Anto. in repet. c. conſultationibus, col. 24. verſic. venio ad ſecundum, de iure patr. Pet. Anch. conſil. 113. pro iſto patre inſtituto, col. 2. verſic. ad iſta pater, & latè Alex. conſil. 138. opportunè conſideratis, lib. 1. vbi adducit multa ſimilia, quæ tu videre poteris, & Steph. Bert. conſil. 23. venditio. in 3. dubio, lib. 1. & conſi. 41. circa proceſſum, num. 2. eod. lib. 1.

De filiofami. qui commun. opin. reputatur ſui iuris.

146 Contrarium tamen videtur. Nam communis opinio de habilitate, & legitimatione agentis, tempore, quo aliquid facit, operatur, vt illud valeat, ac ſi eſſet verè habilis ac legitima perſona; quamuis poſtea appareat non fuiſſe huiuſcemodi. Quod hinc liquidò patet, quòd valet, tenet que, & obligat mutuum, quod accipit filiusfa. qui communi opinione reputatur eſſe ſui iuris, perindè ac ſi eſſet ſui iuris, l. 2. C. ad S.C. Maced. & l. 3. ff. eod. Quibus innixus Bald. in l. vlt. §. neceſſitate, col. 3. verſi. ideò præcepta. C. de bon. quæ lib. dicit, quòd licet aliàs filiusfamil. non poſſit eſſe in iudicio, ſine conſenſu patris, ſi tamen communi fama reputatur eſſe ſui iuris, valet quod ab eo geſtum eſt in iudicio, vel inſtrumento guarentigiato, quod habet vim iudicij.

Præſentatio ab eo facta, qui commun. opin. putatur patronus.

147 Item valet præſentatio ab eo facta, qui communi opinione exiſtimatur eſſe patronus, & eſt in poſſeſſione eius rei: nec vitiatur, licèt, poſtea appareat non fuiſſe patronum. d. cap. conſultationibus, de iur. patr. & cap. querelam, de elect. per quem etiam tex. idem dicimus de rectore putatiuo. Et idem quoque de collatione facta ab eo, qui poteſtatem conferendi communi opinione putabatur habere, per c. cum olim, de cau. poſſ. & per Rot. deci. 457. quidam impetrauit, in antiq.

Solutio facta ei, qui procurator cõmuni opi. putatur. Et quæ ſit prælato putatiuo.

148 Et ſoluens ei, qui communi opinione etiam reputatur procurator creditoris ad exigendas pecunias, liberatur, quamuis non ſit procurator. l. eius qui in prouincia. ff. ſi cert. pet. & l. ſi quis ſeruo. ff. de ſol. cum ſimil. Et idem de ſoluente prælato putatiuo dicit Bartol. in l. ſi vrbana, verſic. vlt. per hanc l. & ibi quoque Bald. Angel. Paul. Caſtr. & recentiores, qui adferunt concordant. ff. de condit. indeb. vbi tamen videbis qualiter intelligatur, præſertim verò per Iaſ. de quo etiam vide gloſ. Innoc. & alios in c. nihil, de elect. Bald. in c. in literis, col. 2. verſic. ſed nunquid debitores, extrà de reſtit. ſpol. & Panorm. in c. cùm ſuper, in fin. de cau. poſſ. & propriè.

Seruus opin. communi reputatus liber.
Infamis reputatus bonæ famæ.

149 Valet quoque teſtamentum, in quo ſeruus, qui communi opinione reputabatur liber, eſt teſtis adhibitus, per l. 1. C. de teſt. & §. ſed ſi aliquis. Inſtit. eod. tit. licèt ſeruus in teſtamento non poſſit eſſe teſtis, per l. qui teſtamẽto. §. ſeruos. ff. de teſta. Et idem de teſte infami, vel aliàs inhabili, qui communiter reputatur non infamis, & idoneus, voluerunt Iacob. Rau. Cyn. Bald. Pau. Caſt. Rom. Alex. & recentiores, in d. l. 1. C. de teſtamen. Imol. Raph. & Paul. Caſtr. in d. l. ad teſtium. §. 1. ff. de teſta. Bald. in l. C. de ſecun. nup. & in l. 1. Caſſius, ad fin. ff. de Senato. & in d. l. 2. colum. 1. C. de ſentent. & ante hos gloſ. quam ſequuntur recentiores in l. cum lege, in fin. ff. de teſta. quam reputat ſingul. Bald. in cap. ſuper eo. le 1. extrà de teſtibus.

De iiſdem rebus.

150 Et valent geſta à ſeruo, tanquam iudice, qui communi opinione exiſtimatur liber & iudex. d. l. Barbarius. ff. de offic. prætor. & d. l. 2. C. de re iudic. licet ſeruus iudex eſſe non poſſit. l. cum prætor. ff. de iudic. & cap. ſciſcitatus, de reſcript. & §. tua. 3. qu. 7. quod non in iudice tantùm procedit, ſed & in aliis ad alios magiſtratus aſſumptis, ſecundum Bal. in l. 1. ad fin. C. qui & aduerſus quos. Valet etiam ſententia lata à iudice excommunicato, qui communi opinione habetur pro legitimo, cap. ad probandum, de re iudic. Valent & inſtrumenta confecta à notario excommunicato, qui communi opinione reputabatur non excommunicatus, gloſ. in c. decernimus, in gloſ. vlt. ante fin. de ſentent. excomm. lib. 6. Innoc. in cap. pia, de except. lib. 6. Ioan. Andr. in c. auaritiæ, de elect. lib. 6. & Panorm. in cap. veritatis, col. 8. verſi. & ampliando, extrà de dolo & contum.

De iiſdem rebus.

151 Et faciunt not. in ſimili, per Innoc. in c. 1. de ſchiſma. & in c. ſi verè, de ſent. excom. & in d. c. veritatis, & ibi etiam Pano. quo loco ſuprà citauimus: & per Spec. in tit. de lega. §. ſupereſt, verſi. ergo ſi quis, & multa in eam rem exuberanter congeſta per Mariã. Socinum iuniorem, conſil. 32. ex iis quæ ſuperiùs, col. 7. verſi. ſed poſſet quiſpiam, & ſeq. col. Ex quibus conſuluit valere conductiones ab eo factas, qui communi opinione

opinione reputabatur Rector, aut prælatus. Et idem de altris contractibus ab eo factis, qui communiter reputatur Abbas, vel Epiſcopus, reſpondit Domi. (quem ille noo citat) conſil. 8. quidam Cardinalis, col. vlt. Cui & illod adde, quod ſing. conſuluit Feder. Seoen. coofil. 167. mulier accuſata, excuiari ab adulterio mulierem, cuius vir commoni opinione mortuus reputatur, ſi alterius patiator concubitum. Igitur cùm in noſtro caſu huiuſmodi mulier reputatur ſoi ioris, videntur valere geſta ab ea, tanquam ſui iuris eſſet.

De iiſdem rebus. Qui cum alio contrahit nō debet ignorare eius conditionem.

152 Hîc paolulum aduerte, Lector. Nam quæ dicta ſunt in præcedenti quæſtione de muliere maritata, quæ ſe inouptam mentiebatur, in hoc videntur differre ab iis, quæ nunc tractamus, quòd hîc nihil imputari poſſit ei, qui communi opini. credens, contraxit cùm muliere. Ibi verò imputari poteſt, quòd nulla communi opinione ductus, non inueſtigauit de conditione illius, cum qua contraxit per l. qui cum alio. ff. de reg. iur. vbi gl. dicit etiam non vacare culpa, qui id ignorat. Et illum tex. valde nn. dicit Bal. iu c. rurſus ſi fidelis, tit. quibus modis feu. amit. Et adde tex. in l. ſi patronus. & ibi Iac. Aret. & Bat. ff. de coofir. tut. & in l. 2. §. quæſitum. ff. de ſeparationibus, & ibi gloſ. quæ adfert alios, & in cap. innotuit, & ibi quoque gloſſ. in verbo, igoorantia, de elect. & quod tradit gloſ. in l. Iulianus. ff. ad S.C. Ma. & alij quos tibi citauimus in noſtro tractatu Retractuum, tit. 1. in fin. nu. 41. nonò quæro.

De eo, quod dictum eſt de notario.

153 Nec ſimiliter quicquam videtur facere, quod de Notario diximus. Nam præterquam quòd nonnulli contrarium tenuerunt, videlicet Inno. in cap. cùm dilectus, de fid. inſtr. Hoſt. in ſumma, eod. tit. in prin. col. 2. verſ. quid ergo ſi Tabellio, Bart. in d. l. Barbarius. & ibi Albet. col. pen. & vlt. vbi dicit hanc op. de conſuetudine obſeruari. & Fulgo. qui hanc quoque partem dicit humaniorem, & in iudicio tenendam. ff. de offi. Præt. Bal. ſibi contrarius in l. non ignorat, col. 3. verſic. in contrarium facit. C. qui accu. poſ. & Ang. in Auth. de tabel. io prin. col. 2. & in l. 2. in prin. ff. ad Maced. & conſ. 140. quidam Mathæus, & Ioan. Fab. in §. ſed cum aliquis. Inſtit. de teſta.

De eadem re.

154 Dici etiam poteſt, nihil ad hunc caſum pertinere rationes, quibus potiſſimum innituntur qui priorem partem ſequuntur: ſunt enim huiuſmodi, quòd qui ſe pro notario gerit, qui non eſt, falſum committit, per Leos. §. qui ſe pro milite. ff. de fal. ergo non poteſt inſtrumenta conficere, per l. ſi aliquid. C. de ſuſcept. & arcam. lib. 10. Item ſi ſolus Princeps confert tabellionatum, non rerum natura, non vſus priuatorum, vt no. Inn. in c. pe. de fide inſtit. cum ſi. Item officium noo probatur, niſi per literas decernentes officium, & ideo cum ſit data certa forma probandi, quaſi poſſeſſio nihil operatur. l. 1. C. de mand. Princ. & l. decernimus. C. de ſacroſ. eccleſ. & l. ſi qua per calumniam. C. de Epiſcop. & cleric. & l. probatorias. C. de diuerſi. offic. & l. Herennius. ff. de Decuri. Quæ quidem rationes (vt videre licet) nihil ad hunc caſum faciunt.

De eo, quod dictum eſt de ſeruo teſtatore.

155 Sed quod dictum eſt de teſtatore, ſeruo, vel filiofamil. reputato communi exiſtimatione libero, aut ſui iuris, non parum quadrat. Nam qui dicunt, non valere illius teſtamentum, ea ratione mouentur, qoòd in eo caſu defectus eſt in ſubſtantia, ſeu in cauſa efficiente, id eſt, in eo, qui actum gerit, qui multò eſt grauior, qui in cauſa materiali eſt, vel in ſolennitate, vt in d. l. 1. C. de teſtam. Hic autem in noſtro caſu, de quo loquimur, non tantùm eſt defectus ſolennitatis, ſed etiam ſubſtantiæ cùm perſona, quæ actum gerit, non ſit habilis. Ergo nihil operatur communis opinio.

Commu. opi. an & quando habeatur pro veritate.

156 Præterea quod dicitur communem op. haberi pro veritate, procedit in his quæ reſpiciunt officium publicum, per d. l. Barbarius: ſecus ſi priuatum, ſecundum Innoc. in c. cum dilectus, de conſuet. & in d. c. nihil, de elect. Compo. in cap. cum Vinctonienſis, eod. tit. & Ioan. And. in d. cap. veritatis: & ibi alij, extrà de dol. & contu. & in cap. 1. de reſcrip. lib. 6. & Cald. in d. c. ad probandum, de re iudic. & in ſua diſput. incip. excommunicatus. Feder. conſil. 5. quidam monachus, col. vlt. Bald. in repet. d. l. Barbarius, ſed tamen hîc vide 2. ſeq. verſic.

157 Sed hîc omnibus facilè reſponderi poteſt. Nam primùm de filiofam. ſiue ſeruo teſtante, non eſt omnino indubitatum, quando ſit gloſſ. contraria, in l. 2. in verbo, ſeruus. C. de edic. Di. And. tol. quā ſequuntur Doct. ibi, inter quos Iaſ. ibi ſolus, vt dicit, eam expendit contra dictum Bal. in d. l. 2. C. de ſent. & eam ad hoc dicit ſiogul. niſi dicas eam loqui in poſſeſſorio, oon etiam in petitorio. Sed quocunque modò ea loqoatur, certè de illa Bal. deci. dubitat Iaſ. in d. l. Barbarius, col. 6. verſic. quartò notabiliter limita, nec immeritò, cum d. l. 2. ad Maced. & in l. 3. ff. eod. eſſet defectus in ſubſtantia, ſiue cauſa efficiente, id eſt, in eo, qui mutuum accipit, & tamen communis opinio dat robur actui.

De iiſdem rebus. Reſolutio quæſtionis.

158 Ex quibus etiam iuribus refellitur, quod dictum eſt, communem opinionem io his tantùm operari, quę ex publico officio dependent, quando illic de priuata tantùm agitur. Ideò rebus mature perpenſis animaduerſiſque, nihil hîc video, quò minùs valeat contractus factus à muliere, communi opinione reputata ſui iuris, cùm eſſet tameo maritata, niſi fortè, quatenus cederet in præiudicium mariti, per id quod voluit Innoc. in c. conſuluit, de proc. & Bal. in repet. d. l. Barbarius, col. 9. verſi. & nota quòd materia. & ibi Iaſ. col. antepen. verſic. 2. limit. Calde. & Anto. in d. c. ad probandum, de re iudic. & not. in c. Apoſtolicæ, & in cap. propoſuit, de cler. excomm. min. Cogita Lector amantiſſime.

Quid ſi contrahens cum ea muliere, ſcit hāc communem opin. eſſe falſam.

159 Tamen ſi teneas, valere huiuſmodi contractum ob communem hominum opinionem intelligas, niſi is, cum quo contrahitur, ſciat eam op. eſſe falſam, & ſic mulierem, cum qua contrahit, habere maritum: hîc enim nihil illum iuuabit communis opinio in contrarium, vt expreſſè & not. voluit, hoc modo limitans d. l. Barb. Io. Cald. in d. c. ad probandum, & ibi etiam Pan. & Feli. vterq. colum. pen. idem Cal. in ſua diſp. incip. excommunicatus, qui communi opin. col. vlt. Io. And. ſubobſcurè in cap. dilectus de 2. in gl pen. & ibi clariùs Imo. col. 4. verſic. & prædicta, & Panor. col. 3. verſ. ex prædictis. de præb. Ant. in c. ſciſcitatus. ad fin. & ibi etiam Pan. de reſcrip. ipſe Pano. in c. ſi duobus, col. pe. verſ. ad hoc quod no. de appel. & in cap. poſt ceſſionem, col. pe. verſi. idem ſi erat occultum, de probat. & in d. c. veritatis. vbi ſuprà, de dol. & contu. & Ro. qui hoc ſing. reputat, ſing. 763. inci. lex Barb. Domi. in c. ſacerdotes. 2. q. 7. Nico. Mil. in ſuo repertorio, verſic. error communis non iuuat. & Philip. Dec. cooſi. 407. viſis & diligenter conſideratis. colum. 1. cum multis ſi. collectis à Feli. in d. cap. ad probandum. Et facit tex. in cap. ſi qui. Epiſcopi. 1. q. 1. & in c. & ſi neceſſe, extrà donat. inter vir. & vxor. & quæ diximus ſuprà in præcedenti. q. num. 142. incip. ideò ſi priorem. & ſequ. Et vide ſuper hanc q. Alciat. io tract. præſump. regula 2. præſump. 2. num. 3. & ſeq.

Commu. opi. cuiuſmodi eſſe debet, vt robur dabit.

160 Sed antequam hinc digrediamur, operæpretiū putamus ſcire, quid dicatur communis opinio, vt robur det actui: an videlicet neceſſe ſit, omnes

eiuſdem ciuitatis, aut regionis ita opinari. Die ſatis eſſe, eius opinionis eos eſſe, qui veriſimiliter hoc ſcire debent, puta vicinos, conſanguineos & qui mulierem hanc veriſimiliter cognoſcunt: vt voluit gl. in l.cum quidam.§.quod dicitur, in verbo, obſtetrices, & ibi Bar.ff.de acqui.hær.& in l.inter omnes.in glo.1.& ibi Bart. Bald. Ale.& recentiores. ff.qui ſatiſd.cog.& in l.vlt.in gl.1. C.ſine cen. vel reli. Bar. Bald.Salyc.Aaph.Ro.Alex.Corn.& Iaſ.in d.l.1.C.de teſta.Bat.in l.de minore.§.plurimum.in 2.q.ff.de q.

De eadem re. 161 Quin ſufficit, vt maior eorum pars, qui eam cognoſcunt, ita exiſtiment, etiamſi non omnes, per d.l.3.ff.ad Maced.iuncta l.2. C.eod. & in ſimili voluit Spec.in tit.de teſte.§.verſi.quid ſi tantùm à maiori parte, ar.l.quod maior.ff.ad munici.cum ſi. Rai. Albe.Alex.Corn.& Iaſ.in d.l.1.C.de teſta.Bat.in d.l. de minore.in 2.q. dum allegat d.l.1. Ang.& Franc. Aret.in d.l.ad teſtium.§.1.ff.de teſta. Io. Fab.in d.§. ſed cùm aliquis, inſtitut.eo. Anto.in c.quod per nonale, col.5..& 6.de verb.ſigni.licèt ſint, qui contrarium teneant, videlicet Imol.in d.l.ad teſtium.§.1. Roma.qui limitat, in d.l.1.de teſta.& Ang.Aret.in d. §.ſed cùm aliquis, col.vlt.Inſtit.eod.tit.

Quid ſi vxor contrahat cũ Eccleſia aut pia cauſa ſine conſenſu viri. 162 Decimoocta vo quæro, Quid, ſi mulier contrahat in fauorem eccleſiæ aut alterius piæ cauſæ, vel etiam clerici, ſine conſenſu viri, an vitiabitur contractus ex defectu huius ſolennitatis? Videtur quòd non, per id quod voluit Bal.in l.generali.in 1.& 2.q.& ibi poſt eum Fulg.qui elegans hoc reputat, Pau. Ca.in fin.& And. Alci. C.de ſacroſ.eccle.quòd ſtante ſtatuto, quòd mulier non poſſit teſtari, aut ſe obligare ſine conſenſu propinquorum, id tamen poteſt liberè facere in fauorem eccleſiæ, aut piæ cauſæ. Eccleſia enim, & alia quæcunque pia cauſa, eſt priuilegiata: ideò non valet ſtatutum contra priuilegium.l.vlt. C.eod. Et idem conſuluit ipſe Bal.in ſtatuto requirente conſenſum mariti, conſil. 95.ſuper dictis punctis, lib.2.vbi hac ratione mouetur, quòd ad pias cauſas non ſeruatur Ius Ciuile, vel municipale: Sed tantùm ius Canonicum, quo iure indubitanter teſtamentum, & contractus ſine huiuſmodi ſolennitate valet, per cap.licet de ſepul.lib. 6.& cap.cum eſſes, & cap.relatum. le 1.de teſta.

163 Et illud primum dictum Bald. ſequitur Petr. Anch.in repet.c.1.char.22.verſic, dicit etiam dominus Bald.qui eſt in 11.q.princ. de conſtit. & Panor. in repet.c.Eccleſia, col.16.verſic.quid enim ſi ſtatutum, & ibi Felin.col.61.verſic.alia autem, de conſtit. & idem Panor.in p.c.relatum. le 1.col.2.verſi.& ex his infero, extrà de teſt. Paul. Caſtr.in l.1.ad fin.& ibi Iaſ.col.vlt.C.de ſacroſ.eccleſ.Mar.Soci.ſenior in tractato oblationum, libello 9.in vlt.q.Phil.Franc. in c.vlt.de immun.eccleſ.lib.6.& in ſua diſputat.petitorij, incip.ex nobiliſſima vrbe, in 4.dubio, col.pen. verſic.ſoluendo ergo.Alex.in addit.Bart.in l.1.in 5. q.princ.C.de ſum.trit.& conſil.210. ſtatutis accuratè perſpectis, col.2. in duobus locis, lib.2. & conſil. 105. viſo ac diligenter conſiderato, col.3.verſic. ex quibus omnibus, & iterum verſic.quinimo dicit vltra, lib.4.Barb.latè conſil.139.bene enim cuncta geruntur, col.9.verſi.prætereà ad hoc conſideret, lib.3. vbi etiam hoc elegans dicit Corn.ſi is eſt, cuius inter ipſius conſ. eſt conſil.176. conſuluit dominus, col.2. & in ſubſcriptione eiuſdem conſil. quæ haud dubiè eſt ipſius, lib.1. & conſili. 104. circa primum conſultationis articulum, col.vlt.lib.3.& conſi.259. dicta diſpoſitio, col.2.verſi.his tamen minimè refragantibus, lib.4.Fran.Aret.qui hoc dicit ſing.in l.mutum, col.vlt.verſ.illud etiam ſcias.ff.de acquir.hære. Lau.Calca.latè conſil.13. pro parte negatiua, col.2. & multis ſeq.& ibi quoque Martin. Laud.& Iacob. Pute.in ſubſcriptione illius conſil. & Steph. Fed. in ſuo opere de legum interpretatione, par.2. char.6. verſic.item fallit quatenus. Firmia. in tract. de Epiſcopo, in 4.parte, lib.4.in fin.31.q.Iaſ.in l.ſi vnus ex argentariis.§.pactus ne peteret, col.9. verſi.tertiò limita.ff.de pact.& in l.filiusfam.§.diui in. 2.lect.col. 11.nu.84.ff.de leg.1.vbi tamen notat. Feli.in c. quæ in Eccleſiarum, col.18.verſ.cæterum in quantum, & iterum col.ſeq.verſi.ſed in 2.impugnatione, de conſtit.& Phil.Dec.in c.in præſentia, in 14.not.verſi.& iſta concluſio, de probat.& conſ.455. placet concluſio, col.vlt.& conſi.504.in caſu occurrenti, col.1.& Ioan.Lup.qui hoc reputat ſing.in reb.rub.de donat. inter vir.& vxor.§.48.col.vlt. vbi tamen de hoc dubitat. And.Alcia.lib.1.de verb.ſignif.char.4.in fin.& Cæſar Lambert.in tractatu de iure patro.in 3.art.5. q.princ.1.part.lib.1.per totum illum articulum.

164 Quin aliàs generaliter in donationibus, & relictis ad pias cauſas, non requiruntur ſolennitates ſtatutorum, vt voluerunt præter illos, quos ſuprà citauimus Bar.in d.l.in d.l.in 5.q.6. eiuſque vlt.quæſt. princ.& ibi Bal.C.de ſum.trin.Io. Calder.in ſua diſputatione incip.Bononienſi ſtatuto.Bal.in 1.lect.& Paul.Caſt.in l.1.vterque ad fin. C. de ſacroſ.eccleſ. idem Bal.& fermè omnes in auth. caſſa. C.eod.titu. Anto.Ioan. Ligna. Imol.& propè omnes in d.c. Eccleſia ſanctæ Mariæ, extrà de conſtit. Ant.in c.quod clerici, de foro compet.& in c.vlt.de rebus Eccleſiæ non alienandis, & in d.c.relatum.le 1.de teſta.& dicemus poſteà latiùs: ideò & Paul.Caſtr.conſil.431. cùm ſtatutum, col.2.verſi. tertiò principaliter, lib.1. illud etiam generaliter dicit, quòd ſtatuta, quæ certam ſolennitatem exigunt in contractibus, non habent locum in iis, quæ fiunt cum Eccleſiis, & monaſteriis, id quod dicit Oldra. determinaſſe in publica diſputatione, illúmque ſequutum fuiſſe Bar.in l. vlt. C. de ſacroſanctis Eccleſiis, Quamuis tamen Oldradus iſtud non dixerit, ſed de alio caſu loquitur, vt licet etiam videre apud Bart.in d.l.vlt.col.vlt. verſic.ex hoc concludo.

De eadem re.

165 Sed contrarium voluit Albet.in 2.par. ſtatutorum.q.2.ex prædictis oritur, in fin.vbi loquitur in ſtatuto diſponente, quòd quis non poſſit alienare ſine licentia ſuperioris, vel alia certa ſolennitate, & Saly.in d.auth.caſſa.in pen.q.quæ eſt in col.vlt.verſ. quæro modò de ſtatuto, vbi nominatim loquens in ſtatuto requirente conſenſum proximorum, dicit quòd huiuſmodi ſolennitas debet obſeruari, etiam ſi fiat contractus cum clerico: & idem quoque in Eccleſia voluit expreſſim Card.Flor.in c.perpendimus, in 9.q.de ſent.excom.vbi huius rei dicit rationem, quia Eccleſia in hoc nullo iure ſpeciali reperitur munita, & Rom.conſ.166.viſa diligenter, in primo dubio, vbi mouetur, quia poteſt ciuitas ſtatuere certam formam obſeruandam in actu, per ſuũ ſubditum celebrando, etiam cum Eccleſia, per tex.in c. 1.§.donare, tit.de prohib.feud.alien.per Fed.vbi vaſſallus non poteſt alienare feudũ, etiam pro anima, niſi obſeruata ſolennitate requiſite, ſcilicet cõſenſu domini, idcóque expreſſim carpit Bal.in d.l.generali: & rurſum idem Rom.in repet. Auth. ſimiliter in 16.ſpeciali piæ cauſæ, inter contractus. C.ad legem Falcidiam, etiam per text.in d.§.donare, & in l.d.generali, quam retorquet contra Bal.& Alex.ſibi contrarius, conſil.93.viſis & ponderatis, col.vlt.lib.2. & Barb ſibi etiã contrarius, conſ.14.clementiſſimi Dei, col.4.verſ.& adduco, quod volui, & multis ſeq.lib. 2.& cõſ.65.referamus in mediũ, col.8.verſ.prætereà accedit quod refert, lib.4.& Do.Bonti.cui ſubſcripſit

Contra ſuprà dicta.

Cornel.

Cornel. inter conſil. ipſius Corne. conſ.64. conſuluit, col.3. verſ. ad idem not. lib.3. & Philip. Dec. ſibi quoque contrarius in d.c. eccleſia, col. pen. de cõſtit.

Noua ratio poſterioris opinionis.

166 Pro quibus adduco rationem, nondum à quopiam, quem hactenus viderim, ad hoc annotatam. Libertas eſt actus pietatis, l.1. ad fin. & ibi no. Bald. C. de com. ſer. ma. & propterea libertas, & cauſa pia æquiparantur, vt voluerunt Bar. & Imo. in l. proximè, in fin. ff. de his quæ in teſtam. delen. idem Bar. in l. ſi vnus. C. de teſta. & in l. Titio vſusfructus. §. vlt. ff. de condit. & demon. & Bald. in l.2. circa prin. C. de fideicom. liber. & in l. ſi iure. C. de manu. teſta. & Alex. in l. centurio, col.2. ff. de vulg. & pupil. cum aliis multis concord. per me adductis infrà, tit. 16. §.1. in gloſ. vlt. ad fin. Imò libertas eſt fauorabilior quauis alia cauſa pia, vt probauimus in repetit. l. ſi vnquam in verbo, donatione largitus, num.329. libertas autem. Tamen minor viginti annis non poteſt ſeruum manumittere, niſi obſeruatis certis ſolennitatibus, & ſi fecerit, non valebit manumiſſio, per text. in §. eadem lege, vbi hoc not. Ang. Aretin. Inſtit. qui & ex qui. cauſ. manu. non poſſ.

Minor non alienat in pias cauſas ſine decreto.

167 Adde item, quod pulchrè voluit In. & Ioan. And. in c. in præſentia, ille, col.2. hic col.3. vterque in verbo, minor annis; extrà de probat. quòd licèt minor 25. annis ingrediendo monaſterium ſine curatore, & decreto, bona ſua in monaſterium transferat, per text. ibi, tamen ſi alias alienaret, etiam ad pias cauſas, non valeret ſine curatore, & decreto, arg. l.2. §. voto. ff. de pollicit. Et illud dictum ſequitur, & dicit bene notandum Panor. in d.c. in præſentia, in vltim. not. de quo per Maria in dicto tractat. oblationum, libello 9. in 5. quæſt.

Statutū concernens ſolennitatem contractus, ſeruari debet, etiā cùm contrahitur cum clerico.

168 Sed & hanc ſententiam confirmat, quod voluit Ant. in c.1. de ſponſa. & Panor. ſibi contrarius in repet. c. eccleſia ſanctæ Mariæ, ad fin. de conſtitu. & rurſum in c. quod clericis, col. vlt. verſic. ego verò, de foro compet. quòd ſi ſtatutum concernat ſolennitatem adhibendam tempore contractus, ſiue ſit ſtatutum laici, ſiue clerici: ſi laicus contractum faciat cum clerico ſine huiuſmodi ſolennitate, non valebit contractus. Nam ſubditus non poteſt contrahere, etiam cùm ſubdito, ſpreta lege ſui ſuperioris, imò peccat, ſi fecerit, c.2. de maio. & obedi. cum ſi. quæ allegat. Et ſic haud dubie ex parte laici nulla fuit contracta obligatio, cùm lex reſiſtat, l. cùm lex. ff. de fideiuſ. & quod no. in c. ſi diligenti; de foro compe. & in c. cum contingat de iureiur. Ideò etiam clericus, aut eccleſia ex ſua parte nulliter contrahit, quia contractus non poteſt ex vna parte tantùm ſubſiſtere: quin debet eſſe vltrò citróque obligatorius. l. Labeo. ff. de verb. ſigni. Et ideò ſecundum hoc ſtatutum iudicabitur inter clericum & laicum in vtroque foro: quia ſi contractus non valet, non debet ex eo ius reddi, per not. per Cyn. in l.2. C. quæ ſit long. conſuet.

Eccleſ. nō poteſt cedere nobili contra popularem, ſtatuto talem ceſſionem prohibente.

169 Allegat etiam Pan. quod in ſimili voluit Fed. Senen. conſi.85. ſtatuto ciuitatis Peruſinæ, quòd ſi ſtatuto caueatur, quòd non valeat ceſſio facta nobili contra popularem: ſi eccleſia ceſſerit nobili cõtra popularem, non valet ceſſio: nec cenſetur tale ſtatutum contra libertatem eccleſiæ, quæ licèt poſſit contrahere cum quocunque debet, tamen intelligi de non prohibito lege generali, vel particulari. arg. l. ſi quando, in prin. Cod. de inoffi. teſt. Alioquin (inquit) dici poſſet, quòd eccleſia poſſet contrahere cum prodigo, cui bonis eſt interdictum, vel cum minore ſine ſolennitate, & quòd leges & iura non haberent locum in contractibus eccleſiæ, qui eſſet error maximus.

De iiſdem rebus.

170 Hæc fermè Fed. quem etiam ſequitur Domi. in c. vlt. col. vlt. de immu. eccle. lib.6. & Alex. qui dicit in hoc non inueniri contradicentem, d. conſ.92. col.2. verſ. & puto quòd dictum ſtatutum lib.2. vbi per hoc conſuluit; quòd poteſt ſtatutum inhabilitare perſonas certas ſubiectas ſtatuentibus ad recipiendum inueſtituram, niſi ſeruata aliqua ſolennitate, & Ioan. Bapt. S. Seuerati repet. l. cunctos populos, ad fi. C. de Sum. Trinit. Sed & illud dictum Pan. ſequuntur Barb. & Franc. Aret. in d. cap. quod clericis, ille, col.26. hic, col. vlt. de for. compe. idem Barb. in multis conſi. ſuprà alleg. Felin. in d. cap. eccleſia ſanctæ Mariæ, in 8. quæſt. in 4. caſu, vbi & multa ſimilia collegit, omnibus illic expoſitis & nouiſſimè Roch. Cur. in repe. c. vlt. in 11. quæſt. prin. in 4. limitatione, extrà de conſue. Et facit item quod ſcribit Saly. in Auth. caſſa. col. vlt. verſic. quæro modò de ſtatutis. C. de ſacroſ. eccleſ. quòd ſtatutum, vt in alienatione rei immobilis minoris interueniat conſenſus alicuius cognati ipſius minoris, habet etiam locum, ſi minor contrahat cum clerico.

Statut. laicorum, ne bona alienentur in extraneos, cōprehendit eccleſiam & clericos.

171 Facit in hanc partem, quod plerique voluerunt, quòd ſtatutum laicorum diſponens, quòd bona immobilia non poſſunt alienari in non ſubditos, comprehendat eccleſiam, & clericos, vt videlicet in eos non poſſint bona immobilia alienari. In qua ſententia fuit Iac. But. in d. auth. caſſa. C. de ſacroſ. eccleſ. & in l. aſſiduis. C. qui pot. in pigno. habe. Simo. Homod. conſ.22. viſo ſtatuto ciuitatis Mediolani, vbi hoc probat 15. rationibus. Bald. in repe. d. l. 1. col.8. verſ. ſed quid ſi ſtatutum diſponit, & ibi quoque Saly. col. vlt. vt à multis citatur. Cod. de ſacroſ. eccl. cum aliis multis concord. ibi à me latè adductis, in tract. Retractuum, tit.1. §.1. gl.13. in verbo, *l'achepteur*, num.5. & in ſimili, vt ibi videre poteris, ne hic repetam.

Qui teneant contrarium.

172 Sunt tamen plerique, qui contrarium in hoc quoque vltimo tenuerunt, videlicet Io. Andr. Pet. Anch. Lap. Domi. & Philip. Franc. in d. c. vlt. de immuni. eccle. libro 6. Io. And. in c. ſtatutum, de hæreti. lib.6. Fede. Senen. d. conſi.86. col. pen. vbi & hoc dicit determinaſſe. Oldra. in quadam diſputat. Alb. in 2. parte ſtatutorum, q.2. ex prædictis, col.2. verſ. ſed ſuppoſito, & ſeq. vſque ad fin. vbi hanc rem latiſſimè omnium exequitur, Bart. in d. l. filiusfam. §. Diui. col.3. verſi. ſecundum punctum, & ibi quoque ipſe Albe. Ang. Floria. Imo. Raph. Ale. & Io. Crotus in repe. ff. de leg.1. idem Bar. in l. vlt. col. vlt. verſi. ex hoc concludo, & ibi Bald. ſibi contrarius, col.4. verſ. extrà dicit hic. C. de ſacroſ. eccl. Idem Bar. in l. dudum. C. de contrah. emp. & in l. vlt. C. de exact. tribu. lib.10. Bald. in l. iubemus nullam, in 2. not. C. de ſacroſ. eccleſ. Ang. conſ.48. quidam Franciſcus. Imol. in d. c. eccleſia, col. pen. de conſtit. Ant. in c. tua nuper per illum tex. de deci. Pan. in c. à nobis, le 1. in 3. no. etiam per illum text. de ſent. excom. & in c. relatum, le 1. de teſta. & conſil.26. caſus, quidam officialis, col.2. verſ.4. adduco, lib.1. & conſ.63. videtur primò, col.1. lib.1. Raph. Co. conſil.84. præſuppoſito caſu, in fin. Petr. Anch. in rep. c.1. in 3. q. princ. verſi. dicit etiam Bald. de conſti. Paul. Caſtr. conſi.89. poſſet quis dicere, in prin. lib.2. Cardin. Flo. ſibi contrarius, 68. in dubio præmiſſo, & iterum conſ.144. ſuper themate, col.1. Io. Plat. in l.1. col.1. verſi. & per hanc. C. non lice. habi. lib.11. Philip. Franc. in materia petitorij in 4. eodémque vlt. dubio, col. vlt. Firmia. in tracta. de Epiſcopo, in 4. parte, lib.4. in 45. q. verſi. quæro etiã an prohibitus, vbi & ita dicit ſe cõſuluiſſe. Soci. conſi.14 capio primum, poſt prin. lib.4. Fab. à Monte S. Sab. in tract. emp. & vendit. in 21. q.5.

Digitized by Google

partis prin.Fell.in d.c.quæ in eccleſiarum. in 9.q.de conſtit.Fran.Ripa.lib.reſpon.1.cap.2.clerici propria prædia,in 1.dubio.

Reſolutio principalis rationis.

173 Ex quibus claré liquet, hanc rem eſſe admodum dubiam. Ego tamen, quantum ad conſuetudinem noſtram attinet, haud dubie exiſtimo, mulierem non poſſe ſine conſenſu mariti donare inter viuos, aut alias contrahere in fauorem piæ cauſæ, aut eccleſiæ. Nam de vltima volútate alibi iam latis ſup. diximus. Et vt ſic dicam, me mouent vltra allegata per Doct. in dictis locis, duo potiſſimùm noſtras conſuetudines peculiariter tangentia, primùm, quia hæ noſtræ conſuetudines ſunt vtiles clericorum, & laicorum, vt quæ fuerunt communi omnium conſenſu,& cõſilio,& inductæ, & reformatæ, vt ẽſt palàm omnibus,& teſtimonio perpetuo eſt, delegatorum in eam rem à Principe renuntiatio, id eſt (vt vulgò loquimur) proceſſus verbalis, Ideóque & inter laicos, & inter clericos,& in cauſis eccleſiaſt.debent obſeruari, vt voluit Bald. in c. cùm venissent, col.3.verſ.oppo.dicitur hîc,per tex.ibi,quem ad hoc dicit not.& ibi Pan.in 2.notab. extrà de eo qui mit. in poſſ. cum aliis multis, quos late congeſſimus in noſtro tractatu Retractuum,tit.1.§.1.gl.ſ.13.in verbo, *l'achepteur*, nu.2.ſed hic quæſtionis.

Conſuetudo omnii laicorum & clericorum, debet ſeruari in vtroque foro.

174 Alterum, quo maximè mouemur, id eſt,quia fauore mariti (vt ſuprà ſæpiùs diximus) mulier per noſtram conſuetudinem prohibetur contrahere, ſine conſenſu illius. At vbicunque lex, aut ſtatutum prohibet aliquem teſtari, aut contrahere fauore alterius, nunquam cenſetur talis prohibitio remiſſa, fauore piæ cauſæ, vt dicit Bart. in l.1. C.de ſacroſan. eccleſ.quem ſequitur Pan. conſil.63. videtur primò dictum legatum,col.3.verſ.quarto adduco,lib.1.vbi hoc dicit apertè probari in cap.licet. §. vltim. de ſepul. libro 6.

Quid ſi vxor contrahat cũ fiſco,vel principe.

175 Decimonono quæro, Quid ſi mulier cum fiſco,aut principe cõtraxit, ſine autoritate mariti, an valeat contractus? videtur quòd ſic, per id quod voluit Iac.Aret.in l.ſi mercedem. §. ſi. habitatoribus.ff.de acti.emp.quòd ſtante ſtatuto, quòd filiusfam.nõ poſſit obligari,poterit tamen obligari fiſco,& ſequitur Ang.Aret.inter conſ.Soc.in quadam ſubſcriptione ipſius,quæ adiicitur, conſil.302. cuius hoc caput, videbatur primo aſpectu, ſuperſcriptio autem ita incipit diligenter thema propoſitum,col. 3.verſ.ſecundò reſpondetur,lib.2. Et confirmari poteſt, quoniam Princeps non ſubeſt ſtatutis,& legib. ſubditorum, ex ſententia Cardin. conſ.2. circa ſtatutum,cum concord. à me traditis, in tract. Retractuum,tract.1.§.13.in verbo, *l'achepteur*, nu.38. poſtremò illud, Ac ne ſuis quidem, l.princeps.ff.de legib.& l.ex imperfecto.ff.de legat.3.cum ſimil.

Princeps non ſubeſt ſtatutis ſubditorũ.

176 Contrarium tamen videtur in hoc caſu quoniam hîc agitur de iure alterius, videlicet mariti, quod Princeps ipſe ſine cauſa tollere nõ poteſt, per not.in l.quoties.C.de preci.Imper. offerend. & in l. vlt. C. ſi contra ius, cum ſimilib. Et licèt hoc ius ſit ea ſtatuto,aut conſuetudine introductum, non poteſt tamen negari,quin ſit Iuriſgentium, poſtquam iam eſt quæſitum, per not.in l. hoc iure. ff. de Iure nat. gen. & ciuili. Prætereà huiuſmodi conſuetudo funditur ratione naturali, & diuina. Nam vt ſuprà in prin huius operis plenè oſtendimus,mulier eſt in poteſtate viri,Iure diuino,& naturali, ideóque congruum eſt, vt non poſſit ſine viri ipſius autoritate quicquam agere,quod ſibi noxium eſt. At conſuetudo,ſiue ſtatutum,quod ratione naturali oritur,ligat Principem,vt voluit Bald. in c.1. §.vlt. col.1.tit.qui feud. dar. poſſ.cum concord. etiam à me congeſtis, titu.noſtratum Conſuetudinum 4.§.1. in gl.5. & in dicto tract. Retractuum,vbi ſupra, n.39.quod tamé intelligendum. Igitur cogita, quid ſit dicendum.

Niſi naturali ratione vtantur.

177 Vigeſimo quæro, an conſenſus à marito præſtitus, in contractu vxoris ſit immediata cauſa transferendi dominium,Bal.in l.mater tua,in fin.C. de rei vend. loquens in ſtatuto requirente conſenſum propinquorum, in contractu mulierum, dicit quod non:quia nõ poſſunt propinqui ipſi transferre dominium: ſed eſt (inquit) cauſa habilitandi perſonam transferentem,& nihil aliud operatur iſte conſenſus,per illam l.in prin.Et hoc ſequitur Fran.Aret. in l.qui in poteſtate,colum.3. ff. de teſtat.& Albert. Brun. in tract. de conſtit. decret. ſtat. & conſuet. in verbo,conſenſus, col.9. verſ.conſenſus propinquorum per ſtatutum, & iterum in verbo, contrahere, col.2.verſi.ſtatutum dicit,quòd mulieres.Cuius autem effectus ſit hoc, facilè cognoſces ex notatis in ea ipſa l.mater tua. Porrò illud planum eſt, conſenſum domini qui rem ſuam trãsfert, eſſe cauſam immediatam trãſlationis dominij, vt videre licet apud Bald.in l.1.col.2.verſ.& facit ad quæſtionem, & ibi quoque Alex.col.3.verſ. ex hac tamen gl.ff.ſol.mat. Ex quibus etiam intelliges,quis ſit eius rei effectus.

An conſenſus, à viro præſtitus ſit cauſa immediata tranſlationis dominy.

178 Vigeſimoprimo quæro,Mulier abſque conſenſu mariti vendit, aut donat domum Titij, conſentiente ipſo Titio: demum mulier ipſa ſuccedit Titio,dicitque non valuiſſe vẽditionem, aut donationem, quam fecit ſine conſenſu mariti, ex huiuſmodi conſuetudine;quid iuris? Bal.in l.vlt.in fin. Cod. de pact. loquens in ſtatuto diſponente,vt non poſſit minor promittere,ſine aliqua ſolennitate, dicit,quòd ſi minor quiſpiam promittit aliquid ex bonis Titij, cui ipſe poſteà ſuccedat, non poteſt ipſe minor, huiuſmodi promiſſionem reſtringere per illud ſtatutum. Nam iſta promiſſio, non tantùm robur accipit ex promiſſione minoris, ſed ex conſenſu maioris,ex quo principaliter dependet: ſtatutum enim eſt productum propter minoris imbecillitatem: ſed hic iure communi vtitur obſequendo voluntati maioris: ideò nullo pacto læditur, argu. l. quidam cùm filium.ff.de hæred.inſtit.& l.non videtur,ff.de in integr.reſtit.min.Et hanc Bald.deciſ.ſeq. Iaſ.in d.l.vltim.col.4.in 7.no,per illum text.vbi prohibitus diſponere, de re alicuius,poteſt eo conſentiente diſponere-ſeq. etiam Alex. (cuius Iaſon non meminit) conſil.215.ponderans narratis in themate,col.1.lib.6.

Vxor, quæ vendit rem alterius conſentientis, cui poſtea ſuccedit, an poſſit hanc venditionem impugnare.

179 Vigeſimoſecundo quæro, Quid ſi maritus bene conſentit vxori contrahenti, non tamen intelligit quid vxor contrahit:quia fortè ſimulat vendere,dum donat,aut aliter tegit, quod facit, an valeat contractus? Dic breuiter,quòd non, tanquam factus ſine conſenſu mariti. Neque enim conſentit quis rei, quam ignorat.arg.l.mater decedens. ff.de inoffic.teſta.& l.nec ignorans.C.de donat.cum ſi. Quemadmodum nec quis dicitur præſtare præſentiam,niſi intelligat quid agitur. l. diem proferre. §.coram.ff.de arbit.& l.coram.ff.de verb. ſignifi. & l.hæredes palàm.§.in teſtamentis, in verbo, certioretur.ff.de teſta. & optimus text. loquens de tutore,in l.non multùm. ff. de autor. tuto. vbi ita ſcribitur; Non multùm intereſt, an abfuerit tutor, cùm negotium contraheretur, an præſens ignorauerit, quale eſſet quod contraheretur. Et tantùm abeſt,vt actus, qui ſolo conſenſu perficitur, poſſit fieri per ignorantem, vt nec per dubitantem quidem poſſit. l.ſi is ad quem, & l. hæres inſtitutus, cum ſi. ſeq.ff. de acqui.hære.iuncta l.pro hærede in princ.& l. gerit.ff.eod.titul.& l. ſi auia. Cod. de iur.delib. Nam ciuim

Quid, ſi vir conſentiens non intelligit quid vxor contrahit.

Digitized by Google

enim intereſt, ignores, an dobites, l. vlti. §. ſin autem neſcius & dubitans, & ibi Bartol. qui dicit ſingu. & Ange. C. de furt. cum aliis multis a me collectis in repet. l. ſi vnquam, in præfatione, n. 98. ſecundo modo. C. de reuoc. donat.

De eadem re. Donatio non dicitur inſinuata, niſi iudex apertè intelligat.

180 Et propterea Bal. in rub. C. qui admit. col. 2. verſi. & ideo de facto, dicit, quòd ſi partes ſimulant vendere, cùm tamen donationem celebrant, licèt iudex interponat decretum, non propterea dicitur donatio inſinuata, quia non erat notum iudici, quòd intenderant donationem conficere. Apertè ergò (vt ſubdit) & intelligibiliter natura negotij exponenda eſt, & declaranda iudici. per l. vlt. Cod. de edict. Diui Adri. tol. Aliàs non intelligitur factum in præſentia ipſius. Et idem eſt (inquit) ſi in aliquo actu requiratur præſentia propinquorum, vel amicorum: non debent actum clarè intelligere: aliàs ſi eſſet ſimulatus, non dicuntur fuiſſe præſentes, vt voluit gl. quam ipſe dicit ſingu. in l. ſeruus. §. tutor. (aliàs ille §. pro l. allegatur) ibi, amicis & iudice ſcientibus. ff. de bon. poſſ. Et illam Bald. deciſ. ſequuntur recentiores in d. rubrica, & inter cæteros longè latéque Barb. in repe. eius rub. in 1. qu. ipſius Bald. vbi ad hoc multa allegat: & idem Barbat. in cap. cauſam matrimonij, & ibi quoque Felin. de offic. deleg. vbi ipſe Barb. dicit etiam illam gloſſ. ſingu. & ipſe Barb. conſ. 40. præclarè, col. 16. verſic. & ad hoc accedit, lib. 1. & conſil. 53. quod eſt eodem capite, col. 8. verſicul. item in caſu, lib. 2. Cardin. Flor. qui id dicit ſing. in cap. vlt. col. vltima, in ſeptima & octaua quæſt. extrà de maior. & obedi. & Roman. in l. ſi ſub ſpecie, col. 11. verſi. & ex prædictis. C. de poſtul. & Corne. conſi. 105. circa primum, col. 8. verſi. hinc eſt quòd actus, lib. 2. & Socin. conſil. 92. in cauſa domini Antonij, col. 9. verſi. ſed ad hoc reſpondetur, lib. 3. Anton. Canar. in tracta. de inſinuationibus, in 11. quæſtio. & Iaſ. in l. 1. §. item acquirimus, col. 3. in vtraque lect. ff. de acq. poſſeſſio. & Anton. Corſe. in ſuis ſingu. in verbo, minor, ſi ex diſpoſitione ſtatuti.

De eadem re.

181 Et idem propè voluit idem Bald. conſil. 375. certum eſt quòd filia, col. 2. verſic. ſed videamus in propoſito, lib. 3. quod per decretum iudicis appoſitum ſuper donatione, non cenſetur fuiſſe facta inſinuatio donationis, ſi cauſa non fuerit coram iudice expoſita. Nominatim enim debet pars dicere, quòd vult donare, ita vt iudici quid agatur, & quid contrahatur, innoteſcat. l. 1. C. de prædi. Curial. lib. 10. Super eo enim, quod iudex non examinat, & quod ei bona fide non narratur, decretum interponere non videtur. Errat enim in facti cauſa, aut ignorat. l. tutor ſi petitus. ff. de tutor. & curat. dat. ab his, & l. cum Aquiliana. ff. de tranſact. & idem etiam voluit Laur. Calca. conſil. 25. Titius nobilis, col. 13. verſ. vnde cùm non interuenerit.

De eadem re.

182 Et ſimile quippiam tradit ipſe Bal. in l. 1. col. 9. verſic. ſed pone in actu. C. eod. qui admit. quòd ſi minor emancipatus præteritus, coram iudice recipit ſolutionem à debitore hæreditario, & iudex intelligit hunc filium eſſe in caſu agnoſcendi, videtur agnoſcere coram iudice, ſicuti contrà repudiare. l. ſi præteritus. ff. de bo. poſ. contr. tab. & l. ſi filius. ff. de mino. Sed ſi iudex hoc non intelligit non videtur factum coram iudice. Nam non videtur intelligere, qui cauſam ignorat. l. ſi is ad quem. & l. pupillus. ff. de acquir. hær. ſcientia enim eſt certitudo cuiuſlibet rei ſenſitiua, vel ſpeculatiua, quam quis habet per ſe, vel per alium. l. in bonorum. ff. de bon. poſ. & ſequitur Cor. vbi ſuprà.

Ratificatio plenam actus notitiam requirit.

183 Et generaliter ad hoc vt ratificatio, ſiue approbatio, aut autoritatis, vel conſenſus det robur actui, neceſſe eſt, vt ratificans, vel approbans, ſiue conſenſum aut autoritatem præſtans, habeat plenam ipſius actus notitiam, vt ſcribit Dy. in c. ratum, c. 1. de reg. iur. lib. 6. per l. cùm teſtamentum, & l. nuo ideirco. C. de iuris & fac. igno. & Car. Flor. conſ. 44. quod ratificatio, circa medium, per l. quo enim. §. Iulianus, ibi, certior factus. ff. rem rat. hab. Nec dicitur quis habere alicuius rei notitiam ſiue ſcientiam, niſi plenè ſciuerit, & cum omnibus eius rei qualitatibus, & circumſtantiis, ex ſententia gl. no. in c. concertationi, in verbo ſciuerit, & ibi Dom. & Philip. Franc. & alij, de appel. lib. 6. Rom. qui eam dicit not. conſ. 343. ex propoſito, paulò ante fin. & alij multi, quos tibi latè cumulaui in noſtro tractatu Retractuum, tit. 1. §. 36. gloſ. 2. in verbo, *notifier au greffe*, no. 30. porrò ſi teneas. Sed interim non prætermittam text. hæc omnia vinè comprobantem, in lege, in totum. ff. de regu. iur. vbi ita ſcribitur, in totum omnia, quæ animi ſui deſtinatione agenda ſunt, non niſi vera & certa ſcientia perfici poſſunt.

Notitia debet eſſe plena.

184 Vigesimotertio quæro, Teſtator iuſſit teſtamento vendi Titio domum ſuam certo pretio: idque facit vxor mea hæres illius, ſine meo conſenſu: an valeat venditio? Barb. conſ. 39. bene etenim cuncta geruntur, col. 7. in 3. dubio, lib. 3. conſuluit in caſu ſtatuti prohibentis mulierem contrahere ſine conſenſo propinquorum, poſſe eam etiam contrahendo, mandatum teſtatoris, cuius hæres eſt, adimplere. Monetur, quia, id factum videtur à teſtatore, non à muliere ipſius hærede, quæ tantùm voluntatem illius adimpleuit, per l. vnum ex familia. §. ſi de Falcidia. ff. de leg. 2. per quem Imol. poſt alios dicit, quòd officialis electus per habentem poteſtatem à conſilio generalis ciuitatis, intelligitur eſſe electus ab ipſo conſilio, & facit l. item eorum. §. ſi Decuriones. ff. quod cuiuſque vniuer. hæc ferme Barb.

Si teſtator iuſſerit aliquid vendi, an vxor illius hæres id poſſit facere ſine mariti conſenſu.

185 Cui adde & tex. in l. pater ea prouincia. ff. de man. vin. vbi ſimiliter probatur, id cenſeri factum à teſtatore, quod eo mandâte factum eſt. Quem text. in ſimili caſu adduxit Alexander conſ. 215. ponderatis narratis, col. 4. lib. 6. vbi ex hoc conſuluit, poſſe executores teſtamenti alienare bona ex mandato teſtatoris, cui ſucceſſerunt pupilli, ſine decreto & citatione amicorum, licèt ſit ſtatutum, quòd bona pupilli non poſſunt alienari ſine ea ſolennitate. Quod & idem conſuluit ipſe Alex. conſ. 27. attentis narratis, col. 1. lib. 3. Sed & his adde, quod tradidit Guliel. Cum. in l. cùm hi. in verſi. Planè & ibi quoque Bald. in vtraque lectu. ff. de tranſact. quod ſi teſtator damnauit hæredem vendere alimenta, iſque ea vendidit, non poterit tranſigi ſuper huiuſmodi obligatione tanquam dependente ex teſtamento, inſpecta ſcilicet cauſa originali, per l. vxorem. §. agri plagam. ff. de lega. 3. & alia iura, quæ ibi videre poteris.

De eadem re.

186 Confirma per alium tex. not. in l. ſi tibi pecuniam. ff. ſi cert. pet. & ibi Doct. inter quos Fran. Aret. in 4. no. dicit ex eo ſing. not. eum qui contrahit ex neceſſitate præcedentis obligationis, vel promiſſionis, non dici propriè contrahere. Ideóque per eum text. tenuiſſe Iaco. But. (vti etiam refert & ſequitur Ro. ibi) ſtatutum diſponens, quod qui vendit rem extraneo, incidit in pœnam, non comprehendere hæredem, qui in teſtamento damnatus eſt vendere: nam eſt obligatus vi præcedentis obligationis: ideò hæc non eſt propriè venditio, per illum text. & d. l. vxorem. §. agri plagam. ff. de legat. 3. Et hoc quoque in caſu illius ſtatuti voluit Io. Andr. poſt ipſum Iac. But. & Oldr. in addit. Spec. in rubr. de ter. perso. col. pen. verſ. expeditos beneficialibus. Bald. in l. ſi hæres, per illum text. ff. de act. empt. Alberi. in 2. parte ſtatutorum,

Contrahens ex neceſſitate præcedentis obli. propriè non contrahit.

Vendens iuſſu teſtatoris, an incidat in pœnam ſtatuti.

ſtaturorum,quæſt.2,ex prædictis oritur, in princ. & iterum quæſt.178.incip.Iac.etiam But.diſputauit,& alij quoque plurimi à me congeſti. in d. Tractatu Retractuum,tit. in fi. num.6.facit item.Quanquam multi alij tenent contrarium,quos etiam videbis in eodem loco,nu.8.nam & in eo,ne hic repetamus.

Mulier liberè poteſt liberare ſoluentem ſine conſenſu propinq. requiſito ſtatuto.

187 Huc etiam pertinet tex.in l.1.in prin.ibi,quãquam enim ff. de contra. & vtil. act. tutel. vbi licet regulariter non obligetur pupillus ſine tutoris autoritate,ramen ſine ea obligatur, & ipſi quidem tutori, qui pro eo aliquid de ſuo ſoluit:quoniam hæc obligatio neceſſariò ex ipſa ſolutione proficiſcitur. Cuius arg.Rom. ex facto interrogatus , conſil.280. quod ad verbum reperitur,conſ.394.præſuppoſito, reſpondit, mulierem poſſe liberare maritum, qui ei quippiam , quod ei debebatur , ſoluit ſine conſenſu propinquorum,qui ex ſtatuto requiritur, cùm id ſit neceſſitatis.per l.ſicut datam. C. de libe.cau.cum ſi. licèt aliàs liberare non poſſet , vt late tractauimus ſuprà,in gl.3.in 1.q.

Minoris bona tacitè obligãtur pro dote ſine alia ſolennitate,vide,nu.193.

188 Et quod voluit gl.ord.in l.vlt.in verbo,teneri,ſecundum vlt.intellectum. C. de legib. tut. quod bona minoris ſunt tacitè obligata pro dote, licet nõ interuenerit tutoris autoritas,aut decretum iudicis, quia hæc obligatio legalis eſt ex neceſſitate,& conſequentia actus permiſſi , vti etiam voluerunt Pet. Cy.Ray.Flor.Io. Fab.Bald. qui hanc dicit eſſe communem opin.Ang.& Saly.ſequentes eam gl. ibi Io. And.qui & alios antiquiores citat, in addi. Spec.tit. de dote poſt diuor.eſt.§.vlt.verſ. quid ſi mulier. Iac. Aret. & poſt eum Alb. in l.ſed hic, quæ eſt ſecunda, in princ.ff.de reb.eo.Idem Iac.Aret.Bald.Ang.Rom. Alex.& Iaſ.in l.ſi conſtante,in prin.ff.ſol. mat. Guli. Cu.Bal.Ang.Paul.Caſtr.& Alex.in l. item quia.ff.de pact.Ipſe Io.Fab.in §.fuerat,col.5. verſ. item quid ſi maritus , Inſtit. de act. Bald.in l.certi.in 8. q. & ibi. Ang.circa medium.C.loc. & in l.1. §. & vt plenius. C. de rei vxor. actio. vbi hoc reputat not. & in l. 1. col.2.verſ.item pro dote.C.de priuil. dotis. Rom.d. conſ.280.col.2. verſ.ſecundo ad idem Corn. conſil. 151.videtur in hac conſultatione,col.2.lib.4. Calca. conſ.13.pro parte negatiua , col.4. verſic.nec obſtat quod dicit.Socin. conſi.80.præſens conſultatio,col. 4.verſi.& pro his optimè,lib.4.& Carol.Ruin.conſ. 61.ex themate,col.2.nu.4. lib.3. & idem in non diſſimili caſu reſpondit Anton. conſil.35. viſa forma contractus in 2.dubio.

Minoris bona inuecta obligata pro conductione. vide nu.193.

189 Et ſimile eſt,quod voluit Bald.in d.l.certi.in 8.quæſt.C.loc. quòd ſi minor conduxit domum ſibi conducibilem & vtilem,& quædam bona inuexit in eam,ea ſunt domino tacitè obligata, vt & bona cæterorum illata : licèt non interuenerit decretum iudicis,quia non ipſe eſt,qui obligat , ſed lex : nec dicitur lædi minor ex obligatione legali,& neceſſaria, vel etiam probabili,vt dicit ipſe Bald. qui & hoc dicit tenuiſſe Nicol. Matt. & idem quoque voluere Iac.Aret.& Alb.in d.l.ſed hic.ff.de rebus eorum.

Minoris intrantis relig. bona transferuntur in monaſterium.

190 Nec admodum diſſimile eſt , quod plerique voluerunt , bona minoris intrantis religionem ipſo iure,& ſine aliqua ſolennitate aliàs requiſita de iure communi , vel municipali , transferri in monaſterium : quia huiuſmodi tranſlatio ex lege neceſſariò reſultat. Ita enim voluerunt In.& Io.And. in cap. in præſentia,vterq; in verbo,minor annis, & ibi quoque Pan.col.5.verſi.vltimo no.de prob. Iac. Aret.in l.quidam.ff.de reb.dub.Spec.tit.de ſta.mon.§.1.ver. 47.quæritur,vtrum minor.Io. Fab.in auth. ingreſſi, col.vlt.verſ.nec eſt opus. C.de ſacr.eccl. Bar. diſtinguens inter pupillum & adultum,in d.l.2. ff.de reb. cor.& Rom.in d.conſi.281.col,2.verſi.tertio. Et illud quoque de minore ingrediente monaſterium, latè voluit Mari. Soci. in Tractatu Oblationum , libel.9.in 5.q.

Minores tenet obligatio legalis.

191 Et pro ea ſententia optimè facit text.ille in d. l.2.iuncto.§.vlt.l.1.ff.de reb.cor.ex quo illud apertè colligitur,minorem obligari obligatione legali, ſine tutoris autoritate , aut decreto iudicis , prout illum expendunt Dy.Bart.& pleriqne omnes ibi : nam loquitur de pignore , quod ex lege contrahitur ad ſolutionem pretij rei venditæ, & idem dicit Bar. in obligatione conſuetudinaria,vel ſtatutaria, per l. ſiue hæc.§.Lucius.ff.de adm.tut.vbi & idem Bar.not. conſuetudinem reſpicientem rem, ligare etiam minores:de quo nos latiùs diximus in Tractatu Retractuum,tit.1.§.1.gl.3.in verbo , *l'achepteur* , num.13. quid autem ſi emptor,& in fi.eiuſdem tit. nu.54. d. autem,§ Lucius,vbi videre poteris.

Et ſtatutaria.

Alienare prohibetur,actū, ex quo alienatio ſequitur, facere prohibetur.

192 Quanquam ne illud omittam,contra illa,quæ diximus,facit, quod qui non poteſt alienare , debet agere & curare,ne ex actu quem facit,ſequatur alienatio ex diſpoſitione legali : & ſi contrà facit,actus ille non valet , per text. in l.codicillis. §. mat. & ibi Bar.ff.de legat.2.& gl.not.in l.ſi ita quis promiſerit. §.ea legé,& ibi Bald.Raph.Co.Franc.Aret.& Iaſo.ff. de verbor.obliga.cum aliis multis concord. & text. & Docto.à me latè cumulatis , in d. Tracta. Retractuum,tit.1.§.1.gl.14.in verbo , *ou equipollent*, n.14. ex quo Bald.ipſe.

Contrà ſuperiora.

193 Ideóque ſunt,qui contrarium tenent eorum, quæ ſuprà diximus de obligatione bonorum minoris pro dote,& inuectorum pro conductione. Videlicet in priore caſu, Bar. & Fulg. in d.l. item quia de pactis,& idem Bar.in d.l.ſi conſtante,in 4.q.3.partis princ.& ibi etiam Imo.& Raph. ff. ſolu.matr.per. l. dos data.C.de donat. ante nupt.iuncta.l.Titia, cum ibi not.ff.de iure do.& Saly. in d.l.certi.in 3.q.in C. loca. Petr.Anch. conſ.94. iſta domina Ioanna , poſt princ.Ang.Aret.in §.item Seruiana,col.2. verſ.quid in minore.ff.de actio. De ſecundo gloſ. Guliel. Cu. Bar.ipſe,Saly.& Raph.Fulg.in d.l. item quia. Cy. in d.l. cert.in 4. q. & ibi Ioan.Fabe. Angel. ſtatim poſt princ.& Saly.in d.3.q.C.loca.Dyn. in d.§.item Seruiana.& ibi quoque Ioan.Fab. col.2. verſi. ſed quid de minore. Sed & contra tertium illum caſum de minore ingrediente religionem , tenuit Nicolaus Caſtellanus inter conſil. Bar. conſ.475. caſus ſuper quo col.vlt.verſi. item ratione , & ante illum, Cyn. poſt Petr.in auth.ingreſſi,col,2.verſi.quinto quæro, C.de ſacroſan.eccleſ.

Minor ſine decreto vendit quod teſtator vendi iuſſit.

194 Sed quicquid ſit in illis tribus caſibus , illud certum eſt , vt propiùs ad noſtrum caſum accedamus,minorem, aut tutorem illius , poſſe ſine ſolennitate decreti alienare prędium,quod teſtator iuſſit, vel promiſit ſe vendíturum , vel ſtipulanti ſpoponderit : quia hæc alienatio huiuſmodi eſt,quæ neceſſariò ex voluntate teſtatoris dimanat. Hæc enim ſcribuntur in l.2.§.1.& l.magis puto.§.ſi pupillus,& l.vlt.ff.de reb.cor.& in l.1. & l.prædium, & ibi gloſ. Fab.& alij. C.quando decret. op. non eſt , & id latè proſequuntur Bar.Bald.Franc.Aret. & alij recentiores,in l.qui Romæ.§.cohæred.ff.de verbo. oblig. Et illius quidem l.prædium,arg.Guliel.Cu.in l.cùm hi, in verſ. planè , & ibi quoque Bald. in 2. lectu. ff. de tranſactionibus tradunt , quòd teſtator poteſt permittere, vt tranſigatur ſuper futuris alimentis legatis ſine decreto.

Tutor poteſt compromittere ex ſtatuto.

195 Suffragatur præcedentibus, quòd licèt non non poſſit compromittere ſuper re aut lite pupillari, vt voluit Ang. in l. Imperatores. ff. de pac. Paul. Caſt.Alex.& recentiores in l.iuriſgentium,§.vlt.co.

tit.po

tit.poteſt tamen,ſi ſtatuto caueatur, quod quælibet cauſa compromittatur, cùm id ex neceſſitate ſtatuti faciat:vt voluerunt Bald.Ang.qui ita dicit ſeruari in practic.Paul.Caſtr.Alex.& Iaſon.in d.§.vlt.per text. ibi, qui tutori poteſtatem facit remittendi gratis, quod neceſſariò remittendum eſt, quem dicit ſingu.ad hoc Paul. Sed & illud de compromiſſo voluerunt Bald. Saly.Pau.& Alex.in l.vltim.per illum, text. C.de in integ.reſtit.minor.Bald.conſil.350. ſuper eo.col.a.verſi.præterea pupilli,lib.3. & conſ.96. pupillus,in princ.lib.5. Ang.in l.ſi plures ad prin.ff. de pact. Rom.in l.1.col.9. verſi.adde tamen, quòd vbi Prælatus. ff. de arbit. Barb. conſil.44. illud afferam,col.pen.lib.3.

Statutũ exigens conſenſum viri in obligatione.

196 Adſtipulatur quoque,quod pulchrè conſuluit Pau.Caſt.conſ.183.in cauſa quæ vertitur coram domino,col.vlt.verſi.non obſtat ſtatutum, lib.1. quòd ſtatutum exigens conſenſum mariti,in obligationibus,& contractibus vxoris,intelligitur de noua, & voluntaria obligatione, & non de ea,quæ deſcendit ex ſtatuto, vel conſuetudine de gabellis, & aliis iſtiuſmodi iuribus ſoluendis: quia pro illis poterit vxor ſe obligare ſine autoritate viri, per l. 2. & ibi notat.ff.de rebus corum.

Mulier ſine ſolennitate ſtatuti poteſt ſecundo viro in dotem dare, quæ dederat primo.

197 Nec hinc longiùs diſtat,quod & pulchrè conſuluit Soc.conſi.80.præſens conſultatio, col.penult. verſ.iſta concluſio, & per totum illud conſil. lib.4. quòd ſtante ſtatuto,quòd mulier non poſſit contrahere ſine conſenſu Mundualdi, poterit tamen mulier eo inſcio,in dotem dare ſecundo marito, quæ primo dederat.tum quia huiuſmodi dotis conſtitutio venit ex diſpoſitione, & interpretatione legis per l.dotem. ff.de iure dot.tum quia mulier tenetur dotare, etiamſi matrimonium contractum fuerit, nulla dotis mentione facta, vt dicit Bald. in l.vlt.C. de ſent.quæ ſine cer.quanti.arg.gl. in §. vlt.in auth. de non elig. ſecun. nub. idque maximè in ſecundo matrimonio,arg.gl.auth.ſed quamuis.C.de rei vxo. acti. Igitur cùm ad conſtituendam dotem cogi poſſet,conſequens eſt (inquit) vt ſine illa ſolennitate id poſſit facere, arg.d.l.1.verſ.quanquam.ff.de contra. & vtil. acti. tute. Et idem quoque reſpondit in eodem propè ſtatuto Carol. Ruin.d.conſ.61.themate, in 1,dubio,lib.5. Et vide quæ ſuprà diximus in gl.5. num. 123. incip. poſtremò illud quærimus, & tribus ſeq.

Mulier minor contrahens matrimonium, an dotem in rebus immobi. poſſit conſtituere.

138 Et his admodum concinere videtur, quod ex facto interrogatus Bald.not.reſpondit, conſil.99.in cauſa iſta conſiderandum, col.2. verſ. mouetur & aliud dubium, quod licet adulta minor 25. annis, non poſſit alienare immobilia, ſine decreto iudicis. l.prædia. C.de præd. minor. cum ſimil. tamen contrahendo matrimonium cum pari, poteſt dotem conſtituere, per multa quæ illic allegat, reprehenditque Bar.contrarium tenentem, in d.l. ſi conſtante.ff.ſol.mat. Quod an procedat, cùm ex ſtatuto vir lucratur dotem,vide Rapha. Co.conſi.109. domina Ioanna,in 1.dubio. Sed & tu ſuper illa Bar. & Bald. controuerſia, vide gl. in l.ex quæ tutores,in verbo, vel in dotem, & ibi Doct. C. de admin. tuto. & in l.2. in verbo, omnia bona ſua. C. ſi adner. dot.

Pactum de futura ſucceſſ.

199 Huc item quadrat, quòd licèt non valeat pactum de ſucceſſione futura, certo modo diſponenda, ſine conſenſu eius. de cuius ſucceſſione tractatur, per l. vlt. C. de pact. cum ſimil. tamen ſi huiuſmodi pactum fiat ex neceſſitate præcedentis contractus liciti, valet, per text.in l. ſi quis ſeruum. ff. de actin.empt.vbi hoc not.gloſ.Bart. & alij,& Bald. in l.vltim.col.vlt.& ibi Iaſon, col.3. in 6. limitatione.ff.de pactis.

Alienationis prohibitio nõ comprehendit neceſſariam.

200 Omnibus his ſuffragantur duæ regulæ à legibus traditæ. Prima, quòd quæcunque generalis alienationis prohibitio, non includit neceſſariam alienationem.l.alienationes.ff.fami.erciſ.& l.Diuus. ff.de peti.hær. & l.mulier.§.ſi hæres.ff.ad Trebel. & l.qui potuerunt. ff.de man.teſt.& l.1.ff.de fund.dot. & l.filiusfam. §. Diui.de leg.1. & §. licet. Inſtit. qui man.non poſ.& no.Bart.in l.quemadmodum. C.de agr.& cenſi.lib.11.& in l.ſi finit.§.ſi de vectigalibus. ff.de damn. infect. cum aliis propè infinitis concor. & tex. & Doct. à me adductis in tract. Retractuum, tit.1.§.1.gl.14.in verbo, ***ou equipollent à vente***, nu.11. & generale eſt.

Actus neceſſarius non cõprehenditur ſub lege.

201 Secunda & ea quidem generalior,quod actus ex neceſſitate factus non comprehenditur ſub lege prohibente actum fieri l.1.ff.de offi. Proconſ. & l.2. §.itidem agitatum.ff.ad legem Rho.de iact.& l.1.ff. de exc.tuto.& l.vlt.gradatim.C.de mun.& hono.& l.generaliter.§.ſpurij.ff.de Decurio. & l.cùm ſpecialis.C.de iudic.&c.ſi quis per neceſſitatem, extrà de furt.& ca.quod non eſt licitum, extrà de reg. iur. & ca.ab arbitris,de offic.deleg. lib.6. cum aliis quoque plurimis concor. à me item collectis in illo tract. Retractuum,tit.1.§.26.num.14. illud autem ſcio, & multis ſeq. quibus oſtendimus neceſſitatem legi non ſubeſſe.

De iiſdem rebus.

202 Quas regulas adſcribit Ro.conſi.219.ex themate conſultationis præmiſſæ, vbi illis ſubnixus conſuluit, quod diſpoſitio. l. hac edictali. C.de ſec. nuptiis, qua prohibetur mulier ſecundò nubens, titulo dotis plus in virum transferre, quàm in vnum ex filiis primi matrimonij, non habet locum in translatione neceſſaria. Propterea ſi mulieri aliquid fuerit relictum ea conditione, vt in dotem det marito, poterit ſecundò nubens & hoc dare in dotem, licèt non tantum relinquat filiis primi matrimonij.

Prohibitio teſtatoris alienandi,nõ impedit alienationem neceſſariam.

203 Sed & ex illa priori regula ſcribit Petr. Ferra. in tit.forma.libel.in act.rea.decla.in gl.veris ac legitimis titulis,col.8.verſ.ſed circa hoc quæro,quòd licèt prohibitio alienandi facta à teſtatore, alienationem ipſam impediat.l.peto. §. vlt. & l.cùm pater.§. libertis.ff.de leg.2. & l. cùm pater §.filiam.ff.de leg. 3.non impedit tamen alienationem, quæ fit ex cauſa neceſſaria trahente originem ab ipſo teſtatore, qui obligauit ſe, & ſua creditori, & ideò hæres tradit in ſolutum creditori,per text.in d. l. filiusfam. §. Diui.& alia quædam in d.1.regula,allegata.

Vxor liberè poteſt reuendere à ſe priùs emptum cum facultate redimendi. Contra ſuprà dicta.

204 Et per hæc aliquando dixi, valere venditionem,quam fecerat mulier ſine conſenſu mariti, cuiuſpiam rei, quam ante matrimonium mulier ipſa emerat,cum pacto reuendendi,quoniam mulier cogebatur eam reuenditionem facere ex huiuſmodi pacto appoſito, in primo contractu venditionis. Quibus adde,quæ & nos diximus ſuprà in 4.glo. in verbo, ***contracter***, num.165. incip. ſed hoc intellige, niſi daret,& aliis ſeq.& iterum nu.196.incip.ſecundum membrum. Et ex his omnibus facilè poteris intelligere, hanc noſtram conſuetudinem non procedere,vbi mulier ex neceſſitate contraheret. Licet ſciam Paul.Caſtr.Alex. Franc.Purpu.in l. certi condictio.§.quoniam. ff. ſi cert. petat. fuiſſe in ea opin. vt in caſu ſtatuti prohibentis mulierem obligari ſine conſenſu propinquorum, non valeat promiſſio facta à muliere ſine eo conſenſu, etiam in eo, de quo efficaciter tenebatur: quibus autem rationibus, ibi videre poteris.

Si mulier vẽdit emphyteuſim ſine marito,an cadat emphyteuſi.

205 VIGESIMOQVARTO quæro,mulier non obſeruata ſolennitate huius conſuetudinis,vendidit emphyteuſim ſine conſenſu domini: an res cadat in

commiſſum;

commiſſum? iuxta l.3. C. de iure emphyt, quæ quidem lex, in Gallia non obſeruatur. Verùm non nobis tantùm ſcribimus, ſed & alijs, Bald. in l.2. col.2. verſi. ex prædictis videtur. C. de Epiſc. audi. loquens in caſu ſtatuti requirentis conſenſum propinquorum in contractibus mulierum, dicit mulierem ipſam nõ cadere emphyteuſi, quæ ita alienauit: quia verbum, vendidi, abſolutè prolatum, non comprehendit venditionem nullam ex defectu ſolennitatis, arg. l.4. §. condemnatum. ff. de re iudi. & l. alienationem. ff. de verb. ſignifi. & ſequuntur alij penè infiniti, quos tibi collegi in tract. Retractuum, tit.1. §.1. gloſ.2, in verbo, *a vendu*, num.6. huius opinionem. Quibus addes Sebaſt. à Monte S. Sab. in tract. empt. & vendi. in 35.q.3.q. princ. Hip. Marſil. ſing. 28. emphyt. & Franc. Rip. in d. §. condemnatum, col. 1. num.5.

De eadem re. 206 Contrarium tamen, cùm ex facto conſuleretur, in eodem caſu reſpondit Raph. Fulg. conſi. 219. viſis bonis proceſſibus, col. pen. verſic. aliis quoque multis: motus, quia per d. l.3. de iure emphyt. venditio facta inconſulto domino, eſt nulla ipſo iure, & tamen ipſe emphyteuta per eam venditionem cadit re ipſa. Nam & aliàs (inquit) ſufficit de facto contrà facere, vt pœna committatur, quando ex ipſa contrauentione damnum poteſt verſari, vt not. per Bart. in l. vbi pactum. C. de tranſact. & in l. murianæ. ff. de condi. & demonſt. Cui adde text. in l.1. C. de ſepul. vio. & in l. eum qui duas. Cod. de adult. & in l. quid ergo. §. cùm autem, & ibi gloſ. Alber. & Bald. ff. de his qui not. infa. & in l.3. §. ſi quis codicillis, verſi. item ſine iure valeat. ff. de S.C. Sylla. cùm aliis multis ſi. & concor. text. & Doct. à me adductis, in tract. Retractuum, §.26. gloſ.2. num.11. quæ autem dicta ſunt.

De eadem re. 207 Et ex illis dictis intelliges, hæc poſtrema & ſimilia procedere, cùm non aliunde actus nullus eſt, quàm quòd geſtus eſt contra conſtitutionem actum prohibentem, & ipſum annullantem. Quod ſi ex alio capite ſit nullus, vt quia geſtus eſt ſine ſolennitate aliàs requiſita à lege, vel a ſtatuto, tunc nullitas impedit, ne contrahens cadat re alienata. Et ita omnia hæc contraria quæ videntur, componit Cardin. Alex. in cap.1. col.5. tit. de proh. Feud. alie. per Feder. Et id verum puto. Quanquam huic aduerſari videtur, quod tradit Bald. conſi. 349. qui litem habebat, lib.2. quòd qui vendit feudum litigioſum ſine conſenſu domini, eodem cadit: licèt venditio nulla ſit, propter vitium litigioſi, quia in prohibitis non requiritur iuris effectus.

De eadem re. 208 Sed vt redeamus, prior illa ſententia Bald. in d. l.2. de Epiſc. and. multis ſimilibus comprobatur. Primò per text. in l.1. §. vltim. ff. quod quiſque iuris, vbi lex puniens aliquem facientem actum, non comprehendit actum nullum. Ex quo not. Bald. quòd ineptè, & ita inutiliter opponẽs exceptionem, non cadit in pœnam ſtatuti. Sed & ex eo notat Ang. & poſt eum Alex. & recentiores, quod iudex, qui tulit ſententiam nullam, non facit litem ſuam, quod & voluit gl. in l. vltim. in prin. ff. de var. & extraord. cog. Bart. in quæſt. per eum diſputata, incip. à ſententia iudicis.

De eadem re. 209 Secundò, ex eo quod voluit Bar. in l. filium. §. ſi quis bonorum per illum text. & alios, quos allegat. ff. de legat. præſta. quòd ſtante ſtatuto, quod ſi aliquis ceſſerit actione alicui nobili, cadat à iure ſuo: ſi quis ceſſerit, qui cedere non potuit, vel aliàs ceſſio fuit inutilis, non cadet à iure ſuo. Quod memoriter menti tenendum. Et idem quoque voluit ipſe Bar. in l. nõ putauit. §. non quęuis. per illum textum. ff. de bo. poſ. contr. tab. & Ro. in repet. l. ſi verò. §. de viro. in 33. fal. ff. ſolut. matr. Firm. in tract. Gabel. in 3. parte 8. partis princ. q.32. verſicul. item ſequitur quòd cedens, Iaſon in d. l.1. §.1. in 5. vt not. ff. quod quiſque iur. & in d. l.3. col. antepenult. verſic. 2a. C. de iure emphyt. & Franc. Rip. in d. §. condemnatus, col.1. num. 4. licèt contrarium teneat Bald. in d. l. quid ergo. §. cùm autem. §. ad fin. per illum text. ff. de his qui not. infa.

210 Tertiò, quod notabiliter conſuluit Bald. conſ. 9. factum tale eſt, anno domini, col. pen. lib.1. quòd ſi minor ſine decreto iudicis vendat feudum, non ob id perdit feudum ipſum, cùm venditio non teneat, & ad hoc illic multa allegat, quæ tu ipſe videre poteris. *De eadem re.*

211 Quartò, & quod eleganter conſulit idẽ Bald. conſil. 139. factum tale eſt. d. A. paulò ante fin. lib.2. quòd ſtatutum in duplum puniens eum, qui ceſſerit alteri debitum priùs ſolutum, non habet locum in minore, qui ſine conſenſu patris & coniunctorum, qui ex alio ſtatuto debet interuenire, ceſſit debitum ſibi antè ſolutum. *De eadem re.*

212 Quintò, quod generaliùs voluerunt idem Bal. & Saly. in l. ea quidem, in 2. not. per illum text. C. ſi mancip. ita fuer. alie. ne væneat. quòd fruſtratorium factum pœnam efficaciter non committit: quia ſecundum Philoſophos, ex nihilo nihil ſequitur, de quo tamen videbis per Bart. in d. l. vbi pactum, col. vlt. & ibi recentiores. C. de tranſact. & eundem Bar. in l. continuus. §. cum quis. ff. de verb. oblig. & latè Feli, qui alios multos citat. in c. tua nos, col.3, extrà de iureiur. *De eadem re.*

213 At ſuprà dictis aliud obſtare videtur, quod licèt contractus factus contra legem communem vel municipalem, non valeat quantum ad commodum eorum qui ita contrahunt: valeat tamen quantum ad eorum incommodum, l. pet. §. fratre. ff. de legat. 2. & l. pater. §. Iulius Agrippa, à contrario ſenſu, & §. ſeq. ff. de leg. & c. ſi religioſus in princ. & ibi Dom. in vlt. not. de elect. lib.6. Bart, in l. non dubiũ, col.3. verſi. appo. quòd ſecundum, & ibi etiam Fulg. col. 10. C. de legib. & pleniùs diximus in dicto Tractatu Retractuum, lib.1. §.26. gl.2. n.8. incip. & facit etiam. Sed hæc & ſimilia procedunt, vbi qui eum actum facit, habet perſonam integram, & legitimam, nullius alterius conſenſum, aut autoritatem requirentem. Aliàs enim quotidie videremus minores prodigos, & cæteros id genus, contrahendo contra leges, ſuis rebus cadere.

214 VIGESIMOQVINTO quæro, an iſtud ſtatutum ſit fauorabile, an odioſum? æquum, an iniquum? De quo dicere debuimus omnino in principio, vt proinde ſciremus in multis quæſtionibus iam tractatis, an debeat extendi, an potiùs reſtringi. Et quidem omnes fermè de hac re loquentes, in ſtatuto requirente conſenſum propinquorum in contractu mulieris, aut minoris, dicunt tale ſtatutum eſſe fauorabile & inter cæteros Bar. in l. qui acceptionem, in prin. ff. de condi. indeb. Bald. conſi. 60. quædam ſoror de ordine minorum, lib.5. & in l. tranſlationem, & ibi quoque Paul. Caſtr. Alex. & Iaſ. C. de tranſact. Ang, conſi. 88. præmitto primò, col.2. Alex. conſil. 207. ponderatis verbis ſtatuti, col.2. lib.6. Fran. Aret. conſil.2. intellecta diligenter, colum.2. Soc. conſi. 77. in præſenti conſultatione, col. antepe. & iterum colum. pen. Baldus de Bartoli. in rub. ff. de verb. obli. col. pen. Et dicit Bald. in l.2. in 9. q. C. de reſcind. vendit huiuſmodi ſtatutum eſſe æquiſſimũ. Omnium fermè fundamentum eſt, quia eſt excluſiuum doli, & metus, per not. in d. l. tranſactionem, *An id ſtatutum ſit fauorabile an verò odioſum.*

de tran

de tranſactio. Idem Bald.in cap.2.col.pen.de proba.
dicit id ſtatutum in ſe habere rationem naturalem.

De eadem re. 215 Baldus tamen ſecum hic apertè pugnans, vt
ſæpe aliàs, (adeò inconſtanti ingenio eſt) in l.om-
nes populi,col.7.verſic. item ſi ſtatutum dicat.ff.de
iuſtit.& iur.conſtãter aſſeuerat huiuſmodi ſtatutum
eſſe iniuſtum, & iniquum, proindéque reſtringen-
dum. Nec ſolus fuit iu ea ſententia: nam eum nun-
cupatim ſequitur Cornel. vir haud dubiè optimi &
ſolidiſſimi iudicij, conſil.241. de duobus quæritur,
col.2.verſic.3. pro hoc facit, & rurſus in fine primi
dubij,lib.2. Et quod ſit etiam ſtrictè interpretãdum,
tradit Imol.conſil.74.in caſu præmiſſo:quod & nos
alibi diximus,& Paul.Pariſien.conſ.99.in hærendo,
col.pen.nu.51.lib.1. Verùm pro priori ſententia fa-
ciunt,quæ diximus ſuprà in prima lege connubiali,
nu.71.incip.ſed quiſnã miretur,& ſeq.& in gl.6.nu.
37.reſtat igitur, rurſúmque in hac gl.nu.1.& 3.ſeq.

An mulier Pictauica poſſit alibi contrahere ſine conſenſu viri. 216 VIGESIMOSEXTO quæro,quid ſi vxor
alicuius Pictauienſis non contrahat in Pictauia, ſed
in alia prouincia,in qua poſſit mulier contrahere ſi-
ne conſenſu mariti: an valebit contractus? Et vide-
tur quòd ſic:quia quando ſtatutum requirit in actu
aliquam ſolennitatem, non attenditur in actu facto
extra territorium, etiam ſi ſtatutum ſit prohibito-
rium,non abſolutè quidem,ſed ratione ſolennitatis
omiſſæ:vt voluerunt Bartol.Bald.Salyc.& alij in l.
cunctos populos.C.de ſum.trinit. & fide cathol. &
Petr.Anchar.in repet.cap.1.extrà de conſtit.

De eadem re. 217 Et hoc generale eſt, quòd circa ſolennitates
attenditur ſtatutum, & conſuetudo loci, vbi actus
celebratur.l.1.C.de emanc.liber. & l.ſi non ſpeciali.
& l.vlt.C.de teſt. & l.ſi fundus vænierit.ff.de euict.
& l.1.in fi.ff.de vent.inſpic.& l.ſemper in ſtipulatio-
nibus.ff.de reg.iur.& l.2.C.quemad. teſta.aper.& l.
vlt.ff.de teſta.milit.& l.1.C.de Decur.lib.10.& not.
Innoc.Ioan.And.compo.& plerique omnes in rub.
extrà de conſuet.& videtur eſſe gloſ.ord.in l.2.ff.de
eo quod certo loco.

De eadem re. 218 Et ita in ſtatuto prohibente mulierem con-
trahere ſine cõſenſu viri conſuluit Franc.Aret.conſ.
54.in cauſa magiſtri Blaſij,col.2.verſicu. tertia ratio
principal. Sed & in ſtatuto prohibente filiumfami-
liàs obligari ſine conſenſu patris,hoc quoque tenuit
idem Franc.Aret.conſi.73.diligenter & maturè, col.
4.verſic.his ergo præmiſſis,vbi & in eam ſententiam
multa allegat.Et idem quoque in ſtatuto prohiben-
te ne poſſit mulier teſtari ſine conſenſu viri, conſu-
luit Cornel.conſ.241.de duobus quæritur,in primo
dubio,lib.2. vbi & alia quoque allegat, dicitque ita
conſuluiſſe Bal. conſil.incip.factum ſic proponitur,
domina. B. de Peruſio, cui ſe ſubſcripſerunt Petrus
frater ipſius,& Hono.de Bartol.ſed illud conſilium
reperire non potui.

De eadem re. 219 Contrà non videtur poſſe mulierem Pictaui-
cam, etiam extra territorium Pictauiæ contrahere
ſine conſenſu viri, multis rationibus,quas hic con-
tinenter ſubiiciemus. Prima, quia conſuetudo hæc
diſponit circa perſonam, & quidem reſpectu ipſius
perſonæ ſimpliciter, non reſpectu perſonæ in loco.
Ideò vbicunque mulier ſubdita cõtrahat, non valet
contractus, non ſeruata forma,quæ reſpicit habili-
tatem,ſiue inhabilitatem perſonæ. Sicuti ſi daretur
hic curator minori Pictauico, is certè nullibi terra-
rum poterit contrahere, ſine autoritate huius cura-
toris. l.ſi curatorem habẽs.C.de in integ.reſtit.min.
cum ſimil.Similiter, ſi alicui eſt bonis interdictum,
huiuſmodi interdictio vbique vim habet,nedum in
loco interdictionis, per l.is cui bonis.ff.de verb.obl.
& l.Iulianus.ff.de curat.furio.& l.relegatorum.§.in-
terdicere.ff.de interdi.& releg. Item ſuſpẽſus ab of-
ficio, vel excommunicatus, vbique intelligitur ſu-
ſpenſus & excommunicatus.c.quiſquis.4.q.5.& no.
gloſ.in l.ex ea cauſa.ff.de poſthu.& Archid.in cap.ſi
quis preſbyter.7.q.1. Præterea ſententia,quæ afficit
perſonam, vbique vim ſuam extendit. l.1.C.vbi de
cri.agi opo.& c.vlt.de foro compet.Ad hæc conſti-
tutio Papæ vel Imperatoris ligat ſubditos, quocun-
que ſe conferant.l.leges ſacratiſſimæ. C. de leg.& l.
2.C.de commer.& mer.& l.2.C.de vectig.& cap.
vlt.extrà de conſtit.Ergo & ſtatutum,arg.l.ſi duo.ff.
de admin.tut.vbi Bart.per illum text. dicit, quòd ſi
per ſtatutũ minor,vel filiusfamiliàs,vel mulier pro-
hibetur aliquod genus cõtractus celebrare,ita por-
rigitur effectus illius quocunque, ſicut porrigitur
effectus vniuerſalis interdictionis adminiſtrationis.
Idem quoque Bar.in l.ex caſtrenſi.ff.de caſt.pecu.di-
cit quòd ſtatutum diſponens,quòd non poſſit filius-
familiàs obligari ſine conſenſu patris,vires ſuas ex-
tendit ad contractum factum extra territorium ſta-
tuti.Et alibi ſcribit idem Bar.videlicet in d.l.cũctos
populos,in 6.q.quòd ſtatutum prohibens minorem
teſtari, trahitur ad ſubditum vbique teſtantem: &
idem ibi dicit Bal.quò ad bona ibi ſita,& Saly.etiam
ibi. Prætereà poteſtas ſtatuendi inter ſubditos ſuos,
arctatur territorio. l.vlt.ff.de decret.ab ord.fac.& l.
ſi quis in hoc.C.de Epiſc.& cleri.& c.tuæ, & c.vlt.
extrà de clericis non reſid.Et ex differentia locorum
non debent variari iura ſtatutorũ. l.vlt.C.de temp.
in integ.reſtit.Item iſtud ſtatutum eſt fauorabile, vt
ſuprà dictum eſt: ergo vim ſuam porrigit extra ter-
ritorium. d.l.2.ff.quod certo loco, & c.vt animarũ,
de conſtit. lib.6. Denique ſi aliter diceremus, facilè
redderetur hæc conſtitutio eluſoria, eſſetque ludi-
brio, quia ſemper mulier vt contraheret, ſine con-
ſenſu viri,alibi contraheret:quod eſſet abſurdũ,arg.
l.mercatores.C.de commer.& merc.& l.2.C.de eu-
nuch.Et facit l.ſi prætor.in prin.ff.de iud.& l.1.§.ex-
ceptiones.ff.qua.re.act.nõ dat.l.vlt.C.de vſu rei iud.
& c.abbate,de verb.ſign.& c.cõmiſſa,de elect.lib.6.

220 Et ita in hanc partem concludit Bal.cõſi.418. *De eadem re.*
ſuper primo puncto,lib.4.& iterum conſil.60. quæ-
dam ſoror de ordine minorum lib.5. loquens vtro-
bique in ſtatuto diſponente, non valere contractus,
aut teſtamentum mulierũ,ſine præſentia & cõſenſu
conſanguineorum.Et Bapt.de Seuerino,loquens in
eodem ſtatuto in repet. d.l.1. col.54. de ſum.trinit.
Flor.in l.1.ff.de vſur. vbi loquitur de ſtatuto diſpo-
nente,quòd minor non poſſit contrahere ſine præ-
ſentia conſanguineorũ,& Firmia.in tract. Gabel.in
6.parte principa.in 5.q.vbi dicit ſe iudicaſſe in Ca-
pitulo verbis, mulierem Viturchianam nõ potuiſſe
conficere teſtamẽtum in ciuitate Viterbij, ſine con-
ſenſu propinquorum, qui requirebatur ex ſtatuto
Viturchiano, Et faciunt ſcripta in non diſſimilibus
caſibus, à Rom.conſi.39.in propoſita quæſtione, &
Barb.conſi.& vlt.illud referam,col.19.verſ.non ob-
ſtat cùm dicebat,& multis ſeq.lib.5.& Bened.Cap.
conſil.21.cùm de duobus,col.2.verſicu. ſed his non
obſtant,& conſi.144.pro præfati dubij declar.col.3.
vbi tamen dubitanter loquitur.

221 Sunt autem, qui hanc cõtrouerſiam ita com- *Diſtinctio.*
ponunt, vt videlicet tale ſtatutum prohibens, ne *De eadem re.*
mulier poſſit teſtari ſine conſenſu certorum pro-
pinquorum,nõ porrigatur ad teſtamentum factum
extra territorium, per allegata priori pro parte, niſi
actus fieret extra locum ſtatuti in fraudem illius, vt
expreſsè voluit Salyc. in d.l. cunctos populos: vbi
ita dicit ſe conſuluiſſe apud Rhegium,& ſuo conſil.
ſubſcripſiſſe Rayn. & Ioan. Lig. & ſequitur Franc.

Digitized by Google

Aret.ibi col.12.verſi.ſecundo principaliter, & dicto conſil.54. & dicto conſil.73.& Alex.conſil.41.viſis quæ ſubtiliter,col.2.lib.5. repetito conſil.116. lib.6. vbi hanc rem late tractat. Et hæc diſtinctio confirmatur ex iis,quæ ſcribit Imol.in l.pupillus, in fin.ff. ad leg.Falc.& Phil.Corn.conſi.89,viſo ſuprà ſcripto puncto,col.4.verſic.nec obſtat quod de facili lib.3.

Alia diſtinctio.

222 Sed Petrus Anch.in repet.cap.1.in 12.q.prin. verſic.hic cadit quæſtio,qui eſt in 40.charta,in paruis,de conſtit. loquens etiam in ſtatuto diſponente, ne mulier poſſit contrahere ſine conſenſu duorum propinquorum,ſcribit Zachariam Triuiſanum profundæ ſcientiæ virum,hanc quæſtionem diſputaſſe, an huiuſmodi ſtatutum liget mulierem alibi contrahentem ſine conſilio duorum propinquorum, in eámque ſententiam tandem inclinaſſe, vt nõ valeat talis contractus,ſi is,qui cum muliere contraxit,habeat huius ſtatuti notitiam ſecus ſi ignorabat.

Alia item.

223 Bald.autem in ſimili,in repet.l.vlt.ff.de iuriſdictio.omn.iudic.dicit, quòd ſi ſubditus cum ſubdito contrahat extrà territorium, non valebit contractus:ſi cum non ſubdito,valebit. Nam ad non ſubditum,non extenditur præiudicium,neque commodum legis municipalis. Refert tamen alios dicere, quòd ſtatutum poteſt inhabilitare ſubditum , vbicunque gerat actum à ſtatuto prohibitum , ſi eiuſmodi actus, ſit qui ab eo ſolùm pendeat , vt factio teſtamenti minoris viginti annis. Nam ſiue ſubditum,ſiue extraneum hæredem inſtituat extra territorium,non valebit:ſed in contractu vltrò citróque obligatorio,æquam eſſe illam diſtinctionem,an non ſubditos ſciuerit prohibitionem ſtatuti an ignorauerit. Et hoc ſequitur Petr.Anch.vbi ſuprà,& Alex. d.conſil.41.lib.5.& Roc.Cur.in c.vlt.in 13.q.in tertia limita extrà de conſuet.

Alio quoque.

224 Verùm idem Bald. (vt parum ſibi conſtat) aliter diſtinguit,conſil.474.ſtatutum eſt in ciuitate, lib.4. conſulens ſuper ſtatuto prohibente nullã perſonam poſſe teſtari,niſi reſeruauerit ius communis Eugub. Nam quiſpiam eius ciuitatis fecerat teſtamentum in alio loco,in quo nec iure communi viuebatur,& in eo teſtamento hanc reſeruationem nõ fecerat,dubitabatórque an valeret huiuſmodi teſtamentum, & reſpondit non valere in bonis tributariis illius cõmunitatis,in cæteris autem valere : tanquam in huiuſmodi rebus inſpiciendus ſit locus bonorum,vt aliàs ſæpe in ſtatutis. præſertim realibus, vt per Bar.& alios in d.l.cunctos populos. Nos verò ſequimur eam opinionem,quæ iterum facit contractum vbicunque factum ſine conſenſu mariti.

Quid è diuerſo, ſi mulier extranea contrahat in Pictauia.

225 Vigesimoseptimo quæro , quid contrà,ſi mulier extranea contrahat in Pictauia , an ſit adhibendus conſenſus mariti , vt valeat. Hanc quæſtionem in noſtro caſu poſuit Bal.in l.velles, in fin.C.de reuocat.donat.nec tamen decidit eam , ſed tantùm dicit eius rei deciſionem colligi ex not.in d. l.cunctos.C.de ſum.trinit. Videtur autem primùm, quòd non nam ſtatuta nõ poſſunt habilitare,vel inhabilitare non ſubditos , per l.1.in fin.ff.de tut. & cura.dat.ab his,& l.etiam,ſecundum vnam lect.ff.de tutel. Et ideò dicunt noſtri Doct.quòd ſtatutũ prohibens virum inſtituere vxorem,aut filiumfamilias, vel minorem 22.annis teſtari.& ſimilia,nõ trahuntur ad forenſes actum conficientes in ipſo loco ſtatuti. Ita voluit Spec.tit.de ſentent.prolat.§.qualiter, verſic.item pone,quidam Flandren. Bart.in d.l.1.de tutor.& curat.dat.ab his,& in d.l.cunctos populos, col.8.verſic. ſed circa hoc dubitatur : & ibi quoque Bald.colum.9.verſi.circa iſtam inhabilitatem.Salyc. Franc.Aret.col.10.verſic.quærit nunc, & alij recentiores.C.de ſum.trinit.Petr.Ancha.in d.cap.1. in 12. quæſt.princ.verſic.quæro vlteriùs circa iſta ſtatuta, de conſtit.vbi & hoc poſt Bald.ampliat,vt procedat etiam quoad bona ibi ſita,quia bona veniunt acceſſoriè ad perſonam, vbicunque ſint ſita : nec ratione eorũ poteſt fundari iuriſdictio,& poteſtas ſtatuendi in forenſem, argum. not. in l.1.C.vbi pet.tutor. & voluit Innoc.in cap.paſtoralis,de priuileg.& facit l. liberi.§.ſola.ff.ad municip. Et hanc quoque partem tenuit Philip.Cornel.conſil,152.licèt in hac conſultatione,col.2.verſic.confert etiam,lib.1.

De eadem re.

226 Contrarium tamen in noſtro caſu videtur ex eo,quod not. Bald.in repet.d.l.vlt.ff.de iuriſd.omn. iudic.vbi dicit,quòd ſtatutum diſponens, ne minor 22.annis poſſit contrahere , ſiue conſenſu duorum proximorum, vel ſine autoritate iudicis, debet obſeruari & in forenſi minore ibi contrahente. Quem refert Petr.Anch.in d.c.1.in 12.q.verſic. quid dices in obligatione perſonali,de cõſtit.vbi dicit hoc primum videri repugnare doctrinæ Bar.& ipſius Bal.in d.l.cunctos populos:niſi (inquit) quod ibi loquuntur, cùm ſtatutum diſponit ſimpliciter de ſtatu perſonæ,ad actum ſibi per ſtatutum,vel prohibitũ, vel promiſſum:quo caſu tale ſtatutum nõ comprehendit forenſes:ſed in hoc caſu ſtatutum non ſimpliciter diſponit de habilitate,vel inhabilitate perſonæ, ſed perſona contrahente adhiber certam formam,& ſolennitatem:ideò & ad forenſem trahitur illic contrahentem. Actus enim ſolennis, ſiue ſit iudicialis, ſiue extraiudicialis,ſortitur eſſentiam ſecundum legem loci,vbi fit, per l.1.C.de emancip.lib.& l.ſi nõ ſpeciali,C.de teſt.cum ſim.& ita refert Pet.Anchar. vbi ſuprà, quem ſequitur Franc.Aret.in.d.conſil.54. colum.2.& rurſum d.conſil.73.colum.4. Et idem in ſtatuto requirente præſentiam iudicis in donatione,conſuluit Cornel. conſil.185. tria principaliter, colum.6.lib.2. Cogita, quia ſi ſtatutum hoc videtur factum in fauorem mariti(de quo alibi diximus) fortè aliud dicendum eſt.

An hoc ſtatutum in muliere Pictauica habeat locum in bonis alibi ſitis.

227 Vigesimooctavo, quæro , an hæc conſuetudo procederet in muliere Pictauica, etiam quoad bona alibi ſita. Et videtur quòd non. Nam bona dicuntur ſub illius iuriſdictione , in cuius territorio ſunt ſita.l.iubemus nullam.C.de ſacroſ.eccl, & cap.poſtulaſti,& ibi Innoc.de foro compet. Ergo licèt ſtatutum habeat ciuem ſibi ſubditum,attamen non videtur poſſe trahi ad bona ipſius exiſtentia in alieno territorio:quia in eis deficit iuriſdictio, quæ eſt cauſa efficiens & extenſiua ipſius ſtatuti cap.per venerabilem, cum ibi not.per Innoc.& alios, extrà qui filij ſunt legitimi, & quod not.Bar.in l.1.C.de ſumma trinit.quòd legitimatio facta per principem, non trahitur ad bona exiſtentia in territorio alieno. Item ſicut ſtatutum non comprehendit perſonam non ſubiectam,vt diximus in præcedenti quæſt. ita nec bona ſibi nõ ſubiecta,arg.illo à perſonis ad res. l.qui plures liberos.ff.de vulg.& pup.& l.ſi quis inquilinos.§.ſi ita legatum.ff.de leg.1.cum ſimil.

De eadem re.

228 Contrarium tamen in ſimili decidit Bart.in d. l.1.C.de ſum.trinit.& in l.ſi duo.C.de admin.tut.& poſt eum Ro.d.conſil.39.in propoſita quæſtione,in ſecũdo dubio.Eſt enim (inquit) conſiderandũ,quòd ſtatutũ aliquãdo ſtatuit principaliter & directè,circa bona ſui ſubditi,in alieno territorio exiſtentia:& tũc non valet ratione defectus iuriſdictionis , quam in eis certum eſt non habere:cum extra territoriũ habeatur loco priuati.l.3.ff.de offic.Præſid.& l.vlt.ff.de iuriſd.omn iudic.& l.1.§.ſed & ſi quid, & l.vlt.ff.de offi.Præfe.vrbi.& l.iuriſperitos.§.cùm oriũdus,& l. illud.ff.de execu.tuto.& c.vt animarũ,de conſt.lib.6.

Aliquando

Aliquando autem ſtatuit principaliter & directè, circa perſonam ſibi ſubiectam, & tunc ſtatutum extenditur ad bona alibi ſita, tanquam acceſſoria ipſius perſonæ. l. propter lites. §. licet. ff. de excuſatio. tutor. & l. 2. C. eo. & l. ſi fideicommiſſum. §. tractatum eſt, & l. argentarium. §. nomine. ff. de iudic. & l. magis puto. §. illud quæritur. ff. de rebus eor. & l. cùm vnus. §. is qui iuncta gloſ. ff. de bonor. autor. iudic. poſſ. & l. à diuo Pio. §. 1. ff. de re iud. & l. properandum. C. de iudic. & cap. Romana. §. contrahentes, de foro compet. lib. 6. Sed tu vide, quæ multò latiùs dicam in tractatu Primigeniorum, in ea quæſtione an ſtatutum deferens quandam primogenituræ prærogatiuam trahatur ad bona alibi ſita: quæ quidem eſt, 46. eius tractatus, & vide etiam hic Cald. conſil. 17. ſtatuto ciuitatis, tit. de conſtit. & conſil. 34. ſtatuto Ferrarienſi, tit. de teſt.

Quid de muliere alterius originis nupta in Pictauia.

229 Vigesimonono, quid in muliere hîc matrimonio copulata, quæ tamen eſt de origine alterius prouinciæ, quæ iure communi vtitur, an ea poterit contrahere ſine conſenſu mariti, conſiderata ipſius origine? an verò non poterit conſiderato ſtatuto mariti? Super hoc expreſſim conſuluit Bal. conſil. 139. ſtatuto communis Aſſiſij caoetur, lib. 5. vbi multa allegat ad interpretationem ſtatuti illius, quæ nihil ad noſtrum caſum pertinent: tandem verò concludit, huiuſmodi mulierem cenſeri eſſe eius prouinciæ, cuius eſt maritus: proindéque ligari eo ſtatuto, quod prohibet mulierem contrahere vel teſtari, ſine præſentia, vel conſenſu mariti. Et id ſequitur & dicit ſingul. Cat. Cotta, in memor. incip. ſtatutum quod vxor. Et id quidem ſequor, licèt Cornel. apertè contrarium conſuluerit, conſil. 241. de duobus quæritur in primo dubio. Sed tu pro Bald. ſententia vide, quæ diximus in prima lege connubiali, num. 28. incip. illud etiam ex eodem fonte, & duobus ſequen. & iterum in gloſ. 2. num. 45. incip. item quæro ſecundò, & multis ſeq. Vide tamen qu. proximè ſequentem.

Quid è diuerſo in muliere Pictauica alibi nupta.

230 Trigesimo, quid ſi è diuerſo, mulier Pictauica origine, nubat marito alterius prouinciæ, qui hac conſuetudine non vtatur, an poterit contrahere ſine conſenſu mariti, inſpecta origine iſtius mulieris, an non poterit inſpecto domicilio mariti? Videtur inſpiciendum eſſe domicilium mariti, per id, quod dictum eſt in quæſt. præcedenti, & locis inibi allegatis: tamen Bald. conſil. 226 præmiſſis verbis ſtatuti, lib. 5. loquens in ſtatuto prohibente mulierem habentem filios, teſtari extra perſonas filiorum, multa in vtramque partem allegat. Et tandem videtur concludere, quòd poſſit teſtari de bonis, quæ ſunt ſita in prouincia mariti, non etiam in his quæ ſunt ſuæ prouinciæ per l. 1. C. non lice. habit. metro. lib. 11. Quæ deciſio ſi bene expendatur, videtur aduerſari iis, quæ diximus in præcedentibus quæſtionibus. Ideo cogita.

An in his quæſtio. inſpiciatur locus conſtitutionis procuratoris, an cõtractus à procur. facti.

231 Trigesimoprimo, retenta ea opinione, quæ vult hoc caſu requiri conſenſum mariti in contractu, qui hîc conficitur, non etiam alibi, & mulierem extraneam non poſſe hîc contrahere ſine conſenſu mariti: pone, quòd mulier quæpiam in alieno territorio conſtituit procuratorem ad contrahendum: procurator in hac prouincia contrahit ſine conſenſu mariti: an valeat contractus? Videtur quod ſic, quia videtur inſpiciendus locus, in quo mulier fuit, cuius mandato res geritur, ſicuti etiam attenditur eius perſona: quia qui per alium facit, per ſeipſum facere videtur. l. 1. §. deieciſſe. ff. de vi & vi arma. & cap. qui per alium, de regulis iuris, lib. 6. cum concord.

De eadem re.

232 Tu autem dicito contrarium, videlicet inſpiciendum eſſe locum initi contractus, non mandati: nam inter mandantem, & mandatarium fit contractus mandati, & eius reſpectu debet conſiderari ius, vel conſuetudo loci ipſius mandati. At principalis contractus fit poſtea inter procuratorem nomine mandantis, & alium cum quo contrahitur. Ideòque quantum ad iſtum, cum quo ſcilicet contrahitur, attenditur locus principalis contractus, in quo ipſe interuenit cum procuratore: cùm actus recipiat ſubſiſtentiam vt diximus, in perſonam procuratoris. l. quæcunque gerimus. ff. de actio. & oblig. ideo quòd ad ipſum contractum inſpiciendus eſt locus ipſius, non locus mandati, prout in ſimili dicit Bar. in l. nõ ſolùm. §. ſi mandatu. ff. de iniur. quòd in delicto commiſſo per mandatarium nomine mandantis attenditur locus & tempus commiſſi maleficij, nõ mandati, per l. Prætor ait. la 2. §. hoc autem edicto. ff. de vi bon. rapt. Et quia ipſe mandans obligatur ex delicto propter mandatum, nõ ex mandato propter delictum, arguendo à ſimili, quòd mandans obligatur ex contractu celebrato propter mandatum, non ex mandato propter contractum, per l. ſi quis vxoris. §. neque verbo, & l. qui ſeruo. §. 1. ff. de furt. Et ſic arguit Bar. de contractu ad delictum. Vnde ſicuti in delicto concludit attendi locum delicti, ita quoque in contractibus dicendum eſt, in quibus id videtur habere pro re minùs dubia. Et id quoque ſuadet ratio: nam ex quo in cõtractu duæ perſonæ ſunt æquè principales. l. 1. ff. de pact. videtur quòd non debeat attendi tempus vel locus mandati, in quo nullo pacto interuenit altera perſona principaliter contrahentium. Et ita in hanc partem concludit Cornel. conſil. 186. ita principaliter, colum. 6. verſicu. nec obſtat ſi dicatur, libro ſecundo loquens in ſtatuto diſponente, quòd donatio non valeat ſine conſenſu iud eis.

Si mulier habet verũ maritum quem putat mortuum, & alterum, cuius conſen. contrahit, an valeat.

233 Trigesimosecundo, quid ſi mulier habet verum maritum, quem fortè putat mortuum, ideoque & alteri nupſit, qui putatur eſſe maritus, cùm non ſit, & hoc conſentiente contrahit: poſtea compertum eſt, verum maritum viuere, qui non conſenſit, an valebit contractus? De hoc loquitur Bald. conſi. 132. verus maritus, lib. 4. vbi adeò obſcurè loquitur, vt via ſcias, quid de hac re ſentiat: videtur tamen in eam ſententiam inclinare, vt non valeat. Sed tu vide, quid dicam in ſeq. q. & no. in ſimili per Angel. Paul. Caſtr. Alex. & Iaſ. in l. ſi tibi decem. §. cùm poſſeſſor. ff. de pact. Paul. Caſtr. & Alex. in l. iuſiurandum quod ex conuentione. ff. de iureiuran. Imol. & alios Cano. in cap. nihil, & in cap. tranſmiſſum, de elect. cum multis concord. adductis per Ieſ. in d. §. cùm poſſeſſor.

Quid ſi uxor no habet verum, ſed tantùm putatiuum, an eius conſenſus requiritur.

234 Trigesimotertio, quid autem, ſi cùm vxor non haberet verum maritum, ſed tantùm putatiuũ vt vocamus, contraxit ſine ipſius autoritate, aut conſenſu: an valebit huiuſmodi contractus, comperto illũ non fuiſſe maritũ, fortè propter impedimentum ab initio contrahentibus ignotũ, nunc verò cõpertum? Et videtur primò valere, quia cum fœmina non habet maritũ verũ, non habet locum in ea ſtatutum requirens mariti conſenſum, vt latè diximus ſuprà in eadem gloſ. in 7. q. At iſta non habet maritum verũ, ſed tantũ putatiuum, qui ſimpliciter maritus non eſt: ſicuti nec falſus & putatiuus denarius, eſt denarius, nec falſa fides, fides eſt, per text. in l. omnes, & ibi gloſ. in verbo non habent. C. de hæret. cum ſim. alibi à me collectis, in noſtro tractatu Retractuum, tit. 1. §. 1. in gl. 10. in verbo, *d'or ou d'argent*, nu. 11. inci. at illud quoq;, & ſeq. vbi idẽ videbis

de falſo tutore, iudice, teſtamento, inſtrumento, modio, & cæteris.

Leges loquentes de viro & vxore, non intelliguntur de putatiuo.

235 Ideóque (vt propiùs accedamus ad caſum noſtrum) nec iura loquentia de marito, & vxore, habent locum in his, qui putantur tantum maritus & vxor eſſe, non ſunt tamen, per text. in l. ſi concubina, in princ. ff. rer. amot. vbi vxor putatiua non habet priuilegiũ, ne furti conueniatur, ſicut vera vxor. Et hinc Bar. ibi no. quòd licèt matrimonium putatiuum habeat quædam priuilegia circa dotem putatiuam, per l. ſi cùm dotem. §. tranſgrediamur. qui eſt vlt. ff. ſol. matr. non tamen circa alia. Cui accedit tex. no. in c. 1. in verbo, totam dotem, ext. de don. inter vir. & vxor. vbi maritus putatiuus non habet priuilegium veri mariti, ne videlicet conueniatur, niſi inquantum facere poteſt, vt not. Io. And. Ant. & Pan. ibi, & Bal. Imo. Alc. & Fran. Arc. in l. diuortio. §. impendia, ad fin. ff. ſol. matr. & Iac. Be. in l. 1. in fin. C. de rei vxo. act. Bal. Imo. & Pau. Caſt. in l. filio. la 2. ff. ſol. mat. Rom. qui illum tex. dicit ſing. in d. l. ſi cùm dotem. §. tranſgrediamur, col. 7. verſic. 2. & ibi quoque Alc. col. 1. & idem Alc. in l. ſi maritum. poſt princ. eo. tit. Barb. in c. iurauit, col. 3. nu. 18. de proba. & in cap. ex literis, col. vlt. extra de pign. & conſil. 46. ſcripſit præclarè, col. 9. verſic. capio modò tertiam, lib. 2. & Phil. Dec. conſ. 153. in effectu quæritur, col. 1. Fran. Ripa. in rub. ff. ſol. mat. nu. 63.

Dos putatiua non admittit except. compenſa.

Marit. putat. non lucratur fructus dotis, vide 261.

236 Imò nec etiam ſemper circa dotem habet matrimonium putatiuum priuilegia veri. Nam licet in vero matrimonio dos habeat priuilegium, vt non poſſit opponi exceptio compenſationis, per d. l. 1. §. taceat. C. de rei vxo. act. non tamen in matrimonio putatiuo, ſecundum gl. in d. §. impendia. quam ita intelligit & ſequitur Alc. ibi. Ex qua & illud etiam apertè colligitur, quòd licèt maritus verus lucretur fructus dotis, per text. ibi, non tamen putatiuus, per text. in l. in inſulam §. fructus, eod. titu. ſolu. matrim. quam gloſ. ſequuntur communiter omnes, in d. §. impendia: & voluit etiam Bal. in l. pen. §. Iulianus. ff. quod fal. tut. autor. & Rom. in d. §. tranſgrediamur, col. 7. verſicu. 4. Sed & ex d. §. fructus: videre licet, quòd quamuis verus maritus adeò lucretur fructus, vt has impenſas quoque in dotem factas non deducat: tamen putatiuus deducit ſumptus gratia eius factos: & ad hoc dicit illum text. ſing. Rom. poſt Dyo. ibi, & not. ipſe Rom. vbi ſuprà, verſic. 5.

Marit. putat. non lucratur dotem ex pacto vel ſtatu. vide 264.

237 Similiter nec lucratur maritus putatiuus dotem ex pacto, vel ſtatuto, de dote lucrãda, vt de primo, id eſt, de pacto, eſt text. in l. 1. vbi id not. Bald. Salyc. & Ange. C. de cond. ob cau. & in d. §. Iulianus, & ibi gloſ. & Bald. in §. ſi verò ab initio, & iterum in §. adſcripto, & ibi Angel. in authent. de nupt. & voluit præterea Franc. Aret. in l. ſi ante, colum. 3. ff. ſol. matrim. Barb. in d. cap. ex literis, colum. vlt. de pigno. & d. conſil. 46. lib. 2. De ſtatuto etiã voluerunt Bald. Angel. Salyc. in d. l. 1. de condict. ob cauſ. idem Bald. conſil. 184. ſi qua inquit mulier, lib. 3. Paul. Caſtr. Rom. qui id declarat, & Alex. in d. l. ſi cùm dotem. §. vlt. ff. ſol. matrim. Franc. Ripa, in d. rubr. ff. ſol. matri. De vtroque Bald. in c. iurauit, colum. 1. & ibi Barba. in cap. iurauit, col. 3. & Felin. col. vlt. de prob. Imol. Paul. Caſtr. & Rom. in d. l. ſi ante, ſol. matrim. Barba. conſil. vlt. colum. penult. lib. 2. Hippo. Marſil. ſingul. 119. dum eſſem altar.

Marit putat. non lucratur dotem ob adulterium vxoris, vide num. 261.

238 Præterea licèt maritus verus lucretur dotem ob vxoris adulterium. l. conſenſu. §. vir quoque. C. de repud. & cap. plerunque, extrà de donat. inter vir. & vxor. idque veteri iure Romanorum, vt ex eo conſtat, quod ſcribit Valerius Maximus, lib. 8. cap. 2. C. Marium damnaſſe Titinium quendam, qui de induſtria, Fanniam impudicam fœminam duxerat, vt eo crimine poſteà repudiatam dote ſpoliaret. Quod è noſtris retulit Ioan. And. in d. c. plerunque, in princ. Et huc alludens Horatius lib. Serm. 1. Sat. 2. loquens de muliere, quæ veretur deprehendi in adulterio, metuens doti, inquit:

— Vel pallida lecto,
Deſiliat mulier: miſeram ſe conſcia clamet:
Cruribus hæc metuat, doti deprenſa. —

Tamen putatiuus maritus id lucrum non conſequitur, vt voluit expreſſim gloſ. in d. §. vir quoque, in verbo, ſibi habere, & Anton. in d. c. plerunque. Rom. in l. Lucius Titius, col. 6. verſic. ſed ſuccedit. ff. ſolu. matrim. & Alex. in d. l. ſi cùm dotem. §. vlt. colum. 2. ff. eod. tit.

Nec habet dilationem reſtituenda dotem.

239 Nec etiam is maritus putatiuus habet dilationem, quæ veris maritis conceditur ad reſtitutionem dotis, ſed illicò debet eam reddere, æquè ac quilibet extraneus, ſecundum gloſſam in d. l. 1. §. exactio. in gloſ. magna, poſt principium. C. de rei vxo. actio quam ſequuntur expreſſim Rayn. & Salyc. ibi, & Panormit. in cap. de prudentia, extrà de donationi. inter vir. & vxor. & Alexan. in d. l. ſi cùm dotem. §. vlt. ſolu. matrimon.

Nec poſſeſſ. bonorum ex edict. vnde vir & vxo.

240 Nec item habet locum ſucceſſio ab inteſtato ex bonorũ poſſeſſione, vnde vir & vxor, inter coniuges putatiuos, vt apertiſſimè declarat tex. in l. 1. ff. vnde vir & vxor, cuius hæc verba ſunt: Vt bonorũ poſſeſſio peti poſſit, vnde vir & vxor, iuſtum eſſe matrimonium oportet. Cæterùm ſi iniuſtum fuerit matrimonium, nequaquam bonorum poſſeſſio peti poterit. An autem ex teſtamento capere poſſit, vide textum, qui illic ſequitur, atque etiam tex. in l. vxori maritus, & ibi gloſ. & Doct. ff. de vſufruct. legat. & in l. Præfectus. ff. de rit. nupt. & in l. 2. §. 1. ff. de his quib. vt indig. & in l. qui contra, & l. ſi quis inceſti. C. de inceſt. nupt.

Vxor putat. non ſequitur forum viri.

241 Nec vxor putatiua ſequitur forum viri putatiui. l. de iure. §. vlt. ff ad municip. gl. in c. cos. 32. diſt. & in c. 3. in gl. 1. ad fin. 11. q. 1. Bart. in l. vlt. §. item reſcripſerunt. le 2. in 3. q. ff. ad municip. Bald. qui ex eo dicit ſingu. in ea non procedere. l. exigere dotem. ff. de iud. in dict. cap. iurauit, colum. 1. & ibi quoque Feli. colum. vlt. de prob. idem Bald. conſil. 439. ſuper primo puncto, colum. 2. verſic. item nuptiæ, lib. 4. Mari. Socin. in cap. 1, col. 10. in 17. declaratione, extrà de foro compet. Card. Alex. in cap. 1. col. pen. de ſponſal. & ibi quoque Felin. colum. penul. verſic. ſecundò limita, qui dicit ſingu. id quod dictum eſt de d. l. exigere dotem, & Iaſ. in l. cunctus populos, in 6. limit. C. de ſum. trinit.

Dos putat. nõ habet tacitã ſtipulationẽ.

242 Nec in dote putatiua inducitur tacita illa ſtipulatio, quæ in vera inducitur, ex d. l. 1. in princ. C. de rei vxor. act. vt voluit gloſ. not. in §. ſi aduerſus, in verbo, exactioni, Inſtit. de nupt. & Ang. in l. 1. §. vlt. per gloſ. ibi. ff. de priuil. cred. Quod vel hinc ſatis liquidè probatur, quòd pro huiuſmodi dote repetenda datur condictio ob cauſam, vel ſine cauſa, vt habetur in l. 1. C. de condict. ob cauſ. & in l. vltim. ff. de cond. ſine cauſ. & voluit etiam gloſ. in rubr. ff. ſolu. matrim. in d. §. ſi aduerſus, & in d. c. de prudentia, in gloſ. 1. de donat. inter vir. & vxor. & Spec. tit. de dote poſt diuort. reſtit. §. formatis, verſicu. quid ſi mulier agit, ibi, ſed ſi matrimonium.

Dotis putat. dominiũ ipſo iure no tranſit in vxorẽ.

243 Et ex hoc aliud aſſumitur huic noſtro propoſito ſatis accommodatum, quòd quamuis ex vero matrimonio diſſoluto ipſo iure tranſeat dominium dotis in vxorem. l. in rebus. C. de iure dot. non ſic autem ex putatiuo: quod hinc manifeſtè liquet, quòd nulla condictio datur domino. l. 1. ff. vſufruct. quemad

quemad

quemadmo.cau. & §.ſic itaque. Inſt.de actio.& ita nuncupatim annotauit Bal à Bar. quem Nouellum appellant, in d.l.ſi cùm dotem.§.vlt. ff.ſol. matr.& iterum in tractatu dotium, in 8.parte, in 6.priuilegio.in 12.limitatione, & iterum in 11.parte.col.15. verſ.vndecima differentia.

Maritus putatiuus non accuſat vxorem adulter. iure mariti. Iuſta vxor quæ.

244 Nec hîc quoque maritus putatiuus poteſt accuſare vxorem putatiuam iure mariti, ſed tantùm iure extranei.l.ſi vxor.§.ſed ſi ea ſit.ff.de adult.cuius hæc verba ſunt: Sed ſi ea ſit, cum qua inceſtum commiſſum ſit:vel ea,quæ quamuis vxoris nomine animo haberetur,vxor tamen eſſe non poteſt.dicendum eſt,iure mariti eam accuſari non poſſe,iure extranei poſſe. Nam quod priùs in eadem l.poſt principium ſcriptum fuerat,in hunc modum, Plane ſiue iuſta vxor fuerit,ſiue iniuſta, accuſationem inſtituere vir poteſt intelligi non poteſt, ſcilicet iuſta vxor, pro vera & legitima, & iniuſta pro putatiua, & illegitima,vt intelligunt gl.Bar.& alij ibi.aliàs vterque locus eiuſdem l.e diametro ſecum pugnaret, quod cùm in aliis veriſimile non ſit, per l.non ad ea.ff.de cond.& dem. tamen moltò minùs in Iuriſconſulto. Sed prior ille locus iniuſtam vxorem vocat, cum qua matrimonium eſt, ſed non ſolenniter celebratum,ex Homero,lib.9.Iliad.

Ἠ μοῦναι φιλέουσ᾽ ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων
Ἀτρεῖδαι.

Et cætera quæ ſequuntur.

Pallaca. Iuſta materfamilias. Pellex,

Quem locum & ipſe Iuriſconſultus inibi citat. Quod ſi pleniùs ſcire vis, quæ ſit iuſta & iniuſta vxor,quid vero differat iuſta vxor à pallaca: vide Budæum in Annotationibus eius loci:ſed ita vt conſideres illum locum Liuij, libro nono belli Macedonici,Hunc iuſta matrefamiliâs, illum pellice ortum eſſe.& alium Suetonij in Veſpaſiano,c.3. Cænidem Antoniæ libertam,& a manu dilectam quondam ſibi reuocauit in contubernium, habuítque eam Imperator penè iuſtæ vxoris loco. Cui iunge & alium locum eiuſdem, cap.21. Poſt decerſa, quæcunque obuenissent,negotia,geſtationi, & inde quieti vacabat accubante aliqua pallacarum, quas in defunctæ locum Cænidis plurimas conſtituerat. Nam quod de pellice,& pallaca Iuriſconſulti noſtri tradunt in l.Maſſurius, de verbo.ſignifi.& Aleiat.inibi, atque etiam in libro 4.eod.tit.& Floridus Sabinus in lib. de Iuris ciuilis interpretibus,vix ad hunc locum pertinet,ſed id obiter tibi dicere voluimus.

Maritus putatiuus an poſſit occidere adulterū.

245 Sed ab eo, quod diximus in principio verſic. præcedentis,non admodum diſtat,quod ſcribit Bar. in l.marito.§.illud.qui eſt vlt.verſic.quæro, vtrùm ſi vxor.ff.de adult.quòd maritus putatiuus,qui ſcilicet duxit vxorem,quam non licebat,non poteſt adulterum interimere, etiam eo caſu quo verus maritus poteſt.Nam cum eum,nec vxorem putatiuam accuſare non poſſit, vt diximus in d.præcedenti verſicu. ſequitur,neque ei licere eum occidere. Et id (inquit ipſe Bar.)verum eſt,licet gl.dicat contrarium,& malè,in l.pen.§.vlt.ff.ad municip.quæ dicit,non legitimum matrimonium, quò ad aliquid pro legitimo haberi, vt quia adulterium committitur, per d.l.ſi vxor.§.planè cuius verba in d.præcedenti verſicu. poſuimus.

De iiſdem rebus.

246 Ego verò putarem,ſi huiuſmodi vxor non iniuſte putabatur eſſe vera vxor, cùm tamen talis non eſſet,ob aliquod impedimentum,quod maritus ipſe non abs re ignorabat,licuiſſe illi adulterum impune occidere: vel etiam in præcedenti illo caſu hunc maritum poſſe eam vxorem adulterij accuſare,ſi eam tenebatur,& tractabatur,vt vera vxor etiamſi vxor eſſe non poterat, vel per ipſum Bar. in d.l.ſi vxor.§.ſed ſi ea ſit. De quo tamen antequam tuum iudicium interponas, vide Bald. in l.nuo ignorat. col.3.verſic.vel aliter in hoc puncto. C. qui accuſ. non poſſ.

Pater nō obligatur pro dote putatiua data filiofamilias.

247 Et licèt pater obligetur pro dote data filiofamilias,vt latè per omnes in d.l.ſi cùm dotem.§. tranſgrediamur.ff.ſol.matrim. id tamen non procedit in matrimonio putatiuo, quod ſcilicet nullum eſt:vt à Roma. ſcriptum eſt in illo ipſo §. tranſgrediamur,colum.4. verſic. quod tamen declara. & ibi quoque Alexander,colum.1.verſic.quod limita ſol. matrim. Quos refert & ſequitur Ioan.Lupus in repet.rubr.extrà de donat.inter vir.& vxor.§.21.col.3. verſic. prædicta ſunt plana. Innititúrque Rom. ratione eius quod in ſimili, & eo quidem not. vt ipſe dicit, caſu ſcribitur in l.1.verſ.pro infante.C.de munerib. & honor. non conti.lib.10.

Dos vera nō retinetur ob impenſas:contrà in dote putatiua.

248 Sed & quamuis propter impenſas factas in vera dote,non habeat locum retentio ipſius dotis, per dictam l.1.§.ſed nec ob impenſas.C.de rei vxo. act. & l.dote.ff.de dote prælег. tamen ea locum habet in dote putatiua, propter ipſas impenſas in ea factas.l.ſed & ſi quid:& ibi gloſ.& Rom.qui eam l. legit cum §.tranſgrediamur,colum.7.verſic. duodecimò,quòd quamuis.ff.ſolu.matrimo. vbi dicit eum caſum eſſe notandum.

Donatio inter coniuges putatiuos an confirmetur morte.

249 Deinde donatio facta inter coniuges putatiuos,non confirmatur morte, per text. not. in l.hic ſtatus.§.ſi quis ſponſam.ff.de donat.inter vir.& vxo. quem in id dicit ſing. Bald.in l.eam quam, colum.5. verſic.modò ego quæro. C.de fideicomm. & in ſua margar.colum.2.verſic.donatio.in verb.donatio facta per virum,& Rom.in d.§.tranſgrediamur,col.7. verſic.ſextò,quòd quamuis donatio. & ibi quoque Alexand.colum.2.verſi. ex hoc verificatur:& idem Rom.& Alexand.in l.ſi donatione. ilic col.4.verſic. in eadem gloſ.ibi,nec tenet, hic col.5. verſic. in eadem,ibi,nec poſteà,& iterum colum.ſeq.verſic. nec obſtat, d.§.C.de collat. qui & ipſi dicunt ſin. d.§.ſi quis ſponſam.Alex.in addit.Bartol.in l.donationes. la 1.C.de donat.inter vir.& vxo.& Barb. in l.ſi diuortio.col.14.ff de verb.oblig.& in c.iurauit, col.3. num.15.de prob.& in d.c.ex literis,col.vlt. de pign. & Iac.à S.Georg.in l.ſi pater.C.de hære.inſt.Sed eſt ſimilis tex.in l.ſi ex voluntate:vbi & Bald. ipſe not. C.de donat.inter vir.& vxor.& alius item in l.2. in fin.cum ſeq.ff.de priuil.cred.& voluerũt propè omnes in d.l.ſi pater.& Stepha.Bertran. qui alios citat conſil.17.ex eo quod apparet, col.7. lib.4. & Ioan, Lup.in repet.d.rubr.de donat.inter vir.& vxor.§.36. col.3.verſic.& ideò non valet.

Putatiui aliàs non veniunt in conſiderationem.

250 Nec tantùm in hoc caſu coniugum putatiuorum, ſed aliàs ſemper, non habent locum leges in quibuſuis aliis putatiuis. Nam habes text. in l.ſi is qui. ff. de eo qui pro tut. non valere alienationem etiam factam cum decreto de re pupilli, cum autoritate tutoris putatiui. & ibi Bar. & Bald. enim tex. ad hoc no.& alium tex.in l.qui in alienа. §.ſi is qui putabat. & ibi gl.& Rom.ff.de acq. hære. vbi filius putatiuus non quærit patri putatiuo, vt verus vero. Et idem Bald. in l.a. ſolutum 15.verſicul. quò ad nonum. Cod.qui admitti latè probat filium putatiuum inſtitutum hæredem etiam fauore patris putatiui, non debere adire hæreditatem eo iubente, per tex.inter cætera in l.iuſto.in pr.ff. de vſucap.& ſequitur Iaſ.in l.qui aliena.§.ſi is qui putabat.ff.de acq.hæred.

251 Sed & tex. eſt in l.ſi pater.& in l.nec apud.C. de hære.inſt.non valere inſtitutionem factam de filio aut fratre Putatiuo, ſiue ſubſtitueris certauerit in

facto, vti loquitur d.l.ſi pater, ſiue in iure, vt loquitur d.l.nec apud. Idque etiam procedit in donatione inter viuos, vt voluit Bald.in d.l.nec apud, quem ſequuntur Alex. Cornel.Iacob. à S. Georg. ibi, per text.in d.l.cùm hic ſtatus.§.ſi quis ſponſam. Licèt Pet.Cy.& Ang.tenuerût contrariú in d.l.nec apud.

252 Eius autem l. autoritate ſubnixus Raph. Ful. conſ.23.Engelpertus, colum.vlt. verſi.ad ſecundum, reſpondit non valere inſtitutionem filij naturalis, qui putabatur legitimè legitimatus, cùm eius legitimatio non valeat. Et idem quoque voluit Paul.Caſt. in l.eam quam, col.2. verſicu.& per iſtam l. C.de fideicom.per text.ibi, ſecundum lect. Azo. & ita dicit ſe conſuluiſſe, & ſequuntur recentiores ibi. De quo tamen Philip. Dec.conſil.166, viſo themate, col.2. verſic.ſed prædictis:& iterum colum.4. verſi.ſecundò principaliter. & colum.ſequen. verſicu. & ita requiſitus, vbi de hoc nutat: tamen videtur tandem id ſequi, vt etiam facit conſ.453.conſultum fuit in fin.

Contra ſuprà dicta.

253 CONTRARIVM tamen videtur, matrimonium putatiuum habere priuilegia veri. Primum per text.in d.l.ſi cùm dotem.§.vlt.ſolu.matrim. vbi duo ad eam rem probantur: Primùm, quòd res empta ex pecunia dotali, in matrimonio putatiuo, eſt quaſi dotalis, ſicut in vero eſt dotalis, per l.ita conſtante.ff.de iure dotium.cum ſimil. Et ad hoc eum text.in d.§.vltim. expendunt omnes ibi: inter quos Rom. verſic.7. dicit eſſe not. & Ioan.Lup. in repet. cap.per veſtras.§.32.de donatio.inter vir.& vxor.Et id quoque voluit Pet. Ancha.in d.c.1.col.1.eod.tit. per text.in d.l.ita conſtante, quæ tamen, vt diximus, loquitur de vero matrimonio. Alterum, quod probatur d.l.ſi cùm dotem.§. vlt. (vt eò redeamus) eſt, quòd vxor putatiua habet priuilegium, vt præferatur cæteris creditoribus, quibus & vera præferretur. Ad quod etiam bene facit text.in l.ſi ſponſa.ff.de iure dot. Sed id quomodo intelligatur, videbis apud Bald. Nouellum in d.tractatu dotium, in 2.par.11. partis princ.col.1.& 2.vbi id tribus modis limitat.

Vxor putatiua habet priuilegium prælationis.

254 Et ad hoc bene facit, quod plerique non paruæ autoritatis tradunt, actionem quæ pro dote putatiua datur vxori putatiuæ, æquè priuilegiatam eſſe, atque eam quæ veræ vxori datur. Ita enim voluerunt glo. & Bal.qui id dicit not. Albert.& Salyc. qui id dicit communiter teneri, in d.l.1.C.de condi. ob cau.Hoſt.Ioan.And.& Panor.in d.c.de prudentia.extrà de donat.inter vir.& vxor.Specu.in eodem titu.vt plurimi citant: ſed & in tit.de dot.poſt diuor. reſtit.§.1.verſic.ſed ſi matrimonium, aliàs eſt ſub verſic.quid ſi mulier.

Actio, quæ datur pro dote putatiua, priuilegiata eſt.

255 Et hæc quidem ita procedunt, vt vxor ipſa putatiua in iis habeat & tacitam hypothecam, & eam quidem priuilegiatam, vt expreſſim dicit glo.in d.l.ſi cùm dotem. §. vlt.de quo tamen latè per Bar. Imo.Paul.Caſt.Rom.& alios ibi:& etiam per glo.& alios in l.2.§.vlt.ff.de priuilegiis cred.& gl.in l.vlt. ad finem magnæ glo.& ibi Cyn.in 7.quæſt.Bar.Bal. col.vlt.Ioan.Fab.paulò poſt medium, & Saly.in 6.q. C.qui poti.in pign.hab.Bald.in l.eos qui.C.eod.tit. & in l.dotis appellatio.ff.de iure dot. & in d.l.1.in fin.C.de condi.ob cau.Collect.Imo.Pet.Anchar.& Barb.in d.c.ex literis, de pign.& idem Ancha.in d.c. 1.col.1.de donat.inter vir.& vxor.Barb.d.conſil.46. vbi ſuprà, lib.2.& latè Bald.Nouell. vbi ſuprà, col.3. verſicu. ſecundò conueniunt, & colum.ſeq. verſic. tertiò conueniunt, & etiam in decima parte princ. in 12.limitatione.

Vxor putatiua an habeat hypothecam, & eam priuilegiatam.

256 Et quemadmodum dos vera illud habet priuilegium, ne alienari poſſit.l.1.& propè per totum titul.ff.de fund.dotal.& cap.cùm contingat, de iureiurand.ita & putatiua, vt voluit gloſ.not. in l.dotale prædium. In 1.§.dotale, in verbo præſtabitur.ff. de fun.dota. per d.l.ſi cùm dotem.§.vlt.ff.ſol.matri. quo in loco Rom.colum.7.verſic. eſt ergo, & Alex. eam glo.ſequuntur, & dicit ipſe Rom.ſing. vbi etiã Barb. in d.c.iurauit, colum.4. ſub num.18. de prob. & in d.cap.ex literis, colum.vlt.de pign.& Bald.Nouell.in dicto tractatu dotium, in 6.parte princip. in 2. ſpeciali, in 15.limit. vbi & id dicit communiter teneri, & Ioannes Lupus in repet. d. rubr. de donat.inter vir.& vxor.§.36.col.2.verſic. habet etiam vxor putatiua, & Thomas Parp.in repet.rubr.ff.ſol. matrim.col.4.verſic. in tertio caſu.

Dos putatiua alienari non poteſt.

257 Et ſi inſtrumenta dotalia habent executionẽ paratam ex ſtatuto, cuiuſmodi ſunt plurima in Italia, æquè habent inſtrumenta dotalia putatiui matrimonij, vt veri: ſicuti pulchrè voluerunt Bald. & Salyc.in d.l.1.in fin.ff.de condict.ob cau.& ſequuntur Paul.Caſtr. & Alexand. in d.l. ſi cùm dotem. §. vlt.vbi Alex.ipſe dicit mirandum, cùm talia ſtatuta ſint correctoria iuris cõmunis, ex quo inſtrumenta publica non habent huiuſmodi executionem paratam.l.minor annis 25.cui fideicommiſſum in princ. ff.de minori. & dicemus alibi latiùs.

Inſtrumenta dotalia putatiui matrimonij habent executionem paratam.

258 Et generaliter omnia veræ dotis priuilegia competere & putatiuæ, magna autoritate confirmat Specul.titu.de dote poſt diuort.reſtitut. §. formatis, verſic. ſed ſi mulier agit, ibi, ſed ſi matrimonium, argument.l.ex facto.ff.de pecul. & dict.l.2.§.vltim. cum l.ſeq.ff.de priuileg.credi. vbi ſcribitur, priuilegia dotis habere locum, etiam matrimonio non ſequuto. Quæ res ſi obtinet, maiori, aut ſaltem eadem ratione obtinere debet in matrimonio putatiuo ſequuto.

In vniuerſum.

259 Verùm hæc tantum procedunt, vt ij dicunt, quos ſuprà pro priori parte citauimus, cum agitur de fauore mulieris. Intereſt enim Reipublicæ, vt fœmina dotem quibuſcunque modis conſequatur, vt deinde nubere poſſit: vt eſt text.not. loquens de vxore putatiua, in l.3.ff.de priuil. credi. dum reddit rationem præcedentis.§.vlt.l.2.priuilegium doti putatiuæ concedentis, vt nuper diximus. Quæ ratio non habet locum ex parte viri putatiui, & ideò non debet conſequi priuilegia conceſſa veris, vt ſuprà dictum eſt in priori illa parte.

Declaratio præcedentis.

260 Sed hoc nondum in rem iudicatam tranſiit: quandoquidem habemus gl.ord. quæ contra illud, quod ſuprà in illa priori parte diximus, ſcilicet num.235. incip.ideoque vt propiùs, voluit maritum putatiuum, non magis conueniendum, vltrà quàm facere poſſet, quàm verum. in d.cap.1.extrà de donat.inter vir. & vxor. quam ſequuntur Petr. Anchar.& vterque Cardin.Florent. & Alexand.ibi. Ex quibus poſterior dicit quòd hæc opinio ſeruatur in practica. Sequitur etiam Raph.in d.l.ſi cùm dotem.§.vlt.ſol.mat.

Maritum putatiuum non cõueniendum, niſi in quantum facere poteſt.

261 Sicuti & contra illud, quod dictum eſt, num. 236.incip. imò nec etiam, maritum putatiuum non lucrari fructus dotis, plurimi tenuerunt: de quo per gl.Pet.Dyn.Alb.Bar. Ro.& omnes in d.l.ſi ante nuptias.ff.ſol.matrim.glo.Cyn.Bal.& alios, in l.2. C.de dotis promiſ.gl.& Odofr.in l.dotis fructus, in prin. ff.de iur.dot.& in d.l.penult.ff.quod falſo tut. auth. Azo in ſumma.C.de iure doti. Specul.d.tit.de dote poſt diuort. reſtit. §. formatis, verſicul. quid ſi mulier minor. & ibi Bald.in addit.& eundem Bald. in l.1.C.de vſucap. pro dote.Ang.in l.ſi adulterium cum inceſtu.§.quare.ff.de adulr.& in l.nec vllam.§. omnibus.ff.de pet.hære.Ro.in d.§. tranſgredimur, col.7.verſ.4.& in d.l.in inſulá.§.fructus, quem legit

Maritus putatiuus an lucretur fructus dotis.

cum

cum l.viro num.18.ff.ſol.matri.Barb. in d.c.ex literis, col.penul.ff.de pign. Bald. Nouellum in d.tract. dori.in 1.parte princ.in 6.combiuatione.

Maritus putatiuus habet cauſam oneroſam, etiam in lucro dotis.

262 Nam quod hanc opinionem multum confirmat, ſicuti vetus maritus dicitur habere cauſam oneroſam in dote, non lucratiuam. l. ex promiſſione.ff.de act.&obli. & l. pro oneribus, & ibi Bar. & alij.C.de iure dot.cum ſim.idque etiam in ipſius dotis lucro,per text.no.in l.1. §. ſi verò, iuncta gloſ. in verbo,ad lucrum,& ibi Bald.& Ioan.Plat. C.de impo.lucra.deſcrip. lib.10.& gl.Bald.Ro.Alc.& recentio. in l. ſi donaturus. ff. de cond. ob cau. cum aliis concord.à me collectis in repet.l.ſi vnquam, in verbo,donatione largitus,nu.217. incip. poſterior. Ita & maritus putatiuus,vt voluit gl.no.in l. Procul°,in gl.vlt.ff.co.tit. de iure do. quam nuncupatim ſequitur Ro. qui eam dicit ſing. in d. §. tranſgrediamur, col.7.verſ.8.Iaſon in l.ſi donaturus.§.1.in gl.1. & in l.Neſennius,col.2.ff.de re iudi.& conſi.171.viſo inſtrumento dotis,col.5. verſi. ex iſtis omnibus, libro quarto,& Ioan.Lupus,qui eam dicit ſing.repet.cap. per veſtras.§.22.col.3. verſic. intellige prædicta, de donar.inter vir.& vxor.

Dos putatiua præbet iuſtũ tit. ad præſcribendum.

263 Et mentio illius l. Proculus, monet vt aliud dicam, antequam ad alia progrediamur, quod & ipſum ad hanc tractationem pertinet. Nempe quòd ſicut dos vera præbet iuſtum titulum ad præſcribendum,per l.Pomponius.§.in dote. ff.de acquirẽd. poſſeſſio. & per totum titul. ff. & C. de vſucap.pro dote. Ita & dos quoque putatiua, vt eſt text. not. in dict. Proculus, quem ad hoc expendit Roma. in d. §. tranſgrediamur, col.7. verſic. 11. de cuius ſuper hoc interpretatione vide omnino Bald. Nouellum, in dict.tract. dotium, in 2. parte 11. partis princip. colum.7. verſic. & ex hoc poteſt inferri, cum multis ſequen.

Maritus putatiuus an lucretur dotem ex pacto.

264 Sed & contra illud, quod in ea priori parte dictum eſt ex aliorum opinione, in nu.237.incip.ſimiliter nec lucratur,maritum putatiuum non lucrari dotem ex pacto appoſito in contractu matrimonij putatiui, tenent Dy.& Alb.vterque apud omnes autoritatis maximæ,in d.l.ſi ante nuptias.ff.ſol.mat. nam licèt ij loquantur de pacto lucrandi fructus tamen eadem ratio eſt lucrandi & ipſam dotem ex pacto,ſi nihil aliud obſtet. Ego tamen de hoc dubitarem, cùm mulier hîc paciſcatur tanquam cum viro futuro, non tanquam extraneo,vt dicemus poſtcà, num.271.& quemadmodum.

Maritus putatiuus an lucretur dotem ob adult. vxor.

265 Vti etiam contra illud, quod dictum eſt in num.238.incip.prætereà licet, maritum putatiuum non lucrari dotem ex adulterio vxoris putatiuæ, renuit gl.ordi.in d.cap.plerunque, & ibi quoque Inn. Hoſt.Goffre.Io.And.Phil.Cardin.Flor. Panorm.qui eam dicit ſingu.& Card.Alex. extrà de donat. inter virum & vxorem,& Barptol.Brixi.in diſput.63.mulier quædam. Petr.Anch.in d. c.1. in fin. eod. titul. Paul. Caſtr. conſ.147. reuocatur in dobium, col.1. lib.2.Lud.Bolo.conſ.25.maritus quidam,col.2.Tho. Parp.in repet.rub.ff.ſol.matr.colum.2.in fine. Hipp. Marſil.conſil.13. diuini numinis, col. pen. in fin. & Ioan.Lup.in repet.rub.de donatio.inter vir. & vxor. §.36.col.2.verſi.ad prædicta etiam facit.

Maritus putatiuus an habeat dilationem.

266 Sed & contra illud, quod dictum eſt nu.239. incip.nec etiam is,maritum putatiuum non habere dilationem ad ſolutionem dotis putatiuæ, ſatis ſentire videtur gl. in d. c.de prudentia, in gloſ. 1. illam referendo ad textum, qui loquitur de matrimonio inualido: quam & ita intellectam, ſequuntur quidam recentiores in d.l.ſi cùm dotem. §.vlt. ſolu.matri.prout retulit Bald.Nouel.in d.tract.dotium,in 2. parte 11.partis prin.col.15.verſic.12. differentia. Et ex antiquioribus quoque voluerunt,Iac.Aret.in l.1. §.exactio.C.de rei.vxor. actio. & Collect. in d. c.1. col.2. verſic. ſed quid ſi matrimonium, extr. de donatio.inter vir.& vxor.Illam autem gloſſam ad verbum refert,& ſequitur Hoſt.in d.c.de prudentia.

267 Sed vt & ad alia accedamus, ſi ſit ſtatutũ, ne mulier dotata ſuccedat extantibus maſculis, vt ſunt plurimæ in Italia, id vtique obtinebit, ſi quæpiam dotata ſit in matrimonio inualido. Ita enim fuiſſe Piſis conſultum per ſolennes Doct. & ſe eorum conſ.ſubſcripſiſſe tradit Bald. Nouel.in d. tract.dotium,in d.2.parte 11.partis prin.col.10. verſ.duodecima conuenientia.

Dos putatiua impenſa minuitur, vt vera.

268 Et ſicut impenſa neceſſaria dotem minuit in vero matrimonio. l. quod dicitur. ff. de impen. in rub. dota.fac.& l.1.§.quod diximus.ff.de dot. præle. cum ſim. Ita quoque in matrimonio putatiuo,& illicito,vt eſt tex.expreſſus,in l. dote. ff. de ritũ nupt. quem ad hoc dicit ſingul. Bald. Nouel. in eo tract. vbi ſuprà,col.5. verſi. ſeptima conuenientia, & iterum,col.15. verſ. decima differentia, vbi hoc latiùs tractat,& declarat.

269 Ex quibus facilè intelligis,matrimonium putatiuum non ſolùm habere priuilegia veri, in fauorem mulieris,ſed & contra eam. Sed vt intelligas id non ſolùm procedere quantùm ad dotem, ſed & quantùm ad cætera, habes text. in cap. ad audientiam de ſponſ. probantem ex matrimonio putatiuo contrahi publicam honeſtatem, vti ex vero, de quo in c.ſponſam,eod.tit.& alium quoque tex. in c. nuper.de biga. non ord. quo cauetur, pœnam & effectum bigamiæ contrahi etiam ex matrimonio putatiuo.

Conqueſtus commu. inter coniuges putatiuos.

270 Quid,quòd ſi ex ſtatuto,conqueſtus (ita vulgò vocamus in gallia acqueſtus factos conſtante matrimonio) ſunt communes inter maritum, & vxorem, id quoque ſtatutum habebit locum inter coniuges putatiuos: ita enim poſt alios antiquiores voluit.Panor.in cap.2.per illum tex.iuncta gl. & ibi etiam Card.Alex.extrà de don.inter vir. & vxor. & ſequitur etiam Barb. in d.c.iurauit, col.5. nu.17. de proba.& in d.c.ex literis,col.vlt. de pign. & Io.Lup. in repe.rub.de dona.inter vir. & vxo.§.36. verſic. & hinc eſt:& iterum.§.62.col.pen.verſi. ampliabis iſta & vtrobique dicit, iſta diſponere legem regni, For. leg.lib.3.tit.6.l.3.& iterum char.33.col.2.

Quæſita ab vxore præſumuntur quæſita ex bonis viri.

271 Sed ex eodem text.in d.c.2.iuncta etiam gloſ. vlt. apertè probatur, quòd quemadmodum quæſita ab vxore,conſtante matrimonio,præſumuntur fuiſſe quæſita ex bonis viri, vt turpis quæſtus ſuſpicio vitetur.l.Quintus. ff.de dona. inter vir. & vxo. & l.etiam. C.eod.tit. vbi Bar.dicit ad hoc ſemper text. allegari: nam & apud Plautum (vt id obiter dicam) in Caſina, Mytina mulier ita Cleoſtratam alloquitur,quæ dicebat ancillam quampiam ſuam eſſe:

Similiter & ab vxore putatiua.

Vnde ea tibi'ſt? nam peculi probam nihil habere addecet
Clam viro,& quæ habet partum, ei haud commodu'ſt quin viro aut ſubtrahat,
Aut ſtupro inuenerit. hoc viri cenſeo eſſe nunc, quicquid tuum eſt.

Similiter & id procedit in matrimonio putatiuo, vt probatur ex illo tex.& gl.vt diximus.

Donatio inter coniuges putatiuos non valet.

272 Et quemadmodum non valet donatio inter veros coniuges, ita nec inter putatiuos, vt ſatis probatur ex l. 3.§.videamus.ff.de don.inter vir.& vxorem,& l.ſi ex voluntate,& ibi Doct.C.eod.tit.& voluit etiam gloſ.in c.vlt.in princ. & ibi quoque Ioan. And.& alij, extrà eod.quoque tit.& Azo.in ſumma.

Digitized by Google

C.eo.item tit.col.1.& Paul. Caſtr. conſil.352. curator datur. col.vlt. lib.1. Nec ob aliam cauſam videtur huiuſmodi donationem factam inter coniuges putatiuos, non confirmari morte, quemadmodum inter viuos, vti ſuprà diximus in priori parte, niſi huiuſmodi confirmatio cenſeretur fieri contra mẽtem vxoris donantis, quæ non quaſi extraneo, ſed quaſi marito aut econtrario donauerit: vt dicit text. in d.l.cùm hic ſtatus. §. ſi quis ſponſam. ff. de donat.inter vir.& vxor.

273 Sed & aliud præterea dicit Paul.Caſtr.conſil. 352.quod & ad hunc locum pertinet,ideóque nobis non eſſe prætereundum duximus: videlicet, quòd ſicut non valet donatio facta à minore vero ſuo curatori, cùm idem autor eſſe non poſſit donationi, etiam alteri faciendæ,cùm id ipſum, ſcilicet donare, non pertineat ad adminiſtrationem, ſed potiùs ad diſſipationem.l.contrà.§.1.ff.de pactis,& l.ab agnato.& l.vltim. ff. de curat. furioſ. cum ſimilibus, ita nec donatio facta ab ipſo minore curatori putatiuo, per multa illic allegata.quæ tu videre poteris.

Maritus putatiuus poteſt interuenire pro vxore.

274 Et ſicuti maritus verus poteſt interuenire pro vxore,l.maritus.C.de procur.& l.vlti.C.de pact. conuen. ita quoque putatiuus, vt not.voluit Albe. poſt Vbe. Bubr. in d.l.maritus in prin. ar. d. l. dote. ff.de ritu nup.& d.l.3.§.videamus. ff. de don. inter vir.& vxor. At Iaſ.in d.l.marit.col.2.verſic. extende iſtam l. tenet contrarium hac ratione, quam ſuprà diximus in priori parte, quòd matrimonium putatiuum habet priuilegia veri, circa dotem tantùm. Quod tamen verum non eſſe liquidò apparet ex multis,quæ diximus.

Quadam ſimilia.

275 Et quia ſuprà in fin. prioris partis, num.ſcilicet 249.incip.nec tantùm in hoc caſu, & 15, ſeq. locuti ſumus de tutore putatiuo, & ſimiliter de patre & aliis, poſſunt quoque pro hac parte adduci multa ſimilia, vt de ſolutione facta ex iuſta cauſa creditori putatiuo, quæ parit liberationem, etiamſi ſine iudice facta fuerit. l. 1. §. ſi rem à ſeruo. ff. depoſiti, Bart.& Alber.in l.vrbana. ff. de condi. indeb. Carol. Ruin. conſi.171. viſis conſiliis, col.1. num.4. lib.4. Quod tamen poſteà, ſcilicet,col.vlt.intelligit in debitore ſpeciei,non etiam in debitore quantitatis, ſecundum Doct. communiter, in l. cùm fundus. §. ſeruum tuum imprudens.ff.ſi cer.peta.& alios,quos ibi citat, col. pen. num.8. Et ſic hic caſus facit pro vtraque parte.

276 Quódque tradit Bald. in l. eam quam col.1. verſi. extra quæritur. C. de fideic. quod eccleſia acquirit etiam per ſacerdotem putatiuum,arg.l. peto. §.frater.ff.de leg.2.& quæ alias de Prælato putatiuo ſcribit Inno.in c.quærelam,de elect.& in c.in literis, de teſti.ſpol.& Ioan. And. in c.per venerabilem, in verbo,loco,qui fil.ſunt legi. & Bald. in l. ſi is qui.ff. de eo qui pro tut.& Lapum alle.89. factum, col.16, in paru.,& Doct.ſæpe,& quæ diximus ſuprà in 17. q.nu.148.inci.& ſoluens ei,& aliis multis, verſi. illius q.Et quæ noſtris legibus traduntur de his,qui ſe pro tutoribus gerunt, quæ ſunt omnibus obuia.

Si vxor vendidit viro ... res vendita perit.

277 TRIGESIMOQVARTÒ, Quid ſi mulier conſenſu vendidit, & tradidit rem venditam, quæ poſteà periit caſu fortuito: cuius erit periculum, emptoriſne,an mulieris? Et videtur, mulieris, quæ propter non obſeruatam huius ſtatuti ſolennitatem remanſit domina, cùm contractus ſic factus ſit nullus ipſo iure,vt patet ex iis, quæ latè diximus ſuprà in q.4.poſt princi. Res enim perit eius periculo,cuius ea eſt. l.pignus.C.de pignor. action.& ff.de peric.& commo. rei vendic. ferè per totum, & ita nuncupatim in cauſa ſimilis ſtatuti voluêre vterque Dec. Lancel. & Philipp. in l.non omnis. §. ſi pupillus.ff.ſi cert.peta.

278 At contrarium quoque videtur hoc quidem caſu, quo ſcilicet dominium remanſit apud mulierem, non ex iure communi, ſed potiùs de iure ſpeciali, & veluti ex priuilegio, quo caſu ceſſat d. l. pignus,& ſi.vt voluit gl.no.in d.§.ſi pupillus, in gl.1. quam no.& commen.Rom.ibi, qui ſe iactat ad primum ea ea anuotaſſe, dicit que per hoc obtinuiſſe contra multos Do. qui valde mirabantur, quòd ſtante ſtatuto, quòd contractus à muliere initus ſine autoritate conſanguineorum, ſit nullus, ſi mulier contraxerat ea ſolennitate non ſeruata, & tradiderit: quamuis mulier remaneat domina, non tamen res ipſi perit,ſed emptori: ne quod in fauorem ipſius mulieris ſtatutum eſt, in ipſius damnum detorqueatur. l. quod fauore. ff. de legi. Et ſequuntur Ale.& Iaſ. in d. §. ſi pupillus. Et illam quoque vltra Roma.not.Paul.Caſtr.Soci.& ipſe Iaſ.ibi, ex quibus Paul.& Iaſ.eam dicunt ſingu.& Idem Iaſ. in l.1. col. 4.verſi.aduerte etiam quòd illud. Cod. de iure emphyt.vbi & ad id dicit facere l. Iulian.§. ſi à pupillo. ff.de act.emp.cum ſim.

De eadem re.

279 Sed his continuò occurrit ipſe Philip. Dec.in d.§.ſi pupillus. Nam regula (inquit) l.quod fauore, quia inuitantur ea gloſ.Rom. & ſequaces, intelligitur, quando principaliter reſultaret in odium illius: ſecùs ſi odium veniret ex conſequentia, & natura rei,vt not.Bald.in d.l. quod fauore,in 6. oppo. per l. cùm ea oratione. ff. de excuſ. tuto. & ideo dicit ipſe Bald.quòd receptus in ciuem,tenetur ad onera, quæ ciuibus incumbunt, quem ſequitur idem Roma. conſil.216.electo domini, col.1. verſic. hoc primò probatur. Et facit text. in l. ſed & milites. §. ſcribit autem.ff.de excuſ.tut. vbi à ciuitate pulſus excuſatur ab vrbica tutela, quia ei vrbem ingredi non licet,& excommunicatus non debet celebrare, cap.2. de cleric. excom. & tutor remotus ob ſuſpicionem, non obligatur vlterius pro adminiſtratione tutelæ. l.decreto.ff.de ſuſpe.tut. Ergo in propoſito licet in fauorem pupilli dominium non transferatur, videtur tamen, quòd periculum rei ad eum ſpectat: nam hoc in conſequentiam venit, ex natura rei,quia periculum ad dominum ſpectat.

De eadem.

280 Præterea,ſi pupillus,vel minor alienauit prædium, ſine ſolennitate requiſita, venditio non tenet, & poteſt res vendicari cum fructibus. l. ſi prædium,& l.prædiorum.& l.non ſolùm. C.de præd.mino.& tale dominium retinetur iure ſpeciali. l.ſi minor.eod.tit. Et cùm ratione dominij debeantur fructus,per d. l. ſi prædium, eſſet abſurdum, vt ad emptorem ſpectaret periculum, arg.l. ſecundum naturam. ff.de reg. iur. Et facit (inquit) quia res eodem modo ſuiſſet peritura apud pupillum, & ſic liberaretur ea tali contractu; quod minimè dicendum eſt, ſed ſatis eſt vt damnum non patiatur. Ideò & ſi pretium reddit. d.l. ſi prædium. & facit item text. in l. ſi à furioſo. ff. ſi cert. peta. vbi tum demum accipiens a furioſo obligatur, ſi in eius vtilitatem conſumpta eſt pecunia, & non alter,& quia ſi pecunia caſu perdita ſit, non ſunt conſumpti nummi ſecundum voluntatem dantis, vt dicitur in l, ſi ego. eod. tit.Et quia pecunia in effectum non venit ad accipientem.l.2.§.pe.tuenille.ff.de hære.vel actio.vendi. vbi tamen requiritur in caſu d.§.ſi pupillus. Et quia etiam ille, qui recipit in ſolutum, non dicitur locupletior, ſi res perdita ſit; & id conſideratur in liberatione. l. Caſſius. ff. de ſoluti. Et quia vtrúque tractat de damno vitando, durior eſt cauſa actionis. l. ſi ſeruum. §. ſequitur. ff. de verbor. obligat. Hæc

De eadem re.

prope

propemodum Philipp. Deciſ.

De eadem re.

281 Porrò Franc. Riba. in c. cùm Eccleſia Sutrina, col. 20. verſi. prædicta etiam concluſio, extrà de cau. poſſ. & propr. poſt relatam vtriuſque illam opi. dicit, quod prior opin. poſſet ſuſtineri, ſi conſtaret rem ſimiliter fuiſſe peritutam penes mulierem quæ vendidit, vt perit penes emptorem: quia tunc ceſſaret ratio gloſ. d. §. ſi pupillus. Pro quo facit, quod in ſimili dicitur in l. ſi plures. §. 1. ff. depoſi. & in l. ſi ita qui an prin. ff. de iure dot. & per gl. Bar. & alios, in l. quod te mihi. ff. ſi cer. pet. & alios à me relatos in tractatu Retractuum, tit. 1. §. 15. gloſ. 2. num. 11. & id quidem.

An vxor captiua poſſit contrahere pro ſua redemptione ſine conſenſu viri.

282 TRIGESIMOQVINTÒ quæro, quid ſi mulier captiua contrahat ſine autoritate mariti quò ſe captiuitate liberet? Ludo. Rom. conſil. 316. circa propoſitum, col. vlt. verſi. poſtremò conſiderandum, reſpondit ſtatutum prohibens contrahere ſine quapiam ſolennitate, non habere locum, ſi prohibitus contrahat, vt ſe redimat captiuitate: nam iura (inquit) prohibitiua relaxantur in huiuſmodi contractibus, qui ad captiuorum redemptionem celebrantur. l. quamuis, & ſeq. ff. ſo. mat. quia permittitur mulieri vendere rem dotalem, vt parentes, aut fratres, aut alios neceſſarios ab hoſtibus ex vinculis redimeret, & authen. ſancimus. C. de ſacroſ. eccl. & c. ſacrorum, 12. q. 2. quibus permiſſum eſt vendere res ſacras, & eccleſiaſticas ob redemptionem captiuorum, & in l. ſi quis pro redemptione. C. de don. vbi tollitur prohibitio donationis excedentis quinquaginta ſolidos, ſine inſinuatione, cum ſit ad redemptionem captiuorum. Et hanc Rom. deciſionem ſequitur, & dicit ſingul. Bened. in repet. c. Raynutius, in verbo, & vxorem nomine Adelaſiam, num. 803. de teſta. Et idem voluit Manſuet. in tit. de dote, & matrim. §. item maritus & vxor. per l. mutus. §. manente ff. de iure dotium.

Donatio excedens 50. aureos.

Res ſubiecta reſtitutioni.

283 Quam tu aliis multis potes confirmare; nam res ſubiecta reſtitutioni, & ita prohibita interim alienari, poteſt tamen alienari propter redemptionem eius, qui reſtituere tenebatur, vt expreſſim voluit Bart. in l. quemadmodum, colum. 2. C. de agri. & cenſit. lib. 11. Imò & propter redemptionem ſui filij, idem Bart. Bald. Ang. Paul. Caſtr. & Cornel. in auth. res quæ. C. commu. de legat. Nam ſi licet (inquiunt) id facere pro dote filiarum, vt ibi dicit text. multò magis pro redemptione, per notab. gloſ. in l. ob æs. C. de præd. minor. Et patris quoque, vt dicunt Paul. Caſtr. & Corn. qui id dicit communiter teneri in d. auth. res quæ.

284 Vt alia ſimul iungam, adde text. in §. ſed & hoc præſenti, in auth. de ſanctiſ. Epiſc. vbi licèt datum cauſa dotis. vel propter nuptias, aut etiam legatum factum ſub conditione nuptiarum, vel filiorum non exiſtentium, non deficiat, ſi legatarius aut donatarius grauatus reſtituere, efficitur monachus, deficiente cauſa, aut conditione: fallit tamen, vbi ea reſtitutio debet fieri in redemptionem captiuorum. Et text. in §. ſi verò & ipſam quartam, in auth. de teſtit. vbi non permittitur diminutio quartæ, quæ de fideicommiſſis debetur, niſi ob captiuorum redemptionem, & ibi gl. nota, quædam pro captiuis alienari, quæ aliàs ſunt inalienabilia. Et text. in l. nulli. & l. ſi quis ad declinandam. C. de Epiſc. & cleric. quibus conſtat valere legatum factum pro redemptione captiuorum, ſine denominatione cuiuſpiam perſonæ, licèt aliàs legatum ita incertum vitiatetur. l. qui plures. ff. de vſufruct. lega & §. incertis. Inſtit. de legat. Et text. in §. ſi vnum, in auth. vt cùm de appel. cog. & in auth. ſi captiui. C. de Epiſc. & cleric. vbi

Quarta diminutio.

Legatum incertum.

ſine mandato poteſt res alterius alienari ob redemptionem, & ibi in priore loco dicit gl. id eſſe mirabile, & quod mirabilius eſt, captiuus tenetur eam alienationem ſine eius mandato factam, habere ratam, vt in iiſdem locis ſcribitur, & voluit Raph. Co. conſil. 81. in cauſa quæ vertitur, verſic. concludo. Et text. in §. cauſas, in d. auth. vt cùm de appel. cogn. quòd filius, qui neglexit patrem captiuum redimere, poteſt exhæredari. Imò verò, etiamſi non fuerit exhæredatus, tamen priuatur illius ſucceſſione l. ſi Captiui. C. de Epiſcop. & cleric. vbi plus dicit quòd filius 18. annos natus, in hoc reputatur maior, vt non excuſetur. Et in ſimili dicit gloſ. not. & ſingul. in l. alio. C. de liber. cauſ. quòd libertus, qui neglexit redimere dominum, in ſeruitutem reuocatur.

Sine mandato valet alienatio.

Exhæredatio ob patrē non redemptum. Priuatio ſucceſſionis.

285 Quid, quòd Bald. conſil. 5. conſiderata cauſa lib. 5. videtur in hoc reſidere, vt vxor poſſit ſe obligare pro redemptione mariti captiui, licèt huiuſmodi obligationes, quæ pro maritis fiunt, magis prohibeantur, quàm pro cæteris, vt conſtat ex auth. ſi qua mulier. C. ad Senatuſcon. Macedon. Idem conſ. 213. occurrit dubium, lib. 2. videtur item in ea ſententia manere, vt filiusfa. poſſit ſe obligare pro redemptione patris, cum conſenſu ipſius, ſtante ſtatuto, ne filiusfa. poſſit ſe obligare ſine conſenſu patris, licèt alioqui potuiſſet videri dubium, an pater potuiſſet huiuſmodi conſenſum præſtare, per ea quæ latiſſimè diximus ſuprà, in 13. quæſtione huius gloſſæ.

Vxor ſe obligare poteſt pro redēptione mariti.

Et filiusfam. pro redēptione patris.

286 Nec prætermittendum interim huiuſmodi captiuorum redemptionem reponi à noſtris inter pias cauſas rerum omnium fauorabiliſſimas, per text. in d. l. ſi quis pro redemptione, in illis verbis, piſſimam adminiſtrationem. C. de donat. & in d. §. ſi vnum de prædictis, ibi, ex hac cauſa piiſſima, in auth. vt cùm de appel. cognoſcitur. Nam ita voluerunt Doctores ibi, & inter cæteros Bald. & Paul. Caſtr. in l. illud C. de ſacroſ. eccl. & Bald. in auth. ſimiliter. C. ad l. Falc. & quos citabo verſi. ahhinc 2. & ſeq. Et conſtat etiam ex infinitis, c. 12. quæſt. 2.

Redemptio captiuitatis pia cauſa.

287 Et vt aliquid adferam ex manſuetioribus literis. Cicero vir quidem pientiſſimus, ſcribit hanc pietatem etiam Reipub. vtilem eſſe redimi à ſeruitute captos. Lactantius quoque noſtræ religionis defenſor acerrimus, lib. 6. Diuinarum Inſtitutionum, qui de vero cultu inſcribitur, cap. 12. Captiuorum (inquit) redemptio magnum ac præclarum iuſtitiæ munus eſt. Subdítque hanc ſe conſuetudinem benignitatis largitioni munerum longè anteponere. Hanc enim eſſe grauiorum hominum atque magnorum: proprium autem iuſtorum opus eſſe, redimere captiuos. Illud autem ex Feſti Pompeij commentariis annotauimus, omnem priuatum luctum apud Romanos deponi ſolitum, cùm pater aut filius, aut frater ab hoſte captus rediret.

De iiſdem rebus ex externis ſcriptoribus.

288 Sed quæſtionis eſt, an hæc procederent in redemptione eius, qui ob ſcelera in vinculis detinetur? quod placuit gl. in d. c. ſacrorum, 12. q. 2. Bald. Imol. Rom. Alex in d. l. quamuis, & ſeqn. ff. ſol. matr. per text. ibi in verbis, ex vinculis Bald. in d. l. illud, in princ. C. de ſacroſanct. eccl. & in d. auth. ſimiliter, etiam in prin. C. ad leg. Falc. & in d. auth. res quæ, col. 2. verſic. quæro vtrum per iſtam, & ſeq. & ibi quoque Fulg. C. com. de leg. & idem Bald. in §. Inter dicimus. in auth. de eccl. tit. Io. Ana. in c. ſignificauit, col. 3. verſic. nunquid autem iura, de Iudæis. Ang. in tract. malefi. in verbo, qui iudex dictum Caium retineri & carcerari iuſſit. col. 4. Alex. in l. Marcellus. §. res, quæ. col. 1. poſt prin. ff. ad S.C. Treb. vbi hanc dicit eſſe de iure veriorem, & Aufre. in Deciſ. Tolo.

An autē ſuperiora obtineant in captiuis ob ſcelera.

Digitized by Google

Tolo.q.214. item fuit quæſitum, an laicus, & Ioan. Lup.in repet.c.rubr.de donat.inter vir.& vxor.§.78. col. vlt. verſi. facit ad prædicta. Et afferunt multas rationes,quas hic adſcribere ſuperſedemus.

De eadem re. 286 At ſunt multò plures, qui tenent contrarium videlicet gl. in c. non ſatis, in verbis, propter debitum, 86. diſt. And. Iſer. in c. porrò. §. item ſi fidelis, & ibi poſt eum Mart.Lau.Iac.Alua.& & Cardin.Alex. poſt prin.rit.quæ fuit pri.cau.benc amit. Idem And. in c.1.per eum text.tit.hic finit lex Corra. Albert.in ſuo Dictionario, in verbo,dominus Bald.ſibi contrarius, in authen. contra rogatus, in duobus locis, videlicet primùm ſuper text.in verbo, captiuorum, deinde in verſi.vltim.gloſ.quærit. C.ad S. C. Treb. Ang.Imo.& Rom.in d.l.Marcellus.§. res quæ,ff.eo. tit.idem Ang.Saly. Paul.Caſtr. & Iaſ. qui hanc dicit eſſe communem opin.in d.auth.res quæ,& ibi quoque ante eos Bart.ſed ſubdubius. Alexand. in addit. ipſius Bart.in l.placet.C.de excu.mune.lib.10. Iaco. à S. Georg. in tract. feud. in verbo dictique vaſalli promiſerunt, col.11.verſi.13. cauſa. Matth. Afflict. in conſtit.Siciliæ,incip.domini à vaſallis, col.3.verſ. 2.no. & in conſtit. quamplurimum, in 3. nota. Et afferunt quoque alias non contemnendas rationes, quæ omnes propemodum in id recidunt, vt non ſit eis ſubueniendum, qui ipſi ſibi ſuo ſcelere id mali adſciuerunt: de quo multa videbis ad aliud propoſitum à me collecta in reper.l.ſi vnquam, in verbo, bona,num.5.ſed nec illud,& ſequent.

De eadem re. 290 Nec deſunt,qui hanc tam controuerſam controuerſiam ita componere nituntur, vt ſi agitur de alterius præiudicio, vt in caſu rei ſubiectæ reſtitutioni, & ſimilibus, non ei ſubuenitur, qui ſua culpa incidit in eam captiuitatem, cum præiudicio alterius. At ſi nullum verſaretur alterius præiudicium, aliud dicendum,ita voluerunt Imol Rom. & Alex.in d.l.Marcellus.§.res quæ. ff. ad S C. Treb. & Felin. in cap. quæ in eccleſiarum, col.26. verſic.nec iſtud repugnat prædictis, extra de conſtit. & ſatis videtur voluiſſe Iaſon in d. Authen. res quæ. col.6. verſic.6.& vltim Vide Philip. Dec.in d. cap. quæ in eccleſiarum,col.penult.

291 TRIGESIMOSEXTO quæro, Quid ſi vxor inſcio marito conferat ſuum contractum in tempus ſoluti matrimonij,an ſaltem hoc caſu valebit? Quod videtur per text.in l. ſi ſponſus. §. vlt. ff. de don.inter vir.& vxor. vbi donatio alias prohibita inter virum & vxorem, valet tamen, ſi conferatur in tempus ſoluti matrimonij. Et aliàs ſemper paria ſunt, facere tempore permiſſo, & in ipſum tempus permiſſum conferre, & è diuerſo: vt ſcilicet magis inſpiciatur tempus, in quod actus confertur, quam tempus,in quo cõfertur.l.eum qui.ff.de iuriſd. omn. iudic.& in l.in tempus. ff. de hær.inſtit. cùm multis ſimil. à me collectis in tract. Conſt. in 2. limit. numero 3. incip. ad huius autem limitationis confirmationem.

292 Verùm duo ſui ſæculi lumina in eadem facti ſpecie interrogati, ſcilicet Carol.Ruin.& Phil.Dec, ille conſil.145.circa primum, col.2. verſic. nec obſtat quòd dicta, lib.1. alter conſil.502.ex duobus, col.1. Nam id (inquiunt) ſtatutum reſiſtit initio: ideo nec in aliud tempus conferri poteſt, vt valeat: vt in ſimili dicitur in l. ſi minor. C. de ſeruis expor. vbi ſicuti minor non poteſt purè actum facere, ita nec poteſt in tempus commiſſum conferre: quia ſcilicet lex initio reſiſtit ſecundum Bar.in l.1.§.nunciatio.ff.de oper.non.nunt.& Imo.in d.l.in tempus, in prin.ff.de hær.inſtit. Sed ex eo pendet, an id ſtatutum requirat conſenſum mariti ad integrandam perſonam mulieris, an ob viri ipſius præiudicium: de quo tam ſæpe ſuprà diximus,præſertim in gloſ.6. num.37.& ſeq. Nam primo caſu non valeret,ſecundo contrà.

GLOSSA NONA, IN TEXT.

Ne les ſiens propres.

MARITVS ergo ſecundum conſuetudinem noſtram habet adminiſtrationem bonorum vxoris, non modo dotalium,ſed & eorum, quæ præter dotem ſunt, (quæ Græci dicunt Paraphernа, ἀπὸ τῆς παρὰ quod eſt præter, & φερνὴ, dos) vel inuita vxore, quod eſt contra ius commune,vt diximus ſuprà, in gloſſa præcedenti, in princ. & eſt text.elegans in l. hac lege. C. de pac. conuen. in hæc verba: Quamuis bonum erat mulierem quæ ſeipſam marito commiſerit, res etiam eiuſdem pati arbitrio gubernari: attamen quoniam conditores legum æquitatis conuenit eſſe fautores, nullo modo, prohibente muliere, virum in paraphernis ſe volumus immiſcere. Hæc ibi. At etiam de iure communi,ſi mulier ipſa viro rerum ſuarum adminiſtrationem non prohibeat, poteſt ipſe eas liberè adminiſtrare: & ita fructus earum lucro ipſius mariti cedunt: vt dicit Ioan.Fab.in d.l. hac lege,per text. in l. vlt. eod. tit. & in l. maritus. C. de procurat. In quo videtur ſentire, ſatis eſſe, mulierem non pati,vt vir adminiſtret,vt fructus lucretur. *Paraphernа quæ dicantur.*

2 Super quo vide gl.Bald.Angel.& alios, in l. vbi adhuc.C.de iure dot.gl.Ray. Oduf.Cyn.Bald. Saly. & alios in l.vlt. C. de pact. conuen. gloſ. Bar. Bald. Ang.Imo.Paul.Caſtr. & Alex. in l. maritus, quæ eſt pen.in princ.ff.ad leg.Falc.Io.And. in c. per veſtras, col.2.in gloſ.4.& ibi Petr. Anchar, col.4. verſic. vlt. de donat. inter virum & vxorem. Bart. Bald. Paul. Caſtr.& alios in d.l. maritus.C.de procur.Bart.conſ. 225.quæſtio talis eſt,Titius habens vxorem. Bald.in l.aſſiduis,col.3.verſi.quid de fructibus.C.qui pot.in pig.hab.& in l. dotis cauſa. ff. de iure dot. & in l. ſi viua.ad fi.C.de bonis mater.& in cap. ex parte, col. vlt.de conſuet.& conſ.276.verba ſtatutorum, lib. 3. & 293. factum ſic proponitur, domina Bartolina, col.vlt.eod.lib.3.& inter ipſius conſ.And.Alpheum. conſil.366. ad euidentiam, lib.2. & eundem Bald. conſ.ſeq.& Io. Capie.& Argent. inter conſilia eiuſdem conſil.437.ſuper dubia,col.2.verſi. & breuiſſimè videtur dicendum, lib. 3. & ipſum Bald. conſil. 478. quædam ſunt res, lib.5. Raph. Co. Imo. Paul. Caſtr. Flor. & alios quoſdam, inter conſilia ipſius Raph.conſ.104.quæritur nunquid bona.Pet.Anch. conſil.94.iſta domina,& Paul. Caſtr. conſ.199. ſuper primo reperio,lib.2.Franc.Aret.conſil.160.longa eſt,col.2.verſic.his præmiſſis.Alex.conſil.42. ſuper præmiſſo themate,col.1. & iterum,col.6. verſic. nec obſtat quòd dicta bona,& col.ſeq.lib.1.& conſ. 63.ſuper primo dubio,lib.2. & Corn.conſil.129.ad euidentiam,col.1.& 2.lib.4.& omnino Soc. conſil. 82.in cauſa vertente, col.3. & multis ſeq. lib.4. & Guid.Pap.deci.468.de fructibus.Carol. Ruin. conſ. 222.ad euidentiam, col.1.& ſeq. lib.1.& Stephan. Bertr.conſ.19.ponitur in facto, in 4. dubio, lib.3.& Matth.Afflict.Deci.Neap.44.de tribus,n.5.& ſeq. *De eadem re.*

3 QVID AVTEM, ſi quiſpiam duxerit vxorem nondum nubilem? videtur non eſſe locum huic conſuetudini, per id quod voluit gloſ. in l. ſi ante.ff. *Quid ſi vxorem nondum nubilem duxerit.*

ante. ff. ſolut. matrim. quòd maritus qui duxit vxorem non nubilem, non facit fructus dotis ſuos, per text. ibi, & in l. præced. loquentem de nuptiis & matrimonio: tanquam hoc caſu, non ſit matrimonium, niſi de facto, & idem voluit gl. in l. dotis. ff. de iur. do. & ſequitur ibi Bar. ea ratione motus, quòd pupilla nec expreſſè, nec tacitè poteſt donare, & Bald. in l. ſi pro dote. C. de dot. promiſſ. vbi & hoc dicit potiſſimùm procedere, vbi maritus debet lucrari quoſdam fructus ex forma ſtatuti loquentis de matrimonio: quia ſtatutum ſtrictè eſt intelligendum: & hoc caſu non eſt propriè matrimonium.

De eadem re.

4 Contrarium tamen voluerunt Azo in d. l. ſi ante. & in d. l. ſi pro dote, & in ſumma, C. de iure dot. col. pen. Odoſ. in d. l. dotis fructus, vbi dicit ſic fuiſſe pluries iudicatum. Spec. tit. de don. inter vir. & vxo. §. vlt. verſi. quid ſi mulier. Hoſti. in ſumma, eo. tit. Sed tamen ſuper hoc vide omnino Dy. Cyn. & alios, in d. l. ſi pro dote. Bart. Imo. Rom. Fran. Are. & alios, in d. l. ſi ante. vbi multa videbis in eam rem adducta per recentiores. Sed & tu vide, quæ diximus in præce. gl. in 33. q. & Bald. in l. dotis fructus. ff. de iure dot. Et hæc quidem quæſtio non inutilis eſt. Nam ſi vxor ipſa moriatur, antequam ſit facta nubilis, ſtante prima opin. hæredes poterunt repetere fructus, quos vir ipſe percepit, tanquam nihil omnino iuris habuerit in illis.

Si vxori competit ius patronatus, vter præſentabit, vir, an vxor.

5 QVÆRO SECVNDO, quid ſi vxori competit ius patronatus, vter præſentabit, vir an vxor? videtur quòd maritus: nam ipſe habet omnimodam bonorum vxoris adminiſtrationem, vt hic dicitur. Quin etiam (quod aliis adminiſtratoribus nõ competit) poteſt liberè diſponere de fructibus eorum, vt alibi expreſſius dicetur. Imò verò cenſetur ea noſtra conſuetudine, dominus non dotis tantùm, quod ius commune iam ſanxit. inſ. doce ancillam. C. de rei vendi. ſed & aliorum quorumcunque, ex noſtris Conſuetudinibus Franciæ, quibus maritus ipſe, non vxor eorum præſtabat homagium, quódque per mortem illius, veluti domino eorum mutato, ſuperior dominus ius habet racharus, vt vocamus.

Præſentatio in fructu.

Præſentatio autem eſt in fructu, vt dicit gl. ordi. in cap. cùm Bertoldus, in gloſ. vlt. de re iudi. inno. & alij, in c. conſultationibus, de iure patr. & Bald. in l. 1. C. de diſtr. pign.

Et collatio.

Sicuti etiam collatio beneficij, ſecund. gl. in c. cùm olim, de maio. & obe. & ibi Doct.

De eadem re.

6 Propterea Domini à Rota, Deci. 422. fuit dubitatum vtrùm valeret: in nouis, in ſimili caſu, videlicet in iure patronatus competente ratione rei dotalis, dicunt huiuſmodi ius tranſire in maritum, hócque de conſuetudine obſeruari. Tamen ſubdunt, quòd ſi vir & vxor præſentarent, præferendus eſt præſentatus ab vxore, inſtar eius, quod de pupillo, & tutore præſentantibus tradit gloſ. poſt Tancr. & Bar. Brix. in cap. ex eo. in verbo ſuffragium, in fi. vbi etiam recentiores, de elect. lib. 6. & Petr. Anchar. (vt hoc illis addam) conſil. 355. viſis punct. & quæſitis, in vlt. dub. quod inculcatur inter conſil. Anto. conſ. 3. Sequitur per omnia Card. Alex. in c. per veſtras, col. 3. verſi. item quæro, dicitur, & ſeq. de donat. inter vir. & vxo. Felin. in c. quoniam, in calce, de teſti. vbi per hoc limitat, quod dicit Bald. in l. 1. ff. de Sena. quòd ſi non conueniat inter maſculum, & fœminam patronos in præſentando, præfertur præſentatus à maſculo, quod & idem tenet Fulg. ibid. vt vt videlicet procedat, cùm vterque ius æquale habeat in iure patronatus, ſecus ſi inæquale, vt in hoc caſu. Sequitur etiam Paul. Cita. in tract. de iure pat. in 6. parte, art. 3. q. 39. & iterum in 7. parte, q. 15. eadémque vltim. & Cæſar Lamber. in tract. eiuſdem tit. in 3. art. 6. q. princ. 3. part. 2. lib. & Caie. in repet. c. vlt. col. 35. verſi. ex hoc infert, de elect. lib. 6. & Bened. in c. Raynut. in verbo, duas habens filias, col. 2. num. 3. de teſta. & D. Ioan. à Selua, in tracta. de benefic. in 6. q. 2. partis, col. vlt.

De eadem re.

7 Sed & ſimpliciter, quantum ad primam partem pertinet, vt ſcilicet tranſeat id ius in virum, ſequitur Card. Flo. in c. ex literis, de iure patr. & in Clē. plures, in prin. in 6. q. eod. tit. & Cardin. Alex. in d. c. per veſtras, col. 3. verſic. item quæro, dicitur in text. & ibi Io. Lup. in repet. §. 43. extrà de dona. inter vir. & vxo. & ſubobſcurè Fel. in d. c. cùm Bertol. col. vlt. de re iud. & latiſſimè Roch. Cur. in tract. de iure patr. in verbo, ipſe vel is, à quo cauſam habuit, in 28. q. vbi ita dicit tranſire in virum vt ad vxorem non ſpectet, in hoc diſcedens à ſententia Rotæ, ſuffultus primum autoritate d. c. ex literis, de iure patron. vbi id ius tranſit omnino in conductorem vniuerſitatis, nec competit locatori. At certum eſt, pinguius eſſe ius mariti in dote quàm conductoris in re conducta, vt expreſſè dicit Bald. in d. l. dote. Nam vir dicitur propriè habere dominium dotis, vt dicit idem Bald. in l. in rebus, in 3. notab. C. de iure dotium. Igitur ſi ad conductorem ita tranſit ius patronatus, vt locatori non competat, multò magis in maritum, vt vxori etiam non competat.

De eadem re.

8 Et illam eandem rationem ante Rochum (licet non alleget) voluit Card. Alex. vbi ſuprà. Nam non ſimile eſt (inquit) quod dictum eſt de pupillo, & tutore: nam pupillus eſt dominus, & liberè vti poteſt, ſine conſenſu & autoritate alterius hoc iure ſpirituali, ſi ſit maior ſeptennio; per c. ſi annum, de iudi. lib. 6. nam & is contrahit ſponſalia, c. literas, & c. acceſſit. de ſponſ. impu. Ideò licet non poſſet eligere per d. c. ex eo. de elect. lib. 6. poteſt tamen præſentare, cùm per hoc contrahatur matrimonium ſpirituale, ſicut per electionem, nec vllo iure cauetur ſecundum Arch. in d. cap. ex eo quòd tutor detur ſpiritualibus. Igitur nec ad id, quod eſt ſpirituali annexum. Quòd videtur tenere idem Archid. in c. decernimus, 15. q. 7. in prin. Secus in marito, qui eſt dominus rerum dotalium.

Fructus iuriſdict. rei dotalis ſpectant ad maritum.

9 Adde autem & tu quod in ſimili dicimus, quod ſi mulier in dotem caſtrum dederit, fructus iuriſdictionis ratione caſtri competenti ſpectant ad maritum, vt voluerunt Bar. Bald. Ang. & recentiores in l. diuortio. §. ſi vir in fundo. ff. ſolu. mat. Bar. in l. vlt. ff. eod. Ang. in l. ſi conſtante. § quoties. ff. eod. Bald. in l. 1. col. 3. C. de fructibus. & lit. expen. Petr. Anch. in c. 2. ne præl. vic. ſuas, Bened. in repe. c. Raynutius in verbo, cætera bona, nu. 36. extrà de teſta.

10 Sed & ſunt nonnulli, qui ex profeſſo in ea ſunt ſententia, vt præferatur præſentatus à marito, præſentato ab vxore. Quod & idem eſt, quod ſuprà ex aliis diximus: inter quos eſt Philipp. Franc. in d. c. ex eod. col. 1. verſi. & ad prædicta, de elect. lib. 6. vbi tamen erranter dicit, ita tenere Do. à Rota, vbi ſuprà. Verùm Cæſar Lamb. omnium, vt opinor ſolus, in d. tracta. de iure patron. in 3. art. 6. qu. princ. 3. part. lib. 2. dicit locum eſſe præuentioni.

Contra ſuprà dicta.

11 Sunt tamen qui tenent, nullo pacto tranſire in virum ius patronatus ratione rei dotalis competens, videlicet Paul. Liaz. in repet. cap. à nobis, col. pen. de iure patrona. & iterũ in ſua 4. diſpu. inci. patronus, eccle. ſancti. Iac. col. vlt. Anto. Imo. Pan. in d. c. vlt. de conceſ. præb. Petr. Anch. in d. Cle. 2. col. 3. verſi. 2. poteſt. & iterum, verſic. quò ad aliud, de iure patr. Feli. ſibi contrarius in cap. cùm olim, col. 2. de maio. & obedien. in c. cauſa, col. 4. verſic. & ſi dicis ſicut. ibi, vnde ſi dico, de præſcript. & Iaſ. in d. leg. diuortio.

diuortio. §. ſi vir in fundo, col.vlt. ff.ſol. mat. & in d.l.vlt.io fin.ff.eod.tit.& bened.in c.Raynutius, vbi ſuprà,num.37. & Ioan.Monteſer. in repet. l. frater à fratre,in 23.q.ff.de condi.indebi.

Horum rationes.

12 Mouentur iſti, quoniam jus patronatus eſt quædam honorificentia (vt ipſi appellaut) quæ nihil habet proportionabile ad onera matrimonij, propter quæ fructus rei dotalis cedunt marito, d. c. per veſtras, de donat. inter vir.& vxo. & c. ſalubriter, de vſur. quoniam ex præſentatione nullum fructum reipſa exiſtimabilem conſequitur,ex quo poſſit ſufferre ooera ipſa matrimooij ; ſicuti etiam dicimus, qoòd ius patronatus non tranſit in ereditorem, ex pignore ſibi dato,quoniam hujuſmodi fructus non ſit æſtimabilis, vt poſſit computari in ſortem, nec habeat aliquid proportionis ad debitum, vt no.Inn. Hoſt.Bald. & omnes, in d.c.cùm Bertoldos,de re iudi. & latè diximus ſuprà rit. omnium t. §.item 1.in gl.4.in vlt. q. Item maritus ex dote non poteſt percipere fructus, qui breui non renaſcuntur.d.l.diuortio. §.ſi vir in fundo. ff. ſolu.mat. præſentatio autem eſt ejuſmodi, ergo ad maritum oon pertinet.

Jus patronatus non tranſit ad creditorem.

Reſponſio ad rationes.

13 Sed his rationibus facilè reſponderi poteſt. Nam quantùm ad priorem pertinet, ea prorſus inuertitur ex d.cap.ex literis,vbi ius patronatus tranſit ad conductorem, nulla eius ratione habita, quòd nihil hoc ius habeat proportionis ad pretium conductionis, ratione cuius pertinent fructus ad conductorem : ſed eo tantùm conſiderato, quòd ius patronatus tranſit cùm vniuerſitate,vt aliàs quoque in venditione fit, licèt etiam non ſit pretium quouis modo proportionabile ad ios patronatus, c.cùm ſæculom de iure patro. nec enim conſideratur ius ipſum patrooatus in ipſa condoctione, aut venditione, ſed acceſſoriè tranſit, vt etiam annotat. Pan. io d.c.ex literis, in 3. no. Sic igitur in ſpecie propoſita, licèt tale ius nihil ſpectet, nihil proſit, nihil cooferat ad onera matrimonij : nihil tamen prohibet, quio tranſeat cum vniuerſitate in dotem data: quia non conſideratur per ſe, ſed venit tantùm acceſſoriè. Secunda autem ratio falſa eſt, oeque enim ille §. ſi vir in fundo, loquitur de fructu, qui breui noo re oaſcitur:ſed id tantùm dicit,non eſſe in fructu, quod non reoaſcitur : præſentatio autem renaſcitur ; ideóque in fructu eſt, vt iam diximus, & nemo negat.

14 Et hæc quidem procedunt ex mero iure communi, ex quo vxor non eſt in poteſtate viri, ſed poteſt liberè bona ſua adminiſtrare, ſine conſenſu & autoritate viri. l.velles.Cod.de donat. & alibi ſuprà ſæpe diximus. Sed ſtante hac conſuetudine prohibente (vt ſuprà in principio hoius quæſtionis dictum eſt) vxori bonorum ſuorum adminiſtrationem, & eam marito, in cuius poteſtate eſt concedente, maius dubium eſt, an vxor ſola, ſine conſenſu & autoritate mariti, poſſit præſentare. Nam (ne id ignores) præſeotatio eſt io bonis, vt oou obſcurè voluit Bald. conſilio 32. quidam nobilis, colum.3. libro 1. & clariùs Panormitan. in d. c. ex literis, de iure patr. & latè diximus & probauimus in rep. l.ſi vnquam, in verb. donatione largitus, in 24. q. numero 355. incip. ſed de hoc admodum dubito. C. de reuocat. donat. Quòd ſi dicatur, vt iam dictum eſt, nihil in huiuſcemodi rebus curari alienam poteſtatem, ſiue autoritatem,per d.c.2.de iudi. lib.6. cum ſimil. poteſt reſponderi ex eo quod dicitur,pupillum poſſe præſentare cum autoritate tutoris,vt per Io. Andr.in d.c.ex eo.col.1.verſ.io gloſ.ſed de iure,& col. ſeq.verſ.in gl.ibi, ipſi. de elect. lib.6. Ideò cogita, & vide quæ diximos ſuprà in gl.in verbo *contracter*, in 26.q.quæ eſt nu.223. & ſeq.

FINIS.

Digitized by Google

TABVLA ALPHABETICA

GENERALIS OMNIVM RERVM HIC TRACTATARVM.

Quam ſequetur alia, rerum & quæſtionum hanc noſtram Conſue tudinem priuatim tangentium.

A

ABBAS non habẽs capitulum debet adhibere authoritatem ſuperioris in alienatione rei eccleſiaſticæ, gloſſ.8. num.21.

Abimelech non priùs Dauid eſurienti panes ſanctificatos dedit, quàm profeſſus eſſet à mulieribus triduo ſe continuiſſe, l.15.n.3

Abraham ob vxoris formam in mortis diſcrimen adductus, l.2.n.14

Abraham annis decem vxore ſenior, l.6.numero 49

Abraham ſolicitus, vt de ſancta gente vxor filio duceretur, l.7.num.68

Abraham iuſſus à domino ſequi vxoris monitum, l. 11.numero 8

Abſens perinde habetur, ac ſi non eſſet, glo 8.num.25

Abſentis locum ſupplet iudex, gloſ.8.num.36

Abſentia eorum, quorum conſenſus requiritur, facit, vt actus expediri poſſit ſine eorum conſenſu, gloſ. 8.n.6.& multis ſeq.

Quod tamen intelligitur, cùm abſentia futura eſt diuturna, & in longinquis partibus, ibid, num 19

An autem tunc autoritas iudicis requiratur, ibid.nu. 20.& ſeq.

An item alij in eorũ locũ ſunt ſubrogandi, ibidẽ, n.27

Abſentiáne an præſentia, potiùs præſumatur, gloſſ.8. num.29.& 2.ſeq.

Abſolutio excommunicationis ſimplici verbo, fit, vt ipſa excommunicatio, gloſ.5.nu.14

Abſoluendi & condemnãdi verba, licet ſint de ſolennitate, poſſunt tamen verbis æquipollentibus proferri, gloſ.7.num.14

Abſtemios quæ faciant, l.9.num.63

Abſurda fugienda, gloſ.5.num.124

Abuſio maior in fœminis, quàm in viris, l.9.no.53

Acanthos primus autor fuit nudãdi corporis in certaminibus, l.4.num.36

Accuſatio facta de crimine facto in palatio, ſine alia declaratione finium, an valeat, glo.7.nu.132.& ſeq.

Acedia non accidia, pro deſidia, l 9.num.25

Achaz rex annos 10.aut 11. natus, filiam genuit, l.6. num.37

Achilles muliebri veſte vſus, l.3.no.68

Achilles veſte muliebri dilaniata, clypeum & haſtam arripiti, ibid.

Achilli quod nomen fuerit inter virgines, idid.

Achinæ, non achini, l.1.nu.89

Ἀκίλκεσι qui dicantur, l.15.num.63

Acquirere prohibiti per contractum, non prohibentur acquirere ex teſtamento, gloſ.5.nu.93

Ακρατῖς qui dicantur, l.15.num.63

Actæon in ceruum mutatus, quòd Dianam nudam vidiſſet, l.4.num.24

Actio quæ datur pro dote puratiua, æquè priuilegiata eſt, ac quæ datur pro vera, l.8.num.254

Actor ſequitur forum rei in diſtractu, vt in contractu, gloſ.5.num.8

Actus attribuitur agenti, non conſentienti actui, gloſ. 6.num.18

Actus à principio inualidus ex defectu conſenſus alterius, non poteſt validari per conſenſum eius præſtitum poſt mortem eius, qui eum actum fecit, glo. 6.num.18

Actus factus à non domino, aut inhabili ſortitur effectũ, ſi poſtea fiat dominus, aut habilis, gloſ. 8.n. 99

Actus, qui venit ad eum caſum, à quo incipere potuit, reconualeſcit, ibid.

Actus neceſſarius non cõprehenditur ſub lege actum prohibente, l.8.num.201

Adam plus peccauit, quàm Eua, l.1.num .86

Adam & Eua non erubuerũt ſe nudos eſſe, l.4.no.88.

Adamiani mares & fœminæ nudi conueniebant, l. 4. num.22

Adminiſtrator quilibet poteſt liberè contrahere ad commodum ſuæ Eccleſiæ, glo.8.num.80

Adrianus ille ſanctus vxorem dominam vocabat, l.5. num.13

Adulterium in maribúſne, an in fœminis ſit grauius, l.1.num.46.& num.85.& ſeq.& l.9.num.90

Adulterium an præſumatur ex deprehenſione viri & mulieribus formoſæ, l.2.num.9

Adulterium ex ſimilitudine deprehendi, l.7. num. 52

Adulterium & veneficiũ proxima, l.8. n.22.& 2. ſeq.

Adulterium bruta quoque animantia deteſtãtur, l.13. num.1

Adulterij pœna apud diuerſas gentes, l.13.nu.6.& ſeq. vſque ad num.24

Adulterij pœna ante leges Moſaicas, num.6.ibid.

Adulterium an de iure ff. pœna mortis puniatur, l.13. num.19.& ſeq.

Adulterium graue ſcelus, l.13.nu.26

Adulterium grauius periurio, ibid.

Adulterium grauius idololatria, ibid.

Adulterium virorũ vxores impudicas facit, l.13.n. 35

Adulterium, curioſitas eſt alienæ voluptatis, l. 9. numero 34

Adulterorũ filij patribus vultu ſimiles, l.7.nu.50.& 51

Adulterorum caſtratio, l.13.nu.7

Adulterorum vxores, ipſæ quoque ſæpe adulteræ, l.9. num.230.& l.13.num.35.& ſeq.

Adulteri iunctis corporibus viui incenſi, l.13.num.17

Adultera dote priuatur, l.1.nu.45. ad fi.& iterum glo. 8.num.238.

Adultus habens curatorẽ, an liberè poſſit donare cauſa mortis, ſine illius autoritate, gloſ.5.nu.72. & 83

Tabula.

An & diſponere de rebus immobilibus,d.l.num.72

adiimachidæ virgines nuptas regi ſtuprandas exhibent,l.7.num.62

Aëas philoſophus ter tantùm per omne vitæ tempus cum vxore concubuit,l.15.num.82

ædium non eſt,quod earum cauſa paratum eſt,gluſ.2. num.30

ægroto dum anima eſt,ſpes eſt,gloſ.2.num.19.

ægyptiorum lex,l.1.num.57

ægyptiorum opinio de elementorum ſexibus diuerſis,l.1.num.68

ægyptij ſinguli plures vxores habent,prçter ſacerdotes,qui vnam tantùm ducunt,l.7.num.22

ægyptij cum matribus,filiabus,ſororibus nuptias cõtrahunt,l.7.num.34.& ſeq.

ægyptiorum lex à cæteris gentibus diuerſa,l. 10.nu.5

ægyptiorum viri domeſtica negotia , fœminæ extranea adminiſtrant,ibid.

ægyptię mulieres calceamentis non vtũtur,& quare, l.10.num.17

ægyptiorum pœna in adulteros,l.13.num.7

ægyptiaca fabula de mendacio mulierum,l.9.nu. 53.

ægyptij in templis coitu abſtinebant,l.15.nu.105

ægyptiorum ſacerdotes caſtitatem inoffenſam ſeruabant,l.15.num.122

æmylius vxorem zelotypam incautam incautus interfecit.l.16.num.4

æmilia pellicem viri matrimonio collocauit, & liberaliter dotauit,l.13.num.34

æneas formoſus,l.2.num.40

æolus filios & filias ſimul matrimonio iunxit,l 7.n.35

æqualitas amicitiæ mater,l.4.num.20.& ſeq.

æqualitas coniugum in ætate ſeruanda,l.6.num.1

æqualitas ætatis coniugum reſpectu finis conſideranda,l.6.num.46

æſchylus repræhenſus quòd bis idem dixerit,l.9.n.26

æſopi apologia de carbonario & fullone,l.5.num. 24

Eiuſdem altera apologia de vitanda potentiorum ſocietate,l.5.nu.34

Eiuſdem quoque alia apologia de cauis inuidẽtia, l.9.nu.212

Eiuſdem item alia de cęteris membris, quæ aduerſus ventrem conſpiratunt,l.15.num.32

ætas contrahendi matrimonij,& marium, & feminarum,l.6.num.35.& 40

ætas ferendi ſeminis,& eius prolifici,ibid.num.36

æthiopes regem conſtituebant,qui forma cęteros excelleret,l.2.num 44

æthiopes non ſuis , ſed ſororum filiis regnum relinquebant,ibid.

æthiopis occurſus,mortis portentum,l.2.nu.60

æthiopes vxores ducunt matres,filias,ſorores,l.7.numero 33

æthiopes Garamantes vxores communes habent,l. 7. num.51

aëtij medici ſententia de ętate contrahendi matrimonij virorum & fœminarum,l.6.num.41

aëtiúſne,an Paulus Ægineta prior fuerit,l.15.num.76

aëtij locus,idem.

aëthneus piſcis nunquam aliam fœminam contingit, l.13.num.5

Affectionis eiuſdem eſſe quis præſumitur , cuius patria eſt,l.7.num.17

affectus animi eodem modo deponuntur , quo aſſumuntur,gloſ.5.num.24.Et quare,ibid.num.25

africanus laudatus ob cultus negligentiam,l.3.nu. 47

afri ſubdoli,l.7.num.15

Agamemnonis vxor impudica,l.9.num.121

agape Elpidium in errorem duxit, l.9.num.31

agathirſi vxoribus communibus vtuntur,l.7.num.53

agens nobilius patiente,l.1.num.95.

agidis Lacedæmoniorum regis vxor impudica , l. 9. num.164.& l.16.num.60.

agnodice puella virili habitu medicinæ operam dedit,l.3.n.69

agricola ob modicum cultum laudatus,l.3.num.47

agrippina filio Neroni commixta,l.9.num.101

Aiax Oilei filius à Pallade fulmine ictus, quòd Caſſandram in eius templo vitiaſſet,l.15.num.109

aioth ambidexter,l.1.num.63

Albedo corporis à frigore,l.9.num.147

alberti magni ſententia de ætate generationi idonea, l.6.num.48

alcinous Phæacum rex filiam fratris vxorem duxit, l.7.num 42

aleippe elephantum peperit.l.9.num.108

alemannorum lex , ne liceat duorum fratrum vel ſororum liberos matrimonio iungere, l.7.num.43

alexander Pyrrhi filius Olimpiadem ſororem duxit vxorem,l.7.num.36

alexander Magnus ſine vlla capillorum cura,l.3.n.47

alexandri Magni familiares ceruicem eius inflexam repræſentabant,l.16.num.20

alexãder Magnus vituperatus, quòd peregrinis veſtibus vteretur,l.3.num.57

alexander Magnus Perſas docuit matres revereri , eorúmque nuptiis abſtinere,l.7.num.31

alexandri Magni hiſtoria memorabilis,l.10.nu.42

alexandri Magni ſorores lanificio deditæ,ibid.

alexander Magnus Deum ſe non eſſe ex coitu cognouit,l.15.num.63

alexander Magnus parum in Venerem ſtrenuus, quia erat vinolentus,l.15.num.63

alexander Seuerus Imp. Rom. veſtes ſericas caras habuit,holoſericas nunquam induit,l.3.num.17

alexander Seuerus Imperator gemmas poſſidere mulierę exiſtimabat,l.3.num.20

alexander Seuerus imperator , qua pœna adulteros puniuit,l.13.num.20

alexander Pheræus ob pellicatus ſuſpicionem , ab vxore interfectus,l.13 num.29

alienari prohibita extra familiam , an in fœminam nuptam alienari poſſint,gloſ.3.num.7

alienare prohibitus ſimpliciter , an per teſtamentum alienare poſſit.gloſ.5.num.100

alienatione prohibita , pignus prohibitum cenſetur in fauorabilibus,gloſ.5.num.109

alienatione prohibita in fauorem alterius,delinquendo ei non præiudicat,gloſ.5.num.156

alienationis permiſſio non trahitur ad alienationem, quæ fit ex delicto,ibid.num.158

alienare non dicitur , qui poſſeſſionem tantùm amittit,gloſ.5.num.161

alienatione prohibita , & id quoque prohibetur , ex quo alienatio ſequi poteſt gloſ.5.num.12. & iterum gloſ.8.num.192

alienare prohibitus , actiones exercere prohibetur, gloſ.5.num 207

alienatio voluntaria inutilis rei legatæ,adimit legatũ tacitum,non expreſſum.gloſ.7.num.67

alienationis prohibitio non habet locum , cùm ea fit ſui aut ſuorum redimendorum cauſa , gloſ. 8. num. 281.& multis ſeq.

alimentum id conueniens eſt, quod aſſimilari poteſt corpori,quod nutritur.l.5.num.23

aliis aliæ res placent,l.1.num.75

aliæ aliis gentibus leges placent,l.7.num,19

alius & alias,dictiones implicatiuæ ſimilitudinis,glo. 5.num.28.& iterum num.48

aliud eſt facere,aliud facienti conſentire,gloſ.5.n.136

althæa ex pellicatus iocotiuo proprios liberos io-
terimit,13.num.132
Amithia pulchricoma,l.2.num.38
amare & amari,iuuenilem ætatem decet, l.6. oom.9.
& multis ſeq.
amantes redamamus,l.13.num 43
Et quare,ibid,num.44.& multis ſeq.
amans in alio corpore viuit,idib.num.45
amans amati faciem animo ſuo inſculpit,ibid.nu.46
amantes ardere dicuntur.l.13 oom.60
amabiles vt fiant mares fœminis,l.1.num.65
amatoria plurima,l.14.num.1.& multis ſeq.
amatoria nil virium babere,ibid.num.7
amatorium valentiſſimum omnium forma,venuſtas,
& id genus cætera ſunt,ibidem,num.8
amatoria vim furoris habere,ibid.num.10
amatorium efficaciſſimum , cum vxore frequenter
congredi,l.15.num.1
Amazones cur dextram mammã eruebant,l.1.ou.64
ambidextri qui fuerint,l.1.num 64
ambidextra mulier nonquam,viſa,ibid.
Ambroſij locus emendatus,l 10.num.55
Ameſtris,vxor Xerxis laniſicio dedita,l.10.num.42
amicis nil fucatum & rectum,ſed nuda,& ſimplicia o-
mnia eſſe debent,l.4.num.26
amici ſecretò monendi,palàm laudandi,l.9. nom.232
amicis non fidendum in aſſeruatione vxorũ,l.16.n.28
amicitia mutua inter coniuges, omnium maximè eſt
neceſſaria,l.4.num.18.
amicitia diſſimilium dura & aſpera,ibid.num.21
amicitia inter diſſimiles,aut omnino non coit : aut ſi
coierit,non cohæret,ſed cito dirimitur,ibid.nu.28
amicitia opulentiorum vel nobiliorum non ſatis tuta
& firma eſt,ibid. num.33
Sed & ea non innoxia eſt,ibid.
Ἄμετροι vocantur virgines innuptæ,l.3.nom.31
amor pulchritudinis deſiderium,l.1.num 7
àmor per diuerſas libidines diſpers⁹,torpeſcit,l.7.n.22
amor fœmineus cur dicitur,l.9.nom.84
amor animi cura vacantis paſſio,l.9.num.89
amor longa abſentia langueſcit , & plerunque eva-
neſcit,l.9.num.122
amor otioſorum occupatio,l.9.num.173
amor otioſus dictus,ibid.
amor affectus animæ otioſæ,ibidem.
amor non alio pretio, quàm ſeipſo emitur,l.15.n. 44
amor carminibus,& poculis an conciliari poſſit,l. 14.
& multis ſeq.
amor λυσιμελὴς dictus,l.15.nom.44
amor ignis eſt,l.15.num.58
amor flamma,ibid.
amor feruidus,ibid.
amor flagrans,ibid.
amor vrere dicitur,l.15.nom.59
amator torrere dicitur,ibid.
amoris & libidinis tædium quibuſdam rebus fieri ,l.
15 num 93.& ſeq.
amorem ſedat fames,l.16.num.48
Ammonius ſe nudum conſpici puduit,l.4.nom.35
Amphiaraus temerè vxori latebras ſuas detexit,l. 12.
numer.2.
Amphionis & Zethi fratrum diſſimilitudo, l.15. nu-
mer.28
Anacharſis vxorem deformem duxit,l.2.nom.27.
anademata,l.3.num.57
Κραδίη,ibid.
Κραδίσμη.ibid.
Κράδιστος,ibid.
Anaitidis deæ ſtatua ſolido auro conflata.à M. Anto-
nio compilata,l.70.num.60
anaxandrides ſolus Lacedæmoniorum duas ſimul v-
xores habuit,l.7.num.27.
anaxarcho nudæ puellæ miniſtrabant,l 4 num,31
anaxmander Mileſius infinitatem naturæ omnium
rerum eſſe principium,& in eandem omnia reſolui
dicit,glo.5.num.20
anaximenes Mileſius aërem rerum omnium princi-
pium,& in eum quoque omnia reſolui dicit ,ibid.
ancilla à domino deſponſata,ab eo diuertit, l.8. nu. a
ancillam noſtram non eſſe in vxorem ducendam, ibi.
ancillæ negotia domeſtica committenda , ſi vxor de-
ſit,l.10.num.9
ancilla ob zelotypiam interempta à domina,l.13. nu-
mero 27
ancillarum Smirneorum prudens conſilium, l.15.nu-
mero 26
andromache vxor Hectoris lanæ dedita,l. 10. nu. 40.
& 41
andronitis virorum habitaculum,l.10.num.22
anilis ſuperſtitio,l 9.num.30
aniles ſabulæ,l.12.oum.17
animalia plurima cum fœminis coitura, ſeceſſum pe-
tunt,l.15.oum.160
anima ſanguis quibuſdam dicitur,l.15.num.17
anima non ex traduce eſt,l. 7.numer.2.& iterum l.15.
nomer.153
animi liberorum aliquid à parentibus accipiunt,ibid.
io vtroque loco.
animi vires corporis viribus præpollent,l. 1. num. 51
animi muliebres,l.1.nom 90
animi viriles,ibid.91
animi mores ibid.
animus ex animo aliquid capit,l.15.oum.153
anoibal Campanis delicijs fractus,l.7.oum.18
antecedenti deſtructo,deſtruitur conſequens, gloſ.5.
oum.194
antenoris Cephalenij egregium facinus,l.3,num.194
anteros cupidinis nomen,l.13.nom.44
antidotalis obligatio non impedit repetitionem in-
debiti , niſi abſolutum fuerit quod prius datum
fuerat gloſ.5.num.56
antiſthenes repræhenſus , quod attritis veſtibus vte-
retur,l.3.nu.53
antoninus Caracalla Imperator exarſit in libidinem
denudato corpore nouercæ,l.4.num.13
antoninus Philoſophus , Imperator ſanctiſſimus con-
ſobrinam ſuam duxit vxorem,l.7.num.44
antoninus idem vxoris adulteria diſſimulauit,l.8.nu-
mero 14
Eiuſdem laudes,ibid.
antonius Verus Imperator , ab vxore ob zelotypiam
interfectus,l.3.num.29
anus cum iuuene matrimonium improbatũ, l.6.o.33
anus ornata deridetur,l.3.num.11.& ſeq.
anus garrulæ,l.12.oum.17
apes, omnium formoſiſſimas in reges deligunt , l. 2.
oum.44
apes non niſi à caſtis tractandas,l.15.oum.125 .
aphrodite cur Venus dicta,l.9.num.167 & 4.ſequen.
& iterum l.15.num.23
apio qua ratione nutricibus interdicatur, , l.15.nu-
mero 140
apollo ἀκερσεκόμης , Intonſus, Cæſariatus , Crinitus,
Comoſus dictus,l.2.num.33
apollo formoſus,l.2.num.40
apollinis Phytij ſacerdotes Veneris expertes , l. 15.
oum.120
appellationi expreſsè renuncians , videtur fateri ma-
lam ſe cauſam habere : non etiam tacite gloſſ. 7.
oum.70

a 2

Google

Tabula.

Appellāti ab interloeutoria an ſatis ſit exprimete cauſas per verba generalia,gloſ.7,num.120
An autem, quæ mentaliter neceſſariò comptebendūtur,ibid.num.162.& ſeq.
an per telationem ad acta, aut aliud quippiam, ibid. num.190.& ſeq.
appellans an debeat exprimere cauſas granaminis notorij,gloſ.7.num.191
apelles hęteſiatcha Philomenam ſuarum doctinarū comitem habuit,l.9.num.31
Aquæ furtiuæ dulciotes,l.2.num.67
aquilæ columbam non generant,l.7.num.4.
aquilij Iuriſconſulti ſanctiſſimum. iudicium contra meretricem,l.5.num.103
Atabes vxotes emunt,l.4.num.9
arabum mulieres vno tantùm oculo libeto incedebant,l.4.num.20
arabes molles,l.7.num.18
arabes dicti,tanquam vitæ nocumentum,ibid.
arabibus omnibꝰ cōſanguineis vna vxor arat,l.7.n.50
arabibus cum marre coire non eēſetur impium: cum alterius ſanguinis fœmina coire,adulteriū eſt,ibid.
arabes vxotes communes habent,l.7.num.55
arabum pœna in adulteros,l.13.num.6
arbitrum quem eſſe non poſſe ex iuris apicibus eſt, gloſ.5.num.171
arbores ſexu diſtingui,l.1.num.64.& ſeq.
arbores mares plus vitium habere, quàm fœminas, ibid.& ſeq.
arborum fœminarum fructus meilor,l.1.num.66
arbor arbori diſſimili non inſeritur,l.5.num,24
arbores quæ citò naſcuntur, creſcunt, perficiuntur, vitæ ſunt breuioris,& ediuerſo,l.6.num.57
arbor mala bonos fructus facere non poteſt, nec bona malos,l.7.num.4
arbores mares breuiores,fortiores, difficiliores: fœminæ proceriores,molliores,faciliores,l.9.nu. 146
arbores citò, aut nimium ſeminis producentes, citò deficiunt,l.15.num 52
arbores & herbæ caſtos cultores cupiunt,l.15.n.126.
arcens Siculus à forma commendatus,l.num.40
Archelaus vxorem duxit fratris vídnam, l.7.num.50.
archidamus rex ab Ephoris mulctatus quòd vxorem puſillam duxiſſet,l.2.num.75
archontici hæreſiarchæ mulietes eſſe opus Satanę dicebant,l.9.num.122
Ardere pro vehementer amare,l.15.num.601
Arete,vxor Alcinoi regis lanificio dedita l.10. nu. 40
Arginorum mos in celebrandis quibuſdam ſacris, l. 3.num.66
arginarum mulierum taciturnitas & ſilentium, l. 12. num.6.& 7
argumentum à perſona,l.7.num.6
argumentum à genere,ibid.
argumentum à natione,l.7.num.19
argumentum à ſexu,l.8.num.18
argumentum à ſtricta ſignificatione ad latam, gloſ.5. num.26
argumentum à correlatiuis,gloſ.5.num.108
argumentum à contractibus ad iudicia,gloſ.5.numero.108.& ead.gloſ.num.215
argumentum à contrario ſenſu non facit expreſſum etiam generaliter,gloſ.7.num.175
argumentum à iudicijs ad contractus,gloſſ.5.nu.210
argumentum à toto ad partem non valet, ſi ſit diuerſa ratio,gloſ.5.num.215
argumentum ab æquiparatis ſimiliter,ibid.
argumentum à contractibus ad delicta,ibid.
argumentum à milite armatæ militiæ ad cæleſtem, ibidem.
argumentum ab alimentis ad piam cauſam,Ibid.
argumentum à communiter accidentibus valet, glo. 8.num.30
argumentum de tanquam,quando non habet locum, glo.8.num.99
Ariadne ob pellicatus ſuſpicionem proprios filios interemit,l.15.num.32
arietes duobus menſibus à coitu reuocantur, & quare,l.15.67
arigæus Lacedemonius de vxoribus aliorum nil temere dicendum dicebat,l.10.num.15
arimphæorum fœminæ comam amputabant, vt mares,l.1.num.21
ariſto iuriſconſultus ex cultus negligentia laudatus, l.3.num.47
ariſtocleæ hiſtoria,quę Ioui nuda ſacrificauit,l.4.n.14
ariſtotelis familiares eius balbutiem referebant, l.16. num.20.
ariſtotelis de ætate contrahendi matrimonij ſententia,l.6.num.45
ariſtotelis magna autoritas,ibid.num.52
ariſtoxeni de iuuenum venere ſententia,l. 6. num. 50
arrhius hæreſiarcha vt orbem deciperet, ſororem principis antè decepit,l.9.num.31
Armenij filias ſuas Anaitidi dedicant,quæ ibi proſtrata pudicitia,poſtea viris traduntur,l.7.num.60
armeniorum pœna in adulteros,l.13.num.10
arnobij locus emendatus,l.15.num.92
aromatiferæ regionis pœna in adulteros l.15.num.6
arrogare nō poteſt minor annis 60.& quare,l.6. n. 19
arſinoe conſuetudinem veneream habuit cum Demetrio genero,l.9.num.104
arſione, altera Lyſimachi vxor, Agathoclem priuignum de ſtupro appellauit,l.9.num.105
Eadem ipſum Agathoclē veneno ſuſtulit,l.9.n.196
artaxerxes filias vxores duxit,l.7.num.32
aſinus aſino pulcherrimus eſſe videtur,l.5.num.21
aſiatici luxurioſi,l.7.num.15
aſiaticis vxores dominantur,l.7.num.67
aſoti vxoribus communibus vtuntur,l.7.num.53
aſpaſia Cyri vxor ab omni ornatu aliena,l.5.num.9
aſpaſia Periclis magiſtra,l.11.num.29
aſpis aſpidem morſu non perimit,l.5.num.25
Aſſyrij nubiles virgines vendebant ad matrimonium, l.4.num.9
aſſyrij vxores ducunt matres,filias,ſorores,l 4.num.9
aſſyrij ijdem,qui & Syri,l.15.num.2
aſſyriorum proceres ſimulachrum Solis ſub Iouis nomine vehebant, longi tempori caſtimonia puri.l.15.num.114
Aſtarte dea quæ ſit,l.15.num.50
aſteropæus ambidexter,l.1.num.64
aſtronomorum ſententia de ſapientum dominatione,l.1.num.50
aſtrorū vi ad ornamenta corporis propenſi,l.5.nu. 50
aſtrorum vi vxores iuuenes,aut anus ducimus, l. 6. num.6
aſtrorum vi quædam mulieres libentiùs miſcentur ſenibus quam iuuenibus,l.6.num.30
aſtrorum vi mulieres ſenes maritos,aut ediuerſo ſortiuntur,l.6.num.55
aſtrorum vis mœchos & mœchas facit: ſi Aſtronomis credimus,l.13.num.58
aſtrorum vi nonnulli in media Venere mortem obeunt,l.15.num.18
aſtrorum vi zelotypiæ dediti,l.16.num.3
aſtur formoſus,l.2.num.40
aſtyanaſſa libros ſcripſit de formis & figuris concubituum,l.9.num.87
Ataulphus Gothorum rex,vxoris ſuaſu ab euerſione

Romæ

Digitized by Google

Romæ abſtinuit,l.13.num.12
athenæi locus,l.15.numer.92
athenienſium legibus non licebat fœminis paſſim commercari,l.1.num.72
athenienſes aliquando duas vxores ex lege habuerũt, l.7.num.23
athenienſes ante Cecropis leges,vxoribus promiſcuè vtebantur,ibid.
atheniensibus, an licuerit ſorores in vxores ducere,l 7.num.37
athenienſium lex,qua orbæ eis,qui erant genere proximi nubebant,ibid.
athenienſium mulieres publicis conſultationibus adhibebantur,l.11.num.21
athenienſium pœna in adulteros,l.13.num.9
athenienſium nocturna ſacra ſublata,l.16.num.44
athletas Venere abſtinere,vt robur ſuum conſeruent l.15.num.26
auaritia & luxuria an ſimul coïre poſſint,l.9.num.141 & iterum num.156.& ſeq
auaritia omnium malorum arx & radix,ibid. nu. 156
audacia meretricum propria,l.9.num.161
auentibus formoſus,l.2.num.40
auguſtinus librum quempiam pluris emit, quàm indicaretur,l.6.num.12
auguſtus pumilos & diſtortos,& cæteros id genus,vt ludibria naturæ maliſque ominis, abhorrebat, l.2 num.60
auguſtus Tiberium & Liuiam, quos primos hæredes inſtituit,nomen ſuum ferre iuſſit,l.5.num.27
auguſtus filias & neptes cœtu extraneorum prohibuit,l.10.nu.11
auguſtus ipſe Lucio Tucinio claro iuueni ſcripſit, parum modeſte eum feciſſe, quòd filiam ſuam Baias ſalutatum veniſſet,ibid.
auguſtus vxor filiæ,& neptes lanificio,ſe exercebant, l.10.num.44
auguſtus vxoris conſilio vſus eſt.l.11.num.1
auguſt.Imp.cur. adulteria exercebat,l.12.num.16
augylarum mors in ducendis vxoribus,l.7.num.56
augylarum fœminæ, nocte qua nubunt, omniũ ſtupro patent,l.7.num.56
auicennæ locus,l. 15. num.78
aulus Gellius,nonnullis Augellius dictus,l.1.num.31
aurelianus Imperator veſtem holoſericeam ne in veſtiario quidem habuit,l.3.num.17
aurelianus Imperator,quam pœnam adultero impoſuit,l.13.num.17
aureum pro pulchro,l.2.num.36
aurora roſeis digitis,l.2.num.37
aurora puella Tithonum ſenem amauit,l.6.num.30
auſes vxores habent communes,l.7.num.53
authen. ſacramenta puberum an habeat locum in diſtracto,liberatione,renuntiatione.glo.5.num.7
an in donatione,glo.5.num 49
an in fideiuſſione.glo.5.num,104
an in quaſi contractibus.glo.5.num.127
Et conſequenter,an in iudicijs,glo.5.num.208
autoritas ex cultu viris accedit,l.3.num.52
autoritatem præſtans actui,non dicitur illum facere, ſed imperfectum perficere,glo.5.num.88
authoritas in ipſo actu præſtatur,glo.6.num.2.
authoritas pro conſenſu ex ſubiecta materia accipitur,glo.6.num.6
autoritas interpoſita vice confirmationis, vel approbationis,poteſt ſequi actum,glo 6.num.9
authoritas,quæ in actu interponi debuit,ſi poſtea interponatur partibus præſentibus & conſentientibus,facit vt actus ex præſenti valeat, non ex præterito,glo.6.num.10.& 11
autoritas poſt actum præſtari poteſt,ſi is vtilis ſit ei, cui præſtari debuit,ibid.num.12
autoritas an de æquitate Canon. ſequi poteſt,ibidem nume.13
autoritas præſtita in ratificatione actus geſti à procuratore ſine autoritate facit vt actus valeat, ibid. num.14
Quid ſi interponatur in ratificatione per ipſummet,qui confecit,ibid.num.15.
autoritas propriè ſumpta, non poteſt interponi per procuratorem,l.6.num.23
autoritas an verbis exprimi debeat, glo.7.num.1.& a Sedam verbo autoritatis nuncupatim vtendum ſit ibidem.num.3.& 4
autoritas tutoris vel alterius,an à muto præſtari poſſit nutu,l.7.num.16
autoritas an tacitè in actibus tacitis præſtari poſſit, ibid num.20.& 2. ſeq.
autoritas ab eo præſtita videtur ei,pro quo fideiubet, ibid.num 25
autoritas à principe poteſt tacitè interponi,licet non ab inferiore,glo.7.num.38
autoritatem præſtare non poteſt, qui ipſe ea indiget, glo.8.num.48
Axiothea auditorium Platonis virili habitu frequentebat,l.3.num.69

B

BAbylonij virgines nobiles in matrimonium vendebant,l.4.num.9
babyloniorum vxores cum hoſpitibus paſſim ſtupro coëunt,l.7.num.61
babylon purpurata meretrix,ibid.
babylon Roma dicta,ibid.
bacchanalibus decem dierum caſtimonia opus erat, l.15.num.115
bacchanalia ſublata,& quare,l.16.num.43
bacchi ſacra caſtè fieri oportebat,l.15.num.115
bacchus Sabazius dictus,l.16.num.43
bacchus Menalas dictus,l.3.num.70
baccus muliebri habitu ornatus,ibid.
bactris vxores dominantur,l.7.num.67
balani quæ propriè dicantur,l.num.65
Baldus Nouellus excellentiſſimos doctor,l. 2. num.9
balearium inſularum vxores amicis ac domeſticis ſecundùm ætatem primùm coëunt : vltimus locus ſponſo datur, l.7.num.59
bannitum ex ſtatuto occidere,peccatum, l. 9. num. 4
bannitus non amplius eſſe cenſetur, vel baliter ſtatùm à banno liberatus,glo.2.num.3.
bannitus non eſſe cenſetur, qui ſtatim rebanniendus, id eſt,à banno reuocandus eſt ibid.
bannitus ſtatuto prohibitus agere,poteſt nomen nomine procuratorio alterius agere,glo.5.num.173
banniti patris filius poteſt exigere dotem ſine conſenſu illius,glo.8.nu.35
banniti patris filius poteſt eſſe in iudicio ſine conſenſu illius,ibid.
banniti conſanguinei conſenſus non eſt neceſſarius ex ſtatuto requirente conſenſum conſanguineorũ in contractibus mulierum,ibid.num.36
banniti filij præſentia non eſt neceſſaria in teſtamẽto matris,quæ aliàs requiritur ex ſtatuto,ibidem,n.37
bannitus non cenſetur eſſe in rerum natura,ibid.
bannitus conſentire poteſt,ibid.num 39
bannitus iura ſua non amittit,ibid.num. 40
baptizatus & mox baptizandus eodem priuilegio vtuntur,glo.2.num.9
barbari veſtitu muliebri delectantur,l.3.num.64
barbarorum eſſe,parentum, & filiorum, fratrum, & ſororum concubitum,l.7 num.49

barbaris vxores famulatum loco ſunt,l.8.num.9
Bartolus an ſcripſerit in tres libros C.& quos,l.1.nu. 35.& ſeq.
Bartolus ſæpe cum mercatoribus conſilia ſua communicauit,l.11.num.5
Βαρα quid ſit,l.3.num.17
baſilica ſtatim conſectanda, pro conſecrata habetur glo.2.num.9
baſilidis hæreſis de communitate mulierum,l.7. n.51
batalus omnium primus mulieribus ſandalijs in ſcenam prodijt,l.3.num 64
Βατταλίζεσθαι,ibid.
battus poëta inertior iudicatus, quòd candem ſæpius cantilenam retineret,l.9.num.26
Βαττολογία,quid ſit,ibid.
battologia quid,ibid.
Bellum non tam verba,quàm facta,requirit, l.6.n. 17
beneficium eccleſiaſticum non perdit contrahens ſola ſponſalia,glo.2.num.18
beneficium impetrans debet indiuiduo nominare aliud beneficium quod obtinet,glo.7.num.114
bene olere,nil olere eſt,l.3.num.10
bella virorum propria,non fœminarum,l. 1. num. 62
bertrandus Ferrerius in Venere expirauit,l.15.num.27
beronice virum repudiauit ob immodicam eius concubitum,l.15.num.1
berſabee Dauid maritũ ſuũ dominũ vocabat,l.1.n. 14
berſabee forma · tiæ priori viro exitio fuit,l.2.nu.14
beſtiæ quoque pulchritudinem amant,l.2.num.11.
beſtia ex beſtia generatur l.7.num.6
beta citò naſcitur,& citò perit,l.6.num.37
Biantis dictum memorabile,l.2.num.7
bibienus Carbonem in adulterio depræhenſum caſtrauit,l.13.num.7
bibliorum locus,l.15.num.118
bigamus eſt,qui vxorem corruptam ducit, l. 1. nu.45
bigamia contrahitur ex matrimonio putatiuo, vt ex vero,glo.8.num.268.
bilis calíditatis argumentum,l.9.num.147
belli vxor Duillij putabant virorum omnium, vt ſui mariti,os malè olere,l.4 num.1
bis idem dicere licere,dubitationis tollendæ gratis, l. 9.num.26
Blanditijs in corrigẽdis vxoribus minæ,ſi opus ſit, regaliter addendæ,l 9.num.234
Boetiorum mos,l 1.num.32
boiariorum pœna in adulteros,l.13.num.24
bombyces ſericarij,l.3.num.18
bombycina veſtis quid,ibid.
bonum omnia appetunt,l.2.num.45
bona dea nunquam extra domum egreſſa, l.10.n.26.
bonæ deæ templum nõ licebat maribus ingredi,ibid.
bonæ deæ ſacris picturæ etiam animalium maſculorum tegebantur,ibidem.
bonæ deæ ſacris mulieres rebus Venereis abſtinebãt, nec ſolùm viros, ſed quicquid maſculum erat domo exigebant,l.15.num.116
bono viro non licet in contractibus decipere, etiam intra dimidium iuſti pretij.l.9.num.7.& 11
bona mulier facit bonum virum,l.11.num.19
bona pulchra eſſe,mala turpia,l.2.num 46
bonum & vtile fieri non debet,niſi eo modo, quo fieri debet glo 8.num.60
bononienſium pœna in adulteros,l 13 num.23
bos boui pulcherrimus eſſe videtur,l.15.num.21
boues exſecti maiora cornua habent,l.15.num.35
Bragmanes vxoribus communibus vtuntur, l.7.n. 53
brenni Senonum regis regium & arrogans reſpóſum ad Romanos,l 1.num.47
britanni ſe glaſto inficiunt,l.3.num.11
britannis pluribus vna vxor eſt,l.3.num.30
britannis matrimonium eſt inter parentes,& liberos, fratres & ſorores,ibid.
britanni vxores communes habent,ibidem, & iterum nume.53
brunechildis prudens & ſanctum conſilium,l.18.n.16
bruta ità viuunt,vt mares fœminis præſint,l.1.num.9
bruta animalia parentum coitum deteſtãtur,l.7. n.47
bruta animalia poſt conceptum non admittunt coitum,præter pauca,l.9.num.85
bruta animalia plurima neſciunt adulteria,& ea deteſtantur,l.13.num.1.& ſeq.
Bulgatus deriſus,quòd,vetulam deſponſaſſet,l.6.n. 5
buxus tardè & paulatim creſcit,ſed diutiſſimè viuit,l. 6.num.37.
Byblis Caunum fratrem deperijt,l.9.num.102
bycſaltia libidinis cauſa patrem interemit,l.1.num.114

C

CAdauera virorum ſupina, fœminarũ prona fluitant,l.4.num.23
cabadis Perſarum Regis lex de vxorum communitate,l.7.num,51
caduceum violari dicitur, cùm vetito tempore coniuges coëunt,l.15.num.115
cadurcorum pœna in adulteros,l.13.num.24
Cæcus ſi cæcum ducat,ambo in foueam cadent,gl.8. num.43
cæleſtia corpora neceſſitatem non imponunt ,ſed inclinationem,l.8.num.5
cæneus ex fœmina in marem mutatus, l.1.num. 100. & ſequen.
cæſar adulterum capitali pœna affecit,l.13.num.7
cæſar moriens prouidit,vt honeſtè caderet, l. 4. numero 34
cæſaris lex,vt vxores,quas & quot quis vellet, ducere liceret,l.7.num.24
cæſaris vxor Pompeia impudica,l.9.num.122
cæſij oculi quid ſignificent,l.2.num.35
Caiæ Terratiæ Veſtali ius dicendi teſtimonij datum, l.9.num.77
caiæ Cæciliæ ſtatua,l.10.num.38
cain & Abel fratrum diſſimilitudo,l.5.num.28
calecorum fœminæ domeſtica negotia adminiſtrant, l.10.num.5
calæci,ij ſunt,quos nunc Portugalenſes,olim Lucitanos vocabant,ibid.
Caligula Imperator amatorio in furorem verſus, l.4. nume.9
caligula repræhenſus, quòd ſocculos è margaritis induebat, quodque veſtibus muliebribus vteretur, l. 3 num.63
calidiora calidioribus alimentis indigent, l. 5. numero 23
callipatera habitu pugillis in certamen deſcendit,l.4. nume.37
callirrhoë patrem prodidit libidinis cauſa, l. 9. numer.114
Καλλιστεῖα certamen formæ muliebris apud Leſbios, l.2.num.49
Καλλιστεύουσα,quæ in eo certamine formoſiſſima dicebatur,ibid.
Καλλιστεῖον præmium formoſiſſiæ,ibid.
calor libidinoſos efficit,l.9.num.150
caluitium ex Venere.l.15.num.34
calypſo pulchricoma,l.2.num.37
calypſo textrix reperta,l.10.num.40.
cambyſis lex de vxoribus ducendis,l.7.num.33
cameri mares nunquam ſuperueniunt, l.7.num.47.& ſequen.
camelus curatorem ſuum, quòd matri opertæ eum admiſiſſet,

Digitized by Google

adioiſiſſet,te cognita,morſu interemit,ibid.
Camelus fœminam grauidam non tangit,l. 9.nu. 85.
cameli dum coëunt,ſolitudines petunt,l.15.num.160
cammæ forma Sinato marito fuit exitio, l.2. num.14
camœnæ cur muſæ dictæ ſint,l.15.num.62
canadis regis Perſarum lex de communitate mulierum,l.7 num.53
canariæ herbæ,vis,l.9.num.213
canarij non priùs vxores accipiunt , quàm à rege deflorentur,l.7.nu.62
canities moroſa,l.6.num.24
canities ſordida,& turpis,ibid.num.26
canis cani pulcherrimus eſſe videtur,l.5.num.21
canibus catuli ſimiles,l.7.num.9
canum nomine vocantur impudentes,l.9.num.185
canis animal inuidum,l.9.num.213
canis in Athenienſium arcem non admittitur,& quare,l.15.num.159
canis delum inſulam non attingit,& quare,ibid.
Canes obſcœni,ibid.
canes immundi,ibid.
canes impudentiſſimi,ibid.
cantabri poſt vxoris partum in lectum recubant,ac ſi peperiſſent vxoribus illis miniſtrantibus,l.7.nu.65
cantharus animal ſine fœmina,l.1.num.57
canulia à fratre impregnata,l.9.num 102
cap.quanquam,de vſuris, lib. 6.habet locum in codicilis,gl.5.num.115
capra abſtinebant ſacerdotes Romani,l.15. num. 123
capri matres ſuperueniunt,l.7.nu.48.& iterū.l.15.n.6
capri vt ſunt immodicæ libidini , ita ſunt breuioris vitæ,d.nu.6
capti in bello fiunt ſerui capientium,l.1.num.48
captiuitatis redēptionis cauſa multa ſpecialia contra leges & ſtatuta,glo.8.num.282.& multis ſeq.
Statutum enim prohibens contrahere , non trahitur ad contractum,qui in eam cauſam fit,ibid.
Res dotalis in eam cauſam alienari poteſt,ibid.
Et res Eccleſiaſticæ & ſacræ,ibid.
Et valet donatio vltra quingētus aureos, ſine inſinuatione,ibid.
Et res ſubiectæ reſtitutioni in eam quoque cauſam alienari poſſunt,ibid.num.283
Legatum dotis cauſa,aut propter nuptias relictum vel factum ſub conditione nuptiarum,aut liberorum non exiſtentium,deficit,ſi legatarius grauatus reſtitutione in eam cauſā,fit monachus,idid.n.284
Quartæ diminutio fit ob eandem cauſam,ibid.
Valet alienatio ſine mandato,ibid.
Exhæredari poteſt filius , ob patrem non redemptum,ibid.
Imò priuatur ſucceſſione,qui id non facit,ibid.
Libertus in ſeruitutem reuocatur , qui patronum non redemit,ibid.
Vxor ſe obligare poteſt pro redemptione mariti, ibid.num.283
Et filius ſam.pro redemptione patris,ibid.
captiuitatis redemptio pia cauſa eſt,ibid.num.286
Et externis quoque ſcriptoribus commendata, ibi. num.287.
An autem ea obtineant in captiuis ob delicta,gloſ. 8.num.288.& ſeq
Carbonarius & fullio ſimul habitare non poſſunt , l. 5.num.24
cardami natura,l.5.num.35
cares ex lege ducebant ſorores in vxores,l.7.nu.34
Caro pro vxore,vt ſpiritus pro marito accipitur , l. 1. nume.21
Carolus magnus,filias lanificium diſcere voluit,l.10. num.44
Carpocratis & eius filij Epiphanis hæreſis de communitate mulierum,l.7.num.71
caſtoris & Pollucis fratrum diſſimilitudo,l.5.num.28
caſtra vnde dicta,l.25.num.24
caſus verus trahitur ad caſum fiſcum vel præſumptū, quem lex vero æquiparat,glo.7.num.48
caſibus fortuitis non renuntiat,qui ſuſcipit omne periculum:ſed neceſſariū eſt illis renūtiare,nec tamē opus eſt illos ſpecialiter deſignare,gloſſ.7. nu. 108
catabaptiſtæ veſtimenta pretioſa omnino reſpuebāt, l.3.num.56
cataloniæ viri ex vxorū adulterio puniūtur,l.9.n.232
Cathei in regem eligebant , qui cæterorum erat pulcherrimus,l.2.num.44
chathei in contrahendis matrimoniis formæ tantùm rationem habebant,ibid.
catheorum ſiue catharorum vxores ſimul cum viris mortuis cremabantur,l.7.num.20.
cato laudatus ex cultus negligentia,l.3.num.47
catonis Cenſorij ſententia de dotibus vxorum , l.5. nume.8
cato Cenſorius 80.anno filium genuit,l.6.num.22
catoni Cenſorio vxor humili loco nata,ſuperbior ,l. 8.num.3
catonis Cenſorij dictum de vxorum imperio,ibid.
cato Cenſorius eum qui vxori manus inferret , non aliter deteſtandum eſſe dicebat , quàm qui Deorum ſimulachra temeraſſet,l.8,num.10
catonem Cenſorium trium maxime pœnituiſſe,l.12. nume.5
cato Cenſorius Manilium ſenatu mouit , quòd vxorem præſente filia deoſculatus fuiſſet,l.15.num.157
cato Vticenſis vxorem ſuam Hortenſio conceſſit, gl. 7.num.28
cato Vticenſis ad iraſcendum difficili , ſed ira concepta implacabilis,glo.5.num.24
catuli locus declaratus,l.13.num.10
catullus amatorium de incantamentis edidit carmen, l.14.numer.2
caucaſi incolæ palam coëunt,l.7.num.55
cecropis lege vnicam vxorē licebat ducere,l. 7. n. 23
cedere bonis poteſt,qui nihil habet,glo.2.num.41
cephalus Procrin vxorem incautus incautam interemit,l.16.num.4
ceraſtes ſerpens dignoſcit filios adulterinos à legitimis,l.15.num.4
cerebri modicum habent ſalaces.l.15.num.35
ceres pulchricoma,l.2.num.37
cereri ſacra non niſi à pudicis fieri licuiſſe,15. nu. 116
cerealibus ſacris fœminæ per aliquot dies virorum concubitu abſtinebant,ibid.
cereris ſacerdotes fœminæ,etiam proprijs viris abſtinebant,l.15.num.120
certamina pulchritudinis,l.2.num.49.& ſeq.
ceruſſa quomodo fiat,l.3.num.12
cerui caſtrati cornua non edunt,l.15.num.35
calcedoniæ muliebres dimidium faciei retegebant,l. 4.num.19.
charitas per diuerſas libidines diſperſa torpeſcit , l.7. num.22
charondæ lex in eos, qui in prælijs ſigna ordinéſque deſtituiſſent,l.3.num.62
charondæ lex de permutandis viris , & vxoribus ſublata,l.7.num.51
charybdis vorax cauſam dedit ſabulæ,l.9.num.209.
chaſſenæi furta ex prioribus huius libri editionibus, quæ vt Ennellanu , neſcio cui id poſcenti ſatisfieret , huc ſubiecta ſunt,l.num.51.& l.2. num. 43. & 44.45.& 50.& 5.num.14.& 15.& l.7.nu.8.19.&66. & l.nu.l.9.nu.135.& l.11.nu.28.& l.12.nu. 8.& l.13.

num. 41. & l. 15. num. 105. Nec dubites,qoin & alia multa reperiat , qui malè bonas boras ei libro legendo collocare voluerit.

Chaſſenæi iniuſta aduerſus authorem ira glo. 3.numero 5.

chilonis ſententia de dotibus vxorum, l. 5.num. 8

cholerici ad Venerem cæteris propēſiores,l. 9.n.150

Chriſtus ſpecioſus,l.2.nu.55.& quare dicatur ſpecioſus præ filijs hominum non angelorum,ibidem.

Chriſti nomen omnes amatorias incantationes funditus tollit,l.14.num. 7.

Cicadæ mares tantùm canunt,fœminæ tacēt,l.12.n.8

ciceronis locus declaratus,l.2.num.34

ciceroni probro datum,quòd ſenex vxorem iuuenem duxiſſet,l.6.num.14

ciconiæ adulterij ſenſus,& pœna,l.13.num.5

cimon Athenienſis Elpinicem ſororem duxit vxorem,l.7.num.37

cinctura dictio Latina,l.3.num.27

cinctus & cingulum quomodo differant, ibid.in dictione Cingulum.

cinerarij qui dicebant,l.2.num.27.in calamiſtro.

ciniflones qui,ibidem.

circe pulchricom a,l.2.num.27.

circe texens reperta,l.10.num.40

citò nata,citò pereunt,l.6.num.38

clamor inanis,vbi manu opus eſt,l.6.num.17

Claudius imperator Meſſalinam vxorem vocabat dominam.l.5.num.41

Idem alios ciues Rom. dominos quoque vocabat, ibidem.

claudius Imparator Agrippinam fratris filiam duxit vxorem,l.7.num.42

claudiæ memorandum epitaphium.l.10.num.27

clauſula derogatoria expreſſa præcedens,tollit voluntatem ſequentem,etiam expreſſam,non autem tacitam,glo.7.num.66

clauſula haberi pro expreſſo , vel ſimilis, quam vim

clauſula decreti irritantis, tum demùm facit nullitatem,cùm is vult , in cuius fauorem poſita eſt, aliàs non,glo.8.num.95

cleocritos ad maiorem laſciuiam veſtibus mentiebatur fœminam,l.3 num.62

clyſtheoes cultu indecoro,ibid.

clitorij fontis,vis,l.9.num.201

clodius in ſacris Bonæ Deæ habitu muliebri depræhenſis,l.3 num.59

Clytemneſtra Agamemnonem maritum ob zelotypiam interemit,l.13.num.29

coëundi cupiditas ex humecta natura procedit, l.9.n. 165.& ſeq. vſque ad 172

coëuntes frequenter,citò ſterileſcunt,l.15. nume. 67. & ſequen.

coëuntes frequenter,ratò concipiunt ibidem.

coëũtes frequẽter,minùs in coitu delectãtur,l.15.n.69

coitus quibuſdã incitatur plagis & vulnerib⁹, l.15.n.6

coitus vires corporis labefactat,l.15 num.6

coitus vitam abbreuiat,ibid.

coitus calidum & humidum,quibus vita maximè cõſtat educit,l.15.num.9

coitus pallidos facit,l.15.num.17

coitus omnes alias euacuationes ſuperat, ibid. nu. 19

coitus plurima incõmoda,l.15.num.22.& multis ſeq.

coitus vſus in conſeruatione ſanitatis, ex quorundam ſententia prohibitus,ibid.num.23

coitũ exercẽtes in ipſo actu plerique mortui,l.15.n.27

coitus nocet ſtomacho,l.15.num.32

cerebro & membris illi vicinis,ibid.num 33

Spinæ dorſi,ibid.num 36.

Neruis,ibid.num.37

Oculis,ibid.num.38.Vide tamen,num. 34.& ſeq.

Et deſtinctionibus in eos decumbẽtibus,d.l.15.nume.39

Palpebrarum fluxionibus,ibidem.

Renibus,ibid.num.40

Lumbis,ibid.num.41

Lateribus,ibid.num.42

Ilibu,sibid.

Dentibus,ibid.num.43

Capiti,ibid.

Cordi,ibid.

Hepati,ibid.

Ventri,ibid.

Pulmoni,ibid.

Pectori,ibid.

Coxendicibus,ibid.

Veſicæ,ibid.

Pedibus,ibid.

Gangalionibus,ibid.

Podagræ,ead.l.13.num.45

Chiragræ,ibid.

Et omnibus iuncturarum ægritudinibus,ibid.

Iſchiadicis,ibidem.

Phocalicis,ibidem.

Hecticis,l.15.num.46

Epilepſiæ,ibid.Vide tamen,nu.73.& 76

Colicæ,l.15.num.48

Febribus adurentibus,ibidem.

Scabiei,ibidem.

Peſti,d.l.16.num.47

Tuſſi,ibidem.

Ptbiſi,ibidem.

Hydropi,ibidem.

Deſtilationi,ibidem.

Grandini,ibidem.

Apoplexiæ,ibidem.

Paraliſi,ibidem.

Lepræ volgò dictæ,d.l.15.num.48

Attæbili,ibidem.

Alopeciæ,ibidem.num.49

Veſicæ paſſionibus,ibidem.

Sanguinis ſputationi,ibidem.

Sanguinis fluxui,ibid.

Gonorrhϥæ,ibidem.

Satyriaſi,ibidem.

Priapiſmo,ibidem.

Et omnibus propè morbis,ibid.num.50

coitus an ei conueniat, qui amoris morbo laborat, ibid,& iterum,num.76

coitus omnes ſenſus hebetat,l.15.num.41

coitus quantùm animo noceat,ibid.num.53. & multis ſequen.

Et huius ratio,ibid.num,65

coitus pars morbi comitialis,l.15.num.54

coitus eſt veluti quidam ſpaſmus,ibid.

coitus nos brutis ſimiles facit,l.15.num.63

coitus præcipuus ſtudioſorum hoſtis,ibid.num.64

coitus memoriæ nocet,l.15.num.66

coitus frequens,ſemen infœcundum facit,l.15.nu. 67

coitus vocis ſuauitati nocet,l.15.num.70

cætera vide inſrà in verbo,Venus.

cognomen , quod ex forma exprimi debet , exprimi neceſſe eſt, etiamſi nomen proprium ſit admodum ſingulare,glo.7.99

collatio beneficij vt teſtibus probari poteſt,ita & eius renuntiatio,glo.5.num.17

collatio beneficij,quæ debet fieri conſulto epiſcopo, poteſt liberè fieri eo abſente,glo.8.num.13

collatio beneficij eſt in fructu, glo.9.num.5

collatio bonorum an cenſeatur prohibita à teſtatore verbis

verbis generalibus,gl.7.num.103
colloſtrari infantes qui,l.15.num.139
coloſtra quid,ibid.
columbæ impares minùs ſe diligunt , nec multùm coeunt,nec ſæpius fœtant,l.5.num.24
columbarum mas priòr editur,fœmina poſterior,l.1. num.58
columbarum caſtitas,l.13.num.2
columba apud Aſſyrios vice numinis colitur,ibid.
comitialis morbus cùr ſacer dictus,l.15.num.54
commodus Imperator cum muliebri veſte in theatro publicè ſedit,l.3.num.63
communitas mulierum reprobata,l.7.num.54
communem opinionem haberi pro veritate,quo modo intelligitur,l.8.num.156
communi opinio cuiuſmodi eſſe debet , vt det robur actui,ibid.num.160
compenſas non ſatisfacit iuramento de ſoluendo, gl. 7.num.189
compenſatio eſt ficta & impropria ſolutio,ibid.
compromiſſum contractus dicitur,gl.5.num.102
compromittere non poteſt , qui contrahere non poteſt,ibid.
Nec qui alienare non poteſt,ibid.num.103
conſiliorum eccleſiaſticorum pœna in adulteros,l.13. num.24
conclaue eſt,quod Græci gynæcium vocant,l.10.n.53
concubitus humido & calido conficitur,l.9.num.165. & 2.ſeq.
concumbendū ei,qui ſe infirmiorē eſſe vult,l.15.n.20
concubitus nunquam tempeſtiuus , ibid.num.21
condemnatus & conuictus æquiparantur,gl.2.num.5
cōditio ferendi nominis teſtatoris,nō inutilis,l.5.n.29
conditio expreſſa,in vltimis volūtatibus,impedit trāſlationem,ſiue tranſmiſſionem , non autem tacita, etiam ſubrogatis in locum expreſſæ,gl.7.num.53
conditio ſi conſenſerit,aut voluerit , requirit expreſſam voluntatem,gl.7.num.71
confeſſio facta in teſtamento an reuocari poſſit,gl.5. num.102
confeſſio habet vim donationis,gl.5.num.114
confiteri non poteſt,qui alienare,contrahere,vel obli gari non poteſt,ibid.num.116
coniecturæ ſæpe ſunt fallaces,gl.7.num.72
coniecturalis probatio dicitur euidens,glo.7. numer. 164.& 167
Et expreſſa,d.num.164
Et manifeſta,ibid.num.167
Non tamen euidenter,expreſſa,ibid.
Nec patenter,ibid.num.168
Nec verbis,ſed lege,ibid.num.169
conquæſtus ſunt communes inter cōiuges putatiuos: ex ſtatuto illos inter coniuges ſimpliciter communicante,glo.8.num.271
conſcientiæ forum reſpicit obligationem naturalem, glo.4.num.15
conſcientia alicuius ſi requiratur in aliquo actu,an & eius ſcientia requiratur,glo.7.num.35
Sed quis ſi conſcientia ſuperioris requiratur , ibid. num.36
conſentiens non facit,ſed non impedit,glo.5.num.98 & iterum glo.8.num.42
conſentiens donationi rei ſuæ, eam ipſe donare videtur,glo.5.num.92.& iterum.num.140
conſentiens actui,an eum dicatur facere , gloſſ.5.nu. 136.& multis ſeq.
conſentiens ſimpliciter an teneatur de euictione, ibid.num.138
conſentiens legato rei ſuæ non conuenitur ex teſtamento,vt præſtet,ibid.num.140
conſenſus pignoris rei alienæ non ei præiudicat , qui poſtea factus eſt dominus,gl.5.num.142
cōſentiens iura ſua perdit,ibid.nu. 145.& multis ſeq.
conſentiens legato rei ſuæ ſibi præiudicat , eo num. 145.& ſeq.
conſentiens alienationi rei ſuæ,alienare cenſetur,ibi. num.150
An autem propriè,ibid.
conſenſus interpoſitus in iudicio , inſtrumento , pignore,trahitur ad conſequentia eorum, glo.5. nu. 165.& 2.ſeq.
conſenſus patris in officio tutoris filij , non ampliùs requiritur in exercitio illius,ibid.num.167
conſenſus principis in promiſſione vendendi feudi non amplius requiritur in ipſa venditione,ibid.
conſenſus ante & poſt actū præſtari poteſt, glo.6.n.2
Niſi conſenſus pro forma aut ſolennitate ſit interponendus,ibid.num.3
conſenſus cùm propter priuatum commodum interponi debet,non eſt ſolennitatis,ibid.num.5
conſenſus pro autoritate eſt ſubiecta materia accipitur,ibid.num.6
conſenſus eius,cuius priuatim nihil intereſt, interponi debet ad ſolennitatem,ibid.num.7
conſenſus propinquorum à ſtatuto requiſitus in contractibus minorum vel mulierum, in ipſo actu interponi debet,glo.6.num.8
conſenſus priori actus debet eo tempore interponi, quo prior ille fieri poteſt,glo.6.num.19
conſenſus ſimplex poteſt præſtari per procuratorem, nuntium vel epiſtolam,glo.6.num.20.& ſeq.
conſenſus ſolennitatis per procuratorem , nuntium, vel epiſtolam præſtari non poteſt,ibid.num.25
conſenſus an verbis exprimi debeat,glo.7.nume.5.& 2.ſequen.
conſenſus patris in donatione cauſa mortis filij fami. expreſſus eſſe debet.ibid.num.9
conſenſus,quem præſtat pater filio argenti, expreſſus eſſe debet,ibid num.10
An autem is conſenſus ſit ſolennitatis,ibid.
cōſenſus domini in alienatione feudi,an ſit de ſolennitate,glo.7.num.11.12
An autem is debeat eſſe expreſſus, an verò ſufficiat tacitus,ibid.
An item poſſit interponi ex interuallo,d.num.11
conſenſus prælati in alienatione perpetua rei eccleſiaſticæ expreſſus eſſe debet,d.glo.num.713
conſenſus viri & conſanguineorum requiſitus ex ſtatuto in contractibus mulierum , an expreſſus eſſe debeat,glo.7.num.14 & 15
conſenſus ſolennitatis an à muto præſtari poſſit nutu & ſignis,glo.7.num.16
conſenſus patris qui debet præſtari filio agenti , an à muto præſtari poſſit nutu & ſignis,ibid.
conſenſus ſolennitatis an in actibus tacitis tacitè præſtari poſſit,glo.7.num.20.& 2.ſeq.
conſenſus ſolennitatis ab eo ſatis præſtitus eſſe cenſetur, qui vltra præſentiam ante actum,vel in ipſo actu,quicquam facit,aut dicit, quod eū conſentire declaret,glo.7.num.23
conſenſus præſtitus cenſetur contrahenti ab eo , qui pro illo fideiubet,ibid.num.25
conſentit litiganti, qui pro eo ſollicitat,ibid.num.29
conſenſus Papæ: qui debet interuenire in teſtamento Cardinalis præſumitur ex diuturnitate temporis, glo.7.num.71
cōſenſus is propriè dicitur,qui expreſſus eſt,glo.7.n.71
conſenſus à ſtatuto requiſitus in contractibus mulierum aut minorum intelligitur de pleno , non defectiuo,glo.8.num.43

con

conſenſus ei præſtitus cui conſentiens obligari po-
teſt,ab eo reuocari non poteſt, aliàs ſecus gloſſ. 8.
nume.125
conſenſus alterius in contractu mulieris requiſitus,
non eſt immediata cauſa tranſlationis dominij,ſed
tantum conſenſus ipſius domini,gloſſ.8.num.117
conſentire non dicitur,qui ignorat,ibid.num.179
conſilium antè præſtitum cum præſentia in actu pro
autoritate habetur,glo.7.num.23
conſilium abſentis aliàs requiſitum, non requiritur,
glo.8.num.16
conſobrinorum matrimonium an licitum,l.7.nu.44
conſtantinopolitanæ mulieres domi ſe continere ſo-
lent,l.10.num.20
conſtantinus Imperator quam pœnam adulteris im-
poſuit,l.13.num.18
conſtitutiones etiam pœnales,ne eludantur, extendi
debent,glo.5.num.115
conſtitutio exorbitans, loquens de contractu, non
habet locum in contractu ficto glo.5.num.192.&
num 224.ſeq.
conſtitutio Papę vel Imperatoris ligat ſubditos,quo-
cunque ſe conferant,glo.8.num.219
conſuetudo non introducitur vſu mulierum,l.2.n.83
conſuetudo Cupidinis mater,l.6.num.24
Eadem veneris ancilla,ibid.
conſuetudo mala licèt excuſet à pœna, non tamen à
peccato,l.9.num.4
conſuetudine peccata fiunt incorrigibilia,l.9.nu.224
conſuetudo vt adulter morte non puniatur,an valeat,
l 13.num.25
conſuetudo & familiaritas multùm habent momen-
ti ad deprauandos vel corrigendos mores,l.16.n.15
conſuetudo concinnat amorem,ibid.num.27.
contagio morum.16.num.15.& ſeq.
conſuetudinis abolitio idem tempus requirit, quod
eiuſdem introductio,glo.5.num,13
conſuetudo an poſſit dare robur diſpoſitioni capta-
toriæ,glo.5.num 96
conſuetudo mixta clericorum & laicorum in vtro-
que foro,& contra clericos obſeruatur.l.8.nu.173
contagio potentum in alios,l.7.num.68
continentia in ſenectute non eſt continentia ſed libi-
dinis impotentia.l.6.num.9
contrahentibus an liceat decipere infra dimidiam
iuſti pretij in foro conſcientiæ, l.9.numer. 8. & 3.
ſequen.
Sed quid ſi non ex propoſito hoc accidat, ididem.
nume.12
contractus ab vxore factus ſine autoritate viri, aut
conſanguineorum, an ſit ipſo iure nullus, glo 4.nu.
2.& ſeq.
Et quid ſi ſtatutum pœnam imponat, ibid.num.5
An autem vxor ex huiuſmodi contractu obligetur
naturaliter,glo.4.num.12.& ſeq.
Sed an contractui poſſit accedere fideiuſſor, ib.n.14
An verò valeat in foro conſcientiæ,glo.4.num.12.
15.& 2.ſeq.
Et conſequenter an mulier ex huiuſmodi contra-
ctu obligetur in foro conſcientiæ,ibid.& ſeq.
An item peccet mulier ſic contrahens, ibid. num.
18.& ſequen.
contrahens contra prohibitionem legis peccat mor-
taliter,ibid.& ſeq.vſque ad 21
An autem peccet, qui rem detinet ex huiuſmodi
contractu,ibid.num.20
Sed an realis contractus confirmetur iuramẽto,gl.
4.num.26.& multa ſeq.vſque ad finem eius,gl.
contractus in ſtatutis an comprehendat diſtractum,
liberationem,renunciationem,glo.5 num 1.& ſeq.
vſque ad 42
contractus aliquando pro diſtractu accipitur in no-
ſtris legibus,glo.5.num.6
contractus dicitur omne pactum,ibid.
contractus ijſdem modis ſoluitur, quibus fit,gloſſ. 5.
nume.19
contractus propriè non dicitur donatio,glo.5.nume.
43.& ſequen.
contractus inter viuos poſſunt fieri in vltima volun-
tate,glo.-.num.101
An autem tales contractus poſſint reuocari, vt te-
ſtamentum,ibid.num.102.& ſeq.
contractus factus in teſtamento, an poſſit probari
duobus teſtibus de num.102
contractu prohibito, acceſſoria eius prohibita eſſe
cenſentur,glo.5.num,110
contractu prohibito.an hæreditatis aditio prohibea-
tur,glo.5.num.110.& ſeq.
contrahit,qui procuratorem ad contrahendum con-
ſtituit,glo.5.num.188
contrahens ſine conſenſu alterius qui requiritur, po-
teſt antequam eius conſenſus interueniat, liberè
contractum reuocare,glo.6.num.17
contractus dolo initus valet,ſi qui dolum paſſus eſt,
velit,glo.8,num.93
contractus cui lex reſiſtit,non parit obligationem,gl.
8.num.168
cõtractus debet eſſe vltrò citroque obligatorius,ibid.
contrahens ex neceſſitate prioris obligationis, pro-
priè non contrahit,glo.8.num.186
contractus factus contra legem, valet ad incommo-
dum eius,qui ita contraxit,glo.8.num.213
contraria à contrarijs interimuntur,l.5.num.23
contraria contrarijs curantur,ibid.
contraria neque alere neque ſeruare apta,ibid.in fi.
contraria inuicem ſe non pariunt,l.9.num.141
Niſi aduerſis reſpectibus,ibid.num. 157.& iterum,
numer.163
contrauenienss contractui, qui ob id erat nullus ex
conuentione,cogitur ſtare cõtractui, ſi alter velit,
glo.8.num.96
conuenire in manum quid ſit,l.4.num.5
conuiuator,an teneatur hora prandij mittere ad con-
uiuas,l.11.num.27
cor ſymbolum amoris coniugum,l.5.n.num.19
Corintij ſuas virgines velabant,l.4.num.20
corinthiorum meretrices in templo Veneris proſta-
bant,l.15.num.105
Κορινθιάζεσθαι dicebantur, qui ſcortationibus indul-
gebant,ibid.
cornelia Veſtalis inceſtus non iure condemnata, ſto-
lam quæ deſcendenti in ſubterraneum cubiculum
hæſiſſe,recollegit,l.4.num,33
cornelius Balbus in venere occubuit,l.15.num.27
cornelij Taciti locus,l.9.num.135
cornicum perpetua viduitas,l.13 num5
corpora ſanctorum ſine deformitate reſurrectura,l.2.
num.52.
corpora damnatorũ è diuerſo cum ſuis deformitati-
bus reſurrectura,ibid.
corporum vitia & maculas habere ſymbolum vitio-
rum animi,l 2 num,59
correcta ratione legis,lex non corrigitur,l.1.num.84
correctione peccata emendantur,l.9.num.223
correctio fraterna præcepti eſt. niſi veriſimiliter mo-
nitus fieret deterior,l.9.num.226
corſi virgines ad littus nautis proſtituunt.,l.7.no. 57
corſici poſt partum vxoris lectu incubant, anquã ipſi
peperierint, vxoribus illis miniſtrantibus, ibid.n.63
cortineſium pœna in adulteros,l.13.numer.11

corytheus

Tabula.

Corytheus vt forma fœdiſſima , ita animo vecordi, l 2.num.57

cois mos fuit,vt ſponſalia veſte mulicbri inirent,l. 3. num.70

Κόσμον Græcis mundum vocari,& quare,l.3.num. 54

coturnicesmares tantùm canunt,l.12.num.8

Cratea filium Periandrum deperditè amauit,lib.9.numer.101

Crates Hipparchiæ formæ vxori interſcapilium gibberoſum retexit,l.4.num.2

creditor cur alijs ſimilem cauſam habentibus quærit, non alijs,l.5.num.25

creditor poteſt ſine decreto rem pupilli, vel eccleſiæ, ſibi cum decreto datum,alienare,glo.5.numer.167. & ſequen.

credulitas deceptionum mater,l.9.num.137

crepidarij,l.3.num.27

crimina ſpecialiter ſunt opponenda,l.9.num.24

crines à mulieribus plicari antiquum,l.3.num.39

crocotularij qui,l.3.num.27

crucis ſignaculum aduerſus artes amatorias,l.14.nu.7

Cui plus licet quam par eſt,plus vult quàm licet , l. 4. num.13

cultus magis viros dedecet,quàm fœminas,l.3.nu.51

cultus mediocris viros non dedecet,l.3.num.52

cultus autoritatem & dignitatem addit,ibid.

cultus ſordibus vituperatur,ibid.& ſeq.

cultus ſit nec ſordibus,nec exquiſitus,l.3.num.54

cultus nimius,ſuperbiæ ſpecies,l.3.num.56 Et hypocriſis,ibid.

cultus ex more regionis amplectendus,l.3. num. 57

cumæorum pœna in adulteros,l.3.num.11

cupio nudus,l.4.num.16

cupido iuuenis,l.6,num.9

cupidini cognomentum Anterotos cur inditum,l.13. nume.43

cupido cæcus,& quare,l.15.nu.39.& iterum num.61

cupido λυσιμελὴς id eſt membra ſoluens,l.15.num.48

cupido facem gerit,l.15.num.50

curator non opponendo exceptionem peremptoriam.nocet minori, licet expreſsè renunciare nõ poſſit,glo.7.num.78

curator hic datus ſimpliciter , vbique cenſetur datus, glo.8.num.219

curioſitas & garrulitas,germanæ ſunt,l.9.num.34

curioſitas quid ſit,ibid.

curioſitas argumentum impudentiæ,ibid.

curioſitas mulierum,ibid.& ſeq.

curioſi noſſe cupiunt , quomodo Iupiter duxerit Iunonem,& quid inuicem fabulentur,ibid.

Curius laudatus ex cultus negligentia,l.3.num 47

Cyanippus vxorem zelotypam incautus incautá interfecit,l.16.num.4.

cyclopes vxoribus dominantur,l.1.num.12

cydonem ſoror adamauit,l.9.num.102

cynici vnde dicti,l.15.num.159

cypriani locus,l.3.num.2

cyprij virgines ſtatis diebus in quæſtum dotis ad littus proſtituunt,l.7.num.57

cyrene 12.formas concubitus excogitauit,l.9.num.97

cyrenaici ſinguli plures vxores habent,l.7.num.22

Cyrus Darij & Paraſaridis filius vxoris cõſilio vtebatur,l.11.num.1

D

DAmæ vulgò fœminæ à multis vocantur,l.5.nume.12.

Δάμαρ & δάμαρς,fœmina Græcis dicitur,ibid.

damnatorum corpora cum ſuis deformitatibus reſurrectura,l.2.num.52

damnũ nõ patitur,qui perdit ſpẽ lucri futuri,g.2.n.35

Daphnophorus Apollinis Iſmenij ſacerdos annuus, forma & genere inſignis legebatur,l.2.nume.59.in fine.

dapſiles dotes quæ.l.5.num.1

dapſolibyum mos in ducendis vxoribus,l.7. num. 60

Dauid in Berſabeam nudam exarſit,l.4.num.4

Dea,& Deæ,vide inferiùs poſt Deus.

deceptis,& non decipientibus ſuccurrendum, gloſ. 8. num.136.& ſeq.

declaratio nihil addit,nihilque noui inducit, gloſſ. 7. num.126

decore nil gratius,l.2.nu.40.& iterum nu.61. in fine.

decor confert ad felicitatem,l. 2.num.46

decretorum loci emendati vel enucleati,l.1. num. 93. & l.3.num.4.& l.4.num.2.& l.5.num.18.& l.9. nu. 153.& l.15.num.29

decretum interpoſitum in contractu,trahitur ad conſequentia illius, glo.5.num.167

decretum non irritat , niſi velit is,in cuius fauorem interpoſitum eſt,glo.8.num.96

decretum iudicis nullum eſt,niſi iudex apertè intelligat,quid agatur,glo.8.num.180.& ſeq.

deformis extra,l.2.num.11

deformem non ſatis eſſe ad felicitatem idoneum, l.2. num.46.

deformem ſtudijs liberalibus non ſatis eſſe idoneum, l.2.num.54

deformi occurrere,infelix omen,l.2.num.60

deformitas corporis oſtendit deformitatem animi, l. 2.num.55

deformia Deo non offerebantur, nec immolabantur, ibid.num.59

deformes fœminas non omnes pudicas eſſe, l.2.n.63

deformitas corporis ad ſacros ordines promoueri impedit,ibidem.

deformitas deteſtabilis,l.2.num.60

Deianira viduam ſe vocat , quoniam marito ſuo careret,l.6.num.12

Deiphobus fratris viduam vxorem duxit,l.7.num.50

delectabiliora eſſe,quæ non licent,l.2.num.67.

delectabiliora,& ea ſunt,quæ rara ſunt,l.15.num.69

de menta priuignum adamauit,l.9.num.103

Demetrius Antigoni filius,ab vxore interfectus , ob zelotypiam,l.13.num.29

demetrius Nicanor ob eandem cauſam interemptus, ibidem.

demetrius Polioreetes repræhenſus , quòd capillos tingeret,& faciem inungeret,l.3.num.50

demetrius Platonicus in Bacchanalibus indumentis mulieribus indutus,l.3.num.67

democritus Venerem damnabat in conſeruatione ſanitatis,l.15.num.21

demonactis ſententia in nocturna ſacra,l.16.num.44

demoſthenes ob nimium cultũ repræhenſus,l.3.n. 45

demoſthenes Batalus cognominatus,l.3.num 64

demoſthenis Lacedæmone redeuntis dictum , l. 10 numer.22

denominatio non accipitur ex eo quod erit,ſed quod iam eſt,gloſ.2.num.30

dentium dolor acerrimus,l.13.num.43

depoſitus de facto,de facto quoque reſtituitur,glo.5. nume.16

depræhenſis in coitu,dicentibus ſe matrimonium cõtraxiſſe,creditur,l.5.num.32 Si ſit tamen æqualitas inter eos,ibid.

deputatus ad ſcribendum,iam ſcripſiſſe videtur,gloſ. 2.num.14

derogatoria clauſula gratiæ ſpecialis eſſe cenſetur, cùm vna tantùm gratia præceſſit,glo.7.nu.139

deſpuere res monſtroſas,comitiales morbos, faſcinationes

tiones

Digitized by Google

tiones,incantationes,& alia id genus,l.6.num. 17.
Deſpuere mores alterius,quid,ibid.
deſtinatum ad aliquid,an pro facto habeatur,glo.l. 2. num.2.& multis ſeq.
Deus pulchrorum omnium fons,cauſa, principium, l.2.num.53
dij deæque à forma laudati,l.2.num.33
diis terreſtribus terreſtria atque quadrupedia, animalia eſſe ſacrificanda,l.5.num.21
deorum dearumque ſacris Venus interdicta, l.15. nu. 114.& 5.ſeq.
diabathrarij qui,l.3.num.27.in diabathra.
diis caſto corpore honores exhibendi, l.15.num. 117
deas ornamentis gaudere.l.3.num.38
deas caſtas,nudas ſe conſpici,moleſtè ferre, l.4.num. 24.& ſeq.
dea viriplaca,l.15.num.105.& ſeq.
deæ quoque ipſæ à verecundia laudantur,l.9.nu.180
deucalion Pyrrham patruelem vxorem duxit.l.7.n.44
dextera pars callidior ſiniſtra,l.9.num.147
Diacondæ lex in nocturna ſacrificia.l.16.num.43
diana Virago dicta,& quare,l.1.nu.91
diana aurea,l.1.num.36
diana à proceritate laudata,l.3.num.74
diana Chitone dicta,l.3.num.27
dianá nudã in ſõnis inſpicere,quid ſignificet,l.4.n.24
dianæ ſacerdotes Venere abſtinebant,l. 15. num.120
dictiones, Alias & alius, implicatiuæ ſimilitudinis, gloſ.5.num.28.& 48
dictio, Perinde,impropria,gloſ.7.num.187
dictio,Præſertim,implicatiua,gloſ.8.num.57
dictio,Quaſi, ex propria & genuina vt improprietatem ſignificat,glo.5.nu 206.&iterum gloſ.7.n.187
dido auunculo Sichæo nupſit,l.7.num.43
dido lanificio ſe exercebat,l.10.nu.43
didymi qui,l.13.num.12
dies ad virum,nox ad fœminam refertur,l.10.num.14
dignitas vxori competens ex perſona viri, non eſt principalis dignitas,gl.2.num.59
dignitatis appellatione venit dignitas,prout eſt principaliter in aliquo,ibid.num.60
dinocrates Meſſenius muliebri habitu ſaltauit, l. 3. num.63
diogenis dicteria in adoleſcentes ornatos,l.3. nu.48.
diogenis pœna in adulteros,l 3.num.12.
diogenes interrogatus,quando vxor eſſet ducẽda,iuuenibus,ait,nondũ,ſenibus verò nunquã,l.15.n.21
diogenis obſcœna hiſtoria,l.15.num.7
diogenes Cynicus dictus, quod more canum publicè cum mulieribus congrederetur,l.15.num.159
dionyſii ſenioris ad nuptias vocati reſponſum, l. 6. num.14
dionyſius dictus aliàs Anaxãdrides, duas ſimul vxores habuit,l.7.num.23
dionyſius Syracuſanus iunior Sophroſynam ſororem vxorem duxit,l 7.nu.36
Dion Areten ſororis filiam vxorem duxit,l.7.nu.43
diophanti Themiſtoclis filij dictum de matris in patrem imperio,l.8.num.3
dioſcurorum hiſtoria miranda,l.10.num.25
dirce ob pellicatus ſuſpicionem Anthiopen crudeliter interemit,l.13.num.31
diſpoſitio facta de vera perſona, trahitur ad fictam, quæ veram repræſentat,glo.5.num.195
diſpoſitio facta de vero contractu,trahitur ad fictum, qui ſubrogatur loco ipſius,ibid.
diſſimilitudo mater odij,l.5.nu.20
diſſimilitudo ſtudiorum & artium odium gignit,l.5. num.28
diſſimilia ferè non coëunt,l.5.num.24
Diſtractus an comprehendatur appellatione contractus,gloſ.5.num.1.& multis ſeq.
diſtractus eiuſdem naturæ,ac contractus, gloſ. 5. n.8
diſtractus facit vt forum ſortiamur,vt cõtractus,ibid.
diſtractus præbet iuſtum titulum & cauſam ad præſcribendum,vt contractus,gloſ.5.num.9
diſtractus ob dolum ita nullus redditur, vti contractus,ibid.in duobus locis.
diſtractus eſt bonæ fidei, cuius contractus huiuſmodi eſt,ibid.
diſtractus conditio retrotrahitur, vti &contractus d. gloſ.5.num.10.
diſtractus ſine traditione non transfert dominium, vti nec contractus,ibid.
Niſi in iis caſibus,in quibus dominium tranſit ſine traditione,ibid.
diſtractus eandem requirit ſolennitatem, vt contractus,glo.5.num.11.& ſeq.
diſtractus rei immobilis minoris fieri non poteſt ſine decreto,non magis quàm contractus,d.nu.11
diſtractus requirit ſcripturam, cùm contractus requirit,ibid.
diſtractus eiuſdem conſenſum requirit,cuius & contractus.ibid.
diſtractus rei eccleſiaſticæ prælato prohibetur, vt & contractus,eadem gloſ.5.num.13
Dacti plerùque gignunt imbecilles filios,l.15.numero 152.
dolus ſpecialiter allegari debet,l.9.num.24
dolus an præſumatur in mulieribus,l.9.nu.51
dolus fœmineus peculari epitheto dictus,ibid.
dolus dans cauſam diſtractui, an illũ reddat nullũ vti & contractum.gloſ.5.numero 9.in duobus locis.
dolus tum demùm vitiat contractum, ſi qui dolum paſſus eſt,velit gloſ.8.num.93
dominæ vxores dicuntur,l.5.num.11.& 3.ſeq.
dominus pro marito interdum accipitur,l. 1. num 14
dominus præſumitur conſenſiſſe alienationi emphyteuſis, ex diuturnitate temporis, glo. 7. num. 41
dominarum mores ex ancillarum moribus præſumũtur,l.5.num.29
dominari naturaliter debet,qui viribus corporis præſtat,l.1.nu 47
dominari item debet,qui viribus animi præſtat. ibid. nume.50
domitianus Imperator, alioqui peſſimus, legem Iuliam de adulteriis vſu abolitam reuocauit,l.13.numero 16
donatio facta à marito ſene vel ignobili,vxori iuueni vel nobili valet,l.5.nu.7.& gloſ.7.num.27
donatio vt nudo pacto fieri poteſt,ita & reſolui,gl.5. num.14.
donata ante acceptionem non fiunt donatarij,glo. 5. num.32.
donatio an ſit contractus,& an propriè,gloſ.5.nu.43. & num.48.& 3.ſeq.
donatio an in ſtatutis veniat appellatione contractus, in iiſdem locis.
donatio tacita & præſumpta fieri poteſt abſenti ſine nuntio vel epiſtola,gloſ.5.num.59
donatio cauſa mortis inducit obligationem, gloſ. 5. num.64
donatio cauſa mortis, an magis accedat vltimæ voluntati,an contractui,gloſ.5.num. 68.& 75.& 77.
donare cauſa mortis poteſt:qui teſtari poteſt,& è diuerſo,gloſ.5.nu.68
donare cauſa mortis poteſt minor adultus ſine ſui curatoris autoritate,gloſ.5.num.72
donatio cauſa mortis faciliùs reuocatur, quàm teſtamentum,ibid.num.73

Donatio

Digitized by Google

Donatio cauſa mortis ſola pœnitentia reuocatur,ibi.
donare prohibita mulier ſine conſenſu propinquorũ, an poſſit donare cauſa mortis,gloſ.5.nu.74. & ſeq.
donatio cauſa mortis an valeat inter coniuges, gloſſ. 5.num.7°.& 87
donatio cauſa mortis poteſt dependere ex alieno arbitrio,d.l.num.75
donare cauſa mortis non prohibetur, qui teſtari prohibetur glo.5.num.77
donare cauſa mortis poteſt vſurarius ſine ſolennitate e.quanquam de vſuris,ibidem.
donatione ſimpliciter prohibita , intelligitur prohibita donatio cauſa mortis,glo.5.num.80
donatio impropria continetur ſub donatione ſimplici,cùm eadem eſt ratio,glo.5.num.82
donatio cauſa mortis facta ſtipulanti , cenſetur eſſe contractus,glo.5.num.85
donatio cauſa mortis facta ſtipulanti non requirit aditionem hæreditatis,ibidem.
donatio ita facta non habet hypothecariam , quam habet legatum,ibidem.
donatio cauſa mortis facta in teſtamento vel codicillis haud dubiè ſapit naturam vltimæ voluntatis,gl. 5.num.93
donatio inter viuos facta in teſtamento , requirit inſinuationem glo.5.num.102
donatio vxori facta, non reuocatur per confiſcationem bonorum mariti,ſed potiùs vires accipit, glo. 5.num.159
donatio vltra quingentos aureos , ex interuallo inſinuata valet à tempore inſinuationis,non à tempore ipſius donationis,glo.6.num.10
donatio cauſa mortis à filio familiâs facta ſine conſenſu patris,tum demùm robur accipit ex ſequenti patris conſenſu,ſi interim filius non reuocet,glo.6. num.16
donationis inſinuatio an requirat conſenſum vel decretum iudicis,coram quo ea fit,gloſſ.7.n.32.& 34
donatio non dicitur inſinuata,niſi iudex apertè intelligat quid agatur,glo.8.num.180 & ſeq.
donatio inter coniuges putatiuos , non confirmatur morte,glo 8.num.248
Et quare,ibidem.num.271
donatio facta tutori putatiuo non valet,glo.8.nu.273
donatio facta ob redemptionem captiuorum , non requirit inſinuationem,glo.8.num.281 .
donatus hæreticus , Lucillæ opibus adiutus per affricam,vt infelices fœtentibus aquis pollueret , l. 9. nume.31
donati locus,l.10.num.23
dos & ſua forma puellis,l.2.num.46
dotes dapſiles in ſeruitutem viros redigunt , l.5.nu.1
dos eſt vxoria litis,ibidem.
dos magna parentum virtus,l.7.num.13
dos alia prohibita alienari , poteſt tamen ad vtilitatem vxoris alienari,glo.8.num.77
dotis alienatio facta à muliere conſtante matrimonio,an eo ſoluto valeat in præiudicium illius,glo.8 num.100.& 106
dotis alienatio à viro facta conſtante matrimonio, ſi poſtea ceſſerit lucro mariti,valet,glo.8.num.103
dos putatiua an ſit priuilegiata,vt vera,glo.8.n.235.& ſeq.& iterũ.nu.242.243.252.253.254.255.256.257
dos habet priuilegium vt non poſſit opponi exceptio compenſationis,glo.8.num.236
dos putatiua non habet ſtipulationem tacitam,glo.8. num.242
dotis putatiuæ dominum ipſo iure non tranſit in vxorem,vt dotis veræ,ibidem,num.245
dotis veræ retentio ſit propter impenſas in ea factas, non etiam putatiuæ,glo.8.num.248
dos putatiua an habeat priuilegium prælationis glo. 8.num.253
dos putatiua an habeat tacitam hypothecam, & eam quidem priuilegiatam,glo.8.num.255.
dos putatiua an habeat priuilegium,ne poſſit alienari,ibidem,num.256
dos putatiua habet iuſtam cauſam præſcribendi , vt vera,glo.8.num.263
dos putatiua minuitur impenſa neceſſaria vt vera, gl. 8.num.268
dos vendi poteſt ob redimendo à captiuitate parentes,fratres,& neceſſarios,glo.8.num.282
dotalis aut quaſi dotalis efficitur res empta ex pecunia dotali,etiã in matrimonio putatiuo,glo.5.n.255
Duas ſimul vxores ducere , capitale eſt noſtris legibus,l.7.num.24
duas ſimul vxores ducere, eſt cõtra ius naturale,ibid.
duæ improprietates fugiendæ,glo.5.num.67.
dubitans pro ignorante habetur,glo.8.num.179
ducere virorum eſt,l.5.num.3
Licet interdum de fœminis dicatur,ibidem.
Durandus Theologus in id tantùm ſcripſit vt cæteros reprehenderet , præſertim Diuum Thomam Aquinatem,l.9.num.item.9
dyna in ſacris literis curioſa,l.9.num.34

E

EAni quid à peplis differant,l.3.num.27
Ebrietas in muliere,an ſit leue peccatum,an graue,l.9.num,205
ebrietas veneris comes,l.9.num.208.
ebriorum liberi ebrioſi,l.7.n.6.& iterum,l.15.n.146
ebrioſorum ſemen infœcundum,l.15.num.148
ebrijs coitus inſalubris,ibid.num.150
ebrij nonnunquam generant,ibidem.num.151
ebrij an poſſint contrahere ad ſuam vtilitatem, glo. 8. nume.83
Eccleſia dicitur viduata ſponſo, id eſt,Epiſcopo, cùm is eſt inutilis,l.6.num.11
eccleſiam non decet rem pluris vendere , quàm valeat,l.9.num.11
eccleſia ſi fecerit contractum ſibi vtilem ſine ſolennitatibus,an valeat is contractus,gloſſ.8.num. 56. 57.62.& ſeq.
eccleſia & minor,æquiparantur,glo.8.num.70
eccleſia ſi litigarit ſine autoritate prælati,& obtineat, valet ſententia,ibid.
eccleſia non poteſt cedere nobili contra popularem, ſtatuto prohibente huiuſmodi ceſſionem,gloſſ. 8. nume.169
eccleſia non poteſt contrahere cum prodigo, ibidem.
Effœminatos eſſe ornatus ſtudioſos.l.3.num.48
Eleemoſinam an poſſit vxor conferre ſine conſenſu mariti,glo.5.num.218
eleemoſynam an poſſit monachus facere ſine conſenſu prælati ibidem,num.219
electum in Epiſcopum interficiens , non cenſetur Epiſcopum interemiſſe,glo.2.num.30
electus,in cuius electione non fuit obſeruata iuris ſolennitas,tutus eſt in foro conſcientiæ,glo.4.nu. 21
electio quæ debet fieri requiſito conſenſu principis, poteſt fieri liberè,eo abſente.glo.8.num.14
elephantis fœmina conſcripſit modos,figuras,ſpecies concubituum,l.9.num.97
elephas imprudens à curatore matri admiſſus , eum recognita interemit,l.7.num.47
elephantes,quam coitu grauidam reddiderunt , eundé rurſus non attingunt,l.9.num.88
elephantes nulla nouerũt adulteria:ſed & ipſi hominum adulteria intelligũt,deteſtantur & morte pu-

b

Digitized by Google

niunt,& mariti detegunt,l.15.num.1
Elephantes,cùm coire appetunt,ſolitudines petunt,l.15.num.160
Emere prohibitus,non cēſetur prohibitus in pignus accipere,glo.5.num.108
emphiteuſis conceſſa pro ſe & filijs, filias non comprehendit,niſi conceſſio facta fuerit à fœmina, l.5. num.26
emphyteuta alienans,aut non ſoluens, tùm demum cadit emphyteuſi,ſi dominus voluerit,gloſſ.8.n.96
emphyteuta vendens inutiliter, nec interim obſeruans ſolemnitatem ſtatuti,an cadat emphyteuſi,glo.8.num.105.& ſeq.
endromidatus,l.2.num.57.in Endromide.
Epicharis libertinæ conſtātia in tormentis, quàm virorum maior,l.9.num.135
epicarmus multatus, quòd laſciuum quippiam coram vxore Gelonis protuliſſet,l.15.num.155
epicurus nullum venereorum vſum eſſe ſalubrem dicebat,l.15.num.22
epicurus vituperatus, quòd palam cum mulieribus congrederetur,l.15.num.158.
epigramma mulierum litigioſarum,l.9.num.192
epitaphium celebre mulieris litigioſæ, ibid.
epitaphium aliud memorandum probiſſimæ mulieris,l.10.num.27.
epiſcopis claræ & fulgidæ veſtes interdictæ, l. 3. numero.45.
epiſcopi clericos, vt clericos honorent, ſi ab eis mutuò,vt Epiſcopi,honorari velint,l.13.num.40
epiſcopum caſtum eſſe oportere,l.15.num.118.
epiſcopus ſubrogatus in locum executoris teſtamēti in negligentia illius,tenetur eodem modo bona diſtribuere,vt ille tenebatur.gloſ.5.num.190.
epiſcopus cui deuoluta eſt electio,eodem modo tenetur eligere,vt tenebantur primi eligentes,ibid.
epiſcopus vendens fundum ad ædificandum templum, ſatis videtur autoritatem præſtare,ad id faciendum glo.7.num.26.
epiſcopus emens à clerico,videtur illi dare licentiam à ſtatuto requiſitam,gloſ.7.num.26.
epiſcopo abſēte in remotis, licet in caſibus permiſſis ſine eius conſenſu res eccleſiæ alienare,glo 8 n.18. An autem autoritas ſuperioris tunc requiratur, vide ibid.num. 22.
epiſcopus poteſt cogere eum, qui cum eccleſia contraxit ſine ſolennitate,ſtare contractui,gloſ.8.n.93.
Equus matri impudens admiſſus,recognita,ſeſe præcipitem actum interemit,l.7.num.47
equa eadem ex cauſa, auriga priùs lacerato, ſeſe præcipitauit ibid.
equus alter ob eandem cauſam pr̄torigam mordicus interfecit,ibid.
equus itē alius ubidipſum ſibi genitalia amputauit. ibidem.
Nec tamen id in eqois perpetuum eſt,ibid.num.49.
equire dicuntur mulieres libidinoſæ,l.9.num.95
eryphile monile prætulit vitæ Amphiarai mariti,l. 5. num 23.& iterum,l.12.num.2
erubeſcere pudoris & verecundiæ ſignum,l.9. n.255.
eruli ſinguli plures vxores ducebant,l.7.num.21
eſau cur à patre, Iacob à matre magis dilectus, l. 10. numero 15
Eſau vitam actiuam, Iacob contemplatiuam ſignificat,ibid.
eſſedonom fœminæ peræquè fortes,ac viri,l.1.numero 57
eſſæi ſiue Eſſeni quare vxores non ducant, l.9. nu.80
eſſei cum vxoribus prægnantibus non coeunt, l. 15. numero 143
Eua apud Hebræos ſine aſpiratione mulierum ſignificat,cum aſpiratione ſerpentem,l.9.num.204
eua curioſa,l.9.num.34
euboidas Lacedemonius non prohibat eos, qui alienas vxores laudabant,l.10.num.11
euclides habitu muliebri ad Socratem audiendum commeabat,l.3.num.67
eugenia ſancta fœmina virū habitu mentita, l. 3. numero 71
euictio non debetur ab eo, qui ſimpliciter conſentit, gloſ.5.num.138
euidens dicitur, quod ex coniecturis colligitur, gloſ. 7.num.164
Verùm id non dicitur euidenter expreſſum, ibidem num.167
eunuchis pili deſunt,vt fœminis,& quare,l.9. numero 145
eunuchi podagra non laborant,& quare,gloſ.15.n.45
euphorion notatus,quòd cum diuite vetula concumberet,l 6.num.5
euphroſyna ſancta mulier habitu virum mentita. l.5. numero 71
euripides duas vxores ſimul habuit,l.7.num.25. Vide tamen ibid.num.26
euripides omnes mulieres multùm exoſus,d.num. 23
euripides μισογύνης alijs dictus,alijs φιλογύνης,l.9.n.18
euripides duplicia matrimonia damnauit,l.7. nu. 25
euripides ipſe alibi conſulit duas vxores ducendas, vt malam domo eijciamus, bonam retineamus, ibi. nume.26
euryalus formoſus,l.2.num.41
euryali mater lanam exercens,l.10.num.41
eurydice libidinis cauſa liberos interemit,l.9.nu.213
euſebij Cæſarienſis locus emendatus,l.15.num.30
Exangues cur mortui dicantur,l.15,num.18
exceptio S.C.Macedo.competit fideiuſſori, qui habiturus eſt egreſſum contra filium,glo.1.nume.66
excommunicatio tollenda eſt, cùm excommunicatus fit deterior,l.9 num.226
excommunicatio ferenda non eſt, ſi veriſimiliter ſit futura inutilis,& contemptibilis,ibid.
excōmunicatus ſimplici verbo, ſimplici quoque verbo abſoluitur gl.5.num.14
excommunicatus nullo petente,abſolui etiam nullo petente poteſt,ibid.num.16
excommunicatus iudex, qui communi opinione pro legitimo habetur,non inutiliter iudicat,gloſ.8.numero 150
excommunicatus notarius, qui communi opinione reputatur non excommunicatus, poteſt conficere inſtrumenta,ibid.
excommunicatus hic, vbique intelligitur excommunicatus,gloſ.8.num.219
executores teſtamenti poſſunt alienare bona pupilli hæredis ex mandato teſtatoris,ſine decreto,gloſ 8. num.185
exempla magni ſunt momenti ad deprauandos,vel corrigendos mores,præſertim domeſtica, l. 9. numero.230
ex nihilo nihil fit,ex Philoſophorum ſententia,glo.5. num.23.& iterum gloſ.8.num.212
exprigmate quid ſit.l.5,num.4
explicans nihil noui facit,ſed detegit,glo.7. num. 156
expreſſum an ſit quòd fit nutu,& ſignis,glo.7.nu. 19 iunctis duobus præcedentibus,& iterum nume.83 rurſumque num.160.
expreſſus conſenſus potentior,quàm tacitus,gl.7.nu. 49.& ſeq.& iterum 166.num.71.
expreſſa voluntas magis priuilegiata, quàm tacita ibidem in vtroque loco.

Tabula.

expreſſa teſtatoris voluntas fortior, quàm tacita,ibid.

expreſſum extendi,non tacitum,glo.7.num.50

expreſſa profeſſio fortior tacita, & difficilius retractatur,ibidem.num.52

expreſſa conditio in vltimis voluntatibus impedit tranſmiſſionem,non tacita, etiam à lege ſubrogata.in locum expreſſæ,glo.7.num.53

expreſſum legatum ipſo iure tranſit in legatarium nõ tacitum,ibidem.num.54

expreſſa adẽptio ipſo iure adimit,nõ tacita, ibid.n.55

expreſſum pactum nudum, ipſo iure pignus tollit,nõ tacitum,ibidem.num.56

expreſſa prohibitio alienandi, reddit alienationem ipſo iure nullam, & repellit alienantem à reuocatione illius,ibidem.num.57

expreſſa prohibitio alienandi afficit ignorãtes,glo.7 nume.58

expreſſus iuris error reddit ſententiam ipſo iure nullam,nõ tacitus,etiam qui ex expreſſo procedit,ibidem num.59

Nec qui ex mente & coniecturis,glo.7.num.168

expreſſa ſubſtitutio excludit tacitam,glo.7.num.60

expreſſa ſubſtitutio pupillaris excludit matrem, non tacita,ibid.num.61

expreſſa ſubſtitutio vulgaris tollit ſuitatem,& ſic impedit tranſmiſſionem,non tacita contenta ſub expreſſa pupillari,ibidem.num.62

expreſſum in vno capite videtur in alio repetitum, non etiam id,quod tacitè intelligitur,glo.7.nu. 65

expreſſa clauſula derogatoria pręcedens,tollit voluntatem ſequentem,etiam expreſſam,non etiam tacita,ibidem.num.66

expreſſus conſenſus requiritur in alienatione perpetua rei eccleſiaſticæ, glo.7.num.69

expreſſus conſenſus requiritur, cùm clericus tranſit ad aliam eccleſiam alterius diœceſis,ibidem.

expreſſa hæreditatis paternæ renunciatio,intra triennium reuocari poteſt,glo.7.num.74

expreſſa filijfa. renuntiatio hæreditatis patri non nocet:tacita ex lapſo temporis nocet,ibid.num 75

expreſſum non plus operatur,quàm tacitum,cùm agitur de excluſione hæreditatis,glo.7.num.76

expreſsè multa remitti non poſſunt, quæ tacitè poſſunt,glo.7.num.80

expreſſum eſt,quod verbis exprimitur: Tacitũ quod ex intellectu, & ex factis percipitur,ibid.num.81

expreſſum,quod per ſcripturam apparet,ibidem n.82

expreſſum,quod ex certa ſignificatione, & vi verborum deprehenditur,ibidem.

expreſſum quod voce profertur,ibidem.

expreſſum,quod venit ex ſignificatione vocis,gloſ.7. nume.83

expreſſum id eſt, quod tacitè ineſt ex natura verbi hoc importantis,ibidem.num.84

expreſſum eſt,quod ex verbis infertur, licèt ipſa verba apertè non exprimant,ibidem.num.85

expreſſum generaliter,glo.7.num.& multis ſeq.

expreſſum ſpecialiter,ibidem.&iterum num.148

expreſſum ſingulariter,gl.7.num.86.86

expreſſum generale etiam in materia ſtricta habet locum,glo.7.num.91

expreſſum generale non ſufficit, cùm debet fieri reſpectu certæ perſonæ,ibid.num.92

Nec cùm lex noua inducit nouam formam, cuius expreſſa mentio fieri debet,ibidem num.94

Nex cùm requiritur expreſſum verbis,ſiue vt quid fiat verbis expreſſis, ibidem. num. 96. Sed tamen vide num ſeq.

Nec cùm aliquid requiritur expreſſum pro forma, ibidem.num98

Nec quando lex noua correctoria iuris antiqui requirit aliquid expreſse fieri,ibidem.nu.100.& ſeq. Sed tamen vide.2.num.ſeq.

Nec in eo quod venit in conſequentiam etiam neceſſarium,d.glo.7.num.105

Nec in genere generaliſſimo,vt vulgò dicitur,aut, vt alij appellant,ſummo,ibid num.208

Nec cùm vertitur graue quodpiam periculum,ibidem.num.111

Nec cùm agitur de fauore aduerſarij,ibidem.n.112

Nec in reſcriptis ad beneficia,ibid.n.114. & 2.ſeq.

Nec generaliter in odioſis,ibidem.num.116

Nec cùm requiritur expreſſio per verba geminata, vt ſi dicatur omnia & ſingula,ibid.num.117

Nec cùm certitudo requiritur reſpectu certæ ſpeciei,ibid.num.118

Nec cùm aliquid debet ſpecialiter fieri,ibid.no.119

Nec cùm nominatim fieri debet,ibid.num.120

Nec cùm interponi debet iuramentum,ibid.nu.121

Nec cùm expreſſio requiritur, vt quis in pœnam incidat,ibidem.num.127

expreſſum verbis generalibus, dicitur tacitum verbis ſpecialibus,glo.7.num.123

expreſſum ſpecialiter plus habet virium, quàm generaliter,ibid.num.124

expreſſum generaliter, & poſtea ſpecialiter, nouum dicitur,ibidem.num.126

expreſſum ſpecialiter id cenſetur,quod in vna tantùm ſpecie intelligi poteſt,gloſ.7.nu.128.& multis ſeq. vſque ad num.147

Sed an id procedat, cùm expreſſio eſt de forma, ibidem.num.141

Et cùm diſpoſitio vtitur verbis pluralis numeri ibidem.num.146

Et cũ requiritur certũ ſimul & expreſsũ,ibid.n.147

expreſſim & ſpecialiter an eadem ſint,glo.7.num.148 & ſequen.

expreſſim,& nominatim,eadem,eodem.num.148

expreſſum eſt, quod ex natura exceptionis præſupponitur,gloſ.7.num.161

expreſſum, quod ex mente & coniecturis neceſſariò colligitur,glo.7.num.162.& multis ſeq.

expreſſum euidenter non eſt,quod ex coniecturis elicitur,glo.7.num.167

Nec patenter ibidem.num.168

Nec verbis,ſed lege,ibidem.num.169

expreſſum ex mente & coniecturis tum demum dicitur,cum ex eo quod expreſſum eſt conijcitur, gl. 7.num.171

expreſſum ex mente & coniecturis,nõ ſufficit,cùm in caſu ſpeciali requiritur expreſſio,ibid.num.172

expreſſum generaliter dicitur,& non ſpecialiter,quod ex mente & coniecturis colligitur,ibid.num.173

expreſſum ex mente,& cõiecturis, expreſſum impropriè dicitur,ibid.num.174

expreſſum huiuſmodi non comprehenditur ſub ſtatuto ibidem.

expreſſum non dicitur etiam generaliter,quod ex argumento à contrario ſenſu colligitur,gloſſ.7.n.175

expreſſum eſt,quod tacitè ineſt ex natura verbi id importantis,gloſ.7.num.176.& ſeq.

Idq́ue etiam, vbi expreſſio requiritur pro forma, ibidem num.178

expreſſum id cenſetur tacitum, quod ſequitur ex expreſſo,glo.7.num.179

expreſſum id cenſetur,quod ex verbis apparet fuiſſe omiſſum,gloſ.7.num.180

expreſſum id cenſetur, quod diſponentes interrogati vel cogitãtes veriſimiliter diſpoſuiſsẽt,gloſ.7.n.181

expreſſum eſt,quod refertur ad aliud expreſſum, glo.

7.num.181.& ſeq.
expreſſio quæ fit per relationem ad aliud, ſitne propria an impropria, ibid.num.187.& ſeq.
expreſſio grauaminum an poſſit fieri per relationem ad aliud, glo.7.num.190
expreſſio relatiua generalis impropria eſt. At ſpecialis & ſingularis, propria, ibid.num.194
expreſſio relatiua eſt expreſſa generaliter propriè, ſed ſpecialiter impropriè ibid.num.195
expreſſio relatiua non ſufficit, cùm quid certum & ſimul expreſſum requiritur, glo.7.num.198
Nec in his, quæ verba requirunt, ibid.num.199
Nec in his, quæ patenter exprimi debent, ibidem. num.200
Nec quæ euidenter, nec quæ nominatim, ibid.
Nec cùm expreſſio ſingularis requiritur, ibidem. nume.201
expreſſum an quid habeatur ex clauſula, haberi pro expreſſo, & ſimili, glo.7.num.202.& ſeq.
expreſſum cùm quid requiritur, an in foro conſcientiæ ſatis ſit, in mente eſſe conceptum, gloſſ.7.n.204
expuere, exputare, vide ſupra, Deſpuere.
extenſio facilius fit de caſu ad caſum, quàm de perſona ad perſonam, glo.5.num.195
extranei prohibiti à ſtatuto emere, non prohibentur pignus accipere, glo.5.num.108

F

Fabius Gurges matronas ſtupri damnatas pecunia mulctauit, ex qua Veneri ædem faciẽdam curauit, l.13.num.14
faciles ad accipiendas amicitias, ijdem faciles ad deponendas, & è contrario, glo.5.num.14
faciles ad iram capeſſendam, ad eãdem deponendam faciles, & è diuerſo, ibid.
facul quid ſit, l.9.num.17
falcidia non cenſetur prohibita, ex eo, quòd teſtator iuſſit totam vel integram hereditatem reſtitui, glo. 7.num.100.& ſeq.
falſarius inſtrumenta cõficere non poteſt, glo.8.n.154
falſum committit, qui ſe pro notario gerit, cùm non ſit, ibidem.
falſus denarius, non eſt denarius, glo.8.num.234
fama ex loco originis, l.6.num.17
famuli tum priores dominos deſiderant, cùm ſecundorum ceperint experientiam, l.7.num.4
fatum non tollit arbitrium. l.8.num.5.& 6
fato dominatur religio ibid.
fata ratione diſrumpuntur, ibidem.
fatui Pariſienſis prudens iudicium l.11.num.5.
fauſtinæ vxoris Antonini Philoſophi mentio in noſtris legibus, l.8.num 13
fauſtinæ duæ impudiciſſimæ, l.9.num.98
Feles fœminæ ſalaces, l.9.num.127
felicem non fuiſſe ſatius eſt, quàm felicitate excidere, l.2.num.17.& 18
felicitas nulla tanta eſt, quæ non multum fellis habeat, l.6.num.4
felia pro formoſa Horatio dicta, l.2.num.48
femur ſedes libidinis, l.9.num.81
femur in ſacris literis pro opere nuptiarum ponitur ibidem.numer.82
fœminalia, quibus verenda ſacerdotum operiri iubẽtur, caſtitatem ſignificant, ibidem.
femora, & fœmina quid inter ſe differant, ibid. no.83
Fictio contraria eſt veritati. glo.5.num.63
fictio non recipit probationem in contrarium, ibid.
fingere de tempore ad tempus, hominis non eſt, gloſ. 6.num.24
fideiuſſor vt condemnatus agere poteſt, vt eximatur, ... & proximè condemnandus, glo.2.num.50
fideiuſſio & pignus æquo iure procedũt, gloſ.5.n.109
fideiubeos pro alio, et conſentire & autoritatem præſtare dicitur, glo.7.num.25
fideiuſſor propriè promittit eandem ſummam, quæ continetur in inſtrumento principali, licet aliter non ſpecificet, glo.7.num.196
filia per matrimonium non liberatur patria poteſtate, l.1.num.1
filia naturalis, quæ viro legitimo nupſit, legitima efficitur, l.1.num.18
filiarum nuptias non differendas ad 25.annũ, l.6.n.39
filiæ interdum a parentibus decipiuntur gloſſ.5. n.25
filias plerunque 15.anno matrimonio locamus, ibid. nume.39
filiæ matrum mores imitari ſolent, l.7.num.10
filia licet de Iure Canonico poſſit nubere inconſulto patre, honeſtè tamen id non facit, l.9.num.3
filia a ſtatuto prohibita contrahere ſine conſenſu patris poteſt donare ſine huiuſmodi conſenſu, glo.5. num.47
filiafa. poteſt exigere dotem ſine conſenſu patris abſentis, glo.8.num.15
filiafa. ſine patre poteſt in ſui præiudicium remittere marito reſtitutionem dotis, ibidem.num.101
filiafa. ſi ſola ſine patre remiſerit reſtitutionem dotis, ei nocebit poſtea ſui iuris effectæ, ibidem.
filius per matrimonium non liberatur patria poteſtate, l.1.num.1
filius non tenetur dotare matrem, niſi ea ſit iuuenis, pulchra, & pauper, l.1.num.9
filij plerunque effigiem matris referunt, l.2.nume. 53 & 73
filij & ſimiles parentibus eſſe ſolent, l.7.num.2
filij presbyterorum quare non promouentur, eadem l.num.3
filius eiuſdem voluntatis & effectus cum patre eſſe præſumitur, eadem l.num.8
filij an parentum vultus repræſentare ſoleant, ibid. n. 51.& 52
filius qui poteſt eſſe prioris & poſterioris mariti, vtrius ſit cenſendus, d.num.52
filij bannitorum ſi ex ſtatuto ſint expellendi, filiæ non comprehenduntur, l.9.num.158
filius ob bona patris non releuatur ſatiſdatione, gle.2 nume.27
filiusfa ſi donauerit vxori patre conſentiente, an requiratur vtriuſque & patris & filij mors, ad confirmationem eius donationis, glo.1.num.87.& ſeq.
filiusfa. ſi rem ſuã mortis cauſa conſentiente patre donauerit, pater ſolus id reuocare non poteſt, ibi.n.91
filiusfa. ſi conſentiente patre fecerit teſtamentum ad pias cauſas, pater ſolus id teſtamentum reuocare non poteſt, ibidem.
filiusfa. poteſt alieno nomine in iudicio eſſe, ſine conſenſu patris, ibidem.num.174
filiusfa. quibus caſibus agere poteſt ſine autoritate patris, poteſt & ſine ea procuratorem conſtituere, glo.eadem num.183
filius tempore excluſus à primo cap.nõ propterea eſt concluſus à ſequen. Sed ſi expreſſe renuntiet, ab omnibus excluditur, glo.7.num.79
filiusfa. abſente patre poteſt liberè matrimonium cõtrahere, glo.8.num.12
filiusfami. patris furioſi poteſt per ſe iniuriarum agere. glo.ead.num.34
Et hæreditatem adire, ibid.
An & mutuò accipere, ibid.
filius patria banniti, poteſt ſine illius conſenſu dotem exigere, glo.ead.num.15
filius famil. poteſt eſſe in iudicio ſine conſenſu patris banniti

banniti,ibidem.
filiusfa.patris deportati omnia facit, quæ paterfamil. ibidem.
filiusfa. ſi in iudicio vtiliter egerit , ſine authoritate patris,valet,glo.8.num.72
filiusfa. ſine patre poteſt adire hæreditatem opulentam,glo.ead.num.79
filius qui liberauit debitores patris viuentis , an ſibi nocuit poſteà effecto hæredi ipſius patris, eadem glo.num.101.& 107
filij venditio & pigneratio rerum patris viuentis , ei nocet poſteà effecto hæredi patris,ead.glo.nu.102
filiusfam. qui pro patre fideiuſſit,poſteà ſui iuris effectus,tenetur de fideiuſſione,eadem glo. num. 103
filiusfa.an poſſit mortis cauſa donare patri conſentienti;glo.ead.num.115.116.& ſeq.
filiofam accipienti mutuum , & mentienti ſe eſſe patremfa.non ſubuenitur,glo.8.num.135
filiofa patienti præceptum guarentigiæ , aſſerenti ſe patremfa.non ſuccurritur,ibidem.num.136
filijfa.teſtamentum , qui communi opinione reputatur eſſe ſui iuris,an valeat glo.8.num.144
Quid de alijs,ibid.num.143
filius putatiuus non quærit patri putatiuo,gl.8.n.250
filius putatiuus hæres inſtitutus etiam fauore patris putatiui , eo iubente non tenetur adire hæreditatem,ibidem.
filij aut patris putatiui inſtitutio non valet,ibid.n.261
filij naturalis, qui putatur legitimè legitimatus , cùm tamen legitimatio non valeret , inſtitutio non valet,ibidem.nume.252
filius,qui neglexit redimere patrem captiuum, exhæredari poteſt , imò & ſine exhæredatione priuatur eius ſucceſſione.glo.8.num.284
filiusfa.ſe poteſt obligare pro redemptione patris , ſine conſenſu ipſius,ibid.num.285
fiſcus hinc dictus,& quare,l.11.num.11
Flamen Dialis vxore mortua ſacerdotio ſe abdicat, l. 2.num.17
flamini Diali nefas erat hederam tangere & quare , l. 15.num.123
flamini vſus fabæ interdictus,& quare,l.15.num. 113
flammearij qui,l.3.num.27.in flammeo.
florentinorum pœna in adulteros,l.13.num.123
focaria,vxor dicitur,& quare,l.10.num.31
fœminas præeſſe natura non ſinit,l.1.num.9
fœmina corrupta inter moniales non cooptatur , l. 1. nume.45.
fœmina ſi eodem caſu cum mare occumbat , præſumitur prior occubuiſſe,l.1.num.58
fœminas an in rationalium , an in brutorum genere ponat,Plato dubitat,l.1.num.69
fœminæ in malo conſilio vincunt viros,ibidem.
fœminarum conſilium aduerſus propria commoda laborat,l.1.num.70
fœminarum conſilium inualidum,fragile,infirmũ,lubricum,debile,ibidem.& iterum num.77.& 2.ſeq.
fœminæ viriles viragines dictæ,l.1.num.91
fœminæ cur in feudis non ſuccedant,l.1.num.78.&l. 9.num.132.& l.12.num.13
fœminæ non comprehenduntur in ſtatutis requirentibus conſenſum propinquorum,l.1.numer.79 , & ſequen.
fœmina mas occaſionatus,&imperfectus,l.1.num.99
fœminas in mares interdum mutari,nunquam mares in fœminas,ibidem.num.100
fœminæ à forma laudari maximè cupiunt,l.2. nu. 48
fœminæ res omnes nihili præ forma ducunt, l.2. numero 50
fœminis licet ornamenta ex auro ferre,viris nõ licet, l.3. nume.20
fœminæ ne viris ſe denudent,l.4.num.12
fœminæ humeros ne detegant,ibid.num.19
fœminas non denudandas eſſe ad deprehendendam libidinem,l.4.num.22
Nec ad deprehendendam pubertatem,ibid. nu. 23
fœminas non niſi fœminis nudandas , cùm nudari neceſſe eſt,d.num. 23
fœminæ paſſim à multis dominæ vocantur,l.5.nu.14
fœminam ad fœminas plus affectionis habere,l.5.numero 26
fœminis pudor eſt nuptiarum præmia non habere,l. 6.num.10
fœminæ iuuenes ſeniorum virorum amplexus refugiunt,l.6.num.28
fœminæ iuuenes mortem maritorum ſeniorum cupiunt,ibidem.
fœminæ cur citiùs pubeſcant,quàm mares,l.6. nu. 38
fœminæ ad 50.annum,mares ad 70.gignunt,l.6.num. 45.& 3.ſeq.
fœminæ ſua natura dominationis cupidæ ſunt,l.8.n.2
fœminæ impotenti natura ſunt,l.8.num.7
fœminæ rerum omnium libertatem deſiderant,ibid.
fœmina ex coſta viri,non ex pede facta,& quare,l.8. nume.12
fœminę vindictæ cupidæ,l.8.nume.18.& iterum l. 9. num.200
fœminę apud Romanos primæ veneficijs vſę,l.8.numero.19
fœminarum ſcientiam in veneficijs pręualere,ibidem.
fœminarum veneficarum plurimarum nomina ab autoribus celebrata,ibidem.
fœminæ maribus inſidioſiores,l.8.num.21
fœminæ citiùs veniam gratis impetrant,l.9.num.15
fœmina à fœmina nihil diſcrepat,ibid.num.18
fœminà optima rarior phonice,l.9.num.20
fœmina omnium malorum caput,ibid.num.21.& ſeq.
fœminæ apud Hebræos ab נשים dictæ, quòd ad omnia vitia ſint procliues,ibid.num.22
fœminæ ingratæ,l.9.num.51
fœmina nil doloſius,l.9.num.28
fœmina mori inedia coacta,quòd claues cellę vinarię reſignaſſet l.9.num.105
fœmina dote mulctata,quòd plus vini bibiſſet, quàm valetudinis cauſa,ibid.num.206
fœminæ animantis cornu depictum vltionem ſignificat,l.9.num.200
fœminarum proprium perfidia,ibid.
fœminæ vnde dictę,l.9,num.81
fœmina maris coniunctione perficitur,eadem.l.9.numero 87
fœminę ęſtate,viri hyeme Veneris appetentiores , & quare,l.9 num.125
fœmina ventis mobilior,l.9.num.130
fœminæ priùs torquendæ,quàm mares,l.9. num. 152
fœmineus clamor proprio epitheto dictus,l.9.nu.188
fœminei item vlulatus,ibid.num.189
fœminei plangores,ibid.num.190
fœmineus dolus peculiari epitheto dictus, l.9.numero 51
fœmina vinolenta,eadem impudica,l.9.num,208
fœminæ tarò inebriantur,& quare,ibid.num.210
fœminæ cur magis incidunt in terrores imaginoſos, quàm viri,l.9.num.216
fœminarum & mammæ & reliquum corpus , cur ſit rarius,frigidius,mollius , & minùs validum quàm virorum,ibid.
fœminæ multò grauiores ictus, & vulnera ſuſtinent, quàm mares,l.9.num.225
fœmina optima, de cuius nomine ſermo nõ habetur,

Google

l.10.num.11
Fœminæ domi ſe continere debent,non foràs euaga-
ri,l.10.num.12
fœminæ in facie pilos non poſtulant,l.10.num.14
fœminas cœtui publico ſeſe demonſtrare non licet l.
10.numer.51
fœminarum præcepta ſæpe maritos iuuare, l.11.n.11
fœminæ quò frequentiùs coëunt, eò citiùs ſterile-
ſcunt,l.15.num.68
Et rarius concipiunt,ibid.
cætera autem, quæ huc pertinent, vide in verbo,
Mulier.
forma ſuperbas fœminas facit,l.5.num.2
Etiam pudicas,ibid.num,3
formoſas vxores an ſatius ſit ducere,an deformes,l.2.
num.4.& per totam eam legem 2.
forma ad libidinem prouocat,l.2.num.7
forma vnde dicatur,ibid.
forma,feruor ignis,calor,ibid.
forma quid ſignificet,ibid.
forma à foruo,ibid.
formoſæ congredi, non tam graue peccatum, quàm
deformi,l.2.num.13
forma eburneum detrimentum,l.2.num.14
formoſæ,licèt ſint pudicæ, non tamen eſſe credun-
tur,l.2.num.15
formoſæ vxores viros in zelotypiam trahunt,ibid.
forma animum deprauat,l.2.num.16
forma res caduca,l.2.num.19
forma exigui temporis tyrannis,ibid.num.21
formæ amor cum forma abit,l.2.num.23
forma,Dei donum,l.2.num.31
forma inter naturæ bona præcipua,l.2.num.42
forma bonæ valetudini prælata,ibid.num.43
formoſi in reges olim ante cæteros delecti,l.5.nu.44
formoſus,cæteris paribus,deformi præferendus in re-
ctoris officio,l.2.num.47
forma cum diuitijs & nobilitate compenſatur,ibid.
formoſo occurrere,felix omen,l.2.num.60
formoſa ſpecies,muta commendatio,l.2.num.61
formam eſſe ſilentem fraudem,ibid.
formam eſſe regnum abſque ſatellitio,ibid.
formoſas vxores,quæ præcipuè ſuadeant ducere,l.2.
num.64.& ſeq.
formoſæ formoſos pariunt,d.num.64
formoſi liberi vix ex deformi vxore naſcuntur, ea-
dem l.2.num.68
forma mediocris in vxore amplectenda,l.2.num,70
forma vxoria,ibid.
forma ſtata,ibidem.
forma mulieris nimio ornatu obſcuratur,l.3.num.15
forma venuſtas,& alia id genus, philtra ſunt effica-
ciſſima,l.14.num.8
forma (hæc alia omnino eſt) dat eſſe rei, gloſ. 4. n.3
formam perfectionem eſſe,ibidem.
forma cuilibet rei nomen imponit,ibidem.
forma indiuidua eſt,gloſſ.6.num.4
forma contemporanea eſſe debet,ibidem.
forma per æquipollens non adimpletur,gloſ. 6. num.
56.& iterum glo.7.num.188
Niſi aliqua neceſſitas impediat adimpleri in ſua for
ma,glo.6.num.34
forma reijcit verba generalia,l.7.numer.98
forma item reijcit verborum inuolucra,ibid.num,99
forma an impleatur per relationem ad aliud, gl.7. n.
178.& multis ſeq.
fortes creantur fortibus,l.7.num.4
fortuna cur muliebri ſpecie depingitur,l.1.num 80
fortunæ virilis templo fœminæ nupturæ corpore nu-
dato explorabantur, an aliqua deformitate eſſent
affectæ,l.4.num.10
forum conſcientiæ reſpicit obligationem naturalem,
gloſ.4.num.15
forum ſortimur ex diſtractu,vt ex contractu,l. 5. n.8
francorum pœna in adulteros,l.13.num.24
fran.Areti laus,glo.2,num.62
frater in feudo non ſuccedit, niſi expreſsè in inueſti-
tura noui feudi exprimatur: ſatis tamen eſt, ſi ex
verbis generalibus id colligi poſſit,glo.7. num.90
fratres cur conſanguinei dicantur,l.15.num.14
fratres ὁμαίμους Sophocles appellauit.ibidem.
fratrum vxores viduas vbi ducere licuerit,l. 7. nu. 50
fratrum & ſororum concubitus apud Romanos, &
Tuſcos morte piatos fuiſſe,l.7.num.41
fraudis ſpecies alleganda.l.9,nu.24
fraudibus obuiandum,glo.5 num.60.& num.192
frigidiora frigidioribus alimentis indigent,l.5.nu.25
frigiditas & ſiccitas,imprimis contrariæ voluntati,&
potentiæ coëundi,l.6.num.8
fructus ſtatim colligendi,pro collectis habetur, glo.
2.num.11
fructus pendentes æquè ac collecti ſequeſtrantur.ibid.
fructus,qui in ſpe ſunt,pro fructibus non habentur,
glo,2.num.35
frumentum in herbis æſtimatur, vt ex præſenti, non
vt ex futuro ibidem.
fruſtra petit debitum, qui quod debet, non impēdit,
l.13.num.41
fruſtratorium factum pœnam efficaciter non com-
mittit,glo.8.num.512
fur magis eſt,qui modica furatur,l.2.num.12
furioſus eſt loco abſentis glo.8.num.32
furioſi cuiuſpiam conſenſus cùm requiritur, quid a-
gendum ſit,ibid.& num.ſeq.

G

GAbella ex diſtractu non ſoluenda,glo.5.nume.2
Et quare ibidem,nu.59.vbi videbis an id ſem-
per verum ſit.
gabella ex contractu ſolui iuſſa, an debeatur ex do-
natione,glo.5.num.43.& 52
gabella ſolui iuſſa ex contractu, an ſoluatur ex fide-
iuſſione,glo.5.num.105.
gabella quæ ſoluitur ex contractu, ſoluitur ex con-
feſſione,glo.5.num.117
galatæ vxores ducunt matres,filias ſorores,l.7.nu.31
galactophagi vxoribus communibus vtūtur, l.7.n.53
galba Iuriſconſultus,adulter,l.13.num.7
galba pater Imperatoris vxori futuræ vitium corpo-
ris detexit,l.4.num.2
galenus princeps Medicorum,l.5.num.23
galli ſtolidi,l.7.num.15
gallorum moribus vxor in poteſtate viri, non patris,
l.1.num.3.6
gallorum mulieres conſultationibus belli & pacis ad-
hibebantur,l.11.num.23
gallorum & Annibalis conditiones pactæ,ibid.
gallinacei mares tantùm canunt,non etiam fœminæ,
l.12.num.8
garamantes vxores communes habent,l.7.num.51
geloni ſinguli plures vxores habent,l.7.num.22
geloni Scythæ ſunt.ibid.
gelonorum lege mulieres quoſcunque volunt viros
conueniunt,l 7.num.59
gelonorum mares domeſtica negotia exercēt,fœmi-
næ extranea,l.10.num.5
geminorū alter marito,alter adultero ſimilis,l.7.n.52
generos cum ſoceris lauari Romæ non licebat, l. 4.
nume,34
generatio & interitus eiuſdem naturæ,glo, 5.num.18
genere remoto, & quælibet eius ſpecies remota eſſe

Digitized by Google

cenſetur,glo.5.num.80
Generalis diſpoſitio tantùm operatur quoad omnia expreſſa ſub genere, quantùm ſpecialis ſub ſpecie, glo.7.num.89
generalis diſpoſitio generaliter intelligenda,etiam in odioſis & pœnalibus,ibid.num.91
generalis diſpoſitio non includit perſonas & cauſas priuilegiatas,glo.7.num.93
generalis derogatio legum vel ſtatutorum ſufficit, etiamſi lex aut ſtatutum ſpecificè non deſignetur, gloſ.7.num.110
generalis renunciatio exceptionum, ſiue priuilegiorum,non ſufficit:ſed ſatis eſt, renunciari omni priuilegio fori,alter non deſignato,ibid.
generalis obligatio non comprehendit quæ veriſimile eſt loquentem non intellexiſſe,gloſſ.7.nu.125
generi per ſpeciem derogatur, non è conuerſo, ibid.
generaliter facta multa valent, quæ non ſpecialiter, ibidem.
generaliter pignori obligatus manumitti poteſt,non ſpecialiter, ibid
generalis diſpoſitio,quæ non niſi in vna ſpecie poteſt verificari,cenſetur eſſe ſpecialis, gloſſ.7.num.128. & multis ſeq.
Idque etiam reſpectu legitimæ,ibid.num.144
Sed an id procedat,cùm expreſſio eſt de forma,ibi. num.141
Et quid,ſi diſpoſitio vtatur verbis pluralis numeri, ibid.num.146
Quid item,cùm requirit aliquid certum & expreſſum,ibid.num.147
generalis derogatio an habeat vim ſpecialis cùm vnũ tantùm teſtamẽtum præceſſit,gloſſ.7.n.130.& ſeq.
generalis remiſſio vel renunciatio, quæ de vno tantùm poteſt intelligi,pro ſpecifica habetur, gloſſ. 7. num.134
generalis ſubſcriptio teſtamenti continentis vnum tantùm caſum,pro ſpeciali habetur, etiam vt quis cadat in crimen falſi,gloſſ.7.num.135
generalis donatio, eorum quæ ſunt in tali loco, non comprehendit res venales, niſi nullæ aliæ ibi ſint, gloſ.7 num.136
generale mandatum habetur pro ſpeciali,cùm vnicus actus eſt demandatus,vt dominus cadat in pœnam, gloſſ.7.num.138
genitalia muliebria minimè inſpicienda ad deprehẽdendum ſtuprum,l.4.num.22
Nec ad deprehendendam pubertatem,ibid. nu. 23
germani intra vigeſimum annum vxoré docere, turpiſſimum iudicabant,l.6.num.46
germanorum legibus virgines tantùm nubunt,l.6.n.5
germanorum mos circa Venerem,l.6.num.46
germanorum ſera venus,l.6.num.47
germani ſinguli plures vxores olim habebant,l.7.numero 22
germani ſoli Barbarorum ſingulis vxoribus contenti, præter nobiles,l.7.num.62
germanorum vxores domus officia exequuntur,l. 10. nume 6
germani fœminarum conſilia non negligũt,l.11.n.22
germanorum pœna in adulteros,l.23.num.11
getulorum lege mulieres quibuſcum volunt,coëunt, l.7.num.59
gidica pringaum Comitium turpiter adamauit,l. 9. num.103
glaphyra mariti errores repreſſit,l.11.num.17
glaſtum quid ſit,l.3.num.11
glauca quædam canem adamauit,l.9.num.109
guidanum vxores ſibi honori ducunt à pluribus Venerem pati,l.7.num.56
gnoſticorum hæreſis de communitate mulierum,l.7. nume.51
Eorundem infandiſſimum facinus, l. 25.num. 138
gorgonis Lacænæ dictum,l.1.num.11
gorgonum mares domeſtica negotia exercent,fœminæ extranea,& publica,l.10.num 5
gothorum lege licebat adulterum occidere,l.13.nu.13
græcorum lex de tutela mulierum,l.1.num.72
græci priſci vxores emebant,l.4.num.9
græci vxores dominas vocant,l.5.num.12
græci leues,l.7.num.15
græcorum fœminæ in conuiuiis virorum non aſſident,l.10.num.21.
græci in templis vxorum concubitu abſtinebant,l.15. num.105
grandia corpora non ſemper firmiſſima,l.1.num.59
gratianopolitanorum pœna in adulteros, l.13.nu. 24
gratiæ pulchricomæ,l.2.num.57
gratiæ nudæ,& quare,l.4.num.26
gratiæ Veneri familiares,ibid.
gravaminis realis renocatio,realis eſſe debet: verbali verbalis ſufficit,glo.5.num.14
gualdum quid,l.3.num.11
gynæconitis quid ſit,l.10.num.21
gynæcium quid ſit,ibid.& num.22.& 23
gynæciarij qui,ibid.num.52
gynæcia in loco domus editiſſimo,ibid.num.24

H

HAbetur, verbum,improprietatem denotat,gl. 7. numero 174
Hæres inſtitutus in teſtamento non ſolenni,an ſit tutus in foro conſcientiæ, gloſ. 4. num. 21. & 5. ſeq.
hæres ab inteſtato, qui non vult reſtituere hæreditatem,vel ſoluere legata ex teſtamento non ſolenni, an ſit tutus in foro conſcientiæ,d.num.22
hęres an peccet,qui retinet hæreditatem relictam fratribus minoribus,gloſ.4 num.24
hæredis factum teſtatoris iuſſu,nõ ipſius hæredis,ſed teſtatoris factum eſſe intelligitur,gloſ.8.num.184. & ſequen.
Haliæeti auis natura in deprahendenda legitima prole,l.13.num.4
harmodius & Ariſtogiton tyrannicidę,l.9.num.135
harpalices cum patre Clymeno concubitus,l 9.n.100
harpocrates Oſiridis ex Iſide ſorore filius,l.7.nu.34
hebe καλλίσφυρος,id eſt,pulchritala,l.2.num.37
Hebræorum legibus vxor in poteſtate viri eſt,l.1.n. 7
hebræorum mos in emittendis filiabus foras ad maritos,l.1.num.22
hebręi eadem voce bonum & pulchrum vocant,l. 5. nume.54
hebræis non erat prohibitum matrimonium inter conſobrinos aut patrueles,l.7.num.44
hebræis an,& quando licebat vxores fratrum ducere,l.7.num.50
hecate prima omnium aconitum inueniſſe dicitur, l. 8.num.18
hedera herba laſciua.l.15.num.123
helena nigris oculis,l.2.num.38
helena lanificium exercens,l.10.num.40
Helena arbori impenſa ob zelotypiam,l.13.num,28
heliogabalus primus holoſerica veſte vſus,l.3.nu. 17
heliogabalus nudus nudis fœminis currum trahentibus in publicum prodibat,l.4.num.31
Heliogabali oratio ad meretrices,l.9.num.155
heliopolitanorum fœminæ,antequam nuberent,paſſim proſtituebantur, & ex eorum quæſtu Veneri dona dabant,l.7.num.5
henricus Imperator vxorem ſuam,quę quinquagenaria conceperat,voluit palàm parere, ſed tollendam

partus ſuppoſiti ſuſpicionem,l.6.num.46
Heraclides Ponticus ob nimium cultum reprehenſus & ob id Pompicus dictus,l.3.num.45
heraclitus ignem omnium rerum principium, & in eundem omnia reſolui dixit,glo.5.num.20
hæreticorum mater ſuperbia,l.9.num.31
herbas ſexu diſtingui,l.1.num.45
herbas mares plus viriū habere,quàm fœminas,ibid. Præter paucas,ibidem.num.104
herbæ cuiuſdam contactu ſeptuagenum coitum fieri,l.15.num.1
herbæ nonnullæ à caſtis euelli,& tractari volunt,l.15. num.105
hercules aliquando veſte muliebri vſus,l.3.num.59
hercules Crocotophoros dictus,ibid.
herculis ſacerdos apud Coos muliebri veſte indutus, rem diuinam faciebat,& quare,l.3.num.66
herculis vires incredibiles ad concubitum, vt qui 50. virgines vna nocte compreſſit, & omnes grauidas reddidit,l.15.num.92
heriſtilia ob zelotypiam proprios filios interemit, l. 13.num.32
hermaphroditus non comprehenditur in ſtatuto requirente conſenſum propinquorum in contractibus mulierum.glo.3.num.70
hermaphroditus non admittitur ad feuda & alia, ad quæ maſculi tantùm admittuntur, ibidem.
hermes Ægyptius Philoſophus pluris emebat, quàm res iudicaretur,l.9.num.12
herodice victrix in certamine pulchritudinis,l.2.n.49
heſiodi ſententia de ętate contrahendi matrimonij,l. 6.num.41
heſiodus terram rerum omnium principium, in eamque res omnes reſolui dicit,glo.5.num.20
heſiodus ſacra Dijs caſtè & purè fieri iubet,l.15.n.114
Hieronis vxor putabat viris omnibus os grauiter olere,l.4.num.1
hiero Syracuſanus,inſpectis moribus nepotis, Syracuſas liberas dimittere voluit, ſed eius filiæ obſtiterunt,l.9.num.36
hieronymi loca,l.3.num.4.& l.9.num.31
hierophantæ Atheniēſium ſorbitione cicutę ſeſe euirabant,l.15.num.121
hippaſus Metapontinus ignem rerum omnium principium,& finem dicebat,glo.5.num.20
hippocrates de mulierum impudicitia,l.9. num.80.& l.16.num.8
hippodamia cum Oenomao patre concubuit,l.9.numero 100
hyppolyta Amazonum regina zonę cauſa ab Hercule interfecta,l.3.num.27.in Zona.
hippomanes an habeat vim amatoriam,l.13.nu.1.& 7
hippomenes filiam in adulterio repertam, equis diſcerpendam præbuit,l.13.num.9
hippomenes & Atalanta in leones verſi,quòd in templo Cybeles concubuiſſent,l.15.num.108
hiſpani el ara iactantiæ animoſitate prępoſteri,l.7.numero 15
hiſpanorum virgines,quibuſcum libuerit,congrediebantur,l.7.num.60
hiſpani poſt vxoris partum in lecto recubant, vxoribus illis miniſtrantibus,l.7.num.63
Hœdi matribus ſimiles,l.7.num.9
holobaris veſtis,l.3.num.17
holobryza veſtis,ibidem.
holoſerica veſtis,ibidem.
homerus à pulchritudine heroës laudat,l.2.num.40
homeri tempore luctatori ſe accingebant, l.4.nu. 36
homo hominem morſu non perimit,l.5.num.23
homo ex homine generatur,l.6.num.60
homines priſci ſęculi.cur erant viuaciores, ſiue longæuiores,l.15.num.8
homo plus cæteris animalibus ex coitu langueſcit, l. 14 num. 10
homo animal zelotypum,16.num.2
hominum immolatio ob coitum in templo Dianæ. l. 15.num.209
honorem qualem maritus debeat vxori,l.13.num.36
horatius iraſci facilis, ſed iræ citò placabilis, gloſſ. 5. nume.44
hortenſius ob nimium cultum reprehenſus,l.3.nu.45
hoſpitalia non comprehenduntur in generali prouiſione ad beneficia:ſufficit tamen generalis mentio hoſpitalium,glo.7.num.115
humidis humida apta ſunt,l.5.num.23
humidus victus vtilis febricitantibus, pueris, & his qui tali victu refici aſſueti ſunt,ibidem.
humecta natura concumbendi auida,l.9.nume. 165. & ſequen.
Hyberni matrimonia ineunt cum matribus, filiabus, ſororibus,l.7.nu.33
hyberni in propatulo coëunt,l.7.nume.55
hyperion Euryphaeſſam ſororem vxorem duxit, l.7. nume.55
hypermneſtra fratrem mariti ſui adamauit,l.9.n. 102
hypocriſis vitium teterrimum,l.9.num.27
hypſicratea Mithridatem virili habitu ſecuta.l.3.n.66
hyrcani vxores communes habent,l.7.num.53

I

IAlchleuenſium Libyum mos in ducendis vxoribus,l.7.num.60
iambe maledica.l.9.num.194
Ιαμβίζειν,conuiciari,ibidem.
Ianus camiſiam ſororem vxorem duxit,l.7.num.35
Iaſon formoſus,l.2.num.40
Iaxamatæ filias non antè nuptui dabant, quàm hoſtem intermiſſent,l.7.num.62
Ibi plus linguæ,vbi minus cordis,l.12.num.15
Ichthyophagi vxores communes habent,l 7.num.53
Idricus Carum rex Aolam ſororem vxorem duxit, l. 7.num.36
Id ſumus,quod amamus,l.13.num.45
Ignis pro auaritia,l.9.num.46
Ignis auarus & auidus dicitur,ibid.
Ignis item pro libidine & amore,l.15.num.58
Ignobilem non ſatis idoneum eſſe ad felicitatem.l.2. nume.46
Ilia quæ ſint,l.15.num.43
Illyricorum virginibus permiſſum vagari,&filios habere,à quibus vellent,l.7 num.57
ilophagi vxoribus communibus vtuntur, l.7.num.53
Immatriculatus cenſetur ſtatim immatriculandus,gl. 2.num.12
immunitas viro conceſſa,an vxori competat, gloſſ.2. nume.53
Imperator exercitus cæteris formoſior deligendus, l. 2.num.44
Imperator dat leges,non accipit,l.4.num.13
Imperatoris ſententia contra non citatum,non valet, glo.4.num.1
Imperator non poteſt dare fidem ſcripturæ non authenticæ.ibidem.
impetrans beneficium debet exprimere ius alterius, quod in ſpe tantùm eſt,glo.2.num.41
improbatiſſimi viri probatiſſima ſententia, l. 11. numero 6
Impudentes canes vocati,l.9.num.183
Inæqualitas odij mater,l.4.num.20.& ſeq.
In aurem vtranque dormire quid ſit,l.5.num.2
Inceſtos concubitus ſunt qui deteſtantur,quique defendunt

fendunt.l.7.num.38.& ſeq.
Incompoſitio corporis inæqualitatem indicat mentis,l.2.num.57
Indiuiduum eſt,quicquid ſolennitatis eſt, gloſſ.6.n.4
inducti plerunque generãt robuſtos filios,l.15.n.152
indi vxores pari boum emebant,l.4.num.9
indi vxores plures ſinguli ducunt,l.7.num.20
indorum vxores contendunt, quæ ex illis cremabitur cum viro mortuo,ibid.
indi vxores ducunt matres,filias,ſorores,l.7.nume.33
indi in probatulo coëunt,l.7.num.55
Indorum fœminæ amatoribus elephãti pretio ſe ſubſternunt,ibid num.58
indorum virginibus datur optio eligendi maritum, ibidem.
indorum vxoribus licet fornicari,niſi maritus prohibeat,ibid.
indorum virgines hodie proſtituuntur,ibid.
indorum vxores prima nocte cum ſacerdotibus iacent,ibid.
inducta ad fauorem, non debẽt retorqueri in odium gl.8.num.86
inducta ad vnum effectum contrarium non operãtur, ibid.
induſiarius,l.3.num.27.in Induſio.
induſiatus,ibid.
infamis an is ſit,qui veſte muliebri vtitur,& fœmina, quæ virili,l.3.num.58
infamis, qui communi opinione reputatur bonæ famæ,poteſt eſſe teſtis in teſtamento,gloſ.8.num.149
infans poteſt obtinere ſententiam ſine tutoris autoritate.glo.8.nu.68
ingenio tardi ſunt tenaci memoria.glo.5.num.24
ingenio prompti non admodum valent memoria; ibidem.
ingratitudo teterrimum vitium,l.9.num 27
ingratitudo apud Perſas ſeueriſſimè plectitur,ibid.
ingratitudinis impudentia comes,ibid.
inhabilis & nullus æquiparantur,gl.8.num.61
in habentibus ſymbolum,facilis eſt tranſitus,l.5.n.25
initium contractus reſpiciendum,gloſ.8.num.105
iniuria illata vxori,viro illata eſſe videtur,gloſ.2.numero 56
iniuriã inferens conſanguineis ſcholaris,qui eum inuiſum eunt,punitur pœna quadrupli,ibid.
ino Leucothea pulchritala,l.3.num.37
ino ob pellicatus ſuſpicionem filium proprium necauit,l.13.num.31
inſidiæ arma mulierum,l.8.num.21
inſinuatio donationis: non niſi vtraque parte petente,fieri poteſt,gloſ.6.num.10
inſinuatió donationis an requirat conſenſum ſiue decretum iudicis,gl.7.num.32.& 34
inſinuatio nominis & cognominis quæ fieri debet à nominatis ex cõcordatis Papæ & Regis, debet omnino fieri,nõ prætermiſſo cognomine, etiamſi nomen ſit noliũm ſingulare,glo.7.num.99
inſipientium quoque conſilium ſumendum,l.11.numero 5
inſpiciendúmne ſit, quod euenire poteſt,gloſ.2.n.16. & 44
inſpuere & inſputare,vide,ſuprà Deſpuere.
inſtrumentum dicitur expreſsè probare, non id tantùm quod directè,ſed & quod indirectè, ex eo colligitur.gloſ.7.num.177
inſtrumentum ab eo confectum, qui nõ eſt notarius, ſed communi opinione talis exiſtimatur, an valeat gl 8.num.145
inſtrumenta confecta à notario excommunicato, qui communi opinione reputatur non excommunicatus,valent,glo.8.num.150
inſtrumentum dotale putatiui matrimonij, non habet executionem paratam ex ſtatuto id priuilegiũ dante inſtrumentis dotalibus,gloſ.8.num.257
Intelligitur,verbum, an denotet veritatẽ, an fictionẽ, vel improprietatem, gloſ.2.nu.67.& gloſ.7.nu.174
inter os & offam,gl.2.num.31
interdictio hic facta prodigo, vbique ſuam vim extendit.gloſ.8.num.219
Inter fœmineum muliebre genitale dicitur, l.9.nu.81
Io curioſa,l.9.num.35
Ioan.Andr.vxorem ſuam dominam vocabat,l.5.nu.13
Ioan.And.multa ab vxore didicit,l.11.num.27
Ioan.Apoſtolus Electam dominam vocat,l.5.num.24
Io.Calde.aliquando ſuã vxorem conſuluit, l.11.n.27
Io.Ligna.ob veſtem vulgarem contemptus,l.3.nu.53
Ioanna Gallica viua exuſta, quòd virili veſte vſa fuiſſet,l.3.num.64
Ioannæ duę Neapolitanorum reginæ libidinoſiſſimę, l.9.num.99
Ioſeph.à pulchritudine laudatus,l.2.num.53
Iphidamas vxorem centum bobus emit,l.4.num.9
Ira virium muliebre,l.9.num.174.& ſeq.
Ira libido vindictæ,ibid.num.188
Iſaacius Imperator Conſtantinopolitanorum vxorem poſt conceptum non cognouit,l.13.num. 142
iſatis herba quæ ſit,l.3.num.11
Iſchiadicis coitus nocet,l.15.num.45
Iſis fratri Oſiridi nupſit,l.7.num.34
Iſidis ſacris mulieres per nouem dies à viris abſtinebant,l.15.num.115
Iſſe donum fœminæ non minùs fortes, quàm viri,l.1. num.57
Itali ante Æneæ tempora capillos componebant, l.3. num.57
Itali priſci vxores conſobrinas ducebant,l.7.num.44
Itali regali nobilitate præfulgidi,l.7.num.15
Italorum pœna in adulteros,l.13.num.23
Iudæi ſinguli plures vxores habent,l.7.num.22
Iudex inquirere debet, quibus cum reus cõuerſari ſolebat,vt hinc mores illius deprehendat,l.5.num.29
Iudex qui de facto proceſſit parte non vocata, de facto quoque poteſt reuocare,gl.5.num.15
Iudex ſupplet contradictionem eius, qui conſentire debet,glo.8.num.23
Iudex interponit autoritatem loco tutoris, & curatoris.glo.8.num.26
Iudex ſupplet defectum prælati eccleſiæ,ibid.
Iudex debet apperiè intelligere,quod coram eo factũ eſt:aliàs non dicitur interponere decretum,aut autoritatem gl.8.num.180.& ſeq.
Iudex qui ſententiam nullam fert,non facit litem ſuã, glo.8.num.208
Iuliæ facetum reſponſum,l.3.num.35
Iulię dictum,Non niſi plena naui victorem tollo,l.7. num.52
Iuliæ duę libidinoſiſſimæ,l.9.num.98
Iulius formoſus,l.2.num.40
Iuno pulchrigena,l.2.num.37
Et Albiulna,ibid.
Et nigris ſuperciliis,ibid.
Et bubulis oculis,ibid.
Et cur ita dicta.ibid.
Iuno irata ob ſuam formam contemptam,l.2.num.50
Iuno Fluonia dicta,quare,l,15.num.156
Iuno Dea caſtiſſima marito ſeſe adornat, vt eum ad concubitum pelliciat,l.3.num.39.& l.15.num.156
Iunonis Achaicæ ſacerdotes à Venere abſtinebant, l. 15.num.120
Iuno taciturna,& quare,l.12.num.7.

Iuno

Iuno Argiua,ibid.
iuno Matrona,ibid.
iuno nudatam ſe vendicauit,l.4.num.25
iuno ætate grandior Ioue marito,l.6.num.51
iunonis ſacrificiis fel nõ adhibetur,& quare,l. 8.n.11
iuno de coitu à Ioue appellata,locum parentem recuſat,l.15.num.158
Iupiter iunoni vxori non omnia ſua cõſilia communicabat,l.12.num.1
iuramentum à mulieribus non exigendum metu periurij,l.9.num.55
iuramentum etiam oneris nunquam ei defertur, qui veriſimiliter peierabit,l.9.num.55
iuramentum in ſupplementum non defertur ex teſtimonio vnius teſtis,niſi ſit omni exceptione maior, l.9.num.74
An autem ex teſtimonio mulieris,ibid.& ſeq.
iuramentum an confirmat contractum factum ſine conſenſu propinquorum requiſito ex ſtatuto,gloſ. 4.num.26
iuramentum an confirmet contractum factum ſine ſolennitate requiſita ibid.& ſeq.vſque ad finẽ eius gloſſæ.
iuramentum verba requirit in his, qui loqui poſſunt gloſ.7.num.18
iuramentum calumniæ expreſsè remitti non poteſt, tacitè poteſt,gloſ.7.num.80
iuramentum vbi præſtari debet tactis ſcripturis, non ſufficit præſtari his præſentibus,gloſ.7.num.98
iuramentum verbis ſpecificis præſtari debet, gloſſ.7. nume.121
Nec ſufficit dicere per iuramentum, aliàs præſtitũ, ibid.
Nec ſi quid ſit cum omnibus clauſulis appoſitis in præcedenti contractu, quo iuramentum fuerat præſtitum,ibid.
iuramentum non poteſt poni ſiue extendi per clauſulam, vt contractus extendi poſſit ad ſenſum ſapientis,ibid.num.122
iuramentum habet vim expreſſi,l.7.num.152
Niſi vbi eſt præſumptio defectus conſenſus, ibid. num.154
iuramẽtum in ſecundo teſtamento appoſitum, habet vim ſpecialis clauſulæ,derogatoriæ,gloſſ.7. n. 153
iuramentum non ſupplet conſenſum,ibid.num.154
iuramentum non habet fundamentum iuris naturalis,conſenſu annullato,ibid.
iuramentum ad eos tantùm caſus refertur, qui comprehenduntur in actu,in quo interpoſitum eſt, gl. 7.num.155
iuramentum non operatur, vbi non adeſt conſenſus, nec in genere,nec in ſpecie. Secus ſi ſaltem in genere,glo.7.num.17
iuramentum non ſufficit, vbi expreſſum pro forma requiritur,gloſ.7.num.158
iuramentum non operatur ſpecialem renuntiationẽ legitimæ,gl.7.num.159
iuramentũ in forma ſpecifica impleri debet,gl.7.n.189
iuramentum per relationem ad aliud,non interponitur,ibid.
iurans ſoluere,non ſatisfacit compenſando,ibid.
iuris Canonici principalis intentio eſt,conſulere ſaluti animarum,l.9.num.10
iuriſconſultorum loci emendati,l.4. num.5.& l.9.nu. 95.& l.10.num.27.& 32.& glo.2.num.7
iuſſus poteſt interponi per procuratorem, nuntium, vel epiſtolam,gloſ.6.num.22
iuſſus poteſt interponi per viam ſimplicis conſenſus, glo.7.num.4
iuſtum eſt,quod ex lege eſt, quod verò contra legem eſt,id violentum eſt,l.9.num.1
iuſta vxor quæ ſit,gloſ.8.num.244
iuſta materfam.ibid.
Iuſtinianus vxoris conſilio vſus,l.11.num.2
iuſtitia Romana ob zelotypiam à viro interempta, l. 13.num.33
iuſtini locus emendatus,l.7.num.57
iuuenes facilè formantur,& reformantur,l.6.num.3
iuuenes ad omnia miniſteria aptiores & dociliores, ibidem.
iuuenes,antequam ſcortentur, matrimonium ineant, l.6.num.34
Alias enim eos facilè labi in priſtinam petulantiã, ibid.
iuuenum fœtus imbecilli eſſe ſolẽt,l.6.n.44.&.3. ſeq.

L

LAcedæmoniorum mos de virorum & fœminarũ poteſtate,l.1.num.10.& ſeq.
lacedæmoniorum inſtitutum,l.2.num.57.
lacedæmoniorum fœminis omnis ornatus ereptus, l. 3.num.9
lacedæmoniorum lege, nulla matrimonia intercedẽte dote contrahebantur,l.5.num.10
lacedæmonij laſciua Archilochi poëmata vrbe eiecerunt,l.16.num.41
lacedæmoniis an licebat duas ſimul vxores habere, l. 7.num.27
lacedæmoniis licebat vnam vxorem eſſe duobus collocatam.ibid.
lacedęmoniis item licebat ſeniviro iunioris vxoris, iuuenem probum deligere, cui vxorem complendam eius ſemine offerret,& quod hinc naſcebatur, ſuum efficere,ibid.
lacedæmonij & priuata & publica conſilia vxoribus communicabant,l.11.num.20
lacenæ dictum,l.1.num.10
Alterius quoque dictum.ibid.num.11
lacænę mulieres φαινομηρίδες, & ἀνδρομανεῖν cur dictæ ſunt,l.4.nu.29
lachares qua aſtutia mortem effugerit,l.2.num.70
lachrymæ falſæ,l.9.num.171
lacinadarum pœna in adulterios,l.13.num.11
laici clericis infeſti,l.5.num.28
laicus nomine alieno,licet nõ proprio, poteſt tractare negotia ſpiritualia,gloſ.5.num.18
laicus nomine clerici poteſt acceptare beneficiũ,ibid.
laicus nomine clerici poteſt reſignare beneficiũ,ibid.
laicos ex mandato Abbatis poteſt recipere monachũ ad profeſſionem,ibid.
laicus poteſt conſtitui procurator clerici ad eligendam certam perſonam, non ſimpliciter ad eligendum,ibid.
lais ob zelotypiam trucidata,l.13.num.28
lampridij locus.l.9,num.99
lanificium decet mulieres honeſtas & pudicas, l. 10. num.37.& multis ſeq.
lanuuij qui ſunt,l. 4.num.12
laodice pellicem viri,& eius filium, & ſe tandem interemit ob zelotypiam,l.13.num.28
lapides ſexu diſtingui,l.1.num.68
lapis ligno non cohæret,l.5.num.14
laſthenia Mantinea auditorium Platonis habitu virili frequentabat,l.3.num.68
latini vxores dominas vocant,l.5.num.13
latini ſuis mulieribus vino interdicebant,l. 9.nu. 206
latona pulchritala,l.2.num.37
Et pulchricoma,ibid.
Et auricoma,ibid.
Et pulchrigena.
latus rumpere quid ſit,l.15.num.42

Tabula.

lateri parcere quid, ibidem.
lauſus formoſus,l.2 num.40
leænæ meretricis cõſtantia in tormentis,l. 9.num.135
leda pulchricoma,l.7.num.37
leda Caſtoris & Pollucis mater lanificio ſe exercebat, l.10.num. 45.
legatum ſi duobus teſtibus ſtatuto exprobari poteſt, ſic & eius ademptio,glo.5.nom.17.
legatum valet inter virum & vxorem,glo.5.num.75.
legatum rei alienæ factum conſentiente domino non tranſit ipſo iure in legatarium,glo.5.num.141.
legatum tacitum adimitur volũtaria alienatione inutili,non etiam expreſſum,glo.7.num.67
legatum incertum valet ob redemptionem captiuorum gl.8.num.284
legitima efficitur naturalis,quæ viro legitimo nupſerit,l.1.num.18
legitimandi facultas ad feuda non trahitur.
Tamen ſufficit,vt de principis voluntate id intelligi poſſit,ex generalitate verborum,l.7.num.90
legitimatio principis non trahitur ad bona exiſtentia in alieno territorio,gl.8.num.227
lemniæ mulieres zelotypia incenſæ viros omnes interemerunt,l.13.num.31
lenitas cum ſeueritate miſcenda,l.9.num.233
lẽtulus intima ſua cõſilia vxori cõmunicabat,l.12.n.1
leo minùs ſæuit in fœminas, quàm in viros,l.1.nu.85
leones nec verberibus cædendos, nec blanditijs nimium leniendos,l.9.num.135
leones leænas adulteras puniunt,l.13.num.5
leonina ſocietas vnde dicta,l.5.num.38
leontinus Gorgias dicebat, nomen & famam mulieris debere apud quamplurimos eſſe vulgatam,l.10. num.item 60
lepidi vxor impudica,l.9.num.121
lepra vulgò dicitur quę elephantiaſis eſt,l.15.num.48
lepreorum pœna in adulteros,l.13.num.8
leucadius ſaltus aduerſus amores,l.15.num.100
leucippus iaculis confoſſus,& quare,l.3.num.59
leuchothea dea nudam ſe videri noluit,l.4.num.2
leucothoë filia Perſarum regis lanificio dedita,l.10. nume.43
leuina Baias ſecuta,ex caſtiſſima, impudiciſſima facta eſt,l 10.num.34
lex ea naturæ eſt,vt vxor in poteſtate viri ſit,l.n.8 &9
lex Ægyptiorum de cathato in anullo gerendo, l. 1. numero 57
lex eorundem, vt viri pollicerentur, ſe omnia intra penetralis vxorum arbitrio relicturos,l.10.num. 5
lex Græcorum de tutela mulierum,l.1.num 72
lex Athenienſium,de modo commerciorum mulieribus præſcripto,ibidem.
lex vxori oculos mariti tantùm præfiniuit, quibus formam ſuam approbet,placere deſideret,l.4.numero 21
lex Platonis ad deprehendendam pubertatem,l.4.numero 23
lex Moſis,ne ſacerdos viduam vxorẽm ducat,l.6.n.4
lex Papia Poppea,ne ſexagenarij vxores ducerent,l.6. numero 20
lex antiqua Romanorum de ducendis vxoribus intra 25.annum,l.6.num.39
lex Athenienſium de ducendis duabus vxoribus, l. 7. nume.23
lex Cecropis, ne liceret duas ſimul vxores ducere, ibidem.
lex Valẽtiani Imperatoris, vt liceret duas vxores ſimul ducere,l.7.num.24
lex Iulij Cæſaris,vt vxores quas, & quot ducere quis vellet,liceret,ibidem.
lex Lycurgi circa rem veneream,l.7.num.27
lex Solonis ridicula, de propinquis ad concubitum admittendis,l.7.num.20
lex Alemanorum,ne liceret duorum fratrum,vel ſororum liberos matrimonio iungere,l.7.num. 44
lex à Deo indita,ne parentes filijs iuiſceantur, nec filij parentibus,l.7.num.49
lex Moſis de prohibitione matrimonij inter coniunctos,& quoi,ibidem.
lex Platonis,de eadem re,ibidem.
lex Canadis Perſarum regis de communitate mulierum,l.7.num.53
lex Siracuſanorum de mulieribus maiore ſumptu non ornãdis,priuſquam ſe omni libidine coinquinatas probarent,l.7.num.59
lex Gelonorum, permittens mulieribus cum quibuſcumque viris velint,congredi,ibidem.
lex Babyloniorum de proſtituendis mulieribus ſemel in vita externis viris ad Veneris templum,l.7.n.61
lex Volſcorum de virgine ingenua non tradenda, priuſquam eius caſtitatem ſeruus aliquis delibaſſet,l.7.num.62
legibus Spartanorum pœna malo marito indicta,l. 8. num.7
lex Moſis veneficas iubẽs interemi,declarata,l.8.n.19
lex Platonis de teſtimonio mulierum,l.9.num.76
lex Moſis de eadem re,ibidem.
lex Antiqua Romanorum de eadem quoque re,ibid. nume.77.
lex Fuſia Canina vnde dicta,l.9.num.213
lege Moſaica adulteri pœna mortis puniebantur,l.13. numero 6
lex Platonis in adulteros,ibidem.
lex Iulia de adulterijs,l.13.num.16
legis Iuliæ pœna,an mortis eſſet,ibidem.num.19
lex Solonis de numero concubituum viri & vxoris, l. 15.num.83
lege 12.tabularum,diuos caſtè colendos,l.15. nu.114
lex 12.tabularum prohibens nocturna ſacrificia, l. 16 numer.43
lex Zabiorum de fœminis menſtruatis,l.15.num.133
lex Lycurgi de congreſſu viri & vxoris,l.15.num.154
leges ciuitatis à tyranno abrogari poſſe,naturæ autem non poſſe,l.6.num.13
lex Lacedemoniorum de dote mulierum,l. 5. num. 8.
lex Salethi Crotonienſium principis, de pœna adulterorum,l.13.num.13
lex Mahumetis de eadem re,ibidem.
lex Mahumetis de venere in templis non exercenda, l.15.nume.109
lex Gotthorum de eadem re,ibidem.
lex etiam pœnalis & odioſa extenditur,ne alias ſit ludibrio,glo.5.num.115
legis clypeo nemo decipi debet,l.9.num.20
lex noua non trahitur ad ius quæſitum ſola ſpe, gloſ. 2.num.41
lex loquens prohibitiuè, reddit actum contrà factum nullum,ſecus ſi loquatur non permiſſiuè, gloſ. 4. nume.6
leges loquentes in contractu, an habeant locum in quaſi contractu,gloſ.5.num.120
leges loquentes de viro & vxore, an habeant locum in putatiuis,glo.8.num.234
L.2.C.de reſcin.ven.habet locum in venditione ſpei, glo.2.num.38
Eadem l.an habeat locum in eo, qui ſimpliciter conſentit venditioni,glo.2,num,140
L. ſi quis argentum.C.de dona,an procedat in donatione tacita,& præſumpta,glo.5.num.58
Eadẽ l.an habeat locũ in donatione cauſa mortis, glo.5.

Google

glo.5.num.81
L.vlti.C.de ſacro.eccl.an procedat in donatione tacita,& præſumpta,glo.5.num.59
L. ſi quis in tantam. C. vnde vi,an habeat locum in quaſi poſſeſſione,glo.5.num. 190
Libellus repudij à Moſe permiſſus, non erat ſine crimine,l.9.num.5
liber Pater armiger veneri,l.9.num.208
liberi à matre potiſſimùm ſtaturam corporis accipiunt,l.1.num.73
liberi pulchri & boni vt gignantur,l.15.num.170
libertas actus pietatis, glo.8.num.166
libertas & pia cauſa æquiparantur,ibid.
libertas fauorabilior omni alia pia cauſa,ibid.
libertus qui patronum non redemit ab hoſtibus, in ſeruitutem reuocatur,l.8.num.284
libido fœdior in fœmina,quàm in mare,l.1.num.45
libidinoſi nuditate mulierum maximè gaudent, l. 4, num.15
libido nunquam ita celata eſt,quin tandem prodatur, ibidem num 17
libidinoſiores euadunt puellæ,quæ admodum puellæ ſtuprantur,l.9.num.119
libido ignis dicitur,& flamma,l.9.num.151
libido damnoſa,l.15.num.72
libido gaſtrimargiæ comes,l.16.num.49
libidinis fomentum ſermo laſciuus,ibidem.
libitina Venus dicta,l.15.num.29
libitina exequiarum dea, ibidem.
libitinarij qui,ibidem.
liburni vxores communes habent,l.7.num.51
libyes ſuperiores vxores communes habent,filióſque partiuntur ſecundum ſimilitudinem,l.7.num.51
licentiatus an pro doctore habetur,glo.2.num.2
licentia vbi requiritur,per viam conſenſus interponi poteſt,glo.7 num.4
licentia expreſſa eſſe debet,ibidem.num.8
licentia ſatis expreſſa eſt, cum is qui eam dare debet, actum facit cum eo,cui licentia præſtanda eſt,ibidem.nume 24
licentia à ſtatuto requiſita, ſatis videtur data ab eo qui emit.ibidem,num.27.
limbolarij qui l.3.num.27.in Limbo.
limen pro domo,l.10.num.28
limyrnij vxoribus communibus vtuntur, l.7.num.51
linoſoſtis fœmina mare efficacior,l.1.num.103
linozoſtis mas marem fœtum facit, fœmina fœminam,l.3.num.65
lituanorum matronę nobiles publicè concubinos habent: viris autem non licet habere pellices, l.7.n.60
locorum mutatio moribus prodeſt,l.16.numer.56.& ſequen.
Atque etiam morbis,Ibid.num.55
locorum fertilitas & abundantia in rebus delicioſis homines delicioſos atque voluptuoſos facit, l. 7. num.18
locum tenens principis alienatione prohibitus, non prohibetur conſenſu alienationis, glo.5.num.139
locus mandati,an delicti inſpiciendus ſit, gloſ. 8. num.132
locus mandati,an contractus ibidem.
locrenſium votum de virginibus, ſi victoria potirentur, Veneris feſto proſtituendis,l.7.num.57
longobardorum legibus,vxor eſt in viri poteſtate, l. 1.num.5
longobardorum pœna in adulteros,l.13.num.6
loquaces minimè bello idonei,l.6.num.16
loquacitas & curioſitas in otium germanæ,l.9. nu. 34
Lucerna ab amatore inuenta,l.15.num.162
lucretius amatorio in furorem verſus,l.14.num.9.
lucretia moriens prouidit,vt honeſtè caderet, l. 4.nume.33
lucretia an omnibus numeris caſta,l.9.num.96
lucretia à Tarquinio inuenta nocte ſera lanæ dedita, l.30.num.39
lucrum iam quæſitum perdens, damnum pati dicitur,niſi ad eum reuertatur,à quo priùs proceſſerat, glo.5.num. 8
luculli vxores Clodia & Seruilia impudicæ.l.9.n.121
lucullus amatorio interemptus,l.14.num.9
ludi impudici vitandi,præſertim mulieribus,l.16.n.35
lumbi pro libidine,l.15.num.41
lumbos accingere quid in ſacris literis,ibidem.
lumbi à libidine dicti,ibidem.
luna mas & fœmina,l.3.num.66
lunæ ſacrificium viri cum veſte muliebri,mulieres cũ virili,faciebant,& quare ibidem.
luna fœmina exiſtimata facit viros vxoribus inſeruire: mas contra,vxoribus dominari,l.8.num.4
lupercalia,l.14.num.38
lupi in ſomnis quid ſignificant,l.8,num.20
luſciniæ cantu priuantur,cùm incubant, & pullos educant,magno fœminarum documento,l.12.nu.8
luxuria priuatim & peculiariter libidinem non ſignificat,l.9.num.25
luxuriæ comes perpetua prodigalitas,l.9.num.141
luxuria & auaritia an ſibi aduerſentur, ibi. & iterum, num.156
Lycij in funere veſtes muliebres induebant, l. 3. numero 70
lycon Philoſophus reprehenſus ob nimium cultum,l.3.num.45
lycon Philoſophus Peripateticus, quædam præcipua Liconi fratri reliquit,quòd eius nomen ferret, l. 5. num.72
lycomedes filiam Eoclionis in Cereris vigiliis vitiauit, l.16.num.45
lycurgus nudas mulieres exerceri voluit; l.4.num. 29
lycurgus dotes prohibuit,& quare,l.5.num.8
lycurgi ſententia de ætate matrimonij contrahendi,l.6.num.42.
lycurgi lex circa rem vxoriam,l.7.num.27
lycurgus regnum oblatum cum morte filij fratris,renuit,l.9.num 37
lycurgus pœnam nullã ſtatuit in adulteros, & quare, l.3.num.12.
lydi flammeis muliebribus vſi,l.num.62
lydis probrum eſt nudos conſpici,l.4.num.35
lydorum mulieres paſſim hoſpitibus proſtratæ, l. 7. numer.56
Eædem proſtrata pudicitia dotem ſibi quærunt,ibi.
lydorum pœna in adulteros,l.13.num.6
lygus fœminæ conſtantia in tormentis,l.nu.9.135
lynces amiſſis coniugibus,alijs non coniunguntur, l. 13.num.4.
lyſidice ne cùm lauaretur quidem, tunicam exuebat, l.4.num.11
lyſimelis Venus,l.15.num.44

M

MAchlies vxoribus communibus vtuntur, l. 7. numeru 53
Magnus ex matris & filij concubitu naſci oportere ex Perſarum religione,l.7.num.31
magnos circa verbenacam inſanire,l.14.num.2
magicæ artes an ad amorem conciliandum vim habeant,l.14.num.2.& ſeq.per totam eam,l.
magicæ artis præſtigiæ execrabiles & puniendæ,ibid. numero 10
magicorum ſacrificiorum vſum ijs denegari qui lentiginem habent,l.2.num.99

Magiſtratos

Magiſtratus non poſſunt filios in ſua prouincia matrimonio elocare, filias autem poſſunt, l.1.num. 45
magiſtratus iubentur in ſuas prouincias proficiſci ſine vxoribus, & quare, l.9.num.44
magiſtratus ſtatim ineundus, pro inito habetur, gl. 2. numer.12
magnes viri & vxoris concordiam conciliare dicitur, l.14.num.4
magnſei qui dicti ſunt, l.7.num.33
mahumetis lege ornatus vxoris arbitrio mariti relictus, l.3.num.44
mahumetis lex de pœna adulterorum, l.13.num.13
mahumetis lege concubitus in templis prohibitus, l.15.num.109
maia pulchricoma, l.2.num.38
malum malo aptiſſimum, l.5.num.12
malus qui præſumitur ratione malæ ſocietatis, l.5.numero 29
mali corni malum ouum, l.7.num.item 7
mala herba citò creſcit, l.9.num. 15
malus nemo adeò eſt, quin aliquando boni quippiam faciat, l.11.num.3
mandatum pupilli datum cum autoritate tutoris, non finitur morte ipſius tutoris, ſed tantùm pupilli, gl. 5.num.88
mandatum cuiuſpiam rei ita intelligitur, vt in ea obſeruetur ſolẽnitas legum & ſtatutorũ, gloſſ.7.n.190
mandatum ſpeciale requirentia, gl.7.num. 109
mandata ſpecialia non ſatis eſſe mãdare in genere generaliſſimo, ſed opus eſt, vt ſaltem in genere ſubalterno demandentur, ibid.
mandatum relatum ad aliquid ſpeciale, cenſetur eſſe ſpeciale, etiam vt mandans cadat in pœnãm, glo.7 num.86.
manicatus quis dicatur, l.3.num.27.in Manica.
manuleatus, ibid.
manulearius, ibid.
manilius ſenatu motus, quòd vxorem præſente filia deoſculatus fuiſſet, l.15.num.157
Marcus Antonius ſtatuam Deæ Anaitidis ex ſolido auro conflatam compilauit, l.7.num.59.
M. Antonius, Imper. ſanctiſſimus conſobrinam vxorem duxit, l.9.num.205.
M. Antonius Imper. conſultiſſ. prudentiſſ. religioſiſſ. philoſophiæ plenus, vxoris adulteria diſſimulauit, l.8.num.13
mare ſpumoſum, l.9.num.167
maria mater domini reperta domi ab angelo Gabriele, l.10.num.
mariani Socini dictum de vxore, l.2.num.25
marina ſancta mulier habitũ virilem mentita, l.3.n.71
mariti maritos ſe præſtent, non dominos, l.8.num.8
maritus abſolutus, qui vxorem, quòd vinum bibiſſet, occiderat, l.9.num.205
maritus quibuſdam reputatur viliſſimus, qui de adultero ſuis manibus vindictam non capit, ſed in id adit iudicium, l.13 num.25
maritus vxori præeſt, non vt pecoribus, ſed vt anima corpori, l.9.num.232
mariti ne ſe alienarũ mulierum amoribus implicẽto, l.13.num.1
marito an liceat vxorem in adulterio deprehẽſam aut ipſum adulterum occidere, l.13.num.15
maritus an poſſit vxori dotem alienanti conſentire, glo.5.num.139
maritus putatiuus an habeat priuilegium ne conueniatur, niſi inquantum facere poteſt, gl.8.n.234. & num.260
maritus putatiuus an lucretur fructus dotis, gl.8. numero 236.& 261
Maritus putatiuus an lucretur dotem ex pacto vel ſtatuto, de dote lucranda, gloſſ.8.numero 237. & numero 264
An ex adulterio vxoris putatiuæ, ibidem, num.238.& num.265
maritus putatiuus an habeat dilationem reſtituendæ dotis, gl.8.num.239.& num.266
maritus putatiuus non habet bonorum poſſeſſionem ex edicto vnde vir & vxor, d.gl.8.num.240
An autem ex teſtamento, ibid.
Nec accuſat vxorem adulteram iure mariti, gloſſ.8 num.244.& 2.ſeq.
An poſſit occidere, ibid.num.245
maritus putatiuus habet cauſam oneroſam, etiam in lucro dotis, gl.8.num.262
maritus putatiuus poteſt interuenire pro vxore putatiua, gl.8.num.274
mars & Venus Vulcani vinculis irretiti, l.1.num.53
mars vnde dictus, l.1.num, 63.
mars Veneri coniunctus, & quare, l.9.num.123
martialis locus animaduerſus, l.10.num.16.
martion hæreticus Romam præmiſit mulierem, quæ decipiendos animos ſibi præpararet, l.9. num. 31.
mas fœmina corpore robuſtior, l.1.num.55
maribus pulſus maiores & vehementiores quàm fœminis, l.1.num.56.& iterum, l.9.num.141
maribus partes, quas natura vice armorum dedit, aut ipſis ſolis dedit, aut certè robuſtiores quàm fœminis, l.1.num.57
mas præſumitur prior fuiſſe natus, quàm fœmina, ibi. num.59
marem quàm fœminam fieri robuſtiorem, multis rationibus congruit, ibid.num.59
mares ſunt numeri impares, l.1.num.63
mas & fœmina in herbis, plantis, arboribus & virgultis, l.1.num.64.& ſeq.
mares quomodo fiant, ibidem.non ſemel.
mares vt amabiles fiant fœminis, ibidem.
mas & fęmina io omnibus quę terra gignit, ibid.n.66
mares animi viribus fœminis præſtant, l.1.num.69
mas an mulier impudica plus peccet, l.1.nu.46. & 85. & ſeq.& rurſum, l.9.num.90
mares animi, l.1.num.92
mares maioris dignitatis, ibidem.num.93
mas generationis principium, l.1.num.94
mas agens, fœmina patiens, ibidem.num.95
maribus gignendi finis ſeptuageſimus annus, l. 6.nu. 44 & 2.ſeq.
mares corpore maiores, quàm fœminæ, l.9.num. 145
mares in dextris, fœminas in ſiniſtris fieri, ibid.n. 146
mares ex dextris teſticulis, fœminas ex ſiniſtris profluere, ibidem.
mas aut fœmina vt generetur, quid faciendũ eſt, ibid.
mares ex ſemine calidiore, fœminas ex frigidiore gigni ibidem.
Maribus 9.die, fœminis 8.nomina imponebantur, & quare, 10.num.17
maribus non licebat ingredi templum Bonæ Deæ, l.10.num.26
mares quò frequentiùs coëunt, eò libidinis appetentiores fiunt, l.15.num.69
maſculum pro forti & vehementi, l.1.num.63
maſcula bilis, ibidem.
maſcula Sappho, ibidem.
maſcula proles, ibidem.
maſcula meretrix, ibidem.
maſcula ad omnia medicamenta, & alia id genus efficaciora, l.1.num.103
maſculinum in officijs non concipit fœmininum, l.1. numero 82

Tabula.

maſiniſſa 86.ætatis anno filium genuit,l.6.num.22
maſſagetæ ſinguli ſingulas vxores habent,ſed alijs,vt communibus,vtuntur,l.7.num.53
maſſagetæ in propatulo coëunt,ibidem.
maſſilienſes olim vnguentis delibuti,l.3.num.61
maſſilienſium noſtrorum continentia, ſeueritas, & abſtinentia,ibidem.
maſſyſia Libyca,ibidem,
maſſilienſium mos in deligendis generis ſuis filiabus, l.7.num.63
maſſilienſes ſuis mulieribus vino interdicebant, l.9. numero 207
mater meretrix non poteſt filiam meretricem exhæredare.l.1.num.45
mater cui permittitur aliquem adoptare, non poteſt ei pupillarites ſubſtituere,& quare,l.1.num.84
mater habet plus affectionis ad prolem fœmineam, quàm ad maſculam,propter ſexus ſimilitudinem,l.5.numero 26
materfam.quæ dicatur,l.4.nu.5.6.7.&glo.8.num.144
materfam.quid ab vxore differat,l.4.num.6
materfa.pro vxore,ibidem.num.7
materia appetit rerum formas,vt fœmina virum eſſe: & turpe,honeſtum,l.9.num.92
matrimonium non liberat liberos à patria poteſtate, l.1.num.1
matrimonium cur inuentum,l.2.num.75
matrimonium ad ſolatium inſtitutum,l.1.num.65
matrimonium ſpecies venditionis,l.4.num.5
matrimonium per coemptionem,ibidem.
matrimonij ſumma felicitas eſt, mutua coniugum amicitia,beneuolentia,concordia,l.5.num 18
matrimonij concordia iuri patriæ poteſtatis antepo-nenda,ibidem.
matrimonium inter pares facilè præſumitur non item inter impares,l.5.num.31
matrimonium qua ætate ineundum,l.6.nu. 36.& ſeq.
matrimonium an conſiſtat inter fratres & ſorores,l.7 numero 41
An inter fratres & fratrum filias,ibid.nu.43. & 44
An inter conſobrinos ſiue patrueles,ibid.num.44
matrimonia inter ſanguine coniunctos cur interdicta multæ rationes,l.7.num.45.& ſeq.
matrimonium ſine concubitu an dicatur plenum matrimonium,glo.2.num.20
matrimonium verba requirit in his, qui loqui poſſunt,non in mutis,glo.7.num.17
matrimonium putatiuum an habet priuilegia viri,gl. 8.num.235.& multis ſeq.
matrimonium putatiuum honeſtatem publicam producit,glo.8.num.269
Et bigamiam,ibidem.
matrimonium putatiuum facit conquæſtus communes,vt verum,ex ſtatuto,glo.8.num.270
matronæ quædam Romanæ probri damnatæ, in exilium actæ,l.13.num.14.& num.19 in fi.
mauri ſinguli plures vxores habent,l.7.num.22
maurufij plurimas vxores ducunt,l.7.num.22
mauſolus Artemiſiam ſororem vxorē duxit.l.7.nu.36
Maximilianum imperatorem vxor ad humanitatis viam reduxit l.11.num.17
Maximo imperatore nulla mulier ornatior,l.3. nu.49
mazoſij abſtinebant à mulierum cōcubitu,niſi ſi quas bello cepiſſent,l.7.num.62
Medea ob zelotypiam proprios filios interemit,l.13. numero 32
medis pluribus vna vxor eſt,l 7 num.29
medorum reges,plures ſimul vxores habebant, ibid.
medi vxores ducunt matres,filias,ſorores,l.13.nu. 33
medi Deæ Anaitidi filias conſecrās, ibi proſtrata pudicitia,mox maritis traduntur,l.7.num.60
medicamenta caſtitate gaudent,l.15.num.127
medium tenendum,l.5.num.6
mediocritas aurea,ibidem.
mediocritas omnibus in rebus optima,ibidem.
Sed in concubitu imprimis ſeruanda,ibidem,& iterum num.91
megiſtone dictum memorabile,l.2.num.16
membra ſoluere quid ſit,l.15.num.44
memoria Venere læditur,l.15.num.66
menam deam menſtruis fœminarū præeſſe,l.15.n.137
menelaus non ille omnibus notus, ſed alius in media Venere mortuus,l.15.num.27
menſtruatis fœminis coitu abſtinendum,l.15.nu. 126 & multis ſeq.
menſtruatæ mulieris concubitu gignuntur liberi epileptici,leproſi,& aliàs morboſi,ibidem.num.129
menſtruatæ mulieres rarò concipiunt,ibid.num.131
mēſtruorum fœditates & maleficia,ibidem.num.132
menſtruorum contrà multa commoda, vtilitates, & medicamenta,l.15.num.135.& multis ſeq.
menthæ herbæ vis & natura,l.15.num 96
mercurialis herba mas facit,vt mares fœmina, vt fœminæ gignantur,l.1,num.65
Mercurius cum Hercule colebatur,l.1.num.51
Mercurius hirci ſpecie cū Penelope cōcubuit,l.9.n.95
mercurius cur iuxta Venerem collocatur,l.9. numer. 233.& iterum l.15.num.81
meretrices ſimul ſūt prodigę & auarę,l.9.n.154.&155
meretrices præ cæteris impudentes,l.9.nu.154. 155. & iterum,num.181.& ſeq.
meretricum propria & peculiaris audacia, l.9.nu.161
meretrices canibus comparatæ,l.9.num.183
meretrices voluptatis cauſa,concubitus famulacij, vxores liberorum & rei domeſticæ,l.10.num.2
meretrix præſumitur quæ vagari ſolet,l.10.num.34
meretrices præ cæteris loquaces,l.11,num.16
meretrices ſuos concubitus tegi nolunt,l.15.num.161
meſſalinæ portentoſa libido,l.6.num.94
meſſini vxores habent communes,l.7.num,57
metalla ſexu diſtingui,l.1.num.68
Metelli vxor impudica,l.9.num.122
metus reuerentialis erga parentes quomodo præſumatur.glo.5.num.36
metus reuerentialis erga fratres maiores,ibidem.
metus reuerentialis parentum non tollitur præſentia amicorum,& conſanguineorum,ibidem.num.37
metus reuerentialis parentum cæteris præponderat, ibidem.
metus reuerentialis parentum impedit conſenſum aliàs præſumptum ex taciturnitate,ibidem. num.38
micca rogat,ne poſt mortem nuda iaceat,l.4.num.33
mileſiarum virginum inſania,quo aſtu curata fuit, l. 4.numero 32
mileſij ſuis fœminis vino interdicebant,l.9.num.206 & ſequen,
milites cæteris caſtiores eſſe debent,l.15.num.25
militum vxores impudicas eſſe ſolere,l.9.num.122
milites in venerem proni,ibidem.num.124
minerua cur ſine matre nata dicitur,l.1.num.69
minerua à proceritate corporis laudata,l.2.num.74
minerua Anaitis Lydis dicta,l.10.num.60
minerua in ſomnis viſa quid ſignificet,l.10.num.18
minerua Iunoni veſtem elaborauit,l.10.num.40
minerua cur virgo,l.15.num.62
minimi interdum optimam ſententiam dicunt, l. 11. numero 4
minor annis 60.non arrogat,& quare.l.6.num.19
minor adultus habens curatorem, poteſt ſine eo donare cauſa mortis,glo.5.num.72

Minor

Minor adultus poteſt liberè teſtari, etiam inuito curatore,& de rebus immobilibus,ibid.
minor an obligetur ex delicto,glo.5.num.155
minor an poſſit nudam poſſeſſionem tradere ſine decreto,ſe non obligando,gl.5.num.170
minor quibus caſibus habet perſonam legitimam ſtãdi in iudicio poteſt conſtituere procuratorem,glo.5.num.183
minor,quem actum poteſt per ſe facere,& per procuratorem poteſt,gl.6.num.20
minor an includatur in ſtatuto requirente conſenſum propinquorum,in contractu alterius,gloſ.8. num.41 & ſeq.
minor caret conſilio,ibid.num.43
minor an poſſit contrahere ad ſuam vtilitatem ſine ſolennitate,gl.8.& nu.56. & multis ſeq.præſertim num.65
minor poteſt obtinere ſententiam ſine tutoris autoritate,ibid.num.68.
minor an poſſit adire hæreditatem opulentam ſine ſolennitate,gl.8.num.77
minor poteſt cogere eum , qui ſecum contraxit ſine ſolennitate contractum obſeruare,gl.8.num.91
minor poteſt cogere eum,qui cum procuratore ſuo colludente contraxit,ſtare contractui,ibid.
minor qui ſe maiorem mentitus eſt,non ſubuenitur, gl.8.num.135
minor non alienat in pias cauſas ſine decreto,gloſ.8 num.167
minoris bona an tacitè obligentur pro dote, ſine autoritate curatoris,& decreto iudicis,gloſ. 8. nume. 188.& 193
minoris conductoris bonæ inuecta, an obligentur ſine decreto,glo.8.num.189 & 193
minoris intrantis religionem bona ſine decreto transferuntur in monaſterium,gl.8.num.190.& 193
minores tenet obligatio legalis & ſtatutaria, ibi.n.191
minor poteſt ſine decreto vendere id quod teſtator iuſſit vel promiſit ſe venditurum,gl 8.num.194
minor vendens feudum ſine decreto,non eo cadit gl. 8.num.210
Minutia Veſtalis ob munditiorem cultum . primùm ſuſpecta deinde conuicta ſtupri damnata,l.3.nu.12
Minyarum vxores viros ſuos aſtu morte exemerunt, l 3.num.69
miſſio in poſſeſſionem vt eſt mixti imperij,ſic & eius reuocatio,gl.5.num.18
mithridates Laodicem ſororẽ,vxorẽ duxit,gl.7.n. 36
mitra pro zona,l,3.num.31
mixta ex ſimplicibus diuerſam naturam habentibus, tertiam ſpeciem faciunt,l.8.num.69
mixta ſub ſimplicibus non comprehenduntur in ſtatutis,ibid.num.70
mixta ſub ſimplicibus non continentur in odioſis,ib. numer.71
mixtum accedit ad naturam eius , cui magis accedit, ibid.num.75
mixtum ſemper continetur ſub ſimplicibus, ſi eadem eſt ratio,ibid.num.66
Mneſilochus Euripidis ſocer,veſte muliebri indutus, generum defendit feſtis Cerealibus,l.3.num.70.
modus rerum omnium optimus,l.2.num.70.
monachus an poſſit facere eleemozinam inſcio Abbate,gl.5.num 219
monach⁹ abſẽte Abbate poteſt liberè agere,gl.8.n.10
monachus ſi iniuſſu Prælati agat & obtineat , an valeat quod actum eſt,glo.8.num.10.
monachus an poſſit vtiliter contrahere ſine licentia Abbatis glo.8.& num.82.
moniales eligentes publicato ſcrutinio, ſi diuerterint ad actus extraneos,nõ poſſunt ad maiorem partem conuentus accedere,& quare.l.9.num.132.
monialium electiones non meritorum collatione expenduntur,& quare,l.9.numer.194.& iterum,l.12 num.15
monitio quæ ita fit , moneo filium Petri , cùm eſſet vnicus filius,cenſetur facta nominatim,glo.7.n.129
Monobazus Adiabenorum rex , Helenam ſororem duxit vxorem,l.7.num.36
montanus Votienus declamator reprehenſus, quòd ſententias ſuas repetendo corrumperet , cùm non eſſet contentus vnam rem ſemel bene dicere , l. 9. num.26
Montanus hæreſiarcha multas eccleſias per Priſcã & Maximillam nobiles & opulentas fœminas auro corrupit,& hæreſi polluit,l.9.num.31
morbi magni interdum ab imperitis curati , quibus multi periti medici fruſtrà laborauerunt,l.11.nu.4
mores & boni & mali ex conuerſatione bonorum & malorum ſumuntur,l.5.nu.29
mores dominarum ex ancillarum moribus iudicantur,ibid.
mores ex patria ſumuntur,l.7.num.14.& ſeq.
mores cum regione mutantur,ibid.num.16
mors in medio concubitu nonnullis amœna,l.15.numero 28
mortuus an cenſeatur , qui mortiferè eſt vulneratus, gl.2.num.15.& iterum num.28.& ſeq.
mortiferè vulneratus non ſemper moritur , ibidem. num.29
mortuus reſuſcitatus vxorem non recuperat , gloſſ.6. num.29
Moſchouitarum mos in ducendis vxoribus,l.4.n. 10
moſchouitæ hæreticum putant ſororem vxorem ducere,l.7.num.40
Moſchouitarum vxores ancillarum loco habentur, l. 7.num.73
Moſis lex ne corpore deformis panes Deo offerret. neque ad eius miniſterium accederet,l.8. num. 19.
Moſis lex præcipiens veneficas interimi,declarata,l.8. num.19
Moſis lex de matrimonio propinquorum,l.7.num.49
Moſis pœna in adulteros,l.13.num.6
Moſis lex,ne ſacerdos viduam ducat vxorem,l.6.numero 4
Moſis lex altera,l.3.num.6
Moſes iuſſit triduò vxoribus abſtinere , qui ad montem Sinai Deum loquentem audituri erant , l. 15. numero 111
Moſes poſtquam prophetauit,non ampliùs vxori ſuę congreſſus eſt,l.15.num.118
Moſis lege cur animalium quorũdam eſu interdictũ, l.16.num.18
moſyni palàm coëunt,l.7.num.55
mulier paternam egreſſa domum,non ampliùs parentum eſt,ſed mariti,l.1.num.1.num.12
mulier ſuæ familiæ caput,& finis.l.1.num.31
mulier in adulterio deprehenſa,infamis eſt , l. 1. numero 45.
mulier à mollitie dicta,l.1.num.55
mulieres proprio epitheto θηλύντεραι, tanquam molles,dicuntur ibid.
mulieres citiùs creſcunt,complentur,& ſeneſcunt , l. 1.numero 57
mulier non poteſt leuare faidam,l.1.num.61
mulier nunquam ambidextera,l.1.num.64
mulieris vocabulo infirmiorem mentis noſtræ portionem,iudicari,l.1.num.69
mulieres ſintne in genere rationabilium , an irrationabilium animalium ponendæ, dubitat Plato,ibid.

mulierum conſilium plerunque aduerſus propria commoda laborat,l.1.num.70
mulierum conſilium inualidum,fragile,& infirmum, ibidem.
mulieres fragiles,l.1.num.71
mulieribus cur poteſtas contrahendi interdicta ibid.
mulieribus,Græcorũ, & aliorum legibus dabatur tutor aut curator,ſine quibus nec cõtrahere,nec aliud quippiam facere illis licebat,l.1.numero 72.& 73
mulieres infirmæ,ibidem.num.74
mulieres imbecilles,ibidem.num.75
mulieres cur propinquis non nubunt,ibidem.
mulierem interficere iniquum,ibidem.
mulieres maſculis miſerabiliores,l.1.num.75
mulieres decipi faciles,l.1.num.76.& ſeq.
mulieres faciliùs reſtituuntur aduerſus ſuos contractus,l.1.num.77
mulieres cur in feudis non ſuccedunt,l.1.num. 78. & l.9.num.132.& l.12.num.13
mulieres non interueniunt condendis legibus,l.1.numero 83
mulieres an introducant conſuetudinem,ibidem.
mulieres in eodẽ genere delicti minùs peccare,quàm viros,l.1.num.85
mulieres ſuapte natura ſuperbæ,l.2.num.1
Præſertim formoſæ,ibidem.num.2.
mulieres formoſæ vix caſtæ,l.2.num.6
mulierum de pulchritudine certamina,l.2.numer.49. & 50
mulieres etiam in morte anxiæ,ne forma illis pereat, l.2 num.51
mulieres illis inuident,quæ ſe pulchriores eſſe dicuntur,ibidem.
mulier an honeſtè poſſit ſe ornare,l.3.numer.1.& per totam l.
mulieris ornamentum,modus,non aurum eſt,l.3.n.9.
mulierum ornamentum pudicitiam eſſe,non veſtes, ibidem.
mulier foris ornata,mali aliquid quærit,l.3.num.13
mulieres ornatas præſumi impudicas,l.3.numero 12. & 26
mulieris ornamentum,viri victus,d.num.12
mulieres deformes ſi ornentur,fiunt deformiores,l.3. numero 15
mulierum potentiſſimus affectus in ornatu, l. 3. numero 21
mulierum genus philocoſmum,ibidem.
mulieres totis fundis exornatæ,ibidem.
muliebres veſtes totis cenſibus redemptæ,ibidem.
mulieres ſalutis ſuæ immemores,dum coluntur, l. 3. nume.23
mulieres artem tingendorum capillorum primæ inuenerunt,ibidem.
mulieres moribundæ ſui cultus curioſæ,l.3.num.24
mulieres ornamenta patriæ anteponunt,l.3.num.25
mulieres etiam caſtæ ornatus ſtudioſæ.ibidem.nu.26
mulier faciem exornans, animi deformitatem refert, l.3.num.15
muliebrium ornamentorum infinita genera, ibidem. numero 27
mulieres ſibi in zonis plurimum placent,l.3.num.30
mulieres callizonæ,ibidem.
mulieres euzonæ,ibidem.
mulieres bathizonæ cur dictæ,ibidem.num.3
mulieres cur item dictæ bathycolpæ,ibidem.
mulieres amplis & ſinuoſis veſtibus gaudent,ibid.
mulier nunquam ſatis ſibi ornata,l.3 num.33
mulieres multum temporis in ſe ornando abſumunt, d.num.33
mulier ex mora nata,ibidem.
muliebris ornatus præfecti apud Athenienſes,l.3.n.36
mulierum ornatus ſacris literis probatus,l.3.num.37
mulierum ornatus an & quomodo ſit permiſſus. l. 3. num.40
mulieres in defectu, vt exceſſu honeſti ornatus peccare poſſunt.l.3.num.44
mulieribus mundities, viris laborem conuenire, l. 3. numero 46
mulier miſerrima planta,l.4.num.8
mulier cum tunica ſimul verecundiam exuit,l.4.n.11.
mulieres ne noctu quidẽ tunicas ponere debent,ibid.
mulieris denudatio,iuſtus metus eſt,ibidem.
mulierum mos reprehenſus, quę ita humeros de induſtria detegunt,vt incautiùs factum videri poſſit, l.4.num.21
mulieres pudicas,ne cubitum quidem nudari oportere,ibidem.
mulierum genitalia non inſpicienda ad deprehendenda libidinis veſtigia,l.5.num.22
Nec ad deprehendendam pubertatem,ibidem.numero 23
mulier inuita in iudicium deduci vel exhiberi non debet,l.5.num.14
mulier ſeni nupta,& nupta eſt vidua.l.16.num.35
mulieres in hoc genitæ,vt partus edant,l.6.num.21
mulierum munus præcipuum, concipere, & conceptum tueri,ibidem.
mulierem quinquagenariam gignere, pro miraculo eſt,l.6.num.21
mulier ſe miſeram putat, quæ ſeniorem maritum nacta eſt,l.6.num.27
mulier breuioris vitæ,quàm mas, vnde & citiùs perficitur,l.6.num.37
mulierum communitas reprobata,l.7.num.54
mulier animal indomitum,l.8.num.7
mulierum natura contumax, & in vetita procliuior,l, 8.num.16.& l.9.num.31
mulieres nolunt,vbi velis;vbi nolis,cupiunt vltro, d. nume.16
mulieres vindictæ appetentes,l.8.num.18
mulier paſſa iniuriam inſanit,ibidem.
mulieres veneficæ,ibidem.num.19
mulieres primò aconita inuenẽre,ibidem.
mulierum arma,inſidiæ,ibidem.num.21
mulier impudica,eadem & venefica,ibidem.num. 21 & ſequen.
mulieres ſuapte natura malæ,l.9.numer.15. & multis ſequen.
mulieres bonæ raræ,ideò de eis non eſt facienda lex, d.num.15
mulier nulla proba,niſi ſanctificetur,ibidem.
mulieres duas peiores eſſe,quàm vnam,ibidem.nu.17
muliere nil peius,etiam bona,ibidem.num.18
mulier inſeparabile malum,ibidem.
mulier mala,omnia mala ſuperat,ibidem.num.19
mulier malum fucatum,ibidem.
muliere in ſacris literis omne peccatum generaliter ſignificari aut diabolum,ibidem.num.22
mulier quæpiam parua & formoſa dicta eſt paruum pulchrum,ſed magnum malum,l.9.num.23
mulieres ingratæ,l.9.num.28.
mulieres hypocritæ,ibidem.num.29
mulieres eſſe μοχοτρόπους, id eſt, morum tectorum, ibidem.
mulieres ſuperſtitioſæ,ibidem.num.30
mulieres arti magicæ deditæ,ibidem.
mulieres ad nouas religiones promptæ,ibidem.nu.31
mulieres hæreſium adiutrices,ibidem.
mulier in ſacris literis figura eſt eorum, quæ cultui idolorum impenduntur,ibidem.

mulieres

mulieres ſimulatrices & diſſimulatrices,l. 9. num. 32
mulieres proditrices,ibidem.
mulieres loquaces,ibidem,num.33
mulieres curioſæ ibidem.num.34
mulieres ambitioſæ, & dominationis cupidę,l.9.n.36
mulieres regnum & imperium viræ filiorum antepo-
nunt,ibidem.
mulieres variæ gloriæ ſtudioſæ,l.9.num.37
mulieres iactabundæ,ibidem.num.38
mulieres ad mortem vſque pertinaces,ibidem. nu.39
mulieres inexpugnabiliſſimæ,ibidem.
mulieres contentioſæ,l.9.num.40
mulieres libertatis amanter,ibidem.num.41
mulieres impatientiſſimæ ibidem.num.42
mulieres auaritiæ dediriſſimæ,l 9.n.43. & multis ſeq.
Et quare.ibidem.num.45
mulieres donare,vice miraculi eſt,l.9.num.43
Et id quidem monſtroſum eſt,ibidem.
mulier ſeducta præſumitur,ſi quid donat,l.9. num.44
Eáque coniectura tollit alias donationis coniectu-
ras,ibidem.
mulierium vitiorum fundamẽtum,auaritia,l.9. n.45
mulieres fraudulentę,fallaces,doloſæ,l,9.n.47.&.ſeq.
mulieribus non fidendum,eod.l.9.num.50
Nec ei quidem morienti,ibidem.
mulieres mendaces,l.9.num.52
mulieres iuriſiurandi contemptrices,ibidem, nu. 54.
& ſequen.
mulieris iuſiurãdum in vino & aqua ſcriptũ, ib.n.54
mulieres in pleriſque caſibus non ſunt teſtes idoneæ,
l.9.num 56.
Vt in teſtamento,ibidem.& ſeq.
At nec in legatis ad pias cauſas,ibidem.num.57
An tamen id verum ſit,vide num.58
An in teſtamentis inter liberos,ibidem.num.59
An in codicillis,ibidem.num.60
An in criminalibus de iure Canonico,ibidem. nu. 61
Quid de iure ciuili,ibidem,num.62
Quid in honeſta matrona,ibidem.num.63
An in cauſis matrimonialibus,l.9.num.64
An in cauſis feodalibus,ibidem.num.65
An ad probãdum tenorem inſtrumenti , ibid.n.66
An ſcriptura priuata,in l.9.num 67.& ſeq.
An in denudationibus,quæ fiunt ſuſpecto de adul-
terio vxoris,ibidem.num.68.& ſeq.
mulieri teſti minùs creditur,quàm viro,l.9.num.73
Niſi tamen pro innocentia deponat,ibid.num.73
mulier an ſit teſtis omni exceptione maior,l.9. nu.73
mulieris teſtimonio an deferatur iuſiurãdum in ſup-
plementum probationis,ibidem.num.74
mulieres domeſticæ an ſint idoneæ teſtes in actibus
domeſticis,ibidem.num.75
mulieres an & quomodo legibus Platonis teſtimo-
nium ferre poterant,ibidem.num.76
An & legibus Moſaicis,ibidem.
An Romanorum antiquis legibus,ibidem.
mulieres furaces,l.9.num.78
mulierum libido,l.9.num.79.& ſeq.
mulier vna in vniuerſa Ægypto reperta,quæ non niſi
proprium virum nouiſſet,ibidem.num.80
mulier,equa,ſus,lynx,lepus,ſola animantium poſt cõ-
ceptum venerem admittunt,l.9.num.85
mulier cur poſt conceptum admittit coitum,ibidem.
mulieres libidinoſæ,equæ dicuntur,ibidem.
mulierum propria & peculiaris paſſio libido eſt , l.9.
numero.89
Et quare,ibid.& iterum nu.93.rurſumque,nu.15.&
num.165.& ſeq.& rurſum num.173
mulieres in libidine minùs peccant,quàm viri,& qua-
re,l.9.num.90
mulier adultera non tam grauiter punitur , quàm vir,
& quare,ibidem.
mulieri luxurioſæ datur curator non viro,& quare,l.
9.num.91.& num.141
mulier appetit virum,vt materia formam,l.9.num.92
mulieres in coitu inſatiabiles,l.9.num.94
mulieres quæ patres deperditè amauerunt,l.9.nu.100
Quæ proprios filios,ibidem.num.101
Quæ fratres,ibidem.num.101
Quæ priuignos,ibidem.num.103
Quæ generos,ibidem.num.104
Quæ fratres maritorum.ibidem.num.105
Quæ bruta animalia,ibidem.num,108
mulieres aſtrorum vi concubitus parentum,filiorum,
priuignorum,generorum auidæ,l.9.num.106
mulieres tribades , quæ ſcilicet maſculam libidinem
exercent,l.9.num.107
mulieres quę iumentis ſuccubuerunt,morte ſunt pu-
niendæ,l.9.num.109
mulieres in inſula Mende paſſim cum hircis coeunt,
ibidem.
mulieres quædam potiùs petunt viros , quàm ab ijs
perantur,l.9.num.110
mulieres etiam amaſijs munera dant,quò illis potian-
tur,ibidem.num.11
mulieres plurimæ viros rapuerunt,ibidem. num. 112
mulieres ſuæ libidinis cauſa,nec liberis , nec parenti-
bus,nec denique patriæ parcunt,ibidem. num.113
mulieris maior voluptas in coitu,quàm viri , & qua-
re,ibidem.num.115
mulieres virgines,an corruptæ, ſint in Venerem pro-
niores,l.9.num.117.& ſeq.
mulieres recenter ſtupratas,præſertim puellas, coitus
eſſe appetentiores,ibidem.num.119
mulieres libidinoſiores, quæ puellæ concumbere in-
ceperunt ibidem.
mulieres tum maximè ad Venerem incitantur , cùm
menſes habere incipiunt,ibidem.
mulieres grauidæ magiſne,an minùs concubitum ap-
perant,l.9.num,120
mulieres ſteriles maximè libidinoſæ,ibidem.num.121
mulieres militum vxores plerũque impudicæ,& qua-
re,ibidem.num.122.
mulieres æſtate, viros hyeme Veneris appetentiores,
& quare,l.9.num.125
mulieres florente ſcolymo, Veneris auidiſſimas,viros
contrà in coitum pigerrimos,ibidem.num.126
mulieres præcipites,l.9.num.128
mulieres inconſtantes,variæ,leues,ibidem.nume,129
& multis ſeq.
muliebris leuitatis exemplũ memorabile,ibid.n.131
mulier à feudo repellitur ob inconſtantiam,l.9.n.132
mulieres priùs torquendæ,quàm mares,ibid. nu. 134
mulierũ multarum conſtantia in tormẽtis,ibid.n.135
mulieres faciliùs & maiores ictus & vulnera , quàm
viri,patiuntur,l.9.num.136.& iterum.num.225
mulieres credulæ,l.9.num.137.
mulieres ſui amantiores , ſibique nimium placentes,
ibidem.num.138
mulieres zelotypæ,ibidem.num.130,& l.16.num.2
maximè prægnantes,ibidem.
mulieres deſperantes,ibidem.num.140
mulieres viris frigidiores,l.9.num. 142.& multis ſeq.
mulieribus citiùs fieri rigores,quàm viris,ibidem.
mulierum inferna craſſiora ſunt,virorum ſuperna, &
quare,ibidem.num.143
mulieres viris citiùs caneſcunt, & quare,l 9.nu. 144.
& iterum,num.215
mulierum corpus non ita pilis obſidetur,vt virorum,
& quare,ibidem num.145

mulieres viris pinguiores,& quare,l.9.nu.148 & iterum,num.216
mulieres viris verecundiores,l.19.num.152
De quo tameo vide poſtea,num.178
mulieres ſimul auaræ,& luxurioſæ,l.9.nu.156.& ſeq.
mulieres præ viris timidæ,l.9.num.158
Etiam in brutis,ibidem.
mulieres minor metus excuſat,l.9.num.160
mulieres in turpibus & venereis audáciuſculæ, ibid. numero 161
mulieres ſuorum affectuum ſequaces,l.9.num.164
mulieres libidinis appetentiores ob motum humidi, l.9.nume.165.& 173
mulieres viris humidiores,d.num.165
mulieres viris calidiores nonnulli affirmarunt,ob immodicam earum libidinem,l.9.num.175
mulieres viris eſſe callidiores,& vafriores,ibid.n.176
De quo tamen vide num.177
mulieres regulariter minùs puniũtur,quã viri,d.n.177
mulieres impudentes,ibidem,num.178
mulieres in primis decet verecundia,ibidem.numero 179.& ſequen.
mulieres canibus comparatæ,& quare,l.9.numer.183 & num.213
mulieres iracundæ,l.9.num.184.& ſeq.
præſertim prægnantes,ibidem.num.186
Et anus,ibidem.num.187
muliebre in ira furere,ibidem.num.184
mulier ita ipſa eſt,ibidem.num.185
mulieres faciliùs in furorem concitantur,ibidem,
mulierem placare,res magna eſt,ibid.
mulieres clamoſæ,l.9.num.188.& 190
muliebres eiulatus,ibidem.num.190
muliebres querelæ,ibidem,
mulieres rixoſæ & litigioſæ,l.9.num.191.& ſeq.
Maximè Gallicæ,ibidem,num.193
mulieres contumelioſas,maledicas, & iniuriarum abundantes eſſe,ibidem.num.194
mulierum genus φιλόψογον,ibidem.
mulieres crudeles,l.9.num.195
præſertim in priuignos,ibidem.num.196
mulieres viris miſericordiores,l.9.num.200
mulierum genus amans lachrymarum.ibidem.
mulieres gulæ intemperantioris,l.9.num.201
mulieres vinoſæ,ibidem.& nu.ſeq.& iterum.nu.209
mulierum ebrietas ſitne leue peccatum,l.9.num.205
muliere ebria nihil fœdius,ibidem.
mulieribus vini vſus interdictus apud pleroſque populos,ibidem.num.206.& ſeq.
mulieres tempore Hippocratis podagra non laborabant:ſed ſua ingluuie naturæ beneficium perdiderunt,ibidem.num.209
mulier λαιμοκάπρη, id eſt, comeſſatrix vituperatur, ibidem.num.210
mulieres inuidæ,l.9.num.212
mulier canis ornata,ibidem.num.num.213
mulieres deſidioſæ,l.9.num.215.& ſeq.
mulierum menſtrua cur colligantur,d.num.213
mulieres & pueri cur in numero ſactorum Bibliorum non deducantur,ibidem.
mulier ſymbolum ſegnitiei & ignauiæ,ibidem.
mulieres tardæ,& cunctatrices,l.9.nu.217
mulierum mala plurima à multis in vnum congeſta l.9.num.218
mulier neceſſarium malum cur dicatur, ibid.nu.219
mulieres opus Sathanæ, quibuſdam hæreſiarchis dictæ,ibidem.num.222
mulier caſtigata fit deterior,l.9.num.227
mulierum paucarum crimina in ſexum transferre indignum,ibidem.num.228
mulieres multi laudarunt libris in id editis,ibid.n.229
mulieres exemplo potiùs quàm verberibus corrigendas,l.9.num.230.& l.13.num.36.& ſeq.
Et blanditijs atque maritali ſermone,l.9. num.133
Et riſu potiùs,quàm baculo,ibidem.
mulieres rerum domeſticarum,cuſtodes,l.10.num. 2. & ſequen.
mulieres à vicinis tantùm cognoſcendæ,l.10.num. 10
mulieris eſt domi philoſophari,l.10.num.14
mulieres Ægyptiæ calceamentis non vtuntur,& quare,l.10.num.17
mulieribus interdictum fuit, ne Olympicis certaminibus ſpectandi gratia intereſſent,ibidem.num.18
mulieres Romanæ domi ſe continere ſolitæ,ibid.n.19
mulieres repudiatæ, quòd foris verſarentur, ibidem. & iterum num.32
mulieres Romanæ incorruptam ſermonis antiquitatem faciliùs retinebant,l.10.num.20
mulieres apud Græcos in conuiuijs virorum non aſſidebant,l.10.num.21
mulieres apud Græcos habitabant in editiore loco domus,l.10.num.24
Et apud Hebræos quoque.ibidem.in fi.
mulieres cœtibus virorum immiſceri non conuenit l.10.num.31
mulieres non coguntur adire Pontificem ad abſolutionem excommunicationis,l.10.num.33
mulieres ferendi teſtimonij cauſa non tenẽtur venire in iudicium,ibidem.
mulier caſta vagando facta meretrix,l.10.num.34
mulieres lanam,linum,telam,fuſum,domi exerceant, l.9.num.37.& ſeq.
mulierum proprium ſuere & texere, ibidem. numer. 44.in fine.
mulieres pleræque maritos ad Chriſtianam religionem conuerterunt,l.11.num.15.&17
mulieres non arcendæ ab adminiſtranda republ.l.11. num.24
mulieres iudicium habent,& diſcretionem,& prudẽtiam,ibidem.num. 25
mulieres ſalubre conſilium dare poſſunt, ibid.nu. 26
mulier poſtulare prohibetur,ſed non in camera conſulere,ibidem.num.28

MVLIERES PLRIMÆ HAVD VVLGARITER DOCTAE, QVAS hic ex ordine Alphabeti ſubiecimus, memoratæ l.11.num.30.

Acca.
Accurſij filia,cuius nomen ignoramus.
Ædeſia Alexandrina.
Ægle Æſculapij filia.
Aphrania Licinij Bructionis vxor.
Africana.
Agacle.
Agallis Corcyræa.
Agameda.
Aganice Theſſala.
Alexandra Priami filia.
Alcanora Anglorum regina.
Alexandra Scala.
Alphaidea virgo ſacra.
Amalaſuntha Athalarici mater.
Amalthea.
Amesia.
Amphiclia vxor filij Iamblici.
Anaſtaſia Chryſogoni martyris filia.
Anagora Mileſia.
Anaxandra.
Angela Nugarola Veronenſis.

Anguitia Medeæ ſoror.
Anna Altreuue Angla.
Antiochis.
Amyta Epidaurea.
Apagora, quam nonnulli eandem eſſe dicunt cum ea quam ſuprà Anagoram nominauimus.
Arete Cirenaica.
Aretaphila,& ea quoque Cyrenea.
Argentaria Polla,Lucani vxor.
Argia.
Arginete.
Arria.
ArtemiſiaCariæ regina.
Artemiſia altera.
Aſpaſia Mileſia.
Aſpaſia medica.
Aſtyanaſſa, quæ multis Elephantis dicta eſt.
Athyrtia Ægyptiorum Regis filia.
Atoſſa Perſarum regina.
Auge Tegeatis.
Aureliani Imperat. mater.
Aurinia.
Axiothea Phliaſia.

B

Bacis.
Baptiſta Conſtantiæ filia,
Baptiſta Malateſtæ vxor.
Barſine vxor Alexandrini Magni
Begoë nympha.
Bleſilla.
Botrys.
Brela.
Brigida,quæ & brigitta.
Buctera.
Bundiuica Britannica.

C

Cæcilia Mantuana.
Caia Afrania.
Calphurnia vxor Plinij Iunioris.
Cambra Britannorum Regina.
Carmenta,quæ & Nicoſtrata.
Caſſandra Priami filia.
Altera huius nominis Veneta.
Catharina Alexandrina,inter diuas relata.
Catharina Senenſis.
Catharina alia Anglorum regina.
Cattha.
Celæno.
Ceſennia Gætulici vxor.
Charielea.
Charixena Crinnatis.
Circe.
Claudia Papinij vxor.
Claudia Ruffina.
Alia illis antiquior.
Cleobulina Cleobuli filia.
Cleopatra.
Clitagora Lacedæmonia.
Clito poëtria.
Congyla Colophonia.
Conſtantia Alexandri Sfortiæ vxor.
Corinna Thebana.
Altera Theſpia.
Tertia item Ouidij contemporanea.
Cornelia Gracchorum mater.
Altera Pompeij vxor.
Alia item Veronenſis.
Cornificia Cornificij poëtæ ſoror.
Corona Peruſina.
Craco Bohema.
Criſtina Piſana.
Cybele.

D

Dame Pythagoræ filia.
Damiſella Triuultia Mediolanenſis.
Damocharis,ſiue Democharis.
Damophila Pamphili vxor.
Daphne filia Tireſiæ.
Debbora.
Deiphobe Glauci filia.
Demo.
Diana.
Diotima,Socratis magiſtra.

E

Ecyrrhina poetria.
Eianica Salaminia.
Elizabetha Seomangiæ abbatiſſa.
Elephantis de qua ſuprà.
Elpis Bothij vxor.
Erinna Theia.
Erophile Troiana.
Eudochia Theodoſij Iunioris.
Eugenia Philippi Ro.filia.
Eumetis Lyndia.
Eumonia Nazarij filia.
Eunoe,quam multi Eianicam putant.
Euryce Hieropolitana.
Eurydice altera,Plutarchi diſcipula.
Euſtochium.

F

Fabiola,diuis dicata.

G

Geminæ duæ,mater,& filia.
Genebria veronenſis.
Gilberta Anglica.
Gorgon,Leonidæ vxor.

H

Hedibia.
Hedyle Hedylogi Samij vxor.
Helena Menelai vxor.
Helena Flauia,regis Angliæ filia.
Hepione medica.
Heſtiæa Alexandrina.
Hilda Hereoica,Angla.
Hildegardis Moguntinenſis.
Hipparchia vxor Cratis Philoſophi.
Hippias Lycurgi hoſpita.
Holda,vide infrà Olda.
Homeloia,Eunexi filia.
Hortenſia Hortenſij filia.
Hydra.
Hygia Æſculapij filia.
Hyptachia Alexandrina,ſiue Hypathia.
Hyptachia altera,Theonis filia.

I

Iambe Panos & Echûs filia.
Iaſo Æſculapij filia.
Ioanna Papa , quam dicunt fuiſſe Gilbertam illam Anglicam.
Irene pictrix.
Iſabella Malateſta.
Iſis Ægypti regina.
Iſota Nouarola Veronenſis,
Iſtrina Scytharum regina.

L

Lælia C.Gracchi filia.
Lælia altera,Lælij filia.
Lais.
Laſthinea Mantinea.
Latona.

Lauinia.
Laura,Nicolai Throni vxor,
Laura altera Brixiana.
Leatchis.
Leontium Epicuri amica.
Leoparda,
Libyſſa.
Liciniæ duæ,

M

Manto Tireſiæ filia.
Marcella.
Margarita Ioannis Feruſini vxor,
Margarita altera medica.
Margarita Franciſci Francorum Regis ſoror,
Maria Moſis ſoror.
Marſepia.
Marſine.
Martha Syra.
Martia Hortenſij vxor.
Martia Proba Britannorum regina,
Medea.
Megaloſtrata.
Menexene.
Meneſarchis Epheſia.
Mœro.
Muſchæ,ſiue Myiæ duæ,
Muſæ nomen.
Mutiæ duæ.
Mycale Centaura.
Myia Theanûs filia.
Myrina.
Myro Byzantia.
Myrtis Anthedonia.

N

Nicarete Megarenſis.
Nicauls Æ hiopiſſa,quæ & Saba multis dicitur.
Nicoſtrata,de qua ſuprà.
Noſſis Lyrica.
Nyſis poetria.

O

Ocyroe Cylonis filia.
Oenone Nympha.
Olda Prophetiſſa.

P

Pallas.
Pamphila.
Panacea Æculpij filia.
Pantaclea.
Parthenis.
Paula.
Paulina.
Perictyone Pythagorica?
Perilla.
Phaënnis.
Phanotbea
Phemonoë,Promantis Apollinis filia.
Philœnis.
Phintis,Callicratis filia,Pythagorica.
Phygo.
Plotiana.
Polla,vide Argenatria.
Polydamia.
Polyxo.
Pompeia Paulina.
Pompeij Saturoini vxor.
Praxilla Seicyonia.
Proba Falconia.
Ptolemais Cyrenenſis.
Pudentilla Apuleij ſoror.

R

Rhoſuita Saxonica.
Rufina.
Ruſticiana,Symmachi vxor.
Ruth.

S

Saba,de qua ſuprà in Nicaula.
Sabinæ duæ.
Salpæ duæ.
Sappho Ereſia.
Sappho Mytylænea.
Sempronia.
Sentia Elea.
Serafilia Azer.
Sibyllæ.
Sdo Ponti filia.
Soſipatra Lyda
Sotyra.
Sulpitia.
Suſanna Rufini Alexandrini ſoror.
Symmeahia.

T

Talarchis Argiua.
Tanaquil Romanorum regina.
Targelia.
Terentia Tullij vxor.
Theano Metapontina.
Theano alia Locrenſis.
Theano alia Turia.
Theleſilla Argiua.
Themides duæ.
Themiſta vxor Leontei Lampſaceni.
Themiſtoclea,quam alij Theocleam vocant,
Theognis Diodori Saturni filia.
Theonoe Protei filia.
Theophila Canio Gaditano poetę adamata.
Theoſebia.
Timaris regina.
Timoclea Thebana.
Triuultia Mediolanenſis.
Trota.

V

Vari vxor.
Velleda.
Vrſula.

X

Xenoclea.

Z

Zenobia Palmyrenorum regina.
mulieribus non ampliùs fidendum,l.12.nu.1
mulierea maximè decet ſilentium & taciturnitas, l. 12.num.5.& 6
mulieres natura per aues docet ſilentium,ibi.num. 6.
mulieres loquaculæ,ibid.num.9
Præſertim meretrices,ibid.num.16
Et anus,ibid.num.17
mulieribus eut docere in eccleſia non permittitur, l. 12.num.10
mulieres repelluntur à feudo ob garrulitatem, ibid. numero 13
mulier in complexibus omnia reuelat,l. 12. num. 16
mulieres vel inuitæ ſecreta ſua produnt,ibid.num.18
mulieres, præſertim caſtas maximè exaſperat virorũ adulterium,l.13.num.27
mulieres ex virorum adulterijs in inſaniam vertuntur,l.13.num.28
mulier quæpiam ob zelotypiam, combuſtis cunctis mariti bonis, ſe filiumque communem interemit, l.13.num.30
Altera pellicem,& maritum,& filium, quem ex eo ſuſceperat,ob eandem cauſam interemit, ibidem.

mulicbri

.uliebri vaſculo hŏnorĕ imperiri quid ſit,l.13.n.39
mulier quædam ob immodicum concubitum maritum repudiauit,l.15.num.1
mulier quędã ex immodico concubitu occubuit,ibid.
mulieribus caſtra intrare non licet,l.15.num.24
mulieribus menſtruatis Venere abſtinendũ,l.15. n.28
mulieres menſtruatæ rarò concipiunt,ibidem.nu.131
mulieribus infantes lactantibus Venere abſtinẽdum, l.15 nume 139
mulieribus item quæ recèns conceperunt,l.15.nu.141
mulier.quę muira cõprimitur,vix concipit,l.15.n.169
mulieres ab impudicarum congreſſu abſtineant,l.16. numero 14
mulier impudica cæteras ſui ſimiles eſſe cupit, ibid. numero 25
mulieres à laſciuis ſermonibus abſtineant,l. 16. n. 29
mulieres à picturis obſcœnis caueant,ibidem. nu. 33.
Et à ludis publicis,præſertim impudicis,ibidem.n. 35.& ſeq.
Et ab impudicis lectionibus,ibidem.num.40
mulieres ſobrias eſſe oportet,vt pudicæ ſint, l.16.numero 45
Et minimè deſidioſas,ibidem.num.50
mulier ſtatim copulanda,pro copulata habetur, gloſ. 2.num.13.
mulier tuta exceptione S.C.Velle.non tenetur,in foro conſcientiæ,glo.4.num.16
mulier prohibita contrahere ſine conſenſu propinquorum,an poſſit patri liberè renuntiare,glo.5.numero 33.& multis ſeq.
mulier prohibita donare ſine conſenſu propinquorum,an prohibita cenſeatur donare cauſſa mortis, glo.5.num 64.& multis ſeq.
mulier ſtatuto prohibita teſtari ſine conſenſu viri, poteſt teſtamentum ſine eo factum reuocare, gl.5. numero 90
mulier poteſt eſſe procuratrix ad negotia,gloſſ.5.numero 171
Atque etiam in his, quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis,ibidem.
Et in cauſis ad ſalutem animarum pertinentibus,& aliis multis,ibidem.
mulieribus nocturni cœtus vitandi,l.16.num.42
mulieres à congreſſu virorum libidinoſorum caueãt, l.26.num.27
mulieres ab Olympicis certaminibus olim arcebantur,l.16.num.37
mulier prohibita contrahere,poteſt vt tutrix filiorum contrahere,glo.5.num.176
mulier fideiubens cum iuramẽto obligatur,l.7.n.152
mulier prohibita agere ſine conſenſu propinquorum, ſi id faciat & obtineat, an valeat quod actum eſt, glo.8.num.61.& 75
mulier prohibita cõtrahere,ſi contrahat ad ſuam vtilitatem,an valeat,glo.8.num.77
mulier prohibita contrahere,an poſſit adire hæreditatem opulentam, glo.8.num.78
mulieri fideiubenti, & ſe virum mentienti, non ſuccurritur,glo.8.num.135
mulieri in venditione rei dotalis, aſſerenti eam non eſſe dotalem,non ſuccurritur,ibidem.
mulieri quæ proximiores eos eſſe dicit,quos adhibet in ſuo contractu,in quo ex ſtatuto requiritur conſenſus proximiorum,non ſubuenitur,gloſſ.8.n.136
mulierum zelotypia ſæpe illis eſt pernicioſa,l.16.numero.4
mulier, cuius maritus communi opinione reputatur mortuus,excuſatur ab adulterio,gloſſ.8. num. 151
mulier ſtatuto prohibita contrahere aut liberare ſine conſenſu propinquorum, poteſt tamen eum liberare,qui debitum ſoluit,glo.8.num.187
mulieribus impudicis prodeſt loci mutatio, l. 16. nu. 53.& ſeq.
mulieres ne ſolæ ſint cum viris,ibidem.num 57
mulier ſine ſolennitate ſtatuti poteſt facere obligationem neceſſariam,l.8.num.196
mulier ſine ſolennitate ſtatuti poteſt ſecundo viro eam dotem dare, quam primo dederat,gl.8.n.197
mulier cenſetur ſecundo viro dare eam dotem, quam primo dederat,ibidem.
mulier tenetur dare dotem, etiamſi in contractu matrimonij dictum non ſit,ibidem.
mulier contrahendo matrimonium an poſſit dotem conſtituere in re immobili,in glo.8.num.198
mulier ſecundo marito non poteſt plus in dotem dare quàm vni ex filijs primi matrimonij relinquere, niſi ſit datio neceſſaria,gloſſ 8.num.202
mulier poteſt alienare dotem, vt ex captiuitate redimat parentes,fratres, & alios neceſſarios, gloſſ. 8. numero 281
mulus cur longęuior,quàm equus,l.15.num.9
multa permittuntur,quæ non carent vitio,l.9.num.2 & ſequen.
multa cadunt inter calicem ſupremaq́ue labra,gloſ.2. numero 31
mundus muliebris quid,l.3.num.34
mundus cur ita dicatur,ibidem.
mundus muliebris,& ornamentum,an differant,ibid.
mundum neutro genere,ibidem.
mus fœmina maiore libidinis rabie flagrat, quàm mas,l.9.num.127
muſæ nigris oculis,l.2,num.38
muſæ virgines,& quare,l.15.num.62
muſæ cur Camœnæ dictæ ſunt,ibidem.
muſas nonnulli meretriculas fuiſſe dicunt,ibidem.
muſarum liberi,ibidem.
muſarum nomina, & earum rationes, in nomẽclatura dictarum mulierum,in Muſis.
muſta virgo quæ dicatur,l.6,num.2
mutata res in priſtinum ſtatum non redit,gloſſ. 3. n.1
mutus poteſt contrahere matrimonium nutu & ſignis,glo.7.num.17
mutus iurare poteſt nutu & ſignis,ibidem,num.18
mutus teſtificari poteſt,modo ſciat ſcribere, ibidem. numero 19
myrrha Cynaram patrem deperditè amauit, gloſſ. 9. numero 100

N

NArciſſus ſuam imaginem in fonte viſam adamauit,antè ab omni amore abhorrens,l.5. numero 28
naſamones ſinguli plures vxores habent,l.7.num. 22
naſamones in propatulo coëunt,l.7.num.55
naſamonum vxores prima nocte ſingulos conuiuas Veneris gratia obeunt,ibidem.num.56
naſati ſolent eſſe bellè mutoniati,l.9.num.95
natio ſerui qui venditur,pronunciari debet, l. 9. numero 17
nationis cuiuſque mores peculiares,ibidem.nu.19
nationum diuerſarum mores in re vxoria, ibidem. nu.20
naturæ legibus vxor in poteſtate viri eſt,l. 1. numero 8.& 9
natura ſi poteſt,marem facit:ſin minùs,fœminam,l. 1. nume.99
natura ſumus cupidi gignendi noſtri ſimilis, l. 6. numero 21
natura parentum & liberorum concubitu interdicit, l.7.num.47.& ſeq.
natura abhorret vacuum,l.9.num.87

natura

natura docuit mulieres iacere per aues,l.12.num.6
natura adulterium fugere docuit per bruta,l.13.nu.1. & ſequen.
natura relationis,eſt natura veritatis,glo.7.num. 196
naturalis filia quæ viro legitimo nupſit,legitima efficitur,l.1.num.18
natiuitates liberi faciunt ceſſare conditionem, ſi inſtitutus doceat ſine liberis,non ſit inſtitutus,l.1.nu.45
mauris parentibus cum liberis ſtupro coire fas eſt,l.7. numero 33
nauſicaa a proceritate corporis laudata,l.2.num.74
nauſimenis vxori quid contigerit , cùm filij & filiæ ſtupro interueniſſet,l.7.num.37
neceſſarium malum fœmina,l.9 num.219
neceſſarium malum quid dicatur,ibidem.
nemo tam malus,quin aliquid boni faciat,l.11.num.3
nemo tam ſtultus,quin aliquid boni dicat,ibidem.
nepotes dicuntur expreſsè contineri in diſpoſitione loquente de filijs,in re tranſmiſſibili ad nepotes,l. 7.numero 177
nequeo verbum,tollit omnem potentiam,gloſ.4.numero 11
nequitia pro libidine,l.15.num.7
nereis Magnetem fratrē turpiter adamauit , & refugientem veneno ſuſtulit,l.9.num.101
nero Imperator Syllanum , quòd diceretur vxorem duxiſſe amitam,exilio mulctauit,l.7.num.42
nerua Imperator primus prohibuit nuptias cum fratrum filiabus,ibidem.
nerui à cerebro proueniunt,l.15.num.37
nerui eandem cum cerebro ſubſtantiam habent,ibid.
neruis nocet coitus,ibidem.
nicolai Antiocheni hæreſis de communitate mulierum,l.7.num.51
nicolaus Antiochenus hæreticus choros duxit fœmineos,l,9.num.31
nicolai eiuſdem zelotypia,l.16.num.64
nigri oculi ad formam pertinent,l.2.num.38
nigredo à calore fit,l.9.num.147
nil diuiduum in domo coniugali eſſe debet,l. 8. nu. 8
Ninus Aſſyriorum rex laudatiſſimus nihil abſque Semiramidis conſilio agebat,l.11.num.1.
nitimur in vetitum ſemper,l.9.num.16
nixus quid ſit,l.12.num.7
nobiliorum ſocietas fugienda,l.6.num.33
nobiliores vxores non ſpernendas,l.5.num.36
Noë inebriati nuditas deriſa,l.4.num.35
nomadum tota natio matribus rōgreditur,l.7.nu. 33
Nominatim factum dicitur , quod ex præſumptionibus colligitur,glo.7.num.165
nominis ſimilitudo affectionem gignit,l.5.num 27
nominis teſtatoris ferendi conditio non inutilis,ibid.
non bene olet,qui bene ſemper olet,l.3.num.10
non eadē omnibus ſunt honeſta, & turpia,ſed omnia malorum inſtitutis iudicantur,l.7.num.63
non omne illicitum punitur,l.9.num.2.& ſeq.
non omne quod licet,honeſtum eſſe,ibidem.num.7
non es mihi Conſul,quia tibi Senator non ſum, l.13 numero 40
non poteſt verbum,negat potentiam,glo.4.num.2
Et reſiſtit actui,ibidem.& ſeq.
Et reddit actum ipſo iure nullum ibidem.
Et importat ſolennitatem,ibidem.
Et inducit formam,ibidem.
Et reſiſtit obligationi,ibidem.num.2
non poteſt.& Non poſſit,an differant, glo.4. num. 8. & ſequen.
notarij exiſtimati communi opinione , cùm non ſit, inſtrumentum an valeat,gloſſ.8 numer.145.& 153 & ſequen.
notitia cùm requiritur,ea debet eſſe plena,& omnium qualitatum & circonſtantiarum,gloſſ.8. num. 183
noua nupta in pelle lanata conſidebat,gloſſ.10.nu.38
Nouatienſium pœna in adulteros,l.15.num.23
nouercarum in priuignos crudelitas , glo.9.num. 196
nouercarum propria epitheta,ibidem.
nouercæ crudeles,ibidem.
Diræ,ibidem,
Sæuæ,ibidem.
Terribiles,ibidem.
nouercæ quædam in priuignos piæ, glo. 9.num. 198
Nubere proprié fœminarum eſt,l.5.num.3
Interdum tamen de viris dicitur,ibidem.
nupturę viris futuris vitium corporis ne nudanto,ſed aliter aperiunto,l.4.num.10
nuditas mulierum viros ad libidinem accēdit,l.3. numero 12.& 13
nuditate mulierum in primis gaudent libidinoſi , l.4. numero 15
nudus Cupido,ibidem.num.16
nuda Venus,ibidem.num,17
nuditas membrorum muliebrium ſacris literis exoſa, ibidem.num.19
nudæ fœminæ in ſcenam prodibant apud Romanos, ibidem.numero 30
nuditas in viris quoque aliquid pudoris habet,l.4.numero 34
nudandi corporis in certaminibus mos vnde fluxit, ibidem.num.36.& ſeq.
nudæ fœminæ in lupercalibus,ibidem.
nudæ quæ dicantur,l.3.num.11
nugiuendi qui,ibidem.
nullus & inhabilis æquiparantur,glo.8.num.61
nullitas contractus non allegatur contra eum,fauore cuius is nullus eſt,glo.8.num.94 & ſeq
Numa Pompilius ab vxore conſilium ſumebat, l. 11. numero 1
Numa Pompilius quam pœnam adulteris impoſuerit,l.13.num.4
Numa Pompilius cùm orationibus vacaret , mulieribus abſtinebat,l.15.num.114
numerus impar mas eſt,par fœmina l.1.num.64
Numidæ ſinguli plures vxores habent,l.7.num.22
Numidæ vxoribus, perinde ac ſeruis,vtuntur, l.8.numero 9
numina videri ſe nolunt,l.4.num.24.& ſeq.
nuptiæ inter impares Romæ non contrahebantur , l. 5.num.31
nutrices coitu abſtinere debent,& quare,l.15.nu.139
Nyctimene eum Epopeo patre concubuit,l.5.nu.190
nymphæ pulchræ,l.2.num.39

O

OBryzum aurum quid ſit,l.3.num.17
obryzati ſolidi,ibidem.
obſcœnitas verborum è ciuitate pellenda,l.16. nu. 32
Oceanus Thetyn ſororem vxorem duxit,l.7. num. 35
otium parens libidinis,l.9.num.174.& l.16.nu.51
otium nil boni parit,d.num.51
ocni funiculum,l.10.num.8
octogenario natus filius an ei ſuccedat,l.7.num.22
oculis vxorem capere,ſummæ dementiæ eſt,l. 2. numero 2
oculi cæſij quid ſignificent,l.2.num.36
oculi cæſij an ſint Pulchri,ibidem.
oculi nigri ad formam pertinent,l.2.num.38
offenſa dici poteſt , quod pœnam non meretur , l. 9. numero 2
officialis prohibitus contrahere cum ſubditis , non prohibetur pignus accipere,glo.5.num.108
officium non probatur , niſi per literas illud ipſum

deeernentes,glo.8.num.154
olea à caſtis eoli vult,l.15.num.125
olympias expirans capillis erura texit,ne quid in deeorum in eius eorpore videretur,l.4.num.33
Omiſſio plus nocet,quàm renuntiatio,glo.7.num.78
omnia bonum appetunt,l.2.num.45
omne animal diligit ſimile ſibi,l.5.num.20
Ophiriſum aurum quid ſit,l.3.num.17
opilius Macrinus Imperator quam pœnam in adulteros impoſuit,l.13.num.17
opinio vltima ſequeuda,l.5 num.187
Ordinem æratum ſequi ordinem vniuerſi,l.6.num.24
ornamentorum nimium ſtudium maius vitium quàm ebrietatem,l.3.num.31
ornamentum magis dehoneſtat,quàm.ornat.l.3.nu.9
ornatus detrahit pulchritudini fœminarum , & contrà deformitatem earum auget,l.3.num.15
ornatus mulierum totis eenſibus & matrimonijs redempti,l.3.num.21.
ornamentorum muliebrium defenſio,l.3.nume.16.& multis ſeq,
ornamenta in ſomnis quid ſignificent,l.3.num.24
ornamentorum muliebrium infima genera,l.3.n.27
ornamentorum vaſa & repoſitoria,ibidem.num.29
ornatus magis decet fœminas,quàm viros,l. 3. num. 16.18.19.& 28
ornamenta magis decent puellas innuptas,quàm nuptas,l.3.num.30
ornatus muliebris an & quomodo ſit permiſſus , l. 3. num.40.& ſeq.
ornamenta,quæ ſumit mulier domum egreſſura, non ad maritum,ſed ad alios ſpectant,l.3.num 42
ornatus an & quomodo viris ſit permiſſus,l.3 , num. 45.& multis ſeq.
Orpheus ſacris prohibuit mulieres menſtruatas, l. 15 num.124
oſculum fœminarum quare inuentum,l 9.nu.206
Ouidius vi-o repe.inoois laborauit,l.9.num.26
Ouidij loci enodati, l.7.num 11 & l.15.num.92.& 99
Ozam,quia poſt vxoris concubitum , manus admouit arcæ domini,repentina morte oceubuit,l.9. numarn 112

P

PActum quodlibet dieitur contractus, gloſſ.5. numero 6
pactum de non aequirendo,non impedit pignus aceipere,glo.5.num.108
pactum nudum expreſſum pignus ipſo iure tollit non tacitum,glo.7.num.56
pactum de futura ſucceſſione, quod fit ex neceſſitate præcedentis contractus,valet,glo.8.num 199
Pæones ſinguli plures vxores habent,l.7.num.22
Palæſtinorum pœna in adulteros,l.13.num.6
pallaca quid ſit,& an differat à pellice,gloſſ.8. numero 244
pallas virago dicta & quare,l.1.num.91
pallas cæſijs oculis,l 2.num.35.
Eadem γοργῶπις dicta,& quare,ibidem.
pallas irata ob contemptum ſuæ formæ,l. 2. num. 50
pallas ſeſe non indiligenter coluit,quò formoſior Venere & Iunone iudicaretur,ibidem.
pallas expers ictuum Cupidinis,l.15.num.62
pallas ὑγίεια,l.15.nu.157
pallas Euandrius formoſus,l.2.num.40
palmæ fœminæ non ſine maribus gignunt,l.1.no.65
palumbarum caſtitas.l.13.numero 3
palumbes diutiùs viuere,quàm columbas,& quare, l, 15.num.9
pan Penelopes filius ex procorum promiſcuo concubitu natus,l.9.num.95
Aut,vt alij dieunt, ipſius Penelopes & Mercurij filius,ibidem.
pan Hircipes dictus ibidem.
pandari filiæ ex ſtatura eorporis laudatæ,l. 2. num.74
pandora mente captiua,l.9.num.214
pantœdæ dictum de muto valde munito, l.10. nu. 211
Papa poteſt præuenire cæteros collatores,non tamen honeſtum eſt id facere,l.9.num.3
Papa poteſt reuocare beneficium , non tamen honeſtum eſt,& laudabile,ibidem.
Papa in quibus gradibus diſpenſare poſſit, l. 7.nu. 50
Papæ ſententia contra non citatum,non valet,gloſſ.4 numero.1
Papa non poteſt dare fidem ſcripturæ non authenticæ,ibidem.
Papæ conſenſus,qui debet interuenire in teſtamento cardinalis,præſumitur ex diuturnitate temporis , l. 7.num.40
papinianus legalis doctrinę theſaurus,& iuris aſylum dictus,l.2,num.47
papinianus pulcherrimus,ibidem.
parapherna quæ dicantur,glo,9.num,1
parentes arguuntur , qui deformes filias virginitati conſecrant,l.2.num 59
parentum mores ad poſteros deriuantur,l.7.num.2
parentum eorum,qui aceuſantur , mores inſpiciendi, l.7.num.8
pares abſentes an eitandi ſint,glo.8.num.17.
paria ſunt in eſſe conſiſtere.aut in eo ſtatu eſſe , qui proximè in eſſe produeit,glo.2.num.4
paria ſunt aliquid factum eſſe , aut proximè faciendum,ibidem.
paria ſunt ſententiam latam eſſe , aut eonclusum eſſe in cauſa,glo.2.num.6
paria ſunt,eſſe in conſpectu,& proximum, vt conſpici poſſit,glo.2.num.6
paria ſunt,non eſſe,& inhabilem eſſe,glo.8.num.43
paridi cultus ab Hectore fratre exprobratus,l.3. n.49
pariſatis filium Darium deperijt,l.9.num.101
pariſijs viri ex vxorum adulterio traducuntur , l. 9. num.232
parthenone quid,l.1.olnum.25
parthi dulcedine variæ libidinis vxores plures ſinguli ducunt,l.7.num.22
Parthi cum matribus,filiabus, ſororibus matrimonium contrahunt,ibidem.num.33
parthi fœminis & conuiuia & conſpectum interdicunt,l.10.num.11.& iterum num.17
parthi cum concubinis,non cum vxoribus, conuiuia ineunt,l.10.num.17
parthorum pœna in adulteros,l.13.num.8
parſiphaë tauro ſe ſubſtrauit,l.9.num.108
Paſſeres vitæ breuioris,quia ſalaces ſunt,l. 1.num. 9
patauinæ operta facie in publicum prodeunt,l.4. numero 19
patauinarum ſeueritas & pudicitia,ibidem.
patrum vetus in filios poteſtas imminuta,l. 1.num.6
pater meretricarius filiam meretricem exhæredare poteſt,l.1.num.45
pater debet nepoti vxorem ducenti conſentire , non etiam nepoti,ibidem.
pater non tenetur reddere rationem adminiſtrationis paternæ,glo.5.num.40
pater legitimus adminiſtrator poteſt alienare ſine decreto ibidem.
patris conſenſus ad iudicium filio præſtitus non ampliùs requiritur in executione,glo.5.num.165
pater ſi conſenſerit filio contrahendi in inſtrumento guarentigiato,poterit id inſtrumentum executioni demandari ſine alio ipſius conſenſu,ibidem.

patris

patris conſenſus adhibitus in matrimonio filiæ, non amplius requiritur in ductione illius in domũ mariti,ibidem.num.166
pater ſi conſenſit in officio tutoris filij, non amplius neceſſe eſt,vt conſentiat in exercitio,gloſſ.5.n.167
pater ſi conſenſit filio impetranti reſcriptum, non amplius requiritur eius conſenſus in proceſſu cauſæ,ibidem.numero 169
pater poteſt agere contra filiumfamil. nomine alieno, glo.5.num.177
patris conſenſus pro omnibus cauſis ſufficit,ſine alia ſpecialitate,glo.5.num.197
patris conſenſus generalis,ad donationem cauſa mortis ſufficit,ibidem.
pater an poſſit cõſentire filiofamiliâs agenti per procuratorem,glo.6.num.28
pater inſtruens cauſam,aduocatum adducens,aut aliter ſolicitans pro filio agente, illi conſentire videtur,glo,7.num.29
pater preſumitur conſenſiſſe filio contrahenti ex diuturnitate temporis glo.7.num.50
pater ſi conſenſerit filio teſtanti,cum clauſula, vt valeat iure teſtamenti,codicillorum,aut alterius vltimæ voluntatis, cenſetur ſpecialiter conſentire donationi cauſa mortis,glo.7.num.142
pater debet cõſentire filio agenti,etiam in cauſa ſummaria,glo.8.num.9
Et ibi videbis. quid ſi pater ſit abſens.
pater poteſt bona aduentitia filij pro eius vtilitate, alienare,glo.8.num.74
pater non obligatur pro dote filiofam. data in matrimonio putatiuo,glo.8.num.247
patenter expreſſum non eſt,quod ex coniecturis colligitur,glo.7.num.168
patientia 10.annorum eius qui conſentire aut autoritatẽ præſtare debuit ex ſtatuto,an ſufficiat vt actus valeat,glo.7.num.39
patientia diuturna an habeat vim expreſſi conſenſus, glo.7.num.44.& ſeq.
Et quid ſtatuto,ibidem,num.46
patria mores nobis ingenerat,l.2.num.14
patria ordinandorum inueſtigari debet,l.7.num.17
patriæ & noſtra affectio eadem eſſe præſumitur,ibid.
patriæ amor,l.7.num.65
patria dulciſſima,ibidem.num.66
patriam ſuam quiſque laudat,ibidem.
patriæ ſomnus,glo.2.num.10
patria poteſtate ſemel liberatus, an in eãdem recidat, glo.3.num.1
patria poteſtas non deſtinata ad præſtandam autoritatem pupillis contrahentibus,glo.5.num.40
patronus ſatis videtur conſentire inſtitutioni de ſe factæ,glo.7.num.28
pauor muliebris,l.9 num.158
pauli Eremitæ ad vxorem adulteram dictum,l.8.n.14
paulina matrona Romana religionis ſpecie in templo Iſidis ſtuprata,l.15.num.107
pax non rumpitur ex damno, quod eſt in potẽtia nocendi,glo.2.num.30
peccatum an ſit viros muliebribus veſtibus,mulieres virilibus vti,l.3.num.71
peccata quę ſola voluntate contrahuntur,ſola voluntate dimittuntur,glo.5.num.14
pecudes grauidæ præter paucas mares non admittũt, l.9.num.85.& ſeq.
pedale quid dicitur,l.3.num.85
pedule quid ibidem.
pelagia ſancta ſexum virilem mentita,l.3.num.71
pellex quæ,& an à pellaca differat,glo.8.num.244
pelopea cum patre Thyeſte concubuit,l.9.num.110
pelopõneſiacæ virgines diſcinctę,& pallio feneſtrato indutæ,l.4.num.31
penelope à proceritate laudata,l.2.num.71
penelope à procis munera accepit,ibidem.
penẽlope vidua dicta,quòd marito diutiùs careret,l.6.num.12
penelope impudica,l.9.num.95
penelope, mortuo Vlyſſe,nupſit Telegono, eiuſdem Vlyſſis ex Circe filio,ibidem.
penelope è gynæceo deſcendens,faciem velis tegebat l.4.numero.20
penelope lanæ dedita,l.10.num.40
penelope à lanificio dicta,ibidem.
pecoribus præfectos caſtus eſſe debere,l.15. num.126
pepli quid ab Eanis differant,l.3.num.27
peregrinæ veſtes reprehenſæ,l.3.num.57
peregrinæ mulieres de pudicitia ſuſpectæ,l.10. nu. 33
peregrinæ pro meretricibus,ibidem.
perinde.dictio denotat improprietatem,gloſ.7.0.187
permiſſa multa ſunt,quæ non carent vitio & dedecore,l.9.num.2 & multis ſeq.
perſarum lex,ne mulieres extraneis viris conſpiciendas ſe præberent,l.4.num.21
perſæ vxores plures ſinguli ducunt, propagandæ ſobolis gratia,l.7.num.22
perſæ in matrimonium ducunt matres,filias, ſorores, l.7.num.32
Nec tamen id illis ſemper licuit,ibidem.
perſis vxores communes,l.7.num. 53
perſæ ſeueriſſimè ingratitudinem puniunt,l.9.nu. 27.
perſarum inſignis contumelia, audire ſe eſſe muliere ingratiorem,l.9.num-216
perulinorum pœna in adulteros,l.13.num.23
phædra Hippolytum priuignum adamauit,l.9.numero 103
phani hiſtoria,l.6.num.13
phaonem quare Sappho adamauerit, l.1.num. 55. & iterum,l.11.num.2
pharisæi ornamẽtis muliebribus vtebantur,l.3.nu. 62
pherecydis dicterium in comatum iuuenem, l.3.numero 48
pherenice pugilis habitu in ſcenam diſcendit,l.4. numero 37
pheron Ægypti Rex vnam tantùm mulierem vni viro cognitam inuenit,l.9.num.80
phidiæ Venus Elienſibus depicta,l.10.num.26
philænis libros ſcripſit de formis concubituum, l. 9. numero 97
philænis tribas,l.9.num.107
philetænæ in balneum deſcendentis verecundia, l. 4. numero 11
philippus Macedonum Rex quendam ex ordine iudicum remouit,quòd capillos tinxiſſet,l.3.nu.48
Philipus Macedonum rex filiam Cleopatram auunculo nuptui dedit,l.7.num.43
philonome Tenurem priuignum miſerè amauit, l.9 numero 103
philopœmenis hiſtoria memoranda,l.2.num.58
phineus filios nouercæ impulſu excæcauit,l.9 numero 196
phocionis vxor veſte mariti vtebatur,l.3.num.70
phocalicis nocet Venus,l.15.num.45
phoclides in ornatum virorum,l.3.num.49
phœnicum mulieres,cùm ſacra facerent, ſeſe palam proſtituebant,l.7.num.57
phœnices ex filiarum proſtitutione dona dabant Veneri ibidem.
phrygiæ,non Phyrges,l.1.num.89
phryges vxores ducunt,matres,filias,ſorores,l.7. numero 33

Phryne formæ beneficio abſoluta,l.1.num.61
Phrynes hiſtoria non contemnenda de mulierum fuco,l.3.num.12
phthiſis,& phthoë,an differant,l.15.num.47
phthiſicis nocet coitus,ibid.
Picturæ obſcœnæ improbatæ,l.16.nu.33
picturæ obſcœnæ languentes libidines excitant, ead, l.16.num.34
pignus vt ſolo conſenſu contrahitur ſine traditione, ſic & reſoluitur l.15.num.14
pignus & fideiuſſio æquo iure procedunt,gloſſ.5.numero 107
pignus rei alienæ confirmatur,ſi pignorans factus ſit dominus,l.3.num.142
pindarus in cornu occubuit,l.9.num.27
piſidatum pœna in adulteros,l.13.num.11
pittaci vxoris ſuperbia,l.5.num.16
pithei hiſtoria memorabilis,l.11.num.10
pithei vxoris prudentia admirabilis,ibid.
pituita frigiditatem oſtendit,l.9.num.147
Placentinorum pœna in adulteros,l.13.num.7
placiadatum pœna in adulteros,ibid.num.8
placidæ vxoris Ataulphi regia prudẽs monitio,l.11.n.12
plantæ mares plus vitium habent,quàm fœminæ,l.1.num.65
plantæ,quæ citò perficiuntur,citò pereunt:quæ tardè veniunt diutius durant,l.6.num.37
platonis & Ariſtippi hiſtoria memorabilis,l.3.nu.65
platonis lex in matrimonio contrahendo,l.4.num.11
platonis lex de pubertate marium & fœminarum,l.4.num.23
plato in nuditate mulierum reprehenſus,l.4.num.29
Platonis legibus,qui a 30.anno ad 35.vxorem nõ duxiſſet,pecunia & infamia mulctabatur,l.6.num.44
plato puellis annum nubendi à decimo ſexto ad vigeſimum præſcripſit,ibid.
platonis familiares contractos eius humeros exprimebant,l.16.num.20
platonis lege cautum, ne mulier ſine viro iudicio intereſſet glo.5.num.21
platonis lex de matrimoniis coniunctorum,l.7.n.50
platonis lex de teſtimonio mulierum,l.9.num.76
platonis lex & pœna in adulteros,l.13.num.12
plato vitam cœlibem & caſtã viuit,ob idque naturæ ſacrificaſſe dicitur, quaſi peccatum expiare vellet, quòd liberos non procreaſſet,l.15.num.64
plauti locus emendatus,l.1.num.63
plauti locus animaduerſus,l.10.num.16
plinij loca,l.9.num.95.& l.10.nu.16.& 37.& l.15.numero 130
plinij lapſus,l.9.num.135
plotina maritum in exilium ſecuta,l.3.num.66
plotina Traianum maritum prudenter corripuit,l.13.num.item.11
plutarchus à Galeno citatur,l.15.num.68
Podagra filia Bacchi & Veneris,l.15.num.44
Podagra λυσιμελὴς,ibid.
pœna ducentium duas ſimul vxores,l.7.num.24
pœna omittendo,ſi deſit ſpes emẽdationis,l.9.n. 226
pœna oſtendit grauitatem aut leuitatem criminis, l.13.num.6
pœna capitis quæ dicitur,l.13.num.10
pœna ſpebentium corpora vſurariorum trahitur ad eos,qui funebri pompæ aſſiſtunt,gl.5.num.115
pœna ſequitur ſuos autores,gl.5.nu.156
pœna an & quando committatur ex actu inualido, gl 8.num 205.& ſeq.vſque ad 213
pœnorum virgines dotem quæſtu contrahunt, l. 7.num.57
poëtæ Deorum adulteria deſcribentes reiiciendi,l.16.num.41
poëtarum genera,l.9.num.16
polygnoti pictura Ocni & aſellæ,l.10.num.8
polyxena moriens prouidet,vt honeſtè cadat,l.4.numero 33
pompeius vituperatus,quòd iam ſenex vxorem iuuenem duxiſſet,l.6.num.13
pompeij vxor Mutia impudica,l.9.num.122
pompeia plotina Traianum maritum prudenter corripuit,vide ſuprà Plotina.
pompilus piſcis ſacer cognominatus,l.14.num.2
pontificum pœna in adulteros,l.13.num.14
poppea velata facie incedebat,l.4.num.21.
populiæ dictum lepidum de beſtiis poſt conceptum marem non admittentibus,l.9.num.86
porphyrio habet ſenſum adulterij,& id patriſa. detegit,l.13.num.4
porphyrius negat Deos exaudire hominem, qui non multis diebus à venereis abſtinuiſſet,l.15.num.115
porrarum obſcœna ſignificatio,l.4.num.12
poſſeſſionem amittens non alienat,gloſſ.5. num. 161
poſteritas à fœmina appellata,fœminas comprehendit,licèt aliâs minimè,l.5.num.26
potentia antequam in actum deducatur, conditioni æquiparatur,l.2.num.30
potentia ſi deſit,actus eſt irritus,gl.4.num.
poteſt verbum, non eſt neceſſitas,niſi cum negatiua, ibid.
poteſt verbum quam naturam in vniuerſum habeat, gl.4.num.10.& ſeq.
poteſtatis ſuæ qui non eſt,nec alios in poteſtate habet,l.1.num.4
Præcipitatio filia libidinis,l.9.num.128
præcipites eſſe mulieres,ibid.
prælatus vti contrahere non poteſt ſuper re eccleſiæ, ita nec diſtrahere,gl.5.num.13
prælatus ſolus poteſt reuocare procuratorem à ſe conſtitutum cum conſenſu capituli,gloſſ. 5.nu. 91
prælatus non poteſt cõſtituere œconomum aut procuratorem ad alienationem rei eccleſiaſticæ, ſine ſolennitate,quæ requiritur in ipſa alienatione,glo. 5.num.185
prælatus tacitè ex lapſu temporis præiudicat eccleſiæ, licèt non expreſſa renuntiatione,gloſſ.7. nume. 76
prælatus liberè rem eccleſiæ meliorem facere poteſt, gl.8.num.80
prælati publicè exiſtimati valent locationes & cæteri contractus,gl.8.num.151
præſcriptio ſtatim complenda pro completa habetur, gl.2.num.8
præſens habetur qui in hortis eſt,gl.2.num.10
præſens eſt, qui præbetur ſenſibus corporis, gloſſ. 6. num.31
præſens & tacens cùm pro conſentiente habetur, intelligitur ex quadam fictione,& improprietate,gl. 7.num.14
præſentibus malis magis afficimur, quàm præteritis, l.6.num.4
præſentia cùm requiritur, perſonalis ſiue corporalis requiritur,gloſſ.6.num.31
Niſi cùm præſentia collegij requiritur, ibid. nu. 32
Quid ſi non præſentia perſonæ, ſed cuiuſpiam requiratur,ibid.num.33
Quid,ſi ſit iuſtum impedimentum,ibid.nu.34
Quid,ſi requiratur in materia, quæ ſuapte natura præſentiam corporalem non requirit, ibidem. numero 35
præſentia requiſita an & quando, conſenſum requirat,gl.6.num.36.& gl.7.num.32.& 2.ſeq.
præſentia & taciturnitas in iudicialibus pro conſenſu

Digitized by Google

habentur,gloſ.7.num.37
Præſentia,an abſentia præſumatur,gloſ.8.nume.29.& 2.ſequen.
præſentiam præſtare non dicitur, qui non intelligit, gl.8.num.179.& ſeq.
Præſentatio eius, qui communi opinione reputatur patronus,an valeat.gloſ.8.num.147
præſentatio in fructu eſt,gloſ.9.num.5
præſentatio beneficij, quod eſt in patronatu vxoris, an ad virum pertineat,an ad vxorem,ibid.& ſeq.
Quid,ſi id ius pertineat ex cauſa rei dotalis,ibi.n.6
Et ſi vterque præſentauerit,quis præferetur, ibid. num.6.& ſeq.
præſertim,dictio implicatiua,glo.8.num.57
præſumitur contra aliquem,aut pro aliquo, ratione malæ aut bonæ ſocietatis,l.5.num.29
præſumptio non plus operatur,quàm veritas,gloſſ.5. num.60
præſumptio cedit veritati,gloſſ.5.num.60
præſumptio præſumptionem tollit,gloſſ.7.num.52.
præſumpta probatio temporis ſufficit, vbi etiam pro forma requiritur certa & determinata probatio temporis,gloſ.7.num.47
præſumpta renuntiatio legitimæ hæreditatis ex cauſa inteſtati,quæ oritur ex renuntiatione teſtamentariæ hæreditatis,an dicatur expreſſa,gl. 7.num. 169 & ſequen.
præterita ſemper meliora præſentibus eſſe videntur, gloſ.6.num.4
priapus nudus depingitur,l.4.num.18
priapus Bacchi & Veneris filius cur dicatur,l.9.n.208
priapus inter Bacchi comites,ibid.
priami ſpecies digna imperio,l.2.num.54
priamus ab Homero dictus θεοειδὴς, id eſt forma diuina,ibid.
prima quæque magis delectant,l.16.num.4
principes fœminæ à lanificio laudantur,l. 10. nu. 38. & ſequen.
princeps poteſt autoritatẽ tacitè interponere,tametſi inferiores non poſſunt,gloſſ.7.num.39
princeps lex animata in terris,gl.7.num.204
princeps poteſt fingere expreſſum,quod non eſt,ibid.
princeps ſolus confert tabellionatum,gl.8.nu.154
princeps non ſubeſt ſtatutis & conſuetudinibus ſubditorum,gl.8.num.175
Niſi ratione naturali nitantur,ibid.num.176
principatus quinque ſpecies,l.1.num.47
priuilegium conceſſum deſcendentibus, an competat filiabus maritatis,l.1.num.34.& 3.ſeq.
priuilegium conceſſum generi & poſteris, non eis competit,qui ex fœminis nati ſunt,l.1.num.38
priuilegia viduarum competunt maritatis,quæ habẽt ſenes maritos,aut aliàs inutiles,l.6.num.12
priuilegium idem debetur rei factæ, & rei quæ eſt in fieri,gl.2.num.9
priuilegium concedi poteſt iis,quæ non ſunt,ſed ſpes eſt ea fieri,gl.2.num.41
priuilegium dignitati conceſſum an competat vxori eius,qui in ea dignitate eſt,gl.2.nu.53.& ſeq.vſque ad 67
priuilegium conceſſum clericis, an competat eorum vxoribus,ibid.
priuilegium fori maritorum, an competat eorũ vxoribus,glo.2.num.54
Quid in priuilegio, quod competit ſpeciali priuilegio artis,vel perſonæ,ibid.
Et quid in pœnalibus.ibid.num.55
Quid in priuilegio non ſoluendi gabellam, an vxori competat,ibid.
Quid in priuilegio,ne vir torqueatur,ibid.num.56
Quid in priuilegio, ne contra virum nobilem admittantur teſtes ignobiles,ibid.
Priuilegium patris competit filio,gl.2.num.58
Priuilegium datum regi non competit reginæ, nec filus,glo.2.num.63
principia rerum,glo.5.num.10.& ſeq.
pro abſoluto cenſetur,qui ſtatim eſt abſoluendus, gl. 2.num.2
pro bannito an ſit habendus: qui ſtatim banniendus eſt,ibid.num.5
pro cãcellato an habeatur, qui proximè cancellandus eſt,ibid.num.3
pro cincto,qui ſtatim cingendus eſt,ibid.num.2
pro condemnato,qui ſtatim condemnandus eſt, ibid. num.5.in 2.locis.
pro dato,quod dari paratum eſt,ibid.num.4,
pro facto,quod proximè futurum eſt,ibid.nume.2.& iterum,num.26
pro liberto,qui ſtatim à ſeruitute liberandus,ibid.n.4
pro perdito cenſetur,quod ſtatim perdendũ eſt, ibid.
pro perfecto ſiue completo habetur, quod cœptum eſt,gl.2.num.8
pro rebannito,qui ſtatim rebanniendus eſt,glo.2. n.3
Sed hæc omnia quomodo intelligantur, vide numero 26.& ſeq.
probatio reuocationis teſtamenti tot teſtes requirit, quot & ipſum teſtamentum,gl.5.num.13
probatio officij non fit niſi per literas ipſum officium decernentes,gl.8.num 154
proceritas corporis an ad pulchritudinem mulieris pertineat,l.2.num.74
procris cum Erichthbeo patre concubuit,l.9.num.100
proculus Cæſar centum Sarmatas virgines 15.dierum ſpatio vitiauit,& ex his decem nocte vna,l.15. numero 92.
procuratorem eſſe non poſſe,ex iuris apicibus eſt, gl. 5.num.171
procurator repræſentat perſonam eius, cuius nomine aliquid facit,gl.5.num.195
procurator habens poteſtatẽ & reuocandi ſubſtitutũ ab eo,id expreſſe facere poteſt non tacitè, gloſſ. 7. num.70
procurator domino præiudicat ex lapſu temporis, licèt expreſſè non poſſit,gl.7.num.77
procurator omittendo nocet domino.gloſ.7.num.78
procurator nõ poteſt dominum facere cadere in pœnam,niſi expreſſum ſit mandatum, & niſi voitcus actus ſit demandatus,gl 7.num.138
procurator Cæſaris eo inconſulto poteſt ad eius cõmodum contrahere.gl.8.num.80
procurator ſine mandatu ſpeciali poteſt facere tranſactionem vtilem domino,ibid.num.81
prodigus an obligetur ex delicto,gl.5.num.155
prodigus ad ſuum commodum poteſt contrahere,gl. 8.num.84
profeſſio expreſſa fortior tacita, & difficilioris retractationis.gl 7.num.52
progne ex zelotypia filium proprium interemit,& epulandum patri præbuit.l.13.num.42
prohibito aliquo prohibetur & id, per quod ad id peruenitur,gl.5.num.186
prohibitus ſimpliciter contrahere,an per procuratorem poſſit contrahere,gloſſ.5.nume.187. & multa ſequen.
prometheus non immerens pendet fixus de Caucaſi rupibus,quòd mulieres effinxerit,l.9.num.16
promneſſus Cephalenæ tyrannus,l.3.num,70
propertij locus animaduerſus,l.10.num.16
propinqua potentia actui,habetur pro actu, gloſſ. 2. num.2

Prorogatio

Google

Tabula.

Prorogatio termini, intelligitur facta cum omnibus ſuis qualitatibus.etiam quoad pœnam,gl.7.nu.186

Proſerpina albiulna,l.2.num.34

Proſerpina lanitio ſe exercebat,l.10.num.44

Proſopomaſia,l.2.num.7 & l.3.num.48

Prouerbia multa in hoc libro paſſim citata & expoſita,quæ hic ſubiecimus,per ordinem alphabeti.

A

Ab aſinis ad equos tranſcendere,l.5.num.33

Accipiter accipitri placet,l.5.num.21

Æqualem tibi mulierem inquirere,l.5.num.5

Æqualis æqualem delectat.l.5.num.21

Amantem redamari,l.13.num.43

Ancillam noſtram non eſſe ducendam vxorē,l.8.n.3.

Aniculatum nugacitas,l.12.num.17

Antiopes luctus,l.13.num.31

A patre improbo non naſcitur probus filius,l.7.nu.51

Aqua & terra reddamini.gloſſ.5.num.21

Auis ex auibus,l.4.num.7

B

Balbus balbum rectiùs intelligit,l.5.num.21

Batalus,l.2.num.64

Belua beluam cognoſcit,l.5.num.20

Bis poſita crambe,mors,l.9.num.26

Botrus iuxta botrum matureſcit,l.16.num.24

C

Canis ſemper in eadem tegula dormitat,l.5.num.21

Canis in præſepi,l.9.num.213

Cardamo ſimilis,l.5.num.35

Caſeus caſeum ducit,l.5.num.22

Caunius amor,l.9.num.102

Ceruus ceruo amici,ibid.

Cicada cicadæ placet,ibid.

Claudo propinquus claudicare diſcit,l.16.num.29

Cliſthenem video,l.5.num.62

Cliſthene intemperantior,ibid.

Conueniunt Attabas & Numenius,l.5.num.21

Conuerſans cum ſapientibus ſapiens euadet,ibid.

Conuerſans cum malis malus euadet,ibid.

Corytheo deformior,l.2.num.57

Cretenſis cum Æginera,l.5.num.21.

D

Δωριάζειν,l.4 num.31

E

E Maſſilia veniſti,l.5.num.60

E quercu natus,l.7.num.item 7

E robore natus,ibid.

E ſaxo,è lapide prognatus,ibid.

Ex adamante creatus ibid.

Ex turpi vacca turpis vitulus,l.2.num.64

F

Fidem mulieribus non habendam,l.9.num.50

Fœmina exercitum ducit,& fœmina militat,l.1.numero 62

Formicæ formica placet,l 5 num.21

Fuge procul à viro maiore,l.5.num.33

Fumus patriæ glo.2.num.10

Furiarum ſtirps,l.2.num.60

G

Graculus ad graculum l.5.num.21

Gratiæ nudæ,l.4.num.26

H

Homo bulla,l.2.num.27.in Bulla

I

Ignis,mare,mulier,mala tria,l.9.num.16

Inter os & offam.gloſſ.1.num.31

Inter manum.& mentum,ibid.

Iouis Corinthus,l.9.num.16

Iterum ac tertiò quod pulchrum eſt,ibid.

L

Lex & regio,l.7.num.19

Lucerna ſublata mulier omnis eadem,l.9.nu.84.

Lydio more,l.3.num.62

M

Mali corui malum ouum.l.7.num.7

Menſam belli tempore nec edito,nec ſerito,l.15.numero 96

Mores hominum vt plantæ ad regionis habitum reſpondent,l.7.num.16

Muliere iurante ridet cœlum,l.9.num.54

Mulieres nates,l.num.215.

Multas amicitias ſilentium diremit,l.9.num.123.

Multa cadunt inter calicem ſupremaque labra,glo.2.num.41

N

Nauiges Maſſiliam,l.3.num 62

Neceſſarium malum,l.num.219

Nec mulieri nec gremio credi oportere,l.9.num.130

Nec ſimul cum peſtibus, nec rurſus abſque peſtibus,l.9.num.219.

Ne gladium tolle mulier,l.1.num.62

Nemo comatus,qui non ſit cinædus,l.3.num.48

Ne quid beneficij colloces, neque in ſenes, neque in mulierem, neque in puerum, neque in canem cuiuſpiam,neque in in garrulum remigem,l.9.nu.18

Non ex omni ligno Mercurius exculpitur,l.2.nu.47

O

Odium Vatinianum,l.2.num.53

P

Palladis felem,l.2.num.33

Pares cum paribus facilè congregantur,l.5.num.22

Patris eſt filius,l.7.num.7.

Πλακίαν τίς σκάφει,l.13.num.10

Plus periculi, anum laceſſere,quàm canē,l.9.n.187

Pulchrum,amicum & amabile,l.2.num.10.& 45

Pulli pullis amici,l.5.num.21

Puro pretioſus eſt purus,ibid.

Q

Quatuor ante tempus hominem occidere, vxorem formoſam,triſtem familiam,&c.l.2.num.26

Quicquid dominator,vim Dei habet,l.1.nu.50.

Qui te cōſpexit,augurium capiet,l.2.num.60

S

Sapientes tyranni ſapientum congreſſu,l.16.num.43

Semper à ſimili ſimile amatur,l.8.num.21

Semper Deus ſimile agit ad ſimile,ibid.

Semper ſeni iuuenculam ſubiice,l.6.num.32

Senes inter nos congregamur, vt item inter ſe iuuenes,l.5.num 21

Sæpe etiā eſt olitor verba opportuna locutus,l.21.n.3

Sæpe etiam ſtultus fuit opportuna locutus,ibid.

Similem ad ſimilem,l.5.num 18.

Simile ſimili ſemper hærere,ibidem. & iterū l.6.nu.9

Similes habent labra lactucas,l.nu.18

Stulti poſt malum acceptum, erratum cognoſcunt,l.9.num 224.

Sturni ſturnis amici,l.5.num.21

Suſpendio arborem eligendam,l.21.num.30

T

Teipſum laudas, perinde ac Aſtydamas mulier,l.9.num.38

Theſaurus eſt malorum,mala mulier,l.9.num,16

Theſſala mulier,l.8.num 19

Tres mulieres nundinas faciunt,l.12.num.9

Tunica pallio propior,l.3.numero.22.in Pallio, & in tunica.

Turturum garrulitas,l.22.num.12

V

Volentem bouem agito,l.15.num.165

Prouocatus an puniri debeat,l.1.num.87

Proximè abſoluendus,non tam diligenter cuſtodiendus,glo.2.num.4
prudẽtes homines plerumque ſtolidos liberos generant,l.15.num.152
Pſimithius quid ſit,& quomodo fiat,l.3.num.12
Ptolemæus Philadelphus Arſinoën ſororem vxorem duxit,l.7.num.34
ptolemæus Philopater Eurydicen ſororem vxorem duxit ibidem.
ptolemæus Phyſcon item,ibid.
ptolemæi alij,ibid.
Pubeſcentes à Venere prohibendos,l.6. numero. 40
publij Scipionis vxor impudica,l.9.num.122
publius Sempronius Sophus coniugem repudiauit, quòd ſe abſente ludos ſpectaſſet,l.10.num.19
publius Cernius Pontium in adulterio deprehenſum caſtrauit,l.13.nu.7
pudenda vnde dicta,l.4.num.34
pudor pudicitiæ comes,& cuſtos,l.9.num.154
pudor & amor ſibi contrarij,ibid.in 2.locis.
pudori non parcere quid ſit,ibid.
pudorem ſoluere quid,ibid.
pudor caſtus dictus,ibid.
pudor purpureus,l.9.num.155
pudor pro caſtitate ponitur,ibid.
pudorẽ in muliere pulchritudinis arcẽ eſſe,l.9.n. 180
pudor frænum vitiorum,l.9.num.225
puella nouem annorum peperit,l.6.num.37
puella ex cane peperit,l.9.num.108
puellas recenter ſtupratas,coitus appetentiores, l. 9. num.119
puellas tum maximè cuſtodiendas, cùm menſes veniunt,ibid.
puellarum verecundia,cùm de earum nuptiis tractatur,l.9.num.153
puellæ ſua natura trepidæ,& timidæ,l.9.num.159
puellarum peculiaris pudor,l.9.num.181
puellæ verecundiæ,ibid.
pueri matris ſtaturam ſequi ſolent,l.2.num.75
puer puero placet,l.5.num.22
pueri 9.10.& 12.annorũ,liberos genuerunt,l.5.nu. 37
pueri non verberibus,ſed rationibus docendi,l.8.numero.12
puerorum concubitus vnde apud Italos,l.15.nu.34
pueri caluitium neſciunt,& cur,l.15,num.34
pueri podagram non patiuntur ante coitum,l.15.numero 45
pulchritudo fax dicitur,l.2.num.11
pulchritudo ocyùs ſagitta vulnerat,ibidem.
pulchritudo difficilis cuſtoditu,l.2,num.13
pulchritudo vxorum viris periculoſa, ibid. num. 14
pulchritudo facit virtutem gratiorem,& concinniorem,licet non maiorem,l.2.num.40
pulchritudinem eſſe gratiam quandam viuacem, & ſpiritalem,Dei radio illuſtrante angelo infuſam,l.2.num.45
pulchritudo à Iuſtiniano laudata,l.2.num.45
pulchritudo felicitatis non minima pars,l.2.nu.46.& ſequen.
pulchritudinis certamina,l.2.num.41.& ſeq.
pulchritudo exterior index interioris,l.2.num.54. & ſequen.
pulchritudo quauis epiſtola efficacior ad commendationem,l.2.num.61
pulchritudo tacita fraus,ibid.
pulchritudo regnum abſque ſatellitio,ibid.
pulchritudo inter humana bona hominibus gratiſſima,l.2.num 62
pulchritudo in muliere impudica,eſt tanquam circulus aureus in naribus ſuis,l.2.num.73
pulchrum quicquid eſt,id & amabile eſt,l.2. num. 45
Pulchrum naturaliter bonum eſt,ibid.
pulchram animam in pulchro corpore reſidere,l. 2. num.54
pulchra decies repetita placebunt,l.9.num.26
pulchra nomina magno pretio emenda,l.11.num. 27
pulli vt excluſi ſunt,coniungi debent,l.5.num.24
pulius malæ mulieris,l.7.num.12
pulſus maiores & vehementiores viris, quàm fœminis,& quare,l.1.num.56.& iterum l.9.num.142
Et velociores.nu.142
puniendorum peccatorum tres cauſſæ,l.9.no.224
pupillus pubertati proximus,pro pubere habetur,gl. 2.num.8
pupillus obligatur cum autoritate tutoris,non etiam patris,gloſ.5.num.40
pupillus non poteſt donare cauſa mortis,glo.5, n. 82
pupillus ſi cum tutore mandauerit, finitur mandatũ morte ipſius pupilli,non tutoris,gloſ.5. num.88
pupillus ſolus an poteſt reuocare procuratorem conſtitutum cum autoritate tutoris,gloſſ.5.num. 91
pupillus, aut quiuis alius, qui obligari non poteſt, obligatur,quatenus eſt factus locupletior,gloſſ.5. num.132
pupillus poteſt perdere naturalẽ poſſeſſionem, licèt non ciuilem,glo.5.num.161.
pupillus poteſt cum autoritate tutoris ſine decreto transferre poſſeſſionem rei immobilis,ibid.
pupillus ſi cum decreto rem pignori dedit, poterit creditor eam alienare ſine decreto,gloſſ.5.nu.166
pupillus non reſtituitur aduerſus id, quod alterius mandato geſſit,glo 5.num.179
pupillus an ſolus poſſit nuntiare nouum opus ſine tutore & iudice,gloſſ.8.num.55
Et an hæreditatem adire,ibid.
An ſaltem locupletem,aut etiam opulentam,ibid. num 59.& iterum num.77
pupillus an poſſit contrahere ad ſuum commodum, glo.8.num.65.& ſeq.
An autem ſe obligare ad ſuum quoque cõmodũ, ibid.num.66
pupillus an poſſit obtinere ſententiam ad ſuum commodum,ſine autoritate tutoris,ibid,num.68
pupillus ei obligatur,qui pro eo aliquid de ſuo ſoluit etiam ſine autoritate tutoris gl.8.num.187
putatiuus maritus an poſſit accuſare adulterum, glo. 8.num.244.& ſeq.
An & occidere,ibid.nu.245
putatiuo curatori facta donatio nõ valet,glo.8.n.273
putatiuo creditori facta ſolutio an liberet,gl.8.n.275
putatiuus ſacerdos quæſit eccleſiæ,ibid.
putatiui tutores, & alij,non veniunt in conſiderationem,gloſſ.8.num.250,& ſeq.
putatiui tutoris autoritas in alienatione rerũ minoris,nihil operatur,ibid.
putatiuus filius non quærit filio putatiuo,ibid.nu.250
putatiuus filius hæres inſtitutus etiam patris putatiui, non tenetur adire hæreditatem eo iubente, ibidem.
putatiui filij aut fratris inſtitutio non valet, ibid. numero 251
putatiua vxor an habeat priuilegium, vt præferatur cæteris creditoribus,& quomodo,gloſ. 8.num. 255
An habeat actionem priuilegiatam,ibi.num.254
An tacitam hypothecam,& eam priuilegiatam,ibi. num 255
putatiuus maritus habet cauſam oneroſam, etiam in lucro dotis,gloſ,8.n.262
putatiua dos præbet iuſtam cauſam ad præſcribendum,ibid.num.263
putatiua dos, vt vera, minuitur impenſa neceſſaria, ibid.

ibidem. num. 268
putatiuum matrimonium publicam honeſtatem producit. glo. 5. num. 269
Et bigamiam, ibidem.

Q

QVadraginta anni inter duos fratres ex eadem matre genitos, l. 6. num. 47
Quæſita ab vxore putatiua præſumuntur quæſita ex bonis viri putatiui, glo. 8. num. 271
Qualis ager, talia & ſemina, l. 7. num. 4
quales flores, tales & tinctura, ibidem.
qualis operatio, talis & creatio, ibidem.
qualis agricola, talis & cultura, ibidem.
qualitas ſuperueniens poſt actum non inſpicitur, glo. 8. num. 105. & ſeq.
quartilla non meminit ſe vnquam fuiſſe virginem, l. 9. num. 98
quaſi contrahere, eſt hæreditatem adire, gloſſ. 5. n. 119
quaſi contractus eſt mixta ſpecies, glo. 5. num. 122
quaſi poſſeſſio an veniat appellatione poſſeſſionis, in ſtatutis, ibidem. num. 123. & 130
quaſi contractus ſæpe contractus appellatur, ibidem. numero 126
quaſi contractus, largiſſimè contractus dicitur, ibid. numero 127
quaſi, dictio, denotat impropriet atem, gl. 5. num. 206. & iterum glo. 7. num. 287. vbi videbis quòd nonnunquam propriè ſumitur.
Qui cum alio contrahit, non debet eius conditionem ignorare, glo. 8. num. 152
qui fidem non præſtat, eã ſperare non debet, l. 13. n. 41
qui in ſe deficit, non poteſt ſupplere defectum alterius, glo. 8. num. 43
qui non litigat, cœlebs eſt, l. 9. num. 191
qui non facit, quod debet, non recipit, quod oportet, l. 13. num. 41
qui non poteſt per ſe actum gerere, nec per alium eius nomine gerentem poteſt, glo. 5. num. 189
qui peccat legis autoritate, non peccat, l. 9. num. 1
Quod intelligitur de lege diuina, non humana, ibid. numero 14
qui per alium faciat, an propriè facere dicatur, gloſſ. 5. n. 187. & 192. & 193. & iterum gloſſ. 6. n. 24 & 27
qui per ſe quicquam facere poteſt, & per procuratorem poteſt, gloſ. 5. num. 183
qui quippiam facere non poteſt ſine ſolennitate, nec in id procuratorem conſtituere poteſt ſine ea ſolennitate, ibidem, & num. ſeq.
qui rem detinet ex contractu facto non obſeruata ſolennitate, an ſit tutus in foro conſcientiæ, gloſſ. 4. num. 20
quicquid licet, minùs deſideratur, l. 2. num. 67
quinquageſimus annus nec bello idoneus, nec rei vxoriæ, l. 6. num. 8
quintiliæ in tormentis conſtantia, l. 9. num. 135
quintus Scæuola rem pluris emit, quàm indicaretur, l. 9. num. 12
quintus Antiſtius vxorem repudiauit, quòd illam in publico cum quadam libertina vulgari loquentem videret, l. 10. num. 19
quintus Heterius eques Ro. in Venere obiit, l. 15. num. 27.
quis non poteſt venire contra ſuum factum ex eo quòd iure non tenet, glo. 8. num. 99.
quis poteſt venire contra proprium factum prohibitum fauore ipſius, glo. 8. num. 104
Quod euenire poteſt, an inſpiciatur, glo. 2. num. 44
quod ex natura dicitur, propriè dicitur, glo. 7. n. 196
quod in fauorem alicuius introducitur, non debet in eius odium retorqueri, glo. 8. num. 86
quod legitimè factum eſt, pœnã non meretur, l. 9. n. 12
quod licet, maleficium non eſt, ibid.
quod propè eſt, nihil diſtare videtur, glo. 2. num. 50
quod ſemel ſublatum eſt, ampliùs reſtitui non poteſt, gloſſ. 3. num. 1

R

RAbbi Bag. Bag. de ætate ducendæ vxoris, l. 6. num. 49
Rachel viro ancillam obtulit ad ſuſcipiendus ex ea liberos, l. 13. num. 34
ranæ interdiu non concumbunt, l. 15. num. 160
rara ſunt vice miraculi, l. 6. num. 22
rara ſunt delectabiliora, l. 15. num. 69
ratificatio non validat actum, in quo præſentia requiritur, glo. 6. num. 31
ratificare quis non dicitur niſi omnia plenè intelligat, gloſſ. 9. num. 183
ratio vnica pro expreſſa haberi debet, glo. 5. num. 26. & iterum, glo. 7. num. 145
ratio eadem facit idem ius, glo. 5. num. 60
rebecca videns Iſaac appropinquare, pallio ſe texit, l. 4. num. 22
rector eccleſiæ poteſt liberè contrahere ad vtilitatem eccleſiæ ſine autoritate ordinarij, glo. 8. num. 821
regionis vbertatem, vitiorum irritamentum eſſe, l. 7. num. 18
regneri regis Danorum vxoris prudens conſilium, l. 11. num. 14
relatio ad aliquid certum & expreſſum, facit rem certam, & expreſſam, glo. 7. num. 182. & multis ſeq.
relatio facit, vt talis & tanta ſit obligatio in termino referente, qualis & quanta eſt in termino, ad quem ſit relatio ipſa, ibid.
relatio facit, vt ea quæ fiunt in termino, ad quem ea fit, intelligantur ſpecificata in termino referente, ibid.
relatum eſt in referente cum ſuis qualitatibus, ibid. num. 188
Etiam in pœnalibus, ibid. num. 186
relationis natura, eſt natura veritatis ea coniunctione ſcripturarum patentis, glo. 6. num. 196
religio fato dominatur, l. 8. num. 5
religioſus nondum profeſſus gaudet priuilegio c. ſi quis ſuadente, glo. 2. num. 9.
renes vnde dicti, l. 15. num. 40
renes conſcij ſeminum, ibidem.
renes coitalium ſeminum miniſteria, ibidem.
renum Dea Venus, ibidem.
renes accingere quid ſit, ibid. & iterum num. 122.
renum nomine delectationes ſignificari, l. 15. num. 40
renibus vti, quid, ibidem.
renes vrere, quid, ibidem.
renuntiatio, & remiſſio, habent vim donationis, glo. 5. num. 43
renuntiatio expreſſa hæreditatis paternæ intra triennium reuocari poteſt: non autem tacita, quæ ex lapſu temporis eſt, glo. 7. num. 74
renuntiatio expreſſa hæreditatis à filiafa. facta patri non nocet: tacita, quæ ex lapſu temporis eſt, ei nocet, ibidem. num. 75
renuntiatio expreſſa perſonalis eſt, & nocet tantùm renuntianti. Tacita autem ex lapſu temporis eſt realis, & nocet omnibus, ibidem.
renunciari non poteſt expreſsè appellationi in cauſa criminali, vel cauſa ſtatus. Tacitè ex lapſu temporis, poteſt, glo. 7. num. 77
renuntiatio generalis, quæ de vno tantùm poteſt intelligi, pro ſpecifica habetur, glo. 7. num. 144
repetitionis excuſatio, l. 9. num. 26
repoſitoriorum, veſtium, & ornamentorum mulierum genera, l. 3. num. 29

Tabula.

rei nomen generale eſt,glo.2.num.37
rei appellatione ſpes non continetur,ibidem.
res empta ex pecunia dotali in matrimonio putatiuo, efficitur quaſi dotalis,glo.8,num.255
res perit eius periculo, apud quē dominium eius rei eſt,glo.8.num.277
Niſi dominiū eius ſit ex iure ſpeciali,ibid.num.278
Sed id quomodo intelligitur,ibid.nu.279. & ſequen.
rerum omnium idem finis,quod principium fuit,glo. 5.numero 20
reuocatio actus eadem requirit,quæ ipſius confectio, glo.5.num.12
reuocatio teſtamenti tot teſtibus probari debet,quot ipſum teſtamentum,ibidem.num.13
reuocatio in vniuerſum eo modo debet probari, quo actus ipſe,ibidem.
reuocatio actus non plura exigit, quàm ipſius confectio,ibidem.num.14
reuocatio grauaminis realis,realis quoque eſſe debet.
reuocatio miſſionis in poſſeſſionem, miſti imperij eſt,vt ipſa miſſio,glo.5.num.18
reus quibuſcum conuerſatus eſt,inquiri debet,l.5.numero. 29
reus criminis capitalis fideiuſſoribus relaxandus non eſt,glo,2.numero 4
Riboatiorum pœna in adulteros,l.13.num.24
rigores citiùs fieri mulieribus,quàm maſculis, l.9.numero 142
robur cum imperitia,ſæpe perniciosum,l.1.num. 52
Roma Babylon dicta,& cur,l.7.num.61
Romani fœminis vſum purpuræ& auri in veſtibus,& ornamentis permiſerunt,l.3.num.21
romanorum lex vetus in matrimonij,l.4.num.5.
romanorum mos incedendi capite operto,l. 4. nu. 21
romanorum antiquorum legibus ſacerdotem nulla corporis parte trūcum eſſe oportere,l.2.num. 59
romani veteres,nuptias impares iure contractas non eſſe dicebant,l.4.num.27
romani eo menſe Maio vxores non ducunt, l. 6.numero 14
romanorum antiquis legibus arcebantur à priuilegijs maritarorū,qui aduſque 25.annum differebant vxorem ducere,l.6.num.29
romanorum legibus non licet duas ſimul vxores ducere,l.7.num.40
romani quos affinitatis gradus prohibuêre,l.7. numero 25
romani quare matrimonia coniunctorum prohibuêre,l.5.num.45
romanorum legibus matrimonium cum vxore fratris ſceleſtum,l.7.num.50
romani mulieribus vino interdicebant,l. 9. num. 206
romanorum vxoribus adminiſtratio domus relinquebatur,l.9.num.3
romani maribus nono die, fœminis octauo nomina imponebant,& quare,l.20.num.17
romanæ mulieres domi ſe continere ſolitæ,l. 10. numero 19
romani aduentus ſui nuntios domum præmittebant, l.16.num.7
romanorum ceremonijs ſponſæ virorum ianuam lana coronabant,l.19.num.38
romanorum ceremonijs noua nupta in pelle lanata conſidebat,ibidem.
romani apud ſtatuam Caiæ Cæciliæ colum,lanam,& fuſum figebant,ibidem.
romanorum pœna in adulteros,l.13.num.14
romuli lex de pœna adulteræ,l.1.nu.13
romuli & Remi fratrum diſſimilitudo,l.5.nu.28
Romuli lege vxor fortunarum,& ſacrorum ſocia,l.9 numero 8.
romuli lege vxor vinipota,vt adultera puniebatur, l. 9.numero 206
romuli lex in eos,qui coram fœminis obſcœni aliquid protuliſſent,l.16.num,32
romuli lex, ne eſſent nocturnæ vigiliæ virorum cum mulieribus,l.num.43
romuli lex de reditu filiorum in parentum poteſtatē, glo.5.num.6
roſa aut hyacintus non è ſcilla naſcitur,l.7.nu.4
rubor verecundus,l.9.num.155
rutæ vis ad venerea compeſcenda, l.15. nu.95.& numero 124

S

SAcarum mos in ducendis vxoribus,l.7.num.62
ſacerdos nulla deformitate ſit inſignis,l.2. numero 59
ſacerdos cur viduam ducere prohibetur,l.6.nu.4
ſacerdotibus non licebat veteri lege hoſtias offerre, dum operi coniugali ſeruiebant,l.15.num.12
ſacerdotes Iunonis Achaicæ Veneris expertes,l.15.n. 120
ſacerdotes item Apollinis Pythij,ibidem.
ſacerdotes item Dianæ Scythicæ, ibidem.
ſacerdotes agnum paſcalem comeſturos aut ſanctuarium ingreſſuros, lega Moſaica Venere abſtinere debere,ibidem.
ſacerdotes caſtos & cœlibes eſſe oportet, l. 115. numero 118.& multis ſeq.
ſacerdotes à caſtitate etiam ab Ethnicis commendati, ibidem.num,116,& ſeq.
ſacerdotes Cereris etiam proprijs viris abſtinebant,l. 15.num.10
ſacerdotes Veneris nuptiarum expertes,ibidem.
ſacerdotes Matris Deûm virilia ſibi amputabant,ibidem,num.121
ſacerdotes Æpyptiorū inoffenſæ caſtitatis, ibid.n.122
ſacerdotes item Iouis Idæi,ibidem.
ſacerdotes Rom.capris abſtinebant,& fabis, ibidem, num.123
ſacerdotes apud Græcos ruta vtebantur, & quare, ibidem,numero 124
ſacciperium quid ſit,l.4.num.5
ſaccipero,ibidem.
ſalethi Crotoniatæ lex de pœna adulterorū,l.13.n.13
ſalis vſum libidinem concitare,l.15.num.122
ſalicis vis ad pudicitiam,l.15.num,95
ſalmacis fontis mira vis & natura,l.15.num,98
ſaluus conductus datus viro,vxori prodeſt, gloſſ. 2. numero 55
ſanctorum corpora ſine deformitatibus reſurrectura l.2,num.52
ſanctæ fœminæ pulchritudinis nomine & titulo laudatæ in ſacris literis,l.2.num.53
ſanguis pro libidine,l.15.num.13
ſanguis maxima vitalitatis portio,l.15.num. item 15
ſanguis animæ habitaculum & ſedes,ibidem.
ſanguis pro anima,l.15.num.16
ſanguis ipſa anima, ex quorundā ſententia,ibidem. numero 17
ſanguis plurimam prudentiæ partem confert,l.15. numero 65
ſanitatis cuſtodia per ſimilia,l.5.num.23
Sanſon Dalilæ ſuum robur imprudenter detexit,l.12 numero 2
ſapiens dominabitur aſtris,l.8.num.5
ſapientes viri,vxores non verberant,l.8.num.14
Sappho vt Phaonem amaret, quid in cauſa fuit, l. 2. numero 65.& l.14.num.3

ſappho

Sappho ancillis ad libidinem abutebatur,l.9. nu. 107
ſappho Ereſſia,l.11.num.30
ſappho Mitylenæa,ibid.
Sara Abraham maritum vocabat dominum,l.1.n. 14
Sara viro Abraham ancillam ad ſuſcipiendos ex ea liberos obtulit,l.13.num.34
ſaraceni vxores ſuas emunt,l.4.num.9
ſaraceni vxores mercenarias ad tempus habent, l. 7. num.62
ſardanapalus inter ſcortorum greges veſte muliebri repertus,l.3.num.6
ſatietas rerum omnium,præterquam diuitiarum, l. 2. num.69
ſaturnus Rheam ſororem,vxorem duxit,l.7.num. 35
ſauromatæ filias inter pocula maritis vendebant,l. 4. num.9
ſauromatæ non priùs virgines maritabant, quàm ex hoſtem interemiſſent,l.7.num.62
ſauromatæ vxoribus,ceu dominis,parent,ibid.nu. 67
Scæuola conſultus de re prædiatoria, ad prædiatores reiiciebat,l.11.nu.5
ſcandix herba marceſcentes ſenio coitus excitat, l. 6. num.19
Eiuſdē particularis laus,quòd fatigato Venere corpori ſuccurrat,l.15.num.102
ſcholaſtici templa adeunt, videndarum dominarum cauſa,l.5.num.14.& iterum l. 15.num.110
ſcientia alicuius ſi requiratur,an & eius cōſenſus requiratur, gl.7.num.35
Et quid ſi ſcientia ſuperioris requiratur,ibid.num. 36
ſcientia cùm requiritur,debet eſſe plena, & omnium qualitatum & circunſtantiarum,gl.8.nu.183
ſcipionis Africani vxor Sempronia impudica.l.9.numero 122
ſcipio meretrices omnes è caſtris eiecit,l.15. num. 14
ſcoti olim vxores ducebant matres,filias,ſorores,l.7. num.33
ſcotis vxores ſunt communes,l.7.num.53
ſcriptū dicitur,quod ex ſcripto colligitur,gl.7.nu. 85
ſcylla Niſi filia libidinis auſa & patiē, & patriam prodidit,l.9.num. 114
ſcythæ vxores habent communes,l.7.num.53
ſcythæ virgines nautis proſtituendas in littus ducunt ibid.num.57
Secundi Philoſophi vera mulieris deſcriptio, gloſſ.9. num.218
ſelenni fluuij aqua amore liberans,l.15.num.98
ſemel,vicioum ad penè nunquam,l.6.num.30
ſemen ſenum ſterile,l.6.num.19
ſemen quando primùm hominibus eſt,& quando genitale,l.6.num.34 & 47
ſemen an ex omni parte corporis fluat,l. 15 num. 10
ſemen ex ſanguine optimè decocto,l.15.num.12
ſemen quartæ digeſtionis ſuperfluum,ibid.
ſemen cerebri eſſe partem,l.15.num.33.
ſemen cerebri ſtillam,ibid.
ſemen an ex cerebro excernatur,ibid.
Vide reliqua iuſta in verbo.Sperma.
ſemiramis virum mentita,l.3.num.69
ſemiramis filium deperditè amauit,l.9.num.101
ſemiramis equum vſque ad coitum amauit, l. 9. numero 107
ſemiuiri qui dicantur,l.1.num.90
ſempronia Salluſtiana ſæpiùs petebat viros,quàm ab eis peteretur,l.9.num.11
ſenatuſconſultum,ne veſtis ſerica viros fœdaret ,l. 3. num.17
ſenatuſconſultum,vt liceret vxorem ducere filiā fratris,l.7.num.42
Senecæ matertera per 16.annos, quibus maritus ipſi° Ægyptum obtinuit,nunquam in publico viſa fuit, l.10.num.17
ſenibus quoque mulieribus concubitus voluptati eſt l.2.num.66
ſenes inter ſe facilè congregantur,l.5.num.21
ſeniores ne matrimonium,præſertim cum iunioribus ineant,l.6.num.7
ſenectus exanguis,ibid.in duobus locis.
ſenectus frigida & ſicca,ibid.
ſenum ſanguis gelidus,ibid.
ſenex maritus iuueni vxori amarus,l.6.num.12
ſenectus effœta,l.6.num.7.& 18
ſenectutis ſiccitatem quæ oſtendant,d.num.7
ſenectus exhauſta,ibid.& rurſus num.18
ſenes minimè idonei concubitui,d.nume.7.& multis ſequent.
ſenectus ex caloris defectu fit,ibid.
ſenes quare Græcis γέροντες dicantur, ibid,
ſenectus hyemi comparatur,ibid.
ſenes in Venerem ſegniores,l.6.num.8
ſenectute libidines reſtinguntur,ibid.num.9
ſenectus à voluptatibus liberat,ibid,& ſeq.
ſenex vir,res inimica mulieri,l.6.num.13
ſeniū à domicilio Veneris exclusum,ibid.num.13
Senex amator extrema ſors malorum,ibid.num.15
ſene amatore nil miſerius. ibid.
ſenes loquaciores,l.6.num.18
ſenes garruli,& quare,ibid.
ſenectus non omnino arcet à Venere,l.6.num.19
ſenex adeò nullus eſt,qui non aliquando ad Venerem calere poſſit natura,vel arte,ibid.
ſenes aut ſemen non habēt,aut ipſum ſterile habent, ibidem.
ſenibus plerumque poſthumi naſcuntur,l.6. num. 23
ſenectus amicitiæ inimica,l 6.num.14
Senes iis carent,quibus amicitia innititur & conſeruatur ibid.
ſenes intractabiles,moroſi & difficiles,ibid.
ſenes tædio,contemptui,odio ſunt,l.6.num.25
ſenectutis incommoda,ibid.
ſenium pro tædio,moleſtia & odio,ibid.num.26
ſenectus odioſa.ſiue moleſta,ibid.
ſenum amplexus puellæ fugiunt,l.6.num. 27
ſenum maritorum vxores iuuenes , eorum mortem deſiderant,ibidem.
Aliorumque concubitum expetunt,ibidem.
ſeni viro vxor iuuenis incommoda,ibidem
ſenum maritorum vxores iuuenes,dominæ impotentes,& imperioſæ,l.6.num.28
ſenum zelotipia comes perpetua,l.6.num.31
ſenes plus cæteris auari,& quare,l.9.num.45
ſenes honorent iuuenes,ſi ab his contrà honorari velint,l.13.num.41
ſenectus non intellecta obrepit,l.15.num.7
ſententia etiam Papæ vel Imperatoris contra non citatum lata,eſt nulla,glo.4.num.1
ſententia à iudice laico lata contra clericum , ab eodem reuocari poteſt,glo.5.num. 1
ſententia lata à iudice excommunicato , qui cōmuni opinione habetur pro legitimo, valet,gl.8.nu 150
ſententia afficiens perſonam,vbique vim ſuam extendit,glo.8.num.219
ſeptem mala capitalia,l.9.num.25
ſeptem gentes,ibidem.
ſeptem dæmonia,ibidem.
ſeptem nequitiæ,ibidem.
ſeptimus Seuerus Imperator ex Æthiopis occurſu mortem ſibi ingruere concepit,l.2.num.60
ſequens diſpoſitio ſumit robur à præcedenti,quæ dirigitur in ipſam glo.5.numero.169
ſequeſtrantur fructus pendentes,vti collecti.gloſſ. 2.

numero 31.
Serapionis locus,l.1.num 65.
ſerena regina lanificij docta,l.10.nu.13
ſeres vermiculi ſericarij,l.3.nu.18
ſeres poſt conceptum vxori non congrediebantur,l.7. nu.62.& l.15.nu.141
ſeres mares domeſticà negotià exercent, fœminæ extranea,l.10.nu.6
ſericum quid ſit, l.3.num.18
ſerica veſtis an à bombycina differat,ibid.
ſerpentes vini auidi,l.9.num.204
ſerpentes vini appetentiam mulieribus inuidēt, ibid.
ſertorij hiſtoria commendabilis,l.1.num.54
ſeruius Tullius rex duabus ipſius filias auunculis earum in matrimonium dedit,l.7.num.42
ſeruij loci duo emendati,l.4.num.5.& 6
ſerui verbis magis quàm verberibus coercendi, l. 8. num.12
ſeruus communi opinione reputatus liber,poteſt eſſe teſtis in teſtamento,gl.8.num.149
ſeruus reputatus liber communi opinione, poteſt iudicare,ibid.nu.150
Et aſſumi ad alios magiſtratus.ibid.
ſeruitus expreſſe legata ipſo iure conſtituitur, non etiam ſi tacite,gl.7.num.64
ſeſoſtris Ægyptiorum rex vxoris conſilio feliciter vſus,l.11.nu.9
ſeuetiani hæreſiarchæ,mulieres opus ſathanæ eſſe dicebant,l.9.num.222
ſexagenarij vxorem ne ducant,l.6.num.20
ſexus vterque eſt omnibus in rebus,l.1.nu.66
ſexu lapides & metalla,& ſolum diſtingui,l.1.n.68
Sicca ſiccis conueniunt,l.5.nu.23
ſiccitas & frigiditas coitu maximè contrariæ,l.6.n.8
ſiculi acuti,l.7.num.15
ſiculi duas vxores ſimul ducebant,l.7.nu.23
ſiculorum pœna in adulteros,l.13.num.7
ſimia corpore & animo ridiculum animal,l.2.nu.55
ſimilia ſimilibus gaudent,l 5.nu.20.& ſeq.
ſimile ſimili neceſſariò ſemper amicum,ibid.nu.21
ſimilia non niſi à ſimilibus comprehendi,ibid.
ſimilia ſimilibus nutriuntur,ibid.
ſimilibus fit ſanitatis cuſtodia,l.5.num.23
ſimilia ſimilibus faciliùs coniunguntur,ibid.num.25. & ſequent.
ſimiles eorum eſſe præſumimur,quibuſcum nobis eſt amicitia,& conſuetudo,l.5.num.29
ſimilitudo mater amicitiæ,l.5.n.20.& l.13.n.48
ſimilitudo nominis affectionem gignit,l.5.nu.27
ſimilitudine formæ parentes cognoſcuntur. l.7.n.51. & ſequent.
ſimilitudo patris aut matris vnde procedat,nu.52
ſimon Magus Helenæ meretricis auxilio hæreſim condidit,l.9.num.31
ſimulans cogitur ſtare contractui ſimulato, ſi non ſimulans velit,gl.8.num.94
ſinatus ob vxoris pulchritudinem interemptos, l. 2. num.14
ſine Cerere & Baccho friget Venus,l.9.n.208.& l.16. num.49
ſithonis Thraciæ populis vxores dominātor,l.7.n.67
ſi vis amari,ama,l.13.nu.43
ſmegma ſiue ſmigma(vtrunque enim dicitur)quid ſit, l.13.nu.37
Sobrietas Veneris inimica,l.16.nu.47
ſocius qui aliàs prohibetur nuntiare nouum opus ſocio,poteſt tamen,ſi deſit copia iudicis,gl.8.n.11
Socrates duas ſimul vxores habuit, vt legi Athenienſium ſatisfaceret,l.7.num.23
Socratis in vitia vxorum patientia,l.8.nu.15
ſocrates à mulieribus edoctus.l.11.nu.29
ſol & Mercurius cur præ cæteris planetis propinqui aſſiduè in cœleſti circuitu ſunt comites,l.1.n.50
ſoleatus,l.3.nu.27.in Soleis.
ſolearius,ibid.
ſolennitate non obſeruata,redditur actus nullus,gl.4. num.2
ſolennitas poſt actum requiſita, ipſo iure non vitiat, gl.4.num.item 4
ſolennitas eadem in diſtractu requiritur, quæ in contractu,glo.5.num 11
ſolennitas in vno contractu introducta, requiritur in alio,in quo eſt eadem ratio,glo. 5.nu.27
ſolennitas indiuidua eſt,glo.6 num.4
ſolennitas contemporanea eſſe debet,ibid.
ſolennitas ſubſequens non confirmat, quod nullum erat.ex defectu illius,ibid.
ſolennitas per æquipollens adimpleri non poteſt,glo. 6.num.26
Niſi ſi qua ingruat neceſſitas,quæ in ſua forma adimpleri impediat,ibid.nu.34
ſolennitas adhibita in contractu eccleſiæ & minoris, facit præſumi contractum eſſe illis vtilem, gloſſ.8. num.64
Et è contrario ea non adhibita, facit præſumi eſſe illis inutilem,ibid.nu.89
ſolomon 10. aut 11. annorum genuit Roboam, l.6. num.37
ſolomonis locus,l.9.num.195
ſolomon annorum 50. ob immodicum coitum ſenex dictus eſt,l.15.num.8
ſolonis lex de dotibus vxorum.l.5.num.10
ſolon quintum ſeptenarium, hoc eſt, annum 35.nuptiis deſtinauit,l.6.nu.43
ſolonis lex abſurda & ridicula, qua licebat vxori propinquos viri ad concubitum admittere,l.7.nu.19
ſolon ter ſingulis quibuſque menſibus tantùm cum vxore congredi permiſit,l.1.nu.83
ſolum ſexu diſtingui,l.1.nu.68
ſolutio ei facta, qui communi opinione reputatur procurator,liberat debitorem,glo.8.nu.148
ſolutio facta prælato putatiuo,an liberet,ibid.
ſophoclis veteri interrogati, poſſétne congredi cum muliere,reſponſio,l 6.nu.10
ſophocles ipſe coitum vocabat inclementem, agreſtem,& furioſum dominum, ibid. & rurſum,l.15. num.64
Sordities ſuperbiæ & hypocriſis ſpecies,l.3.nu.54
ſoror dicitur,quaſi ſeorſum nata,l.1.nu.31
ſoror venit appellatione fratris, niſi in iis quæ ſunt officij.l.1.nu.82
ſotadis dictum in Ptolemæum Philadelphum,qui ſororem vxorem duxerat,l.7 num.34
Spadones calui non fiunt,& quare,l.15.nu.39
ſpartanorum mos, vt nuptæ conuelatæ incederent, virgines aperta facie,l.4.nu.20
ſpartanorum legibus pœna malo marito indicta, l.8. num.7
ſpecialia magis mouent, quàm generalia, gloſſ.7. numero 98
ſpecialia non indigent declaratione, vt generalia,ibi.
ſpecialiter declaratum validiùs operatur, gloſſ.6. numero 125
ſpecialiter & expreſſim an eadem ſint, glo.7. nu.148. & ſequent.
ſpecialiter quod fieri debet, non ſufficit fieri verbis generalibus,glo.7.num.150
ſpecialiter & expreſſim ſimul quod fieri debet, debet fieri ſingulariter,ibid.
ſpecialiter dictum an cenſeatur, quod ex mente & coniecturis

coniecturis colligitur,l.7.num.165
ſpecifica ſcientia requiſita pro ſumma, an ſit contenta ſcientia in genere,l.7 num.99
ſpecies corporis ſimulachrum mentis,l.2.num.54
ſpermatis natura ſpumoſa,l.9.num.168
ſperma ſalſum,ibidem.num.170
ſpermatis minimum emiſſum maximam debilitatem facit,l.15.numero.11
ſperma probiſſimi ſanguinis ſpuma ibidem. num. 12
ſperma ſanguis eſt,ibidem.
ſperma,animæ & corporis violenta ablatio,l.15.n.21
ſperma è cerebro per ſpinam defluit,l.15.num.37
ſperma ſpinalis medullæ defluuium,ibidem.
ſperma retentum maiorem noxam affert, quàm menſtrua,l.15.num.75
Vide cætera ſuprà in verbo,Semen.
ſpes infallibilis pro certa re habetur . glo. 2. num. 26
ſpes incertiſſima res eſt ibidem.num.27
ſpes ſemper eſt viua,nulla mortua,glo.2. num.29
ſpes rerum omnium fallaciſſima,glo.2.num.32
ſpes vigilantium ſomnium,ibidem.num.34
ſpes ſæpe ſapientiſſimos fallit,ibidem.
ſpei quando ratio habenda ſit,glo.2.num.36
ſpei,id eſt,ſperati iuris remiſſio, quid comprehendat, ibidem.
ſpes non continetur appellatione rei,ibidem.num.37
ſpes vendi,& alias in contractum deduci poteſt,gl.2. numero 38
ſpes venditafacit locũ,l.2.C.de reſcinden. vendi ibi.
ſpei ratione mittimur in poſſeſſionem bonorum abſentis,ibidem.
ſpei ratione datur in integrum reſtitutio, ibidem.
ſpe quis priuari non poteſt ſine ipſius conſenſu, gl.2. numero 39
Etiam ab eo,per quem ea quæſita eſt ibidem.
ſpei ratione agi poteſt,eadem,glo.2.num.40
ſpei damnum venit in actionem legis Aquiliæ , ibid.
ſpes cauere facit,vt res,ibidem.
ſpei nõ præiudicatur per reſtitutionem in integrum, glo.1.num.41
ſpei ius debet exprimi in impetratione beneficij. ibi.
ſpei,ſiue rei ſperatæ,dari poteſt priuilegium , ibidem.
ſpei,quæ ius non debet de præſenti , aliquando ratio habetur,ibidem.num.42
ſpes pro veritate habetur,ibidem.
ſpes ſola facit vſurarium & ſimoniacum , ibidem.
ſpeuſippus Platonicus in Venere occubuit,l.15.nu.27
ſphiox à Cadmo marito ob zelotypiam receſſit , & contra eum bellũ mouit,l.15.num.31.
ſpinæ medulla ex cerebro,l.15.num.36.
ſpiritus pro marito,vt caro pro vxore.l.2.num.21
ſponſæ apud Romanos virorum ianuam lana coronabãt,& quare,l.10.num.38
ſponſa an ſit in poteſtate ſponſi , vt vxor in poteſtate viri ex ſtatuto,gl.2.num. 1.& multis ſeq.
ſponſa an veniat appellatione vxoris,ibidem.& iterũ num.18.19.20.25.& 30
ſponſus non ſuccedit ſponſæ,vt vir vxori,gloſſ.2.numero 19
ſponſus non lucratur dotem,vt vir,ex ſtatuto , ibid,
ſponſa ſponſi concubitum pati non tenetur, gloſſ. 2. numero 23
ſponſus morte punitur , qui ſponſam inuitam comprimit,ibidem.
ſponſa non mutat domicilium,vt vxor,ibidem,nu.24
ſponſi domicilium non inſpicitur,vt viri ,ibidem.
ſponſa non tenetur ſequi ſponſum,ibidem.
ſponſalia an contineantur in diſpoſitione nuptiarum, glo.2.num.1.& iterum num.18
ſponſalia contrahens an incidat in pœnam contrahentis matrimonium,d.num.18
ſpuma ſpermatis ſymbolum,l. 9.num.169
ſputi quare factis non initiantur,l.7.num.3
ſpurinæ adoleſcentis hiſtoria commendabilis, l. n. 11
Statij locus animaduerſus, l. 10.num.16
ſtatuta requirentia conſenſum propinquorum in cõtractibus mulierum,eſſe æquiſſima , & ratione naturali innixa l 1.num.77.De quo etiam vide, gloſſ. 8.nu.214.& ſeq.
ſtatuta requirentia conſenſum propinquorum non comprehendunt fœminas,l.1.num.79
ſtatuta excludentia fœminas à ſucceſſionibus,an ſint odioſa,l.1.num.88.
ſtatuta de mulierum ornamentis,l.3.num.16.&. 20
ſtatuta loquentia de viduis , habent locum in fœminis,quibus ſenes mariti ſunt , aut aliàs inutiles , l. 6 numero 12
ſtatutum diſponens teſtes domeſticos eſſe idoneos in rebus domeſticis, an comprehendat fœminas , l. 9.numero 75
ſtatutum in nuptijs & matrimonijs an habeat locum in ſponſalibus,gl. 2.num.1.& num.18
ſtatutum in vxore,an comprehendat ſponſam, d.nu. 8
ſtatutum loquens de nupta,an habeat locum in deſponſata,glo.2.num.19
ſtatutum extendi non debet ex ſimili ratione,gloſſ.2. numero 22
Ac nec maiori,ibidem.
ſtatutum viri ,non vxoris,ſequendum,glo.2.num.45. & ſequen.
Niſi vir ad domum vxoris habitatum eat, ibid.n. 46
De quo tamen vide num.ſeq.
ſtatutum puniens inferentem iniuriam magiſtratui, an habeat locum in vxore magiſtratus,glo.2. nume. 53.& multis ſeq.
ſtatutum puniens offendentem Poteſtatem,an trahatur ad filios Poteſtatis,glo.2.num.58
ſtatuta ſeruanda in foro conſcientiæ , glo. 4. num. 20
ſtatuta diſponentia non valere contractus mulierum ſine inſinuatione , an procedant in liberatione, gl. 5.num. 1.& iterum num. 30
ſtatutum , vt de quolibet contractu ſoluatur gabella an habeat locum in diſtractu,glo.5.num,2
ſtatutum admittens conſanguineos ad retractum cõtractus an habeat locum in diſtractibus,glo.5.n. 8
ſtatutum loquens de contractu, an habeat locum in renuntiatione,ibidem.
ſtatutum ne mulier poſſit ſe obligare ſine conſenſu conſanguineorum , an habeat locũ in liberatione, ſiue pacto de non petendo,ibidem.
Et quid,ſi ſtatutum dicat,ne poſſit contrahere,ibi.
Statuta ad ea trahuntur , de quibus ſtatuentes interrogati idem ſtatuiſſent,glo.5.num.27
ſtatutum de ſoluenda gabella,odioſum,glo.5. nu. 29
ſtatutum ne poſſit mulier contrahere ſine conſenſu propinquorum , an prohibeat illam patri ſponte renuntiare,glo.5.num.33.& multis ſeq.
ſtatutum loquens de contractibus,intelligitur de validis,glo 5.num.41
ſtatutum requirens cõſenſum propinquorum in cõtractibus mulierum, non habet locum in donatione,quam vxor facit marito,glo.5.num.42
ſtatutum de ſoluenda gabella ex contractu,an habeat locum in donatione glo.5.num. 43 & iterum 52
ſtatutum prohibens mulierem obligari , non prohibet donare,glo.5.num.46
ſtatutum, quod diſponit donationẽ & viri vxoris,nõ confirmari morte , an habeat locum in donatione præſumpta,glo.5.num.59

ſtatutum,

ſtatutum,ex quo maritus lucratur certam partem dotis,habet locum in dote præſumpta,gloſſ.5. numero 61.& ſeq.

ſtatuta exorbitantia extenduntur ex paritate rationis,præſertim à ſtricta ſignificatione ad latam, glo. 5.num. 62

ſtatutum ſi prohibet mulierem obligari ſine ſolennitate,habet locum in donatione cauſa mortis,glo.5. num.64

ſtatutum ſimpliciter donationem permittens, non intelligitur permittere donationem cauſa mortis, gloſſ.5.num.95.

ſtatutum prohibẽs donationẽ à ciue in extraneum nõ trahitur ad donationem cauſa mortis ibid. num. 66

ſtatutum loquens de ſimplicibus, nõ habet locum in mixtis,glo.5.num. 70

ſtatutum requirens conſenſum propinquorum in cõtractibus mulierum, non comprehendit hermaphroditum,ibidem.

ſtatutum admittens tantùm maſculos ad ſucceſſionem,non comprehendit hermaphroditum, ibidem.

ſtatutum requirens conſenſum aliorum in contractibus mulierum,non extenditur ad donationem cauſa mortis,glo.5.num. 74.& ſeq.

ſtatuta loquentia de contractibus,non habent locum in teſtamentis,glo.5.num.93.& ſeq.

ſtatuta prohibentia contrahere,non comprehendunt vltimam voluntatem,ibidem.

ſtatutum an poſſit prohibere contrahere ſine conſenſu alterius,glo.5.num.94.& ſeq.

ſtatutũ id facere non poteſt, quod pacto fieri prohibetur,ob id,quod ſit cõtra bonos mores,glo.5.n.95

ſtatutum,vt valeat diſpoſitio captatoria,an valeat,gl. 5.num.96

ſtatutum de ſoluenda gabella ex contractu, habet locum in confeſſione,glo.5.num.117.

ſtatuta loquentia in contractibus,an habeant locum in quaſi contractibus,glo.5.num.119.& 120

ſtatutum loquens de debito ex contractu, an habeat locum in debito ex quaſi contractu,de num.120

ſtatutum inducens præſcriptionẽm debiti ex contractu,an procedat in debito ex quaſi contractu, ibid.

ſtatutum de ſoluẽda gabella ex contractu, an habeat locum in quaſi contractu,ibidem.

ſtatutum de poſſeſſione an habeat locũ in quaſi poſſeſſione,glo.5.num.123.

ſtatutum prohibẽs quẽquã facere,an prohibeat actui conſentire, glo. 5,num. 136.& multis ſequentibus.

ſtatuta vetantia obligationem non intelliguntur de obligatione ex delicto,glo.5.num,154.& ſeq.

ſtatuta prohibentia rem alienari, non prohibent eius rei traditionem,glo.5.num.164

ſtatutum non poteſt facere, quin per traditionem transferatur poſſeſſio,ibidem.

ſtatutum prohibens mulierem obligari ſine conſenſu mariti, non prohibet exercere officium procuratoris extra iudicium,glo.5.num.172

ſtatutum prohibens bannitum agere, non prohibet agere nomine procuratoris alterius,ibidem.nu.173

ſtatutum prohibens mulierem,aut minorem contrahere intelligitur nomine proprio,non alieno. ibid. numero.175

Sed hoc intelligitur,vt valeat quod facit, ſed nõ in ſui præiudicium,ibidem.num.180

ſtatutum prohibens mulierem cõtrahere, non cenſetur prohibere eam tutricem filiorum contrahere eorum nomine,glo.5.num.176

ſtatutum exigens aliquam ſolennitatem in factis minorum,eandem exigere videtur, cùm conſtituitur procurator ad ea conficienda,gl.5. num.183.& ſeq.

ſtatutum loquens de perſona vera,trahitur ad fictam quæ illam repræſentat,glo.5.num.195

ſtatutum ſub pœna prohibens contrahi cum bannito habet locum in contrahente per procuratorẽ,ibid.

ſtatutum ſi requirat conſenſum conſanguineorum in contractu mulieris, ſufficit conſenſum generalem præſtari ad omnes contractus,glo.5.num.197

ſtatuto diſponente,vt ſyndicus non poſſit creari ſine autoritate poteſtatis,poteſt ea autoritas poſt creationem interponi,glo.6.num.9

ſtatutum debet intelligi in caſu vero,non ficto,gloſſ. 7.num.14

ſtatutum ſi requirat cõſenſum conſanguineorum in cõtractibus minorum aut mulierum,diuturna eorum taciturnitas poſt contractum pro cõſenſu habetur,glo.7.num.39

ſtatutum ſi requirat conſenſum patris in cõtractu filij,patientia illius,& taciturnitas diuturna pro cõſenſu habetur,glo.7.num.40

ſtatutum loquens de expreſſo cõſenſu intelligitur de expreſſo vero,non de ficto & præſumpto,glo.7.n.46

ſtatutum ſi irritet proceſſum, niſi nominetur notarius procuratorij inſtrumẽti, ſatis eſt nominare notarium de Alexãdrinis,ſi vnicus ſit notarius in domo Alexandrinorum,glo.7.num.140

ſtatutum dans executionem ſcripturæ manu propria ſcriptæ, habet locum in aliena ſcriptura manu propria ſubſcripta,glo.7.num.194

ſtatutum ſi requirat cõſenſum mariti aut propinquorum in contractibus mulierum vel minorum, intelligitur,ſi ſint præſentes,glo.8.nu.6.& multis ſeq.

Quid autem,ſi abſunt in non remotis partibus, & proximè ſunt redituri,ibidem.num.19.

An autem interuenire debeat iudicis autoritas loco eorum,ibidem.num.20.& multis ſeq.

An item alij ſint eorum loco ſubrogandi, gloſſ. 7. numero 27

ſtatutum ſi requirat conſenſum propinquorum, ſi nulli ſunt,aut ſunt inhabiles, tutiùs eſt iudicis autoritatem interponere,glo.7.num.24

ſtatutum ſi requirat conſenſum proximiores,non requiritur conſenſus banniti,glo.6.num.36

ſtatutum ſi requirat filij præſentiam in teſtamento matris,non requiritur filij banniti,ibid.num.57

ſtatutum ſi requirat conſenſum fratris,an ſi is ſit bannitus,requiratur,ibidem.num.38

ſtatutum intelligitur de habilibus,& idoneis, glo. 8. nume.43

ſtatuto requirenti conſenſum conſanguineorum in contractibus minorum, ſatisfactum eſt per conſenſum vnius,qui ſolus eſt conſanguineus,glo. 8.numero 52

ſtatutum requirens conſenſum matris,intelligitur, ſi ea viuit,ibidem.num.53

ſtatutum requirens conſenſum duorum conſanguineorum ex parte patris,& duorum ex parte matris, ſi vnus tantùm ſit ex parte patris, & vnus ex parte matris,ſufficit eorum conſenſus,ibidem.

ſtatutum,ne filij ludant ſine licentia patris, intelligitur ſi patrem habeant,glo 8. num.54

ſtatutum ſi ſit,ne mulier poſſit agere ſine conſenſu duorum conſanguineorum,& aliter agat, & obtineat,an valeat ſententia,glo.8. num. 61.& iterum num.75

ſtatutum ſi prohibeat mulierem, aut minorem contrahere,intelligitur de damnoſis,non vtilibus,glo. 8.num.76

Et an tunc poterit adire hæreditatem opulentam, ibidem.num.78

ſtatutum ſi prohibeat mulierem obligari ſine præſen

tia

tia conſanguineorum, ea poterit impugnare obligationem, ſed alter contra eam minimè, glo.8.n.97

ſtatutum, vt bannitus pro debito non poſſit contrahere, niſi debito ſoluto, ſi contraxit, & poſteà ſoluerit, confirmatur contractus, glo.8.num.103

ſtatutum ſi prohibeat mulieres & minores contrahere ſine conſenſu conſanguineorum, an ipſi poſſint huiuſmodi conſenſum ſecum contrahentibus præſtare, gloſſ.8.num.111.& multis ſeq. præſertim.nu, 112.& 119

ſtatutum quòd mulier non poſſit contrahere vel teſtari ſine conſenſu propinquorum vel mariti, an habeat locum, quando contrahit cum eccleſia vel pia cauſa gloſſ.8.num.162.& ſeq.

ſtatuta introducentia ſolennitates in donationibus vel relictis, an habeant locum in donationibus, vel legatis relictis eccleſiæ, vel pia cauſa, gloſſ.8.n.164

ſtatutum concernens ſolennitatem adhibendam tempore contractus, debet etiam ſeruari in contractibus factis cum clerico, glo.8.num.168

ſtatutum ſi prohibeat ceſſionem fieri nobili contra popularem, eccleſia non poterit facere huiuſmodi ceſſionem glo.8.num.169

ſtatutum poteſt inhabilitare certas perſonas ſubiectas ſtatuentibus ad recipiendam inueſtituram, niſi ſeruata quadam ſolennitate, gl.8.num.170

ſtatutum requirens conſenſum cuiuſpiam proximi in contractibus minorum, debet ſeruari in contractibus factis cum clerico, ibidem.

ſtatutum clericorum prohibens alienationem, an comprehendat eccleſiam, aut clericos, gloſ.8.n.171

ſtatutum prohibens aliquem contrahere, fauore alterius, debet ſeruari etiam cum eccleſia & pia cauſa, glo.8.num.175

ſtatutum vetans ſub pœna vendi extraneo, an comprehendat eum, qui vendit iuſſu teſtatoris, gloſſ.8. nume.186

ſtatutum, ne vxor poſſit obligari ſine conſenſu mariti, intelligitur de noua & voluntaria obligatione, non ea, quæ procedit ex ſtatuto glo.8.num.196

ſtatutum priuās cedentem nobili iure ſuo, non habet locum in ceſſione inutili, glo.8.num.209

ſtatutum puniens in duplum eum, qui alteri ceſſerit debitum prius ſolutum, non habet locum in minore, qui ſine ſolennitate ſtatuti id fecit, glo.8.numero 211

ſtatutum requirens in actu ſolennitatem, non attenditur in actu facto extra territorium, etiamſi ſit prohibitum, glo.8.num.216

ſtatutum loci actus confecti inſpicitur circa ſolēnitates, ibidem.num.217

ſtatutum, quòd filiusſa. non poſſit obligari ſine conſenſu patris, vires ſuas extendit ad contractum factum extra territorium, glo.8.num.219

ſtatutum prohibens minorem teſtari, trahitur ad ſubditum vbique teſtantem, ibidem.

ſtatutorum iura variari non debent ex differentia locorum, ibidem.

ſtatutum fauorabile vim ſuam porrigit extra territorium, ibidem.

ſtatuta non poſſunt habilitare vel inhabilitare extraneos, etiam quoad bona ibi ſita, glo. 8. num. 225. ſequen.

ſtatutum an comprehendat extraneos ibi contrahentes, ibidem.& num.ſeq.

ſtatutum an trahitur ab bona alibi ſita, glo.8.nu. 227. & ſequen.

ſtatutum vt inſtrumenta dotalia habeant executionē paratam, non habet locum in inſtrumentis dotalibus putatiui matrimonij, glo.8.num.256

ſtatutum vt acquæſtus ſint communes inter virum & vxorem, habet locum inter coniuges putatiuos.gl. 8.num.269

ſtatutum prohibens contrahere ſine ſolennitate, non habet locum, ſi quis contrahat ſui redimēdi cauſa, glo.8.num.281.& ſeq.

ſtatuendi poteſtas inter ſubditos, non coarctatur territorio, glo.8.num.219

ſtegethrum quid ſit, l.14.num.2

ſtibium quid ſit, l.3.num.1

ſtipulatio non interponitur per relationem ad aliud, glo.7.num.199

ſtipulatio non poteſt extendi à notario, ibidem.

ſtomachus benè temperatus ſimilia ſibi expedit, l. 5. num.23

ſtomachus eſt coquus corporis humani, l.15.num. 32

ſtomachus paterfa.corporis, ibidem.

ſtomacho laborantes debent abſtinere à ſpectaculis & lectionibus, quæ Venerem in memoriam reuocant, ibidem.& iterum l.16.num.37

ſtrato Lampſacenus librum de concubitu ſcripſit, l. 15.num.91

ſtratonica Deiotarato viro ancillam formoſam, ex qua liberos ſuſciperet, conciliauit, l.13.num.34

ſtrophiarij, l. 3.num.27 in Strophio.

ſtudia vxorum interpellationibus impediri, l.2.nu. 25

ſtulti Pariſienſis ſapientiſſimum iudicium, l.11.nu.15

ſtulti plerunque prudentes filios generant, l.15.n.151

ſtymphali mulieres in honore habent quæ compluribus ſe conſtupratas docent, l.7.num.56

Subauditio eſt tacitus intellectus, glo.7.num.170

ſubditus contrahens contra legem ſuperioris, peccat, glo.8.num.168

ſubrogatus eandem ſolennitatem ſeruare debet, quam is in cuius locum ſubrogatur eſt, glo.5.num.190

ſubrogatus in omnibus oneribus & commodis ſuccedit, ibidem.& num.ſeq.

ſuſcriptio facit, vt ſubſcribens omnia præcedentia ſcripſiſſe videatur, glo.7.num.194

ſubſerica veſtis, l.3.num.18

ſubſtantiale quippiam additum contractui, eum facit reuocari, glo.6.num.10

ſubſtitutus venit ex expreſſa diſpoſitione teſtatoris, coniunctus ex tacita glo.7.num.63

ſubſtitutus præfertur coniuncto venienti iure accreſcendi, ibidem.

ſubſtitutio potentior iure accreſcendi, ibidem.

ſubſtitutio comprehenſa ſub breuiloqua vel reciproca ſubſtitutione, dicitur expreſsè comprehenſa in genere, ſed tacitè in ſpecie. Niſi in vnica tantùm ſubſtitutione verificetur, nam tunc dicitur ſpecialiter facta, glo.7.num.143

ſubſtitutiones contentæ in breuiloqua an cenſeantur expreſſæ, vt matrem excludant, ibidem. & iterum num.173.& 179

ſubſtitutio reciproca expreſſa ſpecialiter dicitur: tamen vulgarem non continet, glo.7.num.194

ſudor ſalſus, l.6.num. 171

ſulpitius Gallus vxorem dimiſit, quòd aperta facie foris verſata fuiſſet, l.9.num.21 & l.10.num.19

ſumma ſæpe ingenia in occulto latent, l,11.num.3

ſuperbi vultus formoſarum, l.1.num.2

ſuperbia eorum propria, qui aliqua in re excellunt, l. 2.num.4

ſuperbia hæreticorum mater, l.9.num.31

ſuperbia ea maior eſt, quæ ſub quibuſdam humilitatis ſignis latet, l.9.num.27

ſuperſtitio proximè accedit ad hypocriſin, l.9.num.30

ſurculus omnis omni arbori inſeri poteſt, ſi non eſt ei, cui inſeritur, cortice diſſimilis, l.5.num.24

ſus ſu

Digitized by Google

ſus ſui pulcherrimus eſſe videtur,l.5 num.21
ſutiorum mulieres,quibuſcum volunt,& ſeruis,& hoſpitibus concumbunt,l.7.num.59
ſuſijs,vxores dominantur,glo.7.num.67
Συναλλαγμα quid,l.4.num.8
Sillæ vxor Marcella impudice,l.9.num.122
ſyracuſanorum lex, ne mulieres maiori ſumptu ornarentur,priùs quàm ſe conſtupratas docerent, l. 7. num.59
ſyri auari,l.7.num.15
ſyri linguli plures vxores habent,l.7.num 22
ſyri ijdem ſunt cum Aſſyrijs,l.13,num.2

T

TAcens cùm habetur,pro conſentiente, intelligitur fictè & impropriè,glo.7.num.14
tacenti Hiſtorici locus,l 9.num.35
tacita ſenectus quid,l.15.num.7
taciti anni,ibidem.
tacita nō plus operantur,quàm expreſſa,ſed vel idem, vel minùs,glo.5.num 60
tacitùm non extenditur vltra actum, in quo interuenit,glo.7.num.50.& ſed.
tacita iudicis repulſio procedendo ad vlteriora, non extenditur niſi ad eum actum,ibid.num.51
tacita conditio in vltimis voluntatibus non impedit tranſlationem ſiue tranſmiſſionem, etiam ſi à lege ſit ſubrogata in locum expreſſæ,glo.7.num.53
tacitum legatum non tranſit ipſo iure in legatarium, vt expreſſum,ibid.num.54
tacita adeptio legati ipſo iure non adimit,ibid,n. 55
tacitum pactum nudum ipſo iure pignus non tollit, vt expreſſum,ibid.num.56
tacita prohibitio alienandi non reddit alienationem ipſo iure nullam,nec repellit alienantem à reuocatione,vt expreſſa,glo.7.num.57
tacita prohibitio alienandi non afficit ignorantes, ibid.num.58
tacitus error iuris,etiam qui ex expreſſo proficiſcitur, non reddit ſententiam ipſo iure nullam,vt expreſſus,glo.7.num.59
tacitus conſenſus in multis caſibus non ſufficit,glo.7. num.69
tacitus conſenſus non ſufficit in alienationibus perpetuis rei eccleſiaſticæ,ibid.
tacitus conſenſus non ſufficit,cum clericus tranſijt ad aliam eccleſiam alterius diœceſis,ibid.
tacitum plerumque fallax,gl.7.num.72
tacitum legis adminiculo roboratum,nonnunquā eſt fortius expreſſo,glo.7.num.73
tacita renuntiatio hæreditatis paternæ proueniens ex lapſu temporis,reuocari non poteſt,gloſſ.7.nu. 74
tacita filijfamil. renuntiatio hæreditatis ex temporis lapſu,nocet patri,non expreſſa,ibid.num.75
tacitum pactum curſu temporis roboratum, plus operatur quàm expreſſum,glo.7.num.77
tacitum id dicitur, quod magis intellectu percipitur, quàm verbis,glo.7.num.81.& ſeq.
tacitum,quod ex factis reſultat,d.num.81
tacitum quod per rationem intellectus ſolùm colligitur,ibid.num.82
tacitū, quod vis verbi ex ſua recta ſignificatione non importat,ibid.
tacitum,quod ſine verborum prolatione habetur pro expreſſo,ibid.num 83
tacitum,quod lex ſupplet,ibid.
tacitum,quod ex interpretatione venit,ibid.
tacitum,quod habet conſenſum præſumptum,ibid.
taciturnitas in iudicijs pro conſenſu habetur,gloſſ.7. num.37
taciturnitas maximè decet mulieres,l.12.num. 5.& 6
tales eſſe præſumimur quales ſunt, quibus cū cōuerſamur,l.5.num.19
talaſſij nomē in nuptijs iactatum,& quare,l. 10. n.38
tanaquil,ibid.
tapyris licebat ſuas vxores alijs nuptui concedere,l.7. num.18
tardi ingenio,memoria tenaciſſimi,glo,5.num.24
tarentini fulminibus obruti,quòd nudas fœminas libidini expoſuiſſent,l.4.num.31
tarentinus princeps in Venere obijt,l.15.num.27
tarpeia regis Gallorum amore capta, Capitolium illi prodidit,l.3.num.25.& l.13.num.114
taxili puellas nupturas,nudas conſpiciendas exhibēt, l.4.num.10
telæ fœminarum officia,l.10.num.42
temetum olim vinum appellabatur,l.9.num.206
temulentia vnde dicta,ibid.
temperatis temperata conueniunt,l.5.num.23
templi ruina ex nuditate mulierum,l.4.num.22
templa ſeminis effuſione polluuntur,l.15.num.106
templa Veneris cauſa à multis frequentata,l.15.n.110
templi non eſt, quod templi dedicationi deſtinatum eſt,gl.2.num.30
tempus idem requiritur ad abolendam conſuetudinem,quod ad inducendam,glo.5.num.13
tempus fortiùs excludit, quàm expreſſa renuntiatio, glo.7.num.75
tenedij regis pœna in adulteros,l.13.num.6
tenens rem eccleſiæ, vel minoris alienatam ſine ſolennitate,an peccet mortaliter,gloſſ.4.num. 20. & ſeq.
terra ferax & abundans viros parit luxu, & libidine diffluentes,l.7.num. 18
terra reddenda terræ eſt,glo.7.num.21
teſtamenti reuocatio vt probetur, tot teſtes requirit, quot ipſius confectio,glo.5.num.13
teſtamenti erroris probatio tot teſtes requirit, quot ipſum teſtamentum,ibid.
teſtamentum ad pias cauſas,vt duos tantùm teſtes requirit,ita & ipſius reuocatio,glo.5.num.17
teſtamentū ſola pœnitentia non reuocatur,ſed requirit aliud teſtamentum æquè ſolenne,gloſſ.5.nu. 37
teſtamentum nō poteſt pendere ex alieno arbitrio,gl. 5.num.95
teſtamentum derogatorium priorum, cùm vnicum eſſet an habeat vim ſpecialis derogationis,gloſſ.7. num.130 & ſeq.
teſtamentum filijfa. qui communi opinione reputatur ſui iuris, an valeat,glo.8.num.144
teſtator iubens totam vel integram hæreditatem reſtitui aut omnia bona ſine pleno iure, aut ſine diminutione, aut alijs verbis generalibus,an cenſeatur prohibere Falcidiam, gloſſ. 7, numero, 100. & ſequen.
teſtator id feciſſe videtur,quod eius iuſſu factum eſt, gloſſ.8.num.184.& ſeq.
teſtator poteſt ſtatuere, vt tranſigi poſſit ſuper alimentis futuris à ſe legatis,ſine decreto,gloſſ.8.numero 194
teſtis ratio,qui aliquem dicit eſſe probum virum,quia videt eum cum probis conuerſari,& è diuerſo, valet,l.5.num.29.
teſtes ſpeciatim reijcere debemus,nec in genere id facere ſufficit,l.9.num.24
teſtes duo,qui ſufficiunt in teſtamētis ad pias cauſas, debent eſſe omni exceptione maiores,& nulla macula aſperſi,l.9.num.57
teſtes qui producuntur ad probandum tenorem inſtrumenti,debent eſſe periti,l.9.num.66
teſtis debet eſſe omni exceptione maior, vt ex eius teſtimonio

teſtimonin deferatur iuramentum in ſupplementum,l.9.nnm.74
Atque etiam in codicillis,ibid.
teuthrantia turba,quæ ſit apud Ouid.l.10.num.92
thales Mileſius aquam eſſe rerum omnium principium duxit,& in eam quoque res omnes reſolui,gl.5.num.20
theanûs dictum pudicum,l.4.num.21.
theano quàm potiſſimùm vxorem commendabat, l.10.num.40
theano Antenoris vxor filium nothum viri, æquè ac ſuus dilexit,l.13.nnm.34
theanûs eiuſdem epiſtola,l.16.num,63
thebani virginem Ioui ſacrabant, quæ pellicis more, cùm quibus libebat,miſcebatur,mox viro dabatur, l.7.num.59
themis pulchrigena,l.2.num.34
themiſtoclis dictum de vxorum imperio,l.8.nnm.3
themiſtocles vxorius,ibid.
theocritus amatorium carmen de incantamentis edidit,l.14.num.2
theodelinda virunque maritum ad ſanctam religionem conuertit,l.11.num.15
theodorus Tragœdus nulli vnquam conceſſit,vt ante ſe ageret.l.6 num.4
theodoſius maior primus lege prohibuit ne fratrum ſororùmve liberi matrimonio iungerĕtur,l.7.n.42
theodoſij vxoris ſancta ad virum admonitio,l.11.n.12
theodoſius qua pœna adulteros puniuit,l.23.nnm.20
theodoſius rebus indignis iraſcebatur: ſed ſubitò flectebatur,glo.5.num 24
theotimus breui vnius coitus voluptate, oculorum vſum amiſit,l.15.num.39
theologorum ſcholaſticorum rationes prohibitionis matrimonij inter coniunctos,l.7.num.46
therſitæ deformitas,l.2.num.55
theſpius & Theſpiades,l.15.num.92
thetis argenteis pedibus,l.2 num.37
Et pulchris comis,ibid.num.38
thetis lanificio ſe exercebat,l.10.num.44
thracum vxores maritos lauant,& miniſteria obeunt, l.1.num.26
thraces vxoribus,vt ſeruis vtuntur,l.8.num.9
thraces vxores magno ære à parentibus emebant,l.4.num.9
thracum vxores ſimul contendunt, quæ ex his comburetur cum viro mortuo,l.7.num.21
thraces vxores plures ſinguli ducunt,ibid.
thraces virgines non aſſeruant:vxores autem maximè aſſeruant,l.7.num.56
thuriorum lex de mutandis vxoribus & maritis abrogata,& quomodo,l.7.num.31
thuriorum lege orbę nubebant proximis genere, l. 7.num.37
thus maſculum,l.1.num.67
thuſcorum more virgines dotem ſibi corporis quæſtu comparabant,l.7.num.57
Tibareni poſt vxoris partum lecto,ac ſi peperiſſent, incubant,vxoribus illis miniſtrantibus,l.7.nu. 63
Tiberius nudis puellis miniſtrantibus cœnabat, l. 4.nume.31
tiberius iuriſiurandi gratiam fecit, vt quis repudiaret vxorem, quam ſe nunquam repudiaturum iurauerat,cùm eam in ſtupro generi comperiſſet, l. 9,num.104
tiberio imperante libido fœminarum grauibus Senatus decretis coërcita,l.13.num.19
tibicines apud Romanos Idibus Ianuarijs habitu muliebri vrbem luſtrabant,l.3.num.77
tibulli loci animaduerſi,l.6.nu.17.& iterum l.10.n.16
Timaſinn à nouerca turpiter amatus,l.9.nume.103
tireſias oculis captus,quòd Palladem nudam conſpexiſſet,l.4.num.24
tireſias vtrunque ſexum expertus pronuntiauit tres voluptatis vncias maribus, nouem fœminis eſſe in concubitu,l.9.num.115
Totilas militem,qui virginem ſtuprarat, morte mulctauit,l.13.num.13
Traianus Imper. ab vxore reprehenſus ob improbas procuratorum ſuorum exactiones,l.11.nu.item 11
traianus Imp qua pœna Centurionem adulterũ puniuit,l.13.num 19
treuiſanorum pœna in adulteros,l.13.num.23
tribades quæ dicantur,l.9.num.107
triſtes hilarem oderunt,& è diuerſo,l.5.num.28
troglodytæ vxoribus communibus vtuntur, præter tyrannos qui peculiares habent,& priuatas,l.7.n.53
trogloditarum pœna in adulteros, ibid. & iterum l.13.num.24
Tudiranus vir notæ inſaniæ teſtamentum fecit probatiſſimum,l.11.nnm.7
tulliæ prudentia Dulobellæ marito profuit,l.11.n.18.
turcarum mos in ducendis vxoribus,l.4.num.10
turnus formoſus,l.2.num.40
turturum caſtitas,l.13.num.3
tutor poteſt filiam ſuam pupillo dare in matrimonium,non filium pupillæ,l.1.nnm.45
tutor poteſt ſibi tradere rem à patre pupilli emptam, glo.5.num.168
tutor ſe autore poteſt ſibi rem alteri venditam retinere, ſi emptor non ſoluit, & tutor de ſuo in vtilitatem pupilli conuertit,gl.5.num.169
tutor cum pupillo hæreditatem adiens, cenſetur autoritatem legitimè præſtitiſſe,gl.7.num.21
tutor debet promittere expreſſam defenſionem, nec ſufficit iurare vtilia facere,& inutilia præter mittere,gloſ.7.num.94
tutor,qui non ſatiſdedit, poteſt obtinere ſententiam pro minore,glo.8.nnm.96
tutoris communi opinione exiſtimati an geſta valeant,gloſ.8.nnm.144
tutor non poteſt compromittere ſuper re vel lite pupilli,gloſſ.8.nnm.195
Niſi ſtatuto caueatur,vt quælibet cauſa compromittatur,ibid.
tutoris putatiui autoritas in alienatione rerum minoris nihil valet,l.8.num.250
Tyrannus eſt,qui vxorem ſeueriùs tractat, l.8.numero 10
tyrrhenis nudæ puellæ miniſtrabant,l,4.num.31
tyrrhenorum virgines in palæſtris nudæ exercebantur ibid.
tyrrheni vxores communes olim habuerunt, l.7.numero 53

V

VAcca libidinoſiſſima,l.15.nnm.127
Vale charum lumen,l.15.num.39
Valentiniani Imperatoris lex, vt liceret duas ſimul vxores ducere,l.7.num.24
Valeria Tuſculanaria patrem perditè amauit, l. 9. numero 100
vaſallus non poteſt de feudo compromittere,gloſſ.5.nnm.204
Vbi facto opus eſt,verba non ſufficiunt, l. 6. numero 19.
vbi tu Caius,ego Caia,l.8.nnm.8
vbi maius periculum,ibi cautiùs eſt agendum, gloſ.5.num.35
vellem.ſi liceret,l.4.num.13
velleda apud Germanos numinis loco habita, l. 11.

numero 22
vendens extraneo iuſſu teſtatoris, an incidat in pœnam ſtatuti prohibentis vendi extraneo,glo.7.numero 186.
venditores emptoribus rerum vitium patefacere debent,l.4.num.3
venæ ſi poſt aures incidantur,ſemen non ampliùs genitale eſt,l.15.num.35
venedorum vxores ſe in rogum cremandas cum viris mortuis præcipitant,l.7.num.21
veneficia arma mulierum,l.8.num,21
veneficium tota vita meretricis.l.8.num.24
veneri filias ſuas admodum iuuenes maritant, l.6.n.3
veneris ſimulacbrum ex myrto fœmella,l.1. num. 65
venus niueis lacertis,l.2.num.34
venus aurea,ibidem.num. 36
venus roſea ceruice,ibidem.numero 37
venus argenteis pedibus,ibidem.
venus nigris oculis,l.2.num.38
venus καλλίπυγος,id eſt,pulchras nates habẽs,l. 2.numero 49
venus nuda,l.4.num.17
venerem nudam in ſomnis cõſpicere,quid ſignificet, l.4.num.27
veneri natura calida & humida idonea eſt,l.6. num.8
venus & Saturnus repugnantes,& quare,l.6.num. 15. & iterum,l.15.numero 80
venus cur cum Anchiſe ſene concubuerit,l.6.num.30
venus Anaitis Perſis dicta,l.10.num.66
veneris maſculæ iouentum apud Italos,l.15.num. 24
venus armata apud Lacedæmonios,ibidem.
venus ἀνδροφόνος dicta,id eſt,homicida,l.15.nume.29
venus & mors eodem epitheto inſignitæ,ibidem.
veneri renes & inguina dicata,l.15.numero 40
venus vnde dicta,l.15.num.61
venus nocet vocis ſuauitati,l.15.numero 70
venerem Marti coniunctam quare poëtæ finxere,l.9. numero 124
venus ex mari concepta cur dicatur,l.9. numero 166
venus marina,ibidem.
venus Aphrodite cur dicta,ibidem.numer.168.& iterum.l.15.numero 23
venus inſipientiæ Dea,l.9.numero 170
venus Saligena cur dicta,l.9.numero 167
venus à Canacho ſtatuario efficta ſedens , & quare, l. 9.num.174.
venus Baccho iuncta eſt,& quare,l.9.num.208
veneri cur Mercurius aſſideat,l.9.num.233.& l.15.numero 82
venus teſtudinem calcans quid ſignificet,l.10.nu. 16
veneris impiæ templum,l.13.num.18
venerem concitantia,l.15.numero 2.3.4.5
veneris vſus nullus ſalubris, ſecundum Epicorum , l. 15.num.21
veneri rebus bellicis à Ioue interdictum,l. 15. numero 25.
venus non ſolùm natalium,ſed & mortis præſes,l.15. numero 29
venus Libitina,ibidem.
venus Parcarum vetuſtiſſima,ibidem.
venus Aſtarte dicta,l.15.numero 30
venus Nephthe dicta,ibidem.
venus calua,l.15.numero 34
venus calua ne ſuo quidem Volcano placet,ibidem.
venus λυσιμελὴς dicta,& cur,l.15.numero 44
venus ἀμβολόγηρα , id eſt,ſenectutem arcens,l.15. numero 80
venus Verticordia,l.15.num.99
venus nocet ſtomacho,l.15.num.32
venus nocet cerebro,& membris illi vicinis,ibidem.
numero 23
venus iis vitanda,qui capillorum fluxu laborant, ibidem.numero 34
venus neruis obeſt,l.15.num.37
venus oculis obeſt,ibidem.num.38
Et præcipuè eorum defluxionibus,ibidem.nu.39
Venere palpebræ defluunt.ibidem.
venere omnia membra ſoluuntur,l.15.num.44
veneri addicti pecudibus ſimiles,l. 15.num.63
venus damnoſa,l.16.num.72
veneris damnoſa libido,ibidem.
Venus morbis pituitoſis prodeſt,l.15.num.73.& 76
Et melancholicis aduſtis,ibidem.num.74.& 2.ſeq, vide tamen poſtea,numero 80
Et iis qui calida natura ſunt,d.num.74
Et oculorum acumini,ibidem,& ſeq.
Et morbo regio,ibidem.
Et nonnullis Iſchiadicis,ibidem,
Et virginibus furioſis,ibidem.
Et narium diſtillationibus,ibidem.
Et Athletarum torpori,l.15.num.76
Et voci è candida in fuſcam declinanti,ibidem,
Et lumborum dolori,ibidem.
Et mente captis,ibidem.
Et percuſſis à ſerpente,aut ſcorpione,ibidem.
Et capitis grauitati,ibidem.& ſeq.
Et ciborum faſtidio,ibidem.
Et obnoxiis febribus,ibidem.
Et aliis pleriſque,ibidem.
Venus plenitudinem vacuat,l.15.numero.76
Corpus auctum,leue & virile reddit,ibidem,
Rationis vim impeditam ſoluit,ibidem.
Ingentes iras remittit,ibidem,
Reducit ad modeſtiam inſanientes,ibidem.
A crebris ſomniis liberat,ibidem.
Ad opus excitat,ibidem.
Facilitatem quandam præbet.ibidem.
Somnum conciliat,ibidem.
Duris habitudinibus prodeſt,ibidem.
Organa mollit,ibidem.
Meatus dilatat,ibidem.
Furioſos ad ſaniorem mentem reducit,ibidem.
Animum hilarem reddit,l.15.num.77
Iram ſedat,ibidem.
Senſuum hebetudini prodeſt,ibidem.
Ægrè ſpirantibus prodeſt,ibidem.
Frequentibus ſeminis per ſomnum effuſionibus. ibidem.
Cholericis.ibidem.
Et multis aliis,ibidem.
Audaciam facit,l.15.num.78
Et alia plurima,ibidem & multis ſeq.
veneris exercendæ modus,l.15.numero 82. & multis ſeq.vſque ad num.92
venus quibus temporibus,ætatibus, temperamentis & cæteris id genus conueniat,& quibus minimè in iiſdem locis.
venerios aliquando facultate coëundi deſtitui , l. 15. numero 92
venerem à fœminis arcentia,l.15.numero 93.& multis ſequen.
venus Verticordia vnde dicta,l.15.numero 99
venus Epiſtrophia,ibidem.
veneri immodicæ opitulantia,l.15.numero 102
venus diſcordiæ coniugum ſedatrix,l.t.numero 103
venerem in templis exercere an liceat,l.15.num. 105. & ſequen.
venere coniugibus abſtinendum , religionis cauſa , l. 15.num.111.& multis ſeq.
An autem diebus ſacris.d.num.111.& ſeq.

Veneris ſacerdotes fœminæ nuptiarum expertes,l.15. numero 120
venere abſtinendum mulieribus inſanies lactantibus, l.15.numero 133.
Et quæ recens conceperunt,ibidem.num.141
venere temulentis abſtinendum,ibidem.numero 146. & ſequen.
Et mœſtis,ibidem.num.152
Aut aliter animo affectis,ibidem.numero 15
veneris tempore ne ſit animus alteri rei intentus, ibi.
venere clam viendum,l.15.num.155.& alijs ſeq.
venus Melanis,& Melænis cur dicta,l.15.num.163
venus Scotia,ibidem.
Alia autem Venerem tangentia , vide in verbo, Coitus.
verba non implent marſupium,l.6.num.18
verbum Intelligitur , vtrum ſit fictionis, an veritatis, glo.2.num.65.& iterum glo.7.num.174
verbum,Poteſt,non eſt neceſſitatis,niſi ei addatur negatiua,glo.4.num.1.& ſeq.
verbum poteſt,quam vim & naturam habeat in vniuerſum glo.4.num.10.& ſeq.
verbum,Nequeo, omnimodam poteſtatē aufert,ibidem.num.11
verbum,Videtur,improprietatem ſignificat, gloſſ. 6. num.27.& iterum glo.7.num.14
verba à ſubiecta materia impropriantur,glo.6. nu. 35
verba requiruntur in matrimonio,ſi contrahentes loqui poſſunt,glo.7.num.17
Alias nutus & ſigna ſufficiunt,ibidem.
verba naturaliter mentis conceptum exprimunt,glo. 7.num.152
verbū Habetur,improprietatē denotat,gloſſ.7. n.174
verbum Intelligitur,proprietatémne , an improprietatem ſignificet,gloſſ.2.num.67.& gloſſ.7.nu. 174
verba hæc,Alias non valeant,formam denotant, glo. 7.numero 141
verecundia puellarum,cùm tractatur de earum matrimonio,l.9.numero 151.& ſeq.
verecundia pudicitiæ comes,& cuſtos, ibid.num.153
veſtæ ſacris vxoris congreſſum Heſiodus interdixit, l.15.numero 114
veſtales nulla corporis labe inſignes ſint,l.2.num.59
veſtales in iudicium veniebant ferēdi teſtimonij cauſa,l.10.num.33.
veſtales perpetua virginitate,l.15.numero.120
veſtales virginitatem polluentes , viuæ defodiebantur,& quare,ibidem.
veſtis olobryxa,l.3.num.14
veſtis holobarys,ibidem.
veſtis holoſerica,ibidem.
veſtis ſubſerica,l.13.numero 18
veſtis bombycina,ibidem.
veſtis appellatione venit pānus apud ſartorem ſectus ad veſtem conficiendam,glo.2.num.12
Vicarius non poteſt adimplere mandatum, principali ſubrogari cœpto,glo.2.num.13
vicinitas affinitatis vicem obtinet,l.5.num.35
vicinitas potentiorum fugienda,ibidem.
victorum bona cedunt vincentibus,l.1.num.48
An autem procedat de iure communi,ibidem.
Et an de iure diuino,ibidem.numero 49
viduarum mores ægerrimè reformantur,l.6.num.2.
viduæ ſciunt ſua & aliena vitia,ibidem.& ſeq.
viduas non eſſe ducendas,ibidem.
viduæ dicuntur , quæ habent maritos ſenes aut aliàs inutiles,l.6.num.13
viduarum priuilegia his competunt,quæ habent maritos inutiles,ibidem.
vidua nubēs intra annum luctus,licet ſit expers infamiæ , perdit tamen gloriam pudicitiæ matrimonialis,l.9.num.3
vidua ſtupranda magis peccat,quàm virgo,l.9.nu.116
villicæ officia,l.10.num.29
vindicta permiſſa ex lege Moſaica non ſine peccato erat.l.9.num 6
vindictæ mulieres appetentiſſimæ l.9.num.47
vini vſus apud multos populos mulieribus interdictus,l.9.numero 205
vinum Veneris incitamentum,ibid.num.207
vinum lac Veneris dictum,& quare,ibid.num.216
vini cratēr,ſodalis Veneris,ibidem.numero 307
vini tædium facientia,l.9.numero 210
vinum gignendis liberis nocere,l.15.nume.147
violentilla à corporis proceritate laudata,l.2.num. 74
vipera viperam morſu non perimit,l.5.num.23
vir iudex vxores Romanorū antiquis legibus,l.1.n.13
viri quibus vxores imperant, viles exiſtimantur , l. 1. numero 19
vir poteſt vxorem moderatè caſtigare,l.1.n.22.& 24.
Sed clericus paulo ſeueriùs,l.1.num.23
vir qui iniuſtè vxorem verberauit,quæ aufugit, & adulterium committit,eam accuſare non poteſt,nec lucratur dotem,l.1.num.24
vir poteſt vxorem fugientem propria autoritate capere,l.1.numero 40
vir non perdit donationem propter nuptias, ob adulterium,l.1.num.45
vir à vi & virtute dicitur,l.1.num.55
viri appellatione potior animi pars ſignificatur, l. 1. numero 69
viros effœminatos muliebri appellatione vocari ſolitos,l.1.numero 89
viri in fœminas mutati , in ſuum ſexum tandem redeunt,l.1.numero.101
viros legibus ciuitatis,vxores virorum moribus obedire oportet,l.1.num.102
viri vxores voluptuosè poſſunt cognoſcere ſine peccato,modò voluptas non principalis cauſa ſit , l. 2. numero 65
vir venialiter tantùm peccat, qui voluptatem præueniens,vxorem tanquam vxorē cognoſcit, in idque calidis vtitur,ex multorum ſententia,ibid.nu.66
vir,qui vxorem,tanquam alienam,cognoſcit, adulter eſt,ibid.
viri quibus vxores pulchræ ſunt , nōnunquam deformium fœminarum coitum appetunt,l.2.nu. 69
viris,non fœminis,auratæ & ſericæ veſtes interdictæ, l.3.num.16
viris non licet ornamenta ex auro deferre,l.3.num.20
virorum cultus & ornatus cuiuſmodi eſſe debeat,l.3. num.45.
viri aſtrorū vi ornamētis muliebribus dediti,l.3.n.50
viri veſtimentis muliebribus,fœminæ virilibus abſtinento,l.3.num.58.& ſeq.
viris licere aliquando veſtibus muliebribus vti , & è diuerſo,ibid.num.66.& ſeq.
vir vxori quam ducturus eſt,corporis vitium,ſi quod ſit,detegat,l.4.num.1
viri & vxoris concordia,maxima felicitatis pars , l. 5. nume.18
vir ante 30.annum,fœmina 18.à Venere prohibendi, l.6.num.40
vir vxore debet eſſe ſenior,l.6.num.45.& 50
viri vxores ſibi æquari non patiantur:aliàs enim continuò ſuperiores erunt,l.8.num.7
viri & vxoris omnia communia,l.8.num 8
virum inter & vxorem ariſtocratiæ ſpecies,l.8.nu.9
vir vxorē verberans, magis fera , & parricida,quàm vir appellandus,l.8.num.10

Tabula.

vir quoque tyrannos dicitur, qui vxorem ſeuerius tractat, ibidem. numero 11

vir maritus vxoris, non dominus, ibidem. nu. 12

vir quomodo punitur, qui vxorem verberauerit, ibid. numero 13

viri ſapientes, vxores non verberant, ibidem. num. 14.

vir peccato non excuſatur, qui occiderit vxorem in adulterio, l. 9. num. 4.

viro potiùs quàm fœminæ, deferendum eſſe iuſiurandum in ſupplementum cæteris paribus, l. 9. nu. 72.

viro luxurioſo non datur curator, vt fœminæ, & quare, l. 9. num. 91

viris pulſus vehementior, quàm fœminis, & quare, l. 9. num. 142

Et velocior, ibidem.

vir omnium frigidiſſimus calidior eſt calidiſſima fœmina, ibidem. & vide etiam, l. 9. num. 175

vir apud Hebræos ab igne dicitur, non etiam fœmina, l. 9. num. 149

vir dux & exemplum laſciuiæ vxori ſæpe eſt. l. 9. numero 231 & iterum, l. 13. num. 35. & multis ſeq.

vir ab vxore non debet exigere, quod ipſe non præſtat, l. 9. num. 231

viri ex vxorum adulterio in quibuſdam locis puniũtur, l. 9. num. 232

vir rebus forenſibus præſit, vxor domeſticis, l. 10. numero 1. & multis ſeq.

vir ignoret, quæ intra ædes fiunt, ibidem. num. 2

vir actiuam vitam, fœmina contemplatiuam repræſentat, l. 10. numero 15

virum in fœminam mutari in ſomnis, quid ſignificet, l. 10. num. 18

viris non licebat intrare templũ Bonæ Deæ, l. 10. n. 26

vir poteſt cogere vxorem, vt ſe domi contineat, l. 10. numero. 31

vir ſanctificatus per mulierem, l. 11. numero 19

viri vxoribus omnia reuelant, l. 12. num. 1

viri cum vxoribus ſine mendacio viuant, l. 13. num. 27

viri moleſtiùs ferunt adulterium, quàm mortem vxoris: atque etiam vulnera proprij corporis, & filiorum neces, ibidem.

viri interdum ob zelotypiam vxores interimunt, l. 13. numero 33

virorum adulteriũ, vxores impudicas facit, l. 13. nu. 35

virorum adulterorum pœna propriè ac maximè debita eſt, vxorum eorum adulterium, l. 13. num. 36. ſequen.

viri vxores honorent ſi ab his honorari volunt, l. 13. numero 39

viri vxores venerari debent, ibidem.

viri qui non niſi plagis affecti, coire poſſunt, l. 13. numero 5

vir & vxor non tenentur debitum coniugale poſtulantibus ſibi in templo ſoluere, l. 15. num. 106

viri ſapientes plerunque filios ſtolidos generant, l. 15. numero 154

Et ſtulti, filios prudentes. ibidem.

viri in opere Venereo lucem deſiderant, l. 15. nu. 164

viri poſſunt vxores inuitas comprimere, ibidem. numero 165. & iterum, glo. 2. num. 23

Sed an id procedat, ſi nondum ſit traducta ad domum viri, aut etiam adhuc ſit in itinere, d. num. 23

At conſultius ſemper eſt, ſi id non fiat, d. num. 165

vir vxori concubitũ appetenti, pro virili ſatis faciat, l. 15. numero 68

vir & vxor ad imparia non iudicantur, ibidem.

viros apud inferos cruciari, qui cum vxoribus congredi recuſant, ibidem.

virorum caſtitas vxores caſtas facit, l. 16. num. 59

virorum magnorum vxores impudicæ, l. 16. num. 60

viri ſolent vxores ad ſuas domos ducere, gloſſ. 2. n. 46

vir & vxor poſſunt inuicem mutuum cõtrahere, gloſ. 8. num. 111

Emere & vendere, ibidem.

Societatem contrahere, ibidem.

Permutare, ibidem.

Deponere, ibidem.

Pignorare, ibidem.

Et in vniuerſum omnes contractus, præter donationem, facere, ibidem. num. 112

vir an & quando paraphernа vxoris adminiſtret, glo. 6. numero. 1

vir an fructus paraphernorum lucretur, ibid. & ſeq.

vir & vxor in præſentando in iure patronatus ſpectante ad vxorem, vter præferatur, ibidem. numero 5

Et quid, ſi idius pertineat ratione dotis, ibid. n. 6

virilis animus, l. 1. num. 92

virilis cura, ibidem.

virilis ſexus muliebrẽm excellit in tribus, l. 1. num. 95. & ſequen.

viragines quæ dicantur, l. 1. num. 91

viribus formoſus, l. 2. num. 40

virgilius heroas à forma laudauit, ibidem.

virgilius amatorium carmen de incantamẽtis edidit, l. 14. numero 2

virginem formoſam, quantumlibet pauperem abunde tamen eſſe dotatam, l. 2. numero 46

virginibus viros ſibi quærere neceſſarium eſt mulieribus, quos compararint cuſtodire, l. 4. num. 20

virgo ne ſe quidem nudam conſpiciat, ibidem. nu. 21

virgines ducendæ ſunt, vt gratis moribus imbuantur, l. 6. num. 2

virgines maximè in venerem pronæ dum dulcius eſſe putant, quod neſciunt, ex quorundam ſententia, l. 9. numero 117

Alij contrà corruptas, memores priſtinæ voluptatis, ibidem. numero 118.

virginis cuiuſpiam Pythagoricæ conſtantia in tormentis, l. 9. numero 135

virginalia verecundia, l. 9. numero 181

virginalis ſiue virgineus pudor. ibidem.

virgineus robor, ibidem.

virginitatis dos, verecundia, ibidem.

virgulta maria plus virium habent, quàm fœminea. l. 1. numero 65

virtus gratior in pulchro corpore, licet non maior, l. 2. numero 40.

viſcum aliud maſculum, aliud fœmineum, l. 1, num. 66

viticis id eſt, agni vis peculiaris arcendi ſtimulos & impetus Veneris, l. 15. num. 94

vitium mariti diu vxorem latere non poteſt, l. 4. numero. 1

vladiſlaus Rex Poloniæ, 90. annorum cùm eſſet, duos filios genuit, l. 6 numero 22

vlulatus fœminei, l. 9. numero 189

vlyſſes nudus ramo pudenda operuit, l. 4. num. 34

vlyſſes cùm reſciuiſſet Penelopen procos ad concubitum admiſiſſe, abijt in inſulam Cortinam & ibi obijt, l. 9. numero 95

vlyſſes ſe nouiſſimo loco vxori patefecit, l. 2. numer. 1

vlyſſes vxoris amorem prætulit immortalitati, l. 13 numero 42.

vna eademque res diuerſo iure cenſeri poteſt, diuerſis reſpectibus, l. 9. num. 157. & ſeq.

vnde habes, vox reijcienda, l. 11. num. 88.

vnde vir & vxor, non habet locum in ſponſo & ſponſa. gl. 2. numero 19

volſcorum virginibus non licebat ingenuo nubere, priùſquam aliquis ſeruorum caſtitatem earum delibaſſet, l. 2. numero 62

voluntas

voluntas non præſumitur repentè mutata, niſi in fœmina, l.9.numero 133

voluntas ea propriè dicitur, quæ eſt expreſſa, gloſſ.7. numero 71

voluptas nulla tanta eſt, quæ non multum habeat fellis, & amaritudinis, glo.6.numero 4

voluptates inclementes & furioſæ dominæ, gloſſ. 6. numero 10

voluptates commendat rarior vſus, l.15.numero 69

vrina falſa, l.9.numero 171

Vſufructuarius poteſt è columbariis accipete, vt de feris incluſis in viuariis, l.5.numero 14

vſurarius poteſt donare cauſa mortis ſine ſolennitate, c.quanquam.de vſur.glo.5.numero 77

Volcanus cur Veneris maritus, l 9.numero 150

vulpinam pellem, cùm leonina deeſt, induendam, l.8. numero 21

vulpes in ſomnis, quid ſignificet, ibidem.

vulua, animal generandi auidum, l.6.numero 21

vulua, ſi non generat, indignatur, paſſimque per corpus oberrans, meatus ſpiritus intercludit, nec reſpirare ſinit: extremis vexat anguſtiis, & omnibus morbis premit, donec fructum produxerit, ibidem.

vuluæ os inſaturabile, l.9.nume.94

Vxor in poteſtate patris, non viri, Rom. legibus, l.1. numero 1

Niſi in concubitu & operis, ibidem.numero 2

In quibus autem operis, ibidem.remiſſiuè.

vxor Gallorum moribus in viri poteſtate eſt, l.1.nu.3. & ſeq & iterum.nume.6

Et Longobardorum quoque, ibidem.num.5

Et Hebræorum, ibidem.nume.7

vxor mariti legibus ſubeſſe debet, l.1.nume.12

vxores viros dominos vocare debent, l 1 nu.14.& 15

vxores, quæ viris dominantur, vituperandæ, l.1. numero 17

vxores honoris & dedecoris maritalis participes, l.1. numero 18

vxores multæ viris dominantur, ibidem.nume.19

vxorum viris obedientium laus, l.1.numero 20

vxor viro diuinis legibus parere debet, ibidem. numero 21

vxores quare velantur, cùm nubunt, ibidem.

vxor comam amputare non debet, & quare, ibidem.

vxor de Iure Canonico in viri eſt poteſtate, ibidem.

vxor non iure à marito verberata, an iniuriarum agere poteſt, l.1.nume.24

vxor an & quando videatur facere, metu & reuerentia maritali, l.1 nume.25

vxor an, & quando teneatur marito lauare pedes, & caput, & cibos parare, ibidem.nume.26 & 27

vxor tenetur coquinariam facere, & lectum parare marito, d.nume.26

vxores ab vngendo dictæ, ibidem.

vxor viri forum & domicilium ſequitur, l.1.num.28

Etiam ſe defendendo, ibidem.num.33

Etiámque ſi agatur de ſolutione matrimonij, ibid.

vxor eſt eius ciuitatis, cuius vir, l.1.num.29

vxor eiuſdem originis, vt vir, ibidem.num.30

vxor an teneatur ſequi maritum, l 1.nume.39

vxor marito reuerentiam præſtare debet, l.1.num. 41

vxor maritum in ius non vocat ſine venia, ibidem.

vxor virum adulterij accuſare non poteſt, l.1.num.43

Et quare, ibidem.num 45

vxori nunquam licet virum in adulterio deprehenſum occidere, l.1 num.43

vxori non licet virum repudiare ob adulterium, ibid.

vxori mœchi mœchari non licet, l.1.num.44

vxor ob adulterium dotem perdit, ibidem.num.45.& iterum gloſſ.8.nume.238

vxorem formoſam ducere non conducit, l.2.nume.1. & multis ſeq.per totam eam l.2

vxor formoſa ſibi imperium in virum arrogat, d.nu.1

vxor ne virum magiſtratu fungentem in prouinciam ſequatur, ibidem.

vxorem oculis accipere, dementia, l.2 num.2

vxorum pulchritudo viris periculoſa, & exitialis, l.2. numero 14

vxorum interpellationibus ſtudia impediri, l.2.nu.25

Et præſertim formoſarum, ibidem.

vxori & liberis pariter inſeruire non poſſumus, ibid.

vxores formoſæ maximam vitæ partem viris adimunt, l.2.num 26

vxorem ob formam ducens an peccet, ibid.num.28

vxorem an liceat repudiare ob deformitatem, ibid. num.29

vxores deformes à maritis contemnuntur, ibidem.

vxores ex lege Moſaica repudiare, an peccatum erat, l.2.num.29.& iterum, l.9.num.5

vxor formoſa quibus potiſſimùm rationibus deligenda, l.2.num.64.& ſeq.

vxor non dignitatis tantùm, ſed & voluptatis nomen, l.2.num.65

vxorem ob corporis vitium nullo pacto repudiare licet, l.4.num.item 4

vxor olim tribus modis habebatur, vſu, farre, coëmptione, quæ declarantur, l.4.num.5

vxor & materfamilias quid inter ſe differant, ibidem. num.5.& 6

vxores viris dominantur ob dotem, & nobilitatem, l.5.num.1.& multis ſeq.

vxor indotata à marito contemni ſolet, l.5.num.6

vxores dominæ à quibuſdã maritis vocantur, l.5.n.11

vxores Græci dominas vocant, ibidem.num.12

Et Latini, ibidem.num.13

vxorem æqualem ducendam, ex ſententia multorum, l.5.num.16

Ex ſeptem ſapientibus, l.5.num.16

Et noſtrum quoque, ibidem.num.17

Et ſacrarum literarum, ibidem.in fi.

Et ratione, ibidem.num.18

vxoris Pittaci ſuperbia, l.5.num.26

vxores tum primùm de morte bonorum maritorum conqueruntur, cùm minus bonos ſortitæ ſunt, l.6. nume.4

vxores nouam vitæ rationem horrent & execrantur, ibidem.

vxor præter naturam ducenda eſt, ſi lucrum, affulſerit, ibidem.num.5

vxor iure noſtro repudiari poteſt, ſi inſcio, aut prohibente marito, ad ſuſpectanda ſpectacula publica prodeat, ibidem.

vxores ſenum maritorum, aliorum concubitus expetunt, l.6.num.28

vxorum iuuenum in ſenes maritos imperium, l.6.numero 29

vxores bonis parentibus, & ex natione non diffamata, deligendas, l.7.num.1 & multis ſeq.

vxor vna duobus collocata apud Lacedæmonios, l.7. num.27

vxoris multis rationibus communes, l.7.num.27

vxoris futuræ mores imprimis ſpectandi, l.7.num. 51

vxoribus qui addicti ſunt fato, vel aſtrorum vi, l. 8. nume.4

vxores mariti nec molere, vel coquinariam facere debere, l 8.num.8

vxores in tutela virorum, non in ſeruitio eſſe, ibidem. nume.9

vxores nec verberandas, nec aliter malè tractandas eſſe, ibidem.num.10

vxorem verberare vltima viro ignominia eſt, ibidem. numero 12
vxor ſocia viri dicitur, l.9.num.12
vxor vna caro: vnũ corpus, vna anima cũ viro eſt, ibi.
vxor quare de coſta viri, non de pede, facta eſt, ibid.
vxor indignè verberata, an virum repudiare poſſit, ibidem.num.13
vxores viri ſapientes non verberant, l.8.num.14
vxoris vitium aut tollendum, aut ferendum eſt, ibid. num.15
vxori non verberibus, ſed obſequiis obluctandum, ibidem.num.16.& ſeq.
vxorum verberibus amor coniugalis in odium exitiale vertitur, l.8.num.17
vxores malè à viris tractatæ, eorum mortem expetunt, ibidem.
vxores à viris verberatæ, ſeſe vindicare volentes ſæpe alienis viris ſe ſubſternunt, ibidem.num.18
vxorem in ſomnis venenum viro dare quid ſignificat, l.8.num.23
vxorem repudiare ex lege Moſaica an peccatum erat, l.9.num.5
vxores militantium ſolere eſſe impudicas, l.9. nu.122
vxoris diffinitio veriſſima à Secundo Philoſopho, aut, vt alij malunt, à Simonide data, l.9.num.218
vxoris mali mores corrigendi, l.9.num.224
vxores tribus modis caſtigandæ, ibidem.num. 215
vxor numquam præſentibus extraneis obiurganda, l. 9. num.233
vxores dominæ domus vocantur, l. 10.num.6
vxor relicta domina, alimenta tantùm habet, cum præeminentia in domo, ibidem.
vxor poteſt repudiari, ſi extra domum nolente viro manſerit, l.10.num.30
vxores á viris conſulendæ, l.11. num.1.& ſeq.
vxor præſumitur ſcire quicquid vir ſciat, l.12. num.1
vxoribus non manifeſtanda conſilia, l.11.num.3
vxoribus quæ conſilia communicanda, ibidem.num. 4.& ſequen.
vxor non ducenda ei, qui ſeneſcere cupit, l.15. num. 6
vxorem quæ recens concepit, comprimere periculum eſt, l.15.num.141
vxor inuita hoſtis eſt, l.15.num.163
vxor libens admittat virum ad concubitum, ibidem. num.166.& ſeq.
vxores immeréres à viris zelotypis necatæ, l. 16.nu.4
vxores an aſſeruandæ, ibidem.num.9.& multis ſeq.
vxorum cuſtodia ad Venerem prouocat, d. l. 9. & ſequentib.
vxor repudiata ob ſpectatos ludos funebres, ibi. n.57
vxorum impudicarum infortunium patienter ferendum, d.l.16.num.60
vxor impudica, magna viri maledictio, ibidem.
vxores magnorum virorum impudicæ, ibidem.
vxorum cultus immodicus maritos zelotypos facit, l.16.num.61
vxoribus zelotypis quid agendum, ibidem.num.63
vxoris appellatione an veniat ſponſa, gloſſ.2.num. 1. & num.18.19.20.& 25
vxor ſuperbior, cùm vir in eius domo habitat, gloſſ.2. num.47
vxor an gaudeat priuilegio mariti, gloſſ.2.num.53.& multis ſeq.vſque ad num.67
vxori clerici an competat priuilegium clericorũ, ibid.
Quid in priuilegio fori, glo.2.num.54
Quid in priuilegio arti conceſſo, ibidem.
Quid in diſpoſitione pœnali, ibidem. num. 55
Quid in priuilegio non ſoluendi gabellam, ibid.
Quid in ſaluo conductu competente viro, ibidem.
Quid in immunitate viro conceſſa, ibidem.
Quid in priuilegio, ne torqueatur, ibid.num.56
Quid in priuilegio, ne contra virum admittantur teſtes ignobiles, ibidem.
vxori illata iniuria, viro illata cenſetur, glo.2.num.57
vxor clerici an gaudeat priuilegio c. ſi quis ſuadente diabolo, glo.2.num.61
An autem quis teneatur ad pœnam promiſſam ob viri offenſam, ſi vxorẽ offendat, gloſſ.2.n.63. & 67
vxorem offendens, violat pacem cum viro factam, gloſſ.2.num.57
vxor contrahens ſine conſenſu viri, an obligetur naturaliter, glo 4.nu.12
Et an tali contractui poſſit accedere fideiuſſor, ibi. numero 14
Sed an is contractus ita factus, valeat in foro conſcientiæ, ibidem.num.15.& ſeq.
vxori non licet teſtari ſine autoritate viri, legibus Platonis, glo.5.num.99
vxor an poſſit ludere iniuſſu viri, gloſſ. 5. num. 200
An compromittere, ibidem.num.202.& ſeq.
Et eleemoſynam facere, glo.5.num.218. & ſeq.
vxori nil licere ſine marito, glo.8. num.1.2. & 3
vxor putatiua non habet priuilegium, ne furti teneatur, glo.8.num.235
vxor putatiua an ſequatur forũ viri putatiui, l.8.n.241
vxor putatiua an præferatur cæteris creditoribus, & quomodo, gl.8.num.253
An habeat actionem priuilegiatam, ibidem.n. 254
An item habeat tacitam hypothecam, & eam priuilegiatam, ibidem.num.255
vxor iuſta quæ dicatur, glo.8.num.144
vxor quæ conſtante matrimonio aliquid acquirit, præſumitur, quæſiuiſſe ex bonis mariti, etiam in matrimonio putatiuo, glo.9.num.271
vxor poteſt ſe obligare pro redemptione viri, gloſſ.8. nume.285

X

Xantippe Socratis vxor, l.7.num.23
xenophanes terram & aquam rerum omnium principium poſuit, & in eas quoque res omnes diſſolui, glo.5.num.20
xenophontis ſententia de ætate contrahendi matrimonij, l.6.num.51.

Y

Yβρὶς, id eſt, homidus, pro laſciuo nonnunquam ponitur, l.9.num.165

Z

Zabiorum leges de fœminis, quibus menſes fluunt, l.15.num.153
zeleuci lex de cultu mulierum, l.3.num.13
zeleuci lex in adulteros, l.13.num.8
zelotypia multorum facinorum cauſa, l.13. nom. 28. & ſequen.
zelotypia quid ſit, l.16. num.1
zelotypia & zelus quid differant, ibidem.
zelotypum animal homo, ibidem.num.2 præſertim mulieres, ibidem.
zelotypia mulierum perſæpe ijs eſt exitioſa, l.16. n.4
zelotypia omnium animi perturbationum vehementiſſima, l.16.num. 6
zelotypia animum & corpus labefactat, ibidem.
zenobia poſt concubitum virum non admittebat niſi priùs tentatis conceptionibus, l.9.num. 86
zenonis facetum dictum in viros diligentiùs ornatos, l.3.num.48
zeno viros & mulieres eadẽ veſte vti volebat, l.3.n.63
zeuxidis pictoris ſapiens dictum, l 6. num.37
zona pro virginitate, l.3.num.31
zonam ſoluere quid ſit, ibidem.
zopiros medicus coitum nunquam tempeſtiuum eſſe cenſebat, l.15.num. 21

Digitized by Google

TABVLA QVÆSTIONVM ET RERVM PRIVATIM AD NOSTRAM CONSVETVDINEM PERTINENTIVM, ex ordine operis.

GLOSSA PRIMA,

Continens leges connubiales.

1 VXor an de iure communi ſit in poteſtate viri,l.1.nu 1.& per totam eam l.1
2 Quid autem ex Gallorum conſuetudine,ibid.num.3.4.& 6
3 Quid ex legibus Longobardorum,ibid.nu.5
4 Quid ex legibus Moſaicis, ibid.num.7
5 Quid denique ante leges Moſaicas, & veluti ex iure naturæ,ibid.nu.8. & penè per totam eam l.1.
6 Quid ex legibus Lacedæmoniorũ,ibi.nu.9.& 10
7 Quid de iure diuino,ead.l.num 21
8 An vir poſſit verberare vxorem,ibi.nu.22.23.24
9 An autem id ſit honeſtum,& tutũ,l.8.per totum.
10 An cùm vxor quicquam facit ſibi incommodum, viro autem commodum,feciſſe præſumatur metu & reuerentia maritali,l.1.nu.25
11 Vxor an teneatur marito lauare pedes,& caput,& alia id genus facere,ibid.nu.26
12 Vxor an ſortiatur viri domicilium, forum,ciuitatem,originem,familiam,ibid.nu.28.29.30.31.32.33.34 iterúmq; in glo.2.nu.45.& ſeq.
13 Vxor an teneatur ſequi maritum, quocunque vadat,l.1.num.39
14 Vir an poſſit vxorem fugientem propria autoritate capere,& in eam manus inijcere,l.1.nu.40.& iterum,l.5.num.23
15 Vxor an marito debeat reuerentiam,l.1.nu.41
16 Vxor an poſſit maritum de adulterio accuſare,l.1.num.42
17 An virum in adulterio deprehenſum occidere, ibid.num.43
18 An repudiare, ibid.
19 Quæ ſunt præcipuæ rationes cur vxores ſubſint maritis,non è diuerſo,l.1.num.47.& multis ſequ. vſque ad fi.l.1
20 An legibus Græcorum vxoribus contrahere liceat ſine tutore,l.1.num.72
21 An & antiquis Romanorum legibus,ibid.nu.73
22 Vtrum conducibilius ſit, vxorem formoſam an deformem ducere,l.2.nu.1.& multis ſeq.per totam eam leg.2
23 Poſsintne mulieres ſe ornare aut fucare,l.3. nu.1. & multis ſeq.per totam eam l.3
24 Quid de viris,d.l.3.nu.45.& ſeq.
25 Liceátne viris vti veſtibus muliebribus,& fœminis virilibus,l.3.nu.58.& ſeq.
26 An vir vxori futuræ, & contra vxor viro futuro vitium corporis occultum detegere debeat, l.4. num.1.& ſeq.per totam eam l.4
27 An ſe ob id nudare,ead.l.4.num.10.& ſeq.
28 Vtrum conducibilius ſit, ducere vxorem opibus & nobilitate ſuperiorem,an inferiorem,l.5.nu.1. & multis ſeq.per totam eam leg.5
29 De ætate virorum & vxorum, l.6. nu.2.& ſeq.per totam eam l.6
30 Quibus parentibus,aut patria,aut moribus vxores ducere debeamus,l.7.& ſeq.per totam eam l.7
31 Quibus modis & rationibus vir vxorem ad bonos mores reducere debeat, l. 8. per totam eam l. & iterum l.9. etiam per totum.
32 Quarum rerum curam vir vxori relinquere debeat,l.10. per totum.
33 An vir conſilium ab vxore debeat capere, l.11.per totum.
34 An arcana vxori detegere,l.12.per totum.
35 Viri omnino externarum mulierum concubitus fugiunto,l.13.per totum.
36 Vir & vxor an magicis artibus vti poſſint ad conciliandam vtrinque amicitiam,l.14.per totum.
37 de ratione concubitus viri & vxoris,l.15.per totũ,
38 De zelotypiæ legibus,l.16.per totam eam l.16

GLOSSA SECVNDA.

IN VERBO,

En pouuoir de ſon mary.

39 SPonſa an ſit in poteſtate ſponſi,vt vxor viri,ex noſtris conſuetudinibus,gloſſ.2.nu.1. & multis ſeq.vſque ad num.44
40 Si ex ſtatuto loci viri vxor ſit in poteſtate ipſius viri, non etiam ex ſtatuto loci vxoris, vtrum eorum ſequi debeamus,ibid.n.45.& ſeq.vſque ad 52
41 Et quid ſi vir habitarũ eat domum vxoris,ibi.n.46
42 Sed quid ſi vxor ignoret ſtatutum loci viri, ibid. num.50
43 Quid ſi agatur de re immobili, an tunc potiùs ſit ſeruandum ſtatutum loci ipſius rei,ibid.nu.52
44 Vtrum ſtatutum pariens inferentem iniuriam viris cuiuſpiam dignitatis, habeat locum in vxoribus,eorum,ibi.n.53.& ſeq.vſque ad fi. huius gl.
45 Priuilegium viri an competat vxori, ibid.n.53.& multis ſeq.
46 Quid, ſi id priuilegium competat ex ſpeciali iure, ibid.num.54
47 Quid ſi ex diſpoſitione pœnali,ibid.num.55

GLOSSA TERTIA,

IN VERBO,

N'eſt plus en pouuoir de ſon pere.

48 VTrum vxor ſemel liberata à patria poteſtate per matrimonium in eam recidat,eo ſoluto, glo.3.nu.1.& multis ſeq.
49 An ſi quid ſit prohibitum alienari extra familiam, poſſit alienari in fœminam in alia familia nuptã, ibid.num.7

GLOSSA QVARTA,

IN VERBO,

Ne peut.

50 AN contractus ab vxore factus ſine conſenſu mariti,ſit ipſo iure nullus,glo.4.numer.1.& multis ſeq.
51 Et quid ſi ſtatutum pœnam imponat,ibid.nu.5
52 An vxor quæ ita contraxit, obligetur naturaliter ibid num.12.& 13
53 An huic contractui poſſit accedere fideiuſſor, ibi. num.14
54 An talis contractus teneat in foro conſcientiæ,ita ſcilicet,vt vxor quæ ſic contraxit,in eo foro obli-

getur, ibid.num.15.& ſeq.
55 An mulieri peccet quæ ſic contraxit, ibid.num.18. & ſeq.
56 An autem is qui contraxit cum muliere, ſit tutus in foro conſcientiæ, retinens quæ ex eo contractu habuit, ibid.num.20.& ſeq.
57 Vtrùm talis contractus confirmetur iuramento, ibid.num.26.& ſeq.vſque ad fi.eius glo.

GLOSSA QVINTA, IN VERBO,

Contracter.

58 AN noſtra conſuetudo loquens de contractu, habeat locum in diſtractu, glo.5.nu.1.& ſeq. vſque ad 42
59 Et conſequenter, an poterit liberare, ſine renunciare, ibid.& iterum, nu.34.& ſeq.
60 Quid, ſi ſtatutum dicat, quòd non poſſit ſe obligare, d.num.4
61 Quæ ſit ratio noſtræ conſuetudinis prohibentis vxorem contrahere ſine conſenſu mariti, d.glo.5. num.16.& iterum, glo.6.num.37.& 2.ſeq.
62 An autem poſſit diſtrahere ſuper rebus nondum quæſitis, d.glo.5.num.38.& ſeq.
63 An repudiare res donatas nondum acceptas, ſine conſenſu viri, ibid.
64 An renunciare parti ſine conſenſu mariti, ibid. num.3 .& multis ſeq.
65 An donare aliis, ibid.num.43.& multis ſeq.
66 An ſi donet ei, a quo prius donatione acceperat, d.glo.5.num.54.& ſeq.
67 An id ſtatutum procedat in donatione tacita &
68 præſumpta, ibid.num.57.& ſeq.vſque ad 63
An & in donatione cauſa mortis, ibid.num.64.&
69 ſeq.vſque ad 83
Et quid, ſi conſuetudo noſtra vſa fuiſſet verbo obligandi, an tunc huiuſmodi donatio cauſa mor-
70 tis fuiſſet prohibita, d.glo.5.num.64
71 Quid, ſi ea donatio facta ſit ſtipulatu, d.gl.5.nu.85
An in huiuſmodi donatione cauſa mortis facta ab vxore, conſentiente marito, requiratur mors vtriuſq; ad eius confirmationẽ ibi.nu.86.& 3.ſeq.
72 Et quid, ſi ita donat rem ipſius mariti, eo conſentiente, ibid.num.89
73 Sed an ad reuocandam hanc donationem requiratur vtriuſque pœnitentia, & viri, & vxoris, ibi. num.90.& ſeq.
74 Et quid, ſi vxor donauit rem mariti cum conſenſu ipſius, an tunc ſolus maritus poterit reuocare, ibid.num.92
75 An hæc conſuetudo habeat locum in teſtamentis, d.glo.5.num 93.& multis ſeq.
76 Quid, ſi noſtra conſuetudo prohiberet alienare ſimpliciter, ſine mentione cõtractus, gl.5. nu.100
77 An autem mulier poterit cõtrahere in teſtamento ſine autoritate mariti, d.glo.5.nu.101.& 2.ſeq.
78 An vxor poſſit fideiubere ſine conſenſu mariti, glo.5.num.104.& ſeq.
79 An pignorare, ibid.num.108.& ſeq.
An vxor confiteri poſſit, d.gl.5.nu.112.& ſeq.
80 An poſſit adire hæreditatem glo. 5. nume.119. &
81 multis ſeq.
82 An aliter quaſi contrahere, ibid.
An aſſumere tutelam, ibid.num.133
Quid, ſi mulier ſtatuto ſit prohibita ſe obligare, an poſſit tunc adire hæreditatem, d.glo.5. nume. 134.& ſeq.
83 Sed an ſaltem poſſit adire hæreditatem opulentam, glo.8.nu.78
84 An poſſit vxor alteri contrahenti conſentire ſine conſenſu mariti, glo.5.num.136.& ſeq.
85 An poſſit ſe ex delicto obligare ſine conſenſu mariti, glo.5.num.154.& ſeq.
86 An committẽdo delictu, ex quo ſit bonorũ confiſcatio, præiudicet marito, d.gl.5.nu.157.& ſeq.
87 Vtrùm poſſit transferre poſſeſſionem rei ſuæ, gl. 5.num.160.& multis ſeq.
88 Quid, ſi tradat eius rei poſſeſſionem ei, cui prius vendiderat cũ autoritate mariti, ibi.nu.165.& ſeq.
89 An autem poſſit tradere nudam poſſeſſionem, quam habet ſine autoritate mariti, ibid.nu.170
90 An poſſit officiũ procuratoris ſuſcipere & exercere, glo.5.num.171.& multis ſeq.
91 An autem ad ſui præiudicium, ibid.num.180
92 Quid verò in his, quæ ex mandato legis ſunt, ibi. num 181
93 Quid item in his, quę reſpiciunt publicam vtilitatem, ibid.182
94 Vtrum vxor poſſit conſtituere procuratorem ad contrahendum ſine conſenſu mariti, glo.5. num. 183.& ſeq.
95 Si vxor contrahit per procuratorẽ, an requiratur conſenſus viri, ibid.num.187.& ſeq. vſque ad 199
96 Et ſi vxor conſtituat procuratorem cum cõſenſu viri an procurator poſtea contrahens, debeat iterum viri conſenſum adhibere, ibid.num.189
97 Quid, ſi conſenſus non interuenit nec in conſtitutione procuratoris, nec in contractu ab eo facto, ibid.num.190.& ſeq.
98 Quid, ſi mulier contrahit per procuratorem ſpecialiter ad certum contractum faciendum cum conſenſu mariti, an neceſſe ſit conſenſum viri adhibere in contractu procuratoris, ibid.num.196
99 Quid, ſi procurator fuerit generaliter conſtitutus de conſenſu mariti, ibid.num 197.& ſeq.
100 An ſufficiat conſenſus mariti pro omnibus contractibus in genere, d.num.197
101 Vxor an poſſit ludere ſine cõſenſu viri, ibi.nu.188
102 An poſſit compromittere, ibi.nu.190.& ſeq.
103 An tranſigere, ibid.num.205
104 An litigare, aut aliàs rem ſuam in iudicium deducere, d.glo.5.num.206
105 Quid autem ſi reipſa ſine conſenſu viri litigarit, & ſententiam obtinuerit, an ea ſit valida, ibid.nu. 209.& iterum glo.8.nu.61.& 68.& 4.ſeq.
106 Sed quid, ſi is cum quo vxor ita litigauit, & obtinuit, oppoſuerit ſtatim in initio litis eam non poſſe litigare ſine autoritate viri, d.glo.8. nu.88
107 An autem ſimplex ſtatuti prohibitio de non litigando ſine autoritate mariti, includat prohibitionem de non contrahendo, gl.5.nu.210. & ſeq.
108 An vxor poſſit res cum alio communes diuidere ſine autoritate mariti, d.glo.5.num.216
109 An commodare, ibid.num.217
110 An eleemoſynam facere, ibid.num.218.& ſeq.
111 An promittere de contrahendo, ibid.nu.220
112 An præſentare ad beneficium, cuius ea eſt patrona, ibid.num.221
113 Quid, ſi vxor re vera non contrahat, ſed à lege fingatur contrahere, ibid.num.223.

GLOSSA SEXTA, IN VERBO,

Conſentement.

114 AN hic conſenſus & authoritas mariti, qui debet interuenire in contractibus vxoris, debeat in ipſo contractu interponi, an autem antè & pòſt

& poſt poſsit,d glo.nu.1. & mul.ſeq.vſque. d13. incluſiuè.
115 Quid, ſi procurator mulieris eius nomine contraxit ſine conſenſu mariti, & poſtea mulier ratificat cum conſenſu viri, an ſufficiat, vt valeat contractus,ibi.num.15
116 Si vxor ſine conſenſo viri contraxerit, & poſtea reuocarit, antequam vir conſenſerit, ao poterit poſteà vir conſentire, vt contractus, valeat,ibid. num.16.& 17
117 An, ſi vxor quæ ſine conſenſu viri contraxerit, mortua ſit, poſſit vir conſentiendo dare robur contractui,ibid.nu.18.& 19
118 Vtrum maritus poſſit conſentire contractui vxoris per procuratorem,ibid.num.20
119 Quid, ſi maritus ſit bannitus, aut cui aliàs in ciuitate eſſe non liceat,d.gl.6.nu.29
120 Quid, ſi conſuetudo requireret præſentiam mariti, an tunc eam adhibere poſſet per procuratorem,ibid.nu.31.& multis ſeq.
121 Et an tunc conſenſus requiratur aut conſilium, ibid,nu.36.& iterum in glo.7.nu.32.& 2.ſeq.
122 Et quid,ſi nolit intereſſe,glo.6.num.36
123 An conſenſus & auto. viri ſit pro ſolennitate, an pro commodo vel incommodo viri, ibid.nu.37. & ſeq.

GLOSSA SEPTIMA, IN VERBO,

Exprez.

124 AN autoritas & conſenſus viri,qui debet interponi in contractibus vxorum debeat verbis exprimi,glo.7.nu.1. & multis ſeq.præſertim num.14.& ſeq.
125 An autem opus ſit vti expreſsè verbo autoritatis, ibid.num.3.& 4
126 Quid,ſi conſuetudo requireret ſimpliciter licentiam viri, an tunc ſufficeret eam adhiberi per modum conſenſus,d.nu.4
127 An autem ea deberet eſſe expreſſa,ibid.num.8
128 Quid autem, ſi maritus mutus eſt, d.gl.7.nu.16. 17.18.19
129 Quid,ſi in contractibus tacitis,videlicet in ſocietate,an hic ſufficiat tacitus viri cõſẽſus,ibi.nu.20
130 Quid, ſi ante contractum maritus conſilium dederat,aut aliud fecerat, quod conſenſui adſtipulatur, & poſteà præſens eſt in ipſo contractu, an ſatis ſit,ibid.num.23
131 Quid,ſi ſimul contrahat cum vxore ſine alia expreſſa autoritate,ibid.num.24
132 Quid,ſi pro vxore fideiubeat,ibid.num.25
133 Quid, ſi pro ea litigante cauſam inſtruat, aduocatum ducat,aut aliàs ſolicitet,ibid.num.29
134 Quid, ſi alius actus poſitiuus cum præſentia & taciturnitate,ibid.num.30
135 Quid,ſi tacitè conſenſus reſultet ex verbis, ibid.
136 Quid autẽ, ſi nulla verba ſint,ſed ſola iuris præſumptio,vel etiam alius actus ſine verbis,ibid.
137 Si ex ſtatuto requireretur ſcientia ſiue conſcientia mariti in contractu vxoris, an requiratur illius conſenſus,d.glo.nu.35.& 36
138 Sed quid in actibus iudicialibus, an taciturnitas mariti habeatur pro conſenſu,ibid.num.37
139 Quid autem, ſi is actus ſit voluntariæ iuriſdictionis,ibid.
140 Quid, ſi maritus poſt contractum vxoris ſciens patiatur diutius eum,qui cum ea contraxit, poſſidere rem ab vxore venditam,glo.7.num.39. & multis ſeq.vſque ad 48.incluſiuè.
141 Quando autem conſenſus dicatur eſſe expreſſus aut tacitus,gloſ.7. nu.49. & multis ſeq. vſque ad finem eius gloſ.
142 An ſufficiat maritum præbuiſſe generalem conſenſum quibuſcis contractibus, qui fient per vxorem,glo.7.num.113

GLOSSA OCTAVA, IN VERBO,

De ſon mary.

143 AN vxori liceat quicquam agere ſine autoritate mariti antiquorum legibus, gloſ.8. num.1
144 Quid ex legibus Platonis,ibid.num 3.in fin.
145 Apud quos populos ſint ſimilia ſtatuta, ibidem num.4
146 Quid de iure ciuili,ibid.num.5
147 Vtrum noſtra conſuetudo ſit largè vel ſtrictè interpretanda,ibid.& alijs locis ibi citatis.
148 Si vir abeſt, an eius conſenſus requiratur,eadem gl.8.num.6.& multis ſeq.
149 Quid, ſi non abeſt in longinquis partibus, aut diutiùs non eſt abfuturus,ibid.nu.19
150 An autem tunc interuenire debet iudicis autoritas,ibid.nu.20.& multis ſeq.
151 An & alij loco eorum ſubrogandi, d.gl.8.nu.27. iunctis præcedentibus.
152 Et ſi dubium ſit, an vir fuerit præſens,an abſens à loco, cùm mulier contraxit, quid præſumendum eſt,ibid.num.29.& ſeq.
153 Quid,ſi vir ſit furioſus,d glo.8.num.32
154 Et an tunc quoque loco illius, iudicis autoritas interponi, aut alij ſubrogari debeant,d.nu.32.& iterum,num.34.in fi.& locis ibi allegatis.
155 Quid,ſi maritus ſit bannitus,gloſ.8.nu.35.& ſeq.
156 Quid,ſi minor,d.glo.8.num.41.& ſeq.
157 Sed quid, ſi e diuerſo vxor ſit minor, & vir maior,an ſufficit eius autoritas,ibid.num.49
158 Quid autem in muliere cœlibe, an ea liberè ſine autoritate cuiuſpiam contrahere poſſit, ibid. nu. 50.& multis ſeq.
159 Et ſi vxor fecerit contractum ſibi vtilem ſine conſenſu mariti, an valeat,gloſ. numero 56. & ſequen.
160 In dubio autem an præſumetur ſibi eſſe vtilis, an inutilis,ibid.num.64.& iterum,num 89
161 An vxor,quæ emit commodè ſine conſenſu mariti,poſſit dare facultatem redimendi, vel in ipſo contractu,vel poſtea gl.8.num.90
162 Et ſi dederit in ipſo contractu, non poterit poſteà prorogare ſine conſenſu mariti,ibid.
163 An vxor mortuo marito poterit ratificare contractum à ſe factum ſine autoritate illius in ſui præiudicium,gloſ.8.num 91
164 Sed an poterit cogere eum, qui ita ſecum contraxit, vt obſeruet contractum, ibidem, & multis ſeq.
165 Vtrum autem ſoluto matrimonio, ea quæ ſic contraxit,aut hæredes eius, teneantur ſtare contractui,ibid.num.99.& multis ſeq.
166 An vero vxor poterit donare liberis ſuis ſine conſenſu mariti,ibid.num.110
167 Vtrum vir poſſit accommodare autoritatem vxori ſecum contrahendi, gloſ.8. nume.112. & multis ſeq.
168 An vir qui conſenſit contractui vxoris poterit poſtea conſenſum reuocare,gloſ.8.nume.122. & ſequen.
169 Si vir nolit conſentire vxori volenti contrahere

forte vtiliter, quid agendum ſit, ibid. num. 127
172 An autem tunc ſufficiat nullam eſſe conſentiẽdi cauſam, vt vxor contrahere poſſit, ibid. nu. 129
173 Quid ſi periculum ſit in mora, ibid. num. 31
174 An autem loco viri ſit alius ſubſtituendus, ibid. num. 132
175 Sed quid, ſi conſuetudo vltra conſenſum viri requireret decretum iudicis, an tunc recuſante viro ſufficeret decretum iudicis, ibid. num. 133
176 Quid, ſi vxor contrahat cum extraneo, cui ſe aſſerit eſſe innuptam, an tunc valeat contractus, ibid. num. 135. & multis ſeq.
177 An autem in præiudicium mariti, ibidem num. 141
178 Sed quid ſi is extraneus non ignorabat eam nuptam eſſe, ibid. num. 142. & ſeq.
179 Quid autem, ſi ea vxor creditur communi hominum opinione maritum non habere, d. gloſ. 8. num. 144. & ſeq.
180 Et quid, ſi is, qui cum ea contrahit, ſcit communem opinionem eſſe falſam, ibid. num. 159
181 Quæ autem hic dicatur communis opinio, vt det robur actui, ibid. num. 160. & ſeq.
182 Quid, ſi mulier contrahat cum eccleſia vel pia cauſa ſine conſenſu viri, an valeat, gl. 8. num. 162. & ſequen.
183 Et quid, ſi contrahat cum fiſco aut principe, ibi. num. 175. & ſeq.
184 An conſenſus mariti requiſitus à conſuetudine ſit immediata cauſa transferendi dominij, glo. 8. num. 177
185 Cuius autem effectus ſit ea res, ibid.
186 Si mulier ſine conſenſu mariti vendit rem alterius conſentientis, cui poſtea ſuccedit, an poterit impugnare huiuſmodi venditionem, ibid. nume. 178
187 Si vir conſentiens non intelligit quid vxor contrahit, an ſatiſfactum ſit conſuetudini, ibid. num. 179. & ſeq.
188 Si teſtator iuſſerit domum vendi, an vxor mea eiuſdem hæres poſſit id facere me inſcio, d. gl. 8. num. 184 & ſeq.
189 Quid de alio contractu neceſſario, qui ſcilicet, procedit ex neceſſitate ſtatuti, aut alter, ibid. nu. 195. & ſeq.
190 Mulier innupta quæ emit cum facultate redimendi, an conſtante matrimonio poterit emptorem admittere ad redemptionem ſine conſenſu mariti, d. glo 8. num. 204
191 An mulier vendens rem emphiteuticam ſine cõſenſu mariti, cadat emphyteuſi, ibi. n. 205. & ſeq.
192 Verùm id ſtatutum ſit æquum & fauorabile, an contrà iniquum & odioſum, ibid. num. 214
193 An mulier Pictauica poſſit alibi contrahere ſine conſenſu viri, ibid. num. 216. & ſeq.
194 Quid è diuerſo, ſi mulier extranea contrahat in Pictania ſine cõſenſu mariti, d. gl. 8. n. 225. & ſeq.
195 Et quid, quantùm ad bona ſita in ipſa Pictania, ibidem.
196 Quid item in muliere Pictauica, quantùm ad bona alibi ſita, ibid. num. 227. & ſeq.
197 Sed quid in muliere alterius originis, nupta in Pictauia, ibid. num. 226
198 Quid è diuerſo in muliere Pictauica origine, alibi nupta, ibid. num. 229
199 An autem in his dubiis inſpiciendus ſit locus conſtitutionis procuratoris ad contrahendum, an locus in quo procurator contrahit, ibid. num. 230. & ſeq.
200 Si vxor habet verum maritum, quem fortè putat mortuum & alteri nupſit, cuius conſenſu contraxit, an valeat contractus, d. gloſſ. 8. nume. 233. & ſequen.
201 Quid autem, ſi vxor non habet verum maritum, ſed tantùm putatiuum, an eius conſenſus requiratur in contractibus illius, ibid. nu. 234. & multis ſeq. vſque ad 275
202 Si vxor vendidit ſine conſenſu viri, & poſtea res vendita periit, cuius erit periculo, vxoris, ne an emptoris, gloſ. 8. num. 277. & 4. ſeq.
203 An vxor captiua poſſit contrahere pro ſua redemptione ſine conſenſu viri, d. gloſ. 8. num. 182. & ſequen.
204 Sed quid, ſi captiua ſit ob crimina, ibi. num. 288, & 2. ſeq.
205 Quid, ſi vxor conſerat ſuum contractum factum inſcio marito in tempus ſoluti matrimonij, d. gl. 8. num. 291. & ſequen. vſque ad fin. eius gl.

GLOSSA NONA,

IN VERBO.

Ne les ſiens propres.

206 MAritus an habeat adminiſtrationem bonorum paraphernalium vxoris, ibi. n. 1. & 2
207 Et ſi vxor nondum ſit nubilis, an maritus habeat bonorum ipſius adminiſtrationem ex hac conſuetudine, ibid. num. 3. & 4
208 Si eius patronatus pertineat ad vxorem, quis præferetur, præſentatus ab ea, an à marito, ibid. nu. 5. & ſeq.
209 Et quid, ſi id ius competat ratione dotis, ibid. nu. 6 & ſeq.

NOMENCLATVRA ALPHABE- *tica autorum in hoc opere citatorum, præter legum canonúmque interpretes, quibus nominandis iuſto volumine opus eſſet.*

ABbas Maximus.
Abienus.
Achæus poëta Tragicus.
Acron Horatij interpres.
Actius antiquus poëta.
Adrianus Florentius Theologus.
Ægeſippos.
Ægidius Romanus.
Ælianus.
Ælius Fuſcus, pater.
Ælius Lampridius.
Ælius Spartianus.
Æmylius Macer.
Æmylius Probus.
Æneas Syluius, Pius Papa dictus.
Æſchines orator.
Æſchines Socraticus, poëta Satyricus.
Æſchrion Mitylenæus poëta antiquus.
Æſchilus poëta Tragœdus.
Æſopus.
Aëtius Medicus.
Afranius.
Africanus ſcriptor Rei ruſticæ.
Agathius Scholaſticus.
Albertus Magnus.
Albertus Eyb.
Albumazar Aſtrologus.

Tabula.

Alcæus poëta antiquus,
Alcinous Siculus.
Alcinous Platonicus.
Alcman, ſiue alcmeon,
Alexander aphrodiſeus.
Alexander Trallianus Medicus.
Alexander ab Alexandro.
Alexander Hales Theologus.
Alexis Poëta Græcus.
Almanſor Aſtrologus & Medicus.
Alphredus.
Aluarus Pelagius.
D. Ambroſius.
Ammianus Marcellin.
Ammonius.
Amos Propheta.
Amphitheus.
Anacreon Teius Poëta.
Anaxagoras Philoſophus.
Anaxandrides Poëta Græcus.
Anaxilas, aut vt alij vocant.
Anaxilaus.
Anaximander Mileſius.
Anaximenes & ipſe Mileſius.
Andreas Diuus.
Andreas Veſalius.
Angelus Clauaſius.
Angelus Politianus.
Antigonus.
D. Antioch. Pandectes.
Antipater Sidonius.
Auripater Theſſalonicenſis.
Antiphanes poëta Græcus.
Antiphon Ramnuſius.
Aunſthenes Philoſopbus.
Antiſtius Labeo.
Antonius Godrus Vrſeus,
Antonius Florentinus Theologus.
Antonius Gazius Medicus.
Antonius Guarnerius Medicus.
Antonius Monach. Theol. antiquus.
Antonius Panhormita.
Aphthonius declamator.
Apocalypſis.
Apollodorus.
Apollonides.
Apollonius Rhodius Poëta.
Apollonij Scholiaſtes.
Apoſtolus Byzantius.
Appianus Alexandrinus.
Apuleius Madaurenſis.
Aquila interpres Bibliorum.
Archangelus Madrignanus.
Archelaus alexandri filius, athenien.
Archigenes Medicus.
Archytas harmoniacus.
Ariſtarchus. Ariſteas.
Ariſtides Myleſius, ex libris rerum Italicarum.
Ariſtippus ex libris de antiquis deliciis.
Ariſto. Ariſtobulus.
Ariſtophanes.
Atiſtophanis ipſius interpres,
Ariſtoteles.
Ariſtoxenus Muſicus.
Ariſtoxenus Pythagoricus.
Arnaldus Villanouanus Medicus.
Arnobius Theologus.
Arrhianus hiſtoricus.
Arſenius.
Artemidorus Daldianus.
Aſconius Pedianus. Aſpaſius.
Aſteiſanus Theologus,
Athanaſius,
Athenæus Naucratita.
Athenocles Symmachus,
Attilius.
Auenzoar Medicus.
Auen Eſdra, Bibliorum interpres.
Auerrois.
D. Auguſtinus.
Auguſtinus Eugubinus.
Auicenna.
Aulus Gellius aut vt alij vocant,
Augellius.
Aurelius Olimpius Nemeſianus.
Aurelius victor. Auſonius.

B

Baptiſta Egnatius.
Baptiſta Mantuanus, Theologus & Poëta.
Baptiſta Saliceus Theologus.
Bardeſanes Syrus.
Barprolomæus Merula.
Barprolomæus Montagnana Medic.
D. Baruch Propheta.
Baſilius Magnus.
Bayſius. Bebelius.
Beda presbiter.
D. Bernardinus Franciſcanus.
Bernardinus Buſtius Theologus.
D. Bernardus Clareuallenſis Abbas.
Bernardus Syluester,
Beſſario Cardinalis,
Bias Prienæus. Biblia.
Bibliorum interpres.
Bibulus.
Bigus Poëta neotericus.
Bion Boryſthenites.
Bion Poëta Boculicus.
Blondus.
Bocacius. Boëthius.
D. Bonauentura.
Bonifacius à Ceua, Franciſcanus.
Bochardus Decretorum collector,
Budæus, Galliæ decus perpetuum.

C

CÆcilius antiquus Poëta.
Cælius Aurelianus Medicus.
Cælius Rhodiginus.
Caius à Stobæo citatus.
Caius Titus Probus.
Caius Matius, Rei ruſticæ ſcriptor.
Callicrates Tyrius.
Callimachus Poëta Græcus.
Calphurnius Poëta.
Calphurnius alter, interpres Terentij,
Cantica Salomonis.
Caper Grammaticus vetuſtiſſimus.
Cardinalis Vliſponenſis.
Carneades Philoſophus.
Carolus Bouillus.
Carpocration. Caſſiodorus.
Caſſius Dionyſius Vticenſis, rei ruſticæ ſcriptor.
Caſſius Latroſophiſta.
Caſſius Septius.
Cato Cenſorius.
Catonis nomine inſcriptus, vulgaris libellus.
Catullus Poëta.
Catullus antiquior, & ipſe Poëta, & Orator.
Cenſorius.
Cephiſſodorus Poëta Comicus.

Cercidas

Cercidas Megapolita Iambicus.
Ceſtius pius declamator.
Chalcidius Platonicus.
Chamæleon. Charicleas.
Charon Lampſacenus Hiſtoric.
Chilo vnus ex ſeptem.
Choricius.
Chreſtodorus.
Chriſtina Piana.
Chryſippus,qui de rebus Italicis ſcripſit.
Alter Chryſippus Solenſis.
D.Chryſoſtomus.
Chriſtophorus Landinus.
Claudianus Poëta.
Cleantes. Clearchus.
D.Clemens.
Clemens Alexandrinus.
Cleobulus Lyndius.
Clitonymus, Rerum Sybariticarum ſcriptor.
Clitophun ex libris rerum Gallicarum.
Columella.
Conradus Geſnerus.
Conradus Hetesbachios.
Conradus Theologus.
Conſtantinus Africanus.
Conſtantinus Caſſianus Medicus.
Conſtantinus Cæſar.
Conſtantinus Fanenſis.
Cornelius Celſus.
Cornelius Fronto.
Cornelius Gallus Poëta.
Cornelius Nepos.
Cornelius Tacitus.
Cornutus Grammaticus.
Crates Thebanus.
Cratinus. Critinus.
Critias.
Crobulus Comicus.
Creſias. Cynicus.
D.Cyprianus.
D.Cyrillus.

D

Damegeron.
Daniel propheta.
Daotes Florentinus.
Dardanus.
Dauid Pſalmographus.
Demades Rhetor.
Demetrius Phaleræus.
Demetrius alter.
Democrates. Democritus.
Demoſthenes.
Deuteronomij liber.
Dicæarchus.
Didymus,rei ruſticæ ſcriptor.
Didymus Chalcenterus.
Diocles Caryſtius Medicus.
Diodorus Siculus.
Diodorus Theologus.
Diogenes Apolloniates.
Diogenes Cynicus.
Diogenes Laërtius.
Diogenianus.
Dion Nicæus.
Dion Pruſenſis.
Dionyſius Halicarnaſſeus.
Alter Dionyſius,qui de herbis ſcripſit
Dionyſius Charthuſianus.
Dioſcorides.
Diothymus Thebanus.
Diphilus.
Dius Pythagoricus.
Donatus. Donatianus.
Doſitheus,ex libris rerum Italicarom.
Doxopater Aphthonij enarrator.
Draco Corcyræus.
Durandus Theologus.
Duris Samius.

E

Ecclesiaſticus.
Ecdorus Poëta Græcus.
Egenarthus.
Empedocles. Ennius.
Eobanus Heſſus.
Ephorus. Epicharmus.
Epicrates Ambraciota,Poëta Comicus.
Epicurus.
Epigrammata Græca.
Epicletus.
Epictetus Philoſoph.
Epiphanius Cyprius.
Eraſmus.
Eraſiſtratus Medicus.
Eratoſthenes.
Eriximachus. Eſaias.
Eſdras. Eudoxus.
Eunapius.
Eupolis,poëta Comicus.
Euphron,item Comicus.
Euripides.
Euſebius Cæſarienſis.
Euſtathius interpres Homeri.
Euſtathius alter,Dionyſij interpres,niſi idem ſit.
Euſtochium ex epiſtola ad Marcellam.
Eutropius Hiſtoricus.
Exodi liber.
Ezechiel.

F

Fabius pictor,antiquus Hiſtoricus.
Fauſtus Foroliuienſis poëta.
Feneſtella.
Feſtus,aut vt alij vocant,Sextus Pompeius.
Firmicus Maternos Aſtrologus.
Flaccus Tibullus,antiquos Poëta Comicus.
Flauius Vopiſcus.
Florentinus, rei ruſticæ ſcriptor.
Floridus Sabinos.
Fortunatianus.
Franciſcus Barbarus.
Franciſcus Grapaldus.
Fulgentius.
Fulgoſius.

G

Gabriel Biel,Theologus.
Galenus.
Gallienus Imperator,ex Epithalamio.
Gariopontus Medicos.
Garnerius,ſiue Guarnerius Medicus.
Geneſis Liber.
Gentianus Heruetus.
Gentilis Fulginens Medicus.
Gloſa ordin.Bibliorum.
Gorgias Leontinos.
Gotthæus Pariſienſis Medicos.
Granius.
Gregorius Nazanzenos.
Gregorius Nyſſenus.
D.Gregorius vnus ex 4.doct.
Greg.Gyraldus.vide inf.Lilius.
Guido Bonatus,Aſtrologus.

Gulielmo

Gulielmus Blanchus.
Gulielmus Parſienſis.

H

Haly,Abbas Medicus.
Haly Abenragel Aſtrologus.
Hamilcar,rei ruſticæ ſcriptor.
Harmenopulus.
Harpocration. Hecaton.
Hegeſander.
Hellanicus. Heliodorus.
Hephæſtion.
Heraclides Ponticus.
Heraclitus Metapontinus.
Hermes Triſmegiſtus.
Hermias Platonis interpres.
Hermippus. Hermogenes.
Hermolaus Barbarus.
Herocles. Herodianus.
Herodicus Cratetlus.
Herodotus.
Herophilus Medicus.
Heſiana ex libris rerum Libycarum.
Heſiodus.
Heſiodi ipſius interpres.
Heſthei Liber.
Heſychius. Hieremias.
D.Hieronymus.
Hierohymos Rhodius.
Hieronymus Zanetious.
Hieronymus alius,antiquiſ.ſcriptor.
Hieronymus Cardanus.
Hippaſus Metapontinus.
Hippias Sophiſta.
Hippocrates Medicus.
Hiſpanus quiſpiam inuominatus.
Homeros.
Homeri interpres.
Horarianus medicus,vide Octauius.
Horatius.
Hugo è S.Victore,Theologus.
Hyginos.
Hyperides orator.

I

Iacobus Forliuienſis Medicus.
Iacobus putlillarum Comes.
Iacobus Sprenger.
Iacobus Voragineus,Theologus.
Iamblycus.
Ianus Cornarius.
Iaous Parrhaſius. Ibycus.
Ieſus filius Syrach.
D.Ignatius.
D.Ioannes Apoſtolus.
Ioannes Balæus Sudoluocas.
Ioannes Damaſcenus Theologus.
Ioannes Gerſon.
Ioannes Grāmaticus,cognomento Tzetzes.
Ioannes Grieſeh,Theologus.
Ioannes Haresbaricoſis.
Ioannes Meſues Medicus.
Ioanoes Secuodus Poëta Epigrammatographus.
Ioannes Presbyter.
Ioannes Textor.
Ioannitius Medicus.
Iob liber. Ioſephus.
Iouinianus Pontanus.
Irenæus.
Iſaac Medicus.
Iſaacius Tzetzes.Lycophronis interpres.
Iſocrates.

Iſychius Hieroſolymitanus.
Iuba Rex Mauritaniæ.
Iudicium liber.
Iulianus Aurelius.
Iulius Cæſar.
Iulius Capitolinus.
Iulius Frontinus.
Iulius Florus.
Iulius Martianus Rota.
Iulius Pollux.
Iunius Romanus. Iuncus.
Iuſtinus Hiſtoricus.
Iuſtinus Philoſoph.& Martyr.
Iuuenalis. Iuuencus.

L

Lactantius Theologus.
Lactantius Cælius,Statij interpres.
Lælius,Poëta antiquus.
Lais medica. Lampridius.
Latinus Pacatus.
Laurentius Valla.
Lazarus Bayſius.
Lao Papa.
Leon Philoſophus.
Leonarthus Fuchſioſ Medicus.
Leonides Græcus Epigrammatographus.
Leontinus,rei ruſt.ſcriptor.
Leuitici liber. Leuctricus.
Libanius Sophiſta Antiochenus.
Licinius Mutianus.
Lilius Gregorius Gyraldus.
Liuius.
Locrus,Poëta antiquus.
Lucanus.
D.Lucas.
Lucianus.
Lucilius,Poëta antiquus.
Lucius Afranius.
Locius Cincius,antiquus Hiſto.
Lucius Plotus.
Lucretius.
Luctatius,Statij interpres , vide Lactantius.
Ludouicus Viues.
Lycophron,poëta Græcus.
Lycophronis interpres.
Lycurgus orator.
Lyſander Hiſtoricus.
Lyſias. Lyſis.

M

Macrobius.
Mago Carthaginienſis,rei ruſticæ ſcriptor.
Mahumetes.
Malachias propheta.
Mameſinus Panegyriſta.
Manardus Medicus.
Manutanus Poëta,vide Baptiſta.
Marcellus Burdegalenſis Medicus.
D.Marcus.
Marcus Ambiuius,rei ruſti.ſcriptor.
Marſilius Ficinus.
Martialis Conſtantinopolitanus.
Martialis,Poëta Epigrammatarius.
Martianus Capella.
Martinus Magiſter Theologus.
Marullus Conſtantinopolit.Poëta.
D.Mathæus apoſtolus.
Mathæus à Gradibus,Medicus.
Melancomins.
Menander,Poëta Græcus.
Menander alius,Rhetor.

Tabula.

Menæchmus Sicyonius.
Menedemus Philoſophus.
Mnoippus Byzantius.
Merula, vide Georgius.
Metellus Numidicus.
Metrodorus.
Michaël Byzantius qui & Apoſtolius dicitur, quem ſupra nominauimus.
Michaël Sauonarola Medicus.
Michaël Verinus, Florentinus.
Michæas propheta.
Mnaſeas: rei ruſticæ ſcriptor.
Moſchus, Siculus, Poëta.
Muſæus, Poëta antiquiſſimus.
Muſicius Poëta Epigrammatographus.
Muſonius.
Mycillus, Ouidij interpres.
Myro.
Myrſilius ex Hiſtoricis paradoxis.
Myrtilus.

N

NÆuius, Poeta antiquus.
Naumachius, Poeta Græcus.
Nemechius, Philoſophus.
Nicander.
Nicandri interpres.
Nicephorus Hiſtoriographus.
Nicias in Arcadicis.
Nicolaus ex libris ϖὶ ἰθῶν.
Nicolaus Nicolus Florentinus Medicus.
Nicolaus Leonicus Thomæus.
Nicolaus Themæus.
Nicolaus Lyranus Theologus.
Nicoſtratus, Poeta Comicus.
Nonius Marcellus.
Nonnus, Poeta Græcus.
Nuolus.
Nomerorum liber.
Nymphodorus Syracuſanus.

O

OCtauius Horatianus Medicus.
Oenomaus
Omar Aſtrologus.
Oocſieritus.
Oribaſius Sardianus Medicus.
Origenes Adamantius.
Oxion Thebanus.
Orpheus.
Orus Apollo.
Oſias propheta.
Oſthanes Medicus.
Otho Brunfelſius.
Ouidius.

P

PAcatus Panegyriſta.
Pacuuius Poëta Comicus.
Palæphatus.
Palladas Epigrammatographus Græcus.
Palladius, rei ruſticæ ſcriptor.
Pancrates Arcas, Poeta.
Panegyriſta Conſtantini innominatus.
Paralipoménon Liber.
Parmenides Philoſophus.
Parthenius Chius, Poëta Græcus.
Patrocles.
Paula ex epiſtola ad Marcellam.
Paulinus Nolanus.
D. Paulus.
Paulus Ægineta.
Paulus Æmylius.
Paulus Diaconus.
Paulus Iouius.
Paulus Oroſius.
Paulus Silentiarius, Græcus Epigram.
Pauſanias antiquior.
Pauſanias iunior.
Paxamus, rei ruſticæ ſcriptor.
Perictione Pythagorica.
Petrarca.
Petronius Arbiter.
D. Petrus.
Petrus Aponenſis, Philoſophus & Medicus.
Petrus Damianus.
Petrus Lombardus.
Petrus Paludenſis, Theologus.
Phalaris.
Pherecrates Athenienſis Comicus.
Philagrius Medicus.
Philæmon, Poeta Comicus.
Philaretus Medicus.
Philelphus.
Philippides Comicus.
Philippus Beroaldus.
Philo Iudæus.
Philo Byblius, Sachoniatonis interpres.
Philochorus.
Philoſtratus.
Philoſtratus alter, Lemnius.
Philoxenus Poeta Lyricus.
Phocylides Mileſius.
Phocion.
Phyntis filia Callicratis Phytagorica.
Pierius Valerianus.
Pindarus.
Pindari interpres.
Pittacus Mitylenæus.
Planudes.
Plato Philoſophus.
Plato alter, Poeta Comicus
Plautus.
Plinius ſenior.
Plinius iunior.
Plinius Valerianus Medicus.
Plotinus Platonicus.
Plutarchus.
Polemon.
Politianus.
Pollux.
Polybius Medicus antiquus.
Polybius Megapolitanus, Hiſtoric.
Polyenus.
Pomponius, antiquus Poeta.
Pomponius Mela.
Porphyrium Horatij interpres.
Porphyrius Platonicus.
Pontanus.
Porcius Latro.
Portius Licinius.
Poſidonius Calamenſis.
Priſcianus.
Probus Æmilius.
Probus Virgilij interpres.
Procopius Cæſarienſis.
Proclus Lycius Platonicus.
Propertius.
Prudentius Poëta ſanctiſſimus.
Ptolemæus Aſtrologus.
Publius Rutilius Lupus.
Publius Syrus Mimus.
Pylades, interpres Plauti.
Pythagoras.

Q

QVintilianus.
Quintilianus alter, huius auus.
Quintus Curtius.

R

RAbbi Solomon.
Rabbi Moſes Ægyptius.

Rabbi

Tabula.

Rabbi Daoid Kimhi.
Rabbi Bag.Bag.Medicus.
Raſis Medicus.
Regum liber.
Richardus à S.Victore,Theologus.
Robertus Carozolus,Theologus.
Robertus Holkot,Theologus.
Rodulphus Agricola.
Rodulphus Gualtheus.
Romuli leges.
Ruellius Medicus.
Rufus Medicus.
Ruth liber.
Rutilius Lupus.

S

SAbinus Medicus.
Saconiatoo Byblius.
Salomon.
Selpe Medica.
Saluſtius.
Satyrus.
Saxo Grammaticus,Danotũ Hyſtoricus.
Scaurus declamator.
Scotus Theologus.
Sebaſtianus Montous,Medicus.
Secundus Philoſophus.
Sempronius Aſellio.
Seneca Philoſophus.
Seneca alter Tragœdiographus.
Serapio.
Serenus Sammooicus.
Serinus.
Seruius Maurus,aut vt alij vocaot,Marius.
Sextus Clodius
Sextus aut vt alij vocant,Feſtus Pompeius.
Sibylla Erithræa.
Sidonius Apollinaris.
Sigiſmundus,lib.Gem.
Silius Baſſus.
Silius Italicus.
Simonides.
Simplicius.
Socioo.
Siculus Poëta.
Socrates Conſtantioopolitanus,Hiſtoricus.
Solinus.
Solomon.
Soloo.
Sophocles.
Sophonias Propheta.
Soranus Epheſius,Medicus.
Socipater.
Sozomenus,Hiſtoricus Eccleſiaſticus.
Soſtratus rerum Tuſcanicarum ſcriptor.
Soſtratus alter,qui de venatione ſcripſit,niſi idem ſit.
Sotachus.
Sorira obſtetrix,eadémque Medica.
Sphęrus Boſphoranus,Philoſophus Stoicus.
Statius.
Statij eiuſdem ioterpres.
Stephanus.
Stobæus.
Strabo.
Strato Lampſacenus.
Suetonius.
Suidas.
Suſarion Megarenſis,primæ Comediæ iouentor.
Symmachus.
Symphorianus Medicus.
Syneſius Cyrenenſis.
Syneſius Platonicus.
Syriſcus Papa.

T

TAtianus Syrus,Theologus.
Taurus Philoſophus Platonicus.
Telemachus Epigram.Græcus.
Tereotius.
Terentianus.
Tertullianus.
Thales Mileſius.
Themiſſion Medicus.
Theocritus.
Eiuſdem ioterpres.
Theodoricus.
Theodoricus Cyreoenſis.
Theodorus Gaza.
Theodorus alter antiquior,ex lib.Metam.
Theodorus Priſcianus Medicus.
Theodoſianus Codex.
Theognis Megarenſis.
Theophylactus Theologus.
Theophilus Antiochenus.
Theophilus Protoſpatarius,Medicus.
Theophraſtus.
Theopompus,Poëta Comicus.
Theſſallus Hippocratis filius.
Thobiæ liber.
D.Thomas Aquinas.
Thomas Magiſter.
Thomas Maurus.
Thraſeas.
Tibullus Elegiographus.
Timæus.
Timoo.
Timotheus Epiſcopus.
Titinius,antiquus Poëta.
Titus Medicus Aſclepiades.
Trebellius Pollio.
Triremius Abbas.
Triphiodorus.
Turpilius,antiquus Poëta Latinus.
Tzetzes.

V

VAlerianus Imperator.
Valerius Æditnus.
Valerius Flaccus.
Valerius Harpocratioo,de quo ſuprà.
Valerius Maximus.
Valerius alter,ſcriptor eccleſiaſticus.
Valeſcus Tarentious Medicus.
Varro.
Varus Geminus,declamator.
Vegetius Renatus.
Velleius Paterculus.
Verrius.
Virgilius.
Vitruuius.
Vlpianus,Demoſthenis interpres.
Volaterranus.
Vopiſcus Syracuſus.
Vunefrigus Auglos.

X

XAnthus Lydos.
Xenarchus.
Xenophanes.
Xenophon.
Xyſtus Pythagoricus.

Z

ZAcharias Propheta.
Zenobius.
Zenodotus.
Zenon Philoſophus.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Prem. Legatoria Artistica
ACHI... FIORE
Via Gra... ...o, 3 - Napoli
Digitized by Google